IURIS ECCLESIASTICI
GRAECORUM
HISTORIA ET MONUMENTA

IUSSU

PII IX. PONT. MAX.

CURANTE

I. B. PITRA S. R. E. CARD.

TOM. II.

A VI AD IX SAECULUM.

ROMAE

TYPIS S. CONGREGATIONIS DE PROPAGANDA FIDE

EQ. PETRO MARIETTI SOCIO ADMINISTRO

MDCCCLXVIII

PRAEFATIO

1. Alterum ecclesiastici Graecorum inris volumen editurus, prooemia eo breviora praemittam, quod iam ea qnae ad universam totins operis rationem describendam pertinent, immo quae ipsam rerum partitionem per singulos tomos significant, dum ab exordio prioris voluminis praefatus sum, aequo lectori satis, nisi fallor, certe pro viribus meis abunde dixerim. Ut igitur semel et iterum feci, dum prius ab incunabulis rei christianae canonica Graecorum monumenta repeterem, deindo alterum emensus stadium, a Constantino Magno ad Iustinianum pergerem, idem prorsus in hac tertia itineris mei statione prosequar. Habebis igitur, ut spopondi, et graecorum conciliorum praesulumque decreta, et canonum collectiones, civilibus intermixtas legibus, et nonnullos interpretum commentarios: de quibus etiam nunc pauca dicere habeo, quum nullum disciplinae ecclesiasticae documentum in medio posuerim, quin statim cuiuscumque faciem et indolem, historiam et fata, praefixa suo in loco diffusa testimoniorum et manuscriptorum editorumque librorum notitia, describerem.

2. Age vero, quid hoc tomo contineatur priusqnam uberius edisseram, primum pandere animus est, quid in eo desideretur. Equidem novi aliud solere vel modestissimos scriptores. Quis enim, dum in primo operis vestibulo aut lectores vocat, aut allicit emptores, libelli sui vitia non callide dissimulat, non dextere vertit in honestos laudis decorisque titulos? Quae igitur caeteri prudenti verecundia occulunt, an ego fronte prima detegam? Ineptum censerem tempus et chartam terere, ut quae in novissimis animadversionibus, ad calcem reiectis, candide exposui emendanda, aut secundis expensa curis redhibui, ea rursus enarrem 1). Pigeret sane quaedam refricare minus tersa et polita, alia subobscura declarare, nonnulla ieiuna et mutila, sive ob librorum, sive ob otii inopiam, lamentari, solitas demum querelas in miseros typothetas cumulare. Ut quid etiam inopinatos Urbis tumultus, aut armorum strepitus in ambitu callistianae aedis meae circumfrementes, etsi vel annalibus ecclesiasticis notatu dignissimos, memoraverim? Verear, ne dum ego morosius aut publica aut privata doleo, aliquis ntrumque malcsuadae tribuat superbiae. Verbo dicam, decem anni sunt, ex quibus, otio valedicens et amoenioribus musis, etiam pen-

1) *Enarrem*. Solent quidem in doctis huius aevi libellis, classico etiam prooemio reservari sylvae varietatum et emendationum; id quod aliquando videtur vino hederam suspendere. Quibus vero viribus prima si quis vult vela mandare, statim adeat *novissimas animadversiones* a p. 693 ad seqq.

dentibus aliis operibus, quae ad fastigium duci non iucundum modo, sed necessarium erat, totus sum in hoc persolvendo byzantini iuris penso: quantum potui, pro viribus feci. Maiora tamen alia sunt, quae frustra a me quaesieris, et quae paucis expediam.

Art. I.

De Romanorum Pontificum ad Orientales epistolis.

3. Haud negaverim, immo plus caeteris queror, id Graecis fuisse improbum Latii odium, eamque funestam in Romanos pontifices invidiam, ut, quum nullus fere in sede apostolica aliquando steterit, quin multum in componendis totius Orientis moribus, in expoliendis legibus, in repurganda disciplina, qua litteris, qua legatis, incumberet indefessus, romanum tamen nihil omnino inter suos canones Graeci retinuerint. Frustra illis exemplum dedit Dionysius Exiguus, a quo graeca simul et latina conciliorum decreta communem in alveum deducta sunt. Frustra idem aestuavit, ut iteratis laboribus, quaecumque a Graecis ad Ausonios transtulerat, eadem et latino et graeco charactere, binis scripturis hinc inde positis, commodiorem in usum peregrinae Graeciae, ambidexter traduceret 1)? Utinam et tam grande opus, et tot epistolas, ex Urbe ad novam Romam, ad universum Orientem missas, ab improbitate hominum et temporum Deus vindicaverit! Neque haec sibi Graeci minus innotuisse dicant. Quibus haud ignotam fuisse Dionysii nostri collectionem, vel hoc tenue scholium evincit, quod centies vidi apud ipsos notari, ad canonem apostolorum quinquagesimum: Ἕως ὧδε κρατεῖ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησία. *Huc usque tenet Romanorum ecclesia* 2), id est, nec plura Dionysius vertit, ut omnes norunt. Africanos praeterea canones Graecia habuit, et unde, amabo, nisi ab Exiguo nostro? Quin, multa suspicio est, syllogen carthaginensium canonum, quae vel ab aevo trullani concilii, tota in ius graecum migraverat, haud aspernandam esse partem διγλώσσου collectionis a Dionysio, ipsoque fortasse interprete graeco, institutae. Verum enim vero si farrago illa Afrorum delicatos non deterruit byzantinos prudentes, cur sanctiora Iulii, Damasi, Innocentii, Gelasii, Hormisdae decreta intolerabili fastidio neglexerunt? Cur sexcentas regulas, pro ipsis factas potissimum, adhuc apud nos superstites, respuerunt? Cur, dum aequum visum est ab immenso penu profanorum iuris consultorum sive consulares, sive caesareas sententias in forum graecum invehi et classico clamari, ut nihil prorsus sive publici sive privati negotii a romano iure eximeretur, sacrae vero leges non nisi graecae fuerunt? Unam saltem

1) *Traduceret*. Quae iterum commendo diligentissimae lectorum memoriae, ut multis iam feci in tom. 1 prolegom. p. XLI, XLII. Cf. G. Philippus *Kirchenrecht*. tom. III, p. 39.—A. Thiel. *Epist. Rom. pontif.* fasc. 1, Brunsbergae 1867, p. 122, 986.

2) *Ecclesia*. Vid. t. 1, p. 422 ad calcem col. 2. Scholium non omisit Wolfius ex cod. oxon. accipere in *Anecd. graec.* t. IV, p. 114.

Ioannis papae II epistolam in ipso Codice video 1). Ne unam quidem Romanorum Pontificum vocem invenio sive in Ioannis Scholastici quinquaginta Titulis, sive in utroque Nomocanone, sive in quovis byzantinae ecclesiae codicillo.

Tuum igitur esto, omissa supplere, suppressa restituere, male intercisa revocare vel ab orco, aliquis dicet. « Etenim, ait quidam germanicus vir, si agitur de hoc ipso corpore iuris ecclesiae orientalis 2) construendo, principia photiana explodenda sunt, servanda autem est methodus Gratiani, cuius in Decreti tribus partibus, 517 documenta exacte digesta ad Orientem spectant. Nec solum antiqui canones ante lugendum saeculi IX schisma stabiliti, verum etiam constitutiones pontificiae et decreta SS. Congregationum, una cum libris enchologicis et actis synodorum provincialium, a sancta sede approbatis, oportet accenseantur fontibus iuris orientalis. » Haec ille. Sed quot libros pauca verba circumscribunt? Fac rituum canonumque illa bibliotheca vehatur: plaustra erunt, quae veteres dixere camelorum onus. Saltem moneo, ut inter altaria reponas centum libros *euchologicos;* addo, provinciales quas aiunt synodos, a sancta sede expendi quidem et recognosci, approbari non item; utrum vero ad Orientales usque recentia decreta pertingant, sub indice litem esse; obsoluisse demum multa, quae aut satis promulgata non fuerunt, aut aevi diuturnitate sepulta iacent. Iam vero donec exurgat summus aliquis Pontifex qui ex apostolicae cathedrae fastigio, aut in comitiorum totius Ecclesiae maiestate iuris orientalis fines amplificet, satius est non praetergredi statutos terminos. Neque aliud a me puto requiri, quam ea colligere, quae vim legis apud Graecos olim habuere, quam revocare in lucem quae certo et publico iure edita et promulgata sunt, minime vero marte proprio in medium afferre, quaecumque optaverim meliora, aut quae ampliora et saniora excogitaverim.

Noli vero ab inopia apostolicarum litterarum inter canonicas Graecorum syllogas inferre, exiguam fuisse apud illos Romanorum pontificum auctoritatem, obscuram inter patriarchas personam, spretamque et imbellem dexteram. Immo vero recole quae non semel in superiori tomo proposuimus, exempla a Petro et Clemente, vel ante pacis aevum, quibus potentioris ecclesiae plenissima iurisdictio declaratur (praef. p. XXVIII, XXIX). Animo tibi subeant, quos vidimus (p. XL, XLII) vel in Orientis luce splendere, Iulium, Liberium, Damasum, Siricium in quarto saeculo; in quinto autem Innocentium, Zosimum, Bonifacium, Coelestinum, Sixtum III, Leonem Magnum, Simplicium, Felicem III, Gelasium, et quid plura? Eosdem intuere in hoc tomo primas agere. Ea quippe Romanorum pontificum conditio est, ut, nedum ob dissita loca minores in Oriente fiant, primatus eorum splendidior illic quam in Occidente sit, ita Deo providente, ipsisque faventibus Ecclesiae hostibus;

1) *Video.* V. L. 8 cod. 1. 1. ed. Kriegel. p. 12.
2) *Orientalis.* H. Laemmer *De Leonis Allatii codicibus*, qui Romae, in biblioth. vallicell. asservantur. 1864. p. 9, 10

quippe qnum illic potissimum bella exarserunt, quae Roma compressit; intumuit patriarcharum fastus, qnem compescuit apostolica manus; erupit haeretica vesania, quam Petri fulmina deiecerunt. Ubi enim, nisi in Oriente, amplissimis totius Ecclesiae conventibus per legatos Romani pontifices praefuerunt?

Telam vero incoeptam, a sexto inde saeculo et in sequentia extendere non piget. Ac primum S. Symmachus adesto (a. 499-513), qui domi discordiam in Urbe furentem dum premit, foras expellit Acacium et suos, ne excepto qnidem Anastasio imperatore; tum « episcopos, presbyteros, diaconos, archimandritas et cunctum ordinem ac plebem, per Illyricum, Dardaniam, utramque Daciam, » monitos ut ab ecclesiae constantinopolitanae communione abstinerent, mala fortiter ferre iubet 1). Cui quum Hormisdas et diaconus astiterit strenuus, ac summus vere pontifex successerit (a. 514-523), mirum qnam fortiter et suaviter cum toto Oriente egerit, ut a Constantinopoli, ab Alexandria, ab Antiochia, ab Hierusalem monstra errorum morumqne pestes amoveret, ut Anastasii pervicaciam emolliret, ut Iustini bonam excitaret voluntatem, ut Iustinianum ad magna impelleret, ut solemnem fidei libellum dictaret, qnem synodo Epiri veteris, deiu Ioanni Nicopolitano, tum Dorotheo Thessalonicensi, tum etiam Timotheo, Ioanni, Epiphanio una cum clero et monachis Constantinopolitanis, tum demum Hierosolymitano patriarchae, presbyteris, diaconis et archimandritis Secundae Syriae, quin et monachis Scythis, immo universis episcopis in Oriente constitutis proposuit, ut accepta fidei romanae tessera, omnes « ad petram, supra quam est fundata Ecclesia, reverterentur 2). » Quae vero litteris non attingit, exequitur per nobilissimos legatos, Ennodium Papiensem, Germanum Capuanum, Fortunatum Catanensem; ipsosque Occidentales, Avitum Viennensem, Sallustium Tarraconensem, in precum laborumque partem, inque Orientalium suppetias vocat 3). Neque tantum fidei regulam edicit, sed Dionysio auctor est, ut amplum illud corpus edat canonum latinorum graecorumque, « ut auctoritas qua tenerentur ecclesiae orientales, agnosceretur 4). » Plus sola sanctitate sna fecerunt Ioannes I et Felix IV, quorum prior Romani pontificis maiestatem Orienti conspicuam tum primum committens, coeco ocu-

1) *Iubet.* Mansi VIII, 22. Thiel. 717 epist. XIII.

2) *Reverterentur.* Quam frigide vel docti rerum ecclesiasticarum scriptores dixerunt, quando non attuerunt omnino de hoc libello, verius loquar, de hoc vexillo ecclesiae romanae, quod manu gestarunt intrepida, non solum Hormisdas, sed Bonifacius II, Agapetus, Vigilius, alii. V. infra p. 193, 216, 219, 220. Aegerrime Byzantini semper tulerunt quidquam, Roma dictante, subscribere. Ut multa praeteream, insigni exemplo sit quod actum est in concil. VIII CP., quando Photius deiectus est. Libellum subscribendum vix Legati romani obtulerunt, quum « surrexerunt quidam et ad S. Ignatium atque ad Basilium Imperatorem accedentes, dixerunt non bene factum fuisse quod ecclesiam CPanam tanta subiectione romanae subdi ecclesiae permiserint. » Tum chirographa iam subscripta clam auferri, nonnullos ad vomitum redire, etiam expungi acta graeca vidisses, ut neque scena non lateret, nisi latina Anastasii versio ad nos pervenisset. Cf. Mansi XVI p. 318, 319.

3) *Vocat.* Mansi VIII, 283, 387, 388, 393, 398, 402, 405, 407, 408, 409, 412, 414, 415, 416, 418, 421, 422, 433, 1024, 434, 435, 437, 440, 442, 443, 447, 460, 474, 483, 496, 498, 500, 501, 509, 513, 517, 518, 520, 1029.

4) *Agnosceretur.* T. I. praef. l. l. Thiel. ep. 148, p. 987.

oculos restitnit 1), ad portam aneam Constantinopolis, qua in urbe « Domini nostri resurrectionis diem plena voce romanis precibus celebravit 2). » Tantae memoriae laus adhuc spirat in Ioanne II (a. 532), cui Instinianus commisit iudicium in Acoemetas monachos, cuiusqne litteras Codicis in fronte affixit. De Agapeto, Sylverio et Vigilio (a. 535, 536, 537, 553) in hoc ipso tomo satis dixisse videor 3). Qnid vero de utroqne Pelagio addiderim, quorum prior (a. 555-560) in publica fidei suae expositione, « amplecti se professus quatuor conciliorum statuta et canones apostolicos 4), » pene plebi ostensa Dionysii romana collectione, merito statuit « synodorum congregandarum auctoritatem apostolicae sedi privata commissam esse potestate, nec ullam synodum generalem ratam esse, quae eius non fuerit auctoritate congregata vel fulta 5). » Posterior vero Pelagius (a. 578-590), ut in Ioanne Ieiunatore universalis episcopi appellationem gravius notaret, omnia synodi cuiusdam byzantinae acta expunxit 6). Iure idem suo in totam Ecclesiam utens, Hadrianum, episcopum Thebannm, ditionemque eius a Ioannis episcopi Larissensis iurisdictione exemit 7). Felix IV et Pelagius II, quorum nnus erat Gregorii Magni atavus, alter eumdem ut apocrisarinm misit Constantinopolim, nos manuducunt ad maximum illum pontificem, cuins unius tabulae, caetera licet totius apostolici archivii monumenta pelagus absumpserit, satis essent ad plenissimam ecclesiae romanae auctoritatem asserendam. Mitto quae ad nomen oecumenici patriarchae pertinent 8), mitto quae fuso retuli calamo Antiochena et Anastasiana 9); vix enim vel concito cursu caetera licet attingere, quae sunt de Constantinopolitanis 10), de Alexandrinis 11), de Hierosolymitanis 12), de Imperatoribus 13), de Illyrico 14), de Corinthiis episcopis 15), de Prima Iustiniana 16), de Thessalonica 17), de Chalcedonensi eccle-

1) *Restituit*. S. Gregorii dialog. lib. III, c. 2. ed. BB. t. II, p. 284.

2) *Celebravit*. Marcell. Com. *Chron*. Roncalii vet. lat. script. Chron. II 318.

3) *Videor*, Cf. infra p. 218 sqq.

4) *Apostolicos*. Mansi IX p. 717.

5) *Fulta*. Baius. *Miscell*. III. 3. Brevior licet historia Pelagii sit, inde scitur quanta fuerit Graecorum religio erga S. Patrum, quum petenti, ut videtur, S. Eutychio miserit « limaturam de catenis Apostoli et tunicam unam in interiori parte eius sepulcri per triduum sitam. » Cf. Theineri *Disquisit. crit*. p. 203. Scriptum ibi *Citticio* in *Eutychio*, ut opinor, emendandum. Similia Gregorius M. mittit Anastasio Antiocheno, Andreae illustri, Ioanni oxconsuli (Reg. I. 26, 30, 31). Sed in primis notari solet quod Constantinae augustae, caput S. Pauli pro nova quadam ecclesia CPana petenti, respondet, « corpora SS. Petri et Pauli tantis coruscare miracolis atque terroribus, ut neque ad orandum sine magno illuc timore possit accedi (Reg. IV. 30). » nec nisi catenarum S. Pauli pulverem promittit, « si tamen inquit, hanc tollere limando praevaluero. »

6) *Expunxit*. Gregor. Regest. V. 18 ed. BB. II. 741.

7) *Exemit*. Ib. III. 7. p. 630.

8) *Pertinent*. V. infra p. 222, 223.

9) *Anastasiana*. V. p. 210, 241.

10) *Constantinopolitanis*. Reg. IV. 32, VII. 4, 5, 7, 30, 31, XI. 12, 51, XIII. 40.

11) *Alexandrinis*. Ib. IV. 36, V. 43, VI. 60, VII. 31, 10, VIII. 29, IX. 78, X. 35, 39, XI. 30, XIII. 41, 42.

12) *Hierosolymitanis*. Ib. VII. 32, VIII. 6, XIII. 29.

13) *Imperatoribus*. Ib. III. 10, 65, 66, V. 30. 40, VI. 16, 65, VII. 6, XIII. 31, 58.

14) *Illyrico*. Ib. 1, 10, 20, 21, 38, 45, 58, 58 et passim in singulis Regest. libris.

15) *Episcopis*. Ib. I. 27, III. 39, V. 57, 59.

16) *Iustiniana*. Ib. III. 6, IV. 10, XI. 47.

17) *Thessalonica*. Ib. X. 42, XI. 74.

sia 1), de Ephesino episcopo 2), de Corcyraeo 3), de universis Helladiae episcopis 4), de Lycaonia 5), de Isauris 6), de Monte Sina 7), de universo propemodum orbe orientali. Adde quod gregorianis fortasse tabulis maius est, non solum quatuor libros *Dialogorum*, quibus romana sanctissimae vitae exempla proponuntur, sed *Regulam* illam pastoralem, seu κανόνα κατ' ἐξοχὴν, illustrissimo interprete Anastasio patriarcha Antiocheno 8), graecam in linguam transiisse. Pauciora inde sunt, ob turbulentissima, maxime in Oriente tempora, ecclesiae romanae acta et decreta de Orientalium disciplina, quae ad nos usque pervenerunt. Omnia utinam Graeci nobis tam sedulo servaverint, quam Honorii epistolas plus minus intactas ! Eorum tamen invidiam vicit Honorii apologia a proximo successore Ioanne IV, et Theodori I epistola ad Constantem imperatorem 9). Vicit sancti Martini fortitudo, cuius adhuc graecae XII epistolae et latinae plurimae cum integra synodo lateranensi supersunt. Neque etiam desunt ad Graecos Vitaliani papae epistolae IV, S. Agathonis synodicae binae, Leonis II una graece, Gregorii II tres praestantissimae, duabus aliis misere interceptis, quibus (a. 727-731) orditur egregium romanae fidei cum Iconoclastis certamen. E vestigio sequitur Gregorius III, cum synodis et commonitoriis (a. 731-741), quorum multa temporum iniquitas tulit. Eadem vestigia premunt S. Zacharias (a. 741-752), S. Stephanus III (a. 753-757), Paulus I (a. 757-767), Stephanus IV (a. 768-772), Hadrianus I (a. 772-795), cuius litteris, librisque geminatis, quievit tandem bellum pene saeculare. Mox vero, redintegrato praelio, in aciem rursus S. Paschalis I ingreditur (817-824), nec nisi a Nicolao 10) Magno (a. 858-867) longa ac dura certamina clauduntur.

7. Inopinatum hic aliquid, et mihi, fortasse et aliis prorsus inexpectatum contigit. Sollicitum me semper tenuerunt quae spectant ad foedissimam illam Iconomachorum colluviem. Excogitari vix potest, quae causae fuerint, cur dum ea ipsa tempestate, saraceni furoris turbine totus pene Oriens perflaretur, ipsa inter excidia populorum et strages civitatum, inter ecclesiarum ruinas et incendia, similis plane procella, ab ipsis christianis imperatoribus exorta, eodem modo saeviret, non solum sacris imaginibus exterminatis, sed ambustis etiam libris, bibliothecis, monasteriis, sed monachis et episcopis aut in exilium trusis, aut in mare proiectis, aut post immania tormenta et supplicia trucidatis. Coeca, si qua unquam fuit, vesania hominum est et inepta ac bar-

1) *Ecclesio*. Ib. VI. 13. 16.
2) *Episcopo*. Ib. VII. 11.
3) *Corcyraeo*. Ib. XIV. 13.
4) *Episcopis*. Ib. V. 58, VIII. 5.
5) *Lycaonia*. Ib. VI. 66.
6) *Isauris*. Ib. IV. 30, V. 38.
7) *Sina*. Ib. IV. 46, XI. 1, 2.
8) *Antiocheno*. Ib. XII. 24, Cf. infra p. 241, ubi cl. Jaffe emendari oportuit.
9) *Imperatorem*. Mai Biblioth. N. PP. t. VI, 511.

10) *Nicolao*. Etiam extat in cod. vatic. lat. 3789 peculiare quoddam S. Nicolai Bullarium de causa photiana, dignissimum quod novis curis edatur. Haud omisit Mansi id notare his verbis: «Collectionem epistolarum Nicolai I in causa Graecorum nactus olim fui in codice vatic. 3789, eumdemque credo esse, quem Pontifex ipse confici iussit in monumentum perpetuum; id enim indicat apicum vetustas, ab aetate Nicolai haud multum abludens.» Concil. t. XV col. 160.

bara dementia. Tu mihi interim considera quam provida Dei benignitas sit, quae tantam iniquitatem innumeris vicit beneficiis. Victoria enim veritatis fuit integerrima, qunm ad conterendum stnltissimum errorem, orthodoxi vindices universam graecanicarum haereseon compagem, ab remotissimis Gnosticorum et Manichaeorum fallaciis, quasi a fundamento conoutientes, usque deque ita subverterunt, ut pene rupta omnino fuerit catena tot mendaciorum subtili inter se vinculo coniunctorum. Quam quidem victoriam prae caeteris S. Nicephorus et calamo et nomine suo retulit, vir quem satis mirari nequeo, quoties ad grandiora eius monumenta, nondnm penitus lnci data, revocari animum oportet. Aliud me haud minorem in admirationem rapuit, videlicet ab ipsis confessorum et martyrum aerumnis, vulneribusque et patibulis, ab exulantium solitudine, ab interfectorum cruore et cinere erupisse, velut examine denso, hymnorum et canticorum confertissima agmina, quae, etiamnunc variis idiomatibus centnm populorum tradita, per decem et amplius annornm saecula, a summo Septentrione ad extremos Garamantos pervenerunt 1). Iam velim et tertium illud mirere, Iconomachornm imperatorum insaniam haud exiguam causam extitisse, unde et libertati suae restitueretur sedes apostolica, et summorum pontificum electiones ab omni caesarea tyrannide eximerentur, et Italiae ac Siciliae populi, suis derelicti viribus ac suffragiis, sponte in Petri tutelam ac dominium convolarent, denique etiam maior ac sanior pars orientalium monachorum et hegumenorum usque ad portas et intra Urbis maenia confugerent, novisque sese vincnlis necterent cum vetere Roma, quae omni ope profngos, omni solatio exules tueri et excipere non cessavit. Quin et calamum egregie strinxisse summos pontifices iam argumento erant graves litterae Gregorii II, lectae in altera oecumenica synodo nicaena, et quae Hadrianus I ad Francofordienses longo et patientissimo sermone direxit. Neque hoc satis mihi visum est. Aegre enim ferebam nihil superesse ex iis quae Theodorus Studita supplex ab oraculo apostolico expectabat, dum ad sanctum Paschalem clamaret inter plura: « Audi, apostolicum caput, a Deo praeposite pastor ovium Christi, ianitor regni coelorum, Petra fidei super quam aedificata est catholica Ecclesia. Petrus enim tu, qui Petri sedem exornas et gubernas 2). » Audire et ego gestiebam ea quae exnles longius salutabant, sola spe quaedam auscultandi verba adeo erecti, ut in hanc erumperent alteram epistolam: « Respexit nos Oriens ex alto, Christus Deus noster, dum tuam in Occidente beatitudinem, tanquam facem quamdam divinitus lucentem, ad Ecclesiae quae sub coelo est illuminationem, in apostolica prima sede constituit. Etenim spiritnale lnmen percepimns, qui in tenebris et in umbra mortis improbae haereseos tenebamur, et tristitiae nebulam deposuimus, atque in spem optimam emersimus, cum didicimus ex fratribus nostris et conservis, qualia et quanta egerit et dixerit sancta celsitndo vestra. Vos, illimis revera

1) *Pervenerunt.* Cf. *Hymnographie de l'Eglise grecq.* p. 51.—2) *Gubernas.* Epist.lib. II. 12.

ac sincerus ab initio fons orthodoxae veritatis 1). Vos, adversus omnem haereticam procellam tranquillus sepositusque Ecclesiae universae portus. Vos, a Deo electa civitas refugii salutis 2). » Neque verba tantum habuit, sed scripta tenuit exulum chorus, legationem vidit Constantinopolis, litteras Leo imperator excepit, quum in haec verba Theodorus exultaret: «Gaudeat beatissimns et apostolicus et nomine suo dignus Paschalis, quoniam Petri opus adimplevit. Exultet omnis orthodoxorum chorus, quia ob oculos vidit episcopatnm Christi, secundum sanctos olim patres nostros 3). » Romanam denique sententiam adversus impios persecutores ovans et laetus osculari videtur, dum ait: « Sane non effugerunt, quin a supremo Ecclesiae throno argnerentur, sicut factum est, et ipsi scitis 4). » Noveram denique ex eiusdem sancti viri litteris, quas cl. Mains typis quidem, non luci tamen dedit vivus, ex Urbe reducem (a. 818) Methodium, postea patriarcham, hanc sententiam, haec oracula, has litteras sancti Paschalis retulisse: « Sic enim nos exigui, inquiebant exules, optabamus, auctoritate scilicet eius qui orbi vestro (occidentali) dominatnr, nancisci auxilium, per primae sedis intercessionem et a Deo datam potestatem, sed nondum audebamus id petere, propter rei sublimitatem; nunc quia Dei digito inspiratum fuit in illius sacrum oor, hoc petit oratio nostra ... Nam sicut unns Dominus, una fides, unus Deus, sic nimirum et nna Ecclesia, ut vester apex praesideat 5). » En eum tandem voti compotem, dum haec Methodio et Ioanni canit: « Qnam laudabilis navigatio vestra! Quam felix agon heu! certantium, qui clariorem successum reddidit. Si quidem duorum hominum salns omnium incolumitatis causa fuit. Hand vobis debetur laudativa ex oleastro, sed illa cum paeane divinitus contexta de rosis corona 6). » Verum enim vero ubi laureata Paschalis sententia? nbi decreta palmaria? ubi victrices litterae? Post excnssos nndequaque forulos, pluteos, angulos museorum, spe omni prorsus amissa, tomum hunc absolveram, ac signo iam dato, vela alio verteram, quum in Urbis meditnllio, in ipso Collegio Romano, incidi in pulvereum codicem, exesum pene a tineis, densa stribligine horridnm, in qno inter multa notatu dignissima 7), insperata mihi epigraphe illnxit: « Πασχαλίου πάπα Ῥώμης ἐκ τῶν πρὸς Λέοντα βασιλέα. *Paschalis Papae Romani ex litteris ad Leonem imperatorem.* » Fateor mihi non esse otium multa cum indagine perquirendi, an nemo ante me haec viderit, an nemo rescripserit, in mediumve attulerit. Rei opportunitate allectus, nihil moror, qnin hno religiose omnia inseram, ab optimis archivii curatoribus veniam sperans certissimam. Mutila quidem pleraque iacent ab initio, in fine, alias. Dimidia verba sunt, ac si ipse Methodius, quem Iconomachi, contritis maxillis, semimortuum reliquerant, nt ora fasciis ligare et redimere eum opor-

1) *Veritatis*. En paulo post Honorium, etiam apud Graecos, illibata fides Romanae sedis!
2) *Salutis*. Lib. II. 13.
3) *Nostros*. Lib. II. 63.
4) *Scitis*. Lib. II. 66.
5) *Praesideat*. Ex novis epist. 192.
6) *Corona*. Ex iisdem ep. 193.
7) *Dignissima*. Vid. p. XVII, not. 2.

tuerit 1), martyris more balbutientis, apostolica oracula vix integra redhibuisset. At plura nova sunt; plura autem nonnisi reperies in Damasceni de eodem argumento orationibus, quas fortasse Romam exules secum attulerant.

Πασχαλίου πάπα Ῥώμης ἐκ τῶν πρὸς Λέοντα βασιλέα.

Paschalis Papae Romani, ex litteris ad Leonem imperatorem.

Θεὸν [2] οὐδεὶς, φησὶν, ἑώρακε πώποτε [3], καὶ προσκυνεῖν εἰκόνας οὐ προαιρούμεθα, καὶ [4] κατὰ τοῦτο μὲν τὸ ῥητὸν, οὐδὲ ἡμεῖς ἐκτυποῦμεν τὰ σεπτότατα εἰκονίσματα· τοῦ γὰρ ἀοράτου καὶ ἀσωμάτου Θεοῦ τίς ἂν γένηται εἰκών; ὅταν δὲ τὸν αὐτὸν ἠγαπημένον μαθητὴν ἀκούσωμεν λέγοντα, ὅτι ὃ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ὃ ἑωράκαμεν, καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς [5], καὶ τὸν Θωμᾶν [μετὰ] τὸ ψηλαφῆσαι κράζοντα· Ὁ Κύριός μου καὶ Θεός μου [6], καὶ τὴν τοῦ Χριστοῦ πρὸς πάντας προτροπὴν, ὅτι ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει, καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα [7]· τότε τῆς ὁμοθέου καὶ ἀμερίστου σαρκὸς αὐτοῦ τῆς κρατηθείσης ὑπὸ Θωμᾶ καὶ ψηλαφηθείσης καὶ πρὸς πίστωσιν φαγούσης, εἰκόνα γράφοντες [8], εὐσεβῶς προσκυνοῦμεν. Ἐπεὶ πῶς ἡ φυλακὴ τοῦ ἀσυγχύτου ἡμῖν τῆς διπλῆς οὐσίας ἐν τῷ Χριστῷ λεχθήσεται [9], εἰ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον γράψαι αὐτὸν, καθὸ πέπονθεν, οὐ βουλόμεθα; ἡμεῖς γὰρ διὰ τοῦτο προσκυνοῦμεν τὴν ἁγίαν Χριστοῦ εἰκόνα, διότι ἀμέριστος εἷς ὑπάρχων υἱὸς καὶ μονοϋπόστατος, εἰκονιζομένης τῆς σαρκὸς, δηλονότι τῆς ἀπεριλήπτου καὶ ἀκαταγράπτου θεότητος ὑπάρχων ἀδιάστατος, ἁγιάζει καὶ γραφόμενος καὶ προσκυνούμενος. Ὡς γὰρ τὸ ὄνομα Ἰησοῦ ἐν τῷ [σω]θῆναι ἀνθρώπους κέκληται [10], καὶ τοῦτο μόνον λεγόμενον τὸ θε[ῖον εἰ]σφέρει, κατὰ τὸ ἀμέριστον τῆς μιᾶς ὑποστάσεως,

«Deum nemo, inquit, vidit unquam,» et adorandas imagines minime proponimus iuxta illud quidem verbum, neque sacratissimas nos effigies exprimimus. Invisibilis quippe et incorporei Dei quae iam fuerit imago? Quando vero ipsummet dilectum discipulum audivimus aientem: «Quod erat ab initio, quod vidimus et manus nostrae palpaverunt de Verbo vitae;» et quando Thomam illum, postquam contrectavit, audivimus clamantem: «Dominus meus et Deus meus,» quin quum ipse Christus ita omnes adhortetur: «Palpate me, et videte quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habentem,» idcirco carnis Deo unitae et individuae, eiusdemque a Thoma palpatae, et, ne non credatur, edentis, imaginem efficientes, pie adoramus eam. Quo enim modo firma erit persuasio, sicut in nobis, ita in Christo duas diei substantias minime confusas, si iuxta humanam naturam qua passus est, pingi eum nolumus? Propterea namque veneramur sanctam Christi imaginem, quod, quum sine divisione sit unus Filius in una persona subsistens, quum inseparabilis sit ab exhibita per imaginem carne, utique et ab incomprehensa et inenarrabili deitate, idem sanctitatem et pictus et adoratus largitur. Quemadmodum enim nomen Iesu, in eo quod hominum servator est, enunciatur, idemque simul ac dicitur, divinum aliquid inducit, et sanctificat, ob unius personae integritatem, ita sta-

1) *Oportuerit.* Cf. infra p. 351.

2) Θεόν. Ex cod. Coll. Rom. IV. 2. 1, saec. XIII. infra describetur.—3) πώποτε. Ioan. I, 18. Suspicio primum venit quamdam Iconomachorum obiectionem ab exordio poni. Quae quidem verba ex iis esse quae pravum in sensum detorquebant, tum etiam acta II conc. nic. evincunt. Cf. Mansi t. XIII, col. 280. Eadem tamen non semel orthodoxi usurpant, ut suam caute circumscribant sententiam, ac diserte excludant Iconomachorum hanc calumniam, depingi Christum, qua Deus, non qua homo est. Unde apud ipsum Studitam legitur: «*Deum nemo vidit unquam*, at quidem *Unigenitus Filius*, cum Deus esset ut cerneretur, hoc ipsum *enarravit* (1 Tim. III, 16). Sed procul dubio, nudum humanitate Deum nemo videt. Quoniam vero Unigenitus non ita nudus post incarnationem, idcirco et aspectabilis est.» Epistol. II. 26. Cf. Damasc. Opp. ed. Migne t. I, col. 1287 A, 1290 C, 1323 A.—4) καὶ libenter expungerem.—5) ζωῆς. 1 Io. I. 1.—6) μου. Io. XX, 28.—7) ἔχοντα. Luc. XXIV, 39.—8) εἰκονογραφοῦντες cod.—9) λειφθήσεται fort. immo φυλαχθήσεται, quomodo sarta tecta erit doctrina.—10) κέκληται. Matth. I. 21. In codicis semilacera pagina aegre legitur: ἐν τῷ . . . θῆναι ἄνθρωπος, ex quo aliquis malit: ἐν τῷ ποιηθῆναι ἄνθρωπος, quando homo factus est.

καὶ ἁγιάζει. οὕτως, εἰκονιζομένης τῆς ἀμερίστου σαρκὸς αὐτοῦ, ἁγιάζει ὡς εἰκὼν Θεοῦ σαρκός· εἰ γὰρ οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ 1), τὸ δὲ γράψαι πλέον [ἐστὶ] καὶ χρονοτριβέστερον ὑπὲρ τὸ εἰπεῖν, οὐδεὶς δύναται γράψαι Κύριον Ἰησοῦν, εἰ μὴ ἐν Πνεύματι ἁγίῳ· ἐπεὶ καὶ τὸν Βεσελεὴλ εὑρήσεις Πνεύματος ἐμπεπλησμένον διὰ τὸ μόνον τῶν ἐν τῷ ὄρει τυπωθέντων εἰκονίζειν οὐράνια σύμβολα 2).

Τίς τοίνυν τοῦ βαπτίσματος ἔτι χρεία, εἰ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ Πνεῦμα καὶ δίχα συμβόλων ἐλεύσονται; ὁ γὰρ Υἱὸς ἤδη αὐτοῖς προέδραμε 3), συμβόλων ἄτερ, ὡς λέγουσι. Τί δὲ σταυροῦ 4) τύπωσις πρὸς ὠφέλειαν, εἰ ἡ πίστις εἰκόνας οὐ παραδέχεται; ἔστω οὖν σοι βάπτισμα ἐκ μόνου τοῦ ἀπράκτου θελήματος, ἡ ἐπίκλησις καὶ μὴ δεηθεῖσα 5) καταδύσεως! ἔστω σοι καὶ σταυρὸς ἐκ μόνου τοῦ λέγειν· Ὁ Κύριος τῆς δόξης ἐσταύρωται 6), καὶ μὴ ὁ τύπος!

Τί δὲ ἄρα σοι βούλεται τά τε τοῦ Ἰεζεκιὴλ καὶ τῶν κατ' αὐτὸν ὁράματα; Οὐδεὶς γὰρ δόξαν, ἀλλ' ὡς ὁμοίωμα δόξης Κυρίου εἴδησεν 7), καθὰ θάτερος τῶν πολλῶν ἀκριβέστατα ὑπεσήμηνε. Εἰ γὰρ καὶ πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης αὐτοῦ, κατὰ τὸν Ἠσαΐαν 8), διὰ τὴν ἐν σαρκὶ τοῦ Λόγου θεοφάνειαν, ἀλλ' ὁμοίωμα δόξης εἶναι νοήσεις, ἃ ἑώρακε· καὶ εἰ τύποις βλέπειν οἱ προφῆται τὴν ἀλήθειαν, καὶ πρὸ τῆς ἀφάτου συγκαταβάσεως ἐνόμισαν 9), ἅμα [τῷ] χρῆσαι [ὅ, τι] ὑπερεφάνη τῇ θείᾳ ἁρμοδιότητι, πῶς σὺ αὐτὸν τὸν σαρκωθέντα, τὸν ἕνα τῆς τριάδος, τὸν Υἱὸν καὶ Θεόν, μετὰ τὴν μεθ' ἡμῶν ἀναστροφὴν αὐτοῦ, τυποῦν, ὡς εἴδομεν καὶ παρελάβομεν καὶ πιστεύομεν, οὐ καταδέχῃ;

Πῶς δὲ καὶ εἶναι τὸν κόσμον, καὶ ζῆν ἡμᾶς ὑπολαμβάνεις; ἆρα οὐ τοῦ ἄνω κόσμου συμπληρωτικὸν ἅμα καὶ τυπικόν; καὶ εἰ τοῦ προφητικοῦ οὐκ ἐπιλέλησαι, πῶς ζῇς; ἐν εἰκόνι, ἢ ἐν ἀληθείᾳ; καὶ εἰ μὲν ἐν εἰκόνι, πῶς ἐν εἰκόνι ζῶν τέ συ καὶ διαπορευόμενος 10), αὐτὸς εἰκὼν ὢν καὶ οὕτως ζῶν, οὐ καταδέχῃ εἰκόσι χειραγωγεῖσθαι πρὸς τὴν ἀλήθειαν; ἢ ἐπελάθου 11) καὶ τοῦ·

tim ut individua caro eius repraesentatur, sanctificat ut imago carnis Dei. Si enim nemo potest dicere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto, pingere autem quum amplius aliquid sit ac operosius quam dicere, nemo potest pingere Dominum Iesum, nisi in Spiritu sancto, quippe quum illum Beseleel invenias Spiritu repletum, nec nisi ut quae in monte sub typis ostensa sunt, coelestia symbola exprimeret.

Praeterea ut quid baptismatis opus erit, si tam Pater quam Spiritus etiam sine ullis signis accedunt? Iam enim Filius illis occurrit absque simulacris, uti dicunt. Cui bonum, crucem effingere, si fides nullam imaginem permittit? Baptisma igitur tibi sit sine ullo opere, ex sola voluntate, nec nisi invocatio, quae mersitatione non indigeat. Crux tibi sit una illa vox: «Dominus gloriae cruci affixus est,» non autem signum....

Quid tibi esse videntur etiam Ezechielis visiones et caeterorum prophetarum? Nemo certe gloriam Domini vidit, sed quasi similitudinem gloriae, ut alius interpres caeteris diligentior significavit. Si enim omnis terra plena est gloria eius, iuxta Isaiam, ob manifestatum divinitus in carne Verbum, ea vero gloriae similitudinem noveris esse quae propheta vidit, et si in figuris se intueri veritatem, etiam ante ineffabilem in carne demissionem, prophetae aestimaverunt, statim ut primum vaticinati sunt quod superius illuxit ex divino oeconomia, quomodo tu non concedis imaginem illius qui caro factus est, unius ex Trinitate, Filii simul ac Dei, sic post eius inter nos conversationem efformari, sicut vidimus et accepimus et credimus?

Quomodo et adesse mundum et vivere nos tu intellexeris? Annon igitur superioris orbis non erit plenitudo et repraesentatio? Et si propheticae vocis oblitus sis, quomodo tu vivis? In imagine, an in veritate? Et si quidem in imagine, quomodo vivens in imagine ac deambulans, ipse quum imago sis et ita subsistas, non admittis te ad veritatem duci per imagines? An te latet illud: «Video » nunc quidem per speculum in aenigmate; tunc au-

1) ἁγιῳ. 1 Cor. XII, 3.—2) συμβολα Exod. XXXI. —3) προεδραμει. Cod. satis aperte.—4) σταυρου τυπωσις; ib. Ea fuit Iconomachorum ἀνακολουθία, ut cum imagines tollerent, sanctae tamen cruci parcere, immo B. Virginis icones servare, saltem ab initio vellent.—5) f. δεήσεως. nisi ambigua scriptura obstaret.—6) ἐσταυρωται. Cf. 1 Cor. II, 8.—7) εἴδησεν. Ezech. II, 3. Hic divinando vertimus.—8) Ἠσαΐαν Is. VI, 3.—9) οὐκ (vel οὖν) ἐνομισαν ἅμα (vel ἄρα aegre cod. mutilus refect.—10) ζῶντί σοι καὶ διαπορευομένῳ αὐτός cod.—11) ἐπελάθου και το βλεπομενον cod. 1 Cor. XIII, 12.

Βλέπω μὲν ἄρτι δι' ἐσόπτρου ἐν αἰνίγματι, τότε δὲ πρόσωπον πρὸς πρόσωπον· ἄρτι γινώσκω ἐκ μέρους, τότε δὲ, ὅπερ ἔστι μετὰ τὴν ἐξανάστασιν, ἐπιγνώσομαι καθὼς ἐπεγνώσθην 1); καὶ διὰ πίστεως γὰρ, φησὶ, περιπατοῦμεν 2), οὐ διὰ εἴδους. Καὶ ταῦτα μὲν, εἰ ἐν εἰκόνι ζῇς· εἰ δὲ ἐν ἀληθείᾳ, ἄρα πλήρως ἀποθανών, καὶ οὐκ ἐλπίζεις ἀνάστασιν. Καὶ εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ μόνῃ, κατὰ τὸν ἀπόστολον, ἠλπικότες ἐσμὲν, ἐλεεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἐσμὲν 3). Οὐρανὸν δὲ καινὸν καὶ γῆν καινὴν 4) οὐ πιστεύεις, κατὰ τὸ λόγιον; ἢ οὐκ ἀνιστάμεθα καὶ ἡμεῖς καινοὶ καὶ ἄφθαρτοι 5); ὁρᾷς εἰς οἵας ἀτοπίας ἐμπίπτει τὸ ἀνεικόνιστον; ὁρᾷς ποῦ καταφέρει τὸ ἀνεκτύπωτον;

Οὐκοῦν ὅταν καλῶς ἐσμεν ἐν ἀρεταῖς βρίθοντες, τότε λεγόμεθα κατ' εἰκόνα τοῦ ποιήσαντος εἶναι; καὶ ὁ λόγος δὲ πάλιν, ἐκλαλῶν τοῦ νοῦ τὰ κινήματα, οὐχὶ εἰκὼν τούτου, ὥσπερ καὶ ὑποδείκτης γνωρίζεται; νοῦς δὲ οὐχὶ τῆς ψυχῆς τὸ κάλλιστον μέρος, ὡς ὀφθαλμὸς ἐν σώματι; ἄρνησαι οὖν δι' ἑνὸς τὰ ὅλα, διότι εἰς τὸν λόγον, ὅς ἐστιν εἰκών, ἐμπορεύονται, καὶ εὕροις μηδὲν τοὺς ἀνθρώπους τῶν κτηνῶν διαφέροντας.

Πιστεύεις σὺ εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ; φησὶν ὁ Κύριος πρὸς τὸν τυφλὸν 6), καὶ ἀπεκρίθη λέγων· Καὶ τίς ἐστι, Κύριε, ἵνα πιστεύσω εἰς αὐτόν; Καὶ αὐτὸς εἶπε· Καὶ ἑώρακας αὐτὸν, καὶ ὁ λαλῶν μετὰ σοῦ ἐκεινός ἐστι. Καὶ εἶπεν ὁ ποτε τυφλός· Πιστεύω, Κύριε, καὶ προσεκύνησεν αὐτῷ. Εἰ οὖν Πνεῦμα ὁ Θεὸς, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν 7), ὃ ὑμεῖς οὐκ ὀρθῶς ἐκλαμβάνετε, πῶς ὁ ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ ζητῶν τὴν προσκύνησιν, ὡς υἱὸς Θεοῦ καὶ Θεὸς, τὴν αἰσθητὴν προσκύνησιν τῶν πιστευόντων κατεδέξατο; ἀδύνατον γὰρ πιστεῦσαι καὶ μὴ προσκυνεῖν 8), ὡς ἀποδέδεικται. Εἰ δὲ εἴπας ὅτι ὡς σεσαρκωμένῳ Θεῷ προσεκύνησαν αἰσθητῶς, ἄκουσον 9) ὅτι καὶ ἡμεῖς, τοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ ποιοῦντες καὶ προσκυνοῦντες εἰκόνα, Θεῷ προσκυνοῦμεν. Ἀλλὰ βλάπτῃ τῇ τῶν εἰδώλων ἀντιπαραθέσει πρὸς τὰς εἰκόνας; βλαβήσῃ 10) ἄρα καὶ ὁμωνυμίᾳ τοῦ ἔθνους 11), καὶ λοιπὸν τί σοι δοκεῖ; ἔθνος Ἰουδαῖοι, ἔθνος καὶ οἱ ἕλληνες· ἄλλοι μὲν, Θεῷ· οἱ δὲ δαίμοσι [προσκυνοῦσιν].

» tem facie ad faciem; nunc cognosco ex parte, tunc » autem, id est, post resurrectionem, cognoscam uti » cognitus sum. Et per fidem, ait, ambulamus, et » non per speciem. Et ita quidem, si in imagine vivis. Si autem in veritate, ergo totus mortuus, ne spem quidem habes resurrectionis. Et si in hac vita » solam, ait Apostolus, spem habuimus, sumus omni» bus hominibus miserabiliores. » Coelum ergo novum terramque novam nonne credideris, ut scriptum est, nonne resurgemus et nos novi et incorrupti? Vides quantas in absurditates praeceps ruat negatio imaginum? Vides quo abripiat typorum abolitio?

Nonne quando egregie sumus virtutibus cumulati, tunc dicimur iuxta imaginem Creatoris esse? ac rursus sermo quoque, dum enuntiat animi motiones, nonne eius habetur imago, qua manifestatur? Animae vero nonne mentis pars praestantissima est, ut oculus in corpore? Ad unam igitur universa ideo nega, quod in sermonem, qui imago est, commigrant, ut invenias homines inter et iumenta nullam esse discrimen.

« Credis tu in Filium Dei, » ait Dominus ad coecum, qui respondit dicens: » Et quis ille est, Domine, » ut in eum credam? Et ipse ait: Et vidisti eum, et » qui loquitur tecum, ipse est. Ait autem qui modo » coecus erat: Credo, Domine, et adoravit eum. » Si igitur Spiritus Deus est, et adorantes eum in spiritu et veritate oportet adorare, id quod vos non recte accipitis, quomodo is qui adorationem quaerit in spiritu et veritate, ut Filius Dei Deusque, manifestam huiusmodi credentium adorationem gratam habuit? Fieri non potest ut quis credat, non vero adoret, ut ostensum est.

Quod si dixeris Deo incarnato datam fuisse visibilem adorationem, noveris quod nos quoque incarnati Dei imaginem facientes et adorantes, Deo cultum offerimus.

Verum offenderis quadam idolorum comparatione cum imaginibus? Offenderis ergo et simili vocabulo ethnicae gentis. Quid tibi videtur? Gens Iudaei sunt, gens quoque Graeci. Hi vero Deum, hi autem daemonia colebant.

1) ἐπεγνώσθην. II Cor. V, 7.—2) περιπατουμένου cod.—3) ἐσμέν. I Cor. XV, 19.—4) καινήν. II. Petr. III, 13.—5) ἄφθαρτοι. I Cor. XV, 52.—6) τυφλόν. Io. IX, 35 sqq.—7) προσκυνεῖν. Io. IV. 24.—8) καὶ προσκυνοῦντα cod. manifeste corruptus.—9) ἄκουσον ib.—10) βλαβῆναι cod.—11) ἔθνους. Tam sententia quam scriptura huius loci ambigua est. Frustra in cod. margine excitantur haec Basilii verba, quae potius sequentia respiciant: Ἐκ τῶν κατὰ Εὐνομίου· Ἡ σωματικὴ τοῦ νόμου παρατήρησις ἐν τῇ

Ἀλλ᾽ εἴρηται, φασίν, οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ ἄνω καὶ ὅσα ἐν τῇ γῇ κάτω [1], καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἐξὸν ποιεῖν εἰκόνας. Καὶ πρὸς μὲν τοῦτο πρῶτον ἐκεῖνο ἐροῦμεν, ὅτι ὅσα ὁ νόμος λέγει, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ [2], ἐπεὶ οὕτω γε καὶ περιτομῇ, καὶ σαββάτῳ καὶ ἀποχῇ βρωμάτων ὑποκεισόμεθα, καὶ ἁπλῶς εἰς πάντα τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας τοῦ νόμου ἑαυτοὺς ὑποθήσομεν, ὡς ὀφείλοντες ὅλον τὸν νόμον πληρῶσαι, ἵνα μὴ τῇ τῆς μιᾶς ἐντολῆς παραβάσει γινώμεθα πάντων ἔνοχοι [3] καὶ τῆς κατάρας τῆς λεγούσης· Ἐπικατάρατος πᾶς ὃς οὐκ ἐμμένει ἐν πᾶσι τοῖς γεγραμμένοις ἐν τῷ βιβλίῳ τοῦ νόμου τοῦ ποιῆσαι αὐτά [4]. Ἔπειτα δὲ κἀκεῖνο εἴποιμι ἂν πρὸς ὑμᾶς τοὺς ἀρτιφανεῖς Ἰουδαίους· πῶς τὰ τῶν ἐν τῷ νόμῳ Ἰουδαίοις διηγορευμένα προτεινόμενοι καὶ ἐπερειδόμενοι, χριστιανοὺς ἑαυτοὺς ὀνομάζετε; οὐκοῦν ἔτι ὑπὸ νόμον ἐστέ, καὶ οὐχ ὑπὸ χάριν [5], καὶ μάτην ἑαυτοὺς χριστιανοὺς προσαγορεύετε, μὴ ἀκούοντες τοῦ ἀποστόλου λέγοντος· ὅτι πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τὴν πίστιν, ὑπὸ νόμον ἐφρουρούμεθα, συγκεκλεισμένοι [6] εἰς τὴν μέλλουσαν πίστιν ἀποκαλυφθῆναι, ὥστε ὁ νόμος παιδαγωγὸς ἡμῶν γέγονεν εἰς Χριστόν, ἵνα ἐκ πίστεως δικαιωθῶμεν· ἐλθούσης δὲ τῆς πίστεως, οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν [7]· καὶ ὅτι, ὅσοι ἐν νόμῳ δικαιοῦσθε, τῆς χάριτος ἐξεπέσατε [8], καὶ πλήρωμα νόμου καὶ προφητῶν ὁ Χριστός [9], ὃς καὶ κατέπαυσε τὸν νόμον τῶν ἐντολῶν, ἐν δόγμασι [10] καταργήσας. Πλὴν οὖν ἐν πολλοῖς καὶ διαφόροις τόποις ὁ Κύριος φαίνεται, τὴν κατάπαυσιν τοῦ νόμου ἡμᾶς ἐκδιδάσκων, ὡς ὅταν λέγει· ὅτι ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται ἕως Ἰωάννου [11]· καὶ τοῦτό μού ἐστι τὸ αἷμα τῆς καινῆς διαθήκης [12], καινὴν δὲ εἰπὼν ἀπεβάλετο τὴν παλαιάν, καθὼς καὶ διὰ Ἱερεμίου προέλεγε· Ἰδοὺ ἡμέραι ἔρχονται [13], λέγει Κύριος, καὶ συντελέσω ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰσραήλ, καὶ ἐπὶ τὸν οἶκον Ἰούδα διαθήκην καινήν, οὐκέτι τὴν διαθήκην ἣν διεθέμην τοῖς πατράσιν αὐτῶν ἐν ἡμέρᾳ ἐπιλαβομένου μου τῆς χειρὸς αὐτῶν ἐξαγαγεῖν αὐτοὺς ἐκ γῆς Αἰγύπτου· τί τοίνυν τῇ σκιᾷ περικαθέζεσθε, καὶ τὸ γράμμα παραναγινώσκετε, καὶ πρὸς τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ πνεῦμα ἀναβλέψαι οὐ βούλεσθε; εἰ γὰρ ἐγινώσκετε, ἃ ἀναγινώσκετε, ἐπέγνωτε ἂν τὰ γεγραμμένα οὕτως· Καὶ ἐλά-

At scriptum est, aiunt: «Non facies quamcumque rerum similitudinem, qualescumque sunt in coelo sursum, et quaecumque sunt in terra deorsum,» ac propterea nefas est facere imagines. Ad quod id quidem primum reponimus, quod quaecumque lex dicit, dicit iis qui in lege sunt: quo quippe argumento etiam circumcisioni et sabbato et abstinentiae ciborum submittemur, et absolute per omnia subdi iugo legalis servitutis oportebit, quasi debeamus totam adimplere legem, ne ob unius tantum mandati violationem, omnium rei fiamus, et huic obnoxii anathemati: «Maledictus omnis qui non permanet in omnibus quae scripta sunt in libro legis, ad operandum ea.» Praeterea illud quoque vobis dixerim, utpote novis Iudaeis: Quo iure quum ea quae in lege pro Iudaeis decreta sunt, extenditis et vindicatis, vosmet Christianos appellatis? Itaque adhuc sub lege estis, non autem sub gratia, et frustra vos Christianos nominatis, qui non auditis dicentem Apostolum: «Priusquam veniret fides, sub lege custodiebamur, conclusi in eam fidem quae revelanda erat. Itaque lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. At ubi venit fides, iam non sumus sub paedagogo.» Et: «Qui in lege iustificamini, a gratia excidistis.» Et «Plenitudo legis et prophetarum, Christus.» Qui et supersedere iussit «a lege mandatorum, ut per dogmata evacuaret eam.» Praeterea, quum in multis et diversis locis Christus aperte docet antiquatam esse legem, quemadmodum ubi dicit, legem et prophetas usque ad Ioannem esse, et illud: «Hoc est meus sanguis novi testamenti,» et novum quum dicit, expulit vetus, sicut per Ieremiam praedixit: «Ecce dies veniunt, dicit Dominus, et consummabo super domum Israel et super domum Iuda testamentum novum, non secundum testamentum quod feci patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem illos de terra Aegypti;» quare igitur in umbra circumsedetis, et litteram perperam iudicatis, neque ad veritatem, spiritumque oculos vultis attollere? Si enim quae legitis, intelligeretis, agnosceretis ea sic scripta esse: «Et locutus est Dominus ad vos de medio ignis. Vocem verborum vos audivistis, et

ἐπιδρομῇ τοῦ Χριστοῦ καταργεῖται, τῶν τύπων λοιπὸν μεταληφθέντων ἐν ἀληθείᾳ· ἀργεῖ γὰρ λυχνίον τῇ τοῦ ἡλίου παρουσίᾳ, καὶ σχολάζει ὁ νόμος καὶ αἱ προφητεῖαι κατασιγάζονται, τῆς ἀληθείας ἀναφανείσης. *De Sp. Sto* cap. XXI.—1) κάτω. Exod. XX. Cf. Damasc. col. 1291 A, B, 1327 A, B.—2) λαλεῖ. Rom. III, 19.—3) ἔνοχοι. Iac. II, 10.—4) αὐτά. Deuteron. XXVII, 56.—5) χάριν. Roman. VI, 14.—6) συγκλειόμενοι cod.—7) ἐσμεν. Gal. III, 23, 25.—8) ἐξεπέσατε. Gal. V, 4.—9) Χριστός. Matth. V, 17.—10) ἐν δόγμα cod. Ephes. II, 15.—11) Ἰωάννου. Luc. XVI. 16.—12) διαθήκης. Marc. XIV. 24.—13) ἔρχονται. Ier. XXXI, 3. sqq. Hebr. VIII. 8-19.

λησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς 1), ἐκ μέσου τοῦ πυρός, φωνὴν ῥημάτων, [ἧς] ὑμεῖς ἠκούσατε, καὶ ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνήν, καὶ φυλάξεσθε σφόδρα τὰς ψυχὰς ὑμῶν, ὅτι ὁμοίωμα οὐκ εἴδετε ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ᾗ ἐλάλησε Κύριος πρὸς ὑμᾶς ἐν Χωρὴβ καὶ ἐκ μέσου τοῦ πυρός· μήποτε ἀνομήσητε, καὶ ποιήσητε ὑμῖν ἑαυτοῖς γλυπτὸν ὁμοίωμα 2) ἀρσενικὸν καὶ θηλυκόν, ὁμοίωμα παντὸς κτήνους τῶν ὄντων ἐπὶ τῆς γῆς, ὁμοίωμα παντὸς ὀρνέου πτερωτοῦ· καὶ μή ποτε ἀναβλέψας 3) εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἰδὼν τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην καὶ τοὺς ἀστέρας, καὶ πάντα τὸν κόσμον τοῦ οὐρανοῦ, πλανηθῇς καὶ προσκυνήσῃς αὐτοῖς, καὶ λατρεύσῃς αὐτοῖς. Πανταχοῦ τοίνυν συνῆπται 4) τῇ προσκυνήσει ἡ λατρεία, διότι σκοπὸς τῷ δημιουργῷ, τὸν ἅπαξ οἰκειωθέντα ἑαυτῷ, κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν, λαὸν 5), μὴ προσκυνῆσαι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, καὶ γὰρ πάλιν λέγει· Οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι, πλὴν ἐμοῦ 6)· οὐ ποιήσεις σεαυτῷ γλυπτὸν ὁμοίωμα, οὐ προσκυνήσεις αὐτοῖς, οὐδὲ μὴ λατρεύσεις αὐτοῖς, ὅτι ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεὸς ὑμῶν. Ἀδύνατον γὰρ εἰκονίζεσθαι 7) τὸν Θεόν, τὸν ἄποσόν τε καὶ ἀνειδῆ καὶ ἀπερίγραπτον· οὐ γὰρ αὐτόν, φησί, ἑωράκατε, ὅπερ καὶ Παῦλος ἐν μέσῳ τοῦ Ἀρείου πάγου ἑστὼς φησί· Γένος οὖν ὑπάρχοντες τοῦ Θεοῦ, οὐκ ὀφείλομεν χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ ἢ λίθῳ, χαράγματι τέχνης καὶ ἐνθυμήσεως ἀνθρώπου, τὸ θεῖον νομίζειν εἶναι ὅμοιον 8). Οὔκουν τῆς τῶν Ἰουδαίων πολυθέου νηπιότητος ἕνεκεν ἐκεῖνα εἴρηνται; ἡμεῖς δέ, θεολογικῶς εἰπεῖν 9), οἷς ἐδόθη, φυγοῦσι τὴν δαισιδαίμονα πλάνην, καθαροῖς γενέσθαι μετὰ Θεοῦ, ἐπεγνωκόσι τὴν ἀλήθειαν, καὶ Θεῷ μόνῳ λατρεύειν, καὶ τῆς θεογνωσίας καταπλουτῆσαι τὴν τελειότητα, καὶ εἰς ἄνδρα καταντῆσαι 10) τέλειον, παρελθοῦσι τὴν νηπιότητα 11), καὶ λαβόντες τὴν διακριτικὴν ἕξιν παρὰ Θεοῦ, καὶ εἰδότες τί τὸ εἰκονιζόμενον, καὶ τί τὸ εἰκόνι μὴ περιγραφόμενον, καὶ νοοῦμεν ἀπὸ τοῦ· Οὐ γὰρ εἶδος αὐτοῦ ἑωράκατε, κατὰ συνεκδοχὴν 12) τό· Ὅταν δὲ ἴδητε· δῆλον γὰρ ὅτι διὰ

» similitudinem non vidistis aliam quam vocem, et » custodite animas vestras, ideo quod similitudinem » non vidistis in illa die qua locutus est Dominus » ad vos in Horeb de medio ignis: ne forte secus » agatis, et faciatis vobis sculptilem similitudinem » maris aut foeminae, similitudinem cuiusvis iumenti » ti super terram, similitudinem cuiuslibet avis alati, » ne forte elevatis oculis ad coelum, videas solem et » lunam et astra, et omnem ornatum coeli, et errore » deceptus, adores ea et illis servias. » Ubicumque coniungitur cultus adorationi, scopus enim erat conditori, ut populus, quem sibi, iuxta promissionem, semel vindicaverat, iam non serviret creaturae prae creatore. Etenim iterum dicit: « Non » erunt tibi Dii alii praeter me. Non facies tibi » sculptile simulacrum, neque ea adorabis, neque » illis servies, quia ego Dominus Deus vester. » Fieri quippe nequit, ut imagine Deus exprimatur, quantitatis utpote et speciei expers et incircumscriptus: « Neque enim eum vidistis, uti Paulus » in medio stans Areopago ait: Genus ergo quum » simus Dei, non debemus aestimare auro et ar» gento aut lapidi, sculpturae artis et cogitationis » hominis, Divinum esse simile. » Nonne intuitu Iudaicae infantiae, ad multos deos proclivis, talia dicta sunt? Nos autem, ut Theologi more loquar, quibus datum est, daemonum superstitione profligata, puros fieri cum iis qui Dei veritatem agnoscunt, Deique soli servire, divinaeque scientiae ditari plenitudine, et in virum perfectum occurrere, praetergressa iam infantia; qui discernendi facultatem a Deo recepimus; qui novimus quid imagine effingi possit, et quid non sit icone circumscriptum; nos igitur etiam ex hoc verbo: « Non enim speciem eius vidistis, » inferimus hoc necessario consequi: « Quando autem videritis, » videlicet incarnationis ope; quandoquidem vidimus, quod propter nos et secundum nos, qui incorporeus erat, corpus

1) ὑμᾶς. Deuter. IV, 12, 15-17, 19. Inde incipiunt satis ampla loca quae similia sunt in tribus Damasceni orationibus apologeticis de sacris imaginibus. Cf. ed. Lequien. t. 1, p. 309, 310, 333, 334, 348, 350, edit. Patrol. t. XCIV Migu. t. 1, p. 1235 D, 1236 A, 1292 B, C, 1325 D, 1329 D.— 2) ὁμοίωμα. Addendum aliquid et emendandum videtur, ut vulgo editur: πᾶσαν εἰκόνα, ὁμοίωμα ἀρσενικοῦ καὶ θηλυκοῦ.— 3) ἀναβλέψεις cod. f. pro ἀναβλέψῃς.— 4) συνῆπται. Paulo aliter et luculentius apud Damascenum: Ὁρᾷ, ὡς εἷς ἐστιν ὁ σκοπός, ὥστε μὴ λατρεῦσαι τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα, μήτε προσαγαγεῖν τὴν τῆς λατρείας προσκύνησιν, ἀλλ' ἢ μόνῳ δημιουργῷ· διὸ πανταχῇ συνάπτει τῇ προσκυνήσει τὴν λατρείαν. P. 1292 B. 1328 A.— 5) λαόν. Rom. I. 25. — 6) ἐμοῦ. Deuter. V. 7, 9.— 7) Cf. Damasc. 1292 B, 1328 B.— 8) ὅμοιον. Act. XVII. 29.— 9) εἰπεῖν. Nazianz. or. 37. Eadem prorsus Damasc. p. 1328 B. — 10) καταντῆσαι. Ephes. IV. 13.— 11) νηπιότητα. Hue Damasc. inserit: οὐκέτι ὑπὸ παιδαγωγόν ἐσμεν, λαβόντες.— 12) κατὰ συνεκδοχὴν glossema videretur, nisi mox idem rediret.

σαρκώσεως, ἐπειδὴ 1) εἴδομεν δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γενόμενον σῶμα τὸν ἀσώματον, ἄνθρωπον τὸν Λόγον καὶ Θεὸν, τὸν ἄτρεπτον, τὸν ἁπλοῦν καὶ ἀναφῆ κρατούμενον, καὶ διπλοῦν μονοϋπόστατον, ἐπὶ τῆς γῆς ὀφθέντα 2) καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, ἐπειδὴ εἴδομεν τὸν ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχοντα, ἐν μορφῇ δούλου γενόμενον 3), καὶ ταύτῃ συσταλέντα πρὸς πηλικότητά τε καὶ πρὸς ποσότητα καὶ χαρακτῆρα περιθέμενον σώματος· τούτου δὲ χάριν καὶ πίναξιν ἐγχαράττομεν, καὶ ἀνατίθεμεν πρὸς θεωρίαν τὸν ὁραθῆναι καταδεξάμενον, καὶ οἷον διαγνωστικωτέροις γράμμασι καθυπογράφοντες, ἅπασαν αὐτοῦ τῆς συγκαταβάσεως τὴν ὑπεραγαθότητα προσκυνοῦμεν.

Τί τοίνυν πέπονθεν ὁ εἰπὼν, ὅτι οὐ ποιήσεις πᾶν ὁμοίωμα, ὅτι ἔδρασε γλυπτὰ χερουβὶμ, καὶ τορευτὰ προστάξας χερσὶν ἀνθρώπων κατασκευάσαι; Ἦ δῆλον, ὅτι Θεοῦ μὲν ὡς ἀπεριγράπτου καὶ ἀνεικάστου ποιεῖν εἰκόνα οὐ δυνατὸν, μηδὲ τινος ἄλλου ὡς Θεοῦ, ἵνα μὴ λατρευομένη ἡ κτίσις προσκυνῆται, σαρκωθέντος δὲ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἄξιον τάχα καὶ δουλικῆς [μορφῆς] 4) πρὸς δεσπότην ἐπιδεικτικώτατον· ἐκφαίνει γάρ πως, ὡς εἴρηται, κατὰ συνεκδοχὴν λόγου, τό· Φωνὴν ῥημάτων ἠκούσατε, ὁμοίωμα δὲ οὐκ εἴδετε, ἀλλ' ἢ φωνὴν, ὡς 5) ὅταν ἴδητε, τότε εἰκονίσατε τὸν ὁραθέντα, ἐν αὐτῷ καὶ δι' αὐτοῦ προσκυνοῦντες τὸν ἀόρατον· εἰκονιζομένης γὰρ τῆς σαρκὸς τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ προσκυνουμένης, προσκυνεῖτε τάχα θεότητα Χριστοῦ, ἡ μία σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι· καὶ λοιπὸν προσκυνεῖται Θεὸς, καὶ οὐ κτίσις λατρεύεται, εἴπερ τό· Ὁ ἑωρακώς ἐμὲ, ἑώρακε τὸν Πατέρα 6).

Τί οὖν τὰ ὑφαντὰ χερουβὶμ 7), καὶ φοίνικες, καὶ πρὸ τῶν ἄλλων συμβόλων, ἡ στάμνος, ἡ ῥάβδος, καὶ αἱ πλάκες; οὐ πάντα χειρότευκτα; οὐ πάντα χρώματα καὶ τύποις διὰ πάντων κατεσκεύαστο; Καὶ οὐκ ἐναντιοῦται ἑαυτῷ δεσπότης Θεὸς, ἡ ἄμαχος τῷ ὄντι εἰρήνη καὶ ἀλήθεια· φησὶ γὰρ ὁ ἀπόστολος περὶ τῶν κατὰ νόμον ἱερέων 8), ὅτι οἵ τινες ὑποδείγματι καὶ σκιᾷ λατρεύ-

factus est; quod homo est Deus et Verbum; quod immutabilis et simplex et intangibilis contrectatur; quod in duas substantias evasit qui unica persona subsistit, et in terra visus est, et cum hominibus conversatus est; quandoquidem vidimus eum qui in forma Dei erat, in formam servi fieri, ideoque obvoluum quantitati et numero, corporisque forma circumdatum; ea causa est cur eum et tabellis committamus et sursum attollamus, quippe qui ipse palam versari dignatus sit; dumque veluti magis distinctis titulis eum ornamus, universam eius ad nos demissionis ac praeter omnem modum effusam bonitatem adoramus.

Praeterea quid agebat ,is qui ait: « Non facies sculptilem similitudinem,» quum idem effecerit sculptilia cherubim, et tornatilia iusserit hominum manibus instrui? . . Patet quod, quum incircumscriptus et inaspectabilis Deus nulla queat imagine referri, neque quidquam aliud Deum exprimere valeat, ne cultu creatura adoretur; verum carne iam induto Dei Filio, statim aequum fit, manifestissimum in servili forma Dominum exhiberi. Perspicuum enim est, ut dictum est, vi consequentiae, ex illa dictione: « vocem verborum audivistis, similitudinem vero non vidistis, » recte inferri quod, quando videritis, tunc figura delineabitis eum qui visus est, in ipso et per ipsum adorantes invisibilem; ubi enim depingitur caro Filii Dei et adoratur, statim adoratis Christi divinitatem, quae sola est cum Patre et Spiritu, et tum demum Deus adoratur, sed minime cultus creaturae datur, iuxta illud: « Qui videt me, vidit et Patrem. »

Quid igitur erunt textilia Cherubim, et phoenicea, et praeter alia symbola, urna, virga et tabulae? Nonne manu omnia effecta? nonne omnia coloribus ornata, et figuris instructa per totum? Neque sibi contrarius est Dominus Deus, qui vere pax invicta et veritas est. Ait enim Apostolus de sacerdotibus secundum legem: « Qui exemplari et umbrae deserviunt coelestium, sicut iussus est Moyses, quum consummaret tabernaculum: « Vide, inquit, omnia facito secundum exem- » plar quod tibi in monte ostensum est. » Et post pauca: « Umbram enim . . . . »

1) ἐπειδή. cf. Damasc. 1240 A et 1328 D: ὅταν δὲ ἴδῃς διὰ σὲ γενόμενον ἄνθρωπον τὸν ἀσώματον, τότε ποιήσεις τῆς ἀνθρωπίνης μορφῆς τὸ ἐκτύπωμα, et post plura et ampliora: τότε ἐν πίναξι χάραττέ τε καὶ ἀνατίθει πρὸς θεωρίαν τὸν ὁραθῆναι καταδεξάμενον, χάραττε τούτου τὴν ἄφατον συγκατάβασιν κ. τ. ἑ. l. l.—2) ὀφθέντα. Baruch. III, 38.—3) γενόμενον. Philipp. II, 6, 7.—4) μορφῆς. Cum lineis iterum colluctamur; fort. legendum ἰδέας.—5) ὅτι in cod. intruditur.—6) πατέρα. Ioann. XIV, 9.—7) χερουβίμ Hebr. IX, 4. Cf. Damasc. p. 1244 C, D.— 8) ἱερέων. Hebr. VIII, 5, X, 1. Exod. XXV, 40. Cf. Damasc. p. 1244 D, 1308, 1309. Neque etiam om. S. Methodii *Ecthesis*, quae infra p. 337, nunc primum eruitur.

ουσιν τῶν ἐπουρανίων, καθὼς κεχρημάτισται Μωϋσῆς μέλλων ἐπιτελεῖν τὴν σκηνήν· Ὅρα γάρ, φησί, ποιήσῃς πάντα κατὰ τὸν τύπον τὸν δηλωθέντα σοι ἐν τῷ ὄρει. Καὶ μετά τινα· Σκιὰν γὰρ 1) ...

. . . . . Πολυθεΐαν 2) πᾶσαν ὕλην εἰς Χριστοῦ εἰκόνα χαρακτηρίζομεν θεοποιοῦντες· κἀντεῦθεν ἀνοίξομεν στόμα τοῖς εἰκονομάχοις κατηγορεῖν ἡμῶν, τὸν ἕνα Θεὸν ἐν τρισὶ ὑποστάσεσι προσκυνούντων, πολλοὺς Θεοὺς προσκυνεῖν τε καὶ σέβειν. Οὐκ ἀπειλοῦνται [δοξάσειε δ' ἄν τις] κἀκεῖνο λέγειν· οὔκουν, ἐπειδὴ ἡ προσκύνησις λατρείᾳ [συνάπτεται], συλλατρεύεσθαι συμβαίνει τὴν εἰκόνα Χριστοῦ τῇ ἁγίᾳ τριάδι; ἀλλ' ἴστω ὁ τοιοῦτος μὴ εἰδὼς διαφορὰν προσκυνήσεως. ἐπεὶ καὶ ἁγίους προσκυνοῦμεν. ἀλλ' οὐ λατρεύομεν αὐτοῖς. καὶ ἄρχουσι κατὰ νόμον Θεοῦ, ἀλλ' οὐδ' αὐτοῖς λατρεύομεν· ἔπειτα μανθανέτω αὖθις, ὅτι οὐ τῆς οὐσίας τῆς εἰκόνος ἐστὶ προσκύνησις· τοῦτο γὰρ ἄτοπον καὶ τῶν λατρευόντων τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα ἔργον· ἀλλὰ τοῦ ἐν τῇ εἰκόνι προσκυνουμένου Χριστοῦ, ἀκοινωνήτου μενούσης παντάπασι τῆς εἰκονικῆς ὕλης πρὸς τὸν προσκυνούμενον ἐν αὐτῇ Χριστὸν τῷ ὁμοιώματι· ὅπερ ἐστὶν ἴδιον τῆς ὑποστάσεως Χριστοῦ κεχώρισται τῆς ὕλης, κἂν ἐν αὐτῇ ὁρᾶται.

. . . . . Ac si multos inducamus Deos, dum quamcumque materiam imagini Christi conformatam quasi deificamus. Inde ultro aperiemus os Iconomachorum, ad nos accusandum, quod, cum unum Deum in tribus personis veneremur, multos Deos adoramus cultuque prosequimur. Nonne quis minatur (ita fortasse censuerat) illud quoque dicere: Nonne, quum adoratio cultui coniungitur, simul nobis accidit communi cultu confundere Christi imaginem cum sancta Trinitate? Verum iste neque videtur discrimen in cultu facere, quando et sanctos veneramur, nec tamen eis latriae honorem praestamus; at principes honoramus, iuxta Dei legem, quin latriam illis expendamus. Iam vero iterum idem sciat non imaginis substantiae adorationem dari (absurdum quippe, nec nisi eorum est qui creaturae in locum creatoris omnium serviunt), datur vero Christo, quem in imagine adoramus, manente omnino imaginis elemento prorsus disiuncto ab eo qui per eam adoratur Christus, ob expressam similitudinem; omnino separatur ab elemento id quod personae Christi proprium est, etiamsi eius in illo imago conspiciatur.

1) γαρ. Cum folio quod hic absolvitur, rumpitur manifesto series. Nullum vero dubium quin pergeret Apostolus, ut l. l. apud Damascenum: σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων. Hebr. X. 1.

2) πολυθεΐαν. Unde isthaec, et quo se vertat oratio, quisve sermonem inde habeat, non liquet. Idem sane argumentum, sed alia tela consutum esse, ipso codicis tenore innuitur, quem paucis describi, locus fortasse requirit. Libellus haud spissus, duplici manu, in varia tabella, ac multiplici indole et ratione exaratus est, circa saec. XIII et XIV. Pars una bombycina, vetustior et integrior, lineis pene intacta fuit. Altera pars chartacea, diris corrosa vulneribus, indiligentiori manu scripta est, quae innumeris, sed non insolitis luxit compendiis; pars utraque alteri variis intervallis miscetur; recens enim notarius continuo nexu veterem supplevit, ubi is defecit; at nostra posterior solus servavit. Fasciculi vix ligantur, totusque codex in volsticas plagulas dehiscit, ac senio pene consumptus fatiscere videtur. Nullis numeris folia signantur, quae tamen utcumque numeravi. A fol. 1 ad 182 extat Damascenus *De fide orthodoxa*. Inde nova series incipit, litteris distincta, quas notare operae pretium est. Igitur A'. fol. 183, Dionysii Alexandrini epist. ad Paulum Samosatenum incipit: Καὶ πρότερόν που γράψαντος.—B'. f. 185, Cyrilli Alexandrini λόγος δογματικὸς inc. Γεγένηται μὲν ἀπορρήτως.—Γ'. fol. 188, eiusdem ad monachos et imperatorem Theodosium: Εἰ ἀπὸ τοῦ κινεῖσθαι. — f. 189, eiusdem aliquid in margine: Ἐκ τῶν πρὸς Εὐλόγιον· Οὐ πάντες ὅσα λέγουσι.—Δ'. f. 195. Epiphanius ex Panario.—E'. f. 196. Anastasii τοῦ πάπα *de Christi oeconomia*: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Θεός.—Ϛ'. f. 203, Eulogii Alexandrini, ἐκ τῶν συνηγοριῶν αὐτοῦ· Ἤκουσά τινος αὐτοῦ γενναίου.—Z'. f. 207. Iterum Anastasii *Contra Sabellium*: οὐχ ὁρᾶται.—H'. f. 207. Theodoreti *de Incarnatione Dei*: πολλὰ μὲν οὖν.—Θ'. f. 218. S. Nicephori ex Antirrheticis: Προτείνουσιν ἡμῖν οἱ πεφενακισμένοι φάσκοντες ὅτι γέγραπται.—Ι'. f. 238 Πασχαλίου πάπα Ῥώμης, ut supra vid.—Cum numerus sequens IA' nullibi compareat, deest titulus ac nomen auctoris cuius tenue fragmentum superest in fol. 243. . . πολυθεΐαν πᾶσαν κ. τ. ἑ. —IB' f. 244. Ex Areopagita *De caelesti hierarchia*, et quaedam Basilii et Nysseni.—IΓ'. f. 244. Ex Chrysostomo *in Iob*, *in vestra sacerd.* *in Meletium* et quaedam ex actis S. Gregorii Armenor. et Cyrilli ex *Thesauro*, *In martyres*, etc.—IΔ'. f. 246. Epiphanii χρησμοὶ γραφικοί.—IE'. f. 257. Cyrilli Hierosolymitani ex catechesi XII.—IϚ' rursus deesse videtur.—IZ' f. 263. Iterum Chrysostomi adv. Iudaeos, tum etiam alia Nysseni usque ad finem imperfecti codicis, cuius multa folia, quantumvis lacera, auro contra veneunt. Singula autem morosius descripsimus, tum ut ex ipso loco ubi S. Paschalis verba leguntur, inferatur ea venire cum aliis in appendice alicuius libelli antirrhetici, qua coronide S. Nicephorus uti solebat; tum ut singulare ἀποσπασμάτιον fol. 243 incerti maneat auctoris. Ultimum notare iuvat, primo codicis folio subiici epigraphen: *Ex bibliotheca Mureti*, quo noscemur a tribus iam saeculis cod. in colleg. Rom. esse servatum.

Hactenus de Romanorum pontificum decretis 1), quae sane huio tomo non deesse omnino, nemo non optaverit. Sed et alia sunt, eo potiori iure desideranda, quod ego, data non semel dextera, caeteris ea me iungere pollicebar. Erant enim africani canones CXXXVIII, cum synodo cyprianica, in appendicem huius tomi reservati, quae, nulla demum interposita mora, statim ab initio sequentis tomi lectnrus es. Sunt etiam mnltae de monastica disciplina scripturae; suni epitimia ac varii poenitentinm libelli incertae aetatis, dubiisque veterum auctorum nominibns inscripti; adde etiam nonnullas imperatorum leges, inter quas famigeratum Constantini edictum, quae omnia in eodem tomo, suo quaeque loco assignabimus. Nnnc de singulis qnae hic ad manum sunt, paucis dicendum.

Art. II.

§. 1. *De Conciliorum et Praesulum Graecorum decretis.*

Centum et quadraginta quatuor canones conciliorum ab initio continentur, qnorum dno et centum trullani sunt, duo et viginti alterius nicaenae synodi, caeteri autem viginti constantinopolitanis synodis photianis ascribuntur. De qnorum auctoritate, in variis prooemiis et annotationibus nostris, post alios, qni hac de re graviter et fuse pronunciarunt, breviter dictum est. Hic vero satis mirari nequit Assemanus, cuins verba referam, undenam. « quum post Photium usque ad Michaelis Caerularii tempora, et post Caerularium usque ad praesentem diem, tot canonum collectiones, etiam a librariis graecis orthodoxis descriptae sunt, tot tantique interpretes graeci, a communione ecclesiae romanae non abhorrentes, collectiones canonum scholiis adornarint: cur tamen nulla ad nos canonum collectio, nullus eorum interpres, epitomator ant scholiasta devenerit, qui ant Photianos illos canones reiiciat, aut illis admissis, aliorum saltem canonum, quos octava legitima synodus, pro S. Ignatii restitutione celebrata, edidit, mentionem faciat 2). » Id quod idem paulo post in hunc modum intelligit: « Invaluit nimirum, ut opinor,

1) *Decretis*. Praoter editas litteras, quas fere solas retuli superius, haud parum sedem apostolicam commendaot etiam quae periere, aed qaorum momoria servatar. Piget plerasqoe omitti in copiosissimo indice, quem el. V. Iaffe *Regesta Pontificum romanorum* inscripait. Quales suot, quod spectat ad Orientales, Damasi epistolae ad Apollioarem, ad Petrum Alexandrioam, ad Paulinum Antiocheoum, ad Ascoliam legatum (Coustant, *Epist*. p. 591).—Siricii ad Thoodosium imperatorem, ad Flaviaoum Antiochenam, ad Anastasium (ibid. p. 699).—Iooocaotii ad Severianum Gabalitaonai (Maii *Spic. Rom*. t. III, p. 703, 704), na XI apistolas de causa Chrysostomi dubias, aotiquas tamen memoram (Maii *Bibl. N*. t. VI, p. II, p. 269 sqq.).—Bonifacii ad Rufum Thessalonicensem (Coustant p. 1043).—Coelestioi docretum de tranalationibus episcoporum (Ib. 1217).—Leouis M. piores epiat. inter XVII noodam ropertas et fragmenta nuper edita (Maii *Script. vett*. t. VII p. 246, 247, 251, 283, 286, 287, etc.) Hilari deerotam (Bolland. *April*. t. II p. 32) ot epistola in II conc. nic. locta (Ambrosii opp. t. I. p. 1095).—Simplicii ad Zeuopem, ad Acaciom, ad Callandiooem Antiochenom (Labb. IV, 1035, 1039; Gailand. *Bibl. PP*. XII, 121).—Folicis III ad Acacium, ad Flavianum, ad Zanonem (Mansi VIII, 88; Labb. IV, 1089; Evagr. H. E. III, 20).—Gelasii ad Anastasium, ad Daimatiae episcopos (Labb. IV, 1160, 1165, 1166). Et plura id gooas, si locus aut tompus esset omnia diligentias investigandi. Adisis iofra *Indicem rerum in Eccl. romana*.

2) *Faciat*. Bibl. I. O. t. I, p. 244, 249.

in toto Oriente insinuata per schismaticos Graecorum patriarchas opinio, tum quod septem tantum essent oecumenicae synodi, adeoque circa octavae exemplaria non esse librariis laborandum; tum etiam qnod loco octavae huius, quae Ignatium restitnit, altera synodus, qua Photius post S. Ignatii obitum sedem recepit, apud schismaticos octavae nomen dignitatemque assumpsit; tum demum quia acta canonesque legitimae octavae synodi ex omnibus fere Orientis bibliothecis aboleri schismatici curaverunt.»

Frustra autem graeca vel omnino in Oriente extincta forent, qunm testis integerrimus et coaequalis Anastasins, a summis Pontificibus (Nicolao I et Hadriano II) hac de causa missus Constantinopolim, « gesta huius synodi, quae apostolicae sedis *loci servatores* (τοποτηρηταὶ) in uno volumine secnm portaturi conscripserant, in altero codice transcripta Romam usque deferre » studuerit 1), quem latinum facere Romani iussere pontifices. Quamvis autem noluerim in consuetam seriem inserere sive graecos sive latinos octavae synodi canones, qui, nt recte notavit Assemanus, nullibi in canonicis codicibus nostris comparent, piaculo tamen ducerem, nullum iisdem facere locum inter haec iuris ecclesiastici Graecorum monumenta. Immo placet nobiliorem in hoc prooemio sedem his sanctionibus reservari; et quum aegre tulerim inter praesules canonum conditores abfuisse magnum illum Ignatium, tantum non martyrem, aequum omnino est, ut hic primus incedat, agmenque cum Romanis pontificibns ducat. Synodi igitur octavae hic legantur regulae XIV, quae extant graece, deinde in huius praefationis appendice, latinae XXVII, qnas Anastasius servavit.

Graece autem sive acta sive canones tantum in epitome extant, quae etiam excidisset, nisi eam nobis doctus qnidam scholiastes, quem Assemanus haud immerito putat esse Nicetam Paphlagonem, in unico servavisset codice, ex qno omnia exemplaria, hactenus memorata, videntur effluxisse. Quinque sunt, quorum quatuor adhibuit Raderus, quum principem ἔκδοσιν adornaret, collatis, nt ipse ait, codicibns augustano et bavarico (nunc monac. 436) cum tertio vaticano (certe num. 1183) et quarto Antonii Augustini (procul dubio ottobon. 27). Quintus est venetus, ex Bessarionis bibliotheca, sub num. 168, saec. XV; neque etiam caeteri vetustiores habendi sunt.

1) *Studuerit*. Mansi t. XVI, col. 9. Anastasius, nimium fortasse graecizans, VII annos inter Graecos mansit. Idemque refert, haud sine rudi et lepido acumine, quomodo *loci servatores* apostolici praedonum in insidias cum actorum codice et omni supellectile sua incidissent; quo modo Graecorum fraudes prope omnia synodorum acta corruperint, « nunc minuendo, nunc addendo, vel mutando, nunc in absentia sociorum, nunc in abscondito angulorum, nunc extra synodum, nunc post synodum. » Itaque protestatur, dicens: « Quidquid in latino actionum octavae synodi codice reperitur, ab omni est fuco falsitatis extraneum; quidquid vero amplius in graeco forsitan invenietur, totum est mendacii venenis infectum. . . . Ne ergo Graecorum suatim astutia, quin potius dolositas, etiam circa praesentem synodum ageret, » haec demum hactenus monuit. Moneo et ego aliud omnino esse concilium photianum, ab Harduino et Anthimo editum, aliud octavum illud Anastasianum, quod primum graece et latine vulgavit Matthaeus Raderus, ac prorsus inter se differre utriusque canones. Cf. infra p. 125-146.—Hefele *De Concil.* t. IV, p. 348 et 498.

*

Κανὼν α'. Τὴν εὐθεῖαν 1) καὶ βασιλικὴν ὁδὸν τῆς θείας δικαιοσύνης ἀπροσκόπτως 2) βαδίζειν ἐθέλοντες, οἷόν τινας πυρσοὺς ἀειλαμπεῖς τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων ὅρους κρατεῖν ὀφείλομεν· τοιγαροῦν τοὺς ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ παραδοθέντας θεσμοὺς παρά τε τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, παρά τε ὀρθοδόξων συνόδων οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν, ἢ καὶ πρός τινος θεηγόρου πατρὸς διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας, τηρεῖν καὶ φυλάττειν ὁμολογοῦμεν· κρατεῖν γὰρ τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβομεν, εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῶν τῶν προγενεστέρως διαλαμψάντων ἁγίων, παρεγγυᾷ διαῤῥήδην Παῦλος ὁ μέγας ἀπόστολος.

Κανὼν β'. Τὸν μακαριώτατον πάπαν Νικόλαον, ὡς ὄργανον τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἔχοντες, καὶ τὸν ἐκείνου διάδοχον τὸν ἁγιώτατον πάπαν Ἀδριανόν, ὁρίζομεν καὶ θεσπίζομεν πάντα τὰ παρ' αὐτῶν εκτεθέντα 3) καὶ συνοδικῶς ἐκφωνηθέντα κατὰ διαφόρους καιροὺς ὑπὲρ ἐκδικήσεως καὶ συστάσεως τῆς ἁγίας Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας καὶ τοῦ ἁγίου αὐτῆς ἀρχιερέως Ἰγνατίου, καὶ τῆς Φωτίου ἐξωθήσεώς τε καὶ κατακρίσεως, τηρεῖσθαι καὶ φυλάττεσθαι πάντοτε σὺν τοῖς ἐκτεθεῖσι κεφαλαίοις, καὶ μηδένα τῶν οἱουδήτινος τάγματος 4) ανθρώπων ἀθετῆσαι τολμᾶν· εἰ δέ τις μετὰ τοῦτον ἡμῶν τὸν ὅρον φωραθείη ἀθετῶν τι τῶν παρ' ἐκείνοις ἐκτεθέντων κεφαλαίων, ἱερεὺς μὲν ὢν ἢ κληρικός, ἐκπιπτέτω τῆς ἰδίας τιμῆς καὶ τάξεως· μοναχὸς δὲ ἢ λαϊκὸς ἀφοριζέσθω, μέχρις ἂν μετανοήσῃ.

Κανὼν γ'. Τὴν ἱερὰν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμοτίμως τῇ βίβλῳ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προσκυνεῖσθαι θεσπίζομεν· ὥσπερ γὰρ διὰ τῶν ἐμφερομένων ἐν αὐτῇ συλλαβῶν τῆς σωτηρίας ἐπιτυγχάνουσιν ἅπαντες, οὕτω διὰ τῆς τῶν χρωμάτων εἰκονουργίας καὶ σοφοὶ καὶ ἰδιῶται πάντες τῆς ὠφελείας ἐκ τοῦ προχείρου παραπολαύουσιν· ἅπερ γὰρ ὁ ἐν συλλαβῇ λόγος, ταῦτα καὶ ἡ ἐν χρώμασι γραφὴ καταγγέλλει τε 5) καὶ παρίστησιν· εἴ τις οὖν οὐ προσκυνεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, μὴ ἴδῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τὴν τούτου μορφήν· ὁμοίως δὲ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἀχράντου μητρὸς αὐτοῦ, καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καθὼς

I. Ut rectam 6) regiamque divinae iustitiae viam sine erroris offensa teneamus, sanctorum patrum decreta, veluti inextinctae quaedam semperque lucentes faces, sequenda sunt. Quapropter sanctiones Ecclesiae catholicae et apostolicae per traditionem tum a sanctis omnique laudis praeconio celebrandis apostolis, tum ab orthodoxis oecumenicisque et provincialibus conciliis, aut a quovis deiloquo patre et doctore Ecclesiae acceptas, servandas, custodiendasque profitemur. Traditiones enim sive per sermonem, sive per epistolas maiorum nostrorum, qui vitae sanctitate nobis praeluxerunt, acceptas, diserte magnus Paulus tenendas monet.

II. Quaecumque a beatissimo papa Nicolao, veluti Spiritus sancti organo, eiusque successore sanctissimo papa Hadriano declarata sunt, quaeque diversis temporibus de constituenda componendaque sancta ecclesia constantinopolitana, deque sancto illius patriarcha Ignatio, atque de Photii electione atque damnatione in synodo prolata sunt: ea omnia una cum expositis capitibus servanda et custodienda semper, decernimus et sancimus, nemo ut illa cuiusvis ordinis infirmare antiquareque possit. Quod si quis deprehensus, post hanc nostram sanctionem, ex iis capitibus quidquam ab illis editum resciderit, sacerdos aut clericus de grado suo deiiciatur; monachus aut laicus a coetu Christianorum, quoad eum facti poeniteat, excludatur.

III. Sacram Domini nostri Iesu Christi effigiem, eadem qua sancta evangelia, veneratione colendam statuimus. Ut enim per syllabas in evangelio scriptas, salutem consequuntur omnes, ita per imagines arte coloribusque pictas et expressas, docti iuxta ac indocti ex obiecta re utilitatem capiunt. Quaecumque enim in syllabis oratio, hanc in coloribus pictura docet et repraesentat. Ergo quicumque Christi Salvatoris imaginem non adorat, is in secundo Christi adventu non videat ipsius faciem. Eadem ratione intemeratae Genitricis illius effigiem, sanctorumque Angelorum quemadmodum illos sacrarum litterarum paginae describunt, ac sancto-

1) εὐθεῖαν. Ex coll. codd. vatic. 483 f. 50-54, saec. XV, ottob. 27 f. 268, saec. XVI.—2) ἀπροσκόπως. Mansi t. XVI col. 397.—3) ἐκτεθέντων ottobon.— 4) πράγματος. Vat. ottob.— 5) καταγγέλλεται καὶ ottob. in marg.— 6) rectam. Matth. Raderi interpretationem sequimur, ubi deficit Anastasius.

αὐτοὺς χαρακτηρίζει διὰ τῶν λογίων ἡ ἁγία γραφή, καὶ προσέτι τῶν ἁγίων πάντων, καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν καὶ οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν.

Κανὼν δ'. Τὴν φιλαρχίαν οἷόν τινα πονηρὰν ῥίζαν τῶν κακῶν πάντων πρόῤῥιζον ἀποτέμνοντες, τὸν προπετῶς καὶ ἀθέσμως, οἷόν τινα λύκον βαρὺν εἰς τὸ τοῦ Χριστοῦ ποίμνιον εἰσπηδήσαντα Φώτιον, καὶ ταραχῆς τὴν οἰκουμένην ἐμπλήσαντα, δικαίῳ λόγῳ ἀποφαινόμεθα μηδέποτε γεγονέναι πρότερον ἢ νῦν ἐπίσκοπον· μήτε 1) τοὺς ὑπ' αὐτοῦ χειροτονηθέντας ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ ἱερατικῷ, ἐν ᾧ προεχειρίσθησαν, μένειν· τοὺς δὲ παρ' αὐτοῦ εἰς ἡγουμενείαν 2) προχειρισθέντας, τῆς 3) τοιαύτης προστασίας ἀπείργομεν· λέγει γὰρ ὁ τῶν ὅλων Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου· Ὅτε σὺ ἐπίγνωσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσομαί σε τοῦ μὴ ἱερατεύειν μοι 4).

Κανὼν ε'. Κανών ἐστιν ὁ λέγων· Μὴ δεῖν ἐπίσκοπον προχειρίζεσθαί τινα νεόφυτον ἢ κατὰ τὴν πίστιν, ἢ κατὰ τὸν ἱερατικὸν κλῆρον ὑπάρχοντα, ἵνα μὴ τυφωθεὶς εἰς κρίμα ἐμπέσῃ καὶ παγίδα τοῦ διαβόλου 5), καθὰ φησιν ὁ Παῦλος, συμφώνως τοίνυν τούτῳ λέγομεν, μηδένα τῶν ἀπὸ τῆς συγκλητικῆς ἀξίας καὶ κοσμικῆς ἀγωγῆς προσφάτως καρέντα, καὶ κατὰ σκοπὸν καὶ προσδοκίαν ἀρχιερατικῆς ἢ πατριαρχικῆς τιμῆς γεγονότα κληρικὸν ἢ μοναχὸν, εἰς τὸν τοιοῦτον ἀναβιβάζειν βαθμὸν, κἂν ἐφ' ἑκάστῳ 6) τάγματι τῆς θείας ἱερωσύνης πλείονα χρόνον ποιήσῃ δοκιμαζόμενος· οὐδὲ γὰρ δι' εὐλάβειαν, ἀλλὰ διὰ φιλαρχίαν κέκαρται· ἔτι δὲ πλέον τοῦτον ἀπείργομεν, εἰ παρὰ βασιλικῆς ἐξουσίας εἰς τοῦτο συνωθῆται 7). Εἰ δέ τις κατ' οὐδεμίαν ὑποψίαν τῆς εἰρημένης ἐπιθυμίας καὶ προσδοκίας ἐκάρη, ἀλλὰ διὰ τὸ καλὸν τῆς κατὰ Χριστὸν πολιτείας γέγονε κληρικὸς ἢ μοναχὸς καὶ πάντα βαθμὸν ἐκκλησιαστικὸν μετελθὼν κατὰ τοὺς ὡρισμένους χρόνους ἀνεπίληπτος εὑρέθη, προβιβασθήτω εἰς τὴν ἀρχιερωσύνην, ὥστε ἐν τῷ βαθμῷ τοῦ ἀναγνώστου ἐνιαυτὸν πληρῶσαι, ἐν δὲ τῷ τοῦ ὑποδιακόνου δύο, καὶ ἐν τῷ τοῦ διακόνου τρεῖς, καὶ τέσσαρας ἐν τῷ τοῦ πρεσβυτέρου· ἐπὶ δὲ τῶν χρονισάντων εὐλαβῶς τῷ τάγματι τῶν κληρικῶν τε καὶ μοναχῶν ὁ προειρημένος χρόνος συσταλήσεται παρὰ τῶν κατὰ καιροὺς ἐπισκόπων. Εἰ δὲ παρὰ τοῦτον τὸν ὅρον προαχθείη 8) τις εἰς τὴν εἰρημένην ὑπερτάτην τιμὴν, ἀποδοκιμασθήτω παντάπασιν.

Κανὼν ς'. Ἐπείπερ κατεφωράθη 9) Φώτιος μετὰ τὴν ἐξενεχθεῖσαν κατ' αὐτοῦ δικαιοτάτην ἀπόφασιν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Νικολάου, διὰ τὴν ἀθεσμοτάτην ἐπίβασιν τῆς Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας, πονηρούς τινας ἄνδρας ἀπὸ τῶν λεωφόρων ἀγυιῶν εὑρηκὼς, καὶ τοποτηρητὰς αὐτοὺς τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχικῶν θρόνων κατονομάσας, καὶ σὺν τούτοις ἐκκλησίαν συστησάμενος πονηρευομένων, καθαιρετικὰς συκοφαντίας καὶ διαβολὰς κατὰ τοῦ μακαρίου 10) πάπα Νικολάου τυρεύσας, καὶ τὸ ἀνάθεμα λαθραίως κατ' αὐτοῦ καὶ τῶν κοινωνούντων αὐτῷ ἀποφηνάμενος, ὧν τὰ 11) δῆθεν ὑπομνήματα συνοδικῶς πυρίκαυστα γέγονε· τούτου χάριν πρὸς ἀσφάλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως ἀναθεματίζομεν τὸν εἰρημένον Φώτιον, καὶ διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, καὶ τοὺς ἀπὸ τοῦ νῦν τοιοῦτόν τι τολμήσοντας τῷ αὐτῷ ἀναθέματι ὑποβάλλομεν, καθὼς καὶ ὁ τῆς εὐσεβείας ἀθλητὴς Μαρτῖνος ἐκανόνισεν.

Κανὼν ζ'. Τὸ τὰς ἁγίας καὶ σεπτὰς εἰκόνας ἀναστηλοῦν καὶ τοὺς πλησίον διδάσκειν τὰ μαθήματα τῆς θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης σοφίας, λίαν ὀνησιφόρον· οὐ καλὸν δὲ τοῦτο μὴ παρὰ

rum omnium veneremur et colimus. Qui aliter sentiunt, anathemata sunto.

IV. Vid. apud Anastasium can. IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, qui infra sunt IV, V, VI, VII, VIII, X, XI, XIV, p. XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XL, XLI, XLII, XLIII.

1) μήποτε vat. ottobon.—2) ἡγουμενίαν Monsl., veteres novere ἡγουμενεῖαν.— 3) τῆς om. Monsl.— 4) μοι Osee IV, 6.—5) διαβόλου. 1 Timot. III, 6.— 6) ἀφ' ἑκάστῳ ottobon. — Mox ποιήσει ib.—7) συνωθῆθῃ vatic.—8) πραχθείη duo codd.—9) καὶ ἐφωράθη vat. φώτιον.—10) μακαριωτάτου ott.—11) ὡς ott. edd.

τῶν ἀξίων γίνεσθαι· τούτου χάριν μηδαμῶς εἰκονουργεῖν ἐν τοῖς ἱεροῖς ναοῖς τοὺς ἀναθεματισθέντας θεσπίζομεν, μήτε μὴν ἐν οἱῳδήποτε τόπῳ διδάσκειν, μέχρις ἂν ἐπιστραφῶσιν ἐκ τῆς ἰδίας ἀπάτης. Εἴ τις οὖν μετὰ τοῦτον ἡμῶν τὸν ὅρον πρὸς ζωγραφικὴν 1) ἁγίων εἰκόνων ἐν ἐκκλησίᾳ ἢ διδασκαλικὴν αὐτοὺς ὁπωσοῦν παραδέξοιτο πρᾶξιν· εἰ μὲν κληρικός ἐστιν, εἰς τὸν ἴδιον κινδυνευέτω βαθμόν· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω, καὶ στερείσθω τῶν θείων μυστηρίων.

Κανὼν η'. Ἦλθε φήμη ταῖς ἀκοαῖς ἡμῶν, ὡς οὐ μόνον αἱρετικοὶ καὶ παράνομοι τῆς ἁγίας Κωνσταντινουπολιτῶν ἐκκλησίας προεδρεύειν λαχόντες, ἀλλὰ καὶ ὀρθόδοξοι πατριάρχαι χειρόγραφον πειθὶν ἀπαιτοῦσι πρὸς ἴδιον συνασπισμόν· ἔδοξεν οὖν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, μηδαμῶς ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι τοῦτο, πλὴν τοῦ κατὰ τύπον καὶ συνήθειαν ὑπὲρ τῆς εἰλικρινοῦς πίστεως ἡμῶν ἀπαιτουμένου κατὰ καιρὸν τῆς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας· εἴ τις οὖν τολμήσει παραλῦσαι τοῦτον ἡμῶν τὸν ὅρον, τῆς ἰδίας ἐκπιπτέτω τιμῆς.

Κανὼν θ'. Τῆς θείας ἀναφανδὸν βοώσης γραφῆς, πρὸ ἐξετάσεως μὴ μέμψῃ, δικαίως καὶ συμφερόντως ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος ὁρίζει μηδένα μοναχὸν ἢ λαϊκὸν, ἤ τινα τοῦ καταλόγου τῶν κληρικῶν πρὸ τῆς ἀκριβοῦς ἐξετάσεως καὶ συνοδικῆς ἀποφάσεως ἀπὸ τῆς κοινωνίας ἑαυτὸν ἀφορίζειν τοῦ ἰδίου πατριάρχου, κἂν ἐγκληματικόν τι γινώσκειν διατείνηται πρᾶγμα· παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἐν ἐξωτικαῖς πόλεσι καὶ χώραις ἐπισκόπους καὶ ἱερεῖς διατίθεσθαι πρὸς τοὺς ἰδίους μητροπολίτας ὁρίζομεν, ὥσπερ καὶ τοὺς μητροπολίτας πρὸς τὸν ἴδιον πατριάρχην. Εἰ δέ τις ἐναντία τῇ οἰκουμενικῇ ταύτῃ συνόδῳ φωραθείη διαπραττόμενος, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν ἢ κληρικὸς, ἐκπιπτέτω πάσης ἱερατικῆς ἐνεργείας τε καὶ τιμῆς· εἰ δὲ μονάζων 2) ἢ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ συντάξεως, μέχρις ἂν ἐπιστρέψας ἐν μετανοίᾳ δεχθῇ.

Κανὼν ι'. Τῆς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης μίαν ψυχὴν λογικήν τε καὶ νοερὰν διδασκούσης 3) ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντων τῶν θεηγόρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας τὴν αὐτὴν δόξαν κατεμπεδούντων, εἰσί τινες οἱ δύο ψυχὰς ἔχειν αὐτὸν δοξάζοντες καί τισιν ἀσυλλογίστοις ἐπιχειρήμασι τὴν ἰδίαν κρατύνουσιν αἵρεσιν· ἡ τοίνυν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος τοὺς τῆς τοιαύτης ἀσεβείας γεννήτορας, καὶ τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς ἀναθεματίζει μεγαλοφώνως· εἰ δέ τις τὰ ἐναντία τοῦ λοιποῦ τολμήσει λέγειν, ἀνάθεμα ἔστω.

Κανὼν ια'. Τοὺς ὑπὸ τῆς θείας χάριτος εἰς τὴν ἐπισκοπικὴν προκληθέντας διακονίαν, ὡς εἰκόνα καὶ τύπον φέροντας τῶν ἁγίων καὶ οὐρανίων ἱεραρχιῶν 4), πάσης τιμῆς ἀξιοῦσθαι παρὰ πάντων τῶν ἀρχόντων καὶ ἀρχομένων θεσπίζομεν, καὶ μηδαμῶς ἢ στρατηγοῖς ἢ τισιν ἄλλοις ἄρχουσι προϋπαντᾶν πόῤῥωθεν τῶν ἰδίων ἐκκλησιῶν, μήτε τῶν ἵππων ἢ ἡμιόνων ἑαυτοὺς ἀποῤῥιπτοῦντας σὺν φόβῳ καὶ τρόμῳ προσπίπτειν καὶ προσκυνεῖν· εἰ δέ τις ἐπίσκοπος μετὰ τὸν ὅρον τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ὀφειλομένης αὐτῷ καταφρονήσει 5) τιμῆς καὶ καταδέξοιτό τι ποιῆσαι παρὰ τὰ νῦν ὡρισμένα, ἀφορισθήτω ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἕνα· καὶ ὁ ἄρχων ἐκεῖνος ἐπὶ δύο ἔτεσι μὴ καταξιωθῇ τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων.

Κανὼν ιβ'. Ἦλθεν εἰς τὰς ἡμῶν ἀκοὰς, τὸ μὴ δύνασθαι ἄνευ ἀρχοντικῆς παρουσίας σύνοδον γενέσθαι· οὐδαμοῦ δὲ οἱ θεῖοι κανόνες συνέρχεσθαι κοσμικοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς συνόδοις νομοθετοῦσιν, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐπισκόπους· ὅθεν οὐδὲ, πλὴν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τὴν παρου-

XII. Perlatum est ad nos non posse sine principum praesentia concilium agi. Atqui nusquam sacri canones sanciunt, ut ad synodos saeculares principes cogantur, sed soli dumtaxat episcopi. Quare nec alias reperimus eos aliis nisi oecumenicis conciliis interfuisse. Neque enim fas est, ut sae-

1) προζωγραφικὴν vatic.—2) μοναχὸς ottobon.— 3 διδάσκουσι ib — 4) ἱεραρχῶν καὶ πάσης ottob. — 5) καταφρονήσει ambo.—In can. XIII Raderus vertit παροινίας in hanc vocem: *insanias*, ac si legisset παρανοίας.

σίαν αὐτῶν γεγενημένην εὑρίσκομεν· οὐδὲ γὰρ θεμιτόν ἐστι γίνεσθαι θεατὰς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας τῶν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ Θεοῦ συμβαινόντων πραγμάτων.

Κανὼν ιγ΄. Εἴ τις τοσαύτῃ τολμῇ χρήσαιτο, ὥστε κατὰ τὸν Φώτιον καὶ Διόσκορον, ἐγγράφως ἢ ἀγράφως παροινίας τινὰς κατὰ τῆς καθέδρας Πέτρου τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων κινεῖν, τὴν αὐτὴν ἐκείνοις δεχέσθω [1] κατάκρισιν· εἰ δὲ, συγκροτηθείσης συνόδου οἰκουμενικῆς, γένηταί τις καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ῥωμαίων ἀμφιβολία, ἔξεστιν εὐλαβῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς διαπυνθάνεσθαι περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ δέχεσθαι τὴν λύσιν καὶ ἢ ὠφελεῖσθαι ἢ ὠφελεῖν· μὴ μέντοι θρασέως ἀποφέρεσθαι κατὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἱεραρχῶν.

Κανὼν ιδ΄. Θεσπίζομεν τοὺς ὁρισθέντας ὠμοφορεῖν ἐπισκόπους ἐπί τισι καιροῖς ἀποκεκληρωμένοις, ἐν τοῖς τοιούτοις περιβεβλῆσθαι ταῦτα καιροῖς καὶ τόποις, καὶ μὴ κατακεχρῆσθαι τῇ τοιαύτῃ καταστολῇ διὰ τῦφον καὶ κενοδοξίαν, καὶ ἐν παντὶ καιρῷ τῆς θείας μυσταγωγίας, καὶ πάσης ἄλλης ἐκκλησιαστικῆς λειτουργίας ταῦτα φορεῖν· ἀλλὰ καὶ τοὺς μετιόντας εὐλαβῶς τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ τῆς ἐπισκοπικῆς [2] ἀξιωθέντας τιμῆς, φυλάττειν τὸ σχῆμα καὶ τὴν στολὴν τῶν μοναχικῶν ἀμφιασμάτων ὁρίζομεν· καὶ μηδένα τολμᾶν ἀπαμφιέννυσθαι τὸ εἰρημένον σχῆμα διὰ τῦφον καὶ ἀλαζονικὴν γνώμην, κἀντεῦθεν εὑρίσκεσθαι παραβάτην τῶν ἑαυτοῦ συνθηκῶν· εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος παρὰ τοὺς ὡρισμένους αὐτῷ ἐγγράφους [3] ἢ ἀγράφους καιροὺς περιβάλλοιτο τὸ ὠμόφορον ἢ τῶν μοναχικῶν [4] ἀμφιασμάτων ἀποβάλλει τὸ σχῆμα ἢ διορθούσθω ἢ καθαιρείσθω.

colores principes rerum quae Dei sacerdotibus contingunt, spectatores fiant.

XIII. Si quis tanta efferatus audacia, quemadmodum Photius et Dioscorus, sive scripto, sive sine scripto, contumelias quasdam contra cathedram coryphaei Apostolorum Petri audeat iactare, eamdem atque illi sententiam subeat. Si quis, dum oecumenica synodus collecta est, de romana etiam ecclesia controversia extiterit, licebit cum decenti reverentia de proposita quaestione venerantur percunctari responsumque admittere, et sive iuvari sive iuvare; non tamen impudenter contra senioris Romae pontifices sententiam dicere.

XIV. Sancimus ut designati ad superhumeralia gestanda episcopi, certis statutisque temporibus et locis ea gestent; nec huiusmodi cultu per fastum et superbiam abutantur, aut quovis tempore divini sacrificii et quacumque ecclesiastica sanctione gerant. Eos etiam qui vitam solitariam religiose sunt sectati, et ad episcopatus honorem evecti sunt, et religiosam vestem suam habitumque monasticum servent statuimos; nullusque per fastum, animique iactantiam, huiuscemodi habitum exuere audeat, ac suas inde, quas ipse sibi praescripsit, leges violet. Quod si quis episcopus praeter designata sibi seu scripto, seu sine scripto tempora, omophorion tulerit, aut monasticam vestem abiecerit, vel corrigatur, vel deponatur.

Amplius opinione mea quamvis in constantinopolitanis synodis moratus sim, inde discedere nolim, quin utrique photiano concilio aliquid addam iuxta fidem unius cod. vindobonensis; quod, etiamsi spurium esset, ad crisin vellem revocavissent viri emunctae naris, quales erant Lambecius, Kollar, tot alii in Germania, qui non semel leviora graviter expenderunt. Quas Photius inscripsit πρώτην καὶ δευτέραν, *primam et secundam* pseudosynodos, e cerebro suo cudisse totas ita insimulatus convictusque est, ut in publico congressu, ardente aeneo vase igneo, cuncta volumina fuerint, iussu imperatoris, in rogum coniecta, exusta, abolita 5). An vero praeter canones infra relatos, etiam e flammis ereptae fuerint nonnullae subscriptiones utriusque synodi, (alias unius, sed interruptae), tu videris. Neque omitte, fidem fraudemve ut veterator iste augeret, stu-

1) δέχεσθαι vatic.— 2) ἐπισκοπῆς vatic.— 3 ἐγγράφω ib.— 4) ἢ τὸ μοναχικὸν ἀμφιασμάτων ἀποβάλοιτο σχῆμα ambo codd. communi errore.
5) *Abolita.* Mansi XVI, col. 381.

duisse eum diligenter, ut duorum romanae sedis legatorum Radoaldi et Zachariae, qui foeda proditione in aevum infamantur, nomina latinis sint scripta apicibus, et quidem, ut etiam nunc perspicuum est, ex iis quos longobardicos nuncupant.

Ὑπογραφὴ τῆς πρώτης συνόδου [1].

Μιχαὴλ, πιστὸς ἐν Χριστῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, τὰ παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου πάντα εὐσεβῶς κανονισθέντα στοιχῶν καὶ ἀποδεχόμενος, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Φώτιος, εἰ καὶ ἀνάξιος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Μιχαὴλ, ἐπίσκοπος Καισαρείας, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ὁμοίως ὑπέγραψαν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν ϙο'.

Subscriptio prioris synodi.

Michael, fidelis in Christo Romanorum imperator, ea omnia quae a sancta synodo piis sunt regulis statuta, confirmans ac recipiens, propria manu subscripsi.

Photius, quamvis indignus Constantinopolis episcopus, definiens subscripsi.

Michael, episcopus Caesareae, definiens subscripsi.

Similiter subscripserunt et caeteri episcopi numero CLXX.

Ὑπογραφὴ τῆς β' συνόδου.

Ἐν ὀνόματι τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, Μιχαὴλ, πιστὸς ἐν αὐτῷ τῷ Θεῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, τὰ ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης καὶ μεγάλης συνόδου τυπωθέντα τε καὶ ἐπικυρωθέντα περί τε τῶν ἁγιοκατηγόρων καὶ σχισματικῶν καὶ τῶν δυσσεβῶν εἰκονομάχων ἀποδεχόμενος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ὁρισθέντας κανόνας φυλάττειν ὁμολογῶν, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Φώτιος, ἐλέῳ Θεοῦ, εἰ καὶ ἀνάξιος, ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης, τὰ ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης καὶ μεγάλης συνόδου, περί τε τῶν ἁγιοκατηγόρων σχισματικῶν καὶ τῶν δυσσεβῶν εἰκονομάχων τυπωθέντα τε καὶ ἐπιδιορισθέντα ἀποδεχόμενος, ἔτι δὲ καὶ τοὺς ὑπ' αὐτῆς ἐκτεθέντας κανόνας φυλάττειν ὁμολογῶν, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Radoaldy, ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ῥώμην ἁγίας Πόρτου ἐκκλησίας, πάντα τὰ ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης καὶ μεγάλης συνόδου ὁρισθέντα τε καὶ τυπωθέντα ὁμολογῶν, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Zaccharias, ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ῥώμην Ἀνάγνου ἁγίας ἐκκλησίας, πάντα ὑπὸ τῆς ἁγίας ταύτης καὶ μεγάλης συνόδου ὁρισθέντα τε καὶ τυπωθέντα ὁμολογῶν, ὑπέγραψα ἰδιοχείρως.

Subscriptio alterius Synodi.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, Michael, fidelis in eodem Deo imperator Romanorum, ea quae a sancta hac magnaque synodo decreta ac firmata sunt tam de illis schismaticis sanctorum accusatoribus quam de impiis Iconomachis recipiens, tum etiam definitos ab eadem canones servare contestatus, subscripsi propria manu.

Photius, misericordia Dei, quamvis indignus, episcopus Constantinopolis novae Romae, ea quae ab hac sancta et magna synodo tam de iis schismaticis sanctorum accusatoribus, quam de impiis Iconomachis decreta et omnino definita sunt recipiens, simul et statutos ab eadem canones custodire contestatus, subscripsi propria manu.

Radoaldus, episcopus sanctae iuxta Romam Portuensis ecclesiae, omnibus quae ab sancta illa et magna synodo definita et decreta sunt, consentiens, subscripsi propria manu.

Zacharias, episcopus sanctae iuxta Romam Anagniensis ecclesiae, omnibus quae ab sancta illa et magna synodo definita et decreta sunt, consentiens, subscripsi propria manu.

1) *συνόδου.* Ex cod. Vindob. hist. VIII, olim XLV f. 182 v°.

Θεοφάνης, ἀρχιεπίσκοπος Ἐφέσου, ὁμολογῶν ὑπέγραψα.
Ἰωάννης, μητροπολίτης Ἡρακλείας, ὁμολογῶν ὑπέγραψα.
Θεόδουλος, μητροπολίτης Ἀγκύρας, ὁμολογῶν ὑπέγραψα.
Ἀμφιλόχιος, ἐπίσκοπος Κυζίκου, ὁμολογῶν ὑπέγραψα.
Ὁμοίως ὑπέγραψαν καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἐπισκόπων τὸν ἀριθμὸν ρλ'.

Theophanes, Archiepiscopus Ephesi, consentiens subscripsi.
Ioannes, Heracleae metropolita, consentiens subscripsi.
Theodulus, Ancyrae metropolita, consentiens subscripsi.
Amphilochius, Cyzici episcopus, consentiens subscripsi.
Similiter subscripserunt et caeteri episcopi numero CXXX.

Iam quod spectat ad praesulum decreta, quae post conciliorum canones leguntur, nolui solis Byzantii antistitibus ita locum facere, ut orientales patriarchae in umbra laterent; ideoque paulo fusiori calamo ea prosecutus sum, quae *Anastasiana* inscribuntur. Dignus sane erat Anastasius I, Gregorii Magni amicus, qui dux Antiochenorum esset et omnium Orientalium. Ac praeter alia satis multa, quae primam nunc in lucem sub illo stemmate prodeunt, digna erat eiusdem *Oratio pacifica*, quae, collatis Germaniae et Hispaniae codicibus, faventibus amplissimis viris, variorum 1) etiam studiis amice conspirantibus, ab imminenti excidio tandem eriperetur. Eam esse inter elegantissima christianae Graeciae ornamenta, qua laude per me fruantur omnes eiusdem Anastasii orationes, caeteri quoque concedent, sed hoc parum est. En exemplum habetur episcopi, quem frustra ex amplissima sede vis publica expulit, quem pontifex Romanus ita tuetur, ut in exulis loco, plebs a vicario, ut aiunt, apostolico regatur, donec vincente constantia romana, post tres et viginti annos, senior patriarcha vel invitus, ovante licet populo, in ecclesiam suam revertatur. Ut disciplinae canonicae εἰρηνικὸς λόγος, sic rei dogmaticae mirum in modum favent caeterae Anastasii orationes amoenissimae, a quibus graece edendis nunc primum, sed alio in fasciculo, hoc tamen tempore, abstinere nequivi 2). Utinam omnia e sepulchro excitentur, ac simul Eulogius, Sophronius, una cum Anastasiis redivivi, in iustum orientalis ecclesiae decus integri exurgant!

Sophronium autem nominare, ac caeteros salutare Hierosolymitanos et Sabaïtas, tot hymnorum conditores, nefas erat, quin paucis certisque Anastasiorum exemplis opus illustrarem, quod huius aevi longe maximum, aeque et disciplinae canonicae proximum, quisque existimabit. Divino enim propemodum

1) *Variorum*. Cll. vv. Fessler, Dübner, Müller, Braun, etc. meritis opportunisque laudibus insignire non piguit; in primis vero doctissimo et humanissimo viro H. Stevenson multas iuvit gratias agere et habere; neque etiam omitti suo loco decuit Basilianos Cryptoferratenses.

2) *Nequivi*. Inscribuntur: *Anastasiorum Antiochenorum et Sinaitarum anecdota quaedam opera de rebus sacris et canonicis*, Romae typ. coll. urb. 1866, p. 1-100, quorum sane partem maiorem efficiunt Anastasii Antioch. *Orationes V dogmaticae*. Sunt LX tantum exemplaria, quae alteram et magis copiosam expectant editionem. Cf. infra p. 245. Haud memorare et merito laudare encomio omiserim nuperrimam *De Anastasio Sinaita* dissertationem, multa et selecta eruditione refertam, quam edidit I. B. Kumpfmüller, doctus presbyter Ratisbonensis, qui, quum unico munitus codice monacensi, vix pedem extra editos libros extulerit, pauca detexit anecdota, haud inani tamen opera defunctus est.

instinctu et aestu, sacrorum vatum chorus e schola damascenica fauste prodiit, qui, ut olim prophetarum collegium exulantis Israelis levavit infortunia, sic christianae plebis, erumpente mahumedana tyrannide, aerumnas leniret, erigeret animos, stimulos adderet, fidemque suavissimis firmaret cantilenis.

Interea pars huius tomi praecipua constantinopolitanae ecclesiae consecratur, ac longam seriem continet rerum et hominum in altera Roma per quinque aut sex saecula illustrium. Quod antea promiseram, exequutus, retro etiam pedem retuli, ut ab oecumenica synodo II, CP. I, usque ad oecumenicam VIII, CP. IV, novae Romae aut incrementa, aut etiam damna et casus uno sub oculo ponerem. Cuique iam perspicuum est, quid plerique Byzantini praesules ambierint, quid egerint imperatores, quid Romani pontifices constanter censuerint.

Recte ait Christianus Lupus, vir consultissimus: « Aemulabatur Photius suum in invadenda Constantinopolitana cathedra antecessorem Eusebium Nicomediensem, cuius factio, in conventiculo philippopolitano, a Iulii pontificis iudicio ad canones provocans, supremum sancti Petri Apostoli primatum evertere, et Romanum episcopum in communem patriarcharum ordinem redigere tentavit. Ab Eusebio ad Acacium, ab Acacio ad Photium haec iniquitas manavit 1). » Periclitabatur universa Ecclesiae oeconomia, et nisi Romani pontifices fortiter obstitissent, de summa rerum actum erat. Tantum periculum non vidisse vel bonos Orientis praesules, lugendum est: quorum alii, dum in maximis conciliis canones dolo et fraude obtectos reciperent, Byzantinis victas dedere manus; alii, dum vi opprimerentur, aut silere maluerunt quam ad Romam provocare, aut tardius molliusque provocarunt; alii, etiam quum Occidentales in opem accerserent, timere videbantur ne desperatis rebus fortior dextera adesset. Vix discrimen minuit sanctitas multorum regiae urbis episcoporum, quorum grande nomen altius efferre, quam modestiam et prudentiam sectari, commodius erat. Quanta autem Dei munificentia ac providentia, qui, etiam quum pars gregis in exitium praeceps rueret, illos pastores dedit quorum nos monumenta passim proferimus, hic vero satis est nomina nuda recitare: Gregorii Nazianzeni, Nectarii, Chrysostomi, Procli, Flaviani, Anatolii, Gennadii, Epiphanii, Menae, Eutychii, Germani, Tarasii, Nicephori, Methodii, Ignatii. Ubi igitur maiora erant Ecclesiae discrimina, hic Deus ingenti suos animo munivit; et quum in domibus regum pessimi episcopi sunt, nisi optimi fuerint, non mediocres, sed magnanimi heroes byzantinas infulas sustinuerunt.

Periculum quidem augebat vicina Caesarum maiestas, a quorum comitatu Sardicensium patrum prudentia episcopos caute arcebat; eodemque consilio, maiorum olim sedium cathedras iuxta regias civitates erigi, fere nunquam permissum est. Neque enim novae Romae solum timendus erat aestus, stre-

1) *Manavit*. Ad canones Conc. VIII. p. 1523 ed. Lovan. 1665.

pitusque rerum publicarum; sed violenta plerumque manus in sacra capessenda et opprimenda, quoties pessimi erant imperatores; quando vero saniores, ingenita quaedam aulae byzantinae indoles, causas ecclesiasticas eo vehementius invadentis, quo mollius imperii negotia sustineret. Inde factum, ut omnes Orientis sacerdotes, quum ad palatium undecumque provocare iuberentur, in unam fere regiam ecclesiam confluerent. Verum neque suis ibi Deus defuit. Notatu enim dignum videtur, tam in regum legibus quam in canonibus conciliorum primatum romanum apertissime inscribi et promulgari. Haec prima sunt Codicis et Basilicorum librorum verba: « Cunctos populos, quos nostrae clementiae regit imperium, in tali volumus religione versari, quam divinum Apostolum Petrum tradidisse Romanis, religio usque adhuc ab ipso insinuata declarat. » Tum Ioannem papam Iustinianus ita alloquitur: « Semper magnum nobis fuit studium unitatem vestrae apostolicae sedis et statum sanctarum Dei ecclesiarum custodire. Ideoque omnes sacerdotes orientalis tractus subiici et uniri vestrae sanctitatis sedi properavimus. » Cui iure suo respondet pontifex: « Hanc esse omnium vere ecclesiarum caput, et patrum regulae, et principalium constitutionum splendor, et vestrae pietatis reverentia testantur 1). » Et sexcenta huiusmodi verba sunt. Haec, superstite adhuc Photio, Basilicis libris a primo limine inserta erant, ex quibus tamen Basilius imperator quamdam Zenonis Novellam nimium Acacio faventem expunxit 2).

Quid vero Romani pontifices? Nonne aliquid humani passi sunt, dum crescere alteram Romam torvo oculo intuerentur, crescentique obstiterent asperius? Vetus calumnia est, quam iterum hisce diebus refricare nescio quos catholicos viros, quis non indignatur? Verissimum est sedem apostolicam sibi constantem fuisse semper, tum ut canones constantinopolitanos, chalcedonenses, trullanos, alios id genus, respingeret; tum ut antiochenam, alexandrinamque cathedras suae restitueret sublimitati; unde non iurisdictionis, sed honoris tantum privilegia Constantinopoli et Hierosolymae concederet. Ita ad Bulgaros Nicolaus, solemni quadam sententia 3). Quod Roma ambitioni negavit, haud legitimo abstulit decori; laqueos a superbiente amovit, non vincula imposuit obedienti. Minus Byzantinorum vanitati, quam eorum securitati consuluit. Quod

1) *Testantur*. L. 1, 8 Cod. 1, 1. Basil. I. 1. 1, 8.

2) *Expunxit*. Id quod etiam post Photium Balsamon ipse notavit ad Nomocanonem.

3) *Sententia*. Longiusculus quidem locus est, non tamen hic omittendus: « Desideratis nosse qui sint veraciter patriarchae. Veraciter illi habendi qui sedes apostolicas per successiones pontificum obtinent, id est qui illis praesunt ecclesiis quas Apostoli instituisse probantur, Romanam videlicet et Alexandrinam et Antiochenam. » Post plura de hac origine apostolica, pergit: « Constantinopolitanus autem et Hierosolymitanus antistites, licet dicantur patriarchae, non tantae tamen auctoritatis, quantae superiores existunt. Nam constantinopolitanam ecclesiam nec Apostolorum quisquam instituit, nec nicaena synodus, quae cunctis synodis celebrior et venerabilior est, eius mentionem aliquam fecit: sed solum, quia Constantinopolis Roma dicta est, favore principum potius quam ratione, patriarcha eius pontifex appellatus est. Hierosolymitanus autem praesul, licet et ipse patriarcha dicatur, et secundum antiquam consuetudinem ac nicaenam synodum honorandus sit, salva tamen metropoli propria dignitate. » Resp. ad Bulg. XCII. Mansi XV, col. 430. Quibus Photius sua opposuit ad Michaelem prolixas literas.

vero nec litteris, nec legatis persuasum est, id coram alloqui non dubitarunt. Quinque enim aut sex pontifices Romani Byzantium inviserunt, haud exiguo tempore oommorati; dum Novae Romae praesulum, si veterem Paulum et Callinicum coecum excipias, ne unus quidem tuno Apostolorum limina salutavit. Quin immo, dum veteri Romae Orientales notam invidiae inurerent, mirum est Romanos pontifices fuisse aut Graecos aut Syros 1), Romam Graecis abundavisse, totam Orientalibus patuisse Italiam. Unum supererat, ut etiam tunc ab ipsis Graecis nimia Romae indulgentia exprobraretur. Reapse, istiusmodi querela vehementer insonuit in hoc concilio octavo, quod alias atroci bello in Photium comparatur. Acta graeca, quae compendiose extant, amplissimis scatent scholiastae ouiusdam lamentis, quibus invehitur in socordiam iudicum, Photio nimis faventium. Caeterum neminem unquam fugiat, quam grave semper fuerit novam inter et veterem Romam dissidium. Cuius veram si causam mediteris, exploratum habebis, inanem fuisse praetextum vel Spiritus Sancti processionem; ineptas esse decem calumnias a Photio excogitatas 2); futilia et frustranea, quae sexcenti alii cumularunt. Quod vero probe et scite a Christiano Lupo notatum est, unioa demum quaestio fuit, an scilicet, nec ne, Ecclesia capite truncaretur. Ab Eusebio ad Acacium, ab Acacio ad Photium, de capitali causa, non de alia disceptatum est. Ab ungue recedere, quam maxime Romanis pontificibus, nefas erat; quibuscum steterunt, non solum occidentales populi omnes, sed quisque vir probus Orientalium, immo optimi quique imperatores, fortasse ipsa plebs christiana, aut certe sancti, quotquot fuere, praesules Constantinopolitani.

§. II. *De Canonum Collectionibus et Commentariis.*

Quum plurima in multis prooemiis et annotationibus scripserim tum de Ioanne Scholastico eiusque *Titulis* et *Capitulis*, tum de variis oollectionibus in eodem loco recensitis, sine mora venio ad *Nomocanonem XIV Titulorum*, quae praecipua huius tomi pars fortasse existimabitur. Sane pergratum mihi fuit, neque fastidio, neque labori parcere, ut, quum caetera haud semel ieiuniora ao nimis curta dederim, spissum illud opus e manibus meis emendatius et integrius exiret. Subsidia in cumulum accepi, quaecumque invenire contigit, sive in vaticanis codicibus, sive in aliis bibliothecis, tum romanis, tum exteris, sive in praestantissimo codice monacensi, do quo nunquam dixero satis 3).

Satis autem agere habereque gratias quanto minus valeam, quoties mecum haud sine admiratione reputo, quao fuerit optimi Regis Maximiliani munificentia,

1) *Syros*. Ioaooes IV natione dalmata fuit; Theodorus, civitate hierosolymitanus; Agatho et Leo II siculo-graeci; Ioannes V gente syrus, Sergius syrus; Ioannes VI natione graecus; Ioannes VII item, patre Platone; Sisinnius gente syrus; item et Constantinos, et Gregorius III; Zacharias graecus orator; multi praeterea apocrisarii Constantinopolim missi fuerunt.

2) *Excogitatas*. Calumnias omnes Christianus Lupus expendit et expungit l. l. p. 1414-1452.

3) *Satis*. Vid. l. 1, p. 660-662 et infra p. 441, 636, 637 etc.

ut codex vere aureus Parisios primum, Romam deinde, mitteretur; quam regia iterum longanimitas in Ludovico, eiusdem successore, ut, renovatis induciis, diutius mihi praesto esset aurifodina, quae etiam post plurimos menses annosque, nondum exhausta erat; quanta porro humanitas et comitas in Illustrissimo Principe Clodoveo Hohenlohe, qui, quum ab exteris negotiis esset, ac primas tenens, altius caeteris incertas prospiceret rerum tempestates, nihilominus novam concessit moram, etiam quum romana inter discrimina thesaurus periclitaretur; quanta demum in regiae bibliothecae oll. Curatoribus patientia et prudentia, ut in recuperando κειμηλίῳ, simul ac bonis artibus fovendis, aequam lancem sustinerent. Quae quidem e littore, transacta procella, comminisci iuvat. Quatuor igitur aut quinque anni erant, quum opus meum, in Urbano Typographeo, variis de causis molestissime interruptum, tandem eo devenerat, ubi locus Nomocanoni daretur. Pax interea, atroci bello germanico rupta, vix demum composita fuit, quum studia, ut ibi solent, immo vehementius solito fervere coeperunt. Inde multi, opinor, ad regiam concurrere bibliothecam, forulos etiam vacuos scrutari, codices vel exules et peregrinantes inquirere. Instabant fortasse victores, accincti in novam aciem, morae impatientes. Litteris ultro citroque missis, trium aegre mensium ultimae induciae pactae sunt, a feriis autumnalibus ad exitum ultimi anni. Ecce autem autumnus ruit in hiemem, feriae bello dissipantur, Urbs tumultu obstrepit, ac nullibi bellum saevius quam in meis aedibus callistianis,

. . . inter toto laceratas pectore vestes,
Sanguineam tremula quatiebat lampade dextram.

Ignoscant igitur, qui moras nectere me in arduo opere lamentantur; ignoscant in primis, si qui notaverint, ut alicubi monui, plagulas minus tersas, folia lacunis hiantia, maculas in toga quae armis pene rupta cessit. Quid vero in Nomocanone egerim, dum inter has angustias, manu diurna nocturnaque versarem membranas bavaricas, paucis aperiam.

Praeter prooemia multa, quae retexere longum est, neque vacat, curavi potissimum ut triplex libri scriptura perspicua et integra fieret. Prima vetus est, Photio certe antiquior, quam infra ampliore charactere emicare iussi. Altera exigua est, manuque Photii, quam inter ansulas caute seposui. Tertia multo auctior ex atlantico libro monacensi, pene tota eruitur. Haud temnendas interim mantissas praestitere codices vaticani, mosquenses, petropolitani, anglicani 1).

1) *Anglicani*. Quos tamen, etiam post Zachariae diligentissimas inquisitiones, iterum iterumque scrutari vellem. Voveo in primis ut a gnaro viro evolvatur bodleianus barocciao. 196, *in qua leges exscribuntur*, tum etiam ut a primo fol. ad ultimum conferatur dublinensis S. Trinitatis B. 4. 17, boico, nisi fallor, simillimus. Et facile intelligitur ex primo versu tituli: Πρόλογος τοῦ συνθέντος τοὺς κανόνας εἰς τίτλους ιδ΄. ut apud eos, cui vetere manu additur alibi: ὅτι δὲ καὶ νομικαὶ ἐκλογαὶ ἐκ διαφόρων θεμάτων. Quae quidem leges in singulis titulorum capitibus uberrima integritate cumulantur, haud omissis scholiis Athanasii, Theodori Hermopolitani, nec praegressi libro Timothei presbyteri CP. Mutilus licet a capite et in fine, splendidus tamen codex videtur. Ex arca metropolitae cuiusdam Naupactensis migravit in Usherianam bibliothecam. Haec me humanissimis litteris docuit D. Georgius Conroy, Emin^mi^. Cardinali Cullen a secretis. Cf. infra p. 444, 581, 607.

Anecdota omnia sunt, et adeo spissa, ut ea minutis oportuerit apicibus, nec nisi graece exigere. Caetera Herveti interpretatione ornantur, neque exiguum fastidium fuit, ut latina inter et graeca staret perpetua concordia; quae hactenus in editis libris, mirum in modum scripturis confusis, numeris quasi per aleam iactis, monstrisque lectionum haud semel intrusis, pene nulla fuit.

Ad auctaria quod spectat, quae mera canonum scholia aut glossae erant, ad calcem in ultimum fasciculum reieci 1). Leges vero ad unam omnes cum libris editis patientissime contuli; centies debui totum corpus Iustinianeum et Basilicorum ingentem molem susque deque vertere, donec omnino certior de re alterutra fierem, scilicet an quae sub oculis erant iam vulgata essent, quorum statim librum, titulum, legem, iuxta communiorem editionem, significavi; an vero nova essent anecdota, quae statim recepi. Quae recepta non sunt, dici nequit quam longum operosumque fuerit ea excludere, vel quum minima essent. Quoties sententiola, vix duobus aut tribus contenta versibus, et capite et fine mutila, maxime in centum illis foliis boicis, quae glires diris morsibus exeserunt 2), non nisi post intolerabiles moras, ex angulo Basilicorum aut visceribus Corporis iuris emersit. Longe brevissimum opus fuisset, si quingenta folia bavarica ex umbilico edidissem, typisque commisissem integerrima. Tantae molis esse tomus non potuit, neque etiam aequum erat varias scripturas colligere, quae certe mutilis periodis totum volumen implevissent. Cuique plana brevisque via patet, nostras notulas relegenti, si voluerit, adhibitis iisdem codicibus, tam Theodosianos et Iustinianeos quam Basilicos libros uberrimis illustrare varietatibus.

Ea vero quae graece nova, neque alias quam in codicibus meis scripta videbantur, quantumvis multa, meum esse duxi cuncta rescribere et servare. Legibus enim ecclesiasticis, scholiorum instar, inserviunt, ac celeberrimae collectionis canonicae quasi commentaria sunt. Deinde, civili licet in foro edictae, ad sacra leges huiusmodi merito referuntur; ac fortasse plures aut ex ipsis canonibus derivarunt, aut a quibusdam clericis vel episcopis, imperatorum in persona, sculptae fuerunt. Ut enim, exempli gratia, plerique trullani canones e Novellis oriuntur, sic plura Iustiniani, Theodosii, immo et Constantini decreta ab oraculis nostris emanarunt. Quoties ego Zenonis edicta legebam, quae passim dedi, toties ipsius Acacii verba audire ducebam. Sua igitur Ecclesiae repetunda sunt, nedum ab extraneis quidquam illi sit mendicandum. Praeterea compertum videtur, Nomocanonis germanum auctorem aut esse Iulianum Antecessorem, aut pertinere ad scholas Stephanianas, ex quibus multae legum civilium graecae latinaeque interpretationes effluxerunt: sponte infertur, ex eodem fonte deductam fuisse longam auctariorum seriem, quae ad Nomocanonem accessit. Exteris de-

1) *Reieci.* Nisi e manibus meis iam aufugisset codex monacensis, haud parum contulisset sive in reporgandis scholiis, sive in texendis novissimis emendationum et retractationum animadversionibus.

2) *Exeserunt.* Et eadem in dublinensi tempus edax corrosit.

mum litteris ultro solet Ecclesia favere, neque ab ipsis fidei suae hostibus respuit haec vasa ac trophaea reportare: quid mirum igitur, si inde ab Ulpiano saevissimo ad cautum Tribonianum, multa e penu iuris peritorum in suos usus impenderit? Iam quanti sint pretii veteres legum interpretes, quamvis rudes et illiberales, quando ad tempora legislatorum accedunt, aut etiam cum ipsis floruerunt, et quam religiose verbum verbo referant, iustamque ad vivum exprimant sententiam, norunt qui in his rebus habitant 1). Ut quid vero tantum de interpretatione loquar? Graeca, ut in Novellis, sic multis in aliis legibus, plerumque prima ac genuina verba sunt, ab ipso ore imperatorum excepta. Anthentica eiusmodi decreta publicis Ecclesiae actis non solum passim inseruerunt, sed sacra et divina dici plebeio more permiserunt patres Constantinopolitani, Ephesini, Chalcedonenses. Sunm igitur esto decus aeneis tabulis, marmoreis titulis, priscisque lapidibus ac publicis monumentis, quae uti legum appendices, stupenda eruditione illustrarunt cll. vv. Boeckh, Hanbold, Orelli, Mommsen, Hensen, alii, quorum nuper collata studia cl. Hoenel feliciter aemulatus est et cumulavit 2). Sua esto perennisque laus illis papyraceis philyris et palimpsestis membranis, quae vaticanae, ambrosianae, veronensi, neapolitanae, parisiensi bibliothecis meritam in iurisconsultorum theatro pepererunt celebritatem. Hand aequum erat boïcas Pandectas tamdiu iacere intactas et neglectas, quae tot magistrorum iuris, consulum et imperatorum nominibus superbiunt. Elenchum habeto rerum saltem praecipuarum, inter anecdotas, quas iuxta temporum seriem recolere iuvat:

A. 138-161. *Antonini* lex, Vid p. 471.
a. 199. *Severi et Antonini* lex, p. 479.
a. 316. *Constantini* lex, p. 634.
a. 317. Eiusdem, p. 567.
a. 321. Eiusdem, p. 552.
— Eiusdem, p. 634.
a. incert. Eiusdem, p. 471.
a. 339. *Constantii* lex, p. 513.
a. 353. Eiusdem, p. 605.
a. 364. *Ioviani* lex, p. 365.
a. 369. *Valentiniani, Valentis et Gratiani* lex, p. 537.
a. 377. *Valentis, Gratiani et Valentiniani II* lex, p. 513.
a. 379. Eorumdem, p. 600.
a. 391. Eorumdem, p. 577.
a. 394. *Theodosii, Arcadii et Honorii* lex, p. 598.
a. 398. *Honorii et Arcadii* lex, p. 464.
— Eorumdem, p. 480.
— Eorumdem, p. 537.
— Eorumdem, p. 396.
— Eorumdem, p. 602.
a. 399. Eorumdem, p. 460.
a. 405. *Arcadii, Honorii et Theodosii II* lex, p. 506.
a. 407. Eorumdem, p. 517.
a. 408. Eorumdem, p. 537.
a. 409. Eorumdem, p. 480.
a. 169. Eorumdem, p. 502.

1) *Habitant.* Inter quos haud ultimus cl. v. Mommsen opportunissime scripsit hisce diebus, in fronte Digestorum, novam in lucem ac splendidam editorum: « Byzantii prudentes, qui saeculo VI Digesta graece verterunt, quantum conferant ad eorum crisin, licet nemo ignoret, tamen clarius etiam quam antea hac mea editione puto demonstrari. » P. III praef. ad *Iustin. Digest.* Berol. 1866-1867, apud Weidmannos.

2) *Cumulavit.* Opus insigne, haud minus ecclesiasticis rebus quam civilibus proficuum. Inscribitur: *Corpus legum ab imperatoribus Romanis ante Iustinianum latarum, quae extra const. codd. supersunt.* Lipsiae I. C. Hinrichs. 1860 fol. Statim ab initio praestantissimi libri optime notatur in hunc modum: « Et in monumentis quidem conciliorumque libris verba legum ipsa conservata sunt, raro apud reliquos scriptores qui pro verbis sententias legum referunt. » *Praef. init.* Ad rem cf. p. 13, 33, 63, 70, 103, 168, 175, 191, 194, 199, 206, 228, 229, 231. In primis Constantini edicta et omnes Theodosianae leges.

Ad coronidem adde caetera huius tomi analecta insigniora, dum alia non pauca, sed tenuiora aut ultimo indici reservamus, aut taciti in libro permittimus sepeliri, iis praeterea omissis, quae ex S. Paschale pp. I, ex Patricio CP., ex synodis photianis suum hic locum habuere.

Imperatorum ad leges ut revertar, de civilis iuris origine, auctoritate et utilitate, respectu ad ecclesiasticam disciplinam, quaestio remanet satis longa et anceps, a multis quidem agitata, sed vix mea. Theologorum enim est aut eorum qui iuris philosophiam scrutantur, id argumenti persequi et solvere 1).

1) *Solvere*. Baronius a. 528, Allatius *de Consensu utr. Eccl.* p. 221-227. Assemani *Bibl. Iur. orientat.* t. I, p. 173, t. II, p. 604, 616. III, p. 341, 590.—Car. De Reisach in A. Theiner *Disquisition. crit* —Ios. Fessler *Der canonische Process. in der voriustinianischer Periode*, Vien. 1860.—Iungk. *De originibus et progressu episcopalis iudicii in causis civilib. laicor. usque ad Iustinian.* Berolin. 1832.—I. B. V. Coquille. *Les Légistes*, Paris 1863. —Ios. Gasparini. *De Auditoriis imperatorum eorumque familiaribus et comitib.* dissert. Romae 1866. —Martinet. *Instit. Theol.* p. IV t. 1, p. 1-33.

Historicus pedestris ago, interque acta et monumenta aequo stans animo, ea caeteris committo expolienda et excutienda.

Caeterum duo sunt hic sedulo distinguenda, ea nimirum quae ad generalem quamdam iuris romani philosophiam pertinent, et ea quae in negotiis tractandis versantur. Nemini dubium, quin saepius legum prudentes multum a recta semita erraverint, quoties falsis veterum indulserint opinionibus de iuris origine et ratione, de hominis conditione et natura, de communitatis exordio, de familiis, de coniugiis, de personis, de religione demum ac sacris servandis 1). Neque tamen negandum, vel hisce de rebus maximis, haud deesse in corpore iuris gravissimas sententias, effata acumine et pondere insignia, formulas tum aevo, tum maiestate nobilissimas, quae fortasse satis erunt ut aliquatenus ratio scripta more solito nuncupentur. Et eo magis vitio non vertitur, ab illo iure deducere quae scite inventa et statuta sunt, ut negotia expediantur planius, ut lites dirimantur, ut civilia munera rite et ordinate impleantur. Ex quibus sane multa vel Romana ecclesia usu retinuit, quum per multa saecula de iure civili per se statuere, parcissime pro sua sapientia consueverit. Unde satis, opinor, habui antea haec pauca de arduo argumento dicere, quae rescribere non piget: « Romanae quidem ecclesiae eximia illa prudentia fuit, ut, quum sexcentis in negotiis, magistratuum auxilio ac iuris prudentium consiliis uteretur, nunquam tamen suas inter leges permiserit civilia inseri edicta, neque etiam toleraverit. » Tum de Graecis: « Qui primi legitima anticipare intervalla ac iusta repagula utriusque fori frangere coeperunt, fuerunt ambo illi ignoti obscurique conditores *Nomocanonis*, sive in L, sive in XIV titulos conflati. In quo ipso rudi vocabulo asperum aliquid et insolitum auribus insonuit. Durum enim est, aras inter et altaria, ubi solis pontificibus ius sacrum ferre ac dicere fas est, irrumpere consules et imperatores, ut communi quadam appellatione sacra et profana misceantur 2). » Hinc veniunt gravissima Damasceni verba, quae non neglexi 3), de fori ecclesiastici libertate, quod etiam satis egregie confirmat vetus quidam scriptor graecus, alias a me post Maium adductus 4). Quibus tamen aequum est addere, ut feci, et auream Chrysostomi *παραίνεσιν* de necessaria sacerdotii et imperii concordia 5), et egregiam Ioannis II papae ad Iustinianum epistolam 6), de munere christiani imperatoris, legibus scilicet Ecclesiae opem ferre, dare iusta subsidia, aedes sacras erigere et renovare, religiosos quoscumque coetus tueri, haereticos pellere, Christi promovere regnum, eiusque fines per universum orbem extendere. Per-

1) *Servandis*. Haud scio an aliquis notaverit, quae S. Hippolytus, Ulpiano coaequalis, de Antichristo scripsisse fertur, impiam scilicet tyrannidem ad normam romanae legis esse instituendam: Τοῦτο σημαίνει, ὅτι κατὰ τὸν Αὐγούστου νόμον, ἀφ' οὗ καὶ ἡ βασιλεία Ῥωμαίων συνέστη, οὕτω καὶ αὐτὸς κελεύσει καὶ διατάξει, ἅπαντα ἐπικυρῶν διὰ τούτου καὶ δόξαν ἑαυτοῦ πλείονα περιποιούμενος. *De Christo et Antichr.* n. XLIX. Patrol. gr. t. X, p. 767.

2) *Misceantur*. V. p. 433.

3) *Neglexi*, V. p. 425.

4) *Adductus*. Ibid.

5) *Concordia*. p. 151.

6) *Epistolam*. Vid. paulo supra, et cf. p. 151, 459.

spicuum est quantum ab huiusmodi munere recesserint, quos aegre dixeris principes christianos, qui vellent, ut olim apud ethnicos, pontifices maximi haberi, nec nisi penes Caesarem esse quodcumque ius, ut ab illius arbitrio fas nefasque pendeant, et quidquid ei placuerit, lex sit atque valeat. Adde quod ipsa synodus octava, quum eodem prorsus tempore novus Basilicorum codex in medium educeretur, plurimis canonibus 1), quos statim ex Anastasio afferam, nihil omisit, Ecclesiae ut libertatem et honorem vindicaret.

Inquirenti autem mihi an sacri pontifices, qui Iustiniani tempore palatio interveniebant, et quorum nomina ipsis Novellis praefixa sunt, Epiphanius, Menas, Ioannes, Vigilius, in condendis nonnullis legibus ullam partem habuerint, statim occurrebat paucissimas esse Novellas ad eos directas, vix septem ad Epiphanium, quinque aut quatuor ad Menam, unam ad Vigilium; aequum igitur fieri, ut suum cuique detur, et alii tot legum edictarum sive honore sive invidia premantur. Conditis autem legibus, eadem crisi Ecclesia usa est, ut caute ad eas provocaret, quod vix semel fecit Gregorius Magnus 2), cautius etiam ad eas evolvendas, quod tamen Nicolaum Magnum non deterruit 3), excitaret. Unde mediam et aequam docemur tenere rationem, inter eos qui romanum ius nihil aliud esse volunt quam Antichristi legem 4), et eos qui numine quodam legum romanorum latores afflatos fuisse 5) existimaverant. Nec plura nunc, quum alius erit locus in huius operis decursu, expendendi quae fuerit, per saecula quae media dicuntur, sive in Oriente, sive in Occidente, iuris byzantini fortuna 6).

Pauca hactenus de Photio disputavi, quippe cuius in hoc tomo exiguus locus sit, neque amplior requiratur. Quae Nomocanoni contulit levi satis brachio, nota sunt. Alia de re liturgica aut canonica sub eius nomine circumferuntur, quae in nullam veterum collectionem inserta sunt, quin alio non semel nomine inscribuntur. Epistola ad Michaelem Bulgarorum ducem, ex qua Synodicon excerpi solet, ut multae aliae eiusdem litterae, aut dogmatica aut historica supellex est. Parum abfuit, dum ad manum venere pseudosynodi photia-

1) *Canonibus*. Cf supra p. XXII, XXIII.

2) *Magnus*. Regest. XIII, 45.

3) *Deterruit*. Haud semel ad Bulgaros ait: *eral vite leges*, sed quales, non liquet.

4) *Legem*. Martinet. *Instit. Theol. mor.* t. 1, p. 8, nec prudentis scriptoris cautela omittatur, ut p. 12 notavit et alias.

5) *Fuisse*. Sunt ipsa nobilissimi Melchioris Cani verba: « Ad Dei procurationem pertinuit, ut numine quodam legum romanorum latores afflarentur, quo ad reipublicae moderationem ea scita prescriberent, quae essent iusta atque legitima.» *De Locis Theol.* lib. X cap. ult.

6) *Fortuna*. Multa paucis perstrinxit, neque pauca iubet sperare cl. v. Ios. Gasparini in egregiae diss. loud coronide: « Ut ergo manifestum est leges Iustinianeas Romae fuisse publicatas et cooperante Pontifice Vigilio ad cuius petitionem speciales etiam probatae sunt, ita pariter dubitari amplius non licet easdem leges observatas fuisse post Iustinianum. . . Ius iustinianeum et illius traditiones a Romanis pontificibus sollicita et quasi cum veneratione retentae ac observatae semper fuere, non solum in civili et ecclesiastica administratione, sed praesertim in ordinatione *Sacri Palatii lateranensis et sac. suae comitivae*, non minus quam *sac.* sui *auditarii* quod iisdam personis praecipue constituebatur usque ad saec. XIII, ut alio loco demonstrabo. » p. 71. Cf. ad calcem Novellarum Iustiniani Constitutio inscripta: Pragmatica sanctio Iustiniani imp. quae incipit: Pro petitione Vigilii, atque edita est a. 554.

nae, quin animosior exurgerem, universamque subdoli hominis fraudum et artificiorum machinam assumerem demoliendam ac subvertendam. Neque abstinui, nisi data fide, fore ut vafer ille suos manes pateretur 1). Iam animaeqnior, hanc cedo provinciam caeteris annalium ecclesiasticorum conditoribus, qui qunm iam muneri suo non defuerint, etiamnunc accincti snnt, ut eodem quam praeclarius defungantur 2). Quibus fortasse moneri gratum erit, ad fidem unius codicis mosquensis, iam notum esse auctorem cuiusdam Synodici, ex quo insignem locum de Photio attulit Allatius 3), Harduinus etiam in concilia inseruit 4), neque ipse Fabricius a Bibliotheca graeca amovendum autumavit 5). Dum in Typographeo mosquensi, inter residuas ex opulento olim museo chartas, copiosum codicem 6) evolverem, oculos perstrinxit pagina diro calamo verberata et dehonestata; nihil mirum, hic Photius vapulat. Etiam anterius folium rabida et scelesta cuiusdam Photiani manu, ni fallor, raptum est, ut tam loci initium quam nomen auctoris exciderit. At in medio codice multum vexato remanserat extra suum locum 7) indiculus quidam rerum vetus et accuratus, ex quo didici hunc titulum esse expunctae paginae restituendum: Πατρικίου Ἀραρίου τοῦ ἐπιλεγομένου Ὠκεανοῦ. Quo indiculo statim ductus fui ad illum Patricium, quem noveram ex alia et unica lacinia de Meletianis 8), memorato Synodico inserta, et inscripta in hunc modum: Πατρικίου Ἀραρσίου τοῦ μάκαρος, ἐκ τοῦ λόγου αὐτοῦ, τοῦ ἐπιλεγομένου Ὠκεανοῦ. *Patricii Ararsii* (vel *Ararei*), *iam e vivis defuncti* 9), *ex opere quod inscribitur Oceanus.* Unde efficitur Patricium floruisse paulo ante aetatem eius qui fabricianum Synodicon digessit, Photii fere aequalem fuisse, orationemque dictavisse satis longam ut *Oceanus* nuncuparetur. Donec bonis avibus incidere in Allatii Synodicon, et ad altum usque Patricii Oceanum avolare contigerit, nolim, lectori valedicturus, frustulum codicis mosquensis invidere, quod opportunum, neque inconcinnum prooeminm erit canonibus synodi octavae, statim ab Anastasio recipiendis.

Πατρικίου Ἀραρίου [ἐκ τοῦ λόγου 10) αὐτοῦ] τοῦ ἐπιλεγομένου Ὠκεανοῦ.

Ἀλλ' ἐν ὅσῳ ταῦτα ἠνύετο, Μιχαὴλ τοῦ βασιλέως θείᾳ δίκῃ τὸν βίον τελέσαντος, Βασίλειος ὁ φιλόχριστος, αὐτοκράτωρ μέγας Ῥωμαίων ἀναγορευθεὶς καὶ ζήλῳ Κυρίου 11) πυρούμενος,

Patricii Ararei, ex opere eius, quod inscribitur Oceanus.

Interim dum ista peracta sunt, Michaele imperatore divino iudicio vita defuncto, Basilius Christianus Graecorum magnus imperator declaratur. Qui divino zelo incensus, ut a Christi Ecclesia omnia

1) *Pateretur.* Vid. p. 125.

2) *Defungantur.* Ium cl. v. Hergenröther *de Photio* duos tomos habemus, et III propediem expectatur, in quo de eiusdem scriptis abunde disseritur.

3) *Allatius.* De octav. syn. p. 29 et 39.

4) *Inseruit.* Conc. t. IV p. 1112.

5) *Autumavit.* Tom. XII p. 419.

6) *Codicem.* Typogr. 6, olim apud Matthaeium typogr. in fol. 28 f. 198. *Codd. mosq. notitia*, p. 285.

7) *Locum.* Fol. 206.

8) *Meletianis.* Fabricii B. gr. T. XII, p. 369.

9) *Defuncti.* Τοῦ μάκαρος, notissimo significatu, quem neglexit Fabricius, dum verteret *Patricii Ararsii sancti.*

10) λόγου. Inclusa ex Fabricio restituuntur.

11) κυρίου. Inde cod. Mosquens. in fol. 198.

ἵνα τῆς Χριστοῦ ἐκκλησίας πάντα ἐξάρῃ τὰ σκάνδαλα, θείαν καὶ ἱερὰν οἰκουμενικὴν ὀγδόην [1] ἐν Κωνσταντινουπόλει κροτηθῆναι [2] ἐθέσπισε σύνοδον, ἧς ἐξῆρχον προκαθεζόμενοι Ἀδριανοῦ τοῦ πάπα Ῥώμης (Νικόλαος γὰρ πρὸς Κύριον ἐξεδήμησε) τοποτηρηταὶ, Στέφανος καὶ Δονάτος ἐπίσκοποι καὶ Μαρῖνος διάκονος, Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχης Ἰγνάτιος, Μιχαὴλ διάκονος χαρτοφύλαξ καὶ σύγκελλος, Μιχαὴλ [3] τοῦ πάπα Ἀλεξανδρείας τὸν τόπον ἐπέχων, Θωμᾶς ἐπίσκοπος Τύρου Νικολάου Ἀντιοχείας [4], καὶ Ἠλίας μοναχὸς πρεσβύτερός τε καὶ σύγκελλος Θεοδοσίου Ἱεροσολύμων, Βασίλειός τε καὶ Κωνσταντῖνος οἱ εὐσεβέστατοι αὐτοκράτορες· ἥτις ἁγία σύνοδος τὰς ἁγίας [5] ἑπτὰ συνόδους, καὶ τοὺς ἀνέκαθεν [6] διὰ μέσου πατέρας μακαρίους ἀνακηρύξασα, Νικολάου καὶ Ἀδριανοῦ πάπα Ῥώμης τὰ συνοδικὰ ἐπεκύρωσε, Φώτιον [7] ἀναθεματίσασα, καὶ τὰ εἰς αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ καὶ ὑπ' αὐτοῦ [8] γενόμενα, δικαίοις ὅροις ἐκκλησιαστικῆς ἀπεβάλετο παραδόσεως, καὶ οὕτως θεοπρεπῶς τετελείωται [9] ἐν τοῖς δεξιοῖς μέρεσι γενομένη [10] τῆς ἁγίας μεγάλης τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ ἐκκλησίας, ἥνπερ Σοφίαν κατονομάζειν ἐπαιδεύθημεν ἅπαντες [11]. Τέλος.

scandala eiicerentur, divinam et sacram oecumenicam synodum in urbe Constantinopolitana cogi mandavit, quam auspicati sunt praesidentes Adriani Papae Romani (Nicolaus enim ad Dominum migraverat) Legati, Stephanus et Donatus episcopi et Marinus diaconus, Constantinopolitanus patriarcha Ignatius, Michael diaconus chartophylax et syncellus, Michaelis papae Alexandrini locum tenens, Thomas episcopus Tyri, locum tenens Nicolai Antiocheni, et Helias monachus, presbyter et syncellus Theodosii Hierosolymorum, Basilius et Constantinus, piissimi imperatores. Quae sancta synodus sancta septem concilia et beatos qui antea a longo tempore floruere patres praeconio depraedicans, Nicolai et Adriani papae Romae synodica confirmavit, Photium anathemati tradens, quae in ipsum et per ipsum et ab ipso gesta sunt, iustis ecclesiasticae traditionis definitionibus reiecit; et sic ut Dei cultores addecet, synodus peracta est, in dextris habita partibus sanctae magnae Salvatoris Christi ecclesiae, quam Sapientiam nuncupare omnes didicimus. Finis.

Regulae [12] sanctae ac universalis octavae synodi, quae Constantinopoli celebrata est (Anastasio interprete).

I. De custodiendis [13] et conservandis omnino expositis antea et traditis ecclesiae canonibus.

II. De conservandis etiam definitionibus synodice a beatissimo papa Nicolao et sanctissimo papa Adriano Romanis patriarchis, pro defensione [13] Constantinopolitanorum ecclesiae ac restitutione Ignatii sanctissimi patriarchae, atque neophyti expulsione ac condemnatione Photii, expositis.

III. Ut honoretur et adoretur imago Domini nostri Iesu Christi, aeque ut sanctorum liber evangeliorum et figura pretiosae crucis, similiter et in temeratae matris eius et Dei genitricis Mariae, et omnium sanctorum, nec non et coelestium ministrorum.

IV. De eo quod neophytus Photius nunquam fuisse videtur episcopus, neque illi qui ab eo in quolibet sacerdotali gradu consecrati sunt, putentur tales esse quales eos nominavit, neque dimittendi sunt eis honores, qui ab eo collati sunt, sed subvertendos esse omnia quaecumque ille ad dandum aliis gradum sacerdotii moratus est.

V. Quod non oporteat, de senatoria dignitate

1) post ὀγδόην male συνόδον inserit Fabric — 2) συγκροτηθῆναι. Id. — 3) Μιχαήλ. Nomen om. Fabric — 4) σοφίας add. id. — 5) καὶ οἰκουμενικάς Id. add. — 6) ἀν. αὐτῶν. Id. — 7) καὶ τὸν Φώτιον. Id. — 8) πάντα γενόμ. Id. — 9) ἐτετελείωτο. cod. — 10) γενομένης. cod. — 11) ἅπαντες. Om. Fabr. — 12) *Regulae*. Ex innumeris codd. satis erit memorare vatican. 1332, 1333, 1334, 4169, 4900, 4901, 4965, 5593, 5749; regin. 1033; ottobon. 769, 952, 951. Quorum longe praestans est vatic. 4965, olim Capituli veron. dein bibliothecae Sirletianae, saec. circiter X, omnibus scholiis Anastasii et innumeris glossis instructus, dignus sane qui novae conc. VIII editionis fundamentum eligatur. Vatic. 1333 saec. XV neque elegantia, neque opulento decore caret. Regin. 1033 eiusdem saec. ex antiquissimo derivatur, in quo deerant nonnullae emendationes et glossae iam in veronensi, sive 4965, magno numero collectae: hos tres codd. potissimum contulimus et infra inscribimus vat. 1, 2, 3; caeteri fere omnes aut recentiores sunt, aut praecedentium pura apographa. — 13) *De custodiendis*. Non solum ab ipso Anastasio haec capitula proficiscuntur et satis inde id probatur, quod fere in omnes codices migraverint, sed ex ipsa phrasi interpretis liquet, omnia pirmitus fuisse etiam graece praefixa canonibus, idemque in octavo factum concilio quod in septimo iam impletum novimus. — 13) *Vindicatione* vat. 2, etiam 1 ante correct.

vel de aliquo laicorum ordine super tonsum, eligi vel suscipi patriarcham, nisi secundum definitionem quae prolata est ab hac sancta et magna synodo, dignus inveniatur.

VI. De prolato anathemate contra Photium, etiam propter falsorum vicariorum contra beatissimum papam Nicolaum inventionem et contra eum ficte ac falso scriptorum libellorum, et quod oporteat omnes qui similiter quoque egerunt, abiicere et anathematizare.

VII. Quod non oporteat anathematizatos a sancta et universali synodo honorandas et sanctas imagines pingere, vel docere disciplinas divinae et humanae sapientiae.

VIII. Quod non oporteat quemcumque patriarcham sanctae Constantinopolitanorum ecclesiae exigere chirographa a sacerdotali catalogo ad propriam quasi stabilitatem atque securitatem.

IX. De subvertendo et solvendo vinculo proprii scripti, quod a Photio excogitatum et exactum est ab omnibus volentibus exteriorem discere sapientiam.

X. Ut ante districtam examinationem et synodicam iudicationem, nullus clericus a proprio episcopo, aut episcopus a proprio metropolita, vel metropolita a proprio patriarcha se ullo modo segreget.

XI. Quod oporteat anathematizare omnes qui impie ac laesis sensibus duas habere hominem animas opinantur.

XII. De non recipiendis ullomodo electionibus episcoporum per principale suffragium et potentiam factis.

XIII. Quod oporteat in magna ecclesia, in minori gradu constitutos ad maiores honores opportune conscendere; sed non eos qui foris sunt inter illos admitti, sed nec eos in eadem ecclesia connumerari aut constitui qui procurant seu tuentur proastia 1) vel saecularium domos.

XIV. Quod oporteat eos qui per divinam gratiam ad episcopale officium convocantur, omnem reverentiam et honorem mereri ab his qui per tempora aut strategatus ministerium sortiuntur, aut aliter principari videntur.

XV. Quod non oporteat alienare cimelia vel per emphyteusin salaria ecclesiarum tribuere.

XVI. De non utendis penitus adinventionibus ad exhonorantiam sancti sacerdotii; imperator vero vel princeps, si talia fecerit, redarguatur et separetur; si autem non poenituerit, etiam anathematizetur.

XVII. De potestate patriarcharum, et metropolitanorum ad eos adventa.

XVIII. Quod non oportet ecclesiarum res violare seu decidere.

XIX. Quod non oporteat archiepiscopos aut metropolitas sub obtentu quasi visitationis proficisci ad alias ecclesias, et subiectos sibi episcopos per avaritiam damnis afficere vel gravare.

XX. Quod non oporteat quemcumque episcoporum per se collata loca recipere sine illius iudicio qui urbi aut regioni illi praeesse dignoscitur.

XXI. Quod non oporteat papam Romanum vel quempiam aliorum patriarcharum a quolibet inhonorari.

XXII. De summorum sacerdotum electione atque decreto.

XXIII. Quod non oporteat quemquam episcoporum alienarum locare possessiones ecclesiarum, sed nec clericum quemlibet in aliena ecclesia sacra celebrare mysteria.

XXIV. Quod non oporteat metropolitas suffraganeis suis episcopis ecclesiastica suae metropoleos committere ministeria.

XXV. Quod semper depositi teneantur qui consecrationem in quocumque gradu Methodii et Ignatii sanctissimorum patriarcharum habuerunt, et Photio invasori, etiam post sententiam quae synodice facta est Constantinopoli, consenserunt.

XXVI. Quod clericus depositus vel iniuriam passus ab episcopo suo potestatem habeat recurrere ad maioris ecclesiae principes.

XXVII. De eo quod non oporteat palliis praeter tempora et loca definita vestiri, et de eo quod nequaquam eos, qui ex ordine monachico facti sunt episcopi, conveniat schemate et stola monachicae conversationis exuere.

Canon I. Per aequam et regiam divinae iustitiae viam inoffense incedere volentes, veluti quasdam lampades semper lucentes et illuminantes gressus nostros, qui secundum Deum sunt, sanctorum patrum definitiones et sensus retinere debemus. Quapropter et has et secunda eloquia 2), secundum magnum et sapientissimum Dionysium arbitrantes 3) et existimantes, etiam de eis cum divino David promptissime 4) canimus: « Mandatum Domini lucidum, illuminans oculos 5). » Et: « Lucerna pedibus meis lex tua, et lumen semitis meis 6). » Et cum Proverbiatore dicimus: « Mandatum tuum lucidum, et lex tua » lux 7). » Et cum magna voce cum Isaia clamans » ad Dominum Deum: « Quia lux praecepta tua sunt, » super terram 8). » Luci enim veraciter assimilatae sunt divinorum canonum hortationes et dehortationes 9), secundum quod discernitur melius a peiori, et expediens atque proficuum ab eo quod non expe-

1) προάστεια, suburbana.—2) *Secunda eloquia patrum dicit quia divina prima sunt.* Schol. Anastasii, ut videtur, in vat. 1.—3) *aestimantes et arbitrantes* vatic. 1, 2, 3. —4) *enixe* vatic. 3 et sic 1 ante correctionem.—5) *oculos*. Ps. XVIII, 9.—6) *Meis* Ps. CXVIII, 105.—7) *lux*. Prov. VI, 23. *mandatum lucerna est, et lex lux, et cum magnivoce Isaia clamamus* vatic. 1, 2, 3. — 8) *terram*. Is. LX, 4. — 9) *dissuasiones* vat. 3 et 1 ante corr. mox *decernitur* vat. 3.

dire, sed abesse dignoscitur. Igitur regulas, quae sanctae catholicae et apostolicae Ecclesiae tam a sanctis famosissimis Apostolis, quam ab orthodoxorum universalibus, nec non et localibus conciliis, vel etiam a quolibet deiloquo patre ac magistro Ecclesiae traditae sunt, servare ac custodire profitemur, his et propriam vitam et mores regentes; et omnem sacerdotii catalogum, sed et omnes, qui christiano censentur vocabulo, poenis et damnationibus, et e diverso receptionibus ac iustificationibus, quae per illas prolatae sunt et definitae, subiici canonice decernentes; tenere quippe traditiones, quas accepimus, sive per sermonem sive per epistolam sanctorum, qui antea fulserunt, Paulus admonet aperte magnus Apostolus 1).

Can. II. « Obedite praepositis vestris, et subiacete illis; ipsi enim pervigilant pro animabus vestris tanquam rationem reddituri 2), » Paulus magnus Apostolus praecipit. Itaque beatissimum papam Nicolaum tanquam organum S. Spiritus habentes, necnon et sanctissimum papam Adrianum successorem eius, definimus atque sancimus, etiam omnia quae ab eis synodice per diversa tempora exposita sunt et promulgata, tam pro defensione ac statu Constantinopolitanorum ecclesiae, et summi sacerdotis eius, Ignatii videlicet, sanctissimi patriarchae, quam etiam pro Photii neophyti et invasoris expulsione ac condemnatione, servari semper et custodiri 3) cum expositis capitulis immutilata pariter et illaesa, et nullum episcoporum aut presbyterorum vel diaconorum, aut quempiam de catalogo clericorum, evertere vel reprobare aliquid horum audere. Quisquis autem post hanc definitionem nostram comprehensus fuerit spernere quidquam capitulorum et decretorum, quae ab illis exposita sunt, siquidem sacerdos fuerit aut clericus, a proprio decidat honore simul et ordine; monachus autem vel laicus, cuiuscumque sit dignitatis, segregetur, donec poenitens profiteatur se conservaturum praedictorum editionem 4).

Can. III. Sacram imaginem Domini Nostri Iesu Christi et omnium liberatoris et salvatoris aequo honore cum libro sanctorum evangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quae in libro feruntur, salutem consequuntur omnes, ita per colorum imaginariam operationem et sapientes et idiotae cuncti ex eo quod in promptu est, perfruuntur utilitate. Quae enim in syllabis sermo, haec et pictura 5), quae in coloribus est, et secundum congruentiam rationis et antiquissimam traditionem propter honorem, qui ad principalia 6) ipsa refertur, etiam derivative iconae honorentur et adorentur, neque ut sanctorum sacer evangeliorum liber atque typus pretiosae Crucis. Si quis ergo non adorat iconam salvatoris Christi, non videat formam eius, quando veniet in gloria paterna glorificari et glorificare sanctos suos, sed alienus sit a communione ipsius et claritate. Similiter autem et imaginem intemeratae Matris eius et Dei genitricis Mariae. Insuper et iconas sanctorum Angelorum depingimus, quemadmodum eos figurat verbis divina scriptura; sed et laudabilissimorum apostolorum, prophetarum, martyrum et sanctorum virorum simul et omnium sanctorum et honoramus et adoramus. Et qui sic se non habeat, anathema sit a Patre et Filio et Spiritu Sancto.

Can. IV. Amorem principatus, utpote quamdam malam radicem exortorum in Ecclesia scandalorum, radicitus excidentes, eum, qui temere et praevaricatorie ac irregulariter, veluti quidam gravis lupus, in Christi ovile insiliit, Photium scilicet, qui mille tumultibus et turbationibus orbem terrae replevit, iusto decreto damnamus 7), promulgantes nunquam fuisse prius aut nunc esse episcopum, nec eos, qui in aliquo 8) sacerdotali gradu ab eo consecrati vel promoti sunt, manere in eo, ad quod provecti sunt. Insuper et eos, qui ab illo consuetas orationes ad praepositurae promotionem susceperunt, ab huiusmodi patrocinio coercemus 9). Sed et Ecclesias, quas, ut putatur, tam Photius, quam ii, qui ab ipso consecrati sunt, dedicaverunt, vel si commotas mensas stabilierunt, rursus dedicari et inthronizari 10) atque stabiliri decernimus, omnibus maxime, quae in ipso et ab ipso ad sacerdotalis gradus acceptionem vel damnationem acta sunt, in irritum ductis. Dicit enim universorum Deus per Prophetam: « Quia tu sapientiam repulisti, et ego repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi. » Et: « Oblitus es legem Dei tui, et ego obliviscar filiorum tuorum. Si secundum multitudinem eorum sic peccaverunt mihi, gloriam ipsorum in inhonorantiam ponam; peccata populi comedent, in iniustitiis suis accipient animas suas 11). » Et iterum dicit: « Quia multiplicavit Ephrem altaria in peccatum, facta sunt ei altaria delicta: scribam in eam multitudinem 12). »

Can. V. Omnem canonicam stabilitatem in Ecclesiis semper manere in Christo providere cupientes, renovamus et confirmamus terminos et vocationes 13), quas olim a sanctis Apostolis, et beatis Patribus nostris editas, legem in Ecclesia posuerunt, non oportere antistitem promovere quempiam, qui est vel secundum fidem, vel secundum sacerdotalem

1) *Apostolus*. II. Thes. III, 15.—2) *Reddituri*. Hebr. XIII, 7.—3) *servare a. e. custodire* vat. 3 —4) *editionem* fort.—5) *scriptura, quae in col. est, praedicat et commendat et dignum est ut secundum* vat. 1, 3.—6) *Principalia* i. e. ἀρχέτυπα.—*refertur* cum vat. 1, 2.—*quia ad p. f. deferuntur* edd.—7) *damnantes, promulgamus* vat. 1, 3.—8) *aliquo* om. vat. 3.—9) *Coercemus*. Caetera fere omnia graece desunt.—10) *et inthronizari* om. vat. 3.—11) *Suas*. Osee IV, 6-8.—12) *Multitudinem*. Ib. VIII, 11. Ex vulg. LXX θυσιαστήρια ἠγαπημένα unde fort. emenda *altaria dilecta*. Multitudinem ait πλῆθος, i. e. *vile vulgus*, *vilitatem*.—13) *Vacationes*. Mansi, et in marg. *alias variationes*, f. *vacationes*. Sic vat. 3. Cf. can. XVII.

sortem neophytus, « ee inflatus in iudicium incidat et ie laqueum diaboli 1), » sicut dicit Apostolos. Prioribes ergo canonibus concordantes, definimus, neminem de senatoria dignitate vel mundana conversatione nuper tonsum, sub 2) intentione vel expectatione pontificatus vel patriarchatus honoris, clericum aot monacbum factum, ad huiesmodi scandere gradum, licet siegulos ordines divini sacerdotii plurimum temporis fecisse probetur. Neque enim propter religionem vel amorem Dei, aut propter expectationem traescundi viam virtutum, sed ob amorem gloriae ac principatus tonsas heiusmodi reperitur. Magis autem coercemus huiusmodi, si ab imperatoria dignitate ad hoc compellatur. Si vero qui per nullam suspicionem praedictae concupiscentiae et expectationis, sed propter ipsum bonum humilitatis, quae est circa Christum Iesum, abrenuntians mundo, fiat clericus aut monachus, et omnem gradum ecclesiasticum transigens, per definita nunc tempora irreprehensibilis inventus extiterit at probatus, ita ot in gradu lectoris neoem compleat, in subdiaconi vero duos, sitque 3) diaconus tribus, ut presbyter quatoor annis, bene placuit huic sanctae et universali synodo eligi hunc et admitti. Circa hos autem qui religiose morati sunt in ordine clericorum et monachorum, digni iudicati sunt pontificatus dignitate pariter et honore, praedictum tempus abbreviamus, nimirum secundum quod episcoporum praelati probaveriet, qui per tempora foerint. Si vero praeter hanc definitionem nostram quisquam ad iam fatum supremum honorem provectus extiterit, reprobetur, et ab omni sacerdotali operatione prorsus abiiciatur, otpote qui extra canones sit promotus.

Can. VI. Quoniam quidem apparuit Photius, post prolatam contra se iustissimam sententiam et damnationem a sanctissimo papa Nicolao propter nequissimam iovasionem Coostaotinopolitanorum ecclesiae, cum aliis malis operibus suis, etiam quosdam nequam et adulatores de plateis et vicis invenisse, et vicarios hos sanctissimarum triom patriarchalium sedium Orientis nominasse ac proposuisse, atque cum his ecclesiam malignantium et concilium vanitatis colligens, depositarias accusationes et crimina contra beatissimum papam Nicolaem commovisse, et anathema procaciter et audacter contra eum et cunctos communicantes ei saepe promulgasse, qoorum quasi monumentorum libros nos quoqoe vidimus, ab ipso maligno opere ac falsaei dictatione consutos, qei etiam synodice ab igne consompti sunt: heius rei gratia, pro cautela ecclesiastici ordinis, anathematizsmes quidem primitus praedictom Photium etiam propter huiuscemodi causam; deinde vero et omnem, qei smodo in calliditate fraudulenter egerit, et verbum veritatis adulteraverit, et falsos vicarios simulaverit, vel libros dictatus mendaciis finxerit, et ad propriorum favorem votorum commentatas fuerit, quemadmodum et fortissimus pietatis athleta Martinus sanctissimus papa Romanus tales synodice pepulit.

Can. VII. Quod iustom est, et iuste exsequendum 4) deliloquas Moyses evidenter lege promulgat, cum bonum oon sit booom, oisi secundum rationem efficiatur. Boeum ergo profecto et valde proficuum est, sanctas et venerabiles iconas pingere, sed et proximos 5) disciplinas divinae ac humanae sapientiae docere; non autem bonum est eec omnino proficeem, ab indignis horum aliquod fieri. Huius rei gratia naquaqeam iconas operari in sacris templis, sed neque in quovis loco docere anathematizatos ab hac sancta et universali synodo, definimus et promulgamus, usquequo a propria seductione et malitia coevertaetur. Quisquis ergo post hanc definitionem nostram ad picturae sanctarum imaginum in ecclesiis aut doctrinae actionem quoquo modo eos admiserit, siquidem clericus fuerit, proprio gradu periclitetur; si vero laicus, separatur, et divinorum mysteriorum communione privetur.

Can. VIII. « Omnia mihi licent 6), sed non omnia expediunt; omnia mihi licent, sed non omnia aedificant, » dicit alicubi Paulus magnus Apostolus. Igitur qooniam omnia ad utilitatem et perfectionem sanctae Dei Ecclesiae, et nihil omnino per contentionem vel inanem gloriam facere debemus; et quoniam auditibus nostris fama sonuit, quod non solum haeretici, et ii qui sanctam Constantinopolitanorum ecclesiae sacerdotium sunt sortiti, sed et orthodoxi ac legitimi patriarchae a sacerdotali catalogo propriae manus scripta facere, ad propriam tutelam favoremque suum et quasi stabilitatem, exigant et compellant: visum est sanctae huic et universali synodo nequaquam id ex hoc a quopiam fieri, excepto eo, quod secundum formam et consuetudinem, pro sincera fide nostra, tempore consecrationis episcoporum, exigitur. Quod enim aliter fit, omnino non expedit, sed neque ad aedificationem Ecclesiae pertinet. Quisquis ergo ausus fuerit solvere hanc definitionem nostram, aut expetierit, aut paruerit expetentibus, honore proprio decidat.

Can. IX. Variam et diversam malitiam antiquitus in ecclesia constantinopolitana infelix operatus est Photius. Didicimus enim, quod et multum ante tyrannicum praesidatum, propriae manus subscriptionibus muniebat adhaerentes sibi clientes 7) ad discendam sapientiam, quae a Deo stulta facta est, cum manifeste nova esset inventio 8), et sanctis patribus nostris et magistris Ecclesiae penitus aliena. Igitur quoniam omnem colligationem iniquitatis solvere, et chirographa violentorum contractuum dirumpere praecipimus 9), definit sancta et universalis synodus, neminem ex his omnibus a nunc

1) *Diaboli* I Timot. III, 6. — 2) *super* edd. — 3) *sicque* vat. 3. — 4) *Iustum est, iuste persequendum* vat. 3 et 1. ante corr. — 5) *proximos* vat. 3. — 6) *Licent.* I Cor. VI, 12. — 7) *Scriptionibus m. a. sibi dicentes ad* vat. 3. — 8) *Quod manifesta vana est adinventio*, ib. — 9) *praecipiunt*, ib. *definiit*. vat. 1, 2, 3.

tale tenere vel servare chirographum, sed absque quolibet offendiculo indubitanter et intrepide tam docere quam discere omnes, qui ad utrumque consistunt idonei, praeter eos, qui erroris inveniuntur et haereticae impietatis servitati redacti; huiusmodi enim certissime et docere et discere interdicimus. Si quis autem deprehensus fuerit hanc definitionem nostram spernens atque praevaricans, si quidem clericus est, a proprio gradu decidat, laicus vero sequestretur: utpote qui non credit dominico verbo perhibenti: «Quodcumque ligaveris super terram, erit solutum et in coelis; et quodcumque solveris super terram, erit solutum et in coelis 1).»

Can. X. Divina manifesto clamante Scriptura: « Ante examinationem ne vituperes, et intellige » primum, et tunc increpa 2); » et numquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab eo, et cognoverit, quid faciat? iuste et congruenter et haec sancta et universalis synodus definit et statuit, quod nullus laicorum vel monachorum, aut aliquis ex catalogo clericorum ante diligentem examinationem et synodicam sententiam a communione se separet proprii patriarchae, licet criminosam quamlibet causam eius se nosse praetendat; sed neque recuset nomen ipsius referre inter divina mysteria vel officia. Similiter autem episcopos et presbyteros, qui in exterioribus civitatibus et regionibus sunt, erga proprios metropolitas affectare mandamus. Quod etiam circa patriarcham suum facere metropolitas oportet. Si vero quis adversus hanc sanctam synodum deprehensus fuerit agere, si quidem episcopus aut clericus est, ab omni sacerdotali operatione decidat et honore; monachus autem aut laicus segregetur ab omni ecclesiastica communione atque collegio, quousque conversus ad poenitentiam recipiatur.

Can. XI. Veteri et novo Testamento unam animam rationabilem et intellectualem 3) habere hominem docente, et omnibus deiloquis patribus et magistris Ecclesiae eamdem opinionem asseverantibus, in tantam impietatis quidam, malorum inventionibus dantes operam, devenerunt, ut duas eum habere animas impudenter dogmatizare, et quibusdam irrationabilibus conatibus per sapientiam, quae stulta facta est, propriam haeresim confirmare pertentent. Itaque sancta haec et universalis synodus veluti quoddam pessimum zizanium, nunc germinantem nequam opinionem evellere festinans, immo vero ventilabrum in manu veritatis portans, et igni inextinguibili transmittere omnem paleam, et aream Christi mundam exhibere volens, talis impietatis inventores et patratores, et his similia sentientes, magna voce anathematizat, et definit atque promulgat, neminem prorsus habere vel servare quoquo modo statuta huius impietatis auctorum. Si autem quis contraria gerere praesumpserit huic sanctae et magnae synodo, anathema sit, et a fide atque cultura christianorum alienus.

Can. XII. Apostolicis et synodicis canonibus, promotiones et consecrationes episcoporum, ex potentia 4) et praeceptione principum factas, penitus interdicentibus, concordantes, definimus et sententiam nos quoque proferimus, ut si quis episcopus per versutiam vel tyrannidem principum huiusmodi dignitatis consecrationem susceperit, deponatur omnimodis, utpote qui non ex voluntate Dei, et ritu ac decreto ecclesiastico, sed ex voluntate carnalis sensus ex hominibus et per homines Dei donum possidere voluit vel consensit.

Can. XIII. Quoniam quidem dicit alicubi divinum eloquium: « Dignus est operarius mercede sua 5), » huius rei gratia et nos decernimus et promulgamus, ut magnae ecclesiae clerici, qui in subiectis ordinibus morati sunt, ad maiores gradus ascendant, et si digni claruerint, melioribus perfrui mereantur honoribus, cum aliqui eorum, qui in ipsis sunt, aut per incrementum ad superiora ministeria advocati fuerint, aut per communem naturae terminum dormientes defuerint; sed non ex illis qui foris sunt, aliqui se his innectentes, debitas eis qui multo tempore laboraverunt, dignitates vel honores recipiant; ne per hoc inveniantur ecclesiae clerici nullo modo posse proficere. Nullatenus autem habeant potestatem, qui principum domorum seu suburbanarum rerum curam gesserint, inter clerum magnae ecclesiae colligi vel constitui: « Nemo quippe Deo militans, saeculi negotiis implicatur 6).» Si vero quis praeter definitionem, quam nunc protulimus, promotus fuerit in quocumque magnae ecclesiae gradu, reprobetur omnimodis ab ecclesiastico gradu, tanquam qui contra magnam synodum provectus extiterit.

Can. XIV. Eos, qui a divina gratia ad episcopale advocantur officium, tamquam imaginem et figuram ferentes sanctorum coelestium hierarcharum, id est Angelorum, secundum hierarchicum plane 7) gradum et morem, omni honore dignos ab omnibus principibus et subditis sancimus haberi. Et nequaquam strategis vel quibuslibet aliis principibus obvios procul ab ecclesiis suis occurrere, sed neque semet a multo spatio de equis vel mulis eiicere, aut cum timore ac tremore procedere et adorare; sed nec cum saecularibus principibus ad mensam intrare hora prandii, eosdem quos illi honores strategis exhibentes 8), sed secundum congruentiam spiritalis dignitatis ac honoris sui, reddere quidem omnibus debita, cui vectigal, vectigal, cui honorem, honorem: praeferri autem et multam a principibus amicorum Christi imperatorum venerationem, et reverentiam promereri confessores eo-

1) *Coelis*. Matth. XVI, 18.—2) *Increpa*. Eccle. XI, 8, ex graeco.—3) *Intellectu habilem* vat. 3.—4) *Potentata* vatic. 1, 2. —5) *Sua*. Luc. X, 7. —6) *Implicatur*. 1 Tim. II, 4.—7) *Hieraticum plene* vat. 1, 3. —8) *Exhibentes*. Quo canone id graphice describitur quod etiam nunc et sub oculis nostris, maxime imperante Nicolao, in Russico imperio et in ipsa caesarea urbe, palam actitatum est.

rum, et honoris similis existentes; ita ut fiduciam habeant episcopi arguere strategos multoties et alios principes, atque omnem saeculi dignitatem, quum iniustum et irrationabile agere quid illos invenerint, et per hoc corrigere et reddere meliores. Si vero aliquis episcopus, post definitionem sanctae synodi, debitum et canonice collatum sibi contempserit honorem, et quid secundum veterem et inhumanam ac inordinatam consuetudinem, praeter quae nunc definita sunt, fieri permiserit, sequestretur anno uno, et princeps ille duobus annis non mereatur percipere mysteriorum nec sanctificationum 1) communionem.

Can. XV. Apostolicos et paternos canones renovans sancta haec et universalis synodus, definivit neminem prorsus episcopum vendere vel utcumque alienare cimelia 2) et vasa sacra, excepta causa olim ab antiquis canonibus ordinata, videlicet, quae accipiuntur in redemptionem captivorum. Sed nec tradere salaria ecclesiarum in emphyteuticos pacta, nec alias rusticas possessiones vendere, ne per hoc ecclesiasticos redditus laedere, quos ad propriam utilitatem et ad escam pauperum et peregrinorum sustentationem esse decernimus. Omnem vero ecclesiasticarum rerum potestatem habentem, et has meliorare ac dilatare, prout oportuerit ecclesiastica loca, per quae redditus fiunt; et insuper propriarum rerum dispositionem distribuere ac committere seu conferre quibuscumque voluerit et iudicaverit, iuxta propriam potestatem ac dominatum. Quisquis autem apparuerit post hanc definitionem nostram contrarium quid huic sanctae et universali synodo agere, deponatur, ut praevaricator divinarum rerum et praeceptorum, cassata videlicet omnino, quae facta est in scriptis vel sine scriptis ab episcopo venditione, vel emphyteutica traditione, vel alia quavis alienatione, cimeliorum scilicet ac salariorum locorum. Qui vero emerit, aut perceperit aliquid ex praedictis cimeliis vel salariis, et non restituerit ecclesiae iterum quae ecclesiae sunt, vel non reddiderit ad incidendum chartam venditionis vel emphyteuseos, sit anathema, usque dum fecerit, quod ab hac sancta et universali synodo confirmatum est. Si autem episcopus convictus fuerit construxisse monasterium de redditibus ecclesiasticis, tradat ipsum quidem ecclesiae monasterium; si vero de propriis rebus aut de aliis quibusdam conventionibus, habeat id secundum propriam potestatem et voluntatem omni vita sua, et post finem vitae dimittat et conferat hoc quibuscumque voluerit, non tamen saeculare diversorium fiat.

Can. XVI. Magnis ululatibus et multis lacrymis dignum opus a multis fidelibus ad nostros pervenit auditus; aiunt enim fuisse quosdam laicos sub eo, qui nuper imperavit, in ordine senatorio, qui secundum diversam imperatoriam dignitatem videbantur capillorum comam circumplexam involvere atque reponere 3), et gradum quasi sacerdotalem per quaedam indusia et vestimenta sacerdotalia sumere, et, ut putabatur, episcopos constituere, superhumeralibus, id est palliis circumamictos, et omnem aliam pontificalem indutos stolam, qui etiam proprium patriarcham adscribentes eum, qui in adinventionibus risum moventibus praelatus et princeps erat; et insultabant et illudebant quibusque divinis, modo quidem electiones, promotiones et consecrationes, modo autem 4) calumniis, damnationes et depositiones episcoporum quasi ab invicem et per invicem miserabiliter et praevaricatorie agentes et patientes. Talis autem actio nec apud gentes a saeculo unquam audita est, ita ut peiores et miserabiliores infidelibus nationibus exhibeat et demonstret hos, quos nunc manifestos effecimus. Qua de re sancta et universalis synodus definivit et promulgavit, illos quidem malitiae nisus omnino ut scelestos abominari, neminem autem fidelium, qui christiana censentur appellatione, deinceps conari tale quid faciendi, vel admittendi, aut silentio tegendi quemquam eorum, qui huiusmodi operantur impietatem. Si vero quispiam imperator, vel potentium aut magnatum taliter illudere divinis, et talem ac tantam iniuriam impie in divinum sacerdotium facere vel admittere tentaverit, primo quidem arguatur a patriarcha illius temporis et episcopis, qui cum ipso fuerint, et segregetur, et indignus divinis mysteriis iudicetur; deinde vero accipiat quosdam alios in horam observationem 5) labores et poenas, quae visae fuerint; et nisi celeriter se poeniteat, etiam anathema sit ab hac sancta et universali synodo, tamquam qui sincerae et immaculatae fidei mysterium dehonestaverit. Si vero praesumentibus quibusdam huiusmodi nefas operari, patriarcha Constantinopolitanus et suffraganei eius episcopi, quod factum fuerit, cognoscentes, neglexerint debitum adversus eos ostendere zelum, deponantur, et a proprio sacerdotio ac honore pellantur. Qui autem quoquo modo huiusmodi ministraverunt vel ministraturi sunt impiissimae actioni, et minime confessi acceperint conveniens epitimium 6), definimus per triennium sequestratos esse, anno quidem uno extra ecclesiam flentes, alio vero anno intra ecclesiam stare usque ad catechumenos, porro tertio consistere cum fidelibus, et ita dignos fieri mysteriorum 7) sanctificationibus.

Can. XVII. Sancta et universalis nicaena prima synodus antiquam consuetudinem iubet servari per

—1) *Percipere sanctificationum communionem* vatic. 1, 3. —2) *Cimilia* (κειμήλια) *et vaso sacrata* vat. 1, 3.—3) *Reponere.* « Ita namque a cervice usque ad capita contorquebant, ut clericali more in rotundam tonsi viderentur. » Schol. in codd. —4) *Acute* ante *calumniis* edd. interponunt.—5) *Observantiam* vatic. 3.—6) *Epitimium.* « Increpationem vel inductam poenam pro culpis. » Schol. ibid.—7) *Mysteriorum* om. vat. 3, tantum in marg. vat. 1 glossae instar habeat *mysteriis*.

Aegyptum et provincias, quae sub ipsa sunt, ita ut horum omnium Alexandrinus episcopus habeat potestatem, dicens: « Quia et in Romanorum civitate huiusmodi mos prevaluit. » Qua pro causa et haec magna et sancta synodus tam in seniori ac nova Roma, quam in sede Antiochiae et Hierosolymorum priscam consuetudinem decernit in omnibus conservari, ita ut earum praesules universorum metropolitanorum, qui ab ipsis promoventur, et sive per manus impositionem sive per pallii dationem, episcopalis dignitatis firmitatem accipiunt, habeant potestatem, videlicet ad convocandum eos, urgente necessitate, ad synodalem conventum, vel etiam ad coercendum illos et corrigendum, quum fama eos super quibusdam delictis forsitan accusaverit. Sed quoniam sunt quidam metropolitanorum, qui, ne secundum vocationem apostolici praesulis occurrant, a mundi principibus se detineri sine ratione causantur, placeit talem excusationem omnimodis esse invalidam. Cum enim principes pro suis causis conventus frequenter agant, impium est, et summos praesules ad synodos pro ecclesiasticis negotiis celebrandum impediant, vel quosdam a conciliis eorum prohibeant, licet tale impedimentum, et fictam prohibitionem metropolitanorum suggestione diversis modis fieri didicerimus. Consueverunt autem metropolitani bis in anno synodos facere, ideoque sicut dicunt, ad patriarchale penitus non posse concurrere caput. Sed sancta haec et universalis synodus, nec concilia, quae a metropolitanis fiunt, interdicens, multo magis illa novit rationabiliora esse ac utiliora metropolitanorum conciliis, quae a patriarchali sede congregantur, et idcirco haec fieri exigit: a metropolita quippe unius quidem provinciae dispositio efficitur, a patriarcha vero saepe totius causa dioeceseos dispensatur. Ac per hoc communis utilitas providetur, propter quod et speciale locum propter generale bonum postponi convenit, cum a maioribus super haec facta fuerit advocatio. Quamvis apud quosdam metropolitanorum antiqua consuetudo et canonica traditio per contemptum ipsorum postposita videantur, non currentibus eis ad communem profectum, quos leges Ecclesiae severe condemnantes, omni excusatione remota, subiacere vocationibus proprii patriarchae, sive cum communiter sive cum sigillatim factae fuerint, exigunt. Illud autem tamquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali praesentia celebrari, cum nusquam sacri canones convenire saeculares principes in conciliis sanxerint, sed solos antistites: unde nec interfuisse illos synodis, exceptis conciliis universalibus, invenimus. Neque enim fas est, saeculares principes spectatores fieri rerum, quae sacerdotibus Dei nonnumquam eveniunt. Quisquis ergo metropolitanorum propriam patriarcham contempserit, et vocationi eius, quae sive ad unum solum, sive ad plures, sive ad omnes fit, absque validissima aegrotatione, vel paganorum incursu, non obedierit, et per totos duos menses post notitiam vocationis ad proprium venire patriarcham minime festinaverit, vel si quocumque modo latitare aut non cognoscere nuntium ab illo missum tentaverit, segregetur; si vero intra unum annum eamdem contumaciam et inobedientiam demonstraverit, deponatur omnibus modis, et ab omni sacerdotali operatione decidat, atque a dignitate et honore, qui metropolitanis convenit, propellatur. Is autem qui huic definitioni non obedierit, etiam et anathema sit.

Can. XVIII. Placuit huic sanctae et magnae synodo, ut res vel privilegia, quae Dei ecclesiis ex longa consuetudine pertinent, et sive a divinae recordationis imperatoribus, sive ab aliis Dei cultoribus in scriptis vel sine scriptis donata et ab eis per annos triginta possessa sunt, nequaquam a potestate praesulis earum quaecumque persona saecularis per potestatem subtrahat, aut per argumenta quaelibet auferat; sed sint omnia in potestate ac usu praesulis quaecumque intra triginta spatium annorum ab ecclesiis possessa fuisse noscuntur; quisquis ergo saecularium contra praesentem definitionem egerit, tamquam sacrilegus iudicetur, et donec se correxerit, et ecclesiae propriae privilegia 1) seu res restituerit et reservaverit, anathema sit.

Can. XIX. Avaritiam, utpote secundam idololatriam, Paulus magnus execratur Apostolus, cunctos videlicet, qui christiano vocabulo censentur, ab omni turpi lucro abstinere volens. Multo magis ergo iis, qui sacerdotio funguntur, nefas est coepiscopos et suffraganeos suos per quemcumque modum gravare. Huius rei gratia definivit sancta haec et universalis synodus nullum archiepiscoporum aut metropolitanorum relinquere propriam ecclesiam, et sub occasione quasi visitationis ad alias accedere, et potestate propria in inferiores abuti, et consumere redditus, qui apud illos inveniuntur ad ecclesiasticam dispositionem et alimenta pauperum, ac per hoc aggravare avaritiae modo conscientias fratrum et comministrorum nostrorum, excepta hospitalitate, quae aliquando ex necessario transitu fortassis accesserit; sed et tunc non alia, nisi ex iis, quae ad praesens de compendio praeparata inveniuntur, cum reverentia et cum timore Dei dignanter accipiat, et maturius propositum iter perambulet, nihil omnino eorum, quae sunt ecclesiae illius vel suffraganei episcopi, petens et exigens. Si enim unumquemque episcoporum ecclesiae propriae rebus cum multa parcitate uti, et nullatenus in proprias utilitates importune ac sine ratione dispendere 2), vel consumere redditus ecclesiasticos, sacri canones decernunt, qua putas impietate iudicabitur dignus, qui aliis episcopis commissas ecclesias gravare vel ambire, et per hoc in sacrilegii crimen incidere non formidat? Quis-

1) *Propria privilegia* vatic. 1. 2.—2) *Disperdere*, vat. 1. 3.

quis ergo post hanc definitionem nostram tale quid facere tentaverit, poenam subeat a patriarcha, qui per tempus fuerit, secundum congruentiam iniustitiae ac avaritiae suae, et deponatur, et sequestretur, ut sacrilegus, et alter idololatra factus, iuxta magnum Apostolum.

Can. XX. Et hoc sancta synodus didicit 1), quod in quibusdam locis quidam, propria usi auctoritate, ac sine voluntate illorum, quibus huiusmodi dispositiones commissae sunt, audacter et tyrannice pellunt eos, qui per emphyteusim perceperint aliquid ex iis locis, quae possederunt, occasione quasi ruptae fidei circa pensionis pactum. Non autem licet omnimodis hoc fieri, nisi prius accipiat protestationem per quosdam idoneos et fideles homines is, qui emphyteusim contraxit: quod nisi dederit usque ad tres annos destinatum tributum census 2), propellatur a locis a se detentis. Oportet enim post trium annorum census retentionem, accedere ad praepositos urbis vel regionis illius, ut arguere in conspectu eorum eum, qui emphyteusim consecutus est, et exhibere contemptum eius, et tunc sententia et iudicio praedictorum 3) recipiat ecclesia propria in possessionem. Sed nequaquam quisquam apud se vel per se faciat praedictorum oblationem locorum; suspectivam quippe tale, quin et multi turpis lucri et avaritiae consistit iudicium. Si quis ergo episcopus aut metropolita praeter hanc definitionem nostram abstulerit aliquem locum a quoquam, putans quod ecclesiam propriam defendat, sequestretur a proprio patriarcha per aliquod tempus, dans primo quod per potestatem suam abstulit vel subripuit. Si vero contentiosus quis persisterit, non obediens his, quae sanctae ac universali synodo visa sunt, deponatur omnimodis.

Can. XXI. Dominicum sermonem, quem Christus sanctis apostolis et discipulis suis dixit: « Qui vos recipit, me recipit, et qui vos spernit, me spernit 4) » ad omnes etiam, qui post eos secundum ipsos facti sunt summi pontifices et pastorum principes in Ecclesia catholica, dictum esse credentes, definimus, neminem prorsus mundi potentium quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus praesunt, inhonorare, aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos iudicare; praecipue quidem sanctissimum papam senioris Romae, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham, deinde vero Alexandriae, ac Antiochiae atque Hierosolymorum; sed nec alium quemcumque conscriptiones contra sanctissimum papam senioris Romae, ac verba complicare 5) et componere, sub occasione quasi diffamatorum quorumdam criminum; quod ut nuper Photius fecit et multo ante Dioscorus. Quisquis autem tanta iactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Photium, vel Dioscorum, in scriptis vel sine scriptis, iniurias quasdam contra sedem Petri apostolorum principis moveat, aequalem et eamdem quam illi, condemnationem recipiat. Si vero quis aliquo saeculi potestate fruens, vel potens 6), pellere tentaverit praefatum apostolicae cathedrae papam, aut aliorum patriarcharum quemquam, anathema sit. Porro si synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quaevis ambiguitas et controversia, oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quaestione sciscitari, et solutionem accipere, et aut proficere aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra summos senioris Romae Pontifices.

Can. XXII. Promotiones et consecrationes episcoporum, concordans prioribus conciliis, electione et decreto episcoporum collegii fieri, sancta haec et universalis synodus definit et statuit, atque iure promulgat, neminem laicorum principum vel potentium semet inserere electioni vel promotioni patriarchae vel metropolitae aut cuiuslibet episcopi, ne videlicet inordinata hinc et incongrua fiat 7) confusio vel contentio, praesertim cum nullam in talibus potestatem quemquam potestativorum vel caeterorum laicorum habere conveniat, sed potius silere ac attendere sibi, usquequo regulariter a collegio ecclesiastico suscipiat finem electio futuri pontificis. Si vero quis laicorum ad concertandum et cooperandum ab ecclesia invitatur, licet huiusmodi cum reverentia, si forte voluerit, obtemperare se asciscentibus; taliter enim sibi dignum pastorem regulariter ad ecclesiae suae salutem promoveat. Quisquis autem saecularium principum et potentum, vel alterius dignitatis laicus, adversus communem ac consonantem atque canonicam electionem ecclesiastici ordinis agere tentaverit, anathema sit, donec obediat, ac consentiat, quod ecclesia de electione ac ordinatione proprii praesulis se velle monstraverit.

Can. XXIII. Venit et hoc nunc ad aures nostras, quod quidam episcoporum, a quibusdam rogati, possessiones, quae ad alias ecclesias pertinent, irrationabiliter conferant, et per hoc, quantum possunt, ad propriam voluntatem aliorum potestatem episcoporum usurpent. Hoc autem et propheticam illis manifeste maledictionem acquirit 8), quae dixit: « Vae qui coniungitis domum ad domum, et agrum ad agrum, ut proximo auferatis aliquid 9); » et criminis eos sacrilegii reos constituit. Huius rei gratia placuit magnae huic et universali synodo, quod nullus fratrum et coepiscoporum nostrorum, vel quisquam talem sibi facere nequissimam locationem roget, vel ab aliquo ipse rogatus quamlibet alienarum et extranearum conferat ecclesiarum possessionem; nec etiam constituat presbyteros

1) *Ut autem hoc s. s. nunc didicit.* vat. 3.—2) *Census* id. om.—3) *Praetorum* vatic. 1, 3. nec male —4) *Spernit.* Luc. X, 16. Matth. X, 40.—5) *Vel componere* vat. 1, 3.—6) *Si vero quislibet saeculi potestativus vel potens* vatic. 1, 3; et prima manu in vatic. 1: *De potestate fruens potens.*—7) *Magna fiat* vat. 3.—8) *Acquirit quae dicit* vatic. 1.—9) *Aliquid.* Is. V, 8.

aut quemlibet alium clericum in ecclesiis, quae sibi subiectae non sunt, praeter voluntatem episcopi, cui ecclesia illa commissa est. Sed neque quisquam presbyterorum vel diaconorum, qui sacris officiis dediti sunt, ultro ac per se ecclesias ingrediens, sacrum aliquid operetur, in quibus ab initio sortem minime consequutus est; illicitum enim est hoc, et omnimodis a canonicis praeceptionibus alienum. Quisquis ergo post hanc definitionem nostram visus fuerit faciens aliquid horum, quae nunc interdicta sunt, separetur aliquo indicto tempore, disciso videlicet et disrupto modis omnibus locaturio pacto, quod cum scripto, sive sine scripto praeter canonem factum est. Similiter et presbyter ille vel diaconus segregatus sit, donec ab aliena recedat ecclesia. Quod si et segregationem contempserit, modis omnibus deponatur, et ab omni honore sacrato deiiciatur.

Can. XXIV. Divina Scriptura dicente: « Maledictus omnis homo, qui facit opus Domini negligenter 1), » quidam metropolitanorum in extremam negligentiam et desidiam delapsi, praeceptionibus suis subiectos ad se adducunt episcopos, et committunt eis ecclesiae propriae divina officia, et litanias et cuncta omnino sacra, quae ad se pertinent, ministeria, ita ut per illos celebrent omnia, quae per semet alacriter agere debuerint, ac per id eos, qui episcopalem dignitatem meruerunt, quodammodo clericos sibi subiectos exhibeant. Vacant autem iidem praeter ecclesiasticas leges saecularibus curis atque dispositionibus, dimittentes perseverare in orationibus et obsecrationibus pro suis delictis ac populi ignorantiis, quod nusquam apud aliquos penitus invenitur, cum sit canonicis omnium contrarium omnino praeceptis, et quod saevius est, quia suis stipendiis per distinctas mensium vices praecipi dicuntur praedicta perficere ministeria, quod ab apostolico munimine 2) modis omnibus ostenditur alienum. Haec autem omnia magnis et multis ac vehementissimis damnationibus dignos huiusmodi statuunt; probantur enim tales per haec, quae faciunt, etiam satanica iactantia et superbia languere. Quisquis ergo metropolitanorum post hanc sanctae ac universalis synodi definitionem, eadem audacia vel superbia et contemptu abusus, non per se cum timore et alacritate 3), seu conscientia bona, debita ministeria in propria civitate, sed per suffraganeos episcopos suos efficere tentaverit, poenas exsolvat coram proprio patriarcha, et aut corrigatur, aut deponatur.

Can. XXV. Et hoc debite sancta synodus definivit, quatenus episcopi, presbyteri, diaconi et subdiaconi magnae ecclesiae, qui consecrationem Methodii et Ignatii sanctissimorum patriarcharum habuerunt, et secundum insolens illud et durissimum cor Pharaonis obdurati sunt, et usque nunc minime cum hac sancta et universali synodo convenerunt, sed nec nobis consonare in verbo veritatis voluerunt, quinimmo invasori Photio concorditer consenserunt, depositi sint, et omnino sacerdotali operatione privati, quemadmodum nec multum ante beatissimus Papa Nicolaus indicavit, et nequaquam tales in sacerdotii catalogo recipiantur, etiamsi ex hoc converti voluerint, nisi in perceptione sanctificationum, qua dignos nullatenus eos, nisi per multam misericordiam indicamus; non enim sunt digni ad priorem honorem restitutionis locum per poenitentiam invenire, secundum exosum illum Esau, licet cum lacrymis expetisset eam

Can. XXVI. Placuit et de hoc sanctae synodo, ut quicumque presbyter aut diaconus a proprio episcopo depositus fuerit propter aliquod crimen, vel si quamlibet iniustitiam se pati dixerit, et non acquieverit iudicio proprii episcopi, dicens eum suspectum se habere, et vel propter inimicitiam, quam erga se tenuerit, vel propter gratiam, quam aliis quibusdam praestare voluerit, idcirco in se fuisse tale quid operatum, potestatem habeat ad metropolitam ipsius provinciae concurrere, et eam, quam putat iniustam, depositionem vel aliam laesionem denunciare: metropolita vero ille libenter suscipiat huiuscemodi, et advocet episcopum, qui deposuit, vel alio modo clericum laesit, et apud se cum aliis etiam episcopis negotii faciat examen, ad confirmandam scilicet sine omni suspicione, vel destruendam, per generalem synodum 4) et multorum sententiam, clerici depositionem. Similiter etiam episcopos concurrere ad patriarchale caput decernimus, qui a metropolitis suis talia se pertulisse fatentur, ut apud patriarcham metropolitarum 5), qui sub ipso sunt, iustam et sine suspicione sententiam, quod movetur negotium, accipiat. Insuper etiam nullo modo quisquis metropolitanorum vel episcoporum a vicinis metropolitis provinciae suae iudicetur, licet quidam incurrisse crimina perhibeatur, sed a solo patriarcha proprio iudicetur, cuius sententiam rationabilem et iudicium iustum ac sine suspicione fore decernimus, eo quod apud eum honorabiliores quique colligantur, ac per hoc ratum et firmum penitus sit, quod ab ipso fuerit iudicatum Si quis autem non acquieverit iis, quae a nobis edita sunt, excommunicatus existat.

Can. XXVII. Secundum traditas formas per singulas provincias, ac regiones et urbes in ecclesiasticis promotionibus et consecrationibus, illa quae iudicia et signa sunt ordinis, qui unicuique inesse videtur, retineri decernimus, ita ut episcopi, quibus concessum est palliis uti certis temporibus, in iisdem temporibus et locis, iis induantur, et tanto et tali 6) non abutantur amictu propter typhum et inanem gloriam et humanum placorem atque sui amo-

1) *Negligenter*. Ierem. XLVIII, 10. —2) *An munere?* —3) *Alacriter* vat. 3. —4) *Ampliorem synodum* vat. 3.—5) *et apud patriarcham metropolitas* ib.—6) *tantum a tali* ib.

rem, omni videlicet tempore divini sacrificii et omnia alius ecclesiastici mysterii 1) hunc inepte portantes. Illos autem, qui reverenter monasticam vitam sectati sunt, et episcopalem meruerunt honorem, conservare schema et amictum monachicorum indumentorum et ipsam beatam vitam decernimus, et nullus omnino habeat potestatem deponere iam dictum schema propter typhum et arrogantem voluntatem, ne per hoc inveniatur propriorum transgressor pactorum. Sicut enim ibi continuus palliorum amictus fastidiosum et vanae gloriae 2) deditum demonstrat episcopum, ita et hic depositio ac denudatio monachici habitus nihilominus eisdem submittit criminibus eum, qui hoc fecisse captus extiterit. Quisquis ergo episcopus praeter definita sibi scripto tempora se pallio induerit, aut monasticarum vestium schema deposuerit, aut corrigatur, aut a patriarcha proprio deponatur.

1) *Omnibus aliis ecclesiasticis ministeriis* vatic. 3.—2) *suae gloriae* edd. et aliqui codd.

ELENCHUS RERUM.

IURIS ECCLESIASTICI GRAECORUM

HISTORIA ET MONUMENTA

PARS TERTIA

A VI. POST CHRISTUM SAECULO AD IX.

Colligenti mihi ante hns dies ea qnae tomo superiore cootioeotor, semel contigit et iterum spissam satis et confusam multarum rerum molem, ooo fortuito qnidem casu, neque etiam ex industria mea, verum sponte simnl et apte in tres divisam fuisse partes, qnarum prima canoonm sententias, altera collectiones, certo ordine dispositas, postrema denique interpretnm commentarios amplectebatur. Huc vero oon me praeceps pepolit commodi operis stndinm: ut enim aliis quoque ante mn idem accidisse putem, ita oemo fortasse erit, per eamdem provinciam iter habitnrus, cui alia semita sit, unde proficiscatur, qnavn pergat, ubi demom coosistat et immoretur. Iubet enim ipsa rerum vis, ut singulae primnm leges condantur, deinde ex ordine committantur tabellis, postea ioterpretum Ince declareotur.

En igitur tertia, quae mihi iam exorditur, ioris ecclesiastici Graecorum aetas, omninn uti prima nt secnnda, suum qnoque tripartitum opus habebit: erunt enim, uti antea, conciliorum et praesulum leges; legum erunt tam veterum quam novarum aut publica aut privsta syntagmata; neqne deerunt scholiorum appendices minus ootae, ideoque cum maiori proferendsn diligentia.

Ut vero ipsa rerum conditio tulit oecessarium incoepti operis discrimen, ita ultro eadem dedit certam temporum partitionem, qua factum est, primam qnidem harum legum aetatem tribus saeculis prioribns clandi, ad tria quoque indn saecula pertingere secundam classem, tertiam dnniqua, eodem ferme aevo labente, tribus circumscribi saeculis. Nemini sane ullum essn dnbium opinor, tam legibus quam moribus christianorum constantem mansisse quoad summa capita similitudinem: in iis vero quae fluxa et caduca nsse quennt, aliam faciem in aevo martyrum fuisse, aliam post Constaotioi maiestatem Deo vuro dicatam, aliam denique in illo temporum intervallo quod facile omnes, respectu ad leges publicas habito, Iustiniani nomine nobilitarunt. Ego vero nolim ita premi continuo illo annorum tractu. ut hioc iode, pro re nata, extra fixos terminos excurrere nequeam. Placet quippe statim ab hniusce stadii ioitio, proponere insigniores illos mniorum conciliorum canones, qui sd praestantissimum iuris corpus in Oriente receptum pertinnnrunt. Tum ubi longo agmine procedent graeci praesules, praeuntibns constantinopolitanis antistibns, paulo snperins retrogredi, uti iam in primo tomo monuimus (1), lubebit, ut universa legum et actorum vincula connectantur, otque

(1) *Monuimus*. Vid. t. I prooem. p. LII, nbi, dum liberiori in campnm ulterins perlustrandnm excursu, visam qnssi tentavimus, sane noluimns ita hunc tomum praeoccupari, ut a proposita descriptaque citius

praesertim ob omnium oculos sit, quali obliquo itinere quave praecipiti ruina, nova Roma a vetere secesserit, in exitiosi schismatis collapsura naufragium. Commodum praeterea futurum est, dummodo nec tempus defuerit mihi neque locus, ultimis reservare appendicibus et selectas imperatorum leges, quae iuris ecclesiastici fuerunt, et priscas quasdam veterum monachorum tabulas ex imo Oriente aut extremo Occidente a Graeco-Siculis acceptas.

CAPUT I.

CONCILIORUM ET PRAESULUM GRAECORUM DECRETA.

Art. I.

CANONES CONCILIORUM.

Primam quidem sedem, aut nobilitatis iure aut famae amplioris, aequum est non negari illis canonibus, qui nomina prae se ferunt maiorum synodorum, immo, si Graecorum fidei aliquid conceditur, oecumenicarum; quas, ut eorum verbis ad barbariem deflexis utar, dixerunt *πενθέκτην*, sive *quinisextam* aut trullanam, et nicaenam alteram, et *πρώτην καὶ δευτέραν*, id est *primam* simul *ac secundam*, quod infra declarabitur, tum demum Photianam, in aedibus SS. Apostolorum constantinopolitanis habitam. Quae quidem decreta ad unum omnia, ne illud sileam, haud mediocri falsitatis labe inuruntur: iure ne an iniuria, quaestio de singulis erit. At quum ex mille iam amplius annis eadem, uti prioris aevi oracula, vim legis habeant apud Graecos, quibus semper et dulciores aquae furtivae et panis absconditus suavior, nobis iam non integrum fuit vel apicem inde tollere. Fac porro eant in antecessum, qualiacumque demum sint, ut quam proxime accedant, longo tamen intervallo, ad venerandas superioris tomi leges, quae purum sincerumque orientalis ecclesiae institutum germanamque veterum morum philosophiam exhibent.

Singula autem concilia eodem describi modo evulgarique placuit, quo semel iterumque usi iam fuimus; quam quidem scribendi rationem in arduo illo opere expeditius implendo experti antea sumus, ut commodam nobis, ita multis, nisi forte omnibus, minime iniucundam: scilicet, ut primum uniuscuiusque rei notitia praelibetur; deinde verba canonum afferantur a fontibus hausta sincerioribus; postremo summa rei canonicae capita annotationibus ornentur (1).

Quod ad praeviam attinet notitiam, uti iam fecimus, prisca, si quae sint, testimonia statim in medio ponantur; deinde et codices, manu potissimum antiqua scripti, et libri a recentioribus editi, insigniores vero prae caeteris et peculiares, recenseantur; deinque haud omittatur brevius aliquod canonum argumentum, tum maxime, quoad datur, a vetere sumendum epitome, unde ad sequentium intelligentiam via facilior sternatur et tutior.

Iam quod praecipuum est, haec nostra lex de canonibus esto: verba singulorum germana proferantur, sine importuno discordantium interpretum strepitu; ea tamen ve-

se celerius rerum serie minime recedere non concederetur. Re enim maturius perpensa, neque celebriores canonum canones cum obscuris praesulum decretis, neque leges Imperatorum cum Ecclesiae sanctionibus misceri placuit.

(1) *Ornentur*. Cf. t. I. p. 1, 423 et 537.

terum scripturarum mole, ea novorum librorum, publicorumque in primis, auctoritate muniantur, ut si quis ea legit, oracula excipiat, sive qualia ab ore legislatorum sonuerunt, sive qualia potissimum per ora hominum lata plurimum iuvaluerunt. Prolixas igitur volvimus membranas, plurimas paginas vidimus; non omnes tamen, sed adeo multas, ut confidenter polliceamur, fore ut singulae quas dicunt codicum familias, et praecipuae editorum librorum lineae perspicue pateant, neque iam alius, alia licet plenius scrutari velit, spem habeat post vestigia nostra multo uberiorem metendi variarum lectionum segetem.

Porro autem sequuntur, ultimo iam loco, annotationes, sed quantum tenues et exiles! quam mines et cum historiae quam tu auspicaris amplitudine, et cum monumentorum quae tu edere aggrederis dignitate, consentaneae, dicet aliquis. Esto quidem, sed fortasse levius consideranti unum vel alterum tomum, aut postulanti iniquius ut in immensum crescat singulorum voluminum moles. At unusquisque tomus praecedentium est amplissima notatio; primus ad ultimum usque currit et crescit; totiusque operis continuatio praegrandis fax erit ad singula, et lumen ad superiora declaranda luculentissimum. Restat utique in proximo nostro opere, ut singulari diligentia novos canones cum antiquis conferamus, neque notare omittamus quoties a sinceritate veterum legum recentiora instituta recedant, et in alia minus bene aut in contraria male abeant. Sed hactenus haec.

Pracvis appendatur tabella, quae trullanos canones inter et Gratianum, Ivonem, anonymumque scriptorem Collectionis quae *tripartita* dicitur, nonnullam exhibet concordiam:

1. Prosphoc. Grat. Dist. 16. c. 7. *Quoniam sanctae*. Ivon. Decret. p. IV. c. 134.
2. Can. II. — Dist. 16. c. 4. *Placuit sanctae synodo*. — Decret. p. IV. c. 106. 123.
3. — IV. — Causa 27. q. 1. c. 6. *Si quis episcopus*. Coll. tripart. p. II. t. XXX. c. 3.
4. — VI. — Dist. 32. c. 7. *Si quis eorum*. Ivon. Panorm. l. III. c. 102.
5. — VII. — Dist. 93. c. 25. *Praecipimus ne diaconus*. — Decret. p. 6. c. 123.
6. — IX. — Dist. 41. c. 3. *Nulli clerico*. — Decret. p. VI. c. 204.
7. — XI. — Causa 28. q. 1. c. 13. *Nullus eorum qui in sacro*. — Decret. p. XIII. c. 116.
8. — XIII. — Dist. 31. c. 13. *Quoniam in romani*. — Panorm. l. III. c. 86.
9. — XV. — Dist. 77. c. 4. *Subdiaconus non minor*. Coll. tripart. p. II. t. XI. c. 6.
10. — XVII. — Causa 21. q. 2. c. 1. *Quoniam diversorum*. — Ib. p. II. t. XI. c. 7.
11. — XXIII. — Causa 1. q. 1. c. 100. *Nullus episcopus*. Ivon. Decret. p. II. c. 92.
12. — XXVI. — Dist. 28. c. 16. *Presbyter*.
13. — XXVII. — Causa 21. q. 4. c. 2. *Nullus eorum qui connum*. Coll. tripart. p. II. t. XI. c. 12.
14. — XXVIII. — De consecrat. dist. 2. c. 6. *Didicimus*. — Ib. t. XI. c. 13.
15. — XXXI. — De consecr. dist. 1. c. 34. *Clericos*. — Ib. c. 14.
16. — XXXII. — De consecr. dist. 1. c. 47. *Iacobus frater*. — Ib. c. 15.
17. — XXXVI. — Dist. 22. c. 6. *Renovantes*. — Ib. c. 17.
18. — LXXXII. — De consecr. dist. 3. c. 29. *Sextam sanctam*. Ivon. Decret. p. IV. c. 122, 126.

I.

CONCILII TRULLANI CONSTANTINOPOLITANI

CANONES CII.

I. Sanctam se et oecumenicam ipsa trullana synodus e prima fronte (1) actorum quae supersunt, profitetur. Sanctam, communi nomine, et sextam quoque et universalem eamdem vocant tum synodi septimae patres (2), qui prae manibus gerebant prototypa trullanorum chirographa, tum Tarasius in litteris ad tres Orientis patriarchas (3), tum Nicephorus in *Antirrheticis* (4), tum Anastasius in *Quaestionibus* (5), tum Theodorus Studita in multis libellorum et epistolarum tabellis (6), tum Photius denique in Nomocanone, et inde passim (7) byzantini fere omnes de re canonica et historica scriptores, consensu unanimi. Extra chorum solus remansisse videtur Theophanes chronographus, ut neque ab aspera voce in caeteros abstinuerit (8). Aut asperius obstiterunt Latini aut siluerunt usque ad Adrianum primum, satis caute de iisdem trullanis dicentem, « se ea quae *iure* ac *divinitus* ab ipsis promulgata sunt, suscipere (9).» Id quod aequalis ferme Anastasius ita iubet intelligi, ut nullatenus ex his regulis illae recipiantur quae prioribus canonibus vel decretis sanctorum sedis huius Pontificum aut certe bonis moribus inveniuntur adversae (10).» Inde nobis oluerunt male ea quae sub Trullo acta sunt, Paulo quippe diacono *erratica* (11), Bedae *reproba* (12), Humberto Cardinali *delira-*

(1) ***Fronte.*** Ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος; infra in *prosphonetico*.

(2) ***Patres.*** Τῶν τε ἐξ ἁγίων καὶ οἰκουμενικῶν συνόδων can. I, quem vide infra. Cf. Act. IV, in Mansi t. XIII, p. 42, ubi Tarasius paulo confidentius ait, quod stare nequit, « ipsos patres qui sextae synodo sub Constantino patre subscripserant, ipsos et sub Iustiniano filio eius trullano concilio subscripsisse, idque manifestum esse ex propria ipsorum subscriptione in prototypa charta, » Anastasio Biblioth. interprete. Cf. t. XII, p. 1080, XIII, p. 472.

(3) ***Patriarchas.*** Τῆς δὲ αὐτῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου μετὰ πάντων τῶν ἐνθέσμως καὶ θεϊωδῶς ἐκφωνηθέντων δογμάτων παρ' αὐτῆς καὶ τοὺς ἐκδοθέντας κανόνας ἀποδέχομαι. Mansi XII, 1119. cf. Epist. ad Adrian. in Append.

(4) ***Antirrheticis.*** Συνίστησι δὲ τὴν τούτων προσκύνησιν καὶ τὰ ἐν τοῖς κανόσι τῆς ἁγίας ς′ συνόδου συντὴν γραφὴν ταῦτα διαγορεύοντα. In Apologetico min. Mail Bibl. nov. t. V. p. II, p. 2, 11. Alia eiusdem erunt ad canon. LXXXII, nondum in ullam lucem edita.

(5) ***Quaestionibus.*** Gretser t. XIV, p. 361. Consulto post Nicephorum ponimus vetustioris scriptoris librum, in quem aliqui recentiores plura, inter quas ipsius Nicephori ῥῆσιν, inseruerunt.

(6) ***Tabellis.*** Lib. epist. II, 72, ubi nimis suus alacritate dicit synodum fuisse a quinque patriarchis receptam, quum eodem in tempore Anastasius, forte et in eodem loco, dum Constantinopoli scriberet, negaverit omnino ullam sedium patriarchalium, quum hi canone sederentur, « inventam fuisse aut promulgantem, aut consentientem, aut saltem praesentem.» In praefat. VII. Concil.

(7) ***Passim.*** Solemnis usque ad nauseam est in codd. mss. nomocanonis nomenclatura: συνόδου οἰκουμενικῆς ἕκτης συγκροτηθείσης ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ παλατίου Κωνσταντινουπόλεως, quae quidem affectata verba, cum nihil simile sit de caeteris oecumenicis dictum in nomocanone, ea non primo eiusdem conditori referam, sed auctae et corruptae editioni Photianae. De hoc plura suo loco.

(8) ***Abstinuerit.*** Ἰστέον ὅτι μάτην ληρωδῶς φλυαροῦσί τινες λέγοντες, μετὰ τέσσαρα ἔτη γεγονέναι τοὺς παρ' αὐτοῖς φημιζομένους τῆς ἕκτης συνόδου κεφαλαιώδεις τύπους (Id ipsum Tarasius affirmat in act. IV. septimae synodi) ὡς γὰρ ἐν πᾶσι ψευδηγοροῦντες ἐλέγχονται, ἀποδείκνυνται καὶ ἐν τούτοις μηδὲν ἀληθὲς λέγοντες. Quae boni viri verba, egregii licet sanctarum imaginum assertoris, acerbiora sane in nicaenos patres, monent turbas non paucas ab initio fuisse ex trullanis canonibus motas.

(9) ***Suscipere.*** Vide Epistolam ad Tarasium in Act. II septimae synodi lectam, Mansi XII, p. 1080, et cf. quae infra notantur de romanis pontificibus.

(10) ***Adversae.*** Anastas. l. c.

(11) ***Erratica.*** De gestis Longobard. lib. VI. c. 11.

(12) ***Reprobo.*** De vi aetatib. in Iustiniano.

menta (1): eadem nihilominus compendio non semel suo Gratianus post Ivonem in Decreto ornavit (2); immo quaedam ex iisdem Sixtus ille quintus P. Max. ad apostolicae usque sedis fastigium semel in suis litteris protulit (3).

Verum etiam apud Graecos haud levia mota fuisse dubia, de temporum saltem calculis, iam Theophanes significavit superius. Suspicionem auget S. Germanus, qui quum in suo Synodico, nuper e tenebris eruto (4), praecedentium conciliorum ad sua usque tempora historiam texuerit diligentissime, egeritque accuratius de VI synodo quam de caeteris, cur de trullanis ipsos ante oculos suos ex orbe adductis, altum tenuerit silentium, vix intelligitur (5). Neque magis concipitur caeterorum testium viventium aut ἀβλεψία aut memoriae imbecillitas: habetur ducentorum et amplius episcoporum conventus, in ipsa urbis et palatii luce; conditur, oecumenicorum patrum nomine, codex legum de universa Ecclesiae disciplina, prolixior quam factum hactenus in Oriente est ac futurum est unquam. Quid vero? Collatis proximorum testium verbis, auditis sanctis hominibus qui autographa volumina versarunt, tot tenebrae vel ad summa tanti facinoris capita remanent, ut oculatissimi inter recentiores historiae magistros caecutire se fateantur (6). De concilii nomine, tempore, indictione, nox plurima; de actorum serie, conditione et pondere, nonnisi dubia; de eorum qui praefuerunt ant sederunt aut subscripserunt ordine, auctoritate et numero, aqua omnibus haeret. Nostrum non est, uti neque antea fuit, lites huiusmodi componere. Satis erit uno verbo notare, circa finem saeculi VII (7), sub hemicyclico imperatorii palatii fornice, synodum habitam fuisse aulicam, a Trulli loco et nomine dictam, in qua victa byzantinae ecclesiae libertas Caesari manum dedit. Et quod summum est, iure statuit Assemanus: « Trullana haec nonnisi abusive *sexta synodus* dici potest, utpote quae nihil commune cum sexta habuit, non tempus, non locum, non patres; hi enim ab illis qui in sexta convenerunt fuere diversi; tempus congregatae sextae a trullana decennio (ad minus) differt; trullana in Trullo imperialis palatii, sexta in magna ecclesia celebrata fuit; illa sub Iustiniano, sexta sub Constantino Augusto. » Et adde quod « oecumenica certe neque fuit, neque esse potuit: quippe quae neque a Romano pontifice confirmata est, neque ulla patriarchalium orientis sedium, Alexandrinae, Antiochenae, Hierosolymorum, Anastasio teste, in ea consentiens vel praesens fuit (8). »

II. Invaluisse vero per totum Orientem multumque versatos fuisse trullanos canones testatur ampla membranarum et chartarum moles, quibus a memoratis illis in septima synodo autographis eadem toties leguntur, quoties circumferuntur iuris nostri syntagmata. Quorum longam seriem habes in superiore tomo, p. 425 et 538, ubi generalem vides librorum repeti catalogum, copiosumque instrui indicem fontium, ex quibus cano-

(1) *Deliramenta.* Adv. Nicet. Pectorat.

(2) *Ornavit.* Vid. p. 3.

(3) *Protulit.* In Bullar. Rom. constit. LXXXVII.

(4) *Eruto.* Mai Spicil. Rom. t. VII, p. 3.

(5) *Intelligitur.* Et Georgii Hamartoli silentium de trullanis canonibus fortasse non nihil loquitur, quum VI synodum meminerit, eiusque acta descripserit haud indiligenter. Cf. Chronic. ed. Petropolit. 1859 p. 611.

(6) *Fateantur.* Ut unum memorem, vide apud Ios. Catalanum in *Sacrosanct. conc. oecum.* t. II, p. 40 sqq. censuram Baronii, Binii, Lupi, Labbei, Bollandi, a quibus malo agebantur Theophanes, Nicephorus, Balsamon, Zonaras; sed neque Catalano pepercit Assemanus, quem in nonnullis emendat cl. v. Hefele in nuperrima conciliorum historia critica t. III, p. 298 et 300, quem ego quidem vellem fuisse hac de re paulo uberiorem.

(7) VII. Communes s. 692.

(8) *Fuit.* Bibl. Iur. Or. t. V, p. 85.

num graecorum insignior et frequentior collectio emanavit. Quibus adde, si lubet, quaedam ad trullanam synodum clarius referenda:

Codd. Vaticani 827 f. 91-114. XII saec.
— 829 f. 140. XIV saec.
— 844 f. 186 XIV saec. cum Balsam.
— 1167 cum Arsenio, XIII saec.
— 1182 f. 255 subscript. XVI saec.
— 2137 f. 49 a. 1600.
Ottobon. 28 f. 167. chartac. et recens.
— 370 f. 1. Item rec.
Vallicell. C. 11 f. 148 XII saec. cum subscript. f. 169.
— F. 10 XI saec. vid. infra.
— R. 5. cum not. Ioh. Morini.
Laurent. Pl. V. cod. 10.
— Pl. V. cod. 22.
Venet. S. Marci. 536.
Genevens. XXXIII.
Scorial. P. I. 15 f. 97.
— lat. B. IV. 33 cum notis I. Pacii.
Bodleian. Barocc. 86 XII saec.
— 206 rec.
Monac. 198.
Vindobon. 44.
— 45.
Parisiens. ex ultima Minoïdis Minae collectione:
489 f. 130-134.
Ex codd. qui nuper accesserunt:
308.
325 XVI saec.
Ex codd. olim regiis:
1247 saec. XIII.
1329 ad 1336 cum variorum commentariis.

III. Ut multa e scriptis calamo, ita innumera ex editis aere libris eiusdem argumenti mittere me oportet, ne omnem limitem excedere videar. Cui vero trita in bibliothecis conciliorum et canonum non satis erunt, is trullana decreta quaerat doctissimis aucta scholiis inter Iosephi Catalani commentarios (1), ne Christianum Lupum memorem (2), a quo Beveregium emendari iubeo, quo etiam posthuma Zegeri Espenii ad canones nostros monita (3) aptissime temperantur. Quis vero sine luctu recordabitur Iosephi Assemani τοῦ πάνυ Bibliothecam Iuris orientalis, in iisdem hisce canonibus pendere misere interruptam, telamque tot Orientis opibus splendidam, iamque ad Maronitarum suorum laudem et vindicias, auro purpuraque ornandam, subito fuisse incendio conflagratam?

IV. Priusquam autem cum agmine fortasse larvato antistitum sub aulae byzantinae fornicem ducamur, ne pigeat uno oculo duos illos et centum canones intueri. Aut ego fallor, aut erit qui, deprehenso quodam industrii et frigidi laboris artificio, in quo fidei praefixa, ut solet, professione, episcoporum, clericorum, monachorum, laicorum regulae ex ordine succedunt, potius sibi adesse putabit quemdam iuris magistrum hinc et inde haud sine peritia et dexteritate sua corradentem, quam praesules inter evange-

(1) *Commentarios.* In conc. oecumen. t. II, p. 40. Rom. 1749.

(2) *Memorem.* Synod. gener. p. II, p. 860. Lovan. 1665. Memoratur et Turrianus in synod. VI. can.

(3) *Monita.* Opp. oo. edit. Venet. 1781. t. VII, p. 126.

lium et altare de rebus sacris sponte et σεμνῶς deliberantes. Aderit sane nobis non ultimae sedis magister, Simeon Logothetes, cui acceptum referunt rude quoddam et aliquando obscurum quod sequitur compendium (1).

α'. Ἡ τῶν ἀποστόλων πίστις ἀκαινοτόμητος. Καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ ὁλόκληρος, ἣ τὸ Ἀρείου δόγμα βαθμοὺς εἰσάγον θεότητος διὰ τοῦ ὁμοουσίου κατέστρεψεν. Ἡ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγίστου σύνοδος ἀπαράτρωτος, ἣ Μακεδόνιον δοῦλον εἰπόντα τὸ ἅγιον Πνεῦμα καθῄρηκεν. Οἱ ἐπὶ τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου εἰς Ἔφεσον συνιόντες (2) διακόσιοι τὸν ἀσεβέστατον Νεστόριον ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ θεὸν ἰδικῶς εἰπόντα τὸν Κύριον ἐξελάσαντες. Οἱ κατὰ τὴν Χαλκηδόνα τῷ Μαρκιανῷ συνεληλυθότες ἀείμνηστοι, Εὐτυχέα δοκήσει τελεσθῆναι τὸ μέγα μυστήριον φράσαι τολμήσαντα καθελόντες, καὶ Νεστόριον καὶ Διόσκορον τοὺς ἐκ διαμέτρου τὰ ἴσα παραληρήσαντας. Εἰς τὴν βασιλεύουσαν πέντε καὶ ἑξήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ μεγάλου συνεληλύθασιν, οἱ Ὠριγένην σωμάτων καὶ ψυχῶν περιόδους ἀποφηνάμενον καὶ Θεοδώρητον κατὰ τῶν ιβ' κεφαλαίων Κυρίλλου θρασυνθέντα ἀνεθεμάτισαν. Ἐπὶ τὴν Βυζάντιον ὑπὸ Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου συνείλεκται σύνοδος, ἣ Ὀνώριον τὸν Ῥώμης, καὶ Σέργιον τὸν τῆς Κωνσταντίνου πόλεως ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν δογματίσαντας ἀποβέβληκεν.

I. Apostolorum fides ne immutetur. Nicaena integra servetur, quae Arii opinionem divinitatis gradus introducentem per ὁμοούσιον avertit. Synodus sub Theodosio maximo habita inviolata permaneat, qua Macedonius servum dicens Spiritum Sanctum amotus est. Ita ducenti qui sub iuniore Theodosio apud Ephesum convenerunt, impiissimum Nestorium hominem seorsim ac Deum seorsim Dominum dicentem expulerunt. Item qui apud Chalcedonem cum Marciano convenerunt aeternae memoriae digni, Eutychem opinione tantum peractum esse magnum mysterium dicere ausum deposuerunt, ac Nestorium et Dioscorum, qui similia e diametro perversa ratiocinati sunt. Apud regiam urbem CLXV, Iustiniano Magno imperante, convenerunt, qui Origenem corporum animarumque circuitus affirmantem, tum etiam Theodoretum contra XII Cyrilli Capita audacter invectum, anathemate perculerunt. Byzantii a Constantino barbato coacta est synodus, quae Honorium Romae ac Sergium Constantinopolis episcopos unam voluntatem unamque operationem docentes, eiecit.

β'. Τὰ παρὰ τῶν ἑτεροδόξων κλοπιμαίως ἐμβεβλημένα ταῖς διὰ Κλήμεντος τῶν ἀποστόλων διατάξεσιν, ἀποκήρυκτα (3).

II. Quae Apostolorum constitutionibus a Clemente editis furtim ab haereticis inserta sunt, repudianda.

γ'. Ἱερεῖς δίγαμοι καὶ ἀμεταμέλητοι καθῄρηνται· οἱ δὲ τὸ κακὸν ἀπελάσαντες τῆς λειτουργίας ἐπὶ ῥητὸν παύονται χρόνον· οὐκ εὐλογεῖ γὰρ ὁ τραυματίας, καὶ οἱ παρανόμως γαμήσαντες.

III. Sacerdotes bigami atque impoenitentes gradu moti sunt: qui vero malum a se removerunt, sacro munere usque ad certum tempus abstinebunt. Neque enim benedicit vulneratus, et qui contra leges matrimonium contraxerunt.

δ'. Καὶ οἱ μετὰ τὴν χειροτονίαν * συζυγέντες μετὰ τὸν ῥητὸν χρόνον τοὺς βαθμοὺς γνωριζέτωσαν, ἀπρόκοποι μένοντες, δηλαδὴ τὴν συζυγίαν ἀφέμενοι· οἱ δὲ μετὰ τὸν ὅρον, καὶ λυόμενοι, καὶ καθῃρημένοι μενέτωσαν.

* [f. χηρείαν vel χηροσύνην]

IV. Et qui post viduitatem coniugium inierunt, post dictum tempus gradibus suis restituantor, ita tamen ut ad altiores non promoveantur, coniugio scilicet dimisso. Qui vero post definitum tempus, et dissoluti et depositi maneant.

ε'. Κληρικὸς νυμφῇ Θεοῦ συναπτόμενος καθαιρείσθω· λαϊκὸς δὲ, ἀφοριζέσθω.

V. Clericus cum Domini sponsa nubens, deponatur; laicus vero, excommunicetur.

ς'. Καὶ εὐνοῦχος ἱερεὺς, θεραπαινίδας ἢ ἑτέρας, πλὴν τῶν ἀνυπόπτων μὴ κεκτήσθω προσώπων.

VI. Eunuchus sacerdos ancillas aut alias, exceptis personis quae suspicione vacant, ne habeat.

ζ'. Ὁ χειροτονηθεὶς εἰ ζεύγνυται, καθαιρεῖται· εἰ γὰρ βούλοιτο, προζευχθῆναι ὀφείλει.

VII. Ordinatus si matrimonio iunctus sit, deponatur; si velit, antea iungi eum oportet.

η'. Καὶ ὀφφίκιον ἔχων διάκονος, εἰ μὴ τοποτηρητὴς εἴη πατριάρχου ἢ ἐπισκόπου, πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθεζόμενος, ἁπάντων ἐσχατώτατος ἔσοιτο (sic).

VIII. Diaconus etiam officium habens, nisi vicarius sit patriarchae aut episcopi, si ante presbyteros sedeat, sit omnium postremus.

θ'. Εἰσιέναι καπηλείῳ κεκώλυται κληρικὸς, καὶ ἔχειν κωλυθήσεται μᾶλλον (4).

IX. Ingredi cauponam prohibitus est clericus, magis etiam habere prohibebitur.

(1) *Compendium*. Idem plane legitur in Aristeniana synopsi, idemque rursus post Zonarae et Balsamonis scholia solet collocari cum variis additamentis. Locus erit verum huiusce compendii auctorem quaerendi, quem valde suspicor esse Simeonem et Aristenio vetustiorem. Cf. Iustell. Bibl. Iur. p. 742.

(2) Συνελθόντες al. Caeteras varietates aliis paginis reservamus.

(3) Ἀποκήρυκτα. Silentio praetermittantur ea omnia quae in can. II omnia XI synodorum decreta et canonicas XI patrum epistolas longo amplectuntur ambitu, et inquirendum hic quidem remanet an compendii auctor prae oculis habuerit canonem edito breviorem; alibi vero, cur canones integri desiderentur.

(4) Μᾶλλον. Apud Iustellum tam Simeoni quam Aristenio deest canonis VIII et X epitome, quae alibi ita concipitur: Η. ἐπεὶ μὴ δὶς δυνατὸν, ἅπαξ ἑκάστου ἔτους γινέσθω σύνοδος, μέσον τοῦ πάσχα καὶ τοῦ ὀκτω-

ι'. Ἄζυμα Ἰουδαίων ἀπόπτυστα· ὁ δὲ καὶ ἰατροὺς αὐτοὺς προσκαλούμενος ἢ συλλουόμενος, ἔκπτωτος.

ια'. Εἰ καὶ λέλεκται μὴ ἐκβάλλειν γυναῖκα, ἀλλὰ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς προμηθούμενοι, τῷ χειροτονουμένῳ προέδρῳ μηκέτι συνοικεῖν γυναικὶ παραγγέλλομεν.

ιβ'. Κἂν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν εἰς διάκονον καὶ πρεσβύτερον προαγόμενον ἀφεῖναι τὴν γυναῖκα βεβούληνται, ἡμεῖς ἐῤῥῶσθαι τὰ διακόνῳ καὶ πρεσβυτέρῳ βουλόμεθα συνοικέσια· ὁ δὲ βιαζόμενος λῦσαι καθῃρημένος.

ιγ'. Πρεσβύτερος τριακονταετίας ἐνδέων καὶ διάκονος εἰκοσιπενταετίας καὶ διακόνισσα τεσσαρακονταετίας, καὶ εἰκοσαετίας ὑποδιάκονος, ἐκκαθαίρετοι.

ιδ'. Γινωσκέτω ὁ λέγων ἑπτὰ διακόνους εἶναι κατὰ τὸ εἰρημένον ταῖς πράξεσιν, ὅτι οὐ περὶ τῶν διακονουμένων τοῖς μυστηρίοις ὁ λόγος, ἀλλὰ περὶ τῶν ταῖς τραπέζαις ὑπηρετούντων.

ιε'. Ὁ προσδεχόμενος ξένον κληρικὸν καὶ χειροτονῶν σὺν τῷ κακῶς χειροτονηθέντι καθῄρηται.

ις'. Ὁ διὰ βαρβαρικὴν ἐπιδρομὴν μεταναστὰς, παυσαμένης τῆς ἐπιδρομῆς παλινοστείτω πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ᾗ κεκλήρωται· εἰ δὲ μὴ, μετὰ τοῦ προσειληφότος ἀφορίζεται.

ιζ'. Ὁ προεστὼς ἐκκλησίας κατ' ἐξαίρετον ταῖς κυριακαῖς διδασκέτω τὰ δόγματα καὶ διερμηνευέτω μὴ οἴκοθεν, ἀλλ' ὡς οἱ θεῖοι πατέρες διέλαβον (1).

ιη'. Ὁ διηνεκῶς καθῃρημένος καὶ εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἀπωσθεὶς, μεταμελόμενος κειρέσθω καὶ μόνον· εἰ δὲ μὴ, τὴν κόμην ἐπιτρεφέτω (2).

ιθ'. Καὶ ὁ τῆς ἀχράντου μεταδιδοὺς κοινωνίας ὄβολον αἰτῶν ἢ ἕτερον εἶδος, καθαιρείσθω.

κ'. Κληρικὸς ἱπποδρομίαις ἀνιὼν ἢ καὶ μελλόντων εἰσιέναι θυμελικῶν ἐν γάμῳ μὴ ἀφιστάμενος καθαιρείσθω.

κα'. Ἀγροικικαὶ καὶ ἐγχώριοι παροικίαι τριακονταετίαν ἐχόμεναι, κατεχέσθωσαν· ἔνδον δὲ, τὸ ἀμφισβητήσιμον ἕξουσι.

κβ'. Πρεσβύτερος ἀθέσμῳ περιπεσὼν γάμῳ καὶ καθαιρεθεὶς καθέδρας μετεχέτω καὶ μόνον, πάντως διαλυθεὶς τοῦ μιάσματος (3).

κγ'. Σταφυλαὶ πρός τινων τῇ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ συνάπτονται· τοῦτο δὲ μηκέτι τολμᾶσθαι διώρισται.

κδ'. Τινὲς τῶν πατέρων τὴν ἡμέραν τοῦ θείου δείπνου, μετὰ τὸ δειπνῆσαι, προσῆγον· ἔδοξε τοίνυν τῇ συνόδῳ τοῦτο μὴ γίνεσθαι.

κε'. Καὶ οἱ ἐν βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερεῖς, εἰ τῆς τῶν συμβίων πρόσκαιρον ὁμιλίας ἀπέχονται, ἀλλ' οὖν

X. Azyma Iudaeorum respuenda: qui vero etiam medicos ipsos ad se vocat aut cum iis lavatur, eiiciendus est.

XII. Etsi dictum sit non esse eiiciendam uxorem, tamen profectui in melius prospicientes, praesidi qui ordinatur, ne amplius cum uxore habitet, denuntiamus.

XIII. Quamvis Romani eum qui ad diaconatum et presbyteratum promovetur, uxorem dimittere voluerint, nos diaconorum ac presbyterorum connubia valere volumus; qui autem dissolvere coegerit, deponetur.

XIV, XV. Presbyter XXX annis minor, et diaconus XXV, et diaconissa XL, ac subdiaconus XX deponendi sunt.

XVI. Qui dicit septem diaconos esse iuxta id quod in Actibus dictum est, sciat non de iis qui mysteriis deserviunt, sed de iis qui mensis ministrant, sermonem esse.

XVII. Qui suscipit externum clericum eumque ordinat, cum male ordinato deponitur.

XVIII. Qui propter barbarorum incursionem locum mutavit, ubi cessaverit incursio, revertatur ad eam ecclesiam in cuius clerum ascitus est; sin vero, cum eo qui ipsum suscepit, segregetur.

XIX. Qui ecclesiae eximio quodam modo praepositus est, dominicis doceat dogmata, atque interpretetur non suo marte, sed sicut sancti patres exposuerunt.

XXI. Qui in perpetuum depositus est, atque in laicorum ordinem redactus, poenitens tondeatur, idque solum; sin vero, comam nutriat.

XXIII. Et qui immaculatam communionem impertiendo obolum exigit aut aliam speciem, deponatur.

XXIV. Clericus qui ad circenses ascenderit, aut thymelicis ad nuptias ingressuris non recedit, deponatur.

XXV. Rusticanae et quae in vicis sunt paroeciae, si per XXX annos possessae fuerint, teneantur; infra vero, controversia de iis moveri poterit.

XXVI. Presbyter qui in illicitum inciderit matrimonium, depositus cathedrae solum particeps sit, omni piaculo expurgatus.

XXVIII. Uvae a quibusdam incruento sacrificio adhibentur: hoc vero quominus quisquam amplius audeat, decreto cautum est.

XXIX. Patrum nonnulli die divinae coenae, postquam coenassent, offerebant: visum est igitur synodo hoc non amplius fieri.

XXX. Presbyteri qui in barbarorum ecclesiis versantur, etsi uxorum commercio ad tempus absti-

βρίου μηνός. — ι'. Ἐπίσκοπος, πρεσβύτερος καὶ διάκονος τόκους λαμβάνων, εἰ μὴ παύσοιτο, καθαιρείσθω. Numeros latine restituimus consueto ordini consentaneos.

(1) Διέλαβον. Rursus desideratur apud Iustellum tam in Simeonis quam in Aristeni synopsi hocce can. XX compendium: Ἐπίσκοπος ἐν ἑτέρᾳ πόλει δημοσίᾳ μὴ διδασκέτω· εἰ δὲ φωραθῇ, παυέσθω τῆς ἐπισκοπῆς τὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐνεργῶν.

(2) Ἐπιτρεφέτω. Ibidem de can. XXII nihil, quod ita suppleri potest: Ὁ χειροτονηθεὶς ἐπὶ χρήμασι συγκαθαιρείσθω τῷ χειροτονήσαντι.

(3) Μιάσματος. Omisso can. XXVII sic supplendum: Κληρικὸς μήτε ἐν ὁδῷ μήτε ἐν οἴκῳ ἀνοίκειον ἐσθῆτα ἀμφιεννύσθω· εἰ δὲ μή, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω.

μηκέτι ταύταις καθ' οἱονδηποτοῦν ὁμιλείτωσαν τρόπον.

κϛ'. Εἰ μὴ μετὰ γνώμης ἐπισκόπου, ἔνδον οἴκου, εἰς εὐκτήριον οὐ προσάγεις.

κζ'. Τὴν Ὑδροπαραστατῶν ἀναιρῶν αἵρεσιν ὁ Χρυσόστομος, ἡνίκα, φησὶ, καὶ πέπονθεν ὁ Κύριος καὶ ἐγήγερται, οἴνῳ ἐχρήσατο· τοῦτο λαβόντες οἱ Ἀρμένιοι, οἶνον προσάγουσι μόνον, οὐκ εἰδότες καὶ αὐτὸν τὸν Χρυσόστομον καὶ Βασίλειον καὶ Ἰάκωβον οἴνῳ μεμιγμένῳ ὕδατι κεχρημένους καὶ ἡμῖν οὕτω παραδεδωκότας προσάγειν· εἴ τις οὖν ἢ οἴνῳ μόνῳ ἢ ὕδατι μόνῳ, ἀλλ' οὐχὶ μεμιγμένοις χρῷτο, καθαιρείσθω.

κη'. Ὁ χειροτονίας ἀπάξιος καὶ ἱερατικοῦ τελῶν γένους καὶ ἑτέρου, χειροτονείσθω· ὁ δὲ μὴ κεκαρμένος καὶ εὐλογίας τυχὼν, ἐπ' ἄμβωνος ἱεροὺς λόγους οὐκ ἀναγνώσεται (1).

κθ'. Τελευτῶντος ἐπισκόπου, ὁ κλῆρος φυλάξει τὰ πράγματα· εἰ δὲ μὴ ὑπολέλειπται κληρικὸς, ὁ μητροπολίτης ταῦτα διαφυλάξει ἕως τῆς ἑτέρου χειροτονίας (2).

λ'. Ὁ διὰ βαρβάρων ἔφοδον ἐπίσκοπος μὴ ἐπιστὰς τῷ θρόνῳ, καὶ καθέδραν τὴν οἰκείαν ἐχέτω καὶ χειροτονείτω καὶ πάντα τὰ τῆς ἱερωσύνης ἐνεργείτω βεβαιότατα.

λα'. Ὁ μονάζων μονάσει δεκαετίαν· εἰ γὰρ καὶ ὁ θεῖος Βασίλειος τὴν ἀποκειρομένην τὸν ἑπτακαιδέκατον ἀνύειν χρόνον ἀπῄτησεν, ἀλλ' ἐπεὶ τοῦ ἀποστόλου ἑξήκοντα ἔτη οὖσαν τὴν ἐν ἐκκλησίᾳ χήραν ἐγγυῶντος, οἱ πατέρες τὴν διακόνισσαν ἔφασαν τεσσαράκοντα ἔτη γίνεσθαι, κραταιοτέρας τῆς ἐκκλησίας γεγενημένης, καὶ ἡμεῖς ὀξύτερον τὴν σφραγῖδα τῷ μονάζοντι σημαινόμεθα.

λβ'. Ὁ ἐγκλεισθησόμενος τριετίαν προδιάγων ἐν τῷ μοναστηρίῳ καὶ πρὸ τῆς ἐγκλείσεως ἕτερον ἐνιαυτὸν μονιῶν, οὕτως εἰσίτω, καὶ μὴ ἐξίτω, εἰ μὴ βιάζοιτο θάνατος ἢ πρὸς τὸ κοινὸν λυσιτέλεια.

λγ'. Μηλωτήμενον καὶ ἀκερσεκόμην ἐρημίτην εἰ μὴ κειρόμενος ἐγκαταλέγοιτο μοναστηρίῳ, τῆς πόλεως ἀπελαυνέσθω.

λδ'. Ἄδειαν ὅπως ὁ τὴν ζάλην τοῦ βίου φεύγων, καὶ εἰς μοναστήριον εἰσιέναι βουλόμενος, ἀπενέγκοιτο.

λε'. Ὁ μοναχὸς ζευγνύμενος ἢ πορνεύων δεχέσθω τὸ τοῦ πορνεύοντος ἐπιτίμιον.

λϛ'. Οὐκ ἀμφιάσουσιν οἱ γονεῖς σηρικῷ τὴν προελομένην μονάσαι, καὶ οὕτω τὸ σχῆμα περιθήσουσιν· ἀνάμνησις γὰρ τοῦτο τοῦ ῥέοντος κόσμου.

λζ'. Οὐκ ἔξεισι μονάσασα τῆς μονῆς, εἰ μὴ μετ' εὐλογίας τῆς προεστώσης· καὶ οὐδὲ μόνη, ἀλλὰ μεθ' ἑτέρας πρεσβυτίδος· ἐξώκοιτος δὲ τὸ σύνολον οὐ γίνεται· κατὰ τοῦτο καὶ μονάζων, εἰ μὴ μετ' ἐπιτροπῆς ἡγουμένου τῆς μονῆς μὴ ἐξίτω.

λη'. Οὔτε γυναῖκα χρεὼν ἐν ἀνδρῶν καθευδῆσαι μοναστηρίῳ οὔτε γυναικῶν, ἄνδρα.

neant, tamen ne amplius cum iis quolibet modo consuetudinem habeant.

XXXI. Nisi cum consensu episcopi, in oratorio, quod est intra domum non offeres.

XXXII. Eorum qui solam aquam in sacrificio adhibebant, haeresim tollens Chrysostomus, quando, inquit, passus est Dominus et resurrexit, vino usus est. Hoc accepto, Armenii vinum solum offerunt, nescientes ipsum etiam Chrysostomum et Basilium ac Iacobum vino aqua mixto usos fuisse, nobisque ut ita offerremus, tradidisse. Si quis igitur aut vino solo, aut aqua sola, non vero mixta utatur, deponatur.

XXXIII. Ordinatione dignus, et qui in sacro ortus est genere atque ex alio, ordinatur; qui vero non est tonsus, nec benedictionem episcopi consecutus est, in ambone sacros sermones non legat.

XXXV. Episcopo vita excedente, clerus acta illius servabit, si autem non relictus est clericus, metropolitanus ipsa custodiet usque ad alius ordinationem.

XXXVII. Episcopus qui propter barbarorum incursionem throno non potitur, propriam sedem obtineat, ordinetque, et omnia sacerdotii munera validissime exerceat.

XL. Monachus decennio solitariam vitam deget. Licet enim divus Basilius eam, quae detonsa est septemdecim annos exigere consuerit, verum quoniam praecipiente Apostolo viduam in ecclesia sexaginta annos natam eligendam esse, patres diaconissam quadragenariam fieri dixerunt, validiore facta ecclesia, nos quoque citius sigillum monacho imponimus.

XLI. Qui includendus est, triennium in monasterio prius degat, ac priusquam includatur ubi alium annum exegerit sic ingrediatur, neque egrediatur, nisi mors aut communis utilitas cogat.

XLII. Solitarius melote indutus atque intonsus, nisi tondeatur monasterioque includatur, urbe expellitur.

XLIII. Quilibet vitae procellam fugiens atque in monasterium ingredi cupiens, eius rei licentiam habeat.

XLIV. Monachus matrimonio iunctus aut fornicans, fornicatoris poenam subeat.

XLV. Parentes filiam, quae solitariam vitam degere instituerit, sericis vestibus non induent, sicque habitum ei circumponent: hoc enim labentis mundi admonitio est.

XLVI. Monialis non egredietur e monasterio, nisi cum benedictione praepositae: ac neque vero sola, sed cum altera seniore; foris autem nequaquam pernoctet: similiter et monachus, nisi cum praefecti venia, monasterio ne egrediatur.

XLVII. Neque mulierem in virorum monasterio, neque virum in muliebri dormire oportet.

(1) Ἀναγνώσεται. Suppleatur alia epitome canon XXXIV, qui iterum excidit: Εἴ τινες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ συνωμοσίας ἢ φατρίας ποιήσωσιν ἢ συσκευὰς κατ' ἐπισκόπου ἢ συγκληρικοῦ, τοῦ βαθμοῦ ἐκπιπτέτωσαν.

(2) Χειροτονίας. Ex editis canones XXXVI, XXXVIII et XXXIX ideo fortasse in hac synopsi omittuntur quod unus omnino similis sit cum chalcedonensi XII, caeteri vero topica privilegia continent, nec nisi de Constantini et Iustiniani civitatibus agunt: sed plura inferius.

μη'. Ἡ διαζευχθεῖσα τοῦ ἐπισκοπὴν δέξασθαι μέλλοντος, μετὰ τὴν χειροτονίαν, εἰσίτω πρὸς μοναστήριον, τῆς ἐπισκοπῆς πόῤῥωτάτω, καὶ ἀπολαυέτω τῆς προνοίας τοῦ ἐπισκόπου.

μθ'. Ὅσα κατὰ γνώμην ἐπισκόπου πέπηγε μοναστήρια, οὐκέτι κοσμικὰ καταγώγια γίνεται, οὐδὲ κοσμικοῖς ἀνθρώποις ἐκδίδοται.

ν'. Οὐδὲ τὸν λαϊκὸν κυβεύειν δέον, οὐδὲ μῖμον εἶναι.

να'. Οὐδὲ θεάτροις καὶ κυνηγίων ἀνέχεσθαι.

νβ'. Δι' ὅλης τῆς τεσσαρακοστῆς, δίχα κυριακῆς καὶ σαββάτου, τὰ προαγιασθέντα προσάγονται.

νγ'. Τοὺς ἀναδεχομένους παῖδας ἀπὸ βαπτίσματος οὐ συναφθῆναι ταῖς τῶν παίδων ἐάσεις μητράσιν· εἰ δέ τις συναφθείη, μετὰ τὸ ἀποσυναφθῆναι καὶ τὸ ἐπιτίμιον γνοίη.

νδ'. Οὐ συγχωρήσεις ἐξαδέλφῃ συζυγῆναι ἐξάδελφον, οὐδὲ θυγατρὶ καὶ μητρὶ υἱὸν καὶ πατέρα, οὐδὲ δυσὶν ἀδελφοῖς μητέρα καὶ θυγατέρα, οὐδὲ δυσὶν ἀδελφαῖς ἀδελφούς· εἰ δέ τι τοιοῦτον καὶ γένοιτο, μετὰ τῆς διαλύσεως, ἑπταετίαν ὑποπιπτέτωσαν.

νε'. Οἱ Ῥωμαῖοι τὰ τῆς τεσσαρακοστῆς νηστεύουσι σάββατα· ὑπομιμνήσκει τοίνυν ἡ σύνοδος καὶ ἐπὶ τούτων τὸν ἀποστολικὸν κανόνα κρατεῖν.

νϛ'. Οἱ Ἀρμένιοι ὠὰ καὶ τυρὸν τοῖς τῆς τεσσαρακοστῆς ἐσθίουσι σάββασιν· ὥρισται τοίνυν πᾶσαν τὴν οἰκουμένην καὶ τούτων ἀπέχεσθαι. Εἰ δὲ μή, πάντως ἀφορίζεσθαι (1).

νη'. Λαϊκὸς οὐ μεταδίδωσιν ἑαυτῷ· εἰ δὲ μή, ἑπταήμερον ἀφορίζεται.

νθ'. Ἐν εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδοθεν οἴκων, οὐκ ἐπιτελοῦσι βάπτισμα.

ξ'. Εἴ τις ὑποκρίνεται δαιμονᾷν, τὰ τῶν δαιμονώντων ἐπιτίμια ὑποστήσεται.

ξα'. Ὃς ἑαυτὸν ἑκατοντάρχοις ἢ μάντεσιν ἐπιδῷ, ὥς τι τῶν ἀποῤῥήτων μανθάνειν, ἑξαετίαν ὑποπιπτέτω κατὰ ταῦτα καὶ ὁ ὅρκους ἐπισυρόμενος· ὁ δὲ ἀγύρταις καὶ νεφοδιώκταις κολλώμενος καὶ εἱμαρμένῃ καὶ τύχῃ πιστεύων τῆς ἐκκλησίας ἀποσυνάγωγος.

ξβ'. Περιαιρείσθω τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας τὰ βοτὰ καὶ τὰ βρωμάτια καὶ αἱ ὀρχήσεις αἱ εἰς θεοὺς καὶ τὰ κωμικὰ καὶ τὰ σατυρικὰ καὶ τραγικὰ πρόσωπα καὶ ἡ ἐπὶ ληνοῖς τοῦ Διονύσου ἐπίκλησις καὶ ὁ ἐπὶ τοῖς πίθοις γέλως· οἱ δὲ ἐπιμένοντες μετὰ τὸν κανόνα, ὑπεύθυνοι.

ξγ'. Τὰ ὑφ' ἑλλήνων συμπλασθέντα μαρτυρολόγια μὴ ἐκκλησιάζοιτο.

ξδ'. Λαϊκὸς μὴ διδάσκῃ, μὴ γὰρ πάντες προφῆται, μὴ πάντες ἀπόστολοι.

ξε'. Αἱ ἐν τοῖς ἐργαστηρίοις ἐν νουμηνίαις πυρκαϊαί, καὶ οἱ ταύτας ὑπεραλλόμενοι, καταργείσθωσαν.

ξϛ'. Τὴν μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἑβδομάδα πᾶσαν, πᾶς ἐκκλησιαζέσθω πιστός.

ξζ'. Ὁ κληρικὸς αἷμα ἐσθίων καθαιρεῖται· ὁ δὲ λαϊκὸς ἀφορίζεται.

ξη'. Οὐ διαφθερεῖς θεῖον βιβλίον, οὔτε δοίης διαφθαρῆναι, εἰ μὴ τέλεον κατηχρείωται.

XLVIII. Quae a futuro episcopo separata est, post ordinationem, ingrediatur monasterium, procul ab episcopi domo, et episcopi cura fruatur.

XLIX. Quaecumque ex consensu episcopi extructa sunt monasteria, non amplius saecularia diversoria fiunt, neque saecularibus hominibus elocantur.

L. Neque laicum alea ludere oportet, neque histrionem esse.

LI. Neque spectaculis et venationibus indulgere.

LII. Per totam quadragesimam, exceptis dominica et sabbato, praesanctificata offeruntur.

LIII. Illos qui suscipiunt pueros a baptismate, cum puerorum matribus copulari non sines. Si quis vero copulatus fuerit, post separationem, poenam quoque subeat.

LIV. Non permittes patrueli matrimonio iungi patruelem, neque filiae et matri filium et patrem, neque duobus fratribus matrem et sororem, neque duabus sororibus fratres. Si quid vero tale factum fuerit, praeter dissolutionem, septennio poenitentiae subiiciantur.

LV. Romani quadragesimae sabbatis ieiunant. Admonet igitur synodus in his etiam apostolicum canonem valere.

LVI. Armenii ova et caseum quadragesimae sabbatis manducant. Statutum est igitur totum orbem ab his etiam abstinere; sin vero, penitus excommunicari.

LVIII. Laicus sibi ipsi communionem non impertit; sin vero, septem diebus excommunicatur.

LIX. In oratoriis quae sunt intra magnatum aedes baptisma non peragent.

LX. Si quis simulet se a daemonio agitari, daemoniacorum supplicia subibit.

LXI. Quisquis se centurionibus aut vatibus addicit, ut secreti aliquid discat, sex annos poenitentiae subiaceat: eodem modo et qui iuramenta exturquet. Qui circulatoribus et nebulonibus adhaeret, ac fato et fortunae credit, ab ecclesiae conventu arcendus est.

LXII. A fidelium vitae ratione auferantur vota et edulia et saltationes in deorum honorem, nec non comicae, satyricae et tragicae personae, atque invocatio Bacchi in torcularibus risusque in doliis, qui vero post hunc canonem in his perstiterint, criminis erunt obnoxii.

LXIII. Conficta a Graecis martyrologia in ecclesiis ne recitentur.

LXIV. Laicus ne doceat: non enim omnes prophetae, neque omnes apostoli.

LXV. Rogi qui in tabernis noviluniis extruuntur, quique eos transiliunt, abrogentur.

LXVI. Tota post resurrectionem hebdomada, quilibet fidelis ecclesiastico conventui intersit.

LXVII. Clericus sanguinem manducans deponitur; laicus vero excommunicatur.

LXVIII. Non corrumpes divinum codicem, neque corrumpendum dabis, nisi prorsus inutilis sit redditus.

(1) Ἀφορίζεσθαι. His adde ad omissum can. LVII: Ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ οὐ χρὴ μέλι καὶ γάλα προσφέρεσθαι.

νθ'. Εἰ μὴ βασιλεύς, οὔ τις τῶν λαϊκῶν εἰς ἱλαστήριον εἴσεισι.

ξ'. Γυναιξὶ λαλεῖν ἐπ' ἐκκλησίας οὐκ ἐπιτέτραπται.

ξα'. Ἀφορίζεται νομομαθὴς ἔθει ἑλληνικῷ χρώμενος καὶ θεάτρους ἐπαγόμενος καὶ κυλίων.

ξβ'. Ἄκυρος ὁ μετὰ τῶν αἱρετικῶν γάμος· οἱ δὲ προλαβόντες, εἰ ἐθέλοιεν, μένοιεν.

ξγ'. Ὁ ἐν ἐδάφει σταυρὸς ἀφανίζεται.

ξδ'. Ἀγάπαι καὶ ἀκούβιτα κυριακαῖς οὐ τελεῖται.

ξε'. Ἄτακτος κραυγὴ τοῦ ψάλλοντος ἀδεκτος, καὶ ὁ ἐπιλέγων τὰ τῆς ἐκκλησίας ἀνάρμοστα.

ξϛ'. Ἐν ἱερῷ περιβόλῳ καπηλεῖον ἀσύστατον καὶ πωλούμενα βρώματα μάταια.

ξζ'. Χριστιανὸς γυναιξὶν οὐ συλλούεται.

ξη'. Ὁ φωτισθεὶς τὴν πίστιν ἀπαγγελλέτω τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος.

ξθ'. Ἀφορίζεται ὁ μετὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Θεοτόκου σεμίδαλιν ἢ ἄλλο τι κατασκευάζων, διὰ τὰ λεγόμενα λοχεῖα.

ο'. Εἰ μὴ δι' ἀνάγκην ἀπολιμπάνεταί τις τῆς ἐκκλησίας ἐπὶ τρισὶ κυριακαῖς, ἀκοινώνητος.

οα'. Τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ ὁ συνάπτων τὸ Ὁ σταυρωθείς, ἑτερόδοξος.

οβ'. Οὐ χαράξεις ἀμνὸν εἰς τύπον Χριστοῦ, ἀλλ' ἐκεῖνον αὐτόν (1).

ογ'. Ἐλευθερούμενος ὑπὸ τοῦ δεσπότου δοῦλος ἐπὶ δυσὶ μάρτυσιν, εἴη ἀδούλωτος.

οδ'. Ὁ συνάγων πόρνας ἐπ' ὀλέθρῳ ψυχῶν ἀφορίζεται.

οε'. Ἡ ἐξ ἀνδρὸς ἐπ' ἄλλον ἰοῦσα, μοιχαλίς· καὶ ὁ ἀπὸ γυναικὸς ἐπ' ἄλλην, κατὰ τὸν Κύριον, ὁμοίως.

ος'. Ἱεροῦ ἔνδον οὐκ εἰσάγεται κτῆνος, εἰ μὴ καταλαβούσης ἐν ὁδῷ μεγίστης ἀνάγκης.

οζ'. Τῷ μεγίστῳ σαββάτῳ, περὶ μέσας νύκτας τὴν νηστείαν διαρκεστέον.

οη'. Μετὰ τὴν ἑσπερινὴν εἴσοδον τοῦ σαββάτου, μὴ γόνυ κλίνῃς.

οθ'. Καὶ ὁ διδοὺς καὶ ἡ λαμβάνουσα ἀμβλωθρίδια, ἀνδροφόνοι (2).

π'. Ἀνδρὸς ἀφαντουμένου, ἡ πρὸ τοῦ πεισθῆναι λαβοῦσα, μοιχᾶται· ὁ δὲ ἐπιστρέψας ἀνήρ, εἰ προῄρηται, λήψοιτο αὐτήν.

πα'. Ὁ ἑλληνικῶς ὀμνύμενος, ἐπιτιμητέος (3).

LXIX. Praeter imperatorem nullus laicorum propitiatorium ingreditur.

LXX. Mulieribus loqui in ecclesia non permissum.

LXXI. Excommunicatur legis candidatus qui more gentili utitur, ac theatris et circulatoriis locis.

LXXII. Invalidum cum haereticis matrimonium; qui autem antea contraxerunt, si velint, in eo permaneant.

LXXIII. Crux solo impressa tollitur.

LXXIV. Agapae et accubitus Dominicis non peraguntur.

LXXV. Inconditus clamor psallentis non recipiendus est, neque is qui ecclesiae adsciscit incongrua.

LXXVI. Intra sacrum septum caupona constitui non debet; et cibos ibidem vendi, ineptum.

LXXVII. Christianus cum mulieribus non lavatur.

LXXVIII. Illuminatus quinta hebdomadae feria fidem profiteatur.

LXXIX. Excommunicatur qui post festum Deiparae similam aut aliud apparat propter ea quae dicuntur puerperia.

LXXX. Si quis citra necessitatem per tres dominicas ab ecclesia abest, excommunicatur.

LXXXI. Qui trisagio hymno addit illud: *Crucifixus*, haereticus est.

LXXXII. Non sculpes agnum in figuram Christi, sed illum ipsum.

LXXXV. Servus a Domino manu missus, coram duobus testibus, servitutis expers sit.

LXXXVI. Qui congregat meretrices in perniciem animarum, excommunicatur.

LXXXVII. Quae a viro ad alium se confert, adultera est, et qui ab uxore ad aliam se applicat, ex Domini sententia simili crimine tenetur.

LXXXVIII. Intra templum pecus non introducitur, nisi maxima necessitas in via coegerit.

LXXXIX. Maximo sabbato circa mediam noctem ieiunio perseverandum est.

XC. Post vespertinum ingressum sabbati, ne genuflectas.

XCI. Tum qui dat, tum quae accipit medicamenta quae abortionem cient, homicidae.

XCIII. Viro non comparente, quae de illius obitu non certa, alii nupserit, moechatur: vir autem qui reversus fuerit, si quidem praedictum fuerit, accipiat ipsam.

XCIV. Qui gentili more iurat, puniendus.

(1) Αὐτόν. Excidisse canones LXXXIII et LXXXIV monent quae alibi leguntur: πγ'. Σώματι νεκρῷ οὐ μεταδοτέον τῶν ἁγιασμάτων.—πδ'. Οἱ μὴ γινώσκοντες, μηδὲ μαρτυρούμενοι βαπτισθῆναι, βαπτιζέσθωσαν.

(2) Ἀνδροφόνοι. Et hos supple in vicem can. XCII: Οἱ ἁρπάζοντες γυναῖκας καὶ οἱ συμπράττοντες καὶ συναιρόμενοι, κληρικοὶ μέν, καθαιροῦνται· λαϊκοὶ δὲ ἀναθεματίζονται.

(3) Ἐπιτιμητέος. Ultimum quod supplendum est compendium canonis XCV, caeteris prolixius, ad XIV omissos effert fasciculum eorum qui ex trullanis canonibus in utraque Aristeni et Simeonis Logothetae synopsi, qualis editur, exciderunt. Sane tanta est omissorum copia ut alia quaerenda causa sit, cur tot exciderint, quam nonnullorum amanuensium socordia aut instituti quem fateor esse levissimum, indiligentia. Sed haec plenius, quando locus erit tam singulos excutiendi canones, quam synopticos illius editos cum mss. exemplaribus sedulo conferendi. Interim habe ultimum compendium modo promissum can. XCV

πβ'. Οἱ τὰς κόμας ἐν ἐμπλοκῆς ἐπινοίᾳ πρὸς λύμην ἐργαζόμενοι τῶν ὁρώντων, ἀφοριστέοι.

πγ'. Ὁ ὑπογύναιος καὶ καταφρονητικῶς μένων ἐν ἱερῷ, ἐξωθείσθω καὶ τῶν κατηχουμένων.

πδ'. Μοιχός ἐστιν ὁ τὴν ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν ἀγόμενος.

πε'. Ἰουδαϊκῶς ἐν ἱεροῖς τινες ἕψησαν μέλη· ὃς οὖν τοῦτο συγχωρήσειεν ἢ λάβοι τοιοῦτον, οὐχ ἱερεύς· εἰ δέ τις οἴκοθεν ἄγοι ὅδε κατὰ τὸ ἀρκοῦν τοῦ προσάγοντος λήψοιτο.

πϛ'. Αἱ πρὸς τὰ αἰσχρὰ κινοῦσαι τὴν ὅρασιν γραφαί, ἀζωγράφητοι.

πζ'. Τὰς παλάμας εἰς σταυροῦ τυποῖ ὁ μεταληψόμενος· ὁ δὲ δοχεῖον χρυσοῦν ἢ ἄλλην ὕλην ἀντὶ χειρὸς σκευάζων, ἀφοριστέος.

πη'. Ἡ τῆς ἁμαρτίας ἐπὶ πᾶσι σκοπεῖται ποιότης, καὶ ἡ ἐπιστροφὴ καθορᾶται, καὶ οὕτω μετρεῖται τὸ ἔλεος.

XCVI. Qui capillos artificiosis nexibus intorquent, ad spectantium perniciem, excommunicandi.

XCVII. Uxori addictus, si inverecunde manet in templo, expellatur etiam e catechumenorum loco.

XCVIII. Moechus est qui alteri desponsatam duxit.

XCIX. Quidam Iudaico more in templis coxerunt carnes. Qui igitur hoc permiserit, aut tale quid acceperit, non habendus est sacerdos: si quis vero domo attulerit, ipse prout sufficit afferenti, accipiat.

C. Picturae quae ad turpem aspectum movent, non sunt pingendae.

CI. Manus in crucis figuram componit, qui eucharistiam sumpturus est. Qui vero receptaculum aureum, aut aliam materiam vice manus parat, excommunicandus.

CII. Delicti qualitas in omnibus consideratur, conversioque perspicitur, atque ita misericordia ad mensuram tribuitur.

TRULLANI CANONES IN NOMOCANONE ET CAETERIS CONCILIIS.

Can. I... Nomocan. tit. I. cap. I. CP. 1.
» II...t. I. c. 2. App. 85. Chalced. 1.
» III...t. I. c. 23; t. IX, c. 11, 19, 29. App. 17, 18, 19, Bas. 4, 12, 27. Neocaes. 3, 7, 8. Ancyr. 18.
» IV...t. IX. c. 14; t. X. c. 2. Ancyr. 19. Basil. 60.
» V...t. VIII. c. 14; t. IX. c. 14. Nic. 3. Basil. 88.
» VI...t. IX. c. 29. App. 26. Ancyr. 13. Chalc. 14. 15.
» VII...t. VIII. c. 19. Nic. 18. Laod. 20.
» VIII...t. VIII. c. 8. App. 37. Nic. 5. Chalc. 19.
» IX...t. I. c. 14; t. IX. c. 14, 35. App. 54. Laod. 24.
» X...t. IX. c. 14, 27. App. 44. Nic. 17. Laod. 4.
» XI...t. I. can. 23; t. IX. c. 22. App. 7, 64, 70, 71.
» XII...t. I. c. 23; t. IX. c. 22. App. 5.
» XIII...t. IX. c. 22, 28. Gangr. 4. App. 5.
» XIV...t. I. c. 28. Chalc. 15. Neocaes. 11.
» XV...t. I. c. 28.
» XVI...t. I. c. 30; t. IX. c. 29. Neoc. 15.
» XVII...t. I. c. 17, 26; t. VIII. c. 2, 5. In coec. passim.
» XVIII...t. I. c. 26; t. VIII. c. 2, passim alias.
» XIX...t. VII. c. 4; t. VIII. c. 12. App. 58. Laod. 19.
» XX...t. I. c. 26; t. VIII. c. 2. CP. 2. Ant. 13.
» XXI...t. III. c. 4; t. VIII. c. 3; t. IX. c. 18 passim.
» XXII...t. I. c. 24. App. 29. Chalc. 2. Basil. 90.
» XXIII...t. I. c. 24; t. III. c. 4; t. IX. c. 27.
» XXIV...t. IX. c. 27. App. 42, 44 etc.
» XXV...t. VIII. c. 1. Chalc. 17.
» XXVI...t. IX. c. 19. Basil. 23, 26, 27, 78.
» XXVII...t. III. c. 10. Gangr. 12, 21.
» XXVIII...t. III. c. 4. App. 3, 4.
» XXIX...t. VII. c. 1. App. 69. Laod. 50, 51, 52.
» XXX...t. IX. c. 28; t. X. 7. App. 5. Gangr. 4.
» XXXI...t. II. c. 3; t. III. c. 14, 36. Chalc. 18.
» XXXII...t. XI. c. 6.
» XXXIII...t. I. c. 6; t. III. c. 2. App. 77.
» XXXIV...t. IX. c. 37. App. 31. Antioch. 5, etc.
» XXXV...t. X. c. 3. App. 40. Chalc. 22. Ant. 24.
» XXXVI...t. I. c. 5; t. VIII. c. 1. Chalc. 28.
» XXXVII...t. I. c. 6; t. VIII. c. 1; t. X. c. 7. Anc. 18.
» XXXVIII...t. VIII. c. 1. Chalc. 17.
» XXXIX...t. I. c. 5; t. VIII. c. 1; t. X. c. 7. Nic. 6, 7.
» XL...t. XI. c. 5, 10. Chalc. 15. Basil. 18, 24.
» XLI...t. XI. c. 4, 10.

cum VII Constantinopolitano simillimi: Τοὺς ἀπὸ αἱρετικῶν ἐπιστρέφοντας οὕτω δεχόμεθα· Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς, Ναυατιανούς, τοὺς καὶ Καθαροὺς καὶ Ἀριστέρους καὶ Τεσσαρεσκαιδεκατίτας, ἤγουν Τετραδίτας καὶ Ἀπολλιναριστάς, ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, χρίομεν τῷ ἁγίῳ μύρῳ μέτωπον, ὀφθαλμούς, ῥῖνας, στόμα καὶ ὦτα, καὶ σφραγίζοντες, λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου, ἀμήν. In hac igitur praefixa superius epitome, quam nihil dubitans ego facerem Aristenio vetustiorem, fortasse et Simeone Magistro, omissos ex integro vides, ac particulas multorum recenseam minutatim, canones VIII, X, XX, XXII, XXVII, XXXIV, XXXVI, XXXVIII, XXXIX, LVII, LXXXIII, LXXXIV, XCII, XCV. Adde quod aeque notandum videtur, nullibi in Nomocanone reperiri canones LV, LX, LXXIX, LXXX, XCIII, XCIX, tamen etsi ne unus quidem sit ex his septem, cuius argumentum cum huius libri disputatione geminum non sit et affine. Sed praestat intueri propius qualis sit utriusque affinitas, posita ob oculos tabella, quae trullanos componat sigillatim cum Nomocanone, qualis extat non in editis solum, sed in mss. libris. Ac ne regeram quod p. 4 n. 7 de quadam titali affectatione dixi, praeterea monitum te velim hos trullanos in Nomocanone solere quasi extra locum suum occupare sedem adiectitiam, ultimam scilicet post oecumenicas et maiores synodos, sed etiam post particularia et minora concilia. In eadem tabella notulas adieci, quo facilius trullani cum priscis canonibus conferantur, et intelligatur unde emanaverint. Vide omnia superius posita.

SIGLA LIBRORUM MSS. ET EDITORUM

qui frequentius usurpandi sunt.

Balsam. . . . ed. Balsam. Paris. 1620.
Barb. . . . cod. bibl. Barberin. VI. 17,
Bevereg. . . Pandectae Beveregii t. 1. p. 152 sqq. Oxon. 1662.
Bruns. . . Canon. gr. ed. Berol. 1838.
Column. . . cod. vatic. column. 22. ed. in Spicil. Rom. Maii t. VII.
Iustell. . . Bibl. iur. canon. Paris. 1661.
Monac. . . cod. bibl. Monac. 122 de quo v. t. 1. 660.
N. R. . . coll. can. gr. ed. Petropoli. 1839.
Palat. . . . cod. vatic. palat. 376.
Pedal. . . Πηδάλιον, de quo cf. Rhalli syntagm. t. 1. praef. p. 10.
Petrob. 1. . cod. Bibl. Petroburg. F. 1, 10.
Petrob. 2. . ib. F. 1.
Rh. . . . Σύνταγμα τῶν θ. καν. ὑπὸ Γ. Α. Ῥάλλη. — Athen. 1852, t. II. p. 295.
Sp. M. . . Spiridionis Meliae Coll. can. Venet. 1761.
Trapezunt. . cod. trapezuntin. de quo Rhalli l. c. t. I. p. 12.
Vallicell. . . cod. vallicell. F. 10. f. 179.
Vatic. 1. . vatic. 827, de quo vid. tom. nostrum I. p. 425.
» 2. . » 1980. cf. ibid.
» 3. . » 2066, ex quo describitur vallicell. C. II; saec. XII. uterque

ΚΑΝΟΝΕΣ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου συνελθόντων ἁγίων πατέρων ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ φιλοχρίστου ἡμῶν βασιλέως.

CANONES sanctorum Patrum qui in Trullo imperialis palatii Constantinopoli convenerunt, tempore Iustiniani religiosissimi et christianissimi nostri imperatoris.

ΠΡΟΣΦΩΝΗΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ βασιλικοῦ παλατίου συνελθόντων ἁγίων πατέρων πρὸς Ἰουστινιανὸν τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.

Sanctorum Patrum qui in Trullo palatii imperialis Constantinopoli convenerunt ad Iustinianum religiosum imperatorem oratio acclamatoria.

Τῷ εὐσεβεστάτῳ καὶ φιλοχρίστῳ βασιλεῖ Ἰουστινιανῷ ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ κατὰ θεῖον νεῦμα καὶ θέσπισμα τοῦ εὐσεβεστάτου (1) *ὑμῶν κράτους συναθροισθεῖσα κατὰ ταύτην τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα πόλιν.*

Piissimo et Christi amantissimo imperatori Iustiniano sancta et universalis synodus divino piae vestrae potentiae nutu et decreto congregata in hac a Deo custodita et regia civitate.

Τῆς ἀῤῥήτου καὶ θείας χάριτος τοῦ λυτρωτοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶσαν περιλαβούσης τὴν γῆν, καὶ τοῦ ζωηφόρου τῆς ἀληθείας κηρύγματος ταῖς ἁπάντων ἀκοαῖς ἐνσπαρέντος· ὁ μὲν λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει τῆς ἀγνοίας, φῶς εἶδε μέγα τὸ τῆς ἐπιγνώσεως, καὶ τῶν τῆς πλάνης ἠλευθερώθη δεσμῶν, βασιλείαν οὐρανῶν τῆς παλαιᾶς δουλείας ἀνταλλαξάμενος· ὁ δὲ τοῦ κάλλους τῆς πρώτης λαμπρότητος δι' ἔπαρσιν ἀπωσθεὶς, ὁ πρῶτος δράκων (2), ὁ νοῦς ὁ μέγας, ὁ Ἀσσύριος, ὑπὸ τῶν πρὶν αἰχμαλώτων ἁλίσκεται, καὶ γίνεται τῇ δυνάμει τοῦ σαρκωθέντος λόγου πάσης ἰσχύος ἀλλότριος, καθὼς γέγραπται· Ὅτι τοῦ ἐχθροῦ ἐξέλιπον αἱ ῥομφαῖαι εἰς τέλος. Πανταχοῦ γὰρ λατρεία λογικὴ νενομοθέτηται, καὶ ὁλοκάρπωσις ἀναφέρεται, καὶ ὁ Θεὸς θυόμενος καὶ διαδιδόμενος εἰς σωμάτων ὁμοῦ καὶ ψυχῶν περιποίησιν, θεουργεῖ τοὺς μετέχοντας· ὑφ' οὗ καὶ δαίμονες φυγαδεύονται, καὶ ἡ ἱερὰ 3), τῶν ἀνθρώπων ἀθροιζομένη πανήγυρις ἐν ἐκκλησίαις μυστικῶς ἁγιάζεται, καὶ τῆς τρυφῆς ὁ παράδεισος τοῖς πᾶσιν ἀνέῳκται· καὶ τέλος, γίνεται 4) τὰ πάντα καινά. Ἀλλ' ἐπεὶ ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος ἅπαξ κατέναντι παν-

Cum ineffabilis ac divina redemptoris et servatoris nostri Iesu Christi gratia omnem terram comprehenderit, et vivificum veritatis praeconium sit omnium auribus disseminatum: populus quidem sedens in tenebris ignorantiae, vidit magnam cognitionis lucem, et ab erroris vinculis liberatus est, cum regno coelorum antiqua servitute permutata; qui autem a primi splendoris pulchritudine propter elationem extrusus est, primus draco, spiritus magnus, Assyrius, a prius captivis capitur, et fit incarnati Verbi potentia ab omni fortitudine alienus, quemadmodum scriptum est, quod inimici romphaeae defecerunt in finem. Ubique enim divini verbi cultus et adoratio lege sancitur, et holocaustum offertur; Deusque, qui sacrificatur, et qui perfecte communicatur ad corporum simul et animarum acquisitionem, eos qui sunt eius participes, deificat. Quamobrem et daemones fugantur, et sacer hominum qui congregatur coetus in ecclesiis mystice sanctificatur, et deliciarum Paradisus omnibus apertus.

In Titul. Κανόνες τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου τῶν ρξε' ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Κπ. συνελθόντων ἐν τῷ Τρ. τοῦ β. π. ἐπὶ Ἰουστ. τοῦ ῥινοκοπηθέντος κ. τ. ε. vat. 2. —Προσφωνητικὸς τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ᾧ ὑπέταξαν τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἐκτεθέντας κανόνας vatic. 1. vallic. trapez. Sp. M. t. II, p. 680.—Προσφωνητικὴ monac.—λόγος τῶν ἐν Κπ. om. petrob. 1.—Post titulum breviorem: κανόνες τῆς ἁγ. καὶ οἰκ. ϛ' συν. τῆς ἐν Κπ. ἐν τῷ Τρ. τ. Βασ. παλ. Nomoc. russ. omittit orationem dedicat. ut statim incipiat a can. 1. Titulum votivum om. codd. Balsam. et Zonarae.— Interpretatione Gentiani Herveti utimur, libere, sed parce emendata.

1) Τοῦ εὐσεβοῦς ἡμῶν vatic. 2. Multa id genus aut levia aut solita sphalmata notare pigeret.

2) Δράκων. Alludere videtur ad Ezechiel. XXVI. Mox Psalm. IX, 7.

3) Ἡ ἱερὰ cum vallicell. — mox ἐν ἐκκλησίᾳ monac.—Ἐπ' ἐκκλησίαις vatic. 1, barberio. Balsam. Zonar. Bevereg.

4) Γέγονε καινὰ τὰ πάντα monac. vatic. 1 vallicell. barberio.

τοκράτορος Κυρίου τραχηλιάσας καὶ ὠδινήσας, καὶ τεκὼν πόνον τῆς ἀποστάσεως, μὴ φέρων βλέπειν ἡμᾶς ἐγερθέντας τοῦ τῆς παραβάσεως πτώματος, καὶ τὸν οὐρανὸν 5) διιπτάντας διὰ τῆς ἀπαρχῆς ἡμῶν, τοῦτ' ἔστι Χριστοῦ, τοῦ δόντος ἑαυτὸν λύτρον ὑπὲρ ἡμῶν, οὐκ ἀνῆκε τὰ τῆς κακίας βέλη κινῶν, καὶ τοὺς πιστοὺς τιτρώσκων τοῖς πάθεσιν, ὡς ἂν χωρισθεῖεν τῆς δοθείσης αὐτοῖς ἐνεργείας τοῦ πνεύματος, τιμῆς τε καὶ χάριτος· οὐδὲ ὁ ἀγαθὸς ἡμῶν ἀθλοθέτης καὶ τῆς σωτηρίας ἀρχηγὸς παρεῖδε Θεὸς ἀβοηθήτους ἡμᾶς, καθ' ἑκάστην ἀνιστῶν 6) γενεάν, τοὺς ἐν τῷ τοῦ βίου τούτου σταδίῳ διὰ τῶν ὅπλων αὐτῷ τῆς εὐσεβείας παραταξαμένους, καὶ τὸν πρὸς αὐτὸν συνάψαντας 7) πόλεμον· οἳ τὴν τοῦ πνεύματος σπασάμενοι μάχαιραν, ὅ ἐστι ῥῆμα Θεοῦ, καὶ οὕτω συμπλακέντες τῷ πονηρῷ τὴν καθ' ἡμῶν τυραννίδα 8) κατέλυσαν, ὁδηγοὶ τῶν ποιμνίων γενόμενοι, καὶ τὰς ὁδοὺς κυρίου τοῖς λαοῖς εὐθετίζοντες 9), ὅπως μὴ κατὰ κρημνῶν τῆς ἀνομίας ὑπ' ἀγνοίας τοῦ κρείττονος ὠθοῖντό τε καὶ διολισθαίνοιεν. Ἔδει γὰρ τὸν τὸ εἶναι ἡμῖν χαρισάμενον, καὶ τοσούτῳ μεγέθει συγκαταβάσεώς τε καὶ ταπεινώσεως, τὸ ἡμέτερον γένος μεταποιήσαντα 10), καὶ πρὸς ἑαυτὸν ἀνακαλεσάμενον 11) καὶ ἀναβιβάσαντα, καὶ τὴν εἰς τὸ εὖ εἶναι 12) τρίβον ἡμῖν ὑποδεῖξαι, διὰ τῶν τῆς ἐκκλησίας λαμπτήρων καὶ διδασκάλων, φωταγωγούντων τὰ κατὰ Θεὸν ἡμῶν διαβήματα, καὶ πρὸς τὸ εὐαγγέλιον παρορμώντων· ὧν καὶ τὸ πολίτευμα ἐν οὐρανοῖς ὑπάρχει κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον. Ὅθεν καὶ νῦν ἡμῖν τὸν οἰκεῖον βίον διεξάγουσι ῥᾳθυμότερον καὶ τῇ τῶν λογισμῶν ἀργίᾳ καθεύδουσιν (ὡς ἐπεισελθεῖν ἀφυλάκτοις τὸν ἀποστάτην ἐχθρόν, καὶ κατὰ μικρὸν τὴν ἀρετὴν ὑποκλέψαντα, τὴν κακίαν ἡμῖν ἀντιπαρεισαγαγεῖν), ὁ τὴν μεγίστην ταύτην τοῦ παρόντος 13) κόσμου πηδαλιουχῶν ὁλκάδα Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, σὲ τὸν σοφὸν ἡμῖν 14) κυβερνήτην, τὸν εὐσεβῆ βασιλέα, προστάτην ὄντως ἀνέστησεν, οἰκονομοῦντα τοὺς λόγους ἐν κρίσει, φυλάσσοντα εἰς τὸν αἰῶνα ἀλήθειαν, ποιοῦντα κρίμα καὶ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς, καὶ ἐν ἀμώμῳ ὁδῷ πορευόμενον· ὃν ἡ σοφία κυοφορήσασα, καὶ μαιεύσασα, καλῶς 15) ταῖς ἀρεταῖς ἐκθρέψασά τε καὶ περιστείλασα, καὶ θείου πληρώσασα πνεύματος, ὀφθαλμὸν οἰκουμένης 16) ἀπέδειξε, τῇ τοῦ νοῦ καθαρότητι καὶ λαμπρότητι διαυγάζοντα περιφανῶς τὸ ὑπήκοον· ᾧ τὴν ἑαυτῆς ἐκκλησίαν παρέθετο, καὶ τὸν νόμον αὐτῆς μελετᾶν νυκτὸς καὶ ἡμέρας ἐδίδαξε, πρὸς καταρτισμὸν καὶ οἰκοδομὴν τῶν ὑπὸ χεῖρα 17) λαῶν· ὃς τῷ θερμῷ τοῦ πρὸς Θεὸν πόθου τὸν ζηλωτὴν ὑπερβαλὼν Φινεές, καὶ τὴν ἁμαρτίαν ἐκκεντήσας τῷ κράτει τῆς εὐσεβείας τε καὶ συνέσεως, καὶ τὸ ποίμνιον τῆς κακίας τε καὶ φθορᾶς συνεξελέσθαι προείλου 18)· ἔπρεπε γὰρ τὸν τῶν οἰάκων, μετὰ τὴν ἄνω ῥοπὴν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους ἐπειλημμένον, μὴ μόνον τὸ καθ' ἑαυτὸν σκοπεῖν, καὶ ὅπως ἂν ὁ οἰκεῖος 19) αὐτῷ

tus est, et tandem fiunt nova omnia. Sed quoniam homicida diabolus, qui ex adverso praepotentis Dei praecipitatus est, et parturiit et peperit laborem defectionis, non ferens videre nos a transgressionis lapsu excitatos, ad coelum evolare per primitias nostras, hoc est, Christum, qui se dedit pro nobis redemptionis pretium, non destitit improbitatis tela torquere, et animi perturbationibus fideles sauciare, ut a data illis spiritus operatione honoreque ac gratia separarentur: nec vero qui certaminum nobis praemia proposuit, et est salutis nostrae dux ac princeps Deus, auxilii nos expertes dimisit, in unaquaque generatione excitans, qui in huius vitae stadio, eius cultus ac religionis armis instructi, adversus eum in acie starent, et manus cum eo consererent: qui stricto spiritus gladio, quod est verbum Dei, et sic cum malo congressi, quam in nos exercebat tyrannidem, dissolverunt, gregum duces effecti, et vias Domini populis sternentes ac praeparantes: ne in iniquitatis praecipitia, propter eius quod est melius ignorantiam detrudantur ac prolabantur. Oportebat enim, eum, qui ut essemus, nobis largitus est, et tanta depressionis humilitatis que magnitudine, nostrum sibi genus vendicavit, et ad se evocavit ac reduxit, nobis quoque semitam, ut bene essemus, ostendere, per ecclesiae luminaria ac doctores, qui nostros secundum Deum gressus illuminantes dirigunt, et ad Evangelium incitant; quorum etiam conversatio in coelis est, ut ait divinus Apostolus. Unde etiam nobis vitam nunc negligentius agentibus et ratiocinationis considerationisque otio indormientibus, cum nobis incautis vitae insidiator inimicus se iniecerit, et virtutem paulatim suffuratus, nobis eius loco vitium supposuerit: qui magnam hanc praesentis mundi navem clavo assidens regit Christus dominus noster, te sapientem nobis gubernatorem, pium imperatorem, vere praesidem excitavit, dispensantem sermones in iudicio, in saeculum veritatem servantem, facientem iudicium et iustitiam in medio terrae, et in via ab omni culpa ac reprehensione aliena procedentem: quem cum sapientia concepisset, atque obstetricis officium praestitisset, pulchre virtutibus eductum et ornatum, divinoque spiritu repletum, orbis terrarum oculum effecit, qui mentis puritate et splendore subiectos aperte illuminat, cui suam Ecclesiam adhibuit, et legem eius noctu dinque meditari docuit, ad populorum, qui sunt sub eius manibus, perfectionem et aedificationem: qui tuo in Deum desiderii ardore, Phinees zelum superas,

5) Καὶ πρὸς τὸν οὐρανὸν vallicell.—καὶ τὸν οὐρανὸν Balsamon.

6) Ἀντανιστῶν vatic. 1. Balsam.

7) συνάψοντος monac.

8) αὐτοῦ τυραννίδα vatic. 2.—τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος vallicell. vatic. 1, 3. monac. barberin.

9) Εὐθετήσαντες monac.

10) Γένος ποιήσαντα barberin.

11) Μετακαλεσάμενον trapezunt.

12) Ἐξεῖναι Zonar. Balsamon. mox ὑποδείξαντα iid. cf. deinde Phil. III, 10.

13) Τοῦ παντὸς vatic. 1, 2. Balsamon. Zonaras.

14) Ἡμῶν γυβερνήτην monac. Zonar.

15) Καὶ καλῶς monac. vallicell. vatic. 1, 2.

16) Τῆς οἰκουμένης vatic. 2.

17) Ἐπὶ χεῖρα id.

18) Προεῖλε vatic. 1, 3, vallic. palat. Balsam. Zon.

19) Ὅπως ὁ οἰκεῖος vat. 2.—παραδιευθύνοιτο vat. 3.

διευθύνοιτο βίος, ἀλλὰ καὶ πᾶν τὸ ἀρχόμενον ἐκ τρικυμίας περισώζειν, καὶ τῆς πολλῆς τῶν πραγμάτων 20) συγχύσεως, ἐπικλυζόντων πάντοθεν τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας καὶ τὸ σῶμα ἡμῶν ἐκταρασσόντων τῆς ταπεινώσεως. Ἐπειδὴ δὲ αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ δύο 21) σύνοδοι, αἱ κατὰ ταύτην 22) τὴν βασιλίδα καὶ θεοφύλακτον πόλιν συναθροισθεῖσαι, ἡ μὲν ἐπὶ τῶν χρόνων 23) Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς θείας λήξεως, ἡ δὲ ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ πατρὸς τῆς σῆς ἡμερότητος, τὸ περὶ τῆς πίστεως πατρικῶς διατρανώσασαι μυστήριον, οὐδαμῶς ἱεροὺς κανόνας ἐνέγραψαν, καθάπερ αἱ λοιπαὶ ἅγιαι τέσσαρες οἰκουμενικαὶ σύνοδοι, δι᾽ ὧν ἀποστήσονται μὲν οἱ λαοὶ τῆς χείρονος καὶ ταπεινοτέρας διαγωγῆς, ἐπὶ δὲ τὸν κρείττονα καὶ ὑψηλότερον μεταθῶνται βίον· ἐντεῦθέν τε τὸ ἔθνος τὸ ἅγιον, τὸ βασίλειον ἱεράτευμα 24), ὑπὲρ οὗ Χριστὸς ἀπέθανεν, ὑπὸ πολλῶν ἐξ ἀταξίας παθῶν διασπώμενον καὶ ὑποσυρόμενον, κατὰ μικρὸν τῆς θείας μάνδρας ἀποῤῥαγὲν καὶ διατμηθὲν, καὶ τῇ ἀγνοίᾳ καὶ λήθῃ, τῶν τῆς ἀρετῆς κατορθωμάτων ἀπολισθῆσαν, καὶ, ἀποστολικῶς εἰπεῖν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καταπατῆσαν, καὶ τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἐν ᾧ ἡγιάσθη, κοινὸν ἡγησάμενον, τὴν τοῦ πνεύματος ὕβρισε 25) χάριν· τοῦτο λίαν, ὡς περιούσιον λαὸν, ἐπισυναγαγεῖν βουληθεὶς, μιμήσει τοῦ τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπὶ τὸ ὄρος ἐπιζητοῦντος Χριστοῦ 26), καὶ τῇ αὐτοῦ ἀποκαταστῆσαι αὐλῇ, καὶ πεῖσαι φυλάττειν τὰς ἐντολάς τε καὶ τὰ θεῖα προστάγματα, δι᾽ ὧν, τῶν νεκρῶν ἀποχωροῦντες ἔργων, ζωοποιούμεθα, πᾶσάν τε περινοήσας σωτηρίας διάσκεψιν, καὶ Θεὸν ἐκζητήσας κατὰ τὸ φάσκον ῥητόν· Οἱ ζητοῦντες 27) τὸν Κύριον, εὑρήσουσι γνῶσιν, μετὰ δικαιοσύνης· οἱ δὲ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν, εὑρήσουσιν εἰρήνην· τὴν ἁγίαν ταύτην καὶ θεόλεκτον οἰκουμενικὴν ἀθροισθῆναι σύνοδον 28) ὥρισας, ὅπως τῇ τῶν πολλῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελεύσει τε καὶ συμπνοίᾳ, κατορθωθείη σοι εἰς δέον τὸ σπουδαζόμενον· ἀλλὰ καὶ εἴ τι λείψανον Ἑλληνικῆς ἢ Ἰουδαϊκῆς σκαιότητος τῷ τῆς ἀληθείας ὡρίμῳ σίτῳ ἐγκαταμέμικται ἐκ ῥίζης αὐτῆς, ὡς ζιζάνιον, ἀρθείη 29), καὶ καθαρὸν ἀποδειχθείη τὸ τῆς ἐκκλησίας λήϊον. ὅπου γάρ εἰσι δύο ἢ τρεῖς 30) συνηγμένοι ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ εἰμὶ ἐν μέσῳ αὐτῶν, ἡ κυρία 31) ἔφη φωνή. Καὶ πάλιν διὰ Ἱερεμίου ἡμῖν ἀνακέκραγεν· Ἐκζητήσατέ με ἐν ὅλῃ καρδίᾳ ὑμῶν, καὶ ἐπιφανοῦμαι ὑμῖν 32). Ἐπὶ τούτῳ 33) τοίνυν κατὰ κέλευσιν τῆς σῆς εὐσεβείας 34) συνελθόντες κατὰ ταύτην τὴν θεοφύλακτον καὶ βασιλίδα πόλιν, κανόνας ἱεροὺς ἀνεγράψαμεν 35). Διὸ τῆς σῆς εὐσεβείας δεόμεθα, ταῖς τῶν πρὶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει, ἐπὶ τοῦ ἐν εὐσεβεῖ τῇ μνήμῃ γενομένου ἡμῶν βασι-

et pietatis ac prudentiae robore confosso peccato, gregem quoque a vitio et exitio subtrahere voluisti. Oportebat enim eum qui post supernum auxilium humani generis gubernaculum suscepisset, non solum id quod ad se pertinet considerare, et quomodo sua a se vita dirigatur; sed et omnes quibus imperat ex maximis fluctibus servare, et a multa rerum confusione, undique obruentibus improbitatis fluctibus, et humilitatis nostrae corpus perturbantibus, eripere. Quoniam autem sanctae et universales duae synodi, in hac regia et a Deo custodita civitate congregatae: una quidem temporibus divinae recordationis Iustiniani; altera vero sub piae memoriae imperatore Constantino, tuae mansuetudinis patre, ad paterne declarandum fidei mysterium, sacros canones nequaquam conscripserunt, sicut reliquae sanctae quatuor universales synodi; per quos populi quidem a deteriore et abiectiore vivendi ratione recedant, ad meliorem autem et altiorem vitam se traducant: et ex hoc gens sancta, regale sacerdotium, pro quo Christus mortuus est, quod a multis propter immodestiam ac insolentiam perturbationibus animi distractum ac divulsum, et a divino stabulo propemodum abruptum et abscissum, et propter ignorantiam ac oblivionem a bonis et ex virtute factis prolapsum, et (Dei Filio, ut apostolice loquar, conculcato) sanguinem quoque testamenti, in quo est sanctificatum, communem arbitratum, spiritus gratiam contumelia affecit: hunc, populum utpote peculiarem, reducere, instar Christi qui errantem in montibus ovem quaerit, et suo stabulo restituere, et mandata divinaque praecepta, per quae a mortuis operibus recedentes vivificamur, servare persuadere valde cupiens, omnique salutis provisione ac perpensione cogitata, Deoque quaesito, ut vult id quod dicit: «Quaerentes Dominum invenient cognitionem cum iustitia; qui autem ipsum recte quaerunt, invenient pacem:» sanctam hanc et divinitus electam universalem synodum congregari decrevisti, ut multorum simul congressione unanimique consensione, id quod magno studio contenditur, a te recte et ordine efficiatur; sed et si quae iudaicae vel gentilis improbitatis reliquiae maturo veritatis frumento immixtae sint, radicitus tanquam lolium evellantur, et pura Ecclesiae seges ostendatur. Ubi enim sunt duo vel tres in nomine meo congregati, illic sum in medio illorum, inquit

20) Πταισμάτων barberin. monac. trapezunt. palat. vatic. 1, 2, 3. Balsam. Zonar.

21) δύο om. Balsam. Zonar.

22) Ταύτην om. vatic. 2.

23) Ἐπὶ τὸν χρόνον Ἰουστιν. vallicell. idemque in margine: τὸν εἰς ἐπώνυμον τὸν Πωγῶνα λαχόντα λέγει.—τῆς χώρας καὶ θείας λήξεως vatic. 3.

24) Ἱεράτευμα 1 Petr. II.

25) Ἐνύβρισεν vatic. 1, 2, 3. palat. vallicell. Balsam. Zonar.

26) Ποιμένος Χριστοῦ vatic. 1, vallicell. Spirid. Mel. Balsam.— mox προκαταστῆσαι αὐλῇ vatic. 1, 3.— προκαταστῆσαι βουλῇ vallicellianus.

27) ὁ ζητῶν τὸν Κ. εὑρήσει vatic. 1, 2, 3, barberin. monac. vallicell.

28) συναθροισθεῖσαν σύνοδον Balsam.

29) Ἀρθῆναι καὶ ἀποδειχθῆναι vatic. 1.

30) δύο ἢ τρεῖς om. Balsam.

31) Ἡ κυριακή vatic. 2. Matth. XVIII, 6.

32) Ὑμῖν. Ierem. XIX.

33) ἐπὶ τοῦτο Balsam.

34) Εὐλαβείας vallicell. barberin.

35) Ἀνέγραψεν vallicell. ἀνεγράψαμεν. palat. ἀναγράψαντες, vatic. 1.

λέως 36), συναθροισθέντων πατέρων φωνὰς σοι προσάγοντες, ἵνα, ὥσπερ τοῖς τῆς κλήσεως γράμμασι τὴν ἐκκλησίαν τετίμηκας, οὕτω καὶ τῶν δοξάντων δι' εὐσεβῶν 37) κεραιῶν ἐπισφραγίσῃς τὸ τέλος. Ὁ δὲ Κύριος στηρίξαι σου τὴν βασιλείαν ἐν εἰρήνῃ καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ παραπέμψοι 38) γενεαῖς γενεῶν, καὶ προσθείη τῷ ἐπιγείῳ κράτει καὶ τῆς βασιλείας τῆς ἐν οὐρανοῖς 39) τὴν ἀπόλαυσιν.

Domicea. Et rursus per Hieremiam nobis exclamavit: «Quaerite me in toto corde vestro, et apparebo vobis.» Propterea ergo tuae pietatis iussu in hac a Deo servata et regia urbe congressi, sacros canones scripsimus. Quamobrem tuam pietatem rogamus, eas quae prius in hac a Deo custodita civitate, a congregatis sub bonae memoriae imperatore nostro patribus editae sunt, voces tibi adducentes, ut quemadmodum convocationis scriptis Ecclesiam honorasti, sic et eorum quae per viros pios et sinceros decreta sunt, finem obsignes. Dominus autem imperium tuum stabiliat ac confirmet in pace ac iustitia, et generationum generationibus transmittat, et terrenae quoque potentiae adiiciat ut etiam coelesti regno fruaris.

Κανὼν α'.

Τάξις ἀρίστη, παντὸς ἀρχομένου 1) καὶ λόγου καὶ πράγματος, ἐκ Θεοῦ τε ἄρχεσθαι, καὶ εἰς Θεὸν ἀναπαύεσθαι, κατὰ τὴν θεολόγον φωνήν· ὅθεν καὶ τῆς εὐσεβείας ὑφ' ἡμῶν ἤδη διαπρυσίως 2) κηρυττομένης, καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐφ' ᾗ 3) Χριστὸς τεθεμελίωται, διηνεκῶς αὐξανούσης καὶ προκοπτούσης, ὡς τῶν τοῦ Λιβάνου κέδρων ταύτην ὑπερεκτείνεσθαι· καὶ νῦν ἀρχὴν τῶν ἱερῶν ποιούμενοι λόγων, χάριτι θείᾳ ὁρίζομεν ἀκαινοτόμητόν τε καὶ ἀπαράτρωτον φυλάττειν 4) τὴν παραδοθεῖσαν πίστιν ἡμῖν, ὑπό τε τῶν αὐτοπτῶν καὶ ὑπηρετῶν τοῦ λόγου τῶν θεοκρίτων ἀποστόλων· ἔτι δὲ καὶ τῶν τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ ἁγίων καὶ μακαρίων 5) πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως κατὰ Ἀρείου τοῦ δυσσεβοῦς, καὶ τῆς παρ' αὐτοῦ δογματισθείσης ἐθνικῆς ἑτεροθείας ἢ πολυθείας (εἰπεῖν οἰκειότερον)· οἳ τῇ ὁμογνωμοσύνῃ τῆς πίστεως τὸ ὁμοούσιον 6) ἡμῖν ἐπὶ τῶν τριῶν τῆς θεαρχικῆς φύσεως ὑποστάσεων ἀπεκάλυψάν τε καὶ διετράνωσαν, μὴ ἐπικεκρύφθαι τῷ μοδίῳ τῆς ἀγνωσίας 7) τοῦτο παραχωρήσαντες, ἀλλὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν

1. Ordo est optimus ei qui omnem orationem et rem incipit, et a Deo incipere et in Deum desinere, ut dicit Theologus. Quocirca cum et pietas a nobis clare praedicetur, et Ecclesia in qua Christus est fundamentum, assidue augeatur se promoveatur, ut ea supra cedros Libani extollatur, et nunc a sacris incipientes, statuimus: fidem, a Verbi ministris, quique ipsum suis oculis viderunt, et a Deo electi sunt, apostolis traditam, citra ullam innovationem immutabiliterque ac inviolabiliter esse servandam; praeterea autem et CCCXVIII sanctorum patrum divinitus inspiratorum, qui Nicaeae convenerunt sub Constantino, qui fuit noster imperator, adversus impium Arium, et gentilem ab eo decretam deitatis diversitatem, vel deorum potius, ut aptius dicam, multitudinem; qui unanimi fidei agnitione eamdem omnino substantiam, quod consubstantialitatem appellant, in tribus divinae naturae consistentibus personis, et revelarunt et declararunt,

36) Βασιλέως Θεοδοσίου vallicell. monac. vatic. 2. palatic. Sp. M. Labb. — 37) Εὐσεβῶν σου κεραιῶν vatic. 2. σου κεραιῶν monac. Locus corrupt. Hervetus legit καὶ ἀκεραίων. Bevereg. vertit: *pia subsignatione*. Sic alii, ex latinorum *cereis* tabellis.

38) Παραπέμψει vatic. 3. παραπέμψῃ Balsam. Zonar. melius παραπέμψαι.

39) Τῆς ἐπουρανίου vatic. 2 — τὸ κλέος. vallicell.

Can. I. 1) Ἀρχομένῳ καὶ λόγῳ vatic. 3, Pedal. — Ἐκ θεοῦ ἄρχεσθαι vatic. 3. — Inde alluditur ad Nazianzeni Apologetic. I. — 2) Διαπυρσίως vatic. 2. διαπυσίως vallicell. — 3) Ἐν ᾗ Pedal. — ἐφ' ἧς trapezunt. — ἥτις ἐπὶ Χριστῷ τεθεμελίωται Macai, Bruns. — 4) Ὑπάρχειν Balsam. Zonar. Pedal. — 5) Καὶ μακαρίων om. vatic. 2, monac. — 6) Ὁμοιούσιον Zonaras, an editoris crasso sphalmate? — 7) Τῆς ἀγνωσίας om. vatic. 3, palatic.

Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα προσκυνεῖν μιᾷ προσκυνήσει τοὺς πιστοὺς ἀναφανδὸν ἐκδιδάξαντες [8]· καὶ τήν τε τῶν ἀνίσων βαθμῶν τῆς θεότητος δόξαν καθελόντες καὶ διασπάσαντες, τά τε ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν συστάντα ἐκ ψάμμου κατὰ τῆς ὀρθοδοξίας μειρακιώδη ἀθύρματα καταβαλόντες καὶ ἀνατρέψαντες. Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ μεγάλου Θεοδοσίου τοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως ὑπὸ τῶν ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι [9] πόλει συναχθέντων ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων κηρυχθεῖσαν πίστιν κρατύνομεν, τὰς θεολόγους περὶ Τοῦ ἁγίου Πνεύματος φωνὰς [10] ἀσπαζόμενοι· καὶ τὸν βέβηλον Μακεδόνιον τοῖς προτέροις [11] ἐχθροῖς τῆς ἀληθείας συνεξελαύνοντες, ὡς δοῦλον αὐθαδῶς [12] τὸ δεσπόζον δοξάσαι τολμήσαντα, καὶ σχίσαι τὴν ἄτμητον μονάδα [13] λῃστρικῶς προειλόμενον, ὡς ἂν μὴ ἐντελὲς ἡμῖν τὸ τῆς ἐλπίδος εἴη μυστήριον· τῷ βδελυρῷ [14] τούτῳ καὶ κατὰ τῆς ἀληθείας λυττήσαντι, καὶ Ἀπολλινάριον τὸν τῆς κακίας μύστην συγκατακρίναντες [15], ὃς ἄνουν καὶ ἄψυχον τὸν Κύριον ἀνειληφέναι σῶμα, δυσσεβῶς ἐξηρεύξατο [16]· ἐντεῦθεν καὶ οὗτος ἀτελῆ τὴν σωτηρίαν ἡμῖν γενέσθαι συλλογιζόμενος. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐν τῇ Ἐφεσίων πόλει τὸ πρότερον συναχθέντων, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ υἱοῦ Ἀρκαδίου γενομένου ἡμῶν βασιλέως, διακοσίων θεοφόρων πατέρων ἐκτεθέντα διδάγματα [17], ὡς κράτος ἀῤῥαγὲς τῆς εὐσεβείας, ἐπισφραγίζομεν, ἵνα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ σαρκωθέντα κηρύττοντες, καὶ τὴν αὐτὸν ἀσπόρως τεκοῦσαν, ἄχραν-

hanc sub ignorantiae modio absconsam esse eon sinentes, sed Patrem et Filium et Spiritum sanctum, uea edoratioee, fideles adorare aperte docentes, et inaequalium divinitatis graduum opinionem detrabeetes ac divelleetes, et ab haereticis ex erena constructa adversus rectam opinionem puerilia ludibria deiicientes et subvertentes. Similiter et eam, quae sub Theodosio, qui fuit noster imperator, a CL sanctis patribus, qui ie bac urbe regia coeveneruet, praedicata est, fidem confirmamus, de Spiritu saecto voces quae eum Deum esse statuunt, amplectentes, et profanum Mecedoeium una cum prioribus veritatis inimicis expellentes: ut qui eum qui dominatur servum esse decernere ausus ait, et insectilem unitatem secare praedonis more voluerit, ut noe esset perfectum fidei nostrae mysterium; simul etiam cum isto odioso ac detestabili, quique adversus veritatem fuit rabie percitus, etiam Apollinarem eiusdem iniqnitatis mystam una condemnantes: qui Dominum corpus mente seu intelligentia non praeditum sumpsisse impie eructavit, hinc quoque imperfectam nobis fieri salutem ratiocinans. Iam vero et quae ie Ephesiorum civitate a ducentis divinis patribus sub Theodosio, Arcadii filio imporatore nostro, expositae sunt, doctrinas, taequam infractum pietatis robur obsignamus, unum Christum filium Dei et incarnatum praedicaetes, et quae ipsum sine

Balsam. — μεδίῳ τούτῳ. palatin. — 8) Ἐκτιτάξαντες monac. — 9) Ἐν αὐτῇ τῇ βασιλίδι Balsam. Zonar. — 10) Περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος φωνὰς restituimus cum vatic. 2 palatin. barberin. vallicell. monac. petroburg. 1, trapezunt. Bevereg. Mansi, Bruns. N. B. dum eadem verba om. vatic. 1, 3, Balsamon. Zonar. Pedal. Rhalli. — 11) Πρότερον Mansi, Bruns. — 12) αὐθαδῶς om. vatic. 2. — 13) Ἄτμητον τριάδα column. vatic. 2. vallicell. barberin. — λῃστρικῶς προσελόμενον Balsam. Zonar. Bevereg. — 14) Τῷ δὲ λυγρῷ τούτῳ palatin. — 15) συγκατακρίνοντες petroburg. 1. palatin. vatic. 2. — ὡς ἄνουν vatic. 1. ὡς ἂν οὖν Balsamon. Zonar. Bevereg. Bruns. — 16) Ἐξερεύξαντος vatic. 1. — mox καὶ παρὰ τῶν ἐν ἐφ. Balsam. — 17) Δόγματα vatic. 2. —

τον ἀειπάρθενον, κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν Θεοτόκον δοξάζοντες· καὶ τὴν ληρώδη τοῦ Νεστορίου διαίρεσιν ὡς ἀπῳκισμένην θείας [18] μοίρας ἀποδιώκοντες, ἄνθρωπον ἰδικῶς καὶ Θεὸν ἰδικῶς τὸν ἕνα Χριστὸν δογματίζοντος, καὶ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀνανεοῦντος [19] δυσσέβειαν. Οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν Χαλκηδονέων μητροπόλει, ἐπὶ Μαρκιανοῦ καὶ αὐτοῦ γενομένου ἡμῶν βασιλέως, τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα θεοκρίτων πατέρων στηλογραφηθεῖσαν πίστιν ὀρθοδόξως ἐπικυροῦμεν [20]· ἥτις τὸν ἕνα Χριστὸν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐκ δύο συντεθέντα τῶν φύσεων, καὶ ἐν δύο ταῖς αὐταῖς δοξαζόμενον φύσεσι, μεγαλοφώνως τοῖς πέρασι [21] παραδέδωκε, καὶ Εὐτυχέα τὸν ματαιόφρονα, τὸν δοκήσει τὸ μέγα τῆς οἰκονομίας μυστήριον τελεσθῆναι ἀποφηνάμενον, ὡς ἀποτρόπαιόν τι καὶ μίασμα τῶν ἱερῶν τῆς ἐκκλησίας περιβόλων ἐξήλασε· σὺν αὐτῷ δὲ καὶ Νεστόριον [22] καὶ Διόσκορον, τὸν μὲν τῆς διαιρέσεως, τὸν δὲ τῆς συγχύσεως ὑπερασπιστήν τε καὶ πρόμαχον, τοὺς ἐκ διαμέτρου τῆς ἀσεβείας πρὸς ἓν ἐκπεπτωκότας ἀπωλείας καὶ ἀθεότητος βάραθρον· ἀλλά γε καὶ τὰς [23] εὐσεβεῖς φωνὰς τῶν ἑκατὸν ἑξήκοντα πέντε θεοφόρων πατέρων, τῶν κατὰ τὴν ταύτην τὴν βασιλίδα συναγηγερμένων πόλιν ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως γενομένου ἡμῶν βασιλέως, ὡς ὑπὸ τοῦ Πνεύματος ἐξενεχθείσας γινώσκομεν, καὶ τοὺς μεθ' ἡμᾶς [24] ἐκδιδάσκομεν. Οἳ Θεόδωρον τὸν Μοψουεστίας, τὸν Νεστορίου [25] διδάσκαλον, Ὠριγένην τε καὶ Δίδυμον καὶ Εὐάγριον, τοὺς τὰς ἑλληνικὰς ἀναπλασαμένους μυθοποιΐας, καὶ σωμάτων τινῶν καὶ ψυχῶν ἡμῖν

semine peperit, impollutam semper Virginem, proprie et vere Deiparam decernentes; et ineptam Nestorii divisionem, tanquam a divina sorte semotam, persequentes, hominem separatim et Deum separatim unum Christum decernentis, et impietatem iudaicam renovantis. Quin etiam eam quae in Chalcedonensium metropoli, sub Marciano, qui fuit et ipse imperator noster, a DCXXX palam descripta est patribus, fidem orthodoxe confirmamus: quae unum Christum filium Dei, ex duabus naturis compositum, et in duabus eisdem naturis creditum, magna ac sublimi voce terrarum finibus tradidit; et stulte ac inepte sentientem Eutychem, qui magnum oeconomiae mysterium existimatione solum perfectum esse putabat, tanquam avertendum aliquod portentum tetramque pestem, ex sacris ecclesiae ambitibus exturbavit; una autem cum eo etiam Nestorium et Dioscorum, quorum ille quidem divisionis, hic vero confusionis defensor erat et propugnator, qui quidem ex impietatis diametro ad unum perditionis et impietatis barathrum deciderant. Sed et CLXV divinorum patrum in hac civitate regia congregatorum sub Iustiniano piae memoriae qui fuit imperator noster, pias voces, ut a Spiritu editas, cognoscimus, et posteros nostros docemus. Qui Theodorum Mopsuestiae, Nestorii magistrum, et Origenem et Didymum et Evagrium, qui graecas fabulas rursus fictas retulerunt, et corporum quorumdam et animarum circuitiones et immutationes seu transmigrationes de integro rumi-

18) Τῆς θείας Id.— Infra καὶ θεὸν ἰδικῶς om. Balsam. —19) Ἀναθεοῦντος (?) vallicell. Insigni licet elegantia plerumque scriptus. Idem mox καὶ τῶν ἑξακοσίων.— 20) Ἐκκυροῦμεν Balsamon. — δοξάζομεν vatic. 2, 3 in seqq.—21) Πέρασι τῆς γῆς Bruns.— 22) Καὶ Διόσκορον om. Balsam.—23) Ἀλλὰ καὶ τὰς vallicell.— Deinde τῶν ρξ' barberin. et paulo post: κατὰ τὴν ταύτην τὴν Balsam.—24) Ὑφ' ἡμᾶς vatic. 1, 3, column. barberin. vallicell. Balsam. Zonar. Καὶ οἱ ὑφ' ἡμῶν ἐκδιδασκόμενοι vatic. 2. — 25) Τοῦ Νεστορίου barberin. —

περιόδους καὶ ἀλλοιώσεις ἀναπεμπάσαντας ταῖς τοῦ νοῦ [26] παραφοραῖς τε καὶ ὀνειρώξεσι, καὶ εἰς τὴν τῶν νεκρῶν δυσσεβῶς ἐμπαροινήσαντας [27] ἀναβίωσιν· τάτε γραφέντα παρὰ Θεοδωρήτου κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως καὶ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ μακαρίου Κυρίλλου, καὶ τὴν λεγομένην Ἴβα ἐπιστολὴν, συνοδικῶς ἀνεθεμάτισάν τε καὶ ἐβδελύξαντο. Καὶ τὴν ὑπὸ τῆς ἔναγχος [28] συναθροισθείσης κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν ἐπὶ τοῦ ἐν θείᾳ τῇ λήξει γενομένου ἡμῶν βασιλέως Κωνσταντίνου ἕκτης ἁγίας συνόδου πίστιν, ἣ μειζόνως τὸ κῦρος ἐδέξατο, δι᾽ ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγίσι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλίσατο, πρὸς τὴν ἐν τῷ παντὶ αἰῶνι ἀσφάλειαν, καὶ αὖθις ὁμολογοῦμεν φυλάττειν ἀπαρεγχείρητον· ἣ δύο φυσικὰς θελήσεις ἤτοι θελήματα, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ ἑνὸς Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ δοξάζειν ἡμᾶς θεοφιλῶς διεσάφησε, τοὺς τὸ εὐθὲς [29] τῆς ἀληθείας δόγμα παραχαράξαντας, καὶ ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοὺς λαοὺς ἐκδιδάξαντας, τῇ τῆς εὐσεβείας ψήφῳ καταδικάσασα· φαμὲν [30] Θεόδωρον τὸν τῆς Φαρὰν, Κῦρον τὸν Ἀλεξανδρείας, Ὀνώριον τὸν Ῥώμης, Σέργιον, Πύῤῥον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς ἐν ταύτῃ τῇ [31] θεοφυλάκτῳ προεδρεύσαντας πόλει, Μακάριον τὸν γένομενον τῆς Ἀντιοχέων ἐπίσκοπον, Στέφανον τὸν αὐτοῦ μαθητὴν, καὶ τὸν ἄφρονα Πολυχρόνιον· ἐντεῦθεν ἀνέπαφον τηροῦσα τὸ κοινὸν σῶμα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν. Καὶ συνελόντα φάναι [32], πάντων τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ διαπρεψάντων ἀνδρῶν, οἳ γεγόνασι φωστῆρες ἐν κόσμῳ, λόγον ζωῆς

naverunt, suis quibusdam mentis deliriis ac somniis, et in mortuorum resurrectionem impie ac contumeliose insultarunt; et quae a Theodorito scripta sunt adversus rectam fidem et XII beati Cyrilli capita, et eam quae dicitur Ibae epistolam synodice anathematizarunt et execrati sunt. Porro sextae quoque synodi, quae in hac civitate regia sub divinae memoriae imperatore nostro Constantino pridem congregata fuerat, fidem, quae maiorem ex eo firmitatem accepit, quod pius imperator noster, eius decisiones suo signaculo muniit ad futuram in omnia saecula securitatem, non amplius movendam nec agitandam, nos servare profitemur: quae duas naturales voluntates, duasque naturales opiniones in incarnata Domini nostri Iesu Christi veri Dei oeconomia nos pie opinari debere, aperte docuit; iis qui rectum veritatis decretum adulteraverant, et unam voluntatem ac operationem unam in uno Domino nostro Iesu Christo populos docuerant, pia sententia condemnatis, Theodoro, inquimus, Pharae, Cyro Alexandriae, Honorio Romae, Sergio, Pyrrho, Paulo, Petro, qui in hac religiosa et a Deo custodita civitate praesederant; Macario, qui fuit Antiochensium episcopus; Stephano eius discipulo, et insipiente Polychronio. hac ratione intacto et illibato communi corpore Domini nostri Iesu Christi ab eis servato. Atque, ut semel dicam, omnium qui in Dei Ecclesia decora ornamen-

26) Τοῦ ναοῦ vatic. 3. — Περιφοραῖς vallicell. ὀνειρώξεσι barberin. — 27) Παροινήσαντες monac. — 28) Ἔναγχος τε barberin. ἐναγχός τε palatin. — 29) Τὸ εὐσταθὲς monac. — 30) Φαμὲν δὴ vatic. 2. — 31) ἐν αὐτῇ id. ἐν τῇ ταύτῃ Balsamon. — 32) Καὶ συνελόντι φᾶναι Balsam. vatic. 2, 3. vallicell. monac. συνελθόντι φᾶναι π. τ. ἐν

ἐπέχοντες, τὴν πίστιν κρατεῖν βεβαίαν, καὶ μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος ἀσάλευτον διαμένειν θεσπίζομεν, καὶ τὰ αὐτῶν θεοπαράδοτα συγγράμματά τε καὶ δόγματα [33]*, πάντας ἀποβαλλόμενοί τε καὶ ἀναθεματίζοντες οὓς ἀπέβαλον καὶ ἀνεθεμάτισαν* [34] *ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθρούς, καὶ κατὰ Θεοῦ* [35] *φρυαξαμένους κενὰ, καὶ ἀδικίαν εἰς ὕψος ἐκμελετήσαντας. Εἰ δέ τις τῶν ἁπάντων μὴ τὰ προειρημένα τῆς εὐσεβείας δόγματα κρατοῖ καὶ ἀσπάζοιτο* [36]*, καὶ οὕτω δοξάζοι τε καὶ κηρύττοι, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἰέναι τούτων ἐπιχειροῖ, ἔστω ἀνάθεμα κατὰ τὸν ἤδη προεκτεθέντα* [37] *ὅρον ὑπὸ τῶν προδηλωθέντων ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων, καὶ τοῦ χριστιανικοῦ καταλόγου* [38]*, ὡς ἀλλότριος, ἐξωθείσθω* [39] *καὶ ἐκπιπτέτω. Ἡμεῖς γὰρ οὔτε προστιθέναι τι, οὔτε μὴν ἀφαιρεῖν* [40] *κατὰ τὰ προορισθέντα παντελῶς διεγνώκαμεν, ἢ καθ' ὁντιναοῦν δεδυνήμεθα λόγον* [41].

Κανὼν β'. *Ἔδοξε δὲ καὶ* [1] *τοῦτο τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ συνόδῳ κάλλιστά τε καὶ σπουδαιότατα, ὥστε μένειν καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν βεβαίους καὶ ἀσφαλεῖς πρὸς ψυχῶν θεραπείαν καὶ ἰατρείαν παθῶν, τοὺς ὑπὸ τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων καὶ μακαρίων* [2] *πατέρων δεχθέντας* [3] *καὶ κυρωθέντας, ἀλλὰ μὴν καὶ παραδοθέντας ἡμῖν ὀνόματι τῶν ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων ὀγδοήκοντα πέντε κανόνας· ἐπειδὴ δ' ἐν τούτοις τοῖς κανόσιν ἐντέταλται δέχεσθαι ἡμᾶς τὰς τῶν αὐτῶν ἁγίων ἀποστόλων*

taque fuerunt, et luminaria iu mundo vitae verbum continentia, firmam fidem valere, et usque ad saeculi consnmmationem inconcussam ac illabefactatam permanere sancimus, eorumque scripta ac decreta divinitus tradita, reiicientes omnes et anathematizantes quos reiecerunt et anathematizarunt, ut veritatis inimicos, et qui adversus Deum inaniter fremuerunt, et iniustitiam in altum meditati sunt. Si quis autem ex omnibus praedicta pietatis decreta non tenet et amplectitur, sicque opinatur et praedicat, sed iis contra adversari conatur, sit anathema, secundum prius declaratorum sanctorum et beatorum patrum decretum, et a christiano quoque catalogo ut alienus extrudatur et excidat. Nos enim his prius definitis ueque aliquid adiicere neque quidquam adimere omnino statuimus, vel ullo modo potuimus.

II. Hoc quoque huic sanctae synodo pulcherrime et honestissime placuit, ut ab hoc nuno tempore deinceps ad animarum medelam et morborum curationem, firmi stabilesque maneant, qui a sanctis et beatis patribus qui nos praecesserunt, suscepti ac confirmati sunt, atque adeo nobis etiam traditi sunt, sanctorum et gloriosorum Apostolnrum nomine, LXXXV canones. Quoniam autem in his nobis canonibus praeceptum est, ut eorum-

τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ palatin. — 33) δόγματα πάντα Balsamon. — 34) Οὓς ἀπέβαλον καὶ ἀνεθεμάτισαν om. palatin. Balsamon. ἀπεβάλοντο vatic. 1, vallicell. trapezunt. Bevereg. N. R. — 35) Καί om. ante κατά vallicell. — κενὰ καὶ μάταια καὶ ἀδικίαν εἰς το ὕψος vatic. 1. ὕψος μελετήσαντας barberin. — 36) κρατεῖ καὶ ἀσπάζεται καὶ οὕτω δοξάζει τε καὶ κηρύττει ... ἐπιχειρεῖ vat. 1, 2, 3, palatin., monac. vallicell. Zonar. Balsam. N. R. — 37) προεκτεθέντα vatic. 2, 3, palatin. barber. vallic. monac. Zonar. Balsam. N. R. ἐκτεθέντα solus Rhalli cum Beveregio. — 38) Χριστιανῶν καταλόγῳ barberin. — 39) Ἐξωκείσθω vallicell. ἐκριπτέσθω vall. columu. barberin. Balsam. Zonar. Manal. — ἀπορριπτέσθω vatic. 2. ἐκριπτέτω vatic. 3. — 40) Ὑφαιρεῖν vatic. 2, 3 palatin. barberin. Balsam. Zonar. — 41) Vox ultima λόγον excidit in mosquensi.

Canon II. 1) Ἔδοξε καί trapezunt. Bruna. 2) ὁσίων καὶ μακαρίων vatic. 2. — ἁγίων ὀρθοδόξων ἀποστόλων vatic. 1. ἁγίων καὶ ἐνδόξων ἀποστόλων, caetera om. barberin Zonar. et Balsam. facili errore. — 3) λεχθέντας καὶ κυρ. ἀλλά καί vatic. 2. ἐν τοῖς τοιούτοις κανόσιν ἐντέτακται vallicell. ἐν τοιούτοις καν. ἐντέτακτ.

διὰ Κλήμεντος διατάξεις, αἷς τισι πάλαι ὑπὸ τῶν ἑτεροδόξων ἐπὶ λύμη [4] τῆς ἐκκλησίας νόθα τινὰ καὶ ξένα τῆς εὐσεβείας [5] παρενετέθησαν, τὸ εὐπρεπὲς κάλλος [6] τῶν θείων δογμάτων ἡμῖν ἀμαυρώσαντα, τὴν τῶν τοιούτων διατάξεων προσφόρως ἀποβολὴν πεποιήμεθα [7] πρὸς τὴν τοῦ Χριστιανικωτάτου ποιμνίου οἰκοδομὴν καὶ ἀσφάλειαν, οὐδαμῶς ἐγκρίνοντες τὰ τῆς αἱρετικῆς ψευδολογίας κυήματα, καὶ τῇ γνησίᾳ τῶν ἀποστόλων καὶ ὁλοκλήρῳ διδαχῇ παρενείροντες [7]. Ἐπισφραγίζομεν δὲ καὶ τοὺς λοιποὺς πάντας ἱεροὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων ἡμῶν ἐκτεθέντας, τοῦτ' ἔστι τῶν τε ἐν Νικαίᾳ συναθροισθέντων [9] τριακοσίων δεκαοκτὼ ἁγίων πατέρων, καὶ τῶν ἐκ Ἀγκύρᾳ, ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ [10], ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Γάγγραις [11]· πρὸς τούτοις δὲ καὶ τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας· ἀλλὰ μὴν καὶ τῶν ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας· προσέτι καὶ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα τῶν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι συνελθόντων πόλει· καὶ τῶν διακοσίων τῶν ἐν τῇ Ἐφεσίων μητροπόλει τὸ πρότερον συναγηγερμένων· καὶ τῶν ἐν Χαλκηδόνι τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα ἁγίων καὶ μακαρίων πατέρων [12]· ὡσαύτως καὶ τῶν ἐν Σαρδικῇ· ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν Καρθαγένῃ, προσέτι γε μὴν καὶ τῶν αὖθις ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει συνελθόντων ἐπὶ Νεκταρίου τοῦ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως προέδρου, καὶ Θεοφίλου [13] τοῦ γενομένου Ἀλεξανδρείας [14] ἀρχιεπισκόπου. Ἀλλὰ μὴν καὶ Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου γενομένου Ἀλεξανδρείας

dem sanctorum Apostolorum per Clumentem ordinationes susciperemus, quibus iam olim ab iis qui a fide aliena sentiunt, adulterina quaedam et a pietate aliena in corruptelam Ecclesiae introducta sunt, quae divinorum nobis decretorum elegantem speciem obscurarunt: has constitutiones ad christianissimi gregis aedificationem ac securitatem opportune reiecimus, haereticam falsitatis foetus nequaquam immiscentes, et germanae ac integram Apostolorum doctrinae inserentes. Obsignamus etiam reliquos omnes canones, qui a sanctis et beatis nostris patribus expositi sunt, id est, a trecentis decem et octo sanctis patribus, qui Nicaeae convenerunt; iisque qui Ancyrae, et iis etiam qui Neocaesareae, similiter et qui Gangris; praeterea et iis qui in Antiochia Syriae, atque iis etiam qui in Laodicea Phrygiae; praeterea autem et CL patribus qui in hac a Deo servata et regia civitate convenerunt; et ducentis qui in Ephesiorum metropoli primum coacti sunt; et sexcentis triginta sanctis et beatis patribus, qui Chalcedone; similiter et iis qui Sardicae, et qui Carthagine, et qui rursus in hac a Deo custodita et regia urbe convenerunt sub Nectario, qui regiae huic civitati praesidebat, et Theophilo, qui fuit Alexandriae archiepiscopus. Quinetiam canones Dionysii, qui fuit archiepiscopus magnae Alexandri-

vatic. 1, 2. — 4) λοίμῃ Balsam. Zonar. — 5) Ἐκκλησίας Balsam. — 6) τὸ εὐγενὲς καὶ κάλλος vatic. 2. Copulative legebat Hervetus, ex hac interpretatione: *elegantem ac decoram speciem*. — 7) Ποιούμεθα monac. — 8) παρενείροντες vatic. 2. — Mox ἅπαντας vatic. 1. — 9) συναθροισμένων barberin. — ἁγίων θεοφόρων πατέρων trapezunt. θεοφόρων ἁγίων Bruns. Mansi θεοφόρων πατέρων Bevereg. N. B. — 10) ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν νεοκαισαρείᾳ om. Bevereg. πρὸς δὲ καὶ τῶν vatic. 2. — 11) ἐν γάγγρα barberin. — πρὸς δὲ καὶ vallicell. monac. barberin. — 12) καὶ τῶν χλ' ἁγίων πατέρων, τῶν ἐν Χαλκηδόνι vatic. 2. — 13) Τιμοθέου column. — 14) ἀλεξανδρείας. Inde ad similem vocem omnia quae de Dionysio sunt om. barberin. et palat. In iisdem vero legitur, ut in vallicell. et monac. vatic. 1, 2. ἀλεξ. μεγαλοπόλεως καὶ Πέτρου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς ἀλεξανδρείων μεγαλοπόλεως καὶ μάρτυρος. Sesquipedali verbo ultima brevius Pedalion exprimit ἀλεξανδρεομεγαλοπόλεως. —

μεγαλοπόλεως, καὶ Πέτρου γενομένου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, καὶ μάρτυρος, καὶ Γρηγορίου ἐπισκόπου [15] γενομένου Νεοκαισαρείας τοῦ θαυματουργοῦ, Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, Βασιλείου ἀρχιεπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, Ἀμφιλοχίου [16] τοῦ Ἰκονίου, Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς Ἀλεξανδρείας γενομένου τὸ πρότερον [17], Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως, Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ Γενναδίου πατριάρχου [18] γενομένου τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως· ἔτι μὴν καὶ τὸν ὑπὸ Κυπριανοῦ [19] τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου τῆς Ἄφρων χώρας καὶ μάρτυρος, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου ἐκτεθέντα κανόνα, ὃς ἐν τοῖς τῶν προειρημένων [20] προέδρων τόποις, καὶ μόνον κατὰ τὸ παραδοθὲν αὐτοῖς ἔθος ἐκράτησεν· καὶ μηδενὶ ἐξεῖναι τοὺς προδηλωθέντας παραχαράττειν κανόνας, ἢ ἀθετεῖν [21] ἢ ἑτέρους παρὰ τοὺς προκειμένους παραδέχεσθαι κανόνας ψευδεπιγράφως ὑπό τινων συντεθέντας [22], τῶν τὴν ἀλήθειαν καπηλεύειν ἐπιχειρησάντων. Εἰ δέ τις ἁλῷ κανόνα τῶν εἰρημένων καινοτομῶν ἢ ἀνατρέπειν ἐπιχειρῶν, ὑπεύθυνος ἔσται κατὰ τὸν τοιοῦτον κανόνα, ὡς αὐτὸς διαγορεύει, τὴν ἐπιτιμίαν δεχόμενος, καὶ δι' αὐτοῦ ἐν ᾧπερ πταίει θεραπευόμενος.

Κανὼν γ'. Ἐπειδὴ δὲ [1] ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόχριστος ἡμῶν βασιλεὺς, τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ καὶ οἰκουμενικῇ προσεφώνησε συνόδῳ, ὥστε τοὺς ἐν κλήρῳ [2] καταλεγομέ-

norum civitatis; et Petri, qui fuit Alexandriae archiepiscopus et martyr; et Gregorii Neocaesareae episcopi, qui thaumaturgus dictus est; Athanasii Alexandrini archiepiscopi, Basilii archiepiscopi Caesareae Cappadociae, Gregorii episcopi Nyssae, Gregorii Theologi, Amphilochii Iconii, Timothei archiepiscopi Alexandrini, nomine primi, Theophili archiepiscopi eiusdem magnae civitatis, Cyrilli eiusdem Alexandriae archiepiscopi, et Gennadii, qui fuit patriarcha huius a Deo servatae et regiae civitatis; praeterea vero et a Cypriano, qui Afrorum regionis fuit archiepiscopus et martyr, et synodo quae sub eo fuit, emissum canonem, qui in praedictorum praesulum locis et solum secundum traditam eis consuetudinem servatus est. Et nulli licere prius declaratos canones adulterare, vel abolere, vel alios praeter prius hic propositos canones admittere, a quibusdam falsa adiecta inscriptione compositos, qui veritatem cauponari conati sunt. Si quis autem, quod praedictorum canonum aliquem innovare vel subvertere conetur, convictus fuerit, reus erit secundum eum canonem, ut ipse pronunciat, poenam luens, et per ipsum in eo in quo offendit, medelam suscipiens.

III. Et quoniam pius Christique amator imperator noster hanc sanctam et universalem

15) ἀρχιεπισκόπου vatic. 2. καισαρείας palatin. vatic. 3. — 16) Ἀμφιλοχίου ἀρχιεπισκόπου palatin. — 17) τοῦ προτέρου palat. vatic. 1, 2, 3. Zonar. Balsam. — Post προτέρου statim Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου τῆς αὐτῆς ἀλεξανδρείας, vat. 1, 2 pal. et om. Theophilum iam memoratum, barberinus aeque om. quae Theophilum respiciunt, addit vatic. 2 ἀλεξ. μεγαλοπόλεως. Zonar. monac. et vallicell. cum vat. 2 consentiunt. Balsam. vulgatus graece Theophilum, latine Cyrillum silentio praetermittit. — 18) Πατριάρχου κωνσταντινουπόλεως sec plura vatic. 1. — 19) καὶ τοῦ Κυπριανοῦ Balsam. Zonar. — 20) προειρημένων om. vatic. 3 palat. Balsam. Zonar. ἐν τοῖς προειρημένοις τόποις monac. — 21) ἀθετεῖν ἢ καθ' ὑπεναντίον τρόπον παραποιεῖν ἢ ἑτέρους π. τ. π. δέχεσθαι vatic. 2. — 22) ψευδεπιγράφους ὑπό τινων συντεθέντων vatic. 1.

Can. III. 1) Ab initio huius canonis titulus περὶ ἱερέων καὶ κληρικῶν remansit in vatic. 2, 3. vallic. neque omittendum duxi illud veteris collectionis vestigium. — 2) Ἐν τῷ κλήρῳ Bevereg. N. R. ἀμώμους

νους, καὶ ἄλλοις τὰ θεῖα διαπορθμεύοντας, καθαροὺς ἀποφῆναι καὶ λειτουργοὺς ἀμώμους, καὶ τῆς νοερᾶς τοῦ μεγάλου Θεοῦ, καὶ θύματος [3] καὶ ἀρχιερέως, θυσίας ἀξίους, ἀνακαθᾶραί τε τὰ ἐξ ἀθέσμων γάμων τούτοις ἐπιτριβέντα μύση· πρὸς τοῦτο δὲ τῶν μὲν [4] τῆς Ῥωμαίων ἁγιωτάτης ἐκκλησίας τὸν τῆς ἀκριβείας τηρηθῆναι κανόνα προτιθεμένων· τῶν δὲ ὑπὸ τὸν τῆς θεοφυλάκτου ταύτης καὶ βασιλίδος πόλεως θρόνον, τὸν τῆς φιλανθρωπίας καὶ συμπαθείας, εἰς ἓν ἀμφότερα μίξαντες, πατρικῶς ὁμοῦ καὶ θεοφιλῶς, ὡς μήτε τὸ πρᾶον ἔκλυτον, μήτε στυφὸν τὸ αὐστηρὸν καταλείψοιμεν· καὶ μάλιστα τοῦ ἐξ ἀγνοίας πτώματος εἰς οὐκ ὀλίγων ἀνδρῶν πλῆθος διήκοντος, συνορῶμεν, ὥστε τοὺς μὲν δυσὶ γάμοις περιπαρέντας [5], καὶ μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης τοῦ διελθόντος [6] Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς παρελθούσης τετάρτης ἰνδικτιῶνος, ἔτους ἑξακισχιλιοστοῦ ἑκατοστοῦ ἐννενηκοστοῦ ἐννάτου, δουλωθέντας τῇ ἁμαρτίᾳ, καὶ μὴ ἐκνῆψαι ταύτης προελομένους, καθαιρέσει κανονικῇ ὑποβαλεῖν [7]· τοὺς δὲ τῷ τοιούτῳ μὲν τῆς διγαμίας πάθει [8] περιπεσόντας, πρὸ δὲ τῆς ἡμῶν ἐπιγνώσεως [9] τὸ συμφέρον ἐπεγνωκότας, καὶ τὸ κακὸν ἐξ ἑαυτῶν περικόψαντας, καὶ πόῤῥω τὴν ξένην ταύτην καὶ νόθον συμπλοκὴν ἐκδιώξαντας, ἢ καὶ ὧν αἱ κατὰ δεύτερον γάμον γυναῖκες ἤδη τετελευτήκασιν, ἢ καὶ αὐτοὶ [10] πρὸς ἐπιστροφὴν εἶδον, μεταμαθόντες τὴν σωφροσύνην, καὶ τῶν πρώην αὐτοῖς παρανομηθέντων ταχέως ἐπιλαθόμενοι [11],

synodum allocutus est, ut qui in clerum relati sunt, et aliis divina transmittunt, puros et a culpa ac reprehensione alienos ministros efficiant, et magni Dei, qui est et sacrificium et Pontifex, sacrificio illo quod intelligentia percipitur, dignos, et quae ex nefariis nuptiis iis inusta sunt probra ac dedecora repurgent; et praeterea alii quidem sanctissimae Romanorum ecclesiae exactissimum canonem servandum proponant, alii vero, sub hoc a Deo custoditae et regiae urbis throno, canonem humanitatis et misericordiae, utroque paterne simul et religiose mixto, ut neque quod est mite ac mansuetum, dissolutum, neque quod est austerum, insolens relinquamus, et maxime cum ex ignorantia lapsus in non exiguam hominum multitudinem pervadat: omnes simul decernamus, ut qui duobus quidem matrimoniis implicati fuere, et usque ad xv praeteriti mensis Ianuarii, praeteritae iv indictionis anni VIMCIC, peccato servierunt, et non ab ea resipiscere voluerunt, depositioni canonicae subiicere; eos autem, qui tali quidem bigamiae probro ac dedecori implicati fuere, ante nostrum autem decretum id quod est utile agnoverunt, et malum a se absciderunt, et hanc adulterinam et alienam congressionem procul abegerunt; vel eos etiam, quorum uxores in secundis nuptiis iam mortuae sunt, vel ipsi etiam ad conversionem respexerunt, et continentiam didicerunt, et priorum

um. barberin. in proxime sequentib. — 3) καὶ θύματα barberin. — Paulo post: πρὸς τούτῳ δὲ Zonar. Balsam. — 4) μὲν om. vallic. Balsam. sed minus bene. — 5) περιπλακέντας furt. — καταλείψοιεν trapezont. — 6) ἐλθόντος vatic. 1. παρελθόντος Bevereg. In vexatissima notatione anni, quae proxime sequitur, ἐννενηκόστου addunt scribunt que ,ςρϥθ΄ vatic. 1, 2, 3 palatin. monac. barberin. vallicell. colomn. unde cum Herveto, N. R. Pedalio, integrum numerum restituimus contra caeteros edd. et paucos codd. pro ,ςρϥ΄, de qua varietate vide annotationes hisce scholiis adiectas. — 7) ὑποβάλλει vatic. 1, 2. palatin. vallicell. — 8) μύσει παραπεσόντας Bevereg. N. R. πάθει παραπεσόντας trapezunt. petroburg. 2, colomn. περιπαρέντας, Balsam. Zonar. πρὸς δὲ τῆς Balsam. — 9) ἡμῶν συνελεύσεως vatic. 1. monac. — 10) οἱ καὶ αὐτοὶ vallicell. — 11) ἐπιλαβόμενοι

εἴτε πρεσβύτεροι εἴτε διάκονοι[12] ὄντες τυγχάνοιεν· τούτους ἔδοξε πεπαῦσθαι μὲν πάσης ἱερατικῆς λειτουργίας, ἤτοι ἐνεργίας, ἤδη[13] ἐπὶ ῥητόν τινα χρόνον ἐπιτιμηθέντας· τῆς δὲ τιμῆς τῆς κατὰ τὴν καθέδραν καὶ στάσιν μετέχειν, ἀρκουμένους τῇ προεδρίᾳ, καὶ προσκλαίοντας τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι αὐτοῖς τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας[14] ἀνόμημα (εὐλογεῖν γὰρ ἕτερον τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν ὀφείλοντα τραύματα, ἀνακόλουθον)· τοὺς δὲ γαμετῇ μὲν μιᾷ συναφθέντας, εἰ χήρα[15] ἡ προσληφθεῖσα ἐτύγχανεν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς[16] μετὰ τὴν χειροτονίαν γάμῳ ἑνὶ παρανόμῳ προσομιλήσαντας, τοῦτ᾽ ἔστι πρεσβυτέρους καὶ διακόνους[17] καὶ ὑποδιακόνους, ἤδη ἐπὶ βραχύν τινα χρόνον εἰρχθέντας τῆς ἱερᾶς λειτουργίας[17] καὶ ἐπιτιμηθέντας[18], αὖθις αὐτοὺς ἐν τοῖς οἰκείοις ἀποκατασταθῆναι[19] βαθμοῖς, μηδαμῶς ἐν ἑτέρῳ μείζονι[19] προκόπτοντας βαθμῷ, προδήλως διαλυθέντος αὐτοῖς τοῦ ἀθέσμου συνοικεσίου. Ταῦτα δὲ, ἐπὶ τοῖς καταληφθεῖσιν μέχρι τῆς πεντεκαιδεκάτης, ὡς εἴρηται, τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς, τῆς τετάρτης ἰνδικτιῶνος, ἐν τοῖς προδηλωθεῖσι[20] πταίσμασι καὶ μόνον ἱερατικοῖς ἐτυπώσαμεν, ὁρίζοντες ἀπὸ τοῦ παρόντος, καὶ ἀνανεούμενοι τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα, τὸν δυσὶ γάμοις συμπλακέντα μετὰ τὸ βάπτισμα, ἢ παλλακὴν κτησάμενον, μὴ δύνασθαι εἶναι ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ· ὡσαύτως καὶ τὸν χήραν λαβόντα[21], ἢ ἐκβεβλημέ-

suarum iniquitatum obliti sunt, sive sint presbyteri, sive diaconi, eos ab omni quidem sacerdotali ministerio sive exercitio iam cessare, praefinito aliquo tempore punitos, honorem autem in cathedra et statione participare, prima sede contentos, et cum fletu a Domino postulantes, ut eis condonetur peccatum ignorantiae. Neque enim convenit, ut is alteri benedicat, qui debet propria curare vulnera. Eos vero, qui uni quidem uxori copulati sunt, si vidua erat, quae accepta est, similiter et eos qui post ordinationem uni illegitimo matrimonio se applicarunt, hoc est, presbyteros, diaconos et hypodiaconos, brevi aliquo tempore a sacro ministerio prohibitos, et punitos, rursus propriis gradibus restitui, ad alium gradum nequaquam promovendos, eis nefario videlicet dissoluto coniugio. Haec autem in iis qui deprehensi sunt usque ad xv, ut dictum est, mensis Ianuarii IV indictionis, in prius declaratis delictis et solum sacerdotalibus statuimus, abhinc definientes et renovantes canonem, qui dicit eum qui duobus matrimoniis post baptismum implicatus fuerit, vel concubinam habuerit, non posse esse episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel omnino ex sacerdotali catalogo. Similiter et qui viduam

barberin. ἐπιλανθανόμενοι vallicell. — 12) εἴτε διάκ. εἴτε ὑποδιάκονοι ὄντες vatic. 1. — τυγχάνουσιν vallicell. — 13) ἤδη om. vatic. 1. — 14) τὸ τῆς ἀγνοίας vatic. 1. — οἰκεῖα καταμελεῖν vatic. 2. — Vatic. 1 et 3, monac. vallicell. mox om. τοὺς δὲ cum Balsam. — 15) In parenthesi legunt χήρα δε vatic. 1, 2, 3. palatin. monac. vallicell. εἰ χήρα δε Bevereg. Nomocan. — ἐτύγχανεν ἢ ἐκβεβλημένη column. — 16) ὡσαύτως δ᾽ καὶ τοῦτο Balsam. Zonar. παρανόμως barberin. vatic. 2. om. Bevereg. Hervetus et Nomocan. russ. — 17) πρεσβυτέρους, διακόνους vallicell. — 18) τῆς ἱερᾶς λειτουργίας καὶ ἐπιτιμηθέντας om. barberin. — αὖθις αὐτοῖς Balsam. in quo ἐπιτιμηθέντας nemo non explodat. — 19) ἀποκαταστασθῆναι Balsam. Zonar. Bevereg. N. R. μείζονι mox om. Bevereg. — 20) ῥηθεῖσι Bevereg. μόνον ἱερατικῶς column. trapezunt. vatic. 1 vallicell. μόνον ἐῤῥῶσθαι Bruna. Zonar. Manel. Ad haec monacensis in marg notat: τῶν ἁγίων ἀποστόλων λέγει κανόνα τὸν ιζ καὶ ιη. f. 126. De anno hic notato, de indictione, mense et die, infra sermo erit. — 21) λαμβανοντα Balsam.

την, ἢ ἑταίραν, ἢ οἰκέτιν, ἢ τῶν ἐπὶ τῆς σκηνῆς, μὴ δύνασθαι εἶναι ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον [22], ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ.

Κανὼν δ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος [1] ἢ ἀναγνώστης ἢ ψάλτης ἢ θυρωρὸς, γυναικὶ ἀφιερωμένῃ τῷ Θεῷ [2] μιχθείη, καθαιρείσθω, ὡς τὴν νύμφην τοῦ Χριστοῦ [3] διαφθείρας. Εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ε'. Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι [1], τῶν ἐν τῷ κανόνι ἐμφερομένων ἀνυπόπτων προσώπων ἐκτὸς διάγων, γυναῖκα κεκτήσθω ἢ θεραπαινίδα [2], τὸ ἀνεπίληπτον ἑαυτῷ [3] ἐντεῦθεν τηρῶν. Εἰ δὲ παραβαίνει τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, καθαιρείσθω. Τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ οἱ εὐνοῦχοι παραφυλαττέσθωσαν, τὸ ἄμεμπτον ἑαυτοῖς προνοούμενοι. Παραβαίνοντες δὲ, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρείσθωσαν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν.

Κανὼν ς'. Ἐπειδὴ καὶ [1] παρὰ τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσιν εἴρηται [2], τῶν εἰς κλῆρον προαγομένων [3] ἀγάμων, μόνους ἀναγνώστας καὶ ψάλτας γαμεῖν· καὶ ἡμεῖς τοῦτο παραφυλάττοντες, ὁρίζομεν, ἀπὸ τοῦ νῦν μηδαμῶς ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ προερχομένην [4] χειροτονίαν, ἔχειν ἄδειαν γαμικὸν [5] ἑαυτῷ συνιστᾷν συνοικέσιον. Εἰ δὲ τοῦτο τολμήσοι ποιῆσαι,

accepit vel dimissam, vel meretricem, vel domesticam, vel scenicam, non posse esse episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel omnino ex sacerdotali catalogo.

IV. Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel subdiaconus, vel lector, vel cantor, vel ostiarius, cum muliere Deo dedicata coierit, deponatur, ut qui Christi sponsam vitium attulerit; sin autem laicus, segregetur.

V. Nullus eorum qui in sacerdotali catalogo recensentur, extra eas, quae in canone inseruntur, a suspicione alienas personas, degens, mulierem possideat vel ancillam, se nulli reprehensioni affinem ex hoc servans. Si quis autem quae a nobis definita sunt, transilierit, deponatur. Ab hoc eodem etiam eunuchi abstineant, ut a vituperatione alieni sint, providentes. Qui autem transgrediuntur, si sint quidem clerici, deponantur; si vero laici, segregentur.

VI. Quoniam in apostolicis canonibus dictum est, eorum qui non ducta uxore in clerum promoventur, solos lectores et cantores uxorem posse ducere: et nos hoc servantes decernimus ut deinceps nulli penitus hypodiacono, vel diacono, vel presbytero, post perectam sui ordinationem, coniugium contrahere liceat. Si autem fuerit hoc ausus facere, deponatur. Si quis autem eorum qui in clerum accedunt, velit lege ma-

— 22) ἢ ὑποδιάκονον addit vaticanus. 1.

Can. IV. 1) ἢ ὑποδιάκονος om. barberin. — 2) ἀφιερωμένῃ θεῷ palat. Balsam. — 3) τοῦ θεοῦ Zonar. Balsam. Pedalion.

Can. V. 1) καταλεγομένων τάγματι restituimus cum vatic. 1, 2. palat. monac. barberin. vallicell. column. Balsam. Zonar. dum ἐν ἱερατικῷ καταλόγῳ legunt trapez. Bevereg. Mansi, Bruns. Rhalli. — ἐκφερομένων vatic. 2. — 2) γυναῖκα ἢ θεραπαινίδας column. monac. vallicell. palat. barberin. — 3) ἑαυτῶν monac.

Can. VI. 1) Ἐπειδὴ καὶ cum barberin. et vallicell. vatic. 1. particulam om. Rhalli: abs re non sit notare ab initio fere singulorum canonum perpetuae cuiusdam orationis nexum qui scribentis potius aut secum colloquentis quam legislatoris personam suggerit. — 2) εὕρηται Balsam. palat. Zonar. — 3) προσαγομένων trapez. Balsam. Zonar. Bevereg. — 4) ἐπ' αὐτῷ προερχομένην restituimus cum barberin. vatic. 2, 3, palat. Balsam. Zonar. Bruns. Mansi, N. R. προερχομένην om. Rhalli. προσερχομένην monac. — 5) γαμικὸν om.

καθαιρείσθω· Εἰ δὲ βούλοιτό τις τῶν εἰς κλῆρον προερχομένων [6] *γάμου νόμῳ συνάπτεσθαι γυναικὶ, πρὸ τῆς τοῦ ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου χειροτονίας τοῦτο πραττέτω* [7].

Κανὼν ζʹ. Ἐπειδὴ δὲ [1] *μεμαθήκαμεν ἔν τισι τῶν ἐκκλησιῶν, διακόνους τυγχάνειν ὀφφίκια ἐκκλησιαστικὰ ἔχοντας, ἐντεῦθέν τέ τινας αὐτῶν αὐθαδείᾳ καὶ αὐτονομίᾳ κεχρημένους πρὸ τῶν πρεσβυτέρων καθέζεσθαι, ὁρίζομεν ὥστε τὸν διάκονον κἂν ἐν ἀξιώματι, τουτ' ἔστιν ἐν ὀφφικίῳ τῷ οἱῳδήποτε ἐκκλησιαστικῷ τυγχάνῃ* [2], *τὸν τοιοῦτον μὴ πρὸ τοῦ πρεσβυτέρου καθέζεσθαι· ἐκτὸς, εἰ μὴ τὸ πρόσωπον ἐπέχων τοῦ οἰκείου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου, ἐν ἑτέρᾳ πόλει παραγένηται ἐπί τινι κεφαλαίῳ· τότε γὰρ, ὡς τὸν ἐκείνου τόπον ἀναπληρῶν, τιμηθήσεται. Εἰ δέ τις τοιοῦτο τολμήσοι* [3] *τυραννικῷ χρώμενος θράσει, διαπράξασθαι, ὁ τοιοῦτος ἐκ τοῦ οἰκείου καταβιβασθεὶς βαθμοῦ, ἔσχατος πάντων γινέσθω τοῦ ἐν ᾧπερ καταλέγεται τάγματος ἐν τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ· τοῦ Κυρίου ἡμῶν παραινοῦντος* [4], *μὴ χαίρειν ταῖς πρωτοκλισίαις, κατὰ τὴν ἐν τῷ ἁγίῳ εὐαγγελιστῇ Λουκᾷ* [5], *ὡς ἐξ αὐτοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ κειμένην διδασκαλίαν· ἔλεγε γὰρ πρὸς τοὺς κεκλημένους παραβολὴν, ἐπέχων* [6] *πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς· Ὅταν κληθῇς ὑπό τινος εἰς γάμους, μὴ κατακλιθῇς εἰς τὴν πρωτοκλισίαν, μήποτε ἐντιμότερός σου ᾖ κεκλημένος ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐλθὼν, ὁ σὲ καὶ αὐτὸν καλέσας, ἐρεῖ σοι· Δὸς τούτῳ τόπον, καὶ τότε ἄρξῃ μετ' αἰσχύνης τὸν ἔσχατον τόπον κατέχειν· ἀλλ' ὅταν κληθῇς, ἀνάπεσε*

trimonii mulieri coniungi, antequam hypodiaconus vel diaconus vel presbyter ordinetur, hoc faciat.

VII. Quoniam in nonnullis ecclesiis diaconos officia ecclesiastica habere didicimus, et ex hoc nonnullos eorum arrogantia et licentia fretos ante presbyteros sedere: statuimus, ut diaconus, etiamsi in dignitate, id est, in quovis sit officio ecclesiastico, ante presbyterum ne sedeat, praeterquam si proprii patriarchae vel metropolitani vicem gerens, adsit in alia civitate super aliquo capite. Tunc enim ut locum illius implens, honorabitur. Si quis autem tyrannica adductus audacia, tale quid efficere ausus fuerit, is ex proprio gradu deiectus, sit omnium ultimus eius ordinis, in cuius est catalogo in sua ecclesia, Domino nostro praecipiente, ne primis sedibus delectemur, secundum eam quae in sancto evangelista Luca, ut ex Domino nostro et Deo profecta, posita est, doctrinam. Iis enim qui vocati erant, dicebat hanc parabolam, videns quomodo primos accubitus eligerent: « Quando ab aliquo ad nuptias invitatus fueris, ne in primo loco accubueris, ne forte quispiam te honoratior ab eo invitatus fuerit, isque qui te et illum invitavit, veniat, et dicat tibi: Da ei locum: et tunc incipias cum pudore ultimum locum tenere; sed quando invitatus fueris, in ultimo loco accumbe, ut quando venerit qui te

Bevereg. contra omnes mss. et edd. libros.— 6) προσερχομένων barberin.—7) πραττέσθω vallicell. vatic. 1.
Can. VII. 1) Ἐπειδὴ δὲ cum vatic. 1.— 2) τυγχάνει vatic. 1. palat. Zonar. Balsam. N. R.— 3) τοιούτῳ τολμήσοι Balsam. τολμήσει palat. τολμήση vatic. 2.— 4) ἡμῖν παραινοῦντος palatin. Balsam. Zonar.— 5) Λουκᾷ XX. 46. Paulo infra ἐὰν κληθῇς Bruns. Mansi.— 6) ἐπέχων πῶς τὰς πρωτοκλισίας ἐξελέγοντο, λέγων πρὸς αὐτούς om. Rhalli cum vatic. 2. trapezunt. Bevereg. N. R.— ἐπέχων cum vatic. 1, 3. monac. barber. vallic.

εἰς τὸν ἔσχατον τόπον· ἵνα ὅταν ἔλθῃ ὁ κεκληκώς [7], εἴπῃ σοι· Φίλε, προσανάβηθι ἀνώτερον· Τότε [8] ἔσται σοι δόξα ἐνώπιον τῶν συνανακειμένων σοι· ὅτι πᾶς ὁ ὑψῶν ἑαυτὸν, ταπεινωθήσεται· ὁ δὲ ταπεινῶν ἑαυτὸν [9], ὑψωθήσεται. Τὸ δὲ αὐτὸ φυλαχθήσεται καὶ ἐπὶ τῶν λοιπῶν ἱερῶν [10] ταγμάτων· ἐπειδὴ τῶν κατὰ τὸν κόσμον ἀξιωμάτων κρείττονα τὰ πνευματικὰ ἐπιστάμεθα.

Κανὼν η'. Ἐν πᾶσι τὰ ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν θεσπισθέντα καὶ ἡμεῖς κρατεῖν βουλόμενοι, ἀνανεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα καθ' ἕκαστον ἔτος συνόδους τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ [1] γίνεσθαι ἐπισκόπων, ἔνθα ἂν ὁ τῆς μητροπόλεως δοκιμάσῃ ἐπίσκοπος. Ἐπειδὴ δὲ διά τε τὰς τῶν βαρβάρων [2] ἐπιδρομὰς, διά τε τὰς προσπιπτούσας ἑτέρας αἰτίας, ἀδυνάτως οἱ τῶν ἐκκλησιῶν πρόεδροι ἔχουσι, δὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ τὰς συνόδους ποιεῖσθαι· ἔδοξεν, ὥς τε τρόπῳ [3] παντὶ ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ [4] τὴν τῶν προγεγραμμένων ἐπισκόπων, διὰ τὰ ὡς εἰκὸς ἀναφυόμενα ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια, ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ [5] γίνεσθαι σύνοδον, ἀπὸ τῆς ἁγίας τοῦ πάσχα ἑορτῆς, καὶ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ Ὀκτωβρίου μηνὸς ἑκάστου ἔτους κατὰ τὸν τόπον, ὃν ὁ τῆς μητροπόλεως, καθὰ προείρηται, δοκιμάσει ἐπίσκοπος· τοὺς δὲ μὴ συνιόντας ἐπισκόπους, ἐνδημοῦντας [6] ταῖς ἑαυτῶν πόλεσι, καὶ ταῦτα ἐν ὑγιείᾳ [7] διάγοντας, καὶ πάσης ἀπαραιτήτου καὶ ἀναγκαίας ἀσχολίας ὄντας ἐλευθέρους, ἀδελφικῶς ἐπιπλήττεσθαι.

Κανὼν θ'. Μηδενὶ ἐξεῖναι κληρικῷ καπηλικὸν ἐργαστήριον ἔχειν. Εἰ γὰρ τῷ

iuvitavit, dicat tibi: Amice ascende altius: tunc erit tibi gloria coram iis qui tecum accumbunt. Nam quisquis se extollit, humiliabitur. Qui autem se humiliat, exaltabitur.» Hoc ipsum autem etiam servabitur in reliquis sacris ordinibus, quandoquidem saecularibus seu mundanis dignitatibus spiritales praestantiores esse scimus.

VIII. In omnibus, ea quae a nostris sanctis patribus decreta sunt, nos quoque rata ac firma esse volentes, canonem quoque renovamus, qui iubet uniuscuiusque provinciae episcoporum synodos fieri, ubi metropolitanus episcopus satius esse duxerit. Quoniam autem propter aliquas Barbarorum incursiones et quasdam alias incidentes causas, non possunt qui ecclesiis praesident, synodos bis in anno facere, visum est ut omnino semel in anno, propter ecclesiasticas quaestiones, ut consentaneum est, emergentes, fiat praedictorum episcoporum synodus provincialis, a sancto Paschae festo et usque ad finem Octobris mensis, singulis annis, in loco quem, ut praedictum est, metropolitanus episcopus aptiorem iudicaverit: ii autem qui non conveniunt, episcopi, cum in suis metropolibus agant, et sani sint, et ab omni inevitabili et necessario negotio liberi, fraterne corripiantur.

IX. Nulli licere clerico cauponatoriam habere tabernam. Si enim ei in cauponam in-

— ἐπάγων alii. — 7) κεκληκως σε vatic. 1, 2. — 8) Και τοτε vatic. 3. — 9) και ὁ ταπεινῶν vatic. 1, Balsam. qui om. ἑαυτόν — τό αὐτό δε Rhalli et mss. plures. — 10) ἱερατικῶν column. — τὸν κοσμον cum palatin. Balsam. Zonar. Cf. Luc. XIV, 8-11.

Can. VIII. 1) τῶν ἑκαστης ἐπαρχιας Bevereg. N. B. — 2) δια τινας τῶν βαρβαρων Bevereg. διὰ τὰς βαρβ. barberin. deinde δια τε προσπιπτ. id. et Bruns. Balsam. — 3) ὡς τρόπῳ Balsam. palatin. monac. — 4) τοῦ ἔτους vatic. 1. barberin. — 5) ἐν om. ante ἑκάστῃ Balsam. Zonar. Pedal. — 6) ἐκδημοῦντας vatic. 3. — 7) Ὑγεία omnes edd.

τοιούτῳ εἰσιέναι ἐν καπηλείῳ οὐκ ἐπιτέτραπται [1], πόσῳ μᾶλλον ἄλλοις ἐν τούτῳ [2] διακονεῖσθαι, καὶ ἃ μὴ θέμις αὐτῷ [3] ἐγχειρεῖν; εἰ δέ τι τοιοῦτον [4] διαπράξοιτο, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω.

Κανὼν ι'. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, τόκους ἢ τὰς λεγομένας ἑκατοστὰς λαμβάνων, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω.

Κανὼν ια'. Μηδεὶς τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων [1] τάγματι, ἢ λαϊκὸς, τὰ παρὰ τῶν Ἰουδαίων ἄζυμα [2] ἐσθιέτω, ἢ τούτους [3] προσοικειούσθω, ἢ ἐν νόσοις προσκαλείσθω [4], καὶ ἰατρείας παρ' αὐτῶν λαμβανέτω, ἢ ἐν βαλανείοις [5] τούτοις παντελῶς συλλουέσθω. Εἰ δέ τις τοῦτο πρᾶξαι ἐπιχειροίη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ιβ'. Καὶ τοῦτο δὲ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἔν τε τῇ Ἀφρικῇ καὶ Λιβύῃ, καὶ ἑτέροις τόποις [1], οἱ τῶν ἐκεῖσε θεοφιλέστατοι πρόεδροι [2] συνοικεῖν ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς, καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς [3] προελθοῦσαν χειροτονίαν, οὐ παραιτοῦνται [4], πρόσκομμα τοῖς λαοῖς [5] τιθέντες [6] καὶ σκάνδαλον. Πολλῆς οὖν ἡμῖν σπουδῆς οὔσης, τοῦ πάντα πρὸς ὠφέλειαν τῶν ὑπὸ χεῖρα ποιμνίων διαπράττεσθαι, ἔδοξεν, ὥστε μηδαμῶς τὸ τοιοῦτον ἀπὸ τοῦ νῦν γίνεσθαι· τοῦτο δέ φαμεν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει ἢ ἀνατροπῇ τῶν ἀποστολικῶς [7] νενομοθετημένων, ἀλλὰ τῆς σωτηρίας καὶ τῆς ἐπὶ τὸ κρεῖττον προκοπῆς τῶν λαῶν [8] προμηθού-

gredi non est permissum, multo magis et aliis in ea ministrare, et in iis, quae ne aggredi quidem licet. Si quid autem tale fecerit, vel cesset, vel deponatur.

X. Episcopus, presbyter, vel diaconus, qui usuras, vel quae dicuntur centesimas, accipit, vel cesset, vel deponatur.

XI. Nemo eorum qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel laicus, Iudaeorum azyma comedat, vel ullam cum eis familiaritatem ineat, vel in morbis accersat, vel ab eis medicinas accipiat, vel una cum eis in baloeis lavetur. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur; si autem laicus, segregetur.

XII. Porro hoc quoque ad nostram cognitionem pervenit, quod in Africa et Libya et aliis locis, quidam ex iis, qui illic sunt, religiosissimi praesules, cum propriis uxoribus, etiam postquam ad eos processit ordinatio, una habitare non recusant, ex eo populis offendiculum et scandalum afferentes. Cum itaque studium nostrum in eo magnopere laboret, ut omnia ad gregis in manus nostras traditi nobisque commissi utilitatem fiant, nobis visum est ut nihil eiusmodi deinceps ullo modo fiat. Hoc autem dicimus, non ad ea abolenda et evertenda, quae apostolice antea constituta sunt, sed populorum salutis et ad meliora progressionis curam gerentes, et ne status ecclesiasticus

Can. IX. 1) ἐπιτράπεσαι barberin. — 2) ἐν τούτοις vallicell. vatic. 1. — 3) αὐτοῖς vatic. 1. — 4) εἰ δέ τις τοῦτο vatic. 1. τοιοῦτο N.R. διαπράξαιτο columb. mon.

Can. XI. 1) καταλεγομένων om. trapez. Bruns. Mansi — 2) ἄζυμα ἔσθιμα ἐσθ. vatic. 3. — 3) ἢ τοιούτους trapez. Mansi. — τουτους vallicell. — τούτου vatic. 1. τούτοις Rhalli edd. fere omnes. — 4) ἢ ἐν νοσοις προσκαλεισθω om. Bruns. Mans. προσκαλείτω vallicell. — 5) βαλανείῳ Bruns. Mansi.

Can. XII. 1) Λιβυῇ καὶ ἑτερους τοπους monac. — 2) θεοφιλέστ. ἐπίσκοποι monac. — 3) ἐπ' αὐτοὺς Bruns. Bevereg. προελθοῦσαν τῆς ἐπισκοπῆς χειροτον. vatic. 1, 2, barberin. — 4) παραιτίθενται Balsam. Zonar. — 5) τοῖς ἄλλοις Zonar. Balsam. Pedal. monac. vatic. 3. — 6) τοῖς ἐντεῦθεν ἄλλοις τιθέντες Bevereg. N. R. τοῖς λαοῖς ἐντεῦθεν τιθέντες vatic. 1, 2. vallicell. Mansi. — 7) τῶν ἀποστολικῶν vatic. 1, προνενομοθετημενων vatic. 1, 2. — 8) τοῦ λαοῦ vatic. 1. καὶ προκοπῆς τῆς ἐπι τό

μενοι, καὶ τοῦ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα [9] κατὰ τῆς ἱερατικῆς καταστάσεως. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος [10]· Πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε, ἀπρόσκοποι γίνεσθε, καὶ Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, καθὼς κἀγὼ πάντα πᾶσιν ἀρέσκω, μὴ ζητῶν τὸ ἐμαυτοῦ συμφέρον, ἀλλὰ τὸ τῶν πολλῶν, ἵνα σωθῶσιν· μιμηταί μου γίνεσθε, καθὼς κἀγὼ, Χριστοῦ [11]. Εἰ δέ τις φωραθείη τὸ τοιοῦτον [12] πράττων, καθαιρείσθω [13].

Κανὼν ιγ΄. Ἐπειδὴ δὲ [1], ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἐν τάξει κανόνος [2] παραδεδόσθαι διέγνωμεν [3] τοὺς μέλλοντας διακόνου ἢ πρεσβυτέρου [4] χειροτονίας ἀξιοῦσθαι, καθομολογεῖν, ὡς οὐκέτι ταῖς αὐτῶν συνάπτονται γαμεταῖς [5]· ἡμεῖς τῷ ἀρχαίῳ ἐξακολουθοῦντες κανόνι τῆς ἀποστολικῆς ἀκριβείας καὶ τάξεως, τὰ τῶν ἱερῶν [6] ἀνδρῶν κατὰ νόμους συνοικέσια, καὶ ἀπὸ τοῦ νῦν ἐῤῥῶσθαι βουλόμεθα [7], μηδαμῶς αὐτῶν τὴν πρὸς γαμετὰς [8] συνάφειαν διαλύοντες, ἢ ἀποστεροῦντες αὐτοὺς τῆς πρὸς ἀλλήλους κατὰ καιρὸν τὸν προσήκοντα ὁμιλίας· ὥστε, εἴ τις ἄξιος εὑρεθείη πρὸς χειροτονίαν ὑποδιακόνου ἢ διακόνου ἢ πρεσβυτέρου [9], οὗτος μηδαμῶς κωλυέσθω ἐπὶ τοιοῦτον βαθμὸν [10] ἐμβιβάζεσθαι, γαμετῇ συνοικῶν νομίμῳ· μήτε μὴν ἐν τῷ τῆς χειροτονίας καιρῷ ἀπαιτείσθω [11] ὁμολογεῖν, ὡς ἀποστήσεται τῆς νομίμου πρὸς τὴν οἰκείαν γαμετὴν ὁμιλίας· ἵνα μὴ ἐντεῦθεν τὸν ἐκ Θεοῦ νομοθετηθέντα, καὶ εὐλογηθέντα [12], τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ, γά-

ullo probro afficietur. Dicit enim divinns Apostolus: « Omnia ad Dei gloriam fecite, sine offendiculo estote, et Iudeeis, et Graecis, et Dei Ecclesiae, quemadmodum et ego omnibus in omaibus placeo, noa quaerens meam utilitatem, sed multorum, ut serventur. Imitatores mei estote, sicut et ego Christi.» Si quis autem tale quid agere deprehensus fuerit, deponatur.

XIII. Quoniam Romanae ecclesiae pro canonis ordine traditum esse cognovimus, ut diaconi vel presbyteri, qui ut ordinentur digni existimandi sunt, profiteantur se non amplius suis uxoribus coniungendos, nos antiqnum canonem apostolicae perfectionis ordinisque serveates, hominum qui sunt in sacris, coniugia deinceps ex hoc temporis momento firma et stabilia esse volumus, neqnaquam eorum cum uxoribus coniunctionem dissolventes, vel eos mutua tempore convenienti consuetudine privantes. Quamobrem si quis dignus inventus fuerit qni hypodiaconus, vel diaconus, vel presbyter ordinetur, is ad talem gradum assnmi nequaquam prohibeatur, si cum legitima uxore cohabitet. Sed neque ordinationis tempore ab eo postuletur, ut profiteatur se a legitima cum propria uxore consuetudine

κρεῖττον τῶν λαῶν trapez. Mansi, Bruns. Bevereg.— τὸν λαὸν προμηθούμενοι Balsam. Zonar. προθυμούμενοι Bevereg. N. R. — 9) τὸ μὴ δοῦναι Balsam. N. R. μῶμόν τινι Bevereg. — 10) Ἀπόστολος I Cor. X, 31-34. — 11) Χριστοῦ nihil amplius barberin.— 12) τὸ τοιοῦτο cum libris vett. N. R.—13) καθαιρείσθω, addit monac. scholium: τοὺς διγάμους παντελῶς ὁ κανὼν τῆς ὑπηρεσίας ἀπέκλεισεν, βασιλ. καν. ιβ΄.

Can. XIII. 1) Ἐπειδὴ δὲ cum vatic. 1. vallicell. ἐν τῇ ῥωμαίων cum iisdem et vatic. 2. Zonar. Balsam. N. R. utramque particulam caeteri om. Hic tantum scripturae apices excutimus; quae enim maioris momenti sunt, omnino reservantur subiectis post canones annotationibus. — 2) κανόνας vatic. 3. — 3) προέγνωμεν vatic. 2. — 4) διακόνους ἢ πρεσβυτέρους barberin.— 5) γυναιξὶ column. — 6) ἱερατικῶν vallicell. vatic. 1, 2. — 7) Βουλόμενοι vatic. 2. — 8) Πρὸς ταῖς γαμεταῖς vatic. 2. — 9) ἢ πρεσβυτέρων barberin. —10) οὕτως monac. in quo can. scribitur bis et sine varietate.- ἐπὶ τοιούτῳ βαθμῷ vatic. 1. vallic.—11) ἀπαιτείσθω ὁ τοιοῦτος column. ὁμολογεῖν om. vallicell.— 12) καὶ εὐλογηθέντα omittunt trapezunt. vatic. 2. —

μον καθυβρίζειν ἐκβιασθῶμεν [13], τῆς τοῦ εὐαγγελίου φωνῆς βοώσης [14]· Ἃ ὁ Θεὸς ἔζευξεν [15], ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω· καὶ τοῦ ἀποστόλου διδάσκοντος· Τίμιον τὸν γάμον, καὶ τὴν κοίτην ἀμίαντον [16], καὶ· Δέδεσαι γυναικί; μὴ ζήτει λύσιν [17]. Ἴσμεν δὲ, ὥσπερ καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντες, τῆς ἐν βίῳ σεμνότητος τῶν λειτουργῶν τιθέμενοι πρόνοιαν ἔφασαν, ὥστε τοὺς ὑποδιακόνους, τοὺς τὰ ἱερὰ μυστήρια ψηλαφῶντας, καὶ τοὺς διακόνους καὶ πρεσβυτέρους, κατὰ τοὺς ἰδίους ὅρους, καὶ ἐκ τῶν συμβίων ἐγκρατεύεσθαι· ἵνα καὶ [18] τὸ διὰ τῶν ἀποστόλων παραδοθὲν, καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν [19], καὶ ἡμεῖς ὁμοίως φυλάξωμεν, καιρὸν ἐπὶ παντὸς ἐπιστάμενοι πράγματος, καὶ μάλιστα νηστείας καὶ προσευχῆς. Χρὴ γὰρ τοὺς τῷ θυσιαστηρίῳ προσεδρεύοντας, ἐν τῷ καιρῷ τῆς τῶν ἁγίων [20] μεταχειρήσεως ἐγκρατεῖς εἶναι ἐν πᾶσιν, ὅπως δυνηθῶσιν, ὃ παρὰ τοῦ Θεοῦ ἁπλῶς αἰτοῦσιν, ἐπιτυχεῖν. Εἴ τις οὖν τολμήσοι [21] παρὰ τοὺς ἀποστολικοὺς κανόνας κινούμενος, τινὰ τῶν ἱερωμένων [22], πρεσβυτέρων, φαμὲν, ἢ διακόνων ἢ ὑποδιακόνων [23], ἀποστερεῖν τῆς πρὸς τὴν νόμιμον γυναῖκα συναφείας τε καὶ κοινωνίας, καθαιρείσθω· ὡσαύτως καὶ εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα προφάσει εὐλαβείας ἐκβάλλει, ἀφοριζέσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω.

Κανὼν ιδ'. Ὁ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων [1] ἡμῶν πατέρων κρατείτω κανὼν καὶ ἐν τούτῳ [2], ὥστε πρεσβύτερον πρὸ τῶν τριάκοντα ἐτῶν μὴ χειροτονεῖσθαι, κἂν πάνυ

abstenturum. ne ex eo a Deo constitutas, et sua praesentia benedictas nuptias iniuria afficere cogamur, evangelica voce exclamante: « Quae Deus coniunxit, homo ne separet,» et Apostolo docente: « Honorabiles nuptias, et thorum immaculatum,» et: «Alligatus es uxori? ne quaere solutionem.» Scimus autem, sicut et qui Carthagine convenerunt, ministrorum gravitatis honestatisque in vita curam gerentes dixerunt: «Ut subdiaconi, qui sacra mysteria contrectant, et diaconi, et presbyteri, propriis terminis a consortibus abstineant;» ut et quod per Apostolos traditum est, et ab ipsa usque antiquitate servatum, nos quoque similiter servemus, tempus in omni re scientes, et maxime in ieiunio et oratione. Oportet enim eos qui divino altari assident, in sanctorum tractandorum tempore esse omnino continentes, ut possint id quod a Deo simpliciter petunt, obtinere. Si quis ergo, praeter Apostolicos canones, incitatus sit aliquem eorum qui sunt in sacris, presbyterorum, inquimus, vel diaconorum, vel hypodiaconorum, coniunctione cum legitima uxore et consuetudine privare, deponatur, similiter et si quis presbyter vel diaconus suam uxorem pietatis praetextu eiecerit, segregetur; et si perseveret, deponatur.

XIV. Sanctorum divinorumque patrum nostrorum canon in hoc quoque valeat, ut presby-

13) γάμον ὑβρίζειν ἐκβιβασθῶμεν vatic. 2. — 14) ἐκβοώσης vat. 1, vallicell. ἐκβοώσης διαπυρσίως vatic. 2. — 15) συνέζευξεν Pedal. cf. Matth. XIX. 6. — 16) ἀμίαντον Hebr. XIII. 4. τὸν γάμον ἐμπασιν vatic. 1. ἐν πᾶσι barberin. — 17) λύσιν. 1. Cor. VII. 27. statim vallicell. ἴσμεν ὅπως καί. — 18) ἵνα καὶ om. vatic. 2. — 19) ἐξ αὐτῆς τῆς ἀρχαιότητος κρατηθὲν om. column. καὶ ἡμεῖς om. vatic. 3. Balsam. — 20) τῶν ἁγίων om. palatin. — μεταχειρώσεως vatic. 1. — 21) τολμήσῃ vatic. 3. — 22) τινας τῶν ἱερωμ. Id. Balsam. Zonar. — παρὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας τῶν ἀποστόλων κινούμενος, τοὺς τῶν ἱερῶν πρεσβυτέρους φαμὲν ἢ διακόνους ἢ ὑποδιακόνους palat. qui ad hunc locum turbatum deficit omnino. — 23) ἢ ὑποδιακόνων om. Balsam. Zonar.

Can. XIV. 1) Καὶ ante θεοφόρων om. trapezunt. Bruns. Mansi. — 2) ἐν τούτοις Bevereg. —

ἢ [3] ὁ ἄνθρωπος ἄξιος, ἀλλ' ἀποστηρεῖσθαι [4]. Ὁ γὰρ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει ἐβαπτίσθη, καὶ ἤρξατο διδάσκειν· ὁμοίως, μήτε διάκονος, πρὸ τῶν εἰκοσιπέντε χρόνων [5], ἢ διακόνισσα [6] πρὸ τῶν τεσσαράκοντα ἐτῶν χειροτονείσθω.

Κανὼν ιε'. Ὑποδιάκονος μὴ ἧττον [1] τῶν εἴκοσι ἐτῶν [2] χειροτονείσθω. Εἰ δέ τις τῶν ἐν οἱᾳοῦν ἱερατικῇ καταστάσει παρὰ τοὺς ὁρισθέντας χειροτονηθείη χρόνους, καθαιρείσθω.

Κανὼν ις'. Ἐπειδὴ αἱ τῶν Πράξεων βίβλοι [1] ἑπτὰ διακόνους ὑπὸ τῶν ἀποστόλων κατασθῆναι παραδιδόασιν [2]· οἱ δὲ τῆς κατὰ Νεοκαισάρειαν συνόδου [3] οὕτως ἐν τοῖς ἐκτεθεῖσι παρ' αὐτῶν κανόσι σαφῶς διεξῆλθον, ὅτι διάκονοι ἑπτὰ ὀφείλουσιν εἶναι κατὰ τὸν κανόνα, κἂν πάνυ μεγάλη ἡ πόλις ᾖ, πεισθείσῃ δὲ καὶ [4] ἐκ τῆς βίβλου τῶν Πράξεων· ἡμεῖς τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ τὸν νοῦν ἐφαρμόσαντες τῶν πατέρων, εὕρομεν ὡς ὁ λόγος αὐτοῖς οὐ περὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων ἀνδρῶν ἦν, ἀλλὰ περὶ τῆς ἐν ταῖς χρείαις [5] τῶν τραπεζῶν ὑπουργίας, τῆς τῶν Πράξεων βίβλου οὕτως ἐχούσης· Ἐν ταῖς ἡμέραις ἐκείναις [6], πληθυνόντων τῶν μαθητῶν, ἐγένετο γογγυσμὸς τῶν Ἑλληνιστῶν πρὸς τοὺς Ἑβραίους, ὅτι παρεθεωροῦντο ἐν τῇ διακονίᾳ τῇ καθημερινῇ αἱ χῆραι αὐτῶν. Προσκαλεσάμενοι οὖν [7] οἱ δώδεκα τὸ πλῆθος τῶν μαθητῶν, εἶπον· Οὐκ ἀρεστὸν [8] ἡμᾶς καταλείψαντας [9] τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ, διακονεῖν τραπέζαις. Ἐπισκέψασθε οὖν, ἀδελ-

ter ante xxx annos non ordinetur, etiamsi sit homo valde dignus, sed reservetur. Dominus enim Iesus Christus xxx anno baptizatus est, et coepit docere. Similiter nec diaconus ante xxv annos, nec diaconissa ante quadraginta annos ordinetur.

XV. Subdiaconus ne minor xx annis ordinetur. Si quis autem eorum qui sunt in quolibet statu sacerdotali, praeter praefinita tempora, ordinatus fuerit, deponatur.

XVI. Quoniam Actuum liber septem diaconos ab Apostolis constitutos esse tradit, neocaesariensis autem synodus in editis a se canonibus aperte disseruit, quod septem debent esse diaconi, ex canone, etiamsi sit magna civitas, ex libro autem Actuum persuaderis: nos, cum dicto apostolico patrum mentem adaptassemus, invenimus eos esse locutos, non de viris qui ministrant mysteriis, sed de ministerio quod in usu mensarum adhibebatur, cum liber Actuum sic habeat: « In diebus illis, cum discipulorum multitudo cresceret, fuit Graecorum murmur adversus Hebraeos, quod despiciebantur eorum viduae in ministerio quotidiano. Duodecim ergo, accersita discipulorum multitudine, dixerunt: Non placet ut verbo Dei relicto mensis serviamus. Providete ergo, fratres, viros

3) κἂν πάνυ εἴη barberin.— 4) ἀποστερεῖσθαι Bevereg. Balsam. ἀποστηρεῖσθαι vat. 2.— 5) κε' ἐτῶν Balsam.— 6) μήτε διάκονον, ἢ διακόνισσαν ... χειροτονεῖσθαι Bevereg. χρόνων χειροτονείσθω trapezunt. vatic. 1. vallicell. μήτε διακόνισσα Bruna. Mansi.

Can. XV. 1) μὴ ἧττων trapezunt. Bruna. Mansi.— 2) κ' χρόνων trapezunt. Bruns. Bevereg. monac. κ' ἐνιαυτῶν vatic. 2 vallicell. — κε' ἐνιαυτῶν. column.

Can. XVI. 1) αἱ τ. πρ. βιβλοι cum vatic. 1, 2, 3. vallicell. monac. barberin. Balsam. Zonar. contra recentiores Rhalli et N. R. legentes ἡ τ. πρ. βίβλος cf. Act. VI. 3-6. — 2) παραδιδόασιν cum vatic. 1, 2, 3. monac. Bals. Zonar. alii παραδίδωσιν.— κατασθῆναι om. Bals.— 3) ἡ δὲ κατὰ νεοκαισάρ. σύνοδος Bevereg.— 4) καὶ om. Balsam. vallicell. vat. 1.— πεισθῆναι N. R. et aliqui vatt. edd. inter quos Balsam.— 5) περὶ ταῖς χρείαις Balsam. περὶ τῆς χρείας vatic. 3. — 6) ἐκείναις om. Balsam. ταυταις vallicell. vatic. 2. — 7) προσκαλεσάμενοι δέ οἱ ιβ' vallicell. vatic. 3. Balsam.— 8) ἀρεστόν ἐστιν ἡμᾶς vatic. 1. — 9) καταλιπεῖν barberin.

φοὶ, ἄνδρας ἐξ ὑμῶν μαρτυρουμένους ἑπτὰ, πλήρεις Πνεύματος ἁγίου καὶ σοφίας, οὓς καταστήσομεν ἐπὶ τῆς χρείας ταύτης· ἡμεῖς δὲ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ διακονίᾳ τοῦ λόγου προσκαρτερήσομεν. Καὶ ἤρεσεν ὁ λόγος ἐνώπιον παντὸς τοῦ πλήθους [10]· καὶ ἐξελέξαντο Στέφανον ἄνδρα πλήρη πίστεως καὶ Πνεύματος ἁγίου, καὶ Φίλιππον, καὶ Πρόχωρον, καὶ Νικάνορα, καὶ Τίμωνα [11], καὶ Παρμενᾶν, καὶ Νικόλαον προσήλυτον Ἀντιοχέα [12], οὓς ἔστησαν ἐνώπιον τῶν ἀποστόλων. Ταῦτα διερμηνεύων [13] ὁ τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, οὕτω διέξεισι [14]· Θαυμάσαι ἄξιον, πῶς οὐκ ἐσχίσθη τὸ πλῆθος ἐπὶ τῇ αἱρέσει τῶν ἀνδρῶν, πῶς οὐκ ἀπεδοκιμάσθησαν ὑπ' αὐτῶν οἱ ἀπόστολοι· ὁποῖον δὲ ἄρα ἀξίωμα εἶχον οὗτοι, καὶ ποίαν ἐδέξαντο [15] χειροτονίαν, ἀναγκαῖον μαθεῖν. Ἆρα τὴν τῶν διακόνων; καὶ μὴν τοῦτο ἐν ταῖς ἐκκλησίαις οὐκ ἔστιν· ἀλλὰ τῶν πρεσβυτέρων ἐστὶν ἡ οἰκονομία [16]; καίτοι οὐδέπω οὐδεὶς ἐπίσκοπος ἦν, ἀλλ' οἱ ἀπόστολοι μόνον· ὅθεν οὔτε διακόνων οὔτε πρεσβυτέρων οἶμαι τὸ ὄνομα εἶναι δῆλον καὶ φανερόν. Ἐπὶ τούτοις οὖν κηρύσσομεν καὶ ἡμεῖς, ὥστε τοὺς προειρημένους ἑπτὰ διακόνους, μὴ ἐπὶ τῶν τοῖς μυστηρίοις διακονουμένων λαμβάνεσθαι, κατὰ τὴν προερμηνευθεῖσαν διδασκαλίαν, ἀλλὰ τοὺς τὴν οἰκονομίαν τῆς κοινῆς χρείας τῶν τότε συνηθροισμένων ἐγχειρισθέντας τούτους ὑπάρχειν· οἳ τύπος ἡμῖν κἂν τούτῳ γεγόνασι τῆς περὶ τοὺς δεομένους φιλανθρωπίας τε καὶ σπουδῆς.

Κανὼν ιζ'. Ἐπειδήπερ διαφόρων ἐκκλησιῶν κληρικοὶ, τὰς ἰδίας, ἐν αἷς ἐχειρο-

ex vobis, de quibus bonum sit testimonium, septem, Spiritu sancto et sapientia plenos, quos in hoc usu constituemus; nos autem in oratione et verbi ministerio fortiter perseverabimus. Et placuit sermo coram omni multitudine, et elegerunt Stephanum virum plenum fide et Spiritu sancto, et Philippum, et Prochorum, et Nicanorem, et Timonem, et Parmenam, et Nicolaum proselytum Antiochenum, quos statuerunt coram Apostolis.» Haec interpretans Ecclesiae doctor Ioannes Chrysostomus sic prosequitur: «Est operae pretium admirari quomodo non est scissa multitudo in virorum electione, quomodo non sunt ab ipsis reiecti ac reprobati Apostoli. Quamnam autem habebant hi auctoritatem, et quam acceperunt ordinationem, scire est necessarium. Numquid diaconorum? Atqui hoc non est in ecclesiis. Sed est presbyterorum dispensatio? Atqui nullus adhuc erat episcopus, sed soli Apostoli. Unde nec diaconorum, nec presbyterorum nomen existimo apertum esse ac manifestum.» Post haec ergo nos quoque praedicamus, ut praedicti septem diaconi, non de iis accipiantur, qui mysteriis serviunt, ut est prius exposita doctrina; sed eos esse, quibus fuit concredita dispensatio eorum quae tunc communi aere collecta fuerant. Qui nobis in hoc quoque forma fuere humanitatis et studii in eos qui indigent.

XVII. Quoniam diversarum ecclesiarum clerici, propriis in quibus sunt ordinati, reli-

— 10) ἐνώπιον πάντων καὶ τὰ ἑξῆς. Ταῦτα caet. om. vatic. 2.—λόγος ἐπὶ παντὸς τοῦ πλήθους Balsam. Zonar. monac. barberin.—ἐνώπιον om. vatic. 2.—11) καὶ Τίμωνα om. barberin.—12) ἐν ἀντιοχείᾳ Bevereg. Balsam.—13) Ταῦτα δὲ ἑρμηνεύων vatic. 1. monac.—ὁ τῆς ἀληθείας διδάσκ. vatic. 2.—14) διέξεισι. Homil. XIV in Act. app. Opp. t. IX. p. 115 ed. BB.—15) ἀνεδέξαντο vatic. 2. — 16) οἰκονομία. Edd. sine interrogatione.

τονήθησαν, ἐκκλησίας καταλιπόντες, πρὸς ἑτέρους συνέδραμον ἐπισκόπους, καὶ γνώμης δίχα τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐν ταῖς ἀλλοτρίαις [1] κατεστάθησαν ἐκκλησίαις, ἐκ τούτου τε συνέβη ἀνυποτάκτους αὐτοὺς καταστῆναι, ὁρίζομεν ὥστε ἀπὸ τοῦ Ἰανουαρίου μηνὸς τῆς παρελθούσης [2] τετάρτης ἐπινεμήσεως, μηδένα τῶν ἁπάντων κληρικῶν, κἂν ἐν οἱῳδήποτε τυγχάνῃ [3] βαθμῷ, ἄδειαν ἔχειν, ἐκτὸς τῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐγγράφου ἀπολυτικῆς [4], ἐν ἑτέρᾳ κατατάττεσθαι ἐκκλησίᾳ· ἐπεὶ ὁ μὴ τοῦτο ἀπὸ τοῦ νῦν παραφυλαττόμενος, ἀλλὰ καταισχύνων τό γε ἐπ' αὐτὸν [5] τὸν τὴν χειροτονίαν αὐτῷ ἐπιτεθεικότα, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ παραλόγως αὐτὸν προσδεξάμενος [6].

Κανὼν ιη'. Τοὺς προφάσει βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς, ἢ ἄλλως πως ἐκ περιστάσεως μετανάστας γενομένους [1] κληρικοὺς, ἡνίκα δ' ἂν ὁ τρόπος αὐτοῖς ἀποπαύσηται [2], ἢ αἱ τῶν βαρβάρων ἐπιδρομαὶ, δι' ἃς τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, αὖθις ἐν ταῖς οἰκείαις ἐκκλησίαις προστάσσομεν ἐπανέρχεσθαι, καὶ μὴ ἐπὶ πολὺ ταύτας ἀπροφασίστως καταλιμπάνειν. Εἰ δέ τις μὴ κατὰ τὸν παρόντα διαγένηται κανόνα, ἀφοριζέσθω, μέχρις ἂν πρὸς τὴν οἰκείαν ἐκκλησίαν ἐπαναδράμῃ [3]· τὸ αὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῷ κατέχοντι αὐτὸν ἐπισκόπῳ γινέσθω.

Κανὼν ιθ'. Ὅτι δεῖ [1] τοὺς τῶν ἐκκλησιῶν προεστῶτας, ἐν πάσῃ μὲν ἡμέρᾳ [2], ἐξαιρέτως δὲ ἐν ταῖς [3] κυριακαῖς, πάντα τὸν κλῆρον καὶ τὸν λαὸν ἐκδιδάσκειν τοὺς τῆς εὐσεβείας λόγους, ἐκ τῆς θείας γραφῆς ἀναλεγομένους τὰ τῆς ἀληθείας

ctis ecclesiis, ad alios episcopos se contulerunt, et sine proprii episcopi sententia in alienis ecclesiis constituti sunt, et ex eo ipsos reddi insolentes ac inobedientes evenit: statuimus ut a mense Ianuario praeteritae quartae indictionis, nullus omnino clericus, in quocumque sit gradu, potestatem habeat sine proprii episcopi scripta dimissoria in alienae ecclesiae catalogum referri. Qui enim a praesenti nunc tempore hoc non servat, sed quod in se est, eum qui illi manus imposuit, dedecore afficit, deponatur et ipse, et qui eum praeter rationem suscepit.

XVIII. Eos qui barbaricae incursionis praetextu, vel aliquo alio modo propter aliquam circumstantiam emigrarunt, clericos, postquam modus ille ac circumstantia cessarit, vel barbaricae incursiones, propter quas secesserant, rursus in suas iubemus ecclesias reverti, nec eas diu absque ulla occasione relinquere. Si quis autem, ut praesens vult canon, non adfuerit, segregetur, donec ad propriam ecclesiam redeat. Hoc ipsum autem etiam in eo fiat episcopo, qui illum detinet.

XIX. Quod oportet, eos qui praesunt ecclesiis, in omnibus quidem diebus, sed praecipue dominicis, omnem clerum et populum docere pietatis et rectae religionis eloquia, ex

Can. XVII. 1) Ἐν ἀλλοτρίαις trapez. Bruns. — 2) τῆς παρούσης monac. Bevereg. τετάρτης om. barberin. — 3) τυγχάνοι vatic. 3. — ἰδίου ἐπισκόπου monac. 4) ἀπολυτικῆς γραφῆς Bevereg. — 5) ἐπ' αὐτῷ column. vallicell. monac. Balsam. Zonar. Bruns. — 6) δεξάμενος vatic. 2. Monacensis codicis f. 276 legebam hoc compendium: ὁρίζομεν ὥστε ἀπὸ τοῦ νῦν μηδένα τῶν ἁπάντων κληρικῶν ἄδειαν ἔχειν, ἐκτὸς τῆς τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου ἐγγράφου ἀπολυτικῆς, ἐν ἑτέρᾳ κατατάττεσθαι ἐκκλησίᾳ. Cf. cum Simeonis epitome supra p. 8.

Can. XVIII. 1) γεγονότας Bevereg. — Deinde ἡνίκα δ' ἂν cum Balsam. Zonar. N. R. caeteri ἡνίκα ἂν. — 2) ἀποπαύσεται ἢ δι' ὃν τὴν ἀναχώρησιν vallicell. ἢ δι' ὧν monac. vatic. 2. ἰδίαν τὴν ἀναχώρησιν vatic. 3. Balsam. Zonar. — 3) ἐπαναδράμοι barberin. vatic. 1. Balsam. Zonar.

Can. XIX. 1) Ὅτι χρὴ vatic. 2. vallicell. — 2) ἐν πάσαις μὲν ἡμέραις Mansi, Bruns. — 3) ἐν om. val-

νοήματά τε καὶ κρίματα, καὶ μὴ παρεκβαίνοντας [4] τοὺς ἤδη τεθέντας ὅρους, ἢ τὴν [5] ἐκ τῶν θεοφόρων πατέρων παράδοσιν· ἀλλὰ καὶ εἰ γραφικὸς ἀνακινηθείη λόγος, μὴ ἄλλως τοῦτον ἑρμηνευέτωσαν, ἢ ὡς ἂν οἱ τῆς ἐκκλησίας φωστῆρες καὶ διδάσκαλοι διὰ τῶν οἰκείων συγγραμμάτων παρέθεντο· καὶ μᾶλλον ἐν τούτοις εὐδοκιμείτωσαν, ἢ λόγους οἰκείους συντάττοντες, ἵνα μὴ [6] ἔστιν ὅτε πρὸς τοῦτο ἀπόρως [7] ἔχοντες ἀποπίπτοιεν τοῦ προσήκοντος· διὰ γὰρ τῆς τῶν προειρημένων πατέρων διδασκαλίας οἱ λαοὶ, ἐν γνώσει γινόμενοι τῶν τε σπουδαίων καὶ αἱρετῶν, καὶ τῶν ἀσυμφόρων καὶ ἀποβλήτων, τὸν βίον μεταῤῥυθμίζουσι πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ τῷ τῆς ἀγνοίας οὐχ ἁλίσκονται πάθει, ἀλλὰ προσέχοντες [8] τῇ διδασκαλίᾳ, ἑαυτοὺς πρὸς τὸ μὴ κακῶς παθεῖν παραθήγουσι, καὶ φόβῳ τῶν ἐπηρτημένων τιμωριῶν τὴν σωτηρίαν ἑαυτοῖς [9] ἐξεργάζονται.

Κανὼν κ'. Μὴ ἐξέστω ἐπισκόπῳ εἰς ἑτέραν τὴν μὴ αὐτῷ προσήκουσαν πόλιν δημοσίᾳ διδάσκειν. Εἰ δέ τις φωραθείη τοῦτο ποιῶν, τῆς ἐπισκοπῆς παυέσθω· τὰ δὲ τοῦ πρεσβυτέρου [1] ἐνεργείτω.

Κανὼν κα'. Οἱ ἐπ' ἐγκλήμασι κανονικοῖς [1] ὑπεύθυνοι γινόμενοι, καὶ διὰ τοῦτο παντελεῖ τε καὶ διηνεκεῖ καθαιρέσει ὑποβαλλόμενοι, καὶ ἐν τῷ [2] τῶν λαϊκῶν ἀπωθούμενοι τόπῳ· εἰ μὲν ἑκουσίως πρὸς ἐπιστροφὴν ὁρῶντες ἀθετοῦσι τὴν ἁμαρτίαν, δι' ἣν [3] τῆς χάριτος ἐκπεπτώκασι, καὶ ταύτης τέλεον ἀλλοτρίους ἑαυτοὺς καθιστῶσι, τῷ τοῦ κλήρου [4] κειρέσθωσαν σχήματι· εἰ δὲ μὴ τοῦτο αὐ-

divina scriptura colligentes intelligentias et iudicia veritatis, et non transgredientes iam positos terminos, vel divinorum patrum traditionem; sed et si ad sacros libros pertinens controversia aliqua excitata fuerit, ne eos aliter interpretentur, quam quomodo Ecclesiae luminaria et doctores suis scriptis exposuerunt; et maiorem ex iis laudem assequantur, quam si quae a se dicantur, componant, ne dum quandoque ad id haesitant, ab eo quod convenit, excidant. Per praedictorum enim patrum doctrinam, populi ad eorum quae sunt bona et expetenda, et inutilia ac reiicienda, cognitionem venientes, vitam in melius componunt, nec ignorantiae vitii convincuntur, sed doctrinae mentem adhibentes, seipsos ad id, ne mali quid eis accidat, excitant, et imminentium suppliciorum metu sibi salutem procurant.

XX. Ne liceat episcopo in alia, quae ad se non pertinet, civitate publice docere. Si quis autem hoc facere deprehensus fuerit, ab episcopatu desistat, presbyteri autem munere fungatur.

XXI. Qui canonicorum quidem criminum rei facti, et propterea perfectae ac perpetuae depositioni subiecti, in laicorum locum detrusi sunt, siquidem ad conversionem sua sponte respicientes peccatum delent, propter quod a gratia exciderunt, et ab eo se penitus alienos efficiunt, clerici habitu tondeantur. Sin autem non sua sponte hoc elege-

llicell. Balsam. Zonar. — 4) παραβαίνοντας vatic. 1. παραδοθέντας Balsam. Zonar. — 5) καὶ τὴν Bevereg. — 6) ἵνα μὴ om. vatic. 3. barberin. vallic. ἔσθ' ὅτε Labb. — 7) ἀπόνως vallicell. distincte. — 8) προσέχοντες Balsam. Bevereg. Mansi Bruns. — 9) αὐτοῖς Balsam. alii.

Can. XX. 1) πρεσβυτερίου vatic. 3. monac. Balsam. Zonar. Bevereg. N. R.

XXI. 1) κανονικῶς trapezunt. Mansi, Bruns. — 2) ὑποβαλλόμενοι ἐν τῷ continue iidem. — 3) δι' ἧς vatic. 3. Zonar. Balsam. — 4) κληρικοῦ barberin. val-

*

θαιρέτως αἱρήσονται [5], καθάπερ οἱ λαϊκοὶ, τὴν κόμην ἐπιτρεφέτωσαν [6], ὡς τὴν ἐν κόσμῳ ἀναστροφὴν τῆς οὐρανίου ζωῆς προτιμήσαντες.

Κανὼν κβ΄. Τοὺς ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένους, εἴτε ἐπισκόπους ἢ οἱουσδήποτε κληρικοὺς, καὶ οὐ κατὰ δοκιμασίαν καὶ τοῦ βίου αἵρεσιν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς χειροτονήσαντας.

Κανὼν κγ΄. Περὶ τοῦ μηδένα τῶν εἴτε ἐπισκόπων [1] ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων, τῆς ἀχράντου μεταδιδόντα κοινωνίας, παρὰ τοῦ μετέχοντος εἰσπράττειν [2], τῆς τοιαύτης μεταλήψεως χάριν, ὀβολοὺς ἢ εἶδος τὸ οἱονοῦν· οὐδὲ γὰρ πεπραμένη [3] ἡ χάρις, οὐδὲ χρήμασι τὸν ἁγιασμὸν τοῦ Πνεύματος μεταδιδόαμεν, ἀλλὰ τοῖς ἀξίοις τοῦ δώρου ἀπανουργεύτως [4] μεταδοτέον. Εἰ δὲ φανείη τὶς τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγομένων ἀπαιτῶν, ᾧ μεταδίδωσι [5] τῆς ἀχράντου κοινωνίας, τὸ οἱονοῦν εἶδος, καθαιρείσθω, ὡς τῆς Σίμωνος ζηλωτὴς πλάνης καὶ κακουργίας.

Κανὼν κδ΄. Μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι, ἢ μοναχῶν [1] ἐν ἱπποδρομίαις [2] ἀνιέναι, ἢ θυμελικῶν παιγνίων ἀνέχεσθαι. Ἀλλ' εἰ καί τις κληρικὸς κληθείη [3] ἐν γάμῳ, ἡνίκα δ' ἂν [4] τὰ πρὸς ἀπάτην εἰσέλθοιεν [5] παίγνια, ἐξαναστήτω, καὶ παραυτίκα ἀναχωρείτω [6], οὕτω τῆς τῶν πατέρων ἡμῖν [7] προσταττούσης διδασκαλίας. Εἰ δέ τις ἐπὶ τούτῳ ἁλῷ, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω.

rint, comam sicut laici nutriant, utpote qui mundanam seu saecularem conversationem vitae coelesti praeposuerint.

XXII. Eos qui pecuniis ordinantur, sive episcopos, sive qualescumque clericos, et non ex examinatione ac vitae electione, deponi iubemus, sed et eos etiam qui ordinaverunt.

XXIII. Ut nullus, sive episcopus, sive presbyter, sive diaconus, immaculatam praebens communionem, ab eo qui communicat, eius participationis gratia, obolos, vel quamvis aliam speciem exigat. Non est enim venalis gratia, nec pro pecuniis Spiritus sanctificationem impertimur: sed ea iis qui digni sunt, absque ulla est fraude communicanda. Si quis autem eorum qui sunt in cleri catalogo, ab eo cui immaculatam impertit communionem, ullam speciem exigere visus fuerit, deponatur, ut Simoniaci erroris et maleficii aemulator.

XXIV. Ne cui liceat eorum qui in sacerdotali ordine enumerantur, vel monachorum, ad Hippodromii certamina ascendere, vel scenicos ludos sustinere. Sed et si quis clericus ad nuptias vocetur, quando ad iocum comparata ludicra ingressa fuerint, surgat et discedat, patrum nostrorum sic iubente doctrina. Si quis autem eius rei convictus fuerit, vel cesset, vel deponatur.

llicell. vatic. 1. — 5) ἀρνήσονται vatic. 3. — 6) ἐπιστρεφέτωσαν vatic. 1. Ad haec in barberini marg. posito quasi minaci indice, notatur: σημειώσατε, οἱ τῆς Κρήτης ἱερεῖς, τὸ φίλερι ἀποῤῥίψαντες. Φίλερι vero aut φιλέριον, de quo silet Cangius, significare videtur quamdam clericorum tonsuram a Cretensibus presbyteris neglectam.

XXIII. 1) Μηδένα εἴτε ἐπίσκοπον, εἴτε πρεσβ. ἢ διάκονον trapezunt. Mansi, Bruns. — 2) μὴ ἔχοντος εἰσπράττειν vatic. 1. — 3) πεπραμένη ἐστὶν ἡ χάρις Bevereg. N. R. — 4) ἀπανουργήτως Balsam. Bevereg. Bruns. — 5) Τὸν ᾧ μεταδίδωσι column.

Can. XXIV. 1) ἢ μοναχῷ Zonar. Balsam. Bevereg. N. R. vallicell. vatic. 3. — 2) ἐν ἱπποδρόμοις vallicell. vatic. 2. — 3) κληθῇ vatic. 2. — 4) ἡνίκα δ' ἂν cum vallicell. vatic. 2; om. δὲ Zonar. Balsam. ἂν Labb. — 5) εἰσέλθοι ἐν παίγνια vatic. 3. — 6) αὐτίκα ὑποχωρείτω trapezunt. καὶ αὐτίκα Labb. N. R. — 7) ὑμῶν vallicell.

Κανὼν κε'. Πρὸς τοῖς ἄλλοις [1] ἀνανεοῦμεν καὶ τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα τὰς καθ' ἑκάστην ἐκκλησίαν ἀγροικικὰς παροικίας, ἢ ἐγχωρίους, μένειν ἀπαρασαλεύτους παρὰ τοῖς κατέχουσιν αὐτὰς ἐπισκόποις, καὶ μάλιστα [2] εἰ τριακονταετῆ χρόνον αὐτὰς ἀβιάστως [3] διακατέχοντες ᾠκονόμησαν. Εἰ δὲ ἐντὸς τῶν τριάκοντα ἐτῶν γεγένηταί τις ἢ γένηται περὶ αὐτῶν [4] ἀμφισβήτησις, ἐξεῖναι τοῖς λέγουσιν ἠδικεῖσθαι, περὶ τούτου [5] κινεῖν παρὰ τῇ συνόδῳ τῆς ἐπαρχίας.

Κανὼν κς'. Πρεσβύτερον, τὸν κατὰ ἄγνοιαν ἀθέσμῳ γάμῳ περιπαρέντα, καθέδρας μὲν μετέχειν, κατὰ τὰ ὑπὸ τοῦ ἱεροῦ κανόνος ἡμῖν νομοθετηθέντα, τῶν δὲ λοιπῶν ἐνεργειῶν ἀπέχεσθαι· ἀρκετὸν γὰρ τῷ τοιούτῳ ἡ συγγνώμη. Εὐλογεῖν δὲ ἕτερον τὸν τὰ οἰκεῖα τημελεῖν [1] ὀφείλοντα τραύματα, ἀνακόλουθον· εὐλογία γὰρ, ἁγιασμοῦ μετάδοσίς ἐστιν· ὁ δὲ τοῦτον [2] μὴ ἔχων, διὰ τὸ ἐκ τῆς [3] ἀγνοίας παράπτωμα, πῶς ἑτέρῳ μεταδώσει; μήτε τοίνυν [4] δημοσίᾳ μήτε ἰδίᾳ εὐλογείτω, μήτε τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου [5] διανεμέτω ἑτέροις, μήτε τι ἄλλο λειτουργείτω· ἀλλ' ἀρκούμενος τῇ προεδρίᾳ, προσκλαιέτω [6] τῷ Κυρίῳ συγχωρηθῆναι αὐτῷ τὸ ἐκ τῆς ἀγνοίας ἀνόμημα. Πρόδηλον γὰρ, ὡς ὁ τοιοῦτος ἄθεσμος γάμος διαλυθήσεται, καὶ οὐδαμῶς ὁ ἀνὴρ μετουσίαν ἕξει πρὸς τὴν δι' ἧς τῆς [7] ἱερᾶς ἐνεργείας [8] ἐστέρηται.

XXV Praeterea renovamus etiam canonem, qui dicit: Agrestes et quae sunt in regione parochias, inconcussas et illabefactatas manere apud episcopos qui eas possident, et maxime si xxx annorum spatio eas sine vi possidentes administraverint. Si autem intra xxx annos fuit, vel fuerit aliqua de iis controversia, licere iis qui se iniuria affectos dicunt, de eo actionem movere apud synodum provinciae.

XXVI. Presbyterum, qui per ignorantiam illicitis nuptiis est implicatus, esse quidem cathedrae participem, secundum ea quae sunt nobis a sacro canone decreta; a reliquis autem operationibus abstinere. Etenim, qui est talis, satis est si venia detur. Ut is autem benedicat qui debet propria curare vulnera, non est consentaneum. Benedictio enim est sanctificationis impertitio. Qui autem id non habet propter delictum ex ignorantia, quomodo alteri id impertiet? Nec ergo publice, nec privatim benedicat, nec corpus Domini aliis distribuat, nec aliquod aliud ministerium obeat; sed prima sede contentus, Domino defleat, ut illi ex ignorantia peccatum remittatur. Manifestum enim est, quod nefarium coniugium dissolvetur, nec vir cum ea ullo modo consuetudinem habebit, per quam sacra operatione privatus est.

Can. XXV. 1) ἄλλοις ἅπασιν Balsam. N. R. Pedal. monac. vallicell. vatic. 1, 2. — 2) καὶ om. vallicell. vatic. 1. — 3) ταύτας, vatic. 3. Zonar. Balsam. διακατέχονται monac. — 4) γένηταί τις ἢ γένοιτο περὶ αὐτὸ monac. barbarin. vatic. 3. ἢ γένοιτο Zonar. ἢ γίγνοιτό τις vallicell. vatic. 1. — 5) περὶ τούτων κινεῖν monac. barberin. vatic. 1, 3. Memoratur 17. can. Chalced.

Can. XXVI. 1) καταμελεῖν vatic. 2. — 2) ὁ δὲ τοῦτο vatic. 2. barberin. Bavereg. Balsam. Zonar. τοιοῦτο Bruns. τοιοῦτος Mansi, τοιοῦτον trapezunt. — 3) διὰ τὸ τῆς trapezunt. Mansi, Bruns. — 4) μὴ τοίνυν Bavereg. — 5) σῶμα τοῦ Χριστοῦ Balsam. Zonar. μήτε τὸ Κυρίου σῶμα διανεμέτω Mansi et inde sequentia om. ἑτέροις μήτε τι ἄλλο λειτουργείτω, eademque om. Bruns. — καταναμέτω barberin. vatic. 1, 2. — ἑτέροις om. vatic. 2. ἀλλὰ λειτουργείτω barberin. — 6) προσκλαίειν τῷ κυρίῳ vatic. 2. προσκλαιέτω ἑτέροις καὶ Pedal. — 7) δι' ἣν Mansi, Bruns. Bavereg. τῆς om. Balsam. Zonar. — 8) ἱερᾶς λειτουργίας barberin. Cf. can. III. p. 25, ubi refricatur illud: εὐλογεῖν δὲ κ. τ. ἑ.

Κανὼν κζ'. Μηδεὶς τῶν ἐν κλήρῳ καταλεγομένων ἀνοίκειον ἐσθῆτα ἀμφιεννύσθω, μήτε ἐν πόλει διάγων, μήτε ἐν ὁδῷ βαδίζων, ἀλλὰ στολαῖς κεχρήσθω ταῖς ἤδη τοῖς ἐν κλήρῳ καταλεγομένοις ἀπονεμηθείσαις. Εἰ δέ τις διαπράξοιτο τὸ τοιοῦτον [1], ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω.

Κανὼν κη'. Ἐπειδὴ ἐν διαφόροις ἐκκλησίαις μεμαθήκαμεν, σταφυλῆς ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ προσφερομένης κατά τι κρατῆσαν [1] ἔθος, τοὺς λειτουργοὺς ταύτην τῇ [2] ἀναιμάκτῳ τῆς προσφορᾶς θυσίᾳ συνάπτοντας, οὕτως ἅμα τῷ λαῷ διανέμειν ἀμφότερα [3], συνείδομεν, ὥστε μηκέτι τοῦτό τινα τῶν ἱερωμένων ποιεῖν, ἀλλ' εἰς ζωοποίησιν καὶ ἁμαρτιῶν ἄφεσιν τῷ λαῷ τῆς προσφορᾶς μόνης μεταδιδόναι [4]· ὡς ἀπαρχὴν δὲ τὴν τῆς σταφυλῆς λογιζομένους προσένεξιν, ἰδικῶς τοὺς ἱερεῖς εὐλογοῦντας τοῖς αἰτοῦσι ταύτης μεταδιδόναι πρὸς τὴν τοῦ δοτῆρος τῶν καρπῶν εὐχαριστίαν, δι' ὧν τὰ σώματα ἡμῶν κατὰ τὸν θεῖον ὅρον αὔξει τε καὶ ἐκτρέφεται [5]. Εἴ τις οὖν κληρικὸς παρὰ τὰ διατεταγμένα ποιήσοι [6], καθαιρείσθω.

Κανὼν κθ'. Ὁ τῶν ἐν Καρθαγένῃ [1] διαγορεύει κανών, ὥστε ἅγια θυσιαστηρίου εἰ μὴ ὑπὸ νηστικῶν ἀνθρώπων μὴ ἐπιτελεῖσθαι, ἐξῃρημένης μιᾶς ἐτησίας [2] ἡμέρας, ἐν ᾗ τὸ κυριακὸν δεῖπνον ἐπιτελεῖται· ἴσως τηνικαῦτα διά τινας κατὰ τοὺς τόπους προφάσεις τῇ ἐκκλησίᾳ λυσιτελεῖς τῶν θείων ἐκείνων [3] πατέρων τοιαύτῃ [4] χρησαμένων οἰκονομίᾳ. Μηδενὸς οὖν ἡμᾶς ἐνάγοντος καταλιπεῖν τὴν ἀκρίβειαν, ὁρίζομεν, ἀποστολικαῖς καὶ πατρικαῖς ἑπόμενοι παραδόσεσι [5], μὴ δεῖν ἐν τεσ-

XXVII. Nullus eorum qui in cleri catalogum relati sunt, vestem sibi non convenientem induat, neque in civitate degens, neque iter ingrediens; sed utatur vestibus quae iis qui in clerum relati sunt, attributae fuere. Si quis autem tale quid fecerit, una septimana segregetur.

XXVIII. Quoniam in diversis ecclesiis intelleximus, uva ad altare allata, ex quadam quae invaluit consuetudine, ministros, post quam hanc incruento oblationis sacrificio coniunxerint, utraque simul populo distribuere: simul etiam esse decernendum perspeximus, ut nullus sacerdos hoc amplius faciat, sed ad vivificationem et peccatorum remissionem solam oblationem populo impertiat; tanquam primitias autem uvae allationem existimantes, sacerdotes eam seorsum benedicentes petentibus impertire, ad fructuum datori gratiarum actionem, per quos corpora nostra divina dispositione augentur et alontur. Si quis autem clericus praeter haec decreta fecerit, deponatur.

XXIX. Carthaginensis synodi canon dicit ut sancta altaris non nisi a sobriis hominibus peragantur, excepto uno die in anno, in quo coena Domini peragitur, tunc fortasse propter aliquas in iis locis occasiones ecclesiae utiles divinis illis patribus hac dispensatione usis. Cum nihil ergo nos inducat, ut accuratam diligentiam relinquamus, statuimus, apostolicas

Can. XXVII. 1) τι τοιοῦτον vatic. 1, 2. columnensis.

Can. XXVIII. 1) Κατα τὸ κρατῆσαν vatic. 2. — 2) ταύτῃ τῇ id. ταύτην om. vatic. 1. — 3) monac. compendio quandam: διανέμειν ἀμφότερα μηκέτι τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ' εἰς ζωοποίησιν ἁμαρτιῶν τῆς προσφορᾶς τῷ λαῷ μεταδιδόναι. — 4) μεταδιδότω vatic. 2. — 5) τρέφονται Mansi, Bruns. — 6) ποιήσει vatic. 2, 3. ποιήσῃ vatic. 1.

Can. XXIX. 1) ὅτι ἐν καρθαγ. barb. Carth. can. 41. θυσιαστήρια trapezunt. vatic. 2. barber. — 2) ἐτησίας om. Balsam. — 3) τῶν ὁσίων ἐκείνων vatic. 2. — 4) τῇ αὐτῇ vatic. 3. vallicell. trapez. columnn. barberin. Balsam. Zonar. Bevereg. τῇ τοιαύτῃ Bruns. Mansi. — 5) παραινέσεσιν vatic. 2. Cf. concord. canonum. p. 12.

σαρακοστῇ τῇ ὑστέρᾳ ἑβδομάδι τὴν πέμπτην λύειν, καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν.

Κανὼν λ'. Πάντα πρὸς οἰκοδομὴν [1] τῆς ἐκκλησίας βουλόμενοι διαπράττεσθαι, καὶ τοὺς ἐν ταῖς βαρβαρικαῖς ἐκκλησίαις ἱερέας οἰκονομεῖν διεγνώκαμεν· ὥστε εἰ τὸν [2] ἀποστολικὸν κανόνα τὸν [3] περὶ τοῦ προφάσει εὐλαβείας τὴν οἰκείαν γαμετὴν μὴ ἐκβάλλειν [4], ὑπεραναβαίνειν οἴονται δεῖν, καὶ πέραν τῶν ὁρισθέντων ποιεῖν, ἐκ τούτου τε μετὰ τῶν οἰκείων [5] συμφωνοῦντες συμβίων, τῆς πρὸς ἀλλήλους ὁμιλίας ἀπέχονται, ὁρίζομεν τούτους μηκέτι ταύταις [6] συνοικεῖν καθ' οἱονδήποτε τρόπον, ὡς ἂν ἡμῖν ἐντεῦθεν ἐντελῆ τῆς ὑποσχέσεως παρέξοιεν [7] τὴν ἀπόδειξιν. Πρὸς τοῦτο δὲ αὐτοῖς, οὐ δι' ἄλλό τι, ἢ διὰ τὴν τῆς γνώμης μικροψυχίαν, καὶ τὸ τῶν ἠθῶν ἀπεξενωμένον καὶ ἀπαγὲς ἐνδεδώκαμεν [8].

Κανὼν λα'. Τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας τυγχάνουσι λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας [1] κληρικούς, ὑπὸ γνώμην τοῦτο πράττειν τοῦ κατὰ τόπον [2] ἐπισκόπου ὁρίζομεν· ὥστε εἴ τις κληρικὸς μὴ τοῦτο οὕτω παραφυλάξῃ [3], καθαιρείσθω.

Κανὼν λβ'. Ἐπειδὴ εἰς γνῶσιν ἡμετέραν ἦλθεν, ὡς ἐν τῇ τῶν Ἀρμενίων [1] χώρᾳ οἶνον μόνον ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ προσάγουσιν, ὕδωρ αὐτῷ μὴ μιγνύντες [2] οἱ τὴν

ac paternas traditiones sequentes, non oportere in quadragesimae postrema septimana quintae feriae ieiunium solvere, et totam quadragesimam iniuria afficere.

XXX. Ad Ecclesiae aedificationem omnia facere volentes, etiam sacerdotes, qui sunt in barbaricis ecclesiis, dispensare constituimus. Quare, si apostolicum canonem de uxore non eiicienda pietatis ac religionis praetextu, se transgredi debere existimant, et ultra ea quae sunt constituta, facere, et ideo communi cum suis consortibus consensu inito, a mutua consuetudine abstinent, statuimus, eos non amplius cum illis ullo modo cohabitare debere, ut ex eo nobis perfectam sui promissi demonstrationem praebeant. Hoc autem illis non propter aliud quam propter eorum pusillanimitatem, externosque ac non satis firmos mores, concessimus.

XXXI. Clericos qui in oratoriis, quae sunt intra domos, ministrant, vel baptizant, hoc illius loci episcopi sententia facere debere, decernimus. Quare si quis clericus hoc non sic servaverit, deponatur.

XXXII. Quoniam ad nostram cognitionem pervenit, quod in Armeniorum regione vinum tantum in sacra mensa offerunt, aquam illi non miscentes, qui incruentum sacrificium

Can. XXX. 1) ἐποικοδομὴν monac. 1° loco tantum; bis enim in eodem folio is canon scribitur ac si duplex exemplar scriptor prae oculis haberet. — 2) ὥστε εἰς τὸν vallicell. — 3) τὸν om. Mansi, Bruns. — 4) γαμετὴν ἐκβάλλειν καὶ ὑπεραναβαίνειν vatic. 2. ἢ ὑπεραναβαίνειν 1° loco monac. — ὑπερβαίνειν barberin. οἷον τε δεῖν monac. 1° loco, id quod 2° loco corrigitur aperte in οἴονται — καὶ πέρα τῶν ὁρισθ. monac. barberin. Zonar. Balsam. N. R. — 5) ἐκ τούτου μετὰ τῶν οἰκείων monac. in utroque loco. καὶ ἐκ τούτων Mansi, Bruns. N. R. καὶ ἐκ τούτου μετὰ Zonar. — 6) μηκέτι ταῖς monac. 2° loco. — 7) πράξοιεν barberin. — 8) ἐκδεδώκαμεν Zonar. Balsam.

Can. XXXI. 1) ἢ βαπτίζοντας om. vallicell. vat. 2. Zonar. Balsam. — 2) κατὰ τὸν τόπον Balsam. Bevereg. N. R. Zonaras, apud quem mendose ἐπισκόπον. — 3) παραφυλάττοι trapezunt. Bevereg. Mansi, Bruns. παραφυλάξοι vallicell. vatic. 1. monac. ab initio brevius, ut solet: τοὺς ἐν εὐκτηρίοις τυγχάνουσι λειτουργοῦντας κ. τ. ε.

Can. XXXII. 1) ἐν τῇ ἀρμενίων vallic. — 2) μὴ om.

ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελοῦντες, προτιθέμενοι τὸν τῆς ἐκκλησίας διδάσκαλον Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον [3] φάσκοντα, διὰ τῆς εἰς τὸ κατὰ Ματθαῖον εὐαγγέλιον ἑρμηνείας, ταῦτα· Τίνος ἕνεκεν οὐχ ὕδωρ ἔπιεν ἀναστὰς, ἀλλ᾽ οἶνον; ἄλλην αἵρεσιν πονηρὰν πρόῤῥιζον ἀνασπῶν· ἐπειδὴ γάρ εἰσί τινες ἐν τοῖς μυστηρίοις ὕδατι κεχρημένοι, δεικνὺς ὅτι καὶ ἡνίκα τὰ μυστήρια παρέδωκε [4], οἶνον παρέδωκε, καὶ ἡνίκα ἀναστὰς, χωρὶς μυστηρίων καὶ ψιλὴν [5] τράπεζαν παρετίθετο, οἴνῳ ἐχρῆτο, ἐκ τοῦ γεννήματος, φησὶ [6], τῆς ἀμπέλου· ἄμπελος δὲ οἶνον, οὐχ ὕδωρ γεννᾷ· ἐκ τούτου [7] τε τὸν διδάσκαλον οἴονται ἀνατρέπειν τὴν τοῦ ὕδατος ἐν τῇ ἱερᾷ θυσίᾳ προσαγωγὴν, ὡς ἂν μὴ καὶ [8] ἀπὸ τοῦ νῦν κατέχοιντο τῇ ἀγνοίᾳ, τὴν τοῦ πατρὸς διάνοιαν ὀρθοδόξως ἀποκαλύπτομεν· τῆς γὰρ πονηρᾶς τῶν Ὑδροπαραστατῶν αἱρέσεως παλαιᾶς ὑπαρχούσης, οἳ ἀντὶ οἴνου μόνῳ τῷ ὕδατι ἐν τῇ οἰκείᾳ θυσίᾳ κέχρηνται, ἀνασκευάζων [9] οὗτος ὁ θεοφόρος ἀνὴρ τὴν παράνομον τῆς τοιαύτης αἱρέσεως διδαχὴν [10], καὶ δεικνὺς ὡς ἐξ ἐναντίας τῆς ἀποστολικῆς ἴενται [11] παραδόσεως, τὸν εἰρημένον κατεσκεύασε λόγον. Ἐπεὶ καὶ τῇ κατ᾽ αὐτὸν ἐκκλησίᾳ, ἔνθα τὴν ποιμαντικὴν ἐνεχειρίσθη ἡγεμονίαν, ὕδωρ οἴνῳ [12] μιγνῦναι παρέδωκεν, ἡνίκα τὴν ἀναίμακτον θυσίαν ἐπιτελεῖσθαι δέησειε, τὴν ἐκ τῆς τιμίας [13] πλευρᾶς τοῦ λυτρωτοῦ ἡμῶν καὶ σωτῆρος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἐξ αἵματος καὶ ὕδατος κρᾶσιν παραδεικνὺς, ἥτις εἰς ζωοποίησιν παντὸς τοῦ κόσμου ἐξεχύθη [14]· καὶ ἁμαρτιῶν ἀπολύτρωσιν· καὶ κατὰ πᾶσαν δὲ ἐκκλησίαν [15], ἔνθα

peragunt, adducentes Ecclesiae doctorem Ioannem Chrysostomum haec dicentem in interpretatione evangelii secundum Matthaeum: «Quamobrem non aquam bibit, cum surrexit, sed vinum? improbam aliam haeresin radicitus extirpans. Quoniam enim nonnulli aqua in mysteriis usi sunt, ostendens quod et quando mysteria tradidit, tradidit et vinum, et quando post resurrectionem, absque mysteriis vulgarem mensam apposuit, usus est, inquit, vino ex genimine vitis: vitis autem vinum, non aquam generat;» et ex eo aquae in sacro sacrificio adiunctionem doctorem subvertere existimant: ut non ab hoc tempore in posterum ignorantia teneantur, patris sententiam orthodoxe aperimus. Cum enim improba Hydroparastatarum, hoc est, eorum qui aquae defensionem suscipiebant, antiqua esset haeresis, qui pro vino sola aqua in proprio sacrificio usi sunt, refellens hic vir divinus iniquam eiusmodi haeresis doctrinam, et ostendens quod directe apostolicae traditioni adversantur, id quod iam dictum est confirmavit. Quoniam autem et suae ecclesiae, ubi est illi pastoralis administratio tradita, aquam vino miscendam tradidit, quando incruentum peragi sacrificium oporteret, ex pretioso nostri redemptoris ac salvatoris Christi Dei latere ex sanguine et aqua contemperationem ostendens, quae in totius mundi

ante μιγνύντες vatic. 2. aperto errore. — 3) Χρυσοστόμον. Hom. 82. Opp. t. VII p. 784. — 4) μυστήρια παρέδωκε, οἶνον παρέδωκε, vallicell. vatic. 1, 2. barberin. quorum consensus facile restituenda esse duo ultima verba suadet. — 5) καὶ ante ψιλὴν om. Pedal. — 6) φησὶ om. barberin. — 7) ἐκ τούτου usque ad ἀνατρέπειν id. om. — 8) καὶ om. traperunt. Mansi, Bruns. barberin. — 9) ἀναγκάζων monac. οὕτως Balsam. — 10) διαδοχὴν Bevereg. — 11) ἰόντα vallicell. — 12) οἴνῳ om. Pedal. παραδέδωκεν vallicell. μίγνυσθαι Mansi, Bruns. — 13) θείας πλευρᾶς καὶ τιμίας. Balsam. Zonar. 14) ἐξεχύθη ead. Bevereg. allo verborum ordine. ἐξεχύθη column. Balsam. Zonar. Mansi, Bruns. — 15) πάσας δὲ ἐκκλησίας Pedal. N. B. πάσης δὲ ἐκκλ.

οἱ πνευματικοὶ φωστῆρες ἐξέλαμψαν, ἡ θεόσδοτος αὕτη τάξις κρατεῖ [16]. [καὶ γὰρ καὶ Ἰάκωβος ὁ κατὰ σάρκα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἀδελφὸς, ὃς [17] τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἐκκλησίας πρῶτος τὸν θρόνον ἐνεπιστεύθη [18], καὶ Βασίλειος ὁ τῆς Καισαρέων ἀρχιεπίσκοπος [19], οὗ τὸ κλέος κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην διέδραμεν, ἐγγράφως τὴν μυστικὴν ἡμῖν ἱερουργίαν παραδεδωκότες, οὕτω τελειοῦν ἐν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ [20] ἐξ ὕδατός τε καὶ οἴνου τὸ ἱερὸν ποτήριον ἐκδεδώκασι· καὶ οἱ ἐν Καρθαγένῃ συναχθέντες ὅσιοι πατέρες, οὕτω ῥητῶς ἐπεμνήσθησαν, ἵνα ἐν τοῖς ἁγίοις μηδὲν πλέον τοῦ σώματος καὶ τοῦ αἵματος τοῦ Κυρίου [21] προσενεχθείη, ὡς καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος παραδέδωκε, τουτέστιν ἄρτου καὶ οἴνου ὕδατι μεμιγμένου [22]] εἴ τις οὖν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, μὴ κατὰ τὴν παραδοθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἀποστόλων τάξιν [23] ποιεῖ, καὶ ὕδωρ οἴνῳ μιγνὺς, οὕτω τὴν ἄχραντον προσάγει [24] θυσίαν, καθαιρείσθω, ὡς ἀτελῶς τὸ μυστήριον ἐξαγγέλλων, καὶ καινίζων τὰ παραδεδομένα.

Κανὼν λγ΄. Ἐπειδήπερ ἔγνωμεν ἐν τῇ Ἀρμενίων [1] χώρᾳ μόνους ἐν κλήρῳ τοὺς ἐκ γένους ἱερατικοῦ καταστάττεσθαι [2], ἰουδαϊκοῖς ἔθεσιν ἑπομένων τῶν τοῦτο πράττειν ἐπιχειρούντων· τινὰς δὲ αὐτῶν καὶ μὴ ἀποκειρομένους ἱεροψάλτας καὶ ἀναγνώστας τοῦ θείου ναοῦ [3] καθίστασθαι· συνείδομεν, ὥστε ἀπὸ τοῦ νῦν μὴ ἐξεῖναι τοῖς εἰς κλῆρον βουλομένοις προάγειν [4] τινὰς, εἰς τὸ γένος ἀποβλέπειν τοῦ προχειριζομένου· ἀλλὰ δοκιμάζοντας [5], εἰ ἄξιοι εἶεν κατὰ τοὺς τεθέντας

vivificationem effusa est et peccatorum redemptionem; ut in omni etiam Ecclesia, ubi spiritalia lumina refulserunt, hic ordo divinitus traditus servatur (nam et Iacobus Christi Dei nostri secundum carnem frater, cui Hierosolymitanae ecclesiae thronus primum est creditus, et Basilius Caesariensium ecclesiae archiepiscopus, cuius gloria omnem terrarum orbem pervasit, mystico nobis in scriptis tradito sacrificio, ita peragendum in sacro ministerio ex aqua et vino sacrum calicem ediderunt; et qui Carthagine convenerunt sancti patres, adeo aperte et praecise mentionem fecere, ut in sanctis nihil plus quam corpus et sanguis Domini offeratur, ut ipse Dominus tradidit, hoc est panis et vinum aqua mixtum): si quis ergo episcopus, vel presbyter, non secundum traditum ab Apostolis ordinem facit, et aquam vino miscens, sic immaculatum offert sacrificium, deponatur, ut qui imperfecte mysterium enuntiat, et quae tradita sunt, innovat.

XXXIII. Quoniam cognovimus, in Armeniorum regione eos solum in cleri ordinem referri, qui sunt ex genere sacerdotali, iis qui hoc facere aggrediuntur, mores iudaicos sequentibus; nonnullos autem eorum, etiam non tonsos, sacros cantores et divini templi lectores constitui, decernimus ut deinceps non liceat iis qui volunt aliquos ad clerum adducere, ad eius qui ordinandus est, genus respicere; sed examinantes an digni sint

Balsam. Bevereg. Zonar. monac. barberin. vatic. 1, 2. — 16) ἐγκρατεῖ vatic. 2. — 17) ὃς om. Balsam. ὃς καὶ barberin. — 18) ἐπιστεύθη Mansi, Bruns. — 19) ἐπίσκοπος Balsam. Pedal. Zonar. καισαρέων ἐκκλησίας trapez. N. R. — 20) ἱερουργίᾳ column. — ἐξ ὕδατος καὶ οἴνου Balsam. Zonar. — 21) τοῦ κυρίου ξένον column. — 22) μιγνυμένου Mansi, Bruns. — 23) τάξιν Zonar. — 24) προσαγάγει. vatic. 1, 2. Cf. Carth. can. 86.

Can. XXXIII. 1) ἐν τῇ τῶν ἀρμενίων N. R. — 2) καταλέγεσθαι Pedal. κατάγεσθαι Balsam. Bevereg. ἰουδαικοῖς ἔθνεσι vatic. 3. — 3) ἀναγνώστας θείου νόμου Balsam. τοῦ θείου νόμου vatic. 2. monac. Balsam. Zonar. Mansi, Bruns. — 4) προσάγειν trapezunt. Bevereg. — 5) δοκιμάζοντας cum vatic. 2. ἄξιοί εἰσιν barberin. —

ἐν τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ὅρους, ἐν κλήρῳ καταλεγῆναι, τούτους ἐκκλησιαστικῶς [6] προχειρίζεσθαι, εἴτε καὶ ἐκ προγόνων γεγόνασιν ἱερέων, εἴτε καὶ μή. Ἀλλὰ μηδέ τινα τῶν ἁπάντων συγχωρεῖν, ἐπ' ἄμβωνος, κατὰ τὴν τῶν ἐν τῷ κλήρῳ [7] καταλεγομένων τάξιν, τοὺς θείους τῷ λαῷ λόγους ἀποφωνεῖν [8], εἰ μή τι ἂν ἱερατικῇ κουρᾷ χρήσηται ὁ τοιοῦτος, καὶ τὴν εὐλογίαν ὑπὸ τοῦ οἰκείου ποιμένος κανονικῶς ὑποδέξηται [9]. Εἰ δέ τις φωραθείη παρὰ τὰ προγεγραμμένα [10] ποιῶν, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν λδ΄. Καὶ τοῦτο δὲ τοῦ ἱερατικοῦ [1] κανόνος σαφῶς διαγορεύοντος, ὡς τὸ τῆς συνωμοσίας ἢ φρατρίας ἔγκλημα καὶ παρὰ τῶν ἔξω νόμων πάντη [2] κεκώλυται, πολλῷ δὲ μᾶλλον ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ τοῦτο γίνεσθαι ἀπαγορεύειν προσήκει· καὶ ἡμεῖς παραφυλάττειν [3] σπουδάζομεν ὡς εἴ [4] τινες κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ εὑρεθεῖεν ἢ συνομνύμενοι ἢ φρατριάζοντες, ἢ κατασκευὰς τυρεύοντες ἐπισκόπων ἢ συγκληρικῶν [5], ἐκπιπτέτωσαν πάντη τοῦ οἰκείου βαθμοῦ.

Κανὼν λε΄. Μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἁπάντων [1] μητροπολιτῶν, τελευτῶντος ἐπισκόπου, τελοῦντος ὑπὸ τὸν κατ' αὐτὸν θρόνον, τὰ αὐτοῦ πράγματα [2] ἢ τῆς κατ' αὐτὸν ἐκκλησίας ἀφαιρεῖσθαι ἢ σφετερίζεσθαι· ἀλλ' ὑπὸ παραφυλακὴν ἔστωσαν τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας, ἧς ὁ τελευτήσας ἐτύγχανε πρόεδρος, μέχρι τῆς ἑτέρου ἐπισκόπου προαγωγῆς [3], ἐκτὸς εἰ μὴ κληρικοὶ ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ οὐχ ὑπελείφθησαν· τηνικαῦτα γὰρ ὁ μητροπολίτης ταῦτα παραφυλάξει ἀμείωτα, τῷ χειροτονηθησομένῳ [4] ἐπισκόπῳ πάντα ἀποδιδούς [5].

qui iuxta exposita in sacris canonibus decreta, in cleri catalogum referantur, ecclesiastice promovere, sive sint ex maioribus orti sacerdotibus, sive non; sed etiam ut nulli ex omnibus liceat, ritu eorum qui sunt in clericorum ordinem relati, populo in suggestu divinas scripturas recitare, nisi is sacerdotali tonsura usus fuerit, et benedictionem a suo pastore canonice susceperit. Si quis praeter modo scripta facere deprehensus fuerit, deponatur.

XXXIV. Porro autem cum et hoc sacerdotalis canon aperte edicat, quod coniurationis vel sodalitatis crimen etiam ab externis legibus est omnino vetitum, et multo magis hoc fieri in Ecclesia prohibere oportet: nos quoque observare studemus, ut si qui clerici, aut monachi inventi sint vel coniurantes, vel sodalitates ineuntes, vel adversus episcopos vel conclericos aliquid struentes, e proprio gradu excidant.

XXXV. Nulli omnium metropolitanorum liceat, mortuo episcopo, qui eius throno subest, res eius, vel ipsius ecclesiae auferre, vel sibi vendicare; sed sint sub custodia cleri ecclesiae, cui defunctus praefuit, usque ad alterius episcopi promotionem, praeterquam si in eadem ecclesia non relicti sint clerici. Tunc enim metropolitanus ea non diminuta servabit, ordinando episcopo omnia reddens.

6) ἐκκλησιαστικῶς Zonar. Balsam. vatic. 1. monac. εἴτε ἐκ προγόν. barberin. — γεγόνασιν om. Balsam. — mox ἀπ' αὐτῶν monac. — 7) ἐν κλήρῳ vatic. 1. Balsam. Zonar. — 8) ἀναφωνεῖν vatic. 1, 2. monac. N. R. — 9) ὑποδέξοιτο N. R. — 10) προτεταγμένα vatic. 1, 2.

Can. XXXIV. 1) τοῦ ἱεροῦ vatic. 2, 3. Bruns. ἱερατικοῦ om. trapezunt. καὶ τοῦτο δὲ σαφῶς τοῦ ἱεροῦ καν. vallicell. vatic. 1. — 2) πάντως Balsam. Zon. πάντη om. trapezunt. Bevereg. Mansi Bruns. πάντων vatic. 3. — 3) φυλάττειν trapezunt. Bevereg. Mansi, Bruns. N. R. — 4) ὥστε εἴ τινες barberin. — 5) ἐπισκόποις ἢ συγκληρικοῖς barberin. melius, nisi legatur κατὰ ἐπισκόπων.

Can. XXXV. 1) τῶν πάντων Balsam. Bevereg. Mansi, Bruns. N. R. ἁπάντων om. vatic. 2. — 2) τὰ αὐτὰ πράγματα vatic. 1. — 3) παραγωγῆς trapezunt. Mansi, Bruns. barberin. — 4) τῷ χειροτονηθέντι Bevereg. Bruns. χειροτονησομένῳ vatic. 1. N. R. — 5) ἀποδοὺς barberin. vatic. 1, 3. Balsam.

Κανὼν λϛ´. Ἀνανεούμενοι [1] τὰ παρὰ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ καὶ βασιλίδι πόλει συναθροισθέντων [2], καὶ τῶν ἑξακοσίων τριάκοντα τῶν ἐν Χαλκηδόνι συναθροισθέντων νομοθετηθέντα, ὁρίζομεν ὥστε [3] τὸν Κωνσταντινουπόλεως θρόνον τῶν ἴσων ἀπολαύειν [4] πρεσβείων τοῦ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης θρόνου, καὶ ἐν τοῖς [5] ἐκκλησιαστικοῖς ὡς ἐκεῖνον μεγαλύνεσθαι πράγμασι, δεύτερον μετ' ἐκεῖνον ὑπάρχοντα, μεθ' ὃν ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων μεγαλοπόλεως ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ Ἀντιοχείας [6], καὶ μετὰ τοῦτον ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πόλεως.

Κανὼν λζ´. Ἐπειδὴ κατὰ διαφόρους καιροὺς βαρβαρικαὶ γεγόνασιν ἔφοδοι, καὶ πλεῖσται πόλεις ἐντεῦθεν ὑποχείριοι τοῖς ἀνόμοις κατέστησαν, ὡς ἐντεῦθεν μὴ δυνηθῆναι τὸν τῆς τοιαύτης πόλεως πρόεδρον μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ χειροτονίαν τὸν οἰκεῖον θρόνον καταλαβεῖν, καὶ ἐν αὐτῷ [1] ἱερατικῇ καταστάσει ἐνιδρυνθῆναι [2]· καὶ οὕτω κατὰ τὸ κρατῆσαν ἔθος τὰς χειροτονίας καὶ πάντα ἃ τῷ ἐπισκόπῳ ἀνήκει πράττειν τε καὶ μεταχειρίζεσθαι· ἡμεῖς τὸ τίμιον καὶ σεβάσμιον τῇ ἱερωσύνῃ φυλάττοντες, καὶ μηδαμῶς πρὸς λύμην τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαίων τὴν ἐθνικὴν ἐπήρειαν ἐνεργεῖσθαι βουλόμενοι, τοῖς οὕτω χειροτονηθεῖσι, καὶ διὰ τὴν προκειμένην αἰτίαν ἐν τοῖς ἑαυτῶν μὴ ἐγκαταστᾶσι [3] θρόνοις, τὸ ἀπροκριμάτιστον [4] τηρεῖσθαι, συνεωράκαμεν, ὥστε καὶ χειροτονίας κληρικῶν διαφόρων κανονικῶς ποιεῖν, καὶ τῇ τῆς προεδρίας αὐθεντίᾳ κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον

XXXVI. Renovantes, quae a sanctis centum et quinquaginta patribus, qui in hac a Deo conservanda et regia urbe convenerunt, et sexcentis triginta qui Chalcedone convenere, constituta sunt, decernimus, ut thronus Constantinopolitanus aequalia privilegia cum antiquioris Romae throno obtineat, et in ecclesiasticis negotiis ut ille magnificat, ut qui sit secundus post illum. Post quem, magnae Alexandrinorum civitatis numeretur thronus, deinde Antiochiae, et post eum Hierosolymitanae civitatis.

XXXVII. Quoniam diversis temporibus barbaricae incursiones fuere, et ex eo plurimae civitates ab iniquis et exlegibus subiugatae fuere, ut ideo non possit eius civitatis praesul, postquam ordinatus fuerit, suum thronum apprehendere, et in eo in sacerdotali constitutione collocari, et sic pro ea quae invaluit consuetudine, ordinationes et omnia quae ad episcopum pertinent, agere et tractare: nos honorem ac venerationem sacerdotio servantes, et gentilem iniuriam nequaquam ad ecclesiasticorum iurium perniciem posse quidquam agere volentes, eis qui sic ordinati sunt, et propter praedictam causam in suis thronis non sunt constituti, ut absque ullo ex ea re praeiudicio conserventur, decrevimus: ut et diversorum clericorum ordinationes canonice faciant, et pontificatus auctoritate secundum proprios fines utantur, et sit firma ac legitima quaecumque sub

Can. XXXVI. 1) ἀνανεούμενοι vatic. 1. — 2) συνελθόντων trapezunt. vallicell. Mansi Balsam. Zonar. Bever. Bruns. Rh. N. R. — 3) ὥστε om. Bever. — 4) ἀπολαβεῖν Balsam. — 5) καὶ τοῖς trapezunt. — 6) ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ ἀντιοχείας om. Balsam. ὁ τῆς ἀντιοχέων vallicell. barberin. Mansi. ὁ ἀντιοχέων column. Bruns.

Can. XXXVII. 1) καὶ ἐν αὐτῇ vatic. 1. — 2) ἐνιδρυθῆναι Rhalli. — 3) ἐγκατασταθεῖσι monac. μὴ καταστᾶσι Mansi, Bruns. — 4) Vox corrupta. ἀπόκριτον vat. 1, 2, 3. vallicell. barberin. monac. ἀπρόκριτον trapezunt. column. Balsam. Zonar. Mansi, Bruns. ἀπόκριτον mosquens. in textu; in marg. vero notatur: γρ.

κεχρῆσθαι, καὶ βεβαίαν καὶ νενομισμένην εἶναι πᾶσαν ὑπ' αὐτῶν προϊοῦσαν διοίκησιν· οὐ γὰρ ὑπὸ τοῦ [5] τῆς ἀνάγκης καιροῦ τῆς ἀκριβείας [6] περιγραφείσης, ὁ τῆς οἰκονομίας ὅρος [7] περιορισθήσεται.

Κανὼν λη'. Τὸν ἐκ τῶν πατέρων ἡμῶν [1] τεθέντα κανόνα καὶ ἡμεῖς παραφυλάττομεν, τὸν οὕτω διαγορεύοντα· Εἴ τις ἐκ βασιλικῆς ἐξουσίας ἐκαινίσθη πόλις, ἢ αὖθις καινισθείη, τοῖς πολιτικοῖς καὶ δημοσίοις τύποις καὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων τάξις [2] ἀκολουθείτω.

Κανὼν λθ'. Τοῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ τῆς Κυπρίων [1] νήσου προέδρου, ἅμα τῷ οἰκείῳ λαῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλησπόντιον ἐπαρχίαν, διά τε τὰς βαρβαρικὰς ἐφόδους, διά τε τὸ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ καθαρῶς τοῖς σκήπτροις τοῦ χριστιανικωτάτου κράτους ὑποταγῆναι, τῆς εἰρημένης μεταναστάντος [2] νήσου, προνοίᾳ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ μόχθῳ τοῦ φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως, συνορῶμεν ὥστε ἀκαινοτόμητα διαφυλαχθῆναι [3] τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συνελθόντων θεοφόρων πατέρων τῷ θρόνῳ [4] τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια, ὥστε τὴν νέαν Ἰουστινιανούπολιν τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινουπόλεως [5] καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ καθιστάμενον θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, πάντων προεδρεύειν τῶν τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας, καὶ ὑπὸ τῶν οἰκείων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν· τὰ γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ ἔθη καὶ οἱ θεοφόροι ἡμῶν πατέρες παραφυλάττεσθαι διεγνώκασι· τοῦ τῆς Κυζικηνῶν [6] πόλεως ἐπισκόπου

iis procedit administratio. Non enim a tempore necessitatis exacta iuris observatione circumscripta, dispensationis terminus definietur.

XXXVIII. Canonem, qui a patribus nostris factus est, nos quoque observamus, qui sic edicit: Si qua civitas ab imperatoris potestate innovata est, vel rursus innovata fuerit, civiles ac publicos typos ecclesiasticarum quoque rerum ordo consequatur.

XXXIX. Cum frater et comminister noster Ioannes, insulae Cypri praesul, una cum suo populo in Hellesponticam provinciam, et propter barbaricas incursiones, et ut a gentilium servitute liberarentur, et christianissimae potentiae sceptris pure subiicerentur, a praedicta insula emigraverit, clementis Dei providentia, et pii Deique amantis imperatoris nostri labore, constituimus, ut citra ullam innovationem serventur quae a divinis patribus, qui Ephesi convenerunt, praedicti viri throno privilegia concessa sunt, ut nova Iustinianopolis Constantinopolis ius habeat, et qui in ea constituitur in primis pius ac religiosissimus episcopus, praesit omnibus Hellespontiorum provinciae episcopis, et a suis episcopis eligatur, ex antiqua consuetudine. Mores enim, qui sunt in unaquaque ecclesia, divini etiam nostri patres servandos censuerunt. Cyzicenorum civitatis epi-

ἀχρημάτιστον. — 5) ἀπὸ τοῦ trapezunt. — 6) καὶ τῆς ἀκριβείας Ped. N. R. — 7) τρόπος περιορισθήσεται monac. vatic. 1.

Can. XXXVIII. 1) ἡμῶν om. trapezunt. Bevereg. Mansi, Bruns. — 2) ἡ τάξις vallicell. Balsam. Zonar.

Can. XXXIX. 1) Κύπρου trapezunt. Bevereg. N. R. — 2) Μεταστάντος Mansi, Bruns. — 3) φυλαχθῆναι vatic. 1. Mansi, Bruns. — 4) τῷ θρόνῳ Balsam. — 5) Τῆς κωνσταντινων πόλεως vallicell. qua elegantissima scriptura mirum in modum confirmatur ad hunc ipsum locum Harduini divinatio, nisi quis eum aliquo codice abscondito clam usum tripodis instar fuisse, male suspicari maluerit. Ego vero receptum vix non mutavi textum. — 6) Κυζικηνῶν ἐπαρχίας καὶ πόλεως

ὑποκειμένου τῷ προέδρῳ [7] τῆς εἰρημένης Ἰουστινιανουπόλεως, μιμήσει τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἐπισκόπων, τῶν ὑπὸ τὸν λεχθέντα θεοφιλέστατον πρόεδρον Ἰωάννην· ὑφ' οὗ, χρείας καλούσης, καὶ ὁ τῆς αὐτῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπίσκοπος χειροτονηθήσεται.

Κανὼν μ'. Ἐπειδὴ [1] τῷ Θεῷ κολλᾶσθαι [2] διὰ τῆς ἐκ τῶν τοῦ βίου θορύβων ἀναχωρήσεως, λίαν ἐστὶ σωτήριον, χρὴ μὴ ἀνεξετάστως ἡμᾶς παρὰ τὸν καιρὸν [3] τοὺς τὸν μονήρη βίον αἱρουμένους [4] προσίεσθαι· ἀλλὰ τὸν παραδοθέντα ἡμῖν παρὰ τῶν πατέρων καὶ ἐν αὐτοῖς φυλάττειν ὅρον, ὥστε τὴν ὁμολογίαν τοῦ κατὰ Θεὸν βίου τότε προσίεσθαι δεῖ [5], ὡς ἤδη βεβαίαν καὶ ἀπὸ γνώσεως [6] καὶ κρίσεως γινομένην, μετὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν [7]. Ἔστω τοίνυν ὁ μέλλων τὸν μοναχικὸν ὑπέρχεσθαι ζυγὸν, οὐχ ἧττων ἢ δεκαετὴς, ἐν τῷ προέδρῳ κειμένης καὶ τῆς ἐπὶ τούτῳ δοκιμασίας, εἰ τὸν χρόνον αὐτῷ αὐξηθῆναι λυσιτελέστερον ἡγεῖται πρὸς τὴν ἐν τῷ μονήρει βίῳ εἰσαγωγὴν καὶ κατάστασιν. Εἰ γὰρ καὶ ὁ μέγας Βασίλειος ἐν τοῖς ἱεροῖς αὐτοῦ κανόσι, τὴν ἑκουσίως ἑαυτὴν προσάγουσαν [8] τῷ Θεῷ [9] καὶ τὴν παρθενίαν ἀσπαζομένην, τὸν ἑπτακαιδέκατον διανύουσαν χρόνον, τῷ τῶν παρθένων τάγματι ἀριθμεῖσθαι νομοθετεῖ· ἀλλ' οὖν τῷ περὶ τῶν χηρῶν τε καὶ διακονισσῶν παραδείγματι παρακολουθήσαντες [10], εἰς τὸν εἰρημένον χρόνον ἀναλόγως [11] τοὺς τὸν μονήρη βίον ἑλομένους περιεστήσαμεν. Ἐν γὰρ τῷ θείῳ ἀποστόλῳ [12] γέγραπται [13], ἑξήκοντα

scopo, praedictae Iustiniani civitatis subiecto existente, ad imitationem reliquorum omnium episcoporum, qui subsunt praedicto Dei amantissimo praesuli Ioanni, a quo, cum usus postulaverit, etiam ipsius Cyzicenorum civitatis episcopus ordinabitur.

XL. Quoniam Deo haerere per secessum ex vitae strepitu ac perturbatione, valde est salutare, oportet nos non sine examinatione habita, eos qui vitam monasticam eligunt, intempestive admittere; sed nobis a patribus traditum decretum in eis quoque servare, ut vitae secundum Deum professionem, ut iam firmam et a scientia ac iudicio factam tunc admittamus, post rationis complementum. Qui ergo monachicum iugum est subiturus, ne sit minor quam decem annos natus, eius quoque rei examinatione in praesulis arbitrio sita, an augeri tempus conducibilius existimet, ad introductionem et constitutionem in vita monastica. Etsi enim etiam magnus Basilius, in sacris suis canonibus, eam quae se sua sponte Deo offert, et virginitatem complectitur, si septimum decimum annum compleverit, in virginum ordinem referendam esse statuit: sed tamen de viduis et diaconissis exemplum secuti, in dictum tempus, analogia et proportione habita, eos qui vitam monasticam elegerunt, deduximus. In divino enim Apostolo scriptum est,

barberin. Κυζικινῶν vatic. 2.—7) τοῦ προέδρου vatic. 1.

Can. XL. 1) Περὶ μοναχῶν καὶ μοναστριῶν vatic. 1 et duo vallicell. neque ego velim te citius fugiat huiusmodi titulus quo iterum proditur privati cuiusdam operis per otium in partes divisi indoles apertissima. —2) προσκολλᾶσθαι vatic. 3. —3) ἢ παρὰ τὸν καιρὸν column. —4) προαιρουμένους trapezunt. ἐπαγγελμένους Mansi, Bruns. —5) δεῖ om. Bevereg. Zonar. —6) γνώμης οἰκείας column. vallicell. vatic. 2. γνώμης barberin. Pedalion. γινομένης vatic. 2.—7) συμπλήρωσιν Mansi cancellavit et stellula, nescio qua licentia, locum implevit vacuum.—8) προσαγαγοῦσαν trapezunt. Mansi, Bruns.—9) τῷ κυρίῳ vatic. 1.—10) κατακολουθήσαντες column. barberin. vallicell. vatic. 3. Balsam. Zonar. N. B.—11) ἀλόγως vatic. 3.—12) ἀποστόλῳ I Tim. V, 9. —13) λεγει vatic. 3. —

ἐτῶν τὴν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καταλέγεσθαι χήραν· οἱ δὲ ἱεροὶ κανόνες τεσσαράκοντα ἐτῶν τὴν διακόνισσαν χειροτονεῖσθαι παραδεδώκασι, τὴν ἐκκλησίαν χάριτι θείᾳ κραταιοτέραν γενομένην, καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω βαίνουσαν ἑωρακότες, καὶ τὸ τῶν πιστῶν πρὸς τὴν τῶν θείων ἐντολῶν τήρησιν πάγιόν τε καὶ ἀσφαλές· ὅπερ καὶ ἡμεῖς ἄριστα κατανοήσαντες, ἀρτίως [14] διωρισάμεθα, τὴν εὐλογίαν τῆς χάριτος τῷ μέλλοντι τῶν κατὰ Θεὸν ἀγώνων ἐνάρχεσθαι, ὥσπερ τίνα σφραγῖδα, ταχέως ἐνσημαινόμενοι, ἐντεῦθεν αὐτὸν πρὸς τὸ μὴ ἐπὶ πολὺ ὀκνεῖν [15] καὶ ἀναδύεσθαι προβιβάζοντες [16], μᾶλλον μὲν οὖν καὶ πρὸς τὴν τοῦ ἀγαθοῦ παρορμῶντες ἐκλογὴν καὶ κατάστασιν [17].

Κανὼν μα΄. Τοὺς ἐν πόλεσιν ἢ χωρίοις ἐν ἐγκλειστραις βουλομένους [1] ἀναχωρεῖν, καὶ ἑαυτοῖς καταμόνας προσέχειν, πρότερον ἐν μοναστηρίῳ εἰσιέναι δεῖ, καὶ τὴν ἀναχωρητικὴν παιδοτριβεῖσθαι διαγωγὴν, καὶ ἐπὶ τριετῆ χρόνον τῷ τῆς μονῆς ἐξάρχοντι ἐν φόβῳ Θεοῦ ὑποτάττεσθαι, καὶ τὴν κατὰ πάντα, ὡς προσῆκεν [2], ὑπακοὴν ἐκπληροῦν, καὶ οὕτως ὁμολογοῦντας περὶ τῆς ἐν τῷ τοιούτῳ βίῳ προαιρέσεως, καὶ ὡς ἐξ ὅλης καρδίας ἑκουσίως τοῦτον ἀσπάζονται, ὑπὸ τοῦ κατὰ τόπον δοκιμάζεσθαι [3] προέδρου· εἶθ' οὕτως ἐφ' ἕτερον ἐνιαυτὸν ἔξωθεν προσκαρτερεῖν τῆς ἐγκλείστρας, ὡς ἂν ὁ σκοπὸς αὐτῶν πλειόνως φανερωθείη [4] (τηνικαῦτα γὰρ πληροφορίαν παρέξουσιν, ὡς οὐ κενὴν θηρώμενοι δόξαν, ἀλλὰ δι' αὐτὸ τὸ ὄντως καλὸν τὴν ἡσυχίαν ταύτην μεταδιώκουσι [5])· μετὰ

LX. annorum viduam in Ecclesia eligendam; sacri autem canones, quadraginta annorum diaconissam ordinandam esse statuerunt, cum Dei Ecclesiam, Dei gratia, potentiorem ac robustiorem evasisse, ut ulterius procedere vidissent, fideliumque in divinorum mandatorum observatione firmitatem ac stabilitatem. Quod quidem cum nos quoque optime intellexissemus, inde modo statuimus, benedictionem gratiae ei qui certamina secundum Deum aggressurus est, veluti quoddam signaculum celeriter imprimentes, hinc eum ad non diu cunctandum ut tergiversandum inducentes, vel potius etiam ad boni electionem et constitutionem incitantes.

XLI. Eos, qui in urbibus vel vicis, in clausuris volunt secedere, et sibi ipsis separatim, seu in solitudine, mentem adhibere, prius quidem in monasterium ingredi oportet, et anachoreticam, hoc est, ab aliis separatam ac semotam vivendi rationem exercere, et spatio triennii, ei qui mansioni praeest, in Dei timore parere, obedientiam in omnibus, ut aequum est, implere, et ita de eius vitae eligendae instituto profitentes, et quod eam ex toto corde, sua sponte amplectuntur, ab eius loci praesule examinari: deinde sic alio anno extra clausuram fortiter se gerere, ut scopus eorum evadat manifestior (tunc enim plene atque perfecte significabunt, quod non inanem gloriam captantes, sed propter ipsum re vera pulchrum ac honestum, hoc silentium persequuntur);

14) ἀρτίως δὲ vatic. 3. — 15) πρὸς τὸ ἐπὶ μήκιστον μὴ ὀκνεῖν column. — 16) προσβιάζοντες vatic. 2. προσβιβάζοντες column. Pedal. — 17) καὶ κατάσχεσιν vatic. 3.

Can. XLI. 1) τοῖς ... βουλομένοις Pedal. barberin. vatic. 3. — 2) ὡς προσῆκον Balsam. ὡς προσήκει Bevereg. N. R. — 3) κατὰ τὸν τόπον vallicell. vatic. 3. Zonar. Balsam. N. R. κατὰ τὸν τόπον δοκιμάσαι column. Pedal. Bevereg. — 4) φανερωθείη ὁ περὶ ἐγκλείστρας barberin. — 5) διώκουσι Bevereg. τοῦ τοσούτου χρόνου

δὲ τὴν τοσούτου χρόνου συμπλήρωσιν, εἰ τῇ αὐτῇ προαιρέσει ἐμμένοιεν, [6] ἐγκεκλεῖσθαι [7] αὐτοὺς, καὶ μηκέτι τούτοις ἐξεῖναι, ὅτε βούλονται [8], τῆς τοιαύτης καταμονῆς ἀφίστασθαι· ἐκτὸς εἰ μὴ διὰ κοινὴν λυσιτέλειαν καὶ ὠφέλειαν [9], ἢ ἑτέραν ἀνάγκην πρὸς θάνατον αὐτοὺς βιαζομένην, πρὸς τοῦτο ἕλκοιντο, καὶ οὕτω μετ' εὐλογίας τοῦ κατὰ τόπον [10] ἐπισκόπου· τῶν δὲ εἰρημένων προφάσεων δίχα ἐγχειροῦντας ἐκ τῶν καταγωγίων αὐτῶν ἐξιέναι, πρωτοτύπως μὲν ἄκοντας αὐτοὺς καθειργνύειν [11] ἐν τῇ εἰρημένῃ εἱρκτῇ, ἔπειτα δὲ νηστείαις καὶ ἑτέραις σκληραγωγίαις αὐτοὺς θεραπεύειν, εἰδότας, κατὰ τὸ γεγραμμένον [12], ὡς· Οὐδεὶς βαλὼν [13] τὴν χεῖρα αὐτοῦ [14] ἐπ' ἄροτρον, καὶ στραφεὶς εἰς τὰ ὀπίσω, εὔθετός ἐστιν εἰς τὴν βασιλείαν [15] τῶν οὐρανῶν [16].

Κανὼν μβ'. Τοὺς λεγομένους ἐρημίτας, οἵ τινες μελανειμονοῦντες, καὶ τὰς κεφαλὰς κομῶντες, περιάγουσι τὰς πόλεις, μεταξὺ ἀνδρῶν λαϊκῶν καὶ γυναικῶν ἀναστρεφόμενοι, καὶ τὸ οἰκεῖον ἐπάγγελμα καθυβρίζοντες, ὁρίζομεν, εἰ μὲν αἱροῦνται, τὰς κόμας ἀποκειράμενοι, τὸ τῶν λοιπῶν μοναχῶν ἀναδέξασθαι σχῆμα, τούτους ἐν μοναστηρίῳ [1] ἐγκαθίστασθαι, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς ἐγκαταλέγεσθαι [2]· Εἰ δὲ μὴ τοῦτο προέλοιντο, παντάπασιν αὐτοὺς τῶν πόλεων ἀπελαύνεσθαι, καὶ τὰς ἐρήμους οἰκεῖν, ἐξ ὧν καὶ τὰς ἐπωνυμίας [3] ἑαυτοῖς ἀνεπλάσαντο.

Κανὼν μγ'. Ἐξὸν ὑπάρχει [1] Χριστιανῷ τὸν ἀσκητικὸν ἑλέσθαι βίον, καὶ τὴν πολυτάραχον [2] ζάλην τῶν βιωτικῶν πραγμάτων ἀποθέμενον [3], ἐν μοναστη-

post tanti autem temporis complementum, si in eodem eligendae vitae instituto permaneant, includi ipsos, et eis non amplius licere, quando etiam voluerint, ex tali mansione egredi, praeterquam si propter communem utilitatem, vel aliam necessitatem ad mortem urgentem, ad id trahantur, ita cum benedictione episcopi eius loci. Qui autem sine his iam dictis causis ex suis habitaculis exire aggrediuntur, primo quidem vel invitos dicta clausura coerceri, deinde ieiuniis et aliis afflictionibus ipsos curare, scientes, quomadmodum scriptum est, quod « nemo qui manum suam aratro immisit, et retro conversus est, est aptus regno coelorum. »

XLII. Eos qui dicuntur eremitae, qui quidem nigris vestibus induti, et capite comati urbes obeunt, et cum viris laicis ac mulieribus versantur, et propriae professioni faciunt iniuriam, statuimus, si elegerint quidem tonsis comis reliquorum monachorum amictum suscipere, eos in monasterio constitui, et inter fratres referri. Quod si hoc non elegerint, eos omnino ex urbibus expelli, et solitudines, quae eremi dicuntur, habitare, ex quibus sibi etiam denominationes confinxere.

XLIII. Licet omni Christiano vitam asceticam eligere, et rerum mundanarum vehe-

barberin. — 6) ἐμμένουσιν barberin.—7) ἐγκλεισθῆναι trapezunt. Bevereg. Mansi, Bruns. N. R. ἐγκατακλεῖσθαι barberin.—8) ὅτε καὶ βούλονται trapezunt. Mansi, Bruns. ὅτε ἂν βούλωνται barberin. vatic. 2.—9) καὶ ὠφέλειαν om. Bevereg.—10) κατὰ τὸν τόπον Balsam. Zonar. N. R.—11) καθείργειν column.—12) γεγραμμένον Luc. IX, 62.—13) Sic nostri, dum alibi ἐπιβαλὼν vel ἐπιβάλλων constanter.—14) αὐτοῦ om. vatic. 2, Balsam.—15) ἐν τῇ βασιλείᾳ id.—16) τοῦ θεοῦ vatic. 1.

Can. XLII. 1) τούτους ἐν μοναστηρίοις vatic. 1, 2.—2) συγκαταλέγεσθαι vatic. 1.—3) καὶ τὴν ἐπωνυμίαν vatic. 1. barberin. vatic. 2, 3. Balsam. Zonar. Pedal. N. R.

Can. XLIII. 1) ὑπάρχει Balsam.—παντὶ χριστιανῷ vatic. 1. vallicell. Hervet.—2) πολυτάραχον ζάλην vallicell. — 3) ἀποθεμένῳ trapezunt. Mansi, Bruns.

ρίῳ εἰσιέναι, καὶ κατὰ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἀποκαρῆναι, κἂν ἐν οἱῳδήποτε πταίσματι ἁλῷ· ὁ γὰρ σωτὴρ ἡμῶν Θεὸς ἔφη· Τὸν ἐρχόμενον πρός με, οὐ μὴ ἐκβάλω ἔξω [4]. Ὡς οὖν τῆς μοναχικῆς πολιτείας τὴν ἐν μετανοίᾳ στηλογραφούσης ζωὴν [5] ἡμῖν, τῷ γνησίως ταύτῃ προστιθεμένῳ συνευδοκοῦμεν, καὶ οὐδεὶς αὐτὸν παρεμποδίσει [6] τρόπος πρὸς τὴν τοῦ οἰκείου σκοποῦ ἀποπλήρωσιν.

Κανὼν μδ'. Μοναχὸς [1] ἐπὶ πορνείᾳ ἁλοὺς, ἢ πρὸς γάμου κοινωνίαν καὶ συμβίωσιν γυναῖκα ἀγόμενος [2], τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις κατὰ τοὺς κανόνας [3] ὑποβληθήσεται.

Κανὼν με'. Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, ἔν τισι γυναικείοις [1] μοναστηρίοις τὰς μελλούσας τοῦ ἱεροῦ ἐκείνου καταξιοῦσθαι σχήματος, πρότερον σηρικαῖς [2] καὶ παντοίαις στολαῖς, ἔτι μὴν [3] καὶ κοσμίοις χρυσῷ καὶ λίθῳ πεποικιλμένοις, ὑπὸ τῶν προσαγόντων αὐτὰς περιστέλλεσθαι, καὶ οὕτω τῷ θυσιαστηρίῳ προσιούσας, ἐκδιδύσκεσθαι [4] τὴν τοσαύτην τῆς ὕλης ἀμφίασιν, παραχρῆμά τε γίνεσθαι ἐπ' αὐταῖς τὴν τοῦ σχήματος εὐλογίαν, καὶ τὸ μέλαν αὐτὰς ἔνδυμα ἀμφιέννυσθαι· ὁρίζομεν [5], ὥστε μηκέτι ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο γίνεσθαι· οὐδὲ γὰρ εὐαγὲς ὑπάρχει [6] τὴν ἤδη διὰ τῆς οἰκείας προαιρέσεως ἀποθεμένην πᾶσαν τὴν τοῦ βίου τερπνότητα, καὶ ἀσπασαμένην τὴν κατὰ Θεὸν πολιτείαν, καὶ βεβαιώσασαν ταύτην λογισμοῖς ἀκλινέσιν, καὶ οὕτω τῷ μοναστηρίῳ προσελθοῦσαν, αὖθις εἰς

monti deposita tompestate, monasterium ingredi, atquo instar monachi tonderi, in quacumquo prolopsionе deprehensus fuerit. Servator enim noster Deus inquit: « Eum qui ad me venit, non eiiciam foras.» Quum igitur monastica institutio nobis vitam in poenitentia actam describat, ei qui ad illud germano ac sincere accedit, acquiescimus ac favemus, nec ulli ei mores impedimentum afferent, quominus proprium scopum adimpleat.

XLIV. Monachus fornicationis convictus, vel qui ad matrimonii communionem vitaeque societatem uxorem duxit, fornicatorum poenis secundum canones subiicietur.

XLV. Quoniam intelleximus, in nonnullis mulierum monasteriis, mulieres quae sacro illo amictu dignae habentur, prius sericis et omnis generis vestibus, praeterea autem et mundis, auro et gemmis variatis, ab iis qui illas ducunt, exornari, et sic ad altare accedentes, exui tanto opum apparatu, et statim illis fieri habitus benedictionem, illasque nigro amictu indui: statuimus ne hoc deinceps fiat. Neque enim fas est, ut quae iam propria voluntate omnem vitae iucunditatem deposuit, et eam quae est secundum Deum, vitam agendae rationem amplexa est, firmisque ac stabilibus rationibus eam confirmavit, et ita ad monasterium accessit, per eum qui interit ac fluit mundum, ea

—4) ἔξω. Ioan. VI. 37.—5) τῆς ἐν μεταν. στηλογραφούσης ἡμῖν, omisso ζωὴν, Zonar Balsam. ἐν μετανοίᾳ ζωῆς στηλογραφούσης ἡμῖν vatic. 1.—6) παρεμποδίσει vatic. 1. vallicell.

Can. XLIV. 1) ὁ ἐπὶ πορνείᾳ Bevereg. N. R.—2) ἀγαγόμενος trapezunt. Mansi, Bruns.—3) κατὰ τὸν κανόνα vatic. 1. vallicell.

Can. XLV. 1) ἔν τισι εὐαγέσι γυναικείοις vatic. 1.—2) σηρικοῖς barberin. καὶ ἑτέραις παντοίαις vatic. 1. barberin. vallicell. vatic. 2.—3) μὴ Bruns. neglecta correctione quam Mansi sponte ministrabat.—4) ἐνδεδύσκεσθαι barber.—5) ὁρίσαμεν Balsam. Zonar.—6) ὑπάρχει om. Balsam.—διὰ τὸ τῆς οἰκείας vatic. 2.

ἀνάμνησιν διὰ τοῦ τοιούτου φθαρτοῦ τε καὶ ῥέοντος κόσμου ἐλθεῖν, ὧν ἤδη ἐποιήσατο λήθην· ἐκ τούτου τε ἀμφίβολον καταστῆναι, καὶ τὴν ψυχὴν ἐκταραχθῆναι δίκην κυμάτων ἐπικλυζόντων, καὶ τῇδε κἀκεῖσε περιστρεφόντων, ὡς μήτε δάκρυον ἔστιν·ὅτε λοιπὸν ἀφιεῖσαν [7], καὶ τὴν [8] ἐν τῇ καρδίᾳ διὰ τοῦ σώματος κατάνυξιν ἐπιδείξασθαι· ἀλλ' εἰ καὶ βραχύ τι, ὡς εἰκὸς, ἐκπηδήσειε δάκρυον, μὴ μᾶλλον τῆς [9] διὰ τὸν ἀσκητικὸν ἀγῶνα διαθέσεως χάριν, ἢ διὰ τὸ τὸν κόσμον [10] καὶ τὰ ἐν τῷ κόσμῳ καταλιπεῖν [11], παρὰ τοῖς ὁρῶσι τοῦτο παρελθὸν [12] λογισθῆναι.

Κανὼν μϛ'. Αἱ τὸν ἀσκητικὸν αἱρούμεναι βίον, καὶ ἐν μοναστηρίῳ [1] καταταττόμεναι [2], καθόλου μὴ προϊέτωσαν. Εἰ δέ τις ἀπαραίτητος αὐτὰς ἀνάγκη πρὸς τοῦτο ἕλκοι, μετ' εὐλογίας καὶ ἐπιτροπῆς [3] τῆς προεστώσης τοῦτο πραττέτωσαν· καὶ τότε μὴ μόναι καθ' ἑαυτὰς, ἀλλὰ μετά τινων πρεσβυτίδων καὶ πρωτευουσῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ, μετ' ἐντολῆς τῆς καθηγουμένης· παντελῶς δὲ αὐτὰς [4] ἐξωκοιτεῖν οὐκ ἔξεστιν. Ἀλλὰ καὶ ἄνδρες οἱ τὸν μονήρη μετερχόμενοι βίον, χρείας ἐπειγούσης [5], καὶ αὐτοὶ μετ' εὐλογίας τοῦ τὴν ἡγουμενείαν ἐμπεπιστευμένου προϊέτωσαν·ὥστε οἱ παραβαίνοντες τὸν νῦν ὁρισθέντα παρ' ἡμῶν ὅρον, εἴτε ἄνδρες εἶεν, εἴτε γυναῖκες, προσφόροις ἐπιτιμίοις ὑποβληθήτωσαν.

Κανὼν μζ'. Μήτε δὲ ἐν ἀνδρῴῳ [1] μοναστηρίῳ γυνὴ, μήτε ἐν γυναικείῳ [2]

querum iam nblita erat, in memeriam revocet, et ex eo anceps reddatur, et eius anima perturbetur instar exundaetium fluctuum, bucqun nt illnc versantium, ut nec reliquam eennunquam lacrymam emittees, cordis per corpus compunctionem esteedat; sed et si exigua aliqua, ut est consentaneum, lacryma exilierit, non magis propter affectienem quam habet nb asceticum certamen, quam propterea quod mundum et mundana relinquat, ea a videntibus profluxisse putetur.

XLVI. Quae vitam asceticam eligunt, et in monasteriis sunt constitutae, ne omnine progrediantur. Si qua autem inexnrabilis necessitas ad hoc trabit, cum benedictieoe et permissione eius quae praeest, hoc agant: tuncque nen solae, per se, sed cum aliquibus vetulis, et quae in monasterie primae sint, cum mandato eius quae praefecta est. Eis autem omnino extra cubare neo licet. Sed et viri qni vitam monasticam persequuntur, urgente necessitate, et ipsi cum benedictione nius cui regimen creditum est, procedant. Quamobrem qni transgrediuntur id quod est nunc a nebis decretum, sive sint viri, sive mulieres, convenientibus poenis subiiciantur.

XLVII. Neque mulier in virorum menasterie, neque vir in mulierum dermiat. Extra

7) ἐπαφιεῖσαν vatic. 1, vallicell.—ἀφιεῖσαν τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ trapezunt. Pedal. N. R. Hic plane singularis scriptura est vatic. 2, neque uno rupta vulnere: μήτε δάκρυον ἔχει (ἔχειν?) ὅτι (cod. ὅται) λοιπὸν ἀφιεῖσαν τὴν ἐν τῇ καρδίᾳ.—8) καὶ om. ante τὴν vallicell. trapezunt. Pedal. — 9) μὴ μᾶλλόν τις barberin. tam aperte quam inepte: en idipsum tamen habent et vulgatus Balsamon et Zonaras.— 10) διαθέσεως τὴν χάριν, ἢ παρὰ τὸ τὸν κόσμον vatic. 2.—11) a voce καταλιπεῖν ultima omnia om. Bruns. et Mansi. — 12) προελθὸν Bevereg. προελθεῖν vatic. 2, N. R.

Can. XLVI. 1) Ἐν μοναστηρίοις trapezunt. Bevereg. N. R.—2) καταττόμεναι mutila vox in vulgato Balsamonis libro.—3) προτροπῆς trapezunt.—4) αὐταῖς cum vatic. 1. monac. Balsamon. Zonar. αὐταῖς Rh. alii. —5) κατεπειγούσης monac.

Can. XLVII. 1) Ἀνδρείῳ vallicell. vatic. 2. barberin. Balsam. Zonar. Bevereg. N. R.—μήτε δὲ ἐν ἀνδρείῳ vatic. 3.—2) γυναικείῳ μοναστηρίῳ vatic. 2.—

ἀνὴρ καθευδέτω· παντὸς γὰρ προσκόμματος καὶ σκανδάλου εἶναι ἔξω δεῖ τοὺς πιστοὺς, καὶ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπρόσεδρον [3] τῷ Κυρίῳ τὸν ἑαυτῶν εὐθετίζειν βίον. Εἰ δέ τις τοῦτο πράξει [4], εἴτε κληρικὸς εἴη, εἴτε λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν μη'. Ἡ τοῦ πρὸς ἐπισκοπῆς προεδρίαν ἀναγομένου γυνὴ, κατὰ κοινὴν συμφωνίαν τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς προδιαζευχθεῖσα, μετὰ τὴν ἐπ' αὐτῷ τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν, ἐν μοναστηρίῳ εἰσίτω πόῤῥω τῆς τοῦ ἐπισκόπου καταγωγῆς ᾠκοδομημένῳ [1], καὶ τῆς ἐκ τοῦ ἐπισκόπου προνοίας ἀπολαυέτω. Εἰ δὲ καὶ ἀξία φανείη, καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίας [2] ἀναβιβαζέσθω ἀξίωμα.

Κανὼν μθ'. Ἀνανεούμενοι καὶ τοῦτον τὸν ἱερὸν κανόνα, ὁρίζομεν ὥστε τὰ ἅπαξ καθιερωθέντα μοναστήρια κατὰ γνώμην ἐπισκόπου [1], μένειν εἰς τὸ διηνεκὲς μοναστήρια, καὶ τὰ ἀνήκοντα αὐτοῖς πράγματα, φυλάττεσθαι τῷ μοναστηρίῳ, καὶ μηκέτι δύνασθαι γίνεσθαι αὐτὰ κοσμικὰ καταγώγια, μήτε δὲ ὑπό τινος [2] τῶν ἁπάντων κοσμικοῖς ἀνδράσι ταῦτα ἐκδίδοσθαι· ἀλλ' εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν [3] γέγονε τοῦτο, μηδαμῶς κρατεῖσθαι ὁρίζομεν· τοὺς δὲ ἀπὸ τοῦ παρόντος πράττειν τοῦτο ἐπιχειροῦντας, ὑποκεῖσθαι τοῖς ἐκ τῶν κανόνων ἐπιτιμίοις.

Κανὼν ν'. Μηδένα τῶν ἁπάντων εἴτε λαϊκῶν εἴτε κληρικῶν κυβεύειν ἀπὸ τοῦ νῦν. Εἰ δέ τις τοιοῦτο [1] φωραθείη πράττων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν να'. Καθόλου ἀπαγορεύει ἡ αὕτη [1] ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος,

offendiculum enim et scandalum fideles esse oportet, et ad id quod est decorum ac honestum Deoque gratum, vitam suam componere: si quis autem hoc fecerit, sive sit clericus, sive laicus, segregetur.

XLVIII. Uxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi sui viri consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione extructum, et episcopi providentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem provehatur.

XLIX. Hunc sacrum etiam canonem renovantes, decernimus, ut quae episcopali voluntate semel consecrata fuerint monasteria, semper monasteria maneant, et res quae ad ipsa pertinent, monasterio serventur, et ea non possint esse amplius saecularia habitacula, neque ab ullo omnium saecularibus tradi hominibus; sed etiam si hoc hucusque factum est, hoc nequaquam servandum decernimus: eos autem qui in praesentiarum et deinceps hoc facere aggrediuntur, canonum quoque poenis subiici.

L. Nullum omnium, sive clericum, sive laicum, ab hoc deinceps tempore alea ludere. Si quis autem hoc facere inventus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LI. Omnino prohibet haec sancta et universalis synodus, eos qui dicuntur mimos,

3) εὐπρόσδεκτον trapezunt. Bevereg. — εὐπάρεδρον vatic. 1. — 4) Πράξοι Balsam. Zonar. cum barberino.

Can. XLVIII. 1) ᾠκοδομημένον monac.—τούτου ἐπισκόπου trapezunt. ἐπισκοπείου monac.—2) καὶ πρὸς τὸ τῆς διακονίσσης Balsam. Pedal. ἀναβιβασθήσεται Mansi, Hervetus.

Can. XLIX. 1) τοῦ ἐπισκόπου trapezunt. Mansi, Bruns.—2) μηδὲ ὑπό τινος trapezunt. Bevereg. N. R. —3) μέχρι νῦν Rhalli post vulgat. Balsam. alios.

Can. L. 1) τοῦτο trapezunt. Mansi, Bruns. τοιοῦτο om. barberin. εἰ δέ τις τοιοῦτον. vatic. 2.

Can. LI. 1) αὕτη om. Pedal. ἡ ἁγία αὕτη Rhalli

τοὺς λεγομένους μίμους, καὶ τὰ τούτων θέατρα, εἶτά γε [2] μὴν καὶ τὰ τῶν κυνηγίων θεώρια, καὶ τὰς ἐπὶ σκηνῆς [3] ὀρχήσεις ἐπιτελεῖσθαι. Εἰ δέ τις τοῦ παρόντος κανόνος καταφρονήσει [4], καὶ πρός τι ἑαυτὸν τῶν ἀπηγορευμένων τούτων ἐκδῷ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν νβ΄. Ἐν πάσαις ταῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, παρεκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς, καὶ τῆς ἁγίας τοῦ Εὐαγγελισμοῦ ἡμέρας, γινέσθω ἡ τῶν Προηγιασμένων ἱερὰ λειτουργία.

Κανὼν νγ΄. Ἐπειδὴ μείζων [1] ἡ κατὰ τὸ πνεῦμα οἰκειότης τῆς τῶν σωμάτων συναφείας, ἔγνωμεν δὲ ἔν τισι τόποις [2] τινὰς ἐκ τοῦ ἁγίου καὶ σωτηριώδους βαπτίσματος παῖδας ἀναδεχομένους, καὶ μετὰ τοῦτο [3] ταῖς ἐκείνων μητράσι χηρευούσαις γαμικὸν συναλλάσσοντας συνοικέσιον, ὁρίζομεν [4] ἀπὸ τοῦ παρόντος μηδὲν τοιοῦτον πραχθῆναι. Εἰ δέ τινες μετὰ τὸν παρόντα κανόνα φωραθεῖεν τοῦτο ποιοῦντες, πρωτοτύπως μὲν οἱ τοιοῦτοι ἀφιστάσθωσαν [5] τοῦ παρανόμου τούτου συνοικεσίου, ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς τῶν πορνευόντων ἐπιτιμίοις ὑποβληθήτωσαν.

Κανὼν νδ΄. Τῆς θείας ἡμᾶς οὕτω σαφῶς ἐκδιδασκούσης γραφῆς [1]· Οὐκ εἰσελεύσῃ πρὸς πάντα οἰκεῖον σαρκός σου ἀποκαλύψαι ἀσχημοσύνην αὐτοῦ, ὁ θεοφόρος Βασίλειός τινας τῶν ἀπηγορευμένων [2] γάμων ἐν τοῖς οἰκείοις κανόσιν ἀπηριθμήσατο, σιωπῇ τὰ πλεῖστα παραδραμὼν, καὶ κατ' ἀμφότερα κατασκευάσας [3] ἡμῖν τὸ ὠφέλιμον· τὸ γὰρ τῶν αἰσχρῶν ὀνομασιῶν πλῆθος παραι-

et eorum spectacula, deinde venationum quoque spectationes, easque quae fiunt in scena, saltationes perfici. Si quis autem praesentem canonem contempserit, et se alicui eorum quae sunt vetita, dederit, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LII. In omnibus sanctae quadragesimae ieiunii diebus, praeterquam sabbato et dominica et sancto Annunciationis die, fiat sacra Praesanctificatorum liturgia.

LIII. Quoniam spiritalis necessitudo, seu affinitas, corporum coniunctione maior est, in nonnullis autem locis cognovimus quosdam qui ex sancto et salutari baptismate infantes suscipiunt, postea quoque cum matribus illorum viduis matrimonium contrahere, statuimus ut in posterum nihil fiat eiusmodi. Si qui autem post praesentem canonem hoc facere deprehensi fuerint, ii quidem primo ab hoc illicito et iniusto matrimonio desistant, deinde et fornicatorum poenis subiiciantur.

LIV. Cum divina scriptura nos aperte doceat: «Non ingredieris ad omnem consanguineum carnis tuae, ad revelandam eius turpitudinem,» divinus Basilius nonnullas prohibitas nuptias in suis canonibus enumeravit, multis silentio praeteritis, et his utrisque nobis utilitatem attulit: turpium enim nominum multitudine evitata, ne verbis ora-

cum plurib. mss.—2) ἔτι γε column. ἔτι μὴν καὶ vatic. 2.—3) ἐπὶ σκηνῶν Mansi, Bruns. σκηνῆς τελεσεις ὀρχεῖσθαι vatic. 2.—4) καταφρονήσοι barberin. vallicell. vatic. 1. Balsam. Zonar.

Can. LIII. 1) μείζων ἐστὶ trapezunt. Bevereg. N. R. — 2) τόποις Pedal. — 3) καὶ om. ante μετὰ vatic. 2. Zonar. Balsam. μετὰ τοῦτο δὲ barberin. — 4) ὁρίζομεν τοίνυν vatic. 2. — 5) Emenda vulgatum Balsam. ἀφιστάσθωσαν.

Can. LIV. 1) γραφῆς Levit. XVIII, 6.—ἐκδιδασκούσης γραφῆς Balsam. Zonar. — 2) τινα τῶν ἀπηγορευ. barberin.— 3) παρασκευάσας vallicell. vatican. 1. —

D

τησάμενος, ὡς ἂν μὴ τὸν λόγον καταῤῥυπαίνοι [4] τοῖς ῥήμασι, γενικοῖς ὀνόμασι τὰς ἀκαθαρσίας διέλαβε, δι' ὧν περιεκτικῶς ἡμῖν τοὺς παρανόμους γάμους ὑπέδειξεν. Ἐπειδὴ δὲ τῇ τοιαύτῃ σιωπῇ καὶ τῷ ἀδιαγνώστῳ [5] τῆς τῶν ἀθέσμων γάμων ἀπαγορεύσεως, ἑαυτὴν ἡ φύσις συνέχεε, συνείδομεν γυμνότερον τὰ περὶ τούτου ἐκθέσθαι, ὁρίζοντες ἀπὸ τοῦ νῦν, τὸν τῇ οἰκείᾳ ἐξαδέλφῃ πρὸς γάμου κοινωνίαν συναπτόμενον, (ἢ πατέρα καὶ υἱὸν μητρὶ καὶ θυγατρὶ, ἢ δυσὶ κόραις [6] ἀδελφαῖς πατέρα καὶ υἱὸν, ἢ ἀδελφοῖς δυσὶ μητέρα καὶ θυγατέρα, ἢ ἀδελφοὺς δύο δυσὶν ἀδελφαῖς) ὑπὸ τὸν τῆς ἑπταετίας πίπτειν κανόνα, ἀφισταμένων αὐτῶν προδήλως τοῦ παρανόμου συνοικεσίου.

Κανὼν νε'. Ἐπειδὴ μεμαθήκαμεν, τοὺς [1] ἐν τῇ Ῥωμαίων πόλει ἐν ταῖς ἁγίαις τῆς τεσσαρακοστῆς νηστείαις [2], τοῖς ταύτης σάββασιν [3] νηστεύειν, παρὰ τὴν παραδοθεῖσαν ἐκκλησιαστικὴν ἀκολουθίαν· ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, ὥστε κρατεῖν καὶ ἐπὶ τῇ Ῥωμαίων ἐκκλησίᾳ ἀπαρασαλεύτως τὸν κανόνα, τὸν λέγοντα [4]· Εἴ τις κληρικὸς εὑρεθείη τὴν ἁγίαν κυριακὴν [5] νηστεύων ἢ τὸ σάββατον, πλὴν τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν νϛ'. Ὡσαύτως μεμαθήκαμεν ἔν τε τῇ Ἀρμενίων χώρᾳ, καὶ ἐν ἑτέροις τόποις, ἐν τοῖς σάββασι καὶ ἐν ταῖς κυριακαῖς τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς [1], ὠὰ καὶ τυρὸν ἐσθίειν τινάς· ἔδοξε τοίνυν καὶ τοῦτο, ὥστε τὴν κατὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαν, μιᾷ κατακολουθοῦσαν τάξει, τὴν νηστείαν ἐπιτε-

tiooom pollnerot, gooeralibus nominibus impuritates complexus est, per quas legibus votitas nuptias nobis in summa ostendit. Quoniam nutem propter eiusmodi silentium, ot quod noo discerni posset illicitarum nuptiarum prohibitio, seipsam natura confudit, nobis visum est oadem paulo npertius oxponere, ab hoc deinceps tempore decernendo, nt qui cum consobrina matrimonii societatom coierit, (vel pater ot filius cum matre et filia, vel cum dnabus puellis sororibus pater et filius, vel cum duobus fratribus mater et filia, vel duo fratres cum duabus sororibus) in septennii canonem incidat, iis publice separatis a nefario contubernio.

LV. Quoniam intelleximus eos qui in Romanorum civitate sunt, in sanctis quadragesimae iciuniis in eius sabbatis ieiunare, praeter ecclesiasticae traditionis consequentiam, sanctae synodo visum est, ut in Romanorum quoqne ecclesia inconcusse vires habeat canon qui dicit: « Si quis clericus inventus fuerit, in sancto dominico vel sabbato ieiunans, praeter unum et solum, deponatur; sin autem laicus, segregetur. »

LVI. Similiter accepimus et in Armeniorum regiono, et in aliis locis, in sabbatis et dominicis sanctae quadragesimae quosdam ova ot caseum comedere. Visum est orgo et hoc, ut omnis Dei Ecclesia, quae est in uoiverso terrarum orbo, unum ordinem se-

4) Καταῤῥυπαίνοιτο Balsam. καταρυπαίνῃ N. R.—5) ἀγνώστῳ vallicell. vatic. 1, Mansi, Bruns. monac. Mitto aliam in vallicell. varietatem ob plurima omissa a μητρὶ ad μητέρα. ex similitudine solito errore.—6) δύο κόραις Balsam. Zonar.

Can. LV. 1) τούς om. trapezunt. Mansi, Bruns. — 2) ἡμέραις καὶ νηστείαις column. Balsam. Zonar. ἐν τῇ ἁγίᾳ τῆς μ'. νηστείᾳ Pedal.— 3) σαββάτοις Bevereg. N. R.— 4) διαγορεύοντα Balsam. Zonar. — 5) τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ Balsam. Zonar. Ad hunc canonem occurrit in barberin. schollon: Ἆρα κατὰ τὸν κανόνα, τόν, ὡς ὑμεῖς ἔφατε, ἐκκλησιαστικόν, καὶ οἱ ἐν ταῖς ἱερῷμεις; πατέρες ἔνοχοί εἰσι τῷ ἀφορισμένῳ (ἀφορισμῷ);

Can. LVI. 1) τεσσαρ. τῶν νηστειῶν ἡμέραις ἐᾷ Bal-

λεῖν, καὶ ἀπέχεσθαι, ὥσπερ θυτοῦ παντοίου [2], οὕτω δὴ [3] ᾠοῦ καὶ τυροῦ, ἅ καρπός εἰσι καὶ γεννήματα, ὧν ἀπεχόμεθα [4]. Εἰ δὲ μὴ τοῦτο [5] παραφυλάττοιεν, εἰ μὴν κληρικοὶ εἶεν [6], καθαιρείσθωσαν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν.

Κανὼν νζ'. Ὅτι οὐ χρὴ ἐν τοῖς θυσιαστηρίοις [1] μέλι καὶ γάλα προσφέρεσθαι.

Κανὼν νη'. Μηδεὶς τῶν ἐν λαϊκοῖς τεταγμένων, ἑαυτῷ τῶν θείων μυστηρίων μεταδιδότω, παρόντος ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου· ὁ δέ τι τοιοῦτο [1] τολμῶν, ὡς παρὰ τὰ διατεταγμένα [2] ποιῶν, ἐπὶ ἑβδομάδα μίαν ἀφοριζέσθω, ἐντεῦθεν παιδαγωγούμενος, μὴ φρονεῖν παρ' ὃ δεῖ φρονεῖν.

Κανὼν νθ'. Μηδαμῶς ἐν εὐκτηρίῳ οἴκῳ ἔνδον οἰκίας [1] τυγχάνοντι βάπτισμα ἐπιτελείσθω· ἀλλ' οἱ μέλλοντες ἀξιοῦσθαι τοῦ ἀχράντου φωτίσματος [2], ταῖς καθολικαῖς προσερχέσθωσαν ἐκκλησίαις, κἀκεῖσε τῆς δωρεᾶς ταύτης ἀπολαυέτωσαν. Εἰ δέ τις ἁλῷ [3] τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα μὴ φυλάττων, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη [4] καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ξ'. Τοῦ ἀποστόλου βοῶντος [1], ὅτι ὁ κολλώμενος τῷ Κυρίῳ [2] ἓν πνεῦμά ἐστι, πρόδηλον ὡς καὶ ὁ τῷ ἐναντίῳ [3] ἑαυτὸν οἰκειῶν, ἓν γίνεται τῇ πρὸς αὐτὸν συναφείᾳ. Τοὺς τοίνυν δαιμονᾷν ὑποκρινομένους, καὶ τρόπων φαυλότητι προσποιητῶς τὰ ἐκείνων σχηματιζομένους, ἔδοξε τρόπῳ [4] ἐπιτιμᾶσθαι παντὶ, καὶ τοιαύταις αὐτοὺς σκληραγωγίαις καὶ πόνοις ὑποβάλλειν, οἷς ἂν οἱ ἀλη-

quens, ieiunium perficiat, et abstineat, sicut ab omni mactabili, sic ab ovis et caseo, quae quidem sunt fructus et foetus eorum a quibus abstinemus: si autem hoc non servaverint, si sint quidem clerici, deponantur; sin autem laici, segregentur.

LVII. Quod ad altaria mel et lac offerri non oportet.

LVIII. Nemo eorum qui sunt in ordine laicorum, divina sibi mysteria impertiat, praesente episcopo, vel presbytero, vel diacono. Qui autem tale quid ausus fuerit, ut praeter ea quae sunt constituta, faciens, una septimana segregetur, et ex eo doceatur, non amplius sapere quam sapere oportet.

LIX. In aede oratoria, quae est intra domum, baptismus nequaquam peragatur; sed qui purissima illuminatione digni habendi sunt, ad catholicas ecclesias accedant, et hoc illic munere perfruantur: si quis autem quae a nobis constituta sunt, non servare convictus fuerit, si sit quidem clericus, deponetur; sin autem laicus, segregetur.

LX. Cum clamet Apostolus quod qui Domino adhaeret, unus est spiritus, clarum est, quod qui etiam cum contrario init familiaritatem ac consuetudinem, cum illo unum coniunctione fit. Eos ergo qui se a daemone correptos esse simulant, et morum improbitate eorum figuram et habitum simulate prae se ferunt, visum est omni modo

sam. Zonar. columm. vallicell. — 2) παντός Bevereg. — 3) οὕτω δὴ καὶ barberin. καὶ ᾠῶν vallicell. οὕτω δεῖ καὶ ᾠῶν vatic. 2. — 4) τῶν ᾠῶν ἀπεχόμεθα vallicell. τῶν ᾠῶν ἀπεχ. vatic. 1, 2. — 5) εἰ δὲ τοῦτο μὴ παραφυλάττοντες vatic. 2. — 6) οἱ κληρικοὶ barberin. Armeniorum veros ritus egregie Assemanus explic. t. V. p. 201 sqq.

Can. LVII. 1) Ἐντὸς θυσιαστηρίου Bevereg. — ἐν τοῖς μοναστηρίοις vatic. 2. — ἐν τοῖς θείοις μυστηρίοις mosquens.

Can. LVIII. 1) τοιοῦτον Balsam. — 2) παρὰ τὸ διατεταγμένον barberin. vallicell. vatic. 1, 2, 3. monac. Zonar. Balsam.

Can. LIX. 1) ἔνδον οἰκιῶν Balsam. — 2) βαπτίσματος columm. — 3) ἁλῷ παραβαίνων τὰ παρ' ἡμῶν vatic. 1, vallicell. — 4) Εἴη om. vatic. 2.

Can. LX. 1) Βοῶντος. I Cor. VI, 17. — 2) τῷ θεῷ vatic. 2. — 3) ὁ τὸ ἐναντίον ἐν αὐτῷ οἰκειῶν, ἓν γίνεται τι πρὸς vatic. 2. — 4) Ἔδοξε παντὶ τρόπῳ vatic. 2. —

θῶς δαιμονῶντες πρὸς ἀπαλλαγὴν τῆς τοῦ δαίμονος ἐνεργείας [5] ἀξίως ὑποβάλλοιντο [6].

Κανὼν ξα΄. Οἱ μάντεσιν ἑαυτοὺς ἐκδιδόντες [1], ἢ τοῖς λεγομένοις ἑκατοντάρχοις [2], ἤ τισι τοιούτοις, ὡς ἂν παρ' ἐκείνων [3] μάθοιεν ὅτι ἂν αὐτοῖς [4] ἐκκαλύπτεσθαι βούλοιντο, κατὰ τὰ πρώην ὑπὸ τῶν πατέρων περὶ αὐτῶν ὁρισθέντα, ὑπὸ τὸν κανόνα πιπτέτωσαν τῆς ἑξαετίας. Τῷ αὐτῷ δὲ τούτῳ ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι δεῖ, καὶ τοὺς τὰς ἄρκτους [5] ἐπισυρομένους ἢ τοιαῦτα ζῶα, πρὸς παίγνιον καὶ βλάβην [6] τῶν ἁπλουστέρων, καὶ τύχην καὶ εἱμαρμένην καὶ γενεαλογίαν, καὶ τοιούτων τινῶν ῥημάτων ὄχλον κατὰ τοὺς τῆς πλάνης λήρους φωνοῦντας, τούς τε λεγομένους νεφοδιώκτας καὶ γοητευτὰς [7] καὶ φυλακτηρίους καὶ μάντεις. Ἐπιμένοντας δὲ τούτοις καὶ μὴ μετατιθεμένους καὶ ἀποφεύγοντας τὰ ὀλέθρια ταῦτα καὶ ἑλληνικὰ ἐπιτηδεύματα, παντάπασιν ἀποῤῥίπτεσθαι τῆς ἐκκλησίας ὁρίζομεν, καθὼς καὶ [8] οἱ ἱεροὶ κανόνες διαγορεύουσι· Τίς γὰρ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος [9], ἢ τίς συγκατάθεσις ναῷ Θεοῦ μετὰ εἰδώλων; ἢ τίς μερὶς πιστῷ μετὰ ἀπίστου; τίς δὲ συμφώνησις [10] Χριστῷ πρὸς Βελίαρ;

Κανὼν ξβ΄. Τὰς οὕτω λεγομένας Καλάνδας, καὶ τὰ λεγόμενα Βοτὰ [1], καὶ τὰ καλούμενα Βρουμάλια, καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ [2] ἐπιτελουμένην [3] πανήγυριν, καθάπαξ ἐκ τῆς τῶν πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆ-

puniri, et eiusmodi afflictionibus laboribusque subiici oportere, quibus ii qui vere a daemone correpti sunt, ut a daemonis operatione liberentur, iure subiiciuntur.

LXI. Qui vatibus seipsos tradiderunt, vel iis qui Hecatontarchae seu Centuriones dicuntur, vel aliis eiusmodi, ut ab illis discant, si quid sibi revelari velint, convenienter iis quae de ipsis a patribus constituta sunt, sexennii canoni subiiciantur. Et ipsi autem eos quoque subiici oportet, qui ursas vel eiusmodi animalia, ad ludum et simpliciorum noxam circumagunt, et fortunam ac fatum et genealogiam, et quorumdam eiusmodi verborum multitudinem ex fallaciae imposturaeque nugis proferunt, eosque qui nubium persecutores, imprecatores, et remediorum amuletorumque praebitores, et vates appellantur. Eos autem qui in iis persistunt, et non ab eiusmodi perniciosis gentilibusque studiis avertuntur et aufugiunt, Ecclesia omnino exturbandos decernimus, sicut et sacri canones dicunt. « Quae est enim luci cum tenebris communicatio, ut ait Apostolus, vel quae templo Dei cum idolis consensio, vel quae fideli cum infideli pars? Quae autem Christo est cum Belial concordia ac conventio? »

LXII. Calendas quae dicuntur, et quae dicuntur Vota, et Brumalia quae vocantur, et qui in primo Martii mensis die fit, conventum ex fidelium civitate omnino tolli vo-

5) ἐργασίας· ἢ μᾶλλον ἐνεργείας Mansi, Bruns.—6) ἀποβάλλοιντο Balsamon.

Can. LXI. 1) Ἐπιδιδόντες Mansi, Bruns. ἀποδιδόντες vatic. 1.— 2) ἢ om. Balsam. Zonar. ἑκατονττάρχαις columo. Bevereg. — 3) ἐξ ἐκείνων vatic. 2. — 4) εἴ τι ἂν αὐτοῖς trapez. Zonar. εἴτε Mansi, Bruns. — 5) καὶ τοὺς ἄρκτους Rhalli. ἐπιφερομένους Bevereg. — 6) καὶ πλάνην vatic. 1.—7) γοητευτάς vatic. 2, trapez. Pedal. Rhalli. γοητευτάς; vatic. 1, 3. barbarin. γοητευτάς vallicell.—8) καθὰ καὶ vatic.1. Balsam.barbarin. Zonar.— 9) ἀπόστολος. II Cor. VI, 14, 15. — 10) συμφωνία Balsam. Zonar.—Χριστοῦ Mansi, Bruns.

Can. LXII. 1) βότα columo. Mansi, Bruns.—2) ἡμέρᾳ om. Pedal. — 3) τελουμένην Mansi, Bruns. —

ναι βουλόμεθα. Ἀλλὰ μὴν καὶ τὰς τῶν γυναίων δημοσίας ὀρχήσεις, ὡς ἀσέμνους [4], καὶ πολλὴν λύμην καὶ βλάβην ἐμποιεῖν δυναμένας· ἔτι μὴν καὶ τὰς ὀνόματι τῶν παρ' Ἕλλησι ψευδῶς ὀνομασθέντων θεῶν, ἢ ἐξ ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν [5] γινομένας ὀρχήσεις καὶ τελετὰς, κατά τι ἔθος παλαιὸν καὶ ἀλλότριον τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου, ἀποπεμπόμεθα, ὁρίζοντες, μηδένα ἄνδρα γυναικεῖαν στολὴν ἐνδιδύσκεσθαι, ἢ γυναῖκα τὴν ἀνδράσιν [6] ἁρμόδιον· ἀλλὰ μήτε προσωπεῖα κωμικὰ, ἢ σατυρικὰ, ἢ τραγικὰ ὑποδύεσθαι, μήτε τὸ [7] τοῦ βδελυκτοῦ Διονύσου ὄνομα, τὴν σταφυλὴν ἐκθλίβοντας [8] ἐν ταῖς ληνοῖς [9], ἐπιβοᾷν, μηδὲ τὸν οἶνον ἐν τοῖς πίθοις ἐπιχέοντας, γέλωτα ἐπικινεῖν [10], ἀγνοίας τρόπῳ ἢ ματαιότητος [11] τὰ τῆς δαιμονιώδους [12] πλάνης ἐνεργοῦντας. Τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τι τῶν προειρημένων [13] ἐπιτελεῖν ἐγχειροῦντας, ἐν γνώσει τούτων καθισταμένους, τούτους, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

Κανὼν ξγ'. Τὰ ψευδῶς [1] ὑπὸ τῶν τῆς ἀληθείας ἐχθρῶν [2] συμπλασθέντα μαρτυρολόγια, ὡς ἂν τοὺς τοῦ Χριστοῦ [3] μάρτυρας ἀτιμάζοιεν, καὶ πρὸς ἀπιστίαν ἐνάγοιεν τοὺς ἀκούοντας, μὴ ἐπ' ἐκκλησίαις [4] δημοσιεύεσθαι προστάσσομεν, ἀλλὰ ταῦτα πυρὶ παραδίδοσθαι. Τοὺς δὲ ταῦτα παραδεχομένους, ἢ ὡς ἀληθέσι τούτοις προσέχοντας [5], ἀναθεματίζομεν.

Κανὼν ξδ'. Ὅτι οὐ χρὴ δημοσίᾳ λαϊκὸν λόγον [1] κινεῖν ἢ διδάσκειν, ἀξίωμα ἑαυτῷ διδασκαλικὸν ἐντεῦθεν περιποιούμενον, ἀλλ' εἴκειν τῇ παραδοθείσῃ παρὰ

lomus; sed et publicas mulierum saltatiooes ut inhooestas et multam ooxam exitiumqne afferentes, quin etiam eas quae nomine eorum qui falso apud Graecos dii nominanti sunt, vel uomine virorum ac mulierum solent saltationes ac mysteria fieri more antiquo et a vita Christianorum alieno, expellimus, statuentes ut nullus vir deiuceps muliebri veste induatur, vel mulier veste viro cooveniente; sed neque comicas, vel satyricas, vel tragicas personas induant, neque execrandi Bacchi nomen, uvam in torcularibus exprimentes iuvocent, neque vinum io doliis effundentes risum moveant, ignorantia vel vanitate ea quae a daemoois impostura procedunt, exerceotes. Eos ergo qui deioceps aliquid eorum quae praedicta sunt peragere aggredientur, ubi ad horum cognitionem pervenerint, ai sint qnidem clerici, deponi inbemus; si vero laici, segregari.

LXIII. Quae a veritatis hostibus falso conficta sunt Martyrologia, ut Christi martyres ignominia afficereot, et qui ea audituri essent, ad iofidelitatem deducorent, io ecclesiis noo publicari iubemns, sed ea igni tradi. Qui ea autem admittunt, vel tanquam veris iis mentem adhibent, anathematizamus.

LXIV. Qnod non oportet laicum publice disputare vel docere, docendi anctoritatem

4) ὡς ἀσέμνους om. vatic. 3. monac. trapezunt. Bevereg. Zonar. Balsam. N. R. καὶ ante πολλὴν om. Mansi, Bruns.—5) Καὶ γυναικῶν trapezunt. Bevereg.—6) τὸν ἀνδράσιν Balsam. τοῖς ἀνδράσιν Mansi, Bruns.—7) μηδὲ τοῦ Balsam. Zonar. N. R. — 8) ἀποθλίβοντας trapezunt. Mansi, Bruns. Bevereg. — 9) Ἐν τοῖς λανοῖς Mansi, Bruns. — 10) γέλωτα ἐπικινεῖν om. Mansi. — 11) ματαιότητι Mansi, Bruns.— 12) τῆς μανιώδους iid. — πλάνην ἐνεργοῦντα vallic. barberin. Zonar.—13) τῶν εἰρημένων vatic. 2.

Can. LXIII. 1) ὅτι τὰ ψευδῶς vatic. 3. — 2) ὑπό τινων τῆς ἐκκλησίας ἐχθρῶν vatic. 1.— 3) τοῦ omisit ante Χριστοῦ Balsam. τοῦ θεοῦ trapezuntinus.— 4) ἐν ἐκκλησίαις trapezunt. Mansi, Bruns.— 5) προσανέχοντας vatic. 1, 2.

Can. LXIV. 1) λόγον δογματικὸν column. vallicell.

τοῦ Κυρίου διατάξει [2], καὶ τὸ οὖς τοῖς τὴν χάριν τοῦ διδασκαλικοῦ λαβοῦσι λόγου διανοίγειν, καὶ τὰ θεῖα παρ' αὐτῶν ἐκδιδάσκεσθαι. Ἐν γὰρ τῇ μιᾷ ἐκκλησίᾳ διάφορα μέλη πεποίηκεν ὁ Θεὸς, κατὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου φωνήν [3]· ἣν ὁ Θεολόγος ἑρμηνεύων Γρηγόριος [4], σαφῶς τὴν ἐν τούτοις τάξιν παρίστησι φάσκων [5]· Ταύτην αἰδοίμεθα [6] τὴν τάξιν, ἀδελφοὶ, ταύτην φυλάττοιμεν [7]· ὁ μὲν, ἔστω τις ἀκοή· ὁ δὲ, γλῶσσα· ὁ δὲ, χείρ· ὁ δὲ, ἄλλο τι· ὁ μὲν [8] διδασκέτω· ὁ δὲ μανθανέτω. Καὶ μετὰ βραχέα· Καὶ ὁ μανθάνων ἐν εὐπειθείᾳ, καὶ ὁ χορηγῶν ἐν ἱλαρότητι, καὶ ὁ ὑπουργῶν ἐν προθυμίᾳ· μὴ πάντες ὦμεν γλῶσσα, τὸ ἑτοιμότατον [9]· μὴ πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες προφῆται, μὴ πάντες διερμηνεύωμεν. Καὶ μετά τινα· Τί σεαυτὸν ποιεῖς ποιμένα, πρόβατον ὤν; τί γίνη κεφαλὴ, ποὺς τυγχάνων; τί στρατηγεῖν ἐπιχειρεῖς, τεταγμένος ἐν στρατιώταις; Καὶ ἑτέρωθι ἡ Σοφία [10] διακελεύεται· Μὴ ἴσθι ταχὺς ἐν λόγοις· μὴ συμπαρεκτείνου πένης ὢν πλουσίῳ, μηδὲ ζήτει τῶν σοφῶν εἶναι σοφώτερος. Εἰ δέ τις ἁλῷ τὸν παρόντα παρασαλεύων κανόνα, ἐπὶ ἡμέρας τεσσαράκοντα ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ξε'. Τὰς ἐν ταῖς νουμηνίαις ὑπό τινων πρὸ τῶν οἰκείων ἐργαστηρίων ἢ οἴκων ἀναπτομένας πυρκαϊὰς, ἃς καὶ ὑπεράλλεσθαί τινες κατά τι ἔθος ἀρχαῖον ἐπιχειροῦσι [1], ἀπὸ τοῦ παρόντος καταργηθῆναι προστάσσομεν. Ὅστις οὖν τοιοῦτόν τι πράξοι, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω. Γέγραπται γὰρ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν Βασιλειῶν [2]· Καὶ ᾠκοδόμησε Μανασ-

ex eo sibi veodicantem, sed ordini a Domioo tradito cedere, et aurem iis qoi doceodi gratiam acceperunt, aperire, et divina ab eis doceri. In uoa eoim ecclesia diversa membra fecit Deus, ut est vox Apostoli. Quam interpretans Gregorius Theologus, eum qui in iis est ordinem, aperte commeodat, dicens: « Hunc ordinem revereamur, fratres, hunc servemus. Hic quidem sit auris, ille vero liogoa, hic outem maous, hic vero aliquid aliud. Hic quidem doceat, ille vero discat. » Et paulo post: « Et discens in docilitate, et suppeditans io hilaritate, et opem fereos ac subministrans in alacritate. Ne simus omnes lingua, quod est promptissimum. Ne omoes aposteli, ne omnes prophetae, ne omoes ioterpretemur. » Et post qoaedam: « Cur te ovium pastorem facis, cum sis ovis? Cur caput efficeris, cum sis pes? Cur imperator case conaris, cum relatus sis in numerum militum? » Et alibi iubet Sapientia. « Ne sis velox in sermonibus, ne, com sis pauper, una eum divite extenderis; nec quaeras sapientibus esse sapientior. » Si quis autem praesentem canooem labefactans deprehensus fuerit, XL. diebus segregetur.

LXV. Qui in noviluniis a quibusdam aote suas officinas et domos acceoduntur, rogos, aupra quos etiam antiqua quadam consuetudine salire ioepto nituotur, iubemus deinceps cessare. Quisquis ergo tale quid fecerit, si sit quidem clericus, deponatur; sin

vatic. 2. — 2) κυρίου τάξει vatic. 1, 2. monac. trapezunt. Balsam. Zonar. Bevereg. Mansi, Bruns. N. R. — 3) φωνήν. I Cor. XII, 12. — 4) Γρηγόριος, Homil. XXXII. — 5) λέγων trapezunt. Bevereg. N. R. γράφων monac. — 6) αἰδώμεθα Mansi, Bruns. Bevereg. Columm. Zonar. Balsam. ἠδείμεθα sic vatic. 2. — 7) φυλάττωμεν columm. Balsam. et caeteri edd. — 8) ὁ δὲ Balsam. Bevereg. Pedal. Zonar. N. R. — 9) ἑτοιμότερον trapezunt. barberin. vatic. 3. Hervet. Zonar. Balsam. Mansi, Bruns. — 10) Σοφία. Prov. XXIII, 4; Eccle. VII, 17?

Can. LXV. 1) Ἐπιληροῦσι trapezunt. vatic. 1, 3. Bevereg. Pedal. N. R. — 2) Βασιλειῶν. II Reg. XXI, 5, 6.

σῆς θυσιαστήριον πάσῃ τῇ στρατιᾷ τοῦ οὐρανοῦ, ἐν ταῖς δύο αὐλαῖς οἴκου Κυρίου, καὶ διῆγε τὰ τέκνα αὐτοῦ ἐν πυρὶ, καὶ ἐκληδονίζετο, καὶ οἰωνίζετο, καὶ ἐποίησεν ἐγγαστριμύθους, καὶ γνώστας ἐπλήθυνε, καὶ ἐπλήθυνε τοῦ ποιῆσαι τὸ πονηρὸν ἐνώπιον Κυρίου, τοῦ παροργίσαι αὐτόν.

Κανὼν ξς'. Ἀπὸ τῆς ἁγίας ἀναστασίμου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν ἡμέρας, μέχρι τῆς καινῆς κυριακῆς, τὴν ὅλην ἑβδομάδα ἐν ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις σχολάζειν δεῖ ἀπαραλείπτως τοὺς πιστοὺς ἐν ψαλμοῖς καὶ ὕμνοις καὶ ᾠδαῖς πνευματικαῖς, εὐφραινομένους ἐν Χριστῷ καὶ ἑορτάζοντας, καὶ τῇ τῶν θείων γραφῶν ἀναγνώσει προσέχοντας, καὶ τῶν ἁγίων μυστηρίων κατατρυφῶντας· ἐσόμεθα γὰρ οὕτω Χριστῷ συνανιστάμενοί τε καὶ συνανυψούμενοι [1]. Μηδαμῶς οὖν ταῖς [2] προκειμέναις ἡμέραις ἱπποδρόμια ἢ ἑτέρα δημώδης θέα ἐπιτελείσθω [3].

Κανὼν ξζ'. Ἡ θεία ἡμῖν γραφὴ ἐνετείλατο, ἀπέχεσθαι αἵματος καὶ πνικτοῦ καὶ πορνείας. Τοῖς οὖν διὰ τὴν λίχνον γαστέρα, αἷμα οἱουδήποτε ζώου τέχνῃ τινὶ κατασκευάζουσιν ἐδώδιμον, καὶ οὕτω τοῦτο ἐσθίουσι, προσφόρως ἐπιτιμῶμεν [1]. Εἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν αἷμα ζώου ἐσθίειν ἐπιχειρήσοι [2] οἱῳδήτινι τρόπῳ [3], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω [4]· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ξη'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινι τῶν ἁπάντων βιβλία [1] τῆς παλαιᾶς καὶ καινῆς διαθήκης, τῶν τε ἁγίων καὶ ἐγκρίτων [2] ἡμῶν κηρύκων καὶ διδασκάλων,

autem laicus, segregetur. In quarto enim libro Regum scriptum est; « Et aedificavit Manasses altare universae militiae coeli, in duabus atriis domus Domini, et filios suos traduxit per ignem, sortibusque et auguriis auspiciisque usus est, et fecit ventriloquos seu Pythones, et divinatores multiplicavit, et dilatavit in eo ut faceret malum coram Domino, ut eum ad iram provocaret. »

LXVI. A sancta Christi Dei nostri resurrectionis die usque ad novam dominicam, tota septimana in ecclesiis vacare fideles iugiter oportet psalmis et hymnis et spiritalibus canticis, in Christo gaudentes festumque celebrantes, et divinarum scripturarum lectioni mentem adhibentes, et sanctis mysteriis iucunde et laute fruentes. Sic enim cum Christo una resurgemus et exaltabimur. Nequaquam ergo praedictis diebus equorum cursus vel aliquod publicum fiat spectaculum.

LXVII. Divina nobis scriptura mandavit, a sanguine et suffocato et fornicatione abstinere. Eos ergo, qui propter lautum et delicatum ventrem, cuiuscunque animalis sanguinem arte aliqua esculentum condiunt ac instruunt, et sic illo vescuntur, ut par est, castigamus. Si quis ergo deinceps animalis sanguinem quovis modo comedere aggrediatur, si sit quidem clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur.

LXVIII. Nulli ex omnibus licere veteris et novi testamenti aut sanctorum et insignium nostrorum praeconum ac magistrorum libros corrumpere vel conscindere, vel libro-

Can. LXVI. 1) ἀνυψούμενοι barberin. συνυψούμενοι vatic. 1, 2. — 2) μηδαμῶς ἐν ταῖς vatic. 2. — 3) ἑτέρας δημωδεῖς θέας barberin. vallic. vatic. 2. ἑτέρα δημώδης θεωρία trapezunt. ἐπιτελεῖσθαι vallicell. ἐπιτελεῖται vatic. 2.

Can. LXVII. 1) τούτους ἐπιτιμῶμεν vatic. 2. — 2) ἐπιχειροίη Bruns. Mansi. — 3) οἱῳδήποτέ τινι τρόπῳ vatic. 2. — 4) καθαιριζέσθω id.

Can. LXVIII. 1) τῶν πάντων βιβλίων Balsam. Zonar. Bevereg. vallicell. N. R. τῶν πάντων βιβλίων τῆς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς monac. vatic. 1. Βιβλίον legit Hervetus. — 2) Ἐκκρίτων columno. Mansi, Bruns.

διαφθείρειν ἢ κατατέμνειν, ἢ τοῖς βιβλιοκαπήλοις [3] ἢ τοῖς λεγομένοις μυρεψοῖς, ἢ ἄλλῳ τινὶ τῶν ἁπάντων [4] πρὸς ἀφανισμὸν ἐκδιδόναι, εἰ μή τι ἄρα τέλεον, εἴτε ὑπὸ σητῶν ἢ ὕδατος [5] ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ ἀχρειωθῇ. Ὁ δέ τι τοιοῦτο ποιεῖν [6] ἀπὸ τοῦ νῦν ἁλισκόμενος, ἐπὶ ἐνιαυτὸν ἀφοριζέσθω. Ὁμοίως καὶ ὁ τὰς τοιαύτας βίβλους ὠνούμενος, εἰ μήτε αὐτὸς [7] ταύτας κατέχει [8] πρὸς οἰκείαν ὠφέλειαν, μήτε ἑτέρῳ πρὸς εὐεργεσίαν καὶ τὸ διαμεῖναι ἀποδοίη [9], ἀλλὰ ταύτας διαφθείρειν ἐπιχειρήσοι, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ξθ'. Μὴ ἐξέστω τινὶ τῶν ἁπάντων ἐν λαϊκοῖς τελοῦντι, ἔνδον ἱεροῦ εἰσιέναι θυσιαστηρίου, μηδαμῶς ἐπὶ τοῦτο τῆς βασιλικῆς εἰργομένης ἐξουσίας καὶ αὐθεντείας, ἡνίκα ἂν [1] βουληθείη προσάξαι δῶρα τῷ πλάσαντι, κατά τινα ἀρχαιοτάτην παράδοσιν.

Κανὼν ο'. Μὴ ἐξέστω ταῖς γυναιξὶν ἐν τῷ καιρῷ τῆς θείας λειτουργίας λαλεῖν, ἀλλὰ κατὰ τὴν φωνὴν Παύλου τοῦ ἀποστόλου, σιγάτωσαν [1]· οὐ γὰρ ἐπιτέτραπται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάττεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λέγει [2]. Εἰ δέ τι μαθεῖν θέλουσιν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν.

Κανὼν οα'. Τοὺς διδασκομένους τοὺς πολιτικοὺς νόμους, μὴ δεῖν τοῖς ἑλληνικοῖς ἔθεσι κεχρῆσθαι, μήτε μὴν ἐπὶ θεάτρων ἐνάγεσθαι [1], ἢ τὰς λεγομένας κυλίστρας ἐπιτελεῖν, ἢ παρὰ τὴν κοινὴν χρῆσιν στολὰς ἑαυτοῖς περιτιθέναι [2], μήτε καθ' ὃν καιρὸν τῶν μαθημάτων ἐνάρχονται [3], ἢ πρὸς τὸ τέλος αὐτῶν κα-

rum cauponatoribus, vel iis qui dicuetur unguectarii, vel alicui alii ex omoibus, ad quemquam perdeedum tradere, eisi quis utique, vel a tineis, vel ab aqus, vel aliquo alio modo redditus fuerit inutilis. Qui autem tale quid facere deieceps deprehensus fuerit, aneo ueo segregetur. Similiter et qui huiusmodi libros emit, si eos quidem ipse non ed suam etilitatem retineat, eec alteri, ad eius beneficium, et ut ii permaneant, veodat, sed eos corrumpere aggressus fuerit, segregetur.

LXIX. Nulli omnium liceat, qui quidem sit in laicorum eumero, iotra sacrum altare ingredi, ab eo tamen eequaquam prohibita potestate et auctoritate imperiali, quando quidem voluerit Creatori doea offerre, ex antiquissima traditioee.

LXX. Ne liceat mulieribus ie divini sacrificii tempore loqei, sed ut vox est apostoli Pauli, sileant. Non eoim eis loqui permissum est, sed subiici, sicut dicit lex. Si quid autem volunt discere, domi proprios maritos interrogeet.

LXXI. Eos qui docentur leges civiles, graecis moribus uti eoe oportere, et neque in theatrum induci, neque eas, quae dicuotur, cylistras peragere, vel praeter usum communem sibi vestes induere, eec quo tempore disciplinam aggrediectur, vel ad fi-

—3) βιβλιοπώλοις barberin. — 4) πάντων Zonar. Balsam. barber. monac. Om. Mansi, Bruns. trapezunt. vatic. 1.—5) ἢ ὕδατος om. Balsam. ἑτέρῳ τόπῳ barber. —6) ποιῶν trapezunt. monac.—7) ἂν μήτε αὐτὸς monac.—8) κατέχοι Zonar. N. B. Balsam. monac. barber. διακατέσχοι vallicell. vat. 1, 2.—9) ἀποδῶται columna. vallicell. barberin. vatic. 1, 3.—ταῦτα vulg.

Can. LXIX. 1) ἡνίκα δ' ἂν monac. trapezunt. Bevereg. Balsamon.

Can. LXX. 1) σιγάτωσαν I Cor. XIV, 34, 35. — 2) φησὶν Bevereg.

Can. LXXI. 1) ἀνάγεσθαι Balsam. — 2) ἐπιτιθέναι monac. vaticae. 2. —3) τῶν μαθητῶν vatic. 2. ἀπάρχωνται Balsam. ἀπάρχονται Bevereg. Zonar. —

ταντῶσιν, ἢ καθόλου φάναι, διὰ μέσου [4] τῆς τοιαύτης παιδεύσεως. Εἰ δέ τις ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦτο πρᾶξαι τολμήσοι [5], ἀφοριζέσθω.

Κανὼν οβ'. Μὴ ἐξέστω [1] ὀρθόδοξον ἄνδρα αἱρετικῇ συνάπτεσθαι γυναικὶ, μήτε μὴν αἱρετικῷ ἀνδρὶ γυναῖκα ὀρθόδοξον συζεύγνυσθαι [2]· ἀλλ' εἰ καὶ φανείη [3] τι τοιοῦτον ὑπό τινος τῶν ἁπάντων γινόμενον, ἄκυρον ἡγεῖσθαι τὸν γάμον, καὶ τὸ ἄθεσμον διαλύεσθαι συνοικέσιον. Οὐ γὰρ χρὴ τὰ ἄμικτα μιγνῦναι [4], οὐδὲ τῷ προβάτῳ λύκον συμπλέκεσθαι, καὶ τῇ τοῦ Χριστοῦ μερίδι τὸν τῶν ἁμαρτωλῶν κλῆρον. Εἰ δὲ παραβῇ τις τὰ παρ' ἡμῶν ὁρισθέντα, ἀφοριζέσθω. Εἰ δέ τινες ἔτι ἐν τῇ ἀπιστίᾳ τυγχάνοντες, καὶ οὔπω [5] τῇ τῶν ὀρθοδόξων ἐγκαταλεγέντες ποίμνῃ, ἀλλήλοις γάμῳ νομίμῳ [6] ἡρμόσθησαν, εἶτα ὁ μὲν τὸ καλὸν ἐκλεξάμενος, τῷ φωτὶ τῆς ἀληθείας προσέδραμεν· ὁ δὲ ὑπὸ τοῦ τῆς πλάνης κατεσχέθη δεσμοῦ, μὴ πρὸς τὰς θείας ἀτενίσαι ἀκτῖνας ἑλόμενος, εὐδοκεῖ δὲ τῷ πιστῷ ἡ ἄπιστος συνοικεῖν, ἢ τὸ ἔμπαλιν ὁ ἄπιστος τῇ πιστῇ, μὴ χωριζέσθωσαν, κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον· ἡγίασται γὰρ ὁ ἄπιστος ἀνὴρ ἐν τῇ γυναικὶ, καὶ ἡγίασται ἡ ἄπιστος γυνὴ ἐν τῷ ἀνδρί [7].

Κανὼν ογ'. Τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ δείξαντος ἡμῖν τὸ σωτήριον, πᾶσαν σπουδὴν ἡμᾶς τιθέναι χρὴ, τοῦ τιμὴν τὴν ἀξίαν ἀποδιδόναι τῷ δι' οὗ σεσώσμεθα τοῦ παλαιοῦ πτώματος [1]· ὅθεν καὶ νῷ καὶ λόγῳ καὶ αἰσθήσει τὴν προσκύνησιν αὐτῷ ἀπονέμοντες, τοὺς ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ σταυροῦ τύπους ὑπό τινων κα-

nom eins perveniunt, vel, ut in summa dicam, per mediam eiusmodi doctrinam: si quis autem deinceps hoc facere ausus fuerit, segregetur.

LXXII. Non licere virum orthbodoxum cum muliere baeretica coniungi, neque vero orthodoxam cum viro haeretico copulari; sed et si quid eiusmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimare, et nefarium coniugium dissolvi. Neque enim ea quae non sunt miscenda misceri, nec ovem cum lupo, nec peccatorum sortem cum Christi parte coniungi oportet. Si quis autem ea quae a nobis decreta sunt, transgressus fuerit, segregetur. Si autem aliqui, qui adhuc sunt infideles, et in orthodoxorum gregem nondum relati sunt, sunt inter se legitimo matrimonio coniuncti, deinde bio quidem, eo quod est honestum electo, ad lucem veritatis accurrerit, ille vero erroris vinculo detentus fuerit, nolens divinos radios fixis oculis intueri, si infideli uxori placeat cum viro fideli habitare, vel vice versa viro infideli cum fideli uxore, ne a se invicem separentur. Ex divini enim Pauli sententia, «sanctificatus est vir iufidelis iu muliere, et sanctificata est mulier infidelis in viro.»

LXXIII. Cum crux vivifica salutare nobis ostenderit, nos omnem diligentiam adhibere oportet, ut ei per quam ab antiquo lapsu salvati sumus, eum quem par est honorem babeamus. Quamobrem et mente et sermone et sensu adorationem ei tribuentes, crucis figuras, quae a nonnullis in pavimento fiunt, omnino deleri inbemus, ne in-

4) διὰ μέσης Bevereg. — 5) τολμήσει Zonaras.

Can. LXXII. 1) μὴ ἐξεῖναι Bevereg. - 2) ζεύγνυσθαι trapezunt. barberin. Zonar. N. R. Bevereg. Balsam. Mansi, Bruns. — 3) φανῇ τι vatic. 3. Balsam. Zonar. N. R. — 4) μίγνυσθαι vallicell. — τὸν λύκον trapez. — 5) οὕτω Balsam. Zonar. Bevereg. — 6) νόμῳ γάμου vatic. 1, 2. — 7) ἀνδρὶ I Cor. VII, 14.

Can. LXXIII. 1) παραπτώματος monac. column.

τασκευαζομένους, ἐξαφανίζεσθαι παντοίως προστάσσομεν, ὡς ἂν μὴ τῇ τῶν βαδιζόντων καταπατήσει τὸ τῆς νίκης ἡμῖν [2] τρόπαιον ἐξυβρίζοιτο. Τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπὶ ἐδάφους [3] κατασκευάζοντας, ὁρίζομεν ἀφορίζεσθαι.

Κανὼν οδ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ ἐσθίειν, καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν. Οἱ δὲ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντες, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀφοριζέσθωσαν.

Κανὼν οε'. Τοὺς ἐπὶ τῷ [1] ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγινομένους; βουλόμεθα μήτε βοαῖς ἀτάκτοις κεχρῆσθαι, καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι, μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ [2] ἁρμοδίων τε καὶ οἰκείων· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ κατανύξεως τὰς ψαλμῳδίας [3] προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρῳ Θεῷ· εὐλαβεῖς γὰρ ἔσεσθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε λόγιον [4].

Κανὼν οϛ'. Ὅτι [1] οὐ χρὴ ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖον ἢ τὰ διὰ βρωμάτων [2] εἴδη προτιθέναι, ἢ ἑτέρας πράσεις ποιεῖσθαι, τὸ σεβάσμιον τῆς ἐκκλησίας φυλάσσοντας [3]· ὁ γὰρ σωτὴρ ἡμῶν καὶ Θεὸς διὰ τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας [4] παιδαγωγῶν ἡμᾶς, μὴ ποιεῖν τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἐμπορίου [5] οἶκον παρεκελεύσατο, ὃς καὶ τῶν κολλυβιστῶν [6] τὸ κέρμα ἐξέχεε, καὶ τοὺς τὸ ἱερὸν [7] κοινοποιοῦντας [8] ἀπήλασεν. Εἴ τις οὖν ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ἁλῷ πλημμελήματι, ἀφοριζέσθω.

cedentium conculcatione, victoriae nobis trophaeum iniuria afficiatur. Eos itaque qui deinceps crucis signum in solo construunt, segregari decernimus.

LXXIV. Quod non oportet in dominicis locis vel ecclesiis eas quae dicuntur agapas, id est charitates, facere, et intus in aede comedere, et accubitus sternere. Qui autem hoc ausi fuerint, vel cessent, vel segregentur.

LXXV. Eos qui in ecclesiis ad psallendum accedunt, volumus nec inordinatis vociferationibus uti, et naturam ad clamorem urgere, nec aliquid eorum quae ecclesiae non conveniunt et apta non sunt, adsciscere, sed cum magna attentione et compunctione psalmodias Deo, qui est occultorum inspector, offerre. Pios enim et sanctos fore filios Israel sacrum docuit oraculum.

LXXVI. Quod non oportet intra sanctos ambitus cauponatoriam officinam, vel quae fiunt per esculenta species proponere, vel alias venditiones facere, suam venerationem ecclesiae servantes. Salvator enim noster et Deus, per suam in carne vitae agendae rationem nos instituens, non facere domum Patris sui domum negotiationis iussit, qui etiam nummulariorum aes effudit, et eos qui sacrum commune faciebant, eiecit. Si quis ergo in praedicto delicto deprehensus fuerit, segregetur.

vallicell. vatic. 1, 3. Balsam. Pedal. Bevereg. Zonar. N. B. — 2) ἡμῶν trapezunt. — 3) ἐπὶ τῷ ἐδάφει Manal, Bruns.

Can. LXXV. 1) Ἐπὶ τὸ ψάλλειν Balsam. — 2) μὴ ἐκκλησίᾳ Balsam. Zonar. — 3) τὰς τοιαύτας ψαλμῳδίας Zonar. Balsam. Pedal. barberin. vatic. 3. culomn. — ἐξάγειν vatic. 2. — 4) λόγιον. Levit. XV, 31.

Can. LXXVI. 1) ὅτι om. Bevereg. — 2) δι' ἀρωμάτων Bevereg. Pedal. Hervetus. Zonaras quoque in commentario; Balsamon vero tantum in canone. — 3) ποιοῦντες τὸ σεβάσμιον vatic. 1. σεβάσμιον ταῖς ἐκκλησίαις φυλάσσοντας vallicell. Balsam. — 4) ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας monac. — 5) ἐμπορείου Zonar. Cf. Ioan. II, 16. — παρακελεύετο barberin. vatic. 3. Balsam. — 6) κολυβιστῶν Balsam. — 7) το ἱερατικὸν barber. Zonar. — 8) κοινοῦντας Balsam. Zonar.

Κανὼν οζ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἢ ἀσκητὰς ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, οὐδὲ [1] πάντα Χριστιανὸν λαϊκόν [2]· αὕτη γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν. Εἰ δέ τις ἐπὶ τούτῳ [3] φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν οη'. Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν [1], καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.

Κανὼν οθ'. Ἀλόχευτον τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον ὁμολογοῦντες, ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κηρύσσοντες, τοὺς ἐξ ἀγνοίας πράττοντάς τι τῶν οὐ δεόντων, διορθώσει καθυποβάλλομεν. Ὅθεν, ἐπειδή τινες μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ [1] τοῦ Θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως δείκνυνται σεμίδαλιν ἕψοντες, καὶ ταύτης [2] ἀλλήλοις μεταδιδόντες, προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχείων τῆς ἀχράντου Παρθενομήτορος, ὁρίζομεν μηδὲν τοιοῦτον ὑπὸ τῶν πιστῶν τελεῖσθαι. Οὐ γὰρ τιμή γε τοῦτο τῇ Παρθένῳ τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, τὸν ἀχώρητον τεκούσῃ Λόγον σαρκὶ, ἐκ τῶν κοινῶν τε καὶ καθ' ἡμᾶς τὰ κατὰ [3] τὸν ἄφραστον αὐτῆς τόκον ὁρίζειν καὶ ὑπογράφειν. Εἴ τις οὖν [4] ἀπὸ τοῦ νῦν πράττων τοιοῦτόν τι φωραθείη [5], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν π'. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων, ἢ λαϊκὸς, μηδεμίαν [1] ἀνάγκην βαρυτέραν ἔχοι ἢ πρᾶγμα δυσ-

LXXVII. Quod non oportet sacris initiatos, vel clericos vel ascetas, lavari in balneo cum mulieribus, nec omnem christianum laicum. Haec est enim prima condemnatio apud gentes. Si quis autem hac in re deprehensus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur.

LXXVIII. Quod oportet eos qui illuminantur, fidem discere, et quinta septimanae feria episcopo vel presbyteris renuntiare.

LXXIX. Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse divinum confitentes, ut qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annuntiantes, eos qui propter ignorantiam aliquid faciunt quod non decet, correctioni subiicimus. Quare, quoniam aliqui post sanctae Christi Dei nostri nativitatis diem, similam coquere ostenduntur, et eam sibi invicem impertiri, honoris scilicet praetextu secundinarum impollutae Virginis matris, statuimus ut deinceps nihil tale fiat a fidelibus. Neque enim hoc honori est Virgini, quae supra mentem et sermonem, quod comprehendi non potest, Verbum peperit carne, ex communibus et iis quae in nobis fiunt, inenarrabilem eius partum definire ac describere. Si quis ergo deinceps hoc facere inventus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LXXX. Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel eorum qui in clero

Can. LXXVII. 1) μηδὲ Balsam. barberin. vatic. 2. Zonar. N. R. — 2) ἢ λαϊκὸν columna. barberin. vallicell. vatic. 2. Zonar. Balsam. Mansi, Bruns. — 3) ἐπὶ τοῦτο Balsam. Zonar. N. R. Barberinus utramque vocem om.

Can. LXXVIII. 1) μανθάνειν barberin.

Can. LXXIX. 1) Χριστοῦ om. Mansi, Bruns. τοῦ ante Χριστοῦ om. Balsam. — 2) καὶ ταύτην trapezunt. Mansi, Bruns. — 3) τὰ ante κατὰ om. Balsam. Bevereg. Zonar. — 4) εἰ δέ τις οὖν Bruns. — 5) τοιοῦτο φωραθείη Balsam. Zonar. N. R.

Can. LXXX. 1) ἢ μηδεμίαν Bruns. column. εἰ Bal-

χερὲς, ὥστε [2] ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει [3] διάγων, τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας [4] ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας [5].

Κανὼν πα'. Ἐπειδήπερ ἔν τισι [1] χώραις μεμαθήκαμεν ἐν τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐν προσθήκης μέρει ἐκφωνεῖσθαι μετὰ τὸ, Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς, τοῦτό τε ὑπὸ τῶν πάλαι [2] ἁγίων πατέρων ὡς τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον, ἐκ τοῦ τοιούτου ἀπηλάθη [3] ὕμνου, σὺν τῷ τὴν τοιαύτην φωνὴν καινουργήσαντι παρανόμῳ αἱρετικῷ· καὶ ἡμεῖς κυροῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν πρὶν εὐσεβῶς [4] θεσμοθετηθέντα, ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔτι μετὰ τὸν παρόντα ὅρον παραδεχομένους τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐπ' ἐκκλησίαις [5], ἢ ἄλλως πως τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάπτοντας. Καὶ εἰ μὲν ἱερατικός ἐστιν [6] ὁ παραβάτης τῶν ὁρισθέντων, ἀπογυμνοῦσθαι τοῦτον τῆς ἱερατικῆς [7] ἀξίας προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφορίζεσθαι [8].

Κανὼν πβ'. Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς, ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου [1] προϋποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν [2]. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα [3], τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους [4] κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν

enumerantur, vel laicus, nullam graviorem habet necessitatem, vel negotium difficile, ut a sua ecclesia absit diutissime; sed in civitate agens, tribus diebus dominicis in tribus septimanis una non conveniat, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, a communione amoveatur.

LXXXI. Quoniam in nonnullis locis didicimus, in ter sancto hymno additamenti loco dici post illud; « Sanctus immortalis, » hoc: « Qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri: » id autem ab antiquis sanctis patribus, ut a pietate alienum, ex hoc hymno eiectum, cum scelerato haeretico, qui hanc vocem innovavit, nos quoque confirmantes ea quae a sanctis nostris patribus prius pie constituta sunt, anathematizamus eos, qui post praesens decretum eiusmodi vocem admittunt in ecclesiis, vel aliquo alio modo trisagio hymno adiungunt. Et si est quidem sacerdotalis ordinis qui decreta spernit, cum sacerdotali dignitate privari iubemus; sin autem laicus vel monachus, segregari.

LXXXII. Inter nonnullas venerabilium imaginum picturas, agnus qui digito Praecursoris monstratur, depingitur, qui ad gratiae figuram assumptus est, verum nobis per legem agnum praemonstrans Christum Deum nostrum. Antiquas ergo figuras et umbras, ut veritatis signa et characteres, Ecclesiae traditas amplectentes, gratiam et veritatem

sam. Zonar. Mansi.— βαρυτέραν om. vallicell. τὶ μηδὶ βαρυτέραν βίαν ἀνάγκην ἔχοι vatic. 1 ubi aliquid abondat.—2) ὥστε om. Balsam. vatic. 1, 3.— 3) ἀλλὰ om. vatic. 1. — 4) ἡμέρας om. Bevereg. — 5) ἀποκινοῖτο Balsamon. barberin. τῆς ἐκκλησίας barberin. εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω vallicell. vatic. 1.

Can. LXXXI. 1) ἐπειδὴ ἐν τισι Bruns. ἐν τισι χωρίοις vatic. 2. — 2) τῶν παλαιῶν Mansi, Bruns.—ἁγίων om. vatic. 2.— 3) ἀπήλασαν Balsam. Bevereg. Pedal. vatic. 3. ἀπελήλαται monac. — 4) πρὶν αοte εὐσεβῶς om. Bevereg. — νομοθετηθέντα vatic. 1. — 5) τοιαύτην οὕτω φωνὴν ἢ ἐπ' ἐκκλησίαν barberin. monac. vatic. 1. — 6) ἱερωμένος ἐστὶ monac. — 7) τῆς ἱερωσύνης Bevereg. — 8) ἀφοριζέσθω vallicell. vatic. 3. εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω vatic. 1.

Can. LXXXII. 1) διὰ τοῦ νόμου Mansi, Bruns. — 2) Χριστὸν τὸν υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν monac.—3) καὶ προχάραγμα vatic. 3.—4) παραδεδομένα Mansi t. XII,

προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς [5] ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου [6] ἀμνοῦ, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον [7], χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος [8] τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ [9] πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

Κανὼν πγ'. Μηδεὶς τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων [1] τῆς εὐχαριστίας μεταδιδότω. Γέγραπται γάρ· Λάβετε, φάγετε, τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὐδὲ λαβεῖν δύναται, οὐδὲ φαγεῖν.

Κανὼν πδ'. Τοῖς κανονικοῖς τῶν πατέρων θεσμοῖς κατακολουθοῦντες, ὁρίζομεν καὶ περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκωνται βέβαιοι μάρτυρες, οἳ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες [1], καὶ οὐδὲ αὐτὰ [2] διὰ τὴν κεῖραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνασθαι ἐπιτηδείως ἔχωσι [3], χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι, μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως.

Κανὼν πε'. Ἐπὶ δύω [1] ἢ τριῶν μαρτύρων βεβαιοῦσθαι [2] πᾶν ῥῆμα, γραφικῶς παρελάβομεν. Τοὺς οὖν ὑπὸ τῶν οἰκείων δεσποτῶν ἐλευθερουμένους δού-

praeponamus, eam ut legis implementum suscipientes. Ut ergo, quod perfectum est, vel in colorem expressionibus, omnium oculis subiiciatur, eius agni qui tollit peccatum mundi, Christi Dei nostri, instar hominis, characterem, etiam in imaginibus deinceps pro veteri agno statui iubemus, ut per ipsum Verbi Dei humiliationem mente comprehendentes, ad memoriam quoque eius in carne conversationis, eiusque passionis et salutaris mortis deducamur, eiusque quae ex eo facta est mundo redemptionis.

LXXXIII. Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet. Scriptum est enim: »Accipite, comedite.« Mortuorum autem corpora non possunt accipere, nec comedere.

LXXXIV. Canonicas patrum leges sequentes, de infantibus quoque decernimus, quoties non inveniuntur firmi testes, qui eos absque ulla dubitatione baptizatos esse dicant, nec ipsi propter aetatem de sibi tradito mysterio apte respondere possint, debere absque ulla offensione baptizari, ne forte eiusmodi dubitatio eos eiusmodi purificationis sanctificatione privet.

LXXXV. In duobus vel tribus testibus confirmari omne verbum, ex scriptura accepimus. Servos ergo, qui a suis dominis manumittuntur, sub tribus eo testibus frui

col. 1080. una cum vatic. 836. — ἀσπαζόμενοι ib.— 5) καὶ ἐν ταῖς Mansi in cod. nic. II. conc. t. XIII. col. 39. — 6) ἁμαρτίαν κόσμου Bevereg. ἁμαρτίαν τούτου ἀμνοῦ Bals. Zonar. — 7) κατὰ τὸ ἀνθρώπινον N. R. et Mansi 2. l. cit. — 8) ὕψος om. Bals. Zonar. Bevereg. Pedal. N. R. cum solo trapezunt. inter mss. — 9) ἀναζωου colsma.

Can. LXXXIII. 1) τελευτώντων cum barberin. vallicell. vatic. 2. 3. trapezunt. colums. Balsam. Mansi, Bruns. Zonar. restituimus contra Bevereg. Rhalli, N. R. quibuscum et nobis placeret τελευτησάντων, nisi solus cum eis staret vatic. 1. — 2) φάγετε. Matth. XXVI, 26.

Can. LXXXIV. 1) λέγονται Balsam. insulse. — 2) οὐδὲ ταῦτα vatic. 2. Zonar. Balsamon. N. R. — 3) ἔχουσι Balsam. Zonar.

Can. LXXXV. 1) Ἐπὶ δύο καὶ τριῶν Balsam. Zonar. Cf. Deuter. XIX, 15; Matth. XVIII, 16; II Cor. XIII, 1; 1 Timoth. V, 19. — 2) βεβαιοῦσθαι vatic. 3. —

λους ἐπὶ τρισὶ μάρτυσι, τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀπολαύειν διοριζόμεθα, οἳ τὸ κῦρος παρόντες τῇ ἐλευθερίᾳ προσοίσουσιν, καὶ τὸ πιστὸν ἐξ ἑαυτῶν τοῖς γινομένοις [3] παρέξουσιν.

Κανὼν πς'. Τοὺς ἐπὶ ψυχῶν [1] ὀλίσθῳ πόρνας ἐπισυνάγοντας καὶ ἐκτρέφοντας, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἀφορίζεσθαι καὶ καθαιρεῖσθαι [2] ὁρίζομεν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

Κανὼν πζ'. Ἡ τὸν ἄνδρα καταλιποῦσα [1], μοιχαλίς ἐστιν, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθε, κατὰ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον Βασίλειον, ἐκ τῆς Ἱερεμίου προφητείας [2] ἄριστα τοῦτο ἀναλεξάμενον· Ὅτι ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἑτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει [3] πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιαινομένη μιανθήσεται. Καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων [4] μοιχαλίδα, ἄφρων καὶ ἀσεβής. Εἰ οὖν φανῇ [5] τοῦ ἀνδρὸς ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίων [6]. Ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ δοθήσεται. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι [7]. Κεκανόνισται δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, τοὺς τοιούτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπακροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἐὰν δὴ μετὰ [8] δακρύων μετανοήσωσιν.

Κανὼν πη'. Μηδεὶς ἔνδον ἱεροῦ ναοῦ κτῆνος τὸ οἱονοῦν εἰσαγέτω [1]· ἐκτὸς εἰ μή τις ὁδοιπορῶν, μεγίστης καταλαβούσης ἀνάγκης, οἰκίσκου καὶ καταγωγῆς

honore decernimus, qui praesentes, libertati vires et firmitatem efferent, et ut iis quae fiunt fides habeatur, sponte efficient.

LXXXVI. Eos qui ad animarum lapsum meretrices cogunt et alunt, si sint quidem clerici, segregari et deponi statuimus; si vero laici, segregari.

LXXXVII. Quae maritum reliquit, est adultera, si venerit ad alium, ut vult sacer et divinus Basilius, qui ex Ieremia propheta hoc optime collegit. « Quod si alii viro uxor fuerit, ad maritum suum non convertetur, sed polluta polluetur. » Et rursus: « Qui autem detinet adulteram, est insipiens et impius. » Si ita praeter rationem a marito secessisse visa sit, ille quidem venia dignus est, haec vero poena. Illi autem venia dabitur ut ecclesiae communicet. Sed is qui legitime sibi datam uxorem reliquit, et aliam ducit, ex Domini sententia, est adulterii iudicio obnoxius. A patribus enim nostris statutum est, ut qui sunt eiusmodi, annum defleant, biennio audient, tertio anno substernantur, et septimo cum fidelibus consistant, et sic oblatione digni habeantur, si cum lacrymis poenitentiam egerint.

LXXXVIII. Nemo intra aedem sacram quodvis iumentum introducat, nisi forte via-

3) γεννωμένοις vatican. 2.

Can. LXXXVI. 1) ἐπὶ ψυχῆς trapezunt.—2) ἀφορίζεσθαι καὶ om. columb. barberin. vatic. 2. 3. Balsam. Zonar. Hervetus, qui et ὁρίζομεν non vertit.

Can. LXXXVII. 1) ἡ καταλιποῦσα τὸν ἄνδρα trapezunt. Bevereg. N. R. — εἰ ἐπ' ἄλλον monac. — 2) προφητείας Ierem. III, 10. —3) ἐπιστρέψει Balsam.— 4) ὁ δὲ κατέχων trapezunt. Cf. Prov. XVIII, 22. — 5) καὶ εἰ οὖν φανῇ vatic. 2. ἀλόγως om. barberin. — 6) ὁ μὲν συγγνώμη ..., ἡ δὲ ἐπιτιμίοις vallicell. vat. 2. — 7) κρίματι. Matth. V, 32; XIX, 9. — 8) Ἐὰν μετὰ vatic. 1, 2, vallicell. N. R. Clausulam om. Mansi.

Can. LXXXVIII. 1) εἰσαγαγέτω trapez. vatic. 1. Mansi.

ἀπορῶν, ἐν τῷ τοιούτῳ [2] καταλύσει ναῷ. Διὰ γὰρ τὸ μὴ τὸ κτῆνος ἔνδον εἰσενεχθῆναι, αὐτὸ μὲν ἔστιν ὅτε διαφθαρήσεται· ὁ δὲ τῇ τοῦ ὑποζυγίου ἀποβολῇ, καὶ τῷ ἐντεῦθεν ἀπόρως ἔχειν [3] τῆς ἐπὶ τὴν ὁδοιπορίαν ὁρμῆς, θανάτου κινδύνῳ παραδοθήσεται. Τὸ γὰρ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον γενέσθαι ἐκδιδασκόμεθα [4], ὥστε διὰ πάντων προτιμητέαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίαν τε καὶ ἀπάθειαν [5]. Εἰ δέ τις φωραθείη χωρὶς ἀνάγκης, ὡς εἴρηται, κτῆνος εἰσάγων ἐν ἱερῷ [6], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν πθ'. Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελοῦντας, χρὴ τοὺς πιστοὺς περὶ μέσας τῆς περὶ τὸ μέγα [1] σάββατον νυκτὸς ὥρας ἀπονηστίζεσθαι [2], τῶν θείων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ [3], τοῦ μὲν, διὰ τοῦ· Ὀψὲ σαββάτων, ῥήματος [4]· τοῦ δὲ, διὰ τοῦ· Ὄρθρου βαθέος, τὴν βραδύτητα τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογραφόντων [5].

Κανὼν ϟ'. Ταῖς κυριακαῖς μὴ γόνυ κλίνειν ἐκ τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων κανονικῶς παρελάβομεν, τὴν τοῦ Χριστοῦ τιμῶντες [1] ἀνάστασιν. Ὡς ἂν οὖν μὴ ἀγνοῶμεν τὸ σαφὲς τῆς τούτου [2] παρατηρήσεως, δῆλον τοῖς πιστοῖς καθιστῶμεν, ὥστε μετὰ τὴν ἐν τῷ σαββάτῳ ἑσπερινὴν τῶν ἱερωμένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἐφεξῆς κατὰ τὴν κυριακὴν ἑσπέρας· καθ' ἣν μετὰ τὴν [3] ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον αὖθις τὰ γό-

tor quispiam, maxima urgente necessitate, domunculae vel diversorii indigens, in id templum deverterit. Nisi enim iumentum introductum fuerit, ipsum quidem fortasse peribit; hic vero, propter iumenti amissionem, et facultatis ad iter peragendum ex eo profectam inopiam, mortis periculo tradetur. Sabbatum enim propter hominem factum esse docemur, quamobrem et per omnia praeferendam esse existimare hominis salutem et incolumitatem. Si quis tamen deprehensus fuerit sine necessitate iumentum in templum introducens, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LXXXIX. Dies salutiferae passionis in ieiunio et oratione et cordis compunctione peragentes fideles, usque ad mediam magni sabbati noctem ieiunare oportet, cum divini evangelistae, Matthaeus et Lucas, ille quidem per hoc «Vespere sabbati,» hic vero per id «Valde diluculo,» noctis nobis tarditatem describant.

XC. Dominicis genu non flectere a divinis nostris patribus Christi resurrectionem honorantibus, canonice accepimus. Ne ergo huius observationis evidentiam ignoremus, fidelibus manifestum facimus, quod post vespertinum clericorum ad altare sabbato ingressum, ex consuetudine quae servatur, nemo genu flectat usque ad sequentem vesperam in die dominico, in qua post ingressum, ad preces quae *lampadis* dicuntur,

— 2) ἐν τοιούτῳ monac. — καταλύσῃ Zonar. Balsam. N. R. — post pauca διὰ γὰρ τοῦ monac. Balsam. Zonar. N. R. — 3) τῷ ἐντεῦθεν ἀπόρῳ trapez. colomn. — ἔχειν om. monac. vallicell. vatic. 2, 3. — 4) ἐκδιδασκόμεθα Marc. II, 27. — γενέσθαι διδασκόμεθα monac. — 5) εὐπάθειαν Zonar. Balsam. N. R. — 6) εἰς ἱερόν trapezunt. Bevereg. N. R. ἐν τῷ ἱερῷ Mansi.

Can. LXXXIX. 1) μετὰ τὸ μέγα vatic. 1, N. R. — 2) ἀπονυστάζεσθαι Balsam. — 3) Λουκᾶ. Matth. XXVIII, 1; Luc. XXIV, 1. — 4) προσρήματος Balsam. Zonar. N. R. — 5) ὑπογραφόντος Zonar. Pedal. monac. colomn. ὑπογράψαντος Mansi, Bruns. Pedal. barberin. — ἡμῖν ὑπογραφόντων cum vatic. 2, 3, Balsam. Zonar. Hervet. — ἡμῖν volgo om.

Can. XC. 1) τιμώντων vallicell. Bevereg. vatic. 2. — deinde ὡς ἂν μὴ vat. 2. — 2) τῆς ἐπὶ τοῦτο vallicell. Mansi, Bruns. N. R. τῆς ἐπὶ τούτῳ vatic. 2. — 3) καθ'

νατα κάμπτοντες, οὕτω τὰς εὐχὰς Κυρίῳ [4] προσάγομεν. Τῆς γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν [5] ἐγέρσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευματικῶς ἀπαρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ ἐντεῦθεν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ [6] πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν.

Κανὼν ϟα'. Τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια [1] διδούσας φάρμακα, καὶ τὰς δεχομένας τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλομεν [2].

Κανὼν ϟβ'. Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας ἐπὶ ὀνόματι συνοικεσίου, ἢ συμπράττοντας ἢ συναιρομένους τοῖς ἁρπάζουσιν [1], ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀναθεματίζεσθαι.

Κανὼν ϟγ'. Ἡ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται. Ὡσαύτως [1] καὶ στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφανῶν ὄντων γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται [2] λόγῳ, ὥσπερ καὶ αἱ διὰ τὴν [3] ἀποδημίαν τοῦ ἀνδρὸς μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπάνοδον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν [4]. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς κατ' ἄγνοιαν γημαμένη, εἶτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσε μὲν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ· γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται, κάλλιον δὲ, ἐὰν μείνῃ οὕτως. Εἰ δέ γε ὁ στρατιώτης ἐπανέλθοι χρόνῳ ποτὲ, οὗ

genua rursus flectentes, sic Domioo preces offerimos. Servatoris enim oostri resorrectieuis veloti praecursorem, noctem quae fuit post sabbatum accipieotes, bymnos ab ea spiritaliter incipimus, festom ex tenebris in locem fioieotes, ut in perfecta inde et iotegra oocte ac die uos resurrectionem celebremus.

XCI. Eas quae dant abortionem cientia medicameota, et quae accipiunt venena foetus necantia, bomicidae poeois subiicimus.

XCII. Eos qui nomioe matrimooii mulieres rapiont, vel qui npera opeque sua raptores adiuvant, statuit sancta synodos, si siot quidem clerici, proprio gradu excidere; si vero laici, anathemate percuti.

XCIII. Uxor viri qui secessit, et neo apparet, antequam de eius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulteratur. Similiter et militum uxores, quae, uou apparentibus maritis, oupserunt, in eamdem rationem incidunt, utpote quae propter mariti peregrinationem, reditom eios uoo expectaverint. Sed res hic quidem aliquam veoiam habet, quod sit maior eius mortis suspicio. Ea autem, quae illi qui ad tempus erat ab uxore relictus, nupsit per ignorantiam, deiode demissa est, qood prior ad ipsum redierit, est quidem fornicata, sed per ignorantiam; a matrimooio ergo ooo ar-

ὃν κατὰ τὸν Mansi, Bruns. — 4) εὐχὰς Κυρίῳ Balsam. — 5) σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ vatic. 2. — 6) νυχθημέρῳ Mansi, Bruns.

Can. XCI. 1) Ἀμβλωθριάδια vatic. 3. — 2) ὑποβάλλεσθαι Balsam. Altera notariorum aut typothetarum depravatio est, qui ad eumd. invexerant ἀμβλοτρίδια.

Can. XCII. 1) ἢ συναιρομένους τοὺς ἁρπάζοντας vatic. 2. συναιρουμένους Balsamon. N. R.

Can. XCIII. 1) μοιχᾶται καὶ ὡσαύτως Balsamon. Zonar. — στρατιώτιδος monac. — 2) ὑποκείσονται id. — 3) ὥσπερ καὶ διὰ τὴν vatic. 2. — ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν vallicell. — 4) ἀποδημίαν Balsamon. — εἰ δὲ τῷ Zonar.

ἡ γυνὴ διὰ τὴν ἐπὶ πολὺ ἐκείνου ἀπόλειψιν, ἑτέρῳ συνήφθη ἀνδρὶ, οὗτος, εἰ προαιρεῖται, τὴν οἰκείαν αὖθις ἀπολαβέτω [5] γυναῖκα, συγγνώμης αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἀγνοίᾳ διδομένης [6], καὶ τῷ ταύτην εἰσοικισαμένῳ κατὰ δεύτερον γάμον ἀνδρί.

Κανὼν ϟδ'. Τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἑλληνικοὺς ὁ κανὼν ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει, καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν [1] ὁρίζομεν.

Κανὼν ϟε'. Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν τε καὶ συνήθειαν. Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς, καὶ Ναυατιανοὺς [1] τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρακαιδεκατίτας [2], ἤγουν Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς [3], δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους [4] καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥῖνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα [5]· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Περὶ δὲ τῶν Παυλιανισάντων [6], εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εὐνομιανοὺς μέντοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς τοὺς υἱοπατορίαν δοξάζοντας [7], καὶ ἕτερά τινα

cebitur, rectius autem si sic manserit. Sic autem miles aliquanto post tempore redierit, cuius uxor propter longam illius absentiam alteri viro coniuncta est, is si velit, propriam uxorem recipiat, ipsi venia propter ignorantiam data, eique qui illam in secundis nuptiis domum duxit.

XCIV. Eos qui gentilium sacramenta iurant, canon poenis subiicit; et nos iis quoque segregationem decernimus.

XCV. Eos qui rectae de fide sententiae accedunt et parti eorum qui ex haereticis servantur, iuxta ratum ordinem et consuetudinem recipimus. Arianos quidem, et Macedonianos, et Novatianos, qui se puros et sinistros appellant, et quatuor decimanos seu Tetraditas, et Apollinaristas, recipimus, dantes libellos, et omnem haeresin anathematizantes, quae non sentit ut sentit sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia; sancto primum chrismate signantes eos, ungimus frontem et oculos et nares et os et aures; et imprimentes eos dicimus: « Signaculum doni Spiritus sancti. » De iis autem qui Pauliani sectam secuti sunt, deinde ad catholicam Ecclesiam confugerunt, statutum est ut ii omnino rebaptizentur. Eunomianos quoque, qui una demersione baptizantur, et Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, et Sabellianos, qui Filium idem esse cum Patre existimant,

— 5) ἀπολαμβανέτω barberin. — διαλαμβανέτω Mansi, Bruns. — ἐπαναλαμβανέτω Bevereg. N. R. — 6) διδομένης vallicell. Balsam. Zonar. N. R.

Can. XCIV. 1) τὸν ἀφορισμὸν Balsam. Zonar. — ὅθεν ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν vallicell.

Can. XCV. 1) Ναυατιανοὺς καὶ Σαββατιανοὺς vatic. 2. colunm. — καὶ ἀρίστους N. R. — 2) τεσσαρεσκαιδεκατίτας monac. Balsam. N. R. Zonar. — 3) Ἀπολιναριστὰς monac. Balsam. Zonar. N. R. — 4) διδόντας λιβέλλους vatic. 1. — 5) τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα caeteris om. vatic. 2. — 6) Παυλιανιστῶν barberin. monac. Balsam. Zonar. N. R. — τῶν προσφυγόντων barberin. monac. προσελθόντων colunm. — Περὶ δὲ τῶν Παυλιανιστῶν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὅρος ἐκτέθειται Mansi, Bruns. εἶτα προσφυγόντων neque om. vat. 2. Balsam. Zonar. — 7) διδάσκοντας vallicell. vatic. 1.

χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις (ἐπεὶ πολλοί [8] εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι), πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα. Καὶ τὴν μὲν πρώτην [9] ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς· τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους· εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν [10], μετὰ τοῦ ἐμφυσᾷν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς [11], καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ [12], καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Καὶ τοὺς Μανιχαίους δὲ καὶ τοὺς Οὐαλεντινιανοὺς [13], καὶ Μαρκιονιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων προσερχομένους, ὡς Ἕλληνας δεχόμενοι, ἀναβαπτίζομεν. Νεστοριανοὺς δὲ καὶ Εὐτυχιανιστὰς καὶ Σεβηριανοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων [14], χρὴ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον καὶ Εὐτυχέα [15] καὶ Διόσκορον καὶ Σεβῆρον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων [16], καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἱρέσεις, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας.

et alia quaedam gravia faciunt, et omnes alias haereses (quoniam multi hic sunt, et maxime qui ex Galatarum regione profecti sunt), omnes ex iis qui ad rectam de fide sententiam volunt accedere, ut Graecos recipimus. Et primo quidem die, eos christianos facimus; secundo autem, cathecumenos; deinde tertio, adiuramus eos, simul etiam ter in faciem et aures inspirantes, et sic initiamus, et diu in ecclesia versari et scripturas audire facimus, et tunc ipsos baptizamus. Quin etiam Manichaeos et Valentinianos et Marcionistas et qui a similibus haeresibus recedunt, ut Graecos recipientes, iterum baptizamus. Nestorianos autem et Eutychianistas et Severianos et similes haereticos oportet libellos facere, et haeresin suam anathematizare, et Nestorium et Eutychem et Dioscorum et Severum et reliquos talium haereseon principes, et qui eadem quae illi sentiunt, et omnes praedictas haereses, et sic esse sanctae communionis participes.

— 8) ἐπειδὴ πολλοὶ Zonar. Balsam. Bevereg. Pedal. vatic. 2. ἐπειδὴ πολλοί N. R. monac. — Mox ὁρμώμενοι Bevereg. monac. — 9) Καὶ τὴν μὲν πρώτην cum N. R. μὲν vulgo omittitur — τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους om. vatic. 2. — εἶτα κατὰ τὴν τρίτην monac. — 10) ἐξορκίζομεν αὐτοὺς monac. — 11) αὐτοὺς om. Bevereg. — 12) εἰς τὴν ἐκκλησίαν columa. Bevereg. vatic. 1. — 13) Οὐαλεντίνους Mansi, Bruns. — 14) Προσερχομένους ὡς ἕλληνας δεχόμενοι ἀναβαπτίζομεν· νεστοριανοὺς δὲ καὶ εὐτυχιανιστὰς καὶ σεβηριανοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων om. trapezunt. barberin. Zonar. Balsam. Bevereg. Mansi, Bruns. Pedal. N. R. δεχόμενοι βαπτίζομεν vallicell. ὡς ἕλληνας βαπτίζομεν vatic. 1, 2. — 15) καὶ ante εὐτυχέα om. Zonar. Balsam. — In N. R. post verba ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων 1° loco posita, scribitur: Τοὺς δὲ νεστοριανοὺς χρὴ ποιεῖν λιβέλλους et caetera ut supra. — 16) καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων iterum om. barberin. Quibus prolixis varietatibus per me licet addantur ea omnia quae ex iisdem aliisque codicibus excepi, dum in superiore tomo (v. p. 511) canonem VII Constantinopolitanum suis curarem scholiis adornandum. Praeterea notare haud pigeat in monacensi, fol. 246 verso, canonem simul ac folium absolvi in versu 7: καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Tum vero in folio sequenti statim rescribi canonem praecedenti simillimum, praemisso hoc titulo: Προσετέθη τοῖς ὄπισθεν κανόσι καὶ ὁ παρὼν οὗτος κανών, καὶ φησι οὕτω· Περὶ δὲ τῶν Παυλιανιστῶν, τῶν προσφευγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος, et inde transcursu ad ultimam pericopen facto, pergit: Καὶ τοὺς Μανιχαίους δε, et caetera omnino ut in superius scriptis usque in finem canonis, nisi quod, ne illud omittam, haec vidi variare: τοὺς οὐαλεντινιανοὺς, et voce προσερχομένους omissa, mox δεχόμενοι βαπτίζομεν.... τὴν αἵρεσιν ταύτην αὐτῶν... τὰς προαναφερομένας. De triplici autem eiusmodi scriptura unius canonis plura vide inferius.

Κανὼν ϟϛʹ. Οἱ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι, τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολόγησαν. Τοὺς οὖν τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πρὸς λύμην τῶν ὁρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς [1] εὐθετίζοντας καὶ διασκευάζοντας, καὶ δέλεαρ προτιθέντας ἐντεῦθεν ταῖς ἀστηρίκτοις ψυχαῖς, ἐπιτιμίῳ προσφόρῳ πατρικῶς [2] θεραπεύομεν, παιδαγωγοῦντες αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν ἐκδιδάσκοντες, πρὸς τὸ ἀφέντας τὴν ἐκ τῆς ὕλης ἀπάτην καὶ ματαιότητα, πρὸς τὴν ἀνώλεθρον καὶ μακαρίαν ζωὴν τὸν νοῦν μετάγειν διηνεκῶς, καὶ ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἔχειν ἀναστροφὴν, καὶ Θεῷ πλησιάζειν κατὰ τὸ ἐφικτὸν διὰ τῆς ἐν βίῳ καθάρσεως· καὶ τὸν ἔνδον ἢ τὸν ἔξω ἄνθρωπον μᾶλλον κοσμεῖν, ἀρεταῖς καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις τοῖς ἤθεσιν, ὥστε μηδὲν λείψανον φέρειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς τοῦ ἐναντίου σκαιότητος. Εἰ δέ τις παρὰ τὸν παρόντα κανόνα διαγίνοιτο [3], ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ϟζʹ. Τοὺς ἢ γαμετῇ συνοικοῦντας, ἢ ἄλλως ἀδιακρίτως τοὺς ἱεροὺς τόπους κοινοποιοῦντας, καὶ καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς ἔχοντας, καὶ οὕτως ἐν αὐτοῖς καταμένοντας, καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς σεβασμίοις ναοῖς [1] κατηχουμένων ἐξωθεῖσθαι προστάσσομεν [2]. Εἰ δέ τις μὴ τοῦτο παραφυλάξοι [3], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ϟηʹ. Ὁ ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν γυναῖκα, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου [1] ζῶντος, πρὸς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενος, τῷ τῆς μοιχείας ὑποκείσθω ἐγκλήματι.

XCVI. Qui Christum per baptismum induerunt, eius in carne vitae agendae rationem imitari professi sunt. Eos ergo qui capillos ad videntium detrimentum scite excogitatis nexibus adornant et componunt, et infirmis animis escam ea ratione obiiciunt, convenienti poena paterne curamus, ipsos instituentes, et temperanter vivere docentes, ut relicta fraude et vanitate, quae ex materia oritur, ad exitio carentem beatamque vitam, mentem assidue traducant, et in timore puram et sanctam conversationem habeant, et Deo, quoad eius fieri potest, appropinquent, per vitae puritatem, et interiorem magis quam exteriorem hominem, virtutibus et bonis inculpatisque moribus exornent, ut nullas in se ferant reliquias perversitatis adversarii. Si quis autem praeter hunc canonem persiterit, excommunicetur.

XCVII. Eos qui vel cum uxore cohabitant, vel alioqui indiscriminatim sacra loca coinquinant, et contemptim in ea afficiuntur, et sic in eis permanent, etiam ex iis quae sunt in venerabilibus templis catechumenorum mansionibus extrudi iubemus: si quis autem hoc non servaverit, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

XCVIII. Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc vivo cui desponsa est, in nuptiarum ducit societatem, adulterii crimini subiiciatur.

Can. XCVI. 1) συμπλοκῆς διασκευάζοντας barberin. in quo lege διασκευάζοντας, idem tamen et alias vidi quam in barber. — 2) πνευματικῶς id. — 3) διάγοιτο Bevereg. διαγένηται trapezunt.

Can. XCVII. 1) οἴκοις Balsam. Pedal. Zonar. — 2) προστάσσομεν vatic. 3. — 3) παραφυλάξῃ barberin. monac. Balsamon. Zonar. N. R.

Can. XCVIII. 1) μεμνηστευμένου trapezunt.

τασκευαζομένους, ἐξαφανίζεσθαι παντοίως προστάσσομεν, ὡς ἂν μὴ τῇ τῶν βαδιζόντων καταπατήσει τὸ τῆς νίκης ἡμῖν [2] τρόπαιον ἐξυβρίζοιτο. Τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦ σταυροῦ τύπον ἐπὶ ἐδάφους [3] κατασκευάζοντας, ὁρίζομεν ἀφορίζεσθαι.

Κανὼν οδ΄. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τοῖς κυριακοῖς ἢ ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τὰς λεγομένας ἀγάπας ποιεῖν, καὶ ἔνδον ἐν τῷ οἴκῳ ἐσθίειν, καὶ ἀκούβιτα στρωννύειν. Οἱ δὲ τοῦτο ποιεῖν τολμῶντες, ἢ παυσάσθωσαν, ἢ ἀφοριζέσθωσαν.

Κανὼν οε΄. Τοὺς ἐπὶ τῷ [1] ψάλλειν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις παραγινομένους; βουλόμεθα μήτε βοαῖς ἀτάκτοις κεχρῆσθαι, καὶ τὴν φύσιν πρὸς κραυγὴν ἐκβιάζεσθαι, μήτε τι ἐπιλέγειν τῶν μὴ τῇ ἐκκλησίᾳ [2] ἁρμοδίων τε καὶ οἰκείων· ἀλλὰ μετὰ πολλῆς προσοχῆς καὶ κατανύξεως τὰς ψαλμῳδίας [3] προσάγειν τῷ τῶν κρυπτῶν ἐφόρῳ Θεῷ· εὐλαβεῖς γὰρ ἔσεσθαι τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ τὸ ἱερὸν ἐδίδαξε λόγιον [4].

Κανὼν ος΄. Ὅτι [1] οὐ χρὴ ἔνδον τῶν ἱερῶν περιβόλων καπηλεῖον ἢ τὰ διὰ βρωμάτων [2] εἴδη προτιθέναι, ἢ ἑτέρας πράσεις ποιεῖσθαι, τὸ σεβάσμιον τῆς ἐκκλησίας φυλάσσοντας [3]· ὁ γὰρ σωτὴρ ἡμῶν καὶ Θεὸς διὰ τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας [4] παιδαγωγῶν ἡμᾶς, μὴ ποιεῖν τὸν οἶκον τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ ἐμπορίου [5] οἶκον παρεκελεύσατο, ὃς καὶ τῶν κολλυβιστῶν [6] τὸ κέρμα ἐξέχεε, καὶ τοὺς τὸ ἱερὸν [7] κοινοποιοῦντας [8] ἀπήλασεν. Εἴ τις οὖν ἐπὶ τῷ προκειμένῳ ἁλῷ πλημμελήματι, ἀφοριζέσθω.

cedentium conculcatione, victoriae nobis trophaeum iniuria afficiatur. Eos itaque qui deinceps crucis signum in solo construunt, segregari decernimus.

LXXIV. Quod non oportet in dominicis locis vel ecclesiis eas quae dicuntur agapas, id est charitates, facere, et intus in aede comedere, et accubitus sternere. Qui autem hoc ausi fuerint, vel cessent, vel segregentur.

LXXV. Eos qui in ecclesiis ad psallendum accedunt, volumus nec inordinatis vociferationibus uti, et naturam ad clamorem urgere, nec aliquid eorum quae ecclesiae non conveniunt et apta non sunt, adsciscere, sed cum magna attentione et compunctione psalmodias Deo, qui est occultorum inspector, offerre. Pios enim et sanctos fore filios Israel sacrum docuit oraculum.

LXXVI. Quod non oportet intra sanctos ambitus caponatoriam officinam, vel quae fiunt per esculenta species proponere, vel alias venditiones facere, suam venerationem ecclesiae servantes. Salvator enim noster et Deus, per suam in carne vitae agendae rationem nos instituens, non facere domum Patris sui domum negotiationis iussit, qui etiam nummulariorum aes effudit, et eos qui sacrum commune faciebant, eiecit. Si quis ergo in praedicto delicto deprehensus fuerit, segregetur.

vallicell. vatic. 1, 3. Balsam. Pedal. Bevereg. Zonar. N. R. — 2) ἡμῶν trapezunt. — 3) ἐπὶ τῷ ἐδάφει Mansi, Bruns.

Can. LXXV. 1) Ἐπὶ τὸ ψάλλειν Balsam. — 2) μὴ ἐκκλησίᾳ Balsam. Zonar. — 3) τὰς τοιαύτας ψαλμῳδίας Zonar. Balsam. Pedal. barberin. vatic. 3. column. — ἐξάγειν vatic. 2. — 4) λόγιον. Levit. XV, 31.

Can. LXXVI. 1) ὅτι om. Bevereg. — 2) δι' ἀρωμάτων Bevereg. Pedal. Hervetus. Zonaras quoque in commentario; Balsamon vero tantum in canone. — 3) ποιοῦντες τὸ σεβάσμιον vatic. 1. σεβάσμιον ταῖς ἐκκλησίαις φυλάσσοντας vallicell. Balsam. — 4) ἐνσάρκου αὐτοῦ οἰκονομίας monac. — 5) ἐμπορείου Zonar. Cf. Ioan. II, 16. — παρακελεύετο barberin. vatic. 3. Balsam. — 6) κολυβιστῶν Balsam. — 7) τὸ ἱερατικὸν barber. Zonar. — 8) κοινοῦντας Balsam. Zonar.

Κανὼν οζʹ. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικοὺς ἢ κληρικοὺς ἢ ἀσκητὰς ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι, οὐδὲ [1] πάντα Χριστιανὸν λαϊκόν [2]· αὕτη γὰρ πρώτη κατάγνωσις παρὰ τοῖς ἔθνεσιν. Εἰ δέ τις ἐπὶ τούτῳ [3] φωραθείη, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν οηʹ. Ὅτι δεῖ τοὺς φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν [1], καὶ τῇ πέμπτῃ τῆς ἑβδομάδος ἀπαγγέλλειν τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τοῖς πρεσβυτέροις.

Κανὼν οθʹ. Ἀλόχευτον τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον ὁμολογοῦντες, ὡς καὶ ἀσπόρως συστάντα, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κηρύσσοντες, τοὺς ἐξ ἀγνοίας πράττοντάς τι τῶν οὐ δεόντων, διορθώσει καθυποβάλλομεν. Ὅθεν, ἐπειδή τινες μετὰ τὴν ἡμέραν τῆς ἁγίας τοῦ Χριστοῦ [1] τοῦ Θεοῦ ἡμῶν γεννήσεως δείκνυνται σεμίδαλιν ἕψοντες, καὶ ταύτης [2] ἀλλήλοις μεταδιδόντες, προφάσει τιμῆς δῆθεν λοχείων τῆς ἀχράντου Παρθενομήτορος, ὁρίζομεν μηδὲν τοιοῦτον ὑπὸ τῶν πιστῶν τελεῖσθαι. Οὐ γὰρ τιμή γε τοῦτο τῇ Παρθένῳ τῇ ὑπὲρ νοῦν καὶ λόγον, τὸν ἀχώρητον τεκούσῃ Λόγον σαρκὶ, ἐκ τῶν κοινῶν τε καὶ καθ' ἡμᾶς τὰ κατὰ [3] τὸν ἄφραστον αὐτῆς τόκον ὁρίζειν καὶ ὑπογράφειν. Εἴ τις οὖν [4] ἀπὸ τοῦ νῦν πράττων τοιοῦτόν τι φωραθείη [5], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν πʹ. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἢ τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγομένων, ἢ λαϊκὸς, μηδεμίαν [1] ἀνάγκην βαρυτέραν ἔχοι ἢ πρᾶγμα δυσ-

LXXVII. Quod non oportet sacris initiatos, vel clericos vel ascetas, lavari in balneo cum mulieribus, nec omnem christianum laicum. Haec est enim prima condemnatio apud gentes. Si quis autem hac in re deprehensus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur; sin autem laicus, segregetur.

LXXVIII. Quod oportet eos qui illuminantur, fidem discere, et quinta septimanae feria episcopo vel presbyteris renuntiare.

LXXIX. Absque ullis secundinis ex Virgine partum esse divinum confitentes, ut qui sine semine constitutus sit, idque toti gregi annuntiantes, eos qui propter ignorantiam aliquid faciunt quod non decet, correctioni subiicimus. Quare, quoniam aliqui post sanctae Christi Dei nostri nativitatis diem, similam coquere ostenduntur, et eam sibi invicem impertiri, honoris scilicet praetextu secundinarum impollutae Virginis matris, statuimus ut deinceps nihil tale fiat a fidelibus. Neque enim hoc honori est Virgini, quae supra mentem et sermonem, quod comprehendi non potest, Verbum peperit carne, ex communibus et iis quae in nobis fiunt, inenarrabilem eius partum definire ac describere. Si quis ergo deinceps hoc facere inventus fuerit, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LXXX. Si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, vel eorum qui in clero

Can. LXXVII. 1) μηδὲ Balsam. barberin. vatic. 2. Zonar. N. R. — 2) ἢ λαϊκόν column. barberin. vallicell. vatic. 2. Zonar. Balsam. Mansi, Bruns. — 3) ἐπὶ τοῦτο Balsam. Zonar. N. R. Barberinus utramque vocem om.

Can. LXXVIII. 1) μανθάνειν barberin.

Can. LXXIX. 1) Χριστοῦ om. Mansi, Bruns. τοῦ ante Χριστοῦ om. Balsam. — 2) καὶ ταύτην trapezunt. Mansi, Bruns. — 3) τὰ ante κατὰ om. Balsam. Bevereg. Zonar. — 4) εἰ δέ τις οὖν Bruns. — 5) τοιοῦτο φωραθείη Balsam. Zonar. N. R.

Can. LXXX. 1) ἢ μηδεμίαν Bruns. column. εἰ Bal-

χερὲς, ὥστε [2] ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείπεσθαι τῆς αὐτοῦ ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει [3] διάγων, τρεῖς κυριακὰς ἡμέρας [4] ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο, εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας [5].

Κανὼν πα'. Ἐπειδήπερ ἔν τισι [1] χώραις μεμαθήκαμεν ἐν τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ ἐν προσθήκης μέρει ἐκφωνεῖσθαι μετὰ τὸ, Ἅγιος ἀθάνατος, τὸ, Ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς, ἐλέησον ἡμᾶς, τοῦτό τε ὑπὸ τῶν πάλαι [2] ἁγίων πατέρων ὡς τῆς εὐσεβείας ἀλλότριον, ἐκ τοῦ τοιούτου ἀπηλάθη [3] ὕμνου, σὺν τῷ τὴν τοιαύτην φωνὴν καινουργήσαντι παρανόμῳ αἱρετικῷ· καὶ ἡμεῖς κυροῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν πρὶν εὐσεβῶς [4] θεσμοθετηθέντα, ἀναθεματίζομεν τοὺς ἔτι μετὰ τὸν παρόντα ὅρον παραδεχομένους τὴν τοιαύτην φωνὴν ἐπ' ἐκκλησίαις [5], ἢ ἄλλως πως τῷ τρισαγίῳ ὕμνῳ συνάπτοντας. Καὶ εἰ μὲν ἱερατικός ἐστιν [6] ὁ παραβάτης τῶν ὁρισθέντων, ἀπογυμνοῦσθαι τοῦτον τῆς ἱερατικῆς [7] ἀξίας προστάσσομεν· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφορίζεσθαι [8].

Κανὼν πβ'. Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς, ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράττεται, ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῖν διὰ νόμου [1] προϋποφαίνων ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν [2]. Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα [3], τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους [4] κατασπαζόμενοι, τὴν χάριν

enumerantur, vel laicus, nullam graviorem babet necessitatem, vel negotium difficile, ut a sua ecclesia absit diutissime; sed in civitate agens, tribus diebus dominicis in tribus septimanis una non conveniat, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, a communione amoveatur.

LXXXI. Quoniam in nonnullis locis didicimus, in ter sancto hymno additamenti loco dici post illud; « Sanctus immortalis, » hoc: « Qui crucifixus es pro nobis, miserere nostri: » id autem ab antiquis sanctis patribus, ut a pietate alienum, ex hoc hymno eiectum, cum scelerato haeretico, qui hanc vocem innovavit, nos quoque confirmantes ea quae a sanctis nostris patribus prius pie constituta sunt, anathematizamus eos, qui post praesens decretum eiusmodi vocem admittunt in ecclesiis, vel aliquo alio modo trisagio hymno adiungunt. Et si est quidem sacerdotalis ordinis qui decreta spernit, cum sacerdotali dignitate privari iubemus; sin autem laicus vel monachus, segregari.

LXXXII. Inter nonnullas venerabilium imaginum picturas, agnus qui digito Praecursoris monstratur, depingitur, qui ad gratiae figuram assumptus est, verum nobis per legem agnum praemonstrans Christum Deum nostrum. Antiquas ergo figuras et umbras, ut veritatis signa et characteres, Ecclesiae traditas amplectentes, gratiam et veritatem

sam. Zonar. Mansi.— βαρυτέραν om. vallicell. εἰ μηδὲ βαρυτέραν βίαν ἀνάγκην ἔχει vatic. 1 ubi aliquid abundat.—2) ὥστε om. Balsam. vatic. 1, 3.— 3) ἀλλά om. vatic. 1. — 4) ἡμέρας om. Bevereg. — 5) ἀποκινοῖτο Balsamon. barberin. τῆς ἐκκλησίας barberin. εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω vallicell. vatic. 1.

Can. LXXXI. 1) ἐπειδὴ ἔν τισι Bruns. ἔν τισι χωρίοις vatic. 2. — 2) τῶν παλαιῶν Mansi, Bruns.—ἁγίων om. vatic. 2.— 3) ἀπήλασαν Balsam. Bevereg. Pedal. vatic. 3. ἀπηλήλαται monac. — 4) πρὶν ante εὐσεβῶς om. Bevereg. — νομοθετηθέντα vatic. 1. — 5) τοιαύτην οὕτω φωνὴν ἢ ἐπ' ἐκκλησιαν barberin. monac. vatic. 1. — 6) ἱερωμένος ἐστὶ monac. — 7) τῆς ἱερωσύνης Bevereg. — 8) ἀφοριζέσθω vallicell. vatic. 3. εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω vatic. 1.

Can. LXXXII. 1) διὰ τοῦ νόμου Mansi, Bruns. — 2) Χριστὸν τὸν υἱὸν Θεοῦ καὶ Θεὸν ἡμῶν monac.—3) καὶ προχάραγμα vatic. 3.—4) παραδεδομένα Mansi t. XII,

προτιμῶμεν καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου ταύτην ὑποδεξάμενοι. Ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς [5] ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου [6] ἀμνοῦ, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον [7], χαρακτῆρα καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν, δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος [8] τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ [9] πολιτείας, τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι, καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

Κανὼν πγ'. Μηδεὶς τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων [1] τῆς εὐχαριστίας μεταδιδότω. Γέγραπται γάρ· Λάβετε, φάγετε, τὰ δὲ τῶν νεκρῶν σώματα οὐδὲ λαβεῖν δύναται, οὐδὲ φαγεῖν.

Κανὼν πδ'. Τοῖς κανονικοῖς τῶν πατέρων θεσμοῖς κατακολουθοῦντες, ὁρίζομεν καὶ περὶ τῶν νηπίων, ὁσάκις μὴ εὑρίσκωνται βέβαιοι μάρτυρες, οἳ ταῦτα ἀναμφιβόλως βαπτισθέντα εἶναι λέγοντες [1], καὶ οὐδὲ αὐτὰ [2] διὰ τὴν κεῖραν περὶ τῆς παραδοθείσης αὐτοῖς μυσταγωγίας ἀποκρίνασθαι ἐπιτηδείως ἔχωσι [3], χωρίς τινος προσκόμματος ὀφείλειν ταῦτα βαπτίζεσθαι, μήποτε ὁ τοιοῦτος δισταγμὸς ἀποστερήσῃ αὐτὰ τῆς τοιαύτης τοῦ ἁγιασμοῦ καθάρσεως.

Κανὼν πε'. Ἐπὶ δύω [1] ἢ τριῶν μαρτύρων βεβαιοῦσθαι [2] πᾶν ῥῆμα, γραφικῶς παρελάβομεν. Τοὺς οὖν ὑπὸ τῶν οἰκείων δεσποτῶν ἐλευθερουμένους δού-

praeponamus, eam ut legis implementum suscipientes. Ut ergo, quod perfectum est, vel in colorum expressionibus, omnium oculis subiiciatur, eius agni qui tollit peccatum mundi, Christi Dei nostri, instar hominis, characterem, etiam in imaginibus deinceps pro veteri agno statui iubemus, ut per ipsum Verbi Dei humiliationem mente comprehendentes, ad memoriam quoque eius in carne conversationis, eiusque passionis et salutaris mortis deducamur, eiusque quae ex eo facta est mundo redemptionis.

LXXXIII. Nemo mortuorum corporibus Eucharistiam communicet. Scriptum est enim: « Accipite, comedite. » Mortuorum autem corpora non possunt accipere, nec comedere.

LXXXIV. Canonicas patrum leges sequentes, de infantibus quoque decernimus, quoties non inveniuntur firmi testes, qui eos absque ulla dubitatione baptizatos esse dicant, nec ipsi propter aetatem de sibi tradito mysterio apto respondere possint, debere absque ulla offensione baptizari, ne forte eiusmodi dubitatio eos eiusmodi purificationis sanctificatione privet.

LXXXV. In duobus vel tribus testibus confirmari omne verbum, ex scriptura accepimus. Servos ergo, qui a suis dominis manumittuntur, sub tribus eo testibus frui

col. 1080. una cum vatic. 836. — ἀσπαζόμενοι ib. — 5) καὶ ἐν ταῖς Mansi in cod. nic. II. conc. t. XIII. col. 39. — 6) ἁμαρτίας κόσμου Bevereg. ἁμαρτίαν τουτου ἀμνοῦ Bals. Zonar. — 7) κατὰ τὸ ἀνθρώπινον N. R. et Mansi 2. l. cit. — 8) ὕψος om. Bals. Zonar. Bevereg. Pedal. N. R. cum solo trapezunt. inter mss. — 9) ἀνεάγκου column.

Can. LXXXIII. 1) τελευτώντων cum barberin. vallicell. vatic. 2. 3. trapezunt. column. Balsam. Mansi, Bruns. Zonar. restituimus contra Bevereg. Rhalli, N. R. quibuscum et nobis placeret τελευτησάντων, nisi solus cum eis staret vatic. 1. — 2) φάγετε. Matth. XXVI, 26.

Can. LXXXIV. 1) λέγονται Balsam. insulse. — 2) οὐδὲ ταῦτα vatic. 2. Zonar. Balsamas. N. R. — 3) ἔχουσι Balsam. Zonar.

Can. LXXXV. 1) Ἐπὶ δυο καὶ τριῶν Balsam. Zonar. Cf. Deuter. XIX, 15; Matth. XVIII, 16; II Cor. XIII, 1; 1 Timoth. V, 19. — 2) βεβαιούσθω vatic. 3. —

λους ἐπὶ τρισὶ μάρτυσι, τῆς τοιαύτης τιμῆς ἀπολαύειν διοριζόμεθα, οἳ τὸ κῦρος παρόντες τῇ ἐλευθερίᾳ προσοίσουσιν, καὶ τὸ πιστὸν ἐξ ἑαυτῶν τοῖς γινομένοις [3] παρέξουσιν.

Κανὼν πς'. Τοὺς ἐπὶ ψυχῶν [1] ὀλίσθῳ πόρνας ἐπισυνάγοντας καὶ ἐκτρέφοντας, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἀφορίζεσθαι καὶ καθαιρεῖσθαι [2] ὁρίζομεν· εἰ δὲ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι.

Κανὼν πζ'. Ἡ τὸν ἄνδρα καταλιποῦσα [1], μοιχαλίς ἐστιν, εἰ ἐπ' ἄλλον ἦλθε, κατὰ τὸν ἱερὸν καὶ θεῖον Βασίλειον, ἐκ τῆς Ἱερεμίου προφητείας [2] ἄριστα τοῦτο ἀναλεξάμενον· Ὅτι ἐὰν γένηται γυνὴ ἀνδρὶ ἑτέρῳ, οὐκ ἐπιστρέψει [3] πρὸς τὸν ἄνδρα αὐτῆς, ἀλλὰ μιαινομένη μιανθήσεται. Καὶ πάλιν· Ὁ ἔχων [4] μοιχαλίδα, ἄφρων καὶ ἀσεβής. Εἰ οὖν φανῇ [5] τοῦ ἀνδρὸς ἀλόγως ἀναχωρήσασα, ὁ μὲν συγγνώμης ἐστὶν ἄξιος, ἡ δὲ ἐπιτιμίων [6]. Ἡ δὲ συγγνώμη τούτῳ πρὸς τὸ κοινωνεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ δοθήσεται. Ὁ μέντοι καταλιμπάνων τὴν νομίμως συναφθεῖσαν αὐτῷ γυναῖκα, καὶ ἑτέραν ἀγόμενος, κατὰ τὴν τοῦ Κυρίου ἀπόφασιν, τῷ τῆς μοιχείας ὑπόκειται κρίματι [7]. Κεκανόνισται δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἡμῶν, τοὺς τοιούτους ἐνιαυτὸν προσκλαίειν, διετίαν ἐπακροᾶσθαι, τριετίαν ὑποπίπτειν, καὶ τῷ ἑβδόμῳ συνίστασθαι τοῖς πιστοῖς, καὶ οὕτω τῆς προσφορᾶς καταξιοῦσθαι, ἐὰν δὴ μετὰ [8] δακρύων μετανοήσωσιν.

Κανὼν πη'. Μηδεὶς ἔνδον ἱεροῦ ναοῦ κτῆνος τὸ οἱονοῦν εἰσαγέτω [1]· ἐκτὸς εἰ μή τις ὁδοιπορῶν, μεγίστης καταλαβούσης ἀνάγκης, οἰκίσκου καὶ καταγωγῆς

honore decernimus, qui praesentes, libertati vires et firmitatem afferent, et ut iis quae fiunt fides habeatur, sponte efficient.

LXXXVI. Eos qui ad animarum lapsum meretrices cogunt et alunt, si sint quidem clerici, segregari et deponi statuimus; si vero laici, segregari.

LXXXVII. Quae maritum reliquit, est adultera, si venerit ad alium, ut vult sacer et divinus Basilius, qui ex Ieremia propheta hoc optime collegit. « Quod si alii viro uxor fuerit, ad maritum suum non convertetur, sed polluta polluetur. » Et rursus: « Qui autem detinet adulteram, est insipiens et impius. » Si ita praeter rationem a marito secessisse visa sit, ille quidem venia dignus est, haec vero poena. Illi autem venia dabitur ut ecclesiae communicet. Sed is qui legitime sibi datam uxorem relinquit, et aliam ducit, ex Domini sententia, est adulterii iudicio obnoxius. A patribus enim nostris statutum est, ut qui sunt eiusmodi, annum defleant, biennio audiant, tertio anno substernantur, et septimo cum fidelibus consistant, et sic oblatione digni habeantur, si cum lacrymis poenitentiam egerint.

LXXXVIII. Nemo intra aedem sacram quodvis iumentum introducat, nisi forte via-

3) γινομένοις vatican. 2.

Can. LXXXVI. 1) ἐπὶ ψυχῆς trapezunt.—2) ἀφορίζεσθαι καὶ om. columna. barberin. vatic. 2. 3. Balsam. Zonar. Hervetus, qui et ὁρίζομεν non vertit.

Can. LXXXVII. 1) ἡ καταλιποῦσα τὸν ἄνδρα trapezunt. Bevereg. N. B. — εἰ ἐπ' ἄλλην monac. — 2) προφητείας Ierem. III, 10. — 3) ἐπιτρέψει Balsam. — 4) ὁ δὲ κατέχων trapezunt. Cf. Prov. XVIII, 22. — 5) καὶ εἰ οὖν φανῇ vatic. 2. ἀλόγως om. barberin. — 6) ὁ μὲν συγγνώμη..., ἡ δὲ ἐπιτιμίοις vallicell. vat. 2. — 7) κρίματι. Matth. V, 32; XIX, 9. — 8) Ἐὰν μετὰ vatic. 1, 2, vallicell. N. B. Clausulam om. Mansi.

Can. LXXXVIII. 1) εἰσαγαγέτω trapez. vatic. 1. Mansi.

ἀπορῶν, ἐν τῷ τοιούτῳ [2] καταλύσει ναῷ. Διὰ γὰρ τὸ μὴ τὸ κτῆνος ἔνδον εἰσενεχθῆναι, αὐτὸ μὲν ἔστιν ὅτε διαφθαρήσεται· ὁ δὲ τῇ τοῦ ὑποζυγίου ἀποβολῇ, καὶ τῷ ἐντεῦθεν ἀπόρως ἔχειν [3] τῆς ἐπὶ τὴν ὁδοιπορίαν ὁρμῆς, θανάτου κινδύνῳ παραδοθήσεται. Τὸ γὰρ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον γενέσθαι ἐκδιδασκόμεθα [4], ὥστε διὰ πάντων προτιμητέαν ἡγεῖσθαι τὴν τοῦ ἀνθρώπου σωτηρίαν τε καὶ ἀπάθειαν [5]. Εἰ δέ τις φωραθείη χωρὶς ἀνάγκης, ὡς εἴρηται, κτῆνος εἰσάγων ἐν ἱερῷ [6], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν πθ'. Τὰς τοῦ σωτηρίου πάθους ἡμέρας ἐν νηστείᾳ καὶ προσευχῇ καὶ κατανύξει καρδίας ἐπιτελοῦντας, χρὴ τοὺς πιστοὺς περὶ μέσας τῆς περὶ τὸ μέγα [1] σάββατον νυκτὸς ὥρας ἀπονηστίζεσθαι [2], τῶν θείων εὐαγγελιστῶν Ματθαίου καὶ Λουκᾶ [3], τοῦ μὲν, διὰ τοῦ· Ὀψὲ σαββάτων, ῥήματος [4]· τοῦ δὲ, διὰ τοῦ· Ὄρθρου βαθέος, τὴν βραδύτητα τῆς νυκτὸς ἡμῖν ὑπογραφόντων [5].

Κανὼν ϙ'. Ταῖς κυριακαῖς μὴ γόνυ κλίνειν ἐκ τῶν θεοφόρων ἡμῶν πατέρων κανονικῶς παρελάβομεν, τὴν τοῦ Χριστοῦ τιμῶντες [1] ἀνάστασιν. Ὡς ἂν οὖν μὴ ἀγνοῶμεν τὸ σαφὲς τῆς τούτου [2] παρατηρήσεως, δῆλον τοῖς πιστοῖς καθιστῶμεν, ὥστε μετὰ τὴν ἐν τῷ σαββάτῳ ἑσπερινὴν τῶν ἱερωμένων πρὸς τὸ θυσιαστήριον εἴσοδον, κατὰ τὸ κρατοῦν ἔθος, μηδένα γόνυ κλίνειν μέχρι τῆς ἐφεξῆς κατὰ τὴν κυριακὴν ἑσπέρας· καθ' ἣν μετὰ τὴν [3] ἐν τῷ λυχνικῷ εἴσοδον αὖθις τὰ γό-

tor quispiam, maxima urgente necessitate, domunculae vel diversorii indigens, in id templum deverterit. Nisi enim iumentum introductum fuerit, ipsum quidem fortasse peribit; hic vero, propter iumenti amissionem, et facultatis ad iter peragendum ex eo profectam inopiam, mortis periculo tradetur. Sabbatum enim propter hominem factum esse docemur, quamobrem et per omnia praeferendam esse existimare hominis salutem et incolumitatem. Si quis tamen deprehensus fuerit sine necessitate iumentum in templum introducens, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

LXXXIX. Dies salutiferae passionis in ieiunio et oratione et cordis compunctione peragentes fideles, usque ad mediam magni sabbati noctem ieiunare oportet, cum divini evangelistae, Matthaeus et Lucas, ille quidem per hoc «Vespere sabbati,» hic vero per id «Valde diluculo,» noctis nobis tarditatem describant.

XC. Dominicis genu non flectere a divinis nostris patribus Christi resurrectionem honorantibus, canonice accepimus. Ne ergo huius observationis evidentiam ignoremus, fidelibus manifestam facimus, quod post vespertinum clericorum ad altare sabbato ingressum, ex consuetudine quae servatur, nemo genu flectat usque ad sequentem vesperam in die dominico, in qua post ingressum, ad preces quae *lampadis* dicuntur,

— 2) ἐν τοιούτῳ monac. — καταλύσῃ Zonar. Balsam. N. R. — post pauca διὰ γὰρ τοῦ monac. Balsam. Zonar. N. R. — 3) τοῦ ἐντεῦθεν ἀπόρῳ trapez. colomn. — ἔχειν om. monac. vallicell. vatic. 2, 3. — 4) ἐκδιδασκόμεθα Marc. II, 27. — γενέσθαι διδασκόμεθα monac. — 5) εὐπάθειαν Zonar. Balsam. N. R. — 6) εἰς ἱερὸν trapezunt. Bevereg. N. R. ἐν τῷ ἱερῷ Mansi.

Can. LXXXIX. 1) μετὰ τὸ μέγα vatic. 1, N. R. — 2) ἀπονηστίζεσθαι Balsam. — 3) Λουκᾶ. Matth. XXVIII, 1; Luc. XXIV, 1. — 4) προσρήματος Balsam. Zonar. N. R. — 5) ὑπογράφοντος Zonar. Pedal. monac. colomn. ὑπογράψαντος Mansi, Bruns. Pedal. barberin. — ἡμῖν ὑπογραφόντων cum vatic. 2, 3, Balsam. Zonar. Hervet. — ἡμῖν vulge om.

Can. XC. 1) τιμώντων vallicell. Bevereg. vatic. 2. — deinde ὡς ἂν μὴ vat. 2. — 2) τῆς ἐπὶ τοῦτο vallicell. Mansi, Bruns. N. R. τῆς ἐπὶ τούτῳ vatic. 2. — 3) καθ'

νατα κάμπτοντες, οὕτω τὰς εὐχὰς Κυρίῳ [4] προσάγομεν. Τῆς γὰρ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν [5] ἐγέρσεως πρόδρομον τὴν μετὰ τὸ σάββατον νύκτα παραλαμβάνοντες, τῶν ὕμνων ἐντεῦθεν πνευματικῶς ἀπαρχόμεθα, εἰς φῶς ἐκ σκότους τὴν ἑορτὴν καταλήγοντες, ὡς ἐν ὁλοκλήρῳ ἐντεῦθεν νυκτὶ καὶ ἡμέρᾳ [6] πανηγυρίζειν ἡμᾶς τὴν ἀνάστασιν.

Κανὼν ϟα'. Τὰς τὰ ἀμβλωθρίδια [1] διδούσας φάρμακα, καὶ τὰς δεχομένας τὰ ἐμβρυοκτόνα δηλητήρια, τῷ τοῦ φονέως ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλομεν [2].

Κανὼν ϟβ'. Τοὺς ἁρπάζοντας γυναῖκας ἐπὶ ὀνόματι συνοικεσίου, ἢ συμπράττοντας ἢ συναιρομένους τοῖς ἁρπάζουσιν [1], ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, εἰ μὲν κληρικοὶ εἶεν, ἐκπίπτειν τοῦ οἰκείου βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι.

Κανὼν ϟγ'. Ἡ ἀναχωρήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἀφανοῦς ὄντος, πρὸ τοῦ πεισθῆναι περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ ἑτέρῳ συνοικοῦσα, μοιχᾶται. Ὡσαύτως [1] καὶ στρατιώτιδες, αἱ τῶν ἀνδρῶν ἀφανῶν ὄντων γαμηθεῖσαι, τῷ αὐτῷ ὑπόκεινται [2] λόγῳ, ὥσπερ καὶ αἱ διὰ τὴν [3] ἀποδημίαν τοῦ ἀνδρὸς μὴ ἀναμείνασαι τὴν ἐπάνοδον· πλὴν ἔχει τινὰ συγγνώμην τὸ πρᾶγμα ἐνταῦθα διὰ τὸ μᾶλλον πρὸς θάνατον εἶναι τὴν ὑπόνοιαν [4]. Ἡ δὲ τῷ καταλειφθέντι πρὸς καιρὸν παρὰ τῆς γυναικὸς κατ' ἄγνοιαν γημαμένη, εἶτα ἀφεθεῖσα διὰ τὸ ἐπανελθεῖν πρὸς αὐτὸν τὴν προτέραν, ἐπόρνευσε μέν, ἐν ἀγνοίᾳ δέ· γάμου οὖν οὐκ εἰρχθήσεται, κάλλιον δὲ, ἐὰν μείνῃ οὕτως. Εἰ δέ γε ὁ στρατιώτης ἐπανέλθοι χρόνῳ ποτὲ, οὗ

genoa rursus flectentes, sic Domino preces offerimus. Servatoris enim nostri resorrectionis velnti praecursorem, noctem quae fuit post sabbatum accipientes, hymnos ab ea spiritaliter incipimus, festum ex tenebris in lucem finientes, ut in perfecta inde et integra nocte ac die nos resurrectionem celebremus.

XCI. Eas quae dant abortionem cientia medicamenta, et quae accipiunt venena foetus necantia, homicidae poenis subiicimus.

XCII. Eos qui nomine matrimonii mulieres rapiunt, vel qui opera opequn sua raptores adiuvant, statuit sancta synodus, si sint quidem clerici, proprio gradu excidere; si vero laici, anathemate percuti.

XCIII. Uxor viri qui secessit, et non apparet, antequam de eius morte certior facta sit, alteri cohabitans, adulteratur. Similiter et militum uxores, quae, non apparentibus maritis, nupserunt, in eamdem rationem incidunt, utpote quae propter mariti peregrinationem, reditum eius non expectaverint. Sed res hic quidem aliquam veniam habet, quod sit maior eius mortis suspicio. Ea autem, quae illi qui ad tempus erat ab uxore relictus, nupsit per ignorantiam, deinde demissa est, quod prior ad ipsum redierit, est quidem fornicata, sed per ignorantiam; a matrimonio ergo non ar-

ἣν κατὰ τὴν Mansi, Bruns. — 4) εὐχὰς Κυρίῳ Balsam. — 5) σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ vatic. 2. — 6) νυχθημέρῳ Mansi, Bruns.

Can. XCI. 1) Ἀμβλωθριδίων vatic. 3. — 2) διαβάλλεσθαι Balsam. Altera notariorum aut typothetarum depravatio est, qui ad summ. invexerunt ἀμβλοτρίδια.

Can. XCII. 1) ἢ συναιρομένους τοὺς ἁρπάζοντας vatic. 2. συναιρουμένους Balsamon. N. B.

Can. XCIII. 1) μοιχᾶται καὶ ὡσαύτως Balsamon. Zonar. — στρατιώδες monac. — 2) ὑποκείσονται id. — 3) ὅπερ καὶ διὰ τὴν vatic. 2. — ἀποδημίαν τῶν ἀνδρῶν vallicell. — 4) ἀποδημίαν Balsamon. — εἰ δὲ τῷ Zonar.

ἡ γυνὴ διὰ τὴν ἐπὶ πολὺ ἐκείνου ἀπόλειψιν, ἑτέρῳ συνήφθη ἀνδρὶ, οὗτος, εἰ προαιρεῖται, τὴν οἰκείαν αὖθις ἀπολαβέτω [5] γυναῖκα, συγγνώμης αὐτῇ ἐπὶ τῇ ἀγνοίᾳ διδομένης [6], καὶ τῷ ταύτην εἰσοικισαμένῳ κατὰ δεύτερον γάμον ἀνδρί.

Κανὼν ϞΔʹ. *Τοὺς ὀμνύοντας ὅρκους ἑλληνικοὺς ὁ κανὼν ἐπιτιμίοις καθυποβάλλει, καὶ ἡμεῖς τούτοις ἀφορισμὸν [1] ὁρίζομεν.*

Κανὼν ϞΕʹ. *Τοὺς προστιθεμένους τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν τε καὶ συνήθειαν. Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς, καὶ Ναυατιανοὺς [1] τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς Καθαροὺς καὶ Ἀριστεροὺς, καὶ τοὺς Τεσσαρακαιδεκατίτας [2], ἤγουν Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς [3], δεχόμεθα διδόντας λιβέλλους [4] καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν μὴ φρονοῦσαν, ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ τὸ μέτωπον καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰς ῥῖνας καὶ τὸ στόμα καὶ τὰ ὦτα [5]· καὶ σφραγίζοντες αὐτοὺς λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Περὶ δὲ τῶν Παυλιανισάντων [6], εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. Εὐνομιανοὺς μέντοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς τοὺς υἱοπατορίαν δοξάζοντας [7], καὶ ἕτερά τινα*

cebitur, rectius autem si sic manserit. Sin autem miles aliquanto post tempore redierit, cuius uxor propter longam illius absentiam alteri viro coniuncta est, is si velit, propriam uxorem recipiat, ipsi venia propter ignorantiam data, eique qui illam in secundis nuptiis domum duxit.

XCIV. Eos qui gentilium sacramenta iurant, canon poenis subiicit; et nos iis quoque segregationem decernimus.

XCV. Eos qui rectae de fide sententiae accedunt et parti eorum qui ex haereticis servantur, iuxta ratum ordinem et consuetudinem recipimus. Arianos quidem, et Macedonianos, et Novatianos, qui se puros et sinistros appellant, et quatuor decimanos seu Tetraditas, et Apollinaristas, recipimus, dantes libellos, et omnem haeresin anathematizantes, quae non sentit ut sentit sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia; sancto primum chrismate signantes eos, ungimus frontem et oculos et nares et os et aures; et imprimentes eos dicimus: « Signaculum doni Spiritus sancti. » De iis autem qui Pauliani sectam secuti sunt, deinde ad catholicam Ecclesiam confugerunt, statutum est ut ii omnino rebaptizentur. Eunomianos quoque, qui una demersione baptizantur, et Montanistas, qui hic dicuntur Phryges, et Sabellianos, qui Filium idem esse cum Patre existimant,

— 5) ἀπολαμβανέτω barberin. — ἀναλαμβανέτω Mansi, Bruns. — ἐπαναλαμβανέτω Bavereg. N. R. — 6) διδομένης vallicell. Balsam. Zonar. N. R.

Can. XCIV. 1) τὸν ἀφορισμὸν Balsam. Zonar. — ὅθεν ἡμεῖς τοῦτον ἀφορισμὸν vallicell.

Can. XCV. 1) Ναυατιανοὺς καὶ Σαββατιανοὺς vatic. 2. column. — καὶ ἀρίστους N. R. — 2) τεσσαρεσκαιδεκατίτας monac. Balsam. N. R. Zonar. — 3) ἀπολιναριστὰς monac. Balsam. Zonar. N. R. — 4) διδόντας λιβέλλους vatic. 1. — 5) τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ τὰ ὦτα caeteris om. vatic. 2. — 6) Παυλιανιστῶν barberin. monac. Balsam. Zonar. N. R. — τῶν προσφυγόντων barberin. monac. προσελθόντων column. — Περὶ δὲ τῶν Παυλιανιστῶν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ὅρος ἐκτέθειται Mansi, Bruns. εἶτα προσφυγόντων neque om. vat. 2. Balsam. Zonar. — 7) διδάσκοντας vallicell. vatic. 1.

χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις (ἐπεὶ πολλοί [8] εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα οἱ ἀπὸ τῆς Γαλατῶν χώρας ἐρχόμενοι), πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν θέλοντας προστίθεσθαι τῇ ὀρθοδοξίᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα. Καὶ τὴν μὲν πρώτην [9] ἡμέραν ποιοῦμεν αὐτοὺς χριστιανούς· τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους· εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν [10], μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν τρίτον εἰς τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτοὺς [11], καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ [12], καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Καὶ τοὺς Μανιχαίους δὲ καὶ τοὺς Οὐαλεντινιανοὺς [13], καὶ Μαρκιονιστὰς, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων προσερχομένους, ὡς Ἕλληνας δεχόμενοι, ἀναβαπτίζομεν. Νεστοριανοὺς δὲ καὶ Εὐτυχιανιστὰς καὶ Σεβηριανοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων [14], χρὴ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ Νεστόριον καὶ Εὐτυχέα [15] καὶ Διόσκορον καὶ Σεβῆρον, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων [16], καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν, καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἱρέσεις, καὶ οὕτω μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας.

et alia quaedam gravia faciunt, et omnes alias haereses (quoniam multi hic sunt, et maxime qui ex Galatarum regione profecti sunt), omnes ex iis qui ad rectam de fide sententiam volunt accedere, ut Graecos recipimus. Et primo quidem die, eos christianos facimus; secundo autem, cathecumenos; deinde tertio, adiuramus eos, simul etiam ter in faciem et aures inspirantes, et sic initiamus, et diu in ecclesia versari et scripturas audire facimus, et tunc ipsos baptizamus. Quin etiam Manichaeos et Valentinianos et Marcionistas et qui a similibus haeresibus recedunt, ut Graecos recipientes, iterum baptizamus. Nestorianos autem et Eutychianistas et Severianos et similes haereticos oportet libellos facere, et haeresin suam anathematizare, et Nestorium et Eutychem et Dioscorum et Severum et reliquos talium haereseon principes, et qui eadem quae illi sentiunt, et omnes praedictas haereses, et sic esse sanctae communionis participes.

— 8) ἐπειδὴ πολλαί Zonar. Balsam. Bevereg. Pedal. vatic. 2. ἐπειδὴ πολλοί N. R. monac.— Mox ὁρμώμενοι Bevereg. monac.—9) Καὶ τὴν μὲν πρώτην cum N.R. μὲν vulgo omittitur— τὴν δὲ δευτέραν κατηχουμένους om. vatic. 2. - εἶτα κατὰ τὴν τρίτην monac.— 10) ἐξορκίζομεν αὐτοὺς monac.— 11) αὐτοὺς om. Bevereg.— 12) εἰς τὴν ἐκκλησίαν column. Bevereg. vatic. 1. — 13) Οὐαλεντίνους Mansi, Bruns. — 14) Προσερχομένους ὡς Ἕλληνας δεχόμενοι ἀναβαπτίζομεν· νεστοριανοὺς δὲ καὶ εὐτυχιανιστὰς καὶ σεβηριανοὺς καὶ τοὺς ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων om. trapezunt. barberin. Zonar. Balsam. Bevereg. Mansi, Bruns. Pedal. N. R. δεχόμενοι βαπτίζομεν vallicell. ὡς ἕλληνας βαπτίζομεν vatic. 1, 2. — 15) καὶ ante εὐτυχέα om. Zonar. Balsam. — In N. R. post verba ἐκ τῶν ὁμοίων αἱρέσεων 1° loco posita, scribitur: Τοὺς δὲ νεστοριανοὺς χρὴ ποιεῖν λιβέλλους et caetera ut supra. — 16) καὶ τοὺς λοιποὺς ἐξάρχους τῶν τοιούτων αἱρέσεων iterum om. barberin. Quibus prolixis varietatibus per me licet addantur ea omnia quae ex iisdem aliisque codicibus excepi, dum in superiore tomo (v. p. 511) canonem VII Constantinopolitanum suis cursim scholiis adornandum. Praeterea notare haud pigeat in monacensi, fol. 246 verso, canonem simul ac folium absolvi in versu 7: καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν. Tum vero in folio sequenti statim rescribi canonem praecedenti simillimum, praemisso hoc titulo: Προστεθεὶς τοῖς ὄπισθεν κανόσι καὶ ὁ παρὼν οὗτος κανὼν, καὶ φησὶ τάδε· Περὶ δὲ τῶν Παυλιανιστῶν, τῶν προσφευγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος. et inde transcursu ad ultimam pericopen facto, pergit: Καὶ τοὺς Μανιχαίους δὲ, et caetera omnino ut in superius scriptis usque in finem canonis, nisi quod, ne illud omittam, haec vidi variare: τοὺς οὐαλεντινούς, et voce προσερχομένους omissa, mox δεχόμενοι βαπτίζομεν.... τὴν αἵρεσιν ταύτην αὐτῶν... τὰς προαναφωνουμένας. De triplici autem ejusmodi scriptura unius canonis plura vide inferius.

Κανὼν ϞϚʹ. Οἱ τὸν Χριστὸν διὰ τοῦ βαπτίσματος ἐνδυσάμενοι, τὴν ἐν σαρκὶ αὐτοῦ πολιτείαν μιμεῖσθαι καθωμολόγησαν. Τοὺς οὖν τὰς ἐν τῇ κεφαλῇ τρίχας πρὸς λύμην τῶν ὁρώντων ἐν ἐπινοίαις ἐμπλοκῆς [1] εὐθετίζοντας καὶ διασκευάζοντας, καὶ δέλεαρ προτιθέντας ἐντεῦθεν ταῖς ἀστηρίκτοις ψυχαῖς, ἐπιτιμίῳ προσφόρῳ πατρικῶς [2] θεραπεύομεν, παιδαγωγοῦντες αὐτοὺς καὶ σωφρόνως βιοῦν ἐκδιδάσκοντες, πρὸς τὸ ἀφέντας τὴν ἐκ τῆς ὕλης ἀπάτην καὶ ματαιότητα, πρὸς τὴν ἀνώλεθρον καὶ μακαρίαν ζωὴν τὸν νοῦν μετάγειν διηνεκῶς, καὶ ἐν φόβῳ ἁγνὴν ἔχειν ἀναστροφὴν, καὶ Θεῷ πλησιάζειν κατὰ τὸ ἐφικτὸν διὰ τῆς ἐν βίῳ καθάρσεως· καὶ τὸν ἔνδον ἢ τὸν ἔξω ἄνθρωπον μᾶλλον κοσμεῖν, ἀρεταῖς καὶ χρηστοῖς καὶ ἀμώμοις τοῖς ἤθεσιν, ὥστε μηδὲν λείψανον φέρειν ἐν ἑαυτοῖς τῆς τοῦ ἐναντίου σκαιότητος. Εἰ δέ τις παρὰ τὸν παρόντα κανόνα διαγίνοιτο [3], ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ϞΖʹ. Τοὺς ἢ γαμετῇ συνοικοῦντας, ἢ ἄλλως ἀδιακρίτως τοὺς ἱεροὺς τόπους κοινοποιοῦντας, καὶ καταφρονητικῶς περὶ αὐτοὺς ἔχοντας, καὶ οὕτως ἐν αὐτοῖς καταμένοντας, καὶ ἐκ τῶν ἐν τοῖς σεβασμίοις ναοῖς [1] κατηχουμένων ἐξωθεῖσθαι προστάσσομεν [2]. Εἰ δέ τις μὴ τοῦτο παραφυλάξοι [3], εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ϞΗʹ. Ὁ ἑτέρῳ μνηστευθεῖσαν γυναῖκα, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου [1] ζῶντος, πρὸς γάμου κοινωνίαν ἀγόμενος, τῷ τῆς μοιχείας ὑποκείσθω ἐγκλήματι.

XCVI. Qui Christum per baptismum induerunt, eius in carne vitae agendae rationem imitari professi sunt. Eos ergo qui capillos ad videntium detrimentum scite excogitatis nexibus adornant et componunt, et infirmis animis escam ea ratione obiiciunt, convenienti poena paterne curamus, ipsos instituentes, et temperanter vivere docentes, ut relicta fraude et vanitate, quae ex materia oritur, ad exitio carentem beatamque vitam, mentem assidue traducant, et in timore puram et sanctam conversationem habeant, et Deo, quoad eius fieri potest, appropinquent, per vitae puritatem, et internum magis quam externum hominem, virtutibus et bonis inculpatisque moribus exornent, ut nullas in se ferant reliquias perversitatis adversarii. Si quis autem praeter hunc canonem persiiterit, excommunicetur.

XCVII. Eos qui vel cum uxore cohabitant, vel alioqui indiscriminatim sacra loca contaminant, et contemptim in ea afficiuntur, et sic in ais permanent, etiam ex iis quae sunt in venerabilibus templis catechumenorum mansionibus extrudi iubemus: si quis autem hoc non servaverit, si sit quidem clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur.

XCVIII. Qui alteri desponsam mulierem, eo adhuc vivo cui desponsa ast, in nuptiarum dacit societatem, adulterii crimini subiiciatur.

Can. XCVI. 1) συμπλοκῆς διασκεδάζοντας barberin. in quo lege διασκευάζοντας, idem tamen et alias vidi quam in barber. — 2) πνευματικῶς id. — 3) διάγοιτο Bevereg. διαγένηται trapezunt.

Can. XCVII. 1) οἴκοις Balsam. Pedal. Zonar. — 2) προτάσσομεν vatic. 3. — 3) παραφυλάξῃ barberin. monac. Balsamon. Zonar. N. R.

Can. XCVIII. 1) μεμνηστευμένου trapezunt.

Κανὼν ϞΘ΄. Καὶ τοῦτο δὲ ἐν τῇ Ἀρμενίων χώρᾳ γίνεσθαι μεμαθήκαμεν, ὥς τινες ἔνδον ἐν τοῖς ἱεροῖς θυσιαστηρίοις μέλη κρεῶν ἕψοντες, προσάγουσιν ἀφαιρέματα τοῖς ἱερεῦσιν ἰουδαϊκῶς ἀπονέμοντες· ὅθεν τὸ τῆς ἐκκλησίας φυλάττοντες ἀκηλίδωτον, ὁρίζομεν, μὴ ἐξεῖναί τινι [1] τῶν ἱερέων ἀφωρισμένα κρεῶν μέλη παρὰ τῶν προσαγόντων λαμβάνειν· ἀλλ' οἷς ἀρεσθῇ ὁ προσάγων, τούτοις ἀρκείσθωσαν, ἔξω τῆς ἐκκλησίας τῆς τοιαύτης γινομένης προσαγωγῆς. Εἰ δέ τις μὴ [2] τοῦτο οὕτω ποιῇ, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ρ΄. Οἱ ὀφθαλμοί σου ὀρθὰ βλεπέτωσαν, καὶ πάσῃ φυλακῇ τήρει σὴν καρδίαν, ἡ Σοφία διακελεύεται [1]· ῥᾳδίως γὰρ τὰ ἑαυτῶν ἐπὶ τὴν ψυχὴν αἱ τοῦ σώματος αἰσθήσεις εἰσκρίνουσι [2]. Τὰς οὖν τὴν ὅρασιν καταγοητευούσας γραφὰς, εἴτε ἐν πίναξιν, εἴτε ἄλλως πῶς ἀνατιθειμένας [3], καὶ τὸν νοῦν διαφθειρούσας [4] καὶ κινούσας πρὸς τὰ τῶν αἰσχρῶν ἡδονῶν ὑπεκκαύματα [5], οὐδαμῶς ἀπὸ τοῦ νῦν οἱῳδήποτε [6] τρόπῳ προστάσσομεν ἐγχαράττεσθαι. Εἰ δέ τις τοῦτο πράττειν ἐπιχειρήσοι, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ρα΄. Σῶμα Χριστοῦ καὶ ναὸν, τὸν κατ' εἰκόνα Θεοῦ κτισθέντα ἄνθρωπον, ὁ θεῖος ἀπόστολος [1] μεγαλοφώνως ἀποκαλεῖ [2]. Πάσης οὖν αἰσθητῆς κτίσεως ὑπερκείμενος ὁ τῷ σωτηρίῳ πάθει τοῦ οὐρανίου τυχὼν ἀξιώματος, ἐσθίων καὶ πίνων [3] Χριστὸν, πρὸς ζωὴν διὰ παντὸς μεθαρμόζεται τὴν ἀΐδιον, ψυχὴν καὶ σῶμα τῇ μεθέξει [4] τῆς θείας ἁγιαζόμενος χάριτος· ὥστε, εἴ τις τοῦ ἀχράντου σώματος μετασχεῖν ἐν τῷ τῆς συνάξεως βουληθείη καιρῷ, καὶ

XCIX. Porro hoc quoque in Armeniorum regione fieri didicimus, quod quidam intus in sacris altaribus carnium membra coquentes, frusta offerunt sacerdotibus iudaice distribuentes. Quocirca Ecclesiam immaculatam servantes, statuimus nulli sacerdotum licere separata carnium membra ab offerentibus accipere; sed iis sint contenti quae offerenti visa fuerint, eiusmodi oblatione facta extra ecclesiam. Si quis autem sic non hoc fecerit, segregetur.

C. « Oculi tui recta aspiciant, et omni custodia serva cor tuum, » iubet Sapientia; corporis enim sensus sua facile in animam effundunt. Picturas ergo quae oculos praestringunt, sive in tabulis, sive alio quovis modo fiant, et mentem corrumpunt, et ad turpium voluptatum movent incendia, nullo modo deinceps exprimi iubemus. Si quis autem hoc facere aggressus fuerit, segregetur.

CI. Corpus Christi et templum, hominem ad Dei imaginem creatum, divinus magna voce appellat Apostolus. Omnem ergo sensilem creaturam superans, is qui salutari passione coelestem dignitatem est assecutus, Christum bibens vel comedens, aeternae vitae constanter adaptatur, animam et corpus divinae gratiae participatione sanctificans. Quare si quis immaculati corporis in synaxis tempore esse particeps voluerit et unum cum eo

Can. XCIX. 1) τινα Labb.—τῶν ἱερῶν Balsam. — 2) μὴ om. monac.—οὕτω om. N. R. — ποιεῖ Labb.

Can. C. 1) διακελεύεται. Prov. IV, 23, 25. — 2) αἰσθήσεις κινοῦσιν vatic. 2. — 3) ἀνατιθεμένας Balsam. Zonar. Bevereg. Pedal. N. R. — 4) φθειρούσας trapezunt. Bevereg. N.R.—5) πρὸς τὰς τ.α. ἡδονὰς ὑπεκκαυσεις Balsam. Pedal. Zonar.—6) ἐν οἱῳδήποτε vatic. 2.

Can. CI. 1) ὁ μεγας καὶ θεῖος ἀπόστολος Παῦλος Mansi, Bruns. — 2) ἀποκαλεῖ 1 Cor. VI, 19. — 3) Καὶ ἐσθίων καὶ πίνων N. R. — 4) ψυχῇ καὶ σωματι μεθέξει Balsam. Bevereg. N. R. ψυχῇ κ. σ. μετέχει vat. 3, Zonar. Mansi, Bruns. σῶμα τῇ μετοχῇ column. monac. barber.

ἐν πρὸς αὐτὸ [5] τῇ μετουσίᾳ γενέσθαι, τὰς χεῖρας σχηματίζων εἰς τύπον σταυροῦ [6], οὕτω προσίτω, καὶ δεχέσθω τὴν κοινωνίαν τῆς χάριτος. Τοὺς γὰρ ἐκ χρυσοῦ ἢ ἄλλης ὕλης [7] ἀντὶ χειρός τινα δοχεῖα κατασκευάζοντας πρὸς τὴν τοῦ θείου δώρου [8] ὑποδοχὴν, καὶ δι' αὐτῶν τῆς ἀχράντου κοινωνίας ἀξιουμένους, οὐδαμῶς προσιέμεθα [9], ὡς προτιμῶντας τῆς τοῦ Θεοῦ εἰκόνος τὴν ἄψυχον ὕλην καὶ ὑποχείριον. Εἰ δέ τις ἁλῷ τῆς ἀχράντου κοινωνίας μεταδιδοὺς τοῖς τὰ τοιαῦτα [10] δοχεῖα προσφέρουσι, καὶ αὐτὸς [11] ἀφοριζέσθω, καὶ ὁ ταῦτα ἐπιφερόμενος.

Κανὼν ρβ'. Δεῖ δὲ τοὺς ἐξουσίαν λύειν καὶ δεσμεῖν παρὰ Θεοῦ [1] λαβόντας, σκοπεῖν τὴν τῆς ἁμαρτίας ποιότητα [2], καὶ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος πρὸς ἐπιστροφὴν ἑτοιμότητα [3], καὶ οὕτω κατάλληλον τὴν θεραπείαν [....] προσάγειν τῷ ἀῤῥωστήματι, ἵνα μὴ τῇ ἀμετρίᾳ [4] καθ' ἑκάτερον χρώμενος, ἀποσφαλείη πρὸς τὴν σωτηρίαν τοῦ κάμνοντος. Οὐ γὰρ ἁπλῆ τῆς ἁμαρτίας ἡ νόσος, ἀλλὰ ποικίλη καὶ πολυειδὴς, καὶ πολλὰς τῆς βλάβης τὰς παραφυάδας [5] βλαστάνουσα, ἐξ ὧν τὸ κακὸν ἐπὶ πολὺ διαχεῖται καὶ πρόσω βαίνει, μέχρις ἂν σταίη [6] τῇ δυνάμει τοῦ θεραπεύοντος. Ὥστε τὸν τὴν ἰατρικὴν ἐν πνεύματι ἐπιστήμην ἐπιδεικνύμενον, πρότερον χρὴ τὴν τοῦ ἡμαρτηκότος διάθεσιν ἐπισκέπτεσθαι, καὶ εἴ τοι [7] πρὸς τὴν ὑγιείαν νεύει, ἢ τοὐναντίον διὰ τῶν οἰκείων τρόπων προσκαλεῖται καθ' ἑαυτοῦ [8] τὸ ἀῤῥώστημα, ἐφορᾷν, ὅπως τε τῆς ἐν τῷ μεταξὺ προνοεῖται [9]

fieri per communionem, manus in crucis formam figurans, sic accedat, et gratiae communionem accipiat. Eos enim, qui ex auro vel ex alia materia, quaedam loco manus receptacula efficiunt ad divini muneris susceptionem, et per ipsa, immaculatae communionis honorem recipiunt, minime admittimus, ut qui inanimatam subiectamque materiam Dei imagini praeferant. Si quis autem deprehensus fuerit immaculatam communionem iis impertiens qui eiusmodi receptacula afferunt, et ipse segregetur, et is qui affert.

CII. Oportet autem eos qui solvendi et ligandi potestatem a Deo accepere, peccati qualitatem considerare, et eius qui peccavit, promptum ad conversionem studium, et sic morbo convenientem afferre medicinam, ne si in utroque immoderatione [medicus?] utatur, ab eius qui laborat, salute excidat. Non enim simplex est morbus peccati, sed varius et multiformis, et multas incommodi propagines germinans, ex quibus malum multum diffunditur, et ulterius progreditur, donec viribus medentis reprimatur. Quare, qui medicinae scientiam in spiritu profitetur, oportet eum primum eius qui peccavit affectionem considerare, et sive vergit ad sanitatem, sive contra propriis moribus provocat in se morbum, aspicere, quomodo eius quae intercedit vitae rationis conversio-

vatic. 2. — 5) ἐμπροσθεν αὐτοῦ barberin. trapezunt. Zonar. Balsam. Mansi, Bruns. Bevereg. Hervetus qui vertit: antequam eius fiat communio, neque omnino displicet. — ἐν πρὸς αὐτοῦ N. R. — 6) ἐν τύπῳ σχήματος σταυροῦ vallicellianus, vatic. 1. — 7) ἢ ἑτέρας ὕλης vallicell. vatic. 1. — Mox χειρὸς τινος δοχεῖα Bevereg. — 8) τοῦ θείου μύρου monac. — 9) προσιέμεθα Balsamon. — 10) τοῖς τοιαῦτα vatic. 3. [illegible] — 11) καὶ αὐτὸς om. vatic. 1, 3, monac. Zonar. Balsam.

Can. CII. 1) παρὰ Θεοῦ om. vatic. 2. — 2) κινεῖν (post correcturam) τὴν τῆς ἁμαρτίας ποιότητα, vallicell. — 3) ἑτοιμασίαν colmo. — 4) τῇ ἁμαρτίᾳ vat. 3. Zonar. Balsam. — 5) βλάβης παραφυάδας vallic. Zonar. Balsam. — 6) μέχρις ἀντισταίη Balsam. Zonar. — 7) ἤτοι Zonar. N. R. — 8) δι' ἑαυτοῦ vatic. 2. — 9) προνοῆται Zonar. Balsam. τῇ.... ἀναστροφῇ Mansi,

ἀναστροφῆς, καὶ εἰ μὴ τῷ [10] τεχνίτῃ ἀντιπαλαίει, καὶ τὸ τῆς ψυχῆς ἕλκος διὰ τῆς τῶν ἐπιτιθεμένων φαρμάκων [11] αὐξάνει προσαγωγῆς [12], καὶ οὕτω τὸν ἔλεον κατ' ἀξίαν ἐπιμετρεῖν· πᾶς γὰρ λόγος Θεῷ καὶ τῷ τὴν ποιμαντικὴν ἐγχειρισθέντι ἡγεμονίαν, τὸ πλανώμενον πρόβατον ἐπαναγαγεῖν, καὶ τρωθὲν [13] ὑπὸ τοῦ ὄφεος ἐξιάσασθαι, καὶ μήτε κατὰ κρημνῶν ὠθῆσαι [14] τῆς ἀπογνώσεως, μήτε τὸν χαλινὸν ὑπενδοῦναι [15] πρὸς τὴν τοῦ βίου ἔκλυσίν τε καὶ καταφρόνησιν, ἀλλ' ἑνί γε [16] τρόπῳ πάντως, εἴτε διὰ τῶν αὐστηροτέρων τε καὶ στυφόντων, εἴτε διὰ τῶν ἁπαλωτέρων τε καὶ πραοτέρων φαρμάκων, κατὰ τοῦ πάθους στῆναι, καὶ πρὸς συνούλωσιν τοῦ ἕλκους ἀνταγωνίσασθαι, τοὺς τῆς μετανοίας καρποὺς δοκιμάζοντι, καὶ οἰκονομοῦντι [17] σοφῶς τὸν πρὸς τὴν ἄνω λαμπροφορίαν καλούμενον ἄνθρωπον. Ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρὴ [18], καὶ τὰ τῆς ἀκριβείας καὶ τὰ τῆς συνηθείας [19]· ἕπεσθαι δὲ ἐπὶ τῶν μὴ καταδεξαμένων [20] τὴν ἀκρότητα, τῷ παραδοθέντι τύπῳ [21], καθὼς ὁ ἱερὸς ἡμᾶς ἐκδιδάσκει Βασίλειος.

nisque curam gerat, et si artifici non reluctetur, et ulcus animae augeat per impositorum medicamentorum adiectionem, sic quoque misericordiam, prout dignus est, impertiri. Omnem enim rationem init Deus et is cui pastoralis traditus est principatus, ut errantem ovem reducat, et ei quae est a serpente vulnerata, medeatur, et neque per desperationis praecipitia impellat, nec ad vitae dissolutionem et contemptum fraena relaxet, sed una quidem omnino ratione, sive per acriora et astringentia, sive per molliora et leniora medicamenta affectioni resistat, et ad ulceris obductionem adnitatur, fructus poenitentiae examinans, et sapienter dispensans et gubernans hominem qui ad superiorem illuminationem vocatur. Nos enim utraque scire oportet, et quae sunt summi iuris, et quae sunt consuetudinis: in iis autem qui extrema non admittunt, sequi formam traditam, quemadmodum sanctus nos docet Basilius.

Bruns. — 10) μόνῳ vatic. 2. — ἀντιπαλαίῃ Balsam. Zonar. — 11) φαρμάκων om. iidem — αὐξάνῃ iidem — 12) μεταγωγῆς trapez. — 13) καὶ τὸ τρωθὲν column. — 14) κατὰ κρημνῶν ὠθεῖσθαι vallicell. vat. 1. — 15) ἐπιδοῦναι trapez. vallic. vat. 1. Balsam. Zonar. Mansi N. R. ἐνδοῦναι column. — 16) ἀλλ' ἐν ἑτέρῳ Bevereg. — 17) καὶ ante οἰκονομοῦντι om. Zonar. Balsam. — ἄνω πολιτείαν ἀνακαλούμενον barberio. — 18) ἀμφότερα τοίνυν εἰδέναι ἡμᾶς χρὴ idem iterum singularis place. — 19) τῆς συμπαθείας column. vatic. 2. Post ἕπεσθαι om. δὲ barber. — 20) ἐπὶ τῶν καταδεξαμένων τὴν ἀκρότητα δέξασθαι column. — 21) τῶν παραδοθέντων τύπων barberin. vatic. 3, monac. Accedunt prolixae inde subscriptiones, de quibus infra, in barberin. vatic. 3., aliisque. In vallicelliano autem et vatic. 1, tantum legitur ad calcem: Κανόνες τῶν ἐν Κπόλει συνελθόντων σκζ ἁγίων πατέρων τῆς ς' συνόδου ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ ἐσχάτου καὶ εὐσεβοῦς βασιλέως, καὶ Παύλου πατριάρχου Κπόλεως, καὶ Πέτρου πατριάρχου Ἀλεξανδρείας καὶ Γεωργίου πατριάρχου Ἀντιοχείας καὶ Ἀναστασίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων. In vatic. 2 brevius: Εἰσὶν δὲ οἱ ὑπογράψαντες εἰς τὰ προγεγραμμένα ρβ' κεφάλαια ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ὁ φιλοχριστὸς καὶ ἐπίσκοποι ἐκ διαφόρων πόλεων.

ΑΙ ΥΠΟΓΡΑΦΑΙ.

Ὁ Βασιλεὺς διὰ κινναβάρεως (1) Φλάβιος Ἰουστινιανὸς πιστὸς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Θεῷ βασιλεὺς Ῥωμαίων, στοιχήσας ἅπασι τοῖς ὁρισθεῖσι καὶ ἐμμένων, ὑπέγραψα.

[τόπος τοῦ ἁγιωτάτου πάπα Ῥώμης].

Παῦλος ἀνάξιος ἐπίσκοπος (2) Κωνσταντινουπόλεως, νέας (3) Ῥώμης, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Πέτρος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Ἀλεξανδρέων (4) μεγαλοπόλεως, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Γεώργιος (5) ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας ἤτοι Θεουπόλεως (6), ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἀναστάσιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων (7), ὁρίσας ὑπέγραψα.

Ἰωάννης ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς νέας (8) Ἰουστινιανουπόλεως, ὁρίσας ὑπέγραψα.

[τόπος τοῦ Θεσσαλονικῆς].

[Βιγίλιος πάπας Ῥώμης οὐ παρὼν δι' ἐπιστολῶν συνέθετο πάντα (9).]

Κυριακὸς (10) ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος τῆς Καισαρέων μητροπόλεως τῆς πρώτης τῆς Καππαδοκίας (11) ἐπαρχίας, ὁρίσας ὑπέγραψα.

Στέφανος ἀνάξιος ἐπίσκοπος τῆς Ἐφεσίων (12) μητροπόλεως τῆς Ἀσιανῶν ἐπαρχίας, ὁρίσας ὑπέγραψα.

[ὁ Ῥαβέννης (13)].

[ὁ Ἡρακλείας Θρᾴκης].

[ὁ Κορίνθιος].

[τόπος τοῦ Σαρδινίας].

Βασίλειος ἐπίσκοπος τῆς Γορτυνίων (14) μητροπόλεως τῆς φιλοχρίστου Κρήτης νήσου καὶ τὸν τόπον ἐπέχων πάσης τῆς συνόδου τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας Ῥώμης, ὁρίσας ὑπέγραψα κ. τ. λ.

SUBSCRIPTIONES.

Imperator per cinnobarim. Flavius Iustinianus fidelis in Christo Iesu Deo imperator Romanorum, consentiens omnibus quae definita sunt et adhaerens, subscripsi.

[locus sanctissimi papae Romani]

Paulus indignus episcopus Constantinopolis, Novae Romae, definiens subscripsi.

Petrus indignus episcopus Alexandrinorum, magnae civitatis, definiens subscripsi.

Georgius humilis episcopus Antiochiae, sive Dei civitatis, definiens subscripsi.

Anastasius humilis episcopus Ierusalem, definiens subscripsi.

Ioannes indignus episcopus Novae Iustinianopolis, definiens subscripsi.

[locus Thessalonicensis].

[Vigilius, papa Romae, non aderat, per epistolas confirmavit omnia].

Cyriacus misericordia Dei episcopus Caesariensium metropolis, primae Cappadociae provinciae, definiens subscripsi.

Stephanus indignus episcopus Ephesiorum metropolis, Asianorum provinciae, definiens subscripsi.

[Ravennas].

[Heracleensis in Thracia].

[Corinthius].

[Locus Sardiniensis].

Basilius episcopus Gortyniorum metropolis, Christum amantis Cretae insulae, et locum tenens totius synodi sanctae ecclesiae romanae, definiens subscripsi, etc.

Plura rescribere supersedeo, cum non magis sit e re mea hic trullanorum patrum congerere nomina, quam in superiore tomo fuit similem Nicaenorum, Ephesiorum, Chalcedonensium colligere nomenclaturam. Haud piguit tamen pauca ab initio ex tribus vetustis codicibus, vaticano 3, vallicelliano 2 et barberino, excipere, tum ut praecipua quae ad horum canonum auctoritatem attinent, non omittamus capita, in hisce contenta subscriptionibus, tum ut turpis quaedam sphalmata profligentur quae in vulgata irrepsere concilia. Nemo autem miretur, si dum ipsi nos has legimus varietates, minutissima quaedam non omiserimus, immo aperta corruptae scripturae rescripserimus menda, quum in notandis accuratissime locorum et personarum nominibus, otiosum minime sit vel levissima adhibere, vel ipsas excutere sermonis corruptelas. Ea vero qualiacumque sint, velim iis utantur, si qui futuri sint, novae conciliorum editionis adornandae curatores, et moneantur tres nostros codices vaticanum, barberinum, vallicellianum deinceps a nobis ex ordine significari brevius per litteras A, B, C. Vix autem dici potest quanta in conciliis emendanda maneant, et quammulta e fontibus excitanda, quae aut plane nova erunt, aut in melius redintegranda. Exemplo sint, et incitamento, quae sequuntur:

(1) διὰ κινναβάρεου B. — (2) ἀνάξιος διάκονος concilia, nescio qua ἀβλεψίᾳ Harduini primum, Coletti deinde et Zatta. — (3) νέας om. A. — (4) Ἀλεξανδρείας B. — (5) Γεώργιος in editis ponitur post Anastasium, id quod Christiano Lupo et aliis stomachum movit, memoriamque refricuit fastus Hierosolymitanorum. Trullanos tam alte sapuisse noli credere, ordine ex nostris codicibus in melius restituto. — (6) ἤτοι Θεουπόλεως, om. vulgati omnes. — (7) τῆς ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλὴμ iid. — (8) τῆς iid. om. Ἰουστινιανοῦ πόλεως Θεσσαλονικῆς ὁρίσας ὑπ. A, C, ob locum Thessalonicensis vacuum cum praecedentibus mixtim et confuse impletum. — (9) πάντα. sic A, C ex integro, et adeo lepide inventum, ut vix risum teneas. At Byzantinos quid non cogit sacra doli fames? — (10) Κυριακὸς A, C. — ἐλέῳ Θεοῦ om. vulg. — (11) τῶν καππαδοκῶν ib. — (12) Καισαρέων iterum libri veteres ed. gr. et latinae. ἀγνωμονῶν recentiores ab ed. veneta, alio errore, de quo plura alibi. — (13) Ῥαβέννης. Plane aliter in vulgatis: τόπος τοῦ ἡρακλείας.- τοῦ σαρδινίας.- τοῦ ῥαβέννης.- τοῦ κορίνθου.- A. om. τόπος τοῦ σαρδινίας. — (14) Ὀρτυνίων sic A, B, dum vulgati aeque consentiunt in aliam vocem γερτυνίων, quam retineri iubent solemnes ecclesiarum notitiae.

Inde pergo metere pinguem varietatum segetem, cuius fasciculos certis annecto numeris, quibus ordo subscribentium in editis notari potest, et ab Ancyrano praesule proficiscor, qui X erit, sive nonus ab imperatore.— τῆς πρώτης τῶν γαλατῶν A, B C. Tum barberinus quasi constanter omittit voces ἀνάξιος, ἐλάχιστος, aliaque id genus apposita, modestiae ergo: id semel monuisse, sat erit.

XI. τῆς δυῤῥαχηνῶν A, B.
XII. τῆς οικομηδειας A, B.
XV. τῆς σιτῶν μητροπολεως τῆς ῥυλῶν B. τῆς παμφυλων A.
XVII. τῆς ἑλλησποντίων A, B.
XIX. ἐπ. πολεως ἀζατβων C.
XX. τῆς ἰσαυρωσ B.
XXII. ἐπίσκοπος μητροπολεως παφλαγονίας A, B.
XXIII. χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ om. B. Θεοῦ ἡμῶν A, C. ὀνορατῶν A, B ὀνορατῶν C.
XXIV. πολεως πισινούντων A. B.
XXV. τῆς ταυροπολιτων C.
XXVII. τῆς ποπεδιας ἐπαρχίας A, B. ἐλεῳ Θεοῦ om. B.
XXVIII. τῆς παμφυλεας ὁρίσας A, B.
XXIX. ἰουστινιανουπολεως B μακωστηνῶν A μητροπ. τ. δ. τῶν A, B.
XXXI. τραϊανουπολεως B.— τῆς τραϊανουπολιτῶν A.— σοκτηνῶν A, B.
XXXII. δαδήμων A, B.
XXXIII. σύζουης B, σύζωῆς A, C.— τῆς θρακων χ. ἐπίσκοπος B.
XXXIV. ποιμ. τῆς μητροπολεως τῆς π B.
XXXVII. Θεοπεμπτος ἁμαρτωλός ἐπισκοπος A.
XXXVIII. om. totum A. C. Μωϋσῆς ἐπίσκ. B.
XXXIX. τῆς λεσβιονης A, λισβιονης B.
XL. in tribus codicibus post XLI. σιλυμβρίας B. C. γεωργ. ἀναξιος ἐπισκοπης τῆς συμπρειας A.
XLI. τῆς μελισσίων A.— τῆς μελιππαίων B.
XLII. τῶν καρῶν ἐπαρχιας A.
XLIII. τοῦ ἀληθινοῦ om. A, B.
XLIV. γεωργ. ἀ. ἐ. κοτραίδων A, B, C.
XLV. θεοδ. ἀ. ἐ. χερσῶνος A, B, C.
XLVI. εὐχαιτῶν τῶν ἐλενοπολ. A.—τοῦ ἐλενουπολεως τῆς θραίκων χώρας B.
XLVII. τῆς θρακων χωρας B.
XLVIII. τῆς καμουλιανετῶν B. τῆς καμουλιανῶν A.
XLIX.. τῆς μεσημβρινῶν πολεως τῆς ὁμιμοντίων B.
XLIX. om. C. XLIX. et L. in unum confundit A, omisso L ab initio.
LI. et LII. om. B, tres vero codices post LIII. eddunt novam subscriptionem in hunc modum: Σιπίσσιος ἐλάχιστος [appositum om. B.] ἐπίσκοπος τῆς Λαμψακηνῶν πολεως τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας. ὁρισας ὑπέγραψα.
LVI. om. totum A, C.
LVII. τῆς αἰθιπων A, C. τῆς ἐδεσπαίων B.
LIX. ἐπίσκ. εὐσπης B.
LX. om. C. τῆς πρώτης καὶ δευτέρας B.
LXIV. ἤτοι διοσώρου A. διοπωρκωτῶν C.
LXV. om. A, C. Initium vero cum fine LXVI. iungitur in B, omissis tribus verbis πατρίκιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος.
LXVI. τῆς μαγνήτων τῆς μαιανδρουπόλεως B.
LXVII. ἐπισκ. ὑπέπων B.
LXVIII. ἐπίσκ. πόλεως ἀσίων B.
LXXI. ἰωάνν. πόλεως φωκέων B, omisso ἐπίσκοπος.
LXXII. ante LXXI. in A.
LXXIII. πολεως βεριτῶν τῆς ἀπιανιτῶν A.— πολεως βαρετῶν τῆς ἀπιανιτῶν B.
LXXIV. στραλλέων A, C. τῆς ἀπιανῶν B.
LXXV. ἐπισκ. καλανδῶν πόλεως τῶν B.
LXXVI. om. A.— ἐπίσκ. μαγνησίας τῆς ἀμιλίων B.
LXXVIII. πρώτης om. B. νικ. ἐπισκ. τῆς χαλκηδονεων πολεως τῆς νησου A, C. ante LXXIX. ponit LXXX. B.
LXXXI. ἐπίσκ. ταβιασεῶν πρώτης τῶν γαλατῶν A, C.
LXXXII. ἐπισκοπος ἰουλιουπόλεως A, C.
LXXXIII. ἐπίσκ. πόλεως ἀσπάνης A, C.
LXXXIV. pro ἐπίσκοπος, iterum διάκονος in vulgatis ab Harduino ad Mansi.— τῆς μνισηνῶν πολεως B. τῆς μισονιτῶν A.
LXXXVI. ἰωάνν. ἐπίσκ. τῆς λυδῶν ἐπαρχ. B. caeteris om. ποτῶν C.
LXXXVII. ἐπ. μισονιτῶν C.
XCI. καδοσσεων B.
XCII. ἐλενοπολιτῶν B.
XCV. πραισεντινῶν B. pessime ultimi edd.. ἠραινετιων I
XCVI. νεας ἰουστινιανοῦ τῆς βιθυν. A.— ἐπίσκοπος νεας ἰουστινιανοῦ τῆς B.
XCVII. ἰπίστορος (sic) ἐπίσκ. B.
XCVIII. ἀναστασιος ἐπίσκ. ἀνάξιος A.
XCIX. ταϊνος ἐλάχιστος ἐπίσκ. κολυβράσου B. τῆς σαμφυλιας A, B.
C. ἐπίσκοπος πολεως ἐρυμνῶν τῆς παμφυλ. A, C. ἐρυμνων τ. π. B.
CI. ἐπίσκ. κορακισου B. Κάνων ἐλάχιστος ἐπίσκ. κορακισου A. I° loco om. C. In eodem post CI. additur: Θεοδοτος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος πόλεως Καραλείας τῆς σαμφυλίας ἐπαρχίας ὁρισας ὑπέγραψα, deinde iterum ponitur CI. ut in editis.
CII. om. B — τῆς παμφυλίας A.
CIII. χάριτι Χριστοῦ A.
CIV. eadem om. ibid.
CV. χάρ. Χριστοῦ A. τῆς ἰουταλεων A, B. om. ἐπαρχιας A.
CVI. ἐπισκ. σεβαστουπολιτῶν A, C.
CVII. τῆς σαμασίων τῆς ἑλλησπ. A, C.
CVIII. ἐπίσκ. πολεως ἀνδρασῶν A.
CIX. ἐπισκ. πολεως ἰκβορων τῆς ἑλλησπ. A, C.
CXI. post CXII. in B. κορύκου πολεως τῆς κ. B. κορυκου A, C.
CXII. πολεως om. A.
CXV. ἐπίσκ. πόλεως κασταυλῶν B.
CXVII. totum om. A.
CXVIII. codd. ut editi, nulla lacuna notata.
CXIX. ἐπίσκ. πόλ. τῆς σιλουαλῶν A, C.
CXX. πόλεως δαγισάντου. A. δαγύσαστι C. Inde barberin. brevius quam antea, truncato fine subscriptionum, tacitaque eparchia.
CXXII. om. A, B, C. CXXIV. om. B.
CXXV. δομητίου πολεως A.
CXXVI, ἐπίσκ. ἰοβιδόγγης A, B, C.
CXXVII. ἐπίσκ. ζηνώνουπόλεως A. ζηνουπόλεως B.
CXXIX. om. B.

CXXX. ἐπισκ. κοκύσου B, C. κοσου A.

CXXXI. φαυστινουπόλεως δευτέρας B.

CXXXIII. γεώργιος διακ. τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἀμαστρουπόλεως ἐπαρχίας παμφύλων τὸν τόπον B. ἀμαστρου ἐπαρχίας παμφυλίας A, C.

CXXXIV. ἰουνιουπολιτῶν C.

CXXXVII. κρατειας ἐπαρχιας A.

CXXXVI. et CXXXVII. om. A.

CXXXVIII. Στέφανος ἐλ. ἐπ. τῆς ἡρακλειας πολεως ἀνοριασῶν A, B, C.

CXXXIX. ἐπισκ. κερασουντων ἐπαρχίας A, B.

CXLI. επισκ. κολωνείου τῆς δευτερας B. Theodorum primum om. C. post Salomonem.—In A, C. additur: Ἰωαννης (ἀναξιος C.) ἐπίσκοπος πόλεως Γερμοκονίτης [γερμοκονιτῶν C.] τῆς δευτερας τῶν Γαλατῶν ἐπαρχίας. Barberinoa vero post CLIII. brevius scriptum: Θεόδωρος ἐπίσκ. πολ. τροκναδῶν, addit similis in compendio: Ἰωαννης ἐπίσκ. γερμοκονιτῶν ὁρισας υπεγραψα.

CXLIV. ἐπισκ. πολεως ὀροσπετοῦ B.

CXLV. συναδου A, C.

CXLVIII. ἐπισκ. πολεως ὑνιανδοῦ B.

CL. ἐπίσκ. πολεως πλαττης A, B, C.

CLI. μηνάς ἐπίσκοπος A, B, C.

CLII. ἐπίσκ. ξανθου ἐπαρχίας B.

CLIII. ἐπίσκ. πολεως στρατονικοιας A, C. — πολεως τριπολιτείας B. — tres postea addunt: Κωνσταντίνος ἐπισκοπος πόλεως Ἀλαβάνδων ἐπαρχιας Καριας ὁρ. ὑπεγραψα, sed B mendose et brevius: Κωνστ. ἐπίσκοπος βλαβάνδων, ὁ. ὑ.

CLIV. ἐπίσκ. ὑλαρύμων A.

CLVI. ἐπίσκ. ἡρακλείας λαθμουπολεως A, B, C. Ibidem iterum additur: Παῦλος ἐπίσκοπος πολεως Κίβρας ἐπαρχίας Καρίας ὁρ. ὑπ. Brevius B: Παῦλος ἐπ. κίβρας.

CLVIII. εὐγ. ἐπίσκ. τραπεζοπολεως C. πόλεως τραπέζης πολεως sic B. — κατατιανῆς A.

CLIX. ἐπίσκ. εὐεργαπῶν A, B, C.

CLX. ουριακος B. κήρυκος C.

CLXIV. ἐπισκ. ἀπολωνείας A. Inde non semel om. A, C adiuncta personis epitheta, ut barberin.

CLXIX. πόλεως τοῦ αἰνεμουρίου, καὶ του τοπου A, B.

CLXXI. ἐπίσκ. τῆς νακωλέως A, B.

CLXXIV. ἀγαπητὸς ἐλ. ἐπισκ. πόλεως ἐπαρχίας σαλουταρίων A, C, Brevius B. Singuli suo more addunt fere eadem; scilicet A, C: Γεωργιος ἐλάχιστος ἐπίσκοπος Ὄτρου ἐπαρχιας Σαλουταρίων ὁρ. ὑπ.

Ἰωάννης ἐλέῳ Θεοῦ ἐπισκοπος πόλεως Πολυβοτῶν ἐπαρχίας Σαλουταρίων ὁρ. ὑπ.

Θεοφυλακτος ἐπισκοπος Φυτείας ἐπαρχίας ὁρισας ὑπεγρ.— In A: Ἰωάννης ο. τ. ἐ. eadem scripta bis a notario, quem saltus ad alteram paginam decepit; idem vero quum habeat C, in media pagina, patet eum esse ex cod. A. descriptum. Rursus in breviore barberino: Ἰωάννης ἐπίσκοπ. πολεως πολυβοτῶν.— Γεωργιος ἐπίσκ. πολεως ὄτρου ὑπ.—Θεοφυλακτος ἐπισκ. φυτείας ἐπαρχίας σαλουταρίων.

CLXXV. Ἰωαννης διακονος τῆς κοτυαείων B. V.

CLXXVII. ἐπισκ. πολ. ἀμελάδων A, B. ἀμελ. ἐπαρχιας λυκαονίας A.

CLXXVIII. ἐπισκ. πολ. πίσσαδῶν A, B, C.

CLXXIX. ἐπισκ. πόλεως τῆς βαρυνῶν B.

CLXXXI. Κυριακὸς B. iterum. ἐπ. πολεως ὁ.

Post CLXXXIII. In tribus additur: Κωνσταντῖνος [ἀναξιος A. C.] ἐπίσκοπος [πολεως B.] τῆς Τομανδῶν [πολεως τῆς πισιδιας ὁρίσας ὑπέγραψα A, C.].

CLXXXIV. πολεως τοῦ βένδου B.

CLXXXVII. ἐπισκ. πόλεως παγαλασοῦ A, B, C. σαγαλασου C.

CLXXXVIII. ἐπίσκ. πολεως τῆς μαβριπδέων A, B, C.

CLXXXIX. ἐπίσκ. Καδοκκείας Coletti. Monstra id genus haud rara in vulgatis conciliis.

CXC. ἐπισκ. τῆς παδαδεων B.

CXCI. ἐπ πολεως λυματαίων B. λυμνσίων C.

CXCIII. ἐπίσκ. πολ. τῆς στνασειων A. τῆς τυσσειων ἐπαρχίας B.

CXCIV. σελευκίας ἐπαρχίας om. A, quae quidem B et C habent, sed neuter quidquam addit unde suppleantur quae desiderantur in editis.

CXCV. ἐπισκ. τῆς μαγυδεων A, C.

CXCVII. ἐπίσκ. τῆς σοζρυλέων A.

CXCVIII. ἐπίσκ. τ. π. συλειου A. – τῆς παμφυλιας ἐπαρχ. A.

CCI. ἐπισκ. πόλ. κορισινῶν τῆς β̄... B. — τῆς κοαρινῶν πολεως A.

CCIII. ἐπίσκ. πολεως σπρεανοῦ B.

CCIV. ἐπισκ. πόλεως ναζιαζ. A.

CCVIII. ἐπισκ. τῆς θεωριεῆς B.

CCIX. ἐπισκ. πόλεως πάμου A.

CCX. ἐπίσκ. τῆς μουσουνεων A. τῆς μουσωνεων B.

CCXI. ἐπίσκ. πόλεως σπτάδου A.

CCXII. ἀρισνὸς A. sine accentu ab initio, ut prima littera nominis μαρινὸς exciderit. At idem omnino, licet insolentissimum, religiose servatur in C, quod iterum manifesto erit argumento hunc ab illo fuisse, forte in eodem loco, certe eodem in tempore descriptum. Caeterum nemo a me requiret minutam rerum quae ad superiorem nomenclaturam pertinent indagationem, quae facile tomum superaret. Priora tantum et potiora in sequentibus annotationibus silentio non praetermittam.

ANNOTATIONES.

Age vero, summa de hac synodo capita, quae iam attigimus ab initio, et potiora dubia quae ab ipsis nominum tabulis erumpunt, prius aggrediamur, quam caetera sollicite coosideremus, quae de nonnullis canonibus κατὰ μέρος exigenda sunt. Plurima vix primoribus labris libare vacat. Si qnis enim iustum et plenum do trullano concilio commeotarium expolire velit, is mihi pene omno ius byzantinum, qua latissime patet, totum amplectotur. Nedum ea quae ad rem canonicam portinent, verum ea solum quae ad aetorum historiam referenda sunt, si exbauriat, unum certe et alterum tomum explebit, cum in iisdem evolvendis, qui medio stetit opere Assemanus, bibliothecam suam propemodum universam impenderit.

Ac primum de huius synodi tempore, post canonem tertium, qualis ex nostris codicibus perspicue restituitur, ambigere non sinitur. Quippe ubi legendum ϛρϟθ (*anno* 6199), qui mundi annus, secundum aeram constantinopolitanam, a kalendis septembris in anno Christi 691 exorsns, inde currit per indictionem IV, eum aono sequenti usque ad alteras eiusdem mensis kalendas. Tum etiam anni certo tempori et idem canon III et XVII assignabuntur, scilicet mensi ianuario, ut saltem ad februarium usque producere synodum oporteat. Huc facit apte et eperte S. Nicephori locus, in nuperrimam lucem a el. Maio expositus, ubi legitur: «Nam plus centum et viginti iam annis bi babentur in honore canones 1).» Qno quidem loco iam natalis anous et borum canonum, uti supra, et nicepboriani libri, circa a. 813, adeoqne pressis exigitur calculis, ut quaecumque aliter computata fuerint, ea necesse sit ex orbita recedere.

Stare igitur neque illnd valet qnnd Theophaoi placuit, synodum usque ad annum 707 esse transfereodam 2); neque alind in ipsa synodo VII ex ore S. Tarasii exceptum, eamdem habitam esse a. 681. Cur vero tantus vir pene aequalis, saeculo uno oondum elapso, una cum saero coetu aberraverit, causa mihi eomperta videtur. Romanis pontificibus, ob indomitam Monotbelitarum contumaciam, querelas moventibus, ut sextae synodi decreta implerentur, Iustinianus imperator, anno post banc synodum quinto, ad Ioannem V scripsit, acta demom ex inopinato detecta fuisse, neque vero in patriarcbio, quo recondi solebant, neque etiam in palatio, ut ipsa extrema aetio ferebat, sed «apud quosdam iudices remissa fuisse» aut remonsisse 3) idem referebat. Quid igitur? Episcoporum tumultus potius fit, quam coetus; accersitur romanus apocrisiarius, coguntur senatores, coeunt popularia collegia, milites Thraciani, Cabarisiani, Septensiani; quibus coram acta legi, signari, confirmari iubentur. Haec fuit, neque fallor, trullana synodus memorata apud Tarasium 4). Et is primus in Inbrica via lapsus romanorum legatorum, quem S. Nicolaus, haud brevi elapso tempore, aegre reminiscitur 5). Illic denique, no illud vel

1) *Caaones.* Bibl. N. t. V, p. III, p. 11, Maio iuterprete.

2) *Transferendam.* Chroaugr. p. 301 Paris. Vide apod Assemanom t. V, p. 63, esusam erroris fuisse Theophani iucautam utriusque aerae alexandriaae at constantinopolitanae permixtionem.

3) *Remansisse.* Labb. VI, c. 1121. «Apud quosdam nostrus iudices *remiserunt.*» Pro qua oltima voce apta Hefelii emendatio est: *remanserunt*. Conciliengesch. t. III, p. 298.

4) *Tarasium.* Audi verba: «Post quatuor aut qoiaque anaos (a VI synodo) iidem ipsi patres cuovsuientes sub Iustiniano filio Constantini, praesigaatos caoones exposuerunt.» Sess. IV, l. c.

5) *Reminiscitur.* Epist. VIII ad Michael. imp. «Miror, inquit Assemanus, eruditissiaium Baronium, qui tot argumeatis utitur, ut corrupta fuisse acta demonstret, huc ipsum aon advertisse, quod Nicoleus pontifex asserit de legatis Coaonis papae io errorem Constantinopuli actis.» Bibl. J. or. t. V, p. 40.

coniectando dissimulem, posita inter iudicum aulicorum exedras clancularia quaedam nostrorum canonum incunabula.

Verum alteram solemnioremque synodum, quinque post annis, habitam fuisse conceditur, eo scilicet consilio, qui continetur in prosphonetico sermone, ut conciliis V et VI suppleretur, a quibus ullos fuisse canones conditos, a Graecis non negatur. Iam vero quidquid actum, dictumve in hoc coetu fuerit, coactum eum fuisse constat praeter omnem romani pontificis assensum, nullo legato sedis apostolicae vices debitas gerente, nullo legitimo praesido, et si unum fortasse aut alterum excipias, nullis sedentibus patriarchis, ac fere nullis extra dioecesim byzantinam episcopis; solae denique quae supersunt canonum et nominum tabulae, ipsae se corruptas atque interlitas esse clamant.

Malis ab initio avibus emicat purpureum Iustiniani nomen, de quo iuro suo Lupus pronuntiat: « Temeritate usque hac apud ecclesias inaudita, primus subscribit ante omnes patriarchas 1). » Longe clementior S. Nicephorus, qui, ut veterum imperatorum pietatem saevitiae Iconomachorum opponeret, pacato stylo tabulas nostras pene rescripsit: «Quibus episcopis, ait, dum communi suffragio et operae assentitur, is qui tunc erat imperator Iustinianus, et ipse quoque de illustri irreprehensibilique fide nostra se pie sensisse propria subscriptione declarat 2). »

Neque silet locus qui relictus est Sergio pontifici romano vacuus, Lupo rursus aiente: « Sperabant Sergium, uti et Vigilio pontifici evenerat (immo evenisse Vigilio nullus ego cedo neque assequor), aut precibus aut terroribus ad actuum suorum comprobationem et subscriptionem fore compellendum. » Ecce autem spem quam Lupus divinatur futuram fuisse, facto eam audet implere nescio quis scholiasta, a quo supra vidimus, pro Sergio Vigilium excitari redivivum et accersitum ineptissime.

Huc vero quis aderit Constantinopolitanus? Callinicus ne, quem volunt Baronius, Binius, Labbeus, Lupus; an Paulus, quem cum nostris codicibus omnino restituunt Catalanus, Quienius, Asseomanus? Θεῶν ἐν γόνασι κεῖται, neque lis dirimenda vel ἐν πέντε κριτῶν γόνασι. Verum de Paulo, plura suo loco.

Si quis autem in hac lite iudex sedeat et arbiter, ab eo edoceri velim, ubi ex quinque patriarchis tres caeteros in toto reperturus sit Oriente, quem Sarraceni sub hac tempestate populabantur; quis locus dandus sit Anastasio illi Hierosolymitano, de quo siluisse videntur chartae vel ab ipso imperatore Romam mandatae; quae pars Petri Alexandrini sit, quem alii Paulum faciunt 3), alii, quocumque nomine vestitum, inter larvata figmenta reputant 4). Sane inconcussa testimonia sunt, tum sedem hierosolymitanam vacavisse a S. Sophronio per LXX annos, tum alexandrinam usque ad medium octavum saeculum. Fuerit demum aliquis Georgius tunc temporis Antiochenus, cumque meminerit unus aut alter haud ita vetus; et suspicetur

1) *Patriarchas.* Dissert. de Syn. Trull. Opp. t. II p. 1075 ed. Lovan.

2) *Declarat.* l. c. Haud secus ac Tarasius, ac ferme iisdem verbis Nicephorus testatur vidisse se authenticas a Trullanis signatas canonum tabulas: « Iam et dignitas illorum qui eos condiderunt, et multitudo atque auctoritas personarum, christianis omnibus explorata est. Nam et qui tunc erant sacratissimi patriarchae et alii usque ad CCXL episcopi tamquam suos hos canones pronunciasse propriis subscriptionibus demonstrant. » Tum de imperatore statim: Οἷς σύμψηφος καὶ συνεργὸς γεγονὼς ὁ τηνικαῦτα βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς καὶ αὐτὸς περὶ τὴν εὐκλεᾶ καὶ ἄμωμον ἡμῶν θρησκείαν εὐσεβῶν διὰ τῆς ἰδίας ὑπογραφῆς δείκνυται. l. c.

3) *Faciunt.* Id quidem Assemanus, p. 31, diserte tribuit Matthaeo Blastari, eiusque verba citat: «Alter Paulus Alexandriae», sed nescio unde accepta; quum Πέτρος Ἀλεξανδρείας aperte legatur tam apud Beveregium (Pandect. t. II, p. II, praef.) quam in novissima editione, Rhalli procurante, Athenis ornata a. 1859, p. 23.

4) *Reputant.* Cf. Lequien. Oriens Christ. t. III, p. 280, 290.

Assemanus 1) cum ob mahumedana excidia exulavisse Constantinopoli, tam de antiocheno quam de caeteris, testis ait nulli secundus, Anastasius bibliothecarius, « nullam videlicet sedium patriarchalium inventam in hac synodo fuisse aut promulgantem, aut consentientem, aut saltem praesentem 2). » Mentitur ergo aut una cum multis deceptus fuit Matthaeus Blastares, dum scribit et adfuisse omnes Orientis patriarchas et nomen propria dedisse manu 3).

Porro autem inseritur pene inter patriarchas Ioannes Cypriorum exulum antistes, tunc temporis in novam Iustinianeam civitatem ad Hellespontum recens translatus. Vestigia enim senioris iunior eiusdem nominis imperator pressit: quemadmodum prior suam inter Bulgaros quasi natalem urbem habuit, quam, spretis nova et vetere Roma, insolitis auxit honoribus, ita posterior nihil non movit, inconsulta utraque Roma, ut Cyprus insula, unde oriundus dicitur, in alteram Iustinianopolim totam commigraret 4). Tum uti senior Iustinianus suas leges condidit ecclesiasticas, suumque, vel invito Vigilio, tenuit concilium; ita et iunior voluit universali superbire synodo, omnemque rem sacram, velint, nolint pontifices, suo miscere arbitrio. Cui certe Cyprius inter primos et in omnibus assentabatur.

Utrum vero imperator consentientes quoque habuerit nec ne apostolicos legatos, iure ambigitur, quidquid audeat Balsamon, dum e cerebro suo nobis ciet inter consignantes Ravennatem, Thessalonicensem, Heracliensem, Sardiniensem, Corinthium, totidem, ait, ἐκ προσώπου legatos 5); » at quibus singulis huiusmodi persona nunquam fuit, nec nisi vacuus, ut etiam nunc cernitur, locus in puris omnibus chartis manet illibatus et intactus.

Quid si caetera Cretensium mendacia cumulaverit Basilius ille Gortyniorum, « Christum amantis Cretae episcopus et legatus synodi sanctae romanae ecclesiae? » Certe ut legatus, nullam huiusmodi rem, nisi expresse iussus, attingere valuit, esto quod fuerit Apocrisiarius in aula, quodque voluerit post patriarchas, exarchas, metropolitas, laeso tam synodi quam romanae sedis honore, ultimus venire. Peccavisse tamen legatum aliquem Anastasius fatetur 6), deceptumque subscripsisse. Haec nempe fuit per aliquot saecula, inter Graecorum fraudes, iniqua ecclesiae romanae conditio, ut sacra sedis apostolicae iura sive a mutis premi, sive a cupidis legatis sub hasta venumdari, audiverit non semel orbis christianus et ingemuerit.

Vix igitur inter eos qui primi signantur, decem nomina recensuimus, partim ementita, partim mendicata undequaque, et male corrogata: legitimo ergo suspicio movetur, canones fuisse cusos clanculum, deinde ad consignandum huc illuc, haud sine tumultu, circumlatos 7). Nomina vero

1) *Assemanus*. l. c. p. 32, ubi de Georgio adducit Eutychium Alexandrinum et Macarium Antiochenum, Melchitarum patriarchas.

2) *Praesentem*. Praefat. conc. VII. Labb. VII, c. 30.

3) *Manu*. Οὕτω γὰρ ἐν τοῖς παλαιοῖς εὕρηνται βιβλίοις ἕκαστος τῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν ὑπογραφῇ τὸ οἰκεῖον σημειωσάμενοι ὄνομα καὶ ἀξίωμα loc. cit.

4) *Commigraret*. Theophanes in Chronograph. a. 682, p. 304, 305, quo cum cf. Trullan. can. XXXIX.

5) *Legatos*. Ad serm. prosphonetic. post cuius Balsamonis terga, examine facto, erumpunt garrula agmina Graecorum usque ad Pedalii ναυάρχους recentissimos.

6) *Fatetur*. In Sergio. Sic Lupus rem conficit: « Sergius suae dioeceseos episcopos synodaliter consuluit, et ad principem misit legatos, qui vice sua synodum, non facerent, sed suspenderent ac impedirent. Ne a Graecis ad praesidendum compellerentur, eos, non suae sedis ac personae vicarios ac legatos fecit, sed suae dumtaxat synodi patriarchalis. » Diss. laud. p. 1073. Verum ne a synodo quidem romana mandatum fuisse Basilium, et quaecumque ad hunc spectant male intelligi, declaratur in egregio prooemio quod his canonibus romani conciliorum curatores graece et latine praefixerunt, apud Labb. VI. col. 1125.

7) *Circumlatos*. Id moris apud Aegyptios obtinuisse constat, ut synodis subscriberent etiam qui non adessent, neque latet aliquid simile Sardicae

eum locis collata efficiunt ad exignos unius patriarchatns fines synodum esse revocandam, cum praeter praesules sedi byzantinae subiectos, caeteri omnes una cum occidentalibus penitus abfuerint 1).

Re autem vera, quinam demnm, qnotve numerantur? Summa est CCXL in synodico prisco, quem sanctus Nicephorus, iam memoratus, ad verbum sequitur, quum receptae in vulgus sententiae consentaneus sit: « Nam et qui tnno erant sacratissimi patriarchae et alii usquo ad CCXL episcnpi tanquam suos hos cannnes pronnntiasse, propriis subscriptionibus demonstrant. » Sunt tantum CCXXVII apud Balsamonem et Zonaram, quibuscum plene consentit nota σκζ' quae in plerisque nostris codicibus post nomina recensita exprimitur. Nomina vero ipsa si ex vulgatis baetenus libris numeres, invenies CCXII, nec plura, vel addito nomine imperatoris; re tamen vera, si certis codicibus nostris fidem habeas, ex quibus novem nomina, nondum cognita, nunc primum e tenebris eruuntur, tum etiam si in censum veniant sex illa qnorum locus remansit vacuus 2), en iustissimo numero explebitur Trullanorum patrum coetus, qualem exhibent et nostrae veteres membranae et commentarii solemniores, videlicet σκζ' sive CCXXVII. Quibns vero iuverit albo excipere calculo hanc nomenclaturam, iidem sane iubebunt, inter orientales praesules, haud mediocre fieri augmentnm, octo ad minus episcoporum, de quibus altum antea silentium erat: videlicet Sisinnii Lampsaceni 3), Theodoti Carsliensis 4), Ioannis Germocolnniensis 5), Pauli Cybireni 6), Georgii Otreni 7), Ioannis Pnlybotani 8), Thenphylacti Phytiani, Constantini denique Tomandorum 9).

Qunt vero canones conditi ab iisdem fuerint, nullo vetustiore testimonio scimus, quam Nomocanone photiono, quo docemur a saeculo IX iam duos supra centum circumferri, etsi horum quinque nullibi apud eumdem Photium adhibeantur, neque apud Aristenium compareant plusquam XCII; immo, ut supra vidimus, non amplius quam LXXXVIII Simeon Logothetes compendio suo inseruit. Id vero ob peculiarem quemdam scopum epitomatorum accidisse, facile concedetur. Facilius intelligitur unde, uno alterove canone in duos diviso, CIII in editione primum tiliana 10), deinde a Baronio et aliis numerentur, contra unanimem omnium quos viderim codicum concordiam.

At numero hos canones valuisse, parum est; scire maxime oportet cuius fuerint ponderis, quantive pretii in communi hominum aestimatione, unde intelligatur quae in describenda orientali disciplina ratio eorumdem habenda sit. Iam vero quid Graeci hac de re existimaverint, tibi ob oculos ponit quae paulo supra exhibetur concordia inter hos canones et singulos

accidisse. Cf. Athanasii Opp. t. I. praef. et p. 718, ed. Veron.

1) *Abfuerint.* Vix velim unum excipias aut alterum, loco forte non sine corruptela nominato, at Edesseni, ἐδεσσηνῶν, alias αἰδέσσων. Praeterea nodio aliquem esse in danubianis partibus episcopum Edesseoum, et novi αἴδεσσαν vel ἔδεσσαν Macedonum.

2) *Vacuus.* Nil mirum a notariis receptos in album fuisse etiam eos qui abesse memorantur. Caeterum desperare nolim quin, diligentius excussis omnibus chartis membranisque, plenus demum index absolvatur, quum ex tribus tantum codicibus videam novem nomina excitari, nec iam plura quam sex desiderari.

3) *Lampsaceni.* Cf. Orient. Chr. t. I. col. 774.

4) *Carsliens.* Ib. col. 1008.

5) *Germocoloniensis,* quem codices nostri scribunt episcopum γερμοκονίτης vel γερμοκονιτῶν, sed mendose. Vid. col. 498. Iam vero Ioannem nostrum Eustathio unico huius sedis episcopo, usque dum agnito, addi oportet.

6) *Cybireni.* Ib. col. 904.

7) *Otreni.* Ib. col. 848.

8) *Polybotani.* Ib. col. 844. πολυβιτῶν codd. nostri. Eodem Or. chr. loco episcopi φυτείας recensentur.

9) *Tomandorum*, quem populum facio eumdem cum civitate dicta *Tymando* de cuius episcopis vid. col. 1061. l. c.

10) *Tiliano.* In qua, omisso numero ο϶', canones a LXXVI ad ultimum uno gradu crescunt. Alia varietate canon primus cum prooemio indistincte miscetur.

Photiani nomocanonis titulos. Praeterea unus pro sexcentis testibus erit S. Nicephorus, a quo vel ante Photium cum ea laude Trullani extolluntur, quam tamen video fuisse caute temperatam; verba ipsa referam, quae vix nota sunt: «Sin autem in horum testimoniorum numero synodici aliqui tomi comperti fuere, qui de imaginibus aliquid vetarent, hos ut piissimus imperator noster plenius edoceretur, Ecclesia admisit et explicavit. Quod si declaratio satis plena non fuisset, per sacros in ecclesia viros facta, iidem ecclesiastica consuetudine regulaque freti, ad oecumenicam synodum provocare solent, ita ut reliquarum sedium pontifices ac sacerdotes similium librorum examen et inquisitionem peragerent, et quod visum fuisset, Spiritus sancti nutu, de ipsis publice pronunciarent. Etenim necessario nunc etiam observantur et vigent sanctae synodi sextae canones, quos, ex quo cum divini Spiritus gratia promulgati fuerunt, Ecclesia admisit, perque eos sacerdotalia iudicia exercet 1).» Tum etiam post aliquanta verba de eorumdem canonum honore, pergit: «Qui nisi in Ecclesia extitissent, plurimum ea passa esset detrimentum, quia culpae multae in coetu sacerdotali sine remedio poenave mansissent.»

Ipse sui sanctus vir censor sit et διορθωτής, si quid nimium de trullana synodo dixerit, omnesque Graecos et orientales doceat, quodnam sit authenticum concilium, atque oecumenicum, nempe si legitime convocatum fuerit, si orthodoxum, si inculpatum, si ex universa Ecclesia congregatum, si denique supremo romanae ecclesiae sigillo confirmatum, quae omnia quantum de trullana synodo dici nequeunt, ita recte et plane pertinent ad alteram nicaenam, egregio iudice Nicephoro, cuius gravissimum hac de re testimonium Trullanos ferit, dum Nicaenos patres meritis laudibus exornat. «Et quidem, ait, haec synodus summae auctoritatis est, atque ad plenam fidem faciendam sufficiens, quia et oecumenica fuit, et omnino libera, et extra omnem calumniae reprehensionisque aleam posita, et cuiusvis alieni dogmatis insons culpaque carens: etenim celebrata fuit aequissime et in primis legitime: nam secundum edita antiquitus divina decreta, praeeminebat in ea praesidebatque ex occidentali fastigio,

1) *Exercet.* Obscurus apud Nicephorum locus est, obscurior fortasse vel in cl. interprete Maio, dignus tamen qui plenius declaretur. En graeca, quae pendent ab initio periodi καλῶς ἔχειν δοκεῖ, ubi primum memorantur testimonia quibus Iconomachi pessime utebantur; deinde lego: Ἐὰν δὲ ... τινὰ βιβλία πρακτικὰ εὑρεθῆσαν περὶ εἰκόνων τι διαγορεύοντα, διὰ τὴν εἰς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα ἡμῶν πληροφορίαν, δέχεσθαι ταῦτα (cod. ταύτην) τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐπιλύεσθαι· εἰ δὲ οὐκ ἐξαρκέσει τὰ τῆς πληροφορίας διὰ τῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἱερατικῶν ἀνδρῶν, οὗτοι τῷ ἐκκλησιαστικῷ ἔθει καὶ κανόνι ἐπερειδόμενοι, σύνοδον οἰκουμενικὴν ἀποκαλοῦνται· ὥστε τοὺς τῶν λοιπῶν θρόνων ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς ἐπὶ τῇ τῶν τοιούτων βιβλίων ἐξετάσει καὶ δοκιμασίᾳ καὶ τὰ δοκοῦντα ἐπινεύσει τοῦ θείου Πνεύματος περὶ αὐτῶν ἐκφωνηθῆναι· ὅτι ἀναγκαίως καὶ νῦν φυλάττονται καὶ κρατοῦνται οἱ τῆς ἁγίας ϛ συνόδου κανόνες, οὓς ἀφ᾽ οὗ χάριτι τοῦ θείου Πνεύματος ἐξεφωνήθησαν ἡ ἐκκλησία παραλαβοῦσα δι᾽ αὐτῶν τὰ τῶν ἱερέων μετέρχεται κρίματα. Si quid ego video, trullani tomi sunt τινὰ βιβλία πρακτικά, fitque primum respectus ad canones LXXIII, LXXXII, C, quibus plura et varia de variis imaginibus quum vetita essent, in promptu Iconomachis fuit iisdem abuti; piissimus vero imperator Iustinianus iunior est (non Constantinus Irenes, ut Maio placuit), cuius plenius edocendi gratia canones illos Ecclesia dicitur tulisse, admisisse, declaravisse. Necesse igitur visum est recedere ab illa Maii interpretatione: «Quod si demum in harum auctoritatum numero synodales aliquot libri comperti fuere, qui de imaginibus aliquid dicerent, hos ut piissimo imperatori nostro (Constantino Irenes) satisfieret, Ecclesia admisit et explicavit. Quod si censoriae solutiones non sufficiebant, per ecclesiasticos viros factae, hi quidem ecclesiastica consuetudine regulaque freti, oecumenicam synodum convocarunt, etc.» Inde Nicephorus minus de trullana synodo loqui videtur, quam generatim describere quid soleat ab Ecclesia fieri ad pleniorem rerum suarum explanationem et celebrius examen. Sic tamen haec, et certe ultima, de trullanis quoque esse intelligenda tam nexu verborum sequentium quam universa sermonis ratione, quivis facile suaderetur. Inde utramque sententiam et ambas interpretationes lectori prudenti committo, tum etiam moneo post ἐξετάσει καὶ δοκιμασίᾳ verbum deesse

id est ex veteri Roma, pars non modica; sine quibus (Romanis) ullum dogma, quod in Ecclesia ventilatum, decretis canonicis et sacerdotali consuetudine fuerit antea ratum, nunquam tamen probatum habebitur, neque in praxim deducetur, quia illi sacerdotii principatum sortiti sunt, atque coryphaeorum inter apostolos dignitatem sibi traditam habent 1).» Aurea sane verba, ex quibus quidquam tollere, piaculum erat.

Quid igitur actum fuerit a Romanis pontificibus iam videamus. Primum Sergii pontifici, «utpote capiti omnium sacerdotum,» canones, sex tomis contenti, iussu imperatoris, deferuntur; «quasi synodaliter definiti» modeste dicuntur, et a tribus tantum accepti patriarchis, Alexandrino, Constantinopolitano, Antiocheno, aç si nondum accessisset Hierosolymitanus. Atque nec a beatissimus pontifex Romanus Iustiniano augusto acquievit, nec eosdem tomos suscipere aut lectione pandere passus est. Porro eos ut invalidos respuit atque abiecit, eligens ante mori quam novitatum erroribus consentire 2).» Et quanta pertulerit, fuse in eius vita refertur. Aspera sane tempora romanae ecclesiae erant, quum vidisses aut vi aut fraude Byzantinos mille nocendi artes miscere, torpere ignavia Francorum reges, caeteros aut colluctari cum barbarie aut consentire, ad cumulum furere Arabum procellam, quae, Asia iam et Africa pene perflata, uno impetu ad ultimas usque plagas Occidentis ferebatur. Haec sub Sergio, paulo post synodum.

Elapso autem decennio, iidem tomi quum ab imperatore iterum mitterentur Romam, Ioannes nomine VII, Sergii vestigia secutus, scire satis habuit «in iis diversa capitula romanae ecclesiae contraria,» nec sine multa ecclesiasticae disciplinae iniuria scripta esse, ut nullo boni malive discrimine facto, « eosdem tomos inemendatos » remitteret 3). Cur vero prudens pontifex humanae aliquid fragilitatis passus fuisse existimetur, ut ab Anastasio ad Christianum Lupum, male a multis audiat, vix ego video, et laetor quod alii de eo longe aliter neque immerito sentiunt 4).

Nondum victus Rhinotmetus, a. Chr. 710, Constantinum papam hospitio excipere suo non valuit, quin eadem tertio urgeret: ve-

ad significandum quod antea legebatur: εἰς ἐξέτασιν καὶ δοκιμασίαν αὐτοῦ ἔρχεσθαι, legendumque fortasse postea ἐπιπνεύσει, et paulo superius ἐξαρκεῖν ἢ pro ἐξαρκέσει. Statim vero sequuntur quae supra iam rescripsi, p. 76, 77, 79.

1) *Habent.* Apologetic. maj. ib. p. 11, p. 30, p. 111, p. 174. Nobiliora verba graece dari praestat, quae cum religiosa sedulitate admovi ad optimos codices parisienses, et quae in primis ab omnium praestantissimo sub num. 911, repperi confirmata: Συγκεκρότηται γὰρ τοῦτο μάλιστα ἐνδίκως καὶ ἐννομώτατα· ἅπαπερ ἤδη κατὰ τοὺς ἀρχῆθεν τετυπωμένους θείους θεσμούς, προῆγε κατ' αὐτὴν καὶ προΐδρευεν ὅσον τε τῆς ἑσπερίας [Paris. 911: ὅσον τὸ ἐν τῆς ἑσπ.] λήξεως, ἤτοι τῆς πρεσβυτίδος Ῥώμης μέρος οὐκ ἄσημον ὧν ἄνευ δόγμα κατὰ τὴν ἐκκλησίαν κινούμενον, θεσμοῖς κανονικοῖς καὶ ἱερατικοῖς ἔθεσι κεκρυσμένον ἄνωθεν, τὴν δοκιμασίαν οὐ σχοίη [Paris. οὐ om.] ἢ δέξαιτ' ἄν ποτε τὴν πραξιν, ὡς δὴ λαχόντων κατὰ τὴν ἱερωσύνην ἐξάρχειν, καὶ τῶν κορυφαίων ἐν ἀποστόλοις ἐγκεχειρισμένων τὸ ἀξίωμα. [Ab initio emendavi vulgatum συγκεκρότηται.]

2) *Consentire.* Liber Pontific. In Sergio, edit. Blanchin. t. II, p. 160. Quem locum, post tot plaustra scholiorum, miror adeo hispidum remansisse et impolitum. Age, quaedam sollicitamus: «Quae igitur et quasi synodaliter definita et in sex tomis descripta... erant, manuque imperiali confirmata, *missis in lucellum quod scebrum carnale* (al. *chartale*) *vocitatur* (!) ad confirmandum vel in superiora loco subscribendum Sergio pontifici, utpote capiti omnium sacerdotum, direxit.» Quidni per me legas post *confirmata:* «missis (vel misit?) in *lucellum* (vel *locellum, loculum?*), quod σκεῦος (σκευάριον, vasculum) *chartale* vocitatur...» Omnia inde planissima erunt. Tum ut illud obiter addam, ad rem synodicam proprio pertinere id quod *tomus* dicitur, ad significandum sive epistolam, sive sententiam, sive canonem, qui in concilio paucis edi solebat, συντόμως sive συντετμημένως, uti fuse a Montefalconio disputatur, ubi unum ex primis huiusmodi libellis ab Alexandro Alexandrino memoratum proponit et explicat. Cf. Athan. Opp. t. I, in prooemiis animad. VI. Quum autem ab illa praecise et breviter agendi ratione non parum Trullani recessissent, dum praeter προσφωνητικὰ et ὑπογραφὰς prolixissimas, duos et centum canones congererent, nil mirum omnia una cum imperatoria epistola *VI tomis* contineri.

3) *Remitteret.* Liber Pontific. In Ioanne, p. 168.

4) *Sentiunt.* Sommier ad h. loc. Assemanus l. c. p. 92. Sergius tamen et remisit tomos et reprobavit.

rum abstinere se, vel coram imperatore, non destitit pontifex. Immo Gregorius, eiusdem subdiaconus sacellusque, futurum sanctae sedis ornamentum, oeque, ut videtur, iniussus, « de singulis caoonibus optima responsione qose solvenda eraot, eoodavit 1).» Et ibi novae multorum querelae sunt, quod illam nobis censuram tempus invideril. At scripto quidqoam fuisse mandatum, dubitare licet. Grogorii tamen, iam pontificis, scripta qnaedam verba maneot, notatu dignissima, sed ideo fortasse pene omissa ab omnibus, qood a solis Graecis tradita nobis fuerunt, in epistola ad Germanum CP., lecta in synodo VII in hunc modum: «Haud sioe maxima salutis causa sanctorum hominum coetus, Dei consilio, ecclesiae tradidit hoc capitulum, » scilicet canonem LXXXII, qnem inde totum pene recitat, neque ad alia aequum esset pontificis encomium extendere 2).

Quid plura? Saeculo tandem emenso, Adrianus I unius canonis particulam fecit suam 3); caetera, ut in publicis Anastasii prooemiis Adriano II et Ioanni VIII nuncupatis prostat, remanserunt a adulterina, praesumptuosa, priscae traditioni pene omnia valdo contraria 4). » Neque mitiora legimus apud Bedam, Paulum Diaconum, Humbertum Cardinalem. Et quidquid a Graecis vel sanctitate conspicuis dici potuit, ab cis emendari non valuit quod ecclesia mater et iudex reliquit inemendatum 5).

Alia tamen ae solemnia Trullaoorum de sacris imaginibus verba ad occidentales pervenisse, plus minus innocua, testator primum vetus quidam liber gandavensis 6), deinde priscus ille et egregius scriptor *Tripartitae* quae dicitur *Collectionis* 7), qui trullanos canones septem et decem in suam decretorum eclogem invexit, unde inoffenso pede eadem ad Yvonem, postea ad Gratianum pervenerunt. Haec vero quasi privatim acta sunt. Ecclesia enim, io orientalibus negotiis, ea usa est indulgentia simul et prudeotia, ut, praeter nicaenos et sardicenses canones, nullas alias veterum huiusmodi synodorum regulas, qua ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, publicis verbis confirmaverit. Quae ergo spes erat futurum esse ut romano suffragio ea stabilirentur, quae conflata erant a coetu, oomen sibi arrogante oecumenici concilii, in quo omnia, inscio aut excluso summo pontifice, ad outum profani imperatoris, acta sunt, in quo denique byzantina invidia non semel romanas et apostolicas institutiones arrosit atque momordit?

Cur vero Graeci conspiraverint ut io regulis adeo caducis et lubricis arcem disciplinae suae collocarent, fecit quidem cum innata eorum κακοζηλία, tum etiam peior adversus Latinos aemulatio, tum quoque in aula byzantina praepotens et inveterata res sacras affectandi cupido, tum demum illud vel maxime, quod in veteri-

1) *Enodavit*. Liber Pontific. p. 172, 173, 177.

2) *Extendere*. Labb. VII, c. 285. De his iterum alias.

3) *Suam*. cf. can. LXXXII.

4) *Contraria*. In praef. ad Conc. VIII.

5) *Inemendatum*. Lupus, nescio quibus lynceis oculis vidit tam Isidori decretales quam canones trullanos fuisse ab Ioanne VIII. in concilio trecensi penitus cribro purgata. p. 1078. Quod ad trullanos spectat, ne latinitate quidem eos donari Ioannes VIII, Anastasio referente, videtur permisisse.

6) *Gandavensis*. Laurentius Surius detexit primus in vetusto codice monasterii S. Bavonis canonum collectionem a Gratiani decreto haud absimilem, sed in quinque partibus divisam, in cuius libro IV, cap. 56, sub hac epigraphe: *Titulus de canonibus apostolicis et de synodis principalibus*, primum legebatur aliquid ex canone I trullano et brevia notitia de synodo VI, deinde IX capitula quae ego vellem et sextae synodi esse et sinceriora. Omnia sane optimae frugi, sed plura ex concilio vormatiensi esse iam Surius vidit; alia in S. Benedicti regula ῥητῶς et disertius in cap. IV: « Quae sint instrumenta bonorum operum.» Tum alia aeque optima iubent ut presbyteri per vicos et villas scholas habeant, nihil a pueris aut parentibus stipendii gratia accepturi. Sed haec quam longissime a trullanis absunt. Adde quod Surius similia quaedam vidit in alio gandavensi libro quem nuncupat *rubeum* 2, num. 135, neque ego ipse negarem non versavisse me quaedam id genus in publicis Belgii tabulariis. Cf. Labb. t. VI, col. 1203 1207.

7) *Collectionis*, Vide indicem superius, p. 3.

bus ecclesiae synodis plenius et integrius regulerum ecclesiasticarum corpus nondum editum fuerat; quodque in eo, velut in speculo brevi et commodo, universa propemodum de rebus, causis personisque saeria tractatio inveniebatur, operose perfecta et expolita, tamque priscis quam novis, tam bonis quam malis artificiose mixta et composita. Quae quidem totius operis indolea, de qua superius pauciora verba fecimus, nova sane est, neque silentio praetermittenda. Mos erat veterum in ecclesia iudicum ea quae ipsis et Spiritui sancto visa erant, συντόμως dicere et σεμνῶς, brevi tomo concludere, in concinna et argota pronuntiare sententia, sua in primis, non aliena munire auctoritate, suis denique magistrorum, non aliorum verbis exprimere. Trullana vere synodus corrasis undequaque pannis induitur, rudi filo quo male laciniae iunguntur, minime dissimulato 1); utraque manu stipem accipit; hinc Africanos, illinc Armenos, immo Romanos habet vectigales; a foribus ostentat merces acceptas, neque tacet munera et tributa. Grandia quoque nomina praefert; a limine Theologi imago assurgit 2), non desunt alii, longo agmine: Basilius, Chrysostomus, Iacobus, frater Domini Salvatoris; tum ab imperaturibus pompa augetur. Quae sane, ut semel iam dixi, quum vix deceant antistites, inter aras et altaria de rebus sacris meditantes, eos magis redolent, quorum ipsa synodus mores insectatur, scilicet eos qui capillos ad spectantium perniciem artificiosis nexibus intorquent; » aut illos νομομαθεῖς, quos « Graecorum moribus usos, cylistras peragere, et insuntas vestes per compita circumferre non puduit. »

Στρωματώδες illud opus, qualecumque sit, cum diu in tenebris iacuisset, Parisiis primum prodiit graece excusum, anno 1540, ad fidem tiliani codicis, ex quo Gentianus Hervetus suam expressit interpretationem. Altera editio graece et latine prodiit in Germania, a. 1551, nullo interpretis addito nomine, apud Andream Gesnerum. Eodem anno iam Turrianum inter et Albertum Pygium de his canonibus disputatum est 3). Crevit pugna, pro dignitate concertantium, quum agmini Magdeburgensium obstitit unus, qui exercitus et imperator erat, Baronius.

Interea ex unico tiliano codice, neque adeo vetusto, graeca prope modum intacta de manu in manum ad nos usque pervenissent, nisi quaedam modo ex Balsamone vulgato, modo ex Zonara, modo ex Beveregianis Pandectis, et paucissima verba hic illic emendata, forte et corrupta, in varias conciliorum et canonum bibliothecas, insciis pene coratoribus, irrepsissent. Invaluit vero semper Hervetiana versio, vel quum graeca mutarentur; quam quidem expungere nobis integrum non fuit, quum eam legem nostram esse oporteat, a receptis in communi usu theologorum et iuris ecclesiastici peritorum formulis quam minime recedendi. Tollere eo minus fas erat graeca vulgata, aut illa anxie repurgare ac perpolire, etsi non semel veterum mss. consensus alio suasisset, ac saepius taeduerit me inveteratae multorum socordiae, qui alii post alios iisdem offendere saxis maluerunt, quam e via pellere offendicula. Mirabar, quum editioni, ut aiunt,

1) *Dissimulato*. Digito monstravi stramineam telam in notulis, p 23, 26, 27, 30, 34, 45, etc. ubi manifesto titulorum et vocularum nexu totum texturis artificium proditur. Timotheum nescio quem et unde, alii addunt. Fabr. B. gr. XI. 720; Montfauc. B. mss. 624.

2) *Assurgit*. Sententia Nazianzeni primus canon orditur, et ultima postrema dictio est ipsum Basilii nomen; a priore igitur ut scena panditur, ita clauditur a posteriore.

3) *Est*. Post tria iam elapsa saecula, Turriani, quo vix doctior alius fuit in aetate sua, opera quotquot extant, recentia mihi videntur, inexhausta, et quod dicere piget, intacta propemodum. De Trullanis fuse habet libellus inscriptus: *De Actis veris VI synodi deque canonibus qui eiusdem VI synodi falso esse feruntur, et de VII synodo atque multiplici VIII*, Florentiae, apud Laur. Torrentin. 1551. De iisdem Turrianus iterum egit, sed raptim, in aliis libris *De Ecclesia et de Ordinationibus*, Colon. 1574, et *De dogmaticis characteribus*, Florent. 1561.

principi nimium fortasse primum fuerit datum, eamdem postea penitus remansisse neglectam 1). Mirabar ne lipsianae quidem Brunsii eclogae ea profuisse, quae Wolfius in suis Anecdotis sedulo collegit, ut Pandectas emendaret Beveregianos 2). Mirabar demum a mendis latinorum Graecos non abstinuisse, neque Spiridionem Meliam, neque Pedalii gubernatores, neque petroburgensis Nomocanonis censores caesareos, donec novissima collectio A. Rhalli, quem honoris causa nomino, ex unico saltem codice trapezuntino, saniora demum restituere incoeperit. Sed haec ad recentiorem iuris byzantini historiam pertinent, quae suo loco fusiori calamo persequemur.

Iam quae de nonnullis canonibus separate notanda sunt, ut certo ordine dicantur, primum de prooemiis ad fidem et canonum syntagmata spectentibus, tum, ut ipsa nos rerum series commode trabit, de clericis, de monachis, de laicis sermo continuus erit.

I

(Can. I, II.)

Id sane laudi potius Trullanorum patrum, quam vitio vertitur, quod exemplum dederint, in plerisque post eos synodis observatum, a fide inchoandi, praemissa generali sententia de iis quae potissimum credere et agere in Ecclesia oportet. Huc pertinent, praeter sermonem acclamatorium, primus canon et secundus. Displicet vero quod arrogantiae facile argueretur, id nimirum statim ab initio buccis inflatis propositum, nedum quinto solum et sexto concilio supplendum esse, sed omnes sive praeteritas sive futuras synodos ita praeoccupari, ut et iuxta prius definita nolle se aliquid adiicere aut quidquam adimere, et postmodum, praeter acceptas in hac synodo regulas, nihil omnino innovandum esse, pronuntient 3). Viam interea inno-

1) *Neglectam.* A primigenia editione tiliana canonum graecorum caeteras ad unam omnes, sive latinas, sive graecas, pendere deprehendi, statim ut rarissimus libellus mihi occurrerit. Et mox de Trullanis rem experiri lubet, neque locus mihi opportunior visus est quam inter has secundae curae notationes, in quibus praecipuos saltem canones penitius scrutari soleo. Satius enim visum est in conspicuo illo et nobiliore loco tilianam scripturam cum Wolfianis mixtam ponere, quam principem editionem sepelivisse in densa lectionum variarum sylva, quam superius tu vidisti, fortasse haud sine taedio, singulis foliis crescentem et pullulantem.

2) *Beveregianos.* Extant in Wolfii Anecd. sacr. et prof. t. IV, p. 143-171 (Hamburgi 1724, apud Theod. Christoph. Felginer) variae illae lectiones ex tribus codic. qui sub litteris A,B,C, designantur, sine ullo de eorum origine, aetate, auctoritate testimonio, nisi quod in praefatione monet collationem istam a Guilelmo Lluydio praesule Anglicano profectam esse. Tres quidem codices laudantur quorum tamen, ipso monente Wolfio, unus A fere omnem paginam implet. Et quum libri huiusmodi extra Germaniam non nisi aegerrime reperiantur, nil mirum haud prius ad me usque pervenisse Wolfii anecdota, quam superiorem tomum absolverim. Caeterum post locupletiorem copiam codicum britannicorum, quam Bouthio et aliis acceptam retuli, exigua sane ea sunt quae Wolfius praestitit, suo tamen loco in proximis notis et ad calcem huius tomi inserenda.

3) *Pronuntient.* Exordium inde facio canonum retractationibus, de quibus modo sermo erat, admotis, ut dixi, Tilii libro et Wolfii codice, sub litteris T, A deinceps designandis. Ac primum in prosphonetica oratione, titulus est ut supra p. 14, in nota 2 loco, nisi quod Wolfius e codice suo male recipiat ὡς ante ὑπέταξα, pro ᾧ, perspicuo sphalmate. Mox alterum Tilii mendum erit v. 7: διέπαρσιν, pro δι' ἐπάρσεων. Caetera id genus plane omitti brevitas haud omittenda iubet. — v. 15 καὶ ἱερὰ T. — v. 16 ἐπ' ἐκκλησίαις T. — P. 15, v. 3 τῶν οὐρανῶν διαψάντας T. — v. 10 ἀντανιστῶν A. T. Tres ultimas lectiones in Zonaram vulgatum transiisse notare me fugit. — v. 15 τῆς καθ' ἡμῶν τυραννίδος κατέλυσαν A. T. — v. 16 τοὺς λαοὺς T. — v. 22 ἐξεῖναι T. — v. 23 ὑπολείξαντα T. — v. 31 τοῦ παντὸς κόσμου T. Om. totum A. — v. 48 προείλω T. — P. 16, v. 2 πταισμάτων A. T. — v. 5 ἐν om. T. — v. 13 σύνοδοι, αἱ κατὰ διαφόρους καιροὺς ἀθροισθεῖσαι, δι' ὧν sic codex angelicae bibliothecae, inscriptus B. 11, 2, a quo singularia quaedam, raptim fasciculos chartaceos versando excepi, quae deinceps sub littera B erunt. - v. 32 θεολεκτοι (sic) συναθροισθῆναι σύνοδον A. — v. 34 συννεύσει τε καὶ συμπνοίᾳ A. T. συμπνεύσει καὶ σ. B. — v. 43 ἐπὶ τοῦτο T. — v. 45 ἐνεγράψαμεν A. — P. 17, v. 1. βασιλέως Θεοδοσίου A. βάσεως Θεοδοσίου B. Ex illa varietate inaspectata ac vix toleranda statim

vandi et omnia sua deque vertendi aperiunt duplicem.

Ac primum sese ad nutum caesareum ita omnino componunt, ut sextam synodum oecumenicam dicere non dubitent, « maiorem firmitatem ex eo accepisse quod Constantinus imperator eam suo signaculo munivit, ad futuram in omnia saecula securitatem non movendam, neque agitandam.» Nec satis erat; de ipsa trullana sua aiunt: « Sanctam hanc et divinitus electam universalem synodum congregari decrevisti, . . propterea ergo tuae pietatis iussu, sacros canones scripsimus.» Et quum Caesari dedissent quod certe Caesaris non erat, synodum edicere et convocare, synodo iubere quae decernenda erant, eidem concesserunt ut decreta primus sua profana manu signaret, et ab eodem postulaverunt ut qui litteras ad convocandum ediderat, alias ad confirmandum promulgaret. Et hoc primum ecclesiae byzantinae peccatum est, et in nova et infausta quae incipit rei sacrae gerundae ratione, initiale crimen, ex quo prolixa malorum colluvies ad seros usque nepotes redundavit.

Alterum est, novae Romae in seniorem vituperium, arrogantisque filiae contemptus, in matrem et magistram insurgentis, suamque fidem legemque suam, vel in totius orbis catholici dedecus, iactantis et vindicantis: quae quidem tumida prurigo tam e primo quam e secundo canone emicat et pullulat. In primo quidem non omisere rancidam illam et recantatam in Honorium pontificem romanum refricare calumniam. Qua de re verba vel pauca facere taedet, post immensos tantorum virorum de eadem controversia sermones, quos in hac nostra palaestra claudit summus Assemanus, dum pene per totum bibliothecae suae tomum quartum, vindicias exhaurit Honorianas. Abstinere tamen nequeo, quin causam aperiam cur etiam romani antistites Honorii famam aut silentio deseruisse suo, aut expressa vulneravisse sententia videantur: quae prudentissima oeconomia dura nonnullis et inelegantior existimatur. Mitto de corruptis tabulis querelas iustissimas; mitto iustiores de ignavia legatorum nonnullorum gemitus. Summam rem aequo animo consideranti perspicuum est, cum fuisse Graecorum indomitam superbiam, tum maxime a VI et VII synodo et inde ad Photium, ut neque haereticorum nomina e sacris diptychis erui, neque inseri Romanorum memorias, neque Sergium, Pyrrhum, Paulum, aliosque istiusmodi haereticorum antesignanos publice, aperteque reprobari licuisset, nulla denique in-

agnosce locum tenebris et spinis oppletum. Ac prima crux in eo figitur quod a Trullanis manifeste verba revocantur cuiusdam synodi anterioris, quae aut prima erit constantinopolitana aut ultima; illa sub Theodosio magno habita, haec sub Constantino Iustiniani patre. Et quum prioris acta fere nulla supersint, nihil ex illo latere suppetit unde lis dirimatur. Alteram tibi crucem ferent haec tria verba: δι' εὐσεβῶν κεραιῶν. Hervetum, quem quis audacior emendavisset, vertisse vidimus: *per viros pios et sinceros*, ac si legisset: δι' ἀκεραίων καὶ εὐσεβῶν. sed quo consulo, quave nixus charta aut membrana, nescitur. Ad rem igitur propius: ut protasi: ὥσπερ κ. τ. λ. respondeat apodosis οὕτω καί, sensus requirit duplices litteras imperatorias, ad convocandam synodum alteras, alteras ad confirmanda decreta. Tum respectu ad similem et vicinum canonis primi locum: ὅτης ἁγίας συνόδου πίστιν ὁ μειζόνως τὸ κῦρος ἐδέξατο, δι' ὧν ὁ εὐσεβὴς βασιλεὺς σφραγῖσι τοὺς ταύτης τόμους κατησφαλίσατο, tam certum videtur superiorum locum esse intelligendum de Constantino, non de Theodosio, quam pronum est legere deinceps et scribere: δι' εὐσεβῶν σου χειρῶν vel χειρῶν ἐπισφραγίσῃς, idque confirmare ex varietate vaticana: δι' εὐσεβῶν σου κεραιῶν. At alius iubebit, dum alia sollicitat, latina quidem potius quam graeca, sed a solemni aulae et ecclesiae byzantinae haud aliena consuetudine, at ibi quaerantur latinorum *tabellae cereae*, vel ceratae, quae ut *primae* et *secundae*, ita *divinae*, *piissimae* dici solebant, δι' εὐσεβῶν σου κηραιῶν, una tantum littera mutata. Nonne haec nostris simillima sunt, nonne haec byzantinis affinia et gemina? Vereor autem ut alius cautior vir uno verbo omnia exsufflet, ne apice quidem mutato: κεραῖαι quippe illi erunt *apices*, *litterae*; ecce enim Theophylactus Simocatta nostris Trullanis sat aequalis semel et iterum habet in Hist. p. 29 A et 104 B: βασιλείους κεραίας. Graecis vero *tabulae cera* illitae sunt κηρώματα, *ceratae* κήριναι, non vero κηραῖαι. Nec plura, ne videar morosius disputare de apicibus.

ter utramque Romam permansisset concordia, nisi antiquior passa aliquid fuisset in Honorii detrimentum. Propterea, integerrima fide sanctae sedis remanente, ipsoque Honorio in pace Ecclesiae certissimis testimoniis quiescente, permissum interea fuit, eum de incauta vigilantia argui, « quod, non ut decuit apostolicam auctoritatem, haeresim incipientem extinxit, sed negligendo confovit 1).» Sunt verba S. Leonis II, nec plura dicta sunt, nec duriora; quae demum sartam tectam relinquunt ecclesiam romanam, nec nisi sollicitiorem eam exhibent in tuenda fidei suae castitate et integritate 2).

Aliud in altero canone Trullani dederunt invidiae et superbiae exemplum, quod etiam levitate non caret. Vix sancitum erat in primo, nihil esse legibus addendum, nihil adimendum, quum in secundo adiiciuntur innumera, multo plura expunguntur. Sane praeter ea quae dudum certo et communi iure recipiebantur, edduntur LXXX canones apostolorum, et ad universam diriguntur Ecclesiam, quantumvis invaluerit varia de iisdem sententia apud ipsos orientales, ne notam Gelasii censuram, et parcimoniam Dionysii Exigui consultissimam memorem. Additur cyprianica pseudosynodus, qua nicaeno decreto de pascha, qua constantinopolitano symbolo de uno baptismate, qua et romanae et universae Ecclesiae iniuria fit apertissima. Addere etiam est copiosum CXXXVIII canonum africanorum codicem, praegrande utique opus peregrinae ecclesiae, graecae antiquitati plane ignotum, in multis a byzantina consuetudine adeo alienum, ut ab ipsis Trullanis oportuerit haud semel iisdem aperta fronte obsistere. Adde quod, sive Ioannis Antiocheni titulos, paucis ante annis latissime circumscriptos, amplectaris; sive classicam respicias Dionysii eclogam, ad X synodos probe reductam; sive longa modestiorem romanae ecclesiae sobrietatem mediteris, quae, ut pleraque consuetudini permisit, ita nullum unquam de disciplinae legibus syntagma publici iuris fecit, nicaenas tantum et sardicenses regulas usurpare solita; admirationem prorsus habet audax ecclesiae byzantinae facinus. Nulla quam sciamus praehabita deliberatione, nisi acta omnia perierint, nulla consideratione facta canonum re, loco et tempore dissimilium, uno tractu ingens legis ecclesiasticae corpus circumscribitur; et similia et contraria miscentur; peregrina cum domesticis, privata cum publicis ambulant; et quod gravius est, aequo iure procedunt tam quae sunt generalium, quam quae particularium, tam maiorum patriarcharum, quam minorum praesulum sententiae: quae omnia Trullani non sui tantum, sed universi iuris esse statuunt.

Maior admiratio fit, si quae de medio tolluntur, advorteris. Parum est expungi haud exiguum illud neque unius diei κειμήλιον constitutionum apostolicarum, quas, quum a multis iam saeculis uno certe et satis tranquillo alveo cum canonibus apostolicis fluerent, aut cum iisdem claudi, aut una currere oportuit 3). Unum est multo

1) *Confovit*. Epist. ad episc. hisp. Labb. VI. 1247. Consona sunt aut vix asperiora, sed a Graecis conservata, quae idem scripsisse dicitur ad Constantinum imperatorem de Honorio, «qui hanc apostolicam ecclesiam non apostolicae traditionis doctrina lustravit, sed profana proditione immaculatam maculari permisit.» Ibid. col. 1118.

2) *Integritate*. Can. 1, in editione tilliana, sine ullo discrimine cum prooemio scribitur et una cum eo sub eodem numero 1 ponitur.—P. 17, v. ult. om. T. τῆς ἀγνωσίας.— P. 18, v. 6 ἐν αὐτῇ.— v. 8 om. T. περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος φωνὰς quae A et B retinent et nobiscum restituunt. — v. 10 συνελαύνοντες T. — v. 12 προσελόμενον T. — v. 13 ὡσανεὶ τὸν κύριον T. — v. 14 ἐν ἐφεσίων T.—P. 19, v. 3 καὶ Θεὸν ἰδικῶς om. T. — v. 9. παραδεδώκασιν T. — Dioscorum ante Nestorium idem ponit, id quod intellectum subvertit eorum quae sequuntur. — v. 16 ὑφ᾽ ὑμᾶς T. — v. penult. καὶ συνελόντι T. —P. 21, v. 3 οὓς ἀπ. καὶ ἀν. om. T, B. — v. 6, 7 κρατεῖ κ. ἀσπάζεται... δοξάζει τε κ. κηρύττει... ἐπιχειρεῖ T, B. κρατῇ κ. ἀσπάζηται sic porro A.— v. 10 ἐπιχειρείσθω T, ἐκπιπτέσθω A. — v. 11 ὑφαιρεῖν T.— v. 12 δεδυνήμεθα τρόπον B.

3) *Oportuit*. Cf. nostrum tom. I, p. 110 sqq.

luctuosius, minus licet hactenus consideratum; et de quo ego vellem vehementiores caeterorum ante me referre querelas. Quid igitur? Romanorum pontificum litteras et omnes latinae ecclesiae regulas, praeter africanorum, aut calamo aut silentio deleri. Age vero: nullius ne aut exigui ponderis erant quae adhuc supersunt, romana *potentioris principalitatis* edicta, quae ad Dionysium, Athanasium, Basilium, Chrysostomum, Eulogium, Anastasium, iure suo et praeterea sollicite interrogati, mandarunt Dionysius alter, Iulius, Damasus, Gregorius magnus, tot alii et tanti? Ignota aut oblita erant quae cum plausu christiani orbis, plenis amplexibus accepta promulgataque fuerunt, una cum ipsis Graecorum canonibus, Nicaeae, Ephesi, Sardicae, Chalcedone et Constantinopoli? Exiguus erat aut ignotus Leonis Magni tomus, quem etiam nunc dicunt ἀληθείας στῦλον, fidei firmamentum, et quae piissimorum imperatorum aut precibus aut nutu aut iussu, in ipsa sacerdotii et imperii luce, edita sunt? Quid plura? Africana accipiuntur et unde? Unde emanaverit codex ille africanus non video, nisi ex dionysiana collectione, fortasse Dionysio ipso interprete graeco. At ibi praesto quoque erant aliae et eximiae latinorum regulae; ibi, praestantiores Romanorum pontificum epistolae, germanae utique et sincerae. Hic supellex africana, illic romanae opes. Hic Carthaginiensium et illic Romanorum leges. Illas non potuit una manus tollere, quin altera manus in has incideret. Sed ita valuit Byzantinorum invidia et infelicitas, ut sinu premerent Afrorum folia, ubi spinae non deerant, Romanorum vero fructus melle conditos respuerent. Quo illud ego penitius scrutari moveor, eo magis urget quaedam similitudo inter bipartitam Dionysii collectionem, hinc regulae synodorum, illinc pontificum romanorum litteras pulchre et iuste disponentis, et alterum illud graeci iuris corpus apud Trullanos editum, aeque biceps, aeque canonibus pollens et epistolis, ut vix unum ab altero non dicerem repetundum. Quod qualecumque sit, certe in maximum ecclesiae orientalis cessit detrimentum. Iam enim fuit codex legum ecclesiasticus, Orienti proprius et singularis, ea cum solertia et cum ea fraude structus, ut, quum nihil fere ex toto orbe romano retineret, quasi libellus haberetur repudii, byzantinam inter et latinam ecclesiam renuntiati. Semel enim inserto illo iure inque mores populorum funditus immerso, iam schisma a radicibus haeret; iam quod Deus coniunxit, seiungunt homines; pax a bello uno die distat, uno gradu vita a morte dividitur 1).

Quo magis praestat, priusquam firmatum ab oriente ad occidentem sit chaos magnum, certis notare indiciis, et iis quae ex trullanis canonibus potissimum eligantur, qualis ecclesiastica lex tunc temporis steterit, quae universa sacri iuris facies, quae disciplina cleri, quis monachorum ordo, qualis laicorum religiosa conditio: id quippe ipsa horum canonum series tripartita ex ordine certo docet, quorum pars prima videtur hunc prae se titulum tulisse 2):

1) *Dividitur*. In can. II p. 21 a versu 15 ἁγίων ad similem vocem v. 17 fit saltus, caeteris omissis in T. — P. 22, v. 2 τῆς ἐκκλησίας T. — v. 10 ἐν καισαρείᾳ A. — P. 23, v. 1. Altera in T. similis omissio ac supra, ob repetitam vocem μάρτυρος, fallente praeterea transitu unius paginae ad alteram. — v. 2 καισαρείας T. — v. 4 νύσης T. — v. 5. Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρομεγαλοπόλεως (una voce T ut Pedal.) — τοῦ πρότερον A, T. — v. 7 de Cyrillo nihil T. — v. 9. καὶ τοῦ κυπριανοῦ T. — v. 11 προειρημένων om. T.

2) *Tulisse*. Idem plane titulus eo in loco legitur in A.

II

Περὶ ἱερέων καὶ κληρικῶν (Can. III-XXXIX.)

Fidem de romano primatu inconcussam hactenos remansisse, ex una et altera ex trullanis vocibus evincitur: ex secundo scilicet canone, ubi sardicenses integri canones memorantur; atque iudex ideo primos et ultimus maiorum caesarum, omoiumque arbiter episcoporum, romanus pontifex asseritur; tum etiam ex canone XXXVI, ubi *secundus post eumdem* aperte is dicitur, qui primus audiebat inter patriarchas orientales 1). Inde praeterea colligitur haud aliam esse huiusmodi sublimitatis originem, quam collatam, non ab imperatoribus, non a sacerdotibus, neque ab ullis hominibus, sed ab ipso Christo clavium potestatem; nec nisi Petro primitus et plene concessam, cuius honorem in aevum esse servandum patres Sardicenses statuunt; quem summum totius apostolatus culmen suspiciunt septimae synodi praesules; ad quem demum, ut caput sacerdotum, in Conone, in Sergio, in Constantino, successoribus suis viventem, totum hoc quantum erat corpus legum sub Trullo edictum, non semel neque iterum, sed tertio confirmandum mittitur.

At in eodem quem memini canone, multiplici vitio peccatum est: primo nimium est quod conceditur, tantum valuisse canonem constantinopolitanum; deinde si quid idem sonuerit, primum de solo honoris titulo, ut mox declarabitur, is intelligendus erat; tertio, tam ineptum est ab inferioribus posse primatum creari duplicem, quam velle ex iure tantum ecclesiastico oriri romanum privilegium; datur praeterea, non concedatur autem, constantinopolitanum fuisse a synodis positum ante tres caeteros patriarchas Orientis: pessime infertur eumdem iam romano aequalem esse et passibus aequis ambulare. Summum denique peccatum est, sub Trullo renovari famosum illud chalcedonense decretum, quo non romani tantum pontificis praerogativa temere et frustra minuitur, sed patriarcharum omnium iura conculcantur, sed trium exarchorum nonnosa frangitur libertas, sed metropolitarum pene deletur nomen, sed omnium Orientis episcoporum iurisdictio dissipatur et profligatur.

Ut ut est, in quo iam rerum statu ecclesia sita sit, propius intueamur: ab unico petrae fundamento primum una et trino Ecclesia, ex triplici patriarchatu romano, alexandrino, antiocheno, creverat in robustum et immortale corpus, cuius romanum caput nobilissimum universo orbi imminebat. Haec primum a nicaenis patribus incrementum accepit, quum sedes Hierosolymitana, honoris causa, sine ulla novae ditionis accessione, immo salvo caesariensis metropolitae iure, ad patriarchatus fastigium ascendit. Ex alia, ut videtur, romani pontificis indulgentia, tribus exarchis Asiano, Pontico et Thracico, sed Romanorum salvo in Illyricum iure, quaedam *αὐτονομία* permittebatur. Nondum elapso post nicaenum decretum uno saeculo, concilium constantinopolitanum et byzantinis praesulibus viam aperuit, ut alterum novi patriarchatus honorem sibi vindicarent; et stimulos addidit, ut nominis umbra minime contenti, tum in vicinos exarchos irrumperent, tum in causis patriarcharum uti sequestri sederent et arbitri, tum denique ipsam antiquioris Romae maiestatem affectarent. Confecta pene res fuisset in subrepticio chalcedonensi decreto, nisi tam fortiter romani pontifices obstitissent, ut etiam legibus suis imperatores, quantumvis habenas byzantinis praesulibus laxas

1) *Orientales*. Brevis canon est et pauca variant: vid. p. 43, v. 2 συνελθόντων T. — v. 4 ἀπολαβεῖν T. — v. 6 μεθ' ὃν A. — v. 7 ἀριθμείσθω θρόνος, εἶτα ὁ ἀντιοχείας totum om. T gravissimo lapsu. De hoc can. cf. Asseman. B. Iur. t. I p. 426; t. V, p. 101, et qui viam caeteris egregie stravit Tarrianus l. cit. p. 73.

darent, eorumdem fastum ad limites saltem vastissimae dioecesis suae coercerent.

Notaverit aliquis Trullanos pene siluisse omnino de exarchis et metropolitis, sive ob recentes Iustiniani novellas quae litem omnem sustulissent, sive propterea quod, bello per orientem saeviente, inter arma silere quam loqui satius esset. Cuius desperatae conditionis exemplum habes in canone XXXIX. Constantiam enim, sive antiquam Salaminam, pene excisam, Iustinianus iunior instaurari, suoque iusserat ornari nomine, quum civitatem, iteratis oppressam cladibus, totam commigrare voluit in Hellespontum, neque omisit addere civilibus turbis gravissimos rerum sacrarum tumultus. Advenae enim cuidam et peregrino Cypriorum praesuli Ioanni ut locus fieret, oportuit et Cyzicenum episcopum a metropolitano decedere throno, et provinciam Hellesponticam, vetere truncatam capite, in alienam coalescere ditionem, et, nisi nos falsa verba decipiunt, ex aliqua parte novo primati ipsa traduci privilegia, quae sibi Constantinopolitanus tanto cum ambitu arrogaverat. Sed adde quod, Cypro mox recuperata ex Sarracenis, quidquid a Trullanis adeo temere de Iustinianopoli actum erat, rescissum evanuit, et priscus ordo rerum denuo integratus est 1).

Pauca in trullanis canonibus de metropolitis dicta sunt et quae nullum omnino dubium movent. Revocatur enim in c. VIII munus quotannis synodum provinciae convocandi metropolitae commissum 2). In c. XXXV consuetudo qua vacanti ecclesiae, donec alius eligeretur episcopus, metropolita providebat, in eo restringitur, quod ecclesiastica bona sub custodia cleri maneant, nec nisi quum clerus deficiat, a metropolita gerantur 3), ex integro post modum novo episcopo restituenda.

Quae vero proprie spectant ad episcopos, vix plura in hisce canonibus occurrunt: in XVII et XVIII iubetur, ne episcoporum clerici in alienam ecclesiam recipiantur 4), ne exceptis quidem iis, quos barbarorum incursiones pepulerunt 5). Duobus sequentibus (XIX, XX) revocatur praestantissimum episcopi munus praedicandi verbum, sed « sanum et irreprehensibile, » sacrae nimirum scripturae sanctisque patribus consentaneum; assidue vero, aut in singulis diebus aut saltem dominicis 6); nunquam autem in aliena ecclesia, nisi concionator velit cadendi ab officio poenam sustinere. In duobus aliis canonibus, XXXVII et XXXVIII, primum de episcopis in partibus infidelium, ut aiunt, sive inter barbaros positis, aperte agitur 7); deinde, ut duris satis fiat tempestatibus, permittitur mutatis civilibus typis ecclesiasticarum quoque rerum ordinem aptari, via sic facilius aperta innumeris ecclesiarum innovationibus, imperatorum iubente arbitrio, qualiter in sequente canone XXXIX, ut vidimus, Cypriorum simul et Cyzicenorum ecclesiis accidit.

Hic vero sistere te ne pigeat, ubi iam

1) *Est*. Cf. Assemau. t. 1 p. 389-392, t. IV, p. 142; t. V, p. 45. Tilius cum nostris consentit. De varietate gravissima κωνσταντιέων diximus p. 44.

2) *Commissum*. P. 28 v. 6 ὡς τρόπῳ T, B. — v. penult. καὶ ταῦτα ὑγιαίνοντας B.

3) *Gerantur*. P. 42 v. 1 τῶν πάντων T. — v. ult. ἀποδοὺς T.

4) *Recipiantur*. Can. XVII p. 33, 34, v. 5 ἄδειαν ἔχῃ T. — v. 7 καταισχύων (sic) τό γε ἐπ' αὐτῷ T.

5) *Pepulerunt*. Can. XVIII p. 31, v. 3 ἰδίαν τὴν ἀναχώρησιν A, T. — v. 6 ἐπαναδράμοι T.

6) *Dominicis*. Can. XIX, p. 34, v. 1 παραδοθέντας T. — v. 5 ἵνα μὴ om. A, T. — v. 10 προσήκοντες T. — v. 11 αὐτοῖς T. — Can. XX, v. ult. τοῦ πρεσβυτερίου T.

7) *Agitur*. Can. XXXVII, p. 43, v. 3 ἐπ' αὐτὸν T. — v. 5 πάντα αὐτῷ ἐπισκόπῳ T. — v. 11 τὸ ἀπόκριτον T, ἀπρόκριτον A. Hic frustra editos et mss. libros undequaque sollicitavimus, ut luxatae periodo medela, et obscurae pericopae aliquid lucis afferretur. Remanent multae in phrasi struenda ambages, neque etiam per me licuit auferre horridiorem vocem ἀπροχρηματίστου, quam refugisse lexicographi copiosissimi videntur, etsi ius quoddam civitatis dederint affini vocabulo seque peregrino προχρηματίζω, et etiam adverbio ἀπροχρηματίστως. — Can. XXXVIII p. 44, in fine: ἡ τάξις ἀκολουθείτω T.

Trullanos peccavisse non dixeris quin simul Chalcedonenses, quorum eadem verba sunt, peccavisse censeas. Notaro autem in primis est, ne ullum quidem in quinque prioribus saeculis certum dari vestigium penes imperatores fuisse quamcumque facultatem sive erigendi episcopatus, sive tollendi, sive transferendi. Neque de Occidente loquor, in quo palam est ad solum pontificem romanum id ab omni aevo pertinuisse, ac veluti unam ex maioribus causis rovocatam semper fuisse et reservatam. Verum in Oriente, usque ad Iustinianum et ulterius, vidimus novas cathedras erigi plerumque a patriarchis, potissimum a metropolitis, aut exarchis, nullibi vero et nunquam ab imperatoribus. Metropolita erat Phoedimus Amaseae, qui Gregorio Thaumaturgo recenti episcopo novae Caesareae ecclesiam decem et septem fidelibus constantem commisit. Uti Exarcha, sanctus Basilius dolentem Nazianzenum fecit episcopum in vieulo Sasimorum. Athanasius suum fecit canonem laodicenum LVII, in quo totum negotium solius episcopi conscientiae committitur. Et alia id genus multa, absque ullo ad imperatores respectu. Quid igitur de chalcedonensi et trullano decreto sentiendum? An merae assentantium Graecorum nugae? At necessarias alique modo esse christianorum imperatorum opes in condendis extruendisque novis aedibus, eorumque munus esse, piissimorum regum exemplo iussum et confirmatum, haud parca manu ad id largitiones effundendi, recte putaerunt existimare Chalcedonenses. Patronorum licuit fovere munificentiam, quin ullum creandi et instituendi ecclesias ius traderetur: aliud quippe sedem episcopalem erigere, aliud rei executioni ferre suppetias. Hec autem et illud grex byzantinus adeo perverse miscuit, ut Balsamonem, aut alium memorem, non puduerit in hunc modum delirare: « Fieri episcopos de novo in paroeciia sine regio mandato non permittitur, etiamsi millies consenserit, qui eas habet episcopus. Synodice enim constitutum est (ubi gentium, amabo?) ut nec ipsa magna synodus sine iussu regio possit novare episcopos 1). » Hactenus ille.

Pergere lubet ad alios canones trullanos, qui presbyteris et clericis ita non conveniunt, quin aeque in multis ad episcoporum officia pertineant; omnia vero adeo plana et obvia sunt, ut brevi compendio defungar 2): nulli videlicet fas esse cauponarias habere tabernas (can. IX); nulli, cum Iudaeis in azymis, in medicamentis, in balneis (can. X, XI); nemini, in sacros recipi ordines, nisi legitimam aetatem assequatur (can. XIV, XV); nemini, theatris, hippodromiis, nuptiis interesse (can. XXIV). Haud valere, nisi post XXX annos, sine lite transactos, ius possidendi ecclesias (can. XXV.); nunquam, vel in itinere, mutandam esse vestem clericis solemnem (can. XXVII). Tum haec et alia optimae frugi Graeci meditentur, qui ad nauseam usque trullana decreta nobis regerunt; neque omittant sive presbyteri, sive monachi, quorum quisque nunc miratur promissam passamque per humeros caesariem, ex can. XXIII discere, iure tonderi clericos; neque, nisi quum in laicorum locum ob scelera detrusi, non resipiscant, tunc iuberi ut comas inverecunda nutriant 3). At maximopere iisdem illud considerandum, quo insanabilia ecclesiae byzantinae plaga frustra detegitur, « eos qui pecuniis ordinantur, sive episcopos, sive qualescumque clericos, esse deponendos (can. XXII);» tum etiam « ut nullus sive episcopus, sive presbyter, sive

1) *Episcopos*. Ad can. chalcedon. XII, XVII.

2) *Defungar*. Can. IX, p. 28; can. X, XI, p. 29; can. XIV, p. 31; can. XV, p. 31; can. XXIV, p. 36; can. XXV, p. 37; can. XXVII, p. 38. Omnia cum tiliano libro concordant.

3) *Nutriant*. Can. XXI, p. 35. — v. 4 δι' ἧς T. — v. 5 καὶ τοῦ κλήρου T. — P. 36, v. 1 ἀφαιρῶνται T. — Can. XXII, XXIII ibid. sine varietate.

diaconus, ob sacrae communionis gratiam quidquam, ne obolo quidem excepto, recipiat (can. XXIII). Diaconis iubetur, ut saepe alias, ita canone VII, ne coram presbytero sedeant. Tum recte quidem asseritur (can. XVI), plures quam septem diaconos posse in singulis ecclesiis institui 1), sed ab inepta Actuum apostolorum interpretatione, primos scilicet septem diaconos profano potius mensarum ministerio, quam sacris fuisse mysteriis deputatos.

Maiorem sane observationem caetera merentur, quae de ritibus statuuntur: ne eucharisticae oblationi 2) uvae misceantur (can. XXVIII); ne ieiunium in feria V magna intempestivo frangatur (can. XXIX); ne minuatur reverentia baptismo sacrisque mysteriis debita (can. XXXI, LIX, LXXXIII); ne haeretici 3) aut peccatores temere in ecclesiam recipiantur (can. XCV, CII); ne denique nonnullae Armeniorum consuetudines 4) usurpentur (can. XXXII, XXXIII, LVI, LXXXI, XCIX). Hic vero aequum est non omittere quas egregie scripsit Assemanus Armeniorum vindicias, ut nisi omnia, plura tamen, quae Graeci reprehendunt, aut solverit omnino, aut multum mitigaverit. Haec vero quum uberiore iam aliorum commentario declararentur, ea paucis coercenda existimavi.

Utinam aequo liceat aut citato perstringere stylo, aut silentio praetermittere, aliam canonum seriem, eo caeteris celebriorem, quod praecipuam iodo et luctuosam Trullanis patribus famam creari oemo noscit. Ecce enim novum dissidium, quo vix aliud exitiosius, Graecos inter et Latinos oritur; ecce vulnus Ecclesiae adeo acerbum infligitur, ut post mille et amplius annos, quasi recenti sanguine madeat: uno verbo, de sacra cleri castimonia dicendum.

Sane Ecclesia Christi virginis virgo hactenus remanserat, qualis etiam nunc in clauso illo romani pomoerii horto, ubi sub oculis omnium pudica et candida Aaronia virga adeo firmas in petrae rimis radices egit, ut neque solis aestus florem excoquere, neque tempestatum turbo fructum unquam excutere valuerit; immo eadem virginitas universum Orientem odore suo perfuderat. Ea sane fuit in hac romana luce maiorum nostrorum integerrima sanctimonia, ut piaculo ducerent et inverecundiae, verba de tuenda Siriciana lege facere 5), quam ipse optimus pontifex, post Tertullianum 6), ab ipsis apostolis repetere non dubitavit, dum illam renuntiaret ad Gallos, ad Hispanos, ad Afros, ad ultimos occidentales. Testes habemus ipsos Trullanos hanc legem per totam Africam ab aevo obtinuisse 7). Immo

1) *Institui*. Uterque canon levioris momenti est, sed prolixe editur can. VII, p. 27, 28 cum his varietatibus: v. 4 τυγχάνοι T. — v. 8 τοιούτῳ τολμήσοι T. τοιοῦτόν τι τολμῆσαι B. — v. 13 παραβολὴν ἐπέχων πῶς τ. ϑ. ἐ. λ. π. ἀ. A. B. T. — in fine: καὶ ὁ ταπεινῶν, ὑψωθήσεται T. — Can. XVI, p. 32, v. 7 περὶ ταῖς χρείαις T. — P. 33, v. 2 ἀντιπαστήσωμεν T. — v. 3 προσκαρτερήσωμεν T. — λόγος ἐπὶ παντός T. — v. 5 πρόχειρον T.

2) *Oblationi*. Can. XXVIII, p. 38; can. XXIX, p. 38, 39; can. XXXI, p. 39; can. LIX, p. 53; can. LXXXIII, p. 63.

3) *Haeretici*. Can XCV, p. 67, v. 1. προτιθεμένους T. — v. 10 παυλιανιστῶν T. — id. om. εἶτα προσφ. — P. 68, v. 4 om. id. τὴν δὲ ἁ. κατ. — om. omnia inter duas voces αἱρέσεων v. 10 et 12 interposita, inde omnium editorum incredibiles turbae et turpia peccata. De eodem canone disputabitur in epistola ad Martyrium paulo infra. — Can. CII, p. 71, v. 4 τῇ ἁμαρτίᾳ T. — v. 6 κλίνης παραφυάδας A. — v. 7 ἀντιστραίη A, T. — v. 9 ἤτοι A, T. — P. 72, v. 2 αὔξανη T. — v. 6 ἐπιδοῦναι T. — v. 10 δοκιμάζοντι οἰκονομ. T. — v. 13 τῶν παραδοθέντων τύπων T.

4) *Consuetudines*. Can. XXXII, p. 39, 40, ubi v. 5. οἶνον παρέδωκε om. T. — v. 17 τῆς θείας πλευρᾶς καὶ τιμίας T. — v. 19 ἐξεχύθη... κατὰ πάσης δὲ ἐκκλησίας T. — can. XXXIII, p. 41, v. 2 καταγεσθαι T. — can. LVI, p. 52, 53. sub init. τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις, ὡς A. — Can. LXXXII, p. 62, v. 4 ἀνπλασαν T. — Can. XCIX, p. 70. De his canonibus cf. Asseman. t. I. p. 409, 431, 578, 581; t. III, p. 2, 24-31, 48 62; t. V, p. 100, 201-214, 225, 242-272, 287-294.

5) *Facere*. Epist. I. ad Himerium c. 7; epist. V ad Afros n. 3. Custant. p. 630, 655.

6) *Tertullianum*. De Monogam. c. 8.

7) *Obtinuisse*. Carthag. conc. II a. 390. canone 2 nihil luculentius: «Gradus isti tres constrictione quadam castitatis per consecrationes annexi sunt... ut quod *Apostoli docuerunt et ipsa servavit antiquitas*, nos quoque custodiamus.» Sic Siricius ad Afros: «Quae *apostolica et patrum* constitutione sunt constituta.»

dum pro sua mira humanitate permittunt imbecilliores presbyteros barbarorum in continentia et sobrietate vivere, testimonium est etiam apud Scythas Slavosque aut vicinos Germanos, forte et usque ad hyperboreos tractus, floruisse clericorum virginitatem. Et Socratis testimonium affertur 1) de Hellade, de Macedonia, de utraque Thessalia. Cypriorum vero testem ciemus, omni exceptione maiorem, Epiphanium 2); Cretensium autem Pynitum, Gnossium, pene apostolicum virum, aientem haud sine nobilis gloriae sensu, « tantum adolevisse populum suum, ut hac perfectiore doctrina et solidiore illo cibo educaretur 3).» Cum his tamen nondum ex omni veteris latinitatis termino egressi, stamus adhuc intra ultimos romani patriarchatus fines.

Quid igitur in caetero orbe? Verum enim vero de toto Oriente Hieronymus 4) ad Vigilantium clamat: « Quid facient Orientis ecclesiae? Quid Aegypti, et sedes apostolicae, quae aut virgines clericos accipiunt, aut continentes? . . . Christus virgo, virgo Maria; utriusque sexus virginitatem dedicavere Apostoli, vel virgines, vel post nuptias continentes; episcopi, presbyteri, diaconi aut virgines eliguntur, aut vidui, aut certe post sacerdotium in aeternum pudici.» Sic ille, in Iudaea, quasi tubae vocem attollens, pro Hierosolymae, pro Alexandriae, pro Antiochiae ecclesiis, nisi pro universo potius orbe sonet. Haud aliter in Asia patres Chalcedonenses 5); neque dissimilia Basilius in Ponto, qui adeo urget eumdem castitatis canonem, ut, ne plebs laedatur, septuagenarium Gregorium presbyterum a mulieris contubernio arceat asperrime 6). Et asperior orat Eustathius in Armenia 7), et rigidiores alibi Novatiani, inter quos media Ecclesia, aeque prohibuit ne aut nimius zelator in haeresim rueret, aut dissolutus ἄσωτος in laxiora dissiparetur. Testis demum universae Ecclesiae sit christianorum annalium parens Eusebius, quum in frequentissima encaeniorum celebritate apud Tyros, templum Christo aedificatum describens, in sublimi eius loco ponit sacerdotum vivos et stabiles ac firmos lapides, ex quibus « assurgit ampla ac regia domus, splendoris ac luminis plena, tam intus quam extra; quandoquidem non anima solum eorum ac mens, sed etiam corpus castitatis ac modestiae florido ornatu resplendet 8).» Et ab eodem accipe quae fuerit praestantissimae illius legis causa potior ac sublimior oeconomia. Sermo quidem verbis longus est, sed rerum pondere, fortasse et novitate, insignis: « Quippe quum, Deo favente, per evangelicam Salvatoris nostri doctrinam, innumerabiles gentes et populos, in urbibus et regionibus et agris, liceat nobis oculis intueri, eodem animo festi–

1) *Affertur*. Hist. 1, 22; V, 21.

2) *Epiphanium*. Haeres. XLVIII, 7; LIX, 4; de exposit. fid. n. 21.

3) *Educaretur*. Euseb. H. E. IV, 23.

4) *Hieronymus*. In Vigilant. n. 2. Opp. t. II, p. 388.

5) *Chalcedonenses*. Can. XIV, v. t. II. p. 527.

6) *Asperrime*. Vide in tom. superiore p. 605.

7) *Armenia*. Ibid. p. 487.

8) *Resplendet*. H. E. X, p. 386. ubi Valesius subdit: « Est hic locus illustris de castitate et continentia clericorum, qui tamen hactenus in obscuro latuit ob pravam interpretum versionem.» Accedat vero eiusdem locus alter, illustrior certe, verum et obscuriori nocte sepultus, quantumvis perspicuus et manifestus. Extat in Demonstr. Evang. lib. 1, p. 31, 32 ed. Vigeri, cuius interpretationem quadam elegantia lascivientem ad strictos apices graecos revocavimus. Cum omnia aurea sint, immo praeter omnem Eusebii consuetudinem expolita et exquisita, pauca lubet describere: Ὅτε σὺν Θεῷ διὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν εὐαγγελικῆς διδασκαλίας μυρία ἔθνη καὶ λαούς, κατά τε πόλεις καὶ χώρας καὶ ἀγρούς, πάρεστιν ἡμῖν ὀφθαλμοῖς ὁρᾶν σπεύδοντα κατὰ τὸ αὐτό, καὶ συντρέχοντα ἐπὶ τὴν κατὰ Θεὸν μάθησιν τῆς εὐαγγελικῆς διδασκαλίας, οἷς ἀγαπητὸν δύνασθαι ἐξαρκεῖν τοὺς διδασκάλους καὶ κήρυκας τοῦ τῆς θεοσεβείας λόγου, πάντων ἀπολελυμένους τῶν τοῦ βίου δεσμῶν καὶ τῶν πολυμερίμνων φροντίδων. Μάλιστα δ᾽ οὖν τούτοις ἀναγκαίως τὰ νῦν διὰ τὴν περὶ τὰ κρείττω σχολὴν ἡ τῶν γάμων ἀναχώρησις σπουδάζεται, ἅτε περὶ τὴν ἔνθεον καὶ ἄσαρκον παιδοποιΐαν ἀσχολουμένοις, οὐχ ἑνὸς οὐδὲ δυεῖν παίδων, ἀλλ᾽ ἀθρόως μυρίου πλήθους τὴν παιδοτροφίαν καὶ τὴν κατὰ Θεὸν παίδευσιν, τῆς τε ἄλλης ἀγωγῆς τοῦ βίου τὴν ἐπιμέλειαν ἀναδεδεγμένοις κ. τ. ἑ.

pantes et ad sancta evangelicae doctrinae praecepta concurrentes, quibus peroptabile sit ut doctores ac praecones, qui de divino cultu loquantur, omnibus et vitae vinculis et saeculi sollicitudinibus liberati, sufficere valeant. His autem summopere necessarium est, quo melioribus studiis vacent liberius, ut a nuptiis amovere se studeant, veluti qui divina et incorporea sobole propaganda occupati teneantur, et non unius neque duorum liberorum, sed acervatim innumerabilis multitudinis educationem et divinam disciplinam ac reliquae instituendae vitae curam susceperint.» Tum prosecutus ab antiquo foedore plura castimoniae exempla esse, et quid sit «oportere episcopum unius uxoris virum esse,» pergit dicere: «Verumtamen eos qui semel sacrati sunt, atque in Dei ministerio cultuque occupati, continere deinceps seipsos a commercio uxoris decet; qui autem non ad tantum assumpti sunt sacerdotii munus, iis dicitur ac propemodum palam omnibus praedicatur: «Honorabile est coniugium, et torus immaculatus: fornicatores et adulteros iudicaturus est Deus.»

Quibus ad rem plane Eusebius, ea ipsa redarguit quae post Trullanos clerici φιλόγαμοι soluerunt tum ex antiquo, tum ex novo instrumento adducere. Quis vero a me requiret ut plura respondeam ad alias eiusdem modi argutias de uxoribus apostolorum, de mulieribus Pauli comitibus, de nicaena Paphnutii fabula, de Gregorio Nazianzeni patre episcopo, de Synesii Cyrenensium antistitis uxore, de aliis Afrorum episcopis, quos maleferiati Trullani volunt, testibus tabulisque silentibus, coniugio indulsisse contra ipsius leges imperii publicas et foribus affixas? quorum fallaciam quis non videt in iis ipsis quae effutiunt? Adeo perverse canonem carthaginensem XXXIII interpretantur, ut ex illo non presbyteris tantum et diaconis, sed episcopis certa tempora pro libero uxorum usu concedi pronuncient, neque Zonaram puduit dicere, neque Balsamonem credere, eam fuisse per VII saecula conditionem episcoporum, qui tum demum a trullana synodo legem continentiae, neque citius recepissent. Eadem et aeque stolida est interpretatio decantati canonis V apostolorum, prohibentis ne presbyteri, dum in saeculo erat, legitima uxor, eiiciatur sine ullo honestae vitae subsidio. Ab ipsis vero Trullanis quaere an quidquam ibi viderint, nisi quod ipsi in suo canone XII statuerunt de uxore presbyteri in episcopum assumpti, provide et honeste in monasterio collocanda; nisi quod iubet theodosiana lex XLIV de episcopis et clericis; nisi quod scribit S. Leo Magnus ad Rusticum Narbonensem; nisi quod semel et iterum Gregorius Magnus litteris renuntiat; nisi demum quod sancte et caste provisum est in concilio II turonensi, in III lugdunensi, in III toletano 1), in sexcentis quae vel nominare longum est?

Unum superest, quod et minuendae invidiae causa, ac ne in eosdem videar iniquior, haud dissimulaverim. Vera mali origo est, quam Christianus Lupus accurate et acute vidit, in Iustiniani novella ad Ioannem praetorio praefectum, et in codicis lege ad Iulianum alterum praefectum: quibus hic profanus triumviratus licentiosam libidinem, quae graecos inter clericos, post acacianum schisma, grassabatur, sancire potius publica potestate quam cohibere maluit. Ut Trullanos silere decuit de aulica et inhonesta canonis sui origine, ita eos non oportuit arrodere simul et romanae et africanae ecclesiae integritatem. Solatio utcumque sit, o palatio, non ab Ecclesia istam effluxisse corruptelam, neque proin desperandum futurum esse

1) *Toletano*. Quae hic sunt acervatim congesta, distinctius exhibent ad can. XIII. Lupus, Catalanus, Espenius. Cf. praeterea Asseman. t. I, p. 38, 121, 418, 494-500, 526; t. V, p. 99, 101, 109, 126 147. Haud omittendus Turrian. p. 41, *De actis*, etc., qui uberius eadem retractat *De dogmaticis characteribus* p. 82 84.

ut, restituta ecclesiae orientali prisca libertate, et fracta quacumque imperatorum sive infidelium sive christianorum tyrannide, iterum floreat qui per quinque aut sex saecula etiam in Oriente stetit integerrimus clericorum maiorum coelibatus, iuxta «sanctissimae Romanorum ecclesiae, ut cum Trullanis loquar, exactae perfectionis canonem.»

Interim operae pretium est novam illam Trullanorum legem certis suis circumscribere terminis; omnimoda quippe libertas minime concessa est, sed multa ex loco, ex tempore, ex personis, ex gentibus repagula posita fuere, quae frangi nequeunt. Ac primum ab omni clericorum catalogo excluditur qui bis nupsit vel ante vel post baptismum 1). Aeque ac bigamus, excluditur qui iungitur cum vidua, cum dimissa, cum meretrice, cum ancilla, cum mima (can. III), cum virgine 2) Christi sponsa (can. IV). Deponitur clericus, etiamsi eunuchus fuerit, qui domi retinet personam 3) quae non sit ab omni sinistra suspicione aliena (can. V). Deponitur quicumque presbyter, diaconus vel subdiaconus, post ordinationem 4), uxorem ducere ausus fuerit (can. VI). Episcopus ab omni coniugio 5) adeo iubetur abbarrere (can. XII), ut si forte uxorem prius habuerit 6), post ipsius consecrationem, eam remotum in monasterium retrudi perpetuo oporteat (c. XLVIII). Cui demum sive diacono, sive presbytero coniugium permissum est, nihilominus stricte iubetur, ut ab uxore abstineat intra hos dies sacrae liturgiae dicatos: unde satis esset, piam latinorum sacerdotum consuetudinem quotidie celebrandi, solemnem fieri apud Graecos, ut etiam, iubente trullano canone, eadem omnibus sit lex 7) perfectae et perpetuae castitatis (can. XIII). Unius vero matrimonii adeo arcta conditio est, ut si presbyter illicitis nuptiis implicetur 8), dissoluto matrimonio nefario, tum poenae, tum continentiae subiiciatur (can. XXVI). Verum aliud est quod putem proprie spectare ad presbyteros ritus graeci slavos, polonos, valachos, serbos et bulgaros, ad eos scilicet qui sunt, respectu ad Byzantinos, in barbarorum ecclesiis, quibus, «ob eorum pusillanimitatem et non satis firmos mores 9),» ita candida synodus ait, indulgetur, ut nuptiis et uxoribus nuntium remittant (can. XXX). Qua nimirum haud poenitenda copia per me licet illos quos vocant presbyteros barbares, uti iam et frui, eoque plures Trullanis gratias habere, quod, nedum eamdem facultatem romanis sacerdotibus concesserint, quin immo iubent ut sive presbyter nostras, sive diaconus, «qui uxorem pietatis praetextu eiecerit, segregetur; et si perseveraverit, deponatur.» Haetenus haec. Iam sermo brevior sit de altera canonum parte quae inscribenda est, ut diximus 10).

1) *Baptismum*. Can. III, p. 23, 24. — v. 11 ἔτους ἐσχ. B. — v. 14 πάθει περιπαρέντας T, πάθει περιπεσόντας A, ὑποπεσόντας B. — ἡμῶν συνελεύσεως A. — P. 25, v. 6 τοὺς δὲ om. T. et in fine χήρα δέ. — v. 9 ἠεχθέντας T. — v. 10 καὶ ἀποκινηθέντας A. — αὖθις αὐτοῖς T. — v. 14 μόνον ἱερατικῶς T. — v. 18 χήραν λαμβάνοντα T.

2) *Virgine*. Can. IV, p. 26.

3) *Personam*. Can. V, ib. v. 2 ἢ θεραπαινίδας A, T. — v. 5 παραφυλαττέτω A.

4) *Ordinationem*. Can. VI, ib. v. 1 ἐπειδὴ παρά T. — v. 2 προσταγόμενον T, B.

5) *Coniugio*. Can. XII, p. 29, v. 4 τοῖς ἄλλοις τιθέντες B, T. — v. 3, 4 ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν οὐ παραιτοῦνται πρόσκομμα τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς τιθέντες A.

6) *Habuerit*. Can. XLVIII, p. 50, v. 5 τῆς διακονίσσης A, T.

7) *Lex*. Audi sanctissima Innocentii I verba: «Multo magis sacerdotes quibus et orandi et sacrificandi iuge officium est, semper debent ab huiusmodi consortio abstinere.» Epist. II. Cust. p. 753.

8) *Implicetur*. Can. XXVI, p. 37. Huc etiam recidit satis intricata controversia de validitate apud Graecos matrimonii ordines sacros nefarie subsequentis, quam fuse et docte prosequitur Assemanus t. 1, p. 478 sqq. Huc velim omnino adeas, ut vim habeas verborum can. XXVII ὁ τοιοῦτος ἄθεσμος γάμος διαλυθήσεται. Locus erit plura disputandi ad Zonaram et Balsamonem.

9) *Mores*. Can. XXX, p. 39.

10) *Diximus*. Ad tilianum usque libellum idem titulus pervenit, sed paulo depravatus: μ' κανὼν περὶ μοναχῶν καὶ μοναστηρίων. Rectius A, ut caeteri codd. romani, quos vid. p. 45.

III

Περὶ μοναχῶν καὶ μοναστριῶν (Can. XL-XLIX).

Hisce X canonibus continuis providetur: ne puer ante annum decimum 1) vitae monasticae mancipetur, diuturniore mora praesulis arbitrio relicta (can. XL); ne quis inclusus segregetur, quin prius triennium se in communi convictu et anachoretica vita exercuerit, et alium annum se extra clausuram fortiter gesserit; semel vero sub benedictione episcopi clausus, nunquam e mansione exeat (can. XLI); ne in urbes vagi recipiantur eremitae, sed alterutrum eligant, aut tenere monasteria, aut in solitudinibus degere (can. XLII). Caetera, per se perspicua satis, sunt de recipiendis in monasterium peccatoribus (can. XLIII), de nuptiis monacho vetitis (can. XLIV), de modestia retinenda in prima monialium vestitione (can. XLV), de custodienda tam virorum quam mulierum clausura (can. XLVI), de vitandis incautis colloquiis, et socio itineris adsciscendo (can. XLVII), de conservandis denique monasteriis in perpetuum, ut semel fueriut episcopali auctoritate consecrata (c. XLIX).

Vita autem monastica in his canonibus dicitur μονήρης βίος, ἀσκητικὸς ἀγών, μοναχικὴ πολιτεία, μοναχικὸς ζυγός, ἀναχωρητικὴ διαγωγή, ἡσυχία, πολιτεία τὴν ἐν μετανοίᾳ στηλογραφεῦσα ζωήν, εὐλογία χάριτος, τοῦ ἀγαθοῦ ἐκλογὴ καὶ κατάστασις, ἡ ὁμολογία τοῦ κατὰ Θεὸν βίου, οἱ κατὰ Θεὸν ἀγῶνες: quorum quidem verborum alia sublimiorem illam philosophiam eodem modo describunt, quo melioris aevi veteres aureique scriptores; alia multiplex respiciunt monachorum genus. Frustra ibi quaeretur quoddam discrimen ascetas inter et monachos, quod ab initio fortasse intercessit, iam vero sublatum penitus est.

Tripartitam interea classem hactenus floruisse constat: primam et praecipuam, quae proprie monachorum est, sub uno praeside et communi regula viventium; alteram anachoretarum, sive in eremo clauso qui Laura dicebatur, et sub abbate manentium, sive in liberiori solitudine sibimet ad tempus permissorum. Alia erat tertia classis erémitarum, quibus certe solitudo unica cella erat et nullum omnino monasterium. Ad quos referre est stylitas, de quibus hi canones omnino silent, et inclusos qui in singulari et perpetua cella, post solemniorem episcopi benedictionem, claudebantur.

Adeo pauci antea fuerunt de monastico instituto canones, ut pigeret inde citius pedem referre. Veteres igitur hi ritus consideremtur: pueros ab infantia offerri, decennesque consecrari; haberi huius vitae primitias ut gratiae benedictionem, ut sacri sigilli impressionem, ut alterum pene baptismum; augustiorem etiam fuisse ad Christi virgines accessum, neque aditum caruisse nimiis floribus et ambitioso ap-

1) *Decimum.* Pag. 45, can. XL v. 3 et 5 προϊέσθαι A, T.— v. 7 τὸν μοναδικὸν A.— v. 13 κατακολουθήσαντες T.—P. 46, v. 7 ἐντεῦθεν αὐτῷ A.— v. 8 προσβιβάζοντες A. T.— Can. XLI, v. 4 Τοῖς... βουλομένοις T.— v. 7 κατὰ τὸν τόπον T.—P. 47, v. 9 om. αὐτοῦ post τὴν χεῖρα T.— Can. XLII, v. ult. καὶ τὴν ἐπωνυμίαν T. Moners hic me non pigeat, placuisse patribus concilii turonensis a. 1583 hunc canonem in suis decretis memorare.— Can. XLIII, p. 47, 48, v. 4 ζωὴν om. et legit T τῆς ἐν μετανοίᾳ στηλογραφούσης, continuo nexu cum πολιτείας.— Can. XLIV ibid.— Can. XLV ib. v. 4 προϊούσας T.— p. 49, v. 4 ἀφιεῖσαν τὴν ἐν τῷ T. —v. 6 μὴ μᾶλλον τις T.— Can. XLVI, p. 49.— Can. XLVII, p. 49, v. 1. Μόνη δὲ ἐν ἀνδρείῳ T.— p. 50, v. 2 εὐπρόσδεκτον A.— v. 3 πράξοι T. Etiam Hervetus supra legisse videtur εὐπρόσδεκτον, cum verterit *Deo gratum*. Totus vero locus liquido derivatur, ut recte me monuit vir doctus, ex D. Paulo, 1 Cor. VII, 35: τοῦτο δὲ πρὸς τὸ ὑμῶν αὐτῶν συμφέρον λέγω, οὐχ ἵνα βρόχον ὑμῖν ἐπιβάλω, ἀλλὰ πρὸς τὸ εὔσχημον καὶ εὐπάρεδρον (al. εὐπρόσεδρον) τῷ Κυρίῳ ἀπερισπάστως. Ad haec ultima vulgatus interpres: « Sed ad id quod honestum est et quod facultatem praebeat sine impedimento Dominum obsecrandi. » Hervetianam igitur interpretationem parce deflectendam esse iusserit aliquis in hunc modum: « Et ad id quod honestum est, et in assiduo ad Deum studio vitam recte componere. »— Can. XLIX, p. 50.

paratu, que magis fulgeret fortasse angelicus babitus, nigrum scilicet poenitentiae velum. Aliam demum celebritatem accessisse in severioris inclusorum cellae obsignationem, episcopi nimirum benedictionem, penes quem erat de arctiori illa solitudine pronuntiare. Absoluto igitur ad nutum praesulis sive abbatis tirocinie, receptoque in stadium monasticum novitio, campus illi triplicis cuiusdam agenis exercendi patebat: ac prima statio in vita communi degebat, quam triennie breviorem osse vetabatur; altera palaestra erat solitude anacboretica, remanente alique vinculo cum laura et menasterie, saltem per unum annum; quae quidem Trullanorum indulgentia forsan nimia fuit et ab omni antiquitate inselentier. Militia ultima erat, quae ad metam et coronam proxime ducebat fortierem quemque ut robustiorem, videlicet aut evehi ad columnam, aut in arctissimo carcere includi, et tanta fuit ultimi certaminis nebilitas, ut benedicendi illius gratia, episcopus cum abbate manus videtur conseruisse. Et cum hic tantum et vix alias loci episcopus memeretur, ad nermam chalcedenensis V canenis, satis apte eorum confirmatur sententia existimantium in eodem canone V, sub loci episcopo nen menaches peni, sed vages sive urbium, sive agrorum ascetas, neque inde ullatenus minui veterem monasteriorum libertatem. Sed, quemadmodum in Chalcedone vetitum fuit ne pius lecus, inconsulto episcopo, conderetur, consentaneum erat etiam inclusorum cellam, eedem invito vel inscie, aut claudi, aut aperiri nen posse; eodemque iure ad eum provocatur, ne menasteria, semel ab eo consecrata, unquam in profanes usus cedant 1). Sed pergendum ad alia.

IV

Περὶ λαικῶν (*Can. L-CIII*).

Ut in caeteris canonibus, ita in hisce ultimis sunt bona multa, sunt quaedam mediocria, mala quoque plurima sunt. Mala enim anathemata, temere ob ieiunium sabbati 2) in romanam illata ecclesiam (can. LV). Vix tolerabilius censuris prohiberi baptismum domi collatum (can. LIX). Et quis feret dira totidem eggeri 3) sanguinem et suffocatum tangenti, quet fornicanti (can. LXVII)? Gravius est coniugium cum baeretice 4) non prohiberi solum, sed dissolvi (can. LXXII). Item asperius intentatur et sacerdeti et fideli segregatio, si aliter quam manibus cancellatis 5) sacra eucbaristia recipiatur (can. CI).

Vel in ee tamen, ut in multis id genus praeceptis, rara et exquisita sunt vetustatis vestigia, quae deosculari licet: sic renevatur e synode laodicena praesanctificatorum 6) liturgia (can. LII). Quibus adde quae in superiore canone XXXII distincte, et fertasse tum primum ita memerantur, tres liturgiae sanctorum Iacebi, Basilii et Cbrysostomi. Spiritualis e baptisme affinitas cum naturali cenanguinitate 7) egregie confertur (can. LIII, LIV). Adhuc mel et

1) *Cedant*. Idem argumentum fusius in sequentibus conciliis recurrit, et peculiarem, ut spero, locum habebit ad calcem huius tomi.

2) *Sabbati*. p. 52, can. LV, v. 2 ἡμέραις καὶ νηστείαις T.—v. 4 τὸν κανόνα τὸν διαγορεύοντα T.—v. 8 τῇ ἁγίᾳ κυριακῇ T.

3) *Oggeri*. Can. LXVII, p. 57. Cf. Assemau. t. V, p. 99; Turrian. De Actis VI concilii, etc. p. 73, quae pagina rectius sub numero 81 poneretur, emendato typorum errore.

4) *Haeretico*. P. 59, can. LXXII, v. 2 ζευγνυσθαι, ἀλλ' εἰ καὶ φανεῖ τι T.— v. 7 καὶ οὕτω T.—v. 8 γάμου νόμῳ A.

5) *Cancellatis*. P. 70, can. CI, v. 5 ψυχῇ καὶ σώματι μετέχει A, T.— P. 71, v. 1 καὶ ἔμπροσθεν αὐτοῦ.—v. 5 προϊέμεθα T.— v. 6, 7 τοῖς τοιαῦτα δοχ. πρ. ἀφοριζέσθω T.

6) *Praesanctificatorum*. P. 51, can. LII.

7) *Consanguinitate*. Ib. can. LIII, LIV, v. 1 φωνῆς οὐκ εἰσελεύσει T.— 3 τινα τῶν T.— P. 52, v. 1 καταφυπαίνοιτο T; et sic mutila vox ad russicum usque nomocanonem sub oculis nostris venit. — v. 3 ἡ τοιαύτη σιωπῇ A, T.— v. 7 δυο κόραις T.

lao ad altaria 1) alicubi afferri narratur (can. LVII). Etiam alibi remansit, ut in persecutionum aevo, privata et domestica communio (can. LVIII). Iam acta martyrum 2) trutina expenduntur severiore, et martyrologia quaedam ab ethnicis conficta comburi iubentur (can. LXIII). Paschalis triumphus per octo dies 3) in psalmis et hymnis et spiritalibus canticis ducitur, silente circensium et theatrorum tumultu (can. LXVI). Interea ab ecclesiis arceantur 4) inordinatae vociferationes, et sacrae psalmodiae ratio et modus praescribitur (can. LXXV). Tam veteris et novi foederis divina bibliotheca, quam sanctorum Ecclesiae praeconum et magistrorum libri cum ea religione serventur 5), ut nihil ex illis vendi aut omi temere, neque conscindi, corrumpi aut tradi cauponatoribus vel myrepsis, unquam permittatur (can. LXVIII). Admirationem fortasse et curiosis veterum consuetudinum indagatoribus salivam movebunt ea quae spectant cynegetices ludos (can. LI), Hecatontarchas, ferarum domitores, nebulones 6), φυλακτηρίους, multiplices divinatores (can. LXI), et quae kalendas 7), vota, brumalia, veris et autumni ludibria (can. LXII), et quae neomenias 8) ac novilunii rogos (can. LXV), et quae nescio quos respiciunt νεμμαθεῖς 9), quorum tenebricosas κυλίστρας caeteris peritioribus declarandas permitto (can. LXXI). Prae caeteris demum celebria sunt decreta (can. LXXIII, LXXXII) de sacrae crucis honore et de sanctarum imaginum cultu 10) cum tanto plausu in VII synodo et ab orbe catholico excepta, ut inde moti plerique in caeteris quoque canonibus communi indulgentia recipiendis conspiraverint. Quibus ut ego satisfiam, et finem censuris notisque meis imponam, lubet huc adducere nova quaedam S. Gregorii II et S. Nicephori verba, egregiis praeconiis posteriorem canonem prosequentium.

Primus enim vero omnium quos historia nobis retulerit, et caeteris sane commendabilior, qui hunc de sacris imaginibus canonem in splendidam lucem produxerit, fuit S. Gregorius II, in iis quas ad S. Germanum scripsit litteras. Et mirari subit cur tam insignis locus fugere potuerit Lupum, Catalanum, Assemanum, et alios qui uberius de nostro disseruere argumento. Ideo fortasse latuit prope omnes, quod, neglecta vetere Anastasii interpretatione, neque oculis ad graeca conversis, plerique se contulerint ad recentiorem Gilberti Longolii versionem, qui hunc locum adeo misere discerpsit, ut omnem ferme sententiam dissipaverit. Unde graeca lubet ex integro hic reponere, et cum vaticanis codicibus simul ac vetere interprete Anastasio conferre diligenter.

1) *Altaria*. P. 53 can. LVII, LVIII, v. 3 παρὰ τὸ διατεταγμένον T.

2) *Martyrum*. P. 55 can. LXIII.

3) *Dies*. P. 57 can. LXVI, v. 6 συνευφραινόμενοι T.

4) *Arceantur*. P. 60 can. LXXV, v. 4 τὰς τοιαύτας ψαλμῳδίας T.

5) *Serventur*. Ib. can. LXVIII, v. 1 τῶν πάντων βιβλίων, quod Hervetus mutavit in βιβλίων; hanc vero vocem expungere, interpretationemque retinere in vulgatis conciliorum libris minime licuit. — P. 58, v. 3 ἑτέρῳ τόπῳ A. — v. 5 κατέχοι T. — v. 6 ἀποδῶνται T.

6) *Nebulones*. P. 54 can. LXI, v. 8 νεφοδιώκτας καὶ γοητευτάς T, quae ultima vox addenda erit caeteris plus minus corruptis variorum codicum. Tam mss. quam edd. libri consentiunt in sequentibus καὶ φυλακτηρίους καὶ μάντεις, quorum prius parvarum est, posterius vero glossema videtur a marginibus acceptum. — In fine συμφωνία T.

7) *Kalendas*. Can. LXII, p. 54, 55, v. 1 om. ὡς ἀσέμνους T.

8) *Neomenias*. Can. LXV, p. 56. Ultimi versus quantum a LXX recedant, tantum vulgatae cohaerent.

9) *Iuris candidatos* dixi, cum omnibus interpretibus et commentariis; id tamen par otiam est meditandum alterius, quum πολιτικοὶ νόμοι aliud fortasse non sint quam humanioris et elegantioris vitae leges, et κυλίστραι potius ad urbanitatem quam ad rem forensem aut theatra pertineant. Cf. p. 55, v. 2 ἀναγινώσκεσθαι T. — v. 4 ἀπέρχωνται T.

10) *Cultu*. Can. LXXXIII, p. 59, v. 3 παραπτόμενος T. — Can. LXXXII, p. 62, 63, de quo statim multo locupletius.

« Νομικὴ [1] μᾶλλον εἰπεῖν ἡ τοιαύτη ἔνθεος ἀνεστήλωσις, εἰ καὶ τῶν τύπων ἐκτυπωτέρα, καὶ τῆς σκιᾶς προτιμοτέρα [2] ἡ χάρις καὶ ἡ ἀλήθεια. Διὸ μεγίστην σωτηρίας ὑπόθεσιν ἡ τῶν ἁγίων ὁμήγυρις θεοβούλως τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦτο [3] τὸ κεφάλαιον παραδέδωκεν [4]· ὡς ἂν ἐν ταῖς [5] ἁπάντων ὄψεσι, καὶ ἐν ταῖς χρωματουργίαις τὸν σεπτὸν καὶ ἅγιον χαρακτῆρα, κατὰ τὸ ἀνθρώπινον [6], τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου ἀναστηλοῦσθαι [7], δι' αὐτοῦ τὸ τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ Λόγου κατανοοῦντες [8], καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας, τοῦ τε [9] πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτηρίου θανάτου χειραγωγούμενοι [10] καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

Ac ne videantur haec a solis Graecis tradita nobis et conservata, eadem latine referat Anastasius prope aequalis; quem, nedum in Trullanos tenerior sit, animo saepe audivimus asperiorem quam verbis, quantumvis ferreus sit interpres: « Immo legalis, ut iam dicamus, huiusmodi est in Deo erectio, licet figuris magis signanda [11] et umbrae praeferenda sit gratia et veritas. Unde maximam salutis causam sanctorum coetus Dei consilio hoc capitulum tradidit[12]: [ut] in universorum vultibus, et colorum operationibus, venerabilem et sanctum characterem, secundum humanitatem, eius qui tollit peccatum mundi, erigamus, per eum humilitatis, celsitudinem Dei Verbi considerantes, et ad memoriam conversationis in carne factae, tam videlicet passionis eius et salutaris mortis, quam redemptionis, quae hinc mundo effecta est, manu quodammodo duci [13]. »

Quem vero taeduerit peregrinae huiusmodi tam latinae quam graecae ruditatis, velim is audiat, animum recreandi gratia, suaviorem Nicephorum, in confutatione pseudo concilii Iconomachorum.

1) Ex vaticanis 834 p. 108, 835 fol. 96, ottobon. 27 fol. 100. Cf. Labb. VII, col. 285. — 2) καὶ τῆς σκ. πρ. om. duo vatic. — 3) τοῦτο iid. delent. — 4) παραδέδωκεν. Ita fere Adrianus I eumdem canonem introducit in sua Nicaenorum patrum apologia ad Carolum imperatorem: « Ideirco testimonium de sancta sexta synodo protulerunt, ut clarifice ostenderent, quod iam, quando sancta VI synodus acta est, priscis temporibus sacras imagines et historias pietas venerabatur. Unde ipsa sancta VI synodus fideliter per canones orthodoxe (*forte:* pro canone orthodoxo?) statuens, ita constituit dicens: In quibusdam venerabilium imaginum picturis agnus digito praecursoris monstratus designatur, qui in signum relictus est gratiae. » Inde plura Adrianus omittit, quemadmodum Gregorius initium canonis neglexit. Labb. VII, col. 932. — 5) ὡς ἂν ἐν ταῖς iid. et ottob. ὥστε vulg. — 6) κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, optime illud hic dividitur ab adiunctis proxime: ἅγιον χαρακτῆρα τοῦ αἴροντος, ut ipsi nos interpunctione nova notare non dubitavimus. Et idem apposite distinxit quoque Adrianus, dum pergit: « Et post pauca: Secundum humanam figuram, et in imaginibus a nunc pro veteri agno retitulari decrevimus. » Hic vero stet quoque illud: κατὰ τὸν ἄνθρωπινον, ob supplendum τύπον. — 7) ἀναστηλούμενοι ottobon. — 8) κατανοοῦμεν id. — 9) τοῦ πάθους duo vatic. — 10) χειραγωγούμεθα ottobon. — 11) *Signanda*. Refinge, si iubet, omnia ab initio in hunc modum: « Immo legitima, ut ita dicamus, huiusmodi est divinitus erecta imago, licet figuris expressior... » Sanctus pontifex partim in his respicit canonem trullanum, quem mox adducturus est, et partim celebratissimam in Paneade civitate erectam imaginem de qua paulo ante loquebatur. — 12) *Hunc canonem ecclesiae dedit*, graece cf. Latina pergunt sine ulla distinctione: *in universorum vultibus* (*id est*, coram omnibus.) — 13) *Duci*. Anastasius secum, ut etiam graeca, consentit, tam in act. III, ubi Tarasius in epistola ad orientales patriarchas canonem recitat (Labb. VII, col. 165), quam in act. IV ubi tertia vice canon ex integro legitur et paulo elegantius vertitur ab Anastasio (ib. col. 233). Iam vero nullus omnino locus est, in quo novissimus interpres Longolius, non peccaverit ad risum movendum. En quae Gregorius dixerit, si quis id intellexerit Oedipus: « Ergo Ecclesiae capita et columnae talia fieri permiserunt et tradiderunt, ut in omnium oculis eiuscemodi picturas exhiberentur, sacer ille et venerandus typus, .. » Satis iam, superque.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὗτοι οἱ θεῖοι ἡμῶν πατέρες κανόνας ἐτύπωσαν τῷ ἀποστολικῷ χαρακτῆρι ἀνήκοντας, κἀκεῖνοι, φασὶν, εὐαγεῖς κανόνας ἐξέθεντο, τούτους ἐκ παραλλήλου θέσθαι ἁρμόδιον, ὅπως ἂν γνῶμεν 1) ὅσον ἐν ἀλλήλοις τὸ σύμφωνον καὶ ὁμόλογον φέρουσιν. Ἡγείσθω δὲ τὰ τῆς ἀληθείας καὶ ἡμέτερα· ἐκπεφώνηται γὰρ παρ' αὐτοῖς κανὼν περί γε τῶν ἱερῶν τῆς σωτηρίου τοῦ Χριστοῦ οἰκονομίας συμβόλων, τοῦτον ἔχων τὸν τρόπον·

÷ Ἔν τισι τῶν σεπτῶν εἰκόνων γραφαῖς ἀμνὸς δακτύλῳ τοῦ Προδρόμου δεικνύμενος ἐγχαράσσεται, ÷ ὃς εἰς τύπον παρελήφθη τῆς χάριτος, τὸν ἀληθινὸν ἡμῶν... 2) Τοὺς οὖν παλαιοὺς τύπους καὶ τὰς σκιὰς, ÷ ὡς τῆς ἀληθείας σύμβολά τε καὶ προχαράγματα, τῇ ἐκκλησίᾳ παραδεδομένους κατασπαζόμενοι, τὴν ÷ χάριν προτιμῶμεν, καὶ τὴν ἀλήθειαν, ὡς πλήρωμα νόμου, ταύτην ὑποδεξάμενοι· ὡς ἂν οὖν τὸ τέλειον κἂν ÷ ταῖς χρωματουργίαις ἐν ταῖς ἁπάντων ὄψεσιν ὑπογράφηται, τὸν τοῦ αἴροντος τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κό- ÷ σμου 3) ἀμνοῦ, Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον, χαρακτῆρα, καὶ ἐν ταῖς εἰκόσιν ἀπὸ τοῦ ÷ νῦν, ἀντὶ τοῦ παλαιοῦ ἀμνοῦ, ἀναστηλοῦσθαι ὁρίζομεν, διὰ τοῦτο 4) τῆς ταπεινώσεως ὕψος τοῦ Θεοῦ ÷ Λόγου κατανοοῦντες, καὶ πρὸς μνήμην τῆς ἐν σαρκὶ πολιτείας τοῦ τε πάθους αὐτοῦ καὶ τοῦ σωτη- ÷ ρίου θανάτου χειραγωγούμενοι καὶ τῆς ἐντεῦθεν γενομένης τῷ κόσμῳ ἀπολυτρώσεως.

Δυσωπείτω ταῦτα τῶν χριστομάχων τὴν μοχθηρίαν, καὶ πειθέτω ἃ καὶ τοὺς λίαν ἀγνώμονας πείθειν ἱκανά. Τί γὰρ τούτων λευκότερον ἢ λαμπρότερον πρὸς διδασκαλίαν καὶ πληροφορίαν τοῦ καὶ εἶναι ἐξ ἀρχῆς καὶ διαπρέπειν καὶ τίμια ὑπάρχειν, ταῦτα δὴ τὰ σεπτόγραφα, παρά τε ἱερεῦσιν καὶ βασιλεῦσιν καὶ χριστιανοῖς ἅπασιν; ἀξιόχρεοι γὰρ μάρτυρες τὸ ἀπαράγραπτον ἔχοντες, οἱ θεῖοι κήρυκες εἰσβαίνοντες, εὖ μάλα ταῦτα πιστώσονται· εἰ γ' οὖν οἱ παλαιοὶ τύποι ἐκεῖνοι τὸ ἄσπαστον καὶ τίμιον ἀπεφέροντο, τὸ ἐν τῇ χάριτι αὐτῇ πόσον· οὐκοῦν πεδείσθωσαν τὰς γλώσσας οἱ θεομάχοι, καὶ ἐμφραττέσθω πᾶν στόμα κενὰ καὶ παράνομα μελετώντων κατὰ τῆς χριστιανῶν ὑπολήψεως, καὶ πολλὴν τὴν συκοφαντίαν κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἐξυφαινόντων. Καὶ τὰ μὲν τῶν ἁγίων ταῦτα (Codd. paris. 1250, coislin. 93.).

« Et quandoquidem illi divini patres nostri canones sculpserunt apostolico stylo conformatos, et isti quoque (Iconomachi) venerabiles, ut aiunt, suos canones ediderunt, eosdem iuxta alteros ponere commodum est, ne fortasse nesciamus quantum inter se convenientiam, quantumque consensum prae se ferant. Iam recenseantur quae veritatis et nostra sunt. Pronuntiatum est enim decretum apud illos de hisce sacris saluberrimae Christi oeconomiae symbolis, in hunc modum: ÷ In quibusdam sacrarum imaginum picturis, etc.» ÷

Pudore illa faciant antichristianorum improbitatem, eosque demum persuadeant ea quibus vel minimo sensu praeditos persuaderi promptum esset. Quid enim hisce verbis candidius aut quid splendidius, ut scire demum ac plene doceri detur, utrum ab initio et decus ac venerationem habere illas sacrae imagines tum a pontificibus, tum ab imperatoribus, tum ab omnibus christianis. Fidem enim vere martyres faciunt, id quod expungi nequit retinentes; divini praecones exurgant, optime eodem confirmatori. Antiquae igitur illae effigies si oscula et religionem susceperunt, quanto magis ipsa gratia obtinuit: ergo cohibeant linguas Dei hostes, et obturetur os quodcumque eorum qui vana et iniqua meditantur contra omnem christianorum existimationem, et plurimas in Ecclesiam calumnias assuunt. Sed haec sanctorum sunt....»

1) ἠγνοηκμεν in apographo meo, quod primum duxeram aliter emendandum: ὅπως ἂν μὴ ἀγνοήσωμεν vel μὴ ἀγνοῶμεν aut etiam μὴ ἀγνόωμεν, donec placuerit expungere potius unam aut alteram litteram quam modos et formas insolentiores introducere. —

2) ἡμῖν Coislin. Uterque parisin. om. clausulam integram: διὰ νόμου προϋποδεικνύντα ἀμνὸν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, ob occursu similis dictionis, ut fit saepissime. Ibi quoque alice peccatum est? — 3) ἁμαρτίαν τούτου ἀμνοῦ Tilian. — 4) δι' αὐτοῦ τὸ τῆς alias.

II.

CONCILII NICAENI SECUNDI

CANONES XXII.

I. Maurinos inter doctissimos qui saeculo proxime elapso floruerunt, fuit Carolus Tustanus, qui, quum nobilissimam in se provinciam suscepisset edendi opera sancti Iosephi Studitae, cum indefesso labore, per viginti et amplius annos, universam litterarum byzantinarum eiusdem aevi supellectilem nocturna diurnaque manu versaverat. Pendere iam interruptum tantae molis et laudis opus, eo magis dolendum est, quod egregium opificem ad alia longe abduxerunt et iniqua tempora sacrisque litteris adversa, et studia partium, ne iansenistici furoris deliria dicam, ac fortasse, sub obtentu rei diplomaticae, ambitiosa quaedam vanas captandi popularesque auras aemulatio. Interea Parisiis etiam nunc supersunt in residuis quas dicunt Sangermanensium schedis, immanes et spissi chartarum fasciculi, quos semel et iterum excutere non valui, quin scriptam fuisse a Tustano dissertationem viderim, « qua demonstrari voluit XXII canones, qui vulgo tribuuntur VII synodo, non fuisse ab ea conditos, neque editos 1). » Sed per laceras chartas et volatica folia immersus, ut adeo novem diatribam mihi expiscari contingeret, frustra nihil non movi. Inane desiderium auxit quod legebam ad calcem imperfecti operis quod idem reliquit, de Simoniacis et de Tarasii ad Adrianum pp. I epistola: « Hic locus est secundae dissertationis de XXII canonibus nicaenae II synodo vulgo ascriptis. » At is locus remanet vacuus. Frustra quoque fui in aliis libris aut viris interrogandis, qui idem argumentum aggrederentur. Multa quidem inter se Turrianus et Pygius, saeculo XVI exeunte, de auctoritate actuum nicaenorum disputaverunt, nulla tamen quem ego sciam, mota de canonibus suspicione. Nullam invenio in omni christiana antiquitate. Nullam inter ipsos coaequales, Photium, Nicephorum, Theodorum, Tarasium. Immo Photius eos XXII omnes, aut vix tribus quatuorve exceptis, in nomocanonem, qui eius nomine insignitur, inseruit. Tarasius, eius avunculus, scripsit epistolas, quae ab iisdem regulis nunquam separari solent, neque posse videntur. Theodorus Studites eiusque commilito grandiloquus Nicephorus ita de synodo generatim loquuntur, ut vix canones ipsos non respiciant 2). Ipsa demum acta locum quidem certum nostris canonibus non faciunt, sed quum nonus saltem clare a legatis romanis in actione V proponatur 3), causa satis perspicua est, cur omnes actioni septimae aut octavae annectantur. Adde et Anastasium tam canonum quam totius synodi synchronum interpretem, et turbam chronographorum, et populum

1) *Editos.* Idem expresse memoratur in historica notitia quae praefigitur tomo II de Re Diplomatica novis curis instaurata.

2) *Respiciant.* Cf. Theodori Studitae Opp. p. 471, 1113, 1218, 1306, 1515, 1527, 1591. Ed. Migne. — Nicephori Apologetic. min. in Bibl. nova Mai t. V, p. II, p. 5, Apolog. maior. ib. p. 175, et quae infra nunc primum proferuntur. Interea suspicor achilleum Tustani argumentum in eo fuisse quod neque Studites, neque Nicephorus ullum ex his XXII canonibus clare et distincte appellaverint. Quid vero tunc valeret crisis negativa, contra etiam sententiam iustissime receptam, nemo nescit.

3) *Proponatur.* Labb. VII, col. 387. Idem habet canones XXII, col 593 bis cum Anastasii interpretatione, Herveti vero col. 905-922.

ioris ecclesiastici magistrorum, unanimem in sententiam conspirantium. Donec igitur certiora edoceamur, nihil vetat quin receptae hactenus et communi sententiae adhaereamus.

II. His canonibus clauditur princeps editio tiliana, quae aucta vetere Anastasii interpretatione, inde per omnes conciliorum columnas graece et latine pervasit, ornata praeterea innumeris tum veterum Aristeni, Simeonis, Zonarae, Balsamonis, tum et recentiorum Lupi, Catalani, Espenii commentariis, qui, ut solemne hactenus fuit, tam multi de re dogmatica sunt, quam de sermonis verborumque tersa et sollicita crisi nulli propemodum.

III. Quibus igitur ut pro viribus suppleamus, codices nostros supra memoratos evolvere non neglexìmus, atque etiam addere operam, forte et taedium multum, quum praeter barberinianum, vallicellianum, monacensem, vaticanos 1, 2, 3, praesto etiam nobis sint vaticani 4, 5, 6, 7, 8, sive qui inscribuntur sub numeris 835, 836, 834, 1142, cum ottoboniano 27, in quibus aut acta synodi VII aut decretum fidei et canones continentur, tum parisiensis, sive coislinianus 364, atque oxoniensis illo cuius nobis Wolfius varietates tradidit.

IV. Argumento nullo in antecessum defungar, quum singulis suum canonibus lemma praefigatur, idque ab ipsis patribus Nicaenis ideo putem ortum habuisse, quod eadem capitula similibus verbis expressa legimus in omnibus fere exemplaribus mss. quodque ipse hos titulos vetus interpres Anastasius et legisse omnes et vertisse reperitur. Sed procemii instar et honoris causa, aequum est canonibus praeire decretum de fide, aeque ad disciplinam referendum, de quo eo minus dubitari licet, quo acrius de eo et protervius, a saeculo IX et concilio francofurdiensi inde ad tempora nostra, disputatum est 1). Cuius decreti interpres Anastasius erit, canonum vero Gentius Hervetus, iterum uti supra, quoties oportuit, caute emendatus.

DECRETUM DE FIDE. 2)

Τούτων οὕτως ἐχόντων, τὴν βασιλικὴν ὥσπερ ἐρχόμενοι τρίβον, ἐπακολουθοῦντες τῇ θεηγόρῳ 3) *διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων Πατέρων ἡμῶν καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας (τοῦ γὰρ ἐν αὐτῇ οἰκήσαντος ἁγίου Πνεύματος, εἶναι ταύτην γινώσκομεν), ὁρίζομεν σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ καὶ ἐμμελείᾳ παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἀνατίθεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας, τὰς ἐκ χρωμάτων καὶ ψηφῖδος καὶ ἑτέρας ὕλης ἐπιτηδείως ἐχούσης, ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, ἐν ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ἐσθήσεσι* 4), *τοίχοις τε καὶ σανίσιν, οἴκοις τε καὶ ὁδοῖς, τήν τε τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκόνα* 5) *καὶ τῆς ἀχράντου* 6) *δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, τιμίων τε ἀγγέλων καὶ πάντων ἁγίων καὶ ὁσίων ἀνδρῶν. Ὅσον* 7) *γὰρ συνεχῶς δι' εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως ὁρῶνται, τοσοῦτον καὶ οἱ ταύτας θεώμενοι διανίστανται πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καὶ ἐπιπόθησιν, καὶ [τὸ] ταύταις* 8) *ἀσπασμὸν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν* 9) *ἀπονέμειν (οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀλη-*

1) *Est.* A nobis vero tale exhibetur quale apud Chr. Lupum ex actis excerpitur. Opp. t. II, p. 1051. Prolixius vero in actione VII, Labb. t. VII, col. 552-557.

2) *Fide.* Abest in vatic. 835 et 836. Extat in vatic. 834 (sive 6), fol. 440, in vatic. 1142 f. 20 (vat. 7), in Ottobon. 27 fol. 214 (vatic. 8), quorum aetas vix saeculum XV excedit. — 3) ἐπακολ. τε καὶ vatic. 7. τῇ τε θεηγόρῳ vatic. 8. — ἁγίων om. vatic. 7. — 4) ἐσθῆσι vulgata conc. — 5) τήν τε... εἰκόνα cum vatic. 6, 7, 8 et Anastasio, contra vulg. τῆς τε... εἰκόνος. — 6) καὶ ante τῆς ἀχράντου om. eedd. — 7) ὅσῳ codd. et edd. συνεχῶς om. vatic. 8. — 8) ἐπιπόθησιν τοῦ ταύταις ib. — 9) καὶ τιμὴν καὶ προσκύνησιν vatic. 7. καὶ τιμητικὴν

ἀληθινὴν λατρείαν, ἡ πρέπει [10] μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει, ἀλλ' ὃν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι [11]), καὶ θυμιαμάτων [12]) καὶ φώτων προσαγωγὴν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι, καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται. Ἡ γὰρ τῆς εἰκόνος τιμὴ [13]) ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει, καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα, προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν· οὕτω γὰρ κρατύνεται ἡ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, εἴτ' οὖν παράδοσις [14]) τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης τὸ εὐαγγέλιον· οὕτω τῷ ἐν Χριστῷ λαλήσαντι Παύλῳ καὶ πάσῃ τῇ θείᾳ ἀποστολικῇ ὁμηγύρει [15]) καὶ πατρικῇ ἁγιότητι ἐξακολουθοῦμεν κρατοῦντες [16]) τὰς παραδόσεις ἃς παρειλήφαμεν· οὕτω τοὺς ἐπινικίους τῇ ἐκκλησίᾳ προφητικῶς κατεπᾴδομεν [17]) ὕμνους· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἱερουσαλήμ· τέρπου καὶ εὐφραίνου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· περιεῖλε [18]) Κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματα τῶν ἀντικειμένων σοι, λελύτρωταί [19]) ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου· Κύριος βασιλεὺς [20]) ἐν μέσῳ σου· οὐκ ὄψῃ [21]) κακὰ οὐκέτι, καὶ εἰρήνη ἐπὶ σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον [22]). Τοὺς οὖν τολμῶντας ἑτέρως φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἢ κατὰ τοὺς ἐναγεῖς αἱρετικοὺς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ἀθετεῖν, καὶ καινοτομίαν τινὰ ἐπινοεῖν, ἢ ἀποβάλλεσθαί τι ἐκ τῶν ἀνατεθειμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, εὐαγγέλιον [23]) ἢ τύπον τοῦ σταυροῦ ἢ εἰκονικὴν ἀναζωγράφησιν ἢ ἅγιον λείψανον μάρτυρος, ἢ ἐπινοεῖν σκολιῶς καὶ πανούργως, πρὸς τὸ ἀνατρέψαι τι [24]) τῶν ἐνθέσμων παραδόσεων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἔτι γε μὴν ὡς κοινοῖς χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις ἢ τοῖς εὐαγέσι μοναστηρίοις, ἐπισκόπους μὲν ὄντας ἢ κληρικοὺς καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, μονάζοντας δὲ ἢ λαϊκοὺς τῆς κοινωνίας ἀφορίζεσθαι.

«His ita se habentibus, regia quasi incedentes via 1), sequentesque divinitus inspiratum sanctorum patrum nostrorum magisterium et catholicae traditionem ecclesiae (nam Spiritus sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat), definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas, tam quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alio materia congruenter [se habente], in sanctis Dei ecclesiis et sacris vasis et vestibus, et in parietibus ac tabulis, domibus et viis: tam videlicet imaginem Domini Dei et salvatoris nostri Iesu Christi, quam intemeratae Dominae nostrae sanctae Dei genitricis, honorabiliumque angelorum et omnium sanctorum simul et almorum virorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad prototyporum earum memoriam 2) et desiderium, et ad osculum et ad honorariam illis adorationem tribuendam (non tamen ad veram latriam, quae secundum fidem est, quaeque solam divinam naturam decet, impertiendam), et ut istis 3), sicuti figurae pretiosae ac vivificae crucis et sanctis evangeliis et reliquis sacris monumentis, incensorum et luminum oblatio ad harum honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum et antiquis piae consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad prototypum transit; et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam. Sic enim robur obtinet sanctorum patrum nostrorum doctrina, id est 4) [*gr.* sive] traditio sanctae catholicae Ecclesiae, quae a finibus usque ad fines terrae suscepit

προσκ. vatic. 8. — 10) ἣν πρέπει ib. — 11) καὶ λοιποῖς ἀναθήμασιν ἱεροῖς ib. — 12) θυμιασμάτων vulg. — 13) ἡ γὰρ τιμὴ τῆς εἰκόνος, ὥς φησι Βασίλειος, ἐπὶ vatic. 7. — 14) ἤγουν παράδ. vatic. 8. — 15) ἀποστολικῇ πανηγύρει vatic. 7. ἀποστολικῇ ἁγιότητι, caeteris om. vatic. 8. — 16) ἐξακολουθοῦντες κρατοῦμεν vatic. 8. — 17) προσᾴδοντες vatic. 7. κατεπαγγέλομεν vatic. 8. — 18) περιεῖλε γάρ vatic. 7. — 19) λελύτρωταί σε vatic. id. — 20) βασιλεύσει ἐν ib. — 21) ὄψει vulg. concil. — 22) χρόνον. Sophon. III, 14, 15. — 23) ἢ εὐαγγέλιον vatic. 7. — 24) ἀνατρέψαι τὸ τῶν vatic. 8. ἔν τι τῶν vatic. 7 et vulg. conc.

1) *Regiae quasi continuati semitae* Anastas.

2) *Ad primitivorum* Anastas. et infra *primitivum*. — 3) *Ita ut*. id. — 4) ἤγουν legebat. id.

evangelium. Sic Paulum, qui in Christo locutus est, et omnem divinum apostolicum coetum et paternam sanctitatem exequimur, tenentes traditiones quas accepimus. Sic triumphales Ecclesiae prophetice canimus hymnos: « Gaude satis, filia Sion; praedica, filia Hierusalem; iucundare et laetare ex toto corde tuo. Abstulit Dominus a te iniustitias adversantium tibi; redemit te de manu inimicorum tuorum. Dominus rex in medio tui: non videbis mala ultra, et pax in te in tempus aeternum. » Eos ergo qui audent aliter sapere aut docere, aut secundum scelestos haereticos ecclesiasticas traditiones spernere, et novitatem quamlibet excogitare, vel proiicere aliquid ex his quae sunt Ecclesiae dedicata 1), sive evangelium, sive figuram crucis, sive imaginalem picturam, sive sanctas reliquias martyris, aut excogitare prave aut astute ad subvertendum quidquam ex legitimis traditionibus Ecclesiae catholicae, vel etiam quasi communibus uti sacris vasis aut venerabilibus monasteriis, siquidem episcopi aut clerici fuerint, deponi praecipimus; monachos autem vel laicos, a communione segregari.»

Κανόνες τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἑβδόμης συνόδου.

Κανὼν α´. Ὅτι δεῖ 1) τοὺς θείους κανόνας κατὰ πάντα φυλάττεσθαι.

Τοῖς τὴν ἱερατικὴν λαχοῦσιν ἀξίαν μαρτύριά τε καὶ κατορθώματα αἱ τῶν κανονικῶν διατάξεών εἰσιν ὑποτυπώσεις [2]· ἃς δεχόμενοι ἀσμένως μετὰ τοῦ θεοφάντορος Δαβὶδ ᾄδομεν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν λέγοντες· Ἐν τῇ ὁδῷ τῶν μαρτυρίων σου ἐτέρφθην, ὡς ἐπὶ παντὶ πλούτῳ [3]. Καί· Ἐνετείλω δικαιοσύνην, τὰ μαρτύριά σου εἰς τὸν αἰῶνα· συνέτισόν με, καὶ ζήσομαι [4]. Καὶ εἰς τὸν αἰῶνα ἡ προφητικὴ φωνὴ ἐντέλλεται ἡμῖν φυλάττειν τὰ μαρτύρια τοῦ Θεοῦ, καὶ ζῆν ἐν αὐτοῖς [5], δηλονότι ἀκράδαντα [6] καὶ ἀσάλευτα διαμένοντα [7], ὅτι καὶ ὁ θεό-

Quod oportet divinos canones omnino servari.

I. Iis qui sacerdotalem dignitatem sortiti sunt, testimonia et ad recte se gerendum instituta, sunt canonicarum constitutionum descriptiones. Quas cum Dei propheta David lubenter recipientes, ad Dominum Deum cantamus dicentes: « In via mandatorum tuorum laetatus sum, tamquam in omnibus divitiis. » Et: « Mandasti iustitiam, testimonia tua in saeculum; erudi me et vivam. » Et in saeculum nos iubet vox prophetica testimonia Dei servare, et in eis vivere, ut quae scilicet nequaquam concutienda nul-

Superior titulus satis communis est in Zonarae et Balsamonis codd. In tiliana editione prolixior: Κανόνες τῶν ἐν Νικαίᾳ πατέρων συνελθόντων τὸ δεύτερον ἐν ἔτει [illegible] (male vatic. 3. ἔτος [illegible], καὶ τῇ τοῦ κ. κ. neque melius vatic. 1: ἐν ἔτει [illegible]) τῆς τοῦ κόσμου κτίσεως ἰνδικτιῶνος ια´, εὐσεβῶς βασιλευόντων Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης, τῆς αὐτοῦ μητρός vatic. 1, 3. vallicell. barberin. qui addit κανόνες κβ´.—Κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ ἐκφωνηθέντες παρὰ τῆς ἐν Νικαίᾳ β´ συνόδου vatic. 4, 5, et in vulgata conciliorum editione.

Can. I. 1) Ὅτι δεῖ ἀσφαλῶς τηρεῖν τὰ τῶν ἀποστόλων καὶ πατέρων θεῖα διδάγματα coislin. 364, quem nisi legissem, quum ceteri prope omnes mss. in iisdem titulorum verbis consentiant, facile crederem tum primum hos titulos eodemque modo incoepisse, quum canones editi fuerunt. Vide annotatam inferius aliam insigniorem coisliniani in ipso canone primo varietatem. — 2) ὑποθῆκαι vatic. 4. — 3) πλούτῳ Ps. CXVIII, 14. — 4) ζήσομαι T. barberin. vat. 3. Ps. CXVIII, 144. — 5) αὐτοῖς Ps. CXVIII, 4. Piget notare in N. R. καὶ εἰς τὸν αἰῶνα. — 6) δῆλον ἀκράδαντα vat. 4, barber. Balsam. Zonar. T. — 7) διαμένουσι vat. 3, 4. barberin. T. Sever. Balsam. Zon. Mansi, qui cum Labbeo legit paulo supra, sed mendose ἐντείλω —

πτης Μωϋσῆς οὕτω φησίν· Ἐν αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν [8]. Καὶ ὁ θεῖος ἀπόστολος Πέτρος [9] ἐν αὐτοῖς ἐγκαυχώμενος βοᾷ· Εἰς ἃ ἐπιθυμοῦσιν [10] ἄγγελοι παρακύψαι. Καὶ ὁ Παῦλός φησι· Κἂν ἡμεῖς, ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ [11] εὐαγγελίζηται ὑμῖν παρ' ὃ εὐηγγελισάμεθα ὑμῖν [12], ἀνάθεμα ἔστω. Τούτων οὖν οὕτως ὄντων [13] καὶ διαμαρτυρουμένων ἡμῖν, ἀγαλλιώμενοι ἐπ' αὐτοῖς, ὡς εἴ τις εὕροι σκῦλα πολλὰ, ἀσπασίως τοὺς θείους κανόνας ἐνστερνιζόμεθα [14], καὶ ὁλόκληρον τὴν αὐτῶν διαταγὴν καὶ ἀσάλευτον, κρατύνομεν [15], τῶν ἐκτεθέντων ὑπὸ τῶν ἁγίων σαλπίγγων [16] τοῦ Πνεύματος, τῶν πανευφήμων ἀποστόλων, τῶν τε ἐξ ἁγίων [17] οἰκουμενικῶν συνόδων, καὶ τῶν τοπικῶς συναθροισθεισῶν ἐπὶ ἐκδόσει τοιούτων διαταγμάτων [18], καὶ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν. Ἐξ ἑνὸς γὰρ ἅπαντες [19] καὶ τοῦ αὐτοῦ Πνεύματος [20] αὐγασθέντες, ὥρισαν τὰ συμφέροντα. Καὶ οὓς μὲν τῷ ἀναθέματι παραπέμπουσι, καὶ ἡμεῖς ἀναθεματίζομεν· οὓς δὲ τῇ καθαιρέσει, καὶ ἡμεῖς καθαιροῦμεν· οὓς δὲ τῷ ἀφορισμῷ, καὶ ἡμεῖς ἀφορίζομεν· οὓς δὲ ἐπιτιμίῳ παραδιδόασι, καὶ ἡμεῖς ὡσαύτως ὑποβάλλομεν. Ἀφιλάργυρος γὰρ ὁ τρόπος, ἀρκούμενοι τοῖς παροῦσιν, ὁ ἀναβεβηκὼς [21] εἰς τρίτον οὐρανὸν, καὶ ἀκούσας ἄῤῥητα ῥήματα, Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διαῤῥήδην βοᾷ.

laque ratione labefactanda permaneant. Nam et Dei conspector Moses sio ait: « Eis non licet addere, aec eis licet detrahere. » Et divinus apostolus Petrns in iis glorians, exclamat· «Ad quae Angeli prospicere desiderant.» Atqoe etiam dicit Paulus: «Etiamsi vel Angelus de caelo evangelizaverit vobis praeter id, quod evangelizamus vobis, sit anathema.» Cum haec ergo ita se habeant, et sint nobis testata, iis exultantes, ut si quis multa spolia iovenerit, divinos canones lubenter amplectimur, eorumque constitutionem integram et immotam confirmamus, quae edita fuerunt a sacris Spiritus tubis, omni ex parte benedictis apostolis, et sex sanctis nniversalibus synodis et iis quae ad eiusmodi decretorum traditionem localiter coactae fuerunt, et a nostris sanctis patribus. Ex uno enim omnes eodemqoe Spiritu illuminati, quae erant utilia, decreveruot; et quos anathemati quidem transmittont, nos qooque anathematizamus; qnos vero depositiooi, nos quoqoe deponimus; quos autem segregationi, nos itidem segregamus; qnos antem poenae tradunt, nos quoque similiter subiicimus. Sine avaritia namque sint mores, praesentibus contenti, is qui tertium coelum conscendit, et arcana verba audivit, Paulus divinus apostolus aperte vociferatur.

—8) ἀφαιρεῖν vatic. 1, 2, 4, vallicell. Balsam. Zonar. Deuteron. XII, 32.—9) Πέτρος om. vatic. 1, 2, 4 vallicell. barberin. monac. Balsam. Zonar. καυχώμενος vallicell. 3.—10) ἐπεθύμησαν vatic. 2.—παρακύψαι 1 Petr. 1, 12.—11) ὁ Παῦλός φησι· κἂν ἡμεῖς ἢ ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ om. vatic. 1, 3, 4, monac. vallicell. barberin. Balsam. Zonar. Mansi, T. in quorum loco solum habent: εἰ ἄγγελος εὐαγγελίζεται ὑμῖν.—12) Παρ' ὃ παρελάβετε, ἀνάθεμα iidem fere cum codice. Pedal. Herveto, cf. Galat. 1, 8.—13) οὕτως ἐχόντων Bevereg. ὄντων διαμαρτυρομένων Balsam. Zon. οὖν om. Mansi, barberin.—14) ἐνστηριζόμεθα vat. 3. T. αὐτὴν διαταγὴν T.—15) κρατυνομένων vat. 1, 3, 4, monac. vallic. T. Balsam.—16) καὶ σαλπίγγων barberin. vallicell. Mansi ὑπὸ τῶν σαλπίγγων vatic. 4, Balsam. Zonar. T. καὶ postea om. T. Mansi.—17) ἁγίων καὶ οἰκουμ. Mansi.—ἐξ ὅλων οἰκουμ. vatic. 4.—18 δογμάτων Labb. Mansi.—19) ἅπαντες vat. 4.—20) Πατρὸς barberin.—21) ὁ βεβηκὼς vatic. 1, 4, vallicell. Balsam. Zonar. Mansi. Cf. Hebr. XIII, 5. Anastasius in illo canone delevit quoque Petri nomen et ea quae in Pauli loco proxime sequenti multi omittunt.

Κανὼν β'. Ὅτι δεῖ τὸν χειροτονούμενον ἐπίσκοπον ἀσφαλῶς συντάσσεσθαι τοὺς κανόνας φυλάττειν, εἰ δὲ μή γε, μὴ χειροτονεῖσθαι 1).

Ἐπειδήπερ ψάλλοντες συντασσόμεθα τῷ Θεῷ· Ἐν τοῖς δικαιώμασί σου μελετήσω, οὐκ ἐπιλήσομαι τῶν λόγων σου· πάντας μὲν χριστιανοὺς 2) τοῦτο φυλάττειν σωτήριον, κατ' ἐξαίρετον δὲ, τοὺς τὴν ἱερατικὴν ἀμπεχομένους ἀξίαν. Ὅθεν ὁρίζομεν 3), πάντα τὸν προάγεσθαι μέλλοντα εἰς τὸν τῆς ἐπισκοπῆς βαθμὸν 4), πάντως τὸν ψαλτῆρα γινώσκειν, ἵνα, ὡς 5) ἐκ τούτου, καὶ πάντα τὸν κατ' αὐτὸν κλῆρον οὕτω νουθετῇ 6) μυεῖσθαι· ἀνακρίνεσθαι δὲ ἀσφαλῶς ὑπὸ τοῦ μητροπολίτου, εἰ προθύμως ἔχει ἀναγινώσκειν ἐρευνητικῶς, καὶ οὐ παροδευτικῶς, τούς τε ἱεροὺς κανόνας 7), καὶ τὸ ἅγιον εὐαγγέλιον, τήν τε τοῦ θείου Ἀποστόλου βίβλον, καὶ πᾶσαν τὴν θείαν Γραφὴν, καὶ κατὰ τὰ θεῖα ἐντάλματα ἀναστρέφεσθαι, καὶ διδάσκειν τὸν κατ' αὐτὸν λαόν. Οὐσία γὰρ τῆς καθ' ἡμᾶς 8) ἱεραρχίας ἐστὶ τὰ θεοπαράδοτα λόγια, ἤγουν 9) ἡ τῶν θείων γραφῶν ἀληθινὴ ἐπιστήμη, καθὼς ὁ μέγας ἀπεφήνατο Διονύσιος. Εἰ δὲ ἀμφισβητοίη, καὶ μὴ ἀσμενίζοι 10) οὕτω ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, μὴ χειροτονείσθω. Ἔφη γὰρ προφητικῶς ὁ Θεός· Σὺ 11) ἐπίγνωσιν ἀπώσω, κἀγὼ ἀπώσομαί σε τοῦ μὴ ἱερατεύειν μοι.

Κανὼν γ'. Ὅτι οὐ δεῖ ἄρχοντας ψηφίζεσθαι ἐπισκόπους.

Πᾶσαν ψῆφον γινομένην παρὰ ἀρχόντων 1), ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ δια-

Eum qui consecrandus est episcopus, oportet promittere diligenter se canones esse servaturum, alioquin non esse consecrandum.

II. Quoniam psallentes Deo illud promittimus: « In iustificationibus tuis meditabor, non obliviscar eloquiorum tuorum, » omnes quidem Christianos hoc servare salutare est, eos autem praecipue qui sacerdotalem dignitatem obtinent. Quamobrem decernimus quemlibet, qui ad episcopalem gradum est provehendus, psalterium omnino nosse, ut ex eo omnem quoque suum clericum ita instituí moneat: a metropolitano autem diligenter examinari, an prompto animo sit ad sacros canones, cum perscrutatione, non autem obiter legendos, et sacrum etiam evangelium et librum divini Apostoli, omnemque divinam scripturam, et in divinis praeceptis versari, et populum suum docere. Nostrae enim hierarchiae substantia sunt eloquia divinitus tradita, divinarum scilicet scripturarum vera scientia, sicut magnus ait Dionysius. Si quis autem dubius animi fuerit, et non lobenter haec facere et docere voluerit, non ordinetur. Prophetice enim dicit Deus: « Tu repulisti scientiam, et ego te repellam, ne sis mihi sacerdos. »

Ne magistratus episcopum eligat.

III. Omnem electionem, quae fit a magistratibus, episcopi vel presbyteri vel dia-

Can. II. 1) μὴ χειροτονείσθω Coislin. tituli inde incipiunt in vatic. 4, ac si primus canon haberetur prooemium praefixum caeteris qui continuo et sine numeris sequuntur. — 2) τοὺς χριστιανοὺς monac. — ταῦτα Labb. Mansi. cf. Ps. CXVIII, 16. — 3) ὁρίσομεν T. Balsam. ἔνθεν ὁρίζομεν vatic. 1. M. — προσάγεσθαι vat. 1. — 4) θρόνον colum. — πάντως om. vat. 2. — τὰ ψαλτήρια vatic. 4. — τὸ ψαλτήριον Mansi, Labb. — 5) ὡς iid. om. — 6) νομοθετῇ monac. barberin. mox ἔχοι Ped. — 7) ἱερατικοὺς κανόνας vatic. 2. καὶ postea om. T. M. Balsam. — 8) καθ' ὑμῶν vat. 3 καθ' ἡμῶν Bals. — 9) ὅτουν Mansi. Cf. Hierarch. eccles. Cap. I, § 4. In can. IV vide alia areopagitica. — 10) ἀσμενίζει T. Balsam. N. R. — 11) ὅτι σὺ rectius. Osea IV, 6.

Can. III. 1) παρὰ τῶν ἀρχόντων Bevereg. πᾶσαν παρὰ ἀρχόντων γινομένην ψῆφον ἐπισκόπων ἢ πρεσβυ-

κόνου, ἄκυρον μένειν κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω, καὶ ἀφοριζέσθωσαν [2] καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν, ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι, καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι· Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι. Εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτο, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ [3], ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ [4] συναγομένους (συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων), τότε [5] τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι· τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων, δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.

Κανὼν δ'. Περὶ τοῦ ἀπέχεσθαι τοὺς ἐπισκόπους πάσης δωροληψίας.

Ὁ κήρυξ τῆς ἀληθείας Παῦλος [1], ὁ θεῖος ἀπόστολος, οἱονεὶ κανόνα τιθεὶς τοῖς Ἐφεσίων πρεσβυτέροις, μᾶλλον δὲ καὶ παντὶ ἱερατικῷ πληρώματι, οὕτως ἐπαῤῥησιάσθη εἰπών· Ἀργυρίου ἢ χρυσίου ἢ ἱματισμοῦ οὐδενὸς ἐπεθύμησα, πάντα ὑπέδειξα ὑμῖν, ὅτι οὕτω [2] κοπιῶντας δεῖ ἀντιλαμβάνεσθαι τῶν ἀσθενούντων, μακάριον ἡγουμένους [3] τὸ διδόναι ἢ λαμβάνειν [4]. Διὸ καὶ ἡμεῖς μαθητευθέντες παρ' αὐτοῦ [5], ὁρίζομεν μηδόλως [6] αἰσχροκερδῶς ἐπινοεῖσθαι ἐπίσκοπον, προφασιζόμενον προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις [7], ἀπαιτεῖν χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ ἕτερον εἶδος τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ μο-

coni, irritam manere, ex canone dicente: « Si quis episcopus saecularibus magistratibus usus, per eos ecclesiam obtinuerit, deponatur et segregetur, et omnes qui cum eo communicant. » Oportet enim eum qui est promovendus ad episcopatum, ab episcopis eligi, quemadmodum a sanctis patribus Nicaeae decretum est in canone qui dicit: « Episcopum oportet, maxime quidem ab omnibus qui sunt in provincia, constitui; si autem hoc difficile fuerit, vel propter urgentem necessitatem, vel propter viae longitudinem, tres omni modo eodem convenientes, iis quoque qui absunt, simul suffragium ferentibus et assentientibus per literas, tunc facere electionem. Eorum autem quae fiunt, per unamquamque provinciam confirmationem tribui metropolitano.

Ut episcopi ab omni munere abstineant.

IV. Praeco veritatis, Paulus, divinus apostolus, quemdam veluti canonem Ephesiorum presbyteris imponens, vel universae potius sacerdotali multitudini, sic libere dixit: « Argentum vel aurum vel vestem nullius concupivi, omnia vobis ostendi, quod oportet sic laborantes infirmos suscipere, existimantes, dare beatum esse magis quam accipere. » Quocirca nos ab eo edocti, statuimus omnino, ne turpis lucri gratia episcopus excogitet, dum quaerit excusationes in peccatis, ut aurum vel argentum vel ullam aliam speciem ab iis qui sibi subsunt episcopis, vel clericis, vel monachis exigat. Dicit enim

τέρων ἢ διακόνων monac. ter fol. 107, 128, 312, iisdem verbis. — 2) ἀφοριζέσθω codd. praeter column. trapez. — 3) τῆς ὁδοῦ vatic. 3, 4. — 4) ἐπὶ αὐτὸ Balsam. — 5) καὶ τότε vat. 3, 4, Balsam. Zonar. T. palat. in quo can. 1, et 2 et partim 3 exciderunt. Cf. Can. App. XXX, nic. IV.

Can. IV. 1) ὁ μέγας Παῦλος Bever. N. R. — 2) οὕτω om. vat. 1. — 3) ἡγούμενοι trapez. vat. 4. Zonar. T. — ἡγούμενος Pedal. ἡγούμεθα monac. — 4) ἢ λαμβάνειν om. barberin. vatic. 2, 4, monac. trapezunt. T. A. Balsam. Zonar. Act. XX, 33-35. — 5) παρὰ τοῦ αὐτοῦ vatic. 2. — ὑπ' αὐτοῦ vatic. 1. — μαθόντες Bever. N. R. — 6) μὴ ὅλως T. Balsam. Zonar. — 7) ἁμαρτίαις Ps. CXL, 4. —

ναχούς. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Ἄδικοι βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσι [8]. Καί· Οὐκ ὀφείλει τὰ τέκνα τοῖς γονεῦσι θησαυρίζειν, ἀλλ' οἱ γονεῖς τοῖς τέκνοις. Εἴ τις οὖν δι' ἀπαίτησιν χρυσοῦ ἢ ἑτέρου τινὸς εἴδους, εἴτε διά τινα ἰδίαν ἐμπάθειαν [9], εὑρεθείη ἀπείργων τῆς λειτουργίας, καὶ ἀφορίζων τινὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν, ἢ σεπτὸν ναὸν κλείων, ὡς [10] μὴ γίνεσθαι ἐν αὐτῷ τὰς τοῦ Θεοῦ λειτουργίας, καὶ εἰς ἀναίσθητον τὴν ἑαυτοῦ μανίαν ἐπιπέμπων, ἀναίσθητος ὄντως ἐστὶ, καὶ τῇ ταυτοπαθείᾳ [12] ὑποκείσεται, καὶ ἐπιστρέψει ὁ πόνος αὐτοῦ ἐπὶ τὴν κεφαλὴν [13] αὐτοῦ, ὡς παραβάτης ἐντολῆς Θεοῦ καὶ τῶν ἀποστολικῶν διατάξεων. Παραγγέλλει γὰρ καὶ Πέτρος [14], ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης· Ποιμαίνετε [15] τὸ ἐν ὑμῖν ποίμνιον τοῦ Θεοῦ, ἐπισκοποῦντες [16] μὴ ἀναγκαστῶς [17], ἀλλ' ἑκουσίως κατὰ Θεόν· μὴ αἰσχροκερδῶς, ἀλλὰ προθύμως· μὴ ὡς κατακυριεύοντες τῶν κλήρων, ἀλλὰ τύποι γινόμενοι τοῦ ποιμνίου· καὶ φανερωθέντος [18] τοῦ ἀρχιποιμένος, κομιεῖσθε τὸν ἀμαράντινον τῆς δόξης [19] στέφανον.

Κανὼν ε'. Ὅτι οἱ ὀνειδίζοντες τοὺς κληρικοὺς διὰ τὸ τετάχθαι ἐν ἐκκλησίᾳ χωρὶς δόσεων ἐπιτιμίῳ ὑποκείνται.

Ἁμαρτία πρὸς θάνατόν ἐστιν, ὅταν τινὲς ἁμαρτάνοντες ἀδιόρθωτοι μένωσι [1]. Τὸ δὲ τούτου χεῖρον, ἐὰν καὶ τραχηλιῶντες [2] κατεξανίστανται τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς ἀληθείας [3], προτιμώμενοι τὸν Μαμωνᾶν τῆς τοῦ Θεοῦ ὑπα-

Apostolns: « Ioinsti regnum Dei non possidebuot. » Et: « Noo debent liberi parentibus thesaurum parare, sed parentes liberis. » Si quis ergo per oxactionem auri vel alicuius alterius speciei, vol propter aliquam propriam affectiooem a ministerio arcere ioventus fuerit, vol segregare soorum clericorum aliquem, vel venerandum templum claudere, ne in eo divina fiant ministeria, ad id quod non est sensu praeditum suam insaniam immittens, ost revera sine sensu, et talionis erit legi obnoxius, et labor ipsius io caput oius redibit, ut qui sit mandati Dei transgressor et apostolicarum ordinationum. Praecipit eoim et Potrus, illud apostolorum summum capot: « Pascite gregem Domini, episcopatum gerentes, ooo per vim, sed sponte ac volontario secundum Deum; oeque turpis lucri gratia, sed prompte et alacriter; nec ut dominatum in clerum obtinentes, sed gregis exemplaria oxistentes; et quum summus pastor apparuerit, quae numquam marcescere potest, gloriae coronam referetis. »

Qui vilipendunt clericos ideo quod admissi in Ecclesia fuerint sine muneribus, castigentur.

V. Est peccatum ad mortem, quando peccantes aliqui maooot incorrecti. Hoc aotem est deterius, quando et erecta cervice adversus pietatem et veritatem insurgunt,

8) κληρονομήσουσι I Cor. VI, 9. Deinde: II Cor. XII, 14.— 9) ἀπάθειαν vat. 2. barber vallic. A. T. Bals. Zonar. ἰδιοπάθειαν vat. 4. N. B Bever. Ped.—10) ὡς om. vallic. vatic. 2, 3. palat. T. Balsam. Zonar.—11) λειτουργίας εἰς ἀναίσθητα T. palatin. vallicell. vatic. 2, 3, 4. columm. Balsam. Pedal. Zonar. N. R.—12) αὐτοπαθείᾳ vatic. 4.—13) εἰς κεφαλὴν palat. Balsam. Pedal. Zonar.— ὡς παραβάτου monac. Mansi.—14) ὁ Πέτρος vallicell.— 15) Ποιμάνατε vat. 4. A.—ποίμνιον Θεοῦ Id. vallicell.— 16) ἐπισκοποῦντες om. trapezunt. vatic. 3, 4. barberin. T. Balsam. Pedal. Zonar. Bevereg.—17) ἀναγκαστικῶς Bevereg.—18) φανερωθέντες παρὰ τοῦ ἀρχιποιμένος palatin. vat. 3. T. A.—19) τῆς νίκης vat. 1.— cf. I. Petr. V, 2-4. Iterum areopagitica citantur paulo supra, de Petro ἡ κορυφαία τῶν ἀποστόλων ἀκρότης (hanc v. Bevereg. expunxit), de div. nominib. cap. III, § 2.

Can. V. 1) μείνωσι Zonar. T. Balsam. Bevereg. vallic.—2) ἐὰν τραχηλιῶντες T. Balsam. Bevereg. Pedal. Zonar.—3) καὶ τῆς ἀληθείας Hervetus legisse non videtur, inde καὶ addit vat. 3, palat. T. Zonar. Balsam.

κοῆς, καὶ τῶν κανονικῶν αὐτοῦ διατάξεων μὴ ἀντεχόμενοι. Ἐν τούτοις [4] οὐκ ἔστι Κύριος ὁ Θεὸς, εἰ μήπου [5] ταπεινωθέντες, τοῦ ἰδίου σφάλματος [6] ἀνανήψωσι. Χρὴ γὰρ μᾶλλον αὐτοὺς προσέρχεσθαι [7] τῷ Θεῷ, καὶ μετὰ συντετριμμένης καρδίας τὴν ἄφεσιν τούτου τοῦ ἁμαρτήματος καὶ τὴν συγχώρησιν αἰτεῖσθαι, οὐχὶ ἐναβρύνεσθαι [8] τῇ ἀθέσμῳ δόσει. Ἐγγὺς γὰρ Κύριος τοῖς [9] συντετριμμένοις τῇ καρδίᾳ. Τοὺς οὖν ἐγκαυχωμένους, διὰ δόσεως χρυσίου τετάχθαι ἐν ἐκκλησίᾳ [10], καὶ ταύτῃ τῇ πονηρᾷ συνηθείᾳ ἐπελπίζοντας [11] τῇ ἀλλοτριούσῃ ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκ πάσης ἱερωσύνης, καὶ ἐκ τούτου ἀναιδεῖ προσώπῳ καὶ ἀπερικαλύπτῳ στόματι, ὀνειδιστικοῖς λόγοις τοὺς δι' ἀρετὴν [12] βίου ὑπὸ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐκλεγέντας καὶ καταταγέντας ἐκτὸς δόσεως χρυσίου, ἀτιμάζοντας, πρῶτα μὲν τοῦτο ποιοῦντας, τὸν ἔσχατον βαθμὸν λαμβάνειν τοῦ οἰκείου τάγματος· εἰ δ' ἐπιμένοιεν [13], δι' ἐπιτιμίου διορθοῦσθαι. Εἰ δέ τις ἐπὶ χειροτονίᾳ φανείη ποτὲ [14] τοῦτο πεποιηκὼς, γινέσθω κατὰ τὸν ἀποστολικὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος διὰ χρημάτων τῆς ἀξίας ταύτης ἐγκρατὴς γένηται, ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, καθαιρείσθω καὶ αὐτὸς καὶ ὁ χειροτονήσας, καὶ ἐκκοπτέσθω [15] παντάπασι ἐκ τῆς [16] κοινωνίας, ὡς Σίμων ὁ μάγος ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου. Ὡσαύτως καὶ κατὰ τὸν δεύτερον κανόνα τῶν ἐν Χαλκηδόνι ὁσίων πατέρων ἡμῶν, τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσοιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι [17] τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειρο-

mammonam Dei obedientiae praeferentes, et eius canonicas constitutiones non adhaerentes. In iis non est Dominus Deus, nisi forte humiliati a suo delicto resipuerint. Oportet enim eos magis ad Deum accedere, et cum corde contrito huius peccati remissionem et condonationem petere, et non de illicita donatione se iactare. «Deus enim prope est iis qui sunt contriti corde.» Eos ergo, qui per auri dationem se fuisse in Ecclesia constitutos gloriantur, et in ea improba consuetudine spem habent, quae a Deo et ab omni sacerdotio alienat, et ideo impudente vultu et ore aperto, probrosis et contumeliosis verbis eos qui propter actam ex virtute vitam a sancto Spiritu selecti electique sunt absque auri largitione, vilipendunt, primum quidem eos qui hoc faciunt, ultimum proprii ordinis gradum sumere; sin autem perseveraverint, inflicta quoque poena corrigere decernimus. Si quis autem in ordinatione hoc quandoque fecisse visus fuerit, fiat, ut vult canon apostolicus, qui dicit: «Si quis episcopus per pecunias hanc sit dignitatem assecutus, vel presbyter, vel diaconus, deponatur et ipse et ille qui ordinavit, et exscindantur omnino a communione, ut Simon magus a me Petro.» Et secundus canon sanctorum patrum qui Chalcedone convenerunt, qui dicit: «Si quis episcopus pecuniis

vallicell.—4) μὴ ἀνεχόμενοι vatic. 1. vallicell.—διὸ ἐν τούτοις Balsam.—Κύριος mox om. vatic. 4.—5) εἰ μήπω barberin. vallic. vatic. 4. N. B. Balsam. Zonar.—6) φρονήματος trapezunt.—ἀνανήψωμεν vatic. 1.—7) αὐτοῖς προσέρχεσθαι barberin. Balsam. T. προσεύχεσθαι legit Hervet.—8) οὐκ ἐναβρύνεσθαι T. Balsam. Zonar.—9) τοῖς om. vatic. 4. cf. Ps. XXXIII, 19.—10) τῇ ἐκκλησίᾳ Bevereg.—11) ἐλπίζοντας vatic. 1, ἐλπίζοντος vallicell.—ἀπελπίζοντας Zonar.—12) δι' ἀρετῆς vatic. 3, 4, trapezunt. Pedal. barberin. T.—13) ἐπιμένοι barberin.—δι' ἐπιτιμίοις Bevereg.—διορθούσθω vallicell. διορθοῦσθωσαν Zonar.—14) φανῇ ποτε T. vallicell. palatin. barberin. qui om. ποτέ.—15) ἐκκοπτέσθω iuxta receptum can. app. XIX. Cf. tom. 1. ἐκκοπτέσθωσαν Rhalli ex trapezunt. et columm. contra Bevereg. Mansi, Pedal. Balsam. Zonar. vallicell. palat.—16) παντάπασι καὶ τῆς vatic. 4, vallicell.—17) καταγάγοιεν .....χειροτονήσοιεν

τονήσοι ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον ἢ χωρεπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον [18] ἢ διάκονον, ἤ τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμουμένων, ἢ προβάλλοιτο [19] ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον ἢ ἔκδικον ἢ παραμονάριον [20] ἢ ὅλως τινὰ τοῦ κανόνος, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν, ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας [21] ἐλεγχθεὶς, κινδυνευέτω εἰς τὸν οἰκεῖον βαθμόν [22]· καὶ ὁ χειροτονούμενος μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς, ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν [23]. Εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανείη [24] τοῖς οὕτως αἰσχροῖς καὶ ἀθεμίτοις λήμμασι, καὶ οὗτος εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου [25] ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· Εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς, ἀφοριζέσθω.

Κανὼν ς'. Περὶ τοῦ γίνεσθαι τοπικὴν σύνοδον κατὰ χρόνον.

Ἐπειδήπερ κανών ἐστιν ὁ λέγων, δὶς τοῦ ἔτους [1] καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν χρῆναι [2] γίνεσθαι διὰ συναθροίσεως ἐπισκόπων τὰς κανονικὰς ζητήσεις, διὰ [3] τὴν συντριβὴν καὶ τὸ ἐνδεῶς ἔχειν πρὸς ὁδοιπορίαν τοὺς συναθροιζομένους [4], ὥρισαν οἱ τῆς ἕκτης συνόδου [5] ὅσιοι πατέρες [6], ἐξ ἅπαντος τρόπου καὶ προφάσεως, ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ γίνεσθαι, καὶ τὰ ἐσφαλμένα διορθοῦσθαι. Τοῦτον οὖν τὸν κανόνα καὶ ἡμεῖς ἀνανεοῦμεν, καὶ εἴ τις εὑρεθῇ ἄρχων τοῦτο κωλύων, ἀφοριζέσθω. Εἰ δέ τις ἐκ τῶν μητροπολιτῶν ἀμελήσοι τοῦτο γίνεσθαι, ἐκτὸς ἀνάγκης

ordinationem procoraverit, et gratiam non venolem in emptionem deduxerit, et pecuniis ordinaverit episcopum, vel chorepiscopum, vel presbyterum, vel diaconum, vel aliquem eorum qui in clero enumerantur, vel pecuniis promoverit oeconomnm, vel defensorem, vel paramonarinm, vel omnino aliquem ex canone, turpis lucri gratia, qui hoc aggressos esse convictus fuerit, de proprio gradu veniat in periculum, et qui ordinatur ex ea ordinatione vel promotiooe, quao pretio dato instar mercotorae facta est, nibil iovetur: sed sit olienus a dignitato vel munere seu curatione quam peconiis assecutus est. Si qnis autem rebus adeo turpibus et lucris illicitis intercessnr seu sequester apparuerit, hic quoquo, si sit quidem clericus, a proprio gradu excidot; sio outem laicus vel monachus, segregetur.

De habenda synodo locali quotannis.

VI. Quoniam canon est, qui dicit, bis in aooo, in unaquaque provincia, per congregatinnes episcoporum fieri npurtere qnocstinnes canonicas, propter vexatinnem, et quod itineri perficiundo minus aufficereot qui cogebantur, statuerunt sancti VI. synodi patres ea qoovis modo et qnacumqoe caosa postposita, semel in anno fieri, et delicto corrigi. Huoc ergo caoonem nos quoqno ronovamus. Et si quis magistratus hoc prohibere ioveotus fuerit, segregetur. Si quis autem metropolitanus hoc fieri nnn curaverit, prae-

vatic. 1. χειροτονήσει vallicell. cf. can. V. chalc.—18) ἢ πρεσβυτέρους ἢ διακόνους barberin. vallicell.—19) ἢ προβάλλοι barberin.—20) ἢ προσμονάριον vatic. 4. — post κανόνος add. ἢ vatic. 1, 2. alii male.—21) τοῦτο ποιῶν; vallicell. vat. 1. ἐπιχειρήσας ἐλεγχθεὶς trapezunt. Labb.—22) ἴδιον βαθμὸν T. barberin. vatic. 2, 3, palat. Balsam. Zonar.—23) ἔλαβε trapez.—24) φανῇ ἢ τοῖς vat. 3, palat. T.—φανείη ἢ τοῖς Balsam. Zonar.—25) ἐκ τοῦ οἰκείου vallicell. T. Pedal. Mansl.

Can. VI. 1) εἰς τοῦ ἐνιαυτοῦ vatic. 4.—2) χρὴ Balsam. Zonar. Pedal. vallicell.—3) διὰ οὖν vatic. 1, 3, 4, palat. monac. barberin. vallicell. T. Balsam. διὰ γοῦν Zonar. Mansl.—4) ἀθροιζομένους vatic. 4. — 5) τῆς ἕκτης T. Balsam. τῆς ἁγίας συνόδου vatic. 2.—6) ἅγιοι

καὶ βίας καί τινος εὐλόγου προφάσεως, τοῖς κανονικοῖς [7] ἐπιτιμίοις ὑποκείσθω. Τῆς δὲ συνόδου γινομένης περὶ κανονικῶν καὶ εὐαγγελικῶν πραγμάτων, δεῖ τοῖς συναθροισθεῖσιν ἐπισκόποις ἐν μελέτῃ καὶ φροντίδι γίνεσθαι τοῦ φυλάττεσθαι [8] τὰς θείας καὶ ζωοποιοὺς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Ἐν γὰρ τῷ φυλάττεσθαι αὐτὰς ἀνταπόδοσις πολλή, ὅτι καὶ λύχνος ἡ ἐντολὴ [9], νόμος δὲ φῶς καὶ ὁδὸς ζωῆς, ἔλεγχος καὶ παιδεία [10]. Καί· Ἡ ἐντολὴ Κυρίου τηλαυγὴς [11] φωτίζουσα ὀφθαλμούς. Μὴ ἔχειν δὲ ἄδειαν τὸν μητροπολίτην, ἐξ ὧν ἐπιφέρεται ὁ ἐπίσκοπος μετ' αὐτοῦ [12], ἢ κτήνος ἢ ἕτερον εἶδος ἀπαιτεῖν· εἰ γὰρ τοῦτο ἐλεγχθῇ πεποιηκὼς [13], ἀποτίσει τετραπλάσιον.

Κανὼν ζ. Ὅτι τοὺς ἐγκαινισθέντας ναοὺς ἐκτὸς καταθέσεως λειψάνων [1] [μὴ] δεῖ ἀποπληρωθῆναι [2].

Ἔφη Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος [3]· Τινῶν ἀνθρώπων [4] αἱ ἁμαρτίαι πρόδηλοί εἰσι, τισὶ δὲ καὶ ἐπακολουθοῦσιν. Ἁμαρτιῶν οὖν [5] προκαταλαμβανουσῶν [6], καὶ ἕτεραι ἁμαρτίαι ἕπονται [7] ταύταις. Τῇ οὖν ἀσεβεῖ αἱρέσει τῶν χριστιανοκατηγόρων, καὶ ἄλλα ἀσεβήματα συνηκολούθησαν· ὥσπερ γὰρ τὴν τῶν σεπτῶν εἰκόνων ὄψιν ἀφείλοντο ἐκ τῆς ἐκκλησίας [8], καὶ ἕτερά τινα ἔθη παραλελοίπασιν, ἃ χρὴ ἀνανεωθῆναι, καὶ κατὰ [9] τὴν ἔγγραφον καὶ ἄγραφον θεσμοθεσίαν οὕτω κρατεῖν. Ὅσοι οὖν σεπτοὶ ναοὶ καθιερώθησαν ἐκτὸς ἁγίων λειψάνων μαρτύρων, ὁρίζομεν ἐν αὐτοῖς [10] κατάθεσιν γίνεσθαι λειψάνων, μετὰ τῆς συνήθους

terquam vi vel necessitate et iusta aliqua de causa, canonicis poenis subiiciatur. Cum autem de canonicis et evangelicis rebus fiat synodus, opus est ut congregati episcopi magnam curam et diligentiam gerant, ut divina et vivifica mandata Dei serventur. In eis enim servandis est retributio multa, quoniam lucerna est mandatum, lex vero lux, et via vitae, probatio et disciplina. Et praeceptum Domini lucidum, illuminans oculos. Ne liceat autem metropolitano, ex iis quae secum affert episcopus vel iumentum, vel aliquam rem aliam petere. Si enim hoc fecisse deprehensus fuerit, reddet quadruplum.

Ne condita de novo templa sine depositione reliquiarum omnino compleantur.

VII. Ait Paulus divinus apostolus: « Quorumdam hominum peccata sunt manifesta; nonnullos autem subsequuntur. » Praecedentibus autem peccatis, alia quoque ea sequuntur. Impiam ergo eorum sectam qui Christianos accusant, alia quoque impia consecuta sunt: quemadmodum enim venerabilium imaginum aspectum ex Ecclesia sustulerunt, alios quoque mores omiserunt, quos quidem oportet renovari, et tam ex iure scripto quam non scripto sic observari. Quaecumque ergo templa consecrata sunt absque reliquiis martyrum, in eis fieri statuimus reliquiarum depositionem cum consuetis pre-

πατέρες monac.—7) κανονικοῖς om. Pedal.—8) τίθεσθαι Bev. N. R. τοῦ φυλάττειν columa. φυλάττεσθαι om. vatic. 3, 4, palatin. T. Mox φυλάσσειν Pedal. N. R. —9) λύχνος ἐντολὴ vatic. 1, 3. monac. T. Balsam. Zonar.—φῶς καὶ ζωὴ monac.—10) παιδεία cf. Ps. CXVIII, 9, 12; Prov. VI, 23.—11) τηλαυγὴς om. trapezunt.—12) ἐπιφέρονται οἱ ἐπίσκοποι μετ' αὐτῶν Mansi. — εἰ δὲ τοῦτο palatin. vatic. 4. T. Pedal. Zonar. Balsam. monac. barberin.—13) Πεποιηκὼς om. vatic. 3, 4, palat. monac. Balsam. Zonar.

Can. VII. 1) ἁγίων λειψάνων vatic. 1.—2) ἀναπληρωθῆναι palat. T.—3) ἀπόστολος. I. Timoth. V, 24.—4) τινῶν ἁμαρτίαι ἀνθρώπων Bevereg. τισὶ δὲ καὶ ἐπακ. om. vatic. 3. ἀνθρώπων αἱ om. vatic. 1, 2.—5) ἁμαρτιῶν γὰρ Bevereg. — 6) προκαταλαβουσῶν Pedal. vatic. 1, 2. —7) παρέπονται columa. vatic. 1, 2 vallicell. — ἀφείλαντο monac. — 8) ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν trapezont.—9) κατὰ om. trapezunt. — 10) Post

εὐχῆς [11]. Ὁ δὲ ἄνευ ἁγίων λειψάνων καθιερῶν ναὸν, καθαιρείσθω, ὡς παραβεβηκὼς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις.

Κανὼν η'. Ὅτι τοὺς Ἑβραίους οὐ χρὴ δέχεσθαι, εἰ μή ποτε 1) ἐξ εἰλικρινοῦς καρδίας ἐπιστρέψωσιν 2).

Ἐπειδὴ πλανώμενοί τινες [3] ἐκ τῆς τῶν Ἑβραίων θρησκείας μυκτηρίζειν ἔδοξαν Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, προσποιούμενοι μὲν χριστιανίζειν [4], αὐτὸν δὲ ἀρνούμενοι [5] κρύβδην, καὶ λαθραίως σαββατίζοντες, καὶ ἕτερα Ἰουδαϊκὰ ποιοῦντες, ὁρίζομεν τούτους μήτε εἰς κοινωνίαν, μήτε εἰς εὐχὴν, μήτε εἰς ἐκκλησίαν δέχεσθαι. Ἀλλὰ φανερῶς εἶναι κατὰ τὴν [6] ἑαυτῶν θρησκείαν Ἑβραίους, καὶ μήτε τοὺς παῖδας αὐτῶν βαπτίζειν, μήτε δοῦλον ὠνεῖσθαι [7] ἢ κτᾶσθαι. Εἰ δὲ ἐξ εἰλικρινοῦς πίστεως [8] ἐπιτρέψει τις αὐτῶν, καὶ ὁμολογήσει ἐξ ὅλης καρδίας, θριαμβεύων τὰ κατ' αὐτοὺς [9] ἔθη καὶ πράγματα, πρὸς τὸ καὶ ἄλλους ἐλεγχθῆναι καὶ διορθώσασθαι [10], τοῦτον προσδέχεσθαι, καὶ βαπτίζειν [11], καὶ τοὺς παῖδας αὐτοῦ, καὶ ἀσφαλίζεσθαι αὐτοὺς ἀποστῆναι [12] τῶν Ἑβραϊκῶν ἐπιτηδευμάτων. Εἰ δὲ μὴ οὕτως ἔχοιεν, μηδαμῶς αὐτοὺς προσδέχεσθαι.

Κανὼν θ'. Περὶ τοῦ μὴ κρύπτειν τινὰ τῆς Χριστιανοκατηγορικῆς αἱρέσεως βιβλίον 1).

Πάντα τὰ μειρακιώδη ἀθύρματα, καὶ μανιώδη βακχεύματα, τὰ ψευδοσυγγράμματα [2], τὰ κατὰ τῶν σεπτῶν εἰκόνων γινόμενα [3], δέον δοθῆναι τῷ ἐπι-

cibus. Qui autem templum consecrat sine sanctis reliquiis, deponatur, et qui ecclesiasticas traditiones transgressus sit.

Quod Hebraeos non oportet suscipere, nisi ex puro et sincero corde revertantur.

VIII. Quoniam Hebraeorum religionis quidam errantes, Christum Deum nostrum subsannare nisi sunt, sese Christianos esse fingentes, ipsi autem clanculum et occulte eum negantes, sabbata observantes, et multa alia iudaica facientes: statuimus, et neque ad communionem, neque ad orationem, neque ad ecclesiam admittantur, sed aperte sint secundum suam religionem Hebraei, et neque filios eorum baptizent, neque servum emant vel possideant. Sic autem ex pura et sincera fide quis eorum conversus, et ex toto corde confessus fuerit, de eorum moribus et rebus veluti triumphum agens, ut et alii refellantur et corrigantur, eum recipiant, et baptizent, et eius liberos: et caveant ut ipsi se ab Hebraeorum studiis et institutis abstineant. Si autem non ita se gerant, eos nullo admittant modo.

Nefas esse abscondere quemquam librum scriptum de blasphemo in Christianos haeresi.

IX. Puerilia omnia ista ludibria, furiosaque deliramenta, scripta scilicet quae adversus

ὁρίζομεν om. ἐν T. Balsam. — 11) μετὰ τ. π. εὐχῆς om. Palat. trapez. T. A. μετὰ καὶ τῆς συν barberin. vatic. 3. Balsam. Zonar. post εὐχῆς pergunt vat. 1, 2 vatic. barber. Mansi: καὶ εἴ ἀπὸ τοῦ παρόντος τὶς εὑρεθῇ ἐπίσκοπος χωρὶς λειψάνων. — ἐκτὸς ἁγίων λειψ. barberin.

Can. VIII. 1) μήπω vatic. 1. — 2) ἐπιστρέψουσιν id. — 3) τινες om. T. οἱ ἐκ τῆς T. vatic. 1, 2, 4. — 4) post τὸν Θεὸν om. ἡμῶν, deinde om. μεν ante χριστιανίζειν vatic. 1, 3, 4, Balsam Zonar. — 5) ἀρνοῦνται κρύβδην vatic. 1, 3 palatin. Mansi A. — 6) ἔστωσαν κατὰ τὴν... ἑβραῖοι vat. 1, 2, 3, palatin. A. T. Balsam. Zonar. Mansi. — 7) ἀνέσασθαι vat. 3. palat. Zonar. A. T. — 8) εἰλικρινοῦς καρδίας καὶ πίστεως vatic. 1, monac. Mansi. ἐξ εἰλικρ. πιστ. om. palatin. T. A. — ἐπιστρέψοι vatic. 1. Ped. N. R. ἐξομολογήσει monac. ὁμολογήσοι Pedal. — 9) κατ' αὐτὸν vat. 1, monac. Zonar. Bevereg. Balsam. N. R. T. κατ' αὐτὸν trapezont. vatic. 3. — 10) διορθώσασθαι monac. — 11) βαπτίζειν καὶ στῆναι τῶν, caeteris omissis, vatic. 3 βαπτίζειν τοὺς παῖδας T. Balsam. Zonar. — 12) ἀποστῆναι om. T.

Can. IX. 1) βιβλία vatic. 1. — 2) ψευδογράμματα barber. — 3) γενόμενα barber. vat. 3. T. Ped. Balsam.

σκόπῳ [4] *Κωνσταντινουπόλεως, ἵνα ἀποτεθῶσι* [5] *μετὰ τῶν λοιπῶν αἱρετικῶν βιβλίων. Εἰ δέ τις εὑρεθείη ταῦτα κρύπτων, εἰ μὲν ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος εἴη, καθαιρείσθω. Εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μοναχὸς* [6], *ἀφοριζέσθω* [7].

Κανὼν ι'. Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἀπολιπεῖν τὴν ἑαυτοῦ παροικίαν, καὶ ἐν ἑτέρᾳ ἀφικέσθαι, χωρὶς εἰδήσεως τοῦ ἐπισκόπου.

Ἐπειδή τινες τῶν κληρικῶν παραλογιζόμενοι τὴν κανονικὴν διάταξιν, ἀπολιπόντες τὴν ἑαυτῶν παροικίαν [1], *εἰς ἑτέραν παροικίαν ἐκτρέχουσι, κατὰ τὸ πλεῖστον* [2] *δὲ ἐν ταύτῃ* [3] *τῇ θεοφυλάκτῳ καὶ βασιλίδι πόλει* [3], *καὶ εἰς ἄρχοντας προσεδρεύουσιν, ἐν τοῖς αὐτῶν εὐκτηρίοις τὰς λειτουργίας ποιοῦντες· τούτους* [4] *χωρὶς τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου καὶ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως οὐκ ἔξεστι δεχθῆναι ἐν οἱῳδήποτε οἴκῳ ἢ ἐκκλησίᾳ· Εἰ δέ τις τοῦτο* [5] *ποιήσει ἐπιμένων, καθαιρείσθω. Ὅσοι δὲ μετ' εἰδήσεως τῶν προλεχθέντων ἱερέων τοῦτο ποιοῦσιν* [6], *οὐκ ἔξεστιν αὐτοῖς κοσμικὰς καὶ βιωτικὰς φροντίδας ἀναλαμβάνεσθαι* [7], *ὡς κεκωλυμένοις* [8] *τοῦτο ποιεῖν παρὰ τῶν θείων κανόνων. Εἰ δέ τις φωραθείη τῶν λεγομένων μειζοτέρων τὴν φροντίδα ἐπέχων, ἢ παυσάσθω, ἢ καθαιρείσθω. Μᾶλλον μὲν οὖν* [9] *ἴτω πρὸς διδασκαλίαν τῶν τε παίδων καὶ τῶν οἰκετῶν, ἐπαναγινώσκων αὐτοῖς* [10] *τὰς θείας γραφάς. Εἰς τοῦτο γὰρ καὶ τὴν ἱερωσύνην* [11] *ἐκληρώσατο.*

sanctas imagines edita sunt, oportet dari episcopo constantinopolitano, ut cum reliquis haereticis libris reponantur. Si quis autem haec celare inventus fuerit, si sit quidem episcopus vel presbyter vel diaconus, deponatur; sin autem laicus vel monachus, segregetur.

Non licet clericum suam deserere parochiam et in aliam transferri absque consensu episcopi.

X. Quoniam nonnulli clerici canonicam constitutionem circumscribentes, sua relicta parochia, in aliam parochiam excurrunt: ut plurimum autem in hac a Deo custodita et imperiali urbe, etiam sese apud Principes locant, et in eorum oratoriis liturgias perficiunt, eos sine proprio episcopo et Constantinopolitano non licet in quavis aede vel ecclesia recipi: si quis autem hoc facere pergot, deponatur. Quicunque autem cum praedictorum sacerdotum consensu hoc faciunt, non licet eis curas saeculares et mundanas suscipere, quum illis sit a canonibus prohibitum hoc facere. Si quis autem eorum qui dicuntur maiores, curationem obtinere deprehensus fuerit, vel cesset, vel deponatur. Potius autem ad docendos pueros et servos accedat, legens eis divinas scripturas. Ad hoc enim etiam sacerdotium sortitus est.

Zonar. — 4) ἐκδοθῆναι ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ vatic. 3, 4. T. Balsam. Zonar. — 5) ἀποτιθῶνται vat. 4. μετὰ λοιπῶν Mansi. — 6) ἢ μοναχός; om. vatic. 1. — 7) ἀναθεματιζέσθω. vatic. 2, vallicell.

Can. X. εἰς ἑτέρας παροικίας monac. barberin. vallic. Hervetus. — 2) κατὰ πλεῖστον barberin. vat. 4. Bevereg. Pedal. καὶ πλεῖστον monac. — 3) εἰς ταύτην τὴν … πόλιν trapezunt. — 4) τούτους οὖν χωρὶς monac. vat. 2. T. Ped Balsam. Zonar. — 5) εἰ δὲ τοῦτο vatic. 4, monac. barberin. Balsam. Zonar. T. — 6) ποιήσωσι trapez. — 7) ἀναλαβέσθαι barberin. vatic. 1. — 8) ὡς κεκωλῦσθαι vat. 2, 3, 4, barberin. T. κεκώλυται Balsam. Mansi. ὡς κεκωλυμένων monac. κεκωλυμένους Pedal. — 9) μᾶλλον μὲν οὖν τι vatic. 1, 3. palat. Balsam. — 10) αὐτοῖς om. Pedal. vatic. 1. Balsam. Zonar. — 11) ἐπαναγινώσκων τὴν ἱερωσύνην ἐκληρώσατο nec plura T. et palat. om. quae interposita extact. ἐκληρώσαντο vallicell. monac.

Κανὼν ια. Ὅτι δεῖ οἰκονόμους εἶναι ἐν τοῖς ἐπισκοπείοις καὶ τοῖς μοναστηρίοις.

Ὑπόχρεοι [1] ὄντες πάντας τοὺς θείους κανόνας φυλάττειν, καὶ τὸν λέγοντα, οἰκονόμους [2] εἶναι ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ, παντὶ τρόπῳ ἀπαράτρωτον διατηρεῖν ὀφείλομεν. Καὶ εἰ μὲν ἕκαστος μητροπολίτης ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ καθιστᾷ οἰκονόμον, καλῶς ἂν ἔχοι. Εἰ δὲ μήγε, ἐξ αὐθεντείας ἰδίας τῷ Κωνσταντινουπόλεως ἐπισκόπῳ ἄδειά ἐστι προχειρίζεσθαι οἰκονόμον ἐν τῇ αὐτοῦ ἐκκλησίᾳ· ὡσαύτως καὶ τοῖς μητροπολίταις, εἰ οἱ ὑπ' [3] αὐτοὺς ἐπίσκοποι οὐ προαιροῦνται [4] οἰκονόμους ἐγκαταστῆσαι ἐν ταῖς ἑαυτῶν ἐκκλησίαις· τὸ αὐτὸ δὲ φυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ τῶν μοναστηρίων.

Κανὼν ιβ΄. Ὅτι οὐ δεῖ ἐκποιεῖσθαι ἐπίσκοπον ἢ ἡγούμενον ἐκ τῶν προαστείων τῆς ἐκκλησίας.

Εἴ τις ἐπίσκοπος εὑρεθείη ἢ ἡγούμενος, ἐκ τῶν αὐτουργιῶν τοῦ ἐπισκοπείου ἢ τοῦ μοναστηρίου ἐκποιούμενος εἰς ἀρχοντικὴν χεῖρα [1], ἢ ἑτέρῳ [2] προσώπῳ ἐκδιδοὺς, ἄκυρον εἶναι τὴν ἔκδοσιν, κατὰ τὸν κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τὸν λέγοντα· Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ὁ ἐπίσκοπος ἐχέτω τὴν φροντίδα, καὶ διοικείτω αὐτὰ, ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος· μὴ ἐξεῖναι δὲ αὐτῷ σφετερίζεσθαί τι ἐξ αὐτῶν, ἢ συγγενέσιν ἰδίοις τὰ τοῦ Θεοῦ χαρίζεσθαι. Εἰ δὲ πένητες εἶεν, ἐπιχορηγείτω ὡς πένησιν, ἀλλὰ μὴ προφάσει τούτων τὰ τῆς ἐκκλησίας [3] ἀπεμπολείτω. Εἰ δὲ προφασίζοιντο [4] ζημίαν ἐκποιεῖν [5], καὶ μηδὲν πρὸς ὄνησιν τυγχάνειν τὸν ἀγρὸν, μηδὲ οὕτω τοῖς κατὰ τόπον ἄρχουσιν ἐκδιδόναι [6] τὸν τόπον, ἀλλὰ κληρικοῖς ἢ γεωργοῖς. Εἰ δὲ πανουργίᾳ πονηρᾷ χρή-

Oportere esse oeconomos in episcopiis et monasteriis.

XI. Com omnes divinos canones custodire teneamur, eum qnoque qni inbet oeconomos esse in omni ecclesia, illaesum omnino servare debemus. Et si quidem unusquisque metropolitanus in sua ecclesia oeconomum constituit, bene est; sin minus, Constantiopolitano episcopo propria auctoritate licebit oecoоomom in eius ecclesia praeficere; similiter et metropolitanis, si nolint qui eis subsunt episcopi, in sua ecclesia oeconomos constituere. Hoc ipsum autem servari etiam in monasteriis oportet.

Non licere episcopo vel hegumeno alienum quid facere ex bonis ab ecclesia dependentibus.

XII. Si qnis episcopus, vel monasterii praefectus inventus fuerit, ex episcopatus vel monasterii agris, in principis alicuius manus alienare, vel alteri personae tradere, nullius sit momenti traditio, ut sanctorum apostolorum vult canon, qui dicit: « Omnium rerum ecclesiasticarum episcopus curam gerat, et ea administret tamquam Deo intuente. Ne liceat autem quidquam ex eis sibi vindicare, vel propriis cognatis quae Dei sunt, elargiri. Si sint autem pauperes, ut pauperibus suppeditet, sed non eorum praetextu res ecclesiae venumdet. » Sin autem detrimentum afferre causentur, nec quidquam ex agro emolumenti percipi, ne sic quidem magistratibus qui sunt in eo loco, det praedium, sed clericis vel agricolis. Sin autem aliqua improba calliditate utantur, et ab agricola vel

Can. XI. 1) ὑπόχρεω ὄντες vatic. 1. Zon. — πάντες vat. 2. 3, pal. monac. vall. — 2) οἰκονόμον εἶναι monac. Bevereg. — 3) οἱ om. Zon. T. — 4) εἰ οὖν προαιροῦνται vatic. 2. omisso εἰ ab initio ῥήσεως.

Can. XII. 1) εἰς αὐθεντικὴν χεῖρα vatic. 1. — 2) καὶ ἑτέρῳ monac. — 3) τὰ τῆς ἐκκλησίας om. vatic. 1. — 4) προφασίζοιτο vatic. 1. — 5) ἐμποιεῖν vatic. 1. T. — καὶ μηδὲ monac. — 6) ἐκδιδόναι αὐτὸν vatic. 1. —

σοιντο [7] καὶ ἐκ τοῦ κληρικοῦ ἢ τοῦ γεωργοῦ ὠνήσηται ἄρχων τὸν ἀγρὸν, καὶ οὕτως ἄκυρον εἶναι τὴν πρᾶσιν, καὶ ἀποκαθίστασθαι [8] τῷ ἐπισκοπείῳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ· καὶ ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος [9] τοῦτο ποιῶν, ἐκδιωχθήτω [10]· ὁ μὲν ἐπίσκοπος τοῦ ἐπισκοπείου· ὁ δὲ ἡγούμενος, τοῦ μοναστηρίου· ὡς διασκορπίζοντες κακῶς, ἃ οὐ συνήγαγον [11].

Κανὼν ιγ'. Ὅτι μεγάλης κατακρίσεως ἄξιοί εἰσιν οἱ τὰ μοναστήρια κοινοῦντες [1].

Ἐπειδὴ διὰ τὴν γενομένην κατὰ τὰς [2] ἁμαρτίας ἡμῶν συμφορὰν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις, καθηρπάγησάν τινες εὐαγεῖς οἶκοι ὑπό τινων ἀνδρῶν [3], ἐπισκοπεῖά τε καὶ μοναστήρια, καὶ ἐγένοντο κοινὰ καταγώγια· εἰ μὲν οἱ διακρατοῦντες ταῦτα, προαιροῦνται ἀποδιδόναι, ἵνα κατὰ τὸ ἀρχαῖον ἀποκατασταθῶσιν [4], εὖ καὶ καλῶς ἔχει. Εἰ δὲ μή γε, εἰ μὲν τοῦ καταλόγου [5] τοῦ ἱερατικοῦ εἰσι, τούτους καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν. Εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ, ἀφορίζεσθαι, ὡς ὄντας κατακρίτους ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος· καὶ τετάχθωσαν, ὅπου ὁ σκώληξ οὐ τελευτᾷ, καὶ τὸ πῦρ οὐ σβέννυται [6], ὅτι τῇ τοῦ Κυρίου φωνῇ ἐναντιοῦνται τῇ λεγούσῃ· Μὴ ποιεῖτε τὸν οἶκον τοῦ Πατρός μου, οἶκον ἐμπορίου [7].

Κανὼν ιδ'. Ὅτι οὐ χρὴ ἐκτὸς χειροθεσίας ἀναγινώσκειν ἐν τῇ συνάξει ἐπ' ἄμβωνος.

Ὅτι τάξις ἐμπολιτεύεται τῇ ἱερωσύνῃ [1], πᾶσιν ἀρίδηλόν ἐστι, καὶ τὸ σὺν ἀκριβείᾳ [2] διατηρεῖν τὰς τῆς ἱερωσύνης ἐγχειρήσεις, Θεῷ εὐάρεστον. Ἐπεὶ

clerico agrum praeses emerit, sic quoque nullius sit momenti venditio, et episcopatui vel monasterio restituatur. Porro episcopus vel monasterii praefectus qui hoc fecerit, exturbetur quidem episcopus ab episcopatu, monasterii vero praefectus a monasterio, ut qui male dissipent quae non congregavere.

Gravi damnationi obnoxii sunt ii qui monasteria communia faciunt.

XIII. Quoniam per eam quae facta est propter peccata nostra in ecclesiis, calamitatem, sacrosanctae quaedam aedes a quibusdam viris surreptae sunt, et episcopia, et monasteria, et facta sunt communia diversoria: si quidem, qui ea tenent, volunt reddere, ut in pristinum statum restituantur, bene et pulchre habet. Sin minus, si sunt quidem sacerdotalis catalogi, eos deponi iubemus; sin autem monachi vel laici, segregari, ut qui sint condemnati a Patre et Filio et Spiritu Sancto, et deputentur ubi vermis non moritur, nec ignis extinguitur, quia voci Domini adversantur, quae dicit: « Ne facite domum Patris mei, domum negotiationis. »

Neminem oportet sine manum impositione lectionem in sacro conventu ex ambone facere.

XIV. Quia ordo in sacerdotio custodiri debet, est omnibus manifestum et sacerdotii

7) χρήσονται καὶ ἐκ τοῦ γεωργοῦ ἢ τοῦ κλήρου vat. 4. — 8) καὶ οὕτως ἄκυρος ἔστω ἡ πρᾶσις καὶ ἀποκαθιστάσθω trapez. Bevereg. N. B.—Ab initio loci καὶ ante οὕτως om. Balsam. Zonar. — 9) ἢ ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ ἢ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος column. vatic. 4, barberin. vallic. T. Balsam. Zonar. Mansi. — 10) ἐκδιωχθήσεται vatic. 1. — 11) ὡς διασκορπίζων κακῶς ἃ οὐ συνήγαγεν vallicell.

Can. XIII. 1) κοινοῦντες palatin. — 2) ἐπειδὴ κατὰ τὴν γεν. διὰ τὰς monac. barberin. — 3) ἀνδρῶν om. trapezunt. — 4) καταστῶσιν vatic. 4. — 5) εἰ μὲν κατὰ τοῦ λόγου palatin. — 6) σβέννυται. Marc. IX, 43; Is. LXVI, 24. — 7) ἐμπορίου. Ioan. II, 16.

Can. XIV. 1) ἐν ἱερωσύνῃ πάσῃ vatic. 2, 3, barberin. vallicell. Zonar. Balsam. T. Bevereg. — ἐστι om. Mansi. — 2) καὶ ἐν ἀκριβείᾳ vatic. 2, 4, palatin. barber. monac. vallicell. Zonar. Mansi. T. A. καὶ ἀκριβείᾳ Balsam. totum om. Harvat. ἐστι εὐάρεστον Mansi.

οὖν [3] ὁρῶμεν ἐκτὸς χειροθεσίας νηπιόθεν τὴν κουρὰν τοῦ κλήρου [4] λαμβάνοντάς τινας, μήπω δὲ παρ' ἐπισκόπων [5] χειροθεσίαν λαβόντας, καὶ ἀναγινώσκοντας ἐν τῇ συνάξει ἐπ' ἄμβωνος, ἀκανονίστως δὲ [6] τοῦτο ποιοῦντας, ἐπιτρέπομεν ἀπὸ τοῦ παρόντος τοῦτο μὴ γίνεσθαι· τὸ αὐτὸ δὲ φυλάττεσθαι καὶ ἐπὶ μοναχῶν [7]. Ἀναγνώστου δὲ χειροθεσίαν ἄδειά ἐστιν, ἐν ἰδίῳ μοναστηρίῳ, καὶ μόνῳ [8] ἑκάστῳ ἡγουμένῳ ποιεῖν, εἰ αὐτῷ τῷ ἡγουμένῳ ἐπετέθη χειροθεσία παρὰ ἐπισκόπου πρὸς προεδρίαν [9], ἡγουμένου δηλονότι [10] ὄντος αὐτοῦ πρεσβυτέρου. Ὡσαύτως καὶ κατὰ [11] τὸ ἀρχαῖον ἔθος, τοὺς χωρεπισκόπους κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου δεῖ προχειρίζεσθαι ἀναγνώστας.

Κανὼν ιε'. Ὅτι οὐ δεῖ κληρικὸν ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις καταττάτεσθαι.

Κληρικὸς ἀπὸ τοῦ παρόντος μὴ καταταττέσθω ἐν δυσὶν ἐκκλησίαις· ἐμπορίας γὰρ καὶ αἰσχροκερδείας τοῦτο ἴδιον καὶ ἀλλότριον ἐκκλησιαστικῆς συνηθείας. Ἠκούσαμεν γὰρ ἐξ αὐτῆς τῆς κυριακῆς φωνῆς, ὅτι οὐ δύναταί τις δυσὶ κυρίοις δουλεύειν· ἢ γὰρ τὸν ἕνα μισήσει, καὶ τὸν ἕτερον ἀγαπήσει, ἢ τοῦ ἑνὸς ἀνθέξεται, καὶ τοῦ ἑτέρου καταφρονήσει [1]. Ἕκαστος οὖν κατὰ τὴν ἀποστολικὴν φωνήν, ἐν ᾧ ἐκλήθη, ἐν τούτῳ [2] ὀφείλει μένειν [3], καὶ προσεδρεύειν ἐν μιᾷ ἐκκλησίᾳ· τὰ γὰρ δι' αἰσχροκέρδειαν γινόμενα ἐπὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, ἀλλότρια τοῦ Θεοῦ καθεστήκασι. Πρὸς δὲ τὴν τοῦ βίου τούτου χρείαν ἐπιτηδεύματά εἰσι διάφορα· ἐξ αὐτῶν οὖν [4], εἴ τις βούλοιτο, τὰ

ministeria diligenter servare Deo gratum est. Quoniam ergo videmus nonnullos a pueris cleri tonsuram accipientes, nondum accepta episcopi manuum impositione, et in congregatione in suggestu legentes, et id non canonice facientes, hoc a praesenti canone non fieri iubemus; hoc ipsum autem etiam in monachis servari. Lectoris autem manuum impositionem licet, in proprio monasterio tantum, etiam unicuique Abbati facere, si ipsi Abbati ab episcopo manus est imposita, ut monasterio praesset, dum abbatem presbyterum esse constet. Similiter et ex antiqua consuetudine a chorepiscopis, episcopi permissu, oportet per manuum impositionem lectores creari.

Clericum non posse in duabus ecclesiis collocari.

XV. Clericus ab hoc deinceps tempore in duabus ecclesiis non collocetur. Hoc enim est negotiationis et turpis lucri proprium, et ab ecclesiastica consuetudine alienum. Ab ipsa enim Domini voce audivimus, non posse quempiam duobus dominis servire. Vel enim unum odio habebit, et alterum diliget; vel unum amplectetur, et alterum negliget. Unusquisque ergo, ut vox est apostolica, in eo in quo vocatus est, debet manere, et in una ecclesia assidere. Quae enim propter turpe lucrum fiunt in ecclesiasticis negotiis, ea a Deo sunt aliena. Ad huius autem vitae usum sunt diversa studia; ex iis ergo, si

3) Καὶ ἐπειδὴ ὁρῶμεν vatic. 3, 4, palatin. monac. vallic. Balsam. Zonar. T. — ἐπειδὴ ὁ Ῥώμης ἄνος barberinus, solita eius insolentia. — 4) τοῦ κληρικοῦ monac. — κλήρου λαβόντας monac. vallicell. Mansi. — 5) παρ' ἐπισκόπου palatin. monac. Ped. Balsam. Zonar. T. A. — μήπω παρ' ἐπισκόπων trapez. — λαμβάνοντας palatin. — 6) δὲ om. palatin. vallicell. Pedal. Mansi Balsam. Zonar. T. — ἀποτρέπομεν Mansi. — 7) ἐπὶ τῶν μοναχῶν Bevereg. — 8) καὶ μόνον vallicell. — 9) εἰς προεδρίαν vatic. 1, 4, palatin. παρ' ἐπισκόπου προεδρίαν T. monac. — παρ' ἐπισκόπου προεδρίας A. — 10) δῆλον ὄντος palatin. Balsam. Zonar. T. Mansi. — 11) κατὰ om. Nomocanon R.

Can. XV. 1) μισήσει.. ἀγαπήσει T. καταφρονήσει Matth. VI, 24. — 2) καὶ ἐν τούτῳ vatic. 4. — 3) μενέτω. I Cor. VII, 24. — 4) οὖν om. Balsam. Zonar. Mansi. —

*

χρειώδη τοῦ σώματος ποριζέσθω. Ἔφη γὰρ ὁ Ἀπόστολος· Ταῖς χρείαις μου καὶ τοῖς οὖσι μετ' ἐμοῦ, ὑπηρέτησαν αἱ χεῖρες αὗται [5]. Καὶ ταῦτα μὲν ἐν ταύτῃ τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει. Ἐν δὲ τοῖς ἔξω χωρίοις, διὰ τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνθρώπων, παραχωρείσθω.

Κανὼν ιϛʹ. Ὅτι οὐ δεῖ ἱερατικὸν ἄνδρα ἱματίοις πολυτελέσιν ἀμφιέννυσθαι.

Πᾶσα βλακεία καὶ κόσμησις σωματικὴ [1] ἀλλότριαί εἰσι τῆς ἱερατικῆς τάξεως καὶ καταστάσεως [2]. Τοὺς οὖν ἑαυτοὺς κοσμοῦντας ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς δι' ἐσθήτων λαμπρῶν καὶ περιφανῶν [3], τούτους διορθοῦσθαι χρή. Εἰ δ' ἐπιμένοιεν, ἐπιτιμίῳ παραδίδοσθαι· ὡσαύτως καὶ τοὺς τὰ μύρα χριομένους. Ἐπεὶ δὲ [4] ῥίζα πικρίας ἄνω φύουσα μίασμα γέγονε τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἡ τῶν Χριστιανοκατηγόρων αἵρεσις, καὶ οἱ ταύτην δεξάμενοι, οὐ μόνον τὰς εἰκονικὰς ἀναζωγραφήσεις ἐβδελύξαντο, ἀλλὰ καὶ πᾶσαν εὐλάβειαν ἀπώσαντο, τοῖς σεμνῶς καὶ εὐσεβῶς βιοῦσι [5] προσοχθίζοντες· καὶ πεπλήρωται ἐπ' αὐτοῖς τὸ γεγραμμένον· Βδέλυγμα ἁμαρτωλῷ θεοσέβεια [6]. Εἰ εὑρεθῶσι τοίνυν τινὲς [7], ἐγγελῶντες τοῖς τὴν εὐτελῆ καὶ σεμνὴν ἀμφίασιν περικειμένοις, δι' ἐπιτιμίου διορθούσθωσαν. Ἐκ γὰρ τῶν ἄνωθεν χρόνων πᾶς ἱερατικὸς ἀνὴρ, μετὰ μετρίας καὶ σεμνῆς ἀμφιάσεως ἐπολιτεύετο. Πᾶν γὰρ ὃ μὴ διὰ χρείαν, ἀλλὰ διὰ καλλωπισμὸν παραλαμβάνεται, περπερίας ἔχει κατηγορίαν, ὡς ὁ μέγας ἔφη Βα-

quis velit, ea quae sunt corpori ad usum necessaria, sibi comparet. Dixit enim Apostolus: « Usui meu, et iis qui mecum suot, subministraverunt manns istae. » Et haec quidem iu hac a Deo conservata civitate; io iis antem quae extra suut locis, propter hominum inopiam, indulgeatur.

Vestitum esse virum sacerdotalem exquisitis indui vestibus.

XVI. Omnis luxus et ornatus corporeus est a sacerdotali ordine et statu alienus. Episcopos ergo vel clericos, qui se splendidis et insignibus vestibus exornant, emendari oportet; sin antem permaneant, poenis coerceri; similiter et eos qui sunt ungnentis delibuti. Quoniam autem radix acerbitatis sursum pullulans, fuit catholicae ecclesiae inquinamentum, Christianos accusantium haeresis, et qui eam susceperunt, non solum imaginum picturas aversati sunt, sed omnem etiam pietatem ac religionem extruserunt, eos qui pie et honeste vivunt, odio habentes; in et ais impletum fnit quod scriptum est: « Abominatio peccatori verus Dei cultus. » Si inventi itaque fuerint nonnulli eos irridentes qui humilem et modestum amictum induti sunt, poena corrigantur. A superioribus enim usque temporibus omnis vir sacratus cum moderato et honesto indumento versabatur. Quicquid enim, non propter usum, sed ostentatorium ornatum assumitur, in luxus reprehensionem incurrit, ut ait magnus Basilius. Sed neque ex sericeis texturis variatum

— 5) αὗται. Act. XX, 34. Vide infra annotationes.

Can. XVI. 1) σώματος T. Balsam. Zonar. Pedal. ἀλλοτρία ἐστι vatic. 2. Zonar. Ped. ἀλλότριαί εἰσι Balsam. vatic. 4, T. — 2) καὶ καταστάσεως om. T. Balsamon. Zonar. Pedal. Mansi, vatic. 1, 2. — τάξεως καὶ om. monac. vallic. — 3) περιφανῶν Balsam. vulgatus, quem toties notare piget. — 4) ἐπειδὴ δὲ vatic. 3, vallic. Balsam. Mansi. T. — ἀναφύουσα vallicell. A. — 5) τοὺς σεμν. καὶ εὐσ. βιοῦντας vat. 3, 4, palatin. monac. barberin. T. Balsam. Zonar. Mansi. N. R. ἐμπαροι; καὶ εὐσ. βιοῦντας vallicell. προσοχθίσοντες T. — 6) ἁμαρτωλῶν θεοσέβεια Bevereg. Balsam. Zonar. θεογνωσία monaquensis in marg. Eccli. 1, 25. — 7) τινὲς om. barberin. vallicell. Balsamon. Zonar. Mansi. Pedal. —

σίλειος. Ἀλλ' οὐδὲ ἐκ σηρικῶν ὑφασμάτων πεποικιλμένην ἐσθῆτα ἐνεδέδυντο [8], οὐδέ τινα [9] προσετίθεσαν ἑτερόχροα ἐπιβλήματα ἐν τοῖς ἄκροις τῶν ἱματίων· ἤκουσαν γὰρ ἐκ τῆς θεοφθόγγου [10] γλώσσης, ὅτι οἱ τὰ μαλακὰ φοροῦντες, ἐν τοῖς οἴκοις τῶν βασιλέων εἰσίν [11].

Κανὼν ιζ'. Ὅτι μὴ ἔχοντες τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν μὴ ἐπιχειροίησαν κτίζειν εὐκτήριον.

Τινὲς [1] τῶν μοναχῶν καταλιπόντες τὰ ἑαυτῶν μοναστήρια, ὡς ἐφιέμενοι τοῦ ἄρχειν [2], καὶ τὸ ὑπακούειν ἀπαναινόμενοι [3], ἐγχειροῦσι κτίζειν εὐκτηρίους οἴκους, τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν μὴ ἔχοντες. Εἴ τις οὖν τοῦτο ἐπιχειρήσοι [4] ποιεῖν, κωλυέσθω ὑπὸ τοῦ κατὰ τόπον [5] ἐπισκόπου. Εἰ δὲ τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἔχοι, τὰ βεβουλευμένα [6] αὐτῷ εἰς πέρας ἀγέσθωσαν. Τὸ αὐτὸ δὲ φυλαττέσθω [7] καὶ ἐπὶ λαϊκῶν καὶ κληρικῶν.

Κανὼν ιη'. Ὅτι οὐ δεῖ γυναῖκας ἐνδιαιτᾶσθαι ἐπισκοπείοις ἢ ἐν ἀνδρῴοις μοναστηρίοις

Ἀπρόσκοποι γίνεσθε καὶ τοῖς ἔξωθεν, φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος [1]. Τὸ δὲ γυναῖκας ἐνδιαιτᾶσθαι ἐν ἐπισκοπείοις ἢ μοναστηρίοις [2], παντὸς προσκόμματος αἴτιον. Εἴ τις οὖν δούλην [3] ἢ ἐλευθέραν ἐν ἐπισκοπείῳ [4] κτώμενος φωραθείη, ἢ ἐν μοναστηρίῳ πρὸς ἐγχείρησιν διακονίας τινὸς, ἐπιτιμάσθω· ἐπιμένων δὲ, καθαιρείσθω. Εἰ δὲ καὶ τύχοι ἐν προαστείοις γυναῖκας εἶναι, καὶ θελήσοι ἐπίσκοπος ἢ ἡγούμενος [5] πορείαν ἐν τοῖς ἐκεῖσε ποιήσασθαι, παρόντος ἐπισκόπου

quis vestimentum babebat; neque in vestimentorum fimbriis adiecta erant alieni coloris additamenta. Ex divina enim lingua audierunt, quod «qui mollibus vestiuntur, sunt in aedibus regum.»

Qui perficiundo operi impares sunt, ne aggrediantur condere oratorium.

XVII. Quidam monachi, suis monasteriis relictis, ut qui imperare desiderent, et parere recusent, oratoria aedificare aggrediuntur, cum ea non habeant quae ad perfectionem pertinent. Si quis hoc facere aggressus fuerit, prohibeatur ab eius loci episcopo; si quis autem ea habet quae ad perfectionem sufficiunt, quae ab ipso deliberata sunt, ad finem deducantur. Idem autem servetur in laicis et clericis.

Non licet mulieres versari in episcopiis vel monasteriis virorum.

XVIII. «Sine offensione estote etiam iis qui extra sunt,» inquit divinus Apostolus. Mulieres autem in episcopiis vel monasteriis versari, est omnis offensionis causa. Si quis ergo ancillam vel liberam in episcopio possidere deprehensus fuerit, vel in monasterio, ad ministerium aliquod obeundum, puniatur; sin autem perseveret, deponatur. Si vero etiam in subiectis latifundiis mulieres esse contigerit, et voluerit episcopus, vel monasterii praefectus, illuc iter facere, praesente episcopo, vel monasterii praefecto, mulier eo tem-

8) ἐνεδέδυτό τις A. Balsam. Zon. Bever. Mansi. N. R. ἐνεδέδυντο T. — οὐδέ τι vatic. 4, T. — 9) τινα om. Balsam. Zonar. Mansi. N. R. — 10) θεοφόρου γλώσσης, οἱ vatic. 2. — φοροῦντες vatic. 4. — 11) εἰσίν. Matth. XI, 8.

Can. XVII. 1) ὅτι τινές palat. vatic. 3 monac. barberin. Balsam. Zonar. T. οἵτινες vatic. 2. — 2) ὡς et τοῦ om. palat. vatic. 2, 3, 4, monac. Pedal. Bevereg. Balsam. Zonar. T. Mansi. N. B. — 3) ἀναινόμενοι vatic. 2, 4. Mansi. — ἐπιχειροῦσι monac. ἐγχειρίζουσι Mansi. — 4) ἐπιχειρήσει Mansi. — ποιεῖν om. monac. — 5) κατὰ τὸν τόπον palat. vatic. 3. Mansi. — 6) καὶ τὰ βεβουλευμένα Balsam. Zonar. — 7) φυλαττέσθαι vatic 3. monac. Balsam. Zonar. T. Pedal. Mansi.

Can. XVIII. 1) ἀπόστολος. 1 Cor. X, 32. — 2) ἢ καὶ μοναστηρίοις Balsam. Zonar. Pedal. Mansi, barberin. — 3) εἴτε οὖν δούλην monac. — 4) ἐν τῷ ἐπισκοπείῳ Balsam. Bever. Zonar. Pedal. vatic. 3, 4, vallicell. statim addit ἢ τῷ μοναστηρίῳ — 5) καὶ θελήσει ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ

ἢ ἡγουμένου, μηδόλως [6] ἐγχείρησιν διακονίας ποιείσθω [7] κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν γυνὴ [8], ἀλλ' ἰδιαζέτω ἐν ἑτέρῳ τόπῳ, ἕως ἂν τὴν ἐπαναχώρησιν [9] ποιήσηται ὁ ἐπίσκοπος διὰ τὸ ἀνεπίληπτον.

Κανὼν ιθ'. Περὶ τοῦ ἐκτὸς δόσεων τὰς καταγωγὰς τῶν ἱερατικῶν μοναχῶν τε καὶ μοναστριῶν γίνεσθαι.

Τοσοῦτον κατενεμήθη τῆς φιλαργυρίας τὸ μῦσος [1] εἰς τοὺς ἡγήτορας τῶν ἐκκλησιῶν, ὥστε καί τινας τῶν λεγομένων [2] εὐλαβῶν ἀνδρῶν τε καὶ γυναικῶν, ἐπιλαθομένους τῆς ἐντολῆς [3] τοῦ Κυρίου, ἐξαπατηθῆναι, καὶ διὰ χρυσίου τὰς εἰσδοχὰς [4] τῶν προσερχομένων τῷ ἱερατικῷ [5] τάγματι καὶ τῷ μονήρει βίῳ ποιεῖσθαι. Καὶ γίνεται ὧν ἡ ἀρχὴ ἀδόκιμος καὶ τὸ πᾶν ἀπόβλητον, ὥς φησιν ὁ μέγας Βασίλειος· οὐδὲ γὰρ Θεῷ καὶ μαμωνᾷ [6] δουλεύειν ἔξεστιν. Εἴ τις οὖν εὑρεθῇ τοῦτο ποιῶν, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν [7] ἢ ἡγούμενος, ἤ τις τοῦ ἱερατικοῦ, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω κατὰ τὸν δεύτερον κανόνα τῆς ἐν Χαλκηδόνι ἁγίας συνόδου· Εἰ δὲ ἡγουμένη [8], ἐκδιωχθήτω τοῦ μοναστηρίου, καὶ παραδοθήτω ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ πρὸς ὑποταγήν. Ὡσαύτως καὶ ἡγούμενος, μὴ ἔχων χειροτονίαν πρεσβυτέρου. Ἐπὶ δὲ τῶν παρὰ γονέων παραδεδομένων [9] δίκην προικῴων τοῖς τέκνοις ἢ ἰδιοκτήτων αὐτῶν πραγμάτων προσαγομένων, ὁμολογούντων τῶν προσαγόντων ταῦτα εἶναι ἀφιερωμένα τῷ Θεῷ, ὡρίσαμεν, κἄν τε [τις] μείνῃ, κἂν

pore unllo modo miuisterium obeat, sed alio iu loco seorsum degat, donec recesserit episcopus, ut omnis repreheusionis occasio vitetur.

Absque ullis largitionibus admissiones clericorum monachorum et monialium fiant.

XIX. Tauta execrabilis avaritiae labes ecclesiarum rectores iuvasit, ut etiam nonnulli eorum virorum ac mulierum, qui pii ac religiosi dicuntur, Domini mandati obliti fallantur, et eos qui ad sacerdotalem ordinem et vitam monasticam accedunt, pecuuiis admittant. Et quorum reprobum est priucipium, uuiversum quoque reiiciendum est, ut ait magnus Basilius; nec Deo licet et mammonae servire. Si quis ergo iuventus fuerit hoc facere, si sit quidem episcopus, vel monasterii praefectus, vel ex sacerdotali ordine, vel cesset, vel deponatur; ut vult secundus canon chalcedunensis synodi. Sin autem monasterii praefecta, a monasterio extrudatur, et alii monasterio tradatur ad subiectionem. Similiter et monasterii praefectus, qui presbyteri ordinatiouem non baboerit. De iis autem quae dantur liberis a pareutibus instar dotis, vel rebus suis propriis oblatis, profitentibus iis qui ea offerunt, esse Deo consecrata, statuimus, ut sive maneant,

ἡγούμενος barberin. — 6) μηδόλως om. vatic. 3. — 7) ποιεῖσθαι vatic. 3, 4, column. monac. barberin. vallicell. Balsam. T. N. R. — 8) γυναικὶ vatic. 3, 4, column. monac. barberin. vallicell. — 9) ἀναχώρησιν Pedal. ὑποχώρησιν vatic. 1. monac. ἀποχώρησιν vallicell. ὑπαναχώρησιν trapezunt. — ποιήσωνται ὁ ἐπίσκοπος ἢ ὁ ἡγούμενος Mansi. N. R.

Can. XIX. 1) τὸ μῦσος om. vatic. 1. — 2) ὡς καὶ Balsam. — λεγομένων om. vatic. 4. — εὐλαβῶν om. vatic. 1. — 3) τὰς ἐντολὰς vatic. 3, barber. vallicell. T. A. Balsam. Mansi. — τῶν ἐντολῶν vat. 4. — 4) τὰς διαδοχὰς palatin. — 5) τῷ τε ἱερατικῷ vat. 3, 4. barberin. Mansi. 6) Θεῷ δια μαμωνᾷ vatic. 1. vallicell. T. Balsam. Zonar. Matth. VI, 24. — εὑρεθείη Mansi. — 7) ἐστιν om. barber. Balsam. Zonar. T. Pedal. — ἱερατικοῦ τυγχάνει column. — Mox ἁγίας om. Mansi. — 8) εἰ δὲ εἴη ἡγουμένη barberin. — ἐκ τοῦ μοναστ. Pedal. N. R. — 9) διδομένων vallic. column. trapezunt. vatic. 4. Mansi. —

τε ἐξέλθῃ [10], μένειν αὐτὰ ἐν τῷ μοναστηρίῳ, κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν αὐτοῦ, εἰ μὴ εἴη αἰτία τοῦ προεστῶτος [11].

Κανὼν κʹ. Ὅτι οὐ δεῖ ἀπὸ τοῦ παρόντος γίνεσθαι διπλοῦν μοναστήριον καὶ περὶ τῶν διπλῶν μοναστηρίων.

Ἀπὸ τοῦ παρόντος [1] ὁρίζομεν, μὴ γίνεσθαι διπλοῦν μοναστήριον, ὅτι σκάνδαλον καὶ πρόσκομμα τοῖς πολλοῖς γίνεται τοῦτο. Εἰ δέ τινες μετὰ συγγενῶν προαιροῦνται ἀποτάξασθαι, καὶ τῷ μονήρει βίῳ [2] κατακολουθεῖν, τοὺς μὲν ἄνδρας δεῖ ἀπιέναι εἰς ἀνδρῷον [3] μοναστήριον, τὰς δὲ γυναῖκας εἰσιέναι ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ· ἐπὶ τούτῳ [4] γὰρ εὐαρεστεῖται ὁ Θεός. Τὰ δὲ ὄντα ἕως τοῦ νῦν διπλᾶ, κρατείτωσαν, κατὰ τὸν κανόνα τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Βασιλείου, καὶ κατὰ τὴν διαταγὴν αὐτοῦ, οὕτω διατυπούσθωσαν. Μὴ διαιτάσθωσαν δὲ ἐν ἑνὶ [5] μοναστηρίῳ μοναχοὶ καὶ μονάστριαι· μοιχεία γὰρ μεσολαβεῖ τὴν συνδιαίτησιν. Μὴ ἐχέτω μοναχὸς παῤῥησίαν πρὸς μονάστριαν, ἢ μονάστρια πρὸς μοναχὸν ἰδίᾳ προσομιλεῖν [7], μηδὲ κοιταζέσθω [8] μοναχὸς ἐν γυναικείῳ μοναστηρίῳ· μηδὲ συνεσθιέτω [9] μονάστρια κατὰ μόνας. Καὶ ὅτε τὰ ἀναγκαῖα τοῦ βίου παρὰ τοῦ ἀνδρῴου μέρους [10] πρὸς τὰς κανονικὰς ἀποκομίζονται, ἔξωθεν τῆς πύλης ταῦτα λαμβανέτω ἡ ἡγουμένη τοῦ γυναικείου [11] μοναστηρίου, μετὰ γραός τινος μοναστρίας· Εἰ δὲ συμβῇ, συγγενῆ [12] τινα ἐθέλειν [13] θεάσασθαι μοναχὸν [14], ἐπὶ παρουσίᾳ τῆς ἡγουμένης ταύτῃ [15] προ-

sive exeant, ea in monasterio maneant, ut fuit ipsorum professio, nisi is qui praeest, in culpa fuerit.

Haud amplius permitti fieri dupla monasteria et de huiusmodi monasteriis.

XX. A praesenti statuimus non fieri duplex monasterium, quoniam hoc fit multis scandalum et offensio. Si qui autem volunt cum cognatis mundo renunciare, et vitam sequi monasticam, viros quidem oportet in virorum monsateria discedere, foeminas autem ingredi in mulierum monasteria: hoc enim est Deo acceptum. Quae autem huc usque duplicia fuerunt, serventur secundum regulam sancti patris nostri Basilii, et secundum eius constitutionem, aio disponantur. In uno scilicet monasterio ne versentur monachi et monachae; adulterium enim conversationis interventu admittitur. Nec monachus licentiam habeat cum monacha, vel monacha cum monacho seorsum confabulandi, nec cubet monachus in foeminarum monasterio, nec monacha seorsum comedat. Et quando quae sunt vitae necessaria, a parte virorum ad regulares foeminas deferuntur, extra portam haec accipiat monasterii muliebris praefecta, cum aliqua anu monacha.

10) μεῖναι κἄν τε ἐξέλθοι valiic. vatic. 1, 3, 4, palatin. Balsam. T. Pedal. — 11) τοῦ ἐξελθεῖν αὐτόν, δηλονότι τοῦ προεστῶτος column.

Can. XX. 1) ἀπὸ τοῦ παρόντος κανόνος trapezunt. — 2) τὸν μονήρη βίον Bevareg. — 3) δέον ἀπιέναι εἰς ἀνδρεῖον μον. καὶ τὰς γυναῖκας vatic. 2, 3. palatin. barberin. Zonar. Balsam. Pedal. Mansi T. — 4) ἐπὶ τούτοις vat. 1. — 5) βασιλείας. Const. 33. — 6) δὲ om. Mansi, Balsam. T. — τῇ συνδιαιτήσει Mansi. — 7) προσομιλείτω vatic. 3, barberin. — 8) μὴ κοιταζέσθω barber. Ped. Mansi. — 9) μὴ συνεσθιέτω Balsam. — 10) τοῦ ἀνδρείου μέρους vatic. 3. — Mox ἔξωθεν τῆς ποίμνης T. — 11) τοῦ οἰκείου trapezunt. — 12) καὶ συγγενῆ vatic. 2, 3. mosquens. trapezunt. barberin. vallicell. Bevareg. T. N. R. Mansi. — 13) ἐθέλειν om. vat. 3 palat. θελήσει Mansi. — 14) θεάσασθαι ὁ μοναχὸς vatic. 1, 3, vallicell. palatin. T. Mansi. θέλῃ vatic. 2, barberin. Balsam. — ἐπὶ τῇ παρουσίᾳ barberin. — 15) ταύτης va-

σομιλείτω διὰ μικρῶν καὶ βραχέων λόγων, καὶ συντόμως [16] ἐξ αὐτῆς ὑπαναχωρείτω [17].

Κανὼν κα. Ὅτι οὐ δεῖ τοὺς μοναχοὺς καταλιμπάνειν τὰ οἰκεῖα μοναστήρια, καὶ ἐν ἑτέροις μεταβαίνειν.

Οὐ δεῖ [1] μοναχὸν ἢ μονάστριαν καταλιμπάνειν τὴν οἰκείαν μονὴν, καὶ ἐν ἑτέρᾳ [2] ἀπέρχεσθαι. Εἰ δὲ συμβῇ τοῦτο, ξενοδοχεῖσθαι αὐτὸν ἀναγκαῖον. Προλαμβάνεσθαι δὲ [3], ἄνευ γνώμης τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ, οὐ προσήκει.

Κανὼν κβ. Ὅτι δεῖ μετ' εὐχαριστίας καὶ πάσης φειδοῦς καὶ εὐλαβείας μοναχοὺς, εἰ συμβῇ, μετὰ γυναικῶν ἐσθίειν.

Θεῷ μὲν τὸ πᾶν ἀνατίθεσθαι, καὶ οὐ [1] τοῖς ἰδίοις θελήμασι δουλοῦσθαι [2], μέγα χρῆμα τυγχάνει. Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, ὁ θεῖος Ἀπόστολός φησι, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε [3]. Χριστὸς δὲ [4] ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐν τοῖς εὐαγγελίοις αὐτοῦ τὰς ἀρχὰς τῶν ἁμαρτημάτων ἐκκόπτειν προστέταχεν [5]. Οὐ γὰρ ἡ μοιχεία μόνον παρ' αὐτοῦ κολάζεται, ἀλλὰ καὶ ἡ κίνησις τοῦ λογισμοῦ πρὸς τὴν τῆς μοιχείας ἐγχείρησιν κατακέκριται, λέγοντος αὐτοῦ· Ὁ ἐμβλέψας γυναῖκα [6] πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι αὐτῆς [7], ἤδη ἐμοίχευσεν αὐτὴν ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ [8]. Ἔνθεν οὖν μαθητευθέντες, λογισμοὺς ὀφείλομεν καθαίρειν [9]. Εἰ γὰρ καὶ πάντα ἔξεστιν, ἀλλ' οὐ πάντα συμφέρει, ὡς [10] ἐξ ἀποστολικῆς φωνῆς διδασκόμεθα. Ἐπάναγκες οὖν ἐστι παντὶ ἀνδρὶ, διὰ τὸ ζῆν ἐσθίειν, καὶ οἷς μὲν βίος [11] ἐστὶ γάμου καὶ τέκνων καὶ λαϊκῆς διαθέσεως, ἀναμὶξ ἐσθίειν ἄν-

Si autem evoniat ut aliquam velit cognatam monachus aspicere, praesente praefecta, cum ea colloquatur exiguo et brevi sermone, et mox ab ea recedat.

Vetitum esse monachis relinquere propria monasteria et in alia transire.

XXI. Non oportet monachum vel monacham proprium relinquere monasterium, et ad aliud se conferre; si hoc autem contigerit, ipsum ut hospitem accipi est necessarium, sed eum recipi sine voluntate monasterii praefecti non convenit.

Quod oporteat cum gratiarum actione et in omni modestia et reverentia monachos, si casus dederit, cum mulieribus manducare.

XXII. Deo quidem universum dedicare, et non propriis voluntatibus servire, res magna est. « Sive enim comeditis, sive bibitis, inquit divinus Apostolus, omnia in Dei gloriam facite. » Christus autem Deus noster in suis evangeliis iussit peccatorum principia resecare. Non enim adulterium solum apud ipsum punitur, sed etiam cogitationis motus ad aggrediendum adulterium condemnatur, ipso dicente: « Qui aspexit mulierem ad concupiscendam ipsam, eam iam in corde suo adulteravit. » Unde nos quoque edocti, debemus cogitationes purgare. « Etsi enim omnia licent, non tamen omnia expediunt, » ut a voce apostolica docemur. Cuivis ergo homini necesse est comedere ut vivat; et quibus est vita quidem matrimonii, et liberorum, et laicae constitutionis, mixtim co-

tic. 3. — 16) καὶ συντόμως ad finem om. vatic. 3, A. monac. Pedal. T. — δι' ὀλίγων καὶ μικρῶν λόγων mosquens. — 17) ἀπαναχωρείτω vatic. 3, barberin. vallicell. N. R. ἐπαναχωρείτω Mansi.

Can. XXI. 1) Μὴ δεῖν vatic. 2, 3, T. vallic. monac. barberin. Balsam. Zonar. Mansi. — μὴ δεῖν μονάστριαν Ped. om. caeteris. — 2) εἰς ἑτέραν N. R. — 3) προσλαμβάνεσθαι barber. Balsam. Zonar. Mansi. T. Pedal. N. R.

Can. XXII. 1) καὶ μὴ τοῖς monac. — 2) δουλοῦσθαι om. vatic. 4. — 3) ποιεῖτε. 1 Cor. X, 31. — 4) Χριστὸς οὖν palatin. vatic. 4. monac. vallicell. Balsam. Zonar. Pedal. Mansi. T. N. R. — 5) προσταχθέν vatic. 3. — 6) γυναικὶ vatic. 4, monac. vallicell. barberin. A. — 7) αὐτὴν palatin. — 8) αὐτοῦ Matth. V, 28. — 9) καθαίρειν Rhalli, Pedal. Mansi in marg. emendat. — 10) γὰρ et ὡς om. Ped. 1 Cor. X, 23. — 11) καὶ τοῖς μὲν βίος palat.

δρας καὶ γυναῖκας [12], τῶν ἀδιαβλήτων ἐστὶ, μόνον [13] τῷ διδόντι τροφὴν τὴν εὐχαριστίαν προσάγοντας [14], μὴ μετά τινων [15] θυμελικῶν ἐπιτηδευμάτων, εἴτ' οὖν σατανικῶν [16] ᾀσμάτων, κιθαρῶν τε καὶ πορνικῶν λυγισμάτων [17], οἷς ἐπέρχεται ἡ προφητικὴ [18] ἀρὰ, οὑτωσὶ [19] λέγουσα· Οὐαὶ οἱ μετὰ κιθάρας καὶ ψαλτηρίου τὸν οἶνον πίνοντες [20], τὰ δὲ ἔργα Κυρίου οὐκ ἐμβλέπουσι, καὶ τὰ ἔργα [21] τῶν χειρῶν αὐτοῦ οὐ κατανοοῦσι [22]. Καὶ εἴ πού ποτε [23] εἶεν τοιοῦτοι ἐν τοῖς χριστιανοῖς, διορθούσθωσαν· εἰ δὲ μή γε, κρατείτωσαν [24] ἐπ' αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν κανονικῶς ἐκτεθέντα. Ὧι δὲ ὁ βίος ἐστὶν ἡσύχιος καὶ μονότροπος, ὁ συνταξάμενος [25] Κυρίῳ τῷ Θεῷ [26] ζυγὸν μονήρη ἆραι, καθήσεται κατὰ μόνας [27] καὶ σιωπήσει. Ἀλλὰ μὴν καὶ τοῖς ἱερατικὸν ἐκλεξαμένοις βίον, οὐδόλως ἔξεστι κατ' ἰδίαν γυναιξὶ συνεσθίειν, εἰ μή που [28] μετά τινων θεοφόβων [29] καὶ εὐλαβῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν [30], ἵνα καὶ αὐτὴ ἡ συνεστίασις πρὸς κατόρθωσιν πνευματικὴν ἀπάγῃ· καὶ ἐπὶ συγγενῶν δὲ τὸ αὐτὸ ποιείσθω [31]. Εἰ δὲ καὶ αὖθις ἐν ὁδοιπορίᾳ συμβῇ τὰ τῆς ἀναγκαίας χρείας μὴ ἐπιφέρεσθαι μοναχὸν ἢ ἱερατικὸν [32] ἄνδρα, καὶ διὰ τὸ ἀναγκαῖον καταλῦσαι βούλεται, εἴτε ἐν πανδοχείῳ, ἢ ἐν οἴκῳ [33] τινὸς, ἄδειαν ἔχειν αὐτὸν τοῦτο ποιεῖν, ὡς τῆς χρείας κατεπειγούσης, μόνον μετ' εὐλαβείας [34].

medere viros et mulieres, est ab omni reprehensione alienum, si modo ei qui dat nutrimentum, gratias agant, non cum scenicis quibusdam studiis, sive satanicis canticis, et citharoedicis ac meretriciis vocibus, quae prophetica execratio sic persequitur, dicens: « Vae qui cum cithara et psalterio vinum bibunt, Domini autem opera non respiciunt, et opera manuum eius non considerant. » Et sicubi tales fuerint inter Christianos, corrigantur; sin minus, adversus eos robur suum obtineant, quae ab iis qui nos praecesserunt, canonice tradita sunt. Cui autem quieta est vita et solitaria, qui Domino Deo iugum monasticum tollere promiserit, sedebit in solitudine et tacebit. Neque iis etiam qui vitam sacerdotalem elegerint, licet omnino seorsum cum mulieribus comedere, nisi utique cum divinis et religiosis viris ac mulieribus, ut ipsum etiam convivium ad spiritalem correctionem adducat. Porro id ipsum etiam in cognatis fiat. Si autem rursus contingat in itinere, ut quae sunt ad usum necessaria, non afferat monachus vel sacerdos, et propter necessitatem velit sive in publico diversorio, sive in alicuius domo divertere, ei liceat hoc facere, utpote urgente necessitate, tantum cum integra modestia.

— 12) ἄνδρας τε καὶ γυναῖκας vatic. 4. — 13) μόνῳ τῷ διδόντι barberin. — 14) προσαγόντων Pedal. N. R. — 15) μὴ διά τινων column. barber. vatic. 3, 4, vallic. Balsam. Zonar. T. A. Pedal. — 16) ἤγουν σατανικῶν vatic. 3. Zonar. Balsam. — 17) λυγισμάτων vallicell. Mansi. — 18) ἐπέρχεται προφητικὴ Mansi et palatin. — ἐπεισέρχεται A. — 19) οὕτως ἡ λέγουσα T. Balsamon. Bever. N. R. οὕτως εἰ palat. Ped. — 20) πίνουσι vatic. 2. — 21) εἰς τὰ ἔργα vatic. 4. — 22) κατανοοῦσι. Is. V, 12. — 23) εἴ ποτε palatio. vatic. 4, barberin. A. εἴποτε Pedal. — 24) κρατείτω Ped. N. R. Mox ἐκτεθέντα palatio. vatic. 4. vallicell. barberin. A. — 25) εἰς δὲ vulgo. — ὡς συνταξαμένοις column. N. R. ᾧ δὲ ὁ βίος . . . ὡς συνταξάμενος trapezunt. — 26) τῷ Θεῷ ἡμῶν column. — 27) καθίσεται vulgo — καὶ κατὰ μ. T. Balsam. Om. Zonar. — σιωπήσῃ T. Balsam. — καθίσαι τε καὶ σιωπῆσαι Mansi. Correxi ex Thren. III, 27. — 28) εἴπω barber. — 29) θεοφόρων Ped. Bever. Balsam. Zonar. T. — 30) ἢ καὶ γυναικῶν column. — 31) ποιείτωσαν column. ποιείτω T. Ped. Rhalli. — εἰ δὲ αὖθις Ped. — 32) ἢ καὶ ἱερατικὸν palatin. barber. Zonar. Balsam. Ped. T. — 33) ἢ καὶ ἐν οἴκῳ vatic. 2, 3, palatin. barber. mosquens. Balsam. Zonar. Mansi, Ped. T. — 34) μόνον μετ' εὐλαβείας om. vatic. 2, 3, 4, palat. vallic. Balsam. Zonar. Pedal. N. R. Et tantum in marg. Mansi retinuit: μόνον ἔστω μ. ε. Ib. mosquens. scribit μόνον εἶναι μ. ε.

ANNOTATIONES.

Ee pauciora de superioribus canonibus verba hic faciam, quod alius locus erit, ubi de sancto Tarasio sermo habebitur, nonnullas VII synodi scripturas investigandi, et aliquam fortasse lucem spargendi in varia celeberrimi coetus monumenta. Quibus sane omnibus praeeminet decretum de cultu sacrarum imaginum, iam toties et tam prolixe ab innumeris qui ultro citroque idem aut vindicarunt aut oppugnarunt, ventilatum, ut dignitati rei simul et huius operis brevitati consulere melius haud existimaverim, quam primam in lucem nova sancti Nicephori verba proferendo, quibus ille egregie, ut solet, et nervose Iconomachos veteres subvertit et recentiores. Ex multis quae a longo iam tempore in schedis meis eimium sepulta iacent, quae primum ad manum occurruet ea dabo, ex praegrandi quadam pseudo-concilii haeretici confutatione, hactenus anecdota. Hic vero ut ultimo praelio defungeretur, campo restitutus, acieque redintegrata, dux ille triumphalis, re et nomine victor, omnibus nervis nititur, omnia tela intorquet, quibus tandem et illud ipsum decretum cum omnium recipiatur plausu, et contraria derideatur sententia et explodatur. Inquit igitur:

Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀλλοτρίων τοιαῦτα καὶ οὕτως ἔχοντα. Τὰ δὲ ἡμέτερα ὁποῖα; λείπεται γὰρ μικρὰ περὶ τούτων νῦν διαλαβεῖν. Ἡ γὰρ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ καὶ θεόλεκτος [1]) σύνοδος ἡ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, οὐχ οὕτω διατέθειται πάθεν, ἀλλὰ κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσι, τοῖς ἱερουργοῖς τῶν τοῦ Θεοῦ μυστηρίων δι' ἀκριβείας ἁπάσης ἑπομένη (ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν [1]), τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἅτε τῆς αὐτῆς ἐκείνοις ἠξιωμένη χάριτος, καὶ τῷ αὐτῷ ἐνηργουμένη Πνεύματι), πάντα στέργει καὶ πάντα ἀσπασίως καὶ ὡς οἰκεῖα ἀποδέχεται καὶ περιέπει τὰ παρ' αὐτοῖς κηρυχθέντα καὶ ἐκτεθέντα· καὶ ὥσπερ τῷ τόπῳ, οὕτω δὴ καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τοῖς δόγμασι, τῇ πρωτίστῃ ἡ ὑστάτη κεκοινώνηκε, τῷ αὐτῷ κανόνι καὶ ὑποδείγματι χρησαμένη, ἵνα ἔνθα ἡ ἀπαρχὴ τῶν ἱερῶν ἡμῶν τέθηλε δογμάτων, ἐνταῦθα καὶ τὸ πέρας καὶ τὸ οἱονεὶ ἐπισφράγισμα τῆς ἐνθέου ἡμῶν ὁμολογίας ἐπιτεθῇ· αὕτη γὰρ τὴν ἐπεισαχθεῖσαν καινοτομίαν παρὰ τῶν τῇ Χριστοῦ δόξῃ μεμαχημένων, καὶ τὸ ἀντίθεον [2]) καθελοῦσα καὶ πονηρὸν δόγμα, τὴν ἐξ ἀρχῆς καὶ ἀνέκαθεν τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ κεκρατηκυῖαν παράδοσιν ἐπεκύρωσε, τόν τε κόσμον καὶ τὴν εὐπρέπειαν αὐτῆς εὐσεβῶς ἔνειμε, καλῶς καὶ θεαρχέτως [3]) προσκυνεῖσθαι τὰ ἱερὰ τῆς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας σύμβολα, καθ' ἃ χριστιανοῖς ἔθος καὶ νόμος εὐσεβοῦσιν, ὁρισα-

« Et quae adversariorum est sententia, ista est et sic se habet. Nostra autem qualis est? Restat enim paucis nunc illam exponere. Sancta enim et universa et a Deo collecta synodus, quae Niceae iterum fuit, nedum ita unquam statuerit, immo ad omnia et in omnibus vestigia eorum qui ministraverunt Dei mysteria diligentissime premens, (ut verbo dicam, secuta sanctam Dei et catholicam et apostolicam Ecclesiam; siquidem haec synodus, eadem ac ipsi gratia donata est, eodemque animata Spiritu), ea omnia confirmare coepit, amplexaque cum merito amplexu et uti sibi propria excipit et deosculatur, quae ipsi praedicaveruet et statuerunt; et quemadmodum in eodem loco, ita eodem modo, iisdemque dogmatibus cum prima synodo nicaena novissima consentit, eodem usa canone, eodemque exemplo; ut ubi primitiae sacrorum fidei nostrae dogmatum effloruerunt, ibi quoque terminus et quasi subsignatio divinae nostrae confessioni imponeretur. Haec quippe synodus tum invectam novitatem ab hostibus christianae doctrinae, Deoque infensum et nefarium decretum subvertit, tum exertam ab initio et primitus receptam ieveteratamque catholicae ecclesiae sententiam

1) θεόλεκτος pro θεοσύλλεκτος dicitur. — 2) ἀντίθετον 2 codd. — 3) θεαρέστως fort.

μένη. Ἐπεὶ οὖν ὁ κατὰ τοὺς ἀνοσίους θεομάχους ὅρος ἐλήλεγκται καὶ διέῤῥιπται 1), τί τὸ κωλῦσον, ἢ τί τὸ ἐνστησόμενον καὶ ἡμᾶς ἀνθορίζομένους 2) εἰπεῖν; Ἐξ ὧν διὰ πλειόνων λόγων καὶ ἀποδείξεων παρίσταται, ὅτι τε τῶν ἱερῶν τοῦ Χριστοῦ εἰκόνων καὶ ἡ ποίησις εὔχρηστος καὶ ἡ προσκύνησις ἀναγκαία, καὶ ὀνησίφορος, καὶ δικαία μάλα, καὶ τιμητέα, καὶ τῇ ἐν λατρείᾳ καὶ ἀληθινῇ εἰς Θεὸν προσκυνήσει προτετιμένῃ γε ὑπαρχούσῃ καὶ αὐτὴ ἑπομένη καὶ ἀκολούθως τιμωμένη καὶ προσκυνουμένη κατὰ τὸν ἴδιον ὅρον καὶ λόγον· οὕτω δὲ καὶ περὶ τῶν σεμνῶν τῶν ἁγίων ὁμοιωμάτων κατὰ τὸν οἰκεῖον λόγον ἀναλόγως θεωρήσωμεν 3).

corroboravit, cultumque eiusdem et sacrum decus pie sanxit, definiens scilicet probe ut religiose coli sacra quae ad Servatoris nostri oeconomiam referuntur symbola, qualia consuetudo christianorum et lex fidelium servanda praecepit. Quum igitur scelesta impiorum hominum sententia confutata ut proscissa fuerit, quid vetat aut prohibet quominus et nos contrariam laturi sententiam loquamur? Quandoquidem multis hisce sermonibus et argumentis constat, et sanctas Christi imagines facere utile esse, et adorare necessarium ac proficuum, et aequum valde et honorificum, et quum iuxta debitum cultum et veram Dei adorationem, quae iure in primo loco habetur, ea quoque religio consentanea sit et rite adhibeatur, et suo colatur modo et termino; ita sane et nos de venerandis sanctorum imaginibus, servata cuiusque rei ratione respectuque habito, censeamus. »

Et idem, eo in loco, haud immemor constantissimi consilii, quo solet in ultima illa haeresi omnium praecedentium deprehendere colluviem, et ostendere omnem ab illa subverti christianam oeconomiam ex uno deficiente fidei momento, egregium illud de sanctissima Eucharistia testimonium pronunciat: Ἐλέγχονται δὲ κἀν ταῦθα ἀντίθετοι τῆς εὐαγγελικῆς ὑπάρχοντες παραδόσεως· Ὁ Κύριος γὰρ καὶ Θεὸς ἡμῶν κατὰ τὴν ἱερὰν νύκτα ἐκείνην, καθ᾽ ἣν ἔμελλε τοῖς σταυρωταῖς παραδίδοσθαι, θύων μυστικῶς καὶ κατὰ τὸ ἀπόῤῥητον ἑαυτόν, καὶ τοῖς ἀοιδίμοις μαθηταῖς ταῦτα παραδιδούς, οὐκ εἰκόνα σώματος καὶ αἵματος εἴρηκεν, ἀλλ᾽ αὐτόχρημα σώματος καὶ αἵματος μετέδωκεν, εἰπών· « Λάβετε, φάγετε, καὶ πίετε, » οὐκ εἰκόνα, ἀλλὰ « τοῦτό ἐστι τὸ σῶμά μου, καὶ τοῦτο τὸ αἷμά μου, τὸ ὑπὲρ ὑμῶν καὶ πολλῶν ἐγχυνόμενον. Hoc est: «Convincuntur autem exinde esse hostes evangelicae traditionis: Dominus enim ut Deus noster in sacrata nocte illa, qua se carnificibus crucifigendum traditurus erat, semet mystice et arcano modo immolans, ac beatis discipulis haec mysteria tradens, non imaginem corporis aut sanguinis dixit, sed plane ut proprie corpus ut sanguinem cum illis communicavit, dicens: «Sumite, manducate, et bibite,» non iam imaginem, verum « Hoc est corpus meum, et hic est sanguis meus, qui pro vobis et pro multis effundetur. »

Caeterum duo sunt, post solemnem fidei definitionem, quae in XXII canonibus nicaenis notanda in primis sunt, ea scilicet quae ad episcopos et monachos pertinent. Et bene erat, quod, superata demum et prostrata immani Iconomachorum ferocia, quam viam aperuit exemplumque dedit Muhamedanis, atque per sexaginta annos pene ad excidium rem omnem christianam adegit, Ecclesia, statim ut respirare illi concessum est, oculos mentemque in illud converteret, quod spes ultima, sed certa fuit, postremumque et summum renascentis orbis orientalis subsidium, divina nimirum hierarchia, in angelico monachorum campo renovata et in aevum permansura.

Et ut ab episcopis incipiamus, canone I et II iubentur sacris incumbere apostolorum et patrum regulis et doctrinis; ut qui inve-

1) διέῤῥιπται, egregie ut Plato Ep. VII, 343 d. — 2) ἀνθορισζομένους paris. — 3) θεωρήσωμεν cod. paris. f. 60, cod. coislin. f. 231.

nit spolia multa, sic divinos canones amplecti; nosse in primis totum psalterium et sacrum evangelium, tum etiam Apostolum, ut aiebant, et omnem scripturam, quae non perfunctorie quidem, sed penitus scrutarentur. Episcopum non a principibus, sed ab episcopis fieri praecipit canon III, prohibente IV ne quocumque lucro ordinatio sordeat, et V, ne simoniaca peste ulla inficiatur. Quae, uti caetera omnia, servari procuret synodus quotannis habenda, iuxta can. VI. Tum etiam templa sine martyrum exuviis haud consecranda ab episcopis esse, can. VII monet; octavus vero prohibet hypocrisin Iudaeorum, se christianos esse fingentium; nonus autem iubet iconomachiam a radicibus erui; canones denique X et XI de stabilitate personarum et rerum sacrarum, ducunt ad alteram regularum classem, quae de monachis et monialibus est.

Praemissa quidem nonnulla sunt tum in canone IV de exemptione quadam ab oneribus dioecesanis, tum in canone XI de bonis monasteriorum non dissipandis. Idemque canones XII et XIII confirmant, irritam esse scilicet quamlibet abbatis vel episcopi pactionem, quidquam in manus principum concedentis, ac restauranda esse monasteria quae solo aequari, contaminari aut in profana commutari diversoria accidit. Ecce autem nunc primum, nisi fallor, haud ignobile privilegium abbatibus, modo presbyteri sint, concedit canon XIV, lectoribus videlicet manus imponendi et in clericos per tonsuram cooptandi. Postquam obiter de clericis agit canon proxime sequens, ex c. XVI religiosae vestes ludibrio ab Iconomachis datae, a contemptu sub epitimiorum poena vindicantur; in c. XVII providetur, ad mentem concilii chalcedonensis, ne temere monasteria condantur; in XVIII, ne mulierum commercio laedantur aut episcoporum domus aut monachorum claustra; in XIX, ne auro aut pecuniis renovetur scelus Simonis, quod etiam in accessu ad monasticam paupertatem timendum erat; in XX, duplicia quae dicebantur monasteria prohibentur; in XXI, transitus frequentior ab uno ad alterum monasterium vetatur, et ultimo denique XXII canone optimae sanciatur regulae de modestia in conviviis, in itineribus, in xenodochiis ab omnibus, maxime a religiosis viris, servanda.

Si quid praeterea de littera horum canonum notaverim, crescere potius quam minui barbariem et stribliginem verborum, vix non concesserim. Insigne exemplum asperitatis est praefixum de fide decretum, unica fere periodo cumulatum et contortum. Cui tamen, ut obiter id moneam, aptius et elegantius struendae haud leviter codex noster vaticanus 8 inservierit, si ad eius fidem legerotur: *διανίστανται πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην καὶ ἐπιπόθησιν τοῦ . . . ἀπονέμειν . . καὶ ποιεῖσθαι, καθὼς κ. τ. ε.* Quid sibi velit clausula canonis 1, erit qui non assequatur, quantumvis Zonaras rem declarare studuerit. Suspicor hunc primum canonem esse latum quoddam prooemium ad caeteros, in quo visum est praeoccupandum esse simoniacae fraudis crimen, quod fusius postea, maxime vero in sancti Tarasii ad Adrianum epistola, exagitatur. Omnia denique subtilius consideranti importunum videbitur a canone III sperni consuetudinem in hisce canonibus frequentissime usurpatam, per modum scilicet optativum significandi poenam sub aliqua conditione impositam. Rectius enim scriberetur, id moris modo obtineat, sub initium canonis III: *εἴ τις ἐπίσκοπος . . . ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένοιτο*, in VI circa medium: *εἴ τις εὑρεθείη*, et in fine einsdem: *εἰ γὰρ τοῦτο ἐλεγχθείη*. Et alia fortasse similia desiderantur, quae tamen, silentibus membranis, quum in archetypo extitisse dicere non ausim, ea nullo iure restituere valeo.

III.

CONCILII CONSTANTINOPOLITANI I. ET II.

CANONES XVII.

CONCILII S. SOPHIAE

CANONES III.

I. Hic iam Photius adest; hic eius habemus et operam et fraudes apertissimas, ut me pene pigeat cuncta ad alium non removisse locum. Erit enim ubi vaferrimus homo prodire iubebitur; et meum erit vel reluctantis munus ingratum, mendacia detegendi, exuendi personam, et universam prodigiosae scenae machinam subvertendi. Nihil igitur a me Graeci obtinent, dum, vestigiis eorum insistere coactus, ea quae male nicaenis solent assuere, noluerim iusta manu discerpere; dum, quae ἀσύστατα congesserunt sub absurdis nominibus, sane levi brachio disiicienda, stare et contineri permiserim; dum, quae falsa et spuria esse convincuntur ab aequali Anastasio, qui in eorum foro et palaestra versabatur, stylo meo notare transverso et meo iure explodere distulerim. Suum, ut dixi, cuique tempus erit; suum Photio vapulaturo iudicium; ubi, causa maturius librata, commodius dicetur quam ob rem, repudiata synodo octava, fictitium quoddam conciliabulum, semel et iterum coactum ac dissolutum, nunc in templo SS. Apostolorum, nunc in altero S. Sophiae, habitum, varium evaserit et multiplex, tam Graecis quam Latinis ambiguum. Nam alia sunt apud hos acta, alia apud illos; his quidem aut XIII aut XVII canones, illis vero XXVII, iam saeculo IX, Anastasio interprete fidissimo, Latio donati, ut mirum sane videatur nullum ex tribus sophianis fuisse in Nomocanonem insertum, sive a Photio qui eos potuit liberioribus curis sculpere, sive ab aliis qui post eum tot aliena in eamdem syllogen auctam invexerunt. Id quoque velim sedulo notetur, utriusque concilii XX canones simul deesse ad unum omnes sive apud Simeonem Logothetam, sive in vetere compendio Aristeniano. Posterius quidem facile intelligitur, si epitomator, uti opinari lubet, Photio fuerit vetustior. Prius vero argumento est, uno post Photium saeculo, iam canones fuisse aut penitus obsoletos, aut nullius auctoritatis.

II. Quos tamen multo usu postea tritos fuisse et late circumlatos satis superque ostendit et ampla quae superest, copia exemplarium mss. quanquam haud ita frequentes sint codices, qui integros actus simul et canones continent; eos certe singulari diligentia esse versandos, palam est. Et praeter vaticanos quorum prolixam et accuratam recensionem suo loco faciendam esse, quoad ego valuero, libenter polliceor, alios suadeo investigandos, quorum ego aut copiam non habui, aut vix inter ambulandum quaedam folia manu citata versare permissus sum. Sint exempli gratia nonnulli quos memorare iuvat, excussis multorum itinerum schedis et sarcinis:

S. Marci Naniss. CXXX, de synodo in qua Photius restituitur dissertatio apologetica.
— CLXVII F. 95 synodus VIII.
— cl. II cod. 8, adversus eamdem synodum Ioannes Beccus.
— cl. II. cod. 13, concilii quod Photium restituit acta ex codd. vaticanis.

Ambrosian. Q. 76 *super.* epistola Photii encyclica.
— C. 259 *infer.* eadem, f. 49.
— C. 256 *infer.* concilium photianum. f. 173.
Scorialens. V. II, 7, decreta.
— X, 1. 5. concilium photianum.
— X, XII, 13 idem.
Regin. coll. oxon. 189 collectanea e synodicis Photii scriptis.
Monac. 27, de Spiritu sancto et synodo photiana.
Vindobon. 184, concilium photianum.
Berolin. 4° 29, concilium VIII, scriptum a. 1568.
Vratislaviensis, f. 121, saec. XV, in bibliotheca Rhedigeriana S. Catharinae.

III. Canonum prima editio mihi erit ingolstadiensis, quam a. 1604 Matthaeus Rader S. I. procuravit 1). Acta vero conciliabuli plena et integra primus edidit Anthimus typis remnitzianis, a. 1705, in eo quem vocavit τόμον χαρᾶς 2). Paulo post Harduinus eadem inseruit in conciliorum tom. (VI p. 214-343), ex codice vaticano quem, ad eiusdem usum, Clemens pp. IX. transcribi et mitti iussit. Latine tantum canones extant apud Lupum, Catalanum, Espencium, nec nisi graece in caeteris Brunsii, Nicodemi. Spiridionis Meliae, Rhalli eclogis, iam memoratis; graece et latine iterum apud Balsamonem, Zonaram, Beveregium; graece, slavice, et rumenice, in publicis veterum ac recentiorum Slavorum et Valachorum nomocanonibus. Nemo de hisce conciliis aptius disseruit et uberius quam Allatius 3) primum, deinde Assemanus 4), quibus praesto erant nunquam negligendi codices vaticani, quorum ope spero fore ut, etiam post clarissimos viros, haud poenitenda mihi remaneat mantissa, quam aliis et proximis reservari paginis nemo gravabitur.

IV. Hic vero canones tantum daturus, innumeras codicum varietates non potui colligere, excutere, inter se conferre, quin apertissime viderem aut plurimas, aut saltem duas esse scripturas longe diversas. Satis erit oculum vel citatum coniicere in singularem illum codicem coislinianum qui suo tramite tam obstinate pergit, ut ne uno quidem gradu ab editis non discedat. Quibus si addideris quae ipsi Byzantini in suum Pedalion audacter inseruerunt, et quae in appendice subiicimus ex eodem coisliniano et alio basiliano, persuasum tibi fortasse erit, aut ipsum Photium iterum iterumque telam male assutam texuisse, aut alios post eum multa cum libertate lolia ventilasse photiana.

1) *Procuravit* cf. Fabricii Bibl. gr. t. VIII p. 34.

2) Χαρᾶς. Rarissimi huius libri plenus titulus ne displiceat. Τόμος χαρᾶς ἐν ᾧ περιέχονται αἱ ἐπιστολαὶ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ὀγδόη σύνοδος, σημειώσεις τινὲς εἰς ταύτην τὴν ἁγίαν σύνοδον, τὰ ἀντιῤῥητικὰ κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάππα τῆς Ῥώμης Νικολάου ἰατροφιλοσόφου, λόγος Μελετίου Ἀλεξανδρείας κατὰ τῆς ἀρχῆς τοῦ Πάππα, διάλογος Ἱερομνήμονος μοναχοῦ μετά τινος ἑτέρου μοναχοῦ κατὰ λατίνων, τυπωθεὶς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Ῥημνικοῦ, ἡγεμονεύοντος τοῦ εὐσεβεστάτου, ἐκλαμπροτάτου καὶ ὑψηλοτάτου αὐθέντου καὶ ἡγέμονος πάσης Οὐγκροβλαχίας κυρ. κυρ. Ἰωάνν. Κωνσταντίνου Μπασσαράμπα Βοεβόδα, διὰ ἐξόδου καὶ ἐπιμελείας τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγιωτ. πατριάρχου Ἱεροσολύμων καὶ πάσης Παλαιστίνης κυρ. κυρ. Δοσιθέου, παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ λογιωτάτου ἐπισκόπου Ῥημνικοῦ κυρ. Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας, ἐν ἔτει αψέ.

3) *Allatius.* De VIII Synodo Photiana Rom. 1662.— Cf. I. H. Hottinger . . . Convictus. Romae 1661.

4) *Assemanus.* In Biblioth. Iur. or. t. 1. p. 131-326.

1.

ΚΑΝΟΝΕΣ ἐκτεθέντες παρὰ τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτης καὶ δευτέρας συνόδου, τῆς συστάσης ἐν τῷ πανσέπτῳ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων Ἀποστόλων.

CANONES editi a sancta et magna constantinopolitana prima et secunda synodo, quae congregata est in venerabili templo sanctorum et benedictorum Apostolorum.

Κανὼν α'. Πρᾶγμα σεμνὸν οὕτω καὶ τίμιον καὶ τοῖς μακαρίοις καὶ ὁσίοις πατράσιν ἡμῶν πάλαι καλῶς ἐπινοηθὲν, ἡ τῶν μοναστηρίων οἰκοδομὴ [1], κακῶς ὁρᾶται πραττόμενον σήμερον. Τινὲς γὰρ ὄνομα [2] μοναστηρίου ταῖς οἰκείαις περιουσίαις καὶ ὑπάρξεσι περιθέμενοι, καὶ Θεῷ καθαγιάζειν ταύτας ἐπαγγελλόμενοι [3], κυρίους τε τῶν ἀφιερωθέντων ἑαυτοὺς ἀναγράφουσι, καὶ μόνῃ τῇ προσηγορίᾳ [4] τὸ θεῖον ἀφοσιοῦν ἐκμηχανᾶσθαι διεγνώκασι. Τὴν αὐτὴν γὰρ ἐξουσίαν καὶ μετὰ τὴν ἀφιέρωσιν οὐκ ἐρυθριῶσι σφετερίζεσθαι, ἥνπερ ἔχειν οὐκ ἐκωλύοντο πρότερον· καὶ τοσαύτη καπηλεία προσετρίβη τῷ πράγματι, ὥστε πολλὰ τῶν ἀφιερωθέντων [5] παρ' αὐτῶν γε τῶν ἀφιερωσάντων καθορᾶται [6] πιπρασκόμενα, θάμβος ὁμοῦ καὶ μῖσος τοῖς ὁρῶσι παρεχόμενα [7]. Καὶ οὐ μόνον οὐκ ἔστιν αὐτοῖς μεταμέλεια, ἐφ' οἷς τῶν ἅπαξ ἀνατεθειμένων [8] Θεῷ τὴν ἐξουσίαν ἑαυτοῖς ἐπιτρέπουσιν, ἀλλὰ καὶ ἑτέροις ταύτην ἀδεῶς παραπέμπουσιν. Ὥρισεν οὖν διὰ ταῦτα ἡ ἁγία σύνοδος, μηδενὶ [9] ἐξεῖναι μοναστήριον οἰκοδομεῖν, ἄνευ τῆς τοῦ ἐπισκόπου γνώμης καὶ βουλῆς. Ἐκείνου δὲ συνειδότος καὶ ἐπι-

1. Res adeo veneranda et honorabilis, et a beatis et sanctis patribus nostris iam olim pulchre excogitata, monasteriorum aedificatio, hodie male geritur. Nonnulli enim suis copiis et facultatibus nomen monasterii imponentes, et eas Deo sanctificare profitentes, se eorum quae sunt consecrata dominos esse inscribunt, et sola appellatione Deo dedicare machinari decreverunt. Eamdem enim potestatem etiam post consecrationem sibi usurpare non erubescunt, quam prius habere non vetabantur; et tanta rei cauponatio adhibita est, ut multa eorum quae sunt consecrata, ab iis ipsis qui consecrarunt, vendita cernantur, et admirationem et odium iis qui ea vident, afferentia. Et tantum abest ut ullam agant poenitentiam ob id quod eorum quae Deo dedicata sunt, sibi potestatem attribuant, ut etiam eam ad alios sine metu transmittant. Propterea ergo sancta definiit synodus, ut nemini liceat monasterium aedificare absque episcopi

Titulus idem est in vatic. 1 (827), 2 (2060), in palat. 376, et plerisque edd. libris. In Pedalio brevius: οἱ ιζ' κανόνες τῆς ἐν τῷ ναῷ ἁγίων ἀποστόλων συστάσης συνόδου, τῆς λεγομένης α' καὶ β'. In Nomocanone russ. aeque deletur τῆς μεγάλης et καὶ πανευφήμων, et utraque synodus omnino ab oecumenicis disiuncta, ad calcem conciliorum minorum relicitur.

Can. I. 1) Ἀνοικοδομὴ vatic. 2. barb. — 2) ὄνομά τε vatic. 3. (vatic. 2075, olim Basilian. 114). — 3) καὶ Θεῷ usque ad ἐπαγγελλόμενοι om. vatic. 2. — καθιερωθέντων Pedal. — 4) ἐπιγράφουσι barberin. — μόνης τῆς προσηγορίας vatic. 3. — 5) ἀφιερωσάντων vatic. 2. — 6) ὁρᾶται trapez. ὁρᾶσθαι Bevereg. — 7) θάμβος usque ad παρεχόμενα om. vulg. Balsam. Zonar. ὁμοῦ del. Bever. Pedal. N R. — 8) ἀνατιθεμένων ibid. — 9) μη-

τρέποντος, καὶ τὴν ὀφειλομένην ἐπιτελοῦντος εὐχὴν, ὡς τοῖς [10] πάλαι θεοφιλῶς νενομοθέτηται, οἰκοδομεῖσθαι μὲν τὸ μοναστήριον, πάντα δὲ τὰ ἐν αὐτῷ προσήκοντα [11], σὺν αὐτῷ ἐκείνῳ, βρεβίῳ ἐγκαταγράφεσθαι, καὶ τοῖς ἐπισκοπικοῖς ἀρχείοις [12] ἐναποτίθεσθαι, μηδαμῶς ἄδειαν ἔχοντος τοῦ ἀφιεροῦντος, παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, ἑαυτὸν ἡγούμενον ἢ ἀνθ' ἑαυτοῦ [13] ἕτερον καθιστᾶν. Εἰ γὰρ ἅπερ τις ἀνθρώπῳ χαρίζεται, τούτων οὐκέτι κύριος εἶναι δύναται, πῶς ἅπερ τις Θεῷ καθαγιάζει καὶ ἀνατίθησι [14], τούτων ὑφαρπάζειν τὴν κυριότητα παραχωρηθήσεται;

Κανὼν β'. Ἐπειδή τινες τὸν μονήρη βίον ὑποδύεσθαι σχηματίζονται [1], οὐχ ἵνα Θεῷ καθαρῶς δουλεύσωσιν, ἀλλ' ἵνα τῇ σεμνότητι τοῦ σχήματος δόξαν εὐλαβείας προσλάβωσι, καὶ τῶν οἰκείων ἐντεῦθεν [2] ἡδονῶν ἄφθονον εὑρήσωσι τὴν ἀπόλαυσιν (τῶν τριχῶν γὰρ μόνων τὴν ἀποβολὴν [3] ποιούμενοι, ἐν τοῖς οἰκείοις οἴκοις παρεδρεύουσι [4], μηδεμίαν τῶν μοναχῶν ἀποπληροῦντες ἀκολουθίαν [5] ἢ κατάστασιν)· ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, μηδένα τῶν ἁπάντων [6] τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἀξιοῦν, ἄνευ παρουσίας τοῦ ὀφείλοντος αὐτὸν εἰς ὑποταγὴν ἀναδέχεσθαι [7], καὶ τὴν ἐπ' αὐτῷ ἡγεμονίαν καὶ τῆς ψυχικῆς αὐτοῦ σωτηρίας τὴν πρόνοιαν ἐπαγγέλλεσθαι, ἀνδρὸς ὄντος δηλονότι θεοφιλοῦς, καὶ μονῆς προεστηκότος, καὶ ἱκανοῦ σώζειν ψυχὴν ἀρτίως τῷ Θεῷ [8] προσαγομένην. Εἰ δέ τις

sententia et consilio. Illo autem sciente, et permittente, et eam quam debet, orationem peragente, ut ab antiqnis pie ac religiose cautum est, monasterium qnidem aedificetur, omnia autem quae ad ipsum pertinent, cum illo ipso, in brevi inscribantur, et in episcopalibus archivis reponantur, nullo modo potestatem habente eo qni consecrat, invito episcopo, se ipsum praefectum, vel pro se alium constituere. Si enim eorum quae quis homini largitur, dominus amplius esse non potest, quomodo eorum quae quis Deo sanctificat et dedicat, sibi dominium arripere sinetur?

II. Quoniam nonnulli se vitam monasticam subire prae se ferunt, non ut Deo pure serviant, sed ut propter habitus honestatem, pietatis opinionem consequantur, et ea ratione propriis voluptatibus uberius fruantur (solorum enim pilorum iactura facta, propriis domibus assident, nullam monachorum fixam regolam vel constitutionem implentes); statuit sancta synodus, ne ullus ex omnibus monastico habitu dignus censeatur, sine praesentia eius qui illum debet ad obedientiam suscipere, et se principatum in illum obtenturum, et eius animae salutis curam gesturum profiteri, qui scilicet est vir pius, et praeest monasterio, et est idoneus ad servandam animam quae

ἐξεῖναι ib.—10) ὥστε τοῖς vatic. 3.—11) μετὰ πάντων δὲ τῶν αὐτῷ προσηκόντων vatic. 1, 2. 3, palat. barberin. trapez. Petrob. Balsam. Zonar. Ped.—12) ἐπισκοπικοῖς χαρτίοις vatic. 1.— 13) ἀντ' αὐτοῦ Balsam. ἀνθ' αὐτοῦ Pedal.—14) ἀνατίθεται vatic. 3.

Can. II. 1) σχηματιζόμενοι coislin. 363 f. 42.— χρηματίζονται vatic. 3.—2) καὶ τῶν ἐνταῦθα ἡδονῶν coislin.—ἀφθόνως palatio.—εὕρωσι coislin.—3) μόνον ἀποβολὴν vatic. 3, palat. Zonar. Balsam. N. R. μόνων τὴν ἀπ. Bever.— καὶ τῶν τριχῶν Ped. N. R. καὶ μόνων Pedal.—ἰδίοις οἴκοις vatic. 3. palat.—τὴν ἀποχώρησιν ib.—4) ἀθηνάζουν coislin. in marg.— 5) ἀποπλ. πολιτείαν coisl.—6) μηδένα τῶν πάντων Balsam. Zonar. Ped. N. R. — μηδένα τὸν τοῦ μοναχ. σχ. ἀξιοῦσθαι coislin.— 7) ἀναδέχεσθαι καὶ τὴν Ped. ἀναδέξασθαι ἀνδρὸς θεοφιλοῦς καὶ σεμνῆς προεστῶτος καὶ τὴν τῆς ψυχῆς αὐτοῦ σωτηρίαν καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ ἡγεμονείας (sic) τὴν προνοίαν ἐπαγγέλλεσθαι ἀνδρὸς ἱκανοῦ σώζειν ψυχὴν ἀρτίως Χριστῷ προσαγομένην coislin. integerrime rescriptus — 8) Χριστῷ vatic. 2, 3. Balsamon. Pe-

φωραθείη ἀποκουρεύων τινὰ χωρὶς παρουσίας τοῦ εἰς ὑποταγὴν αὐτὸν ὀφείλοντος ἀναλαμβάνειν ἡγουμένου [9], τοῦτον μὲν καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι, ὡς ἀπειθοῦντα τοῖς κανόσι, καὶ τὴν μοναδικὴν [10] εὐταξίαν διαλύοντα· τὸν δὲ παραλόγως καὶ ἀτάκτως ἀποκουρευθέντα, ἐν ὑποταγῇ καὶ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἂν [11] ὁ κατὰ τόπον ἐπίσκοπος δοκιμάσῃ, παραδίδοσθαι. Αἱ γὰρ ἄκριτοι καὶ ἐπισφαλεῖς ἀποκουραὶ καὶ τὸ μοναχικὸν σχῆμα ἠτίμωσαν, καὶ τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα βλασφημεῖσθαι πεποιήκασιν [12].

Κανὼν γ'. Καὶ τοῦτο κακῶς πραττόμενον, κατὰ πολὺ δὲ χεῖρον παροράσει καὶ ἀμελείᾳ παραπεμπόμενον τυχεῖν ἐκρίθη διορθώσεως· Εἴ τις οὖν μονῆς [1] προϊστάμενος, τοὺς ὑπ' αὐτὸν [2] τεταγμένους μοναχοὺς [3] ἀποδιδράσκοντας, οὐ μετὰ πολλῆς τῆς ἐπιμελείας ἀναζητοίη [4], ἢ ἐφευρίσκων οὐκ ἀναλαμβάνοιτο [5], καὶ τῇ προσηκούσῃ καὶ καταλλήλῳ [6] τοῦ πταίσματος ἰατρείᾳ τὸ νενοσηκὸς ἀνακτᾶσθαι καὶ ἐπιῤῥωννύειν ἀγωνίζοιτο, τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος ἀφορισμῷ ὑποκεῖσθαι. Εἰ γὰρ [7] ὁ ζώων ἀλόγων τὴν προστασίαν ἐγχειριζόμενος, καὶ τοῦ ποιμνίου καταμελῶν, οὐκ ἀτιμώρητος καταλιμπάνεται, ὁ τῶν τοῦ Χριστοῦ [8] θρεμμάτων τὴν ποιμαντικὴν ἀρχὴν [9] καταπιστευθεὶς, καὶ ῥᾳστώνῃ [10] καὶ ῥαθυμίᾳ τὴν αὐτῶν σωτηρίαν ἀπεμπολῶν, πῶς οὐ δίκας [11] τοῦ τολμήματος εἰσπραχθήσεται [12];

Christo offertur. Si quis autem deprehensus fuerit aliquem tondens sine praesentia eius praefecti qui ipsum debet ad obedientiam suscipere, ille quidem depositioni subiiciatur, ut qui canonibus non pareat, et monasticum ordinem bene compositum dissolvat; qui vero inordinate et praeter rationem tonsus est, in subiectionem et monasterium, in quo illius loci episcopus melius esse duxerit, tradatur. Citra iudicium enim factae et temerariae ac praecipites tonsurae, monasticum quoque habitum ignominia affecerunt, et ut Christi nomen blasphemiis appeteretur, effecerunt.

III. Id quoque quod male fit, et multo peius despicatui et negligentiae mandatur, correctione dignum esse iudicatum est. Si quis ergo qui praeest monasterio, eos qui ei subiecti sunt monachos non cum multa diligentia requirat, vel inveniens non recipiat, et conveniente lapsuique congruente medicina id quod morbo affectum est, non recuperat, et confirmare contendit, statuit sancta synodus eum segregationi subiici. Si enim, cui animalium ratione carentium praefectura credita est, et gregem negligit, id non impune aufert, is cuius fidei Christi pecoris pastorale imperium commissum est, et socordia ac negligentia eorum salutem vaenumdat, quidni audacis eius incoepti poenae ab eo exigentur?

dat. Zonar.—9) χωρὶς τοῦ ἡγουμένου barber. caeteris om.—10) τὴν μοναχικὴν vat. 1, coislin. barber. Zon. N. R. Ped.—καταλύοντα Ped.—11) ἐν ᾧ ἂν om. coislin. —κατὰ τὸν τόπον Balsam. Zonar.—παραδιδόσθω coisl. —12) πεποίηκαν ib.

Can. III. 1) ἵνα εἴ τις columno. vatic. 2, 3. palatin. Balsam. Zonar. Ped. N. R. — Coislin. incipit ex abrupto: Διὰ τοῦτο οὖν ἐκρίθη δι' ὀρθώσεως, ἵνα εἴ τις. — 2) ὑπ' αὐτῷ barberin. vatic. 2,3, palatin.—3) μοναχοὺς coisl. om.—4) ἀναζητεῖν id.—ἐπιζητοίη vat. 2, 3, palatin. Zonar. Balsam. ἀναζητείη Rhalli aliquo typorum errore. — 5) ἀναλαμβάνειν coislin. — 6) καὶ καταλλήλῳ id. om.—τὸ νενοσηκὸς id. om.—7) ὁ γὰρ τοῦ ποιμνίου καταμελῶν id. caeteris non interpositis. ἀλόγων προστας. Ped. — 8) ὁ et τοῦ om. Balsam. Zonar. — 9) τὴν ποίμνην καταπιστευθεὶς Coislin. — 10) καὶ ῥᾳστώνῃ id. om. — 11) πόσας δίκας id. — 12) inde Pedalion et N. R. addunt: ἀπεσθὼν δὲ ὁ ἀναχωρούμενος μοναχὸς πρὸς τοῦ ἐπισκόπου ἀφορισθήσεται, quae in nullo codice occurrunt.

Κανὼν δ'. Πολυτρόπως [1] ὁ πονηρὸς τοῦ μοναχικοῦ σχήματος τὸ σεβάσμιον ἐπονείδιστον θεῖναι κατηγωνίσατο [2], καὶ πολλὴν εὗρεν εἰς τοῦτο συνδρομὴν, τῆς προκατασχούσης [3] αἱρέσεως τὸν καιρόν. Τὰς γὰρ [4] ἰδίας μονὰς τῇ ἀνάγκῃ τῆς αἱρέσεως οἱ μονάζοντες καταλιμπάνοντες, οἱ μὲν εἰς ἑτέρας, οἱ δὲ [5] εἰς κοσμικῶν ἀνδρῶν μετέπιπτον καταγώγια. Ἀλλὰ γὰρ ὅπερ αὐτοὺς [6] δι' εὐσέβειαν τότε πραττόμενον μακαριστοὺς ἀπέφαινεν, εἰς ἔθος ἄλογον μεταπεσὸν, καταγελάστους παρίστησι. Πανταχοῦ γὰρ νῦν [7] τῆς εὐσεβείας ἐξηπλωμένης, καὶ σκανδάλων τῆς ἐκκλησίας ἀπηλλαγμένης, ἔτι τινὲς τῶν οἰκείων μοναστηρίων ἀποφοιτῶντες, καὶ καθάπερ τι ῥεῦμα δυσκάθεκτον ὧδε κἀκεῖσε μεταγγιζόμενοί τε καὶ μεταῤῥέοντες, πολλῆς μὲν πληροῦσι τῆς ἀκοσμίας [8] τὰ μοναστήρια, πολλὴν δὲ τὴν ἀταξίαν ἑαυτοῖς συνεισκομίζουσι [9], καὶ τῆς ὑποταγῆς τὸ σεμνὸν διασπῶσί τε καὶ καταλυμαίνονται. Ἀλλὰ τούτων τὸ ἄστατον τῆς ὁρμῆς καὶ ἀνυπότακτον ἡ ἁγία σύνοδος ἀνακόπτουσα, ὥρισεν, ἵνα εἴ τις [10] μοναχὸς, τῆς ἰδίας ἀποδράσας μονῆς, εἰς ἕτερον μεταπέσῃ [11] μοναστήριον, ἢ εἰς κοσμικὸν εἰσκωμάσῃ καταγώγιον, αὐτός τε καὶ ὁ τοῦτον ὑποδεξάμενος [12] ἀφωρισμένος εἴη, ἕως ἂν ὁ ἀποφυγὼν [13] ἐπανέλθῃ, ἐξ ἧς κακῶς ἐξέπεσε μονῆς. Εἰ μέντοι γε ὁ ἐπίσκοπός τινας τῶν μοναχῶν ἐπὶ εὐλαβείᾳ καὶ βίου σεμνότητι μαρτυρουμένους, εἰς ἕτερον μοναστήριον ἐπὶ καταστάσει τῆς μονῆς

IV. Multis modis Malignus monasticum venerabilem habitum probrosum efficere contendit, et magnum ad eam rem auxilium invenit eius scilicet quae praecessit, haeresis tempus. Propria enim monasteria ob haeresis necessitatem relinquentes monachi, hi quidem ad alia, illi vero etiam ad saecularium virorum habitacula se transferebant. Verum enim vero, quod tunc ab illis propter pietatem factum, eos laudandos beandosque efficiebat, in mores a rationi alienos conversum, eos iure deridendos efficit. Cum enim pietas ubique nunc propagata sit, et Ecclesia a scandalis et offensionibus liberata; quidam adhuc a suis monasteriis excedentes, et tamquam fluentum aliquod, quod cohiberi non potest, nunc huc nunc illuc transmeantes et confluentes, monasteria quidem multa immodestia replent, et multam sibi confusionem afferunt, obedientiaeque honestatem convellunt ac perdunt. Sed eorum instabilem et contumacem appetitionem resecans sancta synodus, constituit, ut si quis monachus a proprio aufugiens monasterio, vel se in aliud monasterium conferat, vel in saecularem habitationem ingrediatur, ipse et qui eum suscepit, segregatus sit, donec qui aufugit, in id monasterium a quo improbe recesserat, revertatur. Sed si episcopus quidem de nonnullorum monachorum pietate et vitae probitate certior iure factus, in aliud monasterium ad eius constitu-

Can. IV. 1) ὁ γὰρ πολύτροπος καὶ πονηρὸς coislin. — 2) ἐπονειδιστῆναι id. — ἠγωνίσατο Zonar. Balsam. Pedal. — πολλὴν Ped. om. — 3) τῆς κατασχούσης Balsam. Zonar. — 4) γὰρ delet coislin. — 5) οἱ δὲ καὶ vatic. 1, barberin. — 6) αὐτοῖς vatic. 3, palatin. barberin. — καὶ ὅπερ αὐτοῖς coislin. id. om. ἀλλὰ γὰρ — δι' εὐλάβειαν Bevereg. — τότε τὸ πραττόμενον coislin. πραττόμενα vatic. 3, post correcturam. — μακαριστοὺς ἔδειξεν coislin. — 7) νῦν id. om. — 8) πολλῆς μὲν ἀκοσμίας τὰ μοναστήρια πληροῦσι id. — πολλὴν δ' ἐν αὐτοῖς τὴν ἀταξίαν ἑαυτοῖς Pedal. — 9) συνεισκωμάζουσι vulgo, συνεισκωμάζουσι τῆς μακαρίας ὑποταγῆς τὸ λαμπρὸν καὶ σεμνὸν διασπῶντές τε καὶ καταλυμαίνοντες coislin. — 10) ὡς εἴ τις αὐτοῦ μονῆς ἀποδράσας, εἰς ἕτερον id. — 11) μεταπέσοι Ped. ἢ εἰς ἕτερον μοναστήριον ἢ εἰς κοσμικὸν barberin. — εἰσκωμάσει Pedal. — 12) καταδεξάμενος vatic. 3. — 13) ἕως ἀποφυγὼν coislin. quem, post aliquot verba, omnino iam deficere, piget enim-

θελήσει [14] μετακομίσαι, ἢ καὶ εἰς κοσμικὴν οἰκίαν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῶν ἐνοικούντων δοκιμάσει [15] καταστῆσαι, ἢ ἀλλαχόσε εὐδοκήσει ἐπιστῆσαι, τοῦτο οὔτε τοὺς ὑποδεχομένους, οὔτε τοὺς μοναχοὺς ὑποδίκους ποιεῖ [16].

Κανὼν ε'. Τὰς ἀκρίτους καὶ ἀδοκιμάστους ἀποταγὰς [1] ἐπὶ πολὺ τὴν μοναχικὴν εὐταξίαν λυμαινομένας εὑρίσκομεν. Προπετῶς γάρ τινες εἰς τὸν μονήρη βίον ἑαυτοὺς ἐπιῤῥίπτοντες, καὶ πρὸς τὸ τραχὺ καὶ ἐπίπονον κατολιγωροῦντες τῆς ἀσκήσεως, ἐπὶ τὸν φιλόσαρκον καὶ ἡδονικὸν βίον [2] ἀθλίως πάλιν ἐπαναστρέφουσιν. Ὥρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος, μηδένα [3] τοῦ μοναχικοῦ καταξιοῦσθαι σχήματος, πρὶν ἂν ὁ τῆς τριετίας χρόνος εἰς πεῖραν αὐτοῖς ἀφεθεὶς, δοκίμους αὐτοὺς καὶ ἀξίους τῆς τηλικαύτης [4] βιοτῆς παραστήσῃ καὶ ταῦτο κρατεῖν παντὶ τρόπῳ παρεκελεύσατο [5], πλὴν εἰ μήπου τις βαρεῖα προσπεσοῦσα νόσος τὸν χρόνον ἀναγκάσῃ [7] συσταλῆναι τῆς δοκιμασίας, ἢ εἰ μήπου τις εἴη ἀνὴρ εὐλαβὴς [8], καὶ τὸν μοναχικὸν βίον ἐν τῷ κοσμικῷ διανύων σχήματι. Ἐπὶ γὰρ τοῦ τοιούτου ἀνδρὸς εἰς ἀπόπειραν παντελῆ, καὶ ὁ ἑξαμηνιαῖος ἀρκέσει [9] χρόνος. Εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα [10] διαπράξεται, τὸν μὲν ἡγούμενον [11] τῆς ἡγουμενείας ἐκπίπτοντα, παιδείαν τῆς ἀταξίας τὴν ἐν ὑποταγῇ διαγωγὴν ἐφευρίσκειν· τὸν δὲ μονάσαντα, ἐν ἑτέρᾳ μονῇ τὴν μοναχικὴν ἀκρίβειαν φυλαττούσῃ, παραδίδοσθαι.

Κανὼν ς'. Οἱ μοναχοὶ οὐδὲν ἴδιον ὀφείλουσιν ἔχειν· πάντα δὲ τὰ αὐτῶν

tionem eos transferre voluerit, vel in domum saecularem, ad eorum qui inhabitant salutem, traducendos censuerit, vel in quovis alio loco praeponendos putarit, hoc neque iis qui suscipiunt, nec ipsis monachis vitio erit.

V. Quae temere et sine iudicio ac probatione fiunt, renunciationes, bono monastico ordini magnum afferre incommodum invenimus. In monasticam enim vitam se facile iniicientes, et ad asperam et laboriosam exercitationem se segniter gerentes, ad carnalem et voluptariam vitam rursus misere revertuntur. Propterea ergo statuit sancta synodus, ut nemo monastico habitu dignus putetur, priusquam triennii tempus ad experientiam eis relictum, eos esse probatos et tali esse vita dignos ostenderit. Et haec omni modo observari praecepit, praeterquam si gravis aliquis morbus incidens, probationis tempora contrahi coegerit, vel nisi quis sit vir religiosus, qui etiam in habitu saeculari vitam monasticam peragit. Tali enim viro ad absolutam experientiam tempus semestre sufficerit. Si quis autem praeter haec fecerit, praefectus quidem praefectura excidens, perperam observati ordinis correctionem, in obedientia et subiectione conversationem inveniat; qui est autem monachus, in alio monasterio tradatur, quod monasticam disciplinam accurate observet.

VI. Monachi nihil debent habere proprium: sed omnia eorum monasterio adscribi.

vero. — 14) θελήσοι vatic. 1, palatin. Ped. ἐθελήσοι Zon. ἐθελήσει Balsamon. — 15) δοκιμάσοι . . . εὐδοκήσοι Pedal. — Paulo post ἐπιστατῆσαι trapezunt. Bevereg. — 16) ποιήσει column.

Can. V. 1) Ὑποταγὰς vat. 2. — 2) φιλήδονον βίον Zonar. Balsam. — ἀθλίως om. vatic. 3. — 3) μηδενὸς id. — 4) τοιαύτης Pedal. — καταστήσῃ Zonar. Balsam. Pedal. — 5) παρεκελεύσατο. — 6) μήπω hic et infra palatin. Balsam. Zonar. Bevereg. N. B. — 7) ἀναγκάσοι Pedal. — 8) εὐλαβὴς καὶ φοβούμενος τὸν Θεὸν vat. 1. — 9) ἐξαρκέσει vatic. 1, 2. — 10) παρὰ ταῦτα oxon. vatic. 1. — 11) τὸν ἡγούμενον vatic. 3.

προσκυροῦσθαι [1] τῷ μοναστηρίῳ. Φησὶ γὰρ ὁ μακάριος Λουκᾶς περὶ τῶν εἰς Χριστὸν πιστευόντων [2], καὶ τὴν τῶν μοναχῶν πολιτείαν διατυπούντων, ὡς οὐδείς τι τῶν ὑπαρχόντων αὐτῷ [3] ἔλεγεν ἴδιον εἶναι, ἀλλ' ἦν [4] αὐτοῖς ἅπαντα κοινά. Διὸ τοῖς ἐθέλουσι μονάζειν [5] ἄδεια δίδοται περὶ τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς, διατίθεσθαι πρότερον, καὶ οἷς ἂν [6] βούλοιντο προσώποις, μὴ κεκωλυμένοις δηλονότι παρὰ τοῦ νόμου, τὰ αὐτῶν παραπέμπεσθαι· μετὰ γάρ τοι τὸ μονάσαι, τῶν προσόντων αὐτοῖς ἁπάντων τὸ μοναστήριον ἔχει τὴν κυριότητα, καὶ οὐδὲν περὶ τῶν οἰκείων φροντίζειν ἢ διατίθεσθαι [7] τούτοις παρακεχώρηται. Εἰ δέ τις φωραθείη κτῆσίν τινα, ἥτις οὐκ ἀπεκληρώθη [8] τῷ μοναστηρίῳ, ἰδιοποιούμενος, καὶ φιλοκτησίας πάθει δουλούμενος, ταύτην μὲν παρὰ τοῦ ἡγουμένου ἢ τοῦ ἐπισκόπου ἀναλαμβάνεσθαι, καὶ πολλῶν παρουσίᾳ [9] πιπρασκομένην, πτωχοῖς καὶ ἀπόροις διανέμεσθαι. Τὸν δέ γε τὴν τοιαύτην κτῆσιν κατὰ τὸν πάλαι Ἀνανίαν [10] ὑποσυλᾶν μελετήσαντα, τῷ προσήκοντι ἐπιτιμίῳ ἡ ἁγία σύνοδος ὥρισε σωφρονίζεσθαι. Δῆλον δὲ ὡς ἅτινα περὶ μοναζόντων ἀνδρῶν ἡ ἁγία σύνοδος ἐκανόνισε, τὰ αὐτὰ καὶ περὶ μοναζουσῶν γυναικῶν κρατεῖν ἐδικαίωσε [11].

Κανὼν ζ'. Πολλὰς τῶν ἐπισκοπῶν ὁρῶμεν καταπιπτούσας, καὶ ἀφανισμῷ τελείῳ κινδυνευούσας παραδίδοσθαι, ὅτιπερ οἱ τούτων προεστηκότες τὴν περὶ αὐτῶν φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν εἰς νεουργίας μοναστηρίων καταναλίσκουσι,

Dicit enim beatus Lucas de iis qui credunt in Christum; et monachorum institutionem describunt, quod nemo quidquam eorum quae possidebat, proprium esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et ideo iis qui monachi esse volunt, prius datur facultas de suis rebus testandi ac disponendi, et quibuscumque velint personis, lege scilicet non prohibitis, sua transmittendi. Postquam enim monachi facti fuerint, omnium bonorum dominium monasterium habebit, et nullam de rebus propriis curem gerere vel disponere eis permissum est. Si quis autem deprehensus fuerit, possessionem aliquam, quae monesterio non adscripta fuerit, sibi privatim attribuere, et acquirendarum possessionum cupiditati servire, ea quidem ab episcopo seu praefecto recipiatur, et in multorum praesentia vendita, pauperibus et mendicis distribuatur. Eum autem qui eam possessionem, ut olim Ananias, surripere meditatus est, convenienti poena castigandum esse sancta synodus statuit. Clarum est autem, quod quae de viris monachis sancta synodus canonice constituit, ea in monialibus quoque valere et observari aequum censuit.

VII. Multos episcopatus ruere, et perpetui exitii periculo tradi videmus, quod qui eis praesunt, omnem de eis curam et sollicitudinem in recentes monasteriorum extructiones

Can. VI. 1) προσκληροῦσθαι palatin. petroburg. Balsam. Zonar. προσκληροῦται Bevereg. προσκηροῦσθαι Ped. f. errore. — 2) περὶ τῶν εἰς χριστὸν πίστιν καὶ τὴν τῶν μοναστῶν πολιτείαν vatic. 2. — μοναστῶν etiam habent vatic. 3, trapezunt. palatin. — 3) αὐτῷ delent trapezunt. petroburg. palatie. Bevereg. vatic. 3. — 4) ἀλλ' εἶναι vatic. 3. — 5) μονάσαι vatic. 3. — ἄδειαν δίδοται Rhalli. — 6) ἂν Pedal. expungit. — 7) διατάττεσθαι vatic. 1, 2, 3, palatin. barberin. trapezunt. Balsam. Zonar. Bevereg. — 8) κατεκληρώθη Pedal. — 9) παῤῥησίᾳ barberin. vat. 1. — 10) τὸν παλαιὸν Ἀνανίαν Zonar. Balsam. Bevereg. — ἀποσυλᾶν vatic. 1. barberin. — 11) κρατεῖσθαι oxon. vatic. 2, 3, palatin. barberin. — ἐδικαίωσαν vatic. 3. — tria ultima verba γυν. κρ. ἐδ. delet codex smerbachian.

καὶ ταύτας [1] διασπῶντες, καὶ τὸν σφετερισμὸν τῶν εἰσόδων ἐκμηχανώμενοι, τὴν ἐκείνων ἐπαύξησιν πραγματεύονται [2]. Ὥρισεν οὖν διὰ τοῦτο ἡ ἁγία σύνοδος, μηδενὶ τῶν ἐπισκόπων ἐξεῖναι μοναστήριον ἴδιον ἐπὶ καταλύσει τῆς οἰκείας [3] ἐπισκοπῆς νεουργεῖν. Εἰ δέ τις φωραθείη τοῦτο τολμῶν, αὐτὸν μὲν τῷ προσήκοντι ἐπιτιμίῳ καθυποβάλλεσθαι· τὸ δὲ νεουργηθὲν ὑπ' αὐτοῦ [4], ὡς μηδὲ τὴν ἀρχὴν μοναστηρίου δίκαιον ἀπειληφὸς, ὡς ἰδιόκτητον [5] τῷ ἐπισκοπείῳ προσκυροῦσθαι· οὐδὲν γὰρ τῶν παρανόμως καὶ ἀτάκτως παρυφισταμένων τὸ πρόκριμα [6] τῶν κανονικῶς συνισταμένων ἀποφέρεσθαι δύναται.

Κανὼν η'. Ὁ θεῖος καὶ ἱερὸς τῶν ἁγίων [1] ἀποστόλων κανὼν, τοὺς ἐκτέμνοντας ἑαυτοὺς αὐτοφονευτὰς κρίνει· καὶ ἱερεῖς μὲν ὄντας, καθαιρεῖ· μὴ ὄντας δὲ [2], τῆς ἐπὶ τὴν ἱερωσύνην προκοπῆς ἀπείργει [3]· δῆλον ἐντεῦθεν καθιστῶν, ὡς εἴπερ ὁ ἑαυτὸν ἐκτέμνων αὐτοφονευτής ἐστιν, ὁ ἕτερον ἐκτέμνων πάντως φονευτής ἐστι. Θείη δ' ἄν τις τὸν τοιοῦτον δικαίως καὶ τῆς δημιουργίας αὐτῆς ὑβριστήν. Διόπερ ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ὡς εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος εὐνουχίζων τινὰ ἐλεγχθείη, ἢ αὐτοχειρίᾳ ἢ ἐξ ἐπιτάγματος, τοῦτον καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι· Εἰ δὲ λαϊκὸς εἴη, ἀφορίζεσθαι, πλὴν εἰ μήπου [4] νόσημά τι περιπεσὸν, πρὸς ἐκτομὴν τοῦ πεπονθότος ἐκβιάζοιτο [5]. Ὥσπερ γὰρ ὁ τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πρῶτος κανὼν τοὺς ἐν νόσῳ χειρουργη-

conferunt, et eos divellentes ac distrahentes, et ut ad se pertineant redditus, molientes, ut ipsa augeantur, laborant. Hoc ergo statuit sancta synodus, nulli licere episcopo privatum monasterium ad proprii episcopatus perniciem novo opere condere. Si quis autem hoc audere deprehensus fuerit, ipsum quidem convenienti poenae subiici: quod ab ipso autem recens extructum est, ut quod nec est ab initio ius monasterii sortitum, ut privatum episcopatui adscribi. Nihil enim eorum quae praeter leges et inordinate consistunt, iis quae canonice constituta sunt, praeiudicium afferre potest.

VIII. Divinus et sacer sanctorum Apostolorum canon, eos qui seipsos castrant esse sui homicidas iudicat; et si sint quidem sacerdotes, deponit; si non sint autem, ne ad sacerdotium promoveantur, prohibet: ex eo aperte statuens, quod si is qui seipsum exsecat, sui est homicida; qui alium exsecat, est omnino homicida. Merito autem statuerit quispiam eum quoque in creationis opus contumeliosum videri. Quamobrem decrevit sancta synodus, ut si quis episcopus, vel presbyter, vel diaconus, castrare aliquem convictus fuerit, vel manu propria, vel suo iussu, is depositioni subiiciatur. Si sit autem laicus segregetur, praeterquam si quis morbus, qui accidit, ad eum exsecandum qui castratus est, coegerit. Quemadmodum enim nicaenae primae synodi canon, eos qui morbo exsecti sunt, non punit, propter morbum: sic et nos, nec sacerdotes,

Can. VII. 1) τοιαῦτα trapezunt. — 2) τὴν ἐκείνων ἐπαύξησιν πραγματεύονται om. vatic. 1. — 3) ἰδίας Zonar. Balsam. Pedal. — 4) αὐτοῦ μοναστηρίου vatic. 3. — 5) ὡς ἰδιωτικὸν vatic. 1, 2, 3, Bevereg. — 6) ante πρόκριμα delet art. τὸ Pedal. — τὸ πρόκριμα τῶν κανονικῶς συνισταμένων om. oxon.

Can. VIII. 1) ἁγίων om. Pedal. — καὶ αὐτοφονευτὰς vatic. 3. — 2) μέλλοντας δὲ καὶ vatic. 2, 3, trapezunt. palatin. oxon. Balsam. Zonar. ὄντας δὲ καὶ Pedal. — τῆς ἐπὶ ἱερωσύνην oxon. Balsam. Zonar. — τῆς εἰς ἱερωσύνην Pedal. — 3) προκοπῇ vatic. 3. ἀπείργειν vatic. 1. — 4) εἰ μήπω Balsam. Zonar. N. R. — νοσήματι περιπεσὼν Bals. Zonar. περιπεσὸν Ped. προσπεσὼν vat. 3. νοσήματί τινι προσπεσὼν vat. 1. barb. νόσημά τινι oxon. — 5) βια-

θέντας οὐ κολάζει διὰ τὸ νόσημα· οὕτω καὶ ἡμεῖς, οὔτε τοὺς ἱερεῖς ἐπιτάσσοντας τοὺς νοσοῦντας εὐνουχίζεσθαι κατακρίνομεν, οὔτε μὴν τοὺς λαϊκοὺς αὐτοχειρίᾳ πρὸς τὴν ἐκτομὴν χρωμένους αἰτιώμεθα [6]· τοῦτο γὰρ ἰατρείαν τοῦ νοσήματος [7], ἀλλ' οὐκ ἐπιβουλὴν τοῦ πλάσματος, ἢ τῆς πλάσεως ὕβριν λογιζόμεθα.

Κανὼν θ'. Τοῦ ἀποστολικοῦ καὶ θείου κανόνος, τοὺς ἱερεῖς τύπτειν ἐπιχειροῦντας πιστοὺς ἁμαρτήσαντας, ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας, καθαιρέσει καθυποβάλλοντος [1], οἱ τὸν οἰκεῖον ἀποθεραπεύειν μηχανώμενοι [2] θυμὸν, καὶ τὰς ἀποστολικὰς διατάξεις παραχαράσσοντες, τοὺς αὐτοχειρίᾳ τύπτοντας [3] ἐξειλήφασι, μήτε τοῦ κανόνος μηδὲν τοιοῦτον [4] ὑποσημαίνοντος, μήτε τοῦ ὀρθοῦ λόγου τοῦτο νοεῖν [5] ἐπιτρέποντος. Μάταιον γὰρ [6] ὡς ἀληθῶς καὶ λίαν ἐπισφαλὲς τὸν αὐτοχειρίᾳ μὲν ἐν τῷ τύπτειν [7] τρὶς ἢ τετράκις πλήξαντα, καθαιρεῖσθαι· ἀδείας δὲ διδομένης τύπτειν ἐξ ἐπιτάγματος, τὸν ἀπηνῶς καὶ μέχρι θανάτου τὴν τιμωρίαν ἐπαύξοντα, παρορᾶσθαι ἀτιμώρητον. Διόπερ τοῦ κανόνος τὸ τύπτειν ἁπλῶς κολάζοντος, καὶ ἡμεῖς οὕτω συμψηφιζόμεθα. Χρὴ γὰρ τὸν [8] τοῦ Θεοῦ ἱερέα, διδασκαλίαις καὶ νουθεσίαις, ἔσθ' ὅτε δὲ καὶ [9] τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐπιτιμίοις, τὸν ἀτακτοῦντα παιδαγωγεῖν, ἀλλὰ μὴ ταῖς μάστιξι καὶ ταῖς πληγαῖς εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα ἐπιπηδᾶν. Εἰ δέ τινες εἶεν παντελῶς ἀνυποτακτοῦντες, καὶ τῷ σωφρονισμῷ τῶν ἐπιτιμίων μὴ ὑπείκοντες, τούτους διὰ τῆς πρὸς τοὺς κατὰ τόπον [10] ἄρχοντας ἐγκλήσεως, οὐδεὶς κωλύει σωφρονίζεσθαι· καὶ γὰρ καὶ [11] ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συνόδου πέμπτος κανὼν, τοὺς

qui aegrotos castrari mandant, condemnamus, nec laicos, qui propriis manibus ad castrationem utuntur, reprehendimus. Hoc enim morbi esse medelam, non autem creaturae insidias fieri, vel creationem iniuria affici existimamus.

IX. Cum Apostolicus sacer canon sacerdotes, qui verberare aggrediuntur, vel fideles qui peccarunt, vel infideles qui iniuriam fecerunt, depositioni subiiciat: ii qui suae irae mederi moliuntur, et apostolicas constitutiones detorquent, eas intellexerunt, de iis qui sua manu verberant, nec canone tale quid significante, nec recta ratione hoc intelligere permittente. Est enim revera ineptum et valde lubricum, ut qui sua quidem manu ter vel quater percutiendo laeserit, deponatur: is autem qui, data facultate iussu verberandi, immaniter et usque ad mortem suppliciom inflicturus est, impunitus evadat. Quamobrem canone ipsum verberare absolute puniente, nos quoque simul cum eo ita decernimus. Oportet enim Dei sacerdotem doctrinis et admonitionibus, nonnunquam autem et poenis canonicis, eum qui se immodeste et insolenter gerit, instituere, sed non flagellis et verberibus in hominum corpora insultare. Si qui autem sunt morem omnino non gerentes, et poenarum correctioni non cedentes, eos per vocationem ad eius loci magistratus nemo castigari prohibet. Antiochenae enim synodi canon V. eos

ζοντο Beverg. N. R. — 6) ὑπευθύνους τιθέμεθα oxon. barberin. vat. 3. — 7) τοῦ νοσήματος τιθέμεθα iterum barberin. — σώματος Bevereg.

Can. IX. 1) καθυποβάλλεσθαι ἐιορίζομένου Zonar. Balsam. Pedal. — 2) ἐκμηχανώμενοι trapezunt. — 3) τύπτειν vat. 1, oxon. barb. — 4) καν. τι τοιοῦτον Pedal. — 5) νοεῖν om. Balsam. Zonar. — 6) γὰρ om. vat. 1. — 7) ἐν τῷ τύπτειν om. Balsam. Zonar. — 8) χρὴ γὰρ τοῦ Θεοῦ ἱερέα καὶ διδασκαλίαις Balsam. Ped. — 9) ὅτε καὶ id. — 10) κατὰ τὸν τόπον id. N. R. — 11) καὶ γὰρ ὁ τῆς

θορυβοῦντας [12] καὶ στάσεις τῇ ἐκκλησίᾳ παρεισάγοντας, διὰ τῆς ἔξωθεν χειρὸς ἐκανόνισεν ἐπιστρέφεσθαι.

Κανὼν ι΄. Οἱ τοῖς πάθεσιν ἑαυτοὺς ἐκδότους παραστήσαντες, οὐ μόνον τὴν ἀπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων τιμωρίαν οὐ φρίττουσιν, ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἐκείνων [1] κατορχεῖσθαι τετολμήκασι. Στρεβλοῦσι γὰρ αὐτοὺς [2], καὶ πρὸς τὸ ἐμπαθὲς αὐτῶν ἀποκιβδηλεύουσι [3] τοῦ θελήματος, ἵνα τῇ φιλοτιμίᾳ τῆς ἐμπαθείας, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, μὴ μόνον ἀνεύθυνον αὐτοῖς ᾖ τὸ κακὸν, ἀλλὰ καὶ θεῖον νομίζοιτο [4]· τὸν γὰρ ἀποστολικὸν κανόνα τὸν λέγοντα [5]· Σκεῦος χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν ἁγιασθὲν ἢ ὀθόνην, μηδεὶς ἔτι εἰς οἰκείαν χρείαν [6] σφετεριζέσθω, παράνομον γάρ· εἰ δέ τις φωραθείη, ἐπιτιμάσθω ἀφορισμῷ· τοῦτο οὖν [7] εἰς συνηγορίαν τῶν οἰκείων παρανομημάτων ἐκλαμβάνοντες, οὔ φασι δεῖν καθαιρέσεως ἀξίους κρίνεσθαι τοὺς τὴν σεβασμίαν τῆς ἁγίας τραπέζης ἐνδυτὴν εἰς οἰκεῖον χιτῶνα, ἢ εἰς ἕτερόν τι τῶν ἀμφίων [8] μετασχηματίζοντας, οὐ μὴν ἀλλ' οὐδὲ τοὺς τὸ ἅγιον ποτήριον, ὢ τῆς ἀσεβείας! ἢ τὸν σεπτὸν δίσκον, ἢ τὰ τούτοις παραπλήσια εἰς ἰδίαν [9] ἐκδαπανῶντας χρείαν, ἢ καταχραίνοντας. Ὁ γὰρ κανὼν, φασὶ [10], τοὺς εἰς τοῦτο περιπίπτοντας, ἀφορισμῷ μὲν καθυποβάλλεσθαι [11], ἀλλ' οὐ καθαιρέσει ἐδικαίωσεν· ἀλλὰ τίς ἂν ἀνάσχοιτο τῆς τοσαύτης παραποιήσεως καὶ δυσσεβείας τὸ μέγεθος [12]; Τοῦ γὰρ κανόνος τοῖς τὸ

qui tumultus excitant, et seditiones in ecclesia introducunt, per manum externam converti oportere statuit.

X. Qui seipsos tradunt animi perturbationibus, non solum quod a sacris canonibus intentatur, supplicium non horrent, sed eis etiam insultare ausi sunt. Ipsos enim torquent, et ad suam animi perturbationem eorum quoque voluntatem adulterant: ut propter animi sui motus contentionem, ut inquit Gregorius Theologus, non solum sit eorum malum a culpa remotum, sed divinum quoque existimetur. Apostolicum enim canonem, qui dicit: «Vas aureum vel argenteum sanctificatum, vel velum lineum, nemo in suum usum accipiat; est enim praeter leges; si quis autem deprehensus fuerit, segregatione mulctetur;» eum ad suorum delictorum patrocinium adsumentes, negant eos oportere iudicari depositione dignos, qui venerandam sanctae mensae indumentum in propriam tunicam, vel in aliquod aliud vestimentum transformant; sed neque eos qui sanctum calicem, ô impietatem! vel venerabilem discum, vel ea quae sunt iis similia, in proprium usum insumunt, vel polluunt. Canon enim, inquiunt, eos qui in hoc incidunt, esse segregationi, non depositioni subiiciendos, aequum censuit. Sed quis tantae perversitatis et impietatis magnitudinem ferat? Quum enim canon, eos qui quod ad usum solum est sanctificatum, et id non ad perfectam

Balsam. Pedal. — 12) τοὺς θορύβους καὶ στάσεις Pedal. N.B. nec mala fortasse, sed ex quo fonte hauserunt?

Can. X. 1) ἀλλὰ καὶ ἐκείνους vatic. 3, qui delet αὐτῶν. — 2) ἑαυτοὺς Pedal. — 3) ἀποκιβδηλεύουσι vat. 3. — 4) λογίζοιτο id. — 5) λέγοντα. Apostol. can. LXXII, LXXIII; cf. Nyssen. can. VIII. — 6) εἰς οἰκείαν χρῆσιν Pedal. N. B. — 7) τοῦτον εἰς συνηγορίαν N. B. εἰς οἰκείαν συνηγορίαν τῶν ἑαυτῶν παρανομημάτων Pedal. — 8) ἢ ἕτερον τι Pedal. — 9) εἰς οἰκείαν ἐκδαπανῶντας χρείαν mosquensis, qui caetera usque ad ἀφορισμῷ μὲν primum non habuit, accepit vero, uti alia plura, ex vetere cuiusdam διορθωτοῦ manu. — 10) ὁ γὰρ κανὼν φησι Balsam. — 11) μὲν om. Ped. καθυποβάλλειν barb. — 12) τοῦ τῆς τοσαύτης παραποιήσεως καὶ δυσσε-

μόνον [13] ἁγιασθὲν εἰς χρῆσιν, ἀλλ' οὐκ εἰς τελείαν ἁρπαγὴν σφετεριζομένοις τὸν ἀφορισμὸν ἐπιπέμποντες, αὐτοὶ καὶ τοὺς [14] καθαρπάζοντας καὶ ἱεροσυλοῦντας τὰ τῶν ἁγίων ἅγια, ἐλευθεροῦσι τῆς καθαιρέσεως, καὶ τοὺς εἰς βρωμάτων ὑπηρεσίαν, ὅσον γε τῇ ἐφ' ἑαυτοὺς [15] κρίσει, τοὺς σεβασμίους δίσκους ἢ τὰ ἱερὰ ποτήρια καταμολύνοντας, ἀκαθαιρέτους εἰσάγουσι· καίτοι φανεροῦ καθεστηκότος τοῦ μιάσματος, καὶ δῆλον ὄν, ὡς οἱ τὰ τοιαῦτα πράττοντες οὐ μόνον καθαιρέσεως [16], ἀλλὰ καὶ τῆς ἐσχάτης δυσσεβείας τῷ ἐγκλήματι περιπίπτουσι. Διόπερ ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος [17] τοὺς τὸ ἅγιον ποτήριον ἢ τὸν δίσκον ἢ τὴν λαβίδα ἢ τὴν σεβασμίαν ἐνδυτὴν ἢ τὸν λεγόμενον ἀέρα [17], ἢ ἁπλῶς τοὺς ἕν τι τῶν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ἱερῶν καὶ ἁγίων σκευῶν ἢ ἀμφιασμάτων εἰς ἴδιον κέρδος ὑφαρπάζοντας, ἢ εἰς χρῆσιν ἀποχρωμένους ἀνίερον, παντελεῖ καθαιρέσει καθυποβάλλεσθαι, τὸ μὲν γάρ ἐστι βεβηλῶσαι, τὸ δὲ συλῆσαι τὰ ἅγια· τοὺς μέντοι τὰ ἔξωθεν τοῦ θυσιαστηρίου ἀφωρισμένα σκεύη τινὰ [19] ἢ ἄμφια εἰς χρῆσιν ἀνίερον ἑαυτοῖς ἢ ἑτέροις [20] παρέχοντας, τούτους καὶ ὁ κανὼν [21] ἀφορίζει, καὶ ἡμεῖς συναφορίζομεν· τοὺς δὲ παντελῶς ἀφαρπάζοντας, τῇ τῶν ἱεροσύλων καταδίκῃ καθυποβάλλομεν.

Κανὼν ια'. Τοὺς πρεσβυτέρους ἢ διακόνους κοσμικὰς ἀρχὰς ἢ φροντίδας ἀναδεχομένους [1], ἢ τὰς ἐν τοῖς οἴκοις τῶν ἀρχόντων λεγομένας κουρατωρείας, οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ κανόνες καθαιρέσει καθυποβάλλουσι. Τοῦτο οὖν καὶ ἡμεῖς

rapinam sibi vendicant, segregationi subiiciat, ipsi eos qui sancta sanctorum rapiunt, et sacrilegis manibus auferunt, depositione liberant: et eos qui ad ciborum ministerium, suo quidem certe iudicio, venerabiles discos et sacros calices inquinant, non deponendos iudicant, quamvis sit apertum piaculum, et clarum sit quod qui haec faciunt, non solum in depositionem, sed in extremae etiam impietatis crimen incidunt. Et ideo statuit sancta synodus, eos qui sanctum calicem, vel discum, vel cochlear, vel venerabile linteum, vel quem aera dicunt, vel omnino unum aliquod in altari sacrorum et sanctorum vasorum vel vestimentorum ad proprium usum rapiunt, vel ad profanum usum convertunt, absolutae depositioni subiici. Hoc enim est profanare, illud vero res sacras surripere. Eos quidem certe, qui extra altare, vasa quaedam segregata, vel vestes, sibi vel aliis praebent, eos canon quoque segregat: et nos una quoque segregamus: eos autem qui plane surripiunt, sacrilegorum condemnationi subiicimus.

XI. Presbyteros, vel diaconos, saeculares magistratus vel curas suscipientes, vel eas quae in magistratuum sedibus dicuntur, curationes, divini et sacri canones depositioni subiiciunt. Hoc ergo nos quoque confirmantes, de reliquis quoque qui sunt

βείας μεγέθους Bevereg. τῆς τοιαύτης Ped.—καὶ δυσμενείας trapezunt.— 13) τοῖς μόνον τὸ ἁγιασθὲν maluit Rhalli. — 14) αὐτοὶ καθαρπάζοντας Ped. — 15) ἐφ' ἑαυτοῖς column. ὑφ' ἑαυτῶν Pedal. Bevereg. N. R. —Mox καταμολύναντας Pedal. column. ἢ καταλύοντας add. column. — 16) οὐ μόνον καθαιρέσει Pedal. N. R. — 17) haec verba τοὺς τὸ ἅγιον ποτήριον usque ad ἢ ἁπλῶς om. Bevereg. Hervetus quoque non legebat in cod. tiliano. Neque Zonaras, nec Balsam. ea suis inserunt commentariis; Pedalii curatoribus sunt glossae notariorum. Barber. om. tantum ἢ τ. σ. ἐνδυτήν.— 18) καὶ τὸν λεγόμενον ἀέρα Pedal.—19) τινὰς om. id.— 20) ἢ ἑτέρῳ id. — 21) τούτους ὁ κανὼν id.

Can. XI. 1) ἀνεχομένους vat. t. — Cf. App. can. VI.

ἐπικυροῦντες [2], καὶ περὶ τῶν λοιπῶν τῶν ἐν κλήρῳ [3] κατειλεγμένων διοριζόμεθα· ὡς εἴ τις αὐτῶν κοσμικὰς ἀρχὰς μεταχειρίζοιτο, ἢ τὰς ἐν τοῖς τῶν ἀρχόντων οἴκοις ἢ προαστείοις λεγομένας κουρατωρείας ἀναδέχοιτο, τοῦτον τοῦ οἰκείου [4] κλήρου ἐκδιώκεσθαι· οὐδεὶς γὰρ δύναται κατὰ τὴν τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν αὐτόλεκτον καὶ ἀψευδεστάτην φωνὴν, δυσὶ κυρίοις δουλεύειν [5].

Κανὼν ιβ'. Τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης συνόδου τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις ἔνδον οἰκίας οὖσι, λειτουργοῦντας ἢ βαπτίζοντας κληρικοὺς παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου καθαιρέσει καθυποβαλλούσης [1], καὶ ἡμεῖς τούτῳ συμψηφιζόμεθα· τῆς γὰρ ἁγίας ἐκκλησίας ὀρθοτομούσης, καὶ τὸν ἀληθῆ πρεσβευούσης [2] λόγον [3], καὶ τὸ σέμνον τῆς πολιτείας συντηρούσης τε καὶ ἐκδιδασκούσης [4], ἀπηχὲς καὶ ἀνόσιον παραχωρεῖν τοὺς ἀπαιδευσίᾳ καὶ ἀναρχίᾳ [5] συζῶντας, εἰς τὰς οἰκίας ὑποδυομένους, τὴν ταύτης εὐταξίαν διασπᾷν, καὶ πολλῆς ταραχῆς καὶ σκανδάλων ἀποπληροῦν· διόπερ ἡ νῦν ἱερὰ καὶ θεοσυνέργητος σύνοδος τῇ οἰκουμενικῇ καὶ ἁγίᾳ ἕκτῃ συνόδῳ συμφωνοῦσα, ἀποκεκληρωμένους εἶναι τοὺς ἐν τοῖς εὐκτηρίοις οἴκοις, ἔνδον οἰκίας οὖσι, λειτουργοῦντας, διωρίσατο, τῆς ἀποκληρώσεως δηλονότι, παρὰ τοῦ κατὰ τὸν τόπον ἐπισκόπου [4] αὐτοῖς ἀπονεμηθείσης. Εἰ δέ τινες παρὰ τούτους, τοῦ ἐπισκόπου μὴ εὐδοκοῦντος εἰς τὰς οἰκίας εἰσπίπτοντες [5] ἅπτεσθαι τῆς λειτουργίας ἀποτολμῶσι, τούτους μὲν καθαιρεῖσθαι· τοὺς δὲ τῆς αὐτῶν κοινωνίας μετασχόντας, τῷ ἀφορισμῷ καθυποβάλλεσθαι.

in clericorum catalogo, decernimus: quod si quis eorum saecularia officia assumat, vel eas quae in magistratuum aedibus vel agris dicuntur, curationes suscipiat, is ex clero expellatur. Nemo enim potest, ut est Christi veri Dei nostri vox ab ipso prolata, eaque longe verissima, duobus dominis servire.

XII. Cum sancta et universalis sexta synodus, clericos qui in oratoriis quae sunt intra domum, celebrant, vel baptizant, praeter episcopi voluntatem, depositioni subiiciat, nos quoque idem decernimus. Cum enim sancta Ecclesia recte dispenset, verbumque veritatis defendat, et venerabilem ac honestam bonae institutionis formam doceat et conservet, inconcinnum est et impium, ut qui in petulantia et insolentia ac in inobedientia vitam agunt, domos subeuntes, bonum eius ordinem convellant, et multa perturbatione et offensionibus impleant. Et ideo sacra nunc et divinitus coacta synodus, universali sextae synodo consentiens, eos qui in oratoriis quae sunt intra domos, celebrant, clero amotos esse statuit, a clero videlicet amotione eis ab eius loci episcopo edicta. Si qui autem praeter eos, non consentiente episcopo, in domos irruentes, celebrationis ministerium attingere audeant, ii quidem deponantur; qui vero eorum communionis sunt participes, segregationi subiiciantur.

2) ἐπικυροῦμεν vatic. 3. — 3) ἐν τῷ κλήρῳ Pedal. — 4) ἰδίου vatican. 3. — 5) δουλεύειν. Matth. VI, 24; Luc. XVI, 13.

Can. XII. 1) καθυποβάλλεσθαι vatic. 3. — 2) πρεσβευούσης καὶ ἐκδιδούσης Pedal. N. R. Mox ἐκδιδασκούσης Balsam. Bevereg. — 3) καὶ ἀναρχίᾳ Ped. om. — Paulo post καὶ ἁγίᾳ delet Beveregius. — 4) παρὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῖς μὴ εὐδοκοῦντος vatic. 1. — ἀπονεμηθείσης; Bevereg. — 5) ἐμπίπτοντες Pedal. — παρὰ τούτους; τολμῶσι vatic. 1.

Κανὼν ιγ'. Τὰς τῶν αἱρετικῶν ζιζανίων ἐπισπορὰς ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ ὁ παμπόνηρος καταβαλὼν, καὶ ταύτας ὁρῶν τῇ μαχαίρᾳ τοῦ Πνεύματος τεμνομένας [1] προῤῥίζους, ἐφ' ἑτέραν ἦλθε μεθοδείας ὁδὸν, τῇ τῶν σχισματικῶν μανίᾳ τοῦ Χριστοῦ σῶμα μερίζειν ἐπιχειρῶν. Ἀλλὰ καὶ ταύτην αὐτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν [2] ἡ ἁγία σύνοδος ἀναστέλλουσα, παντελῶς ὥρισε τοῦ λοιποῦ, ἵνα εἴ τις [3] πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ὡς δῆθεν ἐπ' ἐγκλήμασί τισι τοῦ οἰκείου κατεγνωκὼς ἐπισκόπου, πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως καὶ ἐξετάσεως καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως [4], ἀποστῆναι τολμήσοι τῆς αὐτοῦ κοινωνίας, καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐν ταῖς ἱεραῖς τῶν λειτουργιῶν εὐχαῖς, κατὰ τὸ παραδεδομένον τῇ ἐκκλησίᾳ, μὴ ἀναφέροι, τοῦτον ὑποκεῖσθαι [5] καθαιρέσει, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀποστερεῖσθαι τιμῆς. Ὁ γὰρ ἐν πρεσβυτέρου τάξει τεταγμένος, καὶ τῶν μητροπολιτῶν ἁρπάζων [6] τὴν κρίσιν, καὶ πρὸ κρίσεως αὐτὸς κατακρίνων, ὅσον τὸ ἐπ' αὐτῷ, τὸν οἰκεῖον πατέρα καὶ ἐπίσκοπον, οὗτος οὐδὲ τῆς τοῦ πρεσβυτέρου ἐστὶν ἄξιος τιμῆς ἢ ὀνομασίας. Οἱ δὲ τούτῳ [7] συνεπόμενοι, εἰ μὲν τῶν ἱερωμένων εἶέν τινες, καὶ αὐτοὶ τῆς οἰκείας τιμῆς ἐκπιπτέτωσαν. Εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ, ἀφοριζέσθωσαν παντελῶς τῆς ἐκκλησίας, μέχρις ἂν τὴν πρὸς τοὺς σχισματικοὺς συνάφειαν διαπτύσαντες, πρὸς τὸν οἰκεῖον ἐπίσκοπον ἐπιστραφεῖεν [8].

Κανὼν ιδ'. Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐγκλήματος πρόφασιν ποιούμενος κατὰ [1] τοῦ οἰκείου μητροπολίτου πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως, ἀποστήσοι [2] ἑαυτὸν τῆς πρὸς αὐτὸν [3]

XIII. Haereticarum zizaniorum semina in Dei Ecclesiam Malignus deiiciens, et eas videns gladio Spiritus excindi radicitus, ad aliam venit insidiarum viam, schismaticorum insania Christi corpus dividere aggrediens: sed et istiusmodi dolum sancta synodus reprimens, omnino definiit deinceps, ut si quis presbyter, vel diaconus, qui scilicet ob aliqua crimina proprium episcopum condemnarit, ante synodalem cognitionem et examinationem et perfectam eius condemnationem, ab illius communione discedere ausus fuerit, et eius nomen in sacris celebrationum precibus, ut Ecclesiae traditum est, non referat, is depositioni subiiciatur, et omni sacerdotali honore privetur. Qui enim est in sacerdotali ordine collocatus, et metropolitanorum iudicium praeripit, et ante iudicium, ipse quantum in se est, proprium patrem et episcopum condemnat, is nec presbyteri honore, nec nomine dignus est. Qui autem eos consequuntur, si sint quidem ex iis qui sunt sacris initiati, ipsi quoque a proprio honore excidant: sin autem sint laici vel monachi, ex ecclesia omnino segregentur, donec cum schismaticis coniunctionem respuentes, ad proprium episcopum reversi fuerint.

XIV. Si quis episcopus metropolitani crimen praetexens, ante synodalem cognitionem, seipsum ab eius communione subduxerit, et nomen eius, non prout consuetum

Can. XIII. 1) ἐκτεμνομένας Pedal.— πρὸ ῥιζῶν vatic. 3.— 2) ἐπιβολὴν Balsam. Zonar. Bevereg. Hervetus. — 3) εἴτε πρεσβύτ. εἴτε διάκ. Pedal. — 4) καὶ τῆς ἐπ' αὐτῷ τελείας κατακρίσεως om. cod. amerbach. Balsam. Zonar. — Mox τολμήσει Balsam. Zonar. quam vocem vatic. 3 delet.— 5) τούτους ὑποκεῖσθαι vat. 1. — 6) ἁρπαζόντων vatic. 1. trapezuntin. Bevereg. — 7) τούτοις, vatic. 1, Balsam. Zonar. τοιούτοις vatic. 3. — 8) ἐπιστραφεῖεν ἐπίσκοπον Pedal.

Can. XIV. 1) κατὰ om. trapezunt. Zonar. Balsam. Bevar.— 2) ἀποστήσοι cum Pedal. Caeteri omnes, nisi quid me fugerit, habent ἀποστήσει.—3) τῆς πρὸς αὐτὸν

κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέροι [4] τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κατὰ τὸ εἰθισμένον, ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος καθῃρημένον εἶναι, εἰ μόνον [5] ἐλεγχθείη ἀποστὰς τοῦ οἰκείου μητροπολίτου, καὶ σχίσμα ποιήσας [6]. Δεῖ γὰρ ἕκαστον τὰ οἰκεῖα μέτρα γινώσκειν, καὶ μήτε τὸν πρεσβύτερον καταφρονεῖν τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου, μήτε τὸν ἐπίσκοπον τοῦ οἰκείου μητροπολίτου [7].

Κανὼν ιε'. Τὰ ὁρισθέντα ἐπὶ πρεσβυτέρων [1] καὶ ἐπισκόπων καὶ μητροπολιτῶν, πολλῷ μᾶλλον καὶ [2] ἐπὶ πατριαρχῶν ἁρμόζει, ὥστε εἴ τις πρεσβύτερος ἢ ἐπίσκοπος ἢ μητροπολίτης τολμήσειεν [3] ἀποστῆναι τῆς πρὸς τὸν οἰκεῖον πατριάρχην κοινωνίας, καὶ μὴ ἀναφέροι τὸ ὄνομα αὐτοῦ, κατὰ τὸ ὡρισμένον καὶ τεταγμένον [4], ἐν τῇ θείᾳ μυσταγωγίᾳ, ἀλλὰ πρὸ ἐμφανείας συνοδικῆς καὶ τελείας αὐτοῦ κατακρίσεως, σχίσμα ποιήσοι [5], τοῦτον ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος πάσης ἱερατείας παντελῶς ἀλλότριον εἶναι, εἰ μόνον ἐλεγχθείη τοῦτο παρανομήσας. Καὶ ταῦτα μὲν ὥρισται [6] καὶ ἐσφράγισται περὶ τῶν προφάσει τινῶν ἐγκλημάτων, τῶν οἰκείων ἀφισταμένων προέδρων, καὶ σχίσμα ποιούντων [7], καὶ τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας διασπώντων [8]. Οἱ γὰρ δι' αἵρεσίν [9] τινα παρὰ τῶν ἁγίων συνόδων ἢ πατέρων κατεγνωσμένην τῆς πρὸς τὸν πρόεδρον κοινωνίας ἑαυτοὺς διαστέλλοντες, ἐκείνου τὴν αἵρεσιν δηλονότι δημοσίᾳ κηρύττοντος, καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ ἐπ' ἐκκλησίας διδάσκοντος, οἱ τοιοῦτοι οὐ μόνον τῇ κανονικῇ ἐπιτιμήσει οὐχ ὑποκείσονται [10], πρὸ συνοδικῆς διαγνώσεως ἑαυτοὺς τῆς πρὸς τὸν κα-

est, in divina mysterii celebratione referat, sancta synodus eum depositum esse statuit, si tantum convictus fuerit a proprio metropolitano recessisse, et schisma fecisse. Oportet enim unumquemque proprias partes cognoscere, et nec presbyterum proprium episcopum contemnere, nec episcopum proprium metropolitanum.

XV. Quae de presbyteris et episcopis et metropolitanis constituta sunt, multo magis etiam in patriarchis conveniunt. Quamobrem si quis presbyter, vel episcopus, vel metropolitanus a sui patriarchae communione recedere ausus fuerit, et nomen eius non referat, ut in divini mysterii celebratione constitutum est et ordinatum, sed ante synodale decretum, et perfectam eius condemnationem, schisma fecerit, statuit sancta synodus eum esse ab omni sacerdotio alienum, si in hoc solum deliquisse convictus fuerit. Et haec quidem constituta et obsignata sunt, de iis qui aliquorum criminum praetextu a propriis praesulibus recedunt, et schisma faciunt, et ecclesiae unionem convellunt. Qui enim propter haeresin aliquam a sanctis patribus vel synodis condemnatam, se a praesulis communione separant, illo haeresin scilicet publice praedicante, et nudo capite in Ecclesia docente, ii non solum canonicae poenae non subiicientur, ante synodalem cognitionem, seipsos a communione eius qui episcopus dicitur, seiungen-

om. vatic. 3. — 4) μὴ ἀναφέρει vat. 1, 2, edd. praeter Pedal. — 5) εἰ μόνον ἐλεγχθείη cum column. vat. 1, 3, palatin. Bevereg. N. R. — 6) ποιήσει Balsam. Zonar. ἐλεγχθείη omisso, σχίσμα ποιήσοι Rhalli, Ped. Mansi. σχισματοποιήσας vatic. 1. — 7) μήτε τὸν μητροπολίτην τοῦ οἰκείου πατριάρχου column. — τοῦ ἰδίου μητρ. Pedal.

Can. XV. 1) περὶ πρεσβυτέρων Pedal. N. R. — καὶ ἐπισκόπων om. vatic. 1. — 2) μᾶλλον ἐπὶ Balsam. Zonar. Pedal. — 3) τολμήσοι Pedal. — ὑποστῆναι Bevereg. N. R. — 4) καὶ τεταγμένον om. vatic. 3. — διατεταγμένον Zonar. Balsam. Bever. — 5) ποιήσει vulgo. — 6) ἐσφράγισταί τε καὶ ὥρισται Zonar. Pedal. — 7) σχίσματα Bevereg. — σχισματοποιούντων vatic. 1 iterum. — 8) ποιούντων Balsam. — 9) διαίρεσίν τινα Balsam. Bevereg. — 10) ὑπόκεινται vatic. 2, Pedal. —

*

λούμενον ἐπίσκοπον κοινωνίας ἀποτειχίζοντες, ἀλλὰ καὶ τῆς πρεπούσης [11] τιμῆς τοῖς ὀρθοδόξοις ἀξιωθήσονται· οὐ γὰρ ἐπισκόπων, ἀλλὰ ψευδεπισκόπων καὶ ψευδοδιδασκάλων [12] κατέγνωσαν, καὶ οὐ σχίσματι τὴν ἕνωσιν τῆς ἐκκλησίας κατέτεμον, ἀλλὰ σχισμάτων [13] καὶ μερισμῶν τὴν ἐκκλησίαν ἐσπούδασαν ῥύσασθαι.

Κανὼν ιϛ'. Διὰ τὰς φιλονεικίας τε καὶ ταραχὰς τὰς ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ [1] ἐκκλησίᾳ συμβαινούσας, καὶ τοῦτο ὁρίσαι ἀναγκαῖόν ἐστι· τὸ μηδενὶ τρόπῳ [2] ἐπίσκοπον καταστῆναι ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς ἔτι ὁ προεστὼς ζῇ, καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ συνίσταται τιμῇ, εἰ μὴ αὐτὸς ἑκὼν τὴν ἐπισκοπὴν παραιτήσεται· χρὴ γὰρ [3] πρότερον τὴν αἰτίαν τοῦ μέλλοντος τῆς ἐπισκοπῆς ἐκδιώκεσθαι, κανονικῶς ἐξεταζομένην εἰς πέρας ἄγεσθαι, εἶθ' οὕτω μετὰ τὴν αὐτοῦ καθαίρεσιν ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπισκοπὴν προβιβάζεσθαι. Εἰ δέ τις τῶν ἐπισκόπων ἐν τῇ ἰδίᾳ συνιστάμενος [4] τιμῇ, μήτε παραιτεῖσθαι βούλοιτο, μήτε τὸν οἰκεῖον ἐθέλοι [5] ποιμαίνειν λαὸν, ἀλλὰ τῆς οἰκείας ἀποστὰς ἐπισκοπῆς ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβοι [6] τόπῳ, μήτε βασιλικῷ προστάγματι κατεχόμενος, μήτε ταῖς τοῦ οἰκείου πατριάρχου λειτουργίαις ὑπηρετούμενος, μήτε μὴν ὑπὸ νόσου χαλεπῆς τε καὶ ἀκινησίαν [7] ἐμποιούσης παντελῆ συνεχόμενος· ὁ τοιοῦτος οὖν ὁ κατὰ μηδεμίαν τῶν εἰρημένων προφάσεων κωλυόμενος, τῆς οἰκείας ἀφιστάμενος ἐπισκοπῆς, καὶ ὑπὲρ τὸν ἑξαμηνιαῖον χρόνον ἐν ἑτέρῳ διατρίβων [8] τόπῳ, τῆς τοῦ ἐπισκόπου τιμῆς τε καὶ ἀξίας ἀλλοτριωθήσεται παντελῶς· τὸν γὰρ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ καταμελοῦντα ποίμνης, καὶ ἐν ἑτέρῳ ὑπὲρ τὸ ἑξάμηνον χρονοτριβοῦντα τόπῳ, ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος τῆς ἀρχιερωσύνης [9], δι' ἧς ποιμαί-

tes, sed et honore qui orthodoxis convenit, digni habebuntur. Non enim episcopos, sed pseudoepiscopos et falsos doctores condemnarunt; et non schismate Ecclesiae unionem consciderunt, sed a schismatibus et divisionibus Ecclesiam liberare studuerunt.

XVI. Propter contentiones et tumultus, qui in Dei Ecclesia contingunt, hoc quoque est definire necessarium, ut episcopus nullo modo constituatur in ecclesia, cuius praeses adhuc vivit, et est adhuc in proprio honore constitutus, nisi episcopatui sua sponte renunciaverit. Oportet enim causam eius, qui est episcopatu expellendus, canonice examinatam ad finem prius deduci; deinde post eius depositionem, alterum in eius episcopatum provehi. Si quis autem episcopus in proprio honore constitutus, nec vult renunciare, nec proprium populum pascere, sed a suo episcopatu recedens, plusquam sex mensibus in alio loco degat, nec regio iussu detentus, nec sui patriarchae ministeriis deserviens, neque a gravi morbo, et qui ut omnino moveri non possit, efficiat, retentus: is nulla ex supra dictis causa prohibitus, et a suo episcopatu absens, et ultra semestre tempus in alio loco degens, ab episcopi dignitate et honore omnino alienabitur; cum enim qui suae fidei commissum gregem negligit, et in alio loco supra semestre tempus de-

11) προσηκούσης trapezuntin.—12) ψευδεπισκόπων διδασκάλων Bevereg. καὶ ψευδεπισκ. διδασκ. trapezunt. — 13) καὶ σχισμάτων trapezunt.

Can. XVI. 1) ταῖς τῇ τοῦ Θεοῦ Beveregi.—2) τοῦ μηδενὶ τρόπῳ ἐπίσκοπον oxon.—3) καὶ γὰρ χρὴ Balsam. Zonar. — 4) ἰδίᾳ συνιστατο, vatic. 2. idemque mox βούλεται.—5) ἐθέλοι expunxit Pedal.—6) διατρίβει id. —7) χαλεπῆς τὴν ἀκινησίαν Balsam. Zonar.—8) ἐν ἑτέρῳ τόπῳ χρονοτριβῶν Balsam. Zonar. — 9) καὶ τῆς ἀρχιερωσύνης vatic. 3, palatin. Zonar. Balsam. Pedal. N. R.

νειν[10] ἐτάχθη, παντελῶς ἀλλότριον καθιστάναι, καὶ εἰς τὸν αὐτοῦ τῆς ἐπισκοπῆς τόπον ἕτερον ἀντ᾽ αὐτοῦ προχειρίζεσθαι[11].

Κανὼν ιζ΄. Ἐν πᾶσι τῆς ἐκκλησιαστικῆς εὐταξίας φροντίζοντες, καὶ τοῦτο ὁρίσαι ἀναγκαῖον ἐθέμεθα· ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τῶν λαϊκῶν ἢ μοναχῶν, ἀθρόον[1] εἰς τὸ τῆς ἐπισκοπῆς ὕψος ἀνάγεσθαι, ἀλλ᾽ ἐν τοῖς[2] ἐκκλησιαστικοῖς βαθμοῖς ἐξεταζόμενον πρότερον, οὕτω τῆς ἐπισκοπῆς τὴν χειροτονίαν ὑποδέχεσθαι. Εἰ γὰρ καὶ μέχρι τοῦ νῦν ἀπὸ τῶν λαϊκῶν ἢ μοναχῶν τινες, ἀπαιτούσης χρείας, παραυτίκα τιμῆς ἄξιοι γεγόνασιν ἐπισκοπικῆς[3], ἀρετῇ τε διαπρέψαντες, καὶ τὰς κατ᾽ αὐτοὺς ἐκκλησίας[4] ὑψώσαντες, ἀλλὰ τό γε σπάνιον[5], οὐδαμοῦ νόμον τῆς ἐκκλησίας τιθέμενοι, ὁρίζομεν τοῦ λοιποῦ μηκέτι τοῦτο γίνεσθαι, εἰ μὴ κατὰ λόγον ὁ χειροτονούμενος διὰ[6] τῶν ἱερατικῶν προέλθοι[7] βαθμῶν, ἐν ἑκάστῳ τάγματι τὸν νενομισμένον χρόνον ἀποπληρῶν.

git, statuit saucta synodus, ut a sacerdotio, per quod pascere ordinatus est, alienus omuino constituatur, et iu eius episcopatus locum, alius pro ipso promoveatur.

XVII. Iu omnibus boui ecclesiastici ordinis curam gerentes, hoc quoque definire necessarium duximus, ut uullus deinceps laicus vel monachus repente ad episcopalem altitudinem eveheretur, sed in ecclesiasticis gradibus primum examinatus, sic episcopalis dignitatis ordinationem susciperet. Etsi enim huc usque quidam ex monachis et laicis, exigente necessitate, episcopali honore statim digui facti sunt, qui et virtute excellenti fuere, et suas ecclesias in altum extulere, id tamen quod rare evenit, Ecclesiae legem uequaquam statuentes, decernimus ut id deinceps minime fiat, uisi is qui rite ordinatur, per gradus sacerdotales processerit, in unoquoque ordine tempus praestitutum adimplens.

—10) ποιμαίνειν Pedal. constanter.—11) ἀντ᾽ αὐτοῦ καταλέγεσθαι Zonar. Balsam. Pedal. non habuit mosquensis, nisi post correcturam; omnino delent petroburg. oxon. vatic. 2, palatin.

Can. XVII. 1) ἀθρόως vat. 2,3, palatin. oxon.—2) Ἀλλά τοῖς vatic. 2, palatin. Balsam. Zonar. Pedal. ἀλλ᾽ ἐν τῆς N. R. mendose. — 3) ἐπισκοπῆς oxon. palatin. Pedal.— 4) κατ᾽ αὐτῶν ἐκκλησίας vatic. 3. — καὶ τὴν κατ᾽ αὐτοὺς ἐκκλησίαν vatin. 1, 2, trapezuntin. Zonar. Balsamon. Bevereg. N. R. — 5) τὸ σπάνιον Zonar. Balsam. τό γε σπανίων N. R. — οὐ νόμον Pedal.— 6) διά delent oxon. Balsam. — 7) παρέλθοι vatic. 3.

II.

ΚΑΝΟΝΕΣ ἐκτεθέντες παρὰ τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ [1] τοῦ τῆς Θεοῦ Λόγου σοφίας [2] συστάσης, καὶ τὴν οἰκουμενικὴν [3] ἑβδόμην σύνοδον ἐπιβεβαιωσάσης, πᾶσαν δὲ σχισματικὴν καὶ αἱρετικὴν πλάνην ἀπελασάσης.

CANONES editi a saacta synodo, quae in celebri templo, Dei Verbi Sapientiae dicato, habita est, et oecumenicam VII synodum confirmavit, omnemque achismaticum et haereticum errorem expulit.

Κανὼν α'. Ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ [1] σύνοδος, ὥστε, εἴ τινες τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν, ἢ λαϊκῶν ἢ ἐπισκόπων, ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἢ Εὐρώπῃ [2] ἢ Λιβύῃ διατρίβοντες, ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀναθεματισμὸν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα Ἰωάννου ἐγένοντο, ἵνα ὦσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ παρὰ Φωτίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὅρῳ, τουτέστιν ἢ καθῃρημένοι ἢ ἀναθεματισμένοι [3] ἢ ἀφωρισμένοι· οὓς μέντοι Φώτιος ὁ ἁγιώτατος ἡμῶν πατριάρχης κληρικοὺς ἢ λαϊκοὺς ἢ τοῦ ἀρχιερατικοῦ καὶ ἱερατικοῦ [4] τάγματος, ἐν οἱᾳδήποτε παροικίᾳ, ὑπὸ ἀφορισμὸν ἢ καθαίρεσιν ἢ ἀναθεματισμὸν ποιήσῃ [5], ἵνα ἔχῃ αὐτοὺς καὶ ὁ ἁγιώτατος Πάπας Ἰωάννης, καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἁγία τοῦ Θεοῦ Ῥωμαίων ἐκκλησία, ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι, μηδὲν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας [6], μηδὲ τῷ ταύτης προέδρῳ τὸ σύνολον καινοτομουμένων, μήτε νῦν, μήτε εἰς τὸ μετέπειτα.

Κανὼν β'. Εἰ καὶ μέχρι τοῦ νῦν [1] ἔνιοι τῶν ἀρχιερέων εἰς τὸ τῶν μοναχῶν κατιόντες σχῆμα ἐπὶ τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης [2] ἐβιάζοντο διαμένειν ὕψει,

I. Statuit eancta et universalis aynodus, ut si qui ex Italiae clericis vel laicis vel epiecopis, in Asia vel Europa vel Libya versantes, sub vinculo vel depositinne vel anathematizatione apud sanctisaimum papam Ioannem fuerunt, ut ii quoque sint einsmodi etiam apud Photinm sanctissimnm patriarcham Constantinopolitanum in eadem poenae definitione, id est, vnl depositi vel anathematizati vel segregati; et quos Phntius quidem sanctissimus noster patriarcha, clericos vel laicos vel episcopalis vel sacerdotalis nrdinis, in quacumque parochia, segregationi vel depositioni vel anathematizationi subiecerit, sanctiasimns quoque papa Ioannes, et sancta Dei Romanorum ecclesia eosdem in eodem poenae iudicio habeat, privilegiis, quae adaunt sanctiasimae Romanorum ecclesiae sedi et eius antistiti, nihil penitus innovatis, nec nunc, nec in posterum.

II. Etiam si hucusque nonnulli antiatites, qui ad monachorum habitum descenderant, ut in episcopali fastigio manerent, vim adhibnerunt, et cum hoc facerent, ne-

In titulo 1) περιωνύμῳ καὶ ἐπωνύμῳ trapezuot. vat. 1, oxoo. Balsam. — τῆς ante τοῦ Θεοῦ om. Balsam. — 2) σοφίας om. vatic. 1, barberin. Baisam. Zonar. — 3) οἰκουμενικὴν om. barber. — a voce πᾶσαν omoia delent vatic. 1, Balsam. — βεβαιωσάσης Bevereg. ἀπελάσας Mansi mendose.

Can. I. 1) καὶ οἰκουμενικὴ om. Balsamoo. Zooar. codex amerbachlao. — σύνοδος om. vatic. 1. — σύνοδος αὕτη Ped. — εἴ τινας barber. — ὥστε οἵτινες Ped. — 2) ἢ Εὐρώπῃ om. vatic. 1. — 3) ἀναθεμ. omnes edd. et mss. Cor non ἀνατεθεματισμένοι? — ἢ ἀφωρισμένοι om. ottob. 27. καὶ οὓς μέντοι Bevereg. N. R. — 4) καὶ ἱερατικοῦ om. vatic. 1. — 5) ποιήσει Rhalli. — 6) ἁγιωτάτης ῥωμαίων ἐκκλησίας Berolio. — καὶ τῷ ταύτης Bever. N. R.

Can. II. 1) μέχρι νῦν trapezuotin. barberin. Zonar. Balsam. Bevereg. — 2) ἐν τῷ τῆς ἀρχιερωσύνης Beve-

καὶ τοῦτο πράττοντες παρεωρῶντο [3]· ἀλλ' οὖν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος, καὶ τοῦτο ῥυθμίζουσα τὸ παρόραμα, καὶ πρὸς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς θεσμοὺς τὴν ἄτακτον ταύτην ἐπανάγουσα πρᾶξιν, ὥρισεν, ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος, ἢ εἴ τις ἄλλος τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀξιώματος πρὸς τὸν μοναδικὸν θελήσοι [4] κατελθεῖν βίον, καὶ τὸν τῆς μετανοίας τόπον ἀναπληρῶσαι [5], μηκέτι τοῦτον τῆς ἀρχιερατικῆς ἀντιποιεῖσθαι ἀξίας. Αἱ γὰρ τῶν μοναχῶν συνθῆκαι ὑποταγῆς ἐπέχουσι λόγον καὶ μαθητείας, ἀλλ' οὐχὶ διδασκαλίας ἢ προεδρίας [6], οὐδὲ ποιμαίνειν ἄλλους, ἀλλὰ ποιμαίνεσθαι ἐπαγγέλλονται· διὸ, καθ' ἃ προείρηται, θεσπίζομεν, μηκέτι τινὰ τῶν ἐν ἀρχιερατικῷ καταλόγῳ καὶ ποιμένων ἐξεταζομένων, εἰς τὴν τῶν ποιμαινομένων καὶ μετανοούντων χώραν ἑαυτὸν καταβιβάζειν· εἰ δέ τις τοῦτο τολμήσειε πρᾶξαι μετὰ τὴν ἐκφώνησιν καὶ διάγνωσιν τῆς νῦν ἐκπεφωνημένης [7] ψήφου, αὐτὸς ἑαυτὸν τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἀποστερήσας βαθμοῦ, οὐκέτι πρὸς τὸ πρότερον, ὅπερ δι' αὐτῶν τῶν ἔργων [8] ἠθέτησεν, ἀξίωμα ἐπαναστρέψει [9].

Κανὼν γ΄. Εἴ τις τῶν λαϊκῶν αὐθεντήσας, καὶ καταφρονήσας μὲν τῶν θείων καὶ βασιλικῶν προσταγμάτων, καταγελάσας δὲ καὶ τῶν φρικτῶν τῆς ἐκκλησίας θεσμῶν τε καὶ νόμων, τολμήσειεν [1] ἐπίσκοπόν τινα τύψαι ἢ φυλακίσαι [2], ἢ χωρὶς αἰτίας, ἢ καὶ συμπλασάμενος αἰτίαν, ὁ τοιοῦτος [3] ἀνάθεμα ἔστω.

glecti sunt: sancta tamen et universalis haec synodus, hanc negligentiam quoque corrigens, et ad ritus ecclesiasticos hanc inordinatam actionem redigens, statuit ut si quis episcopus vel aliquis alius ex pontificali dignitate, voluerit ad vitam monasticam descendere, vel poenitentiae locum implere, ne amplius antistitis dignitatem usurpet. Monachorum enim professinnes, subiectionis et disciplinae rationem habent, non autem doctrinae vel primatus; nec alios pascere, sed ipsos pasci profitentur. Et ideo, quemadmodum praedictum est, decernimus, ut nemo eorum qui in episcopalem pastorumque catalogum relatus est, ad eorum qui pascuntur et agunt poenitentiam, locum se demittat. Si quis autem hoc facere ausus fuerit, post denuntiationem et declarationem huius editae sententiae; ipse qui seipsum episcopali gradu privavit, non amplius ad priorem quam factis irritam fecit, dignitatem revertetur.

III. Si qnis laicus auctoritate sna usus, divinis quidem et regiis iussis contemptis, reverendisque Ecclesiae ritibus et legibus irrisis, aliquem episcopum verberare ausus fuerit, vel in custodiam tradere, vel sino causa, vel aliqna conficta causa, is sit anathema.

reg.—3) παρεορῶντο Pedal. mendose. At rectius aliquis emendaret fortasse περιεωρῶντο.—4) θελήσει Zonar. Balsam. θελήσειεν vatic. 1. θελήσει N. R.—ἐθελήσῃ barberin.—5) ἀποπληρώσαι barberin.—μηκέτι τὸ τοῦτον Balsam. τοιοῦτον N. R.—μηκέτι λοιπὸν Bevereg.—6) οὐ διδασκαλίας καὶ προεδρίας barberin.—7) ἐκφωνουμένης Pedal.—8) διὰ τῶν ἔργων Bevereg.—9) ἀναστρέψει N. R. Balsam. Zonar. Mansi.

Can. *III.* 1) τολμήσει Pedal.—2) φυλακίσαι χώρις ib.—3) ὁ τοιοῦτος om. barber.

APPENDIX COISLINIANA.

Τῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ἥτις τὴν ἑβδόμην ἐκύρωσεν, κεφάλαια ια΄.

Α΄. Ἡ ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ μεγάλου σύνοδος α΄ τῶν τιη΄ θεοφόρων ἁγίων πατέρων, ἥτις ἐστὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενική, ἡ τὸν Ἄρειον καθελοῦσα, ἀπαρασάλευτος, ἤγουν ἐν Νικαίᾳ τὸ πρῶτον.

Β΄. Ἡ ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ μεγάλου ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν΄ ἁγίων πατέρων, ἥτις ἐστὶ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ β΄ σύνοδος, ἡ Μακεδόνιον διαῤῥήξασα, ἀπαράτρεπος.

Γ΄. Ἡ κατὰ τὴν Ἔφεσον ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος γ΄, ἐπὶ τοῦ μικροῦ Θεοδοσίου, ἡ Νεστόριον καθελοῦσα, ἀμετακίνητος· οὐ μὴν δὲ ἡ δευτέρα, ἀλλ' ἡ πρώτη τῶν σ΄ ἁγίων πατέρων, ἡ γὰρ γενομένη ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ ἐν τῇ Ἐφέσῳ τὸ δεύτερον, ἀπεβλήθη τελείως ἀπὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ὡς τὰ Εὐτυχοῦς φωραθεῖσα κρατεῖν.

Δ΄. Ἡ ἐν Καλχηδόνι ἐπὶ τῆς βασιλείας Μαρκιανοῦ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ δ΄ σύνοδος τῶν χλ΄ ἁγίων πατέρων, ἡ Εὐτυχέα καὶ Διόσκορον κατακρίνασα καὶ ἀποβαλοῦσα, πανόσιος, ἀδιάβλητος.

Ε΄. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ πάλιν τῶν ρξε΄ ἁγίων πατέρων, ἡ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ε΄, ἡ Ὠριγένην τὸν παράφρονα ἀναθεματίσασα, καὶ αὐτὴ ἀπαράτρεπτος.

ϛ΄. Ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Ἰουστίνου, τῶν ρο΄ ἁγίων πατέρων, οἰκουμενικὴ μεγάλη σύνοδος ϛ΄, ἡ Ὀνώριον καὶ Σέργιον καὶ Κῦρον τοὺς Μονοθελήτας καταβαλοῦσα, ἀπαρασάλευτος.

Ζ΄. Ἡ ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Εἰρήνης τῆς μητρὸς αὐτοῦ ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον, τῶν τξ΄ ἁγίων πατέρων συναθροισθεῖσα, ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ μεγάλη ζ΄ σύνοδος, ἡ κατὰ τῶν χριστιανοκατηγόρων εἰκονομάχων γενομένη, ἀδιάβλητος.

Η΄. Εἴ τις ταύτας οὐ δέχεται, καὶ τὰ ἐν αὐταῖς ἐκτεθέντα καὶ λαληθέντα ὑπὸ τῶν ἁγίων πατέρων τὰ σωτήρια καὶ θεῖα διδάγματα καὶ τοὺς ἱεροὺς καὶ θείους κανόνας ὡς ἅγια, ἀνάθεμα.

Synodi quae in nominatissimo Divinae Sapientiae templo habita est, et quae septimum concilium confirmavit, capitula XI.

I. Quae sub imperio Constantini Magni synodus prima fuit CCCXVIII Deo plenorum sanctorum patrum, quae quidem magna est et oecumenica, et Arium deiecit, immota maneat: quod est primum nicaenum concilium.

II. Quae fuit sub Theodosio magno habita Constantinopoli CL sanctorum patrum, magna scilicet et oecumenica altera synodus, quae Macedonium discerpsit, indeclinabilis esto.

III. Quae acta fuit Ephesi, sancta et oecumenica synodus tertia, sub iuniore Theodosio, ea quae Nestorium evertit, inamovibilis esto. Non illa vero secunda, sed prima CC patrum; quae enim facta est sub eodem imperatore Theodosio minore in civitate Ephesi altera vice, reiecta omnino fuit a catholica Ecclesia, utpote quae Eutychen amplecti deprehensa est.

IV. Chalcedonensis sub imperio Marciani magna et oecumenica quarta synodus DCXXX sanctorum patrum, quae Eutychen et Dioscorum damnavit et reiecit, sanctissima, irreprehensibilis esto.

V. Constantinopolitana sub Iustiniano iterum imperatore CLXV sanctorum patrum, magna et oecumenica synodus V, quae Origenem insanum anathemate percussit, ipsa quoque sine mutatione stet.

VI. Constantinopolitana sub imperio Constantini et Iustini, CLXX sanctorum patrum, oecumenica magna Synodus VI, quae Honorium, Sergium et Cyrum Monothelitas repudiavit, non moveatur.

VII. Quae sub imperio Constantini et Irenae matris eius, Nicaeae iterum, CCCLX sanctorum patrum, congregata fuit sancta et oecumenica magna synodus VII, quae adversus christiani nominis hostes Iconomachos facta est, nulli exceptioni submittatur.

VIII. Si quis eas synodos non recipit, et quae in ipsis acta et pronunciata fuere a sanctis patribus salutaria ac divina praecepta et sacros ac divinos canones, ut sancta non habet, anathema sit.

Θ. Οἱ ὑπὸ δεσμὸν ἢ καθαίρεσιν τοῦ πάππα Ῥώμης ἢ ἀνάθεμα παρ' αὐτοῦ γενόμενοι, καὶ παρὰ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, οὕτω μενέτωσαν καὶ ἔμπαλιν.

Ι. Εἴ τις ἀπὸ ἱεραρχικοῦ ὕψους εἰς μοναχικὸν κατελθῇ βίον, μηκέτι τῆς ἱεραρχικῆς ἀντιποιείσθω ἀξίας.

ΙΑ'. Εἴ τις τῶν λαϊκῶν ἐπίσκοπον φυλακίσειεν ἢ τυπτήσειεν, εὐλόγως ἢ ἀλόγως, ἢ χωρὶς αἰτίας ἢ καὶ συμπλασάμενος, εἴη ἀνάθεμα.

IX. Qui sub vinculo aut depositione papae sunt Romani aut anathema ab ipso facti, et qui simul a Constantinopolitano, ita maneant et in posterum.

X. Si quis a sublimi hierarchia se in monasticam vitam recipiat, ne amplius sibi supremam vindicet dignitatem.

XI. Si quis laicorum in carcerem episcopum tradit aut percutit, sive iure sive iniuria, aut nulla causa, aut conficta, anathema esto.

ANNOTATIONES

Cum alius, ut dixi, certus locus erit Photii technas et artificia, quae iuris nostri negotia pertingunt, explicandi commodius, hic pauca lubet raptim apponere. Haec vero prope omnia refero accepta cl. Frontoni Ducaeo, qui Zonaram scholiis instruxit, nisi forte vetus interpres Ioannes Quintinus Aeduus, meus aliquo iure πατριώτης, has potius notulas libro suo primus inspersit.

Hos igitur canones Photius ipse composuit, ut testantur Zonaras et Balsamon, in quos non pauca inseruit, ut sibi consuleret. Ita inter prioris pseudo-synodi canones, decimum quartum caeteris attexuit, quo uteretur, quamvis aequitatis speciem praeferat, ut suam tyrannidem firmaret. Et in altero quoque XV, sibi idem lenocinatur, quod eius communionem, quippe illegitimi patriarchae, non pauci aversarentur, et potius cum Ignatio vero antistite communicarent. Sed maxime in ultimo XVII cavit, ut aliquo modo exulceratos eius facinore legatorum et catholicorum episcoporum animos leniret.

In altera pseudo-synodo primus statim canon occurrit, quem Graeci, ut cum Frontone loquar, lambunt et liguriunt, quo videlicet interceptae appellationes ad Pontificem, totaque auctoritas apostolicae sedis sublata. Secundus quoque canon a Photio in odium Ignatii adiunctus, quasi videlicet metueret, alter Herodes, ne quem ipse e medio sustulerat, reviivisceret. Ultimo demum frustra providit ne ipse poenas daret quas saevissime viris innocentissimis ad immanitatem usque et absque ullo iure irrogaverat.

His quaedam adiiciendа praestitit in appendice codex coislinianus non semel memoratus, cuius certe scriptor, qui manum operi recentem admovit, scrinia tamen patriarchatus constantinopolitani rimari, ignota luci dare, arcana fortasse investigare permittebatur. Alia ab eodem infra mutuabimur, quae eius solertiam et diligentiam docent. Neque fundamento carent quae ad synodum sophianam retulit, breviori licet compendio coacta, quum amplissimo et constanti horum trium canonum titulo superius posito declaretur ab illa qualicumque synodo septimam quoque fuisse confirmatam.

Tum etiam alias appendices duas statim nectere hisce animus est, et locus suadet; quarum prior, similem ac praecedentia nacta originem ex codice coisliniano, manifesto se vinculo cum iisdem coniungit; utraque eiusdem esse fabricae duxeris,

si rerum nexum et indolem ac plurima verba, horridiora quidem et rudi barbarie expressa, diligentius consideravoris. Sana ea sunt quae suspicionem, quam semel et iterum movere non dubitavi, vehementer augent, Photio nimirum plurima ad manum fuisse, ex quibus callidissimus veterator sua consarcinavit. Pleraque enim quae nunc primum in lucem hic damus, ita cum tribus canonibus concilii quod sanctae Sophiae nuncupatur, conveniunt, ut vel a photiana synodo collector sua sumserit, vel Photius ab aliqua simili membrana canones refinxisse ex arbitrio et descripsisse existimabitur, vel denique multiplex fuerit eiusdem conciliabuli tomus, toties in eadem incude percussus, quoties artifici Photio placuerit. Haec et illa, qualiacumque demum sint, gemina adeo ut affinia sunt, ut eodem in loco omnia poni oportuerit.

Mantissam ultimam nobis obtulit codex quidam inter eximios B. Mariae Cryptae Ferratae thesauros, cum diligentissima doctorum Basilianorum cura servatos, sub hisce litteris inscriptus B. δ. 1: in quo, ex vetere scriptura saeculi circiter XII, inter plura antiqui iuris decreta, novam repperi epistolam synodicam, ad Antiochenum quemdam patriarcham, tempore plane incerto, missam. Sed post Photianum aevum quum a fundamentis pene convulsa fuerit Theopolitana civitas, nihil omnino vetat quin litterae illae ad tempora paulo superiora referantur. Tum canon quidam apostolicus, de qua meminit synodica epistola, in eodem codice subiicitur, quem iungere praecedentibus, praeter communis argumenti necessitudinem, loci quoque proximitas suasit. Eadem denique opportunitate ad haec accedat lex quaedam typica, qua celeberrimum de pascha decretum nicaenum, iam superiori insertum tomo, iterum confirmatur.

I.

Τῆς ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ τοπικῆς συνόδου κεφαλ. γ.

Α'. Ὁ Ἀλεξανδρείας [1] μετὰ τῆς οἰκείας συνόδου ἀπεφήνατο, ὅτι ἡ τάξις τῶν μοναχῶν ἀποβάλλεται τὴν ἱερωσύνην τελείως.

Β'. Ἱερεύς τις, ὢν τοῦ σχήματος ἐκδυόμενος, καὶ συρόμενος, καὶ ἱστάμενος γυμνός, ὡς κατάδικος, οὕτω εἰς τὴν χώραν τῆς μετανοίας εἰσέρχεται [2] φρατριαζόμενος ἐπιμέσως, ὡς ἁμαρτήσας καὶ ἐξετασθείς.—Ἄδεκτον τὸν τοιοῦτον εἰς τὴν τῆς ἁμαρτησίας [3] χώραν ἐπιπηδᾶν τῆς ἱερωσύνης.

Γ'. Εἴ τις τῶν λαικῶν αὐθεντήσας, κ. τ. ε. [uti supra p. 143, in can. III.].

1. *Synodi particularis in Alexandria capitula III.*

I. Alexandrinus episcopus una cum synodo sua exposuit ab ordine monachorum sacerdotium subverti penitus.

II. Sacerdos quidem, postquam fuerit sacro habitu spoliatus, et palam traductus, steteritque omnino exutus, utpote damnatus iudicio, sic in locum poenitentiae revertitur, in medio conventu versatus, tamquam peccator et publice convictus. — [Statuitur] recipi non posse istiusmodi hominem in locum ubi peccaverit, ut invadat sacerdotium.

III. Si quis laicus, etc. [Vide. can. III concilii praecedentis].

I. 1) Ἀλεξανδρείας. Titulus fortasse totus ex hac voce oritur, neque synodus, si qua fuerit, aliter alexandrina dicta est. Extat in cod. coislin. 364, f. 216.—2) fort. εἰσέλκεται melius.—3) Sic barbare.

II.

Ἐκ τῆς α' ἁγίας 1) συνόδου γραφὲν τῷ 2) ἐν Ἀντιοχείᾳ πατρ.

Ἠκούσαμεν, ἀγαπητὲ καὶ συλλειτουργέ, ὅτι τινὲς τὴν λειτουργίαν [3] τοῦ Θεοῦ καταφρονήσαντες, ἀπὸ τῶν σφραγισθέντων παρὰ σοῦ ἱερέων, καὶ διά τινας μικρὰς ἐπιδόσεις [4], εἴτε τῶν τεθνεώτων [5] εἴτε τῶν ζώντων πολλὰς λατρείας ἐπικομίζουσιν· καὶ ἰδοὺ γράφομεν [6] τῇ σῇ ἁγιωσύνῃ, ἵνα τοὺς τοιούτους διορθώσῃς, ὡς ἀμέλειά τις [7] παρὰ σοῦ γενομένη, καὶ τὸ κρίμα ἐπὶ σοῦ διαφέρεται, καὶ μὴ εἴτε τὸ δι' ἄγνοιαν [8], εἴτε τὸ δι' ἀμέλειαν ἐπιφορτίζειν παρασκευάζῃς, ἀλλὰ τούτους διορθώσῃς κατὰ τὸν κανόνα τὸν πρέποντα. Εἰ δὲ [9] μή γε κάθαρσίν [10] τινα ἀποφαίνομεν κατὰ σου καὶ κατ' αὐτῶν, ὅτι τὸ ὡρισμένον ἀπὸ τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, ἐκεῖνον καὶ μόνον προστάσσειν, εὐχὲ δὴ [11] καὶ ἃ μὴ προέταξαν [12], τοῦτο δέ ἐστιν, ἀγαπητέ, ὅτι διὰ δέκα νομίσματα, ἤτε καὶ [13] διὰ βράχιον, ἀδύνατόν ἐστι πολλὰς λειτουργίας φέρειν, μίαν [δὲ], καὶ μόνον ἐν σαββάτῳ, ἐπιτελεῖν ἐν καθαρότητι καὶ ἁγνείᾳ [14], καθὼς σοι προεγράψαμεν, οἱ τῆς ἁγίας συνόδου ἀδελφοί· εἰ δὲ καὶ πένητος [15] ὑπάρχει ἡ δωρεά, καὶ ἔστι βραχύς, δυνάμεθα ἐπικομίσαι αὐτὴν τὴν βραχὺν δωρεάν, ὡς καὶ τὴν εὐρύχορον [16].

III.

Κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων 1).

Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρεσβύτεροι, οἱ τῶν τεθνεώτων τὰ χρήματα λαμβάνοντες (οὕτως αὐτοὺς προστάσσομεν), τὰ μὲν τῆς λειτουργίας, τὰ δὲ τῆς ἐκκλησίας σκεύη ἐξ αὐτῶν κτησάτωσαν, τὰ δὲ ἐπὶ χηρῶν καὶ ὀρφανῶν, τὰ δὲ [ἐπὶ] τῶν ἐν ἀνάγκαις [2], ὡς διάκονοι Χριστοῦ καὶ λειτουργοὶ καὶ ψυχῶν ἀντιλήπτορες· καὶ αὐτοὶ ἐν πολλῇ προσευχῇ καὶ ἁγνείᾳ τοῦτο ποιήσωσιν, καὶ ἐν σαββάτῳ τὴν αὐτῶν λειτουργίαν προσφέρειν [3], ὡς [εἰς τὴν τοῦ] Θεοῦ κατάπαυσιν καὶ τοῦ τεθνεῶτος ἀνάπαυσιν, καὶ μὴ [τις]

II. *Ex sancta synodo prima scriptum ad Antiochiae patriarcham.*

Audivimus, dilecte et comminister, quosdam esse divini sacrificii contemptores, inter eos qui consignati a te sacerdotes fuerunt, qui ob exigua quaedam dona sive pro mortuis sive pro vivis multas liturgias procurant. Et ecce ad tuam scribimus sanctitatem, hosce homines emendare, ut si quid aut neglectum a te fuerit, aut tua ex sententia dilatum, nihil omnino sive per ignorantiam, sive per incuriam sustineas amplius committas, verum istiusmodi homines corrigas iuxta regulam convenientem. Et si nullam depositionem proferimus sive in te, sive in eosdem, [iubet] id quod a Deo sanctisque apostolis definitum est, idipsum idque tantum praecipere, minime vero ea quae prius statuta nondum fuere; illud vero est, dilecte, quod ob decem nummos aut pauciores nefas sit plures peragi liturgias, sed unam et duntaxat in sabbato exequendam in puritate et innocentia, perinde ac tibi praescripsimus nos huius sanctae synodi fratres; et si pauperis donum occurrit et exiguum est, valeamus quoque tenuem illam recipere oblationem, uti et opulentam.

III. *Canones sanctorum apostolorum.*

Episcopis et presbyteris, qui defunctorum possessiones capiunt, similiter illis praecipimus ut partim ex illis aut sacrificii aut ecclesiae vasa comparent, partim in viduas et orphanos et in eos qui in necessitatibus sunt impendant, ut ministri Christi et sacerdotes animarumque curatores; ipsi vero hi agant in omni obsecratione et innocentia, sabbato autem sacram eorum liturgiam offerant, tam propter Dei cessationem

II. 1) ἁγίας. Ex cod. Biblioth. cryptaeferr. B. δ. 1. olim B, 14, f. 34. Cur vero ea dicantur esse primae synodi, et quid referri tuto possit sive ad priorem, sive ad posteriorem nicaenam synodum, sive ad aliam quae α' et β' dicitur, alius pronunciet, et tanti non est.—2) τῷ addidit altera manus.—3) τῆς λειτουργίας melius. — 4) ἐπιδώσεις cod.—5) ἤτε τ. τεθν. ἤτε τῶν ζωντ. ib.—6) γράφωμεν multa id genus notare non vacat. —7) τινα παρα σοῦ γεναμένη ib.—8) ἀγνοίαν cod.—9) ἤδε ib.—10) καθαίρεσιν lego.—11) δὲ cod. —12) τὰ μὴ προσταξαντα ib.—13) εἴτε και διὰ βραχίων ib.—14) ἀγνοιᾳ ib.—15) πένητες ib.—16) εὐρύχορων ib.

III. 1) Ἀποστόλων in eod. cod. p. 33. — Nihil simile, quod sciam, legitur sive in constitutionibus, sive in canonibus, sive in miscellaneis, quae sub apostolorum nomine, neque chartae neque operae parcens, congessi nuperrime.— 2) ἐν ἀναγκες cod.— 3) προσφερει ib. prima manu.—post ὡς aliquid exci-

δι' αἰσχροκερδίας ἑνὸς χρυσίου ἢ ἀργυρίου φανῇ [4] βεβηλῶν τὴν θείαν λειτουργίαν καὶ σφετερίζων, ὡς ὁ Σίμων ὁ μάγος παρ' ἡμῶν τῶν ἀποστόλων καταδικασθεὶς, καὶ ἀπώλετο [5]· ἀλλὰ τοῦτο ἔστιν τοῦ ἱερέως, ὡς ποιμὴν καὶ μέλλων ἀποδοῦναι λόγον περὶ αὐτοῦ ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως μετὰ καθαροῦ συνειδότος τὰ περὶ αὐτοῦ ἐκπληρώμενα.

IV.

Πάντας [1] τοὺς τολμῶντας παραλύειν τὸν ὅρον τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ συγκροτηθείσης ἐπὶ τῆς παρουσίας τοῦ θεοσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου περὶ τῆς παναγίας ἑορτῆς τοῦ σωτηριώδους πάσχα [2], ἀκοινωνήτους καὶ ἀποβλήτους εἶναι τῆς ἐκκλησίας, εἰ ἐπιμένοιεν [3] φιλονεικότερον ἐνιστάμενοι πρὸς τὰ καλῶς δεδογμένα· καὶ ταῦτα εἰρῆσθαι περὶ λαικῶν· Εἰ δέ τις τῶν προεστώτων τῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων, μετὰ τὸν ὅρον τοῦτον, τολμήσειεν [4], ἐπὶ διαστροφῇ τοῦ λαοῦ καὶ ταραχῇ τῶν ἐκκλησιῶν, ἰδιάζειν, καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐπιτελεῖν τὸ πάσχα, τοῦτον ἡ ἁγία σύνοδος ἐντεῦθεν ἀλλότριον ἔκρινε τῆς ἐκκλησίας, ὡς οὐ μόνον ἑαυτῷ ἁμαρτίας ἐπισωρεύοντα, ἀλλὰ καὶ πολλῆς [5] διαφθορᾶς καὶ διαστροφῆς αἴτιον γενόμενον, καὶ οὐ μόνον τοὺς τοιούτους καθαιρεῖν τῆς λειτουργίας, ἀλλὰ καὶ τοὺς τολμῶντας τούτοις [6] κοινωνεῖν μετὰ τὴν καθαίρεσιν, τοὺς δὲ καθαιρεθέντας ἀποστερεῖσθαι, καὶ τῆς ἔξωθεν τιμῆς ἧς ὁ ἅγιος κανὼν καὶ τὸ τοῦ Θεοῦ ἱερατεῖον μετείληχεν [7].

quam in defuncti requiem, neque ullos turpis lucri respectu, ob unum auri vel argenti nummum, videatur dehonestare divinam liturgiam et venumdare, ut Simon ille magus, qui a nobis apostolico iudicio damnatus, interiit; sed hoc munus est sacerdotis, qui pastor agit, et rationem redditurus est in die iudicii, cum impolluta conscientia, eorum quae ab ipso impleta sunt.

IV.

Eos omnes qui audent irritam facere definitionem quam sancta synodus Nicaeae congregata coram religiosissimo imperatore Constantino edidit de sanctissima festivitate salutaris Paschae, arceri a communione et reprobari, si pergant insurgere obstinatius contra ea quae sancita egregie fuerunt: et haec quoque dici de laicis. Si quis vero eorum qui praesunt in Ecclesia, sive episcoporum, sive presbyterorum, sive diaconorum, post hanc definitionem, ausus fuerit, haud sine subversione populi aut tumultu ecclesiarum, partium studio indulgere, et cum Iudaeis peragere pascha, illum sancta haec synodus exinde adversarium Ecclesiae censuit, ut qui non sibi tantum iniquitates cumulat, sed et multis nequitiarum et turbarum causa evadit, neque solummodo istiusmodi deiectos esse e sacro ministerio, sed eos quoque qui audent cum illis communicare post depositionem, depositos vero privandos insuper esse publica reverentia quae sacro ex canone divinoque sacerdotio collata fuit.

dissa videtur. Vix autem non spopondérim hic non expressis recoli verbis illud Exodi XXXV, 2: Ἓξ ἡμέρας ποιήσεις ἔργα, τῇ δὲ ἡμέρᾳ τῇ ἑβδόμῃ κατάπαυσις, ἅγια σάββατα, ἀνάπαυσις Κυρίῳ. Utraque enim dictione κατάπαυσις et ἀνάπαυσις, is canon satis apte comminiscitur tum defunctorum pacem, tum quietem diei dominicae, quae in Oriente remansit unica liturgiae perficiundae addicta dies. — 4) φανεῖ βεβηλῶν ib. — 5) ἀπωλέτω ib.

IV. 1) Πάντας. ib. p. 181, 182. — 2) πάσχα. Cf. t. 1, p. 435; Spicil. Solesm. t. IV, p. 541. — 3) εἰ ἐπιμένοι ἐνφιλονεικότερον cod. — 4) τολμήσοι ἐν ἐπιδιαστροφῇ ib. — 5) πολλοῖς ib. — 6) τούτους ib. — 7) μετείληφεν ib. Mutata quidem una littera cum vicina, providetur commode ne quid detrimenti syntaxis patiatur. Dici enim μεταλαμβάνειν τινά τινος si omnino ferat, hominum certe nemo non accipiet μεταλαγχάνειν τινί τινος, post Aelian. V. H. XII, 43, et alios. Ultimam talem medelam totus locus merebatur, sanior certe caeteris tribus et commendabilior. In quibus etsi plurima aut mutavi aut uncinulis supplevi, meo periculo, nonnulla obscura et soloeca supersunt, quae latine plerumque divinando feci. Caeterum ne quid fortasse me in codice fugeret, R. P. Ios. Cozza pro sua diligentia et humanitate iterum omnia contulit.

Art. II.

PRAESULUM ORIENTALIUM DECRETA.

Quam hactenus ex intercisa conciliorum serie telam aegre teximus, eamdem alacrius et pressius lubet iterum ordiri, dum canonica summorum orientis antistitum acta relegere, ac maxime patriarcharum Byzantinorum decreta, quae ecclesiastici fori ac nostri iuris sunt, recensere et persequi animus est. In eodem igitur stadio versamur iterum, sed altero cursu certandum est, novo nitendum et improbo labore, et cum longo colluctantium agmine conserenda manus. Utinam scopus alius esset, atque felicior exitus! Tendimus utroque cursu ad eamdem metam, ruinis et stragibus funestatam, luctu infamem et tumultu, scilicet ad dira schismatis feralia, quae porro novae Romae excidium erunt.

Ad hanc vero, neglecto caetero Oriente, necesse fuit gradum dirigere, et figere tentoria. Hic campus enim et acies, hic currus et arma. Quid praeterea Ecclesiae superest in Oriente, saeviente usque ad gentium internecionem primo Persarum, deinde Arabum gladio? Silet Aegyptus, squallida horrent hypogea, ubi sanctorum numerus crevit, ubi populus monachorum tot laudes Deo cecinit. Sedet quoque sola civitas, et altera septuaginta annorum, throno S. Sophronii vacante, vastitas incipit. Et quo magis tumet fastus byzantinus, quasi ira Dei premente, eo atteritur amplius imperium, et in dies minuitur, ac pone ad maenia unius urbis adigitur. Frustra quos in aere vidisse tunc temporis ferunt, Angeli, civitatis ἀντιλήπτορες, trisagion e coelo supplici voce clamasse dicuntur. Et alma Virgo ὁδηγήτρια, quae pariter narratur, inter circumvallantium hostium fremitus, adfuisse praesens, velum extendisse, expandisse zonam, frustra ut Christus e monte Oliveti fleverit super civitatem, et dixerit: « O si cognovisses et tu, et quae ad pacem tibi! »

Eadem fuit continua et praesaga sollicitudo Romanorum pontificum: sive nimirum solliciti fuerint Romam novam uti filiam monere, optimos illi eligere episcopos, sanctos procurare magistros, plausu excitare bonos praecones, effusis laudibus cumulare pios imperatores, sanctasque adhortari reginas; sive, quum virga et baculo errantes consolarentur, potius quam plecterent improbos, quocumque periculo haereticos e sacris diptycis expungere, fulmine eos conterere conciliorum, ab omni Oriente exterminare, et usque in praesidiis insequi principum, atque regum e throno deiicere. Sponte caecus erit, si quis aliud in summis pontificibus viderit, quam Ecclesiae simul et imperio pacem et prosperitatem conciliandi studium perpetuum et indefessum.

Cur vero nec superis placuerit, nec romanis licuerit pontificibus tam exoptabile bonum assequi, praeter alia fortasse multa, causa duplex potissimum consideranda est, una quae ad patriarchas spectat, et altera ad imperatores.

Ac primum, ut illud candide dicam, sane munus antistitum erat, statim ut nobilissimam caesareae urbis ecclesiam in sponsam suscepissent, non solum iura eius legitima tueri, bona servare, vindicare privilegia; sed novis eam honoribus ornare, decus amplificare, et quacumque opera, sancta videlicet et iusta, aequissimam eius procurare tutelam et gloriam. Et quo sanctiores erant eo iusti tenaciores, eo magis, nemine diffitente, omnibus nervis ad id, salvo semper iure, eniti potuerunt. Sed vel sanctis-

nimis hominibus quam lubrica esset via, quamque caute et moderate pergendum in ea foret, perspicuum est. Fac igitur periculum ferat tumultuosus homo ac praeceps; pro sancto et temperato da audacem et improbum; pro miti et modesto, arrogantem et superbum; pro homine Dei, aulicum aut plebeculae servum: is suae honorem ecclesiae dicet, caeteras opprimere; pacem habebit, bella in omnes exercere; legitimam vocabit tutelam, irrumpere in omnium provincias, ne excepto quidem supremo christiani orbis moderatore et vindice; summum denique illi ius, summa audacia: iam Photium appellavi.

Nec satis erit, etiamsi byzantinus praesul quamdam prae se ferat sanctae mediocritatis speciem; neque satis, si anachoretas ieiunio vincat, aut causidicos arte et scientia superet. Tantis enim in periculis versantur qui summas ecclesias tenent, iuxta regum et imperatorum domos, ut eos solummodo tanto oneri non fuisse impares ab omni hominum memoria constet, qui insigni laude floruerunt sanctitatis, et proinde arctissimo cum apostolica sede vinculo iuncti remanserunt. Et bene est, quod favente singulari quadam Dei munificentia, vix ulla inter maiores sedes alia fuit ac byzantina, maxime illo in quo sumus, aevo decurrente, quae nacta praesules fuerit plures, aeque omni laudum cumulo insignitos. Et iidem quasi certatim effuderunt tam luculenta suae in apostolicam Petri sedem observantiae testimonia, ut si nulla aliunde suppeterent, byzantina satis essent, singulis colligata saeculis, ut perpetuae quam vocant praescriptionis argumentum necterent, quo facile contumaciorum impetus continuo caeterorum morem gerentium exemplo eliderentur.

Suos quidem nova Roma duces errorum habuit, Eusebium, Macedonium, Nestorium, et alios et multos, ita Deo rursus permittente, ac iubente statim singulos insaniae praecones ea ignominiae nota inuri, ut fulmine ambusti et transfixi anathemate, potius in fidei vindicias surgerent, quam in perversionis incitamentum. Et Dei fortasse consilium fuit, ut Byzantium per tria saecula primum in oblivio sepeliretur, tum usque ad Nazianzenum vix ab Arianismo eriperetur, unde ab humilitate et opprobrio oriunda, non tanto fastu superbiret; cuius certe in eo salus erat, ut, nisi post quatuor sedes apostolicas ultima remaneret, saltem esset veteris Romae, non famula, sed verecunda et obsequens filia. Neque matri displicuisset id filiae dare, quod a sola Petri sede sperandum illi erat, non solum honoris et potestatis incrementum, sed tutelam, libertatem, et in aevum securitatem. Ambitum etiam quemdam Romani Pontifices in constantinopolitanis tulissent, salvo Ecclesiae fundamento, ac semper aequo bonoque animo existimavissent longe aliud esse studium amplificandae sedis, aliud miscendi turbas et schismata fovendi apertum praefractumque consilium.

Illiberale etiam esset non eodem uti moderamine, dum ecclesiastica imperatorum decreta et facinora consideramus. Et aliud hic esse et maxime quidem orientalis ecclesiae periculum, nemo inficias ibit. Age vero: Caesarem haud posse christianum esse, Tertulliani quidem, minime Ecclesiae, vox asperrima fuit, et quam nemo feret. Immo quae tria saecula ad sanguinem usque Ecclesia sudaverat ut homines faceret christianos, per sex inde saecula omni ope nitebatur, ut Christo addictos nuncupatosque haberet, non privatos solum, sed cives et magistratus; non subditos tantum, sed reges et imperatores; non modo unum populum, tribum unam, familiamve, sed omnes gen-

tes universamque omnium hominum communitatem. Rex igitur christianus esto, fidelisque imperator. Ut quisque tinctus in Christo renascitur, ita civitas mergatur in Ecclesiam; ut fide novus homo creatur, ita exoriatur gens electa, regale sacerdotium. Virtute enim baptismi haud minus quam maiestatis iure, maneat princeps, gentis electae caput, rex vere christianissimus. Dei quippe minister in bonum, sine causa gladium non gestet; Dei ministri sunt, idem Apostolo ter ad Romanos scribente (1). Et Chrysostomus in ipsa novae Romae cathedra, ad haec de imperatore in auxilium Ecclesiae adscito ait: «Tantum abest, ut te terreat, ut etiam laudet; tantum abest ut impediat, ut etiam tecum cooperetur. Nam et alias faciliorem tibi virtutem reddit, malos quidem puniens, bonos autem beneficiis et honore donans, Denique voluntati cooperans. Perpende autem: ego ut temperans sis, consulo; et ipse per leges ita dicit. Ego hortor ne quis avaritiae studeat, ne rapiat; et ille super haec iudex sedet. Itaque is est cooperator est, et nobis auxiliator, et eam in rem a Deo missus est (2).» Et ideo pro regibus precari iubemur, «ut placidam et quietam vitam agamus (3).» — «Neque enim parum nobis conferunt ad praesentis vitae statum, arma moventes, hostes propulsantes, seditiosos in urbibus cohibentes, subortas in omnibus lites solventes.» Et praeter ea quae rei publicae communia sunt, nonne etiam christiani imperatoris munus est legibus Ecclesiae opem ferre, dare iesta subsidia, aedes sacras erigere et renovare, religiosos quoscumque coetus tueri, haereticos pellere, uno verbo, Christi promovere regnum eiusque fines per universum urbem extendere?

Quid vero mirum, si tanto tamque multiplici officio imperatores fungi non potuerint, quin multa aut omiserint, aut egerint secus, nunc desidia ignavi, nunc prae ferocia et cupidinis impetu susdeque res sacras miscentes? Alii quidem iuste ac moderate summas tenebant, imperioque utebantur ut sedes sacras aedificarent aut ornarent, episcopos tuerentur, synodis faverent, canones publicis munirent legibus, nec nisi requisiti et ubi oportuit, manum ecclesiasticis rebus admoverent. Vidisses vero alios ultro et temere obsoleta pontificis maximi munera exercere, sacros movere cancellos veteremque terminos subvertere, typica, ectheses, novellas divinas, ut aiebant, cumulare. Grave iam erat, in aedibus publicis remansisse tot priscae superstitionis vestigia, dum vix cruci locus erat, nedum in viis, plateisque et theatris, nedum inter magistratuum sedes et ducum vexilla, sed etiam in domesticis exedris, in ipsis pientissimorum virorum sepulchris. Inconcinnum et ineptum erat, castra numinibus repleri, scholis praeesse fanaticos magistros, triumphos ac festa peragi non posse sine impiis tropaeis concionibusque, ipsos christiani imperatoris nummos sacro simul monogrammate ornari, foederique aris, signis, iconculis. Foedius fortasse fuit Christianorum legibus praefigi, immo ostentari inter conciliorum monimenta, divina quaedam hominum nomina, sacras spices, adorandas personas, aeternae maiestatis nova numina, ac si divisum cum Caesare adhuc Iovis imperium esset, aut Iovis in loco solus imperator sederet. Esto quod multo id genus, quum ad civilem quemdam cultum pertinerent, uti formulas inanes et vacuas, tolerari aut sperni licuit. Aliud vero nunquam ferendum Ecclesia duxit, neque tulit, scilicet omne ius, quodcumque erat, totum esse pe-

(1) *Scribente* Cap. XIII. 4, 6.
(2) *Est.* In Epist. ad Rom. homil. XXIII, n. 2.
(3) *Agamus.* 1 Tim. II, 1, 2.

nes caesarem, ab unius arbitrio fas nefasque pendere, et quidquid ei placuerit, legem esse, et pro re nata, ab eius unica voluntate rationem valere.

Quae quum summopere detestaretur, non tamen destitit Ecclesia, quoties pro animarum salute id commodum censuit, ad Caesarem provocare; neque solum orientalium praesulum, sed et Romanorum innumerae litterae, omniumque fere tam Orientis quam Occidentis synodorum perpetua decreta idem contestantur. Et multa admiratione dignum est, quantum pii homines, pontificesque allaboraverint, ut fide res publica imbueretur. Quam eximiae leges, qui religiosi ritus, quae augustae consuetudines! Et quantas malis erat christianam condere civitatem! Longum est vel unius Iustiniani novellas ecclesiasticas recensere, quas nemo atro omnes calculo notabit. Neque ego spoponderim in hac mole librorum τῶν βασιλικῶν nullius sancti hominis latere operam, neque velim omitti aulae caeremonias imperatoriasque preces ac liturgias, quarum adhuc extant euchologia et tactica vetustissima (1). Neque alienum nobis esset vel summo mane ad palatium accedere, inter salutantium agmina, ac notare quo ordine dies integra peragatur, et si festiva fuerit, cum quali pompa; quo ritu sive sacra, sive forensia misceantur, qua religione christiani principes in purpura nascantur, unctione et corona ornentur, ad exequias usque honesti ac venerabiles evadant. Nihil certe Ecclesia omiserat, ut, salva incolumique Dei maiestate, suorum regum ac principum nomen, plebisque in magistratus debitum cultum augeret. Quae suo loco et Deo favente, ut spero, prolixius.

Haec prius dici oportuit, quum singula quae ad manum sunt, ex ordine persequamur, ut plurima quae argumenti nostri esse nonnullis videbuntur, ad caeteros iuris ecclesiastici tractatus, aut in generales historiae sacrae annales, monito iam lectore, mittere commodum sit. Nemo igitur a nobis plura expectet quam huiusce operis ratio tulerit, quum iis tantum praesulibus locum dari oportuerit, quorum leges et tabulae de rebus ecclesiasticis componendis ad nos usque pervenerunt.

(1) *Vetustissima*. Ut unum alterumve κειμήλιον hic tibi memorem, habes Barberinianum euchologion saeculi fortasse VIII, nono minime recentius, si tantum elegantiam uncialium notaveris, at longe vetustius, si ad eius te originem recipias, in quo iam nobilissimae preces in imperatorum salutationem et auspicia recitantur. Habetur in mosquensi bibliotheca τακτικὸν sacrae liturgiae, regiis praeclbus ornatum, ac fortasse e sacro acceptum scrinio palatii constantinopolitani. Et praeter notissima Porphyrogeniti et Codini opera de aulae byzantinae officiis et caeremoniis, habemus Ioannis Cantacuzeni peculiare festorum typicon in codice Paris. 389, etc.

I.

SANCTUS GREGORIUS NAZIANZENUS.

A. C. 379–381.

I. Ut finem superiori tomo Nazianzeni nobilissimum nomen imposuit, parum est quin idem quoque exordium incoepto secundo dederit; praemissis vero, uti demum satius visum est, conciliorum canonibus, iam nihil vetat quin longo praeconum et praesulum agmini inde profecturo, dux ille et antesignanus praeeat, quem facile dicunt Graeciae christianae vatum et oratorum principem. Piget vero, iuris nostri Byzantinos magistros adeo exiguam fecisse tanto viro partem, ut silentio lateret, nisi forte syllabum duplicem sanctorum librorum, paucis metris contentum, alii excepissent; alii vero inter civilia quaedam instrumenta servavissent ultimas eius tabulas emortuales, huc iam inserendas. An sincerum sit hoc Gregorii monumentum, non defuere qui dubitaverint. Rem vero Tillemontius, harum causarum tam morosus quam aestimatus iudex, uno verbo conficiat: « Nullus, inquit, dubitandi locus, nullaeque obiiciuntur rationes, quae non levi opera possint refutari 1). » Summus enim Baronius multum et graviter disseruit de eo ab exceptionibus vindicando, scholiisque illustrando 2). Ego quidem hoc facile adducor, ut persuadear et germanum opus esse, et dignum plane quod rarissimas rei diplomaticae apud Graecos tabulas auspicetur, quodque exordium faciat solemnium quae nuper publici iuris esse coeperunt, byzantinae sedis actuum et formularum. « Praeterea dignissimum est, inquit Possevinus 3), in quod episcopi, quique sacerdotia pinguia tenent, serio inspiciant, eumque imitentur, si velint procul a carne et sanguine sibi et animarum saluti consulere. »

II. Cuius testamenti adeo multi non sunt codd. mss. quin facile elenchus eorum, vix non integer, exigatur:

Vatic. 472 f. 331, X saec.	Scorialens. X. III. 7, fol. 265.
— 463, et 471 (vid. ad calcem. tomi)	Paris. 533, XI saec.
Palat. 13, f. 345, a. 1147.	— 546, XII saec.
Ottobon. 15, f. 237, XIV saec.	— 822, XII saec.
Laurent. Pl. IV, cod. 10, XI saec.	— 983, XIV saec.
Chisianus, de quo vide ad. BB.	— 1346, XI saec.
S. Marci 173, f. 272, XII saec.	Barocc. 173, XII, XIII saec.
— 177.	Vindobon. Iur. 1. XII saec.
— 178.	Lipsiensis apud Haenel A.

III. Prodiit primum graece a. 1583, in libro quem Barnabas Brissonius edidit *De formulis et solemnibus populi Romani verbis* 4). Latine vero Baronius in suos annales inseruit; graece et latine, Leunclavius in iuris graeco-romani tomum alterum 5). Ia-

1) *Refutari*. Tillemont *Mém. sur l'hist. ecclés.* Cf. Maffei *Hist. diplom.* p. 1, n. XVIII.

2) *Illustrando*. Ad ann. 389, t. IV, p. 592. Inter insignia Bollandiani operis ornamenta nemo non habebit quae primum ibi edita fuit vita sanctissimi doctoris ex eius operibus et universis huius aevi testimoniis ab ipso Baronio descripta, suas Papebrochio, quale nomen iterum! addente notas, suosque commentarios. Maii t. II, p. 373. Instruitur vero testamentum scholiis nonnullis p. 411.

3) *Possevinus*. In appar. sacr. p. 671.

4) *Verbis*. Lib. VII, p. 760.

5) *Alterum*. p. 203, ex antiquis membranis electoral. bibl. palatinae.

cobus vero Sirmeedus, duos nactus antiquissimos vaticaeae bibliethecae codices, idem accuratius graece et latine vulgavit, post eum Mauriei, collato ueico codice Chisiaee 1). Novissimam editionem Lipsieeses in *Iuris Romani tabulis negotiorum solemnium*, a. 1822, procurarunt 2).

IV. Qui vero mihi praesto fuerunt vaticaei codices, iidem videetur, quos primum Leueclavins, Sirmoedus post eum versavit. Supra sunt vatic. 472, palat. et ottob. mihi vero vaticani 1, 2, 3 sruot. Et obstupuerit aliquis remansisse, uoe solum piogoem variae lectioois manipulum, sed iotegros versus restituendos. At eovissima morituri Theologi verba prinsquam recolamus, aequom est meminerim ab eo tum primum erupisse et ie eo purissimam emicuisse laudem sedis byzaetieae; imme in eodem illud summum decus fuisse suae Anastasiae vale supremum dicere, et qnam cygnea voce! priusqnam ne ullum quidem verbum de affectato primatu audiretur, etsi aliquid iam spiret, quod nemo tamen reprehenderit, in his versiculis, eo lubentius afferendis, quod ob oculos ponant qnid licitum, quidve timendum in Byzantinis foret, uti superius dixi, et quam teneri aliquando in suos, ie caeteros quam morosi et asperi vel optimi essent.

Natura bieos haed quidem seles dedit:
Dedit ipsa tamee binas mundi faces,
Romas, vetustam acilicet Urbem ac novam:
Hoc discrepaotes iovicem, quod, qua cadit
Sol, illa fulget; fulget baec, qua se exerit.
Par utriusque pulchritudo, par decus.
Fides vetustae recta erat iam antiquitus
Et recta peratat euoc, salutis dogmate
Quodcumque labees sol videt, devincieos:
Ut universi praesidem moedi decet,
Totam colit quae numinis coecordiam 3).
Nova vero quondam (de mea, iam noe mea
Nunc sermo nobis) rectipes erat in fide,
At non item post, mersa sed letbo gravi,
Ex quo laboraes urbs Alexandri eota
Levitatis, omni crimieum genere obruta,
Siee mente fervens, Ariom iefaedum tnlit.

1) *Chisiano*. Cf. opp. Nazianz. t. II, p. 199-204. Imperfectum opus posthumum, quod certe edi, intactis codd. parisiensibus, non debuit.

2) *Procurarunt*. Spangemberg *Iur. rom.* p. 71-79.

3) Τούτων δὲ πίστις, ἡ μὲν ἦν ἐκ πλείονος
Καὶ νῦν ἔτ' ἔστιν εὔδρομος, τὴν ἑσπέραν
Πᾶσαν δέουσα τῷ σωτηρίῳ λόγῳ,
Καθὼς δίκαιον τὴν πρόεδρον τῶν ὅλων
Ὅλην σέβουσαν τὴν Θεοῦ συμφωνίαν.
Ἡ δ' ἦν τοπρόσθεν ὀρθόπους· νῦν δ' οὐκέτι,
Ἀλλ' ἐν βυθοῖς ἔκειτο τῆς ἀπωλείας κ. τ. ἑ. Opp. t. II, p. 706.

Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἴσον τῆς διαθήκης, μεταγραφὲν ἐκ τοῦ ἀρχετύπου δικαιώματος, ἐν ᾧ καὶ ἰδιόχειροι ὑπογραφαὶ σώζονται ὑπ' αὐτοῦ τε καὶ τῶν ὑπογραψάντων μαρτύρων.

Ὑπατείᾳ Φλαβίου Εὐχερίου, καὶ Φλαβίου Εὐαγρίου, τῶν λαμπροτάτων, πρὸ μιᾶς Καλανδῶν Ἰανουαρίων.

Sancti Gregorii Theologi exemplum Testamenti descriptum ex archetypo exemplari, in quo propriae manus subscriptiones extant, tam ipsius, quam testium, qui subscripserunt.

Flavio Eucherio et Flavio Evagrio viris clarissimis, consulibus, pridie kalendas ianuarias.

Γρηγόριος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνσταντίνου πόλει, ζῶν καὶ φρονῶν, καὶ ὑγιεῖ γνώσει, καὶ ἐρρωμένοις τοῖς λογισμοῖς [1], διεθέμην τὴν διαθήκην μου [2] ταύτην· ἣν κελεύω [3] καὶ βούλομαι εἶναι κυρίαν καὶ [4] βεβαίαν ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου καὶ πάσης ἐξουσίας. Ἤδη μὲν γὰρ τὴν ἐμαυτοῦ γνώμην κατέστησα φανεράν, καὶ πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν καθιέρωσα τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῇ κατὰ Ναζιανζόν, εἰς τὴν τῶν πτωχῶν διακονίαν, τῶν ὑπὸ τὴν προειρημένην [5] ἐκκλησίαν. Διόπερ καὶ τρεῖς προεστησάμην πτωχοτρόφους εἶναι [6], κατὰ ταύτην μου τὴν προαίρεσιν, Μάρκελλον τὸν διάκονον καὶ μονάζοντα, καὶ Γρηγόριον τὸν διάκονον, τὸν ἐκ τῆς οἰκίας [7] μου γενόμενον, καὶ Εὐστάθιον τὸν μονάζοντα, τὸν καὶ αὐτὸν [8] ἐκ τῆς οἰκίας μου γενόμενον. Καὶ νῦν δὲ τὴν αὐτὴν συνείδησιν τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ τῇ κατὰ Ναζιανζὸν φυλάττων, ἔχομαι τῆς αὐτῆς προαιρέσεως. Ἐὰν οὖν συμβῇ με τέλει τοῦ βίου χρήσασθαι, ἔστω μου κληρονόμος ὁ προειρημένος Γρηγόριος ὁ διάκονος [9] καὶ μονάζων, ὁ γενόμενος ἐκ τῆς οἰκίας μου, ὃν πάλαι ἠλευθέρωσα, ἐξ ὁλοκλήρου πάσης [10] μου τῆς οὐσίας, κινητῆς τε καὶ ἀκινήτου, τῆς πανταχοῦ μοι ὑπαρχούσης· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες ἔστωσάν μου ἀποκληρονόμοι. Οὕτω μέν τοι, ὥστε αὐτὸν πᾶσάν μου τὴν οὐσίαν,

Gregorius episcopus catholicae Constantinopolis ecclesiae, vivens ac prudens, sanoque iudicio, et integris animi sensibus, condidi hoc Testamentum: quod iubeo et volo in quovis foro, et quavis potestate ratum ac firmum esse; iam enim mentem meam declaravi, omnemque meam substantiam catholicae Nazianzi ecclesiae consecravi, ad pauperum, qui sub eadem sunt ecclesia, ministerium. Qua etiam de causa tres iuxta hanc meam voluntatem alendis pauperibus curatores institui, Marcellum diaconum et monachum, Gregorium item diaconum, qui fuit e familia mea, et Eustathium monachum, qui et ipse fuit a domo mea. Nunc vero eumdem animum retinens erga sanctam ecclesiam nazianzenam, eodem persisto in proposito. Quum igitur contigerit me ex vita decedere, haeres meus esto praedictus Gregorius diaconus et monachus, domesticus quondam meus, quem pridem manumisi; ex universa substantia mea, mobili et immobili, ubicumque ea mihi sita est. Caeteri omnes, exhaeredes mihi sunto. Ita qui-

Titulus in vatic. 1: ἴσα διαθήκης Γρηγορίου τοῦ θεολόγου ὑπατείᾳ φλαβείων (sic) εὐχερίου καὶ φιλαγρίου κ. τ. λ. pal. vatic. 2, 3. ἴσον δ. τοῦ ἁγίου Γρηγορίου ὑπ. φλαβίου ε. καὶ φλαβίου εὐαγρίου. ibid. om. in fine ἰανουαρίων. Leunclavius refinxisse videtur ex arbitrio: τύπος τοῦ διατίθεσθαι παλαιός, ᾧ περιέχεται τὸ ἴσον τῆς διαθήκης Γρηγορίου τοῦ Ναζιανζηνοῦ ὑπατείᾳ κ. τ. λ. omissa voce ultima, quam Baronius emendavit ἰουνίων.—Fl. Evagrius alias dicitur Syagrius.

1) καὶ ὑγιεῖ γνώσει καὶ ἐρρωμένοις τοῖς λογισμοῖς om. vatic. 1. — 2) μου om. chigian. Leunclav. — 3) καὶ κελεύω chig. — ἣν κελεύομαι vatic. 2, 3. — 4) κυρίαν καὶ om. vatic. 2, Leunclav. — 5) εἰρημένην vatic. 2, 3. Leunclav.—6) πτωχοτρόφους, ἕνεκα ταύτης μου τῆς προαιρέσεως. L.— 7) τὸν καὶ αὐτὸν ἐκ τῆς οἰκίας vatic. 2.— 8) καὶ εὐστάθιον μονάζοντα vatic. 1, Leunclav.—τὸν αὐτόν. vatic. 2. —9) ὁ διάκονος om. vatic. 2. καὶ μοναχὸς vat. 1.—10) πάσης μοι chig. —

κινητήν τε καὶ ἀκίνητον, ἀποκαταστῆσαι τῇ ἁγίᾳ 11) καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐν Ναζιανζῷ 12), μηδὲν τὸ παράπαν ὑπεξελόμενον 13), πλὴν ὧν ἂν ἐν ταύτῃ τῇ διαθήκῃ μού τισιν ἰδικῶς καταλίπω, λεγάτου ἢ φιδεκομμίσσου 14) χάριν· ἀλλὰ πάντα, ὡς προεῖπον, ἀκριβῶς ἀποσῶσαι τῇ ἐκκλησίᾳ, ἔχοντα τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον πρὸ ὀφθαλμῶν, καὶ εἰδότα ὅτι εἰς διακονίαν τῶν πτωχῶν τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας προσέταξα πᾶσάν μου 15) τὴν οὐσίαν προσχωρῆσαι, καὶ ἐπὶ τούτῳ αὐτὸν ἐνεστησάμην κληρονόμον, ὥστε δι' αὐτοῦ τῇ ἐκκλησίᾳ πάντα ἀπαραλείπτως ἀποσωθῆναι.

Τοὺς οὖν οἰκέτας, οὓς 16) ἠλευθέρωσα, εἴτε ἐξ ἐμῆς προαιρέσεως, εἴτε ἐξ ἐντολῶν τῶν μακαριωτάτων 17) γονέων μου, τούτους πάντας 18) βούλομαι καὶ νῦν ἐπ' ἐλευθερίας μένειν 19), καὶ τὰ πεκούλια αὐτοῖς πάντα μένειν βεβαίως καὶ 20) ἀνενόχλητα.

Ἔτι βούλομαι κατασχεῖν τὸν κληρονόμον μου Γρηγόριον τὸν διάκονον, ἅμα τῷ μονάζοντι Εὐσταθίῳ, τοὺς γενομένους ἐκ τῆς οἰκίας μού ποτε 21), κτῆμα ἐν Ἀριανζοῖς 22) τὸ ἐκ τῶν Ῥηγίνου κατελθὸν 23) εἰς ἡμᾶς. Τὰ δὲ φορβάδια 24) καὶ τὰ πρόβατα, ὅσα 25) ἤδη αὐτοῖς παρὼν ἐκέλευσα δοθῆναι, ὧν καὶ τὴν νομὴν αὐτοῖς καὶ τὴν δεσποτείαν παρέδωκα, ταῦτα μένειν αὐτοῖς ἀνενόχλητα βούλομαι δεσποτείας δικαίῳ.

Ἔτι δὲ ἐξαιρέτως Γρηγόριον τὸν διάκονον καὶ κληρονόμον 26) μου, γνησίως ὑπηρετήσαντά μοι, βούλομαι κατασχεῖν ἰδίῳ δεσποτείας δικαίῳ χρυσίνους 27) τὸν ἀριθμὸν πεντήκοντα.

Τῇ αἰδεσιμωτάτῃ παρθένῳ Ῥευσσιανῇ 28), τῇ συγγενίδι μου, ῥητὰ ἐκέλευσα καθ' ἕκαστον ἔτος δίδοσθαι πρὸς τὸ ἐλευθερίως 29) αὐτὴν διάγειν· ἅπερ βούλομαι καὶ κελεύω πάντα κατὰ τὸν τύπον, ὃν προσέταξα, ἀνυπερθέτως αὐτῇ δίδοσθαι καθ' ἕκαστον ἔτος. Περὶ δὲ οἰκήσεως 30) αὐτῆς, τότε μὲν οὐδὲν 1) διεταξάμην, μὴ εἰδὼς ποῦ μᾶλλον ἀρεστὸν 2) ἐστιν αὐτῇ διάγειν 3)· νῦν δὲ καὶ τοῦτο βούλομαι, ὥστε, ἐν οἵῳ ἂν 4) ἐπιλέξηται χωρίῳ, κατασκευασθῆναι αὐτῇ οἰκίαν 5) ἐλευθέρᾳ πρέπουσαν, εὐσχήμονι διαγωγῇ παρθένου· ἥνπερ οἰκίαν ἕξει δηλαδὴ ἀνενοχλήτως εἰς χρῆσιν

dem, ut ipse meam omnem substantiam, mobilem et immobilem, sanctae catholicae Nazianzi ecclesiae restituat, nihil penitus subducens, praeterquam quae hoc testamento quibusdam privatim reliquero, legati aut fideicommissi gratia: sed omnia, ut praedixi, diligenter servet ecclesiae, Dei timorem prae oculis habens, sciensque iam a me decretum, uti omnia mea eiusdem ecclesiae pauperum ministerio cedant: in eamque rem eo institutum haeredem, ut per ipsum ecclesiae omnia sine fraude conserventur.

Servos quoscumque vel mea voluntate, vel beatissimorum parentum meorum mandato manumisi: hos omnes nunc etiam liberos manere volo, et peculia sua ipsis absque ullo impedimento firma permanere.

Volo praeterea haeredem meum, Gregorium diaconum, una cum Eustathio monacho, ambos olim e domo mea, possidere praedium Arianzenum, quod ex Rhegini bonis ad nos pervenit. Gregales vero equas et oves, quotquot iam ipsis praesens dari iussi, quorumque proprietatem ipsis ac dominium tradidi, has ipsis quietas manere volo, iure dominii.

Per praeceptionem item Gregorium diaconum et haeredem meum, qui mihi fideliter ministravit, privato iure dominii habere volo aureos numero quinquaginta.

Russianae virgini venerandae, propinquae meae, certa quaedam in annos singulos dari iussi, unde liberaliter vivat; quae quidem omnia eidem, quemadmodum praescripsi, volo ac iubeo quotannis sine mora praestari. De habitatione autem tum quidem nihil propterea statui, quod nescirem ubinam ipsa degere mallet. Nunc vero, et hoc volo, quocumque ipsa loco elegerit, parari ei domum ingenuae congruen-

11) ἁγίᾳ καὶ καθολ. ib.—12) τῇ ναζιανζῷ ib.—13) ἐπεξελόμενον vatic. 2, 3.—14) φιδεικομισσου vs. 2, 3, Leunclav.—15) μου om. Leunclav.—16) οὓς om. chigian.—17) μακαρίων chig. vatic. 1.—18) πάντας om. vatic. 2 Leunclav.—19) ἐλευθέρους μενειν vat. 1.—20) καὶ om. vatic. 1. Leunclav.—21) ποτε om. vatic. 1.—22) ἐν ἀριανζῷ chig.—23) καθελθεῖν vatic. 1.—24) φοράδια vatic. 1, 2.—25) ὅσα om. vatic. 2. ἃ ἤδη Leunclav.—26) διάκονον, τὸν καὶ κληρον. vatic. 1.—27) χρυσία vatic. 2, Leunclav.—28) ῥουσιανῇ vat. 1. τῇ συγγενεῖ μου id. ῥητῶς vatic. 3.—29) ἐλευθερίας chig.—30) περὶ διοικήσεως vatic. 2, Leunclav. Vide quae infra disputantur de hoc possidendi iure tam monachis quam virginibus vindicato.—1) οὐδὲν διάγειν, versu omisso, vat. 1.—2) αἱρετὸν Leunclav.—3) αὐτὴν διάγειν vat. 3.—4) ἐν οἷῳ δ' ἂν chig.—5) αὐτῆς οἰκίαν ἐλευθερίαν.

καὶ καρπείαν μέχρι βίου ζωῆς 6), μετὰ δὲ ταῦτα ἀποκαταστήσει τῇ ἐκκλησίᾳ. Προστεθῆναι δὲ αὐτῇ βούλομαι καὶ δύο κόρας, ἃς αὐτὴ 7) ἐπιλέξηται, οὕτω μέντοι, ὥστε αὐτῇ παραμεῖναι τὰς κόρας μέχρι τοῦ τῆς ζωῆς αὐτῆς χρόνου. Καὶ εἰ μὲν αὐταῖς 8) εὐχαριστήσειεν, ἐξεῖναι αὐτῇ ἐλευθερίᾳ αὐτὰς τιμῆσαι· εἰ δὲ μή, καὶ αὐτὰς διενεγκεῖν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ.

Θεόφιλον τὸν παῖδα, τὸν παραμένοντά μοι, ἤδη ἠλευθέρωσα. Βούλομαι οὖν αὐτῷ καὶ νῦν δοθῆναι λεγάτου χάριν νομίσματα ε'.

Εὐπράξιον δὲ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ βούλομαι ἐλεύθερον εἶναι, καὶ δοθῆναι αὐτῷ λεγάτου λόγῳ χρυσᾶ νομίσματα ε'.

Ἔτι βούλομαι Θεοδόσιον 9) τὸν Νοτάριόν μου ἐλεύθερον εἶναι 10), δοθῆναι δὲ αὐτῷ καὶ λεγάτου λόγῳ χρυσοῦ νομίσματα ε'.

Τὴν γλυκυτάτην μου θυγατέρα Ἀλυπιανὴν (τῶν γὰρ ἄλλων Εὐγενείας 11) τε καὶ Νόννης ὀλίγος ὁ λόγος, ὧν 12) καὶ ὁ βίος ἐπιλήψιμός ἐστι·) βούλομαι συγγνώμην ἔχειν μοι, εἰ μηδὲν αὐτῇ καταλιπεῖν κύριος ἐγενόμην, πάντα προεπαγγειλάμενος τοῖς πτωχοῖς, μᾶλλον δὲ τοῖς μακαριωτάτοις γονεῦσιν ὑποσχομένοις ἀκολουθήσας, ὧν ἀθετῆσαι τὴν γνώμην, οὔθ' ὅσιον, οὔτ' ἀσφαλὲς ἡγοῦμαι. Ὅσα μέντοι ἐκ τῶν τοῦ μακαρίου μου ἀδελφοῦ Καισαρίου 13) πραγμάτων, ἐν ἐσθῆτι σηρικῇ ἢ λινῇ ἢ ἐρεᾷ 14) ἢ βουριχαλίοις περιλέλειπται, ταῦτα διαφέρειν τοῖς τέκνοις αὐτῆς βούλομαι, καὶ ἐν μηδενὶ μήτ' ἐκείνην, μήτε τὰς ἀδελφὰς αὐτῆς ἐνοχλεῖν, μήτε τῷ κληρονόμῳ μου 15), μήτε τῇ ἐκκλησίᾳ.

Μελίτιος ὁ γαμβρός μου τὸ κτῆμα τὸ ἐν Ἀπηνζηνσῷ τὸ ἐκ τῶν Εὐφημίου 16), ἴστω κακῶς κατέχων· καὶ ὑπὲρ τούτου καὶ πρότερον ἐπέστειλα πολλάκις τῷ Εὐφημίῳ, ἀνανδρίαν αὐτοῦ καταγινώσκων, εἰ μὴ τὸ ἑαυτοῦ ἀναῤῥύσαιτο. Καὶ νῦν μαρτύρομαι πάντας καὶ ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους, ὅτι ἀδικεῖται ὁ Εὐφήμιος· χρὴ γὰρ τῷ Εὐφημίῳ ἀποκατασταθῆναι 17) τὸ κτῆμα. Τὴν οἰκίαν

tem, ad honestam virginis habitationem: quam utique domum sine interpellatione habebit ipsa in usumfructum, quoad vixerit; postea vero restituet ecclesiae. Addi praeterea eidem volo puellas duas, quas ipsa delegerit: hoc nimirum pacto, ut cum ea morentur puellae usque dum vivet; et si quidem illis ita gratiam fecerit, liceat ipsi libertate eas donare; sin minus, et illae quoque ad ecclesiam pertineant.

Theophilum puerum, qui mecum manet, iam manumisi. Volo autem ei nunc etiam dari legati nomine nummos quinque.

Eupraxium vero eius fratrem liberum esse volo, eique legati nomine dari nummos aureos quinque.

Volo praeterea Theodosium Notarium meum liberum esse, eique legati nomine dari aureos nummos quinque.

Alypianam filiam meam dulcissimam (caeterarum enim Eugeniae et Nonnae, exigua ratio ducenda est, et quarum vita reprehensione non vacat), veniam mihi dare volo, quod nihil possim ipsi relinquere, quippe qui omnia iam pauperibus destinavi, aut potius beatissimis parentibus, qui ita polliciti erant, obsecutus sum; quorum voluntatem irritam reddere nec sanctum nec tutum arbitror. Quaecumque tamen ex beati fratris mei Caesarii rebus in veste serica, aut linea, aut lanea, aut burichallis supersunt, haec ad ipsius liberos pertinere volo; et nulla in re ipsam vel sorores ipsius molestas esse, vel haeredi meo, vel ecclesiae.

Meletius gener meus sciat se praedium Apenzinsenum, quod Euphemii fuerat, mala fide possidere: de quo quidem et iam antea scripsi saepius Euphemio, ignaviae eum condemnans, nisi sua recuperaret. Et nunc testor omnes magistratus, et qui sub magistratu sunt, iniuriam fieri Euphemio: oportet enim

vat. 1. οἰκίαν ἐλευθέραν vat. 2, Leunclav. — 6) μέχρι βίου ζωῆς vatic. 1, 2, 3, 88. — τέλους ζωῆς Leunclav. emend. fort. melius χρόνου ζωῆς, ut infra. — μετὰ ταῦτα δὲ vatic. 1. — 7) ἃς ἂν αὐτῇ vat. 2. Leunclav. ἃς ἐὰν vatic. 1. — 8) εἰ μὲν αὐτῇ Leunclav. qui add. in marg. αὐταὶ et αὐταῖς. — 9) Θεόδωρον vatic. 2, 3. — 10) ἐλευθερωθῆναι vatic. 3. Locum om. vatic. 1 a voce ἔτι ad νν. ε'. — 11) εὐγενίας chig. — 12) ὀλίγος λόγῳ ὢν sic vatic. 2, 3, nescio quo vulnere. — 13) Καισαρείου Leunclav. — 14) ἐρείῳ vatic. 1. — 15) μήτε τὸν κληρονόμον μου, μήτε τὴν ἐκκλησίαν vatic. 2. Leunclav. κληρονόμον μου, τὴν ἐκκλησίαν vatic. 1, 3. — 16) ἐν ἀπηνζηνσῷ vatic. 2. Leunclav. ἀπινζηνσῷ vatic. 1. ἀπενζηνσῷ vatic. 3. — τῶν εὐφημίου vatic. 1. — 17) ἀποκα-

τοῦ χωρίου Κανοτάλων [18] τῷ αἰδεσιμωτάτῳ υἱῷ, τῷ ἐπισκόπῳ Ἀμφιλοχίῳ, ἀποκατασταθῆναι βούλομαι. Ἔστι γὰρ ἐν τοῖς χαρτίοις ἡμῶν, καὶ πάντες ἴσασιν ὅτι καὶ τὸ συνάλλαγμα ἐλύθη, καὶ τὴν τιμὴν ἀπέλαβον [19], καὶ τὴν νομὴν καὶ τὴν δεσποτείαν [20] τοῦ κτήματος πάλαι παρέδωκα.

Εὐαγρίῳ τῷ διακόνῳ, πολλά μοι συγκαμόντι καὶ συνεκφροντίσαντι, διὰ πλειόνων τε τὴν εὔνοιαν παραστήσαντι [21], χάριν ὁμολογῶ καὶ ἐπὶ Θεοῦ καὶ ἐπ' ἀνθρώπων, καὶ τοῖς μείζοσι μὲν αὐτὸν ὁ Θεὸς ἀμείψεται [22]· ἵνα δὲ μηδὲ τὰ μικρὰ τῆς φιλίας σύμβολα [23] παρ' ἡμῶν ἐλλείπῃ, βούλομαι αὐτῷ δοθῆναι κάμασον [24] ἕν, στιχάριον [25] ἕν, πάλλια δύο, χρυσᾶ [26] νομίσματα λ'.

Ὁμοίως καὶ τῷ γλυκυτάτῳ συνδιακόνῳ ἡμῶν [27] Θεοδούλῳ, τῷ ἡμῶν ἀδελφῷ, δοθῆναι βούλομαι κάμασον ἕν, στιχάρια β', τῶν ἐν τῇ πατρίδι, χρυσᾶ νομίσματα κ', ἐκ τοῦ ἐν τῇ πατρίδι λόγου.

Ἐλαφίῳ τῷ νοταρίῳ, εὐτρόπῳ ὄντι [28] καὶ καλῶς ἡμᾶς ἀναπαύσαντι ὃν ὑπηρετήσατο χρόνον, βούλομαι δοθῆναι κάμασον ἕν, στιχάρια β', πάλλια τρία, σιγγιλλιῶνα [29], ἐν τῇ πατρίδι χρυσᾶ νομίσματα κ'.

Ταύτην μου τὴν διαθήκην κυρίαν καὶ βεβαίαν εἶναι βούλομαι, ἐπὶ παντὸς δικαστηρίου καὶ πάσης ἐξουσίας. Εἰ δὲ ὡς διαθήκη μὴ ἰσχύσειεν [30], εἰς βούλησιν εἴτ' οὖν κωδίκελλον, αὐτὴν ἰσχύειν βούλομαι· Ὁ δὲ ἐπιχειρῶν αὐτὴν ἀνατρέπειν, δώσει λόγον ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, καὶ ἕξει τὸν λόγον.

Πρὸς τοὔνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος [1].

Γρηγόριος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀναγνοὺς τὴν διαθήκην καὶ ἀρεσθεὶς πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις [2], ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ, καὶ ἰσχύειν αὐτὴν κελεύω καὶ βούλομαι.

Ἀμφιλόχιος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἰκονίῳ, παρὼν τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ [3], ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

praedium Euphemio restitui. Emptionem fundi Canotalorum reverendissimo filio episcopo Amphilochio redintegrari volo. Constat enim ex chartis nostris, idque sciunt omnes, quod et solutus fuerit contractus et pretium receperim, proprietatemque ac dominium possessionis jampridem tradiderim.

Evagrio diacono, qui multorum mecum laborum et curarum particeps, in multis suam mihi benevolentiam commendavit, gratiam habeo coram Deo et coram hominibus. Ac majora quidem ipsi Deus retribuet. Ne vero etiam parva etiam amoris symbola praetermittamus, volo ei dari camasum unum, tunicam unam, pallia duo, aureos nummos triginta.

Similiter dulcissimo condiacono nostro et fratri Theodulo dari volo camasum unum, tunicas duas ex iis quae sunt in patria, aureos viginti, ex patriae item rationibus.

Elaphio Notario, qui et bene moratus est, et, quo tempore fuit in obsequio, bella nos refocillavit, dari volo camasum unum, tunicas duas, pallia tria, sigillionem, in patria nummos aureos viginti.

Hoc meum testamentum ratum ac firmum esse volo apud quod vis tribunal et quemcumque magistratum. Quod si tamquam testamentum vim non habuerit, tamquam voluntatem ipsam, seu codicillum, valere volo. Qui vero ipsum avertere tentaverit, rationem reddet in die judicii, et ratio ipsi facienda erit.

In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.

Gregorius episcopus catholicae Constantinopolis ecclesiae relegi testamentum, et omnia probans in eo praescripta, subscripsi manu mea, et vim obtinere volo ac jubeo.

Amphilochius episcopus catholicae Iconii ecclesiae interfui testamento reverendissimi episcopi Gregorii et, eo rogante, subscripsi manu mea.

τασταθῆναι vatic. 3. — 18) καντάλων Leuoclav. — — 19) ἔλαβον vatic. 1. — 20) καὶ δεσποτείαν Leuoclav. 21) διὰ πλειόνων τε τὴν εὔνοιαν παραστήσαντι om. vatic. — 22) ἀμείψαιτο vatic. 1, 2, Leuoclav. ὅθεν ἀμείψατο vatic. 3. — 23) μικρὰ τῆς φαμιλίας σύμβολα παρ' ἡμῶν ἐλλίποι vatic. 3. — 24) καμασον chig. καμίσιν vat. 2, 3. — 25) στιχάριν vatic. 1, 2. — 26) χρυσᾶ ν. τὸν ἀριθμὸν λ. vatic. 1. — 27) συνδιακόνῳ τῷ ἡμῶν ἀδελφῷ vat. 2, 3. Leunclav. συνδ. ἡμῶν Θεοδούλῳ δοθῆναι vatic. 1. — 28) εὐτρόπῳ τε ὄντι chigian. — 29) σιγίλλιον α' Leonclav. in marg. ut supra. — 30) ἰσχύσαι vat. — εἰς βούλησιν ἤγουν chigian.

1) Πνεύματος Addit vat. 3. οἱ ὑπογράψαντες μάρτυρες. — 2) γεγραμμένοις vatic. 2. Leunclav. — 3) ὑπ' αὐτοῦ

Ὄπτιμος ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ἀντιόχειαν καθολικῆς ἐκκλησίας, παρὼν διατιθεμένῳ 4) τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἐπισκόπῳ Γρηγορίῳ, κατὰ τὰ προγεγραμμένα, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ 5), ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

Θεοδόσιος ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἴδῃ 6), παρὼν τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.

Θεόδουλος ἐπίσκοπος τῆς ἁγίας καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς κατὰ Ἀπάμειαν, [παρήμην 7) τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ].

Ἱλάριος 8) ἐπίσκοπος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς κατὰ Ἰσαυρίαν 9), παρὼν [διατιθεμένῳ τῷ αἰδεσιμωτάτῳ ἐπισκόπῳ Γρηγορίῳ, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ].

Θεμίστιος ἐπίσκοπος τῆς κατὰ Ἀδριανούπολιν 10) [τοῦ Θεοῦ ἁγίας ἐκκλησίας, παρήμην ἐν τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.]

Κληδόνιος πρεσβύτερος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς ἐν Ἰκονίῳ, παρὼν 11) [τῇ διαθήκῃ τοῦ αἰδεσιμωτάτου ἐπισκόπου Γρηγορίου, καὶ παρακληθεὶς παρ' αὐτοῦ, ὑπέγραψα χειρὶ ἐμῇ.]

Ἰωάννης ἀναγνώστης καὶ νοτάριος 12) . . . . τῆς ἁγιωτάτης . . . . ἐκκλησίας Ναζιανζουπόλεως 13) . . . . πεποιηκὼς τὸ ἴσον τῆς θείας διαθήκης τῆς ἀποκειμένης ἐν [τῇ κατ' ἐμὲ 14)] ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ, τοῦ ἁγίου καὶ ἐνδόξου καὶ θεολόγου Γρηγορίου, ἐκδέδωκα.

Optimus episcopus catholicae Antiochenae ecclesiae interfui, quum reverendissimus episcopus Gregorius testamentum suum, ut supra scriptum est, disponeret, et, eo rogante, subscripsi manu mea.

Theodosius episcopus catholicae Idae ecclesiae, praesens testamento reverendissimi Episcopi Gregorii, et ab eo rogatus, subscripsi manu mea.

Theodulus episcopus sanctae catholicae Apameae ecclesiae, praesens fui testamento reverendissimi episcopi Gregorii, et rogatus ab eo, subscripsi manu mea.

Hilarius episcopus catholicae Isauriae ecclesiae, praesens, cum testamentum conderet reverendissimus episcopus Gregorius, et rogatus ab eo, subscripsi mea manu.

Themistius episcopus sanctae Dei ecclesiae iuxta Adrianopolim, praesens fui testamento reverendissimi episcopi Gregorii, et rogatus ab eo, subscripsi manu mea.

Cledonius presbyter catholicae Iconii ecclesiae, praesens testamento reverendissimi episcopi Gregorii, et rogatus ab eo, subscripsi mea manu.

Ioannes sanctissimae Nazianzi ecclesiae notarius et lector, exemplum divini testamenti, quod in sanctissima ecclesia mea reconditum est, sancti et illustris ac Theologi Gregorii, exscripsi et edidi.

ANNOTATIONES.

Ad annum et diem huius testamenti quod spectat, si accurate praefixa fuissent consulum nomina et calendarum, scriptum fuisse constaret die 31 decembris an. 380, sex scilicet mensibus priusquam e Constantinopoli Nazianzenus, e sede sua ultro depositus, discederet. Quid vero statuere vellet, iam antea monuerat, idque ipse in hoc testamento memorat. Ab initio fortasse episcopatus, aut priusquam monasticen cole-

chig.—4) διαθεμένῳ chig.—5) παρ' αὐτοῦ om. vat.1.—6) Ἴδῃ vatic. 3. Leonclav. Λυδίᾳ vatic. 1.—7) παρήμην inclusa ex vatic. 1. Ἀπάμειαν, παρὼν καὶ τὰ ἑξῆς vatic. 2, 3 et edd. — 8) Ἱλάριος. Totum hunc locum om. Leonclav. vatic. 2.—9) Ἰσαυρίᾳ vatic. 3. Inclusa inde in solo vatic. 1. παρὼν καὶ ταῦτα ὑπέγραψα vatic. 3. BB.—10) τῆς κατὰ Ἀδριανουπόλεως vatic. 1 qui caetera solus cum chigiano habet τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας τῆς κατὰ Ἀδριανούπολιν παρὼν καὶ τὰ ἑξῆς vat. 2, 3 et edd. ἐν τῇ διατυπώσει chig. qui om. ἐπίσκοπον.—11) παρὼν καὶ τὰ ἑξῆς lld.—12) νοτάριος punctis loca notata, in vat. 1 sunt vacua. Leunclavius silet. — 13) πόλεως non habent BB. sed aliquo errore vatic. 1 eadem rescripsisse videtur quae in aliis codd. remanent mutila...σίας ναζιανζοῦ.—14) ἐν τῇ κατ' ἐμὲ iterum vacant in vatic. 1. Legunt vero vatic. 2, 3: ἀποκειμένης, μετεγράφη ἐκ τοῦ ἀρχετύπου τοῦ ἀποκειμένου (συγκειμένου vatic. 3.) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ναζιανζοῦ.

ret, primam testamenti sui lineam exorsus, integram rem ut perficeret, expectavit donec sine turbis et certo iure, ab ipsa oecumenica synodo secunda, in sede sua confirmaretur. Et plures concilii patres accersivit, qui testamento subscriberent. At certis docemur testimoniis synodum medio circiter anno habitam fuisse, Gregorium vero, qui nonnisi per aliquot hebdomadas, sedem tenuit, labente Iulio, iam reliquisse Constantinopolim; id quod Baronium movit, annuente Papebrochio, ut pro kalendis ianuariis, iunii potius, facili litterarum mutatione (maxime in solito compendio *ἰουν.* pro *ἰαν.*), legeret, tabellasque Nazianzeni emortuales ad finem mensis maii a.381 duceret referendas.

Nihil moror in verbis quae filiam eius et generum diserte videntur significare. « Nihil magis certum, aiunt Maurini, post Baronium, atque exploratum ex omnibus Gregorii rebus gestis videri potest, quam ipsum perpetuam coluisse virginitatem. Filiam tamen vocat Alypianam, quae filia erat Gorgoniae sororis suae. Quod ad Meletium generum attinet, linguae graece peritissimi profitentur *γαμβρὸς* interdum quemlibet affinem significare. Imo vero et apud latinos eadem est vis huius vocis *gener*.» Sed quum parentelam Nazianzeni tangimus, mirum ne videatur eum notam turpem publicis tabulis inurere affinibus suis. Viri sancti suos, si quando impii sunt, despiciunt.

E re autem omnino nostra aliud gravius est, quid iuris nimirum de hoc testamento sit, ut an ex illo monachos proprium aliquid habere potuisse probetur. Respondet Bivarius, primum hanc dispositionem non recentem esse, sed veterem, ipso aiente Nazianzeno: « Iam enim mentem meam manifestam feci, a tempore scilicet omnibus per professionem renuntiandi. Deinde idem testatur oratione in funere matris suae, se a parentibus fidei commissam accepisse haereditatem, ut eam in pauperes erogaret, idemque ipso testamento, ubi de Alipiana filia, confirmat. Neque aliter quos haeredes suos instituit, Gregorium, Eustathium, Marcellum monachos, pecunias ab eo legatas accipiunt, nisi ut eas sive ecclesiae, sive pauperibus cedant. Exempla praeterea apud veteres sunt, bonorum renuntiationem, iure factam prius fuisse, quam executioni mandaretur, ut aliquando professionem praecedere, aliquando sequi videretur 1). De perfecta autem Nazianzeni paupertate verba ipsius classica sunt, tam saeculorum, quam auditorum plausu excepta: « Paupertatem obiicient? meas scilicet opes et copias! Atque utinam et pannos hosce exuere possem, ut huius vitae spinas nudus percurrerem! Utinam et gravem hanc tunicam quam celerrime abiicerem, vel leviorem acciperem! . . . Pecunias eripient? Quas tandem? Si meas quidem, ipsi eadem opera pennas etiam, quibus minime indutus sum, abscindant. Si autem Ecclesiae, illud quippe est, pro quo bellum omne geritur 2).»

Quid vero sint vestes in testamento memoratae: stragula scilicet equestris sive *βουρικάλια*, quid camasus, altera rudis ad hiemem et pluviam chlamys, quidve *σιγγιλιών*, latine *singiliones*, ex simplici panno confecti, *ἁπλοΐδες*, non est quod post Moursium, Cangium, Bollandum, fusius prosequamur. Caute in fine scribitur, *si vim non habuerit* tabula, ex defectu alicuius solemnitatis a lege requisitae, valituram esse tanquam codicillum, quibus scribendis nulla solemnitas requirebatur. Sed omnia ad amussim exacta fuisse suadent nomina consulum et iustus septem testium numerus, quorum primus ponitur Optimus, ut Antiochiae Pisidiae metropolitanus. Eiusdem provinciae, non Bithyniae fuisse videtur Theodulus episcopus Apamiensis.

1) *Videretur*. Cf. Bivar. *de vetere monach.* lib. II, c. 5, n. 16, p. 95. Et inter recentiores, V. de Buck S.I. *de solemnitate votorum*, praecipue paupertatis religiosae, epistola, Bruxell. 1862, qua rem cuique suam gerere post vota solemnia permitti disputatur.

2) *Geritur*. Orat. XXVI, t. I, p. 182, 484.

II.

S. NECTARIUS

A. C. 381-397.

I. Nectarius, gente Cilix, patria Tarsensis, dignitate senior et praetor Constantinopolitanus, necdum baptizatus erat, quando abreptus a populo, et ad summum sacerdotium postulatus est. Quae Nectarii electio, ambrosianae similis, caeterarum quae post modum Constantinopoli non semel peractae sunt, Tarasii videlicet et Photii, fons et origo fuit. Caeterum dignus Nectarius, qui episcopus crearetur, sedi suae per annos XVI et menses III sancte et egregie praefuit. Cuius temporibus concilium a. 394 Constantinopoli celebratum fuit, in quo medius inter Theophilum Alexandrinum et Flavianum Antiochenum, tanquam in sede sua praeses, iam pleno iure videtur uti privilegio, quod paulo ante concilii II oecumenici decretis clanculum insertum est. Aderant praeterea alii nobilissimi praesules, inter quos Gregorius Nyssenus, Amphilochius Iconii, Helladius et Gelasius, utriusque Caesareae in Cappadocia et Palaestina; a quibus ordiri videtur perpetua quaedam synodorum series, unde eo citius et altius crevit constantinopolitanae sedis splendor, quod fere totius Orientis negotia in caesaream urbem, perpetuo et dilatato in dies alveo, confluebant. Hic vero quum ab initio is rerum cursus repetitur, iam de longinqua Bostrorum ecclesia ex antiocheno patriarchatu ad Constantinopolim provocatur. Bagadius, quum electus consecratusque esset Bostrae episcopus, duorum vero episcoporum nescitur qua sententia, destitutus fuisset, Agapio in locum eius ordinato, propterea Bagadius in urbem regiam profectus, causam in synodo cui Nectarius praeerat, redintegrari postulavit. Redacto ad ordinem Agapio, priorem praeter ius depositum fuisse, indicatum est (1).

II. Tot fere sunt nectarianae synodi codices mss. quot sunt sive Syntagmatia, sive Zonarae, sive Balsamonis exemplaria. Recole igitur quem in tomo superiore semel et iterum dedimus, horum librorum pinguem catalogum. In quorum tamen nonnullis ideo omissam eam synodum esse opinor, non ideo quod propter exiguitatem facile fugerit aut exciderit, sed quia nonnullam ob tituli varietatem latuit. Insertam vero fuisse antiquitus in canonum corpus, praeter alia, certum ad nos pervenit trullanae synodi et nomocanonis testimonium.

III. Quam primus typis graecis commisit Leunclavius, ac latine interpretatus est in priore iuris graeci et romani tomo, a. 1596. Altera est Gentiani Herveti versio mendosa, quae saepe vulgata est tum in conciliis, tum in caeteris canonum graecorum libris. De hac synodo uberius quam caeteri disputavit Assemanus in fronte III. tomi bibliothecae iuris orientalis, ubi latina ex integro recensuit, graeca vero reliquit intacta.

IV. Ex anterioribus libris receptum textum edimus, collatis, ut antea, praecipuis codicibus romanis, vatic. 1980, 2060, palat. 376, monacensi, etc. Extat eiusdem Nectarii nomine inscriptum aliud opus, vix inter canonica non reponendum ex ipsu titulo, scilicet, «quam ob causam, in primo sabbato sanctorum ieiuniorum celebremus

(1) *Est.* Cf. Balsam. ad h. syn. Rhalli III, p. 625. — Galland. Bibl. vet. patr. t. XIV, append. p. VI. — Tillemont, t. IX, p. 486. — Assemani tur. or. Bibl. t. III, p. 2-161. — Oriens Christ. t. I, p. 213; t. II, p. 856.

memoriam S. Theodori, » cum adnexa de ieiunio et eleemosyna admonitione. Praeterea eadem oratio continet eximium de invocatione et intercessione sanctorum testimonium, et ad legitimi ieiunii commendationem argumenta, utique non vulgaria. Haec Gallandius, qui primus eam graece dedit et in maioris suae bibliothecae anecdotam appendicem inseruit (1). Nisi tamen eiusdem homiliae auctoritas aliqua minueretur dubio, vix intelligeretur tamdiu eam latuisse, quum innumeris contineatur codicibus, quorum longam seriem (2) Assemanus attigit quidem, minime vero hausit. Sinceriora sunt opera, quibus Nectarius apud Graecos meritus est inter coelites cooptari, et die XI octobris publicis coli honoribus (3).

Ἐκ τῶν πραχθέντων ὑπομνημάτων ἐν Κωνσταντινουπόλει περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου, ἑκατέρου ἀντεχομένου τῆς ἐπισκοπῆς Βόστρων.

Ex monumentis actorum Constantinopoli de Agapio et Bagadia, utroque sibi vendicante episcopatum Bostrorum.

Ἐπὶ 1) ὑπατείας τῶν εὐσεβεστάτων καὶ θεοφιλεστάτων βασιλέων ἡμῶν Φλαβίου Ἀρκαδίου 2), Αὐγούστου τῷ τρίτῳ 3) καὶ Ὁνωρίου τῷ δευτέρῳ 4), τῇ πρὸ τριῶν καλανδῶν ὀκτωβρίων 5), ἐν τῷ φωτιστηρίῳ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει 6) ἁγιωτάτης ἐκκλησίας 7), καθεσθέντων τῶν ἁγιωτάτων 8) ἐπισκόπων, Νεκταρίου Κωνσταντινουπόλεως 9), Θεοφίλου Ἀλεξανδρείας, Φλαβιανοῦ Ἀντιοχείας, Ἑλλαδίου Καισαρείας Καππαδοκίας 10), Γελασίου Καισαρείας Παλαιστίνης, Γρηγορίου Νύσσης 11), Ἀμφιλοχίου Ἰκονίου, Παύλου Ἡρακλείας, Ἀραβιανοῦ Ἀγκύρας, Ἄμμωνος Ἀδριανουπόλεως, Φαλερίου 12) Ταρσοῦ, Λουκίου Ἱεραπόλεως, Ἐλπιδίου Λαοδικείας, Παύλου Ἀλεξανδρῶν 13), Διοσκόρου Ἑρμουπόλεως, Προβατίου Βερονίκης, Θεοδώρου Μοψουεστίας, Βίζου Σελευκείας,

In consulatu religiosissimorum et piissimorum imperatorum nostrorum Flavii Arcadii Augusti tertium, et Honorii secundum, tertio kalendas octobris, in baptisterio sanctissimae Constantinopolis ecclesiae, sedentibus sanctissimis episcopis, Nectario Constantinopolitano, Theophilo Alexandrino, Flaviano Antiocheno, Helladio Caesareae Cappadociae, Gelasio Caesareae Palaestinae, Gregorio Nysseo, Amphilochio Iconii, Paulo Heracleae, Arabiano Ancyrae, Ammone Adrianopolis, Phalerio Tarsi, Lucio Hierapolis, Elpidio Laodiceae, Paulo Alexandrorum, Dioscoro Hermopolis, Probatio Beronices, Theodoro Mopsuestiae, Bizo Seleuciae, Epagatho Marcianopolis, Gerontio Claudiano-

(1) *Inseruit*. Repetita nuper editio Gallandiana in Patrolog. parisiens. graec. t. XXXIX, p. 1819.

(2) *Seriem*. l. c. p. 14 recensentur codd. 30. Latine prodiit inter Chrysostomi homilias. Paris. 1834 et apud Surium ad diem IX nov.

(3) *Honoribus*. Cf. Bolland. ad h. diem. ed. nova t. V p. 608, app. p. 48. Martinoff Ann. eccl. graecoslav. p. 245.

In titulo, γαβαδίου vatic. 2 (2060) palat. monac. — ἑκατέρων ἀντεχομένων mosquens. — βόστρης vat. 1 (1980), palat. 376, Zonar. barberin. βόστρας monac. συνόδου ΚΠ. τῆς κατὰ τοὺς ἐπισκόπ. ἀραβίας. column. 1) ἐπὶ om. vat. 1, 2, barber. palat. monac. Zonar. — 2) φλαβίου καὶ ἀρκαδίου monac. — 3) τὸ τρίτον vat. 1, palat. monac. clarom. barber. Zonar. — 4) τὸ δεύτερον iid. — τῷ πρὸ τριῶν Balsam. Bever. Mansi. — 5) ὀκτωβρίῳ monac. — 6) κατὰ τὴν ΚΠ. vatic. 1, 2, palat. monac. Zonar. — 7) ἁγ. καὶ καθολικῆς ἐκκλησίας iid. ἁγιωτ. καθολικῆς. barber. — 8) ἁγίων vatic. 2. — 9) τῆς αὐτῆς ΚΠ. πατριάρχου vatic. 1, 2. — 10) παλλαδίου Balsam. Harvet. Bevereg. — καππαδοκίας vat. 1. om. et quae pertinent ad Gelasium. — παλαιστίνης Zonar. — 11) νύσσης καὶ ἑτέρων, nec plura vat. 1 usque ad μετὰ τὸ πραχθῆναι. — 12) φαλερίου post Lucium et Elpidium in monac. forte βαλερίου Hard. — 13) Παυ-

Ἐπαγάθου Μαρκιανουπόλεως, Γεροντίου Κλαυδιανουπόλεως [14], καὶ ἑτέρων διαφόρων ἐπισκόπων, καὶ παντὸς τοῦ ἱερατείου, καὶ εἰσελθόντων Βαγαδίου καὶ Ἀγαπίου [15], Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπε·

Τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου κατὰ Θεοῦ χάριν πάλιν ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ τούτῳ συνειλεγμένης, εἰ δοκιμάζει ἡ αὐτὴ τῶν ἁγίων ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν σύνοδος, ἐπειδὴ καὶ ἑστῶτας ὁρῶ τοὺς διαφερομένους πρὸς ἑαυτοὺς περὶ τῆς τῶν Βοστρηνῶν [16] ἐπισκοπῆς, τοὺς ἀδελφοὺς ἡμῶν Βαγάδιον [17] καὶ Ἀγάπιον, τῶν πρὸς ἀλλήλους ἐνάρξασθαι δικαίων....

Καὶ μετὰ τὸ πραχθῆναί τινα παρ' αὐτοῖς χάριν τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως, καὶ ἐμφανισθῆναι καθαίρεσιν [18] τοῦ ῥηθέντος Βαγαδίου γενομένην ὑπὸ δύο [19] καὶ μόνων ἐπισκόπων τῶν καὶ τελευτηκότων [20] ἤδη, κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτῆς συνόδου, Ἀραβιανὸς ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπεν·

Οὐ τῆς παρούσης ἕνεκα δίκης, ἀλλὰ τοῦ ἐφεξῆς [21] βίου παντὸς δεδοικώς, τοῦτο ἀξιῶ τὴν ἁγίαν σύνοδον διαλαλῆσαι, ἔξεστι γενέσθαι καθαίρεσιν παρὰ δύο ἐπισκόπων, ἢ οὔ; καὶ κατὰ ἀπόντος μητροπολίτου [22] ἔξεστιν, ἢ οὔ; Οὐδὲν πρόκριμα πρὸς τὴν παροῦσαν ὑπόθεσιν· δέδοικα δὲ μὴ ἐκ τῶν ὑπομνημάτων τούτων τινὲς λαβόμενοι ἐξουσίας, τοιαῦτα τολμήσωσιν, ἀξιῶ οὖν [23] ὑμᾶς ἀποκρίνασθαι.

Νεκτάριος ἐπίσκοπος [24] Κωνσταντινουπόλεως εἶπεν· Ἐπαινετῶς [25] εἰσηγήσατο

polis, et aliis diversis episcopis, et universo sacerdotum ordine, ingredientibus etiam Bagadio et Agapio, Nectarius episcopus Constantinopolitanus dixit:

Sancta hac synodo, Dei gratia, in hoc sancto loco iterum collecta, si ita censet hic sanctorum fratrum et sacrorum collegarum conventus, quando quidem adstare video inter se dissidentes de Bostrenorum episcopatu, fratres nostros Bagadium et Agapium, [suadeo ut] inter se invicem sua iura incipiant [persequi?].

Et postquam aliqua ab eis pro hac causa acta essent, et dicti Bagadii depositionem a duobus solis episcopis qui etiam obierunt tempore huius synodi factam ostensum esset, Arabianus Ancyrae episcopus dixit:

Non propter hoc iudicium, sed de tota deinceps vita id veritus, precor sanctam synodum de hoc statuere, liceat ne a duobus episcopis fieri depositionem, an non? et quum metropolita abest, liceat, an non? Ad praesentem quidem causam nihil est praeiudicii. Vereor autem ne ex his actis aliqui potestate accepta talia audeant: dignum existimo ut respondeatis.

Nectarius episcopus Constantinopolitanus dixit: Pulchre suasit religiosissimus epi-

λου ξέως vatic. 2, palat. monac. Zonar. — 14) κλαυδιουπόλεως Zonar. monac. — 15) καὶ εἰσελθόντων βαγαδίου καὶ ἀγαπίου plerique edd. om. contra Zonar. et vatic. 2, palat. barberin. monac etc. quae tamen addita potius a notario putem, quam accepta ex actis prolixioribus, quum tam leiune episcopi proferri non soleant vel in excerptis, et aliter in iisdem codd. omnibus legantur. in barber. habetur: εἰσελθόντων γαδίου καὶ ἀγαπίου. — 16) περὶ τῆς βοστρηνῶν monac. — 17) Γαβάδιον monac. et sic deinceps constanter. Suspensa periodus remanet, et aliquid deesse ex compendio censeatur. — 18) καθαιρεῖν vat. 2. — 19) ἀπὸ δύο monac. — 20) τελευτησάντων Balsam. κατὰ τὸν καιρὸν τῆς αὐτῆς συνόδου iterum ab edd. omissa supplevimus ex codd. nostris consentientibus, quae facile glossema arguit. — 21) ὑφεξῆς Balsam. Bever. Mansi. — 22) μητροπολίτου add. vatic. 2. palat. Zonar. Rhalli. Sed om. vatic. 1, barberin. monac. Zonar. Balsam. — 23) οὖν om. monacens. Zonar. — 24) ἀρχιεπίσκοπος vatic. 1. — 25) ἐπαινετος vatic. 2. —

ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος Ἀραβιανός· οὐ μὴν δυναμένης δίκης ἐξομοιοῦσθαι, τὸ παρελθὸν μὴ κατακρίναντες [26], τὸ ἑξῆς ἀσφαλισώμεθα.

Ἀραβιανὸς ἐπίσκοπος Ἀγκύρας εἶπε· Τὸ παρελθὸν ἡ τῶν μακαρίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ σύνοδος καταχρίνει, ἡ κελεύουσα μὴ ἐλάττους εἶναι τριῶν τοὺς χειροτονοῦντας, μηδὲ ἀπόντος τοῦ [27] μητροπολίτου· τοῦ δὲ μέλλοντος ἕνεκεν δεδοικὼς ἐγώ, τὴν ἐρώτησιν ἐποιησάμην. Ἀξιῶ οὖν ὑμᾶς σαφῶς διαλαλῆσαι, καὶ μήτε ἠρτημένως, μήτε ἀμφιβόλως, ὥστε μὴ ἐξεῖναι ὑπὸ δύο ἀνθρώπων, μήτε χειροτονεῖσθαι, μήτε καθαιρεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀκολούθως τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ.

Καὶ μεθ' ἕτερα [28], Θεόφιλος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας εἶπεν· Ἐπὶ τῶν ἀπελθόντων οὐ δυνατὸν ψῆφον ἐκφέρειν ἀγανακτήσεως, ἐπειδήπερ μὴ παρόντες κατεκρίθησαν· εἰ μέντοι γε περὶ τῶν μελλόντων διασκοποίη [29] τις, τῶν ὀφειλόντων καθαιρεῖν [30] φαίνεταί μοι μὴ μόνον τρεῖς παρεῖναι προσήκειν, ἀλλ' εἰ δυνατὸν [31], τοὺς πάντας ἐπαρχιώτας, ἵνα τῇ τῶν πολλῶν ψήφῳ ἀκριβεστέρα ἡ κατάκρισις τοῦ ἀξίου τῆς καθαιρέσεως δεικνύηται, παρόντος καὶ κρινομένου.

Νεκτάριος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως εἶπε· Νομίμων εἰσηγήσεων καὶ δογμάτων πρυτανευομένων, ἀκόλουθον οὐ διὰ προσώπων τινὰς αἰτίας τὰ τοιαῦτα δογματίζεσθαι. Τοιγαροῦν καθάπερ ὁ ἁγιώτατος ἐπίσκοπος Ἀραβιανὸς εἰσηγήσατο, τὰ μέλλοντα ἀσφαλίσασθαι βουλόμενος, ἀκολούθως καὶ φιλανθρώπως [32] ἡ τοῦ ἁγιωτάτου ἐπισκόπου Θεοφίλου ψῆφος διωρίσατο [33] μὴ χρῆ-

scopus Arabiauns. Sed qnum lis minime componi possit, praeteritum non condemnantes, quod est deinceps futurum, stabiliamus

Arabianus Ancyrae episcopus dixit: Id quod est praeteritum beatorum patrum, qui Nicaeao convenerunt, damnat synodns, iobens non esse pauciores tribns qui ordinent, nec absente metropolitano. Sed de futuro ego metuens, feci interrogationem. Censeo igitur ut vos palam exponatis, sine olla tergiversatione ant ambiguitate, ut a duobus hominibus nec ordinari nec deponi episcopum liceat, iuxta nicaenum concilium.

Et post caetera, Theophilus episcopus Alexandriae dixit: Fieri non potest ut indignationis sententia contra eos feratur, qui decesserunt, quoniam praesentes non fuere condemnati. Sed si qnis futura considerat, eorum qui possint aliquem deponere mihi videtur non solum tres debere interesse, sed, si fieri possit, omnes provinciales, nt multorum sententia accuratior condemnatio reddatur eius qui dignus est doponi, praesonte et eo qui indicatur.

Nectarius episcopus Constantinopolitanus dixit: Cum de legitimis institutis et decretis agatnr, consequens est talia non propter aliqoas personarum causas decerni. Quamobrem, aicut sanctissimus episcopus Arabianus intulit, volens futnra atabilire, sic etiam apte et humane sanctissimi episcopi Theophili sententia decrevit, non licere in poate-

26) μὴ κατακρίνεσθαι vatic. 2. — τὸ ἐφεξῆς Zonar. — 27) τοῦ om. berberin. Zonaras. — 28) καὶ μεθ' ἕτερα om. vatic. 1, 2. — mox παρελθόντων vatic. 1. — 29) διασκοπεῖν Rhalli mendose. — 30) καθελεῖν vat. 1, 2, barberin. palat. monac. trapezunt. Zonar. Bevereg. — 30) καθαιρεῖσθαι vat. 3, Rhalli. — μοι post φαίνεται om. Balsam. — 31) ἀλλ' εἰ καὶ δυνατὸν monac. — ἀλλὰ καὶ εἰ vat. 1, palat. Zonar. — ἐπαρχιώτας Zonar. — 32) ἀκολούθως καὶ φιλανθρώπως monac. palatin. — 33) ψῆφος διορισαμένη vat. 1, 2, palat. monac. Zonar. —

ναι πρὸς τὸ ἑξῆς μηδὲ παρὰ τριῶν, μήτοι γε παρὰ δύο [34], τὸν ὑπεύθυνον δοκιμαζόμενον καθαιρεῖσθαι· ἀλλὰ γὰρ πλείονος συνόδου ψήφῳ καὶ τῶν τῆς ἐπαρχίας, καθὼς καὶ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο.

Φλαβιανὸς ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας εἶπεν· Ἅπερ [35] κατέθεντο οἱ περὶ τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Νεκτάριον καὶ τὸν ἁγιώτατον καὶ ὁσιώτατον [36] ἐπίσκοπον Θεόφιλον, δῆλα. Καὶ στέργομεν πάντες οἱ ἐκκλησιαστικοί [37].

rum, oec a tribus quidem, nedum a duobus, eum qui reus exeminatur, deponi: sed maioris syoodi et proviociao episcoporum sententia, sicut Apostolici definiore canones.

Flavianus episcopus Aotiecbiae dixit: Quoe exposuerunt sanctissimus episcopus Nectarius et snnctissimus Theophilus episcopus, aperta sunt. Et omnes ecclesiastici bis acquiescimus.

ANNOTATIO.

Nectarii *ὑπομνήματα*, iam superius paucis contracta, in unam brevinrem sententiam Nomocannn russicus reduxit, sub hoc titnlo: *Κανὼν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει συναχθείσης τοπικῆς ἁγίας συνόδου*, qui exnrditur bie verbis: *Ὁρίζομεν μὴ χρῆναι*, et ea quae sequuotur superius in Theopbili interlocutione, cum aliis tameo verbis liberius composita, nec mnnito lectore unde haec bauriantur, qualisve synodus fuerit, et quoto tempore.

Pedalieo vero, a quo Petropolitaoi editores tacite sua extraxerunt, alin modo eadom collegit sub illa epigraphe: *Περὶ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ δεύτερον συναχθείσης τοπικῆς ἁγίας συνόδου προλεγόμενα*, ubi inter plura do synodi eetato et causa, idcirco secunda CP. dicitur, quod de ea canen II trullanus ait: *προσέτι γε μὴν καὶ τῶν αὖθις ἐν ταύτῃ τῇ . . . . πόλει.* Haec vero de ordine potins rerum, quam temperum dicta sunt, quum quinque aut sex concilia CP. recenseantur ante oecnmenicam, et plura sub Nectario, ut ipse bic testatur: *τῆς ἁγίας ταύτης συνόδου κατὰ Θεοῦ χάριν πάλιν ἐν τῷ ἁγίῳ τόπῳ.* Prooemiis vero absolutis, Pedalii curatores duos canones proprio peoe marte sculpserunt:

Κανὼν α΄. *Ὁρίζομεν ὥστε μὴ ἐξεῖναι ὑπὸ δύο χειροτονεῖσθαι ἐπίσκοπον, ἀκολούθως τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ.*

Κανὼν β΄. *Ὁρίζομεν μὴ χρῆναι πρὸς τὸ ἑξῆς, μήτε παρὰ τριῶν, μήτε γε παρὰ δύο, τὸν ὑπεύθυνον ἐπίσκοπον δοκιμαζόμενον καθαιρεῖσθαι. Ἀλλὰ πλείονος συνόδου ψήφῳ, καί, εἰ δυνατόν, πάντων τῶν ἐπαρχιωτῶν, καθὼς καὶ οἱ ἀποστολικοὶ κανόνες διωρίσαντο, ἵνα τῇ τῶν πολλῶν ψήφῳ ἀκριβεστέρα ἡ κατάκρισις τοῦ ἀξίου καθαιρέσεως δεικνύηται, παρόντος καὶ κρινομένου* (1).

Qua vero aucteritate duo monacbi bos bines cannnes ex laciniis binc et inde corrasis struxerint, quovo criterie petropolitani prudentes, priore canone expuncto, posteriorem publici iuris fecerint, silent hi quidem, illi vero ambo cucullati in sola sun magistrorum verba iuraveruot. Utramque regulam multis exceptionibus obnoxiam fuisse, Assemanus estendere nen neglexit, imme rectius nutavit duo potissimum Nectarium in synodo statuisse: primnm nempo, ut episcopum nennisi in provinciali synodo deponi fas sit; alterum, oe paucinres sint tribus qui ordinant, neque id faciant, nisi adsit metropolitaous. Sed varia diversae aetatis exempla addu-

34) μήτε παρὰ δύο monac. μήτε γε παρὰ Zonar. — 35) ὅτι ἐς Balsam. — 36) καὶ ὁσιώτατον om. vatic. 1. — 37) οἱ ἐκκλησιαστικοί, ὀφείλει παρ' ἡμῶν τὰ ὁρισθέντα monac.

(1) Κρινομένου Pedal. p. 315.

cit (1), quae multiplicem, fortasse et levissimam fuisse in hisce causis gravissimis agendi Graecorum rationem patefaciat. Idem cum Christiano Lupo et aliis fuse prosequitur (2), episcopi consecrationem vel ab uno episcopo factam, esse quidem illicitam, non tamen invalidam aut iterandam.

Qui post Assemanum eadem semel et iterum aggressi sunt Bollandiani prosecutores, rem licet paucis expediant, apte monent consensu trium patriarcharum deliberatum fuisse, interfuisse vero Antiochenum proprium patriarcham, et conclusisse. At perspicuum est ita a Byzantinis relationem aut compositam fuisse aut truncatam, ut Nectario pars praecipua, ne prima dicatur, cederet, neque ad aliud quam ut primatum exaggerent constantinopolitanum, respicere Balsamonem, Zonaram, et alios qui ex industria nobis tam sollicite frusta mutila servaverant. Neque enim Balsamon solus, uti Byaeo persuasum erat, banc synodum adduxit (3).

Iam qui duos superiores canones invenerant, tertium potuissent addere longe celeberrimum, et conficere ex illo Socratis testimonio (4), quo docemur a Nectario sublatam fuisse, non secretam, sed publicam solummodo peccatorum confessionem et poenitentiam, quae usque ad X saeculum in Occidente floruit; iam vero et a quarto saeculo penitus in Oriente obsoluisse veterem canonem ab ecclesiarum episcopis promulgatum, « ut in singulis ecclesiis presbyter quidam poenitentiae praeesset, ut qui post baptismum lapsi fuissent, coram presbytero ad eam rem designato, peccata sua confiterentur. » Constat vero innumeris testimoniis et toto hoc nostro opere apud Graecos viguisse semper usum sacretae confessionis et canonum poenitentialium disciplinam.

Ad haec novus apud Bollandum hagiographus diserte disputat de duplici quae olim intercessit, peccatorum absolutione, una ante, altera post peractam poenitentiam; quarum prior, quae propria sacramenti vim habet, integra permansit; posterior vero, una cum publica quae eam praecedebat, poenitentia, tantum a Nectario abrogata fuit. Idem insuper, post cl. Zaccariam (5) apposite statuit publicam poenitentiam non pro occultis tantum, verum etiam pro manifestis criminibus extinctam a Nectario fuisse, licet propterea non cessariat, in ecclesia graeca, canonicae poenae privatim imponendae et obeundae. Quibus efficitur ex historia Nectarii catholicum de sacramento poenitentiae dogma nihil infirmari, plurimum etiam iuvari.

Quum vero idem recens hagiographus vadem se praestet fore ut ad diem IX novembris edenda sit inter Acta sanctorum et scholiis ornanda Nectarii oratio de ieiunio (6), neque illi, neque suis successoribus inviderо velim optimi codicis parisiensis 760 varietates, quas hic subiiciam cum naniano Gallandii codice conferendas:

(1) *Adducit*. I. or. t. III. p. 6-14.

(2) *Prosequitur*. Ib. t. I. p. 446 sqq.

(3) *Adduxit*. Byaeum in errorem fortasse induxit Zonaras Parisiis vulgatus, in quo Nectarii synodus, nullo discrimine facto, ne titulo quidem praefixo, ad calcem canonum africanorum continuo persequitur, p. 525-528.

(4) *Testimonio* H. E. Lib. I. c. 9. cf. Thomassin vet. et N disc. P. I. lib. II. c. 7. n. 13, 14.

(5) *Zaccariam*. In dissert. IX Thesaur. Theolog. t. II. p. 26.

(6) *De ieiunio*. Vereor ut doctissimum Bollandistam praeterfugerit iam facta a Gallandio venusta eiusdem orationis editio.

α΄. συνεστήσατο. **Hic sex addo verba necessaria, quae male exciderunt**: ἡμᾶς δὲ τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ χειρί. α΄ τοῦ θ. — bis mox **editur inepte** καὶ παραδείσου.— ἀῤῥητόν τε καὶ ἀκατανόητον.—κτίσει προσδεδημιούργητο — αὐτῷ τε καὶ χαρισάμενος.—ὑπὸ πάντων δορυφορούμενον (fort. δορυφορουμένων) ἐνστησάμενος.

β΄. Τὸ δὲ ἑξῆς.—πέπονθε κλαπείς.—φεῦ μοι τοῦ πταίματος! — τὸ μέγα καὶ πάντων μέγιστον.— τὴν γῆν τὴν ἀνήδεον sic. — πεπαίδευκε μέν, ἀλλὰ φιλανθρώπως, τὰ δὲ μετὰ ταῦτα.— τῶν ἀνθρώπων ἀπόνοια τῷ πεπτωκότι παρώργισε τὰς ἀδελφοκτονίας, τὰς μοιχείας, τὰς ἀνδρομανίας, τὰς εἰδωλολατρείας κ. τ. ἑ. τ.

γ΄. Παιδεύσας ἡμᾶς. — προσαγάγειν αὐτόν. — ἀλλ᾽ ἀποκηρύττει. — δι᾽ οὐδαμινήν.—ἠτιμάσαμεν, παρωργίσαμεν. — τεθεὶς, οὐκ ἄξιοι. — Ἐὰν γὰρ ἀνομίας παρατηρήσῃς.

δ΄. μέγεθος ἐκθηλυν.— τῷ λόγῳ τὸ θαῦμα.— ἐκπεσεῖν εἰς ὄλισθον.— τύχοι φέρων.

ε΄. Εἰς αὐτόληψιν.—ταμιεύσωμαι. — τοῦτον οὐ οἶδ᾽ ὅτι, εἰ καί.— οἱ παρόντες ἡμεῖς.

ς΄. ὑψηλή τε ἀρθεῖσα καὶ τὰ γειτονοῦντα.— κατεπείγεται, τῆς αὐτοῦ οὖν.—τί χρὴ καὶ λέγειν.—παρὰ τοῦ αἰθίου ἐπετηδεύοντο.— ὀδόντων ἐκβλύσεις, γλωσσῶν ἐκτομαί, χειρῶν ἐκκοπαί. — οὕτω δ᾽ οὖν. — μαστιγόμενοι. — ἀνενδίκνυντο.— ταῖς βασάνοις ὑπ. ὥσπερ τι παρ. ἑαυτοὺς καλὸν ἀφ.—ἅμα τούτῳ.

ζ. ὡς χαλεπόν.— διεξιόντι. —αὐτὰς ἀφαπλώσατε περιβλεψάμενος γὰρ ὁ παμμίαρος τῇδε.—τῇ εἰδωλολατρείᾳ προθῦναι.

η΄. **Om.** ἑβδομαῖος.— ὁμόφρονά τε αὐτῷ.

θ΄. χρησάμενοι μηχαναῖς τὸ χρ. σβέσαι οὐκ ἐξισχύσαμεν.— ἀναντίῤῥητος.—πάντη ταύτῃ, μᾶλλον τῶν ἄλλων.—πλὴν ὧν ἂν ἔγω σοι παρ. βρ. καὶ πομάτων.—μεμιγμένων.

ι΄. ἔπαρχον. φασι λέγεται.— ἐπετεχνάσατο.

ια΄. τῷ γὰρ τηνικαῦτα ἀρχιερεῖ καὶ ἀρχιποιμένι. — ὁράματι ἐῦθεν. — κόλυβα **bis**.

ιβ΄. καταστροφὴν προαγγείλαντι κἀντεῦθεν πρὸς μετάνοιαν αὐτοὺς ἐνάξαντι καὶ ὅτι πολὺ μὲν οὖν τοῦτο ἐκεῖνου παραδοξώτερον, ὅσῳ ἐκεῖ μέλλειν πόλεως καταστροφὴν γενησομένης μόνον ἡ πόλις δεδήλωκεν. Ὁ δ᾽ ἐγὼ μάρτυς καὶ τὴν αἰτίαν καὶ τὴν ἰατρείαν.— μάρτυρα παῤῥησιάζοντες.— ἐπετράπησαν.

ιγ΄. **Om.** εὐθύς.— ἅπασι διηγόρευον. — τελειουμένης ἀνωφελὲς καὶ ἀνήνυτον.—κατέμαθον.—παρ᾽ ἡμῶν τελούμενόν τε.

ιδ΄. ἐπιστασίᾳ. — προδεδημένους διαφυλάττει. — τί δ᾽ ἄλλο; εὐφρ. μάλιστα καὶ τοῦ καιροῦ κάλλιστα εἰς τοῦτο.—δαψιλοῦς ἐπιδόσεως.—ἐναγόμενοι.

ιε΄. Καθαίρωμεν ἑαυτούς. — κάθαρσις ἐστι λ. καὶ τ. οὐρανὸν οὓς ἂν εἰσδέξηται.— ἡμῶν καὶ εὐαπ. ἡ νηστεία.

ις΄. καλαὶ μὲν οὖν εἰσὶ καὶ εὐαπόδεκτοι καὶ αὗται παθῶν γὰρ τέπιν ἀποτρόπαιοι, αἷς ἄνευ δέ.— σαφὲς ὑμῖν. — οὐ ἄλλος κ. α. προπορεύονται.

ιζ. παραστήσεται δέ σοι.— ψύχει καυσούμενος, μυρίων τε ἱκετηρίαν φωναῖς. — **Om.** ἵνα ἀπέλθῃ κενός. — ἡ νηστεία, εἶπε. — πλῆθος παρίστι. — ἐπαρκέσαι μὴ τὰ πρὸς χρείαν.— τὸ κεσοῦσθαι.

ιη΄. ὁ οὗτος ὤν. — παίδων τε πατέρα καὶ οἴκου. — κριθησόμεθα καὶ ἴσῳ βήματι παραστησόμεθα.— πατρίας ἐλεημοσύνης — **Om.** καὶ μὴ κατηγόρους.

ιθ΄. τὸν μηδὲν ἡμᾶς πώποτε παροργίσαντα.— τουτονὶ τὸν ἀέρα, δειλαῖοι ἐγεγώνειμεν.

κ΄. διὰ συμπαθείας τοὺς πένητας, ὡς τὸν Λ.— καὶ τοῦ ἄκρου τοῦ δακτύλου.— χαρισώμεθα καὶ αὐτοὶ τοῖς δεομένοις. **Huc usque schedarum mearum notulae. Pauca desiderantur.**

III.

S. IOANNES CHRYSOSTOMUS

A. C. 398-403.

I. Quum alterum statim sidus, post Nazionzenum, constantinopolitanae ecclesiae Chrysostomus exortus fuerit, et aequum sane fuisset dignam tanto nomine portem in legibus ecclesiasticis facere, arduum nihil erat, neque improbus labor iuris byzantini prudentibus, ut ex illa praegrandi mole operum, quae io longe opulentam totius orbis haereditatem cesserunt, de sacris Ecclesiae disciplinis, de privatis publicisque moribus emendandis plurima, eaque opportuna reciperent oracula, in silice aureoque exarata stylo, aereque perenniora. Sed qui adeo parce et ieiune Theologo, ut aegre vidimus, iidem Chrysostomo usi sunt multo parcius fortasse et iniquius, ut os aureum de illa silere philosophia, vere christiana, pene iusserint. Silet quippe in toto veterum canonum theatro. Prorsus abest ab illo satis amplo quinquaginta titulorum orbe, quem paulo post circumscripsit unus e suis collegis, Ioannes Scholasticus. Exulare adhuc in Ponto videtur, quando Trulloni tot domesticas et alienos leges in medium reducunt. Nondum cum non aqua et igni interdictum habet Photius, aliusve, quicumque demum fuerit, photiani syntagmatis inventor. Nisi tandem in ultimas Zonarae aut Balsamonis plagulas, nescio quis binas aut ternas excussisset scintillas ex illa clarissima face, nocti similis ille nobis esset, quem in universa christianorum litterarum luce, in choro interpretum et prophetarum utriusque foederis, intra ipsa sacrorum penetralia, Theurgum, doctorem, praeconem sacrum, cunctis nominibus coruscantem, miramur (1).

II. Nostrum interea fuit iterum iterumque versare legum veteres libros, ne forte, praeterea ea quae adeo ieiune edita fuerunt, longe plurimo, sive germana, sive ὑποβολιμαῖα, sub magni nominis umbra, priscos inter canones latitarent. Quae porro hac et illac per pluteos et forulos quaeritanti obvenerunt, ecce tibi paucis, uti soleo, erogaverim:

1° *De remissione peccati*, εἰς τὸν ν' ψαλμόν· Τότε λοιπὸν εἰσῆλθε πρὸς τὸν Δαυὶδ usque ad οὕτω δὴ καὶ ἐνταῦθα σφαγέντος αὐτοῦ. Ottubon. 362, f. 83.

2° *De peccati confessione*, ἐκ τοῦ κατὰ Ἰωάννην· Μιμησώμεθα τὴν σαμαρεῖτιν γυναῖκα καὶ ἡμεῖς, ad haec: ἵνα μὴ ἐξευρήσῃς τὸν τόπον. Ottobon. 160, f. 148—150; ottobon. 362, f. 85, tantum περικοπῆς initium brevi compendio contractum.

3° *De sacerdote nec vituperando, neque iudicando a laicis*, ἐκ τῆς ἑρμηνείας τοῦ κατὰ Ἰωάννην· Ταῦτα λέγω οὐκ ἀποδεχόμενος τοὺς ἀναξίως τὴν ἱερωσύνην μετιόντας, ad verba: τῆς χάριτος ἐκείνης φαίνεται. Vatic. 828, f. 161.

4° *De tempore sacram recipiendi communionem*, τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Ἐφεσίους· Πολλοὺς ὁρῶ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ μετέχοντας, ad verba: ὅσοι δὲ μὴ μετέχουσιν, οὐκ ἐν μετανοίᾳ εἰσίν Vatic. 640 f. 164; ottob. 362, f. 73.

5° *De Christo et sacerdote*, τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς πρὸς Θεσσαλονικεῖς· Ὁ τὸν Χριστὸν ἀγαπῶν, οἷος ἂν ᾖ ὁ ἱερεύς, ἀγαπήσει αὐτόν, ὅτι δι' αὐτοῦ ἔτυχε τῶν φρικτῶν μυστηρίων Vatic. 828, f. 161.

6° *De sacerdotibus eorumque dotibus et muneribus*, ἐκ τῆς πρὸς Τιμόθεον· Τοιοῦτον εἶναι τὸν διδάσκαλον χρή. ad finem homiliae II Cod. paris. 1324, ad calcem Balsamonis.

1) *Miramur*. E re nostra sunt quaecumque Montefalconius disputavit in secunda ad calcem operum Chrysostomi diatriba de disciplina, deque ritibus variis tum antiochenis, tum constantinopolitanis; quae si fortasse ieiuniora videntur, expectandum erat fore ut potius doctissimus Assemanus ea suppleret, quam in Chrysostomi vitam et Armeniorum vindicias uberrimas excurreret. Nec plura tamen habebis in Bibl. Iur. Orient. t. III, c. II, p. 17-42.

7° *De iis qui frequenter aut raro ad sacra accedunt mysteria*, ἐκ τῆς πρὸς Ἑβραίους· Πολλοὶ τῆς θυσίας ταύτης ἅπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ μεταλαμβάνουσιν... ad verba: ἀλλὰ ἅγιος. Ottobon. 362, f. 73.

8° *De emendatione delinquentium*, παραγγελλία· Οὐχ ἁπλῶς πρὸς τὸ τῶν ἁμαρτημάτων μέτρον δεῖ τὴν ἐπιτιμίαν ἐπάγειν, ad verba: ἵνα μὴ ματαίως αὐτῷ γίνηται ἡ σπουδή. Vatic. 828, f. 160; ottobon. 362, f. 5; Regin. 57, f. 390; palat. 219, f. 15; laurent. pl. V. cod. 2, f. 331; mosquens typogr. 4° num. 6, f. 182.

9° *De Sacerdotibus*, ἐκ τοῦ γ' λόγου περὶ ἱερωσύνης· Ἡ ἱερωσύνη τελεῖται μὲν, ἐπὶ τῆς γῆς, ad verba: καὶ τῶν ἡμετέρων ἀπαλλαγέντες παθῶν, οὕτως εἰς ταύτην ἤχθησαν τὴν ἀρχήν. Vatic. 828, f. 162.

10° *De iisdem*, περὶ ἱερωσύνης ϛ' λόγος· Πρεσβύτης θαυμαστὸς καὶ ἀποκαλύψεις ὁρᾶν εἰωθώς, ad verba: δορυφοροῦντες ἄγγελοι δι' ἐκεῖνο τὸ λειφθὲν ἔνθενδε ἀπάγουσιν. Vatic. 828, f. 160.

11° Ἐπιτίμια μετὰ τῶν ἑρμηνειῶν αὐτῶν ἃ ἐλάλησεν ὁ Θεὸς διὰ Πνεύματος ἐκ στόματος τῶν δούλων τῶν ἁγίων ἀποστόλων, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Ἀθανασίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας. *Epitimia*, cum interpretationibus, quas edixit Deus per Spiritum ab ore servorum suorum, sanctorum Apostolorum, Ioannis Chrysostomi et Athanasii archiepiscopi Alexandrini. Sunt canones XXVIII, quorum primus incipit: Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος. Extant in cod. coislin. 363, f. 86.

12° *Alia Epitimia*. Ἐπιτίμια τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Sunt canones LXXIII, qui incipiunt: Ὁ ἑκουσίως φονεύσας ἔστω ἀκοινώνητος ἔτη ϛ'. Asservantur in cod. paris. 1318, f. 60. In paris. 1100 fasc. 4, similia quaedam.

13° Alia. Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου· Ἐπίσκοπος ἐὰν μοιχεύσῃ. Sunt epitimia XLII in vatic. ottobon. 160, f. 89.

14. Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Χρυσοστόμου· Ὅστις βούλεται, in palat. 91, f. 173; monac. 66, f. 87.

III. Alia omitto longe plurima, quae ad ethica potius et paraenetica quam ad canonica syntagmata pertinent. Hactenus igitur libri calamo notati. Quid vero typis excusi contineant ex superiori farragine, tu mecum considera. Ac primum tria solum τεμάχια, quae sub num. 4, 7, 8 sunt, sedem in nonnullis habuere libris recentiorum iuris graeci magistrorum. Tria enim rhalliana collectio habet ex codice trepezuntino (t. IV, p. 387, 390), quorum praeterea ultimum iam Edmundus Bonefidius in Iure suo orientali (p. II. p. 1, Paris. 1573), et post eum, Leunclavius in iure Graeco-romano (t. II, p. 186) vulgaverant. Tum eadem et quae sub num. 2, 3, 5, 6, 9, 10 memorantur superius, quum inter genuina Chrysostomi opera ab omnibus editoribus accipiantur, ac pigeat nos ea post tot alios repetere, satis erit diligentem mandare lectorem ad obvios Montefalconii 1) tomos (Ed. Paris, t. VIII, p. 182, 518; t. XI, p. 23, 496; t. XII, p. 169, 493; t. II, p. 374, 382, 425). Caetera omnia plane spurii foetus sunt. Quod enim alicubi idem Maurinus notavit, quemadmodum innato prolis amore, saepenumero exigui homines ac rusticani in divitum principumque domos filios submittunt, et facilem sibi eorum iacturam putant, dum ad pinguiorem illi fortunam, ceu ex transverso et invita natura, accedant, idipsum dolo consimili ab innumeris admissum deprehendimus, qui mutuato Chrysostomi nomine, aliquem sperabant scriptis suis adiici dignitatem. Quo quidem morbo etiam laboraverunt, et quum maxime, qui curandis animarum aegritudinibus apud Graecos deputantur, patres quos aiunt πνευματικούς. Quum enim libellos suos epitimiorum sive ἐξομολογητικὰ circumferrent, quibus plerumque docebant qua arte experiores veterum in gravissima peccata sententiae cum precibus et eleemosynis commutarentur, pronum illis et opportunum erat Basilii, Athanasii, Chrysostomi grandia nomine prae se ferre. Eoque minus Chrysostomo pepercerunt, quod in ipsis rebus sacris sedem tenet augustiorem, quod sanctissimae liturgiae mysteria aureo eiusdem ore perficiuntur, quod inter solemniores canae antiquitatis magistros nemo frequentius

1) *Tomos*. Cf. Migne Patrolog. t. LIX, p. 182, 472; t. LXII, p. 28, 456; t. LXIII, p. 131, 630; t. XLVIII, p. 635, 642, 687; t. CXIX, p. 726. Nom. I desumitur e spuria interpretatione ps t. LV. p. 572; opp. t. V, p. 579.

utitur hymnis et precibus, quas ipse prefusis verbis recitat libentissime Ab illa igitur maiestate pendere vel tritissima poenitentium et lugentium epitimia voluerunt spirituales illi τῶν ψυχῶν ἀντιλήπτορες, neque omiserunt Chrysostomum cum Athanasio et ipsis apostolis, uti vidimus, addere choro vatum et interpretum, quibus Deus sua hominibus proferenda commisit oracula. Et multa id genus silentio praetermisimus, a quibus omnino abstinere non licebit, sive quum in huius operis decursu ventum fuerit ad recentiores libros poenitentiales Constantini Malaxi, Simeonis Scholarii, Laurentii Magaulensis, etc., sive quum etiam in hoc secundo tomo collectanea quae sub nomine Ioannis τοῦ νηστευτοῦ ambulant, recensere oportebit. Immo plura iam praeoccupavimus, quum pleraque Chrysostomi epitimia tum primum ultimo Spicilegii Solesmensis tomo 1) inseruimus, monito iam lectore quantum haec, qualiacumque sint, a Chrysostomo recederent. Quae ab illo iterum etiam nunc recedant, nec nisi in ultimis plagulis sive huius tomi, sive totius operis plane reiectanea reponantur.

IV. Interea, ne quis aegre ferat incassum tot membranas chartasque fuisse versatas, nolim ego illi e superius allatis invidere τεμάχιον ultimum, quum perbreve sit, et singulari quadam novitate conspicuum. Unicum est, quod ego noverim, exemplum cuiusdam rei metricae, cui nomen Chrysostomi ausi unquam fuerint inscribere. Ac nisi sanctus doctor musis dedisset solemnem nuntium, adeo non timuisset byzantina vecordia suos illi poeticos foetus tribuere ὑποβολιμαίους, quos certe, sub tanto nomine ementito, ponere debuisset, minus invita minerva Sunt vero versus politici δωδεκασύλλαβοι, vix saeculo IX aut medio aevo antiquiores.

Στίχοι παραινετικοὶ τοῦ Χρυσοστόμου.

Ὅστις βούλεται τὸ φῶς ἐκεῖνο βλέψαι,
Ὀφείλει ταῦτα φυλάττειν ἐν καρδίᾳ·
Παθῶν σαρκικῶν καὶ λογισμῶν ἀχρείων,
Ὅρκου τε παντός, θυμοῦ καὶ ταραχῆς δὲ 2),
Καὶ περισπασμοῦ καὶ τῆς μνησικακίας,
Καὶ τοῦ μὴ κρῖναι 3) τὸ σύνοχον ἀνθρώπους,
Εἶναι δὲ αὐτὸν λογικὸν 4) καὶ τοὺς φρένας,
Καθαρόν τε τῶν 5) σαρκικῶν μολυσμάτων,
Πρᾶον, ταπεινόν, ἡσύχιον ὑπάρχειν,
Ἐξαγγελτικὸν καὶ τῆς εἰρήνης τέκνον,
Ἐγκρατῆ εἶναι βρωμάτων καὶ πομάτων,
Καὶ τῇ προσευχῇ σχολάζειν ἀνενδότως,
Ἐν πᾶσι τούτοις, ἀρχὴν καὶ τέλος ἔχειν,
Τὸ κεφάλαιον ἀρετῶν, τὴν ἀγάπην 6).

Cuicumque lubet hoc lumen ipsum intueri,—haec oportet eum custodire in pectore:—Abstinere se a carnis cupidinibus et cogitationibus otiosis,—a quocumque iuramento, ab ira et tumultu,—a divagationibus, animi et iracundia, — et a consuetudine iudicandi homines; — sed eum esse spiritualem mente virum, — expurgatumque carnis inquinamentis; — mansuetum, humilem, quietum stare, — paciferum nuntium et pacis filium, —sobrium esse tam in cibis quam potibus, — et orationi vacare sine remissione, — in hisce omnibus initium et finem habere, — id quod summa virtutum est, charitatem.

1) *Tomo* IV p. 457-461, ubi epitimia sub anm. 11, 12 memorata.—2) καὶ ταραχώδης mosac. In sequenti versu Περισπαστικοῦ pal. aperte, id quod neque lingua, neque metrum patitur—3) καὶ τὸ μὴ κρ. cod. uterque σύνολον mosc.— ἀνθρώπους pal. — 4) λογισμῶν codd. audacior forte emendatio, sed *Cf.* I. Cor. XIV, 20. —5) καθαρότατον sic codd. et iterum aliquid audendum fuit.— 6 ἀδάπην palat.

ANNOTATIO

Religioni habeo, quum tenuia sint quae praecedunt, non prius ad alia transire, quin debita laudum munéra Chrysostomo impensius solvenda esse, ideo potissimum profitear, quod sanctissimorum Ecclesiae patrum vix alius est qui pro ritibus sacris plura docuit, scripsit, fecit. In quibus certe noster est: quid enim moribus aeque proficit ac supremi numinis cultus, aut temperandae iuxta canones vitae christianorum quid utilius quam lex supplicandi? Verum inter eos qui tremende liturgiae mysteria attigerunt, Chrysostomum cum Basilio primum locum in Oriente habuisse, nemo nescit. Illius enim est, et certe quoad summa capita fuit, quae etiam nunc frequentius usurpatur, sacrum perficiendi formula. Illius sunt immortales de sacerdotio libri, qui sermo caeteris non grandis tantummodo est, verum ininterpretabilis. Illius praeterea sunt quae adhuc inter aurea opera elucent, ignitae preces, subitae doxologiae, mystici plausus, tripudia, acclamationes, ἔνθεοι εὐφημίαι, cantica eucharistica ex integro recitata, et sexcenta id genus quae suis inspersa sermonibus, quum sagittarum instar ad interiora velaminis permeent, quasi propria illius ingenii acumina sunt 1), atque alterius Pauli ἄῤῥητα ῥήματα. Quis eum in declarandis rebus sacris grandiloquentia superat? Quis prophetarum hymnos suavius exponit? Quoties, quasi ab altari recens et sublimis, sursum erigi corda iubet ac seraphim trisagion exaggerat? Quid plura? Mirabar saepenumero, ut illud dicam, quum ad alia intentus et longe diversa expectans, dum iuris aut historiae prisca et casca versarem, ex improviso oriri piissimas preces plane novas, quae Chrysostomi plerumque nomen iactabant, et quae etiam nunc auribus meis insonare videntur. Nihil moveor quod millies per ora hominum repetitae voces, parce torquentur, et aliquid ex nativa conditione amittunt. Nil moror, si vetera cum novis miscentur, si recentior aliquis ignobilia tanto nomini dedit, dicavitque. Est semper qui leonem ex ungue novit, cui aurum ex sterquilinio affulget. Tum vel in superstitiosa sequioris aevi religione, quae sacra fere omnia unius esse Chrysostomi voluit, spirat iure meritus honor, atque emicat indeclinabile testimonium, magna eum et multa huiusmodi monimenta seris reliquisse posteris. Placet enim vero candida argenteae et ferreae aetatis simplicitas, quae quum de Deo cogitaret magna et angustiora queceret, de se suisque minus confisa, ad aureae potius aetatis heroas maioresque vates, velint, nolint, convertere se pergebat. Basilium inter et Chrysostomum vidi egomet adesse magnum Athanasium Alexandrinum, Nazianzenum, Gregorium Thaumaturgum, Arsenium magnum, Barsanuphium, Epiphanium, quinimmo Mariam Aegyptiacam, et ipsam Basilii et Nysseni sororem Macrinam, et sic porro: uniuscuiusque erant immensae et effusae preces, tam copia quam numero, tam afflatu quam ubertate insignes; quas vero sive in spissis quae vulgantur euchologiis, sive in locupletissimis patrum bibliothecis frustra requisieris. Parum est quin alteram paginam impleam numeris et nominibus codicum meorum, sed parcendum, quum eadem quae nunc rota typographica volvitur, et quam animose prosequor, me meosque lectores, si qui sint, a canonibus ad hymnos serius ociusve ducet.

(1) *Sunt*. Et ne haec videantur otiosa, praecipuum argumentum cur oratio altera de S. Barlaam, Chrysostomo potius tribuatur quam Basilio, in eo mihi stare videtur quod statim ab initio concionis memorentur ἔνθεοι χορεῖαι, ἔνθεοι, εὐφημίαι, et alia sunt dramatis liturgici vestigia, quae apprime Chrysostomum decent, neque vellem ea tanto praetermisisse silentio Garnerium, ad alia fortasse tenuiora alacrius intentum et sollicitum. Cf. Basilii opp. t. II. praef. p. 11.

IV.

ATTICUS CP. EPISCOPUS

A. C. 406-425.

I. Quaecumque de Attici huius sanctitate inter gravissimos scriptores 1) ultro citroque dicta sunt, ea neque nostrum est refricare, neque componere. Peccavisse eum nemo negat, quum non adversarius tantum Chrysostomi fuerit, et iniquus in conciliabulo ad quercum accusator, sed in eius etiamnum superstitis, post Arsacium, cathedram successerit; quod crimen fortasse, immo certe, si Bollando fides, poenitentia ita expiavit, ut in Romanae ecclesiae communionem recipi mereretur. Post multas enim legationes, teste Theodoreto 2), et pacis petitiones, reconciliatus est tam Romanis pontificibus quam Chrysostomo, cuius nomen in tabulis restituit, idemque ut diptychis alexandrinis insereretur, S. Cyrillo auctor fuit. Unde Cyrillum iuvit in hanc vocem erumpere: « Numquid aequalis vel sapientior est beato Attico 3)? » Quibus Coelestinus Romanus consentit: « Denique sanctae recordationis Atticus, catholicae magister fidei, et vere beati Ioannis etiam ad ista successor n est 4). Eadem sanctus Prosper cecinit 5):

> Quid loquar et curam, magna quam gessit in urbe
> Constantinopoli, docto bonus ore sacerdos,
> Atticus, antiqua legatos haereticorum
> Confutando fide?

II. Attici novem sunt epistolae aut sententiae, quae facile nostri argumenti essent. Ad Ecclesiae tamen annales reservandae sunt epistolae ad Cyrillum, ad Calliopem, ad Petrum et Edesium, ad Anastasium imperatorem, ad Eupsychium, in causa Chrysostomi scriptae 6). Nostrae omnino essent, si ad nos pervenissent, quas Photius memorat 7), scriptae litterae ad Amphilochium Sidae episcopum, et sententia eiusdem ad episcopos qui in Pamphylia erant, ut undique Messalianos veluti exsecratos ac detestandos deturbarent. Et similem de eodem argumento haud piguisset locum facere Sisinnio, proximo eius successori (+ a. 425) qui in ipsa ordinatione, sedente concilio consecrandi eum gratia coacto, statim hanc provinciam invasit, et synodicam epistolam adeo acerbe dictavit, ut non omiserit verba Neonis episcopi exclamantis, si quis post anathematismum, deprehenderetur in suspicionem malae huius sectae venisse, nunquam in clero locum habiturum esse, ne si eum decies millies poeniteret. Quae tamen, nemo ullus unquam vidit aut legit, praeter Photium, qui multa ultro fingebat, sedis suae negotia amplificandi cupidissimus.

III. Alia superest epistola Attici ad africanos episcopos mandata cum nicaenis canonibus et symbolo, quam praetermitti nullo iure fas est. Immo pergratum est, opportunam

1) *Scriptores*. Cf. Bolland. Ianuar. ad diem VIII. t. I. p. 473, 734 ed. nov. August. t. I p. 32.— Tillemont Monum. Eccles. t. XII p. 416.—Lequien Or. Christ. t. III. p. 214.

2) *Theodoreto*. H. E. l. V. c. 35.

3) *Attico*. Concilior. Labb. t. III. col. 383.

4) *Est*. ib. col. 353.

5) *Cecinit*. ed. Paris. ep. 11. col. 121.

6) *Scriptae*. Cyrilli opp. t. V. p. 201—Niceph. Call. H. E. l. XIV c. 26—Socrat. H. E. VII c. 25.

7 *Memorat*. Bibl. Cod. 52. Ἔγραψε μέντοι καὶ ὁ Κωνσταντινουπόλεως Ἀττικὸς τοῖς ἐν Παμφυλίᾳ ἐπισκόποις, ἵνα πανταχόθεν τοὺς Μεσσαλιανοὺς ὡς ἄγη καὶ μύση ἀπελαύνωσιν. Ἔτι δὲ ὁ αὐτὸς καὶ πρὸς Ἀμφιλόχιον τὸν Σίδης ὁμοίως. Ἔγραψε δὲ καὶ Σισίννιος ὁ ΚΠ. καὶ Θεόδοτος ὁ Ἀντιοχείας κοινὴν ἐπιστολήν... Ἐν ταύτῃ τῇ συνοδικῇ ἐπιστολῇ καὶ Νέων ἐπίσκοπος ἐξεφώνησεν, ὡς εἴ τις μετὰ τὸν ἀναθεματισμὸν φωραθείη...εἰς τὴν ὑποψίαν τῆς νόσου ταύτης ἐμπίπτων, μηκέτι λοιπὸν αὐτὸν [addo et lego ἐν κλήρῳ vel ἐν κλήρου τάξει] χώραν ἔχειν, μηδ' ἂν μυριάκις ἐπαγγέλληται τὴν τάξιν ἀναπληροῦν τῶν μετανοούντων.

nancisci occasionem, tum rarissima duo nomina restituendi historiae canonicae, tum quemdam colligendi codicillum sive fasciculum ad nicaena monumenta attinentem, copia quidem exiguum, sed ob venerandam rerum antiquitatem nemini despiciendum. Attici enim inter clericos, ut videtur, nisi forte fuerint alius eotetis et multo vetustiores, floruerunt Philo quidam et Evaristus Constantinopolitanus 1), quibus quum cura commissa fuisset canones nicaenos latinitate donandi, et interpellantibus africanis episcopis responderetur, ambo, Dionysio exiguo utpote antiquiores, agmen ducunt canonicorum interpretum, sane vetustiores omnium qui certo nomine innotuerunt. Neque incertus annus escribendus est, quum ex consulibus facile et tuto a. Chr. 418 litterae accenseantur. Cui fasciculo Atticus inseruit symbolum incerti interpretis et epistolam quam *formatam* aiunt. Ita saltem omnia inter se copulata Isidorus mercator ab antiquissimis Hispaniae et Galliarum collectionibus acceperat, quae nos ab eodem mutuati, disiungi non patiemur 2). Exemplaria vero manu scripta aut commissa typis numerare supersedeo, quum eadem sint atque conciliorum canonumque africanorum, quorum in peculiari loco fontes potero iobebitur.

IV. Quae statim vero subdimus graeco et latino, ex variis romanis gallicanisque codicibus excerpta sunt. Romani nobis codices erunt vatic. 1 (827), 2 (1980), 3 (2060) quos satis notea descripsimus. Praeterea monere haud omittendum est, graeca ex antiqua versione canonum africanorum excipi, et fluxisse ex ipsa Dionysii Exigui latinitate, eodem fortasse interprete graeco, uti postea disputabitur.

Ἄρχεται ἡ ἐπιστολὴ Ἀττικοῦ τοῦ ἐπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως πρὸς τοὺς αὐτούς.

Incipit epistola Attici episcopi Constantinopolitani ad eosdem Africanos.

Τοῖς κυρίοις τιμιωτάτοις 1) ἀδελφοῖς καὶ συνεπισκόποις Αὐρηλίῳ, Βαλεντίνῳ καὶ τοῖς λοιποῖς 2) τοῖς ἐν τῇ Ἀφρικῇ συνελθοῦσι συνόδῳ, Ἀττικὸς ἐπίσκοπος.

Διὰ τοῦ τέκνου ἡμῶν Μαρκέλλου, τοῦ ὑποδιακόνου ὑμῶν, γράμματα τῆς ὑμετέρας ἀγάπης μετὰ πάσης εὐχαριστίας ἐδεξάμην, τῷ Κυρίῳ εὐχαριστῶν ὅτι ἠξιώθην 3) τοσούτων ἀδελφῶν εὐλογίας ἀπολαῦσαι. Κύριοι μακαριώτατοι ἀδελφοί, ἐγράψατε δηλαδή, ἵνα 4) τοὺς ἀληθεστάτους κανόνας τοὺς ἐν τῇ Νικαέων μητροπόλει τῆς Βιθυνίας παρὰ τῶν πατέρων ὁρισθέντας, μετὰ τὴν τῆς πίστεως 5) ἔκθεσιν ἀποστείλω. Καὶ τίς ἐστιν ὁ τὴν κοινὴν πίστιν, καὶ τοὺς ὅρους τοὺς ἀπὸ τῶν πατέρων βε-

Dominis sanctis, merito beatissimis fratribus et coepiscopis, Aurelio, Valentino, vel caeteris charissimis in synodo apud Carthaginem habita, constitutis, Atticus episcopus.

Per filium nostrum Marcellum, subdiaconum vestrum, scripta vestrae dilectionis cum omni gratiarum actione suscepi, Domino gratias agens, quod merui tantorum fratrum benedictione perfrui. Domini beatissimi fratres, scripsistis sane ut verissimos canones apud Nicaeam civitatem, metropolim Bithyniae, a patribus constitutos, sub fidei astipulatione dirigam. Et quia est, qui communem fidem vel statuta a patribus firmata suis

1) *Constantinopolitanus*. Piget me neutrum addidisse locupletissimo scriptorum canonicorum syllabo, quem tomo superiori inter prolegomena curavi praefigendum.

2) *Patiemur*. Isidoriana libenter rescripsimus, qualia exstant in recentissima Hinschii edit. *Decretales pseudo-isidorianae*, Lips. 1863, quem ego vellem et pauciores excussisse membranas aut chartas, et uberiores veterum scriptor. collegisse varietates.

1) Τιμιωτάτοις. Vide ne hic Dionysius legerit: ἀξίως vel εἰκότως μακαριωτάτοις ἀδελφοῖς συνεπισκόποις.—2) λοιποῖς idem addere φιλτάτοις videtur.—3) ὅτι ἠξιώθημεν paris. 415.—4) δηλαδή om. Bevereg.—5) μετὰ τὴν πίστεως id. Et aliis legisse Dionysius videretur, nisi μετά ad successionem rerum referens, recte dixisset *sub* quasi *post fid.* aut sive *formulam*.

βαπτισθέντας, τοῖς ἰδίοις ἀδελφοῖς ἀρνούμενος; ὅθεν διὰ τοῦ αὐτοῦ τέκνου ἡμῶν Μαρκέλλου, τοῦ ὑποδιακόνου ὑμῶν, πάνυ σπεύδοντος, καθὼς οἱ ἐν Νικαίᾳ ἀπὸ τῶν πατέρων ὡρίσθησαν κανόνες, ἐν ὁλοκλήρῳ, ὡς ἐκελεύσατε, ἀπέστειλα, αἰτῶν τὴν ὑμετέραν ἁγίαν σύνοδον ὑπὲρ ἐμοῦ πλείστας εὔξασθαι καταξιῶσαι.

Ἡ ὑπογραφή. Ὁ Κύριος ἡμῶν φυλάξει 6) τὴν ὑμετέραν ἁγιωσύνην, ὅπερ εὐχόμεθα, ἁγιώτατοι ἀδελφοί.

Ἄρχεται τὰ ἴσα τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τὰ ἀποσταλέντα τῇ πρὸ ἓξ καλανδῶν δεκεμβρίων μετὰ τὴν ὑπατείαν τῶν ἐνδοξοτάτων βασιλέων Ὀνωρίου τὸ δωδέκατον καὶ Θεοδοσίου τὸ ἔννατον, τῶν Αὐγούστων, Βονιφατίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης. Πιστεύομεν κ. τ. ἑ.

fratribus deneget? qua de re per eumdem filium meum Marcellum, subdiaconum vestrum, nimium festinantem, sicut statuti sunt in Nicaea civitate a patribus canones, in integro, ut iussistis, direxi: petens ut pro me plurimum vestra sancta congregatio orare iubeat.

Et alia manu. Deus noster sanctitatem vestram custodiat, quod optamus, sancti fratres 7).

Incipiunt exemplaria concilii nicaeni directa sub die VI kalend. decembris, post consulatum gloriosissimorum Honorii XII et Theodosii VIII augg. Bonifacio urbis Romae episcopo.

Credimus 1) in unum Deum Patrem omnipotentem, visibilium necnon et invisibilium creatorem: et in unum Dominum nostrum Iesum Christum filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est ex substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum ex Deo vero, natum, non creatum, eiusdem cum Patre substantiae, per quem omnia facta sunt, coelestia et terrena; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit et incarnatus est, et homo factus, passus est, et resurrexit tertia die, ascendit in coelum, venturus inde iudicare vivos et mortuos: et in Spiritum sanctum. Eos vero qui dicunt: Erat tempus quando non erat, et quia ex nihilo factus, vel ex alia substantia, vel essentia esse aut mutabilem aut convertibilem filium Dei dicunt, anathematizat catholica et apostolica Ecclesia.

Cui symbolo fidei etiam exemplaria statutorum eiusdem annexa sunt, quae in magna et sancta synodo apud Nicaeam civitatem metropolim Bithyniae constituta sunt, et de graeco translata sunt a Philone et Evaristo Constantinopolitano.

I. Si quis per languorem a medicis sectus est, aut a barbaris abscissus, iste remaneat in clero. Si quis autem sanus se abscidit, istum in clero positum abstinere oportet, et de caetero nullum talium debere promoveri: sicut autem hoc manifestum, quod de his qui hanc rem excogitant audentque se abscidere dictum sit, sic eos qui a barbaris aut a dominis castrati sunt, (si) inveniuntur digni, tales ad clerum applicat canon.

II. Quia multa aut ex necessitate aut aliter festinantibus hominibus facta sunt contra canonem ecclesiasticum, ut homines ex gentili vita nuper accedentes ad fidem et in parvo tempore catechizati, statim ad spirituale lavacrum ducantur, et simul cum baptizati fuerint, promoveantur ad episcopatum aut ad presbyterium, bene habere placuit de caetero nihil tale fieri: nam et tempore opus est ei qui catechizatur, et post baptisma approbatio amplior; manifesta etenim est apostolica scriptura, quae dicit: Non neophytum, ne forte in superbiam elatus in iudicium incidat et laqueum diaboli. Si autem, procedente tempore, aliquod animae peccatum inveniatur circa huiusmodi personam et convincatur a duobus aut tribus testibus, iste cesset a clero. Si quis autem praeter haec facit, quasi adversus magnum concilium superveniens, ipse periclitabitur de clero.

III. Interdixit omnimodo sanctum concilium neque episcopum neque presbyterum neque diaconum neque ex toto eum qui in clero est, habere secum subintroductam mulierem 2), nisi forte matrem aut sororem aut amitam thiam 3) aut materteram aut eas solas personas quae refugiunt omnem suspicionem.

IV. Episcopum oportet maxime quidem ab omnibus qui sunt intra provinciam episcopis ordinari: si autem hoc difficile aut propter urgentem necessitatem aut propter longitudinem itineris, omnimodis 4) tres in unum convenientes, consentientibus et his qui absentes sunt episcopis et respondentibus

— 6) φυλάξοι Rhalli, vatic. 1, 3, 3. Sic forte Dionysius aut φυλάξη — 7) *Fratres.* Eamdem interpretationem Isidorus retinuit. Hirsch. p. 312.

1) *Credimus* cf. recentem ed. Hirsch. l. c. p. 312.

2) *Mulierem.* Hirsch habet iterum *secum.* —

3) *Thiam*, ex graeco θείαν, apud Dionysium *amitam.* — 4) *omnimodis* Hirsch constanter. Alia parce tetigi.

per scriptum, tunc manus impositionem fieri. Confirmatio autem eorum quae fiunt danda est unicuique suae provinciae metropolitano.

V. De his qui excommunicantur, sive de clero sint sive de laico agmine, ab episcopis per singulas provincias obtineat sententia iuxta canones eos qui ab aliis abiiciuntur, ab aliis non recipiendos. Requiratur autem ne pusillanimitate aut pertinacia aut alia aliqua episcopi molestia excommunicati sint. Ut ergo hoc decentius inquiratur, bene habere placuit, singulis annis per singulas provincias bis in anno concilia fieri, ut omnibus simul episcopis in unum congregatis tales quaestiones inquirantur, et ita qui manifeste offenderunt episcopum, rationabiliter excommunicati apud omnes esse noscantur, quandiu aut in communi aut episcopo placeat humaniorem pro his ferre sententiam. Concilia autem fiant, unum quidem ante quadragesimam, ut omni pusillanimitate sublata, munus mundum offeratur Deo, secundum autem circa tempus autumni.

VI. Antiqui mores obtineant qui apud Aegyptum sunt, Lybiam et Pentapolim, ut Alexandrinus episcopus horum omnium habeat sollicitudinem, quia et urbis Romae episcopo similis mos est: similiter autem et circa Antiochiam et in caeteris provinciis privilegia propria reserventur metropolitanis ecclesiis. Omnino autem manifestum est illud, quia si quis praeter consilium metropolitani factus fuerit episcopus, talem concilium magnum definivit non debere esse episcopum: si vero communi omnium decreto rationabili et secundum canonem ecclesiasticum duo aut tres propter proprias inimicitias contradixerint, obtineat sententia plurimorum.

VII. Quia consuetudo obtinuit et traditio antiqua, ut Aeliae episcopus honoretur, habeat ordinem honoris, salva tamen dignitate metropolitani eiusdem provinciae.

VIII. Aliquando vero accedentibus ad catholicam Ecclesiam, placuit sanctae et magnae synodo eos ordinatos sic manere in clero; ante omnia autem haec profiteri ipsos per scripturam oportet, quod consentiant et sequantur catholica et apostolica dogmata: hoc est et bigamis communicare et his qui in persecutione lapsi sunt, circa quos et tempus constitutum est et dies definitus, ut sequantur in omnibus, quae placuerunt catholicae ecclesiae episcopo aut presbytero. Ubicumque autem omnes sive in castellis sive in civitatibus ipsi soli inventi fuerint ordinati, qui inveniuntur in clero, sint in eodem habitu; quotquot autem catholicae Ecclesiae, episcopo aut presbytero extante, accedunt, manifestum quia episcopus ecclesiae habebit dignitatem, episcopi; qui autem nominatur apud eos episcopus, presbyteri honorem habebit, nisi forte placuerit episcopo honoris eum nomine frui; sin vero non hoc ei placuerit, providebit ei locum aut chorepiscopatus aut presbyterii, ut in clero omnino esse videatur, quatenus non in civitate duo episcopi sint.

IX. Si qui sine examinatione promoti sunt presbyteri aut episcopi, aut quum discutiuntur, confessi sunt quae peccaverunt, vel si ab aliis evincantur et praeterea confitentibus contra canonem moti homines manus eis imposuerunt, tales canon non suscipit, sed abiicit; hoc enim quod irreprehensibile est, defendit catholica Ecclesia.

X. Quicumque ordinati sunt per ignorantiam aut dissimulationem ordinantium [ex his] qui lapsi sunt, hoc non praeiudicat canoni ecclesiastico; cogniti etenim deponuntur.

XI. De his qui praevaricati sunt praeter necessitatem aut praeter oblationem facultatum aut praeter periculum vel tale aliquod quod factum est sub tyrannide Licinii, placuit sancto concilio, licet indigni sint, humanitate tamen subveniri eis. Quotquot igitur sincere poenitent, tres annos inter audientes sint; qui lapsi sunt fideles et septem annos succumbent: duobus vero annis absque oblatione communicent orationibus populi.

XII. Quicumque vocati sunt per gratiam, et primordia demonstrantes bona, deposuerunt cingulum militiae, postea vero ad proprium vomitum revoluti sunt, ita ut aliqui et pecuniam conferant et beneficia militiam repetant, isti decem annos succumbant post triennium auditionis tempus. In omnibus autem his oportet discutere voluntatem et speciem poenitentiae; quotquot enim timore et lacrymis et perseverantia et bonis operibus conversionem opere, non simulatione demonstrant, isti adimplentes tempus constitutum auditionis orationibus merito communicabunt, et postea licebit episcopo humanius de his aliquid cogitare: qui autem indiscrete tulerunt, et ingressum sibi sufficere arbitrati sunt ad conversionem, omne compleant tempus.

XIII. De exeuntibus de corpore vetus et canonica lex custodiatur et nunc, ut ii qui mori parantur novissimo iuvamine non priventur: sin vero desperati, communione sumpta et oblatione percepta, iterum convalescant, sint inter eos qui orationibus tantum communicant. Omnino autem morituro petenti sibi dari gratiam episcopus probabiliter ei oblationem contradat.

XIV. Placuit sanctae et magnae synodo, ut triennio audiant tantum, post haec orent cum catechumenis.

XV. Propter grandem tumultum et seditiones quae factae sunt, placuit omnimodis auferri consuetudinem quae est contra canonem: si inventi fuerint in aliquibus partibus de civitate in civitatem migrantes, nec episcopum nec presbyterum neque diaconum liceat; si quis autem post sancti et magni concilii definitionem tale aliquid attentaverit aut sese dederit negotio, cassabitur omnimodo huiusmodi machinatio, et restituetur ecclesiae, in qua aut episcopus aut presbyter aut diaconus fuerat ordinatus.

XVI. Si qui facile se periculis ingerentes, neque timorem Dei ante oculos habentes, neque ecclesiasticum canonem scientes, discedunt ab ecclesia, presbyteri aut diaconi aut quicumque sunt in canone constituti, isti nullo modo suscipi debent ab alia

ecclesia, sed omnem eis necessitatem imponi oportet ut ad proprias parochias revertantur: pertinaces autem excommunicatos esse oportet. Si autem aliquis ausu temerario subripuerit ad alterum pertinentem et ordinaverit in sua ecclesia, non consentiente episcopo a quo discesserat clericus, qui in canone continetur, infirma sit huiusmodi manus impositio.

XVII. Quoniam plures in canone constituti, cupiditatem et lucra turpia sectantur, obliti sacrae scripturae dicentis: Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, quum foenerantur aliis, centesimas exigunt, iuste statuit sanctum et magnum concilium, ut si quis inventus fuerit post hanc definitionem usuras accipiens et aliud aliquid excogitans turpis lucri gratia, abiiciatur a clero et alienus a canone sit.

XVIII. Pervenit ad sanctum et magnum concilium, quod in quibusdam locis aut civitatibus, presbyteris gratiam diaconi porrigant, quod neque canon neque consuetudo tradidit, ut qui potestatem offerendi non habent his qui offerunt porrigant corpus Christi: sed etiam hoc quoque innotuit quod quidam diaconi ante episcopos contingant eucharistiam. Omnia igitur haec amputentur et maneant diaconi in proprio ordine, scientes quod episcoporum quidem ministri sunt, presbyteris autem inferiores existunt, accipiant autem ex ordine eucharistiam post presbyteros, episcopo eis dante aut presbytero: sed nec sedere eis in medio presbyterorum liceat, praeter canonem enim et praeter ordinem est hoc, si fiat. Si quis autem obtemperare noluerit post hanc definitionem, cesset a diaconio.

XIX. De Paulianistis refugientibus ad ecclesiam catholicam definitio prolata est rebaptizari eos omnino: si qui vero ex eis praeterito tempore fuerunt in clero, si quidem sine querela et reprehensione fuerint, post baptismum ordinentur ab episcopo ecclesiae: sin vero discussio eos minus idoneos invenerit, deponi eos convenit. Similiter autem et de diaconibus et omnino de his qui in eodem canone conversantur, eadem forma servabitur. Meminimus autem de diaconissis quae in eadem specie sunt, quia manus impositionem aliquam non habent, ut omnino inter laicas computentur.

XX. Quoniam sunt quidam qui die dominico flectunt genua et diebus pentecostes, placuit de hoc sanctae et magnae synodo cunctos in omnibus locis consonanter et consentienter stantes Dominum orare debere 1).

Et alia manu. Atticus episcopus ecclesiae constantinopolitanae. Edidi canones sanctorum patrum holographa manu et subscriptos a me. Amen 2).

Epistola formata Attici episcopi Constantinopolitani.

Graeca elementa litterarum numeros etiam exprimere, nullus qui vel tenuiter graeci sermonis notitiam habet, ignorat. Ne igitur in faciendis epistolis canonicis, quas mos latinus formatas appellat, aliqua fraus falsitatis temere praesumeretur, hoc a patribus trecentis decem et octo Nicaene 3) congregatis saluberrime inventum est et constitutum, ut formatae epistolae hanc calculationis seu supputationis habeant rationem, id est, ut assumantur in supputatione prima 4) graeca elementa Patris et Filii et Spiritus sancti, hoc est 5) Π. Υ. Α. quae elementa et octogenarium et quadringentesimum et primum significant numerum; Petri quoque apostoli prima littera; id est Π, qui numerus octogenarium 6) significat; eius quoque 7) qui scribit epistolam, prima littera, cuius scribitur 8) secunda littera; accipientis, tertia littera; civitatis quoque 9) de

1) *Debere.* Varietates utpote latinas neglexímus; in quo vero hae versiones a Dionysiana distent, videbis in tomo nostro I° p. 136 et 427.

2) *Amen.* Eam fuisse Attici subscriptionem, ceteris canonibus ad Africanos transmissis subiectam, coniecerunt Ballerini et confirmaverunt ex codd. reg. 1997, incensi 88, vatic. 1342, quibus adde colbertin. longobardicis litteris scriptum, de quo Coustant. in Epist. Pontif. p. 1048, et Iustellus, p. 442. Titulus sequentis epistolae est: *Regula formatarum,* in cod. canon. Quesneliano. Cf. Leonis opp. t. III, p. 151 Ballerin.

3) *Nicaea* Hirsch. *Nicaeam* Iustell.

4) *Primum* Ballerin. ex colbert. vetere. *In supputationem prima* Iustell.

5) *Hoc est*, om. Ball. Quesnellus solam litteram Π retinuit.— *Id est* ΠΟΤΑ, *quae elementa octogenarium, septuagesimum, ducentesimum et primum significant numeros* Regin. vatic. 1342, colbertin. — Π Υ. Η. Α sic inepte Iustell. emendavit.

6) *Qui numerus octoginta* Baller.

7) *Eius qui scribit episcopus* iid.

8) *Cuius scribitur* Hirsch.

9) *Accipientis tertio, littera civitatis quoque* id. minus bene.

qua scribitur, quarta, et indictionis, quaecumque est temporis 1), idem qui fuerit numerus, assumatur. Atque ita 2) his omnibus graecis litteris, quae, ut diximus, numeros exprimunt, in unum ductis, unam quaecumque collecta fuerit 3), summam epistola teneat. Hanc qui suscipit, omni cum cautela requirat expressum 4); addat praeterea, separatim in epistola, nonagenarium et nonum numerum, qui secundum graeca elementa significantur ϟθ 5).

ANNOTATIONES

Dum integer esset is codicillus canonum nicaenorum, africanis additus. in eo continebantur, non solum Attici litterae et interpretatio Philonis et Evaristi, sed Cyrilli Alexandrini epistola ad concilium carthaginense et altera eb Innocentio presbytero procurata versio symboli et canonum nicaenorum. Et totius eclogae titulus verus is fuisse videtur qui remansit in hispanicia et Isidorianis collectionibus, bis verbis expressus 6):

Incipiunt rescripta ad concilium africanum Cyrilli Alexandrini episcopi et Attici Constantinopolitani, ubi authentica concilii nicaeni translata de graeco per Innocentium presbyterum [hic fortasse additis caeteris interpretibus Philone et Evaristo]; *quae et epistolae per memoratum presbyterum Innocentium et Marcellum subdiaconum ecclesiae carthaginensis S. Bonifacio episcopo eccles. Romanae sunt directae die VI Kal. decembr.*

Alius quidam scholiasta vetus, dum camdem eclogen describere per singulas partes vellet, ansam fortasse arripuit ex superiore lemmate, plurima quidem minus apte miscendi et fictitiam creandi epistolam Attici ad Bonifacium, quaedem vero scite notandi, numerum videlicet canonum nicaenorum et genuinam, ut videtur, Attici subscriptionem, eiusque formatem epistolam. Integrum quidem scholium, ut longiusculum, silentio praetermitto. Ecce epistola ad Bonifacium: «Atticus episcopus ecclesiae constantinopolitanae sancto fratri Bonifacio urbis Romae episcopo, salutem. Edidi canones sanctorum patrum holographa manu et subscriptos a me. Amen. Graeca elementa 7), etc.» Ut per se patet quam sublestae fidei hoc sit, ita pronum est genuina a falsis secernere, neque nimium post Ballerinos ausum me fuisse existimo, dum et authenticam Attici subscriptionem et ipsam formatam epistolam inde acceperim. Praeter enim tres italicas collectiones in quinque vetustissimis codicibus asservatas, quae totum scholium retinuerunt, formata in primis epistola tantam habuit auctoritatem ut in omnes fere veteres canonum collectiones commigraret, et plurimis eiusdem generis litterarum monumentis certam dederit originem. Huc enim refer epistolam Ratbodi Trevirensis, Dadonis Wirdunensis apud Reginonem, Liutadi Vincensis, aliam cuiusdam episcopi Theatini, aliam ἀντιγραφον, de quibus adisis tum fratres Ballerinos, tum variarum fragmenta in Papiac vocabulario, et alias aliorum 8).

1) *Quaecumque id temporis fuerit* Ballerin. *Eorumdem qui fuerit* num. regin. vatic. colb.

2) *Ita* iid. om.

3) *Quaecumque fuerit* iid. omisso *collecta* — *collectis* quesnell.

4) *Expressam*. Baller. Isidor. vulg.

5) *Significantur* necessaria emendatione posuimus. *Significant* Hirsch. *Significant* AMEN. *Expliciunt canones* Ballerin. Et ita omnino volunt epistolam ab ipso Attico clausam fuisse. *Significat* AMEN I. XL. VIII. L. Iustell. cum his numeris temere additis.

6) *Expressus*. Ballerini l. c. p. CII.

7) *Elementa*. Scholium extat in paris 3836 olim colbert. 784, in regin. 1997, in lucano, in vatic. 1342, in barberin. 2888. Primus edidit Iustellus in notis ad can. africanos, p. 441, ex duobus codd. Bocharti et Thuani, sive colbertino. Recensuit idem Custant. in epist. pontific. p. 1047, et post eos Ballerini loc. cit.

8) *Aliarum*. Cf. Bevereg, ad can. apost. annotat p. 22. — Bignon *veter. formular.* p. 959. — Priorius *de litteris canonic.* — Bernardin. *tract. de epistolis ecclesiastic.* — Dodwell *dissert. Cyprian.* 2. — Sirmond. ad Sidon. Apollin. p. 68; Concil. Gall. t. II, p. 663. — Lupus ad Tertullian. *de Praescript.* p. 393.

V.

PROCLUS, FLAVIANUS ET ANATOLIUS CP.

A. C. 446–449–458.

I. Quae sub Attico suspensa dudum remansit dedecus inter et laudem, sedes byzantina ad ultimam ignominiam a Nestorio adducta est. Sola fuit Ecclesia romana, quae afflictae manum porrexit, ac saluti eius simul et honori providere non destitit, quum sancti Chrysostomi vindicias amplexa, nomen in sacra diptycha restitui, corpus ab exilio in triumphum agi, atque ipsum eius discipulum dilectissimum, Proclum, in sede magistri collocari iussit. Nisi enim Coelestinus papa romanus, scriptis litteris ad Theodosium imperatorem, ad Cyrillum Alexandrinum, ad Ioannem Antiochenum, omnem suam exeruisset potestatem, Proclus iam tertio studiis partium ab eadem sede amotus, ultimam et quartam iniuriam obivisset: sed urgente romano pontifice cum imperatore, nondum humato Maximiani constantinopolitani corpore, qui aderant episcopi Proclum in eius successorem elegerunt. Qualis vero ille fuerit, egregie prodit solus operum eius syllabus, quem piget a nemine fuisse unquam omnibus numeris absolutum. Qui integriorem dedit Assemanus 1), multa miscuit confuse, quaedam omisit 2), et quae dedit, ab omnibus neglecta fere sunt. Sed haec alius argumenti, nisi forte excipias epistolam ad Armenos, synodicas plures, et dubium illud fragmentum de traditione Missae, quod etiamsi genuinum non sit epistolion, antiquissima tamen testimonia servat de rebus sacris a Basilio et Chrysostomo temperatis, quibus et Proclus non remansit alienus, quum Trisagii celebritas, quodam confirmata miraculo, ad eum referatur.

II. Neque silentio praetermittendus hic Flavianus erat, qui in sua adversus Eutychen synodo optimam praebuit iudicii ecclesiastici imaginem, et cuius plures epistolae in regesto codice S. Leonis Magni et inter conciliorum monumenta sedem habere meruerunt. Is demum fuit ad quem idem Leo direxit palmarem illum de fide tomum, quem plenis amplexibus orientalis ecclesia suscepit et una voce στύλον τῆς πίστεως et alterum veritatis fundamentum nuncupavit. Cuius per me licet hic habeas saltem omnes, quotquot extare didici, codices graecos vaticanos:

Vatic. 712	Vatic. 1455	Ottobon. 23
— 1177	— 1719	— 29
— 1182	— 1862	— 49
— 1187	— 1980	— 161
— 1431	Regio. 67	

III. Adeo exiguam vero, immo nullam propemodum memoriam Anatolii remansisse apud Assemanum in bibliotheca sua iuridica, neque ampliorem esse eius locum in caeteris litterarum historiis, vix ego intelligo. Sane, si ad sacra solum monumenta respiciam, ad manum habeo copiam rerum quae iustae molis tomum explere queunt. Scilicet sunt stichera et troparia tam multa, ut eiusdem nomine κατ' ἐξοχὴν accepto, quae

1) *Assemanus.* Bibl. J. O. III, p. 44, 47.

2) *Omisit* omnes fere epistolas et quae graece nuper edidit Maius, cui tamen viam stravit Assemanus ad plura detegenda, qualia quae syriace tantum extant, ac non semel memorantur in catalogo codd. oriental. bibl. vatic.

solemnius frequentantur, facile ἀνατολικὰ dicantur. Ecce horum recensui in menaeis poemata LXXXIII, in pentecostario circiter L, in paracletico plusquam XXX. An omnia eiusdem sint, et utrum ab hymnographo usque adeo antiquo ἀνατολικὰ omnia exoriantur, id certe summam curiositatem mereri existimo, et si qua mihi facultas otii, aut ingenii vis suppetierit, mox periculo meo novum campum novus obibo.

IV. Quod vero canonicum aliquatenus est, hospes inter nos minime sit Anatolius, cui Leo magnus de maximis rebus undecim scripsit epistolas 1), adhuc superstites; et totidem aut amplius Anatolii fuere 2) ad eumdem sanctum pontificem, quarum pars fere dimidia intercidit. Ex his quae graece ad nos pervenerunt, haud ignobilis est CI inter leoninas, quam quum obiter contulerim cum codice monacensi 207, fol. 168, admotis Ballerinis, harum tibi lectionum variarum breve praesto spicilegium:

Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ καὶ συλλειτουργῷ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέοντι, Ἀνατόλιος ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

— P. 1121. Τῆς μὲν ὑμετέρας ἁγιωσύνης... ἔθος γὰρ ἡμῖν τοῖς οὕτω μεγάλοις εὐδοκιμεῖν εὐδοκίμων τῶν τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησιῶν τὰς ἑαυτῶν κ.τ. ὅθεν οὐ περιεῖδεν... βιβλίοις ὑπ. ὁρμαῖς, ἀλλὰ καὶ βδελυξαμένη... φρόντισαν ἐκτεμεῖν, ἵνα μὴ δι' αὐτῆς. — P. 1123 post parenthesin om. σχεδόν. . σύμφωνον (editi male σύμφονον) ταύτης τῆς ἁγιότητος.... [παρακολου] θήσαντα ἀναδειχθῆναι (sed vix legitur ea in loco)... ἀδελφὸν συνεπίσκοπον... γράφομεν δ' αὖθις... ἅμα τῷ θεοφιλεστάτῳ ἀναγκαῖον ἐλθεῖν... — P. 1125. Τὸν θεοσεβέστατον τὸν μνημονευθέντα.., μάλιστα σπουδαῖον ὁ βασιλεὺς ὁ εὐσεβής... paulo post fort. λόγον ἀπαίτων? deinde διελθεῖν τὴν διάνοιαν... — P. 1127. καὶ ἀντίλεκτον ἐμφυτευθῆναι... καὶ δὴ ὑποσημηνάμενοι.. . εὐσεβεστάτης καὶ κατὰ πάντα πιστοτάτης... θυγατρὸς ἡμῶν Πουλχερίας... — P. 1129. Οἵπερ δεξάμενοι ἐδέξασθε.... καὶ ἐνδόξῳ συλλαβῇ... κατὰ τὴν βασιλεύουσαν ταύτην Κωνσταντινούπολιν: quaedam in fine aut in codice, aut in schedis meis exciderunt.

ANNOTATIO

Praecedentis epistolae vel minimos servari apices opportunum visum est, quum ex unico codice vaticano 1455 hactenus prodierit, ac praecipuam sibi vindicet, inter Anatolii scripta, celebritatem. Ballerini, quorum ope tum primum edita est, non omisere brevem synopsim praefigere, et praecipua notare capita. Summa haec est: commendato Leonis zelo contra haereticos, de actis Chalcedone agitur, et de legatis Anatolii Romam missis. Dioscori damnatione acerbissima memorata, eorum quae Chalcedone gesta sunt, series texitur, ac primum epistolam Leonis receptam ab omnibus esse; tum definitam fidem, huic epistolae consentaneam; deinde nonnullos canones editos; tum particulares quasdam causas ecclesiarum solutas; atque ultimo, de ecclesiae byzantinae privilegio disceptatum, cui a Legatis apostolicae sedis contradictum strenue fuisse, Anatolius non dissimulat. Interea plurima verba sunt ex ore Byzantini praesulis diligenter excipienda: « Morem esse sedis apostolicae, uti sibi, ita caeteris ecclesiis magnitudinem in recte factis comparare; munus quoque praecipuum, fidem profanis suffossam assultibus muniendi, haereticosque prosternendi; ad hoc quoque evehi in regnum principes, ut fidei patrum, cum sub tyrannide est, auxilium ferant; necessarium esse quascumque ad Romanum pontificem synodos referri; referenda esse in primis quae de privilegiis ecclesiarum statuuntur, qualia

1) *Epistolas.* Scilicet quas in Ballerinis notantur 80, 85, 87, 91, 106, 135, 146, 151, 155, 157, 163, et alias exciderunt.

2) *Fuere.* Cf. ibid. 63, 132, 138, et quae notantur de amissis litteris p. 1119, 1450, 1455, 1456.

de Coestantinopoli statuisse Chalcedonenses dicebantur. Sed maximo necessarium esse convenire omnes cum fide sedis apostolicae, ipsamque Chalcedoenensium doctrinam in Leoeis epistola fuissn integram et firmam. Byzantieorum vere privilegierem, (quae legati respuerunt), se a throne apostolico, nti filium a patre expectare confirmationom. »

Ad haoc vero quid Lon respenderit, paucia habe ex eius epistola CVI: « Anatolii fidem esse laudandam, damnandam vero cupiditatem; embitu eum in nicaeni concilii decreta irrumpere; ebuti otiam chalcedonensi synode, ie snle fidei eegetin convocata; nunquem se in praeiudicium nicaeni concilii esse illicitis ausibus consensurum; allegatos synodi anterieris CP. caeenes, ad sedem romanam nunquam missos, neqee admissos, Aoatolio male patrocinari; satiea esse et cupiditatem depoeat, charitatem sectetur. » Liquet igiter Leenem ea sola synodi decreta probaviase, quae ad catholicam fidem pertinebant, caetera vero repudieviase

Sed frustra: vela inde Byzantini laxaet, et a Chalcedoeo, coecito cursu, io altum duceet, donec in scopules, prudentiae romanae notos, misere illidentur. Quid vero tunc temporis, Anatolio in primis moliente, coecessum illis, quidvo per vim aut fraudem occupatum fuerit, ab ipsis chalcedoeensibus decretis colligere haud ntiosum erit. Qui enim Heracleensis in Thracia metropolitaei ab exordio suffraganous erat, ut superbienti Acacio iure ebiiciet Gelasius papa 1), iam secundùs poat Romanum pontificem, non solum in coestantinopolitane synede, sed iterum in chalcedenensi, ut postea ie trullana, renuociari voluit. Quumqun tunc temporia Diescorus ita deiectus fuisset, ut nec dum qeisquam io eius sedem subrogaretur, quum Antiochenus episcopus permolestis caset implicitus negotiis, et Hierosolymitanus insuper ardua agitasset consilia do amplificanda dignitate sua, minime mirum est, ait Catalanus post Themassinum, si tam opportuna rerum temporumquo commissura, concilie chalcedonensi obrepserit Anatolius episcopus Constantinepolitanus, extorseritqun ea privilegia, quae raro, quae callide, quae furtim tentum usurpaverant eius ie byzantina sede praedecessorea; qui, ut observat Lupus ad eadom, tres famosas autocephalas dioeceses Thracicam, Asiaeam et Ponticam, summa iniuria et violentia, atreneo invaserant ac sibi quasi subiugaverant. Quem iniuriam ac violentiam Anatolies convertere studens ie legitimam possessionem, omnos adhibuit machieas, ut can. IX chalcedoeonsis cuderetur, quo statutum est, ut « si quis adversus metropolitanum episcopus vol clericus habet qeerelam, petat aut primatem dioeceseos, aut sedem regiae urbis constantinopolitanae, et apud ipsum iudicetur. » Idem canene XVII repetitur, quod aliud quidem non est quam universalis quaedem iurisdictie ie causas metropolitanorum, per omnes maiores orientalis imperii dioeceses, constantinopolitane episcopo accumulata. Sive enim primatis nomino intelligatur romanus pontifex, sive caeteri patriarchae, sive tantum exarchae aut maiores provinciarum metropolitani aut legati patriarcharum, idem plane ad incrementum byzantinae iurisdictienis efficiebatur. Neque iisdem multum obesset, etiamsi expungeretur XXVIII canen, quem omnes norunt decsse tum priscis latinorum collectionibus, tum plurimis codicibus Graecorum, dummodo IX et XVII integri maneant. Nihil igitur mirum, solem fidei decretum fuissn a Romanis pontificibus approbatum, ut tam dignitatem seam, quam omnium ecclesiarum libertatem pro munere sue tuerentur 2).

1) *Papa* In epist. IX.
2) *Tuerentur*. Cf. Catalani Commentar. in canon. chalcedon. p. 317-320, 412-416; Lequien. *Oriens. christ.* t. 1, in prolegom. patriarch. CP.

VI.

S. GENNADIUS CP.

A. C. 458-471.

I. Pax constantinopolitanae ecclesiae non diu stetisset, nisi Anatolium Gennadius, ita Deo benigne providente, excepisset; vir scilicet, non solum «lingua nitidus et ingenio acer, divesque ex lectione antiquorum», teste altero Gennadio Massiliensi et coaequali, sed pietate insignis, miraculis coruscus, zelo domus Dei incensus, «a quo nemo ordinabatur, nisi psalterium sciret memoriter 1),» uti rerum ecclesiasticarum oeconomiae intentus, ita simoniacae labis vindex et ultor Cuius, inter alia plura quae vix non interciderunt omnino, extat epistola synodica quam omnes iuris byzantini magistri in suos inseruere commentarios 2).

II. Ad hanc accedat constantinopolitana quaedam epistola, quae paulo post Gennadium, sede fortasse vacante, a clero videtur directa fuisse ad Martyrium, qui sub hac tempestate antiochenam sedem tenuit. Et satis apte id primum videtur quadrare cum calculis Theophanis, qui Martyrio tredecim annos assignat, intra 460 et 473 absolutos. Obstat vero quod idem post Theodorum rescribit, in viris adhuc superstite Gennadio, Martyrium abdicesse. Praestat vero utriusque Theodori et Theophanis verba referre, quae nisi tempora scriptae epistolae declarent, eiusdem argumentum facile attingere videbuntur: «Petrus Fullo, implorata Zenonis opera, nonnullos ex Apollinaris asseclis mercede conductos sibi coniunxit, et innumeros tumultus contra fidem et Martyrium excitavit. Anathemate illos ferit qui non assererent Deum cruci suffixum, ac populo demum in duas partes scisso, addit Trisagio: *Qui crucifixus es pro nobis*. Quae voces ab eo tempore ad hodiernum usque diem a Theopaschitis usurpari consueverunt. Tum Martyrius ad imperatorem Leonem profectus. Gennadii constantinopolitani praesulis commendatione, multo honore suscipitur. Antiochiam deinde reversus, quum populi factiones varias easdemque tumultibus agitates comperisset Zenonis favore fortiores, in ecclesiae conventu episcopatu cessit. Eo recedente, Petrus Fullo in Antiochiae thronum insiliens, confestim Ioannem quemdam, gradu quem obtinuerat detrusum, Apameae episcopum ordinat. Nuncio huius rei accepto, Gennadius cuncta ad imperatorem refert, qui Petrum Fulloem exilio relegandum pronuntiat.» Hactenus Theophanes, neque addit iterum Martyrium ad antiochenam rediisse sedem, etsi ad annum usque 472, post Gennadii obitum, Martyrium memoret. Cui inter tot turbas non defuisse causam quaerendi a Constantinopolitanis quomodo haereticos poenitentes reciperent, perspicuum est, atque inde locum dedisse epistolae hic rescribendae, quae fortasse aut integra non est, aut alied erit exemplar sive VII canonis concilio primo constantinopolitano ascripti, sive simillimi XCV inter trullanos.

III. Adeo frequenter occurrit utraque epistola, ut praeter septem et decem codices mss. in superiore tomo designatos (p. 538-540), alios fere duplo plures praesto erit recensere sigillatim:

1) *Memoriter*. In excerpt. Theodori lector. Cf. Assemani Bibl. Iur. orient. t III, lib. III, c 4.

2) *Commentarios*. In Balsamone vulgato dimidia epistolae pars turpi errore ab altera dividitur et datur Balsamoni, neque omisit Beveregius pro more suo sphalma repetere

Vatic.	827, f. 130.	Regin.	57, f. 391.
—	840, f. 216.	Angelic.	B. 1. 12.
—	842, f. 24.	Barberin.	IV, 59, 425.
—	1150, f. 39.	—	IV, 425.
—	1167, f. 100.	Vallicell.	1, 19.
—	1234, f. 131.	—	C. 11.
—	1455, f. 177.	Taurin.	103.
—	2153, f. 387.	Laurent.	Pl. V, 40.
Palat.	21, f. 327	Paris.	1055.
—	359, f. 3	—	3100.
—	376, f. 133.	Coislin.	35, 211.
Colonn.	26, f. 168.	Monac.	122.
Regin.	52.		

IV. Ex editis vero libris tam multi sunt qui Gennadianam habent synodicam quam pauci Martyrianum epistolion. Praeter omnes bibliothecas patrum, conciliorum, et canonum, qui aut graece aut latine priorem exhibent, Lambecius speravit se primum dedisse ex ms. codice caesareo subscriptiones, quas, ne uno quidem nomine omisso, quinimmo duobus additis, Leunclavius diu ante graece et latine primus exhibuerat, cum paucissimis varietatibus, quas Baluzius sedulo collegit. Quid vero rei canonicae conferat huiusmodi nomenclatura, quum ego non videam, ne eam quidem attigero, nisi pauca lectioni Balusianae addiderim. Posteriorem vero ad Martyrium epistolam, unus est, quem sciam, Beveregius, qui eam non tam dedit in lucem primus, quam sepelivit in notis suis densissimis ad canonem VII constantinopolitanum. Neque descripsit eam ex membranis Bodleianis, sed accepit e schedis Usserianis, aut Armachani aut recentis cuiusdam manu exaratam. Quae vero circumfertur sub eodem titulo, compendium est germanae epistolae ad normam synopseos aristenianae, neque alia prae manibus habuerunt Slavi, Valachi, et qui apud Russos veteres orthodoxi iactantur, quibus tenuis illa epitome rem fecessivit. Ex nostris codd. octo elegimus inter rariores aut vetustiores, ad quorum fidem Beveregium recensuimus 1).

1) *Recensuimus.* Gennadii Massiliensis esse, donec meliora edocear, minime vero Constantinopolitani opinor, quae olim accepi ex codice Parisiensi 7418, f. 189, huic loco vacuo inserenda, quum ea alibi nondum legerim: *Gennadii episcopi, de incarnatione Christi.* Natus est ergo Iesus, de Patre semper, de matre semel; de Patre, sine sexo; de matre sine usu. Utraque nativitas ineffabilis, utraque mirabilis. Quod enim cor humanum comprehendere, quae lingua valeat explicare, aut quomodo natus sit Christus semper in Patre, aut quomodo nuper ex utero? Quis intelligat coaeternum Filio Patrem? Quis eloquatur virginem matrem? illum sine initio, sine fine gignentem; illam sine libidine concupiscentem, sine corruptione parientem? Utraque nativitas (*cod. male* divinitas) mira est, quia divina: sive ergo illam, sive istam mens humana consideret, rectissime dicit: « Generationem eius quis enarrabit? » — *Gennadii Episcopi de eodem.* Qui natus est de Spiritu Sancto et Maria Virgine, quid hic, quaeso, disceptatio quaerit humana, ubi hominis opus nullum; ubi caro quidem concipit, sed caro non generat; ubi, omni lege terrena absorpta, Spiritus Dei peragit coeleste mysterium? Spiritus enim, ut lectum est, ubi vult spirat et vocem eius audis, sed nescis unde veniat, aut quo vadat. Dic, frater: cuius iter deprehendere non potes, quomodo potes investigare virtutem? Vocem, inquit, eius audis, sed nescis unde veniat aut quo vadat. Id est, audimus quid fecerit spiritus, sed qualiter fecerit, inconcessa cognitio est. — f. 190. *Gennadii episcopi de animabus hominum.* Firmissime tene et nullatenus dubites, non solum homines iam ratione utentes, verum etiam parvulos, qui sive in uteris matrum vivere incipiunt, et ibi moriuntur, sive iam de matribus nati, si sine sacramento sancti baptismatis, quod datur in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, de hoc saeculo transeunt, ignis aeterni supplicio sempiterno puniendos; quia etsi peccatum propriae actionis nullum habuerint, originalis tamen peccati damnationem carnali conceptione et nativitate traxerunt.

I.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

Γενναδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς σὺν αὐτῷ ἁγίας συνόδου, πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁσιωτάτους μητροπολίτας.

Τῷ θεοφιλεστάτῳ συλλειτουργῷ τῷ δὲ, Γεννάδιος, καὶ ἡ ἐνδημοῦσα τῇ βασιλίδι πόλει νέᾳ Ῥώμῃ ἁγία σύνοδος.

Ὁ Δεσπότης ἡμῶν καὶ Θεὸς καὶ σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς [1], ἐγχειρίσας τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ μαθηταῖς τοῦ Εὐαγγελίου τὸ κήρυγμα, καὶ διδασκάλους τούτους τοῖς [2] ἀνὰ πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἀνθρώποις ἐξαποστείλας, παρεκελεύσατο διαῤῥήδην, ἣν εἰλήφασι παρ' αὐτοῦ δωρεὰν, ταύτην [3] καὶ αὐτοὺς τοῖς ἀνθρώποις μεταδιδόναι δωρεὰν, μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς ἢ χαλκὸν [4] ἢ ἄργυρον ἢ χρυσὸν ἤ τινα περιουσίαν ἄλλην ὅλως [5], ὑλικὴν ἢ γεώδη· μὴ γὰρ εἶναι τῶν ἐπουρανίων καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ἀμοιβὴν τὰ γεηρὰ καὶ ἐπίκηρα. Ταύτην τὴν ἐντολὴν, οὐ μόνον ἐκείνοις, ἀλλὰ καὶ ἡμῖν δι' ἐκείνων ἐνετείλατο [6], οὓς εἰς τὸν ἐκείνων βαθμόν τε καὶ τόπον ὑπεισαγαγεῖν κατηξίωσε· καὶ δεῖ [7], καθάπερ ἐκεῖνοι τότε, καὶ ἡμᾶς νῦν ἀκριβῶς φυλάττειν τε καὶ παρατηρεῖν, καὶ μὴ σοφίζεσθαι τὰ ἄσοφα [8], μηδὲ κύβον ἀναῤῥίπτειν ἐπικίνδυνον [9]. Δωρεὰν, φησὶν, ἐλάβετε, δωρεὰν δότε [10]· μὴ κτήσησθε [11] χαλκὸν, μηδὲ ἄργυρον, μήτε χρυσὸν εἰς τὰς ζώνας ὑμῶν. Ἁπλοῦς

Gennadii patriarchae Constantinopolitani, et sanctae cum eo congregatae synodi ad sanctissimos omnes Metropolitanos, epistola circularis.

Religiosissimo et sanctissimo in sacris comministro N... Gennadius, et quae in regia Christo amata civitate Constantinopoli manet sancta synodus.

Cum dominus noster et Deus et salvator noster Iesus Christus, suis discipulis evangelii praedicationem credidisset, eosque per universum terrarum orbem inter homines ad docendum misisset, aperte iussit, ut quod donum ab eo accepissent, idem et ipsi gratis darent hominibus, non aes vel argentum vel aurum vel ullas alias omnino materiales et terrenas facultates pro eo acquirentes: caelestia enim et spiritalia dona cum terrenis et caducis rebus compensari nequeunt. Hoc autem praeceptum, non solum illis, sed etiam nobis per illos dedit, quos in illorum gradum et locum substituere dignatus est; et oportet sicut illi tunc, nos quoque nunc accurate et diligenter servare, neque in iis quae technas sophisticas non admittunt, uti sophistica calliditate, neque aleam periculosam iacere. « Gratis, inquit, accepistis, gratis date. Ne possideatis aes, ne-

In titulo Graeculi non omisere glossema insulsum addere et ἀνακόλουθον quo post verba πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁσιωτάτους μητροπολίτας, et aliquando nulla copula interposita, subdunt καὶ πρὸς τὸν πάπαν Ῥώμης, ut illa incongrua et inhonesta προσθήκη, ad Romanos nominatim mitterent de simoniaca peste gravissimas obiurgationes. Certe non legitur additamentum in vatic. 1 (827), 2 (1287), 3 (2060), 4 (palatin. 378), neque in columnensi, neque in monacensi, neque in vindobon. duobus (44 et 45), notante Lambecio (lib. VIII, p. 420 et 434) adde alios, quidquid blaterent Pedalii curatores. — θεοφιλεστάτῳ καὶ ὁσιωτάτῳ καὶ συλλειτουργῷ vatic. 1. τοῖς θεοφιλεστάτοις καὶ ὁσιωτάτοις συλλειτουργοῖς vatic. 2. — τῇ φιλοχρίστῳ καὶ βασιλίδι vatic. 1, 4. columa. — βασιλικῇ πόλει Bevereg. — 1) Θεὸς σωτὴρ Ἰησοῦς monac. Χριστὸς om. id. et columa. — 2) τοῖς edd. om. omnes. — 3) ταύτης καὶ αὐτοὺς columa. Balsam. Bevereg. Mansi, N. R. — 4) αὐτῆς χαλκὸν edd. — 5) ἄλλως ὅλως Balsam. Mansi, Bever. — 6) ἐντέταλται vatic. 1, 3, 4, columa. monac. Korsak. — τὸν ἐκείνων βαθμὸν cum vatic. 1, 4, Korsak. columa. monac. Balsam. Bevereg. τον οἰκεῖον βαθμὸν vatic. 2, 3, Rhalli. — εἰσαγαγεῖν Pedal. — 7) καὶ δὴ Korsak. — 8) τὰ ἀσόφιστα vatic. 1, 3, 4. columa. monac. Korsak. — 9) ἐπὶ κίνδυνον Balsam. Bever. Mansi, N. R. 10) δότε. Matth. X, 8, 9. — 11) μὴ κτησάμενοι Bevereg.

καὶ σαφὴς ὁ τῆς ἐντολῆς ταύτης λόγος ἐστὶν, οὐδὲν ποικίλον ἔχων, οὐδὲ δυσέφικτον, οὐδὲ σοφιστικῆς δεόμενον ἐξηγήσεως. Παρ' ἐμοῦ, φησὶν, ἐδέξασθε τὸ τῆς ἱερωσύνης [12] ἀξίωμα· εἰ μὲν ὑπὲρ αὐτοῦ μοι [13] μικρὸν ἢ μέγα τι κατεβάλεσθε, καὶ τοῦτο ὑμῖν πέπραται παρ' ἐμοῦ, πωλεῖτε καὶ ὑμεῖς ἑτέροις αὐτό· εἰ δὲ δωρεὰν εἰλήφατε, δότε καὶ ὑμεῖς δωρεάν. Τί τῆς ἐντολῆς ταύτης σαφέστερον; Τί δὲ τοῖς πειθαρχοῦσι λυσιτελέστερον; Οὐαὶ τῷ ὄντι τοῖς κτήσασθαι τὴν τοῦ Θεοῦ δωρεὰν, ἢ διδόναι ταύτην διὰ χρημάτων ὑπειληφόσιν· εἰς γὰρ χολὴν πικρίας καὶ σύνδεσμον ἀδικίας οἱ τοιοῦτοι, κατὰ τὴν ἀπόφασιν τοῦ ἁγίου Πέτρου [14], ὑπάρχουσι, συλληφθέντες ὑπὸ τῆς ἑαυτῶν φιλαργυρίας. Ὅθεν καὶ τῶν ὁσίων καὶ μακαρίων πατέρων τῶν τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης οἰκουμενικῆς συνόδου [15] τῆς ἐν Χαλκηδόνι συναχθείσης, τῷ δεσποτικῷ τούτῳ νόμῳ συνᾴδων [16] ὁ περὶ τούτου κανὼν, ὃ ἡμῖν σαφῶς οὑτωσὶ λέξεσιν αὐταῖς ἐκπεφώνηται.

Εἴ τις ἐπίσκοπος ἐπὶ χρήμασι χειροτονίαν ποιήσαιτο, καὶ εἰς πρᾶσιν καταγάγοι τὴν ἄπρατον χάριν, καὶ χειροτονήσοι ἐπὶ χρήμασιν ἐπίσκοπον ἢ χωρεπίσκοπον [17] ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ἕτερόν τινα τῶν ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμουμένων, ἢ προβάλοιτο [18] ἐπὶ χρήμασιν οἰκονόμον ἢ ἔκδικον ἢ παραμονάριον, ἢ ὅλως τινὰ [19] τοῦ κλήρου, δι' αἰσχροκέρδειαν οἰκείαν, ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας [20] ἐλεγχθεὶς κινδυνευέτω περὶ τὸν οἰκεῖον βαθμὸν, καὶ ὁ χειροτονούμενος, μηδὲν ἐκ τῆς κατ' ἐμπορίαν ὠφελείσθω χειροτονίας ἢ προβολῆς· ἀλλ' ἔστω ἀλλότριος τῆς ἀξίας ἢ τοῦ φροντίσματος, οὗπερ ἐπὶ χρήμασιν ἔτυχεν. Εἰ δέ τις καὶ μεσιτεύων φανείη [21] τοῖς αἰσχροῖς τούτοις καὶ ἀθεμί-

que argentum, neque aurum in zonis vestris. » Simplex est et aperta huius mandati ratio, quae nihil habet varium, nihil quod non sit facile et obvium, nihil quod sophistica expositione egeat. A me, inquit, accepistis dignitatem sacerdotii: si mihi pro ipso parum quid vel magnum solvistis, et hoc a me venditum est, vos quoque ipsum aliis vendite. Sin autem gratis accepistis, vos quoque gratis date. Quid hoc est mandato apertius? Quid autem iis qui parent utilius? Vae illis revera qui Dei donum acquirere, vel illud pro pecuniis dare in animum induxerunt! « In fel enim amaritudinis et vinculum iniquitatis, iuxta sancti Petri sententiam, isti sunt, » a sua avaritia comprehensi. Unde et sanctorum et beatorum patrum sanctae et magnae synodi oecumenicae Chalcedone congregatae, huic legi dominicae consentaneus hac de re canon, qui sic nobis aperte iisdem verbis editus est:

Si quis episcopus pecuniis ordinationem fecerit, et non venalem gratiam ad venditionem deduxerit, et pecuniis ordinaverit episcopum vel chorepiscopum vel presbyterum vel diaconum vel aliquem eorum qui in clero connumerantur, vel pecuniis provehat oeconomum vel defensorem vel paramonarium vel omnino aliquem ex clero, propter suum turpe lucrum, qui hoc aggressus esse convictus fuerit, de proprio gradu veniat in periculum, et qui ordinatur, nihil ex ordinatione ac promotione, quae fit iuxta mercaturae, iuvetur: sed sit alienus e dignitate, vel curatione, quam pecuniis assecutus est. Si quis autem his turpibus ac nefariis lucris sequester intercessorve ap-

Mansi. Balsam. μήτε ἄργυρον column. — 12) τῆς ἀρχιερωσύνης vatic. 1, 3. columb. monac. — 13) μοι om. column. — κατεβάλλεσθε Balsam. Bevereg. Mansi. — 14) Πέτρου. Act. App. VIII, 23. — 15) συνόδου om. Ild. — 16) συνᾴδει Mansi, Pedal. N. R. συνείδει Balsam. Bevereg. — ὃς ἡμῖν Balsam. Mansi, Pedal. — 17) χειροτονήσει Balsam. Bevereg. N. R. — ἢ χωρεπίσκοπον om. Pedal. — 18) προβάλλοιτο Balsam. Bevereg. Pedal. N. R. — 19) τοῦ κανόνος vatic. 4, monac. — 20) ὁ τοῦτο ἐπιχειρήσας vatic. 4. — 21) φανῇ Ild. — τοῖς οὕτως αἰσχροῖς vatic. 1, monac. τούτοις omittitur in vat. 4, monac.

τοις λήμμασι, καὶ οὗτος εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, τοῦ οἰκείου ἐκπιπτέτω βαθμοῦ· εἰ δὲ λαϊκὸς ἢ μονάζων, ἀναθεματιζέσθω.

Κάλλιστα 22) καὶ λίαν εὐσεβῆ τοῦ κανόνος τῶν ἁγίων πατέρων ὑπάρχει τὰ παραγγέλματα, πᾶσαν ἔφοδον σατανικὴν καὶ πᾶν ἐγχείρημα διαβολικὸν κατὰ τῆς πνευματικῆς φερόμενον δωρεᾶς, ἀπωθούμενά τε καὶ ἀνακόπτοντα. Οὐ βούλεται γὰρ οὐδαμῶς διὰ χρημάτων γίνεσθαι τῆς χειροτονίας τὴν προβολὴν ἢ ὑποδέχεσθαι, οὔτε παρὰ τοῦ ταύτην ἐνεργοῦντος, οὔτε παρὰ τοῦ τῆς χειροτονίας τὴν προβολὴν ὑποδεχομένου. Ἀλλ' οὐδὲ πρὸ τοῦ καιροῦ 23) τῆς χειροτονίας, οὐδὲ μετὰ τὸν καιρὸν τῆς 24) χειροτονίας, οὐδὲ κατὰ τὸν καιρὸν αὐτὸν τῆς χειροτονίας 25), ὑπὲρ τῆς χειροτονίας χρήματα δίδοσθαι συγχωρεῖ· καθόλου γὰρ τὴν ἐπὶ τῷ πράγματι τούτῳ δωροδοκίαν ἀπέφησεν 26). Ὅμως ἐπειδὴ νῦν, καίτοι προδήλως τούτων οὕτω 27) κεκωλυμένων, ἐφωράθησάν τινες κατὰ τὴν τῶν 28) Γαλατῶν ὀλιγωροῦντες καὶ παραβαίνοντες δι' αἰσχροκέρδειαν καὶ φιλαργυρίαν τὰ σωτήρια ταῦτα καὶ φιλάνθρωπα παραγγέλματα, εὖ ἔχειν ἔδοξε καὶ ἡμῖν, αὐτὰ ταῦτα πάλιν ἀνανεώσασθαι, μετὰ τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς ἐνδημούσης ἐν ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ νέᾳ Ῥώμῃ 29), ὥστε δίχα πάσης ἐπινοίας καὶ πάσης προφάσεως καὶ παντὸς σοφισμοῦ, τὴν ἀσεβῆ καὶ βδελυρὰν ταύτην 30), οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐπεισελθοῦσαν συνήθειαν ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις, παντελῶς ἐκτεμεῖν, ἵνα ἀληθῶς ἀκαπηλεύτου καὶ καθαρᾶς παρὰ τῶν ἀρχιερέων τῆς ἐπὶ τῶν χειροτονουμένων ἀναρρήσεως γινομένης, ἄνωθεν ἡ τοῦ ἁγίου 1) Πνεύματος χάρις ἐπιφοιτᾷ· ὃ νῦν γε 2), οὐκ οἶδα, εἰ διὰ χρημάτων τὴν προβολὴν ποιουμένων, καὶ οὐ τῆς χειρὸς καθαρῶς ἐνεργούσης, ἐπιφοιτᾷ τῷ προχειριζομένῳ κατὰ

paruerit, is quoque si sit clericus, a primo gradu excidat. Sio autem laicus vel monachus, anathematizetor.

Pulcherrima et valdo pia suot huius canonis saoctorum patrum praecepta, quae omoem invasiooem sataoicam diabolicumque conatom, qui in donum spirituale intenditur, repellunt et rescinduot. Nullo modo enim volunt ordinationis promotionem pecuniis aut fieri, aut suscipi, nec ab eo qui illam exercet, nec ab eo qui ordinationis promotionem accipit. Sed oec ante tempus ordinationis, neque post tempus ordinationis, neque per tempus eiusdem pecuoias concedont. Omnino enim in hac quoque re esse sordes munerumque corruptionem pronunciant. Quoniam tameo, his ita aperto probibitis, quidam sunt io Galatarum ecclesia deprehensi, propter turpe lucrum et avaritiam, haec salotaria et humana praecepta negligere et transgredi, ea quoque ipsa nobis renovare visum est cum sancta synodo, quae in hac regnaote nova Roma, nunc agit: ot sine omni peoitus inventiooe, et omni praetextu callidoque commento, impiam banc et odiosam, quae nescio qoomodo in sanctissimas ecclesias subiit, consoetodinem omnino nxcindamna, nt quum pura et absqoe ulla cauponatione eorum qui ordinaotur renunciatio ab antistibus facta fuerit, gratia saocti Spiritus superne veniat. Quem nonc quidem nescio an per pecuniam promotionem facientibus, et manu non pure operante, ad eum qui promovetur, accedat, secundum vocem evangelii, et oon potius cootraha-

22) Καλλιστά τε καὶ vatic. 1; in vulg. Balsam. et Bevoreg. praefigitur ἑρμηνεία, ut caetera Balsamonia sint. — 23) πρὸ καιροῦ Balsam. Manal. — 24) αὐτῆς Korsak. οὐδὲ κατα τ. κ. α τ χειροτονιας om. vat. 1, 4, Korsak. Pedal.—25) οὐδὲ μετα τ. κ. τ. χειρ om. monac. utrumque legit Hervetus.—26) ἀπέφηνεν Balsam. Mansi, Beverng.—ἀπέφυγεν trapezuntin.—27) οὕτω om. Pedal.—28) κατὰ τῶν γαλατ. Balsam. Mansi, Bevoreg. κατὰ τὴν γαλατ. columu. monac. Rhalli. κατὰ τὰ γαλατ. trapez. column. monac.—29) Ῥώμῃ κωνσταντινουπόλει vatic. 4, column. monac. Kursak.—30) ταύτην om. trapezunt. Pedal.

1) ἁγίου um. Manal.—2) ὃ νῦν γε Balsam. Mansi. —ὅτ νῦν γε Bevereg.—ὡς νῦν γε Rhalli.—post οἶδα

τὴν φωνὴν τοῦ κηρύγματος, καὶ οὐχὶ συστέλλεται μᾶλλον ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος χάρις. Ἴσθι τοίνυν [3], τὰ πάντα θεοσεβέστατε, πάντα τὸν ὀντιναοῦν ἁλισκόμενον [4] ἐπὶ τοιούτῳ τινὶ ἐπίσκοπον ἢ χωρεπίσκοπον ἢ περιοδευτὴν ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ἢ ἄλλον ὅντινα δήποτε [5] τοῦ κανόνος, ἢ λαϊκὸν, κοινῷ δόγματι τῶν ἀρχιερέων καταχεκρίσθαι, καὶ κοινῇ ψήφῳ, καθὼς περὶ τούτου καὶ ὁ τῶν ἁγίων πατέρων κανὼν φθάσας διαλαλεῖ. Δεῖ γὰρ εἶναι χάριν τὴν χάριν, καὶ μηδαμοῦ παρ' αὐτῇ μεσιτεύειν ἀργύριον. Ἔστω τοίνυν καὶ ἔστιν ἀποκήρυκτος, καὶ πάσης ἱερατικῆς ἀξίας τε καὶ λειτουργίας ἀλλότριος, καὶ τῇ κατάρᾳ τοῦ ἀναθέματος ὑποκείμενος, ὅ τε ταύτην κτᾶσθαι [6] διὰ χρημάτων οἰόμενος, καὶ ὁ ταύτην παρέχειν ἐπὶ χρήμασιν ὑπισχνούμενος, εἴτε κληρικὸς εἴτε λαϊκὸς εἴη, κἂν ἐλέγχοιτο, κἂν μὴ ἐλέγχοιτο τοῦτο ποιεῖν [7]· οὐ γὰρ οἷόν τε συμβιβασθῆναί ποτε τὰ ἀσύμβατα [8], οὐδὲ Θεῷ συμφωνῆσαι τὸν μαμωνᾶν, ἢ τοὺς τούτῳ δουλεύοντας δουλεῦσαι Θεῷ· δεσποτικὴ καὶ αὕτη ἐστὶν ἀπόφασις ἀναμφίλεκτος [9]· Οὐ δύνασθε Θεῷ δουλεύειν καὶ μαμωνᾷ [10]. Τούτοις ἐπιθαῤῥοῦντες ἡμεῖς κατὰ δύναμιν, καὶ τούτοις ὑπείκοντες, μετὰ τοῦ ταῦτα φήσαντος, κατὰ τῶν ταῦτα [11] παρανομούντων τὴν ἀπόφασιν πεποιήμεθα· φροντισάτω δὲ καὶ ἡ σὴ ὁσιότης, ταῦτα διὰ πάσης φυλακῆς [12] ποιουμένη, δῆλα καταστῆσαι δι' ἀντιγράφων καὶ τοῖς ὑπὸ σε θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις καὶ περιοδευταῖς καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν· ἵνα ἐν ἑνὶ πνεύματι καὶ μιᾷ ψυχῇ πάντες ὁμοῦ Χριστιανοὶ συμφραξάμενοι κατὰ τοῦ κοινοῦ δυσμενοῦς, ἰσχύσωμεν σὺν Θεῷ τὴν ὑπ' ἐκείνου φυτευθεῖσαν ἐν ὑμῖν τῆς φιλαργυρίας ῥίζαν, ἅμα πᾶσιν αὐτῆς τῶν κακῶν τοῖς βλαστήμασιν ἐκτεμεῖν· πᾶσαν τὴν σὴν σὺν σοὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφότητα προσαγορεύομεν. Ἐῤῥωμένος ἐν Κυρίῳ, ὑπε-

tur gratia sancti Spiritus. Scias ergo, o vir ex omni parte religiosissimo, quod quicumque huius convictus, episcopus vel choropiscopus vel visitator vel presbyter vel diaconus, vel quivis alius ex canone, vel ex laicis, communi antistitum decreto communique sententia condemnatus est, sicut de hoc quoque sanctorum patrum praecedens canon loquitur. Oportet enim gratiam semper esse gratiam, et argentum apud eam nequnquam intercedere. Sit ergo et est ab omni sacerdotali dignitate et ministerio alienus, et anathematis loco subiectus, qui et se sacra per pecunias acquirere existimat, et qui ea pecuniis praebere pollicetur, sive sit clericus, sivo laicus, sive hoc facere convincatur, sive non, quia fieri non potest ut conveniant quae conveniri nequeunt, nec ut mammona Deo consentiat, vel ut qui ei serviunt, Deo serviant. Domini est sententia cui contradici non potest: « Non potestis Deo servire et mammonae. » Nos in his pro viribus confidentes, et eis cedentes, cum eo qui haec dixit, adversus eos qui in iis peccant sententiam protulimus. Tua sanctitas curam gerat, omni adhibita diligentia, ut haec per transcripta exempla innotescant, et sanctissimis episcopis, qui tibi subsunt, et visitatoribus, et aliis omnibus, ut in uno spiritu et una anima, omnes simul constipati christiani adversus communem inimicum, Dei auxilio possimus avaritiae radicem, quae ab illo in nobis insita est, cum omnibus eius malorum germinibus, excindere. Omnem, quae tecum est in Christo, fraternitatem salutamus. Fortis

om. εἰ Balsam. Bevereg. — 3) ἴσθι τοίνυν τα παντα Maius continuo in Sp. Rom. Hervetus videtur legisse: τὰ πάντα θεοσεβέστατε καὶ ἁγιώτατε, dum vertit latine: *vir religiosissime et omni ex parte sanctissime.* — 4) ἁλισκόμενον Mansi. ἐπὶ τῷ τοιούτῳ Balsam. Mansi. — 5) ἄλλον τινα Balsam. Bevereg. Mansi. N. R. column. monac. — 6) ὅθεν κτᾶσθαι αὐτὴν vatic. 1. — 7) τοῦτο om. Bals. Mansi. — ποιεῖν ὅτι οὐδὲ οἷον τε iid. — 8) τὰ σύμβολα iid. — 9) ἀναμφίβολος iid. — 10) μαμωνᾷ. Matth. VI, 24. — 11) τοιαῦτα Pedal. — 12) παραφυλα-

ρεύχου ἡμῶν, θεοφιλέστατε ἀδελφέ [13]. Γεννάδιος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ὑπέγραψα κ. τ. ἑ.

II.

Ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως Μαρτυρίῳ ἐπισκόπῳ Ἀντιοχείας, περὶ τοῦ ὅπως χρὴ δέχεσθαι τοὺς αἱρετικοὺς προσερχομένους τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Τινὰ διελέχθη [1] μοι ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος [2] Ἀντώνιος περὶ τῶν προστιθεμένων τῇ ὀρθοδοξίᾳ καὶ τῇ μερίδι τῶν σωζομένων ἀπὸ αἱρετικῶν, τὸ πῶς δεχόμεθα αὐτούς, καὶ κατὰ πρόσωπον μὲν αὐτῷ διελέχθην [3]. Πᾶσαν τὴν ἐνταῦθα ἀκολουθίαν καὶ συνήθειαν, καὶ τῇ ὑμετέρᾳ δὲ ἁγιωσύνῃ, ἀναγκαῖον ἐνόμισα [4] σημᾶναι, τῷ πατρὶ τῶν πατέρων, τῷ ἀπογόνῳ τοῦ Θεολόγου [5] ἁγίου Ἰωάννου, τοῦ γενομένου ἀρχιεπισκόπου ἡμῶν· ὅτιπερ Ἀρειανοὺς καὶ [6] Μακεδονιανούς, καὶ Ναυατιανοὺς [7] τοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς [8] Καθαροὺς καὶ Καθαρωτέρους [9], καὶ τοὺς Τεσσαρεσκαιδεκατίτας [10] ἤτουν Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς [11] δεχόμεθα, διδόντας λιβέλλους καὶ ἀναθεματίζοντας πᾶσαν αἵρεσιν, τὴν μὴ φρονοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία ἡμῶν καθολικὴ [12] ἐκκλησία (ἧς πρόεδρος καὶ κεφαλὴ ὑπάρχεις, μακαριώτατε)· σφραγιζομένους ἤτοι χριομένους πρῶτον τῷ ἁγίῳ μύρῳ [13]

existens in Christo, ora pro oobis, sanctissime frater. *Gennadius episcopus CP. novae Romae, subscripsi, etc.*

Epistola Ecclesiae Constantinopolitanae od Martyrium Autiochenum episcopum, quomodo haereticos qui ad sanctam et catholicam ecclesiam accedunt, recipere oportest.

Nonoulla mecum verba haboit Deo dilectissimus presbyter Antonius, do iis qui ox haoreticis se verae fidei ot illorum parti qui servantur, adiongunt: qnomodo nimirum oos recipiamus. Et cum eo quidem coram disserui: totam autem hic conseqnontiam et coosuetudinom vestrae otiam saoctitati, ut patri patrum, ot nepoti sancti Ioannis Theologi, archiepiscopi olim noatri, significare necessarium duxi. Ad Arianos quidem quod spectat et Macedooianos et Novatianos, qui se puros et puriores dicunt, et Quartadecimanos sivo Tetraditos et Apollinaristas, eos recipimus, libellos dantes et omoem haeresim aoathematizantes, quao noo sentit nt sancta nostra et catholica sentit Ecclesia, cuius to praeses ot caput os, Beatissimo; praeterea, signatos sivo uoctos primum sancto chrismate

σῆ column. Balsam. monac. — 13) ἀδελφέ. Sequuntur in plerisque codd. subscriptiones LXXXI episcoporum quas post Leuoclavium, Lambecium, Baluzium et Mansi, noper Maius et Rhalli io lucem dederunt. In omoibus codd. quos ego vidi, XXXVIII Sabbatius oullam habet dioecesio ascriptam. Ultimi sunt in mosquensi secundo: τιμόθεος, φωτιανός, δοσιμάσιος, ἰουῖνος. Io codicibus Balsamonis tantum ad calcem ep. additur: ταῦτα τῷ ἐπιστολιμαίῳ λόγῳ, σὺν αὐτῷ δὲ τῷ γεννadίῳ ὑπέγραψαν καὶ οἱ ογ'. vel melius οἱ πα'. Moscensis habet post Gennadii subscriptionem: καὶ καθ' ἑξῆς ὑπέγραψαν οἱ σ'. ἐπίσκοποι.

Ex titulo προσερχομένους om. 6. — καὶ καθολικῇ om. 5. — Breviore compendio synopsis aristeniana: Γραφὴ ἀπὸ ΚΠ. μαρτυρίῳ ἀντιοχείας, περὶ τοῦ πῶς δεκτέον αἱρετικοὺς προσιόντας τῇ ἐκκλησίᾳ.

1) ἵνα διελεγχθῇ 7. — 2) ἐπίσκοπος ἀντωνιος 5. — Statim incipit uterque canon constantinopolitanus et trullanus at iisdem verbis: τοὺς προστιθεμένους... δεχόμεθα κατὰ τὴν ὑποτεταγμένην ἀκολουθίαν. — 3) διελέχθη 6. διελέγχθην 7. — 4) ἐνόμισα 7. — 5) τοῦ ἁγίου ἰωάννου τοῦ θεολόγου 5. De Chrysostomo agi, perspicuum. — 6) Καὶ om. 1. Inde incipit synopsis: Ἀρειανούς, Μακεδονιανούς κ. τ. ἑ. — 7) Νουατιανούς 7, et quidem rectius, sive ad Novatianum Romanum, sive ad Novatum Afrum respiciatur. — 8) αὐτοὺς 6. — 9) καθαρωτέρους 2. καὶ ἀριστερούς uterque canon. — 10) τεσσαρεσκαιδεκατίτας 6. — ἤγουν 5, εἴτουν Bevereg. synops. — 11) ἀπολλιναριαστάς 6. — ἀπολιναριστάς 7, Bevereg. — 12) καθολικὴ om. duo canon. καὶ καθολικὴ 1, 2, 3, 4. Bevereg. καθ. καὶ ἀποστολικὴ 6. — 13) μαρτυρίᾳ 6. caetera in utroque canone leviter mutantur.

τὸ μέτωπον καὶ τὰς ῥῖνας καὶ τὰ ὦτα καὶ τὸ στῆθος καὶ πάσας τὰς αἰσθήσεις. Καὶ σφραγίζοντες 14) *αὐτούς, λέγομεν· Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος ἁγίου. Καὶ μετὰ ταῦτα, ὡς σπουδαῖοι λαϊκοί, χειροτονοῦνται* 15) *ἐκεῖνοι, οἱ ἦσαν παρ' αὐτοῖς τὸ πρότερον, εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε ὑποδιάκονοι, εἴτε ψαλταναγνῶσται* 16). *Εὐνομιανοὺς μέντοι, τοὺς εἰς μίαν κατάδυσιν βαπτιζομένους, καὶ Μοντανιστὰς τοὺς ἐνταῦθα λεγομένους Φρύγας, καὶ Σαβελλιανοὺς τοὺς υἱοπατορίαν* 17) *διδάσκοντας, καὶ ἕτερά τινα χαλεπὰ ποιοῦντας, καὶ πάσας τὰς ἄλλας αἱρέσεις* 18) *(ἐπειδὴ πολλαί εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα ἀπὸ τῆς τῶν Γαλατῶν χώρας ἐρχόμεναι* 19),) *πάντας τοὺς ἀπ' αὐτῶν καὶ θέλοντας* 20) *προστίθεσθαι τῇ ἀληθείᾳ, ὡς Ἕλληνας δεχόμεθα. Καὶ τὴν πρώτην ἡμέραν ποιοῦμεν* 21) *αὐτοὺς χριστιανοὺς καὶ τὴν δευτέραν κατηχουμένους· εἶτα τὴν τρίτην ἐξορκίζομεν αὐτούς, μετὰ τοῦ ἐμφυσᾶν* 22) *τρίτον εἴς τε τὸ πρόσωπον καὶ εἰς τὰ ὦτα, καὶ οὕτω κατηχοῦμεν αὐτούς, καὶ ποιοῦμεν χρονίζειν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἀκροᾶσθαι τῶν γραφῶν, καὶ τότε αὐτοὺς βαπτίζομεν* 23). *Ταῦτα, ὡς ὑμέτερος, ἐσπούδασα σημᾶναι.*

frontem et nares et aures et pectus et omnes sensus. Et eos signantes, dicimus: « Signaculum doni Spiritus Sancti! » Et postea, ut probi laici, ordinantur illi qui inter eos prius sive presbyteri sive diaconi sive psalto-lectores fuerant. —Eunomianos autem, una mersione baptizatos, et Montanistas qui hic dicuntur Phryges, et Sabellianos qui idem esse Patrem et Filium docent, et alia quaedam perniciosa faciunt, et omnes caeteras haereses (quoniam hic multae sunt, maxime eorum qui ex Galatarum regione prodeunt), omnes qui ex iis quoque volunt rectae fidei se adiungere, ut Graecos admittimus. Et primo quidem die, eos christianos facimus; et secundo, catechumenos; deinde tertio, exorcizamus eos, in faciem eorum atque aures ter insufflando. Et sic eos ab initio instituimus, et curamus ut aliquandiu in ecclesia versentur, et scripturas audiant, et tunc eos baptizamus. Haec, ut vester, significare volui.

ANNOTATIONES

Haud semel illud incommodum accidit minoribus Graecorum canonicis scripturis, quas non tuetur aut magni nominis aut summae nobilitatis celebritas, ut ab uno ad alterum scriptorem, haud obstante locorum vel annorum intercapedine, pro libitu notariorum transferantur. Inde quale dubium de origine et auctoritate sententiarum cum tanta auctorum varietate exoriatur, intelligitur facilius, quam nodus extricatur. Parum abfuit quin codici coisliniano, in quo mihi inopinanti tam multa occurrebant, acceptum aliquid novi referrem, quum in folio 218, sub Eulogii Alexandrini nomine, quaedam legerem, longe prolixiora quam similis eiusdem locus, in aristeniana synopsi compendiose scriptus. Mox vidi hanc laciniam sine ullo discri-

14) *σφραγίζοντας* vatican. 6. — post *πνεύματος ἁγίου*. 5 caetera neglexit usque ad finem. — 15) *χειροτεθοῦνται ἐκεῖνοι ὃ ἦσαν* 3. — *ἐκεῖνο ὃ ἦσαν* 6, 7. Hanc pericopen non agnoscunt canones. — *χειροτονοῦνται ὃ ἦσαν* synop. — 16) *εἴτε ψάλται, εἴτε ἀναγνῶσται* 1, 2, Bevereg. — *εἴτε πρεσβύτεροι, εἴτε διάκονοι, εἴτε τι ἄλλο* synopsis, quae caeteris praefigit titulum: *ἄλλο*. — — 17) *σαβελλ. καὶ υἱοπατορίαν* Bevereg. — 18) *αἱρέσεις* sic codd. omnes, uti supra canones, pro *πάντας τοὺς ἄλλους αἱρετικούς*, quae quidem metonymia solemnis est, sed singulari, non plurali dictione adhibita, ut *πρέσβεια* pro *πρέσβεις*, *ξυμμαχία* pro *ξύμμαχοι*, *φυγὴ* pro *φυγάδες*, etc. — 19) *οἱ ἀπὸ τῆς τ. γ. ἐρχ.* canones rectius. *ἐρχόμενοι* 3, 4, 5. *ἐρχομένους* 6. — 20) *ἀντ' αὐτῶν θέλοντας* 2, 5, Bevereg. — 21) *ποιῶμεν* 6. — 22) *μετὰ τὸ ἐμφυσᾶν* 6, Bever. — 23) *βαπτίζωμεν* 7. Huc usque synopsis, quae satis pauca omittit ex praecedentibus.

mine iungi cum epitome gennadianae epistolae, qualis apud eumdem Aristenum invenitur. Dare satis erit et brevem Eulogii sententiam, cui alium vix locum fecerim, et pauca sequentium verba ad synopsin emendandam:

Εὐλογίου Ἀλεξανδρείας. Εἴ τις τῶν δοκούντων τοῖς θεοφόροις πατράσι σαλεύοι τι, οὐκ ἔστι τοῦτο οἰκονομία κλητέον, ἀλλὰ παράβασις καὶ προδοσία καὶ περὶ τὸ θεῖον ἀσέβεια [Huc usque vulgata 1) sub Eulogii nomine]. Τοὺς ἀποστόλους τῷ κόσμῳ διδασκάλους ἀποστείλας ὁ Κύριος, ἣν ἔλαβον παρ' αὐτοῦ δωρεὰν διδόναι τοῖς ἀνθρώποις προσέταξε, μὴ κτωμένους ὑπὲρ αὐτῆς χρυσὸν ἢ ἄργυρον ἢ χαλκὸν ἢ ἄλλο τι γεῶδες καὶ ὑλικόν, τὴν αὐτὴν καὶ ἡμῖν ἐντολὴν 2) δι' ἐκείνων δοὺς, [οὓς] εἰς τὸν ἐκείνων κατέστησε βαθμόν· εἰ ἠγοράσατε παρ' ἐμοῦ, πωλεῖτε· εἰ δωρεὰν ἐλάβετε, δωρεὰν δότε κ. τ. ἑ.

Nexum inter Gennadii encyclicam et ἀνεπίγραφον ad Martyrium, ut alia quaedam, sic maxime simillima haec verba significant de haereticis inter Galatas: ἐφωράθησάν τινες κατὰ τὴν τῶν Γαλατῶν, inquit Gennadius; ad Martyrium vero: πολλαὶ εἰσιν ἐνταῦθα, μάλιστα ἀπὸ τῆς τῶν Γαλατῶν. Vinculum autem multo arctius intercedit hanc inter epistolam ad Martyrium, duosque canones constantinopolitanum et trullanum, qui adeo similia verba congerunt, ut Beveregio persuasum fuerit cuncta ex eadem officina prodiisse, scilicet ex synodo trullana. Sed neque Trulloni sibi optime constarent, quum triplicem scripturam eiusdem canonis, uti supra vidimus 3), circumferri permisissent. Quod alii urgeant. Mihi vero, si coniectare lubet, fons unicus erit tam variarum scripturarum quam utriusque canonis et anonymae epistolae, falium qu·d- dam primigenium ex typico S. Sophiae, ubi legebatur quaedam ἀκολουθία sive ordo recipiendi haereticos in catholicam ecclesiam. Et ro quidem ipsa etiam nunc in Euchologio patriarchali, de quo Goarus passim meminit, legitur huiusmodi libellus 4), cuius ab initio statim nostra ordiuntur, sed mirum in modum composita:

Ἀρειανοὺς μὲν καὶ Μακεδονιανοὺς, ἤγουν Πνευματομάχους, καὶ Σαββατιανοὺς λέγοντας ἑαυτοὺς καθαροὺς, τεσσαρεσκαιδεκατίτας, ἤγουν Τετραδίτας, καὶ Ἀπολλιναριστὰς δεχόμεθα, διδόντας λιβέλλους καὶ ἀναθεματίζοντας σὺν τῇ ἰδίᾳ αἱρέσει, πᾶσαν ἄλλην αἵρεσιν μὴ νοοῦσαν ὡς φρονεῖ ἡ ἁγία τοῦ Θεοῦ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία. Tum multis ex typico ritibus ac precibus recitatis, ultimo nostra, aut canonis trullani particula pergit: Νεστοριανοὺς δὲ καὶ Εὐτυχιανιστὰς χρὴ ποιεῖν λιβέλλους, καὶ ἀναθεματίζειν τὴν αὐτῶν αἵρεσιν καὶ Νεστόριον καὶ Εὐτυχέα καὶ Διόσκορον, καὶ τοὺς φρονοῦντας τὰ αὐτῶν καὶ πάσας τὰς προαναφερομένας αἱρέσεις καὶ μεταλαμβάνειν τῆς ἁγίας κοινωνίας· Εὐνομιανοὺς μέντοι, et caetera uti supra, additis tantum Monichacis ante Sabellinnos, inde usque ad verba: ὡς ἕλληνας δεχόμεθα.

Haec paulo morosius excussa fuisse, haud iis displicebit, qui noverunt quot turbas haud ita pridem in imperio russico exercuerint asseclae veterum rituum tenaciores adversus eos quos niconiana infectos haeresi habebant ac reiiciebant. Inter haec partium studia, epistolae ad Martyrium scriptae mutila quaedam epitome machina fuit quasi bellica, quae ultro citroque iactata, eo recidebat, ut hinc et inde gravissima baptismi et ordinationum momenta periclitarentur.

1) *Vulgata*. Bevereg. t. II in prima app. nullis signata numeris. Rhalli t. IV, p. 374.—2) ἐντολὴν δι' ἐκείνων καταστήσει βαθμῶν Bevereg. quae mutila atticus editor marte suo supplet p. 374: ἐντολὴν δι' ἐκείνων [δίδωσι] καταστάσει βαθμῶν. Vix meliora codex coislinianus: ἐντολὴν δι' ἐκείνων δοὺς τοὺ (sic) εἰς τὸν ἐκείνων καταστάσῃ βαθμόν, quae soloeca utcumque sanare libuit.

3) *Vidimus*, p. 12.

4) *Libellus*. Vid. Goar. p. 883, 884 ed. Paris.

VII.

DE TRIPPICI ECCLESIAE IUDICIO

IN NESTORIUM, IN EUTYCHEN, IN ACACIUM.

I. Nostri minime esse instituti singulas persequi causas, neque etiam vel maxima illa describere negotia, quae in foro ecclesiastico, et suspensa aliquando totius orbis admiratione, sistere iusso sunt, is solum negaverit, qui campum nullo limite circumscriptum continuo voluerit cursu peragrari. Haud ego quidem diffitear rebus potius quam legibus canonicas adolevisse disciplinas; neque alia domum esse celeberrima adversus Ecclesiae inimicos et perturbatores certamina, sive in clausa synodorum acie, sive in aperto dispersae Ecclesiae foro agitata, quam historicus et negotiosus sacrorum canonum commentarius. Et utinam veterum iudicum tabulae superessent, qui omnes propemodum haereseon duces ac primipilos, extra Ecclesiae, in primis romanae, septa expulerunt? Ubi acta in Corinthum, in Saturninum, in Menandrum? Ubi monumenta adversus Marcionem, Theodotum, Sabellium? Ecquam tulit episcopus episcoporum sententiam, stomachante Tertulliano, adversus Montanistas, aut quae fuerunt πράξεις operosae, ex quibus larvatus fortasse Praxeas tantam nomen habuit? Quid sibi vult τῶν φιλοσοφουμένων opifex, acerrimus et publicus Callisti, Elcesaitarum et aliorum accusator, ac si coram iudicibus staret, aut subsellia et tribunalia, uti oculatus testis, describeret? An scenam exaggerat Tertullianus, ubi verba de christianis iudicibus faciens, addit: « Exhortationes, castigationes et censuram fieri divinam; iudicari magno cum pondere, ut apud certos de Dei conspectu; summumque futuri iudicii praeiudicium esse, si quis a communione orationis et conventus et omnis sancti commercii relegetur 1).» Utque revertar ad Eulogium Alexandrinum modo memoratum, vellem alicubi e tenebris erui aut sex illius libros *de Ecclesiastica Oeconomia*, contra Novatum 2), aut saltem ultimum, in quo, teste Photio cui omnia lecta sunt, totum certamen novatianum profligatur in doctissimis « commentariis, extremae utilitatis, tum dictionibus ac sensu, tum etiam compositione, omnibusque adeo quae in sermone spectantur » Alexandriae item diu praesto fuerunt non solum quaecumque in causa Origenis acta sunt, sed alia bene multa in Noetum, in Paulum Samosatenum, in Quartodecimanos, et quae ad paschalem controversiam pertinebant. Haec vero in aevo martyrum et priusquam ad pacem Ecclesiae perventum fuerit. Tam enim certum est Ecclesiam fuisse sui iuris integerrimi compotem, diu ante Constantinum, quam perspicuum vel ante Iustiniani novellas, episcoporum iudicia in causis quoque civilibus longe lateque percrebuisse. Unde, si quis velit historiam cum iure ecclesiastico arctissime iungere, is pene in universo utriusque fori sacri et profani ambitu necesse est expatietur.

II. Equidem nobis tam ampla provincia non committitur; haud integrum tamen visum est, omnino silere de tribus causis, quae ad generalem Ecclesiae politiam adeo non attinent, quin multam in primis lucem effundant in Byzantinorum conditionem.

1) *Relegetur*. Apolog. c. 39.

2) *Novatum*. Quom Photius codd. 182, 208, 280, toties eadem retractet, quanti ea fecerit, egregie significat.

quam in his paginis potissimum declarare persequimur. Id commune singulis est, ut unaquaeque causa ostendat, quomodo Ecclesia sit tam iuris quam veritatis magistra, et qua ratione sive ad investigaeda dogmata, sive ad scrutanda facinora et gesta, evartendosque falsae philosophiae antesignanos, tuto et fortiter procedat. Summa vero tantarum rerum in eo potissimum eminet, quod procellosos inter tumultus, in quos nova Roma immergitur, romanus primatus ac suprema sedis apostolicae potestas in omnes patriarchas et universam ecclesiam, arcis instar munitissimae, ie tuto collocatur et ipso belli periculo altius assurgit et effulget. Quod vero proprium dici potest, si ad iudicia tantum respiciatur, Nestorius, in fastigio summae dignitatis, e throno patriarchali ad synodum reus sistitur; Eutyches, homo obscurus, iam pene sepolitus. extraque hominum commercia positus, eadem attingiter potestate; Acacius autem permanenti subest iudicio Ecclesiae, dispersae quidem, sed in apostolico throno, quasi coactae semper et sedentis in perpetuum. Adde aliam de tribus Capitulis disceptationem, de qua fortasse neque abstinere nos omnino fas erit, ut potestatem Ecclesiae iuridicam videas etiam ad defunctos, aut saltem, iniactis personis, ad scripta, ad sermones et libros, nemine iam negante, pertingere.

III. Nestorius, « videri potius quam esse christianus, et suam potius quam Christi gloriam quaerere studens 1), » ab Antiochia, ut alter Chrysostomus, Constantinopolim accersitus, eam sibi laudem affectatae virtutis fecerat, ut ab ipso S. Coelestino, cui notam facere suam ordinationem haud emiserat, haec verba recipere contigerit: « Tanta enim ante opinione vixisti, ut tuis te aliena civitas invideret 2). » Ac primum variis sectis Byzantii pullulantibus bellum indixit acerrimum, « omnium haereseon blasphemias insectatus, ut uni suae haeresi aditum patefaceret 3). » Anno enim nondum elapso, in magna ecclesia virus erupit, quod novus haereticus publice in Deiparam evomuit. Primus quidem monachus, synaxi nondum peracta, palam protestatus est, ac mox caeteri monachi, senatusque ac populi maxima pars Nestorii se communione pollui non sustinuerunt. Quae quum ad Coelestinum pervenissent, ab ipso S. Cyrillus commissus est, ut de re tam incredibili inquireret, moneretque Nestorium. Palam omnibus erat, id quod clare Cyrillus in responso statuit: « Vetus ecclesiarum consuetudo, ait, suadet, ut eiusmodi res cum sanctitate tua communicetur 4). » Binis Cyrilli monitus litteris, summoque iudici delatus Nestorius, aut fraude aut vi ita respondit, ut in romana synodo an. 430, iure damnaretur, decem dierum spatio ad resipiscendum praescripto per litteras, quae pro dignitate argumenti et scribentis auctoritate, divinae appellatae sunt. 5). Ut sententia executioni mandaretur, ac sedis apostolicae decretum sua muniretur solemnitate, quatuor episcopi a Cyrillo et synodo alexandrina Constantinopolim missi sunt, quum episcopi, in primis sedium maiorum, quum ad iudicium vocandi essent, per tres saltem episcopos conveniri solerent. « Die dominico, inquiunt deputati, cum synaxis ageretur, ad episcopale palatium ascendimus, ibidemque, toto praesente clero, multisque ex illustribus astantibus, litteras Coelestini pontificis Nestorio tradidimus 6). » Qui ad incitas adactus. post tres induciarum dies, nibil respondit; sed rem eo de-

1) *Studens*. Theodoret. de fabulis haeret. l. IV.
2) *Invideret*. Epist. XIII. Constant. col. 1115.
3) *Patefaceret*. Vincent. Lirin. *Commonitor*. c. 16.
4) *Communicetur* Epist. VIII. Constant. col. 1087.
5) *Sunt*. Evagr Hist. eccl. lib. I, c 4.
6) *Tradidimus*. conc. Eph. act. I, Mansi IV, 1069.

duxit, ut interpellanti Theodosio imperatori, Coelestinus concederet synodum oecumenicam Ephesi convocari. Cui idem solus praefuit, ipso Balsamone 1) confitente, per quatuor legatos, quorum primus, tam iure sedis suae, quam legationis, Cyrillus fuit. Aperta synodo plusquam CC episcoporum, in ecclesia sanctissimae Θεοτόκου Mariae, sacro Dei evangelio in media et conspicua sede posito quasi in throno, Nestorius triplici et solemni quatuor episcoporum monitione convocatus, contumaciter restitit. Lectae sunt Coelestini litterae, magnis omnium plausibus exceptae. Recitatum nicaenae fidei symbolum. Auditae, referentibus testibus, quas evomuerat haereticus blasphemias. Recitati ipsius quaterniones. Tum demum exauctorationis et excommunicationis sententiam Patres unanimi ore tulerunt, coacti, ut eorum verbia utor, « per sacros canones, et epistolam sanctissimi patris et comministri Coelestini Romanae ecclesiae episcopi, lacrymis subinde perfusi, ad hanc lugubrem contra eum sententiam necessario venimus. Igitur Dominus noster, quem suis ille blasphemis vocibus impetivit, per sanctissimam hanc synodum, eumdem Nestorium episcopali dignitate privatum et ab universo sacerdotum consortio alienum esse definivit 2). » Quae cum in prima actione completa fuerint, et in sequentibus semel et iterum confirmata, quatuor legatis considentibus, multa addi de Ioanne antiocheno oportuit, inter quae, ac si caveretur ne ulla sedes patriarchalis aliquid non conferret maiestati romanae, audita est Iuvenalis Hierosolymitani sententia, aureis, ut quidam ait rectissime, scribenda litteris: « Oportebat Ioannem Antiochiae episcopum confestim occurrere, ut de illis quae ei obiiciuntur, se purgaret ad apostolicam sedem magnae Romae nobiscum considentem, apud quam maxime mos est ex apostolico ordine et traditione, ut ipsa sedes antiochena dirigatur et iudicetur 3). » Superatis demum post multas concertationes tum Ephesi, tum Constantinopoli adversariis, missa legatione ad Coelestinum, tanquam prostratae haereseos iudicem, ut rectae fidei triumphus apostolica sede stabiliretur et orbi universo renuntiaretur, de Nestorio conclamatum est 4). Nomen publica lege funestatum, nota gregalibus inusta, combusti libri, conventus exterminati. Accessit demum irati numinis iustitia, cum Dei et hominum Matris inimicus, in monasterium suum S. Euprepii primum relegatus, inde in teterrimam solitudinem oasenam, multa nequicquam passus ob mutata saepius exilia, obstinate obriguisset, donec lingua vermibus exesa, et toto computrescente corpore, anno CDXXXVI, vitam cum inferis commutaret. Nedum vero pestis cum illo extingueretur, ad nos usque pervenit, et in toto iam Oriente per millia hominum agmina grassatur.

1) *Balsamone*. In Schol. ad Nomoc. tit. VIII, c. 1. Diligentissimus licet, Cotelerius hic oberravit bis in eadem chorda, quum eadem titulo IX assignet, easque velit esse ipsius Photii, quae certe Balsamoni restituenda sunt. Caeterum dignissima quae hic recitentur: « Huius temporis (saec. XIII) Patriarcha Alexandrinus ius habet, ut cum phrygio celebret. Habuit autem hanc facultatem S. Cyrillus Alexandrinus a romano papa Coelestino, quando coacta est ephesina synodus adversus Nestorium. Cum non posset Coelestinus adesse Ephesi, et iudicare Nestorium, visum est, ut sancto Cyrillo a Coelestino permitteretur huic synodo praesidere, utque constaret eum habere ius et potestatem papae, sedit cum phrygio et condemnavit Nestorium (Iustell. p. 933, Rhalli t. 1, p. 149.). » Mos quoque videtur inde inoluisse, ut etiamnunc schismatici patriarchae Alexandrini se iudices oecumenicos in publicis monumentis signare non dubitent.

2) *Definivit*. Mansi IV, 1211.

3) *Iudicetur*. Ib. 1312.

4) *Est*. De perpetuo cultu B. M. Virginis, ac praecipue de titulo θεοτόκου ab omni aevo ante synodum ephesinam, eidem Dei genitrici concesso solemnius, memini me, dum iunior essem et in minoribus, scribere quaedam in diario gallice inscripto: *Auxiliaire catholique* t. III, p. 14, februar. 1846, et inde quot nova et vetera id genus in lucem eruperunt!

Scena autem nestoriana ideo ad nostram proxime palaestram accedit, quod praeter solemnem tanti iudicii formam et totius tractandae rei rationem, ephesina synodus nonnullos de disciplina ecclesiastica canones condidit, de quibus in superiori tomo egimus Cyprios ab antiochena sede vindicavit immunes, id quod Ioannis arrogantia aegerrime tulit. Quod modo dixi desiderari Attici et Sisinnii de Messalianis decretum, ipsa aut illud renovasse videtur, aut confirmavisse. Binas in Thracia civitates sub uno episcopo ex antiqua consuetudine permisit constitui, ut Nestorianos amoveret, atque simul ambitum retunderet constantinopolitanum. Tum etiam Iuvenalis Hierosolymitani, multa moventis molimina ut iura caesariensis metropolitae sibi arrogaret, expunxit commentitia scripta, iussu, ut videtur, sedis apostolicae, referente Cyrillo 1). Huius demum sunt XII anathematismi, in quibus pene totius controversiae cardo vertitur, eo minus hic omittendi silentio, quod multi ex nostris codicibus iuridicis eos ex integro conticere solent 2). Eo ipso igitur quod sedes apostolica synodi ephesinae acta confirmaret, magna Roma supra omnes patriarchatus sublimior emicuit, et, oppresso fasto byzantino, alio Hierosolymitanorum molimine, Antiocheno haud leviter imminuito, neque a censuris expedito, sola sedes alexandrina tum a praestantis magni Cyrilli, tum a luce romana plurimum splendorem accepit.

V. At bellum exarsisse denuo, qua prima data occasione, nemo mirabitur. Classicum inflavit e sepolchro Eutyches abbas, qui quum iacere se in oecte gloriaretur, elancolum verba et libellos nova lue infectos in orbem et orbem effundebat. Delatus ab Eusebio Dorylaeo ad synodum constantinopolitanam, terque monitus frustra, convictus et confessus, a praeside Flaviano caeterisque episcopis et archimandritis damnatus est. Inde monachorum lacrymae, aulicorum turbae, eunuchorum technae plurimae, quas uno ictu disiecit et compressit tomus Leonis ad Flavianum, palmaris illa epistola, quae regula mansit et norma ad catholicae fidei mysterium de incarnatione Christi explicandum. De Eutychete actum erat, qui paulo post vix non sepelitur. Sed in scenam alium ipse introduxisse videtur, hominem animo usque ad ferociam tumentem et prae omnibus tumultuosum, Dioscorum Alexandrinum. Is, Chrysaphio eunucho agente, ab imperatore praeses eligitur synodi iterum Ephesi coactae, in qua quidquid humani divinique iuris erat, conculcavit, ut, absoluto Eutychete, episcopos orthodoxos destitueret: quorum dux Flavianus, verberibus ac plagis confossus, calcibus impetitus a Dioscoro, in carcere aut in exilio spiritum Domino tradidit. Tum Anatolius, diaconus Alexandrinus, in martyris sedem subrogatus, et Maximus in Domni Antiocheni locum, et alii in aliorum; nihil non Dioscoro cedit, nihil non tyranni more agitur, nihil vetat quin dicatur non tantum oecumenicus iudex, sed patriarcha universalis. Tam civitati quam Ecclesiae infensus, etiam imperium affectat; frumenta distribui prohibet, laureatas disturbat imagines, praedia domosque excidit, monasteriorum ac pauperum spolia in theatricas personas effundit; adde caedes, incendia, adulteria, origenianam haeresin; antichristus erit potius quam tyrannus. Eo enim amentiae venit ut, orbis licet universus cohorruerit, teste aequali Liberato, execrabilem in Romanum pontificem sententiam ferre voluisset 3). Dum omnia metu trepidarent, soli imperterrite Ephesi obstiterant legati romani, solus supremus et uni-

1) *Cyrillo.* Silent quidem acta ephesina; totam vero huius rei seriem docet Leonis epist. LXII.

2) *Solent.* Cf. Rhalli t. IV, p. 405.

3) *Voluisset.* Cf. Catalan. *Concil.* 1. 235.

versalis 1) antistes fidem prostratam restituit, ad quem iure suo S. Flavianes, Theodoretus, caeterique oppressi provocaverant. Favente demum nuvo imperatore Marciano cum sancta virgiee Pelcheria, Leo Magnus legitimem synodnm indixit, legatosque misit, par quos ipse chalcedunensi concilio DCXXX patrum praefuit. Aderat quoqee imperator, immo et Pelcheria, sed quod ipsorum testimonio constat, non ut iudices, verum ut canoeem custodes pacisque moderatores. Adfuerunt, nec sine multa pompa, senatures, patricii, aliique illestres, sed ipsi se doceri ab episcopis debere clamant, eorumque unicum munes esse comprimendi inconditos tumeltus. Lectis, haud vero examinatis 2), Leonis ad Flavianum litteris, per eamdem romanam sententiam, uti Nestorius paulo ante, ita deiectus Diuscorus, sacerdotio abdicatur, tum demum Gangris in Psphlagonia exulare iussus. Ab haeretice dementia minime eum destitisse fidem faciant novissima quaedam scripta, Constantinopoli asservata, quorum ego, post sanctum Nicephorum, quaedam publici ieris feci, unde ietelligiter « stolidos et impuros Eetychis asseclas in hoc convicium ivisse, Christum ex duabus esteris esse, sed vocem *in duabus* eem esse, omnino reiicientes 3). » Sane, dem ab illu Cyrilli fastigio ad istam Dioscori ignomiciam sedes alexandrina dilaberetur, absude erat, thronum Constantinopolitanem purpura S. Flaviani, ab exilio in triumphum relati, honestari, quin Anatolius, haud siee fraude, uteretur opportuna fortuna, et canones suos sobreptitios, de qeibus suo loco satis, inter chalcedonensiem decreta ietroduceret 4).

V. Gennadio successit Acacius, a quu seriem rerum leviter interruptam, repetere lubet. Nihil ille omisit ut canonem XXVIII chalcedunensem, sub Marcianu, Leone papa instaeta, antiquatum, ope Zenonis imperatoris instauraret, ac lege publica mueiret, quae lata est a. 477, sed postea aut abrogata aut temperata feit 5). Melius sedi et famae consuluisset suae, si, ut Basilisco et Timutheo Aeluro streeue restiterat, ita Zenonis ἑνωτικὸν repulisset, chalcedonensi coecilio iniuriosum, profanamque communionem Petri Mongi Alexandriei et Petri Fullunis Antiocheei repudiasset. Sed qeale fidei periculem, et recte sentientibus scandala quot et quanta, quum e culmine caesareae tyrannidis haeresi ed infimam usqee plebem grassaete, tribusque simul orientalium patriarchis exitiali triemviratu in commuee excidiem Ecclesiae conspirantibus, Acacio, Fullone, Mungo, aeqeali fraudum et scelerum eequitia certantibus, orbis catholicus se prope totum videri haereticum obstupesceret! At ueus vir fuit, qui labescentis orbis Ecclesiae pondus ie se suscepit solus atque sustinuit, Felix ille tertius, Aniciorum stemmate dignus, neque impar qui

1) *Universalis*. Hunc titulum confert concilium chalcedonense, de quo vid. Catalan. t. 1, p. 251, et Orsi Hist. eccles. lib. XLIV, §. 57

2) *Examinatis*. Nota sunt quas egregie scripserunt adversus Quesnellum et Natalem Alexandrum de hoc argumento Ballerini et alii.

3) *Reiicientes*. Verba sunt Nicephori in *Antirrh. adv. Epiphanid.* ad calc. V. *Spicil. Solesm.* t. IV, p. 380. Primus hunc locum Lequienius animadvertit, ac de eo meminit in *Orient. chr.* t. II, col. 411. Eumdem dedit Maius in *Script. vet.* t. VII, p. 289.

4) *Introduceret*. Ad haec Catalanus solito animosior: « En Rhodus, en saltus, en acerrimas controversias alea, in qua classicum canentes haeretici aeque ac schismatici de potestissimo ac singulari primatu romani pontificis lam esse conclamatum, temere effutiunt, suisque protestantibus et graeculis venditant. Verum quam immerito exultent, misereque hallucinentur, patet primom ex turpi vafritia, doloque malo ambitiosissimi Anatolii patriarchae CP. qui una cum reliquis suis orientalibus, quos graeca arte seduxerat, ad primatum suae ecclesiae comparandum, legatis absentibus ac repugnantibus, famosum illum canonem constitui atque decerni conatus est, cuius canonis insignes errores falsitatesque prodigiosas egregie dissolvit, detegitque in ipsius canonis scholio Lupus eruditissimus, aliique clarissimi passim scriptores. » Catalan. p. 1, p. 412.

5) *Fuit*. Vide plura inferius ubi de Iustiniano.

Gregorii magni atavus salutatur. Frustra tenebris ac retibus fraus acaciana obvolvit, tegitque. Frustra effusa Zenonis potentia bacchatur. Frustra id quod multo gravius fuit et ad indignationem eaque commoveret, semel et iterum vel romani legati ignominiosa proditione labuntur. Optimus ac Maximus Pontifex, et prudentia, quam nemo in temeritatem verterit, et fortitudine flecti nescia haud satis laudandus, post quinque annorum inducias et quatuor synodos Romae cum nobilissima episcoporum frequentia habitis, uti Petrum iam utrumque, Antiochenum et Alexandrinum, ita prorsus e catholica expulit 1) ecclesia Acacium Constantinopolitanum. Longum inde schisma Acacianum oritur, ab illa coeptum sententia quae pro sua dignitate et maiestate vere romana hic recitanda merito censebitur:

« Acacius, qui secundo a nobis admonitus, statutorum salubrium non destitit esse contemptor, meque in meis credidit esse carcerizandum: hunc Deus, coelitus prolata sententia, de sacerdotio fecit extorrem. Ergo si quis episcopus, clericus, monachus et laicus, post hanc denuntiationem eidem communicaverit, anathema sit, Spiritu sancto exsequente 2).» A. 489, Acacius « sub damnatione moritur 3). »

Acacio suffectum Fravitam vafre cum Felice papa egisse, Theophanes narrat, quum simul scripserit se sine romano episcopo nolle in thronum conscendere, monueritque eodem in tempore Petrum Mongum se cum eo communionem habiturum: de quibus litteris, quas Evagrius legerat, Felix certior factus, nullo honore eius nuntios habuit. Fravita, post tres menses, locum Euphemio cessit, Euphemius Macedonio, a. 490. Novissimi duo et sincerius quam caeteri romanam communionem ambierunt, et si quid ex hac parte defuit, fortasse suppleverunt acerbitate exilii, quod pro recta fide tuenda ambo sustinuerunt.

Macedonio, S. Gennadii nepote, amoto, Timotheus quidam, non solum haeresi, sed pessimis facinoribus infamis, sedem sex annis polluit, donec, Deo meliora providente, Ioannes, cognomento Cappadox, a. 517, Iustino summa rerum potito, Chrysostomi throno quoddam restituit decus. In sacris ecclesiae tabulis reposita nomina sunt patrum chalcedonensium, Leonis Magni et romanorum antistitum, quin et Euphemii atque Macedonii 4), orthodoxorum praesulum. Epistolae synodales, in quibus Ioannes, cum episcopis XL, pacem cum Hormisda pepigit, certissimae tres sunt; cur vero latine tantum extent, graecam intelligenti varietatem nihil mirandum. At graece supersunt acta synodi constantinopolitanae episcoporum, a. 518, in qua mirum in modum erumpit ex imis populi christiani visceribus quaedam vis latens et imperiosa, quae, ut iudicium nunquam, ita semper testimonium fuit validissimum. Eadem quippe vox populi, per omnes Arianorum, Nestorianorum, Eutychianorum tumultus, altius et efficacius insonuit, quam aulicorum susurri; pressit eunuchorum voces effeminatas; scribarum et pharisaeorum contudit blasphemias. Quae apud Ephesios trepide multitudo ante fores concilii

1) *Expulit*. In II tomo *Epistolarum Pontificiarum* typis parato cl. Petrus Custantius egregie struxerat Felicis III vindicias, ac iterato gestorum litterarumque examine, Valesii, Pagii, aliorumque argumentis non spretis quidem, sed in medio relictis, alia proferebat et graviora et plura, quae rem omnino persuaderent. Quae utinam iniqua temporis edacitate penitus non tollantur!

2) *Exsequente*. Iac. Sirmondus post appendicem cod. Theodosiani sententiam primum edidit.

3) *Moritur*. Chronic. Victor. Tunnensis ad h. annum.

4) *Macedonii*. Quandonam et quomodo haec duo nomina sive in oriente, sive Constantinopoli in diptycha recepta fuerint, prolixe post Pagium et alios refert Assemanus t. III, p. 100-116.

excubins agebat; qnae, damnato Nestorio, una voce clamabat cecidisse fidei inimicum; quae egredientes ab ecclesia patres deduxit cum lampadibus, accensis per compita facibus, mulieribus prae laetitia adolentibus thymiamata cum thuribulis, plebs eadem christiana similem adversus Eutychianos impetum Constantinopeli direxit, ultimumque ab eis retulit egitque triumphum.

Die dominica, mensis Iulii XV, dum in magna ecclesia, ab initio synaxeos, solemnis ageretur εἴσοδος, stante Ioanne patriarcha cum clero circa ambonem, subitae voces a populo factae sunt: «Multi anni patriarchae! Multi anni imperatoris! Multi anni Augustae! Multi anni patriarchae! Excommunicati quare manemus? Per tam multos annos quare non communicamus? Ex tuis manibus communicare volumus. Εἰς! ascende in ambonem. Εἰς! persuade populo. Per multos annos communicare volumus. Orthodoxus es, quem times, o digne Trinitate? .. Sanctam synodum modo praedica ... Sancta Maria Θεοτόκος! Sancta synodus hoc dicit ... Orthodoxus regnat. Quem times? Vincit fides imperatoris, vincit fides Augustae ... Fides est, non licet theoriae indulgere. O fratres christiani, una anima! Iustine auguste, tu vincas! Si fidem amas, Severum anathematiza. Εἰς, εἰς obtestor! Εἰς traho te. Εἰς claudo portas ...» Et sic per plures horas, aiente plebe usque ad seram manere se, donec Ioannes, votis in eo annuerit quod synaxim ad celebrandam chalcedonensium patrum memoriam in alteram diem indiceret. In qua plausus iidem et repetitae voces: «Synodica romano modo valeant! Novi Ioannis multi anni! Quatuer synodes diptychis, Leonem episcopum romanum diptychis! Sancta Maria Θεοτόκος Hoc synodus dixit, diptycha amboni! Sic habes Dominum! Modo fer diptycha. Sic habes Augustam! Diptycha modo porta, canones non eiecerunt istos. Εἰς statue! Εἰς statue! Εἰς statue! Et acclamata sunt haec.» Quibus novus patriarcha omnino adhaesit, idque orbi universo renuntiavit, ut non Romano tantum, sed Hierosolymitano et Tyrorum episcopo, fortasse et aliis plenam de pace composita scripserit relationem. Praeclare igitur plebis catholicae fides evicit, ut, damnato Acacio caeterisque Nestorianae atque Eutychianae haereseos propugnatoribus, ecclesia orientalis ad communionem sanctae romanae sedis admitteretur.

Anno enim sequenti 519, in feria V maioris hebdomadae, quum S. Hermisdae legati ab universa plebe et proceribus, cum cereis et plausibus excepti, ac palatium ingressi, libellum fidei romanae obtulissent subscribendum, et subscriptum manu Ioannis patriarchae suscepissent, «a palatio, ut verba ipsorum referam, in ecclesiam summa cum celebritate pervenimus, ut fidei animorumque concordiam solemnis quoque communionis celebritas roboraret. Vix credi potest, quis fletus lactantium, quae immensitas fuerit exundatioque populorum: ipsa suam laetitiam turba mirabatur, nec dubitari poterat manum adfuisse coelestem, quae talem mundo contulit unitatem 1).»

1) *Unitatem*. Mansi VIII, 454, 1058—1065.

VIII.

S. EPIPHANIUS CP.

A. C. 520–535.

I. Defuncto Ioanni Cappadoci successit Epiphanius, cui S. Hormisdes papa suas vices committere non dubitavit, ut inita pacis foedera firmaret, ac caeteras Antiochiae et Alexandriae ecclesias ad fidem et unitatem reduceret. Quem ad finem haud parum profuit spectaculum hactenus in toto oriente ineuditum, primum scilicet Romani pontificis iter constantinopolitanum et accessus S. Ioannis papae ad aulam imperatoriam. Id quod Marcellinus comes, coaequalis auctor, his verbis recitat: « Indict. III, Philoxeno et Probo consulibus, Ioannes romanae ecclesiae papa . . . Urbe digressus, Constantinopolim venit; miro honore susceptus est: dexter dexterum ecclesiae insedit solium, diemque Domini nostri resurrectionis plena voce romanis precibus celebravit. » Quos autem sive a praesule byzantino ac caeteris episcopis, sive ab imperatore recepit honores, amplissimae dignitati pares, integrior fortasse continuit liber caeremoniarum aulae Byzantinae, qui mutilus certe et multo serius a Constantino Porphyrogenito editus est 1). Suam interim ecclesiam Epiphanius multa in pace et cum omnium plausu per XV annos rexit, tam imperatori quam pontifici romano gratissimus.

II. Et sedi quidem apostolicae quantum egregius vir commendaretur, fidem abunde faciunt litterae a S. Hormisda ad eum scriptae, ut gravissima illi negotia totius Orientis committeret, de quibus ad eumdem quatuor sunt Epiphanii relationes in vulgatis conciliis editae, una cum synodica epistola ad suam ordinationem renuntiandam, et sententia adversus Severianos edicta 2). Quam vero acceptus aulae fuerit, testimonia haud obscura suppetunt in novellis Iustiniani, quae ad ipsum missae, quasi publico nominis sui patrocinio honestantur. Quorsum haec enimvero? Etiamne sanctos viros iis qui palatii auram captare iubiarent, exemplum dedisse facilem partem habendi in condendis legibus iustinianeis? Idem quippe de S. Mena, idem de S. Ioanne papa, quorum nomina multis novellis inscribuntur. Quid vero si nomen temere fuerit et ex arbitrio in capite legum positum? Nemo hominum, opinor, id sibi persuasum faciet, leges publicas de praestantissimis Ecclesiae rebus, in ipsa urbe, ubi summi episcopi commorabantur, iisdem inconsultis, editas fuisse, eorumque nominibus ornatas, quin prius non moniti solum fuerint, sed cum ipsis deliberatum sit. Longe aliam populis insedisse opinionem, Epiphanius argumento est, quum in quadam arabica canonum alexandrinorum sylloge palam cieantur *S. Epiphanii patriarchae Constantinopolitani canones XLV*, qui nihil ferme sunt, quam Iustiniani novella VI ad ipsum directa, et ibi in epitome per minutas lacinias distributa 3). Atque illud maxime consideratione di-

1) *Editus.* Notatu dignus est, inter plurima, titulus in publicis litterarum formulis adhibendus, quo solus inter omnes patriarcha romanus ab imperatore nuncupatur *pater spiritualis*. Cf. lib. II, c. 48, p. 396. Ineptit de more suo Reiskius interpres, quum inter sexcenta prorsus ridicula, a vocula βοῦλλα μονοσολδία, arbitetur pontificem uno asse expendi, et mahumedano minoris fieri. Sibimet mentitor, quum alio mox loco scripserit διςολδία de eadem bulla (p. 397), neque viderit in hisce formulis romanum pontificem poni primum ante omnes patriarchas, omnesque reges et principes. Quid plura illi iam bulla dignissimo?

2) *Edicta.* Mansi VII, col. 491, 500, 501, 505, 513, 514, 513, 524, 1029, 1137.

3) *Distributa.* Assem. Bibl. orient. t. 1, p. 619, in

gnum est, quum summa inter facinora quae a byzantinis praesulibus cautius ac delicatius exigi oportuerit, vix aliud sit quod maiorem ac peritiorem circumspectionem ac morositatem desideraverit, quam si operam qualemcumque suam in perficiundo immani illo corpore legum, quas Iustinianus condidit, ultronei aut requisiti, contulerint. Aequum vero est, ne tantae rei sive honore, sive invidia premantur, ut cuique illud tantum rem facesserit, quod adiuncto eius nomine vulgatum est. Quidquid igitur ad sanctum Epiphanium pertinet, totum illud in VII legibus circumscribitur, quas statim recensere licet eo breviori elencho, quod eas, ne una quidem excepta, integras paulo infra rescribendi haud unus fortasse locus erit:

1° Novella III. Ut certus sit numerus clericorum maioris ecclesiae et caeterarum urbis CP. Ἤδη μὲν κοινῷ τε καὶ γενικῷ νόμῳ.

2° Novella V. De monachis et monasteriis et eorum abbatibus. Ὁ ἐν ἀσκήσει μοναχικῇ βίος.

3° Novella VI. Quomodo oporteat episcopos et reliquos clericos ad ordinationem adduci et de expensis ecclesiarum. Μέγιστα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα 1).

4° Novella VII. De non alienandis aut permutandis rebus ecclesiasticis immobilibus aut in specialem hypothecam dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas. Ἕνα σκόπον ἀεὶ τοῦτον ἔθεμεθα.

5° Cod. lib. 1, tit. III, c. 43. De clericis peregrinantibus et iter Constantinopolim agentibus. Πᾶσαν ἀεὶ ποιούμενοι πρόνοιαν.

6° Cod. lib. 1, tit. IV c. 34. Ne clerici quocumque alearum genere ludant. Σφόδρα πιστεύομεν.

7° Basilicor. lib. 1, tit. 1, c. 7. Decretum de abolendis sectis Nestorii et Eutychis. Γινώσκειν βουλόμενοι τὴν σὴν ἁγιωσύνην.

III. Ἐκθέσεις praeterea duae sunt, de quibus dicere vacat. Priorem nobis integram obtulit unicus codex mosquensis 148, rudi et indiliganti manu saeculi XV scriptus, in recenti quidem charta, aevo tamen exesa iam et madore infecta; in quo, inter multa partim canonica, miscellanea partim, emicuit hoc lemma fol. 174: Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου ἔκθεσις κανονικὴ περὶ κλήρου καταστάσεως. Cuncta dum describerem, in LXII brevissimos dispertita canones, facile intellexi plura alias dici aut Basilii aut Nicephori, nec pauca valde dubia. Alius interea codex vaticanus inter ottobonianos 160, f. 74, aliquid obtulit simile sub hac epigraphe: Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου Κύπρου, sed quindecim tantum erant regulae, nec nisi ab initio nonnullis superioribus consentaneae. Tum oculum iam quisque ad id posuerit, quod auctor in mosquensi non Byzantinus dicitur, in vaticano vero diserte Cyprius. Haud quidem aegre adducor, ut opiner ex compendio ΚΠ. natum esse Κύπρου; etenim mox alio defungar exemplo, in quo Cyprius cum constantinopolitano male confunditur. Verum uterque codex non solum est recentissimae fabricae, sed accensendus tritis et cariosis istis patrum spiritualium sarcinulis, quas nemo sine multo fastidio excutiet. Satis igitur sit initia hic dare, dum caetera lubet cum similibus canonariis in alium et proximum reservare locum.

cod. a. 1572.—Bibl. iur. O. t. II, p. 185, 304; III p. 143, ubi concordia cum novella asseritur, demptis tamen pluribus et aliis additis.

1) δῶρα Versionis arabicae, quae nomine Epiphanii inscribitur, ita apud Assemanum incipit: «Magna sunt et praeclara Dei dona. Oportet autem eum qui creandus est episcopus, testimonium habere de vita, utrum bona sit et continens: neque sit officialis vel curialis conditionis, sed a tenera aetate institutum amplexus monasticum, etc.» Ex prooemio graeco prima tantum verba sunt, quae statim excipit epitome capitis 1: ὅτι δεῖ τις ἐπὶ χειροτονίαν ἐπίσκοπος ἄγοιτο, ubi paucis mutatis, etiam legitur: Πλὴν εἰ μὴ ἐκ νέας ἡλικίας, κατὰ τὸ ἤδη διατυπωθὲν, ἐν μοναστηρίῳ καταλεγεὶς ἐλευθερώθη τῆς τύχης. quibus a tempore Iustiniani iam vetus et solemnis lex dicitur, qua episcopi in Oriente monachi esse consueverunt. Neque omittendum quod in fine novellae notatur, similia exemplaria missa fuisse ad Alexandrinum patriarcham, ad Ephraemium Antiochenum, ad Petrum Hierosolymitanum et Ioannem praetorii praefectum.

IV. Gravioris videtur momenti alia ἔκθεσις πρωτοκλισιῶν, quae iam saeculo X eam adepta fuerat celebritatem, ut digne censeretur, quae accederet ad nobilissimum Constantini Porphyrogeniti syntagma de caeremoniis aulae byzantinae, inter multa selectissima veterum monumenta, ex quibus coaluisse videtur magna quaedam rerum sacrarum et profanarum bibliotheca. Minus sincera etiamsi ecthesis nostra sit, vetustior facile erit innumeris ecclesiarum nomenclatoris quae ubi vis occurrunt priscas inter membranas et chartas. Tam antiquissimae omnium quam caeteris illud commune est, quod nemo casu evenisse somniabitur, primo scilicet in loco, ut caput Ecclesiae, et ante omnes tam Orientis quam Occidentis praesules, praeeminere Romanum Pontificem. Et erit fortasse qui suspicetur, qualecumque orbis christiani schema opportune describi ab Epiphanio potuisse, quum summus hierarcha S. Ioannes II novam Romam primum maiestate sua decoraret, ut posita sub oculis eius tabula sedium orientalium, suprema eiusdem auctoritate sanciretur. Interea ut ego soleo singulas res exponere candide, haud dissimulaverim tum hactenus unicum innotuisse codicem, haud ita veterem, in bibliotheca lipsiensis senatus, inter amerbachianos asservatum; deinde Epiphanium dici *Cyprium*, Assemano iubente ut absque dubio vox compendio mutila mutetur in *Constantinopolitanum*; praeterea vulneratum esse elenchum ingenti lacuna in medio, et maiore fortasse in fine; denique ad ultimum usque marginem libri constantiniani ita reiectum fuisse, ut appendicis instar adventitiae a multis haberetur. Quibus perpensis, utramque ἔκθεσιν, quoad summa capita, graece tantum hic dabo et minuto charactere, ne omnino ea pereant quae in paucis et raris codicibus ad nos usque pervenerunt.

I.

Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου 1) ἔκθεσις κανονικὴ περὶ κλήρου καταστάσεως.

Κληρικοὺς 2) οὐκ ἄλλως συγχωροῦμεν χειροτονεῖσθαι 3), εἰ μὴ γράμματα ἴσασι, καὶ ὀρθὴν πίστιν καὶ βίον σεμνὸν ἔχουσι, καὶ μὴ τὸν ἀπηγορευμένον 4) τῷ νόμῳ, καὶ κατὰ τοὺς θείους κανόνας λαμβάνουσι γάμον.

Πρεσβύτερον δὲ ἐλάττονα λ' χρόνων 5) οὐκ ἐπιτρέπομεν, οὐδὲ διάκονον 6) ἥττονα κε' ἐνιαυτῶν, ἀλλ' οὐδὲ ἀναγνώστην ἐλάττονα τῶν κ' χρόνων· διακόνισσα δὲ 7) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονείσθω ἔλαττον τῶν μ' χρόνων ἢ εἰς δεύτερον ἐλθοῦσα γάμον.

Μὴ ἄλλως δὲ χειροτονείσθω διάκονος ἄγαμος, εἰ μὴ πρότερον ἐπαγγέλληται τὸ δύνασθαι καὶ χωρὶς νομίμου γαμετῆς σεμνῶς βιοῦν, μὴ δυναμένου τοῦ χειροτονοῦντος ἐπιτρέπειν τὸν τοιοῦτον μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμετὴν λαμβάνειν. Εἰ δὲ τοῦτο συμβαίη, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐπισκοπῆς ὁ ἐπίσκοπος, ὡσαύτως καὶ ὁ χειροτονηθείς, εἴτε πρεσβύτερος ἢ διάκονος, ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου.

Εἰ δὲ ἀναγνώστης δευτέραν γυναῖκα ἀγάγηται, ἢ μίαν μέν, χήραν δέ, εἰς μείζονα βαθμὸν μὴ προαχθῇ· εἰ δὲ προαχθῇ, ἐκβαλλέσθω τοῦ βαθμοῦ, καὶ τῇ τάξει τῆς ἀναγνωστικῆς ἐνταττέσθω καθ' ἃ ἦν καὶ τὸ πρότερον.

Πᾶσι τοῖς λαϊκοῖς ἐπιτάττομεν 8) μὴ λίτας δίχα τοῦ εὐλαβεστάτου κληρικοῦ 9) ποιεῖν· ποία γὰρ λιτή ἐστιν, ἐφ' ἧς οὐκ ἔστιν ἱερεύς 10);

Πρεσβύτερος ἢ διάκονος ψευδομαρτυρήσας γ' ἔτη χωριζέσθω τῆς λειτουργίας, καὶ ἐν τῷ μοναστηρίῳ οἰκείτω. Εἰ δὲ ἐπὶ ἐγκληματικῇ αἰτίᾳ ψευδομαρτυρήσει, γυμνούσθω καὶ τοῦ κλήρου, καὶ τιμωρείσθω ὡσαύτως καὶ οἱ ἕτεροι κληρικοὶ ἐν τοιαύτῃ αἰτίᾳ ψευδομαρτυρήσαντες.

1) Ἐπιφανίου ἀρχ. κύπρου, nec plura ottobon. — 2) κληρικοῖς id. cf. nov. VI, c, 4, 5. — 3) γενέσθαι ottobon. — 4) ἀπηγορευμένον mosquens. — 5) ἀπὸ τῶν λ' χρ ottob. cf. trullan. can. 14 et 15. — 6) ἀλλ' οὐδὲ διάκονον, ἢ τινος (sic) τῶν ἐκκλησιαστικῶν τῶν κε' χρόνων, οὐδὲ ottob. — 7) διακόνισσαν δὲ ε. τ. ε. μὴ χειροτονεῖν ε. τ. μ' ἐτῶν, εἰ εἰς β' ἐλθῇ γάμον idem, in quo sequentes duae pericopae omittuntur. Cf. trullan. can. 6 ad eadem. — 8) ἀπηγορεύομεν τὰς λίτας ottobon. cf. trullan. 31, 59 conc. CP. AB. 12. — 9) κλήρου ottob. — 10) ἐν ᾗ ἱερεῖς οὐκ εὑρίσκονται. id. sequentibus ibid. omissis. — 11) ἡγεῖσθαι μοναστηρίου ψηφ. ἀπὸ τῶν μοναχῶν id. — 12) μὴ πάντως ὁ πρῶτος κατὰ τὸν σταθμόν, ἀλλ' ὁ χρηστὸς τὸν βίον id. Solus ottobonianus addit: ὁ ἀπὸ μοναστηρίου ἐξελθὼν ἡγούμενος καὶ εἰς ἕτερον μοναστήριον πηδῶν, οὐκ ἔξεστιν αὐτὸν ἐνθρονίζειν εἰς ἄλλην ἐκκλησίαν, διὰ τὸν κανόνα τῶν διγαμούντων, καὶ ὁ χειροτονῶν τῷ αὐτῷ ὑπόκειται κανόνι τῶν πόρνων. — 13) Μοναχὸς ἀπὸ μοναστηρίου εἰς ἕτερον μοναστήριον ἐλθών, τὰ πρόσω τὰ οἰκεῖα παρασκευάζῃ (codex

Ὁ μέλλων ἡγεμονεύσαι μοναχῶν 11), ὑπ' αὐτῶν ψηφιζέσθω· μὴ ἐξ ἀνάγκης ὁ τρόπος τούτου ᾖ, ἀλλ' ἡ χρηστότης ἔστω τοῦ τρόπου 12).

Τοῦ ἐξ ἑτέρας μονῆς εἰς ἄλλην μετελθόντος τῇ προτέρῃ μονῇ τὰ τούτου ἰδιοκτητα κυροῦσθαι ὀφείλουσιν 13).

Ὁ ἀπὸ μοναχοῦ γενόμενος κοσμικός, μεθ' ἂν ἐκεκτήσατο εἰς ἕτερον ὑποβαλλέσθω 14) μοναστήριον· εἰ δὲ πάλιν γένηται κοσμικός, τῇ τάξει παραδοθήτω 15).

Εἰς ἰδιωτικὸν οἶκον ἱερὰ λειτουργία μὴ γινέσθω, ἢ ἕτερόν τι πρὸς ἱερατικὴν ἀποβλέπον κατάστασιν, εἰ μὴ πρότερον αἰτηθεὶς ὁ τοῦ τόπου ἐπίσκοπος ἐπιτρέψῃ τοῖς κληρικοῖς τοῦτο ποιῆσαι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένηται, ὁ μὲν οἶκος καὶ ὁ τούτου κύριος διαμενέτωσαν ὑπὸ τὴν βασιλικὴν ἀγανάκτησιν, ὁ δὲ ἱερεὺς ἀφοριζέσθω.

Ἰουδαῖος [εἰ] διὰ ἔγκλημα ἢ χρέος χριστιανὸς θέλει γενέσθαι 16), αἰτῶν, ὡς ἂν διὰ τούτου τῶν τοιούτων ἐκφύγῃ, μὴ προσδεχέσθω, πρὶν ἀνεύθυνος φανῇ, καὶ τοῦ ζητουμένου ἐπιτύχῃ 17).

Μηδεὶς ἐπίσκοπος ἢ μοναχὸς ἢ κληρικὸς ἢ ἐκλήπτωρ ἢ διοικητὴς δημοσίας ἢ ἐκμισθωτὴς ἀλλοτρίων κτήσεων ἢ κουράτωρ οἴκου ἢ ἐντολεὺς δίκης ἢ ἐγγυητής, εἰ ἔχει βαθμὸν ἱερωσύνης οἷον δή τινα· μόνοις γὰρ τοῖς ἱερατικοῖς πράγμασιν ἔξεστι αὐτοῖς φροντίζειν.

Κληρικὸς μὴ ταυλιζέσθω, μηδὲ κοινωνείτω ταυλίζοντι, μήτε θεωρίαις παραβαλλέτω, ἐπεὶ εἰς τριετίαν ὀφείλει ἐπιτιμᾶσθαι.

Ὁ ἐπὶ δώροις 18) γενόμενος ἐπίσκοπος καθαιρείσθω, καὶ ἀτιμούσθω μετὰ τοῦ χειροτονήσαντος αὐτὸν ὡσαύτως καὶ ἱερεὺς ἢ κληρικὸς ἐκπιπτέτωσαν τῆς ἱερωσύνης.

Μὴ συνδιαγέτωσαν 19) ἀλλήλοις οἱ μοναχοὶ καὶ αἱ μονάστριαι, ἀλλ' ἀπρόσκοπτοι ἔστωσαν δι' αἰτίαν σκανδάλου· ἐχέτωσαν δὲ ἕνα γέροντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ἀφωρισμένον εἰς ἀποκρισιάριον, καὶ εἰς μετάδοσιν τῆς ἁγίας κοινωνίας ἕνα πρεσβύτερον, σεμνὸν βίον τυγχάνοντα, μὴ συνδιαιτωμένους ἢ συνοικοῦντας αὐταῖς· Ὁ γὰρ ταῦτα μὴ ἐρευνῶν ἢ ἐπανορθῶν ἐπίσκοπος, κινδυνεύσει παρὰ τὴν τήρησιν.

Οἱ καταπταματισθέντες ἱερεῖς μετὰ τὴν ἔκπτωσιν 20) τῶν ἐπιτιμίων, ἤγουν ἐκπλήρωσιν, ἔχουσιν ἐξουσίαν θυμιᾶσαι καὶ εὐλογῆσαι, μεταδιδόναι τοῖς πιστοῖς, εὐαγγέλιον ἀναγνῶναι, βαπτίσαι, στεφανῶσαι γάμον, καὶ τὸ ὕδωρ τῶν ἁγίων θεοφανίων ἁγιάσαι.

Μοναχὸς στεφανῶσαι γάμον οὐ κωλύεται.

Πρεσβύτερος οὐκ ἔχει ἐξουσίαν δοῦναι τὸ ἀγγελικὸν σχῆμα.

παρασκευάζειν) προσουρωθῆναι. id. — 14) ἐμβαλλέσθαι id. — 15) παραδίδοσθαι id. — Proxime sequentia non extant in eodem, et vix a paulo superioribus differunt. — 16) Ἰουδαῖος διὰ τὸ φυγεῖν ἔγκλημα ἢ χρέος, εἰ καὶ διὰ τοῦτο θέλῃ χριστιανίσαι μὴ προσδεχέσθω. ottob. cf. Nic. II, can. 8. — 17) καὶ τὸ χρέος καταβάλῃ ottobon. qui subdit aliqua tertiae superiori pericopae affinia: Ὁ μήπω πρὸς γάμου κοινωνίαν ἐλθών, καὶ μέλλει χειροτονεῖσθαι διάκονος ἢ ὑποδιάκονος (sic), ὁμολογείτω μένειν ἄγαμος, εἰ κατὰ γνῶσιν τοῦτο ἐστιν. Quae vero in mosquensi sequuntur de curis forensibus et profanis, absunt ab ottoboniano. — 18) ἐπὶ δώρῳ ib. — γεν. ἐπ. ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος καθ. καὶ αὐτὸς ὁ λαμβάνων ἐπὶ τὸ χειροτονεῖσθαι δῶρα. Inde usque in finem ad alia excurrit ottobonianus in hunc modum:

Ὅτι οὐκ ἄξιόν ἐστιν εἰσιέναι τοὺς αἱρετικοὺς εἰς τὰς τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησίας, καὶ μεταδιδόναι τοὺς ὀρθοδόξους ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς τῶν ἀχράντων καὶ φρικτῶν μυστηρίων τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ τούτους πάλιν τῆς παρ' αὐτῶν θυσίας τοῖς ὀρθοδόξοις, συνεσθίειν τε ἀναμεταξὺ ἀλλήλων τοὺς ὀρθοδόξους καὶ τοὺς αἱρετικούς, καὶ συζεύγνυσθαι (cod. συγξεύγνυσται) τοὺς παῖδας αὐτῶν ἀλλήλοις. Ταῦτα οὖν ὡς ἀνάξια καὶ ἀλλότρια τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀποβάλλεσθαι καὶ ἀναθεματίζεσθαι. Καὶ λέγει (cod. λεγειν). Αἱρετικοῖς μὴ συγκοινωνεῖτε. Καὶ Αἱρετικὸν ἄνθρωπον μετὰ μίαν καὶ δευτέραν νουθεσίαν παραιτοῦ (Tit. III, 10) Τοῦτο δὲ διὰ τοὺς θείους κανόνας τῶν πανσέπτων καὶ θεοκηρύκων ἀποστόλων οὕτω φάσκειν. Ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος κ. τ. ε. (Vide canonem app. XLV). Καὶ πάλιν· Ἐπίσκοπος κ. τ. ε. (can. XLVI.). Μὴ δεῖν τοὺς τῆς ἐκκλησίας διαφόρους (?) πρὸς γάμου (cod. γάμους) κοινωνίαν συνάπτειν προστάσσομεν τὰ ἑαυτῶν παιδία αἱρετικοῖς. Καὶ πάλιν· Οὐ δεῖ κ. τ. ε. (Laod. can. XXXI). Καὶ ὅτι οὐ δεῖ (Laodic. XXXII). Τὸ δὲ τοὺς ὀρθοδόξους ποιεῖν γάμους καὶ συζυγίας ἄξιον. Hactenus Ottobonianus. Plane similia leguntur in alio vaticano 2137, seque recentissimo, anni scilicet 1600, in quo peculiaris sylloge inscribitur, fol. 27: Μαρτυρίαι θεῖαι καὶ ὅροι κατὰ τῶν αἱρετικῶν ἐκτεθεῖσαι παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, συνόδων τε ἱερῶν καὶ θεοφόρων πατέρων, et in capitulo singulari: Ἔτι γραφικαὶ μαρτυρίαι περὶ τοῦ μὴ συγκοινωνεῖν τοῖς αἱρετικοῖς. Quae vero ibidem Epiphanio Cyprio tribuuntur, ea iam edidi in superiore tomo p. 422, ubi plura de hisce iubeat inquirere. — 19) συνδιαγέτωσαν. Ad mosquensem codicem redeundum et statim voci satis obscurae offendimus, et quae ad simultates significandas raro usurpatur. — 20) Ἔκπτωσιν. et hanc vocem insolitam ipse notarius glossemate declaravit. Et statim inde imus, nullo discrimine manente, in prolixam seriem canonum, qui uti infra explicabitur, ad varios, maxime ad Nicephorum, in duobus ultimis versibus iam aperte expilatum, pertinent. Haud mirum igitur si aliena tela iam rumpitur.

II.

Ἐπιφανίου ἀρχιεπισκόπου ΚΠ. 1) ἔκθεσις πρωτοκλισιῶν πατριαρχῶν τε καὶ μητροπολιτῶν.

Ὁ πατριάρχης Ῥώμης· ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως· ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας· ὁ πατριάρχης Ἀντιοχείας· ὁ πατριάρχης Ἱεροσολύμων.

Κλῆσις μητροπολιτῶν.

Ἐπαρχίας Καππαδοκίας ὁ Καισαρείας α'.—β'. Ἐπαρχίας Ἀσίας ὁ Ἐφέσου.—γ'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἡρακλείας.—δ'. Ἐπαρχίας Γαλατίας Θρᾴκης ὁ Ἀγκύρας.—ε'. Ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου ὁ Κυζίκου.—ς'. Ἐπαρχίας Λυδίας ὁ Σάρδεων.—ζ'. Ἐπαρχίας Βιθυνίας ὁ Νικομηδείας.—η'. Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Νικαίας.—θ'. Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Χαλκηδόνος.—ι'. Ἐπαρχίας Παμφυλίας ὁ Σίδης.—ια'. Ἐπαρχίας Ἀρμενίας β' ὁ Σεβαστείας 2) —ιβ'. Ἐπαρχίας Ἑλενοπόντου ὁ Ἀμασείας.—ιγ'. Ἐπαρχίας Ἀρμενίας α' ὁ Μελιτηνῆς.—ιδ'. Ἐπαρχίας Καππαδοκίας β' ὁ Τυάνων—ιε'. Ἐπαρχίας Παφλαγονίας ὁ Γαγγρῶν.—ις'. Ἐπαρχίας Ὀνωριάδος ὁ Κλαυδιουπόλεως.—ιζ'. Ἐπαρχίας Πόντου ὁ Νεοκαισαρείας.—ιη'. Ἐπαρχίας Γαλατίας β' ὁ Πισινοῦντος 3).—ιθ'. Ἐπαρχίας Λυκίας ὁ Μύρων.—κ'. Ἐπαρχίας Καρίας ὁ Σταυρουπόλεως 4).—κα'. Ἐπαρχίας Φρυγίας 5) ὁ Λαοδικείας.—κβ'. Ἐπαρχίας Φρυγίας Σαλουταρίας ὁ Συνάδων.—κγ'. Ἐπαρχίας Λυκαονίας ὁ τοῦ Ἰκονίου 6).—κδ'. Ἐπαρχίας Πισιδίας ὁ Ἀντιοχείας.—κε'. Ἐπαρχίας Παμφυλίας ὁ Πέργης.—κς'. Ἐπαρχίας Καππαδοκίας β' ὁ Μωκησσοῦ.—κζ'. Ἐπαρχίας Λαζικῆς ὁ τοῦ Φάσιδος.—κη'. Ἐπαρχίας Θρᾴκης ὁ Φιλιππουπόλεως.—κθ'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης 7) ὁ Τραϊανουπόλεως.—λ'. Ἐπαρχίας νήσων Κυκλάδων ὁ Ῥόδου.—λα'. Ἐπαρχίας Ἐμιμόντου 8) ὁ Ἀδριανουπόλεως.—λβ'. Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Μαρκιανουπόλεως.—λγ'. Ἐπαρχίας Φρυγίας Πακατιανῆς ὁ Ἱεραπόλεως.

Περὶ τῶν αὐτοκεφάλων ἀρχιεπισκόπων.

Α'. Ἐπαρχίας Μυσίας ὁ Ὀδύσσου 9).—β'. Ἐπαρχίας Σκυθίας ὁ Τομέως.—γ'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Βιζύης.—δ'. Ἐπαρχίας Παφλαγονίας ὁ Πομπηϊουπόλεως.—ε'. Ἐπαρχίας Ἀσίας ὁ Σμύρνης.—ς'. Ἐπαρχίας Ἰσαυρίας ὁ Λεοντουπόλεως.—ζ'. Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Μαρωνείας.—η'. Ἐπαρχίας Βιθυνίας ὁ Ἀπαμείας.—θ'. Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Μαξιμιανουπόλεως.—ι'. Ἐπαρχίας Γαλατίας β'. ὁ τῶν Γερμίων.—ια'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἀρκαδιουπόλεως.—ιβ'. Ἐπαρχίας Θρᾴκης ὁ Βερόης 10).—ιγ'. Ἐπαρχίας νήσου Λέσβου ὁ Μιτυλήνης.—ιδ'. Ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου ὁ τοῦ Παρίου.—ιε'. Ἐπαρχίας Καρίας 11) ὁ Μιλήσου.—ις'. Ἐπαρχίας Θρᾴκης ὁ Νικοπόλεως.—ιζ'. Ἐπαρχίας Νήσου ὁ Προικοννήσου.—ιη'. Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Ἀγχιάλου.—ιθ'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Σηλυβρίας.—κ'. Ἐπαρχίας Νήσου Λέσβου ὁ Μηθύμνης.—κα'. Ἐπαρχίας Βιθυνίας ὁ Κίου.—κβ'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Ἄπρων.—κγ'. Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Κυμψάλων 12).—κδ'. Ἐπαρχίας Ζηχίας ὁ Χερσῶνος.—κε'. Ἐπαρχίας Ζηχίας ὁ Βοσπόρου.—κς'. Ἐπαρχίας τῆς αὐτῆς ὁ Νικόψεως.—κζ'. Ἐπαρχίας Ἰσαυρίας ὁ Κοτράδων.—κη'. Ἐπαρχίας Ἑλενοπόντου ὁ Εὐχαΐτων.—κθ'. Ἐπαρχίας νήσων Κυκλάδων ὁ Καρπάθου.—λ'. Ἐπαρχίας Ῥοδόπης ὁ Αἴνου.—λα'. Ἐπαρχίας Εὐρώπης ὁ Δριζηπάρων 13).—λβ'. Ἐπαρχίας Ἐμιμόντου ὁ Μεσημβρίας.—λγ'. Ἐπαρχίας Ἀρμενίας β' ὁ Ἡρακλειουπόλεως.—λδ'. Ἐπαρχίας Ἀβασγίας ὁ Σεβαστουπόλεως 14).

Περὶ ἐπισκόπων ὑποκειμένων.

Ἐπαρχία Καππαδοκίας 15), μητρόπολις Καισαρεία ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις κατὰ [ἤτοι?] ἐπισκόπους ε', οἷον τὸν τῶν βασιλικῶν Θερμῶν, τὸν Νύσσης, τὸν Θεοδοσιουπόλεως Ἀρμενίας, τὸν Καμουλιανῶν, τὸν Κισκισσοῦ.—Ἐπαρχία Ἀσίας, μητρόπολις Ἐφέσου ἔχει πόλεις ὑπ' αὐτὴν ἤτοι ἐπισκόπους λς', οἷον τὸν Ὑπαίπων, τὸν Τράλλεων, τὸν Μαγνησίας Μαιάνδρου, τὸν Ἐλαίας, τὸν Ἀδραμυττίου, τὸν Ἄσσου, τὸν Γαργάρων, τὸν Μαστaύρου, τὸν Καλόης, τὸν Πριούλων, τὸν Πιτταίνης, τὸν Μυρίνης, τὸν Φωκαίας, τὸν Αὐρηλιουπόλεως, τὸν Νύσσης, τὸν Μασχακωμίων, τὸν μητροπολίτην, τὸν Βαρέτων, τὸν Μαγνησίας καὶ Ἀνηλίου, τὸν Ἀνηναίτων, τὸν Περγάμου, τὸν Πριήνης 16), τὸν Ἀρκαδιουπόλεως, τὸν νέας Αὐλῆς 17, τὸν Διὸς ἱεροῦ, τὸν Αὐγαΐζων, τὸν Σιῶν, τὸν Κολοφῶνος, τὸν Λεβέδου, τὸν Τέω, τὸν Ἐρυθρῶν, τὸν Κλαζομενῶν 18), τὸν Ἀντάνδρου, τὸν Θεοδοσιουπόλεως

1) Κυπρου cod. lips. — 2) σεβαστείας. Vestigia quidem iam sunt divisionis qua post Iustinianum Armenia in plures provincias secta est; hic vero duplex tantum provincia notatur, praeeunte posteriore. Quatuor autem fuerunt a Iustiniano, prima cuius metropolis Basanes sive Leontopolis; secunda, quae prius dicebatur prima, cuius caput Sebastea; tertia sub metropoli Melitena; quarta ex multis gentibus coaluit, assignata metropoli nomine Martyropoli. Cf. Lequien Or. Chr. t. 1 in ind. p. IX. — 3) πισσηνοῦντος alias, quae postea Ἰουστινιανούπολις fuit. — 4) ταυρουπόλεως cod. lips. — 5) Φρυγίας Καπατιανῆς alias. — 6) εἰκονίου lips. — 7) Ῥοδόπης alias. — 8) Αἱμιμόντου al. — 9) ὀδύσσου et βαίρης alias. — 10) βεροίνης lips. — 11) καρύας id. constanter. — 12) κυψέλων et mox ζικχίας al. — 13) δρεζιπάρων vel μεσήνης al. 14) Ex alia simillima notitia videtur hic prima lacuna sic esse implenda: λε'. Ἐπαρχίας Πόντου Πολεμωνιακοῦ ὁ Τραπεζοῦντος. — λς'. ἐπαρχίας Παφλαγονίας ὁ Ἀμάστριδος. — λζ'. ἐπαρχίας Λυκαονίας ὁ Μισθείων. — λη'. ἐπαρχίας Πισιδίας ὁ Νεαπόλεως. — λθ'. ἐπαρχίας Αἰγαίου Πελάγους, ὁ Αἰγίνης. — μ'. ἐπαρχίας Φρυγίας σαλουταρίας ὁ Κοτυαείου. — μα' ἐπαρχίας Παμφυλίας ὁ Σίλγης. — 15) Post Καππαδοκίας cod. lips. extra locum inseruit ὁ κικισοῦ quod infra scribitur κυκησοῦ pro κισκισσοῦ. — 16) Emenda: τὸν Πριήνης at hic fort. deest τὸν Ἀναίων. Cf. Rhalli V. p. 458. — 17) ἀνέας αὐλῆς lips. νεαύλης al. - 18) ἐκλυζομενῶν lips.

Περπερίνης, τὸν Κύμης, τὸν Παλαιουπόλεως.—Ἐπαρχία Εὐρώπης Θρᾴκης, μητρόπολις Ἡρακλείας ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ε', οἷον τὸν τοῦ Πανίου, τὸν Καλλιπόλεως, τὸν Χερρονήσου, τὸν Κοίλας 19), τὸν Ῥαιδεστοῦ.—Ἐπαρχία Γαλατίας Θρᾴκης, μητρόπολις Ἀγχιάλου ἔχει πόλεις ὑπ' αὐτὴν, ἤτοι ἐπισκόπους ζ', οἷον τὸν Ταβίας, τὸν Ἡλιουπόλεως, τὸν Ἀσσόνης, τὸν Βηρυτοοπόλεως, τὸν Μνήζου, τὸν Κίνης, τὸν Ἀναστασιουπόλεως.—Ἐπαρχία Ἑλλησπόντου, μητρόπολις Κυζίκου ἔχει πόλεις ὑπ' αὐτὴν, ἤτοι ἐπισκόπους ιβ', οἷον τὸν Γέρμης, τὸν Ποιμανηνοῦ, τὸν Ὤκης, τὸν Σαταβαρέως, τὸν Ἀδριανοῦ Θηρῶν, τὸν Λαμψάκου, τὸν Ἀβύδου, τὸν Δαρδάνου, τὸν Ἰλίου, τὸν Τρωάδος, τὸν Πιωνίας, τὸν Μιλητουπόλεως.—Ἐπαρχία Λυδίας, μητρόπολις Σάρδεων ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους οϛ', τὸν Φιλαδελφείας, τὸν Τριπόλεως, τὸν Θυατήρων, τὸν Σεταῖν, τὸν Αὐρηλιουπόλεως 20)....

Τὸν Νακωλείας, τὸν τοῦ Δοκημίου, τὸν Μηδιαίου, τὸν Ἴψου, τὸν Πρυμνήσου, τὸν Μηροῦ, τὸν Σιβηνδου, τὸν Πολυβότου, τὸν Φυτίας, τὸν Ἱεραπόλεως, τὸν Εὐκαρπίας, τὸν Λυσιάδος, τὸν Αὐγουστουπόλεως, τὸν Βρύζου, τὸν Ὄτρου, τὸν Λυκάονος, τὸν Στεκτωρίου, τὸν Κηνοβορίου, τὸν Κόνης (Δημητρόπολις), τὸν Σκορδαπίας, τὸν Νικοπόλεως, τὸν Αὐροκλῶν.—Ἐπαρχία Λυκαονίας, μητρόπολις τοῦ Εἰκονίου, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ιδ', τὸν Λύστρων, τὸν Οὐασάδων, τὸν Ἀμβλάδων, τὸν Νουμαδων a), τὸν Μισθίων, τὸν Λαράνδων, τὸν Βαρέτων, τὸν Δέρβης, τὸν Σανάτρων, τὸν Κανοῦ, τὸν Βερύνοοπόλεως 21), τὸν Γαλβάνου, τὸν Λύστρων, τὸν Περτῶν.—Ἐπαρχία Πισιδίας, μητρόπολις Ἀντιοχείας ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ιη', τὸν Φιλομηλίου, τὸν Σαγαλασσοῦ, τὸν Σωζουπόλεως, τὸν Ἀπαμείας τῆς Κηνώου, τὸν Ῥαίου 22), τὸν Βάρεως, τὸν Ἀδριανουπόλεως, τὸν Λιμένων Νεαπόλεως, τὸν Λαοδικείας τῆς Κεκαυμένης 23), τὸν Σελευκίας, τὸν Σιδηρᾶς, τὸν Ἀδάδων, τὸν Ζωζήλων, τὸν Τιμβριάδος, τὸν Τυμανδοῦ, τὸν Ἰουστινιανουπόλεως, τὸν Μητροπόλεως, τὸν Πάππων.—Ἐπαρχία τῆς Παμφυλίας, μητρόπολις Πέργης, ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ιη', τὸν Ἀτταλίας, τὸν Εὐδοξιάδος, τὸν Τελμησσοῦ, τὸν Σίνδου, τὸν Μαξιμιανουπόλεως, τὸν Λαγήνων, τὸν Παλαιοπόλεως, τὸν Κρημνοῦ, τὸν Κοδρούλων, τὸν Πελτινήσσου, τὸν Ἀρησαποῦ, τὸν Πουγλῶν, τὸν Ἀδριανῆς, τὸν Δικηταύναυρον, τὸν Σανδίδων, τὸν Βαραεῖς, τὸν Σολέου, τὸν Περβαίνων 24).—Ἐπαρχία Καππαδοκίας, μητρόπολις Μωκησοῦ ἔχει

—19) Κοίλας ib. — 20) αὐρηλιουπόλεως. Hic ingens lacuna in codice lipsiensi, cui nullum aliud subest remedium quam ex alia simili et vetere nomenclatura partem accipere quae desideratur, qualem invenio apud Rhalli t. V, p. 459-462.

[Ἐπαρχία Λυδίας...ὁ Γόρδων. η'. ὁ Τράλλεων. θ'. ὁ Σάλων. ι'. ὁ Σιλάνδου. ια'. ὁ Μαιονίας. ιβ'. ὁ Ἀπόλλωνος ἱεροῦ. ιγ'. ὁ Τρκανίδος. ιδ'. ὁ Μοστήνης. ιε'. ὁ Ἀκρασσοῦ. ιϛ'. ὁ Ἀπολλωνίδος. ιζ'. ὁ Ἀτταλείας. ιη'. ὁ Βάγης. ιθ'. ὁ Βαλάνδου. κ'. ὁ Μεσοτυμώλου. κα'. ὁ Ἱεροκαισαρείας. κβ'. ὁ Δάλδης. κγ'. ὁ Στρατονικείας. κδ'. ὁ Κερασσων. κε'. ὁ Σατταλων. κϛ'. ὁ Γαβάλων. κζ'. ὁ Ἑρμοκαπηλείας.—Ἐπαρχία Βιθυνίας. α'. ὁ Νικομηδείας. β'. ὁ Προύσης, ἤτοι Θεουπόλεως. γ'. ὁ Πραινέτου. δ'. ὁ Ἑλενοπόλεως. ε'. ὁ βασιλινουπόλεως. ϛ'. ὁ τοῦ Δασκυλίου. ζ'. ὁ Ἀπολλωνιάδος. η'. ὁ Ἀδριανῶν. θ'. ὁ Καισαρείας. ι'. ὁ Γάλλου, ἤτοι Λοφων. ια'. ὁ Δαφνουσίας. ιβ'. ὁ Ἀρίστης.—Ἐπαρχία τῆς αὐτῆς. α'. ὁ Νικαίας. β'. ὁ Μοδρύνης, ἤτοι Μολίνων. γ'. ὁ Λινόης. δ'. ὁ τοῦ Ταΐου. ε'. ὁ Γορδοσέρβων. ϛ'. ὁ Νουμερικῶν. ζ'. ὁ Μαξιμιανῶν.—Ἐπαρχία Παμφυλίας. α'. ὁ Σίδης. β'. ὁ Ἀσπένδου. γ'. ὁ Ἐτενίας. δ'. ὁ Ὀρύμνης. ε'. ὁ Καίσσων. ϛ'. ὁ Σεμνέων. ζ'. ὁ Καραλλίων. η'. ὁ τοῦ Κορακησίου. θ'. ὁ Συέδρων. ι'. ὁ Μυλάνης, ἤτοι Ἰουστινιανουπόλεως. ια'. ὁ Ἀναμαύδρων. ιβ'. ὁ Δαλισανδοῦ. ιγ'. ὁ Ἴσβων. ιδ'. ὁ Λύρβης. ιε'. ὁ Κολοβρασσοῦ. ιϛ'. ὁ Μαναίων.—Ἐπαρχία Ἀρμενίας. α'. ὁ Σεβαστείας. β'. ὁ Σεβαστουπόλεως. γ'. ὁ Νικοπόλεως. δ'. ὁ Σαταλων. ε'. ὁ Κολωνείας. ϛ'. ὁ Βηρίσσης.—Ἐπαρχία Ἑλενοπόντου. α'. ὁ Ἀμασείας. β'. ὁ Ἀμισσοῦ. γ'. ὁ Σινώπης. δ'. ὁ Ἰβώρων. ε'. ὁ Ἀνδράπων. ϛ'. ὁ Ζαλίχου, ἤτοι Λεοντοπόλεως. ζ'. ὁ Ζήλων.—Ἐπαρχία Ἀρμενίας. α'. ὁ Μελιτηνῆς. β'. ὁ Ἄρκης. γ'. ὁ Κουκουσοῦ. δ'. ὁ Ἀραβισσοῦ. ε'. ὁ Ἀριαραθείας. ϛ'. ὁ Κομάνων.—Ἐπαρχία Καππαδοκίας. α'. ὁ Τυάνων, ἤτοι Χριστουπόλεως. β'. ὁ Κυβίστρων. γ'. ὁ Φαυστινουπόλεως. δ'. ὁ Σασίμων.—Ἐπαρχία Παφλαγονίας. α'. ὁ Γαγγρῶν. β'. ὁ Ἰουνουπόλεως. γ'. ὁ Δαδύβρων. δ'. ὁ Σωρῶν.—Ἐπαρχία Ὀνωριάδος. α'. ὁ Κλαυδιουπόλεως. β'. ὁ Ἡρακλείας Πόντου. γ'. ὁ Προυσιάδος. δ'. ὁ Τίου. ε'. ὁ Κρατείας. ϛ'. ὁ Ἀδριανουπόλεως.—Ἐπαρχία Πόντου Πολεμωνιακοῦ. α'. ὁ Νεοκαισαρείας. β'. ὁ Τραπεζοῦντος. γ'. ὁ Κερασοῦντος. δ'. ὁ τοῦ Πολεμωνίου. ε'. ὁ Κομάνων.—Ἐπαρχία Γαλατίας. α'. ὁ Πισσινοῦντος. β'. ὁ τοῦ Μυρικίου. γ'. ὁ Εὐδοξιάδος. δ'. ὁ Πετενησσοῦ. ε'. ὁ Τροκμάδων. ϛ'. ὁ Γερμοκολωνείας, ζ'. ὁ Σπαλείας, ἤτοι Ἰουστινιανουπόλεως. η'. ὁ Ὀρκίστου.—Ἐπαρχία Λυκίας. α'. ὁ Μύρων. β'. ὁ Μασταύρων. γ'. ὁ Τελμησσοῦ. δ'. ὁ Λιμύρων. ε'. ὁ Ἀραξων. ϛ'. ὁ Ἀπρίλλων. ζ'. ὁ Τάτλων. η'. ὁ Ἀρνεῶν. θ'. ὁ Σιδύμων. ι'. ὁ Ζηνουπόλεως. ια'. ὁ Ὀλόμσου. ιβ'. ὁ Τλῶν. ιγ'. ὁ Κορυδάλων. ιδ'. ὁ Καύνου. ιε'. ὁ Ξάνθου. ιζ'. ὁ Ἀκρασσοῦ. ιη'. ὁ Μαρκιανῆς. ιθ'. ὁ Βουβῶνος, ἤτοι Σοφιανουπόλεως. κ'. ὁ Χώματος. κα'. ὁ Οἰνιάνδων. κβ'. ὁ Φέλλου. κγ'. ὁ Κανδίβων. κδ'. ὁ Φασηλίδος. κε'. ὁ Ἀντιφέλλου. κϛ'. ὁ Ἀπαλισσοῦ. κζ'. ὁ Ῥοδιουπόλεως. κη'. ὁ Λυκάνδων. κθ'. ὁ Λεβισσοῦ. λ'. ὁ Εὐδοκιάδος. λα'. ὁ Παλιωτῶν. λβ'. ὁ Κομβων. λγ'. ὁ Παταίρων. λδ'. ὁ Βαλβεύρων. λε'. ὁ Νήσσων. λϛ'. ὁ Κιανέων. λζ'. ὁ Μελοΐτων.—Ἐπαρχία Καρίας. α'. ὁ Σταυρουπόλεως. β'. ὁ Κιβύρας. γ'. ὁ Σιζων. δ'. ὁ Ἡρακλείας Σαλβάκης. ε'. ὁ Ἀπολλωνιάδος. ϛ'. ὁ Ἡρακλείας. ζ'. ὁ Αακύμων. η'. ὁ Ταβῶν. θ'. ὁ Λάρβων. ι'. ὁ Ἀντιοχείας τῆς Μαιάνδρου. κ'. ὁ Ταπασσῶν. κα'. ὁ Ἀρπάσων. κβ'. ὁ Νεαπόλεως. κγ'. ὁ Ὀρθωσιάδος. κδ'. ὁ Ἀνωτεταίρτης. κε'. ὁ Ἀλλαβάνδων. κϛ'. ὁ Στρατονικείας. κζ'. ὁ Ἀλίνδων. κη'. ὁ Μυλάσσων. κθ'. ὁ Ἀμύζανος. λ'. ὁ Ἰασσου. λα'. ὁ τοῦ Βαργυλίας. λβ'. ὁ Ἁλικαρνασσοῦ. λγ'. ὁ Τλαρύμων. λδ'. ὁ Κνίδου. λε'. ὁ Μεταβων. λϛ'. ὁ Μυνδου. λζ'. ὁ τοῦ Ἱεροῦ. λη'. ὁ Κινδράμων. λθ'. ὁ Κεράμων. μ'. ὁ Προμισσοῦ.—Ἐπαρχία Φρυγίας Καπατιανῆς. α'. ὁ Λαοδικείας. β'. ὁ Τιβεριουπόλεως. γ'. ὁ Ἀζανῶν. δ'. ὁ Ἀγκυροσυναίου. ε'. ὁ Πελτῶν. ϛ'. ὁ Ἀππίας. ζ'. ὁ Καδων. η'. ὁ Ἰκρίων. θ'. ὁ Ἰλουζων. ι'. ὁ Τραγνοπόλεως. ια'. ὁ Σεβαστῆς. ιβ'. ὁ Εὐμενείας. ιγ'. ὁ Τημενοθυρῶν. ιδ'. ὁ Ἀγαθῆς Κώμης. ιε'. ὁ Ἀλιωνῶν. ιϛ'. ὁ Τριπόλεως. ιζ'. ὁ Ἀθανασσοῦ. ιη'. ὁ Τραπεζουπόλεως. ιθ'. ὁ Σιβλίου.—Ἐπαρχία Φρυγίας Σαλουταρίας. α'. ὁ Συνάδων. β'. ὁ Δορυλαίου. γ'. ὁ Νακωλείας...].—a) al. οὐμανάδων et melius ὑπομανάδων; mox al. Βαρωων, deinde σαβάτρων, et κάννων

ὑπ' αὐτὴν πόλεις ἤτοι ἐπισκόπους δ'. τὸν Ναζιανζοῦ, τὸν Κολωνείας, τὸν Παρνασσοῦ, τὸν Δοαρων.—Ἐπαρχία Λαζικῆς, μητρόπολις Φάσιδος ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους δ, τὸν Ῥοδοπόλεως, τὸν τῆς Σαισινῶν, τὸν Πετρῶν, τὸν τῆς Ζηγατίων.—Ἐπαρχία Θρᾴκης. μητρόπολις Φιλιππουπόλεως ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους γ', τὸν Διοκλητιανουπόλεως, τὸν Σεβαστουπόλεως, τὸν Διοσπόλεως.—Ἐπαρχία Εὐρώπης 23). μητρόπολις Τραϊανοῦ ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους β', τὸν Περου, τὸν Ἀναστασιουπόλεως.—Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων, μητρόπολις Ῥόδου ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ια'. τὸν Σάμου, τὸν Χίου, τὸν Κῶου, τὸν Ναξίας, τὸν Θήρας, τὸν Πάρου, τὸν Λερου, τὸν Ἄνδρου, τὸν Τήνου, τὸν Μήλου, τὸν Πισύνης.—Ἐπαρχία Ἑμημαυπόλεως, μητρόπολις Ἀδριανοῦ ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ε', τὸν Μεσημβρίας, τὸν Σωζουπόλεως, τὸν Πλουτινουπόλεως, τὸν Ἀναστασιουπόλεως, τὸν Τζουΐδων.—Ἐπαρχία νήσων Κυκλάδων, μητρόπολις Μαρκιανοῦ ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ε', τὸν Ῥοδοστόλου, τὸν Τραμαρίσσων, τὸν Νοβων, τὸν Ζιοιδέσπως, τὸν Σκαρίας—Ἐπαρχία Φρυγίας Καππαδοκίας [l. καππατιανῆς], μητρόπολις Ἱεραπόλεως ἔχει ὑπ' αὐτὴν πόλεις, ἤτοι ἐπισκόπους ν', τὸν Μετελλουπόλεως 26), τὸν Διονυσιουπόλεως, τὸν Ἀττουΐδων, τὸν Μεσύνων 27).

ANNOTATIONES.

I. Arduum opus erit, si quis non modo singula superioris notitiae nomina in trutina geographorum expenderit, sed ipsam insuper tabulam contulerit cum similibus, quae aut latent manuscriptae, aut typis prodierunt. Neque enim tenue argumentum: id sacrae geographiae profuturum esse, parum est, quum sublimiora meditatus, scrutaris unde tot ecclesiae ortum habuerint et occasum; quentae nimirum molis esset condere orbem christianum, posito petrae fundamento; et, nisi in ea innitantur, quam cito oporteat celebratissimas sedes ruere praecepa; et quam inane aut caducum sit caesareae maiestatis fulcrum, quando digitus Dei recedit. Quum igitur harum ecclesiarum colligere notitias longe aliud sit quam ieiuna congerere nomina, neque muneri meo deesse velim, neque occasioni, quae plurima et multiplex erit, ecclesiasticas διατυπώσεις describendi: immo quot mihi hactenus innotuerint, statim et paucis dicere iuvat.

1. Quae igitur Epiphanii nomine et caesareo quadam celebritate ornatur, prima est, quam adeo mutilam esse quum vehementer displiceat, nullam desperare fure ut ex innumeris quae vetusta tabularia recondunt, lacunae eiusdem certis restituantur supplementis.

2. Altera est, vix aevo secunda, τάξις προκαθεδρίας τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, quae plurima oomioe prae se fert et facile triplex erit: una Georgii Cyprii, qui, ubi occurrit eius patria Lapithus, ibi dicitur libellum illum scripsisse, ex quo altera et sequens, neque vetusta, exculpitur 1); quae porro cuiusdam Basilii est, qui, post Georgium, asseritur gnavam posuisse operam in syllabo simili elaborando, et is armenum se profitetur, ex Sophine vel Iamlimbanis oriundum 2). Tertia sit quae ambitiosa nomine iactat Leonis sapientis et Photii patriarchae, in nonnullis saltem exemplaribus, expresso anno Christi DCCCLXXXIII: ἡ παροῦσα ἔκθεσις ἐγεγόνει ἐν ἔτει ϛτϟα' ἐπὶ

21) Βηρισουπολιοψιατῶν lb. fortasse pro βηριτουπόλεως ἤτοι ὑψιπυλῶν.—22) fort. τὸν τοῦ Κιβοῦ, τὸν Τυριαίου.—23) lege κεκαυμένης. mox σελ. τῆς σιδηρᾶς.—24) Et hic corrupta plura et mutila.—25) lege Ῥοδόπης.—26) Μελλουπόλεως lips.—27) ὁ μοσύνων in eadem nomenclatura Rhalliana quae ita absolvit notitiam patriarchatus constantinopolitani: — Ἐπαρχία Γαλατίας δευτέρας. α'. ὁ τοῦ Ἀμορίου. β'. ὁ Φιλομηλίου. γ'. ὁ τοῦ Δοκιμίου. δ'. ὁ Κελαινίου. ε'. ὁ Πολυβότου. ϛ'. ὁ Πισσίας. Quae vero inde solent addi ex Illyrico et Macedonia, ea primum ad romanum pontificem pertinuisse, ipsa haec monumenta testantur.

1) *Exculpitur*. Λάπιθος, ἐν ᾗ ἐγεννήθη Γεώργιος ὁ Κύπριος, ὁ γράψας τὴν βίβλον ἐξ ἧς ταῦτα μετελήφθησαν Ap. Bevereg. vid. seq. notam.

2) *Oriundum*. Κλίμα Σοφίνης, χωρίον ὑπὸ τὸ αὐτὸ κλίμα Ἰαλιμβάνων, ὅθεν ὁρμᾶται ὁ τὴν παροῦσαν φιλοπονήσας βίβλον Βασίλειος. Apud Beveregium t. II, not. p. 146. 147. Utrumque scholium Rhallius t. V, p. 470, 471 retulit, sed in posteriore σοφίνης distinguit ab altero loco, etiam numeris appositis: ια'. κλίμα σοφίνης.—ιβ'. χωρίον, etc.

τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ σοφοῦ καὶ Φωτίου πατριάρχου. Detar hanc epigraphen esse adiecticiam. Detur, si quis rem usque meverit, Georgium Basiliumque esse tantum amanuenses. Confidentius ego autumarem priscum et verum conditorem veteris cuiusdam χωρογραφίας fuisse sanctum Nicepherum, cum altera et germana pars videatur esse χρονογραφίας, quam eiusdem esse constet, et cui meminī me videre 1) duplicem aliquoties addi appendiculam, unam in qua eomiea patriarcharum in amplissimis catalogis appellantur, alteram in qua leca veterum sedium a photiano aut leonine iedice nen receduat; ea incipit α' ὁ Ῥώμης, et desinit in καρπασίαν, inter cypriacas civitates 2). Neque demum emittam quinque memoratis nominibus addere sextum, Dionysii cuiusdam monachi, qui dum Nicephori chronographiam brevi exprimeret compendie, exiguam sedium tabellam eidem appendere non neglexit.

3. Orientalem tabulam Beveregius eruit e codice Bodleiane arabico, signate hodie sub num. III, scriptore Iosepho Aegyptio, a. 1390, sed collectam ex eperibus vetustioris Eutychii patriarchae Alexandrini, qui saec. circiter IX floruit, cuius particulam tantum habemus, quae ultra fines eiusdem dioecesis non pertingit 3).

4. Rursus altera Leonis imperatoris nomine inscribitur, Ἡ γεγονυῖα διατύπωσις παρὰ τοῦ βασιλέως Λέοντος τοῦ σοφοῦ, ὅπως ἔχουσι τάξεως οἱ θρόνοι τῶν ἐκκλησιῶν τῶν ὑποκειμένων τῷ πατριάρχῃ KII. Incipit: Ἡ Καισάρεια, desinit in XXIII civitates Pamphyliae apud Leunclavium et Carolum a S. Paolo. Goarus et post eum Rhallius adduat XIX Russiae episcopatus, et alii alia multa, quum sexcenta sunt exemplaria diversa; vix ullus est sive Harmenopuli, sive Matthaei Blastaris codex, cui Leoniana διατύπωσις non annectatur, tam varietatibus insignis, quam exiguae sinceritatis. Quae enim sedi byzantinae hic subiectae dicuntur civitates, constat eas multo recentius ad metropoliticam evectam fuisse dignitatem 4).

5. Alexii patriarchae (circa 1025) videtur sententia ἀνεπίγραφος περὶ τῆς κατὰ τὴν καθέδραν τάξεως τῶν μητροπολιτῶν καὶ ἀρχιεπισκόπων καθὼς ἐν τῷ χαρτοφυλακίῳ ἐπαναγράφονται. Praefixe prooemio: ἔδει τὰς πόλεις, incipit ut praecedens: α'. ἡ Καισάρεια, et sine nomine hactenus prodiit apud Boaefidiam, Leunclavium, Goarum, Rhallium, quam demum Mortreolius Alexio nuper restituit 5).

6. Inter codices ques Goarus diligenter sollicitavit, unus aut alter accepit vetus quoddam schema sub Alexio Comneno (1081-1107) expolitum. Et multa argumenta sunt, in primis Comnenos eos fuisse, qui arbitratu suo ita metropolitanos, archiepiscopos, episcopos ponere et deponere audebant, ut eos, quasi pilas, modo in hanc, modo in illam aleam iactavisse per otium dicerentur.

7. Neque emitteedam, sub eadem hac aetate cusum schediasma Nili Doxapatrii

1) *Videre*, vatic. 829, 1150, 1167, etc.

2) *Civitates*. Mutila extat apud Carolum a S. Paolo (*de Geographia sacra* p. 233), apud Junium, Gretserum, Goarum in Codini appendicibus (ed. Paris. 1648, p. 337-362). Integrior apud Beveregium l. c. p. 135-147; apud Schelestradium (in *Antiquit. illustr.* Paris. 1678); in Pasini catalogo codd. Taurin. t. I, p. 201, in Rhallii syntagmate t. V, p. 455-472. Codex bodleianus, quem Beveregius dicit ex charactere esse tantum non quadrato et elegantissime scripto, videtur saeculum IX attingere. Verum enim vero quis unquam lepidior bono illo Beveregio, qui ut Angli sui extra patriarchatum Romanum exulent, belle invenit Britannos, hac notitia memoratos, in Campania collocandos esse, iuxta quosdam Βρεττανίας loca, de qua Polybius, in libro undecimo! Immo, si tanti vacat, videas per me licet lib. I, 56. 8.

3) *Pertingit*. Ibid. p. 148, 149. Proleg. p. XIX; Biener *de collectionib. can. eccl. gr.* p. 3. Uri *catalog. codd. mss. oriental. bibl. bodl.* p. 39. Selden *Synedr.* t. II, p. 181.

4) *Dignitatem*. Cf. Bevereg. l. c. p. 148. Bressius in *Melitae antiquitatibus* lib. VI, 15. Assemani *de scriptoribus rerum italicar.* Zachariae *Novell.* p. 220, 608. Rhalli p. 474-456; Goar. p. 391; Leunclavius t. I, p. 88-102; Car. a S. Paolo t. II, p. 10, ed. 1704.

5) *Restituit*. Mortreolii Hist. du dr. Byzantin. t. III, p. 393. Cf. Bonefid. p. II. p. 118-121; p. III, p. 176-178; Leunclav. p. 233-240; Goar. 387, p. 400-405; Rhalli p. 473, ubi tantum prooemium datur; quae vero statim sequitur Leonina tabula, plane consentit cum patriarchae χαρτοφυλακίῳ.

(XI-XII saec.) de quioque thronis patriarcharum, quem partim edidit Allatius, integriorom vero Lemonius; nisi fortasse plura typos fugerint, quod alio tempori reservandum est 1).

9. Caeteris sincerior habetur, quae ab Andronico senioro (1282-1328) fertur edicta: Ἔκθεσις βασιλέως κυροῦ Ἀνδρονικοῦ τοῦ Παλαιολόγου τοῦ γέροντος ὅπως νῦν ἔχουσι τάξεως αἱ ὑποκείμεναι μητροπόλεις τῷ πατριαρχικῷ θρόνῳ τῆς ΚΠ. Incipit: Ὁ Καισαρείας, et desinit in thronum CIX ὁ Ἀχυράους. Post Goarum, Schelestradium, Rhallium 2), etiam conferre haud otiosum erit Bandurium in Oriente imperiali (p. 236-238).

9. Similis fortasse crit, eiusdemque aetatis catalogus de ordine sedium, iussu Nicolai patriarchae exactus, quem ex codice veneto Morellius in suo catalogo (p. 97) publici iuris fecit.

10. Haud temnendam appendicem Goarus nobis servavit (p 406-407), quam caeteri porro neglexerunt, do ordino thronorum metropolitanorum, quinam ex illis dicuntur Exarchae, et Hypertimi, et qui Hipertimi tantum. Incipit: Ὁ Καισαρείας Καππαδοκίας.

11. Eodem consilio Rhallius accedere ad praecedentia iussit breve scholium: Ὅσαι τῶν πόλεων μετωνομάσθησαν ἐς ὕστερον (p 495, 496); quibus cl. v. Tafel Bavarus quaedam adinnxit in diatriba ad Themata Constantini Porphyrogeniti, et similia quaedam legisse mihi videbar in codice Vratislaviensis universitatis subsignato A. 135. versus finem.

11. Rhallium fugisse videtur, dum multa id genus sedulo inquireret, quoddam ἀπόσπασμα sub celeberrimo Cyrilla Lucari excerptum, de sedibus initio saeculi XVII superstitibus aut profligatis: Κατάλογος ἐπισκοπῶν, αἵ τινας ἕκαστος (sic) τῶν μητροπόλεων ὑποκέκλινται, ὅσαι σώζονται νῦν ἐκ μέρους, ἐκ τούτων αἱ πλεῖσται ἠφανίσθησαν. Incipit: τῆς Καισαρείας [lege τῇ Καισαρείᾳ] τῆς Καππαδοκίας ὑποκέκλινται α' Νύσσης. Desinit in λθ' τῇ Ναυπάκτῳ, apud Bandurium in Orientali imperio t. 1. p. 239

13. Piget etiam eumdem praetermisisse ordinem sedium, qualis in saeculo elapso extabat, referente doctissimo Chrysantho Hierosolymorum patriarcha, in suo συνταγματίῳ, apud Moldovalach. Tergovisti cuso, a 1715.

14. Sed hene est haud omissam ab eodem case novissimam thronum orientalium dispositionem, a. 1855, o typographeo patriarchali S. Sophiae in vulgus emissam, sub eo programmate: Τάξις τῶν θρόνων τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς ἐκκλησίας τῶν ὑπὸ τοὺς τέσσαρας πατριαρχικοὺς θρόνους ΚΠλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας, καὶ Ἱεροσολύμων, καὶ τὰς αὐτοκεφάλους ἐκκλησίας Ῥωσσίας, Κύπρου, Αυστρίας 3), καὶ Ἑλλάδος τελούντων (p. 513-530).

15. Intactam misi controversiam de Hieroclis *Synecdemo*, a quo vel plerasque pendere ecclesiarum notitias 4), vel plurimam recipere lucem, ne dubita (Patrolog. gr. t. CXIII. p. 141.)

II. Agedum, siquis hanc velit messem uberius carpere, praeter editos libros 5), is per me licet nonnullos codices manuscriptos per otium excutiat:

1) *Ent.* Allatius *de consensu utriusq. eccl.* p. 165, 167, 195, 411; Lemoyne *Varia sacra* t. I, p. 211; Goar. p. 406; Schelestrad. *antiq.* app. n. XIX; Rhalli p. 490.

2) *Rhallium* p. 490-495; Schelestrad. app n. XXV; Goar. p. 400-405.

3) Αὐστρίας: Ecclesiarum graecarum in Russia et Austria schematismus repetitur ex editione publica a. 1861, et omnium nomina, qui tunc temporis sedibus praeerant, posteris demandantur.

4) *Notitias.* Cf. Wesselingii *Itinera vetera roman.* Amstelod. 1735 in prolegom.

5) *Libros.* Superioribus adde Fabricium in *Luce evangelica* p. 342-351. — Bongars. *Gesta Dei per* p. 1014. — Holsten. *Annot. ad Geogr. sacr.* p. 6, 33. passim. — Gentian. Hervet. in *Balsamone* p. 1095. — Rich. Simon. *Hist. crit. relig. orient.* p. 194. — Mortreuil. *Hist. iuris Byzant.* II, 314. — *Orbis sacer et profan.* illustrat. a Franc. Orlendio, Florent. 1728. t. I in append. p. 1-CXV, latine tantum.

Vatic. 162, f. 85, in Codino.
— 419, f. 313, patriarch. CP.
— 340, f. 4 item.
— 717, f. 272.—Andronici 1).
— 828, f. 354. — CP. et Iustinianop.
— 829, f. 5, cum Nicephoro.
— 840, f. 38. —CP.
— 841, f. 156. — L.
— 848, f. 324. — L.
— 849, f. 279, 300. — L. et A.
— 850, f. 237. — L.
— 1150, f. 193, cum N.
— 1137, f. 8-12, cum N.
— 1175, f. 152. — A.
— 1185, f. 394, 411.—L. A.
— 1217, f. 148 ad calcem vet. evang.
— 1455, f. 223, CP. — f. 243 Ant. Hieros. CP.
— 1897, f. 1, fragm.
— 2184 (col. 23), f. 178.—L.
Regin. 57, f. 464.
Palat. 219, f. 323 CP. 256, f. 329, — L.
— 302, cum N. et Codino.
— 369, f. 105. — L.
Ottobon. 96, ad calc. — L.
— 180, f. 14.—Cum Nic. et Dionysio.
— 249, f. 824. — A.
— 408, f. 181. — CP.
Barberin. III. 25, f. 138 cum Nicephoro.
— III. 99.— L. manu Holstenii.
— IV. 22. — L.
Vallicell. F. 13 in Malaxo.
Casanat. G. III, 10.
Angelic. B. 1. 12. init. N.
Neapolit. XIX. — L.
Florent. Laur. Pl. V, c. 2, f. 385.
— Pl. IX cod. 8, f. 245.
— Pl. XIII cod. 59.
Ambrosian. A. 53 *infer.* f. 1081.
— E. 117 *super.* ad calc.
— E. 145, f. 152.—L. gr. lat.
— Q. 87, n. IV. — L.
Marcian. 182, ad calcem. —L.
— 228, f. 138. — L.
— 229, f. 259, 261.—L. A.
Bessarion. 169, f. 306. — Alexii CP.
Madritens. 29, in Codino.
Scorialens. X, II, 14, f. 209. — L.
— X, II, 18, f. 230. — L.
— X, III, 1, f. 200.
— X, IV, 13.
Paris. 211, f. 261. — L.
— 949, ex archivo CP.
— 1250. — L.
Paris. 1250. — L. et Thess. eccl.
— 1263. — L.
— 1310, f. 403. — L.
— 1310, f. 403. — L.
— 1321, f. 489. — L.
— 1339. — L.
— 1342, — L.
— 1355, f. 309. — L.
— 1357 A. — L.
— 1360. — L.
— 1361. — L.
— 1362. — L.
— 1363 A. — L.
— 1364 A. — L.
— 1373. — L.
— 1374. — L
— 1375. — L.
— 1377. — L.
— 1386. — L.
— 1388, f. 256. — L.
— 1389, f. 173.
— 1720. — L.
Coislin. 39, t. 293, 300. — L, A.
— 209, f. 230.
— 211, f. 231.
Addit. codd. 67, 304, 467 in Ioanne Scylitza ad calcem Malaxi. — L.
Bodleian. 149, f. 200.
— 158.
— 186, f. 23. — Photii.
— 205.
— 264.
Roe 18, n. 31.
Laud. 31, cum Nicephoro.
Saibantian. III, 5.
Meerman. 170. — L.
Monac. 156. — A.
— 243. — L, A, etc.
— 519.
Lipsiens. senat. — Epiphanii.
Berolin. 4, 5. — L.
Dresd. A. 187, f. 82, 109.
Petroburg. fol. 1, 1
— fol. 1, 4.
Mosquens. 149, f. 213. — L.
— 261, f. 215. — L.
— 426, f. 185. — L.
Typogr. 25, f. 233. — L.
Athonensium τῶν ἰβήρων, 7, 23. — L.
— ἁγίας λαύρας 33, 34, 35. — L.
Trapezuntin. — L.
Gerasimi argivi. — A.

1) *Andronicus* brevius signatur infra sub littera A, Leo vero sub L, Nicephorus autem sub N, patriarchatus dein constantinopolitanus sub CP. Caetera per se liquent.

VIII.

ANTHIMUS PSEUDOPATRIARCHA CP.

A. Chr. 556

I. Agapetus, haud minori quam S. Ioannes virtutum et miraculorum fama commendatus, secundus inter romanos pontifices, Constantinopolim accessit, ac primus omnium manus byzantino antististi imposuit, ut ex illo itinere quantum sedi apostolicae decus, tantum novae Romae attulerit emolumentum. Epiphanio pie defuncto, impius in eius locum Anthimus surrogatus erat. Is. trapezuntinus primum episcopus, sede derelicta, versari inter aulicos solebat, palam ieiuniis et orationibus fucatam ostentans sanctimoniam, clam vero, ut Eudoxiae imperatrici placeret, eutychianam fovens haeresin, facile nuncupandus caput Acephalorum. Latere aliquid monstri sub affectata Anthimi integritate statim ut vidit custos fidei vigilantissimus, minime deterritus strepitu et fastu hypocritam tuentium, spatium iusti temporis illi praescripsit, ut ad ecclesiam rediret suam, poenitentiam acturus. « Quod quum sine mora repelleret, inquit vetus quidam Graecorum latinus interpres, papae Agapeti voce et canonica securi percussus est; complicesque eius Severus et Petrus, Antiochenae et Apameae civitatum quondam episcopi, de exilio in exilium deportati; Zoaras quoque presbyter eorumque sequax, apostolica voce ligatus est. Agapetus vero papa, vas catholicum, evangelii tuba, praeco iustitiae, sacra altaris sedisque velamina, sacrilegi Anthimi infecta flatibus, suis catholicis precibus eluit, omnesque templi aedes ab inflictis inibi per Anthimum maculis, orthodoxis obsecrationibus expiavit, mercenario, lupoque ovium a caula detruso extra ecclesiae parietes 1). » Et aliud fuit insigne beneficium ab eodem sancto pontifice simul concessum, ut Mennam, eximiis praeditum virtutibus, vacuae sedi praeficeret, immo romani pontificis manibus, id quod hactenus inauditum fuerat, consecraret: de qua novitate audi ipsius pontificis testimonium: « Et hoc dignitati suae additum esse credimus, quod a temporibus Petri apostoli nullum alium unquam orientalis ecclesia suscepit episcopum, manibus nostrae sedis ordinatum. »

II. Anthimi vero, tam cito ab usurpata sede eiecti, haud unum superest monumentum, neque exiguum. Ac primum in antiquissimo Syrorum codice parisiensi, inter sangermanenses orient. 38, f. 514-517, latet eiusdem, ut videtur, epistola ad Iacobum Edessenum 2), qua spero fore ut illustretur infaustum quoddam facinus, nunquam satis in tota ecclesia orientali lugendum. Paucissimi remanserant factionis eutychianae praesules, infelixque lolium iu radicibus iam aruerat, quum ultimi sectae episcopi, in quodam castro iuxta Byzantium sub custodia publica detenti, mendico presbytero, nomine Iacobo, manus imposuerunt, eumque in episcopum circumforaneum elegerunt. Qui sub inopis hominis squalore latens, laboris patientissimus, pedum celeritate nulli secundus, totum Orientem peragravit, neque immerito suum sectae nomen reliquit, quum ab eo episcopos, presbyteros et diaconos ad centum millia ordinatos fuisse referatur 3). Nemo

1) *Parietes.* Baronius ad a. 536, n. 19 ex cod vatic. 61.

2) *Edessenum.* Lamy *dissert. de Syr. fide* p. XV.

3) *Referatur.* Semel et iterum Assemanus verba Abulpharagii exhibuit in Bibl. iur. orient. t. III, p. 177, et syriace in Bibl. orient. t. II, p. 126.

non videt quanti pretii futura sit epistola superius memorata, et quisque mea vota dividet ut quanto citius in lucem prodatur, et diligenter conferatur cum eiusdem προσφωνητικῷ ad Iustinianum, quem concilium VI in act. XI partim servavit 1).

III. Alia eiusdem Anthimi et ignota hactenus remansisse, eo magis miror, quod in plena luce vaticana omnium videntur oculos et aciem fugisse. Compendio quidem subobscuro auctoris nomen involvitur; caliginem vero quisque dispulerit, modo leviter regulis imbuatur, quibus veteres scripturae declarari solent. Quin autem alius aut recentior Anthimus quaeratur, obstat codex vaticanus 342, eleganti scriptus manu, quae vix X saeculum excedit 2). Et ab indole quidem pseudo-pastoris, qui sub honesta specie phylacteria dilatavit et sacris se rebus petulanter immiscuit, haud multum recedit quam nunc primum proferimus, psalmodiae legem, cui invisum nomen non iure adhaesit, quo idem remansit insertum novellae XVI Iustiniani «de mensura ordinandorum clericorum 3).» Cave autem ne tenue tibi sit huiusmodi Κανὼν ἀντιφώνων, neve cantare me extra chorum existimes. Habemus enim antiquissimam sacrae psalmodiae normam, veteri fortasse insertam typico S. Sophiae. Ea vero quae pene infantium videntur, dimidiata precum verba, clamores sunt et plausus vagientis Ecclesiae, quae per multa saecula, more in maximis basilicis solemnius inolito, ignitas tantum εὐφημίας psalmis et canticis prophetarum addidit. Quae vero ratio prisca fuerit recitandi psalmos, praemisso, iuxta hunc canonem, τῶν ἀντιφώνων praeludio, unde is ritus proficiscatur, in quo stet adamussim, et qualis postmodum evaserit, haud inepta disputatio est, sed ut alius loci, ita alieni argumenti 4).

IV. Haud alienum interea duxi, anthemiano canoni iungere vetustiores regulas, quibus docetur quinam psalmi sint dicendi diu noctuque, et quinam singulis diei horis, quinam item vespero, quando lumina accenduntur, aut quacumque noctis hora. Etsi alicubi Eusebii Pamphili dicantur huiusmodi psalmorum canones, plerumque sine ullo nomine circumferuntur, ut quum annosis psalteriis praefigi soleant, ob eadem cana antiquitate oriri facile iudicantur. Contuli Vatic. 2966, XI saec. Reg. 1. f. 488, XI saec. Barberin. III. 4, XII saec.

1) *Servavit*. Pauca tantum verba supersunt, (Mansi t. XI, col. 517). Inquirendum esset an non pseudopatriarchae aliquid referendum sit ex duabus factionibus, quas motas fuisse ab Anthimo et Timocle, troparioruin poetis, narrat Theodorus Lector. lib. I, n. 19.

2) *Excedit*. Descripsi e fol. 16, 17, quae varia excipiunt Typica et paschalia, conciunia inusta clypeis cinnabro tinctis, ex ordine cycli cuiusdam LXXII annorum ducta ab anno 1018 ad 1090; tum f. 23 diserte exprimitur illud mnemosynon: Τὸ τοιοῦτον κύριον πάσχα γέγονε ἐν ταῖς ἡμέραις Βασιλείου Βασιλέως καὶ Κωνσταντίνου Πορφυρογεννήτου ἐν ἔτει ϛφη' (a. Chr. 1000) εἰς τὸν λε' χρόνον τοῦ αὐτοῦ βασιλέως, καὶ πάλιν μετὰ χρόνους ια' γέγονε κύριον πάσχα ἐν ἔτει ϛφιθ (a. chr. 1011) ἰνδ. θ'.

3) *Clericorum*. Incipit: Νόμον ἔναγχος ἐγράψαμεν, data XVII kal. aug. Constantinopoli, aliter die XVI Iul. a. 535. Paulo ante S. Epiphanius obierat, cuius memoria diei V Iunii assignatur.

4) *Argumenti*. Cf. Th. Toscani ord. S. Basilii *ad Typica Graecorum animadversiones*, unva eruditione refertissimas, quibus et symbola quaedam iuvaret afferre, si Deus dederit e schedis eruere quae promisi, *nova veterum graecae ecclesiae hymnographorum cantica*.

I.

Κανὼν ἀντιφώνων τῶν ψαλμῶν τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας.

Ỹ Α' καὶ Β'. — Ἀλληλούϊα.
Τ Γ'. — Κατόρθωσον.
Θ Δ' καὶ Ε'. — Οἰκτείρησόν με, Κύριε 1).
ΑΝ ζ' καὶ Η'. — Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.
ΠΡΙ Θ'. — Ἀλληλούϊα.
ΧΥ Ι' καὶ ΙΑ', καὶ ΙΒ', καὶ ΙΓ'. — Ἀλληλούϊα
ΑΡ ΙΔ', ΙΕ', Ιϛ'. — φύλαξόν με, Κύριε.

ΙΖ'. — Ἀλληλούϊα.
ΙΗ', ΙΘ', Κ'. — Ἐπάκουσόν μου, Κύριε.
ΚΑ'. — Ἀλληλούϊα
ΚΒ' καὶ ΚΓ'. — Ἐλέησον με, Κύριε.
ΚΔ' καὶ ΚΕ' — Ἀλληλούϊα.
Κϛ' καὶ ΚΖ'. — Βοήθησον μοι, Κύριε.
ΚΗ' καὶ ΚΘ. — Ἀλληλούϊα.
Λ'. — Ἀντιλαβοῦ μου, Κύριε.
ΛΑ', ΛΒ'. — Ἀλληλούϊα.
ΛΓ', ΛΔ'. — Οἰκτείρησον με, Κύριε.
ΛΕ' καὶ Λϛ'. — Ἀλληλούϊα.
ΛΖ'. — Ἐπάκουσον μου, Κύριε.
ΛΗ' καὶ ΛΘ'. — Ἀλληλούϊα.
Μ'. — Εἰσάκουσόν μου, Κύριε.
ΜΑ' καὶ ΜΒ'. — Ἀλληλούϊα.
ΜΓ'. — Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.
[ΜΔ'. — ΜΖ' *videntur excidisse*]
ΜΗ' καὶ ΜΘ'. — Ἀλληλούϊα.
Ν'. — Κατόρθωσον.
ΝΑ' καὶ ΝΒ' καὶ ΝΓ'. — Μνήσθητί μου, Κύριε.
ΝΔ'. — Ἀλληλούϊα.
ΝΕ' καὶ Νϛ'. — Ἐλέησόν με, Κύριε.
ΝΖ' καὶ ΝΗ'. — Ἀλληλούϊα.
ΝΘ' καὶ Ξ' καὶ ΞΑ'. — Βοήθησόν με, Κύριε.
ΞΒ'. — Κατόρθωσον.
ΞΓ' καὶ ΞΔ'. — Ἀλληλούϊα.
ΞΕ' καὶ Ξϛ'. Οἰκτείρησόν με, Κύριε.
ΞΖ'. — Ἀλληλούϊα
ΞΗ' καὶ ΞΘ. — Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.
Ο'. — Ἀλληλούϊα
ΟΑ' καὶ ΟΒ'. — Ἀντιλαβοῦ μου, Κύριε.
ΟΓ' καὶ ΟΔ'. — Ἀλληλούϊα.
ΟΕ' καὶ Οϛ'. — Φύλαξον με, Κύριε.
ΟΖ'. — Ἀλληλούϊα.
ΟΗ' καὶ ΟΘ'. — Ἱλάσθητί μοι, Κύριε
Π' καὶ ΠΑ'. — Ἀλληλούϊα.
ΠΒ' καὶ ΠΓ'. — Ἐπάκουσόν μου, Κύριε.
ΠΔ'. — Ἀλληλούϊα.
ΠΕ'. — Κατὰ λύχνης.
Πϛ' καὶ ΠΖ'. — Μνήσθητί μου, Κύριε.
ΠΗ'. — Ἀλληλούϊα.
ΠΘ' καὶ Ϙ'. — φύλαξόν με, Κύριε.
ϘΑ' καὶ ϘΒ' καὶ ϘΓ'. — Ἀλληλούϊα.
ϘΔ' καὶ ϘΕ' καὶ Ϙϛ'. — Σῶσον ἡμᾶς, Κύριε.
ϘΖ', ϘΗ', ϘΘ', Ρ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΑ'. — Εἰσάκουσόν μου, Κύριε.
ΡΒ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΓ'. — Οἰκτείρησόν με, Κύριε.
ΡΔ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΕ'. — Ἀντιλαβοῦ μου, Κύριε.
Ρϛ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΖ' καὶ ΡΗ'. — Βοήθησόν μοι, Κύριε.
ΡΘ' καὶ ΡΙ' καὶ ΡΙΑ' καὶ ΡΙΒ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΙΓ' καὶ ΡΙΔ' καὶ ΡΙΕ' καὶ ΡΙϛ'. Ἐπάκουσόν μου, Κύριε.
ΡΙΖ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΙΗ' καὶ ΡΙΘ καὶ ΡΚ' καὶ ΡΚΑ' καὶ ΡΚΒ', ΡΚΓ', ΡΚΔ'.
— Ἐλέησον, Κύριε.
ΡΚΕ', ΡΚϛ', ΡΚΖ', ΡΚΗ', ΡΚΘ', ΡΛ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΛΑ', ΡΛΒ', ΡΛΓ'. Μνήσθητί μου, Κύριε.
ΡΛΔ', ΡΛΕ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΛϛ', ΡΛΖ'. — Ἱλάσθητί μοι, Κύριε.
ΡΛΗ καὶ ΡΛΘ. — Ἀλληλούϊα.
ΡΜ'. — Κατὰ λύχνης.
ΡΜΑ', ΡΜΒ'. — Εἰσάκουσόν μοι, Κύριε.
ΡΜΓ', ΡΜΔ'. — Ἀλληλούϊα.
ΡΜΕ', ΡΜϛ' ΡΜΖ'. — Ἀντιλαβοῦ μοι, Κύριε
ΡΜΓ', ΡΜΔ. — Ἀλληλούϊα.
ΡΜΕ', ΡΜϛ', ΡΜΖ. — Ἀντιλαβοῦ μου, Κύριε.
ΡΜΗ', ΡΜΘ', ΡΝ'. — Κατόρθωσον.
Καὶ ταῦτα τῶν ἀντιφώνων, πᾶσα ἀλληλούϊα καὶ οἰκτείρησον καὶ καθεξῆς.
Ἀλληλούϊα δ'. — Οἰκτείρησον δ'. — Σῶσον ἡμᾶς δ'.
Φύλαξον γ'. — Ἐπάκουσον δ'. — Ἐλέησον γ'.
Βοήθησον γ'. — Ἀντιλαβοῦ δ'. — Εἰσάκουσον γ'.
Ἱλάσθητι γ'. — Μνήσθητί μου γ'. — Ὁμοῦ ἀντίφωνα ξδ'.

Κανόνες ἡμερινοὶ ψαλμῶν 2).

Ὀρθρινοὶ γ'. — [ξβ', ρμ', ρμα'.]
ὥρα α'. — ψαλμὸς η'.
ὥρα β'. — ψαλμὸς κθ'.
ὥρα γ'. — ψαλμὸς γ'.
ὥρα δ'. — ψαλμὸς μα'.
ὥρα ε'. — ψαλμὸς ν'.
ὥρα ϛ'. — ψαλμὸς ο'.
ὥρα ζ'. — ψαλμὸς πε'.
ὥρα η'. — ψαλμὸς να'.
ὥρα θ'. — ψαλμὸς ριζ'.
ὥρα ι'. — ψαλμὸς ρν'.
ὥρα ια'. — ψαλμὸς ρι'.
ὥρα ιβ'. — ψαλμὸς ρβ'.

II.

Κανόνες νυκτερινοὶ τῶν ψαλμῶν.

Λυχνικοὶ γ'. — [ρκθ', ρμ', ιβ'.]
ὥρα α'. — ψαλμὸς οδ'.
ὥρα β'. — ψαλμὸς νθ'.
ὥρα γ'. — ψαλμὸς νδ'.
ὥρα δ'. — ψαλμὸς ϛ'.
ὥρα ε'. — ψαλμὸς δ'.
ὥρα '. — ψαλμὸς μα'.
ὥρα ζ'. — ψαλμὸς λα'.
ὥρα η'. — ψαλμὸς ξ'.
ὥρα θ'. — ψαλμὸς πζ'.
ὥρα ι'. — ψαλμὸς Ϙν'.
ὥρα ια'. — ψαλμὸς Ϙα'.
ὥρα ιβ'. — ψαλμὸς νϛ'.

1) Κύριε. An psalmi VI antiphona exciderit, uti inferius psalmorum XLIV, XLV, XLVI, XLVII? In Barberin. III, 4 ab initio canon omittitur, sed in psalterio marginibus omnes antiphonae suis quaeque locis in eodem fere ordine leguntur. Ad ps. VI inscribitur: ζη. ὑπ. (ζήτησον ὑπακοήν?) σῶσον ἡμᾶς, Κύριε. Nihil vero apponitur ad ps. XLIV-XLVII.

2) ψαλμῶν. Paulo aliter legitur in Athanasii ed. Venet. 1777, t. III, p. XXXI. Sequimur cod. Regin. 1 splendidissimum, nisi quod ab editione veneta quaedam suppleantur, Eusebii Caesariensis nomen in eadem aperte legatur, varientur autem sequentia psalmos inter matutinos: ὥρ. γ'. ψαλμ. α'. — ὥρ. ζ' ψ. ξθ'. — ὥρ. η' ψ. πδ'. — ὥρ. θ' ψ. ρια'. — ὥρ. ι' ψ. ρμ'. — ὥρ. ια' ψ. ρη'. — ὥρ. ιβ'. ψ. ρκ'. Inter psalmos vespertinos: ὥρ. β' ψ. θ'. — ὥρ. ζ ψ. να'. — ὥρ. η' ψ. π. — ὥρ. ια' ψ. κα.

IX.

MENNAS, EUTYCHIUS ET IOANNES SCHOLASTICUS CPP.

A. Chr. 536–582.

1. Ad latus beatissimi pontificis Agapeti, quando manus imposuit novo Byzantii episcopo Mennae, in locum Anthimi sufficiendo, inter Apocrisiarios fortasse aderat romanae ecclesiae diaconus Vigilius, ex patre Ioanne consule ad maiora natus, flore aetatis, procero corpore, nobilitate generis, sed in primis animi robore praestans. Quo notarie uti Pontifex valuit, quom praeclare de Menna scriberet: «Virum eum esse multis laudum modis ornatum, nulli neo scientia, neque vita notum, fidei vero integritate, et sacrarum scripturarum studio atque etiam piae in xenodochio administrationis officio adeo splendidum, ut ipsi tardius venire videretur, quo dignus habitus erat 1).» Accessit splendor alterius Mennae, praetorii et Illyrici praefecti, qui cum patriarcha nomen suum non semel legibus dedit ecclesiasticis. Haud deerat alter Apocrisiarius, Amaseae presbyter et monachus, Eutychius, ipse quoque ob praeclara doctrinae documenta et multa pro fidei patrocinio certamina ad sedem constantinopolitanam promovendus. Et Vigilio per omnes fere pontificatus sui annos ibidem commoranti, comes individuus fuit Pelagius diaconus, mox clavo Ecclesiae inter procellas potiturus, iam regia quadam charitate magnificus, ac dignus qui cum Iustiniano maximam sibi conciliaret amicitiam. Huc vero quum favente eodem imperatore ad urbem ex toto orbe quisque vir haud exiguus accurreret, iam ab Antiochia venerat Ioannes cognomento Scholasticus, multa iuris sacri et profani peritia onicus, qua facile ad infulas ducebatur. Neque multo post tempore interposito, illuxit utriusque Romae decus, Gregorius Magnus, tanta cum Eutychio patriarcha necessitudine iunctus, ut colloquia cum eo de theologicis controversiis multa miscuerit, fidem munierit, ac morituro celeberrimam soggesserit de carnis resurrectione protestationem. Iam vero, si multa et certa historiae monumenta scruteris, si summam potius rerum conditionem respicias, quam singularia quaedam et succedanea, quae facile multas hominibus varietates creare solent, vix dubium erit quin in illo nobilissimo virorum coaequalium agmine, per longum temporis aevum, intercesserit gratum et perpetuum multi obsequii, honoris ac venerationis commercium. Quod enim omnem facile suspicionem tollit, quod procellosas simultatum nebulas dispellit uno flatu, ne unus quidem horum virorum est, qui ab Ecclesia non receperit integerrimae sanctitatis publicos honores 2). Neque id a scris tantum oepo-

1) *Erat.* Epist. ad Petr. Hierosolymit. Mansi VIII, col. 924.

2) *Honores.* Mennam apud Graecos coli die XVIII augusti Assemanus confidenter ait in Bibl. Iur. orient. t. III, p. 128; de eodem alii ad diem XXV et XXIV august. Eutychio dies festus assignatur ad VI april. unanimi suffragio martyrologior. orientalium. Praeterea idem Assemanus diem XXV augusti ascribit communem quatuor patriarchis Ioanni Cappadoci, Gennadio, Mennae et Epiphanio. Excusa Graecorum menaea certum faciunt locum Ioanni Scholastico in die XXI februarii. Legantur quae de cultu Iustiniani imperatoris disserit Morcellius Kalendarii CP. t. I, p. 226, ubi et de Theodora Augusta. Haec in Anno gr. slav. ad II aug. Quibus adde cl. Vincenzi l. c. tom. IV qui inscribitur: *Vigilii pontificis Romani... et Iustiniani imperatoris triumphus*, Rom. 1865, p. 339, et Assemani B. Iur. O. t. III. 307, 308. Non est quod immoremur in cultu SS. Pontificum romanorum qui in hac aetate floruerunt.

tibus, aut ab ignaris factum; sed in ipsa Iustiniani aevi luce floruisse tot virorum famam, unus pro sexcentis testis sit coaequalis biographus sancti Eutychii, Eustbathius, cuius baec verba sunt: « Res autem accidit, neque est eventura. Quum enim multa diversis locis atque temporibus sancta concilia celebrata sunt, ex quo religio christiana constituta est, nemo unquam, nisi magni huius atque divini viri tempore, quatuor simul patriarchas convenisse meminit. Itaque cunctis dubitationibus et controversiis, non violentia, non necessitate, atque partium studio, atque affectione, sed demonstrationum et cobortationum vi dissolutis, summa pax et magna tranquillitas in Dei Ecclesia est consecuta. Quatuor autem patriarchae sunt hi: Vigilius veteris Romae, Eutychius hic novae Romae, Apollinarius magnae Alexandriae, Domnus Antiochiae, qui tanquam unum in corpus ex quatuor elementis conflati, unanimes, idemque sentientes, manus inter se coniunxerunt, ut oraculum illud psalmi testatur: « Flumina plaudent manibus in idipsum. » Quatuor bi fluvii tollentes constitutiones montium, iuxta illud: « Elevabunt flumina fluctus suos, » opiniones baereticorum eiecerunt 1). » Cave igitur ne nimiam fiduciam concedas libellis quos eodem tempore per universum orbem spargebant trium capitulorum defensores, eo usque ausi, ut conciliorum acta violarent, et in ipso Libro pontificali ecclesiae romanae incredibiles quasdam tragoedias et absurdas fabulas intruderent. De quibus ut testis sit omni exceptione maior, sane opportunus est clamor patrum concilii VI, semel et iterum dicentium. « Piissime Domine, falsatus est hic liber quintae synodi. Nequaquam relegatur sermo qui dicitur Mennae ad Vigilium, etc. . . . Non faciat Deus! Domine, non dixit Vigilius. Non sunt libelli Vigilii, falsatus est hic liber 2). »

II. Ac Vigilium quidem, obstinatis calumniis tamdiu oppressum, ab inconstantia at levitate in ferendis, abrogandisve et iterandis sententiis haud infeliciter iam vindicaverant Petrus de Marca, Valesius, Pagius, Orsius, alii. Crimen vero quod superesse videbatur, scilicet occupatae per vim et nefas sedis apostolicae, vivo Silverio, plane diluit, evertitque funditus Petrus Custantius in ea quam merito praestantissimus Maius inscripsit: « Magna de gestis Vigilii Apologia 3), » quae asservatur etiam nunc in thesauris vaticanis. Ex nostris diebus doctus archigymnasii romani professor, iubet solemnem agi ac plenissimum Pontificis triumpbum; cui vindici non venisse optimum consilium, in egregii sui operis coronidem, e tenebris excitandi praeclaram Custantii orationem, dolendum enimvero est. Me autem iuvat, donec plura dandi fausta occasio sit, aliquid decerpere ex brevi et circumcisa epitome, quam Simon Mopinotius, olim forte et sub oculis magistri, ea polivit elegantia, qua nihil supra: « Vigilius, ait, quanto animi robore steterit adversus Eutychianos, ignorat nemo. Et tamen tot egregia factorum praeludium, si veteres recentioresque scriptores audimus, luctuosa fidei proditio fuit. Vexatur Pontifex, traduciturque tanquam sacrilegae nundinationis reus, qui, pudore omni postposito, inita cum baereticis nefaria societate, proculcatis Ecclesiae legibus, eiurata synodi chalcedonensis fide, Romanam sedem invaserit. Atque baec macula iam in

1) *Eiecerunt*. Apud Sur. et Bolland. ad VI april. Pro ὀρῶν, *montium* lege ὅρων. *legum*.

2) *Liber*. Act. III, XII, XIV. Mansi XI. col. 223, 287, 527, 587.

3) *Apologia*. Id legi nobili eiusdem manu impositum fasciculo V chartarum Custantii, quae ad bibliothecam vaticanam e naufragio appulerunt. Quaedam Mopinotius in epistola prodroma praeoccupavit, quae non fugerunt Fr. Blanchinium, dum in Anastasio illustrabat Vigilium.

eius nomine sic insedit, inveteravitque, ut qui de eius pontificatus initiis aliter sentiat, neminem hodie unum esse putem. Res est, fateor, invidiosa contra omnes uiti, sententiaeque communi reclamare. Verum id si postulet veritatis amor, agaturque praesertim magnorum virorum fama, nemo cordatus reprebendet. Itaque impactam sanctissimo papan calumniam propulsare suscepit Custantius; qua ratione, paucis indicabo. Parum habet vir doctus Isidori litteris et pseudo-Damasi sive Libri pontificalis narrationi fidem derogare. Expendit praeterea Africanarum scriptorum, Facundi Hermianensis, Victoris Tunonensis episcoporum, et Liberati Carthaginensis diaconi de Vigilio dicta. Hoc enim cardine tota fabula vertitur. Horum, inquam, criminationes rimatur penitus, easque tum inter se, tum etiam et cum aliis historiae monimentis collatas funditus subruit. Ad haec investigat quae Silverii iu exilium pellendi causa; quae Vigilii in illius locum promovendi ratio; quae pontificatus eius initia; quibus auctoribus, et quo tempore moveri coeperit de tribus capitulis controversia; qnid iu bis primo defendendis, deinde damnandis idem pontifex sibi proposuerit. Eius denique gesta omnia sedulo excutit; suam singulis chronologicam notam assignat; certa ab iucertis, vera ab falsis accurate secernit; atque haec varia critican rui argumenta sic ad examen vocat, nullum ut sit, unde non aliquid ad calumniae confutationem extundat. » Hactenus Sanmaurini de Vigilio, qui, quum et multa et magna obivit discrimina, tum iu illud longe maximum incidit, quod romanos inter pontifices, sive ante, sive post eum, nemo unus expertus est, eum scilicet Constantinopoli transegisse decem solidos annos. Adde quod in media et florentissima aetate sua Iustinianus imperabat, haud immerito fortuna sua superbus, cui placere tam lubricum erat, quam obsistere arduum. Quippe idem et sacra et profana simul regere aemulatus, alter sibi Constantinus 6), nicaenam synodum somniabat, in qua, ut modo leges imperio praeceperat, immenso iuris corpore iam in vulgus edito, ita ipse canonum codicem Ecclesiae largiretur. Neque deerat agmen illud Tribonianorum, qui, quo minus tangere Caesaris edicta auderent, eo promptius Ecclesiae iura arrodere gestiebant. Quibus quoque teneras aures praebebant vel sanctissimi orientalium episcopi, tunc Byzantii frequentes, aut caeco sedium ambitu et amore, aut invidia in occidentales praeconcepta capti plerumque et decepti. His adde Afros, dura cervice pervicaces, qui pro aris et focis minus impigre quam pro tribus capitulis certavissent. Quid plura? Et italici clerici erant, quibuscum et ipsi comites pontificis, et ipsi negotiorum participes, et omnium dux Vigilii nepos, caeteris iidem usque adeo contumaciores, ut sigilla rumpere, prodere arcana, violare chartas, spargere scripta, verba, rumores adversus Christi Vicarium, immo eius imitari pugnum, manumque mentiri non timerent, ut ipsius nomine falsi libelli per universum orbem disseminarentur. Vigilius iu hac acie diu noctuque excubias egit decennes, neque una hora destitit, ut confidenter dicam, dignum Deo et Angelis spectaculum. « Omnium, ita meus suae Custantius apologiae finem imposuit, omnium, inquit, veneratione iure est dignus qui

6) *Constantinus.* Vix quippe Byzantium Vigilius pervenit, quum Iustinianus illi legendam dedit et obtulit versionem pingui Minerva ab ipso scriptam duarum Constantini epistolarum ad Alexandrinos: quod quidem salebrosum interpretamentum hactenus sepultum iacet in codice longobardico parisiensi iam memorato, nec defuerunt qui anxie causam quaererent cur intempestivae operae insudarit regius interpres, quum ex hoc novi se Constantini personam gerere haud illepide significaret.

egreginm omnibus praebuit sanctitatis exemplum. Huno enim nunquam quae sibi, sed semper quae Ecclesiae conducerent, quaesivisse; ac neque inimicorum calumniis dirisque insectationibus, neque sinistris amicorum suspicionibus a tuenda fide et curanda Ecclesiae pace deterreri unquam potnisse; pristinae sententiae minime pertinacem, cum melioris spes affulgeret, in eadem ad vitae usque discrimen, cum vel fidei vel paci Ecclesiae quidquam metueret, constantem et immotum; se ipsum, summi pastoris exemplo, pro gregis sibi crediti salute, obivisse, scripta, dicta, gestaque certis monumentis fidem faciunt. Hoc certe sedula eorum meditatione quum mihi primum persuasum fuisset, officii mei esse duxi, quae me moverent, patefacere, non solum ut honor sancto viro debitus reparetur, sed ne ex praeiudicata falsorum gestorum eius opinione ullum ecclesiasticae disciplinae damnum inferatur.»

III. De Iustiniano pauca, uti par est, nec plura, quam iubet nostri argumenti ratio. Et velim eum videan, labente ultimo illo Vigilii decennio, ad summam ovectum felicitatem, fracta Persarum ferocia, ab Indis usque Britannos legatis ultro citroque ambulantibus, Africae provincia restituta, Italia iam sua ac pene romana, Narsete et Belisario agmina ducentibus, qui veteris Romae triumphos in novam reducebant; in qua, ut alibi, imperatorem commendabant aedes sacrae et publicae, moenia, castra, et omnigena monimenta, ac praeterea leges priscae ac novellae de universa vitae humanae societate, pax demum per orbem composita, haud quidem aurea, sed qua, ab Augusti aut Constantini diebus usque ad proxima mahumedani furoris excidia, maior sub sole non floruit. Ecce autem qui Pontificem lacesserant, iidem Caesari non pepercerunt; utrumque enim prosciderunt et mendacissimus sophista Procopius et caeteri qui post eum de profanis rebus egerunt 1); utrumque infamaverunt vindices trium capitulorum, et vix alii sunt de rebus Ecclesiae testes. Esto quod imperator alacrius insurrexerit ac caeco veluti impetu in Origenem et Acephalos invectus, Vigilium fortasse usque ad violata S. Euphemiae altaria, de qua vi alii dubitant 2), adegerit: dextram denique cum pontifice concordem iunxit, et incolumi fide catholica, haereticos profligavit. Fac eum pruritu theologico tumentem, durius cum S. Eutychio egisse, et neque hic desunt nubes dubiorum: at verbis potius quam sententia peccatum est in importuna τῶν ἀφθαρδοκητῶν controversia 3). Exarserit idem imprudens, extra oleas vagatus aliquando, per hos decem annos, neque satis intellexerit cur Vigilius suspenso pede ad palatium accederet, cur in limine oecumenici concilii staret aequissime, cur dextere sententiam suam temperaret; qui invitus demum neque venit, neque mansit, neque recessit (id confidenter contra Acephalos asseverandum), idemque sibi constans pronuntiavit liberrime. At legum illarum moles, an iusta, an christiana, an toleranda ab oecumenicis consu-

1) *Egerunt*. De quo argumento egregie cl. Vincenzi in toto cap. XXVII « Procopii *Anecdota* sive *Historia arcana* de Iustiniani gestis ab ipsomet Procopio refutata in libris de Bellis persico, vandalico, gothico et de aedificiis, aliis suffragantibus sincerae fidei testimoniis.» p. 368.

2) Dubitandam tanto minus est spuriam esse appendiculam quam ex uno codice Baluzius concilio V attexuit, in qua iubet, morte sua, imperator Vigilii nomen esse e sacris diptychis expungendum. Explosum id iure habent multi. Cf. Mansi IX, 363. An vero caetera omnia quae cl. professor Romanus super repudiavit, repudiari iure oporteat, inter quae plus quam XXX monumenta concilii V oecumenici, alius sit iudicis pronuntiare.

3) *Controversia*. Idem nervose hunc nodum rumpit, in eo saltem laude dignus multa, quod cum uberrima linguarum peritia quid sibi velint apud patrum ambigua quaedam vocabula, rimatur et patefacit.

libus, ab iudice apostolico, reponet aliquis? Et ego dixi de hac re et alibi dicam satis. Unum hic notaverim: iam semel et iterum Iustinianus promulgaverat codicem, digestum ac fere omnes novellas, priusquam Vigilius ad eum pervenerit. Tantum vero hominem ego non crederem eum Byzantinis magistris tamdiu versatum fuisse, quin saepius Iustinianum inter et Tribonianum iudex sederit aut arbiter; quin egregie ius Ecclesiae ab omnibus tabulis vindicaverit; quin ferendas leges emollierit, latas autem ad id ut recte et ordine procedent, reduxerit. Neque vana auguror; sed factam ideo constat prolixiorem Vigilii in Urbe moram, quum de tribus capitulis iam clamatum, ut, ipso teste Iustiniano, summa occidentalium negotia egitaret, et inter plura, confirmanda curaret quaecumque romanae sedi concessa ab Theodato, Amalasuintha, Atalerico fuerant, firmiter inde iactis apostolico dominio fundamentis. Et haec et alia si quis consideraverit, minus ille mirabitur unde effusas laudes piissimo imperatori cumulaverit, non Vigilius tantum, sed Agapetus, Felix IV, uterque Pelagius, quin immo magnus ipse Gregorius. Inter quae S. Agapeti verba in primis proferantur, quibus imperator ideo laudatur quod per eum in orbe « catholicae professionis lumen irradiat, ut ubicumque propagatur imperium, regnum mox accipiat proficere sempiternum. Quod enim, ait, manus fidei vestrae poterit opus existere, quam quod tantis apostolicam sedem charitatis et munificentiae titulis elevastis, ut ipsa etiam desideria sperantium transiretis 1)? »

IV. Ad patriarchas ut e diverticulo redeam, morae pretium est duo potissimum animadvertere: in primis romani pontificatus amplitudinem, quae quum a Christo tota sit, a Caesare augeri nequit, integram incolumemque remansisse in omnibus Iustiniani legibus; deinde, si idem solemni more cum Byzantinis mollius egerit, nedum tamen eorum ambitioni calcar adderet, fraeno potius eos intra certos limites coercuisse, uti, rebus paulo superius revocatis, compertum erit. Etsi tertio canone constantinopolitano regiae urbis ecclesia valde augeretur, haud sublata fuisse iura Metropolitae Heracleensis ex synodo Ad Quercum comprobatur, in qua Paulus Heracleae primus sedit ac caeterorum sententias rogavit, quamvis Theophilus Alexandrinus adesset. Praeterea etiam secundo canone eiusdem concilii constantinopolitani cautum erat ne quidquam tres exarchatus detrimenti caperent. Verum a Nectarii tempore quaedam incoepit longa synodorum series, quae, quum une voce dici soleet *ἐνδημοῦσα* vel *ἐπιδημοῦσα* 2) *σύνοδος*, quasi perpetuum sistit synedrion, a quo invaluit mos, ut, quum ob varia negotia

1) *Transiretis.* Mansi VIII, col. 850-851. Vel inter ineptias maledicentissimi sophistae Procopii videre est quot reges gentesque barbaras sub illo imperatore ad fidem seu unitatem convolent: a. 528, rex Herulorum quidam, Grodus rex Hunnorum, Hellesthena, rex Homeritarum, et alii inter Arabum duces. A. 549 Gothi Tetraxitae, Abassi et quidam Hunnorum et Iberorum populi, ut ne quae per totum occidentem propagandae fidei et dilatandae ecclesiae fuit, memorem, ne habita roferam conciliis a. 536, 540, 541, 543, 553, et innumeras cum variis sectis collationes a. 532, 546, 550, 552, 553, unus testis aequalis inter orientales, Ioannes Asiae episcopus, scribit se Iustiniani iussu regiones Asiae, Cariae, Lydiae et Phrygiae perlustrasse et a Gentilium erroribus ad christianam fidem septuaginta hominum millia pertraxisse; imperatorem vero ad id opus sumptus larga manu suppeditasse, vasa argentea et aenea, lineas vestes et sacros libros pro monasteriis XII et XCVI ecclesiis, e quibus neophytos unam supra XL sumptibus propriis extruxisse, caeteras vero aere publico, iussu imperatoris, conditas. Cf. Assemani l. c. t. III, p. 391, et novissimam Ioannis Asiaei editionem cl. Curetonii opera infeliciter defuncti procuratam.

2) Ἐπιδημοῦσα. Cf. Concilia CP. a. 394, 446, 459, 498, 531, cum notis Holstenii ad conc. a. 446 in Mansi t. VIII, 772.

episcopi ad principis aulam accederent, difficiles eorum causae, praeside vel arbitro constantinopolitano, inter caeteros ibidem commorantes, dirimerentur. Id vero primum non patriarchatus nomine actum est, sed iure quodam insolito arbitratus aut praeventionis, ut aiunt, ad quod ipse S. Ambrosius adversus Gerontium Nicomediensem provocavit, et quo usus est Nectarius in causa Arabum Agapii et Bagadii, ac rursus Flavianus in controversia inter Ioannem et Cassinum episcopos ac Florentium Sardensem metropolitam 1). Quod vero usu tantum et pro re nata accidit, id publica et perpetua lege, de Illyrico Atticus sanciri voluit, sed civili usus potestate, praeter quodcumque ius et omnem consuetudinem. Extat vero etiam nunc in Codice theodosiano lex illa insolita et temeraria, qua tum primum « ecclesia constantinopolitana Romae veteris praerogativa laetari » gloriatur 2). Ad quod minime respexit Iustinianus, quem primum sive ab Agapeto, deinde a Vigilio confirmanda curavit quaecumque ob patriam suam Achridam instituit, cuius episcopus in subiectis sibi provinciis dicitur « eum obtinuisse locum sedis apostolicae romanae, secundum ea quae definita sunt a sanctissimo papa Vigilio 3). » Ceterea Attico audacior fuit, immo et felicior Anatolius, quum eadem et longe plura chalcedonensium decretis inserenda dictavit, quibus iam publica non imperatoria, sed episcoporum lege, iurisdictio byzantina supra omnes Orientis patriarchatus efferebatur. Rursus obstitit Iustinianus ne iniquius dilataretur id quod tantum erat vicaria commissione concessum, nec nisi in synodo quam ἐνδημοῦσαν dicebant, exercendum, quum in novella 123 restituendo esse declaravit iura patriarcharum, ut « si contra metropolitam provocare velit vel episcopus, vel clericus vel alia quaecumque persona, ipse illius patriarcha causam iudicet 4). » Neque refricata in trullanis canonibus Byzantini episcopi superbia multum profecit, quum ipse Balsamon ad XXVIII canonem chalcedonensem fateatur, in Basilicis, quae longo deinceps tempore scripta repurgataque sunt, nullas extare leges quae definiant constantinopolitanum archiepiscopum iisdem ac papa Romanus praerogativis potiri.

V. Pauca supersunt, quae habeo addere de singulis tribus patriarchis, Menna, Eutychio et Ioanne Scholastico. De ultimo ut primum dicam, plura in alium locum reservaturus, et doctum eum fuisse, quum maxime in iure ecclesiastico, ostendent quae mox proferemus condita ab eo canonum et legum syntagmata; et gratum eumdem mansisse sanctis Romae pontificibus luculenta testimonia significant, et legitimam electionem eiusdem fuisse, licet incerto modo peractam et vivo sancto Eutychio, dubitare eadem non sinunt monimenta, perpetuo consecrata et publico cultu. Eutychium, a quo nihil rebus in canonicis superest, ad Theologos mitto et historicos, ut sive gesta, sive dogmata eius declaranda suscipiant. Noster autem est potiore iure Mennas, quum abstinere me nequeam quin fidei quemdam libellum proferam quem ie patriarcham

1) *Metropolitam.* Sozomen. H. E. VIII, 6. In primis cf. Lequien. *Or. chr.* t. 1, p. 21, ubi multa scite et apposite explicantur.

2) *Gloriatur.* Cod. theodos. tit. de Episc. et Cleric. c. 45. Omni innovatione.

3) *Vigilio.* Nov. 131, c. III. « Beatissimus vero qui est archiepiscopus primae Iustinianae... in ipsis provinciis ei subiectis locum teneat sedis apostolicae romanae, *secundum ea quae a Sanctissimo papa Vigilio constituta sunt.* » Hoc pacto, inquit Lequienius, spes omnis CP. patriarchae adimebatur regiones istas sibi subiugandi, quas novae imperatoris sanctiones romano papae asseruerunt. Idque fuit ecclesiarum Illyrici status ad Bulgarorum usque paganorum impressionem, nec non Leonis Isauri imp. tempora, id que Vigilio in primis referendum est.

4) *Iudicet.* Ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης μακαριώτατος πατριάρχης τὸ πρᾶγμα κρινέτω. Nov. 123, c. 22.

consecrandus ab romano Pontifice, in ipsius manus publice attulit. Simillimam pene formulam eidem Agapeto quum Iustinianus obtulisset, haud omisit Vigilius postmodum renuntiare sui ipsius famulatum, ac si ipse dictavisset aut scripsisset aliquatenus, quum apocrisiarius esset, libellum a S. Agapeto acceptum et approbatum. Utrumque nobis servavit locupletissima quae nuncupatur avellana 1) collectio, quae cum e quatuor vaticanis codicibus, qui soli supersunt, multa iam et eximia Baronio, Sirmondo, Ballerinis praestiterit, novissimo mihi hanc reservavit uvam post vindemias, ideo fortasse neglectam quod initium iam in conciliis vulgatum videretur. Immo si quis ecclesiasticas huius aevi tabulas sollicito scrutatus oculo fuerit, haud sine quadam admiratione videbit hunc eumdem libellum, ab Hormisda papa ad Vigilium, decies ed minus et in summis negotiis memorari atque rescribi 2). Quo id efficitur notatu dignissimum, neque satis animadversum hactenus, hanc fuisse fidei formulam, quam ecclesia Romana ad tollendum Acacii schisma proposuit subscribendam. Decuit igitur eam in celebriorem lucem produci et omnibus muniri varietatibus. Praestat vero in antecessum eat brevis syllabus 3) legum ecclesiasticarum quae ab a. 536 ad 546, certisque temporibus notis factae publici iuris sunt.

A. 535. Nov. XI. De privilegiis archiepiscopi Iustinianae. *Multis et variis.*
— Nov. XXXVII. De africanis ecclesiis. *Venerabilem.*
— Nov. CLVI. De obscoenorum nuptiis. Παράδοξος.
— Nov. CLVII. De rusticorum nuptiis Ἐκ τῶν εἰς ἡμᾶς.
— Edict. De nov. VIII ad episcopos. Παραδοθείσης.
A. 536. Nov. XVI. De mensura ordinandorum, ad Anthimum. Νόμον ἔναγχος.
— Nov. XXIII. De secundis nuptiis. Πολλοὶ μὲν ἤδη.
— Nov. XL. De ecclesia sanctae resurrectionis. ἤδη μὲν τὰ περὶ τῆς κωλύσεως.
— Nov. XLII. De abdicatione Anthimi et Severi, etc. ad Mennam. Πρᾶγμα οὐκ ἀήθες.
— Nov. XLIII. De officinis sanctae magnae ecclesiae CP. Ἐπειδὴ μέλει.
— Nov. XLV. De Iudaeis et Samaritanis Ῥημάτιν πρὸς ἡμᾶς.
A. 537. Nov. XLVI. De bonis ecclesiarum immobilibus. Καὶ τὰ περὶ τοὺς νόμους.
— Nov. LIV. De oratoriis locisque piis. Ἔν τινι τῶν ἡμετέρων.
— Nov. LV. De permutatione rerum ecclesiasticarum, ad Mennam. Νόμον ἐγράψαμεν
— Nov. LVI. De muneribus quae ἐμφανιστικὰ dicuntur in magna ecclesia, ad Mennam. Παρὰ πολλῶν
— Nov. LIX. De exsequiis. Ἕκαστον τῶν ἀγαθῶν.
A. 538. Nov. LVII. De clericis qui ab ecclesiis discedunt, ad Mennam. Πολλοὶ πολλάκις.
— Nov. LVIII. Ne in privatis domibus sacra mysteria celebrentur, ad eumdem. Καὶ τοῖς πάλαι.
— Nov. LXV. De bonis ecclesiarum in Mysia. *Scimus antes.*
— Nov. LXVII. De oratoriis non condendis sine episcopi nutu, ad Mennam. Καὶ τὰ περὶ τῶν ἀγιωτάτ.

1) *Avellana.* Quatuor codices, nec plures hactenus innotuerunt; vaticani omnes, quorum primus caeterorum fons unicus est, scilicet 4961 (f. 45), saeculi XI; a quo primum 3787 (f. 68) saeculi XII, deinde 3786 (f. 131) et 4903 (f. 186), uterque saec. XVI ex penu Ant. Augustini Ilerdensis. Cum vero libelli Mennae et Iustiniani alio tempore sub aliis nominibus prodierint, immo multis in locis conciliorum occurrunt; cum nonnullis varietatibus, quas uno conspectu cernere haud ingratum erit. Varia autem collata loca sunt 1° Mansi t. VIII, p. 407; 2° id. p. 452; 3° id. p. 467; 4° id. p. 502; 5° id. p. 734; 6° id. p. 847; 7° id. p. 857; 8° id. p. 870; 9° id. t. IX, p. 37 ubi Mennae et Iustiniani libellus uterque aperte a Vigilio designatur.

2) *Rescribi.* Vide loca superius memorata et Annotationes.

3) *Syllabus.* Ad normam novissimae Novellarum editionis Kriegelianae, at cum notis temporum acceptis ab Ed. Muralti libro: *Essai de chronographie Byzantine.* S. Petersb. 1855.

A. 539. Nov. LXXIX. De causis monachorum, ad Mennam. Πράγμα μαθόντες.
— Nov. LXXXI. Episcopatus a patris potestate liberat. Εἴ τι πρὸς ὠφέλειαν.
— Nov. LXXXIII. Ut clerici apud episcopos respondeant. Πολλοὺς ἱερούς.
— Nov. LXXXIV. De affinitatibus. Πολλοῖς πανταχόθεν.
— Nov. LXXXVI. A praesidibus ad episcopos provocatur. Ἐξ οὗπερ ἡμᾶς.
— Nov. CXXXIII. De monachis. Ὁ μονήρης βίος.
A. 541. Nov. CIX. De mulieribus haereticis. Μίαν ἡμῖν εἶναι.
— Nov. CIX. De c. annorum praescriptione in bonis eccl. *Quod medicamenta*.
— Nov. CXXXI. De ecclesiasticis canonibus. Περὶ τῶν ἐκκλησιαστικῶν.
— Nov. CXXXII. De fide. Πρῶτον εἶναι.
— Nov. CXXXVII. De creatione episcoporum et clericorum. Εἰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους.
A. 542. Nov. CXVII. De causis solvendi matrimon. Διαφόρων κεφαλαίων.
A. 544. Nov. CXX. De alienatione bonor. ecclesiast. Πολλῶν καὶ διαφόρων.
— Nov. CXXIII. De diversis capitib. eccles. Περὶ διοικήσεως.
A. 546. Nov. CXXIX. De Samaritis. Οὐδὲν οὕτω μέγα.
— Nov. CXLVI. De Hebraeis. Ἐχρῆν μὲν Ἑβραίους.

I.

Exemplar libelli 1) *Mennae presbyteri et Xenodochi* 2), *qui factus est episcopus constantinopolitanus, sub die III id. Martias, iterum post consulatum Paulini V.C. iunioris.*

Primo salus est rectae fidei regulam custodire et a patrum traditione 3) nulleteuus deviare 4), quia non potest Domini praetermitti sententia dicentis: « Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam 5).» Haec quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in sede apostolica inviolabilis semper catholica custoditur 6) religio. De hac igitur fide 7) non cadere cupientes, et patrum sequentes in omnibus constituta 8), id est CCCXVIII sanctorum patrum qui in Nicaea sunt [congregati, et sanctum mathema] sive symbolum 9) fidei exposuerunt; et CL sanctorum patrum qui in constantinopolitana civitate convenerunt, et idipsum sanctum mathema 10) dilucidaverunt atque manifestaverunt et sanctorum patrum qui in Chalcedone 11) convenerunt, et quae in unaquaque earum 12) de fide continentur, sequentes dogmata per quae omnis aufertur haeresis impugnans sanctam et apostolicam Ecclesiam, et probantes per omnia atque amplectentes epistolas beatae memoriae Leonis, omnes quas de fide christiana conscripsit, et confitentes unum eumdem-

1) *Libelli*. Titulus est *Regula fidei* M. 1ᵒ. — *Exemplum libelli Ioannis episcopi* CP. M. 2ᵒ. — *Exemplar precum eius* (Iustini) et Iustiniani M. 5ᵒ. — *Exemplar precum Iustiniani imperat. ad Agapetum papam* M. 6ᵒ. Nota temporis est dies XIII Martii, a. 536.

2) *Exenodochus* in vatic. 1, 2.

3) *A constitutis patrum* M. 1ᵒ, 3ᵒ, 5ᵒ.

4) *Et quia* M. 1ᵒ, 5ᵒ, 6ᵒ.

5) *Meam*. Matth. XVI, 18.

6) *Immaculata est semper servata religio* M. 1ᵒ. — *extra maculam semper* M. 3ᵒ, 5ᵒ, 6ᵒ. — *Custodiatur*. vatic. 1 in lib. Iustin.

7) *Ab hac ergo spe et fide* M. 1ᵒ, 5ᵒ. — *De qua spe et fide* M. 3ᵒ, 6ᵒ. — *Separari minime cupientes* M. 1ᵒ, 3ᵒ, 5ᵒ.

8) *Constituta*, inde multis omissis, statim: *anathematizamus omnes haereticos* [*et* M. 3ᵒ.] *praecipue Nestorium haereticum*. M. 1ᵒ, 2ᵒ, 3ᵒ. — Bravius et summatim alias: *anathematizamus omnes qui contra sanctam romanam et apostolicam ecclesiam* M. 5ᵒ, 6ᵒ, nec plura in hoc 6ᵒ loco, ubi ad quintum remittitur; verum in 5ᵒ tantum additur: *superbiendo suas erigant cervices, sequentes in omnibus apostolicam sedem*, caetera inde pergunt ut in 4ᵒ loco, et mox recitabuntur.

9) *Sunt, sive symbolum*, caeteris omissis, vat. 1, 2, in ipso Mennae libello; omissa alter libellus supplevit.

10) *Anathema* M. 7ᵒ. semel et iterum, inscita Labbei emendatione, ut videtur, cui frustra caverat vetus scholiasta, a quo diligenter in margine vaticani 1 illud leoninum apponitur: « Servet *mathema*, vitare volens *anathema*.»

11) *Manifestaverunt et sanctorum patrum qui in Epheso prima synodo congregati sunt*. add. lib. Iust.

12) *In unaquaeque earum* vatic. 1 *in unaquaque ipsorum* M. 7ᵒ.

que Christum Filium 1) unigenitum in duabus naturis, id est in divinitate et humanitate inconfuse, incommutabiliter, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque substantiam concurrentem 2), et non in duas personas partitum atque divisum, sed in unum 3) eumdemque Filium unigenitum Dei Verbum 4) Dominum Iesum Christum, sicut ante prophetae de eo et ipse nos Iesus Christus erudivit, et sanctorum patrum nobis symbolum tradidit: omnem haereticum anathematizamus, qui praeter haec quae dicta sunt, sapuerunt atque sapiunt, praecipue Nestorium haereticum, constantinopolitanae civitatis quondam episcopum 5), damnatum in synodo ephesina a beatae memoriae Coelestino papa urbis Romae et sancto Cyrillo alexandrinae civitatis antistite; et cum eo 6) anathematizamus Eutychetem et Dioscorum Alexandrinae, quondam civitatis episcopum damnatum in sancta synodo chalcedonensi 7), quam amplectentes sequimur, his centum genantes 8) Timotheum parricidem, Helurum cognominatum, eiusque discipulum et sequacem in omnibus, Petrum Alexandrinum similiter condemnantes 9); aversamur autem et Acacium 10) quondam constantinopolitanae urbis 11) episcopum cohaereticum, et sequacem horum factum, nec non et 12) participem (Quorum enim quis communionem amplectitur 13), eorum et similem sententiam in condemnatione consequitur), cum sequacibus suis et omnibus suprascriptis 14). Quapropter sicut praefati sumus 15), sequentes in omnibus sedem apostolicam, quae ab ea statuta sunt, praedicamus.

Et alia manu. Menas misericordiae Dei presbyter et xenodochus suscipio praedictas sanctas quatuor synodos et omnia quae in ipsis continentur dogmata et epistolas papae Leonis quas pro fide conscripsit et confiteor in duabus naturis id est, in divi-

1) *Christum Dominum filium.* M. 7ᵃ.

2) *Concurrentes* ib. fort. *concurrentis.*

3) *Sed unum* ib.

4) *Unigenitum Dominum Iesum Christum* vat. 1, in Iustin. lib.

5) *Qui quondam CP. fuit urbis episcopus, damnatus in concilio ephesino* M. 1ᵃ, 2ᵃ, 3ᵃ, 5ᵃ.

6) *Una cum ipso anathematisantes Eutychetem* M. 1ᵃ 2ᵃ. *Dioscorum alexandrinum* vatic. 1, 2.

7) *A synod. chalced.* M. 7ᵃ. — *Quam sequimur et amplectimur chalcedonensi damnatos* M. 1ᵃ, *damnatos a sancta s. ch. quam venerantes sequimur et amplectimur* M. 2ᵃ, 3ᵃ. — *quae sequens sanctam synodum nicaenam apostolicam fidem praedicavit.* M. 2ᵃ. — *Secuta sanctum concilium nicaenum fidem pr.* M. 3ᵃ.

8) *His Timoth. adiicientes* M. 1ᵃ. — *Detestamur et Timotheum.* M. 3ᵃ. — *Herulum cognomento* M. 1ᵃ.

9) *Condemnatos.* M. 7ᵃ.

10) *Petrum vel Acacium qui in eorum communionis societate permansit, quia quorum* etc. M. 1ᵃ, per compendium. — *Anathematizamus similiter Acacium* M. 2ᵃ. — *Et etiam anathematizamus Acacium* M. 3ᵃ.

11) *Civitatis* M. 7ᵃ. — *Episcoporum* vatic. 1, 2, communis originis peccato.

12) *Necnon et participatione* vatic. 1 in Iustin. libello, id quod facile emendatur ex altero Mennae exemplari; hoc vero Labbeus non vidit et scripsit: *Nec non et participatorem* M. 6ᵃ. — *nec non et perseverantes eorum communioni et participationi.* M. 2ᵃ — *Eorum complicem et sequacem, vel in earum communione aut societate permanserunt, qui Acacium, quorum se communioni miscuit*, M. 3ᵃ, multa ibi corruptela scatet.

13) *Quia quorum se communioni miscuit, ille similem meruit in damnatione sententiam.* M. 1ᵃ, — *et similem adiudicationem in condemnatione consequitur.* M. 2ᵃ.

14) *Petrum nihilominus Antiochenum damnantes cum suis seq. et omnium subscriptorum.* M. 1ᵃ, 3ᵃ. — *Anathematizantes eum cum sequacibus* M. 2ᵃ.

15) *Quapropter suscipimus et approbamus omnes epistolas Leonis papae universas* (omnino lege: *universalis*) *quas de religione christiana conscripsit. Unde sicut* M. 1ᵃ. — *Unde probamus et amplectimur epistolas omnes beati Leonis papae urbis Romae quas conscripsit de recta fide. Quapropter* M. 2ᵃ. — *Suscipimus autem et probamus epistolas beati Leonis papae universas* (uti supra iubeo emendari) *quas de rel. chr. conscripsit* M. 3ᵃ. Quibus eadem fere clausula in 1ᵃ, 2ᵃ, 3ᵃ loco additur, quae tamen singulis varia esse solebat et propria manu conscripta, uti videtur tam in Mennae quam in Iustiniani libello.

nitate et humanitate Christum Dominum nostrum inconfuse, indivise agnoscendum, et anathematizatis omnibus qui praeterea sapiunt una cum omnibus qui condemnati sunt, ut superius dictum est, subscripsi.

II.

Exemplar libelli piissimi Domini nostri Iustiniani imperatoris quem dedit Agapito papae, Constantinopoli 1), *de fide.*

In nomine Domini Dei nostri Iesu Christi imperator Caesar Flavius Iustinianus, Alamannicus, Goticus, Francus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, inclytus, victor ac triumphator, semper augustus, Agapito sanctissimo ac beatissimo archiepiscopo almae urbis Romae et patriarchae.

Prima salus est rectae fidei regulam custodire, etc. *uti supra usque ad verba:* Quae ab ea statuta sunt, praedicamus. Et profitemur ista inconcusse servari et compellere, ut iuxta tenorem libelli istius omnes faciant episcopi, ut sanctissimi quidem patriarchae ad vestram faciant sanctitatem, metropolitani vero patriarchis, et alii ut suis faciant metropolitanis, quatenus per omnia sancta catholica Ecclesia suam habeat firmitatem.

Et alia manu: Divinitas te servet per multos annos, sancte ac religiosissime 2) Pater.

Dat. XVII kal. aprilium Constantinopolim 3), post Cons. Belisarii V. C.

ANNOTATIONES

Sub oculis iam habetur tessera quaedam fidei, qua per quinquaginta annos ab Oriente in ultimum Occidentem circumlata, maxime inter Graecos, ecclesia romana utebatur, ut veritatem ab errore, quasi lapide lydio probatam, secerneret, inque primis schismatis acaciani vafritiem contunderet et pervicaciam. Frustra igitur sunt boni editorum conciliorum procuratores, qui eidem saepe formulae offendere pertaesi, modo eam suppresserunt, truncarunt modo, haud omissa solemni ia spuria averruncandi deprecatione: « Et haec quoque a callido veteratore confecta! » Pretium operae nobis sit, singula vel minima huius formulae vestigia relegere, ut quaenam nobilissimus libellus fata habuerit, edisseratur.

1. S. Hermisdas, a quo fortasse ortum habuit, primus hanc *fidei regulam* mittit a. 517 ad Ioannem episcopum Nicopolitanum, et a. 518 subscriptam ab eodem recipit, uti pontifex praeceperat in haec modum: « Libellum direximus, in quo eos (presbyteros) oportet debere subscribere, quia et omnes sacerdotes vestrarum partium, qui ad sedis apostolicae communionem reversi sunt, in eadem professione subscripserunt 4). » Cui regulae sua manu, ut videtur, Ioannes adiecit: « Spero ut in una communione vobiscum, quam sedes apostolica praedicat, esse merear, in qua est integra et verax christianae religionis soliditas; promittens etiam sequestratos a communione Ecclesiae, id est non consen-

1) *Constantinopolim* vatic. 1, 2.
2) *Religiose.* M. 7ᵃ.
3) *Datum XVIII Constantinopoli* ib.
4) *Subscripserunt.* Mans. t. VIII. col. 407. cf. annexum cum Regula « indiculum per Pullionem diaconum, quid in nicopolitana ecclesia sit agendum, » in quo iubetur aut libellum in synodo episcoporum subscribendum esse aut ad singulos mittendum. In epist. XVII (col. 419) refertur synodum cum metropolita subscripsisse.

tientes sedi apostolicae, eorum nomina intur sacra non nsse recitanda mysteria. Hnnc autem professionem meam manu propria snbscripsi, et tibi Hormisdae sancto et venerabili papae urbis Romae obtuli. Data XV kal. npril. Agapito V. Cl. consuln.»

2. A. 519, missa Constentinopolim celnberrima legationn npostolica, qune fincm scbismati imponnret, idem libellus conceptis verbis proponitur, ut sivc prscsente populo, sive io sccretario recitetur coram cloricis et archimendritis, integor voro subscribntur 1). Annnit loannes patrierchn, in cuius litteris totus inseritur, nddita simillima ac supra recitntur, clensuls: «Et propterea spero—mysteria 2).» Quibus adiicit; «Quod si in aliquo a profcssione mea devinre tentavero, his quos condomnavi, per condemnationem propriam, consortem me esse profiteor. Huic vero professioni subscripsi mea manu, et direxi per scripta tibi Hormisdno sanctn et bnotissimo fratri et papac magnnn Romac pnr suprascriptos Germanum et Ioannem venerabiles episcopos, et Fclicem et Dioscorum diaconos, et Blandum presbyterum. *Et alia manu:* Ioannes misericordia Dei episcnpns constantinopolitanae (?) novellae Romae, hac men professione consentiens, omnibus snpradictis subscripsi sanus in Domino. Data mensn martio die 27 indict. XII, consensu Domini Iustini impnratoris, Eutbarico v. cl. cons.» Id vero fnctum, nt superius dixi, in feria V[a] maioris hobdomadnc, cum effuso omnium plausu, idemqun in thessalonicn civitatn feliciter incoeptum, libellumquo multis npiscopis et erchimandritis suscipinntibus, exemplaria graece et latine scripta Romam pervenerunt 3). Iussum praeterea idem fieri Antiocbian et Alexandrisn.

1) *Subscribatur.* ib. col. 442.

2) *Mysteria* Ib. col. 45.-Mox edd *dubitare tentavero?*

3) *Pervenerunt.* Ib. col. 453, 455.—Dorotheus tamen thessalonicensis in contumacia Indnruit. v. col. 476.

3. Cuins rei felicem exitum quum Hormisdas ad omnes Hispaniae, fortasse et Gallinrum episcopos nuntieret, haud omisit litterin suis addere exnmplnm libelli, qualis semnl et iterum exhibetur, cum eadem clausula leviter in fine mutiln: «Quod si in aliquo a mea professione dnviare tentavero: his quos dnmnavi, complicem mn mea snntentia [lege: consortem mc per meam sententiam] essn profiteor 4).»

4. A. 520, nb Epiphanio, recnns in patriarcham clecto, litterae ad Hormisdnm scriptae sunt, qune eumdem libellum, non coocnptis quidem vnrbis exprimunt, sed ita singulas res ex ordine persequuntur, ut eum se prae oculis habuisse Epiphanius vix aportins significaverit. 5).

5. Circitor a. 530, sub Bonifacio II, alterum eiusdnm libulli nxcmplar suh Iustiniani impcratoris nomine circumfertur, iis tamnn auctum incrementis, quan corruptelae movent haud illegitimam suspicionem 6).

6. Sincerius essct cxemplar n Iustiniano missum et oblntum S. Agapeto papac, nisi in vulgatis conciliis pars praecipua nbscissa fuisset 7). Caeterum idem plnnn vidntur is libellus ac altnra fidei confessio quse panlo post nxhibntur, qualem enm nos superius dedimus. Tum vero istum, tum etiem Mnnnae quom rescripsimus libellum quasi digito ostendit Vigilius, quum de priore nit in opist. IV: «In omnibus comprobantes fidei vestrae libellum, quom nostri obsequii fnmulatu, tunc prsedecessori nnstro pinn recordationis Agapetn pietas vestra ortbodoxn devotinnn contradidit.» Et de posteriore paulo post: «In his vero in quibus Mennam fratrem et coepiscopum nostrum, mnmorem libelli sui, qunm praedecessori nostro beatae memorian Agapeto, ordinstionis suse tempore, vestrae clemen-

4) *Profiteor.* Ibid. 468.

5) *Significaverit.* col. 502, 503.

6) *Suspicionem.* Ib. col. 734. Lacinias assuuntur ex Hormisdae ep. 80, ex concil. sub Menna act. V, ex Gregorii m. ep. IV, 36.

7) *Fuisset.* Vid. col. 818, 858.

tiae consensu, porrexerat 1) . . » Videndum vero an Vigilius, quum tam sollicite « obsequii sui famulatum » ad haec memoret, moneat se non tantum latorem libelli fuisse, sed aut scriptorem, aut auctorem ut quaedam adderentur, ex quibus nihil notabilius quam ultima Iustiniani verba quae Romanae sedis praecellentiam egregie testantur.

Nolim interea quisquam miretur eamdem formulam esse toties repetitam: versanti enim cuique vel leviter pontificum epistolas, notum est easdem litteras saepe sub duplici forma dictari, utramque scripturam etiam committi legatis, ut pro opportunitate rerum et hominum alterutram exhibeant. Huiusmodi sunt Leonis epistolae 1, 44, 45, 107, 130, Gregorii Magni Reg. 1, 7, 26, etc. Hormisdae quoque 102 et 103. Immo, ut ad Vigilium revertar, contigit mihi in ultimo Spicilegii tomo, prolegomenis 2) inserere quamdam fidei formulam, quae ob varia suo loco exposita argumenta, licet in codice ἀκέφαλος, Vigilio tamen adscribenda existimabatur. Haud tamen diffitear similem plane formulam, saltem ab initio, legi appensam epistolae Pelagii I ad Childebertum regem, sub hoc titulo: *Fides papae Pelagii,* hisce incipientem: « Credo igitur in unum Deum . . . » Auctiora certe dedimus, et nisi ad vigilianas controversias pertineant, haud indigna tamen erant quae in lucem prodirent. Pauciora vero et tenuiora manserunt, quam ut oculos excitarent cl. professoris Romani, qui tot monumenta de eodem argumento nuper sollicitavit; quum enim grana et paleas haud sine tumultu ventilaret, nil mirum eum, haud modico pulvere circumfusum, fugisse spiculam in agro Solesmensium latitantem et derelictam.

1) *Porrexerat.* Mansi t. IX, col. 36, 37.

2) *Prolegomenis.* t. IV, p. XII-XVI.

X.

IOANNES IEIUNATOR

A. Chr. 582-595.

I. Diu immorandum hic nobis erit, si quoscumque nodos in causa τοῦ Νηστευτοῦ innexos solvere aut extricare, animus est. Qui enim litem habuit haud modicam vivus, defunctus pergit et plurimo capite vexari. Neque tantum de nimio illo et ambitioso τοῦ οἰκουμενικοῦ titulo Gregorius Magnus querebatur 1). Sed corrupta Ephesini concilii acta ultro citroque ventilantur 2). Ob mortuum peccato Adamum Pelagius in causa erat 2). Scelestus quoque iuvenculus quidam intercessit, tam his invisus, quam illis gratus, a quo totum Νηστευτῆς pendebat 4). Et monachos et presbyteros, quos idem segregavit, restituit Gregorius 5). Quin usque ad inferos de Christi καταβάσει praeliabatur 6). Neque pax tumulo inscripta, quum etiam nunc et de tantae abstinentiae viro et de publico eius cultu prolixa et ardua actio sit 7). Quid plura? De innumeris libellis, iure an iniuria eidem ascriptis, certant agmina eruditorum 8). Haud exiguum hominem fuisse, vel cumulatae faciunt controversiae. Quem enim parvi habeas, statim silentio premis. Restat illud Isidori Hispalensis testimonium, a coaequali gravissimum oraculum, quantumvis breve: « Vir inaestimabilis abstinentiae et eleemosynis largissimus 9); » quin immo assentiente Leandro fratre, cui librum suum de baptismo Ioannes nuncupavit 10). Et quantum est vel in optimis hominibus inane! Ille igitur est sanctissimus Ioannes (quo nomine defunctum ipse Gregorius ornavit), qui quum sciret quam periculosa superbia tumuissent sui byzantini, quam caute non semel eorum ambitum frangi oportuerit, quam praeceps sit a vanis titulis ut vacuis nominibus ruere inde in affectatam et usurpatam potestatem, conscius demum actum esse de universa Ecclesia, si re et iure diceretur universalis episcopus, non quidem Christi Vicarius et Petri successor, sed ille qui primum suffraganeus in Ponto ab Heraclea pendens, nondum certo iure patriarcha, neque merito nomine secundus post romanum habebatur, qui haec probe novit Ioannes, larvam exuere nunquam voluit. Frustra per tredecim annos, qua precibus, qua minis, institit providentissimus Gregorius, tantum non gladio usus excommunicationis. Adeo novae Romae invaluerat caeca dominandi cupido, animisque vel piis, sed incautis, obrepserat pertinacia auras captandi populares!

II. Haud pauca in rebus nostris vestigia supersunt Ieiunatoris; vix enim aliena dicam sive librum de baptismo, et sermonem de exitu animae 11), quos e tenebris eri-

1) *Querebatur*. Cf. Gregorii *Regest.* V, 18, 19, 43, 60; VII, 5, 6, 27, 31, 33; IX, 68.

2) *Ventilantur*. Ib. cf. VII, 15, 16, 17, 48.

3) *Erat*. Regest. VI, 14, ad Narsetem.

4) *Pendebat*. Ib. III, 53; V, 18.

5) *Gregorius*. Ib. VII, 5 et in praecedentibus III, 53; VI, 14, 16, etc.

6) *Praeliabatur*. Cf. Assemani Iur. Or. III. p. 513, 514.

7) *Sit*. Post Asseman. III, 479, 583 et Morcellium ad Menolog. Basilian. cf. Bolland. die 11 Sept.

8) *Eruditorum*. Fabr. Bibl. gr. XI, 168; Lequien. *Or. Chr.* 1. col. 226 Binterim *Vorzügl. Denkwürd.* t. V, p. 383.

9) *Largissimus*. Isidori *de Viris illustrib.* n. 39 Areval. t. VII, p. 159.

10) *Nuncupavit*. Insignia sunt verba Isidori, quae viam ad librum alicubi detegendum pene aperiunt: « Hic graeco eloquio edidit de sacramento baptismatis ad bonae recordationis dominum nostrum et praedecessorem Leandrum episcopum, in quo nihil proprium ponit, sed tantummodo antiquorum patrum replicat de trina mersione sententias. »

11) *Animae*. Latet in cod. taurin. 148, f. 106;

pere averem, sive orationes duas de poenitentia et de falsis prophetis, quae Chrysostomi inter spuria sepeliuntur. Vereor ne sinceriores non sint tres libri περὶ ἐξομολογήσεως, quos Morinus in lucem primus vindicavit. Unus incipit: Λαμβάνει ὁ ἱερεύς 1); alius: Ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὁ μονογενὴς 2). Tertius: Τῆς θείας καὶ πανάγαθου τοῦ ὑπεραγάθου 3). Quae mihi mox erunt libellus I, II et III. Quartum addidit Allatius, sub hoc initio: Εὐλογεῖ ὁ ἱερεύς 4). A quibus ea non recedunt, quae nuper Rhallius descripsit, alia scilicet ex Matthaeo Blastare excerpta: Ἀλλὰ γὰρ κατὰ τὸν Νηστευτὴν, et alia ex Pedalio sumpta epitimia: Ἐάν τινας πέσῃ 5). Neque ego spondeo germana omnino esse quae in Solesmensi Spicilegio, meo quidem periculo protuli: 1 Didascaliam, quae incipit: Παῦλος ὁ πανεύφημος; 2. Epitimia varia: ἡ προσβολή; 3. Quaedam liturgica: χρὴ μὲν γινώσκειν; 4. Versus politicos ad quemdam monachum: Τηρῶν, μοναχέ, σωφροσύνης τοὺς ὅρους 6). Nec plura nisi fallor, typi excusserunt.

III. Copiam vero rerum quae chartas inter et membranas obruuntur, quis Ieiunatori restituere valebit aut aequa expendere trutina criticae severioris? Cursu nobis festinandum est per salebrosas vepres, spe non amissa quae sunt obscura, alio in loco declarandi, fortasse et evulgandi quae minus nota sunt.

Vatic. 430, f. 5. — 1ᵃ ἐπιτίμια, ἡ προσβολή.
— f. 155—174 — Ioannis filii obedientiae, Basilii discipuli, libellus III.
— f. 74. — 2ᵃ Epitimia, ἡ πορνεία.
— 504, f. 77. — Περὶ ἐξαγορεύσεως, ὅτι δεῖ τὸν ἐξομολογούμενον, libell. V.
— 640, f. 208. — Ioannis, discipuli Basilii, lib. III.
— f. 223. — 2ᵃ epitimia.
— 744, f. 232. — Ἀλλὰ γὰρ κατὰ τὸν N. ex Matthaeo Blastare.
— 790, f. 249. — Ex eodem.
— 828, f. 342. — Λαμβάνειν δεῖ, libell. I.
— 841, f. 152. — Ex Matthaeo Blast.
— 1114, f. 80. — Ioannis f. obed. διάφοροι διαφοραὶ περὶ ἐξομολογουμένων. Ὅτι δεῖ τὸν ἐξομ. libell. V.
— f. 92, — 1ᵃ epitimia.

titulus est: Περὶ ἐξόδου τῆς ψυχῆς ἀπὸ τοῦ σώματος et initium: Μέγας φόβος, ἀδελφοί. De sequentibus v. Chrysost. opp. t. I, p. 807; Savil. t. VII, p. 221, 641.

1) Ἱερεύς. I. Morini *Comm. hist. de sacram. poenitent.* ed. Venet. 1702, p. 616, 625, Ἀκολουθία καὶ τάξις ἐπὶ ἐξομολογουμένων συνταχθεῖσα ὑπὸ τοῦ ὁσίου πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ. Ex cod. altempsiano XI saec.

2) Μονογενής. Ἰωάννου μοναχοῦ Κπ. τοῦ νηστευτοῦ λόγος πρὸς τὸν μέλλοντα ἐξαγορεῦσαι τὸν ἑαυτοῦ πνευματικὸν πατέρα. ib. p. 626-630. Ex codice archiepiscopi Monchals.

3) Ὑπεραγάθου. Peculiari titulo inscribitur: Ἰωάννου μοναχοῦ καὶ διακόνου μαθητοῦ τοῦ ἁγίου Βασιλείου καὶ υἱοῦ τῆς ὑπακοῆς κ. τ. ε. post amplissimum prooemium, quod Morino videtur giganteum caput pumilioni, opus incipit: ἄρξομαι δὲ τῇ τοῦ Θεοῦ. Ibid. p. 665-644. Quartus ordo est apud eumdem, ex cod. barberino, ab hoc initio: λέγει ὁ ἱερεύς. Ioannis vero nullum ibi vestigium. Idem decem circiter collegit canones sparsos apud Harmenopulum et Matthaeum Blastarem, tum addit excerptum aliud ex Balsamone vulgato, quod videsis ib. p. 632.

4) Ἱερεύς. Inscribitur ut supra: Ἀκολουθία καὶ τάξις ἐπὶ ἐξομολογ. De consensu utriusque Eccles. c. 17, § 20. p. 1313-1325, ex codd. barberin. olim 79, 245, 302. Aliud canonarium sit, nisi potius tres quoque libellos habeat, βιβλίον ψυχωφελέστατον, διῃρημένον εἰς τρία μέρη, ὧν μὲν πρῶτον περιέχει διδασκαλίαν σύντομον καὶ πρακτικὴν πρὸς τὸν πνευματικὸν, πῶς νὰ ἐξομολογῇ μὲ καρπόν· τὸ δεύτερον τοὺς κανόνας τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ νηστευτοῦ ἀκριβῶς ἐξηγουμένους μετὰ καί τινων ἄλλων ἀναγκαίων· τὸ δὲ τρίτον συμβουλὴν γλαφυρὰν καὶ σύντομον πρὸς τὸν μετανοοῦντα πῶς νὰ ἐξομολογῆται, καθὼς πρέπει, ἐκ διαφόρων διδασκάλων συνερανισθὲν καὶ εἰς ἄριστον τάξιν ταχθὲν παρὰ τοῦ ὁσιολογιωτάτου ἐν ἱερομοναχοῖς κυρίου κυρίου Νικοδήμου. Venet. 1794. Idem libellus iterum prodiit a. 1804, sed nondum ad manus meas pervenit.

5) Πεσῃ. Tom. IV, p. 432-446.

6) Ὅρους. *Spicil. solesm.* t. IV, p. 416, 429, 436, 438, 439. Libellus quem dixero V, legendus p. 438, in fine recidit in primum et inscribitur in codd. paris. Νομοκάνων σὺν θεῷ ἁγιωτάτου ὁσίου πατρὸς ἡμῶν I. τοῦ N. περὶ ἐξαγορεύσεως διαφορᾶς καὶ περὶ ἁμαρτημάτων. Incipit: ὅτι δεῖ τὸν ἐξομολογούμενον τὰ κρύφια.

Vatic. 1114, f. 92. — Παράγγελμα παντὶ πιστῷ. Τὴν νηστείαν παρέλαβε, libell. VI.
— f. 101. — Preces poenitentium.
— 1184, f. 213. — Ex. Matth. Blast.
— 1545, f. 1-63. — Canonarion poenitentium.
— 2137, f. 53. — Quidam canones.
— 2151. — Passim apud Malaxem.
Palat. 258. — Ex Matth. Blast.
— 384, f. 244. — Ex eodem.
Regin. 35, f. 382. — Τῆς θείας καὶ παναγάθου, libell. III.
— 57, f. 430. — 3ª epitimia, γονὴ φάρμακα
— f. 479. — 4ª epitimia, ἀνὴρ δὲ ἤτοι βάρβαρος.
— f. 481. — Ex Matth. Blast.
Ottobon. 97, f. 33. — In Malaxi nomimo.
— 160, f. 33. — Ὅτι δεῖ μαγαρίζοντες. Cf. libell. V.
— 339, f. 155. — Περὶ νομοκάνονος, ex Nicone.
— 344, f. 73. — Ἀκολουθία ἐξομολογουμένων. Λαμβάνει. libell. 1.
— 362, f. 4-26. — Libell. V.
— f. 41-60. — Ex eodem.
— 418, f, 374. — Liturgica. Χρὴ γινώσκειν.
— 364. — De V Eulogiis et defunctis.
— 438, f. 73. — Ex Matth. Blast.
Barberin. III, 42, f. 320. — Ioannis Basilii disc. libell. III.
— f. 349. — 1ª epitimia.
— III, 70, f. 42. — Quaedam περὶ ἐξομολογ.
— III, 71, f. 21. — Διάκρισις ἁμαρτημάτων.
— f. 364. — Διάφοροι διαφοραί, ex libello V.
Casanat. G. III, 20. — Ex Matthaeo Blast.
Marcian. Nan. 206, f. 404. — Λόγος παραινετικός ex libello II.
— 226, f. 221. — Ex eodem mutil.
— 228, f. 172-174. — Libell. 1.
— f. 175. — 5ª epitimia Ὅσα τοίνυν.
— f. 231. — Ex Matthaeo Blast.
— f. 369, 400. — Liturgica et de defunctis.
— 229, f. 252. — Quaedam de poenitentis haeretic.
— 232, f. 1. — Ex libello III.
— Cf. 231, ubi idem ordo, sine auctoris nomine.
— 236, f. 117. — Ex Matth. Bl. — f. 97 excerpta.
— 256, — Λόγος παραινετικός, libell. II.
Ambros. G. 57 *super*. f. 43. — Ex libell. III.
— M. 15 *super*. n. 2ª. — Libell. III.
— M. 87 *super*. — Ex Matthaeo Blast.
— E. 145 *super*. — Ex cod. latine.
— A. 53 infer. f. 1018. — Oratio patris spiritual.
Laurent. Pl. III, cod. 72. — Passim in nomocanone.
— Pl. V, cod. 2. — Ex Matth. Blast.
Vindobon. 24, 34, 58, 90, 96, 184. — Ex Matth. Blast.
— 283, f. 144-159. — Ioannis disc. Basil. libell. III.
Mosquens. 149, f. 164. — Libell. III, cum epitim. f. 188.
— 255, f. 9. — Ioannis disc. Basil.
— 493, f. 212. — Eiusdem.
— 503, f. 65. — Eiusdem.
Scorialensis. X, II, 18. — Ex Matthaeo Blast.
Mosquens. 150 et 151. — Ex eodem.
— 426 (ol. 399) f. 223. — Διαθέσεις τῶν ἐξομολογουμένων libell. 1.
— Typ. 6 in fol. (ol. 28) f. 267. — 6ª Epitim. Ἡ μὲν συντεκνον.

Mosquens. Typ. 6, f. 269. — Παραγγέλματα. Ταῖς νηστείαις. libell. VI.
— f. 275, 286, excerpta varia.
Paris. 363, f. 69. — Ὅτι δεῖ τὸν ἐξομολογούμ. libell. V.
— 364, f. 63. — Libell. III.
— f. 69. — Libell. III.
— 767, f. 143. — Encomium, auctore Callisto CP.
— 788. — Oratio de poenitentia.
— 1138, f. 8. — Ex Matth. Blast
— f. 27, 33. — Idem prolixius.
— 1152, f. 23. — Ioannis Basil. disc. Libell. III.
— f. 33. — Ex eodem.
— 1250. — Ex Matth. Blast. cum epitim.
— 1259. — Ex eodem sub Chrysostomi nomine.
— 1318, f. 5-27. — Libell. V.
— f. 51. — Libell. II.
— 1321. f. 469. — Libell. III.
— 1330. — Libell. III et V.
— 1319, 1322, 1337, 1339, 1342, 1361, 1373, 1374, 1375, 1377, 1389. — Ex Matthaeo Blast.
— 2500, f. 207. — Liturgica.
— 2748, f. 151. — Παραινέσεις metrica.
Coislin. 28. — Encomium vetus memoratur.
— 39. — Libell. II.
— 117, f. 56. — Ex Nicone.
— 36, 121, 122, 123. — Apud Niconem passim.
— 177. — Vita citatur a Nicone.
— 211, f. 294. — Αἱ ποσότητες καὶ ποιότητες libell. VII.
— 363, f. 67. — 1ᵃ. epitimia.
— 364, f. 279-297. — Didascalia et epitimia.

IV. Quibus adde, si lubet, codices alios mss. circiter viginti in monte Atho asservatos, in quibus Matthaeus Blastares continetur, tum eiusdem alios septem, quos Rhallius in tomi VI prooemio recenset; eos vero quum ego non tetigerim, Ieiunatorem in singulis adesse non ausim asseverare. Mitto praeterea alios sine fine libros Harmenopuli, Malaxi, Niconis, qui in collectaneis suis Ieiunatoris ex dapibus haud parca manu mensas instruxerunt suas. Quid vero ex copiosissima supellectile meos in usus adducerem, diu haud remansi anxius: primum enim in alium locum necesse fuit amandari quaecumque vehuntur inter epitimiorum plaustra et sarcinulas patrum πνευματικῶν, quarum quisque ex arbitrio sibi suum condidit libellum, eidem nomini ex solemni cultu consecratum. Quibus amotis, duo iam sola supererant, didascalia monialium et versus ad monachum; quae alius in monastica fortasse reservaverit. Dabo tamen hic, quum haud iniucundam inter alia severiora creare varietatem valeant.

I.

Διδασκαλία μοναζουσῶν καὶ ἐπιτίμια ἑκάστου ἁμαρτήματος Ἰωάννου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Νηστευτοῦ [1].

Doctrina monialium et poenae pro singulis peccatis.

α΄. Παῦλος ὁ πανεύφημος [2] διαφορὰς τῶν τε ὑπὸ ζυγὸν γυναικῶν, τῶν τε ἐν παρθένων χόροις συντεταγμένων ὑποδεικνύς· Μεμέρισται, φησί, καὶ ἡ γυνὴ καὶ ἡ παρθένος· ἡ ἄγαμος μεριμνᾷ τὸ τοῦ Κυρίου, πῶς ἀρέσει τῷ Κυρίῳ, ἵνα ᾖ ἁγία καὶ σώματι καὶ πνεύματι, καὶ ἡ τῷ γάμῳ συζευχθεῖσα μεριμνᾷ τὰ τοῦ κόσμου, πῶς ἀρέσει τῷ ἀνδρί. Παρθένος τοιγαροῦν, ἥ τις τῷ τῶν ὑπάνδρων ἀκριβῶς ἐξακολουθῇ παραδείγματι, οὐδεμίας χρείαν ἔχει παραινέσεως εἰς τὸ ἀρέσκειν Χριστῷ· ὅθεν ὥσπερ ἐκείνη ἀδιάσπαστον ἔχει τὸν πόθον ἐπὶ τὸν ἄνδρα, οὕτω καὶ σύ, ὡς μοναζουσῶν ἱερὸν τέμενος ἔμψυχον καὶ θεότευκτον, ἐπὶ Χριστὸν τὸν σὸν ἐραστήν, καὶ ὃν τρόπον ἐκείνη ἀεὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὸν σύζυγον φέρει, ἐὰν καὶ αὐτὴ ἀεὶ τὸ [3]· « Πρὸς σὲ ἦρα τοὺς ὀφθαλμούς μου, τὸν κατοικοῦντα ἐν τῷ οὐρανῷ » ἀναβοᾷς, αὐτὸν κατόψῃ [4] τὸν σὸν νυμφίον οὐρανόθεν προκαθήμενον, καὶ τό· « Ἐγώ εἰμι μετὰ σοῦ, καὶ οὐδεὶς κατὰ σοῦ [5] » προσφωνοῦντά σοι. Αὐτός σου τὸν νοῦν φωτίσει, καὶ τὰς ἑαυτοῦ ἀκτῖνας κατὰ πρόσωπον τοῦ σου νοὸς ἐκπέμψει. Εἶπε γάρ· « Ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἐμοὶ ἀκολουθῶν οὐ μὴ περιπατήσει ἐν τῇ σκοτίᾳ [6], ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς. » Μόνον σου τὸν νοῦν εἰς οὐρανοὺς ἀνάγειν σπούδαζε, μόνον ἐκεῖ Χριστὸν καθορᾶν ἐν θρόνῳ προκαθήμενον πρόσεχε· μόνον ἑαυτῆς τὸ βλέμμα πρὸς ἐκεῖνον ἀτένιζε, καὶ ἐκεῖνον πάλιν πρὸς σὲ ἀτενίζοντα νοητῶς κατόπτευε, αὐτὴ ἀεὶ λέγουσα· « Ἰδοὺ οἱ ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ τοὺς φοβουμένους αὐτόν [7]. » Καὶ πάλιν· « Κύριος ἐκ τοῦ οὐρανοῦ διέκυψεν ἐπὶ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων [8]. » Καὶ πάλιν· « Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ δικαίους, καὶ ὦτα αὐτοῦ εἰς δέησιν αὐτῶν [9]. » Καί· « Ὀφθαλμοὶ Κυρίου ἐπὶ παντὶ τόπῳ σκοπεύουσιν ἀγαθούς τε καὶ κακούς [10]. » Εἰ τοίνυν αὐτὸν ἄνωθεν σκοποῦντά σε προβλέπεις, ἐκεῖνον πόθει, ἐκεῖνον ζήτει, εἰς αὐτὸν τὰς χεῖρας ἀνάτεινε, πρὸς αὐ-

Paulus ille omnium voce notus, quum discrimina mulieres inter illas quae sub viri iugo, et illas quae virginum in choro compositae sunt, ostenderet: « Divisa est, ait, et mulier et virgo; quae innupta est, sollicita est de his quae Domini sunt, quomodo placeat Domino, ut sit sancta et corpore et animo; quae autem nupta est, sollicita est de mundo, quomodo viro placeat. » Virgo igitur, si qua exemplum uxorum viris subiectarum sedulo secuta sit, nullo indiget verborum stimulo ut Christo placere studeat: ut enim uxori assiduus est in virum amor, ita et tu, quasi monialium ad templum sanctum idque vivum et divinitus aedificatum, te confer in Christum, tuum amatorem; perinde ac illa oculos semper flectit in consortem, tu quoque, modo tibi clamare solemne sit: « Ad te levavi oculos meos, ad eum qui habitat in coelo, » tuum velim videas sponsum sedentem in supernis, teque his compellantem: « Ego sum tecum, et nemo contra te. » Ipse tuam mentem illustrabit, et suos ipse radios in faciem animae tuae immittet. Ait enim: « Ego sum lux mundi: qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitae. » Tantum in coelos mentem tuam ultere ut erigas; tantum intende ibi Christum suspicere solio praesidentem; tantum in ipsum aciem oculorum tuorum fixam tene: et ipsum tibi vicissim attendentem ex animo speculare, assidue aiens: « Ecce oculi Domini super metuentes eum. » Et iterum: « Dominus de coelo respexit super filios hominum. » Et rursus: « Oculi Domini super iustos, et aures eius in precem eorum. » Et etiam: « Oculi Domini in omni loco considerant bonos et malos. » Eum igitur desuper te intuentem si consideras, ipsum cupito, ipsum quaere, in ipsum extende manus, ad ipsum oculos erige. Atque si afflictio rerum inciderit, seu tristitia aut

1) Νηστευτοῦ. Ex cod. coislin. 361, f. 279-297, saec. XIII, cuius perpetua et foeda sphalmata aliud suadent fuisse exemplar multo vetustius; immo auctoris nomen unde expressum ad illam ducit aetatem, in qua, nondum firmato schismate, ὁ νηστευτής aut in sanctorum album non referebatur, aut magnis non ornabatur laudibus, neque etiam suo τοῦ οἰκουμενικοῦ titulo muniebatur.— 2) Πανὔφημος at mox μεμέρισται cod. et alia id genus multa, quae tacitus emendo.— 3) Τό. Ps. CXXII, 1. Aliquid f. deest.— 4) Ἀναβοᾷς αὐτὸν κατόψει cod. — 5) Σοῦ. Ierem. I, 8, 18? — 6) Σκοτίᾳ cod. Ioan. VIII, 12. — 7) Αὐτόν. Ps. XXXII, 18. — 8) Ἀνθρώπων. Ps. XXXII, 13. — 9) Αὐτῶν. Ps. XXXIII, 16. — 10) Κακούς. Prov. XV, 3. —

τὸν τοὺς ὀφθαλμοὺς σου ἄρον· κἂν θλῖψις [11] ἐπισυμβῇ, κἂν λύπη, κἂν τε νόσος, κἂν τε πόλεμός σοι ἐπιστῇ δαιμόνων, ἐκεῖσε πρὸς τὸν ἐπὶ θρόνου σου νυμφίον ἀνατρέχειν σπούδαζε· πλέον γὰρ ἐκείνου βοηθὸν καὶ συνεργὸν οὐδένα, οὔτε ἐν ἀγγέλοις [12], οὔτε ἐν ἀνθρώποις ἐφευρήσεις ποθοῦντα ἢ εὐεργετοῦντά σε. Οὐ γάρ ἐστιν, « οὐκ ἔστιν ὄνομα ἕτερον, οὔτε ἐν οὐρανῷ, οὔτε ἐπὶ γῆς, ἐν ᾧ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς, εἰ μὴ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός.»

Ὡς γὰρ γυνὴ πλέον ἀνδρὸς οὐδένα τὸν μετὰ ζήλου διαπύρου [13] τὴν αὐτῆς ἐκδίκησιν ποιεῖν ἐθέλοντα κέκτηται, οὕτως οὐδὲ ψυχὴ παρθένος πλέον Χριστοῦ ἕτερον ἐπικαλεῖσθαι ἢ τὰς ἑαυτῆς θλίψεις ἢ ἀνάγκας ἐξαγγέλλειν κεχρεώστηκεν [14]. Διό, ὅ τ' ἂν αὐτοῦ χωρὶς ποιήσεις, καὶ μὴ μεθ' ὑπομνήσεως καὶ πρὸ προσευχῆς ἐκείνου, οὐκ εἰς ἀγαθόν σοι γενήσεται. Κεφαλὴ γάρ ἡ σὴ οὐχ ὁ ἀνήρ, ἀλλ' ὁ Χριστός, ἀεί σοι ἄνωθεν κραυγάζων [15]· « Χωρὶς ἐμοῦ οὐ δύνασθε [16] ποιεῖν οὐδέν.» Ἐὰν ἀργήσῃς ἐκ τῶν ἄνω, ἐνεργήσεις πάντως τὰ τῶν κάτω· τοῦ γὰρ λογικοῦ τῆς ψυχῆς ἄνω πρὸς Χριστὸν κρεμαμένου καὶ ἐκεῖσε ἀσχολουμένου, νεκρὰ πάντα τὰ πάθη, καὶ οὔτε ὁ θυμός, οὔτε ἐπιθυμία το [16a] παρενοχλῆσαι δύναται· ἡνίκα δὲ ἐκεῖθεν ἀποπέσῃ, παραυτίκα τὰ τοῦ θυμικοῦ καὶ ἐπιθυμητικοῦ πάθη, ὡς θῆρές τινες, ἐπαναστάντα τὴν ψυχὴν κατεσθίουσι. Μὴ προτίμα ἔργον ἢ πρᾶγμα ἢ διοίκημα, παρὰ Χριστόν· ἀλλὰ πρῶτον εὖξαι καὶ ὑπόμνησον καὶ παρακάλεσον, καὶ οὕτως διοίκησον, καὶ τότε εὑρήσεις πάντα εὐθέα σοι καὶ ἀνεμπόδιστα. Σφόδρα γὰρ λυπεῖται ὁ Θεός, ὅταν ὑπὲρ αὐτὸν προτιμότερόν τι τῶν ἐπὶ γῆς ἐπικέκτησαι. Ἀλλ' ὁποῖον ἂν καὶ ἀναγκαῖον τὸ ἐπὶ γῆς ὑπάρχει, ἐν συντόμῳ μόνον πρῶτον εὖξαι καὶ πρῶτον ὑπόμνησον, καὶ οὕτως τοῦ ἔργου ἢ τῆς χρείας τὴν ἀρχὴν καὶ διοίκησιν ποίησον. Ἀεὶ οὖν σεαυτὴν ἐπίλεγε· Ποιήσωμεν τὰ τοῦ Θεοῦ, καὶ οὕτως τὰ τῶν ἀνθρώπων· πρῶτον τὰ ψυχικά, καὶ οὕτως τὰ σωματικά. Τὴν γὰρ προτίμησιν χωρὶς πάσης προφάσεως ἀποστῆσαί σε [16b] μέλλει ὅσος καὶ ἀνὴρ καὶ νυμφίος καὶ δεσπότης Χριστός, οὗ χωρὶς τῶν ὄντων οὔτε ἐγένετο, οὔτε γίνεται οὐδέν.

Ὅρα δὲ καὶ τοὺς ὑπὸ τοῦ ὄφεως ὑποβαλλομένους σοι ἐχθροὺς λογισμούς· σπεύδει γὰρ τοῦ ξύλου σε τῆς ζωῆς ἀποστερῆσαι, Χριστοῦ, καὶ ἐνατένιζει [17] Εὔαν ἀπεργάσασθαι, ἐπαγωνίζεται τοῦ

morbas, sivo doemonam pugna institerit, illuc ad tuum in sulio sedentem spunsum accurrere festina: quo enim praestantiorem nullum patronum et adiutorem, sive in angelis sive io hominibus, iavanies qai la amet ac bene tibi faciat. Nua est enim, « non esl aliud aomen sivo in coelo, sive in terra, ia quo oporteat nos salvos fieri, nisi Domiaus Iesus Christas. »

Quemadmodam uxor neminem praa viro suo adepta ost zelo succaasiorom, qui velit eam ulcisci, sic quaa spiritu virgo ost, nullum praa Christo magis invocara debet, cai vel suas acrumnas vel necessitates commiltat. Propterea, si quid sine illo feceris, ipsius immemor, nec praemissa ad eum prece, id sano tuum in bonum aoa eessaram est. Caput eaim tuum aon est vir, sed Christus, a qao tibi do coeio semper elamatur: « Sine me nihil potestis facere. « Si coelestia neglexeris omaiuo, axsequeris quae sunt inferiora. Nam qaom aoimae tuae vim cogitandi totam Christo appensam habueris in eoque occupatam, mortuae passiones omnes sunt, nec animas, neqae appetitus allus conturbare te valobit. Inda vero ut axcideris, illico cupidinum ac voluptatum aestus, velnti qaaedam ferae, retroversi animam devorant. Na tibi praopiaceat sivo opus, sive ministerium, magis qaam Christus; huac primum ora, hanc memorare, hunc flagita, sicqae munere fungitor, at tunc invenies cuncta obvia tibi ot expedita. Vohemeator enim moeret Deus, quoties aliquid ipso antiquius in terra adipisceris. Sod qaodcamqae vel necessariam in terra saccedit, strictim eum soiam in primis ora et in primis recordare; ita opus quodlibet aut necessarium officiom incipe ot confice. Sic igitur te sempor alloqaere: Agamus quae Dei sunt, doindo quae hominum; spiritualia primum, deindo corporalia. Quominas eaim quidqaam Deo praeponas, oxcluso qaalicamqae praetoxtu, probibera debot Christus, utpote vir, spoesusqae et dominas, sine qao rerum aulla facta est, nec fiet umquam.

Sed vida qualio tibi suppetant serpentis inimica coosilia; nititur enim a ligno vitae, Christo, te fraudare; omoi opo nititur ut Evam subvertat, at pro viribas aestuat ut a paradiso, sivo Christi

11) Θλίψεις cod. — 12) Ἀγγέλοις. Mox Act. IV, 12. — 13) Διαπείρου cod. — 14) Καὶ χρειόστηκεν cod. — 15) Κ(αυγάζω cod. — 16) Δύνασται ib. Ioan. XV, 5. — 16a) τοῦ cod. — 16b) fort. σου. — 17) Ἐντένισε cod. —

παραδείσου, τῆς εἰς Χριστὸν θεωρίας, ἀποξενῶσαι. Ἐὰν οὖν εἴπῃ σοι ὁ λογισμός· Βλέψον τόδε τὸ πρᾶγμα, ἢ τὸ πρόσωπον, λέγε· Οὐ βλέπω. Ἐὰν εἴπῃ· Ἄκουσον τί λέγει ὁ δεῖνα, τί γέγονεν ἐν τῷδε τῷ τόπῳ, λέγε· Οὐκ ἀκούω. Ἐὰν εἴπῃ· Ἔκτεινον τὴν χεῖρα, ἅψαι τοῦδε, λέγε· Οὐχ ἁπῶ. Ἐὰν εἴπῃ· Ἔκτεινον πάλιν τὴν χεῖρα, ἅψαι τοῦδε, λέγε ὅτι οὐκ ἐκτείνω. Ἐὰν εἴπῃ· Πορεύθητι ἐκεῖσε 18), διοίκησον τόδε, λέγε· Ἡ γυνὴ τοῦ ἰδίου σώματος οὐκ ἐξουσιάζει, ἀλλ᾽ ὁ ἀνήρ· ἐρωτήσω Χριστόν, ὑπομνήσω Χριστόν. Καὶ ἂν οὕτως λέγῃς, φεύξεται ἀπὸ σοῦ πᾶν δαιμονικὸν ἐνθύμιον, ὅτι μηδὲ ὑποφέρει ὁ δαίμων καθεκάστην ὥραν 19) μισθοὺς παρὰ Θεοῦ καὶ στεφάνους τὸ λαμβάνειν σε.

Φύλαττε οὖν τοὺς ὀφθαλμούς, χωρὶς ἀνάγκης μηδέποτε πρὸς ὃ μὴ ἔχῃς ἀνάγκην [ὥστε] τὸ μὴ βλέπειν σε. Φύλαττε τὴν ἀκοήν, ἀκαίρους ἀκοὰς καὶ ὁμιλίας μηδαμῶς ἀκροᾶσθαί σε. Φύλαττε παντελῶς ὑπὲρ πάντα τὴν χεῖρα, σώματος μήτε οἰκείου, μήτε ἀλλοτρίου ἐμπαθῶς ἐφάψασθαι, ἵνα εἰ καὶ 20) ὁ ὀφθαλμὸς ὑποκλαπῇ ἢ ἡ ἀκοὴ εἰσδέξηται λόγους τινάς, ἐὰν μὲν ἡ χεὶρ κρατῆται, οὐ πολὺ τὸ ἁμάρτημα· ἐὰν δὲ ἡ χεὶρ τῆς Εὔας ἅψηται τοῦ καρποῦ, οὐκ εἰς μακρὸν καὶ τὴν βρῶσιν θελέσει 21), κἂν ἢ μὴ βούληται τῆς πράξεως [τὸ ἀκάθαρτον], καὶ τότε ἔξω τοῦ τῆς τρυφῆς τοῦ παραδείσου ἀπελασθήσεται.

Γίνωσκε δὲ πάλιν τοῦ διαβόλου τρόπον ἕτερον, ὑποβάλλειν πολλάκις λογισμοὺς αἰσχροὺς καὶ πολλούς, καὶ οὐκ ἀφίσταται 22). Εἶτα στραφεὶς 23) φησι· «Τοσαῦτα δεῖνα ἐπενθύμει· καὶ ποταπὴν φυλάττεις τὴν παρθενίαν σου τῷ Χριστῷ; κἂν ποίησον τὴν συγκατάθεσιν, καὶ τῆς ἡδονῆς μὴ ἀποστῇς.» Ἀλλὰ ἀποπήδησον· λῃστής ἐστιν καὶ κλέπτης 24). Διὸ γίνωσκε ὅτι ὥσπερ ἀνὴρ ἀφεὶς τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα καὶ πορευθεὶς εἴς τινα διοίκησιν, ἐν τῷ ἀποστραφῆναι, ἐὰν ταύτην εὕρῃ μηδενὶ τῶν ἀνδρῶν προσεγγυήσασαν 25), κἂν μυρίους λογισμοὺς λογίσεται, κἂν μυρίας ἕξει τὰς ἐπιθυμίας, οὐκ ἀποβάλλεται, οὐκ ἀποστρέφεται· οὕτω καὶ ὁ Κύριος. μόνον τῆς πράξεως μὴ βλέψῃ τὸ ἀκάθαρτον, ἐπεὶ φιλάνθρωπός ἐστι καὶ ἀγαθὸς καὶ μακρόθυμος, καὶ μικροῖς ἐπιτιμίοις ταχέως δωρεῖται τὴν ἴασιν 26).

contemplatione, eam excludet. Si igitur tentatio tibi suggerit: «Cerne rem hanc, vel hanc faciem,» dicito: «Cernere nolo.» Si dixerit: «Audi quid talis dicat, quid in hoc vel illo loco agatur,» dicito: «Non audio.» Si dixerit: «Extende manum, tange illud,» «Non tangam:» Si dixerit. «Extende rursus manum, tange illud,» dicito: «Non extendo.» Si dixerit: «Huc vade, hoc age,» dicito: «Mulier non habet sui corporis potestatem, sed vir: Christum sciscitabor; meminero Christi.» Atque haec si responderis, aufugiet a te omnis daemonum illecebra. Non enim sustinet diabolus te singulis horis mercedes a Deo coronasque suscipientem.

Custodi igitur oculos, ne umquam, citra necessitatem, id quod cernere te non oportet, aspicias. Custodi aures, ne otiosum auditum percipias et colloquia vana. Custodi praesertim super omnia manum, ne sive tuum sive alterius corpus minus modeste tractes; etiamsi enim vel oculus surripuerit, vel auris nonnulla hauserit verba, dummodo contineatur manus, non multum peccatum erit. At ubi Evae manus pomum tetigerit, non diu erit quum voluerit cibum, et tametsi rei nequitiam nolit, nihilominus extra paradisi delicias extrudetur.

Rursus autem alias nosce diaboli insidias, submittere saepenumero cogitatus inhonestos et multos, et non desistit. Postmodum conversus, ait tibi: «Haec quanta et qualiacumque sint, concupisce. Et quam ob rem tuam virginitatem Christo servas? quin cedo consensum, nec te a voluptate abstineas.» At enim recede, fur est et latro. Noveris ergo idem futurum esse ac si vir, dimisso uxore sua, iter in aliam provinciam fecit, domumque reversus, si non uxorem invenit alieno viro traditam, licet sexcenta in mente volverit, sexcentavo concupierit, nec dimittit eam, nec eiicit: ita et Dominus, modo non videat patrati flagitii turpitudinem, quum hominum amator sit et bonus et longanimis, per levia epitimia medelam tibi cito impertitur.

Si quae tentatio tibi exoriatur, nec eam discer-

18) Ἐκεῖσαι Ib. Deinde I Cor. VII, 4. — 19) Ὑποφέρη... ὁρᾶν... τοῦ λαμβάνειν cod. — 20) Ἀεὶ Ib. Mox εἰδέξεται. — 21) Τελέση, Ib. Statim βούλεται, et vix putem non deesse aliquid in hac phrasi raptim interciso. — 22) Ἀφιστατε ibid. — 23) Στραφῆς ibid. — 24) Κλαιπτη,. Ib. Paulo post: Ἀφῆς. — 25) Προσεγγυσασαν cod. — 26) Ἴασιν. Caute lege et recole quae veteres de nimia Ieiunatoris facilitate et indulgentia haud semel conquesti sunt. Cf. Spicil. solesm. t. IV, p. 399 Niceph. can. 83; p. 474, Nic. can. 24; p. 480,

Ἐὰν λογισμὸς εἰσέλθῃ σοι, καὶ διακρῖναι τοῦτον οὐ δύνασαι[27], Χριστὸν περὶ αὐτοῦ δυσώπησον, ἵνα εἰ μὲν ἐκ δαιμόνων ἐστὶ, φεύξηται καὶ εἰς τὸ μὴ ὂν παραστήσηται· ἐὰν δὲ ἐκ Θεοῦ, μᾶλλον στερεωθήσεται, καὶ καθαρώτερόν σοι ἐμφανισθήσεται· οὐ γὰρ ἐπὶ πολὺ ἀφίησι ὁ Θεὸς τοὺς εἰς αὐτὸν ἐλπίζοντας πειράζεσθαι. Ἀλλὰ ποιήσει τάχυ σὺν τῷ πειρασμῷ καὶ τὴν ἔκβασιν τοῦ δύνασθαι ὑπενεγκεῖν. Εἰ δέ γε ἐπιμένει καὶ συνθλίβει[28], γίνωσκε ὅτι πειράζει σε ὁ Χριστός. Εἰ ἄρα ἀφίης αὐτὸν καὶ ἑτέρους τρόπους ἐπινοεῖς πρὸς τὴν ἄνεσιν, καὶ ἡνίκα ἴδῃς τὸ ἐξ αὐτοῦ ἀμετάθετον, εὐθέως πάρεχε[29] καὶ τὸ ἔλεος, ἢ ἐξέτασον καὶ τὴν αἰτίαν, μήποτε ἐξ ἡμῶν τὴν ἀφορμὴν λαμβάνῃ, μὴ διὰ γαστριμαργίας, ἢ οἰνοποσίας, ἢ πολυυπνίας, ἢ καταλαλιᾶς, ἢ ὑπερηφανίας ἐνισχύηται. Καὶ τοτὲ τὴν ὕλην ταχὺ ἀπόῤῥιπτε, καὶ τὸ πῦρ ταχέως ἀποσβέννυται· τοτὲ οὖν πολλῶν δακρύων χρεία, πολλῆς ἀγρυπνείας, νηστείας, παραστάσεως· καιρὸς γὰρ πολέμου καὶ καιρὸς ἢ στεφανῶν ἢ τιμωριῶν· ἐνέστηκε γὰρ ἡ πάλη, διὰ τὸ ὑμᾶς καταφρονῆσαι εἰσελθεῖν καὶ τὴν προσβολὴν καὶ τὸν συνδυασμὸν[30]· ἀναλαβοῦ τοιγαροῦν πάλιν τὸν νοῦν, βρέχε τοὺς πόδας Χριστοῦ, καθὼς ἡ πόρνη· μνημόνευε αὐτὸν διὰ παντός. «Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, εἴτε τι ποιεῖτε, πάντα ἐν ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ ποιεῖτε[1].»

Γίνωσκε δὲ καὶ τοῦτο, ἔστι δαίμων πορνείας ἐν τῷ ὕπνῳ, ὑποβάλλων ὀνείρατα αἰσχρὰ καὶ παριστάμενα βλέπειν τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἅμα τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀνοῖξαι ἐκ τοῦ ὕπνου, εὐθέως ὑπομνήσῃ[2] τὰ ἐν τῷ ὕπνῳ ὁραθέντα, ὅπως ταῦτα τὴν ἅπασαν ἡμέραν ὁ νοῦς ἐπιθυμῆται. Δίδαξον οὖν τὸ στόμα, ἅμα τὸ τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐξ ὕπνου ἀνοῖξαι[3], λέγειν. «Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ Θεοῦ, ἐλέησον. Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, Υἱὲ Θεοῦ, βοήθει μοι.» Καὶ οὕτως ἐὰν πρὸ παντὸς ἔργου καὶ λόγου τὸν Χριστὸν ἐπικαλῇς[4], αὐτὸς οὐδέποτε ἐγκαταλίπῃ σε[5].

β΄. Κράτει τὴν βίαν, «ὅτι βιασταὶ[6] ἁρπάζουσι τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.»

γ΄. Ἐξέταζε τὴν στενὴν καὶ τεθλιμμένην ὁδὸν περιπατεῖν, ἢ τὴν πλατεῖαν καὶ εὐρύχω-

nere poteris, Christum propter hoc supplica; adeo ut si a daemone venit, dissipabitur et in nihilum evadet; sin a Deo, potius firmabitur et clariorem in lucem erumpet. Non enim permittit Deus sperantes in se supra modum tentari. Sed in prompto cum tentatione faciet tibi eamdem sustinendi copiam. Quae etiamsi duraverit et te afflixerit, scito quod probet te Christus. Si ergo dimittis eum, atque per alias errandi vias declinas in segnitiem, quando demum videris eum per se non mutatum, illico te in Dei misericordiam recipe, aut scrutare diligenter tentationis causam, num fortasse a nobismet nacta occasionem sit, num a comessatione vel immodico vino, num a nimio somno, loquelave vel superbia invalescat. Modo nulla mora, materiam tolle, et cito ignis extinguitur; modo autem multis opus est lacrymis, multis vigiliis, ieiuniis, stationibus. Tempus quippe belli, tempus est sive coronarum, sive poenarum. Crevit enim praelium, eo quod a primo impetu et tumultu contemsisti initia. Resume igitur animum; riga pedes Christi, meretricis instar, eumque recordare perpetuo. «Sive enim manducatis, sive bibitis, sive aliquid facitis, omnia in nomine Iesu Christi facite.»

Ad haec et illud noveris, esse fornicationis daemonem in somno, foeda immittentem somnia, hominis visionem prae se ferentia, ut simul ac oculos e somno solveris, illico refricet quae per somnum conspecta fuere, adeoque per totam diem animus concitetur. Doce igitur os tuum, ubi oculos e somno aperueris, dicere: «Domine, Iesu Christe, fili Dei, miserere! Domine, Iesu Christe, fili Dei, auxiliare mihi.» Itaque dum omni opere ac sermone Christum invocaveris, ipse profecto non te derelinquet.

II. Vim adhibe, quia «violenti rapiunt regnum coelorum.»

III. Elige utrum per angustam et arctam viam ambules, an per latam et expeditam. Hoc vero unde noveris? Si quaecumque egeris, vim modi-

eiusd. resp. 13. – 27) f. μὴ δυνῃ. – 28) Συνθλίβῃ cod. — 29) Παρεχει ib. mox λαμβάνει. — 30) Συνδυασμὸν distincte hic et infra, aliud forte a συνδυασμῷ aut peculiari sensu intelligendum, quasi designet statum animae medium inter tentationem et consensum suspensae, id quod *dubium* audimus et interpretamur.

1) Ποιεῖτε. I Cor. X, 31. — 2) Ὑπομνήσει cod. — 3) Ἀνοῖξαι ib. — 4) Ἐπικαλεῖ. Deinde στίχους sequimur, quales eos distinguit codex, etsi non semel sensus aliam suadeat divisionem. — 5) Ἐγκαταλίπει σε ib. — 6) Βιασταί cod. Agnoviati Matth. XI, 12. —

ρου [7]. Πῶς δὲ τοῦτο ἐπιγνώσῃς; ἐὰν ἐν παντί σου πράγματι μίξῃς καὶ βίαν μικρὰν ἐν νῷ· εἰ ἐσθίεις, μικρὸν πείνη, καὶ μὴ ἐμπλησθῇς· ἐὰν πίνῃς [8], καὶ μικρὸν δίψη. Ἐὰν κοιμήσῃ [9], ἔστω ἐπὶ ξύλου, ἢ ἄλλο τι τὸ τὰς πλευρὰς σου ὑπονύττον [10]. Καὶ ἐν παντί σου ποίει μέρος καὶ τοῦ Χριστοῦ· τοῦ ὄψου εἰ μεταλαμβάνεις, ἄφες ἐξ αὐτοῦ καὶ μέρος τοῦ Χριστοῦ.

δ'. Τὴν νύκτα μόνος ἔστω ὁ Χριστὸς· ἃ πράττεις γινώσκει· εἰ μὲν εἰς εὐχὰς καὶ θεωρίας ἐπαρθῇ [11] ὁ νοῦς σου, κατάλειπε [12] πᾶσαν τῶν ψαλμῶν στιχολογίαν καὶ μετανοίας, καὶ μόνοις σχόλαζε τοῖς δάκρυσιν.

ε'. Εἰ [13] δέ τι σου κλάσῃ ὁ λογισμὸς, πάλιν ἐπιλαβοῦ τὸν ψαλμόν· χρέος γάρ σοι τοῦτο μέγα τὴν πᾶσαν νύκτα εἰς τὸν σὸν νυμφίον ἀπασχολεῖσθαι, ἵνα αὐτὸς μόνος καὶ μηδεὶς ἀνθρώπων ἴδῃ τίνα ἐστὶν ἃ πράττεις ἐν νυκτὶ μετὰ σοῦ. Ἀεὶ οὖν ἀπὸ ἑσπέρας ἀπάρχου τῆς τῶν ψαλμῶν στιχολογίας. Οἱ μὲν ἀρχάριοι [14] πληροῦσι τὸ ψαλτήριον, οἱ μέσοι [15] τὸ ἥμισυ· οἱ δὲ τέλειοι μόνον εὔχονται, καὶ οὐδαμῶς ἕτερόν τι πράττουσιν.

ς'. Ὅταν λογισμός σοι ὑψηλοφροσύνης ἢ ὑπερηφανίας εἰσέλθῃ [15a], ἐρεύνησον εἰ πάσας τὰς ἐντολὰς ἐφύλαξας, εἰ ἀγαπᾷς τοὺς ἐχθρούς σου, καὶ ὑπὲρ αὐτῶν προσεύχεσθαι, καὶ ἐὰν ἔχῃς τὸ πάντων ἀγαπᾷν εἶναι ἐσχάτην, καὶ δουλεύειν θέλῃς [16] ἅπαντας, ὡς πάντων ἁμαρτωλοτέρα· εἰ δὲ μή, μάτην καυχᾶσαι.

ζ'. Ὅταν πρὸς κενοδοξίαν βλέπῃ σου ὁ νοῦς, ἴδε ὅτι τὸν ὁρῶντα ἄνωθεν Θεὸν καταφρόνησας, καὶ παρὰ ἀνθρώπων ἔπαινον καὶ δόξαν ἐπιθυμεῖς, καὶ αἰδέσθητι, μᾶλλον δὲ εὐθέως τὴν τῶν ἀνθρώπων διάστησον [ὁμιλίαν].

η'. Ὅταν πρόσωπόν τινος ἐν τῇ καρδίᾳ σου ὁ διάβολος ὑποδείξῃ, ἆρόν σου τὸν νοῦν ἐπὶ τὸν Θεὸν, καὶ εἰπέ· «Ὅτι πρὸς σὲ, Κύριε, Κύριε, οἱ ὀφθαλμοί μου· ἐπὶ σοὶ ἤλπισα, μὴ ἀντανέλῃς τὴν ψυχήν μου [17].»

θ'. Ὅταν τις ὑβρίσῃ ἢ λοιδορήσῃ ἢ καταποιήσῃ σε, καὶ μνησικακίαν ἔχῃς [17a] ἐν τῇ καρδίᾳ σου, μνήσθητι καὶ σὺ [ὅτι] τὸν Θεὸν πολλάκις ἐλύπησας, καὶ ἐὰν μὴ ἀφήσῃς, οὐδὲ ὁ Θεὸς ἀφήσει σοι τὴν ἁμαρτίαν [18].

cam in animo adhibeas. Si manducas, paulum esuri, neque expletor. Si bibis, modicum fac sitias; si dormis, in ligno cubes, aut qualicumque strato latus compungas. Et in omni re tua da partem Christo: vel obsonium accipiendo, ex eo sepone unde Christi portio sit.

IV. Per noctem solum esto Christus: quae tu facis, non ignorat. Sin vero sese in orationes et contemplationes efferat animus tuus, intermitte omnem psalmorum recitationem et metanoeas, ut solis indulgeas lacrymis.

V. Si quid autem tibi tentatio fregerit, iterum resume psalmum. Interest enim tua multum totam per noctem tuo vacare sponso, ut solus ille, hominum vero nullus, videat quaenam noctu tecum egeris. Semper igitur ab hora vespertina inchoa psalmorum stichologiam. Novitii quidem explent psalterium; medii, dimidiam partem; perfecti autem soli orationi student, nec aliud agunt omnino.

VI. Te quum alti supercilii aut arrogantiae tumor invadit, scrutator an omnia mandata servaveris, an eo usque tuos diligas inimicos ut pro illis ores, an te iuvet omnium esse ultimam omnibusque subesse velis, uti omnium nequissima peccatrix: alioquin, in vanum gloriaris.

VII. Quum ad inanem gloriam tuus respexerit animus, considera quod desursum videntem te Deum respicis, et ab hominibus laudem plaususque appetis, ac erubesce, quin immo cito ab hominum colloquiis fuge.

VIII. Quando hominis alicuius imaginem diabolus pectori tuo exhibuerit, erige mentem ad Deum, et dicito: «Ad te, Domine, Domine, oculi mei; in te speravi, ne penitus auferas animam meam.»

IX. Quoties aliquis tibi contumeliam aut opprobria aut iniustitiam intulerit, tuoque insidet animo iniuriae memoria, memorare te non semel Deo molestam fuisse, ac nisi tu dimiseris, nec tibi Deum dimissurum esse peccata.

7) Εὐρύχωρον. Matth. VII, 13, 14. Mox ἐπιγνῷς cod. — 8) Ἐσθίεις, πίνε, πίνεις, δίψα cod. — 9) Κοιμᾶσαι ibid. — 10) Τὰς π. ὑπονύττων σου ib. — 11) Εὐχὴν κ. θεωριῶν ἐπ. σου ib. — 12) Κατάλειπε ib. — 13) Εἰς δέ τι ib. — 14) Ἀρχάριοι. Et hanc vocem nota ut alia quae vix alibi legeris. — 15) Μέσει cod. — 15a) εἰσέλθοι ib. — 16) θέλεις ib. — 17) Mov. Ps. CXL, 8. — 17a) ἔχεις cod. — 18) Ἁμαρτίαν. Matth. VI, 15.

ί. Ὅταν εἰς θυμὸν ἀνάψῃ σου ἡ καρδία καὶ ἀναγκάζῃ εἰπεῖν τι ἀπρεπὲς καὶ ἀνθυβρίσαι ἢ λοιδορῆσαι τὴν λυπήσασαν, κράτησον τὴν γλῶσσαν, καὶ εἰπὲ πρὸς τὸν Θεόν· « Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου 19), » ἵνα καὶ σὺ δυνηθῇς εἰπεῖν μετὰ Δαυΐδ· « Ἐταράχθην, καὶ οὐκ ἐλάλησα 20). » Καί· « Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακὴν ἐν τῷ συστῆναι τὸν ἁμαρτωλὸν ἐναντίον μου 21).

ιά. Ὅταν ἴδῃς τὸν νοῦν ἀγαπῶντα τὰ ἐπίγεια, γίνωσκε, οὐρανίας γλυκύτητος οὐδαμῶς ἀπεγεύσατο· ὁ γὰρ γευσάμενος τῶν ἄνω, εὐχερῶς καταφρονεῖ τῶν κάτω.

ιβ'. Ὅταν βρωμάτων ἐπιθυμίαν ὑποβάλλῃ σοι ὁ λογισμός, μὴ τὰ βρώματα λαβοῦ 22), ἀλλὰ βλέψον ὅτι μετὰ τὴν τῶν βρωμάτων ἡδονήν, ἑτέρα σοι ἐπέρχεται 23) ὑπὲρ τὴν ἐν Βαβυλῶνι κάμινον, μέλλουσα τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν καταφλέγειν, καὶ παῦσαι.

ιγ'. Ὅταν ἴδῃς πύρωσιν ὑπέρμετρόν σε καταφλέγουσαν, στῆθι ἐν μέσῳ καμίνῳ, καὶ λέγε μετὰ τῶν τριῶν παίδων. « Κύριε, Κύριε, μὴ παραδῴης με εἰς τέλος διὰ τὸ ὄνομά σου, καὶ μὴ διασκεδάσῃς τὴν διαθήκην σου, καὶ μὴ ἀποστήσῃς τὸ ἔλεός σου ἀπ' ἐμοῦ 24). »

ιδ'. Ὅταν ἴδῃς ὅτι ὁ νυσταγμὸς καταβαρεῖ σε, λέγε τρίτον. « Κύριε, φώτισον τοὺς ὀφθαλμούς μου, μήποτε ὑπνώσω εἰς θάνατον, μήποτε εἴποι 25) ὁ ἐχθρός μου· Ἴσχυσα πρὸς αὐτόν. »

ιε'. Φοβοῦ τὴν χωρὶς σώματος ἑτέρου πορνείαν· αὕτη δὲ γίνεται, ὅταν ἐν καρδίᾳ τις ἀναζωγραφήσας τὸ πάθος, ἐν ἀδήλῳ ἐργάζηται τὴν ἁμαρτίαν.

ις'. Φοβοῦ τὸ κρῖναι καὶ κατακρῖναί τινα· ὅταν γὰρ διὰ τὸ κρῖναι ἐπέλθῃ πόλεμος, ἀφίεται παρὰ Θεοῦ ἡ ψυχή, καὶ τότε ἐν ᾧ κρίνει ἄλλους, εὑρίσκεται καὶ αὐτὴ κρινομένη 26).

ιζ'. Φοβοῦ τὸ μετὰ ἔχθρας τε καὶ μάχης στῆναι εἰς προσευχήν. Ἐπεὶ εἰς μάτην κοπιᾷς, πλὴν ἐὰν ἴδῃς ὑπερζέουσάν σου τὴν ἰδέαν 27) καὶ μὴ παυομένην τῆς μανίας, ἐκεῖ 28) ἄφες σου τὸ δῶρον, τουτέστι ὑπὲρ ψυχῆς τῆς σῆς προσεύχεσθαι, καὶ ἄρξαι λέγειν ὑπὲρ ἐκείνου· « Κύριε, μνήσθητι ὅτι ὠδίνω 29), καὶ ἐλέησον, βοήθησον, συγχώρησον. » Καὶ μὴ παύσῃ ἕως ἂν ἴδῃς ὅτι ἰσχύθη ὁ διάβολος καὶ ἀνεχώρησεν· οὕτως ποίει, καὶ οὐδέποτέ σου μνησικακία κυριεύσει.

ιη'. Τοὺς τῆς βλασφημίας λογισμοὺς γίνωσκε ἐξ ὑπερηφανίας προσιέναι· [ἴσμεν] αὐτοὶ μὴν 30)

X. Statim ut in iram cor tuum accendetur et te cogat aliquid minus aequum dicere, aut convicia et probra vexanti te retribuere, cohibe linguam, et dic ad Deum: « Pone, Domine, custodiam ori meo; » nempe ut cum David cantare valeas: « Conturbatus sum, et non sum loquutus. » Et: « Posui ori meo custodiam, cum consisteret peccator adversum me. »

XI. Ubi videris animum tuum terrestria diligentem, scito nondum eum coelestes gustavisse delicias; superna enim gustanti facile sordent inferiora.

XII. Quum in ciborum appetitum effuderit se tuus animus, noli escas sumere, sed considera post hanc ciborum voluptatem, futuram esse tibi fornacem Babylonica saeviorem, quae corpus et animam incendet, finemque deliciis ponet.

XIII. Quando senties ignem in te ultra modum fervescentem, sta in medio camino, et dic cum tribus pueris: « Domine, Domine, ne me tradas in finem, propter nomen tuum, et ne dissipes testamentum tuum, et ne avertas misericordiam tuam a me. »

XIV. Si videris te sopore gravatum, ter dicito: « Domine, illumina oculos meos, nequando obdormiam in morte, nequando inimicus meus dicat: Praevalui in eum. »

XV. Time quae sine alieno corpore fit, fornicationem: ea vero fit quando quis, pectori inscripta voluptatis imagine, in occulto peccatum admittit.

XVI. Time ne iudices quemquam aut damnes; quippe, quum ob istiusmodi iudicium tentatio subierit, recedit a Deo anima, et tunc ideo quod alios iudicavit, deprehenditur et ipsa iudicata.

XVII. Time ne cum inimicitia et lite vaces orationi. Quod si, postquam frustra laboraveris, usque ebullire mentis phantasiam sentis, nec a furore supersedere, pone ibi munus tuum, id est, pro anima tua deprecationem, et incipe super hoc dicere: « Domine, memento quia dolore premor, et miserere, » succurre, ignosce. » Et noli quiescere, dum non videris oppressum diabolum et fugatum. Hoc fac, et numquam in te iniuriarum memoria praevalebit.

XVIII. Scito blasphemiae cogitatus o superbia

19) Μου. Ps. CXL, 3. Mox δυνηθεὶς cod. — 20) Ἐλάλησα. Ps. LXXVI, 5. — 21) Μου. P. XXXVIII, 2. — 22) Φοβοῦ, ἀλλὰ βλέψον. Audacior fortasse emendatio, sed plane necessaria. — 23) Ἐπέρχεσθαι ὑπὲρ τὴν (sic) ex phrasi bibl. — 24) Ἐμοῦ Dan. III, 34. — 25) εἴπῃ cod. Ps. XII, 4, 5. — 26) Κρινομένη. Rom. II, 1. — 27) Ἰδίαν cod. — 28) Καὶ ἄρεσσοῦ ib. Matth. V, 24. — 29) Ὁ δεῖν cod. — 30) Καὶ αὐτοὶ μὴν ib. Forte aliquid deest, ut dicatur alios

ἀκατάκριτοι. Τί γὰρ ἐγὼ κρίνομαι, εἰ δαίμων ἐρχόμενος λέγει κατὰ Θεοῦ ἐν τῇ ἐμῇ καρδίᾳ; ἀλλ' ἐν τούτῳ 1) κριθήσομαι ὅτι οὐκ ἂν εὗρεν ὁ δαίμων παῤῥησίαν, εἰ μὴ ὑψωθῇ ἡ καρδία μου, ὡς μεγάλη καὶ ἐνάρετος 2), καὶ διὰ τοῦτο ἔρχεται ὁ διάβολος, ἵνα ἡμᾶς ταπεινώσῃ, καὶ ἵνα ἡμᾶς ποιήσῃ ὅπως ἔχωμεν ἑαυτούς, οὐ μόνον ἀνάγνους 3), ἀλλὰ καὶ ἐχθροὺς καὶ ὑβριστὰς Θεοῦ καὶ ὑπερηφάνους.

ιθ'. Ὁ μὴ πιστεύων ἀψευδῶς Θεῷ ὅτι ἑκατονταπλασίονα παρέχει ἐν τῷ νῦν αἰῶνι καὶ ἐν τῷ μέλλοντι ζωὴν αἰώνιον 4), οὐδέποτε μισήσει κόσμον, οὐδὲ τὰ ἐν κόσμῳ· ὁ δὲ μὴ μισήσας ταῦτα, οὐδέποτε Θεόν, ὡς δεῖ, ἀγαπήσει.

κ'. Ὁ μὴ ἀσφαλῶς καθ' ἑκάστην ὥραν θανάτου μεμνημένος, μήποτε πρωΐας λέγων μὴ φθάσαι τὴν ἑσπέραν· καὶ ἑσπέρας, τὴν ἡμέραν μηδαμῶς καταλαβεῖν, παίζει, καὶ παίζεται ὑπὸ τῶν τοῦ κόσμου πραγμάτων, καὶ οὐδεμίαν ἀρετήν, ὡς δεῖ, κατεργάσεται. Ἀλλὰ τὴν σήμερον ἐρεῖ· αὔριον, μετὰ τήν· αὔριον, καὶ οὕτως αὐτοῦ τὴν πᾶσαν ζωὴν διαπνεύσει, ζητῶν πότε φθάσαι τὸ αὔριον.

κα'. Ἡ τῶν χειλέων σου σιωπὴ διδάσκει τῷ Θεῷ λαλεῖν πολλά· καὶ ὀλίγα Θεῷ οὐκ οἶδεν, ὅτι καρδίας καὶ νεφροὺς ἐξετάσει ὁ Θεός 5). Ἀλλ' ἔστι θέρμης δίχα βαλανεῖον, διὰ τὸ τὰς θυρίδας ἀεὶ ἀνεῳγμένας ἔχειν, καὶ οὔτε Θεόν, οὔτε ἀνθρώπους ἐπαναπαῦσαι δύναται· διὸ καὶ ὁ Δαυὶδ εἰπών· «Ἐθέμην τῷ στόματί μου φυλακήν,» ἐπάγει· «Ἐθερμάνθη ἡ καρδία μου ἐντός μου, καὶ ἐν τῇ μελέτῃ μου ἐκκαυθήσεται πῦρ.»

κβ'. Μὴ θέλε τὴν σάρκα λιπαίνειν καὶ παχύνειν 6)· πάντα γὰρ τὰ πετεινὰ καὶ ἀεροπόρα ζῶα ὀλιγόσαρκα, διὸ καὶ εὐχερῶς ἐπὶ ἀέρα πέτανται. Βόες δὲ καὶ ὄνοι καὶ κάμηλοι καὶ εἴ εἰσι πολύσαρκοι, γῆν καὶ ὕλην καὶ τέλμα [καὶ] πηλὸν φιλοῦντες διατρίβουσι.

κγ'. Τὰ ἀρχαῖα ἁμαρτήματα, σπῖλοι καὶ ῥύποι σαρκός, καὶ τὸν τῆς ψυχῆς χιτῶνα μεμολυσμένον ἀπεργάζονται. Οὐκ ἔστι δὲ χιτῶνα ἐῤῥυπωμένον ἀποπλῦναι, εἰ μή γε ὕδωρ παρὰ πολλά· ἔτι δὲ καὶ πόνοι καὶ ὕβρις, καὶ ἀτιμίαι καὶ τὰ παρ' ἐχθρῶν ὀνείδη, ὡς λουτίσματα 7).

procedere, de quibus tamen non accusamur. Quomodo enim accusor, si diabolus meo pectori accedens, adversus Deum loquitur? In hoc vero iudicabor: quia diabolus adeo non ausus esset, nisi cor tumuisset, quasi magnum esset ac integerrimum, unde occasio diabolo datur ut nos humiliet idque efficiat, ut nedum sancti simus, quin immo Christi fiamus inimici inque Deum contumeliosi, et superbiamus.

XIX. Qui non credit indubitanter Deo centuplum in hoc aevo et in futuro vitam aeternam promittenti, is minime mundum et mundana odio habebit: quae nisi oderit, numquam Deum, ut oportet, amabit.

XX. Qui non constanter singulis horis meminerit mortem, nec mane dicit: « Vespera non veniet, » aut in vespere: « Diem iam non assequar, » ludit et luditur a mundanis rebus, neque ullam virtutem, uti par est, exercebit. Sed hodie dicet: « Cras », post alterum diem: « Cras iterum, » sicque suam omnem vitam impendet, quaerens semper crastino die vivere.

XXI. Labiorum tuorum silentium multa significat Deo dicenda, immo non pauca Deo dicere potest, quum corda et renes scrutabitur Deus. Verum inest ibi sine calore balneus, cuius quippe ostiola semper aperiuntur, et qui nec ipsum Deum neque homines sinit quiescere. Idcirco David quum dixit: « Posui « ori meo custodiam, » subdit: « Incaluit cor meum « intra me, et in meditatione mea exardescet ignis. »

XXII. Noli carnem saginare, et impinguare. Quaeque enim volatilia et animalia in aere degentia, carne levia sunt, ideoque per aera promtius avolant. Boves autem asinique et cameli, aut si quae sunt pecudes corpore crassiores, terram atque materiem et paludosa loca diligere solent.

XXIII. Vetera peccata maculae et sordes carnis sunt, quae animae tunicam contaminant. At fieri nequit ut polluta tunica lavetur, nisi aqua praesertim suppetat. Ita enimvero aerumnae et iniuriae et opprobria et ab inimicis accepta convicia quasi quaedam sunt animae lavacra.

quidem blasphemiae cogitatus ultroneos damnatum iri (αὐτοὶ μέν,—αὐτοὶ δέ), alios vero benignios habendos.

1) Ἐμοὶ κ. ά. ἐν τούτῳ ib. — 2) Ἐξαίρετος vix non legam. — 3) οὐ μόνον ἁγίους cod. Aut corrige mecum aut lege, si malueris ἀναγίους ex vet. gloss. — 4) Αἰώνιον. Matth. XIX, 29. — 5) Θεός. Ps. VII, 10. Mox ps. XXXVIII, 2, 4. — 6) Ταχύνειν cod. — 7) Λουτίσματα id insulse, ut videtur; nisi malim confugere ad vocem forte novam, non inepte a λούω derivа-

κδ'. Πᾶς ὁ κόπος ἐν ἀρχαῖς τῷ μοναχῷ ἐπὶ παντοίας 8) ἀρετῆς ἐγγίγνηται. Ὡς γάρ οἱ ὕδωρ ἐπὶ κῆπον ἀγαγεῖν σπουδάζοντες, τὴν πᾶσαν βίαν ἐπὶ τοῦ ὑδραγωγῆσαι καὶ διορυγὰς ποιῆσαι καὶ ἐπιτελέσαι τὰ λοιπὰ τοῦ ὕδατος δοχεῖα 9) ἀσχολοῦντες· ἡνίκα δὲ τὸ ὕδωρ ἅπαξ διαγάγωσιν, ἐν ᾗ ἂν ὥρᾳ θέλωσιν, ἑτοίμως τοῦτο 10) συνεισφέρουσιν· οὕτω καὶ ὁ ἅπαξ ἢ καὶ δὶς ἐν τοῖς καλοῖς τῶν ἀρετῶν ἀσχοληθεὶς, οὐκ ἔτι οὕτως ἐν ταῖς ἀρχαῖς πονεῖ.

κε'. Μὴ ἀπὸ ἀρετῆς εἰς ἀρετὴν πρὸ τοῦ κατορθῶσαι μεταβῆναι, καὶ ποτὲ μὲν ταύτην, ποτὲ δὲ ἐκείνην, ἐπιχείρει, ἐπεὶ παρεικασθήσεται 11) ὡς ὄρνις ἄστατος ἐπὶ ὠῶν, εἴ τις διὰ τὸ εὐκόλως μεταβαίνειν, οὔρια πάντα καὶ ἕωλα 11a) ἀποτελεῖ. Ἀλλὰ συνάψασα τὰς τέσσαρας αὐτὰς ἀρετὰς, ὡς ὠά τινα, νηστείαν, ἀγρυπνείαν, προσευχὴν καὶ ταπείνωσιν, οὕτως ταύτας μέχρι τούτου περιθάλπειν 12), καὶ προσμένειν θέλε, ἕως ἂν πτεροφυήσασαι, εἰς οὐρανὸν καὶ σοι τὸ 12a) πετασθῆναι παρασκευάσωσιν.

κς'. Πάντα σου ὁ λύχνος τῆς ψυχῆς δι' ἀγάπης τῆς εἰς Θεὸν ἀναπτόμενος καὶ φλογιζόμενος σφοδρῶς ὑπάρχῃ 13), οὐδέ πού σοι σκότους ἔργον πλησιάσαι οὐ δυνήσεται· ἐὰν δὲ ἐκεῖνος ἀποσβεσθῇ, παραυτίκα ὁ δαίμων τῆς φιληδονίας ἥξει, ὥσπερ μῦς, τότε ἔλαιον ἐκπίνων, καὶ τὸ στίππιον 14) ἀφανίζων, εἶθ' οὕτως πολλάκις, καὶ αὐτὸν τὸν λύχνον καταστρέφων καὶ συντρίβων.

κζ'. Ἐπειδὴ δὲ μὴ μόνον τοσαύτην νύμφην γνησίαν εἰργάσω Χριστῷ, ἀλλὰ δὴ καὶ ἑτέρας ψυχὰς ἅς σοι Χριστὸς ἐνεχείρισεν, ὡς ἂν νυμφοστόλον ἁγίαν ἀπεργάσεται 14a) καὶ πολλαπλασίονά σοι τὸν μισθὸν ἀνταποδώσει ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ [καὶ] τῇ φοβερᾷ τῆς στάσεως ὥρᾳ.

κη'. Τὰς νύμφας ἰσχυρῶς καλλώπιζε, ἵνα δυνατὴ καὶ αὐτὴ μετὰ Παύλου λέγειν ὑπάρξῃς· «Ἡρμοσάμην ὑμᾶς [ἑνὶ] ἀνδρὶ παρθένους ἁγνὰς παραστῆσαι τῷ Χριστῷ 15).» Διὸ πλύνεσθαι ταύτας καὶ λούεσθαι 16) καθεκάστην τοῖς δάκρυσι δίδασκε, ἕως πάντα τὸν ἀπὸ κόσμου μολυσμὸν καὶ τὸν ῥύπον ἀποκαθαρῶσιν.

XXIV. Principio totus labor monacho solet esse ad singulas virtutes: haud secus ac quum in hortum aquam dirigere satagunt, vim exeruot omnem in adducendis fluentis alveolisque fodiendis caeterisque parandis aquae receptaculis; ubi autem aqua semel adducta fuit, quacumque hora placet, prompte devebitur. Ita quum aliquis semel aut iterum sese dotibus virtutum excolendis dederit, inde non eodem ac in principiis labore vexatur.

XXV. Cave ne a virtute in virtutem excurras, priusquam singulae confirmentur, ut huic modo, modo illi operam conferas, quando quidem similis erit avi super ova instabili, quicumque hac illac meandi occasionem nactus, ventosa relinquit omnia et rancida. Sed una compingens quatuor virtutes, ut totidem ova, ieiunia videlicet, vigilias, preces et humiliationes, sic singulas, usque confovere velis, iisque insistere, donec alis instructae, etiam tibi in coelum avolandi copiam faciant.

XXVI. In omnibus sit animae lucerna per charitatem in Deum accensa et ardescens vehementer, nullum tunc tenebrarum opus ad te accedere poterit: at si extincta fuerit, nulla mora daemon voluptatis veniet, tamquam mus, oleumque bibet, ac linum consumet; quin immo multoties et ipsam lucernam subvertet atque confringet.

XXVII. Sed quoniam non unam tantummodo huiusmodi sponsam legitimam exhibuisti Christo, sed alias etiam animas quas tibi Christus commendavit, te veluti pronubam sanctam efficiet et abundantiore mercede vicissim donabit, in illa die et formidolosa hora coram iudice sistendi.

XXVIII. Has vero sponsas strenue adorna, ut et ipsa valeas cum Apostolo dicere: «Desponsavi vos uni viro, ut virgines castas exhibeam Christo.» Ideo eas lavare se lacrymis et baptizari per singulas horas doce, donec ab omni mundana sorde et macula vere mundentur.

tam.—8) Ἐπιπαντίας ib. Praecedens vox *μοναχῷ* tam brevissimis siglis coarctatur ut lectio dubio non careat, praesertim quum tota haec scriptio dirigatur ad monialem. — 9) Δοχεῖα ib. — 10) Ἑτοίμους τούτῳ συνεισφέρωσιν ib.—11) παρεικασθήσει ib.— 11a) αἰόλα fort. melius.— 12) Περιθάλπειν ib. —12a) σὲ τοῦ cod. solemni scriptura.— 13) ὑπάρχει, οὐδέ πού σου ib.— —14) Στίππον, cod. f. idem ac στυππεῖον a στύπη. Cf. Climac. grad. XXVII: «Aucupatur quidem murem venatrix felis: sed *murem spiritualem* (seu daemonem), solitarii intenta mens et cogitatio.» Ad haec loco. Raitby in scholiis: «*Murem intelligibilem* dicit homicidam diabolum, quem intentio quiescentis vigilanter observat, sicut cata murem.» *Bibl. PP.* t. X, p. 483, 518. — 15) Χριστῷ. II Cor. XI, 2. — 16) Λούεσθε cod. Modo πλύνεσθε; mox διδάσκει. —

κθ'. Πρὸ παντὸς, ἑκάστης τοὺς ἐν καρδίᾳ λογισμοὺς καὶ τὰ ἐκπαιδόθεν πεπραγμένα δι' ἐξαγγελίας ἀναμάνθανε, ὡς εἰ μή τις ἐξαγγεῖλαι βούληται, μηδὲ τοῦ ἁγίου σχήματος ἀξία γένοιτο. Τί γὰρ ὄφελος βασιλικὸν μὲν ἱμάτιον ἐπενδύσασθαι τὴν νυμφευθεῖσαν Χριστῷ, μέλλουσαν ἔσωθεν ψώρας καὶ λέπρας καὶ παντοίας ἀκαθαρσίας μεμεστωμένην τυγχάνειν; Ταύτην γὰρ καί σε τὴν νυμφοστόλον κατακρινεῖ, ὡς τοιαύτην αἰσχύνην καὶ ἄμορφον νύμφην τῷ Χριστῷ προσάγουσαν, κἀκείνην ἀπόβλητον ἀπεργάσεται.

λ'. Μετὰ γοῦν τὸ διὰ μετανοίας καὶ ἐξαγορεύσεως γνῶναι τὰ τῆς προσιούσης ἀπόκρυφα, μὴ παραυτίκα τὴν βασιλικὴν στολὴν ἐπένδυε, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἔκπλυσιν καὶ ἀποκάθαρσιν τὸν ἐν ἁπλότητι χιτῶνα περίβαλλε 17)· καθυποτάττηται εὐγνωμόνως δουλεύουσα, καὶ ἀπὸ πασῶν ταῖς εὐχαῖς στηρίζοιτο.

λα'. Ἄρα γὰρ ἐπεὶ μεσίτης καὶ προοδηγὸς καὶ νυμφοστόλος προβλήθης 18) Χριστοῦ, μετὰ πολλῆς δοκιμασίας καὶ χρόνου ἱκανοῦ, τὴν τοῦ μεγάλου καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος ἐπίβαλε στολήν· οὐ μικρὸν γάρ σοι ἀγὼν βασιλίδα στολίζειν, καὶ βασιλέως Χριστοῦ νύμφην εἰσαγαγεῖν· Διὸ οὕτως στόλιζε, ἵνα δυνήσῃ λέγειν· «Πᾶσα ἡ δόξα τῆς θυγατρὸς τοῦ βασιλέως ἔσωθεν, ἐν κροσσωτοῖς χρυσοῖς περιβεβλημμένη, πεποικιλμένη 19).»

λβ'. Γίνωσκε ἐπαγρυπνεῖν καὶ νυκτοφυλακεῖν, ὅτιπερ ὀφείλεις (οἱ ψυχῶν καθηγούμενοι οὕτως τοῦ ἀγρυπνεῖν ὑπόχρεοι διηνεκῶς, ὡς λόγον ἀποδώσοντες 20) ἐν ἡμέρᾳ κρίσεως, τυγχάνουσιν)· ἀγρυπνοῦσα δὲ, ὡς δυνατὴ καὶ τὰ τῶν ἀδυνάτων βάρη βαστάζειν 21), τοσοῦτον πόνον ἔχουσα, ὅσον μήτηρ θυγατέρας ἔχουσα ἀγάμους καὶ ταύτας βουλομένη βασιλεῖ μεγίστῳ νυμφοστολῆσαι.

λγ'. Ταῖς πειραζομέναις καὶ πολεμουμέναις βοηθεῖν μὴ ἀποκάμῃς, ἵνα καὶ περὶ σοῦ Δαυὶδ εἴπῃ ὁ θεοπάτωρ· «Ἀπενεχθήσονται τῷ βασιλεῖ παρθένοι ὀπίσω αὐτῆς. Αἱ πλησίον αὐτῆς ἀπενεχθήσονται ἐν εὐφροσύνῃ καὶ ἀγαλλιάσει 22).»

λδ'. Ἐὰν μία τις ὑπὸ τοῦ διαβόλου σκληρυνθῇ 23), ὑπόμενε καὶ μὴ ἀπότεμνε, μὴ δίωκε· οὐ γὰρ τοσοῦτον τὸ ἁμάρτημα σκληρότης καὶ ὕβρις καὶ ἀντιλογία ὅσον κρῖμα μετὰ διωγμὸν ἀνδρὶ συναφθῆναι, καὶ ἀπὸ Χριστοῦ ἐπὶ μοιχείαν περιπεσεῖν τὴν διωχθεῖσαν.

XXIX. Ante omnia, singularum secretos animi sensus et a teneris gesta per relationem ex ordine disce, ut si una forte ea nolit concredere, indigna sacro habito maneat. Ut quid enim proficiet regio illo indui pallio virginem Christo sponsatam, quae intus est scabie et lepra et omnigena sporcitie oppleta? Eam enim et te sponsarum ducem Christus ideo damnabit, te utpote quae tantam foeditatem, adeoque turpem sponsam Christo adduxisti, eam vero ut reprobam amovebit.

XXX. Quum igitur per poenitentiam et manifestationem abscondita noveris accedentis ad sponsum virginis, noli citius eam regia induere stola; sed postquam lota et mundata fuerit, tunc ei simplicem tunicam confer, eaque demissioni bono cum animo mancipata, ab omnium precibus confirmetur.

XXXI. Age dum, quoniam mediatricis vice ac pronubae, sponsas ad Christum deducendi tuum munus est, post multam probationem et tempus sufficiens, tum demum magni et angelici habitus stolam largitor. Non exiguum enim hoc tibi studium est, regiam induere stola, regisque Christi introducere sponsam. Idcirco sic eam indue, ut dicere queas: «Omnia gloria filiae regis intus est, in fimbriis aureis circumdata, varietate distincta.»

XXXII. Disce vigilare et noctem custodire insomnem, quantum id debes: qui animabus praesunt, sic vigilare necessarium constanter habent, prout rationem in die iudicii reddituri sunt. Vigila vero, ut possis vel negotiorum quae vires superant, pondera sustinere; tantamque operam nava quantam mater aliqua, filias habens innuptas, easque volens regi omnium maximo praeparare et adornare.

XXXIII. Ne cessa iis quae probantur et tentantur auxiliari impigre, ut de te dicat David ille Christi avus: «Afferentur regi virgines post eam. Proximae eius afferentur in laetitia et exultatione.»

XXXIV. Si una forte, diabolo suadente, induruerit, sustine et noli abscidere eam, neque expellere: tantum enim peccatum non est duritia et contumelia aut contumacia, quantum crimen est eam, semel expulsam, viro coniungi et a Christi foedere in adulterium incidere repudiatam.

17) Περίβαλε f. Notanda hic et paulo post distinctio μεγάλου et μικροῦ σχήματος monachorum. Statim in cod. καθυποτάττηται. — 18) Προβληθεὶς ib. fort. προβλήθης. — 19) Πεποικιλμένη. Ps. XLIV, 14. — 20) Ἀποδώσοντες cod. — 21) Καὶ τὰ τῶν ἀδυνάτων βαρὺ βαστάζειν ib. — 22) Ἀγαλλιάσει. Ps. XLIV, 15. — 23) Σκληρυνθεῖ cod.

λε'. Ὑπομένουσα τοιγαροῦν λοιδορίας καὶ ὕβρεις καὶ καταλαλιὰς ὑπόμενε.

λϛ'. Τὸ χεῖρον καὶ βαρύτερον ἐν ἅπασι προβλέπουσα, τοσοῦτος δέ σοι ὁ τῆς ὑπομονῆς μισθὸς, ὅσος μὴ ἐᾶσαι ψυχὴν εἰς τοιοῦτον ἁμάρτημα μοιχείας ἐκπεσεῖν, ὅθεν τὸν πρὸ τοῦ πυλῶνος ὠρυόμενον λέοντα προκαθορῶσα, ὡς δ' ἂν καὶ πράξῃς 25) τὴν μηδεμίαν αὐτῷ ψυχὴν εἰς κατάβρωμα παρασκευάσαι 26)· ἀλλ' ἐν ὑπομονῇ συμπάθει, ἐν ταῖς προσευχαῖς βοήθει, ἐν ταῖς ἀγρυπνίαις [στήρισον?], ὥσπερ ἁπάσας, τὰ ἁπασῶν βάρη βάσταζε. Δυνατὸς γὰρ ὁ Θεὸς δοῦναι μετάνοιαν εἰς σωτηρίαν, ὡς ἂν ἡ πλανωμένη ψυχὴ εἰς ἑαυτὴν ἀποστρέψειεν.

Γίνωσκε δὲ καὶ τὰ ἐπιτίμια ἅπερ οὐχ ἡμεῖς, ἀλλ' ὁ μέγιστος ταῖς παραπιπτούσαις ἐξέθετο Βασίλειος 27).

II.

Ἡ παραίνεσις τοῦ ὁσιωτάτου Πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ Νηστευτοῦ.

Τηρῶν 1), μοναχὲ, σωφροσύνης τοὺς ὅρους,
Φύλαξον, ὡς χρὴ, τὰς κόρας τῶν ὀμμάτων,
Ἄλλο πρὸς ἄλλο μὴ βλέπειν πρὸς τοὺς πέλας.
Λάλει δεόντως, ἀφρόνως δὲ μὴ σίγα.
Ἐνδύμασι χρῶ τοῖς ἀναγκαίοις μόνοις,
Καὶ βρώματα ζήτησον, ἃ συνιστάνει
Τουτὶ τὸ σωματεῖον εἰς ὑπουργίαν.
Πάντων μεταλάμβανε τῶν τεθειμένων·
Τὸν δαίμονα δὲ φεῦγε γαστριμαργίας.
Μὴ τὰ μὲν ἐκφαύλιζε τῶν ἐδεσμάτων,
Τὰ δ' ἐκλέγου σύμμορφα τῇ σῇ κοιλίᾳ.
Ἡ διάκρισις κρινέτω σου τοὺς τρόπους.
Οἴνου τὸ πλεῖστον ἐκτρέπου καθ' ἡμέραν,
Εἰ δ' ἀδυνατεῖς, ἀπογεύου χρησίμως.
Τὴν χεῖρα τὴν σὴν μὴ τινων γύμνου μέσον.
Μικρὸν λογίζου σαυτὸν, ἔνθα προσκάθῃ·
Καὶ σοῖς ἀδελφοῖς δουλικῶς ὑπηρέτει.
Κέντρον τὸ δεινὸν φεῦγε τῆς παῤῥησίας,
Βάλλει γὰρ εἰς θάνατον ἄχρι καρδίας.
Καὶ πτυέλου σύμπτωμα μὴ παραβλέπῃς·

XXXV. Hanc vero sustinens, convicia nihilominus et opprobria et maledicta perfer.

XXXVI. Ubi quod pessimum est et gravissimum in his rebus provide consideraveris, eo potior erit tuae patientiae merces, quod impedieris quominus in tantum adulterii flagitium anima labatur; perinde ac si ante fores rugientem leonem vidisses, per te non liceret vel una anima illi sit in escam cessura. Sed per patientiam compatere, per preces auxiliator; per vigilias [confirma], ut ferre debes cunctas, sic gravia cunctarum onera sustine. Potens est enim Deus dare poenitentiam in salutem, ut errabunda anima in se ipsam revertatur.

Nosce insuper quales poenitentias non ego quidem, sed maximus Basilius pro lapsis instituerit.

Admonitio S. P. N. Ioannis Ieiunatoris.

Modestiae metam tenens, o monache,
Caute pupillas, uti par est, tuere,
Ne quemque proximum hinc aspicias.
Ad rem probe loquaris et scite tace.
Vestibus, uti necesse est, tantum utere.
Habe cibos, sed unde sustentes tuum
Corpusculum, ut pensum laboris impleat.
Oblata sume quae tibi hospes porrigit,
Ingluviei modo vites daemonem.
Verum cibos nolim renutes alios,
Neque alios ventri praeferas congruos.
Diiudicet mores tuos discretio.
Vino quotidie abstine, quoad potes;
Liba, minus si valeas, ut expedit.
Ne caeteris coram tuas nuda manus.
Te minimum aestima, et sede novissimus.
Arbitrio servire te fratrum iuvet.
Levare cristas absit arrogantiae,
Quae cordia in perniciem praeceps ruit.
Sputum salivae ne vagum negligito.

24) Πράξεις Ib.—25) Παρασκευάσας Ib.—26) Βασίλειος. inde sequuntur LI epitimia, quae incipiunt: ἡ προσβολή. basiliania plerumque similia, uti infra videb.

1) Τηρῶν. Scripta serie continua in paris. 2748.

Ὁ βὴξ ἐπῆλθεν ἐν τραπέζῃ πρὸς βίαν;
Κράτησον, ὡς χρὴ, πτύσον ἔξω τοῦ μέσου.
Θέλεις φαγεῖν, ἄνθρωπε, καὶ πιεῖν ἅμα;
Χρειῶδές ἐστιν· ἀλλὰ φυγῇ 1) τοῦ κόρου.
Ἐγγὺς ὁ πίναξ καὶ συντίθεται μέσον;
Μή σου πρότεινε χεῖρα τοῦ φαγεῖν χάριν.
Αἰδὼς προσίτω καὶ προτίμησις φίλῳ 2).
Τὸ δὶς δὲ καὶ τρὶς μὴ παραιτοῦ προλέγειν·
« Φεῦγε, προόπτα τῆς ἐμῆς σωτηρίας! »
Ἀκηδίας γέννημα χάσμης ὁ κλόνος.
Θέα, μοναχὲ, τὸν τρόπον τῆς Μαινάδος,
Καὶ σὸν στόμα συστῆθι ταῖν χεροῖν ὅλαιν,
Ἀσχημοσύνην μὴ διδοὺς τῷ πλησίον.
Κροῦσον μετ' αἰδοῦς τὰς θύρας τοῦ σοῦ φίλου.
Μὴ δ' αὖ προόπτως 3) εἰσδράμῃς, ὥσπερ κύων
Σκεύη καταθρῶν καὶ καταθλῶν ὀστέα.
Ὑπακοῆς φύλαττε τὴν εὐταξίαν,
Χωρὶς, πρόδηλον, ψυχικῆς ἁμαρτίας.
Πράως διαλέγου μοι πᾶσιν οἷς τύχῃς,
Ὄμμα προσασκῶν σῶφρον ἐν τοῖς πλησίον.
Γελῶν γελάσεις μειδιάματος μέχρι,
Ἕρκος φυλάττων τῶν ὀδόντων ἐν φόβῳ.
Τοὺς συγγενεῖς ἔκφευγε, καὶ λύπας φύγῃς,
Νεωτέρων δίωκε τὰς συντυχίας,
Διαβόλου γάρ εἰσιν ὁπλομαχίαι.
Πολυλόγου βάδισμα μηδόλως βλέπε,
Κρύπτον τὰς ἀδικημάτων ἀταξίας 4)).
Τὸ δογματίζειν, κἂν δοκῇς γραφῶν ἴδρις,
Ἄνευ ἀνάγκης, φεῦγε, μὴ κατακαῇς.
Εἰ ταῦτα τηρεῖς, ἐγγὺς εἶ σωτηρίας.

Si tussis in mensa, inscio te, eruperit,
Premas oportet, ne spuas in medio.
Escam cupis, mi homo, simulque vis scyphum?
Bene est quidem; cave satur fias tamen.
Praesto est catinus tibi, coram positus?
Per me manum non admovebis ferculis.
Honorem amico, mente semper pudica,
Debes. Bis autem terque dicito: « Meae
« Tu qui saluti insidias struis, fuge. »
Acediae fit fetus oscitatio
Hiantis: os tu vide hiulcum Maenadis,
Ambabus et palmis tuum, frater, preme,
Ne proximo tuo pudorem incutias.
Fores amici, sed verecunde, move.
Verum procax ne cursites, sicut canis,
Sus deque vertens vasa et ossa conterens.
Obtemperes: is ordo rerum pulchrior,
At modo pravum nil tibi quisquam imperet.
Blande alloquaris, si quibusdam occurreris,
Spectans modeste, nec nimis stantes prope.
Ridebis, et parcius et risu levi;
Vigil timensque claustra dentium
Serva. Propinquos fugis? Aerumnas fugas.
Vanae iuventae prohibe colloquia:
Hic Satanae sunt arx et arma posita.
Virum loquacis ne oculis quidem tere,
Qui callide quae perperam facit, tegit.
Doctor sedere noli, sis doctus licet,
Citra necessitatem, in igne ne ardeas.
Fidelis haec tene: salus tibi prope est.

1) φεῦγε mel. — 2) φίλου iterum malim. — 3) An μὴ δ' ἀπροόπτως, et mox καταθραύων? sed metrum excludit. — 4) τὸ δικαιωμάτων cod.; leviter mutavi, ut sensum assequerer, dubius tamen utrum assequi verum contigerit.

Si quis mihi, ut maxime unus, se ad haec usque ultima Ieiunatoris verba continuerit, sane haud semel eum taeduerit sermonem fluere adeo lutosum, sabuloque, calce et favillis mixtum; ipso tamen fastidio noverit minime fucatum esse aut fictitium; sed germanum, sibique simillimum, qualem nimirum audio Ioannem, inter Chrysostomi appendices, in oratione de poenitentia et virginitate sermocinantem. Hic enim et illic eadem chorda pulsatur, sonus idem, idemque fratris cum sorore simplex et ingenuum colloquium. Ab eodem Pauli invocatione exorditur, quem solemni ratione compellat *ἀσθενούντων χειραγωγόν, πιστευόντων νυμφαγωγόν*, statimque iubet virginem, caeteris spretis, in Domino esse: *ἡ δὲ παρθένος ἐπὶ τῷ Κυρίῳ, ἵνα καὶ τὸν ἔπαινον σχῇ παρ' αὐτοῦ, λέγουσα τῷ Θεῷ· Παρὰ σου ὁ ἔπαινός μου.* Pergere eo magis lubet quod, facto hinc et inde similium respectu, id mihi certo, forte et caeteris, succedet inexpectatum, banc orationem ita didascaliae germanam et affinem esse, ut eiusdem plane operis alterutra sit pars futura, aut prior aut posterior, ex uno autem fonte in eumdem alveum utraque confluat et recipiatur.

Nulla igitur ibi concio ad plebem est, sed pia ad virginem monita, quae primum docetur ne in specie sua extollatur aut Deum avertat propter superbiam. Immo abluat lacrymis peccatorum sordes, frontem verberet, pulset pectus; « integrum sit corpus et anima et spiritus: psalterium quidem est spiritus, et cythara est anima, tympanum autem pellem habet mortuam, igitur mortifica corpus. Si Deum honoras, fit a dextris tuis; si ipsum contempseris, diabolus fit tibi dexter. Si dixeris: Diabolus me decepit, dicet tibi iudex, quod nihil profuit Evae quia dixit: Serpens me decepit. . . . Nemo dormiens coronatur, neque recumbens et stertens bravium capit, sed pulvere et plagis squallens ipse apud agonothetam primus invenitur, vulnera gerens et sanguinem ostendens defluentem . . . Non mentitur Iesus dicens: « Non veni ut iudicem mundum, sed ut salvem. » Non sic insanus amator dilectam suam amat, ut Deus poenitentem animam. O animae Deum amantis propositum et ad superiora pennis subvectae! Luceat lampas quotidie, parata sis 1) in sponsi occursum, ut et tu audias: «Intra in gaudium Domini tui. » Sursum igitur oculum tuum semper habeas, ubi et tibi concupitus est sponsus. Desiderio animi motus vince...»

Sed ne totam videar relegere orationem, properandum ad ultima, ubi ait: « Haec mente concupiens, stude sponso placere. Cauta sis, mors enim tanquam fur venit; lucernam tuam accende, ardens sit lampas tua, ne dormiente te oleum deficere inveniatur. Dulcis somnus videtur, sed bene nosti quod nihil psalmodia dulcius. At grave tibi humi cubare? Cogita quod martyres super carbones iactabantur. At amarius os facit ieiunium? Christus qui mellis dulcedinem creavit, fel propter te gustavit. »

Et etiam graeca 2) rescripsisse vellem, ut gutta guttae similior sit. Uno verbo concludam: paraenesis de poenitentia prima potius monita vitae spiritualis habet; didascalia vero perfectiora; in illa a saeculo vita revocatur; hac vero clausa anima ad meliora charismata urgetur. Utroque opere idem scopus intenditur, idem perficitur consilium, vox eadem, eademque manus et scribentem et loquentem movet.

1) *Ἑτοίμης ἴσο*. Vulgatus interpres: *paratus sis*. Et sic fere putem emendandum ubique *ἀγαπητή*, *ἀδελφή*, ubi editi libri: *ἀγαπητοί*, *ἀδελφοί*.

2) *Graeca*. Praeter enim communes dialogismos, exempla, imagines, praeter similia scripturae loca, testimonia et interpretationes, iidem quoque verborum tropi, eadem copia copularum *ἐάν*, *ὅταν*, *ἐπάν* cum perpetuis et solemnibus verborum flexionibus, iidem lusus et tinnitus dictionum: *κάτω ἔστω σου το ὄμμα, ἵνα ᾖ ἡ διάνοια ἄνω* (leviter emendo), et sic alia conspirant. Cf. Patrol. t. LXXXVIII, p. 1940 sqq. Sondeo quoque etiam metrica didascalia conferatur cum versiculis Chrysostomo supra additis, p. 170, eiusdem Minervae, haud semper inconcinnae.

XI.

ANASTASIANA

Saec. VII.

1. Incidimus, post Iustiniani aevum, in humilem et abiectam sedis et imperii Byzantini calamitatem. Scilicet Graeculi fuerint, quibus altera Roma non erat, nisi nova; neque orbis terrarum, praeter romanas; neque ulla οἰκουμένη, extra Caesaris ditionem; immo non christiani, nisi graeci 1); neque porro oecumenicus re et nomine alios episcopus quam Byzantinus. Οὗ ἐὰν εἰσέλθῃ ὕβρις, ἐκεῖ καὶ ἀτιμία 2). Ecce enim caedi et cruori palatium datur; imperium, vastationi; ecclesia, scandalis et haeresibus. Interea, dum ultimus pontifex Romanus, quem Constantinopolis viderit, velut e patibulo pendet, urbes et oppida corruunt, provinciae membratim truncantur, fusisque exercitibus, palabundis civium turbis, novae Romae orbis deficit; quaecumque Christo improba eripuit, dedit invita Sarracenis, ipsa imperii sede, post aliquot annos, potitoris. Neque iam Antiochiae, Θεοῦ πόλει, neque etiam Hierosolymorum sanctae civitati parcitum, quum in utriusque diptychis, quae nimium et saepius impiis foedata sunt nominibus, qualiscumque episcoporum successio expungatur. Verumtamen Deus immerenti Orienti non defuit, qui militum et ducum in loco, agmina instruxit fortium praesulum, presbyterorum, monachorum, qui ferme soli obices fuerunt, ne omnia turbine perflarentur. Et quan facere et pati non destiterunt, ea referunt menologia, λειμωνάρια, παράδεισοι, γεροντικὰ patrum, in quibus Anastasius, Ioannes Climax, Moschus, Sophronius, iam ipsi qualia virtutum exempla, suos descripsere commilitones. Quorum in prima acie inclaruerunt Anastasii plures, nomine, animo et sanguine coniuncti. Ex quibus nonnulli egregium magistrum nacti sunt, Maximum illum, tam apposite dictum monachum et confessorem quam philosophum et martyrem: quo cum Anastasii nimirum duo erant in nobilissima S. Martini palaestra, quae apicem apostolatus sanguine consecratum, palmis et coronis decoratum exhibuit 3). Rursus, qui Maximum habuere ὁδηγόν, viam sternunt sequacibus, Andreae, Damasceno, Theodoro Abucarae, utrique Cosmae et Leontiis variis; a quibus non omnes solum sectae Graecorum, usque ad ultimos Iconomachos, profligantur; nec modo Iudaei, Sarraceni, ac caeteri τῶν ἔξω sophistae vapulant: verum ita universa christianae disputationis ratio statuitur, ut quaecumque

1) *Graeci.* « Verum, inquit Anastasius bibliothecarius, quum apud Constantinopolim positus, frequenter Graecos super hoc vocabulo redarguerem, asserebant quod non ideo oecumenicum... dicerent patriarcham, quod universi orbis teneat praesulatum, sed quod cuidam parti orbis, *quae a christianis habitatur.* » Praefat. ad synod. VII. Id porro liquidum est Reiskio, quem iam adduxi: « Voce, inquit, *christianorum*, soli christiani graeci iuris et ritus intelliguntur... Nam ὁ οἰκουμενικός procul dubio est episcopus τῆς οἰκουμένης aut τῶν οἰκουμένων. Atque demonstravimus, (an nemine contradicente? τὰ οἰκούμενα esse imperium romanum, exclusis omnibus alienae ditionis. » Haec bonus Reiskius, inter Germanos germanus vir, aulici caeremonialis interpres.

2) Ἀτιμία. Prov. XI, 2.

3) *Exhibuit.* Cf. Maximi opp. t. I, p. XIV, XXXVIII, LXV, LXXXIV, ubi Anastasius Apocrisiarius egregia sed rudi latinitate, utinam graeca venustas non lateat! « Propter quod et... praecipua apostolicus et verticalis (κορυφαῖος) papa noster Martinus similiter semetipsum in sacrificium pro fideli populo tradidit, in omnibus agonothetam Christum Deum nostrum et verticem apostolorum Petrum imitatus, et in cunctis secutus, cuius et successor, ut revera dignus effectus est, pacemque firmam et indissolubilem unitatem ubique sanctis suis donet ecclesiis. » Patrol. XC, p. 202.

errorum monstra saeculum usque peperit, invictis confodiantur argumentis. Hisce paululum immorari eo magis lubet, quod plerique hi novissimi fidei assertores, si pauca nomina excipias insigniora, silentio premuntur. Vix enim unum, ac ne vix quidem Photius in suam recepit bibliothecam, tot cymbalis tinnientibus obstrepentem. Et dum in media barbarie byzantina, Comneni lapsas excitarent litteras, Maximus ipse, quadam ruditatis fame pressus, nondum fastidia vicerat 1). Unde operam ego lusisse haud videar, dum hic paucis expediam, quid singulari huiusmodi theologorum scholae commune sit, quidve, ne omnes deinceps referam, proprium sit Anastasiis. Utroque dum argumento defungar, plura rei canonicae contulerim.

II. Anastasiana gens, verbo sit venia, actuosa est, prompta, accincta; circumciso et brevi utitur sermone, non ampullis, neque calamistris; in armis tota, nihil fuco cedit; presse disputantium, singularis mere certaminis, dialogos instruit; telorum instar, concisa acuit capitula; scholia ad formam gladii in transversum stringit; sagittas habet conferta veterum testimonia, quae denso velut examine, singulis foliis erumpunt. Placent illi collectanea, uti festinantibus messoribus; eclogae uberrimae sunt, quasi post vindemias; Melissae ebundant et florilegia, quae mella stipata non recondunt, sed posteris erunt panopliae et armamenta. Quod quidem certandi genus, veterum testium agminibus in aciem reductis, a synodis ortum habuisse, memini me olim dicere 2), et solemne fuisse in conciliis huius aevi V, VI et VII, tum etiam in variis Maximi et Anastasii collationibus, neque exiguam inde mereri laudem lateranense S. Martini concilium 3), cui Maximus interfuit. Altera eiusdem discipulorum lens communis est et propria indoles, quam iuvat uno verbo dicere *scholasticam*. Presse enim, ut dixi, et nervose contendunt, spretis rhetorum ambagibus; sed insuper sollicite utuntur arguto dialecticorum artificio, ut sophismata disiiciant, ut effodiant cuneos, ut quaeque fraudis molimine comminuant. Sane a Maximo ad Damascenum, mirum est quantum creverit rei theologicae dialectica moles, quam Graecorum facile *Summam* dixerim: ut, si quibusdam lubet Ioannem esse alterum Aquinatem, mihi Maximus erit Magister sententiarum. Immo magistri iidem Arabum erunt, et persuasum omnino mihi est, id sophistarum genus multa, nisi omnia, eripuisse e Damascenica schola, nulla vero aut pauca contulisse Christianis. Ac vix non indignor, quoties audio litteras nobis periisse, neque ab orco reduces futuras fuisse, nisi Deus dedisset recutitos illos Arabum et Hebraeorum paedagogos. Verum enimvero e claustris, ex Isuris, ab hypogeis veterum monachorum ad Persas et Arabas, fortasse et in ultimum Orientem, transierunt Aristoteles, Plato, Porphyrius, Hippocrates, Galienus, caetera Graecorum lumina, quae si Ecclesia de manu in manum non tradidisset, quaeque suam fortasse saecula extinxissent lampadem. Ad nostros ut redeam, aliud adde in eorum laudem, quod longe insigne et copiosum est, eos scilicet quos merito dixi ferro militum accingi, et acumine philosophorum muniri, praeterea spiritu precum fervere, aestu in Dei cultum accendi, et quasi sacro altarium igne inflammari vehementer: ab illis enim est, ut nova dicendi et

1) *Vicerat*. Anna Comnena in Alex. V, p. 147 eleganter et graphice pingit matrem suam augustam, insolita prorsus in Maximum admiratione captam et sublimi illius stylo, ab aliis vituperato, allectam.

2) *Dicere*. Spicileg. Solesm. praefat. t. I, p. XLVI,

3) *Concilium*. Circiter ex XL scriptoribus priscis plusquam CC testimonia proferuntur, et plura quam in editis libri mss. servant.

disputandi formula, ita altera supplicandi ratio. Quemadmodum enim notum est, pace per Constantinum Ecclesiae restituta, aliquid alacrius in religiosis pompis innovatum fuisse, ita compertum quoque est, ab aevo Sophronii, Cosmae et Damasceni, nova cantica tum primum in ecclesiis insonuisse. Primaevos martyrum plausus excipiunt flebiles et prolixae litaniae; breves εὐφημίαι certa lege aut solvuntur aut ligantur. Veterum στίχοι et τροπάρια miscentur κονδακίοις, οἴκοις, *idiomelis* et *canonibus*, quibus novis nominibus insuetae res vestiuntur. Et Κανὼν quidem haud immerito dicitur pars praecipua, quae fidei regula fuit, ac normam statuit firmam fixamque, ad fidelium animos rectis dogmatibus imbuendos. Id quippe tam metro, acrostichide verborumque ordine et numero syllabarum, quam theologica hymnorum dictione cautum erat, ut sacrae fidei eloquia et egregiae errorum censurae, non solum per omnium aures diligenter dimissa, usque in ima credentium viscera insinuarentur, sed eo munirentur artificio, ut ne unam quidem voculam aut syllabam liceret addi temere aut expungi, quin fraus per se illico pateret. Sed haec ut declarentur, peculiari et longiori reservanda sunt orationi. Succurrit aliud, quod aeque ad rei sacrae innovationem, copiam et incrementum pertinet. Nisi fallor, ab illo eodem aevo, typica monasteriorum in vulgus cedunt; psalmodiae diurnae et nocturnae omnibus solemnes sunt; quae pro solis monachis officia Sabbas, Euthymius, Chariton primum statuerant, ea Damascenus et Sophronius in publicum usum leviter temperarunt. Et tum primum, neque antea, opinor, etiam a plebe videmus usurpari severiora ieiunia, et quadruplicem in anno quadragesimam, multiplicesque xerophagias, de quibus veteres propemodum silent. Certum est, quo iniquiora tempora fuerunt, crevisse quamdam religionem externam, et impensius oblata fuisse precum et ieiuniorum holocausta. Scio ibi totam non esse religionem, et novi qualem inde Orientales fastum hauserint. Nolim interea vituperari quod fuit ab initio sanctorum opus, quod movit dissitarum gentium commune studium, quod plebi christianae solatium extitit et munimentum, quod denique obstitit ne omnino in desolato Oriente portae inferi praevalerent. Iam ut ab illo latiori campo recedam, ad meos, ut spopondi, transeo Anastasios.

III. Primus sit sanctus ille patriarcha 1), Gregorii magni amicus, qui Domno Antiocheno, ut e columna Simeon vaticinatus erat, successit (a. 559). Expulsus a Sede (590), ob Iustini tyrannidem, plebem ab exilio pascere pergebat, scriptis homiliis quarum plures ad nos pervenerunt, sub his titulis: *De SS. Trinitate*, *de Incircumscripto*, *de divina Oeconomia*, *de Passione*, *de Resurrectione*, *de Transfiguratione*, *de Annuntiatione*, *de Hypapante*, *de sacris Festis*, *in Palmas*, *de Vitae termino*. Qui praeterea in primo sedis suae ingressu orationem habuerat εἰσοδικὸν, tum aliam συντακτήριον, ad valedicendum, iam exsulaturus: idem in throno suo restitutus, εἰρηνικὰ verba ad filios fecit, quae quum adhuc supersint, mutila licet, latere diutius non sustinui. At dolendum excidisse prorsus, tum epistolas quas sive ad imperatorem, sive ad romanos pontifices, ipso Gregorio teste, scimus eum scripsisse, tum alia uberioris venae opera, uti *Contra Diaetetum*, sive Philoponi grammatici confutatio, vix laciniis nota 2), ac caetera *collectanea* quibus negotiosum exilii et solitudinis otium dedicavit.

1) *Patriarcha*. Colitur die XXI april. Cf. Bolland. ad h. diem et Iul. t. IV, p. 98. — Lequien. Or. Christ. t. II, col. 736-737. — Fabric. Bibl. gr. X, p. 571. — Galland. t. XII, p. 235. — Patrol. gr. t. LXXXIX.

2) *Nota*. Indubium est Maximi testimonium opp. t. II, p. 124, 125, 126. Cf. infra syllabi sequentis num. 12, 16, 21, 44, 47, 48, 50, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 67, 68-78, etc.

Idem Gregorius ad alterum Anastasium, prioris successorem (599-609) scribit, simili cum illo iunctus necessitudine, mutuo intercedente studiorum commercio; is quippe, olim a scholasticis, doctus fortasse antecessor fuit, quin et ambidexter, graeci latinique sermonis satis peritus interpres, ut eo curante, Gregorii praestantissima pastoralis Regula in Orientalium usus cesserit 1). Utinam alicubi adhuc lateat, nisi opus una cum interpretis vita interceperit vis atrox Iudaeorum, a quibus martyr raptatus per urbem, laceratus et ambustus, praesulum Antiochenorum pene clausit seriem, per centum et amplius annos misere interruptam 2).

Gregorium inter et tertium Anastasium, presbyterum Hierosolymitanum, simile intercessit litterarum commercium, quibus sanctus pontifex presbytero, « ut bono homini de bono thesauro cordis sui bona proferenti, » nec laudes pepercit, neque omisit varia pro pace ecclesiae sanctae civitatis negotia committere 3).

Quartus et quintus Maximo discipuli adhaeserunt, vitaeque eius et certaminum comites, ex iis, ut videtur, Chrysopolitanis quorum abbas ipse fuit, pro quibus, « quidquid corpusculi virium reliquum erat, impendere solebat, singulis ad virtutem, modo mitiore, modo asperiore sermonn, documenta praebens 4), » donec exorta procella, oportuerit eum in seniorem Romam et in Africam et circumiacentes insulas exulem pro fide commigrare, deinde reverti in urbem regiam. « Cum eo autem eius quoque discipulum Anastasium, ac cui idem nomen erat, parique morum honestate fulgebat, Anastasium alterum, qui et romanae ecclesiae apocrisiarius audiebat; quin et divinissimum Martinum cum non paucis occiduarum partium episcopis, imperator sine mora in urbe Byzantio sibi sistit. » Uterque cum Maximo multa et dira passus, lingua et manibus abscisis, et loqui et scribere pergit, donec ambo martyres occnbuero 5), unus a. 656, alter a. 662. Haud recessit posterior, fortissimus ille romanorum apocrisiarius, quin scripserit, inter plura, epistolam unam *ad Calaritanos*, alteram *ad Theodosium Gangrensem*, cum annexis adversus Monothelitas testimoniis et syllogismis, et insuper nobilissima de S. Maximi certamine ὑπομνηστικά, quae interprete alio vetere Anastasio bibliothecario, exstant latine, et qualia apocrisiarius, « tradito sibi divinitus argumento, duobus exilibus fusticulis, quos videlicet duo sibimet parvissima ligna et tenuia colligasset 6), » pugno mutilo conscripsit.

Sextus, pro alterutro praecedentium facile sumptus, discipulus quoque dicitur Maximi, et aliquando Antiochenus episcopus, aliquando in monte Sina archiepiscopus, certe monachus et abbas Sinaita fuit, cognomine νέος Μωσῆς, ob eximiam ac pene divinam scientiam, qua afflante, dedit commentarios in *Hexaemerum*, Ὁδηγὸν et *Responsa ad quaestiones*; ex quibus efficitur, eum scripsisse post captam a Sarracenis Cyprum

1) *Cesserit*. De qua re ab ipso Gregorio docemur in Reg. XII, 21, quae epistola, scripta a. 602, de Anastasio II aperte intelligenda est, minime vero de seniore iam defuncto, a. 599. Quia vero non mirabitur qua egregia ἀβλεψίᾳ cl. v. Iaffe en venerit, aliud cogitans, ut scriberet « Regulam pastoralem per Anatolium diaconum fuisse graece redditam? »

2) *Interruptam*. Colitur die XXI Decembr. Cf. Or. Chr. t. II, col. 737, 738.—Niceph. Chronogr. in catal. patriarch. Cf. in syllabo num. 5, 6, 7, 8, 9, 10, 38, 45.

3) *Committere*. Cf. Registr. lib. VII, ep. 32.

4) *Praebens*. Maximi opp. in prooem. p. V.

5) *Occubuere*. Unus obiit circa diem IX vel XI augusti, ad castrum Suniae apud Lazos; alter V id. octobris in Thraciae ergastulo. De utroque pauca, sed nova ab homonymo et coaequali Anastasio verba erunt paulo inferius, multa consideratione dignissima. Cf. Patrol. XCI, p. 178 sqq.

6) *Colligasset*. Maximi opp. t. I, p. LXX, LXXIII. Cf. syllab. num. 13, 42, 51, 52.

(a. 667); in Syria, Alexandriae et Constantinopoli, multa disputavisse cum haereticis et Iudaeis, dum Ioannes Theodosianorum patriarcha esset (677-686); romana apostolorum limina lustrasse, cum Sophronio et Maximo, vivente aut vix defuncto Honorio 1), tempora attigisse saeculo VIII proxima, certe recentiora concilio VI (680), fortasse et trullano (690); dictavisse demum, ipso teste, tomum unum *δογματικὸν*, alium *apologeticum*, alium *de inclinationibus hominum*, et plures *adversus Iudaeos*. Quibus etiam sive ob sermonis similitudinem et argumentorum connexionem, sive ob constantes exemplarium veterum epigraphas, adde homilias de *Homine ad imaginem Dei*, de *sacra Synaxi*, de *variis quadragesimis*, libellos *de Haeresibus et Conciliis*, *Capita ad Sergium*, innumera *testimoniorum* et *narrationum* syntagmata quae partim iacent in Graecorum archetypis, partim recepta sunt in collectanea prisca Occidentalium, partim migrarunt usque ad Slaves hyperboraeos, penes quos ego vidi multa et nova et editis locupletiora asservari.

Paulo recentior septimus est, Damasceno coaequalis et abbas monasterii S. Euthymii in Palaestina. Quum multa sanctorum patrum de Trisagio loca collegisset, Damasceno causa fuit cur et ipse de eodem scriberet argumento 2). Qui paucis commode describit et Anastasii opus ac dotes, et nonnullos eiusdem sodalitii alumnos: « Etenim, ait, frater noster, religiosissimus abbas Sergius, gentilis meus, familiaris et amicus, per litteras quas ingenuus frater noster abbas Ioh attulit, me certiorem facit abbatem Anastasium, praeclarum illum monasterii S. Euthymii praepositum, nonnulla ex sanctorum patrum libris loca protulisse, quibus scilicet trisagium hymnum ad Filium dumtaxat referat. » Et pergit huius venerabilis abbatis describere fidem, integritatem, peritiam, et singularem tum in sermone, tum in virtute et operatione dexteritatem.

Iam octavus sit Anastasius Hierosolymitanus, incertae aetatis, fortasse et loci, de quo facilis amanuensium error, dum ad Solymorum praesulem referunt quaedam *de triplici animae virtute* 3), Sinaitae potius ascribenda. Quis enim ea dederit vetustiori Anastasio, qui in sacra civitate sedebat episcopus a. 457-479?

Nonus Nicaenus erit, non quidem primus huius nominis, inter chalcedonenses patres annumeratus, neque etiam secundus, nominatus in pluribus synodis constantinopolitanis, a. 520, 528, 536; sed tertius de quo haec in Oriente Christiano: « Ad saeculi VII exitum vel VIII initia refero Anastasium illum Nicaenum, cuius in *psalmos commentariorum* excerpta passim leguntur in catenis graecis. Decimo saeculo illum longe vetustiorem esse evincit coisliniana catena cod. XLVIII quae eo saeculo exarata est 4).»

Decimus nullo alio iure in censum venit, nisi quod caeteris solet inter canonum syntagmata adiungi, quum scripserit opus argumenti nostri minime omittendum, *de quadragesima B. Mariae Virginis*, haud dubiis signis assignandum Anastasio Caesariensi, saeculi XI.

Ad hymnographos undecimum refero et inter vetustiores reperio sacrorum canticorum conditores, quorum agmen agit in aevo Iustiniani Romanus melodus; huius vero poemata simillimo metro et artificio imitatus est quidam Anastasius, proprio nomine

1) *Honorio*. Cf. Maximi opp. t. II, p. 129-133. Cf. in Syll. num. 1,2,3,10,11,15,16-19,23,31,35,36,37 etc.

2) *Argumento*. Damasceni opp. t. 1, p. 481; Patr. LXXXIX, p. 1409; XCIV, p. 87 not. XCV, p. 23.

3) *Virtute*. Cf. Combefis. auctar. t. II, p. 131.

4) *Est*. t. 1, p. 643, 644. Huic Hervetus *quaestiones* attribuit, aliquo deceptus codice ms. qualis est vallicellian. F. 68.

in vetus condakion iuserto, et ducto per acrostichidem illam: 'Αναστασίου τοῦ ταπεινοῦ αἶνος. Vix dubium eiusdem esse bymuos plures vetustissimos, de qnibns infra et alibi commodius.

Sedem habet in eodem meloderum chero duodecimus, illustrieri cognomine dictus Anastasius quaester (τοῦ κυαίστορος), ut ferunt qnatuor canones ad normam Damascenicam, et eratio iu S. Agathenicum, quae lucem in arce Kremliniana mosqueusi expectat.

Tertius denique decimus Anastasius, infelici omiue seriem claudat, iste nimirum patriarcha constantiuopolitanus, haereticus et Icouomachorum dux, qui regiam eivitatem polluit potius per quatuor et viginti annos (730-754) qnam ad pascua rexit, ex quo tamen Damascenus pauca verba cuiusdam encyclicae de pascha 1) seris posteris tradidit.

III. Post inscripta nemiua, saltem praecipua, restat ut accedant opera singulorum, iu commnni et longo exacta syllabo, in qne, tamen etsi plnrima desiut, erunt nibilominns multa qnae vix alibi reperias. Omnia, ut soleo, ex autheuticis libris, membranis, fasciculis iu asperum et illiberale compendium coage, nec nisi pulverem pulveri addere videor. Interea quam caeteris viam ineo, vix valeo dicere, quam lnbrica mihi sit et confragosa et salebris horrida; in qua, ob fallacias veterum uetarum, ob lenocinia amanuensium, iusaniamque et vanitatem Graecorum eadem ementitis signis sub hasta venditantinm, non labi difficillimum sit. Verum exoriare aliquis, et ex hoc tumulo redivivos expergefac meos Anastasios, alterque mibi Combefisius esto 2), qui Maximum inter et Damascenum, sedere iubeat nobilissimos illos Sinaïtas et Theopolitanos. « Filii enim germani existuut sancti Christi Dei nostri anastaseos 3).»

1. 'Οδηγός, *Viae dux adversus Acephalos* 4). Incipit procemium: Παρακαλοῦμεν τοὺς μέλλοντας... Caput I: Ὅτι δεῖ προηγουμένως... Caput ultimum XXIV, ex Areopagita: Καθάπερ φῶτα λαμπτήρων. Graece et latine apud Gretserum t. XIV, p. 1-161. Patrol. Migne t. LXXXIX, p. 35. — Sunt codd. vatic. 423, 447, 488, 451, 470, 495, 501, 509, 720, 727, 728, 1075, 1077, 1101, 1116, 1156, 1216, 1447, 1664, 1974. — Ottob. 172, 221, 268, 414, 419, 447, 449, 470. — Regin. 48. Reg. II. 12. — Palat. 76, 367. — Columna. 85. — Barberin. 1, 39. — Vallicell. B. 53; D. 32; C. 72. — Laurent. Pl. V, 2; VI, 12; VIII, 20; IX, 9; LXXXVI, 6. — S. Marc. 51, 257, 338. Nan. 128. — Ambrosian. c. 69. super. Paris. 854, 882, 887, 898, 1063, 1084. — Scorial. T. 1, 17; X. II, 2. — Monac. 66, 200. — Vindobon. 46, 77, 155, 188, 201, 249. — Taurin. 200. — Ron 12. Oxon. meerm. 2. — S. Trinit. Cantabr. 26. — Mosquens. 150, 216, 252, 295, 297, 300. Typ. IV, 10, 46.

2. Ἐρωτήσεις καὶ ἀποκρίσεις κ. τ. λ. *Quaestiones et Responsiones* (5) *de diversis* capp. Responsio I

1) *Pascha*. Damascen. t. 1, p. 504. Consulto nullum feci locum quibusdam ninsdem aevi eiusdemque nominis, quales sunt Anastasius metropolita memoratus a Damasceno (t. 1. p. XVIII); Anastasius Apozygarus (Mansi XI, 503) sive Alexandrinus Iacobitarum patriarcha; Anastasius Corinthius ob facinora delectus (Regest. 1, 27, V, 57); Anastasius, vir mechanicus et doctus apud Cosmam (p. 264), et alii quorum aut nomina expungi oportuit, aut nulla novi scripta extitisse. Meum etsi consilium minime sit varios Anastasios sub uno intuitu colligendi, interea piget me id non egisse Fabricium, cui volupe erat his indulgere nominum inutiliis, neque etiam meas in manus unquam venisse Molleri *Homonymoscopium*, ubi de Anastasiis disputatur p. 414-417.

2) *Esto*. Editionem promisit alicubi inter Maximi Prolegomena, et similia post eum Grabius, Richardus Simon, Magnus Crusius, alii, quibus demum pro viribus supplere non valuit nuper egregius Patrologiae parisiensis editor, quin praeter omnia mss. etiam ex libris editis non pauca omiserit.

3) *Anastaseos*. Ita Anastasius Apocrisiarius ad Theodosium Gangrensem, n. 8. Maximi, t. 1, p. LXIX.

4) *Acephalos*. Si omnium titulorum vellem fallacias experiri, sollicitatis sive editis sive mss. libris, dura sane fastidia crearem lectoribus, quae satius duxi solus mecum et tacitus concoquere. Exemplo sit Hodegi caput II *de definitionibus*, cui nomina vidi praefixa Clementis Alexandrini, Athanasii, Cyrilli, Maximi, Damasceni, et locum fieri passim ut singulari libello, quem et Montefalconius inter athanasiaca recepit, tom. II, p. 192, et multum locupletavit. — Romanis codd. fort. add. Basil. 6, 141, 151.

5) *Responsiones*. Sunt quidem CCCLXI in scorialensi P. III, 2 ex catalogo Milleriano; CCLIV in vindob. 24, si Harlesio fides, apud Fabricium; CCV in ottobon. 395, ex antiquo indice; CLX in vat. 470; CLVII in Laurent. pl. IV, cod. 16; CLVI in coislíniano

*

incipit: Οἱ μὲν φασιν ὅτι πίστις ὀρθή.—Ultima CLIV: Ἡ καθολικὴ ἐκκλησία. Graece et latine ap. Gretser. t. XIV, p. 161-460. Patrol. t. LXXXIX, p. 311-850. Quibus adde VI quaest. post XLIV latine tantum ab Herveto in bibl. PP. et quae Maius supplevit in veter. script. coll. t. 1, p. 373. Codd. vatic. 419, 423, 432, 447, 470, 488, 504, 509, 620, 629, 720, 790, 840, 1215, 1259, 1271, 1568, 1582, 1611, 1699, 1909, 2014, 2020.—Palat. 80, 318, 367. — Regin. 11, 11, 45. — Ottobon. 159, 192, 231, 359, 362, 395, 414, 418, 449, 458. — Barber. III, 1, 15; V, 11, 18, 47; VI, 5.— Vallic. C. 72, D. 32, F. 19, 68.—Laurent. Pl. IV, 6, 7, 16: LXIX, 37. — Taurin. 113, 177, 196. — Ambros. M. 57 sup. — Dresdens. — Venet. Bessar. 497. — Mosqu. 53.— Augustan. — Vindobon. 19, 24, 45, 58, 59, 99, 134, 155, 187, 214, 238, 246, 252 287. — Parisiens. 364, 772, 773, 852, 854, 859, 960, 897, 922, 1085, 1086, 1087, 1088, 1220 A, 1259 A, 1267, 1315, 1331, 1630, 2087, 2408, 2628, 3089. — Coislin. 115, 116, 120, 257, 258, 388. — Ex codd. novis. 28. — Scorial. P. III, 2; Ψ. I, 4; Ω. III, 11.—Madrit. 13. —Barocc. 76, 206. — Cromwell. 111, 112.— Roe 17.—S. Magdalen. oxon. 4. —Mosquens. 5, 26, 252, 279, 327. Mutinens. II. A. 6; E, 1.

3. Εἰς τὴν πνευματικὴν ἀναγωγὴν τῆς ἑξαημέρου κτίσεως. Anagogicae contemplationes in Hexaemeron. Incipit praefatio: Φωνὴ ἡ Θεοῦ ἱερά. Liber. 1. Ὅσοι μὲν καὶ οἷοι πρὸς τὰ προκείμενα. Latine in bibliotheca pp. et Patrol. LXXXIX, p. 851-1078. Graece et latine tantum liber XII, ib. p. 1051, ex edit. Londin. 1682, et fragmenta p. 942, 961, 963, 966, 967, quibus adde Frontonis Ducaei notas ad Basilii Hexaemer. 1) Patr. XXX, p. 971.—Allatii scholia in Eustath. p. 138, contra Hotting. p. 158, in Casaubon. p. 107. — Montfaucon ad Hexapla passim.—Clausulam libri XII implevit M. Crusius in dissert. epist. p. 19, idem integram paraverat editionem quam Grabius seque promisit. Quaedam ego dedi in Spicil. solesm. t. III, p. 534-537, et integra in schedis teneo ex cod. paris. 861 descripta eleganter manu R. P. Gauthey, O. S. B. Codd. suat vat. 726.—Regin. 11, 12. — Palat. 372.—Vallic. C. 2, F. 58.— Angelic. T. 8, 6. —Paris. 861. Taurin. 106.—Mutinens. III. E. 2.—Leydens. voss. 41.— Scorial. Ψ III, 4; X, 11, 12.—Coll. novi oxon.—Monac. 145, 241.— Vindobon. 185, 186.

4. Διάλεξις κατὰ Ἰουδαίων. Anastasii abbatis adversus Judaeos 2) disputatio. Incipit: Ὁ χριστιανὸς πρὸ

120 sub Athanasii nomine; CLIV apud Gretserum; CXLVIII in vallicell. F. 19 et aliis qui primas quaestiones expungunt; tantum vero CII in Taurin. 113; LXXXVI in cod. 6, et LXXXI in cod. 7 plut. IV inter laurentianos; nec alii LII in paris. 361, sed quae toto coelo ab editis distant, perinde ac slavicae collectiones. Unde duplicem extitisse harum quaestionum seriem plane diversam, facile colligitur. Unam Gretserus dedit, Maius nuper supplevit, neque omnibus numeris absolvit. Sed alia est pene intacta, quam spes nuper erat fore ut cum vetere slavica interpretatione typis petropolitanis mox committeretur. Cui affinis fortasse acephala codicis parisiensis 364, f. 91, in qua optimae frugi multa et rebus canonicis haud aliena legere me memini, plura quidem Anastasii esse agnovi, ea vero omnia, dubius haesi. Praeterea occurrunt separatim et inspectatus prae se ferunt titulos qui turbas et cruces sian fien crearent catalogorum curatoribus, plurimae quaestiones, II, V, VI, VII, VIII, XX, XXII, XL, XLII, LXIV, CIV, CXXVI, etc. Ita quaestio XCVI in cod. barberin. III, 61, insigni et eleganti manu seorsim ponitur, unde nescio quis doctus vir, forte Holstenius, ansam sibi fecit titulo addendi: « Capitulum unum ex illis C quas Anastasius inscripsit Sergio Scholastico. » Atque ego, ne illud dissimulem, dum minus caute inciderem lectus in Andreae Caesariensis libellum rarissimum, qui Θεραπευτικὴ inscribitur, quaedam ut nova statim inserui in vacuum mei tomi I folium (p. 550) nominibus Epiphanii et Areopagitae allectus: ecce omnia sunt in Anastasiana quaestione XXII. — Romanis codd. adde Basilian. 6, 59, 65, 132, 151, 153, de quibus tamen non liquet.

1) *Hexaemeron.* Hisce XII libris erit qui fortasse duos facile addiderit *de hominis opificio*, quod argumentum scriptor in Hexaemeron videtur tractavisse in singulari opere et memorare in libro VI. Sed praestat graeca verba nondum edita attexere, quae latinus interpres vertit liberius aut pervertit: Οὕτω γὰρ κυρίως ἐστὶν εἰκὼν καὶ στήλη, κατὰ μίμησιν καὶ τύπον καὶ εἰκόνα τῶν διαφόρων αὐτῆς τεχνιτῶν, τῆς μιᾶς καὶ ἀδιαιρέτου τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ οὐσίας καὶ φύσεως, τῆς μὲν ψυχῆς ἐν τῷ ἀνθρώπῳ [φερούσης?] εἰκόνα Θεοῦ καὶ Πατρὸς καθὰ καὶ ἐν τοῖς προονομασθεῖσι δυὰ ἐνομίσαμεν λόγοις, τοῖς ἰδίᾳ ἐκδοθεῖσι περὶ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κατασκεύησιν τοῦ δὲ λόγου τοῦ ἐνδιαθέτου τοῦ διαγράφοντος τὸν ἐκ Πατρὸς γενόμενον τὸν Λόγον· τοῦ δὲ τὴν εἰκόνα φέροντος τοῦ Πνεύματος τοῦ παναγίου. (Cod. Paris. 86). Locutus antea de homine creato ad Trinitatis imaginem, pergit: « Sic enim est proprie imago et cippus ad imitationem, figuramque et imaginem diversorum eius artificum in una et individua unius et solius Dei essentia et natura, quum anima in homine sit ad imaginem Dei et Patris, quomodo in superius memoratis duobus sermonibus notavimus, qui proprie editi sunt *de opificio hominis*; ratio autem intus insita repraesentet Verbum a Deo genitum; intellectus autem referat imaginem sanctissimi Spiritus. » Vulgatus interpres, qui plurima hic corda oberrat, later alia scripsit: « Quomodo etiam *prius nominavimus* in duobus libris quos edidimus de constructione hominis. » Mihi vero hi duo sermones hic et superius memorati, iidem sunt quam orationes duae in *hominem ad imaginem Dei conditum*, de quibus infra.

2) *Judaeos.* Praeter quinque libellos deinceps recensitos, adhuc inquirendi sunt duo alii ab ipso Anastasio ad Hexaemeron memorati; in editis quippe nihil clare quadrat cum testimoniis quae supersunt in eodem VI libro in hunc modum: Ταῦτα ἡμῶν καὶ

παντων. Latine ed. Canis. t. II, p. III, p. 39.—Maius integrius graece in Script. vet. t. VII, p. 207.—Patrol. LXXXIX, p. 1203.—Codd. vatic. 719.—Taurin. 200.

5. β' ἐρώτησις. *Eiusdem secunda interrogatio.* Incipit: Καὶ γὰρ ἅπαντα. Patr. p. 1227 ex iisd. codd.

6. γ' ἐρώτησ. Inc. Εἰπατέ μοι. col. 1240. Vat. 725. et 1753.

7. Διάλογος μικρὸς πρὸς Ἰουδαίους. *Dialogus parvus ad Iudaeos* incipit: Ἠρώτησεν ὁ Ἰουδαῖος. Ibid. p. 1271.

8. Ἑτέρα ἐρώτησις. *Alia interrogatio.* Incipit: Εἰπε εἶπέ σοι ἑβραῖος. Ibid. p. 1273 ex iisdem fontibus.

9. Ἑτέρα. Incipit: Τὸ κατασκευασμένον. vatic. 725. tantum meminit Maius l. cit.

10. Λόγοι τῶν ἁγίων πατέρων, ἤγουν ἐκλογαὶ χρήσεων δι' ὧν τὴν ὅλην τῆς ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόξαν σαφῶς διδασκόμεθα, τότε τῆς θεολογίας φημὶ κήρυγμα καὶ τῆς θείας οἰκονομίας τὸν λόγον, τῶν δὲ τῶν ἄλλων ὀρθῶν τῆς ἐκκλησίας δογμάτων την ἀκρίβειαν. *Patrum doctrina* (1) *de Verbi incarnatione*, etc. Incipit κεφ. α'. Περὶ τῆς ἐν Τριάδι καὶ ἐν μονάδι θεολογίας. Τοῦ ἁγίου Πέτρου καὶ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων ἐκ τῶν Κλημεντινῶν. Anecdota huius collectionis ed. Maius in veter. scrip. coll. t. VII, p. 1, ex codd. vatic. et column. Eadem locupletior in cod. Bodleian. auctar. T. 1, 6, ex Meermann. 109 olim Claromont. 161, de quo cf. Harduin. opp. selecta p. 239-243, qui tamen mutilus desinit in cap. XLII.

11. Χρήσεις ἄχρηστοι μιαρῶν δυσσεβῶν αἱρετικῶν ἀθετοῦσαι τὴν ὁμοούσιον θεότητα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ κτίσμα τὸν κτίστην τῶν ἁπάντων λέγουσαι. *Impurae impiorum Arianorum sententiae* etc. Incipiunt: Ἀρείου τοῦ μιαροῦ αἱρεσιάρχου. Ed. Maius partim ib. p. 202 ex codd. vatic. 1409 Patrol. l. c. p. 1179, quibuscum cf. laurent. Pl. IX, 24 apud Bandin. t. 1, p. 432.

12. Κατὰ τοῦ Διαιτητοῦ. *Contra Ioannem Philoponum* 2). Fragmenta supersunt inter opp. S. Maximi t. II, p. 124, 125, 126; S. Io. Damasceni t. 1, p. 44. citatur in sylloge super num. 10 in capp. XXVI, XXIX. Patr. l. c. p. 1283.

13. Anastasii apocrisiarii Romani *Collectanea adversus Monothelitas.* Prolog. incipit: *Testimonia sacra et divinitus inspirata,* cum epistola *ad Theodosium Gangrensem,* latina tantum inter acta S. Maximi t. I, p. LXX.—Patrol. XC, p. 178.

14. Χρήσεις τῶν ἁγίων πατέρων, εἰς τὸν Υἱὸν μόνον ἀναφέρουσαι τὸν τρισάγιον. Anastasii abbatis S. Euthymii *Testimonia patrum de Trisagio ad solum Filium referendo.* Memorat Damascen. t. I, p. 481.

15. Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου κεφάλαιον ἐν ᾧ κατ' ἐπιτομὴν διὰ βραχέων περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς αἱρέσεων καὶ τῶν γενομένων συνόδων κατ' αὐτῶν. *Breve capitulum de haeresibus et synodis adversus eas habitis.* Ex cod. Vindob. hist. VII descripsi et infra totum dedi legendum. Cf. Lambec. VIII, 43.

16. Ἀναστασίου πατριάρχου Θεουπόλεως καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἔκθεσις σύντομος τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. *Anastasii patriarchae Theopolitani et Cyrilli Alexandrini compendiaria orthodoxae fidei explicatio.* Incipit: Κατηχιστής· Ποίας θρησκείας. Patrol. LXXXIX, p. 1399, Galland. t. XI, p. 104, ex edit. Th. Besae 1572 et H. Stephani a. 1575. Cf. codd. Paris. 882.—Laurent. Pl. V, 2; VIII, 20.—Regin. 48.—Mosquens. 149.

17. Σύντομος καὶ σαφὴς διάγνωσις τῆς πίστεως ἡμῶν. *Concisa et perspicua notitia fidei nostrae* 3). Incipit: Ὀφείλομεν πιστεύειν. Ex cod. vindobon. 40, ol. 77 et vatic. 1150, 1151 habebis infra inter anecdota.

18. Τί ἐστι χριστιανὸς καὶ ἐκ ποίων κ. τ. ἑ. *Quid sit christianus.* Mosquens. Typogr. IV, 48.

19. Παρεκβολὴ σύντομος περὶ ὀρθοδόξου πίστεως ἐκ τῶν πεπραγμένων τῇ ἁγίᾳ οἰκουμενικῇ ἕκτῃ συνόδῳ. *Selectum compendium de fide orthodoxa ex actis sancti oecumenici VI concilii.* Incipit: Πιστεύομεν εἰς Πατέρα. Vatican. 720.

20. *De divinitate Christi ad Antiochum* 4). Incipit: Ὅτι μὲν Θεὸς ἀληθὴς ὁ κύριος ὁ Χριστός ἐστιν, Ἀντίοχε. vatic. palat. 146, in quo manus recentior titulum addidit: Ἀναστασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας πρὸς Ἀντίοχον.

21. Κεφάλαια ρ' πρὸς Σέργιον τὸν γραμματικόν. *Capita C. ad Sergium grammaticum.* Quaedam in concil. II nicaeno (Mansi XIII, col. 55), inter opp. Damasceni, in sylloge superioris num. 10, in Ioannis Antiocheni eclogis 5), in Patrol. LXXXIX, p. 1285. Cf. codd. vatic. 840 et quae infra in num. 10 et 50.

22. Κεφάλαια ἐμφιλόσοφα (sic) ρνβ' ἅτινα ἐν τοῖς δόγμασι διὰ παντὸς ἐμφέρεται *Capita CLII philosophica et dogmatica.* Incipiunt: ἐπειδήπερ χωρὶς ὀρθοδόξου. cod. vindobon. apud Nessel. p. IV, p. 45, n. 14.—Scorial. T. 1, 17.

ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ τῇ κατὰ Ἰουδαίων εἴρηται καὶ (cod. paris. εἰρηκότων) πλατύτερον.» Haec quae disputavimus, in altero ex *duobus libris adversus Iudaeos* dicta sunt uberius.» Emendationem cf. cum not. 2 p. 247

1) *Doctrina.* Haud obscura is liber describitur in synodico inferius edito, ubi multus est Anastasius de hoc genere testimoniorum. Cuius quidem nomen neque in Maii editione comparet, neque in titulo codicis claromontani, qui iam gazas inter Bodleianas ex luctuoso naufragio ereptus, Oxoniae asservatur. Quae Sirmondi et Harduini firma sententia fuit Anastasii esse ἐκλογάς, ea singulis fere scholiis confirmatur in ipso codice, quae diserte Anastasio ascribuntur. Selecta Maius dedit tantum et quae ipsi ἀνέκδοτα erant, quum alia et plura superaverint.

2) *Philoponum.* Plura loca apud Maximum Anastasio primo neque alii, ascribere licet. Vid. t. II, p. 124, 125, 126.

3) *Nostrae.* Hoc fortasse vault *Expositio symboli apostolorum*, quae inesse fertur in cod. Laud. 40.

4) *Ad Antiochum.* Notum, ex omnibus quae nomine Athanasii aut Anastasii ambulant ad Antiochum, antiochenam, ut ita dicam, qualemcumque bibliothecam instrui posse et venditari.

5) *Eclogis* Cf. Niceph. in Spicil. Solesm. I, 867.

23. Προβλήματα πρὸς τοὺς λέγοντας μίαν φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ, Ἀναστασίου μοναχοῦ κεφάλαια ιϛ′ *Problemata adversus Monophysitas, Anastasii monachi capp. XVI.* Quorum initium· Αὕτη ἡ μία τοῦ Θεοῦ Λόγου φύσις.— Mosquensis typogr. 32. fol.

24. *Capita ascetica.* Incipiunt: Οὐαί σοι, ψυχή. — Coislin. 370.

25. Περὶ τῶν αἰσχρῶν λογισμῶν — *De pravis cogitationibus.* Incipit: Πόθεν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου.—Barocc. 196.— Mosquens. 378, nunc 405.

26. Περὶ διαφόρων τρόπων καὶ σωτηρίας ψυχῆς καὶ μετανοίας. *De diversis modis quibus anima salvatur et poenitentiam agit.* Incipit: Εἴρηται μὲν οὖν καὶ πρὸ βραχέως ὅτι γινώσκων ὁ Θεός.—Vatican. palat. 367. Cf. Lambec. l. V, p. 205.

27. *De iudicio sacerdotum.* Περὶ ἱερωσύνης. ottobon. 418.

28. *De iudicio episcoporum.* — Ambros. L. 49 *super.*

29. Περὶ ἐνεργειῶν λόγος. *De operationibus.* Quaedam in sylloge oum. 10 superioris capp. XIII, XXI, inter Damasceni opp. t. 1, p. 216, 331 ont. Patrol. XCIV, p. 1014, 1019.

30. *De multiplici machinatione et deceptione Diaboli.*—Ex cod. madrit. XIII ed. Iriarte in catal. p. 42.

31. *De hominum regionibus et inclinationibus liber* memoratur in quaest. XCV.— extare videtur in Ambros. B. 3 *super.*

32. *Encomium Aegypti,* videbat Labbeus in codd. parisiens. regiis.

33. Περὶ δυνάμεων ψυχῆς, *De animae viribus.* Incipit: ψυχὴν τριμερῆ λέγουσιν.—Vat. 703. Cf. Combefis. auctar. II, p. 131.

34. Ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ τόμου τοῦ ἁγίου Λέοντος. *Apologia* 1) *pro tomo S. Leonis* citatur in concil. lateran. S. Martini et concil. VI, act. X (Mansi X c. 1107; XI, c. 1107; XI, c. 434, 435).

35. Τόμος δογματικός, de quo scribit 2) ipse Anastasius: Συντέταχα τόμον δογματικὸν ὡς ἐξ ὀνόματος Φλαβιανοῦ τοῦ ἐπισκόπου Κπ. κ. τ. λ. Hodeg. p. 88, patrol. LXXXIX, col. 1820.

36. Λόγος ἀπολογητικὸς πρὸς λαόν, *Apologiam ad plebem,* quae ibidem memoratur p. 57. Patrol. 123.

37. *Contra Nestorium,* saepius ab Anastasio mem.

38. *Regula pastoralis S. Gregorii* interprete Anastasio, Gregnrin teste in Reg. XII, 24.

39. Διηγήματα ψυχωφελῆ καὶ στηρικτικὰ [περὶ τῶν] γενομένων ἐν διαφόροις τόποις.- Initium in barber. V.22: Σαρταβίας τὶς οὕτως λεγόμενος. Cf. Paris. 760, 779, 917. διηγήσεις περὶ τῶν ἐν τῇ ἐρήμῳ τοῦ σινᾶ ὄρους ὁσίων πατέρων. Incipit: Δύο τινὲς τῶν πατέρων. Barberin. V, 22. Cf. eosd. parisiens. codd. et Basil. vatic. 89.

40. Διήγησις ἱερὰ περὶ τοῦ κατὰ Ῥώμης Γρηγορίου *Sacra relatio de Gregorio pp. Romano.* Incipit: Διηγήσατο.—Vatic. 720, 2157. — Vallicell. F. 47.— Vindob. 44. — Laurent. Pl. X, 1. Habes infra integrum.

41. Διήγησις περὶ τῶν ἐν Περσίδι πραχθέντων. Narratio rerum quae in Perside gesta sunt, plane μυθικὴ 3) cuius initium est: Βασιλεύοντος Ἀρριανοῦ. Partim edita sub africani nomiae, cura I. Chr. Freiherrn von Aretin in germanicis miscellaneis hist. et litter. t. II, p. III, p. 49-69, inde repetita in Patrol. t. X, p. 97. Codd. multi sunt: vatic. 555, 687, 725, 866, 875, 1152, 1606. — Palat. 4, 364.—Ottobon. 91, 263, 267.— Taurin. 200. — Paris. 1084, 1173, 1538, 2299; Coislin. 283. - Monac. 61, 199. - Vindob. 48.-Cantabrig. universit.— Lambethan. - Leydens. Perizon. 49. - Oxon. Barocc. 214, 763.— Meerman. 91. Mosquens. 252. — In schedis meis ex variis codd. collatum.

42. Ἐξήγησις τῆς κινήσεως γενομένης μεταξὺ τοῦ κυροῦ Μαξίμου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ καὶ τῶν ἀρχόντων ἐπὶ σεκρέτου. *Relatio actionis inter D. abbatem Maximum et Socios eius atque principes in Secretario,* lib. II. Primus incipit: Τῇ ἡμέρᾳ ᾗ προσωρμίσθησαν. Opp. S. Maximi t I, p. XXVIII; Patrol. XC, p. 109-172. — Scorial. V, III, 3.

43. Ex Philone historico ἀπόδειξιν *de dignitate sacerdotali* ab Anastasio Sinaita recitat Glycas in Annalib. p. 282 ed. paris. Allat. de cons. Eccl. p. 226. Patr. LXXIX, p. 1287.— Codd. vatic. 720, 840, 1187. ottobon. 362, 418. — Vallicell. F. 47. — Barberin. V, 18. — Paris. 1053, 1287, 1388. — Coislin. 238. — Mosquens. 300.

44. Epistolae Anastasii I ad *Gregorium Magnum.* Cf. Regest. I, 7, 25; II, 13, 49; V, 39, 43; VII, 27, 34.

45. Epistolae Anastasii II *ad eumdem.* Cf. Regest. VIII, 2; IX, 49.

46. Anastasii presbyteri Hierosolymitani *ad eumdem.* Cf. Regest. VI, 32.

47. Anastasii I *ad Iustinianum.* Cf. Evagr. H. E. IV, 40.

48. Eiusdem *ad Antiochenos* ante exilium. Cf. eumd. IV, 20.

49. *Ad quemdam Scholasticum.* Patrol. LXXXIX, p. 1405. citatur in conc. II Nicaeno act. VII (Mansi t. XIII, 56) — Cod. Barocc.

50. *Ad Sergium Grammaticum* epistola citatur in synodo II Nicaen. (Mansi XIII, 55) et sylloge sum. 10. (Maii Script. vett. t. VII, 27). Cf. codd. vatic. Palat. 318 et oxon. T. 1, 6.

1) *Apologia.* Sinaitam fusius egisse de concilio chalcedonensi et adversus Nestorium strinxisse calamum iam dubitare non sinit quod infra ex ore eius in synodico vindobonensi accepimus.

2) *Scribit.* Dum Anastasius Alexandriae cum Haereticis disceptaret, paucis diebus ante publicam collationem: « Composui, inquit, tomum dogmaticum, sub nomine Flaviani episcopi CP. a Dioscoro interempti, ne quod assereret duas indivisibiliter unitas naturas in una composita hypostasi. In hoc igitur tomo sententiam mentemque sanctorum patrum, ea qua potui, diligentia et accuratione integram retinui. » Ex quo tomo statim idem longam afferre pericopen mihi videtur. p. 88-90 Gretser. Cf. p. 42.

3) Μυθικη. Gnostica ibi forte latent. Cf. Spicil. Solesm. t. III, p. 518. Spuria esse ne dubita.

51. *Ad Calaritanos*, de Maximi collationibus epistola Anastasii Apocrisiarii. Incip. *Multa scribere nos*. Extat latine. Patrol. gr. XC, p. 135; Patr. lat. CXXIX, p. 623.

52. *Ad Ascalonitas monachos contra Monophysitas*. Inc. Πρὸς μάθησιν. memorat Maius in Script. vett. t. VII, 206.—Cod. vatic. 662. Laurent. Pl. IX, 24.

53. Anast. I. *ad monachos primae et secundae Syriae contra Incorrupticolas*, memoratur ab Evagrio H. E. IV, 49.—Cf. cod. Paris. 1058.

54. Epistola *ad eos qui in civitate et eremo incolunt*.—Cod. paris. 1053.

55. *Ad Gabrielem presbyt. persam*. Barocc. 76.

56. *Ad G..... abbatem. de corpore Christi*. Duos codd. S. Sergii notat Montfaucon Bibl. bibl. mss. p. 1218, 1219.

57. Oratio ἐνθρονιστικὸς *in introitu* Anastasii primi, quam legit Nicephorus Callist. H. E. XVIII, 44.

58. Oratio συντακτήριος *ad valedicendum* in exitu eiusdem ad exilium, quam memorat Evagrius H.E. IV, 49.

59. Oratio εἰρηνικὴ in reditu eiusdem ad sedem. Incipit: Εἰρήνην καὶ πάλιν εἰρήνην. Ex cod. Vindob. 90 infra profertur et restituitur. Cf. Scorial. T. I, 17.

60. Homilia *de S. Trinitate*. Incipit: Τὸν περὶ τῆς ὑγιοῦς ἡμῶν πίστεως. Latine tantum in patr. LXXXIX. 1010.—Codd. Vatic. 592, 659, 830, 1248.—Vallicell. F. 58 sub nomine Anastasii nicaeni.—Ambros. A. 173 *super*. E. 101 *sup*.—Scorial. X, 11, 12; IV, 22; Ω. III, 14.—Mutinens. II. A. 8.—Laur. Pl. IV, 21.

61. Homilia *de Incircumscripto* 1). Incipit. Πάντα τολμᾷ γλῶσσα Patrol. l. c. 1331.—Codd. vatic. 592, 659, 839, 1248.

62. Homilia *de Divina oeconomia*. Incipit: Ἱκανῶς ἡμῖν τῶν περὶ θεολογίας. latine tantum in patrol. l. c. p. 1335. codd. vatic. 592, 659, 830, 1248. Scorial. X, 11, 12.—Vorfolc. 536.—Taurin.

63. Homilia *de Passione et impassibilitate Christi*. Incipit: Δείξας ἑαυτὸν διὰ τῶν παρ' αὐτοῦ latine tantum ib. p. 1347.—Codd. vatic. 592, 659, 830, 1248. —Paris. 279, 1504.

64. Homilia altera *de Passione Christi* 2) memoratur in commentario ad Hexaemerum lib. VII (patrol. LXXXIX, col. 943).

65. Homilia *de Resurrectione Christi*. Incipit: Ἀλλὰ γὰρ οὐ περὶ τούτων. latine tantum ibid. p. 1355. Codd. vatic. 592, 650, 830, 1248.

66. Homilia alia *de Resurrectione* citatur a Michaele Glyca in Annalib. p. 86, 89, 94, 102.

67. Homilia *de Transfiguratione*. Incipit: Ὁ φιλάνθρωπος Ἰησοῦς graece et lat. in patrol. l. c. p. 1361 clausula apud Fabric. Bibl. gr. X, 595—Codd. paris. 1504, 1542.—Barocc. 199, 296.—Laurent. Pl. IX, 33.

68. Homilia altera *de Transfiguratione*. Incipit: Ὡς φοβερὸς ὁ τόπος οὗτος Paris. 1194, 1404, 1545.—Coislin. 304. Barocc. 199 citatur a Ioanne Cyparissiota, memoratur ab Allatio de Simeonib p. 116.

69. Homilia in *Annuntiationem*. Incipit: Σήμερον ὑμῖν, ὦ ἄριστοι παῖδες. gr. et latine in patrol. l. c. p. 1375.—codd. parisiens. 519, 1194.

70. Homilia altera *in Annuntiationem*. Incipit: Τί πάλιν ἐπὶ τῆς γῆς. gr. et latine ib. p. 1385. edid. Meursius t. VIII, p. 689 ed. florent. Patusa in Encyclopoed. t. II, p. 338 ed. 1710.—Cod. Leyd. vulcan. 4.

71. Homilia *in Hypapantem*. Incipit: Πάλαι Συμεών. memor. Allat. de Simonib. p. 114.

72. Homilia in *Palmas*. Incipit: Λαμπρὰ τῆς φωτοφόρου. Coislin. 28; Barocc. 197.

73. Homilia *in novam Dominicam et in Thomam apostolum* apud Damascen. de Imaginib. t. I, p. 388. Locus incipit: Οἱ ἑωρακότες Χριστόν. Patrol. XCIV, p. 1415.

74. *De S. Theodoro Martyre*. ibid. laudatur ab his verbis: Ἀπὸ τεσσάρων μιλίων Δαμασκοῦ. n. 377, patrol. p. 1396.

75. *De Sacris Festis*. Incipit: Ἐπεὶ μετὰ τῆς προσφόρου. Ed. Iob. Carelli ex cod. belunensi gr. et latine in fasciculor. Calogerae Serie II, t. XXXIV.—Vatic. 1744.—Scorial. Ψ. III, 7.

76-78. Homiliae tres *de Sabbato* ad Simeonem episcopum Bostrorum, laudantur in concil. II Nicaeno ab his verbis: Εἰ πατέρας (Mansi XIII, c. 55) et apud Damascen. paulo auctius (t. I, p. 386, patr. XCIV, p. 112), iterumque ex tertio sermone: Ὥσπερ ἄν εἴ τις (ibid.) Patr. LXXXIX, p. 1405 minus integre.

79. Solus Labbeus memorat homil. *in S. Nicolaum* ex codd. paris.

80. Homilia *de Quadragesima*, cuius locum affert Damascenus: Δεῦρο δὴ κατανοήσωμεν. T. I, p. 504. patr. XCV, p. 75.

81. Homilia *De sacra Synaxi* 3), *de non iudicando, deque iniuriarum oblivione*. Incipit: Ἀεὶ μὲν ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος Patrol. LXXXIX, p. 826-850. Codd.

1) *De Incircumscripto*. Ut Allatius hanc orationem Theodoro Raithuno concedit (de Theodoris p. 149.) ita Anastasio dari librum eiusdem Theodori de rectis dogmatibus, idem reciproca vice docet, ibid. Homiliarum V dogmaticarum (num. 60, 61, 62, 66) graeca Maius promisit Spic. Rom. t. VII. p. 45.

2) *Christi*. Et aliam fuisse eiusdem argumenti orationem suadet Anastasii locus in Hexaemeron, hic recitandus: Καὶ ἤδη μὲν εἴρηται καὶ διὰ πλάτους ἐν τῇ μυστικῇ θεωρίᾳ τῶν ἐν τῷ εὐαγγελίῳ σωτηρίων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν παθημάτων, κἀκεῖσε παραπέμπομεν τὸν φιλομαθῆ ἀκροατήν. « Et iam quidem fuse de his a nobis dictum est in mystica contemplatione salutarium Christi Dei nostri passionum in evangelio, et illuc transmittimus discendi studiosum auditorem.» Eat igitur φιλομαθὴς auditor ad homiliam quae latine tantum extat, ut videat ibi nihil esse ex iis quae ad Hexaemeron disputantur, lib. VII, Gretser. p. 888, 889.

3) *Synaxi*. Miraculo simile est, si hanc solam excipias homiliam, in uno codice arabico inter vaticanos legendam, caetera omnium Anastasiorum nullibi comparere in codicibus Orientalium, qui sive Romae, sive apud Anglos asservantur.—

Monac. 24. — Mosquens. 351. — Palat. 245, 269. — Ottobon. 414. — Regin. 45. Taurin. 115. — Laurent. Pl. VIII, 17. — Paris. 772, 773, 897, 1013, 1127, 1556, 1614. Coislin. 959. — Roe. 17.

82. Homilia *de III quadragesimis*. Incipit: Ἔδει μὲν ἡμᾶς. graece et latine in patrol. 1389. Codd. vatic. 725. — Marc. 575. Nanian. 126. — Paris. 770, 920, 1082, 1172, 1218, 1720. Coislin. 119. — Mosquens. typogr. 30.

83. — Homilia *de Defunctis*. Incipit: Τί τοῦτο σήμερον. patrol. ib. p. 1191, ex edit. Matthaei; codd. Mosquens. 5, 39, 69. — Vatic. 470. — Palat. 146, 308. Vallicell. F. 56. — Nanian. 128.

84. Περὶ ὅρου ζωῆς καὶ θανάτου. *De vitae et mortis termino*. Incipit: Ὁ θεὸς θάνατον. ex cod. vatic. 470. edidit Maius Script. vett. t. VII, p. 1, p. 369.

85. Περὶ τῶν ἐνθένδε μεθισταμένων. *De his qui obierunt*. Incipit: Οὐδεὶς μὲν ἀνήγγειλε ex eod. cod. id. edid. p. 371.

86. Homilia I. *De opificio hominis ad imaginem* 1) *Dei*. Incipit: Οἱ τὴν ἑαυτῶν ἀπλανῶς τοῦ προσώπου. Inter Nysseni opp. t. 1, p. 854, patr. XLIV, c. 1927. Laurent. plut. VII, 1, 8, Palat. 209. — Vatic. 578, 703, 1409. — Ottobon. 930. Barocc. 191, 197.

87. Homilia II. Incipit: Ὄμμασι τοῖς ἐνεργοῖς. ib. Codd. vatic. 703, 1409. — Laurent. Pl. VII, 1.

88. Homilia III. Incipit: Ἰατρῶν ἐχέφρονες καὶ σοφῶν. graece et lat. ex Origen. Philocal. Paris. 1624. p. 605 et edit. Bandini inter anecd. gr. p. 27; graece tantum Maius script. vett. VII, 193. patrol. p. 1151. vatic. 1409. — Laurent. Pl. VII, 1.

89. Ex alia homilia eiusd. argumenti: Οὐ μίαν τινὰ εἰκόνα. — ed. Maius in Script. vet. t. IX, p. 919.

90. Alia Homil. eiusd. argumenti sub hoc initio: Ἀλλά γε δεῖ ἐπὶ τό... cod. Bodleian. 197, 263. — Vatic. 578. — Mosquens. typ. fol. 30.

91. Aliud fragmentum: Παραβατόν τινι. Mali Script. veter. t. VII, p. 199, patrol. p. 1283. — vatic. 1409.

92. Homilia *in psalm. II, et de passione Domini*. Incipit: Εἰργάσατο σήμερον σωτηρίαν. cod. Taurin. 165.

93. Homilia duplex *in psalm. VI* et de ieiuniis. Incipit prior: Πρέπουσαν τῆς τῶν νηστειῶν. Posterior: Πρέπουσα διδασκαλία. Ibid. p. 1077 et 1115. — Codd. vatic. 438, 442, 468, 562, 581, 659, 800, 864, 1216, 1255. — Palat. 4, 98, 368. — Regin. 22. — Ottob. 415. — — Vallicell. B. 59. — Marc. 51, 998. — Nan. 75, 128, 309. — Laur. Pl. VII, 1, 26. — Taurin. 320. Mon. 229: — Vindobon. 91-33 iur. 18. — Paris. 772, 979. Coislin. 117, 283. — Barocc. 197. — Laud. 84, 95. — Gale 813. Cromw. 119. — Mosquens. 202, 206, 996 Typogr. t. 3.

94. Homilia in *psalm. XCIV*. Cod. Paris. 979.

95. Πῶς σῶμα τοῦ Χριστοῦ μικρὸν δύναται ἀπερίγραπτον εἶναι. *Quomodo exiguum Christi corpus sit incircumscriptum*. — Vatic. 423.

96. *De memoria vivorum et defunctorum in quadrag.* Incipit: Καὶ περὶ τῶν παρρακοστῶν λειτουργιῶν. Barberin. IV, 58. Vide infra inter analecta.

97. *De feriis IV et VI*. Incipit. Προκαθημένου τιμιωτάτου πατρὸς - Vat. 1890. - Ottob. 418. Vide infra.

98. Διδασκαλία χρονική. *Typicon de abstinentia dierum*. Incipit: Ἀπὸ μὲν τῆς μεγάλης ἡμέρας. Quae statim et primum legenda sunt infra, ex vat. 2157, ottobon. 418, Nan. 228.

99. Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ συναΐτου περὶ τῆς νηστείας τῆς τελουμένης κατὰ τὴν ιδ' τοῦ νοεμβρίου μηνὸς ἀπὸ τῆς μνήμης τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Φιλίππου μέχρι τῆς χριστοῦ γεννήσεως. S. Anastasii Sinaïtae *de Ieiunio quod perficitur a die XIV Nov. in festo S. Apostoli Philippi ad Christi nativitatem*. Initium est: Ἡ κατὰ τὴν ιδ' τοῦ νοεμβρίου. — Cod. Mosquens. Typogr. fol. 30.

100. Ἀναστασίου ἐπισκόπου Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης περὶ τῆς νηστείας ὑπερ ἐνδόξου θεοτόκου. Anastasii Caesariensis episcopi *De ieiunio gloriosissimae Dei genitricis*. Est initium: Ἐπειδήπερ ἡ εἰς ἐμέ. Rhalli, t. IV, p. 585. — Cod. Chigian. R. IV, 11.

101. *Contra blasphematores*. Ἀδελφοὶ ὅτι πολλάκις ἡ ψυχή. Memorat Maius ex cod. vatic. in Script. vet. VII, p. 205.

102. *Contra spiritum blasphemiae*. Incipit: Ὅταν ἄρξηται ἐν ἡμῖν ὁ δαίμων. Mosquens. 405, ol. 378.

103. Anastasii Constantinopolitani ex *Encyclica* Τὸ μέντοι ἅγιον πάσχα. Inter opp. Damasc. t. 1, p. 304.

104. Ὑπόθεσις καὶ ἑρμηνεία τοῦ ψαλτηρίου τῶν ρν' ψαλμῶν ἀπὸ φωνῆς Ἀναστασίου μητροπολίτου Νικαίας. *Argumentum et interpretatio CL psalmorum*, excepta ab ore Anastasii Metropolitae Nicaeni. Incipit: Πᾶσα γραφὴ θεόπνευστος. vatic. 754. Coislin. 975.

105. Anastasii quaestoris homilia *in S. Agathonicum*. Incipit: Λαμπρὰ μὲν τὰ τῆς ὑποθέσεως. — Cod. Mosquens. 96.

106. *De sancto Clemente pp. Romano canon* eiusdem Anastasii quaestoris, ad diem XXV Nov. cuius initium: Ὁ θεοφόρος, in cod. paris. 259.

107. *De sanctis Philareto, Eubioto et Athenodoto* canon eiusdem ad diem XVIII Nov. cuius initium: Τὸν βίον ἐν ἀγαθοῖς εὐδαίμονα, in schedis meis ex cod. Monac. 386.

108. *De Hypapante canon* eiusdem, cuius initium: Ὁ πρὶν τιμῶν. Memoratur in Hirmologio cryptoferratensi.

1) *Imaginem*. Praeter locum commentarii in Hexaemerum, quem supra attuli, duo alia de iisdem homeliis dare non piget, quae nondum graeca leguntur. Καὶ ἤδη μὲν ἡμῖν περὶ τούτου κατὰ τὸ ἡμῖν ἐφικτὸν διεπονήθησαν λόγοι πολλοί, κἀκεῖ παραπέμπομεν τοὺς οἷς φίλον ὅλως τοῖς παρ' ἡμῶν ἐντυγχάνειν «Et iam quidem a nobis hac de re pro viribus elaborati sunt sermones multi, ad quos mittimus qui voluerint nostra penitus legere.» Ex lib. VI, Cf. Gretser p. 883. Et paulo infra: Ταῦτα ἡμῶν καὶ ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ τῇ κατὰ Ἰουδαίων πλατύτερον, οὐ κατά τινα λήθην κἀνθάδε ἐτέθη. «Haec cum iam dixerimus in II libro adversus Iudaeos, ea non propter aliquam oblivionem hic posita sunt.»

109. *In dominica palmarum canon* eiusdem, cui initium: Νεῦσον. Memoratur lo eodem E. γ. 11.

110. *Conon* εἰς μετανοοῦντας καὶ ἐξομολογουμένους, cum acrostichida Ἀναστασίου ἁμαρτωλοῦ ἐξομολόγησις, initio vero: Λισμασιν. In schedis meis haud omnino integer, et infra ex codice parisiensi 251.

111. *Condakion pro sabbato* τῆς ἀποκρέω de defunctis, com acrostichide: Ἀναστασίου τοῦ ταπεινοῦ αἶνος, ab illo initio: Αὐτὸς μόνος.—Codd. Cryptoferrat. —Corsinian.—Mosquensis. Conf. proxims anecdota.

112. Ἀπανθίσματα varia.— Vatic. 662, 754, 759, 1423. 1611; pal. 209.—Ex catena in psalmos. Ottob. 398. Laur. pl. VI, 3.— in IV Evangelis. Laur. pl. VI, 33. Coislin. 20. In Matth. et Ioannem. Vat. 1423.— in Lucam. Patrol. LXXXIX, p. 1286. Vatic. 759. Palat. 20. Coisl. 291, 304. — Inter scholia dogmatica. Laur. pl. VIII, 8; IX, 21. Coisl. 291, 305.—In Pandectis Nicon. Paris. 876, 885, 901, 1067, 1073, 1133. Coisl. 37, 117, 122, Laur. pl. VI, 14.— Com sententiis patrum asceticis. Ottoboo. 436. Vallicell. E. 21. Coislin. 112.

IV. Expleto ceetum et amplius operum syllabo, quorum plura baud exiguae molis sunt, sistere gradum aequuie est, et campum respicore emensum. Pors operum longe maxima typos graecos numqusm experta est, ot qooe vestem induit latinam, adeo foeda et squalida est, ut omoino eam lotere, miees fortasse taederet. Pars alia baud exigua in cimmeriis veterum membranarum umbris tota hactenus exulavit. Iure ne, an ioiurio? An aliquo vel nollo booarom litterarum dotrimonto? Adesto mibi, si quis sacris bibliorum fontibus labia admovore gestit: in Hexaemeron, in psalmos, io evaegelia, quam multi praesto sunt ut scaturiant, fontes salientis aquae! Mavis inter sacra altarium, bymnis et canticis iedulgere? Faveto linguis, dum praecieont comites Sopbronii, Damasceniqno aemuli, a quorum vocibus novis et insolitis totus Oriens, immo et Graecia universa peedet. Dogmata plocent, et quae cum fidei bostibus praelia exercentur? Do magistros, io quibus auditur integra scbola veterum ot recentiorum, a quibus nullus error omittitur, nulla noo profligator baoresis. Praestabiliores tibi seet morum leges et qoae fortes integrasque animas ad fastigium evehunt sanctitatis? Sinaïtae tabolas babent et lex in montibus Horeb, neqee unus ox illis iure diciter νέος Μωσῆς. E pulpito te sollicitant bomiliae ad plebem? Gregorium de Aoastasio audi: «Mogous ille fluvius, qui queodam areotia Antiocbiao saxa reliquerat, tandem ad proprium alvum reversus, et subiectas iuxta positas valles rigat, iomque eunc dubium noe est moltos in eius vallibus animarum flores excrescere, eosque ad moturos usqoe fructus per linguae vestrae fluenta pervenire 1).» Antra rident et sacri mooocborum recessus? Ecce herum quoque suot « illa quietis culmina, io quibus secreta coelestia cordis tetigore manu 2).»

Mihi vero cui iussum est sacros inter canones pedem figere, meum erat seligero potissimum quao ad ecclesiasticam disciplinam pertinent. Ac primus quidem Anastasius rarissimo se obtulit oxemplo, qui expulsus erat a sede, non tameo depositus, oxel simul et episcopus, non hoeore praesul, sed iure; iure impeditus, sed tantem booore frustratus; immo cui Gregorius Msgous plus bonoris tribuit, qeia mious iuris retiouit, no « quod omnipotentis Dei munore occeperat, id voluntate bomioum videretur amisisse; » nequo idem timuit encyclicam omoino unam dirigere ad Gregorium Antiocbenum patriarcham et ad Anostasium *expotriarchom*, ac simul eam inscribere tribus caeteris Orieotaliom capitibus, et o *poribus* 3). Et qui exulantis vices agit, Gregorius, Sinoïtarum quendam abbas, vir omoium ore laudatus, aut cum Aoastasio, aot certe cum Gregorio coniunctus est, quem recentiores pene dixisseot *opostolicum administra-*,

1) *Pervenire*. Regest. V, 39. Epist. sd Anastasium episcopum.

2) *Manu*. Ibid. ad eumdem.

3) *Paribus*. Regest. 1, 25.

torem. Singularis huius historiae monumentum praecipuum erat, sermo Anastasii, post viginti tres annos in thronum iterum ascendentis, et plebem uti semper suam alloquentis. Rei novitati addebat folium, ex dono ornatissimi praesulis Iosephi Fessler acceptum, manu descriptum cl. v. Iosephi Müller, ex unico caesareo archetypo. Verum omnia adeo semiesa, hiulca at manca, ut vix unus versus integer staret, et quo penitius introspicere averem, noctis imago eo cresceret obscurior; *πάντα ἀπόκρημνα, φάραγγες, βάραθρα*... Animum vero cur desponderim? Credidisses ignem elici per rimas, spiritum intus ali, venamque micare poeticam et atticum exseri acumen. Vidisses paulatim assurgentem grandaevum antistitem, ex ambone prodeuntem, plebi quondam suae, iam suae, ut ait, fusis lacrymis obtendentem canos, ut olim ramum olivae candida obvolutum lana suppliciter gerebant. Dimidia verba, sed aurea; lacerae vestes, sed quas vernis floribus Gratiae et Horae tinxerunt:

Εἵματα μὲν χροίας τοτε αἱ Χάριτές τε καὶ Ὧραι
Ποίησαν, καὶ ἔβαψαν ἐν ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν 1)

Amica demum manu recreatus, aut extricavi nodos, aut solvi: tu aequus bonusque utere.

Aliud caesarea bibliotheca dedit, quoddam nimirum Anastasii Sinaïtae iunioris synodicon, quod ex ipso Hodego excrevisse dixerim, in eo etiam insigne, quod caeteros id genus libellos sive anepigraphos, sive certo inscriptos nomine, aetate haud dubia superat. Accesserunt ex vaticanis, romanisque thesauris tenuiora, mole quidem exigua, re tamen, ut spero, temnenda a nemine. Membranae parisienses coronam imposuerunt ex anastasianis hymnis, qui, quum ad poenitentium *ἐξομολόγησιν* et exequias defunctorum pertineant, nostram in provinciam cedunt, exque illis sunt *μελῳδῶν κειμήλιος*, quae, donec uberiora et certa dare argumenta liceat, lubet ad incunabula rei hymnographicae confidenter assignare. Mantissam demum haud poenitendam praestiterunt S. Maximus confessor, Anastasius Bibliothecarius, S. Sophronius, immo S. Cyrillus Hierosolymitanus, qui quo demum iure postliminii censum in nostrum veniant, suo loco declaratur.

1) *Εἰαρινοῖσιν*. Apud Athenaeum lib. XV, c. 30, p. 682 (t. V, p. 489 Schweigh.).

2) *Veniant*. Palam est iuris nostri esse in praecedenti syllabo numeros 15, 26, 27, 28, 34, 36, 38, 40, 43, 57, 58, 59, 81, 82, 93, 96, 98, 100, praeter homilias plures, epistolas fere omnes et responsa ad plurimas quaestiones canonicas, quales sunt III, V, VI, VII, XXII, LXXXV, C, CXIII, CXV, CXXIV, CLIV, etc.

MONITUM AD SEQUENTIA

Anastasii ab exilio reducis oratio Antiochiae habita est in hebdomade maiore, feria IV ante pascha, die Martii 25, anno Chr. 593, imperantibus Mauricio et Theodosio eius filio, a tribus annis coronato. Gregorius, vix in romanum pontificem electus, omni ope eniti voluit ut ab imperatoribus Anastasium in sedem suam restitui obtineret; litteras tamen hac de re semel et iterum scriptas (Reg. 1, 7, 26) mittere noluit, nisi prius interrogato amici animo, qui aliter videtur sensisse, sive solitudinis et quietis amore, sive ne in Gregorium, qui post eum ecclesiam multa cum prudentia rexit, turbas moveret. Quo tandem mortuo, iussu imperatorum et romani pontificis, missus est Ananias cubicularius, et exsulantem senem, post XXIII annos, in thronum antiochenum reduceret. — Codex vindobonensis inscribitur inter philologicos sub num. LXXIV, chartaceus, haud ita vetus, sed qui ab alio antiquiore, haud sine innumeris lacunis, descriptus est. Quae passim inter uncos supplevimus, loco vacuo inseri oportuit; ac praeterea, multo plura emendari, lectore non monito, quum de re tuta et certa ageretur. Cf. Lambec. Bibl. Caesar. ed. Kollar. t. VII, p. 356-360 et cod. LXXIV, f. 203.

I.

Ἀναστασίου πατριάρχου Ἀντιοχείας λόγος, ὁπηνίκα ἐπανῆλθεν ἐπὶ τὸν θρόνον διὰ τριῶν καὶ εἴκοσι χρόνων· ἐλέχθη δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ ἑβδομάδι, μηνὸς μαρτίου εἰκάδι πέμπτῃ ἡμέρᾳ τετάρτῃ, ἰνδικτιῶνος α', βασιλεύοντος Μαυρικίου τοῦ εὐσεβεστάτου ἡμῶν βασιλέως.

Anastasii patriarchae Antiocheni oratio, in reditu ad thronum, post tres et viginti annos, habita in sacra hebdomade, die Martii XXV, feria quarta, indictione I, imperante Mauricio piissimo nostro imperatore.

Εἰρήνην, καὶ πάλιν εἰρήνην, καὶ τρίτον εἰρήνην 1), τιμὴ τῆς Τριάδος! Εἰρήνην, τὸ πάντων ἥδιον καὶ τερπνότατον ὄνομα, καὶ τοῖς εὐφρονοῦσιν ἅπασιν ἐπέραστον· αὕτη μοι σύνθημα πρὸς ὑμᾶς [καὶ πρῶτον] καὶ μέσον καὶ τελευταῖον ἦν τε καὶ ἔστι καὶ ἔσται διὰ παντὸς, ἣν οὐκ ἀμαυροῖ χρόνος, οὐδὲ παλαιότης ἐξίτηλον ἀπεργάζεται· τὰ γὰρ ἔνυλα καὶ φθαρτὰ τοῦτό γε εἰκὸς [παθεῖν] πέφυκεν. Ἐπιγινώσκετε 2) τὴν φωνὴν ἴσως, καὶ μάλιστα [τῶν] ἄλλων 3) οἱ μεθ' ἡμῶν παρατετακότες τὸν χρόνον· ταύ[την γὰρ] ὑμῖν ἐπ' ἐκκλησίας πρώ[την] εὐθὺς ἀφῆκα φώνην, πάλαι τῆς ἡμετέρας ἐπιβὰς πόλ[εως, ταύτην] καὶ 4) παρὼν μὲν, ἡγουμένου Θεοῦ, συνετήρησα· ἀπὲρρων δὲ ταύτην ὥσπερ ἐξιτήριον 5) ὑμῖν καταλέλοιπα 6), ὧν εἶχον τὸ κάλλιστον· καὶ νῦν ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐπανήγαγον 7) ξενίζων [ὑμᾶς], οἷα φίλους καὶ ἀδελφοὺς ξενίζειν καλὸν καὶ συνηθὲς, τῷ τῆς εἰ-

Pax, et iterum pax, terque pax, Trinitatis ad gloriam! Pax, bonum omnibus iucundius, et nomen longe suavissimum, et bonae voluntatis omnibus hominibus gratissimum. En meum quod vobis propono symbolum, et primum et medium et ultimum, pax quae erat, quae est, eritque, et quam neque tempus nocte obscurat, neque oblivione vetustas delet; id enim corporea tantum et caduca, uti par est, experiri solent. Agnoscitis hanc vocem pacis, opinor, et vos potissimum prae caeteris, qui nobiscum tempus produxistis; eamdem enim vocem ab ecclesia ad vos primam emisi, quum olim vestram in urbem ingrediebar; eam quoque manens, auspicante Deo, vobis conservavi; abiturus demum, eamdem vobis, quasi ad ultimum vale dicendum, reliqui, nihil habens supra dicere pulchrius; etiam nunc ab exilio quum reversus sum, saluto vos, uti

1) Εἰρήνην. Haud otiosa est triplex salutatio pacis, qua nimirum tripartitam suam concionem dividit, tresque respicit εἰρηνικοὺς λόγους; de quibus mox uberius, unum a primo in thronum ingressu, alterum in exilii initio, tertium nunc revertentis ac pene ovantis. Praeterea notum, me silente, quid sit *pax* in sacris rebus nostris, in christianis symbolis, in sepulcbris, in musivis. *Pax Christus*, ut egregia melitonianae clavis ntar formula. Pax universa lex et fides, ut ferunt monumenta in quibus Christus pingitur inter apostolos, ut in romano sediculo S. Constantiae, aut throno insidens, ut in nobilissimo Nazianzeni codice parisiensi, ubi librum porrigit inscriptum: εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι, et sexcenta sunt id genus. Trina pax igitur sot iterata Christi invocatio est, aut protestatio ad sanctissimam Trinitatem, solemni more concionem sacram inchoantium, idque statim sequenti voce confirmatur: τιμὴ τῆς Τριάδος. Audi demum in ultima sua et cycnea oratione Nazianzenum: Πάσχα Κυρίου, πάσχα, καὶ πάλιν ἐρῶ πάσχα, τιμὴ τῆ; Τριάδος! Parcat mihi lector uberius nota regerenti, quin et ignoscat, si ego rebus in canonicis totus, omnino iubear ab hisce iucundis commentariis abstinere me: vix locus est ieiunae et necessariae verborum censurae et emendationi. Igitur scribit cod. τῶν πάντων ἥδιον, in cuius loco ἥδιστον placeret, ob sequentia καὶ τερπνότατον ὄνομα. Hoc initium prae oculis Gregorius Magnus habuisse videtur, quum Anastasio gratulaturus, erumpit in canticum Angelicum: « Gloria in excelsis Deo et in terra *pax hominibus bonae voluntatis* (Regest. V, 39). — 2) Ἐπὶ γινώσκοντας cod. in quo composita verba quasi constanti lege dividuntur. — 3) οἱ τῶν ὑμῶν fort. melius. — 4) ἐπιβὰς πολ[ὺ] καὶ ita cod. apographum, et paulo post ἀπάῤῥων δέ. — 5) ἑσπερίσιον f. *vespertinum valedicere*, pro simili voce cod. ἐξησπήριον. — 6) καταλέλοιπεν ib. fort. κατέλιπον. 7) ἐπανείγαγον ξενίζων οἷα φίλους καὶ ἀδελφοὺς ξενίω καλ... καὶ συνηθῆ apogr., ubi vir doctus paulo aliter ac nos proposuit: οἷα φίλους κ. ἀ. ξενιῶ καλῷ καὶ συνήθει τῷ τῆς εἰρήνης προσρήματι.

ρήνης προσ[ρήματι]. Διὸ πάλιν ἐπαναλαμβάνων ἐρῶ· Εἰρήνην [1] ὑμῖν πᾶσι, τοῖς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ! Εἰρήνην σοι, λαὸς Κυρίου, καὶ λαὸς ἐμός· [ἐμὸς] γὰρ ὅτι τοῦ Κυρίου! Οἰκειοῦμαι γὰρ δικαίως, καθάπερ εὔνους οἰκέτης, τὰ τοῦ Κυρίου μου· Εἰρήνην [2] σοι, λαὸς ἐμός· εἶτα οὐκ ἐμὸς, καὶ πάλιν ἐμός. Διότι γνόφῳ [3] κρίνει δικαιοσύνην [ὁ Κύριος, ἔθετο] καὶ σκότος, φησὶν, ἀποκρυφὴν αὐτοῦ, καὶ νεφέλη κύκλῳ αὐτοῦ, καλύπτουσα τοὺς λόγους τῶν δικαίων αὐτοῦ κριμάτων ἐν τῇ τῆς ἀκαταληψίας ἀβύσσῳ, ἣν ὡς ἱμάτιον περιβάλλεσθαι [4] λέγεται.

Μᾶλλον [δὲ] διὰ παντὸς [5] λαὸς ἐμὸς οὗτος· οὐ γὰρ σωματικῶς [6] ἀλλήλοις συναπτόμεθα, κατὰ Χριστὸν ζῆν ἐπαγγειλάμενοι [διὰ] πνεύματος [7], καὶ ζητεῖν ταύτην ἐν ὕλαις τὴν ἕνωσιν ἥκιστα δεδιδαγμένοι. Οὐχ εὑρεθήσεται γὰρ ἐν τοῖς ῥευστοῖς τὰ ἄῤῥευστα, καὶ ἐν τοῖς διαιρετοῖς τὰ πρὸς τὴν ἑνάδα συνάγοντα· ἐν δὲ τοῖς ἀΰλοις μᾶλλον, ἐν οἷς νοῦς ὁρᾷ καὶ νοῦς ἀκούει καὶ ψηλαφᾷ, καὶ περιπλέκεται [8] νοερῶς, οὓς δεῖ [9], καὶ ὅτε, καὶ ἐφ' ὅσον δεῖ, καὶ χωρίζεται ῥᾳδίως ὧν δεῖ, καὶ ὧν ἐπιδήμιος [10] ἡ συνάφεια.

Συνὼν οὖν κατὰ νοῦν ὑμῖν [11], καὶ Θεῷ τὰς ὑ[μετέρας] συνήθως προσάγων εὐχὰς οὐκ ἐπαυσάμην πώποτε· [αὐτοὶ] δὲ καὶ ὑμεῖς [12] ἐμοὶ συνῆτε κατὰ ψυχὴν, ἢ πάντες ἢ πλείους [ὑμῶν, ἢ] πάντως γοῦν τινες· οὐδὲ γὰρ ἐκλείποι παντελῶς [ἡ συνάφεια], κἂν ἐπικρατῇ [13] τῶν πολλῶν διὰ τὸ δυσ-

amicos et fratres salutare invat et solet, pacis appellotione. Propterea iterum reassumpta voce dicam: Pox vobis omoibus, qui in Christo Iesu estis: Pax tibi, plebs Domini et plebs mea; mea, utpote Domini. Mea quippe iure vindico, ut boous famulus, quae Domini mei suot. Pax tibi, populus meus, modo non meus, iterumque meus. Sicci oe «in abscondito facit iudicium Domions! Posuit umbram, ut ait, latibulum suum, et nubes io circuitu ipsius, quae tegit sermones iustornm eius iudiciorum» in illo impervii numinis abysso, qua sicut vestimento circumcinctus dicitur.

Verum enim vero semper populus hic meus fuit: haud enim corpore invicem coniungimur, qui secundum Christum vivere spopondimus per Spiritum, et huiusmodi unioοem inter ea quae oub manu sunt, quaerere minime docti fuimus. Haud ioveniuntur io fluxis rebus ea quae ooo fluunt, oeque in divisis ea quae ad uoitatem ferunt: verum io immaterialibus potius, in quibus oimirum et mens tuetur, et animus auscultat et tangit et amplectitur quoscumque debet et quomodo oportet, et quaodo et quaotum, idemque in promptu ab iis separatur quorum timenda contagio est.

Adesse igitur in spiritu vobiscum, et Deo vestras preces continuo offerre non destiti unquam. Et vos met ipsi adfuistis in animo, vel omnes, vel plerique vestrum, vel omnino nonnulli. Neqoe enim penitus evanuit societas, etiamsi invaluerit in multis

1) εἰρήνη ἡμῖν πᾶσι τῆς ἐν χριστῷ Ib. — 2) εἰρήνη σοι ib. 3) γνόφῳ. Cf. Iob XXII, 13, 14; ps. XVII, 12; XCVI, 2. 4) περιβάλλεσθαι apogr. — 5) μᾶλλον διὰ παντὸς Ib. μᾶλλον δὲ omnino requiritur novo orationis impetu et quasi recurrentis aestu, ac solemni veterum more, Platonis maxime: ἄκουε δή. μᾶλλον δ' ἀποκρίνου — χαλεπόν, μᾶλλον δὲ ἀδυνατόν εἶναι κ. τ. λ. — 6) σωματικῶς ἀλλήλων apogr. — 7) ἐπαγγειλάμενοι πνεύματος Ib. An malius πνευματικῶς, respectu ad σωματικῶς in protasi? — 8) περὶ πλέκεται apogr. — 9) ὡς δεῖ legendum non putam, maxime ob proximum illud ὧν δεῖ. — 10) ἐπιδήμιος apogr. quod stare poterit, si intelligatur profanum contagium. Alicui placeret ἐπιτίμιος, ab affini ἐπιτίμιον, ἐπιτίμημα; vel addita negatione οὐκ ἐπίτιμος vel etiam ἐπιζήμιος. — 11) ἡμῖν cod. Mox τὰς ὑπὲρ ὑμῶν σ. πρ. εὐχάς alius suggesserit. — 12) ἡμεῖς aperte apogr. — 13) Vide ne malseria ἐκλίποι... ἐπικρατήση, ut oratio ad praeterita reflectatur. Quae tamen prudens cautusque vir parca mano tangit, ut ne ullum quidem verbum habeat grave Gregorio defuncto, sancto Sinaitarum abbati, qui tandio pastor egit in exulis loco. Redux vero, haud ita securus videtur, quin luctum gaudio misceat, ac futura praevideat, de quibus ad amicum romanum scripturus est litteras, *quae pro verbis lacrymae fluent* (Reg. VIII, 2), ut habet Gregorius.

ἄγωγον ἡ κακία, [ἡ παρεσκεύασε] ταῦτα καθ' ὧν τῶν φιλτάτων ὑμῶν ἀπεφοίτησα χρόνον· [νῦν] δὲ καὶ σωματικῶς ὑμῖν πάρειμι· καὶ ὁρᾶται [μέγα θαῦ]μα, πρὶν γενέσθαι μὴ πιστευθέν· ἐμοὶ δὲ μηδ' ἐ[λπισθέν, μαρτυρεῖ] καὶ τοῦτο μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός 1). Εἰ γὰρ ὃ βού[λεται, τοῦ]το ἕκαστος καὶ οἴεται (ἐπαινῶ γὰρ τὸν εἰπόντα, εἰ καὶ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς ἀλλότριος οὗτος)· ἄρα ὃ οὐ βούλεταί τις, οὐδὲ οἴεται. Ἴσασι 2) δὲ σαφῶς καὶ μάρτυρες εἰσὶν ἀξιόπιστοι, οἱ τὰς τῶν ψυχῶν ἀπαθῶς κρίνειν ἐπιστάμενοι [περιστά]σεις, ὅτι δὴ λίαν ἀσχάλλοντ.' [με] καὶ σφοδρῶς ἀπαυθαδιαζόμενον βιαίως 3) εἷλκον· ὥστε μικροῦ καὶ [αὐτοῖς] τοῖς φίλοις γέγονα δυσχεραίνων, ἀπότομόν τι 4) [τότε] πρᾶγμα ποιούμενος, δρασμόν τε 5) μελετῶν ἀληθῶς, [τὰ πάντα συνε]λόντα φάναι. Τί μὲν οὐ λέγων, τί δὲ οὐ πράττων, τὴν ἔσ' ἐν ψυχῇ 6) ἀνυπέρβλητον ἐμφαίνει ταραχήν· ἅμα δὲ καὶ γὰρ ἐκλαλήσω τῶν ἀπορρήτων τι πρὸς ὑμᾶς. Δύο [γὰρ ἐμὴν] 7) τὴν ψυχὴν ἐμέριζον λογισμοὶ καὶ στασιάζειν παρεσκεύαζον, καὶ ταὐτόν, εὖ ἴστε, πέπονθα, ὅπερ ἂν τις στενὴν διερχόμενος ἀτραπὸν κρημνοῖς ἑκατέρωθεν διειλημμένην· ἔνθεν μὲν ὥσπερ τῆς χειρὸς ἀπολαβόμενος, ὁ τῆς ἡσυχίας ἔρως, ὃν σύντροφόν μοι λοιπὸν πεποίηκεν 8) ὁ χρόνος· Καὶ οἷον ἐπ' ὄψει προσθεὶς τὴν ὡς μάλιστά μοι φί[λην] ἀπραγμοσύνην, καὶ τὴν ἐκ ταύτης ἡδονήν, πρὸς ἑαυτὴν κατέχειν ἐπειρᾶτο, μάλα μὲν σπεύδοντα καὶ αὐτὸν ὀτρύνων· ἑτέρωθεν δέ, φόβος εἰσῄει, καὶ [τὸ] φρίττειν 9) ἐπήρχετο, μήπω λάθω κλῆσιν θείαν διαπτύων, καὶ τῷ τῆς ἀπειθείας ἐμαυτὸν ὑποτιθεὶς κινδύνῳ 10). Ἐν ταύταις μου

ea divisionis aequitia, quam id effecit unde a vobis dilectissimis exulaverim ad tempus. Nunc autem et corpore inter vos adsum, et visu cernitur ingens miraculum, quod priusquam fieret, incredibile erat, mihi autem insperabile, et asseverat testis in coele fidelis. Si enim quod quisque vult, id secum cogitat (enim laudo qui id dixerit, etiamsi alienus ab ovili nostro sit), quod ergo aliquis non vult, neque id cogitat. Neverunt autem aperte, et testes mihi sunt fide dignissimi, qui discrimina in quibus animae versantur aeque animo diiudicare sciunt, quomodo aegerrime ferentem me et vehementer repugnantem per vim traxerint: ut parum abfuerit quin vel in ipsos amicos succenserem, aut in subitum aliquid irrumperem, fugamve meditarer, verum est, ut omnia paucis dicam. Quid igitur non dixi? quid non egi? usque adeo in anima vehementissime angi et turbari videbar. Age dum, et aliquid vobis ex rebus arcanis aperiam. Dividebant enim mentem meam duo consilia et scindere nitebantur, et illud ipsum, iam probe scitis, patiebar quod solet ingredienti strictam semitam, inter praecipitia hinc inde suspensam. Ex una enim parte me quasi manu prehensum, tenuit quietis amor, quem familiarem mihi fecit grande aevi spatium. Et quam belle prae oculis posita quae mihi tantopere ridebat, otiositate, et quam illa parit, iucunditate, pacis amor hisce me adhaerere cogebat et trahebat sequentem, immo per me iam properantem. Ex altera autem parte timor imminebat, subibatque formido, ne forte inscius divinam vocationem respuerem, meque ipsum pericule darem inobedientiae. Dum in hisce animi angustiis penderem anceps, vicit quod Deo visum est, eiusque senten-

1) πιστός. Varia respice Rom. I, 9; Phil. 1, 8, Apocal. 1,5, III, 14; ps. LXXXVIII, 38 καὶ ὁ μάρτυς ἐν οὐρανῷ πιστός. — 2) οἴσασι cod. — 3) ἀπαυθαδιαζόμενος βιαίως εἷλκεν apogr. — 4) ἀπότεμόντα ib. — 5) δρασμόντα ib. — 6) τί δὲ οὐ πράττων τὴν ὅσυ ψυχῇ sic ib. — 7) τί πρὸς ὑμᾶς cod. — δύο γὰρ σφοδρῶς τὴν ψυχὴν fortasse, ut suppleatur animosius. — 8) με λοιπὸν πεποίηκεν ita prorsus apogr. — 9) καὶ φρίττειν ἀπείρχετο ibid. — 10) Κινδύνῳ, ἐν τούτοις μοι· ἐν τούτοις μοι τῆς διανοίας ταλαντευομένοις sic cod. bis iisdem per otium notarii repetitis, nisi de fluctuante animo, hinc et inde aestuante, dicatur: ἐν ταύταις μέν, ἐν ταύταις δέ μου ταῖς διανοίαις vel etiam ἐν τούτοις μοι, ἐν τούτοις τῆς δ. ταλαντευομένης.

ταῖς διανοίαις ταλαντευομένου, νενί[κηκ]εν ὅπερ ὁ Θεὸς ἔκρινεν, καὶ ὑπετάγην τῷ Κυρίῳ, καὶ ἱκέτευσα αὐτόν. Ἡττήθην καὶ τῆς τῶν κρατίστων ἡμῶν βασιλέων βουλῆς· προλαβόντος 1) καὶ τοῦ φιλοχρίστου θαλαμηπόλου Ἀνανίου τὴν ἀπαραίτητον ἔνστασιν· ὃν οὔτε δάκρυα προχέων πέπεικα, οὔτε τὴν πολιὰν ἀνθ' ἱκετηρίας 2) προτεινόμενος ἔκαμψα. Τί λοιπόν; ἀλλ' ἢ καθάπερ δεσμῷ περισχεθεὶς (ἀναδύεσθαι γὰρ οὐκ ἦν ἐπιπλέον) ἀβούλητος ὢν 3) αὐτὸς (οὗτος ὁ τῶν εὐσεβῶν προεστὼς κοιτώνων, καὶ πρό γε τούτου, Θεὸς μαρτυρεῖ) ἤχθην ὑμῖν ἢ ἐπανήχθην 4) ὑμῖν! [Πενθέω] μέν, πείθομαι δέ, εἰ μή με τὸ θέλειν ἀπατᾷ, ὅ τι καὶ 5) πενθοῦσι [συμβαίνει].

Ὑπέρευγε τοίνυν τῆς τῶν γαληνῶν βασιλέων φιλανθρωπίας, οἱ τὴν καρδίαν ἐν χειρὶ Θεοῦ κατὰ τὸ γεγραμμένον ἔχοντες 6), σοφῶς ἅπαν διακυβερνῶσιν τὸ πολίτευμα, εὐεργετεῖν ἀεὶ πεφυκότες, καὶ ἰδιαίτατον ὥσπερ ἔχοντες τοῦτο γνώρισμα· διὸ καὶ νῦν θεόθεν κινηθέντες, τοῖς μακροῖς χρόνοις (οὐκ οἶδ' ὅπως 7)· οὕτω γὰρ εἰπεῖν μέτριον) διαστάντας σωματικῶς ἡμᾶς (μὴ δὲ γὰρ εἴη

tiae obtemperavi et procubui supplex. Vicit quoque potentissimorum nostrorum imperatorum voluntas, praeoccupante illo Christi amatore cubiculario Anania, vimque adigente ineluctabilem, quem neque fusis lacrymis movi, neque fregi obtenta canitie, more ramum supplicem cum lana gerentium. Quid plura? Scilicet quasi catena circumvinciebar, ex qua absolvi iam non integrum erat. Invitus ego prorsus (testis ille sacri cubiculi praeses, et ut maxime, Deus ipse) ductus ad vos fui, vel iterum vobis reductus. Ingemisco quidem, sed morem gero, nisi me meum velle fefellerit, quod gementium quidem mos est.

Macte interea clementium imperatorum humanitas, qui cor in manu Dei, uti scriptum est, habentes, sapienter omnium hominum regunt societatem; qui ad bene faciendum nati, et hunc sibi maxime propriam habentes indolem et rationem, propterea etiam nunc divinitus afflati, nos quos longum aevi spatium (nescio quam ob rem, ita quippe fari aequum est) disiunxerat corpore (absit enim spiritu dicam), iterum in

1) Προλαβούσης καὶ τοῦ φιλοχρίστου. apogr. Post ἡττήθην cum genitivo et βουλῆς, sponte venit alia lectio planior: προλαβούσης καὶ [τῆς id est βουλῆς] τοῦ φιλοχρίστου, quam prudenti lectori permitto. De Anania vero θαλαμηπόλῳ hactenus, ni fallor, altum fuit silentium.—2 οὔτε την πολιὰν ἀνθ' ἱκετηρίας ita codex, etiam in pellucida chartula mihi ad vivum expressus. Suasisset aliquis: πολιὰν ἔθειραν προτεινόμενος, sed frigidius simul et audacius. Commodius nomen sit πολιά, duce Nazianzeno πολιῇ τε καὶ ἤθεσι. Pergrata sane est attica imago canitiei, opposita supplicum ramo candida lana obvoluto. Veterum exempla classica praesto et abunde suppetunt; quam vero languidi et impediti interpretes latini! Unum ex nostris locum afferam, quem vix latinum facere ausim, sed metrum aut rhythmum haud dubito restituere. Damasceni pium et elegans θεοτοκίον est, quo ἱκετηρία, sive ramus olivae cum lana candida quasi floret in purissima almae Virginis manu, et expanditur ad Deum, in hominum tutela et daemonum exeidio (Paraclet. ton. VII, fer. II.):

Ἱκετηρίαν, ὑπὲρ ἡμῶν
Τῶν σε τιμώντων, τῷ Θεῷ προσάγαγε,
Ὅπως πάσης ἡμᾶς ῥύσηται
Δεινῆς περιστάσεως,
Καὶ δαιμόνων βλάβης, πανόλβιε.

—3) ἀβούλητως ὡς apogr. — 4) ἐπανήχθη ἡμῖν ibid. — 5) πείθομαι.. καὶ πενθοῦσιν. ib. συμβαίνειν vel πέφυκε altro supplemus in loco non vacuo, sed pene desperato. In caetera pericope, quae veterum quemque politissimum non dedecet, γλυκυμείλιχος ille Nestor non elegantiae modo indulgebat, verum plane conscius erat quibus se spinis urendum daret inter tumultuantium haereticorum, Iudaeorum, ethnicorum et Sarracenorum agmina, eo usque aliquando desperatus, nec sui compos, ut litteras dictaret quae omnem Gregorii aciem in primis verbis fugerent. Unde ille haud illepide: «Suscepi epistolas... *quas pro verbis lacrymas fluebant*. Vidi namque in eis nubem more suo in altum volantem, sed quamdam caliginem tristitiae ferentem, nec penetrare in ipso exordio facile valui, unde et quo iret, quia, pro ipsa quam dixi caligine, ad plenum causas non intellexi... Ecce in sancta senectute beatitudo vestra multis tribulationibus laborat, etc.» Regest. VIII, 2.—6) ἔχοντες. Prov. XXI, 1.— 7) εἴπω f. adde. Mox διαστάντες apogr. dein συναφθῆναι et alibi alia monstra. Caeterum cum Anastasio Gregorius consentit in

λέγειν 1) πνευματικῶς) αὖθις εἰς ἓν συνήγαγον, καὶ συναφθῆναι πεποιήκασι μεγαλοπρεπῶς ἀλλήλοις.

Νῦν οὖν ὑμῖν, ὡς ἔφην, πάρειμι δεδεμένος 2) ἀφανέσι δεσμοῖς, ἀλλ' ὅμως καινὴν ἐπαγόμενος συνέμπορον τὴν ἡμέραν. Ὢ 3) τῆς χάριτος τοῦ τὰ πάντα ποιοῦντος Θεοῦ! Τὴν ὁδὸν ᾗ ἐπορεύθημεν, προφητικῶς εἰπεῖν, ἐπεστρέψαμεν, οὐκ ἐκ σπουδῆς ἀνθρωπίνης, ἀλλ' ἐξ ἀῤῥήτου προνοίας. Καὶ εἴη γε τὴν πρὸς ὑμᾶς 4) εἴσοδον ταύτην μετὰ Θεοῦ γενέσθαι, τῆς μὲν φθοροποιοῦ κακίας ἐκποδὼν γενομένης καὶ πόῤῥω πιπτούσης μετὰ τῶν ἐξ αὐτῆς τικτομένων παθῶν, ἀρετῆς δὲ τῆς καινοποιοῦ, καὶ τῶν διαφόρων αὐτῆς εἰδῶν, ταῖς καρδίαις ἡμῶν ἐνιδρυμένων, ὡς ἂν καὶ τῷ Θεῷ φανείημεν ἀρεστοί, καὶ τοῖς ἁγίοις ἀγγέλοις ὁμόφρονες καὶ συνεργοί, χαίρουσιν ἐπὶ τὴν σωτηρίαν πάντων ἡμῶν, καὶ ταύτην γὰρ Θεῷ τελεῖν τὴν διακονίαν ἐτάχθησαν, ἐπεὶ λειτουργικὰ πνεύματα ὑπάρχουσιν πρὸς διακονίαν ἀποστελλόμενα 5) διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν, ὡς γέγραπται. Καὶ φυτευθείημεν δέ, Θεὲ Λόγε, ἐν ὄρει κληρονομίας σου 6), ἐν τοῖς ὄρεσι τῆς ἀκαθαιρέτου Σιών, καὶ οἰκοδομηθείημεν ὡς ἡ πόλις τῆς νοητῆς Ἰουδαίας τῆς κύκλῳ Ἱερουσαλήμ, τῆς ἄνω καὶ ἐλευθέρας μητρὸς ἡμῶν 7), περὶ ἧς τὰ δεδοξασμένα λελάληνται 8), ἐν ᾗ οὐκ ἔστιν ἄωρος, οὐδὲ πρεσβύτης, ἀκμαῖοι δὲ πάντες καὶ νεανίαι 9), περιπεφραγμένοι ταῖς τῶν ἀρετῶν πανοπλίαις, μηδένα τε δεδοικότες ἐχθρὸν ἢ πολέμιον. Πρὸς ταύτην οὖν σπεύσωμεν τὴν μονήν, ὦ φίλοι καὶ ἀδελφοί 10), πρὸ πάντων Χριστοῦ ἐνδυόμενοι τὸ καθαρὸν περιβόλαιον, τὸ ῥύπου παντὸς ἀνεπίδεκτον,

unum conciliaverunt, ac pro illorum magnanimitate, mutuo nos necti consortio effecerunt.

Nunc igitur vobis adsum, ut dixi, ligatus haud manifestis vinculis, eodemque tempore novam diem afferens, quasi itineris socium. Proh! Dei omnipotentis gratia! Ad viam in qua ambulavimus, ut cum propheta dicam, reversi sumus, non voluntate hominum, sed inenarrabili consilio. Et utinam haec nostra ad vos reversio cum Deo fiat, cominus quidem corruptibili nequitia expulsa et missa procul, cum omnibus quae ab illa gignuntur passionibus, virtute vero quae nova creat et cum multiplici illius specie in animis vestris stabilita, sicque Deo grati efficiamini et sanctis angelis consentanei et cooperatores: qui laetantur in salutem omnium vestrum, et in hoc officium a Deo constituti sunt, quum administratorii spiritus sint, in ministerium missi, propter eos qui haereditatem adepturi sunt, uti scriptum est. Utinam vero implantemur, o Deus Verbum, in montem haereditatis tuae, in montes incorruptae Sion, et aedificemur ut civitas spiritualis Iudaeae, in circuitu Hierusalem, superioris et liberae matris nostrae, de qua gloriosa dicta sunt: in qua neque immaturus homo est, neque grandaevus, florent vero omnes et iuvenes sunt, circumsignati virtutum armamentis, neque ullum adversarium aut hostem reformidant. Ad illam igitur festinemus mansionem, o amici et fratres, inque primis Christi induentes purum amictum, maculae cuiuscumque expertem, immortalitatis vestimentum, et pacem quae omnem sensum superat. Unusquis-

asserendo iure illius perpetuo, dum egregie scribit: « Sicuti patriarchis aliis patribus vestris, synodicam vobis epistolam direxi, quia apud me semper hoc estis, quod ex omnipotentis Dei munere accepistis esse. » — 1) λεγων cod. cod. Post μεγαλοπρεπῶς. — 2) δεδεγμένος apogr. ἀλλ' ὅμως κἂν ᾖ ib. Hac voce καινὴν ἡμέραν significari suspicor proximam paschae festivitatem, diem novam prae caeteris dici solitam. — 3) ὡς cod. — 4) πρὸς ἡμᾶς cod. — 5) ἀποστελλόμενα Hebr. 1, 7, 14; ps. XXXIII, 8. — 6) σου Exod. XV, 17; ps. CXXIV, 2; LXXVIII, 3. — 7) ἡμῶν. Galat. IV, 26. — 8) λελάληνται. Ps. LXXXVI, 3. — 9) Νεανίαι. Iterum respicit paschalia ac neophytos, novellos infantes candidis vestibus conspicuos, respectu ad Is. LIX, 17; Ephes. VI, 14; 1 Thessal. V, 8. — 10) φίλοι καὶ ἀδελφοὶ πρὸ π. Χριστῷ apogr. et mox περιβόλαιον. —

τὸ ἀφθαρσίας ἔνδυμα, τὴν [ὑπερ]έχουσαν πάντα νοῦν εἰρήνην 1). Ἕκαστος ἡμῶν, ὡς ἑαυτὸν 2) ὁράτω τὸν πλησίον, οὐ [τι] γὰρ λέγω νῦν ὑπὲρ ἄνθρωπον 3), καὶ τὸ τέλειον τῆς ἀγάπης εἰς τοῦτο παρὸν 4) ὁρμᾶν. Ἕκαστος ἁμιλλάσθω 5) τὰ πρωτεῖα φέρεσθαι ἐν τοῖς τῆς ἀγάπης ἀμαράντοις καὶ τροφίμοις καρποῖς, καὶ προαρπαζέτω τὸ ἀγαθὸν τῆς εἰρήνης, πάντων τῶν ὅσα τῆς 6) παιζούσης ἡμᾶς ἐστιν ὕλης οὐδένα λόγον ποιούμενος· οὗτος ἐπαινούμενος ὁ ζῆλος, αὕτη ἡ θεοφιλὴς 7) ἔρις καὶ εὐσχήμων φιλονεικία· ἐὰν τὰς ἐμὰς ἐκ πατρικῆς στοργῆς ὑποθήκας ἐνεργεῖς αὐξήσητε, ἐὰν οὕτως πολιτευομένους ὑμᾶς θεάσωμαι, οὐ μεταμελήσει μοι πρὸς ὑμᾶς ἀφικομένῳ, οὐδὲ μὴν 8) τὴν ἐπήρειαν αἰτιάσομαι, ἀντιλήψομαι δὲ τῆς κατηφείας φαιδρότητα 9) τῆς πρὶν ποθεινῆς ἡσυχίας τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν ἀναλεξάμενος· οὐδὲ γὰρ ἄμισθος ἐργάτης εἶναι βούλομαι. Παύλου γὰρ τοῦτο 10), καὶ τῶν οἷος Παῦλος, δωρεὰν τὸ εὐαγγέλιον κηρυξάντων.

Ταῦτα μὲν βραχέα νῦν ἐκ βραχείας διανοίας καὶ γλώττης ἀμελετήτου 11) ἐσχεδίασται· τὸν δὲ περὶ τῆς ἐν ἡμῖν πίστεως λόγον, καὶ ὅπως ὑμῖν πάλαι συνόντες ἐφρονήσαμέν τε, καὶ πιστοῖς οὖσι πολλάκις ἐκοινωσάμεθα, γινώσκετε 12), οἶδ' ὅτι, σαφῶς· καὶ οὐδὲν ὑμῖν ἑτέρας δεῖ νῦν παρ' ἡμῶν ἐξαγορεύσεως, μεμενήκαμεν γὰρ ἐπὶ τῶν αὐτῶν ἐστηριγμένοι δογμάτων, ἀλλοιώσαντος οὐδα-

que vestrum ut seipsum intueatur proximem, neque aliquid aie homini impervium, queoiam quae perfecta charitas est, eo usque movere potis est. Quisque colluctetur ad prima capesseeda in bisce ameris perpetuis et almis fructibus, boeumque pacis praeoccupet, emnium rerum cuiuscumque substantiae quae nes illudit, eullam prorsus rationem habentes. Haec est commendabilis aemulatie, haec Dee grata simultas, henestumque certamen. Quod si mea paterne ex amore effusa consilia uberi epere accreveritis, si in hac ves cenversatione intueri caetigerit, baud me poenitebit ad vos rediisse, neque de mea iniuria querer, sed tristitiae Inco restituta elacritate, pacem aetea exeptatam ie vestram dedico utilitatem. Nec ium sine mercede eperarius esse vele, Pauli vox est, et eorum qui sicut Paulus gratis evangelium praedicant.

Equidem haec pauca uuec ex brevi meditatiene et ab ore imparate teetata fueruet. Quae vero sit fidei nestrae professie, et quales nestri quendam versantis inter vos sensus fuerint, et quam saepe cum iis qui fideles sunt fuerimus participes, mihi compertum est vos certiores fieri. Neque aliam vebis esse eportet eestram declaratieecm. remansimus enim in iisdem stabiliti degmatibus, neque quidquam in nebis immutavit qeed emnia

1) Εἰρήνην. Phil. IV, 7, ex quo suppletur ὑπερέχουσαν. — 2) σεαυτὸν cod. Cf. Matth. XXII, 39. In codicis apographo ὁρᾶτο, pro quo alicui non displaceret δρατω, *proximum sicut seipsum accipiat, habeat.* — 3) ὑπὲρ αὐτῶν apogr. Haud insolitum est ex compendio ἀνῶν fieri αὐτῶν pro ἀνθρώπων, unde ἄνθρωπον. — 4) παρὼν apogr. — 5) ἁμιλλάσθη ibid. tum etiam ἐν τοῖς τῆς ἀγάπης. — 6) ὅσα τοῖς παιζούσης ibid. — 7) θεοφυλὴς ib. deinde φιλονικεία. — αὐξήσηται ib. Paulo post θεάσωμεν οὐ μεταμελήσῃ. Ubi codex blare desinit, scripturae barbaries erescit, ut cum tineis notarius colluctetur. — 8) οὐδ' ἐμήν. f. - αἰτιασώμεν cod. quae vox activa haud minus insolens est quam superius posita θεάσωμεν. — 9) φαιδρότηταν ibid. Spirat hic, ut in tota oratione, blanda senis amoenitas, vel inter eius lacrymas, neque ipsi Gregorio quid simile deest, dum desperatum subridens consolatur: «Et quidem scio quod post illis quietis culmina, in quibus secreta coelestia cordis tangebas manu, grave valde sit exteriora tolerare. Sed memento quia apostolicam sedem regis, et dolorem citius tempera, quoniam omnibus omnis factus es. In libris regum, sicut perfecta vestra sanctitas novit, quidam describitur qui utraque manu pro dextera utebatur. In qua re ego de dulcissimo atque sanctissimo dudum patrono domno meo Anastasio dubius non sum, quia dum terrena opera ad coelestem utilitatem pertrahit, in usum dexterae vertit sinistram.» Et adductis Apostolorum laboribus: «Quomodo igitur sine labore transire possumus aestum huius saeculi, nos infirmae oves, in quo graviter sudasse novimus et aristes.» Reg. VIII, 39. — 10) τοῦτο. I Timoth. V, 18. — 11) γλώττης ἀμελετήτης apogr. — 12) γινώσκεται οἶδ' ὅτι σαφῶς καὶ οὐδὲν ἡμῖν. apogr. Ubi noster vincit elegantia, scriptura ma-

μῶς ἐν ἡμῖν τοῦ πάντα μεταποιοῦντος χρόνου. Γένοιτο δὲ καὶ ὑμᾶς ἐν τοῖς αὐτοῖς εἶναι καὶ ζῆν, ἐν οἷς ὑμᾶς καταλελοίπαμεν 29)· εἰ δὲ καὶ παρεσύρθη τις πιθανολογίαις ἢ ἑκὼν ἢ βιασθεὶς καθάπερ φορᾷ τινι ῥεύματος (ἀνθρώπινον γάρ, καὶ συμβαίνειν 30) εἰωθός), ἀλλ᾽ ἐπανίτω πρὸς ἀλήθειαν. Αἰσχρὸν γάρ, οὐχ ἡ πρὸς τὸ βέλτιον ἀπὸ κακίας μετάθεσις, ἀλλὰ τὸ ἐν κακίᾳ διαμένειν· πάντες πλανώμεθα καὶ ἐπλανήθημεν 31), συμφθέγξομεν γὰρ τῷ προφήτῃ, ἀλλ᾽ ἠλεήθημεν τῇ χάριτι τοῦ σώσαντος ἡμᾶς Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ μεθ᾽ οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα σὺν ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.

mutat aevum. Faxit Deus, et vos in iisdem esse et vivere studiis, in quibus ves reliquimus. Vereor ut quis in transversum actus fuerit probabilibus verbis, sive lubens, sive invitus, quasi facto venti impetu (humanum quippe est, neque insolitum): verum ille revertatur ad verum. Turpe enim est, haud a malo in melius transferri, sed in improbitate perseverare. Omnes erramus et erravimus, cum propheta enim in hac voce consentimus, sed condonati sumus gratia Salvatoris nostri, filii Dei, per quem Patri sit gloria cum sancto Spiritu in saecula saeculorum. Amen.

II.

Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου τοῦ Σιναΐτου κεφάλαιον, ἐν ᾧ κατ᾽ ἐπιτομὴν διὰ βραχέων περὶ τῶν ἐξ ἀρχῆς αἱρέσεων καὶ τῶν συνόδων τῶν γενομένων κατ᾽ αὐτῶν.

Sancti Anastasii Sinaitae capitulum in quo brevis sermo est de haeresibus quae ab initio fuerunt, et de synodis adversus eas habitis.

Ἤδη μὲν οὐ βραχεῖς οὐδὲ εὐαρίθμητοι οἱ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀμνημονεύτων τῶν χρόνων φερεπονώτερον σὺν ἀκριβείᾳ πάσῃ τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀναταξάμενοι ἱστορίας, ἐν αἷς 1) οἱ φιλοπονώτερον ἐγκεκυφότες ἴσασιν ἐξ αὐτῶν τὰ περὶ πάσης αἱρέσεως καὶ παντὸς αἱρεσιάρχου, πόθεν τε καὶ πότε καὶ πῶς καὶ κατὰ ποίους χρόνους καὶ τόπους καὶ ἐκ ποίας αἰτίας ἔξέφυ τε καὶ προέκυψεν· καὶ παρεῖλκον 2) τοῦτο νῦν, μᾶλλον δὲ καὶ ἀνεξάνυστον ἡμῖν, τοῦτο μὲν καθ᾽ ὑστέρησιν τῶν τοιούτων δέλτων ἐν τῇ δὲ τῇ βαθυτάτῃ ἐρήμῳ, τοῦτο δὲ καὶ τῆς συντρόφου ἀσθενείας ἐμποιούσης ἡμῖν τὸν ὄκνον πρὸς τὰς μακρηγορίας· ἐκεῖνο δέ ἐστι κατοπτεῦσαι τοὺς μετά τινος λεπτοτάτης καὶ βα-

Iam non pauci sunt neque prompto numero computandi, qui inter veteres et ab aevo quod memoriam hominum fugit, operosius et omni cum diligentia ecclesiasticos recensuerunt annales, in quibus scrutandis alacriores et peritiores didicerunt omnium haereseon et cuiuscumque earum conditoris historiam, et a quo exordio, et quando, et quomodo, et quamdiu, et ubi, et quibus ex causis unaquaeque nata sit, et pullulaverit: nunc sane superfluum huiusmodi opus est, immo vires nostras omnino superat, sive ob penuriam similium librorum, qua in vastissima hac solitudine laboramus, sive quia et insita nobis imbecillitas quadam nos pigritia deterret a longis sermonibus;

gis ineptit. — 29) καταλλοίπαμεν pingui iterum calamo. Quid vero hebetius quam sequentia: Εἰ δὲ καὶ παρεσύροι τις πυθανολογίαις? Et quae concordis vocis activae cum sequentibus ἢ ἑκὼν ἢ βιασθεὶς? — 30) συμβαίνει ibid. — 31) ἐπλανήθημεν. Is. LIII, 6. His tandem, quae fortasse morosius excussimus, finem imponimus, et quum ad nostras devenere manus dum sol aestivus romanos agros torreret, iubeat nostra facere quaedam Gregorii verba ad eumdem Anastasium: »Suscepi epistolas dulcissimae mihi atque suavissimae sanctitatis vestrae, ipsum, ut ita dicam, laborem sudantes, .. uti fessus requiem, salutem aeger, fontem sitiens, umbram aestuans inveni.«

Capitulum illud ipsi descripsimus ex codice vindobonensi inter historicos inscripto sub num. 7, a fol. 187 ad 193, de quo vid. Lambec. t. VIII ed. Kollar p. 931, et cf. Hodegi capp. IV, V et VI apud Gretser. p. 40-45. — 1) αἰναῖς sic cod. Disce uno exemplo quid ab hisce corruptis chartis expectandum sit, et quanta me oportest tacitum emendare. — 2) παρέλκον τοῦτο

θείας διανοίας ἐπιστῆσαι τῇ κατὰ πρόσβασιν τῶν πραγμάτων ἀκολουθίᾳ δυναμένους, ὅτι, καθάπερ τινὸς δεινοτάτου δράκοντος καιρίαν καὶ ἀνίατον κατὰ τῆς καρδίας ὑπό τινος θηρολέτου λαβόντος πληγὴν, κατὰ πρόσβασιν τῶν δυνάμεων καταναλισκομένων ὑπὸ τῶν ὀδυνῶν τοῦ θηρὸς, τέλεον λοιπὸν οὗτος νεκρὸς καὶ ἄπνους καὶ ἀνενέργητος γίνεται, οὕτω διὰ Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ ἡμῶν Θεοῦ καὶ ἐπὶ τοῦ δράκοντος τοῦ ἀποστάτου ἔστιν καθιδεῖν.

Λαβόντος γὰρ αὐτοῦ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς λόγχης κατὰ καρδίας καιρίαν καὶ ἀνίατον τὴν πληγὴν, τῇ κατὰ πρόσβασιν τῶν χρόνων παραγωγῇ, ἔστιν ἰδέσθαι αὐτοῦ πᾶσαν τὴν δύναμιν καὶ τὴν τυραννίδα ἐκλείψασαν 1). Σκόπει γὰρ ὅτι περ ἐν ἀρχαῖς τοῦ κηρύγματος ἔτι νεόπληκτος 2) ὢν καὶ οὔπω τῶν αὐτοῦ δυνάμεων καταπεσουσῶν τέλεον, ἠβουλήθη ὁ δολομήτης 3) ἀλεκῶς τὸ τῆς Χριστοῦ ἐνανθρωπήσεως πασσυδίᾳ ἀνατρέψαι μυστήριον, ἐνεργήσας εἰς τοὺς περὶ Σιμῶνα τὸν Μάγον καὶ Μαρκίωνα καὶ Νικόλαον καὶ Κήρινθον 4), φάσκοντος ἑκάστου αὐτῶν ὅτι οὐκ ἦν ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀληθὴς Χριστὸς τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ἐγώ εἰμι ὁ ἀποσταλεὶς παρὰ Θεοῦ Χριστὸς ἀληθής.

Εἶτα διεκπεσὼν ὁ δράκων καὶ οἱ αὐτοῦ ὑπουργοὶ τοῦ τοιούτου σκόπου, κινεῖ διωγμοὺς ἑλληνικοὺς κατὰ τῆς πίστεως καὶ ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ· ὅμως δυνάμει καὶ ἐνεργείᾳ τῆς φωνῆς ἐκείνης τῆς λεγούσης· ὅτι ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος, καὶ πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσι 5) τῆς ἐκκλησίας, ἐπαύθησαν καὶ οἱ διωγμοί.

Καὶ μετέρχεται ὁ δράκων τρίτον τινὰ τρόπον κακίας τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου ἐλάττονα· οὗτος δὲ ἦν ὁ τοῦ Μανέντος καὶ Μοντανοῦ καὶ τῶν τοιούτων. Λαβόντες γὰρ οὗτοι εἰς εὔλογον 6) ἀφορμὴν τῆς οἰκείας αἱρέσεως τὸν τοῦ Σωτῆρος λόγον τὸν φάσκοντα, ὅτι ἐὰν ἀπέλθω πρὸς τὸν Πατέρα, ἐρωτήσω αὐτὸν, καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν 7), ἔφασκε τούτων ἕκαστος· ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ Παράκλητος, ὃν ὑπέσχετο ὁ Χριστὸς ἀποστέλλειν τῷ κόσμῳ. Ἀλλ' ἐψεύσθη καὶ ἐν τούτῳ τῆς ἐλπίδος ὁ αἱρεσιουργὸς καὶ κακοάρχης δαίμων.

Καὶ ὡς ἂν εἰ κατὰ πρόσβασιν τῶν χρόνων ὑπολαχὼν τῆς τυραννίδος, καὶ ἐκνευριζόμενος, ἐπινοεῖ τὸν τέταρτον τρόπον, τὸν Χριστὸν μὲν ὁμολογῶν, ὅμως [δὲ] φάσκων αὐτὸν μὴ εἶναι Θεὸν ὁμοού-

hoc ipsum in eo est, ut uno quisque intuitu collustrare possit, cum subtili simul et alta rerum intelligentia, qua successione cuncta inter se nectantur: quomodo scilicet, perinde ac si teterrimus aliquis draco lethiferam et insanabilem in ipso pectore plagam tulerit a quodam ferarum occisore, sensim exhaustis deinde viribus acerbitate vulnerum, ut demum emortuum, exanimeque et exsangue monstrum iaceat, idem plane et ope Christi, verissimi Dei nostri, in serpente illo apostata conspiciatur.

Atque quum ille e Christi cruce et lancea lethalem in corde plagam et insanabilem habuisset, in labentium inde temporum serie, morae pretium est videre omnem fuisse eius virtutem saevamque tyrannidem dissipatam. Vide enimvero quomodo a primordiis praedicationis, quum recenti vulnere laesus, nondum viribus omnino suis destitueretur, voluerit iste fraudum molitor funditus evertere quodcumque de Christi incarnatione mysterium: motis ab eo Simone Mago et Marcione et Nicolao et Cerintho, ac singulis aientibus: « Haud Iesus erat verus Dei Christus; ast ego is sum, missus a Deo, ego Christus verus. »

Inde quum exciderit ille draco, ab illo scopo cum suis operariis deiectus, gentilium excitat persecutiones in fidem et adversus Christi Ecclesiam; quae similiter vi et efficacia huius vocis dicentis: « Ecce ego vobiscum sum usque ad consummationem saeculi, et portae inferi non praevalebunt adversus Ecclesiam, » finem vexationes habuere.

Et transiit draco ad tertium quoddam nequitiae genus, primo et secundo deterius, quod penes Manetem erat et Montanum et caeteros istiusmodi. Nacti siquidem illi nobile haereseos initium, in hoc Salvatoris verbo dicentis: « Si abiero ad Patrem meum, rogabo eum, et alium Paracletum mittet vobis; » singuli horum dixerunt: Ego sum Paracletus quem Christus promisit ad mundum mittere. Frustratus quoque ab hac spe fuit haereseon architectus et nequitiae caput Diabolus.

Periode autem, labente annorum curriculo, laxa eius tyrannide nervisque succisis, quartum excogitat modum, ut Christum quidem fateatur, sed

τῶν ib. — 1) ἐκλείψασαν ib. — 2) νεόπληκτος ib. — 3) ἠβουλήθη ὁ δολομήτης ib. Mox πᾶς συναδιανατρέψαι, f. πᾶσιν ἴσως. quod me etiam nunc vexat, ut facile a peritiore medicam manum adhiberi patiar. — 4) Σκί-ρινθον ib. — 5) κατισχύουσι cod. Matth. XVI, 18. — 6) εὔ-λογον. Haud aegre aliquis emendaret ἄλογον. — 7) ὑμῖν.

σιον τοῦ Πατρός, ἀλλὰ κτίσμα. Αὕτη δὲ ἦν ἡ τῆς ἀρειανῆς θυμέλης ὀρχήστρα [1], καθ' ἧς γέγονεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη' πατέρων, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ διδάσκουσα τὸν Υἱὸν κατὰ τὴν θεότητα.

Εἶτα αὖθις ὁ δαίμων μετέρχεται ἀμείψας [2] τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου, ἐνεργήσας Μακεδονίῳ τῷ πνευματομάχῳ, ἐπισκόπῳ Κωνσταντινουπόλεως, λέγοντι κτίσμα καὶ δοῦλον τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καθ' οὗ πάλιν γέγονεν ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν' ἁγίων πατέρων σύνοδος, μίαν οὐσίαν καὶ θεότητα ὁρίσασα τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος. Ὅθεν καὶ ἔστιν ἰδέσθαι θείᾳ δυνάμει πάντας τούτους τοὺς θεομάχους θῆρας, τοὺς τῇ ἁγίᾳ Τριάδι προσκεκρουκότας, τέλεον ἐξαλειφθέντας, καὶ φρούδους μύθους λήθης θείᾳ [3] ἐκ πάσης τῆς ὑφηλίου παραπεμφθέντας δυνάμει· καὶ καθάπερ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς τῷ τοῦ ὕψους δρόμῳ προκόπτοντος, τέλεον τὸ σκότος ἀμαυρωθὲν ἀφανίζεται, οὕτω καὶ ἐπὶ ταύτης ἀληθείας κηρύγματος παπταίνων [4] ὄψει· ὡς ἂν εἰ γὰρ πρὸς κέντρα λακτίζων τῷ ἀνικήτῳ κράτει τῆς θεότητος, μᾶλλον ἑαυτὸν πάμπληγα τραυματείᾳ ὁ δαίμων ἐργασάμενος, ἡττηθεὶς τὸν πόλεμον κατέθετο.

Καὶ ἠρεμεῖν οὐ δυνάμενος, ἀμείβει [5] τὸν σκοπὸν τῆς πάλης. Οὐκ ἔτι μὲν τῇ θεότητι, πρὸς δὲ τὴν σάρκα τοῦ Χριστοῦ τὴν ὕβριν μεταφέρει, τέκτονας αὐτῷ καὶ θιασώτας ἐπὶ τοῦτο προχειρισάμενος, τοὺς ἀμφὶ Διόδωρον καὶ Θεόδωρον τὸν Ἀντιοχέα καὶ τὸν Σαμοσατέα· ἐξ ὧν, ὥσπερ τινῶν θανατηφόρων ῥιζῶν, ἀνέφυ καὶ ἐβλάστησεν ὁ Ἀσσύριος καὶ Χαλδαῖος καὶ ἀκάθαρτος, μύσιος, ἄγριος Νεστόριος, ὁ τοῦ Χριστοῦ μεριστής, μᾶλλον δὲ μερισθεὶς καὶ ἀλλοτριωθείς, ἡ τοῦ διαβόλου μάχαιρα, τὸ βύθιον τῆς διαιρέσεως χάσμα· δύο ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Μονογενοῦς φανταζόμενος πρόσωπα καὶ ὑποστάσεις, καὶ Χριστοτόκον καὶ ἀνθρωποτόκον τὴν ἁγίαν φύσει καὶ ὑπὲρ φύσιν Θεοτόκον Μαρίαν ὀνομάζων. Καθ' οὗ γέγονεν ἡ ἁγία τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον σ' ἁγίων πατέρων σύνοδος, ἐν ᾗ μάλα θεοφρόνως διέλαμψεν ὁ τῆς ἐνθέου μνήμης Κύριλλος ὁ Ἀλεξανδρείας, Θεὸν ὄντως ὄντα ἀληθινὸν τὸν Χριστὸν δογματίζων, κἀντεῦθεν θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον Μαρίαν ὑπάρχειν, ὡς τεκοῦσαν τὸν Θεὸν Λόγον ἐξ αὐτῆς σαρκωθέντα, ἕνα ὄντα Χρι-

doceat eum eum Deum esse consubstantialem Patri, sed creaturam. Et haec erat Arianorum scenica orchestra, ad quam deiiciendam facta est sancta et oecumenica nicaena synodus CCCXVIII patrum, quae docuit consubstantialem esse Patri Filium secundum divinitatem.

Inde rursus se Daemon accinxit ad aliud suscipiendum bellum adversus Spiritum sanctum, opera usus Macedonii pneumatomachi, Constantinopolitani episcopi, aientis creaturam et famulum esse Spiritum sanctum: propterea iterum habita est in Constantinopoli CL patrum synodus quae unam substantiam et divinitatem definivit in sancta et consubstantiali Trinitate. Quo facto cernere est divina perculsas virtute omnes has belluas Deo insultantes et sanctam offendentes Trinitatem, tum demum evanuisse, ac velut inanes fabulas ab universo terrarum orbe divina virtute oblivioni mandatas; et, quemadmodum solis face erumpente et sublimi cursu in polum evecta, ultime noctis umbra tollitur, idipsum sub huiusce veritatis praeconium cuncta consideranti patebit: adeo ut qui contra stimulum calcitrans sub invicta divinitatis potestate, se potius universa plaga saucium effecerat, daemon victus a bello destiterit.

At quiescere qui impotens est, consilium redintegrat certaminis, neque iam divinitati, sed Christi carni insultare nititur, socios sibi operis et asseclas ad id adeptus, puta Diodorum et Theodorum illum Antiochenum eumdemque Samosatenum: a quibus veluti ex lethiferis radicibus ortus est et germinavit assyrius ille et chaldaeus et impurus, invisus, ferus Nestorius, idemque Christi divisor, immo divisus ipse et in aliena conversus, alter diaboli gladius, altum separationis barathrum, qui in uno Christo et unico unigenito duas somniavit personas et hypostases, Christique parentem et hominis genitricem vocavit sanctam illam ex natura et super omnem naturam Dei matrem Mariam. In eum habita est sancta Ephesina CC patrum prima synodus, cui egregie ac divinitus illuxit sanctissimae vir memoriae Cyrillus Alexandrinus, dogmate definiens re vera verum Deum esse Christum, ac proinde Deiparam esse sanctam Virginem Mariam, utpote quae

Ioan. XIV, 16. — 1) ἡ ἀρειανὴ τῆς θυμέλης cod. — 2) ἀμείψας cod. — 3) καὶ φρούδους μυθοὺς λήθης θεία ἐκ πάσης τ. ὑ. π. δυνάμει (sic). Suspicor in λήθης θείᾳ latere ἀληθείας δυνάμει. — 4) παπταινων cod. — 5) ἀμείμει Id.

στόν, ἕνα Υἱόν, ἓν πρόσωπον, μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ἐκ θεότητος ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπότητος, μίαν φύσιν σεσαρκωμένην τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ τὴν ἡμετέραν φύσιν προσειλημμένου, καὶ ἐν ἑκατέραις γνωριζομένου. Οὕτω μὲν οὖν, ὡς διὰ βραχέων ἔστιν εἰπεῖν, γέγονεν ἡ μακαρία τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον σύνοδος.

Ἀλλ' ἠρεμεῖν οὐκ εἰδὼς ὁ τῶν ζιζανίων τῆς ἐκκλησίας σπορεὺς καὶ φυτουργός, ὡς εἶπον, εἰς ὕλην καὶ ὑπόθεσιν ἑτέρας δυσσεβείας λαβὼν τὰς θεολογικὰς φωνάς, τὰς περὶ τοῦ Σωτῆρος ὑπὸ τοῦ πανοσίου Κυρίλλου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν εἰρημένας, μεταφέρει τὴν τάξιν, καὶ ἐγκισσήσας 1) καὶ ἐνεργήσας ἔν τινι ἀρχιμανδρίτῃ μονῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει, Εὐτυχεῖ λεγομένῳ, ἔδοξε κατὰ Νεστορίου ὁπλίζεσθαι. Καὶ ὡς δῆθεν τὴν διαίρεσιν τῶν φύσεων ἀναιρεῖν βουλόμενος, ἣν ἐκεῖνος ἐκήρυξε, περιπίπτει τῷ τῆς συγχύσεως σκότῳ καὶ τῆς συγκράσεως· οὐκ εὐσεβῶς γὰρ προσεσχηκὼς καὶ νοήσας τὰς γραφικὰς φωνάς, λέγω δὴ τοῦ Κυρίου τὴν φάσκουσαν· ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς 2), καὶ τὴν τοῦ ἀποστόλου τὴν περὶ τοῦ Σωτῆρος λέγουσαν 3), ὅτι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκ γῆς χοϊκός, ὁ δεύτερος ἄνθρωπος ὁ Χριστὸς ἐξ οὐρανοῦ 4), καὶ τὴν ἑτέραν, ἣν ὁ Κύριος πρὸς Ἰουδαίους φησίν· ὅτι, τί οὖν; ἐὰν ἴδητε τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου ἀνερχόμενον ὅπου ἦν τὸ πρότερον 5)· ταύταις δὲ καὶ ταῖς τοιαύταις φωναῖς, οὐ μετὰ φωτὸς γνώσεως, προσεσχηκὼς Εὐτυχὴς ὁ δυστυχής, ἐξ οὐρανοῦ κατελθὸν τὸ σῶμα τοῦ Θεοῦ ἐδυσφήμησε, καὶ ὡς διά τινος σωλῆνος 6) παρελθὸν διὰ τῆς παρθένου, ἑτεροούσιον ἡμῶν καὶ ἀλλόφυλον αὐτὸ φανταζόμενος· καὶ πάντα τὰ ἀνθρώπινα τοῦ Χριστοῦ τὰ ἐν εὐαγγελίοις 7) ἀναγεγραμμένα ἐν δοκήσει καὶ φαντασίᾳ καὶ σκιᾷ τινι οἰκονομικῇ ἤτοι προσποιητῇ πεπρᾶχθαί τε καὶ λελέχθαι διδάσκων· ἀποχρώμενος εἰς συνηγορίαν τῆς ἑαυτοῦ μανιχαϊκῆς ἀρνησοχριστείας καὶ τῇ δεσποτικῇ πάλιν φωνῇ τῇ λεγούσῃ, ὅτι ψηλαφήσατέ με, καὶ ἴδετε ὅτι πνεῦμα σάρκα καὶ ὀστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμὲ θεωρεῖτε ἔχοντα 8), οὐκ εἶπεν, φησί, καθὼς ἔχω, ἀλλὰ καθὼς ὑμεῖς δοκεῖτε θεωρεῖν, συνάπτει δὲ κἀκείνην τὴν λέξιν τοῦ ἀποστόλου τὴν φάσκουσαν περὶ Χριστοῦ, ὅτι ἐν σχήματι εὑρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος 9), καὶ

peperit Deum Verbum ex ipsa incarnatum; unumque esse Christum, unum Filium, unam personam, unam hypostasin compositam ex divinitate simul et humanitate, unam naturam esse Verbi Dei incarnatam, qui nostram sibi naturam adiunxit, et in ambabus agnoscitur. In hunc igitur modum, ut paucis eloquar, habita est beata patrum ephesinorum prima synodus.

At quum supersedere nesciat seminator et excultor zizaniorum in Ecclesia, ut dixi, sumptis unde novae impietatis fundamentum et argumenta ministraret, quibusdam de Salvatoris theologia sententiis quas sanctissimus Cyrillus eiusque sequaces ediderant, commutat consilium. Incubuit enim vimque suum inieeit in quemdam Byzantini monasterii archimandritam, Eutychetem nomine, quasi cum Nestorio armis decertaturus. Qui, ac si vellet separationem tollere naturarum, cuius praeco fuit Nestorius, praeceps ruit in confusionis tenebras et crassas compositionis. Impio enim sensu quum usurparet et audiret verba scripturae, puta hanc Domini vocem, dicentis: «Ego sum panis vivus qui de coelo descendi,» et aliam Apostoli de Salvatore aientis: «Primus homo de terra terrenus, secundus homo Christus de coelo,» et etiam illud Domini Iudaeos alloquentis in hunc modum: In quem igitur? «Si videritis, ait, filium hominis revertentem ubi erat prius;» his et similibus verbis, citra iustae scientiae lumen, sibi comparatis, Eutyches qui et infelix, pessime blasphemavit e coelo venisse corpus Dei, et quasi per tubum transiisse in virginem, alienum prorsus esse a nostra substantia et aliunde ortum deliratus, omniaque humana in Christo, quae ab evangeliis referta sunt, in simulacro et imaginatione et umbra quadam accommodatitia, id est in fictione peracta et dicta fuisse asseveravit. In tuenda ista Manichaeorum sententia, quae Christum negat, abusus quoque est hac Domini voce quae dicit: «Palpate et videte quoniam spiritus carnem et ossa non habet, sicut vos videtis me habere,» non dixit, inquit, «sicut habeo,» sed «uti vobis videre videtur;» praeterea subdit hanc dictionem Apostoli de Christo pronuntiantis in «habitu inventum esse ut hominem,» et illud: «Etiamsi cognovimus Christum se-

1) Ἐγκισσίσας καὶ ἐνεργίσας cod. — 2) καταβάς· Ioann. VI, 51. — 3) τῇ περὶ τοῦ σωτ. λεγούσῃ cod. — 4) οὐρανοῦ. I Cor. XV, 47. — 5) πρότερον. Ioan. VI, 62. — 6) σωλῖνος παρηλθὼν cod. — 7) ἐν ἀγγέλοις ib. — paulo post malim οἰκονομικῇ. — 8) ἔχοντα. Luc. XXIV, 39. — 9) ἄνθρωπος. Philipp. II, 8.

τὸν εἰ καὶ ἐγνώκαμεν Χριστὸν κατὰ σάρκα, ἀλλ' οὖν οὐκέτι γινώσκομεν 1). Αὗται αἱ δύο βορβόρου πηγαὶ αἱ δυσωδεῖς αἱ τὴν οἰκουμένην εἰς δεῦρο καταχραίνουσαι, ἡ μὲν Νεστορίου τῆς διαιρέσεως, ἡ δὲ Εὐτυχοῦς τῆς συγχύσεως, ἐξ ἧς, ὥσπερ τινὸς ῥίζης θανατηφόρου, ἐβλάστησαν Διόσκορός τε καὶ Τιμόθεος, καὶ καθεξῆς Σεβῆρός τε καὶ Ἰάκωβος καὶ Πέτρος ὁ Γναφεὺς καὶ Βαρσενούφιος 2) καὶ Θεοδόσιος καὶ Γαϊανὸς καὶ Ἰουλιανὸς ὁ Ἁλικαρνασσεύς, καὶ οἱ λοιποί, οἱ μίαν ἐν Χριστῷ δεινῶς καθομολογοῦντες φύσιν, τοῦ ἑνὸς πονηροῦ σπέρματος εἰς διάφορα πονηρὰ διαιρεθέντος τμήματα καὶ φρονήματα. Ἀμέλει γοῦν μεγάλως παραδυναστεύων καὶ παῤῥησιαζόμενος πρὸς Θεοδόσιον, τὸν μικρὸν ἀληθῶς βασιλέα, τὸν οὐδὲν τέλειον ἐπὶ Χριστοῦ φρονήσαντα, ὁ πολλάκις εἰρημένος Εὐτυχὴς συνεκρότησε σύνοδον διὰ Διοσκόρου τοῦ Αἰγυπτίου, τὴν λεγομένην λῃστρικὴν ἐν Ἐφέσῳ τὸ δεύτερον, ἐκ βασιλικῆς κελεύσεως, ἐν ᾗ καὶ χαλεπῶς 3) ὁ μακάριος Φλαβιανὸς ὑπὸ τῶν Εὐτυχιανιστῶν καὶ Διοσκοριτῶν τυφθεὶς, τότε ἐτελεύτησεν. Ἡ οὖν σύνοδος Χαλκηδόνος οὐ τοσοῦτον χάριν πίστεως συνεκροτήθη, ὅσον δι' ἐκδίκησιν τοῦ φόνου τοῦ εἰς Φλαβιανὸν γεγενημένου, καὶ μάλιστα ἐκτὸς ἐπιτροπῆς τῆς ἀποστολικῆς Ῥωμαίων καθέδρας γενομένης τῆς τοιαύτης λῃστρικῆς συνόδου, ὅπερ οὔτε ἐξὸν γενέσθαι, οὔτε γέγονέ ποτε 4). Πολλὰ οὖν παρακληθέντος καὶ κατηχηθέντος τοῦ Εὐτύχεως ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου πρὸς τὸ εἰπεῖν τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ὁμοούσιον ἡμῶν καὶ κατὰ τοῦτο ἐν δύο αὐτὸν εἶναι οὐσίαις, ὡς ἔχοντα τὴν ὁμοουσιότητα κατὰ τὴν θεότητα πρὸς τὸν ἐν οὐρανοῖς Πατέρα, καὶ πάλιν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα τὸ ὁμοούσιον πρὸς τὴν ἐπὶ γῆς μητέρα, οὐ κατεδέξατο, καὶ τούτου χάριν ἡ καθαίρεσις αὐτοῦ γέγονε. Ὁ δὲ Διόσκορος πάπας ὢν Ἀλεξανδρείας, ὅτε παρῆν ἐν Χαλκηδόνι, τὸ μὲν ὁμοούσιον ἡμῖν εἶναι τὸν Χριστὸν κατὰ σάρκα εἶπεν· δύο δὲ 5) φύσεις ὁμολογεῖν ἐν αὐτῷ οὐ κατεδέξατο, δι' ἣν αἰτίαν καθῃρέθη· οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ συγκροτῆσαι τὴν λῃστρικὴν σύνοδον χωρὶς ἐπιτροπῆς τοῦ ὁσιωτάτου πάπα Ῥώμης, καὶ ἀποκτεῖναι ἐν αὐτῇ τὸν μακάριον Φλαβιανὸν τὸν ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, συγκαθαιρεθέντων σὺν αὐτῷ καὶ πάντων σχεδὸν τῶν τῆς Αἰγύπτου ἐπισκόπων ὡς συγκοινωνησάντων τῷ φόνῳ καὶ τῇ αἱρέσει αὐτοῦ. Ἡ οὖν τοιαύτη ἁγία σύνοδος, δεικνύουσα πᾶσιν ὅτι οὐ τὰ Νεστορίου φρονεῖ, ἐπανήγαγε

secundum carnem, iam non amplius cognovimus.» Hi sunt duo luti fontes, qui graviter olentes, orbem universum tabe hactenus infecerunt: Nestorianae scilicet divisionis, confusionisque Eutychianae. Exinde velut a mortifera quadam radice, fruticati sunt Dioscorus et Timotheus, et deinceps Severus et Petrus Fullo et Barsanuphius et Theodosius et Gaianus et Iulianus Halicarnassensis, ac reliqui, in una Christi natura scelestc consentientes, quorum semen unicum et nefarium in varias et pessimas abiit sectas ut opiniones. Profecto igitur quum apud Theodosium vere minorem, tunc imperatorem, qui de Christo nihil sane sentiebat, maximopere polleret et commendaretur saepenumero memoratus Eutyches, cogendum curavit Dioscori ope Aegyptii concilium, quod praedatorium dictum est, posterius Ephesinum, imperatoria mandato, in quo diris vulneribus beatus Flavianus ab Eutychianis et Dioscorianis confossus, vita functus est. Acta igitur Chalcedone synodus est, non adeo fidei intuitu, quam potius ut vindicaretur caedes in Flavianum patrata, tum maxime quod absque licentia apostolicae Romanorum sedis coacta fuerat praedatoria synodus, id quod fieri non licebat, neque licuit unquam. Plurimum igitur quum Eutyches interpellatus ac monitus fuisset a sancto consessu, ut diceret Domini corpus eiusdem esse substantiae ac nostrum, et idcirco eumdem in duabus esse naturis, quum habeat eamdem substantiam secundum divinitatem quam Pater qui in coelis est, et iterum secundum humanitatem consubstantialis sit matri quae in terra est, prorsus negavit, et propterea depositione mulctatus fuit. Dioscorus autem, papa alexandrinus, dum Chalcedone aderat, Christum quidem ait esse secundum carnem nobis consubstantialem, duas tamen naturas in ipso confiteri abnuit; qua de re depositus est. Neque ob id dumtaxat, sed quia coegerat latrocinale synedrion praeter licentiam sanctissimi papae Romani, et in eo occidisset beatissimum Flavianum, Byzantii antistitem. Simulque cum eo depositi sunt omnes fere Aegypti episcopi, qui cum eo in caedis et haeresis partem convenerant. Quare quidem sancta synodus ut omnes certiores faceret aliam esse suam quam Nestorii sententiam,

— 1) Γινώσκομεν. II Cor. V, 16. — 2) Οὐαρσενούφιος sic cod. de quo Barsanuphio satis intricata quaestio est, quam hic solvere non vacat. — 3) χαλαιπῶς cod. Vide supra ad Flavianum. — 4) ποτε. Vox nota concilii chalcedonensis et apud veteres solemnis. — 5) δὲ in apogr. deest. —

καὶ ἐπὶ δημοσίας ἀκοῆς ἀνέγνω τὰς δύο ἐπιστολὰς τὰς κατὰ Νεστορίου γραφείσας ὑπὸ τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, ἀναθεματίσασα Νεστόριον καὶ τὸ δόγμα αὐτοῦ καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια Θεοδωρήτου, ὅπερ ἔγραψε κατὰ τῶν δώδεκα κεφαλαίων τοῦ ἁγίου Κυρίλλου, συναινοῦντος Θεοδωρήτου ἐπὶ τούτου καὶ παρόντος, εὐφημισάσης τῆς συνόδου πάσης τοῦ ἁγίου Κυρίλλου καὶ βοώσης [1]· Κυρίλλου αἰωνία ἡ μνήμη! ἡμεῖς ὡς Κύριλλος πιστεύομεν, ὁμοίως καὶ ἀποστολικὴ καθέδρα ὡς Κύριλλος πιστεύει [2]! Ἀλλὰ ταῦτα εἰς οὐδὲν λογισάμενοι οἱ ἀπὸ Διοσκόρου καὶ Εὐτύχεως ἀπέσχισαν καὶ ἐγένοντο λοιπὸν τρία μέρη, ἓν τῆς συνόδου, καὶ ἕτερον Εὐτυχιανιστῶν, καὶ τὸ τρίτον Διοσκόρου, τὸ κατ' Αἴγυπτον, οἵτινες καὶ ἐπανελθόντες ἀπὸ τῆς συνόδου ἐν Αἰγύπτῳ σὺν Τιμοθέῳ τῷ ἀνεψιῷ Διοσκόρου, τοιαῦτα δεινὰ καὶ ἀθέμιτα κατεῖπαν κατ' αὐτῆς καὶ τοῦ βασιλέως Μαρκιανοῦ, ἅπερ οὐδ' [ἂν] αὐτὸς ὁ Σατανᾶς κατετόλμησε λέγειν, αἰνομανῶς [3] πᾶσι κηρύττοντες, ὅτι τὰ Νεστορίου φρονεῖ ἡ σύνοδος Χαλκηδόνος, καὶ δύο πρόσωπα καὶ ὑποστάσεις ὁμολογεῖ ἐν Χριστῷ, καὶ δύο φύσεις ἄρρενος καὶ θηλείας λέγει ἐν αὐτῷ, χριστοτόκον, ἀλλ' οὐ θεοτόκον τὴν Μαρίαν λέγει [4], καὶ ὅτι προέτρεψε ἡμᾶς ὁ βασιλεὺς Μαρκιανὸς ὑπογράψαι ὅτι ἡ γυνὴ αὐτοῦ Πουλχερία ἐκ Πνεύματος ἁγίου συνέλαβεν ἐν γαστρί, καὶ ὅτι οὐχ ὁμολογεῖ Θεὸν ἀληθινὸν τὸν Χριστὸν ἡ Χαλκηδόνος σύνοδος, καὶ ὅτι νέαν πίστιν ἐξέθετο παρὰ τὴν πίστιν τῶν οἰκουμενικῶν τριῶν ἁγίων συνόδων καὶ τῶν διδασκάλων, καὶ ἕτερα τούτων ἀτοπώτερα, ἅπερ ἀκούσασα ἡ Αἴγυπτος καὶ πιστεύσασα μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος, ὑπὲρ τοὺς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας μυσάττεται τὴν ἡμετέραν πίστιν.

Μετὰ τινὰς οὖν ὀλίγους χρόνους Γαϊανός τις Ἀλεξανδρεὺς ἠρώτησε Σεβῆρον τὸν ἐπίσκοπον, μᾶλλον δὲ ἐπίσκοτον Ἀντιοχείας, περὶ τοῦ δεσποτικοῦ σώματος, πότερον φθαρτὸν τοῦτο λέγει πρὸ τοῦ πάθους ἢ ἄφθαρτον, καὶ εἰπόντος αὐτὸ τοῦ Σεβήρου φθαρτόν, ἀπεσχίσθη Γαϊανός, λέγων ὅτι ἐὰν φθαρτὸν λέγῃς τὸ σῶμα, ἀνάγκη σοι πᾶσα καὶ τὰς δύο φύσεις εἰπεῖν ἐν Χριστῷ, καὶ οὕτως ὑπέστη ἡ τῶν Γαϊανιτῶν αἵρεσις. Ἐξ οὗ παρέλαβε καὶ Ἰουλιανὸς ὁ Ἀλικαρνασσεύς, ὁ ἀποπλανήσας καὶ τὸ γένος τῶν λεγομένων Ἀγρανιτῶν [5] Σαρακηνῶν, χριστιανῶν εἰς τὰ μέρη τῆς ἀνατολῆς· ὁ δὲ Γαϊανὸς εἰς τὰ κατ' Αἴγυπτον καὶ Ἀλεξάνδρειαν μέρη διατρίψας, ἐκεῖ [6] τὸ ζιζάνιον τῆς οἰκείας αἱρέσεως κατέσπειρεν.

in medium reduxit et publica auditione relegit duas sancti Cyrilli ad Nestorium epistolas, et confixit anathemate Nestorium eiusque dogma et duodecim capitula Theodoreti, quae scripsit adversus illa XII quae sancti Cyrilli sunt, annuente Theodoreto, qui et concilio interfuit, et tota synodo iisdem laudibus extollente Cyrillum et clamante: «Cyrilli memoria immortalis! Nos ut Cyrillus credimus. Sicut et apostolica cathedra, ita Cyrillus credit.» Haec vero nihili facientes, qui de secta Dioscori et Eutychetis erant, in schisma abierunt, tresque inde partes ortae sunt: una synodi, altera Eutychianorum et tertia Dioscori et Aegyptiorum. Hi vero a synodo reversi in Aegyptum cum Timotheo, Dioscori nepote, adeo atrocia et nefaria effutiebant adversus synodum et Marcianum imperatorem, ut ea vix ipse Satanas dicere sustineret, furiose per ora omnium spargentes, scilicet cum Nestorio consentire Chalcedonenses, duasque confiteri personas et hypostases in Christo, duas dicere in eodem naturas maris et feminae, et Christiparam dicere, non Deiparam Mariam; «et nobis, aiebant, iussit imperator Marcianus litteris firmare, coniugem suam Pulcheriam de Spiritu sancto in utero habuisse, neque confitetur Deum verum esse Christum synodus chalcedonensis, et novam fidem instituit praeter fidem oecumenicorum trium sanctorum conciliorum et sanctorum magistrorum,» et alia bis insaniora. Quae cum recepisset Aegyptus et credidisset persuasione in aevum constantissima, nostram inde fidem, magis quam Iudaei et ethnici, detestatur.

Transactis igitur pluribus annis, Gaïanus quidam Alexandrinus quaesivit a Severo Antiochenorum episcopo, immo ἐπισκότῳ [tenebricoso homine] de dominico corpore, utrum corruptibile diceret illud esse ante passionem, an incorruptibile, et Severo respondente corruptibile esse, scissionem Gaïanus fecit, dicens: «Si corruptibile corpus facis, omnino necesse est tibi dicere duas in Christo naturas,» et ita secessit Gaïanitarum haeresis. A quo prodiit Iulianus Halicarnassensis, qui aberrare fecit gentem agarenicam Saracenorum, christianorum in Orientis partibus. Gaïanus autem, quum fines Aegypti et Alexandriam incoleret, ibi propriae sectae zizania disseminavit. Erant praeterea et proferunt quasdam scripturae et patrum dictiones et

1) forte τὸν ἅγιον Κύριλλον κ. βοώσης. — 2) πιστεύει. Vide eadem in Hodegi cap. V in fine. — 3) ἀνομοίως fert meum apogr. — 4) λέγει. Hic plura quae vix alibi memorata legeris. — 5) ἀγρανιτῶν sic cod. — 6) ἔχει ib.

Ἀποχρώμενοι [1] καὶ προφέροντές τινας γραφικάς τε καὶ πατρικὰς χρήσεις καὶ μαρτυρίας περὶ τῆς τοῦ κυριακοῦ σώματος ἀφθαρσίας, καλῶς μὲν τοῖς πατράσιν εἰρημένας, κακῶς δὲ ὑπ' αὐτῶν παρερμηνευομένας, ὅπερ δὴ καὶ ἐπὶ τῶν Σεβηριανῶν καὶ Ἰακωβιτῶν ἔστι καθιδεῖν· πλείστας γὰρ καὶ αὐτοὶ νῦν ἡμῖν προφέρουσι χρήσεις τε καὶ δέλτους τῷ φρονήματι αὐτῶν, ὡς οἴονται, συμφωνούσας, ὅθεν δὴ ὡς διὰ πολλῆς πείρας ἐν τούτοις γενόμενοι, φαμὲν πρὸς τοὺς τῆς ἀληθείας ὑπερμάχους ἡμῶν ἀδελφούς, ὡς οὐ πάνυ ἰσχυρὰ, οὐδὲ ἀήττητος ἡ διὰ πατρικῶν χρήσεων πρὸς τοὺς ἑτεροδόξους ἀντιπαράταξις. Αἱ γὰρ πλείους τῶν πατρικῶν βίβλων κατενοθεύθησαν ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς γενομένων αἱρεσιαρχῶν, ὡς μετὰ ταῦτα πλατύτερον ἀποδείξεμεν [2]· ἐκ συλλογισμῶν οὖν μᾶλλον καὶ ἀποριῶν καὶ πραγματικῶν ἐρωτήσεων καὶ ἀποδείξεων καὶ καταφάσεων [3] καὶ προτάσεων κατὰ τῆς παρεμβολῆς τῶν κακοπίστων πάντων ἀντιπαραταξώμεθα καὶ ὁπλισθῶμεν· συνάπτοντες τούτοις καὶ τὰς ἀνεθεύτους τῶν ἁγίων πατέρων φωνὰς εἰς συνηγορίαν· ὡς γὰρ ἤδη ἔφθην εἰπὼν, ἡ καταμόνας ἐκ πατρικῶν καὶ γραφικῶν λόγων ἀντιπαράταξις οὐ πάνυ στερρὰ καὶ ἀήττητος τυγχάνει, ὡς αὐτῇ τῇ πείρᾳ πολλάκις ἐμάθομεν ἐν ταῖς πρὸς ἑτεροδόξους διαλέξεσι. Κἂν γὰρ ταὐτὸν βουληθῶσι δεῖξαι τὴν φύσιν καὶ τὴν ὑπόστασιν, κἂν μίαν φύσιν Χριστοῦ μετὰ τὴν ἕνωσιν, κἂν ἄφθαρτον τὸ σῶμα αὐτοῦ πρὸ τῆς ἀναστάσεως, κἄν τε μὴ οὖσαν τὴν σάρκα ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς ἰδιώμασι, κἄν τε εἰς τὴν τῆς θεότητος μετενεχθεῖσαν ἰδιότητα, κἄν τε ἐκ δύο ὑποστάσεων συντεθεῖσαν τὴν ἕνωσιν, κἄν τε ἀσυγχύτους εἶναι ἐν Χριστῷ ὑποστάσεις, κἄν τε διπλοῦν χαρακτῆρα ἐν αὐτῷ, κἄν τε συμπάσχουσαν τῇ σαρκὶ τὴν θεότητα, κἂν ἕτερόν τι τοῦ κατ' αὐτοὺς φρονήματος, προφέρουσιν ἡμῖν μαρτυρίας ὡς δῆθεν πατρικὰς καὶ [γραφικὰς], βίβλους ψευδεπιγράφους ἐπ' ὀνόματι διδασκάλων ἁγίων, πάσης κακοδοξίας πεπληρωμένας, καθὰ δεῖ· τὸ αὐτὸ γάρ ἐστιν εἰπεῖν καὶ συνιδεῖν καὶ ἐπὶ τῶν ἀπαρνουμένων κακῶς ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ τὴν καθ' ἡμᾶς θέλησιν καὶ ἐνέργειαν καὶ σμῆνος ἡμῖν οἰομένων προφέρειν γραφικῶν τε καὶ διδασκαλικῶν [χρήσεων]. Περὶ τούτου ἐν ὑστέρῳ ἐροῦμεν, πόθεν τε καὶ ὑπό τινος ἐκινήθη καὶ τὸ τοιοῦτον ζιζάνιον.

Κἀκεῖνο δὲ ἀναγκαῖον εἰδέναι, ὡς γεγόνασι καὶ ἕτεραι σύνοδοι διάφοροι τοπικαὶ κατὰ διαφό-

sententias de incorruptibili corpore Domini, recte quidem editas a patribus, sed perverse ab istis intellectas, quod de Severianis aeque ac de Iacobitis liquidum est. Pleraque enim et ipsi nunc nobis adducunt testimonia et volumina cum illorum opinione, ut existimant, consentanea, de quibus utique, multa in iisdem facta a nobis experientia, monemus eos qui veritatem propugnant, fratres nostros, haud valde firmam esse neque ineluctabilem quae ex patrum testimoniis in heterodoxos confutatio struitur. Pars enim magna librorum patrum corrupta est ab haereseon ducibus qui pro tempore fuerunt, ut post hunc sermonem uberius ostendemus. Potissimum quippe ex syllogismis et dilemmatibus et practicis interrogationibus et demonstrationibus et confutationibus et propositionibus, oppositam huic arci omnium male credentium astruamus molem et arma admoveamus, congerentes in vindicias nostras authentica sanctorum patrum eloquia, ut enim iam dixi superius, nudus patrum et scripturae verborum apparatus non est omnino solidus neque insuperabilis, id quod marte proprio multoties experti sumus in colloquiis cum aliter sentientibus. Sive enim quum velint ostendere idem esse naturam et hypostasim, aut unam esse Christi naturam post unionem, aut incorruptibile corpus eius fuisse ante resurrectionem, aut carnem in iisdem non esse quam nostram proprietatibus, aut in ipsam divinitatis commutatam esse singularitatem, aut ex duabus personis compositam esse unionem, aut inconfusas esse in Christo hypostases, aut duplicem in eo distingui characterem, aut simul passam esse cum carne divinitatem, aut demum quodcumque aliud ex illa sententia sit, nobis proferunt testimonia quae patrum esse videntur et scripturae sacrae, spurios potius libros, ementitos nomina sanctorum magistrorum, oppletos omni impietate, uti necesse est. Etenim idem dicere est et considerare de his quoque qui pessime negant in Christo similem nostrae voluntatem esse et operationem, ac nituntur examen nobis opponere testimoniorum tum ex scripturis, tum ex doctoribus. Qua de re ultimum disputabimus, unde scilicet et quo auctore excitum fuerit id zizaniorum genus.

Illud etiam noscere oportet, quomodo habita fuerint et alia concilia, locis temporibusque varia,

1) ἀποχρώμενοι cod.—2) ἀποδείξομεν. Aut collationes respicit in Hodego haec exposita aut spissa testimoniorum volumina quae partim iacent in libris manuscriptis.— 3) καταφάνσεων cod.

ρους καιροὺς καὶ τόπους περὶ διαφόρων ζητημάτων τε καὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν κατὰ διαφόρων αἱρέσεων. Οὕτω γὰρ συνεκροτήθη καὶ ἡ ἁγία πέμπτη σύνοδος, ἐπὶ τοῦ τῆς θείας λήξεως Ἰουστινιανοῦ τοῦ πάλαι, κατὰ Ὠριγένους, Διδύμου τε καὶ Εὐαγρίου τῶν ματαιοφρόνων, τῶν τὴν προΰπαρξιν τῶν ψυχῶν καὶ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κολάσεως τερατολογούντων, μᾶλλον δὲ αἰσχρολογούντων, οὔτε σῶμα πρὸ τῆς ψυχῆς, οὔτε μὴν τὴν ψυχὴν πρὸ τοῦ σώματος εἶναι ἡ ἁγία σύνοδος διδάσκουσα, οὔτε μὴν τέλος ἔχουσαν τὴν κόλασιν τὴν αἰώνιον, τὸ γὰρ αἰώνιον, ἔφησεν, ἐν ἑκατέροις ὁ Κύριος τέθηκε, τοὺς μὲν δικαίους καλῶν εἰς ζωὴν αἰώνιον, τοὺς δὲ ἁμαρτωλοὺς ἐκπέμπων εἰς κόλασιν αἰώνιον. Μετὰ οὖν τὰς τέσσαρας συνόδους ἡ πέμπτη συνήχθη ἡ ἁγία σύνοδος ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ἧς ἡγοῦντο Εὐτύχιος Κωνσταντινουπόλεως, Ἀπολλινάριος Ἀλεξανδρείας, Δομνηνὸς Ἀντιοχείας, Εὐστόχιος Ἱεροσολύμων. Αὐτὸς δὲ οὐ παρῆν, πίστει γὰρ εἰς τὸν θρόνον, μετὰ τὴν Μακαρίου ἐκβολήν, προχειρισθείς, εἰς τὴν ἁγίαν ἐξεδήμησε πόλιν, τοποτηρητὰς δὲ προεβάλετο τὸν αὐτοῦ τόπον πληρώσαντας· ὁ δὲ ἁγιώτατος πάπας Ῥώμης Βιγίλλιος ἐν τῇ συνόδῳ μὲν οὐ παρῆν, οὐδὲ τοποτηρητὰς ἔσχεν ἐν αὐτῇ, πᾶσι δὲ τοῖς ἐν αὐτῇ γενομένοις συνέθετο 1). Διὰ δύο αἰτίας ἡ σύνοδος αὐτὴ γέγονε, καὶ ἔστι ἡ μὲν μία διὰ Ὠριγένην, τὸν καὶ Ἀδαμάντιον (καὶ προαγαγόντες κεφάλαια αὐτῷ τε Ὠριγένει καὶ Εὐαγρίῳ καὶ Διδύμῳ λεχθέντα, καὶ τὰ κεφάλαια καὶ Ὠριγένην ἀνεθεμάτισαν· ὅτι δὲ τούτοις ἠρέσκετο ὁ ἁγιώτατος πάπας Ῥώμης Βιγίλλιος ἡ ἐπιστολὴ αὐτοῦ δηλοῖ ἣν ἔγραψεν Ἰουστινιανῷ τῷ βασιλεῖ, ἥτις καὶ ἐνεφανίσθη ἐν τῇ συνόδῳ, καὶ ἔγκειται ἐν τοῖς πραχθεῖσι παρ' αὐτῇ ὑπομνήμασι 2)· μετὰ δὲ τὴν σύνοδον ἀναθεματίσθη καὶ Δίδυμος καὶ Εὐάγριος). Ἡ δὲ ἑτέρα τῆς συνόδου αἰτία διὰ Θεοδώρου γέγονε τὸν Μοψουεστίας, καὶ Θεοδώρητον τὸν Κύρου, καὶ Ἴβαν τὸν Ἐδέσσης· καὶ ἐν τῇ συνόδῳ παρενεχθέντων τῶν ἀσεβῶν Θεοδώρου δογμάτων, πάντες ὁμοφώνως ἀναθεμάτισαν αὐτὸν καὶ ἐξέβαλον. Ἀναγνωσθέντων δὲ καὶ Θεοδωρήτου 3) [κεφαλαίων, αὐτὸν] οὐδαμῶς [ἀνεθεμάτισαν· ἀναθεματίζουσι δὲ τὰ συγγράμματα τὰ κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου αὐτῷ γραφέντα· ἐξετάσαντες δὲ καὶ ἑωρακότες ὡς ἡ λεγομένη παρὰ Ἴβα 4) γεγράφθαι πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην ἐπιστολή, οὐκ ἔστι

de variis quaestionibus et negotiis ecclesiasticis contra multiplices haereses. Ita quippe congregata est sancta synodus quinta, sub illo divi nominis Iustiniano seniore, adversus Origenem, Didymum et Evagrium, insanae viros sententiae, qui praeexistentiam animarum et redintegrationem damnatorum, stupendo ausu, immo turpissimo, fingebant. At edocuit sancta synodus neque corpus ante animam, neque animam ante corpus esse, neque fine absolvendum esse supplicium aeternum, «illud enim aeternum, aiebat, in utraque sententia Dominus posuit, iustos quidem vocans in vitam aeternam, noxios autem trudens in supplicium aeternum.» Post quatuor igitur concilia quintum sacrum coactum est sub Iustiniano piae memoriae, cui praefuerunt Eutychius Constantinopolitanus, Apollinarius Alexandrinus, Domninus Antiochenus, Eustochius Hierosolymitanus. Is quidem ipse non interfuit: fidelium enim suffragio in thronum, post Macarii eiectionem, evectus, in sanctam civitatem migravit, vicarios autem commisit, qui eius vice fungerentur. Sanctissimus vero papa Romae Vigilius in synodo quidem haud comparuit, neque legatos ad eam mandavit, sed actis in ea rebus omnibus adhaesit. Duplex causa fuit cur synodus fieret: prior quidem est ob Origenem Adamantium (producentes enim capitula quae Origeni, Evagrioque et Didymo ascripta sunt, tum capitula, tum Origenem anathemate perstrinxerunt. Et hisce quidem astipulatum fuisse sanctissimum Romae papam Vigilium, litterae argumento sunt, quas ad Iustinianum scripsit, et quae ostensae sunt in synodo, et extant in actionum eius monumentis. Et post synodum anathema obierunt Didymus et Evagrius). Alteram concilii causam dederunt Theodorus Mopsuestenus et Theodoretus Cyri episcopus et Ibas Edessenus. Traductis autem in synodum impiis Theodori dogmatibus, omnes una voce in eum anathema pronunciarunt et eiectionem. Lectis praeterea Theodoreti capitulis, non Theodoretum quidem, sed eius scripta anathemati subiecerunt, quae adversus sanctum Cyrillum fertur dictavisse. Quum vero expendissent epistolam quae dicitur Ibae ad Marin Persam et comperissent eam Ibae non esse, rursus non illum quidem Ibam, sed quaimcumque

1) συνέθετο. Haud temnendum viri docti et coaequalis testimonium de VI synodo oecomenica. — 2) ὑπομνήμασι. Neque illud omittant qui fortasse Origenis vindicias sibi tuendas assument. — 3) Θεοδωρήτου Aliquid e codice excidit. — 4) ἴβα. Vicino Edesseno favet Sinaita, qui tamen foetibus historicis accedebat.

τοῦ Ἴβα· πάλιν αὐτὸν μὲν τὸν Ἴβαν οὐκ ἀνεθεμάτισαν· ἀναθεματίζουσι δὲ καὶ τοιαύτην ἐπιστολήν. Καὶ τούτοις πάλιν Βιγίλλιος ὁ Ῥώμης συνέθετο, καὶ φέρεται αὐτοῦ ἡ πίστις ἐνυπόγραφος 1), Ἰουστινιανῷ τῷ βασιλεῖ ἐπιδεδομένη. Ἀνεθεμάτισε δὲ καὶ ἀπεβάλετο καὶ αὐτὸς τὰ τρία κεφάλαια, ἅτινα καὶ ἐνεφανίσθη ἐν τῇ συνόδῳ. Καὶ ἐπὶ τούτοις μὲν οἱ τῆς ἐκκλησίας ἐκτὸς πάλιν κατατρέχειν τῶν ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ γενομένων δοκοῦσι· πῶς γάρ, φασίν, ἀνεθεμάτισε Θεοδώρητον καὶ Ἴβαν ἡ πέμπτη σύνοδος, οὓς ἡ ἐν Χαλκηδόνι σύνοδος ἐδέξατο, ψευδόμενα ὁμολογουμένως κατὰ ταύτης πλαττόμενοι 2)· ὡς γὰρ εἴρηται, οὐ Θεοδώρητον ἀναθεματίζει, ἀλλὰ τὰ κατὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου συγγεγραμμένα αὐτῷ. Οὐδὲ Ἴβαν ἀναθεματίζει, ἀλλὰ τὴν λεγομένην παρ' αὐτοῦ γεγράφθαι πρὸς Μάριν τὸν Πέρσην ἐπιστολήν, ἥτις μὴ οὖσα αὐτοῦ ἀποδέδεικται. Θεόδωρον μέν τοι τὸν Μοψουεστίας καὶ αὐτὸν καὶ τὰ συγγράμματα αὐτοῦ ἀποβάλλονται, ὡς ἐναντία καὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου. Καὶ ταῦτα μέν, ὡς ἐν συντόμῳ, περὶ τῶν πέντε συνόδων· ἐν πλάτει δὲ ἐν ἑτέρῳ συγγράμματι προσθεὶς τὰ πρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι ἁγίαν σύνοδον παρὰ τῶν ἐκτὸς τῆς ἐκκλησίας ἔτι ἀντιλεγομένων, τὴν αὐτῶν ἀπορίαν φανερῶς, ὡς ἠδυνάμην, ἐπελυσάμην 3) τῇ ἀγάπῃ ὑμῶν.

[Ἀπὸ] τούτων, μετὰ χρόνους πολλούς, ἐν Κωνσταντινουπόλει συναθροίζεται ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ ἕκτη σύνοδος, ἐπὶ Κωνσταντίνου, τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως· ἡγεῖτο δὲ αὐτῇ Γεώργιος ὁ Κωνσταντινουπόλεως, Θεοφάνης Ἀντιοχείας, ὑπ' αὐτῆς χειροτονηθεὶς τῆς συνόδου, διὰ τὸ τὸν προηγησάμενον Μακάριον καθαιρεθῆναι. Ὁ μὲν οὖν τῆς Ἀλεξανδρέων καὶ Ἱεροσολύμων θρόνος τηνικαῦτα πατριαρχῶν ἐχήρευεν, τοῦ τῶν Ἀγαρηνῶν ἔθνους τὰς τοιαύτας ἐπαρχίας κατέχοντος· ηὑρέθησαν δὲ τοποτηρηταὶ καὶ ἀποκρισιάριοι ἑκατέρωθεν ἐν τῇ συνόδῳ. Ἀπέστειλε δὲ καὶ ὁ ἁγιώτατος πάπας Ῥώμης Ἀγάθων ἐκ προσώπου αὐτοῦ τοποτηρητὰς ἐν αὐτῇ· Συνήθροισε δὲ τὴν τοιαύτην ἁγίαν σύνοδον αἰτία τοιαύτη. Γέγονε κατὰ τοὺς καιροὺς Ἡρακλείου τοῦ Βασιλέως Κῦρός τις, μεταθέσιμος 4) ἀπὸ τοῦ Φάσιδος ἐπὶ τὸν Ἀλεξανδρείας θρόνον, ὃς τὸ δοκεῖν τὰς ἐν Αἰγύπτῳ φοιτησάσας τῶν ἀκεφάλων αἱρέσεις τῇ ὀρθῇ πειρώμενος ἑνῶσαι δόξῃ, μᾶλλον ἐξώκειλε τοῦ φρονεῖν καὶ κηρύττειν ὀρθῶς τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον, ἁμαρτών· οἷα γὰρ συμβαίνει λογολεσχεῖν τοὺς ὁπωσοῦν ἀλλήλοις διαφερομένους·

epistolam anathemate damnaverunt. Et hisce decretis Vigilius iterum consensit, et extat eiusdem fidei professio Iustiniano Imperatori tradita. Reprobavit enim et reiecit ipse tria capitula, quae in hac etiam synodo declarata fuerunt. Et propterea qui extra Ecclesiam sunt, rursus existimant incurrendum esse in huius synodi acta; et quid enim, inquiunt, anathemate percussit quinta synodus Theodoretum et Ibam, quos chalcedonensis synodus receperat? Et aperte falsa adversarii fingunt et profitentur. Ut enim dictum est, synodus non Theodoretum, sed scripta ab eo in sanctum Cyrillum decreto suo expungit; neque Ibam reiicit, sed quae dicebatur scripta ab eo epistola ad Marin Persam, quae quidem ipsius haud fuisse demonstrata est. Theodorum interea Mopsuestenum et ipsum et ipsius scripta repudiant, uti prorsus chalcedonensi concilio contraria. Et haec quidem compendiose de quinque synodis dixi. Prolixius autem in alio opere iam prosecutus ea quae adversus sanctam chalcedonensem synodum ab iis qui extra Ecclesiam sunt contradicuntur, eorum exceptiones luculenter, quoad valuimus, pro charitate vestra explosimus.

Interiectis postea multis annis, Constantinopoli collecta est sancta et oecumenica sexta synodus sub Constantino piissimi nominis. Cui praeerat Georgius Constantinopolitanus, Theophanes Antiochenus in ipsa synodo consecratus, habita memorati iam Macarii depositione. Tunc vero temporis alexandrinus et hierosolymitanus thronus patriarchis vacabant, quum gens Agarenorum illis eparchiis potiretur. Occurrerunt tamen in synodo utriusque vicarii et apocrisiarii. Misit quoque sanctissimus Romae papa Agatho ad hanc synodum legatos in eius personae vicem. Cur vero collecta fuerit haec sancta synodus, ea causa fuit. Accidit sub Heraclii imperatoris tempora Cyrum quemdam transferri a sede Phasidis in Alexandrinum thronum, qui quum eoiti videretur ut pullulantes in Aegypto Acephalorum factiones rectae fidei conciliaret, immo aberravit tam in sentiendo quam in praedicando sacrum religionis mysterium, lapsus uti solemne est ita nugantibus,

1) ἐν ὑπογραφῇ fort. Qua voce confirmari videtur aut primum aut novissimum Vigilii constitutum. — 2) ψευδόμενοι ὁμολογημένως τῆς πλαττόμενοι cod. — 3) ἐπελυσάμεν ib. Eadem fere in Hodegi cap. V: καθ' οὗ διὰ πλάτους σύνταγμα πεποιήκαμεν, τὸν δόλον καὶ τὴν πανουργίαν αὐτοῦ στηλιτεύσαντες. — 4) μεταθέσιμον vid. ap. Cang.

Ἐξίει τηνικαῦτα τούτων, πρὸς τὴν προτιθεμένων δογμάτων σύστασιν, Σωφρόνιόν τινα, τότε μὲν μοναστοῦ τάξιν ἐπέχοντα, τὸ δὲ ὕστερον τῆς Ἱεροσολύμων προεδρεύσαντα, κἀκεῖσε διατρίβοντα 1)· ἀνάγκη τὸν Κῦρον καλεῖν τοῦτον προτρέψασθαι εἰς συμμαχίαν δογματικώτατον καὶ περὶ τὰ θεῖα ἐν τριβῇ καθεστηκότα. Ὁ δὲ τὸ μὲν πρῶτον ἀπαναινόμενος τὴν ἀξίωσιν (φιλήσυχος γὰρ ὁ ἀνήρ, εἰ καί τις ἄλλος), ἐπειδὴ συναξιοῦντας τῷ Κύρῳ καὶ τοὺς ἐξόχους τοῦ τῆς Ἀλεξανδρέων κλήρου καὶ τῶν πολιτῶν τοὺς ἐπιφανεῖς εἶχε 2), δέκα γὰρ πρὸς ταῖς ἐννέα ἐπιστολαῖς τοῦτο πράττειν ἠξιοῦτο, ᾤχετο μόλις ποτὲ ἐπὶ τὴν Ἀλεξάνδρου πόλιν, τὸ θεῖον φοβηθεὶς κατάκριμα. Ἐν ᾗ γεγονὼς, ἱκανῶς διέλυσε τῶν ἐναντίων τὰς στραγγαλιὰς, τροπαῖον τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ νίκης στησάμενος. Ὁ δὲ Κῦρος ἑαυτῷ μὲν ὑποσυλῆσαι βουλόμενος τὴν ἐκ τῆς ἑνώσεως δόξαν, λάθρα τοῖς ἀκεφάλοις ἐν ἐκκλησίᾳ κεφάλαιά τινα ἑνωτικὰ ὑπανέγνω 3), ἐν οἷς μίαν θεανδρικὴν ἐνέργειαν ἐπὶ τῶν δύο Χριστοῦ φύσεων ἀσεβῶς ἐδογμάτισε, τὸν ἱερὸν Διονύσιον μάρτυρα προβαλλόμενος 4)· δι' οὗ μᾶλλον ἀπελέγχεται παραχαρακτὴς ὢν, καὶ ἀντὶ τῶν δυοῖν ἐνεργειῶν καινὴν μίαν ἀλόγως προβαλλόμενος· Ὅπερ μαθὼν Σωφρόνιος ἀπεκήρυξε, ἅτε δὴ τοῖς ὀρθοδόξοις δόγμασι μὴ συμβαίνειν· ἀνάγκη γὰρ τῇ μιᾷ ἐνεργείᾳ καὶ τὴν μίαν ἀπονεῖμαι φύσιν, ταῖς δὲ καὶ τἄλλαις φύσεσι διαφόρους καὶ τὰς ἐνεργείας. Ἀντιλέγοντος δὲ τοῦ Κύρου καὶ ὁμόφρονα τὸν Κωνσταντινουπόλεως πρόεδρον ἀποκαλοῦντος, τοῦτο γὰρ ἔσεσθαι διωμολόγει κἂν πέντε καὶ δέκα ἐνεργείας ἐπὶ Χριστοῦ φρονήσοι, τὴν ἐπὶ

quaecumque inter se varietate differant. Is interea ad stabilienda huiusmodi dogmata excivit Sophronium quemdam, tunc monachorum ascriptum agmini, postea vero Hierosolymitanum antistitem, qui ibidem conversabatur. Urgebat Cyrum necessitas illum sibi in auxilium vocandi ut ferret suppetias, virum utique doctissimum et divinis in rebus tractandis peritissimum. Ac primum ille oblatum detrectavit honorem; pacis enim homo amans erat, si quis unquam alius. At postquam cum Cyro deprecantes vidit primores in clero alexandrino et civium illustres, decem enim insuper et novem epistolis ad id agendum urgebatur, aegre se demum recepit in Alexandri urbem, Dei veritus iudicium. Quo quum venisset, dextera solvit tortuosos adversariorum nodos, ac victoriae trophaeum sanctae catholicae ecclesiae consecravit. Cyrus vero quum sibi vellet praeripere reconciliationis laudem, clandestina quaedam unionis capitula Acephalis in ecclesia recitavit, in quibus unicam theandricam operationem cum duabus Christi naturis impio dogmate proposuit, sacrum Dionysium testimonii gratia adducens; ideoque potiori iure arguebatur esse falsus monetarius, qui pro duplici operatione unam et novam stulte adducebat. Cuius rei certior factus Sophronius, palam protestatus est ea minime in orthodoxis dogmatibus cadere: oportere quippe, si unica operatio sit, et unam quoque decernere naturam; et si plures naturae sunt, singulis suam esse operationem. Contradicente autem Cyro et provocante ad consentientem secum constantinopolitanum antistitem (disputabat enim futurum esse ut vel etiam quinque, vel decem energias in Christo intelligeret), iter Constantinopolim Sophronius conficit; eoque quum

Gretser p. 42. — 1) διατρίβοντα. Inde nova plura sunt et notatu dignissima, quum de vicinis et domesticis negotiis testimonium Anastasii sit. Statim ab initio docemur monothelismi exordia repetenda esse ab Alexandria et Cyro, potius quam a Sergio Constantinopolitano, uti hactenus ab omnibus fere annalium ecclesiasticorum scriptoribus tenetur. — 2) Εἶχε fort. Et has XIX epistolas adde immensae monumentorum suppellectili, sive ex Sophronii penu, sive Anastasii, iniuria temporum amissae. — 3) Ὑπανέγνω. Cyri extant IX capitula in concilii V actione XIII (Mansi XI, p. 565) quorum septimum totum virus haereticum continet. Quae statim quantum horruerit Sophronius cum omnibus catholicis, Maximus qui inter hos conflictus Alexandriae militavit, egregie describit in epistola ad Petrum: «Divinus ergo magnusque Sophronius tunc Alexandriam veniens, mox ex prima lectione (dederat enim etiam ipse Cyrus ad retractandam illa novem impietatis capitula) lugubre quiddam et ingens vociferatus, fontes emittebat lacrymarum, illum fervide obsecrans, supplicans, expostulans, in pavimento ipsius vestigiis provolutus, quo nihil horum super ambonem contra catholicam praedicaret, quippe quum haec liquido impii essent Apollinaris dogmata.» Maximi t. II, p. 75. Quae latine tantum supersunt in Anastasii collectaneis. — 4) Προβαλλόμενος. Ubi Dionysius recte dixit *novam theandricam* sive Dei virilem operationem, subdole posuerunt ibi unam *theandricam* operationem, totumque Monothelismi artificium in eo vertitur, quod, ubi unus operatur, nimirum Christus, unam vellent esse operationem, unamque voluntatem. Unum operari Christum, verissimum est, quum actiones sint suppositorum; sed unam esse operationem, falsum; duplex enim Christi operatio, divina qua Deus est; et humana qua homo, itemque duplex voluntas. Sophronii recta sententia fuit, Cyri falsa; qualis vero fuerit Sergii, qualis etiam Honorii, mox

τὸ Βυζάντιον πορίαν ὁ Σωφρόνιος στέλλεται. Ἔνθα δὴ γεγονὼς ὑπὸ τοῦ προέδρου φιλοφρόνως τὰ μὲν πρῶτα εἰσδέχεται· Σέργιος δὲ ἦν ὄνομα τῷ προέδρῳ, ᾧ δὴ καθ᾽ εἱρμὸν ἀφήγηται ὁ Σωφρόνιος τὰ κεκαινωμένα· ἀποδεχθεὶς δὲ καὶ μάλα ἐπαινεθεὶς ὡς ὀρθῶς τὸ δόγμα διεξάγων, αὐτόσε διέτριβε· μετ᾽ οὐ πολὺ δὲ, ξένια 1) τοῦ Κύρου πρὸς τὸν Σέργιον, ἦλυθε. Διόπερ τὸν μὲν Σωφρόνιον ἀπέστρεψεν, οὐκ ὀρθῶς οἷα δὴ πεφρονηκότα· τὸν δ᾽ Κῦρον ἀπέκρινε καλῶς, ἅτε τῇ διπλῇ τοῦ Χριστοῦ φύσει μίαν ἐνέργειαν ἐγκαινίσαντα. Ὅπερ ἰδὼν ὁ Σωφρόνιος τῆς μὲν Βύζαντος ἀπέπλευσε, Ἱεροσόλυμα δὲ καταλαμβάνει, ἔνθα τοῦ Ἰακώβου τοῦ Θεαδέλφου λαχὼν θρόνον, συνοδικῷ κέχρηται γράμματι 2) πρὸς τοὺς ἐν ἐκκλησίᾳ ἡγεμόνας, ἀποστολικοῖς θεσμοῖς ἐνακολουθῶν· Ὅπερ οἱ κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ ἀνέρως ἀπωσάμενοι, οὐ μικρὸν ἀνὰ τὴν οἰκουμένην ἐποίησαν κλόνον. Συνέβη γὰρ καὶ τὸν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πάπαν Ὁνώριον συνθέσθαι τούτοις κακῶς δι᾽ οἰκονομίαν τινα, ὅθεν καὶ τοὺς μὲν μίαν 3) ἐπὶ Χριστῷ φύσιν, ἁπλᾶς δὲ τὰς φυσικὰς ἰδιότητας κεκηνότας 4) ἐπιστομίσαι· τὸν δέ γε Σωφρόνιον διπλᾶ πάντα, πλὴν τῆς ὑποστάσεως, ὀρθοδόξως κηρύττοντα ἐπὶ τῆς σωτηριώδους οἰκονομίας κατασιγάζειν πειρᾶσθαι, συμβουλεῦσαί τε παύσασθαι τῶν τοιούτων δογμάτων καὶ ἀμφοτέρους. Ἐξ οὗ καὶ δόγμα προτίθεται ἐφ᾽ ὑψηλοῦ, τὸ μήτε μίαν, μήτε δύο ἐνεργείας ἢ θελήματα ἐπὶ Χριστοῦ δογματίζεσθαι 5). Ἦν δέ τις Θεόδωρος τότε τῆς Φαρὰν ἐπισκοπεύων, ὁ τῆς

pervenit, ub antistite primum eum humanitate exceptus est. Praesuli Sergius nomen erat, cui porro ex ordine exposuit Sophronius quae innovari coeperant. Sic igitur receptas et multis laudibus prosecutus, ut qui recto dogmate uteretur, ibidem immoratus est. Haud multo post tempore xenia Cyri ad Sergium pervenerunt. Ideo Sergius Sophronium avocavit, quasi iam recte sentire desierit. Cyrum vero egregie improbavit, ut qui duplici naturae Christi unam energiam novam indiderit. Quo intellecto, Sophronius o Byzantio egressus, perrexit Hierosolymam, ibique Iacobi Domini fratris thronum adeptus, synodica functus est epistola ad omnes Ecclesiae praefectos, regulas plane secutas apostolicas. Quas litteras qui tunc temporis absque iure repudiaverunt, haud modicas in universum orbem turbas concitaverunt. Accidit enim ut ipse veteris Romae papa Honorius ad eosdem male deflexerit per quamdam oeconomiam, qua videlicet et unam esse in Christo naturam ac simplices esse naturales proprietates deblaterantibus os occluderet, et Sophronium, qui duplicia omnia esse, praeter personam, iuxta rectam fidem praedicabat, in incarnato Salvatore, silentio premere conaretur ac demum suaderet ab hisce dogmatibus praedicandis utrosque supersedere: unde emergebat ad summum illa sententia, neque unam, neque duas in Christo operationes vel voluntates doceri

elucebit. — 1) μεθ' οὐ πολὺ δὲ ξένια cod., paulo post ἐγκαινίσαντα, deinde ἀπέπλευσε. neque leviter luxata pericope. Unde divinantis erat sensum eruere. Vix tamen dubium quin Sergius primum cum Sophronio satis bene, ab externa saltem facie, consenserit. Ipse tamen in vaferrima ad Honorium epistola, rem aliter describit: « Quum multa, inquit, hac de re colloquia moverentur nos inter et sanctissimum Sophronium, hortati eum sumus ad proferenda sanctorum ut probatorum patrum testimonia, quae apertis et ipsis verbis duas operationes in Christo dicere traderent, id quod ille facere penitus non valuit. » Tum semel et iterum ostentat falsum Mennae ad Vigilium sive sermonem, sive librum, multis munitum testimoniis de una operatione, eoque vult Sophronium adductum fuisse ut nullum sermonem sive de una, sive de duabus operationibus haberet. « His itaque contentus memoratus vir sanctissimus et his adhaerere firmiter volens, petivit a nobis scriptam de hisce responsionem, interrogaturis eum ea bibendam, quod et alacriter egimus. » Neque unum hic mendacium Sergii est: falsum enim Sophronium non potuisse testimonia patrum porrigere, quae ad sexcenta numero congessit in duobus libris quos legit Photius, post patres lateranenses et V concilii. Falsum, non plane, prima saltem fronte, Sophronii sententiae Sergium adhaesisse; falsum, ad id unquam Sophronium venisse ut veritatem silentio opprimeret, qui potius dolum Sergii odoratus, scripto voluit eum coerceri, et statim ut loquendi copiam habuit, synodicam suam orbi edidit. Falsa denique Mennae et Vigilii scripta ad fucum et pompam ostensa, immo conficta. Eo sistit interea Sergius, ut sileatur quoad unam vel duas operationes, ac Cyro unam Deivirilem operationem statuenti adversetur. « Plurimum interest, ait Assemanus, inter Cyri et Sergii sententiam. Cyrus duas negavit, unam tantum posuit, operationem. Sergius neque unam neque duas dicendas dixit, sed unum Christum divina, qua Deus et humana, qua homo, operantem, haec propositio est orthodoxa, illa haeretica. » A priore numquam Honorius recessit; posteriorem tantum praetermisit, quam Sophronius semper impugnavit. — 2) γράμματι. synodica pene integra legitur in act. XI conc. VI. — 3) τοὺς μόνον ἐπὶ cod. — 4) κεκηνότας sic fort. κεχυνότας. — 5) δογματίζεσθαι. De Honorio haec di-

κατὰ τὴν Αἴγυπτον διάκειται ὑπὸ τὸν Ἀλεξανδρείας τελοῦσα θρόνον, ὃς ἐπειδὴ λόγοις ἐδόκει τοῖς ἔξωθεν ὡρμημένος εἶναι, τε μηδὲν ὢν ἐφάμιλλος 1) τὸν ὑπὲρ τοῦ Κύρου λόγον συστῆσαι διηγωνίσατο. Διαιρεθείσης δὲ πανταχόσε τῆς Ἐκκλησίας καὶ μέχρι που μ' καὶ ς' χρόνων, καὶ ἀλλήλοις οὐχ ὁμονοούντων τῶν ἱερέων, ταύτην δὴ συνέβη τὴν ἁγίαν σύνοδον ἀθροισθῆναι. Πρὸ δὲ ταύτης πολλῶν μὲν κατὰ τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην προεδρευσάντων, τοσούτων δὲ κατὰ βασιλίδα, καὶ τῶν μὲν ὀρθοδοξούντων, τῶν δὲ ἑτεροφρονούντων, καὶ ἀμοιβαδὸν τὸ καινὸν τοῦτο ἀσέβημα διακομιζόντων, Μαρτῖνος τῆς Ῥωμαίων πάπας τοπικὴν συναθροίζει σύνοδον καὶ τοὺς τῶν καινῶν δογμάτων εἰσηγητὰς ἀναθέματι καθυποβάλλει, καὶ τὰ τούτων δόγματα ὡς ἀσεβῆ καταδικάζει· δι' ἣν αἰτίαν, ἀναρπασθεὶς τῆς Ῥωμαίων πόλεως, ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγεται, καὶ τὸν τῆς ἀθανασίας διαθλήσας ἀγῶνα ὁ ἀποστολικώτατος τὰ πάντα [εἰς] ὑπερορίαν καταδικάζεται, ἐν ᾗ καὶ τὸ ἐπίδοξον τοῦ βίου καὶ ἀοίδιμον ἔλαχε τέλος. Μάξιμος Μαρτίνου ἐφάμιλλος, μονάζων τὸ σχῆμα, λόγιος καὶ πρακτικώτατος, ἅμα δυσὶ μαθηταῖς Ἀναστασίοις τὴν προσηγορίαν, διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγονται, καὶ τὸν Μαρτίνου κλῆρον δέχονται, ἀξίως τῆς τε γνώσεως καὶ πράξεως· Ἐν ὀφθαλμοῖς μὲν ἀφρόνων ἀποθανεῖν δόξαντες, ἐν χειρὶ δὲ Θεοῦ τὰς ψυχάς, ὥσπερ οὖν καὶ τὴν ἐν τῷ βίῳ ζωὴν παραθέμενοι 2). Τὸν μὲν γὰρ Μάξιμον τοὺς πώποτε περὶ λόγον μνημονευομένους ὑπερακοντίζοντα, τῷ δὲ βίῳ τὸν βίον 3) ἐπικοσμοῦντα (τοῦτο γὰρ ἡ ἀληθὴς γνῶσις), ἐπείπερ πολυτρόπως ἑλεῖν μηχανώμενοι φόβῳ, θωπείᾳ, ὑποσχέσιν, ἴσχυσαν μὲν οὐδαμῶς, ἀπέστησαν δὲ καὶ ὡς λίθῳ κύματα προσεῤῥάγησαν, γλωσσοτομοῦσιν οἱ ἀσεβεῖς, χεῖρα καὶ πόδας συνεκκόψαντες, καὶ οὕτω τὸν ἀθλητὴν ἠκρωτηριασμένον καὶ τῷ αἵματι καταῤῥεόμενον, ἔτι ἀνεπιμέλητον ἐπὶ τὴν Λαζικὴν παραπέμπουσι χώραν. Τῶν δὲ μαθητῶν θάτε-

oportere. Erat autem quidam Theodorus, tunc Pharan episcopus, quae civitas iuxta Aegyptum sita est et alexandrinum ad thronum pertingit, qui quum videretur e profanis maxime scientiis profectus, nullum inde certamen exercens, tum demum ad tuendam Cyri sententiam accingebatur. Dirempta undequaque Ecclesia, et post sex usque et quadraginta annos, quum nulla esset sacerdotum concordia, contigit sanctam illam congregari synodum. Praemisso autem in vetere Roma multorum concilio antistitum, neque paucioribus in regiam civitatem convenientibus, aliis quidem pie sentientibus, aliis vero secus, et ultro citroque novam istam impietatem ventilantibus, Martinus, papa Romanus, particulare concilium colligit et novorum dogmatum magistros anathemate deiicit, eorumque sententias ut impias condemnat. Idcirco raptus ab urbe romana, Byzantium trahitur, et exantlato immortalis memoriae certamine, ad omnia vir apostolatu dignissimus, in exilium damnatur, in quo et gloriosum vitae suae hymnisque celebrandum finem nactus est. Maximus Martini aemulator, ordine monachus, doctus vir et rerum peritissimus, cum duobus discipulis, Anastasiis nomine, propter eamdem causam ducitur Byzantium et Martini in partem recipitur, tam scientia quam virtute particeps dignissimus. « Qui oculis insipientium mori videbantur, in manu vero Dei animas (haud secus ac vitam in ipsa vita) deponebant.» Ad Maximum quod spectat, qui quos unquam rerum scientia commendavit longe praecelluit, et vitam vitae suae laude exornat (quae quidem vera scientia est), postquam millemodis eum tentaverant infringere, metu, blanditiis, promissis (nedum praevalerent, quin immo recedebant, ut saxo illisi fluctus disciduntur), scelesti homines linguam illi abradunt, manumque et pedes obtruncant, et sic mutilum athletam et cruore inundatum, adhuc vero imperterritum, in Lazicam

cere Anastasius potuit, licet duriuscula, quae tamen nullam omnino haeresin involvant. Hic vero omittendus non est Maximi locus tam insignis de Honorio quam de Anastasio, ut videtur, nostro: «Et ego quidem sic se habere sensum existimo (Honorii) ab omni piano suspicione purum. Certiorem autem ipsum reddidit sanctissimus presbyter Dominus abbas Anastasius, a seniore Roma reversus, vir, si quis alius, divina virtute ac prudentia ornatus; qui et dixit, diu se multumque cum magnae illius ecclesiae sacratissimis viris sermonem contulisse, propter eam quam ad Sergium scripserant epistolam: sciscitando quid causae esset, ac quomodo una illi voluntas inserta esset: invenisseque eos eius rei causa dolentes, et excusantes; et praeterea, qui iubente Honorio hanc latine dictaverat, sanctissimum abbatem Ioannem, ei ab epistolis adiutorem, affirmantem nullomodo mentionem in ea fecisse, expresso numero unius prorsus voluntatis, licet hoc nunc ab eis confictum sit qui epistolam graece reddiderunt: et neque ullomodo abolendam seu excludendam censuisse naturalem Salvatoris qua homo est, voluntatem, sed eam dumtaxat quae nostra est atque vitii labem habet. Maximi t. II, p. 132, 133. — 1) καιτοι μηδὲν fort. ἐφάμιλλον cod. 2) Παραθέμενοι. Sapient. III, 2. — 3) υἱὸν cod. —

ρον [1]) ἀλλαχόσε ὑπερώρισαν, τὸν μὲν γὰρ ἕνα, πρεσβύτερον τὴν τάξιν ὄντα, τὰ αὐτὰ τῷ διδασκάλῳ τιμωρησάμενοι, τὸν δ' ἄλλον αἰκίαις βαρυτάταις καταξήναντες, ἀλλήλων ἀνοσιούργῳ γνώμῃ κεκρατημένοι διαζεύγνυσιν. Τοιούτου δὴ ταῖς ἐκκλησίαις ἀθρόως ἐπαναστάντος χειμῶνος, ὁ πολὺς τὴν εὐσέβειαν βασιλεὺς λωφῆσαι παρασκευάζει, Κωνσταντῖνος ὁ νέος, φημί, τὸ γλυκὺ καὶ πρᾶγμα καὶ ὄνομα, ὃς Δόνῳ τῷ τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας προέδρῳ δι' οἰκείας σάκρας ἀποστεῖλαι πρόσωπα τοῦ οἰκείου κλήρου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν συνόδου μηδὲν ὑφορώμενον διετάξατο, ὅπως ἂν τῆς ἀλλοκότου γνώμης ἡ δόξα ὅθεν τε ἦρκται καὶ οἷς ἔστι φωραθῆναι δυνηθείη, καὶ ἡ μὲν βέβηλος συνοδικῶς ἀποσταίη [2]), ἡ δὲ ἀληθὴς ἀντισταίη πίστις. Ἀλλ' ὁ μὲν Δόνος τῶν ἀνθρωπίνων ὑπεξῆλθε πραγμάτων· Ἀγάθων δὲ ὁ ἁγιώτατος εἰς ἔργον τὸ πρακτέον ἄγει, μετὰ τὸν Δόνον τῆς Ῥωμαίων ἐπισκοπεύσας· συναγείρας γάρ, ὡς ἐνόν, τοὺς ὑπ' αὐτὸν τελοῦντας ἐπισκόπους, τέσσαρες δὲ καὶ εἴκοσι καὶ ἑκατὸν ἦσαν τὸν ἀριθμόν, τρεῖς μὲν τῆς συνόδου ἐπισκόπους, πέντε δὲ τοῦ κατ' αὐτὸν κλήρου καὶ τὸν τῆς Ῥαβεννησίων λιγάτον κα' μονάχους [3]) πρὸς τὸν θεοφιλῆ τουτονὶ ἀποστέλλει βασιλέα. Ὅστις βασιλεὺς εὐσεβέστατος ὀκτὼ καὶ ἑξήκοντα πρὸς τοῖς ἑκατὸν συναθροίσας ἱερεῖς τοῦ Θεοῦ, τὸν τῆς ὀρθῆς πίστεως ὅρον δογματικῶς τε καὶ κανονικῶς ἐβεβαίωσεν, ὥσπερ δύο φύσεις τοῦ σαρκωθέντος ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὴν προαιώνιον καὶ ἀΐδιον καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιον, τὴν ἐπ' ἐσχάτων ἐν χρόνῳ ἐκ τῆς ἁγίας παρθένου, ἣν δι' οἶκτον φιλανθρωπίας οἰκειώσατο, οὐ φυρμὸν οὐδὲ σύγχυσιν, οὐ τομὴν οὐδὲ διαίρεσιν ὑπομείνας, ἀλλ' εἷς ὢν καὶ τοῦτο μείνας· ὅπερ ἐστιν, Υἱὸς μονογενής, Λόγος προαιώνιος σεσαρκωμένος, οὐκ ἠλλοιωμένος, οὕτω δὴ καὶ δύο ἐνεργείας, θείαν φημὶ καὶ ἀνθρωπίνην, δι' ὧν σώζεται ὁ τῆς ἀληθείας λόγος, ἑκατέρας μορφῆς ἐνεργούσης μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας· καὶ δύο θελήματα, οὐκ ἀντιπαλαίοντα, οὐδὲ ἐναντιούμενα ἀλλήλοις, ἀλλ' ἑπόμενον τὸ ἀνθρώπινον θέλημα τῷ θείῳ καὶ πανσθενεῖ θελήματι. Εἰ μὴ γὰρ ἀνελλιπῆ τὸν ἄνθρωπον ὁ Θεὸς Λόγος καταβὰς ἀνέλαβε, δοκήσει γέγονεν ἡ σωτηρία. Πῶς γὰρ οἷόν τε τὸν ἀριστοτέχνην καὶ σοφὸν ἰατρὸν μὴ τοῦ λαβεῖν, ἐν ᾧ γέγονε τῷ πρωτοπλάστῳ τὸ ἥττημα; εἰ γὰρ θελητὴ ἦν τῷ ἀνθρώπῳ ἐξ ἀρχῆς ἡ ἁμαρτία καὶ αὐτεξούσιος, πῶς οὐκ ἀναγκαῖον τὸ θελητὸν καὶ αὐτεξούσιον

provinciam transmittunt. Discipulum utrumque alio pepularunt, unum quidem gradu presbyterum eadem ac magistrum poena afficientes, alterum vero saevissimis torquentes suppliciis, eo usque impiae immanitatis udacti ut ambos separarent.

Quum tanta ecclesiis tempestas subito irrupisset, imperator pietate summus respirare permittit, Constantinum dico iuniorem, tam re quam nomine iucundum, qui Dono, Romanae Ecclesiae doctori, per litteras sacras propria manu scriptas, ut mitteret quasdam personas cleri sui et propriae synodi, cuiusvis timoris expertes, praecepit, ut insolitae sententiae opinio unde oriatur et penes quos obtineat, deprehendi posset, atque profana quidem synodico decreto amoveretur, vera autem fides in contrarium sisteretur. At Donus papa ab humanis excessit, Agathon vero sanctissimus ad opus manum admovit, post Donum ad Romanam sedem accersitus. Qui collectis, quoad licuit, episcopis suae ditionis (quatuor autem et viginti et centum numero erant) tres ex hac synodo episcopos, quinque ex proprio clero, et ravennatensis episcopi legatum et monachos ad hunc religiosum mittit imperatorem. Qui similiter piissimus sexaginta et octo supra centum collegit episcopos Dei, quibuscum rectae fidei definitionem dogmatica vi et canonica communivit: scilicet quemadmodum synodus docuit duas esse naturas incarnati unius ex sancta Trinitate Domini nostri Iesu Christi, unam ante saecula et immortalem ac Patri consubstantialem, et alteram in novissimo tempore ex sancta Virgine, in qua pro abundantia suae misericordiae inhabitavit, nec confusionem aut contractionem, nec scissionem aut divisionem sustinens, sed unum et idem manens quod est, Filius unigenitus, Verbum ante saecula genitum incarnatum, sed non mutatum; eodem modo et duas esse operationes, divinam dico et humanam, per quas salvatur verbum veritatis, utraque forma conveniente in alterius societatem, et duas esse voluntates, sibi non pugnantes, neque contrarias invicem, sed humanam voluntatem divinae et omnipotenti subiectam voluntati. Nisi enim assumpserit integrum hominem, quum descendit Deus Verbum, in simulacro tantum redemptio facta est. Verum enimvero quomodo fieri potuit ut sapientissimus ille opifex et prudentissimus medicus, illud non sumpserit in quo facta est protoparentis ruina? Si enim ex voluntate factum est homini primum peccatum et ex deliberato consilio, qui necesse non erit ostendi hanc voluntatem, hancque libertatem fuisse servituti immunem, neque ullum locum iis concedi, quo-

1) ἑκάτερον mel. — 2) ἀποσταίη — ἀντισταχθείη cod. — 3) τοῦ τ. ῥ. λεγάτου κ. μοναχῶν ib.

ἀδούλωτον ἀποδεῖξαι, ἀλλὰ μὴ χώραν δοῦναι τοῖς ληροῦσι ὅτι ἀνάγκῃ ἔπταισεν ὁ Ἀδάμ, καὶ ἀθέλητος ἦν αὐτῷ ἡ ἁμαρτία καὶ διὰ τοῦτο πᾶσιν ἀνθρώποις γέγονε τὸ ἁμαρτάνειν ἐξ ἀνάγκης; Δυνάμενος γὰρ ὁ Ἀδὰμ τὴν μὲν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ φυλάξαι, τὴν δὲ τῆς γυναικὸς ἀποστρέψαι συμβουλίαν οὐκ ἠθέλησεν, ἀλλὰ τὴν ἐκ τοῦ ξύλου βρῶσιν ἐκ χειρὸς ἐδέξατο τῆς γυναικός, ὥσπερ οὖν κἀκείνη ἐκ τῆς τοῦ ὄφεως συμβουλῆς, οὐ γὰρ ἀνάγκῃ φύσεως, ἀλλὰ χαυνότητι λογισμοῦ καὶ προαιρέσει θελήματος ἡττήθησαν οἱ πρωτόπλαστοι· διὰ τοῦτο ἐν ᾧ τὴν πληγὴν καιρίαν ἐδέξαντο, ἐν αὐτῷ τὴν ἰατρίαν λαμβάνουσιν· τὰς νόσους γὰρ ἡμῶν αὐτὸς ἀνέλαβεν ὁ Χριστός, καθὼς βοᾷ ὁ προφήτης, ὥστε δύο θελήματα καὶ ἐνεργείας ἐπ' αὐτοῦ τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὥσπερ καὶ δύο φύσεις εὐσεβῶς νοεῖν καὶ λέγειν λίαν ἀπόδεκτον. Οὗτος τῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου ὅρος· ἕπεσθαι δὲ ὁμολογεῖ ταῖς πρὸ αὐτῆς ἱεραῖς πέντε συνόδοις, ἀποβαλλομένη καὶ ἀναθεματίζουσα οὓς ἀπεβάλοντο, καὶ οὓς ἐδέξαντο προσιεμένη. Συνέταξε δὲ τοῖς πεπραγμένοις ἡ τοιαύτη ἁγία σύνοδος καὶ τὰ συνοδικὰ τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ Σωφρονίου τοῦ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν πατριαρχήσαντος, κατέκρινέ τε καὶ ἀναθέματι καθυπέβαλεν Ὀνώριον τὸν πάπαν γενόμενον Ῥώμης, Σέργιον, Πύρον, Παῦλον, Πέτρον, τοὺς Κωνσταντινουπόλεως προέδρους, Κῦρον Ἀλεξανδρείας, Θεόδωρον τῆς Φαρὰν, τοὺς τῶν καινῶν δογμάτων ἐφευρετάς, σὺν τούτοις δὲ Μακάριον Ἀντιοχείας καὶ Στέφανον τὸν τοιούτου μαθητήν, καὶ Πολυχρόνιον τὸν ἐπικληθέντα Σίμωνα μάγον, οἵτινες μέχρι τέλους τούτων μονοθελητῶν δυσσεβοῦς ἀντεποιήθησαν [1] δόγματος. Οἱ μὲν οὖν ἐν τῇ βασιλίδι πόλει συνεδρεύσαντες ἐπίσκοποι, ἦσαν [2] ρξη' τὸν ἀριθμόν· οἱ δὲ κατὰ Ῥώμην δι' ὑπογραφῶν δηλούμενοι ρκδ', ὡς εἶναι τοὺς πάντας ἐπισκόπους καὶ τοποτηρητὰς σϙβ'. Ἀλλὰ τούτων οὕτω διαπραχθέντων, ὁ εἰρημένος πανευσεβέστατος βασιλεὺς πρὸς τὴν Ἀλληκτὼ μετέβη, μακαριότητα ἀμοιβαίαν πρὸς Θεοῦ, οὐ μόνον τὰ αἰώνια κομισάμενος ἀγαθά, ἀλλὰ καὶ ἔνθεν δικαίας [3] λαβὼν τὰς ἀντιδόσεις, ὁμοῦ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας πάσης ἐφησυχαζούσης [ἀπὸ] ἐθνικῆς φάλαγγος, καὶ τοῦ Ἰσμαηλιτῶν ἔθνους φορολογοῦντος τῷ ῥωμαικῷ πολιτεύματι καὶ καθ' ἑαυτοῦ τὸ ξίφος ἀνατείνοντος, ὅπερ μέγιστον χριστιανοῖς τεκμήριον ὁ πανελεήμων Θεὸς ὑποδέδειχεν.

rum insanis est, Adamum ex necessitate peccavisse, neque liberum in eo peccatum fuisse, neque idcirco ullum esse hominem in quo peccandi necessitas non sit? Quum vero Adam voluerit Dei servare mandatum, neque tamen mulieris reiicere consilium nogaverit, sed arboris cibum acceperit manu mulieris oblatum, ut quemadmodum et illa serpentis indulsit tentationi; nulla enim naturae vi premente, sed rationis ob illecebras et ex voluntatis arbitrio, victi sunt primi parentes: propterea igitur in quo illi lethiferum vulnus receperunt, in eo medelam suscipiunt. Infirmitates enim nostras ipse assumpsit Christus, et propheta clamat, ut omnino obvium sit duas voluntates, duasque operationes in ipso Salvatore nostro, sicut duas naturas, ex integra fide intelligere et pronunciare. Ea fuit sanctae synodi sextae definitio. Confitetur eadem se obsequi praecedentibus quinque sacris conciliis, ut reiiciat et percutiat anathemate quos reprobaverunt, et eos recipiat quos admiserunt. Inseruit autem actibus suis eadem sancta synodus etiam synodicam epistolam quam misit beatissimae memoriae Sophronius, Hierosolymitanus patriarcha. Damnavit vero et anathemate mactavit Honorium, qui Romanus pontifex fuit, Sergium, Pyrrhum, Paulum, Petrum, constantinopolitanos antistites, Cyrum Alexandrinum, Theodorum Pharanensem, novorum dogmatum inventores et patronos, una cum illis Macarium Antiochenum et Stephanum eius discipulum, et Polychronium cognomine alterum Simonem Magum, qui usque in finem huic Monothelitarum sententiae pertinaci impietate adhaeserunt. Qui vero in regia civitate consederunt episcopi, numero CLXVIII, erant. Qui vero in urbe Roma, ex authenticis subscriptionibus, CXXIV, ut summa omnium episcoporum et procuratorum fuerit CCXCII. Quibus ita peractis, memoratus religiosissimus imperator ad inferos migravit, beatitudinem a Deo adeptus reciprocam, qui non solum aeterna sibi bona conciliavit, sed etiam hic iustissimas retributiones, quum in eodem tempore omnes sanctae ecclesiae pacem ab ethnica turma habuerint, et Ismaelitarum agmen, tributis acceptis ab imperio romano, gladium in semetipsum strinxerint, quod maximum est signum Christianis datum quod Deus pro sua misericordia ostenderit.

1) ἀντεποιήθησαν cod. — 2) εἶσιν ib. — 3) Δοσσίας cod. in quo multa mox depravantur: ὁμοῦ ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις ἐπισυχαζούσης ἐθνικῆς. Tum etiam malim φορολογοῦντος.

Διάδοχος δὲ τῆς Κωνσταντίνου εὐσεβείας τε καὶ βασιλείας Ἰουστινιανὸς ὁ τούτου υἱὸς γίνεται, ὡς ἱστόμενος 1) [πρὸς] τινὰς περὶ τῆς τοιαύτης θρυλλεῦντας συνόδου, συναθροίζει μέχρι που σλ' ἐπισκόπους, καὶ πολλῆς ἀνακρίσεως γενομένης, ἐπισφραγίσας βεβαιοῖ, καὶ τῶν ὀρθῶν πολὺς ἐστιν ἀντιποιούμενος δογμάτων, καὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν εἰρηνικῆς προμηθούμενος εὐσταθείας, ἐν πᾶσί τε συνιὼν καὶ κατευοδούμενος καὶ τῷ τῆς θείας χάριτος φωτὶ ὁδηγούμενος.

Constantino successit Iustinianus eius filius in pietate et imperio, qui ut obsistat nonnullis concilio renitentibus, convocat synodum episcoporum circiter numero CCXXX, et facta multa rerum consideratione, canones auctoritate tuetur; qui orthodoxae doctrinae insignem se praebet defensorem, pacisque ecclesiarum confirmandae studiosissimum: et in omnibus quae meditatur, prospera utitur fortuna, viamque carpit, quam divina ipsi gratia ostendit.

III.

Σύντομος καὶ σαφὴς διάγνωσις τῆς πίστεως ἡμῶν.

Concisa et perspicua fidei nostrae notitia.

Ὀφείλομεν πιστεύειν ὡς ἐβαπτίσθημεν· ἐβαπτίσθημεν δὲ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τῆς μιᾶς θεότητος· φύσις μὲν γὰρ μία ταῦτα, καὶ οὐσία μία καὶ βασιλεία καὶ δύναμις καὶ μορφή· ὑποστάσεις δὲ τρεῖς, ἤτουν πρόσωπα, εἴτε ἰδιότητες, εἴτε χαρακτῆρες 1). Ὅτι μὲν οὖν κοινὴ τοῖς τρισὶ προσώποις καὶ ἀδιάφορος καὶ ἀδιαίρετος καὶ ἡ οὐσία καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐξουσία, διὰ τοῦτο εἷς Θεὸς τὰ τρία, καὶ ἓν τὸ προσκυνούμενον· ὅτι δὲ πάλιν ἕκαστον 2) τούτων αὐθυπόστατόν ἐστι καὶ τέλειον καθ' ἑαυτὸ, καὶ ἴδιον ἔχον γνώρισμα παρὰ τὰ λοιπὰ, διὰ τοῦτο τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς θεότητος, ἤγουν πρόσωπα καὶ ἰδιότητες καὶ ὀνόματα. Ἄλλος μὲν γὰρ ὁ Πατὴρ, ἄλλος 3) δὲ ὁ Υἱὸς, καὶ ἄλλο τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ διὰ τοῦτο ἰδιοϋπόστατος 4)· οὐκ ἄλλο δὲ ταῦτα καὶ ἄλλο, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ τῇ φύσει πολλὰ καὶ ἀλλοῖα, ἀλλὰ ἓν τὰ τρία, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ ἰσχύος καὶ κυριότητος καὶ ἀγαθότητος καὶ ἀϊδιότητος, ὀνόμασι μόνον καὶ ἰδιώμασι ἀπ' ἀλλήλων διῃρημένα, ἑτέρῳ δὲ οὐδενί. Τὸ μὲν γὰρ Πατὴρ καλεῖται, καὶ ἴδιον ἔχει τὸ ἀγέννητον· τὸ δὲ Υἱὸς λέγεται, καὶ ἴδιον ἔχει τὸ γεννᾶσθαι ἐκ τοῦ Πατρός· τὸ δὲ

1. Oportet ita nos credere, sicut baptizamur; baptizamur autem in nomine Patris et Filii et Spiritus sancti, unius divinitatis. Est enim una natura, una substantia, et potestas et virtus et forma. Tres autem sunt hypostases, id est personae, sive proprietates, sive characteres. Igitur, ex eo quidem quod tribus personis communis est et non diversa neque divisibilis substantia et virtus et potentia, idcirco unus Deus in tribus est et unum adoratum. Ex eo autem rursus quod horum unusquisque personalis est et perfectus in semetipso, et propriam habet notionem a caeteris distinctam, idcirco tres sunt hypostases unius deitatis, sive personae et proprietates et nomina. Alius enim est Pater, alius vero Filius, et alius Spiritus sanctus, et propter hoc propria quisque persona. Aliud tamen tres non sunt et aliud, ideoque natura non sunt multi neque diversi: sed unum in tribus et eiusdem essentiae, virtutisque et dominationis et bonitatis et perennitatis, nominibus tantum et proprietatibus ab invicem distincti; alio autem modo, nullatenus. Quod enim Pater dicitur, id proprium habet, esse ingenitum. Quod autem Filius dicitur, id proprium habet, gigni a Patre. Quod vero Spiritus nominatur, id proprium habet,

1) ἱσθόμενος cod. mox σλ' Mauca et subobscura clausula, quae si, ut concessi, de canonibus trullanis audiatur, sane priscum ac fortasse primum de illis testimonium habebimus. Aperte autem scriptor significat se, vivente adhuc Iustiniano Rhinotmeto, hisce colophonem imposuisse.

In eadem Caesarea bibliotheca accepi, et descripsi ex cod. theol. 40, olim 77 fol. 151, sequentem fidei ecthesim, quam Anastasii eiusdem esse Kollarius censuit, certe cum Hodego, cui adhaeret in codice, consentaneam et dignam omnino quae post synodicon, rectam orientalium catholicorum doctrinam exhibeat. Eadem sive auctoris nomine habent vat. 1150, f. 153 et 1151, f. 8. – 1) εἴτε χαρακτῆρες omissa in vat. 1, expuncta in vat. 2. — 2) ἕκαστος codd. tres. – 3) Ἄλλο ter vindob. — 4) ἰδιοϋπόστατα vat. 1, 2.

Πνεῦμα [1] ὀνομάζεται, καὶ ἴδιον ἔχει τὸ ἐκπορεύεσθαι ἐκ τοῦ Πατρός [2]. Ταῦτα δὲ ὑποστάσεων μόνον [3] ἐργάζεται διαφοράς, ἐπειδὴ ὑπόστασίς ἐστι φύσις μετὰ χαρακτηριστικῶν ἰδιωμάτων· μόνα γὰρ [4] ὀνόματα καὶ ἰδιώματα παρὰ τῇ Τριάδι τὰ διάφορα, τὰ δὲ λοιπὰ πάντα ταὐτὰ τοῖς τρισὶ προσώποις, μία φύσις, μία θέλησις, μία δύναμις, μία ἐξουσία, μία καὶ ἴση θεότης· ἅμα γὰρ Πατήρ, ἅμα Υἱός, ἅμα Πνεῦμα ἅγιον ὁμόαρχα, ὁμοδύναμα, ὁμοθελητά, συμφυῆ καὶ συναΐδια, εἰς ἄλληλα τῇ κατὰ πάντα ὁμοιότητι ἀντιπαραχωροῦντα [5], δίχα μόνων τῶν ἰδιοτήτων· διὰ ταῦτα ἕνα Θεὸν ὁμολογοῦμεν τὰ τρία, ἀλλ' οὐχὶ τρεῖς θεούς, ἐπειδὴ ἕν εἰσι καὶ τῇ θελήσει καὶ τῇ δυνάμει καὶ τῇ ἐνεργείᾳ καὶ τῇ κατὰ πάντων αἰτίᾳ, ἀσυγχύτως δηλονότι καὶ ἀσυνάπτως.

Εἴ τις τοιγαροῦν ἐρωτᾷ σε [6] τὴν πίστιν περὶ ἑνὸς ἑκάστου τῆς Τριάδος πολυπραγμονῶν, τί ποτέ ἐστι πρῶτον ὁ Πατήρ, ἀποκρίθητι ἀδιστάκτως πρὸς αὐτόν, ὅτι ταὐτό ἐστιν ὁ Πατὴρ ὅπερ ὁ Υἱὸς καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, μόνως ἰδίως Πατήρ, καὶ τοῦτο μόνον ἔχων ἕτερον παρ' ἐκεῖνα, τὴν πατρότητα καὶ τὴν ἀγεννησίαν. Τί δὲ πάλιν ὁ Υἱὸς ἐρωτῶντος, εἰπέ· Ὅπερ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, μόνως ἰδίως Υἱός, καὶ τοῦτο μόνον ἔχων ἕτερον παρ' ἐκεῖνα, τὴν υἱότητα καὶ τὴν γέννησιν. Τί δὲ αὖθις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον προστιθέντος, ἀπόφηναι ὡσαύτως ὅτι ὅπερ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, μόνον ἰδίως Πνεῦμα ἅγιον, καὶ τοῦτο μόνον ἔχον [7] ἕτερον παρ' ἐκεῖνα, τὴν ἐκπόρευσιν. Ταῦτα γὰρ ἴδια ὄντα ἑκάστου ἑκάστου τῶν τριῶν, οὐδέποτε μεταβαίνει ἐφ' ἕτερον, οὐδὲ τὴν μεθ' ἑτέρου κοινωνίαν κἂν πρὸς βραχὺ ἐπιδέχεται· ἴδιον γὰρ διὰ τοῦτο λέγεται, ὅτι οὐδενὶ ἑτέρῳ παρὰ τὸν ἔχοντα ἐπικοινωνεῖ, ὥς που φησὶ καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος [8]. Ἡ γὰρ ἰδιότης ἀκίνητος, ἐπεὶ πῶς ἂν ἰδιότης μείνῃ κινουμένη καὶ μεταπίπτουσα; Ἔστιν οὖν ἡ θεότης, εἰ δεῖ συντόμως εἰπεῖν, ἀμέριστος ἐν μεμερισμένοις, καὶ ἐν συγκεκραμένοις ἀσύγχυτος, τὸ μὲν τῇ φύσει, ὅτι μία καὶ αὐτή, τὸ δὲ ταῖς ἰδιότησιν, ὅτι τρεῖς καὶ διάφοροι. Εἷς οὖν Θεὸς ἐν τρισί, καὶ τὰ τρία ἕν, ὡς αὐτὸς Θεολόγος [9]. Καθάπερ, φησί, ὀφθαλμὸς καὶ πηγὴ καὶ ποταμὸς καὶ ἥλιος καὶ ἀκτὶς καὶ φῶς (εἰκόνες τινές, εἰ καὶ ἀμυδραί, ἀπὸ τῶν

procedere a Patre. Ex quibus personarum sola efficitur differentia. Quandoquidem hypostasis est natura cum characteristicis proprietatibus, sola igitur nomina et proprietates quoad Triadem discrimina sunt; caetera vero omnia eadem tribus personis sunt, una natura, una voluntas, una virtus, una potentia, una et aequalis divinitas, ac simul Pater simul Filius, simul Spiritus sanctus, in communi potestate, in communi virtute, in communi voluntate, coexistentes et coaeterni, sibi invicem perfecta in omnibus aequalitate convenientes, absque solis proprietatibus. Propterea unum Deum confitemur esse tres, minime vero tres Deos, quoniam unum sunt et voluntate et potestate et operatione et causa, respectu ad omnia, sine ulla nimirum confusione et compositione.

Si quis igitur te interrogat de fide, quoad unumquemque sanctissimae Trinitatis sollicitus, quid primum sit Pater, responde illi nihil dubitans: Est id Pater quod Filius et quod Spiritus sanctus, singulariter manens Pater, idque solum habens aliud quam caeteri, paternitatem et generationis immunitatem. Quid vero sit Filius si quaerit, dicito: Est id quod est Pater et Spiritus sanctus, singulariter manens Filius, idque solum habens aliud quam caeteri, filiationem et generationem. Quid rursus sit Spiritus sanctus si adiicit, aperte dic similiter, idem esse quod Pater et Filius, manentem proprie Spiritum sanctum, et illud dumtaxat habentem aliud quam caeteros, processionem. Nam quae propria sunt singula singulis tribus, ea nunquam transeunt ad alterum, neque ullam cum altero societatem, quantumvis exiguam, sustinent; proprium enim ideo dicitur, quia cum nemine omnino praeter eum cuius est, communicatur, ut alicubi ait theologus Gregorius, proprietas enim immutabilis est: ut quid enim proprietas manet, si movetur et transfertur? Est igitur divinitas, si breviter dicere oportet, indivisa in divisis et inconfusa in compositis, prius ex natura, quia una et eadem est, posterius ex proprietatibus, quia tres sunt et distincti. Unus igitur Deus in tribus et tres unum, ut habet Theologus. Quemadmodum, ait, oculus et fons et fluvius et sol et radius et lumen (quaedam imagines sunt, licet tenues, quae per phaenomena et sensibilia referunt quiddam incomparabile et omni exemplo maius

1) ἅγιον addit vatic. 2. — 2) Πατρός. Ne exultent Graeci, quum neque ibi, neque usquam apud veteres legant ἐκ μόνου πατρός. — 3) μόνων vindobon. — 4) γοῦν ib. — 5) ἀντιπεριχωροῦντα vatic. 1, 2. — 6) ἐρωτᾷ σε tres cod. — τὸν πιστὸν vatic. 1, 2. — 7) ἔχει codd. — 8) Γρηγόριος. Or. XXXI, n. 14, t. 1, p. 565 BB. — 9) θεολόγος. Or. XXXI, n. 9, p. 562 A; n 31, 576. Haec vatic. em. Mox φ. τούτων . . προφερόμενα.

φαινομένων ὄντων καὶ αἰσθητῶν τοῦ ἀνεικάστου καὶ ἀπαραδειγματίστου καὶ τηλικούτου πράγματος κατὰ τοῦτο τυχὸν μόνον εἰς ὑπόδειγμα προφερόμεναι· οὕτω καὶ ταῦτα εἰ καὶ τρία δοκεῖ ταῖς τῶν ὀνομάτων ἰδιότησι, ἀλλ' ἕν εἰσι πάλιν, κατά τε τὸ ὁμόχρονον καὶ συνέχειαν καὶ τὸ τῆς ἐνεργείας ἀποτέλεσμα· καὶ ἐπειδὴ κατὰ τὸν εἰπόντα πίστιν ἡγεῖσθαι δεῖν 1) μόνον καὶ μὴ ἀποδεῖξαι, πιστευτέον πάντα χριστιανὸν εἰλικρινῶς καὶ ἀδιστάκτως εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὴν μίαν καὶ ἀδιαίρετον καὶ τῇ φύσει καὶ τῇ δυνάμει θεότητα.

Περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δεῖ πιστεύειν ὅτι οὗτος ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, ὁ εἷς τῆς ἁγίας Τριάδος, ὁ ἄναρχος, ὁ ἀπερίγραπτος, ὁ ἀσώματος, τὸ ἐκ τοῦ φωτὸς φῶς, ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ἀθανασίας, τῇ βουλήσει τοῦ προανάρχου καὶ συναϊδίου αὐτοῦ Πατρὸς καὶ τῇ συνεργείᾳ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἐπὶ τῆς γῆς καταβὰς, ἐκ τῶν παρθενικῶν αἱμάτων τῆς θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας ἐν τῇ οἰκείᾳ ἑαυτοῦ ὑποστάσει ἔπηξεν ἑαυτῷ σάρκα ἐψυχωμένην καὶ λογικὴν, καὶ ταύτην τῷ ἐννεαμηνιαίῳ χρόνῳ διαπλάσας κατὰ τὴν φύσιν τῆς ἀνθρωπίνης γεννήσεως, προῆλθε ἐκ τῆς μητρὸς Θεὸς ἀνθρωποφόρος, τουτέστι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐν μιᾷ ὑποστάσει, δύο φύσεις ἐπιφερομένη 2) ἀδιαιρέτους καὶ ἀσυγχύτους, καὶ δύο ἀκολούθως θελήσεις καὶ ἐνεργείας, θεϊκὰς δηλονότι καὶ ἀνθρωπικάς· ἤθελε μὲν 3) γὰρ ὡς Θεὸς καὶ ἐνήργει ὡς Θεός· ἤθελε δὲ πάλιν ὡς ἄνθρωπος καὶ ἐνήργει ὡς ἄνθρωπος. Θελήματα δὲ καὶ ἐνεργείας ἀνθρωπικὰς τὰς φυσικὰς χρὴ νοεῖν, οὐ μὲν ἁμαρτητικὰς, ἀναμάρτητος γὰρ καθόλου ἡ ἀνθρωπίνη φύσις προσελήφθη αὐτῷ, καὶ ἐξ αὐτῆς ἑνώσεως εὐθὺς ἐθεουργήθη τὸ πρόσλημμα· ἀλλ' οἷον τὸ ἐσθίειν, τὸ πίνειν λέγομεν, τὸ κοπιᾶν, τὸ ἀγωνιᾶν καὶ ὅσα τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, ὥσπερ καὶ τὸ αἰτεῖν τὸν Πατέρα τὸ παρελθεῖν τὸ ποτήριον. Πλὴν εἰ καὶ δύο θελήσεις νοοῦμεν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, θεϊκὴν δηλαδὴ καὶ ἀνθρωπικὴν, ἀλλὰ γνωμικὴν 4), οἷον εἰ μίαν πάλιν τὰς δύο πιστεύομεν, οὐ γὰρ ἠναντιοῦντο ἀλλήλαις αἱ θελήσεις ἑκάτεραι, ἢ διεμάχοντο, ἀλλ' ἡ μία τῇ ἑτέρᾳ ὅλως διόλου καθάπαξ ὑποτεταγμένη ἐτύγχανε καὶ ἐν πᾶσιν ὑπείκουσα, ἤγουν ἡ ἀνθρωπικὴ τῇ θεϊκῇ, καθὼς καὶ ὁ μέγας διετράνωσε Ἀθανάσιος. Ἐκεῖνα γὰρ πάντως ἐνήργει ἡ ἀνθρωπότης ἅπερ καὶ ἡ θεότης συνηυδόκει ἢ οἰκονομοῦσα ἢ παραχωροῦσα, προεῖχε μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἡ θεία

ae tantum est, ut non nisi sub aliquo rerum respectu, eius imagines proferantur), ita tres esse videntur ex omnium proprietatibus, unum tamen sunt et propter unum aevum et permanentiam et unius operationis absolutionem. Verum enim vero iuxta hanc vocem, fide viam ostendi oportere solum, non demonstrari, credendum est omni christiano sincere et indubie in Patrem et Filium et Spiritum sanctum, in unam et individuam natura et virtute divinitatem.

II. De Incarnatione Domini nostri Iesu Christi credere oportet quod ille est Dei Verbum, unigenitus Filius Patris, unus sanctae Trinitatis, sine initio, incircumscriptus, incorporeus, lux de luce, fons vitae et immortalitatis, qui voluntate proanarchi et coaeterni Patris et cooperatione sancti Spiritus in terram delapsus; ex virgineis sanguinibus Deiparae semperque virginis Mariae sibi in propria hypostasi compegit carnem animatam et rationabilem, namque in spatio novem mensium plasmavit, et secundum naturam humanae generationis prodiit ex matre Deus hominem ferens, id est Deus et homo, in una persona quae duas naturas sustinuit inseparabiles et inconfusas, ac duas consequenter voluntates et operationes, divinas scilicet et humanas. Voluit enim ut Deus, et operatus est ut Deus; voluit rursus ut homo, et operatus est ut homo. Voluntates autem et operationes hominis naturales noscere oportet, non eas quidem peccato obnoxias, absque enim peccato prorsus assumpta est humana natura, et ab ipsa unione statim Deus homo simul factus est, sed quantum respicimus ad actus edendi, bibendi, laborandi, patiendi, et quaecumque sunt humanae naturae, qualis erat petitio ad Patrem ut calix transiret. Quamvis autem duas voluntates noverimus in Christo, divinam videlicet et humanam, verum quantum ad conceptum quasi unicam, duas rursus esse credimus, quia inter se minime sibi contrariae sunt ambae voluntates, neque sibi pugnantes, sed una alteri plane et plene ac omnino subiecta evasit et in omnibus subdita, id est humana divinae, ut magnus declaravit Athanasius. ipsa enim opera in omnibus fecit humanitas, quae placita habuit divinitas, sive disponens, sive permittens: praefuit enim re quidem vera divina et sublimior et po-

1) δεῖ et ἀπόδειξιν cod. — 2) ἐπιφερομένης ib. — 3) τὸ θέλημα γὰρ ib. dein ἤθελε δέ. mox τελέσεις δὲ duo vat. — 4) γνώμην f. vel γνώμην ἔχομεν ὅσον εἰ.

καὶ ὑψηλοτέρα καὶ δυνατωτέρα θέλησις ἀπανταχοῦ· ταύτης δὲ πάλιν συνεπινευούσης τε καὶ ἀνεχομένης, ἤθελε καὶ ἀνθρωπίνη φύσις τὰ ἴδια καὶ ἐνήργει ἀπαρεμποδίστως. Ἐπειδὴ τέλειον τὸν ἄνθρωπον ὁ ἀγαθὸς ἐνεδύσατο, ἵνα καὶ ὅλον σώσῃ 1), ἔμψυχον δηλονότι καὶ ἔννουν, τήνδε τοιαύτην νοερὰν φύσιν καὶ λογικὴν ἀδύνατον μὴ εἶναι καὶ θελητικὴν καὶ ἐνεργητικήν· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀνθρώπινα πάντα θελήματα παρὰ τῷ Χριστῷ, δίχα τῆς ἁμαρτίας, σῶα καὶ φανερὰ, ἑπόμενα μέντοι πανταχοῦ καὶ ὑποτασσόμενα τῷ θείῳ θελήματι. Δύο οὖν φύσεις δεῖ ὁμολογεῖν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, ἀμφοτέρας τελείας καὶ ἀνελλιπεῖς 2), ὑπόστασιν δὲ μίαν ἀνάπαλιν ἥπερ ἐστὶ 3) τῆς ἁγίας Τριάδος, πιστεύομεν. Τοῦτο δὲ οὐ μόνον ἕως τῆς ἐν τῇ γῇ ἀναστροφῆς αὐτοῦ οὕτως ὑπολαμβάνειν χρεών, ἀλλὰ γὰρ δὴ καὶ μετὰ τὴν ἐκ νεκρῶν τούτου ἀνάστασιν καὶ τὴν εἰς τοὺς οὐρανοὺς αὖθις ἀνάληψιν, καὶ τὴν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καθέδραν, δύο φύσεις καὶ πάλιν ὁμολογεῖν ὀφείλομεν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Θεοῦ.

tentior voluntas sub omni respectu; cum ipsa autem, iterum ut dicam, consentiente simul et permittente, voluit et humana natura quae ipsi propria erant et effecit, nulla re obstante; quippe quum bonus Deus perfectum hominem induerit, ut totum salvaret, anima scilicet instructum et spirito, talem vero spiritualem naturam et rationabilem impossibile est non fuisse voluntate praeditam et operatione. Idcirco humanae omnes volitiones penes Christum erant, praeter peccatum, integrae et manifestae, obtemperantes interea omnino et obedientes divinae voluntati. Duas igitur oportet confiteri naturas in Christo, divinam et humanam, utramque perfectam et absolutam, personam vero iterum credimus unam, quae quidem una est sanctae Trinitatis. Illud vero non solum usque ad conversationem eius in terra, est omnino intelligendum, verum etiam et post resurrectionem ex mortuis et reversionem in coelos et sessionem in dextera Patris, duas semper naturas et iterum confiteri debemus in uno Christo et Deo.

IV.

Ἀναστασίου τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ.

Ἐρώτησις πρὸς τὸν ὁσιώτατον πατέρα ἡμῶν διὰ τί τιμᾶται ἡ δʹ καὶ ϛʹ.

Ex Anastasio sancti montis Sina.

Interrogatio ad sanctissimum patrem nostrum, cur feria IV uti et VI observetur.

Προκαθεζομένου τε τοῦ τιμιωτάτου πατρὸς, ἠρωτήθη ὑπό τινων διὰ τί, τιμιώτατε πάτερ, τὴν τετράδα διαφυλάττομεν, καθὼς καὶ τὴν παρασκευὴν, ἀνελλιπῶς; πρὸς οὓς ἀπόκρισιν τοιαύτην εἶπεν·

Πῶς οὐκ ἦν δυνατὸν ἡμῖν τὴν τετράδα φυλάττειν, καθὼς καὶ τὴν παρασκευήν; ὅτι τὴν μὲν γὰρ ὁ Κύριος καὶ δεσπότης ἡμῶν ἐν τῷ ζωοποιῷ τοῦ τιμίου σταυροῦ ξύλῳ τὸ τίμιον αἷμα ἐξέχεεν, ἵνα τὴν φθαρεῖσαν ἡμῶν φύσιν ἀναζωοποιήσῃ· τὴν δὲ τὸ συμβούλιον κατὰ τοῦ σταυροῦ οἱ Ἰουδαῖοι συνεστήσαντο 1)· καὶ ὁ τετραμερὴς τοῦ Κυρίου σταυρὸς τῇ τετράδι τῶν ἡμερῶν ἐποιήθη, ἵνα τὸ τετραμερὲς τῆς κτίσεως ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγεὶς δι' αὐτοῦ ἀνασώσηται. Θαυμαστοὶ παν-

Assidente illo summe venerando Patre, interrogatus est a quibusdam: Quae causa est, reverendissime Pater, cur feriam quartam observemus aeque ac parasceven, absolute? Quibus sciscitantibus ita respondit:

Quomodo fieri posset a nobis non servari feriam quartam perinde ac sextam? In hac quidem Dominus et Herus noster in vitali venerandae crucis ligno sacrosanctum effudit sanguinem, ut corruptam nostram naturam iterum ad vitam revocaret. In illa autem de cruce concilium Iudaei congregaverunt. Et quatripartita crux Domini in quarta die fabricata est, ut quatuor creationis partes is qui in ipsa pendebat, per eam salvas faceret. Stupenda

1) σώσῃ. Vide gemina et affinia in synodico paulo supra, et in Hodego cap. 1, p. 13, in concilio VI, Mansi XI, 664 D. — 2) ἀνελλιπεῖς. Hic duo vat. inseruot: ἵνα δὲ τὸν θέλοντα, ἤτοι ὑπόστασιν.

Accepi ex Ottoboniano cod. 418, in quo semel f. 168, et iterum, f. 359, idem legitur, satis accurate scriptum, manu saec. XIV duplici, sed ferme nihil variante utrinsque scriptura. — 1) κατὰ (sic) συνεστη-

τοῖαι 1) καὶ θεῖαι καὶ μέγισται αἱ θαυματουργίαι Χριστοῦ, ἀλλὰ πάντων θαυμασιώτερος ὁ τίμιος καὶ ζωοποιὸς σταυρὸς τοῦ Κυρίου ὑπάρχει. [Δι'] οὐδενὸς ἑτέρου κατήργηται θάνατος, εἰ μὴ δι' αὐτοῦ· δι' αὐτοῦ ἡ προπάτορος ἁμαρτία λέλυται· δι' αὐτοῦ ὁ ᾅδης ἐσκύλευται· δι' αὐτοῦ ἡ ἀνάστασις δεδώρηται· δι' αὐτοῦ πύλαι παραδείσου ἠνοίγησαν· δι' αὐτοῦ πᾶν τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον ἐβεβαιώθη καὶ κηρύττεται· δι' αὐτοῦ γὰρ οἱ πιστοὶ τῶν ἀπίστων ἀποδιϊστάμεθα καὶ γνωριζόμεθα. Οὗτος θυρεὸς 2) καὶ ὅπλον καὶ τροπαῖον ἡμῖν κατὰ τοῦ διαβόλου ὑπάρχει, καὶ ὡς ἁγιασθὲν ἀφῇ τοῦ τιμίου σώματός τε καὶ αἵματος, εἰκότως προσκυνητέον. Καὶ τὴν ἰδίαν ἡμέραν τιμῶντες καὶ ἁγνεῖ διαφυλαττόμεθα, οὐ τὴν ὕλην 3) τιμῶντες, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὸν τύπον, ὡς Χριστοῦ σύμβολον, ταφῆς τε καὶ δόξης καὶ ἀναστάσεως. Πῶς γὰρ οὐ τιμητέον τὴν ἡμέραν διὰ τὸν σταυρόν, ὅτι ἐν αὐτῇ ἐποιήθη; [αὐτὸν] ἐν αὐτῇ, ἐν τῷ οὐρανῷ, ὁ Κύριος τῷ βασιλεῖ Κωνσταντίνῳ δι' ἀστέρων ἀπέδειξε 4), καὶ ἔφησεν αὐτῷ· Ἐν τούτῳ νίκα τοὺς ἐχθρούς σου. Καὶ αὖ ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, ὡς εὕρομεν, ἡ εὕρεσις τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ παρὰ τῆς εὐσεβεστάτης Ἑλένης ἐγένετο. Καὶ πάλιν ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ὁ ζωοποιὸς σταυρός, καθὼς καὶ ὁ ἐν αὐτῷ προσπαγείς, ὑπὸ θείων ἀγγέλων εἰς οὐρανοὺς ἀνεφέρετο, ὡς οἱ θεωρικώτατοι διηγήθησαν, ἵνα τὸ θεμέλιον τῆς ἡμέρας κυρώσηται. Ἔκ τε 5) τούτων καὶ τῶν τοιούτων πῶς οὐκ ἦν ἡμῖν βέβαιον τιμᾶν τὴν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἁγνοτάτην καὶ θαυμασίαν ἡμέραν; καὶ γὰρ ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα καὶ οὐ φυλάττει ἁγνοτάτην τετράδα καὶ παρασκευὴν εἰς πάντα (ἐκτὸς εἰ μὴ τύχῃ ἑτέρα τοῦ Χριστοῦ ἑορτή· τότε γὰρ αὐτὰς εἰς πᾶν λύομεν, ὡς οἱ πατέρες εἰρήκασιν, ὅτι 6) πᾶσαι πρὸ τοῦ σταυροῦ γεγονυῖαι), ἀλλότριος ἂν εἴη τῆς ὀρθῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως.

sane omnia sunt et divina ac maxima quae Christus miracula patravit, stuporem vero prae omnibus movet veneranda et vivifica crux Domini. Nihil enim est quo amplius mors destruitur quam per eam; per eam primi parentis peccatum solutum est; per eam inferos spoliatus est; per eam largita resurrectio; per eam portae paradisi apertae; per eam universum religionis mysterium confirmatum et praedicatum; per eam siquidem fideles nos ab infidelibus separamur et cognoscimur. Ipsa scutum et armatura et tropaeum contra diabolum palam est, atque, ut pote sanctificatum contactu sacratissimi corporis et sanguinis, iuste et rite adorandum est. Crucis autem propriam diem cum timore et puritate omnino servamus, haud materiali ligno honorem dantes, quod absit! sed typo ad Christum referendo et imagini gloriosae sepulturae et resurrectionis. Quomodo enim haud venerabilis erit illa feria ob crucem, quum in ea crux facta sit? In qua etiam e coelo Dominus Constantino imperatori illam stellis signatam ostendit, et dixit ei: « In hoc signo vince hostes tuos. » Et rursus in eadem illa die, ut relatum repperimus, inventio venerabilis et vivificae crucis a piissima Helena facta est. Et iterum in illa quoque die crux salutaris, una cum eo qui in ea affixus est, in coelos a divinis angelis translata est, uti sapientissimi viri enarrarunt, ad firmandum nostrae in hanc diem religionis fundamentum. Ex his ac similibus argumentis, quomodo haud firma veneratione prosequemur dictam pretiosae et vivificae crucis longe sacram et stupendam diem? Etenim qui credidit et baptizatus fuit in Patre et Filio et Spiritu sancto, neque custodit immaculatam quartam et sextam feriam perpetuo (nisi forte occurrerit alia Christi festivitas, tunc enim utramque feriam omnino solvimus, iuxta patrum sententiam, quia in cruce omnes festivitates habentur), is alienus foret a recta fide Christianorum.

σαυτο cod. 2° loco. — 1) πᾶσαι ibid. — 2) θυρεὸν cod. in utroque loco. — 3) τῇ ὕλῃ item — 4) ἀπέδειξε. Satis novum, opinor, testimonium viri docti, sed recentioris, cui tamen praesto multa id genus erant in traditionibus hierosolymitanis. Visio igitur crucis Constantino oblata, quae, collatis Eusebii ac caeterorum chronographorum testimoniis, composita lite satis apte a Valesio (*de vita Constantini* p. 1, c. 28), post meridiem circa horam nonam statuitur, iam certae diei et feriae quartae, si Anastasio nostro fides, assignanda erit. Quod idem statim addit de invento sanctae crucis ligno in eadem die, fide confirmata monumentis quae adhuc extabant et ad quas diligenter et caute provocatur, ὡς εὕρομεν, id quoque novum est et documenta auget quae festum ab universa ecclesia consecratum illustrant. Notum est crucis lignum argenteis thecis fuisse ab Helena conditum, in arcano servatum sacrario, lampade coram ardente, cuius oleum mirabilia patrare solebat, praeposito ad custodiam σταυροφύλακι presbytero, confluentibus ex toto orbe peregrinis, sive ante, sive post Heraclii tempora. Haec vero testes longo agmine referunt, quibus non quidem Eusebii Caesariensis silentium opponitur, quum ipse psalmum LXXXVII v. 13 commentatus meminit miraculorum ad monumentum Domini facturum, quae nonnisi de sancta cruce posse intelligi videntur. — 5) ἔκτοτε cod. 2° loco. — 6) διὰ τὸ ib.

V.

Ἀναστασίου Ἀντιοχείας περὶ ἱερωσύνης.

Anastasii Antiocheni de Sacerdotio.

Ὁ τὸν ἄξιον τῆς ἱερωσύνης τιμῶν καὶ ἅγιον ὀνομάζων, ἄνθρωπον τιμᾷ καὶ δοξάζει· ὁ δὲ τὸν ἀνάξιον τιμῶν, τὴν ἱερωσύνην τιμᾷ· σκόπει τοίνυν πότερον τιμιώτερον. Ἴσος γὰρ ὁ ἁμαρτωλὸς ἱερεὺς ἀνδρὶ λέπραν ἔχοντι εἰς τὰς χεῖρας καὶ χρυσὸν διανέμοντι· καὶ ἡ μὲν λέπρα παρ' αὐτῷ μένει, οἱ δὲ λαμβάνοντες τὸ χρυσίον, ἀλώβητοι μένουσιν. Γέγραπται ἐν τῷ βίῳ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ὅτι διέβαλον ἐνώπιον αὐτοῦ τινα ἱερέα διά τι πταῖσμα εἰς τὸ κατακρῖναι αὐτὸν καὶ ἀποκηρύξαι τῆς διακονίας αὐτοῦ. Ὁ δὲ ἔφη ὡς ἱερωμένος Θεῷ· Μή μοι γένοιτο τοῦτον κατακρῖναι ἱερέα Θεοῦ· μᾶλλον δὲ ὀφείλει μοι σκεπάσαι αὐτοῦ τὸ πταῖσμα. Θεοῦ γάρ ἐστι λειτουργός· εἰ καὶ ἔπταισεν, ἔχει γὰρ τὸ ἴδιον συνειδὸς κριτὴν ἀπαράμιλλον 1) κατακρίνειν αὐτόν· ὁ γὰρ ἑαυτὸν κατακρίνων, οὐ κρίνεται, ὥς φησιν ὁ ἀπόστολος 2)· ὁ δὲ κατακρίνων ἕτερον κατακριθήσεται ὑπὸ Θεοῦ, καὶ γὰρ ὁ Θεὸς μόνος οἶδε, πῶς δεῖ, ἰδίαν πρᾶξίν τε καὶ διάθεσιν, ἀλλ' οὐκ ἄνθρωπος.

Qui virum sacerdotio dignum honorat et sanctum vocat, homini honorem et gloriam impertitur. Qui vero honorat indignum, sacerdotium veneratur. Vide igitur utrum sit commendabilius. Similis enim est indignus sacerdos homini lepram in manibus habenti, et distribuenti aurum: sed illi lepra manet, qui vero accipiunt aurum, puri a labe manent. Scriptum est in vita Magni Constantini, delatum apud eum fuisse quemdam sacerdotem alicuius criminis reum, ut damnaret eum et a munere deponeret. At ille respondit, ut Deo sacratus: «Absit ut a me damnetur sacerdos Dei. A me potius oportet vele tegatur eius lapsus, Dei quippe minister est: etiamsi deliquerit, habet propriam conscientiam, iudicem omni exceptione maiorem, qui damnet eum. Qui enim se damnat, non iudicatur, ut ait Apostolus; qui vero damnat alium, damnabitur a Deo. Etenim Deus solus videt, uti oportet, et propriam actionem et intentionem, non autem homo.»

VI.

Τοῦ ἁγιωτάτου Ἀναστασίου διήγησις ἱερὰ περὶ τοῦ πάπα Ῥώμης Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου καὶ θαυματουργοῦ καὶ περὶ τοῦ ἀθετοῦντος ἐπιτίμιον.

Sanctissimi Anastasii narratio sacra de Romano papa Gregorio cognomine Dialogo et Thaumaturgo et de eo qui epitimia contemnit.

Διηγήσατο ἡμῖν τις πρεσβύτερος ὀνόματι Πέτρος 1) ἐλθὼν ἀπὸ Ῥώμης, περὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου τοῦ Διαλόγου τοῦ πάπα τῆς αὐτῆς πόλεως, ὅτι γενόμενος πάπας ἔκτισε μοναστήριον ἀνδρῶν μέγα καὶ ἔδωκεν ἐντολὰς ἵνα μηδεὶς τῶν μοναχῶν ἴδιον ἔχῃ τί ποτε, μηδὲ ἕως ὀβολοῦ. Ἀδελφὸς γοῦν τις ἐκ τοῦ μοναστηρίου εἶχεν ἀδελφὸν κοσμικὸν καὶ ᾔτησεν αὐτὸν λέγων· Καμάσιον οὐκ

Retulit nobis quidam presbyter nomine Petrus, profectus e Roma, sanctissimum olim Gregorium Dialogum, eiusdem urbis episcopum, quum pontifex factus esset, condidisse ingens virorum monasterium et dedisse regulas, ne quis monachorum quidquam proprium haberet, ne ex-

Ex eodem cod. ottobon. f. 296. — 1) ἀπαράμιλλον καταχρίνει cod. — 2) Ἀπόστολος. Cf. Rom. XIV, 22, 23.

Venia dabitur brevi narratiunculae, quae cur aliquam sedem non habuerit inter vetera de Gregorio Magno testimonia et antiquas τοῦ διαλόγου graecas versiones, mirari subit: eos enim qui edendis eius operibus haud semel insudarunt, saepius in hanc pagellam incidisse puto, quum non Romae tantum, sed alibi eamdem in multis codicibus circumferri memini. Neque otiosa videtur inter alia iuris canonici monumenta stetisse, quum apud Orientales celebratissimae sint litterae de defunctorum absolutionibus. Quam lubrico nitantur fundamento, ex illo disce exemplo, in quo mirum in modum pervertitur ingenua et authentica dialogorum pagina quam videsis in libr. IV, cap. 55, opp. t. III, p. 464. Contulimus vatic. 720, f. 77 et vallicell. F. 47, f. 256. 1) Πέτρος. Vide, si vacat, an bonus ille Petrus qui primum in Sicilia subdiaconus egit, tum Romae diaconus, ubi tam apte et scite cum sancto pontifice colloquebatur, presbyter in Oriente evaserit ac re-

ἔχω, ἀλλὰ ποίησον ἀγάπην, ἀγόρασόν μοι. Λέγει αὐτῷ ὁ κοσμικός· Ἀδελφὲ 1), ἰδοὺ τρία νομίσματα· λαβὼν οὖν αὐτά, ἀγόρασον οἷον θέλεις. Λαβὼν οὖν ὁ ἀδελφὸς τὰ τρία νομίσματα, εἶχεν αὐτὰ παρ' ἑαυτῷ. Ἄλλος δὲ ἀδελφὸς εἶδεν αὐτὸν ἔχοντα τὰ τρία νομίσματα, καὶ ἀπελθὼν ἀπήγγειλεν τῷ ἡγουμένῳ· ὁ δὲ ἡγούμενος ἀπήγγειλε τῷ ἁγίῳ πάπᾳ. Ὁ δὲ μακάριος Γρηγόριος μαθὼν ἀφώρισεν 2) αὐτὸν ἀπὸ τῆς κοινωνίας, ὡς παραλύσαντα τὸν κανόνα τοῦ μοναστηρίου. Μετὰ γοῦν ὀλίγον χρόνον τελευτᾷ ὁ ἀδελφὸς ὁ ἀφωρισμένος, μὴ μαθόντος τοῦ πάπα. Μετὰ δὲ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας ἀπελθὼν ὁ ἡγούμενος ἀπήγγειλεν αὐτῷ ὅτι ὁ ἀδελφὸς ἀνεπαύετο 3). Ἐν τούτῳ οὖν οὐ μετρίως ἐλυπήθη, ὅτι πρὸ τοῦ ἐξελθεῖν αὐτὸν τοῦ βίου, οὐκ ἔλυσεν αὐτὸν τοῦ ἐπιτιμίου· καὶ γράψας εὐχὴν ἐν τῷ πιττακίῳ δέδωκεν τῷ ἀρχιδιακόνῳ, κελεύσας αὐτὸν ἀπελθεῖν, καὶ ἐπάνω τοῦ τάφου τοῦ ἀδελφοῦ ἀναγνῶναι αὐτό· ἦν δὲ γεγραμμένον οὕτως· Λέλυται τοῦ ἀφορισμοῦ ὁ τελευτήσας ἀδελφός. Ἀπελθὼν οὖν ὁ ἀρχιδιάκων, ὡς ἐπετράπη, ἐπάνω τοῦ τάφου τοῦ ἀδελφοῦ ἀνέγνω τὸ πιττάκιον τὸ ἔχον τὴν εὐχήν. Καὶ τῇ αὐτῇ νυκτὶ θεωρεῖ ὁ ἡγούμενος τὸν ἀδελφὸν τὸν τελευτήσαντα, καὶ λέγει αὐτῷ· Οὐκ ἐτελεύτησας, ἀδελφέ; Ὁ δὲ λέγει αὐτῷ· Ναί. Καὶ πάλιν ἠρώτησεν αὐτόν· Καὶ ποῦ ἦς ἕως τῆς σήμερον; Λέγει αὐτῷ ὁ ἀδελφός· Ὄντως εἰς τὴν φυλακὴν· καὶ ἕως τῆς χθὲς, τῆς δὲ τῆς ὥρας οὐκ ἀπελύθην 3). Ἐγνώσθη οὖν πᾶσιν ὅτι ἐν οἵᾳ ὥρᾳ ὁ ἀρχιδιάκων τὴν εὐχὴν εἶπεν ἐπάνω τοῦ τάφου αὐτοῦ, ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ἐλύθη τοῦ ἀφορισμοῦ, καὶ ἠλευθερώθη τοῦ κατακρίματος ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, καὶ ἔδωκαν αἶνον τῷ Θεῷ εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

cepto quidem obolo. Frater tamen eius monasterii habebat germanum saecularem, cui cum precibus dixit: Camasiam non habeo, fac mihi charitatem, id mihi compara. Saecularis ei respondit: Frater, ecce tres nummos, accipe eos, eme tibi quod libet. Is vero frater acceptos tres nummos secum retinuit. Sed alius cum frater vidit tres nummos servantem, qui abiens id nuntiavit abbati, abbas vero sancto papae renuntiavit. Beatus autem Gregorius, rei certior factus, separavit fratrem a communione, qui rupisset monasterii regulam. Brevi igitur elapso tempore, mortuus est frater separatus, inscio pontifice. Quem post duos aut tres dies abbas veniens monuit fratrem vita functum esse. Quo igitur nuntio haud modicum indoluit, quod eum, e vita priusquam abierit, non absolvit a poena. Qui scriptam in chartula deprecationem suo tradidit archidiacono, iubens ut iret et legeret super fratris sepulturam. In hunc autem modum scriptum erat: « Absolutus est a poena separationis defunctus frater. » Abiit ergo archidiaconus, ut praeceptum erat, superque tumulum fratris chartulam legit in qua deprecatio continebatur. Et eadem hac nocte abbas videt hunc fratrem, qui obierat, et dicit ei: « Nonne mortuus es, frater? » Qui respondit: « Utique. » Et interrogavit eum abbas: « Et ubi eras usque hodie? » Frater ait: « Re vera, in carcere, et usque ad hesternam diem et ad talem horam non liberatus sum. » Notum autem fuit omnibus quod in qua hora archidiaconus orationem recitavit super tumulum defuncti, eadem ipsa hora solutus est a poena, et liberata est a sententia damnationis anima eius, et laudem dederunt Deo in saecula saeculorum. Amen.

VII.

Τοῦ ἁγιωτάτου Ἀναστασίου περὶ τῶν μ' λειτουργιῶν τῶν ἀποιχομένων.

Sanctissimi Anastasii de liturgiis in quadragesimo die pro defunctis.

Καὶ περὶ τῶν τεσσαρακοστῶν 1) λειτουργιῶν, ἐὰν συμβῇ δύο καὶ τρεῖς ἢ πλείονας τελευτῆσαι, ἔξεστι περὶ ἑνὸς ἑκάστου προσφέρειν, καὶ ἐν μιᾷ λειτουργίᾳ μνημονεῦσαι ἀμφοτέρους. Ἐὰν δὲ ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ τελευτήσῃ τις, οὐκ ἔξεστιν ἐκτὸς σαββάτου καὶ κυριακῆς μνημονεῦσαι.

Et ad quadragesimo sacrificia quod pertinet, si forte duo vel tres vel plures obierint, licitum est pro unoquoque offerre, et unica in liturgia agere memoriam singulorum. Si quis vero in quadragesima defunctus fuerit, non licet extra sabbatum aut dominicam eius facere memoriam.

cesserit eo, vel tantum iter fecerit.—1) ἀδελφὲ om. vallicell. et etiam quaedam verba post λαβὼν οὖν, ob similia.—2) ἀφώρισεν... ὁ παραλύσαντα uterque cod.— τοὺς κανόνας vallic.—3) ἀνέπαυσε codd.

Ex cod. barberino IV, 58. f. 7, XI saec.—1) σαρακοστῶν cod. Suspicor ex hac multiplici defunctorum

Περὶ δὲ τῶν νεκρῶν, εἰ ἔξεστι τοῦ βίου τούτου ἐξερχόμενον κοινωνεῖν; Καὶ εἰ μὲν εὑρέθη νήστις, κοινωνίας ἀξιούσθω· εἰ δὲ μήγε, ἐαθήτω ἀκοινώνητος. Καὶ εἰ μὲν γυνή ἐστιν, καὶ ἐν τοῖς κατασυνηθείαις 1) ἤτοι καταμηνίοις εὑρέθη, εἴτε ἐπίλοχός ἐστιν, ἔξεστιν ὁμοίως; Καὶ αὗται τῆς κοινωνίας ἀξιούσθωσαν.

Ἐγράψατε δὲ καὶ τοῦτο, εἰ ἔξεστι τὸν ἱερέα λειτουργῆσαι μετὰ τὸν ἀσπασμὸν τοῦ νεκροῦ καὶ τὴν τελείαν ταφήν; Καὶ περὶ τούτου ἀπὸ κανόνος μὲν οὐ δεδίδακται· ἐκ παραδόσεως δὲ μετὰ ταφὴν τοῦ νεκροῦ, μὴ λειτουργῆσαι.

Ἐὰν δὲ ζώντων τινῶν ποιῆτε τεσσαρακοστά, ἀπόστολον καὶ εὐαγγέλιον [λέγετε], οἷον εἰς κοιμηθέντας· ἐὰν δὲ ἐν σαββάτῳ ἢ κυριακῇ ἢ ἑορτῇ ἢ μνήμῃ ἁγίων συναντήσωνται λειτουργίαι 2) νεκρῶν ἢ ζώντων, ἀπόστολον καὶ εὐαγγέλιον λέγετε 2) τῆς ἑορτῆς· [illegible] δὲ τῇ μυστικῇ εὐχῇ, μνημονεύετε καὶ περὶ ὧν λειτουργίας ποιεῖτε. Ἐὰν δὲ καὶ μοναχὸς πρεσβύτερος τελευτήσῃ, θάπτετε αὐτὸν μετὰ τὰς δύο στολὰς αὐτοῦ, τὴν δὲ ἀββαδικὴν καὶ τὴν ἱερατικὴν αὐτοῦ.

Τοῦ λοιποῦ, διαφυλαχθείητε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι καὶ φιλανθρωπίᾳ, μνείαν ἡμῶν ποιούμενοι.

Quod autem spectat ad mortuos, an licet eum qui e vita egreditur, communicare? Et modo quidem inveniatur ieiunus, communionis munere donetur. Si non est ieiunus, dimittatur sine communione. Quod si de muliere agatur, quae consueta patiatur sive menstrua, ac recens a puerperio sit, an liceat similiter? Illae quoque communione donentur.

Scripsistis praeterea illud, an liceat sacerdotem conficere sacra post osculum defuncto datum et peractam sepulturam. Hac de re nihil ex canone compertum est; at ex consuetudine, post mortui tumulationem, a sacris abstinendum est.

Quod si etiam vivorum quorumdam gratia peragitis quadragesimalia, apostolum et evangelium habetote ut pro dormientibus. Sin autem in sabbato aut Dominica aut in festivitate vel in memoria sanctorum occurrerit liturgia pro mortuis aut vivis, apostolum et evangelium legite de festo, et in secreta oratione etiam mementote eorum pro quibus sacra fiunt.

Monachus vero presbyter si obierit, sepelite eum in duplici stola, monastica scilicet et sacerdotali.

De caetero adprecor custodiamini gratia Dei et misericordia, memoriam nostri facientes.

VIII.

Διδασκαλία χρονικὴ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Ἀναστασίου ἀρχιεπισκόπου Σινᾶ ὄρους.

Doctrina de temporibus a Sancto Patre nostro Anastasio archiepiscopo Montis Sina.

Ἀπὸ μὲν τῆς μεγάλης ἡμέρας τοῦ ἁγίου πάσχα μέχρι καὶ τῆς Κυριακῆς τοῦ Θωμᾶ καταλύομεν 1) ἐν ἑκάστῃ ἡμέρᾳ, οἱ μὲν κοσμικοὶ εἰς κρέας, οἱ δὲ μοναχοὶ εἰς τυρὸν καὶ ὠά. Ἀπὸ δὲ τῆς β' τοῦ ἀντίπασχα 2) ἀρχόμεθα μνημονεύειν τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν. Ἀπὸ δὲ τῆς παρούσης ἡμέρας μέχρι καὶ τῶν τῆς πεντηκοστῆς ἡμερῶν οὐκ ἐσθίομεν ἐν ταῖς τετράσι καὶ παρασκευαῖς οὔτε κρέας οὔτε τυρόν, ἀλλὰ μόνον ἔλαιον καὶ ἰχθύας. Πληροῦντες δέ, καὶ μόνον καταλύοντες εἰς

A die magna sancti Paschatis usque ad dominicam Thomae, abstinentiam solvimus singulis diebus, saeculares quidem in carnis usu, monachi autem in caseo et ovis. A secunda feria hebdomadis antipaschae, incipimus memoriam defunctorum fratrum. Ab eadem die usque ad pentecostales, non comedimus in feriis IV et VI sive carnem, sive caseum, sed tantum oleo temperata et pisces. Et plena ob-

liturgia derivasse turpe illud lucrum de quo in quadam ad antiochenum synodica rufi epistola queritur supra in hoc tomo p.167. — 1) ἐν ταῖς συνηθείαις f. vel ἐν ταῖς κατὰ συνήθειαν; — ἐπίλοχος cod. Cf. Nicephori can. 35 et Timothei resp. 6, 7, 8, 36; Dionys. Al. can. 2 — 2) ἁγίων συναντήσωσιν λειτουργίαι cod. f. συναναγνώσωσι? — 3) λέγεται et infra μνημονεύεται etc. ib.

Praestitit hanc typici formulam idem codex ottobonianus saepe memoratus 408, fol. 162. Nisi falsus sit titulus ementitumque Anastasii nomen, aut nisi interpolatione laboret typicon duplici, scilicet ubi Studitae memoria et Nicephori canon referuntur, abunde constat totum opus esse iunioris Anastasii, qui diu post saeculum IX floruit. — 1) καταλύομεν cod. — 2) ἀντίπασχα. Eadem septimana occurrit post Dominicam D. Thomae, sive proxima post paschalem. —

πάντα τετράδα τῆς μεσοπεντηκοστῆς, καθὼς ὁ θεοφόρος πατὴρ ἡμῶν Θεόδωρος ὁ Στουδίων παρέδωκεν ἡμῖν 1). Τὴν δὲ ἅπασαν ἑβδομάδα τοῦ ἁγίου Πνεύματος διαλύομεν καὶ αὐτὴν, ὡς τῆς διακαινησίμου, ἐν παντὶ βρώματι. Ἀπὸ δὲ τῆς β' ἐν ᾗ ἀρχόμεθα τὴν νηστείαν τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διατηροῦμεν ἐν πάσαις ταῖς δ' καὶ ταῖς ς' σὺν ταῖς β' τὸ ἔλαιον καὶ τὸ ὀψάριον ἄνευ ἀσθενείας. Εἰ δὲ τύχῃ ἐν δ' ἢ ς' ἡ μνήμη τῶν ἁγίων ἀποστόλων Πέτρου καὶ Παύλου ἢ καὶ τῶν ιβ', οὐ καταλύομεν ἐν ταύταις οὔτε [εἰς] κρέας οὔτε τυρὸν, εἰ μὴ εἰς ἔλαιον καὶ ἰχθύας· ἀλλ' οὐδὲ ἁγίου τινὸς μάρτυρος ἢ ὁσίου ἢ ἑτέρου μνήμῃ καταλύομεν τετράδα ἢ παρασκευήν· τοίνυν τετράδα καὶ παρασκευὴν διαλύομεν 2) εἰς ἰχθύας [ἑορταῖς] τῆς θεοτόκου, τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ προδρόμου. Οὕτως δεῖ φυλάττειν τὴν νηστείαν τοῦ Αὐγούστου καὶ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, ὥσπερ καὶ τῶν ἁγίων ἀποστόλων. Τῇ οὖν ιδ' τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς εἰς τὴν τιμίαν ὕψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, οὔτε κρέας ἐσθίομεν, οὔτε τυρὸν, οὔτε ἔλαιον, οὔτε ἰχθύας, διὰ τὸ παράδοξον τοῦ τιμίου σταυροῦ, παρέξει τυχόντος σαββάτου ἢ κυριακῆς, τότε καὶ μόνον ἔλαιον καὶ ἰχθύας ἐσθίομεν καὶ οἶνον πίνομεν διὰ τὸν κανόνα 3). Ἐν δὲ τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως καὶ τῶν ἁγίων θεοφανειῶν νηστείας διατηροῦμεν 4), καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας, οὐ καταλύομεν ἔλαιον ἢ ἰχθύας, ἐκτὸς εἰ τύχωσι σαββάτῳ καὶ κυριακῇ· τότε γὰρ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν τοῦ Χρυσοστόμου, ἐσθίομεν τὸ κατακλαστὸν 5) καὶ τὸ νᾶμα, καὶ μετὰ τὸν ἑσπερινὸν ἐσθίομεν τὰ μαγηρευτὰ 6) μετ' ἐλαίου, ὁμοίως καὶ ἰχθύας 7)· ὡσαύτως καταλύομεν σὺν τῇ πρώτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἑτέρας ἕξ, ἵνα ᾖ ὁ ἑβδομαδικὸς κύκλος ἄρτιος, ὡς τῆς διακαινησίμου καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὁμοίως καὶ αὐτὴν τὴν ἁγίαν σεβάσμιον ἡμέραν τῶν φώτων διαλύομεν εἰς πᾶν, ἤγουν εἰς κρέας, εἰς τυρὸν, διὰ τὴν ἐξαίρετον φανέρωσιν τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, καθὼς ὁ Χρυσορρήμων Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἀπεφήνατο, καὶ Θεόδωρος ὁ Στουδίων. Ὡσαύτως καὶ τὴν τῆς προσφωνῆς ἑβδομάδος, διὰ τὴν βδελυρὰν αἵρεσιν τῶν Ἀρμενίων διαλύομεν, ἵνα μὴ εἰς τὴν ἐκείνων μυσαρὰν νηστείαν ἐμπέσωμεν.

servamus, nisi quod tantum solvimus semper in feria quarta mesopentecostae, ut divinus pater noster Theodorus Studita nobis tradidit. Totam septimanam sancti Spiritus solvimus et ipsam, ut alteram post pascha, in quocumque cibo. Sed a feria secunda, in qua exordimur ieiunium sanctorum apostolorum, abstinemus in singulis feriis IV et VI et II ab oleo et piscibus, nisi obstet infirmitas. Si occurrerit in IV vel VI memoria sanctorum apostolorum Petri et Pauli vel XII apostolorum, haud solvimus in carne aut caseo, sed tantum oleo utimur et piscibus; neque etiam occurrente sancti martyris aut confessoris aut alius memoria, solvimus feriam IV aut parasceven. Interea utramque feriam solvimus esu piscium in festis B. Virginis, apostolorum et praecursoris. Similiter oportet servare ieiunium mensis augusti et Christi natalium, sicut et sanctorum apostolorum. In die igitur XIV septembris mensis, in veneranda exaltatione pretiosae et vivificae crucis, neque carnem edimus, neque caseum, neque oleum, neque pisces, propter portentum illud sacratissimae crucis, nisi forte ceciderit sabbato vel Dominica; tum enim oleo tantum et piscibus vescimur et vinum bibimus, iuxta canonem. In vigilio autem Christi natalium et sanctarum Dei manifestationum ieiunia servamus, et, absoluta liturgia, non solvimus oleo et piscibus, nisi occurrerit sabbatum aut Dominica. Tunc enim, peracta Chrysostomi liturgia, vescimur oblato pane et vino; et post vespertinum officium, edimus pulmenta cum oleo, item et pisces. Similiter solvimus a prima die et in sex proximis, ut integer sit hebdomadae cyclus, ut in diacaenesimo et in sancto Spiritu. Ita et eadem sancta et augusta die luminum solvimus in omnibus, scilicet in carne et caseo, ob singularem manifestationem consubstantialis et individuae Trinitatis, quemadmodum aureo fluens sermone Ioannes Chrysostomus declaravit, una et Theodorus Studites. Ita et in septimana praeconii, ob scelestam Armeniorum haeresim solvimus, ne in

1) ἡμῖν. Cf. S. Theodori *Doctrinam chronicam*, ut habet Maius, nostrae simillimam, in qua diserte legitur: Ἀπὸ δὲ τῆς β' τοῦ θωμᾶ ἀρχόμεθα μνημονεύειν τῶν κεκοιμημένων ἀδελφῶν καὶ διατηροῦμεν ἐν τῇ δ' καὶ ς' εἰς κρέας καὶ εἰς τυρόν. Τὴν δέ γε τετράδα τῆς μεσοπεντηκοστῆς ἔδοξέ τισι τῶν πρὸ ἡμῶν ἁγίων πατέρων, διὰ τὸ εἶναι δεσποτικὴν, καὶ διὰ τοῦτο τὸ παράδειγμα, διαλῦσαι αὐτήν. Et in notis cl. Maius ipsum Anastasium, tacito nomine, adducit ex eodem codice nostri f. 162. — 2) παραδιαλύομεν cod. — 3) κανόνα. Vide infra Nicephori can. 79, ad quem etiam respicitur ubi de Iacobitis et Armeniis. — 4) διατηρῶμεν cod. — 5) κατακλαστὸν et νᾶμα sunt panis et vini oblationes pro sacrificio eucharistico, de quibus Cangius et Goar abundant. — 6) μαγηρευτά, apud Cang. μαγειρευτά. — 7) ὁμοίως καὶ ἰχθύας supplevit manus recens.

Ὡσαύτως καὶ τῇ ἑβδομάδι τῆς τυραποθέσεως διαλύομεν μετὰ θ', ἀνατρέποντες τὸ δόγμα τῶν Ἰακωβιτῶν καὶ Τετραδιτῶν. Ἐν δὲ τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ οὐκ ἐσθίομεν μέχρι καὶ τῆς δ' ἔκτοτε γοῦν ἐν ἑκάστῃ ἡμέρᾳ, ἅπαξ ἐν τῇ θ', ἐσθίομεν ἄρτον καὶ ὄσπρια· ἔλαιον καὶ οἶνον ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ ἐσθίομεν μόνον· τὸ δὲ ὀψάριον ἐσθίομεν ἔν τε τῇ ἡμέρᾳ τοῦ εὐαγγελισμοῦ καὶ τῇ ἡμέρᾳ τῶν βαΐων· εἰ δὲ μέσον ἐν τῇ μεγάλῃ ἑβδομάδᾳ τύχῃ ὁ εὐαγγελισμός, οὐκ ἐσθίομεν ὀψάριον, ἀλλὰ μόνον ἔλαιον καὶ οἶνον· ὁμοίως ἔν τε τῇ μεγάλῃ ε' καὶ τῷ μεγάλῳ σαββάτῳ νηστείαν διατηροῦμεν, μετὰ δὲ τὴν ἀπόλυσιν τῆς λειτουργίας ἐσθίομεν ὀπώρας καὶ πίνομεν καὶ οἶνον πρὸς χρείαν· μετὰ δὲ τὴν ζ' ὥραν τῆς αὐτῆς νυκτὸς ἀρχόμεθα τὰ προοίμια τῆς Χριστοῦ ἀναστάσεως, ἕως οὗ καὶ τὴν λειτουργίαν τελειῶσαι ἔτι πρωΐας οὔσης, ἀμήν.

odiosum eorum ieiunium incurramus. Item et in septimana casei depositi, solvimus post horam IX, avertentes dogma Iacobitarum et Tetraditarum. Inde in autem sancta et magna quadragesima, non comedimus usque ad feriam IV, videlicet singulis diebus, semel ad horam IX: vescimur pane et leguminibus; oleo et vino utimur in sabbato tantum et dominica; piscibus autem vescimur in die annuntiationis et in dominica palmarum. Sin inciderit in media magna septimana dies annuntiationis, abstinemus a pisce, nec nisi oleo et vino utimur. Similiter in feria V magna et in magno sabbato servamus ieiunium; absoluta autem liturgia, vescimur leguminibus et bibimus etiam vinum propter necessitatem. Post septimam horam eiusdem noctis, inchoamus prooemia Christi resurrectionis, usque dum liturgia compleatur, iam diluculo orto. Amen.

IX.

MONITUM AD SEQUENTIA.

Pauca praenotandum est quae ad huiusce poemata metrica ratio et conditio, nova sane et insolita, quum neque ullas sive veterum sive recentiorum leges patiatur. Hic enim brevium longarumve syllabarum nullus locus est, nullum classici metri genus; neque etiam a concursu vocalium abstinetur. Hic rursus minime ex ὁμοιοτελεύτοις, ut fit apud recentes, reciproca clausula regitur. Verumtamen tot alia vincula sunt, ut vix plura et strictiora musae unquam severiores sustinuerint. Ac primum acrostichide ita ligatur universa stropharum series, ut ne unam quidem, illaeso poemate, addere vel delere liceat. Cave igitur ne quid excidisse putes, quod post oden primam, statim tertia sequitur; secunda enim quum supprimi soleat, minime ad eam melodus respexit. Adiuntur etiam plerumque troparia, quae *theotocia* aut *triadica* dicuntur, sed manu non semel recenti. Quae codici nostro, ut videbimus, non prorsus defuerunt; sed pauca verba si excipias, caetera, ab acrostichide aliena, sponte fluxerunt. Singulis praeterea odis praefigitur cuiusdam praeeuntii vocula una vel altera, quae εἱρμός vocitatur; satis ea sunt, ut inde totius odae verba, immo syllabae, ad unam omnes, certo numero arctantur, certo assignentur rhythmo: monente enim εἱρμοῦ prooemio, velut troparium reducitur, cuius ad normam necesse est omnes insitos strophas, singulos versus circumscribi, syllabas a prima ad ultimam, tam cantus quam rhythmi lege, coenumerari. Demum ab initio praeeminet tonus octavus sive ultimus, quo signo tam in melodia luctus et moeror, quam in rhythmo flebile et funereum carmen, ut ipsum fert argumentum, iubetur 1).

1) *Iubetur*. Quid demum sibi velint tot nomina insolita hic congesta, εἱρμός, troparion, theotocis triadica, κοντάκιον, οἶκος, etc. qui brevi vult et prompto haustu libare, praesto illi est libellus nuper a doctis Basilianis Cryptoferratis editus, *de Immaculata Deiparae concept. Hymnologia*, p. XXV sqq. quo levatur onus evolvendi Allatium, Goarum, Cangium, Ryaeum, Selomarium, Meursium, Suicerum, haud semel nec levi cum tumultu inter se disputantes. Qui vero huiusce hymnologiae methodum, artemve metricam plene exposuerit, neminem hactenus novi. Suspicionem aliquam movit vetus scholiasta, quem post Cangium et Hermannum rursus Matranga (Analect. in praefat.) et Mullach *coniectanea Byzant.* lib. II, p. 25) deduxisse sibi visi sunt. Paulo plura vidit E. A. Sophocles Cantabrensis (*A Glossary of later and Byzant. Greek*, praef. p. 53). Viam hac illac tentavit Daniel in *Thesauro Hymnolog.* Quaedam ego attigi in Iuria pontificii *Analect.* a. 1862 p. 1418. Uberius disserui in academica diatriba, Romae lecta a. 1862, quae quum a multis requiratur, et ego nollem nonum premetur in annum.

Κανὼν εἰς μετανοοῦντας καὶ ἐξομολογουμένους φέρων ἀκροστιχίδα

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΑΜΑΡΤΩΛΟΥ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΙΣ

ἦχος πλδ'

Canon pro poenitentibus et confitentibus, sub acrostichide

ANASTASII PECCATORIS EXOMOLOGESIS

ton. VIII.

Ὠδὴ Α'. Ἄισωμεν 1)

Ἄισμά σοι ἀναμέλπω 2)
τῷ ἐκ τοῦ χοός με
πλαστουργήσαντι
κατ' ἰδίαν 3) εἰκόνα,
καὶ πνοὴν ζωτικήν μοι ἐμπνεύσαντι.

Νέκρωσόν μου τὰ πάθη,
ὁ ἐκ τοῦ μὴ ὄντος
εἰς τὸ εἶναί με
ἀγαγών, ὅπως ᾄσω
τὴν ᾠδήν σοι, φιλάνθρωπε Κύριε.

Ἄνοιξόν μοι τὰς πύλας
τῆς ἀκαταλήπτου 4)
ἐξουσίας σου,
καὶ εἰσάγαγε ἔνδον
τὸν ἀνάξιον δοῦλόν σου, Κύριε.

Σύγγνωθί μου 5) τὰ πλήθη
τῶν ἁμαρτημάτων,
ἀναμάρτητε,
καὶ μηδ' ὅλως μνησθείς μου
ἃ ἐν βίῳ ἡμάρτηκα, Κύριε 6).

Canticum I. *Cantemus*

Accino tibi hymnum,
qui me ex pulvere
compegisti,
ad propriam imaginem,
flatumque mihi vivum inspirasti.

Neca mea passiones,
qui ex eo quod non est
me in illud quod est
adduxisti, unde canam
hanc tibi hymnum, clemens Domine.

Aperi mihi ostium
tuae, quam nemo capit,
omnipotentiae;
et intra eam recipe
indignum famulum tuum, Domine.

Sis mihi misericors pro multitudine
peccatorum,
o peccati expers,
neque amplius memineris
quae in vita peccavi, Domine.

---

1) Ἄισωμεν. Ex unico codice parisiensi descripsimus, ne frustra innumera aliorum codicum folia minutatim excussimus, inde et aliquid haberemus subsidii, ac primum novisset singulos hirmos eruere, quum ab illis ode reliqua pendeat. Plura vidimus cantica ab illa voce ᾄσωμεν profecta, nullum vero cum prima hac ode plane consentaneum. Caeterum plerumque vix recedunt ab exordio cantici Mosaici (Exod. XV,1): Ἄισωμεν τῷ κυρίῳ quod leviter sollicitatum facile in numeros nostros recideret. Hi vero versus ex arbitrio non finguntur. Ut enim quatuor cantici nostri troparia ad amussim inter se quadrant, sic centena alia, sub eodem hirmo posita: id vero esse evenisse, quis inficiet? Adde quod vetusta in primis ea cantica reputantur, quorum hirmus aut rarus est, aut inventu difficilis. — 2) ᾄσμασιν ἀναμέλπω τῷ ἐκ τοῦ χοός cod. Dolet iam inesse capiti tantum vulnus impactum, et alia aliis medela fortasse gratior. Sed vide solemne poetae artificium, qui prooemium quater ab initio ponit. — 3) τὴν ἰδίαν cod. Anastasiana quasi tessera est, ludere et confabulari de homine Dei imagine. Cf. in superiore syll. n. 86, 87, 88, 89, 90, 91. 4) ἀκαταλήπτου. Anastasius senior *de Incomprehensibili* egregie concionatus est. Cf. cant IX, trop. 1. Melodus vero c. VII,3 iungit eleganter Dei potestatem cum misericordia: Μέγα τῆς ἐξουσίας σου τὸ κράτος, μεγάλη, Χριστέ, ἡ εὐσπλαγχνία σου. Ita ecclesiae vox solemnis est, Deum omnipotentem dicere et misericordem: « Deus qui *omnipotentiam tuam parcendo* maxime et miserando manifestas » (orat. Dom. X post pentecost.). — 5) μοι f. et supra νέκρωσόν μοι. — 6) Κύριε. Postea primum quaedam theotocia emergunt, quibus in honore B. Virginis cantica Graecorum, et Latinorum hymni doxologiis, semper clauduntur, nisi antiquissima sint. Iam priscam esse nostram exomologesin, concedendum; ideirco extra acrostichidem vagantur quae inde mutila accedunt theotocia. In codice interim legitur, versiculis puncto distinctis: Ἄχραντε θεοτόκε ἡ σεσαρκωμένον τὸν ἀΐδιον καὶ ὑπέρθεον Λόγον (adde ex Paracleto Damasceni in domin. can. matutin. od. I: ὑπὲρ φύσιν τεκοῦσα, ὑμνοῦμέν σε).

Ὠιδὴ Γ΄. Σὺ εἶ τὸ στερέωμα 1).

Τρέμω ἐνθυμούμενος
τοῦ φοβεροῦ κριτοῦ
λέγοντος·
Τὸν ἀσεβῆ
ἄρατε ἐντεῦθεν·
ἀσεβῶς γὰρ ἐβίωσεν.

Ἅπαντα τὸν βίον μου
ἐν ἀτοπήμασιν
ἔζησα,
ἐπὶ τῆς γῆς,
ὅθεν καὶ τῆς δόξης
τοῦ Θεοῦ ἀπελαύνομαι.

Σῶμα μὲν ἐμίανα
τοῖς μολυσμοῖς, ψυχὴν
πάλιν δὲ
τοῖς λογισμοῖς
ἔχρανα, ὁ τάλας,
καὶ δικαίως ἐκβέβλημαι.

Ἵλεων γενέσθαι μοι
καθικετεύω σε,
Κύριε,
τὸν δι' ἐμὲ 2)
ἐπὶ γῆς ὀφθέντα,
εἰς τὸ σῶσαι τὸ πλάσμα σου 3).

Ὠιδὴ Δ΄. Εἰσακήκοα, Κύριε 4).

Ὁ κλύδων τῶν πταισμάτων μου,
Σωτὴρ 5), με βυθίζει τοῖς παραπτώμασιν·
ὁ Πέτρον 6) διασώσας ποτέ,
καὶ ἐμὲ τῇ χειρί σου
σῶσον, Κύριε.

Ὑπηρέτης καθέστηκα,
πάθεσι σαρκὸς δουλεύων τάλας ἐγὼ 7)·
τὴν αἰσχύνην ἐνθυμοῦμαι δέ,
τὴν γενησομένην
ἀθλίῳ ἐμοί.

Ἀμελῶς ἐβιώτευσα,
καὶ τὸν τῆς ψυχῆς χιτῶνα ἐμόλυνα,
τὸν ναὸν γάρ σου διέφθειρα,
ὁ Θεός, δικαίως
καὶ φθαρήσομαι.

Canticum III. *Tu es firmamentum.*

Tremo, dum considero mecum
formidolosum iudicem
a quo dicitur:
« Impium
tollite e terra;
impie enim vixit. »

Ab integra vita mea,
in peccatis
totus spiravi
super terram;
ideoque e Dei gloria
aequum est amovear.

Sparcis corpus inquinavi
corruptelis, et animam,
heu! iterum,
foedis cogitationibus
contaminavi, ego infelix,
ac iuste expulsus fui.

In me ut benignus fias
supplex te deprecor,
Domine,
qui propter me
in terra visus es,
ad salvandum figmentum tuum.

Canticum IV. *Exaudivi, Domine.*

Iniquitatum mearum procella,
Salvator, mergit me praecipitem,
qui Petrum fecisti olim salvum,
me quoque manu tua
salvum fac, Domine.

Permansi mancipatus
voluptatibus carnis, servus ego miser:
ignominiam meditor nimirum,
quae futura est
infausto mihi.

Exegi vitam incogitanter,
et animae tunicam faedavi,
templum ecce pessumdedi tuum,
o Deus, haud immerito
et ego pessumdabor.

—1) Σὺ εἶ τὸ στερέωμα τῶν προστρεχόντων σοι Κύριε· σὺ εἶ τὸ φῶς τῶν ἐσκοτισμένων· καὶ ὑμνεῖ σε τὸ πνεῦμά μου. Et singuli versus totidem punctis tam in mss. libris quam in antiquis editionibus claro significantur; diacritica vero puncta expunxerunt omnes libri recentes, exceptis tantum basilianis, Romae a. 1738, multa cum diligentia, vulgatis in typographeo de propag. fide.— Hirmus vero noster occurrit in sabbato Lazari can. od. III, Triod. Venet. a. 1839, p. 365. —2) τὸ δι' ἐμὲ cod. — 3) Σου. In codice theotokion inchoatur in hunc modum: Δὸς ἡμῖν βοήθειαν ταῖς ἱκεσίαις σου πάναγνε [τὰς προσβολὰς ἀποκρουομένη τῶν δεινῶν περιστάσεων]. Omissa supplet Paracl. l. c. od. III. —4) Εἰσακήκοα Κύριε τῆς οἰκονομίας σου τὸ μυστήριον· κατενόησα τὰ ἔργα σου καὶ ἐδόξασά σου τὴν θεότητα. Triod. in sabb. Lazar. od. IV. — 5) Σωτὴρ cod. maneat constanti usu librorum ecclesiasticorum. — 6) ἀλλ' ὁ Πέτρον cod. Abundat copula et male coniungit. —7) ὁ τάλας cod. novo incremento, uti etiam infra τῷ ἀθλίῳ, et in utroque loco importuna articuli adiectione.

Μολυσμοῖς τοῖς τοῦ σώματος
ἔχρανα ὁ ἄθλιος τὴν ψυχὴν ἐμήν,
καὶ ἐῤῥύπωσ', ἐν τοῖς 1) πάθεσι
τῆς ἡδυπαθείας
κυλινδούμενος.

Ὠιδὴ Ε'. Φώτισον ἡμᾶς 2).

Ἄφεσιν αἰτῶ
τῶν μου 3) πλημμελημάτων, Χριστέ,
ἃν ἐν βίῳ σοι ἐξήμαρτον,
αὐτὸς γὰρ μόνος
ἀναμάρτητος ὑπάρχεις, Σωτήρ.

Ῥῦσαι, ὁ Θεός,
τὸν ἀνάξιον οἰκέτην σου
τῆς μελλούσης κατακρίσεως,
καὶ ἔκχεέ μοι
τὸ ἀμέτρητόν σου ἔλεος.

Τύχω τῶν ἐμῶν
ὀφλημάτων τὴν συγχώρησιν,
ἐν ἡμέρᾳ ἐξετάσεως,
διὰ πολλήν σου
ἀγαθότητα, φιλάνθρωπε.

Ὢ! πῶς τῆς ζωῆς
τὸν καιρὸν ἐν ἀτοπήμασιν
ἐβιότευσα ἐμβούμενος 4),
τὰς ἐντολάς δὲ
οὐκ ἐφύλαξά σου, Κύριε 5);

Ὠιδὴ ς'. Ἀπέῤῥιψάς με 6).

Λογίζομαί σου
τὴν κρίσιν, οἰκτίρμον, καὶ τρέμω,
ἐννοῶν τὰ ἄτοπα
ἃ ἐν βίῳ ἐπλημμέλησα.

Ὁρῶ τὰ πλήθη,
οἰκτίρμον, τῶν ἀνομιῶν μου,
καὶ ῥυσθῆναι δέομαι
αἰωνίου κατακρίσεως.

Corruptelis corporis
infeci, perditus homo, animam meam,
et conspurcavi, in vitiis
mollioris vitae
volutatus.

Canticum V. *Illumina nos.*

Christe, veniam peto
meorum peccatorum,
quae in te per vitam deliqui,
tu enim solus
sine peccato es, Salvator.

Absolve, qui Deus es,
immeritum servum tuum
a futura damnatione,
et effunde super me
immensam tuam misericordiam.

Tot meorum assequar
debitorum dimissionem,
in die rationis reddendae,
per multam tuam
benignitatem, o hominum amator.

Oh! quomodo huius vitae
tempus in stolidis nugis
vixi deambulans,
mandata autem
haud custodivi tua, Domine?

Canticum VI. *Abiecisti me.*

Revolvo animo tuum
iudicium, bone Deus, et tremo,
conscius me tot insana
in vita commisisse.

Intueor copiam,
o clemens, flagitiorum meorum,
et liberari deprecor
ab aeterna damnatione.

1) Ἐρύπωσα τοῖς cod. In fine addit pro theotokio: Ἡ τὸν στάχυν βλαστήσασα τὸν ζωοποιὸν ἀνήροτος ἄρουρα· [παρέχοντα τῷ κόσμῳ ζωὴν Θεοτόκε σῶζε τοὺς ὑμνοῦντάς σε]. Supplevi ex Paraclet. l. c. od. IV. — 2) φώτισον ἡμᾶς. Hirmus occurrit in solemni canone De B. Virgine: Πολλοῖς συνεχόμενος, ab initio od. V: Φώτισον ἡμᾶς τοῖς προστάγμασί σου Κύριε· καὶ βραχίονί σου ὑψηλῷ τὴν σὴν εἰρήνην παράσχου ἡμῖν φιλάνθρωπε. — 3) τῶν ἡμῶν cod. — 4) ἐμβόμενος ita cod. — 5) Κύριε. Iterum vestigia theotokii, supplenda ut supra: Δυσώπησον ἀεὶ τὸν υἱόν σου καὶ Θεὸν ἡμῶν ἀπειρόγαμε Μαρία σεμνή· τοῦ καταπέμψαι ἡμῖν τοῖς πιστοῖς τὸ ἔλεος. Cf. Paracl. l. c. od. V. — 6) Ms. Princeps hymnographorum Andreas praestitit hirmum in magni canonis fer. VI ante palmas ode VI: Ἀπέῤῥιψάς με εἰς βάθη καρδίας θαλάσσης· καὶ ἔσωσάς με Σωτὴρ δουλείας, θανάτου καὶ ἔλυσας· — τὸν δεσμὸν τῶν ἀνομιῶν μου. — Exoritur hic primum quaedam clausula, in ultimis odis haud insolens, ac si extra necessariam versuum seriem concentus aut plausus succineretur. Quem graeculi recentiores inepto vocabulo dixerunt κουκούλιον, priscis vero idem fuit nobilissima praecentoris aut christianae plebis εὐφημία. Ita prorsus Andreas in adducta ode VI quinquies subdit hoc ἐπιφώνημα· Καὶ ἤγειράς με νεκρὸν τῷ προστάγματί σου, respectu ad Lazarum mox celebrandum.

Ὑπέδειξάς μοι
τὰς τρίβας τῶν σῶν προσταγμάτων,
καὶ τὰ σὰ ἐντάλματα
οὐκ ἐφύλαξα, Χριστὲ Θεός.

Ἐξέδυσάς με,
Χριστέ μου, στολὴν ἀφθαρσίας,
ἣν ἐξ ἀφροσύνης μου
ἐξεδύθην, καὶ γεγύμνωμαι.

—

Ὠιδὴ Ζ. Παῖδες θεοσεβεῖς 1).

Ξένος τῶν προσταγμάτων σου κατέστην,
δικαίως γὰρ δικάσεις με, ὁ Θεός,
ἐν ἡμέρᾳ τῆς ἀνταποδόσεως, Κύριε,
ἀλλὰ φεῖσαι 2) μου
μελῳδοῦντός σοι,
ὁ τῶν πατέρων.

Ὄναρ ὥσπερ, τὸν βίον μου μετῆλθον,
καρπὸν ἀγαθὸν μὴ ποιησάμενος·
ἀλλ' αὐτὸς ὡς ἀγαθὸς καὶ φιλάνθρωπος [Θεὸς]
κατοίκτειρόν με 3)
μελῳδοῦντά σοι,
ὁ τῶν πατέρων.

Μέγα τὸ τῆς ἐξουσίας σου τὸ κράτος,
μεγάλη, Χριστέ, ἡ εὐσπλαγχνία σου,
ὅτι δέχῃ τοὺς πιστούς 4), Σωτήρ, ἐπιστρέφοντας
καὶ ἐν πίστει σοι
ἀναμέλποντας,
ὁ τῶν πατέρων.

Ὅταν ἐπὶ θρόνου τοῦ ἀστέκτου 5)
καθίσῃς, Χριστέ, καὶ τὴν ἐξέτασιν
τῶν ἐμοὶ πεπραγμένων ποιήσῃς, φιλάνθρωπε,
μὴ ἀπώσῃς με
τοῦ προσώπου σου,
ὁ τῶν πατέρων 6).

—

Ὠιδὴ Η΄. Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ 7).

Λογοθέτης
ἀδέκαστος ὑπάρχων,
μὴ εἰσέλθῃς
εἰς κρίσιν, ἐλεήμον,
μετὰ τοῦ δούλου σου,
ἀλλὰ συγχώρησον
ψάλλοντος — ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε
Κύριον, εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας.]

Semitas mihi ostendisti
tuorum mandatorum,
et tua praecepta
haud servavi, Christe Deus.

Exutum me vestivisti,
Christe mi, stola immortalitatis,
quo per meam insipientiam
spoliatus fui, et nudus sum.

—

Canticum VII. *Iuvenes religiosi.*

Xenius et alienus a mandatis tuis steti,
iuste enim iudicabis me, Deus,
in die retributionis, Domine;
sed parce mihi
hymnum tibi modulanti,
o patrum Deus.

Obivi, ut somnium, vitae stadium meae,
neque bonum unquam fructum dedi:
sed tu, bonus uti et clemens Deus,
parce omnino
hymnum tibi modulanti,
o patrum Deus.

Magnum est potestatis tuae robur;
magna, Christe, tua commiseratio,
quia suscipis tuos fideles, Christe, reversos,
ac tibi cum fide
hymnum modulantes,
o patrum Deus.

Olim quum in throno intolerabili
sedebis, Christe, et discrimen
rerum a me gestarum facies, optime Deus,
ne proiicias me
a vultu tuo,
o patrum Deus.

—

Canticum VIII. *Quem in sancto monte.*

Lance qui rationes
incorrupta expendis,
noli ingredi
in iudicium, piissime,
cum famulo tuo,
quin immo parce
psallenti: Cantate et exaltate
Dominum in omnia saecula.

1) Παῖδες θεοσεβεῖς ἐν βαβυλῶνι εἰκόνι χρυσῇ οὐ προσεκύνησαν· ἀλλ' ἐν μέσῳ καμίνου πυρὸς δροσιζόμενοι τὴν ᾠδὴν ἀνέμελπον λέγοντες — εὐλογητὸς ὁ Θεός, ὁ τῶν πατέρων ἡμῶν. Ita Paracl. l. c. in sabbato πρωὶ can. od. VII. Rursus incipiunt ἐφύμνια, quae alacri quodam tumultu rhythmum perturbant. — 2) φεισὸν cod. — 3) κατοικτείρησον ib. — 4) πίστει cod. — 5) ἀστρέπτου? Cum aliquid desit, fort. legendum ὅτε ἐπὶ vel θρόνου σου. — 6) Πατέρων. Hic iam in codice, sed alia vena, alienoque rhythmo, primum occurrit triadicon, doxologiae quo Latini SS. Trinitatem recolunt, simillimum: Δεῦτε πάντες τὴν ἄκτιστον Τριάδα· Πατέρα, Υἱὸν καὶ Πνεῦμα, ἀδιαίρετον φύσιν πιστοὶ προσκυνήσωμεν ὀρθοδόξως πάντες· κραυγάζοντες· ὁ τῶν πατέρων. — 7) Τὸν ἐν ὄρει ἁγίῳ δοξασθέντα· καὶ ἐν βάτῳ τὸ τῆς ἀειπαρθένου τῷ Μωσεῖ μυστήριον γνωρίσαντα· Κύριον — ὑμνεῖτε καὶ ὑπερυψοῦτε εἰς πάντας τοὺς αἰῶνας. Versiculus 5 et 6 in unum coeunt quos noster aequo sex syllabarum numero constanter dividit. Hunc nobis hirmum praestitit Paraclet. in

Ὁ τελώνην
στεναγμῷ δικαιώσας,
καὶ τῆς πόρνης
τὰ δάκρυα οἰκτείρας,
μὴ ἀπωσάμενος
κἀμοὶ τὴν ἄφεσιν
δώρησαι·—ὑμνῆσαι καὶ δοξολογεῖν σε εἰς τ.

Γοερῶς σοι
προσπίπτω, ἐλεῆμον,
καὶ αἰτοῦμαι
τὴν ἄφεσίν μοι δοῦναι
τῶν πεπραγμένων μοι,
ὡς ἀναμάρτητος,
μέλποντι·—ὑμνεῖτε.

Ἡ φθαρτή μου
καὶ πρόσκαιρος οὐσία
τῇ ἀφθάρτῳ
προσέρχεται οὐσίᾳ
τῆς ἀγαθότητος
σοῦ, πολυέλεε,
λύσιν ἐξαιτῶν σοι
πταισμάτων·—οἱ πάντας 1).

Ὠιδὴ Θ. Σὲ τὴν ἀπειρόγαμον 2).

Σὲ τὸν ἀνεπίληπτον
Θεόν, καὶ μόνον εὐεργέτην,
τὸν ἐκ τοῦ χοός με πλάσαντα,
καὶ πρὸς γῆν ἀποστρέψαντα 3),
μετὰ δυνάμεως,
καὶ δόξης ἐρχόμενον,
ὡς κριτὴν σε
καὶ βασιλέα, μεγαλύνομεν.

Ἵλεώς μοι, Κύριε,
γένου, ὡς μόνος ἐλεήμων,
Λῦσόν μου τὰ πλήθη, δέσποτα,
τῶν πταισμάτων, καὶ ῥῦσαί με
τοῦ αἰωνίζοντος
πυρὸς τῆς κολάσεως,
Καὶ τοῦ σκότου
τοῦ ἐξωτέρου ὡς φιλάνθρωπος...

Σῶσαί με τὸν ἄνθρωπον
ἐλήλυθας, ὡς εὐεργέτης,
σάρκα καὶ ψυχὴν ἀνέλαβες.

O qui publicanum
gemitu iustum effecisti,
et meretricis
fletibus dedisti veniam,
ne omitte
mihi quoque veniam largiri,
ad cantandum et glorificandum te, Domine.

Gemebundus coram te
prolabor, o misericors,
et peto supplex
veniam mihi dunes
meorum facinorum,
ut qui absque peccato es,
psallenti mihi: Cantate etc.

En corruptae ego
et caducae naturae,
ad incorruptibilem
accedo substantiam
integritatis
tuae, qui misericordia multus es,
condonationem a te impetrans
delictorum meorum etc.

Canticum IX. *Te innuptam.*

Sensum qui omnem excedis,
Te Deum ac solum munificum,
qui me ex limo compegisti,
et in terram reduxisti,
cum potestate
et maiestate venientem,
ut iudicem
ac regem, laude cumulamus.

Iam benignus mihi, Domine,
esto, qui solus propitius es;
solve me ab innumeris, Domine,
criminibus, et libera me
a sempiterni
ignis supplicio
et a tenebris
exterioribus, qui hominum amator es.

Salvum ut facias me hominem
huc venisti, uti beneficus,
carnem et spiritum assumpsisti (*caetera desunt*).

od. VIII, can. fer. II, toni VIII.—1) τῶν πλημμελημάτων s. π. cod. Ultimum theotokion est: Τὸν ἐν μήτρᾳ οἰκήσαντα παρθένου καὶ ὑπὲρ λόγον τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ ἀνακαινίσαντα Κύριον. Plura neque e codice, neque aliunde suppetunt.—2) Σὲ τὴν ἀπειρόγαμον Θεοῦ μητέρα καὶ παρθένον σὲ τὴν ὑπὲρ νοῦν κυήσασαν διὰ λόγου τὸν ὄντως Θεὸν τὴν ὑψηλοτέραν τῶν ἀχράντων δυνάμεων ἀσιγήτοις δοξολογίαις μεγαλύνομεν. Al. Θεοῦ μητέρα τοῦ ὑψίστου et ἀσιγήτοις εὐλογίαις vel θεολογίαις cf. can. od. IX ad febr. diem 1, VIII, XVII; ad iul. diem III; Paraclet. t. VIII, in fer. VI, can. II, auctore Iosepho hymnographorum τῷ κορυφαίῳ, qui eodem plane rhythmo eodemque utitur hirmo in od. I, IV, V, VII et IX, et in singulas inserit troparia νεκρώσιμα quae quam proxime nostris accedunt, nisi quod saepius ad sinum Abrahae dum respicit, recentium Graecorum errori viam aperit, quam ne uno quidem verbo Anastasius indicat. —3) f. ἀποστρέψοντα. Cf. similia in sequenti condakio.

X.

Kondakion de dormitione, sub Acrostichide.

ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΑΙΝΟΣ

Anastasius humilis Canticum.

MONITUM

Vetustiora solent esse canonibus Κονδάκια, quorum primum nomen fuisse opinarer Τροπος vel Τροπολογία, neque ab initio aliud fuisse quam prolixam seriem τροπαρίων, sivo veterum στίχων, quae primum breves fuerunt antiphonae, sive acclamationes; deinde vinculo rhythmi et nexu rerum coninnetae, ex pluribus tropariis similibus in unum poema coaluerunt, quod nondum argutam et industriam canonis compaginem attigerat. Ingens numerus olim erat Τροπων sive Κονδακιων, quorum unum hic exemplum habes, Anastasii nomine insignitum. A duobus iam saeculis totum fere Goarus edidit in Euchologio. p. 531, 553, 568 ad 575. Sed et disiecta nimis membra poematis sunt, et plura omnino truncantur, et tota dissipatur acrostichia; Anastasii vero nec vola nec vestigium, neque demum minima sive metri sive rhythmi suspicio unquam fuit tam Goaro quam omnibus Euchologii lectoribus. Haud pauciores tamen quam 267 versus distinctos prae se fert vetus ac nobilissimum illud carmen funereum. Οἶκοι proprie dicuntur troparia acrostichidi annexa; Κονδάκιον vero singulariter appellatur prooemium acrostichidi praemissum; singulis igitur litteris XXVI, quibus Anastasii lemma circumscribitur, adhaeret troparion 10 versuum; troparia autem illa per continuam seriem simillima sunt, ex quibus quinque tantum anecdota ex integro nos, ad fidem codicis corsiniani, descripsimus. Caetera tantum ex initio damus, unde plena acrostichia restituitur. Praeterea scire summopere avemus, quis demum princeps quasi repente e sepulcbro excieatur in ultimis tropariis, iisque novis, ut insperata, neque ignobili aut ἀμούσῳ monodia ab Anastasio nostro celebratur.

Ὁ τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων
  καὶ τοῦ θανάτου ἐξουσιάζων,
  μεθιστάνων δὲ πάντας
  τῷ προστάγματι,
  ὅτε θέλεις ἐλεῆσαι,
  καὶ τὸν μεταστάντα ἀνάπαυσον,
  ὡς μόνος Θεὸς οἰκτίρμων.
Αὐτὸς μόνος ὑπάρχει ἀθάνατος,
  ὁ ποιήσας καὶ πλάσας τὸν ἄνθρωπον·
  οἱ βροτοὶ δὲ ἐκ γῆς διεπλάσθημεν,
  καὶ εἰς γῆν τὴν αὐτὴν πορευόμεθα,
  καθὼς ἐκέλευσεν ὁ πλάσας με,
  καὶ εἰπών μοι ὅτι γῆ εἶ,
  καὶ εἰς γῆν πορεύσῃ 1)·
  ὅπου πάντες βροτοὶ πορευόμεθα,
  ἐπιτάφιον θρῆνον ποιοῦντες ᾠδήν,
    τὸ ἀλληλούϊα.
Νουνεχῶς, δυσωπῶ, ἐπακούσατε...
Ἀναστάντες οὖν πάντες συνάχθητε...
Συγχεώμεθα πάντες τοῖς δάκρυσι...
Τί πικρὰ τῶν θνησκόντων τὰ ῥήματα...
Ἀρά που αἱ ψυχαὶ νῦν ὑπάγουσι;...
Συνοδεύσατε, φίλοι, τοῖς θνήσκουσι...
Ἰδοὺ νῦν θεωροῦμεν τὸν κείμενον 2)...
Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἐκεῖθεν ἀνέζησεν...
Ὑπομιμνήσκω ὑμᾶς πρὸς τὸν Κύριον...
Τὰ γὰρ πάντα ἀφέντες ὑπάγομεν...

Οὐδὲν οὕτω ἐστὶν εὐληθάργητον...
Ὑπάγομεν ὁδὸν τὴν αἰώνιον...
Τί ταράττῃ ἀκαίρως, ὦ ἄνθρωπε...
Ἂν ἐλέησας, ἄνθρωπε, ἄνθρωπον...
Πονηρὰ ἡ ὁδὸς ἣ ἀπέρχομαι...
Εἰ γὰρ χώραν ἐκ χώρας βαδίζοντες...
Ἰδοὺ νῦν, ἀδελφοί, ἡσυχάσατε 3),
  τῷ κειμένῳ λοιπὸν μὴ ὀχλήσατε,
  ἠρεμήσατε, θορύβου λύσατε,
  καὶ τὸ μέγα μυστήριον βλέπετε,
  φοβερᾷ ὥρᾳ σιωπήσατε,
  ἵνα μετ' εἰρήνης,
  εἰς ἀγῶνα γὰρ μέγαν συνέρχεται,
  ἡ ψυχὴ ἐξέλθῃ,
  καὶ φόβῳ πολλῷ δυσωπῇ τὸν Χριστόν
    τὸ ἀλληλούϊα.
Νεανίδες, τοῦ λόγου ἀκούσατε,
  καὶ μηκέτι κακῶς καλλωπίζεσθε,
  οὐκ ἀκούετε πῶς μνημονεύομεν
  τῶν ἐκεῖ προλαβόντων, καὶ λέγομεν·
  Ποῦ ἔνι ὁ δεῖνα, ὁ ἀδελφὸς ἡμῶν;
  ἀναπαύσοι ὁ Θεός
  τὸν δεῖνα καὶ δεῖνα·
  ἐκ νεότητος γὰρ ἐξεκόπησαν,
  ἀλλ' εὕρωσιν ἔλεος ὅπου εἰσίν,
    τὸ ἀλληλούϊα.
Οὐχ ὁρᾶτε τὸ πῶς διανεύομεν,

1) πορεύσῃ Genes. III, 19.

2) Inde apud Goarum turbatur series tropariorum in hunc modum: Ὑπάγομεν...— Τί ταράττῃ...— Οὐδέν...— Ὑπομιμνήσκω ὑμᾶς...— Τὰ γὰρ πάντα...— Ἂν ἐλέησας...— Πονηρὰ ἡ ὁδός..— Οἱ ἐκ χώρας τινὸς ἐκβαδίζοντες, etc.— 3) Ἡσυχάσατε. Haud omnino anecdotum troparium est, sed in eo novum quod exemplum praebet satis rarum septem versiculorum ὁμοιοτελεύτων, hodiernae instar poeseos quae etiam apud Graecos invaluit. Et alia in hoc condakio

ἐν τοῖς μνήμασιν ὅτε εἰσήλθομεν.
Οὗτός ἐστι τοῦ δεῖνα ὁ ἔκγονος,
Αὕτη ἐστὶ τοῦ δεῖνα θυγάτριον,
δεῦτε, ἀσπάσασθε τὰ λείψανα.
Οὗτός ἐστιν ὁ δεῖνα,
καὶ ὁ δεῖνα οὗτος.
ἀναπαύσοι ὑμᾶς ὁ καλέσας ὑμᾶς,
καὶ εὕρετε ἔλεος μετὰ παῤῥησίας
εἰπεῖν τὸ ἀλληλούϊα.
Ἡλικοῖς οἱ προκείμενοι πάθεσιν 1)...
Ἄρα πόσοι ἐξαίφνης ἠρπάγησαν...
Ἴδον ἐγώ ποτε νήπιον θνήσκοντα...
Νεότης γὰρ καὶ κάλλος τοῦ σώματος;...
Ὅταν ἄρχοντα ἴδωμεν θνήσκοντα
τότε μέγα μυστήριον βλέπομεν
πῶς ἀπάγεται ὥσπερ κατάδικος,
ὅνπερ ἔτρεμον πάντες ἀδικηταί 2);
πῶς ἐξετάζεται ὡς δεσμιος,
ὁ τὸ πρῶτον δεσμίους
δεσμοῖς δεσμεύων;
ἰδοὺ ὅλος σποδό; ὁ ποτε φοβερός
ἀπαγόμενος ἴσως καὶ δίχα ψαλμοῦ
τὸ ἀλληλούϊα
Στρατιὰς γὰρ ἰδών, ὅλως ἔφριξεν,
ἑαυτὸν ταλανίζων διήλεγξεν 3)·
Ποῦ ἐστιν ἡ ἀρχή μου ἡ πρόσκαιρος
Τί ἐστι βασιλεία ἐπίγειος;
ἰδοὺ στρατεῖαι ἀδιάδοχοι
ἰδοὺ δὴ ὑπουργοὶ
τοῦ μόνου δυνάστου,
τοῦ ζωῆς καὶ θανάτου δεσπόζοντος,
καὶ καλοῦντος ἡμᾶς, ὅτε θέλοι, ἐκεῖ.
τὸ ἀλληλούϊα.

XI.

Historia mystica Ecclesiae catholicae Maximi quam transtulit Anastasius

MONITUM

Maximo nullum fieri locum inter anastasiana nostra quum nemo aequus bonusque tulerit, pagellam accepimus ex rarissimo codice, quem unicum esse putem in toto litterarum orbe. Saeculo IX, sine ulla controversia, manu eleganti scriptus est; immo eam curam singula folia praeferunt, quae ipsum produnt operis auctorem; is quippe scholiis in margine munitur, iis supra lineas ornatur correcturis, lituris que sollicitatur, quae ipsammet manum obstetricantem significent: scriptura carolina est, non tamen gallicana, sed italica, longobardicia, ut aiunt, rusticisque conspicua litteris: quae quidem et alia minutiora dum olim intuerer in ipsa membrana, pellucida et rigida, in minore forma circumcisa, et quasi regiae lectioni simul et itineri longo accommodata, in hanc veni suspicionem aut codicem esse quoddam archetypum, aut ex primigenio exemplari primum esse apographum, quod Anastasius, ecclesiae Romanae bibliothecarius, Carolo Calvo imperatori, cum nuncupatoria epistola, misit. Ex qua ab ipso docemur, tum eum in latinum transtulisse *Maximi historiam mysticam*, brevi expressam epitome, qualis etiam nunc in ultimis capitulis graece legitur; tum etiam, quod summopere notandum est, ab eodem Anastasio, dum Constantinopoli esset, aliam mysticam historiam latio donatam fuisse « ex toto » et summa cum fide, non compendiose neque cursim, quae « Reverendae memoriae Germanum », ut Graeci consequales ferebant, auctorem sibi vindicat. De qua re plura in proximo loco, ubi de Germano. Hic tantum Maximi pauca sint, ne omnino omittatur, cum opportunissima Anastasii epistola, quem non uno nomine aequum erat agmini nostro accenseri et inscribi.

Domino gloriosissimo et magno principi Karulo Anastasius Exiguus.

Nil gratius, nil prorsus acceptius offerri cuiquam dinoscitur, quam id quod ipse gratum habere cernitur et acceptum, cui offertur. Unde quia tu, dictator optime, prae omnibus et super omnia sapientiam dilexisti, licet venerint tibi omnia pariter cum illa: nil inerti et imperito mihi famulo vestro 4) satius pietati vestrae offerendum occurrit,

ejusdem indolis sunt.— 1) παθεσιν. Sic Goarus inde pergit: Ἡλικῶν τῶν παθῶν οἱ προκείμενοι. .—Ἡ νεότης καὶ κάλλος τοῦ σώματος...—Ἡσυχάσατε ἔτι ἡσυχάσατε, quae mutata aut perversa non penitus recedunt a superiore tropario: Ἴδοὺ νῦν. ἀδελφοὶ ἡσυχάσατε.— Sequuntur in Euchologio quatuor ultima troparia: Ἐγὼ μὲν εἶδον νήπιον θνήσκοντα.—Ἄρα πόσοι ἐξαίφνης ἠρπάγησαν..—Συγκαιόμεθα μόνοι ἀπιόντες...—Παναγία παρθένε ἀνύμφευτε. Excepto hoc theotocio, tria quae praecedunt, juncta cum tribus nostris ultimis, pariter leguntur in aliquot codicibus mss. ex quibus colligitur alia acrostichis: Ἀναστασίου τοῦ ταπεινοῦ νοσία;. An quasi νόσημα sive aegrotantis ejulatus? Tu videris, atque etiam aliud expiscator: est enim tam in corsiniano quam in mosquensi tropologio, ubi legitur officium sabbati ἀπόκρεως, quoddam condakarion de defunctis quod incipit in prooemio: Ὁ τῇ ἐξουσίᾳ, et in οἴκοις: Δέξαι ἡμῶν, quorum octo troparia hac ligantur acrostichide ΔΕΥΤΕΡΟΣ Π... Suspicor hic latere alterum Anastasii funereum carmen. — 2) ἀδικαιοι cod. — 3) διήλεγξε ib. — 4) *Vestro*. In hoc versu et in sequenti, aliam

quam id quod pertinere ad sapientiam comprobatur. Quid autem magis divinae sapientiae proximum quam mysteriorum nosse virtutem, quibus ad fidem imbuimur et ad pietatem sedulis exercitiis erudimur? Ecce enim quotidie, ut pauca intentos reddendi causa fidelium animos dicam, ecclesiarum parietes intuemur; panem et vinum offerri Deo super altare conspicimus; sacras lectiones et caetera divina in eis eloquia recenseri et audiri non ignoramus. Sed quid haec innuant, vel quid intus utilitatis habeant, aut quid haec arcana vel mystica sint, nec advertimus, nec saltem sciendi gratia studiose rimamur. De quibus omnibus quia sanctum Maximum graece scripsisse Theocaristo cuidam repperimus, de ipsius opimis sacrisque verbis excerpere quaedam, et sicut ea quoque graece iam excerpta inveni, latino sermoni tradere duxi. Verum sicut ipse confessor et martyr Christi testatur, haec partim, sicut magno cuidam seni, quem miris sapientiae sanctitatisque extollit praeconiis, fuerant mystica per contemplationem visa, descripsit 1). Sane memorandum censeo, quid idem beatus Maximus de sancto Dionysio, dilecto et dilectore vestro, in huius operis praefatione perhibeat. Ait enim: « Sed quoniam a sanctissimo et revera Deiloquo Dionysio Areopagita in opere, quod de ecclesiastica scripsit hierarchia, de sacra sanctae synaxeos celebratione digno, utpote magno, contemplata sunt symbola, sciendum quod non eadem nunc sermo prosequitur, aequo per eadem quae ille progreditur (Temerarium quippe ac praesumptivum et dementiae proximum est conari quenquam, quae sunt illius, attingere, qui nec capere illum nec intelligere valeant; vel sicuti sua proferre, quae illi soli divinitus per Spiritum sunt manifestata mysteria); sed illa quae et aliis ob eo ut comprehensibilia sunt misericordi voluntate Dei relicta ad manifestationem et exercitium consuetudinis eorum, qui circa divina desiderio flagrant. »

Sane non solum quaedam ex his quae beatus Maximus de mystica Ecclesiae catholicae celebratione scripsit, excerpsi: sed et alia quae hinc reverendae memoriae Germanus, ut Graeci ferunt, ecclesiae Constantinopolitanae sensit antistes, ex toto transferenda duxi; et tibi potissimum, praestantissime et solertissimo principum, offerenda proposui, ut scilicet iudicii tui lima polita, piisque ac solitis exercitiis frequentata, caeteris amabiliora et acceptiora reddantur. Quamvis autem hiae et latino quaedam scripsisse quosdam audierim 2), ego tamen, quia illa vidi, haec interim latino danda sermoni conspexi. Cui ergo utraque placent, utraque relegat, cui vero minus utraque placuerint, legat potius quod elegerit: dummodo ab indaganda tantorum mysteriorum medulla non torpeat. Praeterea sciendum, quod ex his quaedam secundum morem et ritum Graecorum sint a sanctis patribus illis exposita, et inter missarum solemnia caeteraque officia frequentata: ut est illud, quod dicit sacerdos: *Sancta sanctis*, et populus respondet: *Unus sanctus*, et caetera. ***Explicit praefatio, ad piissimum principem et dictatorem Karolum, Anastasii abbatis et apostolicae sedis bibliothecarii.***

alibi, manus coaeva constanter notulam intra lineas apposuit, ut scriberetur *tuo, tuas* etc. pro *vestro, vestrae*; ni fallor, ut in verbis, ita in scriptis, coram imperatore prolatis, quadam comitate iubebatur uti nobiliore verba: *vester, vestra*, qua lege solvi par erat exemplaria in vulgus mittenda. Quo spectet tenue illud scholium, iam monito providetur.

1) ***Descripsit***. Maximi opp. t. II, p. 487, 490, 491, ubi multa de Dionysio.

2) ***Audierim***. Scotum Erigenam respicit.

Incipit historia mystica Ecclesiae catholicae sancti Maximi. Quorum sit 1) *operativa et perfectiva mysteriorum, per hos qui celebrantur in sancta synaxi ritus, inter fideles et fidei causa collectos, perseverans Ecclesiae sancti Spiritus gratia* 2).

Igitur oportere ducebat beatus ille senex 3), ut omnem christianum rogans minime quiescebat 4), sanctae Dei Ecclesiae vacare; et non deesse unquam sanctae, quae in ea celebratur, collectae tam propter perseverantes in ea sanctos angelos qui semper describunt ingredientes, et nuntiant Deo causas eorum, faciuntque deprecationes pro ipsis; quam propter sancti Spiritus gratiam, quae quidem invisibiliter semper adest, sed specialiter et praecipue tempore sanctae collectae, unicuique eorum qui inveniuntur providens, et componens et, ut verius fateamur, confingens 5), ad id quod magis divinum est proportionaliter sibimetipsi, et ad id quod indicatur per mysteria quae celebrantur, deducens (licet ipse non sentiat, si fuerit ex his qui adhuc in Christo parvuli sunt, ut in profundum eorum quae fiunt, intueri non possunt); quae videlicet significata salutis gratia, per singula in eo divina quae celebrantur symbola, operatur, secundum aptationem et ordinem profecta 6).

I. Ergo in primo quidem introitu, docebat ille sanctissimus vir, infidelitatis esse abiectionem, fidei incrementum, malitiae diminutionem, virtutis profectum, ignorantiae demolitionem, scientiae augmentum.

II. Per auditionem autem divinorum eloquiorum, horum quae dicta sunt, fidei scilicet, virtutis et scientiae, constantiam et immutabiles habitudines et affectus.

III. Per divina vero cantica, quae inter haec aguntur, voluntariam ad virtutes animae condescensionem et spirituale delectamentum ac desiderium quod in illis efficitur sibi.

IV. Praeterea per lectionem sancti evangelii, terrenae sapientiae (quasi sensibilis mundi) consummationem.

V. Porro per ingressum sanctorum mysteriorum, perfectiorem et sacratiorem et novam doctrinam atque scientiam dispensationis Dei erga nos effectae 7).

VI. Per divinum autem osculum, omnium ad omnes et ad seipsum uniuscuiusque primitus et singillatim et ad Deum concordiae ac unanimitatis et charitatis identitatem.

VII. Per ostiorum vero clausum, qui fit post haec, transitum mentis et translationem, quae est in affectu ab hoc corruptibili mundo ad intelligibilem mundum, per quem sensus instar ostiorum claudens, mundos a peccatorum idolis efficit.

VIII. Caeterum per symboli fidei confessionem, congruentem gratiarum actionem, quae fit super admirabilibus nostrae salutis modis.

1) *Sit.* Incipit a capite XXIV, epitome operis vulgatae, p. 518. Qui horridos Combefisii vepres noverit, vix eum habebit Anastasio elegantiorem et expeditiorem, haud excepto hoc titulo subobscuro.

2) *Gratia.* Aliter iuxta graece vulgata, sed paulo liberius: *Quaeritur, respectu ad ritus in sacra synaxi peractos, quaenam sit Spiritus sancti gratia efficax et practica, accipienda et intelligenda in hisce mysteriis a fidelibus qui cum vera fide congregantur?*

3) Senex a Maximo adductos in scenam, et plane ignotus.

4) παρακαλῶν οὐκ ἐπαύετο optime legit Anast.

5) *non fingens* apogr. meum. Maximus: μεταποιοῦσάν τε καὶ μετασκευάζουσαν καὶ ἀληθῶς μεταπλάττουσαν, ἐπὶ τὸ θειότερον ἀναλόγως ἑαυτῷ . . . . . ἄγουσαν. Combefisius: « Transmotantem velutque transformantem se vere in id quod divinius est pro ipsorum captu ac modo(!) traducentem. »

6) καθ' εἱρμὸν καὶ τάξιν [ἀπὸ τῶν προσευχῶν μέχρι τοῦ πάντων τέλους] ὁδηγοῦσαν. Inclusa non vidit Anast. quae vertit Combefis. *ab iis quae proxima sunt ad omnium usque finem.* Lege προσευχῶν, et verte: *a primis precibus* sive *collectis.*

7) *Effectae.* In graeco n. V, VI, VII inverso plane ordine ponuntur; similes vidi apud Germanum mutationes, quae minus ex notariorum arbitrio quam ex ipso rituum ordine a Graecis turbato proficiscuntur.

IX. Per trisagium, saee unioeem et aequiparatioeom, quso fit ed senctos angelos, et iecessebilem ne indefessam saectificae glorificatioeis Dei consonantiam et firmitatem.

X. Per nrationem 1) praeterea, per qeam Patrem vocare Dsum meremur, vorissimnm adnptioeem, quae per gratiem sancti Spiritus fit.

XI. Pnrro per id, quo «unus Sanctns» dicitur et cætere, fnmiliaritetem et gretiam quae ad ipsum Deum nos unificat.

XII. Per participatioeem autem intemeratorum et vivificatorum sacramentorum, communioncm et identitatcm queo fit ed eum per similitudinem et participationcm, quantum possibile est: quo etiem ex bomine fieri Deus homo meretur. Quae enim bic, ie praesenti videlicet vita, [per] gratiem quao in fide est, credimus nos per Spiritum sanctum percipere, baec ie futuro saeculo veraciter et substentialiter 2) ipsa re, secnndum spem fidei nostrae quae non decidit, ac firmem spensnris et non transgredientem promissionem, custodientes secundum vires mandeta eies, nos credimus percepturos: transeuntes a gratia quae est in fide ad gratiam quoe est per speciem, traesferente nos ad se procul dubio Deo et Salvatore nostro Iesn Christo, et sequestrnnte a vitiis corruptionis, quae in nobis existunt, et principelia donaeto mysteria, quae per praesentia nobis sensibilia symbola praemonstreta sunt.

1) *Operationem* cod.

2) *Subsistentialiter* supra lineam.

ANNOTATIONES

I. Iem pene e manibus Anastasiane fugiebant, urgentibns cnmmittenda typis, ac valedicturus eram Sinaïtis, Antiocbenis et Hicrosolymitanis, quum baud mndicum me piguit, duo praestantissima nomina, Cyrilli et Sophronii, silontio peee omninn praetermisse a me fuisso. Et vix ietelligitnr, qnao causa Byzentinis fucrit, cur ie toto corporo legum et cenonum suorum, Cyrillum Hierosolymitanum tacuerint; cur ne unn quidem versu defloraverint praestantissimas illns catecheses, quorum verbe aurea, ad unum nmnie, de Ecclesiae disciplina sunt; cnr unius tantum aeni homilins scrvnverint, quum tantus vir, aetate propemodum primus inter maiores magistros, cnncinnes fecerit per xxx ct amplius ennos episcopetus; cur denique praeter homilias et epistolas quae desiderantur, desiderari etiam opnrteat canoees, regulas, typice, quae sanctus petriarcha non suan tantum ecclesiee, sed universo Orienti peperit. Agedum, bue nobis veniat quod prae manibus olim fuit, vetus exemplar II catecbeseos, qnae quum ad poenitentiam referatur, tnm maxime iuris nostri est: descripsi ex antiqua parisieesi membrana eo diligentius, quod nomino mngei Athannsii insignita, nequo eius inserta editis operibus, nova mibi videbatur ac luce dignissime: immo, quum graeca scboliis ot versinne nova inm nrnarentur; vereor ut in prodromo quodam libello Spicilegii Solesmensis, fidem temere meam dederim: qnam utcumque nxsolvo iam nunc, dnm Cyrillo quee sua sunt restitun, et lectoribus non invideo varias lectiones codicis parisiensis 499, XI saec. quem contuli cum locupletiore Cyrilli textu vulgato (p. 32-38). Duas enim esse epud Manrinos buiue catecbeseos editiones eotum est 3), querum vidi posterinrem minns a nostris recedere, iis tamen quee sequnntur varietatibus exceptis, in priorem ἐκδοσιν eon semel recidentibus, ut eostra inter ntramque quasi medin sedeat.

3) *Notum est.* S. Cyrilli Hierosol. opp. ed. Paris. Catechas. II, p. 20 et 32.

Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν [Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου ἀρχιεπισκοπου ἀλεξανδρειας] λογος α' περὶ μετανοίας. I. Δεινον ἡ ἁμαρτια καὶ νόσος χαλεπωτάτη ψυχῆς... αὐτῆς τὰ νεῦρα, πυρὸς δὲ.. αὐτεξ. βλαστημα προαιρέσεως, καὶ ὅτι γε (ut prior ἔκδοσις).. om. σαφῶς... ὁ καρπος κακός, ἐκ προαιρέσεως γάρ τὸ κακόν, ὁ φυτουργὸς ἀναίτιος. Λοιπὸν ἡ ἁμαρ.. ἐκαρποφορησεν ἐκ προαιρέσεως.. ἄνθρωπον ἐσ' εὐθεία.. ἐπὶ ἔργοις ἀγαθοῖς, ὥς φησιν ὁ ἀποστολος. Ὡς κτίστης ἀγαθὸς.. τὸ δὲ καλῶς κτισθὲν.. ἐθεράπευον ἀεὶ τῷ κατέχοντι ὑποθου γαρ μοι.. ἕως ὅτου.. ἀπεθετο τὸν ἄνθρακα καὶ συνασέβετο τὸ φλέγον... οὕτως καὶ ἡ ἁμαρτία τ. ν. τ. ψ. ἀποτέμνουσα.. καὶ ὑπεκκλεπτει..

II. Ἀλλ' ἐρεῖ τάχα... τί ποτε ἄρα ἐστὶν.. κακόν αὐτοπροαιρετως αὔξανον.. ἔστιν ἐν σοὶ.. τῆς κρίσεως, ὦ ἄνθρωπε.. οὐ φθόνος..

III. Οὐ μόνον.. καὶ οὐ βλέψει σε.. ἐκδεσμεύει.. εἰς βόρβορον σε φέρει κακεῖ.. ἀλλὰ λέγεις.. ῥίζα μία.. πριν ἀνθῇ, ἄνελε τὸ κακόν, μη πελύκης?.. ἀρχομενος ἀλγεῖν τὸν ὀφθαλμόν, ἰατρικου εὐκαίρως, ἵνα μὴ τυφλωθῇς καὶ τότε ἐπιζητησης τὸν ἰατρον.

IV. Ἀρχηγός ἁμαρτίας ὁ δ. γεννήτωρ.. Ἰησοῦς ὁ Χριστός εἴρηκε.. κατασκιασθεὶς ἐξ οἰκείας προαιρέσεως.. λαβὼν καὶ την.. ἀρχ. γαρ ὢν.. ὁ γαρ σατανᾶς ἀντικείμενος λέγεται.. ταῦτα διηγηματα, ἀλλ' ὥσπερ ἐμάθομεν.. λαβὼν θρῆνον.. ἡμέραις συο, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐκτισθης, ἄχρις.. ἐν σοί. Πανυ καλῶς τὸ εὑρέθη ἐν σοί, τὸ γὰρ κακὸν οὐκ ἔξωθεν (cf. priorem textum).. ἀλλ' αὐτός ἐγέννησε τὸ κακον διὰ γαρ τοῦτο εἴρηται Ὑψώθη ἡ καρδία σου ἐπὶ τῷ καλλει σου, καὶ.. σε. Καὶ τοῦτο συμφωνως ὁ Κυριος.. οὗτος ἐμβάλλει.. πειθομένοις αὐτῷ.. πᾶν εἶδος κακίας..

V. Τί οὖν; ἀπολώλαμεν.. ἡ ἁμαρτία δεινή.. οὐκ ἔστιν ὀρθοποδῆσαι; ἵνα οὖν συντόμως εἴπωμεν ἀποθαίνομεν, καὶ οὐκ ε. α... λάζαρον τεερ. στήσας, ἄνθρωπε, τὸν ὄζωδοτα, οὐκ εὐκοπώτερόν σε τὸν ζῶντα δύναται ἀναστῆσαι (fere ut I. loco).. ἐκχέσας, οὐ δύναταί σε ῥύσασθαι.. μὴ ῥίψωμεν ἑαυτοὺς εἰς ἀνέλπιστον κατάστασιν (cf. ibid.).. Καὶ γαρ δεινόν ἐστιν τὸ μὴ πιστεύειν τῇ μετανοίᾳ, μετανοίᾳ γαρ ὁ μὴ πρ. τ. σ. ἀφειδῶς προστιθησι τὰ κακά.. Καὶ γὰρ λῃστης ὁ μὴ κολασιν προσδοκῶν, τὴν ἀπόνοιαν αὔξει.. μετεβλήθη.. διδ. οὐ καρποφορήσομεν..

VI. Φιλάνθρωπος οὐκ ὀλίγον μὴ εἴπῃς... πολλά μοι δεινά.. ἄρα συγχωρήσει; ἄρα παρέξει τὴν ἀμνηστίαν;.. ἁμαρτήματα τὴν ἰατρικὴν ἐμπειρίαν τοῦ δεσπότου ταῦτα εἰδώς, ὦ ἄνθρωπε, ἐσίδος σεαυτὸν μετὰ πίστεως, λέγε.. κατ' ἐμοῦ τὴν ἀνομίαν μ. τ. κ. καὶ γενήσεται καὶ ἐπὶ σοὶ παραπλήσιον τὸ ἑξῆς εἰρημένοο (cod. τῷ ε. εἰρημένῳ) και ἀφῆκας.

VII. A voce φιλανθρωπίαν semel scripta, ad eamdem iterum positam fit transitus, emissis 5 versibus, caetera editis auctiora ad primam ἔκδοσιν accedunt: Παρηκουσεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' οὐκ ἠδύνατο εὐθέως ἐπαγαγεῖν αὐτῷ τὸν θάνατον; ἤκουσε γὰρ μὴ φαγεῖν· τὸ δὲ μὴ φαγεῖν νηστείας ἐστὶ καὶ ἐγκρατείας ὑπόθεσις. Ἀλλ' ὅρα τι ποιεῖ ὁ φιλάνθρωπος· ἐκβάλλει μὲν αὐτὸν τοῦ παραδείσου (τῆς γὰρ διατριβῆς ἐκείνης ἀνάξιος ἦν διὰ τὴν ἁμαρτίαν) κατοικίζει δὲ κατεναντίον τοῦ παραδείσου, ἵνα βλέπων ὅθεν ἐξέπεσεν καὶ ἐκ ποίας τρυφῆς καὶ ἐξ οἵων εἰς οἷα κατηνέχθη, λοιπὸν ἐκ μετανοιας σωθῇ, καὶ λυθρωθῇ (sic) τῆς πικρᾶς γευσεως. Καὶν ὁ πρωτότοκος ἄνθρωπος γέγονεν ἀδελφοκτόνος, εὑρετὴς κακῶν, ἀρχηγός τοῦ φόνου, φθονερός, πάσης κακίας δημιουργός, καὶ αὐτός γὰρ αἴτιος τῆς κακίας ἐγένετο. Τοῦ ἀγαθοῦ γὰρ ἐφθόνησε, καὶ ἀνεῖλε τὸν ἀδελφόν, καὶ ἀνελὼν καταδικάζεται. Ἔφη γὰρ ὁ Θεός πρὸς αὐτόν· Ἔσῃ στένων καὶ τρέμων ε. τ. γ. Μέγα τὸ ἁμάρτημα, μικρὰ δὲ ἡ καταδίκη.

VIII. Φιλανθρωπία μὲν οὖν ἀληθῶς καὶ αὕτη Θεοῦ (rursus respicit priorem scripturam), ἀλλ' ἔτι μικρὰ ταῦτα πρὸς τὰ μέλλοντα ῥηθήσεσθαι. Ἀναλόγισαι γάρ μοι... καὶ παρανομία πολλὴ τότε τῆς γῆς κατεχύθη, καὶ διὰ ταύτην κατακλυσμός ἔμελλεν ἐπέρχεσθαι καὶ τῷ φ' μὲν ἔτει την ἀπειλὴν ἐφέρει ὁ Θεός, τῷ δὲ χ' ἐσαγει.. παρατεινόμενον. Ἆρα γὰρ ὅπερ ε. τ. μετὰ τὴν ἑκατονταετίαν, καὶ παραχρῆμα.. καιρὸν μετανοίας διδούς.. οἱ τότε ἄνθρωποι.. φιλανθρωπίας, οἱ ἐνήστευσαν, οὐκ ἂν τοιαῦτα ἔπαθον.

IX. Ἴσως καὶ εἰς γυναιξὶν (vide I. locum) ἐρεῖ τις ἐπόρνευσα καὶ ἐμοίχευσα, καὶ ἐμόλυνα τὸ σῶμα παντοίαις ἀκολασίαις, ἄχρηστος γέγονα... εἰς Ῥαὰβ τὴν πόρνην, καὶ οὐ πόρνην τὴν προαιρεσιν, καὶ θαρσησον καὶ σὺ εἰς τὴν ἑαυτῆς σωτηρίαν. Εἰ γὰρ ἡ φανερῶς καὶ δημοσίως πορνευσασα, πρὸ τῆς χάριτος l διὰ μετάνοιαν σώζεται, ἄρα ἡ ἅπαξ ποτὲ πορνεύσασα. μετὰ τὴν χάριν, διὰ μετανοίας καὶ νηστείας οὐ σώζεται; Πῶς γαρ ἐσώθη ἡ Ῥαὰβ, ἄκουσον ἐπίστευσεν.. γυναικῶν ὁμοίως ἡ διὰ μετάνοιαν πρεξενοσμένη

X. Κἂν ὁλόκληρος δὲ.. αὐτοὺς οὐκ ἠρνήσατο.. πάλιν συνήθως... σωτὴρ ἡμῶν ἐγένετο.. Εἶτα Μωϋσῆς ὑπὲρ ἀρχιερέως αὐτῶν δυσωπεῖ τὸν Θεόν, καὶ υἱός.. σὲ δε ἐξελθοντα ἐκ τῆς ἀτόπου ὁδοῦ κεκώλυκεν ἐλθεῖν εἰς σωτηρίαν; μετανόησον, ἀδελφέ, καὶ αὐτός.. κατ' ἀξίαν ἐξειπεῖν αὐτοῦ τὴν φιλ.:. τῶν ἀνθρώπων ὁμοῦ.. τῆς τουτου φιλ.. ἡμῶν εἴπωμεν.

XI. Ἐλθὲ καὶ ἐπὶ τὸν Δαυίδ· ἴδε τὸν μακάριον πῶς νηστείαις καὶ ψαλμῳδίαις ἑαυτὸν καθώπλισεν, λαβε.. οὐ συναπέθανε τῇ ἁμαρτίᾳ· τοῦτο γάρ ἐστιν τὸ περισπούδαστον, τὸ μὴ συναποθνήσκειν τῇ ἁμαρτίᾳ. Ἦλθεν.. ἰατρὸς τοῦ τραύματος.. ὅτι ἥμαρτες.. ἀλλ' οὐ Δαυὶδ ὁ βασιλεύς, ὁ πορφύραν περιβεβλημμένος ἐνενόει γὰρ τὸν ἀγγελικὸν τοῦ Κυρίου στρατόν, καὶ τὸν ἀόρατον ὡς ὁρῶν ἐλθόντι προφήτῃ. μᾶλλον δὲ δι' ἐκείνου.. εὐχομ. ἀληθινὴν... ἤδη ἦν ἐλεγχθεὶς ὑπό τινος, μὴ γ. ἠδ. πολλοῖ τὸ πρᾶγμα, ὀξέως γὰρ ὑπεράχθη. Ὁ πρ. εὐθὺς παρῆν, ἔλεγχος κἀκεῖνος... ἰατρείαν τῆς ἀπειλῆς. Ναθὰν γὰρ ὁ ἐλέγξας αὐτόν, εὐθέως ἐπήγαγε· Καὶ Κύριος, φησί, ἀφείλετο ἁμάρτημά σου.. ἐχθροὺς σου· πολλοὺς μὲν γὰρ εἶχες τ. ε. διὰ τὴν δικαιοσύνην, ἀλλ' ἐφρούρει σε ἡ σωφροσύνη· προδοὺς δὲ τὸ μέγιστον ὅπλον, ἑτοίμους ἑστῶτας ἔχεις κατὰ σοῦ τοὺς ἐχθροὺς ἐπαναστάντας· ὁ μὲν οὖν προφήτης οὕτως αὐτὸν παρεμυθεῖτο [cf. I. loc.]

XII. Ὁ δὲ μακάριος Δαυὶδ εἰ καὶ τὰ μάλιστα ἤκουσεν ὅτι παρεβίβασε.. οὐκ ἐπὶ σποδοῦ μόνον ἐκάθητο, ἀλλὰ καὶ σποδὸν εἶχε τὴν βρῶσιν, καθὼς.. τοὺς ἐπιθυμητὰς ὀφθαλμούς· λούσω γάρ, φησί, καθ' ἑκάστην νύκτα τὴν κλίνην μου, ἐν δάκρυσί μου τὴν στρωμνήν μου [βρέξω]. Ἀρχόντων παρακαλούντων.. Εἰ οὖν ὁ βασιλεὺς οὕτως ἐξομολογεῖτο.. μονονουχὶ τὴν βοήθειαν

τοῦ ἀναβησομένου εἰς οὐρανοὺς ἐκεῖθεν [καὶ] λυτρωτὴν ἐπικαλούμενος, καὶ κατακ. πικρῶς .. αὐτὸν ᾔδει γὰρ ὅτι τῷ ἀρνοῦντι ἀρνηθήσεται.

XIII. Ὁρᾷς ὅτι καλόν .. ὅτι τοῖς μετανοοῦσιν ἐστι.. εὐσεβείας, πάσης κολάσεως ἄξιος, ὑπεύθυνος τῆς ἁμαρτίας, ἀλλοτρίων ἔργων ἐπιθυμητής, ἀλλοτρίων κτημάτων ἑαυτὸν ὑπόδικον ποιησάμενος, ἀλλ' ὅτε... διὰ τῆς Ἰεζαβὴλ ἀπέκτεινε... ἱμάτια αὐτοῦ, κόνει τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κατεπάσατο, περιετείχισεν αὐτὸν τῇ καθαρωτάτῃ νηστείᾳ καὶ τί φ. ὁ φ. Θεὸς πρὸς τὸν Ἠλίαν... ἀλλὰ τῷ παρόντι τῆς μετανοίας καιρῷ κατ' ἄλληλον τὴν συγχώρησιν δωρούμενος. Δίκαιον γάρ ἐστι τὸ πρὸς ε. τ. γ. προσφόρως ἀποκρίνασθαι.

XIV. Ἱεροβοὰμ ὁ δοῦλος καὶ ἀποστάτης ν. ε. τ. δ. θύων τοῖς εἰδώλοις ἐπὶ βωμοῦ, καὶ κρίσει Θεοῦ ξηρά.. τὸν ἐλέγχοντα πρ. ἀλλ' αὐτή... ἰάσατο αὐτὸν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ προφήτου... τῶν ἁμαρτιῶν ἰασάμενος ἐλευθερῶσαι... πρίσας, καὶ ἐν παντοίαις εἰδωλολατρείαις μιανθείς, καὶ πλήσας αἱμάτων ἀθῴων τὴν Ἱερουσαλήμ.. Κύριος τῆς δεήσεως καὶ τῆς προσευχῆς αὐτοῦ, καί .. εἰ ὁ τόν. πρ. πρ. καὶ ἀποκτείνας.. σὺ ὁ μηδὲν τοιοῦτον ἐργασάμενος, ἐὰν μετανοήσῃς, οὐ σῴζῃ; βλέπε μὴ τῇ δυνάμει τῆς μετανοίας μάτην ἀπιστήσῃς.

XV. Βούλει γνῶναι πόσον ἰσχύει ἡ μετάνοια; θέλεις μαθεῖν τὸ.. ἐτρέψατο· μέγα μὲν γὰρ ἀληθῶς καὶ τοῦτο· ἀλλ' ὅτι μικρὸν πρὸς τὸ μέλλον ῥηθήσεσθαι.. ἀπόφασιν θείαν ἐξενεχθεῖσαν κατ' αὐτοῦ τοῦ βασιλέως Ἐζεκίου, ἔλυσε... αὐτῷ καὶ μέλλοντι τελευτᾷν.. ποία σωτηρίας ἐλπίς; ἀκούσαντος γὰρ τὸ τοῦ θανάτου μυστήριον [sic **codex, plane solus hic**], διελύθη αὐτοῦ τὰ μέλη τοῦ σώματος, ἐκόπησαν τὰ νεῦρα. ἐξέλιπεν ἡ ἰσχὺς διὰ τὸν τοῦ προφήτου πρὸς αὐτὸν λόγον· καὶ γὰρ ὡς ἐκ Θεοῦ ἐδέξατο τὴν ἀπόφασιν, ἀλλ' οὐκ ἀπέστη ..καὶ ἀνατείνας τ. δ. ἀπὸ τῆς κλίνης πρὸς τ. ο. δάκρυσι μετανοίας τὴν κλίνην κατέβρεξεν (οὐ γὰρ ἐμποδίζει παχύτης τῶν τοίχων προσευχὰς μετ' εὐλαβείας ἀναπεμπομένας, **cum editione 1**). Κύριε .. μου, ὅτι σπέρμα Ἀβραὰμ ἐγώ εἰμι... κατὰ κίνησιν κ. π. α. ὥς τινες ματαιολογοῦσι, ζῶμεν· ἀλλ' αὐτὸς καὶ τοῦ ζῆν καὶ ἕως ὅτε δεῖ ζῆν, ὡς βούλει νομοθετῆς, τυγχάνεις· καὶ ᾧ τὸ ζῆν ἀνέλπιστον, διὰ τὴν προφητικὴν ἀπόφασιν ἀκούσας, τούτῳ... ἥλιος ἀνεπόδισε... προσεύξαι τῷ τὰ κρύφια καθορῶντι, ἵνα σ. π. τὰς ἑτοιμασμένας τοῦ αἰωνίου πυρὸς μάστιγας.

XVI. Καὶ ἐκεῖ ἔλεγον τὴν μακαρίαν ᾠδὴν ὅτι .. ἡ νηστεία καὶ ἡ μετάνοια.. δαψιλές, ἐκείνους ὁ Θεὸς δικαίως ἐρρύσατο· διὰ γὰρ τὸ μὴ θελῆσαι εἰδωλολατρῆσαι, ἔλυσεν ὁ Θεὸς τὴν δύναμιν, ἐπειδὴ τοῦτο αὐτὰ παρίστη· ἔλθωμεν δὲ καὶ ἐφ' ε. τ. μ.

XVII. Ἔχων ὡς ὄφις γὰρ ὥρμησε κατὰ τῆς Ἱερουσαλὴμ οὐκ... φῶς, οὐκ ἤκουσας .. ᾐχμαλώτισεν... τέκνα ἐσφαγμένα.. Χερουβὶμ συνέτριψε.. οὐράνια· ἄπαγε! μὴ τοῦτο ὑπολαμβάνεις, ἄνθρωπε, ἀλλὰ τὰ γλυκύτατα (**lego** γλυπτά) ἐν τῷ ναῷ.. ἀπήνεγκε, πάντα τὰ προσφερόμενα περιεῖλεν· τὸν ναὸν ἐκ θεμελίων ἐνέπρησεν, πάντα ἠφάνισεν ὁ ἄθλιος... σκεύη ᾖρε, ἔνδον τοῦ ναοῦ εἴδωλον θέσθαι, ἐπὶ τῷ καταπρᾶξαι τὸν λαὸν Κυρίου, καὶ φόνους ἀναιτίους ποιῆσαι· βαβαί! τῆς τοιαύτης συγχωρήσεως, ἆρ' οὖν οὐκ ἦν μ. δ. ἀ. ὁ ἄθεος βάρβαρος;

1) *Lectum*. Ex num. XVII v. Mansi t. XIII: c. 160.

XVIII. Εἶδες.. κακῶν τῆς ἀθέου αὐτοῦ ψυχῆς... ἀπεθηριώθη καὶ ἐν ἐρήμῳ διέτριβεν, ἐμαστιγώθη, ἵνα σωθῆ ἔσχεν... ἐπειδὴ προϊδὼν κατασβεσθὲν ἀπὸ τῆς δρόσου τὸ πῦρ, οὐκ ἐπίστευσεν. Καὶ τί γίνεται μετὰ ταῦτα; ἄκουσον αὐτοῦ λέγοντος· ἐγώ... ὅτι τοίνυν [**caetera ut in priore textu n. 18, 19, p. 31 D**] τιμωρίαν μόνον ἐὰν μετανοήσας μὴ ἐπιστρέψῃς πάλιν ..

XIX. Μηδεὶς οὖν ἀδελφοὶ ἀπελπίσῃ τῆς ἑαυτοῦ σωτηρίας; [**Inde codex noster solus in plane nova luxoriose vagatur**] Σαμψὼν ἐκεῖνος ὁ ἰσχυρὸς ἐν πολεμοῖς, ὃς καὶ πρὸ γενέσεως ἐπηγγέλλετο, ὡς ὁ ἄγγελος διετάξατο τῇ μητρὶ αὐτοῦ, [ἀπὸ παντὸς] ὁ ἐξ ἀμπέλου ἐμπορεύεται καὶ σίκερα οὐ μὴ πίῃ (τὸ μὴ πιεῖν, νηστείας ἦν καὶ ἐγκρατείας ὑπόθεσις). Καὶ ἕως μὲν ἦν τετειχισμένος τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ καὶ τῇ μετανοίᾳ, κατὰ χιλίους ἔπιπτον οἱ ἀλλόφυλοι, πύλας πόλεων ἀνεσπᾶντο, λέοντες τῇ ἰσχύϊ τοῦ δικαίου κατέπιπτον. Ὅτι δὲ μέθῃ ἑαυτὸν κατεβάπτισεν, ἀνάλωτος τοῖς ἀλλοφύλοις καὶ παίγνιον ἐγένετο. Νηστεύσωμεν οὖν, ἀδελφοί, ἵνα πρὸς τὸν παράδεισον ἐπανέλθωμεν, ὅθεν ἐκπεπτώκαμεν. Εἰ ἐνήστευσεν [cod. εἰσενήστευσεν] Ἀδάμ, καὶ τὴν ἐντολὴν ἐφύλαξεν, οὐκ ἂν ἡμεῖς πεπτώκαμεν εἰς τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας· οὐκ ἂν τὴν γῆν ἐργάζεσθαι κατεδικάσθημεν· οὐκ ἂν ἡ τῶν τριβόλων ἀνατολὴ ἐπεφύη καὶ ἡ ἐν λύπαις ἐνεσημάνθη κατάκρισις· τοιαῦτα γὰρ τὰ τῆς ἁμαρτίας ὀψώνια. Ἀλλ' ἡμεῖς, ἀγαπητοί, πάντοτε καὶ ἀεὶ ἐξομολογησώμεθα, κατὰ τὸν προφήτην Δαυίδ, ὅτι εἰς τὸν αἰῶνα τὸ ἔλεος αὐτοῦ [**inde volgata recurrunt, sed libero pede**]. Πέτρος ὁ προστάτης καὶ κορυφαῖος τῶν ἀποστόλων παρὰ παιδίσκης ἠλέγχθη, καὶ ἠρνήσατο τὸν Κύριον τρίς, ἀλλὰ μεταμεληθεὶς ἔκλαυσε πικρῶς· τὸ δὲ κλαῦσαι πικρῶς, τὴν ἐγκάρδιον μετάνοιαν παρίστησι, καὶ διὰ τοῦτο οὐ μόνον ἔλαβεν ἄφεσιν ἐπὶ τῇ ἀρνήσει, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ ἀποστολικὸν ἀξίωμα ἔσχεν ἀναφαίρετον.

XX. Ἔχοντες οὖν ἀδελφοὶ πολλοὺς τύπους τῶν ἁμαρτησάντων καὶ σωθέντων, προθύμως καὶ αὐτοὶ ἐξομολογεῖσθε (**caetera iterum recidunt in prius homiliae exemplar, eodemque modo usque in finem num. 20 pergunt**).

Hactenus Magni Cyrilli opus, in secunda synodo nicaena lectum 1): ex quo nihil prope superest, quod non eximium sit ac praestantissimum, quum primus fermo inter voteres « data opera, simplicibus et olectis vorbis, rudibus adhuc rerum nostrarum neophytis, coram Domini sepulchro, remotis, ut videtur, arbitris 2), » universam mysteriorum nostrorum rationem sine ambagibus declaravorit. Etsi nimium rari sint mss. libri quibus catecheses continontur, eam prae caeteris tritam fuisse, quae *de Poenitentia* inscribitur, ex eo colligitur, quod duplici aut triplici sermonis varietate mutetur quasi ex integro;

2) *Arbitris*. Ita Tuttaeus p. 318.

neque negaodum largam iude viam patoisse Graecis, ut pro iuoata indole multa ex arbitrio interpolareut.

II. Ad Sophronium qood spectat, eum qooqoe maguom ex duplici uomine dicam; primum ac praecipuom est, rebus eum sacris tanta cum cura iucubuisse, ut iu solemuioribus Ecclesiae officiis, et qnod maxime Hierosolymitenum decebat, in celebritate sauctorum Christi natalium, se quasi *κατ᾽ ἐξοχὴν* fecerit *τῶν θεοφανειῶν* hymuogruphum 1); prauterea typicon vetus ab aevu martyrum 2), ut vidutur, repetundum, ut quod certatim Sabaïtae et Sinaïtao, suis auxeruut consuetudiuibus, Sophrouio demum ultimum muuum admovente, veuisse ad eum sanctitatis simul et correctionis cumulum, ut inde per totum Orientem, serius vero iu ipsum imperii meditullium, ipsosque inter superbos Sanctae Sophiae miuistros, publica auctoritate reciperetur. Ecclesiae igitur Hierosolymitanae haud modica laus fuit, ut uude iucuuabula fidei babuimus, inde quoqun oriretur religiunis cultus; neque Sophrouio mauut exiguum decus, quud ipse iu muntu suncto, Sabaïtas iuter et Sinaïtas, quasi prau manibus gerous tabulas, sacrorum quemdam legem toto Orienti promulgaverit. Tum etiam aliud summi viri decos est et ornamentum, ex quo iutra fiues uostros iure gloriatur et exultat, Syuodicoo videlicet illud *πανεύφημον*, effusis coucilii VI plausibus exceptum, ac simul umnium cousecratum saeculorum admiratiuui. Mutilum tamen monumentum essu, tam certum est quum desperandum: quu euim anxietate, qua sollicitudiue clarissimus Muius umnes romanos italicosque codices excussisse se, sed frustra, alicubi queritur, (si parva ego louge miuor aeque ausim coutestari) frustra uec lubori oec taedio parceus, idom teutavi, plerisque lustratis Europee bibliotbecis, ot taotom opus omnibus uumeris absolveretur. Quodcumquo autum ad mauus vuuit, licet booo vel illum titulum, baec vel illa verba ab iuitio tulerit, totum hoc ut locuplutius oecumenicae tabulae referebant. Et quae semel ipsum Maium delusit, me quoque eadem coepit lsetitia brovis, quum aliquid novum uterque sibi, bic iu vaticano, ego in mosqueusi codice, taudem reperisse cuosuit. Syuodica quidem erout, et alia quam vulgata in couciliis, ut Fabricio ignota, ita etiam omuibus. Titulus erat iu Mosqueusi membrana: *Τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου Ἱεροσολύμων περὶ ἐξαγγελιῶν*. Prompto descripsi calamu, neque displicuit sancti viri *τὸ σεμνὸν*, « quo urgebat quantopere oporterot, ut is qui peccatorum confessiunes a poenitentibus excipit, morali cauuuicaque doctrina instrueretur, quo et culparum diversa genura cognoscere et remudia iduuea adhibere valeret.» 3) Vurba Maii refuro, qui idem nou solum typis dederat, sed adiectis quiuquagiota circiter epitimiis, quau oti multa alia Apostolurum, Athauusii, Basilii, Chrysostomi, Epiphanii, Ephraemi insigoita nominibus, oecesse omniuo est in alium locum resorvari.

III. Iuvisset etiem, nisi alio properaro iuberor, haud prius e monte Siua descendere, quiu paolum ibi steterim ad iovestigandum facinus quoddam, haud insolitum quidem, sed iuxta ac rarissimom, quo io sacro moute, per multa inde ad uos usquo saecula, Arebicpiscopi simul et Arcbimandritae nomen ec regimen in eodem Abbatu obtiueri, compoui et perseveraro solemne fuit. Post enim seriem episcoporum Pharanitarum, quorum oltimus fortasse fuit Theodorus, Monothelitarum

1) *Hymnographum*. Et praeter hymnos publico usu consecratos, eadem vena effudit concinna anacreantica quae nuper cl. Maïus et Matranga ediderunt. Spicil. Roman. Spicil. t. III, p. 49-125; tum etiam cf. Triodiuu ib. p. 125-229, neque omitto morata de histor. eccles. et sacra liturgia ib. p. 31-48.

2) *Martyrum*. Cf. Allat. de libr. ecclesiast. ad Typicum, et quan superius cum laude memorantur Th. Tuscani *Animadversiones ad typica Graecorum*.

3) *Valeret*. Maius in Spicil. Rom. III, p. XV.

dux, tum fulmino conciliorum, tum etiam Sarracenorum turbine excisus, sedes, oppido vastato, ad montem Sinaï translata est. Integra ibidem, vel post Caerularium, fides stetit, quum saeculo XI, unus inter infulatos illos abbates B. Iorius sanctissime cum Latinis vixisse et obiisse referatur 1). Crevisse cum ecclesia Romana concordiam, faventibus latinorun militum castris, vaticanae tabulae multis docent instrumentis. Sunt enim Honorii III (a. 1217) ad Simeonem episcopum montis Sinai eiusque successores, sunt Gregorii IX (a. 1274), sunt Ioannis XXII (a. 1336), sunt Innocentii VI (a. 1360), sunt Eugenii IV (1435) privilegia et apostolica rescripta, quae ad graecos ordinis Basiliani monachos pertinuisse, perspicuum est. Saeculo usque XVI, non destiterant gemitus et querelae Sinaïtarum ad catholicos principes deferri. 2) Ieiunae admodum et ingratae nomenclaturae abbatum et archiepiscoporum vix locum fecit Oriens Christianus 3), cui ut suppleatur, abunde vel non quaerenti subsidia erunt. Habemus enim, ne seriem ab initio et longius repetam, a. 1517 Danielem abbatem, anno 1559 Macarium, paulo post Laurentium 4), a. 1579 Eugenium 5), a. 1629 Ioasaph, a. 1641 Beniaminum 6), a. 1661 Nectarium, a. 1665 Antonium, 7) a. 1672 Ioannicium 8), an. 1690 Ananiam, a. 1697 Ioannicium, an. 1720 Cosmam, qui Constantinopolitanus patriarcha factus est. At post eum Ioannicius tertius aut quartus adest, tum etiam a. 1773 Cyrillus archiepiscopus et abbas renuntiatur 9). Sed iam vela abducere, et aliis flatibus permitti cogimur. Aedibus vero Callistianis dum restituimur, ubi scribimus haec, contigua S. Mariae Basilica aliud nobis sub oculis ponit, quod nisi plane novum fuerit, vel romanae vetustatis indagatoribus, eosdem certe et illud meminisse iuvabit, Anastasium scilicet bibliothecarium in eadem vixisse basilica, monachum fortasse ordinis S. Benedicti, immo et abbatem. Idem quippe olim inscripsit ad calcem vitae s. Basilii, teste vaticano codice 5696, eam nimirum *translatam fuisse ab Anastasio abbate S. Mariae Transteverinae, ubi fons olei.*

1) *Refertur*. Bolland. XXVI Iul.

2) *Deferri*. Eugenii abbatis epistola ad Carolum Austriae archiducem ap. Mart. Crus. *Turcograec.* lib. III, p. 261.

3) *Christianus*. t. III, p. 747-758.

4) *Laurentium*. Muravieff *Relations de la Russie au XVI siècle* p. 31, 49, 58, 308.

5) *Eugenium*. Praeter Crusium cf. Dosithei *de patriarch. Hierosol.* c. 7, §. 4.

6) *Beniaminum*. Litteras horum et sequentium extaet in archivo mosquensi publico fasc. XII et in cod. synod. 33.

7) *Antonium*. Delacroix *Turquie chrétienne* p. 181.

8) *Ioannicium*. Renaudot: *Perp. de la foi* p. 128.

9) *Renuntiatur*. Cf. βιβλίον περιέχον τὴν ἀκολουθίαν τῆς ἁγ. Αἰκατερίνης, τό τε προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ μετὰ τῶν πέριξ καὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτό, τήν τε τάξιν τῆς ἀκολουθίας τοῦ μοναστηρίου καὶ τοὺς ἐν αὐτῷ μέχρι τοῦδε ἀρχιεπισκοπήσαντας καὶ ἐγκώμιον εἰς τὸ Σινᾶ ὄρος καὶ περὶ Ἀράβων. procurante Anthimo metropolita et emendante Metrophane Gregora Monacho, 4°, Tergovisti 1710; iterum Venet. 1727 apud Nicol. Sarum; tertio ibid. a. 1773 cum epistola διὰ στίχων πολιτικῶν πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Σινᾶ Κύριλλον. Sed neque omittas Ἀναντίῤῥησιν εἰς ἃ κακῶς, ψευδῶς καὶ ἀναρμόστως λέγονται εἰς τὸ προσκυνητάριον τοῦ ἁγίου ὄρους Σινᾶ, curante egregio et docto patriarcha Chrysantho, Venet. 1732, 4°.— Papheutium, cuius alicubi epistolam vidi, adde priscis abbatibus Gregorio, Anastasio, Ioanni, Philotheo, etc.

XII.

S. GERMANUS CP.

An. Chr. 715-730-754.

I. Rarsus Constantinopolim nos ducat sanctorum hominum quadriga, qui ab Iconomachis triumphos Ecclesiae reportarunt, Germanus, Tarasius, Nicephorus, Methodius: ita Deo larga manu subsidia dante et lumina, ut Graecos tandem ab interitu et ruina servaret. Quantus esset quatuor horum dux, vel ante episcopatum, nos docet S. Gregorius iunior, Romanus, cum eidem primas pene partes concedat in rebus quae ad VI synodum pertinent. Qualia vero iam patriarcha fecerit, idem non tacet, dum in epistola cui plausum fecit altera synodus nicaena, effusis laudibus cumulat, « sanctum Germani nomen, sacrum decus, virum divinitus actum, propugnatorem Ecclesiae, omni laude ob certamina maiorem, » et alia, ad quae Tarasius: « Petrum, divinum apostolum, aemulatus pater iste, nobis e Roma veritatem tuba cecinit 1). » Et uti saperaunt apud Armenios egregiae litterae 2), et aliae quae partim extant 3) in VII Synodo *ad Ioannem Synadensem*, *ad Constantinum Nacolitanum*, *ad Thomam Claudiopolitanum*, utinam aliae e tenebris eruantur quae ad Romanos pontifices scripsit, 4) et etiam liber *retributorius vel incorruptus* (ἀνταποδοτικὸς ἢ ἀνόθευτος), sive apologia adversus detorquentes Nysseni opera in Origenis sententias 5), ex qua non modica lux in acta synodi V reniteret! Qui vero stetit, ut ait Photius, « pietatis patronus, acutum veritatis gladium stringens et vulnere prostratos hostes relinquens, » idem etiam a sede deiectus (a. 730), ab acie non recessit. Domi enim exul et inclusus, scripsit de *haeresibus et synodis librum*, qui ad nos in primis spectat, Anastasianae Synopsis adeo gemellam, ut pigeret eam hic repetere. Haud praeterea dissimulandum iam grandaevum senem, omnibus subsidiis destitutum, ac dolentem alienis manibus tradi patriarchii libros, seque suis spoliari, forsan lubricae memoriae indulsisse nimium, neque sanam rerum seriem continuo servavisse. Caeterum ea potius ad dogmaticam fidei historiam tendant, quam in nostram recidunt canonum disciplinam. Quod quidem opus sincerum tandem in lucem primas omnium cl. Maius protulit, cuius quum satis rara sint sive manu sive typis edita exemplaria, hic lectori non invideo quae saperesse noverim:

1) *Cecinit*. Mansi XIII, col. 92, 99.

2) *Litterae*. Maius primus edidit latine Bibl. N. t. II, p. 585.

3) *Extant*. Mansi XIII, col. 100, 105, 108.

4) *Scripsit*. Immo unam audacter protulit Nicolaus Comnenus in *Praenotionibus mystagogicis*, p. 359, solemni vade Diplovatacio, qui eam integram edisset in *synopsi mss*. de potestate ecclesiastica, astipulante, ait, Turriano, qui eamdem latinam fecisset in *Miscellaneis mss*. Verum ubinam gentium haec, amabo? Quid plura? Iam audi Papadopulum: «Nam Germanus Gregorio II Romano pontifici scribens, ubi facundissime descripsit Leonis Isauri perfidiosissimas technas et impia dogmata: Καὶ ταῦτα, ait, πάτερ ἅγιε, πρεσβεύομεν ὑμῖν, ἵνα κατὰ τὴν ἀποστολικὴν ἐξουσίαν, τὴν παρὰ Χριστοῦ σοι δοθεῖσαν πρὸς ἡμᾶς ἅπαντας τοὺς ποιμαινομένους παρὰ τῶν διαδόχων τοῦ Πέτρου, κατευθύνῃς ἡμῶν τὴν πίστιν καὶ στηρίξῃς τὰ ὀρθοδοξολογούμενα ὑπὸ τῆς ἡμετέρας καθολικῆς εὐσεβείας, ἀλαλάζων καὶ βοῶν ἀπὸ τῆς ἀκρότητος τοῦ θείου σου θρόνου καὶ ἡμῖν συμφωνῶν. «Atque haec, Pater sancte, tibi nunciamus, ut iuxta potestatem apostolicam tibi datam a Christo in nos, qui pascimur a successoribus Petri, dirigas nostram fidem, confirmesque, quae nostra catholica pietas orthodoxe docet, nimirum intonans et clamans e cacumine tuae divinae sedis et nobis consonans.»—«Hunc in modum Germanus, quo et in sequentibus eius epistolae *(sic)*, in qua palam asseritur eum qui cum Romano pontifice non colligit, dissipare; ipsum enim patrem familiae esse domus Dei et doctorem omnium.» Haec Comnenus, cuius audaciae si minus fidendum, graeca tamen proferenti vix aliquis locus non dandus.

5) *Sententias*. Photii *Biblioth*. cod. 233.

Cod. Columnensis 26 vatican. 2184.
Coislin. 211. f. 325.
Thomas Gale 5842.
S. Trinitat. Dublin. 325.

Edd. Maii in Spicil. Rom. t. VII, p. I, p. 1-74.
— Rhalli in syntagm. t. I, p. 389-369.
— Migne in Patrol. gr. t. XCVIII, col. 39-27.

II. Et altera canonum, sive canticorum ecclesiasticorum palaestra est, in qua vincit quoque Germanus et facile princeps eminet 1), quae quidem provincia nostra est: tum quia arctissimo vinculo cum scientia iuris ecclesiastici iuncta semper fuit sacra rituum et precum disciplina, quam susceperunt non sancti homines tantum, sed maiorum sedium antistites praestantissimi: tum etiam quod Spiritus Dni qui ubi et quo modo vult singulis spirat saeculis, in procelloso Germani aevo praecipuum ac fortissimum vitae christianae munimentum in hymnis et canticis struxit et consecravit. Agedum, tricas nectere me aut a via aberrare nemo queratur, dum Germani ἰδιόμελα ad calculos exigam; dum quae cecinit, numero et lance expendam; dum ubi editi libri deficiunt, excutiam membranas; dum silentibus Graecis, asciscitabor priscos Slavorum interpretes. Ex quibus omnibus constat, varia Germani στιχηρὰ numero esse quatuor et centum; canones duos et viginti, quibus centum et sexaginta ᾠδαί ad minus continentur. Pleraque occurrunt in menaeis a Septembre ad Februarium et a Iunio ad Augustum; paucissima vero sive in mediis mensibus, sive in Triodio et Pentecostario, sed multa in Christi natalibus; nullum interea eiusdem vestigium in toto Octoecho; nullum, inter κονδάκια et οἴκους. Unde colliget aliquis: primum, ultima illa, tam nomine quam indole peregrina, nondum in Sanctam Sophiam immigrasse; necdum etiam illuc fortasse pervenisse Damasceni Octoechum, quem paulo post, Studites et alii libere auxerunt; tum integra hactenus mansisse ut omnium vetustissima, quae ieiuniorum in diebus et intra paschalia canebantur. Germanum vero opportune certavisse cum Sophronio, Cosma et Damasceno, ut natalia Domini, ad XXV diem Decembris, nuper ab Occidente ad Orientales translata, novis canticis decoraret. Sunt pleraque Germani idiomela (troparia scilicet exquisitiore modulata rhythmo), ac si voluisset, uti synaxaria habent, « quod in vigiliis durum et laboriosum est, suis canticis et suavibus hymnis lenire. » 2) Quae frequentius occurrunt vesperarum in δόξα et matutinus inter αἴνους, ut apposite vetus quidam de eodem dixerit 3), « varios hymnos edidisse laudandis sanctis (τοὺς ἁγίους ἐπαινῶν), et canticis glorificasse mirabilia divinae gratiae opera » (ᾄσματα πρὸς δοξολογίαν τῶν θαυμασίων ἔργων τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ).

III. Ut singularia quaedam recenseam, adde ad fidem unius codicis ottoboniani εὐχὰς maiorum horarum in natalium vigiliis. 4) Adde cum uno cryptoferratensi et duobus vaticanis X et XI saeculi officium integrum γονυκλισίας in pentecostali cursu 5). Adde flebilia quaedam troparia in habitu monachorum quae in membranis aeque vetustis Basilianorum Cryptoferratensium servantur 6). Nulla enim causa est cur referantur potius ad Germanum II aut quemdam recentiorem quaecumque sancti patriarchae esse dicimus, quorum codices saeculo XIII antiquiores supersunt. Et maximopere laetor, hisce innixus testimoniis

1) *Eminet.* Primo loco occurrit effigies Germani inter melodorum sacrorum icones in fronte Triodii Graecorum excussi Venet. 1601.

2) *Lenire.* Ad diem XII Maii in qua colitur.

3) *Dixerit.* Combefis *Auctar nov.* II, 1461.

4) *Vigiliis.* Ottoban. 344, f. 168. Easdem preces recitantur in horis feriae VI maioris.

5) *Cursu.* Vat. 1811, f. 119, 1872, f. 93, 1875, f. 81.

6) *Servantur.* Cryptoferr. A. 22. Erunt fortasse qui praeterea Germano quoque ascribant liturgiam praesanctificatorum, asripulantibus codd. Vatican. 1872, 2051, 2143; barberin. III, 48; corsin. E. 29.

firmissimis, iam uullum esse dubium quiu sincerum Germaui opus sit, sanctoque patriarchae restituendum, quod iuscribi solet: Ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία. Quid vero? Nouue trium saeculorum aannis vapulat ἀνιστορικὴ *Historia?* Nonue risu peritorum explosa *Mystica contemplatio?* Nonno putidis oppletur sequioris aevi ineptiis, non rancidulis foetet Arabum vocabulis, non horret barbario, quae vix Germanum Nicaenum decet? « Fateadum, inquiebat ultimus editor Gallaudius, ab aliis alia inserta fuisse: quare sincerum Germani foetum vix distinguere quis valeat. » Mihi quoque elamata res erat et desperata, donec lydium lapidem invenerim, de quo iam dixi superius. Diu latuit ia angulo et adhuc latet quidam Anastasii libellus, cuius prooemium, uunc primum in medio a me positum, omnem litem dirimit. Doctus eoim Bibliothecarius, vix uuo post Germauum saeculo, dum Byzantii esset, dum patriarchii forulos rotulosque rimaretur, incidit in veram Germani *Historiam,* genuinam meditatus est *mysticam theoriam,* aurum purum vidit, latinisque tradidit *totum,* neque iguobili volgo cloncularium commisit opus, sed plena in luce Urbis et orbis, Caesari et imperatori Carolo II munus vere regium dedit dicavitque iutegerrimum. Quo interprete ad graeca admoto, lux a tenebris dividitur, aurum e sterquilinio effulget, Germano germauum opus, in multam canonum nostrorum firmitatem, in totius ecclesiasticae disciplinae emolumentum, tandem vindicatur iure iuconcusso.

IV. Cuius statim initium dare aequum est, et insigne erit exemplum, quo vix aliud noverim incredibilius, quo usque scilicet se interdum tulerit vesana Graecorum fraudis et mendacii libido. Neque id tantum ausi sunt, ut immania purpurae sincerae assumenta crasso filo adderent. Sed promiscuis nominibus, quasi in alea iactatis, alius aliud suo exemplari ita proferre praefixit, ut tam in codicibus quam in editis libris inextricabiles nodos conglobari necesse fuerit. Quod spectat ad codices discrepantes, satis erit nudo eos schemate sub oculis poni; edita vero proferri ex paucis ab initio versibus, ubi interpolata uncis coerceantur, quae omnia simul et saepius canonum instar inservierunt.

1° Sub nomine *Germani* sunt codd.
Vatic. 1070, 2051, 2146.
— Ottobon. 338, 378.
— Regin. 46.
Vallicell. F. 70.
Nanian. 34.
Paris. 502, 854.
Barocc. 42.
S. Petri Eborac. 50. Ex quibus vulgatae edit. F. Morelli a. 1560. — Frontonis Ducaei *Auctar* II, p. 131 — in Biblioth. PP. a. 1575, 1589, 1618, 1644, 1677. — Gallandii t. XIII, p. 7.

2° Sub nomine *Basilii:*
Vatic. 430, 640, 662, 1277.
Barberin. III, 72; V, 18.
Paris. 502, 1239 A, 1555 A.
Nanius 228.
Cryptoferrat. B. 14.
S. Magdalen. Oxon.
Neapolit. 236.

3° Sub nomine *Cyrilli* sive Alexandrini sive Hierosolymitani: Barocc. 27, ex quo ad. Millesii Oxon.

4° Sub nomine *Sophronii:*
Ottobon. 459.

5° Sub nomine *Ioannis Ieiunatoris:*
Ottobon. 418.
Paris. 2500.
Marcian. 228.

6° Sub nomine *Chrysostomi:*
Cf. Fabric. Bibl. gr. t. XI, p. 157.

7° Sub nominibus *Iacobi, Basilii, Cyrilli, et Athanasii:*
Coislin. 114, catal. p. 188.

8° Sine ullo ullius nomine:
Vatic. 112, 339, 375, 504, 790, 1151.
— Palat. 367.
— Ottobon. 408.
Laurent. Pl. LVII, c. 48.
Vindobon. 196.

I.

Γερμανοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως ἱστορία ἐκκλησιαστικὴ καὶ μυστικὴ θεωρία.

Historia mystica Ecclesiae catholicae (Anastasio interprete) *incipit:*

Ἐκκλησία ἐστὶ ναὸς Θεοῦ, τέμενος ἅγιον, οἶκος προσευχῆς, συνάθροισις λαοῦ, σῶμα Χριστοῦ, ὄνομα αὐτοῦ. νύμφη [Χριστοῦ, ἐκκαλουμένη πρὸς μετάνοιαν καὶ πρὸς εὐχὴν τοὺς λαούς]· τῷ ὕδατι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος αὐτοῦ καθαρισθεῖσα, καὶ τῷ αἵματι αὐτοῦ τῷ τιμίῳ ἐῤῥαντισμένη, καὶ νυμφικῶς ἐστολισμένη, καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος μύρῳ σφραγιζομένη, κατὰ τὸν προφητικὸν λόγον· Μύρον ἐκκενωθὲν ὄνομά σου· καὶ εἰς ὀσμὴν μύρου σου δραμοῦμεν 1). ὅτι ὡς μύρον ἐπὶ κεφαλῆς τὸ καταβαῖνον ἐπὶ πώγωνα, τὸν πώγωνα τοῦ Ἀαρὼν [τὸ καταβαῖνον ἐπὶ τὴν ᾤαν τοῦ ἐνδύματος αὐτοῦ. Ἄλλως.]

Ἐκκλησία ἐστὶν ἐπίγειος οὐρανός, ἐν ᾗ ὁ ἐπουράνιος Θεὸς ἐνοικεῖ καὶ ἐμπεριπατεῖ, ἀντιτυποῦσα τὴν σταύρωσιν καὶ τὴν ταφὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν Χριστοῦ, δεδοξασμένη ὑπὲρ τὴν σκηνὴν τοῦ μαρτυρίου τοῦ Μωσέως 2), ἐν πατριάρχαις προτυπωθεῖσα, ἐν ἀποστόλοις θεμελιωθεῖσα, ἐν ᾗ τὸ ἱλαστήριον καὶ τὰ ἅγια τῶν ἁγίων, ἐν προφήταις προκηρυχθεῖσα, ἐν ἱεράρχαις κατακοσμηθεῖσα, καὶ ἐν μάρτυσι τελειωθεῖσα. [καὶ ἐν τοῖς ἁγίοις αὐτῶν λειψάνοις ἐνθρονισθεῖσα. Ἄλλως· Ἐκκλησία ἐστὶν οἶκος θεϊκός, ἔνθα ἡ μυστικὴ ζωοθυσία γέγονε καὶ τὰ ἔνδον τοῦ ἱερατείου καὶ ἅγιον σπήλαιον. Ἔνθα κ. τ. λ. Pergit interpolatio per duas columnas, de quibus nulla Anastasio auspicio est.]

Ἡ κόγχη ἐστὶ κατὰ τὸ ἐν Βηθλεὲμ σπήλαιον, ὅπου ἐγεννήθη ὁ Χριστός, καὶ κατὰ τὸ σπήλαιον ὅπου ἐτάφη, καθώς φησιν ὁ εὐαγγελιστὴς Μάρκος, ὅτι ἦν σπήλαιον λελατομημένον ἐκ πέτρας, κἀκεῖ ἔθηκαν τὸν Ἰησοῦν.

[Ἡ δὲ ἐκκλησία ἐστίν, ἔνθα ἡ μυστικὴ ζωοθυσία γίνεται καὶ τὰ ἔνδον τοῦ σπηλαίου, ἔνθα ὁ τάφος κεῖται ἀντ' αὐτοῦ, ἔνδον τοῦ ἱερατείου. Ἡ δὲ κόγχη τοῦ θυσιαστηρίου ἡ μετάθεσίς ἐστι τοῦ σταυροῦ· οἱ πύργοι δέ, τὰ σημεῖα. Διὰ τοῦτο δ' ἀμφότερα λογοθετοῦνται εἰς πρόσωπον τῶν ἱερουργούντων.]

Ἡ ἁγία τράπεζά ἐστιν ἀντὶ τοῦ τόπου τῆς ταφῆς ἐν ᾗ ἐτέθη ὁ Χριστός, ἐν ᾗ πρόκειται ὁ ἀληθινὸς καὶ οὐράνιος ἄρτος, ἡ μυστικὴ 3) καὶ ἀναίμακτος θυσία, ζωοθυτούμενος, τὴν σάρκα αὐτοῦ καὶ τὸ αἷμα εἰς βρῶσιν καὶ πόσιν ζωῆς αἰωνίου προέθηκε τοῖς πιστοῖς. Ἔστι δὲ καὶ θρόνος Θεοῦ ἡ αὐτή, ἐν ᾧ ὁ ἐπουράνιος Θεός, ὁ ἐπὶ τῶν Χερουβὶμ ἐποχούμενος σωματωθεὶς ἐπανεπαύσατο· καθ' ἣν τράπεζαν καὶ ἐν τῷ μυστικῷ αὐτοῦ δείπνῳ, μέσον τῶν ἀποστόλων αὐτοῦ καθίσας, καὶ λαβὼν ἄρτον καὶ οἶνον, εἶπε τοῖς αὐτοῦ μαθηταῖς καὶ ἀποστόλοις· Λάβετε, φάγετε καὶ πίετε ἐξ αὐτοῦ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ σῶμά μου καὶ τὸ αἷμά μου. Προετυπώθη δὲ ἐν τῇ νομικῇ τραπέζῃ, ἔνθα ἦν τὸ μάννα, ὅ ἐστι Χριστὸς ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς 4).

I. Ecclesia est sacrarium Dei, templum sanctum, domus orationis, conventus plebis, corpus Christi, nomen eius, sponsa

aqua baptismatis eius emundata, et sanguine ipsius respersa, et nuptiali more stola circumamicta, et sancti Spiritus unctione signata; secundum illud propheticum: «Unguentum effusum nomen tuum.» Et: In odorem unguentorum tuorum curremus.» Et: «Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron.»

Item Ecclesia est terrenum coelum, in qua supercoelestis Deus inhabitat et inambulat, praefigurans crucifixionem et sepulturam et resurrectionem Christi, glorificata super tabernaculum testimonii Moysi, in qua sunt propitiatorium et sancta sanctorum, in patriarchis quidem praefigurata, in prophetis vero praedicata, in apostolis autem fundata, porro in martyribus consummata et in summis sacerdotibus adornata.

II. Concha est in similitudinem speluncae quae fuit in Bethleem, in qua natus est Christus, et in similitudinem speluncae in qua sepultus est, sicut evangelistae innuunt, asserentes quia erat spelunca sive monumentum excisum ex petra, et ibi posuerunt Iesum.

III. Sancta mensa est ubi in sepultura sua positus est Christus, in qua superiacet verus et coelestis panis Christus, mystico et incruento sacrificio, vivens hostia factus ut homo; qui et carnem suam et sanguinem in escam vitae aeternae proposuit fidelibus. Est autem et thronus Dei, in quo Deus qui supra Cherubim vehitur, requievit; ad quam mensam et in mystica coena, cum in medio discipulorum suorum sedisset, accepto pane ac vino, dixit eis: «Accipite, comedite et bibite ex eo; hoc enim est corpus et sanguis meus.» Praefigurata vero est et in legali mensa, ubi erat manna, quod est Christus, panis qui de coelo descendit.

1) δραμοῦμεν. Cant. I, 3, 4; dein ps. CXXXII, 2.

2) Μωσέως. Inde ordinem vide rerum, tam apte apud Anast. quam perperam in vulgatis institutum.

3) τῇ μυστικῇ καὶ ἀναιμάκτῳ θυσίᾳ recte legit Anast. et f. ζῶν τεθυμένος ὡς ἄνθρωπος, ὃς τὴν σάρκα.

4) Καταβάς. Pleraque et alia Constantinus Malaxus habet in *Nomimo*, sive canonum syllogo, cap. 133, 134, 135, 136, 254, 262 cod. ottob. 97.

II.

Ἀρχομένου γάρ, φησί, τοῦ ἱερέως τὴν ἁγίαν συντίθεσθαι προσκομιδήν, ἐξαίφνης τῶν μακαρίων κατελθοῦσαι δυνάμεις, ὑπερλαμπρους τινὰς στολὰς περιβεβλημμέναι, γυμναὶ τῷ ποδί, συντόνῳ τῷ βλέμματι, κάτω νεύοντι τῷ προσώπῳ, περιστοιχίσασαι τὸ θυσιαστήριον, μετ' εὐλαβείας καὶ πολλῆς ἡσυχίας καὶ σιωπῆς παρίστανται μέχρι τῆς τελειώσεως τοῦ φρικτοῦ μυστηρίου, εἶτα διαφεύντες 2) καθ' ὅλον τὸν σεβάσμιον οἶκον, ποιοῦσι δὴ τὴν χορηγίαν [περὶ] τοῦ τιμίου σώματος καὶ αἵματος, καὶ συνεργοῦσι, καὶ συμπράττουσι καὶ συνενισχύουσι. Ταῦτα δὲ γράφω, ἵνα μαθόντες τὸ φοβερὸν τῆς θείας λειτουργίας, μήτε αὐτοὶ ἀμελοῦντες τοῦ θείου φόβου διακέησθε, μήτε ἄλλους συγχωρῆτέ τινα ὁμιλεῖν ἢ ψιθυρίζειν ἐπὶ τῆς προσκομιδῆς, καὶ ἕως τέλους τῆς ἁγίας λειτουργίας, μήτε νεύειν θαρσαλέως, μήτε ὧδε κἀκεῖσε περιβλέπεσθαι ἢ ῥέμβεσθαι ῥαθύμως καὶ χυδαίως· λέγει γὰρ ὁ Κύριος τῷ Μωϋσῇ καὶ δι' αὐτοῦ τοῖς ἱερεῦσι· Εὐλαβεῖς ποιήσατε τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ καὶ μὴ καταφρονητάς 3).

Θεσπίζομεν εἶναι τὰ ἀφιερωμένα τῇ ἐκκλησίᾳ ἀναφαίρετα καὶ ἀπόσπαστα, καὶ τὸν πλεονέκτην ἐπ' αὐτοῖς χεῖρα βάλλειν βουληθέντα τῷ τῶν ἱεροσύλων ἐπιτιμίῳ ὑποβάλλομεν, οἷον ἀνάθεμα τῇ ἐκκλησίᾳ ἔστω.

Ἱερεὺς ὁ καταφρονῶν τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ, καὶ οὐ μετὰ πάσης τιμῆς ὑπηρετῶν αὐτῇ, καὶ φιλοκαλῶν σύμπαντα τὰ ἱερά, ἄλλως Θεοῦ οἶκον καταφρονῶν, ἀργείτω ἐπὶ καιρῷ.

Πρεσβύτερος ἐξ ἀμελείας ἢ ἀπὸ μέθης ἐμπυρίσας ναὸν ἢ βιβλίον, παυσάσθω τῆς λειτουργίας χρόνον ἕνα, ποιῶν καὶ τὴν ἀκολουθίαν.

Ἱερεὺς ἀμελῶν τῆς ἑαυτοῦ λειτουργίας, καὶ παραθραύων τὰς νενομοθετημένας ὥρας καὶ οὐκ εἰς τὸν ἴδιον καιρὸν ἀποδιδοὺς τὰς εὐχὰς τῷ Θεῷ, μακρὰν αὐτοῦ τυγχάνει· λέγει γὰρ ὁ ἀπόστολος· ἐν παντὶ ἔργῳ εὐχαριστεῖτε, ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε, ἀντιλαμβάνεσθε τῶν ἀσθενῶν 4). Καὶ ὁ Κύριος ἐν τοῖς ἱεροῖς εὐαγγελίοις· Αἰτεῖτε, καὶ δοθήσεται ὑμῖν· ζητεῖτε, καὶ εὑρήσετε. Καὶ πάλιν· Ἀγρυπνεῖτε ἐν παντὶ καιρῷ δεόμενοι, ἵνα δυνηθῆτε ἐκφυγεῖν τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ σταθῆναι ἔμπροσθεν τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐπίσκοποι τοὺς ἱερεῖς τιμάσθωσαν ὡς ὑπηρέτας Χριστοῦ καὶ τάξιν ἀγγελικὴν ἐπέχοντας, καὶ μὴ καταφρονεῖν [ὀφείλουσι] ὡς ἐσχατωτέρους· Ὁ γὰρ Κύριος τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς ὡς φίλος διελέγετο· Οὐκέτι ὑμᾶς λέγω δούλους, ἀλλὰ φίλους· ὁ γὰρ δοῦλος οὐκ οἶδε τί ποιεῖ αὐτοῦ ὁ Κύριος, ὑμᾶς δὲ εἴρηκα φίλους 5), ὥστε οἱ ἀνεπίληπτοι ἱερεῖς τιμᾶσθαι ὀφείλουσιν οὐ παρ' ἡμῶν μόνον, ἀλλὰ καὶ παρὰ τῶν ἀρχόντων.

I. Incipiente enim, ait, sacerdote sacram facere proscomidem, repente beatorum delapsae potestates, splendidis quibusdam stolis amictae, nudis pedibus, compositis oculis, vultu humi demisso, altari circumstantes, cum multa pietate, reverentia et silentio, manent usque ad consummationem tremendi mysterii, postea diffusae per universam domum sacram, choros exercent coram sacratissimo corpore et sanguine, unanimi opera et actione et collatis omnium viribus. Haec vero scribo, ut quum noveritis quam pavenda sit sacra liturgia, neque ipsi vos minus solliciti a timore Dei deficiatis, neque alios permittatis aut confabulari, aut mussitare, dum proscomide peragitur, et usque dum liturgia completur, aut procaci audacia annuere, aut ullibi circumspicere, aut inverecunde vagari et promiscue. Ait enim Dominus Moysi, et per eum sacerdotibus: « Sanctos facite filios Israel, et non contemptores. »

II. Statuimus ea quae Ecclesiae dedicantur, neque auferri posse, neque tolli; at invasorem, qui manum in ea mittere voluerit, sacrilegorum poenas subiicimus, ut anathema in ecclesia sit.

III. Presbyter, si parvi ecclesiam fecerit, neque ei cum omni servierit honore, cum amore sacra servans omnia, sed domum Dei contempserit, ab officio suspendatur ad tempus.

IV. Presbyter, qui ex negligentia vel ob ebrietatem aut sacellum aut libellum combusserit, a sacra liturgia cesset per unum annum, haud omissa precum consequentia.

V. Sacerdos, in suo desidiosus officio, perfunctorie solvens prescriptas horas, neque in iusto tempore Deo preces tribuens, procul a Domino manet. Dicit enim Apostolus: « In omni opere gratias agite, sine intermissione orate, suscipite infirmos. » Et Dominus in sanctis evangeliis: « Petite, et dabitur vobis; quaerite, et invenietis. » Et iterum: « Vigilate, in omni tempore orantes, ut fugere possitis quae futura sunt, et stare ante filium hominis. »

VI. Episcopi presbyteros honore prosequantur, ut Christi famulos, et qui angelorum ordinem habent, neque eos oportet despicere ut postremos. Ipse enim Dominus discipulos ut amicus alloquebatur: « Vos non amplius dico servos, sed amicos; nam servus nescit quid Dominus eius faciat, vos autem dixi amicos, » ideoque ut irreprehensibiles eos sacerdotes oportet honestari, non solum a nobis, sed ab omnibus qui praesunt.

1) f. συνθέτω. — 2) f. διαφυέντες vel διαχυθέντες. — 3) καταφρονητάς Levit. XI, 44. — 4) Ἀσθενῶν. 1 Thess. V, 14, 17, 18. Deinde Matth. VII, 7. — Luc. XXI, 36. — 5) φίλους. Ioan. XV, 15.

III.

Μηνὸς Ἰανουαρίου ἡμ. λ', ἑσπέρας ἐν τῷ μεγάλῳ ἑσπερινῷ εἰς τὸν στίχον στιχηρὰ προσόμοια ἦχ. πλα'.
Δόξα καὶ νῦν. Θεοτόκιον Ὅμοιον.

Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ᾀσμάτων·
προκύψασα γὰρ ἄνωθεν
ἡ παντάνασσα μητροπαρθένος
ταῖς εὐλογίαις καταστέφει
τοὺς εὐφημοῦντας αὐτήν.
Βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες συντρεχέτωσαν,
καὶ τὴν βασιλίδα κροτείτωσαν ἐν ὕμνοις,
βασιλέα τεξασαν,
τοὺς θανάτῳ κρατουμένους πρὶν
ἀπολῦσαι φιλανθρώπως εὐδοκήσαντα.
Ποιμένες καὶ διδάσκαλοι,
τὴν τοῦ καλοῦ ποιμένος ὑπέραγνον μητέρα
συνελθόντες εὐφημήσωμεν,
τὴν λυχνίαν τὴν χρυσαυγῆ,
τὴν φωτοφόρον νεφέλην,
τὴν τῶν Χερουβὶμ ὑπερτέραν,
τὴν ἔμψυχόν τε κιβωτόν,
τὸν πυρίμορφον τοῦ δεσπότου θρόνον,
τὴν μαννάδοχον χρυσέαν στάμνον,
τὴν ζωηφόρον τοῦ Λόγου πλάκα,
ἁπάντων
Χριστιανῶν τὸ καταφύγιον·
ᾄσμασι θεηγόροις
ἐγκωμιάζοντες οὕτως εἴπωμεν·
Παλάτιον τοῦ Λόγου, ἀξίωσον
τοὺς ταπεινοὺς ἡμᾶς τῆς οὐρανῶν βασιλείας,
Οὐδὲν γὰρ ἀδύνατον τῇ μεσιτείᾳ σου.

[Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ᾀσμάτων,
χορεύσωμεν ἑορτια,
καὶ σκιρτήσωμεν ἀγαλλόμενοι,
ἐν τῇ πανδήμῳ πανηγύρει
τῶν διδασκάλων ἡμῶν.
Βασιλεῖς καὶ ἄρχοντες συντρεχέτωσαν,
καὶ τοὺς ἱεράρχας κροτείτωσαν ἐν ὕμνοις,
ὡς δογμάτων βλύσαντας,
ποταμοὺς ὑπερμεγέθεις τρεῖς,
καὶ καλλιρρόους ἀειζώου τοῦ Πν..ματος.
Ποιμένες καὶ διδάσκαλοι,
τοὺς τῆς σεπτῆς Τριάδος τρισσοὺς ἱερομύστας
συνελθόντες εὐφημήσωμεν·
οἱ φιλόσοφοι τοὺς σοφούς,
οἱ ἱερεῖς τοὺς ποιμένας,
οἱ ἁμαρτωλοὶ τοὺς προστάτας,
οἱ πένητες τοὺς πλουτιστάς,
οἱ ἐν θλίψεσι τοὺς παραμυθοῦντας
τοὺς συνοδίτας οἱ ὁδοιπόροι,
οἱ ἐν θαλάσσῃ τοὺς κυβερνήτας,
οἱ πάντες
τοὺς πανταχοῦ θερμῶς προφθάνοντας.
θείους ἀρχιεράρχας·
ἐγκωμιάζοντες οὕτως εἴπωμεν·
Πανάγιοι διδάσκαλοι, σπεύσατε
ἐξελεῖν τοὺς πιστοὺς ἐκ τῶν τοῦ βίου σκανδάλων,
καὶ ῥῦσαι κολάσεων τῶν αἰωνίων ἡμᾶς.]

ANNOTATIO

Haec tantum in brevi parerge, spe non amissa fore ut eppertnniore in leco, noc post multa tempora, totus Germani de re sacra commentarius, ex Anastasie tandem restitutus, merita luce neo fraudetur. Accedunt sex capitula Censt. Malaxi qui plura ex interpolato opere in canones vertit. Breve addidi idiomelum, et quum multa suppeterent hniusmodi ancedete, dato consilio incidi in vulgata 1). Quorsum igitur? Sane nulla menaeorum est editie quae eadem haec non contineat, sed rupta et dissipata omnium στίχων eurhythmia. E choro Bollandiano unus qui haud levi avena tum graece, tum latine eadem meditatus est Ryaeus, aut maximepere fallor, ant nullum ibi rhythmum omnino sensit. Latere aliquid subodoratus nuper, vir emunctae naris Adalbertus Daniel, alia chorda oberravit, dum hymnologicum thesaurum suum hisce augeret, ex arbitrio in unum et viginti cola divisis et disruptis. Haec vero si aliter quam odore et sapore diiudicantur, agedum, qua norma et ratione iusta ac certa uteris, aliquis a me quaeret? Fateor aquam haerere mihi, queties ab initio hirmus non praefulget, ex quo statim rhythmus emicat. Tunc vero similia troperia quaerenda sunt, et quando hinc et inde iidem στίχοι, iisdem conflati syllabis, singuli ad siogulos constanti lege sibi respiciunt, coecus ac surdus erit qui rhythmi conditienem noo agnoverit. Ecce ad latus Germani assurgit, post quinque saecula, Nilus Xanthopulus, qui officinm de tribus hierarchis, Basilio, Nazianzene et Chrysestomo, huiusmedi idiomelis ornavit. Is certe singulos Germani versus digitis numeravit, prae oculis habuit, tamque apte pedem pedi apposuit, ut nen semel integros στίχους traxerit secum, ne una quidem mutata syllaba; qnin a primo quidem versu Germani tibias inflavit: *Σαλπίσωμεν ἐν σάλπιγγι ᾀσμάτων*. Iam vero troparia quae vigioti versus excedunt, occurrunt rariasime, nec nisi inter prisca et nobilissima Romani et Andreae poemata, quae maioribus Graecorum celebritatibus reservantur.

1) *Vulgata*. Cf. Bolland. Ian. t. II, p. XL, Daniel *Thesaur. Hymnologic*. t. III, p. 79.

XIII.

S. TARASIUS CP.

A. Chr. 784–806.

I. Tarasium, Georgii patricii filium, virum consularem et imperatoribus primum a secretis, Photii uvunculum, profecto ad magna capessenda natum, Nicephorus in scenam adducit his verbis, quuo noudum in vulgus venerunt:

Ἐπεὶ οὖν ἐδεῖτο ἡ ἱερωσύνη τοῦ προεδρεύσοντος, ψῆφος δὲ θεία καὶ θεόρεστος κρίσις ἐβράβευε καὶ ἡ ἄνωθεν χάρις ἐκάλει πρὸς τὴν ἱεραρχίαν τὸν ἄξιον, ἄγεται εἰς μέσους ὁ καὶ πρὶν τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν τρόπον διὰ τοῦ καθ' ἑαυτὸν βίου ἐπισημότατος, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν ἀξίαν τὴν τοιαύτην παρὰ πᾶσιν ἐπίδοξος, ἤδη παντὸς τοῦ κοινοῦ πλήθους καὶ συντρέχοντος καὶ συγχέοντος, Ταράσιος ὁ ἐν ὁσίᾳ τῇ μνήμῃ καὶ ἐν πατράσι καὶ διδασκάλοις ἀοίδιμος 1). « Quum igitur deessot qui pontificio praeficeretur, atque tum sacris suffragiis Deoquo grata olectione honestatus, tum suprema gratia ad hierarchium vocatus esset dignior, in medium prodiit qui dudum virtute et morihus totius vitao suso praestantissimus erut, ideoque qui tantam haberet diguitatem ah omnihus acclumatus, in eum saue universu plobe convenionte et conspirante, Turasius, ob vonerandam memoriam tum inter patres, tum iuter magistros celebrandus. »

II. Atque otiam Tarasii primum uc praecipuum opus, alteram Nicaeno habitam synodum, idem Nicophorus, pro sua enarrandi amplitudino pergons, onunciet: Καὶ ὅγε οὐ πρὶν ἐνθρονίζεσθαι ᾤετο δεῖν, πρὶν ἢ παρὰ πάντων τὰ πιστὰ δέξαιτο, ὡς συνόδου οἰκουμενικῆς παρουσίᾳ τὰ ἀμφίβολα, ὡς τὸ εἰκὸς, διαλυθεῖεν. Συνήεσαν οὖν ὁμοῦ ἅπαντες, ὅσοι τῆς συγκλήτου βουλῆς καλουμένης, καὶ ὅσον ἐν τέλει, πολιτικόν τε καὶ στρατιωτικὸν, καὶ δεξιὰς ἀνασχόντες εἰς οὐρανοὺς, ὀρέγουσιν αὐτῷ, καὶ τὰς ὁμολογίας ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀγγέλων τίθενται, ὅτι γε κοινῆς ψήφου προερχομένης, ὡς ἄσμενοι καὶ ἀσπασίως τὰ κριθησόμενα καὶ ὁρισθησόμενα δέχοιντό τε καὶ φυλάττοιεν· Οὕτω τοι λοιπὸν ἱερωθεὶς τῷ Θεῷ ἐπὶ τὸν θρόνον ὁ ἀρχιερεὺς ἄνεισιν, καὶ τῶν τῆς ἱερωσύνης ἅπτεται πραγμάτων. Τοιγάρτοι κοινῇ γνώμῃ αὐτοῦ τε καὶ τῆς βασιλίδος, τῶν τε ἄλλων ἁπάντων, καθὰ θεσμὸς ἐκκλησιαστικὸς καὶ ἔθος κανονικὸν κεκράτηκε τὸ ἀνέκαθεν, πρὸς τοὺς πιστευομένους τῶν ἀρχιερατικῶν θρόνων τὰς ἡνίας ἐπικηρυκεύονται, τόν τε τῆς ἑσπερίας καὶ τοὺς πρὸς ἥλιον ἀνίσχοντα. Καὶ δὴ πάσῃ σπουδῇ εἴ γε καὶ προθυμίᾳ, πιστοὺς καὶ εὐλαβεῖς καὶ ἱερωμένους ἄνδρας, καὶ βίῳ καὶ λόγῳ ἐξειλεγμένους, καὶ ὁποίους ἔδει ἐπὶ θείῳ καὶ ἱερῷ πράγματι μεσιτεύσοντας προϊέναι, καὶ τῶν ἐκείνων τὸ πᾶν ἀποπληρώσοντας, γράμμασιν αὐτοὺς συνοδικοῖς καὶ κανονικοῖς ἐφοδιάσαντες καὶ ὀχυρώσαντες ἐκπέμπουσιν. Καὶ ὡς ἔστιν ἀληθὲς ὧδε εἰπεῖν, κανονικῇ τε καὶ ἱερατικῇ θεσμοθεσίᾳ ἀθροίζεται καὶ συγκροτεῖται οἰκουμενικὴ καὶ ἱερὰ καὶ μεγάλη ἐν Νικαίᾳ τῇ θεοσώστῳ πόλει τὸ δεύτερον καὶ τελεῖται αἰσίως καὶ θεοπρεπέστατα σύνοδος· ἥτις ταῖς ἀληθιναῖς 2) κατὰ πάντα, ταῖς προηγησαμέναις ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς ἓξ συνόδοις ὀρθῶς τε καὶ ἀκλινῶς ἐπηκολούθησεν· ἀποδεχομένη καὶ περιέπουσα τὰ θεῖα αὐτῶν δόγματα, καὶ θεσπίσματα, ὅσα τε περὶ τὴν θεολογίαν καὶ ὅσα περὶ τὴν σωτήριον οἰκονομίαν τοῦ πάντων ἡμῶν σωτῆρος Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, ἐν χάριτι τοῦ Πνεύματος κινούμεναι 3) ἔθεντο. Ἐν οἷς καὶ τὴν ἀρχῆθεν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ τῶν σεπτῶν εἰκόνων τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν τῆς τε παναγίας Παρθένου δεσποίνης ἡμῶν θεομήτορος καὶ τῶν ἄλλων ἁγίων (ἐπιλάμπουσαν καὶ πεφυλαγμένην τηροῦσα παράδοσιν) τὴν προσκύνησιν καὶ τὸ πρέπον αὐτοῖς σέβας

1) Ἀοίδιμος codd. paris 1250 f. 24. coisliu. 93 f. 199.—2) ἀληθείαις codd.—3) κινούμενοι ib.

ἐξένειμεν· οὐδὲν γὰρ τὸ παράπαν ἐκαινοποίησεν, οὐδὲν νεαρὸν ἐφεύρημα ἐπινοήσασα ἐκαινούργησεν, οὐδὲν ἐσχεδιασμένον καὶ ἀπερίσκεπτον προηνέγκατο· ἀλλ' ὅπερ ἐκ θειοτέρας μυσταγωγούμενοι ἐπιπνοίας περιελάμφθησαν, καθὰ καὶ οἱ τῆς σεπτῆς ἕκτης συνόδου ὅσιοι πατέρες, καὶ αὐτοὶ τοῖς προλαβοῦσιν ἁγίοις, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ ἑπόμενοι, ἐν κανόσιν ἱεροῖς εὐαγῶς ἐτυπώσαντο· ταῦτα οὖν πάντα κυροῦσα καὶ ἐπισφραγίζουσα, ἀληθείας τε ὅπλοις πεφραγμένη, καὶ θείῳ κραταιουμένη Πνεύματι, ψήφῳ κοινῇ καὶ γνώμῃ θεῖον ὅρον ἐκπεφώνηκε καὶ τεθέσπικε· τὸν αὐτὸν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ τὴν σεβασμίαν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Χριστοῦ προσκυνεῖσθαι, ἔτι καὶ τῆς παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου, λοιπὸν καὶ τῶν ἁγίων ὡσαύτως τοῖς ἄλλοις ἱεροῖς ἀναθήμασι· τὴν δ' οὖν νεωτερισθεῖσαν παρὰ τῶν φρυαξαμένων ἀσεβῶν κατὰ τῶν ἱερῶν τόλμαν καθελοῦσα, κραταιῶς τὸ ὀχλοποιὸν ἐκεῖνο καὶ Ἰουδαϊκὸν συνέδριον διέπτυσε καὶ ἠθέτησεν. « Censuit ille, ait Nicephorus, throno potiri ac non prius debere, quin ab omnibus fidei pignora recepisset, ut interposita synodo oecumenica, controversiae iure et rite solverentur. Conveniunt igitur eodem universi, quicumque participes publici quod dicunt concilii, quotquot plenum efficiebant conventum, cives simul ac milites, sublatisque in coelum dexteris, assensum illi faciunt, unanimaeque sententiae testes habent Deum et Angelos, communi scilicet pacto foedere, fore ut alacri amplexu ea quae iudicanda et decernenda essent, accipiant et tueantur. Ita factum, ut sacerdos summus Deo consecratus, thronum ascenderet, ec sacris se committeret negotiis. Etenim communi sententia tam ipsius et reginae quam caeterorum omnium, iuxta legem ecclesiasticam et canonum consuetudinem antiquitus receptam, ad eos qui moderabantur sublimiorum sedium habenas, legati mittuntur, puta ad vespertinum hierarcham et caeteros sub oriente sole positos: qui cum omni diligentia et alacritate, viros fideles et pios ac sacro munere functos, tam vita quam scientia selectos, et quales par erat qui divino sanctoque negotio tractando deputarentur, vicem pro ipsis omnimodam gerentes, litteris synodalibus et canonicis instructos et munitos, huc venire iubent. Atque, ut quod verum est hic edisseram, ad normam canonicam et sacerdotalem colligitur et coalescit oecumenicum, sacrum et magnum concilium, in civitate Nicaea a Deo salvata alterum, et perficitur felici et qui Deo maxime placuit exitu: quippe quod veris omnino illis, quae praeiverunt, sanctis totius orbis sex conciliis, recta et indeclinabili fide adhaesit eorumque divina dogmata accepit et executa est, tam ea quae de Christi divinitate, quam quae de salutari illa incarnatione Servatoris et Dei nostrum omnium, movente Spiritus sancti gratia, constituerant. »

« Praeterea prout ab exordio obtinuit in sancta Dei catholica et apostolica Ecclesia, sanctarum imaginum Christi Dei nostri et sanctissimae Virginis Dominae nostrae Dei genitricis et caeterorum sanctorum (servata quae prius effulsit et firmiter stetit traditione) venerationem debitumque iisdem cultum promulgavit; nihil sane insolitum invexit, invenit novam nihil aut excogitavit; nihil intulit quod eruperit temere aut sine multa consideratione: sed illud ipsum quod diviniore afflatu circumfulgente edocti fuerant, in sacris canonibus sancte expresserunt, sicuti etiam honestissimi venerandae sextae synodi patres, qui et ipsi sanctos antecessores suos secuti erant, seu quod eodem recidit, catholicam Ecclesiam: eadem igitur omnia haec synodus confirmavit munivitque sigillo, ac veritatis armatura innixa et divino corroborata spiritu, communi suffragio ac sententia sacram definitionem edidit; sanxit nimirum, similiter ac signum vivifi-

cae crucis colendam esse augustam Salvatoris nostri imaginem, tum etiam icones sanctissimae et intemeratae nostrae Dominae Dei genitricis, simul ac sanctorum, una cum caeteris sacris monumentis; ac proinde insolentem illam vesanorum hominum et impiorum audaciem sacra impetentium ferti brachie premens, tumultuarium istud ac indaicum conciliabulum respuit ac repudiavit. »

III. Hic nobis igitur nobilissima septimae synodi palaestra obvia est, Tarasio, cui Nicephorus comes aderat, duce ac praeside. Immorari suadet locus, ac pene data fides nostra iubet 1). Sollicitant multa et ingentia monumenta, quae nicaeni patres, ab omni recepta antiquitate, excusserunt et consecrarunt. Etiam vaticanae membranae moveut, in quibus superest actorum scriptura duplex: una, politior fortasse et brevior, quae typos experta est; altera, ampliore style et liberiore fusa, quae oculos expectat. In hac vero multa quidem mutata sunt et omissa; addita vero plurima; et praeter Tarasii, aliorumque novas aut ab editis alias interlocutiones, sunt splendida veterum testimonia; sunt Chrysostomi aurea, plusquam semel et iterum; tum Palladii, Cyrilli, Ambrosii, Eusebii, Stephani Bostreni, Theodoreti, Isidori Diaconi, Basilii, Gennadii CP. quorum certe vel minimae laciniae nure contra veneunt. Cui igitur aut lubet aut vacat, campus est in quo exultet. Mihi vero ea tantum hic licet ostendere, quae Tarasii sunt. Porro inter ipsa acta, quae fortasse candidit, plurima proprie ipsius iure recenseantur. Ac 1. Tarasii ad thronum ascendentis serme apologeticus ad plebem. — 2. Prima ad Adrianum epistola, quae memoratur in actione II, excidit vero praeter id quod ipse Adrianus retulit 2). — 3. Litterae ad Orientales patriarchas, in act. IV. — 4. Aliae ad impp. Constantinum et Irenem 3), in act. VII. — 5. Προσφωνητικὸς quidam ad eosdem, partim in finem reiectus, qui Tarasii esse videtur. — 6. et 7. Duae ad Adrianum epistolae, in ultimae actionis margine, cum sequentibus additae. — 8. Epistola ad Ioannem Hegumenum. — 9. Encyclica ad Siculos episcopos, quae nondum integra prodiit 4).

IV. A nobis vero quod lector expectat, primum sane est syoodicon epistolium, Adriano papae missum, quod a saeculo iam nono sedere videtur inter insigniora iuris

1) *Iubet*. Vid. supr. p. 122.

2) *Retulit*. Cf. Mansi XII, 1080, 1126; XIII, 775.

3) *Irenem*. Vix plura Fabricius in Bibl. gr. t. XI, p. 183. Cf. Mansi t. XII, 985, 1074, 1078, 1080, 1119, 1128; t. XIII, 400, 458, 462.

4) *Prodiit*. Maius mutilam vulgavit in Bibl. nov. t. V, p. III, p. 167. Quibus addo, ut iam pro Germano et caeteris factum est, quaedam de rebus sacris: nimirum 1°, preces in apertione ecclesiae ab haereticis contaminatae (V. Goar. *Euch.* p. 108); — 2°. stichera ad vesperas et ante lucernam in sabbato sancto. — 3°. Idiomelum ad I diem Septembris. — 4°. Aliud ad X diem Ianuarii. — 5°. Cantica canonis de S. Ioanne Baptista ad diem Maii XXV. — 6°. Piget multum unicam superesse homiliam, quae nuper tantum lucem vidit, de sancta Virgine trimula in templum deducta (Ballerini *Sylloge de Concept. Imm. B. V.* Migne *Patrolog.* t. XCVIII pag. 1481.) ac caetera omnia excidisse, quae Ignatius Diaconus « celeri calamo et atramento notis excipiens, et optimis tradens scriptoribus, artificiose in codicem referenda » curaverat. Cf. Vita S. Tarasii n. 56. Bolland. febr. t. III, p. 576. Quid vero, si Photius, iure aut fraude haeres, omnia in penus suum tacite fuderit, cui plagio nihil solemnius. Fraudem pene prodit, dum silet in tota ipsius bibliotheca de hoc codice homiliarum, quem Tarasii nepos certo certius legit. — Caeterum, nisi ab aliis Graecorum fraude caverem, haud pauca liceret addere Tarasii operibus ex Nicolao Comneno in suis *Praenotionibus mystagogicis* iam superius memoratis. Qui nobis ingerit ex suis fontibus, puta ex Diplovatacio, Canonarcha, Coressio, Campana, Margunio, etc. 1° Epistolam ad Chilianum episcopum Rhymone, p. 415; 2° Epist. ad Marcum Solitarium, p. 20; 3° Responsa ad interrogationem solitarii, eadem fortasse ac praecedentia p. 332; 4° Synodica adversus usurarios, p. 198; 5° Synodica de ordinationibus, p. 190; 6° Synodica III de iteratitiis p. 110, 130, 158; 7° Synodica IV, p. 108. Idem ab Ignatio plura de Tarasii vita excitat, p. 292, quae nemo inveniet apud Bollandistas, qui Ignatium dederunt integrum; praeterea Leonis Numodotae orationem de Tarasio Papadopulus praesto habet, p. 319, nullibi quaerendam.

ecclesiastici monumenta; fuit enim vel ante Anastasium vetus interpres romanus; et dum in eamdem Anastasius calamum striegeret, Photius eam in nemecanonem invexit. Nec defuere inter recentieres unus post alterum. Hervetum expilare Bonefidius primus, dein Leunclavius, sua quisque audecia, nec dubitarunt; quorum vestigiis caute Beveregius institit. Postremo Gallandius, pro sua elegantia, aliam nobis versionem dedit, quam facile rescripsimus. Altera est Tarasii epistola, quae nostra est, encyclica ad Siculos, dimidia tantum ex parte e Cl. Maie edita. Quam enim quae plaea et obvia erant retulisset, incidit in multos caeeees, statimque pedem retulit, catus vir ac delicatus, ac si barbarie quadam deterritus herruisset. « Sequuntur, inquit, eonnullae ecclesiasticae regulae, seu canones et praecepta, quae describere non huius est loci.» Alia prorsus lex nostra est. Codicibus iam longe agmine superius relatis (t. 1. p. 425, 538 et tomi huius p. 101) addere iuvat:

Vatic. 771, f. 185.
— 847, f. 161.
— 1187, f. 277.
— 1485, f. 64.
— 1834, f. 122.
— 2153, f. 137.
Ottobon. 164, f. 114.
Regin. 51, f. 363.
Palat. 257, f. 179.
Laurent. Pl. V, codd. 2, 40.
— Pl. X, 8.
Venet. S. Marc. 128, f. 285.

Venet. Bessarion. 166.
Taurin. 67, f. 152, 154.
Ambros. G. 61 *sup.*
— E, 9 *sup.*
Paris. 1247.
— 1369.
Vindobon. 44, 45, 851.
Bodleian. Roe 21. — 1. Mori 12, 28.
— Gal. 71.
— Barocc. 158, 185, 205.
Ethon. 38.
Dublin. S. Trinit. 137.

I.

Ἐπιστολὴ Ταρασίου τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ῥώμης, πρὸς Ἀδριανὸν τὸν Πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, περὶ τοῦ μὴ ἐπὶ χρήμασι γίνεσθαι τὰς χειροτονίας.

Τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀδελφῷ καὶ συλλειτουργῷ κυρίῳ Ἀδριανῷ Πάπᾳ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ταράσιος ἀνάξιος ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Sanctissimo ac beatissimo fratri et comministro domino Adriano papae veteris Romae Tarasius indignus episcopus Constantinopoleos novae Romae in Domino salutem.

Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως, εὐαγγελικῶς, ἀποστολικῶς τε καὶ πατρικῶς διδασκόμεθα, ἀφιλάργυρον τὸν τρόπον ἔχειν ἐν τῇ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστείᾳ, καὶ μὴ χρυσίζεσθαι ἢ ἀργυρίζεσθαι 1) ἐπὶ χειροτονίᾳ παντὸς ἱερατικοῦ ἀνδρὸς, ὡς ὑποδείξομεν ἐν ταῖς καθυποτεταγμέναις 2) χρήσεσιν ἀπὸ

Multifariam multisque modis per evangelium, apostolus ac patres docemur avaritiam declinare in sacerdotum consecratione, nec aurum argentumve sectari in ordinatione cuiuscumque hominis ad hierarchiam assumpti, quemadmodum palam faciemus in subiectis testimoniis, quae deprom-

Tituli pars prior codicibus fere deest; ad posterioris finem vatic. 836 habet: *περὶ τῶν ἐν χρήμασι χειροτονούντων καὶ χειροτονουμένων.* — *τῷ τὰ πάντα ἁγιωτάτῳ* idem, cum vatic. 1181, 2060, palat. 376, column. 26, Mansi. *ἀνάξιος* cum omnibus praecedentibus codd. et vatic. 827 ac petroburg. duobus. Vulgata ingerunt *Ταράσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος*, quod *νεώτερα* sapit. Quin monac. om. *κπ. νέας Ῥώμης*. Brevitatis causa quatuor vaticani 827, 836, 2060, 1181 mihi deinceps erunt 1, 2, 3, 4.—1) *ἤ τι σφετερίζεσθαι* addunt concilia, vatic. 4, column. Monac. trapezuntin. et codex quem Hervetus vertit; glossema videtur e margine acceptum, vetus tamen, cum idem iam Anastasius legerit.—2) *ὑποτεταγμέναις*

τε γραφικῶν θεηγοριῶν, καὶ πατρικῶν [1] διδασκαλιῶν. Οἱ γὰρ ἐπιτιθέντες [2] χεῖρας ὑπηρέται τοῦ Πνεύματός εἰσιν, οὐχὶ πρᾶται τοῦ Πνεύματος [3]· δωρεὰν γὰρ λαμβάνοντες τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος, δωρεὰν δίδοσθαι τοῖς παρ' αὐτῶν μεταλαμβάνουσιν ἀπεφήναντο, ἐκ τῆς κυριακῆς φωνῆς τὴν ἐλευθεριότητα [4] εἰληφότες. Εἰ δέ τις ἐλεγχθείη χρυσίῳ ταύτην ὠνησάμενος, ἀποκήρυκτον διαγορεύουσι [5] τὸν τοιοῦτον τῆς ἱερατικῆς τάξεως [6]. Εἰ γὰρ καὶ ὀνόματι τὴν ἱερωσύνην κεκλήρωται, ἀλλ' οὖν διαψεύδεται ὁ λόγος ἐπὶ τῷ πράγματι· οὐδεὶς γὰρ Θεῷ δουλεύειν δύναται καὶ Μαμωνᾷ, ὡς εὐαγγελικῶς ἐμάθομεν [7]. Καὶ ἐπειδὴ ἠκούσαμεν προφητικῶς τοῦ Θεοῦ βοῶντος· Ἱερεῖς, λαλήσατε εἰς τὴν καρδίαν Ἱερουσαλήμ, αὖθίς τε ἐπαπειλοῦντος καὶ λέγοντος [8]· Ὁ σκοπὸς ἐὰν ἴδῃ τὴν ῥομφαίαν ἐρχομένην, καὶ μὴ σημάνῃ τῇ σάλπιγγι, καὶ ὁ λαὸς μὴ φυλάξηται, καὶ ἐλθοῦσα ἡ ῥομφαία λάβῃ ἐξ αὐτῶν ψυχήν, τὸ αἷμα ἐκ τῆς χειρὸς τοῦ σκοποῦ ἐκζητήσω [9]· φόβῳ τοῦ τῆς σιωπῆς παραγγέλματος [10] ἢ κατακρίματος ἀναγγέλλομεν τοῖς προέδροις πᾶσι τῶν καθ' ἡμᾶς ἐκκλησιῶν, ἵνα μετὰ παῤῥησίας κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον εἴπωμεν· Καθαροί ἐσμεν [11] ἀπὸ τοῦ αἵματος τῶν παραβαινόντων τὰς κανονικὰς διατάξεις, καὶ πάνυ γε μᾶλλον τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονησάντων, ἢ χειροτονηθέντων, Πέτρου τοῦ θείου ἀποστόλου, οὗ τὴν καθέδραν ἐκληρώσατο ἡ ἀδελφικὴ ὑμῶν ἁγιότης, ὡς Σίμωνα τὸν μάγον, τούτους καθελόντες. Τούτου ἕνεκεν, οὐχ ὑποστελλόμεθα τοῦ ἀναγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν, φυλάττοντες καὶ κρατοῦντες τὰ παρὰ τῶν ἁγίων [12] ἀποστόλων, καὶ τῶν ἀοιδίμων πατέρων ἡμῶν κανονικῶς ἐκδοθέντα, καὶ εἴ τι τούτων παρεβάθη ὑπό τινων, βδελυττόμεθα. Ἡ γοῦν ἀδελφικὴ ὑμῶν ἱεροπρεπὴς ἀρχιερωσύνη, ἡ ἐνθέσμως [13] καὶ κατὰ Θεοῦ βούλησιν πρυτανεύουσα τὴν ἱεραρχικὴν ἁγιστείαν, διαβόητον ἔχει τὴν δόξαν. Εἴρηκε γὰρ διὰ τοῦ προφήτου ὁ μέγας καὶ πρῶτος ἀρχιερεὺς Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν· ζῶ ἐγώ, ἀλλ' ἢ τοὺς δοξάζοντάς με

psimus tam ex scripturarum eloquiis, quam ex patrum doctrinis. Qui enim manus imponunt ordinandis, ministri Spiritus sunt, non Spiritus mercatores. Gratis namque accipientes gratiam Spiritus, gratis dare iis qui a se accipiunt edixerunt illi, qui a dominica voce hanc liberalitatem didicerunt. Si quis vero probaretur pretio hanc emisse, abiectum huiusmodi edicunt a sacerdotali ordine. Quamvis enim nomine sacerdotium sorte obtinuit, attamen rebus ipsis falso se sacerdotem profiteri convincitur. «Nemo siquidem Deo servire potest et mammonae,» ut ab evangelio erudimur. Et quoniam audivimus in prophetia Deum clamantem: «Sacerdotes loquimini ad cor Ierusalem;» rursumque minitantem ac dicentem: «Speculator si videat romphaeam venientem, nec signum det tuba, populusque non sibi caveat, et superveniens gladius accipiat quem ex ipsis: sanguinem de manu speculatoris requiram;» timore ergo ne silentii accusemur aut damnemur, enuntiamus praesulibus omnibus ecclesiarum quae nobis subsunt (ut cum libertate secundum divinum Apostolum dicamus): «Mundi sumus a sanguine» transgredientium canonicas sanctiones, maxime vero eorum qui ex pretio vel ordinarunt vel ordinati sunt, Petro divino apostolo, cuius cathedram obtinuit fraterna vestra et summa sanctitas, ut Simonem magum, hos eosdem deponente. Huius rei gratia non committimus ut ne enunciemus veritatem, servantes ac retinentes quae a sanctis apostolis et laudabilibus patribus nostris canonice edita sunt: ac si quid horum transgressi sunt aliqui, detestamur. Vestra igitur fraterna et sacro decore ornata pontificalis dignitas, quae legitime atque ex Dei voluntate munus sacerdotale administrat, gloriosa ubique fama celebratur. Ait enim per prophetam magnus et primus pontifex Christus Deus noster: «Vivo ego, quoniam qui glorificant me, glorificabo.» Nosti enim, «o vir desideriorum,»

Pedal. — 1) πατριαρχικῶν vat. 2. — 2) ἐπιθέντες Pedal. τὰς χεῖρας palat. monac. — 3) τούτου πνεύματος Pedal. trapezunt. — τοῦ πατρὸς vatic. 2. — δωρεὰν γ. λαβόντες vatic. 1, 3, 4, Mansi. λαμβάνοντας Balsam. — 4) τὴν ἐλευθερίαν ταύτην vett. edd. a Bonefidio ad Gallandium, cum uno petroburg. contra caeteros codd. Cf. Matth. X, 8. — 5) διαγορεύουσιν εἶναι trapezunt. — 6) Ἱερατ. ἀξίας vatic. 2. — Καὶ εἰ καὶ vatic. 1, 2, 3, 4, palat. monac. column. — 7) οὐ γὰρ Θεῷ δουλεύειν τις δύναται. palat. cf. Matth. VI, 24. — Καὶ ἐπεὶ vatic. 4, Mansi. — 8) Καὶ λέγοντος om. Pedal. — 9) ζητήσω vatic. 1, ἐκζητήσει vatic. 2. cf. Is. XL, 2. — 10) φόβον τοῦ τ. σ. vatic, 4, Mansi — παραγγέλματος ἢ om. vatic. 1, 2, 3, 4, palat. Mon. column. Pedal. Mansi. Et iterum glossa olet. — 11) ἐσμεν. Act. XX, 26. — 12) ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων vat. 2, 3, 4, palat. column. monac. Mansi. — 13) ἀρχιεροπρεπὴς column. petrob. 1. vat. 1, 4. Mansi. — ἱερωσύνη vatic. 4, palat. — ἁγιοσύνη vat. 1, 4, column. Mansi. — ἁγιότης vat. 1, 2, 3, Rhalli. — ἁγιοπρεπὴς ἁγιοσύνη monac. — ἡ ante ἐνθέσμως om. plerique codd. — πρυτανεύσασα τὴν ἀρχιερατικὴν Enimund. Bonefidius.

δοξάσω [1]. Οἶδας γὰρ, ἄνερ ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ Πνεύματος, ὅτι φορητοτέρα [2] μᾶλλον ἐστι Μακεδονίου καὶ τῶν ἀμφ' αὐτὸν πνευματομάχων ἡ δυσσεβὴς αἵρεσις· ἐκεῖνοι γὰρ κτίσμα καὶ δοῦλον τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς τὸ ἅγιον Πνεῦμα ληρωδούντων, οὗτοι ἑαυτῶν, ὡς δοκοῦσι, δοῦλον αὐτὸ ποιοῦσι. Πᾶς γὰρ δεσπότης ὅ τι ἂν ἔχοι [3], εἰ βούλοιτο, πιπράσκει, εἴτε οἰκέτην, εἴτε ἕτερον, ὃ κέκτηται [4]· ὡσαύτως καὶ ὁ ἀγοράζων, δεσπότης βουλόμενος εἶναι τοῦ ἠγορασμένου, διὰ τιμῆς ἀργυρίου τοῦτο κτᾶται. Οὕτως οἱ ταύτην τὴν ἄθεσμον πρᾶξιν ἐργαζόμενοι, καταβιβάζουσι [5] τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἴσα ἁμαρτάνοντες τοῖς βλασφημοῦσιν ἐν Βελζεβοὺλ ἐκβάλλειν τὰ δαιμόνια τὸν Χριστὸν [6]· ἢ τό γε ἀληθέστερον εἰπεῖν, παρεοίκασιν Ἰούδᾳ τῷ προδότῃ, ὃς τοῖς θεοκτόνοις Ἰουδαίοις τιμῆς ἀργυρίου τὸν Χριστὸν [7] ἀπεμπολήσατο. Ὡς οὖν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ὁμοούσιόν ἐστι Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν, τῆς αὐτῆς, παντί που δῆλον, ἔσονται μερίδος, ὡς ἀποδέδεικται. Εἰ δὲ [8] οὐ πιπράσκεται (πρόδηλον γὰρ ὅτι οὐδαμῶς), ἀναμφιλέκτως οὐκ ἔστιν ἐν αὐτοῖς ἡ χάρις τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἤτοι ἡ τῆς ἱερωσύνης ἁγιστεία [9]· καὶ εἰ οὐκ ἔλαβον, οὐδὲ ἔχουσι. Μνησθήτωσαν [10] γὰρ τοῦ ἁγίου Πέτρου πρὸς τὸν τοῦτο ἐπιτηδεύσαντα οὕτω λέγοντος· Οὐκ ἔστι σοι μερὶς [11] οὐδὲ κλῆρος ἐν τῷ λόγῳ τούτῳ. Εἰ γὰρ ἀπεμπολεῖται ἡ τῆς ἱερωσύνης ἀξία, ἄρα περιττὴ αὐτοῖς [12] ἡ κατὰ τὸν βίον σεμνὴ πολιτεία, καὶ ἡ ἐν ἁγνείᾳ καὶ ἀρετῇ [13] ἀναστροφή. Περιττὸς κατ' αὐτοὺς καὶ Παῦλος ὁ θεῖος ἀπόστολος διδάσκων, δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἀνεπίληπτον εἶναι, σώφρονα, κόσμιον, διδακτικὸν, ἐγκρατῆ, νηφάλιον, ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου, ἵνα δυνατὸς ᾖ καὶ παρακαλεῖν [14] ἐν τῇ ὑγιαινούσῃ διδασκαλίᾳ καὶ τοὺς ἀντιλέγοντας ἐλέγχειν. Οἴχεται τοίνυν ταῦτα πάντα ἐκ τοῦ πρατοῦ καὶ ἀγοραστοῦ τῆς ἱερωσύνης. Αἱ οὖν ὑποκείμεναι ἀγιόλεκτοι χρήσεις ἀλλότριον πάντη τῆς ἱερωσύνης ἀποφαίνονται τὸν ποτε διδόντα ἢ λαμβάνοντα [15], ἐν οἱῳδήποτε χρόνῳ, εἴτε καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, εἴτε καὶ μετὰ τὴν χειροτονίαν [16] (λαβεῖν γάρ ἐστι τὸ λαβεῖν ὁτεδήποτε), ἀλλὰ καὶ πάσας τὰς προβολὰς τὰς ἐκκλησιαστικὰς ἀφαιροῦσιν ἐπὶ τῇ τῶν χρημάτων δόσει.

quae in spiritu sunt, tolerabiliorem esse Macedonii et qui cum illo sentiunt, Pneumatomachorum impiam haeresim. Dum enim illi creaturam et servum Dei ac Patris sanctum Spiritum nugantur, isti suum ipsorum, ut videntur, servum illum efficiunt. Quivis namque dominus, quidquid habeat, si velit, vendit, sive servum sive aliud quid quod acquisierit. Haud aliter emptor quoque, cum velit esse dominus rei emptae, pretio argenti eam sibi acquirit. Eodem modo qui huiusmodi impiam mercaturam profitentur, vilipendunt Spiritum sanctum, eadem ratione peccantes atque ii, qui blasphemabant in Beelzebub eiicere daemonia Christum: atque adeo similes sunt Iudae proditori, qui deicidis Iudaeis pecunia Christum vendidit. Quum enim Spiritus sanctus consubstantialis sit Christo Deo nostro, omnibus omnino liquet hos eamdem cum illo partem consequuturos fore, quemadmodum demonstratum est. Quum autem reipsa non veneat (patet enim hoc nullatenus fieri posse), sine contradictione non est in viris talibus gratia sancti Spiritus, aut sacerdotii sacrum munus, et sicut non acceperunt, ita non habent. Meminerint enim sancti Petri ad hominem qui rem talem studebat, sic dicentis: « Non est tibi pars, neque haereditas in hoc negotio. » Si enim venditur sacerdotii dignitas, ergo superflua est istis veneranda vitae disciplina ac morum in sanctitate et virtute conversio: superfluus item secundum ipsos Paulus, divinus ille apostolus, qui docet, oportere episcopum irreprehensibilem esse, prudentem, ornatum, doctorem, continentem, sobrium, amplectentem eum qui secundum doctrinam est, fidelem sermonem, ut potens sit etiam exhortari in sana doctrina et eos qui contradicunt arguere.» Evanescunt igitur universa haec a mercatore et venditore sacerdotii. Subiectae igitur et ex sanctis collectae auctoritates alienum omnino a sacerdotio decernunt dantem accipientemve quocumque tempore, sive ante ordinationem sive etiam post (semper enim accipere est accipere); sed et omnes promotiones ecclesiasticas quae sub datione munerum fiunt, removent.

1) δοξάσω. 1. Reg. II, 30. — statim οἶδα γάρ Pedal. — dein Daniel IX, 23. — 2) φορητότερον Enimund. — 3) ἔχῃ id. — 4) ὧν κέκτηται vatic. 1, 3, 4, monac. palat. Pedal. Enimund. Mansi. — ὃν Bevereg. — 5) πρᾶξιν ταύτην vatic. 2. — καταβιάζουσι palat. — 6) Χριστόν Matth. IX, 34. — 7) τὸν κύριον vatic. 2, trapezunt. — 8) εἰ δὲ πιπράσκεται Pedal. — mox ὅτι om. vatic. 2, 3, 4, palat. Pedal. Mansi. — 9) τῆς ἁγιστείας ἱερωσύνη colum. 1, καὶ ὁ οὐκ ἔλαβον Mansi, column. palat. vatic. 2. — 10) Μνησθῶσι τοῦ ἁγ. column. vat. 1, 2, 3, monac. palat. — 11) μέρος palat. — κληρονομία Enimund. Act. VIII, 21. — 12) παρ' αὐτοῖς vatic. 2, palat. — 13) ἀρεταῖς vat. 1. — 14) εἰς τὸ παρακ. ib. cf. 1 Tim. III, 2; Tit. 1, 9. — 15) δόντα ἢ λαβόντα vat. 2, 3, 4, palat. monac. column. Mansi. — 16) εἴτε καὶ ἐν τῇ χειροτονίᾳ vat. 3, 4, Mansi. — A voce χρόνῳ ad ἀλλά

Κανὼν πθʹ τῶν ἁγίων ἀποστόλων 1) [v. t. 1, p. 19].
Ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων [Act. VIII, 18-23].
Ἐκ τῆς τρίτης τῶν βασιλειῶν [III Reg. XIII, 33, 34].
Ἐκ τῆς τετάρτης τῶν βασιλειῶν [IV Reg. V, 15, 16, 20-23, 25-27].

Τοῦ ἁγίου Βασιλείου, ἐκ τῆς εἰς τὸν Ἡσαΐαν ἑρμηνείας.

Νόμον ἔθηκεν εἰς βοήθειαν, ἵνα εἴπωσιν, οὐχ ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο περὶ οὗ οὐκ ἔστι δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ 2). Οὗτος δὲ ὁ νόμος οὐκ ἔστιν ὡς τὸ ῥῆμα τοῦτο τοῦ ἐγγαστριμύθου 3)· οὐ γὰρ πρὸς ἀπάτην ἐπινενόηται ὥσπερ ἐκεῖνα, ἀλλ' ἀληθείας ἐστὶ διδάσκαλος. Κἀκεῖνοι μὲν ἐπ' ἀργυρίῳ μαντεύονται (τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καταγέλαστον, ὅτι καὶ ἀργύριον αὐτοῖς τελοῦσι μισθὸν τοῦ ψεύδους 4) οἱ ἀπατώμενοι)· τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ νόμου 5) οὐκ ἔστι τοιοῦτον, ὥστε δῶρα δοῦναι περὶ αὐτοῦ· οὐδεὶς γὰρ τὴν χάριν ἀποδίδοται. Δωρεὰν, φησὶν, ἐλάβετε, δωρεὰν δότε 6). Ὁρᾷς πῶς ἠγανάκτησε Πέτρος ἐπὶ Σίμωνι, ἀργύριον ἐπὶ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος προσκομίσαντι. Τὸ ἀργύριόν σου 7) σὺν σοὶ, φησὶν, εἰς ἀπώλειαν, ὅτι ἐνόμισας τὴν δωρεὰν τοῦ Θεοῦ διὰ χρημάτων κτᾶσθαι. Οὐκ ἔστιν οὖν ὁ τοῦ εὐαγγελίου λόγος, ὡς τὰ πωλούμενα 8) ῥήματα τῶν ἐγγαστριμύθων· Τί γὰρ ἄν τις δῴη ἄξιον αὐτοῦ ἀντάλλαγμα; Ἄκουε τοῦ Δαυὶδ διαποροῦντος 9) καὶ λέγοντος· Τί ἀνταποδώσω τῷ Κυρίῳ περὶ πάντων ὧν ἀνταπέδωκέ μοι 10); οὐκ ἔστιν οὖν δῶρα δοῦναι περὶ τούτου ἀντάξια τῆς ἀπ' αὐτοῦ χάριτος· ἓν δῶρον ἄξιον, ἡ φυλακὴ τοῦ δωρηθέντος· ὁ δοὺς σοι τὸν θησαυρὸν, οὐχὶ τιμὴν ἀπαιτεῖ τοῦ δοθέντος, ἀλλὰ φυλακὴν ἀξίαν τοῦ διδομένου 11).

Sancti Basilii ex commentariis in Isaiam.

«Legem dedit in auxilium, ut dicant: Non ut verbum istud, de quo non est munera dare de illo.» Haec autem lex non est ut verbum hoc ventriloqui. Non enim ad deceptionem excogitatum est, quomodo illa, sed veritatis est magistra. Et illi quidem propter argentum vaticinantur (hoc enim ridiculum esse debet, quod pecuniam quoque ipsis solvunt pro mercede falsitatis ii qui decipiuntur): at verbum legis non est huiusmodi, ut dona dentur pro illo. Nemo enim gratiam vendit. «Gratis, inquit, accepistis, gratis date.» Vides quomodo aegre tulerit Petrus ob Simonem, argentum pro Spiritus gratia proferentem: «Argentum tuum tecum, inquit, in perditionem, quoniam cogitasti donum Dei pecuniis comparare.» Non est ergo evangelii sermo, ut quae venduntur verba ventriloquorum. Quam enim quis dare posset dignam illo commutationem? Audi Davidem dubitantem ac dicentem: «Quid retribuam Domino pro omnibus, quae retribuit mihi?» Non est ergo «dona dare pro eo» paria gratiae illius. Unicum extat donum dignum, custodia eius quod donatum est. Qui dedit tibi thesaurum, non pretium postulat dati, sed custodiam data re dignam.

Τοῦ αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους, ὥστε μὴ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι [vid. t. 1, p. 608]. Νομίζουσι. . . τὰ ἅγια μυστήρια.

Ἐκ τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου 12).

Προσῆλθεν ὁ τῆς μακρηγορίας ἡμῖν αἴτιος τοῖς ἐπισκόποις πᾶσιν Εὐσέβιος ὁ κατήγορος τῶν ἓξ λοιπῶν ἐπισκόπων, ἀξιῶν δεχθῆναι εἰς κοινωνίαν. Προσαντιλέγουσί τινες τῶν ἐπισκόπων, μὴ δεῖν αὐτὸν δεχθῆναι, ὡς συκοφάντην. Ἐπὶ τούτοις ἱκέτευε, λέγων· Ἐπειδὴ ἡ δίκη τὸ πλεῖστον μέρος ἐπὶ ἔτη δύο ἐβασανίσθη, εἰς μάρτυρας δὲ γεγένηται ἡ ὑπέρθεσις, δέομαι τῆς ὑμετέρας θεοφιλίας, σήμερον παρ' αὐτὰ δοῦναί με τοὺς μάρτυρας. Εἰ γὰρ καὶ Ἀντωνῖνος τετελεύτηκεν 13) ὁ ἐπίσκοπος, ὁ λαβὼν τὸ χρυσίον καὶ χειροτονήσας, ἀλλ' οὖν γε μένουσιν οἱ δεδωκότες καὶ χειροτονηθέντες. Ἐδικαίωσεν ἡ παροῦσα σύνοδος ζητηθῆναι τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἄρχεται ἡ ὑπόθεσις ἐξ ἀναγνώσματος τῶν πρώην πραχθέντων ὑπομνημάτων 14). Εἰσῆλθον οἱ μάρτυρες, εἰσῆλθον καὶ οἱ ἓξ τῶν δεδωκότων καὶ χειροτονηθέντων. Ἐν μὲν τῇ ἀρχῇ ἠρνοῦντο· ἐπιμενόντων δὲ τῶν μαρτύρων, τῶν μὲν λαϊ-

Ex vita sancti Ioannis Chrysostomi.

Accessit, qui causa est nobis longi sermonis, ad episcopos omnes Eusebius delator sex reliquorum episcoporum, petens in communionem recipi. Contradicunt nonnulli episcoporum non oportere recipi tamquam calumniatorem. Ad haec orabat dicens: Quoniam lis maximam partem per biennium agitata est et ad testes comperendinatio facta est, precor vestram pietatem, quo hodie statim testes exhibeam. Quamvis enim Antoninus mortuus est episcopus qui pecuniam accepit et manus imposuit, superant tamen qui dedere et ordinati sunt. Approbavit praesens synodus ut in rem quaestio fieret. Ordiuntur ergo negotium a lectione actorum quae prius facta fuerant. Introeunt testes, et introeunt sex illi qui dederant et ordinati fuerant. A principio negabant. Instantibus vero testibus, qua laicis

καὶ, interposita om. column. in Spicil. Rom. — 1) Ἀποστόλων. Nulla cum editis in tomo superiore discrepantia lectionis notanda est, iterumque ab omnibus codicibus confirmatur canonis clausula ὑπ' ἐμοῦ Πέτρου, perperam in conciliis vulgatis omissa. —2) Αὐτοῦ. Is. VIII, 20. Cf. Basilii opp. t. II, p. 544 BB. —3) Τὸ ἐγγαστριμύθου column. Plura hic temere om. Pedal.—4) τοῦ ψεύδους cum column. Pedal. palat. et BB. caeteri τοῦ κέρδους.— 5) τοῦτο δὲ τὸ ῥῆμα τοιοῦτόν ἐστι τοῦ νόμου (νομοθέτου column.) οὐκ ἔστι column. monac. vatic. 1, 2. — 6) δότε Matth. X, 8. — Mox ὑπὲρ τῆς vatic. 2, 3, palat. BB. Mansi.— 7) τὸ γὰρ ἀργύριον column. — σὺν σοὶ εἴη ib. vatic. 2, 3, palat. BB. Mansi. — 8) ὡς ἀπολούμενα vatic. 1. — 9) ἀποροῦντος vatic. 1, palat. Mansi. — 10) μοι. Ps. CXV, 3. — 11) τοῦ δεομένου. vatic. 3.—12) Χρυσοστόμου. Ex vita, auctore Palladio, c. 15. BB. ed. nov. t. 1, p. 51. —13) ἐτελεύτησεν BB. —14) ἀναγνωσμάτων column.

ρῶν, τῶν δὲ πρεσβυτέρων 1), οἷς ἔδοξαν τεθαῤῥηκέναι, καὶ γυναικῶν τινων, καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων λεγόντων καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὴν ποσότητα, οὐ πάνυ καλῶς αὐτῶν διακειμένης τῆς συνειδήσεως, αὐθαίρετοι ὁμολογοῦσι δίχα πολλῆς ἀνάγκης 2)· ὅτι δεδώκαμεν, ὁμολογοῦμεν καὶ γεγώναμεν 3), τοιαύτην νομίσαντες ἀκολουθίαν εἶναι, καὶ ἵνα τῆς λειτουργίας τῆς δημοσίας ἐλευθερωθῶμεν 4) καὶ νῦν δεόμεθα, εἰ μὴ ἔστιν 5) ὅσιον ἡμᾶς εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐκκλησίας· ἐπεὶ κἂν 6) τὸ χρυσίον ὃ δεδώκαμεν, ἵνα λάβωμεν, τῶν γὰρ γυναικῶν ἡμῶν ἐνδώκαμέν τινα 7) σκεύη. Ὁ Ἰωάννης πρὸς ταῦτα ὑπέσχετο τῇ συνόδῳ, ὅτι τοῦ μὲν βουλευτηρίου ἐγὼ αὐτοὺς ἀπαλλάξω 8), ἀξιώσας τὸν βασιλέα· ὑμεῖς δὲ προστάξατε λαβεῖν αὐτούς, ὃ δεδώκασι 9), παρὰ τῶν Ἀντωνίνου κληρονόμων. Προσέταξεν ἡ σύνοδος τὸ μὲν χρυσίον αὐτοὺς λαβεῖν παρὰ τῶν Ἀντωνίνου κληρονόμων, κοινωνεῖν δὲ ἔνδον τοῦ θυσιαστηρίου, εἶναι δὲ ἀπὸ ἱερέων, ἵνα μή, τούτων συγχωρηθέντων, ἔθος γένηται ἰουδαϊκὸν ἢ αἰγύπτιον, τοῦ πωλεῖν καὶ ἀγοράζειν τὴν ἱερωσύνην. Φασὶ γὰρ τὸν λυμεῶνα καὶ ψευδώνυμον πατριάρχην τῶν Ἰουδαίων, κατ' ἔτος ἀμείβειν ἢ παρ' ἔτος τοὺς ἀρχισυναγώγους, ἐπὶ συλλογῇ τοῦ ἀργυρίου. ὁμοίως καὶ τὸν ζηλωτὴν τούτου, τὸν Αἰγυπτίων 10) πατριάρχην, ἵνα πληρωθῇ τὸ προφητικόν· Οἱ ἱερεῖς αὐτῆς μετὰ δώρων ἀπεκρίνοντο 11) καὶ οἱ προφῆται αὐτῆς μετὰ ἀργυρίου ἐμαντεύοντο 12).

qua presbyteris, quibus confidere visi sunt, tum etiam mulieribus quibusdam, qui etiam pignorum species dicebant et loca et tempora et quantitatem, cum illorum conscientia recta non esset, sponte confitentur, haud urgente multum necessitate: Dedisse nos confitemur et declaramus, rati hanc esse sequelam, ut a muneribus curiae liberi essemus. Nunc vero precamur, si nefas est nos esse in ministerio ecclesiae, ut saltem aurum quod dedimus, recipiamus, uxorum enim nostrarum dedimus quamdam suppellectilem. Ioannes ad haec promisit synodo: A curia quidem ego illos liberabo, imperatorum deprecans: vos vero iubete ut recipiant ipsi quod dederunt ab haeredibus Antonini. Praecepit synodus ut aurum accipiant ab haeredibus Antonini, communicent autem intra altare, ac sint ex sacerdotes, ne si ista tolerarentur, consuetudo inolescat iudaica vel aegyptiaca vendendi emendique sacerdotium. Ferunt enim perditum et falsum Iudaeorum patriarcham singulis aut certe alternis annis mutare archisynagogos ad corradendam pecuniam. Haud aliter aemulatorem eius, Aegyptiorum patriarcham fecisse putamus; ut impleretur illud prophetae: « Sacerdotes eius ex muneribus respondebant, et prophetae eius ex argento vaticinabantur. »

Ἐκ τῶν κανόνων τῶν χλ' ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων [can. II, v. t. 1, p. 522.].

Ἐκ τῶν κανόνων τῆς ἁγίας ς' συνόδου [can. XXII supr. p. 36.].

Ἐκ τῆς ἐγκυκλίου ἐπιστολῆς Γενναδίου τοῦ ἁγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως. Ἔστω τοίνυν—καὶ μαμωνᾷ [vid. supr. p. 186.].

Ἀκούσωμεν ταῦτα πάντες 13), καὶ ἐνωτισώμεθα, οὐ μόνον ἀρχιερεῖς 14), ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν τῷ κλήρῳ καταριθμούμενοι, καὶ πάντες οἱ κατοικοῦντες τὴν οἰκουμένην. Δεῖ γὰρ περισσοτέρως ἡμᾶς προσέχειν τοῖς ἀκουσθεῖσι, μή ποτε παραῤῥυῶμεν 15)· ὅτι οὐ φθαρτοῖς χρυσίῳ ἢ ἀργυρίῳ ἠγοράσθημεν ἐκ τῆς ματαίας πατροπαραδότου 16) ἀναστροφῆς, ἀλλὰ τιμίῳ αἵματι, ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου, Χριστοῦ 17). Οὕτω καὶ ἡμᾶς δίδαξον, ἄνερ ἱερώτατε, ἕπεσθαι 18) τοῖς γραφικοῖς καὶ εὐαγ-

Audiamus ista omnes, et auscultemus, non modo pontifices, sed et qui in clero connumeramur, « et omnes inhabitantes terram. » Oportet enim abundantius nos attendere iis, quae audita sunt, ne quando diffluamus. « Quoniam non corruptibilibus auro vel argento empti sumus de vana paternae traditionis conversatione, sed pretioso sanguine, tamquam agni immaculati et incontaminati Christi. » Sic et nos doce, vir sacratissime, ut sequamur scripturae, et evangelii, et apostolorum

palat. — μάρτυρες καὶ εἰσῆλθον palat. — 1) τῶν δὲ καὶ πρεσβυτέρων vatic. 1. — ἔδοξε palatin. — τεθαῤῥηκέναι, τινὰς δὲ καὶ γυναικῶν καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων λεγόντων καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς καιροὺς καὶ τὴν ποσότητα vatic. 1, 2, 3, column. monac. palat. quorum consensus cum edd. BB. et Mansi vix sinit dubiam esse hanc scripturam. Caeteri habent: τεθαῤῥ. πρῶτον μὲν ἠρνοῦντο, ὡς δὲ οἱ μάρτυρες ἤλεγχον τόπων αὐτοὺς ὑπομιμνήσκοντες καὶ καιρῶν καὶ τὰ εἴδη τῶν ἐνεχύρων λέγοντες καὶ τὴν ποσ. — 2) Διὰ πολλῆς ἀνάγκης legit Hervet. δεδώκαμεν.- ὁμολόγηται καὶ γεγ. monac. vat. 1, palat. BB. ἐνδώκ. ὁμολογοῦμεν καὶ Bals. Mansi δεδωκ. ὁμολογουμένως vat. 1.— 3) ὁμολογοῦμεν omnino om. Rhalli et cum plerisque edd. habet γεγόναμεν. — 4) εἶναι ἵνα δόξαμεν τῆς βουλῆς τῆς δημοσίας ἐλευθερεῦσθαι Mansi, column. βουλευτηρίου ἐλευθερεῦσθαι BB. vat. 1, 2, 3, palat. monac. — 5) εἰ μὲν vat. 3, BB. Mansi. — 6) ὅτι κἂν monac. Etiam plura hic luxa videntur, ut fortasse legi oporteat: νῦν δὲ δεόμεθα, εἰ μὴ ὅσιον ἡμᾶς εἶναι ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς ἐκκλησίας, ἔπειτα κἂν τὸ χρυσίον ὃ δεδώκαμεν, ἵνα λάβωμεν, quae adhuc vacillant. — 7) τινες vat. 2, 3, BB. — 8) σὺν Θεῷ ἀπαλλάξω vatic. 1, 2, palat. monac. BB. Mansi. — 9) ὃ δεδώκ. om. vatic. 2. — 10) Ἀντωνίου id. — τούτων τῶν αἰγυπτίων palat. Monac. — 11) ἀπεκρίναντο vatic. 2. column. monac. — 12) ἀργυρίου μιστοῦ vatic. 3. Mich. III, 11. — 13) πάντα monac. Mansi. — 14) ἀρχ. καὶ ἱερεῖς καὶ οἱ ἐν τῷ κλ. καταριθμούμενοι, ἀλλὰ καὶ monac. vatic. 2, column. Mansi. — 15) παραῤῥυῶμεν. Hebr. II, 1. 16) παραδόσεου column. — 17) Χριστοῦ. 1 Petr. 1, 18. — οὕτως ἡμᾶς vatic. 3, palat. — 18) ἐπέσθω vatic. 1.

γελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς κανονικοῖς τε καὶ πατρικοῖς παραγγέλμασι· πειθόμεθα γὰρ τοῖς ῥήμασι τοῦ στόματος ὑμῶν 1). Ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ἀνάβηθι, ὕψωσον ἐν ἰσχύϊ τὴν φωνήν σου 2), πορεύθητι ἐν πλατυσμῷ, κήρυξον μετὰ παῤῥησίας, ὅπως ἐξαρθῇ, καὶ εἰς ἀφανισμὸν οἰχήσηται ἡ διὰ χρημάτων χειροθεσία, καὶ πᾶν εἴ τι ταύτῃ διὰ φιλαργυρίαν ἀδικίαν τε καὶ ἐμπορίαν αἰσχροκερδῶς 3) παρέπεται· ταύτης γὰρ μετὰ τῶν συστοιχούντων αὐτῇ ἐξαιρουμένης ἐκ τοῦ περιουσίου λαοῦ, τοῦ τῷ ὀνόματι τοῦ Χριστοῦ κεκλημένου, καὶ δωρεὰν τυχόντος τῆς ἀπολυτρώσεως, πάντα τὰ τῇ κακίᾳ 4) συνεπόμενα μιάσματα πρόῤῥιζα συνεκτμηθήσονται, καὶ οἱ ἱερεῖς ὡς φοίνιξ ἀνθήσουσι, Χριστοῦ εὐωδίαν τοῖς σωζομένοις ἐμπνέοντες καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπινικίως προσᾴδοντες· Περιεῖλε Κύριος ἐκ σοῦ τὰ ἀδικήματά σου 5). ἔτι δὲ καὶ τοὺς δρεπομένους καρποὺς 6) γλυκάζοντες, πληθύνοντές τε αὐτοὺς ἐν γήρει πίονι, τῆς μακαρίας ἐκείνης, λέγω, καὶ ἀκηράτου ζωῆς κληρονόμους ἀναδεικνύοντες 7).

et canonum ac patrum praecepta; obtemperamus enim verbis oris vestri. « In excelsa conscende, exalta in fortitudine vocem tuam, ambula in latitudine, » praedica cum confidentia, ut e medio tollatur evanescatque simoniaca ordinatio, et quidquid ab ea, propter avaritiam iniustitiamque et mercimonium, turpis lucri gratia consequitur. Ea enim, cum iis qui cum illa conveniunt, sublata ex populo acquisitionis, qui de Christi nomine vocatur, et gratis redemptionem est consequutus; omnes quae huiusmodi malo coniunctae sunt contaminationes radicitus simul succidentur. Et sacerdotes ut palma florebunt, Christi bonum odorem iis qui salvantur inspirantes, et ecclesiae victoriae hymnum cantantes: « Abstulit Dominus a te iniquitates tuas: » qui praeterea, dulcia efficiant poma quae decerpuntur, ac multiplicent fructus in senecta uberi; beatae illius dico et immortalis vitae haeredes ostendantur.

II.

Ἀδελφοῖς καὶ συλλειτουργοῖς πᾶσι τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις τῆς φιλοχρίστου Σικελίας 1), Ταράσιος ἐλέῳ Θεοῦ ἐπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης.

Fratribus et comministris omnibus sanctissimis et Christi amantibus episcopis Siciliae, Tarasius Dei miseratione episcopus Constantinopoleos novae Romae.

Οἱ τοῖς θείοις σοφῶς ἐμμελετῶντες λόγοις, καὶ ἐρευνητικῶς καὶ οὐ παροδευτικῶς ἐν αὐτοῖς ἐγκύπτοντες, καὶ τὸν νοῦν αὐτῶν τῇ εὐσεβείᾳ καὶ τῇ ἀληθείᾳ προσπηγνύντες, φωτίζονταί πως θαυμαστῶς ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων, ἐξ ἀποστολικῶν, προφητικῶν τε, φημὶ, καὶ πατρικῶν διδαγμάτων, καὶ τῇ αἴγλῃ τηλαυγήσεως προορῶνται τὸν Κύριον ἐνώπιον αὐτῶν 2) διαπαντὸς, καὶ διὰ τῆς πρακτικῆς ἀρετῆς πρὸς θεωρίαν ἀνάγονται. Εἶτά τε καὶ τὴν δογματικὴν διδασκαλίαν ταύταις ἀναμιγνύντες, σφᾶς τε αὐτοὺς καὶ τοὺς ἄλλους πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐκπαιδεύοντες, τὸ ἦθος τοῦ βίου ῥυθμίζουσι,

Qui divina sapienter meditantur oracula, curioseque illa, non perfunctorie considerant, suamque mentem in pietate ac veritate defigunt, ii illuminantur mirabiliter ex montibus aeternis, ex apostolico, inquam, et prophetico patrumque magisterio, ac splendore radiorum eius Dominum coram ipsis semper prospectant, et per activam virtutem ad contemplationem deducuntur. Deinde his dogmaticam quoque admiscentes doctrinam, semetipsos atque alios ad veritatem erudiunt, vitae mo-

1) ἡμῶν vatic. 1, 3, palat. — 2) σου. Is. XL, 9. — 3) αἰσχροκερδῆ Enimund. Balsam. — ἐπέται Pedal. συστοιχουμένων vatic. 2. — αὐτῆς vatic. 3.—λαοῦ ἐν τῷ Balsam.— 4) τῆς κακίας Enimund. — 5) σου. Sophon. III, 15. — 6) καρποὺς om. monac. Pedal. Mansi. —γήρᾳ Enimund. Balsam. *in terra pingui* Anast. ac si legisset ἐν γῇ aut χώρᾳ.—μακρίωνος vatic. 1 Pedal. —7) ἀναδεικνύοντες vat. 1. monac. Enimund. Balsam.

Ad II epistolam continimus vatic. 835, f. 245, 836, f. 130, 1181, f. 277 (infra vatic. 1, 2, 3) quorum priorem tantum, opinor, cl. Maius prae oculis habuit. Insignis quidem est prae caeteris et quadam nitet elegantia, quae facile oculos rapit; sed recentior est tribus, saeculi tantum XVI, et a secundo descriptus; neque suspicio deest vafrum eius scriptorem, studio partium indulgentem, haec pauca sive e concilio nicaeno, sive ex his epistolis callide subduxisse. Tertius codex romanae conciliorum editioni videtur inserviisse; secundus, aetate maior et auctior rebus, scriptura vere arduus et intricatus, intactus propemodum mansit.

1) σικελῶν Maius siglis deceptus.—2) αὐτῶν tres

καὶ τῶν γηΐνων ὑπεραναβεβηκότες, τὰ ἄνω ζητοῦσι τὰ ἄνω φρονοῦν 1), καὶ ὥσπερ τὸ διαφανὲς ὕδωρ ἐκμάσσεται τῶν εἰσρεόντων 1) τὰς ὄψεις, καὶ αὐτοῦ τοῦ ἡλίου τὸν κύκλον καὶ τῶν οὐρανῶν τὰ κύτη, οὕτω καὶ αὐτοὶ νόες καθαροὶ, νοΐ καθαρῷ προσμιγνύμενοι, εἶόν τι ἐκμαγεῖον καὶ κάτοπτρον γίνονται τῆς θείας δόξης, ὡς ὁ Κύριος ἔφη· Μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν Θεὸν ὄψονται 2)· καὶ ἀξίως θύται καὶ ἱερεῖς καὶ μυστιπόλοι ἐκλέγονται τοῦ λαοῦ προκαθεζόμενοι, ὅτι καὶ περὶ αὐτῶν εἴρηται· Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖ εἰμι ἐν μέσῳ αὐτῶν 3). Ἄνδρες οὖν ἐπιθυμιῶν τῶν τοῦ Πνεύματος 4), ἀκούομεν ὅτι τὸν κανονικὸν θεσμὸν φυλάττοντες συναθροίζεσθε καθ' ἕκαστον χρόνον ἐπὶ τὸ διακρίνειν τὰ παρατυγχάνοντα ἐκκλησιαστικὰ κεφάλαια ἐπὶ πάσῃ τῇ ἐπαρχίᾳ ὑμῶν, καὶ πάντως ἐπικαλεῖσθε τὸν Κύριον, ἵνα τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος καταπέμπων ὑμῖν, δῷ ἑκάστῳ ὑμῶν λόγον συνέσεως, λόγον θείας βουλῆς, λόγον φυλακῆς ἐντολῶν Θεοῦ, λόγον τηρήσεως κανονικῶν διαταγμάτων 5)· καὶ ταῖς κοσμικαῖς φροντίσι ταῖς ἐναντιουμέναις 6) τοῖς προστάγμασι τοῦ Θεοῦ χαίρειν λέγοντες, πνευματικῶς πνευματικὰ συγκρίνετε, μὴ προκρίναντες τὰ ἀνθρώπινα τῶν πνευματικῶν· τοῦτο γὰρ ἀνθρωπίνης χάριτος ἔργον, οὐ τῆς τοῦ Πνεύματος. Τί δέ εἰσι τὰ πνευματικά; εὐαγγελικαὶ 7) ἀποφάσεις, ἀποστολικαὶ διαταγαὶ, τὰ τῶν θείων κανόνων διατάγματα· ἐκτὸς γὰρ τούτων, κρίσις ἐκκλησιαστικὴ λοιδορίας 8) οὐδὲν ἔχει πλέον.

Διὸ καὶ ἡ ἁγία σύνοδος, ἡ κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ εὐδοκίαν συναθροισθεῖσα ἐν Νικαίᾳ ἐν τοῖς χρόνοις ἡμῶν, εἰς ἣν καὶ οἱ πλείους ὑμῶν εὑρέθητε, μετὰ τὸ ὁρίσαι κρατεῖσθαι 9) τὴν ἀρχαίαν παράδοσιν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀποδέχεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας, καὶ ἀναθέματι παραπέμπουσα τοὺς αἱρεσιώτας, οὓς χριστιανοκατηγόρους καὶ Εἰκονοκλάστας ἡ ἀλήθεια ὠνόμασεν, ἀπεφήνατο. Καὶ αὐτοὶ 10) ἐπίστασθε πάντα τὰ κανονικὰ διατάγματα ἀπαρατρώτως ἀναμφιβόλως φυλάττεσθαι καὶ κρατεῖσθαι ἀμείωτα παρὰ πάντων ἡμῶν 11) ἱερέων καὶ μοναχῶν καὶ λαϊκῶν, ὡς τρανῶς διαγορεύουσιν αἱ σημειώσεις τῶν συνοδικῶν αὐτῆς βίβλων· κατὰ πάντα γὰρ ἐκ τῶν πηγῶν τοῦ Ἰσραὴλ ἠρύσατο, καὶ οὐδὲν περαιτέρω τούτων ἐκπεφώνηκεν οὔτε ἐνέλιπεν 12)· τὰ

res componunt, et supra res terrenas elati, coelestia quaerunt, ut coelestia sapiant: ac veluti aqua limpida purgat lavantium oculos, et ipsius solis sphaeram et coelorum convexa, sic et istae purae mentes, purae menti commistae, expressum veluti simulacrum speculumque fiunt gloriae divinae, ut ait Dominus: «Beati mundi corde, quoniam ipsi Deum videbunt:» meritoque sacrificuli et sacerdotes et mystae ad populi praesulatum eliguntur, quia et de his dictum fuit: «Ubi sunt duo vel tres collecti in nomine meo, ibi sum in medio eorum.» O viri itaque desideriorum Spiritus, audivimus vos canonicae legi obsequentes congregari solere singulis annis ob diiudicandum de occurrentibus in universa vestra provincia ecclesiasticis negotiis; et quod apprime Dominum invocatis, ut Spiritus gratiam in vos immittens, det vestrum unicuique doctrinam intelligentiae, doctrinam divinae voluntatis, doctrinam custodiae mandatorum Dei, doctrinam observantiae canonum: et quod denique mundanis curis, quae divinis praeceptis adversantur, vale dicentes, spiritaliter spiritalia iudicatis, humana spiritalibus non anteponentes: id enim humanae gratiae officium est, non illius quam Spiritus dat. Quaenam autem sunt spiritalia? evangelica nempe praecepta, apostolicae constitutiones, sacrorum canonum ordinationes. Absque his enim ecclesiasticum iudicium a maledicti natura nec differt.

Quapropter sancta etiam synodus, Dei gratia ac beneplacito, Nicaeae nostra aetate congregata, cui plerique etiam vestrum interfuistis, postquam definivit conservandam esse veterem sanctae Dei catholicae ecclesiae traditionem, etiam esse venerabiles sanctasque imagines recipiendas, anathemati subiiciens illos haereticos, quos Christianorum accusatores et Iconoclastas verus sermo nominat, decrevit. Cuncta autem constituta inviolabiliter et firme custodiri nostis, integramque apud nos omnes sacerdotes ac monachos atque laicos vim illorum conservari, quemadmodum perspicue docent synodicorum eius librorum scripturae. Cuncta enim ex fontibus Israelis hausta recepit, nihilque praeter haec proclamavit aut omisit; namque synodi huius doctrina neque incrementum patitur

codd. αὐτοῦ Maius. — 1) τὰ ἄνω φρονοῦσι Maius, qui em. τὰ ἄνω ζητοῦσι contra tres codd. Mox f. εἰσορώντων — 2 ὄψονται Matth. V, 8. — 3) αὐτῶν. Matth. XVIII, 20. — 4) πνεύματος. Tarasio solemne ex Danielis l. c. — 5) διδαγμάτων ταῖς κοσμ. Maius. — 6) φροντίσι ταῖς ἐν ταῖς μνήμαις vatic. 3. — 7) ἀγγελικαὶ id. — 8) f. λῃρωδίας. — 9) κρατῆσαι. vatic. 3. — 10) ὡς αὐτοὶ id. — 11) ὑμῶν Maius. — τῶν ἱερέων vatic. 3. — 12) ἀνέλιπε

γὰρ τούτων διδάγματα οὔτε προσθήκην οὔτε ὕφεσιν ἐπιδέχεται 1)· γέγραπται γάρ· Ἐπ' αὐτοῖς οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν. Καὶ γὰρ ἐν τοῖς βασιλικοῖς 2) νομίσμασι μικρόν τι τοῦ χαρακτῆρός τις περικόψας, ὅλον τὸ νόμισμα κίβδηλον εἰργάσατο· οὕτως καὶ ὁ τὸ ἐλάχιστον τῶν θείων κανόνων ἀνατρέπων, τῷ παντὶ λυμαίνεται· οὕτως οἱ 3) προσθήκην ἐννοούμενοι ἔν τε τῇ θείᾳ γραφῇ, ἢ τοῖς θείοις κανόσιν, ἢ τοῖς πατρικοῖς παραγγέλμασιν, εὑρίσκονται παραχαράττοντες τὴν ἀλήθειαν· καὶ μετὰ τοῦ ψόφου τῆς γλώττης αὐτῶν, συμφανίζεται 4) ἡ ψευδηγορία. Τοιγαροῦν μνήσθητε τοῦ Θεοῦ λέγοντος, ὅτε πάντα κατορθώσεις 5) τότε σωθήσῃ· αὐτοὶ ἐν τῇ διὰ τὸν Κύριον συναθροιζομένῃ συνόδῳ ὑμῶν, τὴν ἀλήθειαν ἐπισπώμενοι, πάντων τῶν προσταγμάτων τὴν φυλακὴν διατηροῦντες, πλατύνατε τὸ στόμα καὶ Πνεύματος πληρώσατε, εὐαγγελικῶς τε καὶ ἀποστολικῶς κανονικῶς τε καὶ πατρικῶς ἀποφαινόμενοι 6), εἴπατε· Οἱ ἐπὶ χρήμασι χειροτονήσαντες ἢ χειροτονοῦντες ἢ χειροτονούμενοι ἢ χειροτονηθέντες ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι, εἴτε καὶ διάκονοι, εἴτε τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, ἐκκοπτέσθωσαν παντάπασιν τῆς ἱερωσύνης, ὡς Σίμων ὁ Μάγος ὑπὸ τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων Πέτρου 7).

Εἴπατε· Οἱ διὰ τῶν χρημάτων οἰκονόμοι ἢ φροντισταὶ γενόμενοι μοναστηρίων ἢ ἐκκλησιῶν ἢ εὐαγῶν τινων οἴκων ἢ γηροκομείων τε καὶ ξένων ἢ ὀρφανοτροφείων μετὰ ἀφορισμοῦ ἐκδιωχθήτωσαν ἐκ τῆς οἰκονομίας καὶ τῆς φροντίδος 8).

Εἴπατε· Ὁ μετὰ τὸ βάπτισμα ἐπὶ πορνείᾳ κρατηθεὶς καὶ ἀγνοίᾳ τοῦ κανόνος χειροτονηθείς, καὶ μετὰ τοῦτο αὐτὸς ὁμολογήσει, αὐτὸν τῆς λειτουργίας ἐξείργεσθαι· εἰ δὲ ἐλέγχθῃ ὑπό τινος ὅτι ποτὲ ἐπόρνευσε 9), παντάπασι καθαιρείσθω.

Εἴπατε· Ὁ τύπτων, ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος, κἂν δι' ἑτέρου τοῦτο ποιήσῃ, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἐκφοβεῖν θέλων 10), καθαιρείσθω.

Εἴπατε· Οἱ τετράδα καὶ ἡμιολίας λαμβάνοντες ἐπίσκοποι ἢ πρεσβύτεροι ἢ διάκονοι, καὶ ἐπιμένοντες, καθαιρείσθωσαν 11)· εἰ δὲ μοναχοὶ ἢ λαϊκοὶ ὦσιν, ἀφοριζέσθωσαν.

neque detrimentum: scriptum est enim, ne quid ei adiiciatur, aut auferatur. Equidem ut in regum etiam nummis, si quid de typo circumcidatur, totus nummus spurius efficitur; ita etiam si quis vel minimum de sacris canonibus subvertat, rei universae corruptelam infert. Sic nimirum qui additamentum divinae Scripturae aut sacris canonibus, aut patrum magisterio moliuntur, veritatem adulterare exploratum est; et cum ipsorum linguae sonitu falsa locutio patescit. Ergo mementote Dei dicentis: «Cum omnia recte feceris, salvaberis.» Vosque adeo in vestra Dei nutu congregata synodo veritati adhaerentes, servata omnium mandatorum custodia, dilatate os Spirituque complete, ex Evangelii norma, ex apostolorum et canonum atque patrum sententia edocti, dicite: «Qui pro pecuniis manus imposuere vel imponunt, qui ordinantur vel ordinati fuerunt, episcopi vel presbyteri aut diaconi aut quivis e catalogo sacerdotali, exscindantur ab omni sacerdotio, ut Simon Magus eiectus a coryphaeo apostolorum Petro.»

Dicite: «Qui per pecunias facti sunt oeconomi aut curatores monasteriorum vel ecclesiarum, vel piorum quorumdam locorum, vel domorum quae senes aut hospites aut orphanos excipiunt, cum separationis poena expellantur ab oeconomia et procuratione.»

Dicite, eum «qui post baptismum fornicationi servierit, et inscitia canonis fuerit ordinatus, et praeterea ipse confessus fuerit, esse a liturgia amovendum. Quod si convictus ab aliquo fuerit incidisse aliquando in fornicationem, omnino deponatur.

Dicite: «Si percusserit episcopus vel presbyter vel diaconus, etiam si per alterum id fecerit, ac si vellet exinde metum incutere, deponatur.»

Dicite: «Si vel partem quartam vel dimidiam pecuniae pro foenore acceperint episcopi vel presbyteri vel diaconi, ac persliterint, deponantur; si vero monachi sint aut laïci, separentur.»

vat. 1. Maius.— 1) ἐπιδέχεται Maius, vat. 1, 2.— 2) βασιλέων Maius ex fallacia compendiorum.— 3) ὥστε οἱ vat. 3.— 4) συναγωνίζεται Maius, συναφανίζεται codd. — 5) κατορθώσῃς vatic. 3. — 6) Ἀποφαινόμενοι. Huc usque Maius graece et latine l. c.— 7) Πέτρου. Apost. canon 29, haud sine stupenda varietate, videsis t. 1, p. 17.— 8) φροντίδος. Cf. Chalcedon. can. 2, II Nicaen. 5, 14, 19, quae omnia mixtim.— 9) ἐπόρνευσε. Cf. Apost. 17, 18, 25, f. ὁμολογήσας, αὐτὸς τ. λ. ἐξειργέσθω.— 10) θέλων. Liquido est apost. can. 28.— 11) Καθαιρείσθωσαν. Huc usque αὐτολεξεὶ inodicen. 4. In sequentibus μοναχὸς ἢ λαϊκοὶ ᾖ codex unus —

Εἴπατε· Οἱ κραιπαλῶντες 1) καὶ οἴνῳ πολλῷ χρώμενοι καὶ τῇ μέθῃ αὐτοὺς προσπηγνύντες, μὴ διορθούμενοι, ἀλλ' ἐπιμένοντες, καθαιρείσθωσαν.

Εἴπατε· Ὁ κοσμικοῖς ἄρχουσι προσιὼν ἢ προστρέχων ἐπὶ χειροτονίᾳ, εἰ ἐπικρατήσῃ ἐκκλησίᾳ, καθαιρείσθω· εἰ δὲ εὐαγῶν οἴκων, μετὰ ἀφορισμοῦ ἐκδιωχθήτω 2).

Εἴπατε· Εἴ τις ἱερεὺς ἢ τοῦ κλήρου ἐγγύην διδοὺς 3), καθαιρείσθω.

Εἴπατε· Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος κοσμικὰς φροντίδας ἀναλαμβάνων 4), καθαιρείσθω.

Ὁ οὖν θεῖος ἀπόστολος τρανῶς ἀποφαίνεται πᾶσι τοῖς τῷ ὀνόματι Χριστοῦ κεκλημένοις· Δικαίῳ νόμος οὐ κεῖται 5), ἀνόμοις δὲ καὶ ἀνυποτάκτοις, ἀσεβέσι καὶ ἁμαρτωλοῖς. Τὰ οὖν κανονικὰ διατάγματα νομοθεσίαι εἰσί, καὶ ἐὰν μόνον ταῦτα φυλάττωμεν, ὑπὸ νόμον ἐσμὲν καὶ φρουρούμεθα, καὶ μήπως ὑστερώμεθα χάριτος, καὶ οὐ περισσεύῃ ἡ δικαιοσύνη ἡμῶν πλέον τῶν Γραμματέων καὶ Φαρισαίων· μενοῦν γε μετὰ τὴν φυλακὴν τούτων καὶ τήρησιν, τὰς τοῦ εὐαγγελίου φωνὰς ἀσπασώμεθα τὰς ὑπεράνω τῶν κανόνων οὔσας. Οὐ γὰρ δέεται τοῦ παραγγέλλοντος νόμου· Μὴ πορνεύσεις 6), ὁ μὴ ἐμβλέπων γυναικί, πρὸς τὸ ἐπιθυμῆσαι. Οὐ δέεται κανόνος τοῦ νομοθετοῦντος· Ὁ κοσμικοῖς ἄρχουσι προστρέχων καὶ δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς [ἐκκλησίας] γενόμενος, καθαιρείσθω, ὁ ἀκούων τὴν τοῦ Κυρίου φωνήν· Ὅστις θέλει ἐν ὑμῖν πρῶτος εἶναι, ἔστω ὑμῶν διάκονος 7). Οὐ χρήζει τοῦ νομοθετοῦντος· Μὴ ἐπιθυμήσεις τὸν ἀγρὸν τοῦ πλησίον σου 8), ὁ δύο χιτῶνας ἔχων καὶ τὸν ἕνα μεταδιδοὺς τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ 9), ὁ πωλῶν τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ καὶ ἀκολουθῶν ὀπίσω Χριστοῦ 10). Οὐ δέεται παραγγέλματος λέγοντος· Μὴ φονεύσεις 11), ὁ λαμβάνων εἰς τὴν σιαγόνα παρὰ τοῦ 12) πλησίον καὶ στρέφων αὐτῷ καὶ τὴν ἄλλην. Καὶ τί τὰ ὅλα λέγομεν; πρὸς γνῶσιν ἔχοντας λαλοῦμεν· οὐδὲν ἐστιν ὑμῖν τὸ λανθάνον, μόνον μὴ ἐκκακήσητε τὸ διδάσκειν, πρὸς τὸ καὶ ἄλλους ἐπανορθοῦσθαι. Καὶ τὰ μὲν προκείμενα ἀπόῤῥοιά τις τῶν θείων κανόνων· τὰ δὲ καθ' ἕκαστον αὐτοὶ εἰς τὸ πέλαγος αὐτῶν ναυτιλλόμενοι, πηδαλουχοῦντος τοῦ Χριστοῦ, τὰ ἱστία τῆς εὐσεβείας καὶ τῆς εὐλαβείας ὑμῶν 13) ἀναπε-

Dicite: « Qui crapulae indulgeant et vino multo utuntur, et in inebriatatem sese immergunt, absque emendatione, imme perseverantes, deponantur. »

Dicite: « Qui ad civiles magistratus accedit aut properat ut ordinetur aut potiatur ecclesia, deponatur; si locum pium occupaverit, cum excommunicatione expellatur. »

Dicite: « Si quis sacerdos aut clericus se fidei iussioni dederit, deponatur. »

Dicite: « Si quis episcopus aut presbyter aut diaconus saeculares curas susceperit, deponatur. »

Divinus igitur apostolus dilucide declarat omnibus qui Christi nomine vocantur: « Iusto lex non posita est, sed iniustis et non subditis, impiis et peccatoribus. » Leges igitur sunt canonica praecepta, et si tantum illa custodimus, sub lege sumus, subque custodia, et cavendum ne destituamur gratia, neque abundet iustitia nostra plusquam Scribarum et Pharisaeorum. Verum et praeter huiusmodi custodiam et observationem, verba quoque evangelii amplectamur, quae canonibus sublimiora sunt. Is quippe non indiget lege qua decernitur: « Non fornicaberis, » qui ne inspicit quidem mulierem ad concupiscendum. Non opus habet hac lege sanciente: « Qui ad mundanos magistratus contendit et eorum ope ecclesia potitur, deponatur, » ille qui hanc Domini vocem audit: « Si quis vult ex vobis primus esse, sit vester minister. » Is non utitur hac prohibitione: « Non concupisces agrum proximi tui, » qui duas habens tunicas, unam dat fratri suo; qui vendit ea quae possidet et sequitur Christi vestigia. Haud curat mandatum illud: « Non occides, » ille qui percussus in maxilla a proximo suo, obvertit illi et alteram. Ut quid vero universa famur? Ad scientiam habentes loquimur. Nihil sane vos latet, animo tantum ne spondestis in docendo ac quibus et caeteri dirigantur. Quae vero superius posita sunt, rivulus quidam est sacrorum canonum; quoad autem ea quae ad singula pertinent, vestrum est, in eorum mare ducta nave, et gubernaculo Christo regente, vela pietatis et integritatis vestrae expandere et remis contendere, ut contra litus vo-

1) κραιπαλῶντες. Longe respicit canonem ultimum II Nicaen. — 2) ἐκδιωχθήτω. Cf. Apost. 30, Nic. 3. — 3) διδούς. Apost. 20. — 4) ἀναλαμβάνων. Apost. 6. — 5) κεῖται. 1 Tim. 1, 9. — 6) πορνεύσεις. Cf. Deuteron. XXII, 20, 21; Exod. XX, 13; Matth. V, 28. — 7) διάκονος. Matth. XX, 27, 28, Marc. IX, 35. — 8) σου. Exod. XX, 17. — 9) αὐτοῦ. Luc. III, 11. — 10) Χριστοῦ. Matth. XIX, 21. — 11) φονεύσεις. Exod. XX, 15. — 12) παρὰ τοῖς codd. Matth. V, 39. — 13) ὑμῶν. Mox plura de cultu sanctorum om. vat. 1.

τάσαντες, ἐν αὐτοῖς διαπλεύσατε, ὅπως ἐπὶ λιμένα τῶν θελημάτων Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καθορμῶντες, τύχοιτε τῶν ἐπηγγελμένων ἀγαθῶν, οἰκτιρμοῖς τε καὶ χάριτι αὐτοῦ ἢ πρεσβείαις τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, καὶ πάντων τῶν ἁγίων αὐτοῦ· καὶ ἐνταῦθα τὸν νοῦν ἡμῶν διαναπαύσαντες, τὸν δεδωκότα στόμα ἀνθρώπῳ Θεὸν ἀνυμνήσωμεν, παρακαλοῦντες ὑμᾶς, ἅγιοι ἀδελφοί, εὔχεσθαι ἡμῖν, ἐν τούτοις μένειν, ἐν τούτοις ἀνατρέφεσθαι, μὴ ἐκκλίνειν τῇδε κἀκεῖσε, ἀλλὰ τὴν βασιλικὴν ὁδὸν βαδίζειν τὴν ἀπάγουσαν εἰς τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἐν ᾗ ἐστι πάντων εὐφραινομένων ἡ κατοικία, λυτρωθῆναί τε ἐκ τῶν συνεχόντων σκανδάλων τῆς τοῦ κόσμου τούτου πονηρίας σὺν πᾶσι τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον, ἀμήν.

luntatum Christi Dei moventes, promissa adipiscamini bona, favente eius miseratione et gratia, una cum suffragiis immaculatae Dominae nostrae ac sanctae Dei genitricis Mariae et omnium sanctorum Dei, atque utinam animo iam plene recreati, Deum qui os homini dedit, hymnis celebremus: vos deprecantes, sancti fratres, ut pro nobis oretis, in iisdemque regulis maneatis, in iisdem innutriamini, neque huc illuc deflectatis, sed per regiam gradiamini viam quae ducit in vitam aeternam, in qua omnium est fauste laetantium habitatio, ac liberemini ab occurrentibus scandalis nequitiae huius mundi cum omnibus Deum timentibus. Amen.

ANNOTATIO.

Dolenti mihi paulo superius iniuria temporum interceptam fuisse Cl. Tustani dissertationem de XXII canonibus alterius Nicaeni concilii, nunc alia querela geminatur; quandoquidem in eodem excursu doctissimus vir epistolam quoque Tarasii ad Adrianum attigerat, ac peculiari in diatriba fuse disputaverat « de Simoniacis apud Graecos saeculo VIII et de turbis quae earum occasione concitatae sunt. » Quae ad Tarasium spectabant, folio 19 continebantur; sed ex volaticis pagellis, quibus procella pepercit, priora XXVII capitula ventorum ludibria fuerunt, et quod extat capitulum XXVIII, incipit a folio 23. At vix putaverim κριτικωτάτῳ censori etiam Tarasii epistolam fuisse atro calculo notatam, quum in caeteras omnes eiusdem epistolas sententia recideret, quae communi quadam indole, ac simili ruditate, ut candide loquar, insignes, eiusdem fabricae manifesto esse demonstrantur. Mandatam vero fuisse ac pervenisse Romam, ideo aliquis negaret, quod in prolixis et numerosis Adriani epistolis, ne semel quidem ad eamdem Tarasii canonicam respondetur aut respicitur, etiamsi de simonia dicendi locus sit.

Interpretes vero recentiores Hervetus, Bonefidius, Leunclavius, alia moverunt ac pene incredibilia. Hervetus quidem primus suam versionem satis accuratam publici iuris fecerat a. 1561. Anno autem 1573 Enimundus Bonefidius iuris consultus eamdem versionem fecit praefracta fronte suam, id tantum sibi arrogans, ut duo vel tria loca, nequicquam reclamante graecitate quam dextere in alia tomi parte posuit 1), turpiter immutaret, atque illud in primis a sancto Tarasio ad sanctum Adrianum scribi audacter pronunciaret: «Fraterna ergo vestra sacerdotalis sanctitas, quae non iure nec ex Dei voluntate pontificale munus administrat, magna laborat infamia.» Contra ea rectissime Hervetus: « Fraterna ergo vestra sacerdotalis sanctitas quae legitime atque ex Dei voluntate pontificale munus administrat, percelebrem habet gloriam.» Inde Baronii et multorum iustissimae querelae. Quid plura? A. 1596, Ioannes Leunclavius, alter iuris peritus, eadem quum ipse sua quoque faceret, tam Enimundi quam Herveti tacitis nominibus, prioris interpolationes et depravationes in nobiliore loco posuit, posterioris opus exiguis tantum laciniis restitutum minutoque obscuratum charactere, in margine sepelivit. Sed graeca e regione sunt, quibus mendacia exploduntur 2). Hactenus haec.

1) *Posuit.* Iur. orient. part. II, p. 8; part. III, p. 97.

2) *Exploduntur.* Iuris graeco-rum. t. I, p. 190.

XIV.

S. NICEPHORUS CP.

An. Cbr. 806-815.

I. Huc tandem, *ἡγουμένου Θεοῦ*, revertor unde primum exorsus, auspice saneto Nicephoro, ante bos decem annos, longum iter aggrediebar. Inciderat prae manibus, si meminisse fns est, breve et mutilum summi antistitis typicon, quod cuinam bominum haud tenuu et non exiguem fuisset? Quinqne et triginta dn ieiunio et xerophagia monita erant, aliave id genus, ex quibus vix duodecim versus uovi arant. Vngos eos dum uudequaque persequor, non solum omnem Nicephori supellectilem versare contigit, sed universum pene byzantini iuris campum, haud ἄμισθος fnrtasse, emensus sum. Attonito autem similis ego stetissem, si quis forte vates, temple, ut aiunt, affata mibi captons, quem lustravi viam, per locorum et annorum spatia secuisset. Caeterum mniorem etiam laborem merebatur Nicephorus, ut mirarer supra modum tot grandia eius opera in oblivione sepulta mansisse. Neque ipsum illud typicon indignum multis erat euris, quod ultra duas vidi canonum centurias ex insperato erescere. Et iuvat praestantissimi Maii verba bic recolere: « Sanctum, nit, Nicephorum doctrinae pietatisque dotibus cunctos byzantinae ecclesiau pest Cbrysostomum pransules saperasse, vere mihi dixisse videtur Anselmus Bandurius 1). » Bonis igitur avibus contigit, ut post vanos inetilesque a duobus saeculis variorum conatus, postquam in fumum evanuere, haud vota solum, sed ingentis operan molimina e Combefisio, Bandurio, Megno Crusio, typis comparata, Romae simul et Parisiis, quasi signo dato, totus fere Nicephorus illu grandiloquns in lucem venerit; neque fortasse baud sinn provido numine factum, ut, quum duo simul eidem operi incumberent, eosdemque tbesauros eollatis studiis eruerint e tenebris, neutro tamnn cum altero conspirnnte, nulla inter eos mota communis negntii suspicione, ita aequis partibus opime sibi spolia embo dividerent, ut quaecumque in Urbe purpuratus eurator sibi reservverat, ea prorsus intacta parisiensis editor, raro insciae concordien exnmplo, reliquerit.

II. Ad typicou vero quod spectat, quae olim scripsi, inm minime delanda existimo: « Periisset propemodum, inquiebam, in tota Graecia magnum sancti Nicepbori nomen, quum praestantissimos eius libros sub false Theodori Grepti lervn Graeculi omnes eiroumtulerint, nisi quoddam exiguae molis typieum et qunlecumque *κανονάριον* eumdem sibi nuctnrem vindicassent. 2) » Dum enim Nicephorus Gregoras, Cantacuzenus, Philntheus, Palamas, Ioannes Cyparissiota ultro eitroque innumora ex eius libris loca sibi ut missilia iacernnt, taeito semper aut mutnto vero nominu, Nicephori leges singulari cum reverentia omnes graeci iuris magistri receperunt et laudnrunt; eas novit Zonaras, memoravit Balsamon, defloravit Matthanus Blnstares, Synopsi inseruit Harmenopulus, Pandectis Nicon, Nomimo Malexus, nequn Spiridion Mnlin inter recentiores, nequn bis diebus Pedalii editores omisnrunt. Tum etiam apud nos quum graecn patrum opera migrarent, nx canonibus

1) ***Bandurius.*** Initio tomi V *Patrum novae bibliothecae*, (Roman, 1849), in quo *ἀντιῤῥητικὰ* III. *adversus Mammonam*, *apologeticus maior et minor* pro SS. imaginibus. Eodem anno inserebantur in Spicilegii Solesm. tomum 1 *ἀντιῤῥητικὰ de Magnete*, *contra Eusebium et testimonia patrum* de Christo incarnato; a. 1860 in tom. IV, *antirrhetica adversus Epiphanidem*, *libellus de incircumscripto*, *typicon et canones* quidam ecclesiastici.

2) *Vindicassent.* Ibid. t. IV, p. 381.

tantum, neque aliter Nicephorus notus est. Quorum XVII quum primus Bonefidius luci dedisset, iidem, nec plures in varias patrum et conciliorum bibliothecas diu transierunt. Fasciculum ad quinquagenas, una minus, regulas, Cotelerius auxit, quas omnes Mansius, ac nuperrime Rhallius acceperunt, nonnullis tamen neglectis ex iis quae Bonefidius eruerat. Cur vero haec bonae frugi respuerint omnino Pedalii curatores, ut semel et iterum lacinias turpi ruditate foedas sibi corrogarent, disquirere non vacat. Ad eadem vero ego statim ut accesserim, laeto intellexi animo tam in tuenda ecclesiae disciplina, sanctisque christianae plebis moribus expoliendis, quam in vindicanda fide ab Iconomachis struendisque dogmatibus Nicephorum multum magnumque fuisse. Vidi enim per novem sui episcopatus annos et dura cum pessimis haereticis certamina exercuisse, et arduas lites cum optimis sustinuisse Studitis, et quasi quotannis habuisse episcoporum synodos 1), ut sacerdotum, clericorum, monachorum negotia, revocatis ab antiquitate suis regulis, componeret. Novi alterum esse Athanasium, tam fortem in acie heroem, quam sedulum in ovili pastorem, neque etiam mirabar eum ne minima quidem neglexisse in choro, in claustro, in decore domus Dei, quum etiam splendidum in quo obiit, monasterium condiderit. Inde non quinquaginta tantum aut sexaginta, quos novimus hactenus, canones condidit, sed multo plures, quum bis centum et amplius ad nos usque pervenerint. Nec mirum oportuisse sanctum sublimemque virum ad viliora quaedam et crassa nimis argumenta descendere, immo et in pingui ac lutoso sermone canonaria, dato fortasse consilio, dictavisse, quum Iconomachorum haeresis caeteras omnes belluina quadam ruditate superaverit, neque plebem tantum, sed ipsos sacerdotes et episcopos immani imbuerit morum corruptela. Quam vero multa et varia fuerint canonica Nicephori instrumenta, iam ex ipsis monemur titulis et epigraphis, quae superstitibus tabulis inscribuntur. Habemus enim *Typicon,* Parisiis tantum et Mosquae servatum ex parte 2); tum *Synodicum tomum,* in duobus memoratum Vaticanis 3); tum *Syntagma* sive *ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ συντάξεων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων πατέρων περὶ διαφόρων κεφαλαίων* 4), quae scilicet «ex ipsius et sanctorum cum eo patrum ecclesiasticis constitutionibus de variis argumentis» excerpta sunt; ubi suas Nicephorus cum canonicis veterum patrum litteris videtur coniunxisse. Suas rursus regulas priscis conciliis attexuit in alia serie, cuius pars inscribitur: Οἱ *κανόνες τῶν ἐν λαοδικείᾳ καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν* Νικηφόρου. «Canones patrum Laodiceni concilii ac S. P. N. Nicephori 5).» Huc etiam se referunt scholia in trullanos canones, quae vidi alicubi memorari, et alia adversus Iconomachos quae infra dabimus, ubi plura eiusdem fortasse originis *ἐκλογάδια* ex priscis canonibus nunc primum colliguntur. Sunt praeterea Nicephori *Responsa* 6), et quaedam ad monachos, quae a similibus Nicolai responsis vix differunt et separantur. Sunt denique *Capitula* 7), *Enarrationes* et *Collationes,* canonibus fusiores, in quibus semel et iterum Tarasius et Nicephorus quasi confabulantur, intercedunt etiam Nicaeni patres, ac si ignota quaedam acta sive illius sive alterius synodi hic lateant. Dolendum est canonicas epistolas, si quae fuerint, prorsus interiisse. Frustra enim est Cotelerius, qui unam protulit 8), Theodoro Studitae certo iure restituendam. Frustra

1) *Synodos.* Septem Mansi recensuit in brevi notatione, t. XIV, col. III sqq. nondum confecta negotio, quum anecdota remaneant bene multa.

2) *Parte.* Codd. infra inscribuntur sub nn. 41, 48.

3) *Vaticanis.* Infra codd. 5, 9.

4) *κεφαλαίων.* Codd. 20, 36, etc.

5) *Nicephori.* Cod. 34.

6) *Responsa.* Codd. 3, 17, 41.

7) *Capitula.* Codd. 17, 48.

8) *Protulit.* Coteler. *Monumenta* Eccl. gr. t. III,

*

suat 1) qui cam sancto patriarcha unum faciunt Nicephorum Chartophylacem, cuius tres aut quatuor opistolae circumferuntur, quum indubiis constet argumentis hunc tabularum custodem saeculo XII esse recentiorem. Maxima vero inter et omnium sinceriora Nicephori opera facile principem locum obtinet *Censura* seu *Confutatio pseudosynodi Iconomachorum*, ab eo in exilio instituta, innumeris munita instrumentis, tum veterum, tum priscorum haereticorum, tum etiam integris aucta et ignotis hactenus conciliabuli actis, quorum singula verba, more nicaenorum patrum alteram pseudosynodum exagitantium, dum explodit atque irridet, universam hanc controversiem ab incunabulis haereseon repetit, et omnia, ut cum Maïo loquar, sublimi ingenio, gravi doctrinae ecclesiasticae pondere, exactis logicae artis regulis, invicte prosternit. Haec vero plano anecdota, iam luce fruerentur in quinto spicilegii Solesmensis tomo, nisi in transcursu hoc ipsum opus viam intercepisset.

III. Quum nulla iam spes habeatur integrum nicephoriani iuris corpus rite et apte compositum reperiundi, neque tutum sit hanc molem ex ingenio et arbitrio refingere, hos canones, ut iam semel feci, rursus dare animus est, quotquot et quomodo reperi, quales et quo sparsim ordine occurrunt; ut in primis sint typicon, deinde synodicon, tum canonarium laodicenis auctum, postea syntagma ex constitutionibus, tum quae videntur interrogantibus data responsa, postremo quae σποράδην vogantur a priscis patrum spiritualium libris ad Malaxum recentissimum. Aequum erat capitula praemitti paulo fusiora, in quibus etiam quum Tarasius interfuit, praecedentia quasi continuantur. Neque omitti omnino fas erat synodicum adversus Iconomachos antirrhoticou, ex quo iam accepi quae supra Tarasium, nicaenum ac trullanum concilia illustrant, quibuscum aptissime et proxime coniunguntur quae deturi hic sumus *de sex prioribus conciliis oecumenicis*. Quot vero canones sub Nicephori nomine hactenus vulgati fuerint, haud ingratum erit in ultima annotatione uno oculo conspicere.

IV. Sexcentos codices mss. congerere quum possim, eos hic soligam qui non solum versati a me sunt, sed symbola quaedam aut nova aut scitu digna attulerunt. Neque id dissimulaverim eos esse, praeter unum aut alterum, vix saeculo XIV non recentiores; tum etiam ed unum omnes in eam fluxisse barbariem, quae ob forensem usum, ad canones maxime redundavit. Dum enim maiora Nicephori opera tam Parisiis quam Romae in antiquis et eximiis membranis continentur, canones manibus diutius tritos servavere chartae foedissimis mendis maculatae: quae paulo fusiora sunt, haud pauca secum aliena traxerunt; quae mutilo compendio expressa, vix ullum aliquando conditoris vestigium habent. Sane in sincerioribus, omnino desideratur ea quam Photius in Nicephoro praeclare notavit, « nativa eloquii venustas ac splendor, verborum distinctio sermonisque compositio, quae nec dissoluta sit, nec admodum stricta, qua nimirum utatur rhetor vere optimus et perfectus quisque orator 2).» Accedit periculum, de quo etiam lector monendus est, ne Nicephoro CP. iuniori (a. 1260-1261) plure ascribi oporteat. Iam minime temnenda, quae a sex aut quinque saeculis repetuntur, et quae, ne alios memorem, codicum quinquagena tuetur, ut fert sequens syllabus, in quo, praeter morem, singulos certis et continuis ascribo numeris, inter scholia mea, brevitatis gratia, revocandis.

p. 453, repetita sub Nicephori nomine in Rhalli t. IV, p. 431 γ'. Caeterum Nicephorus, quam in minoribus esset, primum fuit Tarasii chartophylax, quo titulo gaudet inter Nicaenos patres sct. IV. Facilis igitur error fuit, si quid in capitulo III mox edendo peccatur, utrumque Tarasium et Nicephorum simul in scenam prodaci, mada priori posterior sit tantum a tabulario.

1) *Suat.* Vide Fabr. *Bibl. gr.* t. VII, p. 603 sqq.

2) *Orator.* Biblioth. cod. 66, p. 33 Bekk.

1. Vatic. 430.	18. — 435.	35. — 1318.
2. — 572.	19. Barberin. III, 10.	36. — 1335.
3. — 640.	20. — III, 71.	37. — 1361.
4. — 828.	21. — VI, 28.	38. — 1389.
5. — 829.	22. Vallicell. F. 18.	39. Coislin. 122.
6. — 840.	23. Laurent. Pl. V, 2.	40. — 211.
7. — 1114.	24. Marcian. Nanian. 227.	41. — 363.
8. — 1150.	25. — 228.	42. Suppleoment. 67.
9. — 1167.	26. — 229.	43. Monac. 276.
10. — 1197.	27. — 230.	44. Vindobon. 45.
11. — 2137.	28. — 231.	45. — 283.
12. Palat. 219.	29. — 232.	46. — Iur. XI.
13. Regin. 66.	30. — 233.	47. Petroburg. 17.
14. — 57.	31. — 235.	48. Mosquens. Typogr. 6.
15. Ottobon. 160.	32. Paris 1149.	49. — 25.
16. — 362.	33. — 1152.	50. — 30.
17. — 418.	34. — 1250.	51. — 426.

I.

De VI primis oecumenicis 1) *conciliis.*

Α'. Ἡ μὲν πρώτη κατὰ τὴν ἐκκλησίαν προλάμπουσα σύνοδος τὰς θεομισεῖς αἱρισεῖς, πάλαι ἐν χριστιανοῖς πονηρῶς φυείσας, τήν τε αἰγυπτιακὴν φημι καὶ λιβυκὴν ἀθεότητα, δι' ὧν ἥτε σαβέλλιος 2) σύγχυσις καὶ ἀρειανικὴ διαίρεσις, τὰ ἀντίθετα κακὰ καὶ ἰσοσθενῆ τὴν δυσσέβειαν περὶ τὴν θεολογίαν ὁρώμενα, κατὰ τὴν οἰκουμένην πᾶσαν σχεδὸν ἐξεχύθησαν, θεόθεν κεκινημένη καθελοῦσα καὶ ἐκσοβήσασα, ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἐνθέως καὶ τετρανωμένως, ἤτοι τῆς αὐτῆς οὐσίας καὶ δόξης, ἐδογμάτισεν· συμφυῆ τε καὶ ὁμότιμον ἔντε πράγμασιν ἔντε ὀνόμασιν τὴν ὑπερούσιον καὶ ὑπέρθεον Τριάδα ἐκήρυξε, τὴν ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι γνωριζομένην τε καὶ προσκυνουμένην, μίαν θεότητα καὶ βασιλείαν καὶ ἐξουσίαν καὶ κυριότητα· οὐσίᾳ ἑνίζουσα καὶ θεότητι, διαιροῦσα δὲ ὥσπερ ἀδιαιρέτως ταῖς ὑποστάσεσι, καὶ ἑκάστῃ τούτων τὴν ἰδιότητα ἀσύγχυτον καὶ ἀσύμφυρτον διαφυλάττουσα.

Β'. Ἡ ταύτῃ δὲ ἀκόλουθος ταῖς ἀληθείαις καὶ μετ' ἐκείνην ἁγία σύνοδος τῇ αὐτῇ τάξει καὶ πράξει χρωμένη, ἐπεὶ τῆς ὁμοίας μετέσχε τοῦ Πνεύματος χάριτος, τὴν Μακεδονιανὴν εἰς τὸ πανάγιον καὶ ζωαρχικὸν Πνεῦμα βλασφημίαν καταῤῥήξασα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ καὶ ὁμότιμον καὶ ὡς Θεὸν καὶ αὐτοσυμπροσκυνούμενον ἐξεφώνησε. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τὴν θεολογίαν.

I. Quarum synodorum prima quae Ecclesiae praeluxit, dum duas subvertit Deo odibiles haereses, quondam inter christianos male exortas, scilicet tam Aegypti quam Libyae atheismum, in quo et Sabelliana confusio et Ariana solutio, contraria quidem male, aequalia vero impietate, quam erga Trinitatem profiteri videntur, in universum fere orbem effusae sunt, dum eas, inquam, divino mota Spiritu exterminavit, tum etiam eadem coelesti et perspicuo decreto consubstantialem Patri Filium esse, id est eiusdem substantiae et gloriae decrevit, praedicavitque una subsistentem atque cultu communi prosequendam esse tam in rebus quam in nominibus Trinitatem illam quae omnem substantiam, cunctamque Deitatem superat; quae in Patre et Filio et Sancto Spiritu agnoscitur et adoratur, una videlicet divinitas et maiestas et potentia et dominatio, quam synodus unam facit natura et divinitate, dividit vero inseparabili quodam modo in personis, quibus singulis suam proprietatem, sine confusione aut concretione, intactam asserit.

II. Huno vero quae subsecuta est et quae verissime etiam post eam primam sancta synodus fuit, simili ordine et agendi ratione instituta, quippe eiusdem Spiritus gratiae particeps, dum Macedonii blasphemiam in sanctissimum vitaeque principalem fontem Spiritum dissipavit, eumdem esse pronuntiavit consubstantialem Patri et Filio, eodem dignum honore, ac simili per se adoratione excipiendum. Et hactenus de Trinitate.

1) *Oecumenicis*. Ex codd. paris. 1250, f. 55, coisl. 93, f. 228.—2) σαβέλλιος ita cod. uterque adiectivi instar.

Γ΄. Ἐπὶ δὲ τῆς οἰκονομίας, ἡ ταύταις ἑπομένη θεόλεκτος ὁμήγυρις τὴν νεστοριανὴν παραφροσύνην καὶ ἰουδαϊκὴν παχύτητα υἱῶν δυάδα εἰσηγουμένην καὶ τὸν υἱὸν ἀθέσμως διαιροῦσαν καὶ ἀποσχίζουσαν καὶ διὰ τοῦτο ἀνθρωπολατρείαν μυθευομένην ἐξήλεγξεν· αὐτόν τε Νεστόριον τὸν δυσσεβῆ καὶ τοὺς ἀμφ᾽ αὐτὸν ἀναθέμασιν καταδικάσασα, ἕνα δὲ ἡμῖν Υἱὸν γνωρίσασα 1), Θεόν τε τῶν ὅλων καὶ Κύριον, ἄποπτον μὲν καὶ ἀπέῤῥητον, τὴν ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς προαιώνιον ἔχοντα γέννησιν, συνάναρχον δὲ αὐτῷ 2) ὑπάρχοντα καὶ συναΐδιον· τὸν αὐτὸν δὲ Υἱὸν, πρὸς δυσμαῖς τοῦ χρόνου ἐλαύνοντος, ἐκ τῆς παναγίας καὶ ἀειπαρθένου 3) θεομήτορος ἐνηνθρωπηκότα ἀτρέπτως καὶ ἀναλλοιώτως, καὶ καθ᾽ ἡμᾶς χωρὶς ἁμαρτίας ἐκπεφηνότα (τήν τε πάναγνον παρθένην 4) κυρίως καὶ ἀληθῶς θεοτόκον ἀνεῖπε), τέλειον δὲ ἐν ἀνθρωπότητι καὶ τέλειον ἐν θεότητι.

Δ΄. Οἱ τούτων ὀπαδοὶ, ἡ θεόκλητος, φημὶ, καὶ πολυάνθρωπος πληθὺς, τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν τὸν σωτῆρα Χριστὸν καὶ Θεὸν ἡμῶν θεοφρόνως ἐδογμάτισε, καὶ τήν τε τοῦ θεηλάτου Νεστορίου κατέκρινεν ἤδη διαίρεσιν, καὶ τὴν παρὰ τῶν θεοστυγῶν καὶ βδελυρῶν Διοσκόρου καὶ Εὐτυχοῦς καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς πρεσβευομένην σκοτεινὴν καὶ ἔκφρονα σύγχυσιν στηλιτεύσασα, τὴν μὲν δυάδα τῶν φύσεων, τὴν μονάδα δὲ τοῦ προσώπου, ἤτοι τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν ἐπὶ τῆς τοῦ δεσπότου Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν διετράνωσεν οἰκονομίας· ταὐτὸν γὰρ περὶ τὴν οἰκονομίαν Εὐτυχὴς πρὸς Νεστόριον πέπονθεν, ὅπερ περὶ τὴν θεολογίαν πρὸς Ἄρειον ὁ Σαβέλλιος.

Ε΄. Ἡ ταύταις ἐπιοῦσα 5) πνευματοκίνητος συνέλευσις, τοῦ χριστομάχου καὶ μιαρωτάτου Θεοδώρου, τοῦ κακῶς τῆς Μομψουεστίας ὀνομασθέντος ἐπισκόπου, τὰς ἀπείρους θριαμβεύσασα καθῄρηκε βλασφημίας, ὥσπερ ἐκ λάκκου συντετριμμένου τῆς ἀσεβείας, ἄρτι παρὰ τῶν ἐκείνου ἀνοσίων φοιτητῶν ἀνισχούσας τε καὶ καινιζομένας, οἵπερ δὴ κορυβαντιῶντές πως καὶ ἐξεστηκότες, ἄλλον μὲν τὸν Θεὸν Λόγον εἶναι ἔλεγον, ἕτερον δὲ τὸν Χριστὸν, ὡς ἐκ προκοπῆς ἔργων βελτιωθέντα, καὶ ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον βαπτισθέντα, καὶ παρὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰληφότα, καὶ τῆς υἱοθεσίας ἀξιωθέντα· σχετικάς τινας καὶ πολυτρόπους ἑνώσεις, καθάπερ καὶ οἱ περὶ τὸν δυσσεβῆ Νεστόριον, ἀνιερῶς ἐπινοοῦντες, ἀνθρωποτόκον δὲ, ἀλλ᾽ οὐ θεοτόκον τὴν παναγίαν παρ-

III. Quod spectat ad incarnationis oeconomiam, has synodos excepit a Deo coacta consessio, quae nestorianam insaniam ac iudaicam stoliditatem, ex qua filiorum duplicitas inducitur, unusque Filius haud sine iniuria dividitur et discerpatur, ideoque hominis quaedam idololatria effingitur, confutavit; ipsoque impio Nestorio suisque sequacibus anathemate mulctatis, unum nobis Filium esse declaravit, Deum universorum et Dominum, invisibilem et inenarrabilem, qui ex Deo et Patre ante saecula generationem habet, cum eo qui principium non habet existentem et coaeternum, eumdemque Filium, sub decurrentis temporis exitu, hominem ex sanctissima semperque virgine Dei matre factum, nulla in re versum neque mutatum, sed similem nobis, excluso peccato, manifestatum; quam quidem sacram virginem proprie ac vere Dei genitricem asseruit, ipsum vero tam in humana perfectum quam perfectum in divina natura.

IV. Quibus vestigiis institere patres concilii illius a Deo convocati, virorum copia conspicui, quod unum et eumdem Filium salvatorem Christum et Deum nostrum divinitus edocuit, damnataque iterum Deo odiosi Nestorii divisione, tum etiam ab hostibus Dei invecta nefariisque Dioscoro et Eutychete eorumque asseclis tenebricosa et insipiente confusione profligata, in naturis quidem dualitatem, unitatem vero in persona, iuxta nimirum hypostasim unionem, perspicue sanxit in oeconomia incarnati Domini ac Dei nostri Iesu Christi. Idem quippe de incarnatione Eutyches quoad Nestorium expertus est, quod erga Trinitatem respectu ad Arium Sabellius.

V. Quibus conciliis accessit, afflante Spiritu, alius conventus, qui Christo infensissimi et impurissimi Theodori, quem piget Mopsuestae dictum fuisse episcopum, immanes ore triumphantium patrum sustulit blasphemias, quas veluti ex pertusa impietatis fossa hauserant et innovaverant impii illius discipuli, usque adeo debacchati et amentes, ut alium Deum esse Verbum dicerent, et alterum Christum, quem progressu operum in melius aiunt crevisse, atque purum hominem fuisse tinctum, et a baptismo gratiam sancti Spiritus adeptum, ac filiatione decoratum; scelestе arbitrati, sicuti profana Nestorii secta, casu factas esse quasdam relativas et multiplices uniones, hominis proinde parentem esse, non Dei genitricem sanctissimam Virginem blasphema susti-

1) ἐγνώρισε paris. — 2) αὐτὸν coisl. — 3) ἀειπαρθένως paris. — 4) παρθένον coisl. mox ἀνεῖπε. — 5) ἰοῦσα codd.

θέωην δυσφημεῖν ἀπετόλμων, ἄλλα τε πλεῖστα καὶ χείριστα κατὰ τῆς τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν οἰκονομίας ἀπεῤῥίπτουν, ἃ καὶ ψυχὴν καὶ σῶμα εἰς μνήμην μόνον ἰόντα χραίνουσιν 1). Πρὸς δέ γε καί τινα τούτοις προσόμοια ἄτοπα ἀφρόνως κατὰ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν συγγραφέντα πίστεως, ταῦτά τε καὶ τοὺς οὕτω πεφρονηκότας οἱ θεόσοφοι οὗτοι διδάσκαλοι παραδειγματίσαντες, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα διαῤῥήδην ἐξεβόησαν ἡνῶσθαί τε καθ' ὑπόστασιν σαρκὶ ἐψυχωμένῃ, λογικῇ καὶ νοερᾷ ψυχῇ, ἀσυγχύτως τε καὶ ἀδιαιρέτως, μήτε τοῦ Λόγου εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μεταποιηθέντος φύσιν, μήτε μὲν τῆς σαρκὸς εἰς τὴν τοῦ Λόγου μεταχωρησάσης οὐσίαν, μένειν δὲ ἑκατέραν ὅπερ ἐστὶν καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ἡμῖν τὸν αὐτὸν ὁμοούσιον κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· μιᾷ δὲ προσκυνήσει τὸν Θεὸν Λόγον μετὰ τῆς σαρκὸς προσκυνεῖσθαι κατὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν παράδοσιν, αὐτοῦ τε τὰ θαύματα ὑπάρχειν καὶ τὰ παθήματα· κυρίως δὲ καὶ ἀληθῶς τὴν πανύμνητον παρθένον θεοτόκον διωμολόγησαν.

ς'. Ὁ δὲ ἐπὶ ταύταις ἀοίδιμος καὶ θεόμητις τῶν ἱερῶν διδασκάλων ὅμιλος, τοὺς μὲν τὸ ἓν θέλημα καὶ τὴν μίαν ἐνέργειαν ἀβούλως καὶ σφαλερῶς ἐπὶ Χριστοῦ δοξάσαντας, οἵπερ εἰσὶν οἱ ἀμφὶ Ὀνώριον 2) καὶ Σέργιον καὶ Μακάριον καὶ ὅσοι ἄλλοι τῆς τοιαύτης συμμορίας, τῆς ἐκκλησιαστικῆς αὐλῆς ἐξήλασαν· δύο δὲ φυσικὰ θελήματα καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν, τοῖς προλαβοῦσι θεοφάντορσιν ἐπακολουθοῦντες πατράσι, τρανῶς ἐξεφώνησαν.

Αἱ τοίνυν ἅγιαι κατὰ ἀλήθειαν καὶ οἰκουμενικαὶ σύνοδοι ἤτοι οἱ κατὰ αὐτὰς θεόσοφοι πατέρες καὶ τῆς οἰκουμένης διδάσκαλοι οὕτω τὸ μὲν ὅσον ὀθνεῖον καὶ ξένον τῆς καθ' ἡμᾶς θεοσοφίας, τῇ δυνάμει καὶ χάριτι τοῦ ἐπιφοιτῶντος καὶ συνεργοῦντος Πνεύματος, ἀπεσκευάσαντο, καὶ τῆς χριστιανῶν θεοσεβείας ὑπερορίσαντες, φροῦδον πεποιήκασι· τὸ δὲ ὅσον οἰκεῖον καὶ γνήσιον καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ Θεοῦ προσῆκον θεοπρεπῶς εἰσηγησάμενοι ἔθεντο, τοῦτο διὰ τῶν θείων ὅρων καὶ τόπων τῶν παρ' αὐτοῖς ἐκπεφωνημένων πραγματευσάμενοι κατὰ τὴν προφητικὴν φωνὴν τὴν κελεύουσαν· Πορεύεσθε, διέλθετε διὰ τῶν πυλῶν μου, σκυλεύσατε τὴν ὁδὸν, ὁδοποιήσατε τῷ λαῷ μου, τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὁδοῦ διαῤῥίψατε 3), διὰ τῶν εὐαγγελικῶν δηλαδὴ καὶ προφητικῶν διδαγμάτων τοῦ

nuere audacia, et plurima alia ac pessima in Salvatoris incarnationem eructabant, quae vel menti quum tantum subeunt, animam corpusque contaminant. Praeterea et alia haud absurditate dissimilia, ab iisdem in immaculatam fidem nostram stulte conscripta, ea et eos qui ita sentiunt divini et sapientes illi magistri confutantes, Dominum nostrum Iesum Christum, ipsum Dei Verbum carnem assumpsisse factumque hominem esse dilucido ore clamaverunt; unitum fuisse hypostatice cum carne animata, praedita rationabili et intellectuali anima, nulla confusione nec divisione concessa, nec Verbo in carnis commutato naturam, neque carne in Verbi immigrante essentiam, singula vero manere id quod sunt etiam post unionem, consubstantialem esse Patri secundum divinitatem, nobisque eumdem consubstantialem esse secundum humanitatem, atque sub una adoratione Deum Verbum cum carne adorari iuxta ecclesiasticam traditionem, atque ipsius esse et miracula et quaecumque passus est; tum etiam proprie ac vere Virginem supra omnia celebrandam Dei genitricem esse confessi sunt.

VI. Tum demum his successit clarissima et a Deo afflata sacrorum magistrorum frequentia adversus eos qui unam voluntatem et unam operationem inconsulto et fallaciter in Christo docebant, quales fuerunt Honorius et Sergius et Macarius et caeteri omnes eiusdem factionis, quos extra Ecclesiae coetum expulerunt: duas vero voluntates naturales, nativasque duas operationes in eodem Christo et Deo nostro, superioribus Dei vatibus ac patribus pone succedentes, dilucide contestati sunt.

Quae igitur vere fuerunt sanctae et oecumenicae synodi, sive qui in ipsis fuerunt a Deo edocti patres orbisque magistri, ut quidquid a divina fide nostra alienum et peregrinum erat, virtute et gratia Spiritus supervenientis et cooperantis, repudiaverunt, expulsumque extra christianae pietatis fines, omnino dissiparunt; ita quidquid genuinum et sincerum ac Dei ecclesiae accommodatum, voce Deo grata interpretati sanxerunt, idque divinis regulis et formulis ab ore ipsorum acceptis constituerunt, iuxta propheticum illud praeceptum: «Ite, transite per portas meas, sternite viam, dirigite plebem meam, lapides ex illius semita evellite,» videlicet per evangelii et prophetarum oracula spi-

—1) χραίνουσιν. Quaedam inde Combefisius dedit in Auctar. t. II, p. 603.—2) Ὀνώριον. Recole quae supra p. 85 et 268, ubi de Honorio multum et satis factum est.—3) διαῤῥίψατε. Is. LXII, 10. Paulo post Ioan. X, 9.

Πνεύματος ἰόντες, ἃ δὴ τὰς πύλας τῆς σωτηρίας ἡμῖν ἀναπετάννυσιν καὶ πρὸς τὴν πίστιν χειραγωγοῦσι τοῦ λέγοντες· Ἐγώ εἰμι ἡ θύρα, δι᾽ ἐμοῦ ἐάν τις εἰσέλθῃ σωθήσεται, καὶ εἰσελεύσεται, καὶ ἐξελεύσεται, καὶ νομὴν εὑρήσει. Τοιγαροῦν τὰ κατὰ τὴν ὁδὸν τοῦ βίου παρὰ τῶν ἀνοσίων αἱρέσεων καὶ ἀκαθάρτων δυσφημιῶν τετραχυσμένα καὶ δυσάντητα καὶ λίθων δίκην ἀπεσκληκότα καὶ διαῤῥιπτούμενα σκῶλα, οἷα δὴ διαπταίσματα ψυχῶν καὶ προσκόμματα ἀνακαθαίροντες, ἤδη καὶ ἐξευμαρίζοντες, διὰ λείας καὶ βασιλικῆς ὁδοῦ τῆς εὐσεβείας καὶ θείας ἐπιγνώσεως τὸν λαὸν Κυρίου πορεύεσθαι παρασκευάζουσιν.

ritualia gradientes, quae profecto salutis portas nobis aperiunt, et manu ad fidem in eum ducunt, qui dicit: «Ego sum porta; si quis per me introierit, salvabitur, et ingredietur, et egredietur, et pascua inveniet.» Quae demum synodi, dum ea quae in vitae semita ab nefariis obiecta sunt haeresibus et immundis blasphemiis offendicula aspera et salebrosa ac lapidum instar arida et disseminata, ut animarum offensiones et illisiones, extollunt et complanant, inde per obviam et regiam pietatis sanctaeque religionis viam, populum Domini ambulare permittunt.

II.

Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως κεφάλαια περὶ διαφόρων ὑποθέσεων 1).

Nicephori CP. patriarchae capitula de variis argumentis.

α. Διὰ τί ὁ ἁγιασμὸς ἐδόθη γίνεσθαι τῆς νεομηνίας; Ἰστέον ὅτι παρελάβομεν ἀπὸ τῶν ἁγίων καὶ θεοφόρων πατέρων ἡμῶν τὸ ποιεῖν 2) ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ καθ᾽ ἑκάστην ἀρχὴν μηνὸς ἁγιασμὸν, καὶ λειτουργίαν ἐπιτελεῖν, ἔκ τε τοῦ παλαιοῦ τὴν ὑπόθεσιν λαβόντες, τὸ [δὲ] τὰς νεομηνίας καὶ τὰ σάββατα οὐ τηρεῖσθαι 3).

β. Περὶ τοῦ πῶς ἀναγινώσκεται τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ὄρθρου καὶ τῆς λειτουργίας 4); Ἰστέον ὅτι τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ὄρθρου ὑπὸ τοῦ ἱερέως ἀναγινώσκεται, τὸ δὲ τῆς λειτουργίας ὑπὸ τοῦ διακόνου καὶ μόνου 5), διότι ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ἐγερθεὶς, αὐτὸς τὸ πρῶτον ἐφάνη ταῖς γυναιξὶν, εἶθ᾽ οὕτως οἱ ἄγγελοι· διὸ δὴ 6) τὸ τοῦ ὄρθρου εὐαγγέλιον εἰς τύπον ὂν τοῦ Χριστοῦ λέγει ὁ ἱερεὺς, εἰς δὲ τύπον τῶν ἀγγέλων λέγουσι τοῦτο οἱ διάκονοι εἰς τὴν λειτουργίαν 7).

γ΄. Περὶ τῆς θείας λειτουργίας τοῦ Χρυσοστόμου καὶ περὶ τῆς τοῦ μεγάλου Βασιλείου πότε δεῖ ἀποτελεῖσθαι 8); Ἰστέον ὅτι Νικήφορος καὶ Ταράσιος, οἱ ἀοίδιμοι πατριάρχαι σὺν τῇ λοιπῇ τῇ ἁγίᾳ συνόδῳ 9) ἐν τάξει τὰς λειτουργίας συνέθηκαν· κοινὴν δὲ πάντοτε τὴν τοῦ Χρυσοστόμου·

I. *Cur benedictionem aquae conceditur fieri in neomenia?* Sciendum accepisse nos ex sanctis Deiferisque patribus nostris consuetudinem in sancta Dei Ecclesia faciendi ad initium uniuscuiusque mensis aquae sanctificationem et perficiendi liturgiam, ex antiquo quidem foedere occasione data, quin tamen neomeniae aut sabbata serventur.

II. *Quomodo legitur evangelium matutini officii et liturgiae?* Discendum solere evangelium in matutino a sacerdote recitari, in liturgia vero a diacono, neque ab alio: propterea quod Dominus noster Iesus Christus exurgens se primum ostendit mulieribus, postea similiter angeli; ideoque matutini evangelium, uti in forma Christi, sacerdos legit; instar vero angelorum idem recitant diaconi in liturgia.

III. *De sacra liturgia Chrysostomi et de liturgia Basilii Magni, quandonam efficiuntur?* Agnoscendum quomodo Nicephorus et Tarasius, decantati patriarchae, cum reliqua synodo sancta in certo ordine liturgias composuerunt, communem vero semper quidem est una in eadem synodo Tarasium non potuisse cum Nicephoro patriarcha convenire, quam certum ambos Nicaeae adfuisse; quae vero hic damus quamdam prae se ferunt nativam ingenuitatem, quae profecto nec septimam synodum nec sanctos dedecet patriarchas. Pleraque hic stabilita etiam typico S. Sabae consentiunt.

1) ὑποθέσεων cod. 17, f. 169, 361, eadem bis in eod. cod. vix cum varietate. — 2) τοῦ ποιεῖν id. — 3) τηρεῖται ib. — 4. λειτουργίας Titulus alius 2° loco: περὶ τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ὄρθρου καὶ ὅτι ὁ ἱερεὺς χρὴ λέγειν αὐτὸ καὶ οὐχ ὁ διάκων — 5) καὶ μοναχοῦ 1° loco perperam. 6) δεῖ 2° loco. — 7) ἐπὶ τὴν λειτουργίαν ib. om. — 8) ἀποτελεῖσθαι titulus om. 1°. loco. — 9) συνόδῳ. Tam li-

ἐπιτελεῖν τοῦ δὲ μεγάλου Βασιλείου ἕνδεκα τοῦ ἐνιαυτοῦ, οἷαί εἰσιν τῇ ιδ' τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς εἰς τὴν ὕψωσιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἐν ᾗ γὰρ καὶ πᾶς χριστώνυμος τοῦ Κυρίου λαὸς νηστείαν ἐπιτελοῦσι· τῇ παραμονῇ τῆς Χριστοῦ γεννήσεως, καὶ ἐν τῇ μνήμῃ τοῦ εἰρημένου τούτου πατρὸς, ἤτοι μηνὸς Ἰανουαρίου εἰς τὴν α', ὁμοίως καὶ ἐν τῇ παραμονῇ τῶν φώτων 1), ἐν ταῖς κυριακαῖς τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, χωρὶς τῶν βαΐων κυριακῆς 2), καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ ε', καὶ τῷ ἁγίῳ καὶ μεγάλῳ σαββάτῳ· ἐκτὸς δὲ τῶν τοιούτων ἡμερῶν, ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου λειτουργία οὐχ ἱερουργεῖται. Ὁ δὲ Ταράσιος ἐν τούτῳ εἶπεν· Ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, τιμιώτατε πάτερ, οὐδὲν ἦν τὸ κωλῦον ἡμᾶς ἱερουργεῖν τοῦ μεγάλου Βασιλείου λειτουργίαν καὶ ἐν τῇ ἁγίᾳ ἡμέρᾳ τῆς πεντηκοστῆς, καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μεταμορφώσεως, καὶ ἐν τῇ τῆς ὑπαπάντης ἑορτῇ. Πρὸς τούτοις Νικήφορος εἶπε· Τὸ κωλῦον οὐδὲν, τιμιώτατε πάτερ, ἐστίν. Ἀλλ' οὖν διὰ τὰς 3) χαρμοσύνας ἡμέρας οὐ δεῖ, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ 4).

δ'. Περὶ δὲ τῆς προηγιασμένης ἱερουργίας, ἥπερ ἐστὶ Γρηγορίου τοῦ τιμιωτάτου ἡμῶν πατρὸς 5) Πάπα Ῥώμης τοῦ Διαλόγου, τρεῖς καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα τῆς ἁγίας τεσσαρακοστῆς περὶ ταύτης ὁρίζομεν· ἰστέον δὲ ὅτι πρὶν τοῦ εἰρημένου τούτου πατρὸς αἱ ῥηθεῖσαι ἱερουργίαι ἀεὶ ὅλον τὸν ἐνιαυτὸν ἐτελειοῦντο, ἤτοι καθ' ἑκάστην κυριακὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ ἡ τοῦ μεγάλου Βασιλείου 6)· τῷ σαββάτῳ καὶ β' καὶ γ' καὶ ε' ἡ τοῦ μεγάλου Χρυσοστόμου· τὰς δὲ δ' καὶ ς' ἡ προηγιασμένη. Ἀλλ' οὗτος ὁ ἁγιώτατος σὺν ἑτέροις ρο' ἁγίοις πατράσιν 7) οὕτως διαμερίσας, ὡς εἴπομεν, καθὼς ἀπεκαλύφθη ὑπὸ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐν τῇ ιδ' τοῦ σεπτεμβρίου μηνὸς προηγιασμένης γινομένης ἐν τῷ μεγάλῳ ναῷ.

ε'. Ἰστέον δὲ καὶ τοῦτο 8) ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἱερέα ἱερουργεῖν καθ' ἑκάστην ἡμέραν, εἰ μὴ ἐν τῇ ἐφημερίᾳ αὐτοῦ, ὅτι κατὰ καιρὸν, καὶ οὐ κατὰ πάντα καιρὸν τῇ συναφείᾳ χρῆσθαι δεῖ τῆς ὁμο-

esse quae Chrysostomi est; Magni vero Basilii alteram undecim reservari diebus, quae quidem sunt: XIV septembris in exaltatione venerandae et salvificae crucis, in qua quisque christiano nomine dictus Dei populus ieiunium perficit; in vigilia nativitatis Christi, in memoria edicti eiusdem patris ad ianuarii primam diem, similiter in vigilia luminum, in dominicis magnae quadragesimae, exclusa palmarum die, in sancta et magna feria V, in sancto maiore sabbato: extra praefatas dies, Basilii magni liturgia in sacris non usurpatur. Tarasius vero ad haec dixit: « Ut mihi videtur, venerandissime Pater, nulla causa erat cur impediremur sacra facere cum Basilii Magni liturgia et in sacra die pentecostae, et in die transfigurationis, et in occursus festivitate. » Quibus Nicephorus respondit: « Causa quae obstet, sacratissime Pater, nulla est. Verumtamen idcirco quod laetitiae illae dies sunt, non oportet, uti ego opinor. »

IV. De liturgia vero praesanctificatorum, quae opera est Gregorii reverendissimi nostri patris Papae Romani, cui nomen Dialogus est, ter fieri in singulis sanctae quadragesimae septimanis definimus. Notandum vero quod ante praedictum illum patrem praefatae liturgiae per totum annum constanter agebantur, videlicet singulis dominicis anni fiebat magni Basilii liturgia; in sabbato autem, in feria II, III et V liturgia summi Chrysostomi, feria vero IV et VI quae praesanctificatorum est. At sanctissimus ille cum caeteris CL patribus ita distribuit, ut diximus, quemadmodum revelatum est a Domino nostro Iesu Christo, dum in die XIV septembris praesanctificatorum officium in maiore ecclesia perficeretur.

V. Scito etiam illud, non oportere a sacerdote sacra fieri singulis diebus, sed tantum ipsius vice recurrente, quia ad tempus quidem ille, non vero ad omne tempus uti uxore permittitur. Ita et Do-

— 1) ἤτοι τῇ ι τοῦ αὐτοῦ add. 2° loco καὶ ἐν ταῖς 1° loco. — 2) κυριακῇ 1° loco; totum vero de palmis om. 2° loco. — 3) διὰ τὸ τάς 1° loco. — 4) ὁρίζομεν add. 2° loco, qui solus habet titulum sequentem. — 5) δηλονότι τοῦ ἐν ἁγίοις Γρηγορίου 2° loco. Quod quidem testimonium, sane temnendum a nemine, confirmatur cod. vatic. 1557 in quo liturgia praesanctificatorum Gregorio Magno ascribitur, uti Basilio Magno in ottobon. 344, Chrysostomo in vatic. 1571, Epiphanio in vatic. 1213, aliasque Germano, uti supra notatur p. 296, not. 6. — 6) βασιλείου ἐτελεῖτο, τὰ δὲ σάββατα καὶ δευτεροτριτόπεμπτα ἡ τοῦ Χρυσοστόμου 2° loco. — 7) Πατράσιν. Semel et iterum cod. ρο' quod legendum putem σο'. idque referendum ad concilium CCLXX patrum a S. Nicephoro in causa Antonii Silaeani secundo congregatum, de quo vid. Mansi t. XIV col. 112-120. Mox διαμερίσαν fort. — 8) τοῦτο. Hoc capitulum semel in codice legitur, ac praeterea in cod. Marciano 228, et omnibus fere Malaxi exemplaribus graeco barbare inse-

ζύγου 1). Καθὼς καὶ ὁ Κύριος διὰ Μωϋσέως ἔφη· Εἰπὲ τῷ λαῷ· γίνεσθε ἕτοιμοι τρεῖς ἡμέρας, καὶ μὴ προσέλθετε γυναιξὶν 2). Καὶ Δαυὶδ ἡνίκα τοὺς ἄρτους ἐσθίειν ἤμελλεν, αὐτὸς καὶ οἱ μετ᾽ αὐτοῦ ἠρωτῶντο ὑπὸ τῶν ἱερέων, εἴγε καθαροὶ ἀπὸ κοίτης γυναικός εἰσιν; ἀπεκρίθησαν· Ναὶ ἐν ἀληθείᾳ. Διὸ αὐτὸς καὶ οἱ αὐτοῦ ἄνδρες ἤσθιον 3).

ϛ'. Κεφάλαιον περὶ τοκιστῶν. Ἄνωθεν μέντοι καὶ ἐξ ἀρχῆς ἔφη Κύριος πρὸς τὸν ἱεροφάντην Μωϋσέα ἐν τῷ Δευτερονομίῳ 4) οὑτωσί· Λέγω Μωϋσῇ θεράποντι ἐμῷ· ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου, ἀναγαγών σε ἐκ δουλείας Αἰγύπτου. Λάλησον τοῖς υἱοῖς Ἰσραήλ, εἰ ποιήσωσι τὰ ἀρέσκοντά μοι, ἀεὶ κἀγώ εἰμι μετ᾽ αὐτῶν, καὶ ὑψώσω αὐτοὺς καὶ εὐλογήσω αὐτοὺς εἰς τὸν αἰῶνα. Ἐὰν δὲ μὴ ποιήσωσιν οὕτως, ἐάσω ὑμᾶς εἰς καταπάτημα ἄτιμον, καὶ ἔσονται καθῃρημένοι εἰς αἰῶνα αἰῶνος. Καίτοιγε μετὰ τὰς νομοθεσίας ἐκείνας εἴρηκε καὶ περὶ τοῦ προκειμένου ἡμῖν κεφαλαίου, καὶ φησι· Οὐκ ἐκτοκιεῖς 5) τὸ ἀργύριόν σου τῷ πλησίῳ σου. Τοῦτο καὶ ὁ μέγας Δαυὶδ ἀπεφήνατο λέγων· Ὃς τὸ ἀργύριον αὐτοῦ [οὐκ] ἐτόκισεν, εὐλογίαν λήψεται παρὰ Κυρίου, καὶ εἰς τὸν αἰῶνα οὐ σαλευθήσεται 6). Τοῦτο καὶ οἱ ἱερώτατοι μαθηταὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τοῖς θείοις αὐτῶν κανόσιν ἐνομοθέτησαν, πλὴν ἀπὸ μέρους τὸ πᾶν ἐδήλωσαν [ὅτι] περὶ κληρικῶν τὸν λόγον ἐποίησαν· Εἴ τις κληρικὸς τόκους ἀπαιτῶν τοῖς δανειζομένοις, καθαιρείσθω 7). Καὶ πάλιν· Εἴ τις κληρικὸς καπηλεῖον ἐργαστήριον ποιῶν διά τινος κέρδους χρείαν, καθαιρείσθω. Τούτοις οὖν τοῖς θείοις κεφαλαίοις κἀγὼ συνεπόμενος λέγω· Ὅστις οὖν τῶν ὀρθοδόξων πιστῶν βουληθείη τοκίζειν τὸ αὐτοῦ ἀργύριον τῷ ὁμωνύμῳ Χριστιανῷ, ἔστω ἀνάθεμα ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἕως οὗ τὴν πονηρὰν ταύτην ἕξιν λείπηται, οὐκ ἀκούσας τοῦ Κυρίου λέγοντος ὁ νοσῶν ταύτην τὴν παράνομον γνώμην· Ἀρνήσομαι κἀγὼ αὐτὸν ἔμπροσθεν τοῦ Πατρός μου 8), τοῦ ἐν οὐρανοῖς· [ὁ μένων] ἐν τῇ ἀγάπῃ, ἐν ἐμοὶ μένει 9). Καὶ τὸ τοῦ Κυρίου στόμα, Παῦλος ὁ μέγας φησί· Ζηλοῦτε τὰ κρείττονα χαρίσματα τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔτι καθ᾽ ὑπερβολὴν ὁδὸν ὑμῖν δείκνυμι 10) κ. τ. ε. Τὸ δ᾽ αὐτὸ καὶ ὁ

minus per Moysem ait: « Dic plebi meae paratos eos esse post tres dies, neque accedendum mulieribus. » Et quando David manducaturus est sanctificatos panes, ipse et qui cum eo erant interrogati sunt, an puri essent a consortio mulieris, et quum respondissent: Ita in veritate, ipse et viri sui comederunt.

VI. *Capitulum de foeneratoribus.* Superius interea et ab initio dixit Dominus ad vaticinantem Mosen in Deuteronomio, haec verba: « Loquor Moysi servo meo: Ego sum Dominus Deus tuus, educens te ex captivitate Aegypti. Loquere filiis Israel, si fecerint quae mihi placita sunt, et ego cum illis sum, et exaltabo eos in saeculum. Sin autem non fecerint sic, derelinquam eos in conculcatione inhonesta, et reprobi erunt in saeculum saeculi. » Etenim post haec praecepta, etiam locutus est de proposito nobis capitulo, et ait: « Non dabis in foenore pecuniam tuam proximo tuo. » Idipsum magnus David cecinit dicens: « Qui pecuniam non dedit in usuram, benedictionem accipiet a Domino, et in saeculum non commovebitur. » Quod etiam sacerrimi discipuli Iesu Christi Domini nostri in eorum divinis canonibus sanxerunt, nisi quod ex parte totum declaraverint, quum de clericis sermonem fecere: « Si quis clericus usuras exegerit a mutuantibus, deponatur. » Et iterum: « Si quis clericus cauponariam officinam fecerit, ob cuiuscumque lucri utilitatem, deponatur. » Hisce igitur sacris capitulis et ego obtemperans aio: Quisquis igitur orthodoxorum fidelium voluerit in usuram dare pecuniam fratri eiusdem nominis christiano, anathema sit a Domino Deo Iesu Christo, donec nefariam hanc licentiam reliquerit, quum spreverit qui hoc pravo consilio aegrotat, vocem Domini dicentis: « Et ego negabo eum in conspectu Patris mei qui in coelis est. Manens in charitate, in me manet. » Et os Domini Paulus magnus ait: « Aemulamini charismata meliora, et adhuc vobis viam exhibeo » etc. Idem Malaxus habet. Sequentia in cod. ottobon. occurrunt fol. 170 v. et in venetis marcianis 229, 230 quos supra inscripsi sub num. 25, 27.

ritur. — 1) ὁμοζύγου. Nescio an aliquam lucem afferat rusticus Malaxi commentarius: Δὲν (idem ac οὐδὲν) εἶναι πρέπον [ὄνι] ὁ ἱερεὺς νὰ ἱερουργῇ καθ᾽ ἣν ἡμέραν, διὰ τῇ συμμιγῇ τῆς γυναικός αὐτοῦ· μόνον κατὰ τὰς ἡμέρας διὰ τί ὅταν ὁ ἱερεὺς ὑπηρετεῖ τὴν ἀναίμακτον θυσίαν, τελείως νὰ ἀπέχῃ ἀπὸ τῆς κοσμικῆς σμίξης τῆς γυναικός, ὅτι οὕτως θέλουν οἱ κανόνες τῶν θείων πατέρων. — 2) Γυναιξίν. Exod. XIX, 15. γενέσθαι … προσέλθητε γυναικὶ cod. — 3) Ἤσθιον 1 Reg. XXI, 4, 5. — 4) Δευτερονομίῳ. (cf. V, 6, VI, 20, etc. Plura mixtim citantur. — 5) ἐκτοκιεῖς. Ib. XXIII, 19. — 6) σαλευθήσεται. Ps. XIV, 5; XXIII, 5. — 7) καθαιρείσθω. Can. apostolor. 44; sequens vero fortasse est 54 haud parce detortus. — 8) μου. Matth. X, 33. — 9) μένει. Ioann. XV, 4, 9; 1. Ep. IV, 16. — 10) δείκνυμι.

ἐπιστήθιος φάσκει· Ὁ λέγων ὅτι ἀγαπᾷ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῇ, ψεύστης ἐστί [1]. Τοίνυν ὁ τοκιῶν τὸ ἀργύριον τῷ ἀδελφῷ, τὴν εἰρημένην ἀγάπην πόῤῥωθεν ἀποῤῥίψας, καὶ ἐχθρὸς ἄσπονδος τῷ ἀδελφῷ ἀποφαίνεται, καὶ τῷ ποιήσαντι αὐτὸν [2] Θεῷ καὶ τοῖς θείοις νόμοις ἀντίκειται. Ὅμως ὁ ἐν τούτῳ νοσήσας ἕως καιροῦ, εἰ ταῦτα ἀφειλόμενα διανέμοι πτωχοῖς καὶ ἐν θείοις ναοῖς, καλὸν ἀπεργάσεται, δεχέσθω καὶ κανονιζέσθω. Εἰ δ' οὖν τοῦτο ἕως θανάτου ποιεῖ, οὐδαμῶς τοῦτον χρὴ εἰς τάφον καλύπτειν, καὶ μνήμην ποιεῖν αὐτοῦ, ὡς τὰ θεῖα λόγια εἰς οὐδὲν λογισαμένου.

ζ. Τὸ δὲ περὶ καπήλων [3] καὶ οἰνοκτήμων, τῶν ὠνούντων καὶ πιπρασκόντων διὰ τὸ κενὸν κέρδος, ταῦτα ὁρίζομεν (διότι καὶ κοπιῶσιν ἐν τούτοις καὶ μοχθοῦσιν, εἰ κοσμικοὶ καὶ ἀγράμματοι εἶεν· τοῦ σώου μὲν ἀριθμοῦ, ἤτοι τοῦ δεκάτου [4], εἴτουν νομισμάτων, εἴτε ὑπὲρ δεκάδος, ἓν μὲν ἄνω [ἀπὸ] τοῦ καθ' ἑκάστου συγκεχώρισται διὰ τὸ ἄστατον τοῦ καιροῦ, ἤτοι εἰς δέκα νομίσματα ἓν περιττὸν, ἔκ τε οἴνου, κτηνῶν, ἐλαίου, σίτου καὶ τῶν λοιπῶν πάντων ὠνουμένων καὶ πιπρασκομένων, τὸ δὲ περιττὸν ἢ εἰς διπλοῦν κέρδος ἢ ἄνωθεν πολλαπλοῦν)· τὸ ὅμοιον παθεῖν τῷ ἄνωθεν τοκιστῇ. Τοίνυν, ἀδελφοὶ, ἀποστῆτε τῆς πονηρᾶς ἕξεως ταύτης. Οὐκ ἀκούσετε τοῦ Κυρίου λέγοντος· Τί ὠφεληθήσεται ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, καὶ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ζημιώσῃ [5]; Διὸ οὐδὲν ἕτερον τοῦ ζημιῶσαι ψυχὴν, ὡς τῶν χρημάτων ὁ ἔρως. Τοῦτο καὶ ὁ σωτὴρ εἴρηκε· Δυσκόλως οἱ περὶ τὰ χρήματα κεχηνότες [6] εἰσελεύσονται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁ γὰρ θέλων εἶναι Χριστοῦ δοῦλος, οὐκ ἔστιν ἄξιος εἶναι δοῦλος πλεονεξίας· ὁ γὰρ ἐπιθυμῶν ὄψιν χρημάτων, οὐκ ὄψεται ὄψιν κάλλους· καὶ γὰρ ὁ μεθύων δύναται ταχέως τοῦ κακοῦ τούτου ἀπαλλαγῆναι, καὶ ὁ πορνεύσας εὔκολον μετὰ τὴν ἐξομολόγησιν παρθενεύει. Ὁ δὲ ἐρῶν ἀεὶ φιλοχρηματίαν καὶ ἀπαιτῶν τόκους τῷ ὁμωνύμῳ χριστιανῷ καὶ ἁρπάζων ἀλλότριον, πῶς ἄρα εὐκόλως ἦν δυνατὸν τοῦ σωθῆναι; Καὶ γὰρ ἄγγελοι καὶ υἱοὶ καὶ φίλοι καὶ ἀδελφοὶ ἐκελεύσθημεν εἶναι· νῦν δὲ μηδαμῶς τὸ ἄνθρωποι εἶναι διατηροῦμεν· τὸ γὰρ πλεονεκτεῖν καὶ ἁρπάζειν οὐ τῆς ἀνθρώπων ἡμερότητος ἦν,

cellentiorem ostendo, etc.» Idemque is qui pectori recubuit, addit: «Qui dixerit quod diligit Deum, et fratrem suum oderit, mendax est.» Idcirco qui usuram pecuniae percipit a fratre, reiecta procul praecepta charitate, et hostem se implacabilem fratri praebet, et Deo ipsius creatori divinisque legibus adversatur. Quare qui hoc morbo laborat ad tempus, si direpta distribuat pauperibus et sacris templis, recte operabitur: recipiatur et in canonem admittatur. Porro vero si quis usque ad mortem efficiat, nullatenus eum oportet in sepulturam condere neque eius facere memoriam, tamquam divina eloquia nihili pendentis.

VII. Quod pertinet ad caupones et mercatores, qui emunt et vendunt, inania intuitu lucri, haec definimus (ideo quod gravantur exinde et multum conantur ii qui inter saeculares illitterati sunt; salvo enim mutuatae pecuniae numero, v. gr. decem nummis, si de nummis agitur, vel ultra decem, unus insuper pro singulis decem sit reservatus ob aleam temporis, scilicet praeter decem nummos alterum habeant amplius, et si agitur de vino, de iumentis, de oleo, de caeteris quibuscumque rebus emptis et venditis, sit quod super erogatur aut duplo aut multo plus insuper): idem sancitur quod supra de foeneratore. At enim, fratres, recedite ab simili prava licentia: nonne audistis Dominum dicentem: «Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?» Quandoquidem nihil maius animae detrimentum affert, quam pecuniarum cupido. Quod et Salvator dixit: «Difficile, qui divitias anhelant, intrabunt in regnum coelorum.» Qui vult enim Christi servus esse, indignus est fieri servus avaritiae. Quicumque enim concupiscit intueri divitias, nullam aliam respiciet pulchritudinem. Ebrius quidem potest cito ab hac pravitate abstinere, fornicarius haud aegre, facta poenitentia, castimoniam sectatur. Verum qui amore divitiarum capitur et usuras exigit ab christiano homonymo, atque depraedatur proximum, quomodo facile est eum posse salvari? Verum enimvero angeli et filii et amici et fratres esse iubemur. Nunc vero ne illud quidem homines nos esse sustinemus. Qui enim avarus

1 Cor. XII, 31; XIII, 1 sqq.— 1) Ἐστί. 1 Ioann. IV, 20. 2) αὐτῷ cod. ott. — 3) καπηλοιῶν codd. Capitulum VII extat in cod. ottob. post praecedentia et in marciano 25. Sed is permulta praetermittit, ut διὰ τὸ κ. τ. λ. ὁρίζομεν... Εἰ κοσμικοὶ usque ad καθ' ἑκάστου. etc. — 4) δεκάτου. Haud pauca hic vacillant. De usura decimae et centesimae ad can. nicaen. XVII multa Balsamon et Zonaras commentantur et post eos fusiera Beveregius p. II, p. 82.— 5) ζημιώσει cod. Matthaeus XVI, 26.— 6) κεχυνότες ottob. Matth. XIX. 23.

ἀλλὰ τῆς τῶν θηρίων ὠμότητος· μᾶλλον δὲ κἀκείνων χείρονες 1) οἱ τῇ πλεονεξίᾳ καὶ φιλοχρηματίᾳ ἐπιτιθέμενοι. Ἐννοήσαντες τοίνυν ὑμεῖς, ἀδελφοί, τὰ προξενοῦντα τὴν οὐράνιαν βασιλείαν καὶ εἰ δυνατὸν, ἐπιλάβετε, ἵνα καὶ τῆς μελλούσης ἀπαλλαγῆτε κολάσεως.

η'. Κεφάλαιον 2) περὶ τῶν λεγόντων ὅτι χρὴ καὶ μετὰ τὸν θάνατον εὐχέλαιον ποιεῖν ἐν νεκρῷ, καὶ ὅτι μόνοι τινὲς δρᾶν τοῦτο καὶ τελειοῦν σῶον [δύνανται], ὡς παρόντων καὶ τῶν ἑπτὰ ἱερέων. Οὐκ οἶδα [εἰς] ποίαν ἀβελτερίαν καὶ ἀτασθαλίας μεστὴν περιπίπτουσί τινες ἱερεῖς ἐν πολλοῖς τόποις, ὡς ἔμαθον παρὰ τῶν εἰδότων· λέγουσι γὰρ ὅτι μετὰ τὸ θανεῖν πολλοὺς, ποιοῦσι τούτοις εὐχέλαιον, καὶ συναλείφουσι τὸ τεθνηκὸς σῶμα. Ὦ γνῶσις νενοθευμένη καὶ ὀφθαλμοὶ παντελῶς οὐχ ὁρῶντες! καὶ γὰρ τοῦτο ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἡ πρώτη 3) ἐνομοθέτησεν ἐπὶ ζῶντας νοσοῦντας ψυχῇ καὶ σώματι, τὴν ἀφορμὴν λαβόντες ὑπὸ τὸ τοῦ ἀποστόλου ῥητόν· Ἀσθενεῖ τις ἐν ὑμῖν 4); προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας, καὶ προσευξάσθωσαν ἐπ' αὐτὸν ἀλείψαντες αὐτὸν ἐλαίῳ ἐν τῷ ὀνόματι τοῦ Κυρίου· καὶ ἡ εὐχὴ τῆς πίστεως σώσει αὐτὸν κάμνοντα, καὶ ἐγερεῖ αὐτὸν ὁ Κύριος, κἂν ἁμαρτίας ᾖ πεποιηκὼς, ἀφεθήσεται αὐτῷ. Ὅρα τὸ ῥῆμα, γνῶθι τὸν τρόπον, καὶ μὴ ἀνοήτως τὸ πρᾶγμα ποίει. [Ὁμοίως καὶ ὁ πατὴρ ἡμῶν, Ἀρσένιον λέγω 5) τὸν πατριάρχην τῆς καλλιπόλεως Κωνσταντίνου, τὴν ἀκολουθίαν ταύτην ἐνομοθέτησε γίνεσθαι δι' ἑπτὰ ἱερέων, κἂν ἐπίσκοποι ὦσι κἂν μητροπολῖται, διὸ καὶ ἐν ἴσῳ τὰς εὐχὰς αὐτὸς ὁ ῥηθεὶς πεποιηκώς. Καὶ ὅρα τὸν νοῦν τῶν πεποιημένων εὐχῶν, καὶ γνῶθι 6) ὁ μὴ εἰδώς· καὶ πάλιν πρὸς τούτους ἐρῶ· φησὶ γὰρ ὁ ἡμέτερος Κύριος· Ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς ἐν τῷ ἐμῷ ὀνόματι, ἐκεῖ καὶ ἐγώ εἰμι 7). Καὶ ὁ τούτου ἀπόστολος λέγει· Προσκαλεσάσθω τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας.] Καὶ πάλιν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς ἐν τῷ κατὰ Λουκᾶν ἁγίῳ εὐαγγελίῳ, περὶ τοῦ ἐμπεσόντος εἰς τοὺς λῃστὰς καὶ τραυματισθέντος, ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον 8). Καὶ ταῦτα ἐπὶ ζώντων νενομοθέτηνται, οὐχὶ ἐπὶ τεθνεώτων. Σὺ δὲ ὁ ταῦτα τολμήσας, οἷον 9) ποιεῖν οὐκ οἶδας, ποίας ἀκορέστου γνώμης νενοσηκώς. Διὸ λέγω· μηδεὶς τολμήσει 10) τοῦτο ποιεῖν, καὶ γὰρ ὡς παραβάτης τῶν λαληθέντων κριθήσεται. Εἰ δέ γε καὶ τοῦτο φήσεις μοι, ὅτι ἐλεημοσύνης ἔργον 11) τῷ τεθνηκότι γίνεται, εἰ τοῦτο ποιή-

est ac praedator, non humanae mansuetudinis, sed belluarum immanitatis particeps est. Immo feris peiores sunt, qui avaritiae et divitiarum cupidini inserviunt. Qua re comperta, fratres, ea quae nobis conciliant regnum caelorum, quoad fieri potest, assumite, ut a ventura amoveamini damnatione.

VIII. *Capitulum de iis qui dicunt oportere etiam post mortem olei unctionem fieri in mortuo, eamque a nonnullis posse ex integro perfici, perinde ac si adessent septem sacerdotes.* Haud satis video qualem in stultitiam et vesania mixtam incidant quidam sacerdotes, multis in locis, ut ab iis novimus qui rem viderunt. Aiunt enim, post obitum multorum defunctorum, iisdem fieri olei preces, et corpus ungi mortuum. Proh! spurius intellectus, et oculi qui nihil omnino videant! Et hoc sancta et oecumenica prima synodus lege sanxit de viris aegrotantibus anima et corpore, assumpto argumento ex illo Apostoli loco: « Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo, in nomine Domini, et oratio fidei salvabit eum, et allevabit eum Dominus, et quodcumque peccatum habuerit, remittetur ei. » Vide dictum, modumque discito, ac noli ineptam rem facere. — Simili quoque modo Pater noster, Arsenium aio patriarcham pulchrae civitatis Constantini, sanxit hoc officium esse agendum a septem sacerdotibus, sive episcopi sint, sive metropolitani, quum actione communi is qui designatur preces recitet. Tu vero considera mentem in factis precibus conceptam, et disce tu qui non intellexisti, iterumque ad eosdem dico: certe ait Dominus: « Ubi duo vel tres sunt in nomine meo, illic et ego sum. » Ac Domini apostolus inquit: « Invocet presbyteros Ecclesiae. » — Iterumque Dominus ac Deus noster in sancto secundum Lucam evangelio de eo qui incidit in latrones et vulneratus est: « Infundens oleum et vinum. » Quae pro vivis enunciantur, non pro defunctis. Tu vero qui tale quid sustines, quid demum agas haud scotis, et quam crassa et pingui sententia labores. Dico igitur: Nemo iam praesumat id facere, quin transgres-

1) χεῖρες οἱ τῆς πλ. cod. — 2) κεφάλαιον. Cap. VIII bis legitur in eodem ottob. 418, f. 170, 177 et in Marc. 228, f. 435. — 3) πρώτη. Respicit can. nicaen. 13. — 4) ὑμῖν. Iacob V, 14. — 5) Ἀρσένιος λέγει τὸν πατριάρχην ottob. 1° loco. Nisi hoc modo uncis inclusa dextere temperentur, certe glossatoris erunt post iuniorem Nicephorum, ut dixi, interpolata coassarcinantia. — 6) γνῶθι 1° loco. 7) εἰμί. Matth. XVIII, 20. — 8) οἶνον. Luc. X, 34. — 9) οἶος ottob. mox ποίας om. 2° loco. — 10) τολμήσας id. 1° loco. — ποιήσας marc. — 11) ἔργῳ ottob. —

σεις, μὴ γένοιτο! καὶ γὰρ [εἰ] ἡ ἐλεημοσύνη καὶ αἱ μνῆμαι τῶν χριστιανῶν γίνονται παρ' ἡμῶν, ἀεὶ πνευματικὸν τὸν καρπὸν ἐπιδέχονται αἱ ψυχαὶ παρὰ τῷ Θεῷ· σὺ δὲ τὸ τεθνηκὸς σῶμα ἐπισφραγίζων καὶ λέγων τῷ Πνεύματι Θεοῦ 1)· Σκήνωσον ἐπὶ τὸν δοῦλόν σου, ὅπως τὸν ὑπόλοιπον χρόνον ἐν τοῖς δικαιώμασί σου πορεύηται. Καὶ πάλιν· Ἐξέγειρον αὐτὸν ἀπὸ κλίνης ὀδυνηρᾶς καὶ ἀπὸ στρωμνῆς κακώσεως· ὅταν ταῦτα ἐπιφωνῇς, οὐ γινώσκεις τὸν νοῦν τοῦ πράγματος; Τοίνυν τῷ λόγῳ τὸ τέλος δῶμεν, καὶ τὸ τοῦ Σολομῶντος ῥητοῦ τὴν μνήμην ποιήσωμεν, ὅτι τῷ ἔχοντι σύνεσιν αὐτάρκης 2) καὶ εἷς λόγος πρὸς ἀκοὴν εὐθεῖάν τε καὶ συντομωτάτην ὑπάρχει.

θ'. Ἐὰν 3) ἐξαγορεύσῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ ἑαυτοῦ ἁμαρτήματα ἐκ προαιρέσεως, ὁ πνευματικὸς [ὀφείλει] εἶναι χρεώστης, ἵνα κάμῃ ἐλαφρὰν τὴν ἰατρείαν τῶν πληγῶν ἐκείνου, καὶ τὸν κανόνα ὅπου θέλει αὐτὸν κανονίσῃ εἰς τρία 4)· τὸ μὲν ἓν βάλλῃ εἰς τὴν φιλανθρωπίαν τοῦ Θεοῦ, ὅτι οὐδεὶς ἀναμάρτητος, εἰ μὴ μόνος αὐτὸς ὁ Κύριος, ὁ ἐξαγοράσας ἡμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου, καθὼς γράφει ὁ θεῖος Παῦλος 5). Τὸ δὲ δεύτερον μερικὸν τῶν ἁμαρτημάτων, κανονίζῃ αὐτὸν τὸν ἁμαρτήσαντα κατὰ τὴν δύναμιν καὶ προαίρεσιν αὐτοῦ. Τὸ δὲ τρίτον, λαμβάνῃ ὁ πνευματικὸς τοῦτο. Ἐξεύρατε 6) ὅλοι ὅτι ὅστις ὁλοψύχως ἔλθῃ εἰς μετάνοιαν, εὐθέως ἀφίωνται αὐτοῦ αἱ ἁμαρτίαι. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν λέγει· Οὐκ ἦλθον καλέσαι δικαίους, ἀλλ' ἁμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν 7). Καί· Μεγάλη χαρὰ γίνεται ἐν οὐρανῷ ἐπὶ ἑνὶ ἁμαρτωλῷ μετανοοῦντι.

ι'. Ὁμοίως 8) καὶ τοὺς ἐν ἐπιτιμίοις ὄντας χρὴ μὴ χωρὶς τοῦ τοιούτου ἀγαθοῦ ἐφοδίου ἀπελθεῖν 9)· μεγάλης γὰρ ἴσμεν ἀξιοῦσθαι εὐεργεσίας καὶ ἀντιλήψεως καὶ πάντα νοῦν 10) ὑπερβαινούσης δόξης τοὺς ἐν τῇ θείᾳ μεταλήψει ἐξοδεύοντας, ἐὰν μετὰ καθαροῦ συνειδότος καὶ μάλιστα τοῦτο τύχωσι δέξασθαι 11), καθὼς φησι ὁ ἐν ἁγίοις πατὴρ ἡμῶν ὁ Χρυσόστομος 12) ἐν τῷ περὶ Ἱερωσύνης αὐτοῦ λόγῳ ς'· Καὶ ἕτερός μοί τις διηγήσατο, οὐ παρ' ἑτέρου μαθὼν, ἀλλ' αὐτὸς ἰδεῖν ἀξιωθεὶς καὶ ἀκοῦσαι, ὅτι τοὺς μέλλοντας ἐνθένδε ἀπαίρειν, ἂν τύχωσι τῶν μυστηρίων μετασχόντες ἐν καθαρᾷ

sor eorum quae dicta sunt indicatur. Quod si etiam id mihi reponas, eleemosynae opus defuncto fieri, quoties feceris, absit! Equidem si eleemosynae et christianorum memoriae a nobis fiant, semper spiritualem fructum recipiunt animae ex parte Dei. Tu vero qui mortuum corpus unctione signas, et Spiritui Sancto dicis: « Inhabita in servo tuo, ut per reliquum tempus in iustificationibus tuis ambulet. » Et iterum: « Excita illum a cubili suae aegritudinis et a strato infirmitatis, » quando haec vociferaris, nonne intelligis quid significetur? Caeterum sermoni finem imponamus, ac vocis illius recordemur Salomonis: « Habenti intellectum satis est et unus sermo ad rectum auditum et expeditum. »

IX. Si quis homo ad sua declaranda peccata sponte moveatur, oportet spiritualem patrem prompto esse animo ut facilem medelam eiusdem plagis accommodet, et poenitentiae regulam, ut censuerit, canonice ita prescribat ad tria respiciens: unam partem bonitati Dei erga homines committat, quoniam nemo sine peccato est praeter solum Christum qui nos exemit a maledicto legis, ut scribit divus Paulus. Alteram vero poenitentiae partem metiatur peccatoris ex viribus et voluntate. Tertiam demum sibi pater spiritualis assumat. Scitis omnes quod cuicumque in omni sinceritate ad poenitentiam accedenti peccata continuo dimittuntur. Dominus enim nobis dicit: « Non veni vocare iustos, sed peccatores in poenitentiam. » Et: « Magnum gaudium in caelo est pro uno peccatore. »

X. Similiter neque eos qui epitimiis subiiciuntur oportet optimo illo viatico destitutos ex hac vita migrare. Scimus enim eximio donari beneficio egregioque auxilio et gloria quae omnem sensum superat, eos qui in divina communione obeunt, dummodo pura conscientia huic dono participare contigerit, sicut ait sanctus noster pater Chrysostomus, in sexto ipsius libro de Sacerdotio: « Alius narravit mihi, haud ab alio edoctus, sed quum ipse vidisset et audisset, scilicet eos qui ex hac vita migraturi sunt, si mysteriis pura conscientia participaverint, ab angelis satellitum more

1) σου cod. — 2) αὐτάρκης. Prov. VIII, 9? — 3) Ἐὰν Capitulum IX eruimus ex cod. 35, quae multa bonae notae nobis praestitit, omisit hic tamen Nicephori nomen; retinuit Marcian. 235 cum variis Maii xi codd. cf. codd. 22, 49. — 4) Νὰ τὸν κανονίσῃ, νὰ τὸν ἰμοιράζῃ εἰς τρία· τὸ μὲν ἕνα τὸ βάλλῃ Maiax. — 5) Παῦλος. a verbis ὅτι οὐδεὶς omnia om. 34, neque etiam integra servavit sequentia. — 6) ἐξεύρετε codd. — 7) μετάνοιαν Matth. IX, 13; dein Luc. XV, 7. Ex quibus emenda haec et sequentia tam latine quam graece, quae extant in Spicil. Solesm. t. IV, p. 414, 467. — 8) Ὁμοίως. Haec id. cod. 34 et alter vatican. et Coislinian. quos notavi num. 6 et 39. — 9) καὶ μὴ χωρὶς ... ἀπέλθωσι 39. — 10) πάντων οὖν 34. — 11) ταύτης τυχὼν δέξασθαι 39. — 12) Χρυσοστ. Inter opp. t. 1 p. 519 BB. al 424.

συνειδήσει, ὅταν ἀποπνεῖν μέλλωσι, δορυφοροῦντες αὐτοὺς δι' ἐκεῖνο τὸ ληφθὲν ἀπάγουσιν ἐνθένδε οἱ ἄγγελοι.

ια'. Κεφάλαιον [1]. Τὰ δὲ μνημόσυνα ταύταις ταῖς ἡμέραις ἀργοῦσι καὶ μηδὲν γίνονται, ἤγουν ἐν τῷ δωδεκαημέρῳ [2], τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας καὶ μεγάλης τεσσαρακοστῆς, τῇ μεγάλῃ ἑβδομάδι τῇ διακαινησίμου, ἤγουν τῇ ἑβδομάδι τοῦ θείου πάσχα, ταῖς λαμπραῖς ταῖς κυριακαῖς καὶ ταῖς μεγάλαις ἑορταῖς· μνημόσυνα μηδὲν γίνονται, ἤτοι κόλυβα καὶ τρισάγια, τὰ ὁποῖα γίνονται παῤῥησίᾳ διὰ τοὺς ἀποθανομένους. Εἰς δὲ τὸν λοιπὸν χρόνον μνημονεύονται οἱ χριστιανοί· ὅτι δὲ μνημονεύονται μυστικῶς οἱ ἀποθανόμενοι, οὐδὲ αὐτῇ τῇ λαμπρᾷ ἡμέρᾳ ἐμποδίζεται [3].

ιβ'. Χρὴ εἰδέναι [4] ὅτι εἰς τὰ μεθέορτα τῶν δεσποτικῶν ἑορτῶν ἐννάτη οὐ γίνεται· ἀλλὰ ἐσθίομεν δὶς τῆς ἡμέρας, καὶ πίνομεν καὶ οἶνον, ἰχθὺν δὲ οὐδ' ὅλως· ἀρκεῖ δὲ ὅτι διαλύομεν τὴν Θ', καὶ δὶς ἐσθίομεν· μὴ περαιτέρω βαίνωμεν, μηδὲ εἰς τρυφὰς ἐκκλίνωμεν, ἵνα μὴ τὸ πᾶν τῆς πίστεως ἀφανίσωμεν.

ιγ'. Χρὴ γινώσκειν ὅτι τὴν τοῦ αὐγούστου νηστείαν ἐφύλαττον μετὰ μίαν ἑβδομάδα τῆς πεντηκοστῆς μέχρι τῆς ιε' τοῦ αὐγούστου μηνός, ἐν τῇ κοιμήσει τῆς Θεοτόκου. Ἐκράτει δὲ τοῦτο μέχρι τῶν ἡμερῶν τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Νικηφόρου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ὁμολογητοῦ. Ὁ γὰρ θεοφόρος οὗτος σὺν τῇ λοιπῇ ἁγίᾳ συνόδῳ, εἰδὼς τὸ βαρὺ τοῦ καιροῦ καὶ ῥᾴθυμον καὶ τὸ πλῆθος τῶν ὡρῶν καὶ τὸ μῆκος τῆς ἡμέρας, εἰς δύο ἐτύπωσε μίαν ἡμέραν ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς [5]· οὕτως οὖν ὥρισεν ὁ εἰρημένος πατήρ· τοῖς πᾶσιν ἤρεσε, καὶ νενομοθέτηται καὶ οὕτω δὴ φυλάττεται αὕτη.

ιδ'. Ἐρώτησις [5]. Χρὴ διαλύειν δ' ἢ ς' εἰς κρέας ἢ εἰς τυρόν, εἰ τύχῃ τῶν ἀποστόλων ἑορτὴ ἢ τῆς Θεοτόκου καὶ τοῦ προδρόμου ἢ ἑτέρου τινὸς ἁγίου; Ἀπόκρισις. Οὐ δεῖ τοῦτο γίνεσθαι κἂν ὅλως, ὡς οἱ θεῖοι πατέρες ἡμῶν οἱ προειρημένοι εἶπον· φασὶ γὰρ ἐκ τῶν ἔργων μόνον σχολάζειν, καὶ ἐν ταῖς συνάξεσιν αὐτῶν εὐλογεῖν καὶ αἰνεῖν τὸν Θεόν, οὐχὶ δὲ τὰς νηστευσίμους ἡμέρας κα-

ipsos ob illud quod acceperunt stipantibus, illinc abduci. »

XI. Commemorationes autem mortuorum per certos dies omnino vacant, neque fiunt, videlicet per dodecaemeron, in prima hebdomade sanctae et magnae quadragesimae, in septimana maiore, in diacaenesimo, id est divini paschatis hebdomade, inque solemnibus Dominicis et magnis festis. Neque igitur fiunt mnemosyna, aut colyba et trisagia vel quaecumque tuto fieri solent gratia defunctorum. Caetero autem tempore, Christiani memorantur; quod spectat ad tacitam defunctorum memoriam, nulla vel solemni die impeditur.

XII. Scire oportet, postridie dominicarum festivitatum non fieri ieiunium ad horam usque nonam; sed bis in diebus edimus, vino utimur, minime vero piscibus; sat enim est hora nona solvi ieiunium et bis edi cibum. Ne ultra procedamus, neque in delicias declinemus, ne quod fidei summum est in vanum abeat.

XIII. Discatur necesse est mensis augusti ieiunium servatum fuisse a prima post pentecostem hebdomade usque ad diem XV Augusti in dormitione Dei genitricis. Id vero obtinuit usque ad tempora sancti patris nostri Nicephori CPani patriarchae et confessoris. Vir autem Deo plenus, consentiente reliqua sancta synodo, ratus grave esse hoc tempus anni et lubricum, multasque diei horas et prolixas, pro duabus statuit unam diem esse a pentecoste computandam. Ita definivit praedictus pater, omnibus simul placuit, lexque sancita est, et ita custoditur.

XIV. Interrogatio. *Utrum oporteat solvi ferias IV et VI aut esu carnium aut casei, si occurrerit festivitas apostolorum vel Dei genitricis vel praecursoris aut cuiuscumque sancti?* Responsio. Nullatenus hoc faciendum est, ut divini patres nostri praefati asseruut. Aiunt enim ab operibus tantum supersedendum esse, et in ecclesiis Deum esse benedicendum hymnisque celebrandum, minime vero violandas esse

— 1) κεφάλαιον. Ex memorato cod. parisien. 1318 sive 35. — 2) τὸ δωδεκαήμερον cod. Sunt dies XII a profesto natalium ad Theophaniam. — 3) ἐμποδίζονται cod. Vide an ipsam Paschae diem prae omnibus fulgentem hic respiciant. — 4) εἰδέναι. Transimus inde ad venetum codicem iam memoratum 26. — 5) Πεντηκοστην. Vexavit me codex in quo: εἰς δύο τύπωσαν μίαν μὲν ἀπὸ τὴν οὕτως οὖν ὥρισαν sic omnino. Servanda utcumque ea censui, quae veteris fortasse synodi vestigia ultima sunt. — 5) Ἐρώτησις. Ex codice ottobon. 418 f. 167, ultima huc reservavi, quae cum sequenti typico vinculum apertum habent. —

ταλύειν καὶ προφασίζεσθαι προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις. Εἰ μὴ γὰρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ 1) γέννησις τύχῃ [ἢ τῶν φώτων ἑορτὴ] ἐν ταύταις ταῖς ἡμέραις, καὶ μόνον, ἄλλως οὐ καταλύοντες εἰς κρέας ἢ εἰς τυρόν. Φησὶ γὰρ ὁ θεῖος ἀπόστολος· Μὴ ἕνεκεν βρώματος καταλύηται τὸ ἔργον τοῦ Θεοῦ· ἔργον γὰρ τοῦ Θεοῦ ἡ πίστις ἣν ἔχομεν παρ' αὐτοῦ, κεκυρωμένην ὑπὸ τῶν θείων πατέρων· τὸ γὰρ μέγα τῆς πίστεως ἔργον, ὁ σταυρὸς τοῦ Κυρίου ἐστὶν, καὶ ἡ τῶν δύο τούτων ἡμερῶν θεία ὄντως διάστησις 2) ἀπὸ τῶν πονηρῶν διακειμένων. Εἰ γὰρ καὶ ὥρισται εἰς τὰς ταύτας δύο ἡμέρας νηστείαν ἐννάτης ὥρας ἐπιτελεῖν, καὶ ἀπέχεσθαι τελείως τυροῦ, ἰχθύων τε καὶ ἐλαίου· ἀλλ' οὖν χρὴ διαλύειν τὰς ἑορτὰς τε τοῦ Κυρίου εἰς πᾶν, τάς τε τῆς Θεοτόκου καὶ τῶν ἀποστόλων καὶ τοῦ προδρόμου εἰς ἔλαιον μόνον· ἀρκεῖ ὅτι διαλύομεν τὴν θ' καὶ τὸν ὅρον ἐῶμεν, καὶ μὴ εἰς τρυφὰς ἐκκλίνωμεν, ἵνα μὴ τὸ πᾶν τῆς πίστεως ἀφανίσωμεν.

ieiunii dies, aut fingendas esse excusationes in peccatis. Nisi enim hisce diebus incidat Domini nostri Iesu Christi nativitas, aut dies sacrorum luminum, idque solum, aliter non licet carnium caseique solutio. Dicit enim divinus Apostolus: « Propter escam non solvatur opus Dei. » Opus vero Dei fides est, quam ab ipso habemus, ex divinis patribus confirmatam. Magnum autem fidei opus est crux Domini, qua utraque dies divino prorsus discrimine a malis distet. Verum etiamsi definitum fuerit in duabus hisce diebus ieiunium ad horam nonam esse producendum et abstinendum esse omnino a caseo, piscibus et oleo, nihilominus in dominicis festivitatibus solvendae sunt ex integro feriae; in festis autem Dei genitricis aut apostolorum aut praecursoris licentia datur olei et piscium, caeterorum vero sanctorum in memoriis, olei tantum usus conceditur. Satis est eximi ab hora nona, stemusque in re definita; neque deliciis indulgeamus, ut quod pietatis summum est in toto collocetur.

III.

Ἐκ τοῦ Τυπικοῦ 1) τοῦ αὐτοῦ

Ex eiusdem Typico excerpti canones.

α'. Τῇ κυριακῇ τῆς βαϊοφόρου ἐσθίομεν 2) ἔλαιον καὶ πίνομεν οἶνον· ἐν δὲ τῇ εὑρέσει τῆς τιμίας κεφαλῆς τοῦ Προδρόμου 3), ὅστις ἔχει τὸν ναὸν αὐτοῦ, ἐσθιέτω ἔλαιον καὶ οἶνον πινέτω.

β'. Τὴν νήστιμον 4) τῶν ἁγίων ἀποστόλων χρὴ νηστεύειν τετράδα καὶ παρασκευὴν τοὺς ἐργαζομένους ἕως ὥρας ϛ', καὶ οὕτως γεύεσθαι 5), καὶ τῇ ἐννάτῃ ἀριστᾷν· τὰς δὲ λοιπὰς ἡμέρας, ὥρᾳ γ' γεύεσθαι καὶ ϛ' ἀριστᾷν· ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ ἁγίου Φιλίππου, ὥρᾳ ϛ' γεύεσθαι καὶ ἑσπέρας δειπνεῖν· τοὺς δὲ ἐν τῇ μονῇ, ἅπαξ ἐν τῇ ἡμέρᾳ.

1. In Dominica palmarum cibis oleo temperatis vescimur vinumque bibimus, sed in inventione venerandi capitis praecursoris, quicumque eiusdem ecclesiae addictus est, oleum vinumque sumat.

2. In quadragesima sanctorum apostolorum oportet feriis quarta et sexta ieiunare eos qui laborant, usque ad horam VI, deinde gustare, IX vero prandere; caeteris autem diebus, hora III gustare, et prandere VI; similiter, in quadragesima S. Philippi, hora VI gustare, et prandere sub vesperam; illos autem qui in monasterio degunt, semel in die edere.

1) Χριστοῦ. Hic plura in marginem reiecta recipi oportuit: consentiunt enim quae infra in can. 75. Cf. Rom. XIV, 20. — 2) διίστησις cod. Utinam ex novo codice lux aliqua hic nobis affulgeat!

1) Τυπικοῦ. Sequentes 87 canones, quum multis mss. codicibus partim contineantur, in tribus tantum servantur sub eadem epigraphe: ἐκ τοῦ αὐτοῦ τυπικοῦ, nempe in 17 f. 260, 41 f. 64 et 48 f. 181; qui proinde restituendo typico soli in hunc modum inservient, ut coislinianus vetustior primas partes habeat, is vero ex mosquensi, deinde ex ottobon. suppleatur, varietates vero praestent tantum caeteri 3, 6, 15, 28, 35, 36, 39 etc. Praeterea notandum partem primam a can. 1 ad 35 in mosquensi arctissime iungi cum parte secunda a can. 36 ad 53 nisi quod alters in primo loco ibidem ponatur; partem vero tertiam a 54 ad 71 in coisliniano eodem legi f. 78, eadem demum ac caetera ad can. 87 esse in memorato mosquensi, ut omnia uno corpore contineri perspicuum sit. — 2) Ἐσθίειν ὀφείλομεν καὶ πίνειν 6. — 3) προδρόμου. Sive agatur de prima et secunda capitis τοῦ προδρόμου inventione in die febr. XXIV celebrata, sive de tertia in XXV maii memorata, vix concipitur quomodo cum Dominica palmarum possit concurrere, nisi alterutra dies mutata olim fuerit. — 4) τὴν τεσσαρακοστὴν ἤτοι τὴν νήστιμον 3, 48, ex quibus restituitur ἕως ὥρας ϛ'. — 5) ἔργα βιαζομένους κ. ο. τὴν ϛ'. ὥραν γεύεσθαι 41 in altero loco, f. 146. Idem canon repetitur inconsulto apud Coteleriom sub num. XX, XXIX p. 447, 452 in hunc fere modum, paucis mutatis: Τῇ τῶν ἁγ. ἀπ. νηστείᾳ καὶ τῇ φιλ. χρὴ τοὺς ἐν τῇ μονῇ καθημένους μοναχοὺς δ' καὶ ϛ' ἅπαξ πρὸς ἑσπέραν ἐσθίεσθαι (al. σιτεῖσθαι) τοὺς δὲ ἐργαζομένους μετὰ τὴν ϛ' ὥραν γεύεσθαι καὶ ἑσπέρας δει-

γ'. Ἐὰν φθάσῃ ὁ Εὐαγγελισμὸς τῇ μεγάλῃ πέμπτῃ ἢ τῇ μεγάλῃ παρασκευῇ, χρὴ μετασχεῖν οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ ἰχθύος· οὐ γάρ ἐστιν ἁμαρτία 1).

δ'. Εἰ ἔστι προσφορὰ πάσα ἕως ἡμερῶν ἑπτὰ ἢ καὶ δέκα, προσκομίζεται 2).

ε'. Κατ' ἐπιτροπὴν τοῦ ἐπισκόπου ποιεῖ σταυροπήγιον 3) καὶ πρεσβύτερος.

ς'. Ἐάν τις ἀσθενήσῃ καὶ ἐπιζητῇ τὸ ἅγιον βάπτισμα ἢ τὸ ἅγιον σχῆμα 4), χρὴ διδόναι ἀνυπερθέτως, καὶ μὴ κωλύειν τὴν χάριν.

ζ'. Ἐάν τις ἐν ἀσωτείᾳ ζήσῃ 5) μέχρις ἐτῶν εἴκοσιν ἢ καὶ ἐπέκεινα, εἶτα φανῇ ποιῶν ἔργα ἀρετῆς, οὐ χρὴ αὐτὸν χειροτονεῖσθαι· τὸ γὰρ ἱερὸν, ἀμόλυντον.

η'. Ὁ δίγαμος οὐ στεφανοῦται, ἀλλ' ἕξει ἐπιτίμιον ἔτη δύο 6).

θ'. Ὁ τρίγαμος 7) ἐπιτιμάσθω ἔτη πέντε.

ι'. Ὅσα ἄδηλα πταίσματα 8) ἔχουσί τινες, τούτους ἐξαγορεύοντας ἀπέχεσθαι μὲν τῆς κοινωνίας, τῆς δὲ ἐκκλησίας οὐ δεῖ κωλύεσθαι, μηδὲ θριαμβεύειν. ἀλλ' ἐπιεικῶς ἐν μετανοίᾳ καὶ προσευχῇ τούτους νουθετεῖν, καὶ οἰκονομεῖν εἰς τὰ τούτων ἐπιτίμια κατὰ τὴν ἑκάστου προαίρεσιν.

ια'. Ὁ χειρισάμενος τὸν ἑαυτοῦ πατέρα, καὶ ἀποκτείνας ἑκουσίως, τὰ τοῦ φόνου ἐπιτίμια τελέσει, ἔτη λε'.

ιβ'. Ὁ μοιχὸς 8) καὶ κτηνοβάτης καὶ φονεὺς καὶ οἱ λοιποὶ, ἐὰν ἀφ' ἑαυτῶν ἐξαγορεύσωσι τὰ ἑαυτῶν σφάλματα, ἄδηλα τυγχάνοντα τοῖς ἀνθρώποις, τῆς κοινωνίας μὲν κωλύονται, καὶ τὰ ἐπιτίμια αὐτῶν ἐπιτελοῦσιν, εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν εἰσέρχονται, ἕως τῶν κατηχουμένων· ἐὰν δὲ ὦσι τὰ πταίσματα αὐτῶν φανερὰ, τότε λοιπὸν κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν θεσμὸν ἐκπληροῦσι τὰ ἐπιτίμια.

ιγ'. Διάκονος κατὰ περίπτωσιν βαπτίζει· ὁμοίως καὶ μοναχὸς λιτὸς βαπτίζει καὶ σχηματίζει 9).

3. Si inciderit Annuntiatio in magnae hebdomadis feria V aut parasceve, non prohibetur uti vino, oleo et pisce: nihil enim inde peccatur.

4. Si oblatio manserit integra usque in septem aut decem dies, consecrationi proponitur.

5. Cum consensu episcopi etiam presbyter potest crucis infixionem agere.

6. Si quis infirmus sit et sanctum baptisma vel sacrum exquirat habitum, dare sine mora oportet, nec gratiam impedire.

7. Si quis dissolute vixerit ad annos usque viginti et amplius, deinde sectari virtutum opera visus fuerit, non est ordinandus; sacrum enim impollutum esto.

8. Bigamus non coronatur, sed poenitentiam habebit duos annos.

9. Trigamus emendator annis quinque.

10. Si quaecumque secreta habent peccata aliqui confiteantur, eos quidem a communione abstinere oportet, minime vero ab ecclesia arceri aut cum fastu traduci; sed convenienter in poenitentia et oratione admoneri, censurisque mulctari prudenter, expensa cuiusque voluntate.

11. Qui patri intulit manum et sponte occidit, homicidae poenitentiam absolvat, annorum XXXV.

12. Si quis adulter aut pecudum invasor aut homicida aut caeteri istiusmodi, suorum sponte egerint confessionem peccatorum, quae ab hominibus ignorantur, a communione quidem prohibentur, suamque exigunt poenitentiam; in ecclesiam vero admittuntur usque ad catechumenorum preces. Sin eorum facinora publica sunt, sane iuxta Ecclesiae regulam, poenas adimpleant.

13. Diaconus in necessitate baptizat; ita et monachus vel habitu simplex baptismum et habitum confert.

πνεῖν. Ita omnes Matthaei Blastaris codd. — 1) Οὐχ ἁμαρτάνομεν οἶνον τηνικαῦτα μεταλαμβάνοντες καὶ ἰχθύας 36. Cf. 39, apud Niconem in pandectis, extat apud Harmenop. in epit. can. sect. II, tit. 6. — 2) προσκομίζεται. Addunt 15, 48: Εἰ καὶ ἔχει ἕνα σταυρὸν προσκομίζεται. 49: χρὴ προσκ. πρ. ἡμερῶν ι'. μόνον ἐὰν σώζηται τὸ σφράγισμα ταύτης. ἀλλὰ καὶ εἰ ἕνα ἔχει σταυρόν — 3) σταυροπήγιον erat condendae et consecrandae ecclesiae initium; de quo vide Goar. in *Euchology. gr.* p. 287, 490; Habert. in Ἀρχιερατικῷ p. 643, 647; Morin. *de Poenitent.* p. 204. — 4) σχῆμα cf. can. 76. Neque etiam notatu indigna quae solemniter hic instituitur comparatio baptismum inter et religiosam professionem. — 5) Ἀσωτείαις; ἔζησε 17. mox μετὰ ταῦτα φανῇ 17, 34, 36. Quorum [in loco 33, 35: ὕστερον δὲ ἀγωνισθεὶς δι' ἀρετῆς [καὶ μετανοίας πολλῆς 35] καὶ ἐπιμελείας, οὐ χρὴ δεχθῆναι αὐτὸν εἰς ἱερωσύνην. In fine 34 additur: ἀμόλυντον εἶναι δεῖ. — 6) δύο. Additur in 35 f. 57: εἰ δὲ γέρων ἐστὶ, ἔτη γ', ποιῶν καθεκάστην μετανοίας ρ' καὶ τὸ κύριε ἐλέησον ρε'. — 7) Τριγαμίας νόμος οὐκ ἔστιν, ἡ δὲ κτηνώδης βίος ἡ καὶ πολυγαμία addit cod. 16 ex solita Graecorum asperitate. — 8) Ὅσοι ἄδ. πταίσματα ἐξαγορεύουσι, τούτους εἰσέρχεσθαι μὴ κωλύειν, μηδὲ θρ. τὰ κατ' αὐτοὺς … τοὺς τῆς μὲν κοιν. ἀπέχεσθαι 40, 48. — Τοὺς ἄδηλα πτ. ἐξομολογουμένους, τῆς μὲν κοιν. ἀπείργειν δεῖ τὸν δεχόμενον τὴν ἐκείνων ἐξομολόγησιν· εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοὺς εἰσέρχεσθαι μὴ κωλύειν, μηδὲ θρ. κατ' αὐτοὺς, ἀλλ' ἐπιεικῶς τούτους νουθ. τῇ μετανοίᾳ προσανέχειν καὶ προσευχῇ καὶ οἰκονομεῖν τὰ προσήκοντα αὐτοῖς ἐπιτίμια κ. τ. ἑ. π. Cotelier. Mansi ex Matthaeo Blast. Rhalli l. c. Haec vero de occulta secretorum delictorum confessione sacerdoti facta, nec ambigua sunt, nec nova: ut enim ad extranea non provocem, ecce tibi praesto sunt paulo infra Ioannis Nesteutae, aeque Constantinopolitani, et caeterorum varie περὶ ἐξομολογήσεως instituta. Omnium recentiorum instar sit eximius loc. Bolaei *Hist. confess. auric.* Paris. 1684, 8. — 8) Μοιχός. Ita iidem post Matthaeum: Μοιχοὶ καὶ κτηνοβάται καὶ ἀνδροφόνοι καὶ οἱ τοιοῦτοι, ἐὰν οἴκοθεν τὴν ἰδίαν ἐξομολογήσωνται ἀνομίαν, ἄδηλον τοῖς πολλοῖς ὄντα τυγχάνουσαν, τῆς κοιν. μ. κωλύονται [*Cotel.* κεκώλυνται, *al.* ἀπείργονται], καὶ τ. ἐ. δέχονται, εἰς τὴν ἐκκλ. δὲ εἰσερχόμενοι, ἵστανται μέχρι τῆς τῶν κατηχ. εὐχῆς. Ἐὰν δὲ δῆλα τὰ τούτων ὦσι πτ., τότε λοιπὸν κατὰ τ. ἐ. θεσμὸν [*al.* βαθμὸν] ἐ. τ. ἐ. 34. Recole quae supra attigimus p. 166 ad Nectarium de poenitentiae apud Graecos disciplina. — 9) σχηματίζει, ὡσαύτως καὶ διάκονος 15. —

ιδ'. Ἐάν τις τολμήσῃ ἑαυτὸν ἐνδῦσαι τὸ ἅγιον σχῆμα προφάσει στρατείας ἢ ἄλλης τινὸς πανουργίας, ὡς δῆθεν γελοιάζων, τοῦτο ἐπιτίμιον ἕξει τεσσαρακοστὰς γ', καὶ οὕτως δεχθήτω 1).

ιε'. Ἐὰν φθαρῇ μονάστρια ὑπὸ βαρβάρων ἢ καὶ ἀτάκτων ἀνδρῶν, καὶ ἦν ὁ πρότου βίος αὐτῆς ἄμεμπτος 2), εἰς τεσσαράκοντα ἡμέρας ἐπιτιμᾶται καὶ κοινωνείτω· εἰ δὲ πᾶς ὁ βίος αὐτῆς μεμολυσμένος ἦν, τὸ τῆς μοιχείας ἐπιτίμιον ἐκπληρώσῃ.

ις'. Ἐὰν κατὰ ἄγνοιαν πλυνθῇ ἀντιμίνσιον, οὐ μολύνεται· ὁ γὰρ ἁγιασμὸς ἐν αὐτῷ ἐστι· τὸ γὰρ ἱερὸν μιαρὸν οὐ γίνεται 3).

ιζ'. Οἱ ἀπὸ παλλακίδος καὶ πορνείας καὶ ἀπὸ διγαμίας καὶ τριγαμίας τικτόμενοι παῖδες, ἐὰν φανῶσιν ἀρετὰς ἔχοντες, καὶ ὦσιν ἄξιοι ἱερωσύνης, χειροτονείσθωσαν 4).

ιη'. Ἐάν τις ὀλίγον καιρὸν διὰ βίαν τινὰ ποιήσῃ κοιτῶνα τὸν γυναικίτην τῆς ἐκκλησίας 5), οὐ κατακρίνεται· ἐὰν δὲ χρονίσῃ, αὐτὸς μὲν ἐπιτιμάσθω, ἡ δὲ ἐκκλησία ἀπολήψεται τὰ οἰκεῖα.

ιθ'. Χρὴ 6) τὰ ἀβάπτιστα νήπια, ἐὰν εὑρεθῇ τις εἰς τόπον, μὴ παρόντος ἱερέως, βαπτισθῆναι· εἰς πᾶσαν ἀπορίαν, ὁ ἴδιος πατήρ, ἢ οἱοσδήποτε ἄνθρωπος, μόνον ἵνα ἐστὶ χριστιανός, εἰ βαπτίζει, οὐκ ἔστιν ἁμαρτία.

κ'. Χρὴ μνημονεύειν τὸν διάκονον τοῦ ἡγουμένου αὐτοῦ εἰς τὰ διακονικὰ πάντοτε.

κα'. Ὁ βαπτισθεὶς, καὶ ἐκ νεότητος ὢν χριστιανὸς, εἰ καὶ ἐξ ἐθνῶν ἐβαπτίσθη νεωστὶ, ἢ καὶ 7) τῇ ἡλικίᾳ προβεβηκὼς ἕως ἐτῶν λ' ᾖ, καὶ προσφανῆ ἔχει ἀρετὰς, χειροτονείσθω.

κβ'. Ὅτι οὐ χρὴ μεταδίδοσθαι τοῖς λαμβάνουσι 8) τόκον, ἢ συνεσθίειν αὐτοῖς ἐπιμένουσι τῇ παρανομίᾳ.

κγ'. Ἐὰν μοναχὸς πέσῃ εἰς ἔγκλημα, καὶ οὐκ ᾖ ἄξιος κοινωνίας, οὐ χρὴ αὐτὸν εὐλογεῖν τράπεζαν, ἕως οὗ κοινωνήσῃ.

14. Qui ausus fuerit sacrum habitum induere sub militiae praetextu aut cuiusvis alius fraudis, quasi per iocum, poenitentiam habebit trium quadragesimarum, neque aliter in communionem recipiatur.

15. Si fuerit monialis a barbaris aut a procacibus hominibus vitiata, erat autem vita ipsius ante acta maculae expers, quadraginta diebus poeniteat, dein communicet; sin autem prior vita tota impura fuit, adulterii poenam expiet.

16. Si ignoranter antiminsium lotum fuerit, non polluitur: sanctificatio enim in ipso manet; quod enim sacrum, impurum non fit.

17. Qui ex concubina scortove aut digamis vel trigamis nati sunt, modo constet eos pollere virtutibus, dignosque esse sacerdotio, ordinentur.

18. Si quis ad breve tempus ob vim aliquam cubiculum fecerit in ecclesiae atrio, non condemnatur. Si moram ibi fecerit, poenis quidem ipse subiicitur, ecclesia vero eius supellectilem retinebit.

19. Necesse est infantes nondum baptizati, inventi in loco ubi sacerdos non comparet, baptizentur; quovis imminente periculo, proprius pater aut qualiscumque demum vir, modo christianus sit, si baptisat, nullum est peccatum.

20. Semper meminisse oportet diaconum antistitis sui ad singula officii sui munia.

21. Baptisatus aliquis et a teneris christianus, vel ex gentilitate recens initiatus, si adolescentia expleta, venerit ad XXX annos, ac cernatur virtutibus non indigere, omnibus consecrator.

22. Nefas est iis qui usuram faciunt sacra tradi, aut cum illis edi, dum in pravitate sua perseverant.

23. Si monachus in reatum inciderit, nec communione dignus sit, illi vetatur ne mensam benedicat, donec communioni restituatur.

1) Δεχθήσεται 15.— Ὁ τὸ μοναχικὸν ἐνδὺς σχῆμα φόβῳ στρατείας ἢ ἄλλῃ τ. π. ὡς δῆθεν τοῦτον καταγελᾶν καὶ τοῦτο μετὰ τὴν ἀνάγκην ἢ τὴν ὑπόκρισιν ἀποθέμενος, εἰς τεσσαρ. γ' ἡμερῶν ἐπιτιμᾶται, καὶ οὕτω τῇ ἁγίᾳ πρόσεισι κοινωνίᾳ 34.— 2) ἄμεμπτος, ἐπιτίμιον ἡμερῶν μ' ἔχει... εἰ δὲ ὁ πρώην αὐτῆς βίος .. ἐπαληροῖ, 34.— 3) οὐκ ἀποτίθεται τὸν ἁγιασμόν, οὐδὲ βέβηλον γίνεται 34. — εἴ τις πλύνῃ [al. πλυθῇ, πλυθῇ, πληθυνθῇ] τὸ ἀντ., οὐ βλάπτει· ὁ γὰρ ἁγιασμὸς ἐν αὐτῷ μένει πάντοτε 35. in fine 49 addit: μόνον ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ ἐκχυνέσθω τὸ ἀπόπλυμα. cf. infra can. 95-98. idem canon inseritur in Theodori Studitae Epitimia, num. XIV, apud Maium, *Bibl. nov.* t. V, p. ult. p. 14. De antiminsiis sive pannis, altarium vice sacratis, multa sunt in syntagmate Matthaei Blastaris ad litt. A, c. 8, p. 20; item ad litt. E, cap. 12, p. 118 edit. Bevereg. Ad cumulum lege Habert. in Ἀρχιερατ. p. 657—664, ubi a Meursii lexico hic idem Nicephori canon adducitur. Quia splendidum huiusmodi linteolum vide descriptum apud Maium *Bibl. nov.* t. V, praef. p. VIII. — 4) παλλακ. ἢ διγάμων ἢ τριγάμων τ. π., ἐὰν ἄξιον ἱερωσύνης ἐπιδείξωνται βίον, χειροτονοῦνται. 34. - περιφανῶσι.. χειροτονεῖσθαι οὐ κωλύονται ib. Haec vero disciplina confirmatur tomo unionis Nicolai CP., et exponitur in Balsamonis respons. LXXII ad Marc. Al. — 5) τῆς ἐκκλ. om. 41, 48. - apud Matthaeum can. III: Ὁ ἐξ ἀνάγκης ἐπ' ὀλίγον χρόνον ἐν τῷ νάρθηκι τῆς ἐκκλησίας καταμονὴν ποιησάμενος, οὐ κατακρ... αὐτὸς μὲν μετ' ἐπιτιμίων ἐκβληθήσεται, ὁ δὲ ναὸς ἀπολήψεται τὰ οἰκεῖα. Haec vero quadrant cum trull. can. LXXIV et XCVII, Dionys. Alex. II, etc. — 6) Ἐὰν γεννηθῶσι νήπια ἐν μοναστηρίοις καὶ οὐκ ἔστιν ἐν τόποις ἐκείνοις ἢ ἱερεὺς, ἢ διακ. ἢ μον. ὀφείλουσι βαπτίσαι αὐτὰ καὶ κοσμικοὶ χριστιανοὶ πρὸς τὸ μὴ ἀποθανεῖν ἀβάπτιστα 63). - μὴ ὄντος ἱερέως, βαπτίζεσθαι ὑπὸ τῶν εὑρισκομένων χριστιανῶν καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου πατρὸς, οὐ γάρ ἐστιν ἁμ. 40. —Εἰ βαπτίζει δὲ καὶ ὁ ἴδιος π... μόνον εἰ χριστιανὸς, οὐκ ἔ.ἁ. 34 - 7) Εἶχε f. προβεβ. ἦν ὡς 48. Lucem forte dabunt huic can. ea quae in cod. 33 legimus: Ὁ βαπτισθεὶς ἐκ νεότητος αὐτοῦ, χριστιανὸς ὢν ἀπὸ ις' καὶ ιε' χρόνων, ζητοῦνται αὐτοῦ τὰ ἁμαρτήματα. Ἐὰν δὲ ἐκ τῶν ἐθνῶν τις ᾖ καὶ βαπτισθῇ καὶ [εἰ]λ' ἐτῶν ἐστὶ, καὶ γινώσκει γράμματα, δεχέσθω εἰς ἱερωσύνην.— 8) Λαμβάνοντα ἢ ἐσθίειν εἰς τὸν οἶκον αὐτῶν 60. Χρὴ μεταδίδειν τοὺς λαμβάνοντας... ἐπι-

κδ'. Ἐὰν ὁ πρεσβύτερος καθηρημένος ἢ ἀναγνώστης ἢ διάκονος, καὶ εὑρεθῇ μοναχός, εὐλογεῖ τὴν τράπεζαν 1).

κε'. Ὁ ἔχων 2) εὐχὴν ἡγουμένου, πρεσβύτερος ὤν, χειροτονεῖ ἀναγνώστην καὶ ὑποδιάκονον.

κϛ'. Ἐὰν μιανθῇ τις τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ εἰς κρέα ἢ εἰς τυρόν, ὡς θέλει, δίδωσι ἐπιτίμιον ὁ πρεσβύτερος.

κζ'. Ὅτι οὐ χρὴ λειτουργῆσαι πρεσβύτερον μετὰ μανδύου 3), ἄνευ πολλῆς βίας ἢ περιστάσεως.

κη'. Ἐὰν ἐξαγορεύσῃ κοσμικὸς τὰ ἑαυτοῦ σφάλματα ἐκ προαιρέσεως, δύναται ποιῆσαι οἰκονομίαν ὁ δεχόμενος 4).

κθ'. Τὸν ἔχοντα πνεῦμα μοναχόν, οὐ χρὴ εὐλογεῖν τράπεζαν 5).

λ'. Ὅτι οὐ χρὴ σφραγίδα ποιεῖν εἰς τὴν εὐχὴν 6) τοῦ σκευοφυλακίου εἰς τὸ ἅγιον ποτήριον.

λα'. Ὅτι οὐ χρὴ τὸν ἡγούμενον τὸ κουκούλιον τοῦ μαθητοῦ αὐτοῦ ἐκβάλλειν διὰ πταίσματα 7) καὶ διώκειν αὐτόν.

λβ'. Ὅτι οὐ χρὴ ἄνευ θερμοῦ λειτουργῆσαι πρεσβύτερον, εἰ μὴ κατὰ πολλὴν περίστασιν, ἐὰν μὴ εὑρεθῇ 8).

λγ'. Ἐὰν τις 9) ἀθετήσῃ τὸ ἅγιον σχῆμα, καὶ οὐ διορθῶται, [κἂν] τήνδε ὀρθοδοξίαν κρατῇ, οὐ χρὴ τὸν τοιοῦτον ὑπὸ στέγην ἄγειν, οὔτε συνεσθίειν ἢ χαίρειν λέγειν.

λδ'. Δεῖ μεταδίδοσθαι τῆς θείας κοινωνίας τῷ ἀσθενοῦντι 10), ἐὰν ἅπαξ ἀποθνήσκῃ, καὶ μετὰ τὸ γεύσασθαι βρώσεως.

λε'. Τὰς δύο εὐχὰς 11) τοῦ ἁγίου σχήματος, ὥσπερ ἔχουσι τὰ εὐχολόγια, τὴν μὲν εἰς ἄνδρας, τὴν δὲ εἰς γυναῖκας, σὺν καὶ τισὶ τροπαρίοις, λέγουσιν εἰς περιστατικοὺς ἀῤῥώστους, καὶ κουρεύουσι καὶ ἐνδύουσιν αὐτοὺς τὸ ἅγιον σχῆμα.

λϛ'. Τὰς ἐκκλησίας 12) τὰς ὑπὸ αἱρετικῶν ἐνθρονιασθείσας παρακελευόμεθα ὡς εἰς κοινὸν οἶκον κατὰ ἀνάγκην εἰσιέναι καὶ ψάλλειν, πήξαντας ἐν μέσῳ σταυρὸν

24. Si quis sacerdos ex ordine delectus sit aut lector aut diaconus, et inventus fuerit monachus, is mensam benedicat.

25. Qui hegumeni benedictionem habet, idemque presbyter, manum lectori et subdiacono imponit.

26. Si quis pollutus fuerit in sacra quadragesima carnis esu sive casei, presbyteri ex arbitrio poena dabitur.

27. Non oportet presbyterum facere sacrum cum mandya, sine mulcta difficultate aut necessitate.

28. Si sua vir saecularis confessus fuerit peccata ultroneus, qui audit illum, potest poenitentiae dispensationem facere.

29. Monachus pravo vexatus spiritu, mensam benedicere non debet.

30. Quod non oportet consignationem facere per scevophylacii precem super sacrum calicem.

31. Quod non debet praepositus a discipulo suo propter delicta cucullum auferre, neque eum expellere foras.

32. Quod non licet sacerdoti sine aqua calida missam conficere citra magnam necessitatem, nec nisi calida non reperiatur.

33. Si quis abiecerit sacrum habitum, nec emendaverit, tamen etsi orthodoxiam teneat, non oportet eum sub tecto excipere, neque cum eo edere, neque ave dicere.

34. Iubetur tradi divina communio aegrotanti, si iam iam moritur, vel quum cibum gustaverit.

35. Duas precum formulas in sacra vestitione, quae Euchologiis continentur, unam pro viris, alteram pro mulieribus, cum suis troparlis, etiam recitant pro aegrotantibus necessitate oppressis, quos tonderi et sacro indui habitu contigit.

36. In ecclesias haereticorum consecrationa dedicatas, permittimus, velut in communem domum, nec nisi ex necessitate, ingredi, et fixa in medio

μένοντας 40. — 1) Ἐὰν ὁ πρεσβ. ἢ διάκονος ἢ μοναχός in cuius loco ἢ ἀναγνώστης 48. καθηρημένος, τὴν τράπεζαν καὶ μονὴν ὀφείλει εὐλογεῖν. 33, 48. — 2) ἔχων. Non paucas tam in Oriente quam in Occidente turbas excivit can. 25, uti videre est in Zonarae et Balsamonis commentariis ad II nic. can. XIV. Ex quo addidit Blastares in fine: ἐν τῇ ἰδίᾳ μονῇ. — 3) ἄνευ μανδύου. edd. et consentiunt codd. Blastaris omnes; e caeteris 33 et 41 legunt: ὅτι οὐ χρὴ ἱερομόναχον μετὰ μανδύου μεγάλου λειτ. Tum a Cangio disce μανδύον, sive μανδύαν ab initio fuisse persicum paludamentum, deinde quamdam monachorum cappam potius quam talarem sacerdotum vestem, ad sacra perficienda honestiorem. At utrum lectio nostra sit potior haereo quidem; scio enim duplicem esse mandyae formam, immo Morino quatuor species sunt, *de Poenit.* p. 196, plurea quoque Goaro in *Euchol.* p. 97 et 488, plane nobiscum facit Habertus in Ἀρχιερατικῷ p. 37, a quo certe docemur ab antistite mandyam ante sacra deponi. — 4) δεχόμενος. Plura videsis supra in cap. IX. — 5) οὐ χρὴ τὸν ἔχοντα δαιμόνια εὐλογεῖν τράπεζαν οὔτε κοινωνεῖν αὐτόν, ὅταν καὶ βούληται 33. — 6) ἐν τῇ εὐχῇ — ἐπὶ τὸ ἅγιον π. 34. — 7) διὰ πταίσματα. om. 34. ἐκβάλλειν καὶ ἀπολιάξαι αὐτὸν διὰ πταῖσμα 33. — 8) εἰ οὐδαμῶς εὑρίσκεται θερμόν. 34. λειτουργῆσαί ποτε, πλὴν εἰ μὴ κατὰ π. σ. 40. Ritus exponitur in Haberti Ἀρχιερατ. p. 257. — 9) τις. Graecis solemnior prae caeteris est canon 33; unde vix nilis vocibus legitur in can. chalcedon. III, VI, VII, carth. XVI vel XVIII, nicaen. X. Ἐάν τις ἀθετήσῃ τ. ἅ. σ. κ. ο. διορθοῦται, ἀλλ' ἐπιμένῃ, εἰ καὶ δοκεῖ εἶναι ὀρθόδοξος, οὐ χρὴ αὐτὸν ὑ. σ. ἀγαγεῖν, ἢ χαίρε λέγειν ἢ ὅλως συνεσθίειν αὐτῷ. 6, 40. Ἐὰν τὴν ἐπὶ ex can. 43. — 10) addit νοσοῦντι post ἀσθενοῦντι 34. Plura mutant 33, 41, 49: χρὴ μεταδιδόναι τὸν ἀσθενοῦντα, ἐὰν ᾖ πρὸς θάνατον, κἂν τι ἔφαγε, κἂν ὕδωρ [νερὸν 33] ἔπιεν. Qua quidem misericordia vel erga poenitentes et peccatores usam esse veterem Ecclesiam, testantur inter plura can. nic. XIV, ancyr. XXII et in primis Dionysii Alex. ad Cononem epistola quam vid. in tom. 1. p. 545. — 11) εὐχάς. Ex cod. 49 sive mosquensi typogr. 2. — 12) ἐκκλησίας. Orditur a canone nostro 36 altera Co-

ἐν δὲ τῷ θυσιαστηρίῳ μήτε εἰσέρχεσθαι, μήτε θυμιᾷν, μήτε εὐχὴν ἐπιτελεῖν, μήτε κανδήλαν ἢ λύχνον ἅπτειν.

λζʹ. Ὅσας 1) δὲ ἔλυσαν ἐκκλησίας οἱ ἅγιοι πατέρες, καὶ κατ᾽ ἐπιτροπὴν αὐτῶν ἐλειτουργήθησαν, ἀπολελυμέναι εἰσίν· ὅσας δὲ οὐκ ἔλυσαν, οὐ χρὴ ἐν αὐταῖς λειτουργεῖν ἢ εἰσιέναι, ἀλλ᾽ ὥσπερ εἰς κοινὸν οἶκον κατὰ περίστασιν ψάλλειν.

ληʹ. Χρὴ τὸν ἀσθενοῦντα μοναχὸν ἐσθίειν κρέα, ἐὰν πάνυ ἐκτακῇ ἀπὸ τῆς νόσου, ὃ καὶ ἐὰν αὐτὸς ἐπιζητήσῃ.

λθʹ. Ὅτι δεῖ 2) τὸν ἀσθενοῦντα μοναχὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ ἐσθίειν ὀψάριον καὶ ἔλαιον, καὶ οἶνον πίνειν.

μʹ. Ὅτι δεῖ νηστεύειν τοὺς μοναχοὺς τῇ τετράδι τῆς τυροφάγου καὶ τῇ παρασκευῇ, καὶ μετὰ τὴν τῶν προηγιασμένων ἀπόλυσιν ἐσθίειν τυρὸν, ὅπου ἂν εὑρεθῶσιν. ἀνατρέπει δὲ ὁ κανὼν οὗτος τοῦ Ἰακὼβ τὸ δόγμα καὶ τὴν τῶν Τετραδιτῶν αἵρεσιν 3).

μαʹ. Εἴ τις εὑρεθῇ μιάνας κοίτην μητρὸς 4), ἔτη λεʹ ἐν ἐπιτιμίοις ἔστω, καὶ οὕτως ἀξιούσθω τοῦ ἁγίου σχήματος.

μβʹ. Ὅτι οὐ δεῖ ὁδοιπορεῖν ἐν τῇ κυριακῇ ἄνευ ἀνάγκης 5).

μγʹ. Τοῦ μὴ νηστεύοντος τετράδα καὶ παρασκευὴν 6) ἱερέως, κοινωνεῖν οὐ χρὴ ἐξ αὐτοῦ, κἂν δοκῇ ὀρθόδοξος εἶναι· τὸ γὰρ ἐκ μέρους νήφειν καὶ ἐκ μέρους κοινοῦσθαι, βέβηλον.

μδʹ. Ἐὰν δὲ 7) διὰ πνευματικὸν πατέρα καταλύσῃ τις τετράδα καὶ παρασκευὴν, οὐκ ἔστιν ἁμαρτία, μόνον μὴ καταφρονητικῶς.

μεʹ. Τὴν ἀποκάλυψιν Παύλου καὶ τὰ λεγόμενα βροντολόγια καὶ σεληνοδρόμια ἢ καλανδολόγια καὶ τὰ ζωδιολόγια, οὐ χρὴ δέχεσθαι· βέβηλα γάρ εἰσι 8).

cruce, ibidem psallere; non tamen accedere altari, nec thus adolere, nec precem peragere, neque candelam sive lucernam accendere.

37. Quascumque ecclesias sancti Patres ab anathemate solverunt et ubi ex eorum consensu sacra fuerunt, rite solutae sunt; quotquot autem non solverunt, non licet illic liturgiam conficere, vel ingredi, sed psallere tantum, quasi in profanis aedibus, nec citra necessitatem.

38. Oportet infirmum monachum comedere carnem, si omnino morbo sit affectus, idque ipse requisierit.

39. Licet infirmo monacho, intra sacram quadragesimam, sumere obsonia et oleum, ac vinum bibere.

40. Oportet monachos ieiunare die mercurii et parasceve tyrophagi, et post praesanctificatorum solutionem, caseum, ubicumque fuerint, comedere. Evertit hic canon Iacobi dogma et Tetraditarum haeresin.

41. Si quis inventus fuerit thorum maculasse matris, per triginta quinque annos in poenis maneat, nec aliter dignus sacro habitu censeatur.

42. Quod non licet iter facere die dominica sine necessitate.

43. Si quis sacerdos ieiunare nolit in feria IV et in parasceve, ne cum eo in sacris communicetur, etsi videatur rectae esse fidei: partim enim pie sapere, partim vero impie, profanum est.

44. Quod si quis, spiritali patre permittente, utramque solverit feriam IV et VI, non peccat, id modo sine contemtu fiat.

45. Apocalypsin Pauli et ea quae dicuntur Brontologia et Selenodromia aut Calandologia vel Physiologus, recipere non oportet profana enim sunt.

telerii sylloge, p. 451. — 1) ὅσας; Inscius incidit in 37 can. Maius B. N. t. V, p. IV, p. 102. — 2) χρὴ δὲ τὸν ἀσθεν... ἐσθίειν ἀπό τε ἰχθύων καὶ οἴνου καὶ ἐλαίου καὶ ἑψητῶν 35. Alias idem fol. 70, liberius exspatiatur: χρὴ δὲ τῇ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ πᾶσαν τετράδα καὶ πᾶσαν φυλάσσειν [παρασκευὴν videlicet] ἀπό τε ἑψητῶν, — ἐλαίου καὶ οἴνου, εἰ μή πού τις ἐν ἀσθενείᾳ γένηται. — 3) αἵρεσιν. Vix alius Nicephori canon solemnior, tessera enim erat adversus Armenios et Iacobitas, sed quam audacter mutata? scriptura prima est cod. 34, ut apud nos superius. Altera editio: ὅτι δεῖ... παρασκευῇ ἐν τῷ μοναστηρίῳ. Ἐὰν δὲ παραβάλλῃ τίς που, καὶ παραθήσουσιν αὐτῷ τυρὸν, ἐσθιέτω. Ita cod. 41 coislin. Tertia editio erit cod. 35: περὶ τῆς δὲ τετράδος καὶ τῆς ϛʹ τῆς τυρ. δεῖ νηστεύειν τὸν ὄντα ἐν τῷ μον. Ἐὰν δὲ παραβ. τ. π. ἐν ὁδῷ καὶ παρακαταθήσουσιν αὐτῷ τυρὸν, καὶ ὅσον διά τινα ἀγάπην, χρὴ ἀπογεύεσθαι. Editio quarta sub ipsa epigraphe ἐκ τοῦ τυπικοῦ erit in cod. 17 et in cod. 33, quae ab initio quidem primae similis est, sed in fine paulo diversa: addit enim 17: καὶ οὗτος ὁ κανὼν καὶ ὅλην τὴν νʹ [μ?] λέγει ἐγκράτειαν μὲν εἶναι, Matthaei Blastaris: Δεῖ νηστεύειν... καὶ μετὰ τὴν τῶν προηγιασμένων ἀπόλυσιν ἐσθίειν τυρὸν, ὅπου ἂν ἐπιχωριάζωσιν, εἰς ἀνατροπὴν τοῦ δόγματος τοῦ Ἰακώβου καὶ τῆς τῶν Τετραδιτῶν αἱρέσεως. Harmenopulo Tetraditae ita dicti sunt, ὅτι τὸ πάσχα ἑορτάζοντες, οὐ καταλύειν, ἀλλὰ νηστεύειν αἱροῦνται, ὡς ἐν ταῖς τετράσιν ἡμεῖς. Tantine erit in transcursu carpere virorum doctorum ἀβλεψίαν? Hunc canonem quum in Nicone invenisset Montefalconius, ut ἀνέκδοτον dedit in *Bibl. Coisl.* p. 111; quem dudum exhibebant et Bonefidius et Leunclavius et Labbeus et vetera typica; sed quis Mansi diligentiam non desiderabit, cui non fastidivit crambe ter a se ipso recocta, semel nempe col. 119, et iterum col. 127, iterumque col. 131? Caeterum, donec plura dicam de ieiuniis, hic provocare iubet ad Damasceni opp. t. 1, p. 497 ubi Jacobitarum ieiunia describuntur. — 4) μητρός. ἀκοινώνητος ἔσται ἔτη ιʹ, ἀξιωθεὶς καὶ τὸ σχ. 33. — 5) ἄνευ ἀνάγκης ἢ βίας. 41, 48. Ἄνευ ἀνάγκης μεγάλης 36. Placet sobrie in 45 additio: ὁδοιπορεῖν ἱερέα ἢ μοναχόν. — 6) καὶ παρασκευὴν [λύοντα] εἰς τὸ ἔλαιον καὶ τὸ ὀψάριον οὐ χρὴ κ. ἐ. ἑαυτοῦ. 36, 46. Nolim omittere lectionem 41 vere mirandam: Τοῦ μὴ γεύσαντος δʹ κ. ϛʹ ἱερέως, οὐ χρὴ κ. ἐ. α. Brevius 16: οὐ χρὴ κ. ἐκ χειρῶν ἱερέως τοῦ μὴ νηστεύοντος δʹ. καὶ ϛʹ κἂν δ. ὀ. ε. — 7) ἐὰν τις διὰ πν. πατρὸς ὁρισμὸν καταλύσῃ ἐν τῇ μεγάλῃ μʹ εἰς οἶνον καὶ ἔλαιον, οὐκ ἔστιν ἁμαρτία. 3, 33. Optime 25 et 27: μόνον ἵνα ἐστὶν ὁ πατὴρ ἐρεῖνος τῶν κανόνων πρακτικὸς καὶ γνωστικὸς καὶ ἔχων ἀρετήν. De spirituali patre vid. Habert. in Ἀρχιερατ. p. 578, 598. — 8) εἰσι. Vide, si lubet, quae fuse scripsi in Spic. Sol. t. IV,

μς'. Τὴν ἀποκάλυψιν Ἔσδρα καὶ Ζωσιμᾶ καὶ τὰ δύο μαρτύρια τοῦ ἁγίου Γεωργίου καὶ τῶν ἁγίων Κηρύκου καὶ Ἰουλίττης, καὶ τὴν βίβλον τοῦ Μάρκου καὶ Διαδόχου, οὐ δεῖ δέχεσθαι· ἀπόβλητα γάρ εἰσι ταῦτα καὶ οὐ δεκτά 1).

μζ'. Δεῖ 2) τὰς μοναζούσας εἰσιέναι εἰς τὸ ἅγιον θυσιαστήριον καὶ ἅπτειν κηρὸν καὶ κανδήλαν καὶ κοσμεῖν τὸν ναόν.

μη'. Ὅτι δεῖ 3) τοὺς ἐργαζομένους μοναχοὺς τῇ ἁγίᾳ μ' τὴν θ' ὥραν γεύσασθαι ἄρτου βραχέως καὶ τῇ ἑσπέρᾳ δειπνεῖν.

μθ'. Ὅτι οὐ χρὴ 4) ἐν τῇ ἁγίᾳ τεσσαρακοστῇ τοὺς μοναχοὺς ἐργατείας ποιεῖν καὶ προφάσει τοῦ ἔργου καταλύειν εἰς οἶνον καὶ ἔλαιον· ταῦτα γὰρ γαστριμαργίας εἰσὶν ἐπιτηδεύματα.

ν'. Χρὴ 5) χάριν Ἀσπασμοῦ κλίνειν γόνυ ἐν τῇ κυριακῇ, καὶ ἕως τῆς Πεντηκοστῆς οὐ μὴν γονυκλισίας ποιεῖν.

να'. Πόσα κεφάλαια ἐκβάλλουσι τὸν μοναχὸν ἀπὸ τῆς μονῆς;

Πρῶτον μέν, εἰ ἔστιν ὁ ἡγούμενος αἱρετικός· δεύτερον δέ, ἐὰν ᾖ εἴσοδος γυναικῶν ἐν τῇ μονῇ· τὸ δὲ τρίτον, ἐὰν παῖδες μετὰ τῶν μοναχῶν μανθάνωσι κοσμικὰ ἐν τῷ κοινοβίῳ· ἄτοπον γὰρ τοῦτο, τὸ δημοσιεύεσθαι τὰ ἐν τῇ μονῇ καλῶς πραττόμενα, ὥς φησι τὸ Εὐαγγέλιον· « Μὴ σαλπίσητε ἔμπροσθεν ὑμῶν, ὅταν εὖ ποιῆτε 6). »

νβ'. Τοῖς οὖσιν 7) ἐν ἐπιτιμίοις μοναχοῖς χρὴ συνεσθίειν καὶ συνεύχεσθαι, μετέχειν δὲ καὶ εὐλογίας ἤτοι κατακλαστοῦ, ἅμα τῆς αὐτῶν ἐξομολογίας.

νγ'. Χρὴ δέχεσθαι τὰς εὐποιΐας 8) τῶν ἀδιαθέτως τελευτώντων τὰς ὑπὲρ αὐτῶν γινομένας, εἴγε καὶ ζῶντες πρόθεσιν εἶχον τοῦ οὕτω ταῦτα τελεσθῆναι.

νδ'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος 9) ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ εἰς τὸ « Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, » ἄνευ ἀσθενείας σωματικῆς,

46. Apocalypsin Esdrae et Zosymae et duo sancti Georgii martyria et acta sanctorum martyrum Cyrici et Iulittae, librumque Marci et Diadochi suscipere non oportet; eiicienda enim sunt ista, neque admittenda.

47. Oportet sanctas moniales ad sacrum altare ingredi et accendere cereum et candelam et ornare templum.

48. Praecipitur monachis in laborem incumbentibus, per quadragesimam hora IX gustare paululum panis et in hora vespertina prandere.

49. Non debent monachi in sancta quadragesima opera factitare, subque laboris praetextu solvere ieiunium per vinum aut oleum: haec enim sunt gulae instituta.

50. Oportet, Annuntiationis gratia, genuflectere die dominica, inde vero usque ad Pentecosten nullas facere genuumflexiones.

51. Quot causae monachum e monasterio exire compellunt?

Prima quidem, si praepositus haereticus est; secunda, si mulieribus in monasterium ingredi permittitur; tertia denique, quando pueri cum monachis discunt artes saeculares in coenobio. Hoc enim absurdum est, quae in monasterio praeclare aguntur evulgari, sicut evangelium dicit: « Nolite tuba canere ante vos, cum bene facitis. »

52. Cum monachis qui poenis subiiciuntur, oportet caeteros edere et precari; sed et participes eos facere eulogiae et cataclasti, addita eorum confessione.

53. Suscipiendae sunt intestato morientium piae largitiones pro ipsis factae, si quidem in vita suo propositum habuerint fore ut sic praestarentur.

54. Qui non inventus in ecclesia fuerit ad illud canticum: «Gloria in excelsis Deo,» citra corporis

p. 390-392, quae ad litterarum potius quam canonum historiam pertinent. Καὶ τὰ ζωοδολόγια 35. Καὶ τὰ ζαδολόγια .. βέβηλα γὰρ πάντα 36.— Βροντολόγια, σεληνοδρόμιά τε καὶ καλ. 33;—βέβηλα γάρ εἰσι 35 2. loco. γὰρ τὰ τοιαῦτα 33. — ἢ τὰ λεγόμενα ζαδολόγους, οὐ χρὴ καὶ δ. ἀλλότρια χριστιανοῖς εἰσιν. 40. — 1) δεκτά. Utrumque 45 et 46 canonem mirum in modum iunxit cod. 49 sive mosquens. typ. 15: Παύλου καὶ Ἔσδρ. καὶ Ζωσ. καὶ τὰ λεγόμενα βρ. καὶ σελ. ἢ καλανδ. καὶ δύο μαρτ. τ. ἁ. Γεωργίου οὐ χρὴ δεχ. ἀποβλ. γὰρ καὶ οὐ δεκτά, διότι ἐνοθεύθησαν παρὰ τῶν αἱρετικῶν. Aliae sunt varietates 33: Τὰ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου δύο μαρτ. κ. τοῦ ἁ. Κυρινοῦ. et 48: Μάρκου τοῦ Διαδόχου. — 40: τὴν ἀποκάλυψιν λεγομένην τῆς Παναγίας καὶ δικαίου Ἰωάννου καὶ Ἔσδρα καὶ Ζωσ.. Ἰουλίττης καὶ Ὑπατίου, καὶ ὅσα τοιαῦτα οὐ χρὴ δέχ — 2) Δεῖ. Cum can. 47 lege laodic. XLIV et quae non illepide enarrat Goar in *Euchol.* p. 11. Caute 33 et 40 addunt post θυσιαστήριον· τὰς καλὸν βίον ἐχούσας — 3) ὅτι δεῖ τοὺς εἰς ἔργα βιαζομένους μοναχούς. 33. Pars quidem videtur superioris can. 11. — 4) χρή. Bis retulit can. 49 Cotelerius p. 447, et p. 452, pauca in utroque loco variantibus; in priore: οὐ χρὴ τοὺς μον. ἐν τῇ ἁγίᾳ παρασκευῇ [vide sphalma legentis ς'. pro μ', quod miror reticuisse editorem nuperrimum atheniensem, IV p. 428) γεωργικὰ μετιέναι καὶ πρ. τούτων εἰς οἶνον καταλύειν.. In posteriore: ὅτι οὐ χρὴ ἐν τῇ ἁγίᾳ μ' τοὺς μον. ἐργασίαν ποιεῖν καὶ προφ.—Ὅτι οὐ χρὴ ἐν τῇ μεγ. μ' διὰ τὴν τῶν ἔργων βίαν καταλύειν τοὺς μον. ἐν ἐλαίῳ καὶ οἴνῳ. ταῦτα γαστριμαργία ἐστὶν 33. οὐ χρὴ τῇ μ' τῇ μεγ. ἄνευ τῆς θ' ὥρας τοῖς μοναχοῖς (sic. cf. 52, 65 can.) ἐσθίειν, τοὺς δὲ κοπιῶντας χρὴ πρὸ τῆς θ' μικρὸν ἐσθίειν καὶ θ' ὥρᾳ γεύεσθαι. cod. 41. Variae sunt monasticae οἰκονομίαι.—5) χρὴ χ. ἀσπασμοῦ προσκυνεῖν ἐν τ. κ. καὶ πεντ. οὐ μὴν δὲ γονυκλισίας ποιεῖν. 33.—6) ποιεῖτε. Matth. VI, 2.—7) τοὺς ὄντας ἐν ἐπ. μοναχοὺς χ. σ. τοῖς λοιποῖς καὶ σ.. τῇ αὐτῶν ἐξομολογήσει. 34, 48. Superius cataclasto iam memorantur p. 279.—8) εὐποιΐας. 48. ζῶντες ἄρα προθέσεως εἶχον το οὕτω ταύτας τελεσθῆναι 41, 48 —9) εὑρισκόμενος. Hic potissimum adest 35 sive paris. 1318 usque ad can. 70. Ea vero est horum canonum consensio cum Studitarum regulis ut facile crederem Nicephori typicon fere totum apud eos migrasse. Huc igitur statim adhibe S. Theodori Studitae *Poenar. monast.* can. 1, apud Maium, *Bibl. N.* t. V, p. IV, p. 78, nec etiam omitte epitim. 1, 2 et 10 quae protulit Iri-

ἐν τῇ εὐλογίᾳ μενέτω πίπτων, κεκυφὼς ἐν τῇ πύλῃ, ζητῶν συγχώρησιν πᾶσιν ἀδελφοῖς τοῖς ἐξιοῦσι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν.

νε'. Ὁ ὑστερούμενος τοῦ ἑξαψάλμου 1), δι' ἀνατροπὴν αὐτοῦ ἢ δι' ἀμέλειαν, παραστηκέτω τῇ τραπέζῃ, εἰ δὲ καθίσῃ ἄνευ προστάξεως τοῦ προεστῶτος, βαλλέτω μετανοίας μ'.

νς'. Ὁ δὲ ἐξερχόμενος 2) πάλιν μετὰ τὸν ἑξάψαλμον ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας, καὶ ἀπομένων ἕως τοῦ ν' κοιμώμενος, ἄνευ ὑπομνήσεως, παραστηκέτω τῇ τραπέζῃ.

νζ'. Ὁ μὴ ἐγειρόμενος ἕως τοῦ ν' διὰ ῥᾳθυμίαν, ξηροφαγείτω ἡμέρας δύο 3).

νη'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἀπ' ἀρχῆς ἑκάστης ὥρας, ἄνευ εὐλόγου προφάσεως, τοῦ μὴ εὑρισκομένου 4) λαμβανέτω τὸ ἐπιτίμιον.

νθ'. Ὁ μὴ εὑρισκόμενος ἐν τῇ εὐχῇ τῆς τραπέζης καὶ τῆς συνάξεως τῶν ἀδελφῶν, ἐν τῷ ἀριστήσασθαι, χωρὶς εὐλόγου αἰτίας καὶ διακονίας, βαλλέτω μετανοίας κ'.

ξ'. Ὁ συντυγχάνων μετὰ τὸ ἀπόδειπνον 5), ἄνευ εὐλόγου αἰτίας, βαλλέτω μετανοίας ν'.

ξα'. Ὁ κράζων τινὰ ἀδελφὸν παρὰ τὸ εἰκός, ὁ ὑβρίζων αὐτόν, ἢ περιγελῶν, βαλλέτω μετανοίας λ'.

ξβ'. Εἴ τίς τινος ἀνέχεται καταλαλοῦντος 6) ἀδίκου ἀδικῶς, ἢ αὐτὸς ὀφείλει ἐπιδιορθῶσαι αὐτόν, ἢ ἀναγγεῖλαι τῷ προεστῶτι, [εἰ μή], βαλλέτω μετανοίας ρε', [ὡς] ὁ κατάλαλος.

ξγ'. Εἴ τις [εὑρέθη] φατριάζων 7) τὰ τοῦ προεστῶτος γινόμενα, καὶ συνταράσσων τὴν ἀδελφότητα, ἀφοριζέσθω ἡμέρας ιε'. ξηροφαγῶν.

ξδ'. Οἱ καταπτωθέντες ἱερεῖς ἐξουσίαν ἑαυτοῖς οὐκ ἔχουσι, μετὰ τὴν πλήρωσιν ἐπιτιμίου, ἢ εὐλογῆσαι εὐλογίαν, ἢ θυμιᾶσαι καὶ προσφέρειν δῶρα καὶ μεταδοῦναι πιστοῖς ἢ εὐαγγέλιον 8) ἀναστάσιμον ἀναγνῶναι, ἢ σχῆμα δοῦναι, ἢ στεφανῶσαι, ἢ ὕδωρ τῶν ἁγίων ἁγιάσαι· εἰ δὲ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θέλει σεσῶσθαι, δύναται διὰ μετανοίας σῶσαι αὐτὴν καὶ ταπεινώσεως.

ξε'. Περὶ τοῦ στεφανῶσαι μονάζοντα τοὺς ἐν γάμῳ,

infirmitatem, in benedictione maneat prostratus, curvatusque in porta, veniam postulans ab omnibus fratribus exeuntibus post absolutionem.

55. Qui tardaverit usque ad exactum hexapsalmum, culpa sua vel socordia, stet ad mensam, et si absque praepositi mandato sederit, damnetur ad LX metanoeas.

56. Rursus, qui post hexapsalmum ab ecclesia exiit, si manserit usque ad L. psalmum in lecto, sine monitione stet ad mensam.

57. Qui non surrexerit ad psalmum L. propter desidiam, aridis vescatur duobus diebus.

58. Qui deesse repertus fuerit cuiusque horae initio, nullam ob probabilem causam, eius qui abfuerit sumat poenitentiam.

59. Qui negligit interesse orationi mensae, aut fratrum communioni, sub horam prandii, nec iusta causa neque ministerio excusandus, poenam obeat XX metanoearum.

60. Qui colloquiis post completorium indulserit sine legitima causa, agat metanoeas L.

61. Qui vociferando in fratrem incongrue, ludificerit eum et risui habuerit, subiiciatur metanoeis XXX.

62. Si quis aliquem sustinuerit iniuste maledicentem, vel debet eum ipse emendare, vel renuntiare praeposito: alioquin ut maledicus, exigat metanoeas CV.

63. Si quis fratrum animos coniuraverit in praepositum aut conturbaverit sodalitatem, separetur diebus XV, aridis vescens.

64. Lapsi sacerdotes potestatem non habent post poenitentiam adimpletam, vel benedicendi eulogiam, vel thus offerendi, vel dona porrigendi tradendique fidelibus, vel paschale evangelium legendi, vel sacrum conferendi habitum aut coronam dandi nuptialem, vel sacram in epiphania aquam sanctificandi. Idem si animam suam vult salvam facere, id penes ipsum est per poenitentiam et humilitatem.

65. Ac coronari a monacho sponsos non veti-

arte in *Catal.* p. 17. — 1) ἑξαψάλμου. Respicit etiam can. 55 eiusdem Theodori can. II. Porro ἑξάψαλμος dicuntur ps. III, XXXVII, LXII, LXXXVII, CII, CXLII, qui ut plurimum canebantur in matutinis, seu precibus ὄρθρου quas *Laudes* Latini postmodum dixerunt. Erat autem metanoea alta corporis et capitis inclinatio, de qua vide Cang. ac h. v. Cotelerium *Monum.* t. 1, p. 727, et cf. Morin. *de Poenit.* 184; Habert. Ἀρχιερατ. p. 39. Brevius in cod. 43: Εἴ τις μοναχὸς ἐξ ἀμελείας οὐ φθάσῃ εἰς ἑξάψαλμον, ποιήσει μετανοίας μ'. —2) ἐξερχόμενος. Ad 56 cf. Theodori c. XXXVI in *Constitut. stud.* l. c. p. 132. οἱ δὲ ἐξερχ... εἰς τοῦ ν' 35. — 3) δύο. Item cf. can. III eiusdem; xerophagiam exposuere multi ante et post Cangium, quem videsis... εἰς τοῦ ν' 35 iterum. — 4) Forte legendum in 58: Εὑρισκομένου εἰς τὸ Δόξα ἐν ὑψίστοις ut in Theodori *Poen.* can. V et VII. — 5) Ἀπόδειπνον. Similes sunt 59, 60 apud Theod. Stud. can. XII, XX; sed 61 non parum differt a XXIII eiusd.

— 6) Καταλαλοῦντος. Eiusdem Theodori cf. *Poen.* XXVII cum nostro 62, et in eo corrige καταλοῦντος, typis temere errantibus ascribendum. Sed reciproca vice inde expunximus τοῦ διορθῶσαι αὐτοὺς μετανοίας ρε'. Etiam malim εἴ τις αὐτὸς ἀνέχ. ut alibi. —7) φατριάζων. Concinunt 63 et Theodori XXX. *Poen.*; simul ut LVII in eiusdem *Epitimiis quotid.* ib. p. 145. — 8) Εὐαγγέλιον ἀναστάσιμον canonis 64 diserte legitur in Typico S. Sabae, cap. 10. Erant enim XI evangelia singulora quae proprie dicebantur εὐαγγ. ἑωθινὰ ἀναστάσιμα. Deinceps leguntur in *Pentecostar.* ed. an. 1848, p. 270. Tum ad haec verba τῶν ἁγίων, sensum suppleavimus θεοφανείων. ut fert Goari *Euchológ.* p. 42. De aquarum enim solemni benedictione in Epiphania agitur. In 35 μεταδῶσαι et σώσθαι; et alia barbare. Ab initio οἱ καταπτωματισθέντες, μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν 15, qui etiam confirmat quod supra, quum habeat θυμιᾶσαι, δῶρα ὀρθοδόξων μεταδιδόναι τοῖς πιστ. εὐαγγ. ἀναγν. βαπτίσαι, σχῆμα δ. στεφαν. γάμον, τὸ ὕδωρ τῶν

οὐ κεκώλυται. 1) — Ἀπόκρισις. Τοῖς μοναχοῖς τοῦ στεφανῶσαι τοὺς νεονύμφους, καὶ οὐ κατὰ λαιμαργίαν, οὐδὲν κωλύει.

ξϛʹ. Ἐρώτησις περὶ τοῦ δοῦναι σχῆμα. — Πῶς; πρεσβύτερος ἐξουσίαν ἔχει 2) ἅγιον σχῆμα δοῦναι, ἐὰν [ὦσι] πιστοί.

ξζʹ. Περὶ τοῦ Πόσων ἐτῶν δεῖ ἀναζητῆσαι τὰ ἐγκλήματα 3);

Ἀπόκρισις. Ἀπὸ ἐτῶν ιϛʹ καὶ ιζʹ· ἔσωθεν γὰρ τούτων, ὅσα καὶ ὦσιν ἐγκλήματα οὐ κωλύουσι τοῦ εἶναι καὶ γενέσθαι ἱερέα.

ξηʹ. Ὅτι [οὐ] δεῖ ἐσθίειν τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ ὀψάριον, ἐκτὸς τοῦ Εὐαγγελισμοῦ καὶ τῶν Βαΐων 4).

ξθʹ. Ὅτι 5) δεῖ εἰς τὸν οἶκον τριγάμου ἄρτον μὴ ἐσθίειν, μήτε προσφορὰν αὐτοῦ δέχεσθαι.

οʹ. Ὅτι οὐ δεῖ ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἄρτους προσφέρειν τῷ Θεῷ, εἰ μὴ ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ, ἄνευ τῆς μεγάλης περιστάσεως.

οαʹ. Ὅτι οὐ δεῖ τὴν μεγάλην πέμπτην καταλύειν, καὶ ὅλην τὴν τεσσαρακοστὴν ἀτιμάζειν, ἀλλὰ πᾶσαν τὴν μεγάλην ἑβδομάδα ξηροφαγεῖν.

οβʹ. Ὅτι οὐ δεῖ τῇ μεγάλῃ τεσσαρακοστῇ γενέθλιον ἐπιτελεῖν ἐν σαββάτῳ καὶ κυριακῇ 6).

ογʹ. Χρὴ ψάλλειν 7) τὸν ἄμωμον τῷ ἁγίῳ σαββάτῳ· ἐν δὲ ταῖς δεσποτικαῖς ἑορταῖς, ἐὰν φθάσωσιν ἐν σαββάτῳ, οὐ χρὴ ψάλλειν τὸν ἄμωμον· εἰς δὲ τὰ προεόρτια ἐὰν ἔχωμεν κανόνας δεσποτικούς, ψάλλομεν καὶ τὰς ὥρας· τὸ δὲ Θεὸς Κύριος οὐ ψάλλομεν· ταῖς δὲ δεσποτικαῖς ἑορταῖς τῇ ἐπαύριον ψάλλομεν τὸ Θεὸς κύριος, καὶ ὥρας οὐ ψάλλομεν· τὰ δὲ λοιπὰ μεθεόρτια τὰς ὥρας ψάλλομεν καὶ μετανοίας ποιοῦμεν.

οδʹ. Τῷ σαββάτῳ τοῦ ἁγίου Λαζάρου τὸ Θεὸς κύριος ψάλλομεν, τὸν δὲ ἄμωμον οὐ λέγομεν διὰ τὴν τοῦ Λαζάρου ἔγερσιν 8).

οεʹ. Χρὴ νηστεύειν τῇ παραμονῇ τῶν γενεθλίων τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἁγίων Θεοφανείων, ἐὰν ἑορτὴ γένηται ἐν σαββάτῳ ἢ ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις τῆς ἑβδομάδος· πλὴν ἐὰν κυριακὴ γένηται ἡ ἑορτή, νήστιμος τὸ σάββατον οὐκ ἔστιν 9).

οϛʹ. Ὅτε πωλοῦμεν καὶ ἀγοράζομεν, χρὴ ποιεῖν καὶ τοὺς ἱερεῖς ἰδιόχειρα· οὐκ ἔστι γὰρ ἁμαρτία πῆξαι σταυρὸν ἐπὶ πράσεως 10).

tum fuit? *Responsum*. Quin monachi dent coronam novis sponsis, seclusis gulae illecebris, nihil impedit.

66. *Quaestio*. Cuius est sacrum dare habitum? — Omnis presbyter potestatem habet quoscumque fideles sacro induendi habito.

67. Super illud: A quoto anno necesse est inquirere in [ordinandorum] delicta?

Responsio. A sexdecim vel septem et decem annis; nos enim infra annos quaecumque fiunt accusationes, non impediunt esse aut fieri sacerdotem.

68. In sancta et magna quadragesima non licet piscibus uti, exceptis Annuntiationis et Palmarum diebus.

69. Iubetur ne panis in domo trigami comedatur aut accipiatur eius oblatio.

70. Quod non oportet in quadragesima panes offerre Deo, nisi in sabbato et in dominica ac die Annuntiationis, excepta magna necessitate.

71. Quod non licet magnam feriam quintam solvere, ac toti quadragesimae detrahere; sed omnis magna septimana in xerophagia agenda est.

72. Quod non permittitur in magna quadragesima natalitia in sabbato aut dominica perficere.

73. Psallere oportet ps. CXVIII in sabbato sancto; in dominicis vero festis, si occurrant in sabbato, abstinendum est ab eodem psalmo. In profestis diebus, quando canones habemus de festis Domini, etiam horas psallimus, minime vero troparion: « Deus Dominus. » In dominicis vero festis, ad matutinum, psallimus: « Deus Dominus, » horas vero non psallimus. In semifestis reliquis, horas psallimus et observamus metanoeas.

74. Sabbato sancti Lazari troparium « Deus Dominus » psallimus, psalmum vero CXVIII non dicimus ob Lazari resurrectionem.

75. Ieiunare oportet in expectatione natalium Domini et sacrae Theophaniae, si festum agatur sabbato aut caeteris diebus hebdomadis, nisi tamen in Dominica festum fiat, ieiunium enim in sabbato non est.

76. Quum vendimus aut emimus, oportet vel ipsi presbyteri propria manu cum cruce subscribant: licet enim figere crucem in scripto venditionis.

ἁγίων θεοφανείων ἁγιασμοῦ. —1) κεκώλυται. quaestio in solo 15. Uti supra can. 51, ita 66, et sequentes 65, 66, 67 pertinere videntur ad specialem seriem quaestionum et solutionum, quae mox retexetur. — 2) οὐκ ἔχει sine ambagibus 15. sed cf. superiorem can. 18 — 3) ἐγκλήματα. Eadem ac 67 quaestio ponitur in Timoth. Alex. can. XVIII; sed aliam fere responsionem danti suppluit Nicephorus. Post 67 cod. 41 inseruit canonem quem supra scripsimus in nota can. 39. — ιζʹ ὀφείλει ἀναζητεῖσθαι τὰ ἐγκλήματα ἃ κωλύουσιν τὸν ἱερέα 15. — 4) Βαΐων. Intuetur is canon primum omnium. — 5) ὅτι. Quaestionem movet 15: περὶ τριγαμούντων, τὸ παράπαν κεκώλυται τὸ ἐσθίειν εἰς οἶκον cf. can. 8, 9 supra. — 6) γενέθλιον ἐπιτελεῖν. ἀλλὰ τῶν ἁγίων μαρτύρων μνείας ἐπιτελεῖν ἐν σαββάτῳ κ. κ. 33. — 7) ψάλλειν. Canones 73-78 ex cod. 48 mosquensi typ. 6 excipiuntur. In can. 73 troparion Θεὸς κύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν solet dici in ὄρθρῳ una cum Hexapsalmo, uti monet Horologion, mutato pro singulis diebus tono, cf. Horol. venet. 1851 p. 42, et de sabbato sancto Triodion. p. 441 ed. 1839. — 8) ἔγερσιν. Nunc in eodem sabbato ante Palmas diserte praescribitur ἄμωμος in Triodio veneto, p. 364. — 9) ἔστιν. Hoc redit responsio XVIII Timothei, horum canonum tomo I. inserta p. 641, 642, quae iisdem concepta verbis legitur in Menaeo Ianuarii ad diem V, p. 85 ed. 1820. — 10) Πράσεως. id. can. est in cod. 40

οζ'. Ὅταν ἐσθίωμεν, κἂν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἅπαξ, κἂν ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις, χρὴ λέγειν τό· Δόξα σοι, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, ἡ βασιλεία σου βασιλεία πάντων τῶν αἰώνων 1).

οη'. Εἰς τοὺς κανόνας τῶν ἁγίων ἀποστόλων εὕρομεν 2)· Ἐὰν γυνὴ γεννήσῃ, καὶ ἔστιν ἐν κινδύνῳ τὸ παιδίον ἀπὸ ἡμερῶν τριῶν ἢ ε', εἰ ἔξεστι φωτισθῆναι αὐτό; Καὶ εὕρομεν ὅτι τὸ μὲν παιδίον φωτισθήτω· ἄλλη δὲ γυνὴ βεβαπτισμένη καὶ καθαρὰ θηλάσῃ αὐτό· ἡ δὲ μήτηρ αὐτοῦ μὴ εἰσέλθῃ εἰς τὸν κοιτῶνα εἰς ὃν τὸ παιδίον ἀνάκειται, μέχρι τῶν μ' ἡμερῶν, ἕως ἂν καθαρισθῇ τελείως καὶ λάβῃ εὐχὴν παρὰ τοῦ ἱερέως, μήτε μὴν ἅψηται αὐτοῦ τὸ σύνολον.

οθ'. [Πάλιν] εὕρομεν 3) ὅτι ἐὰν τελεία γυνὴ γενομένη χριστιανὴ μετὰ μίαν ἢ δύο ἢ ὅσας δήποτε ἡμέρας μέχρι τῶν ἑβδομάδων ἴδῃ τὰ ἴδιμα αὐτῆς, εἰ ὀφείλει κοινωνῆσαι; Καὶ εὕρομεν ὅτι ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς κοινωνήσει· εἰς δὲ τὴν ἐκκλησίαν μὴ εἰσέλθῃ, ἕως οὗ καθαρισθῇ ἡ νεοφώτιστος.

π. Εἴ τις γυνὴ συμβῇ τοῦ βαπτισθῆναι, καὶ τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ γένηται τὰ κατ' ἔθος τῶν γυναικῶν 4), ὑπερθέσθω ἕως οὗ καθαρισθῇ.

πα. Γυνὴ 5) ἐὰν πέσῃ εἰς δύο ἀδελφούς, ἐξωσθήσεται τῆς κοινωνίας μέχρι θανάτου. Πλὴν ἐν τῷ τέλει διὰ φιλανθρωπίαν μεταλαμβανέτω τῶν θείων μυστηρίων.

πβ'. Τοὺς 6) ἀπὸ αἱρέσεων ἀποστρέφοντας, ἤτοι εἰκονομάχους, εἰ μὲν μοναχοὶ εἶεν, ἐνιαυτὸν ἕνα τελέσουσιν ἐν ἐπιτιμίοις· Εἰ δὲ κατὰ κόσμον ἱερεῖς, τεσσαρακοστὰς δύο· εἰ δὲ λαϊκοί, τεσσαρακοστὴν μίαν 7).

πγ'. Ὅτι οὐ χρὴ 8) ἐργάζεσθαι τὴν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου, οὐδὲ τὸ σάββατον τῆς ἀπολυσίμου ψάλλειν τὸν ἄμωμον, οὐδὲ τὰς πέμπτας φυλάσσειν.

πδ'. Χρὴ προσφέρειν ἀπαρχὴν σίτου καὶ σταφυλῆς ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ εὐλογεῖσθαι, καὶ οὕτως ἐσθίειν ἐξ αὐτῶν 9).

πε. Δεῖ ἀπὸ τοῦ ἀντιπάσχα ἐπιτελεῖν 10) μνήμην τῶν κεκοιμημένων, καὶ ἕως τριῶν ἀνθρώπων ὁμοῦ μίαν 11) προσκομίζειν προσφορὰν καὶ μίαν ἅπτειν κανδήλαν, καὶ οὐκ ἔστιν ἁμαρτία.

πς'. Ὅτι οὐ χρὴ μετὰ τὸ γενέσθαι τὴν εὐχὴν τῆς

77. Quando cibum sumimus, etiam si semel per diem in quadragesima, et in caeteris diebus, dicendum est: « Gloria tibi, Christe Deus noster, regnum tuum regnum omnium saeculorum. »

78. In canonibus apostolorum invenimus: Si mulier peperit, sitque puer in periculo post tres aut quinque dies, licet ne eum illuminari? — Rursus reperimus, quod puer quidem illuminetur, mulier vero alia baptizata et purificata lactabit eum; eius autem mater nu accedat ad cubile ubi puer quiescit, donec elapsis XL diebus, mundetur plenissime ac recipiat orationem a sacerdote, neque prius puerum omnino attrectet.

79. Iterum invenimus quod si mulier omnino initiata facta fuerit christiana et post unam aut duas aut quotcumque dies intra septimanam senserit quae consueta sunt, liceat ne eam communicari? Et reperimus quod in domo sua communicabitur, in ecclesiam vero ne accedat, donec emundetur ut neophyta.

80. Si tempus aderit ut mulier baptizetur et ipsa hac die fiant quae consueta mulieribus sunt, supersedeatur, donec munda efficiatur.

81. Mulier lapsa cum duobus fratribus excludetur a communione usque ad mortem: tantum in obitu per misericordiam particeps sacrorum fiet mysteriorum.

82. Qui ab haeresibus revertuntur sive Iconomachi, si monachi sunt, annum integrum exigent in epitimiis: si vero saeculi sacerdotes, quadragesimas duas; sin autem laici, unam.

83. Haud oportet laborare in hebdomade paschali, neque sabbato in albis canere psal. CXVIII, neque ferias quintas in abstinentia observare.

84. Oportet offerre primitias frumenti et uvarum in ecclesia ut benedicantur et ita ex illis vesci.

85. Praecipitur ab antipascha peragi memoriam defunctorum, ut si usque etiam pro tribus simul una deferatur oblatio ut una candela aptetur, in eo non peccatur.

86. Prohibetur ne postquam adimpleta est ora-

coislin. in quo ποιεῖται σταυρόν. — 1) αἰώνων. Quae, nisi fallor, in Horologio Graecorum amplius non comparent. — 2) εὕρομεν. Ut candide id non dissimulemus, quum multa id genus apostolica, ut aiunt, versaverimus, neque illa neque mox secutura hactenus repperimus. Caeterum in mosquensi nostro, post omnia quae hactenus edidimus et quae alio ordine digessimus, scriptum est: τέλος τῶν κανόνων τοῦ ἁγίου Νικηφόρου· ἐγράφησαν δὲ ταῦτα ἐξ ἑτέρων κανόνων δι' αὐτοῦ. — Brevius Matthaeus: Ἐὰν γυναικὸς γεννησάσης, τὸ βρέφος βαπτίζηται, ἄλλην δὲ γυναῖκα βεβαπτισμ. κ. καθαρὰν δεῖν θηλάζειν, etc. Ab initio tantum Harmenopulus quaedam resecuit. — 3) πάλιν. Quae cum praecedentibus optime coaluxit codex mosq. separata leguntur in cod. 33, 41, et apud Harmenopulum can. sect. 6. ex quo Mansi retulit t. XIII. col. 131, neque omisimus nos in can. 35 Nicephor. Spicil. t. IV p. 388. Titulum praemisit 48: ἕτερον διήγημα τοῦ αὐτοῦ. — 4) γυναικῶν, οὐκ ὀφείλει βαπτισθῆναι, ἀλλ' ὑπερθ. 4: qui in caeteris cum 33 convenit. — 5) γυνή. Ex cod. 15. — 6) τούς. In cod. 16 extat. . . . ἐπιστρέφοντας 6. — 7) ἐν ἐπιτιμίοις add. 48. Hic canon et tres sequentes potissimum ex cod. 6 (vatic. 840). — 8) δεῖ 29. aliter 17, f. 263: εἴ τις οὐ τιμᾷ τὴν ἁγίαν ἑβδομάδα τῆς διακ. ὡς μίαν ἡμέραν, εἴη τὸ ἀνάθεμα καὶ ἡ μερὶς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα τοῦ προδότου· Εἰ μὲν ἱερεύς, καθαιρείσθω· Εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω. — 9) αὐτῶν. Ex cod. 3, 6, et can. app. 3. — 10) τελεῖν 15 — τεσσαρακοστὴν 41 ex compendio μν', pro quo habet μα' 6. — 11) ὁμοῦ τελεῖν τὰ τεσσαράκοντα 15 in fine: οὐχ ἁμαρτάνει τις ὑπὲρ τριῶν ἀνθρώπων μίαν προσκομίζων προσφορὰν ἢ μίαν ἅπτων κανδ. Apud Blastarem scholium addit paris. 1337: ἀλλὰ τοῦτο τὸ νῦν ἔχον, ἀθέμιτον λογίζεται.

προθέσεως, καὶ αὐτὴν τὴν πρόθεσιν πάλιν προσκομίζειν ἄνωθεν.

πζ. Ὅτι δεῖ 1) τὸν ἀθετοῦντα μοναχὸν τὸ ἅγιον σχῆμα, καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, κατηχεῖσθαι 2) ὑπὸ τῶν ἀδελφῶν τὰ δέοντα, ἀλλ' οὐχὶ ἐκ τῶν κατηχήσεων, ἀλλ' ἕκαστος ἐξ ὧν ἐπιχορηγεῖται ὑπὸ τοῦ Κυρίου λόγων, καὶ ψάλλειν τὸν κατανυκτικὸν κανόνα τοῦ πλα' ἤχου. Ὀφείλει δὲ ὡς ἐπὶ τοῦ σχήματος καὶ τὰ ἱμάτια αὐτοῦ τιθέναι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ ὑποκάτω τῆς ἁγίας τραπέζης, καὶ ἀπὸ τοῦ εὐαγγελίου τῆς λειτουργίας κουρεύειν αὐτὸν τὸν ἡγούμενον, καὶ ἐνδύειν τὸ ἅγιον σχῆμα, μηδὲν ἐκφωνοῦντα.

tio propositionis, ipsa donorum oblatio de novo fiat.

87. Ordo est ut monachus qui abiicit habitum sacrum et rursus conversus est, doceatur a fratribus ea quae oportet, neque tantum ex solitis catechesibus, sed ut cuique suppeditatur ex divinis eloquiis, tum psallat compunctionis canonem, sub tono VI: oportet eum, ut in vestitione mos est, indumenta sua deponere in sanctuario, subtus mensa, et post evangelium liturgiae, tondi ab hegumeno, et sacro indui habitu, omissa proclamatione.

III.

Ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν αὐτοῦ συντάξεων καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων πατέρων.

Ex constitutionibus ecclesiasticis eiusdem et sanctorum cum eo patrum.

πη. Ἐπίσκοπος τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δήπου ἱερεῦσι τοὺς λογισμοὺς ἐπιτρέπει δέχεσθαι τῶν προσιόντων, λύειν καὶ δεσμεύειν τὰ ἁμαρτήματα, οὐ μὴν καὶ τοῖς μὴ ὑποκειμένοις 3).

πθ'. Μοναχοῦ τοῦ πρεσβυτέρου 4) νέαις μοναστρίαις ὑπηρετοῦντος καὶ μεταδιδόντος αὐταῖς, οὐ χρὴ κοινωνεῖν ἐξ αὐτοῦ.

ϟ'. Εἴ τις παλλακὴν κεκτημένος οὐ βούλεται ἢ καταλιπεῖν αὐτήν, ἢ εὐλογηθῆναι καὶ μετὰ ἱερολογίας ἔχειν, οὐ χρὴ δέχεσθαι τὰ παρ' αὐτοῦ προσφερόμενα τῇ ἐκκλησίᾳ, ἧς τοὺς θείους θεσμοὺς διὰ τῶν ἔργων καταφρονῶν ἐνυβρίζει.

ϟα'. Ἐὰν μοναχός, τὸ ἅγιον ἀποθέμενος σχῆμα, κρεοφαγήσῃ καὶ γυναῖκα λάβῃ, δεῖ μὴ ἐπιστρέφοντα τοῦτον ἀναθέματι καθυποβληθῆναι, καὶ ἄκοντα τὰ μοναχικὰ ἐνδυθῆναι, καὶ μοναστηρίῳ ἐγκατακλεισθῆναι.

ϟβ'. Οὐ δεῖ τὸν ἅπαξ πορνεύσαντα χειροτονεῖσθαι, εἰ καὶ τοῦ πάθους ἀπέστη· φησὶ γὰρ ὁ μέγας Βασίλειος· Εἰ καὶ νεκροὺς ἀνιστᾷ ὁ τοιοῦτος, ἱερεὺς οὐ γίνεται 5).

ϟγ'. Ὁ Ἀπόστολος λέγων· Εἴ τις ἀδελφὸς ὀνομαζόμενος ᾖ πόρνος, τῷ τοιούτῳ μηδὲ συνεσθίειν 6), οὐχ ὅτι ὁ δεῖνα καὶ ὁ δεῖνα εἶδε πορνεύοντα λέγειν δοκεῖ, ἀλλὰ τὸν ὀνομαζόμενον, ἤτοι πᾶσι γινωσκόμενον· τὰ γὰρ ἀναισχύντως πλημμελούμενα, πλείονα τὴν τιμωρίαν ἐφέλκεται.

ϟδ'. Ὁ δημοσίου κλοπῆς 7) ἑαλωκὼς περὶ τὰ κεφα-

88. Episcopus presbyteris, iis nimirum qui sub ipso sunt, det facultatem excipiendi confessiones accedentium, solvendi ac retinendi peccata, sed nullatenus iis qui non subiiciuntur.

89. A monacho, presbytero iuvene, qui monialibus ministrat, eisque sacra impertitur, communionem accipi vetatur.

90. Si quis concubinam adeptus non vult aut eam dimittere, aut benedici et cum sacramenti ritu eam habere, non oportet recipi quae ab eo ecclesiae offeruntur, cuius divinas sanctiones operibus contemnit et in opprobrium vertit.

91. Si monachus, sancto habitu deposito, carnem comederit uxoremque duxerit, oportet eum, converti nolentem, anathemati subiici et invitum monasticis vestibus indui atque in monasterio includi.

92. Qui vel semel fornicatus est, nequaquam ordinetur, tametsi a vitio abscesserit. Ait quippe magnus Basilius: « Licet homo huiusmodi mortuos suscitaverit, sacerdos non fiet. »

93. Quando apostolus dicit: « Si quis frater nominatus fornicator est, cum eiusmodi nec cibus sumitor, » non cum quem ille aut ille fornicantem novit, videtur dicere, sed nominatum, sive cunctis cognitum. Nam quae impudenter committuntur delicta, maiores poenas attrahunt.

94. Qui publici furti convictus est in causis ca-

1) Δεῖ. Ex 33 et 41 post Cotel. p. 451. τὸν ἀθετήσαντα τὸ τῶν μοναχῶν 33. — 2) νουθετεῖσθαι ἀπὸ τῶν ἐχόντων πεῖραν καὶ γνῶσιν, οὐ μὴν ἐκ τῶν τοῦ σχηματολογίου κατηχήσεων· ψάλλειν δὲ τὸν πλα' κανόνα ἐν τῷ ναῷ, τὰ δὲ ἱμάτια τιθ. κατωθεν τ. α. τρ. καὶ μετὰ τὸ τελεσθῆναι τὰ ἁ. ε. Id. 33. Omnia brevius apud Matthaeum Blastarem, ut caetera quoque merito censeatur compendio simili contraxisse: τὸν ἀθετήσαντα μοναχὸν τὸ σχῆμα καὶ πάλιν ἐπιστρέψαντα, δεῖ πάλιν ἐνδύειν αὐτὸν ἣν ἀπεδύσατο μοναχικὴν στολήν, χωρὶς τῶν τεταγμένων εὐχῶν. — 3) ὑποκειμένοις. Ex cod. 27 (Marciano. 230 f. 96.). Inde usque ad can. 93 ducem habeo Matthaeum Blastarem, cuius innumeri sunt codices; in sola bibliotheca paris. ad monum habui et excussi 1250, 1259, 1330, 1337, 1339, 1342, 1374, 1375; supplem. 304, 484, adeo sibi similes ut nullam scitu dignam retinuerim varietatem. — 4) μοναχοῦ πρεσβυτέρου Coteler. — τὸν μεταδιδόντα πρεσβύτερον μοναχὸν μοναστρίαις νέαις, οὐ χρὴ ὡς ἱερέα δέχεσθαι καὶ μεταλαμβάνειν τινὰ ἐξ αὐτοῦ ἐν τῇ μονῇ τῶν μοναστριῶν ἐπιμένοντα 6. — In quibus emergunt vestigia ampliora capituli quod suo canone Matthaeus perstrinxit. — 5) γίνεται. Similia sanxit Basilius in can. suo III, ubi vero egregiam vocem hic servatam alibi reperiam, me hactenus fugit. — 6) συνεσθίειν. 1 Cor. V, 9-11. — 7) κλοπῆς. Matthaeo succedit Harmenopolus qui in civili

λαϊκὰ ἢ κλέμματα, οὐχ ἱερεῦσιν· ἀλλὰ καὶ ὁ ἱερωθεὶς καὶ τῷ τοιούτῳ περιπεσών, καθαιρεῖται.

ϙε'. Τὰ ἀντιμίνσια, ἔνθα ἂν χρεία γένηται τούτων, ἀκωλύτως παρασύρονται, καὶ οὐ περιγράφονται ἐν τῇδε τῇ ἐνορίᾳ ἢ ἐκείνῃ, ἀλλὰ δὲ καὶ ὑπερόρια γίνονται, καθὰ δὴ καὶ τὸ θεῖον μύρον 1).

ϙϛ'. Ἐὰν ἀντιμίνσιον 2) πλυνθῇ ἐν τόπῳ ἀποκρύφῳ ἢ καλύμματα 3), οὐκ ἔστιν ἁμαρτία· εἰ δὲ ἐν τόπῳ ἐν ᾧ πατεῖται, ἁμαρτάνεται.

ϙζ'. Ὁ μετὰ ἀντιμινσίου ἐν ἰδίῳ τόπῳ οἰκίσκου ἢ πλοίου, θείαις εἰκόσι ἀφωρισμένῳ, ἱερουργήσας ἢ βαπτίσας, οὐ προχειρισθήσεται, ἐπεὶ καὶ οἱ τοῖς βασιλεῦσιν 4) ἑπόμενοι κληρικοὶ ἐπὶ πεδιάδων ἐρήμων ἱερουργοῦσιν, ἐν μόνῳ μέντοι ἀποτεταγμένῳ εἰς τοῦτο βαμβακίνῳ 5) οἰκίσκῳ.

ϙη'. [Ἐὰν] ἱερεὺς λειτουργήσῃ δίχα ἀντιμινσίου, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνον ἕνα, μετανοίας ρ'.

ϙθ'. Ἱερεὺς 6) ἐπιγνοὺς τὴν σύνοικον μοιχευθεῖσαν, ἀπωσάμενος μεν, ἀκώλυτος· παραδεξάμενος δὲ, ἀνίερος· τὴν προῖκα δὲ τῆς τοιαύτης τὸ μὲν δίμοιρον ὑπὲρ τοῦ τεχθέντος παιδὸς, τὸ δὲ τρίτον παρασχεθήσεται αὐτῇ δοθησόμενον εἰς τὸ μοναστήριον ἐν ᾧ ἀποκαρήσεται.

ρ'. Ἐὰν τις ἀπὸ κλεψίας φόνευσιν μελετήσῃ, ἐπιτίμια ἔτη δ', μετανοίας μ', τὸ πρωῒ καὶ ἑσπέρας, ὁμοίως καὶ ἀντίδωρον κατὰ δ' κυριακάς.

ρα'. Ὁ κλέπτης κατὰ τὸν μέγαν Βασίλειον καν. ξα' εἰ μὲν ἑκουσίως ἐξαμολογήσατο, εἰς ἔτος ἓν ἀφορίζεται· εἰ δὲ ἐλεγχθείη, ἔτη β'. Ἀλλ' ἡμεῖς τὸν γνησίως μετανοοῦντα, ὡς ἡμέρας μ' τῆς κοινωνίας ἀπείργομεν, τὸν δὲ ἐλεγχθέντα χρόνον ὅμοιον μετὰ τὴν θ' ξηροφαγοῦντα καὶ μετανοίας ς' τὸ νυχθήμερον.

pitalibus, ad sacerdotium non admittatur; quia etiam sacerdotio initiatus, si in tale crimen ceciderit, deponatur.

95. Antiminsia, ubicunque fuerit iis opus, citra prohibitionem mittuntur, neque hac vel illa regione circumscribuntur, sed in aliam quoque provinciam transferuntur, sicut et sacrum unguentum.

96. Si antiminsium lotum fuerit, vel etiam vela, in loco abdito, non peccatur; sin ubi palam deambulatur, peccatum est.

97. Qui cum antiminsio in privato loco domunculae vel naviculi, divinis imaginibus consecrato, aut liturgiam aut baptismum perficit, ac citius damnatur, quum clerici imperatoribus addicti, in campestribus desertis sacra faciunt, nec nisi interim in tuguriolo ad id ex panniculis linteis aptato.

98. Sacerdos, si liturgiam fecerit sine antiminsio, ubunxius est poenitentiae unius anni et centum metanoearum.

99. Sacerdos qui noverit conjugem suam adulteravisse, si dimiserit eam, erit insons; si receperit eam, contaminatur. Dotis vero illius duae partes proli gnatae reserventur: tertia autem pars ipsi danda ad monasterium in quo tondebitur.

100. Si quis ex furto in caedis meditationem venerit, habet poenam IV annorum, metanoearum XL sabbato ad vesperas, simulque donum offerat per IV dominicas.

101. Fur ex magni Basilii canone LXI, si sponte confessus fuerit, uno anno separatur; si convictus, duobus annis: nos autem sincere poenitentem XL dies a communione arcemus; convictum, per idem tempus, additis ad horam IX xerophagia et VI metanoeis die ac nocte.

magis foro quam in ecclesiastico versatus, undecim tamen Nicephori canones excitavit, quorum duos, scilicet nostros 94, 95, solus propemodum servavit in can. epitome sect. II tit. 1 et 6. Cod. 27 nauisu. fusiorem videtur sequi scripturam: Ὁ δὲ δ. κλ. ἐ. εἰς ἱερωσύνην οὐκ ἔρχεται. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἱερωσύνην τῷ πάθει περιπεσοῦνται, τούτους τῆς ἱερωσύνης ἀπὸ γυμνοῦ (ἀπογυμνωθῇ?), κατὰ τὸν κε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων, canonemque integrum recitat et addit: καὶ ὁ τὸ κλαπὲν ὑποδεχόμενος ἴσως τοῦ κλέψαντος τιμωρεῖται.—1) μύρον. Brevius in cod. 28 et 29 (Marcian. 231, 232): τὰ ἀντιμίνσια οὐ περιγράφονται ἐν οἷς πέμπονται τόποις, ἀλλ' ἀκωλύτως [ἀλλὰ πανταχοῦ 29] ἱερουργοῦσιν. His quae supra ad can. 16 tetigimus obiter de *antiminsiis*, adde pauca huic 95 et caeteris canonibus illustrandis necessaria. Ut requirantur pro sacris conficiendis altaria ab episcopo consecrata et lapidea, quae huc illuc deportari Orientales non sinunt, ita facile concesserunt sacros quosdam pannos, altarium ritu et vice usurpari, quos *antiminsia* dicunt, i. e. quae pro consecratis mensis sunt. Quum autem templum dedicatur, solent antistites huiusmodi pannum humi sternere, sanctaeque mensae circumvolvere, eumdemque postea, in multas partes scissum, inter sacerdotes distribuere, ut ipsi sanctas iis mensas, ubicumque sacra celebraverint, amiciant. Cf. Bevereg. t. II, p. 132 *Annot.* Editores horum canonum omnes fugit Harmenopuli esse scholium illud quod male in canonem intruserunt. Καλοῦνται δὲ οὕτως, ὡς ἀντιπρόσωπα καὶ ἀντίτυπα τῶν πολλῶν μίνσων, τῶν καταρτιζόντων τὴν ἁγίαν καὶ δεσποτικὴν τράπεζαν· κυρίως δὲ ὑπ' ἐκείναις τῶν τραπεζῶν τίθενται ἃς καθιέρωσις οὐχ ἡγίασεν. Iidem praeterea editores caecis oculis ineptam Leunclavii versionem receperunt, omnino emendandam et sic fortasse: « *Antiminsia* autem appellantur, quasi in vice et in imagine ponantur multorum linteolorum qui sacrae et dominicae mensae aptantur. Proprie vero pro mensis apponuntur, quas consecratio non sanctificavit. » Haec Harmenopulos accepit a Balsamono in can. VI. concil. II. SS. al- caeni.—2) ἀντιμίνσιον. Canon 16 accedat hisce quatuor 95, 96, 97, 98; omnes enim simul leguntur in cod. 28 et quatuor in 29 sub eadem epigraphe περὶ ἀντιμινσίων Νικηφόρου πατριάρχου, quasi ab uno fonte deriventur.—3) κάλυμμα cod. 29, suspicor gravius mendum huc irrepsisse, pro his verbis quae cod. 48 in can 16 inserit: μόνον ἐν ἀποκρύφῳ τόπῳ ἐκχυνέσθω τὸ ἀπονίλυμμα.—4) βασιλικοῖς pro βασιλικοῖς? 29.—5) βαμβηκίνῳ ib.—6) ἱερεύς. Ex eodem veneto

ρβ'. Ταῖς γυναιξὶ 1), ταῖς ἐρχομέναις ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, οὐκ ὀφείλουσι συντυχίαις ἢ ἀργολογίαις ἀπρεπὲς συντυχεῖν 2), ἀλλ' ἵστασθαι ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἡσυχίᾳ καὶ ταπεινότητι, ὅτι κατὰ τὴν φωνὴν τοῦ Παύλου τοῦ ἀποστόλου, οὐκ ἐπιτρέπεται αὐταῖς λαλεῖν, ἀλλ' ὑποτάσσεσθαι, καθὼς καὶ ὁ νόμος λαλεῖ· εἰ δὲ θέλωσί τι μαθεῖν, ἐν οἴκῳ τοὺς ἰδίους ἄνδρας ἐπερωτάτωσαν.

ργ'. Εἴ τις στυλίτης κοιμηθῇ εἰς τὸν στύλον αὐτοῦ 3), οὐχ ἁρμόζει ἐκεῖ ἐμβῆναι γυναῖκα· εἰ δὲ ἐμβῇ, ἐπιτιμάσθω ἔτη ε'.

ρδ'. Ὁμοίως καὶ εἰς γυναικὸς [ἐγκλείστραν 4)], οὐ συμφέρει ἄνδρα εἰσελθεῖν· εἰ δὲ συμβῇ, ἐπιτίμιον ἔχει χρόνους γ'.

ρε'. Ἐὰν δὲ γένηται ἐπιδρομὴ ἐθνῶν, ὡρίσθη παρὰ τῶν κανόνων ὅτι ἐξέρχεται ὁ στυλίτης ἀπὸ τοῦ στύλου, καὶ νὰ σωτηριάζηται, καὶ πάλιν νὰ εἰσέρχηται εἰς τὸν στύλον αὐτοῦ.

ρϛ'. Ὅτι οὐ χρὴ γυναῖκα εἰσέρχεσθαι ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, εἰ μή πού ἐστι παρθένος 5).

ρζ'. Εἴ τις γυνὴ γεννήσει τῷ ἁγίῳ Πάσχα ἤγουν τῇ τεσσαρακοστῇ, οὐκ ὀφείλει ἀπολύεσθαι τοῦ μεταλαβεῖν, ἀλλ' ἄνευ κοινωνίας ἐσθίειν οὕτως, καὶ ὥστε πληρωθῇ 6) ὁ ἀριθμὸς τῶν ἡμερῶν αὐτῆς, τότε κοινωνείτω.

ρη'. Εἴ τις γυνὴ συνευδοκήσασα τὸ τέκνον αὐτῆς ἢ ἐπὶ πορνείαν ἢ ἐπὶ μοιχείαν ἢ ἐν ἄλλαις τισὶ τῶν ἀπηγορευμένων, ἐπιτιμάσθω ἔτη γ', καὶ ἅπαξ κοινωνείτω τὸ πάσχα.

ρθ'. Ὁ λύων ὅρον γονέων, ἀνάθεμα ἔστω 7).

ρι'. Ὅστις οὐ δίδει ἀπὸ ἅλωνος ἢ ἀπὸ ληνοῦ 8) πτωχοῖς, ἀνάθεμα ἔστω.

ρια'. Ὅστις καταλαλεῖ ἢ πατρὸς ἢ μητρὸς ἢ ἀδελφοῦ, ὑποβαλλέσθω ἐν ἐπιτιμίοις.

ριβ'. Ὅστις οὐ φυλάσσει τὰς ἑορτὰς τῶν ἐνδόξων ἁγίων 9), ἀνάθεμα ἔστω.

ριγ'. Εἴ τις μοναχὸς κοιμηθῇ μετὰ μοναστρίας, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνους θ'.

ριδ'. Εἰ μὲν 10) ἐκ βίας ἢ ἀνάγκης παραβιασθῶσί τινες εἰς ὅρκους, κουφοτέροις ὑπόκεινται τοῖς ἐπιτιμίοις, ὥστε μετὰ ἓξ ἔτη εἶναι αὐτοὺς δεκτούς· οἱ δὲ ἄνευ ἀνάγκης προδόντες τὴν ἑαυτῶν πίστιν, ἐν δύο ἑτέροις ἔτεσι προσκλαύσαντες καὶ ἐν δυσὶν ἀκροασάμενοι 11), καὶ προσευξάμενοι, ἐμβήσονται εἰς ἐκκλησίαν ἄνευ προσφορᾶς, καὶ οὕτως παραδεχθέντες 12) ἀξιολόγως, καὶ τὴν μετάνοιαν ἐπιδειξάμενοι, τότε ἀποκατασταθήσονται εἰς τὴν κοινωνίαν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ.

102. Mulieres in ecclesiam convenientes miscere non debent colloquia et otiose ac indecore fabulari, sed stare in timore Domini et in quiete et humilitate, quia, secundum Pauli apostoli dictum, eas loqui non permittitur, sed subiici, ut praecipit lex; at si quid rescire volunt, domi suos proprios viros sciscitentur.

103. Si quis stylites in sua columna dormire solet, incongruum est illuc accedere mulierem; quae si accesserit, puniatur annis V.

104. Similiter et in mulieris clausuram ferendum non est introire virum; quod si acciderit, is mulctam habet annorum III.

105. Verum si irruerit agmen ethnicorum, definitum est iuxta canones stylitem quamlibet posse a columna recedere et saluti consulere suae; deinde vero rursus repetere columnam.

106. Quod non oportet mulierem altari accedere, nisi virgo sit.

107. Si quae mulier peperit die sancto paschae vel in quadragesima, non oportet ei permitti communionem; sed sine sacra communione ieiunium solvat, et quum completus erit numerus dierum suorum, tunc communicetur.

108. Si quae mulier filio suo assentetur agenti vel fornicationem, vel adulterium, vel alia id genus crimina, puniatur annis III, et semel in pascha communicetur.

109. Qui solverit terminum patrum, anathema sit.

110. Quicumque pauperibus non dederit ex area aut torculari, anathema sit.

111. Quicumque prave loquutus fuerit in patrem aut matrem aut fratrem, poenis submittatur.

112. Si quis non servaverit festa gloriosorum sanctorum, anathema sit.

113. Si quis monachus dormierit cum moniali, habet poenitentiam annorum IX.

114. Vi quidem et necessitate si aliqui transgressi iuramenta fuerint, levioribus subiiciuntur poenis, ut post sex annos recipiantur. Sin autem citra necessitatem prodiderint fidem suam, etenim aliis duobus annis inter plorantes, duobusque annis inter auditores et postulantes, post introibunt in ecclesiam sine oblatione, sicque merito iure accepti, ut significata poenitentia, tunc in corporis Christi communionem iterum admittentur.

codice 230 sequentes habeo canones, scilicet 99, 100, 101.—1) γυναιξί. A can. 109 ad 122 duo codices concurrunt, 35 sive paris. 1318, fol. 86, et 33 sive 1152, f. 18. Hic respicit I Cor. XIV, 34; Ephes. V, 22. —2) συντυχεῖν. mox ἐπιτρέπεται codd. Inde multa incipit aut pergit neograeca barbaries, quam notare piget.—3) αὐτοῦ. Dicebatur ἐγκλειστήριος στύλος locus ubi stylitae se includebant. Apposite in vita S. Simeonis Stylitae: «Mater eius venit videre eum; sed prohibita est, *quia locum illum mulier non ingrediebatur*.» Vitae PP. p. 172.—4) deest in 35 ἐγκλείστραν, nec aliud quidem legebam in 33 quam ignotum illud: ἐγκλειστης, cui forte affinis στύλος ἐγκλειστήριος.—5) Παρθένος. Exponit can. 104 et 106 Goar in *Euchol.* p. 11.—6) Ὅτε πληρωθῇ 33.—7) ἔστω. Exsculpitur can. 109 e Prov. XXII, 28; Deuteron. XIX, 14. Cf. tom. superiorem nostrum p. 104, n. XII. —8) Ληνοῦ codd. cf. ibid. p. 104 n. XVI.—9) εἴ τις ἁγίων, κληρονομεῖ τὸ αἰώνιον πῦρ 33.—10) εἰ μέν. Totus canon exhauritur ex Basiliano LXXXIII, qua praelucente quaedam emendavimus.— παραβιασθῶσι codd. ubi Basil. παρέβησαν, inde f. melius παραβῶσίν τινες ὅρκους. Standum editis quae aliam aperte sententiam significant.—11) ἀκροώμενοι 35.—12) πα-

ριε'. Φονεὺς 1) καὶ οἱ λοιποὶ ἐγκληματικοὶ τῆς κοινωνίας κωλύονται· περὶ δὲ βρώσεως καὶ πόσεως ἕκαστος προαιρεῖται καὶ δίδοται.

ρις'. Ἐάν τις 2) ῥασοφορήσῃ, καὶ πυλάσῃ αὐτὸ καὶ κοσμήσῃ, ἐπιτιμάσθω ἔτη γ'.

ριζ'. Εἴ τις μοναχὸς 3) φιλήσῃ γυναῖκα, ἔχει ἐπιτίμιον ἡμέρας μ', ἐπειδὴ οὐδὲ τὴν ἑαυτοῦ μητέρα ὀφείλει ἀσπάσασθαι.

ριη'. Εἴ τις μοναχὸς πολεμεῖται εἰς πορνείαν, ὀφείλει ξηροφαγεῖν, ἕως οὗ παυθῇ ἀπὸ τοῦ πολέμου, ποιῶν μετανοίας ρν'.

ριθ'. Εἴ τις μοναχὸς ἢ μονάστρια θέλει καθεῖσθαι μόνος, οὐκ ἐπιτρέπουσιν οἱ κανόνες κατὰ τὸν λόγον τοῦ Κυρίου λέγοντος· Οὐαὶ τῷ ἑνὶ ἐὰν πέσῃ μοναχός, τίς ἐγερεῖ αὐτόν 4); Εἰ δὲ κατὰ ἀνάγκην οὐκ ἔστι μοναστήριον, καὶ καθέζεταί τις ἐν ἡσυχίῳ τόπῳ, μετὰ εὐλαβείας, φοβούμενος τὸν Θεὸν καὶ προσέχων ταῖς παραδόσεις τῶν ἁγίων Πατέρων, καλόν ἐστι.

ρκ'. Ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἢ ἡγούμενος, [εἰ] τὸ ἀναμιγῆναι ἄνδρας μετὰ γυναῖκας εἴασε, ἔστω ἀνάθεμα 5).

ρκα'. Εἴ τις μοναχὸς 6) ἀπέλθῃ εἰς λίτην κοσμικῶν, σκυμνολογίζεται αὐτὸν ὁ Θεός.

ρκβ'. Εἴ τις μοναχός, ἱερωμένος ὤν, καὶ διὰ λαιμαργίαν καὶ φιλοδοξίαν λιτανεύων 7) μετὰ κοσμικῶν, ἐπιτιμάσθω χρόνῳ α'.

ρκγ'. Περὶ δὲ τετράδων καὶ παρασκευῶν ὁ ἐπιτιμῶν, δοκιμάσας τὴν ἑκάστου δύναμιν καὶ τὰ βάρη, κατὰ τὸ δυνατὸν ὀφείλει διδόναι 8).

ρκδ'. Ἐάν τις ποιήσῃ συντέκνιον, ἤγουν ἐὰν βαπτίσῃ τὸ παιδίον αὐτοῦ, οἱ ἄνθρωπος ἔχων 9) ἀδελφήν, εἶτα συμβῇ καὶ χηρεύσαι ὁ ἔχων τὸ παιδίον, καὶ στραφῇ καὶ ἐπάρῃ τοῦ συντέκνου τὴν ἀδελφήν, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ε'.

ρκε'. Εἴ τις πρεσβύτερος σπάσει ξίφος καὶ δῷ ἀνθρώπῳ ἢ κτήνει, καθαιρείσθω.

ρκς'. Εἴ τις γυνὴ ἔχουσα ἄνδρα παραπέσει μετὰ μοναχοῦ, ἐπιτιμάσθω ἔτη η'.

ρκζ'. Εἴ τις μοναχὸς πέσει μετὰ γυναικὸς ὑπάνδρου, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ζ'.

ρκη'. Εἴ τις γυνὴ ποιήσει παιδίον, καὶ οὐκ ἔχει γάλα, καὶ ποτίσει αὐτῷ γάλα ἐν τῇ ἁγίᾳ μ', οὐ κωλύει ὁ κα-

115. Homicida ac caeteri publicae accusationi subiecti a communione arceantur; de cibo vero et potu, quod quisque capit, iniungitur.

116. Si quis monasticum ferens rasum, dilataverit illud et ornaverit, mulctetur annis III.

117. Si quis monachus osculatus fuerit mulierem, sustinet poenitentiam dierum XL., quandoquidem nec suam matrem debet osculari.

118. Si quis monachus tentatur ad fornicationem, oportet eum aridis vesci, usquedum tentatio quieverit, interim agens metanoeas CL.

119. Si velit aut monachus aut monialis sedere seorsum, non permittunt canones ob illud Domini effatum: « Vae soli! Si ceciderit solitarius, quis erigit illum? » Si quis autem, ob necessitatem monasterio carens, in tranquillo loco sedet, cum pietate, timens Deum ac tenens traditiones Patrum, bene est.

120. Episcopus aut clericus aut hegumenus qui viros inter mulieres commiserit, anathema sit.

121. Si quis monachus abierit in familiarem consuetudinem saecularium, uti bellua a Deo reputatur.

122. Si quis monachus, sacerdotio consecratus, propter gulae aut superbiae appetitum, familiariter utitur saecularibus, emendetur anno I.

123. Quoad ferias quartas et sextas, qui poenitentiam iniungit, eam, habita ratione virium uniuscuiusque, pro singulorum modulo, debet praescribere.

124. Si quis spirituali susceptorum affinitate ligatur, vel si puerum baptizat, et vir factus sororem habeat, deinde acciderit quod pueri pater, viduus factus, huc veniet ut uxorem ducat sororem eius qui puerum suscepit, habet poenitentiam annorum V.

125. Si quis presbyter ensu mutilaverit temere sive hominem sive pecus, deponatur.

126. Si quae mulier virum habens lapsa fuerit cum monacho, puniatur annis VIII.

127. Si quis monachus lapsus fuerit cum muliere viro nupta, habet poenitentiam annorum VII.

128. Si quae mulier puerum ediderit nec lac sibi habeat, lac vero puero det in XL°, omnino ea-

ραδοθέντες id. — 1) φονεύς. Idem fusius et clarius in codd. 6 et 18: Δεῖ τοὺς ἐγκλήματι φόνου περιπεσόντας καὶ ἐξομολογουμένους καὶ λοιποὺς ἐγκληματικοὺς τῆς κοινωνίας ἀπέχεσθαι, καὶ βρώσεώς τε καὶ πόσεως, κατὰ τὴν ἑκάστου δύναμιν, οἰκονομεῖται ὁ τὰ ἐπιτίμια διδούς. —2) τις. De Rasophoris monachis exstat in Cotelerii *Monument.* t. III, p. 473, Balsamonis epistola, cui iam locum in suo canonum corpore Rhalli fecit, t. IV, p. 497. Ῥάσον autem vestis erat rasa, detrita, usu defloccata, qualis erat pallium monachorum: —3) μοναχός. In cod. 29: ὁ εἰς ἀσπασμοὺς καὶ ἁφὰς μόνον ἐλθὼν μοναχός, οὐ μέντοι διαφθαρείς, τὸ τῆς μαλακίας ἐπιτίμιον δουλευσάτω ἡμέρας μ', τῆς κοινωνίας ἀπεχόμενος καὶ μετανοίας καθεκάστην ν' ποιῶν· ὁ λαϊκὸς ν'.—4) αὐτόν. Eccles. IV, 10.—5) ἀνάθεμα. Mutilus alicubi est can. ubi agitur, opinor, de dupli-

cibus monasteriis non semel canonum vindictae subiectis.—6) μοναχός. Subobscurus mihi est can 121. Εἰς λίτην κοσμικῶν 36. λίτη ianua est in schol. Aristophan. ἀπέρχεσθαι εἰς λίτην κοσμικῶν in monacho est retro in saeculum quasi reverti, aut inter familiares saecularium conversari, ut in cod. 33 exponit glossa: κοσμικῶν ἢ εἰς συν[ήθειαν] μετὰ κοσμικῶν, σκυμνὸν λογίζεται.—7) λιτανεύων μετὰ τῶν κοσμ. 33. — 8) Διδόναι καὶ τοῖς ὑπηρεμίοις; 33. — 9) ἔχων. A can. 124 inde ad 128 iidem sunt codices, sed alio loco; interiecti enim sunt alii canones poenitentiales, quos nullo signo a nicephorianis B distinxit, sed diserte nos S. Ephremio 33 vindicat. Ἐάν τις π. συντέκνιον καὶ στραφῇ καὶ δέξηται τῆς συντεκνίας τὸ παιδίον ταύτης καὶ ἀποθάνῃ γυνὴ τοῦ συντέκνου καὶ στραφῇ ἀνὴρ καὶ ἐπάρῃ τοῦ συντέκνου τὴν ἀδελφήν.

των 1), ἵνα βαπτίσῃ αὐτὸ τῇ ἁγίᾳ μ΄· εἰ δὲ ἀποθνήσκει, κατὰ ἀνάγκην βαπτισθήτω, καὶ ἵνα νηστεύῃ ἡ μήτηρ αὐτοῦ ἡμέρας μ΄.

ρκθ΄. Εἴ τις 2) μοναχὸς, ὡς ἀπατηθεὶς ἀπὸ τοῦ πλάνου, φάγει κρέας, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας μ΄, ποιῶν καθ' ἡμέραν μετανοίας μ΄.

ρλ΄. Εἴ τις ἀνὴρ ὁμώσῃ παρθένον, καὶ κοιμηθῇ αὐτῇ, καὶ ἀφήσῃ αὐτὴν, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη δ΄.

ρλα΄. Εἴ τις ὁμώσῃ γυναῖκα χήραν, καὶ ἀφήσῃ αὐτὴν, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνων γ΄.

ρλβ΄. Εἴ τις κοινωνήσῃ καὶ πτύσῃ, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας ν΄.

ρλγ΄. Εἴ τις μοναχὸς ἢ λαϊκὸς εὑρεθῇ μετὰ γυναικὸς ἱερέως ἢ διακόνου, ξίφει τιμωρηθήσεται.

ρλδ΄. Ὁμοίως καὶ γυνὴ ἡ εὑρεθεῖσα μετὰ ἱερέως ἢ διακόνου, τὸ αὐτὸ πασχέτω· λέγει γὰρ ὁ ἅγιος ἀπόστολος Παῦλος 3) ὅτι ὁ φθείρων πρεσβυτέρισσαν, τοὺς τοιούτους ξίφει τιμωρεῖσθαι· τὸ ἐπιτίμιον αὐτῶν ἔστω χρόνοι ιβ΄.

ρλε΄. Εἴ τις γυνὴ ἱερέως πιασθῇ εἰς ἔθνος καὶ μιανθῇ παρ' αὐτῶν, ἐκλυτρωσασα δὲ καὶ ἐλθοῦσα εἰς τὰ χριστιανικὰ, ἐπιτιμάσθω ἔτη γ΄, καὶ οὕτως λαμβανέτω τὸν ἴδιον αὐτῆς ἄνδρα.

ρλϛ΄. Εἴ τις πρεσβύτερος πιασθῇ εἰς ἔθνος καὶ πέσῃ εἰς πάθος, ἐλθὼν δὲ εἰς τὰ ἴδια αὐτοῦ, ἐπιτιμάσθω ἔτη ε΄, καὶ οὕτως λαμβανέτω τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα.

ρλζ΄. Εἴ τις μοναχὸς οὐκ ἔνι εἰς θέλημα καὶ ὑπακοὴν τοῦ προεστῶτος αὐτοῦ, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας μ΄, καὶ εἰ μὲν διορθώσαιτο, ἔστω· εἰ δὲ μὴ, ἐξέστω τῆς μονῆς, ἵνα μὴ καὶ ἑτέρους βλάψῃ.

ρλη΄. Εἴ τις μοναχὸς σηκώσει ῥάβδον εἰς δικαίσιμον, μέσον κοσμικῶν, ποιείτω μετανοίας ρ΄.

ρλθ΄. Εἴ τις ἀνὴρ ἀφήσῃ τὴν γυναῖκα αὐτοῦ καὶ ἐπάρῃ ἄλλην, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ε΄.

ρμ΄. Εἴ τις γυνὴ ἀφήσῃ τὸν ἄνδρα αὐτῆς καὶ ἐπάρῃ ἄλλον, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ζ΄. εἰ δὲ καὶ εὐλογηθῇ, γινώσκων ὁ ἱερεὺς τὸ σφάλμα καθαιρείσθω.

ρμα΄. Εἴ τις γυνὴ ποτίσῃ τι ἑαυτῆς παιδίον φάρμα πρὸς τὸ ζῆσαι, ἐπιτιμάσθω χρόνῳ ἑνί.

ρμβ΄. Ἐάν τις δήσῃ σχοινίον τοῦ ἀποπνίξαι ἑαυτὸν, καὶ κοπῇ τὸ σχοινίον καὶ λυθρωθῇ τοῦ κινδύνου, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ιβ΄.

ρμγ΄. Οὐχ ἁμαρτάνει ὁ ἱερεὺς τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν κοινωνήσας, ἐὰν μὴ εὑρεθῇ ἕτερος ἱερεὺς 4).

ρμδ΄. Εἰς τέσσαρας 5) γάμους συμπλακεὶς, παρὰ νόμον μὲν [ἐστὶ] καὶ ἔξω τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ θεσμοῦ, πολυγαμία γὰρ ὡς ἀκαθαρσία παρὰ τῶν Πατέρων ἐκρίθη· πλὴν ἔτη ζ΄ ἕξει ἐπιτίμιον.

ρμε΄. Ἐὰν δὲ μοναχὸς 6) πορνεύσῃ, ἔτη ε΄ ἔστω ἀκοινώνητος· ἐὰν δὲ καὶ τὸ βρέφος ἐκτρώσῃ, ἔτη ζ΄.

non prohibet hunc baptizare in sancta XL. Sin autem puer moriturus est, ob necessitatem baptizetur, et tunc mater eius ieiunet XL dies.

129. Si quis monachus, a diabolo deceptus, comedit carnem, poeniteat diebus XL, singulis diebus agens metanoeas XL.

130. Si quis virginem sibi duxerit, dormieritque cum ea ac dimiserit eam, habet poenitentiam annorum IV.

131. Si quis duxerit viduam mulierem, ac dimiserit eam, meretur poenam annorum III.

132. Si quis, communione facta, sputum emiserit, corrigatur diebus L.

133. Si quis monachus vel laicus inventus fuerit cum presbyteri vel diaconi muliere, gladio plectetur.

134. Similiter mulier quae inventa fuerit cum presbytero vel diacono, idem mereatur. Ait enim sanctus apostolus Paulus, si quis presbyterissam violaverit, gladio esse istiusmodi homines percutiendos: alioquin eorum poenitentiam sit annorum XII.

135. Si quae mulier presbyteri prehensa fuerit ab ethnicis et polluta, redempta dein et in christianitatem reversa, poeniteat annis III, sicque proprium ipsius virum recipiat.

136. Si quis presbyter deprehensus fuerit a gentibus et vim passus fuerit, reversus ad propria, poeniteat annis V, sicque suam uxorem resumat.

137. Si quis monachus non accedit voluntati et praecepto praepositi sui, castigetur diebus XL, ac si tum correxerit, maneat; sin minus, exeat e monasterio, ne caeteros contaminet.

138. Si quis monachus aliquem percusserit baculo in rixa cum saecularibus, faciat metanoeas C.

139. Si quis vir dimiserit uxorem suam et aliam duxerit, poenam habet annorum V.

140. Si quae mulier dimiserit suum ipsius virum, et alium ceperit, habet epitimium annorum VII; si benedicta etiam fuerit, sacerdos, delicti non ignarus, deponatur.

141. Si quae mulier potionem [vetitam] suo filio dederit ut vivat, poenitentiam incurrat unius anni.

142. Si quis funem alligaverit ad semet suffocandum, interciusque funis fuerit et ipse a periculo exemptus, poenitentiam solvit XII annorum.

143. Non peccat sacerdos, suam si uxorem communicaverit, alio non occurrente sacerdote.

144. Quartis implicitus nuptiis, sane citra legem est et a termino ecclesiastico exulat: polygamia enim ut immunditia a sanctis Patribus habetur: verumtamen habebit poenitentiam annorum septem.

145. Si fornicatus fuerit monachus, quinque annis communione privetur; septem vero, si fetus abortum induxerit.

ἔχει ἐ. ἐ. ε΄. 33. — 1) οὐκ ἔχει ὁ κανών. ἵνα βαπτίσῃ αὐτὸ 33. — 2) τις idem cod. 1318 fol. 81 sqq. praestitit inde can. 128 usque ad can. 142, eos vero sub nova numerorum classe distinctos. — 3) Παῦλος. Spurium plane: nihil simile vel inter apostolica epitimia in superiore tomo relata fusius. — 4) ἱερεύς. Ex cod. 27, marciano 230. — 5) τέσσαρας. Ex cod. 40 coislin. 211 f. 312. — 6) μοναχός. Ex cod. 41 (Coislin. 353 f. 62) 33 et 35 et 48. Μοναχὸς ἐὰν π. ἔτη ε΄ ἔτεσι 33. — 7) ἔτεσι, καὶ οὕτως ἀξιούσθω τῆς μεταλήψεως 35. ἐν ζ΄ ἔτεσι ἔστω

ρμς'. Τῇ δὲ αὐτῇ ἡμέρᾳ 1) τῆς θείας κοιμήσεως αὐτῆς (Θεοτόκου), ἐὰν τύχῃ τῇ τετράδι ἢ παρασκευῇ, τρώγωμεν μόνον ὀψάρια.

ρμζ'. Ἐὰν εὑρεθῇ ὀψάριον θνησιμαῖον νεόκοπον, ὀφείλει ἐσθίειν.

ρμη'. Εἴ τις πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ἀναγνώστης διγαμίσῃ καὶ καθαιρῆται διά πρόφασίν τινα, οὐκ εὐλογεῖ οὐδὲ προκείμενον λέγει.

ρμθ'. Ἐάν τις ἀπὸ χηρείας αἴτ καὶ θέλῃ λαμβάνειν γυναῖκα ἀπὸ χηρείας, ὀφείλει τοῦ ποιῆσαι τραπεζαν, καὶ συγκαλέσαι δέκα ἄνδρας οἰκοδεσπότας εἰς τὸ ἄριστον, καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς παῤῥησίᾳ· «Γινώσκετε, οἱ κύριοι καὶ ἀδελφοί, ὅτι γυναῖκα αὐτὴν λαμβάνω.» Καὶ ἀκολουθίαν οὐκ ἔχει· τὰ δὲ ἐπιτίμια τῆς διγαμίας δουλεύσουσι.

ρν'. Τούτους δεῖ ἐγκρατεύεσθαι περὶ ὅλου τοῦ χρόνου ταῖς τε τεσσαρακοσταῖς, ἤγουν τῇ μεγάλῃ καὶ τῶν Χριστουγέννων, ἤγουν τοῦ ἁγίου Φιλίππου, καὶ ξηροφαγίᾳ κεχρῆσθαι ἐξαιρέτως τῇ πρώτῃ ἑβδομάδι καὶ τῇ μεγάλῃ τῶν ἁγίων παθῶν.

ρνα'. Ἱερεὺς 2) ὁ πεσὼν εἰς ῥεῦσιν οὐκ ὀφείλει λειτουργῆσαι τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ, καὶ μᾶλλον ἐὰν ἀπὸ γαστριμαργίας ἢ οἴνου πολλοῦ πεπτώκῃ. Ἐὰν δὲ φθόνῳ τοῦ δαίμονος, ὀφείλει τοῦ ποιῆσαι Τρισάγιον καὶ ψάλλειν τὸν ν', καὶ πλυνέτω ἑαυτὸν ἐν ὕδατι καὶ ἀλ[λαξάτω] τὸ ἑαυτοῦ ἱμάτιον, καὶ εἶτα λειτουργεῖν. Τὸ αὐτὸ καὶ μοναχοῖς ὁρίσθητω.

ρνβ'. Βλεπέτω ὁ ἱερεὺς πρῶτον τὸν λαόν, καὶ τὰ ἅγια δῶρα ὁλοκαυτωσάτω, ἵνα μὴ περισσεύσωσιν καὶ μηδεὶς μόνος τολμήσῃ ἅψασθαι αὐτά· ἀλλά σοι αὐτὸς μεταδος αὐτοῖς, καὶ μετὰ τὸ μεταλαβεῖν αὐτά, περίπλυε μετὰ οἶνον δὶς καὶ μετὰ ὕδωρ μίαν μετὰ φόβου Θεοῦ.

ρνγ'. Εἴ τις ἱερεὺς κληθῇ εἰς τὸ ὁμῶσαι 3) γάμον, καὶ ἀκούσῃ τὸν γάμον παράνομον ἢ δι' αἱμομιξίαν ἢ διὰ τριγαμίαν, εἰ δὲ οὐκ ἐρευνῶνται ταῦτα, καὶ ὁμώσῃ αὐτούς, καθαιρείσθω.

ρνδ'. Εἴ τις ἱερεὺς λειτουργήσῃ 4) ἔτη μ', καὶ οὐ σχολάζῃ εὐγνωμόνως, κἂν βλέπῃ ἢ κἂν οὐ βλέπῃ, κἂν ἀκούῃ ἢ κἂν οὐκ ἀκούῃ, ἀνάθεμα ἔστω καὶ οἱ κοινωνοῦντες ἐξ αὐτοῦ, ὅτι καθυβρίζει τὸ θεῖον, καὶ ἀποβάλλει τὴν ἑαυτοῦ ψυχήν, ὡς πᾶσαι αἱ ἅγιαι σύνοδοι ἐδίδαξαν.

ρνε'. Ἱερεὺς 5) δὲ ἀποκαρεὶς, μὴ ἔχων ἁμάρτημα κωλῦον τῆς ἱερωσύνης, ἱερουργεῖν οὐ παύεται· μόνοι γὰρ οἱ ἀρχιερεῖς διὰ μόνην τὴν ἀπόκαρσιν τοῦ ἱερατεύειν κωλύονται.

ρνς'. Ἱερεὺς λαϊκὸς 6), ὁ ἔχων γυναῖκα, οὔτε ἐν τοῖς μα-

146. Die autem ipsa divinae dormitionis Deiparae Virginis, si inciderit in feria IV aut VI, edamus tantum piscium esculenta.

147. Si invenialur piscis mortuus, at recens, comedere eum licet.

148. Si quis presbyter aut diaconus aut lector secundas inierit nuptias, et depouitur ob quamcumque causam, non benedicit, nec lectionem facit.

149. Si quis homo viduus velit accipere uxorem viduam, debet mensam instituere et adsciscere decem viros patres familias in convivium, ac dicere illis confidenter: «Videte, domini ac fratres, quod hanc mulierem duco uxorem.» Sed non habebit nuptiarum preces, et ambo epitimia digamorum servabunt.

150. Quos coningus oportet continere se omni tempore per quadragesimas sive magna, sive Christi natalium, sive sancti Philippi, et insuper xerophagiam teneant stricte, tam in prima quam in sacrarum passionum hebdomade.

151. Sacerdos qui in pollutionem inciderit, non debet hac die sacra conficere, praesertim si ex immodico cibo vel nimio vino lapsus fuerit. Sin autem ex invidia diaboli acciderit, debet facere trisagium et psallere quinquagesimum; tum aqua lavet mutetque vestes, deinde sacra peragat. Idem et de monachis definiatur.

152. Consideret sacerdos prius plebem et sacra dona offerat, ne superflua aliqua maneant, nec ullus hominum audeat ea tangere. Sed tu ipsi porrigas, absolutaque communione, ablue eum vino bis, et cum aqua semel, in timore Dei.

153. Si quis sacerdos vocetur in componendis nuptiis, audieritque eas esse illicitas sive ob affinitatem, sive ob trigamiam, nec illud diligenter scrutetur, sed nuptias struxerit, deponatur.

154. Si quis sacerdos sacram fecerit liturgiam per XL annos, nec prudenter quiescat, sive perspicue videat, sive minus, sive audiat aut non audiat, anathema sit, et qui cum eo communicant, quia divinis insultat, et animam abiicit suam, ut omnes sanctae synodi praeceperunt.

155. Presbyter calvitio tonsus, si nullo impeditur peccato a sacerdotio, sacra facere non abstineat: soli enim summi sacerdotes ob solam calvitiem a pontificalibus impediuntur.

156. Presbyter saecularis, qui habet uxorem,

ἐν ἐπιτιμίοις καὶ οὕτως ἀξιούσθω τῆς μεταλήψεως 48. — 1) ἡμέρᾳ. Can. 146-153 ex cod. 35 (Paris. 1318) fol. 166.—2) Ἱερεύς. Zonaras inter Graecos, Gerson inter Latinos peculiarem de can. 151 diatribam ediderunt. Vide Zonarae epistolam denuo nuper editam in Rhalli *Syntagmate*, t. IV, p. 598, in qua citantur Dionysius, Timotheus et Athanasius Alexandrini, S. Maximus, S. Basilius, etc. — 3) ὁμῶσαι et infra ὁμώσει codd. pro quibus alius f. malit ἁρμόσαι, ἁρμόσει.—4) λειτουργήσῃ codex Marcian. 228 f. 188 et 236 f. 114. in quibus statim legitur post nostrum can. 64, quo item statuitur de ipsis sacerdotibus a sacra liturgia removendis. An vero hic quoque agatur de simili poena grandaevis imponenda, aliquis haerebit, suspicatus esse legendum πρὸ ἔτη μ, ac potius respici ad iuniores, qui ante aetatem olim requisitam sacra attrectaverint: id quod ego vix ita intelligerem. Idem incidi in quaedam mosquens. 51 quae fortasse sequentia illustrabunt: ἱερεὺς ἐὰν ἀποκαρῇ, ἔστι δίκαιον ἱερουργεῖν; ἐὰν μὲν πρῶτον ἦν ἄξιος, οὐ κεκώλυται διὰ τῆς ἀποκάρσεως.—5) ἱερεύς. Ex cod. 10 (vatic. 1167 f. 134) quem quum vellem ab aliis declarari, alia etiam obscuriora de nuptiis addit, quae in umbris relinquere iubet.—6) λαϊκός.

τικὸς δύναται εἶναι, οὔτε μοναχοὺς κείρειν ἢ μικρόσχημον ἢ μεγαλόσχημον, ἀλλ' οὐδὲ λογισμῶν ἀναδόχους χρὴ εἶναι καὶ ἐνδύειν σχῆμα μοναχοῦ· ὁ γὰρ οὗτος οὐκ ἔχει, πῶς θέλει διδόναι ἄλλοις;

ρνζ. Οὐκ ἔξεστί 1) τινας ἀπὸ τῆς ἱερωσύνης ἐπὶ τὸ μοναχικὸν μέγα σχῆμα μεταλαβόντας, πάλιν ἐπὶ τὸ ἱερατικὸν ἐπιπηδᾶν· ἀποθέμενοι γὰρ τὸν βαρὺν ζυγὸν τῆς ἱερωσύνης, τὸν ἐλαφρὸν ζυγὸν τοῦ Χριστοῦ ἐπησπάσαντο κατὰ τὸν εἰπόντα· Ὁ ζυγός μου χρηστός, καὶ τὸ φορτίον μου ἐλαφρόν ἐστι 2). Εἰ δέ τις εὑρεθῇ φιλόνεικος εἰς τοῦτο ἢ ποιῶν ἢ καταφρονῶν, ἀνάθεμα ἔστω.

ρνη'. Πρεσβύτερος 3) ἢ διάκονος, οἵαν ἡμέραν ἅψηται νεκροῦ σώματος ἢ καὶ θάψῃ αὐτό, μὴ λειτουργείτω τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Εἰ δὲ λειτουργήσῃ, ἔχει ἐπιτίμιον ἡμέρας μ' τοῦ μὴ λειτουργῆσαι, ποιῶν καθ' ἑκάστην μετανοίας ς', διότι πᾶς ὁ ἁψάμενος νεκροῦ σώματος, ὅλην τὴν ἡμέραν νεκρός ἐστι.

ρνθ'. Ἱερεύς, ἐὰν ποιῇ τεσσαράκοντα 4), καὶ προσκομίζῃ μονομέρως τὴν εὐλογίαν αὐτοῦ, καθαιρείσθω.

ρξ. Ἱερεὺς λειτουργήσας μετὰ ἕνα χιτῶνα καθαιρείσθω.

ρξα'. Ἱερεύς, ἐὰν δακρύωσιν οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ, ἢ ὦσιν οἱ ὄνυχες αὐτοῦ ζοφεροὶ 5), καθαιρείσθω.

ρξβ'. Ἱερεύς, ἐὰν ἀπὸ 6) λειτουργίας φλεβοτομήσῃ, ἵνα μὴ λειτουργήσῃ, [ἔχει] ἡμέρας μ', μετανοίας ρ'.

ρξγ'. Ἐὰν ἱερεὺς 7) μετὰ ἔχθρας λειτουργήσῃ, ἀργεῖται ἡμέρας ἑξήκοντα.

ρξδ'. Ἐὰν ἱερεῖς εὑρίσκωνται εἰς μάχην, μηδὲν λαβόντες συγχώρησιν διὰ τὸ σκάνδαλον ὅπερ ἔχουσιν καὶ λειτουργήσαντες, χωρὶς διαλλαγῆς καὶ καθαρᾶς ἀγάπης, ἔστωσαν εἰς ἐπιτίμιον ἀργοὶ τῆς ἱερωσύνης αὐτῶν χρόνους δύο 8).

nec spiritualis pater esse potest, nec tondere monachos sive minoris sive maioris habitus, nec confessiones ullas excipere eum oportet, aut quamcumque vestem conferre monasticam: id enim quod quisque non habet, qui valet aliis dare?

157. Minime quibusdam licet, postquam a sacerdotio se in maiorem monachatum receperint, rursus sacerdotalia munia invadere. Deposito enim gravi sacerdotum iugo, leve Christi iugum amplexi sunt iuxta eum qui dixit: « Iugum meum suave est et onus meum leve est. » Si quis autem invenitur hac de re simultates exercens, sive opere, sive consilio, anathema sit.

158. Presbyter aut diaconus, quacumque die tetigerit cadaver aut sepelierit, ne sacris in hac die fungatur. Sin fecerit sacrum, habet poenitentiam per XL dies abstinendi a sacra liturgia, et quotidie faciendi sex metanoeas, ideo quod qui cadaver attrectavit, per totum diem inter mortuos est.

159. Sacerdos si fecerit quadragesima mortuorum, nec nisi partim obtulerit suam eulogiam, deponatur.

160. Sacerdos sacra faciens unica tunica vestitus, deponatur.

161. Sacerdos, cuius oculi lippi sunt et ungues lividi, deponatur.

162. Sacerdos, si post liturgiam venam sibi secuerit, ut sacra facere nequeat, poenam habet XL dierum, C metanoearum.

163. Si sacerdos, ira servata, liturgiam conficiat, vacet ab officio LX diebus.

164. Si sacerdotes inveniuntur rixa litigantes, neque data invicem venia ad tollendum scandalum quod crearunt, sacra fecerunt, haud mutatis animis neque munda cum charitate, maneant in poenitentia, vacantes a munere suo duobus annis.

Rursus e cod. 30 veneto S. Marci 233 accipimus hunc et sequentem canonem.—1) ἔξεστι. cf. supra p. 142. —2) ἐστί. Matth. XI. 30.—3) πρεσβύτερος. Can. 158 ad 164 desumuntur ex cod. Naniano 236 f. 114. Uti canon 158, ita 161 et alia id genus haud insolita, ortum ducunt ex Levitici cap. XXI. cf. IV. 4, 5, 20. —4) ἐὰν παρησαράκοντα sic depravate codex aut barbare, ut vix sensus eruatur. Eulogia sive benedictus panis solet Graecis post sacram liturgiam distribui; de quadragesima defunctorum cf. supra p. 277.—5) ζωφεροί cod. cui affine est apud Ioannem Euchaitam p. 73 ζουφηρία tenebrae, quod Bustius emendat in ζοφουρία, quasi ὄρος ζοφερ..—6) πρό fort. sed cf. can. 166.—7) ἱερεύς. Crescit mundo barbaries; incidimus enim in intonsos Malaxi codices a can. 163 ad 172. Et canoni 163 solet accedere cuiusdam Eusebii spurius locus, qui pariter legitur in Cotelerii nomocanone n. 67 (*Monum. E. gr.* III. p. 80). Contuli in primis cod. 42 paris. cum petroburg. 47. cf. Spicil. IV. p. 412.—8) δύο. Plura sunt in Spicil. l. c. Quin immo occurrunt alia mirum in modum prolixiora, in petroburg. XVII, supra inscripto sub n. 47. Quae quum alibi aegre reperiantur, tum in horum scholiorum exemplo hic proferam, tum ne quid Nicephori nomine sive vero sive falso inscriptam desideratur: Ὁ κύριος δὲ ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς λέγει εἰς τὸ θεῖον καὶ ἱερὸν εὐαγγέλιον ὅτι ἐὰν τὸ ἅλας (Matt. V, 13) etc. ὥστε οἱ ἱερεῖς, ὅσοι εἶναι ὑπηρέται τοῦ Θεοῦ, καὶ αὐτοὶ παραβάλωσι ταῖς ἐντολαῖς αὐτοῦ, οἱ κοσμικοὶ τί ποιήσουσιν; αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος ἡμῶν εἰς τὰ σωτήρια πάθη αὐτοῦ εἶπεν ἐντολὴν (Ioan. XIII, 34, 35) etc. Εὖ λείπεται ὅτι μαθηταὶ τοῦ Χριστοῦ εἶναι αὐτοὶ οἱ ἱερεῖς ὅπου ἔχουν τὴν ἀγάπην. Εἰρήνη αὐτοῖς ὁ Χριστὸς καλεῖται· καὶ ἐὰν οἱ ἱερεῖς αὐτοῦ δὲν ἔχουν αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ἀλλ' ἔχθραν, τί ἱερουργίαν ἱερουργοῦν; καὶ τί θυσίαν κάμνουν; καὶ τί παῤῥησίαν ἔχουν εἰς αὐτὸν δεηθῆναι διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν καὶ τοῦ λαοῦ, ἐὰν αὐτοὶ ἀπὸ παραβαίνουν τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ; Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος παρήγγειλε ὅτι ἀγάπην ἔχετε ἐν ἀλλήλοις, καὶ αὐτοὶ ἔχουν μάχην; Καὶ τὴν ἱερουργίαν ὅπου ἱερουργοῦν μετὰ μάχης, αὐτὴν ὁ Θεὸς οὐ δέχεται. Μόνον γίνεται πῦρ, καὶ καίει αὐτῶν ψυχὴν καὶ σῶμα, καὶ ἐξ αὐτῆς ἐπιστρέφεται ὡς ἐπεστράφη ἐκ τοῦ Κάϊν τὴν θυσίαν, διὰ τί; εἶχεν φθόνον εἰς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ. Εὖ λείπεται μέγα εἶναι τὸ ἁμάρτημα τοῦτο τῶν ἱερέων ὅπου λειτουργοῦν μετὰ ἔχθρας, ἀλλὰ διὰ τοῦτο θέλει ὁ κανὼν ὅτι εἶναι ἀργοὶ

ρξε'. Ἱερεύς, ὃς καταφρονεῖ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ οὐ μετὰ πάσης τιμῆς περιστρέφει καὶ φιλοκαλεῖ αὐτὴν αἱ πάντα τὰ ἱερά, [ἢ] ἄλλως Θεοῦ οἶκον καταφρονῶν, ἀργείτω ἐπὶ καιρόν.

ρξς'. Πρεσβύτερος, ἐὰν ἀπὸ μέθης ἢ ἀπὸ ἀμελείας τινὸς ἀφήσῃ φωτία τὶς τὸ βῆμα ἢ ἔξω εἰς τὸν ναόν, καὶ κενοῖ 1) βιβλίον ἢ ἄλλο ἱερὸν ἐκ τῶν εὑρισκομένων ἔσω ἐν τῷ ναῷ, παύσῃ τὴν λειτουργίαν χρόνον ἕνα.

ρξζ'. Πρεσβύτερος, ἐὰν ἀφήσῃ τὴν ἐκκλησίαν αὐτοῦ καὶ τὴν λειτουργίαν, καὶ πραγματεύηται, ἢ παυσάσθω ἢ καθαιρείσθω, ὅτι μηδέν ἐστιν ἄξιος τῆς ἱερωσύνης, ἐπειδὴ τὸ ψεῦδος συμμίγνυται τῇ πλεονεξίᾳ.

ρξη'. Ὅτι λαϊκοὶ εἰς τὸ θυσιαστήριον μηδὲν σεβαίνουν 2).

ρξθ'. Λέγει καὶ ὁ ἁγιώτατος Νικηφόρος ὁ ΚΠ. ὅτι ὁ ψευδομάρτυς ἐπιτιμάσθω χρόνους τρεῖς καὶ μετανοίας κδ'.

ρο'. Ὁ μνησίκακος ἀφοριζέσθω τῆς ἐκκλησίας χρόνον ἕνα, ποιῶν καὶ μετανοίας ιε'.

ροα'. Οἱ ἐσθίοντες 3) τὸ ὀψάριον τῷ σαββάτῳ τοῦ δικαίου Λαζάρου ἢ τῇ κυριακῇ τοῦ σταυροῦ ἢ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου, ὡς βλέπομεν πολλοὺς τοῦτο ποιοῦντας, κρῖμα ἑαυτοῖς ἕξουσι μᾶλλον καὶ τὸ πάσχα οὐ μεταλήψονται τῆς θείας κοινωνίας εἰς ἐπιτίμιον τῆς ἑαυτῶν φιληδονίας.

ροβ'. Περὶ δὲ τῆς ἀποτομῆς τοῦ θείου προδρόμου λέγει ὁ ἅγιος Νικηφόρος ὅτι τρωγοῦμεν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸς φόνος ἀνόσιος καὶ ἐπιφερόμενος θάνατος.

ρογ'. Νικηφόρου 4) πατριάρχου ΚΠ. ὃ αὐτὸ καὶ Γερμανοῦ πατριάρχου ΚΠ. Ἐὰν ἀνδρὸς λαϊκοῦ γυνὴ μοιχευθῇ 5) φανερῶς καὶ ἐλέγχθῃ, ἀποβαλλέσθω, λέγει ὁ κυριακὸς λόγος ἐν εὐαγγελίοις 6), ὡς ἀπολύσας· ὁ δὲ ἀνὴρ ἀναίτιος συνοικήσῃ ἄλλῃ, μετὰ τὸ ἐπιτίμιον τῶν διγάμων· ἡ δὲ μοιχαλὶς οὐδαμοῦ ἔχῃ ἐξουσίαν τοῦ συνοικῆσαι ἄλλῳ ἀνδρί. Ἡ γὰρ τὰ πρῶτα ἀθετήσασα 7), πολλῷ μᾶλλον εἰς τὸ δεύτερον χεῖρον ἀφανίσεται 8)· πλὴν δὲ ὁ παραχωρισμὸς ἔκ τε τῆς ἱερᾶς ἐκκλησίας γενήσεται καὶ ὑπογραφήσεται τὶς τελείαν ἀπόζευξιν, τήν τε μοιχαλίδος καὶ τοῦ ἀνδρός.

ροδ'. Ὁ φέρων 9) φυλακτήριον διὰ πόνον τινά, ἔχει ἐπιτίμιον χρόνον ἕνα.

ροε'. Ἐὰν συμβῇ 10) ἐγχυθῆναι τὸ τίμιον καὶ ἅγιον σῶμα καὶ αἷμα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὁ πρεσβύτερος καὶ ὁ διάκονος νηστεύσωσιν ἡμέρας μ'.

ρος'. Ὁ εἰς μάντεις ὑπάγων, ε' ἔτη μὴ κοινωνείτω οὐδὲ χρὴ ἐσθίειν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ πρεσβύτερον.

ροζ'. Τὸ τοῦ ἑκουσίου φόνου 11) ἁμάρτημα δοκεῖ μὲν

165. Sacordos qui despicit ecclesiam suam, neque eam cum multa reverentia mundat, et diligit, unaque omnia eius vasa, aliter Dei spernens domum, ab officio vacet ad tempus.

166. Presbyter, si ob ebrietatem aut aliquam indiligentiam neglexerit lumina in altari aut alibi intra templum, et libro caruerit aut qualibet ex rebus sacris quae solent in templo inveniri, a liturgia abstineat uno anno.

167. Presbyter, si reliquerit ecclesiam suam et liturgiam ac negotiis se commiserit, aut cesset, aut deponatur, quia sacerdotio indignus est, quandoquidem fraudis socia est nimia rerum cupiditas.

168. Laici ad altara minime accedant.

169. Ait etiam sanctissimus Nicephorus CP. quod testis mendax punietur annis tribus, cum metanoeis XXVI.

170. Iracundiae memor separetur ab ecclesia anno 1, faciens insuper metanoeas XV.

171. Qui obsonia sumunt in die iusti Lazari vel in dominica crucis vel in festo S. Theodori, ut videmus a non paucis fieri, damnationem sibi comparant, eo magis quod die paschae a sacra excludentur communione in eorum concupiscentiae emendationem.

172. Quoad decollationem Praecursoris, ait sanctus Nicephorus non abstinendum esse, quoniam iniusta caedes est et non violenter data.

173. Nicephori patriarchae CP. et idem habet Germanus CP. Si viri mulier manifesti adulterii rea et convicta fuerit, eiiciatur, ait divinus sermo in evangeliis, quasi dissolvi iubens. Vir autem insons alteri iungatur, impleto digamorum epitimio. Adultera autem nullam habeat licentiam alterius matrimonii; quae enim prius sprevit, quanto magis posterius in peius dissipabit? Interea separatio a sancta ecclesia fiet, et absolutum declarabitur divortium tum adulterae, tum viri.

174. Qui phylacterium ob aliquam aegritudinem gerit, poenitentiam habet anni unius.

175. Si acciderit effusum fuisse venerandum sacrumque corpus aut sanguinem Domini nostri Iesu Christi super terram, presbyter et diaconus ieiunent XL dies.

176. Qui vaticinantibus se subiicit excommunicetur V annis, neque oportet in eius domo sacerdotem accumbere.

177. Homicidii voluntarii peccatum, ut videtur

λειτουργίας χρόνους δύο.—1) κάψῃ codex Petrob., quasi discerpat et perdat. In alio Malaxi cod. ottobonian. 97 is canon. cum praecedentibus Germano ascribitur.—2) σεβένουν cod. pro νὰ ἐμβαίνουσι. Canon superior 47 hisce additur apud Malaxum.—3) ἐσθίοντες. His Malaxus praemisit quae supra in can. 3 et 73.—Addit vero cod. Nanian. 232, post μεταλήψονται: πῶς γὰρ τολμῶσι καὶ καταλύειν τοιαύτας ἡμέρας, ὅπου γε οὐδὲ τῇ βαιοφόρῳ κυριακῇ ὁρίζει ὁ κανὼν τοὺς κοσμικοὺς καταλύειν ὀψάριον, κἄν τινα τῶν τυπικῶν τι λέγουσι κατὰ τὸν κδ' καν. τοῦ ἁγίου Νικηφ. πατρ. Κπ. τοῦ ὁμολογητοῦ.—4) Νικηφόρου. Ex tribus venetis 230, 232, et 233, qui perversam Graeculorum de divortio doctrinam utrique ascribunt patriarchae. — 5) μοιχευθεῖσα 233.—6) κατὰ τὸν κυρίου λόγον, ματθ. κεφ. ε' id. —7) εἰ γὰρ τὰ πρ. ἀθετήσας uterque cod. —8) φανήσεται 233.—9) φέρων. Ex ottobon. 160 sunt canones 174, 175, 176.—10) συμβῇ. cf. c. 196.—11) φόνου. Ex

πάντων ἀσυγγνωστότερον εἶναι, ὡς καί ἐστιν· ὅμως οὐδὲ τοῦτο ἀσυγχώρητον· τὸ δὲ τοῦ ἀκουσίου συγγνώμης πάσης ἄξιον, ὡς καὶ εὐαπολόγητον. Τὸ μὲν πρότερον κ' ἔτη, τὸ δεύτερον ι'.

ροη'. Εἰς τὴν ἐκκλησίαν 1) τράπεζα ἤγουν συμπόσια οὐ γίνονται· παρὰ νόμον γὰρ καὶ τοῦτο κατὰ τὸν ογ' τῆς ἐν Τρούλλῳ.

ροθ'. Ἐάν τις φθείρῃ 2) πρεσβυτέραν, ἔτη κ' ἀκοινώνητος ἔστω καὶ ὁ φθείρων, καὶ ἡ φθειρομένη, καὶ ὁ ἱερεὺς καθαιρείσθω ἢ ἀναχωρείτω εὐθύς.

ρπ'. Ὁ δὲ πεσὼν εἰς πρεσβυτέραν χήραν, ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ιβ' τοῦ μὴ κοινωνῆσαι, καὶ μετανοίας καθεκάστην σ' καὶ φθείρων καὶ ἡ φθειρομένη.

ρπα'. Οἱ ἁρπάζοντες γυναῖκα διὰ συνοικεσίου καὶ οἱ συντρέχοντες αὐτοῖς, ἐπιτιμῶνται ἔτη γ' ἔξω τῆς κοινωνίας καὶ ἔξω τῆς ἐκκλησίας. καὶ ὁ ἱερεὺς τούτους εὐλογήσας, καθαιρείσθω.

ρπβ'. Δεσπότης μὴ ζευγνὺς δοῦλον ἢ δούλην, εἰδὼς ὅτι πορνεύει, ἀφοριζέσθω.

ρπγ'. Δαιμονῶν διδασκέσθω εὐσέβειαν· μὴ κοινωνείτω δὲ, ἕως ἀνακαθαρθῇ. εἰ δὲ καὶ θάνατος ὑπάγει, κοινωνείτω.

ρπδ'. Οὐ χρὴ 3) μοναχὸν πίνειν βοτάνην ἢ μοναχὰς πότους τινὰς, ἀλλ' ὑπὸ ἀσκήσεως καὶ πόνου κόψαι τὸ πάθος· εἰ δὲ ποιοῦσι τοῦτο, ἐπιτιμάσθω ἡμέρας μ'.

ρπε'. Εἴ τις ἀδελφοποίησιν ποιήσῃ 4), καὶ φθείρῃ τὴν πνευματικὴν αὐτοῦ ἀδελφὴν ἢ τὴν μητέρα αὐτῆς ἢ τὴν νύμφην αὐτῆς, τὸ ἅγιον πνεῦμα παροξύνει. ὅτι μείζονά εἰσι τὰ πνευματικὰ περὶ τὰ σαρκικά, ἐπειγοῦν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν ἔχουσι πατέρα καὶ τὴν ἄχραντον Θεοτόκον μητέρα καὶ τὴν ἁγίαν ἐκκλησίαν νύμφην εἰκονισμένην μάρτυρα; τῶν κλήρων ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ιβ' ξηροφαγῶν καὶ τὰ ἑξῆς.

ρπς'. Ὅστις 5) τὴν ἑβδομάδα τῆς διακαινησίμου ἢ τὸ σάββατον τοῦ ἁγίου Λαζάρου οὐ φυλάσσει, ἀνάθεμα ἔστω.

ρπζ'. Ἐρώτησις 6). Εἰ χρὴ τὴν ἐν τῷ αὐγούστῳ νηστείαν ἐπιτελεῖν;

Ἀπόκρισις. Ἐν τῷ καιρῷ τούτῳ νηστεία πρότερον [ἦν]· μετετέθη δὲ, διὰ τὸ μὴ παραπίπτειν ταῖς κατὰ τὸν καιρὸν τοῦτον γεγενημέναις ἐθνικαῖς νηστείαις· πλὴν καὶ ἔτι πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων ταύτην τὴν νηστείαν νηστεύουσιν.

ρπη'. Ἐρώτησις. Τὸ ὅπερ λέγει ὁ μέγας Βασίλειος, ἐν τοῖς μικροῖς ἐπιτιμίοις ἔστω ἀπὸ εὐλογίας κατὰ ἀναλογίαν τοῦ σφάλματος, τί ἐστιν;

Ἀπόκρισις. Τὸ ἀποστερεῖσθαι τινα τῆς διδομένης εὐλογίας ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ.

omnium minus condonandum et ita est, sic tamen omnino non est a venia alienum; involuntariae autem caedis nova omnem meretur indulgentiam, utpote facile excusanda: prioris poena est XX annorum, posterioris X.

178. In Ecclesia mensa sive convivia non fiant, id enim citra legem est et contra can. LXXIII synodi in Trullo.

179. Si quis violaverit presbyteram, XX annis a communione arceatur et corruptor et corrupta, et presbyter aut deponatur aut cito trudatur in solitudinem.

180. Qui lapsus fuerit cum vidua presbyteri, habet poenam XII annorum, in excommunicatione et metanoeas CC quotidie tam violator quam oppressa exigat.

181. Qui rapiunt mulierem ob coniugium et qui eis auxiliantur, corripiuntur annis tribus separatione tam ab communione quam ab ecclesia, et sacerdos benedictionem impertitus, deponatur.

182. Herus qui non iunxit servam aut servam, quos noverit fornicari, separetur.

183. Daemonio vexatus maneat catechumenus: non communionis particeps sit, donec mundetur, urgente tamen morte, communicetur.

184. Dedecet ab aegroto monacho sumere herbas aut a monialibus sorbitiones nonnullas; quin immo ob ascesin intercipiant aegritudinem; qui vero contra fecerint, castigabuntur XL diebus.

185. Si quis spiritualem affinitatem assumpserit, et violaverit vel spiritualem suam sororem vel eius matrem aut sponsam, sanctum spiritum exacerbavit, quia meliora sunt spiritualia carnalibus, quippe quae sibi et Dominum nostrum Iesum Christum patrem et intemeratam Dei genitricem matrem, et sanctam ecclesiam sponsam vindicant in testes partium: habet poenam XII annorum cum xerophagia et ceteris.

186. Quicumque paschalem hebdomadem diacaenesimi vel sabbatum sancti Lazari non servaverit, anathema sit.

187. *Quaestio.* An oportet ieiunium mensis Augusti servare?

Responsio. In hoc tempore ipso primum fiebat. Sed translatum est, ne incideret in illa sub eodem tempore facta ab Ethnicis ieiunia; verum etiam multi hominum hoc ieiunium exsequuntur.

188. *Quaestio.* Id quod dicit Magnus Basilius, in minoribus sit poenis a benedictione, habito respectu ad noxam, quid est?

Responsio. Privari aliquem ex ea quae tribuitur Eulogia in Ecclesia.

ex vatic. 640 f. 155.—1) ἐκκλησίαν. Can. 178 ex naniano 232 f. 33.—2) φθείρῃ. Can. 176 ad 183, ex altero nan. 233 in quo quaedam alia et similis ruditatis adduntur.—3) χρὴ Ex cod. 49.—4) ποιήσῃ Ex cod. 17 ottob. 418 f. 263.—5) Ὅστις. Ex codd. 35, 33. cf. can. 74, 83.—6) ἐρώτησις. Eiusdem generis sunt qui supra can. 51, 65, 66, 67, et ex eodem cod. 35, sive 1318, fol. 143, 166; et 33 sive 1152. l. c.; nec ibi sine multo rerum tumultu, ut aliquando quaestio non parum a responso distet, aut plura simul in eodem numero congerantur; tres autem priores responsiones sive can. 187, 188, 189 derivantur ex

ρπθ'. Ἐρώτησις. Εἰ χρὴ [κατά?] τὸν κανονικὸν τοῦ Νηστευτοῦ κανονίζειν τοὺς ἀσθενεστέρους ἢ πάντας;

Ἀπόκρ. Ἐπεκράτησε 1) νῦν ἡ συνήθεια διὰ τῆς βίβλου ταύτης κανονίζεσθαι τοὺς πολλούς· πλὴν οἱ ἐν γνώσει τοῦ καλοῦ ὄντες, καὶ σφαλλόμενοι διὰ τῆς κανονικῆς βίβλου, ἐπανορθωθήσονται.

ρϙ'. Ἐρώτησις. Ἐάν τις δαιμονιζόμενος, ἀβάπτιστος ὤν, καὶ θέλῃ βαπτισθῆναι, τί χρὴ ποιεῖν;

Ἀπόκρισις. Ἐγκρατευέσθω 2) ἐκ πάντων καὶ ποιείτωσαν οἱ ἱερεῖς εὐχὰς ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ὅταν καθαρισθῇ ἀπὸ τοῦ δαίμονος, καὶ ἴδωσι τὴν πίστιν αὐτοῦ καθαράν, τότε βαπτισθήτω.

ρϙα'. Ἐρώτησις. Ἐὰν παιδίον ἐθνικὸν συναναμιγῆ τοῖς 3) τῶν χριστιανῶν χρόνους ζ', καὶ εἰσέλθῃ εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ καὶ κοινωνήσῃ, τί δεῖ ποιεῖν περὶ τούτου;

Ἀπόκρισις. Βαπτισθῆναι ὀφείλει, καὶ παρὰ τῷ Θεῷ κληροῦσθαι.

ρϙβ'. Ἐρώτησις. Ἐκ ποίας οὖν κρίσεως παρὰ τῷ Θεῷ τοῖς ἀνθρώποις τὰ ἁμαρτήματα;

Ἀπόκρισις. Πολλαὶ περὶ τούτου παρὰ Θεῷ εἰσίν 4).

ρϙβ'. Ἐρώτησις. Ἆρα πρέπει τὸν ἐνυστιαζόμενον μεταλαμβάνειν;

Ἀπόκρισις. Ὡς ὑπολαμβάνω, οἱ ἐν μέσῳ κοσμου οἰκοῦντες οὐ κρίνονται 5) ἐκ τούτου, εἴ γε τὰ λοιπὰ φυλάξουσι.

ρϙδ'. Ἐρώτησις. Ἐὰν ἐν ὀνείροις φαντασθῇ κοσμικός, ἐπερωτήσῃ δὲ κληρικόν, ὀφείλει ὁ κληρικὸς ἀποστρέψαι αὐτὸν κοινωνῆσαι ἢ οὔ;

Ἀπόκρισις. Εἰ μὲν ὑπόκειται ἡ φαντασία ἐπιθυμίᾳ γυναικῶν, οὐκ ὀφείλει μεταλαβεῖν· εἰ δὲ ὁ Σατανᾶς πειράζῃ αὐτόν, ἵνα διὰ τῆς προφάσεως τῶν φαντασιῶν ἀλλοτριώσῃ 6) τῆς κοινωνίας, ὀφείλει κοινωνῆσαι, ἐπεὶ οὐ παύεται ὁ πειράζων κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρόν, ὅτε ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖ.

ρϙε'. Ἐρώτησις. Τοὺς ζευγνυμένους εἰς γάμον, περὶ ποίων ἡμερῶν τῆς ἑβδομάδος χρὴ τὸ φυλάσσειν ἑαυτοὺς καὶ ἀπέχεσθαι ἀπ' ἀλλήλων;

Ἀπόκρισις. Προείρηκε λέγων ὁ ἀπόστολος Παῦλος 7), μὴ ἀποστερεῖν ἀλλήλους, εἰ μήτι ἂν ἐκ συμφώνου πρὸς καιρόν, ἵνα σχολάζητε τῇ προσευχῇ, καὶ πάλιν ἐπὶ τὸ [αὐτὸ] συνέρχεσθαι, ἵνα μὴ πειράζῃ ὁ Σατανᾶς διὰ τὴν ἐγκράτειαν ὑμῶν. Ἐξ ἀναγκαίου δὲ τῇ κυριακῇ καὶ τῷ σαββάτῳ ἀπέχεσθαι χρή, διὰ τὸ ἑαυτοὺς προσφέρειν τῷ Θεῷ θυσίας πνευματικάς.

ρϙς'. Ἐρώτησις. Ἐὰν συμβῇ τίμια καὶ ἅγια δῶρα συναφῆναι ἢ τι ἄλλο τοιοῦτον γενέσθαι, καὶ εἰ ἐμπέσῃ τούτοις ζωΐδιον ἐν τῷ ἀρτοφορίῳ, ῥίπτειν ἐν ποταμῷ ἢ ἐσθίειν [ἢ] ἄλλως πῶς χρήσασθαι;

Ἀπόκρισις. Πρῶτον μὲν προσήκει πολλὴν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοῦ μὴ ταῦτά τι παθεῖν· εἰ δὲ συμβῇ ἐν τού-

189. *Quaestio.* An oportet iexta ieionatoris canonarion regulam dare imbecillioribus, sive vulgo?

Responsio. Invaluit iam nunc usus ad normam istius libri plerosque canoni subiiciendi, verum si qui severiot quod pulchrum est, et in errorem inducantur ex hoc libro, emendabuntur.

190. *Quaestio.* Si quis daemonium habens, nec dum baptizatus, voluerit baptizari, quid agendum?

Responsio. Abstineatur ab omnibus, ut agant presbyteri orationes super eum, ut quum purgatus a daemone fuerit, mode videant eius fidem esse puram, tunc baptizetur.

191. *Quaestio.* Si puer ethnicus, conversatus cum christianis per septem annos, tum in ecclesiam introierit, ut communionis particeps fuerit, quid erga illum faciendum?

Responsio. Baptizari debet ut in censum Dei reputari.

192. *Quaestio.* Quali sententia Dei iudicanda sunt hominum peccata?

Responsio. Multiplex huiusmodi est Dei iudicium.

193. *Quaestio.* An decet somnie pollutom communicare?

Responsio. Ut opinor, in medio mundo degentes non iudicantur hac de re, dummodo caetera servaverint.

194. *Quaestio.* Si in somniis phantasiam quidam saecularis habuerit ut clericum interrogaverit, debetne clericus eum a communione avertere, vel non?

Responsio. Si obvenerit phantasia ex concupiscentia mulierum, non debet communicare. Sin autem tentatio Satanae est, ut istarum imaginum praetextu, a communione alienus fiat, participare debet, quippe quom tentator non quieverit quotcomque tempore aliquis communicet.

195. *Quaestio.* Quibusnam hebdomadis diebus oportet matrimonio coniunctos sese custodire et ab invicem abstinere se?

Responsio. Prius pronuntiavit Apostolus, dicens, non fraudare invicem, nisi de consensu, et ad tempus, ut orationi vacent, et iterum sibi convenire, ne nimirum tentet eos Satanas, abstinentiae occasione. Necesse vero omnino est die dominica ut sabbato abstineant, ut ipsi Deo praesentent spirituales hostias.

196. *Quaestio.* Si contigerit veneranda et sacra dona fermentari, aut aliud simile acciderit, aut etiam si eodem irruerit animalculum in pyxidem, debetne proiici in fluvium, aut comedi, aliudve agendum erit?

Resp. Primom decet quam multam adhibere diligentiam ne sacra id genus detrimenti capiant; sin

cod. 3. vatic. 640.—1) ἐγκρατευέτω cod. 33, tum idem omittit εὐχάς statim habet ἐπ' αὐτῷ καθ' ἡμέραν καὶ etc. Eadem demum fol. 20 strictius: χρὴ κοινωνεῖν τὸν ἔχοντα δαίμονα, ὅταν οὐκ ἀσθενῇ· ἐὰν δὲ ἀσθενῇ, χρὴ πρῶτον νηστεῦσαι ἑβδομάδα μίαν καὶ τότε κοινωνεῖν. Sed similem vide quaest. in epist. can. Timoth. Alex. n. 11.—2) ἐγκρατήσει... Cf. Spicil. t. IV p. 399, 474, 480, ubi plura de Ioannis ieiunatoris canonibus, quos infra tractabimus. —3) Συναμιγῇ τὰ χριστιανῶν παιδία καὶ εἰσέλθῃ ... περὶ αὐτοῦ. 33.—4) εἰσι. cf. can. 67.—5) οὐ κατακρίνονται 33. —6) ἀλλοτριοῦται.... ὀφείλει ὁ ἄνθρωπος κοινωνεῖν 33.— Consentiente Timotheo Alex. in resp. XII, unde nostra derivatur. — 7) Παῦλος. I Cor. VII, 5; Exod. XIX, 15. iterum consentit Timoth. Alex. quaestio V, XIII.—

τοις τοιοῦτον γίνεσθαι, οὔτε καὶ ἔδεσθαι δεῖ, οὔτε ῥίπτεσθαι, ἀλλὰ μετὰ γλυκαίου οἴνου σκευάζεσθαι ἐν τῷ ἁγίῳ ποτηρίῳ καὶ διακλύεσθαι, ἢ ὑποκάτωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης, μετὰ τὸ καίεσθαι τὸ ζωΐδιον, καὶ καταχωννύειν.

ρϟζ'. Εἰ δεῖ τὸν λιτὸν 1) μοναχὸν ἀποκείρειν ἕτερον καὶ ποιεῖν μεγαλόσχημον;

Ἀπόκρ. Ὃ μὴ ἔχει τις, οὐ δύναται ἑτέρῳ δοῦναι· ὁ μικρόσχημος οὖν πῶς ἂν δῷ τινι τὸ μέγα σχῆμα;

ρϟη'. Ἐρώτ. Τῶν ἑταιρίδων γυναικῶν αἱ προσφοραὶ δεκτέαι εἰσὶν ἢ οὔ;

Ἀπόκρ. Οὐχί· ὑπ' ἐπιτίμιον γάρ εἰσι, καὶ οὔτε προσφοράν, οὔτε κηρός, οὔτε ἔλαιον.

ρϟθ'. Ἐρώτ. Δούλους καὶ δουλίδας ζευγνυθέντας παρὰ τῶν κυρίων αὐτῶν ἄνευ εὐλογήσεως, ἔστιν ἄξιον δέχεσθαι τὴν θυσίαν αὐτῶν καὶ μεταλαμβάνειν;

Ἀπόκρ. Ἐπίμιξις ἄνευ ἱερολογίας πορνεία ἐστίν, κἄντε δοῦλος, κἄν τε ἐλεύθερος· ὡς οὔτε 2) γὰρ εἰς δωροφορίαν, οὕτως οὐκ εἰς οἴκους Θεοῦ εἰσδέχονται οἱ πορνεύοντες. Παρακελεύεται δὲ ὁ θεῖος ἀπόστολος μὴ συνεσθίειν μικροῦ δείπνου μηδὲ συναναμίγνυσθαι τοῖς τοιούτοις.

σ'. Ἐρώτ. Ἔστιν ἄξιον ἱερεῖς βαπτίσαι τὸ ἴδιον τέκνον;

Ἀπόκρ. Ἀκώλυτόν ἐστι τοῦτο.

σα'. Ἐρώτ. Ἔχει ἄνθρωπος ἁμαρτίαν διὰ τὴν ἐπιθύμησιν;

Ἀπόκρ. Πᾶσα ἁμαρτία ἡμῶν ἢ μὴ θεληθήσεται 3), οὐκ ἔστιν ἁμαρτία.

σβ'. Μοναχὸς 4) μεγαλόσχημος πορνεύσας ἔχει ἐπιτίμιον ἔτη ε'· τὸ αὐτὸ καὶ μονάστρια.

σγ'. Μοναχὸς μικρόσχημος πορνεύσας ἔτη γ'.

σδ'. Μοναχός, ἐὰν μεθύσῃ, ἐπόρνευσε 5).

σε'. Μοναχὸς περιπατῶν ἐν πύλῃ 6) καὶ μὴ φορῶν κουκούλιον αὐτοῦ, ἐπόρνευσε.

σϛ'. Μοναχός, ἐὰν γελάσῃ ἐπὶ δήμου 7), ποιήσει μετανοίας μ'.

σζ'. Εἴ τις μοναχὸς καταλείψῃ τὸν κοιτῶνα αὐτοῦ καὶ κοιμηθῇ εἰς πύλῃ αὐτοῦ 8), ποιήσει μετανοίας μ'.

ση'. Εἴ τις μοναχὸς λύσῃ τὴν ζώνην αὐτοῦ 9), καὶ κοιμηθῇ, ποιήσει μετανοίας ν'.

σθ'. Μοναχὸς ὑπνώδης σαρκικός ἐστιν καὶ οὐ πνευματικός.

σι'. Εἴ τις μοναχὸς χρίζεται 10) εἰς βαλανεῖον χρίσματος, ἄνευ πάθους, ποιήσει μετανοίας τ'.

σια'. Εἴ τις μοναχὸς ὑπνάσῃ χωρὶς τοῦ ἡγουμένου, ποιήσει μετανοίας ν'.

autem istiusmodi obvenerint incommoda, nihil debet sumi aut proiici: sed cum suavi vino misceri in sancto calice et abini, aut inferiori loco sacrae mensae animalculum comburi, ac deinde in terra recondi.

197. *Quaestio.* An licet simplici monacho alium tondere et maiori induere habitu?

Resp. Quod quis non habet, id omnino dare alteri non valet. Qui minoris igitur vestis est, quomodo maiorem alteri impartietur?

198. *Quaestio.* An meretricum oblationes recipiendae sint, nec ne?

Resp. Minime. Sub censura enim sunt, neque accipias oblationem, neque candelam, neque oleum.

199. *Quaestio.* Famulos et famulas ab eorum Dominis matrimonio iunctos sine sacerdotis benedictione, an iuris est recipere in liturgias oblationem et communionem.

Resp. Coniunctio sine sacerdotali benedictione est fornicatio, sive servus, sive liber sit; et sicut minime ad oblationem donorum, ita neque etiam in Dei domum fornicarii recipiuntur. Iubet autem divinus Apostolus ne minima quidem caena eorum utendum esse, neque cum eis commisceri.

200. *Quaestio.* An liceat sacerdoti suum baptizare proprium filium?

Resp. Illicitum non est.

201. *Quaestio.* Inest ne homini peccatum ex concupiscentia?

Resp. Quodcumque peccatum, quod non volumus, non est peccatum.

202. Monachus maioris vestis fornicatus habet poenam annorum V. Ita et monialis.

203. Monachus minoris habitus fornicatus ann. III.

204. Monachus ebrietati indulgens, fornicatur.

205. Monachus erro in foribus neque gerens cucullum suum fornicatur.

206. Monachus, coram populo ridens, faciet metanoeas XL.

207. Si quis monachus reliquerit suum cubile et dormierit extra (?), faciet metanoeas XL.

208. Si quis monachus solverit cingulum suum et dormierit, faciet metanoeas L.

209. Monachus somnolentus carnalis est, non spiritualis.

210. Si quis monachus ungitur in balneo unctione temperato, extra infirmitatem, aget metanoeas CCC.

211. Si quis monachus dormitat, hegumeno non concedente, exegit metanoeas L.

1) ἀποστολικόν cod.—2) οὕτως γάρ...οὕτως εἰς ib. cf. I Cor. V, 9.—3) τελευθήσεται cod. male.—4) μοναχός. A canone 202 ad 221 sunt XX canones sive epitimia in cod. 43, monacensi 276, inserta sub epigrapho: Νικηφόρου πατριάρχου, quorum iam unum excitavimus in nota can. 54, plures vero similes sunt Studitarum epitimiis.—5) ἐπόρνευσε. Cf. Studitarum epitimia καθημερινά in Maii *Bibl.* nov. t. V. p. ult. p. 144 n. 48.—6) πύλῃ cf. ib. n. 51 et recole can. 121 et 122.—7) δήμου. Idipsum p. 144 n. 49 in Studitarum epitimiis. Sequebatur quod recitatur supra in nota can. 55.—8) αὐτοῦ. Tantum in codice et cum compendio εἰς φυλ. αὐτοῦ. Praestat adhibere aliquid simile ex Studitarum epitimiis p. 141 n. 24: Εἴ τις εὑρεθῇ τῇ νυκτὶ ἰδιάζων κρύφα μετά τινος ἢ ἀλλάσσων τὸν τόπον τοῦ κοιταρίου ἢ μένων ἔξω χωρὶς τῆς τοῦ ἡγουμένου γνώμης, ἀφοριζέσθω ἑβδομάδα, ξηροφαγῶν, μετανοίας ποιῶν ο'. —9) αὐτοῦ Ib. cf. p. 145 n. 58.—10) χρίζεται. cf. n. 59.

σιβʹ. Εἴ τις μοναχὸς γελάσῃ 1) ἢ ὁμιλήσῃ μετά τινος ἐν τῷ καιρῷ συνάξεως, ποιήσει μετανοίας νʹ.

σιγʹ. Μοναχὸς ἀντιτασσόμενος τῷ ἡγουμένῳ αὐτοῦ 2), ὡς ἀντίδικος τοῦ Θεοῦ κρίνεται.

σιδʹ. Εἴ τις μοναχὸς μεγαλόψυχος τύψῃ τινά, ποιήσει μετανοίας ...

σιεʹ. Εἴ τις μοναχὸς φάγῃ κρέας πλανηθεὶς ὑπὸ δαιμόνων, ποιήσει μετανοίας μʹ.

σιςʹ. Εἴ τις μοναχὸς εὑρεθῇ μετὰ γυναικὸς πρεσβυτέρου ἢ διακόνου, ἔχει ἐπιτίμιον ἐτῶν ιβʹ.

σιζʹ. Εἴ τις μοναχὸς ἀπέλθῃ εἰς γάμον, ἀφοριζέσθω τῆς μονῆς αὐτοῦ ἡμέρας ζʹ· ἐὰν δὲ εἰς μαρτυρίαν, ἡμέρας θʹ.

σιηʹ. Κρεῖσσον ἐστὶ μοναχὸς κρεοφαγήσας ἢ οἰνοφλυγίᾳ περιπεσεῖν, ἐν ᾧ ἐστιν ἀσωτία, κατὰ τὸν ἀπόστολον 3).

σιθʹ. Μοναχὸς ὁ μὴ ποιῶν ἔργον αὐτοῦ 4) μὴ ἐσθιέτω· εἰ δὲ ἀγράμματός ἐστι, ποιείτω μετανοίας ιβʹ.

σκʹ. Μοναχός, ἐὰν γελάσῃ 5) ἐπὶ τραπέζης, ποιείτω μετανοίας μʹ.

σκαʹ. Οὐκ ἔξεστι μοναχὸν φιλῆσαι γυναῖκα τὸ ἅγιον πασχα 6), ἀλλ' οὐδὲ τὴν μητέρα αὐτοῦ.

σκβʹ. Ἱεροσυλίαν 7) εἶναι τὸν ἀθετισμὸν ὅτι πνευματικοὶ μαρτυρήσαντες περὶ τῶν ἐν ἀποῤῥήτῳ γνωστῶν, ἀνίεροι, ἀφωρισμένοι, καὶ ἀναθεματισθέντες τῇ αὐτῇ μαρτυρίᾳ· οὐ γὰρ θέμιτον τὰ τῆς ἐξομολογήσεως λέγειν ἢ ὁπωσδήποτε φανεροῦν.

σκγʹ. Ὁ δικαζων 8) οὐκ ἐξ ἑαυτοῦ συλλογίζεται, ἀλλὰ τὰ ὑπὸ μαρτύρων καὶ παρ' ἀποδείξεων λεγόμενα ταῦτα ψηφίζεται· ἡ ψῆφος ἐκ τοῦ δημοτικοῦ ἐστιν οὐκ ἐκ τοῦ ἰδιωτικοῦ, τὸ ἀποδειχθὲν ἐπιψηφίζει, ἀλλ' οὐ τὸ νοούμενον, τελευταῖον ἐκ πίστεως λέγει, τουτέστιν οὐκ ἐξ ὁράσεως, ἀλλ' ἐξ ἀκροάσεως.

σκδʹ. Ὁ γευσάμενος 9) ἄνευ εὐλογίας μεμολυσμένου ὕδατος ἢ βρώσεως ἐπὶ τοῦ πλησίον σκάνδαλον, μετάνοιαν τῆς σκανδαλοδοσίας δούς, εἰ ἄξιος, χειροτονείσθω.

σκεʹ. Ὁ γευσάμενος αἵματος 10) καὶ πνικτοῦ γαστριμαργίας μόνης ἔνοχός ἐστιν· εἰ ἦν ἄξιος, χειροτονείσθω.

σκςʹ. Τὸ θιγεῖν 11) ἢ γεύσασθαι ἀκαθάρτου ἤτε στοι-

212. Si quis monachus risum aut loquelam cum aliquo habuerit in tempore synaxis, faciet metanoeas L.

213. Monachus in praepositum suum contumax, ut Dei inimicus iudicabitur.

214. Si quis monachus superbiens percusserit quemquam, metanoeas aget ...

215. Si quis monachus carnem comederit a daemone deceptus, aget metanoeas M.

216. Si quis monachus deprehensus fuerit cum uxore presbyteri aut diaconi, habet poenitentiam XII annorum.

217. Si quis monachus exierit ad nuptias, separetur e monasterio diebus VII; si in testimonium, diebus VII; si in testimonium, diebus IX.

218. Melius est monachum esse carnis voratorem quam cadere in ebrietatem, in qua est luxuria, iuxta apostolum.

219. Monachus non faciens opus eius, ne comedat; si illiteratus est, agat metanoeas XII.

220. Monachus qui in mensa riserit, faciat metanoeas XL.

221. Monacho non licet quamcumque osculari mulierem in sancto die paschae, ne matre quidem excepta.

222. [S. Nicephorus rescripsit] sacrilegium esse exclusionem ab ecclesia ideo factam quod spirituales patres testati sint ea quae secreto norunt, quum execrabiles, excommunicati et anathemate per ipsum testimonium perculsi sint. Nam nefas est quae confessionis sunt dicere aut quocumque pacto manifestare.

223. Iudex non ex se loquitur, sed quae testes et probationes affirmant, ea pronuntiat; sententia ex publico ministro est, non ex privato; quod probatur, confirmat: non quod ipse putat; denique ex fide loquitur, hoc est non ex visu, sed ex auditu.

224. Qui sine benedictione gustavit pollutam aquam vel cibum, cum proximorum scandalo, poenitentia ob scandalum factum peracta, si dignus, ordinetur.

225. Qui gustavit sanguinem vel suffocatum, gulae solius reus est, si ergo dignus, initiator manuum impositione.

226. Tangere vel gustare impurum vel elementis absonum. Immo grave in primis est quod de inviolabili confessionis arcano testimonium statim affertur ex epistola quam S. antistes exul rescripsisset ad Nicaenum quemdam episcopum, qui Iconoclastas in gremium Ecclesiae revertentes ex relatione sacerdotum a confessionibus reiiciebat. Haec vero Comnenus p. 409, ex *Macario Hieromonacho in explicatione canonum poenitent. S. Basilii in exordio, circa medium.*

—1) γελάσῃ. Cf. ib. n. 61.—2) αὐτοῦ. Cf. p. 144. n. 29. —3) ἀπόστολον. Ephes. V, 18.—4) ποιῶν Γ.. Γ' αὐτοῦ in apogr. meo. Respicit II. Thess. III,10.—5) γελάσῃ. Cf. epitim. St. p. 142. n. 29.—6) Πάσχα. Cf. canon. 117 et Studitar. epit. p. 140, 11. Mos enim Graecorum est osculum dandi in pascha, quod exponit Allatius *de Dominic. Graecor.* in fine op. *de consensu* etc. col. 1450.—7) Ἱεροσυλίαν. Exhaustis codicibus nostris mss. ad Graecorum editos typis libros suspenso pede transeo demum, veritus ne maiori fraude decipiamur: ecce enim in tabula decantatus ille Nicolaus Comnenus Papadopulus, ex Praenot. mystagogicis daturus canones V a 222 ad 226. In quibus aperte dicam nihil videri Nicephoro indignum, neque a certis canonibus absonum. Immo grave in primis est quod de inviolabili confessionis arcano testimonium statim affertur ex epistola quam S. antistes exul rescripsisset ad Nicaenum quemdam episcopum, qui Iconoclastas in gremium Ecclesiae revertentes ex relatione sacerdotum a confessionibus reiiciebat. Haec vero Comnenus p. 409, ex *Macario Hieromonacho in explicatione canonum poenitent. S. Basilii in exordio, circa medium.* — 8) δικάζων. Et hoc, si verum est, sapit epistolam, neque inconcinnam. Ibidem p. 284 ex regula 84 inter eas *quas Canonarcha collegit in fine Synodicorum Nicephori.* — 9) γευσάμενος. Ibid. p. 142 *ex regula 48.*—10) αἵματος. p. 143 *ex regula 42.*—11) θιγεῖν. p. 142 *ex*

χείου ἤτε ζώου, ἀναμάρτητον, χρὴ δ' ὅμως εἴ τις κληρικὸς τούτων μεθέξει 1) ἔμπροσθεν ἀσθενῶν ἀνθρώπων, τοῦ σκανδάλου τάχα ποιῆσαι μετάνοιαν, τρισὶν ἡμέραις τὸ γόνυ κάμπτοντα ἐν τῷ ναῷ.

σκζ'. Οὐδεμίας 2) ἔνοχον νομίζεσθαι ἁμαρτίας ἐχρῆν 3) ἱερέα τὸν ζῶα ἄλογα σφάζοντα ἢ καὶ ἐν χωρίῳ κρεουργοῦντα, καὶ ταύτῃ μετὰ τὴν κρεασφαγίαν λειτουργεῖν θέμις, εἰ μὴ ἄτοπον τῷ χωρίῳ δοκεῖ ταῦτα πράττειν, τότε γὰρ ἐκ τῆς δυσφημίας τοῦ βήματος ἀπείργεται.

tum vel animal procul ab omni crimine est. Oportet nihilominus clericum, si quando his usus est coram imbecillibus hominibus, ob scandalum cito agere poenitentiam, tribus diebus genuflectentem in templo.

227. Nullius reum criminis arbitrari oportet sacerdotum, rationis expertia animalia si mactet, vel etiam in vico lanionem agat; licetque ei post caedem animantis sacra peragere, ni turpe oppidanis id muneris videatur: tunc enim ob infamiam arcetur ab ara.

ANNOTATIONES

Ad ultimos byzantini iuris magistros ea pervenerat S. Nicephori fama eiusque canonum tanta aestimatio, ut multi et conspicui eorumdem interpretes, expressis nominibus, librisque in medio positis, extitisse memorentur et credantur. Huc certe adesse volunt et Georgium Metochitam, doctissimum Vecci patriarchae archidiaconum, in *Expositione* regularum sancti Nicephori. Accersitur Ioannes Lascares Rhyndacenus, cuius memoratur commentarius ad easdem explicandas regulas; tum etiam inter recentiores Antonius Chrysocbiras donatur explanatione in eiusdem synodica decreta. Sed quae vidisse se, ut solet, Nicolaus Commenus asserit 4), horum omnium ne ullum quidem vestigium alibi quisquam, opinor, repperit, neque reperiet. Missa igitur haec facio, ut certiora dein quae manibus habui, ut dixi, et etiam nunc teneo. Fontes ex quibus singula hausi, ostendi superius, et iterum sub oculis reponere iuvat. Celebriores canones sunt 5) XXXVII, quos Matthaeus Blastares collegit; eos autem habes a primo ad ultimum in nostris 16, 8, 9, 18, 53, 3, 25, 7, 17, 34, 50, 85, 30, 32, 91, 47, 49, 51, 52, 2, 15, 14, 89, 31, 33, 6, 27, 10, 12, 28, 5, 22, 40, 90, 91, 92, 93, 78. Inter edita vero principem locum, aetatis ratione, tenet brevis series ab Enimundo Bonefidio data, quam porro referunt canones qui supra sunt 40, 42, 43, 46, 52, 53, 6, 7, 84, 8, 9, 11, 13, 16, 17, 19, 22. Primus post Bonefidium Cotelerius aliam, immo quadruplicem eruit seriem, unam scilicet quae iam apud Matthaeum, secundam ex enimundianis septem selectam, tertiam hos continentem VIII canones: 36, 87, 48, 49, 51, 2, 24, 33, quartam dein ad Theodorum Studitam omnino referendam. Mansi quem Rhalli rescripsit, regessit eadem, nisi quod XVII ab Enimundo iterum accepit, V autem ab Harmenopulo, sive superiores 94, 95, 47, 78, 80. Postremo loco venit Pedalion qui barbaro tantum stylo vertit XXXVII canones Matthaeanos, septemque illos adiecit quos excerpsit Cotelerius separatim. Neque alia prius in lucem venerunt, quam ego canones CLXI 6) in Spicilegium solesmense inseruerim, quos iuvat etiam nunc propius cum hisce CCXXVII conferre, uti infra, in tribus scilicet columnellis, quarum prima novum ordinem, altera canones solesmenses, tertia praecipuos codd. manuscriptos exhibet.

regula 45. — 1) μεθέξῃ Comnen.—2) οὐδεμίας. ibid. pag. 212, et in margine *Synodicon IV apud Canonarcham in exemplis Synodicorum.*—3) ἐχρῆν ib.

4) *Asserit.* p. 20, 139, 210, 220, 273. Praeteres ab eodem intruduntur varii canones, sive regulae 38 p. 139, reg. 48, 49 p. 51, reg. 64 p. 126, 127, reg. 69 p. 278, reg. 84 p. 20, 284, reg. 93 p. 198, tum etiam tomus synodicus VIII p. 108 et synodica de homicidio p. 250, de sacris mysteriis p. 310; adde *Systatica apud Campanas*, p. 110.

5) *Canones.* Apud Coteler. iidem sunt XXXVIII, quum canon XVII in duos male dividatur.

6) Can. CLXVI, ex quibus infra deesse videntur 129, 131 et 157, ii vero eiusdem argumenti sunt quam capitula IX, X, XI, vid. p. 325, 326.

I.	1	codd. 17, 41, 48, ad LXXXVII.
II.	2	— 3, 8, 34.
III.	3	— 3, 26, 39.
IV.	4	— 15, 43.
V.	5	— 17, etc.
VI.	6	— 15.
VII.	7	— 33, 34, 35, 36.
VIII.	8	— 35, 43.
IX.	9	— 3, 15, 13.
X.	10	— 3, 40.
XI.	11	— 29.
XII.	12	— 3, 34, 40.
XIII.	13	— 15.
XIV.	14	— 3, 13, 34.
XV.	15	— 3, 8, 15, 30.
XVI	16	— 3, 6, 15, 34, 35.
XVII.	17	— 3, 5, 15, 34.
XVIII.	18	— 3, 6, 15,
XIX.	19	— 6, 33, 34, 40,
XX.	20	— 6.
XXI.	21	— 3, 33.
XXII.	22	— 6, 15, 33.
XXIII.	23	— 15, 33, 60.
XXIV.	24	— 3, 15, 33.
XXV.	25	— 3.
XXVI.	26	— 3, 8.
XXVII.	27	— 6, 33.
XXVIII.	28	— 3, 8.
XXIX.	29	— 33, 54.
XXX.	30	— 34.
XXXI.	31	— 3, 33, 34.
XXXII.	32	— 3, 6, 34, 40.
XXXIII.	33	— 6, 27, 34.
XXXIV.	34	— 3, 6, 29, 33, 34, 49.
XXXV.	35	— 49.
XXXVI.	33	— 4, 6, 33, 36.
XXXVII.	37	— 48.
XXXVIII.	38	— 15, 36, 49.
XXXIX.	39	— 3, 15, 35.
XL.	40,79	— 17, 33, 34, 35, etc.
XLI.	41	— 33.
XLII.	42	— 3, 36, 45.
XLIII.	43	— 16, 36, 40.
XLIV.	44,70	— 3, 25, 27, 33.
XLV.	45	— 33, 35, 36, 40.
XLVI.	46	— 33, 40, 49.
XLVII.	47	— 33, 40.
XLVIII.	48,71	— 3, 35.
XLIX.	43	— 3, 33.
L.	50	— 33.
LI.	51	— 31.
LII.	52	— 34.
LIII!	53	— 41, 48.
LIV.	54	— 35.
LV.	55	— 43.
LVI.	56	— 35 ad LXXII.
LVII.	57	
LVIII.	58	
LIX.	59	
LX.	60	
LXI.	81	
LXII.	82	
LXIII.	63	
LXIV.	64	— 15, 25.
LXV.	65	— 15.
LXVI.	66	— 15.
LXVII.	67	— 15.
LXVIII.	68	— 35.
LXIX.	69	— 15.
LXX.	146	— 13.
LXXI.	147	— 35.
LXXII.	148	— 33.
LXXIII.		— 48 ad LXXIX.
LXXIV.		
LXXV.		
LXXVI.	127	— 40.
LXXVII.		
LXXVIII.		— 33, 41.
LXXIX.	85	— 33, 41.
LXXX.		— 33, 41.
LXXXI.		— 15.
LXXXII.		— 13.
LXXXIII.		— 3, 17, 29.
LXXXIV.	80	— 6, 3.
LXXXV.	72	— 3, 15, 41.
LXXXVI.		— 6.
LXXXVII.		— 33, 41.
LXXXVIII.	84	— 27.
LXXXIX.	74	— 34 — cf. 6, 48.
XC.	75	— 34.
XCI.	76	— 34.
XCII.	77	— 34.
XCIII.	78	— 34.
XCIV.	81	— 37, 38—cf. 27.
XCV.	82	— 28, 29, 37, 38.
XCVI.		— 28, 29.
XCVII.		— 28, 29.
XCVIII.		— 28, 29.
XCIX.		— 27.
C.		— 27.
CI.		— 37.
CII.	85	— 33, 35 ad CXXIX.
CIII.	86	
CIV.	87	
CV.	88	
CVI.	89	
CVII.	90	
CVIII.	81	
CIX.	92	
CX.	93	
CXI.	94	
CXII.	96	
CXIII.	97	
CXIV.	98	
CXV.	99	— 6, 48.
CXVI.	100	— 29.
CXVII.	101	— 33, 35.
CXVIII.	102	
CXIX.	103	
CXX.	104	— 33.

CXXI.	105	
CXXII.	106	
CXXIII.	107	
CXXIV.	108	
CXXV	109	
CXXVI.	110	
CXXVII.	111	
CXXVIII.	112	
CXXIX.	113	cod. 35 ad CLIII.
CXXX.	114	
CXXXI.	115	
CXXXII.	116	
CXXXIII.	117	
CXXXIV.	118	
CXXXV.	119	
CXXXVI.	120	
CXXXVII.	121	
CXXXVIII.	122	
CXXXIX.	123	
CXL.	124	
CXLI.	125	
CXLII.	126	
CXLIII.		cod. 27.
CXLIV.	128	— 40
CXLV.	130	— 33, 34, 41, 48.
CXLVI.	132	
CXLVII.	133	
CXLVIII.	134	
CXLIX.	135	
CL.	136	
CLI.	137	
CLII.	138	
CLIII.	139	
CLIV.	...	cod. 25, 31.
CLV.	...	— 10, 51.
CLVI.	...	— 30.
CLVII.	...	— 30.
CLVIII.	...	— 31 ad CLXIV
CLIX.		
CLX		
CLXI		
CLXII		
CLXIII.	150	cod. 42, 47 ad CLXXII.
CLXIV.	151	
CLXV.	152	
CLXVI.	153	
CLXVII.	154	
CLXVIII.	155	
CLXIX.	158	
CLXX.	159	
CLXXI.	160	
CLXXII.	161	
CLXXIII.	...	cod. 27, 29, 30.
CLXXIV.	...	— 15.
CLXXV.	...	— 15.
CLXXVI.	...	— 15.
CLXXVII.	...	— 3.
CLXXVIII.	...	— 18.
CLXXIX	...	— 30 ad CLXXXIV.
CLXXX.		
CLXXXI.		
CLXXXII.		
CLXXXIII.		
CLXXXIV.	...	cod. 31.
CLXXXV.	...	— 17.
CLXXXVI.	95	— 3.
CLXXXVII.	...	— 3.
CLXXXVIII.	...	— 3.
CLXXXIX.	83	
CXC.	140	— 35 ad CCI.
CXCI.	141	
CXCII.	142	
CXCIII.	143	
CXCIV.	144	
CXCV.	145	
CXCVI.	149	
CXCVII.		
CXCVIII.		
CXCIX.		
CC.		
CCI.		
CCII-CCXXI	1	cod. 48.
CCXXII-CCXXVII		— apud Comnenum.

XI.

S. METHODIUS CP.

n. Chr. 842—846.

1. Orthodoxiae qui festum dedit, dignus Methodius erat, cui huius tomi pars prior quadam corouide nobili dedicaretur. Post dura enim certamina, quae per annos centum et viginti luctu omnia miscuerunt, felix laetusque fuit ille dies, quo patriarcha recens, ducta processione ab Ecclesia Deiparae Blachernensi ad augustissimum Sanctae Sophiae templum, initium fecit 1) celebritati, quae quotannis in dominica prima quadragesimae, etiam nunc apud Graecos fidei triumphum comminiscitur. Felix etiam duplex reditus in quo, providente eodem Methodio, tum S. Theodorus Studita, cum fratre suo Ioseph episcopo reportatus, et iuxta sanctum eius avunculum Platonem tumulatus ae Studio suo restitutus est 2), tum etiam quum post triginta tres annos, ab exilio quoque ovans rediit Nicephorus. Praeeunte iuveni imperatore Michaele, obviam processerunt Patricii, praestantesque viri ac reliqui cives, laeti facesque manibus gerentes, et arcam, humeris suis subiectam, ad magnam usque vehentes ecclesiam. Dux pompae Methodius erat, ipse ab acie veteranus, confessionis suae notas et stigmata in corpore ferens, quum tenui quadam fascia linea laesas a Theophilo contusasque malas obligare soleret 3). Cui certe perinde ac sanctis summisque viris, qui a Germano ad Ignatium, ex Dei optimi munificentia, sedi Constantinopolitanae praefuerunt, verba iuvat accommodare, quae synchronus quidam, haud multum concinno fortasse, sed merito plausu effudit 4): « O Divinus currus, Deum aurigantem vehens, per quem haereseos Christo infensae phalanges in fugam versae sunt! O os, quo res divina increpuit, ac tuba, Iesu Nave buccinis sonora magis; per quod sacrilegum Christi hostium munimentum disiectum, et avita rectaque fides, quasi nova promissionis terra, universo Israeli Dei in sortem distributa est!..... O cultor sepulchri sancti Petri, indeque emanantis castae sanctitatis custos? O qui Paulum magis quam aerem ipsum spiras! O totius divinae ac propheticae scripturae lingua! O Evangelicae interpretationis et gratiae liber, cum Gregorio, Basilio et reliquis post eos theologis theologus etiam ipse et contubernalis! » Methodio accedat in cumulum, nedum nimium illius esse encomium concedam, unum quod illi singularem in laudem vertitur, ab omnibus licet silentio praetermissum, eum scilicet fuisse ultimum apud Graecos hymnographum, qui Damasceni spinosissima et longe ardua aemulatus opera, iambos veterum poematum cum molestissimis sacrorum canticorum legibus eleganter consociavit. Et quamvis non multa sint quae certo eius nomine in libris ecclesiasticis ornentur, princeps tamen atque choregus in amplissima saeculi IX melodorum orchestra aequum est praeeat, quum ecclesiam byzantinam eo regente, hymnographorum schola, magistris Iosepho, Ioanne, Theophane, Metrophane, Clemente, Georgiis, aliisque, immortali potissimum decore floruerit.

1) *Fecit.* Acta sanctor. iun. t. II, 960 seqq. analecta de Method. n. 10.

2) *Est.* Ib. n. 11 ex Theophane.

3) *Soleret.* Ibid. ex Glyca a quo statur inde morem inolevisse ut constantinopolitani patriarchae lineas fascias ex anteriore parte alligatas haberent.

4) *Effudit.* Vita n. 18.

II. Nequa Methodium minus excolnisse sacrorum cenonnm philosophiam, triplex monumenti genus testatur, ad praecipua quaa gessit negotia referendem. Ac primum radicitus avulsit pessimam Iconomacherum sectam, hac lege sibi servata, ut qeemcumque infactum haeretica lne ab omni sacrerem ordinum hoaore expelleret. Huc pertinet insignis ad Hierosolymorum patriarcham epistola, quao nondum integra prodiit. Praeterea maximopere laeter intactam mihi hactenus remansisso vehementem adversus eosdem sive seetentiam sive invectivam, qeae falso Sophronii nomine tecta in vaticania membranis, fortasse non vicisset tenebras, nisi verum mihi Methodii nomen chartae mosquenses dedissent. Immo aliud quid et nobilius facile ad haec accederet, nisi illud honoris causa primae huius tomi fronti dedicarem; prooemio enim nostro reservatur S. Paschalis epistola quae aperto vincule, ut alibi praefatus sum, nectitur cum pehlica legationo, qua S. Nicephori nomine, ad apostolicam sedem egregia et impavide Methodius functus est. De cuius indefesso labore haec synchrenus biographus: « Ante omnia vere non dabat oculis suis somnum, neque temporibns suis requiem, quousquo ex omni grege haeresim veluti pestem depelleret, sanamque et orthodoxam fidem omnium animis insinuaret. Quapropter freqeentes ordinatienes habebat, episcopatus componere optans. Huc etiam ita eum trahebat zelus suus, ut etiam ad ordinationem venienti gratias ageret, dummodo sciret eum hactenus orthodoxum fuisse 1). » Ecce autem, dum haec zizania secat et comburit, aliae spinao ultro subortae: graviter enim exarsit Studitarum κακοζηλία, tum de hisce ordinationibus subitis qnerelas moventiem, tum sopitas suscitantium lites, qnas olim ipse Theodorns nutrivit, qeum de bigamis et trigamis cum Tarasio et Nicephoro animosius disceptaret. Quae quidem domestica bella dum Methodius aegre tulisset, litteras et homilias, sententias etiam synodicas adversus contumaces cumulavit, quae post sex saecula id sibi roboris retineerant, nt etiam tuec ad ea integerrime servata, inter ecclesiastices turbas ultro citroqua provocaretur. Ab hac lite haud aliena putem quae in nonnullis euchologiis sedem hsbere meruerunt officia, insignita Methodii nomine, sive preces ie sponsalibns, in nuptiis, etiam in bigamorum coniugio recitatae, ac si post Tarasium et Nicephorum ut iurgia claederet, certis publicisque precum formulis, quae agenda essent statuisset. Ad res quoqne sacras pertinet, modo authentica sit, brevis sententia ad axomologesim Iconomachorum tuendam et arcanam peccaterum confessionem stricte iure vindicandam. Caeteris autem solemniora sunt, quae sapienter sanxit de haereticis in Ecclesiae gremium recipiendis, et quae licet Eechologiis passim inserta, nondum fuisse edita plene et emendata, diutius tolerari nequit. Haec multaque alia verus orthodoxiae pater condiderat, quasi fidei custos ac praeco in ultimo Photiaei schismatis limite positus, ut vitandos infames scopulos quam proxime designaret. Qnae quum exeunte saeculo XIII, Ioannes Ephesinus metropolita, motis de legitimo patriarcha tumultibus, confidenter dissidentibus opponeret, utinam et in eos qui ab Ecclesiae vero capite defecerunt, post alia sex saecula, reverberent!

III. Quibus operibus sive iterum illustrandis, sive primum e nocte eruendis facem prope solus mihi Cl. Maius praetulit; qui quum pene omnia primus attigisset, haud panca tamen mihi, consultone an inscius, reliquit nova, et quod novitati praetulerim semper, incoepta ab eo tradidit ut ego conficerem, et mutila quae ex parte restituerem

1) *Fuisse.* ib. a. 15.

integritati, digito ostendit, ac praeter morem, haud incertis codicum signis praemonuit. Quod spectat igitur ad Iconomachos, tria hic erunt: 1° Epistola ad patriarcham hierosolomytanum, haud mediocri quidem auctario a me ornata, sed quae tam densa stribligine adhuc offuscatur, ut facile Oedipo interprete opus haberet; 2° Ecthesis, precipua ex parte nunc primum e vaticanis erepta thesauris, ubi sub falso nomine latebat, unde feliciter datum peregrinas supplere mosquenses chartas, quas obiter et a longe, otio deficiente, haud sine moerore salutaveram; 3° sententiola (sub num. VII.) de arcana peccatorum confessione, fonte quidem ex lutoso hausta, sed ob gravitatem argumenti, digna quae servetur. De Studitarum causa ex ditissima supellectile diu superstite, ea tantum accepimus (num. III, IV, V,) quae synodica quadam gravitate commendantur. Caetera, quae extra rem canonicam plerumque versantur, ea certa dignitate eminent, ut inter siculas apes hymnographus Methodius primo fortasse loco computetur, ac plurima eiusdem scripta etiam ad alterum et summum Methodium, vatem quoque, doctorem et martyrem, commigravorint.

IV. Agedum, quum etiam post Allatii singularem de Methodiis diatribam, desiderari adhuc mihi videatur accurata scriptorum nostri Patriarchae 1) notitia, eam hic, meo pro modulo, eo lubentius exigam, quod egregius vir, ut ad auream hymnographorum, ita ad argenteam byzantinorum patrum aetatem pertinet. Ingrato et brevi syllabo de more utor, selectis potius quam penitus recensitis codd. mss.

I. *Scripta adversus Iconomachos.* — 1. Epistola ad Hierosolymitanum. Incipit: Τὴν ἐνταυθοῖ. Infra n. 1. Ex codd. vatican. 835 f. 253, 836 f. 154, 1181 f. 28.
2. Ἔκθεσις περὶ εἰκόνων Incipit: Πιστεύω εἰς ἕνα Θεόν.—Cod. vatic. 1753 f. 223; Mosquens. 140. Infra n. II.
3. Sententia de sacerdote iconomachos ex confessione denuntiante. Inc. Τοὺς πνευματικοὺς. Ex Nicolao Comneno in Praenotionibus, p. 408. Vide infra n. VII.

II. *Scripta in causa Studitarum.* — 4. Ex epistola: Τὰ γεγραμμένα 2).—Ottobon. cod. 213 f. 194, cod. 225 f. 22, cod. arabic. vatic. 176.
5. Ex alia epistola 3): Ἐπισκεπτέον δέ.—Ottob. 225 f. 20.
6. Ex alia 4): Ὁ γὰρ μακάριος πατήρ.—Ex eod. cod.
7. Ex alia 5): Σὺ μοναχὸς εἶ.—Vatic. 1137.
8. Ex homilia 6): Μὴ συνεσταιᾶσθε.—Ottob. 225 f. 45.
9. Ex synodica sententia, additis acclamationibus: Πρὸς οὖν τοὺς Στουδιώτας. Χριστὲ ἐντεῦθεν εὐχαριστία —Ottob. 225 f. 22, 23; 213 f. 192, Infra habetur num. III.

1) *Patriarchae notitia.* Interea cf. Fabricius ad calcem opp. Hippolyti t. II. p. 89 et Biblioth. Graec. ed. Harles. t. VII, p. 273, tum etiam Patrolog. Paris. graec. t. c. col. 1231-1242.

2) Γεγραμμένα. Maius primum edidit in *Script. vett.* t. IV, p. 168, plenius vero in Spicileg. Rom. t. VI, p. XXII, ubi notat eamdem epistolam in Nicolais typicum fuisse receptam, quale exhibetur in cod. arabico vatic. vid. Patrol. t. c. col. 1295. Quae statim addit Ioannes Ephesinus, quasi ex eadem epistola: Καὶ πάλιν ἀλλαχοῦ οὕτω φησί· Πρὸς οὖν τοὺς Στουδιώτας, Maio visa sunt idem esse opus, quod tamen aliud existimem, ac plane inter synodica referendum.

3) *Epistola.* Ambiguus locus est, in marginali scholio cod. laud. e regione canonis chalcedonensis ab Ioanne ephesino positus, et his involutus verbis: Ἐπισκεπτέον δέ, φησὶν ὁ ἅγιος Μεθόδιος, ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ὁ μέγας τῆς ἀληθείας ὁμολογητὴς καὶ τῆς εὐσεβείας θεμέλιος ἀσάλευτος, τὰ παρὰ τοῦ κανόνος εἰρημένα τοῖσδε ὅτι τοσοῦτον ἀπέχουσι τοῦ περὶ τῶν ἐπισκόπων καὶ τῶν ἀρχιερέων βουλεύεσθαι, ἢ καθ' οἱονδήποτε τρόπον εἰς τὰ ἐκκλησιαστικὰ τὴν γλῶτταν κινεῖν, ὅτι οὐδὲ τὸν τόπον ἀφῆκεν αὐτοῖς τῆς μεταβάσεως, ἀλλ' ἐν οἷς τόποις ἀπεκάρησαν, φησίν, ἐν αὐτοῖς μένειν ἡσυχάζοντας χρή. Περὶ τῶν λοιπῶν οὖν ἐρωτᾶν περιττόν ἐστιν ἢ λέγειν· καὶ εἰ ἔχοιεν ἀντιλεγόμενον, δειξάτωσαν τοῦτον τὸν κανόνα, οἷα μοναχὸν ἐκπεπτωκέναι, καὶ μὴ ἄξιον εἶναι συντηρήσεως. Καὶ τὰ μὲν τοῦ ἁγίου Μεθοδίου τοῦ πατριάρχου ταῦτα.

4) *Alia.* Maii Script. vett. l. c. p. 255, ex paucissimis verbis. Patrol. l. cit. col. 1296, not. 2.

5) *Alia.* Apud eund. in Spicil. Rom. l. c. Patrol. col. 1287, 1298.

6) *Homilia.* Quam idem Ephesinus ita adducit: Ἀλλά γε καὶ ἐν ἑτέρᾳ ὁμιλίᾳ πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν φησί· Μὴ συνεσταιᾶσθε.. ut in Patrol. col. 1293, 1294.

10. Ex eadem furtasse senteotia 1): Ὅτι διδαχῇ.—Ottob. 223 f. 23 in marg.
11. Ex eadem, ut videtur: Μετὰ πολλῶν.—Ottob. f. 249 f. 855; coislie. 211 f. 349, quae mox graece priteum eduntur n. V.
III. *Canonica et liturgica.* — 12. Conatitetio da baereticorum ad poenitentiam receptione: Εἰ μὲν παιδίον.—Vatic. 717, 1182, 1455; palat. 233; regie. 57; ottobon. 160. — Barberia. 111. 302.—Vallicell. F. 33.—Laerent. P. IX, 10, 81.—Marcian. 228, 229.—Ambrosian. G. 57, 64.—Scorial. X. 1, 1. 5.—Barocc. 101.—Vindobon. 147.—Paris. 1336, 1362; Coislin. 112, 211, 271.— Mosqeena. 33, 432, 467, alibi passim. Goar in Euchołog. p. 776, ex codd. Cryptoferrat. barberin. Allatiano et deobes regiis. Pars eaeoeica iefra recitatur n. VI.
13. Canoe de S. Ioaeniciu, die III. Nov. Ode prima incipit: Ἱεροφάντα. 2). — Cryptoferrat. XIII.
14. Canon de S. Nicoiao, die VI. Dec. Ὕψιστε 3).—Cryptoferrat. XVIII. Vallicell. E, 54. Vide infra odea primam n. VIII.
15. Canon de S. Lucia, die XIII Dec. Ἀπόρρησις—Ib.
16. Canon de tribus SS. peeris, die XVIII Dec. Φῶς πνεῦμα Χριστοῦ 4).—Cryptoferrat. XVIII.
17. Canon de S. Basilio, die 1 Jan. Ἄναρχον—Cryptofer. XX.
18. Idiomeion do XL martyrib. die VI Mart. Ἡ ἐκκλησία.—Mosqeens. 5) archiv. publ. VII. 207.
19. Idiomeion de S. Constantino imperat. die XXI Maii: Σέλας. Ibid. Aliud in edd. Ὁ τῶν ἀνάκτων.
20. Idiomeion de Traesfiguratione, die VI Aug. Τα παντα.—Ibid.
21. Ordo aponsalium.—Barberie. III, 70 f. 167.; IV, 51. f. 27.
22. Ordo nuptiarum.—Vatic. 1811 f. 22; 1875 f. 59; 2012 f. 102. Barberiu. III, 90 f. 169; IV. 13 f. 82; IV. 41 f. 31.
23. Ordo nûptiarum pro bigamis.—Vatie. 1811 f. 31, 1875 f. 79, 2012. f. 104.—Barberiu. III. 70 f. 178, IV. 13 f. 80; IV. 41. 47 f. 47.
IV. *Historica et paraenetica.*—24. Areopagitica: Μετα τον μακαριον. Inter opera Dionysii (v. t. II, p. 392), interpretibus Anastasio et Lansellio.
25. Vita S. Nicolai episcopi 6): Οἱ τῶν ἀρετῶν—Colonn. 123. Paris. 1462.—Mosquensis 26 f. 204; 162 f. 204.
26. Vita B. uxoris S. Theophanis, ex Metaphraste memorata in Analectis de S. Methodio n. 20 apud Bolland. XII mart.
27. Oratio de S. Agatha: Ἐπειδή με θαῦμα —Vallicell. B. 34, K. 17. Latiee tantum apud Bolland. V Februar. et Combefis. Bibl. concioe. t. VI. p. 723.
28. Homilia de eruce et passione Christi fragmenta III. Ἐπεδήμησεν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ... — Οἴονταί τινες καὶ τὸν Θεον —Ἐπειδὴ γὰρ δυναμις. codd. tres augustani ap. Gretser *de S. Cruce* t. II, p. 401.— Allatius *de Methodiis* p 349 inter opp. Methodii Patav. edit. Combefis. Patr. t. XVIII p. 398.

1) *Senteatia.* Rursus ita Ephesinus. « Haud ignorari debet Studitae discipulos post sanctam illius mortem, cem catholicae Christi Ecclesiae oon uti decet subesse, sed potius ex suo ipsorum arbitrio vivere vellent, non solum ob nepcram illius condemnationem qua cou praetextu etebantur, sed etiam ob alias quasdam causas ab ipsis confictas, rursus defecisse seque a communi Christi Ecclesia disiunxisse.. Adversus igitur istos sanctus Methodius, patriarcha illustris, in synodi morem coneitatus, anathema proeuutiavit. Inter alia autem quibus mageea ille patriarcha eos haud semel ammoeeit, in hunc fere modum disseruit: Nullo unquam tempore, etc. » Vide omnia graece apud Maium l. c. et in Patrologia col. 1295 not. 1.

2) Ἱεροφάντα. Sub insigni illa acrostichide totus canon decurrit: Ἰωαννικίῳ πατρὶ χριστοφόρῳ πατριάρχης ὁ Μεθόδιος. Ode 2 incipit: Νεκρωσιν.

3) Ὕψιστε. Totus canon senariis exigitur dodecasyllabis ex numero potius quam metro computatis, qui vero ab primo ad ultimum omnes pendent ex illa acrostichide singulis tropariis simillima:

Ὕμνος παρ' ἡμῶν ἐκτεθεὶς σοι, πάμμακαρ,
Μύρων προσάγει καὶ τῶν παντων πρόστατα,
Νικόλαε, θέραπον Χριστοῦ καὶ μυστα,
Ὃν καὶ προσδέχου ὡς βραχύτατον δῶρον.
Σαῖς σῶζον εὐχαῖς τοὺς μελπεῖν σε τολμῶντας.

Et statim additur. ὁμου τὸ τῶν στιχχ. ρξ κατα ᾠδὴν στιχχ. κδ, ὡς εἶναι καὶ ᾠδην, ἀλλάγια γ καὶ θεοτοκιο α'. Quae et declararentur, opus esset uberiore commentario, cuius hic locus non est. Notare satis erit ad 159 litteras acrostichidis respicere singula canonis troparia, quae cum ipsius acrostichidis στιχων numerum explent στιχχ. ρξ.

4) Χριστοῦ. Totus, ut secundus, iambicus est eodemque metro ligatus, quae tamen, uti etiam sub num. 14 et 17 posita, ausim Methodio ascribere, non certo quidem testimonio, sed quadam analogia, alibi, ut spero, probanda.

5) *Mosquens.* Eos tantum codices cursim adduco in quibus Methodii nomen hymnis affigitur.

6) *Episcopi.* Titulus in colemn. 123 ex aliquo catalogo erat: «S. Methodii *presbyteri et abbatis* in vita S. Nicolai Myrorum.

29. Adversus eos qui Christi adventum in carnem Eliae negant profuisse.—In iisdem codd. fortasse ex eod. sermone.

V. *Dubia aut spuria.*—30. Homilia de Simeone et Anna. Incipit: Πάλαι ἱκανῶς.—Vatic. 1079. Coislin. 874. Mosquens. 160.—Inter opp. Methodii Patarensis, cuius esse videtur.

31. De azymis: Τὰ ἄζυμα οὐκ ἄρτος.—Mosquensis 353 f. 105, apud Nicetam Stethatum.

32, 33. Aenigmata duo metrica—Laurent. Pl. V, 10.—Ed. Bandini catal. t. I, p. 32.

34. De paschatis inventione.—In Scorial. codd. memoratur.

35. Ecthesis mysteriorum apud Campanam ex Nic. Commeno p. 112, idem fortasse quod supra in num. 2.

36. Constitutio de iudicibus ex eodem, p. 287, apud Theodorum Metochitem περὶ κακονθείας vuln. 64 *(sic)* de periurio.

37. Synodica de baptismo parvulorum ex eod. p. 310.

38. Fragmenta dogmatica?—Ambrosian. D. 28.

I.

Τοῦ ἁγίου Μεθοδίου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐπιστολὴ πεμφθεῖσα πρὸς τὸν πατριάρχην Ἱεροσολύμων, ἐπὶ καθαιρέσει τῶν ἀποστησάντων ἱερέων.

Sancti Methodii patriarchae Constantinopolitani epistola missa ad Hierosolymorum patriarcham, de depositione apostatarum sacerdotum.

Τὴν ἐκταθεῖσαν τῆς τιμίας κορυφαιότητός σου τοῦ λόγου χεῖρα, [τὴν] ἡμῖν διὰ τοῦ εὐλαβεστάτου ἀδελφοῦ Σιλουανοῦ καὶ πρεσβυτέρου καὶ μοναχοῦ, πασῶν τῶν ἀνέκαθεν μέχρις ἡμῶν συνόδων εὐαπόδεκτον καὶ ἰθύτομον ἀπαγγελλίαν 1) φέρουσαν, καὶ [τῆς] καθ' ἡμᾶς αὐτοὺς 2) (περὶ ἧς 3) κεκινήμεθα ὑπομνῆσαι τὴν ὑμετέραν ἀδελφικὴν θεοσέβειαν) ὀρθῶς καὶ ἀπροσκλινῶς κριθείσης 4), ἀπεδεξάμεθα καὶ ἠγαπήσαμεν· ὡς παρὰ Κυρίου εἰσακουσθέντες ἐν τῇ συμπνοίᾳ τῆς ἀληθοῦς ἡμῖν γεγενημένης 5) ὁμονοίας (καθότι οὐκ ἦν ἑτέρως, οὐδὲ ἠλπίζετο ἄλλως φέρειν καὶ ἔχειν 6), ἢ ὡς ἡμεῖς τε 7) προστρεπόμενοι ὑμᾶς ἠρωτήσαμεν, καὶ συντιθέμενοι ἀπεκρίνασθε)· λέγομεν δὴ τὸ τοὺς μὲν ἀπὸ Ταρασίου καὶ Νικηφόρου, τῶν μακαρίων καὶ ὀρθοδόξων πατέρων καὶ ἀδελφῶν ἡμῶν, ἱερεῖς καὶ λευίτας καθισταμένους 8), παρασφαλέντας δὲ τῆς ἀληθείας, καὶ ὠλισθηκότας ἀπὸ τῆς εὐθείας ὁδοῦ, ὁλοψύχως μετανοήσαντας, καὶ τῆς ἀβουλίας 9) ἑαυτοὺς καταμεμφομένους, τῇ δὲ μεταμελείᾳ τὴν ἀξίαν μετάνοιαν ὅλῃ γνώμῃ ἐνδεικνυμένους, καὶ τοὺς τῶν αἱρέσεων ἐξάρχους [ἅμα] τῇ βδελυρᾷ τούτων κακοδοξίᾳ ἀποπεμπομένους καὶ ἀναθεματίζοντας, τοὺς τῆς εὐσεβείας ὅρους ὁμολογοῦντας ἐμμένειν, καὶ τὴν ὀρθοδοξίαν ἀναβοωμένους, ὡς φυλάξειεν μέχρι θανάτου εἰς τὰ ἑξῆς ταύτην (καὶ ὑπερθάνοιεν 10)

Extensam a tua venerabili sublimitate per sermonem manum accepimus et osculati sumus, quam nobis praebuit religiosissimus frater Sylvanus presbyter et monachus: una cum probabili et plana ecthesi, quae refert omnes superiores synodos usque ad nos et eam quoque a nobis habitam (de qua studuimus certiorem facere vestram fraternam pietatem) recte etiam et immutabiliter indicatam: ita edocti quasi a Deo in communi spiritus nostri concordia (ut enim aliter non erat, ita haud aliter posse fieri expectabatur, quin periade ac conversi ad vos interrogavimus, sic pleno vestrum consensu responderetis): videlicet eos quos Tarasius et Nicephorus, beati et orthodoxi patres ac fratres nostri, constituerunt presbyteros et levitas, postea a veritate deciduos et recta via exerrantes, si ex tota anima eos poenituerit, et inconsiderantiam suam damnaverint, vitaeque mutatione dignam poenitentiam tota mente susceptam demonstraverint, et haereseon auctores cum eorum abominanda cacodoxia abnegaverint et anathematizaverint, verae fidei definitionibus statutos se promittentes, et orthodoxiam publica professi confessione, ut hanc usque ad obitum retenturos deinceps polliciti (immo et cum gaudio

Epistola ad calcem concilii II Nicaeni inseritur in tribus codd. vaticanis 835, 836 et 1181. Partem priorem dedit Maius l. c. superius et post eum editor Patrol. paris. t. c. p. 1292. Omnia Allatius in schedis suis descripserat, utinam et lucem attulisset ac solvisset aenigmata hactenus insuperata.

1) ἀπαγγέλλει Maius cum tribus codd.—2) αὐτοῦ ibid.—3) παρ' ἧς vat. 1, 2, περὶ οὗ vatic. 3.—4) κριθεῖσαν codd. — 5) γενομένης vatic. 3.—6) καθότι usque ad ἔχειν vertere om. Maius.—7) post ἡμεῖς lacuna, ac deinde ἐρωτώμενοι in vatic. 3.—8) καθισταμένοι ib. — 9) ἀβούλου ibid. — 10) ὑποθάνοιεν ibid. —

αἰτίᾳ τῆς ἀληθείας, εἰς καύχημα αὐτοῖς) καὶ εἰς ἡμέραν Χριστοῦ, πρὸς τὸ ζῆσαι ἀμεμπτῶς καὶ ἀτελευτήτως, τούτους ἀποδέξασθαι, καὶ εἰς τοὺς οἰκείους βαθμοὺς ἐπανάγειν, καὶ ὡς οἰκεῖα μέλη τῇ ἰδίᾳ ἁρμονίᾳ συντάξαι, καὶ συγκληρώσασθαι τοῖς τε ἄλλοις ἅπασι μετὰ τοῦτο ὡς ἐν δευτέρᾳ τάξει, εἰ συνορῶμεν πάλιν καθ' ὃν ἂν καὶ δέοι τρόπῳ χρήσασθαι· ἄτερ μόνου τοῦ τελευταίου τουτέστιν ἐσχάτου καὶ πρώτου ἐχθίστου τῆς ἀληθείας Ἰωάννου, μηδ' ὅλως πώποτε φανέντος χριστιανοῦ, καὶ κλήρου λόγον οὐκ ἐσχηκότος, οὐδ' ἐπεκτείναντος ἁπάντων τινί. Ταῦτα ὀρθῶς καὶ λίαν καλῶς δι' ὀλίγου ἐκθεμένης τῆς ὑμετέρας ἀδελφικῆς σεβασμιότητος, ἰδοὺ σήμερον τριετοῦς πληρωθέντος χρόνου, καὶ τοῦ τετάρτου ἀρξαμένου, οὐδένα καρπὸν μετανοίας τὸν διά τινος ταπεινόφρονος λόγου καὶ σκληραγωγίας βίου ἢ ἠρεμίας ἐθελουσίου δεικνύμενον παρά τινι τῶν ὅλων αὐτῶν πώποτε ἔγνωμεν 1)· οὐ γὰρ ὀφρύν τις, ἣν παρὰ τῶν ἀθέων ἐκείνων αἱρετικῶν ἐπαίρειν κακῶς ἔμαθε, κατασπᾶσαι καὶ κατενεγκεῖν ἐβουλήθη τὸ σύνολον, οὐχ ὡς αἰσχύνης πεπλησμένος, συνήχθη ἐφ' ἑαυτῷ, οὐκ ἔστη μακρόθεν οὗ καθύβρισεν ἁγίου τόπου ἐμπαρακλινόμενος, πρὸς ἓν μέρος εὐλαβούμενος προσεμβλέψας 2) τοῖς θείοις· οὐκ ἔδοξεν ἀνοίγειν τοὺς ὀφθαλμοὺς, καὶ τάχος πάλιν ἐσφάλισε 3)· τὸν τελώνην πως εἰκονίζων καὶ [ἐκ] τούτου μαθητευόμενος, ἵν' ἔχῃ καὶ τὴν αὐτοῦ εὑρεῖν ὁμοίως 4) παρὰ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ δικαίωσιν. Ἀλλ' ἀσκαρδάμυκτος μὲν ἅπας αὐτῶν πρὸς τὸ ἀτενίζειν τοῖς ἀντ' αὐτῶν καταισχυνθεῖσιν αὐτοῦ 5) [Θεοῦ] ναοῖς, ἀπηρυθριασμένος δὲ πρὸς τὸν παρατυγχάνοντα ἐξ ἡμῶν ἕκαστον καὶ βλοσυρὸν μὲν προσβλέπων 6) ὡς ὑπερκείμενος· ταυρηδὸν δὲ καὶ λοξῷ 7) τῷ ὀφθαλμῷ καὶ πυριναῖς ταῖς κόραις ἀπὸ κορυφῆς μέχρι ποδῶν καὶ ἀπὸ ποδῶν ἐπὶ κεφαλῆς τὸ ἔμπαλιν τὸν ὁρώμενον αὐτῷ ἀναμετρούμενος, ῥῆμά τε τοιοῦτον σκληρὸν καὶ δακέθυμον ἢ ἐξ αὐτοῦ κινῶν ἢ τῷ συλλαλεῖν ἐπαποκρινάμενος· οἷον οὐ λίθου πληγῇ 8) οὐδὲ βολῇ τόξου ἐφ' ἕν τι μέρος ἢ μέλος τῷ προσραγῆναι κατοδυνῶν 9), ἀλλ' οἷον ῥομφαίᾳ ποιήσει, μέσον ἰσχύϊ διατελοῦσα καὶ πρὶν

mortem pro veritatis causa subituros) easque in diem Christi, ut aeternam incessabilemque vitam consequantur; hos, inquam, oportere recipi, et in suos gradus restitui, ac veluti propria membra corpori aptari, et cum omni reliquo clero collocari, secundo tamen loco, ut nimirum simul observemus, an convenienter se gerant: excepto tantum postremo seu ultimo ac primo veritatis hoste acerrimo Ioanne, qui nunquam prorsus christianus apparuit, neque ullam cleri rationem habuit, neque munus quodlibet gessit. His recte ac pulcherrime, ad breve tempus, a vestra fraterna religiositate constitutis, en tertius iam annus elapsus est, quartusque inceptus, neque ab ullo eorum quemquam poenitentiae fructum, sive per humilem sermonem, sive per vitae asperitatem aut voluntariam solitudinem, significatum unquam cognovimus, neque fastum illum quem improbe ab impiis haereticis attollere quisque didicit, convellere prorsus aut deprimere voluit; neque pudore quasi suffusus, sui compos fieri visus est, aut longe humiliter stare, e sacro quem contaminavit loco declinans, ne minima quidem cum reverentia, ad sacra prospiciens; neque oculos aperiens, et eos subito iterum claudat, publicanum aliqua in re imitatus, et ab eo edoctus similem a Dei misericordia impetrare iustificationem. Verum irretorto quisque oculo manens, quo autem intendat in sacras Dei aedes inde dehonestatas, praefracta se fronte gerit in obvium quemque nostrum, illum etiam qui veneratione dignus est adeo sublimi despiciens supercilio, ut torva tuens, transversoque oculo, igneisque pupillis, eum a vertice ad pedes, et a planta ad cacumen, iterum iterumque a summo deorsum metiatur totum, nec nisi asperum et mordax verbum ultro proferat, vel mutuo colloquenti respondeat: qualiter, non ictu quidem lapidis aut sagittae impetu aliqua corporis pars aut membrum graviter illisum doleret; sed perinde ac si ensis medio corpori

1) Ἔγνωμεν. Hucusque Maius: «Pergit, inquit, Methodius declamare contra haereticos, praecipue praedictum Ioannem Iconoclastam in quem Nicephorus in antirrhetico maiore cap. 8, 9 invehitur.» Haud eum quidem suo nomine appellat Nicephorus, ita tamen coloribus sannisque potius lepidis quam acerbis episcopos iconomachorum depingit, in quibus ridiculus Ioannes facile agnoscitur, et quae ipse Methodius sibi fortasse imitanda proposuit. Vide Bibl. nova t. V, p. II, p. 9-12 p. III, p. 155-159. Necesse autem visum est ab initio epistolae missam facere fere omnem cl. Maii interpretationem. Immo parum abest quin ab hisce verbis: Ταῦτα ὀρθῶς, aliam esse putem Hierosolymitani epistolam, ad CPanum respondentis, et conditionem rerum post tres annos referentis.—2) προσεμβλέψαι vatic. 1, 2, προσέχεται vatic. 3. Respicit Luc. XVIII, 13.—3) ἠσφάλισεν codd.—4) ὁμοίαν vatic. 3. —5) ἑαυτοῦ codd.—6) Προβλέπων ib.—7) βλόξῳ tres codd.—deinde πυρινῷ ταῖς κόραις vatic. 3.—8) πηγῇ tres codd.—9) κατωδύνων ib. mox ποιήσει.

ἢ ἐκσυρῆναι τὴν ψυχὴν τοῦ βληθέντος προεξαιρήσασα· οὐκοῦν διὰ τοῦτο οὔτε πρῶτον τοῦ τελευταίου ἐν χειροτονίᾳ προεκρίναμεν οὔτε τὸν ἔσχατον τοῦ πρώτου.

vi adactus, non prius extorqueretur quin vulnerati animam eriperet. Idcirco ea causa est cur in ordinatione, neque primum inter illos postremo neque postremum primo praetulerimus.

II.

Ἔκθεσις περὶ τῶν ἁγίων εἰκόνων 1).

De sacris imaginibus expositio.

Πιστεύω εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα...γεννηθέντα πρὸ πάντων αἰώνων καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον. ut in symbolo constantinopolitano, iisdemque verbis; paucis vero additis, pergitur ut supra apud Anastasium: πιστεύω δὲ καὶ ὡς ἐβαπτίσθην, bipartita eodem modo oratione, iisdem quoque locis patrum adductis 2), sed in fine ad Monotheiitas respicitur breviore tantum compendio, ut prolixius inde adversus Iconomachos invehatur in hunc modum:

Δέχομαι πάσας τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ἐγγράφους τε καὶ ἀγράφους. Προσπτύσσομαι καὶ προσκυνῶ τὴν πάνσεπτον εἰκόνα τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος τοῦ Θεοῦ Λόγου, τοῦ χρισθέντος θεότητι, καὶ γεγονότος ἀμεταβλήτως ὅπερ τῷ χρίσαντι πίστει λογιζόμενος, ὡς αὐτὸν 3) ὁρῶν τὸν σαρκὶ ὀφθέντα Θεὸν, καὶ τοῖς ἀνθρώποις συναναστραφέντα, καὶ διὰ τῆς ὁρωμένης σαρκὸς τὴν ἐμὴν σωτηρίαν οἰκονομήσαντα. Προσκυνῶ τὸ ξύλον τοῦ τιμίου σταυροῦ, διὰ τὸν ἐν αὐτῷ σαρκὶ κρεμασθέντα Κύριον, καὶ πάντα τύπον τοῦ ζωοποιοῦ σταυροῦ, τὰ ἱερὰ σκεύη καὶ τοὺς σεπτοὺς καὶ θείους ναοὺς καὶ τόπους καὶ τὰς ἱερὰς βίβλους, διὰ τὸν ἐν χειροποιήτοις δι' ἡμᾶς κατοικεῖν εὐδοκήσαντα, καὶ τὰ ἑαυτοῦ θεῖα λόγια τοῖς ὑλικοῖς ἐγγεγράφθαι 4) φιλανθρώπως ἐπινεύσαντα. Προσκυνῶ καὶ τιμῶ τὴν εἰκόνα τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ὡς ἀντίτυπον τῆς θείας μορφῆς, ὡς ὑψηλοτέραν τῶν οὐρανῶν καὶ ἀνωτέραν πάντων τῶν ποιημάτων 5), ὡς τεκοῦσαν σαρκὶ τὸν ἕνα τῆς Τριάδος Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ πάσας τὰς σεπτὰς εἰκόνας τῶν τοῦ Θεοῦ θεραπόντων. Προσκυνῶ δὲ καὶ σέβομαι τὸν ἅγιον Ἰωάννην τὸν πρόδρομον καὶ βαπτι-

Recipio omnes ecclesiasticas traditiones sive scriptas, sive non scriptas. Suspicio et saluto omni adoratione dignam imaginem humani corporis quod habuit Deus Verbum, quod unctum est divinitate, et factum sine mutatione idem quem cum fide unctum credo ac si ipsum viderem in carne Deum conspicuum et cum hominibus conversantem et per visibilem carnem saluti nostrae providentem. Adoro lignum pretiosae crucis, propter Dominum in eo suspensum in carne, et quamcumque crucis imaginem, et sacram supellectilem, ut venerabilia ac divina templa et loca, sanctosque libros, propter eum qui in manuum operibus propter nos inhabitare dignatus est, et divina eius eloquia elementis materiae tradenda pro sua bonitate curavit. Saluto et veneror imaginem Sanctissimae Dei genitricis, ut antitypum divinae effigiei, ut sublimiorem caelis et excelsiorem omnibus creaturis, ut illam quae in carne unum de Trinitate Christum Deum nostrum peperit, atque omnes simul sanctas servo-

1) Εἰκόνων. Ita cod. mosquensis. Singularis plane est codicis vatic. inscriptio, sed inepta in multis, et cuidam aptata publicae, ut videtur, lectioni faciendae in aliquo monasterio, ac fortasse in ipsa orthodoxiae dominica, quae prima quadragesimae est. Omissa subtili verborum censura, rescribo purum vaticanum: Τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν Σωφρονίου πατριάρχου Ἱεροσολύμων ἔκθεσις περὶ πίστεως τῆς ὀρθοδόξου τῆς τε ἁγίας καὶ ζωοποιοῦ Τριάδος καὶ περὶ τῆς θείας ἐνσάρκου οἰκονομίας καὶ τῶν ἁγίων καὶ σεπτῶν εἰκόνων τοῦ τιμίου σταυροῦ καὶ περὶ τῆς προσκυνήσεως τῶν ἁγίων λειψάνων καὶ τῶν ἁγίων ζ' οἰκουμενικῶν συνόδων καὶ περὶ ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ εἰς τοὺς ἁγίους καὶ σεβασμίας εἰκόνας τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ τῆς ἀχράντου αὐτοῦ μητρὸς, ἣν ὀφείλει πᾶσα ψυχὴ κρατεῖν καὶ ὁμολογεῖν. Εὐλόγησον, Πάτερ. Πιστεύω κ. τ. ἑ.

2) *Adductis.* Eadem enim Gregorii loca excitat, eosdemque, sed paulo fusius redhibet Trinitatis typos in haec verba, quae hic refero ut quae apud Anastasium obscuriora erant, declarentur: Οἷον ἐν ἡλίοις τρισὶν ἐχομένοις ἀλλήλων μία τοῦ φωτὸς σύγκρασις, ὅταν τοίνυν γὰρ οὖν πρὸς τὴν θεότητα, τὴν ἐν μιᾷ φύσει βλέψω, καὶ τὴν αἰτίαν, καὶ τὴν μοναρχίαν, ἓν οἶμαι τὸ (cod. ἕν μοι τὸ) προσκυνούμενον ἢ φανταζόμενον, ὅταν δὲ πρὸς τὰς ἰδιότητας καὶ τὰ πρόσωπα, τρία τὰ προσκυνούμενα. Τῷ λόγῳ τοίνυν ταῦτα διεξιὼν κατὰ τὸν μέγαν Γρηγόριον, ἐνθυμοῦμαι ἥλιον καὶ φῶς καὶ ἀκτῖνα, νοῦν καὶ λόγον καὶ πνεῦμα, καὶ ἀρχὴν ὕδατος καὶ πηγὴν καὶ ποταμόν. Πλὴν κατὰ τὸν εἰπόντα: πίστις ἡγείσθω, καὶ μὴ ἀπόδειξις, καὶ χρὴ πάντα ἄνθρωπον διὰ καθαρᾶς καὶ θεολάμπους πράξεως, ὁδηγῷ τῷ Πνεύματι χρώμενον, καὶ φωτὶ καταλαμβάνοντα φῶς, καὶ πιστεύειν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, εἰς μίαν θεότητα καὶ δύναμιν, ἐν τρισὶν γνωριζομένην καὶ προσκυνουμένην ταῖς ὑποστάσεσιν. Cf. Dialogos Caesario Nazianz. ascriptos in dial. 1. interr. 3.—3) τῷ χρίσαντι πίστει λογιζόμενος αὐτὸν ὁρῶν ib. depravate.—4) εἴ γεγράφθαι ibid.—5) ποιημάτων. Idem plane apud Tarasium in homil. de praesentat. B.V. cf. Patrol. t. XCVIII

στὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ πάντας τοὺς πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν προφήτας, ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἁγίους καὶ πανευφήμους ἀποστόλους, ὡς μύστας καὶ αὐτόπτας καὶ οἰκείους μαθητὰς τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, σὺν τούτοις δὲ τοὺς ἁγίους καὶ καλλινίκους μάρτυρας, τοὺς ἐναθλήσαντας νομίμως διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τοὺς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπερμαρτυρήσαντας. Ὁμοίως σέβομαι καὶ προσκυνῶ τοὺς ἱεράρχας καὶ ὁσίους, τοὺς ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμψαντας, ἀλλὰ [καὶ] τὸν χορὸν τῶν ἁγίων ἀθλοφόρων γυναικῶν καὶ τῶν ἀσκητριῶν, τὰς τὰ οἰκεῖα σώματα τῷ δεσπότῃ Χριστῷ ὡς θύματα τέλεια ὁλοκαυτωσασῶν 1). Τούτων ἁπάντων ἐπικαλοῦμαι καὶ δέομαι ταῖς πρεσβείαις, ὅτι διὰ τῶν ἁγίων εὐχῶν αὐτῶν ἅπαντες διασωζόμεθα. Προσκυνῶ δὲ καὶ πάσας τὰς ἐπουρανίους δυνάμεις καὶ λειτουργικὰ πνεύματα, ὅσα ἐν τῷ οὐρανῷ εἰσιν εἰς δοξολογίαν καὶ αἶνον τοῦ Θεοῦ. Τούτων οὖν πάντων τῶν προῤῥηθέντων, λέγω δὴ τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, τοῦ ἁγίου Προδρόμου, τῶν πρὸ νόμου πατέρων, πατριαρχῶν, προφητῶν, ἀποστόλων, μαρτύρων, ὁσίων ἱεραρχῶν καὶ ἀσκητριῶν καὶ ἀθλοφόρων γυναικῶν (ὁμοίως τὰς οὐρανίους δυνάμεις ὁμολογῶ), σέβομαι καὶ δοξάζω τὰς ἁγίας καὶ ἱερὰς καὶ σεβασμίας αὐτῶν εἰκόνας, καὶ φόβῳ πολλῷ καὶ πίστει αὐτὰς ἀσπάζομαι, οὐχ ὡς θεούς, μὴ γένοιτο! ἀλλ' ὡς γραφὰς καὶ ἐξήγησιν καὶ ὑπόμνησιν τῶν παθημάτων αὐτῶν· τὸ γὰρ σέβας καὶ ἡ προσκύνησις καὶ ὁ ἀσπασμὸς τῆς ἁγίας εἰκόνος (οὐκ εἰς) ὑλικὴν καὶ πρόσκαιρον ταύτην σκιὰν καὶ ἱστορίαν τῶν χρωμάτων ἀναβιβάζει τὴν τιμήν, ἀλλ' ἐπὶ πρωτότυπον καὶ ἀκήρατον τῆς μορφῆς σχῆμα καὶ ὑπόδειγμα τῶν ἁγίων αὐτῶν παθημάτων (lacuna in cod.) τὸ σέβας καὶ ἡ προσκύνησις ἀνατρέχει.

rum Dei imagines. Saluto autem et veneror Sanctum Ioannem praecursorem Domini nostri Iesu Christi et omnes ante et post eum prophetas, similiter et sanctos ac celebratissimos apostolos, ut ministros et oculatos testes ac proprios discipulos Salvatoris nostri Iesu Christi; cum iisdem vero sanctos atque egregios Martyres, qui sustinuerunt legitima certamina pro amore Domini nostri Iesu Christi, qui per universum orbem terrarum protestati sunt. Similiter colo et saluto Pontifices et confessores qui in toto mundo super solem emicuerunt, tum etiam chorum sanctarum fortium mulierum et monialium, quae propria corpora Domino Christo ut perfectas hostias in holocaustum obtulerunt. Hos omnes deprecor, horumque egeo suffragiis, ut sanctis eorum precibus salvi omnes fiamus. Saluto etiam cunctas quae sub caelo sunt virtutes ministrosque spiritus, quotquot in caelo Deum hymnis laudibusque celebrant. Horum igitur omnium supra memoratorum, videlicet Domini Iesu Christi, sanctissimae Dei genitricis, sancti praecursoris, patrum ante legem, patriarcharum, prophetarum, apostolorum, martyrum, venerabilium pontificum et monialium et martyrum mulierum (ac simul caelestes virtutes confiteor), veneror et glorifico sacrosanctas et venerandas eorum imagines cum timore multo ac fide deosculor, non ut deos, quod absit! sed ut scripta, commentariosque et documenta eorum quae pertulerunt. Honor quippe et adoratio et osculum sacrae imaginis trans materialem et temporaneam hanc umbram et lineamenta colorum evehit obsequia, et ad ipsum prototypum sinceramque ipsius formae effigiem et exemplar sanctorum huiusmodi harum veneratio et salutatio permeat.

Tum quae Iconomachi inepte obloquebantur ex Moyse et psalmis de idolorum detestatione haud illepide subvertit, dum quaerit ab illis quidnam affine sit Christum inter et Apollinem, inter B. Virginem Mariam Deiparam et Dianam (τῆς μητρὸς τῶν δαιμόνων), Iovem denique inter et Ioannem, Apostolos, prophetas, et universum inde describit picturae christianae campum:

Διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ ἅγιαι εἰκόνες τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ, τὸν εὐαγγελισμὸν τοῦ Γαβριήλ, τὴν γέννησιν, τὸ σπήλαιον, τὴν φάτνην, τὴν μαῖαν, τὰ σπάργανα, τὸν ἀστέρα, τοὺς μάγους, τὴν τοῦ πρεσβύτου Συμεὼν ἐναγκάλισιν, τὸ βάπτισμα, τὸν Ἰορδάνην, τὸν Ἰωάννην χειροθετοῦντα, καὶ ἄνωθεν τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐν εἴδει περιστερᾶς μαρτυροῦν. Ἔλθωμεν καὶ ἐπὶ τὸ ἅγιον πάθος 2), καὶ εἴδωμεν τὸν Λάζαρον ἀνιστάμενον, τοὺς παῖδας μετὰ βαΐων, τὸν ἀσπασμὸν τοῦ Ἰούδα, τὴν κράτησιν τῶν Ἰουδαίων, τὸν Πιλᾶτον, τὸ συνέδριον, τὴν ἔκστασιν τοῦ Καϊάφα, τοὺς κολαφισμούς, τοὺς μαστιγισμούς, τὰ ῥαπίσματα, τοὺς ἐμπτυσμούς, τὸν νιπτῆρα, τὸ λέντιον, τὸ ἅγιον δεῖπνον 3), τὸν ἀκάνθινον στέφανον, τὸν διαμερισμὸν τῶν ἱματίων, οἴμοι! καὶ τὴν σταύρωσιν, τοὺς ἥλους, τὴν λόγχην, τὸν κάλαμον, τὸν σπόγγον, καὶ ἄνωθεν τὸν τίτλον ἔχοντα τὴν ἐπιγραφήν· ἰδὲ ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων, τὴν τοῦ Ἰωσὴφ ἀποκαθήλωσιν, τὴν θεόσωμον ταφήν, καὶ τὴν ἁγίαν αὐτοῦ ἀνάστασιν· πῶς ὁ Χριστὸς πατεῖ τὸν διάβολον, καὶ ἐγείρει τὸν Ἀδάμ·

Edocent nos sanctae imagines ea quae Christus in carne egit et instituit, Gabrielis nuntium, nativitatem, speluncam, praesepium, obstetricem, fascias, stellam, magos, senioris Simeonis amplexum, baptismum, Iordanem, Ioannem manus imponentem, et desursum Spiritum Sanctum in columbae specie testificantem. Eamus etiam ad sacram passionem et videamus Lazarum exurgentem, pueros cum palmis, lavacrum, linteum, sacram coenam, osculum Iudae, Iudaeorum apprehensionem, Pilatum, concilium, Caiphae vaticinium, alapas, sputa, virgas, cruces, coronam spineam, vestium divisionem, et, heu mihi! crucifixionem, clavos, lanceam, arundinem, spongiam, et superpositum titulum cum epigraphe: Ecce rex Iudaeorum! Iosephum a cruce et clavis tollentem et sepelientem Dei corpus, et sanctam resurrectionem, (scilicet quomodo calcat Christus diabolum, et Adamum excitat), Thomam latus palpantem, et divinam Ascensionem, Sancti-

1) ὁλοκαυτωσάσαι vatic.—2) ἐπὶ τοῦ ἁγίου πάθους ib.—3) δεῖπνον. Hic plura suo loco restituit interpres.

την τοῦ Θωμᾶ ψηλάφησιν, καὶ τὴν θείαν ἀνάληψιν, καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐπιφοίτησιν, ἥτις ἐστὶν ἡ πεντηκοστή. Ἔλθωμεν δὲ καὶ ἐπὶ τὰ θαύματα αὐτοῦ, τὴν ἐν Κανᾷ τῆς Γαλιλαίας θαυματουργίαν, τοῦ παραλύτου τὴν σύσφιγξιν, τοῦ τυφλοῦ τὴν ἀνάβλεψιν, Σαμαρίτης τὸν ἔλεγχον, τῆς πόρνης τὸ μύρον, τῆς Χαναναίας τὴν συμπάθειαν, τῆς συγκεκυφυίας τὴν ἀνόρθωσιν, τὰς τῶν λεπρῶν καὶ κωφῶν καὶ δαιμονώντων ἰάσεις, τῆς αἱμοῤῥοούσης ἅψασθαι τοῦ κρασπέδου. Αὕτη ἡ αἱμοῤῥοοῦσα γυνὴ πρώτη ὑπὲρ πάντας ἐποίησε τὴν εἰκόνα Χριστοῦ...

que Spiritus adventum quae est Pentecoste. Neque omittamus eius miracula, prodigium in Cana Galilaeae, paralytici eractionem, visum caeco restitutum, Samaritanae conversionem, meretricis unctionem, beneficium Cananeae concessum, mulieris inclinatae erectionem, leprosorum et mutorum et a daemonibus vexatorum sanationes, et haemorrhoissam tactu fimbriae purgatam, quae quidem prima omnium Christi imaginem effecit.

De qua re affertur Eusebii testimonium omnibus notum. Statim vero plurima Methodius adducit loca Basilii et Chrysostomi, interimque ostendit idem esse aut scribere aut pingere evangelica facta, neque ab historico differre pictorem, qui ab Adamo ad Christum, et inde ad nos, ut fieri solet in ecclesiis, sanctorum hominum exhibet imagines (ὁ ζωγράφος ἐζωγράφησεν ἐν τοῖς πίναξι τῆς ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ πρωτοπλάστου Ἀδὰμ ἕως τῆς Χριστοῦ γεννήσεως. καὶ μετὰ τοῦτο τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ πάντα αὐτοῦ τὰ θαύματα, ὁμοίως καὶ τὰς ἀθλήσεις τῶν ἁγίων. καὶ παρέδωκεν πάντα καὶ αὐτὸς τῇ ἐκκλησίᾳ. καὶ ἐὰν ἀμφότεροι [ζωγράφος et λογογράφος] μίαν ἐξήγησιν εὐαγγελίζωνται ἡμᾶς, διὰ τί τὴν βίβλον προσκυνοῦμεν, καὶ τὸν πίνακα ἐμπτύομεν;) Quorsum enim interest chartas inter et telas, aut cur membranae differunt a tabellis, atramentum a ceratis aliisve coloribus? (τί διαφέρει ὁ χάρτης τοῦ ἀσβέστου; οὐχὶ ἀμφότεροι ἐκ τῆς ὕλης μετέρχονται εἰς ἐργασίαν. τί δὲ διαφέρει ἡ μεμβράνα τῆς σανίδος; οὐχὶ ἀμφότεραι ὑπὸ ξίφους τέμνονται καὶ σκευάζονται καὶ εἰς ἐργασίαν μίαν μετέρχονται. τί δὲ διαφέρει ὁ μέλας τοῦ κηρίνου καὶ τῶν λοιπῶν χρωμάτων; οὐχὶ ἀμφότερα ὑπὸ πολλῶν ἐδεσμάτων σκευάζονται, καὶ οὕτως ὑπουργοῦσιν τῷ γράφοντι.) Tum excluso solemni iconomachorum sophismate de Deo incircumscripto, iteromque regerens Christi in carne visibili vitam et historiam, ipsum Christum suae imaginis primum pictorem et inventorem asserit:

Καὶ γὰρ αὐτὸς ὁ Χριστὸς ἐπὶ τῆς γῆς εἰκόνα ἐποίησε, τὴν λεγομένην ἀχειροποίητον καὶ ἕως τῆς σήμερον ἵσταται καὶ προσκυνεῖται, καὶ οὐδεὶς αὐτὴν εἶπε εἴδωλον 1). Ἀλλ' ἐὰν ἴδη ὁ Θεὸς ὅτι εἰδωλολατρεία γίνεται διὰ ταύτης εἰκόνος, οὐκ ἂν αὐτὴν ἐγκατέλιπεν ἐπὶ τῆς γῆς. Ἡμεῖς γὰρ ὥσπερ ἐλάβομεν ἐκ τῶν πατέρων, οὕτως πιστεύομεν, ὅτι ἐκ τοῦ Θεοῦ ταῦτα ἐδιδάχθησαν· οὐδὲν γὰρ ἀπέκρυψεν ὁ Θεὸς τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ, οὔτε τὰ πρὸς βλάβην, οὔτε πρὸς ὠφέλειαν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν· καὶ τοῦτο εἶχεν ἀποκρύψει ὁ Θεός! Ἐὰν εἰδωλολατρεία ᾖ, αἱ τῆς συμφορᾶς! Ἐὰν ἀπὸ Χριστοῦ καταστάσεως ἕως τῆς καταβάσεως τοῦ κυροῦ Γερμανοῦ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου προσκυνῇ ὁ λαὸς τοῖς εἰδώλοις, τί ποτε ἔδει 2) ἀναπληρωθῆναι τὸν ἄνω κόσμον; ἀλλ' οὐκ εἰσὶν εἴδωλα, μὴ γένοιτο! ἀνάξιός ἐστιν τῆς τῶν χριστιανῶν [θρησκείας;] καὶ ἔξωθεν τῆς ἁγίας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας, καὶ ἤ τὸ ἀνάθεμα, ὁ ταῦτα κατὰ τῶν ἁγίων λογιζόμενος. Εἰ γὰρ ἦσαν εἴδωλα, πῶς ἐδέξατο αὐτὰ ἡ πρώτη σύνοδος καὶ πάλιν ἡ β' καὶ ἡ γ', ἡ δ', ἡ ε' καὶ ς'; Καὶ ἀπὸ τότε καὶ μέχρι τοῦ νῦν πιστῶς αὐτὰς ἀσπαζόμεθα καὶ προσκυνοῦμεν, καὶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ θεολόγος οὕτως λέγει, ὅτι οὐδέποτε εἰκόνας καὶ γραφὰς 3) ἰδὼν, ἄνευ δακρύων παρῆλθον ἐκεῖθεν. Ὁ δὲ ἅγιος Βασίλειος· Τί ἔχει ἀνάγκην τοσοῦτον κόπον καταλαβέσθαι ἡ Καισαρεία, ἵνα ἱστορήσῃ τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ; ἀλλὰ πίστει καὶ πόθῳ θείῳ κατεσκεύασεν καὶ κατεκόσμησεν αὐτὴν ἐκ χρυσίου καθαροῦ καὶ λίθων πολυτελῶν 4). Λοιπὸν οὐκ ἔχεις, ὦ διάβολε, ἄρχων τοῦ σκότους, καὶ αἰωνίου πυρὸς κληρονόμε, ἐξουσίαν κατὰ

Ecce enim ipse Christus in terra imaginem fecit, quae dicitur sine hominum manibus condita, et ad hoc usque tempus permanet atque adoratur, ac nemo eam vocavit idolum. Verum si intellexisset Deus idololatriam ab illa creari imagine, minime eam reliquisset in terra servandam. Nos vero, quemadmodum accepimus a patribus, ita credimus, quoniam ab ipso Deo edocti fuimus. Nihil quippe Deus abscondit sanctis suis, sive quod spectat ad damnum, sive quod ad utilitatem nostrarum animarum: et illud tamen Deus dissimulasset! Si idololatria rediit, proh infortunium! si a Christi prima institutione usque ad domni Germani sanctissimi patriarchae depositionem, procubuit populus ante idola, quandonam impleta est superioris mundi instauratio? Verum enimvero idola non sunt, procul a nobis! Indignus est christiana societate et extra ecclesiam et anathema sit quisquis talia de sanctis excogitavit. Si enim idola essent, quomodo ea tulit prima synodus, et quomodo altera et tertia et quarta et quinta et sexta? Et exinde et usque nunc fideliter amplectimur et adoramus imagines et uti sanctus Gregorius theologus ait: « Nunquam sive imagines sive paginas pictas sine lacrymis intueor vel praeteriens. » Et sanctus Basilius: « Unde opus habet talem sibi curam impendere Caesareia, ut exprimat Salvatoris nostri imaginem? Quin potius fide et desiderio divino iam instruxit et adornavit eam ex auro puro et lapidi-

1) εἴδωλον. Idem post Hadrianum. Nicephorus enarrat de romania imaginibus ἀχειροποιήτοις in Antirrheticis. — 2) εἰδ. ποτε ἤδη cod. — 3) γρ. ἵνα ἄνευ δ. παρῆλθον ib. Nysseni potius sunt ex sermone de Abraham saepe in hac lite adducto; cf. Mansi XIII, 1865. — 4) πολυτελῶν. Basilii is locus omnino me fugit. —

τῶν λατρευτῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἁγίων εἰκόνων. Ἀλλὰ μᾶλλον, πολλῷ φθόνῳ πεπληρωμένε, καὶ σκότασαι τῇ λύπῃ, ὁρῶν τὸ ἀφομοίωμα Χριστοῦ ὑπὸ τῶν χριστιανῶν προσκυνούμενον. Σὺ γὰρ ταύτην τὴν ζάλην καὶ τὴν ταραχὴν τοῦ πονηροῦ σου βουλεύματος ἔστησας. Ἀλλ' ἡμεῖς τὸ τοῦ θείου καὶ πανευφήμου ἀποστόλου Παύλου τὸν λόγον ἀναλαβόντες, τοῖς πᾶσι παραγγέλλομεν· Ἀκούσατε οἱ ἀκροαταὶ τῶν θείων λόγων, ἀκούσατε, λαοί, φίλαι γλῶσσαι, ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, νέοι καὶ πρεσβῦται, ἔφηβοι καὶ γηραλέοι, δοῦλοί τε καὶ ἐλεύθεροι, καὶ πάντων τῶν ὀρθοδόξων θεῖος δῆμος! Εἴ τις εὐαγγελίζεται ὑμᾶς παρ' ὃ παρέλαβεν ἡ καθολικὴ ἐκκλησία παρὰ τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν θεοφόρων πατέρων τῶν ἓξ συνόδων καὶ μέχρι τοῦ νῦν φυλάττει καὶ διαμένει, μὴ ἀκούσητε αὐτοῦ· μὴ δέξασθε τὴν συμβουλὴν τοῦ ὄφεως, ὡς ἐδέξατο Εὔα, καὶ ἐτρύγησεν θάνατον. Κἂν ἄγγελος, κἂν βασιλεὺς εὐαγγελίζηται ὑμᾶς παρ' ὃ παρελάβετε 1), κλείσατε τὰς ἀκοὰς ὑμῶν. Ὀκνῶ γὰρ εἰπεῖν, ὡς ἔφη ὁ ἅγιος Παῦλος, ἀνάθεμα ἔστω.

bus pretiosis.» Caeterum haud nunquam habebis, o Satana, princeps tenebrarum et sempiterni ignis haeres, ullam potestatem adversus Christi et sanctarum imaginum cultores. Sed tu potius, qui invidia ad cumulum turges, moerore obfuscator, dum vides Christi similitudinem ab omnibus christianis adoratam. Tu enim haec tempestatem et hos nefarii tui consilii tumultus excitasti. Nos vero a divino et celebratissimo Apostolo Paulo verba excipientes, omnibus dicimus: Percipite auditores divinorum eloquiorum; audite populi, dilectae animae, homines et mulieres, fratres et patres, iuvenes et seniores, adolescentes et grandaevi, servi et liberi, et omnium orthodoxorum plebs sacra: si quis evangelizaverit vobis praeter id quod accepit catholica Ecclesia a sanctis apostolis et caelestibus patribus sex synodorum, et quod hactenus servat et tradit, ne eum audiatis, ne accipiatis tentationem anguis, ut accepit Eva, quae mortem comedit. Etiamsi angelus, etiamsi imperator evangelizaverit vobis praeter id quod accepistis, obturate aures vestras: piget enim cum sancto dicere Apostolo: Anathema sit!

Post pauca de hac Moysis lege: Non facies similitudinem, *his totum opus concluditur:*

Ἀλλ' ἡμεῖς ταῦτα πάντα τὰ προῤῥηθέντα ἀκούσαντες, πίστει καὶ φόβῳ καὶ πόθῳ τὴν ἁγίαν τριάδα καὶ ὁμοούσιον καὶ ἀδιαίρετον πιστεύσωμεν καὶ προσκυνήσωμεν. Ἅμα δὲ καὶ τὴν ἔνσαρκον οἰκονομίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν καὶ τὴν θείαν ὁμφέρειαν καὶ συγγραφὴν τῶν ἁγίων καὶ σεβασμίων εἰκόνων, οὕτως γὰρ παρειλάβομεν, οὕτως πιστεύομεν, οὕτως εὔχομαι καὶ τελειῶσαι ὑμᾶς. Τοὺς δὲ μὴ οὕτως πιστεύοντας καὶ δοξάζοντας καὶ ὁμολογοῦντας ἀναθεματίζει καὶ ἀποῤῥίπτεται αὐτοὺς ἡ ἁγία πίστις τῶν ὀρθοδόξων χριστιανῶν. Διὰ τὴν πρὸς τὸν μόνον φύσει προσκυνητὸν Θεὸν ἀγάπην, τοὺς τῆς ψυχῆς ὀφθαλμοὺς ἀναπτερῶ πρὸς τὰς πρωτοτύπους μορφάς, καὶ οὐ μέχρις ὕλης καὶ χρωμάτων διανιστῶ τὴν προσκύνησιν, ἀλλ' εἰς τὸ πρωτότυπον τὴν τιμὴν ἀναπέμπω. Τιμῶ καὶ τὰ τῶν ἁγίων λείψανα, ὡς ἁγιαστικὴν καὶ ἰατικὴν παρὰ Θεοῦ εἰληφότα χάριν. Οὕτως πιστεύω, καὶ οὕτως φρονῶ, ἐπὶ τοῖς ἐβαπτίσθην 2), καὶ ἐν τούτοις διαρκῶ, καὶ πάντας τοὺς αἱρετικοὺς καὶ ὁμογνώμονας αὐτοῖς καὶ πάσας αἱρέσεις αὐτῶν φεύγω τε καὶ ἀναθεματίζω καὶ μυσάττομαι. Δέχομαι δὲ καὶ ἀσπάζομαι τὰς ἁγίας ἑπτὰ οἰκουμενικὰς συνόδους, πρώτην τὴν ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη' ἁγίων πατέρων, δευτέραν τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν' ἁγίων πατέρων, τρίτην τὴν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον τῶν σ' ἁγίων πατέρων, τετάρτην τὴν ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ' ἁγίων πατέρων, πέμπτην τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει τὸ δεύτερον τῶν ρξε' ἁγίων πατέρων, ἕκτην... [ἑβδόμην] τὴν ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον τῶν ἁγίων πατέρων 3). Δέχομαι καὶ πάσας κατὰ Θεοῦ χάριν κατὰ καιρὸν ἢ τόπον εἰς βεβαίωσιν εὐσεβείας καὶ εὐαγγελικῆς πολιτείας συναθροισθείσας ἁγίας συνόδους, ἃς καὶ ἡ καθολικὴ καὶ ἀπο-

Nos autem, quae modo dicta sunt cum audivimus, in fide et timore et fervore, sanctam Trinitatem et consubstantialem et indivisibilem credamus et adoremus; atque simul humanitatem Christi Dei nostri ac divinam formam et picturam sacrarum ac venerabilium imaginum quemadmodum accepimus, ita credimus: ita vos adprecor ut idem faciatis. Eos vero qui ita non credunt neque sentiunt neque confitentur, anathemati subiicit eos et interdicto sancta fides Christianorum recte credentium. Propter charitatem erga unicum ex natura adorandum Deum, qua oculos mentis erigo ad archetiporum ideas, minime vero intra rerum sensibilium et colorum crassitiem coerceo adorationem, sed usque ad prototypem honoris munera dirigo. Veneror etiam sanctorum exuvias, utpote quae sacram medicinalemque a Deo virtutem sortitae sunt. Sic credo, sic sentio, in his quippe baptizatus, in his quoque persisto, et omnes haereticos et qui illis consentiunt, omnesque eorum haereses detestor et anathemati voveo atque exsecrationi. Recipio autem et amplector septem oecumenicas synodos, primam quae Nicaeae fuit sanctorum CCCXVIII patrum, secundam Constantinopolitanam CL sanctorum patrum, tertiam quae primum Ephesi habita est CC sanctorum patrum, quartam in Chalcedone DCXXX sanctorum patrum, quintam iterum in Constantinopoli CLXV patrum sanctorum, sextam [ibidem CLXX patrum, septimam] iterum Nicaeae [CCCLXVII] sanctorum patrum. Recipio quoque cunctas quae cum Dei gratia pro va-

1) παρελάβετε. Galat. 1, 9. — 2) ἐβαπτίσθην. Idem iam supra semel, iterumque dictum vidimus, quod inter primos usurpasse facile aestimabitur S. Amphilochius in sua insigni epistola synodica, in qua legitur: Ἀνάγκη τοίνυν [οὕτως ἡμᾶς βαπτίζειν, ὡς ἐδιδάχθημεν, καὶ οὕτω πιστεύειν ὡς ἐβαπτίσθημεν, καὶ οὕτω δοξάζειν ὡς πιστεύσαμεν. Patrol. t. XXXIX, col. 96. — 3) ἕκτην τὴν ἐν νικαίᾳ τὸ δεύτερον τῶν ν'. ἁγίων πατέρων vaticanus, in quo variae lacunae et corruptelae apertae.

στολικὴ Ἐκκλησία ἐδέξατο, καὶ ἅπερ ἀπηγόρευσε, ἀπαγορεύω, καὶ οὓς ἀνεθεμάτισεν ἀναθεματίζω· οὕτως φρονῶ καὶ πιστεύω, ἀναπνῶν ἀεὶ τὴν ἁγίαν καὶ ζωοποιὸν καὶ ὁμοούσιον Τριάδα χάριτι Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν. Ἀμήν. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

rietate temporum et locorum coactae synodi sunt ad confirmandam religionem et evangelicam disciplinam, quas catholica et apostolica Ecclesia recepit; et quae reiecit, reiicio; et quos anathemate damnavit, condemno; sic mente cogito et credo, nihil spirans semper nisi sacram et vivificam et consubstantialem Trinitatem, gratia Christi Dei, unius ex sancta Triade, etiam post incarnationem. Amen. Expecto resurrectionem mortuorum et vitam futuri saeculi. Amen.

III. *Synodica adversus Studitas.*

Πρὸς νῦν τοὺς Στουδιώτας ῥητέον ταῦτα, ὅτι εἰ μὴ ἀναθεματίσαιεν τὰ κατὰ Νικηφόρου καὶ Ταρασίου τῶν παναγιωτάτων πατριαρχῶν συγγεγραμμένα τῷ πατρὶ αὐτῶν (οὐκ αὐτὸν ἐκεῖνον, μὴ γένοιτο! ἀλλὰ τὰ συγγράμματα, οἷα δὴ καὶ ὁ Θεοδώρητος τὰ αὐτοῦ, καὶ ἄλλοι τινὲς τὰ κατὰ συναρπαγὴν λεχθέντα ἢ γραφέντα αὐτοῖς πεποιήκασιν), ἐὰν μὴ οὖν, ὡς ἔφημεν, καὶ οὗτοι τὰ κατὰ τούτων τῶν εἰρημένων ἁγίων ἀναθεματίσαιεν, εἴησαν καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἀνάθεμα καὶ κατάθεμα 1). Καὶ οὐκ αὐτοὶ μόνον, ἀλλὰ καὶ ὅσοι πείθονται αὐτοῖς καὶ συναρπάζονται καὶ εἰς φιλικὴν αὐτοῖς ἐμπρεύονται ὁμιλίαν ἢ συναυλίαν, καὶ οὗτοι ἀπὸ τούτων κατάθεμα ἔστωσαν ἀπὸ τοῦ Χριστοῦ, τῷ διαβόλῳ ἀνάθεμα· [κατ'] αὐτοὺς γὰρ πατοῦντες, ἤγουν ἐπ' αὐτοὺς βαίνοντες 2), τουτέστι τῇ τούτων γνώμῃ ἐπερειδόμενοι, ἐπὶ τῷ τούτων καταθέματι βαίνουσιν οἱ πειθόμενοι αὐτοῖς εἰς ἀνάθεμα. Οὐ θαῦμα δὲ τούτους, ὅτι τοὺς αἰτίους τῆς ἀπωλείας τῶν πειθομένων αὐτοῖς καταθέματι ὑπεβάλομεν· δίκαιον δὲ νομίσαι ὅτι θεϊκῇ τε καὶ ἀποστολικῇ κρίσει τοῦτο πεποιήμεθα καθ' ὑπερβολὴν τῆς ἁμαρτίας, ἤτοι τὴν αἰτίαν τῆς ἁμαρτίας καὶ κρίνοντες καὶ ὁρίζοντες καὶ ὀνομάζοντες.

Τῷ Χριστῷ ἐντεῦθεν εὐχαριστία 3).

Τοῖς βασιλεῦσιν ἡ μακρότης τῶν ἡμερῶν καὶ ἡ ἐν τῷ Θεῷ τροπαιοφορία.

Τοῖς ἀληθέσιν ἱερεῦσιν ἡ τοῦ ἁγίου Πνεύματος εὐαρεστήρα ἐπίχυσις καὶ δωρεὰ καὶ χάρις εἴη.

Τοῖς ἄρχουσιν ἡ εὐνομία, τοῖς μεγιστᾶσιν ἡ εὐφημία.

Τῇ μεγαλοπόλει καὶ ταῖς ὑπ' αὐτὴν χώραις καὶ πόλεσι, εἰρήνη καὶ σωτηρία, πολιτεία καὶ δήμοις καὶ θεματικοῖς.

Καὶ τοῖς ἐν νήσοις, καὶ πᾶσι τοῖς τὸν Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Πνεῦμα τὸ ἅγιον σέβουσι καὶ προσκυνοῦσι ὀρθῶς ὁ ἔπαινος, ἡ ζωή, ἡ ἀντίληψις, ἡ κυβέρνησις διὰ τῆς τῶν θεοειδῶν ἀγγέλων κύκλῳ πάντων παρεμβολῆς χαρισθείη τε καὶ περιχορεύσοι 4), πρεσβείαις τῆς ὑπεραγίας δεσποίνης ἡμῶν τῆς θεομήτορος καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

Ad Studitas vero haec dicimus: si non percusserint anathemate quae a patre suo Theodoro adversus Nicephorum et Tarasium sanctissimos patriarchas Constantinopolitanos scripta sunt (non illum ipsum Theodorum, absit, sed commentaria, quemadmodum sua Theodoretus et nonnulli alii varia quae, quacumque causa abrepti, ore vel scripto fecerunt); si igitur, ut diximus, iis quae adversum iam nominatos sanctos concinnata sunt, anathema non dixerint, sint et ipsi a Patre et Filio et Spiritu Sancto anathema et catathema. Neque non solum illi, sed etiam quicumque consentiunt cum iis, ac sese abripi patiuntur, et amicitia familiarique consuetudine coniunguntur, exsecrationi a Christo sint et Diabolo addicti ex anathemate. Qui enim cum illis ambulant aut eorum vestigia sequuntur, id est eidem sententiae addicti sunt, eodem anathemate feriantur. Nec mirum nos qui caeteris quoque asseclis exitii auctores existunt, a nobis anathematizari; immo credere decet secundum divinum apostolicumque decretum hoc nos fecisse ex abundantia peccati, eius scilicet causam et indicantes et statuentes et designantes.

Christo deinde gratiarum actio.

Imperatoribus longitudo dierum et in Deo collata tropaea.

Veris sacerdotibus sit sancti Spiritus munifica affusio et largitio et gratia.

Magistratibus bonae leges, principibus bona fama.

Magnae civitati eiusque vicis et oppidis pax et salus, atque recta administratio populorum et provinciarum.

Et his qui insulas colunt, et omnibus qui Patrem et Filium et Spiritum Sanctum rite venerantur et adorant, laus et vita et protectio et gubernatio, per ordinata Angelorum deiformium omnium agmina in circuitu, donetur et amplificetur, precibus sanctissimae Dominae nostrae Dei matris et omnium sanctorum. Amen.

1) κατάθεμα. Hactenus Allatius graece et latine *de Methodiis*, p. 94, repetitus a Maio *Spic. Rom.* l. cit.. —2) ἤγουν ἐπ' αὐτοὺς βαίνοντες, glossa in margine posita ob locum luxatum.—3) εὐχαριστία. Huc usque Maius, et ego miror cur caetera obvia in eodem codice neglexerit.—4) παραχωρηθείη nemo non malit.

IV. Ἐκ διαθήκης ἐπιτελευταίου 1).

Ex ultimo Methodii adversus eosdem testamento.

Τούτους, μετάνοιαν εἰ θέλοιεν, ἀξιώσατε καὶ εἰς κοινωνίαν προσλαβέσθε· δῆλον δὲ ὅτι κατὰ ἁγιωτάτων πατριαρχῶν Ταρασίου καὶ Νικηφόρου συγγράμματα τοῦ πατρὸς αὐτῶν ἀναθεματίζοντας· τῇ ἐκκλησίᾳ δὲ ὁλοψύχως προσερχομένοις ἁπλοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ καθ' ἑαυτοὺς ἐξουσίαν ἀπόδοτε.

Eos, si quidem poenitere velint, consideratos habete et in communionem recipite: dummodo videlicet adversus sanctissimos Tarasium et Nicephorum patriarchas scripta eorum patris cum anathemate reiiciant: ad ecclesiam vero cum sincera anima revertentibus date simplicis sacerdotum ordinis facultatem.

V. Ἐκ τῶν ἀφορισμῶν τῶν Στουδιτῶν μοναχῶν.

Ex actis in separatione monachorum Studitarum.

Μετὰ πολλῶν καὶ ἁγίων γερόντων τῶν παραινούντων, ὑπὲρ ἅπαντας τοῦ μεγάλου Διονυσίου 2) κατακούσαιεν ὡς θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ καὶ λόγῳ μόνῳ διαιτᾶν 3) ἔξεστιν αὐτοῖς, οὐ μὴν περὶ οἱουδήποτε τῶν κατατεταγμένων ἐν κλήρῳ ἢ λαλεῖν ἢ ἀκούειν συγχωρηθήσονται τὸ σύνολον, ὡς ὁ κανὼν διηγόρευσεν, οὔτε μὴ κοσμικοῖς ἐπιβάλλειν πώποτε πράγμασιν· ὡς γὰρ στρατείαν ἢ ἀρχίαν 4) ἑαυτῷ τις οὔποτε λήψεται, κἂν πάνυ δόξῃ πολεμικός τις εἶναι καὶ μαχιμώτατος, ἐπεὶ φωραθεὶς τοῦτο θέλειν, εἰς ἀπαγωγὴν ἐκδοθήσεται (καὶ τοῦτο ὑπεμνημάτισεν ὁ παμμέγιστος Διονύσιος)· οὕτως οὐδὲ ἑαυτῷ τις τὰ τῶν ἱερέων ἐπιτρέψειεν, ἐπεί φησιν καὶ ὁ μέγας ἀπόστολος, ὅτι οὐχ ἑαυτῷ τις λαμβάνει τὴν τιμήν, ἀλλ' ὁ καλούμενος ὑπὸ Θεοῦ 5). Καὶ ἐπάγει· Καθὰ καὶ ὁ Ἀαρών, οὕτω καὶ ὁ Χριστὸς οὐχ ἑαυτὸν ἐδόξασε γενηθῆναι ἀρχιερέα, ἀλλ' ὁ λαλήσας πρὸς ἑαυτόν· Σὺ ἱερεὺς εἰς τὸν αἰῶνα κατὰ τὴν τάξιν Μελχισεδέκ. Ὅτε δὲ οἱ ἐπίσκοποι, εἴτουν οἱ ἱεράρχαι καὶ οἱ ἀπόστολοι καὶ οἱ τῶν ἀποστόλων διάδοχοι, ἢ ὡς οἱ πατριάρχαι, τὰ κατ' ἀξίαν ἀφώρισαν, κατὰ τὸν θεσπέσιον Διονύσιον, καὶ ἡ τῶν κανόνων ἐπιγραφὴ διαδηλώσει ἐκφανέστατα· τοῖς γὰρ ὑφειμένοις τάξεσι παρὰ τῶν ἐπικειμένων τὰ κατ' ἀξίαν ἀφορίζεται.

Cum multis et sanctis senibus qui eos adhortantur, supra omnes Magnum Dionysium audiant, quod cum ira vel cupiditate et ratione solis vitam eis agere licet, non autem de quovis eorum qui in clero constituti sunt, loqui vel audire eis omnino permittetur, sicut canon edixit, sed neque unquam mundanis negotiis aggredi. Quemadmodum enim nemo sibi unquam assumet militarem aut civilem principatum, etiam si bellicosus et pugnacissimus esse videatur, et si velle deprehensus fuerit, abducetur in custodiam, ut litteris mandavit maximus omnium Dionysius, ita nec sacerdotalia quis sibi munera permiserit, quandoquidem summus quoque dicit apostolus « quod nemo sibi assumit honorem, nisi qui vocatur a Deo, » et subiungit: « Sicut et Aaron, ita et Christus non seipsum glorificavit, ut fieret pontifex, sed is qui dixit ad eum: Tu es Sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. » Quod autem episcopi, sive hierarchae et apostoli et apostolorum successores, vel quemadmodum patriarchae certo iure separaverint, ut ait divinus Dionysius, canonum quoque inscriptio manifestissima declarabit: inferiores enim a superioribus iure quoad munera segregantur.

VI. Περὶ τῶν ἀπαρνήσεων διαφόρων προσώπων καὶ ἡλικιῶν πρὸς τὴν ὀρθόδοξον καὶ ἀληθῆ πίστιν ἐπιστρεφόντων 7).

De iis qui abnegarunt secundum diversas personas et aetates et ad orthodoxam veramque fidem revertuntur.

Εἰ μὲν παιδίον συνελήφθη, καὶ ἠρνήσατο, εἴτε φόβῳ, εἴτε ἀγνοίᾳ καὶ ἀμαθείᾳ, ὁ τοιοῦτος ἱλαστικὰς 8) εὐχὰς ἐπὶ ἡμέρας ζ' λαμβανέτω 9), καὶ τῇ η' λουέσθω, καὶ ἀπὸ τοῦ λουτροῦ λεντίῳ περιζωσθεὶς χριέσθω μύρῳ, καθὼς εἰώθασιν οἱ βαπτιζόμενοι, καὶ φορησάτω ἱμάτια καινὰ κατὰ τὸν τύπον τῶν βαπτιζομένων.

Si puer quidem comprehensus fuerit et abnegaverit, sive metu, seu ignorantia et inscitia, is propitiatorias preces septem diebus suscipiat, et octavo die lavetur, et a lavacro accinctus linteo, chrismate ungatur, ut solent qui baptizantur, et ferat vestes novas ad imitationem eorum qui illu-

1) ἐπιτελευταίου apud eumdem qui nihil nisi brevem titulum ostendit loc. cit.—2) Διονυσίου. Hervetus βασιλείου legit, neque hactenus sustulisse videtur hoc testimonium quae Areopagitica Methodii aliquatenus confirmantur. Cf. ep. ad Demophilum, ex qua paulo post Methodius excerpsit varias lacinias ab Herveto haud omissas.—3) Legere ausim: ὡς οὐ θυμῷ καὶ ἐπιθυμίᾳ, ἀλλὰ λόγῳ μόνῳ, quod est: « non cum ira et studio, sed sola ex ratione iudicare licet. »—4) An στρατιαρχίαν? ἑαυτῷ utrob.—5) Θεοῦ. Hebr. V, 4-6. 6) ἀφορίσειν ib.—7) Ἐπιστρεφόντων. vid. Goar. Ritual. Graec. p. 87 ed. Paris, ubi variae lectiones ex codd. Barberin. Cryptoferrat. et Allatianis congeruntur. — 8) ἱλασθητικὰς Goar. constanter. — 9) λαμβανέτω id. om. qui fuse exponit lavationem ibi memoratam minime esse secundum baptismum.

Εἰ δὲ νεανίαι εἶεν ἢ πρεσβύτεροι ἢ γέροντες, τέλειοι ὄντες τὴν ἡλικίαν, εἰ μὲν ἀπὸ βασάνων ἠρνήσαντο, τυχέτωσαν φιλανθρωπίας, πλὴν νηστευέτωσαν δύο τεσσαρακοστάς, σχολάζοντες ταῖς προσευχαῖς, καὶ ἐκτελοῦντες γονυκλισίας καὶ ἐκτενεῖς δεήσεις. Ἐγγίζοντος δὲ τοῦ πληρώματος τῶν δύο τεσσαρακοστῶν, η´ ἡμέρας δεχέσθωσαν ἱλαστικὰς εὐχάς, καὶ λεγέτωσαν καθ᾽ ἑκάστην τὸ Κύριε ἐλέησον ρ´, καὶ λουέσθωσαν καὶ χριέσθωσαν τῷ μύρῳ, κατὰ τὴν προειρημένην διαταγήν, καὶ γινομένης λειτουργίας ἀξιούσθωσαν τῶν ἁγίων μυστηρίων, σχολάζοντες καθὼς οἱ φωτιζόμενοι τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ τῇ λειτουργίᾳ τὰς η´ ἡμέρας.

Εἰ δέ τινες ἀπὸ προαιρέσεως ηὐτομόλησαν πρὸς τὴν ἄρνησιν, οἱ τοιοῦτοι 1) κανόνα μὲν φοβερὸν ἐχέτωσαν, ἀλλὰ διὰ συμπάθειαν, ἐπὶ δύο ἐνιαυτοὺς νηστευέτωσαν, ἀπεχόμενοι κρεῶν, καὶ τυροφαγίας καὶ ᾠῶν καὶ οἴνου, ποιοῦντες γονυκλισίαν, εἰ μὲν νέοι εἰσὶ καὶ ἰσχυροί, καθ᾽ ἑκάστην ἡμέραν ρ´, λέγοντες καὶ τὸ Κύριε ἐλέησον σ´· εἰ δὲ ἀδύνατοι, κατὰ δύναμιν. Πληρωμένων δὲ τῶν δύο ἐνιαυτῶν, πρὸ η´ ἡμερῶν λαμβανέτωσαν ἱλαστικὰς εὐχάς, καὶ τὰ ἑξῆς, ὡς προτέτακται, γενέσθωσαν ἐπ᾽ αὐτοῖς, εἴτε ἄνδρες εἶεν εἴτε γυναῖκες, μόνον τέλειοι ἡλικίαν.

miuantur. Sin autem adolescentes sint, vel senes aut seniores, aetate nimirum perfecti, modo propter tormenta negaverint, habeantur cum clementia; sed duas ieiunent quadragesimas, vacantes orationibus, et genuum flexiones precesque prolixas peragentes. Duarum autem quadragesimarum appropinquante fine, per VIII dies recipiant preces propitiatorias, et dicant singulis diebus Kyrie eleison C, et laventur et ungantur iuxta praescriptum ordinem, factaque liturgia, sacrosanctis mysteriis digni habeantur, vacantes, more baptizatorum, ecclesiae et sacrificio VIII diebus.

Si qui autem sponte sua se contulerint in apostasiam, istiusmodi canonem habeant, formidandum quidem, verum haud sine benignitate, per duos annos ieiunent, abstinentes carnibus, caseo, ovis et vino, facientes, si iuvenes sunt et robusti, singulis diebus genuum flexiones C, dicentes *Kyrie eleison* CC; sin autem imbecilles sunt, pro viribus. Completis duobus annis, octo diebus ultimis recipiant preces propitiatorias, et caetera, uti superius statutum est, fiant super eos, sive viri, sive mulieres sint, modo adulta sint aetate.

VII. *Sententia de Iconomochis* 2) *non revelandis ex confessione.*

Τὸν πνευματικὸν μαρτυρήσαντα ὅτι ὁ πνευματικὸς αὐτοῦ υἱὸς εἰκονομάχος ἦν, πρὸς τὸ μὴ τοὔπιον διακονεῖν, ἐπιτιμίᾳ κατέθετο· ἀθέμιτον γὰρ ἔλεγε τὴν ἄδικον μαρτυρίαν.

Sacerdotem a confessionibus testatum contra filium spiritalem eum esse Iconomachum, ne amplius in posterum ministraret, poenae [Methodius] subiecit: dicebat enim nefarium esse et iniustam huiusmodi testimonium.

VIII. *Ex canone de S. Nicolao cantic.* 1.

Ὠδὴ α´. ἦχ. β´. Στείβει θαλάσσης 3).

Ὑψίστη μόνη· πανσθενὴς θεαρχία·
Μία τε φύσις· καὶ τρὶς ἄνακτε δόξα·
Νεῦσον τοὺς μέλπειν· τολμῶντας Νικόλαον·
Ὄρθρῳ φωτίσαι· τὴν πανίερον μνήμην·
Σὺ γὰρ πέλει φῶς· καὶ σοφία καὶ δόξα·

Πρόσδεξαι τοῦτον· τὸν βραχύτατον λόγον·
Ἄριστε ἀνερ· τοῦ Θεοῦ καὶ θέραπον·
Ῥώμην δὲ θείαν· καὶ χάριν οὐρανόθεν·
Ἥξαι δυσώπει· τοῖς τολμῶσιν ἐκ πόθου·
Μέλπειν σε θερμὲ· ἐν κινδύνοις προστάτην.

Cantic. 1. toni II. *Calcat maris.*

Altissima quae sola omnia potes Thearchia, — unaque natura et ter regia gloria, — nutu fave nobis, qui canere audemus Nicolaum; — ut hoc mane celebremus sacram illam memoriam;—tu enim lux es, et sapientia et gloria.

Accipe hanc tenuissimam dictionem, — optime homo Dei et famule;—divina autem virtus et gratia superna—adsint nobis ora, qui ob amorem audaces, — te canunt, o dilecte, in periculis sospitatorem.

1) βαλέτω ib. τοιοῦτοι. Inde in finem pleraque apud Goarum desiderantur.

2) *Iconomachis.* Sequentia praestat Comnenus Papedopulus, quae nisi et tot alia e cerebro cuderit, accepisse videtur ex aliqua vita S. Patriarchae.

—3) Θαλάσσης. Ex Damasceníco canone in Theophania. Quae vero ex Methodio sequuntur, descripta sunt ex vallicelliano cod. E. 54, membranaceo, saec. XII. Scripturae apices et commata, qualia prisca manus posuit, religiose servantur.

Ὥσπερ ἐκτήσω· ἀρετῶν τὰ μεγέθη·
Νοῦς ἐν ἀνθρώποις· μὴ θαυμάσῃ πηλίκος·
Ἐν γὰρ τῇ τούτων· σχολῇ καὶ πραγματείᾳ·
Κέκτησαι πάσας· φερωνύμως τὰς κλήσεις.
Ταύταις λαμπρυνθῇς· καὶ φωτίζῃς τὸν κόσμον.

Ἐν σοὶ τὸ κλέος· μητροπάρθενε πέλει·
Θεῖος γὰρ Λόγος· ἐν γαστρί σου σκηνώσας·
Ἔλαμψεν αὖθις· ἐν κόσμῳ σαρκοφόρος·
Ἵνα τὸν πάλαι· παραβάσει φθαρέντα·
Σώσας ὡς Θεὸς· διὰ σοῦ ἀναπλάσῃ.

Eo usque adeptus sis virtutum culmina, — quota hominum mens non mirabitur? — Dum eas enim et doces et exerces, — omnia tibi nomina comparasti quae excellentius vocantur, — quibus irradiare et corusca per orbem.

In te gloria, mater atque virgo, manet; — divinum namque Verbum in sinu tuo inhabitans, — illuxit dudum, carnem in mundo ferens, — ut eum qui olim lapsu pollutus fuit, — salvum quo Deus facturus, per te iterum refingeret.

ANNOTATIONES

Falleretur, si quis hos me versiculos adduxisse existimaret, ut varietate severiora temperarem; aut nihil a me inde expectaret, nisi quod uno probem exemplo qua dogmatum ubertate simul ac sermonis facilitate floreat musa nostrorum vatum. Aliud me movet. Neque enim grandius, neque utilius opus factum fuisse putem, per haec quae lustramus saecula, quam totam credendi legem in hymnos populares publicasque preces transiisse, summaque fidei dogmata ita fuisse rectis expressa formulis, ut, si pauca excipias invecta recentius, ingens illud liturgicae disciplinae corpus, quod Graecorum adhuc manibus teritur, ab errore prorsus immune sit. Meum igitur erat, qui disciplinae ecclesiasticae historicus ago, haec non omittere, sed claris describere monumentis. Exempla igitur suo dedi loco, unde quid et quomodo ab initio in tropariis factum sit, tum etiam qua ratione maius canonum opus soluto simul et ligato sermone, excluso autem metro, in multa cantica progrederetur.

Nonne vero etiam metris utebatur Damascenus, nonne et Methodius? Hoc superest interpretandum. Ut a communi omnium fere sententia recedere debui, qui de sacris Graecorum hymnis scripserunt, ac negarunt ullam in eis esse ligatae poesiae rationem, rursus eosdem deserere cogor, dum Damasceni iambicos excipiunt canones, eosque aiunt veterum esse metrorum legibus subiiciendos. Senarii quidem versus sunt, in eo saltem sensu quod duodecim syllabas perpetua lege continent. Sed neglecto sive ad breves, sive ad longas, sive ad hiatum respectu, syllabae sponte numerantur; ac praeterea post quintam syllabam, non solum ob finitam dictionem, sed sensu plerumque leviter suspenso, media quaedam requies interponitur 1). Habes igitur quasi duos versus sibi cohaerentes ac veluti caesurae, ut a grammaticis dicitur, fibula connexos, priorem

1) *Interponitur*. Quae quidem caesurae lex, ut etiam apud veteres aureae aetatis, haud semel omittitur in sacris Damasceni canticis, vix autem observatur ab illo Ioanne τῷ Ἀρκλᾷ, ignoto canonis pentecostalis auctore, cui placuerunt nimium sesquipedalia verba quam ut frequentius eum respirare sinerent, ut in hoc versu μονοῤῥύθμῳ Graecis notissimo: ἀκτιστοσυμπλαστουργοσύνθρονον σέβειν.

ex quinque syllabis, ex septem conflatum posteriorem: qui duo versus quum frequentiore consuetudine apud Syros usurpentur, nullus ego dubito quin a suis civibus Damascenus totum acceperit, Graecisque tradiderit hymnographis. Sicut igitur caeteris omnibus hymnis, ita iambicis quoque vel senariis una communisque lex sacra esto, ut interdicta prorsus veterum poetarum licentia ac disciplina, in ecclesiasticis canticis ita syllabae perpetuo et conspicuo calculo connumerentur, ut ne hilum quidem aut apicem addi vel adimi, quin advertatur, fas sit.

Haud quidem diffitear Damascenum quam proxime ad senariorum conditionem prosodicam accessisse; sed ab ipso canone Theophaniae: Στείβει θαλάσσης, cui Methodius adhaesit, haud unum troparium adducere licet, quod in nostram legem plane recidit, ut illud tertium septimi cantici, quod iuxta codd. mss. hic recitatur:

Ἀποῤῥαγέντος τοῦ Ἰορδάνου πάλαι·
Ἰσθμῷ περᾶται λαὸς ἰσραηλίτης·
Σὺ τὸν κράτιστον· ἐμφοροῦντα τὴν κτίσιν·
Ἠπειγμένως σὺν ἐν ῥοαῖς διαγράφων·
Πρὸς τὴν ἄῤῥευστον καὶ ἀμείνονα τρίβον.

Hactenus haec. Iam vero piget me a sanctis novae Romae patriarchis recedere, insalutato eorum socio et aemulo, fortissimo illo Ignatio, qui ultima Ecclesiae certamina adversus Photium ad mortem usque sustinuit et prosecutus est. De quo quidem, sive in acie totus otium non habuerit quidquam de re canonica dictandi, sive potius quod photiane invidia dissipaverit omnem sancti viri haereditatem nihil superest, nisi forte unam servatam esse velis sententiolam, sed quae tibi dabitur ex unico et dubio vade Nicolao Comneno. Solus quippe est qui ut supra Methodium, ita simul Ignatium adduxit de gravissimo arcanae confessionis argumento, in hunc porro modum 1): « His adde et Ignatium, clarissimum praesulem, et pene non martyrem, cuius haec synodica sententia est:

Τὰ τῆς ἐξομολογήσεως πάντα ἀπόῤῥητα ἀνθρώπου ἔξωθεν μαρτυρίαν· ἐπικατάρατος οὖν ὁ ἱερεὺς μαρτυρῶν κατὰ τοῦ πνευματικοῦ υἱοῦ.

« Quae pertinent ad sacram confessionem, omnia arcana sunt et hominis respuunt testimonium. Igitur diris Ecclesiae devotus esto sacerdos, si testimonium dixerit contra filium spiritalem.

Hic rursus ad ecclesiasticos musae byzantinae senarios reversus, ut vacuo fruar angulo ac levi otiolo indulgeam, in honorem sanctorum Germani, Tarasii et Nicephori, aveo quosdam venetos spargere flores, quos memini me, animi recreandi gratia, olim carpere ex Marciano vetusto codice et in sertum colligere; quae munuscula iam pene in oblivio emarcuerant.

Τοῦ ἁγιωτάτου Ταρασίου ἐπίγραμμα εἰς τὸν ἀπεικονισμὸν τῆς σταυρώσεως.

Ἐλευθερώσας πάντας εἰδώλων πλάνης,
Στηλογραφεῖται Χριστὸς ἐσταυρωμένος.

Τοῦ ἁγιωτάτου Γερμανοῦ.

Ὁ τὰς νοητὰς καὶ θεατὰς οὐσίας
Ἐξεικονίζων ὡς Θεὸς κατ' οὐσίαν,
Τὸ ῥευστὸν ἡμῶν προσλαβὼν τῆς εἰκόνος,
Ἀνθρωπομόρφως εἰκονίζεται εἰκόνι.

Τοῦ ὁσιωτάτου Νικηφόρου ἐπισκόπου ΚΠ. εἰς τὸν ἁγίων εἰκόνων ἀνάγραπτον διάκοσμον.

Τύπους θεωρῶν ἐνθέων μυστηρίων,
Τρόπους νόησον ἐγγράφους σωτηρίους,
Ἐν οἷς τὰ σεπτὰ τῆς κενώσεως λόγῳ [Λόγου?]
Σοφῶς ἀθροῦνται καὶ τελοῦνται προσφόρως.

1) *Modum.* De Praenotionib. myst. p. 408.

CAPUT II.

CANONUM GRAECORUM COLLECTIONES

A IOANNE SCHOLASTICO AD PHOTIUM.

I. Fieri haud potuit, tunc temporis non colligi ab aliquo iuris studioso veteres Ecclesiae leges, quum eccenso multorum studio, hortante ipsa imperatore stimulosque addente, omnia iuris civilis instrumenta ab incunabulis romanae civitatis in unum cogerentur. Neque etiam a reipublicae tabulis ecclesiastica decreta ita licuit seperari, quin plura misceri oportuit. Interdum enim utrique provinciae iidem homines praeerant. Praeterea, utriusque regionis fines adeo contigui et vicini adiacent, ut quamtumvis certo ac fixo limite dividantur, haud pauca hinc et inde affinia et communia remaneant. Miraris fortasse quamobrem, quum fuerint tot vincula imperium inter et sacerdotium, Caesaribus tamen pene omnibus silentio transactis, ad saeculum usque nonum in hac disciplinae christianae historia iam perventum sit. Tolle enim paucas Iustiniani novellas, quarum pro re nata, at non necessaria, memini; fac nullum fecerim locum sive Trullanorum prosphonetico, sive anathemati adversus tyrannos Iconomachos: vix suspicio esset tunc caesares extitisse. Et bene est Ecclesiam suas, ac si sola regnavisset, multas condidisse multiplicesque leges. Et sane plena suo iure utitur, neque ab hominibus habet, ut societas publica et integra sit, quae certe omnem. humanae communitatis facultatem per se exercet.

II. Ne tamen quidquam omittatur, adesto demum haud ignobilis duumviratus, cui id potissimum per me dixeris studio fuisse, ut canones inter et leges quoddam oriretur commercium foedusque percuteretur. Ac prioris quidem opus satis opportuno nomine dictum est, vel ab Occidentalibus, *Concordia canonum; Nomocanon* vero posterioris, pressius atque audacius. Ambo homines quasi aetate pares; unus vero quum sit nomine notus et auctoritate praestantior, Ioannes Scholasticus, alterum obstinatissimae tenebrae tegunt. Ille autem satis male audit, hic vero ne fando quidem auditus est. Scholasticus interea, per quinque aut sex saecula primas tenet in iure ecclesiastico partes. Anonymi quamvis nomen, aetatem, patriam, memoriam nox densa condiderit, eiusdem tamen nomocanon adeo luce non privatur, quin Photio invidiam fecerit, aptissimumque videretur, quo, vel cum plagii periculo, nomen suum posteris commendaretur. Factum inde, ut quum Ioannes ille, pene pseudopatriarcha, per saecula quinque in iure regnaverit, labente post Balsamonem simili lustro, hic larvatus Photius omnem pene locum sibi solus tenuerit. Singulare illud utrique est, ut publicas leges una et sanctiones Ecclesiae, haud sine multa utriusque disciplinae peritia, consociaverint; cum eo tamen discrimine, ut praesul quidem cautissime et apertissime leges a canonibus separaverit; ἀνεπίγραφος vero magister nomocanonis, hac voce quasi pressus, utrumque ius necti et cogi vinculo continuo insserit. Hinc, nisi fallor, ambo quasi vexilla duplicis scholae tenent, ut sive alii qui prudenti criterio iura dividunt, sive alii qui, repagulis admotis, propius omnia confurunt, distinctis ultro citroque signis, duo agmina cum iisdem ducibus faciant. At commune omnibus est, ut legum non sint conditores, sed collectores; neque etiam interpretes aut scholiastae, sed ieiuni manserint exceptores, qua potissimum sacra at-

tigere, imposita quasi lege silentii qua iuris peritorum facundiam Iustinianus compescuit; et floruisse ambos facile crederem circa haec tempora, quum, interdictis in leges civiles commentariis, vix arida paratitla ac tenues indices permitterentur.

III. Nonne vero utriusque vitium insigne est, infaustumque sive a ducibus, sive a sequacibus datum exemplum, adultero iunxisse connubio profanas imperatorum leges cum sacris Ecclesiae canonibus? Gravissimae quaestioni quum iam in prolegomenis occurrere festinavimus, hic satis erit cl. Maii verba quaedam opportuna colligere: « Nonnullis, inquit, hoc non placet institutum, qui rationem hanc nomocanonum, id est imperialium legum cum episcopalibus regulis copulam, prava erga principes assentatione progenitam iudicant. Nimis id fortasse dictum severe: etenim civilis iuris cum canonico comparatio et multas habet utilitates, et nullum per se vitium redolere videtur. In corpore iuris anteiustinianei antiqua extat mosaicarum et romanarum legum collatio. Insuper in Francorum regum capitularibus et in barbarorum legibus apud Cancianum, quot quantaque huiusmodi habemus! Non quod saecularis potestas rem religiosam gubernare queat, vel quidquam contra canones imperare: sed quia disciplinam, iudiciis episcopalibus iam constitutam, boni principes regia vi roborandam eiusque praxim imperandam curabant 1). » Singula vero huiusmodi opera iam ex ordine describi et recenseri operae pretium est.

Canones apostolici in Ioannis Antiocheni titulos inserti 2).

α΄	ἐγράφετο	εἰς τίτλ. ζ΄ κεφ. α΄
β΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. α΄
γ΄	—	εἰς τίτλ. μϛ΄ κ. ϛ΄
δ΄	—	εἰς τίτλ. μ΄ κ. ζ΄
ε΄	—	εἰς τίτλ. κζ΄ κ. α΄
ϛ΄	—	εἰς τίτλ. ιδ΄ κ. α΄
ζ΄	—	εἰς τίτλ. η΄ κ. η΄
η΄	—	εἰς τίτλ. μζ΄ κ. δ΄
θ΄	—	εἰς τίτλ. ιζ΄ κ. γ΄
ι΄	—	εἰς τίτλ. ιη΄ κ. α΄
ια΄	—	εἰς τίτλ. ιη΄ κ. β΄
ιβ΄	—	εἰς τίτλ. ιη΄ κ. γ΄
ιγ΄	—	εἰς τίτλ. ιη΄ κ. δ΄
ιδ΄	—	εἰς τίτλ. ιβ΄ κ. α΄
ιε΄	—	εἰς τίτλ. ιβ΄ κ. α΄
ιϛ΄	—	εἰς τίτλ. ιη΄ κ. ε΄
ιζ΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. ε΄
ιη΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. ϛ΄
ιθ΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. ζ΄
κ΄	—	εἰς τίτλ. ιδ΄ κ. ζ΄
κα΄	—	εἰς τίτλ. θ΄ κ. α΄
κβ΄	—	εἰς τίτλ. μ΄ κ. ε΄
κγ΄	—	εἰς τίτλ. μ΄ κ. θ΄
κδ΄	—	εἰς τίτλ. μ΄ κ. ια΄
κε΄	—	εἰς τίτλ. με΄ κ. γ΄
κϛ΄	—	εἰς τίτλ. κϛ΄ κ. η΄
κζ΄	—	εἰς τίτλ. ιζ΄ κ. α΄
κη΄	—	εἰς τίτλ. ιζ΄ κ. α΄
κθ΄	—	εἰς τίτλ. ια΄ κ. α΄
λ΄	ἐγράφετο	εἰς τίτλ. ια΄ κεφ. β΄
λα΄	—	εἰς τίτλ. κβ΄ κ. γ΄
λβ΄	—	εἰς τίτλ. ιη΄ κ. ϛ΄
λγ΄	—	εἰς τίτλ. κ΄ κ. ζ΄
λδ΄	—	εἰς τίτλ. β΄ κ. α΄
λε΄	—	εἰς τίτλ. γ΄ κ. α΄
λϛ΄	—	εἰς τίτλ. ε΄ κ. α΄
λζ΄	—	εἰς τίτλ. μθ΄ κ. α΄
λη΄	—	εἰς τίτλ. ε΄ κ. α΄
λθ΄	—	εἰς τίτλ. κβ΄ κ. α΄
μ΄	—	εἰς τίτλ. δ΄ κ. α΄
μα΄	—	εἰς τίτλ. ε΄ κ. β΄
μβ΄	—	εἰς τίτλ. λ΄ κ. α΄
μγ΄	—	εἰς τίτλ. λ΄ κ. β΄
μδ΄	—	εἰς τίτλ. ιδ΄ κ. δ΄
με΄	—	εἰς τίτλ. λζ΄ κ. ιε΄
μϛ΄	—	εἰς τίτλ. λζ΄ κ. ιϛ΄
μζ΄	—	εἰς τίτλ. λϛ΄ κ. ε΄
μη΄	—	εἰς τίτλ. μα΄ κ. η΄
μθ΄	—	εἰς τίτλ. λϛ΄ κ. ια΄
ν΄	—	εἰς τίτλ. λϛ΄ κ. ιβ΄
να΄	—	εἰς τίτλ. κθ΄ κ. α΄
νβ΄	—	εἰς τίτλ. λβ΄ κ. ιβ΄
νγ΄	—	εἰς τίτλ. κθ΄ κ. β΄
νδ΄	—	εἰς τίτλ. λ΄ κ. γ΄
νε΄	—	εἰς τίτλ. κβ΄ κ. β΄
νϛ΄	—	εἰς τίτλ. κβ΄ κ. γ΄
νζ΄	—	εἰς τίτλ. λ΄ κ. η΄
νη΄	ἐγράφετο	εἰς τίτλ. ι΄ κ. β΄
νθ΄	—	εἰς τίτλ. ε΄ κ. γ΄
ξ΄	—	εἰς τίτλ. ν΄ κ. θ΄
ξα΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. η΄
ξβ΄	—	εἰς τίτλ. λθ΄ κ. α΄
ξγ΄	—	εἰς τίτλ. κθ΄ κ. γ΄
ξδ΄	—	εἰς τίτλ. λβ΄ κ. α΄
ξε΄	—	εἰς τίτλ. λζ΄ κ. ιζ΄
ξϛ΄	—	εἰς τίτλ. μ΄ κ. ζ΄
ξζ΄	—	εἰς τίτλ. μβ΄ κ. δ΄
ξη΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. θ΄
ξθ΄	—	εἰς τίτλ. λα΄ κ. α΄
ο΄	—	εἰς τίτλ. λζ΄ κ. ιθ΄
οα΄	—	εἰς τίτλ. λζ΄ κ. ιη΄
οβ΄	—	εἰς τίτλ. μϛ΄ κ. κ΄
ογ΄	—	εἰς τίτλ. μϛ΄ κ. β΄
οδ΄	—	εἰς τίτλ. ιζ΄ κ. α΄
οε΄	—	εἰς τίτλ. ιϛ΄ κ. β΄
οϛ΄	—	εἰς τίτλ. ϛ΄ κ. α΄
οζ΄	—	εἰς τίτλ. θ΄ κ. β΄
οη΄	—	εἰς τίτλ. θ΄ κ. γ΄
οθ΄	—	εἰς τίτλ. κε΄ κ. ι΄
π΄	—	εἰς τίτλ. λϛ΄ κ. α΄
πα΄	—	εἰς τίτλ. ιδ΄ κ. β΄
πβ΄	—	εἰς τίτλ. λγ΄ κ. γ΄
πγ΄	—	εἰς τίτλ. ιδ΄ κ. θ΄
πδ΄	—	εἰς τίτλ. ν΄ κ. ι΄
πε΄	—	εἰς τίτλ. ν΄ κ. ια΄

1) *Curabant.* Spicil. Rom. VII praef. p. XIX.

2) *Inserti.* Descripsimus ex codice Vindobon. *histor. VII* sequentem indiculum, quem iam latine dedimus in superiori tomo p. 12, iterumque loco vacuo hic reservavimus. Frustra vero quaesieris tot canones apostolicos in L titulis sive edd. sive mss.

I.

IOANNIS SCHOLASTICI PATRIARCHAE CP.

QUINQUAGINTA TITULI CUM ALIIS VARIAE AETATIS APPENDICIBUS.

I. Ioannes, communi pene illustrium in ecclesia antiochena virorum cognomine dictus, natus in vico Sirmio 1), oriundus Cynegica ex regione, rei primum forensi operam dedit. Publicae iuris scholae, nondum a Iustiniano suppressae, Beryti, Caesareae, in Oriente vulgo florebant. Antiochiae egregii erant antecessores, quorum precibus, ne alie memorem, Athanasius Emesenus suos ornavit commentarios. Iisdem fortasse moventibus, aliorum certe ductus exemplo, Ioannes aeque scholasticus, necdum, ut videtur, ascriptus clero, leges ecclesiasticas sedulo collegit, collectasque distribuit in quinquaginta titulos. Cui parum fuit Ecclesiae suum contulisse studium, quin nomen etiam clero deret. Sacris initiatus, adeo apud patriarcham gratia valuit, ut eius vice apocrisiarius mitteretur Constantinopolim. Qua in urbe ea dexteritate aut fortuna usus est, ut sive ab imperatore sive a clero et plebe, S. Eutychio a dignitate moto surrogaretur. Inde multorum querelae satis asperae, quum alii eum haereticis faventem 2), dicant, alii « intrusum, servum gloriae et nundinatorem rerum sacrarum 3). » Mitiora suadent tum sacri honores eius memoriae dati apud Graecos, tum silentium et pax a Romanis pontificibus, qui non segnes caeterorum antistitum vindices esse solent, neque singularum ecclesiarum muti custodes. Omnem erroris nebulam dispellunt, qui nuper etiam Iustinianum eximunt 4) ab impietate Incorruptibilium. Quod spectat ad sedem audacius occupatam, haud aegre notaverim et eamdem procellam, quae Eutychium Apameam rapuit resque miscuit byzantinas, sedem quoque antiochenam perflavisse, sanctumque pepulisse Anastasium; et pleno idem de Ioanne dicendum, quod antea de Gregorio Sinaita, qui per multos annos alienam rexit ecclesiam vicario iero. Uti Gregorio sancti amici et egregia fama, ita dudum Ioanni neutrum defuit. Eum quoque S. Simeon Stylites precibus et oraculis adiuvit 5), ut Gregorium beatus abbas Sergius. Et quemadmodum Ioannes Iustiniano et Iustino, sic Gregorius admirationi fuit, non Romanorum modo, sed etiam Persarum imperatoribus. Egregia demum utrinsque opera supersunt, inter quae eminent L tituli quos Ioannes Antiochiae collegit, edidit vero iterum, iam patriarcha factus, et multis locupletavit auctariis. Cum obiisset a. 577, post eum S. Eutychius Byzantii rursus, ut paulo post Anastasius Antiochiae, sacra gubernacula suscepit.

II. Quale fuerit Ioannis consilium in condendis L titulis, ipsius prooemio satis declaretur. Additur in sequenti indice quidnam habuerit ad manum, quaeve acceperit. Cui viam stravit aliud simile LX titulorum opus. Praesto fuit codex canonum ex decem conciliis

1) *Sirmio*. Theophan. Chronogr. ad ann. 3557 p. 51. Vita S. Simeonis styl. n. 24.

2) *Faventem*. Cf. Bolland. XXI Febr, inter praeterm.

3) *Sacrarum*. Baron. ad ann. 564 n. 14. Bolland. Hist. chron. patriarch. CP. n. 31. Nemo disertius de eo egit quam Assemanus in Bibl. Iur. or. t. III p. 293-479.

4) *Eximunt*. Cf. Al. Vincenzi Origen. Vindiciae t. IV per totum.

5) *Adiuvit*. Bolland. XXIV Maii in vita l. c.

conflatus; sed Ioannes LXVIII Basilii canones (a XVII ad LXXXV) primus addidit. Erit fortasse qui quum viderit in L quoque libros dividi Iustiniani Digestos, velit inde Ioanni venisse similis quinquagenae consilium. Immo ex Codico, statim ut inserta in eum fuerit novella 1) quae vim publici iuris dedit canonibus conciliorum in Ecclesia iam receptorum, derivari ego crediderim tum syntagma sive codicem decem synodorum, tum consuetudinem ecclesiasticas leges sub certis titulis distribuendi. Haud clericis enim tantum, sed ipsis antecessoribus, hac novella edita, necesse prorsus erat et leges Ecclesiae noscere, easque facili usurpare indagine At semel iterumquo post alios Ioannes rem confecit; quomodo autem a posteriore prius differat Ioanois opus, aegre coniectare datur Inter multas codicum varietates, haud negaverim duplicem occurrere scripturam, unam ab editis titulis haud multo dissimilem, alteram vetustissimo codice vaticano, saeculi IX manu, feliciter insertam. Sed quum plusquam dimidiam venerandi codicis partem aevum tulerit, desperaverim fortasse amissa resarcire, nisi appulisset noperrime in bibliothecam Parisiensem, el v. Minoïdae Mynae opera, codex alter, e monte Atho acceptus, simillimus vaticano. Eadem plano operis ratio, eadem etiam in marginibus scholia, eaedem post titulos appendices. Quidni opiner ad titulos Ioannis secundisque eiusdem curis ea accessisse quaecumque in utroque codice crescunt sensim ac pro re nata, prout ad Ioannis manum obvenerunt aut ex eius tabulis fluxerunt? In utroque enim codice sunt. servato hinc et inde eodem ordine, nicaenus canon περὶ τοῦ ἁγίου πάσχα, tum LXXXVII capitula de quibus mox, deinde Basilii epistolae et pagellae quae ipsius priores et posteriores continent canones in titulis omissos, tum Nysseni, Timothei Alexandrini, Gregorii Thaumaturgi, Athanasii, Dionysii demum Alexandrini canonica opera, in quibus iam peno integer habetur nucleus, qui ab ipsa rerum turba iodigestus emicat, unde coaluit corpus canonicarum epistolarum, quae in titulis quidem desiderantur, sed paulo post Ioannem et aote Trullanos vim legis obtinuerunt. Dubio procul accessisse canonibus putem quaedam capita ecclesiastica ex novollis quae ipse Iuannes in LXXXVII capitula divisit.

III. Haec enim titulis addita fuisse a Ioanne iam patriarcha CP. statuitur omnibus fere codicibus qui plus minus integram habent vaticani parisiensisque epigrapheo, quae simul L titulorum clausula est et ioscriptio LXXXVII capitulorum: *ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ συναγωγὴ τῶν θείων κανόνων, ἐν ν' τίτλοις διῃρημένων, καὶ ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων τὰ* 2) *πζ' κεφάλαια Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου* ΚΠ. *τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν.* « Finita cum Deo est sacrorum canonum collectio

1) *Novella.* Scilicet VI ad Epiphanium archiepiscopum CP. data a. 535.

2) *Appendices.* Utrumque praestat ad alterum, iunctis pressisque lateribus, admovere sub litteris A (vatic.) et B (paris). I. collectio L titulorum, A f 1-33; B f 1-74, sed exciderunt in A capp. I-XXXII et XLI-XLVII — II. Nicaenum de pascha decretum, A f. 33, B f. 74. — III. Capp. LXXXVII, A f. 34, B f. 74. — IV. Basilii epistola I canonica ad Amphilochium, A f. 54, B f. 105. — V. Nysseni epist. ad Letoïum, A f. 66, B f. 112. — VI. Timothei responsa XV, A f. 78, B f. 121. — VII. Basilius ad Gregorium presbyterum, A f. 81; B f. 124. — VIII. Basilius ex capite 27 de Spiritu Sancto, A f. 83, B f. 126. — IX. Gregorii Thaumaturgi epistola canonica, A f. 84, B f. 128. — X. Athanasii ad Ammun, A f. 88, B f. 128. — XI. Dionysii epistola ad Basilidem, A f. 93, B f. 131. — XII Basilius ex capite XXVII et XXIX, ut superiora compleantur, A f. 106, B f. 135-143. Huc usque A, ex iis fortasse absolvcadus quae in B sequuntur, sed plerumque post Ioannem apud Graecos circumlata sunt, scilicet canones Cypriani et Africanorum f 144-160, canones alterius synodi nicaenae f. 160, Anonymus de VII synodis f. 168, trullana quaedam f. 169, alia variorum de iuramentis, et mutilae Sisinnii ecthesea. Ipse autem parisiensis haud integer e Monte Atho venit.

in L titulos dispertita, ac simul LXXXVII capitula ex novellis excerpta a Ioanne archiepiscopo CP, qui ex scholasticis fuit. 1) » Capitulis de suo ne verbum quidem praestitit, sed inseruit XI novellas, caste et parce receptas, ut infra videtur. Neque etiam regia verba tam presse retinuit, quin plura breviori exprimeret compendio, more scholiorum, quae *indices* tunc vocabantur, ut fert cum duobus praecipuis codicibus vaticano et parisiensi, alter in monte Atho relictus 2): ὡς ἐν ἰνδικι. Praeterea brevissimo capitulorum prooemio notatur iam obiisse Iustinianum *divae memoriae* (τῆς θείας λήξεως): unde si tituli antiquiores esse nequeunt annis 530–535, capitula infra annos 564–578 incidant requiritur. Quanti vero pretii sit totum opus, facit in primis S. Papa Nicolaus, qui ad illam *Concordiam canonum* contra Photium provocat 3); testantur permulti codices; confirmant auctaria subinde orta; variis tradunt linguis versiones apud Syros, Aethiopes, Arabas, Slavos; suffragantur iuris ecclesiastici magistri, Arsenius in primis quem iubet minus aequo Balsamoni 4) opponere; neque silent etiam periti legum civilium, id quod sequentia ostendunt continuo.

IV. 1. Ioannis enim vestigia pone sequitur, nisi idem ipse sit, auctor syllogae quae inscribitur: Ἕτερα κεφάλαια ἐκκλησιαστικά. Sunt XXII capitula, quae ad unum omnia ex ipsis iisdemque novellis desumuntur, et tam in mss. quam in edito Iustelli libro recte Ioanni adiacent. Neque omittendum, ibidem occurrere plura quae ipsum fontem integriorem uberioremque exhibent, quam ut nunc, etiam post multorum curas habetur. Undenam vero capitula tam proxime Ioanni adhaereant, unoque pede cum caeteris LXXXVII ac simili prorsus gressu procedant, vix intelligo. nisi fuerint ipsum Ioannis opus, primum in XXII, deinde in LXXXVII particulas ex iisdem novellis distributum. Quod plane confirmat variorum codicum subscriptio: τέλος τῶν κεφαλαίων ἐκ τῶν νεαρῶν τῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου ΚΠ. τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν 5).

2. Alius Ioannis aemulus similem exegit collectionem quae dicitur XXV Capitulorum, ex codice potius hausta quam ex novellis: pars enim multo maior, scilicet priora XVIII capitula, totidem codicis referunt leges, Theodosio, Leoni, Iustiniano ascriptas, posteriora VII pertinent ad novellas CXX, CXXXI, CXXXII, CXXXIII, CXXXVII; quae quidem omnia, si pauca excipias, fortasse Ioannes consulto omiserat. Sed pleraque alias non extant graece: inde erecti multorum animi a tribus saeculis, ut editio omnibus numeris absolveretur, quae nobis eadem vulgandi omne onus levavit. Caeterum multis licet in codicibus rescripta, collectio tamen ab antiquis magistris tantum non neglecta fuit. Auctor habetur quidam byzantinus clericus, cui praesto erant novellarum exempla, quae ad patriarchas mitti et inscribi solebant, ut in publico eorum archivio conde-

1) *Fuit.* Vide infra titulorum varietates, sed sine mora conferatur aliis inscriptio codd. florent. et coislin. Ἰωάννου ἐπισκόπου ΚΠ., τοῦ μετὰ Εὐτυχίου, συναγωγὴ κανόνων ἐν ν' τίτλοις διῃρημένη. Corruat igitur necesse est Baudinii et Lambecii sententia, qui uno alterove codice decepti, collectionem Balsamoni tribuerunt. Vid. Laurent. Catal. t. I. p. 402; Lambecii lib. VIII p. 960 Kollar.

2) *Relictus.* In monasterio Φιλοθέου. Multa nimis ad haec Heimbach. p. XLVII.

3) *Provocat.* Epist. ad Photium; « Quomodo non sunt penes vos canones sardicenses, quando inter L titulos quibus *Concordia canonum* apud vos texitur, ipsi quoque reperiuntur? » Inde nullo iure intulit Iustellus, Ioannem fuisse omnium primum qui hos canones in codicem Ecclesiae inseruit.

4) *Balsamonis.* Ad can. trullan. 1, cf. Rhalli syntagm. t. II. p. 311.

5) Σχολαστικῶν Ita codd. bodleian. 86, laurent. Pl. V, 22, etc. Notavit Heimbachius apud Iustellum XXI capitula adesse, litteris ϰ' numeri IV duobus diversis addita.

rentur. Neque ab aetate Ioannis multum recedit, quum de Iustiniano tanquam recente agat, et novellis ita utatur, ac si nondum in fasciculum coactae, *σποράδην* vagarentur 1).

3. Tertia huiusmodi collector succedere solet in codicibus, neque etiam Iustello defuit, curante egregia Fabroti post alios opera; in quo libro non codex solum et novellae, sed etiam Institutiones sive Digesti in usum Ecclesiae extenduntur. Summa epigraphe est a fronte: Νόμος Ἰουστινιανοῦ βασιλέως, *Lex Iustiniani Imperatoris*, quod fusius extenditur in hunc titulum: *Συναγωγὴ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ κώδικι καὶ τοῖς διγέστοις καὶ νεαραῖς διατάξεσι, περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν καὶ πραγμάτων εὐαγῶν, ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαίων καὶ αἱρετικῶν·* « Collectio expositorum in codice et digestis et novellis constitutionibus de episcopis et clericis et monachis et rebus sacris atque etiam de Iudaeis et haereticis: » Tripartitum esse opus iam per se liquet. Pars autem prima ac praecipua praecedentem titulum sibi vindicare posset, in eo saltem sensu quod codex Iustiniani summam rerum dederit; omnia certe derivantur ex prioribus XI libris et dividuntur in XIII titulos, cum argumento huius primae partis cohaerentes. Praeterea omnibus titulis, si VI, VIII et XI excipias, accedunt loca parallela, quae paratitla inscribuntur, et referunt varios codicis libros, variasque novellas, quae tamen haud semper cum tituli argumento consentiunt. Quaecumque demum titulis XIII continentur, ea deinceps numeris distinguuntur diligenter positis. Secundae vero partis inscriptio a praecedenti differt in primis tantum et ultimis verbis: *Συναγωγὴ τῶν σποράδην ἐν τοῖς διγέστοις καὶ ἰνστιτεύτοις κειμένων . . . . καὶ περὶ ἀποτροφῆς παίδων, γερόντων καὶ ἀσθενῶν.* Sex tituli huius partis sunt, nulla autem paratitla, neque ullis numeris quidquam distinguitur. Pars tertia brevius inscribitur: *Καὶ ἐκ τῶν μετὰ τὸν κώδικα νεαρῶν διατάξεων.* Tres tantum titulos habet, novellas XXXIV respicit, neque paratitlis caret. Quae quidem pars postrema, quum reperta sit nihil aliud esse quam tres tituli priores huius commentarii quem Athanasius Scholasticus in novellas exegit, iam facilius negligi potuit. Ex secunda autem parte si ultimum sumpseris titulum *de laicis communibusque personis* ut eum primae parti adnectas, totius collectionis argumentum in XIV titulis exhauritur. Aut ego fallor, aut inde profectus est gnarus, doctusque vir, qui primus Nomocanonis XIV titulorum parens habendus est. Quid vero, si idem sit unusque tam nomocanonis quam tripartitae collectionis conditor? Pace summorum virorum qui ita sentiunt, quantum a rudi saxo statua affabre sculpta distat, tantum hanc farraginem superat artificiosa nomocanonis moles, quippe quae ter in eadem non recidit, quae ab initio formosa et ampla, inde non desinit in incompta fragmenta, quae demum partem integram sive tertiam, tacito quasi furto, ab alieno non rapuit auctore. Verba autem quaedam ex prooemio nomocanonis, quae causam in primis facessunt, suo mox loco declarabuntur, aliisque satis fiet exceptionibus. Quum vero soleant ad calcem tripartitae collectionis poni quasi praeposterae tres Heraclii imperatoris novellae, inde colligitur auctorem saeculo VII antiquiorem esse, immo scripsisse ante Tiberium et Mauricium, de quibus silet, nec multo post Athanasium et Ioannem Scholasticum floruisse. Caeterum elegantius totum argumentum est, quam ut sequenti articulo non reservetur, iterum et uberius exornandum.

1) *Vagarentur*. Prolixe haec persequitur Heimbachius in cap. II prolegom. t. II, qui post Augustinum, Iustellum, Leunclavium, eadem integriora repetit p. 145-200.

4. Quartus Ioannis aemulator, caeteris praestantior fortasse est; is prae oculis habens utrumque Ioannis opus, ita leges canonesque iunxit, ut ad singulos titulos, recitatis primum canonibus, statim συνᾴδοντα νόμιμα subsequantur. Ea proin colligendi ratione usus est, quae ad alteram scholam mox describendam pertinet, qui tamen cum Ioanne tam aperte iungitur, ut silentio hic praetermitti nequiret. Caeterum, de suo nihil dedit, praeter unum aut alterum dubiae originis scholium. Ab iisdem vero fontibus hausit abunde, nec L titulos, neque XXV aut LXXXVII capitula tantum adhibuit, sed liberius totum codicis, digestorum, novellarumque censum in vectigal adduxit, neque etiam abstinuit ab Athanasii commentario. Sed ubi sive Ioanem, sive Athanasium suos in usus effudit, utrumque contraxit aliquando, aliquando auxit, neque caetera parcius usurpavit. Canones vero neque numero addi, neque minoi passus est, sed verba neglexit, nudis usus canonum numeris nominibusque conciliorum. Quibus perpensis, auctor floruisse dicendus est haud procul ab aevo Iustiniani. Haud ita multos sibi codices vindicat, neque frequenti usu commendatur.

5. Post Trullanos patres, sed ante photiana tempora fuit, ut opinor, alius anonymus, qui, praecedentis vestigia presse insecutus, paulo uberiores sibi canones praestitit, etiam quaedam accepit ex trullanis, nisi tamen ea casu non ceciderint e margine in textum; atque etiam νόμιμα fruticare iussit, lacunas implevit, et aliquando quae sibi largiora erant, constrinxit liberiori compendio. Sed quum unicus quem sciam codex huius operae supersit, vaticanus 840, nolim quidquam confidentius asserere.

6. Unus item aut alter codex alium prodit Nomocanonis editorem qui saeculo circiter XI floruit, et praeter synodos saec. VIII et IX celebratas, multa potissimum ex canonicis patrum epistolis accepit, neque etiam omisit Afrorum canones quos Ioannes omnino ignoravisse videtur aut omisisse.

7. Unus pariter vaticanus codex est, numero 640, in quo extat ultimus magister hic memorandus: caeteris omnibus recentior apertissime, vix aetate et elegantia maior, quam rudis illa et male assuta charta XV saeculi, in qua involvitur: timeo enimvero ne operam luserit Assemanus qui in his chartis insudavit describendis, quum tumultuaria sint agendi potius quam acti operis elementa; quum innumerae paginae, auctariis paratae, maneant albae et vacuae; quum etiam quae impletae sunt, aut titulos aut rubricas adhuc expectent. Notatu dignum tamen est, etiam diu post acerbam Balsamonis de Ioanne censuram, haud defuisse vel inter recentiores gnarum hominem operosumque L titulorum indagatorem, quorum ad normam cum multo labore excussit universam utriusque iuris supellectilem, ut singulos titulos amplissimis ornaret fimbriis. Plenis enim manibus primum canones sparsit trullanos, nicaenos, photianes, africanos et innumeras regulas Basilii, Dionysii, Petri, Athanasii, Cyrilli, triplicis Gregorii, Gennadii, Nectarii, Tarasii, Nicephori, Nicolai, Sisinnii, Nicetae Heracleensis, Germani Iunioris, quae non iciunis modo titulis, sed ipsis recitavit verbis; tum etiam scrutari non neglexit tabulas, edicta, novellas sive ante sive post Iustinianum, usque ad Manuelem Comnenum, Ioannem Ducam, Andronicum Palaeologum, ad alios atque alios. Nolim desperare plura de eodem et diligentiora dicere, sed suo tempore, nec nisi in ultimis huius historiae tomis, eos interim qui statim plura desiderant, ad Assemanum mandaturus.

V. Quid vero in sequentibus egorim, paucis eloquar. Post indicem omnium quos superesse novi codicum Ioannis Scholastici, primus locus erit L titulis dandus, iuxta codices simillimos vaticanum veterem et recentem parisiensem, collatis caeteris, quos fere editio Iustelliana redhibet, sed non recitatis ex integro canonibus, ne superiorem tomum repetere cogar; io quo, oe illud omittam, continuo dedi tum ex vaticano codice, tum ex Iustello varias scripturas. Titulos excipient LXXXVII capitula, graece tantum, praemissis argumentis quae sat ampla et perspicua erunt, ut interpretis vicem expleant. Iado Capitula XXII, quae omoino eadem sunt ac praecedentia, nudo schemate conferentur. Altera collectio XXV capitulorum simul et illa quae tripartita dicitur ex vaticanis codicibus accipient florilegium multa varietate distinctum. Ex iisdem membranis commodo Nomocanon multiplici elencho et simili varietate emendabitur, aut locis augebitur quae in Iustelli unica et inconcinna editione desiderantur. Quae omnia eo brevius exequemur, quod alieni fori pene sint, atque in multis indolem referant photiani syntagmatis ac facile in sequentem de Nomocanone tractatum reservarentur. Si quid demum amplius quaesieris, habes Iustellum qui titulos et Nomocanonem solus satis integre dedit; habes eumdem, Leunclavium, Antonium Augustinum, Fabrotum, qui studia contulerunt in tripartitam collectionem et paratitla. Et post Casinum, Bandinium, Assemanum, Bienerium, qui caetera fusius descripserunt, habes nostri temporis Heimbachium, qui novam in lucem et LXXXVII et XXV capitula produxit.

Vatic. 843 IX saec. — Vide supra p. 269 not. 2.
— 640 XV saec. — Nomocan. L titul. cum canonibus et legibus fuse scriptis f. 30-206.
— 827 XII saec. — Prol. ad L titul. f. 1.
— 840 XVI saec. — Nomocanon f. 15-38.
— 846 XIV saec. — LXXXVII capp. f. 1. — XXV capp. f. 15. — Collectio tripart. f. 49.
— 1142 XV saec. — LXXXVII capp. f. 75-95.
— 1167 XIII saec. — Eadem f. 106 119.
— 1185 XVI saec. — LXXXVII f. 575. — XXV capp. f. 676. — Coll. trip. f. 737.
— 1287 XII saec. — Nomocan. f. 45. — XXI capp. ecclesiastica et XXV capp. imperfecta.
— 2060 XII saec, — LXXXVII capp. f. 169. — XXV capp. f. 183. — Coll. tripartita f. 208.
Palatin. 376 XI saec. — Capp. LXXXVII f. 135. — XXV capp. f. 150. — Collectio trip. f. 222.
Barberin. III. 42 XI-XIII saec. — Capp. LXXXVII f. 118 — 136, desinit in cap. LXVI.
— IV. 58 X. saec. — Ex capp. LXXXVII f. 1, 2.
— VI. 17. — Prologus titul. f. 3, tituli L f. 60-66.
Collegii Romani 4.2.8. (al. D. 20) saec. XVI. — capp. LXXXVII f. 139. — Capp. XXV f. 150 — C. trip. f. 172.
Vallicellian. C. II. 1 XII saec. — Capp. LXXXVII, f. 235. — XXV capp. f. 250. — Coll. trip. f. 281.
— F. 47 XIII saec. — LXXXVII capp. f. 258.
— E. 55 XII saec. — LXXXVII capp. f. 135-141.
Laurentian. Pl. V cod. 22 XI saec. — L tituli f. 1. — Nomocan. f. 60. — Capp. eccles. XXI, f. 76.
Pl. IX cod. 8 XI saec. — L tituli f 39-67. — Capp. LXXXVII f. 226-244.
— Pl. X cod. 1 XI saec. — Capp. LXXXVII f. 254-267.
— Pl. X cod. 10 XI saec. — L tituli Nomocanonis f. 4. — Capp. LXXXVII f. 226. — Capp. XXV f. 244. — Coll. tripart. ad calcem.
— Pl. LVI cod. 13 XV saec. — Capp. LXXXVII f 35. — Capp. XXV f. 46. — Coll. tripart. f. 70.
Ambrosian. D. 317 infer. — L tituli 5. loco, — Coll. trip. 8. loco.
— E. 94 super. XV saec. — Nomocanon. — Capp. eccl. XXI circa med.
— L. 49 super. — Coll. trip. imperf. ad calcem.
Marcian. 169 XIII saec. — Prol. L titul. f. 2. — LXXXVII capp. f. 197. — Coll. XXV capp. f. 212 — Collect. tripartita f. 241.

Marcian. 170 XIII saec. — Prol. L titul. f. 46. — LXXXVII capp. f. 189. — Coll. XXV capp. et coll. trip. ad calcem.
— Nan. 226 XII saec. — L tituli f. 170. — Capp. eccl. XXI, f. 191.
— Nan. 233 — L tituli f. 1.
— Nan. 338 — LXXXVII capp.
Taurinensis 26. — LXXXVII capp. f. 39. — Coll. trip. f. 100.
— 84. — Prol. L tit. f. 34. — LXXXVII capp. ib.
— 105 XII saec. — LXXXVII capp. f. 245. — XXV capp. f. 267. — Coll. trip. f. 301.
— 170 XV saec. — L tituli f. 1. — Capp. eccl. XXI f. 28.
Neapolitan. Borbon. 1. A. 4. — L. tituli — Capp. LXXXVII.
Parisiens. 1320 XIII saec. — LXXXVII capp. f. 212. — XXV capp. f. 226.
— 1324 XII saec. — Prol. I. L. titul.—LXXXVII capp. f. 243.—XXV capp. f. 266.—Coll. trip. f. 31.
— 1326 XI saec. — L tituli f. 102. — XXV capp. f. 118.
— 1334 XII saec. — L tituli f. — LXXXVII capp. f. 203.—XXV capp. f. 219.
— 1355 XV saec. — LXXXVII capp. f. 356.—XXV capp. f. 365.
— 1370 XIII saec. ex quo Iustellus totam editionem suam adornavit.— L titul. f. 102.
Coislin. 34 XII saec. — Prol. L titul. f. 2. — LXXXVII capp. f. 177.
— 209, IX-X saec. — L tituli f. 1. — LXXXVII capp. f. 157. — XXV capp. f. 177.
— 364, a. 1295, — L tituli f. 1-12.
Supplem. 483, XIV saec. — L tituli f. 1. — LXXXVII capp. f. 74, caetera v. supra p. 369.
Inter codd. Minoidae Mynae n. 489 X saec. — LXXXVII. capp. f. 210. — XXV capp. f. 229 — Coll. trip. f. 264.
Oxon. Bodleian. 86 XIII saec. — L tit. f 1. — Nomocanon. f. 43. — Capp. XXI. f. 62.
Barocc. 173 XII saec. — LXXXVII capp. f. 1. — Coll. tripart. f. 20. — XXV capp.
— 185 XIV saec. — LXXXVII capp. f. 163. — XXV capp. f. 181. — Coll. tripart. f. 216.
— 186 XI saec. — Eadem ad calcem.
— 196 XI saec. — LXXXVII capp. f. 226.—XXV capp. f. 243.
Meerman. 176 XI saec. — Capp. LXXXVII f. 220.
Laudian. 73 (al. 715) XI saec. — Capp. LXXXVII f. 240.
— 149.—XXII titul. f. 1 — Coll. trip. f. 48.
Huntingdon. 25 XV saec. — Ex L titulis f. 27-37.
Rawlinson. 158 XIV-XV saec. — Ex LXXXVII capp. f. 14.
Monac. 214 XV saec. — LXXXVII capp. f. 1.— XXV capp. f. 23. — Capp. XXII f. 66.—Coll. trip. f. 107.
— 380 XIV saec. — LXXXVII capp. f. 374. — XXV capp. f. 386. — Coll. tripar. f. 431.
Tubingens. 193 XVI saec. — LXXXVII capp.
Vratislaviens. S. Elisabeth XV saec. — XXV capp.
Vindobon. iur. 9 (ol. XVI) — Capp. LXXXVII f. 280. — XXV capp. f. 302. — Coll. trip. f. 307.
Iurid. 11 (ol. XVII) a. 1191 — tituli L. — Coll. trip.
— Hist. 7 (ol. XLV) XIV saec. — L tit. et capp. LXXXVII f. 216-231.
Petroburg. XIV X saec. —Prol. 2 tit. f. 4.—LXXXVII capp. f. 236.—XXV capp. f. 254.—C. tripart. f. 293.
Musquensis 397 XIV saec. — tituli L f. 133.
— 398 XIII saec. — tituli L f. 4.
— 432 XI saec. — L Tit. f. 21-62.—LXXXVII capp. f. 189.—XXV capp. f. 209.
— 439 XVI saec.—Prol. et fragm. L titul.
— Typ. 6 XV saec.—XXV capp. f. 222.—Coll. tripart. f. 238.
Montis Atho ex monasterio Φιλοθέου, XIII saec. — LXXXVII. capp.
Ex monasterio τοῦ Καρακάλλου, XIV saec. — L tit. et LXXXVII capp.
Ex Sancta Laura cod. 6, XII saec. — LXXXVII capp.
L titulorum versio Syriaca in Vatican. 127, 132, 353.
— Aethiopica in codd. Rüppel (cf. Bickell. t. 1., p. 214.)
— Arabica in cod. Bodl. Abnalcassabi (cf. Uri catal. Orient. Bibl. Bodl. p. 41. 42.)
— Slavica in cod. cl. V. Romanzoff, saec. XIII-XIV.

I.

Συναγωγὴ κανόνων ἐκκλησιαστικῶν εἰς ν' τίτλους διῃρημένη

Collectio canonum ecclesiasticorum in L titulos divisa.

Οἱ τοῦ μεγάλου 1) Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι, καὶ μὴν καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ τῆς ἁγίας οἱ μετ' ἐκείνους καὶ κατ' ἐκείνους ἀρχιερεῖς καὶ διδάσκαλοι, τὴν ἐξ ἐθνῶν ἅμα καὶ Ἰουδαίων πληθὺν τῆς διαβολικῆς ἀπάτης καὶ τυραννίδος ἀποφοιτήσασαν 2), ὀρθῇ τε διανοίᾳ καὶ πίστει πρὸς τὸν βασιλέα καὶ κύριον τῆς δόξης αὐτομολήσασαν 3), ὁσίως ποιμαίνειν ἐγχειρισθέντες ὑπὸ τῆς χάριτος, οὐκ ᾤοντο δεῖν, ὥσπερ οἱ πολιτικοὶ νόμοι, τοὺς πλημμελοῦντας αἰκίζεσθαι· τοῦτο γὰρ εὔηθες αὐτοῖς κομιδῇ, καὶ λίαν ἀτημελὲς 4) κατεφαίνετο· προκινδυνεύειν δὲ μᾶλλον αὐτῶν ἑτοιμότατα, καὶ τοὺς ἀνόπιν ἰόντας 5) ἐπιστρέφειν ἐσπούδαζον· ἐπὶ τοὺς πλανωμένους μὲν ἔτι, καὶ τῆς εὐθείας ἐκκλίνοντας, ὡς ὁ ποιμὴν ὁ καλὸς, ἀμελλητὶ καταθέοντες· τοὺς δὲ πρηνεῖς ἤδη κατενεχθέντας ἐπὶ τὸ βάραθρον ἀνασπάσαι παντοίαις ἐπινοίαις ἀγωνιζόμενοι, καὶ τὸ μὲν ἤδη σεσηπὸς καὶ λίαν ἠρρωστηκὸς τῇ μαχαίρᾳ τοῦ πνεύματος εὖ μάλα σοφῶς καὶ τεχνικῶς ἀποξέοντες· τὸ δὲ συντριβὲν ἐξ αὐτῶν καὶ λυόμενον φαρμάκοις τισὶν ἁπαλοῖς καὶ δεσμοῖς λογικοῖς ἐπισφίγγοντες· οὕτω τῇ χάριτι καὶ συνεργείᾳ τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τὴν πρώτην ὑγείαν ἐπανήγαγον 6) τοὺς κάμνοντας. Ἵνα τοίνυν καὶ αὖθις οἱ μετ' ἐκείνους 7) ἐσόμενοι τοὺς ὑπ' αὐτῶν ἀρχομένους ἀβλαβεῖς διασώζωσι, τούτων ἕκαστοι κατὰ καιροὺς ἰδίους εἰς ταὐτὸ συνιόντες 8) οἱ τρισμακάριοι, τῆς θείας χάριτος οἰκονομούσης τοῦτο, καὶ συναθροιζούσης ἑκάστης αὐτῶν συνόδου τὸν σύλλογον, νόμους τινὰς καὶ κανόνας, οὐ πολιτικοὺς, ἀλλὰ θείους περὶ τῶν πρακτέων ἢ μὴ πρακτέων ἐξέθεντο, τὸν ἑκάστου βίον καὶ τρόπον ἐπανορθούμενοι· τοὺς μὲν ὁδῷ βασιλικῇ πορευομένους

Magni Dei et Servatoris nostri Iesu Christi discipuli et apostoli, atque etiam sanctae ipsius Ecclesiae pontifices et doctores, tum qui illorum temporibus, tum qui post illos fuere, cum hoc a divina gratia sibi commissum haberent, ut cum gentium, tum Iudaeorum multitudinem quae a diabolica fraude et tyrannide recesserat, rectaque mente et fide ad regem et Dominum gloriae ultro se contulerat, sancte pascerent: non existimabant oportere, sicut civiles leges sanciunt, delinquentes verberibus foedare (hoc enim valde absurdum et summopere inhonestum ipsis videbatur), quin potius toto studio in id incumbebant, ut pro ipsis magna cum alacritate periculum adirent aversosque reducerent: dum ad eos qui errabant adhuc et a recta via deflectebant, sicut pastor bonus, sine cunctatione currerent; eos vero qui iam praecipites delapsi erant in barathrum, sursum attrahere omnimodis molitionibus contenderent, et id quod iam putruerat graviterque affectum erat, spiritus gladio sapienter admodum et cum magna solertia abscinderent; quicquid vero ex ipsis contritum erat et dissolutum, lenibus quibusdam medicamentis vinculisque rationi consentaneis adstringerent. Sic gratia atque auxilio spiritus ad pristinam sanitatem aegrotantes reduxerunt. Ut igitur et qui post illos futuri erant sibi subditos incolumes conservarent, horum singuli suis temporibus in unum convenientes ter beati, divina gratia hoc dispensante, atque unaquaque synodo ipsorum conventum congregante, leges quasdam et canones non civiles, sed divinas de iis quae agenda sunt, et quae agenda exposuerunt, uniuscuiusque vitam et mores emendantes: eos quidem qui regia via incederent sufficientes, ipsos vero cum ad

Titulum habet unica editio iustelliana: Ἰωάννου πρεσβυτέρου Ἀντιοχείας τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν, οὗτος συντάττει τοὺς ὅλους κανόνας εἰς ν' τίτλους. Aliam paulo supra accepimus ex codd. coislin. et laurentiano Pl. V. Alter coislin. 364 inscribitur: Συναγωγὴ κ. ἐκκλ. περὶ ὑποθέσεων ζητουμένων εἰς ε. τ. δ. Duo codd. germani vaticanus vetus et parisiensis eamdem in clausula epigraphen referunt: Κανόνες τῶν ἁγίων ἀποστόλων καὶ τῶν ἁγίων ι' συνόδων καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου εἰς ε' τιτλ. διῃρημένοι. Ab omnibus codd. recedit parisinus 1370 in quo legitur: Συναγ. καν. εἰς ε. τίτλ. διῃρ. παρὰ Θεοδωρήτου ἐπισκόπου Κύρρου. Inde alii audacius Theodorum Balsamonem intruserunt. Caeteri cum nostro breviore titulo fere in omnibus consentiunt.

1) καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος coislin. 2 (sive 364). —2) ἀποφοιτήσασαι petroburg. mosquensis 1 (432), e quo lapsu mosquensis 2 (439) trahitur ad insolentiora: ἀποφοιτησασ; ἀνορθῇ τῇ διανοίᾳ.—3) αὐτομολήσας mosq. 1.—4) ἀτελὲς mosq. 1. ἀτιμαστὲς 2.—5) ἀναπίνοντας id. mox ἔπειτα τοὺς vatic. 2, oxon. 1, mosq. 1, petroburg.—6) ἐπανῆγον mosq. 1, coislin. 1, vatic. 2.—7) κατ' ἐκείνους mosq. 1.—ἐσόμενοι al. cod. iustelli.—8) εἰς αὐτὸ mosq. 2. εἰς ταὐτὸν

ὑποστηρίζοντες, ἐπιτιμῶντες δὲ αὐτοὺς [1] ἀποσφαλέντας ἐπὶ τὰ πλάγια. Ἐπεὶ οὖν πάλαι κατὰ καιροὺς ὑπὸ διαφόρων πρὸς διαφόρους [2] καὶ διαφόρως ἁρμόζοντες οἱ νόμοι καὶ κανόνες τῆς ἐκκλησίας ἐτέθησαν (δέκα γὰρ μετὰ τοὺς ἀποστόλους αἱ μεγάλαι τῶν πατέρων γεγόνασι σύνοδοι, πρὸς τούτοις δὲ αὖ καὶ Βασίλειος ὁ μέγας περὶ πολλῶν ἐκανόνισεν), εἰκότως δὲ διὰ τοῦτο σποράδην ὑπ' αὐτῶν, ὡς ἀπῄτει τὰ κατὰ χρόνον [3] ἀναφυόμενα, καὶ οὐ τάξει τινὶ πραγμάτων ὡς ἐν κεφαλαίοις διῃρημένων, οἱ κανόνες ἐγράφησαν· ὡς ἐκ τούτου δυσεύρετον εἶναι κομιδῇ καὶ δυσπόριστον τὸ πρός τινων ἀθρόως περὶ κανόνος [4] ἐπιζητούμενον. Διὰ τοῦτο χάριτι τοῦ Κυρίου, καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, τὰ σποράδην ὑπ' αὐτῶν ὁρισθέντα κατὰ καιροὺς εἰς ἓν ἡμεῖς ἀθροῖσαι σπουδάσαντες, καὶ ταῦτα διελόντες εἰς τίτλους πεντήκοντα, οὐ τάξιν τινὰ καὶ ἀκολουθίαν ἀριθμῶν ἐφυλάξαμεν, πρῶτον [5], ὡς εἰπεῖν, καὶ δεύτερον καὶ τρίτον καὶ τέταρτον καὶ πέμπτον αὖθις κανόνας συνάψαντες· ἀλλ' ὅμοια τοῖς ὁμοίοις ὡς οἷόν τε [6] συναρμόσαντες, καὶ ἴσον ἴσῳ κεφαλαίῳ [7] συμπλέξαντες, ῥᾳδίαν ἐποιήσαμεν ἅμα καὶ ἄπονον τοῖς πᾶσιν, ὡς οἶμαι, τῶν ζητουμένων τὴν εὕρεσιν· οὐκ αὐτοὶ τοῦτο μόνοι [8] καὶ πρῶτοι τῶν ἄλλων ποιῆσαι ὁρμήσαντες, ἀλλ' ἑτέρους εὑρόντες ταῦτα διελόντας εἰς τίτλους ἑξήκοντα, καὶ μήτε τοὺς Βασιλείου [9] κανόνας τοῖς ἄλλοις ἐπισυνάψαντας, μήτε δὲ ὅμοια τοῖς ὁμοίοις, ὡς ἔδει, πράγματα συναρμόσαντας, ὡς ἐν τίτλοις· διὰ τὸ [10] πολλοὺς περὶ ἑνὸς κεφαλαίου κανόνας εὑρίσκεσθαι, καὶ δυσάλωτα γίνεσθαι τὰ περὶ τοῦ πράγματος ἑνὸς παρὰ τῶν ὅλων [11] κανονιζόμενα, σαφεστέραν ὡς οἷόν τε ἦν ἡμεῖς τῇ παραθέσει τῶν ὁμοίων ποιῆσαι τῶν κανόνων τὴν διαίρεσιν ἐσπουδάσαμεν, τῆς ἑκάστου πρὸς τούτοις τῶν τίτλων ἐπιγραφῆς προσημαινούσης εὖ μάλα τῶν ἐμφερομένων τὴν δύναμιν· ἡ δὲ τάξις αὐτὴ τῶν συνόδων μετὰ τοὺς ἀποστόλους καὶ πόσους ἑκάστη κανόνας ἐξέθετο, πόσους δὲ καὶ Βασίλειος ὁ θαυμαστὸς συνεγράψατο, διὰ τῶν ὑποκειμένων ἀπονητὶ τοῖς ζητοῦσι γνωσθήσεται· ἔστι γὰρ ὧδέ πως ἔχουσα καὶ οὐκ ἀσυμφανής, ἀλλὰ καὶ λίαν εὐσύνοπτος τοῖς ἐντυγχάνειν ἐθέλουσιν.

obliqua deviarent corripientes. Quoniam igitur pro temporibus olim a diversis ad diversos diversisque concordantes leges et canones Ecclesiae editi sunt (decem enim, post apostolos, magnae patrum celebratae fuerunt synodi, praeterea etiam Basilius magnus de multis rebus canones composuit), idcirco non mirum si sparsim ab ipsis, prout res quae quibusque temporibus oriebantur exigerent, et non ordine quodam rerum veluti in capita distributarum canones scripti sint: adeo ut propterea difficile admodum inventu et conquisitu sit id quod a nonnullis confertim de canone requiritur. Propterea, cum gratia Domini et Dei et Servatoris nostri Iesu Christi, ea quae passim ab ipsis definita sunt pro temporibus, in unum colligere magno studio enixi fuerimus, eaque in titulos quinquaginta distribuerimus, non ordinem quemdam et seriem numerorum servavimus, primum, ut ita dicam, et secundum, et tertium, et quartum, et quintum deinceps canones coniungentes: sed similia similibus quantum fieri potuit copulantes, et par pari capiti connectentes, facilem simul et laboris expertem omnibus, ut opinor, eorum quae conquiruntur inventionem reddidimus. Non quod ipsi soli et primi inter caeteros ad hoc faciendum incitati fuerimus, sed cum alios compererimos ea in titulos sexaginta divisisse, ac neque Basilii canones cum aliis coniunxisse, neque res similes similibus, ut oportebat, velut sub titulis composuisse, propterea quod multi de uno capite canones reperirentur, et ea quae ab omnibus de una re canonibus constituta sunt deprehensu essent difficilia: clariorem, quantum fieri potuit, nos similium collatione et compositione canonum, divisionem facere contendimus: unaquaque praeterea titulorum inscriptione eorum quae proponuntur vim optime declarante. Ipse autem ordo synodorum, quae post apostolos celebratae sunt, et quot unaquaeque canones edidit, quot vero Basilius admirandus conscripsit, ex iis quae subiiciuntur nullo negotio quaerentibus innotescet: ordo enim eo modo digestus minime obscurus est, verum etiam valde perspicuus iis qui legere volunt.

συνελθόντος mosq. 2. —1) αὖθις τοὺς ib. et vat. 2. —2) πρὸς διαφόρους om. mosq. 2, καὶ διαφόρων id. —3) χρόνους id. —4) περὶ κανόνων id. om. mosq. 1. —5) πρῶτον καὶ τότε mosq. 2. —6) οἷόν τε ἦν mosquens. 1, vatic 2. petroburg. —7) τῶν ἴσων κεφαλαίων al. cod. Iust. cum mosq. 2. —8) μόνον mosq. 2. —9) τοῦ ἁγίου Βασ. id. et petroburg. cum alio Iust. —10) διὰ τοῦτο iid. — 11) τῶν πολλῶν mosquen. 1.

Ἡ τάξις τῶν συνόδων 1).

Οἱ μὲν ἅγιοι τοῦ Κυρίου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι ὀγδοήκοντα πέντε διὰ Κλήμεντος κανόνας ἐξέθεντο· μετὰ δὲ τούτους οἱ καθεξῆς καθὼς ὑποτέτακται.

Τῶν ἁγίων τιη΄ πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ συνελθόντων 2), ἐν ὑπατείᾳ Παυλίνου καὶ Ἰουλιανοῦ τῶν λαμπροτάτων, ἔτους ἑξακοσιοστοῦ ἕκτου 3) ἀπὸ Ἀλεξάνδρου, ἐν μηνὶ δεσίῳ ιθ΄ 4) πρὸ δέκα τριῶν καλανδῶν Ἰουλίων, κανόνες εἴκοσι.

Τῶν ἐν Ἀγκύρᾳ 5) μακαρίων πατέρων, οἵ τινες προγενέστεροι μέν εἰσι τῶν ἐν Νικαίᾳ κανόνων, δευτερεύουσι δὲ διὰ τὴν τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου αὐθεντίαν ἤτοι παῤῥησίαν, κανόνες κε΄.

Τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ ἁγίων πατέρων (καὶ αὕτη τῆς μὲν ἐν Νικαίᾳ πρώτη γέγονε, τῆς δὲ ἐν Ἀγκύρᾳ, δευτέρα· διὰ δὲ τὴν τιμὴν προτέτακται 6) αὐτῶν ἡ ἐν Νικαίᾳ) κανόνες ιδ΄.

Τῶν ἐν Σαρδικῇ συνελθόντων, μετὰ τοὺς ἐν Νικαίᾳ πατέρας 7), κανόνες κα΄.

Τῶν ἐν Γάγγραις συνελθόντων πατέρων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες κ΄.

Τῶν ἐν Ἀντιοχείᾳ 8) συνελθόντων πατέρων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες κε΄.

Τῶν ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας συνελθόντων πατέρων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες νθ΄.

Τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθόντων 9) πατέρων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες ϛ΄.

Sancti Domini discipuli et apostoli, octoginta quinque canones, Clementis opera, ediderunt: post hos vero, qui deinceps consequuti sunt, prout infra subiectum est.

Sanctorum CCCXVIII patrum Nicaeae congregatorum, consulatu Paulini et Iuliani clarissimorum, anno ab Alexandro sexcentesimo sexto, mensis Desii decimo nono, XIII. Kal. Iulii, canones XX.

Beatorum patrum Ancyrae congregatorum canones XXV, qui quidem nicaenis canonibus tempore priores, propter auctoritatem vero seu firmitatem generalis synodi, posteriores sunt.

Sanctorum patrum Neocaesareae congregatorum canones XIV. Ipsa etiam synodus nicaena quidem prior fuit, ancyrana vero posterior, honoris vero gratia nicaena ipsis praeposita est.

Patrum Sardicae congregatorum post nicaenos patres canones XXI.

Patrum Gangris congregatorum, a quibus editi sunt, canones XX.

Patrum Antiochiae congregatorum, a quibus editi sunt, canones XXV.

Patrum Laodiceae Phrygiae congregatorum, a quibus editi sunt, canones LIX.

Patrum Constantinopoli congregatorum a quibus editi sunt, canones VI.

cum marg. Iust. — 1) κανόνων Iust. et multi codd. — 2) ἐπὶ Κωνσταντίνου μεγάλου oxon. coislin. 1, mosq. 1, 2. — 3) ἔτους ͵ϛωιη΄ ἀπὸ κτίσεως coislin. 2. — 4) δυσίῳ ἤτοι ἰουνίῳ id. ὅς ἐστι μαΐος Iustell. marg. — 5) τῶν ἐν Ἀ. μακαρίων πατέρων mosquensis 1. — 6) προτεταγμένοι εἰσὶ καὶ αὐτῶν οἱ νικαίας. id. et al. Iustelli. — 7) ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν add. mosq. et Coisl. 2. Scholium habent mosq. 2. et petroburg. in margine: Ἡ ἐν Σαρδικῇ σύνοδος ια ἔτη μετὰ τὴν τελευτὴν Κωνσταντίνου ἐν ὑπατείᾳ Ῥουφίνου καὶ Εὐσεβίου, κατὰ θέλησιν Κώνσταντος καὶ Κωνσταντίου, ἥτις ἐν τῷ ἑαυτῆς ὅρῳ ἄδειαν ἔδωκεν τῷ Ῥωμαίων ἐπισκόπῳ τοποτηρητὰς ἑαυτοῦ ἐκπέμπειν, ὀφείλοντας ἐπικρίναι τὰ ἤδη ὑπὸ πλειόνων ἐπισκόπων κεκριμένα. Quae quidem et optime cum Athanasii chronico de temporibus concordant, ut recte sardicensis synodi annus sit 344, ut perspicue iura Sedis apostolicae confitentur, nulla insuper querela addita, praeter morem Graecorum a Photio consuetudinem: antiquum igitur scholium est, forte ipsius Ioannis, uti pleraque secutura deinceps. — 8) Ἀντιοχείᾳ. Eorundem codd. schol. ἡ αὕτη σύνοδος παρουσίᾳ Κωνσταντίου βασιλέως, ὑπατείᾳ Μαρκελλίνου καὶ Προβιανοῦ ε΄ ἔτει μετὰ τελευτὴν Κωνσταντίνου. Quae rursus cum anno quem in superiori tomo satis incertae synodi dedimus, consentiunt. Hoc vero coislin. 2 inepte transtulit notam quae vix neocaesariensi convenit adamussim: Ἐν ταύτῃ τῇ συνόδῳ παρῆν καὶ Γρηγόριος ὁ Θαυματουργὸς καὶ Φιρμιλιανὸς ὁ Καππαδοκίας. — 9) συνελθ. τῶν ἁγίων πατέρων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν καν. γ΄. mosq. 2, tres ibi canones tantum, ut apud Dionysium Exiguum. Coislin. 2 plura inde addit quae proprie ad editionem secundam pertinent, sive IX saeculi. Habet enim de synodo CP ἥτις ἐστὶν οἰκουμενικὴ β΄ σύνοδος. — de ephesina: καὶ αὕτη ἐστὶν γ΄ οἰκουμενική. — de chalcedonensi: καὶ αὕτη ἡ οἰκουμενικὴ δ΄. Pergit: Ἡ μεγάλη καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος ε΄ ἐν ΚΠ. — Τῶν ἐν Καρθαγένῃ συνελθόντων ἁγίων καὶ σεβασμίων πατέρων κανόνες ρμζ΄. — Τῶν ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παλατίου ἐν ΚΠ. συνελθόντων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες ρβ΄ (cod. κβ΄, ex quo errore alia verba fluxerunt male de sequentibus accepta et repetita). — Τῶν ἐν Νικαίᾳ τὸ β΄ συνελθόντων ἁγίων πατέρων, ὑφ᾽ ὧν ἐξετέθησαν κανόνες κβ΄· αὕτη ἐστὶν οἰκουμενικὴ ζ΄. — Τῶν

Τῶν ἐν Ἐφέσῳ συνελθόντων πατέρων, ὑφ' ὧν ἐξετέθησαν κανόνες ζ.

Τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων πατέρων, ὑφ' ὧν ἐξετέθησαν κανόνες κζ.

Εἰσὶ δὲ καὶ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανόνες τὸν ἀριθμὸν ξή.

Patrum Ephesi congregatorum, a quibus editi sunt, canones VII.

Patrum Chalcedone congregatorum, a quibus editi sunt, canones XXVII.

Extant etiam sancti Basilii canones numero LXVIII.

Τίτλων κατάστασις τῆς πραγματείας.

In plerisque codicibus hic praenotantur L tituli, iidem quibus infra verbis, sine ulla varietate quae indicem rescribi iubeat. Post titulum ultimum additur: Τέλος τοῦ πίνακος τῶν ν' τίτλων. Duos iambicos subdit codex primus ex laurentianis:

Εἴληφαν ὧδε κανόνων τίτλοι τέλος
Ἀποστολικῶν ἅμα καὶ τῶν πατέρων.
ἀρχὴ τῶν ν' τίτλων.

Τίτλος Α'. Περὶ τῆς ὁρισθείσης τοῖς πατριάρχαις ἐκ τῶν κανόνων τιμῆς, καὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινι αὐτῶν ὑφαρπάζειν ἐπαρχίαν ἑτέρῳ προσήκουσαν ἐπὶ χειροτονίᾳ καὶ διοικήσεσιν, ἀλλὰ καὶ τὰς ὑφαρπαγείσας ἤδη τοῖς ἀδικηθεῖσιν ἀνταποδίδοσθαι.

Titul. I. *De honore patriarchis ex canonibus decreto, et quod non liceat cuiquam horum provinciam, ordinationis atque administrationis causa, surripere, verum etiam surreptas iam iniuria affectis reddendas esse.*

Ἔχει κανόνας ϛ'.—α'. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου ζ.—β'. Τῆς αὐτῆς συνόδου ἐκ τοῦ καν. ϛ'.—γ'. Τῆς ἐν ΚΠ. συνόδου καν. β'.—δ'. Τῆς αὐτῆς συνόδου καν. γ'.—ε'. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου καν. ϛ'.

Tria scholia habet cod. paris. sed fere evanida, quorum ultimo notari videtur, canonem ephesinum in plures dividi partes; unde forte sex canones huic titulo ascripti, cui tantum quinque remanent.

Edd. om. can. CP. III.

Τίτλ. Β'. Περὶ τῆς ὁρισθείσης τοῖς μητροπολίταις ἐκ τῶν κανόνων τιμῆς, καὶ τῶν ἐκ βασιλικοῦ γράμματος μητροπολιτῶν γινομένων, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν αὐτοὺς ἐνορίαν ὑφαρπάζειν ἑτέρῳ προσήκουσαν, μήτε μίαν ἐπαρχίαν εἰς δύο κατατέμνειν.

Tit. II. *De honore metropolitanis ex canonibus decreto, et de metropolitanis ex imperiali scripto factis, et quod non oporteat ipsos pagos ad alium pertinentes usurpare, neque provinciam unam in duas dividere.*

Ἔχει καν. δ'.—α'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων καν. λδ'.—β'. Τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ συν. καν. θ'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκηδόνι συν. καν. ιβ'.—δ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ιζ'.

Τίτλ. Γ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ὑπὲρ διοίκησιν ἄκλητον παραγίνεσθαι, πλὴν εἰ μὴ δι' ἐπισκοπίαν κτήσεως αὐτῷ διαφερούσης, μήτε δὲ χειροτονεῖν ὑπερόρια.

Tit. III. *Non oportere episcopum ultra dioecesim suam prodire non vocatum, praeterquam possessionis ad se pertinentis invisendi gratia, neque extra dioecesis suae limites ordinare.*

Ἔχει καν. ϛ'.—α'. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων καν. λε'.—β'. Τῆς ἐν Σαρδικῇ συν. ἐκ τοῦ καν. γ'.—γ'. Τῆς αὐτ. συν. κ. ια'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. κ. ιβ'.—ε'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. ιγ'.—ϛ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κβ'.

Edd. eadem in alio ordine ut saepe in variis codd.

Τίτλ. Δ'. Περὶ τοῦ κεχωρισμένα εἶναι ἀπὸ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τὰ ἴδια τοῦ ἐπισκόπου πράγματα, καὶ ἔχειν αὐτὸν ἐξουσίαν οἷς ἂν βούλοιτο ταῦτα καταλιπεῖν.

Tit. IV. *Proprias episcopi res ab ecclesiasticis separatas esse, ipsumque potestatem habere eas relinquendi quibuscumque voluerit.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. τῶν ἁγ. ἀπ. καν. μ'.—β'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. κδ'.—γ'. Τῆς Χαλκ. συν. καν. κβ'.

In paris. scholium ad can. app. 40: Τοῦτο ἀνῄρηται ὑπὸ τῶν νεαρῶν διατάξεων ἐν τῷ β' κεφ. τῆς νεαρᾶς οβ', κ. τ. ἑ. Quae quidem ad vulgatam novellam LXXII non attinent, sed respiciunt quod Nomocanon in eodem tit. III habet ex cod. lib. XLII. §. 2.—Schol. II ad can. chalced. Καὶ τοὺς ἐν Ἀντιοχείᾳ κυροῖ κανόνας.

Τίτλ. Ε' Περὶ τοῦ δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ἔχειν ἐξουσίαν διοικεῖν τὰ τῆς ἐκκλησίας διὰ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων, καὶ πιστοὺς οἰκονόμους ἐκ τούτων προβάλλεσθαι, καὶ χορηγεῖν ἐπιμελῶς τοῖς δεομένοις τὰ δέοντα, μεταλαμβάνειν δὲ καὶ αὐτὸν τῶν ἀναγκαίων, εἰ δέοιτο, καὶ συγγενέσι παρέχειν ὡς πένησιν, ἐξ ἴσου τοῖς ἄλλοις, εἰ δέοιντο.

Tit. V. *Oportere episcopum habere potestatem administrandi ea quae ad Ecclesiam pertinent, presbyterorum et diaconorum opera, ac fideles oeconomos ex iis designare; nec non indigentibus ea quae sunt opus sedulo suppeditare, ipsumque res sibi*

ἐν ΚΠ. τὸ Α' καὶ Β' συνελθόντων ἁγίων πατέρων ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων καν. ιζ'.— Τῶν ἐν τῷ ἐπωνύμῳ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας συνελθόντων πατέρων, ὑφ' ὧν ἐξετέθησαν καν. ια'.—Τῶν ἐν Χαλκηδόνι ἁγίων πατέρων ὑφ' ὧν ἐξετέθησαν καν. ν' (Hos canones spurios ex eodem codice primum dedi in Spicil. t. IV p. 463 et in tomo superiore p. 436.)— Τῶν ἐν ΚΠ. πατέρων ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ ἁγιωτάτου καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυροῦ Νικολάου κανόνες ι'. Εἰσὶ δὲ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κεφ. πδ'. Hactenus coislinianus.

necessarias, si opus habeat, accipere; et consanguineis suis, si indigeant, tanquam pauperibus, pariter atque aliis praebere.

Ἔχει καν. ς'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. λη'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. μα'.—γ'. Τῶν αὐτῶν καν. νζ'.—δ'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. κε'.—ε'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. κς'.

Scholium erat in paris. ad can. apost. 38, iam tineis erosum.

Τίτλ. ς'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἀποδημοῦντα πρὸς κύριον ἀνθ' ἑαυτοῦ χειροτονεῖν ὃν θελήσοι ἐπίσκοπον ἢ καταλιπεῖν τινι τῆς ἐπισκοπῆς τὸ ἀξίωμα.

Tit. VI. *Non oportere episcopum, ad Dominum abeuntem, in locum suum designare quemcumque voluerit episcopum, aut relinquere alicui episcopatus dignitatem.*

Ἔχει καν. β'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. οζ'.—β'. Τῆς ἐν Ἀντ. συν. καν. κγ'.

Τίτλ. ζ'. Περὶ τοῦ δεῖν τὸν ἐπίσκοπον ὑπό τε τοῦ μητροπολίτου καὶ τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ πάντων χειροτονεῖσθαι ἢ παραγινομένων αὐτῶν ἢ συντιθεμένων ἐγγράφως· καὶ μὴ τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὰς ἐκλογὰς ποιεῖσθαι τῶν ἐπισκόπων καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐν κώμαις καὶ χωρίοις ἐπισκόπους καθίστασθαι, ἀλλὰ περιοδευτάς.

Tit. VII. *Oportere episcopum tum a metropolitano, tum etiam ab omnibus eiusdem provinciae episcopis ordinari, vel praesentibus ipsis vel scriptis consentientibus, ac non multitudini permittere episcoporum electiones facere; item quod non oporteat in pagis ac vicis episcopos constitui, sed circuitores.*

Ἔχει καν. ι'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. α'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. β'.—γ'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. δ'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ς'.—ε'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν. καν. ς'.—ς'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. ιβ'.—ζ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ιθ'.—η'. Τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συν. καν. ιβ'.—θ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ιγ'.—ι'. τῆς αὐτῆς συνόδ. καν. νζ'.

Edd. om. can. 2 app. et 12 antiochen.

Τίτλ. Η. Περὶ τοῦ δεῖν τὰς χειροτονίας τῶν ἐπισκόπων μὴ πλέον τριμηνιαίου ἀναβάλλεσθαι χρόνου· τοὺς δὲ ἀπὸ λαϊκῶν εἰς τοῦτο καλουμένους πλείονα δοκιμάζειν καιρόν, καὶ διὰ πάντων παράγειν αὐτοὺς τῶν βαθμῶν, τὰς μέντοι προσόδους τοῦ τῆς ἀναβολῆς χρόνου παρὰ τῷ οἰκονόμῳ τῆς αὐτῆς ἐκκλησίας φυλάττεσθαι· εἰ δέ τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν οἱ ταῦτα διοικοῦντες ἀπεμπολήσοιεν, τί δέοι περὶ τούτων γίνεσθαι.

Tit. VIII. *Oportere episcoporum electiones haud ultra tres menses differri: eos vero qui ad hoc munus ex laicis vocantur, diutius examinare, ac per omnes gradus ipsos promovere; verumtamen redditus dilationis tempore perceptos apud oeconomum asservari. Si quid vero bonorum ecclesiasticorum qui ea administrant, vendiderint, quidnam de iis fieri oporteat.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συν. καν. ιε'.—β'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. κε'.—γ'. Τῆς ἐν Σάρδαις ι'.

Scholium in A partim extinctum haud obscure memorat quae Nomocanon ex novellis habet in eod. titulo: δηλονότι διάταξις ρλ' (?) ἐν τῷ λ' κεφαλ. λέγει ἐπὶ τῶν ἀναμενόντων καὶ ὀφειλόντων ψηφίσματα ποιῆσαι μετὰ ἑξαμηνιαῖον ἐξεῖναι τῷ τὴν διοίκησιν ἐμπεπιστευμένῳ προχειρίζεσθαι κ. τ. ἑ.

Τίτλ. Θ'. Περὶ τοῦ εὐνοῦχον μὴ ἑαυτὸν ἐκτέμνοντα, εἰ ἐπισκοπῆς ἄξιος εἴη, μὴ ἀποδοκιμάζεσθαι· μήτε δὲ χωλὸν ἢ μονόφθαλμον, πλὴν εἰ μὴ κωφός τις εἴη, ἢ τυφλός, ἵνα μὴ τὰ τῆς ἐκκλησίας παρεμποδίζοιτο.

Tit. IX. *Eunuchum, dummodo seipsum non execuerit, si episcopatu dignus sit, non esse reiiciendum; neque vero claudum aut unoculum, praeter quam si surdus aut caecus sit, ne ecclesiae munia impediantur.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. κα'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. οζ'.—γ'. Τῶν αὐτῶν καν. οη'.

Τίτλ. Ι'.—Περὶ τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων καὶ τὴν λειτουργίαν μὴ καταδεχομένων ἢ μὴ δεχθέντων ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς ἣν καθιερώθησαν, οὐ παρὰ τὴν αὐτῶν, ἀλλ' ἑτέρων αἰτίαν, ἢ τῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀμελούντων τοῦ λαοῦ καὶ τοῦ κλήρου.

Tit. X. *De episcopis et presbyteris, qui ordinati suum munus non suscipiunt, aut ab urbe in quam consecrati fuerant, non sunt recepti, non sua, sed aliorum culpa, aut qui post ordinationem populum et clerum negligunt.*

Ἔχει καν. δ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. λς'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. νη'.—γ'. Τῆς ἐν Ἀντ. συν. καν. ιζ'.—δ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ιη'.

Τίτλ. ια'. Περὶ τῶν ἐκ δυναστείας ἀρχοντικῆς ἢ ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένων ἢ τῇ τοιαύτῃ χειροτονίᾳ μεσιτευόντων.

Tit. XI. *De iis qui primorum urbium potentia aut datis pecuniis ordinantur, et de iis qui ipsos ordinant, vel huiusmodi ordinationi interveniunt.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. κθ'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. λ'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. β'.

Τίτλ. ιβ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἀφιέναι τὴν ἑαυτοῦ πόλιν καὶ θρόνοις ἀλλοτρίοις εἰ καὶ τοῖς σχολάζουσιν ἐπιπηδᾶν, μήτε κἂν ὑπὸ τῆς πόλεως εἰς ἣν ἐχειροτονήθησαν, οὐκ ἐδέχθησαν, ἀλλὰ μηδὲ κληρικὸν ἀπομεταβαίνειν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν.

Tit. XII. *Non oportere episcopum urbem suam deserere, aut in sedes alienas etiam vacantes invadere, neque etiamsi ab urbe pro qua ordinati fuerunt non sint recepti, neque etiam clericum ex urbe in urbem transire.*

Ἔχει καν. η'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ιδ'.—β'. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συν. καν. ιε'.—γ'. Τῆς ἐν Ἀγκ. συν. καν. ιη'.—δ'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν. καν. α'.—ε'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. β'.—ς'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. ιζ'.—ζ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. κα'.—η'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ε.

Scholium I ad can. XVIII nicaenum: Σήμαινε ὅτι βεβαιοῖ ἡ σύνοδος τοὺς γεγραμμένους τῶν ἀποστόλων κανόνας.—Scholium II excidit, his in fine exceptis: τὴν μετάθεσιν τὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως προεδρίας.—Ad can. XVIII ancyran. scholium III: Εὖγε! ὅτι Γρηγόριον τὸν Θεολόγον ἐνταῦθα λέγει τὸ φῶς τοῦ κόσμου.

Τίτλ. ΙΓ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον αἰτεῖν παρὰ βασιλέως τὰ μὴ προσήκοντα, μήτε βαδίζειν ἐπὶ βασιλέα παρὰ γνώμην τοῦ μητροπολίτου, ἀλλὰ διὰ τῶν οἰκείων διακόνων τὰς δεήσεις περὶ τῶν δεόντων ἐκπέμπειν· εἰ δὲ πάντως δεήσοι πρὸς τὸν βασιλέα παραγίνεσθαι, γράμμασιν αὐτὸν τοῦ μητροπολίτου καὶ τῆς συνόδου πάσης ἐφοδιάζεσθαι.

TIT. XIII. *Non oportere episcopum ab imperatore petere quae non conveniunt, neque ire ad imperatorem praeter voluntatem metropolitani, sed per proprios diaconos petitiones de rebus necessariis mittere. Si vero omnino oporteat imperatorem adire, metropolitani totiusque synodi litteris tanquam viatico instructum proficisci.*

Ἔχει καν. ε'.—α'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν καν. ζ'.—β'. Τῆς αὐτῆς συν καν. η'.—γ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. θ'.—δ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. κα'.—ε'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. ια'.

Τίτλ. ΙΔ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἢ ὅλως τὸν ἐν κλήρῳ καταλεγόμενον κοσμικὰς ἀναδέχεσθαι καὶ δημοσίας φροντίδας, πλὴν εἰ μὴ κατὰ νόμους ἀναγκασθείη· μήτε δὲ δανείζειν ἐπὶ τόκῳ ποτέ, ἢ ἐγγύαις ἑαυτὸν ἐκδιδόναι, μήτε στρατείαν ἑαυτῷ περινοεῖν καὶ ἀξίωμα.

TIT. XIV. *Non oportere episcopum, aut uno verbo eum qui in clerum allectus sit, mundanas et publicas curas suscipere, praeterquam si secundum leges coactus esset; neque ad usuram mutuari, neque vadimonium promittere, neque militaria munera et dignitatem sibi animo fingere.*

Ἔχει καν. θ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ς'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. κ'.—γ'. Τῶν αὐτῶν καν. μδ'.—δ'. Τῶν αὐτῶν καν. πβ'.—ε'. Τῶν αὐτῶν καν. πδ'.—ς'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. ιζ'.—ζ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. δ'.—η'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. γ'.—θ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ζ'.

Ad can. apost. VI scholium: Καὶ ταῦτα διαγορεύεται ἐν τῷ λε' κεφαλ. τῶν διατάξεων.

Τίτλ. ΙΕ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ὑπὸ πάθους ὀξυχολίας κινούμενον ἑτοίμως ἀφορίζειν τοὺς παροξύνοντας, ἢ τύπτειν τινὰ πιστὸν ἁμαρτήσαντα· καὶ περὶ τοῦ δεῖν τὸν ἀφοριζόμενον ἢ πρᾶγμα πρὸς τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον ἔχοντα καταφεύγειν ἐπὶ τὸν μητροπολίτην, εἰ βούλοιτο· εἰ δὲ ὁ μητροπολίτης ἀντίδικος ᾖ, παρὰ τῷ ἐξάρχῳ τῆς διοικήσεως, ἢ τῆς βασιλευούσης ἐπισκόπῳ αὐτὸν δικάζεσθαι· εἰ δὲ κληρικὸς ἔχει φιλονεικίαν πρὸς κληρικὸν, μὴ ἔξωθεν τοῦ ἑαυτῶν ἐπισκόπου διαγινώσκεσθαι.

TIT. XV. *Non oportere episcopum iracundiae perturbatione commotum, facile provocantes excommunicare, aut fidelium quemquam delinquentem verberare; et quod oportet eum qui excommunicatur aut rem cum proprio episcopo habet, ad metropolitanum, si velit, confugere: si vero metropolitanus adversarius sit, apud dioecesis praefectum aut imperatoriae urbis episcopum ipsum iure agere. Si vero clericus cum clerico controversiam habeat, non ab alio quam ipsorum episcopo diiudicari.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. κζ'.—β'. Τῆς ἐν Σαρδ. καν. ιδ'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. θ'.

Scholium ad II canonem: ἔχεις τέλος τούτου ἐν τῷ λθ' κεφαλ. Legendum fortasse ἐν τῷ ιθ' κεφ. respectu ad titul. XIX.—Ad III canonem: Ὥσπερ οἱ Σαρ[διανοὶ] τῆς Ῥώμης, οὕτως καὶ οἱ τῆς ἐν Χαλκηδόνι [τῷ τῆς] Κωνσταντινουπό[λεως. τη]ρεῖν ταῖς ἐκκλησίαις παρέπεμψαν. Tum illo quam proximo scholio se CP. patriarcha prodit.

Τίτλ. Ις'. Περὶ ἐπισκόπων κατηγορουμένων καὶ τῶν εἰς κατηγορίαν αὐτῶν ὀφειλόντων ἢ μὴ ὀφειλόντων προσδέχεσθαι, καὶ περὶ τοῦ τὸν ἀδίκως καθῃρημένον ἐν ἄλλαις διάγειν πόλεσι μὴ κωλύεσθαι· καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀντὶ τοῦ καθῃρημένου χειροτονεῖσθαι τινας ἐπίσκοπον ἕτερον, εἰ παλινδικίαν ὁ καθῃρημένος ἐπιζητοίη καὶ τῆς κρίσεως ἐπιγνώμονα.

TIT. XVI. *De episcopis qui accusantur, et de iis qui ad accusandum debent aut non debent admitti; item eum qui iniuste de gradu suo deiectus sit, non prohiberi quominus in aliis urbibus degat: et quod non oporteat in abdicati locum alium interim episcopum ordinari, si abdicatus sui iterum defendendi potestatem, iudiciique cognitorem postulet.*

Ἔχει καν. ι'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. οδ'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. οε'.—γ'. Τῆς ἐν Σάρδαις συν. ἐκ τῶν λοιπῶν τοῦ γ' καν.—δ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. δ'.—ε'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ε'.—Τῆς αὐτῆς συν. καν. ς'.—ζ'. Τῆς ἐν ΚΠ. συν. καν. ς'.—η'. Τῆς ἐν Χαλκηδ. συν. καν. κα'.—θ'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. ιδ'.—ι'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ιε'.

Scholium in ultima tituli verba: [Λέγει] ἡ διάτ. ς' [ὅτι ὁ] παραιτησάμενος τοὺς δικαστὰς ἐν τῷ τῶν κε' ἡμερῶν τῆς διασκέψεως [χρόνῳ?], καὶ ὕστερ[ον κατα]λαβών, οὐ δύναται καὶ π[άλιν] παραιτεῖσθαι καὶ ὅτι δεῖ συγκαθῆσθαι τοὺς δικαστὰς τοὺς κρινομένους ἐπὶ ἐγκλήματος (?).—

Scholium ad can. CP. sextum: Σήμαινε ὅτι ὁ κανὼν οὗτος ἀπὸ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει δευτέρᾳ συνόδῳ συγγενηθέντων πατέρων ἐξεφωνήθη.

Edd. add. canonem sardic. 17.

Τίτλ. ΙΖ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὸν καθῃρημένον τολμᾶν τῆς λειτουργίας ἐφάπτεσθαι, μήτε δὲ ἀνατρέχειν ἐπὶ τὸν βασιλεύοντα, καὶ τὰς αὐτοῦ παρενοχλεῖν ἀκοάς, [μήτε ἀξιοῦσθαι συγγνώμης] ὡς ἀτάκτως φερόμενον, καὶ τὴν ἐπὶ μείζονι συνόδῳ κρίσιν παραιτησάμενον.

TIT. XVII. *Non oportere qui de gradu suo deturbati sunt, ministeria attingere audere, neque ad imperatorem confugere, illiusque aures obturare, [nec veniam mereri] utpote qui temere se gesserit, ac maioris synodi iudicium recusaverit.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. κη'.—β'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. δ'.—γ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ιβ'.

In edito titulo om. verba: ὡς ἀτάκτως φερόμενον, et can. ultimus, uncis inclusa supplevimus.

Τίτλ. ΙΗ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι κοινωνεῖν τινι τοῖς ἀκοινωνήτοις ἢ τοὺς ὑπὸ ἄλλου καθῃρημένους ἄλλον ἐπίσκοπον εἰς κοινωνίαν προσδέχεσθαι.

TIT. XVIII. *Nemini licere cum excommunicatis communicare, aut ab alia sede deiectos alium episcopum ad communionem admittere.*

Ἔχει καν. ι'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ι'.—β'. Τῶν αὐτ. καν. ια'.—γ'. Τῶν αὐτ. καν. ιβ'.—δ'. Τῶν αὐτ. καν. ιγ'.—ε'. Τῶν αὐτ. καν. ις'.—Τῶν αὐτ. καν. λβ'.—ζ'. Τῆς ἐν Νικ. καν. ε'.—η'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν. καν. ιγ'.—θ'. Τῆς ἐν Ἀντ. συν. ἐκ τοῦ καν. β'.—ι'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ς'.

Potius cf. can. ancyran. VI. Edd. om. inter superiores can. IV et X.

Τίτλ. ΙΘ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἀλλοτρίους ὑποδέχεσθαι κληρικοὺς καὶ εἰς βαθμοὺς ἀναφέρειν, μήτε μὴν ἐν δύο πόλεων ἐκκλησίαις κληρικὸν καταλέγεσθαι.

TIT. XIX. *Non oportere episcopum alienos suscipere clericos, et ad gradum promovere, neque in duarum urbium ecclesiis clericum censeri.*

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν. καν. ια.—β'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ε'.—γ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κ'.

Τίτλ. Κ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν κληρικοὺς παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἀποδημεῖν· μήτε δὲ δίχα γραμμάτων αὐτοῦ δεχθῆναι αὐτοὺς εἰς ἑτέραν πόλιν καὶ λειτουργεῖν· ἀλλὰ ταχέως ἐπαναστρέφειν, ἢ μὴ θέλοντας καθαιρεῖσθαι τελείως, καὶ περὶ τῶν ὀφειλόντων εἴτε εἰρηνικοῖς, εἴτε συστατικοῖς ἐπιστολίοις ἐφοδιάζεσθαι.

Tit. XX. ***Non oportere clericos praeter voluntatem sui episcopi peregre proficisci, neque absque illius litteris in aliam urbem recipi et munera obire: sed statim redire, aut si nolint, penitus abdicari; et de iis qui debent sive pacificis sive commendatitiis litteris tanquam viatico instrui.***

Ἔχει καν. ια'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ιε'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. λγ'.—γ'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. ιϛ'.—δ'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν. καν. ιϛ'.—ε'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιζ'.—ϛ'. Τῆς ἐν Ἀντ. καν. γ'.—ζ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. μα'.—η'. Τῆς αὐτ. συν. καν. μβ'.—θ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ια'.—ι'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιγ'.—ια'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. κγ'.

Edd. om. can. V, VIII et X.

Τίτλ. ΚΑ'. Περὶ χωρεπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ἐπιχωρίων καὶ τῆς πρεπούσης αὐτοῖς ἱερουργίας.

Tit. XXI. ***De chorepiscopis et presbyteris qui in agris degunt, et de sacro ministerio ipsis conveniente.***

Ἔχει καν. ε'.—α'. Τῆς ἐν Ἀγκύρ. συν. καν. ιγ'.—β'. Τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ καν. ιγ'.—γ'. Τῆς ἐν Ἀντ. καν. ζ'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. η'.—ε'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ι'.

Edd. om. can. IV.

Τίτλ. ΚΒ'. Περὶ τοῦ δεῖν τοὺς πρεσβυτέρους καὶ πάντας τοὺς ἐν τῷ κλήρῳ τοῖς ἐπισκόποις αὐτῶν ὑποτάττεσθαι, καὶ μηδὲν παρὰ γνώμην αὐτῶν ἐπιτελεῖν, μήτε δὲ φρατρίας κατ' αὐτῶν ἢ κατασκευὰς ἀπογράφεσθαι.

Tit. XXII. ***Oportere presbyteros et omnes qui sunt in clero episcopis suis subiici, ac nihil praeter ipsorum sententiam obire, neque conventicula aut molitiones contra ipsos agere.***

Ἔχει καν. ζ'.—α'. Τῶν ἁγίων ἀποστ. καν. λα'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. λθ'.—γ'. Τῶν αὐτῶν καν. νε'.—δ'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. ε'.—ε'. Τῆς ἐν Λαοδικ. καν. νϛ'—ϛ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. η'.—ζ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιη'.

Τίτλ. ΚΓ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν διακόνους πρὸ τῶν ἐπισκόπων ἅπτεσθαι τῆς εὐχαριστίας, μήτε δὲ πρεσβυτέροις ἐπιδιδόναι κοινωνίαν, μήτε μὴν ἐπὶ πρεσβυτέρων, εἰ μὴ παρ' αὐτῶν ἐπιτραπῇ, καθέζεσθαι, καὶ αὐτοὺς ἔχειν ἴσην ἐκ τῶν ὑποκειμένων τιμήν.

Tit. XXIII. ***Non oportere diaconos ante episcopos Eucharistiam attingere, neque presbyteris communionem impertire, neque inter presbyteros sedere nisi ab iis permissum sit; ipsos vero aequalem ex subiectis honorem habere.***

Ἔχει καν. δ'.—α'. τῶν ἁγίων ἀποστ. καν. νζ'.—β'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. ιη'.—γ'. Τῆς ἐν Νεοκαισ. συν. καν. ιε'.—δ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. κ'.

Τίτλ. ΚΔ'. Περὶ χειροτονίας γυναικῶν καὶ τῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν ἀνδράσι συναπτομένων, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν χειροτονεῖσθαι πρεσβύτιδας, μήτε εἰς θυσιαστήριον εἰσιέναι γυναῖκας.

Tit. XXIV. ***De ordinatione mulierum, et iis quae post ordinationem viris copulantur, et quod non oportent vetulas ordinari, neque sanctuarium ingredi mulieres.***

Ἔχει καν. ε'.—α'. Τῆς ἐν Λαοδικείᾳ συν. καν. ια'.—β'. Τῆς αὐτ. συν. καν. μδ'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ιε'. δ'. Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καν. θ'.—ε'. Τοῦ αὐτοῦ καν. κθ'.

Scholium ad can. III: Ἐν κεφαλ. τῶν διατάξεων μ' ἐτῶν λέγει, ὁ δὲ ἀπόστολος ξ'· πάλιν καὶ ἐν τῷ μγ' κεφαλ. μ' ἐτῶν διετάξατο. **Quae ducunt ad nov. VI. c. 6 et CXXIII c. 44, ut in nomocanone memoratur.**

Τίτλ. ΚΕ'. Περὶ τρόπου χειροτονίας καὶ τῶν χειροτονεῖσθαι ὀφειλόντων, καὶ περὶ τῶν ἐκ συναρπαγῆς χειροτονουμένων.

Tit. XXV. ***De ordinationis modo, deque iis qui ordinari non debent, et de iis qui raptim ordinantur.***

Ἔχει καν. ιγ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. ιζ'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. ιη'.—γ'. Τῶν αὐτ. καν. ιθ'.—δ'. Τῶν αὐτ. καν. ξβ'.—ε'. Τῶν αὐτ. καν. ξθ'.—ϛ'. Τῶν αὐτ. καν. οθ'.—ζ'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. θ'.—η'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ι'.—θ'. Τῆς ἐν Νεοκαισ. συν. καν. θ'.—ι'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. ι'.—ια'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ια'.—ιβ'. Τῆς ἐν Λαοδ. συν. καν. ε'.—ιγ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ϛ'.

Edd. om. can. laod. 5.

Scholia—Ad can. VI: Ἁρμόζει καὶ ἐνταῦθα κεῖσθαι οθ' κανόνας τῶν ἀποστόλων.—**Ad can. VII:** [σημαίνει] ὅτι ἡ γινομένη σύνοδος ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ ἐπὶ Οὐαλεντινιανοῦ τοῦ βασιλέως, κατὰ πάντα στοιχήσασα τῷ συμβόλῳ τῶν τιη', ὥρισεν ἀνεπιλήπτους ἀπό τε βουλευτηρίου καὶ στρατιωτικῆς χειρὸς εἶναι τοὺς προαγομένους εἰς κλῆρον. **In quo aperte memoratur concilium Illyricum an. 367, al. 365.—ad can. IX:** Ὑπηρέτας τοὺς ὑποδιακόνους λέγομεν.—**Ad can. XIII, sive chalcedon. VI:** Δηλονότι περὶ τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων· οἱ γὰρ χειροτονούμενοι ἐπίσκοποι μέλλουσιν συγκαθῆσθαι τῶν χειροτονούντων, πῶς δύνανται μετὰ τὸ προσελθεῖν τοὺς ἀκροωμένους, ἤτοι τοὺς κατηχουμένους χειροτονεῖσθαι;

Τίτλ. ΚϚ'. Περὶ τοῦ ψάλτας καὶ ἀναγνώστας καὶ ὑπηρέτας καὶ ἐξορκιστὰς μήτε δεσποτικῶν ἐφάπτεσθαι σκευῶν, μήτε ὠράριον ἐν λειτουργίᾳ φορεῖν· καὶ περὶ τοῦ ψάλτας μόνον καὶ ἀναγνώστας ἔχειν ἐξουσίαν ἐν Κυρίῳ γαμεῖν, μὴ μέντοι πρὸς αἱρετικοὺς ἐπιγαμίας ποιεῖν.

Tit. XXVI. ***Cantores, lectores, ministros et exorcistas neque dominica vasa attingere, neque orarium in sacro officio gestare; item quod cantores tantum et lectores potestatem habeant in Domino uxorem ducendi, non tamen cum haereticis matrimonia coniungendi.***

Ἔχει καν. ιβ'.—α'. Τῶν ἁγίων ἀποστ. καν. κϛ'.—β'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. ι'.—γ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιε'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κα'.—ε'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κβ'.—ϛ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κγ'.—ζ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κε'.—η'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κϛ'.—θ'. Τῆς αὐτῆς συν. καν. λα'.—ι'. Τῆς αὐτ. συν. καν. μγ'.—ια'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ιδ'.—ιβ'. Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καν. νδ'.

Τίτλ. ΚΖ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἱερέα τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐκβάλλειν προφάσει εὐλαβείας, μήτε δὲ μετὰ χειροτονίαν τὸν ἄγαμον γαμεῖν· πλὴν εἰ μὴ χειροτονούμενος, δεῖν αὐτὸν πρὸς γάμον ἐλθεῖν προμαρτύρηται

Tit. XXVII. ***Non oportere sacerdotem eiicere***

uxorem suam pietatis causa, neque vero coelibem post ordinationem uxorem ducere, praeterquam si dum ordinaretur, protestatus sit sibi opus esse ad nuptias accedere.

Ἔχει καν. ζ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. ι'.—β'. Τῶν αὐτ. καν. ιβ'.—γ'. Τῆς ἐν Νεοκαισαρ. συν. καν. α'.—δ'. Τοῦ ἁγίου Βασιλ. καν. ιβ'.—ε'. Τοῦ αὐτ. καν. ιζ'.—ϛ'. Τοῦ αὐτ. καν. λζ'.—ζ'. Τοῦ αὐτ. καν. νε'.

Edd. add. can. ancyr. 10 et om. omnes Basilianos.

Schol. ad can. 11: εἴρηται ἀπὸ διατάξεων.

Τίτλ. ΚΗ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἱερέα συνείσακτον ἔχειν, πλὴν τῶν ὑποψίαν μὴ ἐμποιουσῶν, μήτε τοῖς διγάμων παραγίνεσθαι γάμοις, μήτε θεωρίας ἐν γάμοις ὁρᾶν, μήτε δὲ χορεύειν ὅλως ἐν γάμοις χριστιανούς.

Tit. XXVIII. *Non oportere sacerdotem subintroductam habere, exceptis iis quae nullam suspicionem afferunt, neque ad bigamorum nuptias accedere, neque spectaculum in nuptiis videre neque etiam in nuptiis christianos saltare.*

Ἔχει καν. δ'.—α'. Τῆς ἐν Νεο. συν. καν. γ'.—β'. Τῆς ἐν Νεοκαισαρ. καν. ζ'.—γ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. καν. νγ'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. νδ'.

Τίτλ. ΚΘ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ὅλως ἢ λαϊκὸν κρεοφαγίαν καὶ γάμον τὸν ἐν Κυρίῳ βδελύττεσθαι, μήτε τῶν μετεχόντων ὀρθῶς κατεπαίρεσθαι.

Tit. XXIX. *Non oportere episcopum aut omnino clericum vel laicum a carnium esu vel nuptiis in Domino celebrandis abhorrere, neque in eos qui recte his utuntur invehi.*

Ἔχει καν. ια'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. να'.—β'. Τῶν αὐτ. καν. νγ'.—γ'. Τῶν αὐτ. καν. ξγ'.—δ'. Τῆς ἐν Ἀγκ. συν. καν. ιδ'.—ε'. Τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. α'.—ϛ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. β'.—ζ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. δ'.—η'. Τῆς αὐτ. συν. καν. θ'.—θ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ι'.—ι'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιδ'.—ια'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. ιγ'.

Τίτλ. Λ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ὅλως ἢ λαϊκὸν ἐν κύβοις καὶ μέθαις καὶ καπηλείοις εὑρίσκεσθαι, μήτε ἐπαίρειν τὰς μερίδας καλούμενον εἰς ἄριστον, μήτε πάλιν καταφρονεῖν τῶν συγκαλούντων ἀδελφούς, μήτε αὐτοὺς ἐξαπατᾶν τοὺς ἀδυνάτους ἀδελφούς.

Tit. XXX. *Non oportet episcopum aut clericum omnino, aut laicum in aleis et ebrietatibus et cauponis deprehendi, neque ad prandium invitatum partes tollere, neque etiam eos qui fratres convocant contemnere, neque ipsos imbecilles fratres irridere.*

Ἔχει καν. η'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. μβ'.—β'. Τῶν αὐτ. καν. μγ'.—γ'. Τῶν αὐτῶν καν. νδ'.—δ'. Τῶν αὐτ. καν. νζ'.—ε'. Τῆς ἐν Γαγγρ. συν. καν. ια'.—ϛ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. κδ'.—ζ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κζ'.—η'. Τῆς αὐτ. συν. καν. νε'.

Τίτλ. ΛΑ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ κληρικὸν ὅλως ἢ λαϊκὸν τὰς παραδοθείσας τῇ ἐκκλησίᾳ παραλύειν νηστείας, μήτε μνήμην ἁγίων ἢ προσφορὰν ἄρτου ποιεῖν ἐν τεσσαρακοστῇ, πλὴν εἰ μὴ μόνον ἐν ταῖς κυριακαῖς καὶ ἐν τοῖς σάββασι, μήτε δὲ γάμους ἐπιτελεῖν ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ ἢ γενέθλια.

Tit. XXXI. *Non oportere episcopum aut presbyterum aut clericum omnino vel laicum traditu ecclesiae dissolvere ieiunia; neque memoriam sanctorum aut panis oblationem facere in quadragesima, praeterquam dominicis tantum et sabbatis; neque enim nuptias et natalitia in quadragesima celebrare.*

Ἔχει καν. ϛ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ξθ'.—β'. Τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. ιθ'.—γ'. Τῆς ἐν Λαοδ. συν. καν. μθ'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ν'.—ε'. Τῆς αὐτ. συν. καν. να'.—ϛ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. νβ'.

Τίτλ. ΛΒ'. Περὶ τῶν ἀσκούντων ἀδιακρίτως καὶ νηστευόντων κυριακὰς καὶ σάββατα καὶ τυφουμένων ἐκ περιβολαίου καὶ σχήματος, καὶ προφάσει θεοσεβείας ἀπὸ γονέων ἢ τέκνων ἢ συγγενείας χωριζομένων, ἢ τὰς μνήμας τῶν ἁγίων καὶ τὰς ἐν ἐκκλησίᾳ συνάξεις παραιτουμένων.

Tit. XXXII. *De iis qui pietatis exercitationi indiscrete vacant, ieiunantque dominicis et sabbatis, atque habitus et amictus gratia fastum prae se ferunt, ac religionis praetextu a parentibus aut liberis aut cognatis segregantur, aut sanctorum memorias Ecclesiaeque conventus repudiant.*

Ἔχει καν. η'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ξϛ'.—β'. Τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. ιβ'.—γ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιγ'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιε'.—ε'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιϛ'.—ϛ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιζ'.—ζ'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. κ'.—η'. Πάλιν τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. ε'.

Edd. add. can. gangrens. 18 et om. can. VII et VIII. In hoc autem ultimo loco cod. paris. etiam canonem gangr. 21 continet.

Τίτλ. ΛΓ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐν κλήρῳ ἢ μοναστηρίῳ δοῦλον παρὰ γνώμην τοῦ ἰδίου δεσπότου αὐτοῦ προσδέχεσθαι καὶ περὶ τοῦ δεῖν τοὺς ἀσκητὰς ὑποτετάχθαι τοῖς ἐπισκόποις, μήτε δὲ ἀφιέναι τοὺς τόπους ἐν οἷς ἀπετάξαντο, μήτε συνιστᾶν μοναστήρια παρὰ γνώμην τοῦ ἐπισκόπου, μήτε τὰ ἤδη καθιερωθέντα κοινὰ πάλιν γίνεσθαι καταγώγια.

Tit. XXXIII. *Servum in clerum aut monasterium non esse contra voluntatem proprii domini recipiendum; quod oportet monachos subiectos esse episcopis, neque loca in quibus collocati sunt deserere, neque monasteria constituere praeter sententiam sui episcopi, neque iam consecrata rursus communia fieri diversoria.*

Ἔχει καν. δ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. πγ'.—β'. Τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. γ'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. δ'.—δ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. κδ'.

Edd. tantum habent unum can. Chalced. 24.

Scholium in tituli verba posteriora partim extinctum: [Λέγει] δηλονότι ἡ διάταξις, [ὅτι] οἱ μὲν οἱ δοῦλοι, ὡς ἐν τοῖς νομίμοις καὶ πολιτικοῖς πράγμασιν, ἀντ' οὐδενός εἰσιν, ἐν δὲ τοῖς φυσικοῖς πάλιν ἐξισοῦνται· κοινὴ γὰρ ἡ φύσις πάντων.

Scholium aliud mutilum in can. I de servis per vitam monasticam liberatis, in haec desinit: δοῦλοι ... ἀνασπάζονται εἰς ἐλευθερίαν ... οἱ πρὶν αὐτῶν δεσπόται χριστιανοὶ γίνονται.

Τίτλ. ΛΔ'. Περὶ τῶν μοναχῶν καὶ μοναστριῶν ἀθετούντων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σχήματος.

Tit. XXXIV. *De monachis et monialibus professionem religiosi habitus irritam facientibus.*

Ἔχει καν. ϛ'.—α'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. ιβ'.—β'. Τῆς ἐν Ἀγκ. συν. καν. ιδ'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. ιϛ'.—δ'. Τοῦ ἁγίου Βασιλ. β'.—ε'. Τοῦ αὐτοῦ καν. γ'.—ϛ'. Τοῦ αὐτοῦ καν. μβ'.

Τίτλ. ΛΕ'. Περὶ κατηχουμένων παραπεσόντων, καὶ τῶν πρὸ κατηχήσεως τὰς ἑαυτῶν προθέσεις παραβαινόντων.

Tit. XXXV. ***De catechumenis lapsis, et de iis qui ante instructionem propositum irritum faciunt.***

Ἔχει καν. γ'.—α'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. ιδ'.—β'. Τῆς ἐν Νεοκαισ. συν. καν. ε'.—γ'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. δ'.

Τίτλ. Λϛ'. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τοὺς ἄρτι φωτισθέντας εὐθέως εἰς ἱερωσύνην παράγεσθαι· καὶ εἰ δεῖ κατηχουμένην κυοφοροῦσαν φωτίζεσθαι· καὶ ὅτι δεῖ τοὺς ἐν νόσῳ φωτιζομένους τὴν πίστιν ἐκμανθάνειν μετὰ τὸ βάπτισμα· καὶ περὶ πίστεως ὀρθοδόξου ἣν ἐκμαθεῖν ἀναγκὴ τὸν φωτιζόμενον, καὶ περὶ τοῦ τόμου τῶν δυτικῶν.

Tit. XXXVI. ***Non oportere recens illuminatos statim ad sacerdotium provehi, et an oporteat catechumenam praegnantem illuminari, et quod oporteat eos qui in morbo illuminantur fidem ediscere post baptisma; item de fide orthodoxa quam ediscere necesse est eum qui illuminatur, et de tomo occidentalium.***

Ἔχει καν. ιδ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. π'.—β'. Τῶν αὐτῶν καν. μζ'.—γ'. Τῶν αὐτ. καν. μθ'.—δ'. Τῶν αὐτ. καν. ν'.—ε'. Τῶν αὐτ. καν. να'.—ϛ'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. β'.—ζ'. Τῆς ἐν Νεοκαισ. συν. καν. ϛ'.—η'. Τῆς αὐτ. συν. καν. ιβ'.—θ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. γ'.—ι'. Τῆς αὐτ. συν. καν. με'.—ια'. Τῆς αὐτ. συν. καν. μϛ'.—ιβ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. μζ'.—ιγ'. Τῆς αὐτ. συν. καν. μη'.—ιδ'. Τῆς ἐν ΚΠ. καν. ε'.

Edd. silent in titulo de tomo occidentalium, etsi habeant suo loco 5 canonem CP. ad S. Damasi epistolam referendum. Singularem Ioannis varietatem in hoc canone describendo notavi in superiore tomo p. 24, 26; quibus aliud hic nobis praebet vetus cod. vaticanus, qui in margine scribit, nescio ad quae respiciens: Γρηγόριος ὁ θεολόγος· ἐν δυνάμει λόγου καὶ πνεύματος. Habet quoque Iustellus canones app. 49, 50 iuxta peculiarem Ioannis editionem et cum scholiis quae dedimus in tom. I, loc. cit. quibus codd. nostri addunt aliud scholium notatu dignissimum:

Δοκεῖ τῷ παρόντι ἐναντιοῦσθαι τὸ ἐν ταῖς Πράξεσι παρὰ τοῦ ἀποστόλου Πέτρου εἰρημένον, ὅτι καὶ βαπτισθῇ ἕκαστος εἰς τὸ ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς ἄφεσιν τῶν ἁμαρτιῶν [Act. II, 38]. Εἰ γὰρ τὸ βάπτισμα τὸν τοῦ Κυρίου θάνατον δηλοῖ (συμβαπτιζόμεθα γὰρ τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ὥς φησι ὁ θεῖος ἀπόστολος [Rom. VI, 4]), ὁ εἰς ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ βαπτιζόμενος, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ βαπτίζεται πάντως, κἀντεῦθεν ἢ ὁ παρὼν κανὼν ἀναιρεῖται, ἢ τὸ ἐν ταῖς Πράξεσιν ἀποστόλων ῥητὸν ἠθέτηται. Φαμὲν οὖν ἀμφότερον συμβιβάζοντες, ὡς ἡ Ἐκκλησία ἀδιαίρετον νοοῦσα τὴν ἁγίαν Τριάδα διὰ τὴν ἕνωσιν τὴν ὁμοούσιον ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν, τὸν βαπτιζόμενον εἰς ὄνομα Ἰησοῦ Χριστοῦ, εἰς τὴν Τριάδα [βαπτίζεσθαι] διδάσκει. Ἀδ[ύνατον] γὰρ εἰς Χριστὸν πιστεῦσαι [μὴ] τὴν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα διδαχθέντα ὁμολογίαν.

Neque omittendum aliud scholium satis insolens ad can. laod. 47 de formula fidei ediscenda et huius concilii aetate: Δῆλον ὅτι τὸ ἐν Νικ. σύμβολον καὶ τὸ ἐν ΚΠ. ἄλλης συνόδου σύμβολον μη οὕτως ἐκμανθάνεται. Ἐξ οὗ φανερὸν ὅτι καὶ τῆς ἐν ΚΠ. συνόδου ἡ ἐν Λαοδικείᾳ μεταγενεστέρα ἐστι. Πρὸ γὰρ τῆς ἐν ΚΠ. συνόδου, διὰ τὸ ἀμφιβάλλεσθαι τὴν πίστιν οὐκ ἐξεμανθάνετο τὸ σύμβολον.—Postremum scholium est, sed fere evanidum in utroque codice paris. et vatic. Διάταξις .. [λέγει ὅτι] την ἐγκυμόνην οὐχ εἵλκε ἐν δικαστήριον ... πῶς γὰρ κοινωνήσει; πῶς φῶς et post plura: οὕτως, εἴτε ἄλλως κατηγορουμένη, πόσῳ μᾶλλον φωτιζομένη; de quo cf. III Dig. tit. 19 in Nomocan. ad tit. 38 de gravidae mulieris immunitate a tormentis.

Τίτλ. ΛΖ'. Περὶ τῶν ἀτάκτως χειροτονουμένων ἐπισκόπων, καὶ περὶ τῶν αἱρετικῶν καὶ τῶν τούτοις προσκολλωμένων, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ποτε συννηστεύειν καὶ συνεύχεσθαι καὶ συνεορτάζειν τοῖς αἱρετικοῖς ἢ τοῖς Ἰουδαίοις, μήτε παρ' αὐτῶν εὐλογίας λαμβάνειν, μήτε εἰς τὰς αὐτῶν εἰσιέναι συναγωγὰς ἢ προσφέρειν ἐν αὐταῖς ἔλαιον ἢ προσφορὰν οἱανδήποτε.

Tit. XXXVII. ***De episcopis qui temere ordinantur, et de haereticis, iisque qui ipsis adhaerescunt; item non oportere unquam cum haereticis aut Iudaeis ieiunare, aut orare, aut festa celebrare, neque ab ipsis benedictionem accipere, neque in eorum synagogas intrare, aut offerre in iis oleum aut quamcumque oblationem.***

Ἔχει καν. κ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστόλων καν. με'.—β'. Τῶν αὐτ. καν. μϛ'.—γ'. Τῶν αὐτ. καν. ξδ'.—δ'. Τῶν αὐτ. καν. ο'.—ε'. Τῶν αὐτ. καν. οα'.—ϛ'-ιε'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. ϛ', θ', λβ', λγ', λδ', λε', λζ', λη', λθ'.—ιϛ'. Τῆς ἐν ΚΠ. συν. καν. δ'.—ιζ'-κ'. τῆς ἐν Ἐφέσῳ συν. καν. α', β', δ', ε'.

Cod. vatic. om. initium tituli: περὶ τῶν ἀδ. ἐπισκόπων καί. Uterque vatican. et paris. habet ad can. laod. 35 scholium praecedentibus affine: Παλαιὰν τιμὴν δείκνυσι οὗτος ὁ κανὼν ταύτης τῆς συνόδου· οὐ γὰρ πολλοὶ ἐπενοήθησαν τὰ μιχαήλια καὶ τὰ γαβριήλια 1).

1) Γαβριήλια. Ad haec pauca multis opus esset commentariis, et plurima inde inferenda. Quibus primum consentiunt tum ea quae Sozomenus tradidit de ecclesia in Hestiis extra CP. a Constantino erecta, quae ab archangelo Michaele dicebatur Μιχαήλιον (H. E. l. II. c. 3); tum alia quibus Didymus in nobilissimo quodam praeconio salutat aedes oratorias, « gratioso, ait, archangelorum pari erectas » et quae ab iisdem nomina habebant (De Trinit. lib. II p. 200). Iam vero recte vidit Zonaras ad eumdem can. laodicenum 35, in eo non huiusmodi aedes respici, sed vetustissimam potius haeresim sive superstitionem, cuius fortasse Paulus ad Coloss. II, 18 iam meminit. At ex eo quod scholiastae nostro novae sint, quae sub Constantino conditae, passim sub Theodosio celebrabantur, efficitur hac novitate vetustum admodum esse scholiastam, quem ipsum Scholasticum esse facile concesserim.

Τίτλ. ΛΗ'. Περὶ τοῦ δεῖν προσδέχεσθαι τοὺς ἐξ οἱωνδήποτε ἁμαρτιῶν ἐπιστρέφοντας καὶ τοὺς ὑπὸ τῶν αἱρετικῶν ἐκβληθέντας, καὶ περὶ τῶν ἐξ αἱρέσεων ἐπιστρεφόντων καὶ τῇ καθολικῇ προσερχομένων ἐκκλησίᾳ.

Tit. XXXVIII. ***Quod oporteat recipere eos qui a quibuscumque peccatis revertuntur et eos qui ab haereticis eiecti sunt, et de iis qui ab haeresi convertuntur, et ad catholicam Ecclesiam accedunt.***

Ἔχει καν. ια'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. νβ'.—β', γ'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. η', ιθ'.—δ', ε'. Τῆς ἐν Σαρδικῇ συν. καν. ιθ', κ'.—ς', η', ζ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. β', ζ', η'. —θ'. Τῆς ἐν ΚΠ. συν. καν. α'.—ι'. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ συν. καν. γ'.—ια'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. λβ'.

Edd. tres tantum canones habent nic. 8, laod. 2 et Apost. 52.

Τίτλ. ΛΘ'. Περὶ τῶν ἐπιστρεφόντων ἐκ τῶν ἐπιθυσάντων ἢ γευσαμένων εἰδωλοθύτου ἐξ ἀνάγκης ἢ ἀπειλῆς ἢ ἐξ οἰκείας προθέσεως, καὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἐπιθυσάντων, εἰ δεῖ μετὰ τὸ βάπτισμα προχειρίζεσθαι, καὶ τῶν ἀστρολογίαις καὶ μαντείαις ἢ γοητείαις ἐσχολακότων καὶ τῶν φορούντων ἢ ποιούντων τὰ λεγόμενα φυλακτήρια.

Tit. XXXIX. ***De his qui convertuntur ex iis qui immolarunt et gustarunt carnes idolis immolatas, necessitate coacti aut minis aut ex propria voluntate; et de iis qui ante baptisma sacrificarunt, utrum post baptisma ad ordines promovendi sint; item de iis qui astrologiae aut divinationibus addicti fuerunt, vel de iis qui fuerunt aut faciunt amuleta.***

Ἔχει καν. ιθ'.—α'. Τῶν ἁγίων ἀπ. καν. ξβ'.—β'. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συν. καν. ια'.—γ'-ιγ'. Τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συν. καν. α', β', γ', δ', ε', ς', ζ', η', θ', ιβ', κδ'.—ιδ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. λς'.—ιε'-ιθ'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. ζ', λ', μζ', νζ', ξς'.

Edd. add. Basilii can. 67.

Τίτλ. Μ'. Περὶ τῶν ἑαυτοὺς ἀκρωτηριαζόντων καὶ περὶ φόνων ἑκουσίων καὶ περὶ φθοριῶν καὶ βρεφοκτονίας καὶ τῶν τούτοις συνεγνωκότων.

Tit. XL. ***De his qui se ipsos mutilant, et de caedibus voluntariis, et de veneficiis atque infanticidiis et horum consciis.***

Ἔχει καν. ιζ'.—α'-δ'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. κβ', κγ', κδ', ξε'. —ε'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. α'.—ς'-θ'. Τῆς ἐν Ἀγκ. συν. καν. κα', κβ', κγ', κε'.—ι'-ιζ'. Τοῦ ἁγίου Βασιλ. καν. ιη', κη', λζ', λθ', μ', μβ', μγ', νς'.

Edd. om. ultimum Basilii can.

Τίτλ. ΜΑ'. Περὶ τῶν ἀλόγως χωρισθέντων καὶ συναφθέντων ἑτέροις, καὶ περὶ τῶν ἐκ μοιχείας ἐπιστρεφόντων, καὶ περὶ τῆς ἑτέρῳ συναφθείσης πρὸ τοῦ θάνατον ἀκουσθῆναι τοῦ ἀποδημοῦντος ἀνδρὸς αὐτῆς.

Tit. XLI. ***De his qui sine ulla ratione separantur et cum alio copulantur; et de his qui ab adulterio convertuntur; et de ea quae cum alio matrimonio iungitur, priusquam viri sui absentis mors audita sit.***

Ἔχει καν. ι'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. μη'.—β'. Τῆς ἐν Νεοκαισαρ. καν. η'.—γ'-ι'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. ις', ιθ', κ', κα', κδ', λγ', μγ'.

Τίτλ. ΜΒ'. Περὶ τῶν ἐξ ἁρπαγῆς ἢ βίας συνοικούντων γυναιξί, καὶ τῶν ὀφειλόντων πορνείας καὶ μοιχείας ἐπιτιμίοις κολάζεσθαι, καὶ περὶ παρθένων καὶ δουλίδων παρὰ γνώμην τοῦ κρατοῦντος ἑαυτὰς ἐκδουσῶν.

Tit. XLII. ***De his qui ex raptu et vi cum mulieribus commercium habent, et de his qui fornicationis et adulterii debent supplicio puniri, et de ancillis quae praeter voluntatem domini seipsas collocant.***

Ἔχει καν. ιε'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ξζ'.—β'. Τῆς ἐν Ἀγκ. συν. καν. ια'.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκηδ. συν. καν. κζ'.—δ'-ιε'. Τοῦ ἁγίου Βασιλ. καν. ε', ς', ι', ια', ιε', κβ', κγ', κε', κζ', λα', λδ', μδ'.

Τίτλ. ΜΓ'. Περὶ τῶν πλείστοις γάμοις περιπεσόντων, καὶ τῶν ἐλευθερίας διγαμούντων, καὶ τῶν ἁμαρτῆσαι προθεμένων, καὶ μὴ παραπεσόντων, καὶ περὶ τοῦ μηδένα δεῖν ἐν βαλανείῳ μετὰ γυναικῶν ἀπολούεσθαι.

Tit. XLIII. ***De his qui plurima matrimonia contrahunt, et de his qui libere secundo copulantur; item de his qui peccare animo proposuerunt et non sunt lapsi; et quod non oportet in balneo cum mulieribus lavari.***

Ἔχει καν. ϛ'.—α', β'. Τῆς ἐν Νεοκαισ. συν. καν. γ', δ'. —γ', δ'. Τῆς ἐν Λαοδ. συν. καν. α', λ'.—ε'-η'. Τοῦ ἁγίου Βασιλείου καν. κζ', λε', λη', ξη'.

Scholium ad Basilii canonem 38 (inter ed. 53):
Ἐκ τούτου λύεται τὸ τοῦ ἄλλου κανόνος αὐτοῦ, λέγοντος ὅτι τῶν σχημάτων ἡμῖν οὐ φροντιστέον.

Τίτλ. ΜΔ'. Περὶ τῶν ἐν ἄῤῥεσιν ἢ ἀλόγοις τὴν αἰσχύνην ἐργαζομένων, καὶ περὶ τῶν δύο ἀδελφοῖς συναπτομένων, καὶ τῶν ἀδελφαῖς ἰδίαις ἢ μητρυιαῖς συμφθειρομένων.

Tit. XLIV. ***De his qui in masculis aut brutis turpitudinem exercent, et de his qui cum duobus fratribus aut sororibus matrimonio iunguntur, et de his qui cum sororibus suis aut novercis incestum admittunt.***

Ἔχει καν. ιγ'.—α', β'. Τῆς ἐν Ἀγκ. συν. καν. ις', ιζ'.— γ'. Τῆς ἐν Νεοκαισ. συν. καν. β'.—δ'-ιγ'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. η', μζ', μη', νβ', νγ', ξ', ξα', ξβ', ξγ', ξδ'.

Τίτλ. ΜΕ'. Περὶ κλεπτῶν καὶ τυμβωρύχων καὶ ἐπιόρκων [καὶ κληρικῶν ἐξομνυομένων καὶ **in vat. hoc deletum**] ἐπὶ τὸ βλάψαι τινὰς ὀμνυόντων προχείρως.

Tit. XLV. ***De furibus et sepulchrorum suffossoribus et periuris et clericis eiurantibus, et de iis qui aliquibus nocendi causa temere iurant.***

Ἔχει καν. ζ'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. κε'.—β'-ζ'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. α', ιδ', μς', μθ', να', ξς'.

Τίτλ. Μς'. Περὶ τῶν ὀφειλόντων τῷ θυσιαστηρίῳ προσάγεσθαι, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀφαιρεῖσθαί τι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἢ σφετερίζεσθαι, μήτε καρποφορίας, ἐκτὸς τοῦ ἐπιτετραμμένου ταῦτα διοικεῖν, ὑποδέχεσθαι, μήτε τὰ ἅγια ἐν ἑτέραις παροικίαις λόγῳ εὐλογιῶν διαπέμπεσθαι.

Tit. XLVI. ***De his qui debent ad altare offerri et quod non oporteat quidquam eorum quae sunt ecclesiae auferre, aut tamquam proprium sibi vindicare, neque fructuum oblationes suscipere, eo excepto cui horum administratio commissa est, neque sacra ad alias ecclesias eulogiarum vice transmittenda.***

Ἔχει καν. ζ'.—α'-δ'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. γ', δ', οβ', ογ'. —ε', ϛ'. Τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. ζ', η'.—ζ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. καν. ιδ'.

Edd. om. ultimum canonem.

Τίτλ. ΜΖ'. Περὶ κληρικῶν μὴ κοινωνούντων, ἀναφορᾶς γινομένης, καὶ τῶν ἐπὶ τρεῖς κυριακὰς μὴ συνερχομένων τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ τῶν μὴ προσμενόντων μετὰ τὰς ἀναγνώσεις την τῶν ἁγίων μετάληψιν, καὶ τῶν καταφρονούντων ἐκκλησίας καὶ τῶν συνάξεων, καὶ ὡς οὐ δεῖ ἐν οἰκείαις ἐπιτελεῖσθαι προσφοράς, οὔτε ἐν ἐκκλησίαις συμπόσια.

Tit. XLVII. *De clericis non communicantibus dum fit oblatio, et de iis qui per tres Dominicas non conveniunt in ecclesiam, et de iis qui post lectiones non expectant sanctorum sumptionem, deque iis qui ecclesiam et conventus spernunt; item quod non oporteat in privatis aedibus peragi oblationes, neque in ecclesiis celebrare convivia.*

Ἔχει καν. θ'.—α', β'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. η', θ'.—γ'. Τῆς ἐν Σαρδ. συν. ἐκ τοῦ ια' καν.—δ', ε', ϛ'. Τῆς ἐν Γάγγρ. συν. καν. ε', ϛ', ια'.—ζ'. Τῆς ἐν Ἀντ. συν. ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ β' καν.—η', θ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. η', νη'.

Edd. om. priorem can. laodicenorum.

Τίτλ. ΜΗ'. Περὶ τῶν ἀπειθούντων τοῖς νόμοις τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι δεῖ τοῖς ἀπειθοῦσι τοὺς ἱερεῖς προμαρτύρασθαι, τοῖς δὲ μετανοοῦσι πρὸς τὴν σπουδὴν καὶ τὸν χρόνον ὁρίζεσθαι.

Tit. XLVIII. *De his qui legibus Ecclesiae non obtemperant, et quod oporteat non obedientibus sacerdotibus protestari, poenitentibus vero pro affectus modo tempus etiam praescribi.*

Ἔχει καν. ε'.—α'. Τῆς ἐν Σάρδαις συν. ἐκ τοῦ καν. η'. —β'. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ συν. καν. ϛ' τὸ τέλος.—γ'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. καν. α'.—δ', ε'. Τοῦ ἁγ. Βασιλ. καν. πθ', ξγ'.

Edd. om. can. II, III et IV.

Scholium. Ἁρμόζει καὶ ἐνταῦθα καὶ ὁ ε' κανὼν τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου ὅς ἐστι ζ' τοῦ λθ' τίτλου.

Τίτλ. ΜΘ'. Περὶ τοῦ ποσάκις ἐν ἑκάστῃ ἐπαρχίᾳ, καὶ πότε δεῖ γίνεσθαι σύνοδον, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἐν ταῖς συνόδοις, πλὴν εἰ μὴ δι' ἀνάγκην, ἀπολιμπάνεσθαι.

Tit. XLIX. *Quoties in singulis provinciis et quando synodum haberi oporteat, et quod non oporteat episcopum, nisi propter aliquam necessitatem, a synodis abesse.*

Ἔχει καν. ε'.—α'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. λζ'.—β'. Τῆς ἐν Νικ. συν. καν. ε'.—γ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. συν. καν. μ'.—δ'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. κ'.—ε'. Τῆς ἐν Χαλκ. συν. ιθ'.

Edd. om. tres postremos canones.

Τίτλ. Ν. Περὶ τοῦ καιροῦ τοῦ Πάσχα, καὶ περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐν κυριακῇ καὶ πρὸ Πεντηκοστῆς τὰ γόνατα κλίνειν τὸν προσευχόμενον, καὶ περὶ κανόνος εὐχῶν καὶ ψαλμῳδίας καὶ ἀναγνώσεως [καὶ inserit vatic. 1] τῶν κανονισθέντων βιβλίων.

Tit. L. *De tempore paschae, et quod non oporteat Dominica et ante Pentecosten orantem genua flectere, et de precibus canonicis, et psalmorum cantatione et lectionibus librorum approbatorum.*

Ἔχει καν. ι.—α', β'. Τῶν ἁγ. ἀπ. καν. ζ', ξα'.—γ'. Τῆς ἐν Νικαίᾳ συν. καν. κ'.—δ'. Τῆς ἐν Ἀντιοχ. συν. καν. α'. —ε'-θ'. Τῆς ἐν Λαοδικ. καν. ιϛ', ιζ', ιη', ιθ', νθ'.—ι'. Τῶν ἁγ. ἀποστ. καν. ξε'.

Ad can. I. scholium: Ἐαρινὴ ἰσημερία ἐστὶ Μαρτίῳ κδ', φαμενὼθ κη'· ζήτει τὸ πάσχα κ' τοῦ ἀπριλλίου. Statim subiicitur in utroque codice paris. et vaticano nicaenum de pascha decretum: Πέπρακται δὲ οὕτως. Vid. t. 1. loc. cit.

II.

Ἐκ τῶν 1) μετὰ τὸν κώδικα θείων νεαρῶν διατάξεων τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως Ἰουστινιανοῦ διάφοροι διατάξεις συνᾴδουσαι ἐξαιρέτως τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσι, καὶ ἐκ περιουσίας τὴν οἰκείαν ἰσχὺν νέμουσαι, αἷς τάξιν τινὰ καὶ ἀριθμὸν ἐπιθήκαμεν πρὸς σύντομον εὕρεσιν τοῦ ἐπιζητουμένου κεφαλαίου, διὰ τό, ὡς εἴρηται, ἐκ διαφόρων διατάξεων εἶναι τὰ συνταχθέντα 2), ὡς ὑποτέτακται.

Ex editis post codicem sacris novellis constitutionibus Iustiniani divae memoriae diversae constitutiones, quae eximie cum divinis sacrisque canonibus consentiunt, itque insuper propriam vim et potestatem tribuunt, quibus certum ordinem numerumque tribuimus, ut quodlibet caput quod quaeritur compendiose inveniatur, propterea quod, sicut dictum est, ex diversis constitutionibus collecta sunt, ita uti subiecta sunt.

Τῆς ἐγκειμένης μετὰ τοὺς κανόνας τῶν συνόδων διατάξεως τὰ κεφάλαια 3).

Positae post canones synodorum constitutionis capitula.

Κεφάλαιον α'. Περὶ τῶν πρώτων καὶ μεγίστων Θεοῦ δωρεῶν καὶ τῆς προσηκούσης τοῖς θείοις καὶ ἱεροῖς κανόσι τιμῆς.—β'. Περὶ τοῦ σκοπεῖσθαι πρότερον τὸν

Capitulum 1. De primis et maximis Dei donis, et honore divinis sacrisque canonibus tribuendo. — 2. De indaganda prius illius vita, qui ad episco-

1) Heimbachium in hisce capitulis sequor, sed non ita pressis vestigiis, quin multa leviuscula omittam, ne nodum in scirpo quaerere videar, alia vero emendem, quoties occurrerit, maxime ope vaticanorum codicum, quos doctus vir Germanicus properante nimis manu excussit, aut ne oculo quidem satis vidit. Interea vat. 843 et paris. 1324, 1334 adhaesit. Summa vero inscriptio, totaque capitulorum series deest in paris. 1357., qui hanc habet titulum: αἱ διατάξεις τοῦ εὐσεβεστάτου αὐτοκράτορος Ἰουστινιανοῦ. In vat. 843. (infra vatican. 1) haec est inscriptio: τῶν ἐγκειμένων μετὰ τοὺς κανόνας τῶν δέκα συνόδων νεαρῶν διατάξεων τὰ κεφάλαια. Reliqua ex inscriptione desunt. Eadem plane in paris. suppl. 483. In vatic. 2075 (infra vat. 2) etiam brevior titulus incipit: τῆς ἐγκειμένης, ut mox palat. 376 et vatic. 1167 (infra vat. 3) habent: θείας λήξεως.—2) συναχθέντα vatic. 3.—3) Haec desunt in vatic. 1, 3.

βίον τοῦ εἰς 1) ἐπισκοπὴν ἀγομένου, καὶ ποῖα 2) δεῖ εἶναι ἐν αὐτῷ καὶ μὴ εἶναι.—γ. Περὶ τοῦ μὴ πλέον ἐνιαυτοῦ ἔξω τῆς ἰδίας ἐκκλησίας διάγειν ἐπίσκοπον χωρὶς βασιλικῆς κελεύσεως, μήτε δίχα συστατικῶν ὁδεύειν, μήτε πρὸ τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου ἢ τῶν ἀποκρισιαρίων, ἐξ ἧς εἰσι διοικήσεως, ὀφθῆναι βασιλεῖ, καὶ ὅπως χρὴ μηνύειν.—δ'. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι κληρικὸν ἀγράμματον.—ε'. Περὶ τοῦ μὴ προχειρίζεσθαι εἰς ἐκκλησίαν διακόνισσαν ἐλάττονα 3) ἐτῶν πεντήκοντα, μήτε συνοικεῖν προσώπῳ ὑπόπτῳ· τὸν δὲ τὴν 4) τοιαύτην ὑποφθείραντα 5) τῇ τοῦ ξίφους ὑποβληθῆναι τιμωρίᾳ. —ς'. Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν καὶ περὶ βίου μοναχικοῦ, καὶ τοῦ μηδένα χωρὶς ἐπισκόπου κτίζειν μοναστήριον.—ζ'. Περὶ τοῦ μὴ προχείρως σχῆμα δίδοσθαι 6) μοναχικὸν ἐλευθέρῳ ἢ δούλῳ.—η'. Περὶ τοῦ μετὰ τριετίαν τὴν ἐν τῷ μοναστηρίῳ ἐναγομένου οἰκέτου, καὶ ὅπως χρὴ τὰ περὶ τούτου προελθεῖν.—θ'. Περὶ τῶν μετὰ τὴν ἀποταγὴν λειπομονούντων.—ι'. Περὶ τοῦ ἔχειν ἄδειαν τὸν ἀποτασσόμενον τὰ οἰκεῖα διαθεῖναι 7) πρὸ τῆς ἐν τῷ μοναστηρίῳ εἰσόδου· εἰ δὲ καὶ παῖδας ἢ γυναῖκα ἔχοι, τί δέῃ 8) πρᾶξαι.—ια'. Περὶ τῶν ἀπὸ μοναστηρίου εἰς μοναστήριον μεταβαινόντων ἢ κληρικῶν γινομένων, ἢ τοῦ μὴ γίνεσθαι κατὰ τάξιν ἡγούμενον, ἀλλὰ τὸν ἄξιον.— ιβ'. 9) Περὶ κληρικῶν ἐχόντων τι πρὸς ἀλλήλους ἢ καὶ 10) ἐναγομένων ὑπό τινος 11), τοῦ 12) μὴ πλέον διμηνιαίου ὑπερβαίνειν τὴν δίκην, καὶ, εἰ φωραθείη ποινῆς ἄξιος κληρικός, τί δέῃ 13) γενέσθαι.—ιγ'. 14) Περὶ τῆς 15) τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκποιήσεως δίχα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει.—ιδ'. 16) Περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύσεων τίνα χρὴ 17) τρόπον ἐκδιδόναι καὶ ἐμφυτεύεσθαι 18).—ιε'. Περὶ τῶν ἐν χρέει δημοσίων ἢ ἑτέρας ἀνάγκης γινομένων 19) ἐκκλησιῶν καὶ τοῦ πρὸς ἀλλήλας 20) ἐμφυτεύσεις ποιεῖν χωρὶς τῶν ἐκ βασιλικῆς δωρεᾶς.— ις'. Περὶ τοῦ ἔχειν ἄδειαν τὴν ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων πωλεῖν οἰκίας.—ιζ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι μετασχηματίζεσθαι μοναστήριον εἰς ἰδιωτικὴν ἀγωγὴν 21).—ιη'. Περὶ τοῦ μὴ ζημιοῦσθαι κληρικὸν λόγῳ ἐμφανισίμων.—ιθ'. Περὶ τοῦ μὴ διαρίζεσθαι τὸν καθ' οἱανδήποτε 22) πρόφασιν ἀφιστάντα ἑαυτὸν τοῦ μυστηρίου 23) καὶ τῆς λειτουργίας. —κ'. Περὶ τοῦ μὴ πέρα τοῦ μέτρου χειροτονεῖν κληρικοὺς ἢ κατατάττειν ἀδιαρίστους· τὸν δὲ ταῦτα παραβαίνοντα ἐξεῖναι παντὶ αἰτιᾶσθαι αὐτόν.—κα'. Περὶ τοῦ μηδένα δανείζοντα γεωργῷ κρατεῖν τὴν γῆν αὐτοῦ, καὶ πόσον ὀφείλει τόκον καρποῦσθαι.—κβ'. 24) Περὶ τοῦ τάξιν νόμου 25) ἐπέχειν τοὺς κανόνας τῶν δ' συνόδων καὶ κατὰ τοὺς αὐτῶν ὅρους τὰς δικαιοδοσίας τῶν πατριαρ-

patum provehitur, deque his quae in eo esse vel non esse debeant. — 3. Ne quis episcoporum a sua ecclesia plus anno sine imperatoria iussione abesse audeat, neve absque systaticis litteris proficiscantur, neve in conspectum imperatoris veniant, priusquam sanctissimum patriarcham vel eius ex qua sunt, dioecesis apocrisiarios adierint, et quomodo id significari oporteat. — 4. Ne quisquam litterarum ignarus clericus eligatur. — 5. Ne ad ecclesiam diaconissa ordinetur, quae quinquaginta annis minor est, neve cum persona suspecta cohabitet; qui autem illam corruperit, poenae gladii subiiciatur. — 6. De monasteriis et monachis atque de vita monastica, ac de hoc, ne quisquam non consulto episcopo monasterium condat. — 7. Ne facile monachicum schema libero vel servo concedatur. — 8. De servo qui post transactum in monasterio triennium recipitur, et quomodo circa hoc procedendum sit. — 9. De his, qui, postquam saeculo renuntiarunt, monasterium deserunt. — 10. De hoc ut is, qui saeculo renuntiat, copiam habeat, antequam monasterium ingrediatur, de suis rebus testandi. Quod si etiam liberos vel uxorem habeat, quid ipsi agendum sit. — 11. De iis, qui ab uno monasterio ad aliud transeunt vel clerici fiunt, ac de hoc, ne abbas secundum ordinem eligatur, verum is qui hoc gradu dignus est. — 12. De clericis, qui aliquid causae invicem adversus sese habent, vel ab aliquo conveniuntur, ne iis spatium duorum mensium transgrediatur, ac, si clericus poena dignus inventus sit, quid fieri debeat. — 13 De immobilium rerum ecclesiasticarum alienatione praeter has quae Coestantinopoli sunt. — 14. In bonorum ecclesiasticorum emphyteusibus quem modum servari oporteat. — 15. De ecclesiis, quae propter publicam causam vel aliam necessitatem debita contraxerunt, ac de hoc, ne invicem inter sese emphyteuses faciant praeter has, quae ex imperatoris donatione accedunt. — 16. De hoc, ut ecclesia Hierosolymorum domos vendendi facultatem habeat. — 17. De hoc, ut ne liceat monasterium in privatam domum transformare. — 18. Ut clerico insinuationis ratione nullum damnum inferatur. — 19. De hoc, ne diariis fruatur, qui qualicunque praetextu se a divinis mysteriis et sacra liturgia amoveat. — 20. Ne ultra debitum numerum clerici ordinentur, neque absque diariis instituantur; cuicunque autem liceat, eum qui haec transgrediatur, omni modo accusare. — 21. De hoc, ne, qui agricolis mutuum dat, eius terram detineat, quantasque usuras percipere debeat. — 22. De hoc, ut legis vicem obtineant quatuor ayeodorum caeones, et

1) εἰς deest in 1324, vat. 2.—2) ὁποῖα 1324, 1320, vat. 3. Inde ab his καὶ ποῖα desunt omnia in vat. 1. usque ad καὶ μὴ εἶναι.—3) ἐλάττω 1324 vat. 3, cum aliis Heimb. ἐλάττων.—4) τὴν deest in 1324, 1320, vat. 1, 2.—5) ὑποφθείροντα 1324, 1320, vat. 1, 2. ὑποβεβλῆσθαι vat. 2.—6) διδόναι σχῆμα vat. 1.—7) διαθῆναι vat. 1—8) δέοι 1424. vat. 1, 2.—9) Ante ιβ' 1324, 1320 addunt ἄλλη διάταξις.—10) καὶ deest in 1320.—11) Heimb. ὑπό τινός.—12) καὶ τοῦ vat. 1.—13) τί δέοι 1324, 1320, vat. 1, 2.—14) Ante ιγ' vat. 1, 2 add. ἄλλη διάταξις. 1320 ad marginem ἄλλη.—15) τῆς deest in vat. 1, 3.—16) Ante ιδ' 1324, vat. 1, 3 add. ἄλλη διάταξις, 1320 ad marg. ἄλλη.—17) vat. 1 δεῖ—18) ἐμφυτεύσασθαι vat. 1.—19) γινομένης vat. 1.—20) πρὸς ἀλλήλους 1324, 1320.—21) διαγωγὴν vat. 1.—22) οἱονδήποτε 1324.—23) τοῦ μοναστηρίου vat. 3,—24) Ante κβ' 1324, 1320, vat. 2 addunt ἄλλη διάταξις—25) Vat. 1 νόμων.

χῶν καὶ ἐπαρχιῶν 1) φυλάττεσθαι.—κγ'. Περὶ τοῦ μὴ βαρύνεσθαι κτήσεις εὐαγῶν οἴκων ῥυπαραῖς λειτουργίαις χωρὶς ὁδοστρωσίας ἢ γεφυρῶν οἰκοδομῆς.—κδ'. Περὶ τῆς ὁρισθείσης 2) τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις τῶν μ'. ἐτῶν παραγραφῆς καὶ τῆς τῶν ληγάτων καὶ κληρονομιῶν ἀπαιτήσεως.—κε'. Περὶ τῶν διατυπούντων ἐν διαθήκαις πρᾶξιν εὐσεβῆ προελθεῖν, καὶ ὅτι, ἀμελούντων τῶν κληρονόμων, ὑπὸ τῶν κατὰ χώραν ἐπισκόπων ἀναγκασθήσονται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διαθεμένων ἢ δωρησαμένων ἀπηγορεύθη 3) αὐτοῖς 4).—κϛ'. Περὶ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ τῇ τῶν ληγάτων ἀπαιτήσει καὶ περὶ τρόπου ἐκποιήσεως καὶ τιμῆς καὶ ἀνταλλαγῆς, εἰ δεήσοι.—κζ'. 5) Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον χωρὶς ἐπισκόπου καὶ εἰ μὴ πρότερον τὰ εἰς λυχνοκαΐαν καὶ φιλοκαλίαν 6) καὶ ἀποτροφὴν τῶν προσεδρευόντων στήσῃ 7).—κη'. 8) Περὶ τῶν τὰ ψηφίσματα τῶν ἐπισκόπων ἐπιδιδόντων, ὅπως δεῖ γίνεσθαι.—κθ'. Περὶ τοῦ ἐξεῖναι, προσώπων τριῶν μὴ εὑρισκομένων, ἐπὶ δυσὶ καὶ ἑνὶ ψήφισμα γίνεσθαι.—λ'. Περὶ τοῦ μετὰ ἑξάμηνον χειροτονεῖν τὸν ὀφείλοντα, εἰ παρ' αἰτίαν 9) τῶν ποιούντων τὸ ψήφισμα ἀναμονὴ 10) γένοιτο.—λα'. Περὶ τοῦ ἐξορίᾳ ὑποβληθῆναι τὸν κατηγοροῦντα καὶ μὴ ἀποδεικνύοντα 11).—λβ'. Περὶ συνηθειῶν ἤτοι ἐνθρονίων 12) ἑκάστης ἐκκλησίας.—λγ'. Περὶ τοῦ ὑπεξουσίου χειροτονουμένου ἐπισκόπου, καὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ ἢ μοναχῷ ἐπίτροπον ἢ κουράτορα εἶναι.—λδ'. Περὶ κληρικῶν εἰς ἐπιτροπὴν 13) ἢ κουρατορίαν συγγενῶν καλουμένων, καὶ πῶς 14) χρὴ τούτους συνίστασθαι.—λε'. Περὶ τοῦ μηδένα κληρικὸν ἢ μοναχὸν ἀλλοτρίων κτήσεων μισθωτὴν καὶ ἀπαιτητὴν 15) δημοσίων ἢ ἐντολέα ἢ ἐγγυητὴν ἢ κουράτορα οἴκου 16) προβληθῆναι.—λϛ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἄρχοντι εἰς δικαστήριον παριστᾶν ἐπίσκοπον εἰς μαρτυρίαν ἐκτὸς 17) βασιλικῆς κελεύσεως.—λζ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι κληρικοὺς 18) ταβλίζειν ἢ θεωρίαις παραβάλλειν καὶ τοῦ περὶ τούτου ὡρισμένου ἐπιτιμίου.—λη'. Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι ἐπίσκοπον ἴδιον κληρικὸν ἀπολῦσαι.—λθ'. Περὶ τοῦ μηδένα ἀκρίτως τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίζεσθαι.—μ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ 19) οἰκείαις χερσὶ πλήττειν.—μα'. Περὶ τῶν κανονικῶς 20) καθαιρεθέντων ἢ περιορισθέντων καὶ μὴ καταδεχομένων.—μβ'. Περὶ τοῦ μηδένα κληρικὸν γίνεσθαι ἀγράμματον ἢ ἀπηγορευμένον τοῖς θείοις κανόσι γάμον λαβόντα.—μγ'. Περὶ χειροτονίας ἐκκλησιαστικῶν ταγμάτων, πόσου χρόνου δεῖ ἑκάστου προσαγωγὴν 21) γίνεσθαι.—μδ'. Περὶ τοῦ ἀναφαινομένου κατηγόρου τῆς οἱασοῦν χειροτονίας.—με'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι διακόνῳ ἢ ὑποδιακόνῳ μετὰ χειροτονίαν γαμεῖν.—μϛ'. Περὶ τῶν ὁρισθέντων ἐπιτιμίων τοῖς μετὰ χειροτονίαν γαμετὴν 22) ἀγομένοις.—μζ'. Περὶ τοῦ μὴ προβαί-

ut iurisdictio patriarcharum et provinciarum iuxta canonum definitiones observetur. — 23. De hoc, ut sacrarum domorum possessiones sordidis functionibus ne onerentur, nisi ad vias sternendas pontesque aedificandos. — 24. De praescriptione quadraginta annorum sacris domibus concessa et exactione legatorum et haereditatum. — 25. De his, qui in testamento ut pia actio fiat mandarunt, et ut haeredes, qui eam rem negligunt, a cuiusque loci episcopis adimplere cogantur, licet id illis a testatoribus vel donatoribus interdictum sit. — 26. De tempore definito ad legatorum exactionem, et de modo alienationis et aestimationis et permutationis, ubi opus sit. — 27. De hoc, ut nemo oratoriam domum absque episcopi voluntate condat, ac, nisi prius ea quae ad luminaria et ornamentorum supellectilem et ministrantium alimenta necessaria sunt, definiverit. — 28. De his, qui electionis episcoporum decreta faciunt, quomodo fieri debeant. — 29. Cum tres personae non inveniuntur, ut decretum in duabus vel etiam in una tantum fiat. — 30. De hoc, ut post sex menses is qui ordinari debet, ordinationem suscipiat, si per hos, qui decretum faciunt, mora facta sit. — 31. De hoc, ut exilii poena afficiatur is, qui accusat neque probat. — 32. De consuetudinibus sive cathedraticis cuiusque ecclesiae. — 33. De filiofamilias ad episcopatum evecto, ac de hoc, ut episcopo aut monacho ne liceat tutoris aut curatoris munus obire. — 34. De clericis, qui ad tutelam vel curam cognatorum vocantur, et quomodo hos constitui oporteat. — 35. De hoc, ne qui clericus aut monachus alienarum possessionum conductor et publicorum tributorum exactor vel mandatarius vel fideiussor vel curator domus fiat — 36. De hoc ut absque imperatoria iussione magistratui ne liceat episcopum ad tribunal testimonii perhibendi causa evocare. — 37. De hoc, ut clericis tabula ludere ne liceat vel spectaculis interesse, deque poena adversus haec statuta. — 38. Ut episcopus ne cogatur clerico suo litteras dimissorias concedere. — 39. Ut nemo absque re iudicata a sancta communione separetur. — 40. Ut episcopo non liceat propria manu quemquam percutere. — 41. De his qui canonice depositi aut in exilium missi sunt, neque recipiuntur. — 42. Ne qui litterarum ignarus est, clericus fiat, aut qui nuptias sacris canonibus prohibitas contraxit. — 43. De collatione sacrorum ordinum, quo quemque tempore in singulos conferri oporteat. — 44. De accusatore ipso ordinationis tempore apparente. — 45. Ut diacono aut subdiacono post ordinationem nuptias contrahere ne liceat. — 46. De poenis adversus eos, qui post ordinationem uxorem ducunt, statutis. — 47. Ne

1) καὶ ἐπαρχ desunt in vat. 2, par. 1324. — 2) ὁρισθείσης Heimbach. — 3) ἀπηγορεύσθω vat. 1. — 4) αὐτοῦ Heimb. — 5) Ante κζ 1320, 1324, vatic. 1, 2 habent ἄλλη διάταξις. — 6) καὶ φιλοκαλίαν vat. 1. — 7) στήσει 1324, 1320, στῆσαι vat. 1, 3. — 8) 1324 et 1320 ante κη' habent: ἀρχὴ διατάξεως, ἧς ἡ ἀρχὴ περὶ διοικήσεως καὶ προνομιῶν. vat. 1 in margine ἄλλη διάταξις ἢ καὶ μόνη μέχρι κάτω. vatic. 2. ut paris. — 9) Sic vat. 1, reliqui παραιτίαν. — τοιούτων vat. 3. — 10) ἡ ἀναμονὴ vat. 1. — 11) ἀποδεικνύοντα vat. 3. — 12) ἐλευθερίων vatic. 3. — 13) ἐπισκοπὴν 1324. — 14) ὅπως 1324, 1320, vat. 1. — 15) ἀπαιτητὴν vatic. 1. — 16) οἴκου deest in 1324. — 17) χωρὶς vat. 3. — 18) κληρικοῖς vat. 1. — 19) ἐπίσκοπον vat. 1. — 20) κανονικῶν vat. 1. — 21) προαγωγὴν 1320 et vat. 1. palatin. — 22) γαμετὰς codices parisienses.

ναι εἰς ἕτερον βαθμὸν ἀναγνώστην δευτερογαμήσαντα 1) ἢ ἀπηγορευμένον τῷ νόμῳ γάμον ἔχοντα.—μη'. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι κληρικὸν βουλευτὴν ἢ ταξεώτην.—μθ'. Περὶ τρόπου καρποφορίας διοικητῶν ἢ φροντιστῶν εὐαγῶν τόπων.—ν'. Περὶ τῶν ἐκ δουλικῆς τύχης 2) εἰς κλῆρον καταλεγομένων.—να'. Περὶ τῶν χειροτονουμένων ἐναπογράφων.—νβ'. Περὶ τοῦ ἐξουσιάζειν πάντα κληρικὸν εἰς τὰ ὁπωσποῦν περιελθόντα εἰς αὐτὸν πράγματα, εἰ καὶ ὑπεξούσιος 3) εἴη.—νγ'. Περὶ τῶν ἐπὶ χρηματικῇ ἢ ἐγκληματικῇ ὑποθέσει ψευδομαρτυρούντων πρεσβυτέρων ἢ διακόνων.—νδ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι κληρικὸν ἢ ἕτερον εὐλαβοῦς σχήματος αἰτιᾶσθαι πρὸ κρίσεως ἐπισκόπου παρὰ ἄρχοντι, ὅπως τε χρὴ τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἢ καὶ ἄρχοντος ψῆφον ἢ ἔκκλητον χώραν ἔχειν.—νε'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἄρχοντι κληρικὸν ἐπὶ ἐγκλήματι κατηγορούμενον πρὸ κρίσεως τοῦ ἐπισκόπου κρῖναι· εἰ δὲ χρηματικὴ εἴη, ἐκτὸς ἐγγυητοῦ καὶ ὅρκου ὁμολογίαν τὸν ἐναγόμενον ἐκτίθεσθαι.—νς'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι πολιτικῷ ἄρχοντι ἐκκλησιαστικὸν ἐπιζητεῖν 4) πρᾶγμα.—νζ'. Περὶ τοῦ διὰ τοῦ μητροπολίτου τὰς ἀνακυπτούσας 5) ἀμφισβητήσεις τῶν ἐπισκόπων 6) διοικεῖσθαι, μὴ ἐμμενόντων δὲ, τῷ τῆς διοικήσεως ἐκείνης πατριάρχῃ ἀναφέρεσθαι 7).—νη'. Περὶ κληρικοῦ ἢ λαϊκοῦ 8) ἐνάγοντος ἐπίσκοπον ἢ μητροπολίτην 9).—νθ'. Περὶ τοῦ μηδεμίαν ἐγγύην ἢ ὁμολογίαν ἀπαιτεῖσθαι ἐπίσκοπον ἐναγόμενον 10).—ξ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι οἰκονόμῳ ἢ ἑτέρῳ διοικητῇ εὐαγοῦς οἴκου ἀποφεύγειν τὸν ἴδιον ἐπίσκοπον πρὸ τῆς τῶν λογισμῶν παραδόσεως.—ξα'. Περὶ τῶν τελευτώντων πρὸ τῆς αὐτῶν 11) λογοποιίας.—ξβ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐναχθῆναι ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν εὑρισκόμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει, προκαταρξέως ἐπὶ χώρας γενομένης 12).—ξγ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐνάγεσθαι τοὺς ἀποκρισιαρίους ὑπὲρ ἰδίων ἐπισκόπων ἢ δημοσίου χρέους τῆς ἐκκλησίας, εἰ μὴ ἐντολὰς 13) ἔχοιεν ἢ ἑαυτοὺς ὑπευθύνους ποιήσαιεν 14).—ξδ'. Περὶ τοῦ μηδεμίαν ὄχλησιν ὑπομένειν τοὺς διὰ πρεσβείαν ἢ χειροτονίαν ἐπισκόπου 15) στελλομένους ἐν τῇ βασιλίδι ἢ ἐν ἄλλῳ τόπῳ.—ξε'. Περὶ τοῦ μετὰ τιμῆς, εἰ δεήσοι 16), ἐκβιβασμὸν προσάγεσθαι παντὶ κληρικῷ, τάς τε 17) ἀσκητρίας ἢ μοναστρίας δι' ἐντολέως ἀποκρίνεσθαι.—ξς'. Περὶ τοῦ ἐξεῖναι 18) τοῖς μοναχοῖς τὰς ἑαυτῶν ἢ τὰς τοῦ μοναστηρίου δίκας πράττειν δι' ἑαυτῶν ἢ δι' ἐντολέων, καὶ περὶ τῆς δεούσης ὑπὸ τῶν ἀρχόντων περὶ τούτων ἐκδικίας.—ξζ'. Περὶ τοῦ μὴ δίδοσθαι σπόρτουλλον 19) ἀπὸ παντὸς κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ ἢ λοιποῦ εὐλαβοῦς σχήματος πλέον κερατίων δ' 20), εἴτε ἐγκληματική, εἴτε χρηματικὴ αἰτίασις ἔσται 21).—ξη'. Περὶ ἐκβιβαστῶν στελλομένων εἴτε ἐκ βασιλέως, εἴτε ἄρχοντος, εἴτε 22) πατριάρχου κατὰ κληρικοῦ ἢ ἑτέρου τῶν εὐλαβῶν προσώπων μὴ πλέον τοῦ ἑνὸς νομίσματος λαμβάνειν 23).—ξθ'. περὶ τοῦ, εἰ ὑπὲρ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς 24)

lector, qui ad secundas nuptias transiit, matrimoniumve legibus vetitum habet constitutum, ad alium gradum promoveatur. — 48. Ne curialis vel apparitor clericus fiat. — 49. De modo percipiendi fructus ab administratoribus vel curatoribus venerabilium locorum. — 50. De his, qui ex servili statu in clerum adleguntur. — 51. De adscripticiis, qui ordinantur. — 52. Ut omnis clericus, quamvis filiusfamilias sit, in omnibus bonis, quae quocumque modo ad eum pervenerunt, ius potestatemque habeat. — 53. De presbyteris vel diaconis, qui in pecuniaria vel criminali causa falsum testimonium dixerunt. — 54. Ne liceat clericum vel alium religioso schemate ornatum ante episcopi iudicium apud magistratum convenire, et quomodo sententia episcopi vel etiam magistratus vel provocatio locum habere queat. — 55. Non licere magistratui clericum criminis reum factum ante episcopi iudicium iudicare; sin pecuniaria causa sit, absque fideiussore et iureiurando repromissionem ab eo, qui accusatur, faciendam esse. — 56. Civili magistratui ne liceat in rem ecclesiasticam inquirere. — 57. Ut episcoporum controversiae, quae emergunt, per metropolitanum decidantur; quod si in huius sententia non adquiescant, tunc ad illius dioecesis patriarcham referantur. — 58. De clerico aut laico, qui cum episcopo aut metropolitano agit. — 59. Ut nulla fideiussio aut repromissio ab episcopo, qui convenitur, requiratur. — 60. Ut oeconomo aut alii venerabilis domus administratori ne liceat episcopum suum, antequam rationes reddiderit, declinare. — 61. De his, qui ante rationes redditas moriuntur. — 62. Ut episcopus aut clericus, qui Constantinopoli invenitur, litis contestatione in provincia facta, in ius vocari nequeat. — 63. Non conveniri apocrisiarios pro suis episcopis vel privato publicove debito ecclesiae suae, nisi mandatum habeant vel se ipsos obligaverint. — 64. Ut nulla molestia inferatur his, qui propter aliquam legationem vel ordinationem episcopi in regiam urbem aliumve locum mittuntur. — 65. Ut cum reverentia executio, si necesse sit, adversus quemcumque clericum fiat, et ascetriae vel monachae per procuratorem respondeant. — 66. Ut monachis liceat suas ipsorum vel monasterii causas per semetipsos vel per procuratores agere, ac de vindicta, quae a magistratibus de his sumi debeat. — 67. Non plus sportularum nomine a quocumque clerico vel monacho vel reliquis religiosi habitus viris dandum, quam quatuor siliquas, sive criminalis causa sit, sive pecuniaris. — 68. De executoribus, qui sive ab imperatore, sive a magistratu, sive a patriarcha contra clericum vel alias religiosi habitus personas mittuntur, ne plus quam unum so-

1) δευτερογαμοῦντα vat. 1.—2) τέχνης vat. 2.—3) ἐξουσίαν 1320.—4) καταζητεῖν 1320, vat.1,3. pal.—5) ἐγκυπτούσας vat. 1.—6) πατριαρχῶν.—7) ἀναφέρεται vat. 1. ἀντιφέρεσθαι vat.3.—8) ἢ λαϊκοῦ deest in 1324.—9) ἐπισκόπῳ ἢ μητροπολίτῃ Heimb.—10) τον ἐναγόμενον ἐπίσκοπον 1320.—11) ἑαυτῶν λογοποιήσεως vat.1.—12) γενομένης 1320.—13) ἐντολῆς 1324.—14) ποιήσωσιν 1324.—15) ἐπισκόπους 1320. vat.1.—16) δεήσει vat.3.—17) τὰς δὲ 1324, 1320, vat.1.—18) μὴ ἐξεῖναι vat. 3.—19) σπόρτουλον vat. 1, 2, 3. Mox εὐλ. προσώπου ἢ σχ. vat. 1.—20) 1324. δ' transfixa littera 1320. et vat. 1, 3.—21) αἰτιάσεται vat. 1.—22) Pro εἴτε vat. 1 ἢ habet, deinde κληρ. τινος τῶν εὐλ.—23) Pro λαμβάνειν pal. vat. 1, 2, 3 habent κομίζεσθαι.—24) ταύτης vatic. 1.—

αἰτίας πολλοὺς ὑπομνησθῆναι συμβαίη 1), μὴ πλέον τοῦ ἑνὸς νομίσματος λαμβάνειν.—ο'. Περὶ τοῦ μηδεμίαν ὄχλησιν ἢ μεθοδείαν ὑπομένειν ἐπίσκοπον ὑπὲρ τῶν τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ πραγμάτων· εἰ δὲ ὑπὲρ ἰδικῶν, καὶ σπόρτουλα ἀπαιτεῖσθαι, μόνον 2) τῶν οἰκονόμων ἢ τῶν ἐπὶ τούτῳ προβαλλομένων τὰς ἀγωγὰς ὑπομενόντων.—οα'. Περὶ τοῦ μὴ ἔχειν συνείσακτον κληρικὸν οἱονδήποτε· εἰ δὲ προμαρτυρηθεὶς παρὰ τῶν συγκληρικῶν μὴ ἀπόσχηται, τῷ ἐγκειμένῳ κανόνι ὑποβληθήσεται.—οβ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἐπισκόπῳ 3) μηδεμιᾷ γυναικὶ συνοικεῖν.—ογ'. Περὶ τοῦ μὴ συνοικεῖν διακόνισσαν προσώπῳ ὑπόπτῳ, καὶ εἰ ὑπομνησθεῖσα 4) μὴ ἀπέσχοιτο, ὅπως χρὴ κανονίζεσθαι.—οδ'. Περὶ τῶν ἐν ταῖς ἁγίαις λειτουργίαις ταραχὴν ἢ ὕβριν ἐπισκόπῳ ἢ κληρικοῖς αὐτοῖς τοῖς μυστηρίοις 5) ἐπαγόντων καὶ τῆς ὁρισθείσης αὐτοῖς τιμωρίας.—οε'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι λαϊκοῖς λιτὴν ποιεῖν ἐκτὸς ἐπισκόπου ἢ κληρικῶν.—ος'. Περὶ τοῦ μὴ κατὰ βαθμὸν πάντως 6), ἀλλὰ κατ' ἐπιλογὴν τοὺς ἡγουμένους γίνεσθαι· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ ἐν γυναικείοις μοναστηρίοις.—οζ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἄγνωστον πρόσωπον πρὸ τριετοῦς χρόνου λαβεῖν τὸ μοναχικὸν σχῆμα.—οη'. Περὶ τοῦ μὴ βαρεῖσθαι ὑποκαταστάσει 7) ἢ ἀποκαταστάσει 8) τοὺς μονάζοντας 9) ἢ 10) κληρικοὺς ἢ διακονίσσας· εἰ δὲ λειποτακτήσαιεν 11), τί δέῃ 12) ὑποστῆναι.—οθ'. Περὶ τοῦ διαφέρειν τὰ τῶν ἀποτακτικῶν πράγματα τῷ μοναστηρίῳ, ἔνθα καὶ ἀπετάξαντο 13).—π'. Περὶ τοῦ ἐξεῖναι τὴν οἰκείαν οὐσίαν διανεῖμαι, παίδων ὄντων 14) τῷ ἀποτασσομένῳ, συναριθμοῦντος ἑαυτὸν ἐπὶ λόγῳ τοῦ μοναστηρίου, ὡς ἕνα τῶν παίδων· εἰ δὲ καὶ πρὸ τούτων τελευτήσοι, τί δέῃ 15) γίνεσθαι.—πα'. Περὶ τῶν ἐπὶ μνήστρων ἢ συνεστῶτος τοῦ γάμου ἀποτασσομένων.—πβ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γονεῦσι παῖδας ἀποτασσομένους ἢ παισὶ γονέας ἀποκλείειν τῆς ἰδίας κληρονομίας.—πγ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι γονεῦσι τὰ ἴδια τέκνα ἀποσπᾶν τῶν μοναστηρίων.—πδ'. Περὶ τῶν μεταβαινόντων ἀπὸ μοναστηρίου 16) εἰς μοναστήριον ἢ λειποτακτούντων, τί δέῃ 17) γενέσθαι.—πε'. Περὶ τῶν ἁρπαζόντων ἢ ἀποπαρθενευόντων ἀσκήτριαν ἢ διακόνισσαν ἢ μονάστριαν 18) καὶ τῶν τούτοις ὁρισθέντων ἐπιτιμίων.—πς'. Περὶ τοῦ πᾶσι τρόποις ὑπὸ τῶν εὐαγῶν οἴκων ταῦτα καταζητεῖσθαι· εἰ δὲ εἴσω ἐνιαυτοῦ 19) μὴ διεκδικηθῇ 20), ὑπὸ τῶν τῆς χώρας ἀρχόντων 21), κἀκείνων ἀμελούντων 22) ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων 23) τὸ μύσος κολάζεσθαι.—πζ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι μηδενὶ κεχρῆσθαι ἢ ἐμπαῖξαι 24) εὐλαβεῖ σχήματι ἢ πάσῃ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει καὶ τῆς τοῖς τοιούτοις 25) ὁρισθείσης κολάσεως 26).

lidum accipiant. — 69. De hoc, ut, si pro una eademque causa multos admoneri contigerit, ne plus quam unum solidum accipiant. — 70. Ut nulla molestia aut exactio episcopo pro rebus ecclesiae suae inferatur; sin pro rebus suis admoneatur, etiam sportulae exigantur, solis oeconomis aut his, qui ad hunc finem constituuntur, actiones suscipientibus. — 71. Ne qualiscumque clericus mulierem superadductam domi habeat; quod si a clericis collegis suis contestatione admonitus a tali consuetudine se non abstinuerit, canonum dispositioni subiiciatur. — 72. Ut episcopo ne liceat cum muliere cohabitare. — 73. Ut diaconissa cum persona suspecta ne cohabitet, ac si de ea re admonita ab hac consuetudine sese non abstinuerit, qua regula utendum sit. — 74. De his, qui in sanctis liturgiis turbas cient, vel episcopo aut clericis, aut ipsis adeo mysteriis iniuriam faciunt, deque poena adversus hos statuta. — 75. Ne laicis liceat supplicationem facere absque episcopo vel clericis. — 76. Ut abbates non secundum gradum omnimodo, verum ex electione fiant, eademque etiam in mulierum monasteriis serventur. — 77. Ut ignotae personae ante triennii tempus monasticum habitum assumere ne liceat. — 78. Ut ne substitutione aut restitutione monachi vel clerici vel diaconissae onerentur; sin ab ordine recesserint, cui poenae hos obnoxios esse oporteat. — 79. Ut res eorum, qui saeculo renuntiant, ad monasterium, ubi etiam saeculo renuntiarunt, pertineant. — 80. Ut ei, qui saeculo renuntiat, liceat substantiam suam liberis suis distribuere, dum semet ipsum contemplatione monasterii tamquam unum ex liberis connumerat; si vero etiam ante haec moriatur, quid fieri debeat. — 81. De his, qui, sponsalibus contractis vel constante matrimonio, saeculo renuntiant. — 82. Ut parentibus ne liceat liberos, qui saeculo renuntiant, aut liberis parentes ab sua hereditate excludere. — 83. Ne liceat parentibus suos liberos a monasteriis abstrahere. — 84. De his, qui ab uno monasterio ad aliud monasterium transeunt, vel a monasterio in totum recedunt, quid fieri debeat. — 85. De his, qui ascetriam vel diaconissam vel monacham rapiunt aut corrumpunt, et de poenis quae adversus hos statutae sunt. — 86. Ut haec omnibus modis a venerabilibus domibus inquirantur; si vero intra annum haec vindicata non sint, tunc provinciae magistratus vindictam sumat, hicque si negligat, a comite privatarum rerum crimen puniatur. — 87. Ut nemini liceat uti vel illudere religioso schemati aut cuicumque religiosae conditioni, deque poena contra tales statuta.

1) συμβῇ vat. 1,2,3, 1324.—2) μόνων 1324, 1320, vat. 1. προβεβλημένων vatic. 3.—3) ἐπίσκοπον vatic. 1.—4) ὑποβληθεῖσα 1320.—5) μοναστηρίοις vat. 2.—6) πάντας deest in 1324, πάντων 1320.—7) ὑπὸ καταστάσει vat. 1.—8) ἢ ἀποκαταστάσει desunt in vat. 1, 2.—9) τοὺς μοναχοὺς vat. 1.—10) Vox ἢ deest in 1320.—11) Vat. 1 λιποτακτήσοιεν.—12) 1320, 1324. pal. vat. 1, 2, 3 δέοι habent.—13) ἀπετάξατο vat. 3.—14) αὐτῶν 1320, Heimbach.—15) δέοι 1324. 1320. vat. 2, 3.—16) 1325, et vat. 2, 3 μοναστηρίων.—17) δέοι 1320, vat. 1, 2, 3.—18) ἢ μονάστριαν desunt in vatic. 1.—19) ἐνιαυτοῦ vat. 1.—20) ἐκδικηθῇ 1320, vat. 2.—21) τὸν τῆς χώρας ἄρχοντα Heimb.—22) κἀκεῖνον ἀμελοῦντα id.—23) κόμητος πριβ. id. Vat. 1 sequor.—24) ἐμπαῖξαι vat. 1.—25) τούτοις 1320 et vat. 1.—26) addit vat. 1 titulum mox referendum: συναγωγὴ κ. τ. ἑ.

Εἰς δόξαν 1) τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ τὰ νῦν συντεθειμένα, μετὰ 2) τοὺς ἱεροὺς κανόνας 3) τῶν 4) ἁγίων 5) καὶ μακαρίων ἀποστόλων καὶ τῶν 6) τοῖς ἴχνεσιν αὐτῶν καθ᾽ ἑκάστην σύνοδον ἀκολουθησάντων ὁσίων 7) πατέρων, μετεγράφη 8) ἐκ τῶν σποράδην κειμένων καὶ 9) ἐκφωνηθεισῶν 10) ὑπὸ τοῦ 11) τῆς θείας λήξεως Ἰουστινιανοῦ μετὰ τὸν κώδικα θείων 12) νεαρῶν διατάξεων, αἵτινες οὐ μόνον τοῖς τῶν ὀρθοδόξων ἡμῶν πατέρων ἀκολουθοῦσι κανόσιν 13), ἀλλὰ γὰρ 14) τὴν ἐκ βασιλικῆς 15) ἰσχύος αὐθεντίαν χαρίζονται, μετὰ προσθήκης ἐννόμου 16) τε καὶ θεαρέστου 17), τὸ συμφέρον πάσῃ τῇ ἀνθρωπίνῃ κτίσει 18) θεομιμήτως περιεχούσης 19).

Ad gloriam magni Dei ac servatoris nostri Iesu Christi, ea quoque, quae nunc composita sunt, post sacros canones sanctorum beatorumque apostolorum eorumque vestigiis in quacunque synodo inhaerentium venerabilium patrum, descripta sunt ex passim dispersis et a Iustiniano divae memoriae post Codicem promulgatis sacris novellis constitutionibus, quae non solum orthodoxorum nostrorum patrum canones sequuntur, verum etiam iis valorem, qui ex imperatoria maiestate proficiscitur, tribuunt, una cum adiectione legitima Deoque accepta, quae id quod universo generi humano proficit, ad Dei imitationem complectitur.

α. Διάταξις 20), πῶς δεῖ τοὺς ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς ἐπὶ τὴν χειροτονίαν ἄγεσθαι καὶ περὶ τῆς λοιπῆς τοῦ κλήρου καταστάσεως, εἴτε ἀῤῥένων εἴτε θηλειῶν 21).

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάουιος 22) Ἰουστινιανὸς εὐσεβέστατος Αὔγουστος 23) Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Μέγιστα τῶν ἐν 24) ἀνθρώποις ἐστὶ δῶρα θεοῦ 25) παρὰ τῆς ἄνωθεν δεδομένα φιλανθρωπίας ἱερωσύνη τε καὶ βασιλεία, ἡ μὲν τοῖς θείοις ὑπηρετουμένη, ἡ δὲ τῶν ἀνθρωπίνων ἐξάρχουσα καὶ ἐπιμελουμένη, καὶ ἐκ μιᾶς τε 26) καὶ τῆς αὐτῆς ἀρχῆς ἑκάτεραι προϊοῦσαι τὸν ἀνθρώπινον κατακοσμοῦσι βίον, ὥστε οὐδὲν οὕτως ἂν εἴη περισπούδαστον βασιλεῦσιν, ὡς ἡ τῶν ἱερέων σεμνότης, εἴγε 27) καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐκείνων ἀεὶ τὸν Θεὸν ἱκετεύουσιν· εἰ γὰρ ἡ μὲν ἄμεμπτος εἴη πανταχόθεν καὶ τῆς πρὸς Θεὸν μετέχοι 28) παῤῥησίας, ἡ δὲ ὀρθῶς τε καὶ προσηκόντως κατακοσμοίη 29) τὴν παραδοθεῖσαν αὐτῇ 30) πολιτείαν, ἔσται συμφωνία τις ἀγαθή, πᾶν εἴ τι χρηστὸν τῷ ἀνθρωπίνῳ χαριζομένη γένει· τοῦτο δὲ ἔσεσθαι πιστεύομεν, εἴπερ ἡ τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησις φυλάττοιτο, ἣν οἵ τε 31) δικαίως ὑμνούμενοι καὶ προσκυνούμενοι καὶ αὐτόπται τοῦ θείου λόγου παραδεδώκασιν ἀπόστολοι καὶ οἱ 32) ἅγιοι πατέρες ἐφύλαξάν τε καὶ ὑφηγήσαντο.

β. Θεσπίζομεν 33) τοίνυν τοῖς θείοις διὰ πάντων 34) ἑπόμενοι κανόσιν, ἡνίκα τις εἰς τὸν λοιπὸν ἅπαντα χρόνον ἐπὶ χειροτονίαν ἐπισκόπου 35) ἄγοιτο, σκοπεῖσθαι πρότερον αὐτοῦ τὸν βίον κατὰ τὸν θεῖον ἀπόστολον, εἰ σεμνός τε καὶ ἄμεμπτος καὶ πανταχόθεν ἀνεπίληπτος εἴη, καὶ ἐπ᾽ ἀγαθοῖς μεμαρτυρημένος τε καὶ ἱεροπρεπὴς 36), καὶ οὔτε ἐκ ταξεωτικῆς ἢ βουλευτικῆς ὁρμώμενος 37) τύχης, πλὴν εἰ μὴ ἐκ νέας ἡλικίας κατὰ τὸ ἤδη διατυπωθὲν 38) ἐν μοναστηρίῳ καταλεγεὶς ἐλευ-

1) Hinc incipit Ioannis nomocanon edit. ex cod. paris. 1355. Haimbachius infra notavit varietates et paginas nomocanonis et capp. ecclesiastic. Iustellianae editionis. *Ox.* designat codicem oxoniensem nomocanonis, cuius scriptura habetur apud editorem in margin. *Io.* designat contextus editi diversitatem. Vatic. 1, et paris. 364 hanc habent praefationis inscriptionem: Συναγωγὴ νεαρῶν διατάξεων ὡς ἐν ἰνδικῷ. — 2) Pro μετὰ 1355 κατὰ habet. — 3) *Io.* p. 603. Pro μετὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας *Id.* habet τοῖς ἱεροῖς κανόσι et ad marg. ἱεροὺς κανόνας — 4) τῶν τε *Io.* 1324, 1355, vat. 1,2,3,364. — 5) Pro ἁγίων quod *Io.* habet, in margine editionis adiunctum est ὁσίων. — 6) Sic *Ox.* In contextu *Io.* τῶν deest. — 7) τῶν ἁγίων habet pro ὁσίων 1355. — 8) vatic. 1 μετεγράφησαν, flor. 1 μετεγράφη. — 9) καὶ deest apud *Io.* — 10) ἐκφωνηθέντων *Ox.* 1324, 1350, Taur. Flor. 1. vat. 2. — 11) τοῦ deest in 1355. — 12) τῶν θείων *Io.* — 13) κανόσιν om. vatic. 1, 2. — 14) ἀλλὰ καὶ *Io.* ἀλλὰ γὰρ καὶ vat. 1. paris. 1324, 1355. — 15) τὴν ἐκ τῆς βασ. vat. 1, 2, 3 et palatin. Tum par. 364. Sic et 1324, 1355. Sic Taur. *Io.* τὴν ἐκ τῆς βασιλικῆς pariter demum habet. — 16) ἐννόμου 1355 — 17) θεαρέστου γνώμης flor. 1. — 18) κτίσει 1357. vat. 1. — 19) *Io.* vat. 1. περισκοπούσης, flor. 1. περιέχουσαι, περισκοπούσῃ paris. 354, περισκοποῦσαι vat. 2, 3, pal. — 20) Sic vatic. 1. excepto quod numerum ad αὐτοκράτωρ adiunxit et scripsit διατάξεις. Reliqui codices verba αὐτοκράτωρ ... πατριάρχῃ verbis διάταξις πῶς δεῖ praemittunt. — Inscriptio α΄. διατ. et reliqua desunt apud *Io.* — 21) *Io.* p. 604. Hoc caput apud *Io.* habet inscriptionem ἐπιστολή; totam paricopen om. vat. 3. — 22) Vat. 2. Φλάβιος. — 23) ὁ εὐσ. *Io.* vat. 1 αὔγουστ. om. vat. 1. — 24) Pro τῶν ἐν *Io.* habet τοῖς. — 25) θεοῦ in 1355 deest. — 26) *Ox.* post ἐκ vocem μὲν interponit. — 27) Pro εἴγε *Io.* et vat. 1 εἴγε. — 28) μετέχει vat. 1. — 29) κατακοσμείη 1355 — 30) αὐτῇ in vat. 3. et in uno paris. deest. — 31) Pro οἵ τε 1355 habet εἴτε. — 32) οἱ deest apud *Io.* — 33) *Io.* p. 660. Inscriptio capitis ut supra n. II summarii. περὶ τοῦ σκοπεῖσθαι ..... ἀγομένου. in pal. et vatic. 2: περὶ τῆς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας καὶ λοιπῆς ἱερατικῆς τάξεως — 34) τοίνυν θείοις διαπαντὸς pal. — 35) *Io.* ἐπίσκοπος — 36) vat. *Io.* ἱερεῖ πρέπων — 37) *Io.* ὁρμημένος. — 38) κατὰ τὸν ἤδη διατυπωθέντα vatic. 1. — post τύχης id. addit: ἀναγνωσθῇ πάντας τὸ τέλος

θεμελείᾳ τῆς τύχης, τὸ τέταρτον μέντοι πρότερον τῆς χειροτονίας ἀποδιδοὺς τῇ βουλῇ· οὔτε ἐξ ἰδιώτου καὶ τῶν καλουμένων λαϊκῶν εἰς καθιστῶς. εἶτα εὐθὺς ἐπὶ τὴν ἐπισκοπὴν ἀναβαίνων, ἢ γαμετῇ συνοικῶν ἢ γυναῖκα μὲν ἔχων 1), οὐκ ἐκ παρθενίας δὲ εἰς αὐτὸν ἐλθοῦσαν, ἀλλ' οὐδὲ χήραν 2) ἢ διαζευχθεῖσαν οὔτε παῖδας ἢ ἐγγόνους ἔχων, οὔτε γνωριζομένους τῷ νόμῳ, οὔτε ὑπ' ἐκείνου 3) μεμισημένους· οὔτε χρημάτων ὠνήσασθαι τὴν ἱερατείαν, ἀλλὰ καὶ ἀναγινώσκειν αὐτὸν χρὴ τοὺς κανόνας, καὶ τηνικαῦτα ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν χειροτονίαν, εἶτα 4) ὡς ἐφικτὸν ἀνθρώπῳ ὁμολογεῖν 5) καὶ τούτους φυλάττειν· δεῖ 6) γὰρ τοὺς ἱεροὺς κανόνας ἀντὶ νόμου φυλάττειν [nov. 6. cap. 1.]

γ'. Μηδένα 7) τῶν ἐπισκόπων πλέον ἢ ἐνιαυτοῦ 8) ἔξω τῆς καθ' ἑαυτὸν ἐκκλησίας ἀπολιμπάνεσθαι, πλὴν εἰ μήπω 9) κατὰ βασιλικὸν κέλευσιν· μηδὲ προφασιζέσθω, ὡς τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐν δίκαις ἑλκομένης 10)· ταῦτα γὰρ διὰ τῶν κληρικῶν ἢ τῶν οἰκονομούντων ὁ τῶν ἀποκρισιαρίων 11) δεῖ γίνεσθαι 12)· καὶ μήτε δίχα συστατικῶν ὁδεύειν, μήτε παραγινόμενον εἰς τὴν βασιλίδα ὀφθῆναι βασιλεῖ, πρὶν ἂν παραγενέσθαι 13) πρὸς τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην ἢ πρὸς τοὺς ἑκάστης διοικήσεως, ἐξ ἧς εἰσιν, ἀποκρισιαρίους καὶ αὐτοῖς κοινοῦσθαι τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἦλθον 14), καὶ οὕτω συνεισιέναι πρὸς τὴν βασιλείαν 15)· αὐτοῖς 16) ἐξέστω δὲ τοῖς ἐπισκόποις διὰ τῶν ῥεφερενδαρίων τῆς ἐκκλησίας τῆς μεγάλης ἢ διὰ 17) τῶν ἀποκρισιαρίων τῶν πατριαρχῶν ἀναφέρειν τῇ βασιλείᾳ, ὥστε αὐτοὺς ἢ δίκαια ἀπαιτοῦντας 18) τυγχάνειν ἢ ἄδικα θᾶττον ἀναλύειν [cap. 2].

δ'. Ἐν 19) οὐδεμιᾷ δὲ 20) τάξει κληρικὸν εἶναι ἀγράμματον 21) [cap. 4].

ε'. Τὰς δὲ 22) διακονίσσας τῶν ἐκκλησιῶν μὴ ἔλαττον ν' ἐτῶν γίνεσθαι, εἰ δὲ ἐν μοναστηρίῳ ἐλάττω 23) ταύτης τῆς ἡλικίας γένοιτο 24), δι' ἀνάγκην ἔστω, ἅτε δὴ 25) ἀνδρῶν ἐπιμιξίας οὐκ οὔσης καὶ οὐκ 26) αὐτεξουσίου διαίτης, ἀλλὰ πλήθους συνόντος. τὰς δὲ τοιαύτας 27) μὴ ἔχειν ἐν τάξει δῆθεν ἀδελφῶν ἢ συγγενῶν ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν συνόντας, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰς ἢ γονεῦσι μόνοις ἢ 28) παισὶ 29) ἢ ταῖς ἀληθείαις ἀδελφοῖς 30) ἢ θείοις, καὶ μὴ ἐξεῖναι ἔτι τῇ εἰς διακονίαν ἐρχομένῃ συνοικεῖν προσώπῳ παντοίαν ὑποψίαν ἔχοντι· εἰ δὲ μετὰ τοῦτο εἰς γάμον ἑαυτὴν ἐπιδῷ, ἀφαιρεθήσεται τῆς προσούσης οὐσίας, καὶ ὁ ταύτην λαβὼν τῇ τοῦ ξίφους τιμωρίᾳ ὑποβληθήσεται καὶ τὴν οὐσίαν αὐτοῦ καθέξει τὸ δημόσιον 31). [cap. 6]

ς'. Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν καὶ ἡγουμένων διάταξις, ἧς ἡ ἀρχὴ 32)·

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ 33) καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

Ὁ ἐν ἀσκήσει μοναχικῇ βίος οὕτως 34) ἐστὶ σεμνός, οὕτως 35) οἰκειοῦν οἶδε Θεῷ 36) τον εἰς τοῦτο ἐρχόμενον ἄνθρωπον, ὥστε παντα μὲν ἀνθρώπινον αὐτοῦ 37) σπίλον ἀποξύειν, καθαρὸν δε ἀποφαίνειν καὶ τῇ λογικῇ πρεποντα φύσει καὶ τὰ πολλὰ κατὰ νοῦν ἐνεργοῦντα καὶ τῶν ἀνθρωπίνων φροντίδων ὑψηλότερον καὶ τὰ ἑξῆς.— Ἐκεῖνο τοίνυν πρὸ τῶν ἄλλων ῥητέον, ὥστε κατὰ πάντα τὸν 38) χρόνον καὶ ἐν ἁπάσῃ τῇ τῆς ἡμετέρας 39) βασιλείας εἴ ποτέ τις οἰκοδομεῖν εὐαγὲς μοναστήριον βούλοιτο, μὴ πρότερον ἄδειαν εἶναι 40) τοῦτο πράττειν, πρὶν ἂν τὸν θεοφιλέστατον τοῦ τόπου ἐπίσκοπον προσκαλέσαιτο 41), ὁ δὲ χεῖράς τε ἀνατείνας εἰς τὸν 42) οὐρανὸν 43) διὰ τῆς 44) εὐχῆς τὸν τοπον ἀφιερώσει 45) Θεῷ, πηξάμενος ἐν αὐτῷ τὸ τῆς ἡμετέρας σύμβολον 46) σωτηρίας. [nov. 5. pr. cap. 1.]

ζ'. Θεσπίζομεν τοίνυν τοῖς θείοις ἀκολουθοῦντες κανόσι τοὺς εἰς μοναχικὸν βίον παραγγέλλοντας 47) μὴ προχείρως εὐθὺς παρὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἡγουμένων τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων σχῆμα λαμβάνειν μοναχικόν, ἀλλ'

κη' κεφαλαίου.—1) σχὼν vat. 1.—2) χήραν ἢ om. vat. 3. οὐδὲ διαζευχθ. palat.—3) ὑπ. ἐκείνου id. om.—4) εἴγε *Io*.—5) ὁμολογεῖ *Io*. vat. 1.—6) δεῖν vat. 1. ἀντὶ νόμου om. vat. 3; in cod. paris. 364 notatur: ζήτει ἄνωθεν πᾶν τὸ τέλος τοῦ κη' κεφαλαίου.—7) *Io*. p. 617. Inscriptio ibi est: ἀπὸ τῆς ς'. νεαρᾶς διατάξεως. In vall. et vat. 2: περὶ τῶν ἀποδημούντων ἐπισκόπων.—8) vat. 1, ἐνιαυτόν.—9) Pro μηπω 1355, vat. 1. 3, pal. μὴ τοῦτο. In aliis duobus paris. scriptum μὴ pro μηπω. *Io*. εἰ μὴ ἢ τοῦτο κατὰ κ. τ. λ. Editor ad marg. ed. pro ἢ scribi iubet ἢ vat. 2: εἰ τοῦτο. 10) Sic et *Ox*. In contextu *Io*. pro ἑλκομένης est καθισταμένης.—11) ἢ τῶν ἀποκρισιαρίων cum 1355. *Io*. vat. 1.—12) 1320 γενέσθαι.—13) παραγίνεσθαι *Io*.—14) διῆλθε vat. 3 συνιέναι id. et vat. 3.—15) πρὸς τὸν βασιλέα *Io*.—16) αὐτοῖς deest apud *Io*.—17) In 1355 διὰ deest.—18) αἰτοῦντας *Io*. Pal.—19) *Io*. p. 661. Inscriptio ibi est: περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι κληρικὸν ἀγράμματον. Ita vall. vat. 2.—20) δὲ deest ap. *Io*.—21) Sic et *Io*.; 1355. ἀγράμματον εἶναι.—22) *Io*. p. 630. Ante ipsa constitutionis verba haec ibi posita sunt: ἀπὸ τῆς ς'. διατάξεως τοῦ α' τίτλου. Μηδεμία γυνὴ γινέσθω διακόνισσα παρὰ τὸν ἑξηκοστὸν ἐνιαυτόν, τοῦτο γὰρ καὶ ὑπὸ τῶν ἁγίων ἀποστόλων προστέτακται. In vat. 1. notatur hic in marg. Σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις γίνονται διακόνισσαι, ὥσπερ καὶ ἐν τοῖς ἀνδρείοις καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι. In vatic. 2 et palatin. Inscriptio est: περὶ διακονισσῶν.—23) Editor *Io*. scribi vult ἐλάττων. Recte.—24) Unus paris. γίνοι.—25) δὴ om. vat. 3. Pro δὴ *Io*. 1355, vat. μή.—26) οὐκ deest apud *Io*. et in vat. 1.—27) τοιαύτης unus paris.—28) Pro ἢ vat. 1, *Io*. paris ν'. unus καί.—29) Sic *Io*. Pro ταῖς ἀληθείαις, quod est in *Io*., editor scribi vult τοῖς ἀληθέσι. Pro παισὶ omnes paris. πᾶσι. Ita vat. 3, pal.—30) ἢ ἀδελφοῖς *Io*. 1355 ἀδελφαῖς.—31) In paris 364 ad hoc capitulum in margine notatur: σημειωτέον ὅτι καὶ ἐν τοῖς μοναστηρίοις γίνονται διάκονοι et quaedam alia olim expuncta.—32) Sic vat. Reliqui codices haec non habent, nisi quod verba διάταξις ἧς ἡ ἀρχὴ post πατριάρχῃ intrudunt.—33) ἀρχιεπισκόπῳ vat. 7, reliqui ἐπισκόπῳ.—34) Pro οὕτω 1355 habet οὗτος. vat. post σεμνός statim transit ad καὶ ἑξῆς.—35) 1355 οὗτος; 1320 ὡς.—36) οἶδε in 1320 deest, 1355 οἶδεν τῷ Θεῷ.—37) vat. 3, pal. unus paris. αὐτοῦς.—38) Vox τὸν in vat. 1 deest.—39) ἡμέρας unus paris. γῇ τῇ ἡμετέρᾳ vat. 3.—40) 1355 ἔχειν.—41) 1355 προσκαλέσοιτο.—42) τὸν deest in cod. 1355 et vat. 1, pal.—43) Post εἰς τὸν οὐρανὸν vat. 1 καὶ interponit.—44) Vox τῆς deest in 1355.—45) ἀνιερώσει vat. 1.—46) Duo paris. et vat. 1 σύμβολον. Reliqui συμβόλαιον.—47) πα-

ἐπὶ τριετίαν ὅλην εἴτε ἐλεύθεροι τυχόν, εἴτε δοῦλοι καθεστήκοιεν 1), προσκαρτερεῖν, οὕτω τοῦ μοναχικοῦ σχήματος ἀξιουμένους 2). [cap. 2]

η'. Εἰ δὲ εἴσω 3) τριετίας ἔλθοι τις καί τινα τῶν εἰς ἄσκησιν 4) παραγγελλόντων 5) ἕλοιτο ὡς οἰκέτην βουληθείη, λέγοι τε 6), ὡς ὑφείλετό τινα πράγματα καὶ διὰ τοῦτο εἰσέδραμεν εἰς τὸ μοναστήριον, θεσπίζομεν 7) αὐτὸν μὴ προχείρως 8) τοῦτο πράττειν, ἀλλὰ πρότερον ἐπιδεικνύναι 9) ταῖς ἀληθείαις, ὡς καὶ δοῦλός ἐστι 10) ἐπὶ κλοπῇ τυχὸν ἢ ἐπὶ βίῳ χαλεπῷ καὶ πταίσμασιν 11) ἀπέδρα 12) διὰ τὸ οἰκεῖον πταῖσμα, εἰς δὲ τὸ μοναστήριον οὐ ταῖς ἀληθείαις ἀσκήσεως ἐρῶν εἰσελήλυθεν· τοῦτον 13) ἀποδίδοσθαι τῷ κεκτημένῳ 14), μεθ' ὧν, ὡς εἰκὸς 15), ὑφείλετο, εἴγε καὶ ταῦτα κατὰ τὸ μοναστήριον εἴη, τὸν δὲ δεσπότην διδόναι πίστιν, ὡς οὐδὲν δράσει κακόν. εἰ δὲ ὁ ἐγκαλούμενος 16) οὐδὲν τοιοῦτον 17) ἐλέγχοιτο, φαίνοιτο δὲ σεμνὸς καὶ ἐπιεικὴς καὶ μαρτυροῖτο 18), ὡς καὶ παρὰ τῷ κεκτημένῳ κόσμιος ἦν 19), καὶ 20), εἰ μήπω τύχοι πεπληρωμένος 21) ὁ τῆς τριετίας χρόνος, ἀλλ' οὖν καὶ οὕτω μενέτω κατὰ τὸ μοναστήριον τῆς τῶν ἑλκόντων ἀπηλλαγμένος θρασύτητος· τριετοῦς δὲ παρελθόντος 22) χρόνου ἐγκριθείς, ὡς τῆς μοναχικῆς ἄξιος καθέστηκε 23) σεμνότητος, ἄδειαν οὐδενὶ δίδομεν 24) παντελῶς πολυπραγμονεῖν τι τῶν 25) κατ' αὐτὸν 26)· ἀρκεῖ 27) γὰρ πρὸς 28) μετρίαν κάθαρσιν τῶν ἡμαρτημένων ἡ τοῦ τριετοῦς χρόνου μαρτυρία, τῶν μέντοι κλαπέντων, παρ' οἷς ἂν εὑρεθῇ 29), ἀποδιδομένων. εἰ μέντοι τὴν δουλείαν φυγὼν πειραθείη τὸ μοναστήριον καταλιπεῖν, ἑτέρου δὲ βίου 30) σχῆμα μεταδιώκειν 31), ἄδειαν δίδομεν τῷ κεκτημένῳ ἕλκειν αὐτόν, ἀποδεικνύντι τὴν τύχην, καὶ εἰς οἰκέτας 32) αὐτὸν ἔχειν. [nov. 5, cap. 2 § 1]

θ'. Εἰ 33) δέ τις ἑαυτὸν καθιερώσας τῷ 34) μοναστηρίῳ καὶ τυχὼν τοῦ σχήματος βουληθείη ἰδιώτην 35) τυχὸν ἕλκειν βίον, αὐτὸς μὲν οἶδεν, πῶς ἀπολογήσεται· τὰ μέντοι πράγματα, ὅσα ἂν ἔχοι, ἡνίκα εἰς τὸ μοναστήριον εἰσῄει 36), τῆς δεσποτείας ἔσται τοῦ μοναστηρίου. [cap. 4]

ι'. Κἀκεῖνο 37) δὲ προσδιορίζομεν, ὥστε, πρὶν εἰς μοναστήριον 38) εἰσελθεῖν τὸν βουλόμενον, ἄδειαν ἔχειν τοῖς ἑαυτοῦ χρήσασθαι ὡς βούλεται. εἰσελθόντι γὰρ συνακολουθήσει καὶ τὰ πράγματα, καὶ εἰ μὴ ῥητῶς 39) εἰσάγῃ αὐτά. εἰ δὲ παῖδας ἔχοι 40), εἰ μὲν ἔτυχεν ἤδη πράγματά τινα 41) δωρησάμενος 42) αὐτοῖς 43) ἢ κατὰ προγαμιαίαν δωρεὰν 44) ἢ κατὰ προικὸς πρόφασιν ἐπιδοὺς 45), καὶ ποιεῖ ταῦτα τὸ τέταρτον τῆς ἐξ ἀδιαθέτου τῆς 46) αὐτοῦ περιουσίας, μηδεμίαν ἐπὶ τοῖς λοιποῖς πράγμασιν ἐχέτωσαν μετουσίαν 47) οἱ παῖδες· εἰ δὲ οὐδὲν αὐτοῖς δωρήσηται 48) ἢ ἔλαττον τοῦ τετάρτου 49), καὶ μετὰ τὸ παραγγεῖλαι τὸν ἀποταττόμενον εἰς μοναχοὺς οὐδὲν ἧττον τὸ τέταρτον ὀφειλέσθω τοῖς παισὶν ἢ εἰς ἀναπλήρωσιν, οὗ 50) ἔτυχον ἤδη λαβόντες, ἢ καὶ ἐφ' ᾧ τὸ πᾶν αὐτοῖς δοθῆναι. εἰ δὲ γυναῖκα 51) ἔχοι, φυλαττέσθω ἡ προὶξ καὶ τὸ ἀπὸ τελευτῆς σύμφωνον.— Εἰ δὲ καὶ εἰς στρατείαν ἑαυτὸν ἐπιδοίη τις μετὰ τοῦτο ἢ ἕτερον 52) βίου σχῆμα, ἀπομένειν τὴν οὐσίαν αὐτοῦ ἐν ᾧ ἀπετάξατο τόπῳ 53). [cap. 5, 6]

ια'. Εἰ δὲ καὶ ἐν ἑτέρῳ μοναστηρίῳ μεταβῇ 54), — καὶ οὕτω τὰ αὐτοῦ τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ ἀνήκειν 55). — εἰ δὲ καὶ κληρικοῦ 56) χειροτονίας ἀξιωθείη, μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ κατὰ τὴν τοῦ κλήρου παῤῥησίαν πρὸς γάμον ἐλθεῖν, ὡς ἐπὶ τῶν ἀναγνωστῶν ἢ ψαλτῶν, ἢ παλλακὴν ἔχειν ἢ ὅσα τοιαῦτα. εἰ δὲ τοῦτον 57) περιφρονήσοι 58), ἐκβαλλέσθω 59) παντοίως τοῦ κλήρου καὶ ἰδιώτης ἔστω, τὸ λοιπὸν πρὸς στρατείαν ἢ ἑτέραν ἐπιτήδευσιν ἐλθεῖν οὐ θαῤῥῶν, εἰ μὴ βούλοιτο τοῖς ἔμπροσθεν παρ' ἡμῶν ἠπειλημένοις ἐπιτιμίοις ὑποπεσεῖν.—Γίνεσθαι δὲ ἐν καιρῷ χρείας ἡγούμενον οὐ πάντως τὸν κατὰ τάξιν, ἀλλὰ τὸν ἄξιον δοκιμασίᾳ καὶ ἐπιλογῇ τοῦ ἐπισκόπου πρότερον καὶ τῶν λοιπῶν. καὶ ταῦτα μὴ μόνον ἐν τοῖς μοναστηρίοις, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἀσκητηρίοις κρατεῖν βουλόμεθα. [cap. 7, 8, 9]

ραβαλόντα; vat. 3.—1) καθεστήκασι 1355.—2) vat. 3 ἀξιούμενοι.—3) Io. p. 639. εἴσω τῆς vat. 1.—4) εἰς ἄσκησιν desunt in 1355, pal.—5) Io. habet καταλεγόντων. vat. 1 παραγγελλόντων.—6) βουληθείη τε λέγοι τε 1355. ὡς οἰκέτην ὑφ. vatic. 1. καί τινα τῶν παραγγ. ὡς οἰκ. ἑλκ. βουληθείη vat. 3.—7) θεσπίζομεν 1355.—8) προχείρως deest apud Io.; ὡς μὴ προχείρως 1355.—9) Sic vat. 1. Reliqui ἐπιδεικνύναι, εἰ (εἰ Io. omittit) ταῖς ἀληθείαις καὶ (Io. ὡς καὶ) etc.—10) δοῦλός ἐστιν καὶ Io. vat. 1.—11) πταίσματι Io.—12) Pro ἀπέδρα Io. et vat. 1 ἀποδράσοι. Postea vat. 1 μὲν addit.—13 τοῦτον οὖν Io. vat. 1.—14) Sic et Io. Editor tamen in marg. conicit κεκλημένῳ, ὡς.—15) εἰκὸς om. vat. 3.—16) Verba οὐδὲν δράσει κακόν. εἰ δὲ ὁ ἐγκαλούμενος desunt in Io.—17) τοιοῦτο Io. et unus paris.—18) 1355. μαρτυρεῖτο.—19) Voces κόσμιος ἦν desunt apud Io.—20) Pro καὶ Io., pal. κἄν.—21) πεπρασμένος vat. 2.—22) τοῦ τρ. δὲ vat. 1.—Io. πληρωθέντος.—23) καθέστηκε 1355.—24) διδοῦμεν 1355., vat. 2. 3. pal. δίδομεν Io.—25) τὰ τῶν 1355.—26) κατ' αὐτῆς Io.—27) Pro ἀρκεῖ 1320 habet ἀρχή.—28) ἡ πρὸς 1355.—29) εὑρεθῶσιν 1355., εὑρεθείη Io. vat.—30) ἑτέρου δὲ β. vat. 1.—31) διώκειν. Io.—32) ὡς οἰκέτην 1355.—33) Io. p. 641.—34) τῷ deest in Io. et vat. 1.—35) Sic codd. Io. ἰδιωτικόν. Heimb.—36) Sic vat. 1. εἴσῃ aut εἰσίῃ reliqui.—37) Io. p. 641. Io. κἀκεῖνα.—38) τὸ μοναστήριον 1355.—39) κἂν ἐν μὴ ῥητῇ vat. 1. in marg. cum signo et referatur ad verba εἰσελθόντι γάρ. id. notavit: ἀντὶ τοῦ λαβόντος τὸ σχῆμα· τοῦτο γάρ ἐστι κύριον εἰσ[ελθόντος] εἰς τὸ μοναστήριον.—40) ἔχει 1355. vat. 3.—41) Pro τινα 1355 habet αὐτά.—42) δωρησάμενος 1355.—43) καὶ αὐτοῖς Io.—44) Voces ἢ κατὰ προγαμιαίαν δωρεὰν apud Io. desunt.—45) ἐπιδιδοὺς vat. 2, 3, par. 1355. ad vocem τὸ τέταρτον vat. 1. in marg. νῦν τὸ τρίτον.—46) Vox τῆς in 1320 deest.—47) 1355. ἐξουσίαν—48 δωρήσεται 1355.—49) τετάρτου ad h. vocem in vat. 1 et paris. 364 margine adnotatur: σημειωτέον ὅτι αὐτὰ πάντα τῶν κυρίως μοναχῶν λέγει, τουτέστι τῶν τὰς τοῦ σχήματος εὐχὰς μον[αχῶν] λαβόντων παρὰ τῶν ἡγουμένων ἢ τῶν ἀρχιμανδριτῶν.—50) Pro οὗ 1355. idem pal. et vat. 1, 3, Io. εἴ τι. habent.—51) γυναῖκα. Rursus ad h. vocem in vatic. 1 notatur: ὅτι αἱρετικὴ γυνὴ τοῦ ἐπὶ ταῖς προγαμίοις οὐκ ἀπολαύει.—52) ἑτέρου 1355.—53) ἀπετάξατο τις 1355, omisso τόπῳ.—54) 1355 μεταβαίη.—55) ἀνήκειν vat. 1.—56) Pro καὶ κληρικοῦ vat. 1 κλήρου habet.—57) τούτου om. vat. 3.—58) περιφρονήσει 1355.—59) ἐκ-

ιβ΄. Περὶ κληρικῶν ἐχόντων τι πρὸς ἀλλήλους ἢ καὶ ἐναγομένων 1) ὑπό τινος· διάταξις, ἧς ἡ ἀρχὴ οὕτως 2)·
[nov. 83 pr.]

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ 3) πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ 4) ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

Πολλοὺς ἱεροὺς γεγραφότες νόμους τούς τε περὶ τῶν θεοφιλεστάτων 5) ἐπισκόπων τῆς τε ἐφεξῆς ἱερωσύνης πάσης, καὶ μὴν καὶ περὶ τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν, καὶ ἔναγχος τοῦτο πεπραχότες, ἐν οἷς ἠβουλήθημεν τοὺς εὐλαβεστάτους μοναχοὺς παρὰ μόνοις τοῖς τῶν πόλεων ἐπισκόποις, ὑφ᾽ οὓς ἐστι τὰ μοναστήρια, τὰς ἐναγωγὰς ὑπομένειν, ἠξιώθημεν παρὰ Μηνᾶ τοῦ θεοφιλεστάτου ἀρχιεπισκόπου τῆς εὐδαίμονος ταύτης 6) πόλεως καὶ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, καὶ τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς ταύτην δοῦναι τὴν προνομίαν, ὥστε, εἴ τις ἔχοι 7) τινὰ πρὸς αὐτὸν χρηματικὴν 8), πρότερον παρὰ τῷ θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ 9), ὑφ᾽ ὃν τελεῖ 10), καὶ ἐντυγχάνειν καὶ ἀγράφου διακρίσεως ἀπολαύειν, καί, εἴπερ γένοιτο τοῦτο, μήτε ἐνοχλεῖν αὐτόν, μήτε ἕλκειν εἰς δικαστήρια πολιτικὰ 11), ἀλλ᾽ ἀγράφως καὶ ζημίας χωρὶς λαμβάνειν τύπον, ἴσως καὶ ἔγγραφον 12), εἰ τοῦτο τὰ μέρη βουληθείη, καὶ ἀπηλλάχθαι τῆς πρὸς ἀλλήλους ἔριδος. εἰ δὲ διά τινα δυσκολίαν οὐ γένηται 13) δυνατὸν τῷ ἐπισκόπῳ τέμνειν 14) τὴν ὑπόθεσιν, τότε ἄδειαν εἶναι καὶ παρὰ τοὺς πολιτικοὺς ἄρχοντας ἰέναι, τῶν προνομίων ἁπάντων φυλαττομένων, ὁπόσα 15) τοῖς εὐλαβεστάτοις κληρικοῖς αἱ θεῖαι διατάξεις διδόασιν, καὶ ἀγωνίζεσθαι 16) καὶ πέρας ἐπιτίθεσθαι τῇ δίκῃ. εἰ μέντοι περὶ ἐγκλημάτων ἐνάγοιτο, εἰ μὲν πολιτικῶν 17), ἐνταῦθα μὲν οἱ πρόσφοροι ἄρχοντες, ἐπὶ δὲ τῶν ἐπαρχιῶν οἱ τούτων ἡγούμενοι ἐστάσιν δικασταί, μὴ ὑπερβαινούσης τῆς δίκης μηνῶν δύο προθεσμίαν, ἀφ᾽ οὗ προκατάρξις γένηται 18), ὥστε σύντομον ἐπιτεθεῖσθαι 19) τῷ πράγματι πέρας, ἐκείνου δήλου ὄντος, ὡς, εἴγε ὑπεύθυνον εἶναι 20) τὸν ἐναγόμενον νομίσει 21) ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος καὶ ποινῆς ἄξιον κρίνει, πρότερον γυμνοῦσθαι τοῦτον παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, οὕτω τε ὑπὸ τὰς τῶν νόμων χεῖρας γίνεσθαι.—Εἰ μέντοι ἐκκλησιαστικὸν ᾖ 22) τὸ ἁμάρτημα, δεόμενον σωφρονισμοῦ καὶ ἐπιτιμίων ἐκκλησιαστικῶν, ὁ ἐπίσκοπος τοῦτο κρινέτω· οὐ γὰρ βουλόμεθα τοιαύτας ὑποθέσεις γινώσκεσθαι τοῖς πολιτικοῖς ἄρχουσιν.

ιγ΄. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκποιήσεως καὶ καταβολῆς. διάταξις, ἧς ἡ ἀρχὴ 23)·

Ὁ αὐτὸς 24) βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ 25) πραιτωρίων 26) τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ 27) πατρικίῳ.
[nov. 46. pr. cap. 1, 2, 3]

Καὶ τὸ περὶ τοὺς νόμους σπούδασμα καὶ τὰ ἄλλα πάντα ἡμῖν διὰ τοῦτο καθ᾽ ἑκάστην ἐκπονεῖται 28), διὰ τὸ συμφέρον τοῖς ἡμετέροις 29) ὑπηκόοις 30), ὅπερ ἐξευρίσκομεν 31) τὸ μὲν ἐκκεχυμένον καὶ ἄμετρον παύοντες, τὸ δὲ ὡρισμένον 32) καὶ 33) μεμετρημένον ἀντεισφέροντες. Θεσπίζομεν 34) τοίνυν, εἴπερ τῶν ἁγιωτάτων τις ἐκκλησιῶν ἢ τῶν λοιπῶν σεβασμίων οἴκων δημοσίους ὀφείλει φόρους, καί, ὅθεν ποιήσοιτο τὴν τούτων ἀπόδοσιν, οὐκ ἔχοι 35), συνιέναι πάντας εἰς ταὐτὸν τούς τε ἐκ τοῦ κλήρου τόν τε θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον τῆς αὐτῆς πόλεως 36) καὶ πρός γε τὸν τῆς μητροπόλεως 37), καὶ τῶν θείων προκειμένων λογίων τὸ πρᾶγμα ἐξετάζεσθαι 38), καὶ εἰ μὴ 39) φανείη μηδεὶς πόρος ἐκποιήσεως χωρὶς δυνάμενος 40) λῦσαι τὸ δημόσιον ὄφλημα, τηνικαῦτα ἄδειαν αὐτοῖς εἶναι ψήφου 41) τοιαύτης προϊούσης καὶ δεκρέτου 42) γινομένου 43) παρὰ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι καὶ κτήσεων 44) ἀκινήτων ἀπτεσθαι καὶ ταύτας ἐκποιεῖν εἰς λύσιν τοῦ ὀφλήματος, τῶν μὲν ὠνουμένων 45) ἐπὶ τὸ δημόσιον καταβαλλόντων καὶ τὰς ἀποδείξεις ἐκεῖθεν λαμβανόντων καὶ ὑπεισιόντων τὸ δημόσιον ὄφλημα καὶ τὴν ἀσφάλειαν ἐκεῖθεν ἐχόντων καὶ οὐ 46) δεδιότων 47) τὸν ἔμπροσθεν τεθέντα νόμον παρ᾽ ἡμῶν, τῶν δὲ τὴν πρᾶσιν ποιουμένων ἀνευθύνων καθισταμένων, τῶν τε δημοσίων ἀποδείξεων ἐμφανῶν 48) ἐν ὑπομνήμασι γινομένων καὶ κατατιθεμένων τῶν πεποιηκότων αὐτὰς 49), ἵνα καὶ παρὰ ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις σῴζοιτο περιφανὴς ἀπόδειξις τοῦ καὶ τοὺς δημοσίους φόρους καταβεβλῆσθαι, καὶ οὐ δυναμένων τινῶν πλάττειν δημόσιον ὄφλημα καὶ οὕτως ἐπὶ τὰς ἐκποιήσεις τῶν ἀκινήτων χωρεῖν· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν τοῦ δεκρέτου ποίησιν ἐπιτρέψαμεν, ἵνα καὶ 50) τὸ δημόσιον ὄφλημα μαρτυρεῖται, καὶ ἐκ πόσων κατεισι χρόνων, καὶ ὅπως οὐκ ἐκ χρημάτων ἐλύθη, ἀλλ᾽ εἰς ἀναγκαίαν ἐκποιήσεως ἦλθεν.—Εἰ μὲν οὖν ἰδιώτης τις ὀφει-

βαλλεσθαι tres paris. inter quos 1355, vat. 2. π. τῆς ψήφου vat. 3.—1) ἢ ἐπαγομένων vat. 3.—2) *Io*. p. 663. οὕτος vat. 1.—3) vatic. 1, *Io*. ὑπάρχῳ.—4) 1355 ὑπο.—5) unus parisien. εὐλαβεστάτων.—6) Pro εὐδαίμονος ταύτης vat. 3 et unus paris. εὐδαιμονεστάτης, vat. 1 πανευδαίμονος.—7) 1355 ἔχει. Sic et *Io*.—8) χρηματικὴν ἀγωγὴν *Io*. vat. 1.—9) παρὰ τὸν θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον *Io*.—10) 1355 τελεῖται.—11) 1355 δικαστήριον πολιτικόν.—12) ἐγγράφως *Io*. ad h. v. in marg. vatic. 1 plura notantur partim mutila: ὅτι καὶ ἐπὶ ἀγράφοις [ἀπολαυειν] δίκης δυνατόν, ἔγγραφον ἐκδοῦσθαι τὴν ψῆφον θελόντων τῶν δικαζομένων.—13) γένοιτο *Io*. δυσκ. γένοιτο τ. ἐ. vat. 1.—14) τεμεῖν 1355, *Io*. vat. 1, 2.—15) ὁπόσας 1355.—16) Tres paris., inter quos 1355, habent ἀγωνίζεσθαι. Sic et *Io*. Unus paris. γνωρίζεσθαι.—17) εἰ μὲν περὶ πολιτικῶν *Io*.—18) 1355 et *Io*. habent γένηται.—19) 1355 ἐπιτεθῆναι, *Io*. ἐπιτεθεῖσθαι.—20) εἶναι deest in *Io*.—21) *Io*. νομίσειεν. Recte et pal.—22) Vat. 1,3 εἴη.—23) Sic vat. 1,3.—24) *Io*. om. caet. p. 664.—25) ὑπάρχῳ paris. duo.—26) πραιτωρίῳ 1355.—27) καὶ deest apud *Io*.—28) ἐκπονῆται *Io*., ἡμῖν ἐκπονεῖται vat. 1—29) Duo paris. ὑμετέροις, inter quos 1355.—30) ὑπηκόοις in pal. et uno paris. deest.—31) ὅπερ ἐξευρίσκομεν *Io*. vat. 1; in reliquis autem desunt.—32) *Io*. vat. ὡρισμένον, reliqui ἄριστον.—33) καὶ in uno paris. deest.—34) θεσπίζομεν in uno paris. deest.—35) οὐκ ἔχει *Io*.—36) αὐτῆς ἐκκλησίας καὶ πρός τε vat. 3. A voce vicina ἀπόδοσιν, amisso quaternione, deficit vatic. 1, usque ad cap. LXXIII.—37) Voces καὶ πρός γε τὸν τῆς μητροπόλεως desunt in *Io*.—38) ἐξετάζεσθαι *Io*.—39) 1355 εἰ μέν.—40) δυνάμενος duo paris., inter quos 1355.—41) ψῆφον 1355.—42) σεκρέτου vat. 2, 3.—43) γενομένου 1355.—44) Sic et *Io*. Ad marginem tamen editor notat γρ. κτίσεων.—45) 1355 νοουμένων.—46) οὐ in uno paris. deest.—47) οὐδὲν δεόντων *Io*.—48) ἐμφανεῖς *Io*.—49) unus paris. αὐτῶν.—50) Voces

λόμενος εἴη. δύναται κατὰ τὸ *pRo* 1) σολουτὸ σχῆμα λαμβάνειν 2) ἀκινήτους κτήσεις, κἀνταῦθα διακρίτου 3) γινομένου καὶ πρὸς τὸ μέτρον τῶν ταῖς ἀληθείαις ὀφειλομένων αὐτῶν 4) εἰς ἐκποίησιν ἀκινήτων χωρεῖν.—Ἐξαιροῦμεν δὲ τούτου τοῦ νόμου τήν τε ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν καὶ τὴν αὐτῆς περιοικίδα καὶ τοὺς εὐκτηρίους οἴκους, ὧν αὐτὴ 5) τὴν φροντίδα ἀναδέδεκται 6).

ιδ. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύσεων καὶ ἄλλων κεφαλαίων, διάταξις, ἧς ἡ ἀρχὴ

Πολλῶν 7) καὶ διαφόρων νόμων ἐπὶ ταῖς ἐκποιήσεσι καὶ ἐμφυτεύσεσι καὶ μισθώσεσι 8) καὶ τῇ λοιπῇ διοικήσει τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων φοιτησάντων, συνείδομεν 9) τῷ παρόντι περιλαβεῖν 10) νόμῳ. [nov. 120 pr.]—Ἄδειαν τοίνυν δίδομεν 11) τοῖς εὐαγέσι 12) οἴκοις τοῖς ἐν ἁπάσαις ταῖς ἐπαρχίαις τῆς ἡμετέρας πολιτείας κειμένοις 13), οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ μοναστηρίοις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει καὶ τῇ αὐτῆς 14) περιοικίδι μὴ μόνον πρόσκαιρον ἐμφύτευσιν ποιεῖσθαι τῶν ἀκινήτων αὐτοῖς προσηκόντων πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ διηνεκῶς ταῦτα τοῖς βουλομένοις ἐμφυτευτικῷ δικαίῳ δίδοσθαι. καί, εἰ μὲν ἁγιώταται ἐκκλησίαι τυγχάνουσιν ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς οἶκοι, ὧν τὴν διοίκησιν ὁ κατὰ τόπον 15) ἁγιώτατος ἐπίσκοπος ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ τοῦ εὐαγοῦς αὐτοῦ κλήρου ποιεῖται, κατὰ γνώμην αὐτοῦ καὶ συναίνεσιν 16) γίνεσθαι τὸ τοιοῦτον 17) συνάλλαγμα, ὀμνυόντων παρόντος αὐτοῦ τῶν οἰκονόμων καὶ διοικητῶν καὶ χαρτουλαρίων τοῦ αὐτοῦ εὐαγοῦς οἴκου, ὡς ἐκ ταύτης τῆς αἰτίας οὐδεμία ζημία εὐαγεῖ 18) οἴκῳ ἐπάγεται. εἰ δὲ πτωχεῖα 19) ἢ ξενῶνες ἢ νοσοκομεῖα ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς οἶκοι ὦσιν 20) ἰδίαν διοίκησιν ἔχοντες, εἰ μὲν ἁγίοις εὐκτηρίους οἴκους συμβαίη, κατὰ γνώμην τοῦ πλείονος μέρους τῶν ἐκεῖσε λειτουργούντων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ οἰκονόμου· εἰ δὲ ξενῶν ἢ πτωχεῖον ἢ νοσοκομεῖον ἢ ὅσα τοιαῦτα 21), ὀμνυόντων τῶν διοικούντων παρουσίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, παρ' οὗ προβάλλονται, ὡς οὐδὲν πρὸς βλάβην ἢ περιγραφὴν 22) γίνεται· ἐπὶ δὲ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων τοὺς ἡγουμένους αὐτῶν μετὰ τοῦ πλείονος μέρους τῶν μοναχῶν τὸ συνάλλαγμα ποιεῖσθαι. καὶ ταύτης τῆς παραφυλακῆς προϊούσης κουφισμὸν μὴ πλείονα γίνεσθαι τοῦ ἕκτου 23) μέρους τῆς προσόδου, ἧς 24) ἔχει τὸ εἰς ἐμφύτευσιν διδόμενον πρᾶγμα. τὸν ὅμοιον δὲ ὅρκον καὶ ἐπὶ τῇ ἐκποιήσει ἀκινήτου πράγματος ἕνεκεν ἰδιωτικοῦ χρέους, ἐγγράφως δὲ ἐπὶ εἴκοσι ἡμέρας προστιθέτωσαν 25), καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ προτρέπειν τοὺς ἀγοράσαι βουλομένους, ἵνα ὁ πλέον παρέχων προτιμηθῇ 26). εἰ δέ τινος 27) ἐκκλησιαστικοῦ προαστείου τῶν πολυτιμήτων ἐμφύτευσις 28) δίδοιτο 29), ὡς πολλῆς μὲν ἀξίου 30) τιμῆς, ἐλαχίστην δὲ φέροντος 31) πρόσοδον, μὴ τῇ προσόδῳ μετρεῖσθαι τὴν ἐμφύτευσιν, ἀλλὰ διατιμᾶσθαι τὸ προάστειον ἀκριβῶς καὶ συλλογίζεσθαι τὴν τοῦ ἀθροιζομένου τιμήματος δυναμένην 32) κατὰ εἴκοσι ἐνιαυτοὺς 33) ὠνεῖσθαι πρόσοδον, καὶ ἐπὶ τῇ ἐντεῦθεν προσόδῳ τὴν ἐμφύτευσιν, καθάπερ ἔφθημεν 34) εἰπόντες, γίνεσθαι 35). [cap. 6. § 1]—Εἰδέναι δὲ τοὺς ἐμφυτευτὰς προσήκει, ὡς, εἴπερ ἐπὶ διετίαν ἐφεξῆς μὴ καταθεῖεν τὸν ἐμφυτευτικὸν κανόνα, παντοίως ἔξω τοῦ ἐμφυτεύματος γενέσθαι 36). [cap. 7]

ιε. Εἰ δὲ 37) καὶ 38) ὑπὲρ δημοσίων συντελειῶν 39) ἢ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας τοῦ αὐτοῦ οἴκου χρέει ἔνοχοι γένωνται, κατὰ πρώτην μὲν τάξιν εἰς ἰδικὸν ἐνέχυρον δίδοσθαι, ἵνα ἐκ τῶν καρπῶν καταλογίζηται εἰς αὐτὰ τὰ δημόσια καὶ εἰς τοὺς τόκους, μὴ πλείονας τοῦ τετάρτου μέρους τῆς ἑκατοστῆς. ἐξεῖναι δὲ πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις κατὰ τόπον ἐκκλησίαις ἐμφυτεύσεις πρὸς ἀλλήλας ποιεῖσθαι ἑκατέρῳ μέρει τοῦ ἀζημίου φυλαττομένου. [cap. 6]—Τὰ δὲ ἀπὸ βασιλικοῦ οἴκου περιελθόντα ἢ περιελευσόμενα κατ' οὐδένα τρόπον πιπράσκεσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι ἢ ὑποτίθεσθαι ἢ ἄλλως ἐκποιεῖσθαι. [cap. 7]

ις. Τὴν 40) δὲ ἁγίαν Ἀνάστασιν ἄδειαν ἔχειν τοὺς οἴκους τοὺς αὐτῇ προσήκοντας ἐν τῇ αὐτῇ 41) ἁγίᾳ πόλει πιπράσκειν, μὴ ἐλάττονι ποσότητι, ὅπερ ἐκ τῶν ἐνοικίων αὐτῶν ἐπὶ πεντήκοντα ἐνιαυτοὺς συνάγεται 42). [cap. 9]

ιζ. Πᾶσι δὲ τρόποις κωλύομεν ἀπὸ ἱερατικοῦ σχήματος εἰς ἰδιωτικὴν διαγωγὴν μετασχηματίζεσθαι μοναστήρια 43). [cap. 7 § 1]

ιη. Μὴ 44) δεῖν τοὺς χειροτονουμένους κληρικοὺς ζημιοῦσθαι λόγῳ ἐμφανισίμων 45). [nov. 56 cap. 1]

ιθ. Μὴ 46) δεῖν τοὺς εἴργοντας ἑαυτοὺς τῶν ἱερῶν μυστηρίων ἢ καθ' οἱανοῦν πρόφασιν παντελῶς ἀναχωροῦντας ταῖς ἐκκλησίαις διαμερίζεσθαι 47) [nov. 57 cap. 1]

κ. Μὴ 48) δεῖν πέρα τοῦ δέοντος 49) χειροτονεῖν κληρικούς, ἀλλ' ἐγνωσμένον 50) εἶναι τὸν ἀριθμὸν 51)

ἵνα καὶ in duobus paris., inter quos 1355., desunt. —1) Pro τὸ *pRo* 1355 et 1320 habent *topko*. - *Io.* κατὰ πορφολου τὸ σχῆμα.—2) λαμβάνων 1355.—3) διηρητου *Io.*—4) αὐτῷ *Io.*—5) αὐτὴ 1355, *Io.*—6) ἀναδέδεικται *Io.* Ad marg. editor coniicit ἀναδέδεκται.—7) *Io.* p. 665.—8) Verba καὶ μισθώσεσι desunt apud *Io.*—9) συνείδομεν ἅπαντα *Io.*—10) Ad marginem *Io.* editor emendat περιβαλεῖν.—11) δίδομεν 1320, vat. 2, 3.—12) εὐαγέσιν 1355, *Io.*—13) 1355 κειμέναις.—14) Pro αὐτῆς *Io.* habet ταύτης.—15) κατὰ τόπον om. vat. 3.—δι' ἑαυτοῦ om. vat. 2.—16) σύνεσιν *Io.*—17) τοιοῦτο 1355.—18) τῷ εὐαγεῖ *Io.*—19) πτωχεῖα unus paris.—20) *Io.* habet εἰσὶν οἶκοι.—21) Pro ὅσα τοιαῦτα 1355 ἢ ἕτεροι εὐαγεῖς ὦσιν οἶκοι habet.—22) Pro ἢ περιγραφὴν unus paris. habet ἡ περιγραφή.—23) Pro ἕκτου 1320 habet ἐκ τοῦ.—24) ἣν *Io.*—25) προστιθέσθωσαν *Io.*—26) προτιμηθεῖεν *Io.*—27) pal. vat. 3 et unus paris. δέ τινα.—28) ἐμφύτευσιν *Io.*—29) δίδοται 1355.—30) πολλοῦ μὲν ἀξίου τιμῆς *Io.* Reliqui ἀξία.—31) φέροντος *Io.*; reliqui vel φέροντα vel φέρουσα.—32) δυναμένων pal. vat. 3.—33) ἐνιαυτῶν *Io.*—34) ἔφημεν 1355, vat. 3.—35) γενέσθαι 1355.—36) γίνεσθαι *Io.*—37) *Io.* p. 666.—38) καὶ deest apud *Io.*—39) συντελειῶν 1353.—40) *Io.* p. 667.—41) αὐτῇ deest in 1355, vat. 2.—42) συνάγει 1355.—43) Hoc loco codd. paris. palat. et vat. 3 in contextu addunt ἔνθεν ἀπὸ ἄλλης διατάξεως, quibus verbis novae constitutionis initium designatur.—44) *Io.* p. 662.—45) ἐμφανισίμων *Io.*—46) *Io.* p. 662.—47) Διορίζεσθαι *Io.*—48) *Io.* p. 626. Inscriptio ibi haec est: ἀπὸ τοῦ τρίτου κεφαλαίου τῆς νεαρᾶς διατάξεως. Ante νεαρᾶς *Ox.* interponit τρίτης.—49) *Io.* πέρα τὸ δέον χειροτονεῖν.—50) ἐγνωσμένους *Io.*—51) Voces τὸν ἀριθμὸν desunt apud

κατὰ τὸν ἀρχαῖον κανόνα. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἑαυτὸν 1) κινδύνου καὶ τὴν δαπάνην ἐξ οἰκείας περιουσίας. ὅ τε ἐπιχορηγήσας οἰκονόμος 2) καὶ ὁ τοῦτο ἐπιτρέψας ἐπίσκοπος ἐπιγράψει 3) μήτε δὲ πάλιν ἐξεῖναι ἀσυμφόρους 4) τινὰς χειροτονεῖν ἢ καθιστάναι. εἰ δὲ προσέλθοι τις περὰ τοῦ μέτρου τῆς προσόδου τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ἐγκαταταῖξαι, ἐν παντὸς ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἐπὶ σχήματος μένειν τοὺς ὄντας, ἄχρις ἂν εἰς τὸν 5) ἀρχαῖον καὶ σύμμετρον το κατὰ τὴν ἐκκλησίαν τάγμα περιστῇ, ἵνα καὶ τοῖς οὖσι κληρικοῖς καὶ τοῖς προσοῦσι 6) ἀρκοῦσιν ἱκανὴ ἔσται ἡ ἐκκλησία ἐπιχορηγεῖν 7). ἄδειαν δὲ δίδομεν πᾶσιν ὁποιᾳδήποτε τάξει καθεστήκασι καὶ σχήματι 8) βίον θεωμένοις τί 9) τούτων παραβαινόμενον μηνύειν ἡμῖν. [nov. 3. cap. 1, et 2]

κα΄. Περὶ γεωργῶν δανειζομένων [nov. 32]

Μὴ 10) ἐξὸν τὸν δανείζοντα γεωργῷ κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν, λαμβάνειν δὲ τόκον διὰ παντὸς τοῦ ἔτους τοῦ νομίσματος 11) κεράτιον ἕν· εἰ δὲ σῖτος τὸ δανεισθὲν, ὀγδόην μοῖραν μοδίου ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ. — Ὅτι ἡ πλάνη τοῦ συμβολαιογράφου τὰς διαθήκας οὐκ ἀδικεῖ. — Ὅτι 12) ὁ λέγων τινὰ μὴ ἀγνοεῖν αὐτὸς συνιστᾶσαι τὸ 13) ἐκεῖνον [μὴ] 14) εἰδέναι.

κβ΄. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων. [nov. 131 cap. 1]

Θεσπίζομεν 15) τοίνυν τάξιν νόμων 16) ἐπέχειν τοὺς ἁγίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοὺς ὑπὸ τῶν ἁγίων δ΄ συνόδων ἐκτεθέντας ἢ βεβαιωθέντας. τουτέστιν τῶν ἐν Νικαίᾳ τιη΄ 17) καὶ τῶν 18) ἐν Κωνσταντινουπόλει ρν΄ 19) πατέρων, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης, ἐν ᾗ Νεστόριος κατεκρίθη, καὶ τῆς 20) ἐν Καλχηδόνι ὁμοίως. Τῶν γὰρ προειρημένων δ΄ ἁγίων συνόδων τὰ δόγματα καθάπερ τὰς θείας γραφὰς φυλάττομεν 21). — Καὶ διὰ τοῦτο θεσπίζομεν κατὰ τοὺς αὐτῶν ὅρους τὸν ἁγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης πρότερον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον 22) Κωνσταντινουπόλεως τῆς νέας 23) Ῥώμης δευτέραν ἔχειν τάξιν μετὰ τον ἁγιώτατον ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι τὸν μακαριώτατον ἐπίσκοπον τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος 24) καὶ ἔχειν ἀεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν 25) δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ τὰ 26) ἑξῆς. [nov. 131 cap. 2, 3]

κγ΄. Θεσπίζομεν 27) φυλάττεσθαι πρὸς τούτοις καὶ πασῶν 28) τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ἄλλων σεβασμίων οἴκων τὰς κτήσεις, μὴ ῥυπαρᾶς λειτουργίας ἢ προσκαίρου ἐξορίας 29) ὁ ἐκπτρεπομένα 30) οἱαδήποτε 31) ὑπομένειν 32) εἰ μέντοι ὁδοστρωσία 33) ἢ γεφυρῶν 34) οἰκοδομὴ 35) ἢ ἀνανεώσεως χρεία γένηται, κατὰ μίμησιν τῶν κτητόρων τὸ τοιοῦτο 36) ἔργον καὶ τὰς ἁγίας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους σεβασμίους οἴκους πληροῦν 37). [cap. 5]

κδ΄. Ἀντὶ δὲ τῶν χρονίων παραγραφῶν τῶν δέκα καὶ εἴκοσι καὶ τριάκοντα ἐνιαυτῶν 38) καὶ ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι σεβασμίοις οἴκοις μόνην τὴν τῶν μ΄ ἐνιαυτῶν παραγραφὴν ἀντιτίθεσθαι προστάττομεν, τοῦ τοιούτου φυλαττομένου καὶ 39) ἐν τῇ ἀπαιτήσει τῶν ληγάτων καὶ τῶν κληρονομιῶν τῶν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλιμπανομένων. [cap. 6]

κε΄. 40) Εἴ τις κατασκευὴν σεβασμίου οἴκου εὐκτηρίου ἢ ξενῶνος ἢ πτωχείου ἢ ὀρφανοτροφείου ἢ νοσοκομείου ἢ ἄλλου σεβασμίου οἴκου ἐν τελευταίᾳ 41) βουλήσει γίνεσθαι 42) διατυπώσῃ 43), τὸ εὐκτήριον μὲν εἴσω πέντε ἐνιαυτῶν πληροῦσθαι κελεύομεν προνοίᾳ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος. καὶ, εἰ μὲν αὐτὸς ὁ διαθέμενος ὁρίζει 44) τοὺς ὀφείλοντας ξενοδόχους ἢ πτωχοτρόφους ἢ ἄλλους 45) τοιούτους διοικητὰς εἴτε τοῖς ἰδίοις κληρονόμοις τὴν τοιαύτην 46) ἐπιλογὴν παράσχοι, κελεύομεν τρόποις ἅπασι 47) τοῖς κληρονόμοις 48) τὰ διατυπωθέντα πληροῦν τῶν κατὰ τόπον 49) ἐπισκόπων ἐποπτευόντων. εἰ καλῶς ἡ διοίκη-

Io. — 1) τον deest apud *Io.* — 2) *Io.* οἰκονόμος. — 3) ὑπογράψει *Io.* vat. 3. — 4) *Io.* ἀσυμφόρους. — 5) το 1355. *Io.* — 6) προσοῦσι unus paris., περιοῦσι *Io.* Ad marginem editor conliclt περιοῦσι. — 7) χορηγεῖν 1321. — δίδομεν vat. 3. — 8) σχήματα *Io.*, — 9) Pro θεωμένοις τί *Io.* habet θεωροῦσί τι. — θεωρουμένοις vat. 3. — 10) *Io.* p. 618. Inscriptio ibi haec est: ἀπὸ τοῦ κα΄ κεφαλαίου τῶν διατάξεων. — 11) Sic et *Io.* *Ox.* tamen ν habet et in margine τοῦ μηνός. — 12 Post ὅτι, stellula apposita, editor Iohannis notat in *Ox.* esse ὀγδοήκοντα — 13) Pro τὸ 1355 τῷ habet. — 14) Vox μὴ apud *Io.* deest. — 15) *Io.* p. 604. — 16) Sic 1321 et *Io.* Ad marginem editor notat corrigendum esse νόμου. Sic revera reliqui paris. — 17) Νικαίᾳ τῶν τιη΄ *Io.* — 18) Pro τῶν *Io.* τοὺς habet. — 19) τῶν ρν *Io.* Sic et *Ox.*, excepto tamen quod ρν΄ habet. — 20) τῆς et *Ox.*, *Io.* tamen τοῖς pro τῆς habet. — 21) Pro φυλάττομεν *Io.* habet δεχόμεθα καὶ τοὺς κανόνας ὡς νόμους φυλάττομεν ex quibus aliqua in *Ox.* deesse nota marginalis editoris indicat. — 22) ἐπίσκοπον 1355 *Io.* — 23) Pro νέας *Io.* νεωτέρας habet. — 24) id. compendio 2. paris. — 25) Pro οἰκείαν *Io.* ἰδίαν habet. — 26) τα deest in *Io.*, cuius contextus in ἐπαρχιῶν finitur. Verba καὶ ἑξῆς apud *Io.* ad cap. 23 relata sunt — 27) *Io.* p. 605. Pro θεσπίζομεν *Io.* καὶ ἑξῆς θεσπίζομεν habet. — 28 Codd. paris. pal. πάντων, *Io.* πασῶν. — 29) Verba ἢ προσκαίρους ἐξορίας in 1324, vat. 3, pal. et *Io.* desunt. — 30) ἐξτραορδίνα *Io.* — 31) οἷα δήποτε *Io.* — 32) ὑπομαίνειν 1355. — 33 εἰξ..στρωσία (sic) 1355, ὁδοπρωσίας *Io.* Leg. ὁδοστρωσίας. — 34) γεφυρῶν *Io.* — 35) οἰκοδομῆς *Io.* Recte. — 36) τοιοῦτον 1355. *Io.* — 37) πληροῦσθαι *Io.* — 38) Pro ἐνιαυτῶν 1355 ἐτῶν habet. — 39) Vox καὶ deest in 1321 et 1355. — 40) *Io.* p. 661. Ibi inscriptio haec est: ιε. περὶ τῶν διατυπούντων ἐν διαθήκαις πρᾶξιν εὐσεβῆ προσελθεῖν. καὶ ὅτι ἀμελοῦντες τῶν κληρονόμων, ὑπὸ τῶν κατὰ χώραν ἐπισκόπων ἀναγκασθήσονται, εἰ καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διαθεμένων ἢ δωρησαμένων ἀπηγορεύθη αὐτοῖς. — 41) ἐν τῇ τελευταίᾳ *Io.* — 42. γίνεσθαι 1321 et *Io.* — 43) διατυπώσει 1355 et *Io.* — 44) ὁρίζει unus paris. — 45) Voces ὀφείλοντας ξενοδόχους ἢ πτωχοτρόφους ἢ ἄλλους in 1321 desunt. — 46) Voces τὴν τοιαύτην ἐπιλογὴν παράσχοι. κελεύομεν τρόποις ἅπασι τοῖς κληρονόμοις desunt in 1321. Pro vat. 2 τοιαύτην *Io.* αὐτὴν habet. — 47) Pro τρόποις ἅπασι *Io.* πᾶσι τρόποις habet. — 48) Pro τοῖς κληρονόμοις *Io.* τοὺς κληρονόμους habet. — 49) τόπον

σις προβαίνει, καί, εἰ εὕρωσι 1) μὴ χρησίμους εἶναι τοὺς διοικητάς, ἄδειαν ἔχειν ἄνευ ζημίας ἄλλους ἀντ' αὐτῶν ἐπιτηδείους ποιεῖν. [cap. 10]—Ἐν πάσαις γὰρ τοιαύταις 2) εὐσεβέσι 3) βουλήσεσι τοὺς ὁσιωτάτους τῶν τόπων ἐπισκόπους 4) βουλόμεθα προνοεῖν, ὥστε ταῦτα κατὰ τὴν τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν προβαίνειν, εἰ 5) καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διαθεμένων ἢ τῶν δωρησαμένων ἀπηγορεύθη αὐτοῖς 6) ἔχειν πρὸς ταῦτά τινα μετουσίαν. εἰ δὲ οἱ τοιαῦτα 7) ποιῆσαι κελευσθέντες ἅπαξ καὶ δὶς παρὰ τοῦ 8) ἐπισκόπου τῶν τόπων καὶ τῶν τούτου οἰκονόμων διὰ δημοσίων γραμμάτων ὑπομνησθέντες ὑπερθῶνται τὰ διατυπωθέντα 9) πληρῶσαι, κελεύομεν τούτους ἅπαν τὸ κέρδος τὸ καταλειφθὲν αὐτοῖς παρὰ τοῦ ταῦτα κελεύσαντος ἀπολλύναι, τοὺς δὲ ὁσιωτάτους ἐπισκόπους τῶν τόπων πάντα τὰ πράγματα πάσαις 10), ὡς εἴρηται 11), ταῖς εὐσεβέσιν αἰτίαις ἀφορισθέντα μετὰ 12) καρπῶν καὶ ἐπαυξήσεων τοῦ μέσου χρόνου καὶ τοῦ μνημονευθέντος κέρδους ἐκδικεῖν καὶ ἅπερ ὁ διαθέμενος διετύπωσε 13), πληροῦν. καὶ παντὶ δὲ ἑτέρῳ ἄδεια ἔστω τὴν τοιαύτην ζήτησιν κινεῖν, καὶ σπουδάζειν, ἵνα πάντως ἅπασιν αἱ τοιαῦται εὐσεβεῖς αἰτίαι πληρωθῶσιν. [cap. 12]—Εἰ δὲ ὁ κληρονόμος τὰ εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας καταλελειμμένα 14) μὴ πληρώσῃ 15), λέγων τὴν καταλειφθεῖσαν αὐτῷ περιουσίαν μὴ ἀρκεῖν, ταῦτα 16) κελεύομεν παντὸς τοῦ φαλκιδίου 17) μέρους σχολάζοντος, ὅσον δήποτε 18) εὑρεθῇ 19) ἐν τῇ τοιαύτῃ οὐσίᾳ, προχωρεῖν προνοίᾳ τοῦ ὁσιωτάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου εἰς τὰς αἰτίας, εἰς ἃς καταλέλειπται. [cap. 12]

κς'. 20) Εἰ δὲ ληγάτον εἴη 21), εἴσω μηνῶν ἓξ ἀπὸ τῆς ἐμφανίσεως τῆς διαθήκης ἀριθμουμένων τοῦτο πᾶσι τρόποις παρέχεσθαι, οἷς καταλέλειπται. εἰ δὲ ὑπερθῶνται οἱ τούτῳ 22) βεβαρημένοι τὸ τοιοῦτο 23) ληγάτον παρέχειν, καὶ καρποὺς καὶ τόκους καὶ πᾶσαν νόμιμον ἐπαύξησιν ἀπαιτηθήσονται ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς τελευτῆς τοῦ 24) καταλιπόντος. εἰ δὲ ληγάτον σεβασμίῳ τινὶ οἴκῳ καταλειφθείη 25), μηδενὶ 26) τρόπῳ τὸ τοιοῦτον ληγάτον ἐκποιεῖσθαι. εἰ δὲ οἱ τόποι ἢ τὰ πρόσωπα, ἐξ ὧν τοῦτο δοθῆναι προσετάχθη, ποῤῥωτέρω εἴησαν, τηνικαῦτα ἐξέστω ἐκείνοις, οἷς τοῦτο καταλέλειπται, εἰ καὶ τὸ ἐνεχόμενον μέρος 27) συμβαίνει 28), ὑπεραμείβειν 29) τὸ ληγάτον καὶ πλησίον λαμβάνειν ὑπὲρ τούτου πρόσοδον εὔπορον καὶ μετὰ προσθήκης οὐκ ἐλάττονος τοῦ τετάρτου μέρους τῆς καταλειφθείσης ποσότητος, καὶ μηδὲ πολλοῖς δημοσίοις τελέσμασιν βεβαρημένην 30). εἰ δὲ πωλῆσαι βουληθῶσι, μὴ ἔλαττον εἰς τὸ τίμημα λαβεῖν τοῦ ὅπου ὑπὲρ 31) ἐκ τοῦ τοιούτου ληγάτου ἐπὶ λε' ἐνιαυτοὺς συνάγεται, οὕτω μέντοι, ὥστε τὸ τοιοῦτον τίμημα εἰς τὸ συμφέρον τοῦ προειρημένου 32) σεβασμίου οἴκου, ὅπου κατελείφθη, προχωρεῖν.

κζ'. 33) Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον χωρὶς γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὅπως χρὴ τὸν κτίζοντα προνοήσασθαι, διάταξις ἧς ἡ ἀρχή·

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ. [nov. 67]

Καὶ τὰ περὶ τῶν ἁγιωτάτων 34) ἐκκλησιῶν πολλοῖς 35) περιλαβόντες νόμοις, ἔτι καὶ ἑτέρου 36) δεῖσθαι πρὸς τὰς ἀνακυψάσας τῶν ὑποθέσεων καὶ αὖθις ἀναφυομένας ἀρχόμεθα. πολλοὶ γὰρ ὀνόματος ἕνεκα 37) σφᾶς ποιῆσαι ἁγιωτάτων 38) ἐκκλησιῶν ὁρμῶσιν, εἶτα ταύτας οἰκοδομησάμενοι 39) οὐκέτι φροντίδα τίθενται τοῦ καὶ δαπάνην αὐταῖς ἀφορίσαι πρέπουσαν εἴς τε λυχνοκαΐαν εἴς τε τὴν τῶν προσεδρευόντων ἀποτροφὴν καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, ἀλλὰ καταλιμπάνουσιν αὐτὰς ἐκ γυμνῆς οὔσας 40) οἰκοδομήμασιν καὶ καταλυμένας ἢ πάσης 41) ἱερᾶς λειτουργίας ἐστερημένας 42). [prooem.] Θεσπίζομεν 43) τοίνυν πρὸ πάντων μὲν ἐκεῖνο γίνεσθαι, ὥστε μηδενὶ 44) παῤῥησίαν εἶναι μήτε 45) μοναστήριον μήτε 46) ἐκκλησίαν μήτε 47) εὐκτήριον οἶκον ἄρχεσθαι οἰκοδομεῖν, πρὶν ἂν ὁ τῆς πόλεως θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος παραγενόμενος 48), εὐχήν τε ἐν τῷ τόπῳ ποιήσαιτο καὶ σταυρὸν πήξοιτο, δημοσίαν ἐκεῖσε πρόοδον 49) ποιησάμενος, καὶ τὸ πρᾶγμα φανερὸν ἅπασι καταστήσει 50). [cap. 1]—Καὶ μὴ ἄλλως τινὰ ἐκκλησίαν ἐκ νέας οἰκοδομεῖν, πρὶν ἂν διαλεχθείη τῷ ἐπισκόπῳ καὶ ὁρίσῃ 51) τὸ μέτρον, ὅπερ 52) ἀφορίζει πρός τε 53) λυχνοκαΐαν καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν καὶ τὴν ἀδιάφθορον 54) τοῦ οἴκου τήρησιν καὶ τὴν τῶν προσεδρευόντων ἀποτροφὴν 55). Εἰ δέ τις οὐκ ἀρκοίη πρὸς τοῦτο, ὀνόματος δὲ 56) ὅπως ἐπιθυμῶν τοῦ

1355. at *Io.*—1) Unus paris. εὕρωσιν.—2) ταῖς τοιαύταις *Io.*—3) Voces ποιεῖν. ἐν πάσαις γὰρ τοιαύταις εὐσεβέσι desunt in 1324 et vat. 2. Εὐσεβέσι deest in *Io.*—4) 1324 ἐπισκόπων.—5) Vox εἰ in 1355 et vat. 2. deest.—6) *Io.* αὐτός habet. Ad marginem editor conicit legendum esse αὐτοῖς.—7) Ταῦτα *Io.* vat. 2.—8) 1324 παρ' αὐτοῦ.—9) διατιθέμενα 1355.—10) γράμματα vat. 2.—11) *Io.* προείρηται.—12) 1355 κατά.—13) διετύπωσεν unus paris.—14) καταλελυμένα 1355.—15) πλήρωσις 1355.—16) Vox ταῦτα apud *Io.* deest.—17) Ante φαλκιδίου *Io.* intrudit τετάρτου.—18) ἀσυνδέτου *Io.*—19) εὑρεθείη *Io.*—20) *Io.* p. 668. Inscriptio ibi haec est: κς'. περὶ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ τῇ τῶν ληγάτων ἀπαιτήσει καὶ περὶ τρόπου ἐκποιήσεως καὶ τιμῆς καὶ ἀνταλλαγῆς εἰ δέησοι.—21) ἂν εἴη *Io.* εἴη κελεύομεν εἴσω vat. 2, 3.—22) ταὐτό duo paria., inter quos 1355., et *Io.* Editor tamen ad marginem conicit τούτῳ.—23 τοιοῦτον *Io.*—24) τοῦ τοῦτο *Io.*—25) καταλειφθῇ *Io.*—26) *Io.* μηδὲ τινι.—27) Ante vocem μέρος cod. 1355 χρέος interponit.—28) συμβαίνει in uno paris. *Io.* Reliqui συμβαίνειν.—29) unus paria. vat. 3 et *Io.* habent ἀμείβειν, 1355 ἀμοιβὴν. Mox vatic. 3 om. λαμβάνειν—30) βεβαρημένος vat. 3.—31) Pro ὑπὲρ 1355 et *Io.* habent εἴπερ. Scribe τοῦ ὅσονπερ.—32) προειρημένου *Io.*—33 *Io.* p. 669.—34) ἁγίων 1355.—35) πολλοῖς unus paria.—36) ἑτέρου 1355. *Io.* ἑτέροις vat. 3. Reliqui ἕτερον.—37) ἕνεκεν duo paria. et *Io.*—38) τῶν ἁγιωτάτων *Io.*—39) οἰκοδομήσαντες 1355.—40) *Io.* οὐσίας. In marg. tamen editor corrigit οὔσας.—41) ἁπάσης *Io.*—42) ἀπεστερημένας 1355.—43) θεσπίζομεν unus paris.—44) Pro μηδενὶ *Io.* μηδὲ habet.—45) Pro μήτε *Io.* εἰ δὲ habet. Ad marginem editor conicit μηδὲ.—46) μηδὲ *Io.*—47) μηδὲ id.—48) id. γενόμενος.—49) id. πρόσοδον.—50) καταστήσει 1324, *Io.* pal. vat. 2.—51) ὁρίσει 1355, *Io.* pal.—52) τῷ μέτρῳ ὅπερ 1355.—53) πρός sine τε 1324.—54) Pro ἀδιάφθορον *Io.* διάφθορον habet. Ad marginem editor conicit διάφορον. vat. 3 habet διάφοραν.—55) ἀποστροφὴν 1324, vat. 2.—56) δὲ deest

καὶ αὐτοῖς κτίστης 1) ἐκκλησίας καλεῖσθαι, πολλαὶ ἐκκλησίαι τυγχάνουσιν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις καὶ ἐν ταύτῃ τῇ 2) βασιλίδι πόλει, κινδυνεύουσι 3) δὲ καταπεσεῖν ὑπὸ παλαιότητος, ἢ καὶ μικραὶ 4) καθεστᾶσαι καὶ ἀκοσμότεραι. ἔξεστιν 5) αὐτῷ μίαν τῶν τοιούτων 6) ἐκκλησιῶν 7) ἀπολαβόντι 8) ταύτην οἰκοδομήσασθαι, κἀνταῦθα γνώμῃ τοῦ θεοφιλεστάτου τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπου. [c. 2]

κϛ'. Περὶ τῶν τὰ ψηφίσματα τῶν ἐπισκόπων ἐπιδεξόντων, ὅπως χρὴ γίνεσθαι 9). ἴσον θείας διατάξεως, ἧς ἡ ἀρχή· [nov. 123]

Περὶ διοικήσεως καὶ προνομιῶν καὶ ἄλλων διαφόρων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας καὶ τοὺς ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους ἀνηκόντων ἤδη μέν τινα διετυπώσαμεν· ἐπὶ δὲ τοῦ παρόντος τὰ περὶ τῶν ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν πρώην ἐν διαφόροις διατάξεσι διατυπωθέντα μετὰ τῆς προσηκούσης ἐπανορθώσεως τῷδε 10) περιλαβεῖν τῷ νόμῳ συνείδομεν.— [cap. 1.] Θεσπίζομεν τοίνυν, ὁσάκις ἂν χρεία γένηται ἐπίσκοπον χειροτονηθῆναι, τοὺς κληρικοὺς καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως ἐπὶ τρισὶ προσώποις ψηφίσματα ποιεῖν, προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων, κινδύνῳ 11) τῶν ἰδίων ψυχῶν, ὡς οὐ διὰ 12) δόσιν ἢ ὑπόσχεσιν καὶ τὰ ἑξῆς, ἀλλ' εἰδότες αὐτοὺς τῆς ὀρθῆς καὶ καθολικῆς πίστεως καὶ σεμνοῦ βίου, καὶ γράμματα 13) εἰδέναι, τούτους ἐπιλέξαντο. καὶ ὅτι οὐδὲ γαμετὴν οὐδὲ παῖδας, ἀλλ' εἰ καὶ πρότερόν τις ἐξ αὐτῶν γαμετὴν ἔσχεν, καὶ αὐτὴν μίαν καὶ πρώτην καὶ οὐκ ἀπηγορευμένην νόμοις ἢ καὶ ἱεροῖς κανόσιν, οὐδὲ βουλευτὴν ἢ ταξεώτην τοῦτον εἶναι γινώσκουσι, ἢ εἴπερ βουλευτικῇ ἢ ταξεωτικῇ τύχῃ ὑποκείμενος, οὐχ ἧττον ιε' ἐνιαυτῶν 14) ἐν μοναστηρίῳ μοναχικὸν βίον ἐπανύσατο, καὶ ὅτι οὐχ ἧττον λε' ἐνιαυτῶν 15) τῆς ἡλικίας ἔχει τὸ ἐπιλεγὲν πρόσωπον, ἵνα ὁ βέλτιον χειροτονηθείη κινδύνῳ τοῦ χειροτονοῦντος, οὕτω μέντοι τὸν ἐλευθερωθέντα τῆς βουλῆς τὸ τέταρτον τῆς ἰδίας περιουσίας ἑαυτῷ παρακατασχεῖν 16) καὶ τὰ ὑπόλοιπα 17) τῇ βουλῇ 18) καὶ τῷ δημοσίῳ. δίδομεν 19) δὲ ἄδειαν τοῖς τὰ ψηφίσματα ποιουμένοις, εἴ τινα κοσμικὸν δίχα βουλευτοῦ ἢ ταξεώτου ἄξιον εἶναι νομίσωσι 20), τὸν τοιοῦτον ἅμα ἄλλοις δύο κληρικοῖς ἢ μοναχοῖς ἐπιλέξασθαι, καὶ οὕτω τοῖς κληρικοῖς οὐκ ἔλαττον τριῶν μηνῶν αὐτὸν 21) συναριθμηθέντα καὶ τοὺς ἁγίους κανόνας καὶ τὴν τῆς ἐκκλησίας λειτουργίαν διδαχθέντα χειροτονηθῆναι.

κζ'. 22) Εἰ δὲ μὴ εὑρεθείη ὡς 23) εἰκὸς τρία πρόσωπα πρὸς τὴν τοιαύτην ἐπιλογήν, ἔξεστιν ἐπὶ δύο καὶ ἑνὶ προσώπῳ ψήφισμα ποιεῖσθαι 24). πάσας μέντοι τὰς εἰρημένας ἔχοντι μαρτυρίας.

λ'. Εἰ δὲ οἱ 25) ὀφείλοντες τὰ ψηφίσματα ποιεῖν ἐντὸς μηνῶν ἓξ οὐ 26) ποιήσωσι 27), τηνικαῦτα τῷ κινδύνῳ τῆς ἰδίας ψυχῆς ἐκεῖνος 28), ᾧ ἁρμόζει, τὸν ἐπίσκοπον χειροτονείσθω 29). ὁ δὲ παρὰ τὴν προαγορευθεῖσαν ἀκολουθίαν χειροτονῶν ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτὸν χωριζέσθω καὶ τὴν ἰδίαν οὐσίαν ἢ δεσποτείας 30) τῆς ἐκκλησίας αὐτοῦ ἐκδικείτω, καὶ ὁ χειροτονηθεὶς ἐκβαλλέσθω.

λα'. Εἰ δέ τις κατηγορήσῃ 31) τοῦ ἐπιλέγοντος 32), ὑπερτιθέσθω ἡ τούτου χειροτονία, καὶ εἰ ὑπεύθυνον εὕροι 33), κωλυέσθω· εἰ δὲ ὑπεύθυνος μὴ φανείη, χειροτονείσθω 34). ὁ δὲ 35) κατήγορος, εἴτε μὴ ἀπέδειξεν, εἴτε καὶ ἀπέφυγεν, τὴν προτεθεῖσαν παρ' αὐτοῦ 36) κατηγορίαν, ἐκ τῆς ἐπαρχίας 37), ἐν ᾗ οἰκεῖ, ἐκβαλλέσθω. [cap. 2]

λβ'. 38) Ὑπὲρ συνηθειῶν δὲ 39) ἐκεῖνα μόνα παρέχεσθαι 40) ἀπὸ τῶν χειροτονουμένων ἐπισκόπων συγχωροῦμεν, ἅτινα ἐφεξῆς τῷ παρόντι νόμῳ ἐμφέρεται 41). κελεύομεν τοίνυν τοὺς μακαριωτάτους 42) ἀρχιεπισκόπους 43) καὶ πατριάρχας, τουτέστι 44) τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης καὶ Κωνσταντινουπόλεως καὶ Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως καὶ Ἱεροσολύμων, εἰ μὲν ἡ συνήθεια ἔχει ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς ἐν τῇ αὐτῶν χειροτονίᾳ ἔλαττον ὑπὲρ 45) εἴκοσι χρυσίου λίτρας δίδοσθαι, ταῦτα 46) μόνα παρέχειν 47), ἅπερ ἡ συνήθεια γινώσκει. εἰ δὲ πλεῖον τούτου 48) τοῦ νόμου παρείχετο, μηδὲν ὑπὲρ τὰς κ'. λίτρας τοῦ χρυσίου παρέχεσθαι. τοὺς δὲ χειροτονουμένους 49) ἀπὸ μητροπολιτῶν ἢ πατριαρχῶν, εἰ μὲν μὴ 50) ἔλαττον λ. χρυσίου λιτρῶν πρόσοδον ἔχει ἡ ἐκκλησία τοῦ χειροτονουμένου, διδόναι ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν 51) μὲν [illegible] δὲ 52) τοῦ χειροτο-

apud *Io.*—1) αὐτὸν κτίστην *Io.*—2) τῇ deest apud *Io.*—3) κινδυνεύουσαι *Io.*—4) δὲ om. vat. 3.—4) σμικραὶ *Io.*—5) καὶ ἔξεστιν unus paris. *Io.* vat. 3.—6) *Io.* τοιούτων.—7) *Io.* ἐκκλησιῶν.—8) ἀπολαβόντι 1335.—9) quae praecedunt om. vat. 3, pal.—10) τῷ δὲ 1324.—11) κινδύνων 1355.—12) οὐδὲ διὰ 1320.—13) Pro γράμματα vat. 2, 3 et duo paris., inter quos 1355., πράγματα habent.—14) Pro ἐνιαυτῶν 1355 ἐτῶν habet.—15) ἐτῶν 1355.—16) παρακατασχεῖν vat. 2.—17) ὑπόλοιπα 1355.—18) Pro τῇ βουλῇ 1333 τῷ λαῷ habet.—19) *Io.* p. 612. Inscriptio haec est apud *Io.*: ἀπὸ τῆς ρλ' νεαρᾶς διατάξεως. Pro δίδομεν *Io.* δίδωμι habet.—20) νομίσουσι *Io.*—21) *Io* αὐτοῖς.—22) *Io.* p. 612.—23) ὡς deest apud *Io.*—24) ποιήσασθαι *Io.*—25) *Io.* p. 613. Vox οἱ deest in 1355. Pro εἰ δὲ οἱ *Io.* vat. 3 οἱ δὲ habet. Ad marg. tamen notator: ἴσ. εἰ δὲ οἱ *Ox.*—26) pal. vat. 2, 3 duo paris., inter quos 1355., et *Io.* μὴ habent.—27) ποιήσωσι duo paris., inter quos 1355., et *Io.*—28) Pro ἐκεῖνος ᾧ 1320. ἐκείνῳ habet, *Io.* ἐκείνοις ᾧ. Ad marginem editor coniicit: ἴσ. ἐκεῖνος.—29) χειροτονείτω *Io.* vat. 2. pal.—30) 1320 ἡ δεσποτεία. Pro τῆς ἐκκλησίας leg. ἡ ἐκκλησία.—31) *Io.* p. 623. Inscriptio ibi haec est: τῆς λα'. διατάξεως. — κατηγορήσει unus paris. *Io.* vat.—32) ἐπιλεγόμενος 1355. *Io.* Postea statim *Io.* προσώπου interposuit.—33) εὕρῃ 1355.—34) Verba εἰ δὲ ὑπεύθυνος μὴ φανείη, χειροτονείσθω desunt in *Io.*—35) Pro ὁ δὲ *Io.* εἰ δὲ ὁ habet.—36) κατ' αὐτοῦ *Io.*—37) Pro ἐπαρχίας 1355 κατηγορίας habet.—38) *Io.* p. 623. Inscriptio ibi haec est: περὶ συνηθείας τῶν χειροτονουμένων τῆς λβ'. διατάξεως. Pro hic *Ox.* τῆς λα'. συνήθεια τῶν χειροτονουμένων.—39) Vox δὲ in 1355 et *Io.* deest.—40) παραδέχεσθαι *Io.* Ad marginem tamen editor corrigit παρέχεσθαι.—41) ἐκφέρεται *Io.*—42) τοὺς μακαρίους *Io.*—43) ἐπισκόπους *Io.*—44) Pro τουτέστι 1320 τοῦ ἐπὶ habet.—45) εἴπερ 1355., ὑπὲρ *Io.*—46) ταύτας 1355.—47) παρέχει 1355.—48) μέχρι τούτου *Io.* Nov. contextus πρὸ τούτου.—49) Post χειροτονουμένους *Io.* addit ἀπὸ τῆς ἰδίας συνόδου ἢ.—50) Vox μὴ in 1355 deest.—51) ἐνθρονιστικῶν unus paris.—52) Vox δὲ in *Io.* deest, in *Ox.* adest.—

νεύοντος καὶ τοῖς ἄλλοις τοῖς ὑπηρετοῦσιν αὐτῷ καὶ ἐξ ἔθους λαμβάνουσι ν'. ν'. ν'. εἰ δὲ αἱ τῆς ἐκκλησίας πρόσοδοι ἔλαττον μὲν ὑπὲρ 1) λ'. χρυσίου λίτρας 2), κατ' ἐνιαυτὸν συντελοῦσιν, οὐχ ἧττον δὲ ἢ 3) δέκα, ὑπὲρ μὲν 4) ἐνθρονιαστικῶν ν'. ν'. ρ'. διδόναι 5), τοῖς δὲ ἄλλοις πᾶσι τοῖς ἐκ συνηθείας λαμβάνουσι ν'. ν'. σ'. εἰ δὲ ἔλαττον ὑπὲρ 6) ι'., οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν 7) ε'. τοῦ 8) χρυσίου λιτρῶν, διδόναι ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν 9) ν'. ν'. ν'. πᾶσι δὲ τοῖς ἐξ ἔθους ν'. ν'. ο'. εἰ δὲ ἔλαττον τῶν 10) ε'., οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν 11) γ'. ἡ ἐκκλησία πρόσοδον ἔχει, παρέχειν ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν 12) ν'. ν'. ιη'. καὶ τοῖς ἐξ ἔθους ν'. ν'. κδ'. εἰ δὲ ἔλαττον τῶν 13) γ'., οὐκ ἔλαττον δὲ τῶν δύο χρυσίου 14) λιτρῶν 15) ἡ ποσότης τῶν προσόδων τῆς ἐκκλησίας εὑρεθείη, διδόναι ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν ν'. ν'. ιβ'. πάσης δὲ 16) ἄλλης συνηθείας ν'. ν'. ις'. ἐπισκόπων γὰρ ἐκκλησίας ἔλαττον δύο χρυσίου λιτρῶν πρόσοδον ἐχούσης 17) οὐδὲ ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν 18), οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλης οἱασδήποτε 19) συνηθείας δοῦναί τι συγχωροῦμεν. ταῦτα δὲ ὑποδεχόμενοι οἱ ἀρχιπρεσβύτεροι 20) καὶ οἱ ἀρχιδιάκονοι 21) τοῦ χειροτονοῦντος ἐπισκόπου τοῖς ἐξ ἔθους διαιρείτωσαν.

λγ'. 22) Εἰ δὲ συμβῇ τὸν χειροτονούμενον ἐπίσκοπον 23) ὑπὸ τὴν 24) τοῦ ἰδίου γονέως 25) ἐξουσίαν εἶναι, ἐξ αὐτῆς τῆς χειροτονίας αὐτεξούσιος ἔστω [nov. 123 cap. 4] — Τοὺς δὲ 26) θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους καὶ 27) μοναχοὺς ἐκ μηδενὸς νόμου 28) ἐπιτρόπους ἢ κουράτωρας οἱουδήποτε προσώπου γίνεσθαι συγχωροῦμεν.

λδ'. 29) Τοὺς δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους 30) τῷ δικαίῳ 31) καὶ μόνῳ 32) τῆς συγγενείας εἰς ἐπιτροπὴν ἢ κουρατωρίαν καλουμένους τὴν τοιαύτην ὑποδέχεσθαι λειτουργίαν συγχωροῦμεν 33) εἰ μέντοιγε εἴσω δ'. μηνῶν ἀριθμουμένων, ἐξ οὗ ἐκλήθησαν, παρὰ τῷ ἁρμοδίῳ δικαστῇ ἐγγράφως φανερώσουσι τὸ τοιοῦτο 34) λειτούργημα οἰκείᾳ προαιρέσει καταδέξασθαι. μηδὲν ἐκ τούτου περὶ ἄλλην κουρατωρίαν πρόκριμα ὑποτείνειν. [cap. 5]

λε'. 35). Ἀλλ' οὐδὲ ἐκλήπτορα ἢ ἀπαιτητὴν 36) δημοσίων συντελειῶν ἢ μισθωτὴν τελῶν 37) ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων ἢ κουράτωρα οἴκου 38) ἢ ἐντολέα δίκης ἢ ἐγγυητὴν ὑπὲρ τῶν τοιούτων αἰτιῶν ἐπίσκοπον ἢ οἰκονόμον ἢ ἄλλον κληρικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ ἢ μοναχὸν ἰδίῳ ὀνόματι ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου ὑπεισιέναι συγχωροῦμεν. Εἰ μέντοι ἐκκλησίαις ἢ μοναστηρίοις κτήσεις τινὲς παρακείμεναι 39) εὑρεθῶσιν, καὶ βουληθεῖεν οἱ διοικηταὶ τῶν αὐτῶν εὐαγῶν οἴκων εἰς μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν ταύτας λαβεῖν, τηνικαῦτα πάντων τῶν κληρικῶν καὶ τῶν μοναχῶν ἢ ἐν τῷ συμβολαίῳ ἢ ἐπὶ πράξεως ὑπομνημάτων συναινούντων καὶ φανερούντων ὑπὲρ τοῦ συμφέροντος γίνεσθαι. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ πρὸς ἀλλήλας πάσαις ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἄδειαν δίδομεν 40) μισθώσεις καὶ ἐμφυτεύσεις ποιεῖν, καὶ τοῖς κληρικοῖς ὁμοίως τῶν οἰκείων 41) ἐκκλησιῶν τὰς κτήσεις μισθοῦσθαι. γνώμῃ μέντοι τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου, ἐξῃρημένων τῶν προσώπων, ἃ δι' ἑτέρου 42) νόμου τοῦτο ποιεῖν ἐκωλύσαμεν. [cap. 6.]

λς'. 43) Οὐδενὶ δὲ τῶν ἀρχόντων ἐξέσται 44) τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀναγκάζειν εἰς δικαστήριον παραγίνεσθαι ὑπὲρ τοῦ δεῖναι 45) μαρτυρίαν· ἀλλ' ὁ δικαστὴς πεμπέτω τινὰς τῶν ἐξυπηρετουμένων 46) αὐτῷ, ἵνα προκειμένων τῶν ἁγίων εὐαγγελίων κατὰ τὸ πρέπον ἱερεῦσι εἴπωσιν, ἅπερ γινώσκουσι. — Ἀλλ' οὐδὲ ὑπὲρ χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς 47) αἰτίας ἐπίσκοπον πρὸς ἄρχοντα πολιτικὸν ἢ στρατιωτικὸν ἄκοντα 48) ἢ διάγεσθαι ἢ παρίστασθαι δίχα βασιλικῆς κελεύσεως συγχωροῦμεν, ἀλλὰ τὸν ἄρχοντα τὸν τοῦτο εἴτε ἐγγράφως εἴτε ἀγράφως προστάξαι τολμήσαντα μετὰ τὴν τῆς ζώνης ἀφαίρεσιν καὶ βασάνοις ὑποβάλλομεν 49) καὶ ἐν 50) ἐξορίᾳ πέμπομεν 51). [cap. 8.]

λζ'. Ἀπαγορεύομεν 52) δὲ 53) τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις καὶ ὑποδιακόνοις καὶ ἀναγνώσταις καὶ παντὶ ἄλλῳ 54) ὁσουδήποτε 55) εὐλαβοῦς τάγματος ἢ σχήματος καθεστῶτι 56) ταβλίζειν, ἢ τῶν τοιαῦτα παιζόντων κοινωνοὺς ἢ θεωρούς

1) Pro ὑπὲρ 1320 ἢ περὶ habet, 1355 περί. Io. ὑπό.—2) λιτρῶν Io.—3) Vox ἢ in 1355 deest.—4) μὲν deest apud Io.—5) Vox διδόναι deest apud Io.—6) εἴπερ 1355, ὑπὲρ Io.—7) Vox τῶν in 1355 deest.—8) τοῦ in 1355 deest.—9) ἐνθρονιστικῶν 1355.—10) τῶν in 1355 deest.—11) τῶν deest in Io.—12) ἐνθρονιστικῶν 1355.—13) τῶν deest in Io., habetur tamen in Ox.—14) τοῦ χρυσίου 1355.—15) λιτρῶν τοῦ χρυσίου Io.—16) Pro πάσης δὲ Io. ὑπὲρ δὲ πάσης habet.—17) ἔχουσι πρόσοδον Io. Ad marginem editor conicit ἔχοντα.—18) ἐνθρονιστικῶν 1355. Verba τῆς ἐκκλησίας εὑρεθείη διδόναι ὑπὲρ usque ad οὐδὲ ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν deesse in Ox. editor Io. notavit. Idem ad marginem editionis varietatis scripturae loco notavit haec: ἔλαττον β'. λιτρῶν χρυσίου ἐχούσης πρόσοδον. οὐδὲ ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν οὐδὲ ὑπὲρ ἄλλης.—19) Pro οἱασδήποτε Io. δήποτε habet. Editor tamen corrigit οἵας δήποτε.—20) ὅ τε ἀρχιπρεσβύτερος Io.—21) ὁ ἀρχιδιάκονος 1320. Io.—22) Io. p. 619. Inscriptio ibi haec est: ἀπὸ τοῦ ιβ' κεφαλαίου τῆς νεαρᾶς διατάξεως.—23) Vox ἐπίσκοπον deest apud Io.—24) ὑπὲρ τῆς 1355.—25) τῶν ἰδίων γονέων Io.—26) δὲ in 1355 deest.—27) Io. ἢ μον.—28) τρόπου Io.—29) Io. p. 619.—30) Voces καὶ ὑποδιακόνους in 1355 desunt.—31) τῶν δικαίων Ox.—32) Pro μόνῳ 1355 νόμῳ habet, Io. μόνον.—33) In συγχωροῦμεν desinit Io.—34) τοιοῦτον duo paris.—35) Io. p. 618.—36) ἀπαιτητὴν Io. Editor tamen ad marginem notat: ἴσ. ἀπαιτητὴν Ox.—37) δημοσίων τελῶν 1355.—38) Post οἴκου Io. addit ἢ ἐντολέα οἴκου.—39) αἱ παρακείμεναι Io.—40) πρ. ἀλλήλους pal.—41) δίδομεν 1355.—42) Vox οἰκείων in 1320 deest.—43) ἅ τινα δι' ἑτερουμεν vat. 2, 3. Io. p. 662.—44) ἔξεστι 1355., ἐξέστω Io.—45) Pro δεῖναι 1355, et Io. habent εἶναι.—46) ἐξ ὑπηρετουμένων Io. Editor conicit ἐκ τῶν ὑπηρετουμένων.—47) ἢ ἐγκληματικῆς in duobus paris., inter quos 1355., desunt.—48) Pro ἄκοντα Io. ὄντα habet.—49) ὑποβαλλομένου 1320, 1355, pal. vatic. 2, ὑποβάλλεσθαι κ. ἐν ἐξ. πέμπεσθαι vat. 3.—50) Vox ἐν in 1320 deest.—51) πεμπομένου tres paris. pal. vat. 2. Heimbach. ex coniectura emendavit.—52) Io. p. 635. Inscriptio ibi est: τῆς λς'. διατάξεως.—53) δὲ deest apud Io.—54) ἄλλον unus paris.—55) οἴκου δήποτε Io. vat. 2. 3, pal.—56) καθισταμένοις vat. 2, duo paris., inter quos 1355.—

γίνεσθαι ἢ εἰς οἱανδηποτε θέαν τοῦ 1) θεωρῆσαι χάριν παραγενέσθαι 2). εἰ δὲ τις ἐξ αὐτῶν τοῦτο ἁμάρτοι 3), κελεύομεν τοῦτον ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς πάσης εὐλαβοῦς ὑπουργίας κωλύεσθαι καὶ μοναστηρίῳ 4) ἐμβάλλεσθαι. [cap. 10]

λη'. 5) Μηδένα δὲ 6) ἐπίσκοπον καταναγκάζεσθαι οἱονδήποτε κληρικὸν ὑπ' αὐτὸν ὄντα τοῦ ἰδίου κλήρου ἀπολύειν.

λθ'. 7) Πᾶσι δὲ 8) τοῖς ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις ἀπαγορεύομεν μὴ 9) χωρίζειν τινὰ 10) τῆς ἁγίας κοινωνίας, πρὶν ἡ αἰτία δειχθῇ, δι' ἣν οἱ ἐκκλησιαστικοὶ κανόνες τοῦτο γενέσθαι 11) κελεύουσι 12)· εἰ δέ τις παρὰ ταῦτα τῆς ἁγίας κοινωνίας τινὰ χωρίσοι 13), ἐκεῖνος μὲν ὡς 14) ἀδίκως ἀπὸ τῆς κοινωνίας χωρισθεὶς 15), λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ μείζονος ἱερέως τῆς ἁγίας ἀξιούσθω κοινωνίας, ὁ δὲ ἀδίκως χωρίσας ὑπὸ τοῦ ἱερέως 16), ὑφ' ὃν 17) τέτακται 18), χωρισθήσεται, ἐφ' ὅσον χρόνον ἐκεῖνος συνίκοι 19).

μ'. 20) Ἀλλ' οὐδὲ οἰκείαις χερσὶν ἐξέστω 21) ἐπίσκοπον τινὰ 22) πλήττειν· τοῦτο γὰρ ἀλλότριόν ἐστιν 23) ἱερέως.

μα'. 24) Εἰ τις δὲ 25) ἐπίσκοπος κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τῆς ἱερωσύνης ἐκβληθεὶς τολμήσοι 26) ἐπιβῆναι τῆς πόλεως, ἀφ' ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιπεῖν 27) τὸν τόπον, ἐν ᾧ ἐκελεύσθη διάγειν, κελεύομεν τοῦτον μοναστηρίῳ ἐν ἄλλῃ ἐπαρχίᾳ καθεστῶτι παραδίδοσθαι, ἵνα, ὅπερ 28) ἐν τῇ ἱερωσύνῃ ἥμαρτον 29), διάγων ἐν μοναστηρίῳ 30) διορθώσηται. [cap. 11]

μβ'. 31) Κληρικοὺς δὲ 32) οὐκ ἄλλως συγχωροῦμεν χειροτονεῖσθαι, εἰ μὴ γράμματα ἴσασι καὶ ὀρθὴν πίστιν καὶ βίον σεμνὸν ἔχωσι 33) καὶ μήτε 34) ἀπηγορευμένον τῷ νόμῳ καὶ τοῖς θείοις 35) κανόσι λάβωσι γάμον. [cap. 12]

μγ'. 36) Πρεσβύτερον 37) λ ἐνιαυτῶν ἐλάττω 38) γίνεσθαι οὐκ ἐπιτρέπομεν, ἀλλ' οὐδὲ διάκονον ἢ ὑποδιάκονον ἥττονα 39) τῶν 40) κε', ἀλλ' οὐδὲ ἀναγνώστην ἐλάττονα 41) τῶν ὀκτὼ ἐνιαυτῶν· διακόνισσαν δὲ ἐν ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ μὴ χειροτονεῖσθαι, ἥτις ἐλάττων ἐστὶν 42) ἐτῶν μ' ἢ εἰς δευτέρους ἦλθεν γάμους. [cap. 13]

μδ'. 43) Εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας τοῦ κληρικοῦ οἱουδήποτε τάγματος κατήγορος ἀναφανῇ, πάντα προβαινέτωσαν 44) ἅτινα ἐν ταῖς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίαις ἀνώτερον 45) ἐθεσπίσαμεν.

με'. 46) Μὴ ἄλλως δὲ χειροτονεῖσθαι διάκονον ἄγαμον, εἰ μὴ πρότερον ἐπαγγείληται 47) δύνασθαι καὶ 48) χωρὶς 49) νομίμης γαμετῆς σεμνῶς βιοῦν. οὐ δυναμένου τοῦ χειροτονήσαντος ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας ἐπιτρέπειν τῷ διακόνῳ ἢ ὑποδιακόνῳ 50) μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμετὴν λαμβάνειν. εἰ δὲ τοῦτο γένηται, ὁ ἐπιτρέψας ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω.

μϛ'. Εἰ δὲ μετὰ τὴν χειροτονίαν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος γαμετὴν ἀγάγοιτο 51), ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου καὶ τῇ βουλῇ τῆς πόλεως, ὑφ' ἣν κληρικὸς ἦν, μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων παραδιδόσθω.

μζ'. 52) Εἰ δὲ 53) ἀναγνώστης δευτέραν γαμετὴν ἀγάγηται, ἢ πρώτην μέν, χήραν δὲ ἢ διαζευχθεῖσαν ἀνδρὸς ἢ τοῖς νόμοις ἢ τοῖς ἱεροῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην, μηκέτι εἰς ἄλλον ἐκκλησιαστικὸν βαθμὸν προβαινέτω· εἰ δὲ οἱῳδήποτε τρόπῳ εἰς μείζονα βαθμὸν προαχθείη 54), ἐκβαλλέσθω καὶ τῷ προτέρῳ ἀποκαθιστάσθω 55). [cap. 14]

μη'. 56) Ἀλλὰ μηδὲ βουλευτὰς ἢ ταξεώτας κληρικοὺς γίνεσθαι, ἵνα μήτε ἐκ τούτου τῷ εὐαγεῖ κλήρῳ 57) ὕβρις προσγίνηται. Εἰ δὲ τὰ 58) τοιαῦτα πρόσωπα ἐν κλήρῳ καταταγῇ 59), ὡς μὴ γενομένης τῆς χειροτονίας τῇ ἰδίᾳ τύχῃ ἀποκαθιστάσθωσαν, πλὴν εἰ μὴ ὡς εἰκὸς μοναχικὸν βίον εἰς αὐτὸν οὐκ ἔλαττον ιε' ἐνιαυτῶν διήνυσε· τοὺς τοιούτους γὰρ 60) χειροτονεῖσθαι κελεύομεν, τῆς νομίμης 61) δηλονότι μοίρας ἀπὸ τοῦ βουλευτοῦ τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ διδομένης. [cap. 15]

μθ'. Εἴ τις 62) δὲ κληρικὸς οἱουδήποτε βαθμοῦ ἢ διοικητὴς εὐαγοῦς οἱουδήποτε τόπου ἢ πρὸ τῆς χειροτονίας ἢ πρὸ τῆς ἐμπιστευθείσης αὐτῷ διοικήσεως ἢ φροντίδος ἢ μετὰ ταῦτα βουληθείη τι 63) τῶν ἰδίων

1) Vox τοῦ in 1320 deest.—2) Voces ἢ εἰς οἱανδήποτε θέαν τοῦ θεωρῆσαι χάριν παραγενέσθαι desunt apud *Io.*—3) ἁμάρτει 1355.—4) ἐν μοναστηρίῳ *Io.*—5) *Io.* p. 662.—6) Vox δὲ deest apud *Io.*—7) *Io.* p. 619. Ibi haec est inscriptio: τῆς β̄ διατάξεως.—8) Voces πᾶσι δὲ desunt apud *Io.*—9) μὴ 1355, pal. et *Io.* non habent.—10) τινὰ deest apud *Io.* vat. 2.—11) γίνεσθαι *Io.*—12) κελεύουσι γενέσθαι 1355. - κελεύουσιν *Io.*—13) χωρίσει 1355, vat. 3; χωρίσει τινὰ *Io.*—14) Pro ὡς *Io.* ὃς habet.—15) ἐχωρίσθη *Io.*—16) Pro ἱερέως *Io.* ἐπισκόπου habet.—17) Pro ὃν duo paris., inter quos 1355, ita pal. et vat. 3, ᾧ habent.—18) Pro ὑφ' ὃν τέτακται *Io.* ὑφ' οὗ ὑποτέτακται habet.—19) συνίδοι unus paris. et *Io.*—20) *Io.* p. 620. Inscriptio ibi haec est: τῆς μ. διατάξεως.—21) ἐξέστιν 1355, ἔξεστω *Io.*—22) ἐπισκόπῳ τινὰ *Io.*—23) Vox ἐστι deest apud *Io.*—24) *Io.* p. 625. Ibi haec est inscriptio: τῆς μα (*Ox.* μα.) διατάξεως.—25) δὲ deest apud *Io.*—26) τολμήσει 1355. Sic et *Io.*—27) καταλείπειν unus paris. et *Io.*—28) Pro ὅπερ *Ox.* ὥσπερ habet.—29) ἥμαρτεν *Ox.* ἡμάρτε vat. 3.—30) διορθώσεσθαι vat. 2.—31) *Io.* p. 632. Ibi haec est inscriptio: ἀπὸ τῆς μβ διατάξεως.—32) δὲ deest ap *Io.*—33) ἔχουσι unus paris. et *Io.*—34) μηδὲ duo paris., inter quos 1355, *Io.*—35) θείοις in 1355 deest. - καὶ τοῖς κανόσι τοῖς θείοις *Io.*—36) *Io.* p. 632. Inscriptio apud *Io.* haec est: τῆς μγ' διατάξεως. totum cap. om. vat. 3.—37) Post πρεσβύτερον *Io.* δὲ interponit.—38) ἐλάττονα τριάκοντα ἐνιαυτῶν *Io.*—39) ἧττον *Io.*—40) Vox τῶν in *Io.* deest.—41) ἐλάττω 1355. Pro ἀλλ' οὐδὲ - ὀκτὼ ἐνιαυτῶν *Io.* οὐδὲ ἔλαττον ὀκτὼ ἐτῶν ἀναγνώστην habet.—42) ἔλαττον ἐστιν *Io.*—43) *Io.* p. 662.—44) παραφυλαττέσθωσαν vat. 3.—45) ἀνώτερον *Io.*—46) *Io.* p. 632, inscriptionem habet: τῆς με. διατάξεως.—47) ἐπαγγέλληται *Io.*—48) καὶ apud *Io.* deest.—49) Vox χωρὶς in 1355 deest. In altero paris. haec vox erasa est.—50) In 1020 et *Io.* voces ἢ ὑποδιακόνῳ desunt.—51) ἄγοιτο 1355.—52) *Io.* p. 632, ubi haec est inscriptio: ἐκ τῆς μζ' νεαρᾶς διατάξεως.—53) δὲ apud *Io.* deest.—54) ἀχθείη *Io.*—55) Sic *Io.* Reliqui ἀποκαθιστάτω.—56) *Io.* p. 661.—57) Pro κλήρῳ 1355 οἴκῳ habet.—58) Vox τὰ in 1355, vat. 3 et *Io.* deest.—59) Sic *Io.* - Καταγῶνται 1355.—60) Pro γὰρ 1355 οὖν habet.—61) νομικῆς 1355.—62) Pro εἴ τις 1355 τί habet.—63) In 1355 τι

πραγμάτων προσηγαγεῖν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ τόπῳ 1), οὕτινος τὴν διοίκησιν ἢ τὴν φροντίδα ἀναδέχεται, οὐ μόνον οὐ κωλύομεν τοῦτο γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτρέπομεν αὐτοὺς τὰ τοιαῦτα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς 2) ἰδίας ψυχῆς ποιεῖν. ἡμεῖς γὰρ ἐκεῖνα μόνα δίδοσθαι κωλύομεν, ἃ ἰδικοῖς προσώποις τισὶ παρέχεται, οὐ μὴν τὰ 3) ταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις ἢ τοῖς ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις προσφερόμενα. [cap. 16]

ν'. 4) Ἐὰν 5) δοῦλος εἰδότος καὶ οὐκ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου ἐν κλήρῳ καταλεγῇ, ἐξ αὐτοῦ τοῦ καταταγῆναι 6) ἐλεύθερος καὶ εὐγενής ἐστω. εἰ γὰρ οὐ γνόντος 7) τοῦ δεσπότου ἡ χειροτονία γένηται, ἐξέστω τῷ δεσπότῃ εἴσω προθεσμίας ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τούτου τὴν τύχην ἀποδεικνύειν καὶ τὸν ἴδιον δοῦλον ἀναλαμβάνειν 8). εἰ δὲ δοῦλος εἴτε εἰδότος εἴτε ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου καταλεγεὶς ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ, τὴν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν καταλείψει 9), καὶ εἰς κοσμικὸν μετέλθοι 10) βίον, τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ εἰς δουλείαν παραδιδόσθω.

να'. [Τοὺς] 11) δὲ ἐναπογράφους 12) ἐν αὐταῖς μόναις ταῖς κτήσεσιν, ἐν αἷς εἰσὶν ἐναπόγραφοι, κληρικοὺς καὶ παρὰ γνώμην τῶν δεσποτῶν γενέσθαι συγχωροῦμεν, οὕτω μέντοιγε, ὥστε κληρικοὺς αὐτοὺς γινομένους 13) τὴν ἐπικειμένην αὐτοῖς γεωργίαν πληροῦν. [cap. 17]

νβ'. 14) Τοὺς δὲ 15) πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους 16) καὶ ἀναγνώστας καὶ ψάλτας (οὓς 17) πάντας κληρικοὺς καλοῦμεν) καὶ τὰ πράγματα τὰ οἱῳδήποτε τρόπῳ εἰς τὴν αὐτῶν δεσποτείαν περιελθόντα ἔχειν ὑπὸ τὴν ἰδίαν ἐξουσίαν προστάττομεν καθ' ὁμοιότητα τῶν *Castrensium* 18), καὶ δωρεῖσθαι κατὰ τοὺς νόμους καὶ ἐπ' αὐτοῖς διατίθεσθαι, κἂν ὑπὸ τὴν τῶν γονέων εἰσὶν 19) ἐξουσίαν, οὕτω μέντοιγε, ὥστε τοὺς τούτων παῖδας ἢ τούτων μὴ ὄντων 20) τοὺς γονεῖς αὐτῶν τὸ νόμιμον μέρος κομίζεσθαι. [cap. 19]

νγ'. 21) Τοῖς δὲ εὐλαβεστάτοις πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις 22), καὶ εἰ εὑρεθεῖεν ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας ψευδομαρτυρήσαντες 23), ἀρκέσει ἀντὶ βασάνων ἐπὶ τρεῖς ἐνιαυτοὺς χωρίζεσθαι τῆς 24) θείας ὑπηρεσίας καὶ μοναστηρίοις παραδίδοσθαι 25). ὑπὲρ δὲ ἐγκληματικῶν αἰτιῶν εἰ ψευδομαρτυρίαν 26) εἴποιεν, τοῦ κλήρου γυμνου-μένους ταῖς νομίμοις ὑποβάλλεσθαι ποιναῖς προστάττομεν. τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησιαστικαῖς τάξεσιν ἀναφερομένους εἰ πλαστὴν μαρτυρίαν ἐν οἱῳδήποτε πράγματι εἴτε χρηματικῷ εἴτε ἐγκληματικῷ εἰρήκεναι διελεγχθεῖεν, μὴ μόνον τοῦ κλήρου καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως ἐκβάλλεσθαι, ἀλλὰ καὶ βασάνοις ὑποβάλλεσθαι 27). [cap. 20]

νδ'. 28) Εἴ τις κατά τινος κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ ἢ διακονίσσης ἢ ἀσκητρίας ἔχει 29) τινα ἀγωγὴν 30), διδασκέτω πρότερον τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, ᾧ τινι τούτων ἕκαστος ὑπόκειται· ἐκεῖνος δὲ τὸ πρᾶγμα μεταξὺ αὐτῶν διακρινέτω. καὶ εἰ μὲν ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις 31) ἐφησυχάσει 32), κελεύομεν διὰ τοῦ ἄρχοντος ταῦτα ἐκβιβασμῷ 33) παραδίδοσθαι. εἰ δέ τις τῶν δικαζομένων ἐντὸς δέκα ἡμερῶν ἀντείποι τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ ἐπὶ τῶν τόπων ἄρχων τὸ πρᾶγμα ἐξεταζέτω, καὶ, εἰ εὕροι τὴν κρίσιν ὀρθῶς γενομένην, καὶ διὰ ψήφου ἰδίας ταύτην βεβαιούτω καὶ ἐκβιβασμῷ παραδιδότω τὰ κριθέντα, καὶ μὴ ἐξέστω δεύτερον τῷ 34) τοιούτῳ πράγματι νικηθέντι 35) ἐκκαλεῖσθαι. εἰ δὲ 36) ἡ παρὰ τοῦ ἄρχοντος ψῆφος ἐναντία εἴη τοῖς παρὰ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κεκριμένοις 37), τηνικαῦτα χώραν ἔχειν τὴν ἔκκλητον 38) κατὰ τῆς ψήφου τοῦ ἄρχοντος, καὶ ταύτην κατὰ τὴν τῶν νόμων τάξιν ἀναφέρεσθαί τε 39) καὶ γυμνάζεσθαι 40). εἰ μέντοι ἐκ βασιλικῆς κελεύσεως ἢ ἀρχοντικῆς προστάξεως ἐπίσκοπος κρίνει 41) τὰ μεταξὺ οἱουδήποτε προσώπου, ἡ ἐκκλητος 42) ἐπὶ τὴν βασιλείαν 43) ἢ ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν ἀναφερέσθω.

νε'. 44) Εἰ δὲ ἔγκλημα εἴη τὸ καθ' οἱουδήποτε τῶν μνημονευθέντων εὐλαβεστάτων προσώπων 45) ἐπιφερόμενον, εἰ μὲν παρ' ἐπισκόπῳ 46) τις κατηγορηθείη 47) καὶ οὕτως 48) τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν δυνηθείη 49), ἀπὸ τῆς τιμῆς ἤτοι τοῦ βαθμοῦ τούτου 50) κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας ἐκβαλλέτω 51), καὶ τηνικαῦτα 52) ὁ πρόσφορος δικαστὴς τοῦτον συνεχέτω καὶ κατὰ τοὺς νόμους τὴν δίκην ἐξετάζων πέρας αὐτῇ 53) ἐπιτιθέτω. εἰ δὲ πρότερον τῷ πολιτικῷ ἄρχοντι προσέλθῃ 54) ὁ κατήγορος καὶ τὸ ἔγκλημα διὰ νομίμου ἐξετάσεως δυνηθείη ἀποδειχθῆναι, τηνικαῦτα 55)

deest.—1) τόπον 1355.—2) τῆς in 1355 deest.—3) τὰς duo paris., inter quos 1355.—4) *Io.* p. 610.—5) ἂν *Io.*—6) καταγῆναι duo paris., inter quos 1355. — καταλεγῆναι *Io.*—7) τῆ γ. ἀγνοοῦντος vat. 2, 3, pal.—8) ἀπολαμβάνειν 1355, pal.—9) καταλείψη 1355, καταλείψοι *Io.*—10) μετέλθη 1355.—11) Pro τοὺς, quod ex Novellae contextu restituit Heimb., paris. οἱ habent. οἱ δὲ ἐν vat. 2, 3, pal.—12) ἐν ἀπογράφοις 1355.—13) γενομένους nous paris.—14) *Io.* p. 607. Inscriptio est ibi: ἀπὸ τοῦ νβ' κεφαλαίου εἰς τὸ δ'. Ad marginem editor adiecta stellula τὴν τετάρτην adnotat.—15) τοὺς δὲ desunt apud *Io.*—16) καὶ ὑποδιακ. om. vat. 3.—17) τοὺς omnes paris. vat. 3 et *Io.*—18) Tatriae *castrensium, peculiorum.* vatican. 2, pal. duo—paris. καστρησίων πεκουλίων.—Cod. 1355 pro his tantum ἰδιοκτήτων exhibet. *Io.* καστρεσίων πεκουλίων.—19) ὦσιν *Ox.*—20) *Ox.* εἰπόντων ἢ ὄντων.—21) *Io.* p. 661.—22) *Io.* τοὺς δὲ εὐλαβεστάτους πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, εἰ.—23) ψευδῆ μαρτυρήσαντες 1355.—24) Pro τῆς omnes paris. τας habet.—25) *Io.* ἐπιδίδοσθαι.—26) Sic 1355. Reliqui codices et *Io.* ψευδῆ μαρτυρίαν.—27) ὑποβληθήσεσθαι 1355.—28) *Io.* p. 620. Inscriptio ibi est: τῆς δ' διατάξεως.—29) ἔχοι *Io.*—30) ἐναγωγὴν duo paris., inter quos 1355. Sic et *Ox.*—31) τοῖς κρινομένοις *Io.*—32) Post ἐφησυχάσει *Io.* καλῶς. εἰ δὲ μήγε addit.—33) ἐκβιβασμοῦ 1355.—34) ἐν τῷ *Io.*—35) νικηθέντι *Io.*—36) Ab his verbis vatic. 3 orditur cap. LV.—37) Sic *Io.* κεκριμμένοις 1355 et alii secundum Nomocanonis editorem.—38) ἔγκλητος *Io.*—39) τε om. 1320.—40) In voce γυμνάζεσθαι desinit *Io.*—41) κρίνοι 1355.—42) ἔκκλητον 1355.—43) ἐπὶ τὸν βασιλέα 1355.—44) *Io.* pag. 670.—45) Post προσώπων *Io.* ἤγουν κληρικῶν addit.—46) ἐπισκόπου 1355. Sic et *Io.* In marg. tamen editor conicit ἐπισκόπῳ.—47) κατηγορηθῇ *Io.* om. vat. 2.—48) Pro οὕτως *Io.* οὕτως habet.—49) Verba καὶ οὕτως τὴν ἀλήθειαν εὑρεῖν δυνηθείη desunt in duobus paris., inter quos 1355 et vat. 2.—50) τούτου 1355.—51) ἐκβαλλέσθω 1355.—52) τότε *Io.*—53) αὐτῇ 1355.—54) προσέλθοι 1355. Sic et *Io.*—55) vat. 2, 3. duo

τὰ ἐπίσκοπα τῶν τόπων τὰ ὑπομνήματα φανερούσθω, καί, εἰ 1) ἐξ αὐτῶν γνωσθείη 2) τὰ προτεθέντα ἐγκλήματα πλημμελῆσαι αὐτόν 3), τότε αὐτὸς ὁ ἐπίσκοπος τοῦτον κατὰ τοὺς κανόνας ἀπὸ τῆς τιμῆς ἤτοι τοῦ βαθμοῦ, οὗ 4) ἔχει, χωριζέτω, ὁ δὲ δικαστὴς ἐκδίκησιν αὐτῷ ἐπιφερέτω νόμοις ἁρμόδιον 5). εἰ δὲ νομίσοι 6) ὁ ἐπίσκοπος τὰ πεπραγμένα μὴ δικαίως συστῆναι, τότε ἐξέστω αὐτῷ ὑπερθέσθαι τοῦ γυμνῶσαι τῆς τιμῆς τὸ κατηγορηθὲν πρόσωπον, οὕτω μέντοι γε, ἵνα τὸ τοιοῦτο 7) πρόσωπον 8) ὑπὸ τὴν νόμιμον ἀσφάλειαν γένηται καὶ οὕτω πρὸς ἡμᾶς ἡ ὑπόθεσις τοῦτο μὲν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου, τοῦτο δὲ καὶ ὑπὸ τοῦ δικαστοῦ ἀνενεχθείη 9), ἵνα ἡμεῖς ταύτην γινώσκοντες τὸ φαινόμενον ἡμῖν κελεύσωμεν. εἰ δέ τις ὑπὲρ χρηματικῆς αἰτίας κατά τινος τῶν μνημονευθέντων προσώπων ἀγωγὴν ἔχοι 10) τινὰ καὶ ὁ ἐπίσκοπος ὑπερθῆται 11) μεταξὺ αὐτῶν δικάσαι, ἄδειαν ὁ ἐνάγων ἐχέτω τῷ πολιτικῷ 12) ἄρχοντι προσιέναι, οὕτω μέντοιγε, ἵνα τὸ αἰτιαθὲν πρόσωπον μηδενὶ τρόπῳ ἀναγκάζηται 13) ἐγγυητὴν διδόναι, ἀλλὰ μόνον ὁμολογίαν ἄνευ ὅρκου μετὰ ὑποθήκης τῶν ἰδίων 14) πραγμάτων ἐκτίθεσθαι. εἰ δὲ ὑπὲρ ἐγκληματικῆς αἰτίας κατηγορία κατά τινος τῶν μνημονευθέντων προσώπων κινηθείη, ὑπὸ τὴν νόμιμον ἀσφάλειαν τὸ κατηγορούμενον γίνεσθαι 15) πρόσωπον.

νϛ'. 16) Εἰ δὲ ἐκκλησιαστικὸν εἴη τὸ πρᾶγμα, μηδεμίαν 17) κοινωνίαν ἐχέτωσαν οἱ πολιτικοὶ ἄρχοντες, ἀλλ' ὁ ἐπίσκοπος 18) κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας. [cap. 21]

νζ'. 19) Εἴ τινες δὲ ὁσιώτατοι ἐπίσκοποι τῆς αὐτῆς συνόδου ἀμφισβήτησίν τινα πρὸς ἀλλήλους ἔχοιεν, εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου 20), εἴτε ὑπὲρ ἄλλων τινῶν πραγμάτων, πρότερον ὁ 21) μητροπολίτης αὐτῶν μετὰ ἑτέρων ἐκ τῆς ἰδίας συνόδου ἐπισκόπων τὸ πρᾶγμα κρινέτω, καί, εἰ 22) μὴ ἐμμείνῃ ἑκάτερον μέρος τοῖς κεκριμένοις, τηνικαῦτα ὁ μακαριώτατος πατριάρχης ἐκείνης τῆς διοικήσεως μεταξὺ αὐτῶν ἀκροάσθω, κἀκεῖνα ὁριζέτω, ἅτινα τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς κανόσι καὶ τοῖς νόμοις συνᾴδει 23), οὐδενὸς μέρους κατὰ τῆς ψήφου αὐτοῦ ἀντιλέγειν δυναμένου.

νη'. Εἰ δὲ παρὰ κληρικοῦ 24) ἢ ἄλλου οἱουδήποτε προσέλευσις κατὰ ἐπισκόπου 25) γένηται, πρῶτον ὁ ὁσιώτατος αὐτῶν μητροπολίτης κατὰ τοὺς ἱεροὺς κανόνας καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους τὸ πρᾶγμα διακρινέτω· καὶ εἰ τοῖς κεκριμένοις ἀντείποι, ἐπὶ τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον καὶ πατριάρχην τὸ πρᾶγμα ἀναφέρεσθαι 26), κἀκεῖνος ὁμοίως τούτῳ παρεχέτω πέρας. εἰ δὲ κατὰ μητροπολίτου προσέλευσις γένηται παρ' οἱουδήποτε προσώπου, ὁ πατριάρχης τῆς διοικήσεως ἐκείνης κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὸ πρᾶγμα κρινέτω.

νθ'. 27) Ὑπὲρ δὲ πασῶν τῶν 28) αἰτιῶν, εἴτε παρὰ τῷ ἰδίῳ μητροπολίτῃ, εἴτε παρὰ 29) πατριάρχῃ, εἴτε παρὰ ἄλλοις οἱοισδήποτε δικασταῖς ἐπίσκοποι ἐνάγονται, μηδεμίαν ἐγγύην ἢ ὁμολογίαν ὑπὲρ τῆς δίκης 30) ἀπαιτείσθωσαν, οὕτω μέντοι, ἵνα καὶ αὐτοὶ σπουδάσωσι 31) τῶν ἐπαγομένων αὐτοῖς αἰτιῶν ἑαυτοὺς 32) διαλυτοῦν. [cap. 22]

ξ'. Μὴ ἐξεῖναι δὲ οἰκονόμῳ ἢ πτωχοτρόφῳ ἢ ξενοδόχῳ 33) ἢ νοσοκόμῳ ἢ παντὶ διοικητῇ εὐαγοῦς οἴκου λογισμοὺς ἐκτιθεμένῳ τῷ οἰκείῳ ἐπισκόπῳ πρὸ τῆς τοῦ πράγματος ἐξετάσεως καὶ τῆς ἀπαιτήσεως τοῦ χρέους τοὺς ἰδίους ἐπισκόπους ἀποφεύγειν καὶ εἰς ἄλλα δικαστήρια καταφεύγειν. [cap. 23]

ξα'. 34) Εἴ τις δὲ ἐκ 35) τῶν ἐκκλησιαστικῶν τινὰ τοιαύτην διοίκησιν ἐμπιστευθεὶς πρὸ τῆς τῶν λογισμῶν παραθέσεως 36) καὶ τῆς τῶν ὑποφειλομένων καταβολῆς 37) τελευτήσοι 38), κελεύομεν τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῖς λογισμοῖς καὶ ταῖς ἀπαιτήσεσιν ὑποκεῖσθαι. [ib.]

ξβ'. Εἴ τις 39) δὲ ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν τινὰ τοιαύτην διοίκησιν ἐμπιστευθεὶς 40) ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς ἐξ οἱασδήποτε ἐπαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρεθῇ καὶ τις βουληθείη ἀγωγὴν κατ' αὐτοῦ προθεῖναι, εἰ μὲν προκάταρξις ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ὑπὲρ τῆς αὐτῆς ὑποθέσεως γέγονεν, ἐκεῖ τὴν δίκην πληροῦσθαι· εἰ δὲ μήπω ἤρχθη, παρὰ μόνοις τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις 41) τῶν τῆς Ἀνατολῆς πραιτωρίων ἢ τοῖς παρ' ἡμῶν ἀφοριζομένοις 42) δικασταῖς τοῖς ἐνάγουσιν ἀποκρίνασθαι 43) [c.24]

ξγ'. Οἱ δὲ εὐλαβέστατοι ἀποκρισιάριοι οἱασδήποτε ἁγιωτάτης ἐκκλησίας, οἱ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει 44) διατρίβοντες ἢ πρὸς τοὺς μακαριωτάτους πατριάρχας ἢ μητροπολίτας παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων στελλόμενοι, μηδὲ ὑπὲρ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων μηδὲ ὑπὲρ πράγματος τῆς ἐκκλησίας ἢ χρέους δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ 45) τινὰ ἐναγωγὴν ἢ ἀπαίτησιν ὑπομενέτωσαν, εἰ μὴ ἐντολὰς ἔχοιεν παρὰ τῶν ἰδίων ἐπισκόπων ἢ 46) οἰκονόμων, ὥστε

paris., inter quos 1353, τοτε habent.—1) Vox εἰ in pal. et duobus paris., inter quos 1353, deest.—2) γνωσθῇ *Io.*—3) πλημμελεῖν κατ' αὐτοῦ *Io.*—4) Pro οὗ *Io.* ὃν habet.—5) ἁρμοδίαν *Io.*—6) νομίση 1355, νομισοι vat. 3.—7) *Io.* τοιοῦτον.—8) Verba οὕτω μέντοιγε, ἵνα τὸ τοιοῦτο πρόσωπον in 1355 desunt.—9) ἀνενεχθῇ *Io.*—10) διαγωγὴν vat. 3.-ἔχει *Io.*—11) ὑπερθῆται 1320, *Io.*—12) τῶν πολιτικῶν 1320 et 1353.—13) ἀναγκαζηται 1355.—14) Pro ἰδίων duo paris., inter quos 1320, οἰκείων habent.—15) Vox γίνεσθαι in 1353 deest.—16) *Io.* p. 620. Inscriptio ibi haec est: τῆς νϛ' διατάξεως.—17) Pro μηδεμίαν unus paris. μίαν habet.—18) ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι *Io.*—19) *Io.* p. 607.—20) Voces εἴτε ὑπὲρ ἐκκλησιαστικοῦ δικαίου desunt apud *Io.*—21) Vox ὁ in 1320 deest, in reliquis paris. adest.—22) Vox εἰ deest apud *Io.*—23) συνᾴδοι vat. 3.—24) παρακλητικοῦ unus paris.—25) ἐπισκόπους 1320, reliqui ἐπισκόπου.—26) Leg. ἀναφερέσθω.—27) *Io.* p. 671.—28) τῶν deest apud *Io.*—29) παρὰ τῷ *Io.*—30) δίκης *Io.* habet; reliqui διοικήσεως.—31) σπουδάζοντες vat. 3.—32) ἑαυτοῖς 1355.—33) Voces ἢ ξενοδόχῳ in vat. 3, 1324 et 1326 desunt.—34) *Io.* p. 613. Inscriptio haec est: τίτλου ξα τῆς αὐτῆς.—35) ἐκ deest apud *Io.*—36) καταθέσεως vat. 3.—37) καταβολῆς et *Io.* *Ox.* tamen μεταβολῆς.—38) τελευτήσῃ 1355, τελευτήσει *Io.*—39) pal. om. totum cap. 62.—40) Voces δὲ ἐκ τ. ἐ. τ. τ. δ. ἐμπιστευθεὶς in 1353 et tribus vaticanis tantum habentur.—41) Vox ἐπάρχοις in 1320 deest.—42) ἀφορισάμενος vat. 3.—43) αὐτὸν ἀποκρ. pal.—44) Vox πόλει in 1320 deest.—45) ἰδιωτικὴν 1355.—46) ἢ καὶ in eodem 1355.

τισὶν ἐνάγειν. τηνικαῦτα γὰρ μόνοις ἐκείνοις 1) παρ' αὐτῶν ἐναγομένοις δίδομεν ἄδειαν, ἐάν τινα ἀγωγὴν 2) ἔχωσι κατὰ τῆς ἐκκλησίας ἢ κατὰ τοῦ ἐπισκόπου, κατ' αὐτῶν προτίθεσθαι. εἰ δὲ καὶ ἐπί τισι πράγμασιν ἢ ἀγωγαῖς ἑαυτοὺς ἐνόχους ποιήσωσιν ἐν τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ τὰς ἀποκρίσεις ποιοῦνται, καὶ τὰς ὑπὲρ τούτων ἀγωγὰς αὐτοὺς ὑποδέξασθαι 3) [cap. 25]

ξδ. Εἰ δὲ καὶ 4) ἐπίσκοποι ἢ κληρικοὶ ὑπὲρ τῆς πόλεως ἢ τῆς ἰδίας ἐκκλησίας διὰ πρεσβείαν ἢ χειροτονίαν ἐπισκόπου εἰς τὴν βασιλίδα πόλιν ἢ ἐν ἄλλῳ οἰῳδήποτε τόπῳ ἐκδημήσωσι, κελεύομεν αὐτοὺς μηδεμίαν ἐπαχθείαν ἢ ὄχλησιν ἀφ' οἱουδήποτε προσώπου ὑφίστασθαι, ἀδείας οὔσης τοῖς ὑπευθύνους αὐτοὺς ἔχειν νομίζουσι, μεθ' ὃ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ὑποστρέψουσιν, ἐνάγειν αὐτοῖς 5), μηδενὸς τοῖς νομίζουσιν ἔχειν αὐτοὺς ὑπευθύνους γινομένου προκρίματος. 6) [cap. 26]

ξε. 7) Εἴ ποτε δὲ αἰτία ἀναφυῇ 8) τοῦ ὑπόμνησιν ἢ ἐκβιβασμὸν προσενεχθῆναι ὑπὲρ οἱασδήποτε χρηματικῆς αἰτίας εἴτε δημοσίας εἴτε ἰδιωτικῆς κληρικῷ 9) ἢ μοναχῷ ἢ μοναστρίᾳ οἱουδήποτε μοναστηρίου καὶ μάλιστα γυναικῶν, ὕβρεως χωρὶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης τιμῆς κελεύομεν τὴν ὑπόμνησιν καὶ τὸν ἐκβιβασμὸν γίνεσθαι, μὴ μέντοι μονάστριαν ἢ ἀσκήτριαν τοῦ μοναστηρίου ἀφέλκεσθαι, ἀλλ' ἐντολέα ἐξ αὐτῶν προβάλλεσθαι τὸν ὑπὲρ τοῦ πράγματος ἀποκρινόμενον. [cap. 27]

ξϛ. Ταῖς δὲ μοναχαῖς ἐξέστω εἴτε δι' ἑαυτῶν εἴτε δι' ἐντολέων τὰς ἰδίας ἢ τὰς τοῦ μοναστηρίου δίκας πράττειν, εἰδότος τοῦ ταῦτα παραβαίνοντος δικαστοῦ ἢ 10) ἐκβιβαστοῦ, ὡς καὶ τῆς ζώνης γυμνωθήσεται, καὶ ποινὴν πέντε χρυσίου λιτρῶν εἰσπραχθήσεται παρὰ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος 11) τῶν πριβάτων, τοῦ ἐκβιβαστοῦ δηλονότι πρὸς τούτοις καὶ βασάνους ὑπομένοντος καὶ εἰς ἐξορίαν πεμπομένου. τοῦ δὲ ἄρχοντος ἀναβαλλομένου 12) τὴν ἐκδίκησιν, ὁ ἐπίσκοπος ἡμῖν ἀναφερέτω. [ib.]

ξζ. Σπορτούλων δὲ ὀνόματι πᾶν πρόσωπον ἐν οἱᾳδήποτε 13) ἐκκλησιαστικῇ τάξει καταλεγόμενον καὶ πρὸς τούτοις διακόνισσαν καὶ μοναχὴν καὶ ἀσκήτριαν καὶ μονάστριαν ὑπὲρ πάσης ἐγκληματικῆς καὶ χρηματικῆς 14) αἰτίας, ὁπόσης ἂν εἴη 15) ποσότητος, εἴτε ἀπὸ κληρικοῦ, εἴτε ἀπό τινος ἐν στρατείᾳ καταλεγομένου ὑπόμνησιν δέξονται, ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἢ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἐν αἷς διάγουσιν, οὐ πλέον τεσσάρων κερατίων διδόναι συγχωροῦμεν.

ξη. Εἰ δὲ ἐξ ἡμετέρας κελεύσεως ἢ ἀπὸ ἄρχοντος ἢ ἐκ τοῦ 16) μακαριωτάτου πατριάρχου σταλῇ 17) ἐκβιβαστὴς ἐπ' ἄλλας ἐπαρχίας ὑπόμνησιν προσάγων 18) τινὶ τῶν μνημονευθέντων προσώπων, μὴ περαιτέρω ἑνὸς νομίσματος κομιζέσθω 19).

ξθ. Εἰ δὲ καὶ ὑπὲρ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς αἰτίας πολλοὺς ἐκ τῶν μνημονευθέντων προσώπων ὑπομνησθῆναι συμβαίη, ἑνὸς καὶ μόνου προσώπου ὑπὲρ πάντων σπορτοῦλα δίδοσθαι θεσπίζομεν.

ο. Ἐπίσκοπος δὲ ὑπὲρ τῶν πραγμάτων τῆς ἰδίας ἐκκλησίας μηδεμίαν μεθοδείαν ἢ ἐνόχλησιν ὑφιστάσθω· σπόρτουλα δέ, εἰ 20) ὑπὲρ τῶν ἰδικῶν πραγμάτων ὑπομνησθείη, ἀπαιτείσθω, τὰς ἀγωγὰς δηλαδὴ τὰς κατὰ τῶν ἐκκλησιῶν προτιθεμένας τῶν οἰκονόμων ὑποδεχομένων ἢ ἐκείνων, οἵτινες ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἰτίᾳ προβληθεῖεν. ὁ δὲ παρὰ ταῦτα εἰσπρᾶξαι σπόρτουλα τολμῶν, ἐν διπλῷ, ὅπερ ἔλαβεν, τῷ ἀπαιτηθέντι προσώπῳ ἀποδοῦναι συναθείσθω. καὶ εἰ μὲν στρατεύεται, καὶ τὴν ζώνην ἀπολλύτω 21). εἰ δὲ κληρικὸς εἴη, τοῦ κλήρου ἐκβαλλέσθω. [cap. 23]

οα. 22) Πᾶσι δὲ τοῖς ἐν κλήρῳ καταλεγομένοις, μὴ 23) ἔχουσι γαμετάς, κατὰ τοὺς κανόνας ἀπαγορεύομεν καὶ ἡμεῖς ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ 24) ἐπείσακτον 25) ἔχειν δίχα μέντοι μητρὸς καὶ θυγατρὸς καὶ ἀδελφῆς καὶ τῶν ἄλλων προσώπων, ἅτινα πᾶσαν ὑποψίαν ἐκφεύγει 26). εἰ δέ τις παρὰ ταύτην τὴν παραφυλακὴν γυναῖκα ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ σχῇ, ἥτις δύναται αὐτῷ ὑποψίαν ἐπαγαγεῖν, καὶ ἅπαξ καὶ δὶς ἢ ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου ἢ ἀπὸ τῶν ἰδίων συγκληρικῶν ὑπομνησθείς, ὥστε 27) μετὰ τοιαύτης γυναικὸς μὴ οἰκεῖν, ἐκβαλεῖν αὐτὴν τοῦ ἰδίου οἴκου μὴ θελήσοι ἢ κατηγόρου φαινομένου ἀποδειχθῇ ἀπρεπῶς μετὰ τῆς τοιαύτης γυναικὸς ἀναστρέφεσθαι, τηνικαῦτα ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ κατὰ τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας τοῦ κλήρου αὐτὸν ἐκβαλλέτω, τῇ βουλῇ τῆς πόλεως, ἧς κληρικὸς ἦν, παραδοθησόμενον.

οβ. 28) Ἐπίσκοπον 29) δὲ 30) μηδεμίαν παντελῶς γυναῖκα ἔχειν ἢ μετὰ ταύτης 31) οἰκεῖν συγχωροῦμεν. εἰ δὲ ἀποδειχθείη τοῦτο μηδαμῶς 32) παραφυλάξας, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβαλλέσθω. [cap. 29]

ογ. Διακόνισσαν δὲ οὐδενὶ τρόπῳ μετὰ ἀνδρός, ἐξ οὗ δύναται ἀσέμνου βίου ἀναφύεσθαι ὑποψία, οἰκεῖν συγχωροῦμεν. εἰ δὲ ταῦτα μὴ παραφυλάξοι, ὁ ἱερεύς, ὑφ' ὃν τέτακται, ὑπομιμνησκέτω αὐτὴν ἅπασι τρόποις τὸν τοιοῦτον ἄνδρα ἐκβάλλειν τοῦ ἰδίου οἴκου. εἰ δὲ ὑπερθῆται 33), τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὑπηρεσίας καὶ τῶν

1) Vox ἐκείνοις in 1355 deest.—2) διαγωγὴν vat. 3.—3) Voces καὶ τὰς usque ad ὑποδέξασθαι in 1355 desunt.—4) καὶ in 1355 deest.—5) αὐτοὺς 1355.—6) Vat. 2, 3 et pal. addunt: περὶ χρονίων παραγραφῆς διὰ τὸν χρόνον, ὃν ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀποδημίᾳ (ἀποδημίᾳ vat. 3) παρείλκυσαν, quae in editis requiruntur.—7) Io. p. 640. Inscriptio ibi haec est: τοῦ ξε' κεφαλαίου.—8) ἀναφανῇ 1355, ἀναφύει Io.—9) κληρικῶν ἢ μοναχῶν vat. 3.—10) Vox ἢ in 1355 deest.—11) κόμητος 1320.—12) 1320 ἀμφιβαλλομένου.—13) οἱῳδήποτε 1355.—14) Voces καὶ χρηματικῆς in 1355 desunt.—15) ὅσης ἂν εἴη vat. 2.—16) Vox τοῦ in duobus paris., inter quos 1320, deest.—17) σταλεῖς 1320, vat. 2.—18) προσηγάγοι 1320, προσαγάγοι vat. 2, 3.—19) κομίζεσθαι 1355, vat. 3.—20) Pro εἰ unus paris. et vat. 2 ἢ habent.—21) ἀπόλλυσιν 1355.—22) Io. p. 635. Inscriptio haec est: τῆς οα' διατάξεως.—23) καὶ μὴ duo paris., inter quos 1355. Sic et Io. Vat. 3, pal.—24) οἴκῳ om. vat. 3.—25) ἐπεισακτὸν 1355, vat. 2, pal.—26) ἐκφεύγειν 1355. In vocem ἐκφεύγει desinit Io. p. 635.—27) Post vocem ὥστε usque ad voces μετὰ τῆς τοιαύτης γυναικὸς lacuna in 1355 habetur.—28) Io. p. 634 hanc habet inscriptionem: τῆς οβ' διατάξεως.—29) ἐπίσκοπος 1355.—30) δὲ deest in Io.—31) ἢ μετ' αὐτῆς 1355 et Io.—32) Pro μηδαμῶς Io. μὴ habet.—33) ὑπερθεῖται

ἰδίων 1) διαρίαν ἀλλοτριουμένην τῷ μοναστηρίῳ παραδιδότω 2), κἀκεῖ πάντα τὸν τῆς ἰδίας ζωῆς χρόνον διατελείτω, τῶν πραγμάτων αὐτῆς, εἰ μὲν παῖδας ἔχοι 3), μεταξὺ αὐτῆς κἀκείνων κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων διαιρουμένων, ἵνα τὸ ἁρμόζον τῇ αὐτῇ γυναικὶ μέρος τὸ μοναστήριον λαμβάνοι 4) ταύτην ἀποτρέφη 5). εἰ δὲ μὴ ἔχοι 6) παῖδας, πᾶσα ἡ αὐτῆς περιουσία μεταξὺ τοῦ μοναστηρίου, ὅπου ἐμβάλλεται 7), καὶ τῆς ἐκκλησίας, ἐν ᾗ πρότερον 8) τέτακται 9), ἐξ ἴσης μοίρας διαιρείσθω. [cap. 30]

οδ'. 10) Εἴ τις τῶν θείων μυστηρίων 11) ἢ τῶν ἄλλων ἁγίων 12) λειτουργιῶν ἐπιτελουμένων 13) ἐν ἁγίῳ εὐαγεῖ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ ἐπισκόπῳ 14) ἢ τοῖς κληρικοῖς ἢ τοῖς λαϊκοῖς 15) ἢ τοῖς ἄλλοις ὑπηρέταις τῆς ἐκκλησίας ὕβρεις τε ἐπαγάγοι 16), κελεύομεν τοῦτον βασάνους ὑπομεῖναι καὶ εἰς ἐξορίαν πεμφθῆναι 17). εἰ δὲ καὶ αὐτὰ τὰ θεῖα μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας ταράξοι 18) ἢ ἐπιτελεῖσθαι κωλύσοι 19), κεφαλικῶς τιμωρείσθω. καὶ ταῦτα ἐκδικεῖν 20) κελεύομεν οὐ μόνους 21) τοὺς πολιτικούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς στρατιωτικοὺς ἄρχοντας. [cap. 31.]

οε'. 22) Πᾶσι δὲ τοῖς λαϊκοῖς ἀπαγορεύομεν λιτὰς ποιεῖν, δίχα τῶν ὁσιωτάτων τῶν τόπων 23) ἐπισκόπων καὶ 24) τῶν ὑπ' αὐτοὺς 25) εὐλαβεστάτων κληρικῶν. ποία γὰρ ἐστι λιτή, ἐν ᾗ ἱερεῖς οὐχ εὑρίσκονται; [cap. 32]

ος'. 26) Ὑπόλοιπον ἡμῖν ἐστὶ καὶ περὶ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων καὶ τῶν εὐλαβεστάτων 27) κληρικῶν καὶ 28) μοναχῶν διατυπῶσαι. κελεύομεν τοίνυν τὸν 29) ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην ἐν ἑκάστῳ μοναστηρίῳ προβάλλεσθαι 30) μὴ πάντως 31) κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῶν μοναχῶν, ἀλλ' ὃν πάντες οἱ μοναχοὶ ἢ οἱ καλλίους 32) ὑπολήψεως ὄντες ἐπιλέξωνται οὐ διά τι, ἀλλ' ὡς τῇ πίστει ὀρθὸν καὶ τῷ βίῳ σώφρονα καὶ τῆς διοικήσεως ἄξιον καὶ δυνάμενον τὴν τῶν μοναχῶν ἐπιστήμην καὶ πᾶσαν τὴν 33) τοῦ μοναστηρίου κατάστασιν χρησίμως φυλάξαι, καὶ οὕτως αὐτὸν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τῆς παροικίας προβληθῆναι. τὰ αὐτὰ δὲ παρακελευόμεθα 34) καὶ ἐπὶ τοῖς τῶν γυναικῶν εὐαγέσι μοναστηρίοις καὶ ἀσκητηρίοις 35) γίνεσθαι. [cap. 33]

οζ'. 36) Εἴ τις δὲ εἰς 37) μοναχικὸν βίον ἐλθεῖν βουληθείη, κελεύομεν, ἵνα, εἰ μὲν δῆλός ἐστιν, ὅτι οὐδεμιᾷ τύχῃ ὑπόκειται, ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου, ὅτε συνίδοι 38), τὸ σχῆμα αὐτῷ παράσχοι. εἰ δὲ μὴ γνωρίζηται 39), οἱᾳδήποτε ὑπόκειται 40) τύχῃ, ἐντὸς τριῶν ἐνιαυτῶν μὴ λαμβάνειν αὐτὸν τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἵνα, ἐντὸς τῆς τριετίας εἰ μηδεὶς αὐτὸν ἐναγάγοι 41) καὶ ἄξιος κριθείη, τηνικαῦτα τοῦ σχήματος ἀξιούσθω. [c. 34]

οη'. Εἴ τις ἐπὶ αἱρέσει γάμου ἢ παιδοποιίας ἢ χωρὶς προικὸς ἢ γαμικῆς δωρεᾶς ἢ δωρήσηται, ἢ καταλείψῃ τοῖς ἰδίοις παισὶν ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε προσώπῳ κληρονομίαν ἢ ληγάτον, ἢ ἐξ ἀρχῆς καθαρῶς 42) καταλιμπάνων αὐτοῖς βαρήσει αὐτοὺς ὑποκαταστάσει ἢ ἀποκαταστάσει ὑπὸ μίαν τῶν μνημονευθεισῶν αἱρέσεων, κελεύομεν, εἴπερ οἱ ταῖς τοιαύταις αἱρέσεσιν ὑποκείμενοι ἄρρενες ἢ θήλειαι 43) εἰς μοναστήρια εἰσέλθωσιν 44), ἢ 45) κληρικοὶ ἢ διακόνισσαι ἢ ἀσκήτριαι γένωνται 46), καὶ τὰς τοιαύτας αἱρέσεις ἀνισχύρους καὶ ἀντὶ μὴ γεγραμμένων εἶναι. ταύτης δὲ τῆς βοηθείας οἱ κληρικοὶ καὶ αἱ διακόνισσαι τῶν ἐκκλησιῶν ἀπολαυέτωσαν, εἰ μέχρι τῆς αὐτῶν 47) ζωῆς τοῖς αὐτοῖς ἐπιμένοιεν, καὶ τὰ πράγματα τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην αἵρεσιν δεδωρημένα ἢ καταλελειμμένα εἰς εὐσεβεῖς χρείας ἢ δαπανήσωσιν ἢ καταλείψωσιν. ἐπὶ γὰρ τοῖς προσώποις, ἅτινα εἰς μοναστήρια ἢ εἰς ἀσκητήρια εἰσέλθωσιν 48) καὶ καταλείψωσι 49) τὴν τοιαύτην σώφρονα ἀναστροφήν, τῷ μοναστηρίῳ ἢ τῷ ἀσκητηρίῳ, ὅπου τὴν ἀρχὴν εἰσῆλθεν, τὰ ὑπὸ τὴν τοιαύτην αἵρεσιν δωρηθέντα ἢ καταλειφθέντα μετὰ τῆς ἄλλης αὐτῶν ὑποστάσεως διαφέρειν κελεύομεν. εἰ μέντοι ἐπὶ ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων ἢ πτωχῶν ἀποτροφῇ ὑπὸ τὰς εἰρημένας αἱρέσεις ὑποκαταστάσεις ἢ ἀποκαταστάσεις γένηται, ἐξ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων προσώπων ταύτην ἀποκλείεσθαι 50) συγχωροῦμεν. [cap. 37]

1353.— 1) οἰκείων 1355.— 2) παραδιδόσθω 1355, vat. 3.— 3) ἔχει 1353, vat. 3.— 4) λαμβάνων 1355.— 5) ἀντιστρέφῃ 1355, vat. 3.— 6) ἔχει 1355.— 7) ἐκβάλλεται vat. 1.— 8) πρότερον 1355, vat. 2.— 9) ἐτέτακτο vat. 1, 2, 3.— 10) *Io.* p. 628. Inscriptio ibi haec est: ἀπὸ τῆς αθ διατάξεως. *Ox.* τῆς κβ. τὰ συναδόντα νόμιμα τῆς νδ΄ διατάξεων (sic).— 11) ἐπιτελουμένων *Io.* addit.— 12) ἁγίων deest apud *Io.*— 13) ἐπιτελουμένων hic deest apud *Io.*— 14) τοῖς ἐπισκόποις *Io.*— 15) Sic vat. 1. Voces ἢ τοῖς λαϊκοῖς in reliquis desunt.— 16) ὕβριν τινα ἐπάγοι 1355.— 17) παραπεμφθῆναι *Io.*— 18) παράξει reliqui praeter vat. 1.— 19) κωλύσει unus paris., *Io.* vat. 1.— 20) ἐκδικεῖν *Io.* — 21) μόνον unus paris., *Io.*— 22) *Io.* p. 662.— 23) τῶν τόπων in 1353, vat. 2 desunt.— 24) Pro καὶ vat. 1 ἢ habet.— 25) ὑπ' αὐτοὺς in 1355 desunt. — 26) *Io.* p. 671. Idem scholium hic legitur in vatic. 1, paris. 364 et palatino, sive ante sive post verba capituli LXXVI positum: Μετὰ ταῦτα [ταύτην vat.] ἔχει ἡ διάταξις περὶ τῆς τῶν κελλιῶν τοῦ κοινοβίου [π. τοῦ κελλιτοῦ κοινοβ. vat.]. κατασκευῆς [om. pal.], καὶ τοῦ μὴ εἶναι διπλᾶ τὰ λεγόμενα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἀσκητήρια.— ὁμοῦ addit paris. et mox aliud subdit scholium ab initio truncatum de iisdem monasteriis; ultima verba sunt καὶ ἀποτάσσονται τοῖς κοσμικοῖς πράγμασιν, cum quibus cf. can. II conc. nic. Palatinus mox deficit, ac si ultima capitulo librarius non habuerit.— 27) εὐαγεστάτων unus paris. — 28) κληρικῶν καὶ apud *Io.* et in vat. 1. desunt. Recte.— 29) Pro τὸν *Io.* ὅταν habet.— 30) Post προβάλλεσθαι *Io.* χρὴ addit.— 31) πάντως unus paris. *Io.*, μὴ πάντως vat. 1.— 32) Pro καλλίονες 1355 κρείττονες habet.— 33) Vox τὴν in 1355 deest.— 34) κελεύομεν 1355.— 35) Voces καὶ ἀσκητηρίοις in 1353 desunt. — 36) *Io.* p. 639.— 37) *Io.* εἰ δέ τις habet absque εἰς, quod tamen supplendum esse editor ad marginem conicit.— 38) συνείδοι 1320. *Io.* vat. 1.— 39) γνωρίζεται 1353.— 40) ὑποκείμενος 1355. Voces εἰ δὲ μὴ γνωρίζηται οἱᾳδήποτε ὑπόκειται τύχῃ apud *Io.* desunt.— 41) ἐνάγοι 1353.— 42) καθαρὸς unus paris. vat. 2.— 43) θήλειας vat. 1.— 44) εἰσέλθουσιν 1353.— 45) Pro ἢ vat. 1 καὶ habet.— 46) γίνονται 1320.— 47) 1320 αὐτῆς.— 48) εἰσέλθουσι 1355.— 49) καταλείψουσι 1355.— 50) ἀποκλύεσθαι 1355

οθ'. 1) Εἰ δὲ ἀνὴρ ἢ γυνὴ τὸν 2) μοναχικὸν 3) ἐπιλέξηται 4) βίον, τὰ πράγματα αὐτοῦ 5) διαφέρειν τῷ μοναστηρίῳ κελεύομεν.

π'. 6) Εἰ δὲ τὸ τοιοῦτον πρόσωπον παῖδας ἔχοι καὶ μὴ διατυπώσειεν 7) τὰ κατ' αὐτούς, πρὶν ἢ 8) εἰσέλθῃ 9), ἐξέστω αὐτῷ καὶ μετὰ τὸ εἰσελθεῖν εἰς τὸ μοναστήριον τὴν οἰκείαν οὐσίαν εἰς τοὺς ἰδίους 10) διελεῖν παῖδας, οὕτω μέντοιγε, ὥστε μηδενὶ τῶν αὐτοῦ παίδων ἐλαττοῦσθαι τὸ νόμιμον μέρος· τὸ δὲ μὴ δεδομένον 11) τοῖς παισὶ μέρος τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω. εἰ δὲ πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν μεταξὺ τῶν παίδων διελεῖν βουληθείη, τοῦ οἰκείου αὐτοῦ 12) προσώπου τοῖς παισὶ συναριθμουμένου ἐν ἑαυτῷ 13), μέρος πᾶσι τρόποις παρακρατείτω, ὀφείλον 14) τῷ δικαίῳ τοῦ μοναστηρίου διαφέρειν. εἰ δὲ ἐν τῷ μοναστηρίῳ διάγων τελευτήσαι, πρὶν μεταξὺ τῶν παίδων τὰ ἴδια διανεῖμαι πράγματα, τὸ νόμιμον μέρος οἱ παῖδες λήψονται, τὸ δὲ λοιπὸν τῆς οὐσίας τῷ μοναστηρίῳ διαφερέτω 15). [cap. 38]

πα'. 16) Μνηστείας δὲ 17) μεταξύ τινῶν 18) κατὰ τὸν νόμον γενομένης, εἴτε ὁ μνηστὴρ εἰς μοναστήριον εἰσέλθῃ 19), ἀναλαμβανέτω τὰ ὑπὲρ μνηστείας ἀῤῥαβῶνος ὀνόματι διδόμενα 20) εἴτε ἡ μνηστὴ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλέξηται, ὁμοίως ποιείτω, τῆς ποινῆς ἑκατέρῳ μέρει 21) συγχωρουμένης. [cap. 39]—Εἰ δὲ συνεστῶτος τοῦ γάμου ἢ ὁ ἀνὴρ μόνος ἢ ἡ γυνὴ μόνη 22) εἰσέλθῃ 23) εἰς τὸ 24) μοναστήριον, διαλυέσθω ὁ γάμος καὶ δίχα ῥεπουδίου 25), μηθὸ μέντοι τὸ πρόσωπον τὸ εἰσερχόμενον ἐν τῷ μοναστηρίῳ μοναχικὸν 26) σχῆμα λάβῃ 27) καὶ εἰ μὲν ὁ ἀνὴρ ἢ 28), ἀποκαθιστάτω καὶ τὴν προῖκα τῇ γυναικί, καὶ εἴ τι ἄλλο παρ' αὐτῆς ἔλαβε 29), καὶ 30) πρὸς τούτοις 31) ἐκ τῆς γαμικῆς δωρεᾶς τοσοῦτον 32) μέρος ὅσον ἐκ τῆς τελευτῆς τοῦ ἀνδρὸς ἥρμοζε τῇ γυναικὶ τὸ 33) σύμφωνον τὸ τοῖς προικώοις συμβολαίοις συμφερόμενον 34). εἰ δὲ γυνὴ εἴη 35) εἰς τὸ μοναστήριον εἰσελθοῦσα 36), τὸν ὅμοιον τρόπον παρακρατείτω ὁ ἀνὴρ τὴν 37) γαμικὴν δωρεὰν καὶ τὸν 38) κάσον τῆς προικὸς, καὶ τὸ λοιπὸν τῆς προικὸς 39), καὶ εἴ τι ἄλλο τῶν πραγμάτων τῆς γυναικὸς παρ' αὐτῷ 40) εὑρεθῇ 41), ἀποκαθιστᾶν παρακελευόμεθα. ἀμφοτέρων δὲ τὸν μοναχικὸν βίον ἐπιλεγομένων, κελεύομεν ἀργούντων τῶν προικιμαίων συμφώνων τὸν ἄνδρα παρακρατεῖν τὴν γαμικὴν δωρεάν, καὶ 42) τὴν γυναῖκα τὴν ἰδίαν ἀναλαμβάνειν προῖκα, καὶ εἴ τι ἄλλο τῷ ἀνδρὶ δεδωκέναι δειχθείη, εἰ μή, ὡς εἰκός, ἢ ὁ 43) μνηστὴρ τῇ μνηστῇ ἢ ἡ μνηστὴ τῷ μνηστῆρι, ἢ ὁ ἀνὴρ τῇ γυναικὶ ἢ ἡ γυνὴ τῷ ἀνδρὶ δωρήσασθαί τι ἢ συγχαρῆσαι βουληθείη 44). [cap. 40]

πβ'. 45) Οὐδεμίαν δὲ 46) ἄδειαν δίδομεν τοῖς γονεῦσι τοὺς παῖδας ἢ τοῖς παισὶν τοὺς γονέας τὴν κοσμικὴν διαγωγὴν καταλιμπάνοντας ὡς ἀχαρίστους 47) ἀποκλείειν 48) τῆς ἰδίας κληρονομίας ὑπὲρ αἰτίας πρὸ 49) τοῦ μοναχικοῦ βίου παρακολουθησάσης.

πγ'. 50) Ἀπαγορεύομεν δὲ τοῖς γονεῦσι τοὺς ἰδίους παῖδας μοναχικὸν βίον ἐπιλεγομένους τῶν εὐαγῶν 51) μοναστηρίων ἀφέλκειν. [cap. 41]

πδ'. 52) Ἐὰν μοναχὸς καταλείψῃ τὸ ἴδιον μοναστήριον καὶ εἰς ἄλλο 53) εἰσέλθῃ, εἴ τινα πράγματα ἐν τῷ καιρῷ, καθ' ὃν τὸ μοναστήριον καταλέλοιπεν 54), ἔχειν 55) φανείη, τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐξ ἀρχῆς εἰσῆλθεν, ταῦτα διαφέρειν κελεύομεν. εἰ δὲ εἰς κοσμικὸν βίον μετέλθῃ 56), ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος τῶν τόπων εἰς μοναστήριον βαλλέσθω 57) καὶ τὰ πράγματα, ὅσα μετὰ ταῦτα 58) ἔχειν δειχθείη 59), τῷ μοναστηρίῳ, ἐν ᾧ ἐμβάλλεται 60), διαφερέτω· εἰ δὲ πάλιν καταλείψῃ 61) τὸ μοναστήριον, τότε αὐτὸν ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας, ἐν ᾗ ἂν εὑρεθῇ 62), κρατείτω καὶ τῇ ὑποκειμένῃ αὐτῷ 63) τάξει 64) συναριθμείτω. [cap. 42]

πε'. 65) Εἴ τις ἁρπάσει 66) ἢ ὑπονοθεύσει ἢ διαφθείρει ἀσκήτριαν ἢ διακόνισσαν ἢ μονάστριαν 67) ἢ ἄλλην οἱανοῦν 68) γυναῖκα εὐλαβῆ βίον ἢ σχῆμα ἔχου-

1) *Io.* p. 641.—2) τὸν deest in vat. 1.—3) μοναχόν unus paris.—4) ἐπιδέξηται vat. 1.—5) αὐτῶν vat. 1.—6) *Io.* p. 641.—7) *Io.* διατυπώσαιτο, vat. 1. διατυπώσηται.—8) ἢ apud *Io.* et in vat. 1 deest.—9) εἰσέλθοι *Io.*—10) unus paris. et *Io.* οἰκείους.—11) διδόμενον *Io.* vat. 1, reliqui διδόμενον.—12) Pro αὐτοῦ vat. 1 τοῦ habet.—13) ἑαυτῶν paris. 1320.—14) ὀφείλων *Io.*—15) διαφέρει *Io.*—16) *Io.* p. 642.—17) δὲ deest in *Io.*—18) τινὸς unus paris.—19) εἰσέλθοι vat. 3, unus paris., *Io.*—20) διδόμενα 1355, *Io.*—21) μέρει apud *Io.* deest.—22) μόνη deest in 1355.—ἡ μόνη vat. 1.—23) εἰσέλθοι *Io.*—24) τὸ deest in duobus paris., inter quos 1355, et *Io.*—25) Ad marginem cod. 1320 adiectum est ἀποστασίας, quae interpretatio est vocis ῥεπουδίου.—*Io.* δίχα μέντοι ῥεπουδίου.—26) τὸ μοναχικόν vat. 1.—27) λάβοι *Io.*—28) Pro ἢ *Io.* εἴη habet.—29) ἔλαβεν unus paris.—30) καὶ deest apud *Io.*—31) Pro πρὸς τούτοις *Io.* πρὸ τῆς habet.—32) τοσοῦτο 1355.—33) κατὰ τὸ *Io.* vat. 1.—34) ἐμφερόμενον *Io.* vat. 1. 2. duo paris., inter quos 1355. Unus paris. ἐκφερόμενον. ἐμφαινόμενον, εἰ δὲ ἡ γυνὴ vat. 3.—35) ἡ in duobus paris. vat. 2. et ap. *Io.* deest.—36) ἐλθοῦσα absque εἰς in 1355.—37) Vox τὴν in 1355. deest.—38) Pro τὸν *Io.* vat. 1. τὸ habent.—39) Voces καὶ τὸ λοιπὸν τῆς προικὸς desunt apud *Io.* et in vat. qui supplet addendo in fine pericopae: κρατεῖν δὲ καὶ τὸ κάσον τῆς προικός.—40) παρ' αὐτοῦ 1320.—41) εὑρεθείη *Io.* vat. 3. ἀποκαθ. παρακ. om. vat. 2.—42) καὶ in 1355 deest.—43) Pro ὁ 1355 ὡς habet.—44) βουληθῇ unus paris. *Io.*—45) *Io.* p. 638. Inscriptio ibi haec est: ἀπὸ τῆς πβ' διατάξεως.—46) δὲ in *Io.* deest. δίδομεν vat. 3.—47) 1355 ἀχρήστους.—48) ἀποκλύειν 1355.—ἀποκλίειν vat. 1.—49) *Io.* πρός.—50) *Io.* p. 638.—51) *Io.* ἱερῶν.—52) *Io.* p. 642.—53) *Io.* μοναστήριον post ἄλλο intrudit. ἔλθῃ vat. 3.—54) κατέλιπεν *Io.*—55) ἔχει 1355.—56) μετέλθοι *Io.* vat. 1, 3.—57) ἐμβαλλέσθω *Io.*—58) μετὰ ταῦτα desunt in *Io.*—vat. 1 μεταῦτα.—59) δειχθῇ vat. 1.—60) ἐκβάλλεται vat. 3.—61) καταλείψει unus paris., καταλείψοι *Io.*—62) Pro εὑρεθῇ *Io.* πορισθῇ habet. post κρατείτω sequentia um vat. 3.—63) αὐτῶν 1320, αὐτὸν vat. 2.—64) τὴν ὑποκειμένην αὐτῷ τάξιν *Io.*—65) *Io.* p. 631. Inscriptio ibi est: τῆς πθ' διατάξεως.—66) Unus paris. ἁρπάσει. Sic et vat. 1, *Io.* Reliqui ἁρπάσῃ. et sic porro.—67) ἢ μονάστριαν ἢ διακόνισσαν vat. 1, 2.—68) οἵαν *Io.* Pro

σαν, τὰ τούτου πράγματα καὶ τῶν τοῦ 1) τοιούτου μυπους αὐτῷ 2) μετασχόντων κελεύομεν τῷ εὐαγεῖ τόπῳ 3), ἐν ᾧ ἡ τοιαύτη γυνὴ ᾤκει, διὰ τῶν κατὰ τόπον ὁσιωτάτων ἐπισκόπων καὶ τῶν οἰκονόμων αὐτῶν, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων διεκδικεῖσθαι· τοὺς δὲ τὰ 4) τοιαῦτα τολμήσαντας καὶ τοὺς μετασχόντας αὐτῶν 5) τὸν εἰς κεφαλὴν 6) κίνδυνον ὑπομένειν· τὴν δὲ γυναῖκα μετὰ τῶν 7) αὐτῆς πραγμάτων ἐν 8) μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι 9), ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύναται, ἵνα μὴ καὶ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι εὑρεθείη 10). εἰ μέντοι διακόνισσα εἴη καὶ παῖδας ἔχοι 11) νομίμους 12), τὸ νόμιμον μέρος δίδοσθαι τοῖς παισίν 13) [nov. 83 pr.]

πϛʹ. 14) Εἰ δὲ εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὸ τοιοῦτο 15) μόνος τὰ πράγματα μὴ διεκδικηθῇ 16) ὑπὸ τῶν εὐαγῶν οἴκων, κελεύομεν πάσι τρόποις τὸν κόμητα τῶν πριβάτων τῷ ἡμετέρῳ φίσκῳ ταῦτα προσκυροῦν, τοῦ τῶν τόπων ἄρχοντος τοῦ ἀμελήσαντος ἐκδικῆσαι τὰ αὐτὰ 17) πράγματα τῆς ζώνης ἀφαιρουμένου καὶ πρόστιμον ιʹ 18). χρυσίου λιτρῶν ὑπὸ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων εἰσπραχθησομένου 19). [cap. 43 nov. 123]

πζʹ. 20) Πᾶσι δὲ καθάπαξ ἀπαγορεύομεν κεχρῆσθαι σχήματι 21) μοναχοῦ 22) ἢ μοναστρίας ἢ ἀσκητρίας ἢ οἱῳδήποτε τρόπῳ ἐμπαῖξαι εἰς ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν. τοὺς δὲ τοῦτο ἐπιχειροῦντας σωματικὰς ὑποστῆναι τιμωρίας καὶ ἐξορίᾳ παραδοθῆναι, προνοούντων τούτου 23) οὐ μόνον τῶν κατὰ τόπον ἐπισκόπων 24), ἀλλὰ καὶ τῶν πολιτικῶν καὶ στρατιωτικῶν ἀρχόντων. ἡ πάντων ἐνδοξότης τὰ διὰ τοῦ παρόντος νόμου νεαστὶ διατυπωθέντα, ἃ 25) ἐπὶ μόνοις τοῖς μέλλουσι χρόνοις παραφυλάττεσθαι 26) κελεύομεν καὶ εἰς τὸ διηνεκὲς ἰσχύοντα 27) ἢ ἡμετέρα ἐθέσπισε 28) γαληνότης κατὰ πάντα φυλαχθῆναι προνοησάτω καὶ εἰς τὴν ἁπάντων γνῶσιν κατὰ ταύτην τὴν βασιλίδα πόλιν προτιθεμένην 29) ἀγάγοι. *DV Col. Mai. cp.* 30) *IMP. DOM. IOUSTIAN. PPUS* 31) *ANN. XXMI POST.* ξ; *BASILII* 32). *ONN. V.* 33).

ρουμένου vat. 1. τινά.— 1) τοῦ in 1355 et apud *Io.* deest.— 2) αὐτῷ συμμετασχόντων vat. 1. Reliqui αὐτῶν.— 3) *Io.* τὸν εὐαγῆ τόπον.— 4) τὰ deest apud *Io.*— 5) Voces καὶ τοὺς μετασχόντας αὐτῶν desunt apud *Io.*— 6) Pro εἰς κεφαλὴν *Io.* κεφαλικὸν habet.— 7) Pro μετὰ τῶν vat. 1 μετ' αὐτῶν habet.— 8) ἐν deest apud *Io.* et in vat. 1.— 9,10) *Io.* addit: ἐν ᾧ ἀσφαλέστερον φυλάττεσθαι δύναται, ἵνα μὴ πάλιν ἐν τῷ αὐτῷ ἐγκλήματι εὑρεθείη.— 11) ἔχει unus paris.— 12) νομίμους ἔχει *Io.*— 13) πᾶσιν unus paris.— 14) *Io.* p. 631.— 15) τοσοῦτον *Io.*— 16) ἐκδικηθῇ *Io.* vat. 2.— 17) Pro αὐτὰ *Io.* τοιαῦτα— 18) Pro ιʹ. vat. 2, unus paris. ἐν.— 19) εἰσπραττομένου vat. 1, 2.— 20) *Io.* p. 672.— 21) σχήματα *Io.*— 22) *Io.* μοναχοῖς.— 23) Pro τούτου 1355 τοῦτον habet. Post τούτου *Io.* et vat. 1 οὐ μόνον intrudunt, reliqui non habent.— 24) Post ἐπισκόπων pariss. codd. οὐ μὴν interponunt. Quae et apud *Io.* et in vat. 1 non habentur.— 25) Vox ἃ deest apud *Io.* et in vat. 1.— 26) 1320 περιφυλάττεσθαι — παραφυλάττεσθαι καὶ in vat. 1.— 27) ἰσχύοντα *Io.* vat. 1. Reliqui ἰσχύσοντος.— 28) θεσπίζει vat. 3.— 29) προτιθεμένην *Io.* vat. 1, 3. mon. 380. Legendum, inquit Heimbachius, προτιθεμένων ἐδίκτων, ut habet contextus Novellarum, vel, voce ἐδίκτων omissa, προτιθέμενα.— 30) Pro *CP.* 1355. *PP.* habet.— 31) Pro *PPUS* 1355 habet *PP. AUG* hoc est *perpetui Augusti.*— 32) *BASILU* 1355.— 33) *ANNO U.* 1355. Sic legendum, pergit Heimbachius, uti in contextu posui in translationeque latina expressi, ex his, quae Bienerus in historia Novellarum p. 524 retulit, apparet. In monac. 380., auctore *Hardtio* in catal. codicum mon. tom. IV, p. 168, post duo scholia, quae sequuntur, haec inveniuntur: ἐδόθη τῇ νουμηνίᾳ βασιλείας τοῦ δεσπότου αἰωνίου ἔτει εἰκοστῷ ὑπατείαν μεταδάτα καλάνδαις μαΐαις ἰμπερευομένου ἰουστινιανοῦ περπετούου αὐγούστου ἄννους XX ποστκουλ πόσ. βασιλείου βικαρίου τουτέστι ἐδόθη καὶ ἐξεφωνήθη τῇ νουμηνίᾳ τοῦ μαΐου βασιλείας τοῦ δεσπότου ἰουστινιανοῦ αἰωνίου αὐγούστου ἔτει εἰκοστῷ μετὰ τὴν ὑπατείαν βασιλείου τοποτηρητοῦ. Haec, ut et Bienerus l. l. p. 170. not. 38 notavit, ad Nov. 123 subscriptionem ter repetitam videntur pertinere. Apud *Io.* deest tota constitutionis subscriptio. Habet autem hanc adnotationem: τέλος τῶν κεφαλαίων ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων τῶν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαθέσεως Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν. In vat. 1 et par. 364 etiam subscriptio deest. Adiiciuntur tamen haec in utroque: τέλος τῶν πζ κεφαλαίων ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων τῶν περὶ ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως. Ἐπληρώθη σὺν Θεῷ ἡ συναγωγὴ τῶν θείων κανόνων ἐν πεντήκοντα τίτλοις διῃρημένη καὶ ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων τὰ πζ κεφάλαια Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν

III.

Ἕτερα κεφάλαια ἐκκλησιαστικὰ τῆς αὐτῆς νεαρᾶς διατάξεως.

Alia capita ecclesiastica eiusdem novellae constitutionis.

α'. Περὶ τοῦ σκοπεῖσθαι πρότερον τὸν βίον τοῦ εἰς ἐπισκοπὴν ἀγομένου. Θεσπίζομεν τοίνυν—ἀντὶ νόμου φυλάττειν.

β'. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι κληρικὸν ἀγράμματον. Ἐν οὐδεμιᾷ τάξει κληρικὸν εἶναι ἀγράμματον.

γ'. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι κληρικὸν βουλευτὴν ἢ ταξεώτην. Ἀλλὰ μηδὲ βουλευτὰς—δημοσίᾳ διδομένης.

δ'. Περὶ ἐπὶ χρηματικῇ ἢ ἐγκληματικῇ ὑποθέσει ψευδομαρτυρούντων πρεσβυτέρων ἢ διακόνων. Τοὺς δὲ εὐλαβεστάτους—βασάνοις ὑποβάλλεσθαι.

ε'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι ἄρχοντι εἰς δικαστήριον περισπᾶν ἐπίσκοπον εἰς μαρτυρίαν ἐκτὸς βασιλικῆς κελεύσεως. Οὐδενὶ δὲ τῶν ἀρχόντων—πέμπομεν.

ϛ'. Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι ἐπίσκοπον ἴδιον κληρικὸν ἀπολῦσαι. Μηδένα ἐπίσκοπον—ἀπολύειν.

ζ'. Περὶ τοῦ ἀναφαινομένου κατηγόρου τῆς οἱασοῦν χειροτονίας. Εἰ δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς χειροτονίας—ἀνώτερον ἐθεσπίσαμεν.

η'. Περὶ τοῦ μὴ ζημιοῦσθαι κληρικὸν λόγῳ ἐμφανισιμῶν. Μὴ δεῖν—ἐμφανησίμων.

θ'. Περὶ τοῦ μὴ διορίζεσθαι τὸν καθ' οἱανδήποτε πρόφασιν ἀφιστῶντα ἑαυτὸν τῶν μυστηρίων ἢ τῆς λειτουργίας. μὴ δεῖν—διορίζεσθαι.

ι'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι λαϊκοῖς λιτὴν ποιεῖν ἐκτὸς ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν. Πᾶσι δὲ τοῖς λαϊκοῖς—εὑρίσκονται.

ια'. Περὶ κληρικῶν ἐχόντων τι πρὸς ἀλλήλους ἢ καὶ ἐναγομένων ὑπό τινος καὶ τοῦ μὴ πλέον διμηναίου ὑπερβαίνειν τὴν δίκην, καὶ εἰ φωραθείη κληρικὸς ποινῆς ἄξιος, τί δεῖ γίνεσθαι; Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς—ἄρχουσιν.

ιβ'. Περὶ τῆς τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἀκινήτων πραγμάτων ἐκποιήσεως, δίχα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς—ἀναδέδεικται.

ιγ'. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν ἐμφυτεύτων (sic), τίνα δεῖ τρόπον διδόναι καὶ ἐμφυτεύεσθαι.—Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς—ἐμφυτεύματος γίνεσθαι.

ιδ'. Περὶ τῶν ἐν χρέει δημοσίων ἢ ἑτέρας ἀνάγκης γινομένης ἐκκλησιῶν, καὶ πρὸς ἀλλήλας ἐμφυτεύσεις ποιεῖν, χωρὶς τῶν ἐκ βασιλικῆς δωρεᾶς. Εἰ δὲ ὑπὲρ δημοσίων—ἐκποιεῖσθαι.

ιε'. Περὶ τοῦ ἔχειν ἄδειαν τὴν ἐκκλησίαν Ἱεροσολύμων πωλεῖν οἰκίας. Τὴν δὲ ἁγίαν—συνάγειν.

ιϛ'. Περὶ τῶν διανυσσόντων ἐν διαθήκαις πρᾶξιν εὐσεβῆ προσελθεῖν καὶ ὅτι ἀμελούντων τῶν κληρονόμων ὑπὸ κατὰ χώραν ἐπισκόπων ἀναγκασθήσονται· εἰ καὶ τὰ μάλιστα παρὰ τῶν διαθεμένων ἢ δωρησαμένων ἀπηγορεύθη αὐτοῖς. Εἴ τις κατασκευὴν—καταλέλειπται.

ιζ'. Περὶ τοῦ ὡρισμένου καιροῦ τῇ τῶν λεγάτων

I. Vitam eius qui ad episcopatum promovetur, prius esse explorandam. [Idem ac superius capitulum 2 integerrime ex nov. 6.].

II. Clericum illiteratum fieri non oportere. In nullo ordine clericum fieri litterarum imperitum [Sic plane capitulum 1 ex ead. nov.].

III. Non debere fieri clericum curialem aut officialem [Neque aliud est capitulum 48 superius, ex novella 123].

IV. De presbyteris aut diaconis in pecuniaria aut criminali causa falsum testimonium dicentibus [Cf. capitulum 53, ex ead. novella].

V. Non licere magistratui in iudicium accersere episcopum ad testimonium dicendum, citra imperatoris iussum [Est capitulum 36, ex ead. nov. sumptum].

VI. De non cogendo episcopo clericum suum dimittere [Vide capitulum 38, ex ead. nov.].

VII. De qualiscumque ordinationis prodeunte accusatore [Ipsum est capitulum 44, ex ead. nov.].

VIII. De non mulctando clerico ratione Emphanisticorum [Est breve capitulum 18, ex nov. 56].

IX. De non segregando eo qui ob qualemcumque causam a sacramentis aut sacro officio recesserit [Simile est eiusd. capitulum 19].

X. Non licere laicis preces facere sine episcopis aut clericis [Transit ad capitulum 75, ex nov. 123]

XI. De clericis aliquid negotii inter se invicem habentibus aut qui ab aliquo deferuntur et quod ultra duos menses causa protrahi non debeat et si deprehendatur clericus poena dignus quid fieri oporteat [Totum est super. cap. 12, ex nov. 83].

XII. De rerum ecclesiasticarum immobilium alienatione, exceptis iis quae sunt Constantinopoli [Et hoc est cap. 13, ex nov. 46].

XIII. De rebus ecclesiasticis quae ad emphyteusim dantur, quonam pacto ad emphyteusim dandae sint [Sequitur cap. 14, ex nov. 120].

XIV. De Ecclesiis aere publico obstrictis, aut alia necessitate contingente, et de emphyteusibus inter se invicem faciendis, exceptis iis quae imperatoris dono concessa sunt [Excipit cap. 15, ex ead. nov.].

XV. Quod Hierosolymorum ecclesia potestatem habeat vendendi domos [Succedit ex ead. nov. cap. 16].

XVI. De iis qui instituunt in testamentis pium opus fieri, et quod si id negligant haeredes, a regionis episcopis cogentur: etsi maxime a testatoribus aut donatoribus ipsis interdictum fuerit [Ex ead. nov. ut supra cap. 25].

XVII. De tempore legatorum repetitioni prae-

ἀπαιτήσει καὶ περὶ τρόπου ἐκποιήσεως καὶ τιμῆς καὶ ἀνταλλαγῆς εἰ δεήσοι. Εἰ δὲ λεγάτον—προχωρεῖν.

ιη. Περὶ τοῦ μηδένα κτίζειν εὐκτήριον χωρὶς ἐπισκόπου, καὶ εἰ μὴ πρότερον τα εἰς λυχνοκαΐαν καὶ φιλοκαλίαν καὶ ἀποτροφὴν τῶν προσεδρευόντων πτῆται. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς—ἐπισκόπου.

ιθ'. Περὶ τοῦ ἐξεῖναι ἄρχοντι κληρικὸν ἐπι ἐγκλήματι κατηγορούμενον πρὸ κρίσεως τοῦ ἐπισκόπου κρῖναι· εἰ δὲ χρηματικὴ εἴη ἐκτος ἐγγυητοῦ καὶ ὅρκου, ὁμολογίαν τὴν ἐναγόμενον ἐπιτίθεσθαι. Εἰ δὲ ἔγκλημα—γίνεσθαι πρόσωπον.

κ'. Περὶ τοῦ μηδεμίαν ἐγγύην ἢ ὁμολογίαν ἀπαιτεῖσθαι ἐπισκόπῳ ἐναγομένῳ. Ὑπὲρ δὲ πασῶν—ἑαυτοὺς διαλυτοῦν.

κα'. Περὶ τοῦ μὴ κατὰ βαθμὸν πάντως, ἀλλα κατ' ἐπιλογὴν τοὺς ἡγουμένους γίνεσθαι· ταῦτα δὲ καὶ ἐν γυναικείοις μοναστηρίοις. Ὑπόλοιπον ἡμῖν—ἀσκητηρίοις γένεσθαι.

κβ'. Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι μηδὲν κεχρῆσθαι ἢ ἐμπαῖξαι εὐλαβεῖ σχήματι, ἢ πάσῃ ἐκκλησιαστικῇ καταστάσει καὶ τῆς τούτοις ὁρισθείσης κολάσεως. Πᾶσι δὲ καθάπαξ—προτιθεμένων ἀγώγοι.

scripto et de modo alienationis et pretii ac permutationis, si opus fuerit [Habetur ibi cap. 26 ex nov. 131].

XVIII. Nemini licere oratorium extruere absque episcopo, ac nisi prius constituta fuerint ea quae ad lucernarum accensionem ornatusque elegantium atque alimentum eorum qui hoic assidue deserviunt, sunt necessaria [Vid. cap. 27, in qoo nov. 67].

XIX. Licere magistratui clericum criminis postulatum ante iudicium episcopi iudicare; si vero res pecuniaria sit, citra fideiussorem et iusiurandum stipulationem, seu consensum reum exhibere [Rescribitur integrum cap. 55, ex nov. 123]

XX. Nullam fideiussionem aut stipulationem ab episcopo, qui reus agitur, exigi [Recitatur cap. 59 ut supra, ex ead. nov.].

XXI. Non ordine gradus, sed electione praepositos fieri, idque etiam in feminarum monasteriis [Extat totum in superiore cap. 76, ex ead. nov.]

XX. Non licere cuiquam abuti aut illudere religioso habitui, aut omni ecclesiastico ordini et de poenitione his constituta [Tunc demum venit ultimum capitulum 87 ex ead. nov.]

Τέλος τῶν κεφαλαίων ἐκ τῶν νεαρῶν διατάξεων τῶν περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς διαθέσεως Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν. ς̄

Finis capitum ex novellis constitutionibus de ecclesiastica dispositione Ioannis Scholastici archiepiscopi Constantinopolit.

IV.

COLLECTIO XXV CAPITULORUM

διατάξεις 1) νόμων πολιτικῶν ἐκ τῶν 2) νεαρῶν Ἰουστινιανοῦ βασιλέως 3) συνηγοροῦσαι καὶ ἐπικυροῦσαι τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας.

Constitutiones legum civilium ex novellis imperatoris Iustiniani quae consentiunt sanctorum patrum ecclesiasticis canonibus eosdemque confirmant.

Α' Αὐτοκράτορες 4) Θεοδόσιος καὶ Οὐαλεντινιανὸς. αα Ὁρμίσδᾳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.—Θεσπίζομεν πάντα ὅσα Πορφύριος .... [const. III cod. I, *De summa Trinitate*].

Pag. 146, v. 7 τῆς εὐλαβοῦς vat. 2 (alvo 2050 f. 182) pal. (376 f. 150) — v. 8 τὰ μὲν γεγονότα iid. — v. 17, λέγοντι ἢ διὰ. ἃ. pal. subscriptionem vatic. omittit.

Β'. Ἰουστινιανοῦ τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως περὶ τελευτώντων καὶ καταλιμπανόντων κληρονόμον ἐκκλησίαν οἱανδήποτε. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Ἐπειδήπερ ἐν πολλαῖς [const. 26 n. 1, 2. *De sacrosanctis ecclesiis*].

P. 146 v. 26 ἤδη καὶ πλείοσι. vat. — v. 32 τὴν αὐτοῦ πόλιν. id. — v. 37 εἰ καὶ ληγάτον pal. καὶ μὴ ληγάτον ἢ *fidei* omisson vat.

P. 147 v. 13 ἢ τὸ πρεσβεῖον interrupta inde linea scribitur in sequenti ἢ τὸ *fideismon* δεῖ καταλειφθαι et in altera pergitur: εἰ δὲ μὴ ἐκεῖσε — v. 21 ἐπαρχοντος vat. palat. — v. 26 ὁ μὲν διαθέμενος vat. pal. — v. 35 subscriptio in palat. eadem quam in paris. 1355; aliis siglis iotricatur in vatic. de quibus cum typis solitis scribere non vacat.

Γ'. Λέοντος νόμος περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι μοναχὸν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ καὶ περιάγειν ἐν πόλει. Αὐτοκράτορες Λέων καὶ Ἀνθέμιος αα. Ζήνωνι στρατηγῷ Οἱ ἐν τοῖς μοναστηρίοις ... [const. 29 n. 1, 3. *De episcopis*].

P. 148 v. 4 ἐν τῷ om. vatic ante Ἀντιοχέων vatic. v. 10 ἢ συμβολαῖς vat. v. 12 ὡς ἀμελοῦντες vat. pal.

1) Διάταξις vat. 2. — Quae sequuntur varietates ad Heimbachii editionem (Anecd. t. II, p. 145-201) referuntur. — 2) ἐκ τε τῶν paris. 1334, 1355 — 3) βασιλέως διατάξεων καὶ ἑτέρων βασιλέων 1355. — 4) Apud Augustin. add. ad marg. ex codd ἡ τρίτη διάταξις τοῦ πρώτου βιβλίου καὶ τίτλου τοῦ κώδικος; sic porro singulae novellae designantur. Uterque codex ita plerumque cum Augustini lectionibus consentit, ut sua ex iisdem fontibus Tarraconensis hausisse facile aestimetur.

Δ'. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τοῦ τρεῖς ἄνδρας χρῆναι δοθῆναι εἰς ψήφισμα ἐπισκόπου καὶ τὸν γινόμενον ἀγώνιον κα' ἄτακτον εἶναι χρη. Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανός α. Ἀταβία ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Πᾶσαν ἀεὶ ποιούμενοι.... [const. 42 c. 1. 3 *De Episcopis et clericis*].

P. 150 v. 3 ἐκ ταυτης ἡμῶν vat.— v. 17 ἀναδεξαμένοις vat — v. 31 οὐ καταλιμπάνων id.— v. 48 συμβαίη vat. palat.—

P. 151 v. 1 μέλλειν pal. v. 6. τῇ θεία usque ad καὶ τοῦ om. vat.— v. 14 ὀρφανοτρόφου ἢ βρεφοτρόφου (?) ex compendio vat.— v. 23 παρεχχεῖν τι φωνὴν ἐπὶ τὸν pal.— v. 37 ἐπαγομένης αὐτοῖς ψάλλειν. vat.— v. 50 τῆς ἑαυτῶν pal.— v. 33 οὐσίας id.

P. 152 v. 8 τοῖς ἐγκειμένοις vat.

Ε'. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον ἄνευ κελεύσεως βασιλικῆς ἀνιέναι ἐν Βυζαντίῳ. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ ἀρχιεπισκόπῳ ΚΠ. καὶ οἰκουμενικῷ (om. pal.) πατριαρχῇ. Πᾶσαν ἀεὶ ποιούμενοι [const. 43 c. 1, 3 *De Episcopis et clericis*].

P. 152 v. 35 παρὰ τὸν τῆς vat. pal.—

P. 153 v. 2 πέμπειν vat.— v. 5 μακαριώτατος ad δικαίας τε καὶ om. vatic. v. 8 τῆς αὐτῶν pal.— v. 10 παραγίνεσθαι id. παραγενέσθαι pal.— v. 17 τῆς om. vat.

ς'. Ἰουστινιανοῦ νόμος ἀπαγορεύων εἶναι μοναστήρια διπλᾶ ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἢ συνδιατιάσθαι μοναχοὺς μοναστριαις. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Τῆς τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν [const. 44. c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

P. 153 v. 42 συντυγχάνειν vat. palat.—

P. 154 v. 9. συνδιαγωγῆς pal.— v. 15 τεύξεται id. — v. 34 διατάξεως om. id.— v. 47 ἐκ τοῦ φυλαττ. id— v. 53 ἡγήσωνται. id.

P. 155 v. 5. Ἡ τοίνυν σὴ vat. pal.— v. 8 αὐτοὺς vat.— v. 15 φροντίσειαν τε pal.— v. 20 τὸ διορισθὲν id.

Ζ'. Ἰουστινιανοῦ νόμος μὴ ἐξεῖναι γαμεῖν μετὰ χειροτονίαν ὑποδιάκονον ἢ διάκονον ἢ πρεσβύτερον, εἰ μὴ μόνοις ψάλταις καὶ ἀναγνώσταις [sic ambo codd.] Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτ. Τῶν ἱερῶν κανόνων [const. 45 c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

Ead. p. 155 v. 38 μηδὲ πρεσβυτέροις, μηδὲ vat.—

P. 158 v. 7 καὶ κατὰ vat. pal.— v. 18 οὐδὲ παρενθεῖναι vat.

Η'. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τελευτώντων καὶ διατιθεμένων ποιεῖν ξενῶνα τοὺς κληρονόμους αὐτοῦ ἐκ τῶν αὐτοῦ πραγματων ἢ ἄλλον εὐαγῆ οἶκον καὶ ἀμελούντων τῶν κληρονόμων ὅτι χρὴ τὸν τῆς πολεως ἐπίσκοπον καταναγκαζειν τον κληρονόμον ποιεῖν τὰ περιεχόμενα τῇ διαθήκῃ. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Θεσπίζομεν εἴ τις τελευτῶν [const. 46. c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

P. 156 v. 40 ποιοῖτο vat. ποιεῖται pal. uterque edito ποιεῖτο rectius v. 44 καταχαιρῶν constanter vatic.— v. 45 παρ' αὐτοῦ id. et pal.

P. 157 v. 10 μόνον τοῦτο pal.— v. 13 καὶ τοὺς ἀῤῥώστους pal. vat.— v. 18 καὶ τὸ καταδέξασθαι. iid. — v. 49 ξενοδόχοι ib.— v. 22 ἢ τοῦτο pal. vat.— 25 οἰκοδομίας vat. καὶ τὰς οἰκοδομὰς pal.— v. 27 ἢ πτωχοτροφεῖαν pal.— 30 διοικήσαντες ib.— v. 37 εἰρημένων ἐφισταῖν palat.— v. 42 ἐφιεμένους ἅπερ ἐκ καταλιπεῖν, τοὺς δὲ pal.

P. 158 v. 5 οἱ δὲ pal.— v. 12 ὁδοῦ καὶ id.— v. 13 καὶ καρποὺς id.— v. 27 τοιούτοις vat. πρᾶξαι, ἴσας vat. omolbus quae loteriaceot, omissis.— v. 28 οἱ κατα νόπον pal.— v. 32 καὶ τὰ id.— v. 37 τὰς σπουδὰς vat. pal.— v. 40 καὶ αἰτεῖν iid.— v. 46 βεβαρημένοι μὴ iid.— v. 47 et 159 v. 1. διαβάλλοιντο iid.—

P. 159 v. 2 εἰσπράξεως pal.— v. 9. et 19 παρὰ τῶν ib. v. 22. om. γενέσθαι vat. pal.— ἢ δωρηθείη iid. om. v. 39 συναπολλυμένου iid.— v. 44 τὰ οὐδεμίας. iid.—

P. 160 v. 1 δυναμένοις vat.— v. 3 ἀντὶ ἀνναλίου vat.— v. 7 οὐχ ὑποκειμένου vat. pal. v. 9 ἐλάττονα αὐτοῦ τεναρτου pal.

Θ'. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τοῦ μὴ δεῖν κατὰ τάξιν καὶ βαθμὸν πρωτείαν γίνεσθαι τοὺς ἡγουμένους ἢ τὰς ἡγουμενας, ἀλλὰ κατ' ἐκλογὴν ἐναρετον καὶ ἱκανὴν ἀντέχεσθαι ψυχῶν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Τοῖς ἱεροῖς ἡμῶν νόμοις [const. 17 c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

P. 160 v. 30 καὶ ἱκανὴν vat.—

P. 161 v. 26 ἀποβλέποντες vat.— v. 27 ποιήσωνται pal — 28 ἐκ τοῦ Θεοῦ id.— v. 36 νόμου vat.

Ι'. Ἰουστινιανοῦ νομος ὅτι οὐ χρὴ ἐπίσκοπον ἔχοντα γυναῖκα ἢ τέκνα γίνεσθαι. Ὁ αὐτος βασιλευς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Θεσπίζομεν μηδένα εἰς ἐπισκοπην [const. 48 c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

P. 161 v. 45 ἁγιωτάτῃ vatic.

ΙΑ'. Ἰουστινιανοῦ νόμος βουλευτὰς ἢ ταξεώτας μη γίνεσθαι ἐπισκόπους ἢ κληρικούς, εἰ μήπω παιδόθεν ἐμόνασαν, μηδὲ κληρικους οἱουδήποτε τάγματος ἀφίστασθαι τοῦ κλήρου καὶ στρατεύεσθαι. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Θεσπίζομεν μηδένα παντελῶς. [const. 52 c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

P. 162 v. 31 καὶ ἀνεξικακίας om. pal. vat.— v. 41 τεναρτημορίοις vatic.

P. 163 v. 19 καὶ κρατεῖν pal.— v. 43 πεπλημμεληκῶσι vat. pal.—

P. 164 v. 3 τοιοῦτό τε pal.— v. 7 εἰς ἀφανεῖς id. — v. 15 ὀνομασμένη id. v. 17 εἰσφέρεσθαι vat. pal. — v. 18 τοιοῦτο vat.— v. 21 ἀποθ. μὲν τὴν στρ. vat. v. 38 ἐπειδὴ σαφῶς— vat. v. 38 οὐχ ἥλοιντο pal. vat.—

P. 165, v. 7 τῷ τῆς μετὰ τῶν ἄλλων vat. pal.— v. 15 τοῦτο δὴ τὸ . . . παρὰ τοῦ pal.

ΙΒ'. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τῶν καταλιμπανομένων ἀνναλίων πτωχείοις ἢ ξενῶσιν ἢ ἄλλοις τισὶν εὐαγέσι συστήμασιν, ὅτι οὐ χρὴ ἀπόπρασιν αὐτῶν γενέσθαι εἰς πόσον χρυσίου, ἀλλ' ἅμα ἐκ παντὸς τρόπου κατ' ἔτος δίδοσθαι. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων. Ὁ παρὼν νόμος [const. 57 c. 1, 3. *De episcopis et clericis*].

P. 166, v. 26 ἐπὶ τοῖς τοιούτοις vat.— v. 35 τοῦ δὲ vat.— v. 45 δικαίως id.— v. 47 μηδὲ πώποτε παυομέναις. vat.— v. 48 τοιοῦτό τι id.— ποιουμέναις pal.—

P. 137 v. 1 χρυσίου ἢ pal.— v. 10 τί γε vat.— v. 16 ἔχοι vat. pal.— παρὰ τῶν νόμ. iid.— v. 23 διαφθείροντες vat.

ΙΓ'. Λεοντος νομος περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναι εἰς θυμέλην καταφέρειν σωματα ἐλεύθερα ἢ δοῦλα ἄκοντα. Αὐτοκράτωρ Λέων αὐτὰ δήμῳ. Μήτε δοῦλον, μητε ἐλεύθερον [const. 14 cod. 1, 4. *Ee episcopali audientia*].

ΙΔ'. Ἰουστινιανοῦ νομος περὶ τοῦ μηδένα ἐμβάλλε-

σθαι εἰς φυλακὴν δίχα βασιλικῆς προστάξεως ἢ ἀρχόντων ἢ δημεκδίκων, δὶς δὲ τῆς ἑβδομάδος τοὺς ἐμβληθέντας ἐπισκέπτεσθαι χρὴ τοὺς ἐπισκόπους καὶ ἀναφέρειν τῷ βασιλεῖ ἢ τοῖς ἄρχουσιν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ὑπάρχῳ πραιτ. Οὐδένα ἐμβάλλεσθαι [const. 22 c. 1, 4. *De episcopali audientia*].

P. 168 v. 7 ἐν φυλακῇ pal.— v. 24 εἴ τινα pal

ΙΕ΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἶναι φυλακὴν ἰδιωτικήν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ ὑπάρχῳ πραιτωρίων. Ἰδιωτικὰς φυλακὰς [const. 23 c. 1, 4. *De episcopali audientia*].

Ις΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τῶν κυβευόντων. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Δημοσθένει ὑπάρχῳ πραιτ. Ὅσα περὶ τῶν καλουμένων [const. 25 c. 1, 4. *De episcopali audientia*].

P. 169 v. 1 ἤτοι κόπων vat. pal.— v. 3 καὶ τῶν vat. pal.

ΙΖ΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ πολιτικῶν προσόδων Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ὑπάρχῳ πραιτωρίων. Περὶ τῶν καθ᾽ ἕκαστον [const. 26 c. 1, 4. *De episcopali audientia*]. Vatic. om. capp. XVI et XVII.

P. 169 v. 28 ἢ ἐνδιοικεῖσθαι pal.— v. 38 ἰσοπτεύει pal.— v. 40 κληρονομοις αὐτοῖς— v. 45 μέντοι σπουδὴν palat.

P. 170 v. 8 αὐτὸν pal.— v. 45 ποιοῖτο id.— v. 51 ἐπίσκοποι ἃν ἡ πόλις id.

P. 171 v. 8 κωλύουσι pal.— v. 48 ἢ τινος τῶν μεγίστων id.

P. 172. v. 9 διὰ γραφὴν pal.— v. 10 ἢ μόνον id. —v. 12 ἢ γενικῶν id.—v. 21 τῶν ἤδη id.

ΙΗ΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ κληρικῶν ἐν αἰτίᾳ γινομένων μὴ πρότερον ἐπὶ τοὺς πατριάρχας αὐτοὺς αἰτιᾶσθαι, πρὶν ἂν οἱ ἐπίσκοποι συνειδῶσιν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰουλιανῷ ὑπάρχῳ πραιτ. Θεσπίζομεν μηδένα τῶν εὐλαβεστάτων [const. 29 c. 1, 4. *De episcopali audientia*].

P. 172 v. 43 αὐτῷ ἀρέσκοι vat.

P. 173 v. 10 τῶν τοιούτων pal.—v. 13 εἴτε παρά τινος pal. vat.— v. 15 εἴτε καὶ vat.— v. 29 τοὺς ὑπομιμνησκομένους.— v. 31 τὴν ἐκείστην pal.—v. 38 ταὐτοῦ τούτου pal.— v. 51 ἀφίσιν vat.

P. 174, v. 5 παρὰ τ. κ. κ. ἁγιωτάτου om. vat.— v. 16 θέλοιτο pal.

ΙΘ΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ κηδεμόνων ἤγουν κουράτορων ὀρφανῶν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ὑπάρχῳ πραιτωρίων. Θεσπίζομεν ταῖς κηδεμονίαις [const. 30 c. 1, 4. *De episcopali audientia*].

P. 174 v. 38 ἐνδημούντων vat.

P. 175 v. 2 μετρον οἵ τίς τε μονῆς vat. τῆς οὐσίας om. pal.

Κ΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἄκουσαν δούλην ἢ ἐλευθέραν εἰς σκηνὴν ἢ ὀρχήστραν κατιέναι. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς τοῖς πανταχοῦ γῆς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις. Θείαν ἐποιησάμεθα διάταξιν [const. 33 c. 1, 4. *De episcopali audientia*].

P. 175 v. 30 τοὺς ἐγγυητὰς τοὺς αὐτῆς vat. pal. — v. 31 τούτου χρυσίου vat. pal.—v. 39 κωλύοντας vat.—v. 44 παρασχοῦσαν vat. pal.

P. 176 v. 7 κἂν εἰ pal.

ΚΑ΄. Ἰουστινιανοῦ νόμος ὅτι οὐ χρὴ κύβοις προσανέχειν ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον ἢ ψάλτας ἢ ἀναγνώστας, ἀλλ᾽ οὐδὲ ἱππικὰ ἢ θέατρα ἢ κυνήγια ἤ τι τοιοῦτο θεωρεῖν. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. Σφόδρα πιστεύομεν [const. 34 c. 1, 4. *De episcopali audientia*]. Vatic. om. cap. XXI.

P. 176 v. 36 τὸν δεσπότην Θεὸν pal.

P. 177 v. 16 οὐκ αὐτουργοῦσιν pal.—v. 23 καὶ ἀπαρακαλύπτως pal.— v. 34 προσηγορεύσαμεν ib.

P. 178 v. 1 δημώδεσι ib.— v. 2 τί τῶν ib.—v. 20 τοιοῦτό τι ib.

P. 179 v. 6 τοιαύτης ἱερωσύνης ib.— v. 12 ὑφ᾽ ᾧ — v. 25 ἐπὶ μὲν τῆς ib.

P. 180 v. 22. 23: ἐλέγχουσα καὶ μηνύουσα ib.— v. 30 ταῖς τοῖς ἱεροῖς ib.

ΚΒ΄. Ἄλλη διάταξις περὶ ἐπισκόπων καὶ τῶν θείων κανόνων. Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτωρ Καῖσαρ [αὐτοκαῖσαρ vatic.] Φλάβιος Ἰουστινιανός, Ἀλλαμανικός, Γοτθικός, Φραγγικός, Οὐανδαλικός, Ἀφρικανός, Γερμανικός, εὐτυχής, ἔνδοξος, τροπαιοῦχος, ἀεισέβαστος, Αὔγουστος, Πέτρῳ τῷ λαμπροτάτῳ μαγίστρῳ τῶν θείων ὀφφικίων. Εἰ τοὺς πολιτικοὺς νόμους [nov. 137].

P. 181 v. 13 θεικῶν vat.—v. 24 om. id. voculam μὴ —v. 25 αὐτοὶ pal.

P. 182 v. 7 ἀλλὰ διδακτικοὺς vat. πλ. διδακτ. pal. —v. 15 συναιτέσεως id.—v. 21 δοξάσοντα pal.— v. 22 συνιεροτηρήσοντα ib.— v. 23 προβάλλεσθαι vat.— v. 32 ὧν ἔργον ib.—v. 36 τοὺς δευτερογάμους vatic.—v. 44 ἄρα μητέρα ἢ θείαν pal. θείαν ἢ ἄρα vat.

P. 183 v. 16 χειροτονηθῆναι ib.—v. 19 περιέχοντα περὶ pal.—v. 23 ὅρκου vat.— v. 28 om. εἰς ib.— v. 34 ἢ ἐπισκόπου. vat.—v. 38 προαγγελθεῖσιν pal. — v. 45 ἀπόντος κωλυέσθω ἡ χειροτονία vat.— v. 52 εἰρημένοις ib.

P. 184 v. 3 emenda in edito ἐπανορθώσασθαι.— v. 16 μὲν om. vat. pal.—v. 22 ἢ πρεσβυτέρων vat.— v. 38 ὑφ᾽ ὃν οὗτοι pal. ὃν τοιοῦτοι vat.— v. 43 ἀπηγορευμέναις τῶν τοῖς θείοις vat.—v. 48 τὴν ὀρθὴν πίστιν ib.

P. 185 v. 3 ἐν τῷ πνεύματι— v. 23 διὰ τῶν συνόδων.— v. 45 anno *XXII* vat. anno *XXIII* pal.

ΚΓ΄. Ἑτέρα διάταξις τοῦ αὐτοῦ πῶς δεῖ βιοῦν τοὺς μοναχούς. Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ μακαριωτάτῳ ἐπισκόπῳ. Ὁ μονήρης βίος [nov. 133].

P. 186 v. 7 ἱερωσύνης pal. minus bene pro ἐκτενείας.— v. 13 παραλαβούση vat.— διάταξιν ρκγ΄ βουλομένην vat. pal.— v. 19 κοινῇ μὲν αὐτοὺς σιτεῖσθαι, καθεύδειν δὲ πάντας ἐν κοινῷ iid.— v. 22 νεωτέρους iid. —v. 24 τὴν τελείαν iid.— v. 25 θνα τοῖς ἄλλοις om. vat. pal.—v. 28 ἄνερ ἀξία καὶ vat.—v. 33 ἢ δύο pal. —v. 35 ἀλλ᾽ ὅμως ib.—v. 42 μηδένα μέν τοι vat. μηδ. παντελῶς pal.—v. 47 πάντες εἴσονται vat. πάντες ἔσονται pal.

P. 187 v. 6 αἰτίαν καὶ vat.— v. 7 δὲ om. vat.— v. 18 τῇ πύλῃ vat. pal.— v. 31 ἄθλως om. vat. pal. — v. 34 ἢ ταῖς αὐτῶν pal.— v. 37 ἐπὶ τὸ κοινόβιον vat.— v. 41 ἐπάθειν vat.

P. 188 v. 3 ἀπέχοντες vat.— v. 9 συγγένει vat. συγγενείᾳ pal.— v. 10 ἐν οὐρανῷ vat.— v. 11 μὴ βουλόμενοι vat.— v. 21 ταῖς ψυχαῖς vat. pal.—v. 30 ταύ-

τας ἐπιμιξίας vat.— v. 40 τοῖς γυναικείοις ib.— v. 42 ἀπαγορεύουσιν ib.— v. 43 τοιοῦτό τι ib.— v. 48 περὶ τῆς οὐσίας pal.

P. 189 v. 3 iterum τῆς οὐσίας id.— v. 7 αὐτούς id. om.— v. 10 οὐδὲν νομοθετουμένων vat. νομοθετούμενον pal. ἔχῃ pal.— v. 13 ἀποστεῦσιν vat. pal.— v. 30 στελλέσθω vat.— v. 41 ἔχειν om. vat. pal.— v. 45 οἱ παῖς iid.— v. 47 εἴπερ vat.— v. 49 ἐπὶ σωφροσύνῃ vat. pal.

P. 190 v. 5 τινὰς ἐπὶ vat.— v. 6. ἀνδρῶν εἰσόδους pal.— v. 11 ἄφιξιν om. vat.— v. 18 οὕτως om. id.— v. 32 ἁμαρτωλῶν id.— v. 33 πράγματα τοιαῦτα γένηται vat. pal.— v. 50 καὶ εὐσταθίας om. iid.

P. 191 v. 8 a voce ἐπιτηδευμάτων ad ὅπερ interposita om. vat.— v. 16 καὶ μηνύεσθαι vat. pal.— v. 25 ὁσιωτάτων om. iid.— v. 28 τεταγμένους μητροπολίτας. ἐκεῖνο δὲ τοῖς ὅλοις vatic.— v. 30 ἅπαντα ταῦτα vat. pal.— v. 33 οἱ δὲ τῷ θεοφ. ἐπισκ. οἱ δὲ τοῖς ὁσιωτάτοις vat.— v. 38 ὁσίων ib.— v. 41 ad haec καὶ οὐκ desinit interruptus palatinus, ut altera pag. incidat in mediam rem proxime sequentem.— v. 45 δικαίας vat.

P. 192 v. 4 παρόντα id.— v. 6 in subscriptione, tantum ut alii, *Dat. ucc.*

[ΚΔ'.] ἄλλη διάταξις περὶ ἐκκλησιῶν. Πολλῶν καὶ διαφόρων [nov. 120].

P. 192 v. 13 τὰ πράγματα τῆς.— v. 18 ὁ παντὶ δώρῳ— v. 20 τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ.

P. 193 v. 7 τῇ μεγάλῃ ἐκκλ.— v. 29 παράσχοι.

P. 195 v. 18 τῶν συμβολαίων.— v. 49 τὰ τοιαῦτα.

P. 196 v. 25 τοιοῦτο.

P. 197 v. 12 καὶ ὑ. τ. α. ὁ ἐνορίαν om.— v. 19 εὐαγῆ οἶκον ἢ περιελθόντα.— v. 26 διαγωγήν.— v. 28 εὑρεθῇ.

P. 198 v. 17 ἀκατοιημάτων.— v. 27 προστιθέσαι.— v. 41, 42 παλήσουσιν . . καταλείψουσι.

P. 199 v. 6 ἀποκαταστῆναι.— v. 10 κειμέναις. ὁ εὐπόρους.— v. 16 κειμένων διατυπώσαμεν μὴ ἄλλως.— v. 20 καὶ πρὸς πλείοσι.— v. 22 συνηνασε.— v. 28 μεγάλῃ om.— v. 35 ἄλλα om.— v. 40 ἢ ante καὶ om.— v. 44 γένηταί τι.— v. 46 ἀναδίδοσθαι.

P. 200 v. 2 ἤτοι τοῖς ἄλλ. εὐ. τόποις.— v. 4 το ῥάσσον [rasum]— v. 9 καρπῶν. . . ὅσου.— v. 22 διατυπῶμεν.— v. 31 τῆς τῶν γενικῇ, caeteria om.

[ΚΕ'.] Ἴσον θείου νόμου. Ἀπαγορεύομεν [nov. 131 c. 13]

P. 201 v. 12 ἐπ' ἐκείνης.— v. 24 περιεργασμένου — v. 49 μετὰ τὸν δεσπότην

V.

COLLECTIO TRIPARTITA.

Νόμος Ἰουστινιανοῦ βασιλέως. — Συναγωγὴ τῶν εἰρημένων ἐν τῷ κώδικι καὶ τοῖς διγέστεις καὶ νεαραῖς διατάξεσιν, περὶ Ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν καὶ πραγμάτων εὐαγῶν ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαίων καὶ αἱρετικῶν.

Leges Iustiniani imperatoris, sive collectio expositorum in codice et digestis et novellis constitutionibus de episcopis et clericis et monachis et rebus sacris, atque etiam de Iudaeis et haereticis.

Εκ τοῦ πρώτου βιβλ. τοῦ κώδικος.

Ex libro I codicis c. I

Tit. 1. ***De summa Trinitate et fide catholica, et ut nemo de ea publice contendere audeat.***

Ἑρμηνεία α'. Ὁ μὴ δεξάζων Iustell. p. 1232.

β'. Οἱ αἱρετικοί.— v. 2 τῶν κατὰ vat. 2060.— v. 6 ἐντὸς πόλεων vat. pal. 376.

γ'. Τὰ κατὰ τῶν χριστιανῶν.— v. 21 ἐν ἐξίσῳ iid. — P. 1233 in novella v. 2. αὐτοῦ μανίας id. et pal. — v. 6 ἡ ψυχαῖς vatic. — v. 23 τινας διδασκαλίας pal.— v. 31 ἡ νῦν ib.— v. 39 post διδάσκειν sunt mutila signa subscriptionis αιχιukmar. vat. διαιgkmar. pal. Similia deinceps omnino omittemus.

δ'. Ὁ δημοσίᾳ.

ε'. Ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως p. 1234.— v. 2 Νεστορίου καὶ Εὐτυχ pal.

ϛ'. Ὁμοίως ἔκθεσις vat. pal.

ζ'. Ὅμοια τῆς πρὸ αὐτῆς α. τ. αγ δ' συνόδους ib.— Epistola Ioannis pp. ad Iustinianum tantum memoratur, quae extat in cod. l. c. — v. 17 τὸ ῥητὸν pal.

De orthodoxa fide novella. Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως.— P. 1135 v. 3 ὁμοίως γὰρ Τριὰς ἡ Τριάς. vat. pal.— v. 14 Θεοῦ Πατρὸς Θεὸν Λόγον iid. — v. 23 πάντα ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ iid.— v. 31 τα αὐτῶν iid.— v. 33 τὴν προαγόρευσιν τὴν κατὰ iid.— v. 35 γνώμης ἐναντίας iid.— v. 39 σαφηνισμῷ *Dat.* ὁμοίως ἔχει vat.— Novella τὸν Σωτῆρα in fine subscriptio ut edd. litteris latinis, et uterque cod. in marg. ὄνομα τοῦ Ἰουστινιανοῦ καὶ τὸ δατόν

Alia novella ad Epiphanium: Γινώσκειν βουλόμενοι p. 1238.— vatic. et pal. in marg. ὅτι ἡ διάτ. τοῦ ἀρχιεπισκόπου [πατριάρχου pal.] Κπ. οἰκουμενικὸν οἶδεν καλούμενον.— v. 20 τῶν νεστοριανῶν om. iid.— v. 28 γεγράφαμεν pal.— v. 30 μὴ om. id.— v. 33 καὶ ὀρθῇ id.— v. 35 κατηγορηθῆναι vatic.— ἡμῶν συλλαβῶν pal.

—P. 1239 v. 2 ἁγίου, ἐνδόξου vat.—v. 9 ἀπαθῆ θεότητι vat. παραιτούμενοι δὲ pal.—v. 25 ἡ ἀλλάττοντες pal.—P. 1240 v. 12 αὐτοῦ τὰ θ. pal.—v. 24 ἐν χαλκηδόνι vat. pal.—v. 39 Θεόν om. vat.—P. 1241 v. 7 τὰ αὐτοῦ vat. pal.—v. 14 αὐτοῦ δόγματα. vat.—v. 16 συναινέσαντες αὐτῷ pal. id. om. δὲ —v. 32 ὑπ' αὐτῶν id. — v. 35 ποτε id. om.— v. 38, 39 δόγματα ἁγίων συνόδων codd. caeteris om.— v. 40 πρόβαλον iid.— v. 42 μάτην ὑμᾶς ταραξάτω ἐλπίδι vat.—P. 1242 v. 1 ἁγίαν μνήμην id.

Καὶ ὅσα παράτιτλα. βιβλ. α'. In margine ponuntur glossae vocum latinarum graece.— v. 24 περὶ τῆς πίστεως vat.—v. 38 βιβλ. α' τίτλ. β' διατ. β'. vat. — v. 39 πάντες om. id. πάντα δ. καὶ πᾶν τό id.

P. 1243 Titul. II. *De sacrosanctis ecclesiis et rebus et privilegiis earum.*

Ἑρμηνεία α'. ἔξεστι.

β'. Οὐ δεῖ θάπτειν.

γ'. Οὐδὲ πωλεῖν ἢ ἀγοράζειν vat.

δ'. Μὴ παραιτεῖσθαι τῶν cum eodem compendio ac in Iustelli margine. Τῶν Α vat.

ε'. Αἱ κτήσεις. In fine διηνεκῶς πορτατευομένου vat. διαπορευομένου pal.

ς'. Ταῖς ἀναφυομέναις.

ζ'. [ed. η'] Ταῖς ἰδίαις vat.

η'. [ed. ζ'] Εἰς κατασκευήν id.

θ'. Οἱ θεματοὶ ἤγουν.

ι'. Πλεῖον ὑπὲρ μ' μοδίους vat.

ια'. Πάντες.

ιβ'. Τα προνόμια.

ιγ'. Ἐν ἐρρωμένῃ. . . ταῖς ἄλλαις ἱεραῖς vat. in fine καθ' ὁμάδα id.

ιδ'. Τα τῆς ἐκκλησίας ΚΠ.— v. 35 ὡς εἰ μὴ vat. — v. 37 συγχωρεῖσθαι id.— v. 42 ἀπόλλει κύσουφροῦντος δέ τις uterque, caeteris om.

ιε'. Ἐαν τις δωρήσηται. P. 1245.

ις'. Τα γενόμενα.

ιζ'. Τα προνόμια.— v. 38 μᾶλλον vat.— v. 40 ἐπικειμένου τῷ πράγμα caet. om. id.— P. 1246 v. 8 καὶ τῶν ἐκδημούντων vat. pal.— v. 31 κὔπερ εἴληφε vat. — v. 40 ἄρχει τῶν ἀναγκαίων id.

ιη'. Ἡ διάταξις ἀφορίζει.

ιθ'. Αἱ γινόμεναι.— v. 6. ὀρφαν. ἢ βρεφοτροφεῖον ἢ πτωχεῖον vat.

κ'. Οὔτε κατὰ θεῖον.

κα'. Ὁ μὴ δι' ἀναῤῥύσιν.— v. 21 διὰ *condiction.* ἤτοι *in factum* vat.

κβ'. Τα εἰς εὐαγεῖς.— v. 24 τῶν *lucratibon* (in marg. τῶν ἐν κέρδει) id.

κγ'. Ἐὰν τι δαρηθῇ κληρονομία ἢ λυγάτον ἢ φιδεικόμισσον id.

κδ'. Ἡ ΚΠ. ἐκκλησία.— v. 37 εὔπρακτος vat. P. 1248 v. 11 post κουφίζειν vat. om. omnia usque ad ἐν τῷ καιρῷ.

κε'. Οἱ χαρτουλάριοι.— v. 24 ἐπιτήδειος vatic. — v. 39 τοῦ ἀντιόχου. . . καλοποδίου id.—v. 44 ἄγραφον τοῦ πανρ. τ. λ. ὑπαγ. τὸ ἀνάγκαιον id.—v. 46 λογιζομένης id.

κς'. Ἐὰν τις γράψῃ—v. 12 γέγραπται, inde tantum incipit mutilus pal. Καὶ ὅσα παράτιτλα. βιβλ. α. — v. 37 παρίστασιν vat.— v. 41 προνόμια in marg. vat. palat. et ita constanter in utroque codice latina in textu, graeca vero glossa in marg.— v. 42 προσημαίνει iid.— v. 43 βιβλ. α' τιτλ. γ' διατ. η'. ib.— P. 1250 v. 7 *si qua privilegia* τὰ ταῖς vat. pal. — v. 10 pal. in marg. ψηφιζόμεθα.—v. 11 οἰκοδόμημα — v. 13 τιτλ. γ' διατ. λα'. vat.—v. 19 ἢ πραγμάτων vat. pal.— v. 22 κανόνων om. iid.— v. 23 ἐν τεβίβως ἢ ἐν διαθήκῃ iid.— v. 31 in marg. κύδεις iid.— v. 37 ἐπιτετραπται vat.—v. 40 iterum in marg. id. ὅστις δήποτε, et sic suppletur plerumque in codice utroque, ubi glossae in edit. desiderantur.—P. 1251 v. 28 ἐν τῇ κυριακῇ πάντας οἱ δικασταί pal.— v. 29 om. τὴν κυριακὴν id.— v. 34 ἐγκλήματος vat.— v. 44 τῶν τε' id.— P. 1252 v. 7 αὐτοῖς ποσότητος. vat. pal. ἀρχείοις pal.— v. 8 τὰ παλαι vat.— v. 10 τίτλ. ιγ' vat. pal.— v. 23 τὸ δημόσιον vat.— v. 20 διατ. ιζ pal.— v. 25 τίτλ. η' id.— v. 28 Ἐκπεδήσου vat. τῶν ἀγγαρειῶν ἢ τῶν παραγγαρειῶν ἐξκουσατίωνα id. — v. 30 ἀνάγνωθι δν καὶ id.— v. 38 ἐν γὰρ τῇ ξ' γενικῶς id.— v. 44 ἐπίκειται pal.— v. 45 ψηφιζομένου om. vat.—P. 1253 v. 7 τελοῦντα pal.—ὑπ' αὐτὴν vat.

Titul. III. *De Episcopis et clericis et orphanotrophis et brephotrophis et xenodochis et ptochotrophis et ascetriis et monachis et privilegiis eorum, et castrensi peculio, et redimendis captivis, et de nuptiis clericorum vetitis seu permissis.*

Ἑρμηνεία α. Οἱ κληρικοὶ καὶ τὰ ἀνδράποδα.— In fine ἢ μιμάτοις vat.

β'. Οἱ κληρικοὶ ῥυπαρᾶς.—v. 25 παραγγαρείας vat.

γ'. Οἱ κληρικοὶ τα δημόσια.

δ'. Ἐὰν οἱ ταξεῶται οἱ καθηλικιανοὶ καταλιμπάνοντες ὑπουργίαν vat.— v. 34 ἢ ὑπουργίαις vat. pal. — v. 35 εἰσι δόκιμοι ζωῆς vat.— v. 39 τοῖς συνταξεώταις vat. pal.

ε'. Ἐὰν τις ἁρπάσῃ— P. 1254 v. 2 κεφαλικῶς τιμωρεῖναι vat. pal.

ς'. Πρεσβύτεροι.

ζ'. Ἐπίσκοπος οὐ μαρτυρεῖ.

η'. Οἱ πρεσβύτεροι.— v. 8 τῶν *litigatorum* (in marg. δικαζομένων) vat. pal.

θ'. Ἡ μὴ ὑπερβᾶσα.

ι'. Ἐὰν τινες ἐκκλησίᾳ ἀπέλθωσι [ἐπελθῶσι pal.] ἐπισκόπῳ ἢ κληρικοῖς vat. pal.— v. 19 δημοσίων γραμμάτων. iid.

ια'. Ἐν ταῖς ἐκκλησίαις τῶν χωρίων iid.

ιβ'. Ὁ πολιτευόμενος.

ιγ'. Ὁ κατὰ βίαν ἀσεροποίησιν sic vat.

ιδ'. Ὁ κατὰ δοκιμασίαν. . . ὁμιλίους pal.— In fine αὐτοῖς ἀγανακτ. vat. pal.

ιε'. Ἐὰν ἀπηγορευμένα.

ις'. Ἐὰν ἀπόγραφος.— v. 45 υποκαταστην vat.

ιζ'. Οὐκ ἔχουσιν P. 1255 v. 1 καπιτατίονος συγχωρεῖται ταῖς vat.— v. 5 παραβαλάνιον vat. — v. 7 θήκην ἰδίαν vat. pal.— v. 8 κοινότητος.

ιη'. Παραβαλάνεια γίνονται vat. παραβαλάνειον pal. — v. 13 ἢ βουλευταὶ id.— v. 14 λελυμένων vatic.

ιθ'. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κληρικοί.

κ'. Ἐὰν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ διακόνισσα ἢ ὑποδιακόνισσα ἢ ὑποδιάκονος vat.

κα'. Οἱ ἐπίσκοποι.

κβ'. Ὁ κατὰ συκοφαντίαν.— In fine τοῦ ἰδίου δεσπότου vatic.

κγ'. Ἡ διάταξις ἐκβάλλει Εὐτυχία.

κδ'. Ἔῤῥωται τὸ τοῖς στοίχοις vat. pal.— v. 46 τῶν *incerton* (in marg. τῶν ἀδήλων ἤγουν βεβαίων vat. τῶν ἀβεβαίων pal.)

κε'. Οἱ κληρικοὶ ΚΠ.— P. 1256 v. 2 τῶν πατριαρχῶν παρὰ τοῖς ἐπάρχοις vat.— v. 7 ἕως ν' λιτρῶν vat. pal.— v. 13 προκαθεστώτορος sic vatic.

κς'. Μηδεὶς εἰς δημόσιον.— v. 17 ἢ λείψανα. pal.

κζ'. Ὁ πληρώσας στρατίαν.

κη'. Τὸ καταλιμπανόμενον.— v. 28 τῶν *incerton* (sic iterum).. mox *testatar* (testator) vat. pal.— v. 33 λαμβάνειν iid.— v. 37 καὶ τ. ο. α. δοθέντων om. vatic.

κθ'. Μόνοι οἱ ἀπεχθριωμένοι.— v. 45 om. δύναται vat.— P. 1257 v. 1 τοὺς ἀπλουστέρους vat. pal.— νομίμως σωφρονίζοντας vat.

λ'. Ὁ ἐπὶ δύσει.

λα'. Ὁ ΚΠ. ὀρφανοτρόφος.— v. 15 ὡς ἄφθαρτα. vat.

λβ'. Οἱ ἐπίσκοποι.— v. 20 διάξομαι vatic. pal.— v. 23 καὶ ἡ τιμὴ iid.— v. 25 ὑπ' ἰδίων pal.— v. 31 διάγεται vat.— v. 31 ἥττουσι id.— v. 36 οἱ δὲ καὶ ἐνβιβαστοῦ id.— v. 38 ἐν om. id.— P. 1256 v. 5 πρόφασιν, reliqua omnia om. vat.

λγ'. Οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι

λδ'. Ἡ διάταξις βεβαιοῖ.

λε'. Ἑκάστη πόλις.— v. 27 om. γὰρ ἡ Τομέων Συνθόπολις vat. Locus in pal. remansit vacuus, evanido fort. vetusto exemplari, ex quo uterque cod. descriptus est.— v. 28 τὸ λοιπὸν id.

λς'. Οἱ ἐνασφγραφοι id.— v. 34 τοῦ δεσπότου vat. pal.

λζ'. Οἱ δοῦλοι γνώμη.— v. 4. εἰ δὲ καταλιπ. iid.

λη'. Οἱ τὰ ἴδια.— P. 1259 v. 4 ὅνι τινας iid.

λθ'. Τὰ μοναστήρια.

μ'. Οὐν ἄρχοντες ΚΠ.

μα'. Τὰ ψηφίσματα.— v. 27 οἰκούντων. vat. pal.— v. 28 ὀρθοδόξοις καὶ vat.

μβ'. Τα μετα τὴν ἐπισκοπην.— v. 43 τυχήσας vat. εἰ δὲ τελευτήσει vat. pal.— P. 1260 v. 10 τῆς πτωχείας iid.— καὶ αὐτὸς λαμβάνων vat.— v. 13 τὰ θρέψεια pal.— v. 18 τοῦ ἑκάστου ἐνκλ. ἐνδ. ἕκαστος γινώσκων τὶ τουτων vat.

μγ'. Ἐπίσκοπος.— v. 24 στελλέτω ὁ ἂν παραβαίνων ἀγανακτεῖται vat. pal.

μδ'. Μὴ συνδιαγίτωσαν.— v. 32 δίδοσθαι iid.

με'. Ἐὰν πρεσβύτερος.— v. 37 ὑπόκειται palat.— v. 38 τῶν νόμων codd. duo.— v. 39 ὡς *ex incestῶν* καὶ *nefariων* iid.— v. 40 οὔτε νόθοι εἰσί, καὶ κατὰ διαδοχὴν iid.— v. 43 ἀλλὰ τοιαῦτα iid.— v. 46 ἢ ληγάτῳ pal.

μς'. Ἐὰν τις εὐσεβῆ.— P. 1261 v. 1 ἢ *fideicomisso mortis causa* (sic) δωρεὰ vat. pal.— v. 7 τῶν ἀῤῥάστων iid.— v. 9 εὐσεβές τε vat. τι pal.— v. 15 καὶ ἐπανξήσεων ἀπὸ τῆς τοῦ iid.— v. 18 γεροντοκομείων iid.— v. 20 ἀγορασίας ἢ τὰς ἄλλας εὐσεβεῖς πράξεις iid.— v. 25 παρὰ τοῦ ἐπ palat.— v. 32 *ex lege* iid.— v. 36 ἐὰν ἀντάλλιον iid.— v. 43 μέρος ἔχουσα pal.— P. 1262 v. 2 διαλυσάμενος vat. pal.— v. 3 ἔχων εἰς ὑπόθεσιν iid.

μζ'. Ὁ ἡγούμενος κατ' ἐπιλογὴν vat.— v. 11 καὶ περὶ pal.— v. 12 οἱ δὲ πρῶτοι iid.

μη'. Ἐὰν τις ἔχων.— v. 16 καὶ αὐτὸς οὐκέτι καὶ pal.— v. 17 αὐτὸν om. vat.

μθ'. Ἐῤῥωμένως τις.— v. 21 τὸ *Domicilliῶ* (in marg. οἴκημα) vat. pal.— v. 22 τῶν ante αἰχμαλωτῶν iid. om.— v. 24 *Falcidiῳ* (in marg. τῷ τέμνοντι λόγῳ) vat.— v. 29 αὐτῶν ἀγοράζει vat. pal.— v. 38 οἴκου αἰπιδῶν vat. ἀπηδῶν pal.

ν'. Οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ πρ. καὶ οἱ διακ. *quasi castrensium* (?) vat. pal.— v. 44 διαθήκη τῇ *ad inofficiosa* id. *dinafficioso* pal.

να'. Καὶ οἱ κληρικοί.— P. 1263 v. 1 ὑπὲρ ἑαυτοῦ pal.

νβ'. Οἱ ἐπίσκοποι.— v. 6, 7 *curationis* vat.

νγ'. Ὁ βουλευτής— v. 16 καὶ τοῦ λειτουργεῖν vat. pal.— v. 22 στρατεύσεται iid.— v. 23 μεθῇ vat.— v. 31 ἐπὶ μοναχοῦ vat. pal.— στρατευσαμενον pal.— v. 41 βουλομένοις om. vatic.— v. 45 φυλάττεται τοῖς ὡς εἰκὸς οὖσιν iid.

νδ'. Τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς.— P. 1264 v. 16 λαμβανει pal.— v. 18 βιωσθεῖσαν vat. pal.— ἐξ αὐτῶν ἐκεῖ τρέφεσθαι vat. pal.— v. 22 αὐτὴ δὲ τὸ συμφράγιον, οἱ δε iid.— In marg. ἀποτροφὴ palat.

νε'. Ἐὰν τις τῶν μνηστόρων.— v. 31 ἐπεὶ δὲ τῶν γαμησάντων iid.

νς'. Οὐκ ἔξεστι.— v. 32 inde LVI incipit in vat.

νζ'. Ἐὰν χριστιανος.— v. 41, inde n. LVII in eod. orditur.— P. 1265 v. 4 προτίθησιν vat.— v. 6 ὅπερ id. et pal. διηνεκῶς pal.— v. 8 δοθέντα vat.— v. 9 τον βαλλοντα vat.— v. 10 κληρονόμους pal.— Και ὅσα παράτιτλα. βιβλ. α'.— v. 14 ἐκβαλλεσθαι vat.— v. 28 καταβαλλονται id.— v. 42 ἐπαγγέλληται id.— P. 1266 v. 1 *deceraimus* id.— v. 9 αὐτοῖς— v. 11 πόλεως τε κλιμάτων vat. transponit post χειροτονίας ita et pal.— v. 20 ὅτι ἐπὶ iid.— v. 23 ὥστε τοῖς ἄλλοις pal.— v. 33 μέχρι om. vat.— v. 37 προαυτοτελοῦς sic vat.— v. 46 ἀπαρξεται ἢ κατάρχεται vat. pal.— P. 1267 v. 4 ἀναφέρετο vat.— v. 16 ὄψισιν ἐκεῖσε id. om. caeteris.— v. 33 παρὰ τῶν στρατιωτικῶν id.— v. 34, 35, 36 om. vat.— v. 34 ἄιαν ιβ' pal.— P. 1268 v. 1 τις om. vat.— v. 11 ἔχουσι εἰσηγείσθησαν vat. pal.— v. 26 οἵτινες ὀρθοδόξου vat.— v. 34 ἀντὶ διαστολῆς vat. una voce pal.— v. 40 om. *pateant* vat.— P. 1269 v. 12 καὶ *directam* id.— P. 1270 v. 18 μηδὲ ἀφανιζομένας οἱ ἔκδικοι id.— v. 30 παραδοθέντος id.— v. 31 ἡ ἀρχὴ ad *abstinendum* (in marg. εἰς τὸ ἀπέχεσθαι) οἱ κληρικοὶ [hic Fabrottus queritur litteras latinas legi non posse et desiderari novellam in codice; initium tamen posuit τοὺς συνειδότας]— v. 41 ἰδιωτικας om. vat.— v. 46 σημειῶσαι ὅτι ῥαθυμουμένου τούτου πραγματος id.— P. 1271 v. 60 εἰς μοναστήρια vat.— v. 31 ἢ παλιν ἀποδιδοσθωσαν id.— P. 1272 v. 7 παρὰ συντελεστοῦ. Ἀνάγνωθι· vat. qui om. v. 8 ad 12.— v. 9 ὁ μηνυσει τινα pal.— v. 13 ἀνάγνωθι καὶ την μετὰ et post spatium circiter 5 verborum, pergit ε' διατ. ut edd.— v. 26 εὑρίσκεις vat.— v. 34 ποία τιμωρία id.— v. 45 εἰς μοναστήριον vat. palat.— P. 1273 v. 7 ἐν δὲ τῇ σ' pal.

TITUL. IV. *De episcopali audientia et diversis capitulis, quae pertinent ad iurisdictionem, curamque et reverentiam pontificalem.*

Ἑρμηνεία α΄. Εἰ καὶ τὰ θεῖα.

β΄. Ἐὰν πρὸ τελείας.— v. 19 ἐκ τούτου pal.

γ΄. Ἐν ταῖς ἡμέραις.— v. 23 *stupron* ἢ *incestû*, πλημμελοῦντας vat. pal. καὶ ἁρπ. pal.— v. 26 καὶ τυράννου om. pal.

δ΄. Οἱ μῖμοι.— v. 30 δημόσια ποιούμενοι iid.

ε΄. Οἱ ἀρχιγέροντες.

ς΄. Ἔξεστι τοῖς κληρικοῖς.— v. 41 μόνον ἀφαιροῦσιν pal.

ζ΄. Ἐπὶ μόνων χρηματικῶν.— P. 1274.

η΄. Ἡ τῶν ἐπισκόπων.— v. 9 ταξεώταν ἀρχόντων vat. pal.

θ΄. Τοὺς φυλαττομένους— v. 15 κομμενταρισίαν pal.

ι΄. Οἱ μαθηματικοί.— v. 21 καὶ προσιόντες vat. ἢ τῷ τῆς ἰδίας vat. pal.

ια΄. Προσεδρευέτωσαν οἱ χριστιανοί.

ιβ΄. Ἐὰν προαγωγός.— v. 32 τῆς ἐντεῦθεν ἀθλιωσύνης vat. pal.

ιγ΄. Βουλόμενος ὁ ἐνάγων.

ιδ΄. Μήτε τοῖς.— v. 39 ἐλευθεροῦνται πάντως ἀζημίας om. vatic.

ιε΄. Ἐὰν τις μὴ ὢν ὀρθόδοξος.

ις΄. Ἐὰν τῷ νόμῳ.— P. 1275.

ιζ΄. Ἐπιλογῇ— v. 17 ἐπιχωρίῳ vat. pal.

ιη΄. Οἱ ὑφεστῶτες ἐν τῇ φυλακῇ προσκαρτεροῦντες στρατιῶται. vat. pal.

ιθ΄. Οἱ ἔκδικοι.

κ΄. Οὐδεὶς στρατεύεται.— v. 42 στρατευσάμενος pal

κα΄. Ἐὰν διαμαρτυρεῖται.— P. 1276 v. 6 τὸ αὐτὸ καὶ περὶ ἀναργυρίας vat. pal.

κβ΄. Μηδεὶς ἐμβαλλέσθω.— v. 10 ἐκβαλλομένους vat. — ἐπιβλέτωσαν. vat. pal.

κγ΄. Ἰδιωτικαὶ φυλακαί.

κδ΄. Οὐδεὶς δύναται.

κε΄. Προνοοῦσιν.

κς΄. Ὁ τὰ πολιτικά.— v. 41 ἐποπτεύσαντα vat. Inde numeri in codd. deficere incipiunt, ut in editis.— P. 1277 v. 5 τῇ βασιλείᾳ vat. pal.— v. 7 παντελῶς αὐτὰ διοικείσθωσαν οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἄρχοντες, σιωπᾶν δὲ sic in utroque cod. sine intervallo lacuna editorum impletur.— v. 10 Ἐμφανίζων ὑπαρχίᾳ vat. omisso tum ὁ, tum ἐν.— v. 21 ἐπὶ καθάρσει.— v. 23 post ἄλλων ἢ locus vacuus remansit pro una voce quae latinis respondeat: « aliorumve talium vel *imaginum causa.*»— v. 25 οὐ δεῖ τὸν vat. —v. 33 ὑπομνησθέντες ἐξουσίᾳ vat.—v. 44 om. μὴ id. post ἐγγύῃ.— P. 1278 v. 2 συγχωρήσειν vat. pal.— v. 4 παραφυλάττειν iid.— v. 7 ἐπὶ ἀφανείᾳ vat. ἐμφανείᾳ pal.

κζ΄. Εἰ μὲν ὁ πατὴρ— v. 16 ἢ ἀνηλικοῦ vatic. mox καὶ om. vat. palat.— v. 29 καὶ τοῦ ἐπιτρόπου vat. omissis voculis τοῦ νέου.

κη΄. Οἱ παῖδες— v. 33 ἐνταῦθα pal. add. in marg. ἐν Κίλλει φησί.

κθ΄. Μηδεὶς ἐκ πρώτης— v. 42 ὑπάτως ἔχει om. vat. ὕπατος ἔχει palat.— P. 1279 v. 10 σπορτούλας vat.— Sub finem huius num. XXIX in margine utriusque cod. notatur: σημ. ὅτι ἡ πολιτικὴ ἀμφισβήτησις οὐκ ἔχει ἀνάγκην ἐπὶ κληρικοῦ, ἀλλ' ἐπὶ ἄρχοντος addit pal. περὶ κηδεμονίας καθόλου ποῦ καὶ πῶς γίνεται, quae ad num. seq. pertinent.

λ΄. Πᾶσα κηδεμονία. .— v. 32 τῶν ἄλλων om. vat.

λα΄. Ἐὰν ὁ κατέχων.— v. 42 ἄπνστιε ἢ ἀρχὴ ἢ *infans* pal. vat.— v. 45 μὴ δύναμαι pal.

λβ΄. Ἀναβαλλομένου τοῦ δεσπότου.— v. 6 ἐκμαρτύρεσθαι.— v. 21 μετὰ τὴν διαμαρτυρίαν vat.

λγ΄. Ὁ δοῦλον.

λδ΄. ἐπίσκοπος ἢ κληρικός.— v. 40 τῆς λειτουργίας vat.— v. 43 ἄξιος pal.— P. 1281 v. 8 τὰ τοιαῦτα.

Καὶ ὅσα παράτιτλα. βιβλ. α΄ τιτ. β΄.— v. 40 βιβλ. α΄. τῶν διατ. κα΄ vat.— v. 41 ε΄ λιτρ.— P. 1282 v. 14 βιβλ. α΄ τιτ. γ΄. vat.— v. 21 βιβλ. γ΄. τιτ. β΄ id.— v. 25 om. τοῦτο vat.— v. 29 βιβλ. δ΄. τιτ. ν΄ διάτ. ια΄. — v. 35 post τῷ κρεδιτόρι caetera omnia negligit cod. uterque, tantum in marg. ponitur τῷ δανειστῇ.

Iam in palatino, qui a v. 22 p. 1282 defecerat, incideratque in aliud argumentum cum hisce verbis: τίτλος τολμήσας ἄνευ προσφόρου δικαστοῦ, aliquo notariorum errore aut foliorum tumultu, retro ferimur ad p. 1269 v. 31, et post 8 versus, transitus fit ad p. 1270 v. 3, caeteraque describuntur quae sequuntur ad v. 37, ubi eadem recitantur (fol. 185 et 188) quae occurrunt in edit. p. 1283 v. 7, ac denuo resumitur utriusque codicis cum edito consensus, praeter sequentes varietates.

P. 1283 v. 9 διερευνάτω pal. διερευνέτωσαν vat.— v. 10 ἰδιωτικῶς om. pal.— v. 11 ἐμβληθῇ id.— v. 12 θεοφιλεστάτων ἐπισκ. ἀφελέσθαι id.— v. 13 σημειατέον id.— v. 17 ἀλλὰ καὶ τὸν περὶ τὴν οὐσίαν αὐτὴν ὑπ. κινδ. vat. οὐ τὴν περὶ μόνην οὐσίαν, ἀλλὰ τὸν σωτηρίας ὑποστήσονται κίνδυνον pal.— v. 19 διάτ. ιβ΄ pal.— v. 29 τὴν ρκδ΄ vat.— v. 29 δεῖ om. pal.— v. 31 καὶ ἐπισκόπων vat.— v. 49 προσέρχεσθαι ibid.— P. 1284 v. 3 εἰ om. pal.

TIT. V. *De haereticis, Manichaeis et Samaritis.*

Ἑρμηνεία α΄. Τὰ προφάσει P. 1284.

β΄. Οἱ αἱρετικοί.

γ΄. Ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία.— v. 32 ἐπιχώριοι vat.

δ΄. Πούβλικόν ἐστι.

ε΄. Οἱ ἀρειανοί.— P. 1285 v. 8 Εὐνομιανοί, Τετραδῖται ἤγουν τέσσαρες καὶ δεκατῖται, Βαλεντιανοί, Παπαόνισται vat. Παπιόνισται pal.— v. 12. ab Audiania ad Paulianos omnia om. pal.— v. 15 vat. om. ἀποτακτῖται, ἐρημῖται.

ς΄. Οἱ Νεστοριανοί id.— v. 33 σρονόμιον vat.

ζ΄. Οἱ ἐν βουλαῖς ἢ στατιαῖς.

η΄. Οἱ τὰ Εὐτυχοῦς.— P. 1286 v. 5 αὐτοὺς pal. — v. 10 συνῆλθον id.— v. 20 ἢ χωρίῳ id.— v. 25 διηνεκῶς δεπορτευέσθωσαν vat. pal.

θ΄. Οἱ αἱρετικοὶ κατὰ τὸ νενομ. θάπτονται ambo codd.

ι΄. Οὔτε ὀρθόδοξος.— v. 39 ἐπιφέρονται pal.

ια΄. Ὁπουδήποτε οἱ Μανιχαῖοι

ιβ΄. Οἱ μὲν Μανιχαῖοι.— P. 1287 v. 1 ἢ διαλογεῖν vatic.— ἢ ἔκδικοι ἢ πατέρες πόλεων γενέσθαι palat.

v. 8 υἱὲς τούτων γεννηθῆναι πρὸς ἀσχημάτῳ vat. pal.—v. 12 πᾶσι τοῖς vat.— v. 14 οἱ Γοττοι γίνονται id.

ιγ. Οἱ ὀρθόδοξοι.

ιδ. Οἱ αἱρετικοί.— v. 44 προσώπων om. vat.

ιε'. Οἱ Μανιχαῖοι.— P. 1288.

ις'. Ὁ ἀπὸ Μανιχαίων.— v. 2 παραδιδοὺς vatic. —v. 12 τοιούτους ἀναζητείτωσαν id.— v. 12 μὴ φανερῶν αὐτὰ ἔτι τὸ καυθῆναι pal.

ιζ. Αἱ τῶν Σαμαρειτῶν.

ιη Τὰ περὶ τῶν Σαμαρ.— v. 31 κρατεῖν pal. — τοῖς κοδρούγοις vat.— v. 43 τῶν αὐτοῦ id.— v. 40 καὶ φανῇ pal.— v. 44 αἱρετικῷ id.— P. 1289 v. 5 εἴη καὶ vat.— v. 11 οἱ ἂν πάντες ad κληρονομοῦσιν om. duo codd.— v. 12 μὴ ἐπεξιόντων vat.— v. 14 καὶ ἐπισκόπων id.

ιθ'. Ἐὰν ἕτερος vatic.

κ'. Οἱ αἱρετικοί.—v. 28 ἢ βαπτίσματα pal.—v. 31 ἐντὸς τῶν ἱερῶν. id.

κα'. Ἰουδαίοις ἢ αἱρετικοῖς.— P. 1290 in utroque cod. deest cum. XXII.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.— v. 12 *cunctis* (in margine πᾶσι) vat. — v. 14 τίτ. διάτ. β' id. v. 18 τῶν νεαρῶν. —v. 27 *omnis* (in marg. πᾶς) pal.— v. 29 *De nobis* (in marg. ὑφ' ἡμῶν) vat.— P. 1291 v. 7 *Si legimus* (in marg. ἐὰν ἀναγνῶμεν) pal.— v. 17 *Eos* (in marg. τούτους) id.— v. 28 διοολόγους τελεῖται vat. pal.— v. 30 δήμευσιν καὶ *perpetuam* (in marg. διηνεκῆ) pal. — v. 42 μετὰ τὴν τ' διάτ. iid. P. 1292

Titul. VI. *Ne sanctum Baptisma iteretur*, (caet. om. vat.) *hoc est ne rebaptizatio fiat.*

Ἑρμ. α'. Ἐπίσκοπος δεύτερον.

β'. Ὁ ἀναβαπτίζων

γ'. Οὐκ ἔξεστι.

Titul. VII. *De Apostatis.*

Ἑρμ. α' Ὁ ἀπὸ χριστιανῶν.

β'. Ὁ λέγων τὸν τελευτήσαντα

γ' Ὁ ἐξ ὀρθοδόξου.

δ' Ὁ χριστιανὸς ἀποστάς.

ε'. Ὁ δοῦλον P. 1293.

ς'. Ὁ ὀρθόδοξος κληρικός.

Καὶ ὅσα παράτιτλα

Titul. VIII. *Nemini licere signum Salvatoris Christi humi* (*sigillum* vat.) *vel in lapide* (*vel in silice* vat.) *vel in marmore aut sculpere aut* (*vel* pal.) *scribere.*

Ἑρμ. α' Βαρύτατα τιμωρεῖται

Titul. IX. *De Iudaeis et Coelicolis.* P. 1294.

Ἑρμ. α' Τὸ τῇ ὁμάδι.

β'. Ἐν ταῖς ἑορταῖς.

γ' Οἱ Ἰουδαῖοι.

δ'. Ἐν ταῖς συναγωγαῖς.

ε'. Οἱ Ἰουδαῖοι.

ς'. Χριστιανὸς λαμβάνων.

ζ'. Οἱ Ἰουδαῖοι τὸν νόμον.

η'. Οἱ Ἰουδαῖοι κατὰ τοὺς τ'.

θ'. Οἱ Ἰουδαῖοι ἀγορανομοῦσι.

ι'. Οἱ βουλευταὶ Ἰουδαῖοι.

ια'. Οἱ Ἰουδαῖοι μὴ ἐν σχήματι.

ιβ'. Οἱ τὸν οὐρανὸν θρησκεύοντες.

ιγ'. Οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ σαββ.

ιδ'. Οὐ δεῖ τοὺς Ἰουδαίους.

ιε'. Τὰς μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν P. 1295.

ις'. Οἱ Ἰουδαῖοι χριστιανόν.

ιζ'. Οἱ τῶν Ἰουδαίων.

ιη'. Οὔτε ἀπὸ βασιλικῆς.

Καὶ ὅσα παράτιτλα— v. 29 οὔτε συνηγορεῖς. vat. P. 1296 v. 6 συμπεριλαμβάνεσθαι vat. add. σημειῶσαι ὡς καὶ πάνυ ζητούμενον.

Titul. X. *Ne christianum mancipium haereticus vel Iudaeus vel paganus habeat vel possideat vel circumcidat.*

Ἑρμ. α'. Ἰουδαῖος.—v. 27 ἢ ἔθνους vat.—v. 29 περιτμηθῇ vat. pal.

β'. Ἕλλην.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.— P. 1297 v. 5 μετελθεῖν δημευθεὶς αὐτόν. pal.

Titul. XI. *De paganis, sacrificiis et templis.* Graeca in edd. desunt: περὶ ἑλλήνων καὶ θυσιῶν καὶ ἱερῶν vat. pal.

Ἑρμ. α'. Τὰ ἱερὰ κλείεσθαι.

β'. Μηδεὶς διὰ σπλαγχνοσκοπίας.

γ'. Αἱ θυσίαι.

δ'. Ἄνευ θυσιῶν.

ε'. Οἱ ἐν Καρθαγένῃ

ς'. Ἐὰν οἱ χριστιανοί

ζ'. Μηδεὶς δι' εὐχῶν —v. 41 εἰδωλικοὺς om. pal.

η'. Ἐὰν οἱ ἕλληνες. P. 1298.

θ' Ἐὰν τι δωρηθῇ.

ι'. Οἱ μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα.— v. 20 προσελθὼν codd.—v. 31 γραφὰς κατὰ τοὺς κανόνας διδάσκοντα Εἰ δὲ καὶ vat.—v. 58 μετέχονται vat.— v. 43 ὡς οἱ Μανιχαῖοι id.

Titul. XII. *De his qui ad Ecclesias confugiunt et clamoribus ibi utantur.* Περὶ τῶν ἐν ἐκκλησίᾳ pal. P. 1299.

Ἑρμ. α'. Ἰουδαῖος διὰ τὸ φυγεῖν.

β'. Ὁ τοὺς προσφεύγοντας.

γ'. Οὐ δεῖ τοὺς προσφεύγοντας.

δ'. Ἐὰν δοῦλος ἐνόπλως.

ε'. Οὐκ ἔξεστιν.

ς'. Ὁ τοὺς προσφεύγοντας.— v. 38 φυλαττομένοις. pal.

ζ'. Ὁ ἔχων ἀγωγήν.— P. 1300 v. 29 τοὺς ἄρχοντας vat.

η'. Ὁ τοῦ βασιλέως.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.— P. 1301 v. 2 βιβλ. α. τιτ. γ διατ. κβ' vat. pal.—v. 5. τιτ. μα' διατ. α vat.—v. 7. διαποιεῖν id.—v. 13 προκελευσαμένου id.—v. 15 δημοσιεύσουσιν, ἐστὶ γὰρ vat. pal.

Titul. XIII. *De his qui in ecclesiis manumittuntur.*

Ἑρμ. α'. Καλῶς τις.—v. 26 ὑποδημείωσιν vat. pal.

β'. Ὁ ἐν ἐκκλησίᾳ.

Καὶ ὅσα παράτιτλα.—P. 1302—v. 4 βιβλ. ζ' vat. διατ. ιη' palat.

Liber II.

Συναγωγὴ τῶν σποράδην ἐν τοῖς διγέστοις καὶ ἰνστιτούτοις κειμένων περὶ ἱερῶν τόπων τε καὶ πραγμάτων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς γινομένων τε καὶ πλημμελουμένων, καὶ περὶ ἱερέων, ἔτι δὲ καὶ Ἰουδαίων καὶ θυσιῶν καὶ

τῶν ἀπαγόντων τινὰς πρὸς (vat. πρὸς om.) ἀπηγορευμένην θρησκείαν. καὶ περὶ ἀποτροφῆς παίδων, γερόντων καὶ ἀσθενῶν.

Collectio sparsim expositarum in digestis et institutis [praecedentia om codd.] *de rebus deque locis sacris, et de eis quae in eis facta sunt, et quae in eis committuntur, et de sacerdotibus et sacrificiis et Iudaeis, et de his qui aliquos ad prohibitam religionem abducunt, et de puerorum, senum ac infirmarum alimentis.*

1. *De rebus et locis sacris et de his quae in eis facta sunt et quae in eis committuntur.*

P. 1302 v. 27 ἀπ' οὐδενὸς vat. — v. 34 βασιλεως om. id. — v. 38 παρασκευαζέτω id. — P. 1303 v. 6 *Pauli sacrum* τὸ pal. — v. 9 περιεμποδιζεται vatic. pal. — v. 11 διγ. ς'. Οὐλομπιανοῦ vat. — v. 19 τοχαν εἰ ἀτελὰς vat. ἡ ἀτ. pal. — v. 21 τίτ. ιζ' διγ. α'. pal. vat. — v. 25 κατασκ. διὰ τοῦ *post liminii* (in marg. τῆς ὑποστροφῆς vat. τῆς ὑπογραφῆς pal.) — v. 27 βιβ. ιβ' τιτ. β' διγ. ε pal. — v. 41 τοῦ μεσίτη in marg. tantum id. — P. 1301 v. 12 πιπράσκεσθαι vat. — v. 36. λα *Ulpian.* ὁ σακρα vat. pal. — v. 39 οὐ. Παπινιανοῦ ιδ' θεματα vat. — P. 1305 v. 3 τιτ. β'. — v. 3 et 8 Σκεοολα διατ. sic vat. pal. — v. 11 αὐτοῖς *annualia cibaria* καὶ *vestiaria* iid. — v. 13 πληρωθῆναι. — v. 23 βιβλ. λε τιτ. α vat. — v. 29 βλέψαντος τὸ ὕδωρ. — v. 32, 33 om. vat. — v. 42 τα σακρὰ *in usum non capitur* (in marg. εἰς χρῆσιν οὐ λαμβάνεται) vatic. pal. — P. 1306 v. 1, ὁ Παῦλος διγ. β'. — v. 3 καὶ ὁ νεωκορος pal. vat. — v. 5 διγ. ια' *abol.* ἐὰν pal. — v. 6 περὶ τῆς κληρονομίας vat. palat. — v. 7 προς *publicam quaestionem* vat. pal. — v. 8 τὸ δε μετὰ βουλῆς, ἀλλ' ἐν pal. — v. 12 ποιεῖν ἢ ἐμβάλλειν vat. pal. v. 15 ἐπιτετρεπται ib. — *Ulpian.* pal. constanter v. 11, 17, 26, 31 et in sequentib. pag. — v. 36 εἰ γὰρ καὶ pal. — P. 1307. v. 5 οἱ δὲ τῶν αρ. ὄντες ἀλλότριοι vat. pal. — v. 9 διγ. λζ' vat. — v. 17 καὶ ὅμοιος vat. — v. 19 τιτ. ιθ'. ib. — v. 23 ἁμαρτημάτος *extra ordinem* τιμωρεῖται ib. — v. 31 διγ. ξ' vat. — v. 39 δεπορτατισεται pal. διηνεκῶς om. vat. — P. 1308 v. 4 τὰ *depeculatus* pal. *de restitutis* (?) vat. et in margine τῷ περὶ ἐρημώσεως uterque — v. 5 τὴν πόσην φυλακὴν vatic. — v. 11-13 om. id. — v. 12 καὶ κατὰ κληρονόμων pal. — v. 17 οὐ γίνεται pal. — v. 21 κατ. ἡ τῶν δεσποτῶν palat. — v. 37 ἐστὶ δὲ σακρα ib. — P. 1309 v. 10 τιτ. ς vat. — v. 14 *proibitorion interdicton.* palat.

II. *De sacerdotibus.*

P. 1309 v. 28 *Pauli.* Ὁ ἱερεύς. — v. 39 κελευσειν ὁ βασιλεὺς ἢ ἱερευς ἐκβαλειν vat. pal. — v. 41 ἢ καταστεθεντα vat. — v. 43 τιτ. η διγ. ε' pal. — P. 1310 v. 2 ἱερεὸς pal. — v. 3 *Papiann.* δ. α καὶ κζ' ib. — v. 4 στηματα χρησαμενος vat. pal. — v. 17 βιβλ. μγ' ib. — v. 24 βιβλ. λ ib. — v. 26 ὡς ὁ γνωμ. ib. — v. 29 ἡ ουσια pal.

III. *De Iudaeis.*

v. 33 ἐπιτροπτευουσι vat. pal.

IV. *De sacrificiis et astrologis, et divinatoribus et veneficiis et avertentibus aliquos ad religionem prohibitam.* — Εἰς ἀπηγορευμενην θρησκείαν vat. pal.

P. 1311 v. 14 ὡς ὅτι τις ἀλείψει vat. — v. 15 ἡ συμβουλῇ vat. pal. — v. 17 διγ. τεταρτ. (?) vat. — διγ. δ' *Ulpian.* palat. aperte. — v. 18 τῶν κληρονόμ. pal. — v. 24 δεχόμενα μίξιν ib.

V. *De homicidis.*

Περὶ φονέων in marg. tantum pal. — v. 42 τιτ. ιb διγ. λ' *Mod.* ὁ ποιῶν pal.

VI. *De puerorum, senum et infirmorum alimentis.*

P. 1312 p. 17 περὶ ἀπογραφῆς vat. pal. — v. 27 ζωῇ μου ἄγον. iid.

LIBER TERTIUS.

Καὶ ἐκ τῶν μετὰ τὸν κώδικα νεαρῶν διατάξεων. *Ex editis post codicem novellis constitutionibus.*

Titul. 1. *De Episcopis et clericis et monachis et monasteriis.*

P. 1316 v. 15 ὑποβληθῇ vat. pal. — v. 21 τοῦ ἁρμοδίου πατριάρχου vat. — v. 41 εἰς ὑπήκοον παντὸς vat. palat. — P. 1317 v. 19 τοῦ συνοικήσαντος pal. — v. 20 ἢ εἰς ἕτερον ib. — v. 41 παρὰ νομον vatic. pal. — v. 44 καταθήσουσι ποινὴν ib. — P. 1318 v. 8 ἵνα εἰ χρεία ib. — v. 25 τὶς ἐπισκοπην ib. — v. 27 ἐλευθερουσθω ib. — P. 1319 v. 7 ἀναδίδωσι om. vat. — v. 9 ἀποδωσει ib. — v. 15 καὶ ὁ ἀρχιεπίσκοπος ἱερ. τὰ τεταγμένα ib. — v. 27 ἐλ. μὲν ν' τοῦ χρυσιου ib. — v. 34 ἀμφ' αὐτὸν ν'. ν' ο' ἐλάττονος ambo codd. — v. 33 λετρῶν om. pal. — v. 37 καὶ οἱ πτρι id. — P. 1320 v. 4 μὴ ἐαλείπθω pal. — v. 12 τ. τοιούτων αἰτιῶν vatic. palat. — v. 20 τῆς οἰκείας ib. — v. 21 ταύτης κυρουμένης ib. — v. 30 δημοσίων vat. — P. 1321 v. 12 καταλιμπανέτω vat. pal. — v. 23 ἢ θεωρείτω αὐτον palat. — P. 1322 v. 1 ὁ μὴ ἐπιβαὶς vat. pal. — v. 6 εἰ τις τοῦ χειροτονεῖ vat. — v. 32 συνηθειῶν παρεχέτω pal. vat. — v. 39 ἡ μεσίτης γένος vat. quae incipiunt v. 45 id. om. usque ad v. 7 pag. seq. — P. 1323 v. 12 λοιπαῖς id. om. — v. 13 εὐχαῖς επι id. om. — v. 24 ψευδομάρτυρες id. — v. 28 ἀντιτίσει vat. pal. — v. 29 ἡ ευρισιτω iid. — v. 32 ἐκκλητα vat. — v. 39 τιμωριας pal. — P. 1324 v. 8 κινοῦντες id. — v. 26 λέγοι id. — v. 37 μὴ γέγονε pal. vat. — v. 39 ἐκεῖ καὶ τὸ πέρας id. — v. 42 ἀντεναγεσθαι pal. — P. 1325 v. 37 ἀποτρίψεσθαι id. — v. 44 μηδεὶς δὲ λαικῶν vat. a folio eiusd. 205 fit in fol. 206 transitus ad ed. p. 1343 v. 41; immensa, ut solet, lacuna ex interturbatis foliis oritur, ac tandem impletur in fol. 214 et sqq. — P. 1326 v. 31 εκλειοσθῆναι ambo codd. — v. 36 ἡ ἀποκαταστασεις om. pal. — v. 37 ἐπὶ γὰρ τουτων id. — P. 1327 v. 17 μοναχῶν vatic. — v. 21 ὑποτεθεῖσα ἢ διαφθείρῃ id. et pal. — v. 32 παιδίων vat. — v. 38 ἡ ἐμπαιζέσθω vat. pal. — P. 1328 v. 7 in marg. pal. ρμδ', quo numero novella edita inscribitur. — v. 28 ὁ ἄρχων δηλαδὴ om. pal. Vat. vero om. v. 30, 31 et 32. — P. 1329 v. 23 οὐκ ἤνθις uterque, sed depravate — v. 36 ἀποστρεφονται pal. — P. 1330 v. 7 βλεπων vat — v. 8 ἐπιτρεψει id. — v. 11 αὐτοῦ om. pal. — v. 12 post ἔσται duo codd. addunt: οἱ δὲ ἄρχοντες οἱ γνοντες. — v. 17 Μηνᾶ ἐπαρχῳ ἐπισκόπῳ vat. — v. 30 in marg. ἡ β' ἐστιν ἐν τῷ ῥητῷ ρκζ' καὶ κγ' τοῦ ἑξῆς τῶν ἐσοι ρκβ ρσβ'. pal. — v. 35 in marg. eiusd. ρκθ' — v. 37 ὡς om. vat. — v. 39 κατ' αὐτοὺς id. — v. 11 διηγορευμένοις pal. διηγορευ-

μένει vat.— P. 1331 v. 2 τοῦ παρόντος κεφαλ. vat. pal.— v. 6 ὑπ' αὐτῆς παραχθείη vat.— v. 13 in pal. marg. βιμινάκιον, ὄνομα τόπου.— v. 22 καὶ om. vat. pal.— v. 32 ἰδιωτικῷ vat. iid.— P. 1332 v. 3 εἰς τὸν τῶν iid. καὶ τὰ τούτων ἀριθμὸν vatic.— v. 16 χορ. ἐκείνοις διαφ. vat. pal.— v. 17 ὑπατείᾳ vat.— v. 30 ὑπεισιόντων id.— P. 1333 v. 24 εἰ δὲ καὶ pal.— v. 39 μηδὲν αὐτὸν διελεγχθῇ id.— P. 1334 v. 7 τῷ δὲ γαμέτῃ pal.— v. 8 τὰ ἀπὸ τοῦ καίσου id.— v. 12 στρατεύσονται id.— v. 39 παραβάλλειν id.— P. 1335 v. 11 παραφυλάξωσι vat. pal.— v. 23 in marg. ιθ' palat.— v. 27 προσκυροῦσθαι vat.— v. 31 ὀκτωβρίους.— v. 36 in marg. vat. pal. ρξγ'.— v. 39 ἀπὸ τοῦ κλήρου vat. — P. 1336 v. 7 om. vat. ἡ πολλ. ἰσχ. ἡ ἐχ.— v. 37 ποιεῖσθαι vat.— v. 41 πολ. νόμους palat.— P. 1337 v. 4 ὀκτώβριον vat. pal.— v. 21 βασιλικὸν om. vat. — v. 26 in pal. marg. σημ. ἡ παροῦσα διάτ. ἐν τῷ ῥητῷ ρκβ'.— v. 45 ἀδιαδόχως id.— P. 1338 v. 4 in pal. marg. ἡ διάταξις ἔστιν ἐν τῷ ῥητῷ νγ'.— v. 9 in eiusd. margine σημ. ἐναντίωσιν, ἐν τῷ ῥητῷ η'— v. 30 ἀπηγορευμένον pal.— v. 36 ἡ γονεῖς palat.— P. 1339 v. 2 ἀπαλλάττεσθαι vat.— v. 3 ῥητῷ ρνα'.—

Titul. II. *De rebus et titulis ecclesiasticis.*— v. 12 διάτ. ια' vat.— P. 1340 v. 3 δύνανται pal.— v. 6 ἐμφυτεύεσθαι id.— v. 17-29 om. vat.— P. 1341 v. 6-16 om. pal.— v. 16 καὶ ἀξίας vat.— v. 20 τῆς λέοντος pal.— P. 1342 v. 7 τῆς τῶν πάντων pal.— v. 10 μὴ ἰδικῶς vat. pal.— v. 37 ἐκδικεῖσθαι pal.— P. 1343 v. 3 ἔρημα constanter id.— v. 13 οἰκοδομὴν ad οἶκον om. id.— P. 1344 v. 18 καὶ ἀπὸ vat. — v. 20 πράξεως vat. pal.— v. 27 δημ. πραγμάτων vat.— P. 1345 v. 1 τοῖς δὲ δανεισαμένοις vat.— v. 5 προχειρίσαντα id.— v. 11 ἐν αὐτοῖς id.— v. 14 ἡ ἀνταλλαττέσθω vat. palat.— v. 15 ποιείσθω, οἱ δὲ πρὸς vat.— v. 17 ἂν id. Om. deinde v. 32-38.— v. 42 δύνανται pal.— P. 1346 v. 1 ἅμα διδόσθωσαν vatic.— v. 8 οἱ ἄλλοι vat. pal.— v. 13 καὶ ἐν Ἐφέσῳ pal.— P. 1347 v. 3 inclusa ambo om.— v. 10 πραιβόλεως vat.— v. 11 μισίας pal.— v. 17 τότε οἰκεία id.— v. 21 δεσποτικοῖς id.— v. 23 μόνη ἡ τῶν id.— P. 1348 v. 7 παραδοῦσαι vat. pal.— v. 11 οἱ ἀνεπιτηδείους pal. — v. 19 ταῦτα πρᾶξαι vat. ὁ κελευσθεὶς pal.— v. 29 παντοίοις id.— v. 35 προδώσει id.— v. 37 τρόπῳ vat. — P. 1349 v. 4 μέχρι τοῦ βαθμοῦ vat. pal.— v. 8 διαδέξονται iid— v. 12 om. καὶ iid.— v. 19 εἰσβάλλοντος pal.— v. 27 ἐκδιδοσθω vat.— v. 33 ἐκδιδοσθωσαν id. qui ponit v. 30-33 post 39— v. 44 ἄγωγα; vat.— v. 40-45 om. pal.— P. 1350 v. 1 ὑπ' αὐτὸν pal.— v. 6 τὸ δ' in marg. vat.— v. 10 *Et legum* pal. in margine καὶ τῶν νόμων ἀρχαιογονίας.— v. 12 τῆς ἐπιγραφῆς id.— v. 49 παρ' αὐτῶν vat.— P. 1351 v. 2 ἐπιγραφῇ vat.— v. 27 εἰς ν'. id.— v. 28 στεφανομίου sic vat.— v. 41 διάτ. ιγ' pal.— v. 42 αὐτῆς vat.— P. 1352 v. 11 ἀμοιρεῖ vat. pal.— v. 17 ἐπιτρεπούσας iid.— v. 23 ὑπελθεῖν vat.— v. 32 μὴ id. om.— v. 36 νόμος om. vat. pal. in marg. palat. σημείωσαι ἐναντιώτητα διατάξεως.— v. 13 διατ. ι' μεταγενεστέρας pal. in marg. ἔστιν ἐν τῷ ῥητῷ ιη'.— P. 1353 v. 7 οὔσας om. vatic. ib. pal. in marg. ἔστιν ἐν τῷ ῥητῷ ρβ'.— P. 1354 v. 11 τὸ ια' vat.— v. 12 ἐν τῷ ῥητῷ ξ'. — v. 29 προβολῆς vatic.— v. 30 εἰσδιοικείτω id.— v. 31 τῶν τύπων id.— P. 1355 v. 3 προσκυροῦνται vatic. pal.— v. 12-14 et 18-20 om. vat.— ad v. 9 pal. in marg. κεῖται ἐν τῷ ῥητῷ ξη'.— ad v. 10 κεῖται ἐν τ. ῥ. ι'.— ad v. 17 αὐτὴ οὐκ ἔστιν ἐν τῷ ῥητῷ.— ad v. 21 ἔστιν ἐν τ. ῥ. ρι'.— v. 22 εἴτε γονεῖς id.— v. 26 τὸ om. id.— ad v. 33 id. in marg. ἔστιν ἐν τῷ ῥητῷ ριγ'.— ad v. 38 ἐν τῷ ῥητῷ ρκγ'.— ad v. 42 κεῖται ἐν τ. ῥ. νβ'.

Titul. III. *De Haereticis et Iudaeis et Samaritis.*— P. 1356 ad v. 6 ambo codd. in margine ρζ mox inclusa om. pal.— P. 1357 v. 31 ἐλευθερίας id. — P. 1358 v. 4 ἐξαιρεῖ δὲ pal.— v. 25 τοιούτους pal. — v. 26 εἰσδέχεσθαι vat. pal.— P. 1359 v. 6 ἰταλῆς palat.— v. 7 συμμεταβαλλομένης vat. palat.— v. 21 ἀφοσιοῦσθαι vat.— P. 1360 v. 2 pal. in marg. ἔστιν ἐν τῷ ῥητῷ μα'.— v. 4 in vat. ἔστιν ἐν τ. ῥ. μθ'.— v. 9 ib. ἐν τῷ ῥητῷ νζ.— v. 10 σύνταξις vat.— v. 12 pal. in marg. ἐν τ. ῥ. ρκζ.— v. 16 ἐκλαβόντες vat.— v. 27 ἐκδοὺς id.— v. 30 ἐκδικούσης id.— v. 32 pal. in marg. ἔστιν λζ.— v. 38 ἔστιν ιζ.— v. 45 τοὺς παῖδας pal. — P. 1361 ad v. 2 id. in marg. ἔστιν ρκγ'.— v. 10 διατ. β' vat.— ad v. 15 pal. in marg. ἔστιν ριζ — v. 17 *agnatica* καὶ *cognatica* pal.

VI.

NOMOCANON L TITULORUM

ΠΡΟΛΟΓΟΣ Α' ΤΙΤΛΟΥ.

Εἰς δόξαν τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ etc.
[ut supra in LXXXVII. capp.]

Titul. I. Περὶ τῆς ὀρθοδοξίας. [supra p. 378] ζήτει τῆς ἐν Νικαίᾳ καν. ζ. ς'. τῆς ἐν ΚΠ. καν. β', γ'. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ καν. η'.— Ita solent coislin. 209 et laurent. 2, 3 [Pl. X, 8, 10], quos ab initio sequimur.— τὰ συμβάντα νόμιμα. Ἐπιστολὴ. Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ, [Nov. 6, 131, 123; inter LXXXVII capp. 1, 22, 23, 57]

Auctarin. Περὶ τῆς ἀμωμήτου πίστεως καὶ τοῦ θείου βαπτίσματος καὶ τῆς τῶν κανόνων αὐθεντίας καὶ τῆς ὀρθοδοξίας κ. τ. ε. vat. 640. Idem addit canon. app. 18, 19 (al 49, 50), ἐκ τῶν νομίμων πάντας τοὺς δήμους de primatu romano [Χριστιανός ἐστιν ὁ πιστεύων], dein conc. CP. can. 1, 3, 5, ephes. 7, 8; chalcedon. 1, 28, trullan. prosphonetic. et can. 36,

39, carthag. 31; tum Constantini edictum: Δέον ἐκρίναμεν, carthag. 101 cum epist. Cyrilli ad Africanos. —Vatic. 840, laurent. (Pl. v. 22), venet. 226 addunt tantum can. CP. 3.

Titul. II. Περὶ τῆς ὁρισθείσης, [ut supra p. 378].

Canon. app. 34, antioch. 9, chalced. 12.

Νόμιμα [nov. 131, cod. lib. 16 const. *De sacr. Eccl.*]

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 25, 38, carthag. 85, 98.—In laur. 2 (Pl. IX, 8) can. trull. 38.—Iustiniani leges: 1° ὁ ἐλευθεροῦντος τὸ καλῶς τε καὶ ἄνωθεν, 2° τὸ παφλαγόνων ἔθνος, 3° τὸν ἀφαιρούμενον πόλεως, 4° θεσπίζομεν φυλάττεσθαι τοῖς ἐπισκόποις, neque ibi solent significari legum inscriptiones.

Titul. III. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον, ut supra.

Can. app. 35, antioch. 13, 22, sardic. 3, 11, 12.

Νόμιμα ex nov. 123, 131 [cf. caput 52 ex LXXXVII Ioan. Scholastici].

Auctaria in vat. 610 can. trullan. 20, carthag. 71, 123. Νόμιμα 1° ἐπίσκοπος ἐστὶν ἐπιτηρητής, 2° ἴδιον ἐπίσκοπον, 3° τοῖς θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, 4° κελεύομεν τοῖς ἐπαρχιώταις, 5° in vat. 640, 840: χρὴ τοὺς ἐπισκόπους ταῖς οἰκείαις.

Titul. IV. Περὶ τοῦ κεχαρισμένα ut supra p. l.

Can. app. 40, antioch. 21, chalced. 22.

Νόμιμα, ex cod. l. 41 c. 2 [cf. cap. 52].

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 22, carth. 25, 32, 81.—Nomima praeter nov. 123, 131, ut in hoc et in superiore titulo, Iustiniani alia: 1° εἴ τις κληρικός, 2° ὅσα ἰσχύν ἐπίσκοπος, deinde Michaelis Ducae novella: Πρᾶγμα τίς Θεόν; Ioannis Ducae novella: Ἔσονται οἱ λευῖται, Germani iunioris tomus: Ἀκούσατε ταῦτα πάντα τὰ ἔθνη, Andronici Palaeologi novella: Ἐπεὶ ὁ μακαριώτατος.

Titul. V. Περὶ τοῦ δεῖν τὸν ἐπίσκοπον, ut supra p. l.

Can. App. 38, 41, 55, antioch. 25, chalced. 26.

Νόμιμα ex cod. lib. 41.

Auctaria in vat. 610 can. II. nicaen. 1, carthagin. 64, 96, 121, 122, CP. AB. 7, Theophil. 9, 10. —In laurent. 2 Theophil. 10, Cyrill. 2, idem om. νόμιμα.—In vat. 840 νόμιμα, ἡνίκα ὁ τελευτήσας, ut in sequenti titulo edd.

Titul. VI. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 379.

Can. app. 76, antioch. 23.

Νόμιμα ex cod. lib. 45, 46.

Auctaria in vat. 840 ex legibus ἐκείνου δήλου ὄντος ut edd. in superiori titulo.

Titul. VII. Περὶ τοῦ δεῖν, ut supra.

Can. app. 1, 2, nicaen. 4, 5, antiochen. 19, sardic. 6, laod. 12, 13, 57.

Νόμιμα ex nov. 123, 137, cod. l. 30.

Auctaria in vat. 610 can. carthag. 13, 49, 50, 53, 74, constitut. app. lib. VIII capp. 4, 16, 21, 22, 23, 26.—In laurent. 2 chalced. 28, carthag. 98, II nicaen. 2, 3.

Titul. VIII. Περὶ τοῦ δεῖν, ut supra.

Can. chalced. 25, sardic. 10, ancyr. 15.

Νόμιμα ex nov. 123 [cf. capp. 28, 29, 30].

Auctaria in vat. 640 can. II nicaen. 12, carthagin. 29, 33.—Ex legibus 1° κελεύομεν τοὺς ψηφιζομένους.., 2° Ἐὰν κατηγορηθῇ.., 3° εἰ δὲ ὀφείλοντες.., 4° ἐπίσκοπον ἢ οἰκονόμον..., 5° τὰς ἐμφυτεύσεις..., 6° τὰς μισθώσεις.., 7° τὰ ἐργαστήρια.., 8° Ἐὰν συμβῇ οἷον δήποτε πρᾶγμα.., 9° οἱ ἀπὸ τῶν εὐαγῶν μοναστηρίων.., 10° εἴ τις βουληθῇ.

Titul. IX. Περὶ τοῦ εὐνοῦχον, ut supra.

Can. app. 21, 77, 78.

Νόμιμα nulla sunt, neque auctaria.

Titul. X. Περὶ τῶν χειροτονουμένων, ut supra p. l. usque ad haec verba: οὐ παρὰ τὴν αὐτῶν αἰτίαν ἀλλὰ διὰ τὴν τοῦ λαοῦ μοχθηρίαν (ita coislin. 364) at in fine 610 addit: ἢ συνοικούντων ταῖς ἰδίαις γαμεταῖς, καὶ περὶ παραιτήσεως.

Can. app. 36, 58, antioch. 17, 18.

Νόμιμα ex nov. 6 n. 1, 19, 36 et cod. lib. 42.

Auctaria in 640 can. trullan. 12, 19, 37, 48, sardic. 18, carthag. 3, 4, 32, ephes. epist. ad episc. Pamph. Cyrill. epist. can. 3.

Titul. XI. Περὶ τῶν ἐκ δυναστείας, ut supra p. l. Additur in 640: ἢ μοναζόντων καὶ τῶν τούτους χειροτονούντων ἢ ἀπαιτούντων τι ἕνεκα τῆς μεταδόσεως τῆς ἁγίας μεταλήψεως καὶ ὅτι οὐ δύναται ἐπίσκοπος εἶναι ὁ εἰς τὸ μοναχικὸν κατιὼν σχῆμα.

Can. app. 29, 30, chalcedon. 9.

Νόμιμα ex nov. 6, 123, 137.

Auctaria in vatic. 640 can. trullan. 22, 23, II nicaen. 3, 5, 19. S. Sophiae 2, Basil. 90, Taras. ad Adrian. Gennadii encyclica, locus e Limonario patrum, alius Isidori Pelusiotae, respons. Nicetae Heracleens.—in laurent. 2 trullan. 22, 23, II nicaen. 3, 4, 5, 19.—Ex legibus in vat. 610, edd. omissis: 1° τὸ τοῦ ἄρχοντος ὄνομα, .. 2° κελεύομεν τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν.

Titul. XII. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra.

Can. app. 14, nicaen. 15, antioch. 16, 21, ancyr. 18, sardicens. 1, 2, chalcedon. 5.

Νόμιμα nulla in edd.

Auctaria in laurent. 2 sardic. 15.—Ex legibus in vat. 613: θεσπίζομεν τοὺς κληρικούς.

Titul. XIII. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 380.

Can. sardic. 7, 8, 9, 21, antiochen. 11.

Νόμιμα ex nov. 6.

Auctaria in vat. 640 carthag. 26, 59, 75, 82, 84, 93.—in laurent. 2 antioch. 12, carthag. 134, 107.

Titul. XIV. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra.—In fine vat. 610: μηδὲ καπηλεύειν καὶ ἀνοικείαις κεχρῆσθαι περιβολαῖς.

Can. app. 6, 20, 44, 81, 83, nicaen. 17, chalced. 3, 7, laodic. 4.

Νόμιμα ex nov. 123 [cf. capp. 3, 21, 34, 35].

Auctaria in vat. 610 can. trullan. 10, 27, II nicaen. 13, CP. AB. 11, carthagin. 5, 16, Basil. 14, Nicephori 22 (sequimur superiores editionis nostrae numeros).—In laurent. 2, ad nicaen. 17: ἐν ἄλλῳ τῆς Ἀγκύρας, et in fine 11 trullan., II nicaen. 10. ex legibus in vat. 640 1° τοὺς δὲ πρεσβυτέρους ..., 2° τοὺς δὲ θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους.—In vat. 843: εἰ δὲ συμβῇ τὸν χειροτονούμενον.

Titul. XV. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. l.

Can. app. 27, sardic. 11, 15, chalced. 9.

Νομιμα ex nov. 123 et cod. lib. 6 [cf. capp. 34, 40, 54, 56 ex LXXXVII].

Auctaria in vat. 640 can. II nicaen. 4, CP. AB. 9, carthagin. 28, 29, 30, 92, 107, 120, 133.— Ex legibus in vat. 640 1° περὶ τάξεων κριτηρίων capp. 6. 2° περὶ μαρτύρων capp. 9. — In vatic. 840: τῆς νζ' νεαρᾶς· εἴ τις δὲ ὁσιώτατος ἐπίσκ.

Titul. XVI. Περὶ ἐπισκόπων κατηγορουμένων, ut supra p. 1.

Can. app. 74, 75, CP. 6, antiochen. 14, 15, sardic. 3, 4, 5, 17, chalced. 21.

Νόμιμα ex nov. 6, 31, 32, 137, 123, cod. lib. 9, 1, 4, cum amplo scholio (v. p. 424): Δεῖ εἰδέναι, ad leges simoniacas attemperandas [cf. capp. 31, 32].

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 3, 4, 21. CP. AB. 16, carthagin. 8, 12, 19, 78, 79, 87, 88, 100, 121, 129, 130, 131, Theophil. 8, Cyrill. 1, 2, Nectarii sent. Nicetae heracleens. respons.— In laurent. 2 can. carthagin. 8, 11, 12, 14, 15, 19, 20, 30, 128, 129, 130.— Ex legibus in vat. 840 1° ἐκ τῆς ε' νεαρ. κατηγορηθέντος τοῦ μέλλοντος. 2° μόνος ὁ ἐπίσημος.., 3° ἕνα μάρτυρα..

Titul. XVII. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 1.

Can. app. 28, antioch. 4, 12.

Νόμιμα ex nov. 125 [cf. capp. 37].

Auctaria in vat. 640 carthagin. 65, Theophil. 3, Nicolai resp. (idem ac Niceph. 64).

Titul. XVIII. Περὶ τοῦ ἐξεῖναι, ut supra. In fine addit coislin.: καὶ ὅτι δεῖ τοὺς ἐξοδεύοντας κοινωνεῖν.

Canon. app. 10, 11, 12, 13, 16, 32, nicaen. 13, antiochen. 2, 6, sardic. 13.

Νόμιμα ex nov. 58.

Auctaria in vat. 640 nicaen. 6, antioch. 4, carthag. 9, CP. AB. 1, Timoth. 9.

Titul. XIX. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἐπίσκοπον, ut supra p. 1.— In fine vat. 640: μήτε παρὰ κανόνα πραίνειν.

Can. sardic. 15, chalcedon. 10, 20.

Νόμιμα ex nov. 3 [cf. cap. 20].

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 17, 18, II nicaen. 15, carthagin. 54, 80.

Titul. XX. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 381. Vat. 640 in fine addit: καὶ περὶ ἀφορισθέντων.

Can. app. 15, 33, nicaen. 15, sardic. 16, 17, antiochen. 3, laodicen. 41, 42, chalcedon. 11, 13, 23.

Νόμιμα ex nov. 123, 83 [cf. capp. 56, 74].

Auctaria in vat. 640 antioch. 7, 8, II nicaen. 10. In laurent. 2 can. CP. 2, carthagin. 23, 71, trullan. 17, 18, 20, II nicaen. 10, CP. AB. 16.

Titul. XXI. Περὶ χωρεπισκόπων, ut supra. In fine vat. 640: καὶ καθιερώσεως ναῶν καὶ ὡς οὐ δεῖ ἐπίσκοπον εἰς πρεσβυτέρου βαθμὸν κατάγειν.

Can. ancyr. 13, neocaesar. 13, antiochen. 7, 8, 10.

Νόμιμα desiderantur.

Auctaria in vat. 640 chalcedon. 29, neocaesar. 14, carthagin. 83, Niceph. 5, 36, 37.— In laurent. 2 Basil. ad chorepisc.

Titul. XXII. Περὶ τοῦ δεῖν, ut supra p. 1.— In fine vat. 640: ἀλλὰ δὲ καὶ τὰ ἴδια τέκνα πρὸς εὐσεβεῖς συναφθεῖν, καὶ περὶ σχισμάτων.

Can. app. 31, 39, 55, antiochen. 5, laodicen. 56, chalcedon. 8, 18.

Νόμιμα in edd. desunt.

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 31, 34, 59, CP. AB. 12, 13, 14, laodic. 52, carthagin. 10, 11, 14, 23, 35, 38, 57, 105.— Ex legibus in vat. 840 1° τῆς ογ' διατ. Εἴ τις τῶν θείων μυστηρίων. 2° ἀπὸ τοῦ β'. κεφ. τῆς ρε' νεαρᾶς διατ. Ἐὰν ἐκκλησιαστικῷ ἁμαρτήματι, 3° ἀπὸ τῆς β'. διατάξ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου καὶ βιβλίου· Μηδεὶς ἔν τινι πόλει. In vat. 640 tantum quae 2° loco.

Titul. XXIII. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 1.

Can. app. 56, nicaen. 18, neocaes. 15, laodic. 20.

Νόμιμα praetermissa.

Auctaria in vat. 640 trullan. 7, 58.

Titul. XXIV. Περὶ χειροτονίας γυναικῶν, ut p. 1.

Can. laodic. 11, 44, chalced. 15, Basil. 24, 41.

Νόμιμα ex nov. 6 et 123 [capp. 5, 85, 86].

Titul. XXV. Περὶ τρόπου χειροτονίας, ut supra p. 1. in vat. 640: περὶ χρόνου χειροτ. καὶ περὶ τῶν χειροτονεῖσθαι μὴ ὀφειλόντων (ita coislin.) κ. τ. ἑ.

Canon. app. 17, 18, 19, 62, 69, 79, nicaen. 9, 10, neocaesar. 9, 10, 11, laodicen. 5, chalced. 6.

Νόμιμα ex nov. 123 [cap. 42].

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 15, II nicaen. 14, carthagin. 36, 89, Basil. 10, 12, Theophil. 2, 3, 4, 5, Nicol. CP. resp. 1 (idem ac Niceph. 47) Niceph. 15, 21.

Titul. XXVI. Περὶ τοῦ ψάλτας, ut supra p. 1. In fine vat. 640 vocem addit: χριστιανούς.

Can. app. 26, laodicen. 10, 15, 21, 22, 23, 25, 26, 31, 43, chalcedon. 14, Basil. 54.

Νόμιμα ex nov. 5, 22 [cf. cap. 47].

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 72, carthagin. 21.— In laurent. 2 can. trullan. 6, 13, 27.

Titul. XXVII. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 1.

Can app. 5, ancyran. 10, neocaesar. 1, Basil. 3, 32, 39, 51, 70 (ap. Iustell. Basilii can.).

Νόμιμα ex nov. 6 [cf. cap. 72].

Auctaria in vat. 640 can. chalcedon. 6, 26, 30.

Titul. XXVIII. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, p. 382. In vat. 640 additur: μήτε μίμοις προσέχειν καὶ τοῖς ὁμοίοις, μήτε ὑβρίζειν τοὺς ὑπερέχοντας καὶ ἀσχημονεῖν.

Canon. nicaen. 3, neocaesar. 7, laodicen. 53, 54.

Νόμιμα ex nov. 123 cod. lib. I tit. 3 lib. 19 [cf. capp. 37, 71 ex LXXXVII].

Auctaria in coislin. nicaen. 6.— In laurent. 2 trullan. 6, II nicaen. 18, Basil. 58. In vatic. 640 app. 55, 56, 84, trullan. 5, 21, 31, 65, 71, II nicaen. 17, carthagin. 61, Timoth. resp. 11, 12, Nicephori 8, 9.

Titul. XXIX. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 1. vat. 640 addit: μήτε μὴν τῶν ἀπηγορευμένων μεταλαμβάνειν.

Canon. app. 51, 53, 63, ancyran. 14, gangrens. 1, 2, 4, 9, 10, 11, Basil. 28, (in edd. gangrens. 1, 14, 9, 4, 10, Basil. om.)

Νόμιμα non extant.

Auctaria in vat. 640 trullan. 67, Basilii 86, Ni-

cephori 38.—In laurent. 2 trullan. 23, 30, 31, 51. Vatic. 840 huc refert leges tituli seq.

Titul. XXX. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra. Coislin. om. μήτε ἑταίρειν τῶν μειζόνων καλούμενον εἰς ἄριστον, idem vero addit sub finem: μήτε χλευάζειν τοὺς ἀδελφοὺς ἀδυνάτους.

Canon. app. 42, 43, 54, 57, gangrens. 11, laodicen. 24, 27, 55.

Νόμιμα ex nov. 123, 133 [cf. capp. 37, 71].

Auctaria in coislin. Basilii quaedam.—In laurent. 2 can. trullan. 50.—In vat. 640 can. trullan. 9, 50, carthagin. 40.

Titul. XXXI. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. l.

Canon. app. 69, gangrens. 19, laodicen. 49, 50, 51, 52.

Νόμιμα vacant.

Auctaria in laurent. 2 can. trullan. 29, 55, 56, 89.—In vat. 640 trullan. 29, 52, Petri Alex. 15, Timoth. 8, 10, Nicephori 39, 40, 43, 44, 48, 49, 1, 2, 3, Nicol. resp. 2.

Titul. XXXII. Περὶ τῶν ἀσκούντων, ut supra.

Canon. app. 66, gangrens. 12, 13, 15, 16, 18, 20, Basil. 35.

Νόμιμα ex nov. 123 [cf. capp. 82, 83].

Auctaria in coislin. trullan. 55.

Titul. XXXIII. Περὶ τοῦ δεῖν, ut supra.

Can. app. 83, gangrens. 3, chalcedon. 4, 24.

Νόμιμα ex nov. 5, 123, [cf. capp. 8, 17, 56, 65, 77].

Auctaria in laurent. 2 can. trullan. 42, II nicaen. 13.—In vat. 646 trullan. 42, 85, II nicaen. 13, 17, CP. AB. 1, 4.—Ex legibus: Ὁ μέλλων εἰσιέναι ἐν μοναστηρίῳ.

Titul. XXXIV. Περὶ τῶν μοναχῶν, ut supra p. l. Aliter vatic. 640: Περὶ ἀποταγῆς καὶ καταστάσεως μοναχικῆς ἐρημιτῶν τε καὶ ἐγκλείστων καὶ περὶ μοναστηριῶν ἀτεθούντων τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σχήματος, καὶ ὅτι οὐκ ἀκίνδυνος ἡ ἀδιάφορος ἀναδοχή, καὶ τὸ συνεσθίειν μοναστρίαις τοὺς μοναχοὺς οὐκ ἀνύποπτον, καὶ περὶ ἀποστασίας τῆς ὁμολογίας.

Can. nicaen. 12, ancyran. 19, chalcedon. 16, Basil. 18, 19, 60.

Νόμιμα ex nov. 5, 123 [cf. capp. 10, 72, 80, 81, 84].

Auctaria in vat. 840 canon. gangrens. 18.—In vat. 640 can. trullan. 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, II nicaen. 22, CP. AB. 2, 3, 5, 6, carthagin. 44, 126, Basil. 6, 59, Nicephori 6, 31, 33, 81, Nicolai resp. 7.—In laurent. 2, Cyrill. ad lib. ap.

Titul. XXXV. Περὶ κατηχουμένων καὶ περὶ βαπτίσματος καὶ περὶ πεσόντων (καὶ παραπεσόντων vat. 640) καὶ περὶ τῆς ἁγίας μεταλήψεως, καὶ τισι δεῖ μεταδίδοσθαι ταύτης ἀσφαλῶς.

Canon. nicaen. 14, neocaesariens. 5, Basilii. 60.

Νόμιμα ex cod. lib. V const. 15.

Auctaria in vat. 640 Niceph. quaedam ex cap. 8, Timoth. resp. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7.

Titul. XXXVI. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν, ut supra p. 383. Coislin. addit in fine: καὶ περὶ τοῦ τόμου τῶν δυτικῶν. In vat. 646 post προάγεσθαι pergit titulus: καὶ περὶ νηπίων ἀμφιβόλων βαπτίζεσθαι, καὶ εἰ δεῖ κατηχουμένην κοφορούσαν βαπτίζεσθαι (*sic*).

Canon. app. 47, 49, 50, 51, 80, nicaen. 2, neocaesar. 6, 12, laodicen. 3, 45, 46, 47, 48, CP. 6.

Νόμιμα ex digestis lib. III et IV, et cod. l. I. c. 4. §. 6.

Auctaria in vat. 640 carthag. 45, 72, 100, 111, Niceph. 19.—Ex legibus in vat. 840 1° ὁ τὸν ὀρθόδοξον., 2° μηδεὶς αἱρετικός., 3° ἐάν τις θυσίαν ποιῶν., 4° πάντας οὕτω, ubi editis uberiora multa sunt.

Titul. XXXVII. Περὶ τῶν ἀτάκτως, ut supra. Vatic. 640 addit: μήτε ἰατρεύεσθαι παρὰ Ἰουδαίων ἢ τούτοις συλλούεσθαι.

Canon. app. 45, 46, 71, 74, laodicen. 6, 9, 22, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, CP. 4, Ephes. 1, 2, 4, 5.

Νόμιμα ex cod. l. 23. 6, 18, 39.

Auctaria in laurent. 2 can. carthag. 45, Timoth. resp. 4.—In coislin can. trullan. 11.—In vat. 640 can. app. 64, 70.—Ex legibus in vat. 840 1° ἐκθεμάσαντος τῆς θείας λήξεως Ζήνωνος, 2° αἱ ἀπηγορευμέναι.., 3° οἱ τὸν οὐρανὸν θρησκεύοντες.., 4° ὥσπερ οἱ ἀρειανοὶ.., 5° οἱ τὴν ἁγίαν πίστιν.., 6° βεβαιούσθω, ex anathemata adv. Anthimum.—In cod. vat. 646 ut 3°.

Titul. XXXVIII. Περὶ τῶν ἐξ αἱρέσεως, ut supra p. 384, ordine paulum mutato.

Canon. app. 32, nicaen. 8, 9, sardicens. 19, 20, laodicen. 2, 7, 8, CP. 1, Ephes. 3, Basil. 5.

Νόμιμα ex cod. lib. VIII.

Auctaria in vat. 640 sardic. 18, carthagin. 46, 63, 66, 67, 68, 91, 92, 99, 108, Nicephori 82.—ex legibus in vat. 840 1° ὅταν οἱ γονεῖς.., 2° ὁ ἐλεύθερον ἢ δοῦλον.., 3° ἔστι καὶ ἄλλως.

Titul. XXXIX. Περὶ τῶν ἐπιστρεφόντων, ut supra, omissis phylacteriis, addit vat. 840: εἰ δεῖ μετὰ τὸ βάπτισμα προβιβάζεσθαι εἰς ἱερωσύνην, καὶ τῶν φορούντων ἢ ποιούντων τὰ λεγόμενα φυλακτήρια.

Canon. app. 62, nicaen. 11, ancyran. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 24, laodicen. 36, Basil. 45, 65, 72, 73, 83.

Νόμιμα ex cod. l. 11. t. 4, l. 5.

Auctaria in vat. 640 can. Gregorii Thaum. 1, Nyssen. 2.—Ex legibus in vat. 640 et 840 1° ἵνα δὲ μὴ πλανᾶται.., 2° μηδεὶς θυσίαν ποιείτω.

Titul. XL. Περὶ φόνων, ut supra p. 384.

Canon. app. 22, 23, 24, 65, nicaen. 1, ancyran. 22, 23, Basil. 33, 43, 52, 54, 55, 56, 57.

Νόμιμα ex cod. l. 1, t. 3, l. 6, 7.

Auctaria in laurent. 2, can. Nysseni 4, in vat. 640, trullan. 61, CP. AB. 8, Basilii 2, 8, 11, 13, 71, Timoth. resp. 14, Niceph. 11, 177. Ex legib. ib. 1° φόνου ἔγκλημα.—2° οἱ ἑκόντι κατὰ δόλον.—3° οἱ διδόντες πότον.—4°. φέρεται καὶ ἑτέρα πάλιν ἀντιγραφὴ καθ' ἣν ὁ αὐτὸς θειότατος Ἀδριανός.—5° ὁ ἐντελλόμενός τινι φονεῦσαι.—6°. ὁ τὸν νήπιον φονεύσας.

Titul. XLI. Περὶ τῶν ἐκ μοιχείας, ut supra.

Canon. app. 48, ancyr. 20, neocaesar. 8, Basil. 31, 34, 35, 36, 39, 48, 58.

Νόμιμα ex nov. 22, 134.

Auctaria in laurent. 2 trullan. 87, 93.—In vat. 620 trullan. 87, 93, carthagin. 102, Basil. 77, Timoth. resp. 15, Nicetae heracl. resp.—Ex legibus *περὶ βαθμῶν συγγενείας ἢ συγγένεια.*

TITUL. XLII. Περὶ τῶν ὀφειλόντων, ut supra. Addit vat. 640: *καὶ περὶ τῶν ἐν ῥύπει καὶ τῶν ἐν ἀφύδρῳ καὶ πῶς δεῖ δεσμεῖν καὶ λύειν καὶ περὶ τῶν ἐξοδευόντων ἐν ἐπιτιμίοις.*

Canon. app. 67, ancyran. 11, chalcedon. 27, Basil. 21, 22, 25, 26, 30, 37, 38, 40, 42, 45, 49, 59.

Νόμιμα ex cod. 1. 22, 29, 1.

Auctaria in vat. 640 app. 61, nicaen. 13, trullan. 86, 92, 98, carthagin. 6, 7, 46, Dionysii Alex. 2, 3, 4, Nyssen. 1, 3, 5, Chrysost. ex comm. in epist. ad Ephes. Timoth. resp. 12, Theophil. 14, Nicephori can. 9, 10, 12, 15, 26, 28, 34.—Ex legibus in vat. 840: *ὁ ἁρπάσας χήραν.*

TITUL. XLIII. Περὶ τῶν πλειστοῖς, ut supra. Addit vat. 610: *μήτε μὴν ἀσέμνως καλλωπίζεσθαι ἐπὶ λύμῃ τινῶν, μήτε κομᾷν.*

Canon. neocaesar. 3, 4, laodic. 1, 39, Basil. 41, 50, 53, 80.

Νόμιμα vacant.

Auctaria in vat. 840 ad Basilianos scholion: *Σημειώσαι ὅτι οὐ τοῖς πᾶσι προσέταξεν ὁ πατὴρ διέρχεσθαι τοῖς βαθμοῖς, ἀλλ' ὥσπερ ἐρευνῶν πορνείας διαφόρας εὑρήσεις, οὕτω καὶ βαθμοῦ ὕφεσιν.*—In vatic. 640 trullan. 77, 96, 100, Basil. 4.

TITUL. XLIV. Περὶ τῶν δύο ἀδελφοῖς ἢ ἀδελφαῖς συναπτομένων καὶ τῶν ἀδελφαῖς ἰδίαις ἢ μητρυαῖς [*καὶ συντέκνοις* vatic. 540] *συμφθειρομένων, καὶ τῶν ἐν ἄρρεσιν ἢ ἀλόγοις ἀσχημοσύνην κατεργαζομένων.*

Canon. ancyran. 15, 17, neocaesar. 2, Basil. 23, 62, 63, 67, 68, 75, 76, 78, 79.

Νόμιμα ex Institut. tit. de nuptiis.

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 53, Basil. 87, Theophil. 13, Sisinnii duplex ecthosis, Nicetae Heracleon. responsa tria. Ex legibus in vat. 840 et 640 1° *ἀπὸ τῆς ιζ διατ. τοῦ δ' τιτλ. βιβλ. ε' τοῦ κώδ. οὐδεὶς δύναται.*, 2° *ὁ εἰς ἄρρενας.*, 3° *ἀπὸ τῆς πθ' νεαρᾶς διατ. ἢ τοὺς ἀσελγαίνοντας καὶ βλασφημοῦντας.*

TITUL. XLV. Περὶ κλεπτῶν καὶ τυμβωρύχων καὶ ἐπιόρκων καὶ κληρικῶν ἐξομνυομένων. Addunt coislin. et vat. 640: *καὶ περὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἐπὶ πορνείᾳ ἢ κλοπῇ ἑαλωκότων*, tum vatic. solus: *καὶ τῶν ἐπὶ τῷ βλάψαι τινὰς ὀμνυόντων προχείρως καὶ τυπτόντων ἐπισκόπους.*

Canon. app. 25, Basilii 17, 29, 61, 64, 66, 72.

Νόμιμα ex nov. 2. et instit. l. III. §. 7.

Auctaria in vat. 610 trullan. 91, S. Sophiae 3, Greg. Thaum. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, Nyssen. 7.—Ex legibus in vat. 840 et 640: *ἀπὸ τῆς β'. διατ. τοῦ η' τιτλ. τοῦ θ' κώδ. ὁ ὀμόσας κατὰ τοῦ βασιλέως μὴ παύεσθαι τῆς κατὰ τοῦ δόλου αὐτοῦ ὀργῆς.*

TITUL. XLVI. Περὶ τοῦ μηδεὶν ἀφαιρεῖσθαι, ut supra p. 381, alio tantum ordine.

Canon. app. 3, 4, 72, 73, gangrens. 7, 8, laodicen. 14.

Νόμιμα ex cod. lib. I et III, et nov. 123.

Auctaria in laurent. 2 trullan. 3, 28, 57, 78, 95, Theophil. hypomn. Cyrill. 2.—In vat. 840 trullan. 28, 68, CP. AB. 10, carthag. 15, 37, Nyssen. 8, Niceph. 81, Nicol. resp. 5.—Ex legibus in vat. 840: *ἀπὸ τοῦ ζ τιτλ. τῆς λθ νεαρᾶς· τὰ καρποφορηθέντα.*

TITUL. XLVII. Περὶ τῶν ἐπὶ τρεῖς κυριακάς, ut supra p. 385, vario tamen in variis codd. ordine; vat. 840 in fine addit: *καὶ καπηλεῖα.*

Canon. app. 8, 9, sardicens. 11, gangrens. 5, 6, 20, antiochen. 2, laodicen. 8, 58.

Νόμιμα ex cod. lib. III.

Auctaria in laurent. 2 can. trullan. 31, 59, 74, 75, 76, 80, 81, 97.—in vat. 640 trullan. 74, 76, 80, 88, 99, carthag. 42, 50.

TITUL. XLVIII. Περὶ τῶν ἀπειθούντων, ut supra. Vatic. 640 addit: *καὶ ὅτι οὐ δεῖ δαιμονῶν ὑποκρίνεσθαι καὶ μαντεύεσθαι καὶ διδάσκειν ἢ εἰσιέναι εἰς θυσιαστήριον λαικούς.*

Canon. sardicens. 21, ephesin. 6, chalcedon. 1, Basil. 74, 84.

Νόμιμα ex lib. 1. digestor.

Auctaria in vat. 640 can. trullan. 32, 57, 60, 51, 63, 64, 69, 70, 79, 81, 82, carthag. 109, 110, 113, 114, Basil. 27, 29, 85, 91, 92, Nicephori 4, 29, 30, 32, Nicol. de unica liturgia in die celebranda.

TITUL. XLIX. Περὶ τοῦ ποσάκις, ut supra p. l. Vat. 840 addit: *καὶ περὶ βιβλίων αἱρετικῶν.*

Canon. app. 37, nicaen. 5, laodicen. 40, antiochen. 20, chalcedon. 19.

Νόμιμα ex nov. 123 et 137.

Auctaria in laurent. 2 can. carthagin. 1, 2, 18, 75, 77, 95, trullan. 8, II nicaen. 14.—In vat. 540: trullan. 8, II nicaen. 6, 9, carthag. 18, 76, 77, 127.

TITUL. L. Περὶ κανόνος εὐχῶν, ut supra, variato ordine. Vatic. 640 add. circa medium: *καὶ τῆς περὶ τὰ θεῖα εὐλαβείας*, et in fine: *καὶ ὅτι οὐ δεῖ τυποῦν ἐν ἐδάφει σταυρόν.*

Canon. app. 7, 60, 84, 85, nicaen. 20, antiochen. 1, laodicen. 16, 17, 18, 19, 59.

Νόμιμα concordantia cum L titulo non reperta sunt.

Auctaria in laurent. 2 can. trullan. 16, 63, 75, 81, II nicaen. 14.—In vat. 540 can. trullan. 66, 73, 75, 89, laodicen. 60, Dionys. Alex. 1, Basil. 15, 16, e Gerontico quidam locus, Nicephori can. 15, 17, 18, 42, Timoth. resp. 16, Nicol. resp. 1, Gregorii et Amphilochii metra canonica, breve synodicon.—Ex legibus solus addit laurentianus quoddam *νόμιμον* ex cod. lib. 1 nov. 17.

HERACLII IMPERATORIS NOVELLAE IV,

quae praecedentibus collectionibus accedere solent.

Monitum. Quid sibi leges istae velint, satis ex prolixo cuiusque exordio declaratur. Neque ignotus est sive harum conditor Heraclius imperator (an. 612-629), sive Sergius CP. patriarcha, cui inscribuntur. Haec tantum cl. v. Zachariae, a quo nuper novam in lucem quatuor novellae editae sunt (*Novell. Constitut.* Lipsiae 1857, p. 33-48), praenotavit: »Quae sequuntur quatuor Heraclii Novellae collectioni constitutionum ecclesiasticarum, quam vocant [*tripartitam*] in codd. mss. fere appendicis loco accedunt. Hinc primum editae sunt in Leunclavii *Iur. graec.* t. 1. p. 73-86, deinde in Voelli et Iustelli *Biblioth.* p. 1361-1376, nuperrime autem in *collect. canon.* a Rhalli et Potli Athenis edita, t. V p. 225-240.« Idem addit haud servari iustam temporis rationem in ordine quem novellae in mss. constantissime servant, quum prima data fuerit a. 629, secunda an. 612, tertia a. 619, quarta demum intra annos 620-629. Ex duobus cod. vatic. 2060 *f.* 258 sqq. et palat. 376 *fol.* 213 sqq. excepi varietates statim subiiciendas.

I.

Νόμος βεβαιῶν τοῖς ὁσιωτάτοις ἐπισκόποις καὶ τοῖς θεοφιλεστάτοις κληρικοῖς καὶ μονάζουσι τὰ παρὰ τῶν προβεβασιλευκότων αὐτοῖς δεδωρημένα προνόμια περὶ τοῦ πῶς δεῖ ἐνάγεσθαι χρηματικῶς τε καὶ ἐγκληματικῶς προστιθεὶς ἐκ καινῆς, ὥστε μηδεμίαν πάροδον κατ' αὐτῶν ἔχειν πολιτικοὺς ἢ στρατιωτικοὺς ἄρχοντας. Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν Ἡράκλειος καὶ Ἡράκλειος νέος Κωνσταντῖνος, πιστοὶ ἐν Χριστῷ βασιλεῖς, Σεργίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. Οὐκ ἀλυσιτελὲς ...

Lex confirmans sanctissimis episcopis et religiosissimis clericis et monachis a prioribus imperatoribus concessa privilegia, quomodo scilicet conveniendi sint tam civiliter quam criminaliter, adiiciens de novo ut nullum adversus eos aditum civiles aut militares magistratus habeant. Cf. Zachariae l. c. p. 44-48, Iustell. p. 1361-1365. —P. 1361 v. 21 τὰ παρὰ.—P. 1362 v. 16 ἢ πρὸς αὐτὴν ὑπεύθυνον; pal. —v. 34 ἐπ' αὐτοῖς πάλαι id.—P. 1363 v. 17 παρ' οὐτινωνοῦν id.— v. 20 τὸ λοιπὸν id.— v. 44 ἐκείνοις ἀλλ' ὑπὸ τὴν δικ. καθεστᾶσι id.—P. 1364 v. 4 om. ἐπὶ ante ἐκείνης et sic optimas Zachariae lectiones contra Iustellum confirmare pergit palatinus; post initium excidit unum folium in vaticano.—P. 1364 v. 19 ἐκβιβασμῷ uterque codex.—Ib. διατυπουμένης vatic. male.—v. 40 γυμνοῦσθαι ambo codd.—v. 42 καὶ om. vatic.—P. 1365 v. 27 παραδοῦναι vatic.

II.

Περὶ τοῦ ὡρισμένον εἶναι τὸν ἀριθμὸν τῶν κληρικῶν τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς ἁγίας Θεοτόκου ἐν Βλαχέρναις τιμωμένης, ἔτι μὴν καὶ τῶν ἐν τοῖς ὀφφικίοις ἐξυπηρετουμένων τῇ τε εἰρημένῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ πατριάρχῃ. Ἐν ὀνόματι ... Καὶ τοῖς ἄλλοις κατάλληλον κ. τ. ε.

Quod determinatus esse debeat numerus clericorum sanctissimae maioris ecclesiae CPanae et sanctae Deiparae quae in Blachernis colitur, itemque illorum qui in officiis tam praedictae maiori ecclesiae quam sanctissimo patriarchae inserviunt. Cf. Zachariae p. 33-38, Iustell. 1366-1370.—P. 1366 v. 40 μηδὲ ἐν ἐνδεῖν τι τούτοις vatic.—P. 1368 v. 35 a voce ἐκδίκους ad num. ιβ' om. vatic.—v. 40 ἐν τοῖς εἰρημένοις ἐπιτάγμασιν vat.—P. 1370 v. 9. om. τοῦ id. post μαρίας.—v. 38 ἁγιωτάτης ἐκκλησίας.

III.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Σεργίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ Κ/Πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ. Καὶ τα καλῶς.

Idem imperator Sergio sanctissimo et beatissimo archiepiscopo constantinopolitano et universali patriarchae (iterum de numero clericorum magnae ecclesiae stabiliendo). Iustell. p. 1371-1373, Zachariae p. 38-40.—P. 1371 v. 6 ἐπινοεῖσθαι vatic.—v. 18 τῶν ἐν βλαχέρναις id, ubi Iustell. τοῦ ἐν βλ. lege: τῷ ἐν βλ.—v. 29 τῶν λεχθέντων εὐαγῶν vat.—v. 42 βεβαιωθέντα.—P. 1372 v. 1 διανοούμενη id.—v. 30 μὴ θέλειν id.—v. 43 ἀπουσῃ id.—P. 1373 v. 4 om. ἁγιωσύνη id. et legit ἡ ὑμῶν τῶν ἀναφερομένων. Post πολλοὺς latine, sed depravate legit: *Datum VIII (?) Kalendas maias CP. Dominorum nostrorum piissimorum pp. augg. Heraclii a. XIX et Heraclii novi Constantini filii ipsius anno XVII.* ἐδόθη κ. τ. ἑ.

IV.

Περὶ τοῦ μὴ ἐξεῖναί τινα σχῆμα περιβεβλημένον ἱερατικὸν οἱουδήποτε βαθμοῦ ἢ τάγματος ὄντα ἐξ ἑτέρας πόλεως ἢ κώμης ἢ ἑτέρου τὸ σύνολον τόπου τῇ βασιλίδι ταύτῃ παραγινόμενον πόλει ἐν τινι τῶν αὐτῆς ἐκκλησιῶν ἢ τῆς ἐνορίας αὐτῆς χωρὶς δοκιμασίας καὶ ἐπιτάγματος τοῦ τὸν ἀποστολικὸν ταύτης διέποντος θρόνον οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καταπέμπεσθαι ἢ διαρίων ἀξιοῦσθαι, εἴτε ἐκ τῶν θείων οἴκων, εἴτε ἐκ τοῦ εὐαγοῦς ὀρφανοτροφείου ἢ ξενώνων ἢ μοναστηρίων ἢ ἑτέρου τινος τοιούτου οἴκου· μήτε μὴν ἐν δύο ἐκκλησίαις κληρικὸν καθ' οἷον δήποτε τάττεσθαι τρόπον. Ἐν ὀνόματι ... Τὴν κοινὴν ἅπασιν εὐκοσμίαν.

Quod non fas sit ut aliquis habitu sacerdotali amictus, cuiuscumque sit gradus aut ordinis, quum ex alia civitate vel vico vel prorsus ex alio loco, in hanc augustam urbem venit, in aliquam ex urbanis ecclesiis, vel quae in eius territorio sunt, absque discussione ac mandato gubernantis hanc apostolicam sedem universalis patriarchae immittatur; aut rogas diariorum accipiat, sive ex aliqua domo augusta sive venerabili orphanotrophio sive xenonibus aut monasteriis aut ex alio quodam eiusmodi domo: nec item, uti clericus quocumque modo duabus in ecclesiis ordinetur. Zachariae p. 40, 41, Iustell. p. 1373-1375.

P. 1374 v. 8 ἡγούμενοι vatic.—v. 24 τὰ περὶ τούτου id.—v. 31 ἐνίους δὲ τυχόντας id.—P. 1375 v. 8 τῆς ταύτης id.—v. 11 ἑαυτοὺς ποιεῖν id.—v. 14 αἷς εἰσι μακαριότης.—v. 25 ἀνατρέπει.—P. 1376 v. 2 μακαριότητα ἐκεῖνον om. caeteris, id.—v. 9, ut etiam supra in titulo v. 4, ἐπισταλματος id.

1. Hactenus multorum hominum opus, scientia fortasse et prudentia praestantium, quam brevissimis contraximus scholiis. Ad haec tamen si quis aequo animo attenderit, ea haud levia esse perspiciet, tum ex conspicua veterum codicum serie superius instructa, quae omnia sunt ecclesiastici iuris instrumenta insignia; tum ex ubertate variorum lectionum, quae facile amplissimi commentarii locum tenent; tum ex aetate horum monumentorum, quae photiana certe tempora longe superant. Indolem vero intimamque rerum praecipuarum rationem scrutari si quis voluerit, id sibi facile persuasum habebit, pleraque pacem spirare et concordiam sacerdotium inter et imperium, cuncta crevisse sponte quietis in temporibus, aut vix paucissima invidiae et odii tabe, inconsulto potius quam astute, infecta fuisse. Nodum sane in scirpo quaeret, exempli gratia, quicumque fraudem voluerit latere, vel in hisce primis LXXXVII Capitulorum verbis, quae gravissime aeque et elegantissima rescribere non piget.

« Maxima inter homines sunt Dei dona a coelesti benignitate data sacerdotium et imperium, quorum illud quidem divinis rebus inservit, hoc autem humanas res regit, earumque curam gerit, atque utrumque ab uno eodemque principio proficiscens humanam vitam exornet; ut nihil imperatoribus aeque curae sit quam sacerdotum honestas, quippe qui pro ipsis Deo supplicent. Nam si illud omni ex parte inculpatum est, Deique fiducia pollet, hoc autem decenter et convenienter rempublicam sibi traditam exornat, bonus quidam concentus erit, qui quidquid utile est, humano generi praebeat. Hoc autem fore confidimus, si sacri canones observentur, quos merito laudandi venerandique apostoli, qui divini Verbi spectatores fuerunt, tradiderunt, sanctique patres observarunt et explicarunt (Graeca habes supra p. 390).

Quis vero, nisi morosus nimium, nisi solo monachi nomine horreat, gratum non habebit illud novellae 133 prooemium: « Vita monastica et quae in ea peragitur, contemplatio, sacra res est, quaeque animos per se ad Deum ducat, neque his tantum qui se ad eam conferunt, utilis est, verum etiam caeteris omnibus puritate sua et precibus ad eum dirigendis decentem utilitatem praebet. » Tum istud novellae 6 exordium: « Vita monastica sic honesta est, sic apta quae hominem eam ingredientem Deo conciliet, ut omnem humanam labem ab eo auferat, eumque purum et talem efficiat, qui rationi convenienter vivat, quique plurimum meditetur et humanis curis superior sit. » Rursus in nov. 133 etiam praeclarius: « Etenim si illi monachi puris manibus, purisque animis pro republica preces Deo offerant, manifestum est et exercitus bene sese habituros, et civitates in flore futuras (cum enim Deus propitius et benevolus sit, quomodo non omnia summa pace, bono ordine, legumque aequabilitate plena erunt?) terramque nobis frugis laturam mareque sua daturum, illorum precibus Dei benevolentiam toti civitati conciliantibus. Verum et ipse communis hominum status maiorem reverentiam habebit, meliusque vivet, cum illorum puritatem reveretur. » Haec de monachorum dignitate. De clericis vero ea vel ipse codex habet inter relata superius: « Certo credimus sacerdotum puritatem et decorem et ad Dominum Deum et Salvatorem nostrum Iesum Christum enimi affectionem et has, quae ab iis mittuntur perpetuas preces, magnum favorem nostrae reipublicae incrementumque praebere, per quae nobis licet et barbaros subiugare et Dominos agnosci illorum quae antea non habuimus. Ac quanto plus rebus illorum accedit honestatisque et decoris, tanto etiam nostram rempublicam augeri arbitramur. »

Etiam Basilius et Nazianzenus, qui in nov. 137 prolixe loquuntur, illud eiusdem prooemium non respuissent: « Si leges civiles, quarum potestatem nobis Deus pro humanitate sua credidit, ad subditorum utilitatem per omnia inviolatas servari studemus, quanto maius studium ponere debemus in sacrorum canonum divinarumque legum, quae pro salute animarum oostrarum conditae sunt, observatione.» Inde factum ut conciliorum quatuor maiorum canones, non solum vim legis habere, sed evangeliis aequiparari declarentur io nov. 131.

2. Ac praeter eas altioris sapientiae sententias, neque pagina, neque dies noo deficiet recensenti decreta gravissima et opportunissima, quae ibidem occurrunt, v. g. de primatu romano (nov. 137, cap. 22 ex LXXXVII, coll. tripart. l. 1, tit. 1 (Iustell. p. 1347), de libera episcoporum electiooe (c. 28 ex LXXXVII, c. 22 ex XXV, c. eccl. 1, nomocan. tit. 1), de foro ecclesiastico (c.12, 54 ex LXXXVII, c 18 ex XXV, c. eccl. 5, 10, etc.), de iure sacro, piis locis, rebusque et persoois ecclesiasticis (coll. trip. lib. 1, et alibi passim), de sacrilegio et publica aedium religiosarum tutela (Iust. p. 1251, 1303, 1325, etc.), de clericorum immunitate et hooestate (c. 6, 11, 12, 23, 34, 35, 43, 54, 65, 84 ex LXXXVII, c. 11, 23 ex XXV), de officiis et precibus a cleroo publice persolvendis (c. 5, 21 ex XXV, nomocan. tit. 10.), de synodis (c. 22 ex LXXXVII, etc.), de episcoporum at clericorum itineribus et residentia (oomocan. tit. 13, Heracl. nov. 4, etc.), de libera in clerum et ascesin cooptatione (c. 83 ex LXXXVII, etc.), de captivis, de pupillis, de servis maoumittendis (c. 8 ex LXXXVII c. 14, 19 ex XXV, Iust. p. 1251), de confugieotibus ad altaria (p. 1299), de poenis adversos haereticos, samaritanos, magos, maleficos (c. 1 ex XXV, etc.), de servandis die dominica, festis, quadragesima (p. 1251 etc.), de solvendis decimis et cathedraticis, qoin tamen simonia vitetur (p. 1319, c. 32 ex LXXXVII, cap. 22 ex XXV, nomocan. tit. 11, 16), inoumerae demum sanctiones de qualicumque ecclesiasticorum bonorum possessione (c. 9, 10, 13, 17, 83, 81 ex LXXXVII, c. 4, 11, 12, 16 ex XXV, etc.), ex quibus ea saltem audient, qui nunc debacchentur ac ruunt in praedas sacrilegas: «Homini cuiqoe cursus unus vitae est a Creatore datus, cuius finis omnino est mors; venerabilibus vero domibus earumque congregationibus quae immortales a Deo conservantur, non decet, ne quod ad earum possessiones quidem attinet, certam qoamdam metam adduci, verum quousqoe utique venerabiles domus permanserint (manent autem in perpetuum et usque ad ipsum saeculorum finem, quoad christianorum nomen apud homines est ab iisque colitur), iustum est manere immortales etiam, quae in perpetuum relinquontur erogationes, vel reditus semper piis actionibus nunquam cessaturis inserviturous (c. 57 cod. 1, 3. *De episc. et cleric.*). «Quarum quidem legum vi tum maxime effectum est in ecclesia orientali, episcopos ex monachis fieri (nov. 6, p. 1315, 1414), episcopo quascumqoe nuptias, secundas vero diacono et presbytero vetari (c. 28, 45 ex LXXXVII, c. 7 ex XXV) etc.

3. Haud sane dissimolandum multa bonis mixta fuisse mala et pessima, neque solum repudianda merito esse ac plerumque damnanda, quae suis ex collectionibus ecclesiastici viri caute amandaverunt; vix enim ac ne vix etiam centesimam Iustinianei iuris partem fecerunt suam, verum enim vero vel in hac parte exigua spinae ac venena latent. Quis enim feret, quod statim seqoitur egregie dicta de monasteriis et canonibus, in his nov. 133 effatis: « Sequimur sacros canones, sanctissimosqoe patres, qui haec sanciverunt, *quoniam nihil inquisitionem imperatoris effugere debet, cui communis omnium hominum cura a Deo commissa est?*» Quae vero vel minima

libertas constantinopolitanae ecclesiae relicta erat, semel promulgata hac lege: « Quae illa in urbe accidunt, *imperator arbitratu suo disponit* (Iust. p. 1300).» Tantum igitur a pruritu legum, quam a silentio cavendum erat, neque minus periculum erat in vitandis perversis sanctionibus, quam in falsa illa opinione, aut omnia posse a civili principe sanciri, aut licita esse quaecumque eius decreto non attingebantur. Vide, ne plura dicamus, quali sophismatum artificio nescio quis scholiasta, in nomocanonis tit. XVI, novellam trigesimam secundam, simoniaca labe infectam, repurgare enitatur 1).

Σχόλια τοῦ κεφαλαίου 1)

Δεῖ εἰδέναι ὅτι ὥσπερ ἐναντιοῦται αὕτη ἡ διάταξις τῶν ἀποστολικῶν κανόνων καὶ τῶν ἁγίων συνόδων ὅτι οἱ μὲν ἅγιοι ἀπόστολοι καὶ οἱ μετ' αὐτοὺς θεοφόροι πατέρες ἀφιλαργύρων τὸν τρόπον τοῦτον εἰρήκασι καὶ δὴ πάντας ἡμᾶς τοὺς Χριστοῦ καὶ αὐτῶν μαθητὰς πάντα ὅσα ἡμῖν καλῶς παραδεδώκασιν, ἀκριβῶς καὶ ἀμειχεύτως αὐτὰ διατηρεῖν. Ἀλλὰ τοῦτο, εἰ δοκεῖ, σκοπήσωμεν· ὅτι περ αὕτη ἡ διάταξις βασιλέως ἐστὶν, ὃς τοῦ κόσμου πάντα τὰ πράγματα ὑπεξουσίως ἔχων, ἐπρονοήσατο δῶρα τοῖς ἐπισκόποις· καὶ γὰρ οἱ μάγοι χρυσὸν καὶ λίβανον καὶ σμύρναν τῷ Χριστῷ προσηνέγκαν· καὶ τοῖς μὲν εὐπορίοις, μετὰ καὶ τὸ ἀξίους εἶναι τῆς θείας χάριτος, ἐπιτρέπει ταῦτα παρέχειν· οὐ μὴν δὲ τὸν χειροτονοῦντα εἰς τὰ δῶρα ἀποβλέπειν ἢ κἂν τὸν νοῦν ὅλως ἐν αὐτοῖς ἡδύνεσθαι ἢ τοὺς χωρὶς δοσίων πτωχοὺς μὲν, ἠξιωμένους δὲ τῆς θείας χάριτος ἀποπέμπεσθαι ἢ ὀνειδίζειν, ἀλλ' εἰς τὸν Θεὸν ἀποβλέπων ἀκριβῶς σκοπεῖν τὸν ὄντως ἄξιον καὶ τοῦτον χειροτονεῖν· ὁ γὰρ τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς πάντα τὸν κόσμον ἀρνησάμενος, διὰ τὸ ἐκείνου καλὸν ὄνομα, οὐδὲν ἔχει ὃ προσενέγκῃ, ἢ τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος, ἣν ἔλαβε παρὰ τοῦ ἠγαπημένου Χριστοῦ. Εἰ δὲ ὁ χειροτονῶν τοῦτον μὲν ὑπερείδῃ μὴ ἔχοντα χρήματα, πρὸς δὲ τὸν ἔχοντα χρήματα ἀποβλέψῃ, μὴ σκοπήσῃ δὲ κἂν ἄξιός ἐστι κἄν τε μὴ, ὁ τοιοῦτος οὐκ ἔστι τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς, τοῦ εἰπόντος· μὴ κτήσησθε χρυσὸν, μήτε ἄργυρον· ἀλλὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ κόσμου τοῦ διαβόλου, καὶ ὁ τοιοῦτος ἀναθεματίζεσθαι χρή.

Scholia tituli XVI.

Sciendum est hanc constitutionem apostolicis canonibus et sanctis synodis adversari: quod sancti quidem apostoli et qui post illos fuerunt deiferi patres sacerdotum mores ab avaritia alienos esse debere censuerunt: nosque omnes oportet Christi ipsorumque discipulos omnia quae nobis praeclare tradiderunt, diligenter ac sincere custodire. Verum si placet, hoc consideremus, hanc imperatoris esse constitutionem, qui quum omnes mundi res in sua potestate habeat, munera episcopis providit. Etenim Magi aurum, thus et myrrham Christo obtulerunt, ac divitibus quidem, postquam divina gratia digni comperti fuerint, haec dare permittit: non tamen ordinantem ad munera respicere, vel omnino animum eius iis oblectari, vel eos qui sine muneribus accedunt, pauperes quidem, at divina gratia dignatos reiicere aut probris afficere, sed ad Deum respicientem accurate considerare eum qui vere dignus sit eumque ordinare. Christi enim discipulus cum totum mundum abnegaverit propter praeclarum illius nomen, nihil habet quod offerat, praeter gratiam sancti Spiritus quam a dilecto Christo accepit. Si vero ordinans hunc quidem despiciat non habentem pecunias, ad eum vero qui habet respiciat, non consideret vero utrum dignus sit, hic non est Christi discipulus, qui dixit: « Nolite possidere aurum neque argentum;» sed mundi principis diaboli et talis anathemate feriendus est.

1) *Enitatur.* Iustell. Bibl. p. 624. Ad alia priusquam transire oporteat, notare iubet codicem parisiensem 1333, olim regium 2505. 3, 3 et Colbertin. 3143, chartaceum, recentemque, fere XVI saeculi, Iustello potissimum inserviisse, ut collectionem tripartitam vulgaret, ipsique Fabroto, licet docto seque et prudenti, causam fuisse suplatam in errorem abeundi, quo Balsamonem operis parentem faceret. Quem errorem statim dispulerit quicumque vel citatum oculum in codicis titulum iniecerit, duasque priores lineas nigro colore scriptas separaverit a reliquo titulo prima manu et rubrica depicto. Praeterea Zachariae ex monitu, ad πρόχειρον p. 279, quod passim Iustellus profert ex codice oxoniensi, ad nullum Bodleianum ab eodem inspectum pertinere videtur. Recte idem monet capita ecclesiastica a Iustello perperam Ioannis sub nomine dari, quum codices ferant ab eodem excerpta tantum esse, non scripta: τέλος τῶν κεφαλαίων... ἐκ τῶν... Ἰωάννου ἀρχ. ΚΠ. τοῦ ἀπὸ σχολαστικῶν.

Haec protulisse, sat confutare est. Alia sane sanctorum verba sunt, et ne ab Oriente, ne ab ipsa scholinstae recedam aetate, audiatur Damascenus, invenili fortasse adhnc nlacritate fervidus, ut olim Daniel ille pner, erumpens in banc sententiam: «His de rebus aliquid statnere, non ad imperatores spectat, sed ad concilia, quemadmodum Deminus ait: « Ubi duo vel tres congregnti fuerint in nomino meo, ibi sum in medio illorum. » Ligandi atque solvendi petestntem non regibus tradidit Christus, sed npostolis eorumque successoribus et pastoribns atque doctoribns . . . . . Penes imperatores potestas non est, nt Ecclesiae leges sanciant. Ad imperatores spectat recta rei pnblicae administratio; Ecclesiae regimen, ad pastores et doctores. Einsmodi invasio latrocinium est. Tibi parebimus, o imperator, in bis qune ad buius saeculi negotin pertinent, in tributis solvendis, muneraque tua accipiendo, et in quibus rerum nostrarum administratio tibi credita est. Verum nd res Ecclesiae statuendas, pastores babemus, qui nobis verbum loquuntur, atque ecclesiastica institnta tradiderunt. Non transferimus terminos antiquos, quos posuerunt patres nostri; quin potins traditiones, quemadmodnm eas acceperimus, retinemns et tuemur 1).»

Quibuscum mirum in modum consentiunt, etiam quaedam deterioris aevi scbolia, quae bono primns omine Mnius detexit, ac graece Intineqne dedit, qnae, utpote minus trita baud praetermittenda duxi. Et sic ille: « Frustra clamitant leges, propterea quod Patres mandata buinsmodi, tanqnam alicna et obtrusa ex Ecclesin repulerunt. Non enim quidquam commune babent spiritus et gladius. Quod si forte de episcopis loquitur lex, nullum binc praeiudicium contra Ecclesiam conflatur, quandoquidem sine episcopali suffragio ordinatio nulla [qun de re gravissima hic stringitur calamus] peragitur. Sed bactenus do civilibus legibus . . . Si enim boc eveniret, iam non spiritaliter, sed bumanitus res divinne administrarentur; si quidem exinde tum electiones omnes, tum ordinationes bnmanis, non divinis iussibns fierent. Ex qno alin quoquo consectanea deducerentur: fortasse enim posteri nostri aegre ferentes ea quae in inre ecclesiastico scripta aunt, perturbare et confundere divinos fidei nostrae articulos volent . . . Neque enim ullus esset mali finis, si boc absurdum initium fieret, donec ipsnm audacter suffoderent Trinitatis mysterinm atque universam delerent religionem. Qunmobrem ne talia eveniant, nnllam uspiam ullo tempore civilem legem dominari spiritui concessum fuit 2).»

Tuemur. Damasc. or. I et II de sacris Imag. Opp. t. I. p. 329, 335, 336.

2) *Fuit*. Maii *Spicil. Rom.* t. VII. praef. p. XXIII.

ARTICULUS II.

THEODORUS ABBAS ET PHILOSOPHUS.

I. Ieiuoes intor et squollidas fori polotiique oxuviss, quss modo per arida quaedam spocula et tenues compendiorum imagines vix a longe osteodi, nonoullius oblectomonti gratia, ossurgore vidotur novus homo et incxpectatus. Et is quidom a nonnullis Graecis dioitur « per antonomasiam canooum ioterpres, primus ot sapiontio ct oetate, qui legibus socris enucleandis operam oruditumque calamum dedicavit, sapientissimus ot diligentissimus, quo nemo ex nostris prisci moris callidior, Theodorus Prodromus senior; vir iuris consultissimus; quo magistro Nicetas Paphlago gloriatur 1); cuius dicta summis loudibus effort Nicephorus Blommydes 2); cuius senteotias omnium probatissimas palam affirmant cum Balsamooe 3), Aristenus 4), Blostares 5), Hormeoopulus 6), caeteriquo omnes, qui canooos interpretati sunt; quem theologum moximum et simpliciter κατ' ἐξοχὴν magistrum ipse appellat Morgonius 7). » Mirum diotu! Sed haec Nicolaus Comnoous Papadopulus 8), qui, quum velit suum Theodorum ante nongentos annos, puta VII saltom saeculo, floroisse 9), oum tamon S. Nicophoro focit recentiorem 10), tum etiam Nicetoe io soeculo XI magistrum 11), immo eumdom ac Prodromum, circo XII saeculi clarum ioitia; adeo perpetua caecitate omois confuderit. Cuncta bonus Fabricius 12) collegit ac regessit, miratus ineditam adhuc esse ἐξήγησιν canooum conciliorum, quam possim vidit a Nicolao memoratom. Citantur onimvero ab eo plusquam quinquagiota loca 13), nisi plura mo fugerint, ox quibus pars certe maior vel graece producitur 14), ac rudi calamo attingit canones nicaenos, antiochenos, laodicenos, sardicenses, neocaesarienses, chalcedonenses, trullanos, VII concilii, ac praeterea sententios apostolorum 15), Diooysii, Basilii, Gregorii Thaumaturgi, Cyrilli, Nicophori, quo quidem satis amplo ambitu veteris iuris syntagma totum continotur. His idem et olii addunt alia de syoaxi, vel syoopsim legum, tum etiom oomocanonem L titulorum et collectionem quam supra tripartitam nuncupavimus. At vereor no omnia in auras offluant.

II. Ac primom testimonia expendooda, quao ad unum omoia flocci facerem, nisi superius relatis fidom quoquo suam colculumque gravissimum ambo Ballerini dedisseot 16). Missis vero recentioribus graeculis, Sovero, Coressio, Marguoio, quid iam caetero? Ubi Harmenopulus vel nomino salotavit Theodorum, in prooemio Synopsis, ant

1) *Gloriatur*. In exposit. ps. IV apud Comnenum.

2) *Blemmydes*. In ps. II, ib.

3) *Balsamone*. In epist. ad episc. Cypri, ib.

4) *Aristenus*. In prooem. ad Manuelem imper. ib. ut in notis ad *librum canonum* Theodori, ib. p. 278.

5) *Blastares*. In elem. Γ, ib.

6) *Harmenopulus*. In prooemio Synops. canon. et in Ecthesi canon. nicaen. ib.

7) *Margunius* in proemio nntar. ib.

8) *Papadopulus*, ita ipse scribit. Cf. Mystag. disquisit. p. 89, 112, 364, 367, 393, 416, etc.

9) *Floruisse*. P. 416.

10) *Recentiorem*. P. 142.

11) *Magistrum*. P. 315.

12) *Fabricius*. Bibl. gr. t. X. p. 129 Harless.

13) *Loca*. P. 12, 20, 28, 33, 37, 59, 74, 81, 110, 120, 125, 130, 196, 241, 272, 394, etc.

14) *Producitur*. P. 31, 37, 48, 73, 75, 78, 89, 103, 110, 112, 116, 142, 143, 182, 190, 192, 198, 201, 212, 219, 221, 231, 233, 239, 249, 253, 259, 261, 283, 278, 283, 309, 321, 345, 367, 372, 387, 395, 399, 409, 416, de quibus ne apicem ullum uspiam expiscari me in quocumque codice datum est.

15) *Apostolorum*. Haud omisso p. 283 canone XCI, in quum credat Iudaeus Apelles.

16) *Dedissent*. Et in dissert. insigni de collect. canon. p. 11, c. 1. n°. 20.

in ecthesi nicaenorum canonum, quam solus Comnenus vidit? Ubi Blastares, sive iu elemento Γ, quod is digito audaci monstrat, sive in caeteris XXIII litteris? Ubi Aristenii prooemium ad Manuelem imporatorem? et ubi notae eiusdem ad librum cauonum Theodori? Ubi Balsamonis epistola ed episcopos Cypri? Ubi Xanthopuli expositio in Synaxaria, nisi forto huc veniat vera iunioris Prodromi commentatio iu Cosmne et Damasceni *canones*? Nonne iu eadem inepta decipula latent sive Nicephori Blemmydae, sive Nicetae Paphlagonis encomia quibusdam psalmorum commentariis de Theodoro inserta? An totus demum expungendus locus est, qui acutissimos Ballerinios allexit: « Prodromus sardicenses canones sub nicaeni titulo recensot, quasi una et endem sit synodus nicnenn et sardicensis. » Et magistri pergere: « Qune verba indicare videntur Theodorum Prodromum sardicenses cauones 1) uti uicoenos retulisse, quemadmodum constantinopolitani concilii patres olim fecerunt. Quod si ita est, extabat ergo inter Graecos, Tbeodori quoque tempore, id est, ante Photii schismn, codex aliquis graecus in quo sardicensos canones nicaenis annexi. » Utinam huius Tbeodori « opus ineditum *περὶ ἑρμηνείας, de interpretatione canonum,* nnte nongentos annos scriptum evolvere et ex eodem fusiora testimonin identidem recitare, » non soli Nicolao Comneno Papadopulo, vobis autem quoque, o Ballerini, contigerit! Quod etiamsi nullibi compareat, nunqunm extitisse vix pronuntiavnrim, quum ultro citroque haud ita pridem libellus circumferatur inter hostes adversariosque infensissimos, Comnenum, Cortesium, Margunium, Severum Philadelphiensem. Ecce nntem doctns ille Massiliensis Mortrolius, qui post germanicos magistros multas Comneni fnbules exsufflavit 2), in alias frnudis insidias, duce Montefnlconio, pene me nbduxit. Diarium enim italicum ex capito III accersivit, ut aliquis in bibliotheca mutinensi iuquirat « *Theodori Prodromi expositionem sacrorum canonum,* do qua, inquit, restat ut aliquid moneamur, de qua certe locutus nemo est 3). » Qua data occasione Mutinam excurrendi, ego Atestanas ac vere regins exedras ascendi, Cavedonii practerca in admirationem raptus, ipsaque praestantissimi viri porrigente mnnu, accepi optatum codicem, videlicet inscriptum: *Κυροῦ Θεοδώρου τοῦ προδρόμου ἐξήγησις κανόνων.* Sed frustrn! a prima voce: *Ἔοικας, ἄνθρωπε*! eguovi scholia in Cosmae et Damesceni hymnos.

III. Ago vero, alia testimonia supersunt, quacumque maiora exceptioue: 1. Suut enim satis vetusti codices numero septem, duo parisienses, unus inscriptus 1326, XII saeculi, alter 1370 a. 1297; tres ambrosiaui, unus sub litteris B. 107, secuudus sub siglis E. 94, tertius sub numeris F. 43; marciauus deindo sive nauiauus 226, saec. XII; postremo bodleianus 4), sive baroccianus 86, XIII. saec.: in quibus, vix uno apice mutato, semel iterumque legitur duplex prooemium, canonibus ephesiuorum, chalcedonensiumque pntrum, sub his titulis praefixum: *Ἀπὸ φωνῆς Θεοδώρου θεοφιλεστάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου ὑπόθεσις εἰς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν τρίτην σύνοδον, τὴν ἐν Ἐφέσῳ κ. τ. ἑ.*

1) *Canones.* Ineditus iacet pluguis ad hymnos commentarius in codd. vindobun. 315, 318, taurin. 252, mutinens. parisiens. vatic. pluribus.

2) *Exsufflavit.* Mortreuil Hist. du droit Byzant. t. III, p. 197.

3) *Est.* Ib. p. 103 not. d. « Muntfaucon, *Diarium ital.* c. III, cite comme se trouvant dans la *Bibliotheca Mutinensis* (de Modène) Theoduri Prodromi *expositio sacrorum canonum*, sur laquelle nuus manquons de renseignements, et dont aucun auteur n'a parlé »

4) *Bodleianus.* De quo vid. Zachariae ad Prochir. p. 279.

At rursos: Ἀπὸ φωνῆς τοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου ὁσιωτάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου ὑπόθεσις εἰς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον δ' τὴν ἐν Καλχηδόνι συγκροτηθεῖσαν. 2°. Praeterea tam in codice parisiensi 1109 quam in vindobonensi *theol.* XLV vel CLXXXII, occurruot σχόλια ἀπὸ φωνῆς Θεοδώρου, τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου, τὴν θείαν καὶ ἐξωτικήν, ὡς χρή, φιλοσοφήσαντος γραφήν. Iucipiunt: Ὁ Ἄρειος τρεῖς ὑποστάσεις ἔλεγε. 3°. Quae quidem Allatius, uescio quo iure, Theodori Scythopolitani esse proouotiat, eumdem vero asserit esse ac Theodorum ebbatem Byzantiuum 1), cuios scbolia a Leontio excepta in variis extant codd. et prodiere Basileae, a 1578, interprete Leunclavio, et illo praefixo lemmate in cod. mosquensi 443: Ἀποφώνησις Θεοδώρου, τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου, τήν τε θείαν καὶ ἐξωτικὴν φιλοσοφήσαντος γραφὴν 2). 4°. Et sane haud exigua Theodori oostri, qosliscumque demnm sit, laus est, ab illius ore pependisse praestantissima illa, ut S. Germanus ait, Λεόντια, quae sub initium saeculi VII prodiisse receptum est. 5°. Eiusdem esse cum Lambecio et Kollario putem scholia ex ore Theodori abbatis et philosophi ad loca Naziaozeni de sanctissima Triuitate, in eodem codice caesareo, f. 103, in quo piget titulum et initia, folio avulso, nunc desiderari. 6°. Neque dissimolaverim in codice Parisiensi 1370, quo alia Theodori satis certa continentur, etiam sub eius nomine poni iusigue prooemium nomocanonis XIV titulorom, de quo mox multa. Quae certe Comnenus subodorari non potuisset, quin totum uomocanooem, Photio oreptum, ovaos Theodoro suo reportaret. Sed baec satis, ne iam uoster larvas inter inanes amaudetur. Immo vero ne dubita claruisse in hoc septimo saeculo, insignium feracissimo virorum, quorum plurima agmioa, praeter Anastasios iam memoratos, recensere longum est, ac monachos iuter et abbates floruisse quemdam Theodorum, peculiari quodam et oohili cognomiue dictum Abbatem simul et philosophum, sive dogmaticae, sive cauouicae disciplinae haud ultimum magistrum, nou uuo opere, neque uno commendatum discipolo, cui certe ad plurimam laodem satis esset, scholia illa *de Sectis* dictavisse Leontio Byzautiuo.

IV. Exacta vero in trutina si cuocta expeoderis, uuum tibi opus est, cuius avulsa membra sunt quaecumqoe modo in eodicibus collegimus. Ad Leontiana enim Scholia, de Sectis, quasi communem in alvenm, omnia conveniuut. Ea qnippe quae incipiunt: Ὁ Ἄρειος τρεῖς ὑποστάσεις, post pauca verba, recidunt αὐτολέξει in eam quam Leoutius inscripsit quartam actionem, versus fiuem (n. IV). Argumentum vero coocilii Ephesini, concessa quadam varietate, occurrit in actione sequente (n. IV, V). Praestitit denique actio eadem (n. VI, VII) quodcumque in argumeutum chalcedonensis concilii sub Theodori oomine profertur. Ex quibus satis erit ea dare quae potissimum ab editis variantur, aut quae ad iuris uostri historiam et documenta pertinent. Varietatum vero, nisi fallor, ea indoles erit, ut alius quam Leontius et ex alio fonte et qnidem uberiore oostra hausisse existimetur. Brevem de more nostro codicum indicem praemittimus:

1) *Byzantinum*. Dissert. de Theodoris n. 92 p. 156 apud Maium. Scholia leontina graece et latine prodierunt in *Magna Biblioth. Patr.* Paris. 1644 t. XI, p. 493-533, io Gallandi *Bibliotheca* t. XII, p. 625-657, in *Patrolog.* t. LXXXVI col. 1193-1271.

2) Φιλοσοφήσαντα, male Matthaei in Notit. codd. p. 306, et vereor ne etiam idem erraverit in prima dictione ἀποφώνησις.

Ambrosianus B. 107 *super.*
— E. 94 *super.*
— F. 84 *super.*
Marcianus 226. f. 33, 37.
Baroccian. 86.

Paris. 1109 f. 162
— 1526
— 1370, f. 27.
Vindobonens. Theol. XLV (al. CLXXXII) f. 28.
Mosquensis 143 (st.typ. 4 X) saec. XII, fol. 88-112.

I.

Σχόλια ἀπὸ φωνῆς Θεοδώρου, τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου, τήν τε θείαν καὶ ἐξωτικήν, ὡς χρή, φιλοσοφήσαντος γραφήν.

Scholia ex ore **Theodori**, *religiosissimi abbatis, doctissimique philosophi, divinis aeque externisque litteris, uti par est, eruditi, excerpta.*

Αἵρεσις Ἀρείου.

Ὁ Ἄρειος τρεῖς ὑποστάσεις ἔλεγε καὶ τρεῖς φύσεις ἐκφύλως· πρῶτον ἔλεγεν εἶναι τὸν Πατέρα, ποίημα δὲ αὐτοῦ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ πανάγιον, γενόμενον ἐξ αὐτοῦ πρὸς ὑπουργίαν τῶν ὑπ' αὐτοῦ κτισθησομένων· ὁ αὐτὸς δὲ [1] καὶ περὶ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐσφάλλετο· Περὶ μὲν τὴν θεότητα, ὡς ἔφημεν, ὅτι ἔλεγε κτίσμα εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα· περὶ δὲ τὴν ἐνανθρώπησιν, ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ ἔλεγεν ἄψυχον εἶναι, ἀρκεῖν γὰρ ἔλεγεν αὐτῷ ἀντὶ ψυχῆς τὸν Λόγον. Pergit inde ut apud Leontium, iis tantum mutatis quae infra notantur [2], et postquam falsas Arii doctrinas detexit, evertitque, sententiam nicaeni concilii refert: Κατὰ τούτου δὲ Ἀρείου, πρεσβυτέρου ὄντος Ἀλεξανδρείας, ἐκροτήθη ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ἐπισκόπων τιη', βασιλεύοντος Κωνσταντίνου, καὶ καθεῖλον αὐτόν, σύμβολον ἤτοι μάθημα κατ' αὐτοῦ ἐξέθεντο, ὥσπερ φέρεται, καὶ τοῖς βουλομένοις ἔξεστιν αὐτῷ ἐντυχεῖν.—Ὁ δὲ Σαβέλλιος [3] θεολογῶν οὕτως ἐδόξαζε· μίαν φύσιν ἔλεγε τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ μίαν ὑπόστασιν πολυώνυμον· τούτων οὕτως ἀλλήλων μαχομένων, ἡ ἐκκλησία μέσον χωροῦσα κ. τ. ἑ.

De ariana haeresi.

Arius tres hypostases asseruit, tresque naturas plane distinctas: ac primum aiebat esse Patrem, eius vero opera Filium et Spiritum sanctissimum, qui ab eo factus est ad fabricam eorum quae Pater conditurus erat. Idem vero etiam quoad hominis assumptionem fallebatur. Et vero circa divinitatem, uti diximus, quod dicebat creaturam esse Dei Filium, sanctumque Spiritum. Tum circa incarnationem, quod Christi corpus dicebat esse anima destitutum, ac sufficere aiebat ipsum in vicem animae Verbum... Contra quem Arium, tunc Alexandrinum presbyterum, coacta est Nicaena synodus CCCXVIII patrum, Constantino imperante, qui deposuerunt eum ab officio, at symbolum sive doctrinae formulam adversus ipsum condiderunt, quae vulgo habetur, et possunt eam qui cupiunt, consequi. Sabellius autem de Deo in hunc morem disseruit; unam dixit naturam sanctae Trinitatis et unam hypostasin multiplici nomine dictam. Qui cum ita inter se dimicarent, Ecclesia, medium tenens iter, etc.

1) δέ. Hic Leontius ita incepit: Ἔγενετο δὲ εὐθέως ἐν αὐτῇ τῇ βασιλείᾳ Κωνσταντίνου ἡ τοῦ Ἀρείου αἵρεσις· ὅστις καὶ περὶ τὴν θεότητα καὶ περὶ τὴν ἀνθρωπότητα ἐσφάλλετο· περὶ μὲν τὴν θεότητα, ὅτι ἔλεγε κτλ.—2) Patrol. col. 1216 v. 5 a littera D ὅτι κτίσμα ἦν Θεοῦ, ἤτοι ποίημα.—Col. 1217 a litt. A v. 7 ἐναντίας χρήσεις τούτων προφέροντες, ἔπειτα δὲ... θεραπεύοντες.—3) σαβέλλιος. Haec in editis praetermissa usque in finem. Initis tantum excussi in meas schedas canonicas. Varietates potissimum dedit.

II

Ἀπὸ φωνῆς Θεοδώρου 1), τοῦ θεοφιλεστάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου φιλοσόφου, ὑπόθεσις εἰς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν τρίτην σύνοδον τὴν ἐν Ἐφέσῳ 2).

Ex ore Theodori, religiosissimi abbatis et sapientissimi Philosophi, argumentum sanctae et oecumenicae tertiae synodi ephesinae.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ ἦν Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπος Νεστόριος ὁ αἱρετικός· ὅστις οὐκ ἔλεγεν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ δύο ὑποστάσεις ἔλεγε καὶ διαίρεσιν, ὅθεν οὐδὲ τὴν ἁγίαν Μαρίαν ἐλάλει Θεοτόκον, ἀλλὰ Χριστοτόκον, ἢ ἄνθρωπον 3) καὶ Θεὸν ἀπεκάλει, ἀλλ' οὐκέτι ὡς ἡμεῖς, ἀλλὰ τῇ σχέσει καὶ τῇ οἰκειώσει, ὥσπερ λέγομεν περί τινων δύο φίλων, πάνυ ἀλλήλους ἀγαπώντων, ὅτι οἱ δύο οὗτοι μίαν ψυχὴν ἔχουσι κατὰ τὸ αὐτὰ ἀλλήλοις ἀρέσκειν, διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῆς φιλίας. Τούτου δὲ τοῦ Νεστορίου 4) ἐναντίος ἦν ὁ ἅγιος Κύριλλος, ὁ τότε τὸν τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας διέπων θρόνον 5)· ἔγραψεν αὐτῷ πρώτην καὶ δευτέραν ἐπιστολήν, καὶ οὐκ ἔπεισεν αὐτόν. Ὕστερον δὲ γράφει αὐτῷ τρίτην ἐπιστολήν, ἐν ᾗ ἔγραψε δώδεκα κεφάλαια περὶ πίστεως. Καὶ ὕστερον ἐπέγραψε, ὅτι εἰ μὲν καταδέχῃ ταῦτα, συλλειτουργὸς ἡμῶν εἶ καὶ φίλος· εἰ δὲ μή, ἀνάθεμα ἔσῃ. Οὐδὲ οὕτως ἔπεισε. Ἔγραψε δὲ 6) καὶ Κελεστῖνος ὁ ἐπίσκοπος Ῥώμης (οὗτος γὰρ ἦν κατ' ἐκεῖνον τὸν καιρὸν τὸν τῆς μεγαλοπόλεως Ῥώμης ποιμαίνων λαὸν) τὰ αὐτὰ τῷ ἁγίῳ Κυρίλλῳ, καὶ οὐδὲ οὕτως ἐπείσθη. Κινουμένης οὖν τῆς μάχης ταύτης κελεύει ὁ βασιλεὺς Θεοδόσιος γενέσθαι σύνοδον ἐν Ἐφέσῳ καὶ κριτὴν γενέσθαι Κυρίλλου καὶ Νεστορίου Ἰωάννην τὸν Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον. Ἦλθεν οὖν ὁ Κύριλλος εἰς τὴν ὁρισθεῖσαν ἡμέραν μετὰ πάσης τῆς συνοδίας 7) αὐτοῦ εἰς τὴν Ἔφεσον. Ὁμοίως καὶ Νεστόριος μετὰ τῆς αὐτοῦ συνόδου 8). Ἐμβραδύναντος δὲ Ἰωάννου ἐλθεῖν καὶ παραπροθεσμήσαντος ἡμέρας ιϛ', νομίσας ὁ Κύριλλος ὅτι οὐκέτι 9) ἔρχεται, συναγαγὼν τοὺς εὑρεθέντας ἐπισκόπους, καὶ ἀνεγνωκὼς ἐπὶ αὐτῶν τὰ Νεστορίου συγγράμματα, καὶ ὕστερον ἀπὸ τῶν ἁγίων πατέρων χρήσεις ἐναντιουμένας αὐτοῖς, Νε-

Imperante Theodosio minore, constantinopolitanus Archiepiscopus erat Nestorius haereticus. Negabat is, qualiscumque fuit, factam esse unionem Verbi Dei cum homine, sed duas asserebat hypostases ac separationem: quamobrem nec sanctam illam Mariam vocabat Deiparam sed Christi genitricem. Quod si Christum hominem et Deum appellabat, non tamen more nostro, sed ob relationem utriusque et coniunctionem, quemadmodum de duobus quibusdam amicis dicimus, invicem valde se diligentibus, unam eos habere animam, quum prae nimio quodam amore, eadem ipsis placeant. Huic autem Nestorio sanctus Cyrillus tunc Alexandriae ecclesiae thronum adeptus, adversabatur. Qui ad ipsum et primam et alteram scripsit epistolam, nec tamen persuasit eum. Tandem litteras ad eum tertias dedit, in quibus duodecim de fide capitula perscripsit, et adiecit in extremis: « Si quidem haec recipis, et ministerii consors et amicus noster es; sin autem, anathema eris. » Verum ne sic quidem persuasit. Scripsit quoque ad eumdem Coelestinus, Romae episcopus, (ipse enim hac aetate maximae civitatis Romae plebem regebat), eadem quae scripserat Cyrillus, neque vel inde fuit Nestorius persuasus. Hac autem mota rixa, iubet Imperator Theodosius Ephesi synodum haberi, iudicemque constitui Cyrillo et Nestorio Ioannem Antiochenum episcopum. Itaque Cyrillus, integro cum coetu suo, Ephesum ad diem praestitutum venit. Itidemque suo cum concilio Nestorius. Cum autem Ioannes adventum suum longius extraheret, et ultra tempus dictum moram XVI dierum interponeret, Cyrillus eum non venturum amplius arbitratus, coactis episcopis, quotquot inventi sunt, et lectis in eorum praesentia Nestorii scriptis, quin et prolatis Patrum testimoniis quae his adversabantur, haud al-

Paris. 119 a fol. 162 v°. — 1) Θεοδοσίῳ marcian. 226 duplici errore. — 2) καὶ οἰκουμενικὴν et τὴν ἐν Ἐφέσῳ om. ambrosian. 3. — 3) Εἰ δὲ καὶ ἄνθρωπον edd. — 4) τούτῳ δὲ τῷ Νεστορίῳ ibid. — 5) ἅγιος et verba ὁ τότε usque ad θρόνον om. edd. — 6) δέ. Totum de S. Coelestino locum edd. om. nec sine incommodo, quum nihil supersit, quo Cyrillus videatur S. Sedis legatus, immo ex sequentibus in suspicionem affectatae potestatis veniret. — 7) τῆς συνοδίας sic tres saltem codd. συνόδου edd. — 8) τῆς αὐτῆς συνόδου marcian. — 9) οὐκ

στορίου μὲν μὴ συνελθόντος, ἀλλὰ λέγοντος περιμένειν [1] τὸν κριτὴν, ποιεῖ τὴν καθαίρεσιν αὐτοῦ. Μετὰ δὲ τὰς ιϛ' ἡμέρας ἐλθὼν ὁ Ἰωάννης καὶ εὑρὼν τὴν καθαίρεσιν Νεστορίου γενομένην χωρὶς αὐτοῦ, ἀγανακτήσας καὶ λυπηθεὶς ὅτι πρὸς ἀτιμίαν αὐτοῦ γέγονε χωρὶς αὐτοῦ ἡ καθαίρεσις Νεστορίου, εἰς τὴν ἐκκλησίαν εἰς ἣν ἀνῆλθεν [2] ὁ Κύριλλος, οὐ συνῆλθεν· εἰς ἄλλην δὲ ἀνελθὼν, ἐμάχετο μὲν πρὸς Κύριλλον, καὶ ἀνεθεμάτιζον ἀλλήλους· οὐκ ἀπεδέχετο δὲ Νεστόριον. Εὑρέθη δὲ μετὰ Ἰωάννου Θεοδώρητός τις ἐλλογιμώτατος [3], Κύρου ἐπίσκοπος πόλεως ἀνατολικῆς. Οὗτος κατὰ Κυρίλλου λέγων ἐπιλαμβάνεται [4] καὶ τῶν ιβ' κεφαλαίων, ὧν ἔγραψεν ἐν τῇ τρίτῃ ἐπιστολῇ τῇ πρὸς Νεστόριον, καὶ ἀνέτρεπεν αὐτὰς λέγων ὅτι ἀρειανός ἐστι Κύριλλος καὶ τὰ Εὐνομίου καὶ Ἀπολιναρίου φρονεῖ. Ὁ γὰρ Κύριλλος Νεστορίῳ ἀπομαχόμενος τῷ διαιροῦντι τὴν οἰκονομίαν, τῆς ἑνώσεως μᾶλλον φροντίδα πεποίηται. Ὅθεν καὶ ἐδόκει πως τῷ Θεοδωρήτῳ ὁ Κύριλλος, ὡς μίαν φύσιν δοξάζων, ὡς οἱ Ἀρειανοὶ καὶ οἱ περὶ τὸν Ἀπολινάριον. Πλὴν οὐδὲ Θεοδώρητος φαίνεται πώποτε τὸν Νεστόριον ἀποδεχόμενος, ἀλλὰ μόνον τὸν Κύριλλον ἀπομεμφόμενος διὰ τὴν συμβᾶσαν [5] εἰς Ἰωάννην ἀτιμίαν. Εἰ δὲ βούλεταί τις γνῶναι ὅτι Θεοδώρητος καὶ λίαν ἐμίσει Νεστόριον, ἀναγνώτω [6] τὸ περὶ τῶν αἱρέσεων αὐτοῦ Θεοδωρήτου γεγραμμένον βιβλίον. Καθαιρεθέντος οὖν Νεστορίου καὶ τούτων κινηθέντων διαλύεται ἡ σύνοδος, ἑκάστου ἀναχωρήσαντος εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Καὶ ὁ μὲν Κύριλλος εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἦλθεν, ὁ δὲ Ἰωάννης εἰς Ἀντιόχειαν, καὶ ἦν ἐκ τούτου μάχη τῶν Αἰγυπτίων πρὸς τοὺς Ἀνατολικούς· καὶ ἐδοκοῦντο οἱ μὲν Ἀνατολικοὶ τὰ Νεστορίου φρονεῖν, οἱ δὲ Αἰγύπτιοι τὰ Ἀπολιναρίου καὶ Εὐνομίου φρονεῖν [7]· τῆς δὲ μάχης ταύτης ἐνισταμένης, γράφει Θεοδόσιος ὁ βασιλεὺς τῷ Κυρίλλῳ, ἵνα φιλιωθῇ Ἰωάννῃ, καὶ Ἰωάννῃ ἵνα φιλιωθῇ Κυρίλλῳ. Καὶ δεξάμενος ὁ Ἰωάννης τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως, ποιεῖ ἐπιστολὴν πρὸς Κύριλλον, περιέχουσαν πῶς δοξάζει, καὶ πέμπει διὰ Παύλου Ἐμεσηνοῦ ἐπισκόπου. Καὶ συναινέσαντος αὐτῇ Κυρίλλου, διαλύεται ἡ μάχη τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων πρὸς τοὺς Αἰγυπτίους.

stente Nestorio qui iudicem expectare se dicebat, ab officio eum deposuit. Post XVI vero dies, ubi Ioannes iam advenisset, factamque Nestorii comperisset absque se depositionem, ira percitus et dolore, quod ipso spreto, neque interveniente ullatenus, Nestorius abiiceretur, in Ecclesiam quam Cyrillus adierat, minime se contulit, sed in aliam digressus, Cyrillum quidem impugnabat, invicemque se anathemati subiiciebant, nec tamen Nestorium admittebat. Ioanni aderat Theodoretus quis, vir eruditissimus, Cyri orientalis oppidi episcopus. Qui Cyrillum oppugnans, XII quoque capita reprehendit, quae in epistola ad Nestorium tertia perscripserat eaque sic refutabat ut Cyrillum et Arianum esse et ab Eunomio et Apollinari esse diceret; Cyrillus enimvero cum Nestorio pugnans, dispensationem Domini dividente, praecipuam incolumitatis unionis curam sibi sumpsit: ideoque Theodoreto Cyrillus quodammodo naturam unam, Arianorum et Apollinaristarum more, opinari videbatur. Verum ne Theodoretum quidem constat unquam admisisse Nestorium, sed dumtaxat de Cyrillo questum, eius infamiae causa, quae Ioanni contigisset. Si cui vero cognoscere libet quo odio Nestorium Theodoretus prosecutus fuerit, is librum ipsius Theodoreti perscriptum de Sectis legat. Itaque Nestorio deposito, et hisce rebus motis, synodus ipsa solvitur, quolibet suum ad locum profecto. Alexandriam Cyrillus, Ioannes Antiochiam abiit, et ex eo rixa inter Aegyptios et Orientales erat. Orientales cum Nestorio sentire putabantur, Aegyptii cum Apollinare et Eunomio. Hac suborta rixa, Theodosius imperator Cyrillo scripsit, ut amicitiam cum Ioanne redintegraret, ac Ioanni Cyrillo se reconciliaret. Ioannes, acceptis litteris imperatoris, epistolam ad Cyrillum composuit, qua quid sentiret, continebatur, eamque per Paulum Emisenum episcopum Cyrillo tradendam commisit. Qua a Cyrillo approbata, orientalium episcoporum adversus Aegyptios rixa extincta est.

ἔρχεται marcian. — 1) προσμένειν edd. — 2) συνῆλθεν ambros. 2, 3, et mox iid. συνελθών. — 3) ἐλλόγιμος κύρου ἐπίσκοπος ἀνατολῆς edd. — 4) ἀντιλαμβάνεται marciae. ἐπιλαμβάνεται ambrosiani. — 5) συμβᾶσαν marciae. Hic plura interposuisse at addidisse Leontius videtur. — 6) ἀναγνώτω περὶ sic edd. — 7) καὶ Εὐνομίου φρονεῖν edd. om.

III.

Ἀπὸ φωνῆς τοῦ αὐτοῦ Θεοδώρου ὁσιωτάτου ἀββᾶ καὶ σοφωτάτου 1) φιλοσόφου ὑπάθεσις εἰς τὴν ἁγίαν καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον δ' τὴν ἐν Καλχηδόνι συγκροτηθεῖσαν.

Σύνοδος οἰκουμενικὴ δ'.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἤδη ῥηθέντος Θεοδοσίου τοῦ μικροῦ, ἦν Κωνσταντινουπόλεως, μετὰ Νεστόριον, καταθεὶς Φλαβιανὸς 2) ἐπίσκοπος, Ἀλεξανδρείας Διόσκορος, Ῥώμης δὲ Λέων ὁ μέγας 3), Ἀντιοχείας Δόμνος, καὶ Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος. Ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει ἦν τις Εὐτυχὴς 4), κ.τ.ἑ.

De Synodo aecumenica IV.

Dum imperaret modo memoratus Theodosius minor, in Constantinopoli, Nestorio deposito, Flavianus episcopus erat; Alexandriae, Dioscorus; Romae, Leo ille magnus; Antiochiae, Domnus, et Hierosolymae Iuvenalis. Constantinopoli autem quidam erat Eutyches, etc.

1) σοφωτάτου om. Ambros. 2. — 2) φλαβιανός, inde vulgatus incipit Leontius.—3) ὁ μέγας om. edd. et infra καὶ ἱεροσ. Ἰουβ.—4) εὐτυχής. Sequentia in codd. cum vulgatis consentiunt, bis varietatibus exceptis: col. 1226 v. 2 μετὰ τὴν ἕνωσιν om. codd. v. 7 διαστραφῇ τὸ δόγμα ἡμῶν tres codd. διαστροφῇ paris. 1370. v. 11 ἡμῖν εἶναι; ὁ δὲ codd. plures.— a litt. B v. 4 οὐκ ἀναθεματίζω τινά, οὐαὶ μοι γάρ ἐστιν, ἐὰν codd.—v. 6 ἐστιν μὴ λέγουσα ἡμῖν ib.— v. 8 καὶ ἀπὸ τῆς πρ. καὶ ἀπὸ τοῦ εἶναι ib.— a litt. C v. 4 λέγων ἠδικήθην paris. marcian. et alii—v. 5 κελεύσας ὁ βασιλεύς. ibid.—v. 10 μὲν ἐνατόπισε διόσκορος ibid. — v. 13 ἢ ἠρώτησεν.— a litt. D v. 7 καὶ προσέιχετο συνεχῶς col. 1228— v. 6 εἰ καλῶς ἔκρινα

ARTICULUS III.

NOMOCANON XIV TITULORUM.

I. Romanae quidem Ecclesiae eximia illa prodentia fuit, ut, quum sexcentis in negotiis, magistratuum auxilio ac iuris prudentium consiliis uteretur, nunquam tamen suas inter leges permiserit civilia iuseri edicta, neque etiam toleraverit. Quam cautelam prisci quoque Orientales haud omiserunt, quum usque ad Abulpharagium, decreta alieno et profano iure sancita cum sacris canonibus uno vinculo nusquam iunxerint; immo, qui apud eos circumferebatur, fasciculus quidam larvatus legum imperialium, ideo pro candida harum gentium fide receptus est, quia ab oecumenicis synodis editum cum fuisse, interque Nicaenos patres aut Constantinopolitanos sedisse Constantinum, Theodosium, Valentinianum existimabatur 1). A quibus fortasse Ioannes Scholasticus, dum Antiochiae versaretur, exemplum facile recepit huiusmodi syntagmata, distincta vero et a sacris separata legibus, construendi in usum iuris alumnorum. Qui primi legitima anticipare intervalla coeperunt, ac iusta repagula utriusque fori frangere, fuerunt ambo illi ignoti obscurique conditores *Nomocanonis* 2), sive in L, sive in XIV titulos conflati. In quo ipso rudi vocabulo asperum aliquid et insolitum auribus insonuit. Durum enim est, aras inter et altaria, ubi solis pontificibus ius sacrum ferre ac dicere fas est, irrumpere consules et imperatores, ut communi quadam appellatione sacra et profana misceantur. Insolens praeterea, neque ferendum videtur adeo diversa voce eadem eodemque praeconio promulgari, eidem committi folio, eodem versu conscribi. Iam utrique Nomocanoni si commune hoc primum vitium est, caesareas et ecclesiasticas leges promiscuo nomine comminisci, alia utriusque operis fama et fortuna fuit. Prior enim ille L Titulorum in paucis codicibus pene ignotus iacuit. Posterior vero XIV Titulorum, quum eadem primum obscuritate, et maiore fortasse invidia premeretur, ita demum e tenebris erupit, ut multo maiori exemplorum copia superbiat; immo primas propemodum byzantini iuris capessivit, quum, favente amplissimo Balsamonis commentario, ambitiosum Photii nomen eius fronti sculpi ac dedicari coeptum est.

II. Age vero, de hac consecratione quid eruditi sentiant, expediendum. Ortum enim vero fuisse opus, diu ante Photium, a septimo saltem saeculo, primus monuit Fred. Aug. Biener, in sua lectissima Novellarum Historia 3), tum assertiue in eximio Schediasmate de collectionibus canonum Ecclesiae graecae 4), iam facem luculentam praebente cl. v. Rosenkampfio, qui tum ex codice petropolitano, tum ex slavicis interpretibus, duplicem esse Nomocanonis recensionem significavit. Quod exploratum inde confirmatumque fuit I. W. Bickellio et G. Hugoni 5), ac praestantissimo harum causa-

1) *Existimabatur*. Sic inter apostolicos canones et nicaena decreta ponuntur Constantini et Theodosii imperatorum statuta in cod. arab. XIII apud Asseman. in Bibl. Or. t. 1, p. 587. Cf. p. 586 et tom. III p. 278.

2) *Nomocanonis*. Quod pertinet ad ipsum vocabulum, Mortreolius fortasse Bickellio et Muraltio citius praebuit assensum, opinantibus a Balsamone esse novam vocem cusam, nec nisi post Zonaram, exeunte XII saeculo, in usu venisse: rem conficit Michael Psellus (1050) ex primo metricae Synopseos versu: Ἔχει μοι γνῶσιν, δέσποτα, καὶ τοῦ νομοκάνονος. Auctori ipsi vox σύνταγμα placere solet.

3) *Historia*. Germanice: *Geschichte der Novellen Iustinian's* Berlin. 1824, p. 202 not. 107.

4) *Graecae*. Berolin. 1827, p. 22, 23. Eiusd. Cf. *Beiträge zur Revision des Iustinian. Cod.* p. 34-39, Berlin. 1833.

5 *Hugoni*. Cf. *Lehrbuch der Geschichte des Römischen Rechts bis auf Iustinian.* 1832 p. 1108.

rum iudici, Zachariae, Hidelbergensi magistro. Assensum praebuit uterque Hoimbachius, et post illos conferta iuris peritorum turba, quorum sententias Mortrolius, Massiliensis haud inelegans scriptor, dudum exposuit 1). Unde mirari subit cur cl. Maius, iam lite sub iudicibus posita, et post eum Rhallius, dum nulli dubio locus maneret, ille romana in luce, hic apud Athenas, conclamatam Photii causam, quasi nil dubitantes, sustinuerint 2). Admirationem vero superat, cumulatque nuperrimus editor parisiensis 3), qui non uno opere contentus, tria simul congerit, eodem et certo iure vindicanda, Syllogen quamdam, Syntagma et Nomocanonem; idemque, spe facta fore ut in decursu voluminum quae *Patrologiae* inscribuntur, Syllogen luci commendet, caetera duo haud exiguae molis in medium posuit, quod idem est ac semel et iterum edidisse Nomocanonem.

IV. Iam Sylloge, quae nihil est, uno verbo profligata, paucis quoque Syntagma explodatur. Haud semel diximus, leges ecclesiasticas aliquo non potuisse numero crescere, quin certam in seriem ac peculiarem in codicem compingerentur. Et facile tria ad minus syntagmata occurrunt. Quorum nempe primum, quod vetustissimum dixerim, ex ipsis L titulis emersit, eosque canones ex ordine continuit, quos Ioannes Scholasticus adhibuit, et quos, data opera, in suis recensuit prooemiis. Hic vero erant decem tantum concilia, apostolici canones et octo supra sexaginta ex Basilianis; neque quidquam accessit, nisi fortasse nicaenum de pascha decretum exciperetur. Aliud fuit syntagma vetus, uno saltem recentius saeculo, quod ab initio trullanorum canonum clare describitur 4). Tertium denique est photiani quidem aevi, non vero unius certique auctoris magis dicendum, quam duo praecedentia. Nono tantum saeculo dentur quaecumque Assemanus aliique volunt 5), ipsum de suo Photium addidisse priscae canonum collectioni: videlicet 1° Concilium CP. sub Nectario, quod certe Trullani norunt; 2° Concilii ephesini epistola ad Pamphilios episcopos; utrumque videtur Ioannes Scholasticus neglexisse; 3° Trullani canones, dubia saltem promulgatione aliquando suspensi; 4° Canones concilii VII, sive alterius nicaeni, cuiusdam quoque dubitationis haud immunes; 5° Canones conciliorum africanorum, in quibus auctor nomocanonis haeret; 6°, 7° Canones ab ipso certe Photio una cum suis synodis conditi, ad quos tamen mirum est vix ullum esse in Nomocanone respectum, tametsi Photius testetur syntagmatis manum adhibuisse a. 883; 8° Cyprianicam denique synodum, a Trullanis memoratam, alii expunxerunt, receperunt alii, sed hi pauciores, quorum satis rara sunt exemplaria. Tribus vero hisce canonum syntagmatibus nullum ego ullius auctoris nomen assignare ausim; solent enim huiusmodi opera, pro cuiuscumque arbitratu, pro temporum et locorum vicibus, pro re et causa quacumque nata, variare passim et sensim crescere; et quum centena exemplaria versaverim, quorum saepius elenchum dedi, vix duo inveni,

1) *Exposuit.* Hist. du Droit Byzantin t. 1, p. 222. Paris. 1843.

2) *Sustinuerint.* Maii Spicil. Rom. t. VII, s. 1842 Rhalli *syntagma* t. 1. 1852.

3) *Parisiensis.* Patrolog. t. CIV, p. 432 et p. 978, ubi nomocanoni semel iterumque profligato immensus Balsamonis commentarius in cumulum accedit: sed cur omnino expuncta fuerint cuncta magni momenti prooemia, satis non video. Etiam cuidam errori favit cl. v. Iager in sua *Photii historia* p. 398 sqq.

4) *Describitur.* Vid. supra can. 2 p. 21, ac vide eadem brevius descripta in II nicaeni concilii can. 1, p. 103, 104.

5) *Volunt.* Cf. Assem. Bibl. Iuris orient. t. 1. p. 38, 126, 128, 131, 132, 352. etc.

nisi mutua et proxima unius ab altero apograpba fuerint, inter se coatinua rarum similitudine conspirara.

V. Transeo ad Nomocanoaem, et hic opus, hic labor. Piget vero ia turba chronographorum graecoram nullam tantaa rei inessa vel minimam mamoriam. Externa si quae maneant ante Balsamonem testimonia, ea sunt lubrica vestigia titulorum codicibus inscripta, quorum infra sariem, aetatem, indolem, quoad licuit, descripsisse videor 1). Velim ax his primum 28 demas, qui purum Balsamonam exhibent, deinde 16 alios omittas, Balsamonis aetate posteriores. Caeteri ad unum omnes, aut Photium silent, aut exiguam illi partam, aec nisi ia quodam prooemio, concedunt. Sistat igitur ipsum opus ec per sa da suo auctore loquatur. Iam tria quasi intima in ipso signa sunt, diligentius investiganda, prooemia nempa, daia lammete cenoaum, postremo τὸ κείμενον, sive adiecta de legibus scholia, ex quibus oportet lax aliqua ia praecipuum scriptorem demum effulgeat.

VI. A prooemiis ut incipiamus, amicat in primis illud quod val coecorum oaulos perstringit: duos viros plane distinctos ab initio praefari, unum alteri succedara, neque amborum esse eadem varba, eadam subsidia, easdem sententias. Prior enim, postqaam verba quaedam classica haud sina platonico lepore festivaqua redhibuit amoenitata, candide viam describit suam: primum accedit ad priscum syntagma, ex quo non, nisi suspenso peda, transit tum ad apostolicos et africanos canones, tum ad caaonicas patrum epistolas, quaa omnia obviis excepissat ulnis vir trullana synodo recentior. Iado ductum se ait ad XIV Titulos ita ax nudis litteris et numeris conficiendos, ut neque integra verba, neque eadem fastidiose repeteret. Postremum quid egerit, ab ipso scito: «Ubi varo 2) utilea ad aiusmodi canonica scripta civiles leges fore arbitratus sum, ax iis pauca quaedam eaqua brevia desumpsi et similibus capitibus adiunxi; postquam in peculiari huiusce libri parte, eorum quae ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, tam ex imperatorum constitutioaibus, quam ex prudentum interpretationibus, brevem aliquam expositionem, ad collectionis instar, confecerim, eoque consilio ut cum ad recordationem, tum ad parfectam ipsorum indagationem lectores deducerem.» Adessa igitur duplex opus aoster postremo ostendit, ab ipso ax lagihus accaptum: unum, quod singulis XIV titalorum capitulis subiectum est, neque aliud esse potest quam κείμενον Nomocanonis; alterum aiusdem ferma indolis et argumenti, ex iisdem haastum fontibus, sad alio in loco, inque singulari positum collectione. Quae qualis demum et ubi sit, diligentissime qaeerendum ost, ut totius operae conditor inveniatur. Alius is certe est ac posterioris prolugi scriptor, qui multis in codicibus aut patriarcha CP. aut Photius diserte nuncupatur; qui ultro et statim monat eum qui prius praafatus est, paulo post quiatam synodum vixisse, dum ipse tempus in quo scribit perspicao verborum circuita refert ad a. post orbem creatum 6391. a Christo autem nato 883. Tum asserit in hoc opus nunc primum suo adduci studio trullanos canones, alteram synodum nicaenam, et coastantinopolitanam illam quae πρώτη καὶ δευτέρα dicitur. Discrimen inter utrumque clarius essa nequit.

1) *Videor*. Quas extra hunc sensum forte vagantur, quoad summa capita ipsasque lectionum varietates, vix cum caeterorum turba non consentiunt. Cf. in tomo superiore elenchum duplicem variorum de re canonica syntagmatum p. 423 et 538.

2) *Vera*. Vide infra graece edita et emendata ex Heimbachio et codd. mss. et cf. Mortreuil l. c. t. 1, p. 231.

VII. Unde in indice, post utrumque prologum posito, secundis curis inseruntur quaecumque modo et paulo supra memoravimus 1). Idipsum singulis fere titulorum capitibus confirmatur, tum maxime quoties aut *quinisexta* synodus aut *prima-secunda* appellatur. Quum enim caetera quaeque concilia ex ordine solito, habita temporum ratione, et brevissimo nota significantur, illa certe recentiora aut silentio praetermittuntur, aut extra sedem, ultimo in loco, etiam post synodos minores, immo post epistolas canonicas exulant, vel demum insolitis verborum ambagibus, ad fastidium regestis, exprimuntur in hunc modum: *Συνόδου οἰκουμενικῆς ἕκτης, τῆς συγκροτηθείσης ἐπὶ Ἰουστινιάνου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως, ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παλατίου Κωνσταντινουπόλεως.* Item: *Συνόδου α' καὶ β', συγκροτηθείσης ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων.* Item: *τῆς ἁγίας συνόδου τῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ καὶ ἐπωνύμῳ τοῦ Θεοῦ Λόγου συστάσης, τὴν ζ' οἰκουμενικὴν σύνοδον βεβαιωσάσης, πᾶσαν δὲ σχηματικὴν καὶ αἱρετικὴν πλάνην ἀπελάσης*, quae omnia praeposterum opus produnt, putidumque Photii redolent fastum, quin et ipsius verba, ut posterior prologus habet, in propatulo ostentant.

VIII. Rem vero quo penitius dispiciamus, *τὸ κείμενον* quod dicitur, considerare iuvat. Iam aliis recte notatum est 2), in his scholiis leges civiles a recepta in corpore iuris scriptura, a publicis quibuscumque editionibus mirum in modum recedere; easdem vero arctissime convenire cum nonnullis iuris peritorum interpretationibus, prout auctor in prooemio pollicebatur. Ad haec, collectio quae superius tripartita audit, sexcentis in locis adeo et *κατὰ λέξιν* conspirat cum iisdem scholiis, ut hinc et inde idem auctor continuo scripserit calamo, manifesto oporteat. Singula per partes sollicitare praestat, ut hinc et inde quid intersit sive quoad Codicem, sive quoad Digesta, sive quoad Novellas, perspicue intueamur.

IX. Simillima quidem multa sunt in iis quae simul tripartitus collector et Nomocanonis scriptor habent ex Codice, qualia sequuntur, ad iustellianam utriusque referenda editionem: P. 1232 n. III. et p. 1065: *τὰ κατὰ χριστιανῶν* ad *τιμωροῦνται.*—P. 1243 n. I et p. 880: *ἔξεστι* ad *βουλήσεις.*—P. 1243 n. VI et p. 927 et 950: *τὰς ἀναφυομένας* ad *Ῥώμης.*—P. 1244 n. XII et p. 816: *οἱ τοῖς κανόσιν* ad *ἄκυροί εἰσιν.*—P. 1244 n. XIII et p. 880: *ἐν ἐῤῥωμένῃ* ad *καθ' ὁμάδα.* —P. 1245 n. XV et p. 863: *ἐάν τις δωρήσεται* ad *ὅρους.*—P. 1245 n. XVI et p. 928: *τὰ γενόμενα* ad *προεδρίαν.*—P. 1247 n. XIX et p. 882: *αἱ γενόμεναι* ad *δωρεῶν.*—P. 1247 n. XXII, XXIII et p. 882: *τὰ εἰς εὐαγεῖς* ad *ἀνθρώπου.*—P. 1249 n. XXVI et p. 882, 883: *ἐάν τις γράψῃ* ad *καταλειφθέν.*—P. 1253 n. V et p. 1006: *ἐάν τις ἁρπάσῃ* ad *τιμωρεῖται.*—P. 1255 n. XIX et p. 946: *οἱ ἱερεῖς* ad *αὐτοῖς.*—P. 1255 n. XXV et p. 950, 951: *οἱ κληρικοὶ* ad *ποσῷ ποιοῦσι.*—P. 1256 n. XXV et p. 953: *καὶ οἱ νόμοι* ad *ποιοῦσι.*—P. 1256 n. XXVIII et p. 884: *τὸ καταλιμπανόμενον* ad *δηλάτωρ.*—P. 1258 n. XXXVI et XXXVII et p. 1052 *δοῦλοι γνώμῃ* ad *ἀναδολοῦνται.*—P. 1262 n. XLIX et p. 887, 888: *ἐῤῥωμένως* ad *φαλκίδιον.* —P. 1263 n. LII et p. 943: *οἱ ἐπίσκοποι* ad *λειτουργίας.*—P. 1264 n. LIV et p. 1006 et 1007: *τοῖς γονεῦσι* ad *παραγραφῇ.*—P. 1264 n. LV et p. 1016: *οὐκ ἔξεστι* ad *ἀδιαθέτου.* Et haec tantum in tribus titulis ex libro I tripartitae collectionis, neque omnia citata oculo carpere fas est. Sin autem vis, etiam cf. in sequentibus p. 1274 n. X, p. 1280 n. XXXIV, p. 1292 et 1293 tit. VII n. I-VI, p. 1294 n. 1, p. 1299 n. III, cum nomocanonis p. 1065,

1) *Memoravimus.* Quae etiam minuta typo exprimi aut uncis includi iussimus.

2) *Est.* Cf. Mortreuil l. c. p. 225, Heimbach. *Anecd.* t. 1, p. XLVII-LV.

992, 984, 985. Immo vide ut p. 1290 Paratitla pene sua dixerit 1) auctor Nomocanonis, eaque praeoccupaverit, quasi utriusque operis dominus ac parens.

X. Confirmatur idem ex libro II tripartiti operis, ubi potissimum Digesta occurrunt, quae nonnulli volunt 2) rarius adhiberi in Nomocanone; pauca satis erit conferenda adducere: P. 1302 et p. 869, 870: *τά σακρά* ad *γίνεται ἱερός*.—P. 1303 et 871: *ἱεροῦ τόπου* ad *συνίσταται διὰ τούτου τόπου*.—Et quae mox ibidem utrinque succedunt: *τὰ ἱερὰ γενόμενα* ad *κατάστασιν*.—P. 1303 in fine et 871, ibidem: *ἐὰν ἀνιερωθῇ* ad *κοινωνίᾳ*.—P. 1304 et 871 ibid. *τοῦ ἱεροῦ πεσόντος* ad *πωλεῖται*.—P. 1304 et 873, 879: *καλῶς δωρεῦμαι* ad *τόπος ἱερός*.—P. 1305 et 879: *ἐὰν ληγατεύσω* usque ad *ἠλευθέρωσεν*.—P. 1305 et 879: *ἐὰν εἴπω* ad *ἀναγκάζεται*.—P. 1305 et 880: *καὶ ἐπὶ τοῖς* ad *φαλκιδίῳ*.—P. 1305 et 873: *ἡ τῆς καινοτομίας* ad *ἀποκαθίσταται*.—P. 1306 et p. 873, 874: *οὐκ ἔξεστι* ad *παρεδόθη*.—P. 1306, 1307 et 876, 877: *καλῶς ἐπερωτῶ* ad *τὸ δίκαιον αὐτοῦ*.—P. 1307 et 878: *καὶ συνέπλοις* ad *ὁ δὲ majestatis*.—P. 1308 et 880: *ἐάν τις πρᾶγμα* ad *ἐνοχή*. Et iam satis multa sunt ex paucis paginis, quae rursus commune corpus ex hoc capite efficiunt.

XI. Quaecumque autem Novellae in Nomocanonem inciderunt, plerasque deduci ex unico Athanasii commentario, prolixa similium locorum serie ostendit Mortreolius post Heimbachium 3), Athanasii editorem, quae repetere longum est). Praeterea ex hac editione palam fit, ultimam partem collectionis tripartitae nihil aliud esse quam tres priores Athanasii titulos. Haud vero negandum, alia quaedam loca in triplici collectione minus bene cum Nomocanone concordare: quae dum morosius versarem, deprehendi pleraque, ne omnia dicam, occurrere aut in paratitlis, quae operis sunt appendices, aut in legibus inepte et extra locum positis, aut demum in prolixis novellarum prope integrarum interpolationibus; ex quibus iure infero, ad nos usque non pervenisse genuinum illud opus tripartitum, nec quale nunc est, exacte in eo contineri librum qui in Nomocanonis prooemio dicitur esse XIV Titulorum germanam cognatamque appendicem. Iustissima ac simillima mantissa esset, si totum opus *μονόβιβλος* foret, in XIV titulos distributum, omissis parergis 4) quae primum titulum obruunt, resectis non semel paratitlis quae aliena aut repetita intrudunt, congestis in unico et XIV° titulo legibus quae sine aperto discrimine varias efficiunt libri II particulas, ad Athanasium denique restitutis omnibus libri III novellis. Leges vero cum ex integro non compareant, sed tantum brevissimis significentur compendiis, quas non semel coram adesse et respici verba legislatoris iubent, 5) ut aliquid intelligatur, suspicor in primigenio opere leges integras collectas fuisse, et in XIV classes dispertitas, quarum ad marginem continua lemmata erant, quae nunc, omissis legibus, e margine in scholia nostra transierunt. Et sane huiusmodi *μονόβιβλος* concinnior esset, ac vero dignus qui ab elegantissimo Nomocanonis auctore describeretur et vindicaretur. Tripartita vero collectio, qualis est, multa etiamsi laude non careat, ac plura contineat ex gravissimis legibus, quae frustra alibi quaesieris, rudis tamen et indigesta manet, ut nihil demum demere valeam ex acerba quadam mea censura, iam inusta paulo superius 6); consarcinatorem prae-

1) *Dixerit*. Cf. Iust. p. 965 sive Nom. t. IX c. 2.

2) *Volunt*. Mortreuil. p. 226, qui tantum excitat Iustelli p. 870, 899, 912, 1022.

3) *Heimbachium*. Ib. p. 227 not. C. ex Anecdotis Heimbachii t. 1, p. L not. 2, ubi alias novellarum fontes in Nomocanone ostenduntur.

4) *Parergis*. Iustell. p. 1233, 1234, 1238.

5) *Iubent*. Cf. p. 1246 XVIII, 1255 XXIII, 1258 XXXIV, etc.

6) *Superius*. Vid. p. 371.

sentis opera facile aestimaverim esse quemdam clericum Constantinopolitanum, qui de huius cleri rebus ac personis, maxime de decanis, multa ad neuseam usque, opportune et importune regerit 1), idemque demum Heraclii novellas, statim ut eas acceperit, pro aris et focis suis accedere in mantissam iusserit. Interpoleti truncatique operis suspicionem augent plurima loca, mox in decursu scholiorum ad Nomocanonem ineditorum subinde proditura, quae, quum satis aperte ad eamdem collectionem tergeminam pertineant, elegantiorem eam et pleniorem fuisse facile persuadent.

XII. Illud praeterea in eodem Nomocanonis *κειμένῳ* notabilius est, quod lucem aliquem in auctorem induoit. Ecce enim in tit. IV cap. X legitur: *Καὶ ἄλλα δὲ διάφορα νόμιμα περὶ τούτου συνήγαγον ἐν τῇ γραφείσῃ μοι περὶ ἐναντιοφανειῶν μόνῃ βίβλῳ* (vel *μονοβίβλῳ*). « Alia etiam hec de re ac diversa decreta in meo singulari *de apparentibus antinomiis* libello collegi.» Omuium sententia est ex illo luculento testimonio, eum quem quaerimus iuris peritum, eumdem esse etque egregium *ἀνεπίγραφον*, qui modo dicitur *ὁ ἐναντιοφανής*, modo *Anonymus*, et passim in Basilicis memoratur; quae enim in hisce libris sub hac epigraphe scholia leguntur, iterum in Nomocanonis *κείμενον* conveniunt. Age vero, idem ille *ὁ ἐναντιοφανής* aliud sibi opusculum vindicat et inscribit: *Μονόβιβλος περὶ λεγάτων*, quod suum quoque esse Anonymus testatur; cui ego libentissime addiderim *Μονόβιβλον παρατίτλων*, de quo supra dixi, non sola tituli similitudine motus, sed argumenti potius affinitate persuasus: ut enim in uno *μονοβίβλῳ* is auctor antinomias legum persecutus est, ita in altero perallela loca coniunxit. Adde quod ex iisdem libellis inter se collatis iam receptum est, Anonymo tribuendem esse tum versionem Digestorum, tum epitomen Novellarum, a cl. Zachariae detectam et qua parte superest editam, eodem iam egregie monente, hanc epitomen arctissima haerere necessitudine, indole et ratione cum classico Iuliani Breviario sive *Libro Novellarum*, aut *Novella* brevius dicto 2). Quae quidem prima fuit perspicacissimi Bieneri divinatio 3). Eidem eo pressius adhaesit Hidelbergensis Magister, quod nonnulli contradixerint. Vidit enim Zachariee, ex una parte in *βασιλικῶν* commenteriis Iulianum annumerari inter discipulos clarissimi Stephani, e schola vetere iustinianea; ex altera autem parte evicit, eumdem Stephanum passim ot Anonymo et *ἐναντιοφανεῖ* praeluxisso; ex ipso etiam repetundem methodum exponendi leges sub illa epigraphe *ἑρμηνεία* α', β', γ', etc. quas passim occurrit in collectione tripartita 4). Tam illa vero quam caeteri id genus libelli auctorem requirunt et latinae et graecae peritum linguae, immo Latio magis faventem, quum in Collectione tripartita etiam nunc latini maneant tituli, ut praecipui et primigenii; latina etiam in codicibus graecis primo loco posita, barbare et graecis elementis scribantur; latinis leges initiis provocentur; innumerae voces latinae passim

1. *Regerit*. Cf. p. 1243, n. III, VI, 1244 XIV, 1245 XVII, 1246 XVIII, 1247 XXIV, 1248 XXV, 1251, 1253 III, IV, 1255 XX, XXII, XXV, 1257 XXXI XXXII. 1258 XXXIV, 1259 XXXVIII, XL, 1260 XLIII, 1265, 1266, 1267, 1274 XIII, 1280 XXXII, 1281, 1300 VI, 1316, 1319, 1321, 1324, 1331, 1332, 1333, 1337, 1342, 1344, 1347, 1349, 1353, 1354, 1355. Alicubi videtur scribere Thessalonicae, quum p. 1252 de hac quasi ceram aperte locutus, nomine suppresso, dicat: *Haec Macedonum ecclesia*. Ter eadem repetit de Illyrico p. 1243, 1265, 1281, ter de prima Iustiniana p. 1331, 1337, 1347, ter de Coelicolis p. 1251, 1291, 1291, et sic porre. Quod quidem crambis recoctas fastidium creat in primis liber tertius ex Athanasio acceptus, in qeo tamen tam alia indolea ehtinet, ut quantum hic *τοπικὰ νόμιμα* breviter enunciare festinat, tantum iuvet alterum eadem fuse et prolixe in tripartita collectione recitare.

2) *Dicto*. Zachariae Anecd. p. 204-207.

3) *Divinatio*. Hist. novellar. p. 56, 74. Praeivisse videtur quasi imprudens ab a. 1807 Bach in Indice hist. iurispr. rom. p. 727.

4) *Tripart*. Cf. Mortreuil t. 1. p. 297-300. Dissertius Zachariae in *Anecd*. p. 196-207.

supersint; ac demum quasi dato coustanti consilio, glossemata graeca in marginem tantum reiiciantur. Ideo fortasse quod inter Graecos ut hospes fuit et peregrinus, sive quadam emotus invidia, sive post Iustinianum suppressis omnino letinae iuris prudentiae scholis, propterea pene inter Byzantinos Iulianus evannit, tot licet operibus magnae laudia commendandus, ut Romae etiam et Beryti clamaretur *Fax iuris*, *νομικὸν φάος*, ut fert in Anthologia 1) nobilissimum cuiusdem Theeeteti Scholastici epigramma:

Τοῦτον Ἰουλιανὸν, νομικὸν φάος, εἶπον ἰδοῦσαι

Ῥώμη καὶ Βερόη, πάντα φύσις δύναται.

Roma et Berytus, conspecto hoc *Lumine legum*,

Quantum, ainnt, virtus ingeniumque potest!

XIII. Ut ut demum est de superiore disputatione, tam Iuliani quam anonymi eetas cum prima Nomocanonis 2) inchoatione convenit. *Lucerna* illa *iuris* e medio VI ad primordia VII saeculi effulsit. Ab anno enim 556 librum latino dedit *Novellarum*. Post a. 566, iam rupto Orientis et Occidentis vinculo, ediderit graece *Digestorum versionem* et *Epitomen* vel *Indicem novellarum*. Inde singulares condidit libellos, unum *de legatis et mortis causa donationibus*, secundum *de paratitlis*, tertium *περὶ ἐναντιοφανειῶν*, cui ob memoratam Iustini novellam, anni 570-578 facile assignantur. Nomocanon ultimum erit opus 3), in quo eiusdem Iustini nomen occurrit. Cave autem ne post Heraclium haec ultima reponas, deceptus quodam scholio, recentius ad tituli I. caput 30 adiecto in hunc morem: *Ἀπὸ δὲ τύπου τοῦ δεσπότου Ἡρακλείου ὡρίσθησαν ἐν τῇ αὐτῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ κ. τ. ε.* « Per formam Domini Heraclii constituti sunt in eadem magna Ecclesia, etc. » Remansit enim in multis codicibus scholion vetus ed preecedentia, heec referens: *Πλὴν καὶ ὁ τύπος οὗτος ἐκαινίσθη διὰ κελεύσεως γενομένης πρὸς Σέργιον τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην*, id sane quod vix intelligetur, nisi primum de Heraclio siluerit Nomocanon, scholium vero ansam dederit e mergine in textum aliquid intrudendi. Idem clamat o margine scholion aliud, anno 629, in quo recentior Heraclii novella prodiit, eerto prorsus calculo ascribendum. Quod respicit initium commentarii ad caput 1 tituli IX: *Τοῦτο τὸ νόμιμον κεκαίνισται ἐκ τοῦ νῦν φοιτήσαντος νόμου τῶν πανευσεβῶν ἡμῶν βασιλέων Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου πρὸς Σέργιον τὸν πατριάρχην. Κελεύει γὰρ μήτε ἐπίσκοπον, μήτε κληρικὸν, μήτε μοναχὸν χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ ἐνάγεσθαι ἄρχοντι, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ἢ μητροπολίταις ἢ πατριάρχαις, γενικῶς ἐν ὅλαις ταῖς πόλεσιν τῆς φιλοχρίστου πολιτείας.* « Quod ipsum ius innovatum est ob eam *quae nunc* promulgata est, legem piissimorum nostrorum imperatorum Heraclii et Constantini ad Sergium patriercham. Praecipit enim ne quis episcopus, eut clericus aut monachus, sive ob civiles, sive ob criminales causas coram civitatis aut exercitus duce sistat, sed coram solis episcopis ant metropolitanis vel patriarchis, generatim in cunctis christiani orbis civitatibus. » Liquet, his perpensis, non ultra primos Heraclii annos extendi Nomocanonis exordio.

XIV. Altera aetas erit a medio VII saeculo ad Photium: in qua, crescente, ut dixi, Trullanos inter Niceenosque patres, canonum serie, et publica quadam auctoritate, se-

1) *Anthologia*. lib. III. p. 217 ed. Iacobs. Lips. 8°. Cf. III. p. 230.

2) Μονόβιβλος περὶ ληγάτων καὶ μορτις καύσα δωρεῶν, in Basilic. lib. VI, p. 251 ed. Fabrot.

3) *Opus*. Aliquis fortasse suspicaretur etiam eundem commentarios in canones scripsisse, quum in Nomocanone deprehenderit esse illud: *quemadmodum scripsi in canones ancyranos*. Sed mox videbis huec locum apertam esse Balsamonis interpolationem. — De Iustino cf. Iustell. p. 1099

mel iterumque divulgato illo syatagmate quod fese quinisexta, brevius vero describit nicaena syeodus altera, fieri aou potuit quie ad buius publici codicis normam multa Nomocaneei addereetur. Neque is erat Photies, qui Tarasium, Methodium, Nicephorum, tanti neminis legiferes, ipse aon aliqee facinore eemularetur. Cui demum qeaenam accepta referamus, et quem exigua, satis iam dictum est. Et quamvis aut ausu aut ingeaio valcret quidem, opus tamen iam priscum ab oblivioee mieime vindicavit, quum enonymus euctor sua ia nocte iacuerit eltins, neque ullus eum vel teeuis scholiastes sepultum sollicitaverit. Adde vix Pbetium, haud sine affectata pompa, certum suo preloge ennum ascripsisse 883, qaem cito in ebscurum cecidit exilium. Ad baec, ia eadem tempestate, muteta et a fuedameeto innovata fuit, structis βασιλικῶν libris, universa legum civilium moles, ut qui ab alio iure pependit, Nomocanon peue obsoletus aetiquaretur. Quippe cuius ad Zonaram ipsum, et quis iuris peritior? nulle suspicio pervenit. Nemce vix hebuit Michael Psellus, ut, quum sacras profsnasque leges metrica synopsi involveret, nullo oreaverit memerabili cermine illud ntriusque iuris connubium, ciesque faces a Photio dedicatas ne a longe quidem salutaverit.

XV. Pselli tamen aetate totem opes fuisse eovo et emplo consilio redietegratum, nuper eos edocuit tertius prolegus Nomocanenis. Immanis illa βασιλικῶν fabrica, mele sua ruees, lecem cessit ienumeris eclogis ac compendiis, quae quum multa c prisco iere restitucrent, etiam Nomecanencm luci reddiderunt. Neque tamen illud aberet valdo incommodum, quedque intor has epitemas crescere dehuit, coecom scilicet ac pene mutem esse libellum, nisi lucem ieterpretationemque viciea aliqua et copiese legem cenoeumque bibliotheca suppeditaret. Cui malo primam medclem attulit ignotus quidam diligensque vir, qui singulos canones, suo quemque leco, transcripsit 1). Mex elius successit, Pselli certe acqualis, stemmate vero praeclarier, ὄνομα αὐτῷ Μιχαὴλ, τὴν ἀξίαν σιβαστὸς καὶ τοὺς προιστῶτας τῶν σεκρετῶν λογοθετεῖν εἰληφώς, neque alius videtur esse quam Michaelis Ducae imperatoris nepos et Andronici filius, Michael Ducas protestator, qei etiem, avuecule abdicato, multas et egregias digeitates in aula exercere noe destitit. Is igitur, quum in caeteris ietegrum perfectumqee Nemocaeeuem haberet, una tamen parte claudicare eum aestimavit, ie nudo scilicet ac ieiuno legum compendio, cui et suppleretur, iis qui iuris fontes adire capiunt, nemerosos libros ie promptu esse oporteret, ac summo labore evolvendos. Michaelis ergo munificentia et consilio, elapsis duobus post Photium seeculis, circa a. 1080, Theoderus quidem Bestes, ueus ieter protostatoris demestices et notarios, siegula quaeqee legum capitula iuxta nomocaaonis ordinem, collegit coecieeevitque. Quae quidem, nisi decipiar, aliqua saltem ex parte latent in vaticaeo 828. Immo, nisi fallar vehementius, totum, qaantemque et quelecumque opus est, reconditur ia atlantico ac vere regio et nnico codice Monaceesi CXXII, de quo ego alibi et saepius et fusius, ut mibi vela hic contrabi liceat. Addere paucis meum est, eo consilie berculeum laborem exaetlatum feisse, ut eon solum ietegra peeus βασιλικῶν inserviret, sed universe iustiniani iuris copia, pleeis excepta manibus, Nomocanonis ie commeetarium exceteretur, ac praeterea eibil iesigee omittereter ex iis quae post LX libros Basilianos sive per imperatores, sive per pontifices, eovellis aut canoeibus saecita fuerunt. Tria igitur semma-

1) *Transcripsit.* Vide infra tertium prologum.

tim praenotari velim: primum, hic adesse multa eximiisque fontibus hausta, quae graece aut nullibi extant aut aegre reperiuntur, ex Codice, Digestis, Novellisque, ex iuris prudentibus aevi iustinianei, ex Athanasio, Thalelaeo, Theodoro Hermopolitano, ἐναντιοφανοῦς, etc. Alterum est, hoc maximam partem sexaginta librorum Basilicorum haud exiguis vectigalibus in censum adduci, ne iis quidem omissis, qui nuspiam integri comparent; neque fors ullus abesset, nisi ultimam codicis partem, ubi ad leges promptior respectus erat, tineae aut belluae comsumpsissent. Immo, si quid viderim, cum sexcenta loca ab editis Basilicis non leviter recedant, aut peculiarem editionem habemus hic, aut fortasse priorem Basilii ipsius recognitionem, quae intercidisse vulgo creditur. Postremo monuerim Theodoro Bestae patuisse tum imperatorum, tum patriarcharum authentica monumenta, Basilio et Photio recentiera, qualia sunt Leonis sapientis, Constantini Porphyrogeniti, utriusque Romani, Manuelis Ducae, Nicephori; ex archivo autem patriarchico sententiae Nicolai, Sisinnii, Alexii, Michaelis Caerularii 1), etc. Utinam nec mihi desit tempus neque locus, neque vires, ut ex his opibus, non omnia quae primum ambierim spolia habeam, sed quod iustum, necessariumque est, exequar!

XVI. Dolendum enimvero est in hunc thesaurum non incidisse Zonaram, facile omnium iuris byzantini magistrorum principem. Incidisse vero Balsamonem, manibus pedibusque permulta occupavisse, nullus ego dubito. Silet quidem in toto canonum commentario, quae prima fuit laborum suorum provincia. Neque dum Nomocanonem aggreditur

1) *Caerularii.* Iam lectorem plura de codice sciendi cupidum ad superiorem meum amandavi tomum: quaedam tamen non desunt, quae factae antea notitiae addiderim lubens. Folia inscribuntur 492, inter quae fol. 393 omittitur, dum fol. 400 bis numeratur; priora autem 246 eiusdem sunt manus, et quidem diligentia et peritia scribendi, immo et pingendi praestantissimae. Idem notarius recurrit post folium 288, et ferme usque in finem pergit: eum vero ab ipso operis conditore haud multum recedere, ut alia multa, tum fortasse persuasum te faciet notula in extremo margine folii 221, quam describere minutatim non piguit, ad tit. III, cap. 12. Alter notarius, coaequalis, nec multum calamo impar, diligentia certe vincitur ac nimium videtur ad finem utcumque festinare. Cum autem multa interrupta maneant, sive in fol. 246 sive in 288, at ipsa membrana multum varietur, statim ut ab uno ad alterum fit transitus, non videtur opus ab illis commune fuisse consilio divisum, sed unius codicem ab alterius particula suppletum potius fuisse, opinari licet. Signa quae singulis quaternionibus ambo sua manu infixerunt, resectis marginibus, ad unum omnia evanuere, nisi unicum excipias signum folii 239, ubi rutilo adhuc et antiquo minio, quo totus codex mirum in modum splendet, emicat numerus ΛΗ in exteriorem angulum superni marginis reiectus. Is vero numerus apte respondet aliis, quos aliquis sat priscus in eodem angulo notavit, et quorum adhuc vestigia superaunt, scilicet K in fol. 95, KA in f. 103, KB in f. 111, KΓ in f. 119, KZ in f. 151, KH in f. 159, KΘ in f. 167, Λ in f. 175, ΛΑ in f. 183, ΛΔ in f. 207, ΛΕ in f. 215, ΛΖ in f. 231, ΛΗ in loco iam dicto, ΛΘ in f. 247, M in f. 255, MA in f. 263, MB in f. 271, MΓ in f. 281. Qua quidem constanti serie colligitur in hac priore codicis parte saltem unum supra sexaginta folia excidisse.—Integrum vero opus in duos distinctos constituisse tomos deduxerim ex altera numerorum serie, aeque vetusta, ornata litteris, et lineolis apicibusque et siglis quae apud veteres solemnia sunt. Hi numeri iacent in angulo interiori marginis infimi in hunc modum: Γ f. 297, Δ f. 305, E f. 313, ϛ f. 321, Z f. 327, H f. 335, Θ f. 343, I f. 351, IΔ f. 383, et inde usque ad KZ in ultimi quaternionis folio primo, sive 487. Adde quod f. 362 notatur ϛολ. ι'.—Tertia series, sed multo recentior, latinis tantum verbis innititur, nimirum ad calcem f. 174, ubi notatur *primi quaternii*, tum f. 358 *secundi quaternii*, et f. 350 *tertii quaternii*. Aeque recens est ultima at continua series. LXII quaternionum, quae sive graecis, sive latinis numeris pergit, nulla ratione habita aut intercisorum, aut perturbatorum foliorum, ut in quaternione κδ (f. 183-190) et ab initio passim. Ad utrumque notarium ut revertar, ambo maxime ideo commendantur, quod rare satis exemplo nullis fere iotacismis indulgent, raro ὁμοιοτελεύτοις decipiuntur, accentus satis apta ponunt, compendia certis exsequuntur regulis, διορθώσεων scholiis ad oras dextere missis abundant, ea demum pollent rerum et scripturarum copia ac delectu, ut quicumque iam voluerit sive libros Basilicos, sive Corpus iuris ad strictos apices exigere, is iubebitur haec qualiacumque grandioris codicis folia, et certe ad unum omnia, scrutari quam solertissime.

demum, ad haec subsidia aperte se conferre videtur. Sed ne una quidem pagina illius est, iu qua, tacito fortasse furto, non multa ex nostris lucra sibi comparet, in qua Theodorum Bostem non suum faciat subditum ac vectigalem, ex munificentissimo Michaele optima spolia relaturus. Utrumque cum eadem alacritate expilavit ignotus scriptor codicis vaticani 828, qui parce tamen leges excepit, porcius vero τοῦ Ἀντιοχείας, ut babet, sive Balsamonis scholia corrogavit. Eodem iure aliena sibi viadicandi usus quoque est Balsamonis aemulus, Demetrius ille Chomatenus, qui suos inter Bulgaros, a multis requisitus, multosque ultro ad suum provocans subsellium, innumera de rebus canonicis responsa dedit, hactenus anecdeta, quorum pars certe maior ex locupletissimo Michaelis Nomocanone derivatur. Iam vero unde libelli nostri fata persequar, nemo a me exiget ut syllabum XCII codicum mss. infra positum, ac longum illud notariorum agmen recenseam, qui annua quadam serie, et face manu ad manum traducta, nos ad prima volumina typis commissa deducunt.

XVII. Princeps iterum hic sistitur, quem saepius et honoris gratia memoravi, Gentianus Hervetus, a quo, dum Tridentino concilio interesset, Latio Nomocanon datus, a. 1561, tum primum, sed latine tantum Parisiis prodiit, ex codice olim Tiliano sive S. Hilarii pictaviensis, nunc parisiensi 1331. Iterum Basileae alia versio eodem anno vulgata est, interprete Agylaeo, ex codice Amerbachiano. Graeca vero primus eruit Iustellus ex codice palatino, et cum Agylaei versione Parisiis edidit a. 1615. Elapsis quinque annis, parisienses bibliopolae graeca, vaticanis aucta lectionibus, cum Herveti interpretatione iunxerunt. Collatis deinde Iustelli et Noelli studiis et conciliatis utriusque interpretis Herveti et Agylaei versionibus, eadem demum in Bibliothecam iuris inserta sunt. Quae quidem a saeculis duobus sepulta iterum videbantur, quum hisce diebus, Romae a. 1842, Athenis a. 1852, Parisiis a 1860, publici iuris fieret triplex editio graeca; romana ex codice columnensi, Em. Maio procurante, 1) Atheniensis, opera Andreae Rhalli v. cl. cui codex fermo unus Trapezuntinus inserviit; parisiensis ultima, quae nullo manuscripto exemplari adhibito, Maii textum graece et latine reddidit. Quorum omnium vestigia premere noluimus, quin prius multos codices aetate, indole, loco dissitos, quo maior lux fieret, adhiberemus, quo de re fidem faciat elenchus statim subiiciendus.

1 Vatic. 827, XIII saec. f. 5 14, continetur nomocan. vetus, prologo et legibus destitutus accedit syntagma.
2 — 828, XIV saec. f. 287-338, nomocanon. auctus ultimae recensionis legibus, sine prologo.
3 — 829, XIV saec. f. 11-20, nomocan. a tit. X ad XIII, cum scholiis et syntagm.
4 — 842, XVI saec. f. 9-10, nomocanonis triplex prologus.
5 — 844, XIV saec. f. 1-75, nomocanon. cum Balsamonis prologo et commentario

1) *Procurante.* Nullum sane dubium esse potest quin codex quo Cl. Maius usus est, sit vat. 2181, sive columu. olim tripliciter inscriptus XXIII, XXVI et XXX; at vir summus, qui a numeris codicum suorum tradendis semper abhorruit, saepius hunc codicem digito ostendit, quin ullum signum aperte prodat. Aliud me anxium tenuit: codex spissus adhuc et integer videtur, etsi omnia folia separatim distracta typis efformandis inservierint. Qualis vero extat, minime redhibet nomocanonem in editione romana continuo omnium canonum textu expressum; immo foliis 20, 25 sunt prooemia quae romanus editor neglexit, f. 32-69, nomocanon ex canonum titulis, ut semper, exigitur; syntagma demum in reliquo codice et consueto temporum ordine describitur, ex quo necesse fuit ut exciperentur singuli canones quos nomocanonis in decursu integros et perpetuos romanus editor texuit. Dicere haec habui, ut quae minus bene notavi alibi, tandem emendaverim.

6 Vatic. 1112, XV saec. f. 1-7, nomocan. tit. XI-XIV, cum scholiis.
7 — 1182, XVI saec. f. 249, nomocanonis unicus Photii prologus.
8 — 1185, XVI saec. f. 1-231, Balsamon in nomocan.
9 — 1981, XI saec. f. 92-181, nomocan. cum prologis Photio ascriptis.
10 — 2060, XII saec. f. 1-35, nomocan. sine prologo, scholia accedunt in marg et syntagma sequitur.
11 — 2184, XIII saec. f. 20, 25, 32-69, nomocan. cum duplici prologo seorsim posito, syntagma accedit.
12 Palat. 219, XIV saec. f. 1-9, nomocan. mutilus.
13 — 384, XX saec. f. 21-25 et sqq. nomocanonis partes, inperturbato ordine.
14 — 405, XV saec. per totum, Balsamon in nomocanon.
15 — 408, s. 1563, f. 1-230, idem cum indice, prologo et commentario.
16 — 51, XVI saec. f. 1-133, idem.
17 — 57, XVI saec. f. 59-70, nomocan cum triplici prologo f. 96-98.
18 Ottobon. 96, XVI saec. f. 1-159, Balsamonis commentarius metricis ornatus prologis.
19 — 249, XVI saec. f. 1 88 Balsamonis commentarius ab initio mutilus, haud tamen prologo nec metris destitutus.
20 Angelic. Biblioth. B. 1, 12, XV saec. nomocan. tit. XI-XIII cum scholiis et syntagm.
21 Barberin. VI. 17, XIII saec. f. 4-59, nomocan. cum duplici prologo, syntagma accedit.
22 Colleg. Rom. IV. 2. 8. XV saec. f. 4-36. nomocan. cum scholiis margin. et syntagm.
23 Valliceli. C. 11. 1. XII saec. f. 6, 15 66, nomocan. cum scholiis et syntagm.
24 — F. 10. XI saec. f. 1-22, nomocanon metrico distinctus prologo, legibus destitutus, auctus vero syntagmate.
25 — F. 47, f. 1-24, nomocan. sine legibus; acced. syntagma.
26 Neapolitan. Borbon. 11/ c. 4, XIII saec. nomocan. cum duplici prologo et synt.
27 Laurentian. Pl. V cod. 2, XIV saec. f. 1-61, Balsamon in nomocan. cum metris et prologo.
28 — Pl. V. c. 40, XIV saec. f. 1-9 nomocan. variis auctus legibus.
29 — Pl. IX. c. 8, XI saec. f. 1-20, nomocan. cum duplici prologo et syntagm.
30 — Pl. X c. 1, XIII saec. f. 7-69, Balsamon in nomocanonem.
31 — Pl. X. c. 10, XI saec. f. 1-60, nomocanon uterque XIV et L titulorum.
32 Ambrosian. L. 49. *super*. f. 146, e tit. IX et sqq. 1)
33 — D. 317 *infer*. versus finem nomoc. prologus et primus titul.
34 Taurin. 105, XII saec. f. 1-64, Balsamon in nomoc. cum Photii prologo et altero vetustiore.
35 Venet. Nanian. 227, XIV saec. f. . . nomocan. a tit. III, sine legibus, tineis pene absumptus.
36 — Nanian. 236, nomocan. sine legib. accedit syntagma.
37 — Bessarion. 168, XII saec. f. 1 sqq. Balsamon cum suis prologis in nomocan.
38 — Bessarion. 169, XI-XII saec. f. 5-56, nomocan. cum prologis distinctis et solitis, sine legibus, accedit syntagma.
39 — Bessarion. 170, XIV saec. f. 1-45, eadem.
40 — Bessarion. 171, eadem.
41 Vindobon. Hist. 48, f. 17, index in nomocanonem.
42 — Hist. 49, f. 1-9, nomocan.
43 — Iurid. 15, f. 1-95, Balsamon in nomocanon.
44 — Iurid. 16, al. IX. XII saec. f. 1-58, nomocan. et syntagma.
45 Monac. 122, XII saec. de quo vid. tom. superior. p. 660 sqq. et quae supra.
46 — 123. . . nomocan. et syntagma.
47 — 380 . . . f. 153-374, eadem.
48 Petroburg. F. 1, 4, saec. XI. f. 4-72, nomocanonis duplex prologus et tit. I-XIII, in fine quaedam exciderunt.
49 Mosquens. 467, XI-XII saec. f. 6-142, nomocan. cum duplici prologo.
50 — Typogr. VI (al. 28 fol.), XV saec. f. 1-12, nomocan. cum duplici prologo, sine legibus.
51 Scorialensis. X. II. 1, nomocan.

1) *Sqq*. Et is fortasse idem est quem Car. Vitte inscribit 1, 48 inter Ambrosianos, et continere ait veteris iurisconsulti ἑρμηνείαν (fol. 152 adducto) in Nomocanonem, quae alia miscens addit neque Balsamonis esse, neque Zonarae, neque Aristeni. Cf. Heimbach. Anecd. t. 1. prol. p. LII.

52 Bodleianus [1] Barocc. 25, f. 258, nomocanonis titul. 1 et index.
53 — Barocc. 186 (al 189) XI saec. f. 10-64, nomocan. cum duplici prologo et syntagmate.
54 — Barocc. 191, XVI saec. f. 147-101, Balsamou. in nomocan. initium.
55 — Barocc. 196, a. 1043, f. 1-67, nomocanon cum unico priore prologo; prolixum syntagma succedit.
56 — Barocc 205 (al. 206), f. 1-106, XIII saec. Balsamon ἀκέφαλος in nomocan.
57 — Laud. 73, (al. 31) XI saec. f. 24-76, nomocan. sine prologo, quoad recentiora manu secunda suppletus, auctus syntagmate.
58 — Selden. 55, XIII saec. f. 2-45, nomocanon, praefixo priore tantum prooemio, addito syntagmate.
59 — Rawlinson. 158, XIV-XV saec. f. 15-58, nomocanon, in quo leges integrae citantur (Zachariae ad πεῖρ. p. 335).
60 Mediomontanus 1499 (olim Meerman. 178), XVI saec. nomocan.
61 Eton. 38. Nomocan.
62 Dublin. S. Trinit. 494, « Photii leges per capitula digestae plenius quam in nomocanone. »
63 Paris. 1319, XIII saec. f. 9-27, index nomocanonis praemisso triplici prologo.
64 — 1320, XII saec. f. 19-58, nomocan. cum prologo duplici et syntagma.
65 — 1324, a. 1105, f. 4-13, duplex prologus, cum Photii nomine in posteriore, et nomocanon, syntagma accedit.
66 — 1325, XI saec. nomocanon et syntagma.
67 — 1326, XII saec. nomocanon cum duplici prologo.
68 — 1328, XV saec. f. 1-5 Balsamon in nomocan. a titulo IV.
69 — 1329, a. 1563, idem integer.
70 — 1330, XIV saec. nomocanon palimpsestus, horride rescriptus, deletis quae videntur esse Areopagitica saec. VII.
71 — 1331, XIV saec. f. 1, Balsamonis commentarius et metrica prooemia in nomocanonem.
72 — 1332, a. 1582, idem commentarius.
73 — 1333, XV saec. idem.
74 — 1334, X-XI saec. prologus prior nomocanonis et syntagma mutilum.
75 — 1370, a. 1297, prologus nomocan. nomine Theodori abbatis inscriptus.
76 — Coislin. 34, X saec. nomocanon prologo ornatus qui Basilii nomine inscribitur.
77 — Coislin. 211, XII saec. f. 1-58 nomocan. cum priore prologo.
78 Ex codd. Minord. Minae 489, f. X saec. nomocan. cum scholiis in margin. et syntagmate.
79 Trapezuntinus a. 1311, quo Rhallius usus est.
80 Ἰβήρων [2], cod. 1, XII saec. Balsamon in nomocanonem.
81 — Cod. 2, XIV saec. idem (Cf. Zachariae *Anecdota* proleg.)
82 Βατοπαιδίου cod. 2, XIII saec. idem.
83 — cod. 3, XIV saec. Photii nomocanon.
84 Διονυσίου cod. 1, XIV saec. Balsamon in nomocanon.
85 Ἐσφιγμένου cod. 1, XVI saec. idem in tit. I-VIII nomocan.
86 Κουτλουμούση cod. 1, XIII saec. nomocanon « cum scholiis Balsamonis, novo prologo, novis annotationibus et aliis quibusdam additionibus auctus. »
87 Ἁγίας Λαύρας cod. 1, XIV saec. Photii nomocanon, « in quo canones allegantur tantum, non exscribuntur. »
88 — cod. 2, saec. XIV, nomocanon ut supra.
89 In insula Chalce, monasterii τῆς Παναγίας cod. 1, XIII saec. Photii cum Balsamone nomocanon.
90 — cod. 2, saec. XIII, Photii nomocanon et syntagma.
91 — cod. 3, saec. XVII, Balsamon in nomocanonem.
92 In monasterio Sumela prope Trapezuntem cod. a. 1774, idem.

1) *Bodleianus*. De omnibus codd. oxon. cf. Zachariae ad Prochiron appendicem.

2) Ἰβήρων iterum cf. Zachariae in proleg. Anecdotor. de omnibus codd. in Monte Atho repositis.

I.

Πρόλογος τοῦ συνθέντος τοὺς κανόνας εἰς τίτλους δέκα καὶ τέσσαρας.

Prologus illius qui collegit canones in XIV Titulos.

Τὰ μὲν σώματα καταλλήλως ἐνύλου μεταλαμβάνοντα τροφῆς, ἀκμάζει τε καὶ θάλλει, μέχρι τοῦ τεταγμένου ταῖς τοιαύταις αὐξήσεσι μέτρου τε καὶ χρόνου. Ἡ δὲ λογικὴ ψυχὴ τῷ συγγενεῖ καταρδομένη τε καὶ πιαινομένη λόγῳ, πνευματικῶς ἐπιδίδωσι 1)· καὶ τοῦ σώματος ἐπὶ γῆς ἀντέχεσθαι δοκοῦσα, τὰ πολλὰ πρὸς ὑψηλοτέρας ἀνάγεται 2) θεωρίας, καὶ τῶν οὐρανίων ἀψίδων ἔνδοθι 3) γίνεται, τὴν ἐκ μέτρου τε καὶ χρόνου μηδαμῶς ὑφισταμένη κώλυσιν· ἄνω τε ταῖς φωταγωγοῖς συνομιλεῖ 4) καὶ συμπολιτεύεται δυνάμεσιν, οὐ τῶν ἐν σκιαῖς, ἀλλὰ τῶν ὄντως ἀγαθῶν ἀπολαύουσα. Ἔπρεπε γὰρ ἀναλόγως ἐνθάδε, τὴν μὲν 5) ἀθάνατον ἀπέραντα, τὸ δὲ θνητὸν ἐπίκηρα παρὰ τοῦ δημιουργοῦ κληρώσασθαι. Διὸ προσήκει τούτοις ἑκάστοτε προσεθίζειν τε καὶ συνδεσμεῖν 6) τὸ τῆς ψυχῆς ἀεικίνητον 7), καὶ μὴ διδόναι καιρὸν αὐτῇ, τῶν γνησίων ἀφεμένῃ δογμάτων, νόθου τινὸς ἀντιλαμβάνεσθαι· οὕτω γὰρ αὐτῇ λόγοις τε καὶ πράγμασιν ἀγαθοῖς 8) ἐνδιατριβούσῃ, καὶ τὰς καθ' ὕπνον καὶ δι' ὀνειράτων φαντασίας ἐνθέους ἔχειν συμβήσεται. Ταῦτα κατ' ἐμαυτὸν ἐννοῶν, καὶ τὸ πάλαι 9) τινὶ τῶν ἔξω σοφῶν εἰρημένον ἐπὶ τοὺς ἱεροὺς μεταβιβάζων 10) θεσμούς, καὶ πεπεισμένος τούτους εὕρημα 11) μὲν καὶ δῶρον εἶναι Θεοῦ, δόγμα δὲ φρονίμων τε καὶ θεοφόρων 12) ἀνθρώπων, ἐπανόρθωμά τε 13) τῶν ἑκουσίων καὶ παρὰ βούλησιν ἁμαρτημάτων, καὶ πολιτείας εὐσεβοῦς τε καὶ πρὸς ἀτελεύτητον ζωὴν ἀγούσης ἀσφαλῆ κανόνα, προθύμως ἐνεχείρησα 14) τοὺς ὑπὸ τῶν ἐν χρόνοις διαφόροις γεγενημένων ἁγίων δέκα συνόδων ἐπὶ βεβαιώσει τοῦ σωτηρίου δόγματος, καὶ χρηστῇ διδασκαλίᾳ πάντων ἀνθρώπων, ἐκτεθέντας θεοπρεπεῖς κανόνας εἰς ταὐτὸν 15) συναγαγεῖν, ἑκάστης συνόδου τῇ προσηγορίᾳ τοὺς αὐτῆς ἐχομένως 16) ὑποτιθείς· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς λεγομένους τῶν ἁγίων

Corpora quidem cibo, quem cuique natura confert, enutrita, florent ac vegetantur, quoad crescendi modo et tempore concessum est. Spiritualis vero anima, congruo irrigata et pinguefacta sermone, augescit, et quae hac in terra corpori videtur obsistere, continuo ad sublimiora evehitur spectacula, coelique coeli penetralia ingreditur, iamque nullis mensurae temporisve obnoxia impedimentis, supernas inter luceque perfusas virtutes, conversatione et contubernio fruitur, neque umbratilia, sed vera bona capessit. Aequum namque erat, pro cuiusque ratione, pars immortalis ea quae sine termino sunt, mortalis vero quae fluunt, a rerum conditore sortiatur. Decet igitur, id genus animae perpetua alacritate motum, hisce assuefieri et connecti, ne ullo quidem tempore relicto, in quo, rectis dogmatibus missis, spurium aliquid amplectatur: sicque ipsi in bonis sermonibus operibusque inhabitanti, etiam per quietem et somnum divinas habere visiones contigerit. Haec dum ipse mecum animo reputo, veteremque cuiusdam ex sapientibus externis sententiam ad sacras traducens sanctiones, cumque mihi persuasum sit, leges inventum Dei esse ac donum, ac simul prudentum divinorumque hominum dogma, tum etiam correctionem eorum quae aut consulto aut temere peccantur, certam denique regulam, quae ad honestam vitam, etiam ad immortalitatem ducit, alacri inde studio colligere aggressus sum, quotquot diversis in temporibus sacros canones, a sanctis decem synodis, ad salutaris doctrinae confirmationem, utilemque omnium hominum disciplinam, editos, cosque sub uniuscuiusque synodi appellatione suo loco posui et etiam addidi eos qui sanctorum apostolorum canones dicuntur, quamvis ob nonnullas cau-

Titulus hactenus vulgatus est: Φωτίου πατριάρχου Κπλεως εἰς τὸν νομοκάνονα πρόλογος. Sicque ferunt Balsamonis codd. prope omnes. In caeteris plerumque: πρόλογος τῶν δεκατεσσάρων τίτλων. Quo perspicua magis sint variorum prooemia, tertiam et ultimam sequimur eorumdem scripturam, quam exhibent codd. 4, 17, 63, in quo etiam barbare legitur εἰς τίτλους δεκατεσσάρους.

1) ἀποδιδῶσι codd. 21, 49.—2) ἀνίπταται 11, 21, 49.—3) ἔνδοθεν 17, 21, 49.—4) συνομιλεῖται 49.—5) τὴν μὲν 21, 49.—6) προσδεσμεῖν 17.—7) ἀκίνητον 21, 49.—8) ἀγαθοῖς om. 49.—9) τὸ πάλιν 17. scil. Demosthenes.—10) μεταβιβάζεσθαι ib.—11) πεπεισμένους τούτους εὑρήκαμεν 49. καὶ δῶρον om. 17.—12) θεοφόρων ἀνδρῶν. id.—13) edd. δὲ om. 49.—ἀκουσίων 17.—14) ἐπεχείρησα 49.—15) εἰς τοῦτο 17.—16) ἐχομένας 11, 17.

ἀποστόλων· εἰ καί τινες αὐτοὺς ἀμφιβόλους διά τινας αἰτίας ἡγήσαντο 1). Τὴν δὲ κατὰ τὴν ἐν Λιβύῃ Καρχηδόνα γεγενημένην 2), ἐν χρόνοις Ὁνωρίου καὶ Ἀρκαδίου, τῶν τῆς εὐσεβοῦς λήξεως, ἱερὰν σύνοδον εὑρηκὼς πολλά τε καὶ πολλὴν ὠφέλειαν εἰσάγειν τῷ βίῳ δυνάμενα διαταξαμένην, (εἰ καί τινα μὲν αὐτῶν πρὸς μόνην τὴν ἐπιχώριον ἀναφέρεται κίνησίν τε καὶ κατάστασιν, τινὰ δὲ πρὸς τὰ κεκανονισμένα κοινῶς τε καὶ ἰδιαζόντως, καὶ τὴν κρατοῦσαν ἐν ταῖς ἄλλαις διοικήσεσιν, ἤγουν ἐπαρχίαις, ἐκκλησιαστικὴν κατάστασιν ἀπεμφαίνει 3)· ὧν ἐν καθέστηκε τὸ παρ' αὐτῶν διορισθὲν, ὥστε τοὺς ὑπὲρ τοὺς ἀναγνώστας ἐν κλήρῳ καταλεγομένους, ἐκ τρόπου παντὸς 4) τῶν πρὸ τῆς τοιαύτης χειροτονίας συζευχθεισῶν αὐτοῖς ἀπέχεσθαι νομίμων γαμετῶν· οὐ γὰρ ἐξ ἐπιτάγματος, ἀλλ' αὐθαιρέτῳ γνώμῃ, τῶν τοιούτων προσώπων ἕκαστον, ἢ τὴν ἀποχὴν διὰ φιλόθεον ἄσκησιν, ἢ τὴν ἀμίαντον συνάφειαν διὰ τὸ τοῦ γάμου τίμιον ἐν ἡμῖν ἐπιτηδεύει, μῶμον οὐδένα δίκαιον ἐκ τοῦ γινομένου 5) παντελῶς ὑφιστάμενον), τῷ παρόντι συνέζευξα σπουδάσματι· καλὸν ἡγησάμενος ἐν ταὐτῷ μνημονεῦσαι καὶ τὰ 6) παρά τινων ἁγίων Πατέρων ἰδιαζόντως ἐν ἐπιστολαῖς, πεύσεσί τε καὶ ἀποκρίσεσιν, εὐσεβῶς εἰρημένα 7), καί τινα τρόπον κανόνος τύπον παρέχεσθαι δυνάμενα. Οὐκ ἀγνοῶν μὲν, ὡς καὶ τοῖς μεγάλοις Βασιλείῳ τε καὶ Γρηγορίῳ δοκεῖ, χρῆναι κανόνας ἐκκλησιαστικοὺς ἐκείνους λέγειν τε καὶ κρίνειν, οὓς οὐ μόνον 8) καθ' ἑαυτόν τις, ἀλλὰ πλείους ἅγιοι Πατέρες εἰς ταὐτὸν συνελθόντες, κοινῇ γνώμῃ καὶ μεμεριμνημένῃ βασάνῳ διετάξαντο· λογισάμενος δὲ τὰς τοιαύτας τῶν διδασκάλων ἐκθέσεις, ἢ περὶ τῶν ἤδη συνοδικῶς εἰρημένων εἶναι, καὶ πάντως χρήσιμόν τι συνεισάγειν ἐκείνοις τῇ σαφηνείᾳ τῶν, ὡς εἰκὸς, τισὶ δυσκαταλήπτων εἶναι δοξάντων 9), ἢ παντελῶς αὐτὰ περί τινων ὑπάρχειν καινῶν, οὐδαμῶς κατὰ λέξιν, ἢ νοῦν, ἐμφαινομένων ταῖς ἀναγεγραμμέναις συνοδικαῖς ζητήσεσί τε καὶ τομαῖς· καὶ δύνασθαι τοὺς ἐπί τισι τοιούτοις κρίνειν λα-

sas a quibusdam dubii habeantur. Sacram autem synodum Carthagine in Libya, temporibus Honorii et Arcadii felicis recordationis imperatorum celebratam quum reperissem, multa statuentem et quae multum utilitatis vitae humanae afferre possunt (ex ipsis tamen etsi quaedam ad unicam proprii loci indolem consuetudinemque pertineant, quaedam vero ob iis quae aut communi aut singulari lege sancita sunt et in aliis dioecesibus aut eparchiis praevaluerunt, abhorrentem inducant ecclesiasticae disciplinae rationem: inter quae hoc unum ab hisce definitum est, ut iis qui supra ordinem lectorum clero cooptantur, abstineatur e legitimis coniugibus ante huiusmodi ordinationem matrimonio iunctis: haud enim vi praecepti, sed libera voluntate, horum hominum unusquisque aut continentiam, religioso intuitu asceseos, aut inculpabilem coniunctionem quae apud nos fit, ob nuptiarum honorem, amplectitur, nulli prorsus reprehensioni ex hac re obnoxius) huic demum operae adiunxi. Ac bonum esse censui in eadem memorari ea quae a quibusdam sanctis Patribus in privatis epistolis perque interrogationes et responsa pie dicta sunt, quaeque quodammodo canonis formam exhibere valent: me quippe non fugit, etiam magnos illos viros Basilium et Gregorium existimavisse, canones ecclesiasticos eos esse dicendos et habendos, quos non modo seorsum aliquis, sed plures sancti patres in unum convenientes de communi sententia, facta de singulis rebus deliberatione, decreverunt; interea duxi has qualescumque magistrorum expositiones aut de iis esse factas, quae iam concilia dictaverunt, et omnino illud iisdem afferre commodum, ut declarentur, nisi fallor, ea quae quibusdam difficilia viderentur; aut de quibusdam rebus esse plane novis, quarum verba vel sensus ipse in synodicis quaestionibus ac decisionibus, quae litteris mandatae sunt, minime reperiuntur; ac sane idoneos eos

post correct. ἐχομένους. — 1) ἡγησαντο. Plane ut Dionysius Exiguus in prologo suo ad Stephanum: « Canones qui dicuntur Apostolorum, de graeco transtulimus; quibus quia plurimi consensum non praebuere facilem, hoc ipsum vestram noluimus ignorare sanctitatem. » Quae statim addit graecus prooemii auctor, de canonibus africanis, cum iterum ad Dionysii collectionem apertissime respiciant, suspicionem augent, ignotum scriptorem virum esse latinum, quem Iulianum facile dixerim. — 2) γενομενην 17. — 3) ἀπεμφαινοι 21, 49, ἀποβλεπει 17. — 4) τινος 49. — 5) ἐκ τουτου γενομένου 49. Idem et alii addunt scholium satis ineptum: Ἐκ τούτου ἡ παλαιὰ Ῥώμη ἐσφάλη καὶ τὸν νόμιμον γάμον ἐπὶ τῶν ἱερέων ἀποβαλλομένη (al. ἀποβάλλεται). Cui statim respondet aliquis in marg. cod. 21: οὐκ ἐσφάλη οὐδὲν, οὐδὲ πώποτε, ἀλλὰ ταῖς συνόδοις ἑπομένη ποιεῖ ἃ ποιεῖ. Ad haec recole quae satis superque disputavimus antea ad trullan. can. XIV, p. 91 sqq. — 6) τῶν παρά τινων 21. — 7) εἰρημένων et δυναμένων 17. — 8) οὐ μόνος 21, οὐ μὴν 17, unde fert melius: καν. ἐκκλ. ἐκείνους μονον λεγ. τε καὶ κρίν. οὓς οὐ μὴν καθ' ἑ. — 9) δοξαζόντων 17.

χόντας, ἔκ τε τῆς τῶν προσώπων ἀξιοπιστίας, ἔκ τε τοῦ πνευματικοῦ φωτὸς, τοῦ κατ' ἐνέργειαν Θεοῦ τοῖς εἰρημένοις ἐπαστράπτοντος, οὐ μόνον ἀνεγκλήτους, ἀλλὰ καὶ λίαν ἐπαινουμένας ποιεῖσθαι τὰς κρίσεις. Πάντων δὲ τῶν συνειλεγμένων τὴν δύναμιν εἰς τίτλους δέκα πρὸς τέτρασι συνελὼν 1), καὶ τούτων ἕκαστον εἰς διάφορα κεφάλαια διελὼν, εἶτα τοὺς πρὸς ἑκάστην ζήτησιν ἁρμόζοντας ὅρους ὑποθεὶς, τάς τε προσηγορίας τῶν αὐτοὺς εὑραμένων δηλώσας, καὶ τὸν ἀριθμὸν διὰ τῶν ἀριθμητικῶν στοιχείων 2), εὐσύνοπτον, ὡς οἶμαι, κατὰ δύναμιν τὸ σύνταγμα πεποίημαι. Τοῦτον δὲ τὸν τρόπον τυπῶσαι τὴν ἔκθεσιν, φημὶ δὴ διὰ τῶν ἀριθμητικῶν στοιχείων, ἀλλὰ μὴ ῥητῶς ἑκάστῳ κεφαλαίῳ τὴν πρόσφορον ὑποβαλεῖν ἀνάγνωσιν, παρέσχετο τὴν αἰτίαν τὸ μὴ βούλεσθαί με πρὸς τὴν χρείαν τῶν διαφόρων ζητήσεων, ἢ πολλάκις τὸν αὐτὸν κανόνα γράφειν, καὶ προσκορῆ φαίνεσθαι τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἢ τὸν ἕνα περὶ πλειόνων διαλαμβάνοντα κεφαλαίων, ἐξ ἀνάγκης εἰς πολλὰ κατατέμνειν τε καὶ διασπαθίζειν· ὅπερ τισὶ τῶν πρώην γεγένηται, καὶ δικαίαν οὐκ εὐλόγου με τόλμης ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ κατατομῇ παρά τισιν αἰτίαν ἀπενέγκασθαι. Εἶπου δὲ χρειώδη πρὸς τὰς τοιαύτας κανονικὰς συγγραφὰς τὴν πολιτικὴν νομοθεσίαν ὑπείληφα, ταύτης βραχέα τε καὶ συντετμημένα τοῖς συγγενέσι κεφαλαίοις προσήρμοσα ἐν ἰδιάζοντι μέρει τῆς δε τῆς βίβλου, τῶν εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀνηκόντων εὐταξίαν 3), ἔν τε τοῖς βασιλικοῖς θεσπίσμασιν, ἔν τε ταῖς τῶν σοφῶν ἑρμηνείαις, σύντομον ἐν συναγωγῇ ποιησάμενος ἔκθεσιν, ἅμα μὲν εἰς ἀνάμνησιν, ἅμα δὲ πρὸς τελείαν αὐτῶν τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἔρευναν 4). Γένοιτο δέ με σὺν Θεῷ, ταῖς τῶν ἁγίων εὐχαῖς βοηθούμενον, ἐξανύοντα τὸν σκοπὸν, μάλιστα μὲν ἐμαυτῷ, καὶ ἑτέροις χρήσιμόν τι περίσασθαι, ἐπὶ τῷ τῆς 5) γοῦν σπουδῆς τε καὶ προθυμίας τὸν μισθὸν ἀπενέγκασθαι 6).

esse, qui huiusmodi negotia diiudicavisse nacti sunt, qui tum personarum auctoritate, tum spirituali lumine, quod divina ex virtute in eorum sententiis elucet, non modo irreprehensibilia, sed etiam valde laudabilia iudicia pronuntiarent. Horum autem omnium ita collectorum vi in titulos quatuordecim contracta, ac singulis titulis in varia capita distributis, deinde unicuique quaestioni convenientibus definitionibus subiectis, auctorumque ipsorum nomine tum etiam numero per arithmetica elementa declarato, intellectu facile, ut opinor, pro viribus syntagma elaboravi. Cur autem sic digesserim hanc expositionem, per numerorum scilicet elementa, non vero conceptis verbis unicuique capitulo subiecerim convenientem commentarium, ea causa fuit quod noluerim, prout opus erat variis quaestionibus, aut saepe eumdem canonem scribere, lectoribusque parere fastidium, aut unum eumdemque de pluribus tractantem capitibus necessario in multas partes comminuere ac dissipare (quod quidem a nonnullis antea factum est), atque iustum maleferiatae audaciae crimen ob huiusmodi dissectionem apud quosdam mereri. Ubi vero utilem ad eiusmodi canonicas scripturas civilem legislationem arbitratus sum, ex ea pauca quaedam eaque brevia ad similia capita aptavi, postquam in peculiari huiusce libri loco, eorum quae sive ex imperatorum decretis, sive ex prudentum interpretationibus, ad ecclesiasticam disciplinam pertinent, brevem aliquam, collectionis ad instar, exegi expositionem, tum ut memoriam excitarem, tum ad integram rerum indagationem lectores deducturus. Utinam autem Dei ope sanctorumque precibus adiutus, propositoque defunctus consilio, utile aliquid, ut caeteris, tum maxime mihi praestiterim, studii saltem promptique animi mercedem adepturus.

1) πρὸς τέσσαρσι διελὼν, εἶτα caeteris om. 17.— 2) διὰ τ. α. στ om. 19.—3) Τῆς δε τῆς βίβλου τῶν εἰς ἐκκλησιαστικὴν ἀνηκόντων εὐταξίαν, sic sublato necessario distinctionis apice, uno et continuo cursu parisienses romanique editores pergunt, sententia adeo perversa, ut etiam consultissimus Maius, in errorem raptus, nullam duplicis libelli suspicionem moverit, dum incauto duce Iustello vel Agylaeo vertit: « Pauca quaedam eaque brevia ex iis (legibus desumpta congruentibus capitulis adiunxi in propria huius libri parte, *eorum scilicet quae*, etc. » Omnia dextere explicuit iunior Heimbachius in Anecd. t. I. proleg. p. XLVI. Manet interea vulnus in τῆς δε τῆς βίβλου, pro quo mallim ταύτης τῆς βίβλου.—4) αὐτῶν ἀνάγων τοὺς ἐντυγχάνοντας ἐρευνᾶν 11.—5) ἐπεὶ τῆς 19, ἔπειτα τῆς 17. ἑτέροις ἐντεῦθεν χρ. τ. π. ἐπὶ τῆς 21.—6) περιενέγκασθαι 11.

II.

Τοῦ προσθέντος τὰ μετὰ τὴν πέμπτην.

Prologus illius qui addidit ea quae V Synodo recentiora sunt.

Ὁ μὲν παρὼν πρόλογος, ἀφ' οὗ τὸ χριστιανῶν δόγμα τοῖς τῶν ἀποστόλων φθόγγοις εἰς τὴν οἰκουμένην διήπλωται. ἐξ ἐκείνου τοὺς μέχρι τῆς πέμπτης συνόδου κανόνας εἰς ἓν συναγαγεῖν θέμενος σκοπὸν, τὸ πέρας ὧν ὑπέσχετο τῆς ἐπαγγελίας ἐπέθετο οὐκ ἀνάξιον. Καὶ οὓς αὐτή τε ἡ πέμπτη, καὶ αἱ προλαβοῦσαι διετύπωσαν, εἰς ἕν τε ἠθροίσατο· καὶ εἴ τινας ἄλλους καθ' ἕνα τῶν ἱερῶν ἀνδρῶν, τὸ μεταξὺ τοῦ χρόνου διάστημα εἰς τοσοῦτον ὕψος ἀρετῆς ἀναδραμεῖν ἔδειξεν, ὥστε καὶ τὸ ἀξιόπιστον αὐτοὺς λαβεῖν, τούς τε λόγους [1] εἰς κανονικὴν ἐλθεῖν ἰσοτιμίαν καὶ σύνταξιν, οὐδὲ τούτων τοὺς πόνους, τῆς προκειμένης πραγματείας τὸ συγγενὲς οὐ νοθεύοντας, οὐκ ἀπεξένωσεν [2].

Ἐπεὶ δὲ ὁ μετὰ τὴν πέμπτην σύνοδον χρόνος ἄλλα τε κατὰ τὸν βίον οὐκ ὀλίγα ἐνεωχμωσε, καὶ συνόδους ἱερὰς ἐπὶ διαφόροις αἰτίαις τὴν σύστασιν λαβούσας ἀνέδειξε, τῶν μὲν [3] παλαιῶν ἀνδρῶν τοὺς πόνους οὐ λυμαινόμενος, ὅπερ πολλοὺς πολλάκις ἡ ἀπορία τοῦ ἐξ οἰκείας ἐπιγνωσθῆναι σπουδῆς τολμῆσαι συνήλασε, καὶ κλοπῇ τῶν ἀλλοτρίων ὀφρὺν ἀνασπάσαι σοφίας ἠπάτησεν· ἀλλ' οὖν ἡμεῖς γε τοὺς ἀγαθοῦ τινος ἄρξαντας τῷ βίῳ, εἰς αἰδῶ καὶ ἐπαίνους ἀναφέροντες, κἂν τούτῳ τιμᾶν ἐγινώσκομεν, οἷς ἑπόμεθα. Τοῖς οὖν ἐκείνων καμάτοις ἄσυλον διατηροῦντες τὸ προνόμιον, μᾶλλον δὲ καὶ συναυξάνοντες [4], τὰ μετὰ ταῦτα γεγενημένα τοῖς προλαβοῦσι συνάπτομεν· καὶ ἥνπερ [5] αὐτοὺς ὑστερίζων ὁ χρόνος οὐκ ἔδωκε, ταύτην αὐτοῖς ἡμεῖς τὴν προσθήκην, ὡς ζημίαν, ἀποκαθιστῶντες, ὁλόκληρον αὐτοῖς, ὅσα γε εἰς τὸν παρόντα χρόνον, ἐπιδείκνυμεν τὸ φιλοπόνημα. Διόπερ τὸ παρὸν βιβλίον περιέχει μὲν ἃ προεῖπεν ὁ πρόλογος· περιέχει δὲ κατὰ τὸν αὐτὸν εἱρμὸν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀκολουθίαν τῆς συντάξεως, ἣν οἱ πρὸ ἡμῶν ἐφιλοτεχνήσαντο, καὶ οὓς ἡ οἰκουμενικὴ ἕκτη διωρίσατο σύνοδος· καὶ δὴ καὶ οὓς ἡ ἑβδόμη [6] τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων, τῶν κατὰ Νίκαιαν δὲ συγκροτηθεισῶν τὴν δευτέραν τάξιν ἐπέχουσα· ἡ καὶ τὴν εἰκονομαχικὴν καθελοῦσα λύσσαν, οὐκ

Huic autem praefationi quum id potissimum propositum fuerit, ut canones ab eo tempore quo christianorum dogma Apostolorum vocibus per totum terrarum orbem diffusum atque explicatum est, ad quintam usque synodum editos in unum corpus colligeret, promissis quidem suis finem imposuit non indignum. Atque eos quidem quos ipsa quinta quaeque ipsam praecesserunt synodi constituerunt, scriptor in unum congessit; ac si quos alios sanctos viros intervallum illud temporis interiectum, unum post alterum, ad tantam virtutis sublimitatem evexit, ut eorum doctrina eam auctoritatem adepta sit, quae ad parem cum canonica dignitatem et gradum perveniret, neque horum labores, quod praesentis operis nativam puritatem non corrumperent, tanquam extraneos repudiavit.

Quoniam autem tempus quintam synodum insecutum, cum alia non pauca vitae humanae utilia innovavit, tum etiam sacras synodos variis de causis coactas in lucem protulit, antiquorum laboribus nihil nocentes, aut detrahentes (ad quod audendum multoties impulit multos impotentia proprio marte et studio clarescendi, in eumque errorem induxit, ut facto rerum alienarum furto, sapientiae supercilium attollerent;) at vero nos eos qui boni alicuius auctores vitae humanae fuerunt, reverentia ac laudibus prosequentes, etiam in hoc eos quos sequimur, honorare decrevimus. Itaque illorum laboribus praecipuum honorem inviolatum servantes, immo vero augentes, ea quae postea facta sunt, cum praecedentibus coniungimus; quodque ipsis posterius tempus non addidit, hoc nos additamentum, tanquam damnum sarcientes, integrum ipsis, quantum ad praesens tempus attinet, elaboratum opus repraesentamus. Idcirco praesens liber ea continet de quibus in praefatione mentio facta est. Eadem vero serie, eademque ordinis consecutione in quo qui ante nos fuerunt, summa industria elaborarunt, complectitur etiam eos canones quos sexta universalis synodus definivit; tum etiam quos septima oecumenica synodus Nicaeae iterum congregata edidit, quae, iconomachorum rabie eversa, non paucas sanctiones

1) τους λόγους; 11, 49, τ. λ. καὶ εἰς 17.— 2) οὐκ om. 17 sicque Iustellios legebat. Pergit 17: ἐπειδὴ δέ.— 3) ἡμεῖς γε τῶν παλαιῶν conj. Rhalli τοὺς πόνους 17.— 4) συναυξαντες 17. — 5) ὅπερ 11, 17. — 6) ἑβδόμη μεν 11.

ὀλίγους τῶν τὴν ἱερὰν πολιτείαν ἐπανορθούντων θεσμοὺς συνετάξατο. Πρὸς τούτοις δὲ καὶ οὓς μετὰ ταῦτα ἡ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρώτη καὶ δευτέρα σύνοδος, ἔριδός τινος ἀναῤῥιπισθείσης, τὸν πάνσεπτον ναὸν τῶν ἀποστόλων ποιησαμένη τῶν πραττομένων ἀκροατήριον, ἐτυπώσατο· ἀλλὰ καὶ οὓς ἡ μετὰ ταῦτα σύνοδος, ἐπὶ κοινῇ τῆς ἐκκλησίας ὁμονοίᾳ συστᾶσα, καὶ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐπισφραγίσασα, αἱρετικὴν δὲ πᾶσαν καὶ σχισματικὴν ἀποβαλοῦσα πλάνην, καὶ τούτους τοῖς τῶν ἀδελφῶν συνόδων κανόσι συνέταξεν 1).

Ἐπὶ πᾶσι δὲ καὶ νομικάς τινας ῥήσεις 2) ὁ νῦν εἰρημένος τοῦ βιβλίου πόνος, αἳ τοῖς ἱεροῖς συμφθέγγονται κανόσιν, οὐδὲ τὴν τούτων παράθεσιν ἀτιμάσας, ταῖς ἱερολογίαις συνέζευξεν. Ἵνα δὲ καὶ τὸν χρόνον τις εἰδείη, ὃς τοῖς φθάσασι τὸν παρόντα 3) συνηρμόσατο, ἔστι μὲν κατὰ χιλιάδα ἐτῶν μετρούμενος, εἰς τὸ ἑξαπλάσιον ταύτης ἀναβαίνων, ὑπερβάλλων δὲ καὶ ταῦτα 4) καὶ μηδὲ μέχρι τῶν τριακοσίων ἐτῶν τὸν δρόμον ἱστῶν 5), εἰς τὸ ἐννενηκοστὸν πρῶτον ἔτος ἐλαύνων, ὑπ' αὐγὰς ἡλίου τὴν προκειμένην πρᾶξιν προήνεγκεν 6).

sacram vitae rationem emendantes constituit. Praeterea vero eos etiam canones complectitur, quos postea prima et secunda synodus constantinopolitana, in venerando Apostolorum templo celebrata, explosa ac ventilata quadam controversia, sancivit: nec non etiam quos illa synodus constituit, quae communis concordiae causa postmodum habita est, quaeque nicaenam synodum confirmavit, omnem vero haereticum et schismaticum errorem sustulit, hos, inquam, canones eodem quo similium synodorum canones ordine collocavit.

Praeter haec omnia quasdam etiam legales sententias, sacris canonibus consonas, nuper commemoratus liber, harum collationem non aspernatus, cum sacris sententiis coniunxit. Ut autem tempus etiam notum sit, quo praesentia cum praecedentibus composita et coagmentata sunt, ipsum quidem millenis annis dimensum ad sexies tantum, quantus hic numerus est, ascendens, adeoque etiam excedens, nequidem ubi ad trecentesimum insuper annum pervenit, cursum sistit, sed ad primum usque et nonagesimum praeterea annum progrediens, propositum opus solis in lucem protulit.

III.

Τοῦ προσθέντος 7) τούς τε παραλειφθέντας κανόνας καὶ τὰ ζητούμενα 8) κεφάλαια νόμιμα.

Prologus illius qui et canones omissos et capitula legum requisita addidit.

Γέγονε καὶ ταῦτα καθ' ὃν εἴρηται χρόνον παρ' οὗπερ ἄρα καὶ γέγονεν· εἶτα τὶς τῶν ἐπιγενομένων ἕκαστον τῶν τοῖς ἀριθμητικοῖς στοιχείοις δηλουμένων κανόνων εἰς τοὺς ζητουμένους τόπους κατέγραψε, δοκιμάσας αὐτὸς ἅπερ ὁ προλαβὼν τοῖς χρόνοις ἀπεδοκίμασε· καὶ ἦν οὕτως τὸ σύνταγμα, τἄλλα μὲν, ὁλομελές τε καὶ ἄρτιον· ἑνὶ δὲ τούτῳ χωλεῦον τῇ πρὸς τὰ πολυμερῆ βιβλία τῶν πολιτικῶν νομίμων παραπομπῇ, ἅπερ τοῖς ζητεῖν βουλομένοις, πόσων ἔδει βιβλίων, πόσων μόχθων, πόσης τριβῆς. Ἐπεὶ δὲ καὶ τοῦτο πρὸς αὐτοτελῆ καὶ πανταχόθεν ἔχουσαν τὸ ἀνεπίληπτον ἀρτιότατον ἀναπληρωθῆναι ἔχρην τὸ ὑστέρημα· ἔτη μετὰ τὸν προγραφέντα χρόνον παρῆλθε, σὺν

Haec autem perfecta sunt eodem fere tempore quo dicitur perfecta fuisse. Postmodum autem succedentium aliquis singulos canones, numerorum notis significatos, suo quemque loco transcripsit, ea probans quae praedecessor reiecerat. Itaque syntagma in caeteris quidem integrum et perfectum erat, sed una parte claudicabat, respectu scilicet facto ad multipartitos legum civilium libros, unde leges illas adire cupientibus quot oportet adesse volumina, quanto cum labore, quanta exercitatione! Cum ergo necesse esset ad absolutam irreprehensamque operis perfectionem ut iste defectus sublevaretur, se-

1) συνετάξατο 17. — 2) νομικὰς τηρήσεις id. — 3) ὃς τὰ παρόντα τοῖς ϛϑ'. id. — 4) καὶ ταύτην id. — 5) συνιστῶν id. — 6) προήνεγκε, ἤτοι κατὰ τὸ ϛτϟα' ἔτος, ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ κυροῦ Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος τοῦ πατρὸς τοῦ κυροῦ Λέοντος τοῦ φιλοσόφου id. — 7) προσθέντος. Ex codd. 4, 17, 63, cum unica varietate ultimae dictionis συγγράμματι in 63. — 8) ζητούμενα, Scholia marginalis intelligi mox dicetur.

τοῖς διακοσίοις ζ', καὶ τὰ πάντα μέγας ἀνὴρ, καὶ γένος καὶ βίον καὶ λόγον καὶ τρόπον, ὄνομα αὐτῷ Μιχαὴλ, τὴν ἀξίαν σεβαστὸς, καὶ τοὺς προεστῶτας τῶν σεκρέτων λογοθετεῖν εἰληφὼς, τὸ πρᾶγμα βάλλεται κατὰ νοῦν, ὑπογραφεῖ τε χρῆται τῶν ὑπηκόων ἑνὶ, Θεοδώρῳ βεστῇ, καὶ τοῦ βουλήματος πληρωτῇ, καὶ δι' αὐτοῦ τὰ ζητούμενα κατὰ μέρος κεφάλαια, ἐκ τοῦ πολυσχιδοῦς τῶν νόμων συντάγματος ἐρανισάμενος συνηρμολόγησε τῷ προκειμένῳ συντάγματι.

ptem et ducentis circiter annis post supradictum tempus clapsis, vir quidam genere, vita, sermone, moribus denique excellens, cui nomen est Michael, summa etiam dignitate Augustus, ac primas partes Logothetarum a secretis adeptus, hoc sibi consilium animo subdit, usasque uno a suis subditis, Theodoro Beste, eius voluntatem implente, ut singula quaeque capitula, quaerenda in multiplici legum volumine, iuxta ordinem praesentis operis colligeret et concinnaret.

IV.

Ἐκ ποίων συνόδων τε καὶ προσώπων καὶ πόσων κανόνων τὸ παρὸν ἠθροίσθη σύνταγμα.

Ex quibusnam synodis et personis, quotque canonibus praesens syntagma sit conflatum.

Οἱ λεγόμενοι 1) τῶν ἁγίων ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος κανόνες πε'.

Συνόδου τῆς ἐν Νικαίᾳ τῶν τιη' ἁγίων πατέρων κανόνες κ.

Συνόδου τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ κανόνες κε.

Συνόδου τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ κανόνες ιδ.

Συνόδου τῆς ἐν Γαγγρᾳ κανόνες κ'.

Συνόδου τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ τῆς Συρίας κανόνες κε.

Συνόδου τῆς ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας κανόνες νθ'

Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει τῶν ρν' ἁγίων πατέρων κανόνες ζ.

Συνόδου τῆς ἐν Ἐφέσῳ 2) τῶν σ' ἁγίων πατέρων κανόνες ζ.

[Τῆς αὐτῆς ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς Παμφυλίας ἐπισκόπους.]

Συνόδου τῆς ἐν Χαλκηδόνι τῶν χλ' ἁγίων πατέρων 3) κανόνες κη'.

Συνόδου της ἐν Σαρδικῇ κανόνες κα.

Συνόδου τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανόνες ρλη

Συνόδου 4) Κωνσταντινουπόλεως κανὼν α.

[Συνόδου 5) τῆς ἕκτης κανόνες ρβ'.]

[Συνόδου τῆς ἑβδόμης κανόνες κβ'.]

[Συνόδου 6) Κωνσταντινουπόλεως πρώτης καὶ δευτέρας κανόνες ιζ'.]

Διονυσίου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῆς, κανόνες δ'.

Πέτρου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας καὶ μάρτυρος, ἐκ τοῦ περὶ μετανοίας λόγου, κανόνες ιδ'.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς τὸ Πάσχα, κανὼν α'.

Γρηγορίου ἐπισκόπου Νεοκαισαρείας τοῦ Θαυματουργοῦ ἐπιστολὴ κανονικὴ.

Βασιλείου ἐπισκόπου Καισαρείας Καππαδοκίας, ἐκ

Canones qui sanctorum Apostolorum dicuntur, Clementis opera collecti, numero LXXXV.

Synodi Nicaenae sanctorum CCCXVIII patrum canones XX.

Synodi Ancyranae canones XXV.

Synodi Neocaesariensis canones XIV

Synodi Gangrensis canones XX.

Synodi Antiochiae in Syria canones XXV.

Synodi Laodiceae in Phrygia canones LIX.

Synodi Constantinopolitanae sanctorum patrum CL canones VII.

Synodi Ephesinae sanct. CC patrum canones VII.

(Eiusdem epistola ad Pamphiliae episcopos).

Synodi Chalcedonensis DCXXX patrum canones XXVIII.

Synodi Sardicensis canones XXI.

Synodi Carthaginensis canones CXXXVIII

Synodi Constantinopolitanae canon I.

[Synodi Sextae canones CII.]

[Synodi Septimae canones XXII.]

[Synodi Constantinopolitanae primae et secundae canones XVII.]

Dionysii archiepiscopi Alexandrini et martyris ex epistola ad Basilidem canones IV.

Petri Archiepiscopi Alexandrini et martyris, ex oratione de poenitentia, canones XIV.

Eiusdem ex sermone in Pascha can. I.

Gregorii Thaumaturgi episcopi Neocaesariensis epistola canonica.

Basilii episcopi Caesareae in Cappadocia e tribus

1) κανόνες τῶν ἁγ. ἀπ. 79 cum multis.—2) ἐφέσῳ, totum om. 49, qui tamen sequentem non omisit ephesinam epistolam, a Photio syntagmati insertam, ut notavit Assemanus.—3) τῶν χλ' ἁγίων πατέρων, om. 21.—4) συνόδου Concilii autem V quis sit canon unicus, nondum intellexi.—5) συνόδου. Inclusa omnia om. 49 et alii, συνόδου ΚΠ. ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παλατίου κατ ρβ', συν. τῆς ἐν Νικαίᾳ τὸ δεύτερον 21.—6) συν. τῆς ἐν ΚΠ. ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων α' καὶ β' καν. ιζ'. Συνόδου τῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ καὶ ἐπωνύμῳ τῷ τοῦ Θεοῦ Λόγῳ συσταντος (al. συστάσης). τὴν ζ' καὶ οἰκουμενικὴν σύνοδον ἐπιβεβαιωσάσης. πᾶσαν δὲ σχηματικὴν καὶ αἱρετικὴν πλάνην ἀπελασάσης καν. κγ' (fort. γ'.) sic 21 plane ex photiano pro-

τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπίσκοπον Ἰκονίου κανονικῶν τριῶν ἐπιστολῶν, κανόνες πδ'

Τοῦ αὐτοῦ, ἐξ ἐπιστολῆς ἑτέρας πρὸς τὸν αὐτὸν ἐπίσκοπον Ἀμφιλόχιον, κανὼν α'.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ κανονικὴ πρὸς Διόδωρον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ κανονικὴ πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ κανονικὴ πρὸς χωρεπισκόπους 1).

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ κανονικὴ πρὸς τοὺς ὑφ' ἑαυτὸν ἐπισκόπους.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος γεγραμμένων.

Γρηγορίου ἐπισκόπου Νύσσης, ἐκ τῆς πρὸς Λητοΐον ἐπίσκοπον Μελιτινῆς κανονικῆς ἐπιστολῆς, κανόνες η'.

Τιμοθέου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας τοῦ Παλαιοῦ, ἀπὸ τῶν γραφεισῶν αὐτῷ πεύσεων καὶ ἀποκρίσεων, κανόνες ιη' 2).

Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας προσφώνησις περὶ τῶν ἁγίων Θεοφανείων.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ τοῦ διὰ τὴν Λυκώπολιν τῆς Αἰγύπτου, κανόνες ε'.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀφύγγιον ἐπίσκοπον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Ἀγάθωνα ἐπίσκοπον.

Τοῦ αὐτοῦ ἐπιστολὴ πρὸς Μηνᾶν ἐπίσκοπον.

Κυρίλλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς, κανόνες γ'.

Τοῦ αὐτοῦ, ἐκ τῆς πρὸς τοὺς κατὰ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν ἐπισκόπους ἐπιστολῆς, κανόνες δ'.

[Γενναδίου, τοῦ ἁγιωτάτου πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῆς σὺν αὐτῷ ἁγίας συνόδου, ἐγκύκλιος ἐπιστολὴ πρὸς ἅπαντας τοὺς ὁσιωτάτους μητροπολίτας 3).

Ἰστέον, ὅτι ἡ ἔκθεσις τῶν προκειμένων συνόδων οὐ γέγονε πρὸς τὴν τάξιν τῶν χρόνων καθὼς 4) συνῆλθον· ἡ μὲν γὰρ ἐν Νικαίᾳ μεταγενεστέρα κατὰ τὸν χρόνον οὖσα τῆς τε ἐν Ἀγκύρᾳ καὶ τῆς ἐν Νεοκαισαρείᾳ, διὰ τὸ τῆς τιμῆς ἐξαίρετον προτέτακται· ἡ δὲ ἐν Σαρδικῇ καὶ ἐν Καρθαγένῃ, τῷ χρόνῳ τινῶν τῶν λοιπῶν συνόδων προτερεύουσαι, μετ' αὐτὰς ἐτέθησαν, διὰ τὸ πολλὰ περί τινων ἐπιχωρίων, ἤγουν τῶν δυτικῶν μερῶν, διορίσασθαι. Ὁμοίως δὲ καὶ ἡ ἐπὶ Ἀρκαδίου καὶ Ὁνωρίου τῶν βασιλέων ἐν Κωνσταντινουπόλει συνελθοῦσα πασῶν μεταγενεστέραν ἔλαχε τάξιν, διὰ τὸ μὴ ζητήσεως ἐκκλησιαστικῆς, ἀλλ' ἐγκαινίων χάριν τοῦ ἐν Ῥουφινιαναῖς εὐκτηρίου 5) αὐτοὺς συνελθεῖν· οὕτω τε τινῶν παρεμπιπτουσῶν 6) ἀμφισβητήσεων τὴν τομὴν ποιήσασθαι.

canonicis epistolis ad Amphilochium Iconii episcopum canones LXXXIV.

Eiusdem ex alia epistola ad eumdem Amphilochium episcopum canon I.

Eiusdem epistola canonica ad Diodorum.

Eiusdem epistola canonica ad Gregorium presbyterum.

Eiusdem epistola canonica ad Chorepiscopos.

Eiusdem epistola canonica ad subditos sibi episcopos.

Eiusdem ex his quae ad Amphilochium scripta sunt de Spiritu sancto.

Gregorii episcopi Nysseni ex epistola canonica ad Letoium Melitenum episcopum canones VIII.

Timothei Archiepiscopi Alexandrini, qui senior dicitur, ex interrogationibus et responsionibus ab eo scriptis, canones XVIII.

Theophili Archiepiscopi Alexandrini allocutio de sacra Epiphania.

Eiusdem ex commentario propter Lycopolim urbem facto canones V.

Eiusdem epistola ad Aphyngium episcopum.

Eiusdem epistola ad Agathonem episcopum.

Eiusdem epistola ad Monam episcopum.

Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini ex epistola ad Domnum canones III.

Eiusdem ex epistola ad episcopos Lybiae et Pentapolis canones IV.

[Gennadii sanctissimi patriarchae constantinopolitani sanctaeque synodi cum eo congregatae encyclica epistola ad omnes sanctissimos metropolitanos].

Sciendum est propositarum synodorum editionem non factam fuisse secundum ordinem temporum quibus ad eas Patres convenerunt. Si quidem nicaena quum sit tempore posterior ancyrana et neocaesariensi, tamen eximii honoris gratia illis praeposita est. Sardicensis vero et ea quae in Carthagine habita est, cum priores sint nonnullis reliquarum synodorum, post illas tamen collocatae sunt, propterea quod multa de quibusdam ad loca et regiones pertinentibus, sive ad occidentales partes, definierunt. Simili etiam modo ea quae, Arcadii et Honorii imperatorum temporibus, Constantinopoli congregata est, postremum omnium ordinem obtinuit, eo quod non propter quaestionem ecclesiasticam, sed ob dedicationem oratoriae domus sanctorum apostolorum in Ruphinianis ipsi patres convenerint, sicque controversias quasdam exortas deciderint.

logo. — 1) ἀρχιεπισκόπους passim, correxit 49. — 2) κατ. κε' in 4, 49 et alibi. — 3) Post μητροπολίτας introducitur in edd. omnibus et multis codd. πρῶτος Γεννάδιος ἀρχιεπίσκοπος KII quae importune recepta ex subscriptionibus concilii. Inde *vett. edd.* cumulatim et breviter dicere volumus factas editiones a. 1615, 1621, 1662, quibus etiam adde ultimam parisiensem; quae quidem omnes ab editore Iustello principe sic proficiscuntur, ut ab illo non recedant, nisi ubi in menda nova praecepa agantur. — 4) καθ' οὓς conj. Iustell. — συνῆλθεν 21. — 5) εὐκτηρίου οἴκου τῶν ἁγίων ἀποστόλων add. 21. — 6) παρεμπεσουσῶν 21, 49.

V.

Νόμος [1] μὲν αὐτὸς ὤς, κανὼν ὡς εὐθύτης
Τῶν ἐν φύσει τε καὶ νομισθέντων νόμων,
Ὦ δέσποτα, πρὸς ὕψος ἐνθέων τρόπων
Κρατῶν ποδηγεῖς τὸν χόρον τοῦ ποιμνίου,
Οἷς μᾶλλον αὔξεις καὶ πρὸς ὄγκον ἐμφέρεις.
Ἀλλ' ὡς τραπέζης τῶν ὑπὲρ φύσιν νόμων
Τοῦ Πνεύματος κράτιστε μύστη, τοῦ Λόγου
Πηγῆς ἀπάντλει [2], ἧσπερ ἤντλησας χάριν,
Τὰ ῥεῖθρα μᾶλλον, εἴπερ ὧν βλύζεις πλέον,
Θείαν ἀποστάζοντα λάμψιν ῥημάτων,
Καὶ φῶς ἀληθῶς εἰς ὁδὸν τῶν πρακτέων·
Δι' ὧν ἀνυψώθησαν ἔθνη πρὸς βίον,
Καὶ γηγενεῖς ἤρθησαν ἴσον ἀγγέλων.
Κἀγὼ κομίζω χείλεσιν παρηγμένα
Ὧν γλῶσσα, πύρσῳ Πνεύματος κινουμένη,
Στάθμην δικαίαν καὶ ζύγον καὶ κανόνα,
Τὴν βίβλον εἰς φῶς ἐξεποίκιλε βίου·
Δι' ἧς γενήσῃ [3] καὶ Θεός μοι τὴν χάριν,
Ἐφ' οἷς δικάζεις, οἴσπερ αὔξεις, οἷς νέμεις
Σοφῶς ἑκάστῳ τὴν ἀμοιβὴν πρακτέων.

Tu lex et ipsa, et regula quae recte statuit—tum ea quae in natura sunt, tum quae sancitae sunt leges,—o Domine, ad sublime culmen divinorum morum—continuo dirigis chorum gregis tui,—quibus insuper incrementa et usque ad cumulum addis.—Verum quasi mensae praefectus supernaturalium legum—Spiritus, praestantissime sacerdos, Verbi—ex fonte mitte, cuius iam exhausisti gratiam,—fluenta uberiora, quorum etiam copiam elicis abundantem,—quae divinam distillent claritatem eloquiorum,—lumenque vere viam illustrans actionum;—unde populi sursum erecti sunt ad vitam,—mortalesque similes angelis facti.—Ego vero offero quae labiis emissa sunt—eorum quorum lingua, igne spiritus vibrata,—ut iustam lancem, aequali iugo et canone libratam,—hunc libellum ad illuminationem vitae varia distinxit arte.—Propter quem tu mihi, Deus, concedito gratiam,—ut quae habes iudicare, ea meritis superes, ac distribuas—in tua sapientia dignam cuique retributionem actionum.

1) Νομος ex unico cod. 24, init. Multa in hisce metris obscura et inconcinna manent. De Michaele Psello suspicio non deest, nec tamen sive poetam, sive praesulem hic laudatum ausim significare. — 2) ἀπαντλεῖν cod.—3) γεννηση fort. id vero et caetera bene multa quis medebitur?

VI.

Τίτλοι τοῦ κανονικοῦ συντάγματος καὶ τῶν ἁρμοζόντων ἑκάστῳ τίτλῳ κεφαλαίων 1).

Tituli huius canonicae collectionis et singulis convenientia titulis capitula.

Τίτλος Α΄. Περὶ θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως καὶ κανόνων καὶ χειροτονιῶν.

Κεφ. α΄. Περὶ θεολογίας, καὶ ὀρθοδόξου πίστεως.

β΄. Πόσους δεῖ κρατεῖν κανόνας.

γ΄. Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τὸ ἄγραφον ἐκκλησιαστικὸν ἔθος ὡς νόμον, καὶ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἀνάγκην φυλάττειν τὰ τοῦ Μωσαϊκοῦ νόμου.

δ΄. Ὅτι οὐχ ὑφ᾽ ἑνὸς ἐπισκόπου, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῆς κοινότητος οἱ κανόνες ἐκτίθενται.

ε΄. Περὶ πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν καὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ λεγομένων πριμάτων.

ϛ΄. Περὶ τοῦ τίνας καὶ ποῦ χειροτονοῦσιν ἐπισκόπους, ἢ κληρικούς, καὶ ἐὰν ὁ χειροτονηθεὶς διὰ λιβέλλου παραιτῆται τὴν ἐπισκοπήν.

ζ΄. Περὶ τοῦ μὴ χρῆν τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὴν τῶν ἱερέων ἐκλογήν.

η΄. Περὶ τῆς γινομένης ἀντιλογίας ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ἐπισκόπου.

θ΄. Περὶ τοῦ χρόνου οὗ ἐντὸς δεῖ τοὺς ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι.

ι΄. Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι τινα ἐπίσκοπον, ἢ πρεσβύτερον, ἢ διάκονον, πρὶν ἢ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ ὀρθοδόξους ποιῆσαι.

ια΄. Περὶ τῶν ἀπὸ λαϊκῶν γινομένων ἐπισκόπων.

ιβ΄. Πῶς ὁ ἐθνικός, ἢ ὁ ἐν νόσῳ, ἢ ὁ νεωστὶ βαπτισθείς, καὶ ὁ ἐκ φαύλης διαγωγῆς χειροτονεῖται ἐπίσκοπος ἢ κληρικός.

ιγ΄. Πῶς ὁ σχολάζων ἐπίσκοπος γίνεται εἰς σχολάζουσαν ἐπισκοπήν.

ιδ΄. Πότε γίνεται ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς εὐνοῦχος, ἢ ἄλλως ἐμπαθὴς τὸ σῶμα.

ιε΄. Περὶ τοῦ τὸν δαιμονιζόμενον μὴ κληροῦσθαι.

ιϛ΄. Περὶ τοῦ μὴ πειθαρχοῦντος τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ βουλομένῳ χειροτονεῖν αὐτὸν εἰς μείζονα βαθμόν.

ιζ΄. Περὶ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ χειροτονηθέντος καὶ μὴ δεχθέντος ὑπὸ τῆς παροικίας ἢ μὴ καταδεξαμένου, ἢ μὴ δυνηθέντος ἀπελθεῖν.

ιη΄. Περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν τελευτῶντα ἐπίσκοπον ἕτερον ἀντ᾽ αὐτοῦ χειροτονεῖν.

ιθ΄. Περὶ τοῦ μὴ ἁπλῶς ἐν κώμῃ καὶ πόλει βραχείᾳ γενέσθαι ἐπίσκοπον.

κ΄. Περὶ τοῦ μὴ εἶναι ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο μητροπολίτας, ἢ ἐν μιᾷ πόλει δύο ἐπισκόπους ἢ ἐν δυσὶ πόλεσιν ἕνα κληρικόν.

κα΄. Περὶ τῶν χειροτονούντων ἐν ταῖς μὴ οὔσαις ὑπ᾽ αὐτοὺς πόλεσι, ἢ ἐπαρχίαις.

κβ΄. Περὶ τῶν διὰ προστασίας ἀρχόντων γινομένων ἐγκρατῶν ἐκκλησιῶν.

κγ΄. Περὶ τῶν διὰ γάμον ἢ παλλακισμὸν μὴ χειροτονουμένων ἐπισκόπων.

κδ΄. Περὶ τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένων, ἢ λαμβανόντων ὀφφίκια.

κε΄. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι ἀναχειροτονήσεις.

κϛ΄. Περὶ τοῦ μὴ μετιέναι ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν.

κζ΄. Περὶ τοῦ ὑποκειμένου ἁμαρτήματι καὶ χειροτονηθέντος.

κη΄. Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν χειροτονουμένων ἀρρένων καὶ θηλειῶν.

κθ΄. Περὶ ποιήσεως χωρεπισκόπων, καὶ πότε, καὶ πῶς προσφέρουσιν, ἢ μεταδιδόασι, καὶ τίνας χειροτονοῦσιν, ἢ οὔ.

λ΄. Περὶ τοῦ ἑπτὰ καὶ μόνους εἶναι διακόνους, κἂν ἡ πόλις μεγάλη ᾖ.

λα΄. Τίνες εἰσὶ κληρικοὶ ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως.

λβ΄. Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι οὗτινος ἡ γυνὴ ἐμοιχεύθη, καὶ ἐὰν γυνὴ κληρικοῦ μοιχευθῇ.

λγ΄. Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι κληρικὸν ἀπολελυμένως, ἀλλὰ πάντως εἰς ἐκκλησίας ἢ εἰς μοναστήρια.

λδ΄. Περὶ περιοδευτῶν καὶ τῶν ἐν ταῖς κώμαις ἐκκλησιῶν.

λε΄. Περὶ τοῦ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως εἶναι τοὺς κληρικοὺς τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων.

λϛ΄. Περὶ δούλων κληρουμένων.

λζ΄. Περὶ διακονισσῶν καὶ ὅτι γυνὴ οὐ γίνεται πρεσβυτέρα.

λη΄. Περὶ τῶν διὰ τῆς χειροτονίας λυομένων ἁμαρτημάτων.

Τίτλος Β΄. Περὶ τῆς ποιήσεως ἐκκλησιῶν, καὶ περὶ ἱερῶν σκευῶν, καὶ ἀναθημάτων, καὶ κληρικῶν παρὰ γνώμην ἐπισκόπων ἱστώντων θυσιαστήρια, καὶ περὶ καθιερώσεως ἐκκλησιῶν καὶ μαρτυρίων μὴ ἐχόντων λείψανα ἁγίων.

α΄. Περὶ τῆς ποιήσεως ἐκκλησιῶν καὶ περὶ καθιερώσεως ἐκκλησιῶν καὶ μαρτυρίων μὴ ἐχόντων λείψανα ἁγίων.

β΄. Περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀναθημάτων.

γ΄. Περὶ κληρικῶν ἀποσχιζόντων καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων ἱστώντων θυσιαστήριον.

1) κεφαλαίων. Titulum dedit 11 cum variis consentaneus. Vulgo ex Photiana interpolatione: πίναξ σὺν Θεῷ τοῦ παρόντος βιβλίου, τουτέστι τῶν δέκα πρὸς τοῖς τέσσαρσι τίτλων τῶν παρὰ τοῦ ἁγιωτάτου ἐκείνου πατριάρχου κυρίου Φωτίου συγγραφέντων. Caeterae varietates et latina in suis infra locis erunt.

Τίτλος Γ. Περὶ εὐχῶν, καὶ ψαλμῳδίας, καὶ ἀναγνώσεως, καὶ ἀναφορᾶς, καὶ κοινωνίας καὶ φορεσίας, καὶ ὑπουργίας ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν καὶ ὑπηρετῶν.

α. Ποίαν ὁ λαὸς εὐχῶν ἀνέχεται, καὶ διὰ τί πρὸς ἀνατολὰς ὁρῶντες εὐχόμεθα.

β΄. Περὶ τοῦ τίνα, καὶ πῶς, καὶ ποῖα δεῖ ψάλλειν ἢ εὔχεσθαι ἢ ἀναγινώσκειν.

γ΄. Περὶ τοῦ χρῆναι τὸ σάββατον ἀναγινώσκεσθαι εὐαγγέλιον μετὰ ἑτέρων γραφῶν.

δ΄. Περὶ τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς καὶ κοινωνίας.

ε΄. Πῶς διδόασι τὴν εἰρήνην οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοί.

ϛ΄. Περὶ τῶν διακρινομένων κοινωνεῖν ἀπὸ πρεσβυτέρου γεγαμηκότος.

ζ΄. Περὶ τοῦ μόνοις τοῖς ἱερατικοῖς ἐξεῖναι κοινωνεῖν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ περὶ τοῦ μὴ εἰσιέναι γυναῖκα εἰς τὸ θυσιαστήριον.

η΄. Πότε προσφέρουσι καὶ διδόασι κοινωνίαν οἱ χωρεπίσκοποι.

θ΄. Περὶ τοῦ μὴ προσφέρειν διάκονον, μήτε διδόναι πρεσβυτέρῳ κοινωνίαν.

ι΄. Περὶ φορεσίας καὶ ὑπουργίας ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν καὶ ὑπηρετῶν, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτην ἄρτον διδόναι, ἢ ποτήριον εὐλογεῖν.

ια. Περὶ τῶν διαγόντων ἐν πόλει καὶ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ κοινωνούντων.

ιβ΄. Περὶ τῶν ἀκουόντων τῶν γραφῶν, καὶ μὴ προσκαρτερούντων ἐν τῇ τελευταίᾳ εὐχῇ, καὶ μὴ μεταλαμβανόντων.

ιγ΄ Περὶ δαιμονιζομένων πῶς κοινωνοῦσιν, ἢ οὔ.

ιδ΄. Περὶ τῶν ἔξωθεν ἐκκλησίας προσφερόντων ἢ ἐκκλησιαζόντων.

ιε΄. Περὶ ἐπισκόπων, ἢ κληρικῶν συγκοινωνούντων, ἢ συνευχομένων αἱρετικοῖς, ἢ Ἰουδαίοις, ἢ ἐπιτρεπόντων αὐτοῖς ἐνεργεῖν, ἢ δεχομένων αὐτῶν θυσίας.

ιϛ΄. Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰ ἅγια λόγῳ εὐλογιῶν εἰς τὰς παροικίας πέμπεσθαι.

ιζ΄. Περὶ τοῦ μὴ διδόναι τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων κοινωνίαν.

ιη΄. Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι γυναῖκα ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς καθάρσεως αὐτῆς κοινωνεῖν.

ιθ΄ Πῶς ὁ ὀνειρασθεὶς κοινωνεῖ.

κ΄. Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι ἀναφορὰν παρόντων αἱρετικῶν.

κα΄. Πότε δεῖ τῆς γαμετῆς διὰ τὴν κοινωνίαν ἀπέχεσθαι.

κβ΄. Πῶς γίνεται προσφορὰ περὶ τοῦ ἑαυτὸν ἀνελόντος.

Τίτλος Δ. Περὶ κατηχουμένων, καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

α΄. Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρακοστῆς δέχεσθαι πρὸς τὸ φώτισμα.

β΄. Περὶ τῶν ἐπιορκιζόντων.

γ΄. Πῶς δεῖ βαπτίζειν.

δ΄. Περὶ τοῦ χρῆναι τοὺς φωτιζομένους ἀπαγγέλλειν τὴν πίστιν.

ε΄. Περὶ τοῦ βαπτίζεσθαι τοὺς ἀγνοοῦντας, εἰ ἐβαπτίσθησαν.

ϛ΄. Περὶ τοῦ μὴ βαπτίζεσθαι τοὺς τελευτήσαντας.

ζ΄. Περὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἁμαρτανόντων καὶ περὶ κατηχουμένων.

η΄. Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν δεχομένων βάπτισμα αἱρετικῶν.

θ΄. Περὶ τῶν ἐν νόσῳ βαπτιζομένων.

ι. Περὶ ἐγκύου βαπτιζομένης.

ια΄. Περὶ τοῦ ὀφείλειν μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα χρίεσθαι.

ιβ΄. Περὶ ποιήσεως τοῦ ἁγίου χρίσματος.

ιγ΄. Περὶ τῶν δὶς ἢ μὴ δεόντως βαπτιζομένων καὶ τῶν τοὺς ἀσθενεῖς μὴ βαπτιζόντων.

ιδ΄. Τίνες τῶν αἱρετικῶν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν μετιόντες βαπτίζονται, καὶ τίνες μόνον χρίονται.

ιε΄. Πῶς ὁ δαιμονιζόμενος, ἢ ἐν νόσῳ παραφρονῶν βαπτίζεται.

ιϛ΄. Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι γυναῖκας ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς καθάρσεως αὐτῶν βαπτισθῆναι.

ιζ΄. Ἐὰν ὁ κατηχούμενος πρὸ τοῦ βαπτίσματος κοινωνήσῃ.

Τίτλος Ε΄. Περὶ τῶν καταφρονούντων τῶν ἐκκλησιῶν, καὶ συνάξεων, καὶ μνημῶν καὶ τῶν ἐσθιόντων ἐν ἐκκλησίαις, καὶ περὶ ἀγαπῶν.

α. Περὶ τῶν διδασκόντων τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὰς συνάξεις καὶ τὰς μνήμας εὐκαταφρονήτους.

β΄. Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ ἀγάπας, καὶ ἐν αὐτῇ ἐσθίειν.

γ΄. Περὶ τῶν εὐτελιζόντων τὰς γινομένας ἀγάπας, καὶ ὅτι οὐ δεῖ μέρη ἐκλαμβάνειν εἰς ἀγάπην.

Τίτλος ϛ΄. Περὶ καρποφοριῶν.

α΄. Περὶ καρποφοριῶν.

β΄. Τίνας δεῖ λαμβάνειν καρποφορίαν ἢ διδόναι, καὶ περὶ τῶν λαμβανόντων ἀπὸ ἐκκλησίας κηρὸν ἢ ἔλαιον.

γ΄. Περὶ τῶν προσφερόντων συναγωγαῖς, ἢ ἱεροῖς ἐθνῶν.

Τίτλος Ζ΄. Περὶ τῆς νηστείας καὶ τεσσαρακοστῆς, καὶ τοῦ πάσχα, καὶ τῆς πεντηκοστῆς καὶ κυριακῆς καὶ σαββάτου, καὶ γονυκλισίας.

α΄. Περὶ νηστείας καὶ τῶν κεκωλυμένων ἢ ἐπιτετραμμένων γίνεσθαι ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῶν νηστειῶν.

β΄. Περὶ τοῦ μήτε τὴν λεχώ, μήτε τὸν ἐκ νόσου μὴ δυνάμενον ἀναγκάζεσθαι τὸ πάσχα νηστεύειν.

γ΄. Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας τοῦ πασχαλίου καὶ τῶν Θεοφανείων.

δ΄. Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι ἐν κυριακῇ θεωρίᾳ γίνεσθαι, ἢ γόνυ κλίνειν ἐν κυριακῇ, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πεν-

τηκοστῆς, καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν δεῖ σχολάζειν τὴν κυριακὴν, οὐ μὴν τὸ σάββατον, καὶ ὅτι δεῖ γραφὰς ἀναγινώσκειν τὸ σάββατον.

ϛ'. Τίς ἡ αἰτία τῆς γονυκλισίας, καὶ τοῦ μὴ τοῦτο γίνεσθαι ἐν κυριακῇ, καὶ ταῖς ἡμέραις τῆς πεντηκοστῆς, καὶ διὰ τί πρὸς ἀνατολὰς εὐχόμεθα.

Τίτλος Η'. Περὶ παροικιῶν, καὶ πῶς διάγουσιν ἐπίσκοποι, καὶ κληρικοὶ, καὶ περὶ ἀποδημίας αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν κατ' ἔτος συνόδων, καὶ ξενοδόχων, καὶ διδασκάλων, καὶ συστατικῶν καὶ εἰρηνικῶν ἐπιστολῶν, καὶ ποῖα πράττουσιν ἰδιωτικὰ, ἢ δημόσια πράγματα, καὶ πῶς οἱ κληρικοὶ ἀλλήλους τιμῶσιν.

α. Περὶ παροικιῶν καὶ τῶν ἀπὸ βασιλικῶν τύπων γενομένων καινισμῶν.

β'. Περὶ τοῦ μὴ ἐπίσκοπον, ὡς ἔτυχεν, ἀποδημεῖν, ἢ κληρικὸν ἐν ἑτέρᾳ διάγειν ἐπαρχίᾳ.

γ'. Περὶ τοῦ χρῆναι τοὺς ἐπισκόπους τὰς αἰτίας τῆς ὁδοιπορίας τῶν δι' αὐτῶν παριόντων ἐπισκόπων πολυπραγμονεῖν.

δ'. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ἀπιόντων πρὸς βασιλέα, ἢ τοὺς περὶ αὐτόν.

ε'. Περὶ ὑποδοχῆς ξένων, καὶ περὶ εἰρηνικῶν, καὶ συστατικῶν ἐπιστολῶν.

ϛ'. Περὶ διαφορᾶς εἰρηνικῶν καὶ συστατικῶν ἐπιστολῶν.

ζ. Τίσι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους βοηθεῖν, καὶ περὶ ἐπισκόπων καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων μὴ χορηγούντων τοῖς ἐνδεέσιν ἐκκλησιαστικοῖς.

η'. Περὶ συνόδων καὶ τῶν εἰς αὐτὰς μὴ ἀπιόντων.

θ'. Περὶ τοῦ μὴ, ὡς ἔτυχεν, ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἐμπορευομένους.

ι'. Πῶς ἐκδικοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι τοὺς ἁρμόζοντας αὐτοῖς τόπους παρὰ αἱρετικῶν κατεχομένους.

ια. Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν τοὺς ἀναγνώστας τὰ δήμῳ προσκυνεῖν.

ιβ'. Περὶ ἐπισκόπων μὴ ἐπιστρεφόντων τοὺς αἱρετικοὺς, καὶ περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν μὴ διδασκόντων τὸν λαὸν, καὶ ὅτι ἐπίσκοπος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπολογεῖται τῷ Θεῷ, καὶ πότε τοῦ λαοῦ ἁμαρτήσαντος ὁ κλῆρος ἀφορίζεται.

ιγ'. Περὶ ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν κοσμικόν τι πραττόντων, δημόσιον, ἢ ἰδιωτικὸν, ἢ μίσθωσιν, ἢ ἐπιτροπήν.

ιδ'. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν συνόντων γυναιξὶ συνεισάκτοις.

ιε'. Περὶ πῶς δεῖ ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ ἐγκρατευομένους εἰσιέναι πρὸς γυναῖκας.

ιϛ'. Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν κληρικὸν συνεστιᾶσθαι τῷ δευτερογαμοῦντι, ἢ παρανόμως γαμοῦντι.

ιζ. Περὶ τοῦ μηδὲν ποιεῖν τοὺς κληρικοὺς ἄνευ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν.

ιη'. Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν τοὺς κληρικοὺς ἐκ συμβολῆς συμπόσια.

ιθ'. Περὶ τῆς ἐκ χρόνου τάξεως τῶν ἐπισκόπων, καὶ πῶς οἱ κληρικοὶ καθέζονται, καὶ τιμῶσιν ἀλλήλους.

Τίτλος Θ'. Περὶ ἁμαρτημάτων καὶ δικῶν ἐπισκόπων, καὶ κληρικῶν καὶ ἀφορισμοῦ καὶ καθαιρέσεως, καὶ ποῖα ἁμαρτήματα ἡ χειροθεσία λύει.

α'. Τίνες καὶ παρὰ τίσι κατηγοροῦσιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν.

β'. Πόσοι καὶ τίνες καταμαρτυροῦσιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν.

γ'. Ἐὰν τις ἐπὶ πολλοῖς ἐγκλήμασι κληρικοῦ κατηγορήσας μὴ ἀποδείξῃ τὸ προτεθὲν πρῶτον κεφάλαιον.

δ'. Περὶ τῶν μὴ πειθαρχούντων τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις, καὶ περὶ ἐπισκόπου δεχομένου τὸν ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐκβληθέντα ἐπισκόπου, ἢ ἀπὸ κοινωνίας γενόμενον.

ε. Περὶ δικῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

ϛ'. Περὶ ἀναψηλαφήσεως ψήφων ἐπισκόπων.

ζ'. Ἐὰν ἐπίσκοπος ἔχων πρὸς συνεπίσκοπον μὴ δικάσηται, ἀλλὰ χειρὶ πράξῃ.

η'. Πότε δύναται ἐπίσκοπος κινεῖν ἐπισκόπῳ παρὰ ἄρχοντι πολιτικῷ.

θ'. Περὶ τῶν ἀδίκως ἐκβαλλομένων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν.

ι. Περὶ τῶν ἀφοριζομένων ἢ ἐκβαλλομένων τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς κοινωνίας.

ια'. Ἐκ ποίων αἰτιῶν ἀφορίζεται ἐπίσκοπος, ὁ κληρικὸς, ἢ λαϊκὸς, καὶ ἐὰν ἐπίσκοπος κατηγορούμενος διὰ λιβέλλου παραιτεῖται τὴν ἐπισκοπὴν, καὶ ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον γενόμενον ἐκβαλλόμενον εὐλόγως ἢ ἀλόγως εἰς πρεσβυτέρου κατάγεσθαι βαθμόν.

ιβ'. Ὅτι ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ ἐπίσκοπος οὐ κοινωνεῖ τῷ παρ' αὐτοῦ ἀφορισθέντι, οὔτε οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι κοινωνοῦσι τῷ ἀφορίσαντι.

ιγ'. Πόσοι ἐπίσκοποι καθαιροῦσιν ἐπίσκοπον.

ιδ'. Ἐκ ποίων τις αἰτιῶν καθαιρεῖται.

ιε'. Ἐκ ποίων τις αἰτιῶν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἀφορίζεται καὶ καθαιρεῖται, ἢ καθαιρεῖται, καὶ τῆς κοινωνίας ἢ τῆς ἐκκλησίας ἐκκόπτεται.

ιϛ'. Ἐκ ποίων αἰτιῶν κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀναθεματίζεται.

ιζ. Ὅτι οὐ χρὴ δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό.

ιη'. Ἐκ ποίων τις αἰτιῶν τελείως ἐκβάλλεται.

ιθ'. Πότε τις καθέδρας μὲν ἢ στάσεως ἱερατικῆς μετέχει, οὐκ ἐνεργεῖ δέ τι τῶν λοιπῶν.

κ'. Περὶ τοῦ μὴ πιστεύεσθαι τὸν ἐπίσκοπον λέγοντα ἰδιάζοντας αὐτῷ τὸν κληρικὸν συνομολογῆσαι τὸ ἁμάρτημα.

κα. Περὶ ἐπισκόπου, ἢ κληρικοῦ ἐσθίοντος κρέα ἐν αἵματι, ἢ θηριάλωτον ἢ θνησιμαῖον.

κβ'. Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους, καὶ διακόνους, καὶ πάντας τοὺς τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντας ὀφείλειν ἀπέχεσθαι τῶν ἰδίων γαμετῶν.

κγ'. Περὶ κληρικοῦ χλευάζοντος τοὺς ἀσθενεῖς.

κδ'. Περὶ κληρικοῦ ἑαυτὸν ἀκρωτηριάζοντος.

κε'. Περὶ κληρικῶν ἀποστατῶν, καὶ θυτῶν, καὶ μάγων, καὶ ἐπαοιδῶν, καὶ ἀστρολόγων, καὶ μαθηματικῶν, καὶ περὶ μαντειῶν καὶ φαρμακειῶν καὶ περιάπτων.

κϛ'. Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν τυπτόντων ἢ φονευόντων.

κζ. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν ὀμνυόντων, ἢ μὴ

θυσχομένων, ἢ θέαις παραβαλλόντων, τυμβωρυχούντων, κλεπτόντων, ἐπιορκούντων, τοκιζόντων, ἢ λαμβανόντων ἡμιόλια, ἢ ἕτερον αἰσχρὸν ἑαυτοῖς ἐπινοούντων κέρδος.

κη. Περὶ τῶν βδελυσσομένων τὸν γάμον, ἢ τὸν οἶνον ἢ τὰ κρέα.

κθ. Περὶ τῶν ἐπιτετραμμένων, ἢ κεκωλυμένων γάμων, καὶ περὶ τοῦ ἐρωτᾶσθαι τοὺς ἀναγνώστας ἐφήβους γενομένους, εἰ βούλονται γαμεῖν, καὶ περὶ παλλακισμοῦ καὶ μοιχείας καὶ πορνείας.

λ. Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας ἁρπαζόντων.

λα. Περὶ ἱερατικῶν συλλουομένων γυναιξί.

λβ. Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν γινομένων λαϊκῶν, ἢ ἀξιωματικῶν ἢ στρατευομένων.

λγ. Περὶ τῶν συνεπισταμένων ἁμαρτάνουσι κληρικοῖς καὶ μὴ φανερούντων.

λδ. Περὶ τοῦ καθαιρεῖσθαι τοὺς κληρικοὺς διδόντας ἐγγύας.

λε. Περὶ κληρικῶν ἐσθιόντων ἐν καπηλείῳ ἢ πανδοχείῳ.

λϛ. Περὶ κληρικῶν ὑβριζόντων βασιλέα, ἢ ἄρχοντα, ἢ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον.

λζ. Περὶ τῶν ποιούντων συνωμοσίας ἢ φρατρίας.

λη. Ποῖα ἁμαρτήματα λύει ἡ χειροθεσία.

λθ. Περὶ μετανοίας, καὶ τίνες ἄδειαν ἔχουσι διδόναι μετανοοῦσι καταλλαγήν, καὶ ὅτι ἔξεστι τῷ ἱερεῖ μειοῦν ἢ αὔξειν τὰ ἐπιτίμια.

Τίτλος Ι. Περὶ διοικήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ περὶ τῶν ἰδικῶν τοῦ ἐπισκόπου

α. Περὶ τοῦ χρῆναι τὸν οἰκονόμον ἐκ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας εἶναι.

β. Περὶ διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

γ. Περὶ πραγμάτων καὶ προσόδων τῶν ἀνεπισκόπων.

δ. Περὶ ἐκποιήσεως πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν

ε. Περὶ τῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν κτωμένων ἐπισκόπῳ ἢ κληρικῷ

ϛ. Περὶ τῶν ἰδικῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων καὶ ὅτι οὐκ ὠφελεῖ ἀδιάθετος τελευτῶν.

ζ. Περὶ τοῦ τὰς ἐν βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν οὔσας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κατὰ τὴν κρατήσασαν διοικεῖσθαι συνήθειαν.

η. Περὶ τοῦ μήτε ἐπίσκοπον, μήτε κληρικὸν διδόναι διὰ δωρεᾶς ἢ διαθήκης αἱρετικῷ, κἂν εἴη συγγενὴς αὐτοῦ.

Τίτλος. ΙΑ. Περὶ μοναστηρίων καὶ μοναχῶν.

α. Περὶ ποιήσεως μοναστηρίων καὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι αὐτὰ ἰδιωτικά, καὶ πραγμάτων τῶν μοναζόντων.

β. Περὶ τῶν ἐξ ἑτέρων μοναστηρίων γινομένων ἡγουμένων ἢ κληρικῶν.

γ. Περὶ δούλων μοναζόντων, ἢ προφάσει εὐλαβείας καταφρονούντων, καὶ μὴ δουλευόντων τοῖς δεσπόταις.

δ. Περὶ τοῦ μή, ὡς ἔτυχε, μοναχὸν ἐξιέναι τοῦ μοναστηρίου, καὶ πράγματα πράττειν, καὶ ὅτι ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπόν εἰσιν.

ε. Περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν μοναχούς, ἢ τισὶν ὡς ἀδελφαῖς συνεῖναι, μήτε τὰς ἐπαγγελλομένας παρθενίαν ἑτέροις συνοικεῖν.

ϛ. Περὶ μοναχῶν ποιούντων φρατρίας ἢ συνωμοσίας

ζ. Περὶ τοῦ μὴ συλλούεσθαι ἀσκητὰς γυναιξίν.

η. Περὶ φυλακῆς ἱερῶν παρθένων

θ. Περὶ φθορᾶς ἱερῶν παρθένων.

ι. Περὶ χρόνου τῆς ἡλικίας τῶν λαμβανουσῶν τὸ σχῆμα, καὶ ποία λέγεται παρθένος.

ια. Περὶ μοναχῶν γινομένων κληρικῶν, ἢ λαϊκῶν, ἢ ἀξιωματικῶν, ἢ στρατευομένων.

ιβ. Περὶ τῶν χρωμένων σχήματι μοναχικῷ, καὶ καταψηφιζομένων τῶν κοινῇ χρωμένων ἐσθῆτι.

ιγ. Περὶ γυναικὸς φορούσης ἀνδρῷα.

ιδ. Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι γυναῖκας ἀποκείρεσθαι διὰ ἄσκησιν.

ιε. Περὶ τοῦ προφάσει ἀσκήσεως μὴ τεκνοτροφούντων ἢ πατροτροφούντων.

ιϛ. Ποῖα πολιτικὰ πράγματα ἢ κηδεμονίας οἱ μοναχοὶ δύνανται μετιέναι.

Τίτλος ΙΒ. Περὶ αἱρετικῶν καὶ Ἰουδαίων καὶ Ἑλλήνων.

α. Τί ἐστιν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγή.

β. Τί ἐστιν αἱρετικός.

γ. Περὶ βιβλίων αἱρετικῶν.

δ. Περὶ καθαιρέσεως ξοάνων.

ε. Περὶ Νεστορίου, Μουσαίου, Εὐτυχιανοῦ, Μαξίμου, Πορφυρίου καὶ Κελεστίου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν καταστάντων αἱρετικῶν, ἢ ὀρθοδόξων ἐκβληθέντων.

ϛ. Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν ἀναφορὰν γίνεσθαι παρόντος αἱρετικοῦ.

ζ. Περὶ κληρικῶν αἱρετικῶν τῇ ὀρθοδόξῳ προσιόντων ἐκκλησίᾳ.

η. Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν συγκοινωνούντων, ἢ συνευχομένων αἱρετικοῖς 4) ἢ ἐπιτρεπόντων αὐτοῖς ἱερουργεῖν, ἢ δεχομένων αὐτῶν βάπτισμα, ἢ θυσίαν.

θ. Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν λαμβανόντων εὐλογίας ἐξ αἱρετικῶν ἢ Ἰουδαίων, ἢ εὐχομένων ἐν ἐκκλησίαις ἢ μαρτυρίοις αἱρετικῶν ἢ ἐθνικῶν, ἢ σαββατιζόντων ἢ συνεορταζόντων τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ προσφερόντων συναγωγαῖς ἢ ἱεροῖς ἐθνῶν, καὶ περὶ ἀγγελιτῶν.

ι. Περὶ ἐπισκόπου ἐν εἰδήσει λέγοντος κοινωνικὸν τὸν αἱρετικόν.

ια. Περὶ τοῦ μὴ ἀπιέναι πρὸς τῶν αἱρετικῶν ψευδομάρτυρας

ιβ. Περὶ τοῦ μὴ εἰσιέναι τοὺς αἱρετικοὺς ἐκκλησίαν.

ιγ. Περὶ γάμων αἱρετικῶν πρὸς ὀρθοδόξους.

ιδ. Περὶ τῶν ἐξ αἱρετικῶν εἰς ὀρθοδοξίαν ἐπιστραφέντων, καὶ εἰ δυνατὸν τούτους κληροῦσθαι, καὶ τίνες αὐτῶν βαπτίζονται, καὶ τίνες μόνον χρίονται, καὶ ὅτι πρᾴως δεῖ τοῖς αἱρετικοῖς κεχρῆσθαι, διὰ τὸ ἐπιστρέφεσθαι αὐτούς.

ιε'. Περὶ τοῦ μήτε ἐπισκόπους, μήτε κληρικοὺς δωρεῖσθαι ἢ ἐν διαθήκαις διδόναι τὶ αἱρετικοῖς, κἂν ὦσιν αὐτῶν συγγενεῖς.

ις'. Περὶ αἱρετικῶν μετανοούντων.

ιζ'. Πῶς ἐκδικοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι τοὺς ἁρμόζοντας αὐτοῖς τόπους παρ' αἱρετικῶν κατεχομένους.

ιη'. Περὶ τῶν πειρωμένων ἀθετεῖν τὰ ἐν Ἐφέσῳ πραχθέντα.

Τιτλος ΙΓ'. Περὶ λαϊκῶν.

α'. Περὶ τοῦ ἀποκινεῖσθαι τὸν λαϊκὸν τῆς ἁγίας κοινωνίας ἐπὶ τρεῖς κυριακὰς ἐν πόλει διάγοντα, καὶ μὴ συνελθόντα τῇ ἐκκλησίᾳ.

β'. Περὶ λαϊκῶν δευτερογαμούντων ἢ πολυγαμούντων, καὶ κεκωλυμένων γάμων καὶ μίξεως.

γ'. Περὶ τῶν ὑπονοουσῶν ἀποθανεῖν τοὺς ἄνδρας αὐτῶν ἀπολιμπανομένους καὶ γαμουσῶν.

δ' Περὶ τῶν διαζευγνυμένων

ε'. Περὶ πορνείας, μοιχείας, καὶ φθορᾶς καὶ ἀρρενοκοιτίας.

ς'. Ἐὰν γυνὴ λαϊκοῦ μοιχευθῇ.

ζ'. Περὶ φθορᾶς καὶ γάμου χήρας, καὶ τίς λέγεται χήρα.

η'. Περὶ τῶν ἐπὶ γάμου γυναῖκας ἁρπαζόντων, ἢ βιαζομένων ἢ φθειρόντων παρθένους καὶ περὶ συνιστόρων αὐτῶν.

θ'. Περὶ τῶν παρὰ γνώμην οἰκείων γονέων ἢ δεσποτῶν γαμουσῶν.

ι'. Περὶ τῶν πορνευουσῶν καὶ ἀναιρουσῶν τὰ τικτόμενα, ἢ ποιουσῶν φθόρια.

ια'. Περὶ τῶν βδελυσσομένων τὸν γάμον καὶ οἶνον καὶ κρέα.

ιβ'. Περὶ λαϊκῶν ἑαυτοὺς ἀκρωτηριαζόντων.

ιγ'. Περὶ λαϊκῶν ἐσθιόντων εἰδωλόθυτα, ἢ κρέα ἐν αἵματι, ἢ πνικτά, ἢ θηριάλωτα, ἢ θνησιμαῖα.

ιδ'. Περὶ λαϊκοῦ ὑβρίζοντος βασιλέα.

ιε'. Περὶ ὀρθοδόξων λαμβανόντων εὐλογίας ἀπὸ αἱρετικῶν ἢ Ἰουδαίων, ἢ συνεορταζόντων, ἢ συννηστευόντων Ἰουδαίοις, καὶ ὅτι οὐ δεῖ τῷ σαββάτῳ σχολάζειν, ἀλλὰ κατὰ τὸ δυνατὸν τῇ κυριακῇ, καὶ περὶ τῶν εὐχομένων ἐν μοναστηρίοις, ἢ ἐν ἐκκλησίαις αἱρετικῶν.

ις'. Περὶ λαϊκῶν πειρωμένων μὴ εἶναι τοὺς κληρικοὺς τῶν μοναστηρίων, καὶ πτωχείων καὶ μαρτυρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων.

ιζ'. Περὶ λαϊκῶν προστιθεμένων τοῖς ἀφοριζομένοις, ἢ ἀποσχίζουσι πρεσβυτέροις, καὶ χωρὶς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν θυσιαστήρια πηγνυμένων.

ιη'. Περὶ ἐπιόρκων καὶ ἐν ποίοις δεῖ τοὺς ὀμνύοντας μὴ εὐορκεῖν.

ιθ'. Περὶ τῶν ὀμνυόντων ὅρκους ἑλληνικούς.

κ'. Περὶ ἀποστατῶν, καὶ θυτῶν, καὶ μάγων, καὶ ἐπαοιδῶν, καὶ ἀστρολόγων, καὶ μαθηματικῶν, καὶ μάντεων, καὶ περιάπτων.

κα'. Περὶ σκηνικῶν καὶ μίμων καὶ τῶν ὁμοίων μετανοούντων.

κβ'. Περὶ θεωριῶν καὶ παιγνίων.

κγ'. Περὶ κλεπτῶν, καὶ τυμβωρύχων, καὶ λῃστῶν καὶ ἱεροσύλων.

κδ'. Περὶ τοῦ μὴ βαλλίζειν, ἢ ὀρχεῖσθαι ἐν γάμοις

κε'. Περὶ τοῦ μὴ συλλούεσθαι γυναιξὶν ἄνδρας.

κς'. Περὶ τοῦ χλευάζοντος τοὺς ἀσθενεῖς.

κζ'. Περὶ τοῦ μὴ εἰσιέναι γυναῖκα εἰς θυσιαστήριον καὶ ὅτι μόνοις τοῖς ἱερατικοῖς ἔξεστι κοινωνεῖν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ.

κη'. Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν ἀπὸ συμβολῆς συμπόσια.

κθ'. Περὶ κυβευόντων ἢ μεθυσκομένων.

λ'. Περὶ δαιμονιζομένων.

λα'. Περὶ τοῦ λαϊκοῦ ἀφορισθέντος, καὶ δεχθέντος ἐξ ἑτέρου παρὰ γνώμην τοῦ ἀφορίσαντος.

λβ'. Περὶ τῶν ἐν κυριακῇ ἢ σαββάτῳ νηστευόντων.

λγ'. Περὶ τῶν διδασκόντων τὸν οἶκον Θεοῦ, καὶ τὰς συνάξεις εὐκαταφρονήτους.

λδ' Περὶ λαϊκῶν πειρωμένων ἀθετεῖν τὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου.

λε'. Περὶ τῶν ἀκροωμένων τῶν γραφῶν, καὶ μέχρι τέλους μὴ προσκαρτερούντων ἢ μὴ κοινωνούντων.

λς'. Περὶ τῶν ἰδίᾳ ἐκκλησιαζόντων.

λζ'. Περὶ τοῦ ἐπιθυμήσαντος συγκαθευδῆσαι γυναικὶ καὶ μὴ πράξαντος.

λη'. Περὶ τῶν μὴ νηστευόντων τὴν τεσσαρακοστήν, καὶ τετράδα καὶ παρασκευήν.

λθ'. Περὶ τῶν ἀφαιρουμένων τῆς ἐκκλησίας κηρὸν ἢ ἔλαιον.

μ'. Περὶ λαϊκῶν δι' ἀδικίαν ἀκοινωνήτων γινομένων.

μα'. Περὶ τοῦ μὴ διδάσκειν λαϊκούς.

Τίτλος ΙΔ'. Περὶ κοινῶν πάντων ἀνθρώπων.

α'. Περὶ πλεονεξίας.

β'. Περὶ ἀλογευομένων.

γ'. Περὶ λῃστῶν καὶ φονέων.

δ'. Περὶ τοῦ τοὺς ἐπιτίμιον ἀκοινωνησίας ἔχοντας ὀφείλειν κοινωνεῖν μέλλοντας τελευτᾶν, καὶ τί γίνεται ἐὰν διὰ τοῦτο μεταλαβόντες μὴ ἀποθάνωσι.

ε'. Περὶ τοῦ ὀνειρωχθέντος ἢ ἀπὸ κοίτης τῆς ἰδίας γαμετῆς ὄντος καὶ θέλοντος κοινωνῆσαι, καὶ ποίας ἡμέρας δεῖ τῆς πρὸς ἀλλήλους μίξεως διὰ τοῦτο ἀπέχεσθαι.

ς'. Πῶς γίνεται προσφορὰ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτὸν ἀνελόντος.

ζ'. Περὶ τοῦ ἔχοντος γαμετὴν δαιμονιζομένην, καὶ διὰ τοῦτο θέλοντος ἄλλην λαβεῖν 1)

— 1) λαβεῖν. Hic fortasse locus est diligentius considerandi quaenam fuerint procemia grandioris codicis monacensis, quae tamen, tot foliis ab initio evulsis, densa in nocte semper iacebunt. Fol. 1, cum evanida votiva quadam tabella, extare videtur et continuari index, praecedenti procemio IV satis similis, nisi quod post carthaginienses canones qui dicuntur esse γ καὶ ρλη, sequitur τῶν περὶ ἀγάπης (l. Ἀγαπίου) καὶ Βαγαδίου κανὼν α', deinde Basilii can. XCI, quos excipit Ταρασίου Κωνσταντινουπόλεως περὶ χειροτονεῖν ἐπὶ χρήμασι ἐπιστολή tum etiam Gennadii memorata epistola sub numero XXVIII; pergit index: κθ' ἐπιστολὴ ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως πρὸς Μαρτύριον Ἀντιοχείας, λ' τοῦ μεγάλου Ἀθανασίου

ΤΙΤΛΟΣ Α'

Περὶ θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως καὶ κανόνων καὶ χειροτονιῶν.

TITULUS I.

De Theologia et fide orthodoxa et canonibus et ordinationibus.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. Ἀποστόλων κανὼν μθ' καὶ ν'. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν α', ε'. Συνόδου Ἐφέσου 1) κανὼν ζ'. Συνόδου Καρθαγένης 2) κανὼν β'. [Συνόδου 3) ς' κανὼν α', ογ', πα'].

Ὁ νόμος 4). Βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτλ. α' διάταξις α', ε', ς', ζ' καὶ η'.

Cap. I.

De theologia et fide orthodoxa. Apostolorum can. XLIX et L. Synodi constantinopolitanae can. I, V. Synodi ephesinae can. VII. Synodi carthaginensis can. II. [Synodi VI can. I, LXXIII, LXXXI].

Lex. Liber I codicis, titulus I, constitutio I, V, VI, VII et VIII.

Auctaria 5) in 45 Τοῦ κώδ. βιβλ. α' καὶ τῶν βασιλικῶν ὁμοίως. Πάντας τοὺς δήμους 6), οὓς τῆς ἡμετέρας φιλανθρωπίας ἰθύνει τὸ κράτος, ἐν τοιαύτῃ βουλόμεθα θρησκείᾳ ἀναστρέφεσθαι, ἣν τὸν θεῖον ἀπόστολον Πέτρον παραδεδωκέναι τοῖς Ῥωμαίοις ἡ παρ' αὐτοῦ μέχρι νῦν ἐμφανισθεῖσα λατρεία ἀνακηρύττει· ἣν καὶ ὁ ἀρχιερεὺς Δάμασος, ὁ καὶ διάδοχος αὐτοῦ, δοξάζει, καὶ Πέτρος Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπος, ἀνὴρ ἀποστολικῆς ἁγιότητος. τουτέστιν ἵνα κατὰ τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ τὴν εὐαγγελικὴν διδασκαλίαν, Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος μίαν θεότητα ἐν ὁμοίᾳ τε οὐσίᾳ καὶ ἀδιαιρέτῳ τριάδι πιστεύωμεν. Τούτῳ τῷ νόμῳ ἀκολουθοῦντες τὸ τῶν χριστιανῶν καθολικῶν ὄνομα κελεύομεν ἑνοῦσθαι· τοὺς δὲ λοιποὺς ἀνοήτους καὶ μαινόμενους καταδικάζομεν, τοὺς τὴν τῶν αἱρετικῶν δογμάτων δυσφημίαν ἀσπαζομένους· τῇ θείᾳ πρῶτον ἐκδικήσει, ἔπειτα δὲ τῇ ἡμετέρᾳ ὁρμῇ, ἣν ἐξ οὐρανοῦ θείᾳ εὐδοκίᾳ εἰλήφαμεν, τιμωρίᾳ καθυποβάλλεσθαι. *Ex cod. lib. I, tit. I, nov. I; Basilicor. lib. I, tit. I n. I.* Cunctos populos quos nostrae clementiae regit imperium in tali volumus religione versari, quam divinum Petrum apostolum tradidisse Romanis, religio usque ad huc ab ipso insinuata declarat, quam praedicat et pontifex Damasus, qui et successor eius est, et Petrus, Alexandriae episcopus, vir apostolicae sanctitatis: hoc est, ut secundum apostolicam disciplinam evangelicamque doctrinam, Patris et Filii et Spiritus sancti unam deitatem sub pari essentia et individua Trinitate credamus. Hanc legem sequentes, christianorum catholicorum nomen iubemus unum fieri reliquos vero dementes vesanosque damnamus, haereticorum dogmatum infamiam sustine-

πρὸς Ῥουφινιανὸν ἐπίσκοπον, ἐκ τοῦ ἁγίου Ἀ.. nec plura. In fol. sequentibus 2-22 sub epigraphe ἐν συντόμῳ κανόνες continetur vetus epitome canonum, videlicet apostolicorum 85 nicaener. 1-12, ancyr. 8-25, chalced. 5 28, sardic. 1 21, carthag. 1-136, trullan. 1-76, caetera exciderunt, foliis ac foedius laceratis, quod picturis ornabantur. Epitome glossis referta est quae singulos canones cum XIV titulis haud sine accuratissima diligentia nectunt. F. 23 25 sunt nudi tituli XII-XIV cum capitulis. F. 33-47 iterum tituli XIV cum solis canonum inscriptionibus. Denique f. 42 tertio incipiunt iidem tituli, prout quisque mox suo describetur loco. Haud semel vidi bis rescribi nomocanonem; ter vero et cum tot parergis repetitum nusquam invenio.

1) Ἐφέσου κ. ζ' προσφωνητικὸς τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Ἐφέσῳ συνελθόντων 45 sive monac. qui solus hic ponit prooemium canonibus ephesinis praefixum, vid. tom. 1, p. 515. Deinde can. 7 longum habet titulum, ut ibid. p. 517. — 2) καρθαγένης τῶν σιζ' ἁγίων πατέρων, περὶ ἀκριβείας τῆς ἁγίας τριάδος, id. et sic solet africanos suis augere lemmatibus — 3) συνόδου οἰκουμενικῆς συγκροτηθείσης ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παλατίου 45 et alii passim. Mitto alias varietates tenuiores, ut τῆς ἐν ΚΠ. τῆς ἐν Ἐφέσῳ etc. — 4) ὁ νόμος ita magno consensu codd. ante Balsamonem, qui primus κείμενον hic posuit constantissime, et recte quidem ad suos usus; cuius quippe scholia minime ad canones, solum vero se semper ad leges respiciunt. — 5) *Auctaria* ex cod. 45 semper excipientur, nisi alius codex significetur. — 6) Δήμους Digna visa sunt prima cod. Iustiniani verba, quae hic integra serventur, licet notissima, neque displicet nomocanonis in fronte apponi hanc fidei catholicae professionem trium imperatorum Valentiniani, Gratiani et Theodosii, editam a. 380. Anecdota deinceps tantum proferre ani-

ctentes, divina primum vindicta, post etiam motus nostri, quem ex coelesti arbitrio sumpsimus, ultione plectendos (ut in nova Basilic. edit. t. 1, p. 1).

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τῆς τίτ. διάτ. δ'. Τῆς ὀρθῆς καὶ ἀμωμήτου πίστεως . . ὑποβάλλεσθαι σωφρονισμῷ.

Ibid. p. 3 n. 5, variant 1) potissimum ea quae sequuntur, v. 4-6: ἀκολουθοῦντες ἡμεῖς τοῖς διδάγμασι. om. interpositis.—v. 13 ἀχρόνως γεννηθέντα.—P. 4 v. 3 καὶ θεοτόκου Μαρίας.—v. 6 τὴν φαντασίαν.—v. 7 θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου—v. 11 καὶ ἀπολλιναρίου.—v. 16 μετὰ ταύτης ἡμῶν τὴν προσαγόρευσιν.—v. 18 ἐπισκόπων ἡμῶν ἐλευθερίαν εὑρεθῶσι.—v. 21 ὡς ὁμολογουμένως.

Διάταξις ς'. Τὸν σωτῆρα καὶ δεσπότην. . . φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας. Ibid. p. 4, n. 6, cum hac varietate: v. 5 νόσῳ καὶ ἀσεβείᾳ —v. 8 παρθένου Μαρίας.—v. 17 παρῳνίσαι τε πάσιν ὅπως δοξάζῃ.—v. 19 οἱ ταύτης οἱ ὁσιώτατοι.—v. 21 τὴν πίστιν.—v. 22 ὅπερ καὶ ἤδη —v. 32 ἀχρόνως ἐκ τοῦ πατρός.—v. 35 θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου.—P. 5 v. 16 om. ὡς ἔφαμεν 2)

Διάταξις ζ'. Γινώσκειν βουλόμενοι. . . διδάσκουσά τε καὶ πληροφοροῦσα Ibid. n. 7, p. 5-8, haud sine varia scriptura; uti p. 5 v. 6 om. αὐτούς.—P. 6 v. 3 καθὼς ἡ ση —v. 10 ἀναφέρεσθαι.—v. 13 ὀρθῇ γνώμῃ καὶ κρίσει τοῦ σεβ.—v. 15 ἡ ἁγ. ἡ ση.—v. 17 om. διατάγματι recte.—v. 19 om. καὶ ἀλλότριαι.—v. 27 om. εἶναι.—v. 34 om. ἡμῶν.—v. 41 om. καθολικῆς. mox transitus fit ab ἐκκλησίας ad eamdem vocem, neque frequens similis lapsus est.—P 7. v. 3 οὗτος ὁ αὐτός ἐν.—v. 17 καθώς.—v. 20 ὑπέστη σαρκί.—v. 23 om. ἐδίκτῳ deinde ἐνταῦθα.—v. 36-47, quaedam om. ob similis, ut antea—v. 47 om. ὁμοίως δὲ ἀναθεματίσαι.—P. 8 v. 10 ἐξήλθομεν. . τυπωθέντα.—v. 14 πάλιν ἐνδείκνυσθαι —v. 17 τὰ τούτων.—v. 26 om. οἵας.—v. 30 ἡ μακαριότης

Ἰωάννου ἐπισκόπου πόλεως Ῥώμης 3). Ἐν τῇ λαμπρότητι. . . ἐπικυρούμενα. Ibid. n. 8, p. 8, 9, quorum praestat singulos notare apices: — P. 8 v. 40 διαφυλάττετε, καὶ αὐτῷ τὰ σύμπαντα — v. 45 ἀληθῶς ἐκκλ. κεφαλὴν καὶ πατέρων κανόνα, καὶ τὴν τῶν βασ. διατ. λαμπρότητα. ἡ τῆς ὑμ. εὐσεβείας αἰδὼς μαρτυροῦσα ἱκανῶς φαίνεται 4). Τοιγαροῦν ἐν ὑμῖν.— v. 46 καὶ οἱ ὑπ.—v. 53 ὥσπερ ἀληθῶς.—v. 55 τῶν βασιλέων.—P. 9 v. 6 καὶ πάλιν καρδίᾳ.—v. 7 τὸ ὑμῶν κράτος.—v. 8 διαφυλάττει.—v. 11 βραχεῖα αὐτῷ. — v. 13 μώμους et optime. — v. 24 ὅπερ-οὖν.— v. 25 ἐπικυρούμενα. Subscriptio addi videtur: Ἰωάννου ἀρχιεπισκόπου ῥώμης καὶ πατριάρχου. Inde novella pergit, sive imperatoris ad pontificem epistola.

Ἀπονέμοντες. . — Θεοσεβέστατε πάτερ (Ibid. p. 9-11.—P. 9 v. 33 τοιοῦτον τύπον. . . διαμένει τοῦ μηδὲν — v. 35 ἀποστολικοῦ (sic) κλίματος καὶ ὑποταγῆναι τῷ θρόνῳ καὶ ἑνωθῆναι — v. 44 ἢ τὸ κοινούμενον.— v. 47 αὐξῆσαι.—v. 51, nulla in cod. lacuna. — v. 52 τοῖς εὐσεβέσι.—P. 10 v. 2 ἀγαθῇ θειότητι.— v. 6 Νεστ. κακῇ ἐξακολουθεῖν. — v. 7 λέγοντος αὐτὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ.— v. 13 τὸν τύπον.— v. 16 om. κηρύττοντες et legit μιᾷ συνόδῳ ὁμολογοῦσι καὶ δοξάζουσι τὸν κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν τὸν μονογενῆ λόγον τοῦ Θεοῦ πρὸ αἰώνων.— v. 33 ὁ μονογενὴς — v. 36 ἐκ τοῦ ἁγίου. . . ἀειπαρθένου — v. 47 τοῦ αὐτοῦ τὰ θαύματα καὶ πάθη. —P. 11 v. 9 τὰ προειρημένα.—v. 12 καταδικάζει.— v. 15 ὡς.—v. 17 ὑμετέρας διδασκαλίας.—v. 20 διαφυλάξει.

Ἰωάννου ἐπισκόπου Ῥώμης ἀντίγραφον. Ἀκριβῶς τοίνυν. . . . αὐτοκράτορ αὔγουστε. Ibid. p. 11, 12. — P. 11 v. 23 τὸ τῆς ἀναγν.— v. 31 ἐν πᾶσι ὄντων. — v. 33 καὶ οἱ βουνοί.— v. 36 τοῦ κυρίου ἀγάπη.— v. 37 τῆς πίστεως τῆς ὑμ.— v. 38 μετὰ τοῦ ἀσεβοῦς θηλυνότε Νεστορίου. — v. 42 συσταθεῖσαν, ταῖς τῶν πατέρων τε καὶ διδασκάλων ψήφοις ἐνωθεῖσαν καὶ τῇ ἡμετέρᾳ διδασκαλικῇ συμφωνίᾳ ἀπαραπαλεύτως κ. ἀ. τ. θ. ἀφορωμένην καὶ ο. δ. φυλαττομένην.— v. 51 οὐ θέλομεν.— v. 53 ἀκαρεσίας.— v. ultimo: ὁ θρόνος ὁ ἀποστ. ἐκήρυξε τοῦτον τὸν τύπον.— P. 12. v. 14 μὴ συνῶσι.— v. 23 ὡς νῦν τεινεῖ.—v. 31 καὶ ὑμεῖς τὴν ἀγαπ. — v. 33 παράσχητε τὸν Θεὸν δε.— v. 35 ἀξιώσει.— v. 40 εὐχαρίστους.— v. 41 ἄφαν. ἡ εὐλογία post correcturam. 5)—v. penultimo διαφυλάξει.

Βιβλίου α τοῦ κώδικος τιτλ. η', τῶν δὲ βασιλικῶν βιβλίου α' τιτλ. α' κεφαλ. ια'. Ὁπηνίκα φροντίς. . . . νόμοις ὁρισθεῖσιν. Ibid. p. 13 n. XI.— v. 5 ἢ ἐν λίθῳ μυλίτῃ ἢ ἐν λίθῳ μαρμάρῳ ἐν ὕδασι κειμένοις ἐγγλύφειν.

mus est, aut selectas varietates.— 1) *Variant.* Satis erit novam huius primi capituli scripturam colligere, tantum ut saliva moveatur quibuscumque vel Corporis iuris vel Βασιλικά denuo editurie, quorum certe onus erit spissum codicem huicum diurna et nocturna manu versandi. Quem inde contulisse nos iuvit sive cum splendida Βασιλικῶν editione quam etiam nunc Heimbachius procurare studet, sive cum classico iuris corpore, collatis vulgato studiis Alb. et Mauritii Krigel fratrum, Lipsiae 1853, quae quidem editio V, quam stereotypam dicunt, recentioribus simillima est. A Krigelliana autem editione, ut certiorem me fecerunt peritissimi viri, quod ipse ego prolixa et fastidiosa indagatione comperi, graeca prorsus intacta remanserunt. — 2) Ἔφαμεν. Inde iam incipiunt varietates, quibus pretium additur tum ex codicum varietate, tum ex novitate rerum. Quae enim sequuntur sive Iustiniani, sive S. Ioannis pp. II epistolae primam in lucem, quoad graeca, nuperrime venerunt, nec nisi ex unico codice coisliniano, qui novae Basilicorum librorum editioni inservilt.— 3) Ῥώμης. Haud satis notatum vel intellectum quanti haec pretii sint, etsi ad latine vulgata in Krigeliiana editione apposite subiiciatur: « Ipsa lex olim dubia, propter silentium quo in ipsa Collectione const. ecclesiastic. praeteritur, et notam Azonis, quae eam in aliquibus non haberi refert, hodie per pleniorem Basil. editionem Heimbach. citra dubium posita, legitur etiam in nostris mss. et allegatur in Photii Nomocan. et in indice ad Coll. const. eccles. Instell. p. 815, 1223. » Cf. etiam quae olim Binius Hothomano scite reposuit, ipso Cuiacio post Alciatum suffragante. Concil. Mansi VIII, 797. — 4) φαίνεται. Notatu dignissima varietas, ex qua Iustiniani testimonium habemus, in apostolica sede romana esse ecclesiarum omnium verum caput, patrumque regulam ac legum imperialium legitimum splendorem.— 5) *correcturam.* Facilis suspicio erit expunctam fuisse dictionem cod. coisliniani ἐκλογήν. Caeterum nostra nullam lucem dant, unde vulgata quae Heimbachio rem facesserunt, declarentur, Ioannis vero sancti pontificis vindiciae per se patent.

*

Κεφάλαιον β'.

Πόσους δεῖ 1) κρατεῖν κανόνας. *Συνόδου Χαλκηδόνος 2) καν. α'. Συνόδου Καρθαγένης καν. α'.* [*Συνόδου 3) ϛ' καν. β'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' καν. β'.*]

Ὁ νόμος. Ἡ γ' διάταξις τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν 4), τοὺς τῶν ἑπτὰ συνόδων 5) κανόνας θέλει κρατεῖν, καὶ τὰ δόγματα αὐτῶν ὡς τὰς θείας γραφάς· ἐν δὲ τῷ 6) α' βιβλίῳ τοῦ κώδικος τίτ. γ' διατάξει μδ', καὶ τῇ α' καὶ β' διατάξει τοῦ α' τίτλου τῶν νεαρῶν 7), πῇ μὲν ὅτι οἱ κανόνες ὡς νόμοι κρατοῦσι, πῇ δὲ ὅτι τοῖς κανόσιν οἱ νόμοι ἀκολουθοῦσι· καὶ βιβλ. α' τίτ. β' διατάξει ιβ' 8), ὅτι οἱ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ τύποι 9) ἄκυροι εἰσιν.

Cap. II.

Quot canones sint servandi. Synodi chalcedonensis can. I. Syn. carthagin. can. I [Synodi VI can. II. Synodi II nicaenae can. II.]

Lex. Tertia constitutio secundi tit. Novellarum, vult septem synodorum canones et eorum decreta servari ut divinas scripturas. In primo autem lib. Codicis tit. III constitutione XLIV, et prima et secunda constitutione primi tit. Novellarum, partim quidem quod canonos servantur ut leges, partim autem quod leges sequuntur canones, et libri primi, tit. II constitutione XII, quod pragmaticae sanctiones quae adversantur canonibus, sunt infirmae et invalidae.

Auctario. II Conc. nicaes. can. 1, 2 in codd. 2, 45, 46.— Συνόδου τῆς ἑνώσεως καν. δ' ex II ed. rom. Scholion ad legem: Ἰστέον ὅτι οἱ κανόνες τῶν δ' συνόδων κρατοῦσιν ὡς αἱ θεῖαι γραφαί 48, 49. 50. ὅτι οἱ κανόνες ν' ὡς νόμιμοι κρατοῦσιν, ἢ ἄρχουσι τῶν νόμων add. 48.

Ὁ νόμος in 45 προσετέθη βιβλ. α' τοῦ κώδικος τιτλ. β' διατ. ιβ'. Τὰ προνόμια 10) ἃ ταῖς γενικαῖς διατάξεσιν ἁπάσαις ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οἱ πάλαι βασιλεῖς συνεστήσαντο, βέβαια καὶ ἀμείωτα εἰς τὸ διηνεκὲς θεσπίζομεν φυλάττεσθαι ἅπαντας δηλαδὴ πραγματικοὺς τύπους, τοὺς κατὰ τῶν ἐκκλησιαστικῶν κατὰ χάριν ἐξενεχθέντας, καὶ δι' ἀλαζονείαν ἐξελεγχθέντας, τῇ ἰδίᾳ δυναστείᾳ καὶ βεβαιώσει καινοὺς φανέντας, ἀργεῖν κελεύομεν. L. 12 cod. 1, 2, in epitome apud Instell. p. 1244, n. XII.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου διάταξις ιζ'. Θεσπίζομεν 11) τὰ ἐπὶ τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ συναπάγεσθαι προσήκει καὶ τοὺς ἁγιωτάτους οἴκους ὧν αὐτὴ τότε πράγματα καὶ τὴν τῶν καλουμένων διαρίων καὶ λοιπῶν δαπανημάτων εἰς ἑαυτὴν ἀνεδέξατο χορηγίαν, ὁρισθέντα καὶ κρατήσαντα, μένειν ἐφ' ἑαυτῶν ἀσάλευτα καὶ ἄτρωτα κατὰ πάντα τρόπον φυλαττόμενα· βέβαια δὲ εἶναι καὶ πάντα τὰ προνόμια τὰ τῇ αὐτῇ μεγάλῃ ἁγιωτάτῃ καὶ τῷ θρόνῳ ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως καθ' οἱονδήποτε χρόνον ἢ τρόπον ὑπάρξαντα καὶ ὀφειλόμενα. L. 17. cod. 1, 2, ubi epitome tantum extat.

Τοῦ αὐτοῦ α' βιβλ. τοῦ κωδ. τιτλ. γ' διάταξις ιγ'. Εἴ τις 12) τὰ τῆς ἁγίας ἐκκλησίας προνόμια ἢ αὐτὸς παρατρώσει ἢ τινος παρατιτρώσκοντος παραπροσποιήσεται ο' χρυσίου λιτρῶν προστίμῳ σωφρονιζέσθω. L. 13 cod. 1, 3.

Τοῦ αὐτοῦ διάταξις λε', τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τιτλ. γ' κεφ. γ'. Πᾶσαν πόλιν 13) εἴτε ἀνανεωθεῖσαν κατὰ τοὺς προλαβόντας χρόνους, εἴτε οὐκ οὖσαν 14) μὲν πρότερον, διὰ δὲ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἀποδειχθεῖσαν πόλιν, ἔχει ἐκ παντὸς τρόπου ἀχώριστον καὶ ἴδιον τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν κατ' αὐτὴν 15) ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐπίσκοπον. Θεσπίζομεν, μηδενὶ παντάπασιν οὔσης ἀδείας δι' οἱονδήποτε τρόπον, μήτε μὴν διὰ θείας βασιλικῆς κελεύσεως, ἀφαιρεῖσθαι πόλιν οἱανδήποτε τοῦ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἢ καὶ τῆς ἀφορισθείσης αὐτῇ περιοικίδος, ἢ ἄλλου τινὸς δικαίου καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἢ καὶ ἄλλως ὅπως δήποτε πόλεσιν ἑτέραις ὑποτα-

1) περὶ τοῦ ποίους δεῖ 50.—2) καρχηδόνος alias, ut in vetere prologo et in indice.—3) συν. inclusa om. 49. Post canones II conc. nic. II addit: can. IV Nicolai CP in syn unionis.—4) νεαρῶν. Sat notum est, sub hac epigraphe τιτ. τῶν νεαρῶν solere in Nomocanone designari Athanasium Scholasticum.—5) τῶν δ. συνόδων sic 10 11, 21, 44, 48, 49, 50 etc. ἑπτὰ συνόδων add. et codd. Balsamos, aliique recentioris scripturae.—6) ἐν δὲ τῷ β' βιβλ. τούτου κώδικος τῶν τριῶν δέλτων μδ καὶ ἡ. α' καὶ δ' δέλτος. Idemque paulo ante eadem singulari scriptura habebat: ἡ γ' δέλτος τοῦ δ' τίτλου—alii codd. διάταξις μδ' καὶ ἡ α' καὶ ἡ δ'.—7) τῶν νεαρῶν φησι πῇ μὲν 50.—8) λέγει ὅτι id.—9) τύποι om. 10, 44, 48.—10) προνόμια. Lex impp. Valentin. et Marciani a. 451.—11) θεσπίζομεν. Lex Anastasii imperatoris.—12) τις. Theodosii lex a. 399.—13) πόλιν. Zenonis esse hanc legem conlicitur Brevi compendio ad eamdem respicitur in Basilic. lib. III tit. 1 n. 8. Iterum rescribitur et integrius in sod. cod. 45 ad cap. XX huius tituli. Nos legitur in vulgatis Basilicis.—14) οὔπω πρότερον διὰ βασ. φ. ἀποδειχθῆ πόλις, ἔχειν 2° loco.—15) κατὰ ταύτην ib.—

λῆ ποιεῖν, τοῦ παρὰ ταῦτα ποιοῦντος καὶ ποιεῖν πειρωμένου ἢ τῶν ἤδη ἀνατεθεισῶν πόλεων ἢ καὶ τῶν πολισθέντων τόπων, ἢ μετὰ ταῦτα τυχὸν 1) ἀνατιθεμένων ἢ πολιζομένων τὸ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἀφαιρεῖσθαι δίκαιον, ἢ ἄλλο τι παραιρεῖσθαι τῶν παρασχεθέντων ἢ καὶ παρασχεθησομένων αὐταῖς προνομίων, μὴ μόνον ἡ ἐπιχείρησις ἔστω ματαία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τοῖς κοινοῖς καὶ ἰδίᾳ λυσιτελοῦσιν ἑκάστῳ μαχόμενος, ἀτιμωθεὶς τῶν ὄντων γυμνούσθω, τῶν αὐτῶν κρατούντων ἐπιτιμίων, καὶ κατὰ τοῦ καθὼς προείρηται ἐπιχειροῦντος καὶ διὰ βασιλικῆς τοιοῦτον πράττειν ἀντιφωνήσεως 2).

Τοῦ αὐτοῦ διάταξις μθ'. Τῶν ἱερῶν κανόνων 3) — ἐκκλησίαν ἔρχεσθαι. L. 44 cod. 1, 3 graece et lat.

Νεαρὰ ρλζ'. Εἰ τοὺς πολιτικοὺς—περιιδεῖν ἀνασχόμεθα. Nov. CXXXVII procem. et init. cap. 1.

Νεαρὰ ρλα', βιβλ. ε' τῶν βασιλικῶν τιτλ. γ' κεφ. α'. Θεσπίζομεν τάξιν 4) νόμων — ὡς νόμους φυλάττομεν. Basil. l. I. cap. 2.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι τὸ ἄγραφον ἐκκλησιαστικὸν ἔθος, ὡς νόμον· καὶ ὅτι οὐκ ἔχομεν ἀνάγκην φυλάττειν τὰ τοῦ μωσαϊκοῦ νόμου 5). [Συνόδου ς' κανὼν 6) πα']. Βασιλείου ἀπὸ τῆς πρὸς Διόδωρον ἐπιστολῆς, καὶ ἐκ τοῦ κζ' καὶ ἐκ τοῦ κθ' κεφαλαίου τῶν 7) πρὸς Ἀμφιλόχιον ἐπιστολῶν περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ νόμος. Καὶ ἐπὶ τοῦ πολιτικοῦ νόμου τὸ ἔθος ὡς ἄγραφος νόμος ἰσχύει, ὅτε ἐν δικαστηρίῳ ἡ συνήθεια βεβαιωθῇ, καὶ ὅτε μὴ ἐγγράφῳ νόμῳ ἐναντιοῦται· εἰ δὲ ἔν τισι τόποις μήτε συνήθειαν τοῦ ζητουμένου ἔστιν εὑρεῖν, τότε τῷ ἔθει τῆς Ῥώμης ἕπεσθαι δεῖ· ὡς βιβλίῳ α' τῶν διατάξεων 8) τίτλ. γ' διατάξει δ' καὶ λβ', λγ', λδ', λε', λς', λζ', λη', καὶ βιβλίῳ η' τοῦ κώδικος τίτλ. νβ' διατ. α', β', γ'. Εὕρηται 9) δὲ καὶ βιβλίῳ ν' τίτλ. ιζ' διάτ. ρβ', ὅτι 10) δυσχερῶς μέν, ὅμως δὲ τοῦ δικαίου ἀπαιτοῦντος παραβαίνομεν τὴν συνήθειαν.

Cap. III.

Quod ecclesiastica consuetudo non scripta tanquam lex servanda sit, et quod non necesse habemus servare legem mosaicam. **[Synod. VI can. LXXXI]. Basilii, ex epistola ad Diodorum, et ex XXVII et XXIX capp. epistolarum ad Amphilochium de sancto Spiritu.**

Lex. In iure etiam civili consuetudo tanquam lex non scripta vim obtinet, quando in iudicio confirmata fuerit, et quando legi scriptae non adversatur. Sin autem in aliquibus locis, eius quod quaeritur consuetudo inveniri non potest, tunc oportet urbis Romae sequi consuetudinem, ut in libr. I Digestorum titul. III, constitutio 4, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, et lib. VIII Cod. tit. LII constitut. 1, 2, 3. Inventum est autem etiam in L libr. tit. XVII const. 102, quod aegre quidem, sed aequitate tamen exigente, consuetudinem transgredimur.

Auctaria. Ὁ νόμος, βιβλ. α' τῶν διατ. τιτλ. γ' διατ. λβ-λη', τῶν βασιλικῶν δὲ βιβλ. β' τιτλ. α' κεφ. λβ' καὶ ἐφεξῆς 11). Περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νομος —διαστάντος ἐψηφίσθη. Basilii lib. II t. III, cap. 41, 42, 43, 44, 45, 46, omissis scholiis.

Καὶ βιβλίον ν' τῶν διατάξεων τιτλ. ιζ' διάταξις ρκβ', τῶν δὲ βασιλικῶν βιβλ. β' τιτλ. γ' κεφ. ρογ'. Δυσχερῶς μέν, ὅμως δὲ τοῦ δικαίου ἀπαιτοῦντος, ἐξαλλάσσομεν τὴν συνήθειαν.

Καὶ βιβλ. η' τοῦ κώδικος τιτλ. νβ' διάτ. α', β', γ', τῶν δὲ βασιλικῶν βιβλ. β' τιτλ. [α'] κεφαλ. ἔσχατον. Ὁ ἄρχων...τάξιν ἔχει νόμου. Basil. l. II. t. I. capp. 50, 51, 52.

1) τυχὼν 1ᵒ loco.—2) ἀντιφωνήσεως. Plura vid. infra in cap. XX.—3) κανόνων. Lex Iustiniani a. 530.—4) τάξιν. Partim ex nov. 131, sacta in Basilicis. In cod. monac. interturbato foliorum ordine, is locus incipit f. 64 vᵒ et finitur f. 68.—5) καὶ ὅτι usque ad νόμου om. 45, eadem ponit in marg. 50, in titulum vero praecedentem 28 transposuit.—6) κανὼν π' in 23, πβ' in 2, 11, 21, πα', πβ' in 1: nullus horum canon. ad rem videtur.—7) τῆς πραγματείας 49.—8) τῶν διγεστων et sic passim 10, 11, 48, 49, 50, saepius sine compendio.—9) εἴρηται 11, 44, 49. —10 ὅτι που 48, 50, 56. ρκ' ὅτι που 19, ρκβ' ὅπου 10, 11, 21.—11) ἐφεξῆς. Satis lector monetur hic pergere codicem monacensem, qui iam incepit ab editis βασιλικῶν libris haud leviter in rerum serie discrepare.

Κεφάλαιον δ'.

Ὅτι οὐχ ὑφ' ἑνὸς ἐπισκόπου, ἀλλ' ὑπὸ 1) τῆς κοινότητος οἱ κανόνες ἐκτίθενται. Βασιλείου κανὼν περὶ τὸ τέλος 2) μζ'. Γρηγορίου Νύσσης περὶ τὰ μέσα κανὼν ς'.

Cap. IV.

Quod non ab uno episcopo, sed a communitote canones eduntur. Basilii canoo XLVII circa finem. Gregorii Nysseni canon VI circa medium.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ πατριαρχῶν καὶ μητροπολιτῶν, καὶ τῶν ἐν Ἀφρικῇ λεγομένων Πριμάτων 3). Ἀποστόλων κανὼν λδ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν δ', ς', ζ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν θ' 4). Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν β', γ'. Συνόδου Ἐφέσου κανὼν η' 5). Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν θ', ιζ', κη'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν γ', δ', ε'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιζ', λθ' [Συνόδου ς' κανὼν λς', λθ'].

Ὁ νόμος. Περὶ 6) τῆς τάξεως τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν 7) παρ' αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ἐπισκόπων ὑπὲρ τῆς αὐτῶν χειροτονίας διδομένων, καὶ ὅτι πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν κεφαλή ἐστιν ἡ Κωνσταντινούπολις, ἀνάγνωθι βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτ. α' διατάξει ζ', καὶ τίτ. β' διατάξει ς', καὶ κ' 8) καὶ κδ', καὶ τίτ. α' τῶν νεαρῶν διατάξει β', καὶ τίτ. β' διατάξει γ'. Ἡ δὲ ις' διάταξις τοῦ β' τίτ. τοῦ α' βιβλίου φησὶν ὅτι ὁ Κωνσταντινουπόλεως 9) ἔχει τῶν ἄλλων προεδρίαν· καὶ ἡ η' διάταξις τοῦ α' τίτλου τῶν νεαρῶν καὶ ἡ γ' τοῦ β' τίτ. ποιοῦσι τὸν Πρίμας Ἰουστινιανῆς Ἀρχιεπίσκοπον, καὶ ὅτι μείζων ἐστὶ μητροπολίτου, καὶ ὅτι ὑπὸ τῆς συνόδου αὐτοῦ χειροτονεῖται, καὶ ποίας ἐπαρχίας ἔχει.

Cap. V.

De patriarchis, et metropolitanis, et iis qui dicuntur in *Africa primotes*. Apostolorum canon XXXIV. Synodi nicaenae canon IV, VI, VII. Synodi antiochenae canon IX. Synodi constantinopolit. canon II, III. Synodi ephesinae canon VIII. Synodi chalcedonens. canon IX, XVII, XXVIII. Synodi sardicensis can. III, IV, V. Synodi carthagiensis. can. XVII, XXXIX. [Synodi VI can. XXXVI, XXXIX].

Lex. De ordine patriarcharum, et de iis quae ab ipsis et a reliquis episcopis pro ipsorum ordinatione dantur; et quod Constantinopolis est omnium ecclesiarum caput, lege librum I Codicis tit. I constit VII, et tit. II constit. VI et XX et XXIV, et tit. I Novellarum constit. II, et tit. II constit. III. Caeterum decima sexta II tit. I libri constitutio dicit, quod patriarcha Constantinopolitanus habet aliorum primatum; et VIII constitutio I. tit. Novellarum. et III tit. II faciunt Primae Iustinianae episcopum archiepiscopum, et quod est maior metropolitano, et quod a synodo ipsius ordiostor, et quas habet provincias.

Auctaria. Ὁ νόμος βιβλ. α' τοῦ κωδ. τίτλ. α' διατ. ζ'. Γινώσκειν βουλόμενοι—πληροφορούμενα. L. VIII. cod 1, 1. [βιβλ. α' τοῦ κωδικ. τίτλ. β' διάτ. ς'] Πάσης 10) καινοτομίας ὑποχωρούσης, τοὺς παλαιοὺς καὶ ἀρχαίους ἐκκλησιαστικοὺς κανόνας, οἵτινες μέχρι τοῦ νῦν ἐκράτησαν, καὶ κατὰ πᾶσαν τοῦ Ἰλλυρικοῦ ἐπαρχίαν φυλάττεσθαι κελεύομεν, ὡς ἐάν τις ἀμφισβήτησις ἀναφυῇ, ταύτην χρὴ μὴ ἄνευ εἰδήσεως τοῦ σεβασ-

1) ἀλλ' ἀπὸ 10, 45.— 2) κανὼν ζ' et supra lineam κα' id. et sic multa varietas in designandis Basilii canon. ἐν τῷ τέλει in marg. 48; plures om. illud et quod sequitur περὶ τὰ μέσα.— 3) πριβάτων 10, 45, 50, 79 et vett. edd.— 4) ἀντιοχείας καν. ιθ' 10. — 5) ἐφέσου καν. η' om. 11. — 6) περὶ δὲ id. — 7) καὶ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόπων καὶ τῶν ὀφειλόντων δίδοσθαι ὑπὲρ χειροτονίας αὐτῶν. καὶ ὅτι 50. fere omnia om. 45.— 8) καὶ κ' om. 11, 48. — 9) ὅτι ἡ Κπ. 79. Scholiola hic abundant ad fastum erigendum graeculorum, at in 21, 44, 48, 50: ἐν τῷ ια' τίτλ. τῆς ἰνστιτουτίονος (in marg. εἰσαγωγῆς 50) λέγει τὴν βασιλίδα ταύτην πόλιν κεφαλὴν εἶναι πασῶν τῶν πόλεων, καὶ ἀνάγκην εἶναι (δέον ἐστὶ 50) πάσας τὰς ἐπαρχίας αὐτῇ καὶ τοῖς ἔθεσιν αὐτῆς ἀκολουθεῖν. — 10) πάσης. Epigraphe excidit in 45. Lex Honorii et

μακαρίου ἀνδρὸς καὶ ἀρχιερέως Κωνσταντινουπόλεως, ὅστις τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης τῷ προνομίῳ εὐφραίνεται, τῇ ἱερατικῇ συνόδῳ καὶ ἁγίᾳ κρίσει καὶ θείῳ νόμῳ διακρίνεσθαι 1). **L. 6 cod. lib. 1 tit. II.** Κεῖται εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν ε' τίτλ. α' κεφάλ. ς' (nunc ε').

Καὶ διατ. κδ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. Πάντων 2) τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων καὶ διαφερόντων τῶν προσηκόντων τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως τῇ ἡμετέρᾳ καὶ πάντων μητρί, ἥτις κεφάλαιόν ἐστι τῶν ἄλλων πασῶν 3), ποιούμενοι πρόνοιαν, θεσπίζομεν παρούσῃ μὲν δικαίῳ μηδεμίαν τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἔκδοσιν, ἀλλ' ἀναιρεῖσθαι τὸ μηδενὶ νόμῳ γνωριζόμενον ὄνομα· τὰ μέντοι λοιπὰ συναλλάγματα, ὅσα ἐφεῖται τοῖς θεοφιλεστάτοις οἰκονόμοις τῆς αὐτῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας ποιεῖν, ἐξεῖναι αὐτοῖς τίθεσθαι, πρὸς οὓς ἂν δοκιμάσωσι, δίχα τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων ἐμπράκτων ἀρχόντων ταύτης τῆς βασιλίδος πόλεως· πρὸς γὰρ τούτους κατ' οὐδένα τρόπον ποιεῖσθαι αὐτοὺς οἱανδήποτε ἔκδοσιν ἀκινήτων πραγμάτων, ἀλλὰ μή τις 4) ἄλλου παρεντιθεμένου προσώπου ἐπὶ περιγραφῇ τῆς θείας ἡμῶν διατάξεως συγχωροῦμεν, εἴτε τινὰ οἰκειότητα οὗτος ἔχει πρὸς τὸν ἄρχοντα, τὸν ἐπὶ τῇ ἐξουσίᾳ τελοῦντα, εἴτε δίχα παλαιᾶς οἰκειότητος νεωστὶ παρ' αὐτοῦ πρὸς τοῦτο παρείληπται. Γινωσκόντων μὲν αὐτῶν τῶν θεοφιλεστάτων οἰκονόμων, ὡς, εἴ τι παρ' αὐτὰ γένοιτο, τὴν τοῦ ἐκδικουμένου πράγματος διατίμησιν οἴκοθεν αὐτοὶ καταθεῖναι συναχθήσονται 5) τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ· τῶν δὲ πρὸς τὴν τοιαύτην ἔκληψιν χωρούντων ἐνδοξοτάτων ἐμπράκτων ἀρχόντων, ὡς, εἰ καὶ πᾶσι πειρώμενοι λαθεῖν σπεύσαι 6) ἐν τρόποις, καὶ πρόσωπα τοιαῦτα παρενθεῖεν, ὅπερ οἴονται λήσειν μέχρι παντὸς ὅτι περ ἑαυτοῖς τὸ πρᾶγμα πράττουσι· ὅμως μετὰ ταῦτα ἀναφαινομένης τῆς ἀληθείας ἀκυρωθήσεται μὲν παντελῶς τὸ συνάλλαγμα· ποινῆς δὲ χάριν καὶ αὐτοὶ τὴν τοῦ πράγματος καταθήσουσι τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ διατίμησιν.

Τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' καὶ τίτλ. α' τῶν νεαρῶν διατ. β', κειμένη εἰς τὸ βιβλ. τῶν βασιλικῶν γ', τίτλ. α', κεφάλ. (num. deest, nunc vero 10). Κελεύομεν τοίνυν—τοῦ δεδωκότος. **Novell. 123 ex cap. 3, memorata in cod. marg.**

Καὶ τιτλ. β' διατ. γ', τῶν δὲ βασιλικῶν βιβλ. ε' τίτλ. α' κεφάλ. α'. Θεσπίζομεν κατὰ τοὺς τῶν ἁγίων συνόδων ὅρους—φυλαττέσθω. **Novell. 131 cap. 2 partim, 3, 4.**

Διάταξις ιγ' τοῦ δευτέρου τίτλου τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδικος. Πάντων 7) ἀναιρουμένων καὶ ἀσθενούντων τῶν ἐκ θεμελίων ἅπερ κατὰ τοῦ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως Θεοῦ κατά τινα τρόπον ἐγένοντο, εἰς ἀκέραιον ἀνακαλείσθωσαν ἅπαντα, καὶ πρὸς τὴν ἰδίαν ἀνατρεχέτωσαν τάξιν, ὅσα πρὸ τῆς ἡμετέρας ἐκδημίας 8) περὶ πίστεως τῆς ὀρθοδόξου θρησκείας καὶ περὶ καταστάσεως τῶν ἁγίων ἐκκλησιῶν καὶ μαρτυρίων ἰσχυρῶς ἐκράτουν δοκίμως· ἅπερ ὑπεναντίον αὐτῶν ἐν τῷ τῆς τυραννίδος καιρῷ ἐκαινίσθησαν, τουτέστιν ἐν τῇ βασιλείᾳ Βασιλίσκου 9). καὶ κατὰ τῶν προσκυνητῶν ἐκκλησιῶν, ὧν τὴν ἀρχιερωσύνην χειρίζει ὁ μακαριώτατος καὶ ὁσιώτατος ἐπίσκοπος ὁ τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος πατὴρ Ἀκάκιος, καὶ κατὰ τῶν ἐν διαφόροις ἐπαρχίαις ἱδρυμένων, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν εὐλαβεστάτων αὐτῶν ἐπισκόπων, εἴτε περὶ τοῦ δικαίου τῆς τῶν ἱερέων χειροτονίας, εἴτε περὶ ἐκβολῆς τινὸς ἐπισκόπου ὑπὸ οἱανδήποτε γινομένης ἐν ἐκείνῳ τῷ χρόνῳ, εἴτε περὶ τοῦ προνομίου τοῦ προκαθέζεσθαι ἐν συνόδῳ ἢ καὶ χωρὶς συνόδου ἀντ' ἄλλου, ἢ περὶ τοῦ μητροπολιτικοῦ ἢ πατριαρχικοῦ δικαίου, ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀσεβέσι χρόνοις, παντελῶς αἱρεθέντων, ἵνα συντριβέντων καὶ ἀνασχισθέντων τῶν διὰ τῆς τοιαύτης μυσαρᾶς κελεύσεως ἢ πραγματικοῦ τύπου ἢ ἀσεβοῦς διατάγματος παρακολουθησάντων, τὰ ἀπὸ τῆς θείας λήξεως ἀνωτέρων βασιλέων, τῶν πρὸ τῆς βασιλείας τῆς ἡμετέρας ἡμερότητος, 10) φιλοτιμηθέντα ἢ νομοθετηθέντα ὑπὲρ ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν καὶ μαρτυρίων καὶ ὁσίων ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἄτρωτα φυλαχθείησαν 11). **L. 16 cod. 1, 2.**

Ἀλλ' ἴστεον ὅτι τοῦτο μετεποίησε ἡ ρλα' νεαρά, λέγουσα τὸν Ῥώμης προκαθέζεσθαι πάντων.

Ἡ η' τοῦ γ' τιτλ. τῶν νεαρῶν διατ. νεαρὰ ια'. Τῶν περὶ τὸ βερονίκιον—μετέστη. **Iustell. p. 1331, Athanas. tit. 1 c. 8, p. 18.**

Ἡ τρίτη τοῦ β' τιτλ. διάταξις· Θεσπίζομεν—φυλαττέσθω. **Iterum Novell. 131, omnino ut supra.**

Theodosii a. 421.—1) διακρίνεσθαι. Trita quidem lex et centies apud Graecos recantata, quam tamen miror decurtatam ex compendiis graecis extitisse hactenus. Cf. Basilic. lib. V tit. 1 n. 5, Iustell. p 927, 950, 1213 VI, 1265, 1281, etc.—2) πάντων. Quaeritur Balsamon Iustiniani hanc legem non fuisse Basilicis insertam. Extat epitome in cod. lib. I tit. 2 c. 24, ex collect. tripart. Iustell. p. 1247 n. XXIV.—3) Ἡ ΚΠόλεως ἐκκλησία τῶν ἄλλων ἐστὶ κεφαλή. Ita epitome incipit, quae obviis omnes ulnis Graeci amplexantur. Interea notare iubet in novella scribi κεφάλαιον, non κεφαλή, idque intelligi non ecclesiarum, sed urbium, ut diserte in Instit. lib. IV tit XI § 7.—4) f. μή τοι, ἄλλου.—5) συναχθήσονται cod dubia scriptura.—6) σπεύσαιεν 45.—7) πάντων. Iterum incidimus in Zenonis novellam quae superiorem in eodem cod. l. I tit. 2 n. 16 proxime sequitur, neque ulla eiusdem vel brevis epitome graeca usquam memoratur.—8) ἐκδημίας. Aliquid supplendum ex latino: *Ante profectionem nostrae mansuetudinis*, et fortasse addendum ut infra ἡμετέρας ἡμερότητος.—9) Βασιλίσκου. A. 478 Basiliscus, Nicaeae imperator renuntiatus, mox a Zenone pellitur, deinde in clerum cooptari iussus. Qui mox memoratur, Acacius obiit a. 489. Falsa igitur erit nota consulatus Armati, ex qua novella in codice ascribitur a. 476. Neque errorem facile ex latino emendaveris, quum Basilisci nomen omiserint in Codice notarii.—10) ἡμερότητος. Latine paulo aliter: «quae a divae recordationis retro principibus ante nostrum imperium et deinceps a nostra mansuetudine indulta.»—11) φυλαχθείησαν. Duo notatu dignissima sunt, primum graece desiderari quae pro Acacio faciunt in novellae clausula, deinde etiam a scholiasta quodam, certe antiquo et ante Photium scribente, statim expungi eadem et repudiari, ut primatus romanus assereretur.

Ἰουστινιανοῦ δ' τίτλ. ια' κεφάλαιον ἔσχατον. Τοῦτον τὸν τύπον τῶν ἰουστινιανῶν ἤτοι ὁμολογιῶν οὐ μόνον ἐν ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσαις ταῖς οἰκείαις ἐπαρχίαις ὁ θειότατος ἡμῶν βούλεται κρατεῖν βασιλεὺς καὶ ἰσάναγκες ἐστι πάντας τοὺς ἐπαρχιώτας ἕπεσθαι τῇ κεφαλῇ πασῶν τῶν πόλεων, τουτέστι ταύτῃ τῇ βασιλευούσῃ πόλει (Ex Theophilo interprete, I. 1. §. 7).

Κεφάλαιον ϛ'.

Περὶ τοῦ τίνας 1) καὶ ποῦ χειροτονοῦσιν ἐπισκόπους ἢ κληρικούς, καὶ ἐὰν ὁ χειροτονηθεὶς διὰ λιβέλλου παραιτεῖται τὴν ἐπισκοπήν 2). Ἀποστόλων κανὼν α', β', λε'. Συνόδου Νικαίας κανὼν δ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιγ', ιθ', κβ'. Συνόδου Λαοδικείας 3) κανὼν ε', ιβ'. Συνόδου Ἐφέσου κανὼν η', καὶ ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἐν Παμφυλίᾳ σύνοδον. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ϛ'. Συνόδου Χαλκηδόνος 3) κανὼν κη'. Συνόδου Καρθαγένης 4) κανὼν ιγ', ιη', μθ', νϛ'. [Συνόδου 5) ϛ' κανὼν λγ', λζ'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν β'. Συνόδου α' καὶ β' συγκροτηθείσης ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν ιϛ']. Βασιλείου ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους. Κυρίλλου 6) ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κανὼν α', γ'. Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐν Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει ἐπισκόπους ἐπιστολῆς κανὼν α', γ'. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανὼν ϛ'.

Ὁ νόμος. Βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτλ. γ' διάταξις 7) ιβ', λ', μβ', μζ', νβ', καὶ τίτ. α' τῶν νεαρῶν διάταξις α', β', ιζ'.

Cap. VI.

Quinam, et ubi ordinantur episcopi, vel clerici, et si is qui est electus, episcopatum per libellum recuset. Apostolorum canon I, II, XXXV. Synodi nicaenae can. IV. Synodi antiochenae can. XIII, XIX, XXII. Synodi laodicenae can. V, XII. Syn. ephesinae can. VIII, et epistola ad synodum quae erat in Pamphylia. Synodi sardicens. can. VI. Synodi chalcedon. can. XXVIII. Synodi carthag. canon XIII, XVIII, XLIX, LVI. [Synodi VI canon XXXIII, XXXVII. Synodi nicaenae II canon II. Syn. I et II, Constantinopoli in aede sanctorum Apostolorum congregatae, can. XVI.] Basilii epistola ad chorepiscopos. Cyrilli ex epistola ad Domnum can. I, III. Cyrilli ex epistola ad episcopos qui erant in Libya et Pentapoli, can. I, III. Theophili ex Commonitorio canon VI.

Lex. Libri Codicis tit. III constitutio XII, XXX, XLII, XLVII, LII, et titulus I Novellarum, constitutio I, II et XVII.

Auctaria. In cod. 11 post textum: τιμωρ. ϛ', ρκγ', ρλζ'. Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὴν ἱερέων ἐπιλογήν. quod manifesto ad sequentia pertinet In cod. 50: Καὶ ὁ νόμος φησί· Μηδεὶς ἐπίσκοπος ὑπὲρ ἐνιαυτὸν τὴν ἰδίαν ἀπολιμπανέσθω ἐκκλησίαν· εἰ δὲ τοῦτο πράξει, καὶ κληθεὶς κανονικῶς ὑπὸ τοῦ ἁρμοδίου πατριάρχου ἢ μητροπολίτου μὴ παραγένηται, ἐκβαλλέσθω τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἕτερος χειροτονείσθω. Ἀνάγνωθι καὶ τοὺς ἐν τῷ β' κεφαλ. τοῦ η' τίτλου κειμένους περὶ τούτου νόμους, ὅσα φησί. In cod. 45: Ὁ νόμος. βιβλ. α' τοῦ κώδικος τίτλ. γ' διατ. ιβ. Εἴ τις βουλευτὴς κληρικὸς γένηται, μὴ παραχρῆμα ὑπομνήσεως πεμφθείσης τῇ προτέρᾳ τύχῃ ἀποδοθῆναι, ἰσχὺ καὶ σπουδῇ τῶν ἀρχόντων εἰς τὸ πρότερον σύστημα, ὡς χειρὸς ἐκβληθείσης, ἀνακαλείσθω· τοὺς κληρικοὺς γὰρ κατὰ τὴν τοῦ νόμου ὀφείλεσθαι, οὐκ ἀνεχόμεθα, ὅπως παραχωρήσει τῆς οὐσίας ὑποχωροῦντας βουλευτὰς κληρικοὺς εἶναι οὐκ ἐκώλυσεν 7). L. 12 cod. 1, 3.

Διάταξις λ'. Ὁ μεν σύντομος 8) νοῦς τῆς διατάξεως μηδένα ἐπὶ χρήμασι χειροτονεῖν ἢ χειροτονεῖσθαι ἐπὶ-

1) τίνες τίνας καὶ ποῦ καὶ πῶς χειροτονοῦσιν, 10 11, 21, 23, 43, 48.— 2) ἐπισκοπὴς ἢ μονάσῃ 45. — 3) καν. γ'. ε' καὶ ιβ' 28 — 3) Chalced. can. ed. rom. om.— 4) canonibus carth. add. νν 45.— νθ', ξη 21, 23, 45, 48. — 5) συνόδου καν. λϛ', λζ' 28. Inclusa om. 23; alit more solito et prolixius, ut de CP. synodo AB: τῆς τὴν ἑβδόμην κυρωσάσης σύνοδον, πᾶσαν δὲ σχισματικὴν καὶ αἱρετικὴν πλάνην ἀπελασάσης. Ita 50. Etiam 45 addit: τῆς ἁγίας συνόδου, τῆς ἐν τῷ περιωνύμῳ ναῷ καὶ ἐπωνύμῳ τοῦ Θεοῦ λόγου συστάσης τὴν ζ οἰκουμενικὴν σύνοδον βεβαιωσάσης κ. τ. ε.— 6) Κυρίλλου usque ad Θεοφίλου omnia om. 45 et in finem reiicit conc. II nicaenum.— 7) διάταξις ιβ', λ', μα', μβ', μζ 11, 21, 48.— 7) ἐκώλυσεν. Lex Honorii et Arcadii a. 398.— 8) σύντομος. En tertia Zenonis novella, quae nunc primum, qua graeca est, in lucem venit. Prooemium alicuius veteris iuris consulti erit, quem suspicor esse Stephanum, cuius notus est ὁ

σκοπον τὸν δὲ τοῦτο ποιοῦντα, καὶ ἐκβάλλεσθαι τοῦ θρόνου καὶ ἀτιμοῦσθαι διηνεκῶς· ἐπειδὴ δὲ τὸ ῥητὸν τὸν διὰ πολλοῦ πέφρασται καὶ δυσχερές ἐστιν, ἀνάγκην ἔσχον καὶ ἐν τῷ ἰδίκτῳ τὰ κατὰ πόδας αὐτῆς εἰπεῖν, ἔχον οὕτως· Εἴ τις ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἢ ἐν ἄλλῃ οἱᾳδήποτε χειροτονεῖται ἐπίσκοπος, Θεοῦ βουλήσει, καθαρᾷ διανοίᾳ καὶ γυμνῇ τῇ τῆς ἐπιλογῆς συνειδήσει, χειροτονείσθω· καὶ μηδεὶς ἐμπορευέσθω τὴν ἱερωσύνην, ἀγοράζων αὐτὴν τιμήματι· σκοπείσθω γὰρ εἰ καὶ ἄξιος αὐτῆς ἐστιν ὁ λαμβάνων αὐτήν, μὴ πόσον δύναται παρασχεῖν χρυσίου. Ποῖος γὰρ ἂν εἴη τόπος ἀσφαλής, ἢ ποία αἰτία παραιτητέα, ἐὰν οἱ προσκυνητοὶ ναοὶ τοῦ Θεοῦ χρήμασι καταπωλῶνται; τίνα γὰρ ἢ καθαρότητι τρόπων, ἢ τίνα ἠσφαλισμένον τῇ πίστει εὑρίσκομεν, ἐὰν ἡ τοῦ χρυσοῦ ἱερὰ λίμος εἰς τὰ ἐνδόμυχα τὰ προσκυνητὰ εἰσέλθῃ; τί γὰρ λοιπὸν ἀσφαλὲς εἶναι δύναται ἢ ἀμέριμνον, ἐὰν ἡ ἄφθορος ἱερωσύνη χρήμασι διαφθείρηται; παραχωρείτω τούτοις ὁ βέβηλος τῆς ἀπληστείας πύργος, τῶν ἱερῶν ἀδύτων ἀπωθείσθω τὸ ἀσεβὲς ἀτόπημα. Οὕτως ἐγκρατὴς καὶ πρᾶος τὸ ἦθος ἐν τοῖς ἡμετέροις χρόνοις ἐπιλεγέσθω ἐπίσκοπος, ἵνα πάντα τόπον ἐν ᾧ παραγίνεται, τῇ τῆς οἰκείας ζωῆς ἀκεραιότητι καθαροποιῇ· μὴ τιμήματι, ἀλλὰ παρακλήσει ἐγκαταλεγέσθω· ἐπίσκοπος τοσοῦτον ἀφεστηκέναι κολακείας ὀφείλει, ἵνα ζητῆται ὡς ὀφείλων ἀναγκασθῆναι, παρακαλούμενος ἀναχωρείτω, προτρεπόμενος φυγέτω 1), μόνη ψηφιζέτω ἡ ἀνάγκη τῆς παραιτήσεως. Δηλαδὴ γὰρ ἀνάξιός ἐστιν ἱερωσύνης, εἰ μὴ ἄκων χειροτονηθῇ. Τοῦτον δὲ ὅστις τὴν ἁγίαν καὶ προσκυνητὴν τοῦ ἐπισκόπου καθέδραν παρενθήκῃ χρημάτων ὑπεισῆλθεν, ἢ ὁ λαβὼν ἐπὶ τὸ ἄλλον χειροτονῆσαι ἢ ἐπιλέξασθαι, κατὰ μίμησιν πουβλικοῦ ἐγκλήματος, ὡσανεὶ βλαβνίσεως τῆς καθοσιώσεως κατηγορούμενον, καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς ἱερωσύνης ἐκβάλλεσθαι 2), καὶ μηδὲ μόνης ταύτης τῆς τιμῆς στερεῖσθαι, ἀλλὰ καὶ διηνεκεῖ ἀτιμίᾳ καταδικάζεσθαι ἀποφαινόμεθα. Ἰδοὺ (l. οὐδὲν) ξένον εἶδος ἀτιμίας, ὁπότε γὰρ τὸ ἀτόπημα οὓς μολύνει, ὁμοίους ποιεῖ, ὁμοίαν δὲ καὶ τιμωρίαν αὐτοῖς ἐπακολουθεῖν. L. 31 Cod. 1, 3.

Διάταξις μα΄. Πᾶσαν ἀεὶ — ὀφείλοντος. Καὶ μετά τινα. Ἔτι θεσπίζομεν — κελεύομεν. L. 42 Cod. 1. 1. Ex cap. IV. collect. XXV capp. omissis num. 6, 7, 8, 10, 11.

Διάταξις μβ΄. Πᾶσαν ἀεὶ ποιούμενοι — ἀνενεγκεῖν. Ibid. l. 43, ex cap. V eiusd. coll.

Sine titulo: Θεσπίζομεν μηδένα — βουλόμεθα χρόνον. Ibid. l. 48, ex cap. X eiusd. coll.

Τοῦ πρώτου τίτλου τῶν νεαρῶν διάταξις α΄, ἤγουν νεαρὰ ϛ΄. Ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι — τὴν χειροτονίαν. Athanas. tit. I const. 1, p. 1, 2.

Τοῦ πρώτου τίτλ. τῶν νεαρῶν διάτ. β΄, ἤγουν νεαρὰ ρκγ΄, τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ΄ τίτλ. α΄. Θεσπίζομεν ὁσάκις — ἱερωσύνης ἐξωθείτωσαν. Basil. III, 1, 8.

Τῆς αὐτῆς νεαρᾶς διάταξις β΄. Πρὸ δὲ πάντων — νόμῳ ἐμφέρονται. B. III. 1. 9.

Τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ΄ καὶ τίτλ. α΄ τῶν νεαρῶν διάτ. β΄, κειμένη εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν γ΄ τίτλ. α΄, νεαρὰ ρκγ΄. Κελεύομεν τοὺς μακαριωτάτους. — δεδωκότος. B. III. 1. 10, iterum ut supra p. 463.

Κληρικοὺς δὲ — ὑπεύθυνοι εἴησαν. B. III. 1. 24-28.

Ὁ νόμος. Τοῦ α΄ τίτλου τῶν νεαρῶν διάταξις ιζ΄, ἤγουν νεαρὰ ρλζ΄. Χρὴ τὰ ψηφίσματα.. — ἐκβάλλεσθαι. Athanas. tit. I const. 17, p. 23.

Κεφάλαιον ζ΄.

Περὶ τοῦ μὴ χρῆν 3) τοῖς ὄχλοις ἐπιτρέπειν τὴν τῶν ἱερέων ἐπιλογήν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ιγ΄. [Συνόδου Νικαίας τὸ β΄ κανὼν γ΄.].

Cap. VII.

Non esse multitudini permittendam sacerdotum electionem. Synodi laodicenae can. XIII [Syn. nicaenae II. can. III].

Auctaria in 9: Τὰ συνᾴδοντα νόμιμα καὶ διάτ. ρλζ΄. Χρὴ τὰ ψηφίσματα — καὶ τὰς λοιπὰς προσευχὰς καὶ τὰ ἑξῆς. Athanas. l. c. ad verbum. Additur, respectu ad L. 31 Cod. 1, 3: Ἀλλὰ μηδὲ ἐπὶ χρήμασι χειροτονεῖσθαί τινα ἐπίσκοπον· ἀλλὰ τοιοῦτον αὐτὸν εἶναι, ὥστε πάντα τόπον ἁγιάζεσθαι διὰ τῆς ἐπιστασίας αὐτοῦ, καὶ ὥστε μὴ ἐπιτηδεύοντα χειροτονεῖσθαι, ἀλλὰ τὸν ἀναγκαζόμενον.

Κεφάλαιον η΄.

Περὶ τῆς γενομένης ἀντιλογίας ἐπὶ τῇ χειροτονίᾳ τοῦ ἐπισκόπου. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιθ΄. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μθ΄ 4).

Ὁ νόμος. Τίτλος α΄ τῶν νεαρῶν, διάταξις α΄, β΄, ιζ΄, ἐν οἷς 5) καὶ περὶ ἀντιλογίας χειροτονίας κληρικῶν καὶ ἡγουμένων. Ἡ μὲν γὰρ α΄ διάταξις τοῦ α΄ τίτ. τῶν νεαρῶν παρακελεύεται τὰς τῶν

σύντομος κῶδιξ. Etiam Theodoro Hermopolitano huiusmodi placuit inscriptio. Eadem in c. XXIII, immo lex Leoni et Anthemio iure restituitur, a. 469. — 1) *vel in caeteris provinciis quae tota orbe diffusae sunt* Cod. sic alia plura variant, quae videsis. — 2) ἐκβάλλεσθαι 2 loco. — 3) μὴ χρῆναι 1, 45, 48. Totum cap. VII om. 10; recenti manu suppletur in margine 21. — 4) καν. ν΄. Integer sp. Malum, sed perperam. — 5) ἐν τοῖς vett. edd

ἐπισκόπων χειροτονίας ἐπὶ παντὸς τοῦ λαοῦ τῆς ἐκκλησίας γίνεσθαι, πρὸς τὸ ἄδειαν ἔχειν πάντα τὸν βουλόμενον ἀντιλέγειν· καὶ εἴγε πρὸ τῆς χειροτονίας γίνεται [1] ἡ ἀντίῤῥησις, μὴ πρότερον χειροτονεῖσθαι, πρὶν ἂν ἡ ἐξέτασις γένηται, καὶ φανῇ πανταχόθεν ἀνεύθυνος. Εἰ δὲ πρὸ τῆς ἐξετάσεως χειροτονηθείη, τῆς ἱερατείας [2] ἐκπεσεῖται σὺν τῷ χειροτονήσαντι. Εἰ μέντοι ὁ πρὸ τῆς χειροτονίας [3] ἀντειπὼν συκοφάντης φανείη, ἢ [4] μὴ ἐπεξέλθῃ, χωριζέσθω διηνεκῶς τῆς ἁγίας κοινωνίας, παρὰ τοῦ τὴν χειροτονίαν ποιοῦντος, ἡ δὲ χειροτονία γινέσθω. Ἡ δὲ β' διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησὶν, ὅτι ἐὰν ἡ ἀντίῤῥησις ἐπὶ αἰτίᾳ γένηται ἐμποδίσαι τῇ χειροτονίᾳ δυναμένῃ, κατὰ τοὺς νόμους ἢ τοὺς κανόνας [5], καὶ ὅτι παρόντος ἑκατέρου μέρους [6] ἡ ἐξέτασις γίνεται, ἢ τοῦ κατηγόρου ὑπερτιθεμένου ἐπὶ τρεῖς μῆνας [7] πληρῶσαι τὴν κατηγορίαν, καὶ ὅτι μὴ δεικνὺς ὁ κατήγορος ἢ ἀποφεύγων ἐκβάλλεται τῆς ἐπαρχίας, ᾗ ἐνοικεῖ [8]· γινομένης δὲ τῆς χειροτονίας πρὸ τῆς ἐξετάσεως, ὁ μὲν χειροτονηθεὶς [9] ἐξωθεῖται, ὁ δὲ χειροτονήσας ἐπὶ ἐνιαυτὸν κωλύεται τῆς ἁγίας [10] λειτουργίας, καὶ πᾶσα ἡ οὐσία αὐτοῦ προσκυροῦται τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ. Ἡ αὐτὴ δὲ διάταξις θέλει τὰ αὐτὰ κρατεῖν καὶ ἐπὶ ταῖς χειροτονίαις τῶν κληρικῶν. Ἡ δὲ ιζ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησὶν, ὅτι τινὸς κατηγοροῦντος ἐφ' οἱᾳδήποτε αἰτίᾳ τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι, γινέσθω πρότερον [11] ἡ ἐξέτασις τοῦ κατηγόρου ἐπεξιόντος· εἰ δὲ ἀπολειφθῇ, ἢ ἀναβάλληται, ποιείτω τὴν ζήτησιν εἴσω τριῶν μηνῶν ὁ μέλλων χειροτονεῖν, καὶ ἐὰν ἀνεύθυνος φανῇ, παρόντος ἢ ἀπολειφθέντος τοῦ κατηγόρου χειροτονείσθω· καὶ ὁ κατήγορος [12], εἰ μὲν κληρικός ἐστιν, ἐκβάλλεται τοῦ βαθμοῦ [13]· εἰ δὲ λαϊκὸς, σωφρονίζεται. Τῆς δὲ χειροτονίας γινομένης πρὸ ἐξετάσεως, τῆς ἱερωσύνης ὁ χειροτονήσας καὶ ὁ χειροτονηθεὶς ἐκβάλλονται. Λέγει δὲ τὰ αὐτὰ κρατεῖν καὶ ἐπὶ χειροτονίᾳ κληρικῶν καὶ ἐπισκόπων καὶ ἡγουμένων.

Cap. VIII.

De contradictione, quae fit in ordinatione episcopi. Synodi antiochenae can. XIX. Synodi carthaginiens. can. XLIX.

Lex. Tit. primus Novellar. constitutio prima, II, XVII, in quibus est etiam de contradictione ordinationis clericorum et praefectorum. Prima enim constitutio primi tituli Novellarum iubet, ut fiant episcoporum ordinationes coram universo ecclesiae populo, ut liceat unicuique volenti contradicere. Et siquidem ante ordinationem facta sit contradictio, non prius ordinari quem facta fuerit examinatio, et nulli penitus criminis affinis inventus fuerit; sin autem ante examinationem ordinatus fuerit, excidet a sacerdotio una cum eo qui ordinavit. Sin autem eum qui ordinationi contradixit, esse calumniatorem apparuerit, vel is accusationem non prosecutus fuerit, perpetuo separetur a sancta communione ab eo qui ordinat, fiat autem ordinatio. Secunda autem constitutio eiusdem tituli dicit, quod si fiat contradictio propter causam, quae potest ordinationi afferre impedimentum per leges et canones, et quod utraque parte praesente fit examinatio, vel accusatore ad tres menses differente accusationem peragere, et quod accusator non probans, vel aufugiens, eiicitur a provincia in qua habitat. Si autem facta sit ordinatio ante examinationem, qui ordinatus quidem est, extruditur; qui autem ordinavit, anno prohibetur a divino ministerio, et omnes eius facultates ipsius ecclesiae applicentur. Eadem con-

initium legis om. 50. — 1) γένοιτο 10, 11, 48. — 2) χειροτονίας vett. edd. καὶ τῆς ἱερ. σὺν αὐτῷ 11. — 3) πρὸς τὴν χειροτονίαν 11, 21. — 4) εἰ μὴ 10. ἐξέλθοι 11. — 5) δυναμένη post κανόνας iterum 21. — 6) μέλους vett. edd. — 7) ἐπὶ τρ. μῆνας om. 48. — 8) ἐν ᾗ οἰκεῖ 11, 21, 48. — 9) ἐξωθείτω et mox κωλυέτω 9. — 10) θείας 11, 70. — 11) πρῶτον 21. — 12) ὁ μὲν κατήγορος ibid. — ἐκβαλλέτω 9. 13) βαθμοῦ αὐτοῦ 48.

stitutio vult eadem servari etiam in ordinationibus clericorum. Decima septima eiusdem tituli constitutio dicit, quod si quis accusat eum qui est ordinandus, propter quamcunque causam, fiat prius, si persequatur accusator, examinatio: sin autem absit, vel differat, is qui est ordinaturus, faciat intra tres menses inquisitionem; et si a crimine alienus apparuerit, praesente vel absente accusatore, ordinetur. Et accusator, si quidem est clericus, gradu eiicitur; sin autem laicus, castigatur. Sin autem fiat ordinatio ante examinationem, et qui ordinavit, et qui ordinatus est, eiiciuntur. Dicit autem eadem servari in ordinatione clericorum et episcoporum et antistitum.

Auctaria. Ὁ νόμος, τίτλ. α' τῶν νεαρῶν διάταξις β' καὶ ιζ, ἤγουν νεαρὰ ϛ' καὶ ρλζ. In marg. ρκγ'. Εἰ δέ τις κατηγορίαν — ἡ χειροτονία. Basilic. lib. III, tit. 1. n. 8. Κατηγορηθέντος τοῦ μέλλοντος — ἠγουμένων κρατεῖ. Athanas. tit. 1 const. 17 p. 23, 24.

Διάταξις τοῦ πρώτου τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν τῆς ϛ' νεαρᾶς. Ὁ βουλόμενος — χωρὶς θείων γραμμάτων Athanas. tit. 1 const. 1, p. 2.

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ τοῦ χρόνου οὗ ἐντὸς δεῖ τοὺς ἐπισκόπους χειροτονεῖσθαι. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κε'. [Συνόδου 1) *ϛ' κανὼν ιδ'.]*

Ὁ νόμος. Ἡ β' διάτ. 2) τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν ὅτι, ἐὰν ὑπερθῶνται 3) οἱ τῆς πόλεως ἐφ' ἓξ μῆνας ψηφίσασθαι τὸν ἐπίσκοπον, ποιείτω τὴν χειροτονίαν ᾧ τινι ἁρμόζει, κινδύνῳ τῆς ἑαυτοῦ ψυχῆς 4), τῶν ἄλλων πάντων παραφυλαττομένων.

Cap. IX.

De tempore intra quod oportet episcopos ordinari. Syn. chalcedon. can. XXV. [Syn. VI can. XIV].

Lex. Secunda constit. primi tit. Novellarum dicit, quod si ii qui sunt ipsius civitatis, differant episcopum ad sex usque menses eligere, faciat ordinationem is cui competit, suae animae periculo, aliis omnibus observatis.

Auctaria in 9: Συν. τῆς ἐν Σαρδ. ι'. τῆς ἐν Γαγγρ. ιε'. In 45: Ὁ νόμος. ἐκ τῆς δευτέρας διατάξεως τοῦ α'. τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν τῆς ρκγ' νεαρᾶς. Ἐὰν ἐκτὸς — ψηφίσασθαι. Athanas. tit. 1. const. 2 p. 4.

Κεφάλαιον ι'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι τινὰ ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον πρὶν ἢ πάντας τοὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ χριστιανοὺς ὀρθοδόξους ποιῆσαι 5). *Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λϛ'.*

Ὁ νόμος. Καὶ ἡ ιη' διάτ. 6) τοῦ ε' τίτ. τοῦ α' βιβλ. καὶ ἡ ι' τοῦ ια' τίτ. τιμωρεῖται 7) τοὺς Σαμαρείτας καὶ Ἕλληνας βαπτιζομένους, καὶ μὴ προσάγοντας γαμετὰς 8) αὐτῶν καὶ παῖδας τοὺς ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν τῷ ἁγίῳ βαπτίσματι.

Cap. X.

Non esse aliquem ordinandum episcopum, vel presbyterum, vel diaconum, prius quam omnes qui sunt in domo sua, christianos orthodoxos fecerit. Synodi carthagin. can. XXXVI.

Lex. Decima octava constitutio V tituli primi libri, et X tituli undecimi puniunt Samaritanos et Graecos qui baptizati sunt, uxores autem suas et liberos, qui sunt domi suae, ad sanctum baptismum non adducunt.

1) συνόδου. Inclusa om. 1, 9, 11, 24, 28, 45, 48. — 2) ἡ β' νεαρὰ ibid. In marg. 21 νεαρὰ ρκγ'. — 3) ὑπερθῶνται οἱ ὑπὲρ τῆς πόλεως ib. — 4) αὐτοῦ ψυχῆς 48. — 5) ποιήσει 1, 11, 48. ποιήσῃ 45. — 6) ἡ η διατ. 10, 11. — 7) τιμωροῦνται 10, 11, 48. — 8) τὰς γαμετὰς 10.

*

Auctaria. Ὁ νόμος. βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτλ. ε' διάτ. ιη'. Πάντων ποιούντων πρόνοιαν τῶν συμφερόντων τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις, ἐκείνου μάλιστα πάντων ὡς πρώτου καὶ τῶν ἄλλων ἀναγκαιοτάτου πεφροντίκαμεν τοῦ τὰς αὐτῶν σώζειν ψυχάς, διὰ τοῦ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν ἅπαντας καθαρᾷ διανοίᾳ πρεσβεύειν, καὶ τοῦτο μὲν τὴν ἁγίαν καὶ ὁμοούσιον τριάδα προσκυνεῖν τε καὶ δοξάζειν, τοῦτο δὲ τὴν ἁγίαν ἔνδοξον καὶ ἀειπάρθενον Θεοτόκον Μαρίαν ὁμολογεῖν τε καὶ σέβειν· καὶ δὴ πλειστοὺς εὑρόντες ἐν διαφόροις πλανωμένους αἱρέσεσι διὰ σπουδῆς ἐποιησάμεθα παραινέσεσί τε ταῖς τὸν Θεὸν θεραπευούσαις ἐπὶ τὴν ἀμείνω μεταστῆσαι γνώμην αὐτοὺς καὶ θείοις ἐδίκτοις, ἔτι δὲ καὶ νόμοις ἐπανορθῶσαι τὴν οὐκ ὀρθῶς ἐμπεσοῦσαν ταῖς αὐτῶν διανοίαις προαίρεσιν, παρασκευάσαι τε τὴν ἀληθῆ καὶ μόνην σωτηριώδη τῶν χριστιανῶν πίστιν, ἐπιγνῶναί τε καὶ πρεσβεύειν, καὶ ταὐτὸν γέγονεν. Ἐπί τε ταῖς ἄλλαις αἱρέσεσι καὶ διαφερόντως ἐπὶ τοῖς ἀνοσίοις Μανιχαίοις, ὧν εἰσι μέρος οἱ Βορβορῖται, περὶ ὧν παρ' ἡμῶν ῥητὰ διατέτακται, ἃ δὲ περὶ τῶν Σαμαρειτῶν ἐτύχομεν ἤδη νομοθετήσαντες κρατεῖν, καὶ ἐπὶ τοῖς Μοντανισταῖς καὶ Τασκοδρούγοις καὶ Ὀφίταις θεσπίζομεν, τουτέστιν ὥστε μήτε συναγωγήν τινα τολμᾶν αὐτοὺς ἔχειν ἢ λόγων ἢ πράξεων ἀσεβῶν τε καὶ καταγελάστων οἱ συνιόντες μετέξουσι, μήτε τὴν αὐτῶν οὐσίαν δύνασθαί τινι παραπέμπειν ἢ κατὰ κληρονομίας ἢ κατὰ φιδεικομμίσσου δίκαιον ἐν διαθήκαις ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, κἂν οἱ συγγενής, κἂν εἴ τις ἐξωτικὸς ἐκείνοις εἴη· πλὴν εἰ μὴ τὴν ὀρθόδοξον ἀσπάζοιτο πίστιν, ὁ πρὸς τὴν αὐτῷ καλοῦμενος διαδοχήν, ἢ παρ' αὐτῶν γραφόμενος κληρονόμος ἢ τινι φιδεικομμίσσῳ τιμηθείς. Ἐπὶ δὲ ταῖς ἄλλαις ἁπάσαις αἱρέσεσιν (αἱρέσεις δὲ καλοῦμεν τὰς παρὰ τὴν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν καὶ τὴν ὀρθόδοξον πίστιν φρονούσας τε καὶ θρησκευούσας) τὸν ἤδη τεθέντα νόμον παρά τε ἡμῶν καὶ τοῦ τῆς θείας λήξεως πατρὸς ἡμῶν κρατεῖν βουλόμεθα, ἐν ᾧ οὐ μόνον περὶ αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ Σαμαρειτῶν καὶ Ἑλλήνων τὰ προσήκοντα διατέτακται· ὥστε τοὺς τὰ τοιαῦτα τοσοῦντας μήτε στρατεύεσθαι, μήτε τινὸς ἀξιώματος ἀπολαύειν· ἀλλὰ μηδὲ ἐν σχήματι διδασκάλου παιδείας δῆθεν τινὸς τὰς τῶν ἁπλουστέρων ψυχὰς εἰς τὴν ἑαυτῶν ἀνθέλκειν πλάνην καὶ κατὰ τοῦτο ποιεῖν αὐτοὺς ἀργοτέρους περὶ τὴν ἀληθῆ καὶ καθαρὰν τῶν ὀρθοδόξων πίστιν· μόνοις δὲ ἐκείνοις διδάσκειν καὶ σιτήσεως δημοσίας τυγχάνειν ἐφίεμεν, τοῖς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως οὖσιν. Εἰ δέ τις ὑπὲρ τοῦ στρατείαν ἢ συνηγορίαν ἢ ἀξίωμα ἢ δημόσιον φρόντισμα ἔχειν, προσποιησάμενος τὴν ἀληθινὴν καὶ ὀρθόδοξον πίστιν ἀσπάζοιτο, καὶ ὑποκρίσει ταύτῃ προσελθών, φανείη γαμετὴν ἢ παῖδας ἔχων τῆς κατεγνωσμένης αὐτοῖς πιουμένους αἱρέσεως, καὶ μὴ προσαγοι τούτους εἰς ἐπίγνωσιν τῶν ἀληθῶν, κελεύομεν αὐτόν, πάντως μὲν ἐκβάλλεσθαι τῆς συνηγορίας ἢ στρατείας ἢ ἀξιώματος ἢ δημοσίου φροντίσματος· εἰ δὲ λανθάνων διαμείνοι, μὴ δύνασθαί τι τῶν αὐτῷ προσηκόντων κατὰ δωρεὰν ἢ ἕτερον οἱονοῦν συνάλλαγμα ἐκποιεῖν εἰς αἱρετικὸν πρόσωπον ἢ τελευταίαν βούλησιν· τὰ δὲ καταλιμπανόμενα προσώποις αἱρετικοῖς καὶ τὴν αἱρετικῷ καταφερομένην ἐξ αὐτοῦ κληρονομίαν ἐκδικεῖσθαι παρὰ τοῦ δημοσίου, τῶν ὄντων ταῖς ἀληθείαις ὀρθοδόξων χριστιανῶν, δυναμένων ἢ παρὰ ζῶντος αὐτοῦ τι λαβεῖν, ἢ τελευτῶντος κληρονομεῖν· καθόλου γὰρ τοὺς ἐν ἀξίαις ἢ στρατείαις ἢ συνηγορίαις γινομένους, ἢ καὶ πληροῦντας καὶ πάντας τοὺς ὅλως μετασχόντας οἱασδήποτε δημοσίας φιλοτιμίας ἢ συγκροτήσεως, κελεύομεν παρὰ μόνων ὀρθοδόξων χριστιανῶν κληρονομεῖσθαι ἢ παίδων ἢ συγγενῶν ἢ ἐξωτικῶν παρ' αὐτῶν καλουμένων· καὶ γὰρ κωλύομεν παντελῶς τούτων μετέχειν, φαμὲν δὴ τῶν παρὰ κληρονομίας ἢ δωρεᾶς ἢ ἑτέρας αἰτίας καταφερομένων εἰς αἱρετικὸν πρόσωπον. Εἰ δὲ φανείη τις τοιοῦτόν τι πράττων, τὰ κατὰ τοῦτον διδόμενα ἢ καταλιμπανόμενα τὸν τρόπον ἐκδικεῖσθαι τῷ δημοσίῳ. Εἰ δέ τις ἀνὴρ αἱρετικὸς ὀρθοδόξῳ γυναικὶ συνοικοίη, ἢ τοὐναντίον αἱρετικὴ γυνὴ ὀρθόδοξον ἄνδρα ἔχοι, τὰ τούτων τέκνα πᾶσι τρόποις ὀρθόδοξα γίνεσθαι προστάττομεν, καὶ εἰ συμβαίη τινὰς μὲν τῶν αὐτῶν παίδων ὀρθοδόξους γενέσθαι, τινὰς δὲ καθ' οἱανοῦν πρόφασιν ἐπὶ τῆς αὐτῆς ἢ καὶ ἑτέρας αἱρέσεως μεῖναι, μόνους τοὺς ὀρθοδόξους κληρονόμους εἶναι τοῦ πατρός τε καὶ τῆς μητρός, τῶν μεινάντων ἑτεροδόξων οὐδεμίαν πάροδον πρὸς τὴν μητρῴαν καὶ πατρῴαν κληρονομίαν ἐχόντων· εἰ δὲ καὶ πάντες οἱ τῶν οὕτω συνοικούντων ἀλλήλοις παῖδες ἐπὶ τῆς αὐτῆς μείνειαν πλάνης, τότε τούτους μὲν καὶ ἐκβάλλεσθαι τῆς ἀμφοτέρων γονέων κληρονομίας. Εἰ δέ τις φανείη συγγενὴς καθ' οἱονδήποτε βαθμὸν τῶν οὕτω συνοικούντων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως, τοῦτον εἰς τὸν ἀμφοτέρων κλῆρον καλεῖσθαι· μηδενὸς δὲ ὀρθοδόξου χριστιανοῦ συγγενοῦς φαινομένου, τὸ ἱερώτατον ἡμῶν ταμεῖον τὰς ἐκείνων λαβεῖν οὐσίας· τοῦ κατὰ καιρὸν μεγαλοπρεπεστάτου κόμητος τῶν θείων ἡμῶν πριβάτων καὶ τῆς ὑπηρετουμένης αὐτῷ σχολῆς, διὰ πάσης ἐπιμελείας τὰ παρ' ἡμῶν διατυπωθέντα διερευνωμένων, καὶ τὰς ἐκ τοῦ παραβαθῆναί τι τῶν προειρημένων ἁρμόττειν μελλούσας τούτων οὐσίας ἐκδικούντων. Εἰ δέ τις τῶν παρ' ἡμῶν κεκωλυμένων, τουτέστιν Ἑλλήνων ἢ Μανιχαίων ἢ Σαμαρειτῶν, ἢ τῶν τούτοις παραπλησίων αἱρετικῶν ὅλως, ἢ στρατείᾳ τυχών, ἢ ἀξίᾳ ἢ συνηγορίᾳ ἢ οἱῳδήποτε δημοσίῳ φροντίσματι, παραγγείλειεν ἢ παιδεύειν θαρρήσειεν, ἢ δημοσίαν κομίζεσθαι σίτησιν ἢ τι πράττειν ὅλως τῶν ἀπηγορευμένων, μὴ γένοιτο δὲ κατάδηλον παρὰ πάσης τάξεως ἐνταῦθά τε καὶ κατὰ χώραν, στρατιωτικῆς τε καὶ πολιτικῆς, ᾗ ταῦτα διαφέρει, αὐτὸς μὲν ὁ πλημμελήσας, ἐπειδὰν φωραθείη, ταῖς ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημέναις ὑποκείσεται ποιναῖς· οἱ δὲ ταῦτα μὴ προσαγγείλαντες, εἴτε ἐν τάξεσιν εἶεν, εἴτε ἐν ἄλλαις ὑπηρετοῖντο ἀρχαῖς εἰς ἃς ταῦτα ἀναφέρεται, εἰκοστὸν χρυσίου ν' καταθήσουσι ποινὴν ἐφ' ἑκάστῳ προσώπῳ, καὶ πάσῃ δὲ ὁμοίως ἀρχῇ στρατιωτικῇ τε καὶ πολιτικῇ ἐνταῦθά τε κατὰ χώραν τριάκοντα ν' χρυσίου ἔπεσθαι πρόστιμον· εἰ δὲ καὶ ὑπεξέλθοι καὶ εἰς πρᾶξεις, τὴν ποινὴν καὶ δείξαιεν ἑαυτὸν, οὐκ ἀμελοῦσαν τῶν ἐπινομοθετηθέντων, ποινῆς δὲ ἐφ' οἱουδήποτε προσώπου ἢ θέματος ἁρμοττούσης, θεσπίζομεν τοῦτον τὸν μεγαλοπρεπέστατον κόμητα τοῦ ἱερωτάτου ταμείου εἰσπράττειν τε καὶ ὑποδέχεσθαι, καὶ τοῖς θείοις εἰσκομίζειν πριβάτοις γινώσκοντα ὡς, εἰ μὴ καὶ αὐτὸς διὰ τῆς ὑπηρετουμένης αὐτῷ τῶν καθωσιωμένων παλατίνων σχολῆς, καὶ αὐτὴ δὲ ἡ σχολὴ κατὰ πάντα τρόπον τὰ τοιαῦτα ἀνιχνεύσειε καὶ τοὺς ὑπευθύνους εἰσπράξειεν· αὐτὸς μὲν ν' χρυσ. ν'. ποινὴν καθήσει, ἡ δὲ πειθομένη αὐτῷ σχολὴ τὸ ἐπενηνεγμένον πρόστιμον πρὸς τῷ κατὰ

τῆς σχολῆς καὶ τὴν εἰς πᾶμα κοινὴν ἁρμόττειν, εἰ μὴ τῶν παρ' ἡμῶν νενομοθετημένων ἀντιλάβοιτο, πρὸς τὸν ἑαυτῆς ἀποβλέπουσα κίνδυνον· τὴν δὲ αὐτὴν ἐπιμέλειαν ἔχειν, καὶ τοὺς ἑκάστης πόλεως θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους διερευνωμένους ἀεὶ τὰ καθ' ἑκάστην πόλιν ὑπεναντίον τῆς θείας ἡμῶν ταύτης νομοθεσίας παρ' οὑτινοσοῦν ἐγχειρούμενα, καὶ ταῦτα φανερὰ τῷ λαμπροτάτῳ τῆς ὑπαρχίας ἄρχοντι καθιστᾶν ὡς ἂν ἐκεῖνος ἔργῳ παραδοίη τὰ παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς προστεταγμένα, ὡς εἴ γε θεάσοιντο οἱ θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι τὸν τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενον ῥαθυμῶς τῷ πράγματι χρώμενον, προσήκει τοῦτο φανερὸν ἡμῖν αὐτοῖς ποιεῖν, ἵνα τοὺς ῥαθυμήσαντας τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλωμεν οἷς ὑπαχθῆναι τοὺς ἁμαρτάνοντας τι τῶν προειρημένων ἐθεσπίσαμεν· εἰδότων καὶ τῶν κατὰ τόπον θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, ὡς εἴ τινες τούτων ἀμελήσειαν, ἥξουσι μὲν πρὸς τὸν δεσπότην Θεὸν καὶ τὴν αἰώνιον αὐτοῦ κρίσιν, διελεγχομένης δὲ τῆς αὐτοῦ ῥαθυμίας καὶ περὶ αὐτῆς κινδυνεύσουσι τῆς ἱερωσύνης 1). L. 18 cod. 1. 5.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τίτλ. ιαʹ διατ. ιαʹ. Ἐπειδή τινες —νομοθετοῦμεν. L. 10, Cod. 1. 1, post initium.

Κεφάλαιον ιαʹ.

Περὶ τῶν ἀπὸ λαϊκῶν γενομένων ἐπισκόπων. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ιʹ. [*Συνόδου* 2) *αʹ καὶ βʹ συγκροτηθείσης ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ιζʹ*].

Ὁ *νόμος*. Ἡ *βʹ διάταξις τοῦ αʹ τίτλ. τῶν νεαρῶν οὐ συγχωρεῖ ἀπὸ λαϊκῶν εὐθέως ἐπίσκοπον χειροτονεῖσθαι, ἀλλὰ πρότερον κληρικὸν γίνεσθαι* 3), *καὶ μένειν ἐπὶ τρεῖς μῆνας τὰς γραφὰς διδασκόμενον καὶ τοὺς κανόνας. Ἡ δὲ αʹ διάταξις τοῦ αὐτοῦ βιβλίου* 4) *καὶ τίτλου οὐ βούλεται αὐτὸν οὐχ ἧττον ἐξ μηνῶν προσκληρωθῆναι ἢ προμονάσαι.*

Cap. XI.

De iis qui fiunt episcopi ex laicis. Syn. sard. can. X. [Syn. I et II, quae in aede sanctorum apostolorum congregata est, can. XVII].

Lex. Secunda constitutio primi tit. Novellarum non permittit ut ex laicis statim episcopus ordinetur, sed fiat prius clericus, et maneat tribus mensibus discens scripturas et canones. Prima autem eiusdem libri et tituli constitutio non vult ipsum minus quam sex mensibus prius clericum vel monachum factum esse.

Auctaria. In cod. 9 post κανόνας pergit: Πᾶσι δὲ βαθμοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ἐξεταζόμενον πρότερον, οὕτω τῆς ἐπισκοπῆς τὴν χειροτονίαν ὑποδέχεσθαι.— cod. 48: σήμαινε ὅτι ἀντινομοθετεῖ ἡ διάταξις τῷ κανόνι.— In 43: Ὁ νόμος, ἐκ τῆς διατ. τοῦ αʹ τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν τῆς ρογʹ νεαρᾶς. Ὁ λαϊκὸς — ἐπισκοπήν. Athanas. tit. 1 const. 2 p. 4.

Ἐκ τῆς αʹ διατάξεως τοῦ αʹ τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν ἡ νεαρὰ ϛʹ. Μὴ εὐθὺς — ἱερωσύνης ἐπιστεῖ. Id. ib. p. 1, post init.

Κεφάλαιον ιβʹ.

Πῶς ὁ ἐθνικός, ἢ ὁ ἐν νόσῳ, ἢ ὁ νεωστὶ 5) *βαπτισθείς, καὶ ὁ ἐκ φαύλης διαγωγῆς, χειροτονεῖται ἐπίσκοπος, ἢ κληρικός. Κανὼν ἀποστόλων πʹ. Συνόδου Νικαίας κανὼν βʹ. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ιβʹ. Συνόδου* 6) *Λαοδικείας κανὼν γʹ.*

Cap. XII.

Quomodo ethnicus, vel qui aegrotat, vel qui recenter est baptizatus, etiam ex mala vitae institutione, ordinatur episcopus vel clericus. Apostolorum canon LXXX. Syn. nicaenae can. II. Syn. neocaesar. can. XII. Syn. laodic. can. III.

1) ἱερωσύνης. Iustiniani lex a. 529, vix compendio nota.—2) συνόδου. Inclusa om. vat. 9, ponit vat. 1 ante canonem sardicensem.—3) γίνεσθαι καὶ om. 10, 11, 48.—4) βιβλ. καὶ om. 10, 11, 21, 48.—Quae sequuntur, integra primus Rhalli dedit ex 79, nostris codd. consentientibus, neque velim omittas ea quae cod. 9 addit, quibus fortasse ipse Photius non pepercit, dum idem invidiose notaret id quod cod. 48 retinuit.—5) ἢ ἐν νόσῳ ἢ νεωστὶ 10.—6) συνόδου λαοδ om. 50 καν ιβʹ 9

Κεφάλαιον ιγ'.

Πῶς ὁ σχολάζων ἐπίσκοπος γίνεται εἰς σχολάζουσαν ἐπισκοπήν. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιϛ' [1].

Cap. XIII.

Quomodo fit vacans episcopus in vacante episcopatu. Syn. antioch. can. XVI.

Κεφάλαιον ιδ'.

Πότε γίνεται [2]) ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς εὐνοῦχος, ἢ ἄλλως ἐμπαθὴς τὸ σῶμα. Ἀποστόλων κανὼν κα', κβ', οζ', οη'. Συνόδου Νικαίας κανὼν α'.

Ὁ νόμος. Ὁ πολιτικὸς νόμος τοὺς ἑαυτοὺς ἢ ἑτέρους εὐνουχίζοντας, διαφόρως τιμωρεῖται, ποτὲ μὲν κεφαλικῶς, ποτὲ δὲ δημεύσει καὶ ἐξορίᾳ, ποτὲ δὲ ταυτοπαθείᾳ· καθόλου γὰρ [3]) ἐν τῇ πολιτείᾳ ἡμῶν, οὐδένα [4]) συγχωρεῖ εὐνουχίζεσθαι, ἀλλὰ παρὰ βαρβάροις καὶ [5]) μόνους βαρβάρους. Εἰ δέ τις παρ' ἡμῖν εὐνουχισθῇ, ἐλευθεροῦται, εἴπερ ἦν δοῦλος κἂν διὰ νόσον εὐνουχισθῇ, ὡς βιβλ. δ' τοῦ κώδικος τιτ. μβ' διατ. α', β', καὶ βιβλίον μη' τιτ. η' διατ. γ', δ', ε', ϛ', ια', καὶ ἐν τῇ περὶ τῶν εὐνουχιζόντων ρμβ' νεαρᾷ [6]).

Cap. XIV.

Quando fit episcopus vel clericus, eunuchus, vel qui aliter corpore vitiatus et male affectus est. Apostolorum can. XXI, XXII, LXXVII, LXXVIII. Syn. nic. can. I.

Lex. Lex civilis eos qui seipsos vel alios castrant, variis poenis afficit: aliquando quidem capite, aliquando vero publicatione bonorum et exilio, aliquando poena talionis. Omnino enim in nostra Republica nullum castrari permittitur, praeterquam barbaros apud solos barbaros. Si quis autem apud nos castratus fuerit, manu mittitur, si erat servus, etiamsi propter morbum castratus fuerit, sicut lib. IV Codicis tit. XLII constitutio I, II, et lib. XLVIII tit. VIII constit. III, IV, V, VI, XI et in CXLII Novella de his qui eunuchos faciunt, continetur.

Auctaria. Ὁ νόμος. Τοῦ δ' βιβλίου τοῦ κώδ. τίτλ. μβ' διάτ. α' καὶ β', ἤγουν τῶν βασιλικῶν βιβλίον ιθ' [7]), τίτλ. α' κεφάλαιον ογ'. Ἡ διάταξις κελεύει — καὶ πεπράσκειν. Cod. l. c. Basilic. lib. XIX tit. I cap. 85, t. II, p. 269 cap. 89, supplem. p. 261.

Τῶν διατάξεων βιβλ. μη' τίτλ. η' διάτ. γ' καὶ ἑξῆς. Ἐπειδή τις κατὰ τρυφὴν αἰτίαν θανάτου παρέσχεν, ἀπεδέχθη ὑπὸ Ἀδριανοῦ τὸ γεγονὸς ὑπὸ Ταυρινοῦ τοῦ ἀνθυπάτου· διότι αὐτὸν ἐπὶ πενταετίαν ἐργολαβήσειεν.

Οὕτω διατέτακται· μὴ γινέσθωσαν μὲν εὐνοῦχοι· τοὺς δὲ τούτῳ τῷ ἐγκλήματι ἐρχομένους τῇ τιμωρίᾳ τοῦ Κορνηλίου νόμου κρατεῖσθαι κελεύω. (post vacuum locum) καὶ τὰς τούτων οὐσίας εἰκότως τῷ φίσκῳ ἐκδικεῖσθαι ὀφείλειν· καὶ τοὺς δούλους τοὺς ποιήσαντας εὐνούχους, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ἐπιστρέφεσθαι δεῖ, κἂν μὴ παρῆσιν οἱ τούτῳ τῷ ἐγκλήματι κρατούμενοι καὶ περὶ ἀπόντων αὐτῶν ὡσανεὶ τῷ Κορνηλίῳ νόμῳ κρατουμένων ἀποφαίνεσθαι χρὴ ὡς, εἴ γε αὐτοὶ οἱ ταύτην τὴν ἀδικίαν παθόντες αἰτιῶνται ἢ πάθουσιν, ὀφείλει αὐτῶν ἀκούειν ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας τῶν ἀπολεσάντων τὴν ἀνδρείαν· οὐδεὶς γὰρ τὸν ἐλεύθερον ἢ τὸν δοῦλον ἄκοντα ἢ συγχωροῦντα εὐνουχίζειν ὀφείλει. Ὁ δὲ παρὰ τὸ ἔδικτόν μου ποιήσας, ἰατρὸς μὲν ὢν ὁ ἐκτεμών, κεφαλικῶς τιμωρηθήσεται· καὶ αὐτὸς δὲ ὁ θέλων ἑαυτὸν εἰς τὸ ἐκτμηθῆναι παρασχών. Καὶ οἱ τοὺς θλιβίας δὲ ποιοῦντες ἐν τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ εἰσὶν ἐν ᾗ οἱ εὐνουχίζοντες καθὰ διατέτακται· ὁ δὲ δοῦλον ὀφείλοντα εὐνουχισθῆναι παραδούς, εἰς τὸ ἥμισυ μέρος τῆς οὐσίας ζημιοῦται, ὡς ἀπὸ δόγματος [τῆς] συγκλήτου. L. 4, 5, 6. Dig. XLVIII. 8.

Διάταξις ια'. Περιτέμνειν τοῖς Ἰουδαίοις τοὺς ἰδίους μόνους υἱοὺς ἐκ διατάξεως ἐφεῖται· κατὰ δὲ τοῦ ποιή-

1) κανὼν ιϛ' 34, ιη'. 9, 10. — 2) πότε δύναται γίνεσθαι 10, 11, 48, 49. πότε δεῖ γίν. ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν 45. — 3) καθόλου δὲ vett. odd. — 4) οὐ συγχωρεῖ lib. 21. — 5) καὶ om. lib. 10, 21, 48. — μόνοις 11, μόνους om. 49. — 6) ρμ' νεαρᾷ 10, 21, 48, 49. — 7) βιβλ. ιθ'. Adest igitur, qui nusquam integer repertus est, liber ille Basilικῶν undevigesimus, et cum is locus apud Balsamonem referatur ad cap. 87, alias ad capp. 85 et 89, iterum monemur varias fuisse horum libro recensiones. His adde sic Digestorum graeca esse ceteris rariora, ut eorumdem verba istius tam Codice quam Novellis vetustiora plerumque sunt.

πλντας τοῦτο εἰς τὸν οὐκ ὄντα τῆς αὐτῆς θρησκείας ἡ τῶν εὐνουχιστῶν τιμωρία ἐπάγεται. Καὶ ὁ ἄνθρωπον ἡδονῆς ἢ ἐμπορίας ἕνεκεν εὐνουχίσας, ὡς ἀπὸ δόγματος τῆς συγκλήτου, τιμωρίᾳ τοῦ Κορνηλίου νόμου τιμωρεῖται. L. 11 Dig. XLVIII. 8.

Τοῦ δ' βιβλίου τοῦ κώδ. τίτλ. μβ' διάτ. α'. Ὁ ἐν ῥωμαϊκῷ ἐδάφει 1) εὐνουχίσας τινὰ κεφαλικῇ ὑπόκειται τιμωρίᾳ· τὸ δὲ ἀνδράποδον αὐτὸ τὸ εὐνουχισθὲν, καὶ ὁ οἶκος ἐν ᾧ γέγονε τὸ τοιοῦτον πταῖσμα, εἰδότος τοῦ δεσπότου, δημευέσθω. L. 1 Cod. IV. 42.

Τὸ κατὰ πόδα. Εἴ τις μετὰ ταύτην τὴν διάταξιν ἐν τῷ ῥωμαϊκῷ κόλπῳ εὐνούχους ποιήσει, εἰς κεφαλὴν τιμωρείσθω, τοῦ αὐτοῦ ἀνδραπόδου, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοῦ οἴκου ἐν ᾧ ἐνουχίσθη, τοῦ δεσπότου εἰδότες καὶ παρασιωπῶντος καὶ προσποιουμένου, φισκουμένων. Εἰ γὰρ ὁ δεσπότης ἀγνοεῖ, οὐ δημεύεται ὁ οἶκος, ὡς ἔγνως καὶ ἐν τῷ α' βιβλίῳ ἐν τῷ ε' τίτλῳ ἐν τῇ διατάξει περὶ τῶν παρασυνάξεων, καὶ ἐν ἑτέρᾳ δὲ ὁμοίως διατάξει ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τὸ αὐτὸ ἔγνωμεν· συγγινώσκομεν γὰρ ἀγνοήσαντι τῷ δεσπότῃ· ἀλλ' ἐν ἐκείναις ταῖς διατάξεσι, κατὰ τοῦ προεοραότερος ὥρισε τιμωρίαν ἡ διάταξις.

Νεαρὰ ρμβ', τῶν βασιλικῶν βιβλίον ξ' τίτλ. κα' κεφαλ. ξα'. Θεσπίζομεν — πολιτείᾳ καταλιμπάνειν. B. LX. 51, cap. 64, omisso scholio. 2)

Κεφάλαιον ιε'.

Περὶ τοῦ τὸν δαιμονιζόμενον μὴ κληρεῦσθαι. Ἀποστόλων κανὼν 3) οθ'.

Cap. XV.

Ut qui est daemoniacus, clericus non efficiatur. Apostolorum can. LXXIX.

Κεφάλαιον ις'.

Περὶ τοῦ μὴ πειθαρχοῦντος 4) τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ, βουλομένῳ χειροτονεῖν αὐτὸν εἰς μείζονα βαθμὸν 5). Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λα'. Βασιλείου κανὼν ι'.

Cap. XVI.

De eo qui non paret suo episcopo volenti ipsum in maiorem gradum ordinare Syn. carth. can. XXXI. Basil. can. X.

Auctaria. Περὶ ἱερέων, ὁ νόμος. βιβλ. δεύτερον τίτλ. δ' διάτ. β'. Οὐ χρὴ—ἀναχωρῆσαι. Βιβλ. γ' τίτ. γ' διάτ. κη'. Εὔλογος—ἱερέα. Βιβλ. δ' τιτ. η' διατ. λη'. Ἐὰν ἱερεὺς—ἀναγκάζεται. Collect. tripart. lust. p. 1509, in paratitlis.

Βιβλ. ο' τίτλ. α' διάταξις ξα'. βόνα γράτζια. ἀγαθῇ χάριτι διαζευχθεὶς δύναται γενέσθαι ἱερεύς. Ibid. paulo aliter.

Βιβλ. ν' τίτλ. ε' διάτ. ιγ'. Ὁ παντελῶς—ἱερεύς Ib. p. 1510.

Κεφάλαιον ιζ'.

Περὶ ἐπισκόπου, ἢ κληρικοῦ χειροτονηθέντος, καὶ μὴ δεχθέντος ὑπὸ τῆς παροικίας, ἢ μὴ καταδεξαμένου 6), ἢ μὴ δυνηθέντος ἀπελθεῖν. Ἀποστόλων κανὼν λς'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιη'. Συνόδου Ἀντιοχείας καν. ιη'. [Συνόδου 7) ς' κανὼν ιζ'.]

Cap. XVII.

De episcopo, vel clerico ordinato, et a parochia non admisso, vel qui non recepit, vel non potest discedere. Apostolorum canon XXXVI. Syn. ancyr. can. XVIII. Syn. antioch. canon. XVIII. [Syn. VI canon. XVII.]

1) ἐδάφει.— Lex Constantini Magni, incerti anni. — 2) *Scholio.* Breve compendium e marg. 44 in ipsum cod. 9 textum evasit: Ὅτι παρὰ Ῥωμαίοις (περὶ Ῥωμαίων 44) οὐδεὶς κατὰ νόμους εὐνουχίζεται· ὅτι ὁ εὐνουχισθεὶς (παρ' ἡμῶν 44) ἐλευθεροῦται δοῦλος. Solus 44: ὁ ἑαυτοὺς εὐνουχίζων κεφαλικῶς τιμωρεῖται ἢ δημ. καὶ ἐξ. ἢ τ. Glossemata id genus omittam. —3) κανὼν οη' vett. edd. perperam. — 4) πειθαρχοῦντι ib. πειθαρχεῖν 45.— 5) βαθμὸν καὶ περὶ ἱερέων 45.—6) μὴ δυναμένου 9, 24 et vett. edd.— 7) συνόδου ἀντ. καν. ιζ, ιη' 9, 10, 45. Inclusa om. 9, 10, 44, 45, 48, recenti manu in marg. 48 restituuntur.

Κεφάλαιον ιη'.

Περὶ τοῦ μὴ δύνασθαι τὸν τελευτῶντα ἐπίσκοπον, ἕτερον ἀνθ' αὐτοῦ χειροτονεῖν. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ος'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν κγ'.

Cap. XVIII.

Non posse morientem episcopum, alterum pro se ordinare. Apostolorum can. LXXVI. Syn. antioch. can. XXIII.

Κεφάλαιον ιθ'.

Περὶ τοῦ μὴ ἁπλῶς ἐν πόλει βραχείᾳ, ἢ κώμῃ, γίνεσθαι ἐπίσκοπον. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νζ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ς'.

Cap. XIX.

Ne sit omnino in parva civitate vel vico episcopus. Syn. laodic. canon. LVII. Syn sardicen. can. VI.

Κεφάλαιον κ'.

Περὶ τοῦ μὴ εἶναι ἐν μιᾷ ἐπαρχίᾳ δύο μητροπολίτας, ἢ ἐν μιᾷ πόλει δύο ἐπισκόπους, ἢ ἐν δυσὶ πόλεσιν ἕνα κληρικόν. Συνόδου Νικαίας κανὼν η'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ι', ιβ'. [Συνόδου Νικαίας τῆς β' κανὼν ιε'].

Ὁ νόμος. Ὁ Ἑλενόποντος 1) δύο ἔχει μητροπολίτας, ὡς ἡ κη' νεαρά· καὶ ἡ Παφλαγονία διαφόρους, ὡς ἡ κθ' νεαρά· καὶ ἡ Φρυγία Καπατιανὴ 2), καὶ ἡ β' Καππαδοκία· οὔτε δὲ δύο πόλεων 3) δύναταί τις εἶναι ἐπίσκοπος· ἐξῄρηται ὁ Τομεὺς 4), αὐτὸς γὰρ καὶ τῶν λοιπῶν ἐκκλησιῶν Σκυθίας προνοεῖ, καὶ ἡ Λεοντόπολις Ἰσαυρίας ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον 5) ἐστιν Ἰσαυροπόλεως, ὡς βιβλίον α' τοῦ κώδικος, τίτλος γ' διάτ. λε'. Οὔτε δὲ ἡγούμενος γίνεται δύο μοναστηρίων, ὡς διάτ. λθ' τοῦ αὐτοῦ τίτλου 6).

Cap. XX.

Non debere esse in una provincia duos metropolitanos, vel in una civitate duos episcopos, vel in duabus civitatibus unum clericum. Syn. nicaenae can. VIII. Syn. chalcedonens. can. X, XII. [Syn. nicaenae secundae can. XV.]

Lex. Helenopontus habet duos metropolitanos, ut est XXVIII Novella, et Paphlagonia diversos, ut XXIX Novella, et Phrygia Capatiana et II Cappadocia. Sed neque duarum civitatum potest quis esse Episcopus. Exceptus est Tomensis: ipse enim etiam reliquarum Scythiae ecclesiarum curam gerit, et Leontopolis Isauriae est sub episcopatu Isauropolis, ut habet liber primus Cod. tit. III constitutio XXXV. Sed neque fit praesul duorum monasteriorum, ut constit. XXXIX eiusdem tituli.

Auctaria. Νεαρὰ κη', βιβλ. ς' τῶν βασιλικῶν τίτλ. ιβ'. Τὸ καλῶς . . — εὑρίσκοντες πόρους Basilic. VI. 12, cap. 1, 2, 3, 4, 5.

Νεαρὰ κθ', βιβλ. ς' τῶν βασιλικῶν τίτλ. ιγ' κεφ. α'. Τὸ Παφλαγόνων — ἐπαρχίαις ἐστιν B. VI. 13, cap. 1.

Βιβλ. α' τοῦ κώδικος τιτλ. γ' διατ. λε', τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτλ. α' θέμα τρίτον. Τὸν ἀφαιρούμενον — τῆς Ἰσαυρίας. Basil. l. c. cap. 3. Καὶ τοῦτο μὲν τοῦ βασιλικοῦ· ἐν δὲ τῷ κώδικι κεῖται οὕτως· Πᾶσαν πολιν — ἀντιφωνήσεως (ut supra p. 460). Ταῦτα δὲ γενικῶς διατάξαντες καὶ εἰς νοῦν εἰληφότες τὴν κατάστασιν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῶν διακειμένων ὑπὸ Τομην τῆς τῶν σκυθίας πόλις in cod.

1) Ἡ ἐλενοπ. 10, 11. — 2) πακτιανὴ 1, 48. πακατιανὴ 21. — 3) οὐκ εἰς δύο πόλεις vett. edd. — 4) ὁ τομέων σκυθίας πόλις in cod. — 5) ὑπὸ τὴν ἐπισκοπὴν vett. edd. — 6) τίτλ. καὶ τὰ τῆς νεαρᾶς ib. ἔχει add. 50.

Σκυθῶν ἐπαρχίας, καὶ ὅτι οὐκ ἐγχωρεῖ ταῖς αὐταῖς ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις συνεχέσι βαρβάρων ἐπιδρομαῖς καταβλαπτομέναις ἢ καὶ ἄλλως πως πενίᾳ συζώσαις, ἑτέρως διασώζεσθαι, εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου Τόμεως, ἥτις ἐστὶ καὶ τοῦ ἔθνους μητρόπολις, τυγχάνοιεν προμηθείας, θεσπίζομεν ὑπεξαιρεῖσθαι τῆς παρούσης θείας νομοθεσίας, καὶ μηδαμῶς αὐτὰς ὑπάγεσθαι τῇ ταύτης ἀνάγκῃ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος μένειν κατὰ δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπεξαιρεῖσθαι τῶν ἐπὶ τοῦ παρόντος νενομοθετημένων βουλόμεθα, καὶ τὴν ἔναγχος πολισθεῖσαν κατὰ τὸ Ἰσαύρων ἔθνος (πρὸς τιμὴν καὶ θεραπείαν τοῦ καλλινίκου μάρτυρος Κόνωνος) πόλιν, τουτέστιν τὴν Λεοντοπολιτῶν, ὥστε καὶ αὐτὴν ὥσπερ νῦν ἔχει, σχήματος διαμένειν διὰ τὸ πολλῶν σφόδρα φιλονεικηθέντων, εἴτε αὐτὴν προσήκει ἰδιαζόντως τυχεῖν ἐπισκόπου, εἴτε ὑπὸ τὴν φροντίδα καὶ πρόνοιαν τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου τῆς Ἰσαυροπόλεως συντελεῖν διδόσθαι· πόλιν μὲν αὐτὴν εἶναι καὶ τῶν πολιτικῶν ἀπαραλείπτως καὶ εἰσπλήρες ἀπολαύειν δικαίων, ὑπὸ δὲ τὴν φροντίδα τοῦ μνημονευθέντος ἐπισκόπου διαπαντὸς διαμένειν.

Τοῦ αὐτοῦ καὶ τίτλου καὶ βιβλίου τοῦ κώδικος. Θεσπίζομεν 1) μηδένα δύο μοναστηρίων, ἀλλὰ εἶναι μὲν ταῦτα ὑπὸ τὸν τῆς ἐνορίας καθ' ἣν διάγουσι θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, ἕκαστον δὲ ἡγούμενον ἔχειν ἕνα, ἐφ' ᾧ τε τῇ μὲν τοῦ ἡγουμένου καταστάσει, καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ γινομένοις ἐγκινδυνεύειν τὸν ἐπίσκοπον· τῇ δὲ τῶν μοναχῶν τὸν ἡγούμενον, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον πᾶσαν εὐταξίαν φυλάττεσθαι, καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ κατὰ σύγχυσιν ἢ ἐπήρειαν μάλιστα παρὰ τῶν τὸ νύαγὲς τοῦτο σχῆμα περιβεβλημένων γίνεσθαι, ὅπερ χρὴ νῦν καὶ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον διηνεκῶς παραφυλάττεσθαι.

Κεφάλαιον κα'.

Περὶ τῶν χειροτονούντων ἐν ταῖς μὴ οὔσαις ὑπ' αὐτοὺς πόλεσιν ἢ ἐπαρχίαις. Ἀποστόλων κανὼν λε'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν 2) ιγ', κβ'. Συνόδου Ἐφέσου κανὼν η'.

Cap. XXI.

De iis qui ordinant in civitatibus vel provinciis quae eis non subsunt. Apostolorum can. XXXV. Syn. antioch. can. XIII et XXII. Syn. ephes. can. VIII.

Κεφάλαιον κβ'.

Περὶ τῶν διὰ προστασίας ἀρχόντων γινομένων ἐγκρατῶν ἐκκλησιῶν. Ἀποστόλων κανὼν 3) λ'. [Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν γ'.]

Ὁ νόμος. Ἀνάγνωθι 4) τὸ α' κεφάλαιον τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παραγεγραμμένα.

Cap. XXII.

De iis qui magistratuum principumve patrocinio fiunt compotes ecclesiarum. Apostolorum can. XXX. [Syn. nicaenae II. can. III.]

Lex. Lege primum caput octavi tituli praesentis operis, et quae in eo scripta sunt.

Κεφάλαιον κγ'.

Περὶ τῶν διὰ γάμον 5) ἢ παλλακισμὸν μὴ χειροτονουμένων ἐπισκόπων 6). Ἀποστόλων κανὼν 7) ιζ', ιη', ιθ'. [Συνόδου ς' κανὼν γ', ιβ'.] Βασιλείου κανὼν ιβ'.

Ὁ νόμος. Τίτλος α' τῶν νεαρῶν, διάταξις α', β', ιζ', ἐν αἷς εἴρηται ὅτι ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος ὀφείλει εἶναι παρθένος, ἢ ἐκ παρθενίας μονογαμήσας παρθένον.

Cap. XXIII.

De iis qui propter matrimonium vel concubinatum non ordinantur episcopi. Apostolorum can. XII, XVIII, XIX. [Syn. VI. can. III, XII.] Basilii can. XII.

1) θεσπίζομεν. Utriusque legis initium tantum habes in L. 40 Cod. 1, 3, §. 1.—2) καν. ιγ' καὶ κβ' 45.—3) καν. α', λ' 21.—Inclusa tantum in marg. 1, 23, plane om. 9.—4) κείμενον. Ita esse videtur potius quam Balsamonis σχόλιον, ut edd. unanimi consensu habent: sed more solemni in ultimis titulis huiusce nomocanonis, etiam in 45 rubrice scribitur: Ἀνάγνωθι τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ η' τίτλῳ τοῦ παρ. συντάγματος — 5) περὶ τῶν διγάμων ἢ παλλακισμῶν 1.—6) ἐπισκ. ἢ κληρικῶν 1, 45, 50.—7) καν. ιζ', ιη', ιθ' 9, 21, 45, 48.

Lex. Lege titulum primum Novellarum constit. I, II, XVII, in quibus dictum est, quod qui ordinatur episcopus, vel presbyter, vel diaconus, debet esse virgo, vel ex virginitate unam solam virginem uxorem duxisse.

Auctaria ex cod. 50: Σχόλιον. Ὁ τῶν ἁγίων ἀποστόλων φησὶ κανών· Ὁ δίγαμος.... ἱερεύς (vid. app. can. 17, hic sensu expressum). Ἆρα νῦν ἐάν τις τὸν πρῶτον νομίμως αὐτῷ συναφθέντα γάμον ἀθετήσῃ, εἶτα τοῦτον αὖθις ἀνανεώσει, ὁ τοιοῦτος δυθήσεται, ἢ οὔ; καὶ φησὶν ὁ νόμος· ἐάν τις τὸν πρὸς τὴν αὐτοῦ γαμετὴν διαλύσεται γάμον, εἶτα τοῦτον αὖθις ἀνανεώσει, εἷς δὲ καὶ ὁ αὐτὸς νομίζεται γάμος, μονονοὶ ὀλίγου παραδραμόντος χρόνου, τὸν γάμον ἀνανεωθῆναι συνέβη, καὶ μήτε ὁ ἀνήρ, μήτε ἡ γυνὴ πρός τινα ἕτερον συνήλλαξε γάμον.

Ex cod. 45: τίτλ. α' τῶν νεαρῶν νεαραὶ ς', ρκγ', ρλζ (διατάξεις α' καὶ β' καὶ ιζ', scilicet apud Athanasium), ἐν αἷς εἴρηται ὅτι ὁ χειροτονούμενος ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος, [εἰ] ἀγάγηται γαμετήν, ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου, καὶ τῇ τάξει τῆς πόλεως, ἐν ᾗ κληρικὸς ἦν, μετὰ τῶν ἰδίων πραγμάτων παραδιδόσθω. εἰ δὲ ἀναγνώστης...—διήνυσε (ut in capp. 47, 48 ex LXXXVII)· τοὺς τοιούτους γὰρ χειροτονεῖσθαι κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ κλήρῳ καταλεγόμενοι μοναχῶν πρέποντα βίον ἐκτελείτωσαν· εἰ γάρ μετὰ τὴν τοῦ κλήρου τιμὴν γυναῖκά τις ἐξ αὐτῶν ἀγάγηται ἢ παλλακὴν σχοίη, τῇ τάξει ἢ τῇ τυχῇ ᾗ ὑπέκειτο, ἀποδιδόσθω, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τοιούτῳ ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ ἐγκαταλεγῇ, ἐν ᾧ τις τεταγμένος οὐ κωλύεται ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ τῶν νόμων γαμετὴν λαβεῖν.

Τοῦ α' βιβλ. τοῦ κωδ. τίτλ. γ' διατ. ιβ' καὶ νβ'. Εἴ τις βουλευτὴς κληρικὸς γένηται—οὐκ ἐκάλεσεν, ut supra p. 464.

Διάταξις λ'. Ὁ μὲν σύντομος 1) ἐπακολουθεῖν. Ib.

Διάταξις μα'. Πᾶσαν—κελεύομεν. p. 465.

Διάτ. μβ'. Πᾶσαν—ἀνενεγκεῖν Ibid.

Θεσπίζομεν—χρόνον. Ibid.

Τοῦ α' τιτλ. τῶν νεαρῶν διατ. α, ἤγουν νεαρὰ ς'. Ὁ μέλλων.—χειροτονίαν Ibid.

Τοῦ πρώτου τίτλ. κ. τ. ν. Ibid.

Τῆς αὐτῆς νεαρᾶς Ibid.

Τῶν βασιλικῶν κ. τ. ἑ. Ibid.

Τοῦ α' τίτλου κ. τ. ἑ. Omnino ut ibid.

Κεφάλαιον κθ'.

Περὶ τῶν ἐπὶ χρήμασι χειροτονουμένων ἢ λαμβανόντων ὀφφίκια 2). Ἀποστόλων κανὼν κθ'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν β'. [Συνόδου 3) ς' κανὼν κβ', κγ'. Ταρασίου ἀρχιεπισκόπου πρὸς Ἀδριανὸν πάπαν Ῥώμης ἐπιστολή. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν δ', ε', ιθ'. Βασιλείου ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους ἐπιστολῆς 4) Γενναδίου καὶ τῆς σὺν αὐτῷ συνόδου ἐκ τῆς ἐγκυκλίου πρὸς τοὺς ὁσιωτάτους 5) μητροπολίτας ἐπιστολῆς].

Ὁ νόμος. Βιβλίον α' τίτ. γ' διάταξις λ', μα', καὶ τίτ. α' τῶν νεαρῶν διάταξις α', β', ια', ἐν αἷς εἴρηται καὶ περὶ τῶν διδομένων ἐμφανιστικῶν παρὰ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ ὅτι ἐν Βυζαντίῳ μόνοι οἱ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, οὐ μὲν οἱ τῶν ἄλλων κληρικοὶ τοῖς αὐτῶν συγκληρικοῖς ταῦτα διδόασιν. Οἱ δὲ παρασχόντες 6) οὐ διδόασιν πλέον ἑνὸς ἐνιαυτοῦ διάρια 7)· οὔτε δὲ φρόντισμα οἱονδήποτε ἢ διοίκησιν ἐκκλησιαστικήν τις δύναται λαβεῖν ἐπὶ δόσει ἢ ἐπὶ τῶν πτωχείων 8) γίνεσθαι, ἢ ξενῶνος, ἢ εὐαγοῦς οἴκου προστῆναι· πάντα δὲ τὰ ἐπὶ τούτῳ διδόμενα ἢ ὑπισχνούμενα ἡ ἐκκλησία ἢ ὁ εὐαγὴς οἶκος ἐπιδικεῖ· ἐξουσίαν δὲ ἔχουσιν οἱ ἐπίσκοποι, καὶ πρὸ τῆς χειροτονίας, καὶ μετά, ταῦτα ταῖς ἐκκλησίαις 9) προσφέρειν.

Cap. XXIV.

De iis qui propter pecunias ordinantur, vel officia accipiunt. Apostolorum can. XXIX. Syn. chalcedonens. can. II. [Syn. VI can. XXII, XXIII. Tarsaii Archiepiscopi ad Adrianum Papam Romae epistola. Syn. nicaenae II can. IV, V, XIX. Basilii ex epistola ad episcopos. Gennadii et cum ipso coactae synodi ex circulari ad sanctissimos metropolitanos epistola.]

1) Σύντομος. Iterum notetur, emendata pag. 464 n. 8, legem esse Leonis et Anthemii, a. 469. — 2) ὀφφίκιον 1, 21, 48, 49. — 3) συνόδου. Inter inclusa 1, 48, 49 om. Tarasii et Gennadii epistolas; tantum om. 8, 44. Tarasii epist. quam ponunt 45, 50 in ultimo loco. — 4) ἐκ τῆς ἐπιστολῆς 21. — 5) ὁσιωτάτους om. 21. — 6 παρέχοντες 1, 11. — 7) διαρίων 45. — 8) πτωχῶν 11. — 9) ἐκκλησίας αὐτῶν 1. προσφέρειν αὐτῶν, ἀλλ' οὐ διὰ τὸ χειροτονηθῆναι δίδοσθαί τι add 49.

Lex. Liber I tit. III constitutio XXX, XLI, et tit. primus Novellarum const. I, II, XI, in quibus dictum est etiam de insinuativis quae dantur episcopis vel clericis; et quod Byzantii ii soli qui sunt magnae ecclesiae, non etiam aliarum clerici, ea dant suis conclericis. Qui autem ea praebuerunt, non dant plusqum unius anni diaria. Sed nec ullam curationem vel administrationem ecclesiasticam potest quis suscipere, vel pauperum hospitiis praefici, vel xenodochio aut sanctae domui praeesse propter rei alicuius dationem. Quaecumqua autem propterea dantur, vel promittuntur, ecclesia aut sacrosancta domus vendicat.

Auctaria. Ὁ νόμος. ἡ λ' καὶ μα' διάταξις τοῦ γ' τίτλ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. μετὰ καὶ ἑτέρων προσφόρων διατάξεων προγράψησαν μὲν ὄπισθεν εἰς τὸ ς' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτλου ἐτέθησαν καὶ κἀνταῦθα ὡσαύτως καὶ ἡ α' καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ς' καὶ ρκγ' ἐκεῖ προγράψησαν, ἔχουσι δὲ καὶ ὧδε οὕτως· διάτ. λ. ὁ μὲν σύντομος... διάτ. μα'. πᾶσαν... διάτ. μβ'. πᾶσαν... τοῦ α' τίτλ. ὁ μέλλων... θεσπίζομεν... πρὸ δὲ πάντων.. usque ad προσφερα, omnia omnino ut supra.

Ἡ δὲ ια' διάταξις, ἤγουν νεαρὰ νς', οὐ κεῖται, τάδε φησιν Μόνοι οἱ χειροτονούμενοι ἐν τῇ μεγάλῃ—βαθμούς. Athanas. tit. I const. 11.

Ἐκ τῆς ρκγ' νεαρᾶς, κειμένης ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν γ' τίτλ. α'. Ἀλλ' οὐδὲ κληρικὸν—προσφερόμενα, ut in Novell. 123 cap. 16, plenius quam in B. III. 1. 31.

Κεφάλαιον κε'.

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι ἀναχειροτονήσεις. Ἀποστόλων κανὼν ξη' 1). Συνόδου Καρθαγένης καν. μη'.

Cap. XXV:

Ne fiant reordinationes. Apostolorum can. LXVIII. Syn. carthagin. can. XLVIII.

Auctaria. Ὁ νόμος. βιβλ. β' τῶν βασιλικῶν τίτλ. α' κεφάλ. α' θέματος β'. Θεσπίζομεν....—ἀποθέμενος. Quod nunc legitur in Basilic. lib. IV tit. I cap. 1.

Κεφάλαιον κς'.

Περὶ τοῦ μὴ μετιέναι ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιε', ις'. Συνόδου 2) Ἀντιοχείας κανὼν κα'. Συνόδου Χαλκηδόνος 3) κανὼν ε', ιβ', κ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν α', β', ιε'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 4) νδ', Ϟ'. [Συνόδου ς' κανὼν ιζ', ιη' καὶ κ'.]

Ὁ νόμος. Ἡ θ' 3) καὶ ι' διάταξις τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει πῶς εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν Κωνσταντινουπόλεως οἱ τῶν ἄλλων αὐτῆς ἐκκλησιῶν 5) κληρικοὶ μετατίθενται.

Cap. XXVI.

Ne episcopus vel clericus migret a civitate in civitatem. Syn. nicaenae can. XV, XVI. Syn. antioch. can. XXI. Syn. chalced. can. V, XII, XX. Syn. sard. can. I, II, XV. Syn. carthag. can. LIV et XC. [Syn. VI. can. XVII, XVIII et XX].

Lex. Nona et X constitutio primi tit. Novellarum, dicit quomodo in magnam Constantinopolitanam ecclesiam aliarum eius ecclesiarum clerici transferantur.

Auctaria. Ζήτει κεφ. κ' θέμ. α' τίτλ. γ' κεφ. ια'. —Διάταξις θ' νεαρά, γ' βιβλ. τῶν βασιλικ. τίτλ. β' κεφ. (sic 45, sed lege βιβλ. γ' τίτ. β' κεφ. α', β') Θεσπίζομεν τοίνυν τοὺς μὲν ἄχρι νῦν—συγχωροῦμεν. Novell. III, cap. 1, 2 usque ad §. 1. Bas. III. 2. 1, 2.

Διάταξις ι', ἤγουν νεαρὰ ις', τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτλ. γ'. Νόμον ἔναγχος....—ἐλαττωθείη. Bas. III. 3. 1.

1) καν. ξη'. Huc intruditur in 45 canon sic. 19 sub falso titulo: τοῦ λζ' κεφαλαίου, tum interposito inepte hoc versu: τοῦ τετάρτου κεφαλαίου τοῦ αὐτοῦ α' τίτλου, additur: τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανὼν μζ', cui demum canoni subiicitur carthag 48.—2) συν ἀντιοχ. om. 45—καν. κθ' 2.—3) καν. ν, ι', κ' 45, 48.—4) καν. ιε', κ'. Io. καν. να', Ϟ' Io—4) Ἡ δὲ ς' II—5) ἐκκλησίας vett. edd.

Κεφάλαιον κζ.

Περὶ τοῦ 1) ὑποκειμένου ἁμαρτήματι 2), καὶ χειροτονηθέντος. Συνόδου Νικαίας κανὼν θ', ι'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν 3) θ', ι'. Βασιλείου κανὼν κζ'. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ 4) κανὼν δ', ε', η'.

Cap. XXVII.

De eo qui est peccato obnoxius, et tamen est ordinatus. Synodi nicaenae can. IX, X. Synodi neocaesarien. canon. IX, X. Basilii canon XXVII. Theophili ex commonitorio can. IV, V, VIII.

Auctaria. Ζήτει περὶ ἀθεμιτογαμιῶν τῶν βασιλικῶν βιβλ. κη' τίτλ. ς', sic 45 post can. Basilii 27; post Theophili autem hypomnesticon: ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτλ. α' κεφάλ. κη', nec plura. Quas quidem solitarias inscriptiones haud negligendas duxi; immo eas tertio nomocanonis commentario antiquiores puto, viamque Theodoro Bestae latam stravisse, ut in sua inde scholia excurreret.

Κεφάλαιον κη'.

Περὶ τῆς ἡλικίας τῶν χειροτονουμένων ἀῤῥένων καὶ θηλειῶν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ις'. [Συνόδου ς' κανὼν ια', ιε'.] Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ια'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιε' 5).

Ὁ νόμος. Ἡ θ' διάταξις τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδικος οὐ συγχωρεῖ γίνεσθαι διακόνισσαν τὴν μὴ ὑπερβᾶσαν 6) τὸν ξ' ἐνιαυτόν· ἡ δὲ α' διάταξις τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν ν' ἐτῶν αὐτὴν εἶναι θέλει, ὡς εἴγε διά τινα αἰτίαν ἀναγκαίαν ἐλάττων οὖσα ταύτης τῆς ἡλικίας, ἐχειροτονήθη, βούλεται μοναστηρίῳ ἐμβληθῆναι, ἐν ᾧ ἀνδρῶν ἐπιμιξία οὐκ ἔστιν, οὔτε αὐτεξούσιος δίαιτα. Ἡ μέντοι β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. οὐ θέλει διακόνισσαν ἐκκλησίας γίνεσθαι τεσσαράκοντα ἐνιαυτῶν ἥττονα· ἡ αὐτὴ δὲ διάταξίς φησι τὸν χειροτονούμενον πρεσβύτερον μὴ ὀφείλειν εἶναι ἥττονα τῶν λ' ἐτῶν, καὶ κε' τὸν διάκονον, τὸν δὲ ἀναγνώστην κ', καὶ τὸν ἐπίσκοπον λε'· ἡ δὲ ιζ' διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτ. θέλει αὐτὸν ὑπερβεβηκέναι τὰ λ' ἔτη.

Cap. XXVIII.

De aetate eorum qui ordinantur masculorum et feminarum. Syn. carth. can. XVI. [Syn. VI. can. XI, XV.] Syn. neocaesar. can. XI. Syn. chalced. can. XV.

Lex. Nona constitutio tit. III primi libri Codicis non concedit ut fiat diaconissa quae non excesserit sexagesimum annum. Prima autem constitutio primi tituli Novellarum vult eam esse quinquaginta annos natam. Quare siquidem propter aliquam causam necessariam, quae hac aetate minor est, ordinata fuerit, vult eam in monasterium coniici, in quo non fuerit ei cum viris consuetudo, nec libera vitae instituendae potestas. Porro autem secunda eiusdem tituli constitutio non vult ecclesiae diaconissam fieri quae non sit XL annos nata. Eadem autem constitutio dicit, eum qui ordinatur presbyter, non debere esse minorem XXX annis, et XXV diaconum, lectorem XX, et episcopum XXXV. XVII eiusdem tituli constitutio vult eum excessisse XXX annos.

Auctaria in 45 post can. neocaes. 1ᵘᵐ loco positum: ζήτει βιβλ. δ' τῶν βασιλικῶν κεφ. ιβ'.— Post canonis 16 carthagin. partem priorem: ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' κεφάλ. ιγ', ιδ' καὶ ιε'.— Post partem

1) περὶ τοῦ cum 1, 21, 45, 48, 49, τοῦ vulgo om.— 2) ἁμαρτήματος 1, 49.— 3) om. καν. ι' omnes iid. codd.—4) ὑπομν. De Theophilo silet 49.—5) καν. ιε'. Rectius apud Maium et in nonnullis codd. 1ᵘˢ can. neocaes. 2ᵘˢ chalced. 3ᵘˢ carthagin. 4ᵘˢ trullan.— 6) ὑπερβάλλουσαν vett. edd.

alteram: ζήτει βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτλ. α' κεφάλ. κδ'. Post textus legia, de novella prima: Ἔχει γὰρ οὕτως· Μηδεμία 1), εἰ μὴ μετρεῖται ἑξήκοντα ἐνιαυτῶν κατὰ τὴν διάταξιν τοῦ ἀποστόλου, πρὸς τὴν τῶν διακονισσῶν ὑπηρεσίαν προφερέσθω. Ἡ δὲ α' διάταξις τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν ἡ ς' νεαρά, ν' ὅταν αὐτὴν εἶναι θέλει... δίαιτα, ut supra. Φησὶ γὰρ γραφὴ Ἀθανασίου· Ἡ χειροτονουμένη... χειροτονεῖται. Tit. I const. I, ed. Heimbach. p. 3. Γραφὴ Θεοδώρου τοῦ Ἑρμουπολίτου. Αἱ διακονισσαι... μέντοι γε. Nov. 6 c. 15 ed. Zachariae p. 16.

Ἡ μέντοι β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ α' τίτλου, ἤγουν νεαρὰ ρκγ', κειμένη εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν τίτλ. α' κεφ. κς'. Οὐ θέλει κ. τ. ἑ. Λέγει γὰρ πρεσβύτερον — γάμους. Basil. lib. III. tit. I cap. 25. ὁ δὲ τοῦ ἐπισκόπου χρόνος τοῖ μὲν βασιλικοῖ παρελείφθη. Ἡ δὲ νεαρὰ λε' ὁρίζει χρόνον· ἡ δὲ ιζ' διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν ρλζ' νεαρά, θέλει ὑπερβεβηκέναι λ' ἔτη. Σύνοψις τοῦ Ἑρμουπολίτου· Οἱ κληρικοί... λ' ἔτη. Nov. 137 c. I ed. Zachariae p. 151.

Τῶν βασιλικῶν βιβλ. δ' τίτλ. α' κεφ. ια'. Εἴ τις ἁρπάσει... προσκυροῦν. Basil. l. I. sed cap. 15.

Τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτλ. α' κεφ. (sic) Τοὺς θεοφιλεστάτους... ἀναγκασθήσονται. L. l. cap. 11, 12, 13.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου τῶν βασιλικῶν. Εἰ δὲ ὁ μέλλων χειροτονεῖσθαι... ἀποκαθιστάσθω. Ibid. cap. 27. Hactenus 45: in 9 vero singulare scholium occurrit: Ὅτι τὸν σκοπὸν τῶν γεγραφότων τοὺς κανόνας χρὴ πρότερον σκοπεῖν, καὶ μὴ ψιλῶς τὰ γεγραμμένα ἀναγινώσκειν, ὅπερ ἐπιστάμενος ὁ ἅγιος Μελέτιος, ἐπίσκοπος Ἀντιοχείας, εὑρεθεὶς ἐν τῇ συνόδῳ τῶν ρν', γνοὺς ὅτι τὰς τῆς φιλαρχίας ἀφορμὰς περικόπτοντες ἐφύλαξαν τὴν μετάθεσιν, βεβαιοῦσιν τὸν ἅγιον Γρηγόριον εἰς μετάθεσιν τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει προέδρας

Κεφάλαιον κθ'.

Περὶ ποιήσεως χωρεπισκόπων, καὶ πότε 2), καὶ πῶς προσφέρουσιν ἢ μεταδιδόασι, καὶ τίνας χειροτονοῦσιν ἢ οὔ. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιγ'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ιγ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ι'. Βασιλείου ἐκ τῆς πρὸς τοὺς χωρεπισκόπους ἐπιστολῆς.

Cap. XXIX.

De chorepiscoporum creatione, et quando, et quomodo offerunt, vel communicant, et quosnam ordinant vel non. Syn. ancyr. can. XIII. Syn. neocaes. can. XIII. Syn. antioch. can. X. Basilii ex epistola ad chorepiscopos.

Κεφάλαιον λ'.

Περὶ τοῦ ἑπτὰ καὶ μόνους εἶναι διακόνους ὀφείλειν 3), κἂν ἡ πόλις μεγάλη ᾖ 4). Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ιδ'. [Συνόδου ς' κανὼν 5) ις'.]

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ. 6) τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησὶν ὅτι τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ λειτουργούντων ἡ ποσότης τῆς προσόδου 7) καὶ ἡ κρατήσασα ὁρίζει 8) συνήθεια. Ἡ δὲ θ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. προστάττει 9) ἐν τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ Κωνσταντινουπόλεως εἶναι 10) ξ' πρεσβυτέρους, διακόνους ρ', καὶ κ' διακονίσσας 11), ὑποδιακόνους ϙ', ἀναγνώστας ρι', ψάλτας κε', θυρωροὺς ρ'. Ἡ δὲ ι' τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάτ. βούλεται ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις φυλάττεσθαι τὸ ἐξ ἀρχῆς ὁρισθὲν στατοῦτον. Ἀπὸ δὲ τύπου 12) τοῦ δεσπότου Ἡρακλείου ὡρίσθησαν ἐν τῇ αὐτῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ πρεσβύτεροι π', διάκονοι ρν' 13), διακόνισσαι μ', ὑποδιάκονοι ο', ἀναγνῶσται ρξ', ψάλται κε', θυρωροὶ οε'.

Cap. XXX.

Quod debent esse solum septem diaconi, etiam si sit magna civitas. Syn. neocaesar. can. XIV. [Syn. VI. can. XVI].

Lex. Prima constitutio primi tit. Novellarum dicit, quod numerum eorum qui in

1) Μηδεμία L. 3 cod. 1. 3. Lex Valentiniani Theodosii et Arcadii, a. 390. Cf. cap. XXXVII.— 2) ἤ ποτε 45.— 3) ὀφείλειν om. vett. edd. — 4) ᾖν 45.— 5) καν. ιβ', ις' 79 at vett. edd.— 6) ἡ δὲ ια' διατ. 1, 11, 49. — 7) ποσότης προσόδων καὶ κρατήσασα vett. edd.— 8) ὁρίζει ib. om.— 9) ταύτῃ 1, 11, 21, 45, 48.— 10) εἶναι om. 1, 21, 45.— 11) διακονίσσας μ' 1, 11, 45, 48, 49.— 12) ἀπὸ τούτου δεσπότου vett. edd. Haud sine tumultu 9: Ἡ δὲ ι' τοῦ αὐτοῦ τίτ. βούλεται τὸ ἐξ ἀρχῆς τὸ τούτων ἀπὸ τοῦ τύπου τοῦ 8. Ἡ. ὁρισθὲν ἐξ ἀρχῆς πρὸς Σέργιον πατριάρχην. Cf. auctaria.— 13) διάκονοι ρν' 11, 45, 48, 70.

unaquaque ecclesia ministrant, quantitas redituum et quae invaluit consuetudo definit. Nona autem eiusdem tituli constitutio statuit in magna Constantinopolitana ecclesia esse sexaginta presbyteros, diaconos C, diaconissas XX, hypodiaconos XC, lectores centum et X, cantores XXV, ianitores C. Decima autem eiusdem tituli constitutio vult in aliis ecclesiis servari statutum quod ab initio factum est. A sanctione autem Domini Heraclii in eadem magna ecclesia constituti sunt presbyteri LXXX, diaconi CL, diaconissae XL, hypodiaconi LXX, lectores CLX, cantores XXV, ianitores LXXV.

Auctaria. Ἡ α' διατ. τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν ἡ ϛ' νεαρά, φησὶν ὅτι... συνήθεια, ut supra.

Τοῦ Ἑρμουπολίτου. Τὸ μέτρον ... πρόσοδον. Zachar. p. 16, nov. VI n. 19.

Ἡ δὲ θ' τοῦ αὐτοῦ τίτλ. ἤγουν ἡ γ' νεαρὰ τάττει — θυρωροὺς ρ'. Λέγει δὲ πλατύτερον οὕτως· Θεσπίζομεν τοὺς ἄχρι νῦν — συγχωροῦμεν. Nov. VI cap. 1, 2 ad §. I.

Διάταξις ι', ἤγουν νεαρὰ ιϛ', τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτλ. γ'. Νόμον ἔναγχος — δυνάμενον. Nov. XVI prooem. In margine: Ἡ τοιαύτη διάτ. βούλεται ἐν ταῖς ἄλλαις ἐκκλησίαις φυλάττεσθαι τὸ ἐξ ἀρχῆς ὁρισθὲν σταθμὸν (?) τοῦτον.

Post Heraclii typicon: Πλὴν καὶ ὁ τύπος 1) οὗτος ἐκαινίσθη διὰ κελεύσεως γινομένης πρὸς Σέργιον τὸν ἁγιώτατον πατριάρχην. Cf. infra tit. IX cap. I.

Βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτλ. γ' διάτ. ια'. Ταῖς ἐπιχωρίοις 2) — χειροτονεῖσθωσαν. L. XI. Cod. 1. 3.

Κεφάλαιον λα'.

Τίνες 3) *εἰσὶ κληρικοὶ ἢ τῆς ἐκκλησιαστικῆς τάξεως. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κδ'.*

Ὁ *νόμος.* Ἡ *β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν κληρικοὺς λέγει* 4), *πρεσβυτέρους, διακόνους, ὑποδιακόνους, ἀναγνώστας, ψάλτας· ἡ μέντοι* 5) *ϛ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος καὶ ἐξορκιστῶν καὶ πυλωρῶν μέμνηται.*

Cap. XXXI.

Quinam sunt clerici vel ecclesiastici ordinis. Synodi laodicenae can. XXIV.

Lex. Secunda constitutio primi tituli Novellarum clericos dicit, presbyteros, diaconos, hypodiaconos, lectores, cantores. Quin exorcistarum etiam et ostiariorum constitutio VI tituli III libri I codicis meminit.

Auctaria. Ὁ νόμος. Ἡ β' διάτ... ἤγουν νεαρὰ ρκγ', κειμένη εἰς βιβλίον γ' τῶν βασιλικῶν τίτλ. α' κεφ. λβ'. Κληρικοὺς λέγει — ψάλτας, φησὶ γάρ· Τοὺς δὲ — κομίζεσθαι. Basil. I. I. in cap. 35. Post alteram legem: Λέγει γάρ· Πρεσβυτέρους — κελευομεν. Basil III, 3, 5.

Τῶν βασιλικῶν βιβλ. δ' κεφ. ιϛ'. Κἀκεῖνο γε — ἀλλαξάμενον. Basil. IV. 1. 24.

Κεφάλαιον λβ'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι οὗτινος ἡ γυνὴ ἐμοιχεύθη, καὶ ἐὰν γυνὴ κληρικοῦ μοιχευθῇ. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν η'.

Ὁ *νόμος.* *Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος πάντας* 6) *τοὺς τὰς γυναῖκας ἑαυτῶν μοιχευομένας, μὴ ἀπολύοντας τιμωρεῖται. Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ θ' βιβλίου τοῦ κώδικος λέγει, ὅτι προαγωγός ἐστιν ὁ τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν μοιχευθεῖσαν μὴ ἀπολύσας, οὐ μὴν ὁ ψιλῶς ὑποπτεύσας· σήμερον δὲ καὶ μετὰ τὴν καταδίκην* 7) *δύναται ὁ ἀνὴρ ἀναλαβεῖν ἐκ τοῦ μοναστηρίου τὴν μοιχευθεῖσαν αὐτοῦ γυναῖκα, κατὰ τὴν παρατήρησιν τῆς περὶ ῥεπουδίου ρλδ'* 8) *νεαρᾶς.*

1) Ὁ τύπος. Eadem fere in 21: [σήμανσι?] τὸν τύπον τοῦ Ἡ. Ἡ. περὶ λειτουργιῶν, καὶ αὐτὸς δὲ ἐκαινίσθη κ. τ. ἑ. — 2) ἐπιχωρίοις. Ea pertinent ad cap. XXXIV, ubi in cod. 45 rescribuntur. — 3) περὶ τοῦ· τίνες 1. — 4) ἔχει 11. — 5) ἡ μέντοι et sqq. om. 48. — 6) πάντας om. vett. edd. — 7) μετὰ καταδίκην ib. μετὰ δίκην 11. — 8) *Repudium* ρμ' νεαρᾶς ib.

Cap. XXXII.

Non esse ordinandum cuiuscumque uxor adulterium commiserit, et si clerici uxor adulterium commiserit. Syn. neoc. can. VIII.

Lex. Lex quoque civilis omnes qui suas uxores in adulterio deprehensas non dimittunt, punit. Secunda autem constitutio IX tit. IX lib. Codic. dicit eum esse lenonem qui suam uxorem adulterio pollutam non dimittit, non tamen is qui solum suspicatus est. Hodie tamen etiam post condemnationem, potest maritus suam adulterio pollutam uxorem ex monasterio recipere, convenienter observationi CXLIV. de repudiis Novellae.

Auctaria in 1, 48, 49 ad calcem legum: Τὴν δύναμιν τῆς τοιαύτης διατάξεως εὑρήσεις ἐν τῷ τέλει τοῦ α' κεφαλαίου τοῦ α' τίτλου τοῦ παρόντος συντάγματος, ἔνθα εἴρηται περὶ τῆς μοιχευθείσης καὶ μοναστηρίῳ ἐμβληθείσης. Paulo aliter in 8: κατὰ τὴν παρατήρησιν τῆς νεαρᾶς τοῦ α' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος, ἔνθα εἴρηται περὶ τῆς μοιχ. κ. μον. ἐμβληθείσης, τὴν δύναμιν τῆς παρούσης διάτ. εὑρήσεις ἐν τῷ τέλ. τ. α'. κ.

Post verba ψιλῶς ὑποπτεύσας, 45 pergit: ἔχει γὰρ ῥητῶς οὕτως· Οἱ καταλαβόντες 1) τὰς γυναῖκας μοιχευομένας ὡς πορνοβοσκοὶ ἐνάγονται. Καὶ τὸ κατὰ πόδας τῆς διατάξεως οὕτως· Ἔγκλημα πορνοβοσκοῦ συναλλάττουσιν, οἵτινες καταλειφθεῖσαν τὴν γυναῖκα μοιχευομένην, ἐν τῷ γάμῳ κατέχουσιν· οὐχὶ οἵτινες ὑποπτευθεῖσαν μοιχευθῆναι κατέσχον. In fine: τῆς περὶ ῥεπουδίων ρκζ νεαρᾶς, κειμένης εἰς βιβλ. η' [l. κη'] τῶν βασιλικῶν τίτλ. ζ κεφ. α θέματος ζ, ἐχούσης οὕτως· Εἰ περὶ μοιχείας. . —τῆς οἰκείας ζωῆς. Basil. l. XXVIII tit. 7. cap. 1, p. 218, 219.

Κεφάλαιον λγ'.

Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι κληρικὸν 2) ἀπολελυμένως, ἀλλὰ πάντως εἰς ἐκκλησίαν ἢ μοναστήρια 3). Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ς'.

Cap. XXXIII.

Non esse clericos absolute ordinandos, sed omnino ad ecclesias vel monasteria. Syn. chalced. can. VI.

Κεφάλαιον λδ'.

Περὶ περιοδευτῶν 4), καὶ τῶν ἐν ταῖς κώμαις ἐκκλησιῶν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νζ'.

Ὁ νόμος. Ἡ ια' 5) διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου λέγει, ἐκ τῶν χωρίων, καὶ ἐκ τῶν κωμῶν 6), καὶ οὐκ ἔξωθεν, εἰς τὰς ἐκκλησίας αὐτῶν χειροτονεῖσθαι, ὥστε συντελεῖν ἰδίαν 7) καπιτιῶνα καὶ τὸ δημόσιον· ἡ δὲ ις' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. καὶ ἡ β' τοῦ α' τίτ. 8) τῶν νεαρῶν, φησὶ τοὺς ἐναπογράφους καὶ ἀκόντων τῶν δεσποτῶν ἐν ταῖς κατ' αὐτοὺς κτήσεσι χειροτονεῖσθαι, ἐφ' ᾧ διὰ τῶν δεσποτῶν τὴν καπιτιῶνα συντελεῖν, καὶ διὰ ὑποκαταστάτων 9) λειτουργεῖν.

Cap. XXXIV.

De circumcursatoribus, et de ecclesiis quae sunt in pagis. Syn. laodicen. can. LVII.

Lex. Undecima constitutio III tit. primi libri dicit, ex vicis et pagis, et non foris, ad suas ecclesias ordinentur, ut conferant propriam capitationem, et id quod est publicum. Sexta decima vero constitutio eiusdem tituli, et II primi tituli Novellarum, dicit adscriptitios etiam invitis dominis in suis possessionibus ordinari: ut per dominos capitationem conferant, et per substitutos ministrent.

1) καταλαβόντες. L. 2. Cod. IX. 9. Severi et Antonini lex a. 199.—2) κληρικοὺς 1, 11, 48.—ἀπολελυμένους 1. —3) εἰς ἐκκλησίας 1, vett. edd.—ἢ μοναστήριον 11, 45.—Mox καρχηδόνας 45, καν. κς' 79 et vett. edd. —4) περιοδευτῶν Iustell. περὶ ὁδευόντων 1.—5) ἡ δὲ ια 11, 21.—6) καὶ τῶν κωμῶν 21, 45.—7) τὴν ἰδίαν 11, 21, 48—καπιτιῶνα 48 semel et iterum post correctionem, τατιῶνα, alias καπιτατιῶνα 11, 21, 45, καὶ τὴν οἰκείαν ἐπιγινωσκέτωσαν κεφαλιτίωνα in epit. Bas. III. 3. 6. In codice: *ut proprias capitationis onus ac sarcinam recognoscant.*—8) καὶ ἡ β' τ. α'. τ. om. 21.—9) ὑποκαταστάτου 1, 21, 48.

Auctaria. Post δημόσιον, addit 45: Ταῖς 1) ἐπιχωρίοις ἐκκλησίαις μὴ χειροτονείσθωσαν κληρικοὶ, εἰ μὴ ἐξ αὐτῆς τῆς κώμης καθ' ἣν ἡ ἐκκλησία διακεῖται, ἵνα καὶ τὸ κατ' ἐπικεφάλαιον συντελέσωσι, καὶ ἐξ αὐτῶν δὲ τῶν κωμῶν, μὴ ἀμέτρως χειροτονείσθωσαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν δύναμιν καὶ πολυπλήθειαν τῆς κώμης, κρίσει καὶ τοῦ ἐπισκόπου, χειροτονείσθω. L. XI Cod. I. 3.

Ad calcem legum: Διάταξις ις' τοῦ γ' τίτλου τοῦ πρώτου βιβλ. τοῦ κώδικος. Εἴ τις 2) ἐν τοῖς γεωργοῖς τοῖς ἐναπογράφοις σεσημείωται, παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τοῦ ἀγροῦ, ἀπάσης ἀπέχεσθαι κληρώσεως, ὥστε καὶ ἐὰν ἐν αὐτῇ τῇ κώμῃ, ἐν ᾗ γνωρίζεται κατοικεῖν κληρικὸς γένηται, ὑπὸ τοῦ δὲ τοῦ νόμου τὴν εὐλαβῆ προσλαβέτω χειροτονίαν, ἵνα καὶ τὸ τῆς κεφαλιτιῶνος βάρος διὰ τοῦ δεσπότου αὐτοῦ ἐπιγινώσκηται, καὶ ταῖς βουλευτικαῖς ὑπηρεσίαις δι' οὗ βούλεται ὑποκαταστάτου λειτουργῇ, αὐτῆς δηλονότι τῆς ἀτελείας συγχωρουμένης ἥτις τῆς ὁριστικῆς κεφαλιτίωνος ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις συγκεχώρηται, μηδεμιᾶς κατὰ τοῦδε τοῦ νόμου ἰσχυούσης ἀντιγραφῆς. Latine tantum l. i. cod. cf. coll. trip. Iustell. 1234 XVI.

Διάτ. β' τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρκγ', κειμένη εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν γ' τίτλ. α' κεφάλαιον κη' θέματος γ'. Τοὺς δὲ ἐναπογράφους... — γεωργίαν πληροῦν. Nov. 123 cap. 17, Basilic. l. I. cap. 32 in fine.

Κεφάλαιον λε'.

Περὶ τοῦ ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως εἶναι τοὺς κληρικοὺς τῶν πτωχείων καὶ μοναστηρίων καὶ μαρτυρίων. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν η'.

Cap. XXXV.

Ut sub episcopo civitatis sint clerici hospitiorum pauperum et monasteriorum et martyriorum. Syn. chalced can. VIII.

Κεφάλαιον λς'.

Περὶ δούλων κληρουμένων 3). Ἀποστόλων κανὼν πβ'.

Ὁ νόμος. Ἡ λς' διάταξις τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησὶν ὅτι δοῦλος οὔτε κατὰ γνώμην τοῦ δεσπότου κληροῦται, εἰ μὴ πρότερον ἐλευθερωθῇ. Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησὶν ὅτι, ἐὰν γινώσκοντος, καὶ μὴ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου, κληρωθῇ, ἐλευθεροῦται, καὶ εὐγενὴς γίνεται· εἰ δὲ ἠγνόησε, δεικνὺς εἴσω ἐνιαυτοῦ τὴν τύχην, λαμβάνει αὐτόν· ὁ δὲ ἐλευθερούμενος, ἐὰν κοσμικὸς γένηται, παραδίδοται εἰς δουλείαν τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ. Ἡ δὲ αὐτὴ διάτ. λέγει ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ καὶ δουλικῆς καὶ ἐναπογράφου τύχης ἐλευθεροῖ, καὶ ὑπεξουσιότητος· τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἡ πα' νεαρὰ 4), ἡ διαλαμβάνουσα διὰ ποίων ἀξιωμάτων βουλευτηρίου τις ἐλευθεροῦται, καὶ ὑπεξουσιότητος 5).

Cap. XXXVI.

De servis qui fiunt clerici. Apostolorum, canon LXXXII.

Lex. Constitutio XXXVI tit. III primi libri Cod. dicit, quod servus nec domini quidem sententia fit clericus, nisi prius manumittatur. Secunda autem constitutio primi tituli Novellarum dicit, quod si, sciente et non contradicente domino, clericus factus fuerit, manumittitur, et fit ingenuus; sin autem ignoravit, ostendens intra annum eius conditionem, ipsum recipit. Qui autem manumittitur, si fiat saecularis, traditur domino suo in servitutem. Eadem autem constitutio dicit, quod episcopatus a servili et ab ascriptitia fortuna liberat, et etiam a patria potestate. Hoc ipsum autem etiam LXXXI Novella, quae tractat per quasnam dignitates liberetur quis a curia et a patria potestate.

Auctaria in 45: τῆς ἐν τῷ τρούλλῳ συνόδου καν. πε', totusque canon recitatur. Post verbum ἐλευθερωθῇ. λέγει γάρ· Δοῦλοι δὲ ἀπὸ παντὸς βαθμοῦ κληρωτικοῦ κωλύεσθωσαν, τουτέστι μηδὲ συναινούντων τῶν δεσποζόντων.

1) ταῖς. Lex Arcadii et Honorii, a. 398.— 2) τις. Lex Honorii et Theodosii, a. 409.— 3) Κληρ. ἢ ἐλευθερουμένων 45.— 4) καὶ ἡ οθ' νεαρὰ 48. ἡ οε' νεαρὰ 1, 11, 21, 49.— 5) καὶ ὑπεξουσιότητος om. 1, 48, 49.

τῶν χειροτονείσθωσαν κληρικοί, εἰ γὰρ ὅλως ὁ δεσπότης τοῦ δούλου βούλεται αὐτὸν χειροτονηθῆναι, ἐλευθερούτω πρότερον αὐτόν, καὶ τότε χειροτονείσθω 1). L. 37. Cod. 1. 3.

Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν ρκγ' νεαρά, κειμένη εἰς βιβλίον γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλαιον κη', φησίν· Ἐὰν δοῦλος—παραδίδοσθαι. Basil. lib. III. t. 1 cap. 32. Ἡ αὐτὴ διάταξις λέγει ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ καὶ δουλικῆς καὶ ἐναπογράφου τύχης ἐλευθεροῖ καὶ ὑπεξουσιότητος· φησὶ γάρ· Ταῦτα μὲν ὑπὲρ τῆς τῶν ἐπισκόπων χειροτονίας εἴρηται· μετὰ δὲ...—παρπεύμενος Nov. 123. cap. 3, 4; Basil. III. I. cap. 10, 11.

Κεφάλαιον λζ'.

Περὶ διακονισσῶν, καὶ ὅτι γυνὴ οὐ γίνεται πρεσβυτέρα. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιθ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ια'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιε'. [Συνόδου 2) ς' κανὼν ιδ'.].

Cap. XXXVII.

De diaconissis, et quod non fit mulier presbytera. Syn. nic. can. XIX. Synod. laodic. can. XI. Synod. chalced. can. XV. [Syn. VI. can. XIV.]

Auctaria. In 9 quaedam hic leguntur, conferenda cum cap. XXVIII: Τὰ συνᾴδοντα νόμιμα. Μηδεμία γυνὴ γινέσθω διακόνισσα παρὰ τῶν ξ' ἐνιαυτῶν, οὐδαμῶς δὲ πρεσβυτέρα· τάς δὲ τῶν ἐκκλησιῶν διακόνους μὴ ἔλαττον ν', εἰ δὲ ἐν μοναστηρίῳ ἔλαττον ταύτης τῆς ἡλικίας γένοιτο, δι' ἀνάγκην ἔστω. ὅτι δὴ ἀνδρῶν ἐπιμιξίας οὐκ οὔσης, ὅτι καὶ ἐν μοναστηρίῳ γίνονται διακόνισσαι, ὥσπερ καὶ ἐν ἀνδρασιν πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι.

Κεφάλαιον λη'.

Περὶ τῶν διὰ τῆς χειροτονίας λυομένων ἁμαρτημάτων. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν θ'.

Cap. XXXVIII.

De peccatis quae solvuntur per ordinationem. Synodi neocaesar. can. IX.

1) χειροτονείσθω. Zenonis imp. lex tertia est, a. 475-484.—2) συνόδου· inclusa aliquando omissa ut in 23, aliquando aucta in hunc modum: βασιλείου καν. μζ' 1, 21. In 45 canonis trullani titulus in margine: ὁ τοιοῦτος κανὼν προεγράφη μὲν ὄπισθεν εἰς κεφάλ. κη', ἐτέθη δὲ καὶ ὧδε, οὑτωσὶ λέγων. Tum rescribitur canon. Sexcenta id genus deinceps notantur. At creverit licet huiusmodi nota cum libri et codicis incremento, non est quod non expungatur. Alia quoque negligimus, passim inspersa codicum marginibus, quae tenui tantum aut inepto compendio, vel etiam insulsi speculi instar, ea quae textus habet, regerunt importunissime.

ΤΙΤΛΟΣ Β'.

Περὶ ποιήσεως ἐκκλησιῶν καὶ περὶ καθιερώσεως ἐκκλησιῶν καὶ μαρτυρίων μὴ ἐχόντων λείψανα ἁγίων, καὶ περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀναθημάτων καὶ κληρικῶν παρὰ γνώμην ἐπισκόπων ἱστώντων θυσιαστήρια.

De extructione et de consecratione ecclesiarum et martyriorum quae non habent reliquias sanctorum, et de sacris vasis, et donariis, et de clericis qui praeter sententiam episcoporum altaria erigunt.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ ποιήσεως ἐκκλησιῶν, καὶ περὶ καθιερώσεως ἐκκλησιῶν 1) καὶ μαρτυρίων μὴ ἐχόντων λείψανα ἁγίων. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ϛ', πγ'. [Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ζ, ιζ'.]

Ὁ νόμος. Ἐν τῷ ιδ' 2) κεφαλαίῳ τοῦ γ' τίτ. 3) τοῦ παρόντος συντάγματος παρεγράφη 4) πῶς γίνεται ἐκκλησία. Λέγει δὲ καὶ διάτ. ιε' τοῦ β' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, ὡς ἐάν τις δωρήσηται πρᾶγμα κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἢ αὐτοκίνητον 5) εἰς πρόσωπον μάρτυρος ἢ προφήτου ἢ ἀγγέλου, ὡς αὐτῷ 6) μέλλων εὐκτήριον οἰκοδομεῖν 7), καὶ τὴν δωρεὰν ἐμφανίσῃ ἐφ' ὧν 8) ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἀναγκάζεται τὸ ἔργον, κἂν μὴ ἤρχθη, πληρῶσαι 9) μετὰ κληρονόμων, καὶ πληρωθέντος, δοῦναι τὰ τῆς δωρεᾶς. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ξενοδοχείων καὶ νοσοκομείων καὶ πτωχείων, ἀδείας οὔσης τοῖς ἐπισκόποις καὶ οἰκονόμοις ἐνάγειν αὐτούς 10). Τούτων δὲ πληρουμένων, ἡ διοίκησις κατὰ τὰ δόξαντα τοῖς φιλοτιμησαμένοις 11) καὶ τοὺς ἐπιτεθέντας ὅρους γίνεται. Καὶ ἡ με' διάτ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ αὐτοῦ α' βιβλίου φησίν, ὅτι ἐάν τις εὐσεβῆ ποιήσαιτο διατύπωσιν ἢ ἐν ἐνστάσει, ἢ ληγάτῳ, ἢ εἰς τὴν πίστιν αὐτῶν 12), ἢ μόρτις καῦσα δωρεάν, ἀνάγκην ἔχει ὁ κελευσθεὶς διὰ τοῦ ἐπισκόπου, κἂν ἐκωλύθη ἀπὸ διαθεμένου 13), προνοῆσαι, εἰ μὲν ἐκκλησίαν ἐπετράπη ποιῆσαι 14), πληροῦν αὐτὴν εἴσω τριετίας, εἰ δὲ ξενῶνα, εἴσω ἐνιαυτοῦ· δυνατὸν γὰρ καὶ οἶκον εἰς ἀνάκλισιν 15) τῶν ἀσθενούντων μισθοῦσθαι ἕως οὗ τὸ ἔργον πληρωθῇ· τοῦ δὲ τοιούτου χρόνου παρερχομένου, ἀπαιτεῖ τὸ καταλειφθὲν 16) ὁ ἐπίσκοπος μετὰ καρπῶν καὶ ἐπαυξήσεων 17) ἀπὸ τοῦ καιροῦ τῆς τοῦ διαθεμένου τελευτῆς, καὶ ποιεῖται τὰς οἰκοδομὰς τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ξενώνων καὶ τῶν γηροκομείων ἢ ὀρφανοτροφείων ἢ νοσοκομείων ἢ πτωχείων· καὶ προχειρίζεται τοὺς διοικητὰς αὐτῶν, εἴγε μὴ ῥητῶς ὁ τελευτήσας εἴπῃ τὸν ὀφείλοντα διοικεῖν· εἰ δὲ καὶ ὀνομάζῃ 18), ἄδειαν ἔχει ὁ ἐπίσκοπος κακῶς αὐτὸν διαγενόμενον ἀποκινεῖν, καὶ ποιεῖν ἄλλον· εἰ δὲ ὁ κελευσθεὶς καὶ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου ὀχληθεὶς ἀρχικὴν ὑπόμνησιν ἀναμείνῃ, δίδωσι διπλοῦν τὸ καταλειφθέν· ῥα-

Titulum priorem plerique codd. om. aut primo capitulo reservant. In cod. 45, 49: τίτλ. β' κεφ. α'. περὶ ἱερῶν πραγμάτων καὶ τόπων καὶ περὶ ποιήσεως ἐκκ. καὶ π. ἱερῶν σκ.— θυσιαστηρια. et iterum: περὶ ἱερῶν πραγμάτων καὶ τόπων.

1) καθιερώσεως ναῶν καὶ μαρτυρων 24.— 2) ἐν τῷ δ' vett. edd.— 3) τοῦ α' τίτλ. 49.— 4) παρέγραψα 10, 11, 21, 49.— 5) ἢ ἀκίνητον om. 1, 21, 48.—αὐτοκίνητον ἢ δίκαιον 10, 11, 21, 48.— 6) ὡς αὐτοῦ 10, 11 et vett. edd.— 7) οἰκοδομῆσαι 48 post correct.— 8) ἀφ' ὧν 21.— 9) πληροῦν 10, 11, 21, 46, 49.—μετὰ κληρικῶν vett. edd.— καὶ πληρωθέντι 10, 11, 48, 49. — διδόναι 49.— 10) αὐτοῖς 21, 45, et ed. Athen.— 11) φιλοτιμουμένοις 79.— 12) ἢ *Fideicommisso* ἢ *mortis causa* 10, 11, 48, ἢ φιδεϊκομμίσῳ 79. ἢ παρὰ τοῦ ἐπιτρόπου δεδομένη δωρεᾶ δι' αἰτίαν θανάτου 21.— ἢ πίστει καταλειφθεῖσαν ἤτοι ἐπιτροπῇ διὰ θαν. αἰτ. 48. in marg.— 13) ἀπὸ τοῦ διαθεμένου 10, 48.— προνοεῖσθαι vett. edd.— 14) πληροῖ ib.— 15) ἀνάκλησιν ib. τῶν ἀῤῥώστων 48.— 16) παραλειφθὲν vett. edd. — 17) καὶ αὐξήσεων 11, 21.— 18) ὀνομάσῃ 48. εἴπε... ὀνόμασι Maius ex 11, minus bene.

θυμοῦντος δὲ τοῦ ἐπισκόπου, ἀναγκάζει πληρωθῆναι τὸ διατυπωθὲν ὁ μητροπολίτης ἢ ὁ τῆς διοικήσεως ἐκείνης ἀρχιεπίσκοπος, καὶ πᾶς βουλόμενος τῶν πολιτῶν κινεῖ. Εἰ δὲ μετὰ τὴν ἰδίαν τελευτὴν οἱ κληρονόμοι ἐκελεύσθησαν δοῦναι, ἢ τι ποιῆσαι, ὁ προδηλούμενος χρόνος μετὰ τὴν ἀποβίωσιν αὐτῶν ἀριθμεῖται, οἱ δὲ ἄρχοντες ἀναγκάζουσι ταῦτα πληροῦσθαι.

Cap. I.

De extructione et de consecratione ecclesiarum, et martyriorum, quae non habent reliquias sanctorum. Syn. carthag. can. VI, LXXXIII. [Syn. nic. II canon. VII, XVII].

Lex In decimoquarto cap. III tituli praesentis operis adscriptum est, quomodo fit ecclesia. Dicit autem etiam XV constitutio II tituli primi libri Codicis, quod si quis donaverit rem mobilem vel immobilem vel per se mobilem, in personam martyris vel prophetae vel angeli, tanquam oratorium ipsi aedificaturus, et donationem insinuaverit iis quibus necesse est, oportet eum id opus, etiam si non coeptum sit, implere cum haeredibus, et eo impleto, dare donationes. Hoc ipsum fit etiam xenodochiis et nosocomiis et ptochoeiis, habentibus episcopis et oeconomis potestatem eos in ius deferendi. His autem completis, administratio fit prout eis qui liberalitate ac munificentia usi sunt, visum fuerit, et convenienter decretis ab eis editis. Et XLV constitutio III tituli eiusdem primi libri dicit, quod si quis piam dispositionem fecerit vel in institutione vel in legato vel in fideicommisso vel donatione causa mortis, necesse habet is qui ab episcopo iussus est, etiam si est a testatore prohibitus, providere, ut si ecclesiam quidem ei facere mandatum est, eam intra triennium compleat; sin autem xenodochium, intra annum. Potest enim etiam domus conduci, intra quam recumbant aegroti, donec opus completum fuerit. Cum hoc autem tempus advenit, episcopus petit id quod relictum est, cum fructibus et accessionibus, a tempore mortis testatoris, et facit ecclesiarum extructiones et xenodochiorum et gerocomiorum vel orphanotrophiorum vel nosocomiorum vel ptochoeiorum; et praeficit administratores ipsorum, nisi defunctus expresse dixerit quis sit administraturus; sin autem etiam nominaverit, sit in potestate episcopi, eum, si male se gerat, movere, et alium praeficere. Sin autem is qui ab episcopo iussus est, molestia affectus, magistratus commonitionem expectaverit, dat duplum id quod relictum est. Si sit autem episcopus negligens, cogit metropolitanus id quod dispositum est, impleri, vel illius dioecesis archiepiscopus, et quicunque vult ex civibus, eum movet. Si autem post mortem propriam haeredes iussi sunt dare vel facere, tempus significatum post eorum e vita excessum, computatur. Magistratus autem cogunt ea impleri.

Auctaria. **In 45, statim post capituli titulum** *περὶ ἱερῶν πραγμάτων καὶ τόπων*, **omissis canonibus, transitus fit ad leges:** Ὁ νόμος. Τῶν θειοτάτων βιβλ. α τίτ. α' διάτ. α' τὰ σάκρα — διάταξις ι'. **Collect. trip. lib. II. Iust. p. 1302.**

Βιβλ. α' τίτ. ις' διάτ. ζ Ὁ ἀνθύπατος — φιλοκαλεῖσθαι. **Ib. p. 1303.**

Βιβλ. β' τίτ. ιδ'. διάτ. ξ'. Οὐ καλῶς — ἴδιον τόπον. **Ibid.**

Βιβλ. ς' τίτ. α' διάτ. κγ'. Τὰ σάκρα — δυνάμεσθαι. **Ibid.**

Βιβλ. η' τίτ. α διατ. ιδ' Σάκρου — συνίσταται. **Ib.**

Βιβλ. ια' τίτ. ζ διάτ. α Τὰ σάκρα — κατάστασιν διὰ τοῦ Ποσθμμονίου. ***Pomponius.*** **Ib. p. 1303.**

Βιβλ. ιζ τιτλ. δ'.[διάτ. ξγ'] Ἐὰν — κοινωνία. **Ib.**

Βιβλ. ιη' τίτ. α' διάτ. ν'. Τοῦ σάκρου — συμφωνίας. **P. 1304.**

Διάτ. ς'. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ — ἀπατηθῆναι. **Ib.**

Διάτ. κβ'. Οὐκ ἔστι περιττὸν — ἔδοξεν. **Ib.**

Διάτ. ογ'. Καὶ πεσόντος — πωλεῖται. **Ib.**

Βιβλ. κδ' τιτ. α' διάτ. ξα'. Καλῶς — χάριτι. **Ib.**

Βιβλ. κζ τίτ. ιδ' διάτ. ιβ'. Ὁ τοῦ μαινομένου — καθιεροῦν. **Ib.**

Βιβλ. λ' διατ. λθ'. Ὁ σάκρα — πωλεῖται. **Ib.**

Βιβλ. λθ'. τίτ. α'. διατ. α'. Ἡ περὶ τῆς καινοτομίας—τόπῳ. P. 1305.

Τίτ. γ' διάτ. α' χώρα—Τὸ ὕδωρ. Ib.

Διάτ. ιζ'. Σάκρον—συνίσταται. Ib.

Βιβλ. μα' τίτ. β' διατ. λα'. Παυόμεθα—ἔχωμεν. Ib.

Τίτ. γ' διάτ. θ'. Τὰ σάκρα οὐκ **usucapi**τεύεται. Ib.

Βιβλ. μγ' τίτ. α' διάτ. α'. Καὶ περὶ—καταστῆναι. P. 1305, 1306.

Τίτ. ς' διάτ. α'. Οὐκ ἔξεστι—ἐπιτέτραπται. Ib.

Τίτ. η' διάτ. β'. Οὐλπιανοῦ—καταλύεται. Ib.

Βιβλ. μδ' τίτ. ς' διάτ. γ'. Οὐκ ἔξεστι—παρεδόθη. Ib.

Τίτ. ζ'. διάτ. α'. ἀχρήστας—ρελιγίοσον. Ib.

Βιβλ. με' τίτ. α' διάτ. ος'. Ἀνισχύρως—ἀγωγῆ. Ib.

Διάτ. λη'. Καλῶς—μίσθωσις ἔρρωται. Ib.

Διάτ. πγ'. Οὐ δυνατὸν—ἐνεχυμαι. Ib.

Διάτ. τὸ αὐτό. Οὐ δύναμαι—δύναται. Ib.

Διατ. ϟα'. Ἐὰν τὸ ἐρωτηθὲν—πάκτον. P. 1306, 1307.

Διατ. ρλζ'. Ἰσχυρῶς—αὐτοῦ. Ib.

Ἰνστιτουτ. β' τίτ. α'. Σάκρα—ποιῶσιν. P. 1308.

Τιτ. τοῦ αὐτοῦ. Ὁ κατὰ τύχην—καπιτεύεται. Ib.

Τίτ. ς'. Τὰ σάκρα οὐδὲ οὐσουκαπιτεύεται. Ib.

Ἰνστιτ. γ' τίτ. ιθ'. Οὐκ ἰσχυρῶς—ἐπερωτᾶται. Ib.

Τιτ. κγ'. οὐδεὶς—διαφέροντι. P. 1308, 1309.

Ἰνστιτ. δ'. τίτ. ια'. πρειβιτόριον—κτίσαι. Ib.

Sequitur in eodem 45: κεφάλαιον β'. Περὶ καθιερώσεως κ. τ. έ. **ut supra. In margine:** ζήτει τιτ. θ κεφάλ. λθ' συνοδ. καρθαγέν. καν. ζ'. κζ'.

Post canones carthag. 6 et 83: ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. δ'. τίτ. α' κεφ. α'. **Post canones conc. II nicaeni:** ὁ νόμος. **ut edd. usque ad** εὐθέως, **inde:** κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. η' τοῦ βασιλικοῦ· Ὁ συστησάμενος. . .—αὐτῷ. **Basil. V. 1. 7.**

Τοῦ κώδικος 1). Εἴ τις δωρεὰν κινητῶν ἢ ἀκινήτων πραγμάτων ἢ αὐτοκινήτων ἢ οἱουδήποτε δικαίου ποιήσοιτο εἰς πρόσωπον οἱουδήποτε μάρτυρος ἢ ἀποστόλου ἢ προφήτου ἢ τῶν ἁγίων ἀγγέλων, ὡς μέλλων εὐκτήριον οἶκον οἰκοδομεῖν εἰς μνήμην οὗπερ ὀνόματι τὴν εὐσεβῆ διατυποῖ δωρεάν, εἰ μόνον τὴν πρᾶξιν τῶν ὑπομνημάτων κατὰ τὰς θείας διατάξεις ἐνεφάνισεν, ἐφ' ὧν τοῦτο ἀναγκαῖόν ἐστι μαθεῖν, κρατεῖν καὶ ἐν ἀπαιτήσει ἐκ παντὸς εἶναι τρόπου, ἐάν ἀρχθέντος ἢ καὶ μὴ ἀρχθέντος, ἀλλὰ προδηλωθέντος μόνον διὰ τῆς δωρεᾶς τοῦ εὐαγοῦς οἰκοδομήματος, ὁ φιλοτιμούμενος 2) τὴν οἰκείαν δηλώσει γνώμην, ὥστε καὶ αὐτὸν καὶ τοὺς αὐτοῦ κληρονόμους τοῖς εὐσεβῶς ἐπηγγελμένοις ἐνόχους ὄντας, καὶ προδηλούμενον, ὡς εἴρηται, ἐκ τῆς δωρεᾶς εὐαγὲς εὐκτήριον οἰκοδομεῖν, καὶ οἰκοδομηθέντι ἢ οἰκοδομουμένῳ τὴν ἐκ τῆς αὐτῆς φιλοτιμίας ἀνελλιπῶς παρέχειν ἀπόλαυσιν· τὰ δὲ αὐτὰ καὶ ἐπὶ ταῖς τῶν καλουμένων ξενοδοχείων ἢ νοσοκομείων ἢ πτωχείων οἰκοδομεῖσθαι, καθ' ὃν προαίρηται τρόπον, ἐπαγγελθέντων δωρεαῖς κατὰ πάντα τρόπον κρατεῖν, ἀδείας διδομένης τοῖς κατὰ τόπον θεοφιλεστάτοις ἐπισκόποις, ἤτοι τοῖς εὐλαβεστάτοις οἰκονόμοις τὴν ἐκ ταύτης ἡμῶν τῆς θείας διατάξεως ἁρμόζουσαν ἀγωγὴν 3) κινεῖν κατ' αὐτῶν ἐφ' οἷς εὐσεβῶς ἐπηγγείλαντο δικαστικὴν ὅπερ 4) καὶ μέντοι τῷ ὅρῳ ἐφ' ᾧ τε πληρωθέντων τῶν δοκούντων τούνῳ τῷ νόμῳ καὶ τῆς εὐσεβοῦς τῶν δωρησαμένων ἐπαγγελίας ἔργῳ παραδοθείσης συγχωρεῖσθαι κατὰ δόξαντα τοῖς φιλοτιμησαμένοις καὶ κατὰ τοὺς ἐπιτεθέντας αὐτοῖς ὅρους, προβαίνειν τὴν τῶν δωρηθέντων διοίκησιν. **Cf. L. 15 cod. 1. 2.**

Ἡ με' διάταξις τοῦ γ' τίτ. τοῦ αὐτοῦ α' βιβλ. φησὶ Θεσπίζομεν—διετυπώσαμεν. **L. 46 Cod. 1. 3. § 1-8.**

Ὁ νόμος. Ἡ γ' διάτ 5). τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν φησι διὰ δημοσίων προσώπων δὶς ὀχλούμενον τὸν κελευσθέντα παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου, καὶ ὑπερθέμενον, ἐκπίπτειν παντὸς κέρδους, καὶ τὴν οὐσίαν πᾶσαν ὁ ἐπίσκοπος μετὰ τῶν ἐν μέσῳ ἐπαυξήσεων δαπανᾷν 6) εἰς τὰ διατυπωθέντα, μὴ παρακρατουμένου Φαλκιδίου· τὸ αὐτό ἐστι κἂν πρὸς ἅπαξ τι ληγατευθῇ. Ἡ αὐτὴ γ' διάτ. 7) τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν εἴσω ἐξ μηνῶν μετὰ τὴν ἐμφάνειαν τῆς διαθήκης, ἐξ ὑπερθέσεως καρποὺς καὶ τόκους καὶ ἐπαυξήσεις ἀπὸ τελευτῆς τοῦ καταλείποντος ἀπαιτεῖσθαι. Ἡ αὐτὴ 8) γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν εἴσω πενταετίας τὴν ἐκκλησίαν ὀφείλειν πληροῦσθαι, τοὺς δὲ ἄλλους εὐαγεῖς οἴκους εἴσω ἐνιαυτοῦ. Εἰ δὲ μὴ ἐντὸς τοῦ ἐνιαυτοῦ ποιήσουσιν οἱ κληρονόμοι, ἀναγκαζέσθωσαν οἶκον ἀγοράζειν, ἢ μισθοῦσθαι, ἔνθα δύναται τὰ κελευσθέντα πληροῦσθαι· τὰ δὲ περὶ τῆς διοικήσεως ὁμοίως τῇ προλαβούσῃ με' διατάξει διατυποῖ.

Lex. Tertia constitutio secundi tituli Novellarum dicit, eum qui ab episcopo et oeconomo iussus, per publicas personas bis admonetur, si procrastinaverit, ab omni lucro excidere; et episcopum omnes facultates cum intermediis emolumentis et accessionibus in ea quae sunt disposita, distribuere, non servata falcidia. Hoc idem est etiam si quid universaliter legatum fuerit. Eadem constitutio III tit. II Novellarum ait, intra

1) εὐθέως. Quartam legem Zenonis babes, quae in cod. principem locum habet inter caeteras superius relatas, sub illa vero epigraphe iam mutanda: « Genuina lex non extat. ».—2) ὀφειλοτιμούμενος cod.—3) ἐναγωγὴν melius.—4) ἐπηγγείλαντο. Δικαστικῆς ὅπερ καὶ cod.—5) διάτ. τοῦ α' τίτ. 48.—6) δαπανᾶ 11.—7) ἡ δὲ γ' διατ. 10, 11, 48.—8) ἡ δὲ γ' τοῦ β' τίτ. τοῦ αὐτοῦ τῶν νεαρῶν συντάγματος 10, 11, 21, 49.

sex menses post aperturam testamenti, propter dilationem, fructus, usuras, atque accessiones, a morte eius qui reliquit, exigi. Eadem constitutio III tit. II Novellarum ait, intra quinquennium ecclesiam debere perfici; alias vero venerabiles domos intra annum. Si vero intra annum haeredes eas non fecerint, ipsos cogi domum aliquam aut emere aut conducere, ubi iussa queant exequi. Procurationem autem perinde ac praemissa XLV constitutio instituit.

Auctaria in 2 et 49 marg. Σημαιν ἐναντίωσιν περι τὸν χρονον τῆς τριτης διατάξεως πρὸς την με— in 45: Ἡ δε γ'. διατ τοῦ β' τιτ τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλα', κειμένη εἰς βιβλίον ε' τῶν βασιλικων τίτ. γ' κεφαλ. θ θέματος γ'. φησιν οὕτως· Εἰ δὲ οἱ ταῦτα ποιῆσαι—καταλέλειπται. Basil. V. 3. Nov. 131, a medio cap. 11 ad med. cap. 12. Αὐτὰ καὶ τοῦτο φησιν· εἰ δὲ λήγατον—καταλιποντος.1) Ibid. cap. 12. Καὶ τοῦτο δὲ τῇ αὐτῇ νεαρᾷ περιεχεται. Εἴ τις κατασκευὴν—διατυποῖ B. V. 3, 11. Nov. 131, 10.

Ὁ νόμος. Λέγει δὲ βιβλίον α' τῶν διγέστων 2) τίτ. η' διατάξει α' 3), ὅτι τὰ ἱερὰ θείου δικαίου εἰσίν, καὶ ὑπ' οὐδενὸς δεσπόζονται· ἱερὸν δὲ πρᾶγμά ἐστι τὸ ἀνιερωθὲν δημοσίῳ 4)· τὰ γὰρ ἰδιωτικὰ οὐκ εἰσὶν ἱερά, ἀλλὰ βέβηλα. Εἰ δὲ καταπέσῃ τὸ οἰκοδόμημα, μένει ὁ τόπος ἱερός, ὡς διάτ. ς' 5). Καθιεροῦνται δὲ καὶ ἐν πόλεσι καὶ ἐν χωρίοις· δημόσιος δὲ τόπος παρ' ἐκκέλευσιν 6) βασιλέως οὐ γίνεται ἱερός, ὡς διάτ. η' καὶ θ'. Ἀδιατίμητον δέ ἐστι τὸ ἱερόν, ὡς διάτ. ι'. Καὶ ἰνστιτουτίων β' τίτ. α' φησίν, ὅτι ἱερόν ἐστι τὸ ὀρθῶς καὶ διὰ τοῦ ἱερέως τῷ Θεῷ ἀνιερωμένον, ὡς ναοὶ καὶ τὰ σκεύη 7). Τοῦ δὲ ναοῦ καταπεσόντος, μένει ὁ τόπος ἱερός· οὐκ ἔστι δὲ ἱερὸν ὅπερ τις κατ' οἰκείαν αὐθεντίαν ὡς ἱερὸν ποιήσει. Καὶ τίτ. ς', ὅτι οὐ κτᾶταί τις τὰ ἱερὰ διὰ τῆς χρονίας νομῆς, οὔτε ἰσχυρῶς τις ἐπερωτᾷ λαβεῖν ἱερόν, ὡς ἰνστιτουτίων γ'. τίτ. ιθ'. Καὶ τίτλου κγ', ὅτι οὐδεὶς ἐν εἰδήσει ἀγοράζει ἱερόν· εἰ δὲ ἀπατηθεὶς ἠγόρασεν ὡς ἰδιωτικόν, κινεῖ ἐπὶ τῷ διαφέροντι. Καὶ ἰνστιτουτίων δ' τίτ. ιε', ὅτι κωλύεταί τις ἐν ἱερῷ κτίζειν. Βιβλίον α' τίτ. ις' διάτ. ζ' 8), οἱ ἄρχοντες ἐπιβλέπουσι ἱερὰ καὶ παρασκευάζουσιν αὐτὰ φιλοκαλεῖσθαι. Βιβλίον β' τίτ. ιδ' διάτ. ξ', οὐ καλῶς τις πακτεύει καθιεροῦν τὸν ἴδιον τόπον. Βιβλίον ς' τίτλου α' διάτ. κγ', τὰ ἱερὰ ὡς ἡμέτερα ἐκδικεῖν οὐ δυνάμεθα. Βιβλίον η' τίτ. α' διάτ. ιδ', ἱεροῦ τό που παρεντιθεμένου, καὶ ἡ δι' αὐτοῦ πάροδος εἰς ἰδιωτικὸν ἐμποδίζεται· δουλεία γὰρ οὐ συνίσταται διὰ τούτου τόπου. Βιβλίον ια' τίτ. ζ' διάτ. λς', τὰ ἱερὰ γινόμενα ὑπὸ τοὺς πολεμίους παύεται εἶναι ἱερά, ὥσπερ ὁ ἐλεύθερος δουλωθείς· ἀπολυθέντα δὲ τῆς συμφορᾶς ἀναλαμβάνει τὴν προτέραν κατάστασιν. Βιβλίον ιζ' τίτ. β' διάτ. ξγ', ὅτι ἐὰν ἀνιερωθῇ τὸ κοινὸν πρᾶγμα, λύεται ἡ ἐπ' αὐτῷ κοινωνία. Καὶ βιβλίον ιη' τίτ. α' διάτ. δ', ς', ξβ', τοῦ ἱεροῦ πράγματος ἀγορασία συνίσταται, ἐὰν ἀγνοῇ ὁ ἀγοραστὴς ἱερὸν αὐτὸ εἶναι, καὶ ἔχῃ κατὰ τοῦ πράτου, εἰς ὅπερ αὐτῷ διέφερε μὴ ἀπατηθῆναι· εἰ δὲ γινώσκει ὁ ἀγοραστής, οὐ συνίσταται ἡ πρᾶσις. Καὶ διάτ. ογ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. τοῦ ἱεροῦ 9) πεσόντος ὁ τόπος οὐ γίνεται βέβηλος, ὅθεν οὐδὲ πωλεῖται.

Lex. Dicit autem liber primus Digestorum, titulo VIII, digesto I, quod sacra sunt divini iuris, et nullus in ea dominium obtinet. Sacra autem res est, quae est publice consecrata. Quae enim sunt privata, non sunt sacra, sed profana. Si autem corruerit aedificium, manet locus sacer, ut digesto VI. Consecrantur autem et in urbibus et in pagis. Publicus autem locus, praeter iussum imperatoris, non fit sacer, ut digesto VIII et IX. Est autem sacrum inaestimabile, ut digesto X. Et institutionum II tit. I dicit, quod sacrum est id quod recte per sacerdotem Deo dedicatum est, ut templa et vasa

1) καταλιπόντος. Eadem sunt ac similiter dividuntur in 9.—2) Διαταξεων. Ita passim edd. omnes, etiam Romae et apud Athenas, quae nolui emendare morosius, quum quisque noverit in Digesto vetere et novo idem esse *digestum* ac *constitutionem* sive διάταξιν.— 3) διάτ. κα vett. edd.— 4) δημοσίᾳ 10, 11, 21.— 5) ὡς διγεστ. ς' 11, 48.—6) μετα κελευσιν ibid.— 7) ὡς τὰ σκεύη καὶ τοῦ ναοῦ 10, 21, 48.— 8) τίτ. ιε' διάτ. ζ' edd. Hic multa in ed. romana desiderantur.—9) ἱεροῦ. Hanc clausulam om. 45.

sacra; et si templum corruerit, manet locus sacer. Non est autem sacrum, quod quis auctoritate propria tanquam sacrum fecerit. Et tit. VI, quod diuturna possessione sacra quis non acquirit, nec fit valida rei sacrae stipulatio, ut Institutionum tertio, titulo XIX. Et titulo XXIII, quod nullus sciens recte emit rem sacram Sin autem deceptus emit ut rem privatam, agit ad id quod interest. Et Institut. IV, tit. XV, quod prohibetur quis aedificare in sacro. Liber primus, tit. XVI, digesto VII. Magistratus loca sacra observant, et curant ut ea ornentur. Lib. II, tit. XIV, digesto LX. Non recte quis paciscitur sacrare locum privatum. Lib. VI, tit. I digesto XXIII. Sacra tanquam nostra vendicare non possumus. Lib. VIII, tit. I. dig. XIV. Sacro loco intercedente etiam per ipsum ad privatum aditus impeditur. Per eum enim locum servitus non constituitur. Lib. XI, tit. VII, dig. XXXVI. Sacra loca quae venerunt in manus hostium, sacra esse cessant, sicut liber in servitutem redactus; a calamitate autem liberata, priorem statum rursus recipiunt. Et lib. XVII, tit. II, dig. LXIII, quod si res communis consecrata fuerit, quae erat in ea communio solvitur. Et lib. XVIII. tit. I, dig. IV, VI, LXII. Rei sacrae emptio consistit, si qui emit, eam esse sacram ignoret, et habet actionem contra venditorem, quantum eius interfuit non decipi. Sin autem scit is qui emit, non consistit emptio. Et Digest. LXXIII eiusdem tituli, si sacrum corruerit, locus non fit profanus, unde nec venditur.

Auctaria. in 45: βιβλιον ετ α των ινστιτουτων τιτ. η διατ. α, όπερ κεῖται ἐν βιβλ. μς' τῶν βασιλικῶν τιτ. γ κεφ. α' καὶ ἑξῆς, φησιν ὅτι τα ἱερὰ—κτίζειν. In 2, post eadem Basilica: φησιν Τῶν πραγματων—ἰδιωτικα Basil. XLVI. 3, 1.

In 45, ad haec: ἄρχοντες—φιλοκαλεῖσθαι, in margine: τῶν βασιλικῶν ς' τιτ. β' κεφ. θ'. B. VI. 2, 9.

Οὐ καλῶς—τόπον. E regione: τῶν βασιλ. βιβλ. ια τιτ. α' κεφ. μα', rectius ξ in 2, ubi addita quaedam ex Bas. XI. 1, 60.

Τα ἱερα—οὐ δυναμεθα. In marg. 15: τῶν βασιλ. βιβλ. ιε', 2 addit: τιτ. α κεφ. γ', idem recepit Balsamon vulgatus, sed frustra; lege κεφ. κγ', et vide B.XV.1.23.

Ἱεροῦ παρεντιθεμενου—τοπου. In marg. 45: τῶν βασ. βιβλ. νη' τιτ. α κεφ. ιδ θεμ. δ'. B LVIII. 1. 14.

Τα ἱερα—κατάστασιν, 1) In marg. 45: τῶν βασιλ. βιβλ νθ τιτ α' κεφ. κη'. B. LIX. 1. 36.

Ἐαν ἀνιερωθῇ—κοινωνια, in marg. 45: τῶν βασιλ. βιβλ. ια' τιτ. α' κεφ. λα'.—In 2: βιβλ. β' τιτ. α κεφ. λα θεμ δ' Balsamon excitat libr. XII tit. 1 c. 63; videtur esse 61, versus finem.

Τοῦ ἱεροῦ—πρᾶσις. In margine 45: τῶν βασιλ. βιβλ ιθ τιτ. α' κεφ δ' ὁλον καὶ ξη και νθ B. XX. 1. 4, 60.

Τοῦ ἱεροῦ πεσοντος—πωλεῖται Om. 45, in 2: τῶν βασιλ. βιβλ ιθ' τιτ. α' κεφ. ξ B. XIX. 1. 70.

Ὁ νόμος. Καὶ βιβλίον κδ' τίτ. α'. διάτ. ε' 2). Καλῶς δωροῦμαι τῇ γαμετῇ μου τόπον ἐφ' ᾧ ποιῆσαι ναὸν εν αὐτῷ, καὶ γίνεται ὁ τόπος ἱερός. Βιβλίον κζ' τίτ. ι' διάτ. ιβ', ὁ τοῦ μαινομένου κουράτωρ οὐ δύναται πρᾶγμα αὐτοῦ καθιεροῦν. Βιβλίον λ' διάτ. λθ', ὁ ἱερὸν ληγατεύων δοκεῖ μαίνεσθαι, καὶ οὔτε τὸ τίμημα δίδοται, ἐπειδὴ οὔτε ὅλως πωλεῖται. Βιβλίον μθ' τίτλος α' διάτ. α' 3), ἡ τῆς καινοτομίας παραγγελία χώραν ἔχει, ἵνα μὴ γένηται παρὰ τὸν νόμον ἔργον ἐν ἱερῷ τόπῳ. Τίτ. γ' διάτ. ιζ' 4), ἱεροῦ τόπου παρεντιθεμένου δουλεία οὐ συνίσταται. Βιβλίον μα' τίτ. β' διάτ. λα' 5). Νέμεσθαι παυόμεθα τόπου γενομένου ἱεροῦ 6), κἂν μὴ ὡς τοιοῦτον, ἀλλ' ὡς ἰδιωτικὸν αὐτὸν ἔχωμεν. Τίτ. θ' διάτ. δ', τὰ ἱερὰ οὐ κτώμεθα διὰ χρονίας νομῆς. Βιβλίον μγ' τίτ. α' διάτ. α', β', ου δεῖ γίνεσθαί τι κατὰ ἱεροῦ 7) τόπου, καὶ γενόμενον ἀποκαθίσταται 9). Τίτ. ς' τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάτ. α' 8),

1) καταστασιν. In 2 praemittitur: βιβλ. ν τιτ. α διατ ιδ' quod pertinet ad legem praecedentem, ἤγουν παρὰ τῶν βασιλικῶν βιβλ. νε' τιτ. α' κεφ. κε'. quae cum edd. Basilicis minime concordant.— 2) Διγίστ. ε', sic porro singulis fere in versibus codd.—3) διγ. ιβ' at loco seq. διγ. λα' 21, ex aliqua oscitantia. Pergit 45: ἡ περὶ τῆς multis om.— 4) τίτ. γ. βιβλ. ις, ιζ. Alia inde graviora menda in ed. rom. irrepserunt ex compendio διγιστ. minus bene intellecto, nisi fallor, pro quo passim intruditur βιβλ. ις, neque id puto e margine in textum temere ruisse.—5) διγ. λβ' 10.—6) αὐτοῦ ἱεροῦ 10.—7) τοῦ ἱεροῦ 21.—8) ἀποκαθίστασθαι malim.—9) τίτ. α' om. 10, 21, 42, alias alio ordine.

οὐκ ἔξεστί τι ποιεῖν ἢ ἐμβάλλειν ἐν ἱερῷ τόπῳ, ὅπερ ἀμορφίαν καὶ οὐ κόσμον αὐτῷ φέρει· τοῦτο δὲ πρὸς τὰ ἰδιωτικὰ ἱερὰ οὐκ ἀνήκει· ἡ δὲ φυλακὴ τῶν ἱερῶν τοῖς προεστῶσιν αὐτῶν ἐπιτέτραπται. Τίτ. η' διάτ. β', κτίζειν οὐκ ἔξεστι κατὰ τόπου ἱεροῦ, ἀλλὰ καὶ τὸ κτισθὲν καταλύεται. Βιβλίον μδ' τίτ. ς' διάτ. γ', οὐκ ἔξεστι τὸ ἐπίδικον τῷ Θεῷ καθιεροῦν· καὶ ὁ τοῦτο ποιήσας δίδωσι τὸ διπλοῦν τῷ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ, ὑπὲρ οὗ δυνατωτέρῳ ἀντιδίκῳ αὐτοῦ παρεδόθη.

Lex. Et liber vicesimus quartus, titulus primus, digest. V. Recte dono uxori meae locum, ut in eo aedem faciat: et fit locus sacer. Et liber vicesimus septimus, titulus decimus, digestum duodecimum, curator furiosi non potest rem eius dedicare. Liber XXX, digestum tricesimum nonum, qui rem sacram legat, videtur insanire, et ne pretium quidem dat; quandoquidem nec omnino quidem venditur. Liber quadragesimus nonus titulus primus, digest. primum. Locum habet operis novi nunciatio, ne praeter legem fiat opus in sacro loco. Titulus tertius, digest. decimum septimum. Sacro loco intercedente, non constituitur servitus. Liber quadragesimus primus, titulus secundus, digest. tricesimum primum. Possidere desinimus, si locus ipse sacer fiat, etiam si non ut talem, sed ut privatum eum habeamus. Titulus nonus, digest. IV. Diuturna possessione sacra non acquirimus. Liber quadragesimus tertius, titulus primus, digest. primum, secundum. Non oportet aliquid fieri in loco sacro, et quod factum est, restituitur. Titulus sextus, eiusdem libri, digest. I. Non licet facere, vel in loco sacro iniicere, quod deformitatem, et non ei ornamentum afferat. Hoc autem ad sacra privata non pertinet. Sacrorum autem custodia iis qui ipsis praesunt, permissa est. Tit. VIII, dig. II. Non licet in loco sacro aedificare; sed et quod aedificatum est, diruitur. Lib. XLIV, tit. VI. digest. III. Non licet rem litigiosam Deo dedicare, et qui hoc fecerit, praestat duplum adversario suo, eo quod adversario traditus sit illo potentiori.

Auctaria. Ab initio in marg. 45: βασιλ. βιβλ. λ' τιτ. α' κεφ. ε', 2 addit θέμ. η'. B. XXX. 1. 5 §. 9.

'Ο τοῦ μαινομένου—καθιεροῦν. In marg. 45: βασιλ. βιβλ. λη' τιτ. ι' κεφ. ι' B. XXXVIII. 10, 12. Cf. XI. 1. 27, XII. 1. 89.

'Ο ἱερὸν—πωλεῖται. βασιλ. βιβλ. μδ' τίτ. α' κεφ. λζ θεμ. ιβ' sic in utroque cod. — Vulg. B. XLIV. in fin. 38. 1.

'Η περὶ τῆς καινοτομίας—τόπῳ. βασιλ. βιβλ. νη' τίτ. ιγ' κεφ. ιζ'. B. LVIII. 14. 2.

'Ιεροῦ—συνίσταται βασιλ. βιβλ. νη' τίτ. ιγ' κεφ. ιζ' θέμ. δ' B. LVIII. 13. 17.

Παυόμεθα—ἔχομεν βασιλ. βιβλ. ν' τίτ. β' κεφ. κη'. 2 addit: θέμ. β'. B. L. 2. 28.

Τὰ ἱερὰ—νομῆς. In 2: βασιλ. βιβλ. ν' τίτ. γ' κεφ. η'. B. L. 3. 8.

Οὐ δεῖ—ἀποκαθίσταται. In utroque: βασιλ. νη' τίτ. ια' κεφ. α' καὶ β'. B. LVIII. 14. 2.

Οὐκ ἔξεστι—ἐπιτέτραπται. In 2: βασιλ. βιβλ. νη' τίτ. ια' κεφ. α'. B. LVIII. 15. 1.

Οὐκ ἔξεστι—καταλύεται. Ibid. β. βιβλ. νη' τίτ. η' κεφ. ς' θέμ. β'. B. LVIII. 8. 8.

Οὐκ ἔξεστι—παρεδόθη. In utroque: βασιλ. βιβλ. κζ' τίτ. α' κεφ. θ'. B. XXVIII. 1. 8

'Ο νόμος. Βιβλίον με' τίτ. α' διάτ. λη'. Καλῶς ἐπερωτῶ σε κτίσαι ἱερόν, καὶ ἡ ἐπὶ τῷ τοιούτῳ γὰρ μίσθωσις ἔρρωται. Διάτ. πγ', οὐ δυνατὸν ἱερὸν ἐπερωτᾶν, κἂν εἰ δύναται γενέσθαι ἰδιωτικόν. Εἰ γὰρ καὶ ἰδιωτικὸν ἐπερωτηθῶ τόπον, καὶ συμβῇ αὐτὸν χωρὶς δόλου μου καθιερωθῆναι, ἐλευθεροῦμαι, καὶ εἰ συμβῇ ἔκ τινος νόμου γενέσθαι πάλιν ἰδιωτικὸν τὸν τόπον, οὐκ ἐνέχομαι· οὐ δύναμαι δὲ ἱερὸν ἐπερωτᾶν ὑφ' αἵρεσιν τὴν ὅταν ἰδιωτικὸν γένηται· ἐκεῖνα γὰρ ἐπερωτᾶν δυνάμεθα ὅσα κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἐπερωτήσεως τῆς χρήσεως καὶ τῆς δεσποτείας ἡμῶν εἶναι δύναται. Διάτ. ϛα', ἐὰν τὸ ἐπερωτηθὲν πρᾶγμά ἐστι μὲν ἐν φύσει, οὐ δύναται δὲ δοθῆναι, διὰ τὸ τυχὸν αὐτὸ γενέσθαι ἱερόν. Εἰ μὲν ἐν καιρῷ τῆς ἐπερωτήσεως ἢ μετὰ ταῦτα τοῦ ἐπερωθέντος ἦν, καὶ οὕτω γέγονεν ἱερόν, ἐνέχεται· ὥσπερ δὲ 1) δι' ἑτέρου πωλήσαντος αὐτὸ γέγονεν ἱερόν. Εἰ δὲ τοῦ πράγματος

1) ὥσπερ καὶ δι' ἑτέρου 10, 11, 48.

ὄντος ἀλλοτρίου συμβῇ δι' ἑτέρου ἱερὸν [1] γενέσθαι, οὐκ ἐνέχεται ὁ ἐπερωτηθεὶς, εἰ μὴ [2] μετὰ τὸ ποιῆσαι αὐτὸν ὑπέρθεσιν, γέγονε τὸ πρᾶγμα ἱερόν. Διάτ. ρλζ', ἀνισχυρῶς ἐπερωτῶ ὑφ' αἵρεσιν ὑπὸ τοῦ νόμου κεκωλυμένην, οἷον δίδως, ἐάν τις πωλήσῃ τὸ ἱερὸν, εἰ καὶ [3] δυνατόν ἐστιν ὕστερον ἐναλλαγῆναι τὸ δίκαιον αὐτοῦ.

Lex. Lib. XLV, tit. I, digest. XXXVIII. Recte abs te stipulor, ut aedem sacram aedifices. Et in istiusmodi re locatio valet. Digest. LXXXIII. Rem sacram stipulari non possumus, quamvis profana fieri possit. Nam tametsi locum profanum promisero, illumque citra dolum meum consecrari contingat, liberor; nec si locus rursus lege aliqua sacer esse coeperit, in obligationem revocor. Neque rem sacram stipulari possumus sub conditione, quando profana esse coeperit. Illa enim dumtaxat stipulari possumus, quae tempore stipulationis subiici usibus dominioque nostro possunt. Dig. XCI. Si res in stipulationem deducta in rebus humanis sit, sed dari non possit, quod forte sacra facta sit; et vero tempore stipulationis vel postea promissoris illa fuerit, et deinde sacra facta sit. tenetur promissor; quemadmodum etiam quando res ab ipso alienata per alium sacra facta est. Si vero res aliena fuerit, et ab alio eam sacram fieri contigerit, non tenetur promissor, nisi, postea quam moram fecit, res sacra facta fuerit. Dig. CXXXVII. Inutiliter stipulor sub conditione, quae a lege probibita est, ut: Dabis, si quis rem sacram vendiderit; tametsi fieri possit ut eius postmodum ius mutetur.

Auctaria. Ad initium, in 2 et 45: βασιλ. βιβλ. μγ' τίτ. α κεφ. λϛ' θεμ. ϛ B. XLIII. 1. 36.

Οὐ δυνατόν— δύναται. In 2: βασιλ. βιβλ. μγ τιτ. α κεφ. π. B. XLIII. 1. 80.

Ἐὰν τὸ— ἱερόν. In utroque: βασιλ. βιβλ. μγ' [τιτ. α] κεφ. πζ'. B. XLIII. 1. 88.

Ἀνισχύρως— αὐτοῦ. βασιλ. βιβλ. μγ τίτ. α κεφ. ρλα' θέμ. ϛ'. B. XLIII. 1. 131 §. 6.

Ὁ νόμος. Βιβλ. μζ' τίτ. κβ' διάτ. β', οἱ σὺν ὅπλοις κατέχοντες τόπον ἱερὸν, ὑπόκεινται ποινῇ· κινεῖται γὰρ κατ' αὐτῶν ὁ περὶ καθοσιώσεως νόμος, ὡς [4] βιβλίον μη' τίτ. δ' διάτ. α' Βιβλίον ν' τίτ. ιϛ' διάτ. ιζ, τὰ ἱερὰ οὐκ εἰσὶ δημόσια.

Lex. Liber XLVII, tit. XXII, et lib. XLVIII, tit. IV, digest. I. Qui cum armis locum sacrum occupant, obnoxii poenae sunt. Monetur enim adversus ipsos lex [Iulia] maiestatis, ut lib. XLVIII tit. IV dig. 1. Lib. L, tit. XVI, digest. XVII. Sacra non sunt publica.

Auctaria. In 2, 45: Οἱ σὺν ὅπλοις—νόμος. βασιλ. βιβλ. ξ' τίτ. λβ' κεφ. η. B. LX. 32, 2.

Τὰ ἱερὰ ο. ε. δ' Βασιλ. βιβλ. β. τίτ. β' κεφ. ιε'. Minus recte in 2 et confuse: βιβλ. ξ (aut ζ) τιτ. β' κεφ. ιε, βιβλ. ξ τιτ. λϛ' κεφ. σ'. Vide enim B. II. 2. 15.

Ὁ νόμος. Βιβ. λγ' τίτ. α' διάτ. κ' [5]. Ἐὰν ληγατεύσω τοῖς ἱεροφύλαξι δέκα νομίσματα δίδοσθαι τῷ καιρῷ τῆς ἑορτῆς αὐτῷ τῷ ἱερῷ, δοκῶ [6] τὰ ι'. νομίσματα καταλιπεῖν ἐτήσια. Βιβλίον λδ' τίτ. α' διάτ. ιζ, ἐὰν ἀφορίσας δούλους μου εἰς παραφυλακὴν τοῦ παρ' ἐμοῦ κτιζομένου ἱεροῦ, ληγατεύσω αὐτοῖς ἐτήσια πρὸς ἀποτροφὴν, καὶ βεστιάριον, λαμβάνουσι ἀπὸ τελευτῆς μου μέχρις οὗ πληρωθῇ ὁ ναὸς, δοῦλοι δὲ μένουσι τοῦ κληρονόμου οὓς ὁ διαθέμενος εἰς παραφυλακὴν τοῦ αυτοῦ κτισθέντος ἱεροῦ ἀφώρισεν, εἰ μὴ [7] αὐτοὺς ἠλευθέρωσεν, ὡς βιβλίον μ' τίτ. ιβ' [8] διάτ. λε'. Βιβλίον κθ' τίτ. α' διάτ. ε'. Καλῶς δωροῦμαι τῇ γαμετῇ μου πρᾶγμα ἐφ' ᾧ τῷ Θεῷ προσαγαγεῖν αὐτό. Βιβλίον λδ' τίτ. β' διάτ. λζ, ἐὰν εἴπω γενέσθαι σταυροὺς ἀπὸ ἑκατὸν λιτρῶν, καὶ

1) αὐτὸ ἱερὸν 10, 21.— 2) εἰ μὴ ad ἱερὸν om. 21.— 3) εἰ καὶ μὴ δυνατον 10, 11.— 4) νόμος. Καὶ βιβλ. μη' edd. omn. praeter rom. contra codd.— 5) διγ β' 48.— 6) δόκει vett. edd. διηνεκῶς τὰ δέκα 10, 21, 48.— 7) εἰ μὴ αὐτοὺς ἠλευθέρωσεν om. 11, 45.— 8) τιτ. ια' 45.

ἀνατεθῆναι τῷ δὲ τῷ ἱερῷ, πάντες δὲ οἱ ἐν τῷ αὐτῷ ἱερῷ ὄντες, ἀργυροῖ καὶ χαλκοῖ εἰσιν, οὐ μὴν 1) χαλκοῦς δίδωσιν, οὔτε χρυσοῦς ἀναγκάζεται ποιεῖν, ἀργυροῦς δὲ κληρονόμος ἀναγκάζεται.

Lex. Lib. XXXIII, tit. I, digest. XX. Si legavero sacrarum rerum custodibus denaria decem, ita ut dentur die festo, videor loco sacro decem denaria annua relinquere. Lib. XXXIV, tit. I, digest XVII. Si servis meis, ad custodiam templi a me aedificati destinatis, legavero annua cibaria et vestiaria, capiunt illi ista a morte mea, tantisper dum templum consummatum sit. Servi tamen, quos testator ad templi a se aedificati custodiam destinavit, nisi ipsos manumisit, haeredis manent, ut lib. XL, tit. XII, digest. XXXV. Lib. XXIV, tit. I, digest. V. Recte dono uxori meae rem, quam Deo offerat. Lib. XXXIV, tit. II, digest. XXXVII. Si dixerim, ut fiant cruces ex centum libris, et in illa sacra aede statuantur, ne vero quae in ea cruces sunt, omnes argenteae et aereae sint, non aereas dabit, neque aureas, sed argenteas facere haeres cogitur.

Auctaria. In 2 et 45: Ἐὰν ληγατεύσω — ἐτήσια ἔχειν. βιβλ. μή. τιτ. ά. κεφ. ί θεμ. β΄. B. XLIV. 1, 20. Ἐὰν ἀφορίσας — ἐλευθερώσει. In 2: βασιλ. βιβλ. μδ τιτ. ιδ κεφ. ιϛ΄ 21. B. XLIV. 14, 17. Καλῶς — προσαγαγεῖν αὐτό. In 2: βασιλ. βιβλ. λ τιτ. α κεφ. ε θεμ. η. — male in 45: βιβλ. μη΄ τιτ. α κεφ. λα. B. XXX. 1, 5 § 8. Ἐὰν εἴπω — ἀναγκάζεται. In 2: βιβλ. μδ τιτ. ιε κεφ. λβ θεμ. γ.

Ὁ νόμος. Βιβλ. λε΄ τίτ. β΄ διάτ. α΄. Καὶ ἐπὶ τοῖς τῷ Θεῷ ληγατευομένοις, χώρα τῷ φαλκιδίῳ. Βιβλίον α΄ 3) τίτ. ιβ΄ διάτ. β΄. Ἐὰν τις πρᾶγμα καρποφορήσῃ, γίνεται αὐτὸς ἔνοχος, οὐ μὴν τὸ πρᾶγμα· ὅταν 4) δὲ τὸ πρᾶγμα καταβληθῇ, αὐτὸ μὲν ἱερὸν οὐ γίνεται, ἐλευθεροῦται δὲ ὁ ἐπαγγειλάμενος· ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἐπαγγελίας ἐνέχονται αὐτεξούσιοι ἔφηβοι, οὐ μὴν ὑπεξούσιοι ἔφηβοι 5) παρὰ γνώμην τῶν πατέρων ἢ τῶν δεσποτῶν. εἰ δέ τις τὸ ί μέρος καρποφορήσῃ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, ἕως ἂν αὐτὸ χωρίσῃ, οὐ παύεται εἶναι τῆς οὐσίας αὐτοῦ. Εἰ δὲ τελευτήσει 6) μὴ χωρίσας, ἐνέχονται οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ· διαβαίνει γὰρ εἰς κληρονόμους ἡ τῆς καρποφορίας ἐνοχή. Βιβλίον α΄ τοῦ κώδικος τίτ. β΄ διάτ. α΄. Ἔξεστι τῷ βουλομένῳ καταλιμπάνειν ἐν τελευταίᾳ βουλήσει ταῖς ἁγίαις ἐκκλησίαις 7)· βεβαίας γὰρ εἶναι δεῖ τὰς τῶν τελευτώντων βουλήσεις. Διάτ. ιγ΄. Ἐν ἐῤῥωμένῃ διαθήκῃ, ἢ κωδικέλλῳ ἢ ἀγράπτῳ 8) βουλήσει, ἔξεστι ταῖς χήραις καὶ ταῖς διακονίσσαις καὶ ταῖς ἱεραῖς παρθένοις καὶ ταῖς μοναστρίαις καὶ ταῖς ἄλλαις ἱεραῖς 9) καταλιμπάνειν ἐκκλησίαις καὶ κληρικοῖς 10) καὶ μοναχοῖς καὶ πτωχοῖς, ἐν ἐνστάσει καὶ ὑποκαταστάσει καὶ ληγάτοις καὶ φιδεικομμίσσοις ἰδικοῖς καὶ καθ᾽ ὁμάδα.

Lex. Liber XXXV, titulus secundus, digest. primum. Etiam in iis quae Deo legantur, locus est falcidiae. Liber I, tit XII, digest. II. Si quis rem aliquam voverit, voto obligatur ipse, non autem res quae vovetur. Quando autem soluta fuerit, ipsa quidem sacra non fit, sed liberatur qui voverat. Eiusmodi autem voto obligantur puberes sui iuris, non autem alienae potestati obnoxii puberes, sine patrum vel dominorum auctoritate. Si vero decimam quis bonorum vovit, non prius esse in bonis desiit, quam fuerit separata. Si quis autem ea non separata, decesserit, haeredes eius obligantur, voti enim obligatio transiit ad haeredes. Liber primus Codic. tit. II, constitut. prima. Licet volenti relinquere sanctis ecclesiis in ultima voluntate, firmas enim et ratas esse oportet eorum qui moriuntur voluntates. Constitutio XIII. In valido testamento, vel

1) οὐ μὲν vett. edd. Ab hac voce ad ποιεῖν omnia om. 11, 45, 48, qui inde pergunt: ἀργυροῦς ὁ κληρονόμος ἀναγκάζεται ποιεῖν. — 2) κεφ. ιϛ΄. Additur nescio quid in 2: ὡς βασιλ. βιβλ. ιη΄ τίτ. ση΄ κεφ. λα. — 3) βιβλ. ν΄ vett. edd. — 4) ὅτι δὲ 10, 21. — 5) ἔφηβοι om. 48, ὑπεξούσιοι παρὰ γν. 10. — 6) τελευτήσας vett. edd. — 7) τῆς ἁγίας ἐκκλησίας γὰρ ed. rom. ex aliqua corruptela. — 8 καὶ ἀγράφῳ vett. edd. — 9) ἱεραῖς om. 10. — 10) ἐκκλησίᾳ καὶ κληρικῷ 1, 48. ἐν ἐκκλησίᾳ καὶ κληρικῷ καὶ μοναχῷ 21, ita vetus interpres.

codicillis vel non scripta voluntate, licet vidnis et diaconissis et sacris virginibus et monachis et aliis sacris ecclesiis relinquere, clericis et menachis et mendicis, in institutione et snbstitutione et legatis et fideicommissis, seu specialibus, seu nniversalibus.

Auctaria. Καὶ ἐπὶ τοῖς — φυλακίῳ. In marg. 45: τῶν βασιλικῶν βιβλ. μα τιτ. α κεφ. α B. XLI. 1. 1. Ἐαν τις — ἐνοχῇ ibid. τῶν βασιλικ. βιβλ. νδ τίτ. ιγ κεφ. ιβ' — κεφ. 3 in 2 rectius. B. LIV. 13. 2. Ἔξεστι — βουλήσεις. In 2: βασιλ. βιβλ. ε' τίτ. α' κεφ. α. B. V. 1. 1. — Διάτ. ιγ in 45: οὐ κεῖται.

Ὁ νόμος. Διάτ. ιθ'. Αἱ γινόμεναι μέχρι φ' νομισμάτων 1) δωρεαὶ ἀνεμφανίστως εἰς ἐκκλησίαν ἢ ξενοδοχεῖον ἢ νοσοκομεῖον ἢ ὀρφανοτροφεῖον ἢ βρεφοτροφεῖον 2) ἢ πτωχεῖον, ἔῤῥωνται· αἱ δὲ λοιπαὶ κἂν εἰς εὐσεβεῖς αἰτίας γένωνται, χρήσουσιν ἐμφανείας, καὶ αἱ λεχθεῖσαι ὑπὲρ τὰ φ' νομίσματα οὖσαι, ἐξῃρημένων τῶν βασιλικῶν δωρεῶν. Διάτ. κβ'. Τὰ εἰς εὐαγεῖς οἴκους 3) ἀπὸ φιλοτιμίας βουλευτικῆς ἐρχόμενα, οὐχ ὑπόκεινται τῇ τῶν ἐπικερδῶν ἤτοι λουκρατίβων διαγραφῇ. Διάτ. κγ'. Ἐάν τι δωρηθῇ 4), ἢ κληρονομία ἢ ληγάτον εὐαγεῖ τόπῳ καταλειφθῇ εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων, κινητὸν ἢ ἀκίνητον ἁρμόζουσι περσοναλίαι, καὶ ἰν ῥέμ, καὶ ὑποθηκαρίαι 5), καὶ μόνῃ τῇ τῶν ρ' ἐνιαυτῶν ἐκβάλλονται παραγραφῇ· οὗτος γὰρ ὁ χρόνος ἐστὶ τοῦ μακροβίου ἀνθρώπου. Διάτ. κε'. Ἐάν τις γράψῃ τὸν δεσπότην Χριστὸν κληρονόμον, μὴ προσθεὶς εὐκτηρίου προσηγορίαν, ἡ ἐκκλησία τοῦ τόπου καθ' ἣν 6) ἦν ὁ τελευτήσας δοκεῖ γεγράφθαι· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ ληγάτου, καὶ προχωρεῖ εἰς ἀποτροφὴν πτωχῶν. Εἰ δέ τινι τῶν ἁγίων ἀγγέλων ἢ μαρτύρων καταλίπῃ 7), μὴ μνημονεύσας οἴκων, εἰ μὲν ἔστιν ἐν ἐκείνῃ τῇ πόλει ἢ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς τοιοῦτος οἶκος, αὐτὸς λαμβάνει. Εἰ δὲ μή ἐστιν, ὁ ἐν τῇ μητροπόλει λαμβάνει. Εἰ δὲ μήτε ἐκεῖ τοιοῦτός ἐστιν οἶκος, αἱ κατὰ τὸν τόπον ἐκκλησίαι λαμβάνουσιν αὐτὰ 8), τῶν ἄλλων οἴκων αὐταῖς παραχωρούντων, εἰ μὴ 9) δειχθῇ ὁ τελευτήσας ἕτερον ἐνθυμηθεὶς καὶ ἕτερον εἰπών· τότε γὰρ τὸ ἀληθὲς καὶ οὐ τὸ γεγραμμένον κρατεῖ. Εἰ δὲ τόπον εἴπῃ 10) ῥητὸν, εὑρεθῶσι δὲ πολλοὶ τοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἐν τῇ πόλει ἢ τῇ περιοικίδι, εἰ μὲν πρός τινα τούτων εἶχε μείζονα προσπάθειαν, ἢ συνεχῶς ἐκεῖ 11) ἐφοίτα, αὐτῷ δοκεῖ καταλελεῖφθαι· τοιούτου δέ τινος μὴ εὑρισκομένου, ὁ μᾶλλον ἐκ τοιούτων οἴκων ἐνδεὴς λαμβάνει τὸ καταλειφθέν.

Lex. Constitntio XIX. Quae finnt usqne ad quingentos solidos citra actorum confectionem donationes in ecclesiam vel xenodochium vel nosocomium vel orphanotrophinm val brephotrophium vel ptocheinm, validae rataeque sunt. Reliquae antem, etiamsi ad pias causas factae fuerint, actorum confectione opus habent, et eae etiam quas esse amplioris qnantitatis quam quingentorum solidorum probatum fuerit, exceptis donationibus imperatoriis. Constitutio XXII. Quae ad sanctas domos ex curiali munificentia veninnt, lucrativorum descriptioni non snbiicinntur. Constitutio XXIII. Si quid donatum fuerit, et vel haereditas vel legatum sacrosanctae domui relictum fuerit ad captivorum redemptionem, mobile vel immobile, competunt actiones personales, et in rem, et hypothecariae; et sola centum annorum praescriptione repelluntur, hoc est enim tempus vitae longaevi hominis. Constitutio XXV. Si quis Dominum Christum haeredem scripserit, non addita appellatione oratorii, ecclesia loci in qua erat defunctus, scripta esse videtur. Idem etiam in legato; et cedit ad alimentum pauperum. Si cni autem sanctorum martyrum vel angelorum reliquerit, non facta mentione domorum, si est

1) ἀνεμφάνιστοι δωρεαί 10, 11, 48. — 2) ἢ βρεφοτρ. om. 11. — 3) εἰς εὐσεβεῖς οἴκους ἀπὸ βουλευτικῆς φιλοτιμίας 21. — 4) ἐὰν διαδωρηθῇ vett. edd. — 5) περσωνικαὶ καὶ ὑποθηκαρίαι 8, ἢν ῥέμ vett. edd. — 6) καθ' ἣν ἦν 11, 45, 48 ἦν om. vett. edd. — 7) καταλίποι μνημον. οἴκου 11, 21, 45, 48. — 8) αὐτὰ 11, 21, 48, αὐτὸν 45. — 9) εἴ γε μὴ 11, 45, 48. — 10) εἴποι 11, 21, 45, 48. — 11) ἐκεῖσε 11, 45, 48.

quidem in illa civitate vel in eius regione eiusmodi demus, ea id capit; sin autem nen est, ea accipit quae est in metropoli. Sin autem nec illi quidem ulla eiusmodi sit aedes, eae quae sunt in leco ecclesiae, id capiunt, si modo defunctum nen aliud cogitasse, vel aliud locutum esse ostendatur. Tunc enim quod verum, non autem quod scriptum est, obtinet. Caeterum si certum locum dixerit, inveniantur autem in civitate sive vicinis in locis multa eiusdem neminis, tum si erga herum quempiam maierem affectienem habuerit, saepiusve accesserit, illi reliquisse videtur. Verum si nihil tale inveniatur, quae ex istis demibus magis indiget, recipit quod est relictum.

Auctaria. Αἱ γινομεναι—δωρ. ἀν In 2: βασιλ. βιβλ. ε' τιτ. α κεφ. θ. B. V. 1. 8.

Τὰ εἰς εὐαγεῖς—διαγραφῇ. In marg. 45: των βασιλικ. βιβλ. ε τίτ. α' κεφ. ια'. Paulo fusius in 2. B. V. 1. 10.

Ἐαν τις γραψ.—καταλειφθεν Ad Novell. XXV in 45: οὐ κεῖται. In 2: ἡ κγ καὶ ἡ κ' διάτ. οὐκ ἔστιν εἰς τὸ βασιλικὸν ἐτέθη γὰρ ἀντ' αὐτῶν τὰ τῆς νεαρᾶς ... ἐν βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τιτ. γ' κεφ. ... ἐχον ... τις—μετουσίαν B. V. 3. 10.

Καὶ τίτ. γ' τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάτ. κδ' φησιν ἐῤῥῶσθαι τὸ τοῖς πτωχοῖς καταλιμπανόμενον. Διάτ. κη' τοῦ αὐτοῦ τίτ. Ἔῤῥωται τὸ καταλιμπανόμενον εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων· καὶ εἰ μὲν εἶπεν ὁ διαθέμενος τὸν ὀφείλοντα ὑπουργῆσαι τῷ πράγματι, αὐτὸς ἀπαιτεῖ, καὶ κατὰ τὴν οἰκείαν συνείδησιν πληροῖ τὴν διατύπωσιν. Εἰ δὲ μὴ εἶπε τὸ πρόσωπον, ὁ τῆς πόλεως ἐπίσκοπος ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος ἐτέχθη, λαμβάνει τὸ καταλειφθὲν, φανερὸν ἐπὶ πράξεως δώρων παρὰ τῷ ἄρχοντι συνισταμένης 1) τὸ ποσὸν τῶν δοθέντων αὐτῷ χρημάτων, καὶ μετ' ἐνιαυτὸν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀναῤῥυσθέντων, καὶ τῶν ὑπὲρ αὐτῶν δοθέντων. Εἰ δὲ βάρβαρος ἦν ὁ διαθέμενος, καὶ περὶ τῆς αὐτοῦ πόλεως ἀμφιβάλλεται, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ τόπου καθ' ὃν ἐτελεύτησε, λαμβάνει τὰ χρήματα, καὶ πληροῖ τὸ διατυπωθέν· ὁ δὲ γινώσκων τὸ καταλειφθὲν, καλῶς ποιεῖ λέγων τῷ ἄρχοντι καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ οὐκ ἔστι δηλατήριος 2). Ἡ γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν εἶπε, τὸν ἐπίσκοπον τῆς πόλεως ἐν ᾗ τὴν οἴκησιν εἶχεν ὁ διαθέμενος, λαμβάνειν τὰ χρήματα, καὶ ποιεῖν τὰ διατυπωθέντα. Διάτ. με'. Ἐὰν ἐτήσιον διηνεκὲς ληγατευθῇ, ἢ δωρηθῇ 3) τόποις εὐαγέσιν ἢ κλήρῳ ἢ μοναχοῖς ἢ μοναστρίαις ἢ πτωχοῖς, καὶ ἁπλῶς εὐαγέσιν οὐκ 4) ἀπηγορευμένοις συστήμασιν. οὐκ ἔξεστιν ἐπ' αὐτοῖς 5) διαλύεσθαι, εἰ μὴ δοθῇ πρόσοδος εὐθαλὴς, μηδὲ βεβαρημένη δημοσίοις, καὶ προσθήκη 6) οὐχ ἧττον τοῦ τετάρτου τῆς καθαρᾶς προσόδου μέρος 7) ἔχουσα, μηδέποτε ἐκποιηθησόμενα. Δεῖ δὲ καὶ συνθήκας καὶ διαλύσεις ἐγγράφους ἐπὶ τούτῳ γίνεσθαι, καὶ ἐν ὑπομνήμασιν ἐμφανίζεσθαι. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα ἐκπίπτει τοῦ δοθέντος χρυσίου ὁ διαλυσάμενος, καὶ 8) ἐκδικεῖ τὸ πρᾶγμα ὁ εὐαγὴς οἶκος, ἔχων εἰς ὑποθήκην τὰ πράγματα τοῦ καταλιπόντος, καὶ ἐπὶ καρποῖς καὶ προσόδοις καὶ πάσῃ νομίμῳ ἐπαυξήσει, καὶ οὐκ ἀντίκειται τῇ ἀγωγῇ χρονία παραγραφή· κατ' ἐνιαυτὸν γὰρ τίκτεται. Τῷ μέντοι δεδωκότι τὸ χρυσίον ὑπόκειται ὁ συμβαλὼν 9) αὐτῷ μετὰ κληρονόμων, καὶ οἴκοθεν αὐτὸ δίδωσιν, ὡς ἡ νε' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου.

Lex. Et tit. III eiusdem libri const. XXIV dicit, valere id quod relinquitur pauperibus. Constitutio XXVIII eiusdem tit. Valet id quod relictum est ad redemptionem captivorum. Et si testator quidem eum neminavit qui huic rei est inserviturus, ipse exigit, et pro sua conscientia testatoris ordinationem exequitur; sin autem non dixit personam, episcopus civitatis in qua testator natus est, accipit quod relictum est, donorum exactore manifestam apud praesidem constituente eorum quae data sunt quantitatem, et post annum, numerum eorum qui redempti sunt, et eorum quae pro eis data sunt. Sin autem bar-

1) συνισταμένου vett. edd.—2) δηλάτωρ 10, 45, 48.—3) ἢ δωρηθῇ om. 10.—4) ἢ οὐκ ἀπηγορ. 10, 23.—5) ἐπ' αὐτῷ 45.—6) προσθήκην 11, 48.—7) μέρους μηδέποτε ἐκποιηθησομένη. 10, 11, 45.—8) καὶ om. vett. edd.—9) ἐπίκειται vel ὑπόκειται ὁ συμβάλλων vett. ed ὁ συλλαβὼν 10, 11.

barus erat qui testatus est et de eius civitate dubitatur, episcopus loci in quo mortuus est, bona accipit, et implet quod ordinatum est. Qui autem scit id quod relictum est, recte facit si id dicat praesidi et episcopo, et non est delator. Constitutio III tit II Novellarum dicit, illius civitatis, in qua testator domicilium habuit, episcopum pecunias capere, et quae constituta sunt, facere. Constitutio XLV. Si annuum idque perpetuum legatum aut munus vel venerabilibus locis vel clero vel monachis vel sanctimonialibus vel pauperibus, vel breviter venerabilibus et non prohibitis collegiis, relictum aut donatum fuerit, non licet de illis transigere, nisi si uber, nullisque publicis praestationibus oneratus reditus detur. Detur item nunquam alienanda accessio, quae non minus quadrante puri integrique reditus contineat. Oportet autem de his pacta et transactiones scriptas fieri, easque in actorum monumenta referri. Si contra haec factum sit, dato auro, qui transactionem fecit, excidit, atque rem venerabilis domus vindicat, hypothecae nomine res eius qui reliquit, in fructibus, reditibus, omnique legitima accessione sibi obstrictas habens. Neque vero eius actioni longi temporis praescriptio adversatur. Singulis enim annis nascitur. Sane vero qui aurum dedit, sibi obnoxium habet eum qui cum ipso contraxit, eiusque haeredes, ut eiusdem tit. constitutio LV tradit.

Auctaria. 2 et 45 in marg. sub initium: τῶν βασιλικῶν βιβλ. μβ τίτ. ιη' κεφ. κζ. B. XLIV. 18. 29 in fine. — Ad Nov. XXVIII in 45: οὐ κεῖται — in 2: ἡ και διατ. των τιτ. γ τοῦ αὐτοῦ α βιβλ. καθ. οὐκ ἔστιν εἰς τὸ βασιλ. ἐτέθησαν δὲ τὰ τῆς ρλα' νεαρᾶς. ὡς ἐγγράφησαν. — Ad calcem eiusdem epitomae in 45: Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν οὕτως ἡ διάταξις· Μηδενὶ ἐξεῖναι 1) θεσπίζομεν, ἐὰν ἐν διαθήκῃ κληρονόμος, ἢ ἀνεστατος [ab intestato] ἤτοι ἐξ ἀδιαθέτου ὑπεισέλθη, ἤτοι φιδεικομισσάριος ἢ ληγατάριος 2) εὑρεθῇ, την διατύπωσιν τοῦ εὐσεβῶς διαθεμένου ἀνατρέπειν, ἢ ἀναιδεῖ διανοίᾳ χρώμενον, ἐπὶ τὸ δικαιολογεῖσθαι ἄδικον εἶναι 3) τὸ ληγάτον ἢ το φιδεικομισσον, ὅπερ τῇ ἀπολυτρώσει καταλέλειπται τῶν αἰχμαλώτων, ἀλλὰ τρόποις ἅπασιν εἰσπράττεσθαι ὑπὲρ τῆς αἱρέσεως διαθεμένου τοῦ εὐσεβοῦς πράγματος την τάξιν τελειῶσαι. Καὶ ἐὰν τινα ὁ διαθέμενος σημάνῃ δι' οὗ βούλεται την ἀπολύτρωσιν γενέσθαι τῶν αἰχμαλώτων, οὗτος ὁ ἰδικῶς σημανθεὶς τὸ ληγάτον ἢ τὸ φιδεικόμισσον ἐχέτω ἄδειαν εἰσπράττειν, καὶ τῇ αὐτοῦ συνειδήσει την ἐπιθυμίαν ἐκπληρούτω τοῦ διαθεμένου· ἐὰν δὲ πρόσωπον μὴ σημάνῃ ὁ διαθέμενος, ἀλλὰ μόνον ὁρίσῃ τὸ ὀφειλόμενον δοθῆναι ὑπὲρ τῆς μνημονευθείσης αἰτίας, ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐκείνης τῆς πόλεως, ἐξ ἧς ὁ διαθέμενος ὁρμᾶται, ἐχέτω ἄδειαν εἰσπράττειν ὅπερ τοῦδε τοῦ πράγματος χάριν καταλειφθῇ, την εὐσεβῆ τοῦ τελευτήσαντος προαίρεσιν, ἄνευ τινὸς δισταγμοῦ, ὡς συμφέρει, ἀποπληροῦν. Ἡνίκα δὲ ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος τῆς τοιαύτης εὐσεβοῦς βουλήσεως τοῦ καταλειφθέντος ἀναλάβῃ τὰ χρήματα, εὐθέως πράξεσιν ὑπομνημάτων, την αὐτῶν ποσότητα καὶ τὸν καιρὸν ἐν ᾧ ταῦτα εἴληφε, παρὰ τῷ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας δημοσιῶσαι ὀφείλει. Μετὰ ἑνὸς δὲ ἐνιαυτοῦ διάστημα, καὶ τὸν ἀριθμὸν τῶν αἰχμαλώτων, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν δοθέντα τιμήματα φανεροῦσθαι κελεύομεν, ἵνα κατὰ πάντα ἐκπληρῶνται αἱ εὐσεβεῖς τῶν τελευτηκότων βουλήσεις· οὕτω μέντοι οἱ εὐλαβέστατοι ἐπίσκοποι δωρεὰν καὶ ἄνευ τινὸς ζημίας τὰς εἰρημένας πράξεις τελειώσουσι, μήπως ἀνθρωπίνῃ προφάσει τὰ καταλειφθέντα χρήματα ταῖς τῶν δικαστῶν ζημίαις καταναλωθῶσιν. Ἐὰν δὲ ὁ διαθέμενος τὸ τοιοῦτον ληγάτον ἢ φιδεικόμισσον, μὴ σεσημειωμένῳ προσώπῳ καταλείψῃ, ἰθαγενὴς ὑπάρχων, καὶ ἐκ τῆς αὐτοῦ πατρίδος τις ἀνακύψῃ ἀμφιβολία, ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος τῆς πόλεως ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος ἐτελεύτησεν, ἐχέτω τοῦ ληγάτου ἢ τοῦ φιδεικομίσσου την ἀπαίτησιν, την τοῦ τελευτήσαντος βούλησιν πᾶσι τρόποις ἀποπληρῶν. Ἐὰν δὲ ἐν κώμῃ ἢ περιχώρῳ ὁ διαθέμενος τελευτήσῃ, ἐκείνης τῆς πόλεως ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος ἐχέτω την εἴσπραξιν, ὑφ' ἣν ἡ κώμη ἢ ἡ περίχωρος εἶναι γνωρίζεται, καὶ μὴ εὐσεβὴς τῶν τελευτησάντων βούλησις ἀναιδεῖ τῶν ἀπαιτούντων περιεργίᾳ κρυβῇ. Εἴ τι δὲ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης αἰτίας παρὰ τοῦ διαθεμένου καταλειφθῇ, πάντες οἱ τοῦτο οἱῳδήποτε τρόπῳ μαθόντες, ἢ ἐν τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι τῆς ἐπαρχίας, ἢ ἐν τῷ εὐλαβεστάτῳ ἐπισκόπῳ, την γνῶσιν ἀναφέρειν ἐλευθέραν ἐχέτωσαν ἄδειαν, καὶ μήτε τοῦ συκοφάντου τὸ ὄνομα καὶ την ὑπόληψιν δειλιάσωσιν, ἡνίκα ἡ πίστις καὶ ἡ ἀρετὴ αὐτῶν ἐπαίνου μὴ ἐστέρηται, οἵτινες εὐσχημοσύνην ἅμα εὐσέβειαν καὶ ἀμελέτητον καὶ [illegible] εἰς τὰς δημοσίας ἀκοὰς εἰσήγαγον.

Ἡ τρίτη διάταξις... τοῦ τρίτου τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλα', κειμένη ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν ε' τίτλῳ γ' κεφ. ιβ', εἶπε — διατυπωθέντα, λέγει γάρ· Εἴ τις — πρός τινα μετουσίαν. Nov. 131 cap. 11. Basil. lib. V tit. III. cap. 12. — Ad Nov. XXXV: οὐ κεῖται. — In fine: ὡς ἡ τ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησί, ἔχουσα οὕτως· Ἴσμεν — προσάγοντες. Ex coll. XXV cap. XII, post prooemium. In 2: οὕτω ἡ με' ἐτέθη γὰρ τὰ τῆς αὐτῆς νεαρᾶς ρκγ' ἐν τῷ ε' βιβλ. τῶν βασιλικῶν τίτ. γ' οὕτω· εἰ δὲ ληγάτον — προσχωρεῖν. B. V. III. 14.

1) ἐξεῖναι Latine tantum in L. 28 Cod. I. 3. Leonis lex est, s. 468, graece nunc primum data. — 2) ληγατάριος 45 et infra ληγάτον constanter — 3) f. ἄδηλον εἶναι. Cod. *incertum esse.*

Ὁ νόμος. Ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἐπὶ τοῦ τοιούτου ληγάτου φησὶν [1], εἰ μὲν οἱ διδόναι καὶ οἱ λαμβάνειν κελευσθέντες, ἢ ὁ τόπος ἐξ οὗ ἐτυπώθη δίδοσθαι, ἐν τῇ αὐτῇ ἢ τῇ γείτονι ἐπαρχίᾳ εἴησαν, μηδενὶ τρόπῳ τὸ ληγάτον ἐκποιεῖσθαι [2]. Εἰ δὲ πορρωτέρω εἰσὶν [3], ἔξεστιν ἑκατέρου μέρους συναινοῦντος, πλησίον ὑπὲρ αὐτοῦ [4] λαμβάνειν πρόσοδον εὔπορον, καὶ μετὰ προσθήκης τοῦ δ' τῆς καταλειφθείσης ποσότητος μὴ βεβαρημένης [5] πολλοῖς τελέσμασιν. Εἰ δὲ πωλῆσαι τὸ ληγάτον βούλοιντο, μὴ λαμβανέτωσαν ἥττονα τιμὴν τοῦ συναγομένου ἐπὶ λε' ἐνιαυτοὺς ἀπὸ τοῦ ληγάτου· ὥστε μέντοι τὸ τίμημα, εἰς τὸ συμφέρον τοῦ σεβασμίου οἴκου, ᾧ κατελείφθη προχωρῆσαι.

Lex. Constitutio vero III tit. II Novellarum de huiusmodi legato dicit: Si qui id capere et dare iussi sunt, aut locus ex quo constitutum est dari, in eadem aut vicina provincia sint, ne quo modo illud alienetur; sin in remotioribus sint partibus, licet utroque consentiente vicinum aliquem reditum uberem, neque multis praestationibus praegravatum, cum accessione quadrantis relictae quantitatis, pro illo capi. Si vero vendere legatum velint, ne minus pretii nomine capiant, quam ex legato per triginta quinque annos colligatur; ita tamen ut pretium ad utilitatem venerabilis domus, cui relictum est, procedat.

Auctaria. In 45: Ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ β' τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλα' κειμένη εἰς βιβλίον ε' τῶν βασιλικῶν τίτλ. γ' κεφαλ. ιδ'. Ἐπὶ τοιούτου—προχωρῆσαι. Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν· Εἰ ληγάτον—προχωρεῖν. Nov. 131 n. 12, Basil. V. 3. 14.

Ὁ νόμος. Ἡ δὲ μη' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου φησὶν, ὅτι ἐῤῥωμένως τις γράφει αἰχμαλώτους κληρονόμους, καὶ λαμβάνει τὴν κληρονομίαν ὁ ἐπίσκοπος, καὶ ὁ τῆς πόλεως οἰκονόμος ἐν ᾗ τὴν οἴκησιν εἶχε, καὶ δαπανῶσιν εἰς ἀνάῤῥυσιν τῶν αἰχμαλώτων, ἢ τὰς τιμὰς τῶν πραγμάτων, ἢ τὰς προσόδους τῶν ἀκινήτων, μὴ παρακρατοῦντες [6] φαλκίδιον, καὶ ἐνάγονται ἐπὶ τοῖς χρέεσι· καὶ τοὺς πτωχοὺς καλῶς τις γράφει κληρονόμους, καὶ ἐὰν μὴ προσδιορίσηται [7] ποίους, ὁ ξενοδόχος τῆς αὐτῆς πόλεως λαμβάνει τὰ πράγματα, καὶ ἐκ τῆς διαπράσεως αὐτῶν ἀγοράζει πρόσοδον. Εἰ δὲ πολλοὶ ξενῶνές εἰσιν ἐν τῇ πόλει, ὁ μᾶλλον ἀπορώτερος αὐτὰ λαμβάνει, τὰ περὶ τούτου δοκιμάζοντος τοῦ ἐπισκόπου [8], καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν κληρικῶν. Εἰ δὲ μὴ ἔχῃ ξενῶνα ἡ πόλις, διανέμονται τὰ πράγματα, διὰ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τοῦ οἰκονόμου, εἰς τοὺς πτωχοὺς, ἢ ἄλλως ἐνδεεῖς, μὴ παρακρατουμένου Φαλκιδίου. Εἰ δὲ πρὸς δῆλον [9] ἢ ἄδηλον ὄνομα ἐκκλησίας, ἢ εὐαγοῦς οἴκου ἀπαιδὼν κατέλιπεν, αὐτὸς λαμβάνει μόνος, μὴ ὑφιστάμενος φαλκίδιον. Ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει, ὅτι τοῖς πένησι διὰ τοῦ ἐπισκόπου διανέμονται. Καὶ νβ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. [10] τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησὶν, ὅτι ἐάν τις βαρυνθῇ ὑποκαταστάσει ἢ ἀποκαταστάσει ἐξ ἀπαιδείας, καὶ μὴ βουληθῇ γαμῆσαι, δι' ἄσκησιν, μένει ἔχων τὰ πράγματα, καὶ δαπανᾷ ταῦτα περιὼν, ἢ καταλιμπάνει ὡς θέλει, εὐσεβῶς μέντοι. Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ αἵρεσιν παιδοποιίας καταλειφθῇ αὐτοῖς, ἔχουσιν αὐτὰ [11], καὶ μὴ παιδοποιοῦντες. Τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ παρθενευούσαις, καὶ ἐπὶ τοῖς γαμεῖν κωλυομένοις [12] κληρικοῖς. Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει, ὅτι ὁ βεβαρημένος ληγάτῳ ἢ ἀποκαταστάσει γάμου ἢ ἀπαιδίας, ἢ ἐὰν οὕτω δωρηθῇ ἢ ἐαθῇ τινι, καὶ γένηται κληρικὸς ἢ μοναχὸς ἢ διακόνισσα ἢ ἀσκήτρια, σβέννυται ἡ ἀποκατάστασις· ἀλλ' ἐπὶ μὲν κληρικῶν [13] καὶ διακονισσῶν τῶν ἐκκλησιῶν, κρατεῖ ὅτε μέχρι τῆς ἰδίας ζωῆς τοῖς τοιούτοις ἐπιμένοιεν· καὶ τὰ ὑπὸ τοιαύτην [14] αἵρεσιν δωρηθέντα ἢ καταλειφθέντα, εὐσεβῶς δαπανήσουσιν, ἢ καταλί-

1) φησιν ὅτι εἰ μὲν οἱ λαμβάνειν καὶ οἱ διδόναι κελευσθέντες 10, 11, 13, 48. — 2) ἐμποιεῖσθαι 21, ἐμποιείσθω 45. — 3) ὦσιν 10, 11, 21, 48. — ἦσαν 45. — 4) αὐτῷ vett. edd. — 5) βεβαρημένην 21, 45. — 6) μὴ om. ante παρακρ. omnes edd. praeter rom. contra codd. et Hervetum. — 7) προσδιορίσῃ 11, 48. — 8) δοκιμάζονται vett. edd. et interpr. — 9) πρόδηλον 10. — 10) τοῦ β' τίτλ. 11, 48. — 11) αὐτὸ 11, 48. — 12) κεκωλυμένοις vett. edd. — 13) ἐπὶ μὲν κληρικῶν 48, id. mox om. κρατεῖ ita et 45. — 14) ταύτην τὴν αἵρεσιν 45.

πευσιν [1]· οἱ γὰρ μοναχοὶ καὶ ἀσκήτριαι κἂν τῶν μοναστηρίων αὐτῶν ἐξέλθωσιν, ὅμως τὰ τοιαῦτα πράγματα μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῶν [2] πραγμάτων τοῖς μοναστηρίοις διαφέρει. Εἰ δὲ ἐπὶ ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων ἢ πτωχῶν ἀποτροφῇ ὑπὸ [3] τὰς εἰρημένας αἱρέσεις ἡ ὑποκατάστασις γένηται, ἐξ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων ἀποκλείεται τρόπων.

Lex. Constit. XLVIII tit. III lib. I ait, quod quis recte captivos haeredes scribat, haereditatemque episcopus et oeconomus civitatis, in qua testator larem fovit, suscipiant, qui aut rerum pretia, aut immobilium reditus in redemptionem captivorum consumant; non retenta falcidia, et conveniuntur propter debita. Et, quod pauperes recte quis haeredes scribat, ac tum si non definiat quos haeredes esse velit, xenodochus eiusdem urbis facultates capiat, et ex venditione illarum reditus comparet. Si vero multi xenones in civitate sint, pauperrimus illas capiat; eam autem rem episcopus et sub ipso constituti clerici discutiant. At si civitas xenonem non habeat, res per episcopum aut oeconomum in pauperes alioquive egenos. non retenta falcidia, distribuantur. Sin autem certam aut incertam personam, venerabilemve domum respiciens, reliquerit, illa sola capit, non subiens falcidiam. Constitutio vero III tit. II Novellarum, in pauperes per episcopum distribui ait. Et constitutio LII tit. III lib. I codic. ait, quod si quis gravetur substitutione aut restitutione, si liberi non existant, ac nolens matrimonium contrahere, suscipiat vitam monasticam, res relictas in perpetuum retineat; ac dum superest, insumat, aut relinquat quomodo vult, dummodo in pios usus. Quod etiamsi sub conditione suscipiendorum liberorum illis relictum sit aliquid, id habeant, tametsi liberos non suscipiant. Et quod hoc ipsum obtineat et in virginitati servandae obstrictis mulieribus, et in matrimonium contrahere prohibitis clericis. Constitutio II lib. I Novellarum dicit, quod, si legato aut restitutione gravatus sub conditione nuptiarum, vel si liberi non existant, clericus, monachus, diaconissa vel ascetria fiat, restitutio extinguatur. Et quod clerici ac diaconissae ecclesiarum, quando usque ad finem vitae suae in iis permanserint, sub hac conditione donata vel relicta, in pios usus insumere aut relinquere poterunt. Si autem monachi aut ascetriae monasteria deserant, istiusmodi res cum aliis ipsorum bonis ad monasteria pertinere. Si tamen ad redemptionem captivorum aut victum pauperum praedictis conditionibus substitutio fiat, nullo praedictorum modorum hanc excludi.

Auctaria. **Post** φαλκίδιον **45 addit:** Καὶ ἔχει οὕτως· Εἴ τις [4] ἂν πρὸς τὸ ἐκκλῖναι τὸν Φαλκίδιον νόμον, βουληθείη πᾶσαν τὴν ἰδίαν οὐσίαν ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως αἰχμαλώτων καταλεῖψαι, καὶ αὐτοὺς τοὺς αἰχμαλώτους γράψῃ κληρονόμους, μὴ δοκεῖτω, οἱονεὶ ἀδήλοις προσώποις τοῖς ἐνσταΐτοις κληρονόμοις ἀπολιπών, ἀφανίζων [5] τὸ ἴδιον δικαίωμα· θεσπίζομεν γὰρ τὴν τοιαύτην διάταξιν τῆς εὐσεβοῦς γνώμης ἰσχύειν, καὶ μὴ εἶναι ἀποβεβλημένην. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν πτωχούς τινας γράψῃ κληρονόμους, καὶ οὐχ εὑρεθῇ ὡρισμένον πτωχεῖον ἢ ὡρισμένης ἐκκλησίας πτωχοί, περὶ ὧν ὁ διαθέμενος ἐμνήσθη, ἀλλ' οὕτως ἀδήλῳ προσηγορίᾳ πτωχοὶ ὀνομασθῶσι κληρονόμοι ἐνστατοι, ὁμοίῳ τρόπῳ καὶ τὴν τοιαύτην διάταξιν ἰσχύειν. Καὶ εἰ μὲν αἰχμαλώτους γράψῃ κληρονόμους τῆς πόλεως, ἐν ᾗ ὁ διαθέμενος τὴν κατοικίαν ἔβαλλε καὶ διάγειν ἐγνωρίζετο, ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ οἰκονόμος [6] τὴν κληρονομίαν ἀναλαμβανέτωσαν, καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ὑπὲρ ἀπολυτρώσεως αἰχμαλώτων προχωρείτω ἡ κληρονομία, εἴ τε διὰ τῆς ἐτησίου προσόδου, εἴτε κατὰ πρᾶσιν κινητῶν ἢ αὐτοκινητῶν πραγμάτων οὖσα, καὶ μηδενὶ παντελῶς ἐκ τούτου κέρδος [7] ἢ τῷ ἐπισκόπῳ ἢ τῷ οἰκονόμῳ ἢ τῇ ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ περιλαμβανομένου. Εἰ γὰρ διὰ τοῦτο ἀπὸ τοῦ ἰδίου κληρονόμου ἀπέστη, ἵνα μὴ ὁ λόγος τοῦ Φαλκιδίου εἰσαχθῇ, πῶς παραδεκτέον τοῦτο ὅπερ ἐν τῷ ἱερῷ ἦλθεν, ἵνα διὰ τὸν Φαλκίδιον ἢ ἄλλην προφάσιν ἐλαττωθῇ; Ὅπου δὲ ἀδήλως ἐγράφησαν κληρονόμοι πτωχοί, ἐκεῖ τὸν ξενῶνα τῆς πόλεως τὴν κληρονομίαν λαμβάνειν, καὶ διὰ τοῦ ξενοδόχου εἰς τοὺς ἀῤῥω-

[1] δαπανήσωσιν καὶ καταλωσάσιν 11, 21.—[2] αὐτῶν om. 11, 48.—[3] ἢ ὑπὸ τὰς 48.—[4] τις. Integra Iustiniani, lex latine tantum in L. 49 Cod. 1. 3.—[5] ἀφανίζει cod.—[6] κληρονόμος cod. —[7] f. κέρδους.

πτους γίνεσθαι τῆς οὐσίας τὴν διανομὴν, καθάπερ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις διεταξάμεθα, ἢ διὰ τῆς προσόδου τῶν ἐτησίων καρπῶν, ἢ κατὰ πρᾶσιν τῶν πραγμάτων ἢ κινητῶν ἢ αὐτοκινήτων, ἵνα ἐκ τούτων πράγματα ἀκίνητα ἀγορασθῶσι, καὶ ἡ ἐνιαυσιαία διατροφὴ τοῖς ἀῤῥώστοις προέλθοι. Τίς γὰρ πτωχότερος ἐστιν ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες καὶ ἐν ἀπορίᾳ κεκράτηνται, καὶ εἰς τὸν ξενῶνα κατακεινται, καὶ τοῖς ἰδίοις σώμασιν ἀσθενοῦντες τὴν ἀναγκαίαν τροφὴν ἑαυτοῖς οὐ δύνανται πορίσασθαι; Ἄδεια δὲ παντὶ τρόπῳ δίδοσθαι καὶ ἐν τῷ προτέρῳ καὶ ἐν τῷ δευτέρῳ, ἤδη καὶ τὰς ἀγωγὰς κινεῖν, καὶ τὰ χρέα ἀπαιτεῖν, ἵνα εἰς τοὺς ἀῤῥώστους καὶ τοὺς αἰχμαλώτους καταναλωθῶσιν· εἰ γὰρ αὐτοῖς τὸ τῶν κληρονόμων δίκαιον καὶ ὄνομα δεδώκαμεν, ἄνευ μέντοι καὶ κέρδους τοῦ Φαλκιδίου νόμου, ἀναγκαιόν ἐστιν αὐτοῖς καὶ τὰ χρέα εἰσπράττειν καὶ τοῖς δανεισταῖς ἀποκρίνεσθαι. Εἰ δὲ πλείονες ἐν τῇ πόλει ξενῶνες ἢ πτωχεῖα εἰσὶ, μὴ ἄδηλος δοκείτω τῶν χρημάτων ἡ δωρεά. τηνικαῦτα γὰρ ἐκείνῳ τῷ ξενῶνι καὶ τῷ πτωχείῳ, ὅστις πτωχότερος εἶναι γνωρίζεται, τὰ αὐτὰ πράγματα ἢ τὰ χρήματα προσκυροῦσθαι, τούτων δηλονότι ἐρευνωμένων παρὰ τοῦ εὐλαβεστάτου τῶν τόπων ἐπισκόπου, καὶ τῶν ὑπ' αὐτὸν καταλεγομένων κληρικῶν. Εἰ δὲ μηδεὶς ξενὼν ἐν τῇ πόλει εὑρεθῇ, τηνικαῦτα κατὰ τὸν περὶ τῶν αἰχμαλώτων νόμον, ὁ τῶν καιρῶν οἰκονόμος τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἢ ὁ ἐπίσκοπος τὴν κληρονομίαν λαμβανέτω, καὶ ἐκτὸς τοῦ Φαλκιδίου λόγου, τοῖς ἐν τῇ πόλει πενεστέροις οὖσιν, ἢ παντελῶς προσαιτοῦσιν, ἢ ἄλλας τινὰς ἀπορίας ὑφισταμένους, τὰ αὐτὰ χρήματα διανεμέτω. Καὶ ταῦτα μὲν πάντα χώραν ἐχέτω ἃ θεσπίζομεν, ἵνα οὐχ ὡρισμένοι ξενῶνες ἢ ὡρισμένα πτωχεῖα ἢ ὡρισμέναι ἐκκλησίαι παρὰ τοῦ διαθεμένου ὠνομάσθησαν, ἀλλ' ἄδηλος ἐστιν ἡ αὐτοῦ ἔννοια. Εἰ δὲ εἰς πρόσωπον ὡρισμένον ἢ εἰς ὡρισμένον εὐαγέστατον οἶκον ἀπέβλεψεν, αὐτῷ μόνῳ τὴν κληρονομίαν ἢ τὸ ληγάτον ἁρμόζειν θεσπίζομεν, μηδὲν τούτῳ τῷ μέρει Φαλκιδίου εἰσαγομένου. Ἐν πᾶσι δὲ τούτοις τοῖς θέμασιν, οἱ τῶν ἱερῶν πραγμάτων ὑπηρέται τὰς οὐρανίους ἀγανακτήσεις προσδοκάτωσαν, ἐὰν οἱονδήποτε κέρδος ἐκ τῆς τοιαύτης διοικήσεως ἑαυτοῖς προσπορίσωσιν, ἢ ἐὰν τοῦτο τολμηθῆναι παρ' ἄλλων ἀνασχῶνται, καὶ οὐ βαρυτάτῃ ποινῇ καὶ ὀλεθρίῳ ὅπερ προπετῶς γέγονε, σπεύσωσι διορθώσασθαι.

Haec tantum in 2: οὔτε ἡ μη' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. ἐστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς, οὔτε ἃ νῦν παρὰ τῶν ληγατευομένων αἰχμαλώτοις ἢ πτωχοῖς διαλαμβάνεται· κρατοῦσι δὲ τὰ τῆς ρλα' νεαρᾶς, ὡς ἐγράφησαν.

Post διορθώσασθαι **in 45:** Ἡ δὲ γ διατ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλα, κειμένη ἐν βιβλ. ε' τῶν βασιλικ. τίτλ. γ' κεφ. ιη'. λέγει ὅτι — διανέμονται. Ἔχει δὲ οὕτως· Εἴ τις—μετουσίαν, **ut paulo antea.**

Καὶ ἡ νβ' διάτ.—κληρικοῖς· ἔχει δὲ οὕτω τὸ περὶ τούτου μέρος αὐτῆς. Ἔτι τοῦτο—ἄξιαν. **Nov. LIII c. 2.**

Ἡ δὲ β' διατ. τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρκγ' κειμένη ἐν βιβλ. δ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. ζ', λέγει ὅτι—τρόπῳ, ἔχει δὲ τὰ τῆς νεαρᾶς οὕτως· Ἐάν τις—συγχωροῦμεν. **Nov. 123 cap. 37. B. IV. 1. 7. 8.**

Ὁ νόμος. Λέγει δὲ 1) ἡ α' καὶ μόνη διάταξις τοῦ μη' τίτ. τοῦ ς' βιβλίου τοῦ κώδικος, ὅτι ἔῤῥωται τὸ καταλιμπανόμενον θεμιτῷ συστήματι ἢ σωματείῳ, οἷον συγκλητικοῖς 2), ἢ βουλῇ ἢ τάξει ἄρχοντος ἢ ἰατροῖς ἢ διδασκάλοις ἢ συνηγόροις ἢ στρατιώταις ἢ ὁμοτέχνοις 3) ἢ ἱερεῦσιν ἢ ἑτέρῳ τινί· καὶ μερίζονται κατὰ πρόσωπον ἐξ ἴσου οἱ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς ἐν τῷ καταλόγῳ εὑρισκόμενοι, εἰ μὴ ῥητὸν ποσὸν ὁ διαθέμενος ἑκάστῳ ὁρίσῃ 4). **Καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς αὐτῆς** διατάξεως, ὅτι ἐὰν πρὸς ἅπαξ ἢ ἐτήσιον, καταλειφθῇ εὐσεβῶς ἢ ἐκκλησίαις ἢ ξενῶσιν ἢ πτωχείοις ἢ εὐαγέσιν οἴκοις ἢ κοινῷ κληρικῷ 5), ἢ εἰς αἰχμαλώτων ῥύσιν 6) ἢ αὐτοῖς τοῖς πτωχοῖς ἢ τοῖς αἰχμαλώτοις, κρατεῖ ἡ τοῦ τελευτήσαντος βούλησις. **Ἰνστιτουτιόνος γ' τίτ. κζ'. Ἔστιν** ὅτε τὸ κατὰ πλάνην ἰνδεβίτως διδόμενον οὐ ῥεπετιτεύεται, ὡς ἐπὶ τῶν ληγατευομένων εὐαγέσιν οἴκοις 7) σκοπῷ θρησκείας ἢ εὐσεβείας. **Ἰνστιτουτίων δ' τίτ. ις'. Τὸ** ληγατευόμενον εὐαγέσιν οἴκοις, ἐξ ἀρνήσεως διπλασιάζεται. **Φησὶ** δὲ καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ β' βιβλίου τῶν νεαρῶν, ὡς ἐὰν τινες οἱῳδήποτε σεβασμίῳ οἴκῳ ὁπουδήποτε καθεστῶτι ἄπορον κτῆσιν δωρήσωνται, ἢ πωλήσωσιν, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ παράσχωσιν, ἢ καταλίπωσι, μὴ βλάπτεσθαι τὸν σεβάσμιον οἶκον, ἢ δημοσίῳ ὀνόματι 8) ἢ ἄλλης οἱασοῦν αἰτίας χάριν βαρύνεσθαι, ἀλλὰ ἅπαν τὸ τοιοῦτον βάρος 9) εἰς τοὺς δεδωκότας καὶ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπανιέναι, ἀναγκαζομένους καὶ τὰς δοθείσας κτήσεις ἀναλαβεῖν, καὶ πᾶσαν ζημίαν προσγενομένην εὐαγεῖ οἴκῳ ἀποκαθιστᾷν. **Εἰ δὲ 10)** κατά τινα δόλον καί τινα ὑπὲρ τῶν τοιούτων ἀπόρων ἐδόθη τοῖς εὐαγέσιν οἴκοις, τὰ μὲν δοθέντα τὸν σεβάσμιον οἶ-

1) λέγει δὲ καὶ ἡ 48.—2) συγκλητικῆς **ed. rom.**— 3) ὁμοτέχνοις **10, 11, 21, 48,** ὁμοτέχναις **79, ed. Athen. om. vett. edd.**— 4) ὁρίσει **21.**— 5) κοινῷ κλήρῳ **11,** κοινῷ κλήρου **45, 48, etiam in una dictione 48.**—6) λύσιν **10,** λύσεις **45.**— ἢ **ante** αὐτοῖς **om. 1, 21.**—7) τόποις **10, 45.**— 8) δημοσίων ὀνόματι **48.**— 9) ἅπαν τοιοῦτο βάρος **id.** τοιούτου **vett. edd.**—10) εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, κατά τινα **10, 11, 21, 45.**

κεν [1] ἀποκερδαίνειν, τὰ δὲ ἄπορα πράγματα τῷ δεδωκότι καὶ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις ἀποκαθίστασθαι. Ἡ δὲ α' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησὶν, ὅτι ὁ τοιοῦτό τι πράξας, οἰκονόμος ἢ ἡγούμενος ἢ ξενοδόχος ἢ νοσοκόμος ἢ πτωχοτρόφος ἢ ὀρφανοτρόφος ἢ γεροντοκόμος, οἴκοθεν τῷ δεδωκότι θεραπεύσει τὴν ἐντεῦθεν αὐτῷ συμβᾶσαν ζημίαν.

Lex. Dicit porro prima eoque unica constitutio tit. XLVIII lib. VI Codicis, valere quod relinquitur licite cuipiam collegio aut corpori, clericis collegis puta, aut curiae aut cohorti praesulis aut medicis aut doctoribus aut advocatis aut militibus aut eiusdem artis opificibus aut sacerdotibus aut cuipiam alii; et dividi viritim ex aequo iis qui tempore mortis in albo reperiantur, praeterquam si certam quantitatem testator unique attribuerit. Et in fine eiusdem constitut. dicitur, quod si semel aut annuum in pios usus relictum sit aliquid aut ecclesiis aut xenonibus aut ptochiis aut venerabilibus domibus aut communi clerico aut ad captivorum redemptionem aut ipsis pauperibus vel captivis, valeat defuncti voluntas. Lib institut. III titul. XXVII habetur: Interdum quod per errorem non debitum, solutum est, non repetitur, ut in iis quae venerabilibus domibus vel religionis vel pietatis intuitu legata sunt. Libro institut. IV, tit. XVI. Quod venerabilibus locis legatum est, ex inficiatione duplatur. Dicit etiam constit. II lib. II Novellarum, quod si qui cuicunque venerabili domui ubilibet constitutae infructuosam possessionem donaverint, vendiderint, aliove modo suppeditarint, aut etiam reliquerint, illa publicorum tributorum nomine non oblaedatur, neque quacunque alia de causa praegravetur; sed omne istiusmodi gravamen in eos qui dederunt, eorumque haeredes redundet; quippe qui et datas possessiones recipere, et omne damnum quod venerabili domui obvenerit, praestare cogantur. Quod item, si forte dolo malo aliquo pro istiusmodi infructuosis nonnihil a venerabilium domuum dispensatoribus datum fuerit, id quod datum est, venerabilis domus lucretur. et res infructuosae ei qui dedit, eiusque haeredibus restituantur. Constit. autem I eiusdem tit. ait, quod qui oeconomus, religiosarum domuum praefectus, xenodochus, nosocomus, ptochotrophus, orphanotrophus aut gerontocomus, tale quippiam fecerit, de suo ei qui dedit, quod illi inde damnum obvenerit, resarciet.

Auctaria. In 2 et 15: Λέγει δὲ καὶ ἡ α' ... κειμένη εἰς βιβλίον τῶν βασιλικῶν μδ' τίτλ. ιβ' κεφ. κθ' θέματος ιβ'. ῥητῶς οὕτως· Τὸ ληγατευόμενον συστήματι ἢ θεμιτῷ σωματείῳ ἔῤῥωται· τὸ ἐναντίον δὲ ἐπὶ ἀθεμίτου σωματείου, πλὴν εἰ μὴ τοῖς ἐν αὐτῷ καθ' ἕκαστον ληγατευθῇ, τότε γὰρ ἔῤῥωται.

In 15: Τοῦ κώδικος· Ἐάν τις 2 ἢ τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ ἢ βουλευτηρίῳ πόλεως ἢ τάξει ὑπηρετουμένῃ ταῖς ἄλλαις ἀρχαῖς ἢ ταῖς ἐν ἐπαρχίαις, ἢ τῷ τῶν ἰατρῶν ἢ διδασκάλων ἢ συνηγόρων σωματείῳ ἢ τοῖς στρατιώταις ἢ κληρικοῖς ἢ ἁπλῶς οἱῳδήποτε μὴ ἀπηγορευμένῳ σωματείῳ καταλείψῃ τι, ἔῤῥωται τὸ καταλειφθὲν, καὶ εἰ μὲν ἁπλῶς τοῦ συστήματος ἢ τάγματος μνημονεύσει, πάντες ἀπαιτοῦσιν οἱ ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ συλλόγῳ καὶ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων αὐτὸ διαιροῦνται· εἰ μὴ ἄρα ὁ διαθέμενος ἑκάστου αὐτῶν ῥητόν τι λαβεῖν διετάξατο, μηδενὸς περιεργαζομένου κατὰ τὴν παλαιὰν διάταξιν, εἰ ἀπὸ χάρτας ἀδμινιστρατίονος ἦν τὸ πρόσωπον ἢ μή. **L. 1 Cod. VI. 48.**

Καὶ ἐν τῷ τέλει τῆς αὐτῆς διατάξεως, τουτέστι τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου τῶν βασιλικῶν θέματος κε'· ὅτι ἐὰν πρὸς ἅπαξ — βουλήσεις, **ut supra.** Τῶν βασιλικῶν· Ἐὰν δὲ ἐνιαυσιαῖα ἢ κατὰ μῆνα ἢ καθ' ἡμέραν καταλείψει τοῖς ἰδίοις συγγενέσιν ὁ διαθέμενος. εἰ μὲν μηδὲν πλέον εἴπῃ μόνοις τοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῆς τελευτῆς αὐτοῦ συγγενέσιν, ἕως ὅτε περίεισι δίδοσθαι τὸ καταλελειμμένον. ὥσπερ εἰ καὶ μὴ συγγενέσιν. ἀλλὰ τοῖς ἔκ τινος συστήματος ἢ τάγματος ἢ σωματείου, κατέλειψε ταῦτα τὰ ἐνιαυσιαῖα ἢ μηνιαῖα ἢ ἡμερήσια ληγάτα, ἐπάγει καὶ τοῖς ἐξ αὐτῶν ταῦτα δίδοσθαι. Εἰ προσθείη εἰς τὸ διηνεκὲς. διηνεκῆ 3) τὴν δόσιν εἶναι καὶ μηδέποτε παύεσθαι.

1) σεβάσμιον οἶκον ἀποκερδαίνειν **om. 11.—2)** τις. **Suspiria igitur editores minuant, quorum ultimus his orditur querelia: « Deperditas graecae const. paucas tantum laciniae restitui possunt. . . . » Sed multa adhuc desiderantur ex Iustiniani amplissima Novella, quam Cujacius in vetustissimo codice vidit folia VIII tenere, sive totum quaternionem.—3)** διηνεκεῖ **cod.**

Φησὶ καὶ ἰνστιτουτιώνος γ' τίτλ. κζ'· οὐ κεῖται ἔστιν, ut supra usque ad εὐσεβείας. Ἔχει δὲ καὶ οὕτως τὰ τῆς ἰνστιτουτιώνος· Ἐάν τις 1) κατὰ πλάνην τὸ μὴ ὀφειλόμενόν μοι καταβάλλῃ μοι, ὡς ἀπὸ κοντράκτου ἐνέχεσθαι δοκῶ, ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ ἀπὸ συναλλάγματος κυρίως οὐ γίνομαι ἔνοχος, ὅτι εἴ τις ἀκριβεστέρῳ πρόσχῃ λογισμῷ, μᾶλλον ἀπὸ διαλύσεως ἔνοχός εἰμι· ὁ γὰρ διαθέσει καταβάλλοντος τὸ χρέος διδούς, ἐπὶ τούτῳ δίδωσιν, ὥστε τὴν νομιζομένην ὀφείλειν ἀγωγὴν τῇ καταβολῇ διαλύειν, ἤπερ συνιστᾶν· ἀλλ' ὅμως ὁ λαβὼν ἔνοχος γίνεται τῷ ἰνδεβίτῳ κονδικτικίῳ, ὥσπερ ὁ δανεισάμενος. Οὐκ ἐπὶ πάσης δὲ δόσεως δίδοται τῷ κατὰ πλάνην καταβάλλοντι τοῦ ῥεπετιτεύειν ἄδεια· κεκανόνισται γὰρ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, ἐξ ὧν αἰτιῶν ἐξ ἀρνήσεως τὸ τῇ ἀληθείᾳ ὀφειλόμενον διπλασιάζεται, ἐκ τῶν αὐτῶν αἰτιῶν τὸ ἰνδεβίτως καταβληθὲν, οὐκ ἐπιδέχεται ῥεπετιτίωνα, οἷον ἐπὶ τοῦ Ἀκουϊλίου. Ἐὰν γὰρ—οἱῳδήποτε τρόπῳ, ut edd. loco laud.

Ἰνστιτούτων δ'. τίτλ. ς'. Τὸ ληγατευόμενον 2) εὐαγέσι τόποις ἐξ ἀρνήσεως διπλασιάζεται, ἔχει δὲ οὕτω τὰ τῆς ἰνστιτουτιώνος· Εἰσὶ τινες ἀγωγαί, αἵτινες εἰς τὸ διπλοῦν, ἤγουν εἰς τὸ τετραπλοῦν ποιοῦνται τὴν καταδίκην· εἰς τὸ διπλοῦν, οἷον ὁ Ἀκουΐλιος, καὶ τὰ ληγάτα τὰ καταλειφθέντα τόποις σεβασμίοις· οἱ ἀρνούμενοι γὰρ τὸ διπλοῦν καταθήσουσιν, ὕστερον ἁπλοῦν πρὸς τῷ ὀφειλομένῳ λόγῳ ποινῆς καταβάλλοντες.

Φησὶ δὲ καὶ β' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρκ', κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ε' τίτ. ιβ' 3) κεφ. ιζ'· ὡς ἐάν τις (leg. τινες)—ἀποκαθίστασθαι. Ἔχει δὲ οὕτως τὰ τοῦ βασιλικοῦ· Εἴ τινες οἱῳδήποτε εὐαγεῖ οἴκῳ, εἴτε ἐν τῇ βασιλίδι πόλει, εἴτε ἐν ταῖς ἐπαρχίαις κειμένῳ, ἀπόρους κτήσεις δωρήσονται ἢ πωλήσουσιν, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ παράσχωσιν ἢ καταλείψωσι, κελεύομεν ὑπὲρ τῶν τοιούτων πραγμάτων μηδεμίαν βλάβην ὑπομένειν τὸν εὐαγῆ οἶκον, εἰς ὃν ἡ τοιαύτη κτῆσις περιῆλθεν, ἢ δημοσίων ὀνόματι ἢ ἄλλης οἱασδήποτε αἰτίας χάριν βαρύνεσθαι, ἀλλὰ πᾶν τὸ τοιοῦτον βάρος εἰς τοὺς δεδωκότας ἢ τοὺς αὐτῶν κληρονόμους ἐπανιέναι, ἀναγκαζομένους ἀναλαβεῖν τὰς δεδομένας τοιαύτας κτήσεις, καὶ ἀποκαθιστᾶν ἐκ τῆς ἰδίας περιουσίας τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ πᾶσαν ζημίαν ἐκ τῆς τοιαύτης αἰτίας αὐτῷ συμβαίνουσαν· εἰ δὲ καὶ τοιοῦτος δόλος ἐν τῷ πράγματι παρακολουθήσοι, ὥστε καί τινα χρήματα ὑπὲρ τούτων τῷ εὐαγεῖ οἴκῳ δοθῆναι, καὶ ταῦτα κελεύομεν εἰς ἴδιον κέρδος αὐτὸν τὸν εὐαγῆ οἶκον ἔχειν· τὰ ἄπορα δὲ πράγματα τῷ δεδωκότι, ἢ τοῖς αὐτοῦ κληρονόμοις παντὶ τρόπῳ ἀποκαταστῆναι.

Ἡ δὲ α' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλ. ἤγουν νεαρὰ ζ' φησὶν ὅτι—ζημίαν. Τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ κεφ. οὐκ ἔστιν ἐν βασ.

In 2: Λέγει δὲ καὶ ἡ α' διάτ. κειμένη εἰς βιβλ. μδ' τίτ. ιβ' τῶν βασ. κεφ. ν' (apud Bals. τίτ. ιη' κεφ. λ'). Τὸ ληγατευόμενον—ἔρρωται. B. XLIV. 18. 19. Cf. B. XLIV. 17. 23-25.

Καὶ κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. τῶν βασιλικ. Ἐάν τις—διετάξατο. B. XLIV. 18. 29. V. infra p. 610.

Ἰνστιτουτ. γ' τίτ. κζ' κεφ. ς'· Ἔστιν—εὐσεβείας· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς. Cf. supra.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ ἱερῶν σκευῶν καὶ ἀναθημάτων 4) Ἀποστόλων κανὼν ογ'. [Συνόδου α' καὶ β' 5), συγκροτηθείσης ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, κανὼν α', ι'.] Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κεφ. β'.

Ὁ νόμος. Ἡ ιζ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησιν 6), ὅτι κινητῶν ὑπόντων ἔξωθεν τῶν ἱερῶν σκευῶν, ἀργεῖ τῶν ἀναγκαίων ἀκινήτων καὶ τῶν ἱερῶν ἡ ἐκποίησις 7) καὶ ἡ ὑποθήκη. Καὶ ἡ κα' διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὅτι ὁ μὴ διὰ ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων ἱερὰ σκεύη ἀγοράζων ἢ ἁπλώματα, ἢ λαμβάνων εἰς ὑποθήκην ἢ ἐνέχυρον, καὶ τῶν τιμῶν καὶ τοῦ χρέους ἐκπίπτει, καὶ ἐκδικοῦνται διὰ τῶν ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων καὶ σκευοφυλάκων, εἰ καὶ ἐχωνεύθησαν, ἢ καὶ αἱ τιμαὶ αὐτῶν ἀπαιτοῦνται, εἰ καὶ μὴ φαίνονται 8). Φησὶ βιβλίον ιη' τίτ. α' διάτ. ξβ', ὅτι ὁ ἐν ἀγνοίᾳ τὸ ἱερὸν ὡς ἰδιωτικὸν ἀγοράζων, εἰ καὶ μὴ συνίσταται ἡ πρᾶσις, ὅμως ἔχει κατὰ τοῦ πράτου εἰς ὅπερ αὐτῷ διέφερε μὴ ἀπατηθῆναι. Καὶ ἰνστιτουτιῶν β' τίτ. α' φησίν, ὅτι τὰ ἱερὰ σκεύη οὔτε πιπράσκεται, οὔτε 9) ὑποτίθεται, εἰ μὴ διὰ λύσιν αἰχμαλώτων. Ἡ δὲ α' διάταξις τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν ἐπιτιμίοις ὑποβάλλει τοὺς ἱερὰ σκεύη παρὰ τὸν νόμον ἐνεχυράζοντας, ἢ πωλοῦντας ἢ χωνεύοντας ἢ ἐκποιοῦντας, εἰ μὴ διὰ λύσιν αἰχμαλώτων.

1) τις. Cf. Inst. III. 27 n. 6, 7.—2) Ληγατευόμενον. Tam in Theophilo quam in ipsis Instit. locus me fugit, nisi legendum sit τίτ. ς'. in quo similia quaedam verba, non eadem vero leguntur.—3) τίτ. ιβ'. In 2: Λέγει δὲ νεαρὰ ρκ' κειμένη εἰς β. ε' τ. β. κ. ιη'· εἰ δέ τινες οἱῳδήποτε—τρόπῳ ἀποκατασταθῆναι. Vix quaedam sunt in B. V. 11, 11, §. 1. Caetera vero frustra in toto Basilic. V libro, qualia legitur, quaesieris.—4) καὶ ἀναθημάτων om. 48.—5) α' καὶ β'. Inclusa om. 2, eadem tantum in marg. 24.—6) φησιν om. 44.—7) καὶ τῶν ἀργῶν ἡ ἐκποίησις 11, 21, 44, 49, ἡ ὑποθήκη 21.—8) εἰ μὴ φαίνονται 44, 48.—9) οὔτε ἐκποιεῖται, οὔτε ἐνεχυριάζεται, εἰ μὴ διὰ λύσιν αἰχμαλώτων, οὔτε καὶ χωνεύονται, ὡς ἔτυχον 44.

Cap. II.

De sacris vasis et danariis. Apostolorum canon LXXIII. [Synodi primae et secundae, quae in sanctorum Apostolorum aede congregata est, can. 1, X]. Epistolae Cyrilli ad Domnum cap. II.

Lex. Decima septima constitutio II tit. primi libri Codicis dicit, quod si sint mobilia praeter vasa sacra, cessat necessariorum immobilium et sacrorum vasorum alienatio et hypotheca. Et XXI constitutio eiusdem tit. dicit, quod qui non propter captivorum redemptionem sacra vasa vel supellectilem emit, vel in hypothecam pignusve accipit, a pretio et usura excidit, et vindicantur per episcopos et oeconomos et vasorum custodes, etiam si fusa sint, atque etiam eorum pretia exiguntur, si non apparent. Dicit liber XVIII tit. I Digest. LXII, quod qui insciens sacrum emit, etiam si non consistit venditio, agit tamen adversus venditorem, quanti eius intererat ut ne deciperetur. Titulus I lib. II Institution. dicit, quod sacra vasa neque alienentur, neque obligentur, nisi propter redemptionem captivorum. Constitutio autem I tit. II Novellarum poenis subiicit eos qui sacra vasa contra legem aut oppignerant, aut vendunt aut conflant, nisi propter redemptionem captivorum.

Auctaria. In 45: Κεφάλ. γ' περὶ ἱ. σ. κ. ἀ. καὶ δωρουμένων ἢ ληγατευομένων καὶ συντηρήσεως βιβλίων τῆς θείας γραφῆς.—Ad can. I conc. CP. AB. ζήτει βιβλ. δ', τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. α'.—Post canones: βιβλ. δ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α', κεφ. α' ὅπερ ἐζητεῖτο εἰς θέμ. β' τοῦ παρόντος τίτλου· Θεσπίζομεν—ἀποθέμενος. B. IV. 1, 1.—Ἡ ιζ' διάτ... ὑποθήκη ἔχει δὲ τὰ περὶ τούτων οὕτως· Θεσπίζομεν 1) ὥστε πάσαν ἐκποίησιν πραγμάτων ἀκινήτων ἢ πολιτικῶν σιτηρεσίων τοῖς σεβασμίοις οἴκοις διαφερόντων ἢ διοισόντων καθ' οἱονδήποτε τρόπον γινομένην ἢ μελετωμένην ἢ ἐπινοεῖσθαι δυναμένην 2) σχολάζειν πλὴν εἰ μήπου χρείας τινὸς ἀναγκαίας καὶ ἐπωφελοῦς τοῖς αὐτοῖς σεβασμίοις οἴκοις ἀνακυπτούσης λυσιτελὴς εἴη τούτοις ἡ πρᾶσις τοῦ τοιούτου πράγματος ἢ ὑποθήκη ἢ ἀνταλλαγὴ ἢ διηνεκὴς ἐμφύτευσις, τουτέστιν ἐπειδὰν τὰ τιμήματα τοῦ πιπρασκομένου πράγματος εἰς διευλύτωσιν 3) χρεῶν, οὐχ ἁπλῶς, οὐδ' ὡς ἔτυχε συστάντων, ἀλλ' ἐκ διαδοχῶν τινων, ἤτοι κληρονομιῶν ἢ ἐξ αἰτιῶν ἀναγκαίων καὶ χρειωδῶν, ἑνὶ τῶν προδηλωθέντων σεβασμίων οἴκων ἐπικειμένων, ἢ καὶ εἰς πράγματος αὐταῖς ἑτέρου χρειωδεστέρου τε καὶ ἀναγκαιοτέρου κτῆσιν καὶ ἀγορασίαν μέλλοι προχωρεῖν, ἢ καὶ εἰς ἀνανέωσιν, ἤτοι ἐπιμέλειαν τοῦ αὐτοῦ οἴκου κατεπείγουσαν, καὶ μακρᾶς ἀναβολῆς οὐκ ἀνεχομένην δαπανᾶσθαι τῶν αὐτῶν αἰτιῶν καὶ ἐπὶ τοῖς δανείσμασι καὶ ταῖς ἐπ' αὐτοῖς ὑποθήκαις τῆς κωλύσεως ἐξῃρημένων· τὰ δὲ τῆς ἀνταλλαγῆς, ὅταν ἐπὶ χρειωδεστέρῳ κατὰ τὸν ἴσον τρόπον καὶ ἀναγκαιοτέρῳ καὶ πρόσοδον ἀξίαν καὶ οὐκ ἐλάττονα τοῦ διδομένου πράγματος, ἑνὶ τῶν αὐτῶν σεβασμίων οἴκων περιποιεῖν δυναμένῳ ἐπιζητεῖται· τὰ δὲ τῆς ἐμφυτεύσεως, ἡνίκα ἡ τῆς προσόδου μηδαμῶς ἐπιμειοῖτο ποσότης ἢ καὶ ἄπορον εἴη παντελῶς τὸ διδόμενον· ἐπὶ γὰρ τοῖς τοιούτοις πράγμασι τοῖς μηδὲν μὲν κέρδος δι' ἀπορίαν προσφέρουσι, ζημίαν δὲ προστριβομένοις, [οὐδὲ cod. male inserit] δωρεὰς τοῖς αὐτοῖς οἴκοις ἢ ἐγχωρήσεις ἀπαγορεύομεν.

Καὶ ἡ κα' διάτ.. φαίνονται. Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν οὕτω· Θεσπίζομεν 4) μηδενὶ ἐξεῖναι τὰ ἱερώτατα καὶ μυστικὰ σκεύη ἢ ἐσθῆτας 5) καὶ λοιπὰ ἀναθήματα, τὰ πρὸς τὴν θείαν λειτουργίαν ἀναγκαῖα, ἡνίκα καὶ οἱ πάλαι νόμοι αὐτὰ ἅπερ θείου δικαίου εἰσὶν ἀνθρωπίναις περιπλοκαῖς μὴ δημεύεσθαι ἐθέσπισαν, ἢ εἰς πρᾶσιν ἢ εἰς ὑποθήκην ἢ εἰς ἐνέχυρον ἕλκειν, ἀλλ' ἐκ τούτων οἵ τινες αὐτὰ ἐτόλμησαν ὑποδέξασθαι, τρόποις ἅπασιν ἐνδικεῖσθαι διὰ τῶν εὐλαβεστάτων ἐπισκόπων καὶ οἰκονόμων, ἔτι δὲ καὶ τῶν θείων σκευοφυλάκων, μηδεμίαν αὐτοῖς ἀγωγὴν καταλιμπάνειν ἐπὶ τὸ λαβεῖν τίμημα, ἢ ἐπὶ τὸ δάνειον εἰσπράττειν, δι' οὗ τὰ πράγματα ἠνεχυράσθησαν 6), ἀλλὰ πάσας τὰς τοιαύτας πράξεις ἀποπτύοντες πρὸς ἀποκατάστασιν αὐτῶν τρόποις ἅπασιν ἐκδικείσθωσαν. Εἰ δὲ ἐχωνεύθησαν, ἢ ἄλλῳ τρόπῳ ἠλλάγησαν, ἢ διεσκορπίσθησαν, οὐδὲν ἧττον ἢ πρὸς αὐτὰ τὰ εἴδη ἢ πρὸς τὰ τιμήματα αὐτῶν εἰσπράττεσθαι, εἴτε διὰ ἰνρέμ, εἴτε κονδικτικίου, εἴτε διὰ ἰμφάκτου ἀγωγῆς, ἧστινος ἡ ἰσχὺς ἐν πολλαῖς καὶ διαφόροις δικαίαις κωλύσεσι πολλάκις ἐξεφωνήθη, ἐκτὸς δηλονότι αἰτίας τῶν αἰχμαλώτων, εἰ τοῖς τόποις ἐν οἷς τοῦτο ἀπευχόμεθα, συμβῆ. εἰ γὰρ ἀνάγκη γένηται εἰς ἀπολύτρωσιν αἰχμαλώτων, τηνικαῦτα καὶ πρᾶσιν τῶν προειρημένων θείων πραγμάτων καὶ ὑποθήκας καὶ ἐνέχυρα 7) γίνεσθαι συγχωροῦμεν, ἡνίκα οὐκ ἄπεικός 8) ἐστι τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων οἱοισδήποτε

1) Θεσπίζομεν. Lex Anastasii, quae genuina non extitit hactenus.— 2) δυναμένων cod.— 3) f. διαλύτρωσιν.— 4) Θεσπίζομεν. Haec Iustiniani sunt. Alter cod. 2 eadem parce et ieiune recepit, nempe: 1° B. IV. 1. 1, ut 45.—2° Ἡ ιζ' διατ. τοῦ β. τιτ. τοῦ α βιβλ. τοῦ κωνσταντινοῦ (sic) φησιν ὅτι, usque ad ὑποθήκη (ut supra) οὐκ ἔστιν δὲ ἐν βασιλικοῖς. Καὶ ἡ κα' διατ. (ut supra) ἀλλ' οὐδὲ αὐτὴ ἐστὶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς. —3° Βασιλ. βιβλ. ιθ' κεφ. ια'. Ὁ ἐν ἀγνοίᾳ.— 4° Ad calcem: Τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ κεφ. οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς.— 5) ἐσθῆτα cod.— 6) ἐνεχυράσθησαν ibid. — 7) ἐνεχύρασι ib.— 8) ἄπηκός ib.

πράγμασιν ἢ ἐσθῆσιν ἐκλυτροῦσθαι, τοῦτο κατέχοντος οὐ μόνον ἐν ταῖς μελλούσαις διοικήσεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς ἀναρτήσεσι τοῦ δικαστηρίου. L. 21 Cod. 1, 2.

Φησὶ βιβλ. ιη' τίτ. α' διάτ. ξβ' κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ιθ' τίτλ. α' κεφ. να', ὅτι ἐν ἀγνοίᾳ 1)—ἀπαιτηθῆναι. Ad sequentis ex Instit. οὐ κεῖται, puta in Basilicis.—ἡ δὲ α διάτ. . . ἤγουν νεαρὰ ζ' ἐπιτιμίοις—αἰχμαλώτων. Τοῦτο δὲ μέρος τῆς νεαρᾶς οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς. Ἔχει δὲ οὕτως ἔκδοσις Ἀθανασίου· Τὰ ἱερατικὰ σκεύη—διατάξεως. Athan. tit. II c. 1, p. 28 ad calcem.

Ὁ νόμος. Ἡ δὲ β' διάτ. 2) τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὥστε τὰ ἱερὰ σκεύη τῆς ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως, καὶ τῶν ὁπουδήποτε κειμένων εὐκτηρίων, μὴ ἄλλως πιπράσκεσθαι ἢ ὑποτίθεσθαι, εἰ μὴ εἰς ἀνάῤῥυσιν αἰχμαλώτων. Εἰ δὲ πλείονα εἶεν σκεύη, μηδεμίαν ἀναγκαίαν ποιοῦντα 3) χρῆσιν, συμβῇ δέ τινα τῶν εὐαγῶν οἴκων βαρύνεσθαι χρέεσι, καὶ μὴ 4) ὕπεστιν ἕτερα κινητὰ πράγματα, ἐξ ὧν ὀφείλει διδόναι 5) τὰ χρέη, ἄδεια ἔσται, συνισταμένης πράσεως ἀζημίως, ἐπισκόπου μὲν ἐκποιοῦντος παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, μητροπολίτου δὲ παρὰ τῷ ἰδίῳ πατριάρχῃ, τὰ περιττὰ σκεύη ἄλλοις εὐαγέσιν οἴκοις χρείαν ἔχουσι πωλεῖν ἢ χωνεύειν καὶ πιπράσκειν, καὶ τὴν τιμὴν αὐτῶν εἰς τὸ χρέος παρέχειν, ὥστε μὴ τὰ ἀκίνητα αὐτῶν 6) ἐκποιεῖσθαι. Λέγει δὲ βιβλίον α' τίτ. ιη' διάτ. ιγ', ὅτι οἱ ἄρχοντες ἀναζητοῦσι τοὺς ἱεροσύλους· καὶ βιβλίον ι' τίτ. β' διάτ. δ', ὅτι τὰ ἐξ ἱεροσυλίας κτηθέντα οὐ διαιροῦνται οἱ κληρονόμοι· καὶ βιβλίον με' 7) τίτ. α' διάτ. κς', ὅτι ἀνισχύρως τις ὁμολογεῖ ἱεροσυλεῖν, καὶ οὐχ ἁρμόζει ἐκ τούτου ἀγωγή.

Lex. Secunda autem const. eiusdem tituli dicit, quod sacra vasa ecclesiae Constantinopolis, et oratoriorum quae ubilibet sita sunt, non aliter venduntur vel pignori dantur, quam ad redemptionem captivorum. Sin autem sint plura vasa, quae nulli sunt usui, contigerit autem aliquam sanctam domum aere alieno gravari, nec sint aliae res mobiles ex quibus possint debita dissolvi, licebit, venditione sine damno consistente, episcopo quidem apud metropolitanum alienante, metropolitano vero apud suum patriarcham, superabundantia vasa aliis sacrosanctis aedibus, quae opus habent, venumdare vel fundere et vendere, et eorum pretium pro debito praebere, ne immobilia eorum alienentur. Dicit autem etiam liber primus, titulus decimus octavus, Digest. decimum tertium, quod praesides sacrilegos conquirunt. Et liber X tit. II Digest. IV, quod quae sacrilegio quaesita sunt, haeredes inter se non dividunt. Et lib. XLV tit. I Digest. XXVI, quod invalide quispiam se sacrilegium facturum promittat, atque inde actio non competat.

Auctaria. In 2 et 45: Ἡ δὲ β' διάτ. τ. α. τ. φησίν, ἔστι δὲ νεαρὰ ρκ'. 8, κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλικῶν τίτ. β' κεφ. κ'· Περὶ δὲ τῶν ἱερῶν—ἐκποιεῖσθαι. B. V. 2. 20.

Λέγει δὲ βιβλ. α' τίτ. ιη' διάτ. ιγ', ἤτοι τῶν βασιλικῶν βιβλ. ς' τίτ. α' κεφ. μγ'· Ὁ ἄρχων—ἐπεξιών αὐτοῖς. Bas. 1. 18. 46.

Καὶ βιβλ. ι' τίτ. β' διάτ. δ', τῶν βασιλικῶν βιβλ. μβ' τίτ. γ' κεφ. δ'. Τὰ ἐξ ἱεροσυλίας—νόμοι. Bas. X. 3. 4 paulo fusius.

Καὶ βιβλ. με' τίτ. α' διάτ. κς', τῶν βασιλικῶν βιβλ. μγ' τίτ. α' κεφ. κδ'· Ἀνισχύρως—ἐκ τούτου ἀγωγή. Bas. XLV. 1. 26.

Ὁ νόμος. Καὶ βιβλίον μη' τίτ. δ' διάτ. α', ὅτι ὅμοιόν ἐστι τὸ ἔγκλημα τῆς καθοσιώσεως τῷ περὶ τῆς ἱεροσυλίας. Καὶ τίτ ιγ' 9) τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάτ. α', ὁ περὶ τῆς ἱεροσυλίας κινεῖται νόμος κατὰ τοῦ ὑφελομένου ἐκ τῶν ἱερῶν χρημάτων, ἢ στρέψαντος εἰς ἰδίας χρείας, ἢ παρασκευάσαντος κατὰ δόλον γενέσθαι τι τούτων. Διάτ. δ', οἱ ἱερόσυλοι πρὸς τὸ ποιὸν τοῦ ἁμαρτήματος τιμωροῦνται. Διάταγμα ς'. Τὸ ἐξ ἱερέως ἰδιωτικὰ 10) χρήματα ὑφελέσθαι, οὐκ ἔστιν ἱεροσυλία, ἀλλὰ κλοπή· ἐν δὲ τῷ ις' διατάγματι 11) τοῦ ιδ' τίτ. τοῦ μη' βιβλίου λέγει, τὸν τόπον διακρίνειν τὸν

1) ἀγνοίᾳ Helmbach. in eiusd. libri et tit. cap. 8. posuit, omisit Zachariae, Balsamon notavit cap. 62. — 2) ἡ δὲ α' διατ. vett. edd. etiam Hervetus. — 3) ἐμποιοῦντα vett. edd. — 4) εἰ μὴ 11. — 5) διδῶναι τὰ χρέα 11, 21, 44. — 6) αὐτῶν om. 11, 44. — 7) βιβλ. ι' iterum 11. — 8) νεαρὰ ρκ'. Hic pergit 2 in eadem et addit: Περὶ δὲ τῶν ἱερῶν σκευῶν τῶν διαφερόντων τῇ ἁγιωτάτῃ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ τῆς ΚΠ. τῆς βασιλίδος πόλεως ἢ τῆς ἄλλης εὐκτηρίοις οἴκοις usque ad ἐκποιεῖσθαι, tum caetera plane ut in 45. — 9) καὶ τιτ. ιγ', totus locus om. in 44. — 10) ἰδιωτικοῦ 45. — 11) τῷ ις' διγέστ. aut διαταξ. codd. fere omnes. τοῦ θ' τίτ. 21.

κλέπτην ἀπὸ τοῦ ἱεροσύλου· καὶ βιβλίον ς' τοῦ κώδικος, τίτ. β' διάτ. γ', ὅτι ὁ κλέπτων τὸ μήπω τῷ Θεῷ καθιερωθὲν, ὡς κλέπτης ἐνάγεται.

Lex. Liber XLVIII tit. IV Digest. I, quod crimen lsesse maiestais sacrilegio simile sit. Et tit. XIII eiusdem lib. Digost. I, quod sacrilegii actio moveatur adversos eum qoi ex sacris pecuniis quippism abstolit, vel in rem susm vertit, vel dolo fecit, quo horom quid fieret. Digestum IV: Sacrilegi pro qoalitate delicti puniootur.

Digestum VI: Ex sacro res privatas surripere uou est saerilegium, sed furtum. Iu XVI sutem Digesto XIX tit. libri XLVIII, dicit locum discernere furem a sacrilego. Et liber VI Codicis, tit. II, coust. III, quod qui sufferatur id quod Deo uondum est consecratum, for est.

Auctaria in 2 et 45: Καὶ βιβλ. μη' τίτ. δ', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ' τίτ. λς' κεφαλ. α'. Ὅμοιον—ἱεροσυλίας. Bsll. LX. 36. 1.

Καὶ τίτ. ιγ' τ. αὐτοῦ β'. διάτ. α', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ' τίτ. με' κεφ. β'. Ὁ περὶ τῆς ἱεροσυλίας—τούτων. B. LX. 45. 2.

Post διάτ. δ' τιμωροῦνται, διάτ. ς', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ' τίτ. με' κεφ. ς'. Τὸ ἐξ ἱεροῦ—κλοπή. B. LX. 45. 6.

Τοῦ μη' βιβλ. τίτ. ιθ' διάταγμα ις', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ' τίτ. να' κεφ. ις'. Ὁ τόπος—ἱεροσυλίας. B. XL. 51. 15.

Βιβλ. ς' τοῦ κώδ. τίτ. β' διάταγμα γ', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ' τίτ. ς' κεφ. ιζ'. Ὁ κλέπτων—ἐνάγεται. B. LX. 6. 20.

Ὁ νόμος. Βιβλίον μη' τίτ. ιγ' διάτ. ζ' 1), ἡ τοῦ ἱεροσύλου ποινὴ ἀπὸ τῆς ποιότητος τῶν προσώπων, καὶ τοῦ ἁμαρτήματος, καὶ τοῦ καιροῦ, καὶ τῆς ἡλικίας, καὶ τῆς φύσεως, ἡ βαρυτέρα ἡ ἐλαφροτέρα ἐπιφέρεται· τινὲς γὰρ θηρίοις παραδίδονται, τινὲς καίονται, τινὲς φουρκίζονται· μεμετρημένη καὶ 2) ποινή ἐστι τὸ παραδοθῆναι θηρίοις τὸν νυκτερινὸν ἱερόσυλον, τὸν ἡμερινὸν δὲ μέτριόν τι ἱεροσυλοῦντα, μεταλλίζεσθαι, τὸν δὲ τίμιον δεπορτατεύεσθαι. Διάτ. ια', οἱ ἱερόσυλοι κεφαλικῶς κολάζονται· ἱερόσυλοι δέ εἰσιν οἱ τοὺς δημοσίους ναοὺς κλέπτοντες· οἱ δὲ ἰδιωτικὰ 3) ἱερὰ καὶ τοὺς μικροὺς ναοὺς ἀφυλάκτους ὄντας κλέπτοντες, ἧττον μὲν τῶν ἱεροσύλων, πλέον δὲ τῶν κλεπτῶν τιμωροῦνται. Ὁ δὲ ἐξωτικὸς ὑποκλέπτων τὰ ἱερὰ, ὑπόκειται τῷ τῆς ἱεροσυλίας ἐγκλήματι· ὁ γὰρ τὴν αὐτῶν φυλακὴν πεπιστευμένος 4), κἂν ὑφέληται τι ἐξ αὐτῶν, οὐχ ὑπόκειται τούτῳ τῷ νόμῳ· Διάτ. ιβ'. Δεπορτατεύεται ὁ ἐμβάλλων 5) ἄνθρωπον κιβωτῷ, καὶ παραθέμενος αὐτὸν ἐν ναῷ, ἐὰν ἐκεῖνος ἐξιὼν τῆς κιβωτοῦ, κλέψῃ τινὰ τοῦ ἱεροῦ. Διάτ. ις'. Τὸ τῆς ἱεροσυλίας καὶ κατὰ κληρονόμων ἁρμόζει· περὶ γὰρ χρημάτων ὑφαιρεθέντων ἐστὶν ἐν αὐτῷ ζήτησις 6).

Lex. Lib. XLVIII tit. XIII Digest. VII: Sacrilegii poeus pro qualitate personarum, delicti, temporis, setatis ot sexus, grsvior aut lovior infligitur. Nonnulli enim bestiis traduntur, uonnulli exuruntur, aliqui iu furcas auspenduntur. Modersta etism poeus est, si nocturnus sacrilegus bestiis tradstur; diurnus vero, qui modicum aliquid ex templo tulit, metalli poeua coerceatur; aut si bouestiure luco uatus sit, deportetur. Digestum XI: Sacrilegi capite puniuntur. Sunt sutem sscrilegi qui publics templa compilaot; st qui privats templa sedieulasque iucustoditas spolisnt, minus quam sacrilegi, amplius qusm fures puuiuutur. Item si peregrinus templs sufluratur, sacrilegii crimiui obuoxius est. Caeterum is cui sscrorum custodis coucredita est, etiamsi ex illis sliquid subripuerit, huic legi ubuoxius uon est. Digest. XII: Doportatur qui bominem in srculam iucludit, eumque iu templo depouit, si ille de srca exiens nouuulls de templu sufluretur. Digest. XVI: Sacrilegi iudicium etiam adversus haeredes competit; nam de sublatis pecuoiis in eo est quaestio.

1) διάτ. ς' vett. edd. διάτ. ια' 45.— 2) μεμ. δὲ 79 et alli.— 3) τὰ ἰδιωτικὰ 11, 45, 48.— 4) ἐμπεπιστευμένος 45.— 5) ἐκβάλλων vett. edd.—ἄνθρωπον κιβωτίῳ 44 et vett. edd.—ἐν κιβωτίῳ 11.—Mox αὐτὸν om 44.—ἐκεῖνος om. 45.—ἐξελθὼν τ. κ. 21.—τῆς κιβωτίου 45.—6) ἡ ζήτησις 11, 45.

Auctaria in 2: βιβλ. μη' τῶν δικαίων (sic) τίτ. ιγ' διάτ. ζ. Ἡ τοῦ ἱεροσύλου—δεπορτατεύεσθαι· ἀλλ' οὐκ ἔστιν ἐν βασιλικοῖς. Καὶ διάτ. ια'—νόμῳ· ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς.

In 45: βιβλ. μη'—δεπορτατεύεται. Διάτ. ια', οὐ κεῖται. Οἱ ἱερόσυλοι—νόμῳ, ut supra.

Διάτ. ιβ', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ' τίτ. με' κεφ. ι. Δεπορτατεύεται.—ἱεροῦ. B. LX. 45. 18.

Διάτ. ιϛ', τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου τῶν βασιλικῶν κεφάλ. ιε'. Τὸ τῆς ἱεροσυλίας—ζήτησις. B. LX. 45. 15.

Περὶ δωρουμένων ἢ ληγατευομένων. Τῶν διατάξεων βιβλ. λγ' τίτ. α' διάτ. κϛ'. Ἐὰν ληγατεύσω—καταλιπεῖν. Coll. trip. lib. II. p. 1303.

βιβλ. λδ' τίτ. β' διάτ λζ'. Ἐὰν εἴπω—ποιεῖν. P. 1303.

Βιβλ. λε' τίτ. β' διάτ. α'. Καὶ ἐπὶ—φαλκιδίῳ. P. 1303.

Ἰνστιτουτ. γ' τίτ. κζ'. Ἔστιν—εὐσεβείας. P. 1309.

Ἰνστιτουτ. δ' τίτ. ϛ'. Ἐὰν ὁ κελευσθεὶς—δίδωσιν. P. 1309.

Τοῦ αὐτοῦ ἰνστιτουτ. τίτ. ιϛ'. Τὸ ληγατευόμενον—διπλασιάζεται. Ib.

Βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. β' κεφ. α', τῶν βασιλικῶν βιβλ. ε' τίτ. α' κεφ. α'. Ἐξέστω—βουλεύσασθαι. B. V. 1. 1.

Τῶν βασιλικῶν βίβλ. ε' τίτ. γ' κεφ. [ι'] καὶ ἐφεξῆς· Εἴ τις εἰς ὄνομα—προχειρεῖν. B. V. 3. 10.-14.

Περὶ συντηρήσεως βιβλίων τῆς θείας γραφῆς. Τῆς ἐν τῷ τρούλλῳ συνόδου κεφάλ. ξη'. Idem extat in codd. 2 et 11 et in edit. romana, ad calcem huius capitis II.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ κληρικῶν ἀποσχιζόντων, καὶ παρὰ γνώμην τῶν ἐπισκόπων ἱστώντων θυσιαστήρια. Ἀποστόλων κανὼν λα'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ε'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ι'. [Συνόδου 1) ϛ' κανὼν λα'. Συνόδου α' καὶ β', ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, κανὼν ιβ', ιγ', ιδ', ιε'].

Cap. III.

De clericis qui se abscindunt, et praeter episcoporum sententiam altaria erigunt. Apostolorum canon XXXI. Syn. antioch. canon V. Syn. carthag. can. X. [Syn. VI can. XXXI. Syn. I et II, quae in sanctorum Apostolorum aede habita est, can. XII, XIII, XIV, XV.]

Auctaria. Ad canon. apostol. 45 in marg. ζήτει βιβλ. βασιλικ. ε' τίτ. γ' κεφ. ε'.—In 2: Καὶ ὁ νόμος· Νεαρὰ ρλα' κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλικ. τίτ. γ' κεφ. ε'. Εἴ τις ἐν τῷ ἰδίῳ—ἐκδικουμένων. B. V. 3. 5.

ΤΙΤΛΟΣ Γ'.

Περὶ εὐχῶν καὶ ψαλμῳδίας 2) καὶ ἀναγνώσεως καὶ ἀναφορᾶς καὶ κοινωνίας καὶ φορεσίας καὶ ὑπουργίας ἀναγνωστῶν, ψαλτῶν καὶ ὑπηρετῶν.

TITULUS III.

De precibus et psalmodia et lectione et oblatione et communione, et de vestitu atque officio lectorum, cantorum et ministrorum.

Κεφάλαιον α'.

Ποίων 3) ὁ λαὸς εὐχῶν ἀκροᾶται, καὶ διὰ τί πρὸς ἀνατολὰς ὁρῶντες εὐχόμεθα. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ε' καὶ ιθ' 4). Βασιλείου ἐκ τοῦ κζ' κεφ. περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὁ νόμος. Ἡ ιζ' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει, τὴν εὐχὴν τῆς ἁγίας κοινωνίας καὶ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος ὀφείλειν ἐξακούεσθαι τῷ λαῷ.

Cap. I.

Quasnam preces audit populus, et cur ad Orientem respicientes oramus. Synodi laodic. can. V et XIX. Basilius ex cap. XXVII de Spiritu sancto.

1) συνόδου. Trullan. om. 21.—συνόδου οἰκουμενικῆς ἕκτης ἐν τῷ τρούλλῳ τοῦ παλατίου KII. ἐπὶ Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου 45.—2) ψαλμῳδιῶν 11, περὶ ποίων εὐχῶν καὶ ψ. 9, 44 in titulo.—3) περὶ ποίων 2, περὶ εὐχῶν καὶ ποίων εὐχῶν sic 45.—ὁρῶντες εὐχόμενοι 9.—4) καὶ ιθ' om. 44.

Lex. Constitutio XVII primi tit. Novellarum dicit preces sanctae communionis et sancti baptismatis debere a populo exaudiri.

Auctaria. Ad can. laod. 5, manu 2 in 45: ζήτει τοῦ αὐτοῦ τίτλου κεφάλ. ϛ' θέματος τελευταίου.—Ad can. Basil. in marg. οὗτος ὁ κανὼν ἐγράφη καὶ εἰς γ' κεφάλ. τοῦ α' τίτλου. In 28: Πέτρου καὶ Παύλου καν. κϛ'.

In 2 et 45: Ὁ νόμος. Ἡ ιζ' διάτ.—νεκρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλζ, κειμένη εἰς βιβλίον τρίτον τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφάλ. ιθ' θέματ. ζ, λέγει—τῷ λαῷ· ἔχει δὲ οὕτως· Πρὸς τούτοις κελεύομεν—καταλείπομεν B. III. 1. 19.

Ad calcem 45 et 50: Πέτρου καὶ Παύλου. Εὐχὰς ἐπιτελεῖτε—πρὸς σκότος. Ex Constit. App. lib. VIII cap. 34, vid. tom. 1. p. 69.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ τοῦ τίνας καὶ πῶς καὶ ποῖα δεῖ ψάλλειν ἢ εὔχεσθαι ἢ ἀναγινώσκειν 1). Ἀποστόλων κανὼν ξ', πε'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν 2) ιε', ιζ', ιη', ιθ', κγ', νθ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 3) κδ', μϛ', ργ'. [Συνόδου ϛ' κανὼν λγ', ξγ', οε', πα'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ιδ'].

Cap. II.

Quinam, et quomodo, et quae canere, vel precari vel legere oporteat. Apostolorum canon LX, LXXXV. Synodi laodicenae can. XV, XVII, XVIII, XIX, XXIII, LIX. Synodi carthagin. canon XXIV, XLVI, CIII. [Syn. sextae canon XXXIII, LXIII, LXXV, LXXXI. Syn. II nicaenae canon XIV.]

Auctaria in 2, 45 et 50: Τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου ἐκ τῶν ἐπῶν.—Τοῦ ἁγίου Ἀμφιλοχίου ἐκ τῶν πρὸς Σέλευκον ἰάμβων.—Τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἐκ τῆς λθ' ἑορταστικῆς ἐπιστολῆς. V. t. 1 p. 572, 654, 655. Deinde can. carth. etc.

Καὶ ὁ νόμος in 2: Τῶν βασιλ. βιβλ. α' κεφ. γ'. Δεῖ τὰ Πορφυρίου — διδασκαλίᾳ. Τὰ δὲ λοιπὰ προεγράφησαν εἰς τίτ. α' κεφ. α'. Vid. infra p. 605.

Καὶ κεφ. ιζ'. Οἱ μαθηματικοὶ 4) τὰς οἰκείας βίβλους ἐπ' ὄψεσι τῶν ἐπισκόπων καιέτωσαν, οὕτω τε τῇ ὀρθοδόξῳ θρησκείᾳ παραδιδόσθωσαν, μηδεμίας ἐπανόδου πρὸς τὴν οἰκείαν πλάνον ἐλπίδα φυλάττοντες· μὴ ἀνεχόμενοι δὲ, καὶ τῆς Ῥώμης αὐτῆς καὶ τῆς ἑκάστης πόλεως, οἳ ἢ ἐν πόλει φανῶσιν ἢ ἐν ταῖς πόλεσι ἑαυτῶν χρώμενοι διδασκαλίαις, ἐξοριζέσθωσαν. Cf. B. 1. 1. 21.

Καὶ κεφάλ. κα'. Μηδεὶς τοὺς Νεστοριανοὺς καλείτω χριστιανούς· ἀλλ' ὥσπερ οἱ Ἀρειανοὶ Πορφυριανοὶ λέγονται, οὕτω καὶ αὐτοὶ Σιμωνιανοὶ λεγέσθωσαν 5) καὶ μὴ ἐχέτω τις ἢ ἀναγινωσκέτω ἢ μεταγραφέτω τὰ κατὰ τῶν ὀρθῶν δογμάτων αὐτοῦ συγγράμματα, ἀλλ' ἐπιμελῶς 6) ζητήσας καιέτω· φερέσθω δὲ αὐτοῦ μηδὲ ὅλως μνήμη ἐν οἷς περὶ δογμάτων γίνεται λόγος. Μηδὲ δεχέσθω τις τοιούτους ἐν οἱωδήποτε τόπῳ φανερῶς ἢ λαθραίως, τῶν τὰ εἰρημένα παραβαινόντων δημοσιευομένων.

Καὶ κγ'. Οἱ Ἀπολλιναρισταί, μὴ ταῖς ἁγίαις τέσσαρσι συνόδοις πειθόμενοι, καὶ ὅσοι κατὰ τῆς 7) ἐν Χαλκηδόνι συνόδου ἢ λέγειν τι ἢ διδάσκειν ἢ συγγράμματα κεκτῆσθαι τολμῶσι, ταῖς εἰρημέναις τῇ παρούσῃ διατάξει τιμωρίαις ὑποβαλλέσθωσαν 8).

Καὶ κεφ. κζ' τὸ τέλος· Πάντα Μανιχαίων καιέσθω βιβλία, καὶ μηδεὶς αὐτὰ τὴν οἱανδήποτε προβαλλόμενος πρόφασιν ἐχέτω, ἁρμοδίαν καὶ οὗτος ποινὴν εὐλαβούμενος 9).

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τοῦ χρῆναι κατὰ σάββατον ἀναγινώσκεσθαι εὐαγγέλιον μετὰ ἑτέρων γραφῶν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ἓξ καὶ δέκατος.

Cap. III.

Oportere sabbato Evangelium cum aliis Scripturis legi. Synodi laodic. canon XVI.

Auctaria in marg. 45: ζήτει τίτ. α' κεφ. θ' θέμα ἔσχατον.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ τῆς ἁγίας ἀναφορᾶς καὶ κοινωνίας. Ἀποστόλων κανὼν 10) γ', δ', λα'. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιη'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν α'. Συνόδου Νεοκαισαρείας, κανὼν ιγ'. Συνόδου Λαοδικείας

1) ἢ ἀναγινώσκειν om. 45.—2) καν. κ', κα', κγ'. νθ' 21. μθ' vett. edd.—3) καν. κδ', μβ, ργ' 11.—καν. κδ', μβ', μγ' 48.—μβ', ργ' 32.—4) μαθηματικοὶ L. 10 Cod. 1. 4. Honorii et Theodosii lex, a. 409.—5) οὗτοι σιμ. καλείσθωσαν 45, qui eadem et sequentia habet in titul. XII f. 431.—6) καὶ ἐπιμελῶς ibid.—7) τῆς ἁγίας τῆς ἐν ibid.—8) ὑποβαλλέσθωσαν Cf. B. 1. 1. 55.—9) εὐλαβούμενος. Cf. B. 1. 1. 32.—10) ἀποστ. καν. γ', δ', λε' 1, 45, is vero addit can. Antioch. 3 simillimum canoni app. 31.

κανὼν ιθ', μθ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 1) λζ', μα', μζ'. [Συνόδου ς' κανὼν 2) κα', κγ', κη', νζ', νη', ξβ' καὶ ρα'.]

Cap. IV.

De sancta oblatione, et communione. Apostolorum canon III, IV, XXXI. Syn. nic. canon XVIII. Syn. ancyranae can. I. Syn. neocaesar. canon XIII. Syn. laodic. canon XIX, XLIX. Syn. carthaginen. canon XXXVII, XLI, XLVII. [Syn. VI can. XXI, XXIII, XXVIII, LVII, LVIII, LXII et CI.]

Auctaria in 28 post canones: Τοῦ ἁγίου Ἀναστασίου, Βασιλείου, Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, τοῦ αὐτοῦ Βασιλείου (ex variis commentariis). In 45, omisso apost. can. 31, in eius loco can. antiochen. 5. Ad trullan. 29: οὗτος κεῖται καὶ εἰς ζ' τίτ. κεφ. α'. Tum in marg. οὗτος γράφεται μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐν Καρθαγένῃ γ' κανόνων. Quae quidem iam monui a me ut plurimum praetermitti.

Κεφάλαιον ε'.

Πῶς 3) διδόασι τὴν εἰρήνην οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ λαϊκοὶ 4). Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ἐννεακαιδέκατος.

Cap. V.

Quomodo dant pacem clerici et laici. Syn. laodic. canon decimus nonus.

Κεφάλαιον ς'.

Περὶ τῶν διακρινομένων κοινωνεῖν ἀπὸ πρεσβυτέρων γεγαμηκότων. Συνόδου Γαγγρῶν 5) κανὼν τέταρτος.

Cap. VI.

De iis qui dubitant communionem accipere a presbyteris, qui uxores duxerunt. Syn. gangr. canon quartus.

Κεφάλαιον ζ'.

Περὶ τοῦ μόνοις τοῖς ἱερατικοῖς ἐξεῖναι κοινωνεῖν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ, καὶ περὶ τοῦ μὴ εἰσιέναι γυναῖκας 6) εἰς τὸ θυσιαστήριον. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ιθ', μδ'. [Συνόδου 7) ς' κανὼν ξθ', οη'].

Cap. VII.

Solis iis qui sunt sacerdotalis ordinis licere in altari communicare, et non oportere mulieres ad altare ingredi. Synodi laodic. can. XIX, XLIV. [Synodi VI canon LXIX, LXXVIII].

Κεφάλαιον η'.

Πότε προσφέρουσι καὶ διδόασι κοινωνίαν οἱ χωρεπίσκοποι. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν τρισκαιδέκατος.

Cap. VIII.

Quando offerunt, et dant communionem chorepiscopi. Syn. neocaesar. can. XIII.

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ τοῦ μὴ προσφέρειν διάκονον, μήτε διδόναι πρεσβυτέρῳ 8) κοινωνίαν. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιη'.

1) καν. ζ', λ', μα', μζ' vett. edd.—καν. ιζ', μα', μζ' 1, 45.—2) καν. κγ', κη', λβ' 21, 48.—καν. κγ', κη', λβ', νζ', νη', ρα' 1, 45.—καν. κα', κγ', κη', μβ', νζ', ρα', νη', sic 24.—3) περὶ τοῦ πῶς 1.—4) καὶ οἱ λαϊκοί om. 11. —5) γαγγρηνὰς vett. edd.—6) γυναῖκα 45.—7) καν. ξθ', ο' codd. plerique.—8) πρεσβύτερον 45, πρεσβύτῃ 9.

Cap. IX.

Diaconum non debere offerre, nec dare presbytero communionem. Syn. nicaenae can. XVIII.

Κεφάλαιον ι'.

Περὶ φορεσίας καὶ ὑπουργίας ἀναγνωστῶν καὶ ψαλτῶν καὶ ὑπηρετῶν, καὶ ὅτι οὐ δεῖ ὑπηρέτην ἄρτον διδόναι, ἢ ποτήριον εὐλογεῖν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν 1) *κα', κβ', κγ', κε', μγ'. [Συνόδου ς' κανὼν κζ'* 2)*. Συνόδου* Νικαίας *τὸ δεύτερον κανὼν* 3) *ιδ', ις'.]*

Cap. X.

De habitu et ministerio lectorum, cantorum et ministrorum, et quod non oportet ministrum dare panem, vel benedicere calicem. Syn. laodic. can. XXI, XXII, XXIII. XXV, XLIII. [Syn. VI can. XXVII. Syn. nic. secundae can. XIV, XVI.]

Auctaria. In 45 adduntur canones trullan. 7, 23. Ad priorem praeterea subditur in marg. ζήτει ἐν κεφαλ. δ' συνόδου Νικαίας καν. ιη', quem vide canonem supra memoratum.

Κεφάλαιον ια'.

Περὶ τῶν διαγόντων ἐν πόλει καὶ ἐπὶ τρεῖς ἑβδομάδας μὴ κοινωνούντων. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ια'. [Συνόδου 4) *ς' κανὼν ὀγδοηκοστός].*

Cap. XI.

De iis qui in civitate versantur, et tribus hebdomadis non communicant. Synod. sardic. can. XI. [Synodi sextae can. LXXX].

Κεφάλαιον ιβ'.

Περὶ τῶν ἀκουόντων τῶν γραφῶν καὶ μὴ προσκαρτερούντων 5) *ἐν τῇ τελευταίᾳ εὐχῇ, καὶ μεταλαμβανόντων. Ἀποστόλων κανὼν η', θ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν β'.*

Cap. XII.

De iis qui audiunt Scripturas, et in postrema oratione non permanent, et communicant. Apostolorum can. VIII, IX. Syn. antioch. can. secundus.

Κεφάλαιον ιγ'.

Περὶ δαιμονιζομένων πῶς κοινωνοῦσι ἢ οὔ 6)*. Ἀποστόλων κανὼν οθ'. Τιμοθέου κανὼν γ'.*

Cap. XIII.

De daemoniacis quomodo communicant, vel non. Apostolorum canon LXXIX. Timothei canon III.

Κεφάλαιον ιδ'.

Περὶ ἔξωθεν ἐκκλησίας προσφερόντων, ἢ ἐκκλησιαζόντων. Ἀποστόλων κανὼν λα'. Συνόδου 7) *Γαγγρῶν κανὼν ς'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν β', ε'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νη'. [Συνόδου ἕκτης κανὼν λα', νθ'].*

1) καν κγ' om. 9, 10.—2) καν. ζ 9, καν. κγ' 10. καν. ζ. κγ'. κζ' 45.— 3) καν. ιδ om. 9, 10, 45 — 4) συν. inclusa in marg. reiicit 24, prorsus om. 1.—5) προσκαρτερούντων τῇ τελευταίᾳ 45, 48. καὶ μὴ μεταλαμβανόντων 9.— 6) ἢ οὔ 9, 10, 11, 48, 79 etc. om. edd. —7) συν. γαγγρ. ς', συν. ἀντιοχ. β'. ε' om. 50.

Ὁ νόμος. Ἡ ζ'. διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, καὶ ἡ γ' τοῦ β' τίτ. φασίν 1), ὅτι δεῖ τὸν θέλοντα εὐκτήριον ἢ ἐκκλησίαν κτίσαι, διαλέγεσθαι περὶ τούτου τῷ τῆς πόλεως ἐπισκόπῳ, καὶ δωρεῖσθαι τὰ ἀρκοῦντα πρὸς τὴν λυχνοκαΐαν, καὶ τὴν ἱερὰν λειτουργίαν, καὶ τὴν ἀδιάφθορον 2) τοῦ τόπου τήρησιν, καὶ τὴν ἀποτροφὴν τῶν προσεδρευόντων, καὶ τότε τὸν ἐπίσκοπον τὸ πρᾶγμα πᾶσι φανεροῦντα, δημοσίᾳ ἐκεῖσε προϊέναι 3), καὶ σὺν εὐχῇ πηγνύναι σταυρὸν 4), καὶ τότε τὸ ἔργον ἄρχεται· καὶ ὅτι ὁ ἀρξάμενος νέον κτίζειν ἢ παλαιὸν ἀνανεοῦν, ἀναγκάζεται μετὰ κληρονόμων αὐτοῦ, παρὰ τῶν οἰκονόμων καὶ τοῦ ἐπισκόπου 5) καὶ τοῦ ἄρχοντος, τὸ ἀρχθὲν πληρῶσαι.

Εἰ δέ τις, ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ, προαστείῳ 6) ἢ χωρίῳ, ἱερὰν ἐκτελέσῃ 7) λειτουργίαν, ἢ τισιν ἐκτελεῖν συγχωρήσῃ, ἢ δίχα κληρικῶν ἀφοριζομένων παρὰ τοῦ τῶν τόπων ἐπισκόπου, ὁ τόπος ἐν ᾧ τοῦτο γέγονεν ἐν εἰδήσει τοῦ δεσπότου, προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου καὶ τοῦ ἄρχοντος, κατὰ τὴν γ' 8) διάταξιν τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν. Ἡ γὰρ ς' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν 9 εἶπεν αὐτὸν φισκοῦσθαι, καὶ ἡ ιε' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβ. τοῦ κώδικος· εἰ δὲ ἠγνόησε τὸ γινόμενον ὁ δεσπότης, οὐ ζημιοῦται, ἀλλ' οἱ γεγνώσκοντες φροντισταὶ καὶ μισθωταὶ καὶ ἐμφυτευταὶ ἐξορίζονται τῆς ἐπαρχίας, τῶν πραγμάτων αὐτῶν προσκυρουμένων τῇ ἐκκλησίᾳ· οἱ δὲ ὕπαρχοι ταῦτα παρορῶντες 10) ἐν εἰδήσει ν' λίτρας ζημιοῦνται, καὶ ἡ τάξις ν'· ἔξεστι μέντοι τοῖς ἔχουσιν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν εὐκτήρια, εὔχεσθαι, οὐ μὴν καὶ λειτουργίας 11) παρὰ τὰ εἰρημένα ποιεῖν.

Cap. XIV.

De iis qui extra ecclesiam offerunt, vel ecclesiam congregant. Apostolorum canon XXXI· Syn. gaogr. can. VI. Syn. antioch. can. II, V. Syn. laodic. can. LVIII. [Syn. VI can. XXXI, LIX.]

Lex. Septima constitutio I tituli Novellarum et III tit. II dicunt, quod oportet eum qui vult oratorium vel ecclesiam construere, de ea re cum civitatis episcopo colloqui, et dare quae sufficiunt ad lampadum accensionem, et sacrum ministerium, et incorruptam loci conservationem, et nutrimentum eorum qui assident; et tunc episcopum rem omnibus manifestantem illuc publice accedere, et cum oratione crucem figere, et tunc opus incipit; et quod qui novum oratorium extruere, vel vetus renovare coeperit, coeptum perficere, ab oeconomis, episcopo et praeside cum haeredibus cogatur.

Si quis autem in domo privata, in suburbano vel pago, sacrum ministerium peregerit, vel aliquibus peragere permiserit, vel sine clericis deputatis a locorum episcopo, locus in quo hoc factum est, sciente domino, ecclesiae applicatur per episcopum et oeconomum et praesidem, convenienter III constit. secundi tituli Novellarum. Sexta enim constitutio primi tituli Novellarum dixit eum fisco addici, et decima quinta constitutio III tit. primi libri codicis. Sin autem dominus ignoravit quod factum est, damno non afficitur; sed qui hoc sciebant curatores, et mercenarii, et emphyteutae, provincia expelluntur, rebus eorum ecclesiae applicatis. Praefecti autem praetorio, haec scienter praetereuntes, quinque libris multantur, et cohors L. Licet tamen iis qui habent in suis aedibus oratoria, orare, non etiam praeterea quae dicta sunt, sacra ministeria celebrare.

1) φασὶν 48.—2) ἀδιάφθαρτον 15.—3) προσιέναι 11.—4) τὸν σταυρὸν 15.— 5) παρὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου 11.—πληροῦν 9.—6) προαστίῳ 48.—7) ἐκτελέσει 48. mox συγχωρήσει 44, 48.—8) τὸ γ' διάτ. ed. athen. et plures codd. τὴν τρίτην 21.—τὴν ς' vett. edd.—9) τῶν αὐτῶν νεαρῶν 44, 48.—10) πληροῦντες deinde ε' λίτρας vett. edd. —11) λειτουργίαν 1, 11, 45.

Auctaria. In 45 pro trullano can. 31 scribitur can. 12 conc. AB, utpote e trullano expressus ad verbum. Interim in extremo fol. cod. 45, hic ubi seponi solent quae notario suggeruntur, eoque monito, rescindi ab ora circumcisa, notulam invenio, minutissimis ac fere evanidis illitam apicibus, quam ita legendam opinarer: *ζήτει τῆς ἐν τῷ τρούλλῳ καν. λα', καὶ γράφε αὐτόν, τὸν δὲ παρόντα ἔασον, οὗτος γὰρ τῆς ἐν τῷ ναῷ τῶν ἀποστόλων ἐστίν, καὶ ἔγραψα τοῦτον ἀντ' ἐκείνου ἐξ ἀμελείας.*

Ὁ νόμος. Ἡ ζ' διάτ.— τοῦ α' τ. τ. νεαρῶν,— νεαρὰ ρλα' φησίν· Ὅτι τοῦ β τίτ. ἤγουν νεαρὰ ξζ' καὶ ἡ γ' δεῖ— τῶν νεαρῶν. Ἡ γὰρ ς' διάτ. τοῦ α' τίτ. τ. νεαρῶν, ἥτις ἐστὶ νεαρὰ ν' οἶκον— εἰρημένα ποιεῖν ut supra.

Προσέθετο. Διάταξις ζ' τοῦ πρώτου τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ξζ'. φράσις Ἀθανασίου· Παλαιὸν παντὸς . . .— ἐκτιθέμενος οἶκος. Athanas. tit. 1 const. 7, p. 17.

Θεοδώρου Ἑρμουπολίτου· Μὴ κτιζέτω. . .— δαπανήματα. Ed. Zachariae p. 69.

Μέρος τῆς νζ' νεαρᾶς, καὶ ἀνάγνωθι τὴν ρα' νεαρὰν καὶ βιβλίον α' τοῦ κώδ. τίτ. γ' διάτ. ιε'. Τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν διάτ. α', ἤγουν νεαρὰ ρλα', ἤγουν κειμένη εἰς βίβλιον ε' τῶν βασιλικῶν τίτ. γ' κεφάλ. ϛ'· Εἴ τις βουληθείη— ἐκδικουμένων. B. V. 3, 8, 9.

Τοῦ αὐτοῦ τίτλου τῶν νεαρῶν διάταξις ς', ἤγουν νεαρὰ νη'. Ἀθανασίου, οὐ κεῖται. Εἰς ἰδιωτικὸν— ζημίαν. Athanasii tit. 1 const. 6, p. 17.

Θεοδώρου τοῦ Ἑρμουπολίτου. Ἐν οἴκῳ— δημεύεται. Ἀνάγν. βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. γ' διάτ. ιε' καὶ νεαρὰ ρλα'· Οἱ ἔναρχοι— ὑφίσταται. Zachariae p. 65, n. 1, 2.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τοῦ κώδ. τίτ. γ' διάτ. ιε'. Οὐ κεῖται. Ἀθέμιτος ἔστω πᾶσα σύνοδος ἔξω τῆς ἁγίας ἐκκλησίας ἐν ἰδιωτικῷ οἴκῳ γινομένη· δημευέσθω δὲ καὶ ὁ οἶκος ἐν ᾧ συνέρχονται, εἰ ὁ δεσπότης συγχωρήσει τοῖς κληρικοῖς ἐν ἑαυτῷ τὰς κενὰς καὶ θορυβώδεις ποιεῖσθαι συνόδους. Ἀνάγνωθι τοῦ αὐτοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδικος τίτ. α' διάτ. β' καὶ τίτ. ε' διάτ. γ', ιε' καὶ ιη', (sic) *καὶ νεαρὰν ρλα', ἥτις προεγράφη* 1).

Ad haec: *εἰ δέ τις ἐν ἰδιωτικῷ*, fusius in 9: *Εἴ τις ἐν τῷ ἰδίῳ οἴκῳ ἢ προαστείῳ ἢ χωρίῳ ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν τολμήσοι ἐπιτελέσαι ἢ ἄλλοις συγχωρῆσαι ποιῆσαι* 2) *χωρὶς τῶν κληρικῶν τοῦ ὁσιωτάτου τῆς ἐκεῖσε χώρας ἐπισκόπου, ἤδη καθιερωθείσης ὑπ' αὐτοῦ ἁγίας τραπέζης ἢ καὶ μὴ καθιερωθείσης* 3), *ἢ πάλιν ἐν ἀλλοτρίοις κληρικοῖς λειτουργῆσαι ἐπιτρέψει, κελεύομεν τὸν οἶκον ἐκεῖνον ἢ τὸ προάστειον ἢ τὸ χωρίον, ἔνθα τοῦτο ἡμαρτήθη, τῇ κατὰ τὸν τόπον οὔσῃ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ τοῦτο διεκδικεῖσθαι, καὶ προσκυροῦσθαι διὰ τοῦ θεοφιλεστάτου κατὰ* 4) *τὸν τόπον ἐπισκόπου ἢ τοῦ οἰκονόμου αὐτοῦ, ἢ καὶ τοῦ πολιτικοῦ ἄρχοντος τοῦ* 5) *ἐκεῖσε. Εἰ δὲ ἀγνοοῦντος τοῦ δεσπότου τοῦ τόπου, ἢ τοῦτον φροντισταὶ ἢ μισθωταὶ ἢ ἐμφυτευταὶ τοῦτο ποιήσωσιν ἢ γενέσθαι συγχωρήσωσιν, τὸν μὲν ἐκείνου δεσπότην μηδεμίαν ὑφίστασθαι ζημίαν. Τοὺς δὲ τοῦτο τολμήσαντας ἢ γενέσθαι συγχωρήσαντας ἐκβάλλεσθαι τῆς ἐκεῖσε ἐπαρχίας, τῆς περιουσίας αὐτῶν τῇ κατὰ τὸν τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ παραδιδομένης* 6)· *οἱ δὲ ἔπαρχοι ταῦτα παρορῶντες* 7) *ἐν εἰδήσει, ι' λίτρας ζημιοῦνται, καὶ ἡ τάξις ν'. Ἔξεστιν μέντοι τοῖς ἔχουσιν ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν εὐκτήρια, εὔχεσθαι.* Leg. 15. Cod. 1. 8.

Κεφάλαιον ιε'.

Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν *συγκοινωνούντων*, ἢ *συνευχομένων αἱρετικοῖς* ἢ Ἰουδαίοις, ἢ *ἐπιτρεπόντων αὐτοὺς ἐνεργεῖν*, ἢ *δεχομένων αὐτῶν θυσίας* 8). Ἀποστόλων κανὼν ι', με', μς'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν β'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λγ' 9).

Ὁ νόμος. Ἡ δ' διάτ. 10) τοῦ γ' τίτ. *τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι συνάγοντες οἱ αἱρετικοί, καὶ οἱ πρὸς αὐτοὺς συναγόμενοι τὰς ἀπὸ τῶν διατάξεων ποινὰς ὑπομένουσι, καὶ οἱ οἶκοι ἐν οἷς ἁμαρτάνεται τοῦτο, τῇ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ προσκυροῦνται.*

Cap. XV.

***De episcopis vel clericis, qui una cum Iudaeis vel Haereticis communicant, vel precantur, vel eis operari permittunt, vel eorum sacrificia suscipiunt.* Apostolorum can. X, XLV, XLVI. Syn. antioch. canon II. Syn. laodic. canon tricesimus tertius.**

Lex. Quarta constitutio III tit. Novellarum dicit, quod haeretici qui congregant, et qui apud ipsos congregantur, constitutionum poenas subeunt, et domus in quibus hoc peccatum admittitur, sanctae ecclesiae addicuntur.

1) *προεγράφη*. Idem fere 2: *νεαρὰ ρλα' κειμένη εἰς β. ε' τ. βασ. τίτ. γ' κ. δ' καὶ ς'· εἴ τις.* B. V. 3. 8. 2) *ποιήσαι* cod.—3) *καθιερωθέντος* cod.—4) *κατὰ* om. id.—5) *τῶν ἐκεῖσε* id.—6) *παραδιδομένη* id.—7) *παρόντες* id.—8) *θυσίαν* 10, 11, 24, 45, 48.—*ἀποστ. καν.* μβ', μζ', caeterosque can. om. 49, codex plane singularis et mutilus, data nescio qua opera.—9) *καν. ιδ' λγ'* 21.—10) *ἡ α' διάτ.* 50 *ἡ δ' διάτ. τοῦ γ' τίτ.* cum 10, 11, 21, et edit. rom. *τοῦ ς' τίτ.* caet. edd.

Auctaria. Ὁ νόμος. Ἡ ζ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τῶν νεαρῶν, νεαρὰ ρλβ', κειμένη εἰς βιβλ. πρῶτον τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλ. ἔσχατον φησὶ ὅτι συνάγοντες οἱ αἱρετικοὶ καὶ οἱ πρὸς αὐτοὺς—προσχωροῦντες ἔχει δὲ οὕτω τὰ τοῦ βασιλικοῦ Πρῶτον εἶναι— κελεύομεν. B. I. 1. 58.

Κεφάλαιον ις'.

Περὶ τοῦ μὴ δεῖν τὰ ἅγια, λόγῳ εὐλογιῶν, εἰς τὰς παροικίας πέμπεσθαι. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν τεσσαρεσκαιδέκατος.

Cap. XVI.

Non oportere sancta, ratione benedictionis, mitti in parochias. Syn. laodic. canon XIV.

Κεφάλαιον ιζ'.

Περὶ τοῦ μὴ διδόναι τοῖς σώμασι τῶν τελευτώντων κοινωνίαν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιη'. [Συνόδου ἕκτης κανὼν πγ'.]

Cap. XVII.

Non esse dandam mortuorum corporibus communionem. Synodi Carthagin. canon decimus octavus. [Synodi VI canon LXXXIII].

Κεφάλαιον ιη'.

Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι γυναῖκα ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς καθάρσεως αὐτῆς κοινωνεῖν. Διονυσίου ἐκ τῆς πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῆς [1], *κεφ. β', δ'. Τιμοθέου κανὼν ζ'* [2].

Cap. XVIII.

Non oportere mulierem suae purgationis tempore communicare. Dionysii ex epistola ad Basilidem cap. II, IV. Timothei canon VII.

Κεφάλαιον ιθ'.

Πῶς ὁ ὀνειρασθεὶς κοινωνεῖ. Διονυσίου ἐκ τῆς πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῆς κεφ. δ'. Τιμοθέου κανὼν ιβ'.

Cap. XIX.

Quomodo is, cui in somnis semen fluxit, communicat. Dionysii ex epistola ad Basilidem caput IV. Timothei can. XII.

Κεφάλαιον κ'.

Περὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι ἀναφορὰν παρόντων αἱρετικῶν [3]. *Τιμοθέου κανὼν ἔννατος.*

Cap. XX.

Non fieri oblationem praesentibus haereticis. Timothei canon nonus.

Auctaria in 45: Ἐπιστολὴ Ἀθανασίου τοῦ μεγάλου πρὸς Ἀμοῦν μονάζοντα. Vid. tom. 1, p. 567.

Κεφάλαιον κα'.

Πότε δεῖ τῆς γαμετῆς διὰ τὴν κοινωνίαν ἀπέχεσθαι. Διονυσίου ἐκ τῆς πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῆς κεφάλαιον γ'. Τιμοθέου κανὼν ε', ιγ'.

1) ἐπιστ. κεφ. β'. κβ' 10.— 2) Τιμοθ. κεφ. ζ καὶ η' 48. post correcturam. καν. ς'. ζ edit. athen. contra codd. nostros.— 3) παρόντος αἱρετικοῦ 21, 24, 40, 45, 50.

Cap. XXI.

Quando oporteat ab uxore propter communionem abstinere. Dionysii ex Epistola ad Basilidem caput. III. Timothei canon V, XIII.

Κεφάλαιον κβ'.

Πῶς γίνεται προσφορὰ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτὸν ἀνελόντος. Τιμοθέου κανὼν τεσσαρεσκαιδέκατος.

Ὁ νόμος. Ὁ πολιτικὸς νόμος τὸν ἑαυτὸν ἀνελόντα, ἢ ἀνελεῖν ἐπιχειρήσαντα διὰ φόβον ἐγκλήματος, οὐ μὲν διὰ νόσον, ἢ μῖσος ζωῆς 1), τιμωρεῖται, ὡς τὸν ἕτερον ἀνελόντα, καὶ δημεύει τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, βιβλίον μή. τίτ. κα', καὶ ὡς βιβλίον 2) θ' τοῦ κώδικος τίτ. ν'.

Cap. XXII.

Quomodo fit oblatio pro eo qui seipsum interfecit. Timothei canon XIV

Lex civilis eum qui sibi mortem conscivit, vel consciscere conatus est, propter metum criminis, non autem propter morbum, vel vitae odium, punit ut eum qui alterum interfecit, et bonis mulctat, ut vult liber quadragesimus octavus, tit. vicesimus unus, et lib. IX codicis tit. L.

Auctaria. Καὶ βιβλ. τοῦ κώδικος, ἤγουν τῶν βασιλικῶν βιβλ. ζ' τίτ. νγ' κεφαλ. γ' καὶ δ', ἔχοντα κατὰ λέξιν οὕτως· οὐ δημεύεται οὐσία — φησαιτο. B. LX. 23. 1-6.

ΤΙΤΛΟΣ Δ'.

Περὶ κατηχουμένων καὶ τοῦ Ἁγίου βαπτίσματος.

TITULUS IV.

De catechumenis et de sancto baptismate.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν μετὰ δύο ἑβδομάδας τῆς τεσσαρακοστῆς δέχεσθαι πρὸς τὸν φωτισμὸν 3)· Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μέ.

Cap. I.

Non oportere post duas quadragesimae hebdomadas ad illuminationem admitti. Syn. laodic. can. XLV.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ τῶν ἐπιορκιζόντων 4). Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κς' 5).

Cap. II.

De iis qui adiurant. Syn. laodic. canon XXVI.

Κεφάλαιον γ'.

Πῶς δεῖ βαπτίζειν. Ἀποστόλων κανὼν μθ', ν'. [Συνόδου 6) ἕκτης κανὼν νθ'.]

Cap. III.

Quomodo oporteat baptizare. Apostolorum canon XLIX, L. [Syn. VI can. LIX].

1) τῆς ζωῆς 21.—2) ὡς βιβλ. clausulam om. 21. —3) πρός το φώτισμα 10, 11, 24.— 4) ἐφορκιζόντων 10, 11, 45, 48. Alias ἐξορκιζόντων 45. ἐπορκιζόντων. 24.— 5) καν. κγ' 9, 10. — 6) συν. inclusa om. 2. —

Auctaria in 21 et 24: Ἐπάν τινες ἀπὸ τῶν ἱερῶν ἀποστόλων ἀφορισταὶ καθιστάμενοι, ὧν ἔργον περιιόντες τοὺς νοσοῦντας, μάλιστα τοὺς πνεύματι χειμαζομένους, καὶ ἀφορκίζειν εὐχαῖς ἱεραῖς καὶ ἀποτροπιασμοῖς· καὶ ὅτι τοῦτο ἀπὸ τῆς βίβλου τῶν πράξεων ε΄. διὰ τῶν υἱῶν τοῦ Σκευᾶ μαθεῖν ἔνεστι, καὶ ἀπὸ τῆς Ἰακώβου [τῆς καθολικῆς τοῦ ἀδ. 21] τοῦ ἀδελφοθέου ἐπιστολῆς, ὅς ἐπὶ τοὺς νοσοῦντας προσκαλεῖσθαι φησι τοὺς πρεσβυτέρους τῆς ἐκκλησίας. **Pergit 24 solus:** καὶ τὸ ἀκίνδυνον ἐνεργεῖν ἔλαιον. καὶ εἰωθυίαις δηλαδὴ καὶ ἑτέραις [εὐχαῖς] ἐπεύχεσθαι τοῖς κάμνουσι δυναμένους· τοῦτο γὰρ διὰ τοῦ ἀφωρισμένου τοῦ πρεσβυτέρου μὴ γίνεσθαι διδάσκει, ἐπεὶ οὖν τοῦτο βούλεται οὗτος ὁ ἱερός κανὼν οὐδὲ ἄνευ χειροθεσίας τοῦ διακόνου μετεῖναι.

Κεφάλαιον δ΄.

Περὶ τοῦ χρῆναι φωτιζομένους 1) ἀπαγγέλλειν τὴν πίστιν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μς΄, μζ΄. [Συνόδου ἕκτης κανὼν οη΄].

Ὁ νόμος. Ἡ ι΄ διάτ. τοῦ να΄ τίτ. 2) τοῦ α΄ βιβλίου τοῦ κώδικος παρακελεύεται τοὺς Ἕλληνας μικροὺς μὲν ὄντας χωρὶς ἀναβολῆς βαπτίζεσθαι, τοὺς δὲ τελείους πρότερον τὰς γραφὰς κατὰ τοὺς ἁγίους κανόνας διδασκομένους· καὶ ἰστέον ὅτι οὐχ εὑρίσκομεν κανόνα 3) τι τοῦτο διδάσκοντα. Ἡ δὲ γ΄ διάτ. 4) τοῦ γ΄ τίτ. τῶν νεαρῶν, β΄ οὖσα περὶ Σαμαρειτῶν, κειμένη δὲ ἐν τῷ ῥητῷ τῶν ἐν τῷ πατριαρχείῳ βιβλίων 5) βιβλ. ρλγ΄, θεσπίζει μὴ προχείρως τοὺς Σαμαρείτας ἐπὶ τὸ ἅγιον εἰσδέχεσθαι 6) βάπτισμα, ἀλλὰ τοὺς μὲν χρηστῆς διδασκαλίας αἰσθανομένους, ἐπὶ διετίαν κατηχεῖσθαι, καὶ οὕτω βαπτίζεσθαι· τοὺς δὲ νέους πάνυ, καὶ διδασκαλίας 7) οὐ συνιέντας, καὶ χωρὶς τῆς παρατηρήσεως ταύτης, ἀξιοῦσθαι τοῦ ἁγίου βαπτίσματος.

Cap. IV.

Quomodo oporteat eos qui illuminantur, fidem profiteri. Synod. laodic. cann. XLVI, XLVII [Syn. VI cann. LXXVIII].

Lex. Decima constitutio LI tit. primi libri codicis iubet, ut pagani, qui parvi quidem sunt, sine dilatione baptizentur; qui autem sunt perfectae aetatis non nisi prius scripturas iuxta sanctos canones edocti. Et sciendum est non inveniri canonem qui hoc doceat. Tertia autem constitutio tertii tituli Novellarum, quae est secunda de Samaritanis, sita autem in libro CXXXIII eorum qui sunt in Patriarcheio, decernit, ne Samaritani ad sanctum baptismum cito ac leviter recipiantur, sed ii quidem, qui bonam doctrinam percipere possunt, biennio catechizentur, et sic baptizentur. Pueri autem, et qui doctrinam omnino non intelligunt, etiam absque eiusmodi observatione, sancto baptismo dignentur.

Auctaria in 2, 28, 45 et 50: Ἀμμωνίου, ἐκ τῆς ἑρμηνείας τῶν πράξεων. Σημειωτέον—βαπτίζειν. **Patrologiae t. LXXXV col. 1537.**

In 45: ὁ νόμος. Ἡ ι΄ διάτ... ἔχει δὲ οὕτως· ἐπειδή τινες εὕρηνται—νομοθετοῦμεν. **L. 10 Cod. 1. 80 post initium.**

Ἡ δὲ γ΄ διάτ... ἤγουν νεαρὰ ρμδ΄, κειμένη ἐν βιβλίῳ ς΄ τίτ. α΄ τῶν βασιλικῶν, θεσπίζει, **ut supra. Rectius in 2:** Ἡ δὲ ρμδ΄... κειμένη εἰς βιβλ. καὶ τίτ. α΄ κεφ. κα΄ τῶν βασ. λέγει καλῶς ἔχειν μὴ προχείρως —τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. **Cf. B. 1. 1. 56.**

Κεφάλαιον ε΄.

Περὶ τοῦ βαπτίζεσθαι τοὺς ἀγνοοῦντας εἰ ἐβαπτίσθησαν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν οβ΄ 8). [Συνόδου ς΄ κανὼν πδ΄].

Cap. V.

Ut baptizentur qui nesciunt an baptizati fuerint. Syn. carthagin. can. LXXII [Syn. VI can. LXXXIV].

1) τοὺς φωτιζομένους 45.—2) τοῦ ιγ΄ τίτ. ed. athen. τοῦ ι΄ τίτ. vett. edd.—3) κανόνας τι τοιοῦτο διαγορεύοντας 1, 11, 21, 48.—4) ἡ δὲ β΄. διάτ. 21.—5) πατριαρχείῳ βιβλίων ρλγ΄ 10, 48. Glossa videtur clerici cuiusdam S. Sophiae potius quam aucteris.—6) δέχεσθαι 11.—7) τῆς διδασκαλίας 11.—8) καν. οβ΄ καὶ ρι΄ 45.

Κεφάλαιον ϛ'.

Περὶ τοῦ μὴ βαπτίζεσθαι τοὺς τελευτήσαντας. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ὀκτωκαιδέκατος.

Cap. VI.

Ut non baptizentur mortui. Syn. carthag. canon XVIII.

Κεφάλαιον ζ'.

Περὶ τῶν πρὸ τοῦ βαπτίσματος ἁμαρτανόντων, καὶ περὶ κατηχουμένων παραπιπτόντων. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιδ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν 1) ιβ'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ε'. Βασιλείου κανὼν 2) κ'. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανὼν δ'. Κυρίλλου ἐκ τῶν πρὸς τοὺς ἐν Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει 3) ἐπισκόπους ἐπιστολῶν κανὼν δ'.

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάταξις τοῦ ιβ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησὶν 4), ὅτι ἐὰν Ἰουδαῖος διὰ τὸ φυγεῖν ἔγκλημα ἢ χρέος, θελήσῃ χριστιανίσαι, οὐ δεῖ αὐτὸν προσδεχθῆναι, ἕως ἂν ἀνεύθυνος φανῇ, καὶ τὸ χρέος καταβάλῃ· ἡ δὲ ι' διάτ. τοῦ ια' τίτ. τοῦ α' βιβλίου, θέλει τοὺς Ἕλληνας βαπτίζεσθαι, καὶ τὰ τέκνα αὐτῶν, χωρὶς ἀναβολῆς, μικρὰ ὄντα, τὰ δὲ τέλεια προδιδάσκεσθαι, κατὰ τοὺς κανόνας, τὰς γραφάς· ἡ δὲ γ τοῦ γ' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἐπὶ διετίαν θέλει τοὺς τελείους Σαμαρείτας εἰσκατηχεῖσθαι.

Cap. VII.

De iis qui peccant ante baptismum, et catechumenis, qui labuntur. Synod. nicaenae canon XIV. Synod. ancyrenae canon XII. Syn. neocaesar. canon V. Basilii can. XX. Theophili ex commonitorio canon IV. Cyrilli ex epistolis ad episcopos qui sunt in Libya et Pentapoli, can. IV.

Lex. Prima constitutio duodecimi tituli primi lib. Cod. dicit, quod si Iudaeus ut crimen effugiat, vel se ab aere alieno liberet, vult fieri christianus, non est admittendus, donec innocens visus fuerit, et debitum solverit. Decima autem constitutio undecimi tituli I lib. vult, paganos et eorum liberos, sine dilatione, cum parvi sunt, baptizari, adultos autem prius doceri scripturas, iuxta canones. Tertia autem tertii tit. Novellarum, vult Samaritanos adultos biennio catechizari seu initiari.

Auctaria **in 45**: τῶν βασιλικῶν βιβλ. α' τίτ. α' κεφαλ. μδ'. Ἡ α' διάτ.— κατηχεῖσθαι, ut supra 45.

In 2 et 45: βιβλ. α' τοῦ κωδ. τίτ. ιβ' διάτ. α' κειμένη εἰς βίβλ. α' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. μγ' Οἱ Ἰουδαῖοι— δηχθείσης. B. 1. 1. 48.

In 45: Ἡ ι' διάτ. τοῦ ια' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. Ἐπειδὴ— νομοθετοῦμεν. Vid. cap. IV.

Ἡ δὲ γ' διάτ... ἤγουν νεαρὰ ρμδ', κειμένη ἐν βιβλ. ϛ' τίτ. α' τῶν βασιλικῶν, θεσπίζει— τοῦ ἁγίου βαπτίσματος. B. 1. 1. 56 in fine.

Κεφάλαιον η'.

Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν δεχομένων βάπτισμα αἱρετικῶν. Ἀποστόλων κανὼν μϛ'.

Cap. VIII.

De episcopis vel clericis, qui haereticorum baptismum recipiunt. Apostolorum canon XLVI.

1) καν. ια' 1.—2) καν. η'. vett. edd.—3) καὶ πενταπόλει om. 45. ἐπισκόπους om. 21. Ἐκ τῆς... ἐπιστολῆς 21, 24. Neque aliter legit Hervetus.—4) φησὶν om. vett. edd.

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ τῶν ἐν νόσῳ βαπτιζομένων. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ιβ'. Συνόδου Λαοδικείας 1) κανὼν μζ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν με'. Τιμοθέου κανὼν δ'.

Cap. IX.

De iis qui in morbo baptizantur. Syn. neocaesar. canon XII. Syn. laodic. can. XLVII. Syn. carth. canon XLV. Timothei can. IV.

Auctaria. In 21, ad can. laodic. βιβλ. τῶν βασιλ. ν' τίτ. γ' νεαρὰ θ θεμ. γ'.

Κεφάλαιον ι'.

Περὶ ἐγκύου 2) βαπτιζομένης. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ς'.

Ὁ νόμος. Καίτοι ἐν τῇ α' διατ. 3) τοῦ δ' τίτ. τοῦ κε' βιβλίου τῶν διατάξεων φησὶν, τὸ κυοφορούμενον 4) εἶναι μέρος τῆς ἐγκύου· ἐν δὲ τῇ ι' διατ. 5) τοῦ γ' τίτ. τοῦ μα' βιβλίου, καὶ βιβλίου ν' τίτ. ις' διάταξις κς', ὅτι τὸ κυοφορούμενον οὐκ ἔστι μέρος τῆς μητρός. Καὶ ἄλλα δὲ διάφορα νόμιμα περὶ τούτου συνήγαγον ἐν τῷ γραφέντι μοι περὶ ἐναντιοφανειῶν μόνῳ βιβλίῳ 6).

Cap. X.

De muliere praegnante, quae baptizatur. Syn. neocaesar. can. VI.

Lex. Atqui in prima constit. IV tituli XXV libri Digestorum dicitur, foetum esse partem praegnantis; in constit. tamen X tit. III lib. XLI, et lib. L tit. XVI constit. XXVI, quod partus pars matris non sit. Alias quoque leges dissentientes de ea re adduxi in libro unico a me scripto *de Legibus, quae videntur contrariae.*

Auctaria in 21: σήμαινε περὶ ἐναντιοφανοῦς ὅτι ὁ αὐτὸς καὶ ἀμφότερα ἐσχεδίασε.

In 2 et 45: Ὁ νόμος. Διάτ. α' τοῦ δ' τίτ. τοῦ κε' βιβλ. τῶν διατάξεων, κειμένη εἰς βιβλίον λα' τῶν βασιλικῶν τίτ. ζ. κεφ. α' θέματος β'. Τὸ ἐγγυώμενον— παίδων δόγμα. B. XXXI. 7. 2.

Διάτ. ι' τίτ. γ' τοῦ μα' βιβλίου, κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ν' τίτ. γ' κεφ. θ' Τὰ τεχθέντα— κλεψιμαίου. B. L. 3. 9.

Βιβλ. ν' τίτ. ς', διάτ. ος', κειμένη εἰς βιβλ. β' τῶν βασιλικῶν τίτ. β' κεφ. ογ' Τοκετός— αὐτῆς. B. II. 2. 24.

In 45: Τοῦ Ἐναντιοφανοῦς ἀνάγνωθι βιβλ. α' τίτ. ι' διάτ. κς' θέμ. β', καὶ βιβλ. ς' τίτ. β' διάτ. ια' θέμ. β'. Ἐν μὲν γὰρ τῷ πρώτῳ βιβλίῳ, μέρος εἶναί φησι, καὶ διὰ τοῦτο δεσπόζεσθαι, ὡς τῆς μητρὸς ἐγγύου κλαπείσης. Ἐν δὲ τῷ ς', μὴ εἶναι καὶ διὰ τοῦτο δεσπόζεσθαι, ὅπερ δὴ νοεῖν, ὅτε μετὰ τὴν κλοπὴν συνελήφθη παρὰ τῷ καλῇ πίστει νομεῖ· ἐν δὲ τῷ κε' βιβλ. τίτ. β' διάτ. α 7) εἶπε τὸ ἐγκυμονούμενον, πρὶν ἢ τεχθῇ, μέρος εἶναι τῆς γυναικός, περὶ ἐλευθερίας δὲ φησιν. B. XLVI. 1. 21.

Τὰ συνᾴδοντα νόμιμα μς', μζ', μη'. Ὅτε γυνὴ ἐγκυμονοῦσα καταδικάζεται ἀναιρεθῆναι, ὑπερτίθεται ἡ τιμωρία, ἕως οὗ τέκῃ. Cf. L. 3. Dig. XLVIII 19. — B. LX. 51. 3.

Ὀλπιανὸς δὲ φησι· Οἶδα κἀκεῖνο φυλάττεσθαι, ἵνα μηδὲ ζήτησις ἐμβάσανος γένηται ἐν αὐτῇ, ἐφ' ὅσον ἐστὶν ἐγκύμων, ἐπὶ τοσοῦτον δὲ οὐδὲν κοινωνῇ ἡ τεκοῦσα τῷ τικτομένῳ, ὡς ἐὰν ἐλευθέρα μὲν οὖσα συλλαβῇ, καταδουλωθεῖσα δὲ τέκῃ. Ἐπειδὴ ἐνέσχετο ἑαυτὴν παραδεῖναι, προστίμημα μεριστέον τὸ ἐλεύθερον τικτόμενον γίνεται· ὁ γὰρ κυοφορούμενος οὐ βλαβήσεται ἐκ τῆς συμφορᾶς τῆς περιστάσης τὴν μητέρα.

Ὁ τὸν ὀρθόδοξον ἐξ αἱρετικοῦ 8) δόγματός τινα ἀναβαπτίζων, αὐτός τε καὶ ὁ βαπτιζόμενος κεφαλικὴν ὑπομενέτωσαν τιμωρίαν, εἰ μὴ ἄρα νήπιος ὤν, ἀναβαπτιζόμενος οὐκ ᾖ δυνατὸς νοεῖν τὸ γινόμενον.

Κεφάλαιον ια'.

Περὶ τοῦ ὀφείλειν μετὰ τὸ ἅγιον βάπτισμα χρίεσθαι. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μη'.

1) λαοδ. καν. με' 9, 10. Carthag. om. 10.—2) περὶ τῆς ἐγγύου 24.—3) τῷ α' διγέστ. 44. 48 dein τῶν διγέστων 48.—4) τὸν κυοφορούμενον μέρος εἶναι 1, 21. — 5) ἐν δὲ τῷ δγ. γ' et mox διγέστ. κς' 21, 48. — 6) ἐν τῷ γραφέντι μοι π. ἐ. μονοβίβλῳ 10, 44, 45, 48, 49, περὶ ἐναντιοφανῶν 10, 11.—μονοβίβλου 45. — ἐν τῷ φανέντι μοι π. ἐ. μονοβίβλῳ 11.—μονοβιβλίῳ 5, 8, 9. Locus adhuc extare videtur in B. XLVI. 1. 21 inter scholia.—7) ἐν μέντοι τῷ λα' βιβλ. εἴρηται τὸ ἐγκ.2.—8) εἰς αἱρετικοῦ cod. f. Ἐξ αἱρετικοῦ δόγματος.

Cap. XI.

Post sanctum baptismum ungi oportere. Synodi laodicenae canon XLVIII.

Κεφάλαιον ιβ'.

Περὶ ποιήσεως τοῦ ἁγίου χρίσματος. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ϛ'.

Cap. XII.

De sancti chrismatis confectione. Syn. carthag. canon VI.

Κεφάλαιον ιγ'.

Περὶ τῶν δὶς, ἢ μὴ δεόντως βαπτιζομένων, καὶ τῶν τοὺς ἀσθενεῖς [1] μὴ βαπτιζόντων. Ἀποστόλων κανὼν μζ, μθ, ν.

Ὁ νόμος. Περὶ τῶν ἀναβαπτιζόντων, καὶ ἀναβαπτιζομένων διαλαμβάνουσιν [2] ἡ α' καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ ϛ' τίτ. [3] τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος [4]· ἡ μὲν γὰρ τῷ ἐπισκόπῳ καθαίρεσιν ἐπάγει, ἡ δὲ ἐσχάτην τιμωρίαν καὶ [5] τῷ βαπτίσαντι καὶ τῷ βαπτισθέντι, εἴγε ἡλικίας ἐστὶν ἐγκλήματος δεκτικῆς [6]. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ τῇ ἥβῃ πλησιάζων ἐπ' οὐδεμίᾳ αἰτίᾳ βοηθεῖται, ὡς βιβλίον κθ' τίτ. ε' διάτ. ιδ' [7]. Ἔστι δὲ καὶ ἥβη ἐπὶ τοῦ ἄῤῥενος ὁ ιδ' ἐνιαυτὸς πεπληρωμένος· ἐπὶ δὲ τῆς θηλείας, ἡ συμπλήρωσις τοῦ ιβ' ἐνιαυτοῦ, ὡς βιβλίον κη' τίτ. α' διάτ. ε', καὶ βιβλίον τοῦ κώδικος ε' τίτ. ξ' διάτ. γ', ἰνστιτευτιώνος [8] α' τίτ. κβ'. Εἰ δὲ τισὶ ληγατευθῇ ἀποτροφὴ ἕως οὗ εἰσιν ἄνηβοι, ὁ μὲν ἄῤῥην λαμβάνει ἕως οὗ πληρώσῃ τὸν ιη' ἐνιαυτὸν, ἡ δὲ θήλεια τὸν ιδ', ὡς βιβλίου λδ' τίτ. α' διάτ. ιδ' [9]. Ἄνηβος δὲ τὸ πλαστὸν οὐ πλημμελεῖ, ὡς βιβλίον μη' τίτ. ι'. διάτ. κβ'. Καὶ ἡ μοιχεία, μετὰ τὴν ἥβην πλημμελεῖται, ὡς διάτ. λϛ' τοῦ ε' τίτ. [10] τοῦ αὐτοῦ μη' βιβλίου. Ἡ δὲ διαλαμβάνουσα περὶ τῶν ἐκκλησιῶν Ἀφρικῆς λζ' [11] νεαρὰ φησὶν, ὅτι οἱ ἀναβαπτισθέντες στρατεύεσθαι μὲν οὐ δύνανται, μεταμέλου δὲ χώραν ἔχουσιν.

Cap. II.

De iis qui bis, vel non ut oportet, baptizantur, et de iis qui infirmos non baptizant. Apostolorum can. XLVII, XLIX, L.

Lex. De iis qui rebaptizant et rebaptizantur, tractant I et II constitutio VI tit. I lib. codicis. Altera enim episcopo depositionem, altera vero ultimum supplicium ei qui baptizavit et baptizatus est, imponit, si quidem est aetatis, in quam cadat crimen. Scias autem quod ei qui est pubertati proximus, ob nullam causam datur auxilium, ut lib. XXIX tit. V dig. IV tradit. Est autem pubertas, in mascule quidem quartusdecimus annus completus; in foemina autem, annus duodecimus, ut lib. XXVIII tit. I digest. V, et lib. Cod. V tit. LX constit. III, et institutionum I tit. XXII. Sin autem fuerint aliquibus legata alimenta, douec fuerint puberes, masculus quidem capit, donec octavum decimum annum compleverit: foemina autem, quartumdecimum, ut liber XXXIV tit. I const. XIV. Porro autem impubes falsum non committit, ut liber XLVIII tit. X digest. XXII. Et adulterium post pubertatem com-

1) τοὺς ἀσεβεῖς 9, 21, 45, 48.—2) διαλαμβάνει 11—καὶ τῶν τοὺς ἀσεβεῖς μὴ βαπτιζομένων διαλαμβάνει 9.—3) τοῦ β' τίτ. ed. Athen.—4) κωδ. φησὶν 45.—5) καὶ om. 10, 11, 48.—6) δεκατικῆς ed. rom. —7) δίγεστ. ιδ' passim. διγ. ια 21—mox καὶ om. 11, 49, item ὁ ante ιδ' om. 19. ἐπὶ μὲν ἄῤῥεν. 45. —8) καὶ ἰνστιτ. 44, 48.—9) ὡς ad ιδ' om. vett. edd. διάτ. ιδ'. om. 11, 44, 48.—10) τοῦ ι' τίτ. 11.—11) ριβ' νεαρὰ 21, 44.

mittitur, ut digest. XXXVI titulus V eiusdem XLVIII libri. Iam vero Novella, quae tractat de ecclesiis Africae, quae est XXXVII, dicit quod qui sunt rebaptizati, milites quidem esse non possunt, poenitentiae autem agendae locum habent.

Auctaria in 24: Συνόδου καρθαγένης καν. μη'.— In 45: Διατ. α' τοῦ ς' τίτ. τοῦ α βιβλίου τοῦ κώδικος Εἴ τις 1) ἐπίσκοπος τὸν ἤδη βαπτισθέντα δεύτερον ἀναβαπτίζει, ἀνάξιος ἔστω τῆς ἱερωσύνης, καὶ ἐκβαλλέσθω αὐτῆς· κατακρίνει γὰρ ἔστωσαν οὗτοι, οἵτινες τὰς τῶν ἁγίων ἀποστόλων διδασκαλίας ἀπαρτῶντες, τὸ τῶν χριστιανῶν ὄνομα προσποιοῦνται. L. 1 Cod. I. 6.

Διάτ. β'. Εἴ τις 2) ἀναβαπτίσας τινὰ δὴ ἐλεγχθῇ, καὶ αὐτὸς ἀναβαπτισθεὶς, εἰ μὴ ἄρα διὰ ἡλικίαν ἠγνόει τὸ γινόμενον, νήπιος ὢν, τὴν ἐσχάτην ὑπομενέτωσαν τιμωρίαν. L. 2 Cod. I. 6.

In 2 et 45: βιβλ. κδ' τίτ. ε' διάτ. ιδ', κειμένη ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν λε' τίτ. ις' κεφ. ιγ'. Ἐὰν κλησιάζων— βοηθοῦνται. B. XXXV. 16. 13.

Βιβλ. κη τίτ. α' διάτ. ι'. κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν λε' τίτ. α' κεφ. ζ'. Ὁ ἄῤῥην—τὰ ιβ'. B XXXV. 1. 7.

Βιβλ. ε' τοῦ κώδικος τίτ. ζ' διάτ. γ', κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν λη' τίτ. ιθ' κεφ. γ'. Τὸ παλαιὸν— ἀπρεπές. B. XXXVIII. 19. 3.

Ἰνστιτουτιῶνος α' τιτ. κα'. Τὴν ἥβην— νομίζεσθαι. Theophil. lib. I. tit. I. cap. 22.

Βιβλ. λδ' τίτ. α' διάτ. κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν μδ' τίτ. ιδ' κεφ. ιδ'. Ἐὰν ἀνήβοις— ὁρίζεται. B. XLIV. 14. 14.

Βιβλ. μη' τίτ. ε' διάτ. κβ', κειμένη εἰς βιβλ. ξ' τῶν βασιλικῶν τίτ. μα' κεφαλ. κβ'. Μετὰ— νόμῳ. B. LX. 41. 22.

In 45: Νεαρὰ λζ', κειμένη εἰς βιβλ. α' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. μς'. Ὁ ἀναβαπτισθεὶς στρατείας μόνης κωλύεται. B. I. 1. 50.

In 2 et in marg. 45: Οὔτε τῷ λιβανιανείῳ 3) δόγματι, οὔτε τῷ ἐγκλήματι τοῦ πλαστοῦ ἄνηβος ὑποπίπτει, τίτ. ε' διάτ. λς', κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. λζ' κεφαλ. λε'. B. LX 37. 37.

Κεφάλαιον ιδ'.

Τίνες ἐξ αἱρετικῶν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν μετιόντες βαπτίζονται, καὶ τίνες μόνον χρίονται. Συνόδου Νικαίας κανὼν 4) ιθ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν 5) ζ', η'. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν ζ'. [Συνόδου 6) ς' κανὼν ζε'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν η']. Βασιλείου καν. μζ'.

Cap. XIV.

Quinam ex haereticis ad fidem orthodoxam accedentes baptizantur, et quinam solum unguntur. Syn. nic. can. XIX. Syn. laodic. can. VII, VIII. Syn. constantinopol. can. VII. [Syn. VI can. XCV. Syn. nic. secundae can. VIII]. Basilii can. XLVII.

Auctaria in 28 et 45, post can. nicaen. 19: ἐπιστολὴ γραφεῖσα ἀπὸ ΚΠ. Μαρτυρίῳ κ. τ. ἑ. Vid. supr. p. 187.

Ibidem: Τιμοθέου πρεσβυτέρου τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως πρὸς Ἰωάννην πρεσβύτερον καὶ σκευοφύλακα τῆς ἁγίας Θεοτόκου τῆς ἐν τοῖς χαλκοπρατείοις, περὶ διαφορᾶς τῶν προσερχομένων τῇ εὐαγεστάτῃ ἡμῶν πίστει, ὅσοι βαπτίζονται. Τρεῖς τάξεις εὑρίσκομεν— μετὰ τὴν ἕνωσιν. Eodem plane ordine quam in edit. Cotelerii inter *Monum. Eccl. gr.* t. III. p. 420, dempta solum interpolatione Confessione.

In 2 et 45: Ὁ νόμος. Βιβλ. α' τῶν βασιλικῶν τίτ. α κεφ. λα'. Κωλύομεν 7) τοὺς Ἰουδαίους καὶ ἀνδράποδα ἐμπορεύεσθαι, μή ποτε ταῦτα τοῖς συνθρησκευταῖς ἀποδόμενοι παρασκευάσαιεν αὐτὰ τῆς ἑαυτῶν κακοδοξίας γενέσθαι. Cf. 1 Cod. I. 10 et Nov. 37.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου βασιλικῶν Ἰουδαῖος χριστιανὸν ἀνδράποδον μὴ ἐχέτω, μήτε κατηχούμενον περιτεμέτω, μήτε ἄλλος αἱρετικὸς χριστιανὸν ἀνδράποδον ἐχέτω.

Κεφάλαιον ιε'.

Πῶς ὁ δαιμονιζόμενος, ἢ ἐν νόσῳ 8) παραφρονῶν, βαπτίζεται. Τιμοθέου κανὼν β', δ'.

Cap. XV.

Quomodo qui est daemoniacus, vel qui in morbo delirat, baptizatur. Timothei can. II, IV.

1) τις. Lex Valentis, Gratiani et Valentiniani impp. a. 377.— 2) τις. Lex Honorii et Theodosii, a. 413. —3) λιβανίας 45 βελιανείῳ 2.— 4) καν. θ' 1.— 5) καν. ζ'. η', καὶ 24.— 6) συν. inclusa ad calcem id.— 7) Κωλύομεν. Lex Constantii, a. 339. Haud semel iam vidimus multa in codd. nostris ad primum referri βασιλικῶν librum, quae in eo qualia extat nunc, minime reperiuntur.— 8) ἢ ὁ ἐν νόσῳ π. βαπτίζονται. 1.

Κεφάλαιον ις'.

Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι γυναῖκας 1) ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς καθάρσεως αὐτῶν βαπτισθῆναι. Τιμοθέου κανὼν ς'.

Cap. XVI.

Non oportere mulieres, in diebus suae purgationis baptizari. Timothei can. VI.

Κεφάλαιον ιζ'.

Ἐὰν 2) ὁ κατηχούμενος πρὸ τοῦ βαπτίσματος κοινωνήσῃ. Τιμοθέου κανὼν α'.

Cap. XVII.

Si catechumenus ante baptismum communicaverit. Timothei canon primus.

ΤΙΤΛΟΣ Ε.

Περὶ τῶν καταφρονούντων τῶν ἐκκλησιῶν καὶ συνάξεων καὶ μνημῶν, καὶ τῶν ἐσθιόντων ἐν ἐκκλησίαις 3), καὶ περὶ ἀγαπῶν.

De iis qui contemnunt ecclesias et synaxes et memorias, et de iis qui comedunt in ecclesiis, et de agapis.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ τῶν διδασκόντων τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς συνάξεις καὶ τὰς μνήμας εὐκαταφρονήτους 4). Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν 5) ε', ιθ'. [Συνόδου ς' κανὼν ος', πη', ϟζ'].

Cap. I.

De iis qui docent, domum Dei et synaxes et memorias esse res contemptibiles. Syn. gangr. canon V, XIX. [Syn. VI canon LXXVI, LXXXVIII, XCVII].

Auctaria in 45: Τὸ ιβ' κεφάλ. τοῦ α' τίτ. τοῦ ε' βιβλ. τῶν βασιλικῶν ζήτει εἰς β' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτ. οὗ ἡ ἀρχὴ Μέχρι τῶν ἐπὶ τῆς δημοσίας, quae statim sequuntur.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν ἐν ἐκκλησίᾳ 6) ἀγάπας, καὶ ἐν αὐτῇ 5) ἐσθίειν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κη'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μβ'. [Συνόδου ς' κανὼν 7) οδ', ος', ϟζ'.]

Ὁ νόμος. Καὶ ἡ γ' διάτ. τοῦ ιβ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος κωλύει τοὺς προσφεύγοντας ἐσθίειν ἢ καθεύδειν ἐντὸς ναοῦ, ἀλλὰ διάγειν ἀσφαλῶς ἐντὸς τῶν προθύρων 8), ἐν αὐλαῖς, καὶ στοαῖς καὶ λούτροις καὶ κήποις.

Cap. II.

Non faciendas in ecclesia agapas, nec esse comedendum in ea. Syn. laodic. can. XXVIII. Synodi carthag. can. XLII. [Synodi VI can. LXXIV, LXXVI, XCVII].

1) γυναῖκα. . . . . . αὐτῆς 45, 48.—ἐν καιρῷ 45.— 2) περὶ τοῦ ἐὰν 1, 24.—3) ἐν ἐκκλησίᾳ 10, 11, 24.— 4) εὐκαταφρονοῦντας 9.—5) καν. ε', κ', 1, 10, 11, 21, 24.—καν. ε', κ' 48.—6) ἐν ἐκκλησίαις 11, 48.—7) καὶ ἐν αὐταῖς 10, 24, 48, ἐν ταύταις 1.—καὶ ἐ. α. ἐσθίειν om. 11.—8) καν. οδ', ος' 46 2.

Lex. Tertia constitutio XII tit. I lib. Codic. prohibet eos qui confugiunt, comedere vel dormire intra templum, sed secure eos posse agere intra vestibula, in atriis et porticibus et lavacris et hortis.

Auctaria in 2, 45: Ἡ διάτ... ἔχει δὲ οὕτως Μέχρι τὰν ἐπὶ τῆς— ἐσθίειν. B. V. 1. 11.

In 45: Τῶν διγέστ. βιβλ. ια' τίτ. δ' διγ. α'. Τοὺς φυγάδας δούλους συλλαμβανομένους ἀσφαλῶς διαφυλάττειν, καὶ ἐν τῷ ναῷ προσγράφεσθαι τὰ ὀνόματα αὐτῶν, καὶ τίνων ἑαυτοὺς λέγουσι, καὶ τὰ σημεῖα αὐτῶν τυχὸν εἰ ἀτειλὰς ἔχουσιν.

In 2, 45: Τῶν βασιλικῶν βιβλ. ε' τίτ. α'. Ὅπλοις — ἐντελλέσθω. B. V. 1. cap. 11, 12, 13, 14.

Τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ τῇ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ γενόμενον χρυσόβουλλον 1). Τὴν τῆς εἰρήνης χορηγὸν καὶ πάσης εὐταξίας μητέρα δικαιοσύνην, κρατεῖν τε τοῖς ἀδικοῦσιν ἀντίπαλον, καὶ σχεδὸν πάντων αἰτίαν τῶν ἀγαθῶν τῷ ἡμετέρῳ βίῳ καθισταμένην οὐκ ἀπεικός ἐστι, κατὰ τῆς ἀναιδοῦς πλεονεξίας ἀνταγωνιζομένην τῇ ἡμετέρᾳ καθοπλισθῆναι χειρί, ὡς ἂν τῇ ἰσχυῖ τῆς ἐκ Θεοῦ βασιλείας ἡμῶν ἐν ἀμφοτέροις εὐδοκιμοῦσα φαίνοιτο, τῇ μὲν τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς καθευνάζουσα θορύβους, καὶ πρὸς εὔδιον λιμένα τὸ ἱερατικὸν ῥυθμίζουσα, τῇ δὲ τοὺς κοσμικοὺς καταπραΰνουσα πολέμους, καὶ τῶν ἰδίων ἕκαστον ἀπολαύειν 2) τιμωθετοῦσα· ἢ ἐκκλησιαστικοῖς τε καὶ πολιτικοῖς ἄρχουσιν ὑπηρετεῖσθαι κελεύουσα τούτοις, ἵνα μηδὲν ἔξω τῶν ἐκείνῃ δοκούντων τι διαπράττωνται, ὡς ἐν κεφαλαίῳ τε 3) καθ' ἕκαστον ἐντέλλεται οὕτως.

κεφ. α'. Δέον ὑμᾶς, εἴ τις 4) ἐλεύθερος δούλωσιν ὑφιστάμενος τῇ ἐκκλησίᾳ προσδράμοι, μετακαλέσασθαι δὶς τὸν ἐγκαλούμενον, καὶ 5) εἰ μὴ πρὸς ὑμᾶς ἥξει, τὴν τρίτην ἀποστολὴν 6) διὰ τριῶν ποιεῖσθαι πρεσβυτέρων, εἰς μαρτύριον τῶν γινομένων, καὶ εἰ μὴ δι' αὐτῶν ἐλεύσεται, ἐλευθερίας ἀξιοῦν τὸν φυγάδα.

Κεφ. β'. Δέον, εἴ τις τῶν οἰκετῶν λιμῷ καὶ γυμνότητι πιεζόμενος γνώμῃ τοῦ δεσπότου, μὴ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ ἀμφότερα διορθοῦσαι, πιπράσκεσθαι τὸν δοῦλον ἄλλῳ δεσπότῃ, ἵνα μὴ 7) διαφθείροιτο.

Κεφ. γ'. Δέον δή, εἴ τις τῶν πρεσβυτέρων ἢ διακόνων ἕξει δίκην μετά τινος, προσκαλεῖσθαι αὐτὸν κατὰ τὸ εἰρημένον καὶ μὴ ὑπείκοντα καταδικάζεσθαι.

Κεφ. δ'. Δέον τὸν δοῦλον μόνον τῇ ἐκκλησίᾳ προσχωρήσαντα παιδεύειν ἀξίως, καὶ τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ παραδιδόναι.

Κεφ. ε'. Δέον, εἴ ποτε δοῦλος φυγὰς 8) αὐτὸν ἐλθεῖν τὸν κύριον ἀπονοίᾳ ἐπιζητῇ, ὁ δὲ κύριος τῶν θεραπόντων αὐτῷ τὸν πιστότατον δι' αὐτὸ τοῦτο ἀποστείλῃ, μὴ ἀναγκάζεσθαι αὐτὸν σκύλλεσθαι, μάλιστα τὸν ἀπεσταλμένον παρ' αὐτοῦ 10) παραθέμενον, ᾧ καὶ τὸν δοῦλον παρατίθεσθαι ὑμῖν ἔξεστιν.

Δέον διὰ παντὸς ἐρευνᾶσθαι τοὺς πρόσφυγας, ὧν 11) ἂν ὦσι, καὶ μηνύεσθαι παρ' εὐθὺ τοὺς κυρίους αὐτῶν ἐπανελέσθαι αὐτούς· αὐτοὶ γὰρ ἐπιμένοντες καὶ πληθυνόμενοι, καὶ τὰ τῆς περιβολῆς ἀναλίσκουσι πάντα· καὶ τοὺς παρατυγχάνοντας ἐνεδρεύοντες βλάπτουσι· καὶ τῷ πλήθει αὐτῶν τοῖς δεσπόζουσι πολλάκις ἐπανιστάμενοι, τὸ χαλεπώτατον ὕβρεις ἀφιᾶσιν 12), ἐφ' ᾧ καὶ κατ' ἀξίαν παιδεύεσθαι ἄμεινον. καὶ ταῦτα πάντα τηρεῖσθαι παρ' ὑμῶν ἀσφαλῶς, ἵνα μὴ καταφρονῆται τούτων ὀφθέντος, καὶ ὑμεῖς ὑπ' ἄλλων καταφρονηθήσεσθε, οὐκ ἐκτὸς κατακρίματος μένοντες τοῦ τε Θεόθεν καὶ τοῦ παρ' ἡμῶν ἐπηρτημένου.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τῶν εὐτελιζόντων τὰς γινομένας ἀγάπας, καὶ ὅτι οὐ δεῖ μέρη λαμβάνειν εἰς ἀγάπην. Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ια'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κζ'.

Cap. III.

De his qui contemnunt agapas, quae fiunt, et quod non conveniat ad eas vocatos partes sumere. Synod. gangr. can. XI. Synod. laodic. can. XXVII.

1) χρυσόβουλλον. Ead. in vat. 827 f. 307 sive cod. 2.—2) ἀπολαβεῖν 45.—3) τὰ καθ' ἕκαστον 2.—4) τις. Cf. Laurent. Pl. V, 40 sive 28 ad h. tit. et capit. Inde incipiunt sex fragmenta brevius edita in Leunclar. Iure graeco-rom. t. II p. 72; Rhalli syntagm. t. IV p. 403; Beveregii Pandect. ad calcem tom. II, sub hoc titulo: Τὰ κεφάλαια τοῦ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας χρυσοβούλλου τοῦ Ἰουστινιανοῦ. Etiam extant in corp. iur. ad calcem Novell. p. 741.—5) εἰ καὶ 45.—6) ἐπιστολὴν 2.—7) ὑστερῶνται 2 inserit.—8) δέον. cap. om. 2.—9) φυγὴν 2.—10) ἀντ' αὐτοῦ 2.—11) καὶ ᾧ ἂν ὦσι μην. 45.—12) ἐπαφιᾶσιν 2.

ΤΙΤΛΟΣ ϛʹ.

Περὶ καρποφορειῶν.

Κεφάλαιον αʹ.

Περὶ καρποφοριῶν. Ἀποστόλων κανὼν γʹ, δʹ, οαʹ. [Συνόδου ϛʹ κανὼν κηʹ, νζʹ, οθʹ, ϙθʹ.] Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον 1) κανὼν βʹ.

Ὁ νόμος. Ἡ ληʹ διάτ. 2) τοῦ γʹ τίτ. τοῦ αʹ βιβλίου φησίν, ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς ἀναγκάζειν τινὰς καρποφορεῖν, ἢ ἀγγαρείας 3) διδόναι, ἢ διὰ ταῦτα ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν, ἢ μὴ διδόναι κοινωνίαν, ἢ μὴ βαπτίζειν, κἂν ἔθος ἐκράτησε τοιοῦτο· ὁ δὲ παραβαίνων ἐκπίπτει τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, καὶ δίδωσι δέκα λίτρας. Ταῦτα δὲ κρατεῖ ἐν μόνῃ τῇ βασιλευούσῃ, καὶ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, καὶ τοῖς ἀνήκουσι τόποις τοῖς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου χειροτονουμένοις μητροπολίταις, ἢ τοῖς ἐξ ἐκείνων γινομένοις ἐπισκόποις. Ἀνάγνωθι τὰ προγεγραμμένα 4) ἐν τῷ αʹ κεφ. τοῦ βʹ τίτ. τοῦ αὐτοῦ 5) συντάγματος περὶ προσφορῶν καὶ τῶν δορουμένων, ἢ καταλιμπανομένων εὐαγέσιν οἴκοις.

TITULUS VI.

De oblationibus fructuum.

Cap. I.

De fructuum oblatione. Apostolorum can. III, IV, LXXI. [Syn. VI can. XXVIII, LVII, LXXIX, XCIX]. Cyrilli ex epistola ad Domnum, canon II.

Lex. Tricesima octava constitutio III tit. primi libri dicit, quod non oportet episcopos vel clericos cogere aliquos offerre fructus, vel dare angarias, vel propterea excommunicare, vel anathematizare, vel non dare communionem, vel non baptizare, etiam si eiusmodi consuetudo invaluerit. Qui hoc autem transgreditur, a sua ecclesia excidit et sua administratione, et dat decem libras. Haec autem observantur in sola regia urbe, eiusque regione, et locis qui pertinent ad metropolitanos, qui ordinantur a patriarcha, vel ad episcopos qui fiunt ab illis. Lege quan scripta sunt in primo capite II tit. praesentis operis, de oblationibus, et de iis quae donantur vel relinquuntur sanctis domibus.

Auctaria in 45 ad can. app. ἀμφότεροι προσγεγράφη (sic) κατὰ τὸ ἀκέραιον εἰς κεφαλ. δʹ τοῦ γʹ τίτλου. — Ad can. trull. κηʹ male inscriptum μηʹ: ζήτει καὶ τοῦτον τὸ ὁλόκληρον εἰς δʹ κεφάλαιον τοῦ γʹ τίτλου. Cf. supra p. 503. — Ad Cyrilli epistolam, omissis titulo et initio, tantum hoc: ἐσχάτης γὰρ ἀδικίας τὸ ἀπαιτεῖσθαι . . . . . καρποφορίας. plura vide in t. I, p. 651. Post leges et ante scholium: Περὶ τῶν ἐναποτιθεμένων· ιʹ βιβλ. τῶν διγέστ. τίτ. βʹ δίγεστ. ϛʹ. Τὰ κληρονομικὰ — ἀποτίθενται. Iustell. p. 1303.

Βιβλ. ιϛʹ τίτ. γʹ δίγεστ. αʹ. Ἐὰν φιλονεικῶσι — κριθῇ. Iustell. ib.

Βιβλ. λαʹ διγέστ. ονʹ. Ἐὰν δὲ ἐπιστολῆς — κτῆμα. Iustell. p. 1304 1305.

Βιβλ. μαʹ τίτ. ιγʹ δίγεστ. ιβʹ. Διαστρατεύεται — τοῦ ἱεροῦ. Ibid. p. 1308.

Καὶ ἡ ιζ διατ. φησιν, ὅτι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος χωρὶς κανονικῆς αἰτίας ἀφορίζων τινὰ τῆς κοινωνίας, λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, αὐτὸς ἀκοινώνητος 6 γίνεται ἐφ' ὅσον χρόνον τελεῖν συνήθει.

Κεφάλαιον βʹ.

Τίνας δεῖ λαμβάνειν, ἢ διδόναι καρποφορίαν, καὶ περὶ τῶν λαμβανόντων ἀπὸ ἐκκλησίας κηρὸν ἢ ἔλαιον. Ἀποστόλων κανὼν οβʹ. Συνόδου Γάγγρων κανὼν ζʹ 7). Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανὼν ζʹ.

1) Δόμνον ἐπιστολῆς κεφ. βʹ 24, 48. — 2) Ἡ ληʹ διάτ. Quorsum pertineant const. 38, et quae mox affertur 17, non liquet, nisi fortasse tam codicis quam Basilικῶν primus liber multam in prioribus titulis habuerit varietatem — 3) ἢ καρποφορεῖν 21, ἢ ἀγγαρείας 11, 45. — 4) παραγεγραμμένα omnes edd. — 5) τούτου τοῦ 11. — 6) ἀκοινώνητα cod. — 7) καν. ζʹ, ςηʹ vett. edd.

Cap. II.

Quosnam oportet dare vel accipere fructuum oblationes, et de iis qui ab ecclesia accipiunt ceram vel oleum. Apostolorum can. LXXII. Syn. gangr. can. VII. Theophili ex commonitorio canon VII.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τῶν προσφερόντων συναγωγαῖς ἢ ἱεροῖς ἐθνῶν. Ἀποστόλων 1) καν. οα', οβ'.

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησὶν, ὅτι τὸ τῇ ὁμάδι τῶν Ἰουδαίων 2) ληγατευόμενον, οὐκ ἀπαιτεῖται. Καὶ ἡ θ' διάτ. τοῦ ια' τίτ. 3) τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι ἐάν τι δωρηθῇ ἢ καταλειφθῇ ἐπὶ συστάσει Ἑλληνισμοῦ, ἡ πόλις αὐτὸ λαμβάνει.

Cap. III.

De iis qui offerunt synagogis vel sacris gentium. Apostolorum canon. LXXI, LXXII.

Lex. Prima constitutio IX tit. primi libri Cod. dicit, quod id quod Iudaeorum universitati legatum est, non petitur. Et nona constitutio XI tit. eiusdem libri, quod si quid datum vel relictum fuerit ad hellenismi seu paganismi constitutionem, id civitas accipit.

Auctaria in 28: Πέτρον καὶ Παῦλον. **In 2 et 45:** Διατ. θ' τοῦ ια' τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλ. κειμένη εἰς βιβλ. α' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. ιδ'. Μηδενὶ 4) ἐξέστω μήτε ἐν διαθήκῃ, μήτε κατὰ δωρεὰν, καταλιμπάνειν ἢ δίδοσθαι τι προσώποις ἢ τόποις ἐπὶ συστάσει τοῦ ἑλληνισμοῦ τῆς δυσσεβείας 5).

In 2: Εἰ καὶ μὴ τοῦτο ἰδικῶς τοῖς τῆς βουλήσεως ἢ διαθήκης ἢ δωρεᾶς περιέχοι ῥῆμα, ἄλλως δὲ σὺν ἀληθείᾳ καταλειφθῆναι παρὰ τῶν δικαζόντων δύναται. Τὰ δὲ οὕτω καταλιμπανόμενα ἢ δωρούμενα ἀφαιρεῖσθαι μὲν ἐκείνων τῶν προσώπων ἢ τόπων, οἷς δίδοται ἢ καταλέλειπται· προσκυροῦσθαι δὲ ταῖς πόλεσιν ἐν αἷς τοιαῦτα πρόσωπα οἰκεῖ, ἢ καὶ ὑφ' ἃς οἱ τοιοῦτοι διάκεινται τόποι, ὥστε καθ' ὁμοιότητα τῶν πολιτικῶν δαπανᾶσθαι προσόδων, πάντων τῶν ἐπιτιμίων, ὅσα παρὰ τῶν προβεβασιλευκότων κατὰ τῆς ἑλληνικῆς ἠπείληται πλάνης, ἢ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως εἰσενήνεκται κυρίως καὶ βεβαίως, διηνεκῶς ὄντων τε, καὶ διὰ τῆς παρούσης εὐσεβοῦς νομοθεσίας φυλαττομένων.

Τοὺς Μανιχαίους 6) ἢ Δονατιστὰς μηδὲν κοινὸν ἀπὸ νόμου ἢ ἔθους τοῖς λοιποῖς ἔχειν ἀνθρώποις ἐπιτρέπομεν, ἀλλὰ καὶ δημοσίῳ κατεχέσθωσαν ἐγκλήματι, καὶ δημευέσθωσαν 7), καὶ μηδὲν ἀπὸ δωρεᾶς ἢ τελευταίου βουλήσεως ἢ λαμβανέτωσαν, ἢ αὐτοὶ διδότωσαν, ἢ ὅλως τι συνάλλαγμα 8) τιθέσθωσαν. Ζητείσθω καὶ μετὰ τελευτὴν τὰ κατ' αὐτῶν. Καὶ μηδὲ οἱ παῖδες αὐτοὺς διαδεχέσθωσαν, τῆς πατρῴας μὴ ἀφισταμένης πλάνης, τῆς αὐτῆς ὑποδεχομένης 9) τούτους τιμωρίας ἐπικειμένης, ἀνεύθυνοι καὶ τούτων ἔστωσαν οἰκέται, τῇ ὀρθοδόξῳ προσδραμόντες θρησκείᾳ.

Οἱ εἰρημένοι 10) ἐν τῷ ῥητῷ πάντες αἱρετικοὶ μηδένα τόπον εἰς προσευχὴν ἢ σύνοδον ἐχέτωσαν, τῶν Μανιχαίων ἐξαιρέτως καὶ πάσης ἐκβαλλομένων πόλεως. Κρατείτωσαν δὲ καὶ οἱ διαφόρως κατ' αὐτῶν εἰσενεχθέντες νόμοι, καὶ μηδὲν ἐρρώσθω τῶν ἢ δωρουμένων ἢ καταλιμπανομένων τοῖς τόποις, οὓς ἐκκλησίας τολμῶσι καλεῖν· ἀλλὰ καὶ ἐκδικείτω τούτους ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία, εἰ μὴ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ὁ φροντίζων τοῦ τόπου συνεχώρησε. Τότε γὰρ, εἰ μὲν εὐγενής ἐστι ὁ φροντιστὴς, χρυσίου λίτρας καταθέσει ἐξοριζόμενος· εἰ δὲ οἰκέτης, μαστίζεται καὶ ἐξορίζεται· παυέσθω δὲ καὶ τοῦ στρατιώτης εἶναι ὁ αἱρετικὸς, μηδεμιᾶς παρὰ τὰ διηγορευμένα κρατούσης ἀντιγραφῆς.

1) κανὼν οβ' om. 1, 10,—21, 24, 45, 48. *Can. LI, LII* Hervetus. Graeca capituli III omnia om. ed. 1620.—2) ὁμάδι Ἰουδαίων ib.—3) τοῦ α' τίτ. ead. ed. —4) Μηδενί. Piget haec frustra quaeri sive in Codice, sive in Basilicis, neque etiam invaniri loca quae Balsamon uti reperta sibi signavit.— 5) εὐσεβείας. Nec plura in 45, quem a tit. V ad IX alter notarius priora indiligentior exaravit.—6) Μανιχαίους. Vix dubium quin hic referatur lex Arcadii, Honorii et Theodosii a. 40. L. 1. Cod. 1, 5, neque alia sunt, sed fusiora in B. L. 1, 24, ut in L. 30 Cod. Theod. 16. 5.—7) δημευέσθω cod.—8) συναλλ. vox in cod. mutila.—9) ὑποδεχόμενον ib.—10) εἰρημένοι. Cf. Basil. 1. 1. 23 et L. 3 Cod. 1. 5.

ΤΙΤΛΟΣ Ζ'.

Περὶ νηστείας, καὶ τῆς τεσσαρακοστῆς, καὶ τοῦ πάσχα καὶ τῆς πεντηκοστῆς, καὶ τῆς κυριακῆς, καὶ σαββάτου, καὶ γονυκλισίας.

TITULUS VII.

De ieiunio et quadragesima, et pascha, et pentecoste, et dominica die et sabbato, et genuflexione.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ νηστείας, καὶ τῶν κεκωλυμένων ἢ ἐπιτετραμμένων γίνεσθαι ἐν τῇ τεσσαρακοστῇ τῶν νηστειῶν. Ἀποστόλων κανὼν 1) ξς', ξθ. Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ιη', ιθ. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μθ, ν', να', νβ 2). [Συνόδου ς' κανὼν κθ, νβ', νε', νς', πθ 3)]. Πέτρου 4) κανὼν ιε'.

Ὁ νόμος. Ἡ ε'. διάτ. τοῦ ιβ' τίτ. 5) τοῦ γ' βιβλίου τοῦ κώδικος φησίν, ὅτι ἐν ταῖς προλαβούσαις 6) τοῦ πάσχα μ' ἡμέραις, πᾶσα ζήτησις τῶν ἐγκληματικῶν βασάνων 7) σχολάζει· καὶ ἡ ς' διάτ. ὅτι ἄπρακτοί εἰσιν αἱ πρὸ τοῦ πάσχα ζ' ἡμέραι, καὶ ζ' 8) μετὰ τὸ πάσχα, καὶ ἡ Χριστουγένα, καὶ τὰ θεοφάνια, καὶ ἡ τοῦ πάθους τῶν ἀποστόλων, καὶ ἡ κυριακή, καὶ ἐν ταῖς τοιαύταις ἡμέραις οὔτε θέα τελεῖται, οὔτε δίκη λέγεται· ἐν δὲ ταῖς ιε' ἡμέραις τοῦ πάσχα, οὔτε χρέος ἰδιωτικόν, ἢ δημόσιον 9) ἀπαιτεῖται. Ἡ δὲ ζ' διάτ. ἐπιτρέπει ἐν ταῖς αὐταῖς ιε' 10) ἡμέραις ἐλευθερίας καὶ ἐμμαγκιπατιῶνας πράττεσθαι, καὶ τὰ ἐπ' αὐταῖς 11) ὑπομνήματα συνίστασθαι. Ἡ δὲ η' διάτ. φησίν, ὅτι καὶ ἐν τῇ μ' καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πάσχα βασανίζονται οἱ λῃσταί, ἐφ' ᾧ καὶ τοὺς συνίστορας ἐξειπεῖν, καὶ διαφερόντως οἱ Ἴσαυροι. Ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ δ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησίν, ὅτι ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πασχαλίας, οὐδεὶς ἐγκλείεται ἢ δισμεῖται, πλὴν μοιχοῦ, καὶ αἰσχρουργοῦ, καὶ ἅρπαγος παρθένων, καὶ τυμβωρύχου, καὶ γόητος, καὶ παραχαράκτου, καὶ φονέως, καὶ πατροκτόνου, καὶ τυράννου· πάντες γὰρ οὗτοι πάντοτε ἀπολαμβάνουσιν, ἅπαξ δὲ μόνον οἱ λοιποὶ συγγινώσκονται.

Cap. I.

De ieiunio, et iis quae prohibentur vel permittuntur fieri in quadragesima ieiuniorum. Apostolorum can. LXVI, LXIX. Syn. gangr. cao. XVIII, XIX. Syn. laod. can. XLIX, L, LI, LII. [Syn. sextae canon XXIX, LII, LV, LVI, LXXXIX.] Petri can. XV.

Lex. Quiota constitutio XII tit. III lib. Cod. dicit, quod in praecedentibus XL Paschae diebus cessat omnis criminalium causarum disceptatio. Et sexta constitutio, quod dies festi suot septem dies ante pascha et septem post pascha et Christi natalis et theophania et dies passionis apostolorum et dominicus; et io iis diebus nec spectaculum peragitur, nec causa dicitur. In XV autem paschae diebus nec debitum privatum vel publicum petitur. Septima autem constitutio permittit in ipsis XV diebus manumissiones et emancipationes fieri, et de iis acta confici. Octava vero constitutio dicit, quod etiam io quadragesima, et in die paschao quaestio habetur de latronibus, ut conscios profe-

1) καν. ξδ', ξθ 1, 21, 41, 48, 49: καν. ξα' vett. edd. — 2 καν. να om. edd. athen. et rom. quem nt cod. Herveti habent 1, 21, 44, 48. καν. μθ', να', νβ' 9. — 3) πς', πθ' 10. Inclusa ad calcem relicit 21. — 4) Πέτρου ἐκ τοῦ λόγου τοῦ εἰς πάσχα 11. Πέτρου τοῦ μάρτυρος καὶ ἀρχιεπισκόπου ἀλεξανδρείας 9. — 5) τοῦ β' τίτ. 10. — 6) προλαμβανούσαις 11, 44, 48. — τὸ πάσχα 49. — 7) βασάνων om. 10. — 8) ζ' ἡμέραι καὶ ζ' μ. τ. π. om. 10. — 9) οὔτε δημόσιον 11. — 10) ἐν ταῖς ιε' ταύταις τ. π. 11. — 11) ἐπ' αὐτοῖς 48.

rant, et maxime de Isauris. Tertia autem constitutio IV tit. primi lib. Cod. dicit, quod in diebus paschae nullus in custodiam traditur, vel in vincula coniicitur, praeterquam adulter et incestus et raptor virginis et tumulorum effossor et praestigiator seu incantator et monetae adulterator et homicida et parricida et tyrannus. Atque hi quidem omnes semper poenas dant, reliqui vero semel dumtaxat ignoscuntur.

Auctaria. Ad initium legum in cod. 10 margine notatur: [περὶ] ἐναντίων τῶν διαφόρων διατάξεων πρὸς τὴν ἁγίαν μ' καὶ τὰς ζ ἡμέρας τὰς πρὸ τοῦ πάσχα καὶ τὰς μετὰ τὸ πάσχα.

In 45: Διάτ. ε' τοῦ ιβ' τίτ. τοῦ γ' βιβλ. τοῦ κώδικος, κειμένη εἰς βιβλ. ζ τῶν βασιλικῶν τίτ. ιζ κεφαλ. κβ. Ἐν τῇ μ' — ἄρχονται. B. VII. 17. 22. Ἔχει τὰ κατὰ πόδας οὕτως Ἐν ταῖς τῆς μ' ἡμέραις, αἵτινες τῇ ἀρχῇ τῶν θρησκειῶν τὸν πασχατικὸν καιρὸν προλαμβάνουσι, πᾶσα διάγνωσις κωλυέσθω τῶν ἐγκληματικῶν ζητήσεων, ἀρχῇ τῶν θρησκειῶν ἀπὸ γὰρ τῆς μ' ἄρχονται οἱ χριστιανοὶ θρησκεύειν καὶ τιμᾶν τὸν καιρὸν τῆς πασχαλίας ἑορτῆς [Cod. I. I.]. Πᾶσα διάγνωσις σημαίνει ὅτι μόνην τὴν διάγνωσιν ἐκώλυσεν, πῶς οὖν ἡ ἔντυχία καὶ ἡ ἔγγραφος τῶν ἐγγυῶν δόσις καὶ ἐν ταῖς μ' ἡμέραις ταῦτα ἐκώλυσε κρίνεσθαι τὰ ἐγκληματικὰ ἔδειξεν ὅτι ἐν ταῖς ἄλλαις φεριαις καλῶς ἐξετάζονται 1) ἡ ς' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τιτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τοῦ κώδικος κειμένη ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. τῶν βασιλικ. κεφ. καὶ διάτ. γ' τοῦ δ'. τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τοῦ κωδ. φησὶν τῇ πρώτῃ — παρθένων καὶ τὰ ἑξῆς. B. VII. 17. 26.

In 2: Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. τῶν βασιλικῶν κεφ. κγ'. Καὶ αἱ ζ ἡμέραι — προσαγέσθαι τινί. B. VII. 17. 23.

Πᾶσα πρᾶξις — μηχανησάμενος B VII 17. capp 24, 25, 26.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ τοῦ μήτε τὴν λεχὼ 2)*, μήτε τὸν ἐκ νόσου μὴ δυνάμενον, ἀναγκάζεσθαι τὸ πάσχα νηστεύειν.* Τιμοθέου κανὼν η', ι'.

Cap. II.

Ut neque puerpera, nec qui propter morbum non potest, pascha ieiunare cogatur. Timothei canon VIII et X.

Auctaria, in cod. 1 post Timothei can. 8: Νικηφόρου πατριάρχου καν. γ, δ', ε'. Τοῦ ἁγίου Ἰσιδώρου.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τῆς ἡμέρας καὶ τῆς ὥρας 3) *τῆς πασχαλίου, καὶ τῶν Θεοφανείων.* Ἀποστόλων κανὼν ζ. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν α'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ογ'. [Συνόδου 4) ς' κανὼν ξς', πθ'.] Διονυσίου ἐκ τῆς πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῆς, κανὼν α'. Θεοφίλου ἐκ τῆς περὶ τῶν Θεοφανείων προσφωνήσεως.

Cap. III.

De die et tempore paschali, et de Theophaniis. Apostolorum canon VII. Syn. antioch. can. I. Synod. carthegin. canon LXXIII [Syn. VI canon LXVI, LXXXIX]. Dionysii ex epistola ad Basilidem, canon I. Theophili ex compellatione de Theophaniis.

Auctaria in 11, ante Dionysii epistulam add. Πέτρου καν. ιε'. — In 45, post Theophili hypomnesticon, additur: τῆς ἐν καρχηδόνι κανὼν πρῶτος καὶ πεντηκοστός.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι ἐν κυριακῇ Θεώρια γίνεσθαι, ἢ γόνυ κλίνειν ἐν κυριακῇ 5)*, ἢ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πεντηκοστῆς, καὶ ὅτι κατὰ τὸ ἐγχωροῦν δεῖ σχολάζειν* 6) *τὴν κυριακήν, οὐ μὲν τὸ σάββατον, καὶ ὅτι δεῖ γραφὰς ἀναγινώσκειν τὸ σάββατον.* Συνόδου Νικαίας κανὼν κ'. Συνόδου

1) ἐξετάζονται. Similia quaedam in 2: σήμαινε ὅτι καὶ ἡ διάτ. αὐτή, ἐξ ἧς ἐν ταῖς μ' ἡμέραις ταύταις ἐκώλυσαν κρίνεσθαι τὰ ἐγκληματικὰ κ. τ. ἑ. — 2) τὴν λοχὼν 1 — δυνάμενον οὐδ' ὅλως 11. — 3) καὶ τῆς ὥρ om. 49. τῆς πασχαλίας 24, 45, 49. — 4) συνόδου. Inclusa et ultima om. 21. Alii item alia. — 5) ἐν κυριακῇ om. 45. — 6) ὅτι δεῖ σχολάζειν τῇ κυριακῇ οὐ μὴν τῷ σαββάτῳ 25. Idem fere in 21, qui inde multa om. et miscet, ita et 49.

Λαοδικείας κανὼν κθ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ξα'. [Συνόδου [1] ς' κανὼν ιθ'. ξς'] Πέτρου κανὼν ιε'. Θεοφίλου ἐκ τῆς περὶ τῶν Θεοφανείων προσφωνήσεως.

Ὁ νόμος. Ἡ ς' διάτ. τοῦ ιβ' τίτ. τοῦ γ' βιβλίου τοῦ κώδικος λέγει τὴν κυριακὴν ἄπρακτον εἶναι· ἡ δὲ θ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. [2] ὅτι ἐν αὐτῇ οὐχ ὑπομιμνήσκεταί τις, ἢ ἐγγύας ἀπαιτεῖται, ἢ δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν χρέος, οὔτε δικάζεται, οὔτε σκηνικὴ θέα ἢ κυνήγια [3] ἢ ἱπποδρόμιον τελεῖται, ἀλλ' εἰ καὶ φθάσῃ βασιλέως νατάλιον [4] ἐν κυριακῇ, ὑπερτίθεται τὸ θεώριον· ὁ δὲ θεωρῶν ἐν κυριακῇ ἀποστρατεύεται καὶ δημεύεται, καὶ ὁ ἐμβιβαστὴς παραβὰς τὸν νόμον· ἔξεστι δὲ πακτεύειν καὶ διαλύεσθαι ἐν κυριακῇ. Εἴρηται δὲ βιβλίῳ α' τίτ. θ' διάτ. [5] β' καὶ ιγ', ὅτι οἱ Ἰουδαῖοι ἐν τῷ σαββάτῳ καὶ ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἑορταῖς, οὔτε σωματικῶς λειτουργοῦσιν, οὔτε τι ποιοῦσιν [6], | οὔτε διὰ δημοσίαν ἢ ἰδιωτικὴν αἰτίαν ἐνάγονται, ἢ Χριστιανοῖς ἐνάγουσιν.

Cap. IV.

Non oportere die dominica fieri spectacula, vel genuflectere in dominica, vel diebus pentecostes; et quod oportet, quoad eius fieri potest, die dominica feriari, non tamen sabbato; et quod oportet legere scripturas sabbato. Syn. nic. canon XX. Syn. laodic. cau. XXIX. Syn. carthag. can. LXI. [Syn. VI canon XIX, LXVI.] Petri cauon XV. Theophili ex compellatioue de Theophaniis.

Lex. Soxta constitutio XII tit. III lib. Cod. dicit, diom dominicum esse foriatum. IX autem eiusdem tit. constitutio, quod in eo uon interpellatur quispiam aut spousio petitur, aut publicum aut privatum dobitum, nec iudicatur; nec scenicum spectaculum, vel venatio, equorumve cursus peragitur. Sin antem contigerit imperatoris uatalem esse domiuico, differuntur spectacula. Qui antom spectat dio dominico, militia privatur, et bonis mulctatur, ot upparitor, qui logem transgressus est. Licet autem pacisci et transigere iu dio dominico. Dictum ost autem iu libro primo, tit. IX constitut. II ot XIII, quod Judaoi sabbato, ot aliis suis festis, nec corporale miuisterium exorceut, nec uliquid faciunt, nec proptor publicam vol privatam causam iu eos actio intenditur, vel ipsi in christianos intendunt.

Auctaria **in 2, 45 et 50:** Ἐκ τῶν διατάξεων τῶν ἀποστολικῶν Πέτρου καὶ Παύλου. Ἐγὼ Πέτρος—τῆς ἑαυτῶν ζωῆς. Vid. tom. I. p. 67-69.

In 2 et 45: Ὁ νόμος. Ἡ δὲ ιγ', κειμένη εἰς βιβλ. κ' τῶν βασιλικῶν καὶ τίτ. α' κεφαλ. μγ', ἔχει οὕτως· Καὶ ἐν τῷ σαββάτῳ—ἀνύεσθαι. B. 1. 1. 43.

In 2: Ἡ ς' διάτ. τοῦ β' τίτ. τοῦ γ' βιβλ. τοῦ κώδ. κειμένη εἰς βιβλ. ζ' τῶν βασιλ. τίτ. ιζ', ἐγράφη εἰς τὸ α' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτλου.

Ἡ θ' τοῦ αὐτοῦ, κειμένη ἐν βιβλ. καὶ τίτ. τῷ αὐτῷ τῶν βασιλ. κεφάλ. ὕστατον φησιν· Ἐν ταῖς ἀφωρισμέναις—δημευέσθω. B. VII. 17. 26.

Κεφάλαιον ε'.

Τίς ἡ αἰτία γονυκλισίας [7], καὶ τοῦ μὴ τοῦτο γίνεσθαι ἐν κυριακῇ, καὶ ταῖς ἡμέραις τῆς πεντηκοστῆς, καὶ διὰ τί πρὸς ἀνατολὰς εὐχόμεθα [8]. Βασιλείου ἐκ τοῦ κζ' κεφ. τῶν πρὸς Ἀμφιλόχιον περὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος.

Cap. V.

Quae sit causa genuflexionis, et cur hoc non fiat die dominico, et diebus pentecostes, et cur oramus ad Orientem. Basilii ox XXVII cap. eorum quae scripta suut ad Amphilocbium do sancto Spiritu.

Auctaria **in 45 et 50:** Περὶ διαφόρων δογμάτων. Τῆς ἐν καρθαγίνῃ καν. ϙβ', ϙθ', ρι', ϙια', ϙιβ', ριγ', ϙιδ', ϙιε', ϙιϛ'. Περὶ γραφικῶν ῥητῶν, τοῦ μεγάλου βασιλείου κανὼν ιε'.

1) συν. καν. ιθ', ξς', 4' 2, 45, 48, tantum ξς', 4' 49. —2) τοῦ αὐτ. τίτ. om. 45.—3) ἢ κυνήγια om. vett. edd.—ἢ κυνήγιον 48—ἢ κυνηγίου ἢ ἱπποδρομίου 10, 11, 45, 49.—4) εἰ φθάσει γενέθλιον ἤγουν νατάλιον 49. —5) διάτ. ιβ' καὶ ιγ' 21.—6) οὔτε τι ποιοῦσιν om. vett. edd.—7) τῆς γονυκλ. 11.—8) ὁρῶντες εὐχόμεθα 9, 11, 21, 45, 48. εὐχόμεθα καὶ περὶ διαφόρων δογμάτων καὶ γραφικῶν ῥητῶν 45, 50.

ΤΙΤΛΟΣ Η'.

Περὶ παροικιῶν, καὶ πῶς διάγουσιν ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ, καὶ περὶ ἀποδημίας αὐτῶν, καὶ περὶ τῶν κατ' ἔτος συνόδων, καὶ ξενοδοχίας, καὶ διδασκαλίας [1], καὶ συστατικῶν καὶ εἰρηνικῶν ἐπιστολῶν, καὶ ποῖα πράττουσι ἰδιωτικὰ ἢ δημόσια πράγματα, καὶ πῶς οἱ κληρικοὶ ἀλλήλους τιμῶσι.

TITULUS VIII.

De parochiis, et quomodo versentur episcopi et clerici, et de eorum peregrinatione, et de annuis synodis, et de susceptione hospitum, et de doctrina, et de commendatitiis et pacificis epistolis, et quasnam res agant privatas vel publicas, et quomodo se invicem honorent.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ παροικιῶν, καὶ τῶν ἀπὸ βασιλικῶν τύπων γενομένων καινισμῶν. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιζ'. Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν [2] νγ', νς', οα'. [Συνόδου ς' κανὼν κε', λς', λζ', λη', λθ'].

Ὁ νόμος. Ἡ ς' διάτ. τοῦ β' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησὶν, ὅτι τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ, οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως και τῆς αὐτοῦ συνόδου, ἥτις ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Ἡ δὲ ις' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ἀκυροῖ τὰ γενόμενα ἐν τῇ κατὰ Ζήνωνος τυραννίδι, παρὰ τὰ πρώην βασιλικὰ θεσπίσματα περὶ ἱερέων ἢ καταστάσεως ἐκκλησιαστικῆς [3], καὶ τὰ πρώην ἀνανεοῦται, καὶ φησὶ, τὸν Κωνσταντινουπόλεως ἀρχιεπίσκοπον [4] ἔχειν τῶν ἄλλων προεδρίαν. Ἡ δὲ λε' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου λέγει [5]· Ἑκάστη πόλις ἴδιον ἐχέτω ἐπίσκοπον. Κἂν δὲ διὰ [6] θείας ἀντιγραφῆς τολμήσῃ [7] τις ἀφελέσθαι πόλιν τοῦ ἰδίου ἐπισκόπου, ἢ τῆς περιοικίδος αὐτῆς [8], ἢ τινος ἄλλου δικαίου, γυμνοῦται τῶν ὄντων καὶ ἀτιμοῦται. Ἐξῄρηται δὲ ἡ Τομέων Σκυθίας πόλις· ὁ γὰρ [9] ἐπίσκοπος αὐτῆς καὶ τῶν λοιπῶν προνοεῖ, καὶ ἡ Λεοντόπολις Ἰσαυρίας ὑπὸ τὸν ἐπίσκοπόν ἐστιν Ἰσαυροπόλεως. Ὅτι δὲ Κωνσταντινούπολις [10] ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ῥώμης, εἴρηται [11] βιβλίῳ ια' τοῦ κώδικος τίτ. κα' διατ. α' καὶ μόνῃ [12]. Ἡ δὲ α' διάτ. τοῦ ιζ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, Ῥώμην αὐτὴν ὀνομάζεσθαι λέγει.

Cap. I.

De parochiis, et de iis quae per imperatorias sanctiones fiunt innovationibus. Syn. chalced. can. XVII. Syn. carthagin. canon LIII, LVI, LXXI. [Syn. sextae canon XXV, XXXVI, XXXVII, XXXVIII, XXXIX].

Lex. Sexta constitutio II tit. primi libri Codicis, dicit quod canonicas dubitationes, quae in toto Illyrico oriuntur, non oportet decidi praeter sententiam archiepiscopi Constantinopolis et eius synodi, quae habet privilegium Romae veteris. XVI eiusdem tituli constitutio infirmat ea quae decreta sunt tempore tyrannidis adversus Zenonem insti-

1) καὶ διδασκαλίας in praevio indice, quod argumentum infra pene siletur. — συστατικῆς καὶ εἰρηνικῆς ἐπιστολῆς 11, 21, 23, 24, 44, 48. — 2) καν. νγ', νς', ξθ', οα', οε', πβ' 11. Inclusa partim om. 1, 24. — 3) καταστάσεων ἐκκλησιαστικῶν vett. edd. om. et haec om. 45 usque ad φησί. Vide leges hic memoratas in auctariis capp. 5 et 20 tit. I. Nomocan. et quae ibidem annotavimus. — 4) ἀρχιεπίσκοπον om. 11, 43. — 5) ὅτι ἑκάστη 11, 21, 44, 45, 49. — 6) καὶ κἂν διὰ 11, 44, 45. — 7) τολμήσοι 11, 21, 23, 45, 48. — 8) τῆς περιοικίδων αὐτῆς sic ed. rom. — 9) ὁ γὰρ ἐπίσκοπος ad προνοεῖ om. 45. — 10) ἡ Κωνσταντινουπόλεως 11. — 11) εἴρηται καὶ βιβλίῳ ια' τ κ. 11, 23, 48. — 12) καὶ μόνῃ om. 45.

tutae, contra ea quae paulo ante statuta fuerant ab imperatoribus, de sacerdotibus vel constitutione ecclesiastica, et priora renovat, et dicit constantinopolitanum archiepiscopum habere ius ante alios sedendi. XXXV constitutio III tit. primi libri dicit: Unaquaeque civitas habeat proprium episcopum. Quod si quis per divinum rescriptum ausus fuerit proprio episcopo urbem vel regionem, vel aliquod ius adimere, privatur iis quae habet, et fit infamis. Excepta est autem Tomorum Scythiae civitas. Eius enim episcopus reliquarum quoque curam gerit. Et Leontopolis Isauriae est sub episcopo Isauropolis. Quod autem constantinopolitana civitas habeat privilegia Romae veteris, dicit liber XI Codicis tit. XXI, constit. prima et unica. Constitutio vero I tit. XVII lib. I Codicis ipsam etiam Romam nominari dicit.

Auctaria, ad can. trull. 39 in margine 15: Ἰουστινιανούπολιν νέαν καὶ κωνσταντίαν τῆς κύπρου λέγει. Ῥώμην δὲ νοητέον οὐ μόνον τὴν πρεσβυτέραν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμετέραν βασιλίδα. cf. B. II. 6. 20.

Pergit 2: Ἡ κωνσταντινούπολις μὴ μόνον τοῖς τῆς ἰταλίας, ἀλλὰ καὶ αὐτῆς τῆς Ῥώμης κεχρῆσθαι τοῖς πρωτοτμίοις, βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. ιζ' διάτ. α', κειμένη εἰς βιβλ. β' τῶν βασιλ. τίτ. ϛ' κεφ. κα' Αὕτη ἡ διάταξις βεβαιοῖ τὰ δίγεστα. κελεύει δὲ — ἀποδέμηται. B. II. 6. 20.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ τοῦ μὴ ὡς ἔτυχεν ἐπίσκοπον ἀποδημεῖν, ἢ κληρικὸν ἐν ἑτέρᾳ διάγειν ἐπαρχίᾳ [1]. *Ἀποστόλων κανὼν ιδ', ιε'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιη'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν* [2] *γ', ιγ', κβ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μα', μβ'. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν β'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιγ', κγ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν γ', ια', ιβ', ιϛ', ιζ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν* [3] *κγ', σα'. [Συνόδου* [4] *ϛ' κανὼν ιζ', ιη', κ'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ι'. Συνόδου α' καὶ β' ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ιϛ'.]*

Ὁ νόμος. Ἡ μβ' [5] διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησίν, ὅτι ἐπίσκοπος ἐφ' οἱῳδήποτε πράγματι παρὰ κέλευσιν βασιλέως ἐν Κωνσταντινουπόλει μὴ γινέσθω, ἀλλὰ ἀποκρισιάριον [6] στελλέτω· ὁ δὲ παραβαίνων ἀφορίζεται καὶ ἀγανακτεῖται. Ἡ δὲ α' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησί· Μηδεὶς [7] ἐπίσκοπος ἔξω τῆς ἑαυτοῦ ἐκκλησίας πλέον ἐνιαυτοῦ ἀπολιμπανέσθω, εἰ μὴ κατὰ βασιλικὴν κέλευσιν, τῶν πατριαρχῶν ἀναγκαζόντων αὐτοὺς ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις προσκαρτερεῖν· εἰ δὲ παρὰ κέλευσιν βασιλικὴν πέρας [8] τοῦ ἐνιαυτοῦ ἀπολειφθείη, ὁ τοῦ κλίματος πατριάρχης αὐτὸν καλείτω τοῖς νενομισμένοις κηρύγμασι, φυλάττων τὴν τῶν ἱερῶν κανόνων παρατήρησιν. Εἰ δὲ μείνει [9] ἀπειθῶν, ἐξωθείτω αὐτὸν τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ ἕτερον ποιείτω. Εἰ δὲ οὐ [10] μητροπολίτης, ἀλλ' ἕτερος ἐπίσκοπός ἐστιν ὁ ἀπολιμπανόμενος, ὁ μητροπολίτης ἐπ' αὐτῷ ποιείτω τὰ εἰρημένα. Εἰ δὲ προφασίσοιτο δίκης ἕνεκεν ἰδικῆς ἢ ἐκκλησιαστικῆς [11], ὀφείλειν ἀπολιμπάνεσθαι, δεήσεις τῇ βασιλείᾳ διὰ τῶν οἰκονόμων ἢ κληρικῶν ἢ ἀποκρισιαρίων πεμπέτωσαν, τευξόμενοι περὶ τῶν [12] ἐκκλησιαστικῶν τῶν ζητουμένων. Μὴ ἀνίτω δὲ ἐπίσκοπος ἐν Βυζαντίῳ [13], πρὶν ἂν κατὰ τοὺς κανόνας, τοῦ οἰκείου μητροπολίτου λάβῃ [14] γράμματα τὰ καλούμενα συστατικὰ πρὸς τὴν βασιλείαν, μαρτυροῦντα τὸ ἀναγκαῖον [15] τῆς ἀποδημίας· ὁ δὲ μητροπολίτης ἀποδημῶν, τὰ [16] πατριαρχικὰ λαμβανέτω γράμματα, καὶ μὴ δι' ἑαυτῶν [17] μηνυέτωσαν πρὸς τὴν βασιλείαν, ἀλλὰ τῷ πατριάρχῃ καὶ τοῖς ἀποκρισιαρίοις τῆς [18] αὐτῶν διοικήσεως κοινούσθωσαν, καὶ [19] αὐτοῖς συνεισίτω-

1) παροικίᾳ 11, 44, 45, 49.—2) καν. κα', κβ' 45.—3) καν. σα', τδ' 11, 45.—4) συνόδ. inclusa omnia in marg. 24.—5) ἡ μα' διάτ. 45.—6 ἀποκρισιαρίους 11, 21, 23, 44, 45, 48.—7) ὅτι μηδεὶς 10, mox αὐτοῦ 11.—8) πέραν ed Athen πέρα 11, 48.—9) μείνει περὶ παντὸς ἀπειθῶν 48. μείνοι μέχρι παντὸς 9, 10, 11, 21, 23, 45.—10) εἰ δὲ μὴ 11, 21, μὴ om. 9, 23, 45.—11) ἰδικῆς ἢ ἕνεκα κληρικῶν ὀφείλειν 45.—12) παρὰ τῶν id.—13) μὴ ἀνίτω ἐπίσκοπος βυζαντίῳ id.—14) λάβοι 21, 23.—λάβοι γράμματα καλούμ. 10.—15) τῷ ἀναγκαίῳ 11, 23, 48.—16) τὰ om. 10, 11.—17) δι' αὐτῶν 10.—18) τῆς αὐτοῦ 45.—19) καὶ id. om.

σαν ἔξεστι δὲ αὐτοῖς, καὶ διὰ τῶν ῥεφερενδαρίων 1) τῆς μεγάλης ἐκκλησίας, ἢ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων τῶν πατριαρχῶν αὐτῶν, ἀναφέρειν τῷ βασιλεῖ. Ἡ δὲ ζ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι ἐὰν ἐπίσκοπος χρόνου πλεῖον τῆς ἰδίας ἐκκλησίας ἀπολειφθῇ 2), μὴ χορηγείτω αὐτῷ δαπανας ὁ οἰκονόμος, ἀλλ' ἡ τοιαύτη δαπάνη παρεχέσθω εἰς προφάσεις ἐκκλησιαστικάς, καὶ εὐσεβεῖς· καὶ ἡ γ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάταξις φησίν, ὅτι ἐπίσκοπος χωρὶς γραμμάτων τοῦ πατριάρχου αὐτοῦ ὁμιῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἀλλότριον ἑαυτὸν ποιεῖ τοῦ σχήματος. Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι κατὰ χρείας ἀναγκαίας ἐκδημοῦντες οἱ ἐπίσκοποι γράμματα λαμβανέτωσαν τῶν πατριαρχῶν αὐτῶν ἢ μητροπολιτῶν, ἢ κατὰ βασιλικὴν κέλευσιν ἀποδημείτωσαν· καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην χωρὶς ἐπιτροπῆς αὐτοῦ 3) μὴ ἀνίτωσαν, καὶ ὁ οὕτως ἀποδημῶν, μὴ πλέον ἐνιαυτοῦ τὴν ἰδίαν ἐκκλησίαν ἐάτω· ὁ δὲ παραγινόμενος ἐν Κωνσταντινουπόλει οἱοσδήποτε ἐπίσκοπος, εἰσίτω πρὸς τὸν πατριάρχην, καὶ δι' αὐτοῦ πρὸς τὸν βασιλέα. Τοῖς δὲ 4) παρὰ ταῦτα καὶ ὑπὲρ τὸν χρόνον ἀποδημοῦσιν οἱ οἰκονόμοι δαπάνας μὴ χορηγείτωσαν. καὶ προτρεπέτωσαν αὐτοὺς οἱ ἱερεῖς ὑφ' οὓς τελοῦσι διὰ γραμμάτων ὑποστρέφειν 5), καὶ ὑπερτιθεμένους πρὸς τοὺς ἀγῶνας καλείτωσαν, καὶ μὴ ὑποστρέφοντας εἴσω τοῦ ὡρισμένου 6) χρόνου ἐκβαλλέτωσαν, καὶ ἄλλους χειροτονείτωσαν· τὰ αὐτὰ περὶ 7) κληρικῶν οἱουδήτινος βαθμοῦ κρατεῖ. Ἡ δὲ ιδ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν παρακελεύεται, ἵνα ἐὰν τινος ἐκκλησίας ἀποστῶσι κληρικοί, ἕτεροι ἀντικαθιστάμενοι τὰς αὐτῶν σιτήσεις λαμβάνωσι. καὶ μηδὲ 8) ὑποστρέφοντας αὐτοὺς λαμβάνειν 9) αὐτάς, καὶ μὴ κερδαίνειν αὐτὰς τοὺς χορηγοῦντας· εἰ δὲ στερήσουσι, κτῆσις αὐτῶν ῥητὴ τοῖς πριβάτοις ἀφορίζεται, ὥστε τὴν χορηγίαν τῆς σιτήσεως ἐκεῖθεν γίνεσθαι.

Cap. II.

Non debere episcopum temere peregrinari, vel clericum in alia versari provincia. **Apostolorum canoo XIV. XV. Synodi ancyr. canon XVIII. Syn. antioch. can. III, XIII, XXII. Synodi laodic. canon XLI, XLII. Syn. constantioopol. canon II. Syn. chalced. can. XIII, XXIII. Syn. sardic. can. III, XI, XII. XVI, XVII. Syn. carthag. can. XXIII, LXXI [Syo. VI canon XVII, XVIII. XX. Syn. nic secundae canon X. Syn. I et II. quae in sancto Apostolorum templo habita est, canon XVI].**

Lex. Tertii tit. primi libri Codicis dicit constitutio XLII: Episcopos io quocumqoe negotio praeter iussuoi imperatoris ne sit Constantinopoli, sed mittat apocrisiarium. Transgressor autem segregatur, ot indignationem incurrit. Prima autem constitutio primi tituli Novellarum dicit: Nullus episcopus absit plusquam uno anno a sua ecclesia, praeterquam iussu imperatoris, cogontibus eos patriarchis in suis ecclesiis perseverare. Sin autem praeter imperatoriam iossionem plusqnam anno abfuerit, patriarcha tractus illum legitimis edictis vocet, servans sanctos canones; sin autem idem esse contumax perstiterit, cum episcopatu eiiciat. et alium faciat; sio autem is qui abest, non est metropolitanus, sed alius episcopus, metropolitanus faciat in eum illa qoae dicta sunt; sin autem hoc praetexto utatur quod privati iudicii vel ecclesiastici gratia abesse debeat, per oecooomos vel clericos vel apocrisiarios, libellos supplices ad imperatorem mittant, quae in rebus ecclesiasticis desiderant, impetraturi. Non accedat autem prius Byzantium episcopus, quam coovenienter canonibus, a suo metropolitano litteras qnae com-

1) ῥεφερενδαρίων vett. edd. et nonnulli codd. —2) ἀπολειφθείη 21, 23. — 3) αὐτοῦ εἰς αὐτὴν μη 11, 44, 45.— 4) δὲ 21 καὶ om. 11, 44, 45, 48. — ὑπὲρ 11.— 5) ὑποστρέψαι 11, 21, 23, 44, 45, 48.—6) ὁριζομένου 11, 23, 44, 45, 48. — 7) καὶ περὶ κλ. οἱουδήποτε 11, 34, 45.—8) καὶ μὴ 11.—9) λαμβάνοντας 9.

mendatitiae dicuntur, ad imperatoriam maiestatem attulerit, quae esse necessariam peregrinationem testentur. Metropolitanus autem peregre proficiscens patriarchales litteras accipiat, et non eas per se imperatoriae sublimitati ostendant, sed onm patriarcha, vel cum suae dioecesis apocrisiariis communicent, et cum eis ingrediantur. Licet autem eis etiam per magnae ecclesiae vel patriarcharum ipsorum referendarios vel apocrisiarios ad imperatorem referre. Septima autem eiusdem I tituli Novellarum constitutio dicit, quod si episcopus longo tempore a sua ecclesia abfuerit, ne oeconomus ei sumptus suppeditet; sed ii sumptus ad ecclesiasticas et pias causas praebeantur. Et eiusdem tituli constitutio III dicit, quod si episcopus sine litteris sui patriarchae Constantinopolim ierit, se ab habitu alienum facit. Constitutio vero II eiusdem tit. I Novellarum ait: Episcopi necessaria de causa peregrinaturi, patriarcharum aut metropolitanorum suorum litteras accipiant, vel imperatoriae maiestatis iussu peregrinentur; et qui subsunt patriarchae constantinopolitano, sine eius permissione ad ipsum ne accedant, et ita qui peregre proficiscitur, ne suam ecclesiam plusquam anno relinquat. Qui autem Constantinopolim venerit Episcopus, qualiscumque sit, ingrediatur ad patriarcham et per ipsum ad imperatorem. Contra haec aut supra statutum tempus peregrinantibus oeconomi sumptus ne suppeditent, et antistites quibus subsunt, nos adhortentur per litteras ut redeant, et si differant, ad iudicii certamen eos vocent; et si intra certum tempus non revertantur, eiicient, et alios ordinent. Eadem autem et de clericis cuiuscumque gradus obtineant. Constitutio denique XII eiusdem tituli primi Novellarum iubet, ut si ab aliqua ecclesia recedant clerici, alii qui subrogentur, annonerias pensiones percipient; neque illi, si revertantur, illas capiant; neque qui id genus erogationis sustinent, illas luantur. Si vero erogatores ex annonariis pensionibus quippiam interverterint, certa ex illorum possessionibus portio privatis assignetur, ut inde illarum fiat erogatio.

Auctaria in 45 marg. ad can. ultim. ζήτει βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α', κεφ. ιγ'.

Post leges in 45, sed in 2 ab initio legum: Νεαρὰ πς', κειμένη εἰς βιβλ. ς' τῶν βασιλ. τιτ. κβ. κεφάλ. δ' Οὔτε μοναχὸν— ποιήσουσι. B. VI. 22. 8.

In 2: τὰ ζητηθέντα ἔξωθεν τῶν βασιλικ. βιβλ. γ' τίτ. α' κεφ. α'. Τὸ λοιπὸν— εἰσίν. B. III. 1. 2.

In 45: Τῶν βασιλ. βιβλ. γ' τιτ. α', κεφ. ιγ' Ἀλλ' οὐδὲ ἐκλήπτορα — ἐμποδίζονται. B. III. 1. 11.

In 2: Ἐζητήθη εἰς καν. οβ τὸς ἐν καρθαγένῃ βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α κεφ. ιε'. ἔχον οὕτως Θεσπίζομεν τοὺς εὐλαβεστάτους κληρικοὺς ταῖς ἰδίαις ἐκκλησίαις παραμένειν, καὶ πᾶσαν αὐτοῖς ἁρμόζουσαν ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν πληροῦν, τοῦτο καταζητοῦντος τοῦ ὁσιωτάτου ἑκάστης πόλεως ἐπισκόπου, καὶ τῶν ἐν ἑκάστῳ βαθμῷ ἐκκλησιαστικῷ πρωτευόντων, καὶ τοὺς ταῦτα μὴ παραφυλάττοντας κανονικῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβαλλόντων Quae non hodie extant in B. III.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τοῦ χρῆναι [1] *τοὺς ἐπισκόπους τὰς αἰτίας τῆς ὁδοιπορίας τῶν δι' αὐτῶν παριόντων ἐπισκόπων πολυπραγμονεῖν. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν κα'.*

Cap. III

Oportere episcopos causas peregrinationis eorum qui per ipsorum regionem transeunt episcoporum, curiose inquirere. Syn. sardicen. can. XXI.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν [2] ἀπιόντων πρὸς βασιλέα, ἢ τοὺς περὶ αὐτόν. *Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ια', ιβ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν* [3] *ζ, η', θ', κα'. Συνόδου* Καρθαγένης *κανὼν ρδ', ρς'* [4].

1) μη χρῆναι 45.— 2) ἢ κληρικῶν 24, 45.— 3) καν. κ' ultim. 21.— 4) καν. ιδ', ις' id. manifesto errore.

Cap. IV.

De episcopis et clericis, qui proficiscuntur ad imperatarem, vel eos qui illi adsistunt. Syn. antioch. canon XI, XII. Syn sardic. canon VII, VIII, IX, XXI Syn. carthagia. canoa CIV, CVI.

Auctaria in 45 marg. ad can. Ancyr. 12: ζήτει βιβλ. τῶν βασιλικῶν γ' τιτ α' κεφ. γ'. Post ultimum canonem in 2 et 45: Τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτ. α' κεφάλ. μθ'. Εἴ τις κατά τινος κληρικοῦ— διαλυτοῦν. B. III. 1, 37, 38. In 2: Ἐζητήθη βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. β'. Μη νομιζέσθω ὅλως κληρικὸς ἢ μοναχὸς ἄνευ τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου τὸ κομίτατον καταλήψεις. Cf. B. III. 1. 2.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ ὑποδοχῆς ξένων, καὶ περὶ εἰρηνικῶν καὶ συστατικῶν ἐπιστολῶν. Ἀποστόλων 1) κανὼν ιβ', λγ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν 2) ζ, η', ια'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μα', μβ'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιγ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν θ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 3) κϛ'. [Συνόδου ϛ' 4) κανὼν ιζ'.]

Cap. V.

De susceptione hospitum, et de pacificis et commendatitiis epistolis. Apostolorum can. XII, XXXIII Syn. antioch. can. VII, VIII, XI. Syn. laodic. canon XLI, XLII. Syn. chalcedon. canon XIII. Syn. sardic. canon IX. Syn carthag. canon XXVI. [Syn. VI can. XVII].

Auctaria in 45: Ὁ νόμος. Μέρος τῆς ϛ νεαρᾶς κειμένης ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. β'. ἐγράφη εἰς τὰ ἔξωθεν προστεθέντα ἐν τῷ τέλει τοῦ βιβλίου Et hoc in codd. integris quaerendum.

Κεφάλαιον ϛ'.

Περὶ διαφορᾶς εἰρηνικῶν, καὶ συστατικῶν ἐπιστολῶν. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ια'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρϛ'.

Cap. VI.

De differentia pacificarum et commendatitiarum epistalarum. Syn. chalced. can. XI. Syn. carthag. canon CVI.

Κεφάλαιον ζ.

Τίσι δεῖ τοὺς ἐπισκόπους βοηθεῖν, καὶ περὶ ἐπισκόπων, καὶ πρεσβυτέρων καὶ διακόνων μὴ χορηγούντων τοῖς ἐνδεέσιν ἐκκλησιαστικοῖς. Ἀποστόλων κανὼν νθ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ζ.

Ὁ νόμος. Οἱ πενόμενοι αἱρετικοὶ οὐ λαμβάνουσι 5) τὰ λεγόμενα ἀξιωματικὰ ἀπὸ τῶν δικαστηρίων ἢ τῶν ἐκκλησιῶν, ὡς βιβλίον α' τίτ. ε' διάτ. η' 6).

Cap. VII.

Quibusnam oporteat episcopos ferre auxilium, de episcopis et presbyteris et diaconis, qui ecclesiasticis indigentibus opem non ferunt. Apostolorum canon LIX. Syn. sardic can. VII

Lex. Qui inopia premuntur haeretici, non capiunt ea quae dicuntur ἀξιωματικά, a tribunalibus vel ecclesiis, ut lib. I, tit. V, constit. VIII.

Auctaria in 2 et 45: Ὁ νόμος φησίν· οἱ πενόμενοι — ὡς βιβλ. α' τοῦ κωδ. τίτ. α' διάτ. λ', ἥτις κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλ. λ', ἔχει οὕτως· Ὁμοίως δὲ— θεσπίζομεν. B. 1. 1. 33.

1) καὶ συστ. ἐπιστ om. 1, 10, ἀπ. καν. ιβ', ιγ', μγ' (2° loco λδ' male) 45. καν. ιβ', λϛ' 21.— 2) καν. ζ, η', ια' om. 50, qui alia negligit.— 3) καν. κγ' 10, 11, 21, 45.— 4) συν. inclusa 2 manu in 24.— 5) οὐ γεηγοροῦνται 9, οὐ χωρηγοῦνται 21, 23, 44.— 6) διάτ. κ' 11, 21, 23, 44, 48, 49.

Κεφάλαιον η'.

Περὶ συνόδων, καὶ τῶν εἰς αὐτὰς μὴ ἀπιόντων. Αποστόλων κανὼν λζ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν ε'. Συνόδου Αντιοχείας κανὼν κ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν μ'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν [1] ιθ', κα'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν [2] ιη', ογ', ος', ϟε'. [Συνόδου [3] ϛ' καν. η'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ϛ'.]

Ὁ νόμος. Ἡ β' [4] καὶ ιζ' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν βούλονται [5], ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους, τῷ Ἰουνίῳ ἢ τῷ Σεπτεμβρίῳ, γίνεσθαι συνόδους τῶν μητροπολιτῶν παρὰ τοῖς πατριάρχαις, καὶ τῶν ἐπισκόπων παρὰ τοῖς μητροπολίταις, καὶ ἐξετάζεσθαι τὰς αἰτίας, ἃς οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ πρὸς ἀλλήλους ἔχουσι, περί τε πίστεως καὶ κανόνων καὶ πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν καὶ ἄλλων, καὶ τὰ παρὰ τοὺς κανόνας ἁμαρτανόμενα διορθοῦσθαι [6]· οἱ δὲ ἄρχοντες καὶ αἱ τάξεις αὐτῶν, μὴ ἐπιτιθέμενοι τοῖς μητροπολίταις καὶ ἐπισκόποις ὑπερτιθεμένοις ποιεῖν τὰς συνόδους, ἢ μὴ μηνύοντες τῇ βασιλείᾳ, ἐσχάτως τιμωροῦνται.

Cap VIII.

De synodis, et iis qui ad eas proficiscuntur. Apostolnrum canon XXXVII. Syn. nicaen canon V. Syn antioch. canon XX. Syn. laodic. canon XL. Syn. chalced. can. XIX, XXI. Syn. carthag. can. XVIII, LXXIII. LXXVI. XCV [Syn. VI can. VIII. Syn. nic. II canon VI].

Lex. Secunda nt XVII constitutio primi tituli Novellarum volunt, semel vel bis in anno, iunio vel septembri, fieri synodos metropolitanorum apud patriarchas, et episcoporum apud metropolitanos; et examinari causas quas episcopi et clerici et monachi inter se habent, de fide et canonibus et negotiis ecclesiasticis et aliis, et quae praeter cannnes peccantur, corrigi. Praesides autem et eorum nrdines non insisteotes metropolitanis et episcopis synodos facere differentibus. vel imperatoriae maiestati non significantes, extreme puniuntur.

Auctaria 47: Καὶ ἡ ρκγ' νεαρὰ ἐν τε τῷ πλάτει καὶ τῷ βασιλικῷ οὕτως· ἐπειδὴ τὸ τοῖς κανόσι — ἐξεταζόντος. B. III. 1, 17, 18, ex Novella 137, ibidem inserta in Nov. 123.

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ τοῦ μὴ ὡς ἔτυχεν ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἐμμαγκιπατεύειν [7]. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λε'.

Cap. IX.

Non temere oportere episcopum vel clericum emancipare Syn carthag can XXXV.

Κεφάλαιον ι'.

Πῶς ἐκδικοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι τοὺς ἁρμόζοντας αὐτοῖς τόπους παρὰ αἱρετικῶν κατεχομένους. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρκα' [8].

Ὁ νόμος. Ἡ λζ' [9] νεαρά φησι, τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀφρικῆς ἀσφαλῶς ἔχειν τὰς κτήσεις αὐτῶν, καὶ ἐὰν Ἕλληνες ἢ αἱρετικοὶ ἔχωσί τινας αὐτῶν ἢ οἴκους ἢ σκεύη, ἀφαιρεῖσθαι αὐτά, μὴ ἀντικειμένης αὐταῖς [10] χρονίας παραγραφῆς.

1) καν κα om. 4, 9, 11, 45, 48. — 2) κανὼν ιη', ϛβ', ογ', ος', ϟε' καὶ ρκζ'. 45. — 3 συν. Ex inclusis trallana in ultimo loco 24. Etiam om. edd. vett. — 4) ἡ ζ' καὶ η ιζ' διατ. 11. — 5) βουλεται 45 — 6) διορθοῦσθαι. Praecedentia om. 9. — 7) ἐμμαγκιπατεύειν τὰ ἴδια τέκνα 21, 44, 45, 48. ἐγμαγκηπτεύειν 11, 23. — 8) καν ρκη, ρκθ, ρκα 45. — καν. ϟ', ρκα' 24. — 9) ἡ ρβ', 9, ἡ ριβ' 41, 23, 48. νεαρῶν vett. edd. — 10) f. αὐτοῖς.

Cap. X.

Quomodo vendicant episcopi loca ad se pertinentia, quae ab haereticis occupantur. Syn. carthag. can. CXXI.

Lex. Novella XXXVII dicit ecclesias Africae tuto habere suas possessiones. Et si pagani, vel haeretici habeant vel aliquas earum domos vel vasa, ea esse eis auferenda, non obstante longi temporis praescriptione.

Auctaria. Capitulo additur in 45: Καὶ περὶ τῶν ἀμελούντων τῶν αὐτοῖς ἀνηκόντων λαῶν. Inde addit. can. carthagin. 118, 119, neque 120 extra locum videtur. Leges hic praeter morem in monacensi omitti, ex incuria secundi notarii eiusdem codicis oritur.

Κεφάλαιον ια'.

Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν τοὺς ἀναγνώστας τῷ δήμῳ [1] προσκυνεῖν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ις'.

Cap. XI

Non debere lectores populum salutare. Synodi carthag. can. XVI.

Κεφάλαιον ιβ'.

Περὶ ἐπισκόπων μὴ ἐπιστρεφόντων τοὺς αἱρετικούς, καὶ περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν μὴ διδασκόντων τὸν λαόν, καὶ ὅτι ἐπίσκοπος ὑπὲρ τοῦ λαοῦ ἀπολογεῖται τῷ Θεῷ, καὶ πότε, τοῦ λαοῦ ἁμαρτήσαντος, ὁ κλῆρος ἀφορίζεται. Ἀποστόλων κανὼν λς', λθ', νη'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν [2] ρκγ'. [Συνόδου ς' κανὼν ιθ', ξδ' [3]].

Cap. XII.

De episcopis, qui non convertunt haereticos, et de episcopis et clericis qui non docent populum, et quod episcopus Deo pro populo respondet; et quando, cum peccaverit populus, clerus segregatur. Apostolorum can. XXXVI, XXXIX, LVIII. Syn. carthag. can. CXXIII. [Syn. VI can. XIX, LXIV].

Κεφάλαιον ιγ'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν κοσμικόν τι πραττόντων, δημόσιον ἢ ἰδιωτικὸν ἢ μίσθωσιν ἢ ἐπιτροπήν. Ἀποστόλων κανὼν ς', πα'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν γ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ις'. [Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ι' [4]. Συνόδου α' καὶ β' ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ια' [5]].

Ὁ νόμος. Ἡ ιζ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος κωλύει τοὺς κληρικοὺς πάροδον ἔχειν εἰς τὰς δημοσίας πράξεις, ἢ τὰς ἁρμοζούσας ταῖς βουλαῖς. Καὶ ἡ μ' [6] τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάτ. ἀπαγορεύει τοῖς ἐκκλησιεκδίκοις, ἐμφανίζειν τελευταίας βουλήσεις, ποινὴν ἐκ παραβασίας ὁρίζουσα ν' λιτρῶν. Καὶ ἡ να' [7] τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι καὶ ὑποδιάκονοι καὶ μοναχοί, κἂν μὴ ἔχωσι χειροτονίαν, ἀλειτουργησίαν ἔχουσι πάσης ἐπιτροπῆς καὶ κουρατωρείας, σχολάζοντες μέντοι ταῖς ἐκκλησίαις καὶ τοῖς μοναστηρίοις αὐτῶν, καὶ μὴ ἀμελοῦντες τῆς θείας λειτουργίας.

Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησί, ὅτι ἐπίσκοπος ἢ μοναχὸς οὐ γίνεται κηδεμών· οἱ δὲ ἄλλοι κληρικοὶ τῶν ἰδίων συγγενῶν κηδεμονεύουσιν, ἐὰν εἴσω δ' μηνῶν παρὰ τῷ ἀρ-

1) τὸν δῆμον 1, 24.— 2) καν. ρκγ' ρκδ' 9, 11, 23, 24, 44.— 3) καν. ξδ' om. 9, 11, 44, 45.— 4) καν. ις' 45, 48.— 5) συν. Haec ultima om. 9, 24.— 6) ἡ παρακοστὴ 48.— 7) να' διάταξ. ib.

μεσίῳ δικαστῇ, οἰκείᾳ προαιρέσει καταδέξωνται, καὶ οὐ προχρηματίζονται περὶ ἄλλην κηδεμονίαν· οὔτε δὲ δημοσίων ἐκλήπτορες 1) ἢ τελῶν, ἢ κτήσεων ἀλλοτρίων, ἢ κουρατωρείας 2) οἴκου, ἢ ἐντολεῖς δίκης, ἢ ἐγγυηταὶ ὑπὲρ τῶν τοιούτων αἰτιῶν, ἐπίσκοπος ἢ οἰκόνομος, ἢ ἄλλος κληρικὸς γίνεται ὀνόματι ἰδίῳ, ἢ τῆς ἐκκλησίας ἢ τοῦ μοναστηρίου αὐτοῦ 3). Τὰς δὲ παρακειμένας κτήσεις τοῖς αὐτῶν εὐαγέσιν οἴκοις δύνανται μισθοῦσθαι, καὶ ἐμφυτεύεσθαι, πάντων τῶν κληρικῶν καὶ μοναχῶν ἐν συμβολαίῳ ἢ ἐπὶ πράσεως 4) συναινούντων, καὶ φανερούντων συμφέρειν τὸ γινόμενον. Καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ σεπτοὶ οἶκοι τοῖς κληρικοῖς αὐτῶν μισθοῦσι καὶ ἐμφυτεύουσι, χωρὶς τῶν δι' ἑτέρου νόμου κωλυθέντων προσώπων καὶ αὐτοὶ παρὰ τῶν κληρικῶν ἐκλαμβάνουσιν· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν, εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστι, τὰ πράγματα αὐτοῦ πάντα τῇ ἐκκλησίᾳ αὐτοῦ προσκυροῦνται. Εἰ δὲ οἰκονόμος, ἢ ἄλλως κληρικὸς, ποινὴν δίδωσι χρηματικὴν τὴν νομιζομένην τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ· οἱ δὲ πιστεύσαντες αὐτοῖς τὰς διοικήσεις, ἢ λαβόντες αὐτοὺς ἐγγυητὰς, οὐκ ἔχουσιν ἀγωγὴν κατ' αὐτῶν ἢ πραγμάτων ἢ ἐγγυητῶν ἢ ἐκκλησιῶν ἢ μοναστηρίων, ἀλλὰ καὶ τὴν συμβαίνουσαν τῷ δημοσίῳ βλάβην, οἴκοθεν ἀποθεραπεύουσι.

Cap. XIII.

De episcopis et clericis, qui aliquid saeculare faciunt, vel publicum vel privatum, et vel aliquid conducunt, vel curam tutelamve gerunt. Apostolorum can. VI, LXXXI. Synod. chalcedon. can. III. Synod. carthaginen. canon XVI. [Syn. oicuenae secundae can. X. Syn. I et II in templo sanctoruio Apostolorum habitae caoon undecimus].

Lex. XVII constitutio III tituli I libri Codicis probibet, ne clerici aditum babeant ad actiones publicas, vel quae curiis conveoiunt. Et XL eiusdem tituli constitutio prohibet ecclesiasticis, postremas voluntates aperire, L librarum poenam transgressori statuens. Et LI eiusdem tituli constitutio dicit, quod episcopi et presbyteri et diaconi et subdiaconi et monachi, etiamsi oon sint ordinati, sunt ab omni tutela et cura immunes, vacantes ecclesiis et suis monasteriis, divinorum ministeriorum celebrationem non negligentes.

Secunda vero constitutio primi tituli Novellarum dicit, quod episcopus vel monachus non fit tutor vel curator. Alii autem clerici suorum cognatorum curam gerunt, si intra quatuor menses apud competentem iudicem id sua sponte susceperint, nec circa aliam curam eis praeiudicium afferetur. Sed oec publicorum redituum vel vectigalium vel alienarum possessionum receptor, vel domus curator, vel causae procurator, vel pro eiusmodi causis fideiussor, episcopus vel oeconomus vel alius clericus fit, oomine proprio vel ecclesiae vel sui monasterii. Possessiones tamen, quae prope saoctas eorum aedes sitae sunt, possunt conducere, et in emphyteusin capere, omnibus clericis et monachis in contractu vel in venditione consentientibus, et utile esse id quod agitur, declarantibus. Porro autem ipsae quoque venerabiles aedes suis clericis locant, et dant in empbyteusin praeter ea quae sunt alia lege probibita. Et ipsi etiam ab aliis clericis accipiunt Qui autem praeter haec facit, si est quidem episcopus, omnia eius bona ecclesiae applicantur; sin autem oecooomus vel alius clericus, dat poenam pecuniariam, quae a suo episcopo statuitur. Qui autem eis admioistrationes commiserunt, vel ab eis fideiussionem acceperunt, non habent actionem adversus ipsos, vel res, vel fideiussores, vel ecclesias, vel mooasteria; sed etiam damnum, quod publico allatum est, aere suo resarciunt.

1) ἐκλήπτωρ 23, 44, 50. — 2) ἢ κουράτωρ οἴκου ἢ ἐντολεὺς δίκης ἢ ἐγγυητὰς 11, 21, 23, 44, 45, 48. mel. f. ἢ κουράτωρες — 3) αὐτοῖς vett. edd. — 4) ἐπὶ πράσει ib. συναινούντων 11, 48.

Auctaria in 45: Τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. διάτ. να'· Γενικῶς θεσπίζομεν 1), πάντας τοὺς θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους, ὅτι δὲ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ὑποδιακόνους, καὶ ἐξαιρέτως τοὺς μοναχοὺς, κἂν μὴ ὦσιν ἱερεῖς, ἀλειτουργησίαν αὐτῷ τῷ νόμῳ πάντας ἔχειν ἐπιτροπῆς, εἴτε ἐκ διαθήκης, εἴτε νομίμου, εἴτε παρ' ἄρχοντος δοθείσης· οὐ μόνον ἐπιτροπῆς εἶναι ἀπείρους αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ κουρατωρείας, οὐ μόνον ἐφήβων καὶ ἀνήβων, ἀλλὰ καὶ μεμηνότων καὶ ἀλάλων καὶ κωφῶν καὶ ἄλλων προσώπων, οἷς ἐπίτροποι καὶ κουράτωρες παρὰ τῶν παλαιῶν νόμων δίδονται. Αὐτοὺς μέντοι τοὺς κληρικοὺς καὶ μοναχοὺς τὴν τοιαύτην ἔχειν φιλοτιμίαν θεσπίζομεν, οἵτινες ἐν ἁγίαις ἐκκλησίαις 2) ἢ μοναστηρίοις παρεδρεύουσι, μὴ ῥεμβόμενοι, μήτε περὶ τὰς θείας λειτουργίας ῥᾳθυμοῦντες, ἡνίκα διὰ τοῦτο ταύτην αὐτοῖς τὴν εὐεργεσίαν συγχωροῦμεν, ἵνα τὰ ἄλλα πάντα καταλιπόντες, ταῖς τοῦ παντοδυνάμου Θεοῦ λειτουργίαις 3 προσκολλῶνται· καὶ τοῦτο οὐ μόνον ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ ἢ ἐν ταύτῃ βασιλίδι πόλει, ἀλλ' ἐν πάσῃ τῇ γῇ ἐν ᾗ ἂν τὸ τοῦ Χριστοῦ ὄνομα σεβάζηται, κατέχειν θεσπίζομεν. L. 51 Cod. 1. 3.

Καὶ νεαρὰ ρκγ' εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν κειμένη γ' τίτ. α'. Εἰ δέ τις παρὰ τὰ εἰρημένα ποιήσει τι — ἀγωγήν. Novell. 123 cap. 6. B. III. 1. 13 med.

In 2: Τὰ ζητηθέντα ἔξωθεν βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. β' κεφ. ζ' Τοῖς οἰκονόμοις — κελεύομεν. B. III. 1. 5 in fine. Τὸ τέλος τοῦ ιε' κεφαλ. Τοῖς οἰκονόμοις — ἀπαγορεύομεν. B. III. 1. 11 in fine.

Κεφάλαιον ιδ'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν συνόντων γυναιξὶ 4) συνεισάκτοις. Συνόδου Νικαίας κανὼν γ'. [Συνόδου 5) ς' κανὼν ε'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ιη'.] Βασιλείου ἐκ τῆς πρὸς Γρηγόριον 6) πρεσβύτερον ἐπιστολῆς.

Ὁ νόμος. Ἡ ιθ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησὶν, ὅτι οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κληρικοὶ μόναις συνοικείτωσαν μητράσιν αὐτῶν, καὶ θυγατράσιν, καὶ ἀδελφαῖς, καὶ ταῖς πρὸ τούτου γαμηθείσαις αὐτοῖς. Καὶ ἡ α' διάτ. 7) τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει· Μὴ ἐχέτωσαν αἱ διακόνισσαι 8) συνόντας αὐταῖς τινας ἐν τάξει δῆθεν ἀδελφῶν ἢ συγγενῶν ἢ τῶν καλουμένων ἀγαπητῶν, ἀλλ' ἢ καθ' ἑαυτὰς 9) οἰκείτωσαν, ἢ τοῖς ἀληθέσιν αὐτῶν ἀδελφοῖς, ἢ θείοις ἢ γονεῦσιν ἢ παισίν. Εἰ δέ τις λέγοιτο 10) συνεῖναι ἐν ἐσχηματισμένῃ ἀγαθῇ προσηγορίᾳ, πονηρᾷ δ' ὑποψίᾳ, μὴ χειροτονείσθω, καὶ χειροτονηθεῖσα τοῦ σχήματος ἐκπιπτέτω, ὑπεύθυνος οὖσα σὺν αὐτῷ καὶ τούτῳ τῷ νόμῳ καὶ τοῖς λοιποῖς τοῖς τοὺς φθορέας κολάζουσιν. Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει· Μηδεὶς κληρικὸς γυναῖκα μὴ ἔχων, ἐπείσακτον ἐχέτω ἐν τῷ οἴκῳ αὐτοῦ πλὴν μητρὸς καὶ ἀδελφῆς καὶ θυγατρὸς καὶ τῶν ἄλλων 11) ἀνυπόπτων. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα παραφυλάττοι 12), καὶ δὶς ὑπομνησθεὶς ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἢ τῶν συγκληρικῶν, μὴ ἐκβάλλῃ αὐτὴν, ἢ κατηγορηθεὶς ἀποδειχθῇ συναναστρεφόμενος ἀσέμνως αὐτῇ 13), καθαιρείσθω, καὶ διδόσθω τῇ βουλῇ τῆς πόλεως ἧς ἦν κληρικός. Ἐπίσκοπος δὲ καθόλου γυναικὶ 14) συνοικῶν, καθαιρεῖται· οὔτε δὲ διακόνισσα συνοικεῖν δύναταί τινι δυναμένῳ σχεῖν ὑποψίαν ἄσεμνον· ὑπομιμνησκομένη δὲ 15) παρὰ τοῦ ἐπισκόπου, ἐὰν αὐτὸν ἐκβαλεῖν ὑπερτίθηται 16), στερεῖται τῆς ὑπηρεσίας, καὶ τῶν διαρίων, καὶ ἐμβάλλεται εἰς μοναστήριον 17) ὅλην τὴν ζωὴν αὐτῆς 18)· καὶ τὰ πράγματα αὐτῆς, εἰ μὲν ἔχει παῖδας, ἀναλόγως εἰς αὐτὴν καὶ αὐτοὺς μερίζονται, καὶ τὸ ἁρμόζον αὐτῇ μέρος τὸ μοναστήριον ὑπὲρ ἀποτροφῆς αὐτῆς λαμβάνει, εἰ δὲ μὴ ἔχει 19) παῖδας, ἡ ἐκκλησία ἐν ᾗ ἦν καὶ τὸ μοναστήριον ἐξ ἴσης αὐτὰ μερίζονται.

Cap. XIV.

De episcopis et clericis, qui cum introductitiis mulieribus habitant. Synodi nicaenae canon III. [Syn. sextae, canon V. Syn. nic. secundae, canon XVIII.] Basilii ex epistola ad Gregorium presbyterum.

1) θεσπίζομεν. Iustiniani lex a. 531. — 2) εἰς ἁγίας ἐκκλησίας 45. — 3) λειτουργίαν id. — 4) γυναιξὶν ἐπεισάκτοις 11, 24. γυναικῶν συνεισάκτων 1. — 5) συν. inclusa om. 45. rep. in marg. 24. — 6) γρηγόριον ἐπίσκοπον ed. Athen. ex 79 contra nostros codd. πρεσβύτερον om. vett. edd. — 7) ἡ δ' διάτ. 23, 44, 48. — 8) αἱ διάκονοι 10, 11. — 9) ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰς vett. edd. — 10) εἰ δὲ λέγοιτο ib. — 11) ἄλλως 45. — 12) παραφυλάξει 10, 11, 21, 23, 45, mox ὑπομνήσκεσθαι δὲ 45. — 13) αὐτὸς vett. edd. — 14) γυναικὶ συνὼν 11. — 15) ὑπομιμνησκόμενος δὲ 45. — 16) ὑπέρθηται 11, 21, 48, 49. — 17) ἐμβάλλ. μοναστηρίῳ 11, 21, 23, 45. — 18) αὐτοῦ bis vett. edd. — εἰ μὲν ἔχοι 45, 49. — 19) ἔχοι 10 post correctionem, ita 23, 45.

Lex. Decima nona coostit. tit. III primi libri Cod. dicit, sacerdotes et clerici cum solis suis matribus et filiabus et sororibus, ot iis quae eis aote nupserunt, cohabitent. Et I coostitutio I tituli Novellarum dicit: Ne habeant diaconissae aliquos secum versentes, loco scilicet fratrum, vel cognatorum, vel eorum qui dilecti dicuntor: sed solae habiteot, vel cum suis veris fratribus, vel patruis, vel parentibus, vel filiis. Si qua outem dicatur adesse, simulata quidem bona oppellatione, sed male suspiciono, ne ordioetur, et etiam ordioota ab habitu excidat, una cum eo obnoxia existens et huic legi et reliquis, quae stupratores puoiuot. Secuoda vero coostitutio aiusdem tituli I Novellarum dicit: Nullus eloricus qui uxorom oon habet, toneet in domo suo introductitiam, praeterquam metrem et filiam et sororem, et elios non suspectas. Sin autem haec non servaverit, ot bis ob episcopo vol conclericis admooitus, cam oon eiecerit, vol eo ctiam accusato ostensum fuerit, illum so eum illa non doeore gerere, doponator, et dctur curiae civitatis cuius erat clericus. Episcopus, qui omnioo cum muliere cohabitat, deponitur. Sed nec diaconissa potest cum ullo habitare qui in malam possit suspicionem cadore. Ab episcopo autem admonita, si eum eiicere differat, ministerio privatur ot diurno victu, et toto vitae temporo in monasterium includitur. Et bona quidem cius, si habeat liberos, inter ipsos et ipsam pro proportione dividuotur, et partem ei congruam monasterium pro eius olimento accipit. Sin autem non habet liberos, ecclesia in qua erat, et mooasterium ea ex aequo dividuot.

Auctaria lo 2: Καὶ ὁ νόμος. Νεαρὰ ρκγ', κειμένη εἰς βιβλ. γ' τίτ. α' τῶν βασιλ. κεφ. μθ', ν' καὶ να'. Τοῖς πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις — διαιρεῖσθαι. B. III. 1. 43. 46.

Κεφάλαιον ιε'.

Πῶς δεῖ ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς ἢ ἐγκρατευομένους, εἰσιέναι πρὸς γυναῖκας. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λη'. [Συνόδου 1) Νικαίας τὸ β' κανὼν κβ'.]

Cap. XV.

Quomodo oportet episcopum, vel clericos, vel eos qui se continent, ad mulieres accedere. Syn. carthag. caoon. XXXVIII. [Syn. nic. II can. XXII].

Κεφάλαιον ιϛ'.

Περὶ τοῦ μὴ ὀφείλειν κληρικὸν 2) συνεστιᾶσθαι τῷ δευτερογαμοῦντι, ἢ παρανόμως γαμοῦντι 3). Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν ζ'. Τιμοθέου κανὼν ι' 4).

Cap. XVI.

Non oportere clericos cum eo conviveri, qui secundum init matrimonium, vel praeter leges uxorem ducit. Syn. neocaesar. con. VII. Timoth. can. X.

Κεφάλαιον ιζ'.

Περὶ τοῦ μηδὲν ποιεῖν τοὺς κληρικοὺς ἄνευ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν. Ἀποστόλων κανὼν λθ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κζ'.

1) συν. Inclusa in marg. 24. — 2) κληρικοὺς 24. — 3) γαμοῦν 21. — 4) καν. ια' 9, 10, 11, 23, 45. et vett. edd.

Cap. XVII.

Clericos nihil debere facere absque sententia suorum episcoporum. Apostolorum canon XXXIX. Syn. laod. can. LVII.

Auctaria in Cod. 11 ex concilio chalcedonensi act. IV, de Aegyptiorum consuetudine. Vid. t. I. p. 534.

Κεφάλαιον ιη'.

Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν [1] τοὺς κληρικοὺς ἐκ συμβολῆς συμπόσια. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νε'.

Cap. XVIII.

Non oportere clericos facere convivia ex symbolis. Syn. laodic. canon. LV.

Κεφάλαιον ιθ'.

Περὶ τῆς ἐκ χρόνου [2] τάξεως τῶν ἐπισκόπων, καὶ πῶς οἱ κληρικοὶ καθέζονται, καὶ τιμῶσιν ἀλλήλους. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιη'. Συνόδου Λαοδικείας καν. [3] κ', νς'. Συνόδου Καρθαγένης [4] κανὼν πς', πθ'. [Συνόδου ς' κανὼν ζ.]

Cap. XIX.

De ordine episcoporum ex tempore, et quomodo clerici sedent, et se invicem honorant. Syn. nic. can. XVIII. Syn. laod. canon XX, LVI. Syn. carthag. can. LXXXVI, LXXXIX. [Syn. VI can. VII].

Auctaria in 2: Τῶν βασιλ. βιβλ. α' κεφ. θ' λέγον· Αἱ μὲν ἀθέμιτοι θυσίαι καὶ θρησκεῖαι κωλυέσθωσαν· ἱλάρια δὲ ἐν ταῖς πόλεσι γινέσθωσαν καὶ σύνοδοι καὶ συμπόσια. **Quae potius refer ad cap. 18.**

ΤΙΤΛΟΣ Θ'.

Περὶ ἁμαρτημάτων καὶ δικῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν, καὶ ἀφορισμοῦ, καὶ καθαιρέσεως, καὶ μετανοίας, καὶ ποῖα ἁμαρτήματα ἡ χειροθεσία λύει.

TITULUS IX.

De peccatis et iudiciis episcoporum et clericorum, et excommunicatione, et depositione, ac poenitentia, et quaenam peccata solvit manuum impositio.

Κεφάλαιον α'.

Τίνες [5] καὶ παρὰ τίσι κατηγοροῦσιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν. Ἀποστόλων κανὼν οδ'. Συνόδου τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει [6] κανὼν ς'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν θ', κα'. Συνόδου Καρθαγένης [7] κανὼν η', ια', ιβ', ιε', λ', ρκη', ρκθ'. Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κεφ. α' [8].

Ὁ νόμος. Γενικῶς περὶ τῶν κωλυομένων κατηγορεῖν οἱουδήποτε προσώπου ἐπὶ δημοσίῳ ἐγκλήματι διαλαμβάνει βιβλίον θ' τοῦ κώδικος τίτ. α', καὶ βιβλίον μη' τῶν διατάξεων [9] τίτ β'. Περ'

1) ποιεῖν ἐκβολῆς συμπόσια 1.— 2) ἐγχρόνου τάξεως 1, 24, 45.— 3) καν. π' vett. edd.— 4) συν. καρθαγ. om. 23, 44, 49. καν. πα', πθ' 21. καν. πη', πθ 9.— 5) περὶ τοῦ τίνες 1.— 6) ΚΠ. καν. ς' καὶ θ' 45, in indice f. 32; excedit enim tituli IX initium ante f. 290, καν. θ', κα' 10, 48, manifesto ex sequentibus errore; aliquid gravius in 50 occurrit, ubi omittuntur canones CP. chalced. et caeteri omnes, praeter duos carthag. inscriptos: θ', κα'.— 7) καν. η', ια', ιβ', ιε', ιθ', κ', λ', ρκη', ρκθ', ρλ' 11, cuius ed. rom. addit καν. ιδ'.— καν. η', ια', ιβ', ιε', ιθ', κ', ρκη' 21— καν ιβ', ιε', ιθ', κ', λ', πζ', ρκη', ρκθ', ρλδ', ρλη' 45.— καν. η', θ', ι', ια', ιβ', ιδ', ιζ', ιθ', κ', λ', πζ' ρκη', ρκθ', ρλ', ρλα', ρλβ' 2.— 8) κεφ. α' om. 10, 21, 48.— 9) τῶν DιGSέστων τίτ. β' 48.—

*

δὲ ἐγκληματικῶν καὶ κανονικῶν [1] καὶ χρηματικῶν ζητήσεων εἴρηται ἐν τῷ κώδικι καὶ ταῖς νεαραῖς· φησὶ γὰρ βιβλίον ά τίτ. β' διάτ. ϛ', ὅτι τὰς ἀναφυομένας κανονικὰς ἀμφισβητήσεις [2] ἐν ὅλῳ τῷ Ἰλλυρικῷ οὐ δεῖ τέμνεσθαι παρὰ γνώμην τοῦ ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς αὐτοῦ [3] συνόδου, ἥτις ἔχει τὰ προνόμια τῆς ἀρχαίας Ῥώμης. Καὶ τίτ. ϛ' διάτ. κβ', ὅτι ὁ κατὰ συκοφαντίαν ἐπὶ παραστάσει [4] παρὰ δικαστῇ προσφόρῳ αἰτιώμενος ἐπίσκοπον, λ' δίδωσι λίτρας. Καὶ διάτ. κε' τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι οἱ κληρικοὶ Κωνσταντινουπόλεως, τῶν ἐναγόντων μὴ βουλομένων αὐτοῖς [5] ἐνάγειν παρὰ τῷ πατριάρχῃ, παρὰ μόνοις τοῖς ἐπάρχοις [6] δικάζονται ἐνάγοντες καὶ ἐναγόμενοι χρηματικῶς καὶ ἐγκληματικῶς ὑπὲρ ἰδικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν· καὶ οἱ μὲν κληρικοὶ τὸν οἰκονόμον ἢ τὸν ἐκκλησιέκδικον διδόασιν ἐγγυητὴν, καὶ οὐχ ἕτερον, ἕως ν' λιτρῶν, καὶ ἐὰν ὑπερβαίνῃ τὸ πρᾶγμα, ὁμολογίαν ἐνώμοτον [7] ἐπὶ τῷ ὑπερβαίνοντι ποσῷ ποιοῦσιν.

Cap. I.

Qui, et apud quos accusant episcopos, vel clericos. Apostolorum canon LXXIV. Constantinopolit. synodi canon VI. Synodi Chalcedon. can. IX, XXI. Syn. carthag. can. VIII, XI, XII, XV, XXX, CXXVIII, CXXIX. Cyrilli epistolae ad Domnum cap. primum.

Lex. Generaliter de personis, quae prohibentur accusare quamvis personam in crimine publico, tractat liber IX Cod. tit. I, et XLVIII liber Digest. tit. II. De criminalibus et canonicis et pecuniariis quaestionibus dictum est in Codice et in Novellis. Dicit enim lib. I, tit. II, const. VI, quod canonicas quaestiones, quae oriuntur in toto Illyrico, non oportet decidere praeter sententiam archiepiscopi Constantinopolis et eius synodi, quae habet veteris Romae privilegia. Et tit. VI constitut. XXII, quod qui per calumniam apud competentem iudicem episcopum accusat, solvit XXX libras. Et constitut. XXV eiusdem tit. quod clerici constantinopolitani, si nolint actores apud patriarcham agere, a solis praefectis praetorio iudicantur, sive conveniant, sive conveniantur, in pecuniariis et criminalibus causis, tam pro privatis, quam pro ecclesiasticis; et cleri quidem oeconomum seu ecclesiae defensorem dant fideiussorem, et non alium, usque ad L libras; et si res eam summam excesserit, pro quantitate quae excedit, dant iuratam cautionem.

Auctaria. In codd. 9, 10, 22, 45, 49, ad vocem Ῥώμης. ipse quidem textus codd. 10, 45 caeterorum vero margines habent hoc scholium: Τοῦτο τὸ νόμιμον κεκαίνισται ἐκ τοῦ νῦν φοιτήσαντος νόμου τῶν εὐσεβῶν ἡμῶν βασιλέων Ἡρακλείου καὶ Κωνσταντίνου, τοῦ γραφέντος [duas voc. om. 22] πρὸς Σέργιον τὸν [ἁγιώτατον 10, 49] πατριάρχην. Κελεύει γὰρ [λέγει δὲ 9, κελεύσει 10, ἐκέλευσε 22] μήτε ἐπίσκοπον, μήτε κληρικὸν. μήτε μοναχὸν χρηματικῆς ἢ ἐγκληματικῆς χάριν αἰτίας παρὰ πολιτικῷ ἢ στρατιωτικῷ [πολιτικῶν ἢ στρατιωτικῶν 10] ἐνάγεσθαι ἄρχοντι, ἀλλὰ παρὰ μόνοις τοῖς ἰδίοις ἐπισκόποις ἢ μητροπολίταις ἢ πατριάρχαις, γενικῶς ἐν ὅλαις ταῖς πόλεσι τῆς φιλοχρίστου πολιτείας; Cf. supra p. 439.

In 28: Ὁ νόμος ἐν ᾧ καὶ ἀντιγραφὴ τοῦ κυρ. Ἀλεξίου.

In 45 capitulo additur ex indice: προσθήκη καὶ περὶ κατηγορούντος καὶ κατηγορουμένου, τίνες καὶ παρὰ τίσιν κατηγοροῦσιν ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν

Γενικῶς περὶ τῶν — τοῦ κώδ. βιβλ. θ τίτ. α' διατάξεις διάφοροι, κείμεναι εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. λδ' κεφ. κζ'·

Δόγματι συγκλήτου — κινῆσαι. B. LX. 3. 4. cap. 27, 28, 29 sine scholiis.

Ὁ στρατιώτης — ἐγγράψασθαι. Ibid. cap. 32.

Ἀδελφὸς — ὑποκεῖται. Ib. cap. 35. Πλὴν ἴσθι ὅτι ἡ λη' τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησὶν, ὅτι τὰ ἐλαφρότερα ἐγκλήματα κινοῦσι τὰ κατ' ἀλλήλων (Cf. Theodori Hermopol. scholium ad cap. 35) ἔχει δὲ τὸ κατὰ πόδας τοῦ προγραφέντος κεφαλαίου, προκείμενον [8] εἰς τὸ ἔγκλημα καὶ τὸ μέγα, καὶ φησιν ὁ Θαλέλαιος, ὅτι εἰ καὶ πούβλικον — ἐξορίας. Ibid. in scholio.

Ὁ ἄτιμος — τούτου. Ibid. capp. 37, 38, 39, sine scholiis.

Ὁ ὤν — τιμωρεῖται. Ibid. capp. 41, 42, 43, exclusis scholiis.

Καὶ βιβλ. μη' τῶν διατάξεων τίτ. β', κείμενον εἰς τὸ αὐτὸν ξ' βιβλίον τῶν βασιλικῶν καὶ τὸν αὐτὸν τόν

1) καὶ κανονικῶν om. 49. — καὶ χρηματικῶν om. 45 — 2) ζητήσεις 79. — 3) αὐτοῦ συν. 10, 11, 49. — 4) ἐπὶ καταστάσει 49. — 5) αὐτοὺς vett. edd. — 6) ὑπάρχοις 44, 45. vett. edd. — 7) ἀνώμοτον 44, 45, 48. — 8) προσγραφ. πρ. 45.

λδʹ τίτ. κεφ. αʹ Γυνὴ κεφαλικὸν— ἐγγυητὴν καὶ τῶν λοιπῶν, καθ' ὧν ἄκουσα μαρτυρεῖν, οὐκ ἀναγκάζεται. Ibid. capp. 1, 2, scholiis omissis, et sic porro.

Ὁ καταχριθεὶς— ἑτέρῳ. Ibid. capp. 4, 5.

Ὁ ἐλευθερωθεὶς— αὐτοῦ. Ibid. cap. 7.

Χωρὶς τῶν κεκωλυμένων — ἑτέρου. Ibid. capp. 8, 9, 10, 11.

Ἐν τῷ αὐτῷ καιρῷ— ποιεῖται. Cap. 12. §. 2.

Περὶ δὲ ἐγκληματικῶν—Ῥώμης, ut supra. Ταύτης δὲ τῆς διατάξεως τὸ μὲν πλάτος, εἰ καὶ προεγράφη ὄπισθεν εἰς κεφάλ. ι τοῦ αʹ τίτλου, ἀλλ' οὖν ἐτέθη καὶ ὧδε, ἔχον οὕτως· Πάσης καινοτομίας— διακρίνεσθαι. Vid. supra p. 462, 463. Τὸ δὲ τοῦ βασιλικοῦ κείμενον εἰς βιβλ. εʹ τιτ. αʹ ἔχει οὕτως· Δεῖ τοὺς ἐν Ἰλλυρικῷ— διακρίνεσθαι. B. V. 1. 5.

Καὶ τίτλος γʹ διάτ. κζʹ, κεῖται δὲ εἰς βιβλ. γʹ τῶν βασιλικῶν τίτ. αʹ κεφ. βʹ. Ὁ συκοφαντήσας — δημοσίῳ. B. III. 1. 2.

Hactenus eadem, paucis exceptis, in 2 qui quaedam huc inserit solus: παρὰ ρλζ κειμένη εἰς βιβλ. γʹ τῶν βασιλ. τίτ. αʹ, κεφ. θʹ, προεγράφη εἰς ηʹ κεφάλ. τοῦ αʹ τίτ.— παρὰ ρκγʹ. τῶν βασιλ. βιβλ. γʹ τίτ. αʹ κεφ. μζʹ, μεʹ, οὗ ἡ ἀρχή· Εἴ τις κατά τινος κληρικοῦ. Τοὺς οἰκονόμους—ὑπεισελθεῖν, καὶ κεφάλαιον ἐφεξῆς μςʹ. B. III. 1. 37, 39.

In 45: Καὶ διάτ. κεʹ τοῦ αὐτοῦ τίτλου, ἥτις οὐ κεῖται, ὅτι— ποιοῦσιν, ut supra. Ἔχει δὲ οὕτω τὰ τῆς κεʹ διατάξεως· Τοῖς 1) Κωνσταντινουπόλεως κληρικοῖς δικαζομένοις ἁρμόδιος δικαστὴς ἔστω ὁ ἀρχιεπίσκοπος, ἐὰν ὁ ἐνάγων ἀρέσκηται τούτῳ. Εἰ δὲ παραιτεῖται τὴν αὐτοῦ κρίσιν ὁ ἐνάγων τοῖς κληρικοῖς, παρὰ μόνοις τοῖς ἐπάρχοις τῶν πραιτωρίων ἐναγέσθωσαν καὶ οἱ κληρικοὶ τῆς βασιλίδος καὶ ὁ οἰκονόμος, εἴτε ἐκκλησιαστική ἐστιν ἡ δίκη, εἴτε ἰδία αὐτῶν, καὶ ἐν μηδενὶ ἄλλῳ φόρῳ παρὰ μηδενὶ ἄλλῳ δικαστῇ ἐναγέσθωσαν, μήτε ἐν χρηματικοῖς, μήτε ἐν ἐγκληματικοῖς αἰτίαις. Ἴσθι δὲ ὅτι τὸ νόμιμον τοῦτο κεκαίνισται διὰ νόμου Ἡρακλείου . . πατριάρχην, ὅστις κελεύει μήτε— πολιτείας, ut supra.

Ὁ νόμος. Καὶ οἱ νόμοι γάρ, καὶ οἱ κανόνες κωλύουσι κληρικὸν 2) ὀμνύναι· ὁ δὲ οἰκονόμος 3) ἐναγόμενος οὐ δίδωσι ἐγγυητήν, καὶ αὐτὸς δέ, καὶ οἱ κληρικοὶ δύο νομίσματα ὑπὲρ ὑπομνήσεως καὶ προβολῆς διδόασιν ἐντελέως, καὶ τὰ λοιπὰ δαπανήματα φειδωλότερον 4) ποιοῦσι· καὶ ἡ λβʹ διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ καὶ οἱ μοναχοὶ διάξιμοι οὐ γίνονται 5), ἀλλὰ παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν αὐτῶν ἐνάγονται· ἐν Κωνσταντινουπόλει δὲ εὑρισκόμενοι παρὰ μόνοις τοῖς ἐπάρχοις 6) ἐνάγονται· ἔνθα καὶ ἡ τιμὴ αὐτοῖς φυλάττεται, καὶ συνηγόρους λαμβάνουσιν. Ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις ὑπὲρ ἰδίων πραγμάτων ἐναγόμενοι μόνους τοὺς οἰκονόμους 7), ἢ τοὺς ἐκκλησιεκδίκους διδόασι ἐγγυητάς. Παρὰ δὲ τοῖς ἐπάρχοις χρηματικῶς ἐναγόμενοι, ἢ ἀλλήλους 8) ἐγγυῶνται, ἢ ἐνυποθήκους 9) ποιοῦσιν ὁμολογίας· ὑπὲρ δὲ τῶν ἐκκλησιαστικῶν μόνος ὁ οἰκονόμος ἐνάγεται, ὃν χρὴ παρὰ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι, καὶ δίδωσι τὸν ἐκκλησιέκδικον 10) ἐγγυητήν· καὶ ἐν μὲν τοῖς ἥττοσι δικαστηρίοις ὑπὲρ ὑπομνήσεως διδόασιν οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ τοῖς ἐκβιβασταῖς 11), οὐ πλέον τοῦ νομίσματος. Εἰ δὲ δι' ἐκβιβαστοῦ τῶν ἐπάρχων ἀπὸ ψήφου 12) αὐτῶν ὑπομνησθῶσιν ἐν ἐπαρχίᾳ 13), οὐ πλέον δύο νομισμάτων διδόασιν ὑπὲρ σπορτούλων. Ἐν Βυζαντίῳ δὲ νομίσματα γʹ δίδωσιν ὁ ἐξωτικὸς κληρικὸς ὑπὲρ σπορτούλων, ἐφ' ὁσηδήποτε ποσότητι 14) ἐναγόμενος· ὁ ἐκβιβαστὴς οἱονδήποτε κληρικὸν ὑβρίζων, ἢ σκύλλων, ἀποζώννυται καὶ ἐσχάτως τιμωρεῖται 15). Εἰ δέ τινες φανῶσιν ἀδίκως αὐτοῖς ἐνάγοντες, διδόασιν αὐτοῖς πάσας τὰς κατὰ πρόφασιν αὐτῶν ἐκ προοιμίου 16) τῆς δίκης προσγενομένας αὐτοῖς δαπάνας.

Lex. Nam et leges et canones vetant clericum iurare. Conventus autem oeconomus non dat fideiussorem, sed et ipse et clerici dant duos nummos pro monitione et pro curatoris constitutione, reliquosque sumptus parcius faciunt. Et XXXII eiusdem tit. constitutio dicit, quod episcopi, clerici et monachi a regione in regionem non protrahuntur, sed apud provinciarum praesides conveniuntur. Sin autem Constantinopoli inveniantur, apud solos praefectos praetorio conveniuntur, ubi etiam eis honor habetur, et advocatos accipiunt. Quod si in provinciis de rebus privatis conveniantur, solos

1) τοῖς. Cf. Lex Marciani, a. 456, L. 25 Cod. 1. 3. —2) κληρικοὺς 44.—3) ὅτι οἰκονόμος ib.—4) φειδωλοτρῶς sic vett. edd.—5) οὐ διάγονται 44.—6) ὑπάρχοις 44, 45, 48 et vett. edd.—7) μόνους τοὺς οἰκον. om. vett. edd.—8) ἢ ἄλλους 49.—9) ἢ ἐν ὑποθήκῃ 21.—10) τὸν ἐκκλησιεκδίκων 49.—11) ἐμβιβασταῖς 48, ἐκβιβασταῖς 79.—οὐδὲν πλέον 21.—12) ψήφου 45.—13) ἐπαρχίαις 44, 79.—14) ἐφ' ὁσονδήποτε πρᾶγμα vett. edd. —15) τιμωροῦνται 44, haesit notarius, qui supra reliquit: ἀποζώννυται.—16) ἐν προοιμίῳ 49, 79, ἐκ προοιμίου 48. — προγενομένας 21.

oeconomos, vel ecclesioo defensoros daot fideiussores. Sin autem apud praefectos praetorio pecuniario conveniantur, vel pro se iovicem fideiubeot, vel sub hypotheco praebeot cautionem. Pro ecclesiasticis autem solus oeconomus convenitur, quem oportet fieri ab opiscopo, ot ecclesiae defensorem fideiussorem exhibet. Et in minoribus quidem tribunalibus pro monitiooe dant opiscopi et clerici oxecutoribus non plus quam unum solidum. Sio autem per praesidum executorem, eorum sententio in provincia moniti fueriot, non dant plus quam duos solidos pro sportulis. Byzantii autem extornus clericus dat tres solidos pro sportulis, pro quocumquo sit quantitate conventus. Executor autem, qui quomvis clericum iniuris afficit vel vexat, exauctoratur seu cingulo privatur, et capitali supplicio afficitur. Si qui autem eos per ioiuriam convonisse visi fuorint, daot ois omnos impensas quoo a principio ipsorum causa ab eis factae sunt.

Auctoria in 44, 48, 49 ad initium legum: Οὐχ εὑρίσκομεν 1) κανόνα κωλύοντα κληρικοὺς ὀμνύειν μήποτε οὖν (οὖν om. 48) ἡ παροῦσα νομοθεσία ἐπειδὴ (ἐπειδὲ 48) πρὸς τὸ ὑπὸ τοῦ Κυρίου (ὑ. τ. κ. om. 44) ἐν εὐαγγελίοις εἰρημένον περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν τινά, καὶ ἀντὶ τῆς ἁγίας γραφῆς κανόνος (ἁγίας οἰκονόμου 44) ὠμνήσθη.

In 43: Καὶ ἡ λβ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ἥτις οὐδὲ αὐτὴ κεῖται, φησὶν ὅτι — δαπάνας. Ἔχει δὲ κατὰ ῥῆμα οὕτως· Πάντας 2) τοὺς ὁσουδήποτε ὄντας ἢ μετὰ ταῦτα ἐσομένους τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἱερέας ἢ κληρικοὺς οἱουδήποτε βαθμοῦ ἢ μοναχούς, ἐν ταῖς χρηματικαῖς αἰτίαις, νομοθετεῖ ἡ διάταξις, μηδαμῶς εἰς ἐξωτικὸν ἕλκεσθαι δικαστήριον, ἐξ ἀποφάσεως οἱουδήποτε μείζονος ἢ ἥττονος δικαστοῦ, μηδὲ τὴν ἐπαρχίαν ἢ τὸν τόπον ἐξιέναι ἐν ᾧ διάγει· μηδεὶς γὰρ αὐτῶν, φησί, τὴν ἐκκλησίαν ἢ τὸ μοναστήριον αὐτοῦ καταλιμπάνειν ἀναγκαζέσθω διὰ τῆς ἐλεεινῆς ἀνάγκης, ἀλλὰ παρὰ τοῖς ὀρδιναρίοις δικασταῖς, τουτέστι παρὰ τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν. ἐν οἷς διάγουσι τόποις, καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑπηρεσίαις πειθαρχοῦσι, πάσας τὰς τῶν ἐναγόντων αὐτοῖς ὑποδεχέσθωσαν ἀναγωγάς, ἵνα ἐν ταῖς ὥραις καὶ τοῖς χρόνοις ἐν οἷς σχολάζουσιν ἐκ τῆς θορυβώδους τῶν πραιτωρίων παραμονῆς, 3) πρὸς τὰς ἑαυτῶν ἐκκλησίας καὶ τὰ μοναστήρια ὑποστρέφοντες, τὰς ἑαυτῶν ψυχὰς διὰ τῶν εὐχῶν θεραπεύωσι 4), καὶ εὐχερῶς ἐκ τοῦ πλησίον τοῖς ἁγίοις θυσιαστηρίοις δουλεύωσιν, ἐν τοῖς ἑαυτῶν οἴκοις καὶ ταῖς ἑστίαις διατρίβοντες. Ἐν τῇ βασιλίδι πόλει εὑρισκομένους ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς οἱουδήποτε βαθμοῦ καὶ μοναχούς, διὰ οἱανδήποτε αἰτίαν 5), οὐ βούλεται παρ' ἄλλῳ τινί ποτε ἀνάγεσθαι, εἰ μὴ παρὰ τοῖς ἐπάρχοις τῶν πραιτωρίων, ἔχει γάρ· Καὶ τιμῆς ἀξιοῦνται, καὶ συνηγόρων εὐποροῦσι, ταῖς δικαιολογίαις ὑπερεκχεομένων· Ὅταν δὲ ἐν ἐπαρχίᾳ ἐν διαλαλιαῖς τῶν ἀρχόντων ὑπομιμνήσκωνται ὀρθόδοξοι, ἢ κληρικοὶ ἢ ἱερεῖς ἢ μοναχοί, ἐξ οἰκείας αἰτίας ἢ συναλλαγμάτων, μηδένα ἄλλον ἐγγυητὴν ἀπαιτείσθωσαν, εἰ μὴ τὸν τῆς ἐκκλησίας ἔκδικον ἢ τὸν οἰκονόμον, ἵνα μὴ ἄπληστος ὢν ὁ ἐκβιβαστής, καὶ ἐξωτικὸν ἐγγυητὴν ἀπαιτῶν, ἀναιτίως αὐτοὺς ζημιώσῃ. Οἱ δὲ ἐν τῇ βασιλίδι πόλει ἐξ οἱασδήποτε ἐπαρχίας εὑρισκόμενοι ἱερεῖς ἢ οἰκονόμοι ἢ ἐκκλησιέκδικοι ἢ οἱουδήποτε κληρικοί, παρὰ μόνοις μὲν ἀναγέσθωσαν τοῖς ὑπάρχοις, καὶ ἐν ταῖς ἰδικαῖς καὶ ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ὑποθέσεσιν, ἐγγυητὴν δὲ μηδένα ἀπαιτείσθωσαν, ἀλλ' ἢ ἀλλήλους ἐγγυάσθωσαν, ἢ ὁμολογίας ἐνυποθήκου καὶ νομίμως γενομένης, καὶ ὑποθήκην τῶν ἰδίων αὐτῶν οὐσιῶν ἐχούσης, ἐν ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς δίκαις, μόνοι οἱ οἰκονόμοι ἀναγέσθωσαν, οὓς ἂν ὁ ἐπίσκοπος προχειρίσεται· παρ' οὐδενὸς γὰρ ἄλλου δεῖ τὸν οἰκονόμον καθίστασθαι· ἀναγόμενος δὲ τὸν τῆς ἐκκλησίας ἔκδικον παρεχέτω ἐγγυητὴν καὶ μηδένα ἕτερον. Ἐκβιβαστὴς δὲ μὴ ὢν ὀρθόδοξος, κατὰ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ μὴ κομπευέσθω· ἀλλ' αὐτὸ τὴν ἀρχὴν μηδὲ κομπευέσθωσαν οἱ αἱρετικοί. Ἐὰν δὲ στρατεύσηται καὶ κομπευθῇ 6) κατὰ ὀρθοδόξου ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ οἱουδήποτε βαθμοῦ, κεφαλικῶς τιμωρείσθω. Ὀρθόδοξος δὲ ὢν ὁ ἐκβιβαστής, ἀπὸ μὲν ἀποφάσεως ἥττονος δικαστοῦ ἐκβιβάζων, ἥμισυ νόμισμα λαμβανέτω σπόρτουλον, καὶ μηδὲν πλέον ἐλπιζέτω, ἢ ἐπιχειρείτω λαμβάνειν· ἐξ ἀποφάσεως δὲ τῶν ἐπάρχων ἐκβιβάζων ἐν ἐπαρχίαις δύο νομίσματα λαμβανέτω, ἐπὶ οἱᾳδήτινι ποτὲ ποσότητι· μηδεμίαν δὲ ὕβριν ἢ ἐν λόγοις ἢ ἐν σώματι ἐπαγαγέτω τοῖς κληρικοῖς ἐκβιβαστής· ἐὰν δὲ ἐπαγάγῃ, καὶ ἀποζωννύσθω τῆς στρατείας αὐτοῦ, καὶ δημευέσθω, καὶ ἐσχάτῃ περιπιπτέτω τιμωρίᾳ. Τὰ προνόμια πάντα τῶν ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν καὶ τῶν ξενοδοχείων, καὶ τὰ γενικὰ καὶ τὰ ἰδικὰ αὐτοῖς δεδομένα διηνεκῶς φυλαττέσθω, καὶ μηδεὶς ἢ τοὺς ἱερέας, ἢ τοὺς κληρικούς, τοὺς ἐν οἱῳδήποτε βαθμῷ, ἢ μοναχούς, ἢ τοὺς ἐν τοῖς πτωχείοις ἢ ξενοδοχείοις ἀφωρισμένους, ἐξτραορδιναρίαις λειτουργίαις ὑποβαλλέτω· τὰς γὰρ τοιαύτας ἐπιζημίους λειτουργίας εἰ ἄλλοις πολλοῖς παραχωροῦμεν, πολλῷ δικαιότερόν ἐστι τοῖς μακαρίοις τούτοις προσώποις παραχωρεῖν αὐτόν 7). Ἴσα δὲ μάτην ἐν τῆς οἰκείας κερδάτῃ προπετείας, καὶ ἴνα τῶν ἀναισχύντων συκοφαντῶν ἡ τόλμα χαλι-

1) εὑρίσκομεν. Invenit hoc Balsamon, suumque tacitus fecit.— 2) πάντας. L. 33 Cod. 1. 3 Leonis et Anthemii impp. a. 469.— 3) παραμονῆς. Inde latine haec desunt: *quumque eos ad tempus petitorum intentio calumniosa laxaverit*, ad sua se etc. Ceterum non tam interpretationem κατὰ ῥῆμα hic habemus, quam cuiusdam iurisperiti commentariam.— 4) θεραπεύωσι cod.— 5) αἰτίαν. Adde: *quos tamen in litem quisquam vocari voluerit.*— 6) κομπλευθῇ ib.— Plura hic nova, neque etiam latine comparent in Cod. Iustin.— 7) αὐτός ib.

ναθῇ, θεσπίζομεν τὸν ἢ παρὰ τοῖς ἐπάρχοις ἢ παρὰ ἄρχουσι ἐπαρχίας αἰτιασάμενον ἐπίσκοπον ἢ κληρικὸν ἢ μοναχόν, ἢ τοὺς λοιποὺς ὧν ἐμνημόνευσε, καὶ ἀποδειχθέντα συκοφάντην, πάντα καταβάλλειν τὰ ἀναλώματα, ὅσα ἐν ὅλῃ τῇ δίκῃ ἐδαπανήθη, ἵνα κἂν τούτῳ φόβῳ πᾶσης κατ᾽ αὐτῶν συκοφαντίας ἀπέχοιντο.

Σὺ δὲ ἴσθι ὅτι παρὰ τῆς οθ᾽, πγ᾽ καὶ ϱκγ᾽ νεαρᾶς κάλλιον ἐτυπώθη τὰ τῆς διατάξεως. καὶ μηδὲ ἐκεῖνό σοι ἐναντιωθῇ τῷ τὴν κε᾽ διάταξιν λέγειν μὴ ἀπαιτεῖσθαι τὸν οἰκονόμον ἐγγύας· ἐκεῖ γὰρ περὶ πραγμάτων ἰδίων ἐναγόμενον αὐτὸν θεματίζει, ἐνταῦθα δὲ περὶ ἐκκλησιαστικῶν.

Ὁ νόμος. Ἡ δὲ ν᾽ διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὅτι [1] εἰ κληρικοὶ καλῶς ἐν συμβολαίῳ [2] ἀπολέγουσι τῇ τοῦ φόρου παραγραφῇ [3]. Γενικῶς γὰρ ἔξεστιν ἑκάστῳ τῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ καταφρονεῖν. Καὶ διάτ. β᾽ τοῦ δ᾽ τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι ἐὰν πρὸ τελείας ψήφου κληρικὸς ἐκκαλέσηται, τὴν ὡρισμένην ἐκ τούτου [4] ποινὴν κατὰ τῶν ἄλλων τῶν ν᾽ τοῦ ἀργυρίου λιτρῶν ὁ φίσκος οὐ λαμβάνει παρ᾽ αὐτοῦ, ἀλλὰ τοῖς πένησι διανέμεται. Ἡ δὲ ζ᾽ διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου, ὅτι [5] ἐπὶ μόνων χρηματικῶν μεταξὺ συναινούντων, οὐ μὴν καὶ ἀκόντων, ἰσχυρῶς ἐπίσκοπος [6] δικάζει. Καὶ διάτ. η᾽, ὅτι ἡ τῶν ἐπισκόπων ψῆφος ἔῤῥωται μεταξὺ τῶν ἐπιλεξαμένων αὐτούς, καὶ ἔοικε ταῖς ψήφοις [7] τῶν ἐπάρχων, ἀφ᾽ ὧν [8] ἐκκαλεῖσθαι οὐκ ἔξεστι. Καὶ διάτ. ιγ᾽, ὅτι βουλόμενος ὁ ἐνάγων, οὐ μὴν καὶ ἄκων, ἐνάγει παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ [9] Κωνσταντινουπόλεως, τῷ οἰκονόμῳ καὶ τοῖς ἄλλοις αὐτοῦ κληρικοῖς, εἴτε πρὸς αὐτούς, εἴτε πρὸς τὴν ἐκκλησίαν [δίκην] ἔχει. Καὶ κθ᾽ διάτ. [10], ὅτι μηδεὶς ἐκ πρώτης αἰτιάσθω κληρικὸν [11] παρὰ τῷ πατριάρχῃ, ἀλλὰ παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ αὐτοῦ. Εἰ δὲ πρὸς αὐτὸν ὕποπτως ἔχει, παρὰ τῷ μητροπολίτῃ, εἰ δὲ κἀκεῖνος ὕποπτός ἐστι, δεῖ συνδικάζειν αὐτῷ ἐκ προσώπου τῆς ὅλης συνόδου, τρεῖς τοὺς κατὰ τὴν τάξιν τῆς χειροτονίας πρωτεύοντας· καὶ εἰ μὴ [12] στερχθῇ τὰ κεκριμένα, τὸν τῆς διοικήσεως πατριάρχην ἐπικαλεῖσθαι, καὶ τοῖς παρ᾽ ἐκείνου [13] κεκριμένοις ἐμμένειν, ὡς ἂν εἰ ἐξ ἀρχῆς αὐτὸς [14] ἐδίκασεν· οὔτε γὰρ ἐκκαλοῦνται αἱ τῶν πατριαρχῶν ψῆφοι· τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν τοῖς ἐπισκόποις ἐναγόντων. Ἔξεστι δὲ παρὰ τῷ πατριάρχῃ αἰτιᾶσθαι [15], ἐφ᾽ ᾧ διὰ γραμμάτων αὐτοῦ τὴν ὑπόθεσιν ἐπισκόπῳ παραπεμφθῆναι, καὶ οὐ πλέον δ᾽ κερατίων ὑπὲρ σπορτούλων λαμβάνει ὁ παρὰ πατριάρχου ἢ μητροπολίτου [16] πεμπόμενος κληρικός, ἢ, ἔνθα ἐπίσκοπος ὁ πεμφθεὶς εἴη, οὐ πλέον τῶν ἐξ νομισμάτων, ἐφ᾽ οἱαδήποτε [17] αἰτίᾳ ἢ ποσότητι. Ὁ δὲ πατριάρχης ἀκροᾶται τῆς ἐκκλήτου [18] τῶν ἐξ ἐπιτροπῆς αὐτοῦ δικασάντων ἐπισκόπων, ἢ μητροπολιτῶν. Ὁ δὲ παρὰ [19] ταῦτα ποιῶν διπλοῦν δίδωσι τὸ ὑπερεισπραχθὲν [20]· καὶ γίνεται παρὰ τοῦ πατριάρχου ἢ τοῦ μητροπολίτου, ὑπὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον, ἐκβαλλόμενος [21] τῶν ἐκκλησιαστικῶν καταλόγων. Ταῦτα μὲν ἔνθα πρὸς ἐκκλησιαστικὴν ὁρᾷ τὸ πρᾶγμα κατάστασιν· Εἰ δὲ πολιτικὴ εἴη ἡ ἀμφισβήτησις, οὐκ ἀναγκάζεται ὁ ἐνάγων, ἢ ὁ κατηγορῶν ταῦτα φυλάττειν, ἀλλ᾽ ἄδειαν ἔχει παρὰ τοῖς ἄρχουσι κινεῖν. Ἡ δὲ δ᾽. διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι ἐάν τις ἔχῃ δίκην χρηματικὴν πρὸς κληρικόν, ἐντυγχανέτω τῷ ἐπισκόπῳ ὑφ᾽ ὃν τελεῖ ὁ ἐναγόμενος, καὶ ἀγράφως κρινέτω ἀζημίως· καὶ εἰ βούλονται τὰ μέρη, γίνεται ψῆφος ἔγγραφος [22]. Εἰ δὲ κατά τινα πρόφασιν οὐ δύναται τεμεῖν τὴν ὑπόθεσιν ὁ ἐπίσκοπος, τότε παρὰ τοῖς ἄρχουσιν ἡ δίκη λέγεται, φυλαττομένων τοῖς κληρικοῖς τῶν προνομίων. Εἰ δὲ περὶ ἐγκλημάτων ζητεῖται, εἰ μὲν πολιτικῶν, οἱ ἄρχοντες δικάζουσιν ἐν Βυζαντίῳ [23] καὶ ταῖς ἐπαρχίαις, τῆς δίκης μετὰ προκάταρξιν μὴ ὑπερβαινούσης δύο μῆνας. Καὶ ἐὰν φανῇ ποινῆς ἄξιος ὁ κληρικός, πρότερον γυμνοῦται [24] διὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς ἱερατικῆς ἀξίας, καὶ οὕτως ὑπὸ τὰς χεῖρας γίνεται [25] τοῦ νόμου. Εἰ δὲ τὸ ἁμάρ-

1) ὅτι καὶ 11.— 2) ἐν συμβολαίοις 45.— 3) ἀπογραφῇ 11.— 4) ἐκ τοῦ νόμου ib.— 5) φησὶν ὅτι ib.— 6) ὁ ἐπίσκοπος ib.— 7) αὐτοῖς καὶ ἔοικε ταῖς ψήφοις 49.—ὑπάρχων 11.— 8) ἐφ᾽ ὧν Iustell. ἐγκαλεῖσθαι ἀφ᾽ ὧν 49.— 9) ἀρχιεπισκόπῳ 10, 11, 21, 45, 49. Kll. ὅστις τῷ οἰκονόμῳ 45.— 10) καὶ ἡ ιθ διάτ. 10, 11, 49.— 11) κληρικὸν ξένον 10. —12) εἰ μὲν 48.— 13) παρ᾽ αὐτοῦ 10, 11, 45, 49; κρινομένοις 10, 45, 49.—14) αὐτὸς om. vett. edd. αὐτοὺς 49.— 15) αἰτεῖσθαι Iustell.—16) πατριάρχῃ ἢ μητροπολίτῃ 45, 79 τοῦ πατρ. ἢ τοῦ μητροπ. 10.—17) ἐφ᾽ οἷς οἱαδήποτε 49.— 18) τῆς ἐκκλησίας τοῦ τῶν 11.— 19) ὁ παρὰ ταῦτα 11, 48. —20) ὑπερπραχθὲν 11, 44, 45, 48, 49.—21) ἐμβαλλόμενος Iustell.— 22) ἄγγραφος 49, 79.— 23) ἐν τῷ βυζαντίῳ 11 ἐπαρχίαις. vett. edd.—24) γυμνούσθω 11.— 25) γινέσθω 11, 21, 44, 48.

τημα ἐκκλησιαστικόν ἐστιν, ὁ ἐπίσκοπος κρινέτω κατὰ τοὺς κανόνας, οἷς τισι καὶ οἱ νόμοι ἕπονται, καὶ μὴ ἐπικοινωνείτωσαν οἱ ἄρχοντες τῇ ζητήσει. Καὶ ἡ ιε' διάταξις τοῦ αὐτοῦ τίτλου φησίν, ὅτι ὁ ἔχων πρός τινα τῶν ἀσκητῶν ἢ παρθένων ἱερωμένων ἢ γυναικῶν οὐσῶν ἐν μοναστηρίῳ [1], τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῶν προσίτω. Ὁ δὲ μετὰ σεμνότητος αὐτὸν ἢ αὐτὴν ἀγαγέτω διὰ τῶν ἡγουμένων ἢ τῶν ἀποκρισιαρίων ἢ ἑτέρων ἐπιεικῶν [2], καὶ σκοπείτω· ὁ ἄρχων δὲ πειρώμενος παρεμβαλεῖν ἑαυτὸν [3] οὐ διαδέχεται καὶ ζημιοῦται τῷ φίσκῳ δέκα λίτρας, ἅμα τῇ αὐτοῦ τάξει. Οἱ δὲ ἐκβιβασταὶ ἐγκλείονται εἰς τὰ κάγκελλα [4] καὶ προσηκόντως σωφρονίζονται, καὶ διὰ τῶν ἐπισκόπων κωλύονται τοῦ λοιποῦ ἐκβιβάζειν.

Lex. Const. L eiusdem tit. dicit, quod clerici recte in instrumento fori praescriptioni renuntient. Generaliter enim cuique licet contemnere, quae pro se indulta sunt. Et const. II tit. IV eiusdem lib. quod si ante finem sententiae clericus provocaverit, multam quinquaginta librarum argenti in hoc adversus olios constitutam, ab ipso fiscus non accipiat, sed pauperibus erogot. Const. autem VII eiusdem tit. qeod in pecuniariis dumtaxat causis inter consentientes, non autem etiam invitos efficaciter episcopus iudicet. Et const. VIII, quod episcoporum iudicium ratum sit inter eos qui ipsos elegerint, ac simile sit praefectorum sententiis, a quibus provocare non licet. Et const. XIII, quod actor volens, at non etiam invitus, apud episcopum Constantinopolis lite pulset oeconomum, aut alios eius clericos, sive adversus ipsos, sive adversus ecclesiam actionem habeat. Et XXIX constit. Nemo prima vico apud patriarcham, sed episcopum suum, clericum accusato; si vero suspectum illum habeat, apud metropolitanum; qui si quoquo suspectus sit, oportet cum illo iudicare loco totius synodi tres secundum ordinationis ordinem primores; et si iudicatis non acquiescatur, illius tractus patriarcham advocari, atque tamquam ipso ab initio causam cognovisset, eius iudicatis obtemperari. Non enim patriarcharum sententiae provocationem recipiunt. Idem etiam de iis, qui episcopos in ius vocant, dicendum est. Licet autem a patriarcha petere, ut per litteras suas controversia episcopis transmittatur, et pro sportulis non plus quam quatuor siliquas accipit clericus, qui a patriarcha aut a metropolitano mittitur, aut ubi episcopus delegatus fuerit, non plus quam sex solidos accipit; idque in cuiusmodicumque causa et summae quantitate. Audit etiam patriarcha provocationes ab episcopis aut metropolitanis, qui ex ipsius mandato iudicarunt, factas. Qui vero contra haec fecerit, quod amplius exactum est, eius duplum dot, haecque illi a patriarcha aut metropolitano ecclesiastica poena infligitur, ut extra ecclesiasticos catalogos oiiciatur. Atque haec quidem, quando controversia ecclesiasticum statum concernit. At si causa civilis sit, non cogitur actor aut accusator haec custodire, sed apud praesides movendae actionis facultatem habet. Const. autem IV eiusdem tit. Novellarum ait: Si quis adversus clericum actionem pecuniariam habeat, episcopum sub quo ille censetur, interpellato. Is, non intervenienti scriptura, citra ullos sumptus iudicato. Et si partes velint, sententia in litteras refertur. Verum si propter aliquam causam, episcopus controversiam decidere non possit, tunc servatis clericorum privilegiis, apud civiles magistratus lis instituitur. At si de criminibus quaeratur, et illis quidem civilibus, civiles magistratus et Byzantii et in provinciis iudicant, ut tamen lis post ortam contestationem duos menses non transcendat. Et si clericus poena dignus esse videatur, prius per episcopum sacra dignitate nudatur, ac sic

1) μοναστηρίοις 11, 21, 48. — 2) ἐπιεικῶς 11. — 3) οὐ om. ed. ath. — 4) εἰς τὸ κάγκελλον 11, 45, 48, 70.

legia manibus subiicitur. Sane si delictum ecclesiasticum sit, secundum canones, quos leges etiam aequuntur, episcopus iudicato, nec cognitioni civiles magistratus se immiscento. Et const. XV eiusdem tit. Qui, inquit, adversus monachum aliquem, aut consecratam virginem, aut mulierem monasterio mancipatam, actionem habet, ipsorum episcopum accedito. Is vero illum aut illam per praesules, apocrisiarios, aliosve homines probos honeste producito, causamque considerato. Qui civilis magistratus huic rei se immiscere tentaverit, non admittitur, et una cum cohorte sua decem libris fisco inferendis multatur. Executores vero in cancellos includuntur, et pro merito castigantur, atque per episcopos de reliquo executorum officio fungi prohibentur.

Auctaria in 45: Ἡ δὲ ε' διατ. — καταφρονεῖν. Ἔχει δὲ τὰ τῆς διατάξεως ἐν τῷ πλάτει οὕτως· Εἴ τις 1) ἐν τῷ συγγραφικῷ συμβολαίῳ ἑαυτὸν ὁμολογήσει μὴ κεχρῆσθαι παραγραφῇ 2) διὰ τὸ τῆς ἱερωσύνης προνόμιον, θεσπίζομεν μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ τὰ ἴδια σύμφωνα παρερχομένῳ καὶ συναλλάττοντι ἀπαιτεῖν. κατὰ τὸν κανόνα τοῦ ἀρχαίου νόμου, τὸν λέγοντα πάντας ἄδειαν ἔχειν τούτων ὑπὲρ ἑαυτῶν εἰσαχθέντων καταφρονεῖν. ὃν γενικὸν νόμον ἐν πᾶσι θέμασι κατέχεσθαι θεσπίζομεν. τοῖς μήτε ἀποφάσει δικαστικῇ, μήτε συναινέσει φιλικῇ διαλυθεῖσιν. L. 51. Cod. 1. 3.

Καὶ διάταξις β' τοῦ δ' τίτ. — ποιήσειν. Ἔχει δὲ οὕτως· Ἐὰν 3) κληρικὸς πρὸ τελείας ἀποφάσεως χάριν ματαίας ὑποθέσεως πρὸς ἐκκλήτου βοήθειαν ἔλθῃ, πρόστιμον ν' νομισμ. ἀργυρίου, ὅπερ κατὰ τοῦ αὐτοῦ οὕτως ἐκκαλεσαμένου γενικῶς θεσπίζει ἡ διάταξις, ἀναγκαζέσθω ἀποτιννύναι· τοῦτο δέ, οὐ τῷ φίσκῳ τῷ ἡμετέρῳ βουλόμεθα προσελθεῖν, ἀλλὰ πτωχοῖς πισταῖς ἐπιμερίζεσθαι. L. 2. Cod. 1. 4.

Ἡ δὲ ζ' διατ. — δικάζει. Τὰ τῆς διατάξεως ῥήματα· Ἐάν τινες 4) ἐκ συναινέσεως παρὰ τοῦ θείου νόμου τοῦ ἐπισκόπου δικάζεσθαι βουληθῶσι, μὴ κωλυέσθωσαν, ἀλλ' ἀποπειραθῶσιν ἐκείνου, ἐν πολιτικῇ μόνῃ πραγματείᾳ, δικαστικῷ ἔθει προκαθιζομένου ἑκουσίας τῆς κρίσεως· ἥτις αὐτοῖς οὐ δυνήσεται ἀποστῆναι, οὐδὲ γὰρ ὀφείλει, ὅπερ τοῖς προῤῥηθεῖσι δικαζομένοις δικαστήριον προῆλθε, καὶ ἐκ προαιρέσεως καὶ συναινέσεως συνέστη. L. 7 Cod. 1. 4.

Διατ. ν' — ἔξεστιν. Ἔχει δὲ οὕτως· Ἡ τοῦ ἐπισκόπου 5) κρίσις ἔστω δεκτὴ πᾶσιν, οἵτινες ἀκούειν παρὰ τῶν ἱερέων ἕλωνται, καὶ τὴν ὑπ' ἐκείνου κρίσιν τετιμημένην εἶναι 6), δι' ἣν ταῖς ὑμετέραις ἀναφέρειν ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐξουσίαις, καθ' ὧν οὐκ ἔξεστιν ἐκκαλεῖσθαι (ad haec in marg. ἀνῃρέθη ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς), κατὰ τῶν ἀρχόντων τὰ ὀφφίκια κρατούντων, ἵνα μὴ εἴη ἀνίσχυρος ἡ τοῦ ἐπισκόπου κρίσις, καὶ τὸ πέρας ὅπερ τοῖς δικαζομένοις ἀπονέμεται. L. 8 Cod. 1. 4.

Καὶ διατ. ιγ' ὅτι — ἔχει. Ἔχει δὲ οὕτω ἡ διάταξις· εἴ τις 7) τὸν οἰκονόμον τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν, ὑπὸ τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, ἢ περὶ ἐκκλησιαστικῆς δίκης, ἢ περὶ ἰδίας αὐτοῦ τοῦ οἰκονόμου, βούλεται πρὸς τὸ δικαστήριον ἑλκύσαι, ἢ τὸν οἱονδήποτε κληρικόν, παρὰ τῷ μνημονευθέντι μακαρίῳ ἐπισκόπῳ τὴν δίκην λεγέτω· οὗτος γὰρ δικάζων καὶ πίστει καθαρωτάτῃ 8) φυλάξει τοῖς δικαζομένοις, ἱερέως ἅμα καὶ δικαστοῦ τρόπον ἐνδυόμενος· οὕτως μέντοι εἰ βούλεται ἐνάγειν παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τὴν δίκην εἰπεῖν, εἰ γὰρ ἀπαρέσκεται τῇ τοῦ ἐπισκόπου κρίσει, οὐδένα ἄκοντα ἢ ἐπὶ ἐκκλησιαστικῇ δίκῃ, εἴτε ἐπὶ τῇ κατὰ κληρικῶν ἁρμοζούσῃ, χρὴ ἕλκεσθαι πρὸς τὴν τοῦ ἐπισκόπου ἀκρόασιν. L. 13 Cod. 1. 4.

Καὶ ἡ κθ' διατ. φησὶν ὅτι — κινεῖν. Τὰ τῆς διατάξεως ῥήματα θεσπίζομεν μηδένα — δικάζεσθαι. L. 29 Cod. 1, 4 gr. et latius §. 1-4.

Ἡ δὲ δ' διατ. τ. α. τ. τῶν ν', ἥτις νεαρὰ ργ', φησὶν ὅτι — ζητήσει. Κεῖται δὲ ἐν τῷ τίτ. τῶν νεαρῶν οὕτως· Τὰς χρηματικὰς — τοῦτο ἔχει. Ἴσθι δὲ ὅτι ἡ β' διατ. τοῦ παρόντος τίτλου τῶν νεαρῶν, ἤγουν ρκγ' νεαρά, μεταγενεστέρα οὖσα, (sequentia accurate in margine recepta sunt) τελείως μετατυποῖ τὴν παροῦσαν 9) διάταξιν, ut apud Athanasium tit. 1. nov. 4.

Καὶ ἡ ιε' διατ. τ. α. τ. τῶν ν. ἤγουν νεαρὰ οθ' φησὶν ὅτι — ἐκβιβάζειν. Ἔχει δὲ τὰ ἐν τῷ τίτλῳ οὕτως· Ἡ διάταξις ἐξαιροῦσα — σωφρονιζομένων. Athanasii tit. 1. nov. 15.

Ὁ νόμος. Γίνωσκε 10) δὲ ὅτι ἡ β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ α' τίτ. 11), τούτων πασῶν ἰσχυροτέρα οὖσα, ὡς καὶ μεταγενεστέρα, φησίν, ὅτι ἐάν τις τοῦ μέλλοντος χειροτονεῖσθαι ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ κατηγορήσῃ ἐπὶ αἰτίᾳ δυναμένῃ κατὰ τοὺς νόμους καὶ τοὺς 12) κανόνας ἐμποδίσαι τῇ χειροτονίᾳ, ἐπεχέσθω αὐτῆς 13), καὶ ὁ μέλλων χειροτονεῖν ἐξεταζέτω τὴν αἰτίαν, παρόντος καὶ ἐπεξιόντος τοῦ κατηγόρου, ἢ ἀναβαλλομένου ἐπὶ τρεῖς μῆνας πληρῶσαι τὴν κατηγορίαν. Καὶ εἰ μὲν 14) ἀνεύθυνος φανῇ,

1) τις. Lex Iustiniani, a. 531. — 2) παράγραφος cod. προοίμιον id. — 3) Ἐάν. Lex Valentiniani, Valentis et Gratiani, a. 369. — 4) τινες. Arcadii et Honorii lex, a. 398. — 5) ἐπισκόπου. Lex Honorii et Theodosii, a. 408. — 6) Iubemus hic latine additur. — 7) τις. Lex Marciani imperat. a. 456. — 8) καθαρωτάτην. Vid. an sit vulgatus cod. emendandus, in quo habes hic statim sinceritatem geminam, ut legas genuinam. — 9) διάταξιν. Apta lacuna editorum impletur, ac iusta reperitur Heimbachii coniectura. — 10) ἴσθι δὲ 45. — 11) γ' τιτ. 23. — 12) ἢ τοὺς ib. — 13) αὐτὴν vett. edd. — 14) καὶ om. vett. edd.

χειροτονείσθω· εἰ δὲ ὑπεύθυνος, ἐμποδιζέσθω· ὁ δὲ κατήγορος μὴ ἀποδείξας [1] ἢ ἀποφυγὼν, ἐκβάλλεται τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ κατοικεῖ [2]. Τῆς δὲ χειροτονίας πρὸ ἐξετάσεως γινομένης, ὁ μὲν χειροτονηθεὶς ἐξωθεῖται, ὁ δὲ χειροτονήσας ἐπὶ ἐνιαυτὸν τῆς ἱερᾶς [3] λειτουργίας χωρίζεται, καὶ πᾶσα ἡ οὐσία αὐτοῦ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ προσκυροῦται. Τὰ αὐτά φησι καὶ ἡ ιζ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. οὐ μόνον περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων [4] καὶ κληρικῶν, ἀλλὰ καὶ ἡγουμένων· διαλλάττει δὲ λέγουσα, ὅτι ὁ κατήγορος μὴ ἀποδείξας [5], ἀλλ' ἀποστὰς, εἰ μὲν κληρικός ἐστιν, ἐξωθεῖται τοῦ βαθμοῦ αὐτοῦ, εἰ δε λαϊκὸς, σωφρονίζεται· καὶ ὅτι γινομένης τῆς χειροτονίας πρὸ ζητήσεως, ὁ χειροτονήσας καὶ ὁ χειροτονηθεὶς τῆς ἱερωσύνης ἐξωθοῦνται.

Lex. Scias autem quod secunda eiusdem I tit. constitutio, quae est his omoibus validior, ut quae sit recentior, dicit, quod si quis ordinandum episcopum vel clericum est accusaturus criminis, quod ex legibus vel canonibus possit impedire ordinationem, is eam persequatur; et qui est eum ordinaturus, crimen examinet, praesente et persequente accusatore, vel accusationem ad tres menses implere differente; et si innocens quidem et crimini non affinis apparuerit, ordinetur; sin autem reus, impediatur. Accusator autem, qui non probavit, vel effugit, eiicitur ex provincia in qua habitat. Quod si ordioatio fiat ante examinationem, is quidem qui est ordinatus, expellitur; qui vero ordioavit, a sacrorum celebratiooe anoo uno separatur, et omnes eius facultates suae ecclesiae dominio applicantur. Eadem autem dicit etiam XVII eiusdem tit. constitutio, ooo solum de ordinatione episcoporum et clericorum, sed etiam praefectorum monasteriis; differt autem, ut quae dicat quod accusstor quidem qui noo probavit, sed destitit, si est clericus, a suo gradu expellitur; sin antem laicus, castigatur. Et quod si fiat quidem ordinatio aote inquisitionem, et qui ordinavit, et qui ordioatus est, sacerdotio moventur.

Ὁ νόμος Ἡ δὲ αὐτὴ [6] β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησὶν [7], ὅτι ὁ ἔχων δίκην πρὸς κληρικὸν ἢ διακόνισσαν ἢ μοναχὸν ἢ μονάστριαν ἢ ἀσκήτριαν τῷ ἐπισκόπῳ αὐτῶν [8] προσίτω, κἀκεῖνος κρινέτω, καὶ ἐὰν ἐφησυχάσῃ μέρος ἑκάτερον, ὁ ἐκβιβασμὸς [9] διὰ τοῦ ἄρχοντος γινέσθω. Εἰ δέ τις τῶν δικαζομένων, εἴσω δέκα ἡμερῶν ἀντείπῃ [10], ὁ τῶν τόπων ἄρχων ἐξεταζέτω τὸ πρᾶγμα, καὶ [11] ἢ βεβαιούτω τὴν ψῆφον, ἢ ἐκβιβαζέτω, μὴ δυναμένου τοῦ δευτέρου ἐπὶ τούτῳ ἡττηθέντος ἐκκαλεῖσθαι· ἐναντίως [12] δὲ τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ ἄρχοντος ψηφιζομένου, ἡ τοῦ ἄρχοντος ψῆφος ὑπόκειται ἐκκλήτῳ, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀναφέρεται καὶ ἐξετάζεται. Ἐὰν δὲ ἀπὸ κελεύσεως ἢ προστάξεως δικάσῃ ὁ ἐπίσκοπος, ἡ ἔκκλητος τὴν ψῆφον αὐτοῦ ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν ἀναφέρει. Ἐὰν ἔγκλημα κινῆται [13] κατά τινος τῶν εἰρημένων, εἰ μὲν παρὰ ἐπισκόπῳ [14], καὶ εὕρῃ τὴν ἀλήθειαν, ἐκβαλλέτω αὐτὸν τοῦ βαθμοῦ, καὶ τηνικαῦτα ὁ πρόσφορος δικαστὴς αὐτὸν συνεχέτω, καὶ τὴν δίκην νομίμως ἐξετάζων ἐπιτιθέτω αὐτῇ πέρας. Εἰ δὲ πρῶτον παρὰ τῷ ἄρχοντι κινηθῇ, καὶ ἀποδειχθῇ, φανερούσθω τὰ ὑπομνήματα τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ εἰ ἐξ αὐτῶν εὕρῃ [16] τὸ πλημμέλημα, χωριζέτω αὐτὸν τοῦ βαθμοῦ, καὶ ὁ δικαστὴς ἐπιφερέτω αὐτῷ νόμιμον ἐκδίκησιν· εἰ δὲ νομίσει [15] ὁ ἐπίσκοπος μὴ δικαίως συστῆναι τὰ πεπραγμένα, γινέσθω ὁ κατηγορηθεὶς ὑπὸ νόμιμον ἀσφάλειαν, μὴ ἐξωθούμενος τοῦ ἰδίου βαθμοῦ, ἕως ἂν ἡ βασιλεία τῆς ὑποθέσεως ἐν εἰδήσει διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ ἄρχοντος γινομένη [17], κελεύσῃ τὸ φαινόμενον αὐτῇ. Ἐὰν ὁ ἐπίσκοπος ὑπερτίθηται ἐπὶ τοῖς

1) ὑποδείξας vett. edd.—2) οἰκεῖ 1, 11, 21, 23.—3) ἱερᾶς om. 1, 45.—4) ἐπισκόπου κ. κληρικοῦ ἀ. κ. ἡγουμένου vett. edd.—5) ὑποδείξας iter ib.—6) αὐτὴ om. 21, 23. β' om. 11.—7) καὶ τοῦτό φησιν 45.—8) αὐτοῦ 11, 23, vett. edd.—9) ἐκδικασμὸς vett. edd.—10) ἀντείπει 11, 21, 23, 44, 45.—11) καὶ om. vett. edd. mox vero καὶ pro ἢ 11.—καὶ ἐκβιβαζέτω 21, 45, 49.—12) ἐναντία 45.—13) κινεῖται plerique codd. et omnes edd. etiam rom. et athen.—14) ἐπισκόπου vett. edd.—καὶ εὕρει 21, 23, 44, 45, 49. mox ἐκβαλέτω ed. ath. et plures codd. —15) εὕρει iid. qui supra.—16) νομίσει 11, 21, 23, 48, 49.—17) γινομένης vett. edd.

χρηματικοῖς δικάσαι [1], ἄδειαν ἔχει ὁ ἐνάγων προσιέναι τῷ ἄρχοντι· ὁ δὲ αἰτιαθεὶς οὐ δίδωσιν ἐγγυητὴν, ἀλλ᾽ ὁμολογίαν ποιεῖ ἐνυπόθηκον ἄνευ ὅρκου· ἐπὶ [2] μὲν τοῖς ἐγκληματικοῖς ὑπὸ τὴν νόμιμον ἀσφάλειαν τὸ κατηγορούμενον πρόσωπον γίνεται· ἐπὶ δὲ τοῖς ἐκκλησιαστικοῖς ὁ ἐπίσκοπος κατὰ τοὺς κανόνας σκοπεῖ, τοῦ ἄρχοντος μηδεμίαν ἔχοντος μετουσίαν. Ἐπίσκοποι πρὸς ἀλλήλους τῆς αὐτῆς συνόδου ἔχοντες δίκην παρὰ τῷ μητροπολίτῃ αὐτῶν καὶ ἑτέροις [3] ἐπισκόποις τῆς αὐτῆς συνόδου δικάζονται· καὶ εἰ μὴ μέρος ἑκάτερον ἐμμένει [4], ὁ πατριάρχης αὐτῶν σκοπεῖ, οὐδενὸς τοῖς παρ᾽ αὐτοῦ τυπουμένοις ἀντιλέγειν δυναμένου· τὸ αὐτὸ ἐστι κἂν κληρικὸς κατὰ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ προσέλθῃ [5]. Προσελεύσεως δὲ κατὰ μητροπολίτου γενομένης, ὁ πατριάρχης αὐτοῦ ὁμοίως σκοπεῖ. Ἐπίσκοπος δικαζόμενος οὔτε ἐγγύας δίδωσιν, οὔτε ὁμολογίας [6] ποιεῖ. Οἱ οἰκονόμοι καὶ πτωχοτρόφοι καὶ νοσοκόμοι καὶ οἱ τοιοῦτοι τῷ ἰδίῳ ἐπισκόπῳ ὑπόκεινται, καὶ τὸ φαινόμενον ἀποφείλειν αὐτοὺς ἀπαιτοῦνται, μὴ δυνάμενοι πρὸ τῆς ἀπαιτήσεως, εἰς ἄλλο δικαστήριον ἀναχωρεῖν, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀπαίτησιν, ἐὰν νομίσωσι βεβλάφθαι· εἰ μὲν ἐπίσκοπός ἐστιν ὁ κρίνας, ὁ μητροπολίτης ἐξετάζει· εἰ δὲ μητροπολίτης ἔκρινεν, ὁ πατριάρχης σκοπεῖ· εἰ δὲ πρὸ τῆς τῶν λογισμῶν ποιήσεως καὶ τῆς ἀπαιτήσεως τελευτήσῃ [7] τις τῶν εἰρημένων, κληρονόμοι αὐτοῦ ὑπόκεινται.

Lex. Eadem II primi tit. Novellarum constitutio dicit, qui habet litem adversus clericum vel diaconissam vel monachum aut monialem aut ascetriam, eorum episcopum adeat, et ille iudicet; et si pars utraque silentium egerit, fiat executio per saecularem magistratum. Si quis autem eorum qui contendunt, intra decem dies contradixerit, saecularia eorum locorum magistratus rem examinet, et vel sententiam confirmet, vel exequatur, non valente eo, qui secundo in hac causa victus est, appellare. Quod si magistratus episcopi sententiae contrariam sententiam tulerit, magistratus sententia appellationi subiicitur, et ex lege refertur, et examinatur. Sin autem iussu vel mandato iudicaverit episcopus, appellatio refert eius sententiam ad eum qui causam transmisit. Quod si crimen intendatur adversus aliquem eorum qui dicti sunt, si quidem apud episcopum, et veritatem invenerit, eum gradu eiiciat; et tunc competens iudex eum detineat, et causam legitime examinans ei finem imponat. Sin autem prius apud magistratum intentatum et probatum sit, acta episcopo ostendantur; et si ex eis delictum invenerit, eum a gradu separet, et iudex ei legitimum supplicium inferat. Sin autem existimaverit episcopus non iuste acta esse quae facta sont, sit is qui accusatus est, sub legitima securitate, proprio gradu non motus, donec imperatoria maiestas, causa per episcopum et magistratum cognita, iusserit quod sibi videtur. Si episcopus differat in pecuniariis iudicare, potest actor ad magistratum accedere. Qui autem est accusatus, non dat fideiussorem, sed promittit sub hypotheca bonorum sine iuramento. In criminalibus quidem sub legitima cautione persona quae accusatur, constituitur; in ecclesiasticis autem episcopus secundum canones diiudicat, magistratu nullam habente participationem. Episcopi, qui inter se invicem, eiusdem synodi existentes, habent litem, apud metropolitanum suum et alios eiusdem synodi episcopos iudicantur; et si utraque pars eis non stet, patriarcha eorum cognoscit, nullo iis quae ab eo constituuntur, valente resistere. Idem est etiam si clericus contra suum episcopum accesserit. Cum autem interpellatio contra metropolitanum instituitur, patriarcha eiusdem similiter cognoscit. Epi-

1) δικαστηρίοις vett. edd. deinde ἔχειν ἄδειαν. — 2) ἐπὶ τοῖς ib. ἐπὶ δὲ τοῖς et infra ἐπὶ τοῖς 45, 49. Hic multa veteres interpretes, fallacia fortasse typorum, omittunt. Alia vero, haud ferenda ἀβλεψίᾳ, proterve torquent et pervertunt. — 3) καὶ ἐν ἑτέροις 49. — 4) ἐμμένοι 11, 21, 44, 45, 48, 49. — 5) προσέλθοι 45. — προσελεύσεως vett. edd. — 6) ὁμολογίαν 11, 23, 44, 45, 49. — 7) τελευτήσοι 21, 23, 44, 45.

scopus litigans nec dat fideiussionem, nec cautiones facit. Oeconomi et ptochotrophi et nosocomi, et qui sunt eiusmodi, suo episcopo subiiciuntur, et ab eo quod ad suam utilitatem facere videtur, postulant, nec possunt ante postulationem se ad aliud iudicium conferre, sed post postulationem, si se laesos esse putaverint. Si est quidem episcopus qui iudicavit, metropolitanus examinat; sin autem metropolitanus iudicavit, patriarcha cognoscit. Sin autem ante redditam rationem et postulationem mortuus sit eorum qui dicti sunt quispiam, eorum hoeredes tenentur.

Auctario **in 45:** Ἴσθι δὲ ἡ β' διάτ. τ. α. τ. τῶν ν' ἥτις ἐστὶ νεαρὰ ρκγ' (**in marg.** τοῦτο αὐτῆς τὸ κεφάλαιον οὐ κεῖται)· Τούτων — προσκυροῦται. Τὰ αὐτά φησι καὶ ἡ ιζ' διάτ. τ. α. τ. ἤγουν νεαρὰ ρλζ' κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τιτ. α' κεφαλ. θ'· Οὐ μόνον — ἐξωθοῦνται· προσγράφη καὶ ἀμφότερον εἰς τὸν η' κεφάλ. τοῦ αὐτοῦ τίτλου, καὶ ἐκεῖ ζήτει. Ἡ αὐτὴ δὲ — ὑπόκεινται. Ταῦτα κεῖται μὲν ἐν βιβλίῳ γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α', προσγράφη καὶ εἰς τιτ. η' κεφάλ. δ' μέχρι τοῦ περὶ τῶν οἰκονόμων καὶ πτωχοτρόφων. Ἔχει δὲ καὶ ταῦτα οὕτως· Τοὺς οἰκονόμους — ὑπόκεισθαι. **Ultima in 2 et B. III. 1, 39, quae etiam vide superius p. 525.**

Ὁ νόμος. Ὁμοίως βιβλίον α' τίτ. α' διάτ. μα' [1], ἥτις φησὶν ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν ὁ οἰκονόμος τὸν λόγον τῆς αὐτοῦ διοικήσεως παρατίθεται τῷ ἐπισκόπῳ [2]. Ἡ δὲ κθ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου λέγει, ὅτι δεῖ τοὺς οἰκονόμους Κωνσταντινουπόλεως κατὰ μῆνα ἢ τὸ μήκιστον ὑπὲρ δύο, λογοποιεῖν πρὸς τοὺς ἀρκαρίους, ἐπεὶ κινδυνεύουσιν [3].

Ἐξ ἐπαρχίας ἐν Κωνσταντινουπόλει εὑρισκόμενος ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς τοῖς ἐνάγουσι, παρὰ μόνοις τοῖς ἐπάρχοις [4] τῶν πραιτωρίων, ἢ τῷ παρὰ τῆς βασιλείας ἀφοριζομένῳ ἀπολογεῖται, εἰ μὴ ἐπὶ χώρας ἤρχθη [5] ἡ ὑπόθεσις· τότε γὰρ ἐκεῖ πληροῦται· οἱ τῶν ἐκκλησιῶν εὐλαβεῖς ἀποκρισιάριοι οὐκ ἐνάγονται ἢ ἀπαιτοῦνται [6] ὑπὲρ τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν ἐκκλησιῶν χάριν δημοσίου ἢ ἰδιωτικοῦ χρέους, εἰ μὴ ἐξ ἐντολῶν τῶν ἐπισκόπων ἢ τῶν οἰκονόμων ἐνάγουσί τισι· τότε γὰρ μόνον [7] αὐτῶν τὰς ἐναγωγὰς ὑποδέχονται. Εἰ δὲ καὶ ἐνόχους αὐτοὺς καταστήσουσιν [8] ἐν τῷ ποιεῖν τὰς ἀποκρίσεις, δέχονται τὰς παρὰ τούτων [9] ἐναγωγάς· οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ κληρικοὶ διὰ πρεσβείαν ἢ χειροτονίαν ἀποδημοῦντες, οὐκ ἐνάγονται, μέχρις ἂν ἐπιστρέψωσι [10], μὴ βλαπτομένων τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ὑπευθύνους ἐκ τῆς αὐτῶν ἀπολείψεως [11] περὶ χρονίαν παραγραφήν· αἱ ὑπομνήσεις καὶ οἱ ἐκβιβασμοὶ μετὰ τιμῆς προσαγέσθωσαν τοῖς κληρικοῖς καὶ μοναχοῖς καὶ ἀσκητρίαις καὶ ἀσκητηρίοις [12], ἐπὶ τοῖς χρηματικοῖς, ἰδιωτικοῖς καὶ δημοσίοις· καὶ μονάστρια μὲν ἢ ἀσκήτρια [13] τοῦ μοναστηρίου μὴ ἀφελκέσθω [14], ἀλλὰ δι' ἐντολέως κρινέσθω· ὁ δὲ μοναχὸς τὰς ἰδίας ἢ τὰς τοῦ μοναστηρίου [δίκας], εἴτε δι' ἑαυτοῦ, εἴτε δι' ἐντολέως θέλει. Εἰ δὲ παρὰ ταῦτα γένηται, ὁ δικαστὴς ἀποζώννυται, καὶ πέντε λίτρας τοῖς πριβάτοις δίδωσι· καὶ ὁ ἐκβιβασθεὶς [15] βασανίζεται καὶ ἐξορίζεται προνοίᾳ [16] τοῦ ἐπισκόπου, ὅστις καὶ ἀναφέρει τοῦ ἄρχοντος ὑπερτιθεμένου τὴν ἐκδίκησιν. Ὑπὲρ δὲ ὑπομνήσεως χρηματικῆς [17] ἢ ἐγκληματικῆς, τὰ τοιαῦτα πρόσωπα ἔν τε Κωνσταντινουπόλει καὶ ὁπουδήποτε οὐ [18] πλέον τῶν δ' κερατίων διδόασιν. Εἰ δὲ κατὰ βασιλικὴν κέλευσιν ἢ παρὰ ἄρχοντος ἢ πατριάρχου [19] σταλῇ τις εἰς ὑπόμνησιν αὐτῶν, οὐ πλέον λήψεται ἑνὸς νομίσματος. Εἰ δὲ πολλὰ τοιαῦτα πρόσωπα ἐπὶ μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ αἰτίᾳ ὑπομνησθῶσιν, ἑνὸς μόνου προσώπου διδόασιν· ἐπίσκοπος ὑπὲρ τῶν ἰδίων πραγμάτων ἐναγόμενος δίδωσι σπόρτουλα, ὑπὲρ δὲ τῆς ἐκκλησίας

1) τίτλ. γ' διατ. μα' φησὶν 1, 23, 45.—2) παρατίθεσθαι τοὺς λόγους αὐτοῦ τῷ ἐπ. αὐτοῦ 9.—3) κινδυνεύουσιν ἐξ ἐπαρχίας 11.—4) μόνῳ τῷ ἐπάρχῳ 11, 21, 23, 44, 48, 49.—5) ἤχθη 2[1].—6) ἢ ἀπαιτοῦνται om. vett. edd. deinde ὑπὲρ τῶν ἐπισκ. cum 11, 21, 44, 45, 49, ὑπὸ ed. athen.—7) ἐνάγουσί τι 11. μόνων 10.—8) καταστήσωσι 21.—9) περὶ τούτων 9, 11.—10) ὑποστρέψωσι 44, 48, 49 et vett. edd.—μὴ βλαπτόντων ἢ βλαπτομ. 9.—11) ὑπολείψεως 49.—12) ἀσκητρίοις edd. contra 21, 44, 49, etc.—13) μὲν om. vett. edd. καὶ μοναστήρια μὲν ἢ ἀσκητήρια 49.—14) ἀφελέσθω 44, 49.—mox inserui δίκας, etiam paulo post melim τελεῖ pro θέλει.—15) ἐκβιβαστὴς 10, 21, nec male.—16) προνοίᾳ cum 21, 24, 48 vett. edd. παρουσίᾳ 11, 79, ed. ath. rom. Deinde τῷ ἄρχοντι edd. absque sensu.—17) χρηματικῆς om. vett. edd. ἢ ἐκκλησιαστικῆς 48, 79, ἢ αἰτίας 24. ἐγκλημα.—18) οὐ om. vett edd.—19) ἢ παρὰ ἄρχοντι ἢ πατριάρχῃ edd. contra 10, 23, 48, 49.

αὐτοῦ μὴ ὀχλείσθω, ἀλλ᾽ ὁ οἰκονόμος, ἢ ὁ ἐπὶ τούτῳ προβαλλόμενος. Ὁ δὲ παρὰ ταῦτα σπορτουλα λαβὼν τὸ διπλοῦν ἀναδίδωσι, καὶ ὑπόστρατος μὲν 1) ὤν, ἀποζώννυται, κληρικὸς δὲ καθαιρεῖται. Ἐπίσκοπος οὔτε ἐπὶ χρηματικῇ οὔτε ἐγκληματικῇ δίκῃ χωρὶς κελεύσεως βασιλικῆς, διάγεται ἢ παρίσταται· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα προστάξας 2) ἢ ἐγγράφως ἢ ἀγράφως, καὶ ἀποζώννυται, καὶ κ᾽ λίτρας ζημιοῦται τῇ ἐκκλησίᾳ τοῦ ἐπισκόπου, καὶ ὁ ἐκβιβαστὴς ἀποζώννυται, καὶ βασανιζόμενος ἐξορίζεται. Καὶ ἡ ιζ᾽ διάτ. τοῦ α᾽ τίτ. τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι ἐπισκόπου κατηγορουμένου, ὁ μητροπολίτης κρίνει, εἰ δὲ μητροπολίτης κατηγορεῖται, ὁ πατριάρχης αὐτοῦ σκοπεῖ, εἰ δὲ κληρικὸς ἢ μοναχός, ὁ ἐπίσκοπος αὐτοῦ· καὶ ὁ πταίσας, κανονικῶς σωφρονίζεται 3) τῷ κρίματι τοῦ ἐξετάζοντος. Ἡ δὲ περὶ τοποτηρητῶν ρλδ᾽ 4) νεαρὰ λέγει ὅτι μονάστρια διὰ οὐδεμίαν ἀγωγὴν ἐκ τοῦ ἰδίου μοναστηρίου ἕλκεται.

Lex. Similiter lib. I. tit. I. constit. XLI, quae ait, quod unoquoque anno oeconomus rationem administrationis suae reddat episcopo. Constitut. vero XXIV tit. II. eiusdem libri dicit, quod oeconomos urbis constantinopolitanae singulis, aut summum alternis mensibus apud aerarios rationes conficere oporteat, alioquin periclitentur.

Qui episcopus aut clericus ex provincia, Constantinopoli ab adversariis invenitur, apud praetoriorum praefectos solummodo, aut eum qui ab imperatoria maiestate ad hoc designatur, se tuebitur, nisi si in provincia lis coepta fuerit; tunc enim illic impletur. Religiosi ecclesiarum apocrisiarii pro episcopis aut clericis propter publicum privatumve debitum non conveniuntur, aut exiguntur, nisi si ex mandatis episcoporum aut oeconomorum aliquos ipsi conveniant. Tunc enim ab iisdem et iis solis actiones suscipiunt. Sed et si, dum in iudicio respondent, se obnoxios reddiderint, etiam inde existentes actiones excipiunt. Episcopi et clerici per causam legationis aut ordinationis peregre agentes non conveniuntur, donec reversi fuerint; ut tamen qui ipsos obnoxios habent, ex absentis ipsorum circa longi temporis praescriptionem non laedantur. Citationes atque executiones clericis, monachis, ascetriis et ascetis, in pecuniariis causis sive publicis sive privatis, reverenter inferuntor. Nulla monacha vel ascetria e monasterio abstrahitor; sed per procuratorem causam dicito. Monachus proprias aut monasterii causas sive per se, sive per procuratorem agit. Si vero contra haec fiat, iudex cingulo denudatur, et quinque libras auri rebus principis privatis dat; executor autem tormentis subditur, et in exilium mittitur, idque cura episcopi, qui etiam, magistratu ultionem irrogare differente, id ad principem refert. Pro citatione pecuniaria vel criminali, huiusmodi personae Constantinopoli, atque alibicumque, non ultra quatuor siliquas dant. Quod si quis imperiali iussione aut a magistrato aut a patriarcha ad citandos illos missus fuerit, non ultra unum solidum capiet. Quin si multae istiusmodi personae in una eademque causa citentor, unius tantum personae sportolas daut. Episcopus rerum suarum nomine in ius vocatus, dat sportolas; sed pro rebus ecclesiae suae ne inquietetur quidem, sed oeconomus, qoive ad id designatus est. Qui vero contra haec sportulas ceperit, duplum reddit; et si in militia quspiam sit, cingulo privatur; si clericus, deponitur. Episcopus neque propter pecuniariam neque propter criminalem causam, citra imperatoriam iussionem, ducitor aut sistitur. Qui vero contra hoc aut per scripturam aot citra scripturam iusserit, et cingulo spolintur, et viginti libris ecclesiae episcopi applicandis multator; esecutor autem cingolo denudatur, et tormentis subditus exulare iubetur. Et coustit. XVII tit. I Novellarum, quum episcopus, inquit, accu-

1) ὑπὸ στρατείαν 23, 48, 79, ὑπὸ στρατείᾳ 21.—2) πράξας 48.— 3) εὐθύνεται 79.—4) ρλ᾽ νεαρὰ 1, 11, 23, 48, 49.

satur, metropolitanus iudicat. Si vero metropolitanus accusetur, ipsius patriarcha cognoscit; sed si clericus aut monachus, eius episcopus. Qui autem deliquit, iudicio eius qui causam examinat, secundum canones castigatur. Porro Novella CXXXIV de vicariis, dicit, quod monialis per nullam actionem e suo monasterio trahatur.

Auctaria. In 45. Ὁμοίως—ἐπισκόπῳ. Προσγραφὴ καὶ ἡ διατ. αὕτη εἰς νόμους τοῦ ϛ' κεφαλ. τοῦ α' τίτλου, καὶ ζήτει παρὰ τὸ τέλος τῆς διατ. Καὶ αὐτοὺς δὲ τοὺς οἰκονόμους, καὶ τὰ ἑξῆς.

Ἡ δὲ κδ' διάτ.—κινδυνεύουσιν. Ἔχει δὲ τὰ τῆς διατάξεως οὕτω· Κἀκεῖνο 1) δὲ θεσπίζομεν ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς φιλεστάτους οἰκονόμους, τούς τε νῦν ὄντας καὶ κατὰ καιρὸν ἐσομένους, κατὰ μῆνα, ἢ τό γε μήκιστον, κατὰ δύο μῆνας, ποιεῖσθαι τοὺς λογισμοὺς πρὸς τοὺς ἀρχαρίους τῆς ἁγιωτάτης μεγάλης ἐκκλησίας, εἰδότας ὡς εἰ τοῦτο καταραθυμήσειαν, κινδύνου πειραθήσονται.

Ἔτι καὶ ταῦτα ἡ ρκγ' διέξεισι νεαρά, κειμένη, ὡς εἴρηται, εἰς βιβλίον γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. μβ' καὶ ἑξῆς. Εἴ τις ἐπίσκοπος—ἐκβαλλέσθω. Ultima etiam in cod. 2. B. III. 1. 40-44.

In 2 et 45: Τοῦ αὐτοῦ γ' βιβλ. τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. ιϛ'· Ἀλλ' οὐδὲ ὑπέρ τινος χρηματικῆς—καὶ ἐν ἐξορίᾳ πεμπομένου. B. III. 1. 14.

Καὶ ἡ ιζ' διάτ. τοῦ α' τιτλ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλζ', κειμένη, ὡς πολλάκις εἴρηται, εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλ. ιθ' θέμ. ε', φησὶν ὅτι ἐπισκόπου— ἐξετάζοντος· ἔχει δὲ οὕτως· Κελεύομεν 2) εἴπερ ἐπίσκοπος εἴη ὁ κατηγορούμενος, τὸν μητροπολίτην 3) ἐξετάζειν τὰ λεγόμενα· εἰ δὲ μητροπολίτης εἴη, τὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον ὑφ' ὃν τελεῖ· εἰ δὲ πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ἄλλος κληρικὸς ἢ ἡγούμενος ἢ μοναχός, τὸν ὁσιώτατον ἐπίσκοπον, ὑφ' ὃν οὗτοι τελοῦσιν, ἐξετάζειν τὰ προσαγγελλόμενα 4) πράγματα, καὶ τῆς ἀληθείας ἀποδεικνυμένης, ἕκαστον πρὸς τὸ πταῖσμα κανονικοῖς ἐπιτιμίοις ὑποβάλλεσθαι, τῷ κρίματι τοῦ ἐξετάζοντος. Ἔχει δὲ οὕτως.

Ἡ δὲ περὶ τοποτηρητῶν ρλδ'—ἔχει δὲ οὕτω, κεῖται γὰρ ἐν βιβλ. ϛ' τῶν βασιλικῶν τίτλ. ιθ' κεφάλ. ϛ θέμ. ϛ'· Οὐδεμίαν—ἀσκητηρίων. B. VI. 19. 7 fin.

Κεφάλαιον β'.

Πόσοι καὶ τίνες καταμαρτυροῦσιν ἐπισκόπων 5) ἢ κληρικῶν. Ἀποστόλων κανὼν οε'. Συνόδου 6) Χαλκηδόνος κανὼν κα'. Συνόδου Καρθαγένης 7) κανὼν νθ', ρκθ', καὶ ρλ'.

Ὁ νόμος. Ὁποίους δεῖ εἶναι τοὺς ἐν δίκῃ μαρτυροῦντας, διδάσκει ὁ ε' τίτ. τοῦ κβ' βιβλίου. καὶ ὁ κ' τίτ. 8) τοῦ δ' βιβλίου τοῦ κώδικος, καὶ ἡ περὶ μαρτύρων Ϟ' νεαρά 9)· ἡ δὲ θ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ κ' τίτ. 10) φησίν, ὅτι εἷς μόνος οὐκ ἀκούεται κἂν μέγας εἴη ἀξιωματικός. Αἱρετικὸς δὲ καθόλου οὐ καταμαρτυρεῖ ὀρθοδόξου, εἰ μὴ περὶ βουλευτικῆς καταστάσεως ὁ ὀρθόδοξος ἐνάγεται, ὡς βιβλίου α' τοῦ κώδικος τίτ. ε' διάτ. κα', καὶ ἐν τῇ περὶ βουλευτῶν καὶ ταξεωτῶν αἱρετικῶν με' 11) νεαρᾷ, ἥτις ἀντίκειται ἐν τοῖς παρατίτλοις τοῦ γ' τίτλου τῶν νεαρῶν.

Cap. II.

Quot et qui adversus episcopos vel clericos testificantur. Apostolorum canon LXXV. Syn. chalcedon. canon XXI. Synod. carthagin. canon LIX, CXXIX et CXXX.

Lex. Quosnam in iudicio testes esse oporteat, docet V tit. XXII lib. digestor. et tit. XX lib. IV Cod. et Nov. XC de testibus. Nona autem eiusdem tit. XX constitutio dicit, quod unus solus non auditur, etiam si magna sit et illustri dignitate praeditus. Haereticus autem adversus orthodoxum nullo modo testificatur, nisi de statu curiali cum orthodoxo agatur, ut tradit lib. primi Cod. tit. V constit. XXI, et Novella XLV de decurionibus et cohortalibus haereticis, quae relata est inter paratitla tit. III Novellarum.

Auctaria in 2 et 45: Ὁποίους βιβλ. τῶν διγεστ. κβ' τίτλ. ε', κείμενον εἰς βιβλ. κα' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλ. α' καὶ ἑξῆς. Ἀξιοπίστους εἶναι—ἐξυπατευομένοι. B. XXI tit. 1 §. 1, 2.

1) κἀκεῖνο Potius pertinet ad L. 25 quam ad L. 24 Cod. 1. 2. sed neutra extat integre. —2) Κελεύομεν. Haec adde his quae nunc primo libro Basil. desunt.—3) τὸν τοῦ μητροπολίτου 2.—4) πράγματα om 2. —5) ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ 24.—6) συν. χαλκ. omnino om. 11, 21, 24, 44, 48, 49.—7) συν. καρθαγ. καν. νθ', ρλα', nec plura iidem magno consensu. Congerit vero 50 praecedentis tituli canones et etiam leges miscet perstringitque. Harvetus add. can. 31.— 8) ὁ η' τίτ. vett. edd.—9) ante νεαρὰ om. Ϟ' 45, 48.— 10) η' τιτ. iterum vett. edd.—11) τάξεων τῶν αἱρετ. μβ' 10, μβ' νεαρὰ sic 48, 49.

B'. Ἐπὶ τῶν μαρτύρων— πράγματος ibid. capp. 2, 3 §. 1, 2. Περὶ βίας—μαρτυρῆσαι. Ibid. §. 5.

Ἄκων οὐδεὶς—μαρτυρεῖ. Ibid. capp. 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 sine scholiis. Εἰ καὶ μὴ κωλύονται—μαρτυρεῖ. Ib. § capp. 12, 13, 14 omissa clausula. Οἱ πλαστῶς—νόμοι. Ibid. capp. 15, 16, 17 partim. Ἄκων — ἐν αὐτῇ, ibid. capp. 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, omissis omnibus scholiis.

Βιβλ. δ' τοῦ κώδ. τίτ. κ' κεφαλ. α'. Οἱ νικιακοὶ — μαρτυρείτω. Basilic. XXI. 1 capp. 27, 28, 32, 30, 33, 34, 36, sic verso ordine et duobus capp. omissis.

Ἡ διαταξις κελευει—μάρτυσιν Ib. cap. 40.

Ὁ προαγων—φωνῇ. Ibid. cap. 41. Post legem: Ὁ προαγων μαρτυριον ἐν τῷ ἰνδικι, addit 2: τοῦτο γὰρ μονον εἶπεν ἡ διατ. μη δυνασθαι τοὺς παραιτήσασθαι, οὐ μὴν ἵνα καὶ πάντως πιστευωμεν τῇ τούτων φωνῇ τῶν αἱρετικῶν, καὶ τα ἑξῆς. B. XXI. 1. 40.

In 45: νεαρὰ ἀντιγραφὴ τοῦ βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Οἱ θεῖοι νόμοι, quae suo loco, uti spero, dabitur: cf. Zachariae Novellae p. 368. Ἐξεφωνήθη μηνὶ Ἰουλίῳ ἰνδ. η' τοῦ ςφϟγ' ἔτους [a. 1085.]

Τῶν αἱρετικῶν—ἀποδείξεων. B. XXI. 1. 45.

In 2 et 45: νεαρὰ 4' κεφ. α'. Θεσπιζομεν— κακουργοῦντος. Εἰ δὲ λέγοιτο—ἀνῃρημένου. Novella XC capp. 1, 6, 7, 8.

In 45: Καὶ ὅλον δὲ ἀνάγνωθι τοῦ κα βιβλιου τῶν βασιλικῶν τὸν α' τίτλον καὶ τον β'· διαλαμβανει γὰρ ὁ β' περὶ ἀτίμων, οἷα δὲ ἄτιμοι κωλύονται μαρτυρεῖν. Νεαρὰ μέ. Περὶ τοῦ μὴ ἐλευθερωθῆναι — μαρτυροῦντας Novellae titulus tantum rescribitur.

Ἡ μεντοιγε κα' διατ. τοῦ ε' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, οὐδὲν περὶ βουλευτῶν διαλαμβάνουσα, τἆλλα συμφωνεῖ τῷ προγραφέντι κεφαλαίῳ ἐν τῷ παρόντι νόμῳ οὗ ἡ ἀρχή Τῶν αἱρετικῶν ἀποδείξεων, uti supra.

Κεφάλαιον γ'.

Ἐάν τις ἐπὶ πολλοῖς ἐγκλήμασιν κληρικοῦ κατηγορήσας μὴ ἀποδείξῃ τὸ προτεθὲν πρῶτον κεφάλαιον. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρλ'.

Cap. III.

Si quis, qui multorum criminum clericos accusavit, primo propositum crimen non probavit. Syn. carth. can. CXXX.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ τῶν μὴ πειθαρχούντων τοῖς οἰκείοις ἐπισκόποις, καὶ περὶ ἐπισκόπου δεχομένου τὸν ἀπὸ τοῦ ἰδίου ἐκβληθέντα ἐπισκόπου, ἢ ἀπὸ κοινωνίας γενόμενον. Συνόδου Ἀντιοχείας 1) *κανὼν ε', ϛ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν* 2) *θ', κθ', ξβ', οθ', ρκβ' καὶ ρλη'.*

Cap. IV.

De iis qui propriis episcopis non obediunt, vel de eo qui illum suscipit, qui est a proprio episcopo eiectus, vel excommunicatus. Syn. antioch. can. V, VI. Syn. carthag. can. IX, XXIX, LXII, LXXIX, CXXII, CXXXVIII.

Auctaria in 45. Τῶν ἁγίων ἀποστόλων κεφαλ. ιε'. Τοῦτο κοινῇ—ἀποστείλαντα με'. Constit. app. lib. VIII cap. 46 in tom. 1. p. 412. ὁ νόμος φησὶν ὅτι οὐδὲ κατὰ αἱρετοῦ δικαστοῦ δίδοται ἔκκλητος· διέξεισι γὰρ οὕτω τοῦ ζ' βιβλίου τῶν βασιλικῶν τίτ. β' κεφαλ. ιθ'. Ὁ αἱρετὸς δικαστὴς τὸ δοκοῦν αὐτῷ ψηφίζεται καὶ οὐ πολυπραγμονεῖ τὴν ψῆφον ὁ πραίτωρ. B. VII. 2. 19.

Ἀλλὰ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ ιε' κεφάλαιόν φησιν· Ὁμοίως ἤρεσεν—προσιέναι. Totus enim can. 15 carthag. hic profertur, suo loco edendus.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ δικῶν ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. Ἀποστόλων κανὼν οδ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ιδ', ιε'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν θ', ιζ. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν γ', ε', ιδ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιε', κη', ρκ', ρκα' καὶ ρκη' 3).

Ὁ νόμος. *Τὰ ὀφείλοντα ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ παραγραφῆναι, συνῆψα ταῖς παραγραφαῖς τοῦ προλαβόντος κεφ. Ζητῶν οὖν περὶ χρηματικῶν ἢ ἐγκληματικῶν δικῶν, ἐκεῖνα* 4) *ἀνάγνωθι.*

1) συν. ἀντ. καν. ε'. om. 10, 11, 21, 45, 48, 49. — 2) καν. θ', κθ', nec plura 49 καν. θ', κθ', ξβ'. οθ', ρκβ' 49, ρλη' om. 10, 11, 24, 45. Hic plura ex duobus capp. sequentibus mixtim adducta in plures codd. Omisit vero 2 capp. III. ad VIII.

3) καὶ ρκη' om. 10, 11, 45, 48. — 4) ἐκεῖσε 79.

Cap. V.

De iudiciis episcoporum et clericorum. Apostolorum can. LXXIV. Syn. antioch. canon XIV, XV. Syn. chalced. can. IX, XVII. Syn. sardic. canon III, V, XIV. Syn. carthag. can. XV, XXVIII, CXX, CXXI et CXXVIII.

Lex. Quae debent in hoc capite adscribi, coniunxi praecedentis capitis adscriptionibus. Quaerens ergo de pecuniariis vel criminalibus causis, illa lege.

Auctaria. In 45 titulo additur: καὶ περὶ τοῦ μὴ τύπτεσθαι ἢ φυλακίζεσθαι ἐπίσκοπον, rursus adiicitur canonibus: τῆς ζ συν. κανὼν γ'.—Tum ad canon. antiochen. 11 in margine ζητει βασιλικῶν βιβλ. γ τίτλ. α' κεφάλ. μδ'.—ζητει τῶν βασιλικῶν βιβλ. ζ τίτλ. β' κεφάλ. ιζ', θέματος τέλος. Ad calcem scholii: Τῶν ἔξωθεν ζηθέντων τὰ μὲν λοιπὰ προεγράφη, τοῦ δὲ ζ βιβλίου τῶν βασιλικῶν τίτλου β' τὸ ιζ' κεφάλαιον ἔχει οὕτως· Ἐὰν δύο—ψηφίζεσθαι. B. VII. 2 cap. 7 §. 6, 7 et cap. 18.

Κεφάλαιον ϛ'.

Περὶ ἀναψηλαφήσεως ψήφων ἐπισκόπων. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ϛ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν γ', δ', ε', ιδ'. Συνόδου Καρθαγένης [1] κανὼν ιδ', ιε', κη', οθ', Ϟϛ', ρκβ', ρκε'.

Ὁ νόμος. Ἡ η' διάτ. τοῦ δ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου φησὶν, ὅτι αἱ τῶν ἐπισκόπων ψῆφοι ταῖς τῶν ἐπάρχων [2] ἐοίκασι, ἀφ' ὧν ἐκκαλεῖσθαι οὐκ ἔξεστι. Καὶ ἡ κθ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι εἴτε μόνος μητροπολίτης, εἴτε μετὰ τῆς συνόδου αὐτοῦ δικάσει ἐπισκόπους ἢ κληρικοὺς [3], καὶ εἰ μὴ στερχθῇ τὰ τετυπωμένα, ὁ τῆς διοικήσεως πατριάρχης σκοπεῖ, καὶ τοῖς ἐξ αὐτοῦ κεκριμένοις [4] ἐμμένουσιν, ὡσανεὶ αὐτὸς ἐξ ἀρχῆς ἐδίκασεν· οὔτε γὰρ ἐκκαλοῦνται αἱ τῶν πατριαρχῶν ψῆφοι. Τὸ αὐτὸ καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἥτις φησὶν ὡς εἴ τις τῶν παρὰ ἐπισκόπων δικαζομένων, εἴσω ι' ἡμερῶν ἀντείποι, ὁ τῶν τόπων ἄρχων ἐξεταζέτω τὸ πρᾶγμα, καὶ ἢ βεβαιούτω τὴν ψῆφον, καὶ ἢ ἐκβιβαζέτω [5], μὴ δυναμένου τοῦ δεύτερον [6] ἐπὶ τούτῳ ἡττηθέντος ἐκκαλεῖσθαι· ἐναντίως δὲ τοῦ ἄρχοντος τῷ ἐπισκόπῳ ψηφιζομένου, ἡ τοῦ ἄρχοντος ψῆφος ὑπόκειται ἐκκλήτῳ, καὶ κατὰ τὸν νόμον ἀναφέρεται, καὶ ἐξετάζεται. Ἐὰν δὲ ἀπὸ κελεύσεως ἢ προστάξεως δικάσῃ ἐπίσκοπος, ἡ ἔκκλητος τὴν ψῆφον αὐτοῦ ἐπὶ τὸν παραπέμψαντα τὴν ὑπόθεσιν ἀναπέμπει.

Cap. VI.

De retractatione sententiarum episcoporum. Syn. antioch. canon VI. Syn. sardicen. canon III, IV, V et XIV. Syn. carthag. canon XIV, XV, XXVIII, LXXIX, XCVI, CXXII, CXXV.

Lex. VIII constitutio IV tit. I lib. dicit, quod episcoporum sententiae sunt praefectorum praetorio similes, a quibus non licet appellare. Et XXIX eiusdem tituli constitutio, quod sive solus metropolitanus, sive cum sua synodo indicabit episcopos vel clericos, nec placuerint quae decreta fuere, dioecesis patriarcha cognoscit, et iis quae ab eo indicata fuerint, statur, perinde ac si ipse ab initio iudicavisset. Neque enim a patriarcharum sententia appellatur. Idem II quoque eiusdem tit. Novellarum constitutio, quae dicit, quod si quis eorum qui ab episcopo iudicantur, intra decem dies contradixerit, eorum locorum magistratus rem examinet; et vel confirmet sententiam, vel exequatur, non valente eo, qui hac in re secundo victus est, appellare. Sin autem

1) συν. καρθ. καν ια tantum 23, 18, καν. ιδ' 9, 21, nec plura. In fine ρκα' ρκε 11. καν. Ϟϛ' tantum in 45. — 2) ὑπάρχων vett. edd. et nonnulli codd. — 3) ἐπισκόπῳ ἢ κληρικῷ 10, 21, et vett. edd. — ἐπίσκοπον αὐτοῦ ἢ κληρικὸν 45, καὶ μὴ στερχθῇ 43. 19. — 4) κρινομένοις 1, 11, 45, 48, 49. — παρὰ ἐπισκόποις 43. — 5) ἢ ἐμβιβαζέτω vett. edd. — 6) τὸ δεύτερον 1, 48. Recocta plane ex proxima pag. 534.

magistratus episcopi sententiae contrariam sententiam ferat, magistratus sententia est appellationi obnoxia, et ex lege refertur, et examinatur. Sin autem ex iussu vel mandato iudicavarit episcopus, appellatio refert causam ad eum qui transmisit.

Auctaria. 45 in epigraphe capitoli: καὶ περὶ τοῦ μετὰ τοὺς κατ' ἔκκλητον ἀρέτους δικαστὰς μὴ ἐγκαλεῖσθαι.— Canonibus idem adiicit sardic. XI, ut etiam sardic. XVIII additur in 49.— Post scholium legis 45: Ἡ η' διάτ. τοῦ δ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. καὶ ἡ κθ' οὐ κεῖνται μὲν ἐν τοῖς βασιλικοῖς, προεγράφη δὲ καὶ ἀμφότεραι εἰς τοὺς νόμους τοῦ α' κεφαλ. τοῦ θ' τίτ. ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἔστι μὲν νεαρὰ ρογ', καὶ κεῖται νῆς βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφαλ. λβ' θέμ. α', προεγράφη δὲ καὶ αὐτὴ εἰς δ' κεφάλ. τοῦ η' τίτλου. Utrumque locum recole paulo supra p. 525 et 532, 533.

Κεφάλαιον ζ'.

Ἐὰν ἐπίσκοπος ἔχων πρὸς συνεπίσκοπον 1), μὴ δικάσηται, ἀλλὰ χειρὶ πράξῃ. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 2) ρκ'.

Cap. VII.

Si episcopus habens controversiam cum episcopo, iudicio non contendat, sed manu agat. Syn. carth. can. CXX.

Κεφάλαιον η'.

Πότε δύναται ἐπίσκοπος κινεῖν ἐπισκόπῳ παρὰ ἄρχοντι πολιτικῷ. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μη'.

Cap. VIII.

Quando potest episcopus adversus episcopum apud saecularem magistratum actionem intendere. Syn. carthag. can. XLVIII.

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ τῶν ἀδίκως ἐκβαλλομένων 3) ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. [Συνόδου 4) Νικαίας τὸ β' κανὼν δ']. Συνόδου Σαρδικῆς ιδ', ιη', ιθ'.

Ὁ νόμος. Ἡ κγ' διάτ. 5) τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος δέχεται τὴν μνήμην Φλαβιανοῦ, καὶ ἐκβάλλει Εὐτυχέα. Ἡ δὲ λη' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὅτι οὐ δεῖ τοὺς ἐπισκόπους ἢ τοὺς κληρικοὺς ἀναγκάζειν τινὰς καρποφορεῖν, ἢ ἀγγαρείας διδόναι, ἢ ἐπηρεάζειν, ἢ ἀφορίζειν, ἢ ἀναθεματίζειν 6) ἢ μὴ βαπτίζειν, ἢ μὴ 7) διδόναι κοινωνίαν διὰ ταῦτα, κἂν ἔθος 8) ἐκράτησεν· ὁ δὲ παραβαίνων ἐκπίπτει τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικήσεως αὐτῆς, καὶ δίδωσι ι' λίτρας. Ταῦτα δὲ κρατεῖ 9) ἐν μόνῃ τῇ βασιλευούσῃ καὶ τῇ ἐνορίᾳ αὐτῆς, καὶ τοῖς ἀνήκουσι τόποις μητροπολίταις 10) ὑπὸ τοῦ πατριάρχου χειροτονουμένοις, ἢ τοῖς ἐξ ἐκείνων γινομένοις ἐπισκόποις· καὶ ἡ β' διάτ. 11) τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος χωρὶς κανονικῆς αἰτίας ἀφορίζων τινὰ τῆς κοινωνίας 12), λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως, αὐτὸς ἀκοινώνητος γίνεται ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ ἱερεὺς ὑφ' ὃν 13) τελεῖ, συνίδοι.

Cap. IX.

De episcopis et clericis qui iniuste expelluntur. [Syn. nic. II can. IV.] Syn. sardic. canon XIV, XVIII, XIX.

1) ἐπίσκοπος 79.—2) καν. ο' vett. edd.—3) ἐκβαλλομένων ἐπ. ἢ κληρικῶν 21.—4) συν. inclusa om 11, 45, 48.—5) ἡ γ' διατ. 23, XXIV Hervet.—6) ἢ αναθεματίζειν om. vett. edd —ἢ ἀφορίζειν om. 10. βαπτίζειν 21.—7) μη om. Iust.—8) ἔθος τοιοῦτον 21, 23, 41, 45, 44, 49.—9) κρατεῖν vett edd.—10) μητροπολίτου 11.—ἐξ ἐκείνου 21.—11) ἡ ιζ' διάτ. 11, 21.—12) τῆς κοινωνίας 21.—13) ἐφ' ὃν 49.—συνεῖδεν vett. edd.

Lex. XXIII constitutio III tit. I lib. Codic. auscipit memoriam Flaviani, et eiicit Eutychen. XXXVIII autem eiusdem tituli constitutio dicit, quod non oportet episcopos vel clericos, cogere aliquos fructus offerre, vel dare angariaa vel molestia probrove afficere, vel segregare, vel excommunicare, vel non baptizare, vel non dare propter ea communionem, etiomsi invaluerit consuetudo. Qui autem transgreditur, ecclesia excidit et eius administratione, et dat X libras. Haec autem in sola regia urbe serventur et eius regione, et locis qui pertinent ad metropolitanos qui ordinantur a patriarcha, vel ad episcopoa qui fiunt ab illis. Et secunda constitutio primi tituli Novellarum, dicit quod episcopus vel presbyter, qui sine causa canonica aliquom segregat, soluta a maiore antistite segregatione, ipso excommunicatur quamdiu antistiti cui subest, visum fuerit.

Auctoria. 45 in canonib. καρθαγ. καν. μκ', προσγράφη εἰς τὸ η' κεφαλ. τοῦ παρόντος τίτλου. Post leges idem: Διάτ. κγ' τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κωδ. ἥτις οὐ κεῖται μὲν εἰς τὰ βασιλικά, ἔχει δὲ οὕτως· Ἐπειδὴ 1) ὁ ἀοίδιμος Φλαβιανός, ταύτης τῆς λαμπρᾶς πόλεως ἐπίσκοπος, μετὰ τῆς σεβασμιωτάτης συνόδου τὸν ἀριθμὸν σχεδὸν τῶν ἱερέων τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνελθόντων ἐχούσης, τοσαύτῃ καὶ τηλικαύτῃ κεκόσμηται μαρτυρίᾳ, ὡς Εὐτυχής, ὁ συναινέσας μετὰ τῶν μυσαρωτάτων δογμάτων αὐτοῦ, παρὰ πάντων ἑνὶ στόματι κατεδικάσθη, καταργηθήτω μὲν Εὐτυχὴς τῇ καταδικαστικῇ μνήμῃ, Φλαβιανὸς δὲ ὁ ἐπαινετὸς ἀναφερέσθω. L. 23 Cod. 1. 3.

In 9: Ἡ γ' διατ. τοῦ κωδ. φησί· Δεχέτω τὴν μνήμην Φλαβιανοῦ, καὶ ἐκβαλλέτω Εὐτυχέα, Πέτρον, Ἄνθιμον, Σευῆρον καὶ Ζωοράν, ἀπειλοῦσα τοῖς ἔχουσι συγγράμματα Σευήρου, καὶ μὴ καίουσιν αὐτά, ποινὰς ἑτέρας καὶ χειρὸς ἀποκοπήν.— Καὶ ἡ ιζ' διάτ. φησιν ὅτι ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος χωρὶς κανονικῆς αἰτίας ἀφορίζων τινὰ τῆς κοινωνίας, λυομένου τοῦ χωρισμοῦ ὑπὸ τοῦ μείζονος ἱερέως... 2) Cf. cap. proximum et L. 30 Cod. 1. 3 ex Attaliotae synopsi.

In 45: Ἡ λη' τοῦ αὐτοῦ τίτλου διάτ. οὐ κεῖται μὲν καὶ αὕτη εἰς βασιλικὰ προσγράφη εἰς κεφ. . τοῦ τίτλου (sic) καὶ ἡ ἀρχὴ τοῦ β' αὐτῆς κεφαλαίου οὕτως· Καὶ τοῦτο θεσπίζομεν ὥστε μηδένα τῶν θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων, nec plura. Silet etiam Balsamon, immo id omitti iubet: καὶ μὴ προσχὴς τούτοις.

In 2 et 45: Ἡ δὲ β' διατ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἥτις ἐστὶ ρκγ' νεαρὰ ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφαλ. κβ' φησὶ ταῦτα· Πᾶσι τοῖς ἐπισκόποις— ὑπομείνῃ. B. III. 1. 21.

Κεφάλαιον ί.

Περὶ τῶν ἀφοριζομένων ἢ ἐκβαλλομένων τῆς ἐκκλησίας ἢ τῆς κοινωνίας 3). Ἀποστόλων κανὼν ιβ', ιγ', λβ', νβ' 4). Συνόδου Νικαίας κανὼν 5) ε', ιβ', ιγ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν 6) ς'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λς'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν 7) δ', ις'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν 8) ιγ', ιδ'. Συνόδου Καρθαγέν. κανὼν ξε'. [Συνόδου ς' κανὼν κα'.]

Ὁ νόμος. Ἡ ιδ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου λέγει, ὅτι ὁ κατὰ δοκιμασίαν ἐπισκόπων ἐκβληθεὶς ἐπισκοπῆς, ἐάν τι ποιῇ ταραχῶδες, καὶ θέλῃ ἐπιβῆναι τῇ αὐτῇ 9) ἐπισκοπῇ, πόῤῥω τῆς πόλεως ρ' μίλια 10) ἐκβάλλεται, καὶ οὐκ ἔχει ἄδειαν προσιέναι βασιλεῖ, ἢ λαμβάνειν ἀντίγραφον, ἀλλ' εἰ καὶ λάβοι, οὐκ ἀπολαύει 11)· καὶ ὁ βοηθῶν αὐτῷ ἀγανακτεῖται· καὶ ἡ κγ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ἐκβάλλει Εὐτυχέα· καὶ ἡ ε' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν ἐκβάλλει Πέτρον, Ἄνθιμον, Σεβῆρον, καὶ Ζωορᾶν, ἀπειλοῦσα τοῖς ἔχουσι συγγράμματα Σεβήρου, καὶ μὴ καίουσιν αὐτά, ποινὰς ἑτέρας καὶ χειρῶν ἀποκοπάς 12). Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησίν, ὅτι ἐπίσκοπος κανονικῶς τῆς ἱερωσύνης ἐκπεσών, καὶ ἐπιβαίνων τῇ πόλει ἀφ' ἧς ἐξεβλήθη, ἢ καταλιμπάνων τὸν τόπον ἐν ᾧ διάγειν ἐκελεύσθη, μοναστηρίῳ ἄλλης ἐπαρχίας ἐμβάλλεται 13).

1) Ἐπειδή. Et hoc habe inter nobilissima codicis monacensis κειμήλια, quum etiam chalcedonensium in Acta patrum inserta fuerit alia versio graeca eiusdem legis Marciani imperat. a. 452.—2) ἱερέως Ex superioribus suppleatus. cod. 9, plerumque mutilus.—3) ἤτοι κοινωνίας 24.—4) καν. να' vett. edd.—καν. να', νβ' 2.—5) καν. ε', ιγ', ις' id. erasis aliis numeris, omnes om. 24, tantum ε', ιγ' 49; ιγ', ις' 9, 11, ε', ς', ιγ', ις' 45, qui statim addit: τῆς ζ' συν. καν. α'. at τῆς ἐν καρθαγ. καν. ξε'.—6) καν. ε' 45.—7) καν. ιγ' om. 49.—8) καν. ιγ' vett. edd.—9) τῇ αὐτοῦ 79. τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς 45.—10) ρ' μιλίους 48, μιλίοις 10, 21, 45.—11) καταπαύει 1, 23, 24.—12) ἀποκοπὴν 11, 21, 44, 45, 18.—13) ἐκβάλλεται 44, ἐμβάλλ. σωφρόνως διάγειν 48.

Cap. X.

De iis qui segregantur, vel ex ecclesia aut communione eiiciuntur. Apostolorum cao. XII, XIII, XXXII, LII. Syn. nic. canon V, XII, XIII. Syn. antioch. canon VI. Syn. laodic. canon XXXVI Syn. chalced. can. IV, XVI. Syn. sardic. canon XIII, XIV. Syn. carthag. canon LXV. [Syn. VI can. XXI].

Lex. Decima quarta III tit. primi libri constitutio dicit, quod qui ex episcoporum examinatione episcopatu eiectus est, si quid turbulentum fecerit, et suum episcopatum invadere voluerit, procul a civitate C miliaribus eiicitur, nec ei datur facultas accedendi ad imperatorem, vel accipiendi rescriptum. Sed et si acceperit, nullam ex eo utilitatem percipit, et qui auxilium illi affert, regiam indignationem incurrit. Et XXIII eiusdem tituli constitutio Eutychem eiicit. Et V primi tituli Novellarum constitutio eiicit Petrum, Anthimum, Severum et Zoaram, et iis qui habent scripta Severi, et ea non exutum alias poenas, tum etiam manuum abscissiones interminatur. Secunda autem primi tituli Novellarum constitutio dicit, quod episcopus, qui a sacerdotio canonice excidit, et invadit civitatem, e qua eiectus est, vel relinquit locum io quo iussus est versari, in monasterium alterius provinciae coniicitur.

Auctaria canonum in 2: τῆς τῆς ζ συνόδου κυρωσάσης καν. ια' — τῆς ἐν ἀντ. ε'. ς' — τῆς ἐν λαοδ λε'. λς'. — τῆς ἐν σαρδ. ιγ', ιδ', ιε', ις'. In 45: ad can. Nicaen. 18 scholium habet partem epistolae Dionysii Alex. ad Cononem, vid. tom. 1. p. 346: καὶ τοὺς πρὸς τῇ ἐξόδῳ — δεύτερον. — Ad chalcedon. can. IV. et XVI in marg: ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. δ' τίτ. α' κεφ. α'. — ζήτει τῶν βασιλ. βιβλ. δ' τίτ. α' κεφ. ια' — ζήτει βιβλ. δ' κεφ. ιβ'.

In 2 et 45: ἡ ιδ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. α'. ἔχει οὕτως· ἐπίσκοπος — ἀγανακτείσθω B. III. 1. 1. — ἡ κγ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτλ. οὐ κεῖται μέν, ἔχει δε οὕτως· ἐπειδὴ — αναφερέσθω, omnino ut paulo supra p. 542.

Ἡ ε' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ μβ', ἐν μὲν τοῖς βασιλικοῖς οὐ κεῖται· παρεῖται γὰρ αὐτῆς τοῦτο τὸ μέρος. ἐν δὲ τῇ ἐπιτομῇ τοῦ Ἑρμουπολίτου κεῖται οὕτως· Ὑπὸ ἀνάθεμα — προσκυροῦνται. Zachariae *Anecd.* p. 55.

Τοῦ α' δὲ βιβλ. τοῦ κώδ. τίτ. γ' διατ. ιε' φησίν, ὅτι δημεύονται πάντως οἱ τόποι, ἐν οἷς γίνονται συνάξεις. Ἡ δὲ ρη' νεαρὰ τὸ ταμιεῖον τὰ τοιαῦτα προσκυροῖ L. 15, cod. 1. 3.

Καὶ οὐκ εἰσὶν ἐναντία· ἐνταῦθα μὲν γὰρ περὶ τῶν ὑποδεχομένων τινὰ τῶν ἀναθεματισθέντων, ἐκεῖ δὲ περὶ τῶν οἴκοι τὴν θείαν λειτουργίαν τελούντων φησίν. Ἐν δὲ ταῖς ὑποτιτλώσεσιν Ἀθανασίου 1) κεῖται οὕτως· Ἀναθεματίζουσα — χειρός. Heimbach. *Anecd.* t. 1 p. 16.

Ἡ δὲ β' διάτ τοῦ α' τίτλ. τῶν νεαρῶν, νεαρὰ ἐστι ρκγ', καὶ κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλικ. τιτ. α' κεφ. κδ' οὕτω φησίν· εἴ τις ἐπίσκοπος — διορθώσηται. l. l. cap. 23.

In 2: καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτλου τῶν βασιλ. κεφ. ια' καὶ ιβ' ἔχοντα οὕτως· ἐὰν μοναχὸς — συναριθμείσθω. B. IV. 1. 14. 15.

Κεφάλαιον ια'.

Ἐκ ποίων αἰτιῶν ἀφορίζεται ἐπίσκοπος, ἢ κληρικός, ἢ λαϊκός, καὶ ἐὰν ἐπίσκοπος κατηγορούμενος διὰ λιβέλλου παραιτεῖται τὴν ἐπισκοπήν, καὶ ὅτι οὐ δεῖ τὸν ἐπίσκοπον γενόμενον, ἐκβαλλόμενον εὐλόγως ἢ ἀλόγως, εἰς πρεσβυτέρων κατάγεσθαι βαθμόν. Ἀποστόλων κανὼν 2) ε' η', θ', ι', ια', ιβ', ιγ', ιε', ις', κ', κδ', λ', λς', μγ', με', μη', νδ', νς', νζ', νη', νθ', ξε', ξζ', ο', οα', οβ', ογ', ος' πδ'. Συνόδου Χαλκηδόνος ἐκ τῆς πράξεως τῆς περὶ Φωτίου τοῦ ἐπισκόπου Τύρου, καὶ Εὐσταθίου ἐπισκόπου Βηρυτοῦ. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιη'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν α'. Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κεφ. α', γ'. [Συνόδου 3) ς' κανὼν κ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ λύοντα τὴν ἐναντιοφάνειαν τῶν κανόνων].

1) Ἀθανασίου Ita confirmatur egregie quod alius cod. monac. 380 solus Heimbachio obtulit: ἕτερος πίναξ τῶν ὑποτιτλώσεων ἀθανασίου (vid. Anecd. Heimbach. t. I. p. VI). — 2) καν. ε, λ om. 1. — καν. ια', λ om. 11, ια', κ', λ' om. 21, καν. ια', κ', λ' ξς' om. 45 et 48 et add. ξθ'. — καν. ια', κ', λ'. εζ om. 44. καν. ια', ιγ', ο' om. 24 qui add. ξ', ξς' vett. edd. add. να' interpr. XLIX, LI. — 3) συν. inclusa om. 9, 11, 21, 23 44, 48.

Cap. XI.

Ex quibus causis segregatur episcopus, vel clericus, vel laicus, et si episcopus accusatus, per libellum episcopatum recuset; et quod non oportet eum qui episcopus factus est, seu iuste seu iniuste eiectum, ad gradum presbyteri deduci. Apostolorum canon V, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XV, XVI, XX, XXIV, XXX, XXXVI, XLIII, XLV, LXVIII, LIV, LVI, LVII, LVIII, LIX, LXV, LXVII, LXX, LXXI, LXXII, LXXIII, LXXVI, LXXXIV. Synodi chalc. ex actis de Photio episcopo Tyri et Eustathio episcopo Beryti. Syn. ancyr. can. XVIII. Syn. neocaesar. canon I. Cyrilli ex epistola ad Domnum capp. I, III. [Syn. VI can. XX et quae in eo sunt contrarietatem quae in canonibus esse videtur, solventia].

Auctaria in 45: carthag. can. 87, 107.—Ad can. chalcedun. in marg. Ὁ νόμος, τὰ ἔξωθεν ζητηθέντα· ζήτει τοῦ α' τιτ. τοῦ παρόντος βιβλίου κεφαλ. λα' καὶ τοῦ θ' τιτ. κεφάλ. ια', τῶν ἀποστόλων καν. νδ' καὶ κεφάλ. ιδ' τοῦ αὐτοῦ τίτλου. συν. ς' καν. θ' καὶ κεφάλ. λδ' τοῦ αὐτοῦ θ' τιτλου.

Κεφάλαιον ιβ'.

Ὅτι ἐφ' ὅσον χρόνον ὁ ἐπίσκοπος οὐ κοινωνεῖ τῷ παρ' αὐτοῦ ἀφορισθέντι, οὔτε οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι κοινωνοῦσι τῷ ἀφορίσαντι. Συνόδου Καρθαγίνης κανὼν ρλγ'.

Cap. XII.

Quod quamdiu episcopus ei non communicat qui ab ipso excommunicatus est, nec alii episcopi ei qui excommunicavit, communicant. Syn. carthag canon CXXXIII

Auctaria in marg. 45: Ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τιτ. α' κεφ. κδ'.

Κεφάλαιον ιγ'.

Πόσοι ἐπίσκοποι καθαιροῦσι ἐπίσκοπον 1). Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως τῆς κατὰ τοὺς ἐπισκόπους Ἀραβίας 2). Τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου κανὼν ιβ' καὶ κ', περὶ ιβ' καὶ ς' καὶ γ' ἐπισκόπων.

Cap. XIII.

Quot episcopi deponunt episcopum. Syn. constantinopol. quae ad episcopos Arabiae spectat. Syn. Carthagin. can. XII et XX, de XII et VI et III episcopis.

Auctaria. 45 in capitali epigraphe: Καὶ ὥστε ἕνα ἐπίσκοπον μὴ ἐκδικεῖν ἑαυτῷ διάγνωσιν. Tum ἀποστολ. καν. οδ', deinde συν. ΚΠ. καν. ς. ζήτει ἔμπροσθεν εἰς β' κεφαλ. τοῦ ιβ' τιτ. Post can carthag. 20 ἐκ τῶν πραχθέντων ὑπομνημάτων ἑκατέρου ἀντεχομένου, τῆς ἐπισκοπῆς βόστρας, tum carth. 107.

Κεφάλαιον ιδ'.

Ἐκ ποίων τις 3) αἰτιῶν καθαιρεῖται. Ἀποστόλων κανὼν 4) γ', ε', ς', ζ, ια', κ', κγ', κε', κζ, κθ, λ', λα', λε', μβ', μδ', με', μς', μζ, μθ, ν', να', νβ', νγ', νε', νθ', ξ, ξβ', ξγ', ξδ', ξε', ξς', ξη', ξθ', ο', πα', πγ', πδ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν 5) β', ι', ιζ. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ι', ιδ', ιη'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν α'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν α', γ', δ', ε', ιγ'. Συνόδου Ἐφέσου κανὼν β'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν 6) β', ιη', κζ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν κα'· [Συνόδου ς' κανὼν 7) γ', δ', ι', θ', ια', πς', ζ'.] Βασιλείου κανὼν ο' 8).

1) τοσοῦτοι καθαίρουσιν ἐπίσκοπον 1, 21, 23, 44, 45, 49.—2) ἐκ τῶν περὶ Ἀγαπίου καὶ Βαγαδίου 45.—τῆς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους κατὰ Ἀραβίαν 21, signis ob dubium a notario positis.—3) τις om. 11 — 4) καν. κ' om. 44, 45, 48—καν. ε' om. 49. καν. νβ', ξβ', ξγ' om. 24. καν. μη' add. 45 —5. καν ιβ. ιζ 24, καν. β. ι. κ' 21.—συν. νικ. β' καν. ι'. ιζ 45.—6) καν. β'. ιγ', κζ id. — 7) καν. . θ'. ι'. ια' 10, 21 48.—συν. inclusa om. 1, in marg. tantum 24.—8) βασιλειου καν. κ', λβ, ο' 24, omnes om. 19, 23, 44, 45, 48, 49.

Cap. XIV.

Ex quibusnam causis deponitur quispiam. Apostolorum canon III, V, VI, VII, XI, XX, XXIII, XXV, XXVII, XXIX, XXX, XXXI, XXXV, XLII, XLIV, XLV, XLVI, XLVII, XLIX, L, LI, LII, LIII, LV, LIX, LX, LXII, LXIII, LXIV, LXV, LXVI, LXVIII, LXIX, LXX, LXXXI, LXXXIII, LXXXIV. Syn. oic. canon II, X, XVII. Syn. ancyr. canon X, XIV, XVIII. Syn. neocaes. canon I. Syn. antioch. canon I, III, IV, V, XIII. Syn. ephes. canon. II. Syn. chalced. canon II, XVIII, XXVII. Syn. sardic. can. XXI. [Syn. VI. can. III, IV, V, IX, XI, LXXXVI, XCVII.] Basilii canon LXX.

Auctaria. In 45: Ὁ νόμος. Τὰ ἄνω ζητηθέντα 1). Ἐζητήθη βιβλ. ζ' τῶν βασιλ. κεφάλ. ιβ', ἔχει δὲ οὕτως· εἴ τις ἁρπάσει — εἰσπραχθησομένου. B. IV. 1. 15. — In marg. idem: κεφαλικῶς τιμωρεῖσθαι, ἔχει ὁ Θεόδωρος. Vid. Zachar. p. 132. — Ad calcem: καὶ τὰ παραγεγραμμένα τῷ τοιούτῳ κεφαλαίῳ.

In 2 et 45: Εἰ μὲν μετὰ ξιφῶν ἢ ῥοπαλίων τὴν ἁρπαγὴν ποιήσει, ξίφει τιμωρεῖται, καὶ οἱ συνεργήσαντες αὐτῷ καὶ συντουργήσαντες ἢ ἑκόντες ὑποδεξάμενοι ἢ τὴν οἱανδήποτε σπουδὴν συνεισενεγκόντες τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ῥινοκοποῦνται· χωρὶς δὲ ὅπλων τὴν ἁρπαγὴν ποιήσας χειροκοπεῖται, καὶ συνεργήσαντες ὁπωσδήποτε τούτῳ τυπτόμενοι καὶ κουρευόμενοι ἐξορίζονται. Pergit 45: τὸ ιϛ' κεφάλ. ὅπερ καὶ αὐτὸ ἐζητήθη, κατέστρωται εἰς τὸ ια' κεφαλ. τοῦ παρόντος θ'. τίτλου. In 2: ἐζητήθη βιβλ. γ' τῶν βασιλ. κ. ιϛ' ὃ καὶ ἔχει οὕτως· Οὐδενὶ τῶν ἀρχόντων — γινώσκουσι. B. III. 1. 13.

Κεφάλαιον ιε'.

Ἐκ ποίων τις 2) αἰτιῶν ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἀφορίζεται, καὶ καθαιρεῖται, ἢ καθαιρεῖται, καὶ τῆς κοινωνίας ἢ τῆς ἐκκλησίας ἐκπίπτεται. Ἀποστόλων κανὼν 3) κη', κθ', λ', ξε'.

Cap. XV.

Ex quibusnam causis quispiam simul et segregatur et deponitur; vel deponitur simul et a communione seu ecclesia abscinditur. Apost. canon XXVIII, XXIX, XXX, LXV.

Κεφάλαιον ιϛ'.

Ἐκ ποίων αἰτιῶν κληρικὸς ἢ λαϊκὸς ἀναθεματίζεται. Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν 4) ιη'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν β', ζ'. Βασιλείου ἐκ τῆς πρὸς Γρηγόριον πρεσβύτερον ἐπιστολῆς.

Cap. XVI.

Ex quibus causis clericus vel laicus anathematizatur. Syn. gangr. can. XVIII. Syn. chalced. can. II, VII. Basilii, ex epistola ad Gregorium Presbyterum.

Auctaria. In 45, ad capituli epigraph. Καὶ περὶ τῶν εἰκῆ ἀφοριζόντων ἢ ἀναθεματιζόντων ἢ μὴ βαπτιζόντων. — Post canones in marg. ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. γ' τίτ. α' κεφάλ. λδ' καὶ τοῦ παρόντος τίτλου ἀποστ. καν. πγ'.

In 2 et 45: Ὁ νόμος· τοῦ γ' τιτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. διατ. λη'. προσγραφὴ εἰς τὸ κεφαλ. τοῦ α' τίτ. βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλ. λδ'. ἔχει οὕτως· Γενικῶς 5) νομοθετοῦμεν μηδενὶ ἐξεῖναι ἐν οἱῳδήποτε ἐκκλησιαστικῷ βαθμῷ καθεστῶτι ἀναχωρεῖν ἐξ αὐτοῦ καὶ κοσμικὸν γίνεσθαι, ἐπισταμένων καὶ τῶν οὕτω ποιούντων, ὅτι καὶ τῆς, ὡς εἰκός, ἐπικειμένης αὐτοῖς ζώνης ἢ ἀξίας ἢ στρατείας γυμνωθήσονται, καὶ τῇ τάξει τῆς ἰδίας πόλεως παραδοθήσονται. — Sequitur can. apost. 83. Cf. supra p. 516, ubi revocantur quae fuse cod. 45 habet.

Κεφάλαιον ιζ'.

Ὅτι οὐ χρὴ 6) δὶς ἐκδικεῖν ἐπὶ τὸ αὐτό 7). Ἀποστόλων κανὼν κε'. Βασιλείου κανὼν 8) γ', λβ', να'.

1) ζητηθέντα. Et sane quae sequuntur statim, supra in margine cod. ad canones trullan. uti quaerenda notabantur. — 2) τις om. 21 — ἐν ταὐτῷ καὶ καθ. 24. καὶ ἀφαιρεῖται ἢ καθαίρεται 48 ἀφορίζεται καὶ καθαιρ. καὶ τῆς κ. 45 ἢ καὶ κοινωνίας 24. — ἢ τῆς κοινωνίας 79. — 3) καν. κη', κθ 21, 23, 24, 44, 48, 49. — 4) καν. κ' 1, 11, 21, 23, 44, 45, 48. — 5 Γενικῶς. Et hoc adde locupletiori βασιλικῶν editioni. An vero sit addendum legi Zenonis 38 Cod. 1. 3, alii viderint. — 6) οὐ δεῖ vett. edd. — 7) ἐπὶ τῷ αὐτῷ 48. — 8 καν. κγ' edit. Athenien. recte γ', λβ' 11, 21, 44, 48 etc. Inclusa in marg. 24.

Cap. XVII.

Quod non oportet bis vendicare in idipsum. Apost. canon XXV. Basilii canon III, XXXII, LI.

Auctaria in 43: Σχόλιον. Ἰστέον ὅτι κληρικοὺς φαμὲν πάντας τοὺς εἰς οἱανδήτινα κληθέντας καὶ κληρωθέντας καὶ οἷον ἀφορισθέντας ἐκκλησιαστικὴν ὑπηρεσίαν, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν μὴ ἐν κλήρῳ κατειλεγμένων ἐκκλησιαστικῶν 1)· ὅθεν κατὰ τὸν πολιτικὸν νόμον, τὸ μὲν λβ' κεφάλ. τοῦ α' τίτ. τοῦ γ' βιβλ. τῶν βασιλικῶν, τοὺς πρεσβυτέρους καὶ διακόνους καὶ ἀναγνώστας καὶ ψάλτας κληρικοὺς καλεῖ· τὸ δὲ ι' κεφάλ. τοῦ γ' τίτλου τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τοὺς ὀστιαρίους ἤτοι πυλωροὺς συναριθμεῖ τοῖς κληρικοῖς. Παραπεσεῖν 2) δέ ἐστιν τὸ ἔξω πεσεῖν τοῦ δέοντος, καὶ παρατραπῆναι, ὅπερ οὐκ ἐπὶ τῶν εὐληπτημαίων 3) ἁμαρτημάτων, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν μεγίστων, οἷά ἐστιν ἡ τοῦ Θεοῦ ἄρνησις, ὡς δυνατόν ἐστιν καὶ ἐξ ἄλλων μὲν μυρίων μαθεῖν, καὶ ἐκ τοῦ καν. ι' τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου τῆς πρώτης 4), ὅς φησι δεῖν τοὺς ἀπὸ τῶν καθαρῶν λεγομένων ἐπιστρέφοντας κοινωνεῖν τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσι 5), ὅθεν ἴσως εἰλήφθη καὶ τῷ Θεολόγῳ τὸ Ναυάτος 6, οὐκ ἐδέξατο τοὺς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεσόντας.

In 2 et 45: Ἐζητήθη ἔξω τοῦ γ' βιβλ. τῶν βασιλικῶν κεφ. μγ' καὶ μδ'. ἔχει οὕτως· Τοῖς εὐλαβεστάτοις — ὑποβάλλεσθαι. B. III. 1. 36.

In 45: Τοῦ βασιλικοῦ βιβλ. τίτ. α κεφ. μδ'. Εἴ τις κατά τινος — ἐπιτιθέτωσαν. B. III. 1. 37.

Κεφάλαιον ιη'.

Ἐκ ποίων τις 7) αἰτιῶν τελείως ἐκβάλλεται. Ἀποστόλων κανὼν 8) κη', να', ξβ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν δ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λς'. [Συνόδου 9) ς' κανὼν κα'.]

Cap. XVIII.

Ex quibusnam causis quispiam perfecte eiicitur. Apost. can. XXVIII, LI, LXII. Syn. antioch. can. IV. Syn. laod. can. XXXVI. [Syn. VI. can. XXI.]

Κεφάλαιον ιθ'.

Πότε τις καθέδρας μὲν ἢ στάσεως ἱερατικῆς μετέχει 10), οὐκ ἐνεργεῖ δέ τι τῶν λοιπῶν 11). Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν α', β'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν θ'. [Συνόδου 12) ς' κανὼν γ', κς'.] Βασιλείου κανὼν 13) κζ', ο'.

Cap. XIX.

Quandonam cathedrae quidem vel ecclesiastici status est aliquis particeps, reliquorum autem nihil exercet. Syn. ancyr. canon I, II. Syn. neocaesar. can. IX. [Syn. VI, can. III, XXVI.] Basil. can. XXVII, LXX.

Κεφάλαιον κ'.

Περὶ τοῦ μὴ πιστεύεσθαι τὸν ἐπίσκοπον λέγοντα ἰδιαζόντως αὐτῷ τὸν κληρικὸν συνομολογῆσαι τὸ ἁμάρτημα 14). Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρλβ'.

Cap. XX.

Non esse credendum episcopo qui dicit, ei suum clericum privatim peccatim esse confessum. Syn. carth. can. CXXXII.

1) ἐκκλησιαστικῶν ὅθεν καὶ τὸν π. ν. cod.—2) παραπεσεῖν. Scholiastes iam respicit illud: ἐπὶ τοῖς παραπεσοῦσιν ad superiorem Basilii canonem 51, neque aliud putem esse totum scholium quam eiusdem canonis commentarium.—3) κλαπτημαίων al. —4) πρώτης. Eo scriptor II nicaena synodo recentior — 5) παραπεπτωκόσι, sic scholiastes, doctus quidem, sed passim impurus et vitiatus, fort. indiligentia notariorum.—6) Ναυάτος. Ita sane Greg. Nazian. in orat. XXXIX n. 19. ed. BB. t. 1, p. 690.—7) τις om. 21.—8) καν. να' om. 49.—9) συν. inclusa om. 1.— 10) μετέχοι 21.—11) τὸν λοιπὸν 1.—12) συνόδου ἐπὶ κωνσταντίνου τοῦ πωγωνάτου 48. totum om. 1.—13) καν. κα' 24.—14) τὰ ἁμαρτήματα 24.

Κεφάλαιον κα΄.

Περὶ ἐπισκόπου ἢ κληρικοῦ ἐσθίοντος 1) κρέα ἐν αἵματι, ἢ θηριάλωτον ἢ θνησιμαῖον. Ἀποστόλων κανὼν ξγ΄. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν γ΄. [Συνόδου 2) ς΄ κανὼν ξζ΄.]

Cap. XXI.

De episcopo vel clerico qui comedit carnem in sanguine, vel a feris captam, vel suffocatum. Apost. can. LXIII. Syn. ancyr. can. III. [Syn. VI, canon LXVII.]

Κεφάλαιον κβ΄.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους, καὶ πάντας τοὺς τὰ ἱερὰ ψηλαφῶντας, ὀφείλειν ἀπέχεσθαι τῶν οἰκείων 3) γαμετῶν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν γ΄, δ΄, κε΄, ο΄. [Συνόδου 4) ς΄ κανὼν ιβ΄, ιγ΄.]

Cap. XXII.

Quod episcopos et presbyteros et diaconos et omnes qui sacra contrectant, oporteat etiam a propriis uxoribus abstinere. Syn. carth. canon III, IV, XXV, LXX. [Syn. VI canon. XII et XIII.]

Auctaria in 45: Ὁ νόμος. Ἐζητήθη βιβλ. γ΄ τῶν βασιλικῶν τίτ. α΄ κεφ. λα΄, ὃ καὶ ἀλλαχοῦ προσγράφη, ἔχει δὲ οὕτως· Εἰ δὲ ὁ μέλλων — παραδίδοσθαι. B. III. 1. cap. 27.

Κεφάλαιον κγ΄.

Περὶ κληρικοῦ χλευάζοντος τοὺς ἀσθενεῖς 5). Ἀποστόλων κανὼν πεντηκοστὸς ἕβδομος.

Cap. XXIII.

De clerico qui irridet infirmos. Apost. can. LVII.

Κεφάλαιον κδ΄.

Περὶ κληρικοῦ ἑαυτὸν ἀκρωτηριάζοντος. Ἀποστόλων κανὼν κγ΄. Συνόδου Νικαίας κανὼν α΄. [Συν. α΄ καὶ β΄ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν η΄.]

Ἀνάγνωθι 6) ἀνωτέρω τὰ παραγεγραμμένα 7) ἐν τῷ ιδ΄ κεφαλ. τοῦ α΄ τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XXIV.

De clerico qui se ipsum castravit. Apost. can. XXIII. Syn. nic. can. I. [Synodi primae et secundae, quae habita est in templo sanctorum Apostolorum, can. VIII.]

Lege etiam quae superius scripta sunt in XIV cap. primi tit. praesentis operis. |

Auctaria. Aliquid insolens occurrit in 9 post scholium ἀνάγνωθι. In hunc modum: Εἰς τὸ αὐτὸ κεφάλαιον συν. ἀγκύρας καν. κβ΄, κγ΄. βασιλείου καν. λγ΄, μγ΄, νγ΄, νδ΄, νε΄, νς΄, νζ΄, οα΄, κδ΄, κε΄ (sic). — Νόμιμα συνεμβόντα. Τότε τοῦ φόνου ἔγκλημα ἁμαρτάνεται, ὅτε καὶ προαίρεσις φονεύοντος δείκνυται· τὸ δὲ ἀπροόπτως σύμβαινόν τι τῇ τύχῃ μᾶλλον ἢ τῷ ἁμαρτήσαντι ἐπιγράφεται. — Διάκ. γ. Ὁ μὴ κατὰ προαίρεσιν, ἀλλ' ἐκ τύχης πεφονευκὼς καὶ ἐκ πολλῶν ἐν σεμνότητι βίου μαρτυρούμενος, οὐ κρίνεται ὡς φονεύς. Τὴν ἐπιβαλοῦσαν χεῖρα τῇ γαστρὶ καὶ ἀμβλώσασαν, ὀφείλει μετὰ τοὺς ἐλέγχους ἐξορίζειν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος. ἀπὸ τοῦ ο΄ κεφαλαίου· φησὶ γὰρ αἴτιον ῥεπουδίου εἶναι τῷ ἀνδρὶ κατὰ τῆς γυναικός, ἐὰν γυνὴ πρὸς λύπην τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς ἐξεπιτηδὲς ἀμβλώσῃ. Quae potius refer partim ad cap. 26, partim ad tit. XIII.

1) περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν ἐσθιόντων 48. — 2) συν. Inclusa om. 1. in marg. reiicit 24. — 3) καὶ τῶν οἰκείων 45. — 4) συν. Inclusa om. 1, 9, 24. — 5) ἀσθενοῖς. Caput totum om. 21; eadem satis importuna recurrunt in cap. 46 tit. XIII. — 6) ὁ νόμος ante scholium in 45. — 7) τὰ προγεγραμμένα 45, 48.

Κεφάλαιον κέ.

Περὶ κληρικῶν ἀποστατῶν, καὶ θυτῶν, καὶ μάγων, καὶ ἐπαοιδῶν, καὶ ἀστρολόγων, καὶ μαθηματικῶν, καὶ περὶ μαντειῶν, καὶ φαρμακειῶν, καὶ περιάπτων 1). Ἀποστόλων κανὼν ξβ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν α', β'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν 2) λς'. Τοῦ ἁγίου Βασιλείου 3) κανὼν ογ'.

Ὁ νόμος. Περὶ φαρμακῶν καὶ μαθηματικῶν καὶ τῶν ὁμοίων διαλαμβάνει ὁ τοῦ 4) ιη' τιτ. τοῦ θ' βιβλίου τοῦ κώδικος διάτ. α' ταῦτα 5)· Μεῖζόν ἐστι τὸ φαρμάκῳ ἢ ξίφει φονεῦσαι. Διάτ. β', τὴν γεωμετρίαν χρήσιμόν ἐστιν εἰδέναι· ἡ δὲ μαθηματικὴ ἀπηγόρευται καὶ κατακέκριται 6). Διάτ. γ', μηδεὶς οἰωνοσκόπος ἢ ἱερεὺς ἢ τῶν ὑπουργούντων τοιαύτῃ θρησκείᾳ, εἰσίτω πρός τινα ἐν οἱαδήποτε αἰτίᾳ, κἂν αὐτοῦ φίλος ᾖ, ἐπεὶ καὶ αὐτὸς καίεται, καὶ ὁ προτρεψάμενος αὐτὸν δεπορτατεύεται δημευόμενος, καὶ ὁ βουλόμενος κατηγορεῖ. Διάτ. δ', οἱ διὰ μαγείας τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἢ τῇ σωφροσύνῃ ἐπιβουλεύοντες τιμωροῦνται, οὐ μὲν οἱ πρὸς θεραπείαν τῶν σωμάτων 7) ἢ τὴν εὐετηρίαν τῶν καρπῶν ποιοῦντες, οἷον βροχὴν ἢ χάλαζαν ἐπέχοντες. Διάτ. ε', μηδεὶς ἐρωτάτω μάντιν ἢ θύτην ἢ οἰωνοσκόπον· μήτε χρηματιζέτω 8) χαλδαῖος, ἢ μαθηματικός, ἤ τις παραπλήσιος· ὁ δὲ παρὰ ταῦτα ποιῶν ἀποτέμνεται.

Cap. XXV.

De clericis upostutis, et sacrificatoribus, et magis, et incantutoribus, et astrologis, et mathematicis, et de vaticinationibus, et veneficiis, et amuletis. Apost. canon LXII. Syn. ancyr. canon I, II. Syn. laodic. can. XXXVI. Sancti Basilii canon LXXIII.

Lex. De maleficis et mathematicis et similibus tractat XVIII tit. IX libri Codicis constitutio I in hunc modum: Plus est veneno quam gladio necare. Constitutio II: Geometriam scire est utile. Mathematica autem prohibita est et condemnatur. Constitutio III: Nullus aruspex vel sacerdos vel eorum qui huic ritui ministrare solent, ad ullum ingrediatur, quamcumque ob causam, etiam si eorum sit amicus. Nam et ipse crematur; et qui eum evocavit, publicatis suis bonis, deportatur, et eum qui vult, accusat. Constit. IV: Qui magica arte saluti hominum vel pudicitiae insidiantur, puniuntur; non autem qui ad hominum medelam aut fructuum fertilitatem aliquid faciunt, utpote imbrem vel grandinem sistentes. Constitut. V: Nullus interroget vatem, vel sacrificum vel aruspicem; nec divinet chaldaeus vel mathematicus vel quispiam eis similis. Qui autem praeter haec facit, capite truncatur.

Auctaria in 45: Περὶ φαρμακῶν—διαλαμβάνει ὁ ιη' τιτ. τ. θ' β. τ. κ. ταῦτα. Διάτ. α' καὶ καθεξῆς κεῖται δὲ ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τιτ. λθ'. κεφ. κς' καὶ ἐφεξῆς. Πλέον—κόλασιν. B. LX. 39. 21 L. 1, 2, 3, Cod. IX 18.

Διάτ. δ'. in 9: Ὁ διὰ τῆς μαγικῆς τέχνης 9) τῇ σωτηρίᾳ τῶν ἀνθρώπων ἐπιβουλεύων, ἢ τοὺς σεμνοὺς τρόπους τῆς σωφροσύνης πρὸς ἡδονὴν ἐπικάμπτων, κολαζέσθω, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ μόνου εἰδέναι τὰ τοιαῦτα. Εἰ δέ τινες θεραπευτικάς τινας ἴσασιν ἐπῳδὰς ἢ πρὸς γεωργίαν συμβαλλομένας, ὁποῖοί εἰσιν οἱ τοὺς βλαπτικοὺς ὄμβρους ἀποδιώκοντες καὶ τὰς χαλάζας, ἐπειδὴ τὴν οὐδενὸς βλάπτουσιν σωτηρίαν ἢ τὴν ὑπόληψιν, ἀλλὰ μᾶλλον συμβάλλονται, ἵνα μὴ τὰ ἐκ τοῦ Θεοῦ παρεχόμενα τοῖς ἀνθρώποις καὶ τὰ ἐκ τῶν κόπων αὐτῶν περιγινόμενα βλάπτηται, μὴ ἔστω ὑπὸ κατηγορίαν. Cf. L. 4. Cod. IX. 18.

Ὁ νόμος. Διάτ. ς'. Οἱ τὰ στοιχεῖα ταράσσοντες, ἢ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν διὰ δαιμόνων φονεύοντες, θηρίοις ἀναιροῦνται. Διάτ. ζ', πανταχοῦ μὲν ἁμαρτήματα μυσαρά ἐστιν· ἐν δὲ τῇ βασιλευούσῃ οἱ εὑρισκόμενοι γόητες ἢ μάντεις, ἢ ἐν ἀφηγήσει ὀνείρων μαντευόμενοι ἢ οἰωνοσκόποι,

1) καὶ φαρμακειῶν om. 21—καὶ περιαπτόντων 44. —2) κατ. λζ' 24.—3) ὁ ιη' τιτ. vett. edd. ὁ ιη' τιτ. recentiores, minus bene; etiam rom. habet: ταῦτα διατ. α'.—4) βασιλ. totum om. 1, 9, 11, 21, 23, 24, 44, 45, 48, 49.—5) ταῦτα om. 21, 49. mox. τῷ φαρμακῷ 21, 49 et vett. edd.—6) κατακέκριται cum 21, 41, 49, alias κατακρίνεται—7) ἀνθρώπων 41 et vett. edd. ἢ τῇ; εὐετηρίᾳ: 21, 23, 41, 49, ἢ τῇ εὐετηρίᾳ 11, ἢ πρὸς εὐετηρίαν Balsamon.—8) χρηματίζεται 49.—9) τέχνης. Constantini Magni lex, a. 321.

βασανίζονται, καὶ ξέονται ἀρνούμενοι, καὶ τοῖς ἐλέγχουσιν ἀνθιστάμενοι, προνόμια 1) ἔχειν οὐ δυνάμενοι. Διάτ. η΄ ἴσον ἐστὶ 2) τὰ ἀπηγορευμένα μαθεῖν καὶ διδάσκειν 3). Διάτ. θ΄ ὁ εἰδὼς γόητά τινα, καὶ κατασχὼν αὐτὸν ἐπὶ γοητείᾳ, παραδιδότω. Εἰ δὲ ἡνίοχος ἤ τις 4) ἕτερος παρὰ ταῦτα ποιήσει, ἢ λατραίως αὐτὸν τιμωρήσεται, ἐσχάτως τιμωρεῖται· ὑπολαμβάνεται γὰρ ταῦτα 5) πρᾶξαι, ὡς εἰς ἐχθρὸν, ἢ ἵνα ἐκεῖνος μὴ 6) δημοσιεύσῃ τοὺς συνίστορας. Λέγει δὲ καὶ βιβλίον α΄ τοῦ κώδικος τίτ. ζ΄ 7) διάτ. γ΄, ὅτι οἱ γόητες, καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς πασχαλίας, ἐγκλείονται καὶ δεσμοῦνται 8). Καὶ διάτ. ι΄ τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι οἱ μαθηματικοὶ μὴ καίοντες τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ 9) προσιόντες τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων, πάσης ἀπωθοῦνται πόλεως· εἰ δὲ ἐν πόλει εὑρεθῶσιν, ἢ τὰ τῆς ἰδίας θρησκείας δημοσιεύοντες, δεπορτατεύονται.

Καὶ τίτ. ια΄ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάτ. β΄. μηδεὶς διὰ σπλαγχνοσκοπίας μαντευέσθω, πικρῶς γὰρ τιμωρεῖται ὁ τῶν ἐνεστώτων ἢ τῶν μελλόντων παρὰ τὸ κεκωλυμένον ἐκζητῶν τὴν ἀλήθειαν 10). Βιβλίον ε΄ τίτ. ιζ΄ διάτ. η΄· εὐλόγως ὁ ἀνὴρ εὑρίσκων τὴν ἑαυτοῦ γαμετὴν φαρμακὸν, ῥεπουδίῳ λύει τὸν γάμον, καὶ ἐκ τοῦ ἐναντίου ἡ γυνὴ τοῦ ἀνδρὸς 11) ὄντος φαρμακοῦ· ὁμοίως καὶ ἡ περὶ ῥεπουδίων νεαρά. Βιβλίον ζ΄ τίτ. ξε΄ διάτ. β΄· ὁ ἐπὶ γοητείᾳ καταδικασθεὶς, εἰ μὲν ἀπὸ τεκμηρίων καὶ μαρτύρων, καὶ ἰδίας ἐλεγχθῇ καταθέσεως, οὐ δύναται ἐκκαλεῖσθαι· εἰ δὲ ἀπὸ μαρτύρων 12), καὶ δικαιωμάτων καὶ ἄλλων τεκμηρίων, οὐ μὴν καὶ ἐξ οἰκείας καταθέσεως, ἢ φόβῳ τῶν βασάνων κατέθετο 13), δύναται ἐκκαλεῖσθαι. Βιβλίον θ΄ τίτ. μα΄ διάτ. γ΄· πρῶτοι βασανίζονται οἱ ἀλλότριοι δοῦλοι, καὶ ὅτε δόξουσι λέγειν πιθανὰ περὶ τοῦ ἐγκλήματος, τότε καὶ 14) ὁ λεγόμενος φαρμάξαι βασανίζεται. Καὶ τίτ. μζ΄ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάτ. ις΄· οὐ δεῖ ψηφίζεσθαι περὶ γοήτων 15), ἕως ἂν ἀποδειχθῇ τὸ ἔγκλημα διὰ καταθέσεως τοῦ κατηγορουμένου, καὶ βασάνων καὶ συμφώνων καταθέσεων.

Lex. Const. VI: Qui elementa perturbant, vel suos inimicos per deemones interficiunt, feris obiicinntur. Const. VII: Peccate quidem ubique sunt ebominanda et execranda; qui vero in regia urbe inveniuntur malefiei, vel divinatores vel somniorum coniectores vel auspices, torquentur, et laniantur negantes, et iis qui eos convincunt, resistentes, privilegia habere non valentes. Constitutio VIII: Culpa similis est, probibita discere, et docere. Constitut. IX: Qui novit aliquem malefieum, eumque in malefieio deprehendit, tradat. Si autem auriga vel ullus alius praeter haec fecerit, vel clam eum punierit, extremo supplicio punitur. Hoc enim tanquam in inimicum fecisse existimatur; vel, nt ille conscios in publicum non proferat. Dicit autem etiam liber primus Cod. tit. VII constit. III, quod malefici etiam in diebus paschalibus in carcerem coniiciuntur et vinciuntur. Et constitntio X eiusdem tit. quod mathematici qui suos libros non comburunt, etsi ad orthodoxam fidem coram episcopis accedent, a civitate omnino eiiciuntur. Sin autem in civitate inventi fuerint, vel impios suos ritus divulgantes, deportantur.

Et tit. XI eiusdem libri constitutio II: Nullus per extorum inspectionem vaticinetur. Acerbe enim punitur, qui praesentium vel futurorum per id quod est probibitum, veritatem inquirit. Liber V tit. XVII constit. VIII: Vir qui suam uxorem veneficam invenit, repudio iure solvit metrimonium; et contra mulier, si sit maritus veneficus. Similiter et Novella de repudiis. Liber VII, tit. LXV constitutio II: Qui maleficii condemnatus est, si coniecturis quidem et testimoniis et etiam propria depositione convietus est, non

1) προνόμιον 11, 23, 44, 48, 49.—2) τό τε 49.—3) διδάξαι 21, 44, 49.—4) τις om. 48. mox ποιήσῃ vett. edd. —5) τοῦτο 21, 23, 44, 48, 49.—6) μὴ om. 21, 23, 44, 49.—7) τίτ. ζ΄ 11, 21, 44, 48.—8) δεσμεύονται 49.—9) καὶ ante προσιόντες et ἐπὶ ante τῶν ἐπισκ. om. vett. edd.—10) τὴν ἀλήθειαν om. 45, 49.—11) τοῦ αὐτοῦ ἀνδρὸς vett. edd.—12) μαρτυρίων bis placeret.—Mox οὐ μὴν ἐξ vett. edd.—13) κατέθετο ὁ ἐπὶ γοητείᾳ καταδικασθεὶς οὐ δύναται 11, 45.—14) τότε ὁ λεγομ. vett. edd.—15) περὶ γοητείας 11, 23, 44, 45, 49.

potest appellare. Sin autem testibus et probationibus ac aliis argumentis, non etiam propria depositione vel metu tormentorum deposuit, potest appellare. Liber IX tit. XLI constitut. III: Primi torquentur alieni servi; et quando de crimine probabilia dixisse visi fuerint, tunc etiam de eo qui veneficium commisisse dicitur, quaestio habetur. Et titul. XLVII eiusdem libri, constitut. XVI: Non est ferenda de maleficis sententia, donec probatum fuerit crimen per depositionem eius qui accusatur, et tormenta et convenientia testimonia.

Auctaria in 15: Λέγει καὶ βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. δ' διάτ. γ', ὅτι οἱ γόητες—δεσμοῦνται. Κεῖται δὲ ἐν βιβλ. ζ' τῶν βασιλ. τίτ. ιζ' ἔχουσα οὕτως· Τῇ πρώτῃ—μηχανησάμενος. B. VII. 17. 26.

Καὶ διάτ. ι'—δεσποτεύοντες. Κεῖται δὲ εἰς βιβλ. α' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφαλ. ιζ' ἔχον οὕτως· Οἱ μαθηματικοὶ—ἐξοριζέσθωσαν, vide supra in titulo III, cap. 2, p. 502.

Εὐλόγως—φαρμακοῦ, αὕτη δὲ ἡ διάτ. οὐκ ἐτέθη ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ὡς ἀρκούσης τῆς περὶ ῥεπουδίων νεαρᾶς, ἥτις ἐστὶν ἐν βιβλ. κη' τῶν βασιλικῶν τίτ. ζ' νεαρὰ ριζ' κεφαλ. α'. Καὶ μετὰ τῶν ἄλλων αἰτιῶν τοῦ διαζυγίου ἀπαριθμεῖται καὶ τοῦτο ῥητῶς οὕτως· ἐὰν οἱωδήποτε—φανερώσῃ. Καὶ μετά τινα· ἢ ἐὰν οἱωδήποτε ὁ ἀνὴρ—ἐνδειχθῶσι. B. XXVIII. 7. 1.

In 2 et 45: Βιβλ. ζ'—ἐκκαλεῖσθαι· ὅπερ ἐν τοῖς βασιλικοῖς συνεπτυγμένον κεῖται· Ἐν γὰρ βιβλ. θ' τίτ. α' κεφ. κε' 1) φησίν· Οἱ φανερῶς—κρινομένων. B. IX. 1. 143.

Βιβλ. θ'—βασανίζεται. Κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. ν' κεφάλ. κδ' 2)· Ἐὰν γυνὴ—βασανίζεται. B. LX. 50. 24.

Καὶ τίτ. μζ'—καταθέσεων. Κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. να' κεφ. νγ'· Μὴ προχείρως—ἐναντιοῦσθαι. B. LX. 51. 53.

Ὁ νόμος. Καὶ βιβλίου ι' τίτ. ιε' διάτ. α', ὅτι ἔξεστιν ἑκάστῳ ἐν τῷ ἰδίῳ τόπῳ ζητεῖν θησαυρὸν ἄνευ θυσιῶν, ἢ τινος παρανόμου τέχνης καὶ ἀπολαύει ὁ εὑρίσκων, καὶ περὶ τῶν τοιούτων οὐκ ἔξεστι προσαγγέλλειν. Περὶ δὲ ἀποστατῶν φησὶν ὁ ζ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος διάτ. α', ὅτι ὁ ἀπὸ Χριστιανῶν γινόμενος Ἰουδαῖος δημεύεται. 3) Διάτ. β'· ὁ λέγων τὸν τελευτήσαντα μὴ δύνασθαι διαθέσθαι 4), διὰ τὸ ἀπὸ Χριστιανῶν αὐτὸν Ἰουδαῖον ἢ ἕλληνα γενέσθαι, εἴσω πενταετίας ἐνάγει 5). Διάτ. γ', ὅτι ὁ ἐξ ὀρθοδόξου γινόμενος αἱρετικὸς, οὐ συναναστρέφεται τοῖς ἀνθρώποις, καὶ οὐ μαρτυρεῖ, ἢ διατίθεται, ἢ κληρονομεῖ 6), καὶ οὐκ ἔχει μετάνοιαν ὡς ἐν τοῖς ἄλλοις ἁμαρτήμασιν. Ἡ δὲ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν Ἀφρικῆς διαλεγομένη λζ' 7) νεαρὰ, δίδωσι καιρὸν μετανοίας τοῖς ἐξ ὀρθοδόξων ὑπὸ αἱρετικῶν βαπτισθεῖσι. Διάτ. δ', ὅτι ὁ Χριστιανὸς ἀποστὰς, καὶ θύσας 8), ἢ ἐντειλάμενος ἑτέρῳ θῦσαι, παρὰ παντὸς κατηγορεῖται, μὴ ἀντιθέμενος 9) χρονίαν παραγραφήν· καὶ οὔτε δωρεῖται ἐξ ὅτου 10) ἀπεστῇ, οὔτε ἐν σχήματι πράσεως περιγράφει τὸν νόμον, οὔτε διατίθεται, ἀλλ' ἐξ ἀδιαθέτου πάντα τοῖς αὐτοῦ συγγενέσιν ἁρμόζει, οἷς καὶ μετὰ θάνατον ἐφεῖται κατηγορεῖν, εἰ καὶ μὴ γέγονε κατὰ ζῶντος 11) τοῦ μιαροῦ προκάταρξις, καὶ ἀνατρέπονται καὶ αἱ δωρεαὶ καὶ αἱ διαθῆκαι αὐτῶν, καὶ τοῖς ἀπὸ τοῦ νόμου καλουμένοις ἁρμόζουσιν. Διάτ. ε'· ὁ δοῦλον ἢ εὐγενῆ Χριστιανὸν ἄκοντα ἢ διὰ συμβουλῆς μεταγαγὼν εἰς ἀθέμιτον θρησκείαν, κεφαλικῶς τιμωρεῖται, καὶ δημεύεται. Διάτ ϛ'· ὀρθόδοξος κληρικὸς ἢ μοναχὸς, θρησκεύων τὰ Εὐτυχοῦς ἢ Ἀπολιναρίου, ὑπόκειται τοῖς κατὰ αἱρετικῶν νόμοις, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς ἐξωθεῖται πολιτείας, κατὰ τὰ περὶ Μανιχαίων 12) νομοθετηθέντα.

Lex. Const. I tit. XV lib. X, quod licet unicuique in loco proprio quaerere thesaurum sine sacrificiis vel aliqua alia mala arte, et eo fruitur, qui invenit, et de iis renunciare non licet. De apostatis autem dicit VII tit. I libri Cod. const. I, quod eius qui e christianis iudaeus factus est, bona publicantur. Const. II: Qui dicit defunctum testari non potuisse, quod ex christiano paganus aut iudaeus factus sit, intra quinquen-

1) κεφ. sine numero 45.—2) βιβλ. θ' τίτ. κα' δίκη (sic) γ', ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. ι' κεφ. ξδ' 2.—3) δημευέσθω 45.—4) διατίθεσθαι 11. dum 44, 48, 49 om.—5) ἐνάγει 11.—6) οὔτε κληρονομεῖ 11, 23, 44, 48, 49.—7) ριβ' νεαρὰ 1, 11, 23, 48, 79, ρλζ' 21.—8) καὶ θύσας om. 10.—9) ἀντιθεμένης χρονίας παραγραφῆς 11, 23, 44, 45, 48, 49.—10) ἐξότε 48, 49.—11) κατὰ om. 79.—12) κατὰ μανιχαίων 10, κατὰ τὰ κατω, 23.

nium agit. Const. III: Quod qui ex orthodoxo factus est haereticus, cum hominibus non conversatur, nec fert testimonium, nec testamentum facit, nec haereditatem accipit, et non habet poenitentiae locum, ut in aliis peccatis. De ecclesiis autem Africae disserens XXXVII Novella, dat tempus poenitentiae iis qui ex orthodoxis ab haereticis baptizati sunt. Constitutio IV: Quod christianus qui defecit, et sacrificavit, vel alii ut sacrificaret mandavit, a quolibet accusatur, longi temporis praescriptionem non opponens; neque ex quo defecit, ei aliquid donatur; nec legem, venditionis praetextu circumscribit; nec testamentum condit, sed ab intestato ipsius cognatis omnia eius bona competunt, quibus etiam post mortem eum accusare permittitur, etiam si adversus sceleratum, dum viveret, lis non est contestata; et subvertuntur et donationes et eorum testamenta, et ad eos qui ex lege vocantur, pertinent. Constitutio V: Quicumque servum vel ingenuum christianum invitum vel suasione ad nefandum religionis ritum traduxerit, capite punitur, bonaque eius confiscantur. Constitutio VI: Orthodoxus clericus vel christianus vel monachus, Eutychetis vel Apollinaris ritum servans, subiicitur legibus quae adversus haereticos latae sunt, et ex romana republica exterminatur, convenienter iis quae de Manichaeis constituta sunt.

Auctaria in 2 et 45: Καὶ βιβλ. ι'— προσαγγέλλειν. Κεῖται δὲ ἡ διάτ. εἰς βιβλ. νς' τῶν βασιλικ. τίτ. ζ κεφάλ. ιγ'. Describitur in 2: Μηδεὶς ἐπιδιδόντα— ἐπιζημιεῖν. B. LVI. 7. 13.

Περὶ δὲ— δημευέσθω. Κεῖται ἡ διάτ. εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ τιτ. νδ' κεφ. κ, καὶ διάτ. β' τοῦ αὐτοῦ βιβλ. καὶ τίτ. ἥτις ἐστι κεφαλ. κδ' ἐν τοῖς βασιλικοῖς, φησὶν ἐάν τις— κτεινέτω. B. LX. 54, 23. In 2 additur: Καὶ διατάγματι β', ἥτις (sic) ἐστὶ ἐν τοῦ βασιλικοῦ κεφ. κδ'. φησὶν ἐάν τις ἀποθανόντα— κτεινέτω. B. LX. 54. 23. In utroque: Καὶ διάτ. γ'— ἁμαρτήμασιν ἔστι δὲ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. τῶν βασιλικῶν κεφ. κε', κς', ἔχον οὕτως· ὁ προδιδοὺς— ἐνετείλατο B. LX. 51. 24, 25. In 2 post διατ. γ ὁ προδιδοὺς —κεῖται. distincta const. I additur: καὶ διάτ. δ' τῶν βασιλ. κεφάλ. κς' ὁ τὸν ὀρθόδοξον— ἐνετείλατο B. LX. 54. 25. Paulo infra in 45 huc respicitur.

In 2 et 45: Η δὲ περὶ— βαπτισθεῖσι. Κεῖται δὲ ἐν βιβλίῳ α' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφάλ. μς'. Ὁ ἀναβαπτισθεὶς σ. μ. κ. B. I. 1. 50.

In 45: Διάτ. δ'— ἁρμόζουσιν. Ἐκ δὲ βασιλικῶν ἐστι κεφάλ. κς' καὶ προσγράφη εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο.

In utroque: Διάτ. ε'— δημεύεται. Κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. ξ τίτ. νδ' κεφ. κζ'· Ὁ δοῦλον— τιμωρίας. B. LX. 51. 26.

Διάτ. ς'— πολιτείας· Τὰ κατὰ Μανιχαίων νομοθετηθέντα κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. καὶ τίτ. τῶν βασιλ. κεφάλ. κη'. Ὁ ἀπὸ ὀρθοδόξων— γῆς. Ib. c. 27.

Ὁ νόμος. Βιβλίον α' τίτ θ' διάτ. ιη' 1). Ἰουδαῖος τὸν μὴ ὄντα τῆς αὐτοῦ 2) θρησκείας ἐναντίᾳ διδασκαλίᾳ μεταγαγὼν εἰς αὐτὴν, δημεύεται καὶ κεφαλικῶς τιμωρεῖται· διαλαμβάνει δὲ περὶ τῶν τοιούτων καὶ ἐν τοῖς διγέστοις· φησὶ γὰρ βιβλίον θ' τίτ. β' διάτ. ζ 3), ὅτι ὁ φάρμακον ἀντὶ ἰατρείας δούλῳ 4) δεδωκὼς, ὑπόκειται εἰς τὴν αὐτοῦ τιμὴν, ὡς αἰτίαν θανάτου παρασχών. Ἴσθι δὲ ὅτι χώρα τῷ ἐγκλήματι 5), καὶ εἴ τις προπετῶς δοίη φάρμακον, ὡς διάταξις ι', ὁμοίως καὶ περὶ ἰατραίνης 6) διάτ. θ', βιβλίον ι', τίτ. β'. Διάτ. δ'· οὐ διαιροῦνται 7) μεταξὺ τῶν κληρονόμων τὰ ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρεθέντα κακὰ φάρμακα ἢ μαγικὰ βιβλία ἢ τὰ ὅμοια, ἀλλὰ κατὰ δοκιμασίαν τοῦ δικαστοῦ φθείρονται. Βιβλίον ιη' τίτ. α' διάτ. λε'· τὰ κακὰ φάρμακα οὐ πιπράσκονται· εἰ μέντοι δεχόμενα μίξιν χρησιμεύουσιν, ὡς ἐπὶ τῆς ἀντιδότου, πιπράσκονται 8). Βιβλίον μζ' τίτ. ι' διάτ. ιε'· οἱ παραφρονῆσαί τινα φαρμάκῳ ποιοῦντες, ἐνέχονται τῷ περὶ ὕβρεων νόμῳ. Εἰ δὲ καὶ ἀστρολόγος 9) ἢ ἑτέραν μαντείαν ἀπηγορευμένην μετιὼν, ἐρωτηθεὶς εἴπῃ κλέπτην τὸν μὴ ὄντα, ὑπόκειται ταῖς διατάξεσι. Βιβλίον μη' τίτ. η' διάτ. β'· τῷ περὶ φονέων νόμῳ κατέχεται ὁ διὰ τὸ φονεῦσαι

1) δίγεστον codd. inde plures constanter.—2) τῆς αὐτῆς 44.— 3) φησὶ γὰρ βιβλ. θ' τίτ. θ' 23, 44—τῆς β' διάτ. ζς' sic 44.—φησὶ γὰρ διάτ. θ' τίτ. β διάτ. σ'. ζ 49. —4) δόλῳ vett. edd.—5) καὶ τῷ ἐγκλήματι καὶ ὁ πρ. δοὺς 21, 23, 44, 45, 49.—6) ὅμοιον καὶ περὶ ἰατρικῆς 21, ἰατρίνης 48, περὶ ἰατρίνας 45.—7) οὐδετὶ αἱροῦνται 21, 44, 48.—αἱ μεταξὺ 44, 48, τὰ μεταξὺ 21.— 8) πιπράσκεται 11, 44, 48, 49.—9) ἀστρολογίαν vett. edd.

ἄνθρωπον ποιῶν φάρμακον, ἢ πιπράσκων, ἢ ἔχων. Εἰσὶ δὲ φάρμακα καὶ τὴν 1) ὑγίειαν ἐμποιοῦντα, καὶ τὰ λεγόμενα φίλτρα· εἰ δὲ καί τις μὴ κακῷ λογισμῷ παράσχῃ γυναικὶ συλληπτικόν, καὶ τελευτήσει ἡ λαβοῦσα, ἐξορίζεται· καὶ ὁ πηγμεντάριος 2) προπετῶς διδούς τινι κώνειον, ἢ σαλαμάνδραν ἢ ἀκόνιτον ἢ πιτυοκάμπην ἢ βούβρωστιν 3) ἢ μανδραγόραν ἢ κανθαρίδας.

Διάτ. ιγ´· ὁ ποιῶν θυσίας ἀπηγορευμένας, τῷ περὶ φονέων νόμῳ 4) ὑπόκειται. Βιβλίον μη´ τίτ. ιθ´ διάτ. κη´· οἱ φαρμακοὶ ἀξιωματικοὶ ὄντες, δεπορτατεύονται· οἱ δὲ λοιποὶ εἰς κεφαλὴν τιμωροῦνται. Διάτ. λη´· ὁ δεδωκὼς πόμα πρὸς φίλτρον ἢ ἀμβλωθρίδιον χωρὶς δόλου, εὐτελὴς μὲν ὤν, μεταλλίζεται· τίμιος δέ, ἐξορίζεται μετὰ μερικῆς δημεύσεως· ἐσχάτῃ δὲ τιμωρίᾳ ὑπάγεται 5), ἐάν τις ἐκ τούτου τελευτήσῃ.

Lex. Liber I tit. IX constit. XVIII: Iudaeus, qui quemquam non suae religioni addictum, contraria doctrina ad ipsam transfert, bona amittit, et capitali supplicio punitur. De his autem etiam in Digestis tractatur. Dicit enim liber IX, tit. II, const. VII, quod qui venenum pro medicamento servo dederit, ad eius pretium tenetur, ut qui mortis causam dederit. Scias autem quod locus est accusationi, etiam si quis temere medicamentum dederit, ut const. IX. Similiter etiam de obstetrice const. IX, lib. X, tit. II. Constit. IV: Non dividuntur inter haeredes mala medicamenta, quae in haereditate inventa fuerint, vel libri magici, vel similia, sed arbitrio iudicis corrumpuntur. Liber XVIII, tit. I, constit. XXXV: Mala medicamenta, seu venena non venduntur. Sed si mixtionem suscipientia, sunt tanquam pro antidoto utilia, venduntur. Liber XLVII, tit. X, const. XV: Qui medicamento alicuius mentem alienaverint, tenentur iniuriarum actione. Si vero quis astrologus aliamve prohibitam divinationem exercens, consultus aliquem furem dixerit, qui non erat, tenetur constitutionibus. Liber XLVIII, tit. VIII, const. II: Lege Cornelia de sicariis tenetur, qui hominis occidendi gratia facit venenum, vel vendit, vel habet. Sunt autem medicamenta et quae sanitatem afferunt, et quae φίλτρα seu amatoria dicuntur. Si quis autem etiam non malo animo dederit mulieri medicamentum ut ipsa conciperet, ea vero illo accepto sit mortua, in exilium mittitur. Similiter etiam pigmentarius, qui temere alicui cicutam, salamandram, aconitum, pityocampam, buprestum, mandragoram aut cantharides dederit.

Constitutio. XIII: Qui facit prohibita sacrificia, lege Cornelia de sicariis tenetur. Lib. XLVIII, tit. XIX, const. XXVIII: Venenarii, si sunt in dignitate positi, deportantur; reliqui autem capite puniuntur. Constit. XXXVIII: Qui dedit poculum amatorium, vel abortionis, sine dolo, si sit quidem humilis, ad metalla damnatur; sin autem honestior, relegatur, emissa parte bonorum. Summo autem supplicio afficitur, si quis inde perierit.

Auctaria in 45: Βιβλ. α — τιμωρεῖται. Ἡ τοιαύτη διάτ. κεῖται μὲν ἐν α´ βιβλ. τῶν βασιλ. τίτ. α´ κεφ. μγ´, τοῦτο δὲ ἐν τῷ τέλει ταύτης τύγχανον παρελείφθη. B. t. t. 46. Ἔχει δὲ οὕτως ἐν τῷ κώδικι 6)· Γινωσκέτω πρὸς τούτοις, ὅτι καὶ δημευθήσεται, καὶ τὴν δι' αἵματος τιμωρίαν ὑποστήσεται, ὅστις ἐπιχειρεῖ χριστιανὸν ἀφέλκειν ἀπὸ τῆς ὀρθῆς πίστεως διὰ τῆς διεστραμμένης αὐτοῦ διδασκαλίας.

Διαλαμβάνει δὲ περὶ τῶν τοιούτων καὶ ἐν τοῖς διγέστοις, φησί — ἐγκλήματι. Cod. 45 in margine: Τῶν βασιλ. βιβλ. ξ´ τίτ. γ´ κεφ. ζ´, τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. κεφάλ. η´.

In utroque: Διατ. θ´. Ἰάτραινα 7) — βίᾳ ἢ συμβουλῇ. B. LX. 3. 9.

1) καὶ τὴν om. 11, 44, 48, 49. — 2) πημεντ. edd. — τινι φάρμακον ἢ σαλ. 49. — 3) ἢ βούβρωστον 21, 23, 44, 48, 49, βουβρώστην 45. — 4) νόμῳ om. 44. — 5) ἀπάγεται 49, ἐπάγεται 44, ὑπάρχεται vett. edd. — 6) κώδικι. In quo nihil hactenus est praeter epitomeo Nomocanonis et synopsis. Lex videtur Theodosii et Valentiniani, circa a. 429. — 7) περὶ ἰατρίνης 45. Hic nota quasdam varietates cum vulg. Basil. τῇ βουλῇ 45 — χώρα τῷ ἐμφάκτουμ. εἰ δὲ χ. οἰκείαις ib. — ἐπέβαλε ὁ Ἰακουάλιος sic 2.

Βιβλ. ι'.— φθείρονται 1). Τῶν βασιλ. βιβλ. μβ' τίτ. γ'. κεφ. δ'. B. XLII. 3. 4.

Βιβλ. ιη'.— πιπράσκονται. Τῶν βασιλ. ιθ'. τίτ. α' κεφ. ιη'. B. XIX. 1. 93.

Βιβλ. μζ'.— διατάξεσι. Τῶν βασιλ. ξ' τίτ. κα'. κεφ. ια'. B. LX. 21. 14.

Βιβλ. μη'—μανδραγόραν. Τῶν βασιλ. ξ' τίτ. λθ' κεφάλαιον γ'. B. LX. 39. 3.

Διάτ. ιγ'.—ὑπόκειται. Τῶν βασιλ. ξ' τίτ κθ'. κεφ. ια'. In 2: τίτ. λθ' κεφ. ια'. Ὁ ποιῶν— τιμωρεῖται. B. LX. 39. 9.

Καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τίτ. ιθ' διάτ. λ'. Ὁ ποιῶν τι πρὸς τὸ διαστρέψαι τοὺς ἁπλουστέρους εἰς τὴν περὶ τὸ θεῖον θρησκείαν ἐξορίζεται. L. 30 Digest. 48. 19.

Διάτ. κη'. Οἱ φαρμακοὶ— τιμωροῦνται. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. να' κεφ. κς' θέμ. γ'. Locus in vulg. fugit.

In 2: Διάτ. λη', ἐν τῷ αὐτῷ κεφάλ. καὶ τίτ. τῶν βασιλ.— τελευτήσῃ. B. LX. 51. 34. §. 5.

Κεφάλαιον κς'.

Περὶ ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν τυπτόντων, ἢ φονευόντων. Ἀποστόλων κανὼν 2) κζ', ξε'. [Συνόδου α' καὶ β' ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν θ'.] Βασιλείου κανὼν νε'.

Ὁ νόμος. Ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν ἀπαγορεύει μὲν τοῖς ἐπισκόποις πλήττειν χερσὶν οἰκείαις 3), οὐχ ὥρισε δὲ ποινήν· γενικῶς δὲ περὶ παντὸς τύπτοντος ἢ ὑβρίζοντος ὁ πολιτικὸς διορίζει νόμος. Βιβλίον μζ' τίτ. ι', βιβλίου θ' τοῦ κώδικος τίτ. λε' 4), διδοὺς κατ' αὐτῶν τὴν περὶ ὕβρεως ἀγωγήν· ἥτις καὶ χρηματικῶς κινεῖται, καὶ ἐγκληματικῶς, γραφῆς ἀποτιθεμένης, καὶ διορίζεται ποία ἐστὶ τραχεῖα ὕβρις, ποία δὲ ἐλαφρά. Περὶ δὲ φονέων 5) διαλαμβάνει ὁ η' τίτ. τοῦ μη' βιβλίου, καὶ ὁ ις' τίτ. τοῦ θ' βιβλίου τοῦ κώδικος. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὁ φόνος ἀπὸ τῆς διαθέσεως σκοπεῖται, εἰ σκοπὸν ἔσχε φονεῦσαι· ὅθεν ἐστὶν εὑρεῖν, ὅτι καὶ ὁ πλήξας μὲν, μὴ φονεύσας δὲ, ὡς φονεὺς τιμωρεῖται, καὶ ὁ φονεύσας οὐ τιμωρεῖται ὡς φονεὺς, ἐὰν μόνον ἐθελήσῃ 6) πλῆξαι. Ἡ δὲ τοιαύτη διάθεσις σκοπεῖται ἀπὸ τοῦ πλήξαντος ὀργάνου· καὶ ἔστι τοῦ μὲν ἑκουσίου φόνου, ἐπὶ μὲν ἐντίμου φονεύσαντος, δεπορτατίων καὶ τελεία δήμευσις, ἐπὶ δὲ τῶν εὐτελῶν, ξίφει καὶ θηρίοις παραδοθῆναι 7), ἐπὶ δὲ τοῦ κατὰ βλακείαν ἤγουν ἀμέλειαν φονεύοντος πενταετὴς ἐξορία· ἐπὶ δὲ τοῦ ἀκουσίου συγγνώμη δίδοται. Ζητῶν οὖν περὶ φόνου 8), ἀναγίνωσκε τοὺς εἰρημένους τίτ. σὺν τοῖς αὐτῶν παρατίτλοις 9). Εἴρηται δὲ γενικῶς βιβλίῳ μη' τίτ. ιθ' διατ. ε', ὅτι ἐν πᾶσι τοῖς ἐγκλήμασι δεῖ ζητεῖν εἰ 10) τις ἐκ προνοίας, ἢ κατὰ τύχην ἥμαρτε, καὶ οὕτως, ἢ πρὸς τὸν νόμον, ἢ πραοτέραν τιμωρίαν ἐπιφέρειν. Καὶ διάτ. ια', ὅτι ἢ ἀπὸ προνοίας τις ἁμαρτάνει, ὡς φατρίαν συνιστῶν, ἢ 'ξ ὁρμῆς, ὡς ὁ θυμούμενος, ἢ κατὰ τύχην, ὡς ὁ ἐν θήρᾳ κατὰ θηρίου ῥίψας, καὶ φονεύσας ἄνθρωπον.

Cap. XXVI.

De episcopis vel clericis, qui pulsant vel occidunt. Apostolurum canuu XXVII, LXV. [Syn. I et II quae in templu sauctorum apostolorum est babita, cauon IX]. Basilii can. LV.

Lex. Secunda coustitutiu primi tituli Nuvollarum, probibet quidem opiscopis propriis manibus pulsare, sed poenam non statuit. Generaliter autem de quolibet verberante vel couviciante lex civilis statuit. Libor XLVII, tit. X, lib. IX Codicis tit. XXXV, daus in eos actiunem iniuriarum, quae etiam pecuniarie movetur, ot etiam criminaliter, inscriptiouo proposita, et definitur quaenam sit atrox iniuria, quae levis. De humicidiis autem tractat VIII tit. XLVIII libri I et XVI tit. IX libri Codicis. Scias autem quod humicidium ex affectiune consideratur, an eum occidere constituerat. Unde otiam inveniri potest, quod qui percussit quidem, uon autem occidit, ut homicida punitur; ot qui occidit, non punitur ut

1) φθείρονται. Sequentia statim Bas. loca in marg. 45 notantur.—2) καν. κς', ξς' 1, 2, 9, 24. καν. κζ'. ξε' 44, 48.—3) ἰδίαις 79.—4) τίτ. α' ὁ διδοὺς 11, 21, 29, 44, 48, κατ' αὐτὸν 49.—5) φόνων 11, 44, 48, 49.—6) ἐθέλησι edd.—7) ὑποβληθῆναι 11, 44, 45, 49. Mox vett. odd. et 44. κατα βλαβείαν—8) φόνων 11, 21, 49. φονεύσαντος 21. —ἀκουσίας ib.—9) παρατίτλοις. Glossa in 2: Ζήτει οὖν περὶ φόνου, τοῦτον ἀνάγνωθι τίτλον, ἐξ οὗ καὶ ταῦτα παρεθέμην. Cf. 45 et plura hic iuvisset reperiri in codd. quae paratitla auctori Nomocanonis adscribi iubeant.—10) εἰ om. 48, τις om. edd.—ζητεῖν εἰ ἐκ πρ. τις ἢ κατὰ τύχην 44.

homicida, si solum voluit percutere. Haec autem affectio consideratur ex instrumento eius qui percussit. Et est voluntariae quidem caedis poena, in clara persona quae occidit, deportatio, et omnium bonorum publicatio; in vilibus autem, ense feriri, et bestiis tradi; in eo autem qui per socordiam sive negligentiam interfecit, quinquennii relegatio. In involuntario autem datur venia. Si ergo quaeras de homicidiis, lege dictos titulos cum ipsorum paratitlis. Generaliter autem dictum est in libro XLVIII tit. XIX digest. V, quod in omnibus criminibus considerandum est, an consulto, an forte fortuna peccavit, et ita vel ex lege, vel mitius supplicium irrogare oportet. Et digest. XI, quod consulto quis peccat, ut qui factionem habet; vel impetu, ut qui irascitur; vel forte casu, ut qui per venationem in feram iecit, et hominem interfecit.

Auctaria. Ad canones Basilii 45 in marg. Ζήτει τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ΄ τίτ. λδ΄. κεφ. ιζ΄. In 9 ab initio legum: Οἱ ἱεροὶ κανόνες γὰρ τοὺς ἱερεῖς [διὰ τὸ] τύπτειν πιστοὺς ἁμαρτήσαντας ἢ ἀπίστους ἀδικήσαντας καθαιρέσει τελείᾳ ὑποβάλλουσι· μάταιον γάρ, ὡς ἀληθῶς, καὶ λίαν ἀποσφαλὲς 1) τὸν αὐτοχειρὶ μὲν ἐν τῷ τύπτειν τρὶς ἢ τετράκις πλήξαντα καθαιρεῖσθαι. ἀδείας δὲ διδομένης τύπτειν ἐξ ἐπιτάγματος, τὸν δεινῶς 2) καὶ μέχρι θανάτου τὴν τιμωρίαν ἐπαυξαντα 3) παρορᾶσθαι ἀτιμώρητον. Χρὴ γὰρ τὸν τοῦ Θεοῦ ἱερέα διδασκαλίαις καὶ νουθεσίαις, ἔσθ᾽ ὅτε 4) καὶ ταῖς ἐκκλησιαστικαῖς ἐπιτιμίαις τὸν ἀτακτοῦντα παιδαγωγεῖν, ἀλλὰ μὴ ταῖς μάστιξι καὶ ταῖς πληγαῖς εἰς τὰ τῶν ἀνθρώπων σώματα ἐπιπηδᾶν. Εἰ δέ τινες εἶεν παντελῶς ἀνυποτακτοῦντες, τούτους διὰ τῆς πρὸς τοὺς κατὰ τὸν τόπον ἄρχοντας ἐγκλήσεως οὐδεὶς κωλύει σωφρονίζεσθαι, καὶ γὰρ ὁ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ε΄ κανὼν τοὺς θορυβοῦντας καὶ στάσεις τῇ ἐκκλησίᾳ παρεισάγοντας διὰ τῆς ἔξωθεν χειρὸς ἐκανόνισεν ἐπιστρέφεσθαι.

In 2 et 45: Ἡ β΄ διάτ.— νόμος, ὡς ἑξῆς δηλωθήσεται. ἔστι δὲ ἡ β΄ τῶν νεαρῶν τοῦ α΄. τίτ. διάτ. νεαρὰ ρκγ΄, κειμένη εἰς βιβλ. γ΄ τῶν βασιλ. τίτ. α΄ κεφ. κε΄ Ἀλλ᾽ οὐδὲ— ἱερέων B. III. 1. 22.

Βιβλ. μζ΄— ἐλαφραί. Ἔστι δὲ ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ΄ τίτ. κα΄ (in 2 κη΄) κεφαλαίοις διαφόροις. Γενικῶς μὲν— τινος. B. LX. 1. 1.

Ὁ ὠθῶν— νόμος ἔχει. B. LX. 21. 5. §. 1-3.

Ὑπεξουσίου— ἱκανοδοσίαν. Ibid. §. 6.

Ὅτε μὴ πρόσκειται— ἐναντίον. Ibid. cap. 6.

Ἔνθα φονευθέντος— γίνεται. Ib. cap. 7. §. 1.

Ἡ τραχεῖα ὕβρις— γέγονεν. Ib. c. 7. §. 8, cap. 8.

Ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ— πράγματος. Ib. c. 43.

Βιβλ. θ΄ τοῦ κώδ. τίτ. λε΄. Ὁ ἱερεὺς— ὑπομένει.

In 45: Τὸ κατὰ πόδας· Σκαιὰν— ἐκβιβάζειν. B. LX. 21, 47 cum scholio.

In 2 et 45: Ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ ἐν ἐνιαυσιαίῳ χρόνῳ περιγέγραπται. Additur in 2: Ἡ περὶ ὕβρεως ἀγωγὴ οὐκ ἔστι δημοσία, ἀλλ᾽ ἰδιωτική· ἰδικὸν δόξαι τὸ εἰρημένον ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει τοῦ γ΄ τιτ. τοῦ α΄ βιβλ. ἵνα μὴ ᾖ ἐναντιωθῇ· Ἐὰν ὑβρισθῶσιν ἰλλούστριοι ἢ ἔμπρακτοι ἢ μόνον τῇ ἀξίᾳ— αὐτόν. L. 11 Cod. IX. 35; Basil. LX. 21. 51. Πρόσεχε ὅτι οὐδεὶς ἕτερος παρὰ τοὺς ἰλλουστρίους δύναται κινῆσαι διὰ προκουράτωρος τὴν ἰνιουριαρούμ ἀγωγήν. In 2: διὰ προκουρατωρείας την περὶ ὕβρεως ἀγωγήν.

Περὶ δὲ φόνων— κώδικος, κείμενον ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν τίτ. λθ΄.

Γινώσκε— εἰρημένους τίτλους. Ἔχει δὲ κατὰ μέρος οὕτως· βιβλ. τῶν βασιλικ. ξ΄ τίτ. λθ΄. Ὁ σκοπὸν ἐσχηκὼς— ἐλέγχεται. Basil. LX. 39. 1. §. 3.

Εἴ τις τὴν αὐτοῦ— ἐξορίζεται. Ibid. §. 5.

Ἡ ποινὴ— ὑποβληθῆναι. Ibid. 3. §. 5.

Ὁ ἀπὸ τρυφῆς— νόμῳ. Ibid. c. 4. §. 1, c. 5.

Ἐν τοῖς ἐγκλήμασι— ἐπαγαγεῖν. Ib. capp. 10, 11, 12, 13.

Ἐξέστω παντὶ— λογισθῆναι. Ib. capp. 16, 17.

Ζητῶν οὖν— ἐπιφέρειν. Κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ΄ τίτ. να΄ κεφάλ. ι΄ θεμ. β΄, ῥητῶς ὡς προεγράφη.

In 45: λέγει δὲ διατ. ια΄, κειμένη ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ καὶ τίτλῳ τῶν βασιλικῶν κεφάλ. ια΄. θέμ. γ΄ ὅτι—

Κεφάλαιον κζ.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν κυβευόντων, ἢ μεθυσκομένων, ἢ θέαις παραβαλλόντων 5), τυμβωρυχούντων, κλεπτόντων, ἐπιορκούντων, τοκιζόντων ἢ λαμβανόντων ἡμιολίας, ἢ ἕτερον αἰσχρὸν ἑαυτοῖς ἐπινοούντων κέρδος. Ἀποστόλων 6) κανὼν κε΄, μβ΄, μγ΄, μδ΄. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιζ΄. Τῆς ἐν Λαοδικείᾳ κανὼν 7) δ΄, νδ΄. Τῆς ἐν Καρθαγένῃ κανὼν ε΄, ις΄. [Συνόδου 8) ϛ΄ κανὼν ι΄, κγ΄, κδ΄, ν΄, να΄. Συνόδου Νικαίας τὸ β΄ κανὼν δ΄.] Βασιλείου κανὼν 9) ιδ΄, ιζ΄, κθ΄.

Ὁ νόμος Ἡ λδ΄ διάτ. τοῦ δ΄ τίτ. τοῦ α΄ βιβλίου τοῦ κώδικος φησίν· Ἐπίσκοπος 10) ἢ κληρικὸς κυβεύων, ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ παρακαθήμενος, ἢ θέατρον ἢ κυνήγιον θεωρῶν 11),

1) ὑποσφαλὲς cod.—2) τὸν ἀσεινῶς id.—3) ἐπαύξοντα παρορᾶσθαι id.—4) ἐσθῶτα ib.—5) παρεμβαλλόντων 21, 44, 45, 48, 49.—6) καν. μδ΄ om. 11, 24, 44, 48, 49.—7) καν. νδ΄ om. 23, 44.—8) συν. inclusa ad calcem reiicit 24. καν. ιβ΄, κδ΄ 1 habet, nec plura.—καν. να΄ om. 11, 21.—9) καν. ι΄, ιδ΄, ιζ΄ 21, 23, 44, 45, 48. καν. ϛ΄, ιδ΄, ιζ΄ 11.—10) ὁ ἐπίσκοπος 44, 48, ὅτι ἐπίσκ. 49, ἢ κοινωνῶν τ. κ. om. 44.—11) ὁρῶν 45.

ἀφορίζεται πάσης ἱερᾶς λειτουργίας, καὶ τῶν σιτηρεσίων 1) αὐτοῦ στερεῖται, καὶ ὁρίζεται αὐτῷ χρόνος εἰς μετάνοιαν, καὶ ἐὰν ἀξίως εἴσω τοῦ χρόνου μετανοήσας φανῇ 2), ἱερατικῆς ἀξιοῦται φιλανθρωπίας· εἰ δὲ μετὰ τὸν χρόνον ἐπιμείνοι 3), τελείως ἐκβάλλεται τοῦ κλήρου, καὶ γίνεται βουλευτής, μετὰ τῆς αὐτοῦ περιουσίας, τῆς πόλεως ἧς ἦν 4) κληρικός, ἢ τῆς πόλεως ἐκείνης οὐκ ἐχούσης βουλευτήριον, γίνεται 5) εἰς τὴν χρήσουσαν ἐκ τῶν πλησιαζουσῶν· εἰ δὲ μὴ ἔχει οὐσίαν 6), γίνεται ταξεώτης. Παραφυλάττουσι δὲ ταῦτα οἱ πατριάρχαι καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἐκκλησιέκδικοι, καὶ οἱ ἑκάστης διοικήσεως ἔπαρχοι 7) καὶ οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ ἔκδικοι ταῦτα τοῖς ἱερεῦσι προσαγγέλλουσι. Δεῖ δὲ τὰ 8) τοιαῦτα μετὰ ἀκριβείας ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων ζητεῖσθαι, καὶ τοὺς συκοφάντας ἀγανακτεῖσθαι. Ποινὰς δὲ διαφόρους ὁρίζει κατὰ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐκδίκων, εἰ ταῦτα μαθόντες μὴ προσαγγείλωσι 9) τοῖς προσφόροις ἱερεῦσιν. Ἡ μέντοι β΄ διάτ. τοῦ α΄ τίτ. τῶν νεαρῶν, ἐπὶ τριετίαν εἶπεν αὐτοὺς 10) τῆς λειτουργίας κωλύεσθαι, καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεσθαι, ἄδειαν παρασχοῦσα 11) τοῖς ἱερεῦσι, μετανοίας ἐπιδεικνυμένης, ἐλαττοῦν 12) χρόνον.

Cap. XXVII.

De episcopis et clericis qui ludunt aleis, vel inebriantur, vel ad spectacula accedunt, sepulcra fodiunt, furantur, peierant, foenerantur, vel sesquialteras accipiunt, vel sibi aliud turpe lucrum excogitant. **Apostolorum can. XXV, XLII, XLIII, XLIV. Syn. nic. can. XVII. Syn. laodic. can. IV, LIV. Carthag. can. V, XVI. [Syn. VI. canon X, XXIII, XXIV, L, LI Syn. nic. II, can. IV.] Basilii caoon XIV, XVII, XXIX.**

Lex. Tricesima qoarta constitutio quarti tit. primi libri Codicis dicit: Episcopus vel clericus, qui ludit aleis, vel cum iis qui ludunt, init societatem. eisque assidet, vel theatrum aut venationem spectat, ab omni sacra celebrandi ministerio suspenditor, suaque tessera frumentaria privatur, et tempus illi ad poenitentiam definitur; et si eo tempore poenitentiam digne egerit, sacerdotali benignitate dignus habetur. Sin autem post id tempus perseverarit, clero perfecte eiicitur, et cum suis facultatibos fit curialis civitatis cuius erat clericus; vel si ea civitas non habeat curiam, fit in propinqua civitate quae opus habuerit. Sin autem facultates non habeat, fit apparitor. Haec autem observant patriarchae et episcopi et ecclesiarum defensores; et cuiusque dioecesis praefecti, praesides et defensores haec sacerdotibus renunciant. Oportet autem haec exacte propositis evangeliis quaerere, et calumniatoribos succensere. Diversas autem poenas statuit adversus magistratus et apparitores et defensores, si cum haec didicerint, non renuncient eis quibus par est sacerdotibos. Porro autem II constitutio I tituli Novellarum, iubet eos triennio a sacro ministerio arceri, et in monasteria coniici, praebens sacerdotibus, poenitentia exhibita, facultatem diminuendi tempus poenitentiae.

Auctaria **in 21 ad canones:** *Καὶ Γρηγορίου Νύσσης ἐκ τῆς πρὸς Λητοῖον Μελιτίνης ἐπίσκοπον.* **In 45:** *Πέτρου καὶ Παύλου. Πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι Χριστοῦ. — ποῦ ποτε γίνονται.* **Ex Constit. apost. lib. VIII, c. 44, vid. t. I. p. 71.**

In 45: *Ἡ λδ΄ διάτ. — ἱερεῦσιν· Ἡ δὲ διάτ. αὕτη ἐν μὲν τοῖς βασιλικοῖς οὐ κεῖται. Ἔχει δὲ κατὰ λέξιν οὕτως· Σφόδρα πιστεύομεν — ἰσχύσαιεν.* **Hactenus edita in L. 34 Cod. 1. 1.** *Πανταχόθεν τῆς ἰσότητος καὶ δικαιοσύνης, ἣν διὰ πάσης τιμῶμεν πράξεως, καὶ μάλιστα ἐν τῇ θέσει τῶν νόμων ἀντεχόμενοι.*

In 2 et 45: *Ἡ μέντοι β΄ διάτ. τ. α΄ τίτ. τ. ν. ἥτις ἐστὶ μὲν νεαρὰ ρκγ΄, κεῖται ἐν βιβλ. γ΄ τῶν βασιλικῶν τίτ. α΄ κεφ. κβ΄, ἐπὶ — χρόνον. Ἔχει δὲ οὕτω τὰ τῶν βασιλικῶν· Ἀπαγορεύομεν — ὑφέξουσιν.* **B. III. 1. 20.**

In 2: *Ἐὰν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος*

1) *σιτήσεων* **11, 44, 48, 49, 79. Paulo ante** *ἱερατικῆς λειτ.* **11.**—2) *φαίνηται* **48.** *φανῇ μετανοήσας ἱερᾶς λειτουργίας* **49.**—3) *ἐπιμείνῃ* **21, 44, 45, vett. edd.** *ἐπιμένει* **49.**—4) *ἦν* **om. 49.**—5) *γίνεται* **om. vett. edd.** —6) *ἔχει ἐξουσίαν* **11.**— 7) *ὕπαρχοι* **21, 48.**— 8) *δεῖ δὲ τοιαῦτα* **11.**—*δὲ* **om. 45.**—*μετὰ τῶν ἀκριβῶν ἐπὶ τῶν εὐαγγελ.* **45, 48, 49.**—9) *προσαγγέλλουσι* **vett. edd.**—10) *αὐτοῖς* **49.**—11) *παράσχουσι* **id.**—12) *ἐλαττοῦντα* **id.**

ἢ ἀναγνώστης καὶ πᾶς ἁπλῶς οἱοσδήποτε εὐλαβοῦς σχήματος καθεστὼς, φανείη κυβεύων, ἢ κοινωνῶν τοῖς κυβεύουσιν, ἢ θεωρῶν ἐμπαθῶς τὴν τοῦ ἱπποδρομίου θέαν ἢ συνθήκας παίζειν δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου τινὸς ἢ κυνήγιον ἢ θέατρα ἢ εἰς οἱανδήποτε τοῦ θεωρῆσαι χάριν παραγενέσθαι, καὶ προσαγγελθείη τῷ ἐπισκόπῳ, ἐπιμελῶς ζητείσθω ἡ τούτου κατηγορία· μαρτυρίου δὲ παραγινομένου, καὶ τοῦ πράγματος σὺν ἀκριβείᾳ κατεξεταζομένου, προκειμένων τῶν ἁγίων λογίων, καὶ ἐὰν σαφῶς ἀποδειχθείη, κωλυέσθω μὲν τῆς ἱερατικῆς λειτουργίας ἢ πάσης εὐλαβοῦς ὑπουργίας ἧς μετέχει ὁ ταῦτα ἡμαρτηκὼς, καὶ γινέσθω ὑπὸ κανονικὸν ἐπιτίμιον ἐπὶ ῥητόν τινα χρόνον, καὶ εἰ μὲν νηστείᾳ καὶ εὐχαῖς καὶ κλαυθμῷ φανείη καταγνοὺς ἑαυτὸν, συγχωρείσθω ἑαυτοῦ ἁμάρτημα· εἰ δὲ μετὰ τὸ ἐπιτίμιον μὴ ἀνανήψας πρὸς βελτίονα μετατεθείη βίον, τότε καθαιρείσθω καὶ παραδιδόσθω τῇ βουλῇ τῆς ἰδίας πόλεως. Cf. L. 34. Cod. 1. 4.

῾Ο νόμος. Οὐ μόνον ἐπιορκεῖν κωλύεται κληρικὸς, ἀλλὰ καὶ καθόλου ὀμνύναι [1]· εἴρηται γὰρ βιβλίῳ α' τοῦ κώδικος τίτ. γ' διάτ. κε', ὅτι οἱ κληρικοὶ δικαζόμενοι διδόασιν ἐγγύας μέχρι ν' λιτρῶν. Εἰ δὲ τὸ πρᾶγμα ὑπερβαίνει, ὁμολογίαν ἐπὶ τῷ ὑπερβαίνοντι ποιοῦσιν ἀνώμοτον· διότι καὶ οἱ νόμοι [2] καὶ οἱ κανόνες κωλύουσι κληρικὸν ὀμνύειν [3], εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἴρηται βιβλίῳ τῷ αὐτῷ τίτ. ιβ' διάτ. γ', ὅτι δεῖ τοὺς προσφεύγοντας, προτρεπομένους, καὶ ὅρκον ἐπὶ τῇ ἀσφαλείᾳ λαμβάνοντας, ἀποτίθεσθαι ἅπερ ἐπιφέρονται ὅπλα. Καὶ ἡ ϛ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ ιβ' τίτ. φησὶν, ὅτι ἐὰν ἔστιν [4] ὑπόνοια περὶ κληρικοῦ, ὡς ἔχοντος πράγματα [5] τοῦ πρόσφυγος, κελεύσει τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ [6] ὀμνύει· ἡ δὲ κώλυσις τοῦ λαμβάνειν κληρικὸν τόκους, ἐμοὶ φαίνεται πανταχῇ περὶ τῶν ἀπὸ δανείου, ἤγουν συμφώνων λελέχθαι, οὐ μὴν περὶ τῶν σιωπηρῶς ἁρμοζόντων ἐξ ὑπερθέσεως ἐπὶ τῶν βοναφίδε ἀγωγῶν.

Lex. Non solum probibetur clericus peierare, sed etiam omnino iorare. Dicit enim primus liber codicis, tit. III, constit. XXV, quod clerici qui litigent, daot fideiussiones usque ad L libras. Sin autem res excedit, pro eo quod excedit, non praestito ioramento promittunt, quoniam et leges et canooes prohibeot clericum iurare, etiamsi maxime dictum est io libri eiusdem titulo XII, constitutione III, quod oportet eos qui confugiunt, admonitos, et se tutos futuros iuramentum accipieotes, arma quae inferunt, deponere. Et VI eiusdem XII tit. constit. ait, quod si est suspicio de clerico, quod eius qui confugit res habeat, is sui episcopi iossu iurat. Prohibitio eutem ne clerici usuras accipient, mihi videtur omnino loqui de iis quae ex mutuo seu ex pacto daotur, non de iis quae tacite ex mora debentur in bonae fidei actionibus.

Auctaria. In 45: 'Η προζητηθεῖσα κε' διάτ. τοῦ γ' τίτλ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. ἐν μὲν τοῖς βασιλικοῖς ἐξελήφθη· ἔχει δὲ οὕτως· Οἱ κληρικοὶ [7] ΚΠόλεως, τῶν ἀκτόρων μὴ βουλομένων αὐτοῖς ἐνάγειν παρὰ τῷ πατριάρχῃ, παρὰ τοῖς ὑπάρχοις μόνοις δικάζονται ἐνάγοντες καὶ ἐναγόμενοι ὑπὲρ ἰδικῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν χρημάτων καὶ ἐγκληματικῶν· καὶ οἱ μὲν κληρικοὶ τὸν οἰκονόμον ἢ τὸν ἐκκλησιέκδικον παρέχονται ἐγγυητὴν καὶ οὐχ ἕτερον ἕως ν' λιτρῶν, καὶ ἐὰν ὑπερβαίνῃ τὸ πρᾶγμα, ὁμολογίαν ἀνώμοτον ἐπὶ τῷ ὑπερβαίνοντι πίστω ποιοῦσι· καὶ οἱ νόμοι γὰρ καὶ οἱ κανόνες κωλύουσιν κληρικὸν ὀμνύναι· ὁ δὲ οἰκονόμος ἐναγόμενος οὐ δίδωσιν ἐγγυητήν. L. 25 Cod. 1, 3.

'Η γ'. διάτ. τοῦ ιβ' τίτλ. ἐξελήφθη μὲν ἐν βιβλ. ε' τῶν βασιλικῶν τίτλ. α' κεφ. ιβ' οὕτως· Μεθ' ὅπλων—δεσπόταν. B. V. 1, 12. Τὰ δὲ περὶ ὅρκου παρεθεωρήθη· ἔχει μὲν τοιούτως ἐν τῷ πλάτει τῶν κωδίκων· Τοὺς μετὰ ὅπλων —ἰσχυρωθήσονται. L. 3. Cod. 1, 12, §. 3.

Καὶ ἡ ϛ' δὲ διάτ. ἐν τῷ αὐτῷ καὶ τίτ. καὶ βιβλ. τῶν βασιλικῶν ἐκληφθεῖσα κεφ. ιδ' καὶ ἔχει οὕτως· 'Εὰν δὲ ἐντὸς τῶν ὅρων τῆς ἐκκλησίας ἔχηται—παραμυθία ἦ. B. V. 14. Οὐ δὲ αὐτὴ ἔχει τὰ περὶ τοῦ ὅρκου· ἐν τῷ πλάτει δὲ ἐπιφέρεται καὶ ταῦτα. 'Εὰν δήπου [8] ἐναποτεθειμένα ἢ παρατεθειμένα λέγωνται, ἐκζητεῖσθαι βουλόμεθα κατὰ τοιαύτην ἀσφάλειαν, ὅπως μὴ μόνη ἡ ὑπόληψις παρ' αὐτοῖν λέγηται κεκρύφθαι· ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς ἰδίας συνειδήσεως τὸ ἱκανὸν ποιήσοι, ὅστις [ὑπὸ] αὐθέντου τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου κελευσθῇ περὶ ταῦτα προσθεῖναι. In 2 ad haec: οὐ μόνον—ὀμνύειν. 'Ομοίως τὰ περὶ ὅρκου οὐκ ἐξελήφθη ἐν τοῖς βασιλικοῖς.

῾Ο νόμος. 'Αμέλει καὶ ἡ γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν ἐπὶ ληγάτων εὐσεβῶν ἐξ ὑπερθέσεως εἶπεν ἀπαιτεῖσθαι καὶ τόκους καὶ καρπούς. Περὶ δὲ κλοπῆς κληρικῶν ἰδικῶς ὁ νόμος οὐ διαλέγεται, γενικῶς δὲ διαλαμβάνει περὶ κλοπῆς ὁ β' τίτ. τοῦ ϛ' βιβλ'ου τοῦ κώδικος, καὶ ὁ β'

1) ὀμνύειν 79.— 2) καὶ οἱ νόμοι om. vett. edd.— 3) ὀμνύναι 45.— 4) fort. ἦ τις.— 5) πρᾶγμα vett. edd. προσφεύγοντος 11, 45, 48, 49.— 6) αὐτοῦ om. 45, 48, 49. — 7) κληρικοί. Iustiniani lex, c. 456.— 8) δήπου. L. 6 Cod. 1. 12. Quam ad legem respicit Gregorius M. Regest. XIII, 45.

τίτ. 1) τοῦ μζ´ βιβλίου τῶν διατάξεων. Δύο δὲ εἰσιν 2) εἴδη τῆς κλοπῆς, καὶ τὸ μὲν αὐτῆς λέγεται φανερὰ κλοπή, τὸ δέ, ἀφανής· φανερὸς κλέπτης ἐστίν, ὁ μετὰ τοῦ κλοπιμαίου 3) πράγματος ἐξ οἱουδήποτε προσώπου λαμβανόμενος, πρὶν ἢ τὸ πρᾶγμα ἀπαγάγῃ, ἔνθα προέθετο, ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ, εἴτε ἐν δημοσίῳ, εἴτε ἐν ἰδιωτικῷ τόπῳ· εἰ δὲ ἀπήγαγεν αὐτὸ ὅπου προέθετο 4), κἂν λοιπὸν συλληφθῇ μετ' αὐτοῦ, οὐκ ἔστι φανερὸς κλέπτης· ὁ δὲ μὴ τοιοῦτος ἀφανής ἐστιν. Ἡ δὲ ποινὴ τοῦ φανεροῦ κλέπτου γίνεται εἰς τὸ τετραπλοῦν τοῦ τιμήματος τοῦ κλαπέντος, ἔστιν ὅτε καὶ τοῦ διαφέροντος· τοῦ δὲ ἀφανοῦς, εἰς τὸ διπλοῦν· καὶ ἐφ' ἑκατέρου, ἔξωθεν τῆς τοιαύτης ποινῆς, δίδοται τὸ πρᾶγμα, ἢ ἡ διατίμησις αὐτοῦ.

Lex. Certe etiam III constitutio tituli II Novellarum dicit, in piis legatis ex mora peti usuras et fructus. De furto autem clericorum lex separatim non loquitur, sed de furto tractat generaliter II titulus VI libri Codicis, et II tit. XLVII libri Digestorum. Duo sunt autem furti genera, et unum quidem dicitur furtum manifestum, alterum vero non manifestum. Fur manifestus est, qui cum re furtiva a quacumque persona deprehenditur, priusquam rem deferat in eum locum ad quem proposuerat, eodem illo die, sive in loco publico, sive privato. Sin autem eo detulit quo proposuit, etiamsi deinceps cum ea comprehendatur, non est fur manifestus. Qui autem non est talis, non est fur manifestus. Est autem poena furis manifesti in quadruplum pretii rei, quae furto est ablata, et nonnunquam eius quod interest; non manifesti autem, in duplum. Et in utroque ultra poenam res ablata redditur, vel eius aestimatio.

Auctario. In 2 et 45: Ἀμέλει καὶ ἡ γ´ διάταξις τοῦ τιτ. β´.— καρπούς· ἔστι δὲ νεαρὰ ρλα´, καὶ κεῖται τὸ ῥηθὲν κεφάλαιον ἐν βιβλ. ε´ τῶν βασιλικῶν τίτ. γ´ κεφαλ. ϛ´ θέμ. ϛ´, ἔχον οὕτως· εἰ δὲ λήγατον—καταλιπόντος. Novell. 131 cap. 12, Basil. V. 3, 13.

Περὶ δὲ κλοπῆς—διαλαμβάνει ὁ α´ τίτλ. τοῦ ιδ´ βιβλ. τῶν διγέστων, κείμενος ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικ. ξ´ τίτλ. ι´ (in 2 τίτ. ιβ´ λέγων. Τῆς κλοπῆς κ. τ. ἑ. B. LX. 12. 2.50.) καὶ ὁ β´ τίτ. τοῦ μζ´ β´ τῶν διγέστ. καὶ ὁ β´ τοῦ ϛ´ βιβλ. τοῦ κώδικος, ἐξ ὧν ὁ μὲν β´ τίτ. τοῦ μζ´ βιβλίου τῶν διγέστων ἐξελήφθη ἐν τοῖς βασιλικοῖς εἰς βιβλ. ξ´ τίτ. ιβ´, ὁ δὲ β´ τοῦ ϛ´ βιβλ. τοῦ κώδ. ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν τῷ αὐτῷ ξ´ τίτ. ϛ´ κεφαλ. ια´.

Δύο δὲ—ἐστιν. βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ´ τίτ. ιβ´ κεφ. β´. τῆς κλοπῆς—νομίζεται. B. LX. 12, 2-6.

Τὸ κρατηθῆναι— παριών. Ib. cap. 7.

Ἡ δὲ ποινή— αὐτοῦ. βιβλ. τῶν βασιλ. ξ´ τίτ. ιβ´ κεφ. μϛ´ καὶ μθ´. Καὶ ὁ τὴν δεσπότειαν— κλοπῆς. Ibid. cap. 46. Οὐ τὸ διαφέρον— τὸ πρᾶγμα. Cap. 50.

In 45: Ὁ ἀπὸ οἰκίας— κατέχεται. Cap. 52. §. 30.

Τῆς ποινῆς— ἀγωγή. Cap. 54.

Οἱ ἐν νυκτί— διπλάσιον. Cap. 54. §. 2. med.

Κινουμένης— παραγραφῇ. Cap. 71.

Ἐὰν τις κινήσῃ— τετραπλοῦν. Cap. 88.

Βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ´ τίτ. ι´ κεφ. ζ´. Διαλυσάμενος— κλέπτου. B. LX. 10. 7. 1, 2.

Βιβλ. ϛ´ τοῦ κώδ. τίτ. α´ κείμενον εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ´ τίτ. ι´ κεφ. ἔσχατον· Ἡνίοχα— σινεῖται. B. LX. 11. 21.

Ὁ νόμος. Ὁ δὲ ἀπὸ ἐμπρησμοῦ ἢ ναυαγίου λαμβάνων, ἔξωθεν τοῦ πράγματος, δίδωσιν εἴσω μὲν οὐτιλίου ἐνιαυτοῦ τὸ τετραπλοῦν τῷ κλαπέντι, καὶ τῷ φίσκῳ τὸ τετραπλοῦν· μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν τὸ ἁπλοῦν, ὡς βιβλίον ϛ´ τοῦ κώδικος τίτ. β´ διάτ. ιη´, καὶ ἐν τῷ θ´ τίτ. τοῦ μζ´ βιβλίου. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δέ, ἐγκληματικῶς 5) οἱ κλέπται κατηγοροῦνται, γραφῆς 6) ἡγουμένης, ὡς διάτ. ξγ´ τοῦ αὐτοῦ τίτ. Καὶ ἀργεῖ ἡ τοῦ διπλοῦ ἢ τοῦ τετραπλοῦ ποινή· εἴρηται γὰρ διάτ. νζ´ τοῦ αὐτοῦ, ὅτι ἐάν τις τὸν κλέπτην παραδοὺς 7) νυκτεπάρχῳ ἢ τῷ ἄρχοντι, καὶ καταδικασθεὶς παράσχῃ τὸ πρᾶγμα, ἢ τὴν διατίμησιν αὐτοῦ, ἀναιρεῖται 8) ἡ κατ' αὐτοῦ ἀγωγή, ὡς αὐτοῦ κινδυνεύσαντος· ὁ δὲ καταδικασθεὶς ἐπὶ κλοπῇ, εἰ φιλικῶς ἀπαλλαγῇ 9) ἐπιδόσει χρημάτων, ἄτιμος γίνεται, ὡς βιβλίον γ´ τίτ. β´ διάτ. α´, δ´ καὶ ϛ´ 10).

Lex. Qui autem ex incendio vel naufragio aliquid accipit, dat ei quidem cui surreptum est, quadruplum, intra annum utilem, et fisco quadruplum. Post annum au-

1) ὁ τίτ vett. edd. ιβ´ τίτ. τοῦ μζ´ ed. rom. multis omissis et ita 1, 49.—2) εἰσιν om. 11, 49.—3) τοῦ ἐπικλοπιμαίου 11, 49.—4) προσέθετο αὐτὸ κἂν λοιπὸν 11. —5) ἐγκληματικῇ. Οἱ κλέπται 45.—6) κλοπῆς ἡγουμ. 11. —7) παραδῷ 45.—8) ἀγανακτεῖται vett. edd.—9) ἡ φιλικῶς ἀπαλλαγεὶς edd.—10) διγεστ. β´ καὶ ϛ´ 44, 45, 48.

tem simplum, ut VI lib. Cod. tit. II constitutio XVIII, et IX tit. XLVII libri. Fures, ut plurimum, criminaliter accusantur, praecedente scriptura, ut constit. XCIII eiusdem tituli. Et cessat poena dupli vel quadrupli. Dicit enim LVII constit. tituli eiusdem: Quod si quis praefecto vigilum vel praesidi furem tradiderit, isque condemnatus rem dederit, vel eius aestimationem, tollitur adversus ipsum actio, ut qui in periculum maioris poenae deductus sit. Qui autem furti accusatus est, vel datis pecuniis transegit, fit infamis, ut lib. III. tit. II. constit. I, IV et VI.

Auctaria in 2 et 45: Καὶ βιβλ. μζ' τίτ. θ. κεῖται δὲ τὰ μὲν τοῦ κώδικος εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. ς', κεφ. λϛ', ἔχον οὕτως· ἐὰν τις—ποινή. B. LX. 6. 35. Τὰ δὲ τῆς διατάξεως ἐν τίτ. κ' τοῦ αὐτοῦ βιβλ. Ὁ ἀπὸ ἐμπρησμοῦ— ἐπεξέλευσις. B. LX. 20. 1.
Ὥσπερ τὸ πολὺ—κινδυνεύσαντος. βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. ιβ' κεφ. ϛβ' θέμ. β'. Σήμερον—κινεῖν. B. LX. 12. 92.
Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. τῶν βασιλ. κεφ. νζ' θέμ β'· ἐὰν τις—ἀγωγή. B. LX. 12. 56. §. 1.
Ὡς βιβλ. γ' τίτ. β' διγ. β' καὶ ϛ'. τῶν βασιλικῶν βιβλ. κα' τίτ. β' κεφ. α' θέμ. β'. ἄτιμος—γενομένης. B. XXI. 2. 1.

Ὁ νόμος. Περὶ τυμβωρύχων 1) γενικῶς διαλαμβάνει ὁ ιβ' τίτ. τοῦ μζ' βιβλίου 2) ἐν ᾧ φησιν, ὅτι καὶ χρηματικῶς καὶ ἐγκληματικῶς ὑπόκεινται 3), καὶ ἔστιν ἡ χρηματικὴ ποινή, πότε μὲν εἰς ρ' νομίσματα, πότε δὲ εἰς διακόσια, πότε δὲ εἰς τὸ διαφέρον τῆς γενομένης ζημίας, καὶ ἄτιμος γίνεται ὁ καταδικαζόμενος. Οἱ δὲ τυμβωρυχοῦντες, εἰ μὲν μεθ' ὅπλων, κεφαλικῶς τιμωροῦνται· εἰ δὲ χωρὶς ὅπλων, μέχρι μετάλλων 4). Οἱ δὲ λείψανα ἢ ὀστᾶ 5) μετακινοῦντες, εὐτελεῖς μὲν ὄντες, ἄκρως τιμωροῦνται, ἔντιμοι 6) δὲ, δεπορτατεύονται· οἱ δὲ ἄλλως 7) περὶ μνημεῖον πλημμελοῦντες, ἐξορίζονται ἢ εἰς μέταλλα 8) καταδικάζονται. Πῶς δὲ δυνατὸν ἀκινδύνως καὶ ἀζημίως μεταφέρειν λείψανα, καὶ φιλοκαλεῖν μνημεῖον 9), διδάσκει ὁ αὐτὸς τίτλος, καὶ ὁ ζ' 10) τοῦ ια' βιβλίου τῶν διατάξεων. Ὑπόκεινται δὲ οἱ τυμβωρυχοῦντες 11) καὶ τῷ περὶ ἱεροσυλίας νόμῳ, ὡς βιβλίον μη' τίτ. ιγ', καὶ διάτ. ε' τοῦ ιθ' τίτ. τοῦ θ' 12) βιβλίου τοῦ κώδικος, ἐν ᾧ καὶ τὰς χρηματικὰς αὔξει ποινάς, πότε μὲν στέρησιν κτήματος 13) ἢ ἀγροῦ ἢ οἴκου ἐπάγων, ἐὰν εἰς αὐτοὺς ὕλη ἀπενεχθῇ ἀπὸ μνημείου, πότε δὲ δέκα λιτρῶν ποινὴν ἐπάγων, καὶ εἴκοσι τῷ ἄρχοντι μὴ ἐπεξιόντι· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις δὲ τοῦ πάσχα οἱ τυμβωρύχοι ἐγκλείονται καὶ δεσμοῦνται, ὡς βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτ. δ' διάτ. γ'.

Lex. De sepulchrorum effossoribus tractat. generaliter XII tit. XLVII libri, in quo dicit, quod et pecuniarie et criminaliter tenentur: et est poena pecuniaria, aliquando quidem in centum, aliquando vero in ducenta, aliquando autem ad id quod interest factam esse damnum, et fit infamis qui condemnatur. Qui autem sepulcra effodiunt, si quidem armata manu, capitali poena puniuntur; sin autem sine armis, ad metalla usque. Sin autem reliquias vel ossa moveant, si sint quidem humiliores personae, extremo supplicio afficiuntur; sin autem honestiores, deportantur. Qui autem aliter peccant in monumentum, relegantur, vel ad metalla damnantur. Quomodo autem possint sine periculo et damno transferri reliquiae, et monumentum ornari, docet idem titulus et VII libri XI Digestorum. Tenentur autem sepulcrorum effossores etiam lege de sacrilegis, ut lib. XLVIII, tit. XIII, et V const. XIX tit. IX libri Codicis, in quo etiam auget poenas pecuniarias, aliquando quidem fundi ademptionem, vel agri vel domus, inferens, si materia sit ad se e monumento ablata; aliquando vero X librarum poenam

1) τυμβωρυχούντων 79.—2) τοῦ μη' βιβλ. 45, 49.—ἐν ᾧ φησιν om. 49, διαλαμβάνει ιβ' τίτ. μη' βιβλ. 11, 44.—3) ὑπόκειται ib. et vett. edd. καὶ ἡ χρηματ. 49.—4) μετάλλου 44, 45, 48, 49, vett. edd.—τὰ λείψανα 45.—5) τὰ ὀστᾶ 44, 45, 49.—6) ἔντιμοι δὲ εἰς νῆσον περιορίζονται 45.—ἔντιμοι δὲ δεπ. om. 11, οἱ δὲ ad ἐξορίζονται om. vett. edd.—7) ἄλλοι vett. edd. περὶ μνημείων πολεμοῦντες 49, περὶ μνημεῖα πλημμελήσαντες 45—8) εἰς μέταλλον vett. edd. et 45.—9) μνημεῖα 45.—10) διδάσκει δὲ ὁ ζ' id.—11) τυμβωρύχοι 11, 45.—12) τοῦ θ' om. 44.—τοῦ ιθ' vett. edd.—13) κτήσματος 44.

infligens, et XX magistratui, qui non persequitur. Etiam autem in paschae diebus in carcer includuntur et vinciuntur sepulcrorum effossores, ut liber I Cod. tit. IV const. III.

Περὶ τυμβωρύχων — δικάζονται. Εἰσὶ δὲ τὰ περὶ τούτου διαλαμβάνοντα νόμιμα ἐν βιβλ. κείμενα τῶν βασιλικ. ξ' τίτ. κγ' καὶ κα'. Τὸ τῆς τυμβωρυχίας — ἐπιφέρει. B. LX. 23. 1.

Ὁ ποιήσας — εἰς σ' νν. Ibid. cap. 3.

Οἱ τυμβωρυχοῦντες — μετάλλου. Ibid. §. 7.

Οἱ τὰ λείψανα — κατικαδικάζονται. Cap. 11.

Πᾶς δὲ — διατάξεων. Οὐ δεῖ τὰ λειψανά τῶν τελευτώντων ψηλαφᾶσθαι ἢ σκυλᾶσθαι· τὰ δὲ προσκαίρως ἀποτεθέντα μεταφέρειν ἔξεστι. χεῖρον οὐ δεῖ τὸ μνημεῖον γίνεσθαι· φιλοκαλεῖν μέντοι ἂν ἔξεστι μὴ ἐφαπτομένῳ τῶν λειψάνων. In 2: Πῶς — μνημεῖα. διδάσκει ταῦτα τῶν βασιλ. βιβλ. νθ τίτ. α κεφ. λθ' τον ταφέντα. Cf. sequentia.

In 45: Βιβλ. ια' τῶν διγέστ. τίτ. ζ' ἤγουν βιβλ. τῶν βασιλικ. νθ' τίτ. α' κεφ. λθ' τὸν ταφέντα — χρείας καλούσης εἰς ἐπιτηδειότερον μεταφέρεται. B. LIX. 1. 39.

In utroque: Βιβλ. γ' τοῦ κώδ. τίτ. μδ' ἤγουν τῶν βασιλικῶν βιβλ. νθ' τίτ. γ' κεφ. ι' τὸ σῶμα — μετενεχθῆναι. B. LIX. 3. 10.

Μηδεὶς — μεταφερέτω. Ibid. cap. 14.

Ad calcem: Βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. κγ' κεφάλ. ἔσχατον. Οἱ ἀπὸ τῶν τάφων — ἐγκλήματι. B. LX. 23. 15.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. κεφ. ιαʹ ἐὰν οἰκέτας — δημευθήσεται. B. LX. 23. 12.

Ἐὰν ὁ ἄρχων — ταφῇ B. LX. 23. 13. 14.

In 43: Βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. δ'. διάτ. γ' κειμένη εἰς [ζ'] βιβλ. τῶν βασιλικ. τίτ. ιζ' κεφ. ιϛ' τῇ πρώτῃ — μηχανησαμενος. B. VII. 17. 26.

Κεφάλαιον κη'.

Περὶ τῶν βδελυττομένων τὸν γάμον ἢ τὸν οἶνον ἢ τὰ κρέα. Ἀποστόλων κανὼν 1) να', νγ', ξϛ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιδ'. [Συνόδου 2) ϛ' κανὼν ιγ', λ'].

Cap. XXVIII.

De iis qui matrimonium vel vinum vel carnes abhorrent. Apost. can. LI, LIII, LXVI. Syn. ancyr. canon XIV. [Syn. VI canon XIII, XXX].

Κεφάλαιον κθ'.

Περὶ τῶν 3) ἐπιτετραμμένων ἢ κεκωλυμένων γάμων, καὶ περὶ τοῦ ἐρωτᾶσθαι τοὺς ἀναγνώστας ἐφήβους γενομένους, εἰ βούλωνται γαμεῖν, καὶ περὶ παλλακισμοῦ καὶ πορνείας καὶ μοιχείας. Ἀποστόλων κανὼν ιζ', ιη', ιθ', κε', κϛ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ι'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν α', θ', ι'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιδ', ιε'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ιϛ'. [Συνόδου ϛ' κανὼν 4) γ', δ', ϛ', ιβ', ιγ', μη', νη']. Βασιλείου κανὼν 5) γ', ϛ', ιϛ', ξθ', ο'. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανὼν δ', ε'.

Ὁ νόμος. Βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτ. γ' διάτ. ε'. Ἐάν τις μόνον πειραθῇ λαβεῖν γαμετὴν παρθένον ἱεράν, κεφαλικῶς τιμωρεῖται. Καὶ διάτ. μθ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι ἐὰν πρεσβύτερος ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος γαμήσῃ, ὑπόκειται μὲν τοῖς κανόσιν, οἵτινες οὐχ ἧττον τῶν νόμων ἰσχύουσι, καὶ τῆς ἱερωσύνης ἐκπίπτει, καὶ οἱ παῖδες ὡς ἐξ ἀθεμίτων γάμων τεχθέντες, οὔτε φυσικοί, οὔτε νόθοι εἰσί, καὶ οὔτε κατὰ δωρεὰν ἢ διαδοχὴν ἢ ἐσχηματισμένον δάνειον ἢ ἑτέραν ἐνοχὴν λαμβάνουσί τι παρὰ τῶν πατέρων αὐτῶν ἢ αἱ μητέρες αὐτῶν· ἀλλὰ τὰ τοιαῦτα 6) λαμβάνει ἡ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία. Λέγει δὲ καὶ ἡ ιγ' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ὅτι ἐὰν 7) μοναχὸς κληρωθῇ, μὴ θαῤῥείτω πρὸς γάμον ἐλθεῖν, κἂν τοιούτου βαθμοῦ τετύχηκεν ἐν τῷ κλήρῳ, ἐν ᾧ τοῖς κληρικοῖς ἔξεστι γαμεῖν, τουτέστι ψάλτῃ καὶ ἀναγνώστῃ· τοῖς γὰρ ἄλλοις ἅπασι καθάπαξ ὁ γάμος ἀπηγόρευται. Εἰ δὲ γαμήσῃ 8), ἢ παλλακὴν σχῇ, ἢ ἀσελγῶς ζήσῃ, ἐκβαλλέσθω τοῦ κλήρου, καὶ ἰδιώτης ἔστω, πρὸς στρατείαν ἢ ἑτέραν ἐπιτήδευσιν ἐλθεῖν οὐ θαῤῥῶν. Καὶ ἡ α' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι μηδεὶς δευτερογαμήσας χειροτονείσθω πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, μήτε μὴν 9) εἰ γυναικὶ συν-

1) καν. ξϛ' om. 11, 24, 44, 45, 49. — 2) συν. inclusa om. 49. — 3) τῶν om. 44, 45, 48. — καὶ κεκωλυμ. 24 — γάμων om. 49. — εἰ βούλοιντο 21, 44, 45, 49. — 4) καν. μη νθ' in fine 23, 44, 45; omnia inclusa om. 49 partim 1 om. et partim posuit in margine. — 5) καν. ιϛ' om. 23, 44. — 6) ἀλλὰ ταῦτα 11, 44, 45. — 7) ἐὰν om. 44. — 8) γαμήσει, ζήσει plures codd. — 9) μήτε εἰ μὲν Ib.

A

οικεῖ τὸν οἰκεῖον ἄνδρα καταλιπούσῃ, μήτε εἰ παλλακὴν ἔχει [1], ἀλλὰ σωφροσύνῃ συζῶν, καὶ ἡ γαμετῇ συνοικῶν, ἢ μιᾶς ἀνὴρ γενόμενος σώφρονος, καὶ ἐκ παρθενίας. Εἰ δέ τις πρεσβύτερος ὤν, ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος, γαμετὴν ἢ παλλακὴν εἰσάγοιτο φανερῶς ἢ λαθραίως, ἢ ἐσχηματισμένως, εὐθέως τῆς ἱερᾶς ἐκπιπτέτω τάξεως, καὶ ἰδιώτης καὶ λαϊκὸς ἔστω. Ἀναγνώστης δὲ δευτερογαμῶν μὴ προκοπτέτω, μὴ μὴν [2] καὶ τριτογαμείτω. Εἰ δὲ δευτερογαμήσας σπεύσει [3] προκόψαι, γίνεται ἰδιώτης. Λέγει δὲ ὅτι χειροτονούμεναι διακόνισσαι [4] νουθετείσθωσαν, εἰδυῖαι ὡς εἰ θαῤῥήσαιεν καταισχῦναι [5] τὴν χειροτονίαν, προσομιλοῦσαι γάμῳ, ἢ ἄλλου βίου πορείᾳ [6], θανάτῳ γενήσονται ἔνοχοι, καὶ τοῖς αὐτῶν μοναστηρίοις, ἢ ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις αἱ αὐτῶν περιουσίαι [7] προσκυρωθήσονται· εἰ δὲ γῆμαι ἢ φθεῖραι αὐτὰς τολμήσαντες, ὑπεύθυνοι εἰσι ξίφει, καὶ τὴν οὐσίαν αὐτῶν τὸ δημόσιον λήψεται.

Cap. XXIX.

De permissis vel prohibitis matrimoniis, et ut lectores, cum ad pubertatem venerint, interrogentur, an velint uxores ducere; et de concubinatu, et fornicatione, et adulterio. Apost. canon XVII, XVIII, XIX, XXV, XXVI. Syn. ancyr. can. X. Synodi neocaes. can. I, IX, X. Syn. chalc. can. XIV, XV. Syn. carthag. canon XVI. [Syn. VI. canon III, IV, VI, XII, XIII, XLVIII, LVIII.] Basil. can. III, VI, XVI, LXIX, LXX. Theophili ex commentario canon IV, V.

Lex. liber I Cod. tit. III, constit. V: Si quis virginem sacram uxorem accipere solum conatus fuerit, capitali supplicio punitur. Et XLIV eiusdem tit. constitutio: Quod si presbyter vel diaconus vel subdiaconus uxorem duxerit, canonibus quidem tenetur, qui non minus valent quam leges, et a sacerdotio excidit; et qui ex nefario matrimonio nati sunt filii, nec sunt naturales, nec nothi; et neque per donationem vel successionem, vel simulatum mutui contractum, vel aliam obligationem a patribus accipiunt, vel matres eorum; sed ea id genus illorum accipit ecclesia. Dicit autem etiam XIII constitutio tit. I Novellarum, quod si monachus clericus factus fuerit, ne audeat ad matrimonium accedere, etiamsi eum gradum sit assecutus in quo licet clericis uxores ducere, scilicet cantoris et lectoris: aliis enim omnibus matrimonium est omnino prohibitum. Sin autem uxorem duxerit, vel concubinam habuerit, vel incontinenter vixerit, clero eiiciatur, et sit privatus, ad militiam vel aliud studium ac exercitium non audens accedere. Et prima eiusdem tituli constitutio: Nullus qui secundam uxorem duxit, ordinetur presbyter vel diaconus. Sed nec si cum muliere cohabitat, quae proprium maritum reliquit, nec si habet concubinam; sed si continentem vitam agit, et vel cum uxore cohabitat, vel unius pudicae mulieris, et quam virginem duxit, maritus fuerit. Si quis autem cum sit presbyter vel diaconus vel subdiaconus, uxorem vel concubinam introduxerit, vel aperte, vel clanculum, seu per simulationem, a sacro statim ordine excidat, et sit privatus et laicus. Lector autem, qui secundam uxorem duxit, ne promoveatur, nec etiam tertium matrimonium celebret. Sin autem cum secundam uxorem duxit, promoveri studuerit, fit privatus. Dicit autem hoc etiam: Quae ordinantur diaconissae, admoneantur, scientes quod si ordinem dedecore afficere ausae fuerint, matrimonium contrahentes, vel alioquin viventes, erunt morti obnoxiae, et earum facultates monasteriorum vel ecclesiarum dominio applicabuntur. Qui autem eas uxores ducere, vel eis stuprum afferre ausi fuerint, ense sunt puniendi; et eorum facultates publicum accipiet aerarium.

1) Ἔχοι 10, 45 ἔχῃ edd. vett.—συζῇ ibid.—2) μὴν vett. edd.—3) σπεύδει 45.—4) αἱ διάκονοι 10, 11, 21, 45.—5) καταισχυνθῆναι vett. edd. καταισχῦναι recent.—6) πορνείᾳ vett. edd.—7) προυσίαι ib.

Auctaria in 28, 45 et 50 post canones 1): Ἐκ τοῦ συνοδικοῦ τόμου τοῦ πατριάρχου Σισιννίου τοῦ ΚΠ. Ἀπαρῆσθαι—καθαιρεθήσεται, suo loco tomus edendus est.

Ἐξ ἐπιστολῆς πατριάρχου κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ ΚΠ. πρὸς Θεοφάνην θέματα. Συγγένης;—οὐδαμῶς. Anecdota suo edenda loco.

Ἐκ συνοδικοῦ τοῦ αὐτοῦ κρίσεις. Τοῦ νόμου—οἵ τι μη. Capp. X, seque anecdota 2).

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ αὐτοῦ πρὸς μητροπολίτην Φιλίππων. Λαμπούδιος—ἑορταῖς. Cf. de eodem Lampudio aliam sententiam τοῦ ἀντιγραφέως in syntagm. Rhalli t. V. p. 92.

Ἐξ ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου ΚΠ. Μιχαὴλ Ἐπὶ τῶν ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους—ἀπεῖργει νόμος. Rhalli t. V. p. 47.

Ἐξ ἑτέρας τοῦ αὐτοῦ. Ὁ ἱερεὺς—ἀποσκιρτήσεται. Ibid. p. 46.

Ἐκ τοῦ συνοδικοῦ τόμου Ἰωάννου πατριάρχου ΚΠ. τοῦ Ξιφιλίνου περὶ μνηστείας. Εἰ καὶ μὴ προδήλως—διαφόρου. Ibid. p. 51.

Νεαρὰ τομοθεσία τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως κυροῦ Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ. Ἡ μὲν παλαιὰ—ἐργαζόμενοι. Zachariae Novell. p. 359-368.

Ἡ γενομένη μετὰ τὴν νεαρὰν τοῦ βασιλέως ὑπόμνησις παρὰ τοῦ δρουγγαρίου τῆς βίγλης Ἰωάννου τοῦ Θρακησίου, περί τινος ἀμφιβολίας περὶ ταῦτα ἀναφυείσης, καὶ ἡ ἐπ' αὐτῇ λύσις. Δέσποτα μου—διαλυθήσονται. Rhalli t. V. p. 284-291, Zachariae p. 376.

Ἑτέρα διάταξις τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Ἀλεξίου περὶ γένους τοῦ μὴ κρατεῖν παραπτατικὴν μαρτυρίαν κατὰ τῶν εἰς ἐλευθέρους ἀναφωνούντων δούλων καὶ περὶ τῆς ἱερουργίας καὶ ἐπὶ τοῖς γάμοις τῶν δούλων γενέσθαι καὶ μὴ ἐκ τούτου ἐλευθερίαν τυγχάνειν αὐτούς. Δύο ταῦτα ἐπὶ τὰς ἀκοάς;—μηνὶ μαρτίῳ ἰνδ. γ'. Zachariae p. 401-404.

Βιβλ. α' τοῦ κωδ. τίτ. γ' διάτ. ε. οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἐν κώδικι κεῖται οὕτως· Εἴ τις 3), οὐ λέγω ἁρπάσαι, ἀλλὰ πειρᾶσαι, γαμικῆς ἑνώσεως αἰτίᾳ, τὰς εὐλαβεστάτας παρθένους τολμήσοι, κεφαλικῇ ποινῇ ἀποβληθήσεται.

Καὶ διατ. μδ'—ἐκκλησίᾳ. Πλὴν οὐδὲ αὕτη ἐστὶν εἰς τὰ βασιλικά, ἀλλὰ καὶ ἐπαύθη ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς.

Ἡ δὲ ιγ' διάτ. . . ἥτις ἐστὶν νεαρὰ μετ' ε'. τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ κεφάλαιον οὐκ ἔστιν εἰς βασιλικά, φησὶν ὅτι ἐὰν μοναχὸς—οὐ θαρρῶν, omnino ut supra.

Καὶ ἡ α' διάτ. ἤγουν τῆς ς' νεαρᾶς κεφάλ. ιβ'. ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, λέγει ὅτι—ληψεται. ut supra, praeter varietates iam relectas.

Ὁ νόμος. Καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι ἐὰν βουλευτής, ἢ ταξεώτης ἐπὶ ιε' ἔτη μονάσας γένηται κληρικός, εἶτα γαμήσῃ 4), ἀποδίδοται τῇ ἰδίᾳ τύχῃ· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων κληρικῶν τῶν ἀπὸ μοναχῶν, κἂν μὴ γεγόνασι βουλευταὶ ἢ ταξεῶται. Καὶ ὅτι ὁ χειροτονῶν ἄγαμον, ἐρωτάτω αὐτὸν εἰ δύναται χωρὶς νομίμου γαμετῆς σεμνῶς βιοῦν· ἐν δὲ τῷ καιρῷ 5) τῆς χειροτονίας ἐπιτρέπων διακόνῳ 6) ἢ ὑποδιακόνῳ γαμῆσαι μετὰ τὴν χειροτονίαν, τῆς ἐπισκοπῆς ἐκβάλλεται. Πρεσβύτερος δὲ ἢ διάκονος ἢ ὑποδιάκονος, μετὰ τὴν χειροτονίαν γαμῶν, ἐκβάλλεται τοῦ κλήρου, καὶ μετὰ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων δίδοται τῇ βουλῇ τῆς πόλεως ἐν ᾗ κληρικὸς ἦν. Δευτερογαμῶν δὲ ἀναγνώστης, ἢ χήραν ἢ διεζευγμένην λαμβάνων, ἢ τοῖς νόμοις ἢ τοῖς κανόσιν ἀπηγορευμένην, εἰς ἄλλον μὴ προβαινέτω βαθμόν, ἀλλὰ καὶ προβὰς ἀποκαθίσταται τῷ προτέρῳ 7). Λέγει δὲ ὅτι οἱ ἁρπάζοντες ἢ ὑπονοθεύοντες ἢ διαφθείροντες ἀσκήτριαν ἢ μονάστριαν ἢ διακόνισσαν, ἢ ἄλλο εὐλαβὲς ἔχουσαν σχῆμα, καὶ οἱ μετασχόντες, κεφαλικῶς τιμωροῦνται, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ ἢ τῷ μοναστηρίῳ τῆς ὑβρισθείσης περιποιοῦνται διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου 8) καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων· αὕτη δὲ μετὰ τῶν αὐτῆς πραγμάτων μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται ἀσφαλῶς φυλαχθησομένη. Εἰ δὲ διακόνισσά ἐστι νομίμους ἔχουσα παῖδας, τὸ νόμιμον μέρος λαμβάνουσιν· εἰ δὲ ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὸ μύσος, μὴ ἐκδικήσωσι τὰ πράγματα οἱ εὐαγεῖς 9) οἶκοι, ὁ φίσκος αὐτὰ λαμβάνει, τοῦ ἀμελοῦντος ἐκδικηθῆναι ἄρχοντος ἀποζωννυμένου, καὶ πέντε λίτρας τοῖς πριβάτοις προστιμωμένου.

Lex. Et II einsdem tituli constitutio, quod si curialis vel apparitor, qui XV annis fuit monachus, clericus factus est, deinde uxorem duxerit, propriae vitae conditioni redditur. Eadem etiam de aliis qui clerici ex monachis facti sunt, etsi non curiales vel apparitores fuerint. Item, qui coelibem ordinat, ipsum interroget, an sine legitima uxore possit hone-

1) *Canones.* Etiam in 2 memorantur synodica Alexii, Michaelis et Ioannis Xiphilini, quaedam vero Alexii rescribuntur. Quin vero in cod. quoque 62 eadem omnia occurrant, vix dubito.—2) *Anecdota*, quae quum in tomus ad auras exierit, certe sub praelo volvuntur. Iam vero quaedam sub falso Cae-rularii nomine circumlata video.—3) τις. Cf. L. 5 Cod. 1. 3. Lex imperatoris Ioviani, a. 364.—4) γαμήσας vatt. edd.—5) ὁ δὲ τῷ καιρῷ 11.—ὁ ἐπιτρέπων 45.—6) διάκονον ἢ ὑποδιάκονον 11, 45.—7) τῷ δευτέρῳ 45.—8) ἢ τοῦ οἰκονόμου 11, 45, 49, 70.—9) οἱ εὐαγεῖς om. 45.

ste vitam agere. Qui autem tempore ordinationis diacono vel subdiacono permittit ot dncat uxorem post ordinatiooem, episcopatu eiieitnr. Presbyter vel diaconus vel snbdiaconns, qui poat ordinationem uxorem ducit, clero eiicitnr, et cum suis bonis traditur curiae civitatis in qna erat elericus. Lector autem, qui secundam uxorem dncit, vel vidnam vel dimissam accipit, vel eam quae legibus aut canooibus est prohibita, ad alium gradom non promoveatur; sed etiam, qui promotus est, priori vitae statui restituitur. Dicit etiam, quod qui rapiunt, vel adulterant vel corrumpunt ascetriam vel monacham vel diaconissam, vel eam quae habet babitum religiosum, et qui sunt etiam conscii, poena capitali puniuntur; et bona eorum, ecclesiae vel monasterio eius qnae probro affecta est, vendicantur per episcopum et oeconomum et magistratus et apparitores, ipsa vero cnm rebus suis in monasterium tuto servanda immittitur. Sin aotem est diaconissa, quae babet liberoa legitimos, partem legitimam accipiuot. Sin autem anno postquam fnerit scelus cognitum, sanctae domus id non iudicio persecutae sint, ea fiscus accipit, praeside qui in iis perseqoendis est negligens, dignitate spoliato, et quinque libris io privata erogandis multato.

Auctaria. In 2 et 15: Καὶ ἡ β΄ τοῦ αὐτοῦ τίτλ. διάτ. ἤγουν νεαρὰ ρκγ΄ κειμένη εἰς βιβλ. γ΄ τῶν βασιλ. τίτλ. α΄ κεφάλ. λγ΄. Ὅτι ἐὰν βουλευτὴς ἢ ταξεώτης—δευτέρῳ ἐν δὲ τῷ βασιλικῷ κεῖται καθεξῆς οὕτως. βιβλ. γ΄ τῶν βασιλ. τιτ. α΄ κεφ. κζ΄ Κληρικούς—ἀπηγορευμένην. B. III. 1. 24.

In 45: λα΄ κεφάλ. Εἰ δὲ ὁ μέλλων—παραδιδόσθω. Cap. 27.

Κεφάλ. λβ΄. Εἰ δὲ ἀναγνώστης—καθιστάσθω. Cap. id. —λγ΄. Ἀλλὰ μὴ δὲ βουλευτάς—ἦσαν. Cap. 28. Ἔτι ἡ αὐτὴ β΄ τῶν νεαρῶν διατάξεων καὶ ταῦτα φησιν ὅτι οἱ ἁρπάζοντες—προστιμωμένου· κεῖται δὲ τὸ μέρος αὐτῆς τοῦτο ἐν βιβλ. δ΄ τῶν βασιλ. τίτ. α΄. κεφ. ιβ΄. εἴ τις ἁρπάσει κ. τ. ἑ. προσγράφη εἰς κεφάλ. ιδ΄ τοῦ παρόντος θ΄ τίτ.

In 2 et 45: Τὰ ἔξωθεν ζητηθέντα ἐζητήθη βιβλ. γ΄ τῶν βασιλικῶν κεφάλ. κε΄, ὅπερ ἔχει οὕτως. Τῶν γονέων διαφόρου πίστεως—ὀρθοδόξου πίστεως. In nnmeris latet error, emendandus in tit. XII.

Κεφάλαιον λ΄.

Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας ἁρπαζόντων. Ἀποστόλων κανὼν ξζ΄. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν [1] ια΄, κε΄. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κζ΄. [Συνόδου [2] ς΄ κανὼν ϟβ΄]. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανὼν β΄.

Ὁ νόμος. Βιβλίου α΄ τίτ. γ΄ διάτ. ε΄· ἐάν τις ἁρπάσῃ, ἢ [3] πειραθῇ λαβεῖν γαμετὴν παρθένον ἱεράν, κεφαλικῶς τιμωρεῖται. Καὶ διάτ. νγ΄ τοῦ αὐτοῦ τίτ. τοῖς γονεῦσι καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς κηδεμόσι τῶν παρθένων καὶ διακονισσῶν καὶ τῶν ἀνειμένων [4] τῷ Θεῷ χηρῶν, ἔξεστι τοὺς ἅρπαγας αὐτῶν, καὶ τοὺς ἐν καιρῷ τῆς ἐφόδου βοηθοῦντας [5] αὐτοῖς, ἐπ' αὐτοφώρῳ φονεύειν· εἰ δὲ διαφύγωσιν, ἀναζητοῦσιν αὐτούς, ἐν Κωνσταντινουπόλει μὲν οἱ ὕπαρχοι καὶ ὁ ἔπαρχος· ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις, πάντες οἱ ἄρχοντες πολιτικοί τε καὶ στρατιωτικοί, καὶ μετὰ σύστασιν, μὴ χρωμένους φόρου [6] παραγραφῇ, τιμωροῦνται ἐσχάτως· καὶ τὰ πράγματα τοῦ ἅρπαγος καὶ τοῦ, ὡς εἴρηται, βοηθήσαντος αὐτῷ, λαμβάνει τὸ μοναστήριον ἢ τὸ ἀσκητήριον, ἐφ' ᾧ καὶ τὴν βιασθεῖσαν, ἐξ αὐτῶν ἐκεῖ τρέφεσθαι. Εἰ δὲ μόνον διακόνισσά ἐστιν ἡ βιασθεῖσα καὶ οὐκ ἀσκήτρια, εἴτε μονάστρια [7], τὴν μὲν δεσποτείαν ἡ κατ' αὐτὴν ἐκκλησία λαμβάνει, αὐτὴ δὲ τὴν χρῆσιν· εἰ δὲ ἄλλως [8] αὐτοῖς βοηθήσαντες, ἢ ὑπουργήσαντες, ἢ συνειδότες, ἢ ὑποδεξάμενοι [9], ἢ σπουδὴν οἱανδήτινα συνεισαγαγόντες, μόνῃ τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑπόκεινται· χώρα δὲ τοῖς εἰρημένοις, κἂν ἑκοῦσά τις τῶν εἰρημένων γυναικῶν ἁμαρτηθῇ. Βιβλίου α΄ τίτ. δ΄ διάτ. γ΄· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ πάσχα οἱ τῶν παρθένων ἅρπαγες ἐγκλείονται καὶ δεσμοῦνται. Βιβλίου γ΄ τίτ. κθ΄ διάτ. α΄· ὁ μὴ ὢν ἰλλούστριος, ἀλλὰ μόνον λαμπρότατος, ἁρπαγὴν ἐν ἐπαρχίᾳ παρθένου πλημμελήσας, ἐκεῖ τοῖς νόμοις ὑποβάλλεται, μὴ χρώμενος φόρου παραγραφῇ [10].

1) καν. ιϐ΄. κε΄ 1, καν. κε΄. om. 49.—2) συν. Inclusa om. 49, ad calcem relicit 24.—3) ἢ μόνον πειραθῇ 44, 48, 49.—4) ἀνακειμένων 45.—5) βοηθοῦντες 44.—6) φόρου om. 11.—7) οὔτε μονάστρια 44, 45—ἢ ἀσκήτρια ἢ μονάστρια 21.—8) ἄλλοις 44.—9) ἢ ὑποδεξ. om. 44.—οἱανδήποτε 45.—10) χρόνου παραγραφῇ 49.

Cap. XXX.

De iis qui gratia matrimonii mulieres rapiunt. Apostol. can. LXVII. Syn. ancyr. can. XI, XXV. Syn. chalcedon. can. XXVII. [Syn. VI canon. XCII.] Theophili ex commonitorio canon II.

Lex. Libri I tit. III constitutio V: Si quis rapuerit, vel accipere conatus sit uxorem virginem sacram, capitali supplicio punitur. Et constit. LIII eiusdem tit. Parentibus et fratribus et curatoribus virginum et diaconissarum et viduarum quae Deo sunt dedicatae, licet earum raptores, eosque qui in tempore invasionis eis opem ferunt, in ipso facto interficere. Sin autem effugerint, eos quidem inquirunt, Constantinopoli praefecti praetorio et praefectus urbis, in provinciis autem omnes civiles et militares magistratus; et postquam eos stiterint, uti fori praescriptione non permissos, extremo supplicio puniunt; et bona raptoris, eiusque qui ut dictum est tulit auxilium, capit monasterium, vel etiam asceterium, ut quae polluta est, ex iis illic nutriatur. Si ea autem cui vis allata fuit, est Diaconissa, et non ascetria, seu monacha, eius quidem ecclesia dominium accipit; ipsa vero usumfructum. Qui eis autem alioqui auxilium tulerint, vel ministraverint, vel conscii fuerint, vel susceperint, vel aliquod eis studium operamve praebuerint, soli sunt extremo supplicio obnoxii. Locus est autem iis quae dicta sunt, etiam si aliqua ex dictis mulieribus sua sponte peccaverit. Liber I, tit. IV, const. III: Etiam in diebus Paschae virginum raptores includuntur et in vincula coniiciuntur. Liber III, tit. XXIV, constit. prima: Qui non est illustris, sed tantum clarissimus, si in provincia virginis raptum commiserit, illic legibus subiicitur, fori praescriptione non utens.

Auctaria in 43: Theophili can. 2, 3. Βιβλ. α τ. γ. δ. ε΄ προσγράφη εἰς τὸν κθ΄ κεφ. τοῦ παρόντος τιτ. Διάτ. νγ΄—ἁμαρτηθῇ, καὶ οὐδὲ αὕτη ἡ διάτ. κεῖται ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ἀλλὰ καὶ ἐπαύθη ὑπὸ τῆς ρμγ΄ νεαρᾶς.

Βιβλ. γ΄. τιτ. δ΄ διάτ. γ΄, ὅτι καὶ δεσμοῦνται, προσγράφη εἰς τιτ. ζ΄ κεφ. α΄ ἐν τῷ τέλει.

Βιβλ. γ΄ τ. κδ΄ δ. α΄, ὁ μὴ ὢν—παραγραφῇ οὐ κεῖται ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ἐν δὲ τῷ κώδ. ἔχει οὕτως. Εἴ τις 1) δήποτε μὴ συγκλητικός, ἀλλὰ λαμπρότατος μόνον, παρθένον ἁρπάσει, ἢ ὅρους ἀλλοτρίους διαταράξει, ἢ ἄλλῳ οἱῳδήποτε ἐγκλήματι περιπέσῃ, ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθ' ἣν ἥμαρτε, νομίμως ἐπανάγεσθαι, μηδεμίαν ἔχων φόρου παραγραφήν.

Τὸ κατὰ πόδας· Ὅστις δήποτε μὴ συγκλητικός, ἀλλὰ μόνον τῇ ἀξίᾳ ἐκδεδομένος, παρθένον ἁρπάσῃ ἢ ὅροις τισὶ βίᾳ ἐπεισέλθῃ, ἢ ἄλλῳ τινὶ ἁμαρτήματι ἤτοι ἐγκλήματι τύχῃ καταληφθείς, παραχρῆμα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ἐν ᾗ τὸ δρᾶμα ἐξήμαρτε, τοῖς δημοσίοις νόμοις ὑποβαλλέσθω, καὶ μηδὲ τῇ τοῦ φόρου παραγραφῇ κεχρῆσθαι· πᾶσαν γὰρ τοιαύτην τὴν τιμὴν ἀποκλείει τὸ ἔγκλημα· ἐντεῦθεν οὖν ἔστι σημειώσασθαι ὅτι ἄλλοι εἰσὶν οἱ συγκλητικοί, καὶ ἄλλοι οἱ λαμπρότατοι.

Ὁ νόμος. Τίτλος 2) μα΄ διάταξις δ΄· ὁ λέγων παρὰ δούλου τὴν αὐτοῦ γαμετὴν ἁρπαγῆναι, οὐ τοῦ δεσπότου, ἀλλ' αὐτοῦ κατηγορεῖν ὀφείλει. Βιβλίον ζ΄ τιτ. ιγ΄ διάταξ. γ΄· ἐὰν δοῦλος καταμηνύσῃ ἁρπαγὴν παρθένου λαθοῦσαν, πάκτῳ ἢ ἀποπροσποιήσει 3), ἐλευθεροῦται. Βιβλίον θ΄ τιτ. θ΄ διάτ. ζ΄· ὁ ἀνὴρ οὐ δύναται κινεῖν ὡς ἀνὴρ περὶ τῆς πρὸ τοῦ γάμου 4) βιαίας τῆς παρθένου φθορᾶς, εἰ μὴ ἦν αὐτοῦ μνηστή· αὐτὴ δὲ κινεῖ, συνόντων τῶν κουρατώρων. Τιτ. ι΄ διάτ. α΄· ἐάν τις φθείρῃ τὴν παρ' αὐτοῦ ἐπιτροπευθεῖσαν, δεπορτατεύεται 5), καὶ εἰς ὁλόκληρον δημεύεται. Τιτ. ια΄ διάταξ. γ΄· ἐὰν ἁρπαγῇ ἡ μνηστὴ τοῦ υἱοῦ μου, κινῶ τὸν περὶ βίας νόμον. Βιβλίον θ΄ τιτ. ιγ΄ διάτ. α΄ καὶ μόνη· ἐάν τις ἁρπάσῃ οἱανδήτινα 6) γυναῖκα δούλην ἢ ἐλευθέραν, κἂν ἦν αὐτῷ μεμνηστευμένη, κεφαλικῶς καταδικαζόμενος 7) ἀποθνήσκει, καὶ οἱ ἐν τῇ ἁρπαγῇ βοηθήσαντες αὐτῷ· καὶ τοῖς πατράσι τῶν ἁρπαγεισῶν ἔξεστι, καὶ τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τοῖς κηδεμόσι καὶ πάτρωσι 8) καὶ δε-

1) τις. Cf. L. I Cod. III 24. Constantini Magni lex est a. 317. — 2) βιβλ. μα 45. — 3) ἀποτρόποις ποιήσαι 48. Vocabulum ἀποπροσποίησις lexicis plane ignotum est. — 4) προγάμου vett. edd. — 5) δεπορτατεύονται 45. Dein ἁρπάσῃ vett. edd. Mox κινεῖ 44. — 6) οἱανδήποτε 45. — 7) ἀποδικαζόμενος vett. edd. — 8) καὶ πατρ. om. ib.

σπίταις, ἐν τῷ καιρῷ τῆς ἐφόδου, τούτους φονεύειν· εἰ δὲ διαφύγωσιν, ἀναζητοῦσιν αὐτοὺς ἐν μὲν Βυζαντίῳ οἱ ὕπαρχοι καὶ ὁ ἔπαρχος, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις πάντες οἱ ἄρχοντες καὶ στρατηλάται καὶ δοῦκες, καὶ μετὰ σύστασιν ἀναιροῦσι, μὴ δυναμένους χρήσασθαι φόρου παραγραφῇ, ἢ ἐκκλήτῳ [1]. Καὶ εἰ μὲν δούλη ἢ ἀπελευθέρα ἡρπάγη [2], ἀναιροῦνται οἱ ἅρπαγες, οὐ μὴν καὶ μείωσιν τῆς οὐσίας ὑφίστανται. Εἰ δὲ εὐγενὴς [3] ἡρπάγη, πάντα τὰ πράγματα τοῦ ἁρπάσαντος, καὶ τῶν βοηθησάντων αὐτῷ, προσκυροῦνται τῇ ἁρπαγείσῃ. Οὔτε δὲ συναινοῦντος τοῦ πατέρος, δύναται γαμεῖσθαι τῷ ἁρπάσαντι αὐτήν [4]· τὴν αὐτὴν δὲ ποινὴν τοῦ θανάτου καὶ τῶν πραγμάτων ὑφίστανται οἱ πρὸς τὴν ἔφοδον αὐτῷ [5] ἀκολουθήσαντες· οἱ δὲ συνίστορες καὶ ὑπουργοὶ [6] καὶ ὑποδοχεῖς καὶ οἱ ὁπωσοῦν αὐτοῖς συσπουδάσαντες [7], οἵας ἂν εἶεν φύσεως καὶ τύχης ἢ βαθμοῦ [8] ἢ ἀξίας, μόνην τὴν κεφαλικὴν ὑφίστανται τιμωρίαν, εἰ καὶ ἑκοῦσα ἡ γυνὴ ἡρπάγη. Εἰ δὲ οἱ γονεῖς τῆς ἁρπαγείσης ἀνάσχωνται, καὶ παραχωρήσωσι [9], δεπορτατεύονται· οἱ δὲ ὑπουργήσαντες δοῦλοι καὶ δοῦλαι καίονται. Καὶ ἀργεῖ [10] πάντα τὰ περὶ ἁρπαγῆς γυναικῶν ἀλλαχοῦ νενομοθετημένα, τῆς παρούσης διατ. ἀρκούσης ἐπὶ αὐτῶν, καὶ ἱερῶν καὶ χηρῶν.

Lex. Tit. XLI const. IV: Qui dicit suam uxorem fuisse a servo raptam, non debet dominum, sed ipsum aceusare. Liber VII, tit. XIII const. III: Si servus raptum virginis vel dissimulatione praeteritum vel pactione transmissum in publicum detulerit, libertate donatur. Liber IX, tit. IX constitut. VII: Maritus non potest iure mariti de stupro virgini vi allato, anteqnam eam uxorem duxisset, actionem movere, nisi erat eius sponsa; ipsa autem movet, adsistontibus curatoribus. Tit. X constit. I: Si quis vitium afferat ei, cuius curam gerit, deportatur, et omnia eius bona publicantur. Tit. XI, constitutio III: Si rapta sit filii mei sponsa, ago adversus raptorem ob legem de vi. Liber IX, tit. XIII, constitut. prima et unica: Si qnis mulierem quamcumque rapuerit, servam vel liberam, etiam si esset ei desponsa, capitis damnatus moritur; et qui etiam ei in raptu auxilium tulerunt. Et raptarum parentibus et fratribus, curatoribusque et patronis et dominis, tempore invasionis, licet eos interficere. Sin autem effugerint, inquirunt qnidem eos Byzantii praefectus praetorio et praefectns urbi; in provinciis autem, omnes magistratus et magistri militum et duces, et postquam eos comprehenderint, interficiunt, ut qui non possint uti fori praescriptione, vel appellatione. Et si ancilla quidem vel liberta rapta sit, occiduntur quidem raptores, non tamen etiam facultatum diminutionem subeunt. Sin antem est ingenua, omnia bona raptoris eorumque qui illi auxilium tulere, raptae dominio applicantur; et nec consentiente quidem patre, potest ei qui rapuit nubere. Eamdem autem et bonorum et mortis poenam subeunt qui ipsi in invasione obsecuti sunt. Conscii autem et administri et susceptores, et qui aliqnod eis studium ac operam praebuerunt, cuiuscumque sint sexus, vel conditionis, vel gradus, vel dignitatis, capitis tantum poenam subeunt, etiamsi mulier sua sponte rapta est. Sin autem raptae parentes id passi sint, et cesserint, deportantur. Servi antem et ancillae qui administri fuerint, exuruntur. Et abrogantur omnia quae alibi de mulierum raptu decreta sunt, praesenti constitutione sufficiente ipsis, sacrisque mulieribus et viduis.

Auctaria. In 2 et 45: Τίτ. μα' διάτ. δ'... κεῖται εἰς βιβλ. ξ' τῶν βασιλικῶν τίτ. ε' κεφ. με', ἡ διάτ. ὁμοία τῇ β' καὶ γ' καὶ λέγει ὅτι δεσπότης—ἔγκλημα. LX. 5. 47. βιβλ. ζ'. τ. θ' διάτ. ζ—ἐλευθεροῦται, κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. μη' τίτ. ιη' κεφάλ. γ'. Ἐὰν δοῦλος—ἀπελέγξῃ. B. XLVIII 18. 3.

1) ἢ ἐκκλήτου 45, καὶ εἰ δούλη vett. edd.—2) ἁρπαγῇ 45, 49.—3) ἀγενὴς 45.—4) αὐτὴν om. 45.—5) αὐτοῖς 21, 44, 45, 48.—6) οἱ ὑπουργοὶ καὶ οἱ ὑποδ. 48.—7) σπουδάσαντες vett. edd. et 21, 44. συσπουδάσαντες 45.—8) καὶ βαθμοῦ 11, 45.—9) παραχωρήσουσι 45, παραχρήσουσι vett. edd.—10) ἀρκεῖ vett. edd.

In 45: [Θαλελαίου]. Ἔστιν οὖν σημειώσασθαι τὴν λέξιν, ὅτι—διατάξει. Ibid. inter scholia.

In 2 et 45: βιβλ. θ'. τ. θ'. δ ζ. ὁ ἀνὴρ—κουρατώρων, εἰς βιβλ. τῶν βασ. ξ' τίτ. λζ' κεφ. μζ'. ἐάν τις τῆς ἰδίας γαμετῆς κατηγορῆσαι βούληται, περὶ μοιχείας ἁμαρτηθείσης πρὸ τοῦ γάμου, οὐ δικαίῳ ἀνδρὸς, ἀλλ' ἐξωτικῷ δύναται 1). Ἐὰν ἄνηβος γαμηθῇ μοι, καὶ παρ' ἐμοὶ πληρώσῃ τὴν ἡλικίαν, καὶ ἄρξηται γαμετὴ εἶναι, οὐ δύναμαι περὶ μοιχείας πρὸς αὐτὴν γενομένης, εἴσω τῶν ιβ' ἐνιαυτῶν δικαίῳ ἀνδρὸς κινεῖν, ἀλλ' ὡς περὶ μνηστῆς.

In 45: Τίτ. ι' διάτ. α'—δημιοῦται, κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. νζ'. Ἐὰν—ἐπιτιθέασιν. B. LX. 57. 1.

Τίτ. ια' ἐὰν ἁρπαγῇ—νόμον. τοῦ δὲ τοιούτου τίτλου κειμένου εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. λζ' τὸ κεφάλαιον τοῦτο παρελείφθη.

Βιβ. θ' τ. ιγ' διατ. α'—χηρών, κεῖται δὲ εἰς βιβ. τῶν βασ. ξ' τίτ. νη' οὕτως· οἱ ἁρπάσαντες-περιορίζονται. B LX. 58. 1-4.

Ὁ νόμος. Καὶ βιβλίον μζ' τίτ. β' διάταξ. λθ' 2)· ὁ δούλην ἀλλοτρίαν πόρνην οὖσαν ἁρπάζων ἢ κρύπτων, οὔτε ὡς κλέπτης. οὔτε ὡς ἀνδραποδιστὴς ἐνέχεται· οὐ γὰρ κλοπῆς, ἀλλ' ἡδονῆς χάριν τοῦτο ἐποίησε. Βιβλίον μη' τίτ. ε' διάτ. κθ'· 3) ὁ ὡρισμένος εἰς κατηγορίαν τῆς μοιχείας χρόνος τῆς πενταετίας, οὐκ ἔχει χώραν ἐπὶ τῆς κατὰ βίαν γινομένης φθορᾶς, ἀπροσδιορίστως γὰρ κινεῖται, ἐπειδὴ καὶ δημοσίᾳ βίᾳ πλημμελεῖται. Ὁμοίως 4) διάταξις ε' τοῦ ς' τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ἐν ᾧ φησὶν, ὅτι ἡ ἁρπαγὴ μείζων ἐστὶ τῆς μοιχείας, καὶ ὁ ἁρπάσας γεγαμημένην ἢ μὴ γεγαμημένην 5), ἐσχάτως τιμωρεῖται, καὶ ἐξωτικοῦ κατηγοροῦντος, ἐὰν ὁ τῆς κόρης πατὴρ 6) παρακληθεὶς συνεχώρησε. Λέγει δὲ καὶ διάταξ. α' τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ὅτι οἱ φθείροντες 7) διακόνισσαν, ὑπεύθυνοί εἰσι ξίφει, καὶ τὰς οὐσίας αὐτῶν λαμβάνει τὸ δημόσιον. Ἡ δὲ περὶ μανδάτου 8) ἀρχόντων διαλεγομένη νεαρὰ ιζ' ἀπαγορεύει ὅρους ἀσυλίας φυλάττεσθαι τοῖς ἅρπαξι τῶν παρθένων. Καὶ ἡ β' τοῦ αὐτοῦ τίτ. διάτ. φησὶν, ὅτι οἱ 9) ἁρπάζοντες ἢ ὑπονοθεύοντες ἢ διαφθείροντες ἀσκήτριαν ἢ διακόνισσαν ἢ μονάστριαν 10), ἢ ἄλλην εὐλαβὲς ἔχουσαν σχῆμα, καὶ οἱ μετασχόντες, κεφαλικῶς τιμωροῦνται, καὶ τὰ πράγματα αὐτῶν τῇ ἐκκλησίᾳ, ἢ τῷ μοναστηρίῳ τῆς ὑβρισθείσης περιποιοῦνται διὰ τοῦ ἐπισκόπου καὶ τοῦ οἰκονόμου καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν τάξεων· αὐτὴ δὲ, μετὰ τῶν πραγμάτων αὐτῆς, ἐμβάλλεται μοναστηρίῳ ἀσφαλῶς φυλαχθησομένη. Εἰ δὲ διακόνισσά ἐστιν ἔχουσα νομίμους παῖδας, τὸ νόμιμον μέρος λαμβάνουσιν. Εἰ δὲ ἐπὶ ἐνιαυτὸν μετὰ τὸ γνωσθῆναι τὸ μῦσος, μὴ ἐκδικήσωσι τὰ πράγματα οἱ εὐαγεῖς οἶκοι, ὁ φίσκος αὐτὰ λαμβάνει· τοῦ ἀμελοῦντος αὐτὰ ἐκδικηθῆναι ἄρχοντος, ἀποζωννυμένου, καὶ πέντε λίτρας τοῖς πριβάτοις προστιμωμένου. Ἡ δὲ ρμγ' 11) νεαρὰ, διαλεγομένη περὶ γυναικὸς ἁρπαγείσης, καὶ γαμηθείσης τῷ ἁρπάσαντι, φησὶ τὴν τοιαύτην γυναῖκα 12) μὴ δύνασθαι λαβεῖν τὰ πράγματα αὐτοῦ, μήτε ἐκ τοῦ νόμου, μήτε ἐκ διαθήκης αὐτοῦ, μήτε οἱ μετασχόντες 13) τοῦ μύσους, ἀλλ' οἱ γονεῖς αὐτῆς λαμβάνουσιν αὐτὰ, εἰ μὴ τῷ γάμῳ ἰδικῶς συνῄνεσαν· εἰ γὰρ συνῄνεσαν ἢ εἰ μὴ 14) περίεισι, φισκοῦνται τὰ τοιαῦτα πράγματα.

Lex. Et lib. XLVII, tit. II, const. XXXIX: Qui alienam ancillam meretricem rapit vel celat, nec ut fur, nec ut plagiarius tenetur. Non enim furti, sed voluptatis gratia, hoc fecit. Liber XLVIII, tit. V, constitut. XXIX: Tempus quinquennii quod est praefinitum ad accusationem adulterii, locum non obtinet in stupro quod vi infertur. Sine temporis enim praefinitione movetur, quoniam vis etiam publica committitur. Similis est constitut. V tit. VI eiusdem libri, in quo dicitur, raptum excedere crimen adulterii, et qui rapuit eam quae nupsit, vel quae non nupsit, ultimo supplicio afficitur, etiam extraneo accusante, si pater puellae exoratus suam iniuriam remiserit. Dicit vero etiam con-

1) δύναται. Cf. L. 7 Cod. IX. 9. Nihil iam simile est in vulg. Basil. l. l. neque etiam in toto titulo, idemque Balsamon de hisce legibus trium titulor. IX, X, XI notavit.—2) δίγεστ. λε' 44,48.—διάτ. θ' 3,21. διάτ. λε' 23.—3) διατ. κβ' 21.—4) ὅμοιον διγ. ι' 44, 45. διάτ. ν' vett. edd.—5) ἢ μὴ γεγαμημένην om. 44.—6) ὁ πατὴρ κόρης vett. edd. συγχωρήσῃ 11, 21, 23. 44.—7) φθείραντες 44, 45.—8) ἡ περὶ vett. edd.—μανδάτων τῶν ἀρχ. διαλεγομένη 44, 45.—κα' διατ. 44, 21.—9) οἱ om. vett. edd.—10) ἢ μονάστριαν glossa videtur. —Mox οἱ μετασχ. ob ἀσκητρίαν et quae sequuntur. om. 21.—μετέχοντες 11, 44.—11) ρμα' νεαρὰ 11, 21, 44, 49.—12) γυναῖκα om. 11, 45 et vett. edd.—13) τῶν μετασχόντων 11, 44, 45.—14) ἢ μὴ vett. edd. ἢ om. recentes.

stit. I, tit. I Novellarum, quod qui diaconissam constuprant, obnoxii sint gladio, eorumque facultates fiscus capiat. Novella XVII, quae de mandato praesidum disserit; interdicit, ne virginum raptoribus asili termini serventur. Et constit. II eiusdem tit. sit: Qui diaconissam aut monastriam aut aliam religiosum habitum gestantem mulierem rapiunt, corrumpunt vel constuprant, quique illis sese associant, capitali supplicio afficiuntur, ac res illorum, iniuria affectae mulieris ecclesiae aut monasterio, per oeconomum, episcopum, praesides et cohortes vindicantur: ipsa vero cum rebus suis in monasterium coniicitur, ibidem caute asservanda. Plane si diaconissa sit, et legitimos liberos habeat, illi legitimam partem capiunt. Quod si intra annum, quum istius modi scelus innotuit, eas facultates venerabiles domus non vindicaverint, fiscus illas accipit. Quas si praeses vindicare neglexerit, cingulo privatur, atque quinque libris auri rebus principis privatis applicandis multatur. Novella autem CXLIII, quae disserit de muliere rapta, et quae raptori nupsit, ait, istiusmodi mulierem res raptoris neque ex lege, neque ex ipsius testamento capere posse, neque item qui sceleris socii fuerunt; sed parentes ipsius res percipiunt, nisi specialiter matrimonio consenserint; si enim consenserint, aut non supersint, eadem fisco applicantur.

Auctaria. **In 2 et 45:** *Καὶ βιβλ. μζ τ. β΄ δ. λε΄ — ἐποίησεν. κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασ. ξ τίτ. ιβ΄. κεφ. λζ. Ὁ ἁρπάζων—ἐποίησε.* B. LX. 12. 39.

Βιβλ. μη΄ τ. ε΄. δ. κθ — πλημμελεῖται. κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασ. ξ τίτ. λζ κεφ. κκ΄ θεμ. δ΄ οἱ ἐξ μῆνες —πλημμελεῖται. B. LX, 37. 80. § 5-9.

Ὅμοιον διατ. ε΄ . . . κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. ξ τίτ. νη΄ κεφ. δ΄ θεμ. γ΄. Ἡ ἁρπαγὴ—συνεχώρησε καὶ οὔτε ἀντίκειται ἡ τῆς πενταετίας παραγραφή. B. LX. 18. 5.

In 45: *Λέγει δὲ καὶ διάτ. α΄—δημόσιον. ἔστι δὲ νεαρὰ ς΄, οὐ μὲν κεῖται ἐν τοῖς βασιλ. ἐν δὲ τοῖς τῶν νεαρῶν τίτλοις Ἀθανασίου φησίν· Ἡ χειροτονουμένη—καθυποβαλλομένου.* Heimbach. Anecd. t. p. 3. *Ἐν δὲ τῇ ἐκδόσει τοῦ Ἑρμουπολίτου κεῖται οὕτως· Ὁ φθείρων—ρκγ΄ νεαράν.* Zachariae Anecd. p. 16.

In 2 et 45: *Ἡ δὲ περὶ μανδάτων—παρθένων, κεῖται δὲ εἰς βιβλ. τῶν βασιλ ς΄ τίτ. γ΄ κεφ. κα΄, ἔχει οὕτως· οὔτε ἀνδροφόνοις—ἀδικούμενοι.* Novell. 17. cap. 7 init. nihil vero in Basil. l. l.

Καὶ ἡ β τ. αὐτ. ν. διάτ. ἤγουν νεαρὰ ρμγ κειμένη εἰς βιβλ. θ΄ τῶν βασιλ. τίτλ. α΄ κεφ. ιβ΄ φησί· εἴ τις κ. τ. ε, προσγράφη εἰς κεφ. ιδ΄ τοῦ παρόντος θ΄ τίτλου. Vide supra p. 545, cf. B. IV. t. 13.

Ἡ δὲ ρμγ—πράγματα κεῖναι δὲ εἰς βιβλ. τῶν βασ. ξ τίτ. νη΄ οὕτως· ἐὰν ἡ ἁρπαγεῖσα—πράγματα. B. LX. 58. 5.

Λέγει δὲ καὶ ρν΄ νεαρὰ κειμένη ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. καὶ τίτλ. τῶν βασιλ. οὕτως· Ἡ παροῦσα—ἐστίν Ib. cap. 6.

In 45: *Τὰ ζητηθέντα ἐζητήθη ἔξωθεν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ τίτλ. νη΄ καὶ ἔφθασεν ὅλον ἐν τῷ παρόντι κεφαλ. καὶ τίτλῳ καταστρωθέν.*

Κεφάλαιον λα΄.

Περὶ ἱερατικῶν 1) συλλουομένων γυναιξί. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λ΄. [Συνόδου 2) ς΄ κανὼν οζ΄].

Ὁ νόμος. Ἡ περὶ ρεπουδίων νεαρὰ ριζ΄ 3) δίδωσιν ἄδειαν τῷ ἀνδρί, τῆς αὐτοῦ γαμετῆς παρὰ γνώμην αὐτοῦ συλλουομένης ἀνδράσι, στέλλειν αὐτῇ ρεπούδιον, καὶ λύειν τὸν γάμον, καὶ κερδαίνειν τὴν αὐτῆς προῖκα.

Cap. XXXI.

De hominibus sacerdotalis ordinis, qui una cum mulieribus lavantur. Syn. laod. can. XXX. [Syn. VI. can. LXXVII.]

Lex. CXVII Novella de repudiis dat potestatem marito uxoris, quae praeter suam sententiam una cum viris lavatur, ei mittendi libellum repudii, et solvendi matrimonium, et eius dotem lucrandi.

Auctaria. **In 2 et 45:** *Ἡ περὶ ρεπουδίου ριζ΄ νεαρὰ δίδωσιν ἄδειαν— τὴν αὐτῆς προῖκα, κεῖται εἰς βιβλ. τῶν βασιλικῶν κη΄ τίτλ. ζ΄· ἔνθα ἡ ἀπαρίθμησις τῶν αἰτιῶν ἐξ ὧν ὁ ἀνὴρ ἀκινδύνως δύναται τῇ γυναικὶ στέλλειν διαζύγιον, καὶ τὴν προῖκα τῆς γυναικὸς κερδαίνειν· τανάρτην γὰρ αἰτίαν ταύτην ἀπαριθμεῖται· ἐὰν ἀνδράσιν ἡ γυνή, μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρός, ἐξωτικοῖς συμποσιάζῃ ἢ συλλούηται.*

1) *περὶ ἱερωμένων συλλ. γυναικῶν* 45.—2) Inclusa om. 1.—3) *νεαρὰ ρδ* 21, 23, 44, 48.

Κεφάλαιον λβ'.

Περὶ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν γινομένων λαϊκῶν ἢ ἀξιωματικῶν ἢ στρατευομένων. Ἀποστόλων κανὼν πγ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιβ'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ζ'.

Ὁ νόμος. Βιβλίον α' τοῦ κώδικος τίτ. γ' διάτ. λζ'· οἱ δοῦλοι γνώμῃ τῶν δεσποτῶν μονάζοντες ἐλευθεροῦνται. Εἰ δὲ καταλιπόντες τὴν ἄσκησιν, ἑτέραν [1] κατάστασιν μετέλθωσιν, ἀναδουλεῦνται. Καὶ διάτ. νβ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι ἐάν τις ὢν κληρικὸς ἐνόπλως στρατεύσηται, ἢ καθαιρεθεὶς μετέλθῃ [2] στρατείαν, ἀποστρατεύεται, καὶ βουλευτὴς [3] παραχρῆμα γίνεται τῆς ἰδίας πόλεως, ἢ ἑτέρας μέχρι μιᾶς ἐπαρχίας [4], ἐὰν ἡ πόλις αὐτοῦ πολλοὺς ἔχῃ βουλευτάς. Εἰ δὲ λανθάνει [5], ἐπιλαμβάνονται οἱ βουλευταὶ τῶν πραγμάτων [6] αὐτοῦ, καὶ τὸ μὲν ἥμισυ ἐν προσόδῳ οὔσῃ, ἢ ὠνουμένῃ λαμβάνουσι, τὸ δὲ ἥμισυ τῇ τραπέζῃ τῶν ὑπάρχων εἰσκομίζεται· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ μοναχοῦ ὁπωσοῦν στρατευομένου [7], ἢ λαμβάνοντος ἀξίαν, ἢ τὸν ἐν δικαστηρίοις βίον μεταδιώκοντος.

Cap. XXXII.

De episcopis et clericis qui laici facti fuerint, aut ad mundanas dignitates vel militiam pervenerint. Apostol. caoon LXXXIII. Syn. oic. con. XII. Syn. chalced. canon VII.

Lex. Liber I Cod. tit. III, const. XXXVII: Servi, qui dominorum voluntate monachi fiunt, a servitute liberaotur. Sin autem relicta monastica exercitatiooe, ad alium vitae statum accesserint, in servitutem revocantur. Et constitutio LII eiusdem tit. Quod si quis, cum sit clericus, armatam militiam sectatus sit, vel depositos militiam aggrediatur, exauctoratur, et fit statim suae civitatis curialis, vel alterius unius provinciae, si ipsius civitas habet multos curiales; sin autem latet, curiales res eius iovādunt; et dimidium quidem ex reditibos iam constitutis aut emeodis accipiunt, dimidium autem ad praefectorum praetorio mensam infertur. Idem et in monacho, quomodocumque militaverit, vel dignitatem acceperit, vel eam quae in iodiciis versatur, vitam persequutus foerit.

Auctaria in 45 ad can. nicaen. Ζήτει βιβλ. τῶν βασιλ. γ' τίτ. α' κεφαλ. δ'.

In 2 et 45: Βιβλ. α'—ἀναδουλοῦται. αὕτη δὲ ἡ διάτ. [οὐ κεῖται] εἰς βασιλικά, ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐτέθη μέρος τῆς ρκγ' νεαρᾶς ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. δ' κεφ. γ'. ἔχον οὕτως· εἴ τις— διδόσθω. B. IV. 1. 3.

Καὶ διάτ. νβ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς βασιλικά.

Ὁ νόμος. Διάτ. νδ' [8] τοῦ αὐτοῦ τίτ. οὐκ ἔξεστι τοῖς γονεῦσι βουλομένους τοὺς παῖδας μονάσαι ἢ κληρωθῆναι, κωλύειν, οὔτε διὰ τοῦτο μόνον ἀποκληρονόμους ποιεῖν· ἀλλ' εἰ μὲν τὸ καθ' ἑαυτοὺς διατυποῦσιν, ἀνάγκην ἔχουσι τρεῖς οὐγγίας ἐᾶν αὐτοῖς· εἰ δὲ μὴ διατυπώσωσι [9], χώρα τοῖς ἐξ ἀδιαθέτου. Εἰ δὲ τὰς ἐκκλησίας ἢ τὰ μοναστήρια καταλίπωσι, καὶ κοσμικοὶ γίνωνται, πάντα τὰ δίκαια αὐτῶν τῷ μοναστηρίῳ καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ διαφέρειν [10]. Λέγει δὲ καὶ ἡ α' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ὅτι εἴτε πρεσβύτερος, εἴτε διάκονος, εἴτε ὑποδιάκονος ἢ ἀναγνώστης ἀπολιπεῖν βουληθῇ τὸ σχῆμα τοῦ κληρικοῦ, καὶ εἰς ἕτερον βίον μετελθεῖν, ἢ εἰς βουλευτήριον μετὰ τῆς οὐσίας, ἢ ἄπορος ὢν, εἰς ταξεωτικὴν καταχθήσεται τύχην. Καὶ ἡ ιβ' [11] διάταξ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν· Μηδεὶς τὸν οἰκεῖον κλῆρον ἐῶν γινέσθω κοσμικός, ἐπεὶ καὶ τῆς ὡς εἰκὸς προσούσης αὐτῷ ἀξίας ἢ στρατείας ἀποστερεῖται [12], καὶ τῇ βουλῇ τῆς ἰδίας πόλεως ἀποδίδοται. Καὶ ἐὰν δοῦλος, εἰδότος καὶ μὴ ἀντιλέγοντος τοῦ δεσπότου, κληρωθῇ, ἐλεύθερος καὶ εὐγενὴς γίνεται· ἀγνοῶν δὲ ὁ δεσπότης, εἴσω ἑνὸς ἐνιαυτοῦ τὴν τύχην ἀποδεικνύς, λαμβάνει αὐτόν· ὁ δὲ οὕτως ἐλευθερούμε-

1) εἰς ἑτέραν 21, 23, 44, 48, 48.—2) μετέλθοι 45.—3) καὶ βουλευτὴς ad βουλευτάς om. 48.—4) ἐπαρχίας om. 44, 49.—5) λανθάνει 23, vett. edd.—6) πραγμάτων id. om. 44, 49.—7) στρατευσαμένου ἢ λαβόντος 45 et vett. edd.—8) διατ. νγ' 11, 44, 45.—9) διατυπώσουσι 45.—10) διαφέρει 11, 44, 21, 23, 45.—11) ἡ β' διατ. 11, 23, 45, vett. edd.—12) στερεῖται 44, 45, 48, 49.

νος, ἐὰν εἰς κοσμικὸν βίον μετέλθῃ [1], παραδίδοται τῷ δεσπότῃ αὐτοῦ εἰς δουλείαν, καὶ ὅτι ὁ διὰ τὸ μονάσαι [2] ἐλευθερωθεὶς, ἐὰν κοσμικὸς γένηται, ἢ ἐν πόλεσιν, ἢ ἐν ἀγροῖς περιέρχηται, ἀποδίδοται τῇ ἰδίᾳ τύχῃ. Καὶ ἡ ιγ' διάτ. [3] τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησὶν, ὅτι δοῦλος κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ [4] παρατήρησιν μονάσας, ἐὰν πειραθῇ τὸ μοναστήριον καταλιπεῖν [5], καὶ βίου ἑτέρου σχῆμα μετελθεῖν, ἔξεστι [6] τῷ ἰδίῳ δεσπότῃ τὴν τύχην ἀποδεικνύντι, ἕλκειν αὐτὸν [7] καὶ εἰς οἰκέτας ὑπάγειν. Λέγει δὲ καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ὅτι ἐὰν μοναχὸς γένηται λαϊκὸς, γυμνοῦται τῆς στρατείας [8] καὶ τῆς τιμῆς, καὶ διὰ τοῦ ἐπισκόπου, μεθ' ὧν ἐπεκτήσατο, εἰς μοναστήριον βάλλεται. Εἰ δὲ πάλιν καταλίπῃ [9] τὸ μοναστήριον, ὁ ἄρχων τῆς ἐπαρχίας ἐν ᾗ συνελήφθη, ἑνοῖ αὐτὸν τῇ ἐπιχωρίῳ τάξει.

Lex. Constitutio LIV eiusdem tit. Non licet parentibus prohibere filios qui volunt esse monachi vel clerici, nec illos ea sola de causa exhaeredare. Sed si de bonis quidem suis disponant, necesse habent eis tres uncias relinquere. Sin autem non disposuerint, locus erit ab intestato. Si vero ecclesias vel monasteria reliquerint, et saeculares facti sint, omnia ipsorum iura ad ecclesiam et monasterium pertinent. Dicit autem etiam prima I tit. Novellarum constitutio, quod si quis presbyter vel diaconus vel subdiaconus, vel lector, clerici habitum relinquere voluerit, et ad aliam vitam transire, vel in curiam cum bonis, vel si sit pauper, ad apparitoris conditionem statumque deducetur. Et duodecima eiusdem tituli constitutio dicit: Nemo, proprio clero relicto, fiat saecularis. Nam et ea quae illi adest dignitate, ut par est, vel militia privatur, et suae civitatis curiae datur. Et si servus, sciente domino et non contradicente, clericus factus fuerit, fit liber et ingenuus. Ignorans autem dominus, si intra annum unum eius conditionem ostenderit, ipsum recipit. Quod si ita liber factus, ad mundanam vitam transeat, traditur domino in servitutem. Item si quis per monachatum liber factus, mundanus fiat, aut in civitatibus vel in agris circumerret, suae conditioni restituitur. Et constit. XIII eiusdem tit. ait: Si servus, secundum observationem in illo traditam, monachus factus, monasterium relinquere, aliamque vitae rationem sectari tentaverit, licet domino, postea quam conditionem comprobarit, ut ipsum vindicet, et inter servos subiiciat. Sed et constit. II tit. I Novellarum dicit: Si monachus laicus factus fuerit, denudatur militia et dignitate; et cum iis quae acquisiverit per episcopum in monasterium mittitur. Si autem monasterium iterum reliquerit, praeses provinciae in qua comprehensus fuerit, adiungit ipsum provinciali cohorti.

Auctaria. In 44: Διάτ. νδ' περὶ μοναχῶν ὅτι οὐ δύνανται οἱ τούτων γονεῖς ἀποκωλῦσαι τῆς νομίμου κληρονομίας διὰ τὸ μονάσαι αὐτούς.—In 2 et 45: Διάτ. νγ'—διαφέρειν. οὐκ ἔστι δὲ οὐδὲ αὕτη εἰς τὰ βασιλ. ἀλλ' ἀντὶ ταύτης ἐτέθη μέρος τῆς ρκγ' νεαρᾶς ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν δ' τίτ. α' κεφαλ. θ' καὶ ι', ἔχον οὕτως· οὐδεμίαν—ἀφέλκειν. B. IV. I. 12.

In 45: Λέγει δὲ καὶ ἡ α' διατ.—τύχην, ἔστι δὲ τοῦτο τῆς ς' νεαρᾶς κεφάλ. ιζ, ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά. κεῖται δὲ ἐν μὲν τῷ Ἑρμουπολίτῃ οὕτως· Πᾶς—ταξεώτης. Zachariae a. 18. p. 16. ἐν δὲ τῷ Ἀθανασίῳ οὕτως· Πᾶς—εὐπορίαν. Heimbach. p. 3.

In 2 et 45: Καὶ ἡ β' διάτ.—τύχῃ, ἔστι δὲ τοῦτο μέρος τῆς ρκγ' νεαρᾶς κείμενον ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφαλ. λδ' καὶ λζ'· καὶ τὸ μὲν λδ' προεγράφη εἰς κεφαλ. ις' τοῦ παρόντος θ' τίτ. τὸ δὲ λζ ἔχει οὕτως· Ἐὰν δοῦλος—παραδιδόσθω. B. III. 1. 32.

In 45: Καὶ ἡ ιγ'—ὑπάγειν, τοῦτο δὲ μέρος ἐστὶ τῆς ε' νεαρᾶς, ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἐν δὲ τῷ Ἑρμουπολίτῃ κεῖται οὕτως· ἐὰν μοναχός—γίνεται. Zachariae p. 14. n. 7. Καὶ ἐν τῷ Ἀθανασίῳ ὡσαύτως· Μοναχός—γεννήσεται. Heimbach. p. 21.

Λέγει δὲ καὶ ἡ β' διατ.—τάξει, ἔστι δὲ τοῦτο μέρος τῆς ρκγ' νεαρᾶς, κείμενον ἐν βιβλ. δ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. ια' θέμ. γ'. ἐὰν μοναχός—συναριθμείτω. B. IV, 1, 13, 14. Τὰ ζητηθέντα ἐζητήθη ἔξωθεν τοῦ γ βιβλ. τῶν βασιλικ. τίτ. α' κεφάλ. λδ' ὅπερ ἔφθασε προγραφὲν εἰς ις' κεφάλ. τοῦ παρόντος θ' τίτ.

1) ἔλθοι 48, 49, μετέλθοι 11, 21, 23, 45.—2) δι' αὐτοῦ μον. 21.—διὰ τοῦ μονάσαι 44.—3) ἡ γ' διατ. id.—4) ἐν αὐτῇ 45.—5) ἀπολιπεῖν 11, 21.—6) ἔξεστα: 23, 45.—ἰδίῳ om. 21, 23, et vett. edd.—7) ἕλκειν om. vett. ed.—8) καὶ τῆς στρατείας 48.—9) καταλείποι 44, 45, 49, καταλίποι 23.

Κεφάλαιον λγ'.

Περὶ τῶν συνεπισταμένων ἁμαρτάνουσι κληρικοῖς, καὶ μὴ φανερούντων. Βασιλείου κανὼν οα' 1).

Ὁ νόμος. Περὶ τῶν ὑποδεχομένων ἢ κρυπτόντων λῃστὰς, ἢ δυναμένων καὶ μὴ παραδιδόντων, ἢ ἑτέροις ἐγκλήμασιν ὑποκειμένων 2), διαλαμβάνει ὁ λθ' τίτ. τοῦ θ' βιβλ. τοῦ κώδικος, καὶ ὁ ιϛ' τίτ. τοῦ μζ' βιβλίου τῶν διατάξεων, πῆ μὲν αὐτοὺς ὑποβάλλοντες ταῖς κατ' ἐκείνων ἁρμοζούσαις τιμωρίαις,, πῆ δὲ διαφόρους ἑτέρας ποινὰς ἐπάγοντες· καὶ πῶς αποσπῶνται οἱ ὑπεύθυνοι διάγοντες ἐν χωρίοις. Ὁ δὲ συγγενῆ ἢ ἀγχιστέα φυλάξας λῃστὴν καὶ διασώσας, μέσως πως τιμωρεῖται, ὡς διάτ. β' τοῦ εἰρημένου ιϛ' τίτ. τοῦ μζ' βιβλίου.

Cap. XXXIII.

De iis qui sunt conscii clericorum peccantium, et non manifestant. Basil. canon LXXI.

Lex. De iis qui latrones excipiunt vel celant, vel possunt tradere, et non tradunt, vel qui sunt aliis criminibus obnoxii, tractat XXXIX tit. IX libri Cod. et XVI tit. XLVII libri Digest. aliquando quidem poenis adversus illos statutis ipsos subiicientes; aliquando vero diversas alias poenas inducentes, et quomodo rei avelluntur qui degunt in agris seu praediis. Qui autem cognatum vel affinem latronem custoditum servavit, mediocriter punitur, ut digesto II dicti XVI tit. libri XLVII.

Auctaria, ad calcem recitatis ut supra legibus, in 2 et 15: Ἄτινα κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ τιτ. κζ' οὕτως· οἱ ὑποδοχεῖς—κινδυνον, γενηται. B. LX. 27 per totum.

Κεφάλαιον λδ'.

Περὶ τοῦ καθαιρεῖσθαι τοὺς κληρικοὺς 3) διδόντας ἐγγύας. Ἀποστόλων κανὼν κ'.

Ὁ νόμος. Ἡ κε' καὶ λβ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, λέγουσι τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους διδόναι ἐγγύας 4). Ἡ δὲ β' διάταξις τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει τοὺς μὲν κληρικοὺς δικαζομένους μὴ διδόναι ἐγγυητὰς 5), ἀλλὰ ὁμολογίαν ἐνυπόθηκον ποιεῖν ἄνευ ὅρκου, τοὺς δὲ ἐπισκόπους δικαζομένους μήτε ἐγγύας διδόναι, μήτε ποιεῖν ὁμολογίαν.

Cap. XXXIV.

Deponi clericos qui dant fideiussiones. Apost. can. XXV.

Lex. XXV et XXXII constitutio III tit. I libri Cod. dicunt, clericos litigantes dare fideiussiones. Secunda autem constit. I tit. Novellarum, dicit clericos quidem litigantes non dare fideiussores, sed promissionem sub hypotheca facere sine iureiurando; episcopos autem litigantes nec dare fideiussores, nec facere promissionem.

Auctaria. In 45: Ἡ κε' καὶ λβ'—ἐγγύας, αὗται ἐν μὲν τοῖς βασιλικοῖς οὐ κεῖνται, ἐν δὲ τῷ κωδ. ἔχουσι κατὰ λέξιν οὕτως· Ἡ κε' διάτ. τοῖς ΚΠόλεως κληρικοῖς .., προγράφη 6) εἰς τίτ. .. κεφ. .. Ἡ λβ' πάντας τοὺς οἱουσδήποτε.., προγραφὴ δὲ καὶ αὕτη ἐν τίτ. ... κεφ. ... Ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ κάλλιον διετυπώθη ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς, ἧς τὸ μέρος τοῦτο, κείμενον ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλικ. τιτ. α κεφαλ. μδ καὶ με', ἄρχεται μὲν οὕτως· οἱ τις κατά τινος κληρικοῦ ἢ μοναχοῦ, nec plura, vide caetera in B. III. I. 37. Κατεστρώθη δὲ εἰς τιτ. η' κεφ. δ'. ἐν τοῖς ἔξωθεν ζητηθεῖσι λέγεται, τοὺς κληρικοὺς δικαζομένους μὴ διδόναι ἐγγυητὴν, ἀλλ' ὁμολογίαν ἐνυπόθηκον ποιεῖν ἄνευ ὅρκου, τοὺς δὲ ἐπισκόπους δικαζομένους μήτε ἐγγύας διδόναι, μήτε ποιεῖν ὁμολογίας.

1) καν. ο' 45 perperam.—2) ὑποκειμένους 44.—3) περὶ κληρικοῦ διδόντος ἐγγύας 45.—4) ἐγγυητὰς vett. edd.—5) ἐγγυητὴν 10, 11, 21, 45, 49.—6) προεγράφη. Etiam in codice sunt lacunae omnes quae sequuntur, quae donec impleantur, frustra ad singula loca provocatum est. Cf. p. 580 not. 1.

Κεφάλαιον λε'.

Περὶ κληρικῶν ἐσθιόντων ἐν καπηλείῳ ἢ πανδοχείῳ. Ἀποστόλων κανὼν νδ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν κδ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μ'. [Συνόδου ς' κανὼν θ'].

Ὁ νόμος. Ἡ ιδ' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι τὸν μοναχὸν ἀναστρεφόμενον ἐν καπηλείῳ δεῖ σωφρονίζεσθαι, ἐν μὲν ταῖς ἐπαρχίαις παρὰ τῶν ἐκδίκων, ἐν δὲ Κωνσταντινουπόλει παρὰ τοῦ ἐπάρχου τῶν πραιτωρίων, καὶ ἐξωθούμενον 1) τῶν μοναστηρίων παρὰ τῶν ἡγουμένων. Πανταχοῦ δὲ κρατεῖ ὁ νόμος, καὶ προνοοῦσι τῆς φυλακῆς αὐτοῦ οἱ ὕπαρχοι καὶ οἱ ἄρχοντες.

Cap. XXXV.

De clericis qui comedunt in caupona, vel publico diversorio. Apost. can. LIV. Syn. laodic. canon XXIV. Syn. carth. can. XL. [Syn. VI. canon IX.]

Lex. XIV constitutio primi tit. Novellarum dicit, castigandum esse monachum qui in caupona versatur, in provinciis quidem a defensoribus, Constantinopoli autem a praefecto praetorio, et expellendum e monasteriis a monasteriorum antistibus. Lex autem ubique servatur, et ut ipsa servetur, curam gerunt praefecti praetorii et praesides.

Auctaria in 49: Ἡ ιδ' διάτ... φησιν, ὅτι τ. μ. α'. ἐν καπηλείῳ οὐκ ἐπιτέτραπται, πόσῳ μᾶλλον ἄλλοις ἐν τούτῳ διακονεῖσθαι, ἀλλὰ δεῖ κ. τ. ἑ.

In 45 ad calcem: Ἔστι δὲ νεαρὰ ρλγ'. κειμένη εἰς βιβλ. δ' τῶν βασιλικ. τίτ. α' κεφάλ. ις', οὗ ἡ ἀρχὴ Καθολικῶς μὲν πᾶσι φυλάττεσθαι βουλόμεθα τρόποις, προσγραφὴ δὲ ἐν κεφ. α τοῦ παρόντος θ' τίτλου, vide supra p. 528.

Κεφάλαιον λς'.

Περὶ κληρικῶν ὑβριζόντων βασιλέα ἢ ἐπίσκοπον ἢ ἄρχοντα ἢ πρεσβύτερον 2). Ἀποστόλων κανὼν νε', νς', πδ'.

Ὁ νόμος. Ἰδικῶς 3) μὲν περὶ κληρικῶν ὑβριζόντων ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ διαλαμβάνει, λέγει δὲ βιβλίον θ' τοῦ κώδικος τίτ. ζ διάτ. α' καὶ μόνη 4), ὅτι ὁ τὸν βασιλέα ὑβρίζων οὐ τιμωρεῖται, οὔτε τι σκληρὸν ἢ τραχὺ 5) ὑπομένει· ἢ γὰρ ἀπὸ κουφότητος εἶπε 6), καὶ περιφρονεῖται· ἢ ἐξ ἀνοίας, καὶ ἐλεεῖται· ἢ ὡς ἀδικούμενος, καὶ συγχωρεῖται· ἀναφέρεται δὲ τῷ βασιλεῖ, καὶ αὐτὸς 7) ἐκ τῆς ποιότητος τοῦ προσώπου κρίνει εἰ ὀφείλει συγχωρηθῆναι ἢ τιμωρηθῆναι 8). Εἴρηται γὰρ καὶ βιβλίῳ μη' τίτ. δ' διατάξ. ζ, ὅτι οὐ χρὴ 9) τοὺς δικαστὰς ἀποκεχρῆσθαι τῇ βασιλικῇ τιμῇ, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς σκοπεῖν, καὶ εἰ δυνατὸν ἦν 10) τὸ πρόσωπον ποιῆσαι, καὶ εἰ πρὸ τούτου ἐποίησε, καὶ εἰ ἐνεθυμήθη, καὶ εἰ ἔνηφεν· οὔτε γὰρ εὐχερῶς 11) ὁ φλύαρος ὀφείλει τιμωρεῖσθαι, εἰ μὴ τοιοῦτό ἐστι τὸ ἁμάρτημα, ὅπερ νόμος 12) ῥητῶς ἢ ἐξ ὁμοίου τιμωρεῖται· τραχύτερον δὲ κατὰ στρατιωτῶν κινεῖται. Γενικῶς δὲ περὶ τῶν ὑβριζόντων ἢ τυπτόντων, ἢ ποιούντων φάμοσα 13), καὶ τῶν εὑρισκόντων αὐτὰ καὶ ἀναγινωσκόντων, καὶ μὴ διαῤῥηγνύντων, διαλαμβάνει βιβλίον μζ' 14) τίτ. ι', καὶ βιβλίον θ' τοῦ κώδικος τίτ. λε' καὶ λς', καὶ ἰνστιτουτίων δ' τίτ. δ', ἐν οἷς εἴρηται, ὅτι καὶ 15) χρηματικῶς καὶ ἐγκληματικῶς κινεῖται, καὶ ὅτι ὁ περὶ ὕβρεως καταδικαζόμενος ἄτιμος γίνεται, κἂν ἀλλότριον δοῦλον ὕβρισεν, ἢ φιλικῶς ἐπιδόσει 16) χρημάτων ἀπηλλάγη, ὡς βιβλίον γ' τίτ. β' διάτ. β' καὶ ς'· καὶ ὅτι τραχεῖα ὕβρις ἐστὶν ἡ γινομένη ἄρχοντι ἢ ὑπάτῳ 17) καὶ ἱερεῖ καὶ ἀξιωματικῷ, καὶ ὅτι εἴσω ἐνιαυτοῦ μόνον 18) κινεῖται. Κεφαλικὴ δὲ τιμωρία ὥρισται κατὰ τῶν ποιούντων φάμοσα, καὶ τῶν ἀναγινωσκόντων αὐτά, καὶ τὴν δύναμιν αὐτῶν λεγόντων τισίν, ὡς βιβλίον θ' τίτ. λς'.

1) ἐξωθοῦνται 23, 44, 45, 48, vett. edd. ἐξωθοῦν δὲ 49.—καὶ om. ed. athen.—2) πρεσβύτερον καὶ τὰ ἑξῆς 48.—3) ἰδικῶς μὲν καὶ περὶ 11.—4) καὶ μόνη om. 49.—5) ἢ ταχὺ 11.—6) τοῦτο εἶπε 49.—7) καὶ αὐτὸ τῷ βασιλ. 45.—8) ἢ τιμωρηθῆναι om. 49.—εἴρηκε γὰρ καὶ βιβλίον vett. edd. εἴρηται δὲ καὶ 45—9) δίγεστ. ζ ὅτι οὐ δεῖ 49.—10) ἦν om. 45.—11) καὶ οὔτε γὰρ vett. edd.—εὐχερῶς om. 49.—12) ὁ νόμος 11, 44, 49.—13) φάμουσα alii hic et infra.—14) ἡ βίβλος μζ 10.—15) καὶ om. 49.—16) ἢ ἐπιδόσει 11.—17) ἄρχοντι ὑπάτῳ 49. —18) μόνου 45, 49.

Cap. XXXVI.

De clericis qui imperatorem iniuria afficiunt, vel episcopum vel magistratum vel presbyterum. Apost. can. LV, LVI, LXXXIV.

Lex. De clericis ioiuriam facientibus, lex quidem civilis specialiter non tractat. Dicitur autem in libro IX Cod. tit. VII coostit. I et unica, quod qui imperatori maledicit, non punitur, neque durum aliquid vel asperum patitur; vel enim ex levitate dixit, et contemnitur; vel ex ignorantia, et misericordia digous habetur; vel ut iniuria affectos, at remittitur. Refertur autem ad imperatorem, et ipse ex personae qualitate iudicat, an sit ei danda venia, an vero puniendus sit. Dicitur enim etiam libri XLVIII tituli IV constit. VII. Non oportet iudices abuti honore imperatoris, sed verum considerare, et an persona hoc poterat facere, et utrum id antea fecerit, et an ira erat percita, et utrum sobria esset: neque enim temerarius nugator debet facile puniri, nisi sit eiusmodi peccatum, quod a legis scriptura vel ad exemplum castigandum sit; asperius autem adversus milites movetur. Generaliter de iis qui faciunt iniuriam, vel verberant, vel famosos libellos conficiunt, vel eos inveniunt, et leguot, ot non perfringunt, tractat liber XLVII tit X, et liber IX Cod. tit. XXXV et XXXVI, et quarto lostitutionum tit. IV, in quibus dictum est, rem et peconiarie et criminaliter moveri; et quod, qui iniuriarum causa condemnatur, fit infamis, etiam si alienum servum iniuria affecerit, vel datis pecuniis transegerit, ut liber III tit. II coostit. II et VI. Et quod est atrox iniuria quae fit magistratui vel consuli vel sacerdoti, vel ei qui est in dignitate constitutus; et quod intra annum solum movetur. Capitale antem supplicium adversus eos constitutum est qui libellos famosos faciunt, et eos leguot, ot vim ac sententiam ipsorum dicunt aliquibus. ut lib. IX tit. XXXVI.

Auctaria in 45: Ἰδικῶς— τιμωρηθῆναι. Κεῖται δὲ ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. λϛ' κεφάλ. ιδ' ἔχον οὕτως· ἐάν τις κακῶς— συγχωρητέος. B. LX. 36. 13.

Εἴρηται— κινεῖται. Κεῖται δὲ ῥητῶς ὡς προγέγραπται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. λϛ' κεφ. η' θέμ. β'. B. LX, 36. 8.

In 2 et 45: Γενικῶς— διαλαμβάνει βιβλ. 1) μζ' τίτ. ι', ἤγουν τῶν βασιλικ. βιβλ. ξ' τίτ. κα' κεφάλ. α' καὶ ἑξῆς, καὶ βιβλ. θ' τοῦ κώδ. τίτ. λε' καὶ λϛ', ὧν ὁ μὲν λε' κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. κα' κεφ. μϛ'. ὁ δὲ λϛ' ἐν βιβλ. μὲν τῶν βασιλ. τὸ αὐτὸ τίτ. ξγ'.

Καὶ ἰνστιτουτ. δ' τίτ. δ', ὅς οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐν οἷς— ἀπηλλάγη. ὡς βιβλ. γ' τίτ. β' διάτ. β' καὶ ϛ', τῶν δὲ βασιλικῶν βιβλ. κα' τίτ. β' κεφ. α'.

Ad calcem: Ὡς βιβλ. θ' τίτ. λϛ', τῶν βασιλικῶν, ὡς προείρηται, βιβλ. ξ' τίτ. ξγ'.

Pergit in 45: Τῶν βασιλ. βιβλ. ξ' τίτ. κα' κεφ. α' Γενικῶς μὲν— ἐνάγει. B. LX. 21. 1, 2. Καὶ τὰ ἑξῆς εὑρήσεις ἐν τῷ αὐτῷ τίτ. καὶ βιβλ. τῶν βασιλικ. κατεστραμένα, ἐν ᾧ κεῖται καὶ ὁ λε' τίτ. τοῦ θ' βιβλ. τοῦ κώδ. ἐν κεφ. μη' ἔχων οὕτως· οὔτε δούλους— τοιεῖται. Ibid. cap. 44, 45. Καὶ τὰ ἑξῆς εὑρήσεις ὡσαύτως ἐν τῷ βιβλ. κείμενα· τὰ δὲ τῶν ἰνστιτούτων ἐν τοῖς βασιλικοῖς μὲν οὐ κεῖνται· λέγει δὲ τὸ παρὰ τελευταῖον μέρος τοῦ τετάρτου τίτλου τῆς δ' ἰνστιτουτ. τάδε· Κατὰ τὸν βαθμὸν— ἀσέμνου ν'. Theophil. libr. IV. c. 7. Ἰστέον δὲ ὅτι δίδοται— διάταξις. Ibid. c. 10. Τραχεῖα ὕβρις — κατ' ὀφθαλμὸν γίνεται. Ibid. cap. 9 compendiose. Ἡ ἐνσουριαρουμ σβέννυται— μεταμέλου. Ib. c. 12 brevius.

Τῶν βασιλικ. βιβλ. κα' τίτ. β' κεφ. α' παρὰ τὸ μέσον· Ἄτιμος— γενομένης. B. XXI. 2. init. n. 1.

Σχόλιον. Δοὺς ἰστέον ὡς οὐχ ἁπλῶς ἀτιμοῦται ὁ χρήματα δούς, ἀλλ' ὅτε μὴ κατὰ κέλευσιν ἀρχοντικήν, ὡς δίγεστ. ϛ' οὐδὲ πάλιν, ἐκ πάσης ἀτιμοποιοῦ ἀγωγῆς πακτεύσας ἀτιμοῦται, ἀλλ' ἐπὶ μόνων τῶν ἐξ ἁμαρτημάτων, οὐ μὴν συναλλαγμάτων.

Τῶν βασιλικ. βιβλ. ξ' τίτ. ξγ'. Πᾶς ὁ εὑρίσκων — βλάψῃ. B. LX. 63 totum 2).

1) διαλαμβάνει. Cf. in seqq. B. LX. 21, 1 sqq.— ib. c. 34, 35, 37, 51, 52, et totum tit. 63 eiusd. libri.— A voce διαλαμβάνει in 2: βιβλ. τῶν βασ. ξ' τ. α κεφάλ. α' καὶ ἑξῆς, καὶ τίτ. ξζ' ἐν οἷς— τισιν. βιβλίον τῶν βασ. ξ' τίτ. κα' κεφ. ε' γενικῶς— τισι. βιβλ. ξ' τὸ κδ' κεφ. ι' γενικῶς.— 2) *Totum.* Paolo brevius in 2, post loca Basil. Γενικῶς μὲν— ἐαν τῇ ταφῇ δύναταί τις τοιεῖται, pergit: καὶ τὰ ἑξῆς εὑρήσεις ἐν τοῖς κατὰ μέρος. τὰ μέντοι τῶν ἰνστιτούτων οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς.— βιβλ. κα' τῶν βασιλ. τίτ. β' κεφάλ. α' ἄτιμος γενομένης, nec plura.

Κεφάλαιον λζ'.

Περὶ τῶν ποιούντων συνωμοσίας ἢ φρατρίας. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιη'. 1) Συνόδου Καρθαγένης κανων νγ' 2). [Συνόδου ς' κανὼν λδ'].

Ὁ νόμος. Καὶ ὁ πολιτικὸς νόμος τιμωρεῖται τὰς φρατρίας, καὶ τὰς συνωμοσίας, ὡς βιβλίον μη' τίτ. δ' διάτ. δ', καὶ τίτ. ιθ' διάτ. ια' καὶ ις'.

Cap. XXXVII.

De iis qui faciunt coniurationes, vel sodalitates. Syn. chalced. can. XVIII. Syn. carth. canon LIII. [Syn. VI canon XXXIV.]

Lex. Ius quoque civile punit sodalitates et coniurationes, ut liber XLVIII tit. IV constit. IV, et tit. XIX constit. XI et XVI.

Auctaria in 45: Ὡς βιβλ. μη' τίτ. δ' διάτ. δ', ἤγουν β'. τῶν βασιλικ. ξ' τίτ. λς' κεφ. δ'. Τῷ περὶ ἐπιβουλῶν νομῳ ἐνέχεται. Καὶ ὁ συνωμοσίαν — κατηγορούμενον. B. LX. 36. 4. Καὶ τίτ. ιθ διάτ. ια' καὶ ις', τουτέστι βιβλ. τῶν βασιλικ. ξ' τίτ. να' κεφάλ. ια' θέμ. γ'. Ἡ ἀπὸ προνοίας — ῥίψα, κατὰ θηρίου, καὶ φονεύσας ἄνθρωπον. Basil. LX. 51, 11, § 2.

Κεφάλαιον λη'.

Ποῖα ἁμαρτήματα λύει 3) ἡ χειροθεσία. Συνόδου Νεοκαισαρείας 4) κανὼν θ'

Cap. XXXVIII.

Quaenam peccata solvit manuum impositio. Syn. neocaesar. canon IX.

Auctaria Καὶ 5) τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου κανὼν ιβ' καὶ τὰ ἐν αὐτῷ παρ' ἡμῶν γραφέντα «Lege etiam synod. ancyr. can. XII, et quae in eo a nobis scripta sunt.»

Κεφάλαιον λθ'.

Περὶ μετανοίας, καὶ τίνες ἄδειαν ἔχουσι διδόναι τοῖς μετανοοῦσι 6) καταλλαγὴν· καὶ ὅτι ἔξεστι τῷ ἱερεῖ μειοῦν καὶ αὔξειν 7) τὰ ἐπιτίμια. Ἀποστόλων κανὼν 8) να', νβ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν 9) ια', ιβ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν 10) α', β', γ', δ', ε', ς', ζ', η', θ'. Συνόδου Νεοκαισαρείας 11) κανὼν α', β', ια', ιβ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 12) ς', ζ', κζ', μγ', με'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν β'. [Συνόδου ς' κανὼν ρβ']. Βασιλείου κανὼν 13) ε', λδ', οδ', οε', ος', πβ', πδ'. Γρηγορίου Νύσσης κανὼν 14) γ', δ', ζ', η'.

Ὁ νόμος. Ἡ γ' διάταξ. τοῦ ζ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος ἀνεῖλε τὴν μετάνοιαν τῶν 15) ὀρθοδόξων εἰς αἱρετικοὺς ἀποστάντων· ἡ δὲ λζ' νεαρά, ἡ περὶ τῶν ἐκκλησιῶν Ἀφρικῆς διαλεγομένη, καὶ τοῖς τοιούτοις καιρὸν δέδωκε μετανοίας. Ἡ δὲ λδ' 16) διάταξ. τοῦ δ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος 17), καὶ ἡ β' διάταξ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἄδειαν τῷ ἐπισκόπῳ δέδωκε θεωροῦντι μετάνοιαν τοῦ κυβεύσαντος κληρικοῦ, ἢ θέαις παρεμβαλόντος 18), μειοῦν τὸ ἐπιτίμιον, καὶ πρὸ συμπληρώσεως τοῦ ὁρισθέντος χρόνου ἀποκαθιστᾶν αὐτὸν τῇ θείᾳ λειτουργίᾳ. Τοῦτο δὲ περὶ ἐπισκόπων ἰδικόν ἐστιν· οἱ γὰρ πολιτικῶς δικάζοντες, ἄδειαν ἔχουσι, τὴν ἀρχὴν ψηφιζόμενοι, καὶ αὔξειν καὶ

1) καν. ιβ' 45.—2) καν. κ, κγ' 44.— 3) λύει ὁ χρόνος 21.—4) Συνόδου νικαίας vett. edd. et interprett. —5) καὶ τ. ἐν α'. Sequentia om. 1, 11, 21, 23, 24, 44, 45, 48, 49, neque alias inveni quam in codd. Balsamonis, qui suum ipse commentarium huc adduxit. —6) τοῖς ante μετάν. om vett. edd.—24 —7) καὶ αὔξειν om. 23.—8) καν. να' om. 1, 11, 23, 45, 49.—9) καν. ιβ' om. 49.—10) καν. β', γ' om. 49.—11) καν. α', ια', ιβ' om. 11, 21, 23 45, 49.—12) καν. ς'. ζ' κζ' om. 49. —13) καν. λδ' om. id. καν. οε' om. 1.—14) καν. γ' om. id. in quo et alius aliarum rerum ordo. —15) τῶν ἐξ ὀρθοδόξων εἰς αἱρ. 23, 45, 49 ἀποστάντι 10, 11, 23, 45, 49—ἡ δὲ ριβ' διάτ. 49—ιβ' cod. 1.—16) ἡ δὲ ρδ' διάτ. id.—17) τοῦ κώδ. om. 48.—18) παραβαλόντος 79.

μειοῦν τὴν ποινήν, ὡς μέντοι [1]) ἐπὶ ἑκατέρου μὴ παρεξιέναι [2]) τὴν συμμετρίαν, ὡς βιβλίον μη' τίτ. ιθ' διαταξ. ιβ', ιγ'. Εἰ καὶ τὰ μάλιστα εἴρηται βιβλίῳ τῷ αὐτῷ τίτ. ις' διατάξ. α', καὶ βιβλίῳ ν' τίτ. α' διατάξ. ιε', ὅτι ἡ τοῦ φάκτου ζήτησις ἐπιτέτραπται τῷ δικαστῇ, οὐ μὴν [3]) ἡ τοῦ νόμου ἐπεξέλευσις· ὅμως μέντοι ὁ [4]) ψηφισάμενος οὐκέτι δύναται τὴν ψῆφον ἀνατρέπειν [5])· εἴρηται γὰρ βιβλίῳ ζ' τοῦ κώδικος τίτ. ν' διατ. α', ὅτι οὔτε τὴν ἰδίαν ψῆφον, οὔτε τὴν τοῦ διαδεχθέντος [6]) δύναταί τις ἀνατρέψαι [7])· καὶ βιβλίον θ' τίτ. μζ' διάτ. ιε', ὅτι ὁ ἄρχων οὐ δύναται ἀνατρέπειν τὴν παρ' αὐτοῦ ὁρισθεῖσαν ποινὴν [8]).

Cap. XXXIX.

De poenitentia, et quinam habent facultatem dandi reconciliationem iis qui poenitentiam agunt, et quod licet sacerdoti poenas augere et minuere. Apostolor. can. LI, LII. Syn. nicaen. can. XI, XII. Synodi ancyran. can. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX. Syn. neocaesar. can. I, II, XI, XII. Synodi carth. can. VI, VII, XXVII, XLIII, XLV. Synodi laodicen. can. II. [Syn. VI. can. CII.] Basilii can. V, XXXIV, LXXIV, LXXV, LXXVI, LXXXII, LXXXIV. Gregorii Nysseni can. III, IV, VII, VIII.

Lex. Tertia constit. VII tit. I libri Cod. sustulit poenitentiam orthodoxorum qui ad haeraticos dafacerunt. Varum XXXVII Novella, qoaa da Africae ecclesiis disserit, eis quoque dedit tempus poenitentiae. XXXIV autem constit. IV tit. I libri Codicis, et II constit. I tituli Novallarum, dedit potestatem episcopo, qui videt poenitentiam clerici qui losit aleis, vel ad spectacula accessit, diminuendi poenam, et ante praafiniti tamporis complementum, eum sacrae liturgiaa celebrandae restituendi. Hoc autem est speciala de episcopis. Civiles enim iudices qui sententiam ab initio tulerunt, habent potestatem augendae et minuendae poenae, ita tamen ut modum in otroque non excedant, ut liber XLVIII tit. XIX, constit. XII, XIII, etsi diserte in eodem libro dictum est, in titul. XVI constitut. prima, at libro L, tit. I, constit. XV, quod facti qoidem quaestio sit in potestate iudicis, non autem legis executio; qui taman tulit sententiam, non potest sententiam evertere. Dicit enim septimus lib. Codicis, in titul. L constitutione I, quod nequa suam sententiam potest, neque successoris quispiam retractare, at liber IX, in tit. XLVII, constit. XV, qood praeses non potest revocare poanam sea sententia definitam.

Auctaria, ad can. 76 Basilii in marg. 45: ζήτει βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτλ. λζ' κεφάλ. οα—ἀποστάντι, κεῖται δὲ ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτλ. νδ' κεφ. κβ', ἔχον οὕτως Ὁ προδιδοὺς—τονίται. Basil. LX. 54, 24. ἐν μὲν τῷ βασιλ. παρεθεωρήθη το περὶ τῆς μετανοίας, ἐν δὲ τῷ κωδ. κεῖται οὕτως Οἱ τὴν ἁγίαν πίστιν προδεδωκότες, καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα βεβηλώσαντες, μηδενὶ ἀνθρώπῳ συνέστωσαν ἢ μαρτυρείτωσαν ἐν ἀλλοτρίαις διαθήκαις, μὴ ἐχέτωσαν τεσταμεντὶ φακτίονα, καὶ μηδένα κληρονομείτωσαν παρὰ μηδενός γραφόμενοι κληρονόμοι· οὓς τινας ἐμέλλομεν καὶ ἀπελαύνειν καὶ πορρώτερον τιμωρεῖσθαι, εἰ μὴ μείζονα ἐνομίσαμεν τιμωρίαν εἶναι, τὸ μὴ ἐξεῖναι αὐτοῖς συνδιαιτᾶσθαι μετὰ ἀνθρώπων, καὶ ψηφίζεσθαι ἐν ἀνθρώποις· μήτε δὲ εἰς τὴν προτέραν ἐπανερχέσθωσαν κατάστασιν, οὐδὲ γὰρ τὸ ἁμάρτημα αὐτὸ ἐκ μεταμελείας εἰς λήθην φέρεται. L. 3 Cod. I. 7.

Ἡ δὲ λζ' νεαρὰ—μετανοίας, κεῖται ἐν βιβλ. α' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. μς'. Αἱρετικός—κωλύονται· κἀνταῦθα δὲ παρεῖται τὸ τῆς μετανοίας, καὶ οὐδὲ ἐν ταῖς νεαραῖς εὗρον αὐτὸ κείμενον. B. 1. 1. 49, 50.— Ἐν δὲ τῇ λδ'—θείᾳ λειτουργίᾳ· ἀλλ' ἡ μὲν λδ' διάτ. οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ἡ δὲ β' τοῦ αὐτοῦ τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρκγ', κεῖται ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτλ. α' κεφαλ. κβ'. προεγγράφη καὶ ἀμφότερον εἰς τὸ κζ' κεφ. τοῦ παρόντος θ' τίτλου. Cf. p. 559.

In 2 et 45: Τοῦτο—συμμετρίαν, ὡς βιβλ. μη'... κείμενα εἰς βιβλ. τῶν βασ. ξ' τίτ. να' κεφ. ια' καὶ ιγ', ἔχοντα οὕτως· Πρὸς τὴν ποιότητα-συμμετρίας. B. LX. 51. 11.

Ὁ ἐξτραορδιναρίῳ—συμμετρίαν. Ib. 15.

1) ὥστε μέντοι 11, 49.—2) ἑκατέρων 23. μη ἐπεξιέναι 49.—3) οὐ μὲν vett. edd.—4) ὁ om. 49.—5) ἀνατρέπειν. Nihil plura tit. IX in 49.—6) διαλεχθέντος 11, διδαχθέντος 10.—7) ἀνατρέπειν 21.—8) ποινήν. Ultima graece om. vett. edd.—9) ἁγίαν. Valentiniani, Theodosii, Arcadii lex, a. 391.

Ὅτι ἡ τοῦ φακτου—ἀνατρέπειν, κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. α' κεφ. ι', θεμ γ', αὐτολέξει ὡς ἐγράφη. Εἴρηται—δύναταί τις ἀνατρέπειν, ὅπερ κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. θ' τίτ. α' κεφ. πε', πθ'. Οὔτε τὸν τοῦ προηγησαμένου—ἐστί. B. LX. 1, 92.

Καὶ βιβλ. θ'—ὁρισθεῖσαν ποινὴν ὅπερ ἐστὶν ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. να' κεφ. κε'. Τὴν τιμωρίαν—καλεῖσθαι. B. LX. 51. 52.

In 45: Θεοδώρου Ἑρμουπολίτου· Μὴ ἀνακαλείσθω ἄρχων ἣν ἐπήγαγε τιμωρίαν. Ταῦτα δὲ νόει, εἰ μὴ ἄρα θέλει φιλανθρωπεύσασθαι, κατα τὸ εἰρημένον ἐν τῇ β' διατάξει τοῦ δ' τίτ. τοῦ αὐτοῦ θ' βιβλ. τοῦ κωδικος.

Ὁ νόμος. Ἐν δὲ τῇ [1] με' διατάγματι τοῦ α' τίτ. τοῦ μβ' βιβλίου φησίν, ὅτι τὴν ψηφισθεῖσαν ποινὴν αὔξειν ἢ μειοῦν ὁ ἄρχων χωρὶς βασιλικῆς αὐθεντίας οὐ δύναται. Καὶ βιβλίου μη' τίτ. ιη' διάτ. α' φησίν, ὅτι ἐὰν δοῦλος φοβούμενος πρὸς τὸν δεσπότην ὑποστρέψαι, εἴπῃ καθ' ἑαυτοῦ πλαστῶς, καὶ μετὰ καταδίκην [2], ἐρωτωμένου περὶ τῶν συνιστόρων, φανῇ ἡ ἀλήθεια, ἐλευθεροῦται τῆς ποινῆς, καὶ διὰ τῆς τάξεως πιπράσκεται ἐφ' ᾧ μὴ ὑποστρέψαι πρὸς τὸν δεσπότην, καὶ τὸ τίμημα [3] τῷ δεσπότῃ δίδοται· αὐτὸς δὲ ὁ καταδικάσας ὡς αἴτιόν τινα, οὐ δύναται ἐλευθεροῦν ἀναίτιον εὑρισκόμενον· οὔτε γάρ τις τὴν οἰκείαν ψῆφον ἀνακαλεῖται, κἂν χρηματικὴ εἴη· δεῖ οὖν περὶ τούτου βασιλεῖ ἀναφέρειν ἐπὶ τῶν ἐγκλημάτων. Καὶ διάτ. θ' καὶ κζ' τοῦ ιθ' τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλίου, ὅτι ὁ βουλευτὴς οὔτε εἰς μέταλλον, οὔτε εἰς ἔργον μετάλλου καταδικάζεται, οὔτε φουρκίζεται, οὔτε καίεται [4], ἀλλ' εἰ καί τι τοιοῦτο ψηφισθῇ, ἐλευθεροῦται, οὐ διὰ τοῦ ἄρχοντος, ἀλλὰ διὰ τοῦ βασιλέως διδασκομένου, καὶ τὴν τιμωρίαν ἐναλλάσσοντος, ἢ ἐλευθεροῦντος· καὶ ὅτι [5] οἱ ἄρχοντες οὐκ ἀνατρέπουσι τὰς ἰδίας ψήφους. Εἰ μέντοι τις καθ' ἑαυτοῦ ψευσάμενος, ἢ ἀπορίᾳ συστάσεων καταδικασθῇ, καὶ ὕστερον εὑρεθῶσι δικαιώματα βοηθοῦντα αὐτῷ, ὁ βασιλεὺς ἢ ἐλευθεροῖ αὐτόν, ἢ μειοῖ τὴν ποινήν. Ταῦτα περὶ αὐτοτελῶν εἴρηται ψήφων· τὰ γὰρ κατὰ μέρος διαλαλούμενα δύναται ὁ δικαστὴς καὶ τελείως [6] ἀναιρεῖν καὶ ἐναλλάσσειν, ὡς βιβλίον μβ' τίτ. α' διάτ. ιδ', καὶ βιβλίον δ' τίτ. η' διάτ. ιθ' καὶ κ', καὶ εἰκότως [7]· ὁ μὲν γὰρ διαλαλήσας μένει δικαστής, ὁ δὲ ψηφισάμενος πέπαυται ἐπ' αὐτῷ τῷ πράγματι εἶναι δικαστής, ὡς βιβλίον [8] μβ' διάτ. νε'.

Lex. In XLV constit. I tit. XLII libri dicit, quod dictam poenam augere vel minuere magistratus absque principali auctoritate non potest. Et liber XLVIII tit. XVIII constit. I, dicit, quod si servus metuens ad dominum reverti, de se falsum dixerit, et post condemnationem, ipso de consciis interrogato, veritas apparuerit, a poena liberatur, et ab officio venditur, ne ad dominum revertatur, et pretium datur domino. Is autem qui aliquem tanquam reum condemnavit, non potest eum absolvere, si eum esse innocentem constiterit. Neque enim quis suam revocat sententiam, etiam si sit pecuniarie. Oportet ergo de eo in criminibus referre ad imperatorem. Et constit. IX et XXVII tit. XIX eiusdem libri, quod decurio neque ad metallum, nec ad opus metalli condemnatur, nec in furca suspenditur, nec comburitur. Sed etiam si tale quid decretum fuerit, liberatur, non per magistratum, sed per imperatorem qui docetur, et poenam commutat, vel eum liberat. Et quod praesides suas sententias non mutent; sed si quis de seipso mentitus, et propter defensionum inopiam condemnatus fuerit, et postea documenta inventa fuerint quae ad sui iuris probationem ei opitulentur, vel imperator ipsum liberat, vel poenam diminuit. Haec de definitivis sententiis dicta sunt. Quae enim singulatim interlocutus est iudex, ea potest etiam omnino tollere et mutare, ut liber XLII, tit. I, constitut. XIV, et lib. IV, tit. VIII constitut. XIX, XX, et merito: qui enim interlocutus est, iudex remanet; qui autem tulit sententiam, illius rei iudex esse desiit, ut liber XLII, constit. LV.

1) ἐν δὲ τῇ με' 45.— 2) μετὰ δίκην 49.—ἐρωτ. αὐτοῦ περὶ 11. ἐρωτωμένου vett. edd.— 3) καὶ τιμὴ δεσπότῃ ib.— 4) οὔτε καίεται om. 49.— 5) ὅτι om. 11. —6) τελείας 11.—7) καὶ εἰκότως id. om.—8) ὡς βιβλ. β' τιτ. η' διγ. κ' καὶ βιβλ. μβ' τιτ. α' διγ. νε' 11, 21, 23, 44, 45, 48.

Auctaria in 45: Ἐν δὲ τῇ μι' διατ. τοῦ α' τίτ.—οὐ δύναται, ὅπερ κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασ. θ' τίτ. γ' κεφαλ. μζ'· Αὔξειν—οὐ δεῖ. B. IX. 3. 45. L. 45 Digest. XLII, 1.

Καὶ βιβλ. μη' τίτ. ιη' διατ. α' φησιν, ὅτι ἐὰν δοῦλος φοβούμενος πρὸς τὸν δεσπότην ὑποστρέψαι, εἴπῃ καθ' ἑαυτοῦ πλα(στῶς usque ad ἐγκλημάτων, ut supra. Caeterum inde incipiunt continuae lacunae ob centum fere folia misere a gliribus exesa)—ἐγκλημάτων, ὅπερ κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. ν' κεφ. β'. θεμ. ιζ' ἔχον οὕτως· ὁ αὐθαιρέτως—ὑποστρέψαι, καὶ τὰ ἑξῆς αὐτολέξει ὡς ἐγγραφῃ. B. LX 50. 1. §. 27.

Καὶ διάτ. θ' καὶ κζ τοῦ ιθ' τίτλου τοῦ αὐτοῦ μη' βιβλ. ὅτι βουλευτὴς—ἐλευθεροῦντος. Τὸ μὲν οὖν ἔνατον διάταγμα οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς. Τὸ δὲ κζ' κεῖται ἐν β. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. να' κεφ. κζ θέμ. β' οὕτως· ἐὰν οἱ πολιτευόμενοι—ψῆφον. B. LX. 51. 23. §. 1, 2. Καὶ τοῦ αὐτοῦ κεφαλαίου θέμ. α'. Οἱ ἄρχοντες—ποινήν. Ib.

Ταῦτα περὶ αὐτοτελῶν εἴρηται ψήφων—ἐναλάσσειν, ὡς βιβλ. μβ' τίτ. α' διάτ. ιδ', ὅπερ κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν θ' τίτ. ιγ' κεφάλ. ιδ'. Ὁ κελεύσει—οἰκείαν. B. IX. 3. 14.

Καὶ βιβλ. δ' τίτ. ν' δίγεστ. θ καὶ κ', κείμενα ἐν βιβλ. τῶν βασιλικ. ζ' τίτ. β' κεφ. ιθ' καὶ κ'. Ἐὰν μὲν ψηφίσηται—δικαστής. B. VII. 2. 14. §. 2 et 20.

Ὡς βιβλ. β' τίτ. ν' διάτ. κ', καὶ βιβλ. μβ' τίτ. α' διατ. να', κείμενα ἐν βιβλ. θ' τῶν βασιλ. τίτ. γ' κεφ. νδ'. Ὁ ψηφισάμενος—ψῆφον. B. IX. III. 52.

Ἐζητήθη ἔξωθεν τοῦ ξ' βιβλ. τῶν βασιλ. τίτ. λζ', κεφαλ. οα'. Οἱ αἱμομίκται—αὐτοὶ συνεφθάρησαν. B. LX. 37. 75.

ΤΙΤΛΟΣ Ι'.

Περὶ διοικήσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, καὶ περὶ τῶν ἰδικῶν τοῦ ἐπισκόπου.

TITULUS X.

De administratione rerum ecclesiasticarum, et de iis quae sunt propria Episcopi.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ τοῦ χρῆναι τὸν οἰκονόμον καὶ τοῦ κλήρου τῆς ἐκκλησίας εἶναι. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κς'. [Συνόδου 1) Νικαίας τὸ β' κανὼν ια'.] Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ καν. θ'.

Ὁ νόμος. Ἡ λβ' διάτ. τοῦ γ' 2) τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος λέγει τὸν οἰκονόμον χρῆναι παρὰ τοῦ ἐπισκόπου γίνεσθαι· καὶ ἡ μα' διάταξ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι κατὰ δοκιμασίαν γίνεται· ἡ δὲ κε' 3) τοῦ β' τίτ. ὅτι δεῖ τοὺς οἰκονόμους, κατὰ μῆνα, ἢ τὸ μήκιστον ὑπὲρ δύο, λογοποιεῖν πρὸς τοὺς ἀρκαρίους, ἐπεὶ κινδυνεύουσιν 4), καὶ ὅτι ἕκαστος μὲν οἰκονόμος ζητεῖ τὰ τῆς ὑφ' ἑαυτὸν διοικήσεως· οἱ δὲ λοιποὶ κατὰ πρόσταξιν ἔγγραφον τοῦ πατριάρχου, τοῖς λογισμοῖς ὑπογράφουσι τὸ, ἀνέγνων· καὶ τὸ χωρὶς τῆς τοιαύτης παρατηρήσεως λογιζόμενον 5) οἴκοθεν οἱ οἰκονόμοι διδόασι. Καὶ ἡ μβ' 6) τοῦ γ' τίτ. ὅτι κατ' ἐνιαυτὸν ὁ οἰκονόμος παρατίθεται λόγον τῆς αὐτοῦ διοικήσεως τῷ ἐπισκόπῳ, καὶ ἀποδίδωσιν, εἴ τι φανῇ βλάψας, ἢ κερδάνας 7). Εἰ δὲ τελευτήσει πρὸ τῶν λογισμῶν, ὑπόκεινται τούτοις οἱ κληρονόμοι αὐτοῦ· ὑπόκεινται 8) γὰρ καὶ ἀπὸ ῥᾳθυμίας, καὶ ἐὰν ἀπόροις ἐκδώσῃ 9). Ἡ δὲ β' διάταξ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν ἀπαγορεύει τοῖς οἰκονόμοις, καὶ ὀρφανοτρόφοις, καὶ διοικηταῖς τῶν λοιπῶν 10) εὐαγῶν οἴκων, ἔτι μὴν 11) καὶ τοῖς πάντων χαρτουλαρίοις καὶ τοῖς τούτων γονεῦσι καὶ παισὶ καὶ τοῖς κατὰ γένος ἢ γάμον αὐτοῖς συναπτομένοις, ἐμφυτεύσεις καὶ μισθώσεις καὶ ὑποθήκας πραγμάτων τῶν εὐαγῶν οἴκων. ἢ δι' ἑαυτῶν ἢ διὰ παρενθέτων προσώπων λαμβάνειν 12)· ἐπεὶ καὶ τὸ συνάλλαγμα ἀκυροῦται 13), καὶ πᾶσα ἡ περιουσία τῶν οἰκονόμων καὶ χαρτουλαρίων καὶ διοικητῶν, [καὶ] οἷς 14) κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον συνάπτονται, εἰς τὸν εὐαγῆ οἶκον, ἐξ οὗ τὸ πρᾶγμα λαμβάνουσι, μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν περιέρχεται.

1) συν. inclusa ad calcem relic. 1, 24.—2) τοῦ λγ' 21.—3) ἡ δὲ κδ' 21, 23 et vett. edd.—ἡ δὲ κα' 49.—4) ἐπεὶ κινδυνεύουσιν ,vett. edd. *de iis quae in periculo versantur*, Hervet.—5) λογιζόμενοι 48, 49.—6) ἡ μα 10, 11, 23, 45, 48, 49.—ἡ μδ' 21.—7) κερδήσας 1, 11, 49.—εἰ δὲ τελευτήσας 49.—8) ὑπόκειται ed. athen. et plures codd.—9) ἐκδόσει vett. edd.—10) λοιπῶν om. 48.—11) ἔτι μὲν vett. edd.—12) διαλαμβάνειν 23, 44.—13) οὐ κυροῦται 48.—14) καὶ οἷς recte legit Hervet.

Cap. I.

Quod oporteat oeconomum esse ex clero ecclesiae. Synodi chalced. can. XXVI. [Syn. nic. secundae canon XI.] Theophili ex commonitorio canon IX.

Lex. XXXII constit. III tituli I libri Cod. dicit, oportere oeconomum fieri ab episcopo; et XLI eiusdem tit. constit. quod fit, habita illius examinatione. XXV vero II tituli constit. quod oportet oeconomos singulis mensibus, vel transactis ad summum duobus, apud arcarios rationem reddere, quoniam in periculo versantur, et quod unusquisque quidem oeconomus quaerit, quae ad suam administrationem pertinent. Reliqui autem oeconomi, ex iussu patriarchae in scriptis dato, rationibus se id legisse subscribunt; et quod absque eiusmodi observatione in rationem refertur, id oeconomi ex aere suo solvunt. Et XLII const. tertii tit. quod oeconomus reddit episcopo singulis annis rationem suae administrationis; et si quid vel damni attulisse vel lucri fecisse visus sit, reddit; sin autem ante redditam rationem sit mortuus, tenentur eius haeredes. Tenentur autem et quod fuerit negligens, et quod iis, qui solvendo non erant, elocarit. Secunda vero constit. II tit. Novellorum prohibet oeconomis et orphanotrophis et reliquarum sanctarum domorum administratoribus, et praeterea etiam omnium chartulariis et eorum parentibus et filiis, et sibi per matrimonium affinitate coniunctis, bonorum sacrosanctarum aedium emphiteuses, locationes et hypothecas, vel per se, vel per interpositas personas, accipere. Nam et contractus infirmatur, et omnes facultates oeconomorum, chartulariorum et administratorum, eorumque qui sunt eis affinitate coniuncti, ad sacrosanctam domum, ex qua rem accipiunt, post mortem ipsorum revertuntur.

Auctoria in 45 post leges supra positas: Τὰ τοίνυν τῶν διαταξέων ἐν τοῖς βασιλικοῖς μὲν οὐκ εἰσίν, ἐν δὲ τοῖς κώδ. κεῖται οὕτως· βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. γ' διάτ. λβ', προεγράφη εἰς τίτ. ... κεφ. ... (*sic*), καὶ ἡ ἀρχή· Πάντα; τοὺς ὁπουδήποτε ὄντας 1).

Διάτ. κδ' τοῦ β' τίτ. ἐγράφη εἰς τίτ. α κεφ. ε', ἡ ἀρχή· Πάντων τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων, nec plura.

Διάτ. μα' τοῦ γ' τίτ. ἧς ἡ ἀρχή· Πᾶσαι ἀεὶ ποιούμεναι. προεγράφη εἰς τίτ... κεφ... Cf. p. 465, col. 2.

In 2 et 45: Ἡ β' διάτ. τοῦ β' τιτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν ρκ' νεαρά, κειμένη ἐν βιβλ. ε' τῶν βασιλ. κεφ. ζ' θέμ. β'· Τοῖς οἰκονόμοις — κελευομεν. B. V. 2. 5.

Ἐζητήθη ἔξωθεν βιβλ. γ τίτ. α' τῶν βασιλ. κεφ. ἔσχατον Προσήκει — ἐκκλησία. B. III. 2. 3.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων. Ἀποστόλων κανὼν λη', μ', μα'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν κδ', κε'. Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κεφ. β'. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κεφ. 2) ς', ι'.

Ὁ νόμος. Πολλὰ μὲν εἴρηται περὶ τῆς διοικήσεως τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐν τῷ β' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, καὶ ἐν διαφόροις διατάξεσι 3) τῶν νεαρῶν· καὶ ἀνάγνωθι τὸν β' τίτ. τῶν νεαρῶν, καὶ μάλιστα τὴν β' καὶ τὴν γ' αὐτοῦ 4) τίτ. διάτ. περιεχούσας πάντα τὰ περὶ ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων καὶ προνομίων.

1) ὄντας. Piget id notario male persuasum fuisse, iam insertam esse hanc legem superius, scilicet L. 33 Cod. 1. 3, quae graece non extare videtur. Altera vero proxime memoranda, sive L. 41 eiusd. tit. at libri, cuius nec titulum nec capitulum notarius potuit ostendere, integra legitur supra p. 463.— 2) κεφ. ς' om. 23, 44, 45, 48. κεφ. ι' 11.— 3) ταξεσι 48.— 4) αὐτῶν. 48 τίτ. om. ed. athen.

Cap. II.

De rerum ecclesiasticarum administratione. Apostolorum canon XXXVIII, XL, XLI. Syn. antioch. canon XXIV, XXV. Cyrilli ex epistola ad Domnum caput II. Theophili ex commonitorio, caput VI, X.

Lex Multa quidem dicta sunt de administratione rerum ecclesiasticarum in II tit. primi libri Cod. et in diversis constitutionibus Novellarum. Legas vero titulum II Novellarum, et praesertim II et III eius constitutiones, quae comprehendunt quaecumque ad ecclesiasticas administrationes et privilegia pertinent.

Auctaria in marg. 45 ad can. app. Ζήτει τῶν βασιλ. βιβλ. ε' τίτ. γ' κεφ. ι'. Post leges idem: Τὰ μὲν οὖν τῶν κωδ. ἐνήλλανται παρὰ [τῶν νεαρῶν 1) β' καὶ γ' τοῦ α' τίτ.], ὧν ἡ μὲν ἔστι νεαρὰ ϛκ' κειμένη εἰς [βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. β'. ἡ δὲ] κειμένη ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. τίτ. γ' καὶ τὰ [μὲν περὶ προνομίων] ἐγράφη εἰς τίτ. α' κεφ. β', τὰ δὲ περὶ ἐκκλησιαστικῶν [διοικήσεων εἰς] διαφόρους τίτλους.

In 2 et 45: Ἐζητήθη ἔξωθεν, τῶν βασιλ. βιβλ. ε' τίτ. γ' κεφ. ι' Ἀπαγορεύομεν— περιερχομένοις. B. V. 3. 15.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ πραγμάτων, καὶ προσόδων 2) τῶν ἀνεπισκόπων ἐκκλησιῶν. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν 3) ιε'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κε'. [Συνόδου ϛ' κανὼν λε'.]

Cap. III.

De rebus et reditibus ecclesiarum, quae sunt sine episcopis. Syn. ancyr. can. XV. Syn. chalced. can. XXV. [Syn VI can. XXXV.]

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ ἐκποιήσεως τῶν πραγμάτων ἐκκλησιαστικῶν. Ἀποστόλων κανὼν λη', ογ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ιε'. Συνόδου 4) Καρθαγένης κανὼν κβ', κγ'. [Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ιβ']. Κυρίλλου ἐκ τῆς πρὸς Δόμνον ἐπιστολῆς κεφ. β'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα 5) ἐν τῷ β' κεφ. τοῦ παρόντος τίτ.

Cap. IV.

De alienatione rerum ecclesiasticarum. Apost. can. XXXVIII, LXXIII. Syn. ancyr. can. XV. Syn. carthag. can. XXII, XXIII. [Syn. nic. secundae, canon. XII]. Cyrilli ex epistola ad Domnum cap. secundum.

Lege quae annotata sunt in secundo capite praesentis tituli.

Auctaria in marg. 45 ad can. conc. II nicaeni: Ζήτει βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. β' κεφ. κα', κβ', τίτ. γ' κεφ. 8. ε' τῶν βασιλικ. τίτ. β' κεφ. κα' καὶ κβ'. Εἴ τις βουληθείη— πρᾶγμα. B. V. 2. 11 §. 1 et 12.

In 2 et 45 post scholium: Ἐζητήθη ἔξωθεν βιβλ. [Τῶν βασιλ. βιβλ. ε'] τίτ. γ' κεφ. θ'. Εἰ δὲ λήγοντος— προχωρεῖν. B. V. 2. 14.

1) νεαρῶν. En crescunt in 45 immanes plagae a diris gliribus inflictae per singula ferme folia, quibus interdum medelam afferent aut Balsamonis commentarii, aut cod. 2, aut etiam 62, sive dubliniensis, quem monacensi iam simillimum esse, in hac ipsa ultima typorum properantium hora, tandem audio, sed heu! simul moneor, mutila quoque esse, tam in hibernico codice quam in bavarico, ultima folia. Habent sua fata libelli. Interim ea quae suppleantur, uncis tantum includam, quoties ex codd. hausta non fuerint.—2) καὶ προσόδων om. 1. τῶν ἐπισκόπων 44.—3) καν. ιε 45.—4) συν. Omnes carthag. can. om. 9, 10, 23, 45, 48.— 5) τὰ προγεγραμμένα 49. Om. hoc scholium 1, 24.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ τῶν μετὰ τὴν χειροτονίαν κτωμένων ἐπισκόπῳ, ἢ κληρικῷ 1). *Συνόδου Καρθαγένης κανὼν λβ'.* [*Συνόδου α' καὶ β' ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν ζ* 2)].

Ὁ νόμος. Ἡ λγ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικός φησιν, ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι καὶ κληρικοί, ὅπερ ἂν ἐν τῷ καιρῷ τῆς ὑπεξουσιότητος 3) κτήσωνται, καὶ ὑπεξούσιοι ὄντες ἴδιον ἔχουσι, καὶ οὐ συνεισφέρουσιν αὐτά 4), ἀλλ' ἄδειαν ἔχουσι καὶ ζῶντες 5) ἐκποιεῖν, καὶ ἐπ' αὐτοῖς εἰς ἐξωτικοὺς διατίθεσθαι, ἢ κατιοῦσιν αὐτὰ παραπέμπειν· καὶ ἡ μα' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν κτηθέντα ἐκποιεῖν ὁ ἐπίσκοπος οὐ δύναται, ἢ διατίθεσθαι ἐπ' αὐτοῖς, εἰ μὴ ἀπὸ γονέων ἢ θείων ἢ ἀδελφῶν, εἰς αὐτὸν 6) περιῆλθον· ἀλλὰ τῇ κατ' αὐτὸν ἐκκλησίᾳ διαφέρουσι, καὶ μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν λογισμοὺς τῶν τοιούτων πραγμάτων ὁ οἰκονόμος ἀπαιτεῖται 7). Τὰ δὲ πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς κτηθέντα, καὶ ἐκποιοῦσι, καὶ διατίθενται ἐπ' αὐτοῖς. Καὶ ἡ μβ', ὅτι οἱ ἐπίσκοποι καὶ πρεσβύτεροι καὶ διάκονοι *quasi castrense* 8) ἔχουσι, καὶ διατίθενται νομίμως ἐπ' αὐτῷ· καὶ οὐχ ὑπόκειται ἡ διαθήκη τῇ *de inofficioso* 9)· ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι οἱ ἐπίσκοποι τὰ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν αὐτοῖς κτηθέντα, κινητὰ ἢ αὐτοκίνητα, εἰς ἰδίους συγγενεῖς, ἢ ἄλλους οἱῳδήποτε τρόπῳ οὐ μεταφέρουσιν, ἀλλὰ δαπανάτωσαν αὐτὰ εἰς λύσιν αἰχμαλώτων, καὶ πτωχῶν ἀποτροφήν, ἢ εἰς συμφέρον τῆς ἰδίας ἐκκλησίας· τὰ δὲ μετὰ τὴν αὐτῶν τελευτὴν ἐκ τούτων περιττεύοντα, ἡ κατ' αὐτοὺς ἐκκλησία οἰκειοῦται· ἄδειαν δὲ ἔχουσιν ἐκποιεῖν ἅτινα πρὸ τῆς ἐπισκοπῆς ἐσχηκότες ἀποδειχθῶσι, καὶ ὅσα μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν εἰς αὐτοὺς περιέλθοι 10) ἀπὸ συγγενῶν, οὓς ἐξ ἀδιαθέτου μέχρι τετάρτου βαθμοῦ διαδέχεσθαι δύνανται· ταῦτα δὲ κρατεῖ καὶ 11) ἐπὶ ὀρφανοτρόφων καὶ πτωχοτρόφων καὶ νοσοκόμων καὶ γεροντοκόμων 12) καὶ ξενοδόχων, καὶ πάντων τῶν ἄλλων διοικητῶν τῶν σεβασμίων οἴκων, ἐπὶ τοῖς 13) αὐτοῖς ἐν τῷ καιρῷ τῆς διοικήσεως αὐτῶν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον περιελθοῦσιν· ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν ἁπλούστερόν φησιν, ὅτι τὰ μετὰ τὴν χειροτονίαν κτηθέντα 14) τοῖς ἐπισκόποις, ταῖς αὐτῶν ἐκκλησίαις διαφέρει, ἥτις λέγει ὅτι πάντες οἱ κληρικοί, τουτέστι πρεσβύτεροι, διάκονοι, ἀναγνῶσται, ψάλται 15), τὰ ὁπωσοῦν αὐτοῖς κτηθέντα πράγματα, κἂν ὑπεξούσιοι ὦσιν 16), ἴδια ἔχουσι, καὶ δωροῦνται, καὶ διατίθενται ἐπ' αὐτοῖς, οὕτω μέντοι, ὥστε τοὺς αὐτῶν παῖδας, ἢ τούτων οὐχ ὑπόντων, τοὺς γονεῖς αὐτῶν κομίζεσθαι τὸ νόμιμον μέρος. Ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ β'. τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι ἐὰν ἐπίσκοπος ἢ κληρικὸς οἱουδήποτε βαθμοῦ ἢ ἐκκλησίας διακόνισσα τελευτήσῃ 17) ἄνευ διαθήκης ἢ νομίμων διαδόχων, ἡ τούτων διαδοχὴ προσκυροῦται τῇ ἐκκλησίᾳ ἐν ᾗ κεχειροτόνηται 18).

Cap. V.

De iis quae acquiruntur ab episcopo, vel clerico post ordinationem. Syn. carthag. canon XXXII. [Syn. primae et secundae, quae in aede sanctorum Apostolorum est habita, canon VII.]

1) ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν 45. ἐπισκόποις ἢ κληρικοῖς 21, 23, 24.— 2) καν. ιζ' 45. Inclusa om. 4, 9, 24.— 3) τῆς ὑπεξουσιότητος om. 10, 11, 23, 45, 48. — 4) αὐτὸ 45.— 5) ἐχ. οἱ ζῶντες 49.— 6) εἰς αὐτοὺς 21, vett. edd. καὶ ἑαυτοῖς 23.— 7) οἱ οἰκονόμοι ἀπαιτοῦνται 11, 21, 23, 48.— 8) κουάσι καστρένσε ed. athen. castrension ed. rom. καστρένσιο 10, 43, 48 latinis graecisque litteris, iidem in marg. ὡς ἰδιόκτητον.— 9) δεϊνοφικιοσο edd. praeter rom. δεῒν ἐφφιτζιόσω 49 in marg. sed in textu τῇ ἀγωγῇ.— 10) περιέχθη vett. edd. 11) καὶ om. 11.— 12) γεροντοτρόφων 10, 11, 23.— 13) ἐπὶ τοῖς εἰς αὐτοὺς ἐν τῷ καιρῷ 11, 45, 49 εἰς αὐτῶν διοικήσεως 10.— 14) κτισθέντα id. semel et iterum infra. — 15) καὶ ψάλται 11, 49.— 16) εἰσὶν 11.— 17) τελευτήσῃ om. 10— ἄνευ διαθηκῶν 11, 21.— 18) κεχειροτόνηνται 1, 45.

Lex. XXXIII constitutio III tit. I libri Cod. dicit, quod episcopi orthodoxi et clerici, id quod dum sont in potestate, acquisierint, etiam adbuc in potestote constituti babent proprium, et ipsa non conferunt, sed etiam possunt in vita alienere, et de ipsis in externos disponere, vel ipso ad descendentes transmittere. Et XLI eiusdem tit. constit. quod quae post episcopatum acquisita sunt, non potest episcopus alienere, vel de eis disponere, nisi e parentibus vel avunculis vel fratribus ad eum pervenerint; sed ea ed eiusdem ecclesiam pertinent, et ab oeconomo post eorum mortem rationes huiusmodi bonorum petuntur. Quae autem ante episcopatum ecquisita sunt, et alienant, et de ipsis disponunt. Et XLIX, quod episcopi et presbyteri et diaconi babent quasi castrense, et de hoc legitime disponunt: neo cadit in testamentum querela inofficiosi. III antem constit. I tit. Novellarum dicit, quod episcopi, ea quae post episcopatum ab ipsis acquisita sunt, mobilia vel per se moventia, in soos cognatos vel alios ullo modo non transferunt, sed ea consumant in redemptionem captivornm, vel ad alendos pauperes, vel ad suae ecclesiae utilitatem. Quee itaque ex illis post eorum mortem supersunt, ea ab illorum ecclesia vendicantur. Habent autem facoltatem alienandi ea quae ipsos anto episcopetum habuisse probatum fuerit; ot quae post episcopatum a cognatis ad ipsos pervenerint, quibus ab intestato ad IV usque gradum possunt succedere. Hnec autem servantur etiam in orphanotrophis et ptochotrophis et nosocomis et gerontocomis et xenodochis et omnibus aliis administratoribus venerabilium domorum, in iis quae tempore suee administrationis eis hoc modo obveniunt. Secunda autem I tit. Novellarum constit. dicit simplicius, quod, quae post ordinetionem ab episcopis acqoisita sunt, ed ipsorum ecclesiam pertinent; qoae dicit, quod omnes clerici, hoc est, presbyteri, dieconi, lectores, cantores, res quae a se quomodocumqoe acquisitae sunt, etiemsi sint in potestate, habent proprias, et donant, ac de eis disponunt; ita tamen ut eorum filii, vel, si non adsint, eorum parentes partem legitimam euferant. Tertia autem secundi tituli Novellarum constit. dicit, quod si episcopus vel clericos cuiuscumque gradus, vel ecelesiae diaconissa mortua fuerit sine testamento, vel legitimis soccessoribus, eorum successio pertinet ed ecclesiam in qua quisque ordinatus est.

Auctaria 45 addit can. carthagin. 26, 32, 33.

In 2 et 45: Ἡ λγ' διάτ.— παραπέμπεται. κεῖται ἐν βιβλ. γ' κεφ. η. Καὶ ὁ ἐπίσκοπος— τελευτήσωσιν. B. III. 3. 8.

In 45: Ἡ μα' διατ.— αὐτοῖς [ἐν τοῖς βασιλικοῖς] οὐ κεῖται. ὡς δὲ ἔχει ἐν τῷ κώδικι, προεγράφη. . . ὡς ἡ ἀρχὴ Πᾶσαν ἀεὶ ποιούμενοι πρόνοιαν. Cf tit. I supr p. 163.

Καὶ ἡ μθ' διάτ.— διαθήκη τῇ δ'. οὐδὲ αὕτη ἐστὶν εἰς τὸ βασιλικόν, ἀλλὰ καὶ ἐπαύθη ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς.

Ἡ δὲ γ' διάτ.— περιελθοῦσιν. ἔστι δὲ αὕτη ἡ νεαρὰ ρλα. κειμένη ἐν βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. γ κεφ. ι', προεγράφη εἰς β' κεφ. τοῦ παρόντος τίτλου.

In 2 et 45: Καὶ β' διάτ.— μέρος. ἔστι δὲ νεαρὰ ρκγ'. κειμένη εἰς βιβλ τῶν βασιλ. γ' τιτ. α' κεφ. λβ'. Τοὺς δὲ πρεσβυτέρους— κομίζεσθαι. B. III. 1. 35.

Ἡ δὲ γ' διάτ . . . ἔστι δὲ νεαρὰ ρλα, κειμένη εἰς βιβλ. ν' τῶν βασιλ. τίτ. γ' κεφ. ι θέμ. δ'. Εἰ δέ τις ἐπίσκοπος— κεχειροτονημένοι B. V. 3, 15, ad calcem.

Ἐζητήθη καὶ ἐξώθεο βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. γ' κεφ. ι', ὅπερ προεγράφη εἰς τὸ θ' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτλου.

Κεφάλαιον ς'.

Περὶ τῶν ἰδικῶν τοῦ ἐπισκόπου πραγμάτων, καὶ ὅτι οὐκ ὤφειλεν ἀδιάθετος τελευτᾶν [1]. Ἀποστόλων κανὼν μ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν κδ'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κβ'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ιβ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κβ', πα'.

Ἀνάγνωθι [2] τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ ε' κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος τίτλου.

1) οὐκ ὀφείλει ἐπιμελεῖσθαι ἀδιάθετος τελευτᾶν 50, idemque in marg. ad alind exemplar respicit simile edd. ἐν ἑτέρῳ δὲ ἀντὶ κειμένου ἔχει ὅτι οὐκ κ. τ. ἑ.—2) προγεγραμμένα 45, 48. schol. om. 21.

Cap. VI.

De rebus propriis episcopi, et quod non debet mori intestatus. Apost. canon XL. Synodi antioch. canon XXIV. Syn. chalced. can. XXII. Syn. sardic. can. XII. Syn. carth. can. XXII, LXXXI.

Lege etiam quae adscripta sunt in V capite praesentis tituli.

Auctaria in 2 at 45: Ἐζητήθη ἔξωθεν βιβλ. α' τῶν βασιλ. κεφ. να'. Εἰ δέ τις — προσκυρωθῆναι. B. I. 1. 53, in fine additur in 9 ex ignoto fonte: Ὁ βουλευτής, πρὸ τῆς διατάξεως χειροτονηθεὶς ἐπίσκοπος, τῆς μὲν τύχης ἐλευθεροῦται, τὸ νόμιμον μέρος τῆς οὐσίας ὑποστάσεως τῇ βουλῇ καὶ τῷ δημοσίῳ παρέχων· ἃ δὲ μετὰ τὴν ἐπισκοπὴν προσεκτήσατο, ἡ κατ' αὐτὸν ἐκκλησία διαδέξηται. Οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ κληρικοί, ἅμα τούτου ὑπιλαβόντες τὸν βαθμόν, ἔχουσιν ἐν τελειωτάτῃ δεσποτείᾳ πάντα ὅσα ἂν κτήσονται, κἂν ὑπεξούσιοι εἰσὶν καὶ διαδικοῦσιν αὐτὰ ζῶντες καὶ διατίθενται ἐπ' αὐτοῖς· οὕτω μέντοι γε τοὺς τούτων παῖδας ἢ τούτων μὴ ὄντων 1), τοὺς γονεῖς αὐτῶν τὸ νόμιμον μέρος κομίζεσθαι ἢ καὶ τῶν γονέων ἀποθανόντων, οὐ φέρουσιν αὐτὰ εἰς διαιρέσεις, ἀλλ' ἀνεξαίρετον 2) ἔχουσιν.

Κεφάλαιον ζ'.

Περὶ τοῦ τὰς ἐν τοῖς βαρβαρικοῖς ἔθνεσιν οὔσας τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας κατὰ 3) τὴν κρατήσασαν διοικεῖσθαι συνήθειαν. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν β'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κη'. [Συνόδου ς' κανὼν λ', λζ', λθ'.]

Cap. VII.

Ut Dei ecclesiae quae sunt in barbaricis gentibus, convenienter consuetudini quae invaluit, administrentur. Syn. constantinopol. can. II. Syn. chalced. can. XXVIII. [Syn. VI can. XXX, XXXVII, XXXIX.]

Auctaria in 11 ad can. carthagin. can. XCII et ex actione IV chalcedon. de Aegyptiis, ut alibi et pluries iam notatum est. Vide enim paulo superius p. 460 et in tom. I. p. 517-520.

Κεφάλαιον η'.

Περὶ τοῦ μήτε ἐπίσκοπον μήτε κληρικὸν διδόναι διὰ δωρεᾶς ἢ 4) διαθήκης αἱρετικῷ, κἂν εἴη συγγενὴς αὐτῷ 5). Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κβ', πα'.

Ὁ νόμος. Οὐ μόνον ἀπὸ ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν κωλύονται λαμβάνειν 6) οἱ αἱρετικοί, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἑτέρων· εἴρηται γὰρ βιβλίῳ α' τίτ. ε' διατ. ι', ὅτι οὔτε ὀρθόδοξος δύναται καθ' οἱονδήποτε τρόπον μεταφέρειν εἰς αἱρετικὸν ἀκίνητον πρᾶγμα, ἔχον ὀρθόδοξον ἐκκλησίαν, ἐπεὶ φισκοῦται. Ἡ μέντοι γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι ἐὰν ὀρθόδοξος ἔχων κτῆσιν, ἐν ᾗ ἁγία ἐστὶν ἐκκλησία, ἐκποιήσῃ, ἢ καταλίπῃ, ἢ ἐμφυτεύσῃ, ἢ μισθώσῃ, ἢ καθ' οἱανδήποτε διοίκησιν παράσχῃ Ἰουδαίῳ ἢ Σαμαρείτῃ ἢ ἕλληνι ἢ Μοντανιστῇ ἢ Ἀρειανῷ ἢ ἁπλῶς ἄλλῳ αἱρετικῷ, ἡ ἐκκλησία τῆς αὐτῆς κώμης τὴν αὐτοῦ δεσποτείαν ἐκδικείτω. Βιβλίον α' τίτ. ε' διάτ. ιη'· ἐὰν ὁ αἱρετικὸς ὑπὲρ τοῦ τυχεῖν στρατείας ἢ ἀξίας ἢ δημόσιον πρᾶξαι φρόντισμα, ἢ παιδεῦσαι, ἢ συνηγορῆσαι, προσποιήσεται τὸν ὀρθόδοξον, καὶ φανῇ γαμετὴν ἢ παῖδας ἔχων αἱρετικούς, ἐκβάλλεται· εἰ δὲ καὶ λάθῃ 7), οὐ δύναταί τι τῶν αὐτοῦ δωρεῖσθαι, ἢ ἄλλως ἐκποιεῖν αἱρετικῷ, ἀλλὰ ταῦτα καὶ τὴν αἱρετικῷ 8) καταφερομένην αὐτοῦ κληρονομίαν, ἐκδικεῖ τὸ δημόσιον· καθόλου γὰρ οἱ μετασχόντες στρατείας ἢ ἀξίας ἢ συνηγορίας ἢ δημοσίας φιλοτιμίας ἢ συγκροτήσεως 9), παρὰ

1) νικόντων cod. — 2) ἐνεξαίρετον ibid. — 3) μετὰ την vett. edd. — Inclusa om. 1. — καν. λ' om. 45, καν. λζ', λθ' om. 3, 23. — Inclusa tantum partim habet prima manu 2. — 4) ἢ διαθέσεως vett. edd. — 5) αὐτοῦ 1, 11, 21, 23, 24. — 6) λαβεῖν 45. — 7) λάθοι 79, εἰ λάθη 3, 28. — 8) τὴν αἱρετικὴν edd. vett. apud Rhallium. — πᾶσαν αὐτοῦ κληρον. ομιαν 3. — 9) συγκροτήσεων 21.

μένων ὀρθοδόξων κληρονομοῦνται, καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν εἰς αἱρετικοὺς ὁπωσοῦν ἐρχόμενα τὸ δημόσιον ἀπαιτεῖ 1)· ἡ δὲ αὐτὴ διάτ. φησιν, ὅτι ἐὰν τῶν παίδων οἱ μὲν εἰσὶν αἱρετικοί, οἱ δὲ ὀρθόδοξοι, μόνοι κληρονομοῦσιν οἱ ὀρθόδοξοι. Εἰ δὲ πάντες εἰσὶν αἱρετικοί, συγγενεῖς ὀρθόδοξοι κληρονομοῦσιν, ἢ μὴ ὄντων ὁ φίσκος διαδέχεται. Διάτ. ιθ'· οἱ αἱρετικοὶ τοῦ αἱρετικοῦ παῖδες, οὔτε δωρεὰν 2), οὔτε κλῆρον αὐτοῦ λαμβάνουσι. Διάτ. κβ'· οὔτε ἀπὸ στρατιωτικῆς διαθήκης αἱρετικὸς κληρονομεῖ, ἢ ληγάτον λαμβάνει.

Cap. VIII.

Ut nec episcopus, nec clericus det haeretico in donatione vel in testamento, etiamsi sit ei cognatus. Syn. carth. can. XXII, LXXXI.

Lex. Non solum ab episcopis et clericis prohibeotur haeretici capere, sed etiam ab aliis. Dicit enim lib. I tit. V constitutio X: Quod neque orthodoxus potest ullo modo transferre in haereticum rem immobilem, in qua est orthodoxa ecclesia, alioquin a fisco vendicatur. Tertia autem secundi tit. Novellarum constit. dicit: Quod si orthodoxus qui habet possessionem, in qua est sancta ecclesia, eam alienaverit, vel reliquerit, vel in emphyteusin dederit, vel locaverit, vel quacumque administratione praebuerit Iudaeo, vel Samaritano, vel graeco, vel Montanistae, vel Ariano, vel omnino alii haeretico, ecclesia eius pagi illius dominium vendicet. Liber I, tit. V, const. XVIII: Si haereticus, ut militiam vel dignitatem assequatur, vel ut publicam curationem obeat, vel doceat, vel causas agat, se orthodoxum esse simulet, et eum uxorem vel filios habere haereticos apparuerit, eiicitur; sic autem etiam non compertum fuerit, non potest aliquid suum dare vel alienare haeretico, sed illa et quae ad haereticum pertinet, haereditatem fiscus vendicat: omnino enim qui militiam vel dignitatem vel advocationem vel publicum munus et exercitium sunt consecuti, habent solos orthodoxos haeredes; et quae ex ipsis quomodocumque ad haereticos perveniunt, publicum aerarium repetit. Rursus eadem constitutio dicit: Si filiorum alii sint haeretici, alii orthodoxi, soli orthodoxi haereditatem capiunt. Si omnes sunt haeretici, cognati orthodoxi in haereditatem veniunt. Si vero nulli sint, succedit fiscus. Constit. XIX: Haereticus haeretici filius neque donationem neque haereditatem patris percipit. Const. XXII: Neque ex militis testamento haereticus haereditatem aut legatum capit.

Auctaria in 45: Οὐ μόνον — διάτ. ι', ὅπερ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ὅτι — φισκοῦται.

In 2, 3 et 45: Ἡ μέντοι γ' διάτ. — ἐκδικείτω ἔστι δὲ νεαρὰ ρλα', κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. γ' κεφάλ. ια' θέμ. γ', οὕτως αὐταῖς ἔχουσα ταῖς λέξεσιν, ὥσπερ γέγραπται, ἐφεξῆς δὲ τούτοις ἐστὶ τὰ ζητηθέντα ἔξωθεν καὶ γραφέντα ἐν τῷ ς' κεφαλ. τοῦ παρόντος τίτλου.

Βιβλ. α' — διαδέχηται· αὕτη ἐν μὲν τοῖς βασιλικοῖς οὐ κεῖται [ὥσπερ δὲ ἔχει, προ] γέγραπται εἰς τίτ. α' κεφ. α'.

Διάτ. ιθ' — λαμβάνουσι· οὐδὲ αὕτη ἐστὶν εἰς τὰ βασιλικά, ἀλλὰ καὶ ἀνῃρέθη ὑπὸ τῆς ριε' καὶ ριη' νεαρᾶς.

Καὶ διάτ. κβ' — λαμβάνει· οὐδὲ αὕτη ἐστὶν ἐν τοῖς βασιλ. ἀλλὰ καὶ ἀνῄρηται ὑπὸ τῆς ριθ' νεαρᾶς.

Ὁ νόμος Ἡ δὲ τὰς αἰτίας ἐξερεδιτατιώνων 3) τάττουσα ριε' 4) νεαρά φησιν, ὅτι ἐὰν γονεὺς ὀρθόδοξος ὢν αἴσθηται τοὺς ἰδίους παῖδας μὴ ὄντας ὀρθοδόξους, ἄδειαν ἔχει ποιεῖν αὐτοὺς ἀποκληρονόμους· εἰ δὲ τοὐναντίον ὁ γονεὺς ἐστιν αἱρετικός, μὴ ἐχέτω ἄδειαν ἄλλους γράφειν κληρονόμους, εἰ μὴ τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοῦ 5) παῖδας, ἢ μὴ ὄντων τούτων, συγγενεῖς ὀρθοδόξους· εἰ δὲ τινες τῶν παίδων εἰσὶν ὀρθόδοξοι, τινὲς δὲ οὔ, ἡ οὐσία εἰς τοὺς ὀρθοδόξους ἔρχεται, κἂν ὁ πατὴρ ἄλλους

1) ἐχόμενα 45. — ἐκδικεῖ 3, 11, 21, 23, 45, 48. — αὐτῶν ὁπωσοῦν εἰς αἱρετικὸν ἐρχόμενα 21, 44, 48. — 2) δωρεὰς 21. — 3) ἐξνεξεδατιόνων 45, ita hic et infra bis. — 4) ρβ' νεαρὰ 10, 21, 48. — τάκτους ρε' vel ριε' vett. edd. — in textu: αἰτίας τῶν ἔχει eredationen, et in marg. ἐρεδατιόνων, τῶν κληρονομιῶν 48. — 5) αὐτοῦ em. 10.

ἔγραψε κληρονόμους· εἰ δὲ μετὰ ταῦτα οἱ αἱρετικοὶ ἀδελφοὶ ὀρθόδοξοι γένωνται, δίδοται αὐτοῖς τὸ αἱροῦν αὐτοῖς μέρος, οὐ μὴν καὶ οἱ προλαβόντες [1] καρποὶ, οὔτε λόγους ἀπαιτοῦσι τῆς διοικήσεως [2]· τέως δὲ τὰ πράγματα οἱ ὀρθόδοξοι ἐκποιεῖν οὐ δύνανται. Εἰ μέντοι μέχρι τελευτῆς ἐπιμείνωσι τῇ πλάνῃ, πλήρη τὴν δεσποτείαν κτῶνται οἱ ὀρθόδοξοι καὶ οἱ κληρονόμοι. Εἰ δὲ πάντες οἱ παῖδες αἱρετικοί εἰσι, συγγενεῖς ὀρθόδοξοι κληρονομοῦσιν. Εἰ δὲ μή εἰσιν, τότε εἰ μὲν κληρικοί εἰσιν οἱ γονεῖς [3], ἡ ἐκκλησία τῆς πόλεως ἐν ᾗ τὴν οἴκησιν εἶχεν [4], λαμβάνει τὰ πράγματα· εἰ δὲ ἐκκλησιαστικοὶ δι' ἐνιαυτοῦ [5] ἀμελήσουσιν ἐκδικῆσαι τὰ πράγματα, ὁ φίσκος [6] αὐτὰ λαμβάνει· εἰ δὲ λαϊκοί εἰσιν, ὁ φίσκος αὐτὰ λαμβάνει, εἴτε διέθεντο, εἴτε μή· τὰ αὐτὰ κρατεῖ, ἐὰν ὁ παῖς ὀρθόδοξος ὢν, αἴσθηται τοὺς γονεῖς αἱρετικούς, ὅταν αὐτὸς ὁ παῖς διατίθεται, ἢ κληρονομεῖται. Ἡ α' περὶ σαμαρειτῶν, δευτέρα οὖσα τοῦ γ' τίτ. τῶν νεαρῶν, συνεχώρησε [7] τοὺς σαμαρείτας λαμβάνειν δωρεὰς ἐκ διαθηκῶν, καὶ διδόναι καὶ παραπέμπειν σαμαρείταις αὐτῶν παισὶ καὶ γονεῦσι καὶ συγγενέσιν· ἡ μέντοι τελευταία περὶ σαμαρειτῶν, τρίτη οὖσα τοῦ γ' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι οἱ [8] σαμαρεῖται οὐ κληρονομοῦσιν ἐκ διαθήκης, ἢ ἐξ ἀδιαθέτου, οὔτε ληγάτα ἢ δωρεὰς λαμβάνουσιν· ἀλλ' οὔτε διαδόχους ἕξουσιν ἐξ ἀδιαθέτου σαμαρείτας, ἢ σχηματιζομένους μὲν τοὺς ὀρθοδόξους, οὐχ οὕτω δὲ φρονοῦντας· οὔτε δὲ διατίθεσθαι, ἢ ληγατεύειν [9], ἢ δωρεῖσθαι, εἰ μὴ τοῖς ὀρθοδόξοις καὶ πίστει καὶ ἔργοις δύνανται [10]· τούτων δὲ μὴ ὄντων, αἱ οὐσίαι μετὰ θάνατον εἰς τὸν φίσκον ἔρχονται· οἱ δὲ γήδια [11] γεωργοῦντες σαμαρεῖται δύνανται γράφειν κληρονόμους ἀνιόντας καὶ κατιόντας αὐτῶν [12], καὶ ληγατεύειν αὐτοῖς καὶ τοῖς ἐκπλαγίου, κἂν ὦσι σαμαρεῖται· τούτων δὲ μὴ ὄντων, ὁ τοῦ χωρίου δεσπότης, ἐν ᾧ ἐγεώργει ὁ τελευτήσας, τὴν οὐσίαν λαμβάνει, τὸν τόπον ἐν τούτῳ τοῦ φίσκου [13] ἐπέχων. Ἡ δὲ γ' διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει· μηδεὶς αἱρετικὸς μηδὲ [14] κατὰ μίσθωσιν ἢ ἐμφύτευσιν ἢ ἀγορασίαν, ἢ ἑτέρῳ τρόπῳ, ἀκίνητα πράγματα λαμβανέτω ἀπὸ ἐκκλησίας, ἢ ἄλλου [15] σεβασμίου τόπου, ἐπεὶ ὁ μὲν αἱρετικὸς τὰ παρ' αὐτοῦ δοθέντα ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ αἰτίᾳ ἀπολλύτω [16], τὸ δὲ πρᾶγμα ἐπανατρεχέτω εἰς τὸν τόπον ἐξ οὗ ἐδόθη· ὁ δὲ [17] δεδωκὼς διοικητὴς εἴργεται τοῦ λοιποῦ πάσης διοικήσεως [18], καὶ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται, καὶ ἐπὶ ἐνιαυτὸν τῆς ἁγίας κοινωνίας χωρίζεται. Ἡ αὐτὴ δὲ διάτ. φησιν, ὅτι ἐὰν τις τῶν αἱρετικῶν, οἷς συναριθμοῦνται Νεστοριανοὶ καὶ Εὐτυχιανισταί, καὶ Ἀκέφαλοι, τολμήσῃ [19] καταγώγιον τῆς ἰδίας θρησκείας ποιήσασθαι, ἢ Ἰουδαῖοι [20] νέαν συναγωγὴν ποιήσασθαι, ἐκδικείτω αὐτὰ ἡ ἐκκλησία. Εἰ δὲ ἐνεφύτευσεν, ἢ ἐμίσθωσεν, ἢ ὁπωσοῦν εἰς διοίκησιν δέδωκε τοιούτῳ προσώπῳ [21], εἰ μὲν εἰδὼς ὁ δεσπότης αἱρετικὸν αὐτὸν, ἔπραξε τοῦτο, πάσας τὰς προσόδους τοῦ χρόνου τοῦ συναλλάγματος, ἡ ἐκκλησία τῆς πόλεως, ὑφ' ἣν ἡ κτῆσις διάκειται, ἐκδικεῖ· ἀγνοοῦντι δὲ τῷ δεσπότῃ οὐδεμία προσγίνεται ζημία· ὁ δὲ αἱρετικὸς ἐφ' ἑκατέρῳ θέματι [22], καὶ τῆς κτήσεως ἀπελαύνεται, καὶ δημεύεται.

Lex. Quae autem exhaeredationum causas ponit, CXV Novella dicit, quod si pater orthodoxus senserit suos filios non esse orthodoxos, est in eius potestate ipsos exhaeredare. Sic autem contra pater est haereticus, non sit in eius potestate alios haeredes scribere quam suos filios orthodoxos; vel si non sint, cognatos orthodoxos. Si qui autem ex filiis sint orthodoxi, alii vero non, eius facultates veniunt ad orthodoxos, etiamsi pater alios haeredes scripserit. Sin autem postea haeretici fratres, orthodoxi facti fuerint, datur

1) παραλαβόντες 1.—2) τῆς διαθήκης 48.—3) οἱ συγγενεῖς 3.—4) ἢ κατοικεῖ id.—5) ἀμελήσουσιν ἐνιαυτῷ vett. edd. om. 48 ἐνιαυτὸν 23.—6) τότε ὁ *Fiscos*.—7) φησὶ inserit 3.—λαβεῖν δωρεὰς καὶ ἐκ δ. 45—καὶ ἐκ διαθηκῶν id.—8) οἱ om. ed. ath.—9) ἢ ληγατεύειν om. ed. rom.—10) δύνανται om. 23.—11) γῆν διαγεωργοῦντες ed. rom.—12) αὐτοῖς, dein τοῖς ἐκπλαγίοις vett. edd.—13) τὸν φίσκον 21.—14) μηδὲ κατὰ vett. edd.—15) καὶ ἄλλου ib.—16) ἀπόλλυσι 21.—mox ἐπανατρεχέτω id.—17) ὁ δὲ δεδωκὼς id.—ὁ δεδωκὼς vett. edd.—18) τῆς διοικήσεως 25, 45.—τῆς πάσης 49.—19) τολμήσοι 11, 21, 23, 45, 49.—20) Ἰουδαϊκὴν 21.—21) τοιούτῳ τρόπῳ vett. edd.—22) ἀφ' ἑκατέρου θέματος vett. edd. ἐφ' ἑκατέρου θέματος 3, 11, 21, 23, 48.

eis soa pars, sed non etiam percepti fructos, oec illi admioistratioois ratiooem oxiguot. Sed interea orthodoxi bona eorum alieoare oon possunt. Si demum ad mortem usque permaoserint in errore, pleoum domioium orthodoxi eorum haeredes acquirunt. Sio aotem omoes filii sint haeretici, cognati orthodosi suot haoredes. Si vero ooo suot, tunc si pareotes qoidem sunt clerici, ecclesia urbis io qoa habitationem habebaot, res accipit. Sio autem occlesiastici fuerint oegligentes in boois iotra anoum vendicaodis, fiscus es accipit. At si laici fueriot, sive testati sint, sive ooo, facultates fiscus capit. Eadem obtioeot, si filius orthodoxus parentos haereticos osse sentiat, quaodo vidolicot ipse filios testamootom facit, sive succeditor. Const. de Samaritanis I, qoae est secooda tit. III Novellarom, permisit Samaritanis tum donatiooes ox testamentis capere, tom dooare, et ad liberos suos et parootos et cognatos Samaritonos transmittere. Postrema tamon de Samaritanis, quae est tertia tertii titoli Novellarum, dicit qood Samaritani nec suot haeredes ex testameoto, vel ab iotestato, nec logata, vel donationes capiont. Sed nec hubeboot successores ab intestato Samaritanos, vel eos qui se orthodoxos quidem esse simulant, non autem ita sentiunt. Sed nec testari, vel legaro, vel donare possuot, oisi iis qui soot orthodoxi et fido ot operibus. Quod si non sunt, bona eorum post mortem ad fiscum redeunt. Caeterum qui Samaritani torras colunt, pareotes atque liberos suos haeredes scribere, atque ipsis et ex transverso cognatis, tamotsi Samaritani sint, legare possunt. Quod si horum nullus sit, praedii in quo defunctus agricolabatur, dominus substantiam capit, quippe qui vicem fisci in hoo obtineat. Tertia constit. II tit. Novellarum dicit: Nullus haereticus nec per conductionem, vel emphyteusin, vel emptiooem, vel alio modo bona immobilia accipiat ab ecclesia vel alio veoerabili loco. Haereticos enim quae huio loco data sunt, eam ob causam amittat; res vero ad eum locum a qoo data est, redeat. Admiaistrator autem qui dedit, arcetur deinceps ab omai administratione, et in monasterium includitur, et anno uno a sancta communione separatur. Eadem autem constitutio dicit, qood si quis haereticorum, quibus connumerantur Nostoriani, Eutychianistao ot Acophali, ausus fuerit suae religionis facere conventiculum, vel Iudaoi novam facere aynagogam, ipsa vendicet ecclesia; sio autem in emphyteusio dedit vel locavit, vel quomodocumque dedit tali personse administrandam, si dominus quidem sciens ipsum haereticum, hoc fecit, omnes redditus temporis illius cootractus, ecclesia civitatis, sub qua sita est possessio, vendicat. Ignoranti autem domioo nullum damnum affertur; haereticua vero, in utroque casu, a possessiooe expellitur, eiusquo bona publicantor.

Auctaria in 2 et 45: Ἡ δὲ τὰς αἰτίας — ρϛ' νεαρά, κειμένη ἐν βιβλ. λε' τῶν βασ. τίτ. ϛ' κεφ. λη', φησὶν ἔνθα ιε' αἰτίας ἐξηριθμημένας ἀποδίδωσιν, οὕτως· Εἴ τις ἐκ τῶν μνημονευθέντων — κηρύσσουσιν. B. XXXV. 8. 36. p. 564 Heimbach.

Pergit 45: Καὶ τὰς ἁγίας ζ' συνόδους — φυλαττομένων. Ut in Prochiro tit. XXXIII cap. 13-15, cum multa ac notabili varietate, conferenda ad ed. Zach p. 179 183

In 2, 3 et 45: Ἡ α' περὶ τῶν σαμαρειτῶν — συγγενέσιν, ἔστι δὲ νεαρὰ ρκθ', ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἀλλὰ καὶ ἀνῄρηται ὑπὸ τῆς ρμδ' νεαρᾶς, κειμένης ἐν βιβλ. ϛ' τίτ. α' κεφ. ια'· Θεσπίζομεν — πληροῦται B. I. 1. 56.

Ἡ μέντοι τελευταία τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἥτις ἐστὶν νεαρὰ ρλα', κειμένη εἰς βασιλ. βιβλ. ε' τίτ. γ' κεφ. ια', φησί· Κελεύομεν — παρέδωκεν. B. V. 3. 16.

In 45: Ἡ αὐτὴ δὲ διάτ. ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. καὶ τίτ. μετ' ὀλίγον καὶ τοῦτό φησιν· Εἴ τις τῶν αἱρετικῶν, προσγραφὴ εἰς τὸν ϛ' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτλου.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΑ΄.

Περὶ μοναστηρίων [1] καὶ μοναχῶν.

TITULUS XI.

De Monasteriis et Monachis.

Κεφάλαιον α΄.

Περὶ ποιήσεως μοναστηρίων, καὶ τοῦ μὴ γίνεσθαι [2] αὐτὰ ἰδιωτικά [3], καὶ περὶ πραγμάτων τῶν μοναζόντων. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν δ΄, κδ΄. [Συνόδου ϛ΄ κανὼν μθ΄. Συνόδου Νικαίας τὸ β΄ κανὼν ιγ΄. Συνόδου α΄ καὶ β΄ ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν [4] α΄ καὶ ϛ΄].

Ὁ νόμος. Ἡ ιγ΄ διάτ. τοῦ α΄ τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει, ὅτι ὁ βουλόμενος οἰκοδομῆσαι μοναστήριον, πρῶτον [5] διαλεγέσθω τῷ ἐπισκόπῳ τοῦ τόπου [6], ὅπως ἂν ἐκεῖσε γινόμενος εὐχὴν ποιήσοιτο, καὶ σταυρὸν πήξοι· καὶ τότε τοῦ κτίσματος ἡ ἀρχὴ γίνεται [7]. Καὶ ἡ γ΄ διάτ. τοῦ β΄ τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι ὁ θέλων κτίσαι μοναστήριον, μὴ ἄλλως ἀρχέσθω τοῦ οἰκοδομήματος, εἰ μὴ ὁ τῶν τόπων ἐπίσκοπος εὐχὴν ἐκεῖσε ποιήσῃ [8], καὶ τὸν τίμιον πήξῃ σταυρόν· ὁ δὲ ἀρξάμενος νέον κτίζειν, ἢ παλαιὸν ἀνανεοῦν, ἀναγκάζεται πληρῶσαι. Ἀνάγνωθι καὶ τὰ παραγραφέντα [9] ἐν τῷ α΄ κεφ. τοῦ β΄ τίτ. καὶ κεφ. ιδ΄ τοῦ γ΄ τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος. Ἡ δὲ α΄ διάτ. τοῦ β΄ τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει· μηδεὶς μοναστήριον πωλείτω, ἢ ἀμειβέτω, ἢ δωρείσθω, ἔνθα θυσιαστήριον καθιδρύθη [10], καὶ ἱερὰ γέγονε λειτουργία, καὶ μοναχικὴ ἄσκησις· ἐπείτοιγε τὸ γενόμενον [11] ἄκυρον ἔσται, καὶ τῶν τιμημάτων ὁ λαβὼν ἐκπεσεῖται, καὶ ὁ πιπράσκων ζημιωθήσεται τῇ τε τοῦ πράγματος ἐκπτώσει, καὶ τῇ τοῦ τιμήματος ἀπωλείᾳ, τῇ κατὰ τόπον ἁγιωτάτῃ ἐκκλησίᾳ καὶ τοῖς κατὰ τόπον εὐαγέσι μοναστηρίοις τούτων προσνεμομένων, ὥστε αὐτοὺς προνοεῖν τοῦ τὸ κακῶς [12] ἐκποιηθὲν αὖθις ἐπαναγαγεῖν εἰς μοναχικὸν σχῆμα· μήτε ὑποθήκη [13] ἐπὶ τοῖς τοιούτοις ἐρρώσθω, ἀλλὰ ἀκυρούσθω, καὶ τὸ μοναστήριον τῇ ἱερᾷ λειτουργίᾳ προσκυρούσθω. Καὶ ἡ β΄ διάτ. [14] τοῦ β΄ τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι ἐκποίησις μοναστηρίου [15] μὴ γινέσθω ἐπὶ τῷ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα εἰς ἰδιωτικὴν διαγωγὴν [16] μετασχηματίζεσθαι, ἐπεὶ ἄδειαν ἔχουσιν οἱ ἐπίσκοποι τὸ τοιοῦτο μοναστήριον ἐκδικεῖν, καὶ εἰς τὸ πρότερον ἐπαναγαγεῖν [17] σχῆμα. Βιβλίον α΄ τίτ. γ΄ διάτ. λη΄ φησίν, ὅτι οἱ τὰ ἴδια μοναστήρια καταλιμπάνοντες, οὐ λαμβάνουσιν ἅπερ αὐτοῖς προσήγαγον κινητὰ [18], ὁποσδήποτε ποσότητος ὄντα, κἂν μὴ συνίστη πρᾶξις ὑπομνημάτων [19] ἐπ᾽ αὐτοῖς· περὶ δὲ τῶν ἀκινήτων, δεῖ τὰ νόμιμα φυλάττεσθαι, ἐπεὶ οὐκ ἀναιρεῖται τῷ δωρησαμένῳ ἡ ἐκνίκησις [20] αὐτῶν [21]. Καὶ ἡ ιγ΄ διάτ. τοῦ α΄ τίτ. τῶν νεαρῶν λέγει, ὅτι εἴ τις μονάσας ἀναχωρῆσαι βουληθῇ, τὰ πράγματα ὅσαπερ εἶχεν [22], ἡνίκα εἰσῄει, τῆς δεσποτείας ἔσται τοῦ μοναστηρίου, καὶ ὅτι δεῖ τὸν θέλοντα μονάσαι διατυποῦν περὶ τῶν ἰδίων πραγμάτων· εἰσελθόντι γὰρ αὐτῷ συνακολουθοῦσι, κἂν μὴ τοῦτο ῥητῶς εἴπῃ [23]. Εἰ μέντοι παῖδας ἔχων, ἔτυχε τινὰ πράγματα δωρησάμενος ἢ δωρησαμένη αὐτοῖς [24], ἢ ὑπὲρ προικὸς, ἢ πρὸ γάμου [25] δωρεᾶς, καὶ ποιεῖ ταῦτα τὸ νόμιμον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας,

1) περὶ μοναστηρίας ed. 1621. — 2) γενέσθαι vett. edd. — 3) ἰδικοὶ καὶ πραγμ. ib. et 10. — 4) καν. α΄ om. 49. καν. α΄, ε΄, ϛ΄ 45. Inclusa in marg. 24 relecta sunt, nicaena om. 21, omnia 1, 9 om. — 5) πρότερον 3, 9, 11, 23, 48. — προδιαλεγέσθω 23, προσδιαλεγέσθω 10, 48. — 6) τῶν τόπων ὅπ. ἂν ἐκεῖ iid. 11. — γένομενος 44, 49 — ποιήσαιτο vett. edd. — πήξῃ ibid. πήξοιτο 49. — 7) γενέσθω 23, 44, 48, 49. — 8) ποιήσει .. πήξει ed. Athen. — 9) προγραφέντα 11. — 10) καθιδρύνθη 48, 49. — καθιδρύπθη 21. — 11) γινόμενον 79, ed. athen. — 12) τοῦτο λαχόντος κακῶς 49. — ἐπαναγεῖν 45. — 13) ὑποθήκη; ib. — ἐπὶ τούτοις 45, 49. — 14) ἡ γ΄ διάτ. 1, 44, 48, 49. — 15) μοναστηρίων 45, 49. — 16) ἀγωγὴν 45. 17) ἐπανάγειν ed. athen. 45. — 18) κινητὰ et mox σύνεστι 21 et ed. rom. — 19) ὑπομνήματος vett. edd. — 20) ἐκδίκησις vett. edd. — 21) αὐτῶν om. 3. — 22) ὅσα παρεῖχεν 10, 23. — περιεῖχεν vett. edd. ἡνίκα ἤσκει 21. — 23) εἴποι 10, 23, 48. — 24) αὐτῷ vett. edd. — 25) προγάμου ibid.

μὴ ἐχέτωσαν οἱ παῖδες πρὸς τὰ λοιπὰ μετουσίαν· εἰ δὲ μηδὲν αὐτοῖς, ἢ ἔλαττον τοῦ νομίμου 1) ἐδωρήσατο, καὶ μετὰ τὸ μονάσαι αὐτὸν, ὀφείλεται τοῖς παισὶ τὸ νόμιμον. Εἰ δὲ ἀνὴρ ἢ γυνὴ μονάσῃ 2), τὸν ἀπὸ τελευτῆς κᾶσον ὁ ἕτερος κερδαίνει· καὶ ὅτι ἐὰν μοναχὸς εἰς στρατείαν ἔλθῃ, ἢ ἕτερον βίου σχῆμα, ἡ μὲν οὐσία 3) μένει παρὰ τῷ μοναστηρίῳ, αὐτὸς δὲ ταξεώτης ἐπιχώριος γίνεται. Εἰ δὲ καί τις εἰς ἕτερον 4) μοναστήριον μετέλθῃ, ἡ οὐσία αὐτοῦ τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ διαφέρει· οἱ μέντοι ἡγούμενοι μὴ δεχέσθωσαν αὐτὸν, κωλυέτωσαν δὲ τοῦτο καὶ οἱ ἐπίσκοποι καὶ οἱ ἀρχιμανδρῖται. Λέγει δὲ καὶ διάτ. νβ΄ τοῦ γ΄ τίτ. τοῦ α΄ βιβλίου 5), ὅτι ἐάν τις βαρηθῇ ἀποκαταστάσει ἢ ὑποκαταστάσει ἐξ ἀπαιδίας 6), καὶ μὴ βουληθῇ γαμῆται δι' ἄσκησιν, μένει ἔχων τὰ πράγματα, καὶ περιὼν αὐτὰ δαπανᾷ, ἢ καταλιμπάνει, ὡς θέλει, εὐσεβῶς μέντοι. Εἰ δὲ καὶ ὑπὸ αἵρεσιν παιδοποιίας αὐτῷ καταλειφθῇ, ἔχει αὐτὰ καὶ μὴ παιδοποιῶν· τὸ αὐτὸ καὶ ἐπὶ παρθενευούσαις. Ἡ αὐτὴ διάτ. φησιν, ὅτι ἐάν τις τῶν συνοικούντων μονάσῃ, πέμπει ῥεπούδιον ὁ ἄλλος, καὶ χώρα τοῖς ἀπὸ τελευτῆς συμφώνοις, καὶ τὸ ἐντεῦθεν κέρδος φυλάττεται τοῖς ὡς εἰκὸς οὖσιν ἐκ τῶν αὐτῶν γάμων 7) παισὶν, ἢ τὸ κερδᾶναν πρόσωπον μὴ ἐλθὸν εἰς 8) δεύτερον γάμον, καὶ τοῦ ἀνδρὸς μονάζοντος 9) ἡ γυνὴ ἑτέρῳ οὐ γαμεῖται ἐπὶ ἕνα ἐνιαυτόν. Εἰ μέντοι τις τῶν μνηστήρων μονάσει 10), οἱ ἀρραβῶνες ἁπλοῖ ἀποδίδονται, καὶ οὐδὲν ζημιοῦται, ὡς ἡ νδ΄ διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ.

Cap. I.

De constructione monasteriorum, et ne ea fiant privata, et de rebus monachorum. Syn. chalced. canon IV, XXIV. [Syn. VI canon XLIX. Syn. nic. secundae canon XIII. Syn. primae et secundae in templo sanctorum Apostolorum, canon I et VI.]

Lex. Tertia decima const. I tit. Novellarum dicit: Quod qui vult aedificare monasterium, debet primum colloqui cum episcopo civitatis, ut ille assistens orationem faciat, et crucem figat, et tunc extructionis fit principium. Et III const. secundi tit. Novellarum dicit: Qui vult aedificare monasterium, non aliter extruere incipiat, quam locorum episcopus illic orationem fecerit, et venerandam crucem fixerit. Qui autem novum aedificare coepit, vel vetus renovare, id cogitur adimplere. Lege etiam quae adscripta sunt in primum cap. secundi tit. I et cap. XIV tertii tit. praesentis collectionis. Prima autem constitutio secundi tit. Novellarum dicit: Nullus monasterium vendat, vel permutet, vel donet, in quo extructum est altare, et sacra missa celebrata est, et monastica exercitatio facta est. Nam et quod factum fuerit, erit irritum, et qui acceperit, a pretio excidet, et qui vendit, et rei quam vendit, ammissione mulctabitur, et pretii perditione, quae sanctissimae loci ecclesiae et sacrosanctis loci monasteriis attribuentur, ut ipsi curam gerant, ut quod male est alienatum, rursus ad habitum monasticum referant. Nec hypotheca in iis sit valida, sed infirmetur, et monasterium sacrorum celebrandorum ministerio attribuatur. Et constitutio II tit. II Novellarum ait: Monasterium in hoc ne alienetur, ut habitus sacer in privatam conversationem transformetur; alioquin episcopi ad monasterium vindicandi, et ad pristinam formam reducendi facultatem habent. Liber I, tit. III, const. XXXVIII dicit, quod qui propria monasteria relinquunt, non accipiunt mobilia, quae iisdem attulerunt, quantacumque ea sint, etsi nulla de eis acta confecta sint. De immobilibus autem oportet ea fieri quae sunt legitima. Neque enim aufertur ei qui dedit, eorum vendicatio. Et XIII

1) μερος ἐδωρήσατο 3.—2) μονασει 15.—κάσσον id. et vett. edd.—3) οἱ μεν οὐσια 45.—παρὰ om. edd. ath. et rom.—4) ἑτερον om. 49. Pergit cum 1 cod. εἰς μοναστήριον ἀπὸ μοναστηριου, idemque habent 11, et 45.—μετέλθοι 2, 45.—ἀπέλθοι 10.—5) βιβλ. τοῦ κώδ. 44.—6) ἐξ ἀπαιδου 11, 23.—7) ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου 1, 10, 11, 23, 45, 48, 49.—κερδᾶναι vett. edd. et 45.—8) πρὸς δευτ. vett. edd.—9) μονάσαντος 48.—10) μονάσοι 8.

const. I tit. Novellarum dicit, quod si quis monachus recedere voluerit, quaecumque bona hebebat, quando monasterium ingressus est, ea ad monasterii dominium pertinebunt; et quod oportet eum qui vult esse monachus, de rebus propriis disponere: ipsum enim ingressum consequuntur, etsi non hoc expresse dixerit. Quod si cum haberet filios, ipsis res aliquas dederit, vel in dotem vel in donationem propter nuptias, et ea partem legitimam eius bonorum efficiant, ne filii in reliquis ullam partem habeant. Si nihil autem eis, vel minus legitima donavit, etiam postquam monachus factus fuerit, debetur filiis legitima. Sin autem maritus vel mulier monasterio se dederit, id quod in casum mortis ad se rediret, alter lucratur; et quod, si monachus ad militiam venerit, vel ad alium vitae statum, eius quidem bona apud monasterium remanent; ipse autem fit eius regionis cohortalis. Quod, si quis etiam ad aliud monasterium pervenerit, facultates eius sunt primi monasterii. Monasteriorum autem praefecti eum ne suscipiant, et hoc prohibeant episcopi et archimandritae. Dicit autem etiam LII constitutio III tituli primi libri: Quod si quis gravatus fuerit restitutione vel substitutione, si filios non susceperit, et propter monasticam exercitationem uxorem ducere noluerit, bona apud eum perpetuo remanent, eaque, ut vult, dum est superstes, consumit et relinquit, modo pie. Sin autem ei sub hac conditione relictum fuerit, si liberos susceperit, id habet, etsi nullos habuerit. Idem etiam in foeminis, quae virginitatem profitentur. Eadem constitutio dicit: Quod si quis ex coniugibus monachus evaserit, alius mittit libellum repudii; et locus est iis quae inter eos convenerunt in casum mortis; et lucrum quod ex eo proficiscitur, servatur, ut par est, filiis natis ex eo matrimonio; et si maritus efficiatur monachus, eius uxor non nubit alteri uno anno. Quod si quis ex sponsis monachus factus fuerit, arrhae ei simplae redduntur, et nullo damno afficitur, ut in LIV eiusdem tituli constitutione.

Auctaria in 45 ad can. chalced. Ζήτει βιβλ. ε' τίτ. β κεφ. ιε' et alia ad Trull. quae tantum non exess sunt. . . δ τίτ. α'. . . ζ.

In 2, 3, 45: Ἡ ιγ' διάτ. τ. α' τ. τ. νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ε', κειμένη ἐν βιβλ. δ' τῶν βασιλικ. τίτ. α' κεφ. α' φησι· θεσπίζομεν—οἰκοδομεῖν. ἐγράφη εἰς τίτ. β' κεφαλ. Novell. V. I. B. IV. 1. 1. Cf. supra p. 498.

Καὶ ἡ γ' διάτ. τ. β' τ. τ. νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρλα' κειμένη ἐν βιβλίῳ ε' τίτ. γ' κεφαλ. δ' φησιν· εἴ τις κ. τ. λ. ἐγράφη εἰς τίτ. γ' κεφ. ιδ. B. V. III. 8. 9. Cf. supra p. 566 col. I. Ἀνάγνωθι— συντάγματος, ut supra.

In 45: Ἡ δὲ α' διάτ.— προσκυρούσθω· τοῦτο τὸ κείμενον τῆς ζ' νεαρᾶς οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά.

Καὶ ἡ β' διάτ.— σχῆμα· ἔστι δὲ νεαρὰ ρι' κεφ. ιδ', κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλικ. τίτ. β' κεφ. ιδ', ἔχον οὕτως· ἐπειδὴ — ἐπαναγαγεῖν. B. V. 2. 9.

Βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. γ' διάτ. λη' — αὕτη δὲ οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἀλλὰ καὶ ἀνῄρηται ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς

In 2 et 45: Καὶ ἡ ιγ' διάτ.— ἀρχιμανδρῖται· ἔστι δὲ νεαρὰ ε', ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλ. τὰ μὲν γὰρ αὐτῆς παρεσιωπήθη, τὰ δὲ ὁμοίως ἐλέχθη ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς.

Λέγει δὲ καὶ διάτ. νβ' — αὐτοῦ τίτλου· ἡ μὲν οὖν νβ' διάτ. οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά [ἀνηρέθη δὲ ὑπὸ τῆς] ρκγ' νεαρᾶς.

Ὁ νόμος. Καὶ ἡ περὶ ῥεπουδίων διαλαμβάνουσα ριζ' νεαρὰ [1] φησιν, ὅτι ἐὰν παρὰ τὰς εἰρημένας αὐτῇ αἰτίας γυνὴ πέμψῃ ῥεπούδιον, ἡ μὲν προὶξ τῷ ἀνδρὶ δίδοται, ἡ κατὰ δεσποτείαν, ἢ παίδων ὑπόντων, κατὰ χρῆσιν· ἡ δὲ γυνὴ διὰ τοῦ δικάσαντος παραδίδοται τῷ ἐπισκόπῳ τῆς πόλεως ἐν ᾗ οἰκεῖ, καὶ δι' αὐτοῦ μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῆς. Εἰ μὲν ἔχει [2] παῖδας, τὸ δίμοιρον μέρος τῆς οὐσίας αὐτῆς λαμβάνουσι· τὸ δὲ τρίτον, τὸ μοναστήριον· εἰ δὲ παῖδας οὐκ ἔχει [3], ἀλλὰ γονεῖς, τὸ δίμοιρον δίδοται τῷ μοναστηρίῳ, καὶ τὸ τρίτον τοῖς γονεῦσιν, εἰ μὴ ὑπεξουσίαν αὐτὴν ἔχοντες, τῷ ἀλόγῳ ῥεπουδίῳ συνῄνεσαν· τότε γὰρ πάντα τῷ μοναστηρίῳ προσκυροῦνται, ὥσπερ καὶ ὅτε μὴ παῖδας [4], μήτε γονεῖς ἡ γυνὴ ἔχῃ [5].

1) ρζ' νεαρὰ 48, ρι' 10, 23, 49.— 2) ἔχοι 21, 45, 48— μέρος om. 3 et vett. add.— 3) ἔχοι iter. 45.— 4) μήτε παῖδας 49. Hervetus legit: ὥσπερ ἂν εἰ μὴ παῖδας.— 5) ἔχοι 45.

Καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι δούλου ἢ ἐναπογράφου κατὰ τὴν διάστιξιν 1) αὐτῆς, μονάζοντος, τὰ πράγματα ἅπερ εἰς τὸ μοναστήριον ἤγαγε, λαμβάνει ὁ δεσπότης. Οὐ μένουσι δὲ ἅμα μοναχοὶ καὶ μονάστριαι, ἀλλ' οἱ ἄνδρες εἰς ἑτέρους μεθίστανται τόπους, καὶ διαιροῦνται εἰς αὐτοὺς τὰ πράγματα πρὸς τὸ ἁρμόζον αὐτοῖς δίκαιον. Ὁ δὲ βεβαρημένος ληγάτῳ, ἢ ἀποκαταστάσει ἢ ὑποκαταστάσει 2), ὑπὸ αἵρεσιν γάμου ἢ ἀπαιδίας, ἢ ἐὰν οὕτω δωρηθῇ ἢ ἔλθῃ τινὶ, καὶ γένηται μοναχὸς 3) ἢ ἀσκήτρια, σβέννυται ἡ ἀποκατάστασις. Κἂν γὰρ τῶν μοναστηρίων ἐξέλθωσιν, ὅμως τὰ τοιαῦτα πράγματα μετὰ τῶν ἄλλων αὐτῶν τοῖς μοναστηρίοις διαφέρει· εἰ δὲ ἐπ' ἀναῤῥύσει αἰχμαλώτων ἢ ἀποτροφῇ πτωχῶν, ἡ τοιαύτη ἀποκατάστασις 4) γένηται, ἐξ οὐδενὸς τῶν εἰρημένων τρόπων ἀποκλείεται. Τοῦ εἰσιόντος εἰς τὸ μοναστήριον, εἴπερ οὐκ ἔχει 5) παῖδας, τὰ πράγματα τῷ μοναστηρίῳ διαφέρουσιν· εἰ δὲ παῖδας ἔχει, καὶ οὐ διετύπωσε περὶ τῶν αὐτοῦ πραγμάτων, πρὶν εἰσέλθῃ 6), ἄδειαν ἔχει καὶ μετὰ ταῦτα διατυποῦν, καὶ οὐ δύναται τὸ νόμιμον αὐτῶν 7) μέρος μειοῦν· καὶ ἑαυτῷ δὲ φυλάττει 8) παιδὸς ἑνὸς ἀναλογίαν ὀφείλουσαν τῷ μοναστηρίῳ προσκυρωθῆναι· εἰ δὲ τελευτήσει ἐν τῷ μοναστηρίῳ, πρὶν ποιήσῃ 9) τὴν διατύπωσιν, τὸ μὲν νόμιμον οἱ παῖδες λαμβάνουσι· τὰ δὲ λοιπὰ, τὸ μοναστήριον. Οὐδεὶς τῶν μνηστήρων προφάσει τῶν ἀῤῥαβώνων ζημιοῦται μονάζων· καὶ ὁ γάμος ἐκ τοῦ λαβεῖν τὸν ἕνα τῶν συνοικούντων τὸ μοναχικὸν σχῆμα, λύεται χωρὶς ῥεπουδίου· καὶ ἀναλαμβάνει ἡ γυνὴ τὴν προῖκα, καὶ τὰ ἄλλα αὐτῆς πράγματα· τῷ δὲ μὴ 10) μονάσαντι, τὸ ἀπὸ τελευτῆς συμφωνηθὲν κέρδος ἁρμόζει· εἰ δὲ ἅμα οἱ δύο ἀποτάξωνται 11), οὐδεὶς αὐτῶν ἐκ τοῦ ἑτέρου κερδαίνει, εἰ μὴ ἑκών τις τῷ ἑτέρῳ δωρήσηται.

Lex. Et CXVII novella, quae tractat de repudiis, dicit: Quod si praeter dictas illic causas, mulier libellum repudii miserit, dos quidem datur marito, vel ie dominium, vel si sint liberi, ie usum fructum; uxor autem traditur per iudicem episcopo civitatis in qua habitat, et per eum toto vitae suae tempore in monasterium intruditur; et si habeat quidem liberos, ii duas partes eius bonorem accipiunt, tertiam autem monasterium; sin autem non habet liberos, sed parentes, duae partes dantur monasterio, et tertia pareetibus, praeterquam si cum eam habereet in potestate, iniustu eius repudio consenseriet. Tunc enim omnia mueasterii dominio attribuuntur, etiam qeum mulier nec liberos, eec pareotes habet.

Et secunda constitutio primi tit. Novellarum dicit: Quod si servus vel adscriptitius, pro ee quae illic est distinctione, fiat monachus, res quas in monasterium intulit, capit dominus. Noe maeent autem simul mueachi et monachee, sed viri quidem in alie loca transferuntur, et bone ipsis dividuntur pro iure quod eis competit. Qui autem gravatus est legato vel restitutione vel substitutiuee, si uxorem duxerit, vel si liberos non susceperit, vel si sio donatum sit, vel ad aliquem accesserit, et fiat monachus vel ascotria, extinguitur restitutio. Et si enim moeasteriis egressi fuerint, ea tamen bona cum eliis eorum ad moeasteria pertineent; sin autem propter liberationem captivorum vel nutrimentum pauperum, fiat eiusmodi restitutio, ea neutro dictorum modorum excluditur. Eius qui monasterium iegreditur, si non habet liberos, res ad monasterium pertineet; sie autem habet liberos, et de rebus suis non disposuit priusqeem ingrederetur, est in eius potestate etiam postea disponere, et non potest partem eorum legitimam minuere. Porro autem sibi

1) διάτ. 3.—ἃ πρὸς τὸ μον. vett. edd.—2) ἢ ὑποκαταστάσει om. 10, 11, 23, 45, 48, 49 et vett. edd. —3) μοναχὴ vett. edd.—4) ὑπόστασις 11, 48, 49.— 5) ἔχοι 21, 44, 48, 49 constanter in sequentibus.— 6) εἰσέλθοι 1, 21, 23, 44, 45, 48, 49.—7) αὐτῶν om. 23, 49.—8) ἑαυτῷ διαφυλάττει 9.—9) ποιῇ 3.—10) μὴ om. 48.—11) ἀποτάξονται 45, cuius quidem vocis omnino canonicae sensus Hervetum fugit.

quoqoe servat unius filii proportiooem, quae debet monasterii dominio applicari. Siu autem mortuus sit in mouasterio, priusquam testamentum fecerit, filii quidem partem legitimam accipiont, reliqua autem, mooasterium. Nullus ex spousis praetextu arrharum damno afficitur, si fiat mouachus. Et matrimouium solvitur ex eo qood unus couiugum habitum monasticum suscepit, etiam absqoe repudio, et recipit mulier dotem, et alias res suas. Ei autem, qui non monachus evaserit, qood ex conventione in casum mortis pactum est lucrum, ad eum redit; sin autem ambo simnl saeculo valedixeriot, nullus eorum ex altero lucratur, uisi quis sua spoote alteri donaverit.

Auctaria In 45 post haec: Καὶ ἡ περὶ— ἔχει. Τοῦτο δὲ τῆς νεαρᾶς ταύτης τὸ μέρος, οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλ. ἀλλ' ἀντὶ τούτου ἐλέχθη τὸ τῆς ρλδ' νεαρᾶς ιγ' κεφ. κείμενον ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. κη' τίτ. ζ' κεφ. ὅπερ εὑρήσεις προϊών.

In 2 et 45: Καὶ ἡ β' διάτ.—δωρήσεται· ἔστι δὲ νεαρὰ ρκγ' εἰς βιβλ. δ'. τίτ. α' κεφ. εἴ τις εἰς μοναχικὸν— τῷ μοναστηρίῳ. Novell. 123. capp. 35-40. B. IV. 1. 3.

Ὁ νόμος. Ἡ δὲ περὶ τοποτηρητῶν διαλεγομένη ρλδ' 1). νεαρά φησιν, ὅτι ἐὰν γυνὴ ἐπὶ μοιχείᾳ 2) καταδικασθῇ, ταῖς προσηκούσαις ποιναῖς 3) ὑποβαλλομένη μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται, καὶ ἄδειαν ἔχει ὁ ἀνὴρ εἴσω διετίας αὐτὴν ἀναλαβεῖν, μὴ βλαπτομένου τοῦ γάμου ἐκ τῶν ἐν μέσῳ 4)· εἰ δὲ παρέλθῃ ὁ χρόνος, ἢ τελευτήσῃ μὴ ἀναλαβὼν αὐτὴν, τὸ σχῆμα λαμβάνει· καὶ εἰ μὲν ἔχει 5) παῖδας, λαμβάνουσι τὰς ὀκτὼ οὐγγίας, καὶ τὸ μοναστήριον τὰς δ'· εἰ δὲ μόνους ἀνιόντας 6) ἔχει μὴ συνεργήσαντας τῷ ἀτοπήματι, λαμβάνουσι τὰς δ' οὐγγίας καὶ τὸ μοναστήριον τὰς ὀκτώ· εἰ δὲ συνήργησαν, ἢ μηδ' ὅλως εἰσὶν ἀνιόντες ἢ κατιόντες, λαμβάνει πάντα τὸ μοναστήριον, τῶν ἐν τοῖς προικῴοις συμφώνοις ἐπὶ πάντων τῶν θεμάτων τῷ ἀνδρὶ 7) φυλαττομένων. Ἐὰν δέ τις ἐπὶ μοιχείᾳ κατηγορηθεὶς, καὶ κατὰ προδοσίαν τοῦ δικαστοῦ, ἢ ἑτέραν αἰτίαν, ἀποφύγῃ 8) τὰς ποινὰς, καὶ μετὰ ταῦτα ζῶντος ἢ τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς, αἰσχρῶς αὐτῇ συναναστρέφηται, ἢ πρὸς γάμον αὐτὴν λάβῃ, οὔτε ὁ γάμος 9) ἔρρωται, ἀλλ' ὁ μὲν ἀνὴρ ὡς μοιχὸς ὑπὸ παντὸς ἄρχοντος κολάζεται, ἡ δὲ γυνὴ σωφρονιζομένη καὶ κειρομένη ἐμβάλλεται μοναστηρίῳ ὅλον τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς, καὶ τὰ πράγματα, ὡς εἴρηται, διαιροῦνται, κινδύνῳ τοῦ κόμητος τῶν πριβάτων καὶ τῶν κατὰ τόπον ἀρχόντων.

Lex. CXXXIV eutem Iustiniaoi Novella, de vicariis disserens, dicit: Quod si mulier adulterii coudemnata fuerit, conveuientibus poenis subiecta, in monasterium intruditur; et est in potestate mariti, eam intra bieooium recipere, ex iis quae intercesseruot uon laeso matrimonio; sin autem tempus praeterierit, vel ea non recepta decesserit, monasticum habitum capit. Et si habet quidem liberos, ii octo uncias accipiuot, et mouasterium quatuor: siu autem solum habet ascendentes, qui sceleri opem uon tulerint, ii quatuor uncias accipiont, et monasterium octo; sin autem opem tulerunt, vel nulli sunt ascendentes aut descendeutes, accipit omnia monasterium, pactis dotalibus marito servatis in omnibus casibus. Si quis autem adulterii accusatus, vel iudicis proditione, vel aliquam aliam ob causam, poeoas effugerit, et postea marito eius vivente vel mortuo, cum ea turpiter versatus sit, vel in matrimonium eam acceperit, oec validum quidem est matrimonium; sed vir quidem ut adulter a quovis magistratu punitur, mulier autem castigata et toosa, toto vitae suae tempore, iu monasterio iucluditur, et res, ut dictum est, dividoutur, periculo comitis rerum privatarum et loci magistratuum.

1) ρλ' νεαρὰ 23, 44, 48, 49.—2) ἐπὶ μοιχείαν 45.—3) πληγαῖς 4, 9, 11, 24, 44, 45, 48.—4) ἐν τῷ μέσῳ 44, 45, 48, 49. παρέλθοι 3, 11, 23, 45, 49.—τελευτήσοι 45, 49, τελευτήσει 8, 21.—5) ἔχοι 45, 49.—6) κατιόντας vett. edd.—7) συμφώνων 10, 24, 23, 44, 48, θεμάτων 21. πάντων θεμάτων ἀνδρὶ 44.—8) ἀποφύγοι 23, 44, 45.—9) γάμος αὐτῶν 3.

Auctaria ad can. chalcedon. In 43: Κεῖται βιβλ. ε' τίτ. β' κεφ. ιε'.— Post haec: Ἡ δὲ περὶ — ἄρχονται, in 2 et 45: Ἔστι δὲ κειμένη ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικ. κη' τίτ. ζ' κεφ. β'· εἰ περὶ μοιχείας — παραφυλάττεσθαι. B. XXVIII. 7. 1, ex cap. 8 Nov. 117 et cap. 10 Nov. 134.

In 45: Τὸ δὲ λοιπὸν τῆς τοιαύτης νεαρᾶς μέρος κεῖται ἐν βιβλ. ϛ' τῶν βασιλικ. τίτ. ιθ', ὀλίγον πρὸ τοῦ τέλους, οὕτως· εἴ τις κατηγορηθεὶς — τόποι ἀρχόντων. B. VI. 19. 8. Τὰ ἔξωθεν ζητηθέντα ἐκ τῶν ἐγκαταγραφέντων εἰσὶ τῷ παρόντι κεφαλαίῳ. Proxime superiora respiciuntur.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ τῶν ἐξ ἑτέρων μοναστηρίων γινομένων ἡγουμένων ἢ κληρικῶν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν π'. [Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν κα'.]

Cap. II.

De iis qui ex aliis monasteriis fiunt monasteriorum antistites vel clerici. Syn. carthag. can. LXXX. [Syn. nic. secundae canon XXI]

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ δούλων μοναζόντων, ἢ προφάσει εὐλαβείας καταφρονούντων, καὶ μὴ δουλευόντων τοῖς δεσπόταις. Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν γ'. [Συνόδου 1) ϛ' κανὼν πε']. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν δ'.

Ὁ νόμος. Ἡ λϛ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικός φησιν, ὅτι οἱ ἐναπόγραφοι χωρὶς συναινέσεως τῶν δεσποτῶν μονάζοντες, οὕτως αὐτοῖς ὑπόκεινται, ὡς μὴ τοῦτο γενόμενοι. Διάτ. λζ'· δοῦλοι γνώμῃ τῶν δεσποτῶν μονάσαντες ἐλευθεροῦνται 2)· εἰ δὲ τὴν ἄσκησιν καταλιπόντες εἰς ἑτέραν μετέλθωσι κατάστασιν, ἀναδουλοῦνται. Ἡ δὲ ε' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησιν, ὅτι οἱ παραμένοντες 3) ἐν μοναστηρίοις, εἴτε ἐλεύθεροι, εἴτε δοῦλοι, πρότερον τριετίαν προσκαρτερείτωσαν 4), κουρᾷ τε καὶ ἐσθῆτι χρώμενοι τῶν λαϊκῶν, καὶ τὰς γραφὰς μανθάνοντες, καὶ τὴν τύχην αὐτῶν ὁμολογοῦντες, καὶ τὴν αἰτίαν τοῦ θέλειν μονάσαι, μήποτε πονηρά ἐστι, καὶ νουθετείσθωσαν· καὶ εἰ 5) προσκαρτερήσουσι τὴν τριετίαν, καὶ ἐὰν 6) ἄξιοι φανῶσι τοῦ μονάσαι, τότε κειρέσθωσαν, καὶ τῆς δουλείας 7) ἐλευθεροῦνται. Εἰ δὲ τις εἴσω τῆς τριετίας αὐτὸν δουλαγωγεῖ 8), λέγων αὐτὸν ὀφειλόμενόν τινα προσδραμεῖν τῷ μοναστηρίῳ, μὴ προχείρως αὐτὸν ἀφελκέτω, ἀλλὰ δεικνύτω πρότερον ὅτι καὶ δοῦλός ἐστι, καὶ ἐπὶ κλοπῇ ἢ πταίσμασιν ἀτόποις 9) ἀπέδρα, καὶ τότε αὐτὸν λαμβανέτω, μεθ' ὧν ὡς εἰκὸς εἰς τὸ μοναστήριον εἰσήγαγε, διδότω δὲ αὐτῷ πίστιν ὡς οὐδὲν ἐπὶ τούτῳ κακὸν αὐτῷ δράσῃ 10). Εἰ δὲ μὴ ταῦτα δειχθείη, κἀκεῖνος ἐκ τῆς ἀσκήσεως φανείη 11) σεμνὸς, κἂν μήπω παρῆλθεν ἡ τριετία, μενέτω ἐν τῷ μοναστηρίῳ, καὶ μετὰ τὴν τριετίαν ἄξιος φαινόμενος προσκαρτερείτω τῇ ἀσκήσει, εἴτε δοῦλος ᾖ 12), εἴτε ἐλεύθερος, ὑπ' οὐδενὸς τὸ λοιπὸν περὶ τούτου πολυπραγμονούμενος, κἂν προσαμαρτηκὼς εἴη· τὰ μέντοι ὡς εἰκὸς κλαπέντα ἐπουδήποτε ὄντα, τῷ πάλαι δεσπότῃ ἀποδίδονται. Καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησιν, ὅτι τῷ βουλομένῳ σχῆμα μοναχικὸν λαβεῖν, εἰ μὲν γινώσκεται, ὡς οὐχ ὑπόκειται τύχῃ, ὁ ἡγούμενος ὅτε νομίσει 13), διδότω αὐτῷ τὸ σχῆμα· εἰ δὲ ἀγνοεῖται, ἐπεχέτω. Καὶ ἐάν τις εἴσω τριετίας ἀποδείξῃ αὐτὸν δοῦλον ἢ ἐναπόγραφον ἢ κολωνὸν, λαμβάνει αὐτὸν μεθ' ὧν ὡς εἰκὸς ὑφείλετο πραγμάτων, διδοὺς αὐτῷ λόγον. Μηδενὸς δὲ εἴσω τριετίας ἐνάγοντος, εἴπερ ἄξιον αὐτὸν κρίνει, διδότω αὐτῷ τὸ σχῆμα, καὶ οὐκ ὀχλεῖται· τὰ δὲ πράγματα ἅπερ εἰς τὰ μοναστήρια ἤγαγε, λαμβάνει ὁ δεσπότης. Ἡ αὐτὴ 14)

1) συν. inclusa om. 3, 9, 23, 45, 48.—chalced. add. καν. μθ' 2, μγ' 3, μδ' vett. edd. ob aliquam confusionem chalcedonensium cum carthaginensibus.— 2) ἐλευθεροῦνται. Pergit 9, inversa serie: Εἰ δὲ χωρὶς γνώμης αὐτῶν, οὕτως ἑαυτοῖς ὑπόκεινται, ὡς μὴ τ. γεν. —3) παραγγέλλοντες 21, 23, 44, 48. —παραγινόμενοι 11.— εἰς μονήρη βίον 11, 21, 23, 44, 45, 48, 79, εἰς μοναστηρίου βίον 3.—4) προσκαιρείσθωσαν καὶ κουρᾷ τε vett. edd.—προσκαρτερείσθωσαν 10, 11.—5) εἰ om. ibid.— προσκαρτερήσωσι 21.— 6) ἐὰν om. 45.— 7) καὶ δουλείας et mox εἴσω τριετίας 11.— 8) δουλαγωγῶν 45.— 9) ἀτόπως 79.— ὑπέδρα 21.— 10) δράσει 45, vett. edd.— διδαχθείη 11.— 11) φανῇ 11, 21.—ὀφθῇ 45. —12) ἂν vett. edd. ἦ ed. athen. et varii codd.— 13) νομίσοι 11.— mox αὐτῷ om. 45.— αὐτὸ τὸ σχῆμα 48.— dein καὶ ἄν τις ed. athen.—14) ἡ δὲ αὐτὴ 45, 48.

διάτ. φησιν, ὅτι ὁ ἐπίσκοπος τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην ἑκάστου μοναστηρίου μὴ πάντως κατὰ βαθμὸν 1) προβαλλέσθω, ἀλλ' ὃν οἱ μοναχοὶ πάντες, ἢ οἱ εὐϋπόληπτοι 2) ἐπιλέξωνται, ἐπὶ τῶν εὐαγγελίων λέγοντες, ὡς οὐ διὰ φιλίαν, ἢ χάριν αὐτὸν ἐπελέξαντο, ἀλλὰ γινώσκοντες αὐτὸν ὀρθόδοξον, καὶ σώφρονα, καὶ τῆς 3) διοικήσεως ἄξιον, καὶ δυνάμενον φυλάσσειν 4) τὴν ἐπιστήμην τῶν μοναχῶν, καὶ τὴν τοῦ μοναστηρίου κατάστασιν· τὰ αὐτὰ καὶ περὶ τῶν γυναικείων μοναστηρίων καὶ ἀσκητηρίων 5)· τὰ αὐτά φησιν καὶ ἡ ιγ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. προστιθεῖσα, ὅτι δεῖ τὴν ἐπιλογὴν τοῦ ἀξίου ποιεῖσθαι ἀπὸ τοῦ πρώτου, καὶ οὕτω κατὰ βαθμὸν διὰ τῶν ἑξῆς· οἱ γὰρ πρῶτοι ἄξιοι φαινόμενοι προτιμῶνται τῶν μετ' αὐτούς, ὡς ἡ μς' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου· ἡ δὲ λγ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. διορίζεται 6), ὅτι τοὺς μὲν ἡγουμένους ἐπιβλέπουσιν οἱ ἐπίσκοποι, τοὺς δὲ μοναχοὺς οἱ ἡγούμενοι, καὶ δύο μοναστηρίων οὐ γίνεται ὁ αὐτὸς 7) ἡγούμενος.

Cap. III.

De servis qui fiunt monachi, vel praetextu pietatis contemnunt, vel dominis non serviunt. Syn. gangr. canon III. [Syn. VI canon LXXXV.] Syn. chalced. canon IV.

Lex. Constitutio XXXVI tituli III lib. I Codicis dicit, quod adscriptitii sine consensu dominorum monachi effecti, perinde eis subiiciuntur, ac si non effecti essent. Constitutio XXXVII: Servi, qui dominorum voluntate monachi facti sunt, liberi fiunt; sin autem monastica exercitatione relicta, ad alium se statum contulerint, in servitutem revocantur. XIII autem primi tituli Novellarum constitutio dicit, quod in monasteriis permanentes, sive sint liberi, sive servi, prius triennium perseverent, tonsura ac veste utentes laicorum, et scripturas discentes, et suam fortunam ac conditionem, causamque cur monachi esse velint, ne forte mala sit, confitentes, et admoneantur; et si in triennio perseveraverint, et ut monachi fiant, digni visi fuerint, tunc tondeantur, et a servitute liberantur. Si quis autem intra triennium ipsum in servitutem vindicet, dicens eum aliqua surripuisse, et in monasterium confugisse, ne protinus eum abstrahat; sed eum prius esse servum, et propter furtum vel turpia delicta aufugisse ostendat, et tunc eum accipiat, ut par est, cum iis quae in monasterium introduxit, det autem ei fidem se eum ob causam nihil ei mali facturum. Sin autem haec non ostensa fuerint, et ille ex exercitatione bonus honestusque apparuerit, etiam si triennium nondum praeterierit, maneat in monasterio; et si post triennium dignus videatur, in exercitatione monastica perseveret, sive servus sit, sive liber, a nullo deinceps molestia affectus, etsi antea peccaverit; sed quae furto sublata sunt, ut par est, ea ubicumque sint, priori domino reddantur. Et const. II eiusdem tit. ait: Si quis monasticum habitum assumere velit, si quidem servili conditioni ipsum non esse obnoxium constet, praesul quando visum fuerit, illi habitum dato; sin ignoretur, differto. Et si quis intra triennium probet ipsum suum servum aut adscriptitium aut colonum esse, data illi fide, una cum rebus, ut par est, quas surripuisse constabit, ipsum recipit. Quod si nullus intra triennium illum conveniat, atque praesul dignum ipsum iudicet, habitum illi dato, neque ille inquietator. Quas autem res in monasterium intulit, dominus capit. Eadem autem constitutio dicit: Episcopus abbatem vel archimandritam uniuscuiusque monasterii non omnino pro gradu promoveat; sed quem monachi omnes, vel qui bonae

1) κατὰ τὸν βαθμὸν 10, 21, 23, in quo praeterea nescio quid sic pergit: προβαθμὸν προβαλλέσθω. — 2) ἢ εὐϋπόληπτοι 10, πάντες εὐϋπόλ. 11.— ἐπιλέξονται 15.—3) τῆς om. ed. athen.— 4) φυλάξαι 11, 14, 15, 18.—5) ἀσκητρίων vett. edd.— 6) διορίζει 15.—7) γίνεται αὐτὸς vett. edd.

sunt existimationis, elegerint, tactis evangeliis dicentes, quod nec propter amicitiam, nec propter gratiam eum elegerint; sed scientes eum orthodoxum et modestum et administratione dignum, et qui possit conservare monachorum scientiam et statum monasterii. Eadem etiam de mulierum monasteriis et asceteriis. Eadem ait XIII const. eiusdem tit. adiiciens, quod oportet digni electionem facere a primo, et ita gradatim deinceps per eos qui sequuntur. Primi enim, si digni videantur, praeferuntur posterioribus, ut XLVI constit. III tit. I libri. XXXIX autem eiusdem tituli constitutio definit, quod monasteriorum quidem antistites observant episcopi, monachos autem antistites, et quod duorum monasteriorum non sit idem antistes.

Auctaria ad can. chalcedon. in marg. 45: Ζήτει τῶν βασιλ. βιβλ. δ' τίτ. α' κεφ. α'.— ζήτει τῶν βασιλικ. βιβλ. δ' τίτ. α' κεφ. ια'.

Ἡ λς' διάτ.— γενόμενος αὕτη οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἐν δὲ τῷ κώδικι κεῖται οὕτως· Οἱ ἐναπόγραφοι 1) γεωργοί, κατὰ τὴν παλαιὰν διάταξιν, μὴ ἄλλως χειροτονείσθωσαν κληρικοί, εἰ μὴ κατὰ γνώμην καὶ ἐπιτροπὴν τοῦ δεσπότου τοῦ κτήματος, οὗτινός εἰσιν ἐναπόγραφοι· εἰ δὲ μή, [καὶ] οὕτως χειροτονηθείησαν, μηδεμίαν ἰσχὺν ἐχέτω ἡ χειροτονία· ἐξέστω πάντα πράττειν ἐπ' αὐτοῖς ὅσα καὶ ἐπὶ τοῖς ἄλλοις ἐναπογράφοις ἔξεστι πράττειν. Τὰ δὲ αὐτὰ κρατείτω καὶ ἐπὶ τῶν ἐναπογράφων τῶν γενομένων μοναχῶν· καὶ οὗτοι γάρ εἰ μὴ κατὰ γνώμην τοῦ δεσπότου τῆς κώμης ἐμόνασαν, ἔξεστι τῷ τοῦ κτήματος δεσπότῃ ἀφέλκειν αὐτοὺς ἐκ τοῦ μοναστηρίου. L. 37 Cod. 1. 3.

Διάτ. λζ'— ἀναδουλοῦνται· οὐδὲ αὕτη ἔστιν εἰς τὰ βασιλ. ἐν δὲ τῷ κώδ. ἔχει οὕτως· Οἱ δοῦλοι 2) μοναχοὶ ἀπολύτως γίνονται, εἰδότων τῶν δεσποτῶν, καὶ ὅτι συναινοῦντες τοῖς δούλοις μοναχοῖς γινομένοις, τῆς ἐπ' αὐτοῖς δεσποτείας γυμνοῦνται, μέχρι δὲ τοσούτου γυμνοῦνται, ἕως ὅτε τοῖς μοναστηρίοις ἐπιμένουσιν οἱ δοῦλοι· εἰ γὰρ δοῦλος, γνώμῃ τοῦ δεσπότου μονάσας, ἐγκαταλείψει τὸν μοναχικὸν βίον, καὶ εἰς ἄλλην μετέλθοι πολιτείαν, ἐπαναλαμβανέτω τὴν κατ' αὐτοῦ ἐξουσίαν ὁ δεσπότης, καὶ τῷ ζυγῷ τῆς δουλείας αὐτὸν ὑποβαλλέτω. L. 38 Cod. 1. 3.

Ἡ δὲ ιγ' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἥτις ... τὰ μὲν αὐτῆς ἀνῃρέθη ... ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς, φησί— ἀποδίδονται, ut supra.

Καὶ ἡ β' διάτ.— ὁ δεσπότης [αὕτη δὲ κεῖται εἰς] βιβλ. δ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. α' θέμ. δ'.

Ἡ αὐτὴ— ἀσκητηρίων. Ἔστι δὲ μέρος τῆς αὐτῆς νεαρᾶς, κείμενον ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. καὶ τίτ. κεφ. α' θέμ. β'. Κελεύομεν τὸν ἀββᾶν— ἀσκητηρίοις. B. IV. 1. 2.

Τὰ αὐτά φησι καὶ ἡ ιγ' διάτ. τ. α. τίτ. ἤγουν ἡ ε' νεαρά, ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, προστιθεῖσα — ὡς ἡ μς' διάτ... τοῦ α' βιβλίου, ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἀλλά... caetera desunt.

Ἡ δὲ λθ' διάτ.— ἡγούμενος, καὶ ἐν μὲν τοῖς βασιλ. οὐδὲ αὕτη ἐστίν, κεῖται δὲ ἐν τῷ κώδ. οὕτως· Θεσπίζομεν 3) μηδένα δύο ἡγεῖσθαι μοναστηρίων, ἀλλ' εἶναι μὲν ταῦτα ὑπὸ τὸν τῆς ἐνορίας καθ' ἣν διάγουσι θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, ἕκαστον δὲ ἡγούμενον ἔχειν, ἐφ' ᾧ τε τῇ μὲν τοῦ ἡγουμένου καταστάσει καὶ τοῖς παρ' αὐτοῦ γινομένοις ἐπικινδυνεύειν τὸν ἐπίσκοπον, τῇ δὲ τῶν μοναχῶν τὸν ἡγούμενον· καὶ κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον πᾶσαν εὐταξίαν φυλάττεσθαι, καὶ μηδένα τοῦ λοιποῦ κατὰ σύγχυσιν ἢ ἐπήρειαν, μάλιστα παρὰ τῶν τὸ εὐαγὲς τοῦτο τὸ σχῆμα περιβεβλημένων γίνεσθαι, ὅπερ χρὴ νῦν τε καὶ εἰς τὸν μετὰ ταῦτα χρόνον διηνεκῶς παραφυλάττεσθαι.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ τοῦ μὴ ὡς ἔτυχε μοναχὸν ἐξιέναι τοῦ μοναστηρίου, καὶ πράγματα 4) πράττειν, καὶ ὅτι ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων εἰσί. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν γ', δ', η', κγ'. [Συνόδου 5) ς' κανὼν μα', μβ', μς'. Συνόδου α' καὶ β' ἐν τῷ ναῷ τῶν ἁγίων ἀποστόλων κανὼν β', δ'.]

Ὁ νόμος. Ἡ κθ' διάτ. 6) τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος φησιν, ὡς οἱ ἀποκρισιάριοι μόνοι δύνανται τῶν μοναστηρίων ἐξιέναι, καὶ ἐν ταῖς πόλεσιν εἰσιέναι. Εἰ δὲ φανῶσι διὰ δογμάτων ἢ συμβουλῆς τοὺς ἁπλουστέρους ταράσσοντες, νομίμως σωφρονίζονται. Καὶ διάτ. λη' τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι οἱ τὰ ἴδια μοναστήρια καταλιμπάνοντες, οὐ λαμβάνουσιν ἅπερ αὐτοῖς προσήγαγον κινητὰ ὁποσδήποτε ποσότητος ὄντα, κἂν μὴ συνέστη πρᾶξις ὑπομνημάτων ἐπ' αὐτοῖς· ἐπὶ δὲ ταῖς δωρεαῖς τῶν ἀκινήτων, δεῖ τὰ νόμιμα φυλάττεσθαι, ἐπεὶ οὐκ ἀναιρεῖται 7) τῷ δωρησαμένῳ ἡ ἐκνίκησις 8).

1) ἐναπόγραφοι. Initium est legis Zenonianae, a. 475-484, quae iam antea, p. 480, 481, ex altera breviore particula edita est.— 2) δοῦλοι. Quinta iam Zenonis lex graece datur nunc primum, quam latine vide l. l.— 3) Θεσπίζομεν. L. 40 Cod. 1. 3, ubi vix versiculus supererat, quae tamen lex haud minima est inter Iustinianeas.— 4) ἢ πράγματα 11, καὶ om. 48, καὶ τὰ πράγματα 3.— 5) συν. Inter inclusa 45 inserit trullan. can. μα', μβ', μγ', με', μς', sequentis vero can. β', γ', δ', ε'.— συν. α' καὶ β' om. 9.— can. II, IV, XIX habent vett. interpretes.— 6) ἡ κε' διάτ. 1, 45.— 7) ἀναιρεῖ τῷ 10.— 8) ἐκδίκησις vett. edd.

Λέγει δὲ καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ὅτι προνοίᾳ τοῦ ἐπισκόπου μήτε μοναχοί, μήτε μονάστριαι ἐν ταῖς πόλεσι περιερχέσθωσαν, ἀλλὰ διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων τὰς ἀποκρίσεις αὐτῶν ποιείτωσαν ἐν τοῖς μοναστηρίοις μένοντες· μεθισταμένου δὲ μοναχοῦ εἰς μοναστήριον ἕτερον, ἅπερ ἔχει πράγματα ἐν τῷ ἐξιέναι τῷ πρώτῳ μοναστηρίῳ διαφέρει. Ἀνάγνωθι καὶ τὰ γεγραμμένα 1) *ἐν τῷ α' κεφ. τούτου τοῦ τίτ. καὶ ἐν τῷ λβ'. κεφ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.*

Cap. IV.

Non oportere monachum temere exire monasterio, et in rebus agendis versari; et quod subsunt episcopo. Syn. chalced. canon III, IV, VIII, XXIII. [Syn. VI. can. XLI, XLII, XLVI., Syn. primae ot secundae, quae habita est io templo sanctorum apostolorum, canon II, IV.]

Lex. Constitutio XXIX tituli III primi libri Codic. dicit, quod apocrisiarii soli possunt egredi monasteriis, et ingredi civitates. Sin autem dogmatibus vel cousiliis suis videantor eos qui sunt simpliciores, perturbare, legitime castigaotur. Et constitotio XXXVIII eiusdem tituli, quod qui sua monasteria relinquunt, non accipiont quae in ea iotnlerant mobilia, quantaecumque fuerint quantitatis, quamquam nulla de illis actorum monumenta confecta sint. In immobilium autem donatinnibus iura servanda sunt; ei enim qni dedit, non ablata est vendicatio. Dicit eutem etiam secunda constitutio I tit. Novellarum: Videat episcopus ne monachi vel mooachae per urbem circumcursent; sod per apocrisiarios respoodeant, in mooasteriis manentes. Transeunte autem monacho in aliud monasteriom, res quas habet, dum egreditur, ad primum monasterium pertioent. Lege etiam quae scripta sunt in primo capite hoius tit. et in XXXII cap. IX tit. praesentis operis.

Auctaria In 45 sunt can. carthagin. 41, 42, 43, 45, 46; In 11 et 45, canon. CP. AB. 2, 3, 4, 5.

Ἡ κε' διάτ.— σωφρονίζονται. οὐκ ἔστιν ἐν ταῖς βασιλικαῖς, κείμενον δὲ ἐν τῷ κώδικι ὡς εἶχε, περιγράφη εἰς τίτ... καὶ κεφ. (sic).

Καὶ διάτ. λη'— ἐκδίκησις· οὐδὲ αὐτὴ ἔστιν ἐν ταῖς βασιλικαῖς, ἀλλὰ καὶ ἀνῃρέθη ὑπὸ τῆς ρκγ' νεαρᾶς.

Λέγει δὲ— διαφέρει. [ἔχει δὲ ἡ νεαρὰ] ρκγ', κειμένη ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλ. [τίτ. α'. κεφ. ι'] ἐὰν μοναχὸς — συναριθμείτω. B. III. 1. cap. 13, 14.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ τοῦ μὴ γαμεῖν μοναχούς, ἢ τισιν ὡς ἀδελφαῖς συνεῖναι 2)*, μήτε τὰς ἐπαγγελλομένας παρθενίαν ἑτέροις συνοικεῖν. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν* 3) *ιθ'. Συνόδου* 4) *Χαλκηδόνος κανὼν ις'. [Συνόδου ς'* 5) *κανὼν μ', μδ', μζ']. Βασιλείου* 6) *κανὼν ιθ', κ', ξ'.*

Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα 7) *ἐν τῷ ιδ' κεφ. τοῦ η' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ ἐν τῷ κθ' κεφ. τοῦ θ' τίτλου.*

Cap. V.

Monachos non debere uxores ducere, vel cum aliquibus tanquam sororibus versari, nec eas quae virginitatem profitentur, cum aliis cohabitare oportere. Syn. ancyr. canon XIX. Syn. chalced. canoo XVI. [Syn. VI cao XL, XLIV, XLVII.] Basil. caoon XIX, XX, LX.

Lege quae adscripta suot in XIV cap. VIII tit. praesentis operis, ot io XXIX cap. IX tit.

Κεφάλαιον ς'.

Περὶ μοναχῶν ποιούντων φρατρίας καὶ 8) *συνωμοσίας. Συν. Χαλκηδόνος καν. ιη'. [Συν.* 9) *ς' καν. λδ'.]*

Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ λζ' κεφ. τοῦ θ' τίτ. τούτου τοῦ συντάγματος.

1) παραγεγραμμένα 45.— 2) συνεῖναι ἀδελφαῖς 21. — παρθενούσαις 9.— 3) καν. ι' 24. — 4) συν. Nihil de chalced. 1, 45.— 5) συν. Inclusa partim om. 1. καν. μ'. om. 10, 11, 21, 23, 49. μδ', μζ' om. 3, 10. μ', μζ' om. 45. — 6) βασιλ. Ex Basilian. καν. κ' om. 21.— 7) τὰ παραγεγραμμένα 10, 48, vett. edd. Schol. om. 24.— 8) ἢ συνωμοσίας 10, 45, hic et infra.— φατρίας edd. et quid. codd.— 9) συν. Inclusa om. 45, 49. Schol. om. 24.

Cap. VI.

De monachis qui faciunt sodalitates et coniurationes. Syn. chalced. can. XVIII. [Syn. VI canon XXXIV].

Lege quae adscripta sunt in XXXVII cap. IX tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον ζ.

Περὶ τοῦ μὴ συλλούεσθαι ἀσκητὰς 1) γυναιξί. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λ'. [Συνόδου 2) ς' κανὼν οζ'.]

Cap. VII.

Non debere ascetas seu monachos cum faeminis lavari. Syn. laodic. canon XXX. [Syn. VI canon LXXVII.]

Κεφάλαιον η'.

Περὶ φυλακῆς ἱερῶν παρθένων. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν μδ'. [Συνόδου ς' κανὼν μς', μζ', μη' 3). Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν ιη', κ', κβ' 4).]

Cap. VIII.

De custodia sacrarum virginum. Syn. carth. canon XLIV. [Syn. VI canon XLVI, XLVII, XLVIII. Syn. nic. secundae canon XVIII, XX, XXII.]

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ φθορᾶς ἱερῶν παρθένων. [Συνόδου ς' κανὼν δ'.] Βασιλείου κανὼν ιη', κ', ξ' 5).
Ἀνάγνωθι τὰς παραγραφὰς τοῦ λ' κεφ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. IX.

De stupro sacrarum virginum. [Syn. VI canon IV.] Basilii canon XVIII, XX, LX.
Lege quae adscripta sunt XXX cap. IX tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον ι'.

Περὶ χρόνου τῆς ἡλικίας 6) τῶν λαμβανουσῶν τὸ σχῆμα, καὶ ποία λέγεται παρθένος. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 7) ρκβ', ρκς'. [Συνόδου ς' κανὼν 8) μ', μα', μγ', με'.] Βασιλείου κανὼν ιη'.

Cap. X.

De tempore aetatis earum quae habitum accipiunt, et quaenam dicatur virgo. Syn. carth. canon CXXII, CXXVI. [Syn. VI canon XL, XLI, XLIII, XLV.] Basilii canon XVIII.

1) ἀσκητὸν γυναικί 1, 10, 45, 48 at vett. edd. — 2) συν. Inclusa om. 49. Scholium addit 45, quod pene excidit, praeter pauca verba: εἰς τὸ λα' κεφαλ. τοῦ θ' τίτ. . . ἱερατικοὺς ἢ κληρικούς. — 3) καν. μη' om. 49 — καν. μθ' 8. — 4) καν. κβ' id. om. — 5) καν. κ', ξ' om. 49. Inclusa ad calcem 1, 24. — 6) τῆς ἐκκλησίας 1. — ἀναλαμβανουσῶν 44. — λαμβανόντων 45. — 7) καν. ρκβ' om. 11, 23, 44, 45, 48. — 8) Inclusa ad calcem 1, 24. καν. μα, μγ', με' om. 8, 11, 23, 44, 45, 48. μγ', με' om. 49.

Κεφάλαιον ια'.

Περὶ μοναχῶν, γινομένων κληρικῶν, ἢ λαϊκῶν [1] ἀξιωματικῶν, ἢ στρατευομένων. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιβ'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ζ'. Κυρίλλου, ἐκ τῆς πρὸς τοὺς ἐν Λιβύῃ καὶ Πενταπόλει [2] ἐπισκόπους ἐπιστολῆς, κανὼν β'.

Ἀνάγνωθι τὰς παραγραφὰς τοῦ λβ' [3] κεφ. τοῦ θ' τίτ. παρόντος συντάγματος.

Cap. XI.

De monachis, vel laicis dignitate praeditis, vel militantibus, qui fiunt clerici. Syn. nic. canon XII. Syn. chalced. canon VII. Cyrilli, ex epistola ad episcopos Libyae et Pentapolis, canon II.

Lege quae adscripta sunt XXXII cap. IX tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον ιβ'.

Περὶ τῶν χρωμένων σχήματι μοναχικῷ, καὶ καταψηφιζομένων τῶν κοινῇ χρωμένων ἐσθῆτι. Συνόδου Γάγγρας κανὼν ιβ'.

Ὁ νόμος. Εἴρηται βιβλίῳ α' τίτ. δ' διατ. δ', ὅτι οἱ μῖμοι καὶ αἱ πόρον ἐκ τοῦ σώματος δημοσίᾳ ποιούμεναι, τῷ σχήματι τῶν ἱερῶν παρθένων μὴ κεχρήσθωσαν. Καὶ ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν φησι· μηδεὶς λαϊκὸς, καὶ μάλιστα οἱ σκηνικοὶ καὶ αἱ πόρναι, κεχρήσθω, ἢ μιμείσθω [4] τὸ μοναχικὸν σχῆμα, ἐπεὶ καὶ σωματικῶς τιμωρεῖται, καὶ ἐξορίζεται.

Cap. XII.

De iis qui utuntur veste monastica, et condemnant eos qui utuntur veste communi. Syn. gangr. canon XII.

Lex. Dicitur libro I tit. IV constitutione IV: Mimae et quae publice corpore quaestum faciunt, sacrarum virginum habitu ne utantur. Et II constitutio primi tit. Novellarum dicit: Nullus laicus, (et maxime scenici et meretrices) in suum vertat usum, vel imitetur monasticum habitum. Corporali enim supplicio alioquin punitur, et in exilium mittitur.

Auctaria in 45: Εἴρηται βιβλ. α'— κεχρήσθωσαν, ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ἐν δὲ τῷ κώδ. κεῖται οὕτως· Αἱ μιμάδες [5] καὶ αἱ θυμελικαί, αἵτινες ἐν θεάτρῳ ἐκ τοῦ ἰδίου σώματος πόρον ποιοῦσι δημοσίως τῷ σχήματι. . . . ἀφιερωμένων, exesa caetera. L. 4. Cod. 1. 4. Καὶ ἡ β' διάτ.— ἐξορίζεται. ἔστι δὲ νεαρὰ ρκγ' [κειμένη εἰς τὸ βιβλ. δ' τῶν βασιλ. τίτ.] α' κεφ. ς'· Πᾶσι δὲ καθάπαξ— παραδοθήσονται. B. IV. 1. 16.

Κεφάλαιον ιγ'.

Περὶ γυναικὸς φορούσης ἀνδρῷα [6]. Συνόδου Γάγγρας κανὼν δέκατος τρίτος.

Cap. XIII.

De muliere, quae vestibus virilibus induitur. Syn. gangr. can. XIII.

1) ἢ λαϊκῶν om. 44.— 2) τοὺς Λιβύης καὶ πενταπόλεως 45, 48.— ἐπισκοπῆς 45.— 3) τοῦ λθ' κεφ. 44. Schol. om. 1, 21. Addit vero 45, respectu, ut videtur, ad leges in margine exeso excitatas: καὶ ὅ ἔξωθεν ἐξετέθη. προσγράφη εἰς τίτ. ια' κεφ. δ'— 4) ἢ μιμείσθω om. 44, 49.— 5) μιμάδες. Lex Impp. Theodosii, Arcadii et Honorii, a. 394.— 6) ἀνδρεῖα 45, vett. edd.— δι' ἀσκησιν φορούσης ἀνδρεῖα 21, 24, 44, 45, 48, 49.

Κεφάλαιον ιδ'.

Περὶ τοῦ μὴ χρῆναι γυναῖκας ἀποκείρεσθαι [1] διὰ ἄσκησιν. Συνόδου Γάγγρας [2] κανὼν ιζ'.

Cap. XIV.

Non oportere mulieres tonderi religionis ergo. Syn. gangr. can. XVII.

Κεφάλαιον ιε'.

Περὶ τοῦ [3] προφάσει ἀσκήσεως μὴ τεκνοτροφοῦντος, ἢ πατροτροφοῦντος. Συνόδου Γάγγρας κανὼν ιε', ις'.

Cap. XV.

De eo qui praetextu religionis non alit liberos vel parentes. Syn. gangr. canon XV, XVI.

Κεφάλαιον ις'.

Ποῖα πολιτικὰ πράγματα ἢ κηδεμονίας οἱ μοναχοὶ δύνανται μετιέναι. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν γ'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα [4] ἐν τῷ γ' κεφ. τοῦ η' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XVI.

Quaenam civilia negotia, vel quasnam curationes possunt obire monachi. Syn. chalced. canon III.

Lege quae adscripta sunt tertio cap. VIII tit. praesentis operis.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΒ'.

Περὶ αἱρετικῶν, καὶ Ἰουδαίων, καὶ Ἑλλήνων.

TITULUS XII.

De Haereticis et Iudaeis et Gentilibus.

Κεφάλαιον α'.

Τί ἐστιν αἵρεσις, καὶ τί σχίσμα, καὶ τί παρασυναγωγή. Βασιλείου κανὼν α' [5].

Cap. I.

Quid est haeresis, et schisma, et παρασυναγωγή. Basilii canon primus.

Κεφάλαιον β'.

Τί ἐστιν αἱρετικός. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν ς'.

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ. τοῦ α' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικός φησιν, ὡς ὁ μὴ δοξάζων τὴν ἁγίαν τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι ἰσοδύναμον, οὔτε Χριστιανὸς λέγεται, ἀλλ' ἄφρων ἐστὶ καὶ αἱρετικός, καὶ ἄτιμος [6], καὶ τιμωρεῖται. Καὶ τίτ. ε' τοῦ αὐτοῦ βιβλίου διάτ. β' [7], ὅτι αἱρετικός ἐστι,

1) ἀποκείρασθαι 21. — 2) γαγγρῶν 45 constanter. — γάγγρης 44, 49. — 3) περὶ τῶν . . . . μὴ τεκνοτροφούντων ἢ μὴ πατροτροφούντων 44, 48. — 4) τὰς παραγραφὰς τοῦ γ' 10, 21, 44, 45, 48, 49. Schol. om. 1, 24. — 5) καν. α' καὶ β' 45. — 6) αἱρετικὸς ἄτιμος ed. sth. — 7) διάτ. β' om. 11, 23, 44.

καὶ τοῖς κατὰ τῶν αἱρετικῶν ὑπόκειται νόμοις, ὁ μικρὸν γοῦν ἐκκλίνων τῆς ὀρθοδόξου πίστεως. Καὶ διάτ. ιβ' τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι αἱρετικός ἐστιν ὁ μὴ ὢν ὀρθόδοξος. Ἡ δὲ α' διάτ. τοῦ γ' τῶν νεαρῶν αἱρετικοὺς λέγει [1] τοὺς μὴ ὄντας κοινωνικούς.

Cap. II.

Quid est haereticus. Syn. constantioopolitanae canon VI.

Lex. Prima constit. I tit. libr. I. Cod. dicit, quod qui non opinatur sanctam Trinitatem habere in una deitate aequalem potentiam, ne christianus quidem dicitur, sed est demens ac vesanus, et haereticus, et infamis, et punitur. Et tituli V eiusdem libri const. II, quod est haereticus, et legibus quae adversus haereticos latae sunt, subiicitur, qui ab orthodoxa fide vel minimum declinat. Et constitutio XII eiusdem tituli: Haereticus est, qui non est orthodoxus. Prima autem const. III tit. Novellarum dicit, eos esse haereticos, qui communicare non possunt.

Auctaria in 2, 3, 43: Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ.— τιμωρεῖται. Κεῖται εἰς βιβλ. α' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. α', ἥτις ὡς μὲν ἔχει ἐν τῷ κώδικι, προσγραφὴ εἰς τίτ. α' κεφ. α', ὡς δὲ ἐν τοῖς βασιλικοῖς ἐνταῦθα· Πάντας τοὺς δήμους— καθυποβάλλεσθαι. B. 1. 1. 1, vide supra p. 458.

Καὶ τίτ. ε'— πίστεως. Κεῖται ἐν τοῖς αὐτοῖς βιβλ. καὶ τίτ. τῶν βασιλικῶν· Πᾶσαι [2] αἱ ἀπηγορευμέναι τοῖς νόμοις καὶ ταῖς διατάξεσιν αἱρέσεις διηνεκῶς ἠρεμείτωσαν, καὶ μηδεὶς τὰ βέβηλα διδασκέτω ἢ μανθανέτω, μηδὲ ἐπίσκοπος αἱρετικῶν [3], ἀλλὰ μηδὲ ὑπηρέτας χειροτονείτω, χειροτονίαν οὐκ ἔχων, μηδὲ κατὰ ἀρχόντων γνώμην. Αἱρετικὸς δὲ πᾶς ὃς καὶ μικρῷ ὑποδείγματι παρὰ τὸ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας δόγμα ἢ τῆς εὐθείας ἐξαίνη τραπεὶς [4].

In 43: Καὶ διάτ. ιβ— ὀρθόδοξος. Κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ βιβλ. καὶ τίτ. τῶν βασιλικῶν κεφ. κε'· τοῦτο δὲ τὸ μέρος τῆς διατ. οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς· ἐν δὲ τῷ πλάτει τοῦ κώδ. ἔχει οὕτως· Αἱρετικὸν πάντα καλοῦμεν, ὅστις μὴ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς ὀρθοδόξου καὶ ἁγίας ἡμῶν ὑπάρχει πίστεως.

In 2 et 43: Ἡ δὲ α' διάτ.— κοινωνικούς· ἔστι δὲ νεαρὰ ρθ', κειμένη ἐν τῷ αὐτῷ α' βιβλ. καὶ τίτ. τῶν βασιλ. κεφ. ν' παρὰ τὰ μέσα· Αἱρετικοὺς— ἀποστολικῆς. B. I. 1. 55, p. 30 Heimbach.

Ὁ νόμος. Ἐν πλάτει δὲ τὰ περὶ τῶν αἱρετικῶν ἀνήνεκται ἐν τῷ ε' τίτ. τοῦ α' [5] βιβλίου τοῦ κώδικος, ἐν ᾧ κωλύονται ἔχειν προνόμια, ἢ διδάσκειν, ἢ ποιεῖν κληρικούς, ἢ λιτανεύειν δημοσίᾳ ἢ ἐν οἴκῳ· ἐπεί τινος τοιούτου γινομένου ἡ τάξις τοῦ ἐπάρχου ρ' λίτρας δίδωσιν, αἱ δὲ [6] ἐπιχώριοι πεντήκοντα, καὶ ὅτι τὰ συνακτήρια αὐτῶν ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία λαμβάνει, καὶ ὅτι οἱ Μανιχαῖοι καὶ οἱ Δονατισταὶ ἐσχάτως τιμωροῦνται, καὶ δημεύονται, καὶ οὔτε διατίθενται, ἢ ὁπωσοῦν συναλλάττουσι, καὶ οὔτε ὑπὸ παίδων μὴ ὄντων ὀρθοδόξων κληρονομοῦνται, καὶ μετὰ θάνατον κατηγοροῦνται, καὶ ἀκυροῦνται αἱ διαθῆκαι αὐτῶν, καὶ ὅτι τῶν πόλεων ἐκβάλλονται, καὶ ὅτι ταῖς ἐκκλησίαις προσκυροῦνται οἱ οἶκοι, ἐν οἷς οἱ αἱρετικοὶ γνώμῃ τῶν δεσποτῶν συνάγονται, καὶ ὅτι τῶν βουλευτικῶν ἢ ταξεωτικῶν λειτουργιῶν οὐκ ἀπολύονται, καὶ ὅτι οὐ ποιοῦσι μοναστήρια, οὔτε στρατεύονται· καὶ πῶς τιμωροῦνται οἱ κατὰ τῶν ἁγίων συνόδων γράφοντες, ἢ ἔχοντες, ἢ ἀναγινώσκοντες αὐτά, καὶ ὅτι οὐ θάπτονται [7] νομίμως, καὶ ὅτι οὐ γίνονται ἀξιωματικοί, ἢ συνήγοροι, ἢ ἔκδικοι, ἢ πατέρες [8] πόλεων, γίνονται δὲ κορταλῖνοι· καὶ πῶς ἀναγκάζονται τοὺς παῖδας ὀρθοδόξους ὄντας τρέφειν, καὶ γράφειν κληρονόμους, καὶ διδόναι αὐτοῖς προῖκα, καὶ πρὸ γάμου [9] δωρεάς, καὶ ὅτι τῶν γονέων ἀμφισβητούντων ἐπικρατέστερός ἐστιν ὁ θέλων τῇ ὀρθοδοξίᾳ τοὺς παῖδας προσαγαγεῖν, καὶ ὅτι οἱ ὀρθόδοξοι παῖδες πλημμελοῦντες εἰς αἱρετικοὺς γονεῖς τιμωροῦνται, καὶ ὅτι [10] οὔτε βαπτίζουσιν οἱ αἱρετικοί, οὔτε φροντίζουσιν, ἢ διοικοῦσι χωρία δι' ἑαυτῶν ἢ παρενθέτων [11], οὔτε

1) πάντας τοὺς 11, 43, 48.— 2) πᾶσαι. Cf. L. 2 Cod. 1. 5 et B. I. 1. 22, quae alia veste graeca induuntur. Lex Gratiani, Valentiniani et Theodosii, a. 379.— 3) ἐπισκόπων αἱρετικῶν 2, 43.— 4) παρατραπεὶς 2.— 5) τοῦ α' βιβλ. om. 11.— 6) οἱ δὲ vett. edd.— 7) ὅτι θάπτονται 21, 23, 43, 49, 79 et ed. athen. quibus favent Basilica, Balsamon et auctaria nostra. Cf. Collect. tripart. p. 1286.— 8) ἢ πρεσβύτεροι vett. edd. et interp.— mox κορταλῖνοι 11, 21, 43, in cuius marg. ἤγουν εὐτελεῖς.— καταναγκάζονται 21.— 9) προῖκας καὶ προγάμους vett. edd.— 10) οὐ βαπτίζουσιν 10, 43.— 11) παρενθέντων 43.

παιδεύουσιν, οὔτε κληρονομοῦσιν, οὔτε πραγματεύονται ἐντὸς ἱερῶν περιβόλων· καὶ ὅτι ἐν δικαστηρίῳ οὐ καταμαρτυροῦσιν ὀρθοδόξου, εἰ μὴ εἰς βουλευτήριον ὀρθόδοξος ἕλκοιτο, ὡς διάτ. β' τοῦ η' τίτ. τῶν νεαρῶν (ἔστι [1]) τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὅλων μβ')· ἐν δὲ τελευταίαις βουλήσεσι καὶ συμβολαίοις [2]) μαρτυροῦσιν. Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ ι' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος. Περὶ δὲ Ἰουδαίων διαλαμβάνει ὁ θ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, ἐν ᾧ καὶ τὰς συναγωγὰς αὐτῶν λέγει μὴ [3]) μιτατεύεσθαι, μήτε αὐτοὺς ἐν τοῖς σαββάτοις [4]), ἢ ταῖς ἑορταῖς αὐτῶν σωματικῶς λειτουργεῖν, οὔτε ἐνάγονται, οὔτε παρὰ τῶν χριστιανῶν ἐπηρεάζονται, οὔτε γαμοῦσι χριστιανάς, καὶ ὅτι αὐτοὶ τὰ ἴδια ἀγορανομοῦσι, καὶ ὅτι ἐπὶ τῶν γάμων οὐ φυλάττουσι τὸν νόμον αὐτῶν, καὶ ὅτι ἐπὶ μόνοις χρηματικοῖς δικαστὰς ἰδίους [5]) αἱρεῖσθαι δύνανται, καὶ ὅτι τὸν στεφανητικὸν κανόνα οἱ ἔξαρχοι αὐτῶν ἰδιοκινδύνως εἰσάγουσι ταῖς λαργιτιῶσι, καὶ ὅτι οὐδὲν αὐτοῖς δεῖ τολμᾶν κατὰ Χριστιανῶν.

Lex. Ea vero quae ad haereticos pertinent, in titulo V libri I Codicis, fusiore in textu relata sunt, ubi prohibentur habere privilegia vel docendi, vel faciendi clericos, vel litanias aut publice aut privatim celebrandi. Nam si quid fiat eiusmodi, officium praefecti praetorio dat centum libras; regionis autem officia quinquaginta; et quod eorum conventicula orthodoxa ecclesiae accipit; et quod Manichaei et Donatistae extremo supplicio afficiuntur, et omnia eorum bona publicantur, neque testantur, vel quomodocumque contrahunt, nec filii qui non sunt orthodoxi, eis succedunt; et quod post mortem accusantur, et eorum testamenta infirmantur; et quod urbibus expelluntur; et quod domus in quibus haeretici, dominis volentibus, congregantur, ecclesiarum dominio applicantur; et quod a curialibus vel ab apparitorum ministeriis non liberantur; et quod monasteria non faciunt, nec militant; et quomodo puniuntur, qui adversus sanctas synodos scribunt, vel scripta habent, aut legunt; et quod legitimo ritu non sepeliuntur; et quod nec dignitates assequuntur; nec fiunt advocati, vel defensores, aut patres civitatum, fiunt autem cohortales; et quomodo coguntur filios qui sunt orthodoxi, alere, et haeredes scribere, et dare eis dotem, et donationes ante nuptias; et quod si parentes inter se contendent, is praevalet, qui vult suos filios ad rectam fidem adducere; et quod filii orthodoxi, qui peccant in parentes haereticos, puniuntur; et quod non baptizant haeretici; nec per se vel interpositas personas, pagos curant aut administrant; sed nec docent, nec haeredes fiunt, nec intra sacra septa aliquid agunt; et quod in iudicio adversus orthodoxum testimonium non ferunt, nisi orthodoxus trahatur in curiam (ut est secunda constit. VIII tit. Novellarum, est autem in integrarum numero XLII); sed in ultimis voluntatibus et contractibus testificantur. Lege quae adscripta sunt in VIII cap. X tit. praesentis operis. De Iudaeis autem tractat IX tit. primi libri Cod. in quo etiam eorum synagogas hospitii immunitatem habere dicit; neque ipsos sabbatis vel suis festis corporalo ministerium exercere; nec conveniuntur, nec a christianis contumelia afficiuntur; nec christianas mulieres uxores ducant; et quod ipsi rebus suis venalibus pretia statuunt; et quod in matrimoniis legem suam non servant; et quod in solis causis pecuniariis possunt proprios sibi iudices eligere; et quod coronarium canonem primates ipsorum suo periculo largitionibus inferunt; et quod nihil eos audere oporteat adversus christianos.

1) ἥτις ἐστι 43. Nunc est Novella 45, alias 52, Athanasii vero tit. II. 8.— ἔστι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ 23. —2) συμβουλίαις ed. rom. συμβουλαίοις 3, 10, 21.— 3) μὴ om. 10, 48, 79; immo habent μημιτεύεσθαι 10, 44, 48.— 4) σάββασιν 3, 10, 21.— 5) αὐτὰ τὰ ἴδια 21.— ἰδίους om. 23, ἰουδαίους αἱρεῖσθαι 10, 21, 45.

Auctario. Ἐν πλάνει—περιβόλων. In 2 et 45: Κεῖνται δὲ αἱ διατάξεις αὗται ἐν βιβλ. καὶ τίτ. α' τῶν βασιλ. ἀπὸ κεφ. ιζ' καὶ ἑξῆς 1) μέχρι τοῦ.... Οἱ μαθηματικοὶ 2)—ἐξοριζέσθωσαν. L. 10 Cod. 1. 4.

In 2 et 45: Τῶν βασιλ. βιβλ. α' τίτ. α' κεφ. ιη', ιθ'.—Ιη' ἐγράφη ἐν τῷ παρόντι κεφ.... ιθ' δὲ Παννός 3) ἐκπιπτέτωσαν οἱ αἱρετικοὶ τόπου, εἴτε ἐκκλησίαν αὐτῶν τοῦτον καλοῦσιν, εἴτε ἕτερόν τι· οἱ δὲ ἰδιωτικός ἐστι, καὶ ἐκδικείτω τοῦτον ἡ ἐκκλησία· ἀλλὰ μηδὲ λιτὰς ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἑσπέρας ἐπιτελείτωσαν συνόδους· τῆς μὲν τοῦ ὑπάρχου τῆς πόλεως τάξεως ρ' χρυσίου λίτρας, τῆς δὲ τῶν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων ν' χρυσίου λίτρας καταβαλλούσης, εἰ παρὰ τὰ κελευσθέντα τι συγχωρήσαιεν. L. 3. Cod. 1. 5.

Τοὺς 4) Μανιχαίους ἢ Δονατιστὰς μηδὲν κοινὸν ἀπὸ νόμου ἢ ἔθους τοῖς λοιποῖς ἔχειν ἀνθρώποις ἐπιτρέπομεν, ἀλλὰ καὶ δημοσίῳ κατεχέσθωσαν ἐγκλήματι, καὶ δημευέσθωσαν, καὶ μηδὲν ἀπὸ δωρεᾶς ἢ τελευταίας βουλήσεως ἢ λαμβανέτωσαν ἢ αὐτοὶ διδότωσαν, ἢ ὅλως τι συναλλάγματι θέσθωσαν. Ζητείσθω δὲ καὶ μετὰ τελευτὴν τὰ κατ' αὐτῶν, καὶ μηδὲ οἱ παῖδες αὐτῶν διαδεχέσθωσαν, τῆς πατρῴας μὴ ἀφιστάμενοι πλάνης, τῆς αὐτῆς τῷ ὑποδεχομένῳ τούτους τιμωρίας ἐπικειμένης· ἀνεύθυνοι δὲ οἱ τούτων ἔστωσαν οἰκέται, τῇ ὀρθῇ προσδραμόντες θρησκείᾳ. L. 4. Cod. 1. 5.

Οἱ εἰρημένοι 5) ἐν τῷ ῥητῷ πάντες αἱρετικοὶ μηδένα τόπον εἰς προσευχὴν ἢ εἰς σύνοδον ἐχέτωσαν, τῶν Μανιχαίων ἐξαιρέτως καὶ πάσης ἐκβαλλομένων πόλεως· κρατείτωσαν δὲ καὶ οἱ διάφοροι κατ' αὐτῶν ἐκτεθέντες νόμοι, καὶ μηδὲν 6) ἐρρώσθω τῶν δωρουμένων ἢ καταλιμπανομένων τοῖς τόποις οὓς ἐκκλησίας τολμῶσι καλεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐκδικείτω τούτους ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία· (εἰ μὴ παρὰ γνώμην τοῦ δεσπότου ὁ φροντίζων τοῦ τόπου συνεχώρησε· τότε γάρ, εἰ μὲν εὐγενής ἐστιν ὁ φροντιστής, [γίνεται] ἐξοριζόμενος· εἰ δὲ οἰκέτης, μαστίζεται, καὶ ι' χρυσίου λίτρας καταθέσει. Παυέσθω δὲ καὶ τοῦ στρατιώτης εἶναι ὁ αἱρετικός, μηδεμίας παρὰ τὰ διηγορευμένα κρατούσης ἀντιγραφῆς 7). L. 5. Cod. 1. 5.

Μηδεὶς τοὺς Νεστοριανοὺς—δημευομένων. Vide supra p. 502.

In 45: Οἱ Ἀπολλιναρισταὶ—ὑποβαλλέσθωσαν. Ibid.

Ταῖς νενομισμέναις καὶ οἱ αἱρετικοὶ παραδιδέσθωσαν ταφαῖς. Cf. Coll. trip. lib. I tit. 5 n. 9 Iust. p. 1286.

Ὁ Μανιχαῖος ἐν ῥωμαϊκῷ τόπῳ διάγων ὀφθεὶς ἀποτεμνέσθω. Ibid.

In 2 et 45: Οἱ αἱρετικοί, Μανιχαῖοι μὲν ὄντες, ἀποτεμνέσθωσαν ὅλως, ἐν τόπῳ φανέντες. Οἱ δὲ ἄλλῃ ὁποιαδήποτε κρατούμενοι πλάνῃ, μὴ στρατευέσθωσαν 8), μὴ πολιτικὴν ἢ ἔνοπλον στρατείαν, ἀλλὰ μηδὲ ἀξιωματικοὶ γινέσθωσαν ἢ ταξεῶται, πλὴν εἰ μὴ ἐντελεῖς τούτῳ γὰρ καὶ ἐξ ἀνάγκης ὑποκείσθωσαν τῷ βάρει, γένους ὄντες τοιούτου· κωλυέσθωσαν δὲ καὶ τοῦ πατέρες πόλεων ἢ ἔκδικοι γίνεσθαι, ἢ τοῖς συνηγόροις συντετάχθαι, ἢ ὅλως τι μετιέναι πολιτικόν, εἰδότες ὡς εἴ τινος πειραθεῖεν τυχεῖν τῶν προαπηγορευμένων, οὔτε κατὰ σκοπὸν πράξουσι, καὶ πρόστιμον καταθήσουσι λίτρας κ'. Πρὸς τούτοις τῶν ἀπογεγραμμένων ... αὐτοὺς ἐν εἰδήσει καταβαλλόντων ... παντελῶς τῷ κόμητι τῶν πριβάτων ὑπέξελε τῶν εἰρημένων τοὺς Γότθους. Cf. L. 12 Cod. 1. 5.

Γονέων δὲ διαφόρου πίστεως ὄντων καὶ θρησκείας, ἐκείνου ἡ γνώμη μᾶλλον κρατείτω τοῦ τὴν ὀρθόδοξον ἐπ' αὐτοῖς αἱρουμένου πίστιν, κἂν εἴη πατὴρ ὁ ἀντιλέγων, μὴ ἐντεῦθεν ἀγανακτῶν τῆς ἀναγκαίας αὐτοὺς στερείτω τροφῆς ἢ τῶν ἄλλων ἀναγκαίων δαπανημάτων· ἀλλὰ καὶ προῖκα διδοὺς ἢ πρὸ γάμου 9) δωρεάν, ὀρθοδόξοις αὐτοὺς συνοικιζέτω προσώποις, μηδεμίαν ἑτέραν ὀργῆς κατ' αὐτῶν προβαλλόμενος πρόφασιν· ἔστω δὲ ἐν φροντίδι τὰ εἰρημένα τῶν τε ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἀρχόντων, τῶν ἁπανταχοῦ γῆς ἐπισκόπων, ἀναφορᾷ περὶ τῆς ἐκ παραβάσεως κεχρημένων ποινῆς τῶν ῥᾳθυμούντων περὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως διορισθέντων. Cf. L. 19. Cod. 1. 5, in fine.

Οἱ Μανιχαῖοι, παῖδας μὲν ἔχοντες ὀρθοδόξους, ἐπ' αὐτοὺς καὶ μόνους ἐξ ἀδιαθέτου παραπεμπέτωσαν, μηδένι ἑτέρῳ ζῶντες ἢ τελευτῶντες ἐκποιείτωσαν παντελῶς, τῆς αὐτῶν οὐσίας εἰς τὸν δημόσιον περιελευσομένης λόγον. Cf. L. 19 Cod. 1. 5, init. B. 1. 1. 24.

Ὁ τῶν Μανιχαίων καταλιπών, καὶ τῆς εὐσεβοῦς τῶν χριστιανῶν θρησκείας γενόμενος, μηκέτι τῆς παλαιᾶς ἀνάσχοιτο πλάνης, ἢ ὅλως τὴν τυχοῦσαν πρὸς τοὺς οὕτω πλανωμένους ποιείτω ὁμιλίαν, ἀλλὰ παραχρῆμα τὸν τοιοῦτον παραδιδότω τοῖς ἄρχουσιν, ἢ μηνυέτω (sic) τὰς ἐσχάτας ποινὰς ὑφορώμενος, ἃς κἀκεῖνοι ὑφίστανται, εἰ μὴ τοῦτο ποιήσει· φροντιζέσθωσαν δὲ οἱ ἐν ἀξίαις ἢ στρατείαις ἢ συστήμασιν ὄντες, ὡς ἂν μηδεὶς ἐν αὐτοῖς λανθάνῃ τοιοῦτος· ἀλλὰ φανερούσθωσαν παρ' αὐτῶν τὰς προσηκούσας ἐξ ἀπειθείας ἀναμενόντων ποινάς· πρὸς τούτοις πάντα τὰ Μανιχαίων καιέσθωσαν βιβλία, καὶ μηδεὶς αὐτά, τὴν οἱανδήποτε προβαλλόμενος πρόφασιν, ἐχέτω, ἁρμόδιον καὶ οὗτος ποινὴν εὐλαβούμενος. Cf. L. 16. Cod. 1. 5.

Πάντες μὲν γενικῶς οἱ αἱρετικοί, μήτε παρασυνάξεις, μήτε παραβαπτίσματα ποιεῖν, μήτε τῆς προσκυνητῆς ὅλως ἅπτεσθαι κοινωνίας τολμάτωσαν, ἢ τοῖς τῶν ὅρων προνομίοις, ἀφ' οἷς ἔχουσιν ἐργαστήρια, κεχρήσθωσαν, τὰς τῶν ἐναντιουμένων τοῖς νόμοις ποινὰς ὑφορώμενοι, τοῦ χορηγοῦντος τὸν οἶκον ταῖς προειρημέναις τιμωρίαις ὑποκειμένου. Μοντανισταὶ δὲ ἐξαιρέτως μηδένα τῶν καλουμένων παρ' αὐτοῖς πατριαρχῶν ἢ κοινωνῶν ἢ ἐπισκόπων ἢ πρεσβυτέρων ἢ διακόνων 10) ἐντὸς ἐχέτωσαν Κωνσταντινουπόλεως. Κωλυέσθω-

1) ἑξῆς. Amplissima inde suppetunt subsidia ad restituendum librum I Basilicorum, in aliam saltem rerum seriem, quam vulgata praeseferunt.—2) μαθηματικοί. Cf. Bas. I. 1. 21, et quae iam supra p. 502.—3) παννός. Lex Honorii et Arcadii, a. 396. Cf. B. I. 1. 23.—4) τούς. Lex Arcadii, Honorii et Theodosii, a. 407.—5) εἰρημένοι. L. Theod. et Valent. a. 428.—6) μηδέν. Pars dimidia vix non periit in 45, cui commode 2 inde supplevit.—7) διηγορευμένα, καὶ ἐξορίζεται, κρατούσης γραφῆς 2, aperto tumultu, quem componere piget.—8) πολιτευέσθωσαν 2.—9) προγάμου codd.—10) διακόνων. Insignis locus de solemni apud Montanistas hierarchia patriarcharum, patrum communicantium [κοινωνούς], episcoporum, presbyterorum, diaconorum, de quibus quum alibi ferme sileatur, amplior sermo habendus esset, si locus daretur.

σαν δὲ ἐντὸς πραγματεύεσθαι τῶν ὅρων αὐτῆς, καὶ τὰ ἀσελγῆ συσσίτια ἢ τὰ ἀσεβῆ συμπόσια ποιεῖν, ἢ ἀνδράποδα ἐμπορεύεσθαι, διὰ τοὺς ὑποκειμένους ἐφ' ἑκάστῳ λογισμοὺς μὴ λαμβανέτωσαν δὲ προφάσει τῶν λεγομένων ἀξιωματικῶν τὰ παρὰ τῶν μεγίστων δικαστηρίων καὶ τῆς ἐκκλησίας ἐξ ἔθους διδόμενα· εἰ δέ τις αὐτοῖς ἄλογον ἀπονέμοι προστασίαν, ε' λίτρας χρυσίου λαμβανέτω 1), τοῦ ἐπάρχου τῆς πόλεως καὶ τῶν κατ' ἔθος 2) ἀρχόντων καὶ τῶν πειθομένων τάξεων τὸ παραπλήσιον πρόστιμον ὑφορωμένων, εἰ τῶν διατεταγμένων ἔν τινι ῥαθυμήσουσιν. Cf. L. 14. Cod. 1. 5.

Τῶν αἱρετικῶν οἱ μὲν Μανιχαῖοι ἢ Βορβορῖται ἢ Ἕλληνες ἢ Σαμαρεῖται ἢ Μοντανισταὶ ἢ Τασκοδρουγῖται ἢ Ὀφῖται, ἢ οἱ τὴν Ἰουδαϊκὴν θρησκείαν σέβοντες, ἐν μηδενὶ μαρτυρείτωσαν· οἱ δὲ λοιποὶ πάντες, ἐν δικαστηρίῳ μὲν ὀρθοδόξοις, ἐν δὲ τοῖς λοιποῖς πᾶσι συναλλάγμασιν ἢ διαθήκαις ἢ δικαστηρίοις αἱρετικοὺς ἔχουσιν ἀντιδίκους ἀδιαστίκτως μαρτυρείτωσαν, τοῦ πλα... χάριν τῶν ἀποδείξεων. Cf. B. 1. 1. 34.

Ἡ κωλύουσα διάτ. τοὺς αἱρετικοὺς ἀπὸ τελευταίας τι λαμβάνειν βουλήσεως, χώραν ἐχέτω καὶ ἐπὶ στρατιώτου καταλιμπάνοντος, κἂν ὡς ὁ κοινὸς ἀπαιτεῖ νόμος διέθετο. Cf. L. 22 Cod. 1. 5.

Δεσπότης αἱρετικὸς δοῦλον μὴ κωλυέτω τῇ καθολικῇ προσιέναι πίστει· μηδὲ ἀναβαπτιζέτω τις κατὰ τὸ οἰκεῖον δόγμα, μήτε δοῦλον, μήτε ἐλεύθερον.

Καὶ οἱ αἱρετικοὶ οὐ καταμαρτυροῦσιν ὀρθοδόξου, εἰ μὴ εἰς [βουλευτή]ριον ὀρθοδόξου ἕλκοιτο (sic 15).

In 45: Φησὶ διάτ. β'—μβ', τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ κεφάλαιον οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικὰ, ἐν δὲ τοῖς τοῦ Ἀθανασίου κεῖται οὕτως· τοὺς ἐκ βουλευτικῆς— βουλευτικήν. Athan. tit. VIII. 2. p. 93.

In 2 et 45: Ἀνάγνωθι τὰ—χριστιανῶν, κεῖνται δὲ [εἰς βιβλ. α' τίτ.] α τῶν βασιλικ. κεφάλ. λβ' καὶ τὰ ἑξῆς ἕως τοῦ μθ'.

Μηδεὶς τὰς τῶν Ἰουδαίων μετατιθέτω συναγωγάς.

Χριστιανοὶ 3) πρὸς γάμον μὴ συνερχέσθωσαν, τὸ περὶ μοιχείας ἐντεῦθεν ὑφορώμενοι δημόσιον ἔγκλημα. Cf. Basil. 1. 1. 38.

Κατὰ τοὺς κοινοὺς Ἰουδαῖοι γαμείτωσαν νόμους. Cf. 39.

Κατὰ τοὺς κοινοὺς Ἰουδαῖοι πολιτευέσθωσαν νόμους, καὶ κινείτωσαν, ἢ ἐναγέσθωσαν· εἰ δὲ κατὰ συναίνεσιν παραχρημάτων αἰτίας παρὰ Ἰουδαίοις δικάσονται, ἀρκείσθω ἡ τοῦ νομίμου δικαστοῦ ψῆφος, καὶ παρὰ τῶν ἀρχόντων ἐκβιβαζέσθω. Cf. 40.

Ἰουδαῖοι καὶ οἱ τούτων ἔξαρχοι τὰς τιμὰς ἑαυτοῖς τῶν ὠνίων ὁριζέτωσαν· εἰ δέ τις ἑνέρως ἐπιχειρήσοι τοῦτο, τιμωρείσθω 4).

Οἱ τὸν οὐρανὸν σεβόμενοι, εἰ μὴ χριστιανοὶ γένονται, ὡς αἱρετικοὶ τιμωρείσθωσαν, καὶ τὰς τούτων ἡ ἐκκλησία συναγωγὰς ἐκδικείτω. Cf. B. 1. 1, 42 ex L. 12 Cod. 1. 9.

Ἐν τῷ σαββάτῳ τῶν Ἰουδαίων ἢ ἐν ταῖς ἄλλαις αὐτῶν ἑορταῖς μὴ ποιείτωσάν τι· μήτε μεθοδευέσθωσαν ὑπό τινος· εἰ δὲ καὶ νῦν δημόσιον τὸ χρέος, ἀλλὰ μηδὲ ἐκ τῆς παρ' αὐτῶν αἰτιάσεως, ὀρθόδοξος μεθοδευέσθω χριστιανός. Cf. L. 13 Cod. 1. 9.

Μηδεὶς ἐκβιβαζέσθω (sic) τοὺς μηδὲ ἁμαρτάνοντας Ἰουδαίους, ἢ τὰς συναγωγὰς αὐτῶν ἢ τὰς οἰκίας καιέτω· ἐὰν δέ τι ἁμαρτωσι, παρὰ τῶν ἀρχόντων 5) κατηγορείσθωσαν, ἀλλὰ μηδὲ ἐξέστω κατὰ τῆς τῶν χριστιανῶν θρησκείας Ἰουδαίοις θρασύνεσθαι. Cf. Basil. I. 1. 44.

Μεταξὺ χριστιανοῦ καὶ Ἰουδαίου δίκη μὴ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις, ἀλλὰ παρὰ τοῖς προσφόροις τεμνέσθω δικασταῖς. Cf. 45. L. 15 Cod. 1. 9.

Ἰουδαῖοι χριστιανὸν περιτέμνοντες ἢ περιτμηθῆναι ἐντειλάμενοι, δημεύοντες ἐξοριζέσθωσαν. Cf. B. 1. 1. 46. L. 16 Cod. 1. 9.

Τὸν ὑπὲρ τοῦ βασιλικοῦ στεφάνου ἐκ τῶν Ἰουδαίων συμπαρεχόμενον κανόνα οἱ πρῶτοι αὐτῶν οἰκείῳ μεθοδευέσθωσαν κινδύνῳ κατὰ τὸν τῶν παλαιῶν πατριαρχῶν τύπον. L. 17 Cod. 1. 9.

Μηδεὶς Ἰουδαίων ἔκδικος ἢ πατὴρ πόλεως γινέσθω, μήτε μὴν καινουργίᾳ 6) κτιζέτω συναγωγήν. Παραμένων τῇ ἐκκλησίᾳ [ὡς ἂν] φεύγῃ, μὴ πληρώσας τὰ χρέα ἢ ἐλευθερωθεὶς τοῦ ἐγκλήματος, μὴ δεχέσθω. Cf. 47. Quaedam fusius in 2: ...συναγωγήν, τὰ τὰς παλαιὰς ἀνορθοῦσθαι πτώσιν ἀπειλούσας ἀρκούμενος, ἀλλὰ μηδὲ ἀξίᾳ κοσμείσθω τινί. Ὁ δὲ κτίσας, πρὸς τῷ παρὰ τῆς ἐκκλησίας τὴν συναγωγὴν ἐκδικεῖσθαι, καὶ ν' χρυσίου καθήσει λίτρας. Ἰουδαῖος τὸ θέλειν εἶναι χριστιανὸς προσποιούμενος, ὡς ἂν τὴν κατ' αὐτοῦ κατηγορίαν ἢ τὴν ἀπὸ χρέους ἀγωγὴν, παραμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, φεύγῃ, μὴ πληρώσας τὰ χρέα, ἢ ἐλευθερωθεὶς τοῦ ἐγκλήματος, μὴ δεχέσθω. Cf. L. 19 Cod. 1. 9.

In 2 et 45: Αἱρετικὸς—προσευχῆς. B. 1. 1. 49, 50, 52.

Οὐδεὶς αἱρετικὸς ὀφείλει διδάξαι τὰ ἴδια δόγματα, οὔτε παραβάπτισμα ποιῆσαι, οὔτε κοινωνίαν ἐπιτελεῖν.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ βιβλίων αἱρετικῶν. Ἀποστόλων 7) κανὼν ξ'. [Συνόδου 8) ς' κανὼν ξη'. Συνόδου Νικαίας τὸ β' κανὼν θ'.]

Ὁ νόμος. Ἡ γ' διάτ. τοῦ α' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικός φησι· τὰ κατὰ χριστιανῶν Πορφυρίου καὶ ἄλλων συγγράμματα καιέσθωσαν, καὶ τὰ Νεστορίου, καὶ ὅσα μὴ συμφωνεῖ ταῖς ἐν Νικαίᾳ 9) καὶ ἐν Ἐφέσῳ συνόδοις, καὶ Κυρίλλῳ τῷ Ἀλεξανδρείας, ὧν οὐκ ἔστι παρεξιέναι 10) τὴν

1) καταβαλλέτω 2.— 2) ἔθους 45.— 3) χριστιανοί. Lex Valentiniani, Arcadii et Theodosii, a. 388. L. 6 Cod. I. 9. Cf. in sequentib. L. 7, 9, 9.— 4) τιμωρείσθω. Ex lege Arcadii et Honorii, a. 396.— 5) τῷ ἄρχοντι 2.— 6) καινουργίαν 45.— 7) ἀποστολ. καν. ς' 49, VII Hervet.— 8) συν. Trullana om. 8, 9, 11, 44, 45, 48, 49.— 9) ἐν νικαίᾳ om. 8. In cod. legitur: Καὶ ἐφέσῳ, ut in vett. edd.— 10) παρεξεῖναι 45.

πίστιν· οἱ δὲ τὰ λεχθέντα βιβλία ἔχοντες, καὶ ἀναγινώσκοντες, ἐσχάτως τιμωροῦνται. Τίτ. δ' διάταξις ι'· οἱ μαθηματικοὶ μὴ καίοντες ἐπὶ τῶν ἐπισκόπων τὰς βίβλους αὐτῶν, καὶ τῇ ὀρθοδοξίᾳ προσιόντες, πάσης ἀπωθοῦνται πόλεως· εὑρισκόμενοι δὲ ἐν ταῖς πόλεσι [1]), δεπορτατεύονται. Τίτ. ε' διάτ. ς'· τὰ γραφέντα Νεστορίῳ κατὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου, οὐκ ἔξεστιν ἔχειν, ἢ ἀναγινώσκειν, ἢ μεταγράφειν [2]), ἀλλὰ καίονται, καὶ ἐν τῷ ζητεῖν περὶ πίστεως, οὐ δεῖ αὐτῶν [3]) μεμνῆσθαι, οὔτε δὲ αὐτὰ ἐν οἱῳδήποτε ἰδίῳ τόπῳ δέχεσθαι· ὁ δὲ παραβαίνων τὸν νόμον, δημεύεται. Οὐ λέγονται δὲ οἱ Νεστοριανοὶ χριστιανοί, ἀλλὰ Σιμωνιανοί, ὥσπερ οἱ Ἀρειανοί, Πορφυριανοί. Διάτ. η'· οὐδενὶ ἔξεστι κατὰ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου γράφειν, ἢ ἀναγινώσκειν, ἢ ὑπαγορεύειν, ἢ ἔχειν συγγράμματα [4]), ἐπεὶ διηνεκῶς δεπορτατεύεται· καὶ ὁ προσελθὼν ἐπὶ τῷ μαθεῖν, δέκα λίτρας δίδωσι τῷ φίσκῳ· καὶ ὁ διδάσκων τὰ κεκωλυμένα, ἐσχάτως τιμωρεῖται. Πάντα δὲ τὰ συγγράμματα Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολιναρίου καιέσθωσαν· εἰ δὲ ταῦτα παρίδωσιν οἱ ἄρχοντες, ἢ αἱ τάξεις [5]) αὐτῶν, ἢ οἱ ἔκδικοι, ἀπὸ δέκα λιτρῶν τῷ φίσκῳ προστιμῶνται. Διάτ. ις'· ὁ ἔχων βιβλία μανιχαϊκά, καὶ μὴ φανερῶν αὐτὰ ἐπὶ τῷ καυθῆναι, τιμωρεῖται. Καὶ ἡ ε' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν κελεύει τοὺς ἔχοντας τὰ Σευήρου συγγράμματα, καὶ μὴ καίοντας αὐτά, χειροκοπεῖσθαι [6]). Λέγει δὲ καὶ βιβλίον ι' τίτ. ιβ' [7]) διάτ. δ', ὅτι οὐ διαιροῦνται μεταξὺ τῶν κληρονόμων τὰ ἐν τῇ κληρονομίᾳ εὑρεθέντα μαγικὰ βιβλία, ἀλλὰ δοκιμασίᾳ τοῦ δικαστοῦ φθείρονται. Ἡ δὲ ε' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τῶν νεαρῶν ἐπιτρέπει τοῖς Ἰουδαίοις, ἐν ταῖς συναγωγαῖς αὐτῶν, καὶ ἑλληνιστὶ καὶ ταῖς [8]) ἄλλαις διαλέκτοις πρὸς τοὺς τόπους τὰς γραφὰς ἀναγινώσκειν κατὰ τὴν τῶν ἑβδομήκοντα καὶ τοῦ Ἀκύλα [9]) παράδοσιν· ὁ δὲ τὴν τοιαύτην κωλύων ἀνάγνωσιν, δημεύεται, καὶ ἐξορίζεται.

Cap. III.

De libris haereticorum. Apostolorum canon LX. [Syn. sextae canon LXVIII. Syn. nic. secundae canon IX.]

Lex. Constit. III tit. I libri I Cod. dicit: Porphyrii et aliorum haereticorum scripta adversus christianos comburantur, et Nestorii, et quaecumque non consentiunt synodis quae Nicaeae et Ephesi habitae sunt, et Cyrillo patriarchae Alexandrino, quorum non licet fidem transgredi. Qui autem habent dictos libros, et legunt, ultimo supplicio afficiuntur. Tituli IV constit. X: Mathematici, qui coram episcopis libros suos non concremant, vel ad orthodoxam fidem accedentes, omnibus pelluntur civitatibus; in quibus si fuerint inventi, deportantur. Tit. V const. VI: Quae Nestorius adversus concilium ephesinum scripsit, nemini habere, aut legere, aut describere licet, sed comburi debent. Quum autem de fide disputatur, non est illorum mentio facienda; neque item ullo privato sunt suscipienda loco. Qui legem transgreditur, eius substantia publicetur. Porro Nestoriani non christiani vocantur, sed Simoniani, quemadmodum Ariani, Porphyriani. Const. VIII: Nulli licet contra chalcedonensem synodum scribere, legere, dictare, aut libros habere; alioquio in perpetuum deportatur. Qui aliquem illorum discendi causa adit, fisco decem libras auri dat. Qui vero vetita docet, supremo afficitur supplicio. Ad haec omnes Eutychetis atque Apollinaris libri concremantor. Quod si provinciarum moderatores, eorumve apparitores vel civitatum defensores non observaverint, in denas libras auri fisco mulctantor. Const. XVI: Qui Manichaeorum libros habet, neque in propatulum profert ut concrementur, punitur.

1) ἐν πόλεσι 44, 48.— 2) μεταγράφεσθαι 44, 48.— 3) αὐτοῦ μεμνῆσθαι, οὔτε δεῖ αὐτοὺς 1, 11, 21, 23, 44, 45, 48.— 4) τὰ γράμματα 11, 21 et ita bis infra.— 5) ταξεῶται vett. edd.— 6) χειροτονεῖσθαι sic ed. athen.— 7) τίτ. β' διγέστ. δ' 21, 23, 44, 45, 48. — 8, ἐν ταῖς 21.— 9) ἀκύλου 10, 21, 23.

Et constit. V tit. I Novellarum, qui Severi scripta habent, nec comburunt, manibus [mutilari iubet. Dicit vero etiam lib. X tit. XII const. IV: Inter haeredes non dividuntur reperti in haereditate magici libri, sed arbitrio iudicis corrumpuntur. At const. V tit. III Novellarum permittit Iudaeis, ut in synagogis suis graece aliisque linguis pro locorum ratione scripturas legant, idque secundum septuaginta et Aquilae interpretationem. Qui vero hanc lectionem prohibet, publicatis bonis exterminatur.

Auctaria, in codd. 1, 3, 49: Νόμος περὶ βιβλίων ἀθέσμων, at in marg. βιβλ. α' τίτ. α' κεφ. δ'.

In 2 et 45: Ἡ γ' διάτ.—τιμωροῦνται. Κεῖται ἐν βιβλ. καὶ τίτ. α' τῶν βασιλ. κεφ. γ'. Ὅτι δεῖ τὰ Πορφυρίου καὶ τῶν ὁμοίων αὐτοῦ συγγράμματα πυρὶ καίεσθαι, τοὺς δὲ ἀκολουθοῦντας τῇ Νεστορίου διδασκαλίᾳ, εἰ μὲν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί εἰσι, τῶν ἐκκλησιῶν ἐκβάλλεσθαι· εἰ δὲ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς, πάσης ἐξουσίας οὔσης κατηγορεῖν αὐτῶν· εἴ τινα δὲ βιβλία συνέγραψάν τινες, οὐχ ἑπόμενοι ταῖς ἐν Νικαίᾳ καὶ ἐν Ἐφέσῳ συνόδοις, οὐδὲ Κυρίλλῳ τῷ Ἀλεξανδρείας ἐπισκόπῳ, καίεσθαι ταῦτα κελεύομεν, ἐξαιρέτως τὰ Νεστορίου, τὴν ἐσχάτην τιμωρίαν ὑφορωμένους 1).

In 3 et 45: Τίτ. δ' διάτ. ι'— δεπορτατεύονται. Κεῖται ἐν βιβλ. καὶ τίτ. α' τῶν βασιλ. κεφ. ιζ' οἱ μαθηματικοὶ τὰς οἰκείας βίβλους. ἐγράφη εἰς κεφάλαιον β' τοῦ παρόντος τίτ. Vide supra p. 602.

Διάτ. ς'— πορφυριανοί [κεῖται ἐν βιβλ. καὶ τίτ. α' τῶν βασιλ.] κεφαλ. κα' καὶ κβ', ἅτινα προεγράφη [ὁμοίως].

Διάτ. η'— προστιμᾶσθαι. Κεῖται ἐν βιβλ. καὶ τίτ. τῷ αὐτῷ κεφαλ. κγ'· προεγράφη ὁμοίως εἰς τὸ β' κεφ. τοῦ παρόντος τίτλου.

Διάτ. ις'— τιμωρεῖται. Κεῖται ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ καὶ τίτ. καὶ προεγράφη ὁμοίως.

Καὶ ἡ ε' διάτ.— χειροτονεῖσθαι. Ἔστι δὲ νεαρὰ μβ', ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, ὡς δὲ κεῖται ἐν τοῖς τίτ. Ἀθανασίου, προεγράφη εἰς τὸ β' τοῦ παρόντος τίτ. κεφάλαιον. Ἔχει δὲ οὕτως· Ἀναθεματίζουσα— στερεῖσθαι χειρός. Athan. tit. I. n. 5, p. 16, 17.

Λέγει δὲ καὶ βιβλ. ι' τίτ. ιβ' διάτ. δ' [εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. μβ'] τίτ. γ' κεφ. δ'· ὅτι οὐ διαιροῦνται— φθείρονται. B. XLII. 3. 4.

Ἡ δὲ ε' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τῶν νεαρῶν— ἐξορίζεται· ἔστι δὲ νεαρὰ ρμς', ἥτις ἔστι εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. α' τίτ. α' κεφ. ιε'· θεσπίζομεν— διαφωνίας. B. I. 1. 57.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ καθαιρέσεως ξοάνων. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν νη', πδ'.

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ. τοῦ ια' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, κελεύει τὰ ἱερὰ κλείεσθαι 2).

Cap. IV.

De tollendis idolis. Syn. carth. can. LVIII, LXXXIV.

Lex. Prima constit. XI tit. primi lib. Cod. iubet templa claudi.

Auctaria in 45: Ἐν τῷ κώδικι φησὶν οὕτως· ἐν πᾶσι 3) τρόποις πάσαις ταῖς πόλεσι καὶ τόποις ἀποκλειέσθω καθόπαξ τὰ ἱερά, καὶ πασῶν θυσιῶν ἀπεχέσθωσαν· εἰ δὲ τίς τι τοιοῦτον ἁμάρτῃ, διὰ ξίφους κολαζέσθω καὶ ἡ τούτου περιουσία τῷ φίσκῳ διεκδικείσθω· ὁμοίως δὲ τιμωρείσθω ὁ ἄρχων, εἰ τὰ τοιαῦτα τολμώμενα οὐκ ἐτιμωρήσατο. L. 1. Cod. 1. 11. Quibus addesis, ut infra notatur: ἥτις [διάτ.] οὐκ ἐτέθη εἰς τὰ βασιλικά, quae minime ad primum Nomocanonis conditorem pertinent.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ Νεστορίου, Μουσαίου 4), Εὐτυχιανοῦ, Πορφυρίου, Μαξίμου καὶ Κελεστίνου 5), *καὶ τῶν ὑπ' αὐτῶν καταστάντων αἱρετικῶν, ἢ ὀρθοδόξων ἐκβληθέντων. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν δ'. Συνόδου Ἐφέσου κανὼν α', β', γ', δ', ε'. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν κ'* 6).

1) ὑφορωμένους. Cf. L. Cod. 1. 1, et quae ibi notantur de variis eiusdem legis scripturis et compendiis, quibus et hoc adde, fortasse Theodori Hermopolitani, ut superiora, et nota quam saepe nostra a vulgatis Basilicis, maxime in primo libro, recedant.—2) κλείεσθαι. Edd. omnes, praeter romanam, haec in textum intrudunt: Ἥτις οὐκ ἐτέθη εἰς τὰ βασιλικά, quae om. 9, 11, 21, 23, 44, 45, 48 ac fere omnes codd.—3) πᾶσι. Constantii imper. lex insignis, a. 353.—4) μουσίως 21, 23, 24, 44, 48, 49. Cf. can. sardic. 19 de Musaeo episcopo.— 5) καὶ κελεστίνου om. 1, 11, 23, 26, 44, 48, 49, copulas tantum om. 45, uti etiam alii, in quibus alio ordine nomina ponuntur.— 6) καν. ιθ' cod. 11, neque male.

Cap. V.

De Nestorio, Musaeo, Eutychiano, Porphyrio, Maximo et Celestino, et haereticis, qui ab eis constituti sunt, vel orthodoxis qui eiecti fuere. Syn. Constantinop. canon IV. Synodi ephes. can. I, II, III, IV, V. Syn. sardic. canon XX.

Κεφάλαιον ϛ'.

Περί τοῦ μὴ ὀφείλειν ἀναφορὰν γίνεσθαι [1], παρόντος αἱρετικοῦ. Τιμοθέου κανὼν θ'.

Cap. VI.

Non esse faciendam oblationem, praesente haeretico. Timoth. canon IX.

Κεφάλαιον ζ.

Περί κληρικῶν αἱρετικῶν τῇ ὀρθοδόξῳ προσιόντων ἐκκλησίᾳ. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν [2] νζ, ξη'. Βασιλείου κανὼν α'. Θεοφίλου ἐκ τοῦ ὑπομνηστικοῦ κανὼν α'.

Cap. VII.

De clericis haereticis, qui ad ecclesiam orthodoxam accedunt. Syn. carth. can. LVII, LXVIII. Basilii canon I. Theophili ex commonitorio canon I.

Κεφάλαιον η'.

Περί ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν συγκοινωνούντων, ἢ συνευχομένων αἱρετικοῖς, ἢ ἐπιτρεπόντων αὐτοῖς ἐνεργεῖν, ἢ δεχομένων βάπτισμα αὐτῶν ἢ θυσίαν. Ἀποστόλων κανὼν ι', με', μϛ'. Συνόδου [3] Ἀντιοχείας κανὼν β. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λγ'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα [4] ἐν τῷ ιε' κεφ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. VIII.

De episcopis vel clericis, qui una cum haereticis communicant vel orant, vel eis operari permittunt, vel eorum baptismum aut sacrificium admittunt. Apost. can. X, XLV, XLVI. Syn. antioch. canon II. Syn. laodic. can. XXXIII.

Lege quae adscripta sunt in XV cap. tertii tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον θ'.

Περί ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν λαμβανόντων εὐλογίας ἐξ αἱρετικῶν ἢ Ἰουδαίων, ἢ εὐχομένων ἐν ἐκκλησίαις ἢ ἐν μοναστηρίοις [5] αἱρετικῶν ἢ ἐθνικῶν, ἢ σαββατιζόντων, ἢ συνεορταζόντων τοῖς Ἰουδαίοις, ἢ προσφερόντων συναγωγαῖς ἢ ἱεροῖς ἐθνῶν, καὶ περί Ἀγγελιτῶν. Ἀποστόλων κανὼν ξε', ο'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν [6] θ', κθ', λβ', λε', λζ, λη', λθ', μβ. [Συνόδου [7] ϛ' κανὼν ια'.]

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου [8] τοῦ κώδικός φησιν, ὅτι τὸ τῇ ἐμάδι τῶν Ἰουδαίων ληγατευόμενον οὐκ ἀπαιτεῖται. Λέγει δὲ καὶ βιβλίον λθ' τίτ. ε' διάτ. κ' [9] ὅτι τὸ ληγατευόμενον θεμιτῷ σωματείῳ ἢ συστήματι ἔρρωται. Τὸ ἐναντίον δὲ ἐπὶ ἀθεμίτου, πλὴν εἰ μὴ τοῖς

1) γίνεσθαι om. 48.— παρόντων αἱρετικῶν 45. — 2) καν. νζ, ξη', ξθ', ριζ. 45.— 3) συν. ἀντ. om. 45.— 4) προγεγραμμένα 10. Schol. om. 1, 24, 45.— 5) ἐν μοναστηρίῳ ἐθνικῶν 45.— 6) καν. λζ, λη', λθ' om. 49, μβ' om. recte 1, 10, 11, 23, 24, 45, 49. — 7) συν. inclusa om. 45, καν. ιβ' 21.— 8) τοῦ ϛ' βιβλ. 21. — 9) διάτ. κ' ed. rom. et vett. edd.

ἐν τῷ αὐτῷ καθ' ἕκαστον ληγατευθῇ, τότε γὰρ ἔῤῥωται· πολλὰ δὲ τοιαῦτα θέματα ἔχει ὁ μη' τίτ. τοῦ ς' βιβλίου τοῦ κώδικος. Ἡ δὲ θ' διάτ. τοῦ ια' τίτ. τοῦ α' βιβλίου φησιν, ὅτι ἐάν τι δωρηθῇ, ἢ καταλειφθῇ τόποις ἢ προσώποις ἐπὶ συστάσει τῆς τῶν Ἑλλήνων πλάνης, ἡ πόλις αὐτὸ λαμβάνει, ἐν ᾗ τὰ πρόσωπα οἰκεῖ, ἢ ὑφ' ἣν 1) οἱ τόποι διάκεινται, καὶ δαπανῶνται καθ' ὁμοιότητα τῶν πολιτικῶν προσόδων.

Cap. IX.

De episcopis vel clericis, qui benedictiones ab haereticis accipiunt vel a Iudaeis, vel orant in ecclesiis aut monasteriis haereticorum vel gentilium, vel sabbata celebrant; vel una cum Iudaeis dies festos agunt; vel ad synagogas accedunt, aut ad sacra gentilium; et de Angelitis. **Apost. canon LXV, LXX. Syn. laodic. can. IX, XXIX, XXXII, XXXV, XXXVII, XXXVIII, XXXIX, XLII. [Syn. sextae canon XI].**

Lex. **Prima const. IX tit. primi lib. Cod. dicit: Quod Iudaeorum universitati legatum est, non petitur. Dicit autem etiam liber XXXIV tit. V const. XX, quod id quod legatur licito corpori vel collegio, valet; contra autem, quod illicito; praeterquam si singulis in eo legatum sit, tunc enim valet. Multa eiusmodi decreta hebet XLVIII tit. VI libri Cod. Nona autem constit. XI tit. primi libri dicit, quod si datum vel relictum aliquid fuerit locis vel personis ad Graecorum errorem confirmandum, civitas id accipit, in qua personae habitant, vel sub qua loca sita sunt, et impenduntur instar vectigalium civitatis.**

Auctaria **in 45:** Βιβλ. κζ' τῶν [διατ. τίτ. α' διάτ. ιζ'] Ἰουδαῖοι μετὰ τῶν Ἰουδαίων [ἐπιτροπεύουσι καὶ τὰ] λοιπὰ λειτουργοῦσι χωρὶς τῶν [χραινόντων τὴν θρησκείαν] αὐτῶν 2). Καὶ βιβλ. μη' τίτ. η' διάτ. ια'· Τοῖς Ἰουδαίοις— τιμωροῦνται. **B. LX. 38. 7.**

Βιβλ. ν' τίτ. α' διάτ. γ'. Οἱ Ἰουδαῖοι τὰς μὴ βλαπτούσας τῇ θρησκείᾳ αὐτῶν τιμὰς ἐξ ἀνάγκης πράττουσι 3).

In 2: Τῶν βασιλικῶν βιβλ. μδ' τίτ. ιη' κεφ. ιθ' λόγον τὸ ληγατευόμενον—ἔῤῥωται. **B. XLIV. 18. 19.**

In 2: Βιβλ. καὶ τίτ. α' τῶν βασιλ. κεφ. ιδ' θέμ. β'. ζητοῦντες καθ' ἑαυτοὺς ἢ παρὰ τῶν ἐπισκόπων μανθάνοντες, κωλυέτωσαν οἱ ἄρχοντες τὰ παρὰ τῶν ἑλλήνων καὶ γινόμενα δὲ, τιμωρείτωσαν, ἢ μὴ δυνάμενοι μηνυέτωσαν, καὶ προσκυρούτωσαν ὅσα προσώποις ἑλληνικοῖς δεδώρηται, ἢ καταλέλειπται τοῖς πολιτικοῖς δικαίοις, πάντα ὅσα κατ' αὐτῶν ἢ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν προσενήνεκται, . . . καὶ ἐντεῦθεν βεβαιουμένων.

Κεφάλαιον ι'.

Περὶ ἐπισκόπου ἐν εἰδήσει λέγοντος κοινωνικὸν τὸν αἱρετικόν. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρκδ'.

Cap. X.

De episcopo, qui sciens dicit haereticum posse communicare. Syn. carth. canon CXXIV.

Κεφάλαιον ια'.

Περὶ τοῦ μὴ ἀπιέναι πρὸς τοὺς τῶν αἱρετικῶν ψευδομάρτυρας. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λδ'.

Cap. XI.

Non esse eundum ad falsos haereticorum martyres. Syn. laodic canon XXXIV.

Κεφάλαιον ιβ'.

Περὶ τοῦ μὴ εἰσιέναι τοὺς αἱρετικοὺς εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ς'.

1) ἢ ἐφ' ἣν 49.—2) αὐτῶν. Inclusa demum nobis praestitit codex dublinensis, neque ulla iam spes plura capessendi, quum ipse hac in parte mutiletur in qua monacensis morsu belluarum circumciditur. —3) πράττουσι. Neque in Basilicis, neque in Digestis inveni. Quoad textum nomocan. cf. B. XLIV, 18, 19, neque omittas in Cod. libr. I. tit. 9 legem 1 de Iudaeis Antiochenis.

Cap. XII.

Haereticos non debere ingredi in ecclesias. Syn. laodic canon VI.

Κεφάλαιον ιγ΄.

Περὶ γάμων αἱρετικῶν πρὸς ὀρθοδόξους. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ι΄, λα΄. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ιδ΄. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν κα΄. [Συνόδου ς΄ κανὼν οβ΄.]

Ὁ νόμος. Ὁ πολιτικὸς νόμος, εἰ καὶ τὰ μάλιστα τὸν γάμον ὁριζόμενος, φησὶ βιβλίον κγ΄, τίτ. β΄, διάτ. α΄, ὅτι γάμος ἐστὶν ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς συνάφεια, καὶ συγκλήρωσις πάσης τῆς ζωῆς, θείου τε καὶ ἀνθρωπίνου δικαίου κοινωνία, καὶ κατὰ τοῦτον τὸν ὅρον ἔδει τοὺς γάμῳ συναπτομένους ὁμοθρήσκους εἶναι, ὅμως οἶδε καὶ δέχεται μεταξὺ ὀρθοδόξου καὶ αἱρετικοῦ γάμον· φησὶ γὰρ βιβλίον α΄ τοῦ κώδικος τίτ. ε΄ διάτ. ιβ΄, ὅτι ἀμφισβητούντων τῶν γονέων, ἐπικρατέστερός ἐστιν ὁ θέλων τῇ ὀρθοδόξῳ πίστει τοὺς παῖδας προσαγαγεῖν· καὶ διάτ. ιη΄ τοῦ αὐτοῦ τίτ. ὅτι ἐὰν θάτερος 1) τῶν συνοικούντων ὀρθόδοξος εἴη, καὶ ὁ ἄλλος αἱρετικὸς, δεῖ γίνεσθαι τοὺς παῖδας αὐτῶν ὀρθοδόξους. Καὶ βιβλίον ε΄ τίτ. α΄ διάτ. ε΄· ἐὰν ἡ μνηστὴ παραιτεῖται γάμον διὰ τὸ τῆς πίστεως 2) διάφορον, εἰ μὲν προῄδει τὴν αἰτίαν ἡ γυνὴ ἢ οἱ γονεῖς αὐτῆς, ὑπόκεινται. Εἰ δὲ ἠγνόουν, εἰ καὶ κατὰ 3) τὸ λαβεῖν τοὺς ἀῤῥαβῶνας ἡ αἰτία συνέβη, τὸ ἁπλοῦν ἀναδίδοται· τὸ αὐτὸ φησι καὶ ἐπὶ μνηστῆρος. Ἡ δὲ ς΄ διάτ. τοῦ θ΄ τίτ. τοῦ α΄ βιβλίου τοῦ κώδικος 4) φησιν, ὅτι χριστιανὸς λαμβάνων Ἰουδαίαν γαμετὴν, ἢ χριστιανὴν Ἰουδαῖος, ἐπὶ μοιχείᾳ κατηγορεῖται.

Cap. XIII.

De matrimoniis haereticorum cum orthodoxis. Syn. laodic. canon X, XXXI. Syn. chalced. can. XIV. Syn. carthag. canon XXI. [Syn. VI canon LXXII.]

Lex. Ius civile, licet nuptias potissimum definiens, dicit lib. XXIII tit. II const. I, matrimonium esse viri et mulieris coniunctionem, et totius vitae consortium, diviniqne et humani iuris communicationem, et convenienter huic definitioni oportebat eos qui matrimonio coniunguntur, esse eiusdem religionis, scit tamen et admittit matrimonium inter orthodoxum et haereticum. Dicit enim liber primus Cod. tit. V, const. XII, quod si contendant parentes, superior evadit qui vult suos filios ad fidem orthodoxam adducere. Et constitutio XVIII eiusdem tit. quod si alter eorum qui cohabitant, sit orthodoxus et alter haereticus, oportet eorum liberos esse orthodoxos. Et liber V, tit. I constit. V: Si sponsa recuset matrimonium propter fidei differentiam, si mulier quidem praevidit causam, vel eius parentes, tenentur. Sin autem ignorabant, vel etiam dum arrhas acceperunt, causa accidit, redditur simplum. Idem etiam ait in sponso. Sexta constit. IX tit. primi libri Cod. dicit, quod christianus qui Iudaeam uxorem accipit, vel Iudaeus christianam, reus est adulterii.

Auctoria. In 2 et 45: Βιβλ. τῶν βασιλικ. κη΄ [τίτ. β΄ κεφ. α΄] ὅτι γάμος— εἶναι. B. XXVIII. 4. 1.
Καὶ διάτ. ιη΄ τοῦ θ΄ τίτ. [lege τίτ. ε΄ βιβλ. α΄] ὅτι ἐὰν— ὀρθοδόξους. Ibid. §. 1.
Καὶ διάτ. ε΄ βιβλ. ε΄ τίτ. α΄ εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. κη΄ τίτ. β΄ κεφ. β΄. Εἰ πατὴρ—ἀποδιδόσθω. B. XXVIII. 2. 3 med.
Ἡ δὲ ς΄ διάτ.— κατηγορεῖται, ut supra.

1) ἕτερος vett. edd. et 44, 48.—2) τῆς θρησκείας 11, 44, 48.—προείδη 48.—ἡ γυνὴ οἱ γον. vett. edd. —3) ἢ μετὰ τὸ 11, ἢ καὶ μετὰ vett. edd.—4) τοῦ κώδ. om. ibid.

Κεφάλαιον ιδ'.

Περὶ τῶν ἐξ αἱρετικῶν 1) εἰς ὀρθοδοξίαν ἐπιστραφέντων, καὶ εἰ δυνατὸν τούτους κληροῦσθαι, καὶ τίνες αὐτῶν βαπτίζονται, καὶ τίνες μόνον χρίονται 2), καὶ ὅτι πράως δεῖ τοῖς αἱρετικοῖς κεχρῆσθαι 3) διὰ τὸ ἐπιστρέψαι αὐτούς. Συνόδου Νικαίας κανὼν η', ιθ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ζ', η'. Συνόδου Κωνσταντινουπόλεως κανὼν ζ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 4) μζ', νζ', ξς'. [Συνόδου ς' 5) κανὼν ϟε']. Βασιλείου κανὼν α', μζ'. Θεοφίλου ἐκ τῆς πρὸς Ἀφύγγιον ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς. [Ἡ κατὰ 6) Κυπριανὸν σύνοδος πάντα αἱρετικὸν ἐρχόμενον εἰς ὀρθοδοξίαν ὁρίζει βαπτίζεσθαι, λέγουσα τὸ τῶν αἱρετικῶν μὴ εἶναι βάπτισμα 7).]

Cap. XIV.

De iis qui ex haereticis ad orthodoxiam conversi sunt, et an fieri possit ut ii sint clerici, et quinam ex eis baptizantur, et quinam solum unguntur; et quod cum haereticis benigne ac clementer agere oportet, ut ipsi convertantur. Syn. nic. can. VIII, XIX. Syn. laodic. canon VII, VIII. Syn. constantinop. canon VII. Syn. carthag. canon XLVII, LVII, LXVI. [Syn. VI canon XCV.] Basilii canon I, XLVII. Theophili ex epistola ad Aphyngium episcopum. [Synodus, quae fuit habita a Cypriano, definit omnem haereticum, qui ad fidem orthodoxam accedit, esse baptizandum, dicens haereticorum baptismum non esse baptismum.]

Auctaria. Quaedam ex epist. cleri CP. ad Martyrium Antiochenum add. 3, 45.

Κεφάλαιον ιε'.

Περὶ τοῦ μήτε ἐπισκόπους, μήτε κληρικοὺς δωρεῖσθαι, ἢ ἐν διαθήκῃ 8) διδόναι τι αἱρετικοῖς, κἂν ὦσιν αὐτῶν συγγενεῖς. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 9) κβ', πα'.

Ἀνάγνωθι τὰ προγεγραμμένα 10) ἐν τῷ η' κεφ. τοῦ ι' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XV.

Nec episcopos, nec clericos donare debere, vel in testamento dare aliquid haereticis, etsi sunt cognati ipsorum. Syn. carth. canon XXII, LXXXI.

Lege quae prius scripta sunt in VIII cap. X tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον ις'.

Περὶ αἱρετικῶν μετανοούντων. Βασιλείου κανὼν ε'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα 11) ἐν τῷ λθ' κεφ. 12) τοῦ θ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XVI.

De haereticis qui agunt poenitentiam. Basilii can. V.

Lege quae adscripta sunt in XXXIX cap. IX tit. praesentis operis.

Auctaria. Καν. τῆς ἐν καρθ. λθ', μζ'. προεγράφη ἀμφότερον εἰς τὸ ζ' κεφάλ. τοῦ παρόντος ιβ' τίτ.—τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου ἀρχ. ἀλεξανδρείας ἐπιστολὴ πρὸς Ῥουφινιανὸν ἐπίσκοπον. Vid. tom. I. p. 572.

1) περὶ τῶν αἱρετικῶν ε. ο. ἐπιστρεφόντων 24.—2) καὶ τίν. μόν. χρίονται om. 1.—3) μὴ κεχρ. vett. edd. ἐπιστρέφεσθαι.—4) καν. μζ', νζ' om. 45.—5) συν. ς' καν. λε' 21.—Inclusa tantum in marg. 24, om. 1.—6) ἡ κατὰ Κυπ. Inclusa om. 45, reiiciunt ad marg. 1, 24.—7) εἶναι βαπτίζεσθαι 21.—8) ἐν διαθέσει vett. edd. ἢ ἐνδιαθήκως 79.—διδόναι αἰτία αἱρετ. sic 49.—9) καν. κγ' vett. edd.—10) παραγεγραμμένα 44, 48. Schol. om. 1, 24, 45.—11) παραγεγραμμένα ed. athen. et rom. —12) λε' κεφ. ed. athen. male. Schol. om. 1, 24, 49.

Κεφάλαιον ιζ'.

Πῶς ἐκδικοῦσιν οἱ ἐπίσκοποι τοὺς ἁρμόζοντας αὐτοῖς τόπους, παρὰ αἱρετικῶν 1) κατεχομένους. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν 2) ρκα'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα ἐν τῷ ι' κεφ. τοῦ η' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XVII.

Quomodo episcopi vendicant loca sibi competentia, quae detinentur ab haereticis. Syn. carth. can. CXXI.

Lege quae adscripta sunt in X cap. VIII tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον ιη'.

Περὶ τῶν πειρωμένων ἀθετεῖν τὰ ἐν Ἐφέσῳ πραχθέντα. Συνόδου Ἐφέσου κανὼν ς'.

Ἀνάγνωθι 3) τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ γ' κεφ. τοῦ παρόντος τίτ.

Cap. XVIII.

De iis qui conantur ea infirmare quae Ephesi acta sunt. Syn. ephes. can. VI.

Lege quae adscripta sunt in tertio cap. praesentis tituli.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΓ'.

Περὶ λαϊκῶν.

TITULUS XIII.

De Laicis.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ τοῦ ἀποκινεῖσθαι τὸν λαϊκὸν τῆς ἁγίας 4) κοινωνίας, ἐπὶ τρεῖς κυριακὰς ἐν πόλει διάγοντα 5), καὶ μὴ συνελθόντα τῇ ἐκκλησίᾳ. Συνόδου Σαρδικῆς κανὼν ια'. [Συνόδου ς' κανὼν π'.]

Cap. I.

Ut laicus sancta communione moveatur, qui tribus Dominicis agit in civitate, et non cum caeteris venit ad ecclesiam. Syn. sardic. can. XI. [Syn. VI can. LXXX.]

Κεφάλαιον β'.

Περὶ λαϊκῶν δευτερογαμούντων, ἢ πολυγαμούντων, καὶ κεκωλυμένων γάμων καὶ μίξεως 6). Ἀποστόλων κανὼν ιθ', μη' 7). Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ις', ιζ'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν β', γ', δ', ζ'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν α', ι', λα'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν ις'. [Συνόδου ς' 8) κανὼν νγ', νδ', οβ', ϟη'.] Βασιλείου κανὼν 9) δ', ιη', κγ', κδ', μα', ν', νγ', ξζ', ξη', οε', ος', οη', οθ', π'. Τοῦ αὐτοῦ 10) ἐκ τῆς πρὸς Διόδωρον ἐπιστολῆς. Θεοφίλου ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας ἐκ τῆς πρὸς Ἀγάθωνα 11) ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς.

1) παρὰ αἱρετικοῦ 45.—2) καν. ριθ', ρκα' 11. Schol. om. 1, 24, 45.— 3) ἀνάγνωθι. Schol. om. 1, 24, 45. —4) ἁγίας om. 10.—5) τὸν λαϊκὸν... διάγοντας... συνελθόντας sic ed. rom.—6) καὶ περὶ μίξεως 45, μίξεων 3, 24.—7) καν. μη' om. 3, 23, 48, 49.—8) καν. νδ'. om. vett. edd.— 9) καν ν, νς', ξζ. 21. ξβ', ξγ', ξδ' 45.— 10) αὐτοῦ. De hac epist. silet 45.—11) Ἀγαθὸν 10, 21, ἀγάθιον 45, vett. edd.

Ὁ πολιτικὸς νόμος οὐ κολάζει τὴν δευτερογαμίαν ἢ πολυγαμίαν, ἔκπτωσιν 1) δὲ κερδῶν ἐπάγει τοῖς γονεῦσι δευτερογαμοῦσιν, ὑπόντων 2) αὐτοῖς παίδων ἐκ τοῦ προτέρου συνοικεσίου 3)· περὶ ὧν 4) ἐν πλάτει διαλαμβάνει ὁ θ' τίτ. τοῦ ε' βιβλίου τοῦ κώδικος, καὶ ἡ περὶ γάμων νεαρά· ἡ δὲ γυνὴ πρὸς τούτοις ἀναγκάζεται μεῖναι τὸν πένθιμον ἐνιαυτὸν 5) διὰ τὴν σύγχυσιν τῆς γονῆς, ὅπερ ἐπὶ τοῦ ἀνδρὸς οὐκ ἔστι· γαμοῦσα τοίνυν πρὸ συμπληρώσεως ἐνιαυτοῦ 6) μετὰ θάνατον τοῦ ἀνδρὸς, ἀτιμοῦται, καὶ οὐ δύναται πλέον τοῦ τρίτου τῆς οὐσίας αὐτῆς διδόναι τῷ δευτέρῳ ἀνδρὶ 7), ἢ ἐν διαθήκῃ καταλιπεῖν· καὶ αὐτὴ δὲ 8) οὐδὲν ἕξει ἀπὸ κληρονομίας ἢ ληγάτου ἢ μόρτις καῦσα 9) δωρεᾶς· ἀλλὰ ταῦτα λαμβάνουσιν οἱ κληρονόμοι τοῦ καταλιπόντος· καὶ εἴ τι κατέλιπεν αὐτῇ ὁ πρῶτος ἀνὴρ, λαμβάνουσιν κατὰ βαθμὸν τὰ δέκα πρόσωπα, ἀνιόντες 10) καὶ κατιόντες καὶ ἐκ πλαγίου μέχρι β' βαθμοῦ· ἐξ ἀδιαθέτου δὲ 11) κληρονομεῖ τῶν συγγενῶν αὐτῆς μέχρι γ' βαθμοῦ μόνου, καὶ πάσης ἀξίας στερεῖται, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἀνδρὸς εἰς αὐτὴν ἐλθόντων προφάσει μνήστρων 12), ἢ κατὰ βούλησιν τοῦ τελευτήσαντος· μηδενὸς δὲ 13) τῶν εἰρημένων δέκα προσώπων εὑρισκομένου 14), χώρα τῷ φίσκῳ· οὔτε τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς ἀπολαύει. Εἰ δὲ καὶ κληρονόμος ἐγράφη, εἰ καὶ μερικὴ 15), τὸ μέρος αὐτῆς παρὰ τοῖς συγκληρονόμοις μένει· εἰ δὲ μόνη ἐγράφη, εἰς τοὺς ἐξ ἀδιαθέτου ὁ κλῆρος ἔρχεται· ἡ δὲ ἀτιμία λύεται, δεήσεως παρ' αὐτῆς τῷ βασιλεῖ προσαγομένης, αὐτοῦ 16) φιλοτιμουμένου τοῦτο. Παίδων δὲ αὐτῇ ἐκ τοῦ προτέρου συνοικεσίου ὑπόντων, οὐκ ἄλλως 17) τῆς τοιαύτης τεύξεται φιλοτιμίας, καὶ τῶν ἄλλων ποινῶν καὶ τῆς ἀτιμίας ἀπαλλαγήσεται, εἰ μὴ τῆς οὔσης αὐτῇ 18) οὐσίας ἐν τῷ δευτερογαμεῖν τοῖς παισὶ δωρήσεται τὸ ἥμισυ 19) κατὰ χρῆσιν καὶ δεσποτείαν, ὡς βιβλίον ε' τοῦ κώδικος τίτ. θ' διάτ. α', β', καὶ ἐν τῇ περὶ γάμων νεαρᾷ. Ἔστι δὲ ὅτε 20) ἀκινδύνως καὶ ἀζημίως, ἐντὸς τοῦ πενθίμου χρόνου γαμεῖ 21), τουτέστιν ἀπὸ κελεύσεως βασιλικῆς 22), καὶ ὅτε ἐν τῷ πενθίμῳ χρόνῳ τέκῃ, ὡς βιβλίον γ' τῶν διατάξεων 23) τίτ. β' διάτ. ι', ια'. Περὶ δὲ ἀθεμίτων καὶ κεκωλυμένων γάμων διαλαμβάνει ὁ ε' καὶ ὁ ς' καὶ ὁ ζ' τίτ. τοῦ ε' βιβλίου τοῦ κώδικος, καὶ βιβλίον κγ' τίτ. β' διάτ. λη', να', νε', ξζ'.

Cap. II.

De laicis qui secundas uxores, vel plures 24) *ducunt; et de vetitis nuptiis et connubiis.* Apost. canon XIX, XLVIII. Syn. ancyr. can. XVI, XVII. Syn. neocaesar. canon II, III, IV, VII. Syn. laodic. can. I, X, XXXI. Syn. chalced. can. XVI. [Syn. VI can. LIII, LIV, LXXII, XCVIII.] Basilii canon IV, XVIII, XXIII, XXIV, XLI, L, LIII, LXVII, LXVIII, LXXV, LXXVI, LXXVIII, LXXIX, LXXX. Eiusdem ex epistola ad Diodorum. Theophili archiepiscopi Alexandriae, ex epistola ad Agathonem episcopum.

Lex civilis non punit bigamiam vel polygamiam. Punit autem lucri amissione, parentes qui secundum matrimonium contrahunt, si sint eis filii ex priore matrimonio. De quibus in fusiore textu tractat IX tit. V lib. Cod. et Novella de nuptiis. Praeterea autem cogitur mulier annum luctus expectare, propter confusionem seminis: quod non est in viro. Quae itaque nubit ante annum completum, post mortem mariti, fit infamis; nec

1) ἔπωσιν ib. ἐκπίπτουσιν 21.— 2) ὑπὸ τῶν 45.— 3) συνοικέσιου vett. edd.— 4) περὶ δὲ ὧν 11.— 5) πένθιμον χρόνον τουτέστιν ἐν. 3, 11, 21, 44, 48.— 6) τοῦ ἐνιαυτοῦ 48.— 7) τῷ ἑτέρῳ ἀνδρὶ 3.— 8) δὲ om. 11.— 9) θανάτου αἰτίᾳ in marg. alii latine ἢ *mortis causa*. — 10) τουτέστι ἀνιόντες 23, 44, 48.— 11) δὲ om. 11. — 12) προφάσει σπονσου 3, 11, 21, 23, 44, 49, is add. in marg. *sponson* προφάσει γαμικοῦ συναλλάγματος. — ἢ κατὰ βούλησιν vett. edd.— 13) δὲ om. 11.— 14) εὑρισκομένων vett. edd.— 15) εἰ μὲν μερ. 23, 44, 48, forte melius.— μερικος vett. edd.— παρ' αὐτοῖς ib.— 16) καὶ αὐτοῦ 10, 11, 21, 23.— 17) οὐ κάλλος 21.— 18) αὐτῷ vett. edd.— 19) τὸ ἥμισυ om. 11, 44, 48.— 20) ἔστι δὲ καὶ ἀκινδύνως 11.— 21) γαμεῖν 11.— 22) βασιλέως 21, 23, 48.— 23) τῶν διγέστων 3, 21, 48.— τίτ. β' διάτ. ι', ιβ' 21.— 24) *vel etiam tertias et plures.* Hervet.

potest plus quam tertiam suorum bonorum partem secundo marito dare, vel in testamento relinquere. Ipsa quoque nihil habebit ex haereditate, vel legato vel mortis causa donatione, sed haec accipiunt haeredes bona relinquentis. Et si primus maritus ei aliquid reliquit, id decem personae gradatim occipiunt; scilicet ascendentes et descendentes et qui sunt ex latere, seu transversales, usque ad secundum gradum. Ab intestato autem succedit suis cognotis usque ad tertium gradum solum; et omni auctoritate privatur, iisque quae a primo marito ad eam redeunt praetextu sponsalium, vel ex voluntate defuncti. Quod si nulla inveniantur ex decem personis, locus est fisco. Neque facta ante nuptias donatione fruitur; sin autem etiam haeres scripta est, si quidem ex parte, pars eius manet apud haeredes; sin autem sola scripta est, redit haereditas ad eos qui succedunt ab intestato. Solvitur autem infamia, si supplici libello imperatori porrecto, is hoc ei largiatur. Quod si ex primo matrimonio liberos habeat, non alias ea benignitate potietur, nec ob aliis poenis et infamia liberabitur, nisi suarum facultatum dimidii usumfructum et dominium, in contrahendo secundo matrimonio, filiis reliquerit, ut liber V Cod. tit. IX const. I et II, et in Novella de nuptiis. Evenit nonnunquam ut tuto et impune intra tempus luctus nubat, scilicet iussu imperatoris, et quando intra tempus luctus pepererit, ut est liber III Digest tit. II const. X, XI. De nefariis autem et prohibitis nuptiis tractat V et VI et VII tit. V libri Cod. et lib. XXIII tit. II const. XXXVIII, LI, LV, LXVII.

Auctario. In cod. 11: Συνόδου τῆς ἑνώσεως καν. α', β', γ'. de qua synodo in proximo tomo agetur.

In 2 et 45, praeter additos can. 62, 63 Basilii, ad leges: Ὁ πολιτικὸς νόμος — συνοικεσίου. Νεαρὰ κβ' κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. κη' τίτ. ιδ' Εἴ τινος — ἐχούσης. B. XXVIII. 14. 1.

Καὶ ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. κα' τίτ. β' κεφ. ζ' καὶ η' κατὰ κέλευσιν — γαμεῖν B. XXI. 2, 10, 11.

In 45: Οἱ κεκωλυμένοι — γάμων. Ἀθέμιτος — καταφρονεῖ. Τὸ κατὰ πόδας οὐδένα — ἔχειν. Τὸ δόγμα — ἐβουλήθη. B. XXVIII. 1. 5. 34-39.

In 2, post B. XXI. 2. 10: Περὶ κεκωλυμένων γάμων διαλαμβάνει ὁ ε' τίτ. τοῦ κη' βιβλ. τῶν βασιλικ. περὶ δὲ ἀθεμίτων ὁ ς' καὶ διάφορα, ὅτι τὸ μὲν ἀθέμιτον καὶ ζώνης ἀφαιρέσει καὶ ἐξορίᾳ καὶ δημεύσει ὑπόκειται, τὸ δὲ κεκωλυμένον ἐφ' ὅπερ εὑρήσεις ἐν ταῖς νόμαις [βασιλ. βιβλ. κη'] τίτ. ε' κεφ. β' Οἱ κεκωλυμένοι — διπλασιασμοῦ. B. XXVIII. 5. 1, usque ad 10, paucis om.

Idem addit: Νεαρὰ κβ' κεφ. ιβ' ἐναπογράφῳ δι— ὑπανερθείσης. Nov. XXII. 17. Τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τῶν νεαρῶν περὶ ἀθεμίτων γάμων νεαρὰ ιβ' θεσπίζομεν — ὑλημένῃ. quae quidem non invenio apud Athanasium.

In utroque cod. Βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. λζ' κεφ. πδ', πε' καὶ ἔσχατον· οἱ αἱμομῖκται — τυπτέσθωσαν. B. LX. 37. 84, 85.

Οὔτε ὁ θεῖος — ἔγγονην. B. XXVIII. 5. 8.

Ὁ δύο γυναῖκας — κοπτέσθωσαν 1). B. LX. 37. 84, 85.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ τῶν ὑπονοουσῶν ἀποθανεῖν τοὺς ἄνδρας αὐτῶν ἀπολιμπανομένους 2), καὶ γαμουσῶν. [Συνόδου ς' κανὼν ϟγ']. Βασιλείου κανὼν λα', λς', μς'.

Ὁ νόμος. Ἡ περὶ ῥεπουδίου 3) διαλεγομένη ριζ' νεαρά φησιν, ὡς ἐὰν στρατιώτης ἢ σχολάριος ἢ φοιδεράτος 4) ἢ ἄλλος ἔνοπλος ἐν ἐξπεδίτῳ διάγῃ ὁσουσδήποτε ἐνιαυτούς, περιμενέτω αὐτὸν ἡ αὐτοῦ γαμετή, κἂν μὴ γράμματα 5) ἐδέξατο παρ' αὐτοῦ. Εἰ δὲ ἀκούσει αὐτὸν τελευτῆσαι, μὴ γαμείτω, εἰ μὴ πρότερον δι' ἑαυτῆς, ἢ τῶν γονέων αὐτῆς, ἢ ἑτέρου ἀξιοπίστου, τοὺς πριόρας τοῦ ἀριθμοῦ καὶ τοὺς χαρτουλαρίους, ἐν ᾧ στρατεύεται, καὶ τὸν τριβοῦνον ἐρωτήσοι 6) εἰ τῇ ἀληθείᾳ ἐτελεύτησε· κἀκεῖνοι, τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προκειμένων, ἐν ὑπομνήματι 7) κατάθωνται αὐτὸν τελευτῆσαι, καὶ τὴν πρᾶξιν ἡ γυνὴ λαμβανέτω, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν, μενέτω ἐνιαυτόν, καὶ τότε

1) κοπείσθωσαν Basil. vulg. aliquo typorum errore. — 2) ἀπολιμπανομένους om. vett. edd. ἀπολιμπανομένων 19. — Inclusa in ultimo loco codd. reponunt. — 3) ἡ περὶ ῥεπουδίων διαλεγ. ρξ' 21, 44, 48. — 4) φοιδεράτος ἢ ὁ ἔνοπλος ὁ. ἐ. διάγοι 10. — 5) γράμματα ἢ ἀπόκρισιν 3, 11, 21, 44, 48. — 6) ἐρωτήσῃ 11 et vett. edd. — εἰ ταῖς ἀληθείαις 9, 44, 48. — 7) ἐν ὑπομνήμασι 21, 44, 48, om. 11.

νομίμως γαμείτω. Εἰ δὲ παρὰ ταύτην τὴν διάστιξιν 1) γαμήσοι, καὶ αὐτή, καὶ ὁ λαβὼν αὐτήν, ὡς μοιχοὶ τιμωροῦνται. Εἰ δὲ οἱ καταθέμενοι δειχθῶσι ψευσάμενοι, ἀποστρατεύονται 2), καὶ δέκα λιτρῶν ποινὴν διδόασιν ᾧ εἶπον ἀποθανεῖν, καὶ ἔχει ἄδειαν, εἰ βούλοιτο, τὴν ἰδίαν ἀναλαβεῖν γαμετήν. Εἰ δὲ σχολάριος ἦν, παρὰ τῶν πρώτων τῆς σχολῆς καὶ τοῦ ἀκτουαρίου ἡ λεχθεῖσα γινέσθω κατάθεσις. Εἰ δὲ φοιδεράτος, παρὰ τοῦ ὀπτίονος αὐτοῦ.

Cap. III.

De iis quae existimant maritos suos absentes mortuos, et nubunt. [Synod. VI canon XCIII]. Basil. cao. XXXI, XXXVI, XLVI.

Lex. Quae de repudiis tractat Novella CXVII, dicit, quod si miles vel scholaris vel foederatus vel alius armatus degit io expeditione aliquot annos, expectet eum uxor, etiamsi ab eo litteras non acceperit; sin autem audierit eum esse mortuum, ne nubat, nisi prius per se vel suos parentes vel alium fide dignum, Priores et Chartularios numeri io quo militat, et tribunum interrogaverit, an re vera sit mortuus; et illi, sanctis Evangeliis propositis, in actis deponant eum esse mortuum, et mulier actum accipiat, et postquam acceperit, annom maneat, et tunc nubat legitime; sin autem contra hoc praescriptum nupserit, et ipsa, et qui eam accepit, ut adulteri puniuntur sin autem qui deposuerunt, falsum dixisse convicti sunt, privantur militia, et decem librarum poenam pendunt ei quem mortuum esse dixerunt; et est in eius potestate propriam, si velit, uxorem recipere. Sin autem erat scholaris, a primis scholae et actuario fiat dicta depositio; sin autem foederatus, ab ipsius optione.

Auctarin. In 2 et 45: Ἡ περὶ ῥεπουδίου ριζʹ νεαρά, κειμένη ἐν βιβλ. κηʹ τῶν βασιλ. τίτ. ζʹ κεφαλ. ζʹ, φησί· τὸ μέντοι — καταλεγομένων. Καὶ μετ' ὀλίγα Κελεύομεν — ἀναφερομένους. B. XXVIII. 7. 3.

Κεφάλαιον δʹ.

Περὶ τῶν διαζευγνυμένων. Ἀποστόλων κανὼν εʹ. Συνόδου Γάγγρας κανὼν ιδʹ. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ρβʹ. [Συνόδου ϛʹ κανὼν πζʹ]. Βασιλείου κανὼν θʹ 3), λεʹ, μηʹ, οζʹ.

Ὁ νόμος. Περὶ διαζεύξεως γάμου ἐν πολλοῖς τόποις ὁ πολιτικὸς διαλέγεται νόμος, καὶ μάλιστα ἐν βιβλίῳ κηʹ 4) τίτ. βʹ, καὶ βιβλίῳ εʹ τοῦ κώδικος τίτ. ιζʹ, καὶ ἐν τῇ περὶ γάμων νεαρᾷ· τελειότερον δὲ ριζʹ νεαρὰ 5) ῥητῶς ἐκτιθεμένη τὰς αἰτίας, καθ' ἃς ὁ ἀνὴρ ἢ ἡ γυνὴ δύναται, ῥεπουδίου στελλομένου 6), εὐλόγως λῦσαι τὸν γάμον· εἰσὶ δὲ αἰτίαι καθ' ἃς ὁ ἀνὴρ εὐλόγως στέλλει ῥεπούδιον, καὶ τὴν προῖκα κερδαίνει, τὴν δεσποτείαν αὐτῆς φυλάττων τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισίν, εἴπερ εἰσίν· ἐὰν σύνοιδε τινας ἐπιβουλεύοντας τῇ βασιλείᾳ, καὶ τῷ ἰδίῳ μὴ φανερώσῃ ἀνδρί· ἐὰν αὐτῆς περὶ μοιχείας κατηγορήσῃ, καὶ ἀποδείξῃ· ἐὰν ἐν οἱῳδήποτε 7) τρόπῳ τῇ ζωῇ τοῦ ἀνδρὸς ἐπιβουλεύσῃ, ἢ τοῦτο ἑτέροις συγγινώσκουσα μὴ φανερώσῃ αὐτῷ· ἐὰν ἐξωτικοῖς ἀνδράσι συμποσιάζῃ, ἢ συλλούηται, μὴ βουλομένου τοῦ ἀνδρός· ἐὰν μὴ βουλομένου αὐτοῦ, ἔξω τοῦ οἴκου μείνῃ μὴ παρὰ τοῖς γονεῦσιν αὐτῆς, εἰ μὴ αὐτὸς χωρὶς τῶν εἰρημένων αἰτιῶν αὐτὴν ἐξωθήσῃ 8). Ἡ δὲ γυνὴ στέλλει ῥεπούδιον, καὶ τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν κερδαίνει, τὴν δεσποτείαν φυλάττουσα τοῖς ἐκ τοῦ αὐτοῦ γάμου παισίν, εἴπερ εἰσίν· ἐάν τε 9) κατὰ τῆς βασιλείας βουλεύσηται, ἢ τοῦτο συνειδὼς 10) ἑτέροις μὴ φα-

1) διάταξιν 10. — γαμήσει 10, 11, 21. — 2) εἰ δὲ usque ad ἀποστρατεύονται om. vatt. edd. — 3) καν. θʹ, μεʹ, μθʹ 45. — 4) μάλιστα βιβλίον... καὶ βιβλίον vett. edd. — ἐν βιβλ. κεʹ τίτ. βʹ καὶ βιβλ. βʹ 11, 23, 44, 48. — 5) ἡ ρζʹ νεαρὰ ῥητῶς 21, 23, 44, 48. νεαρά φησιν vett. edd. — 45, caeteris om. incipit: ἡ ριζʹ νεαρὰ ῥητῶς. — 6) καθ' ἃς ἡ γυνὴ ἢ ὁ ἀνὴρ δύναται ῥεπούδιον πέμπειν καὶ τὴν προῖκα κερδαίνειν, sic vatt. edd. quae primus emendavit romanus ed. et consentiunt nostri codd. praeter 45, in quo confuse: ῥεπουδίου στελλομένου, εὐλόγως στέλλει ῥεπούδιον καὶ τὴν πρ. κ. — συστελλομένου 21. — 7) ἐὰν οἱῳδήποτε 10, et iterum paulo infra. — 8) εἰρημένων αἰτιῶν 45. — ἐξωθήσει 3, 23, ἐξωθείσῃ 10, ἐξωθῇ caeteri codd. et. ed. Ath. sequimur vett. edd. — 9) ἐάν τις 45. — 10) συνειδὼν id.

νερώσῃ τῷ βασιλεῖ, δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου 1)· ἐὰν ἐν οἱῳδήποτε τρόπῳ τῇ ζωῇ αὐτῆς ἐπιβουλεύσῃ, ἢ τοῦτο συνειδὼς ἑτέροις, μὴ φανερώσῃ αὐτῇ, καὶ σπουδάσῃ κατὰ νόμους ἐκδικῆσαι 2)· ἐὰν τῇ σωφροσύνῃ αὐτῆς εἰς τὸ μοιχευθῆναι σπουδάσῃ ἐπιβουλεῦσαι· ἐὰν κατηγορήσας αὐτῆς ὁ ἀνὴρ ἐπὶ μοιχείας, μὴ ἀποδείξῃ· ἐπὶ τούτου δὲ οὐ μόνον τὴν πρὸ γάμου δωρεὰν ὁ ἀνὴρ ζημιοῦται, ἀλλὰ καὶ ἕτερον τρίτον αὐτῆς ἐκ τῆς ἄλλης αὐτοῦ περιουσίας, καὶ τὰς τιμωρίας ὑφίσταται, ἃς ἔμελλεν ἡ γυνὴ καταδικαζομένη ὑφίστασθαι· ἐὰν ἑτέρᾳ 3) συνοικῇ ἐν τῷ αὐτῷ οἴκῳ, ἢ τῇ αὐτῇ πόλει, καὶ παρ' αὐτῆς ἢ δι' ἑτέρου ὑπομνησθεὶς μὴ ἀπόσχοιτο, καὶ ἐπὶ τούτῳ 4) δὲ ἕτερον τρίτον μέρος τῆς πρὸ γάμου δωρεᾶς κερδαίνει, καὶ αὐτοῦ τὴν δεσποτείαν 5) φυλάττουσα τοῖς ἐκ τοῦ γάμου παισίν. Ἐὰν οὖν παρὰ ταύτας τὰς αἰτίας ὁ ἀνὴρ στείλῃ 6) ῥεπούδιον, ἀπόλλει τὴν δωρεάν, καὶ ἄλλο τρίτον μέρος αὐτῆς 7). Εἰ δὲ γυνὴ στείλῃ ἄλογον ῥεπούδιον, ἀπόλλει τὴν προῖκα, καὶ πρὸς τούτοις μοναστηρίῳ ἐμβάλλεται πᾶσαν τὴν ζωὴν αὐτῆς, καὶ τὰ πράγματα αὐτῆς διαιρεῖται 8)· καὶ οἱ μὲν παῖδες λαμβάνουσιν οὐγγίας η', τὸ δὲ μοναστήριον οὐγγίας δ'. Εἰ δὲ οὐκ εἰσὶ παῖδες, ἀλλὰ γονεῖς, μὴ συναινέσαντες τῷ ῥεπουδίῳ, αὐτοὶ μὲν λαμβάνουσιν οὐγγίας δ', τὸ δὲ μοναστήριον η'· εἰ δὲ συνῄνεσαν, ὅλην τὴν οὐσίαν τὸ μοναστήριον λαμβάνει. Δυνατὸν δὲ ταῦτα λέγειν καὶ ἐπὶ ἀνδρὸς ἀλόγως ῥεπουδιατεύοντος ἐκ τῆς ριζ' νεαρᾶς, λεγούσης ἴσας εἶναι τὰς ποινὰς 9) τῶν ἀλόγων ῥεπουδίων, καὶ τὸν ἄνδρα ὁμοίως ὑποκεῖσθαι τοῖς κατὰ γυναικὸς ὁρισθεῖσι.

Cap. IV.

De iis qui separantur. Apost. can. V. Syn. gangr. canon XIV. Syn. carth. can. CII. [Syn. VI canon LXXXVII.] Basil. canon IX, XXXV, XLVIII, LXXVII.

Lex. De matrimonii separatione in multis locis disserit ius civile, et maxime in lib. XXIV tit. II Digest. et libro V Codicis tit. XVII, et in Novella de nuptiis; perfectius autem CXVII Novella, quae causas diserte exponit, propter quas maritus vel uxor potest, misso repudii libello, iure nuptias solvere. Causae vero sunt, cur maritus iure repudium renuntiet, et dotem lucrifaciat, eius servans dominium liberis ex eo matrimonio susceptis, si modo sint: si sciverit aliquos imperatori moliri insidias, et suo marito non indicaverit; si eam adulterii accusaverit, et probaverit; si ullo modo vitae mariti insidias paraverit, vel quum hoc alios moliri scivisset, ei non indicaverit; si cum viris externis convivia agitet, vel una lavetur, nolente marito; si eo nolente, maneat extra domum, non apud suos parentes, nisi ipso absque dictis causis eam extruserit. Mulier autem mittit repudium, et donationem ante nuptias lucratur, servans dominium suis liberis, si modo ulli sint: si imperatori insidias vir molitus sit, vel quum hoc alios moliri rescíverit, vel per se vel alium imperatori non aperuerit; si quovis modo vitae ipsius insidiatus fuerit, vel cum fuisset conscius, ei non revelaverit, et non legibus vindicare conatus sit; si eius pudicitiae, ut ipsa adulteraretur, insidiari tentaverit; si maritus eam adulterii accusaverit, nec probaverit (in hoc autem non solum ante nuptias donatione mulctatur, sed etiam alia tertia parte ex aliis eius facultatibus, et subit poenas quas condemnata mulier erat subitura); si cum alia cohabitet in eadem domo vel eadem civitate, et ab ipsa vel per alium admonitus, non abstineat. Porro autem in hoc quoque alteram donationis ante nuptias partem lucratur, ipsius dominium servans filiis legitimis. Si ergo

1) ἢ δι' ἑτέρου om. 23.—2) ἐκδικηθῆναι 15.—3) ἑταίρᾳ vett. edd.—4) ἐπὶ τούτου 1, 10, 11, 15, 18, vett. edd.—5) τὴν δωρεὰν vett. edd.—6) στέλλῃ ib.—7) μέρος om. 11. αὐτῆς οὐσίας vett. edd. Εἰ δὲ ἡ γυνὴ 11.—στέλλει vett. edd.—8) διαιροῦνται 1, 3, 10, 11, 21, 15.—9) ποινὰς om. vett. edd.

praeter has causas repudiet maritus, perdit donationem, et aliam eius tertiam partem; sin autem mulier mittat iniustum libellum repudii, perdit dotem, et praeterea in monasterium coniicitur toto vitae suae tempore, et bona eius dividuntur; et eius quidem filii octo uncias accipiunt, monasterium autem quatuor uncias; sin autem non sint filii, sed parentes, qui repudio non consenserunt, ipsi quidem quatuor uncias accipiunt, monasterium autem octo; sin autem consenserunt, monasterium totum accipit. Eadem etiam dici possunt in marito qui iniuste repudiat, ex CXVII Novella, quae dicit esse poenas aequales iniustorum repudiorum, et maritum similiter iis teneri quae adversus uxorem constituta sunt.

Ὁ νόμος. Ἀζημίως δὲ λύεται [1] γάμος, ἐὰν ὁ ἀνὴρ ἐπὶ τριετίαν μετὰ τὴν ἀρχὴν τοῦ γάμου, μὴ δυνηθῇ τῇ γαμετῇ συγγενέσθαι, καὶ διὰ τὸ μονάσαι, καὶ ἐὰν ὁ ἀνὴρ αἰχμάλωτος γένηται, καὶ ἄδηλον ἐπὶ πενταετίαν [2] μείνῃ, εἰ ζῇ.

Τὸ δὲ κατὰ συναίνεσιν πρὸς τὸ συμφωνούμενον λύειν τὸν γάμον, εἴρητο [3] μὲν πρώην, ἀνῃρέθη δὲ ἐκ τῆς εἰρημένης ριζ' [4] νεαρᾶς, αὖθις δὲ [5] ἀνεκαινίσθη ὑπὸ Ἰουστίνου [6] τοῦ βασιλέως. Καὶ τὴν ἄπροικον γαμετὴν ὁ ἀνὴρ ἀλόγως [7] ἐκβάλλων, δίδωσιν αὐτῇ τὸ τέταρτον [8] τῆς περιουσίας αὐτοῦ τῆς καθαρᾶς· εἰ δὲ συμβῇ πλείονας εἶναι παῖδας τῶν τριῶν, οὐ τὸ τέταρτον, ἀλλὰ παιδὸς ἑνὸς ἀναλογίαν λαμβάνει· οὐ δύναται δὲ [9] τὸ διδόμενον αὐτῇ ὑπερβαίνειν τὰς ρ' τοῦ χρυσίου λίτρας. Οὐχ ὑπόκειται δὲ τούτοις ἡ ἄπροικος γυνή, ἀλόγως τοῦ ἀνδρὸς ἀναχωροῦσα, ὡς ἡ αὐτὴ ριζ' νεαρά.

Τοσοῦτον δὲ ἀκώλυτός [10] ἐστιν ἡ τῶν γάμων διάλυσις, ὅτι εἴρηται βιβλίῳ με' τίτ. α' διατάξ. ιθ'· ὡς ἐάν τις τῶν συνοικούντων ὁμολογήσῃ ποινήν, ἐκ τοῦ παρ' αἰτίαν αὐτοῦ λυθῆναι τὸν γάμον, οὐκ ἔρρωται· ἀρκεῖ γὰρ ἡ τῷ νόμῳ ἐπὶ τῶν τοιούτων ὡρισμένη ποινή, εἰ μὴ ἄρα καὶ ἡ ἐπερώτησις τοσαύτην περιέχει. Καὶ διατ. ρλθ' τοῦ αὐτοῦ τίτλου, ὅτι οὐ καλῶς ἐπερωτῶ τινα ποινήν, ἐκ τοῦ μὴ γαμηθῆναί μοι· οὔτε μὴν [11] τὴν ἤδη γαμεθεῖσάν μοι ποινὴν ἐπερωτᾶν δύναμαι, ἐὰν λύσῃ τὸν γάμον· τὰ αὐτὰ καὶ περὶ γυναικὸς ἐπερωτώσης [12] τὸν ἄνδρα. Καὶ βιβ. η' τοῦ κώδικος λη' τίτ. διάτ. β', ὅτι ἀνισχύρως τις πακτεύει μὴ ἐξεῖναι αὐτῷ λῦσαι τὸν γάμον, καὶ οὐκ ἔρρωται ἡ ἐπὶ τούτῳ ἐπερωτηθεῖσα ποινή [13].

Lex. Solvitur autem impune matrimonium, si vir post triennium ab initio matrimonii non possit coire cum uxore, et si monachus alteruter factus sit, et si maritus in captivitatem abductus sit, et incertum post quinquennium manserit, an vivat.

Ex consensu autem per conventionem coniuges posse solvere matrimonium, nuper quidem dictum fuerat; sublatum est autem ab CXVII Novella; et rursus a Iustino Imperatore renovatum est. Et maritus qui sine causa uxorem indotatam eiicit, dat ei quartam partem substantiae suae purae. Sin autem evenerit ut sint plures quam tres filii, non

1) ἀζ. διαλύεται 11. ἐπὶ τριετίᾳ vett. edd. — 2) ἐπὶ πενταετίᾳ ibid. — 3) εἴρηται ibid. — 4) ρξ' νεαρᾶς, hic et infra, 44, 48, neque dubium quin sit nunc nov. 117. — 5) αὖθις καὶ vett. edd. — 6) ἀπὸ Ἰουστινιανοῦ 11, 48, male, ut opinor, id quod praeterea notandum ad auctoris aetatem statuendam. — 7) ἀναλόγως vett. edd. — 8) τὸ διμοιρον ibid. — 9) δὲ om. ibid. — 10) ἀκωλυτον ibid. — 11) μὴν ibid. — 12) ἐπερωτώσης 21, ἐπερωτήσεως 48. — 13) ποινή. Vix necessarium videtur lectorem monere, hic rescribi quidem, at minime rerum probari ethnicum illud ius ab evangelio abrogatum. Satis erit pauca Cl. Maii verba ad hunc ipsum locum recolere: «Leges civiles, inquit, ad divortium quod attinet, haud raro repugnasse iuri ecclesiastico, immo divino et evangelico, nimis bene exploratum. Caeteroqui pro doctrina et constante traditione ecclesiastica legantur, compendii gratia, quae docte scribuntur in insigni opere: *Tradition ou histoire de l'Eglise sur le sacrement de Mariage* t. III, p. 164, praecipueque p. 224 verba Nazianzeni ex orat. XXI: Lex quidem omnes ob causas libellum dat repudii, at Christus non ob omnem causam, etc.» Vid. Spicil. rom. VII, p. II. p. 419.

quartam partem, sed unius filii portionem accipit. Non potest autem, quod ei datur, excedere C libras auri. Iis autem non est obnoxia mulier indotata, quae sine causa a marito recedit, ut ipsa CXVII Novella tradit.

Adeo autem prohiberi non potest matrimoniorum dissolutio, ut dicit liber XLV titul. I const. XIX, quod si quis eorum qui cohabitant, poenam promiserit, si sine causa solutum sit matrimonium, non valet. Sufficit enim in iis poena legibus constituta, nisi eam etiam continet stipulatio. Et constit. CXXXIV eiusdem tit. quod non recte stipulor poenam, si qua mihi non nupserit. Sed nec ab ea quae mihi iam nupsit, possum poenam stipulari, si matrimonium solverit. Eadem etiam de muliere, quae a marito stipulatur. et liber VIII Cod. tit. XXXVIII const. II, quod quia inutiliter paciscitur ne non liceat matrimonium solvere; nec valet poena, quae eo nomine in stipulationem deducta est.

Auctaria in 45: Ὁ νόμος. Ἡ ριζ´ νεαρὰ ῥητῶς ἐκτιθεμένη—τὸ μοναστήριον λαμβάνει, ut supra. p. 613, 614.

Ἐκ τῆς ριζ´ νεαρᾶς, ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς βασιλικά, φησιν. Ἀζημίας—ριζ´ νεαρᾶς. . . post pauca intercepta: φησίν, εἰ δὲ παρὰ—ναι ποιναῖς. B. XXVIII. 7. 6.

Εἴ τις τὴν ἰδίαν—δωρεᾶς. B. XXVIII. 7. 7. Caetera: Καὶ τὴν—λίτρας, ut supra, nec plura in 45.

In 2: Καὶ ὁ νόμος. Τῶν βασιλ. βιβλ. κη´ τίτ. ζ´ κεφ. ιβ´· Ὁ περιορισμός—ἴδιον γάμον. B. XXVIII. 7. 16-20.

Τῆς κβ´ νεαρᾶς ἐν αὐτῷ τίτ. κεφ. κ´, θ´· Εἰ δὲ φόρος—ἐλεγχομένης. Ibid. 21.

Νεαρὰ ριζ´. ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. κη´ τίτ. ζ´ κεφ. α´· Ἐπειδὴ πολλούς—νόμοις. B. XXVIII. 7. 1.

Τῆς ρλδ´ νεαρᾶς· Ἐπειδή τινες—ποιναῖς. Nov. 134. 11.

Τῆς ριζ´ νεαρᾶς. Εἴ τις τὴν ἰδίαν—δωρεᾶς. Nov. 117. 14.

Τῶν βασιλ. βιβλ. μγ´ τίτ. α´ κεφ. ιγ´. Ἐὰν τῶν συνοικούντων—ἔχει. B. XLIII. 1. 18. 2.

Καὶ ρκθ´· Οὐ καλῶς ἐπερωτῶ—ἐπερωτώσης τὸν ἄνδρα. B. XLIII. 1. 131.

Κεφάλαιον ε´.

Περὶ πορνείας, μοιχείας, καὶ φθορᾶς, καὶ ἀῤῥενοκοιτίας. Ἀποστόλων κανὼν ξα´. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν κ´. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν η´. [Συνόδου ς´ κανὼν [1] πς´, πζ´, ϟη´.] Βασιλείου κανὼν [2] ζ´, ιη´, κα´, κβ´, κε´, κς´, λ´, λδ´, λζ´, λθ´, μθ´, νη´, νθ´, ξβ´, οζ´. Γρηγορίου Νύσσης κανὼν γ´.

Ὁ νόμος. Περὶ φθορᾶς καὶ μοιχείας καὶ ἀῤῥενοκοιτίας διαλαμβάνει ὁ νόμος, βιβλίῳ θ´ τοῦ κώδικος τίτ. θ´ καὶ βιβλίῳ μη´ τίτ. ε´, κεφαλικὴν τοῖς ταῦτα [3] πλημμελοῦσιν ἐπάγων τιμωρίαν· ἔνθα εἴρηται ὅτι τὸ μοιχικὸν οὐ μόνον ἐπὶ φθορᾷ νομίμου [4] γαμετῆς κινεῖται, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ ἀσυστάτου καὶ ἀθεμίτου γάμου καὶ μνηστείας καὶ παλλακισμοῦ.

Cap. V.

De fornicatione, adulterio et stupro et masculorum concubitu. Apost. canon LXI. Syn. ancyr. canon XX. Syn. neocaesar. can. VIII. [Syn. VI can. LXXXVI, LXXXVII, XCVIII.] Basil. can. VII, XVIII, XXI, XXII, XXV, XXVI, XXX, XXXIV, XXXVII, XXXIX, XLIX, LVIII, LIX, LXII, LXXVII. Greg. Nyss. can. III.

Lex. De stupro et adulterio et masculorum concubitu, tractat ius civile in libro IX Cod. tit. IX, et lib. XLVIII tit. V, capitale supplicium iis qui ea perpetrant, inferens; ubi dicitur, quod accusatio adulterii non solum propter legitimae uxori stuprum allatum movetur, sed etiam si id fiat in illegitimo et quod non potest consistere, matrimonio, sponsalitio et concubinatu.

Auctaria ad canones in 45: Παύλου ἀποστόλου καν. δ´. Εἴ τις πορνοβοσκός. Vid. t. I. p. 65.

In 2 et 45: Ὁ νόμος. Τῶν βασιλικῶν βιβλ. ξ´ τίτ. λζ´ κεφ. μβ´. Καν παρὰ τὸν νόμον—γαμετήν, οὐ μοιχεύει μονουσίαν. B. LX. 37. 44.

Βιβλ. μη´ τίτ. ε´ κεφαλικὴν—παλλακισμοῦ . . . [τῶν βασιλ. βιβλ. καὶ τίτ.] τῷ αὐτῷ, κεφ. ιγ´, ιδ´· Ὁ γυναῖκα παλλακευόμενος—μοιχείαν. B. LX. 37. 1. 2.

1) καν. πς´ 49 om. καν. ϟη´ add. 10, 24.—2) καν. κβ´ om. 10, 23; habet ξα´ ξβ´ 45; οβ´ addit 24.—3) τοιαῦτα vett. edd. τολμῶσιν ἐπάγει τιμωρίαν 45.—4) νόμου 10.

Ὁ νόμος. Ἡ μέν τοι πορνεία οὐκ ἐπαινεῖται μὲν παρὰ τῷ πολιτικῷ νόμῳ, οὐκ ἀπηγόρευται 1) δέ· Ἀμέλει εἴρηται βιβλίῳ 2) ιβ' τίτ. ε' διατ. δ', ὅτι τὸ διδόμενον πόρνῃ οὐκ ἀποδίδοται· ἐπειδὴ γάρ ἐστι πόρνη, οὐκ ἔστιν αἰσχρὸν τὸ λαβεῖν αὐτὴν, εἰ καὶ αἰσχρόν ἐστι τὸ εἶναι αὐτὴν πόρνην. Καὶ βιβλίῳ λθ' τίτ. ε' διατ. ς', ὅτι καὶ δι' ἄσεμνον αἰτίαν γίνεται καλῶς δωρεὰ οἷον εἰς πόρνην, καὶ ἔῤῥωται. Καὶ βιβλ. μζ' τίτ. β' διατ. λθ', ὅτι ὁ ἁρπάζων ἢ κρύπτων 3) ἀλλοτρίαν δούλην πόρνην οὖσαν, οὔτε ὡς ἀνδραποδιστὴς, οὔτε ὡς κλέπτης ἐνέχεται· οὐ γὰρ κλοπῆς, ἀλλ' ἡδονῆς χάριν τοῦτο ἐποίησε. Εἰ γὰρ καὶ θυρίδας 4) τις κλάσει τῆς πόρνης, καὶ εἰσελθόντες ἕτεροι μὴ παρ' αὐτοῦ 5) εἰσαχθέντες, κλέψωσι τὰ πράγματα αὐτῆς, οὐκ ἐνέχεται ὡς κλέπτης.

Λέγει δὲ καὶ βιβλίον λη' τίτ. η', ὅτι οἱ πορνογενεῖς, οὐ μόνον τῆς μητρὸς, ἀλλὰ καὶ τῶν κατὰ μητέρα συγγενῶν κληρονομοῦσι, καὶ ὑπ' αὐτῶν κληρονομοῦνται· ἡ δὲ ἰλλουστρία 6) νομίμους ἔχουσα παῖδας καὶ πορνογενεῖς, οὐδὲν δύναται παρασχεῖν τοῖς πορνογενέσιν οὔτε ζῶσα, οὔτε τελευτῶσα, ὡς βιβλίον ς' τοῦ κώδικος τίτ. νζ' διάτ. ε'. Ὁ δὲ ἀπὸ πορνείας οὔτε λέγεται ἔχειν πατέρα, ὡς βιβλίον α' τίτ. ε' διάτ. κγ'. Ὁ μέν τοι παλλακισμὸς νόμιμός ἐστι, κἀκείνας ἔχειν δυνάμεθα παλλακὰς ἄνευ ἐγκλήματος, πρὸς ἃς οὐ πλημμελεῖται ἀθέμιτον, οἷον τὴν παλλακὴν τοῦ ἰδίου πατρὸς, ἢ πάππου, ἢ τὴν θυγατέρα τῆς ἰδίας ἀδελφῆς, ὡς βιβλίον κε' τίτ. ζ', καὶ βιβλίον κγ' τίτ. β' διάτ. νε', καὶ βιβλίον μη' τίτ. ε' διάτ. ια'. Παλλακεύονται δὲ αἱ ἀπελεύθεραι καὶ εὐγενεῖς ἄσημοι· ὁ γὰρ εὐγενῆ καὶ σεμνὴν παλλακευόμενος, χρήζει περὶ τούτου ἐκμαρτυρίου 7), ἐπεὶ γαμετὴν αὐτὴν ἔχει, ἢ τοῦτο παραιτούμενος, ἀθέμιτον πρὸς αὐτὴν πλημμελεῖ, οὐ μὴν καὶ μοιχείαν· ἐπειδὴ τὸ τῆς παλλακῆς ὄνομα ἔγνωσται τοῖς νόμοις· ὅθεν εἴρηται βιβλίῳ ς' τοῦ κώδικος τίτ. νζ' διατ. ε', ὅτι ἡ ἐλευθέρα νομίμως ἐλευθέρῳ παλλακευθεῖσα τοὺς ἐκ τῆς τοιαύτης συναφείας τεχθέντας ἕξει κληρονόμους μετὰ τῶν νομίμων παίδων, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν πολλὰ περὶ τῶν ἀπὸ παλλακῶν τικτομένων, ἤγουν νόθων καὶ φυσικῶν, ὁ νόμος ἐν τῷ κώδικι καὶ ταῖς νεαραῖς διαλαμβάνει, διδάσκων τίνες εἰσὶ, καὶ πῶς δύνανται γίνεσθαι τῷ πατρὶ γνήσιοι, καὶ πότε, καὶ πόσον δύνανται λαβεῖν τῶν τοῦ πατρὸς πραγμάτων.

Lex. Foroicatio noo laodatur qnidem a inre civili, non est tamen probibita. Dicitur certe libr. XII tit. constit. IV, quod id quod datur meretrici, non redditor. Cum sit enim meretrix, ooo est turpe si accipiat, etsi eam esse meretricem turpe est. Et libr. XXXIX tit. V const. VI, qood etiam propter inhooestam causam recte fit donatio, ut verbi gratia in meretricem, et valet. Et libr. XLVII tit. II const. XXXIX, quod qui alienam aocillam, quae est meretrix, rapit vel celat, nec tanqoam plagiarius, nec tanquam fur teoetur; noo enim fecit boc furti, sed voloptatis gratia. Si qnis enim vel meretricis fores fregerit, et ingressi alii non ab ipso iotrodncti, res eius snffurati sint, non tenetur furti.

Dicit autem atiam liber XXXVIII tit. VIII, qnod qoi e meretrice nati sont, non solom matris, sed etiam matris cognatorum sunt haeredes, illiqoe eis contra snccedunt. Mulier autem illustris, quae habet legitimos liberos, et ex fornicatiooe natos filios, oec vivens, nec moriens potest dare quidpiam filiis natis ex foruicatione, nt lib. VI Codicis, tit. LVII constitut. V. Qoi autem ex fornicatione natns est, oec dicitur habere patrem, ut liber I tit. V constit. XXIII. Concubinatus tamen inre civili permittitur, et possumus sioe crimioe illas babere concubinas, cum quibus nihil ofarium peccatur; ut, exempli gratia, si quis sui patris vel avi concobinam, vel snae sororis filiam

1) ἀπαγορεύεται 44, 48, ἀπαγόρευται ed. athen.— 2) βιβλίου vett. edd. et infra βιβλίον.—3) ἢ κρύπτων ἀλλοτρίαν om. 21, 23, ἀποκρύπτων 3, 11, 45, vett. edd.— 4) εἰ γὰρ θυρ. ibid.—τῆς πόρνης om. 11, 21, 23, 44, 45, 48.— 5) αὐτῷ ibid.— 6) ἡ δὲ καὶ ἰλλ. 49.— παῖδας πορνογενεῖς 11.— τελευτήσασα 21.— 7) τούτου ποιεῖν μαρτύριον 49. ποιεῖν ἐκμαρτυρίου 8, 10, 11. dein αὐτὴν om. 8, 23.

habeat concubinam, ut dicit liber XXV tit. VII, et lib. XXIII tit. II. constitut. LV, et lib. XLVIII tit. V const. XI. Concubinae autem esse possunt libertinae et ingenuae obscuro loco natae. Qui enim ingenuam et honesto loco natam vult habere concubinam, protestetur oportet se eam habere velle in uxorem; vel si hoc recusat, in eam quidem id quod non licet admittit, non tamen adulterium. Nomen enim concubinatus a legibus agnoscitur. Unde dicitur VI libr. Codicis, tit. LVII const. V, quod mulier libera, quae cum libero homine fuit legitime in concubinatu, eos qui ex illa conionctione suscepti sunt, habebit haeredes cum liberis legitimis; et ut summatim dicam, multa de iis qui ex concubinis nascuntur, nothis scilicet et naturalibus, tractat ius civile in Cod. et Novellis, docens quinam sunt, et quomodo possunt esse patri germani et legitimi, et quando, et quantum possunt ex bonis paternis accipere.

Auctaria in 45: [Εἴρηται βιβλ.] τῷ αὐτῷ κεφ. ιγ', ιδ' [ὁ γυναῖκα]—μοιχείαν. B. LX. 37. 2.

Εἴρηται βιβλ. ιβ'—κληρονομοῦνται 1) Ὁ δὲ ἀπὸ πορνείας οὔτε λέγεται ἔχειν πατέρα. Τῶν βασιλικῶν μς' τίτ. α' κεφ. κα'. Ὁ μέντοι παλλακισμός—ἀδελφῆς. ut supra. B. XLVI. 1. 27, 2, 9.

Καὶ βιβλ. κε' τίτ. ζ. Δύναταί τις ἔχειν παλλακίδα, καὶ μάλιστα τὴν ἐξ εὐγενῶν γονέων τεχθεῖσαν ἢ σῶον ἐκ τοῦ σώματος ποιησαμένην, ἐπειδὰν δὲ καὶ σεμνῆς. . . . δύναταί τις ἔχειν αὐτήν. . . . διαμαρτυρεῖται ὅπως. . . γὰρ τῆς διὰ μαρτυρίας. . . αὐτὴν ἔχειν πιστεύνται. . . . αὐτὴν πτωχρὸν [cod. πτρούστον]. . . . τὸ τῆς παλλακῆς ὄνομα. . . . τῆς τοῦ νόμου τιμωρίας. . . . καταδικασθεῖσαν ὑπόκειται. . . . οὐ μὴν ὁ παλλακευόμενος αὐτῇ. Integriora latine L. 3. Digest. XXV. 7. Cf. B. LX. 37. 2.

Ὁ νόμος. Καὶ δούλας δὲ ἰδίας δυνάμεθα παλλακεύεσθαι· εἴρηται γὰρ βιβλίῳ ς' τίτ. δ' 2) διατ. δ', ὅτι ἡ τῷ δεσπότῃ μέχρι τελευτῆς αὐτοῦ παλλακευθεῖσα, μὴ ἔχοντι 3) γαμετὴν νόμιμον, ἁρπάζεται μετὰ τῶν παίδων αὐτῆς εἰς εὐγένειαν, καὶ λαμβάνει τὸ πεκούλιον, ὅπερ εἶχεν ἐν τῷ τελευτᾷν τὸν δεσπότην, πρὸς τὸ νόμιμον μέτρον, καὶ οὐκ ἔχουσι κατ' αὐτῆς πατρωνικὸν 4) δίκαιον οἱ παῖδες ἢ οἱ κληρονόμοι ἢ οἱ συγγενεῖς τοῦ τελευτήσαντος. Καὶ βιβλίον ζ' τοῦ αὐτοῦ κώδικος τίτ. ιε' διάτ. γ' φησίν, ὅτι ὁ δούλην παλλακὴν μέχρι τελευτῆς ἐσχηκώς, δύναται περιὼν ὅπερ ἐθέλει 5) ποιεῖν ἐπ' αὐτῇ, καὶ τοῖς ὡς ἐξ αὐτῆς τεχθεῖσι, καὶ ἐν τελευταίᾳ βουλήσει καταλιμπάνειν ἄλλῳ, ἢ ῥητῶς τῷ κληρονόμῳ. Εἰ δὲ τελευτήσει μηδὲν εἰπών, ἀναρπάζονται 6) εἰς ἐλευθερίαν, καὶ οἱ ὡς εἰκὸς τεχθέντες ταύτης 7), ἐν ᾧ μὴ ἔσχεν ὁ τελευτήσας νόμιμον γαμετήν· ὁ γὰρ γεγαμηκὼς 8) οὔτε ἐλευθέραν, οὔτε δούλην δύναται παλλακεύεσθαι· τὸ δὲ μοιχικὸν κινεῖται, καὶ περὶ φθορᾶς παλλακῆς, ὡς βιβλίον μη' τίτ. ε' διάτ. ια', ιγ' 9). Παλλακὴ δέ ἐστιν ἡ νομίμως τινὶ συζῶσα, χωρὶς γάμου· ἡ δὲ ἧττον τιμιωτέρα παράκοιτις λέγεται, ὡς βιβλίον ν' τίτ. ις' 10) διάτ. ρμδ'.

Lex. Porro autem ancillas quoque proprias possumus habere concubinas. Dicitur enim libr. VI tit. IV const. IV, quod quae ad mortem usque fuit concubina suo domino, qui legitimam uxorem non habebat, ea fit cum suis filiis ingenua, et accipit peculium quod habebat, dum moreretur dominus, ad modum legitimum, et non habent filii in eam ius patronatus, vel haeredes vel cognati defuncti. Et liber VII eiusdem Cod. tit. XV const. III dicit, quod qui ancillam ad finem usque vitae concubinam habuit, potest dum adhuc vivit, de ea et de iis qui ex ea nati sunt, quod vult, statuere, et in extrema voluntate alii relinquere, vel expresse haeredi. Sin autem mortuus sit, nec aliquid dixerit, vocatur in libertatem, et qui, ut par est, ex ea nati sunt filii, dum non habuerit defunctus uxorem legitimam. Qui enim duxit uxorem, nec liberam, nec ancillam potest habere concubinam; adulterii autem crimen intentatur et stupri concubinae, ut liber XLVIII tit. V const. XI.

1) κληρονομοῦνται. Caetera de *illustri* pellice haud immerito is consarcinator expunxit, quum alia bene multa atro sint calculo notanda.—2) τίτ. ς' 11. — 3) ἔχοντα ed. rom.— 4) πατρικὸν 49.—5) ἐθέλοι id.— 6) ἀναρπάζεται 49.—7) ταῦτα 3, 11, 49, vett. edd.— ταύτης videtur scriptum pro ἐξ αὐτῆς, ut melius supra.—8) ὁ γὰρ νόμιμον ἔχων γαμετὴν 11.—9) διάτ. ιβ', ιγ'. 11, 23, 49.—10) τίτ. ιβ' 11.

XIII. Est autem concubina, quae cum aliquo legitime cohabitat absque matrimonio. Quae autem est minus honorata, graece παράκοιτις dicitur, ut liber L tit. XVI constit. CXLIV.

In 2 et 45: Βιβλ. ς' τίτ. δ' διάτ. δ'— τελευτήσαντος· καὶ ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. μη' τίτ. ιθ' κεφ. ἐσχάτῳ. Ἐάν τις δοῦλον—ἐλευθέρα B. XLVIII. 19. 3. Et pluribus omissis, statim 45 vergit in 9uem, ubi etiam plura exesa interciderunt.

Pergunt vero una 2 et 45, respectu ad L. 5. Cod. Vt. 57: Ἐάν παλλακή— ἐστίν. B. XLV. 1. 42.

Tum alia longe plura solus 2, post quaedam a Balsamone relata ad B. LX. 37, 47: Διὰ φησιν τῶν βασιλ. κβ' τίτ. β' κεφάλ. β'· Τὰ διδόμενον— πόρνην. B. XXIV. 2. 4. §. 3.

Καὶ βιβλ. μζ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. ε'. Καὶ ἡ ἄσεμνος— εἰς πόρνην. B. XLVII. 1. 4.

Καὶ βιβλ. ξ' τῶν βασιλ. τίτ. ιβ' κεφ. λθ'. Ὁ ἁρπάζων— ἀγωγῆς. B. LX. 12. 39.

Καὶ βιβλ. με' τῶν βασιλ. τίτ. β' κεφ. ι'· Οἱ πορνογενεῖς— διαδέχονται. B. XLV. 2. 13.

Καὶ τίτ. α' τοῦ αὐτοῦ βιβλ. κεφ. λη'· Θεσπίζομεν —καθιεροῦμεν. Cf. B. XLV. 6. 3.

Καὶ βιβλ. τῶν βασιλ. ξ' τίτ. λζ' κεφάλ. α', β', γ'. Ὁ γήμας—ἐποίησε. B. LX. 37. 1. 2.

Καὶ βιβλ. με' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφάλ. λη' θέμ. β'. Ἐάν παλλακή— φθόνος ἐστί. B. XLV. 1. 42 in fine.

Καὶ βιβλ. μθ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφαλ. κη' θέμ. δ'. Εἰ προσελθὼν— ἐξωτικοί. B. XLIX. 1. 28 med.

Καὶ βιβλ. μη' τῶν βασιλ. τίτ. ιθ' κεφάλ. ἔσχατον. Ἐαν τις δούλην— ἐλεύθερον. B. XLVIII. 19. 3.

Καὶ βιβλ. β' τῶν βασιλ. τίτ. β' κεφάλ. ρμθ'. Παλλακή— μοιχευθῇ. B. II. 2. 139, quibusdam additis.

Haec demum in fine capituli V addit 9: Οὐδεὶς δύναται τὴν γενομένην αὐτοῦ ἀδελφοῦ γαμετὴν γαμεῖν ἢ τὴν ἰδίαν θυγατέρα πρὸς γάμον ἄγεσθαι ἢ ἐγγόνην ἢ προεγγόνην ἢ προμάμμην ἢ ἀπὸ τῶν ἐκ πλαγίου, ἀλλ' οὐδὲ ἕτερον γάμον ἀπηγορευμένον.

Ἀπὸ τῆς ιε' νεαρᾶς· Τοὺς ἀθέμιτον συναλλάξαντας— ἐκπίπτει τῆς προικός. Ex nov. 12 Athan. in tit. XI. 1.

Κεφάλαιον ς'.

Ἐὰν 1) γυνὴ λαϊκοῦ μοιχευθῇ. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν κ'. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν η'. Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα 2) ἐν τῷ λβ' κεφ. τοῦ α' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. VI.

Si uxor laici adulterata fuerit. Syn. ancyr. canon XX. Syn. neocaesar. canon VIII. Lege quae adscripta sunt in XXXII cap. primi tituli praesentis operis.

Κεφάλαιον ζ'.

Περὶ φθορᾶς, καὶ γάμου χήρας, καὶ τίς λέγεται χήρα. Βασιλείου κανὼν ιη', κδ'.

Cap. VII.

De stupro, et matrimonio viduae, et quaenam dicitur vidua. Basil. can. XVIII, XXIV.

Κεφάλαιον η'.

Περὶ τῶν ἐπὶ γάμῳ γυναῖκας ἁρπαζόντων, ἢ βιαζομένων, ἢ φθειρόντων παρθένους, καὶ περὶ συνιστόρων αὐτῶν. Ἀποστόλων κανὼν ξζ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ια', κε'. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν κζ'. [Συνόδου 3) ς' κανὼν ϟβ'.] Βασιλείου κανὼν 4) κβ', λ', λγ', λη', νγ'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ λ' κεφ. τοῦ θ' τίτ. τούτου 5) συντάγματος.

Cap. VIII.

De iis qui mulieres ad matrimonium rapiunt, vel vim agunt, vel virginibus stuprum inferunt. Apost. canon LXVII. Syn. ancyr. canon XI, XXV. Syn. chalced. canon XXVII. [Syn. VI canon XCII.] Basilii canon XXII, XXX, XXXIII, XXXVIII, LIII.

Lege quae adscripta sunt in XXX cap. IX tit. praesentis operis.

1) περὶ τοῦ ἐὰν γυνὴ 1, 45.—2) παραγραφέντα 11, 44, 49. Scholium om. 1, 24, 45.— 3) συν. inclusa in marg. 24; καν. ϟζ' 21.—4) καν. λγ' om. 21, 49. καν. λη' om. 1, 3, 11, 44, 45, 49. Inclusa in marg. 24, om. 45. —5) τοῦ παρόντος ed. ath. et quidam codd. Scholium om. 21, 45.

Κεφάλαιον θ'.

Περὶ τῶν παρὰ γνώμην 1) τῶν οἰκείων γονέων ἢ δεσποτῶν γαμουσῶν. Βασιλείου κανὼν 2) λη', μα', μβ'.

Ὁ νόμος. Ἡ ὑπεξουσία ἢ ὁ ὑπεξούσιος οὐ δύνανται νομίμως γαμεῖν, μὴ συναινοῦντος τοῦ ἔχοντος αὐτοὺς ὑπεξουσίους 3), ὡς βιβλίον ε' τοῦ κώδικος τίτ. δ', καὶ βιβλίον κγ' τίτ. β'· εἰ μὴ γεγονυῖαν τὴν θυγατέρα κε' ἐνιαυτῶν ὑπερέθετο ζεῦξαι· τότε γὰρ ἑαυτὴν ἐλευθέρως ζεῦξαι δύναται, ὡς ἡ περὶ τῶν ἐν κλήρῳ 4) ἀχαριστιῶν ριε' νεαρά.

Cap. IX.

De iis quae praeter suorum parentum vel dominorum sententiam nubunt. Basilii canon XXXVIII, XLI, XLII.

Lex. Filius vel filia familias non possunt legitime matrimonio coniungi, nisi is consentiat, qui eos habet in potestate, ut liber V Cod. titul. IV, et liber XXIII tit. II, nisi filiam XXV annos nuptum dare distulerit. Tunc enim potest seipsam libere iungere matrimonio, ut est Novella CXV, de ingratitudine ob haereditatem.

Auctaria in 2 et 45: Ὁ νόμος. Ἡ ὑπεξουσία — εἰσ' ἕσαρα, κεῖται τὸ μέν. . . Ἐὰν τοῖς γάμοις συνήνεσεν ὁ πατήρ, [οὐδὲν ἐναντιοῦται τῷ] γάμῳ τὸ μὴ ὑποσημήνασθαι αὐτὸν ἐν τῷ [προικῴῳ] συμβολαίῳ ὁ πατὴρ ὁ μὴ ἐναντιούμενος το [ἐς γάμοις] τοῦ παιδός, συναινεῖν δοκεῖ, καὶ τὸν ἐκ τούτου τικτόμενον ἔκγονον ἀναγκάζεται τρέφειν. Ἐὰν ὁ πατὴρ ἐξέθετο τὴν θυγατέρα, ὁ δὲ ἀνελόμενος αὐτὴν καὶ θρέψας βούληται αὐτὴν ἁρμόσαι τῷ ἰδίῳ παιδί, ὀφείλει ὁ πατὴρ συναινέσαι τῷ γάμῳ, ἢ ἂν ἀντιλέγῃ, παρασχεῖν τὰ περὶ τὴν θυγατέρα γενόμενα δαπανήματα. Οὐ γίνεται γάμος, εἰ μὴ συναινέσουσιν οἱ συναπτόμενοι καὶ οἱ ἔχοντες αὐτοὺς ὑπεξουσίους. Cf. B. XXVIII. 4. 26, 27, 33.

In 2: Καὶ τίτ. δ' τοῦ κη' βιβλ. τῶν βασιλ. κεφ. να'. ἐν νόμοις — λογισμός. B. XXVIII. 4. 46.

In 45: Καὶ βιβλ. λε' τῶν βασιλ. τίτ. η' κεφ. λε' θέμ. ιβ' φησίν· Εἴ τινι ἐκ τῶν γονέων — πλημμελήσασα. B. XXXV. 8. 36.

In 45: Καὶ τῶν βασιλ. βιβλ. . . . καὶ τίτ. δ' ἰουστινιανὸς α'. . . τοὺς γάμους μεταξὺ — ὁ φυσικὸς ἀσαιτεῖ λόγος, inde exesis in membranis caetera fere omnia exciderunt.

Κεφάλαιον ι'.

Περὶ τῶν πορνευουσῶν, καὶ ἀναιρουσῶν τὰ τικτόμενα, ἢ ποιουσῶν φθόρια 5). Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν κα'. [Συνόδου ϛ' κανὼν ϞΑ']. Βασιλείου κανὼν β', η', νβ'.

Ὁ νόμος. Εἴρηται βιβλίῳ μζ' τίτ. ια' διατ. δ', ὅτι ἡ ἐπίτηδες ἐκτρώσασα προσκαίρως ἐξορίζεται 6)· τὸ αὐτὸ καὶ βιβλίον μη' τίτ. η' διάτ. η'· ἐν δὲ τῇ λθ' 7) διατ. τοῦ ιθ' τίτ. τοῦ μη' βιβλίου φησίν, ὅτι ἡ ἐπὶ χρήμασιν ἐκτρώσασα κεφαλικῶς τιμωρεῖται· ἡ δὲ μετὰ διαζύγιον 8) πρὸς μῖσος τοῦ ἀνδρὸς τοῦτο ποιήσασα, προσκαίρως ἐξορίζεται. Καὶ διατ. λη' τοῦ αὐτοῦ τίτ, ὅτι ὁ πόμα δεδωκὼς πρὸς ἀμβλωθρίδιον, εὐτελὴς μὲν ὢν μεταλλίζεται, τίμιος δὲ ἐξορίζεται μετὰ μερικῆς δημεύσεως 9)· ἐσχάτη δὲ τιμωρία ἐπάγεται, ἐὰν τις ἀπέθανεν ἐκ τούτου, κἂν 10) χωρὶς δόλου τὸ ἀμβλωθρίδιον 11) δέδωκεν.

Cap. X.

De iis quae fornicantur, et suos foetus necant vel faciunt abortionis medicamenta. Syn. ancyr. can. XXI. [Syn. VI can. XCI.] Basil. can. II, VIII, LII.

Lex. Dicitur libr. XLVII tit. XI const. IV: Quae de industria partum abegit, ad tempus relegatur. Idem etiam libr. XLVIII tit. VIII const. VIII. In XXXIX autem const. XIX tit. XLVIII

1) ταῖς ἐν γνώμῃ 45. — 2) καν. λη', μ', μβ'. 24, 45. — 3) ὑπεξουσίας vett. edd. hic et infra iterum. — 4) ἐπὶ τῷ κλήρῳ 49, εὐχαριστιῶν vett. edd. — ρβ' παρὰ 3, 48. — 5) ἢ ποιουσῶν φθ. om. 11. — 6) διορίζεται vett. edd. Sequentia in Herveti edition. 1620 omittuntur. — 7) ἐν δὲ τῷ λβ' 21, 23. — 8) μετὰ ζύγιον 3, 23. — 9) δημήσεως 3. — ὑπάγεται vett. edd. — 10) τάχα κἂν 21. — 11) τὸ πόμα 3, 10, 21.

libri dicitur, quod quae pecnniia corrupta partum exegit, capitali supplicio afficitur. Qose antem post divortiom, viri odio hoc fecit, ad tempus relegatur. Et const. XXXVIII eiusdem tit. qnod qui sbortionis poculnm dedit, si sit qnidem humilior persons, in metallum damnatur; sin autem honesta, relegatur, smissa parte bonorum; ultimo sutem supplicio est afficiendus, si aliqns ex eo mortua sit, etiam si sine dolo sbortionis poculum dederit.

Auctaria in 45: Γρηγορίου νυσσ. καν. ζ'. Ὁ νόμος. Βιβλ. μη' τίτ. η' διάτ. η' Ἐάν — ἐλαυνέτω. Vix quaedam iam nos intacta. Ἐν δὲ τῷ λη' διατ. — ἐξορίζεται. B. LX. 51. 35. Ὅτι ὁ δεδωκώς — ἐσχάτως τιμωρεῖται. B. LX. 51. 34 §. 5.

Κεφάλαιον ια'.

Περὶ τῶν 1) βδελυσσομένων τὸν γάμον καὶ κρέα 2) καὶ οἶνον. Ἀποστόλων κανὼν να'. Συνόδου Γάγγρας κανὼν 3) α', β', δ', θ'. Βασιλείου κανὼν κη', πε'.

Cap. XI.

De iis qui abominantur nuptias et carnem et vinum. Apost. can. LI. Syn. gangr. can. I, II, IV, IX. Basilii canon XXVIII, LXXXV.

Κεφάλαιον ιβ'.

Περὶ λαϊκῶν ἑαυτοὺς 4) ἀκρωτηριαζόντων. Ἀποστόλων κανὼν κβ', κδ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν α'. Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ ιδ' κεφ. τοῦ α' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XII.

De laicis qui seipsos castrant. Apost. can. XXII, XXIV. Syn. oic. canon I. Lege quae adscripta sont in XIV capnt primi tituli praesentia operis.

Κεφάλαιον ιγ'.

Περὶ λαϊκῶν ἐσθιέντων εἰδωλόθυτα ἢ κρέα ἐν αἵματι ἢ πνικτὰ ἢ θηριάλωτα ἢ θνησιμαῖα 5). Ἀποστόλων 6) κανὼν ξγ'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν γ' 7). Συνόδου Γάγγρας 8) κανὼν β'. [Συνόδου ς' κανὼν ξζ']. Γρηγορίου τοῦ Θαυματουργοῦ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τῆς περὶ τῶν τὰ εἰδωλόθυτα φαγόντων κανὼν α' 9). Βασιλείου κανὼν πα'.

Cap. XIII.

De laicis, qui comedunt idolis immolata, vel carnes in sanguine, vel suffocata, vel a feris capta, vel morticina. Apost. can. LXIII. Syn. ancyr. canon III. Syn. gangr. canon II. [Syn. VI canon LXVII.] Gregorii Thaumaturgi ex epistola quae est de iis qui idolis immolata comederunt, can. I. Basilii canon LXXXI.

Κεφάλαιον ιδ'.

Περὶ λαϊκοῦ 10) ὑβρίζοντος βασιλέα. Ἀποστόλων κανὼν πδ'.
Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ λς' κεφ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

1) περὶ τῶν. Vide caput omnino idem, sed aliis structum canonibus, in tit. IX cap. 28.—2) ἢ κρέα ἐν αἵμ. ἢ πν. ἢ θηρ. om. 21.—3) καν. α' om. 48, 49. καν. ι' add. 11, 45.—4) ἑαυτοὺς om. 21.—5) εἰδωλόθυτα ἢ θνησιμαῖα 21, caeteris om.—6) καν. ξς' vett. edd.—7) καν. ι' ibid.—8) γαγγρῶν constanter 45.—9) καν. α' om. id. et vett. edd. Epistola integra in 45 recitatur. 10) περὶ λαοῦ vett. edd. et 24. Scholium om. 1, 24.

Cap. XIV.

De laico qui imperatorem contumelia afficit. Apost. can. LXXXIV.

Lege quae adscripta sunt in XXXVI cap. IX. tit. praesentis operis.

Auctoria. In 45 titulo additur: Καὶ τῶν ἱεβοῦσεσι χρωμένων.

Ὁ νόμος. Βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. α' ἐν τῷ τέλει Μηδεὶς—τῶν ἐκκλησιεκδίκων. B. V. 1. 15, 16.

Κεφάλαιον ιε'.

Περὶ ὀρθοδόξων λαμβανόντων εὐλογίας ἀπὸ αἱρετικῶν, ἢ Ἰουδαίων, ἢ συνεορταζόντων 1), ἢ συννηστευόντων Ἰουδαίοις, καὶ ὅτι οὐ δεῖ τῷ σαββάτῳ 2) σχολάζειν, ἀλλὰ κατὰ τὸ δυνατὸν, τῇ κυριακῇ, καὶ περὶ τῶν εὐχομένων ἐν μοναστηρίῳ 3) ἢ ἐκκλησίαις αἱρετικῶν. Ἀποστόλων κανὼν ξε', ο'. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν 4) θ', κθ', λβ', λδ', λζ', λη', λθ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν ξ', λη', λθ'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα ἐν τῷ ιε' κεφ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος, καὶ δ' κεφ. τοῦ ζ' τίτ.

Cap. XV.

De orthodoxis qui benedictiones ab haereticis vel Iudaeis accipiunt, vel qui una cum Iudaeis festa celebrant vel ieiunant, et quod non oportet in sabbato quiescere, sed quoad eius fieri potest, in die dominico; et de iis qui orant in monasterio vel ecclesiis haereticorum. Apost. can. LXV, LXX. Syn. laodic. can. IX, XXIX, XXXII, XXXIV, XXXVII, XXXVIII, XXXIX. Syn. carthagin. can. LX, XXXVIII, XXXIX.

Lege quae adscripta sunt in XV cap. III tit. praesentis operis et cap. IV tit. VII.

Κεφάλαιον ις'.

Περὶ λαϊκῶν πειρωμένων μὴ εἶναι τοὺς κληρικοὺς τῶν μοναστηρίων, καὶ πτωχείων, καὶ μαρτυρίων ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν ταῖς πόλεσιν 5) ἐπισκόπων. Συνόδου Χαλκηδόνος κανὼν η'.

Cap. XVI.

De laicis, qui tentant ne clerici monasteriorum, ptochodocheorum et martyriorum sint sub manu episcoporum qui sunt in civitatibus. Syn. chalced. canon VIII.

Κεφάλαιον ιζ'.

Περὶ λαϊκῶν προστιθεμένων τοῖς ἀφοριζομένοις, ἢ ἀποσχίζουσι πρεσβυτέροις, καὶ χωρὶς τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν θυσιαστήρια πηγνυμένοις 6). Ἀποστόλων κανὼν λα'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ ιδ' κεφ τοῦ θ' τίτ. 7) τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XVII.

De laicis qui adiiciuntur iis qui segregantur, vel presbyteris qui abscinduntur; et qui absque episcopis altaria erigunt. Apost. canon XXXI.

Lege quae adscripta sunt in XIV cap. IX tit. praesentis operis.

1) ἢ συνεορταζόντων om. 11.—2) τοῖς σαββάτοις id. —τὴν κυριακὴν vett. edd.—3) ἐν μοναστηρίοις 3, 9, 10, 11, 24.—4) καν. λβ', λε', λη', λθ' et ad carth. καν. ξζ' multiplici errore 45. λη', λθ' om. 3, 10, 11, 21, 23. Schol. om. 1, 24.—5) ἐν ταῖς πόλεσιν om. vett. edd. —6) πηγνύντων ib.—πηγνυμένων 21, 45.—7) τοῦ θ' τίτ. om. ib. τοῦ γ' τιτλ. ed. rom. perperam. Schol. om. 1, 24.

Κεφάλαιον ιη'.

Περὶ ἐπιόρκων, καὶ ἐν ποίοις [1] δεῖ τοὺς ὀμνύοντας μὴ εὐορκεῖν. Βασιλείου κανὼν ί, ιζ', κθ', ξδ', πβ'.

Ὁ νόμος. Περὶ ἐπιόρκων εἴρηται βιβλίῳ ιβ' τῶν διατ. [2] τίτ. β' καὶ βιβλίῳ δ' τοῦ κώδικος [3] τίτ. α'· καὶ ὁ μὲν γενικὸς λόγος βούλεται μὴ ζητεῖσθαι περὶ [4] ἐπιορκίας. Εἰσὶ δὲ τινες ἐξαιρέσεις. Εἴρηται γὰρ βιβλίῳ ιβ' τίτ. β' διατ. λα', [5] ὅτι ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις εἴωθεν ὁ δικαστὴς ἐπιφέρειν ὅρκον, καὶ οὕτω [6] ψηφίζεσθαι· ἐὰν οὖν ὁ οὕτω καταδικασθεὶς, εὑρηκέναι μετὰ ταῦτα δικαιώματα λέγῃ, καὶ μόνοις αὐτοῖς θέλῃ [7] χρήσασθαι, ἄνωθεν κινεῖ· εἰ δὲ ὁ ἀντίδικος αὐτοῦ ἐπάγει τὸν ὅρκον, οὐκ ἀναψηλαφᾶται ἡ ὑπόθεσις.

Ἔστι δὲ εὑρεῖν βιβλίον δ' τοῦ κώδικος τίτ. α' διάτ. ιγ', καὶ ὅρκον ὀμοθέντα ἐξ ἐπαγωγῆς τοῦ ἀντιδίκου ἀναψηλαφώμενον· φησὶ γὰρ, ὅτι ἐὰν ὁ ληγάτον ἀπαιτῶν, τῆς διαθήκης μὴ φαινομένης, ἐξ ἐπαγωγῆς τοῦ κληρονόμου ὀμόσῃ κεχρεωστῆσθαι καὶ λάβῃ, μετὰ ταῦτα εὑρεθῇ μὴ κεχρεωστημένος· ἢ κεχρεωστημένος μὲν [8], μὴ ὀφείλων δὲ τὸ πᾶν λαβεῖν, διὰ τὸν φαλκίδιον, ἀναδίδωσι.

Cap. XVIII.

De periuris, et in quibusnam rebus oportet eos qui iurant, non *servare iusiurandum.* Basilii canon X, XVII, XXIX, LXIV, LXXXII.

Lex. De periuris dictum est libro XII tit II. Digest. et libr. IX Cod. tit. I. Et generalis quidem ratio non vult quaeationem baberi de periurie; sunt autem quaedam exceptiones. Dictum enim est libr. XII tit. II const. XXXI, quod in dubiis solet iudex deferre iusiurandum, et ita ferre sententiam; sed si quis ita eondemnatus, dicat se neva postea invenisse instrumenta, et quibus selis uti velit, is de integro causam egit. Quod si adversarius iusiurandum deferat, non retractatur controversia.

Est tamen in libro IV Cod. til. I const. XIII ievenire, etiam iusiurandum deferente adversarie praestitum retractari. Ait enim: Si qui legatum exegit, quum testamentum non appareret, haerede deferente, id deberi sibi iurarit, et acceperit; ac vero postmodum nihil ei derelictum fuisse, aut derelictum quidem, sed propter falcidiam non totum capere debuisse, deprehensum fuerit, reddit.

Auctaria in 28: Ὁ νόμος ἐν ᾧ καὶ διατάξεις νεαραὶ τοῦ βασιλ. κυρ. Ἀλεξίου τοῦ Κομνηνοῦ.

In 2: Νεαρὰ τοῦ βασιλ. Ἀλεξ. τοῦ Κ. Ἡ κατὰ συμαντικὰ — ἄδεικτος. Θεσπίζομεν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ μαρτίου μηνὸς — δύναται. Suo loco dabitur.

In 2 et 45: Περὶ ἐπιόρκων εἴρηται — διάτ. λα', ὅπερ κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν, ὡς εἴρηται, ιβ' τίτ. ε', κεφ. κα' ἐν τοῖς ἀμφιβόλοις — ὑπόθεσις. B. XXII. 5. 31.

Ἔστι δὲ εὑρεῖν βιβλ. δ' τοῦ κώδ. — ἰδίας ἐπιορκίας. B. XXII. 5. 35.

Ἡ δὲ περὶ τῆς καθαρότητος τῶν ὅρκων τῶν δικῶν διαλαμβάνουσα ρκδ' [9] νεαρὰ, δίδωσιν ἄδειαν ἐντὸς δ' μηνῶν, ἀναψηλαφᾶσθαι, ἤγουν ἐλέγχεσθαι τὸ ψεῦδος τοῦ ὀμόσαντος. Εἴρηται δὲ καὶ βιβλίῳ ιβ' τίτ. β' διατάξει ιγ', ὅτι ὁ ἐπὶ χρήμασι κατὰ τοῦ βασιλέως ὀμόσας, καὶ ἐπιορκήσας τυχὸν, ὅτι οὐ χρεωστεῖ, ἢ ὅτι χρεωστεῖται, ἢ ὅτι [10] δίδωσιν εἴσω προθεσμίας, ῥοπαλίζεται. Ἐν δὲ τῷ β' βιβλίῳ τοῦ κώδικος τίτ. δ' διατ. μα' [11] φησὶν, ὅτι [12] ὁ τέλειος τὴν κατὰ τοῦ Θεοῦ, ἢ τοῦ βασιλέως ἐνωμότως χωρὶς ἀνάγκης γενομένην παρ' αὐτοῦ διάλυσιν παραβαίνων ἐν τῷ προσιέναι βασιλεῖ ἢ ἄρχουσιν, ἢ μὴ ποιεῖν τὰ δόξαντα, ἀτιμοῦται, καὶ τῆς ἀγωγῆς ἐκπίπτει, καὶ ὧν ἔμελλεν ἐκ τῆς διαλύσεως κερδαίνειν, καὶ δίδωσι τὴν ὁρισθεῖσαν ποινὴν, καὶ πάντα λαμβάνουσιν οἱ

1) καὶ πῶς δεῖ 0. — τοὺς μὲν ὀμνύοντας εὐορκ. 45. — 2) τῶν διατάξ. Ita 45. om. edd. omnes et multi codd. — 3) τοῦ κώδ. om. 44, 48. — 4) περὶ om. vett. edd. — 5) τοῦ αὐτοῦ βιβλ. καὶ τίτ. κεφαλ. κα' 3, 45. — 6) οὕτω γὰρ 21. — 7) θέλει vett. edd. — 8) ἢ κεχρεωστημένος om. ibid. — 9) ρκγ' νεαρὰ 48. ρκ' 11, 23, 44. — 10) οὐ χρεωστεῖ ἢ χρεωστεῖ ἢ οὐ δίδ. vett. edd. χρεωστεῖ ἢ ὅτι 48. ἢ ὅτι χρεωστεῖ ἢ ὅτι δίδ. 10, 11. — 11) τίτ. ς' vett. edd. τίτ. α' 10 et post correct. 21. — 12) ὅτι om. 48.

ἐμμένοντες. Καὶ διάτ. μβ΄, ὅτι ἐὰν ἀπὸ πλαστῶν δικαιωμάτων πάκτον ἢ διάλυσις γένηται, καὶ ὅρκον ἔχῃ [1] προσκείμενον, ἀνατρέπεται, κἂν χρηματικῶς ἐζητήθη τὸ πλαστὸν [2], εἰ μὴ καὶ ἐπ' αὐτῷ γέγονε διάλυσις.

Καὶ βιβλίον δ΄ τοῦ κώδικος τίτ. α΄ διάτ. β΄, ὅτι εἰ καὶ κατὰ τῆς σωτηρίας τοῦ βασιλέως κατὰ θερμότητά τις ὀμόσας ἐπιορκήσει, οὐ βασανίζεται, οὔτε καθοσιώσει ὑπόκειται. Καὶ βιβλίον θ΄ τοῦ κώδικος τίτ. η΄ διάτ. β΄, ὅτι ὁ διὰ παντὸς ὀργίζεσθαι τῷ οἰκείῳ [3] δούλῳ ὀμόσας, οὐχ ὑπόκειται καθοσιώσει, παυσάμενος τῆς ὀργῆς. Λέγει δὲ βιβλίον β΄ τίτ. ιδ΄ διάτ. ζ, ὅτι παρὰ τὰ κοινὰ [4] νόμιμα πακτεύειν ἢ ληγατεύειν οὐκ ἔξεστι· καὶ ἐάν τις ἐπὶ τούτοις ὀμόσῃ μὴ ἐνάγειν, οὐκ ἔρρωται. Ἡ δὲ περὶ τῶν σκηνικῶν να΄ [5] νεαρά φησιν, ὅτι αἱ σκηνικαί, κἂν ὀμόσωσιν ὡς οὐκ ἀποστήσονται τῆς πορνείας, ἀναχωροῦσι μὴ φοβούμεναι τὴν ἐκ τῆς ἐπιορκίας [6] ποινήν· καὶ κανονικῶς προστίθησιν [7], ὅτι ἐπὶ τοῖς αἰσχροῖς οὐ δεῖ τὸν ὅρκον φυλάττειν.

Lex. CXXIV autem Novella, quae de iuramentorum, quae in causis praestantur, puritate disserit, dat facultatem intra menses quatuor retractandi seu convincendi mendacium eius qui iuravit. Dicitur etiam lib. XII tit. II const. XIII, quod qui in causa pecuniaria iuravit per imperatorem, vel non debere se, vel deberi sibi, vel daturum se fore intra tempus praescriptum, et forte peieravit, fuste castigatur. In secundo autem libro Cod. tit. IV constit. XLI dicit, quod integra aetate vir, qui transactionem a se sine necessitate factam, per Deum vel imperatorem iuramento dato, transgreditur, cum et imperatorem vel magistratus adeat, vel ea quae visa sunt, non faciat, fit infamis, et ab actione excidit, et iis quae ex transactione erat lucrifacturus, dutque poenam quae statuta est; et qui eam servant, omnia accipiunt. Et XLII const. quod si ex falsis instrumentis pactum vel transactio facta fuerit, et ei iuramentum accesserit, subvertitur, etiam si de falso in re civili quaesitum sit, nisi etiam de ipso facta est transactio.

Etiam liber IV Cod. tit. I constit. II, quod etiam si quis per imperatoris salutem, calore quodam ut iuraret incitatus, peieraverit, non torquetur, neque laesae maiestatis crimini subiicitur. Et lib. IX Cod. tit. VIII constitut. II, quod qui se suo servo semper succensurum iuravit, non tenetur laesae maiestatis, si ab ira cessaverit. Dicit autem lib. II tit. XIV const. VII, quod praeter ius publicum non pacisci nec legari licet; et si quis in iis se non acturum iuraverit, non valet. Quinquagesima autem prima de scenicis Novella dicit, quod scenicae, etiam si a fornicatione quaestuque meretricio se non cessaturas iuraverint, nihilo secius desistunt, non timentes poenam ex peieratione; adiicit iuxta canones, iusiurandum non esse in rebus turpibus servandum.

Auctaria in 2, et 45: Ἡ δὲ περὶ—ὀμόσαντος. Κεῖται ἐν βιβλ. ζ΄ τῶν βασιλ. τίτ. δ΄ κεφ. ζ΄ θέμ. ε΄. Κελεύομεν —ἐξουσίαν. B. VII. 4. 5.

Εἴρηται δὲ καὶ β βλ. ιβ΄ τίτ. β΄ διάτ. ιγ΄ [εἰς βασιλ. βιβλ. κβ΄ τίτ. ε΄ κεφ. ιγ΄] ῥητῶς οὕτως· Ὁ ἐπὶ χρήμασι—ῥοπαλίζεται. B. XXII. 5. 13.

Ἐν δὲ τῷ κώδικι τίτ. α΄ διάτ. μα΄, ἥτις κεῖται [εἰς βασιλ. βιβλ. ια΄ τίτ. β΄ κεφ. μζ΄], ἐάν τις μείζων—παρέβησαν. B. XI. 2. 58.

Διάτ. μβ΄, ἥτις ἐν τοῖς βασιλ. βιβλίοις οὐ κεῖται, ἐφεξῆς τῆς προγραφείσης διατ. λέγει· Ἐάν τις πλαστὸς λόγου—διαλύεσθαι B. XI. 2. 59 per totum [8]).

In 2 additur: Καὶ βιβλ. κα΄ τ. βασιλ. τίτ. ε΄ κεφ. λδ΄ οὐδεὶς κατὰ Θεοῦ ὀμόσας συγχωρεῖται, ἐνταῦθα τὸ —κωλύεται, quae quidem me fugiunt, nisi forte referentur ad B. XXII. 5. 44.

Καὶ βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ΄ τίτ. λς΄ κεφ. ιε΄ ὤμοσε —ἐγκλήμασι. B. LX. 36. 15.

Καὶ βιβλ. τῶν βασιλικ. ια΄ τίτ. α΄ κεφ. κγ΄, θ΄, η΄ Περὶ τὰ κοινὰ—οὐκ ἔρρωται, ut in textu.

Καὶ βιβλ. τῶν βασιλ. ξ΄ τίτ. λη΄ κεφ. θ΄· Ἡ ἐπὶ σκηνῆς—χρυσοῦ. B. LX. 38. 3.

1) ἔχει 11, vett. edd.—2) τό om. ante πλαστόν vett. edd. ἐζητήθη εἰ καὶ χρημ. 11.—εἰ μὴ ὅ ἐπ' αὐτῷ 21. —3) ἰδίῳ 11.—4) κοινικά 21.—ἢ ληγατεύειν om. vett. edd.—5) ες΄ νεαρά 48, μσ΄, 10, 11, 23.—6) ἐκ τῆς πορνείας 79 et vett. edd. Ita ipse legebat Hervetus.—7) καὶ κακῶς προστίθησι 48.—8) *Per totum.* Nec plura in 45, in quo de scenicis alias, ut mox videbitur.

Κεφάλαιον ιθ'.

Περὶ τῶν ὀμνυόντων ὅρκους ἑλληνικούς. [Συνόδου ἕκτης κανὼν [1] ϟδ'.] Βασιλείου κανὼν πα'.

Ὁ νόμος. Ἐν τῷ ε' διατάγματι τοῦ β' τίτ. τοῦ ιβ' βιβλίου φησίν, ὅτι καλῶς ἐπιφέρω σοι κατὰ τῆς σωτηρίας σου ὀμόσαι· πᾶς γὰρ θεμιτὸς ὅρκος ἐξ ἐπαγωγῆς ὀμοθεὶς φυλάττεται, καὶ ὃν τις ὀμόσει [2] κατὰ τὴν ἰδίαν θρησκείαν· ὁ δὲ κατὰ ἀδοκίμου θρησκείας ὀμοθεὶς ὅρκος οὐ φυλάττεται [3].

Cap. XIX.

De iis qui iurant graeca iuramenta. [Syn. VI can. XCIV.] Basil. can. LXXXI.

Lex in V const. II tit. libri XII dicit, quod tibi recte defero, ut per salutem tuam iures. Omne enim licitum iusiurandum ex delatione susceptum servatur, etiam quod quis per propriam religionem iuraverit. Quod autem per reprobatam religionem conceptum est iusiurandum, non servatur.

Auctoria in 2: Ὁ νόμος. Τῶν βασιλικ. βιβλ. κα' [leg. κβ'] τίτ. ε' κεφάλ. δ'. Καλῶς ἐπιφέρω σοι κατὰ τῆς σωτηρίας σου φυλάττεται. B. XXII. 5. 5.

Κεφάλαιον κ'.

Περὶ ἀποστατῶν καὶ θυτῶν καὶ μάγων καὶ ἐπαοιδῶν καὶ ἀστρολόγων καὶ μαθηματικῶν καὶ μάντεων καὶ περιάπτων. Ἀποστόλων κανὼν [4] ξβ'. Συνόδου Νικαίας κανὼν ια', ιβ'. Συνόδου Ἀγκύρας καν. [5] γ', δ', ε', ϛ', η', θ', ιβ', κδ'. Συνόδου Λαοδικείας καν. λϛ'. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν με' [6]. [Συνόδου ϛ' [7] καν. ξα', ξε'.] Πέτρου Ἀλεξανδρείας [8] κανὼν α', β', γ', δ', ε', ϛ', ζ', η', θ', ι', ια', ιβ', ιγ', ιδ'. Βασιλείου κανὼν [9] ζ', η', μδ', ξε', ξϛ', οβ', ογ', πα', πγ'. Γρηγορίου Νύσσης καν. α', β'.

Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα ἐν τῷ κε' κεφ. τοῦ θ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XX.

De apostatis et sacrificis et magis et incantatoribus et astrologis et mathematicis et vatibus et amuletis. Apost. canon LXII. Syn. nic. canon XI, XII, Syn. ancyr. canon III, IV, V, VI, VIII, IX, XII, XXIV. Syn. laodic. canon XXXVI. Syn. carth. canon XLV. [Syn. VI can. LXI, LXV.] Petri Alexandrini can. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX, X, XI, XII, XIII, XIV. Basil. can. VII, VIII, XLIV, LXV, LXVI, LXXII, LXXIII, LXXXI, LXXXIII. Gregorii Nysseni canon I et II.

Lege quae adscripta sunt in XXV capite IX. tituli praesentis operis.

Κεφάλαιον κα'.

Περὶ σκηνικῶν καὶ μίμων καὶ τῶν ὁμοίων μετανοούντων. Συνόδου Καρθαγένης κανὼν με', ξγ'. [Συνόδου [10] ϛ' κανὼν να'].

Ὁ νόμος. Ἡ λγ' διάτ. τοῦ δ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδικος, καὶ ἡ κγ' καὶ ἡ κθ' τοῦ δ' τίτ. [11] τοῦ ε' βιβλίου, καὶ ἡ λβ' καὶ ἡ μϛ' [12] μεγάλας ποινὰς ἐπιφέρουσι [13] τοῖς πορνοβοσκοῖς, καὶ τοῖς

1) καν. ϟα' 10. — 2) ὀμόσει om. vett. edd. — 3) φυλάττεται. De lege omnino silet 45. — 4) καν. ξ' 48. — 5) In fine καν. ια', ιθ 10, 23. — 6) καν. μ' 45. — 7) συν. inclusa ad calcem 24. — 8) Ἀλεξανδρείας τοῦ μάρτυρος 45. — φερόμενοι ἐν τῷ περὶ μετανοίας αὐτοῦ λόγῳ add. 11, 23. — 9) καν. ζ, η', μδ', με', ξε', οβ' 10, 11, 21, 23, 45, 49 et vett. add. καν. ξϛ' om. 48 — 10) συν. inclusa in margine tantum 24, om. 1. — 11) τοῦ δ' τίτ. om. vett. edd. — 12) ἡ ρκγ' και ἡ ρκθ' vett. edd. — ἡ μη' 45. — 13) επιφέρουσαι 10, 45.

ἀναγκάζουσι δούλας ἢ ἐλευθέρας συνεῖναι μίμοις, ἢ θεάτροις προΐστασθαι, 1) καὶ διδόασιν ἄδειαν αὐταῖς ἀναχωρεῖν, καὶ μετὰ προικῴων 2) ζεύγνυσθαι, καὶ ἀξιωματικοῖς, εἰ δυνηθεῖεν, καὶ τῆς ἀτιμίας ἀπαλλάττεσθαι. Περὶ δὲ σκηνικῶν 3) καὶ θεωρίων καὶ πορνοβοσκῶν ἰδικός ἐστι τίτ. ὁ μα' τοῦ ια' βιβλίου τοῦ κώδικος. Σκηνὴ δέ ἐστιν, ἔνθα τις ἵσταται, ἢ κινεῖται, σκηνικὴν ἐπιδεικνύμενος τέχνην, εἴτε ἐν δημοσίῳ, ἢ ἰδιωτικῷ τόπῳ, ἢ ἀγρῷ, ἔνθα μέν τοι οἱ ἄνθρωποι χύδην διὰ θέαν εἰσίασιν· ἄτιμοι δέ εἰσι 4) πάντες οἱ διὰ πόρον εἰς ἀγῶνα 5) κατιόντες, καὶ οἱ διὰ φιλοτιμίαν ἐπὶ σκηνῆς προϊόντες 6)· ὁ δὲ μισθώσας ἑαυτὸν εἰς παιγνικὴν τέχνην, καὶ μὴ ἐπιδειξάμενος, οὐκ ἀτιμοῦται· καὶ ὁ ἑαυτὸν μισθώσας εἰς τὸ θηριομαχῆσαι, εἰ μὴ τὸ θηρίον τυχὸν 7) λέων ἦν ἢ ἄλλο τι, καὶ ἥμερον γέγονεν· οὐ μὴν ὁ ἄνευ μισθοῦ θηριομαχήσας, εἰ μὴ λαβεῖν ἐν τῷ κυνηγίῳ φιλοτιμίαν ἠνέσχετο. Ὁ δὲ μισθώσας ἑαυτὸν, κἂν μὴ θηριομαχήσῃ, ἀτιμοῦται, οὐ μὴν 8) ὁ μισθὸν λαμβάνων ἐπὶ τῷ καταπολεμῆσαι θηρίον ἔξωθεν κυνηγίου τὴν ἐπαρχίαν βλάπτον. Οὐκ ἔστι δὲ παιγνικὴ τέχνη, οὔτε ἀτιμοποιὸς ἡ τῶν ἀθλητῶν, καὶ τῶν λεγόντων ἐν τοῖς ὀλυμπίοις τὰ ἐνθύρια 9), καὶ τῶν ἐν ξυστῷ ἀγωνιζομένων, καὶ τῶν ἡνιόχων, καὶ τῶν ἄλλως ὑπουργούντων ἐν τοῖς ἱεροῖς ἀγῶσι, καὶ τῶν ῥαινόντων ὕδωρ τοῖς ἵπποις, καὶ τῶν βραβευτῶν. Προαγωγός ἐστιν ὁ πόρον αἰσχρὸν ἀπὸ δούλων ἢ ἐλευθέρων ποιούμενος, εἴτε πρωτοτύπως τοῦτο πραγματεύεται 10), εἴτε προσχήματι πραγματείας ἑτέρας ἔχει τὰ τοιαῦτα πρόσωπα, ὡς κάπηλος, ἢ πανδοχεύς, ἢ βαλανεύς· καὶ ὁ γενόμενος ἐν δουλείᾳ προαγωγὸς, ἀτιμοῦται μετὰ τὸ ἐλευθερωθῆναι. Ταῦτα πάντα κεῖται ἐν βιβλίῳ γ' τίτ. α' διατ. α', καὶ τίτ. β' διατ. δ', καὶ βιβλίῳ κγ' τίτ. β' διατ. μη' 11). Πορνοβοσκὸς δέ ἐστι καὶ ὁ πορνευθεῖσαν τὴν ἰδίαν γαμετὴν μὴ ἀπολύσας, οὐ μὴν ὁ μόνον 12) ὑποπτεύσας, ὡς βιβλίον θ' τοῦ κώδικος τίτ. θ' διάτ. β'.

Cap. XXI.

De scenicis et mimis et similibus, qui agunt poenitentiam. Syn. carth. can. XLV, LXIII. [Syn. VI canon LI].

Lex. XXXIII const. IV tit. I libri Codic. et XXIII et XXIX tit. IV lib. V et XXXII et XLVI magnas poenas lenonibus inferunt, et iis qui cogunt ancillas vel liberas cum mimis habere consuetudinem, vel prostare theatris; et dant eis potestatem recedendi, et cum dotibus et claris hominibus, si possint, se matrimonio coniungendi, et ab infamia liberandi. De scenicis autem et spectaculis et lenonibus est specialis tit. XLI lib. XI Cod. Scena autem est ubi quis stat vel movetur, scenicam artem ostentans, sive in loco publico, sive privato, vel in agro, quo homines spectaculi gratia confluentes ingrediuntur. Sunt autem omnes infames, qui in certamen propter lucrum descendunt, vel qui propter gloriae cupiditatem in scenam procedunt. Qui autem seipsum ad artem ludicram locavit, nec prodiit, non fit infamis. Et qui seipsum locavit ad pugnandum cum belluis, nisi

1) ἢ προΐστασθαι 45, qui deinde καὶ om. recte. — 2) προικῴων vett. edd. — ἀξιωματικοῖς ibid. — 3) σκηνικῶν θεωριῶν 45. — 4) εἰσι. Casu certe accidit ut communi sorte codd. 48 et 50, petroburgensis scilicet et mosquensis, ambo licet aetate et indole diversi, in eodem ferme loco deficerent, prior ad dictionem ἄτιμοι, posterior ad verba superiora: ἐπιδεικνύμενος τέχνην. At minime fortuito contigit casu, ut quaecumque desiderantur in optimis membranis petropolitanis, ea adamussim reperirem in quodam fasciculo, quem ad usus meos vir quidam humanissimus transmisit. Cuncta quippe eumdem faciunt codicem, olim mosquensem, a F. Matthaei descriptum in bibliothecae synodalis notitia, sub num. 33, nunc autem petropolitano museo sub siglis F. I. 4, et iure emptionis annexum. Pergo igitur sub meo num. 48 eiusdem codicis notare varietates. — 5) πόρον ἀγῶνα 8. — 6) προσιόντες ibid. — 7) εἰ μὴ τὸ θηρίον τυχὸν λέων ἥμερον γέγονεν, ἀτιμοῦται, οὐ μὴν 11 et 49. insigni consensu. — 8) μὲν vett. edd. — 9) τὰ ἐνθύρα 78, τὰ ἐνθύλρια 9, in marg. θυμέλια 23, quae videntur Bacchica esse quaedam carmina aut fabulae forenses. — 10) εἴτε πρωτ. τ. πραγμ. om. 50. — 11) διγέστ. μβ' 11, 44, 48, 49. — 12) οὐ μὲν ὑποπτεύσας vett. edd.

forte esset leo, vel aliqua alia mansuefacta bellua. Sed non is profecto qui sine mercede cum feris depugnavit, nisi voluerit in eis venandis laudem assequi. Qui autem seipsum locavit, etiamsi non cum belluis depugnaverit, fit infamis. Sed non is qui mercedem accepit ut extra venationem oppugnet belluam quae regionem devastat. Non est autem ars ludicra, nec irrogat infamiam, ars athletica, nec eorum qui dicunt in Olympiis fabulas, et qui in Xysto decertant, nec agitatorum, nec eorum qui aliter in sacris certaminibus ministrant, nec eorum qui equis aquam aspergunt, nec qui certaminibus praesunt. Est autem leno qui turpem quaestum ex liberis vel ancillis facit, sive hoc principaliter faciat, sive ab occasione alterius negotiationis has personas habeat, ut caupo, vel hospes, vel balnearius. Et qui fuit in servitute leno, etiam postquam liber factus fuerit fit infamis. Haec omnia sita sunt in libro III, titulo primo, const. I et tit. II const. IV et libro XXIII tit. II const. XLVIII. Est autem leno, qui etiam suum uxorem quae adulterata est, non dimisit, sed non is etiam qui tantum suspicatus est, ut lib. IX Cod. tit. IX const. II.

Auctaria in 15. Post verba: καὶ τῆς ἀτιμίας ἀπαλλάττεσθαι, additur: [ἅτινα μὲν] ἐν τοῖς βασιλικοῖς οὐκ ἐξελήφθησαν, ἐν δὲ τῷ.... κεῖνται οὕτως. βιβλ. α΄ τοῦ κωδ. τιτ. δ΄ διάτ. λγ΄· Θείαν ἐποιησάμεθα διάταξιν—διαταξάμενοι. L. 33 cod. 1, 4. gr. et lat.

Βιβλ. ε΄ τοῦ κωδ. τιτ. δ΄ διάτ. κγ΄ καὶ κθ. Διάταξις 1) κελεύει ἵνα ὃν τρόπον δύναται δοῦλος ἐλευθερωθεὶς παρὰ βασιλέως αἰτῆσαι δίκαιον εὐγενείας, καὶ οὕτως ἐστὶ ὡς μὴ δουλεύσας, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἡ γενομένη σκηνικὴ αἰτεῖ 2) παρὰ βασιλέως ἐκφυγεῖν τὴν διὰ τῆς σκηνῆς ὕβριν, καὶ ἀντιγραφῆς τυχοῦσα τοῦτο φιλοτιμουμένης, δύναται ὡς ἀνύβριστος καὶ σεμνὴ τοῦ λοιποῦ γαμεῖσθαι, καὶ ἰδιώταις καὶ συγκλητικοῖς, προικῴων συμβολαίων γινομένων, ὥστε καὶ τοὺς παῖδας νομίμους εἶναι, κἂν ὑποίησαν ἕτεροι παῖδες ἐκ προτέρου γάμου τεχθέντες τῷ ταύτης ἀνδρί· εἰ δὲ καὶ μὴ βουληθῶσι γῆμαι, μηδὲν ἧττον σεμνὰς αὐτὰς εἶναι· ὁμοίως δὲ δίδωσι σεμνοτης 3) δίκαιον καὶ ταῖς τυχούσαις ἀξίας παρὰ βασιλέως· ἡ γὰρ ἀξία καὶ σύμπαν ἄλλην ὕβριν, φησίν, ἀφαιρεῖται τῆς γυναικός· ὁμοίως δὲ καὶ θυγατέρας αὐτῶν, αἱ μὲν πρὸ τῆς ἀντιγραφῆς τεχθεῖσαι 4), σκηνικῶν εἰσι θυγατέρες· αἱ δὲ μετὰ ταῦτα, σεμνῶν, ἵνα μέν τοι καὶ αὗται μετὰ προικῴων συναλλάξωσιν. Εἰ δὲ καὶ τίς ἐστι θυγατὴρ σκηνικῆς, καὶ αἰτήσει παρὰ βασιλέως ἀντιγραφὴν, καὶ ἐπιτύχοι, ἔχει τὰ τῶν σεμνῶν γυναικῶν ἀποτελέσματα· ἐκεῖνο δὲ, ὅπερ οἱ παλαιοὶ ἐν τοῖς κατὰ σεμνότητα καὶ ἀλήθειαν γάμοις προ[ικῴων συμβολαίων γεν]ομένων ἐπέτρεπον ἐρρῶσθαι τὸν γάμον, [ἐρρῶ]σθω· σήμερον γὰρ καὶ χωρὶς προικῴων ἐρ[ρωσ]θαι ὁ γάμος, χωρὶς τῶν καινοτομηθέντων ἐκ ταύτης διατάξεως, καὶ τῶν μετ' αὐτὴν θεμάτων ὑπεξῃρῆσθαι καὶ ταύτης τῆς νομοθεσίας πᾶς γάμος ἔγκεστος καὶ νεφάριος.

Sine titulo, sed absque dubio διάτ. κθ΄ 5) Μηδεὶς τὴν μὴ βουλομένην ἑλκέτω εἰς σκηνὴν, μηδὲ τὴν ἑκουσίως κατελθοῦσαν κωλυέτω ὕστερον, βουλομένην ἡσυχάσαι, μηδὲ προτροπὴν διδότω, καὶ λαμβανέτω αὐτῶν ἐγγύας περὶ τοῦ μηκέτι ἀφίστασθαι τῆς σκηνῆς· πᾶς οὖν ἐν οἱᾳδήποτε τάξει ὢν βίου, ἢ οἱανδήποτε ἀρχὴν ἄρχων, εἰ τοῦτο ποιήσειεν, ἐξέστω τῇ γυναικὶ καὶ τῷ ἄρχοντι προσιέναι, εἰ μὴ αὐτός ἐστιν ὁ βιαζόμενος, καὶ τῷ ἐπισκόπῳ, ἵνα ἐκεῖνοι ἀποστήσωσι τὸν τὴν γυναῖκα βιαζόμενον, εἰδότα ὡς, ἐὰν ἀντιστῇ, τῆς πόλεως ἐκβάλλεται καὶ δημεύεται. Ταῦτα μὲν, εἴ τις ἑλκύσειέ τινα πρὸς τὴν σκηνήν· εἰ δὲ τὴν ἑκουσίως κατελθοῦσαν κωλύει πάλιν ἀποστῆναι, καὶ ἡ τῶν ἐγγυῶν δόσις λυέσθω, καὶ εἴ τι ἀπῃτήθησαν δοῦναι οἱ ἐγγυηταί, διπλᾶ λαμβανέτωσαν· ὁμοίως δὲ [εἰ] καὶ αὗται αἱ γυναῖκες ἀπῃτήθησάν τι παρασχεῖν, εἰς διπλάσιον ἀπολαμβανέτωσαν, τοῦ ἄρχοντος καὶ τοῦ ἐπισκόπου ταῦτα ἐκβιβαζόντων, καὶ αὐτὸ τὴν ἀρχὴν, μηδὲ ἐγγύας ἐξέστω ἀπαιτεῖσθαι τὰς εἰς σκηνὴν κατελθούσας περὶ τοῦ μηκέτι ἀφίστασθαι, ἐξουσίαν ἔχοντος τοῦ ἐπισκόπου, ἐὰν ὁ τῆς ἐπαρχίας ἄρχων ἐστὶν ὁ βιαζόμενος, ἐναντιοῦσθαι αὐτῷ, καὶ ἀζημίους φυλάττειν τοὺς ἐγγυητάς· εἰ δὲ μὴ ἐνδίδωσιν ὁ ἄρχων, ἐξέστω τῷ ἐπισκόπῳ μηνύειν, ὥστε τὸν ἄρχοντα ἀποστῆναι τῆς ἀρχῆς, καὶ δημευθῆναι, καὶ διηνεκῶς ἐξορισθῆναι, ἐξουσίας οὔσης ταῖς τοιαύταις γυναιξὶ καὶ προσομιλεῖν γάμοις, καὶ ἄνευ θείας ἀντιγραφῆς. Ἀλλὰ [τοῦτο] οὐ δύναται κρατεῖν τοῖς ἰδίοις χρόνοις καλ[ύεσθαι] πάντων τῶν ἐξ ἀρχῆς κωλυομένων γάμων. [π]λὴν τούτου τοῦ νῦν ἐπινοηθέντος, τοῦ ποτε μὲν δεομένου θείας ἀντιγραφῆς, νῦν δὲ οὐκέτι· ταῦτα πάντα νομοθετήσασα ἡ διάτ. ἐπιφέρει τότε κρατεῖν, ἡνίκα μείνωσι σωφρονοῦσαι, εἰ γὰρ μετὰ τὸ γῆμαι πάλιν βουληθῶσι γενέσθαι σκηνικαί, οὐ μόνον τῆς εὐγενείας ἧς εἶχον ἐκπίπτουσιν, ἀλλ' οὐδὲ μετέχουσιν οὐδεμίας βοηθείας, οὔτε ἐν ταύτης, οὔτε ἐκ τῆς Ἰουστίνου 6) τοῦ τῆς θείας λήξεως διατάξεως· ὑπόκεινται

1) διάταξις. L. 23 Cod. V, 4. Iustini imperatoris, a. 521-523. Cf. Basil. LX. 8. 5.—2) ἔτει cod.—3) σεμνότητος Cod. Verbo proximo et seriei σεμνότης debetur.—4) τεχθῶσαι σ. ε. θυγατέρας cod.—5) διάτ. κθ En igitur quaesita a tribus saeculis, hactenus vero necdum reperta, Iostiniani de scenicis mulieribus Novella 29 Cod. V. 5, cui, quum deesset omnino, importune suppletum est ex repetita L. 33 Cod. *De episc. audientia* 1, 4. Integra tamen haud eruitur, quum ex paratitlis initium fuisse videatur dictio πασης vel πασι.—6) Ἰουστίνου. Solvitur iam, si nondum ab Alemann lis dirempta satis fuisset, quaecumque dubitatio de Iustino praecedentis Novellae certo conditore.

γάρ πτούπρου ἐγκλήματι. Πρόσσχε ὅτι ἔνθα μέν ἕτερος ἦν ὁ βιαζόμενος, διπλάσιον ἐκέλευσε λαβεῖν τό διδομένον, καί τούς ἐγγυητάς καί αὐτήν τήν γυναῖκα, οὐ δέ ὁ ἄρχων, οὐ μόνον ἐστί 1) ἀζημίους αὐτούς διαμένειν.

Τά ἴσα ταύταις καί αἱ λοιπαί διατάξεις διεξίασι.

In 2 et 45: Περί δέ σκηνικῶν θεωριῶν καί πορνοβοσκῶν ἰδικός ἐστι τίτ. ὁ μα' τοῦ ια' βιβλ. τοῦ κώδικος ἐν βιβλίῳ τῶν βασιλικῶν νδ' τίτ. λζ' καί βιβλ. ξ' τίτ. λη'. Βιβλ. νδ' τίτ. λζ' 2). Ἐπιτελείσθωσαν μέν οἱ ἀγῶνες ἀπολύτως τοῦ λοιποῦ. Μηδείς δέ ἀναγκαζέσθω ἀγωνοθετεῖν 3)· ἑκόντας γάρ βουλόμεθα δαπανᾶν. Cf. B. LIV. 37. 1.

Ὁ τούς διδομένους ἵππους ἀπό βασιλέως ἢ ὑπάτου εἰς οἰκεῖον ἀποφερόμενος κέρδος, μίαν λίτραν χρυσίου λόγου 4) καταδικης δίδωσιν.

Οἱ ἡνίοχοι Κωνσταντινουπόλεως μή ὑποκείσθωσαν τῷ ἐπάρχῳ εἰς τό τύπτεσθαι, εἰ μή περί αὐτήν τήν ἱπποδρομίαν ἁμαρτήσωσιν. B. LIV. 37. 2.

Ὀρχηστοῦ 5) ἢ ἡνιόχου ἢ ἄλλου θυμελικοῦ εἰκών ἐν δημοσίῳ στολῇ 6) ἔνθα τοῦ βασιλέως εἰκόνες, μή ἱστάσθω 7), ἀλλά καί τιθεῖσα καταβαλλέσθω· ἀλλ' ἔμπροσθεν τοῦ θεάτρου ἢ τῆς ἱπποδρομίας ἀνατιθέσθωσαν.

Μηδείς 8) τῶν ἀρχόντων ἀπό πόλεως εἰς πόλιν ἢ ἀπό ἐπαρχίας εἰς ἐπαρχίαν μετακομιζέτω ἵππους ἢ ἡνιόχους ἢ ὀρχηστάς ἢ θεωρίας 9)· δεῖ γάρ ἑκάσ[την πόλιν τήν οἰκεί]αν τέρψιν ἔχειν, ἐπεί ἱεροσυλίας κρίνεται. Cf. B. LIV. 37. 5.

Καί βιβλ. ξ' τίτ. λη'. Ἐάν πατήρ— ὑπομένουσιν. B. LX. 38, 1; addit Cod. 2 capp. 2 et 3.

Post βλάπτον 9: Ὁ δούλην ἐλευθέραν ἄκουσαν εἰς σκηνήν ἢ ὀρχηστρίαν καθέλκων, ἢ ἀπαλλαγῆναι κωλύων, ἢ τούς ἐγγυητάς αὐτῆς ἀπαιτῶν, χρυσίον δημεύεται διά τοῦ ἄρχοντος καί τοῦ ἐπισκόπου καί τῆς πόλεως ἐξωθεῖται· εἰ δέ ὁ ἄρχων ἐστίν ὁ βιαζόμενος, κωλύεται παρά τοῦ ἐπισκόπου, ἢ μηνύει τῷ βασιλεῖ ὁ ἐπίσκοπος· φυλάττονται οἱ ἐγγυηταί ἀζήμιοι· αἱ δέ τοιαῦται γυναῖκες εὐγενεῖς οὖσαι νομίμως γαμοῦνται ἀξιωματικοῖς καί χωρίς βασιλικῆς ἀντιγραφῆς, μετά μέντοι προικῶν· τά αὐτά καί περί θυγατέρων σκηνικῶν.

Ad calcem 45 addit: Ὁ εἰδώς πορνεύεσθαι τήν γυναῖκα καί σιωπῶν, πορνοβοσκίαν ποιεῖ. Cf. Balsam.

Κεφάλαιον κβ'.

Περί θεωρίων καί παιγνίων. Συνόδου Καρθαγένης κανών ιε', ξ', ξα'. [Συνόδου 10) ς' κανών να', νβ', ξβ', ξε', οα', ϟς', ρ'.]

Ὁ νόμος. Πῶς τά θεώρια τελοῦνται, καί πῶς γίνεται ἡ δαπάνη αὐτῶν, καί ὅτι δύναται ὁ ἄρχων τά θεωρικά πρός καιρόν ἀφορίζειν εἰς ἀνανέωσιν τειχῶν, εἴρηται βιβλίῳ ια' τοῦ κώδικος τίτ. 11) μα', μβ', με', καί μς'· ὁ δέ μδ' τίτ. ἀναιρεῖ τήν θέαν τῶν μονομάχων 12).

Cap. XXII.

De spectaculis et ludicris. Syn. carth. can. XV, LX, LXI. [Syn. VI. can. LI, LII, LXII, LXV, LXXI, XCVI, C.]

Lex. Quomodo peraguntur spectacula, et quomodo fit eorum sumptus, et quod potest magistratus, ea quae ad spectacula pertinent, ad murorum reparationem ad tempus deputare, dicitur libro XI Cod. tit. XLI, XLII, XLV et XLVI. Tit. autem XLIV tollit spectaculum eorum qui pugnant in singulari certamine.

Auctaria in 45. Capituli epigraphae additur: Ζήτει Παύλου ἀποστόλου καν. ιβ'.

Post carthagin. Τῆς ἐν Λαοδικ. [καν. ιδ']. Tum inter trullanos inseritur: Παύλου καν. ιβ'. Θεατρομανείᾳ εἴ τις— ὑποβαλλέσθω. V. tom. 1. p. 66 καν. ιγ'.

Κεφάλαιον κγ'.

Περί κλεπτῶν καί τυμβωρύχων καί λῃστῶν καί ἱεροσύλων 13). Βασιλείου κανών 14) ξα', ξς'. Γρηγορίου Νύσσης κανών 15) ζ', η', θ'.

Ἀνάγνωθι τά παραγραφέντα 16) ἐν τῷ κζ' κεφ. τοῦ θ' τίτ τοῦ παρόντος συντάγματος.

1) οὔτε δέ ὁ ἄρχων ἐστί μόνος cod.—2) τίτ. λζ'. Incidimus in librum mutilum ex basilicis, cuius vix tituli capitulorum supersunt.—3) μηδείς δέ τοῦ λοιποῦ μηδέ sic 45.—ἀγωνιζέσθω ἄκων vulg.—4) λόγῳ 2.—5) ὀρχιστοῦ et infra ὀρχιστάς, ὀρχιστρίαν 45 constanter.—6) στήλῃ id. prima manu.—7) ἐν δημοσίῳ τόπῳ ἔνθα τοῦ βασιλ. ἱστάσθω 2.—8) μηδείς. Alia quam quae frusta vulgantur.—9) θηρία vulg. Bas. et 2.—10) συν. καν. να' om. 23.—καν. νβ' om. 21, 49, καν. ξβ' om. 1, 45, 49.—11) τίτ. μβ'. μδ'. μζ'. ὁ δέ με' 21, 23. 44, 46.—12) τῶν μοναχῶν 10, 21, 23.—13) καί ἱεροσυλ. om. 11.—14) καν. ξς' om. 45.—15) καν. ς', ζ', η' 10, 11, 24, 45.—16) παραγεγραμμένα 10, 11, 44, 45, 48.

Ὁ νόμος. Περὶ δὲ λῃστῶν εἴρηται βιβλίῳ μη' 1) τιτ. ιθ' διατ. κη', ὅτι οἱ τὰς ἐφόδους ποιοῦντες διὰ τὸ πραιδεῦσαι, ἐοίκασι τοῖς λῃσταῖς, καὶ ἐὰν τοῦτο ποιῶσι μετὰ σιδήρου, καὶ πολλάκις, καὶ ἐν ταῖς ὁδοῖς, εἰς κεφαλὴν κολάζονται· οἱ δὲ λοιποὶ ἐξορίζονται, ἢ δεπορτατεύονται· οἱ δὲ περιβόητοι φουρκίζονται, ἢ θηριομαχοῦσιν ἐν οἷς ἐλῄστευσαν τόποις· παράδοξον δὲ φησιν 2) ἡ β' διάτ. τοῦ ιη' τιτ. τοῦ ζ βιβλίου 3) τοῦ κώδικος, ὅτι τοῖς οὖσι τῆς φαμιλίας τῶν λῃστῶν, καὶ ἐκ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἢ αὐθεντίας τοῦ φίσκου γενομένοις δούλοις, ἀναιρεῖται 4) ἡ ἐλευθερία.

Cap. XXIII.

De furibus et sepulcrorum effossoribus et latronibus et sacrilegis. Basilii can. LXI, LXVI. Gregorii Nysseni can. VII, VIII, IX.

Lege quae adscripta sunt in XXVII cap. IX tit. praesentis operis.

Lex. De furibus autem dicitur libr. XLVIII tit. XIX const. XXVIII, quod qui ad praedas agendas incursiones faciunt, sunt similes latronibus; et si hoc cum ferro faciant, et saepe, etiam in viis, capite puniuntur; reliqui autem relegantur, vel deportantur. Famosi autem in furca suspenduntur, vel ad bestias damnantur, in iis locis in quibus depraedati sunt. Secunda autem const. XVIII tit. VII libri Cod. id mirabile ait, quod qui erant ex familia latronum, et imperatoria potestate aut auctoritate fiscali servi facti sunt, iis negatur libertas.

Auctoria in 1 et 2: Βιβλ. ξ' τῶν βασιλ. τίτ. να' κεφ. κς' θέμ. ε' 5) Οἱ τὰς ἐφόδους—ἐξορίζονται. B. LX. 51, 26, § 10. Βιβλ. μη' τίτ. θ' κεφ. β' θέμ. β'. Τοῖς οὖσι 6)—ἡ ἐλευθερία. L. 2 Cod. VII. 18.

Κεφάλαιον κδ'.

Περὶ τοῦ μὴ βαλλίζειν 7) ἢ ὀρχεῖσθαι ἐν γάμοις. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νγ'.

Cap. XXIV.

Non esse in nuptiis saltandum, vel tripudiandum. Syn. laodic. can. LIII.

Κεφάλαιον κε'.

Περὶ τοῦ μὴ συλλούεσθαι γυναιξὶν ἄνδρας. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν λ'. [Συνόδου ς' κανὼν οζ']. Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα 8) ἐν τῷ λα' κεφ. τοῦ θ' τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XXV.

Non oportere viros una cum mulieribus lavari. Syn. laodic. canon XXX. [Syn. VI can. LXXVII.]

Lege quae adscripta sunt in XXXI cap. IX tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον κς'.

Περὶ τοῦ 9) χλευάζοντος τοὺς ἀσθενεῖς. Ἀποστόλων κανὼν νζ'.

Cap. XXVI.

De eo qui infirmos irridet. Apost. canon LVII.

1) βιβλ. η' 23.—2) παραδ. δέ φησιν Hervetus non videtur legisse.—3) τοῦ βιβλ. η' 23.—4) ἀρνεῖται 44, 48. Haec legum scholia penitus om. 45.—5) κεφ. κ θεμ. ι' in 2 cod. qui marginales tantum glossulas habet.—6) οὖσι. Haud occurrit in Basil. etsi Balsamon cum nostris codd. consentiat.—7) περὶ τοῦ βαλλίζειν 49.—8) παραγεγραμμένα 8.—9) τοῦ om. 10, idemque habet καν. κζ'.

Κεφάλαιον κζ'.

Περὶ τοῦ μὴ εἰσιέναι γυναῖκα εἰς θυσιαστήριον, καὶ ὅτι μόνοις τοῖς ἱερατικοῖς ἔξεστι κοινωνεῖν ἐν τῷ θυσιαστηρίῳ. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν ιθ', μδ'. [Συνόδου 1) ς' κανὼν ξθ'.]

Cap. XXVII.

Non oportere mulieres ad altare ingredi, et quod eis solis qui sunt sacerdotalis ordinis licet in altari communicare. Synodi laod. can. XIX, XLIV. [Syn. VI canon LXIX.]

Κεφάλαιον κη'.

Περὶ τοῦ μὴ ποιεῖν ἀπὸ συμβολῆς συμπόσια. Συνόδου Λαοδικείας κανὼν νε'.

Cap. XXVIII.

Non esse ex symbolis facienda convivia. Syn. laodic. canon LV.

Κεφάλαιον κθ'.

Περὶ κυβευόντων ἢ μεθυσκομένων. Ἀποστόλων κανὼν μγ' 2). [Συνόδου ς' κανὼν ν'.]

Ὁ νόμος. Ἡ α' διάτ. 3) τοῦ μγ' τίτ. τοῦ γ' βιβλ. τοῦ κώδικός φησιν, ὅτι ὁ ἡττηθεὶς εἰς κόττον οὐκ ἀπαιτεῖται, καὶ καταβαλὼν 4), ἀναλαμβάνει μετὰ διαδόχων ἀπὸ τοῦ νικήσαντος, καὶ τῶν κληρονόμων 5) αὐτοῦ, διηνεκῶς καὶ πέραν 6) τριακονταετίας· εἰ δὲ μὴ θέλουσιν 7) ἀναλαβεῖν, ὁ θέλων, καὶ μάλιστα ὁ τῆς πόλεως ἐν ᾗ τοῦτο γέγονε, πατὴρ ἢ ἔκδικος ἀπαιτεῖ, καὶ δαπανᾷ εἰς ἔργα 8) τῆς πόλεως· καὶ ἡ γενομένη ἐπὶ κόττῳ ἀσφάλεια ἄκυρός ἐστι, καὶ ἀποδίδοται. Εἰ δὲ καί τις ἐν σχήματι κόττου ἡττήθη θερμίοις ἢ ἑτέρᾳ ὕλῃ, οὐκ ἀπαιτεῖται, τῶν ἐπισκόπων ἄδειαν ἐχόντων ταῦτα ζητεῖν, βοηθούντων αὐτοῖς τῶν ἀρχόντων καὶ πατέρων καὶ ἐκδίκων. Μόνον δὲ παίζειν ἔξεστι μονόβολον 9), καὶ κοντομονόβολον καὶ κυντανὸν κόντακα χωρὶς τῆς πόρπης, καὶ περιχυτὴν καὶ ἱππικὴν ἄνευ τέχνης καὶ ἐπινοίας. Καὶ οἱ μὲν σφόδρα πλούσιοι νομίσματος ἑνὸς ἑκάστην σύνθεσιν παίζουσιν· οἱ δὲ λοιποί, πάνυ ἥττονος· τὸ δὲ πλέον ἀπαίτησιν οὐκ ἔχει, καὶ διδόμενον ἀποδίδοται 10). Προνοοῦσι τούτων οἱ ἄρχοντες, δέκα λιτρῶν ποινῆς ἐπικειμένης τοῖς παραβαίνουσιν ἢ συγχωροῦσι παραβαίνεσθαι. Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. φησίν, ὅτι οὔτε τοῖς καλουμένοις ξυλίνοις 11) ἱππικοῖς, οὔτε ἄλλῃ κυβείᾳ παίζειν ἔξεστι, πλὴν τῶν ἐπιτραπέντων ἐν τῇ προλαβούσῃ διατάξει· καὶ οἱ τόποι 12) καθ' οὓς ἐν τοῖς τοιούτοις ἱππικοῖς παίζουσι, δημόσιοι γίνονται,

1) συν. inclusa in marg. 24, om. 1.—2) καν. μβ', μγ' 45.—3) περὶ τῶν κοττιζόντων ἡ α' διάτ. 1.—ἡ β' διάτ. 45.—4) καταλαβὼν 10, 11, 21.—5) καὶ κληρονομων 11, 21.—6) διηνεκῶς πέρα vett. edd. καὶ πέρα 11, 21.—7) θέλωσιν 21.—8) ἔργον vett. edd. et 23.—9) μονίβολον καὶ κονδομονίβολον καὶ κυΐντανὸν 9, 10, 22, 23, 45.—καὶ κυΐντανὸν καὶ κονδακὰ 3, 9, 10, 11, 23, 45.—μονόβαλον 8.—καὶ κυντανὸν om. 15.—καὶ κόνδα 10, χωρὶς τῆς ὀρπῆς καὶ περιχυτὴν καὶ ἱππικὸν 9, 10, 11, 22, 23.—καὶ ὀπτικὴν 8, 45, 48.—τῆς πόρπης 5, 8, 15.—περὶ χύτην 9.—καὶ κοντομονόβολον restituit ed. Athen. ex 79; quod iam Hervetus legit. Καὶ ὀπτικὴν 15, vett. edd. Operae pretium est ex integro 21 rescribere: Μόνον δὲ παίζειν ἔξεστι μονίβολον (supra lin. δρόμον) τὸν καὶ δρόμον (sic) καὶ κονδομονίβολον τὸ καὶ πήδημα καὶ κοκύντασον τὸν ὑποδυέντος εὑρεθέντα καὶ κόνδακα χωρὶς ἀκοντίστηρα λέγει τῆς πόρτης (χωρὶς iterum supra lin. 2 manu) περόνης αὐτοῦ τοῦ σιδήρου, καὶ περιχυτὸν (supra lin. πάλιν) καὶ ἱππικὸν κ. τ. ε. Sed neque aequus lector a nobis requirat extricari quaecumque in his glossis cum textu contortos nexus nodosque stringant. Clara etiam si verba omnia forent, densa erit sylva commentariorum, quos hic locus non tulit. Lux fortasse erit, quando dabimus Balsamonem, qui anteriores legisse glossas sic aperte innuit: Γίνωσκε δὲ ὅτι μονόβολον λέγεται ὁ δρόμος· κοντομονόβολον, τὸ πήδημα· κυντανὸς κόνναξ χωρὶς τῆς πόρπης ὁ ἀκοντισμός, ἄνευ περόνης, ἤτοι σιδήρου, ἀπό Κοΐντου τινὸς οὕτω κληθεὶς· περιχυτή, ἡ πάλη· καὶ ἱππική, τὸ ἱπποδρόμιον.—10) οὐκ ἀποδίδοται 10, 11, 21, 22, 23.—11) ξολινίοις 5.—12) τόποι ed. Athen. rom. et plures codd.

καὶ τὰ διδόμενα ἀποδίδονται, ἢ μὴ βουλομένων ἀναλαβεῖν τῶν δεδωκότων, ἀπαιτοῦνται διὰ τοῦ ἐπάρχου καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐπαρχιῶν, καὶ προσκυροῦνται τοῖς ἔργοις τῶν πόλεων.

Cap. XXIX.

De iis qui ludunt aleis, vel inebriantur. Apost. can. XLIII. [Syn. VI can. L.]

Lex. Prima const. XLIII tit. III libri Cod. dicit, quod ab eo qui in alea victus est, non petitur, et si solverit, perpetuo cum successoribus suis ab eo qui vicit eiusque haeredibus repetit, etiam post XXX annos. Sin autem uolunt recipere, quicumque vult, et maxime civitatis in qua hoc factum est, pater vel defensor, repetit, et impendit in opera civitatis, et quae in alea facta est cautio, est irrita, et repetitur. Si quis autem sub aleae specie lupinis vel aliqua alia materia victus sit, non convenitur, episcopis habentibus potestatem haec quaerendi, ferentibus auxilium et magistratibus et patribus et defensoribus. Licet autem solum ludere monobolo et contomonobolo et cyntano contace, absque fibula et perichyta, et hippice, sine dolo et callida inventione. Et qui valde quidem sunt divites, ultra unum solidum non ludunt, caeteri autem longe minus. Quod est autem amplius, non petitur, et datum restituitur. Eorum autem coram gerunt magistratus, poena X librarum imposita iis qui transgrediuntur, vel ea etiam transiliri permittunt. II autem eiusd. tit. const. dicit, quod nec iis quae lignea equestria dicuntur, nec ullo alio alearum ludo licet ludere; praeterquam iis quae permissa sunt in praecedente constitutione; et loca in quibus ludunt eiusmodi equestribus, publicantur, et quae data sunt, redduntur. Vel si ii qui ea dederunt, uolunt recipere, praefectus urbis ea exigit, et praesides provinciarum, et civitatum operibus applicantur.

Auctaria in 3 ad leges cap. XXIX: κεῖται μὲν ἡ διάτ. ἐν βιβλίῳ, τῶν βασιλικ. ξ′ τίτ. η′ κεφ. δ′. οὐκ ἔστι δὲ ταὐτὸν τοῦ Θαλελαίου, ἀλλὰ τοῦ Ἀνατολίου (cf. 45). —in 45 omittuntur quaecumque ponuntur ante haec: Ἡ δὲ β′ διάτ. tum ad calcem, οὕτος ὁ μγ′ τίτ. τοῦ γ′ βιβλ. τοῦ κώδ. κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. ξ′ τίτ. η′ κεφ. δ′. πλὴν ἐκεῖ μὲν τὰ τοῦ Θαλελαίου ἐτέθη· ταῦτα δὲ εἰσὶν Ἀνατολίου 1) τὰ μέντοι τοῦ βασιλικοῦ ἔχει οὕτως· Ὁ τύψας—ἀγωγή. Eadem in 2 prolixius. Basil. LX. 8, 1, 6.

Κεφάλαιον λ′.

Περὶ δαιμονιζομένων 2). Ἀποστόλων κανὼν οθ′. [Συνόδου 3) ϛ′ κανὼν ξϛ′, ξζ′.] Τιμοθέου κανὼν β′, γ′, ιδ′, ιε′.

Ὁ νόμος. Εἴρηται βιβλίῳ ε′ τοῦ κώδικος τίτ. ε′ διατ. δ′, ὅτι ἐὰν γυνὴ μαίνηται αὐτεξουσία οὖσα, μόνος ὁ ἀνὴρ δύναται πέμπειν ῥεπούδιον· ἐν δὲ τῷ κβ′ διατάγματι τοῦ γ′ τίτ. τοῦ κδ′ βιβλίου φησίν, ἐὰν ὁ εἷς τῶν συνοικούντων μανῇ, αὐτὸς μὲν οὐ δύναται στέλλειν διαίσιον 4). Εἰ δὲ φορητή ἐστιν ἡ μανία, εἴτε διηνεκής, εἴτε ἐκ διαλειμμάτων 5), οὐκ ὀφείλει ὁ νήφων τῷ μαινομένῳ στέλλειν διαζύγιον 6)· εἰ δὲ στείλῃ, ὑποπίπτει τοῖς ἐπιτιμίοις τῆς ἀλόγου διαζεύξεως. Εἰ δὲ ἀνύποιστός ἐστιν ἡ μανία, καὶ οὐκ ἔστιν ἐλπὶς ἀνανήψεως, ἔξεστι διὰ τὸν ἐντεῦθεν φόβον, καὶ τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ παιδοποιῆσαι, ῥεπουδίῳ λύειν τὸν γάμον μηδ′ ἑτέρου ζημιουμένου 7)· εἰ μέντοι μὴ λύει τὸν γάμον, ἀλλὰ περιφρονεῖ αὐτὴν 8), ἀναγκάζεται διὰ τοῦ ἄρχοντος τρέφειν 9) αὐτὴν, καὶ φροντίζειν τῆς ἰατρείας αὐτῆς, καὶ μηδὲν παραλείπειν τῶν ἀνδρὶ πρεπόντων, πρὸς τὸ ποσὸν τῆς προικός. Εἰ δὲ σκορπίζει τὴν προῖκα,

1) ἀνατολίου. Caliginem fortasse dispulerit, si quis intellexerit insertam esse in Basilica epitomen Thalelaei, nomocanonis vero compendium referendum esse ad Anatolium. Eadem legit cod. vaticani 2 scriptor, sed ea minime declaravit. Neque ullam lucem Basilica vulgata praestant, quum in toto titulo 8 libr. LX, tam de Anatolio quam de Thalelaeo prorsus sileatur.—2) περὶ δ. ἢ προσποιουμένων 11.—3) καν. οθ′ 24, καν. ξζ′ om. 1, 19, 24, 45.—4) διαίσιον vett. edd.—5) διαλείμματος 45.—6) στέλλειν ῥεπούδιον 10, 11, 48. εἰ δὲ στέλλει 45.—7) μηδ′ ἑτέρου ζημ. om. vett. edd.—8) αὐτῆς 11, 45, αὐτῆς ἀναγκάζοντος 10.—9) στρέφειν ed. rom.

μεσεγγυᾶται ἐφ' ᾧ τὴν γυναῖκα καὶ τὴν φαμιλίαν αὐτῆς ἀξίαν σχεῖν ἐντεῦθεν παραμυθίαν, φυλαττομένων τῶν ἐξ ἀρχῆς συμφώνων. Ἀλλὰ [1] ταῦτα σήμερον οὐ προβαίνει, οὔτε διὰ μανίαν εὐλόγως λύεται γάμος, τῆς περὶ ῥεπουδίων ριζ' [2] νεαρᾶς ῥητὰς αἰτίας λεγούσης, καὶ ὑποβαλλούσης τὸν παρ' αὐτὰς στέλλοντα ῥεπούδιον, τῇ ἐκπτώσει τῶν γαμικῶν ἐπιδόσεων καὶ ἄλλοις ἐπιτιμίοις.

Cap. XXX.

De iis qui sunt daemoniaci. Apost. can. LXXIX. [Syn. VI can. LXVI, LXVII.] Timothei canon II, III, XIV et XV.

Lex. Dicitur libr. V Cod. tit. LXX const. IV, quod si mulier quae est sui iuris, insaniat, solus maritus ei potest mittere libellum repudii. In XXII autem const. III tit. XXIV libri dicitur, quod si unus eorum qui cohabitant, insaniat, ipse quidem non potest repudium mittere. Si est autem furor tolerabilis, sive perpetuus, sive qui dilucida habeat intervalla, non debet is qui est sanae mentis, mittere ei qui furit, libellum repudii. Sin autem mittat, cadit in poenas iniusti divortii. Si vero est furor intolerabilis, et non est spes ut convalescat, licet, propter eum metum et procreandi desiderium, repudio solvere matrimonium. Quod si non solvit matrimonium, sed eam negligit, cogitur per magistratum eam alere, et eius sanandae curam gerere, et nihil eorum omittere quae virum decent, pro quantitate dotis. Sin autem dotem dissipat, fideiubet, ut uxor et eius familia habeant ex eo quod par est solatium, iis servatis quae ab initio convenerunt. Sed haec hodie non procedunt, nec propter furorem iuste solvitur matrimonium, cum CXVII de repudiis Novella causas aperte dicat, et eum qui praeter eas mittit repudium, nuptialium donationum privationi et aliis poenis subiiciat.

Auctaria in 2: Ὁ νόμος κεῖται ἐν βασιλ. τῶν βασιλ. κη' τίτ. ζ κεφ. ζ. Τῆς μαινομένης—διαζύγιον. ἀλλὰ ταῦτα σήμερον οὐ προβαίνει—αἰτίας. Ἀλλ' αὕτη μὲν οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς, ἐδέχθη δὲ ἀντ' αὐτῆς τὸ ιγ' κεφάλ. τῆς ρλδ' νεαρᾶς ἐν βιβλ. τῶν βασ. κη' τίτ. ζ κεφ. θ' ὅπερ προσγράφε εἰς δ' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτλου. In 48 marg. ad leges: Τὰς αἰτίας τῶν εὐλόγων ῥεπουδίων ἔχεις ἐν τῷ τετάρτῳ κεφαλαίῳ τοῦ παρόντος τίτλου.—45 canonibus addit: Παύλου ἀποστ. καν. γ'. Ἐάν τις δαίμονα. V. tom. I p. 65.

Κεφάλαιον λα'.

Περὶ λαϊκοῦ [3] ἀφορισθέντος, καὶ δεχθέντος ἐξ ἑτέρου παρὰ γνώμην τοῦ ἀφορίσαντος. Ἀποστόλων κανὼν ιβ', ιγ'. Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν ς'.

Cap. XXXI.

De laico segregato, et ab alio suscepto, praeter eius voluntatem qui eum segregavit. Apost. can. XII, XIII. Syn. antioch. can. VI.

Κεφάλαιον λβ'.

Περὶ τῶν ἐν κυριακῇ ἢ σαββάτῳ νηστευόντων. Ἀποστόλων κανὼν [4] ξς'. Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ιη'. [Συνόδου ς' κανὼν [5] νε', νς'.]

Cap. XXXII.

De iis qui in dominica vel sabbato ieiunant. Apost. canon LXVI. Syn. gangr. canon XVIII. [Syn. VI. canon LV, LVI.]

1) ἀλλὰ sequentia om. 45.—2) ρδ' νεαρ. 10.—ρδ' καὶ ιζ νεαρᾶς 21.—3) περὶ λαϊκῶν ἀφορισθέντων καὶ δεχθέντων 48, καὶ διδαχθέντος 10.—4) καν. ξδ' 45, 48, 49.—5) καν. νς' om. 23, 44, 48. Inclusa om. 49.

Κεφάλαιον λγ'.

Περὶ τῶν διδασκόντων τὸν οἶκον τοῦ Θεοῦ καὶ τὰς συνάξεις εὐκαταφρονήτους. Συνόδου Γαγγρῶν κανὼν ε', κ'.

Cap. XXXIII.

De iis qui docent, domum Dei et congregationes esse aspernandas. Syn. gangr. canon V, XX.

Κεφάλαιον λδ'.

Περὶ λαϊκῶν πειρωμένων ἀθετεῖν τὰ τῆς ἐν Ἐφέσῳ συνόδου 1). Συνόδου Ἐφέσου κανὼν ς'. Ἀνάγνωθι τὰ παραγραφέντα 2) ἐν τῷ ς' κεφ. 3) τοῦ ια' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XXXIV.

De laicis qui conantur ea infirmare quae in synodo ephesina acta sunt. Syn. ephes. can. VI. Lege quae adscripta sunt in VI cap. XI tit. praesentis operis.

Auctaria in 45: Τῆς ἐν τῷ τρούλλῳ ξδ. Ἐγράφη ἐν τῷ τέλει τοῦ ιδ' τίτ. (lege: τοῦ ιβ' τίτ.) οὗ ἡ ἀρχὴ ὅτι οὐ χρὴ δημόσια κ. τ. ε. Eadem plane habentur supra tit. XII cap. XVIII.

Κεφάλαιον λε'.

Περὶ τῶν ἀκροωμένων τῶν γραφῶν, καὶ μέχρι τέλους μὴ προσκαρτερούντων, ἢ μὴ κοινωνούντων. Ἀποστόλων κανὼν θ' 4). Συνόδου Ἀντιοχείας κανὼν β'.

Cap. XXXV.

De iis qui audiunt Scripturas, et non ad finem usque perseverant, vel non communicant Apost. canon IX. Syn. antioch. canon II.

Κεφάλαιον λς'.

Περὶ τῶν ἰδίᾳ ἐκκλησιαζόντων. Συνόδου Γάγγρας κανὼν ς'. [Συνόδου 5) ς' κανὼν λα', νθ'.] Ἀνάγνωθι τὰ παραγεγραμμένα ἐν τῷ ιδ' κεφ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ παρόντος συντάγματος.

Cap. XXXVI.

De iis qui seorsum in ecclesia congregantur. Syn. gangr. canon. VI. [Syn. VI can. XXXI, LIX].

Lege quae adscripta sunt in XIV cap. III tit. praesentis operis.

Κεφάλαιον λζ'.

Περὶ τοῦ ἐπιθυμήσαντος συγκαθευδῆσαι γυναικί, καὶ μὴ πράξαντος. Συνόδου Νεοκαισαρείας κανὼν δ'.

Cap. XXXVII.

De eo qui desideravit dormire cum muliere, et non fecit. Syn. neocaesar. canon IV.

Κεφάλαιον λη'.

Περὶ 6) μὴ νηστευόντων τὴν τεσσαρακοστὴν καὶ τετράδα καὶ παρασκευήν. Ἀποστόλων κανὼν ξθ'.

1) συνόδου ἢ διδάσκειν 45, cf. cap. XLI.— 2) παραγεγραμμένα 45.— 3) ἐν τῷ γ' κεφ. 10, 45.— 4) καν. η', θ' 11, idem add. καρθαγέν. ν'.— 5) συν. Inclusa om. 49. καν. λα', λθ' 10, 23.— 6) περὶ τῶν μὴ 23, 44, 48.

Cap. XXXVIII.

De iis qui non ieiunant quadragesimam, nec quartam et sextam feriam. Apost. can. LXIX.

Κεφάλαιον λθ'.

Περὶ τῶν ἀφαιρουμένων τῆς ἐκκλησίας κηρὸν ἢ ἔλαιον. Ἀποστόλων κανὼν οβ'.

Cap. XXXIX.

De iis qui ab ecclesia auferunt ceram vel oleum. Apost. can. LXXII.

Κεφάλαιον μ'.

Περὶ λαϊκῶν δι' ἀδικίαν 1) ἀκοινωνήτων γινομένων. Θεοφίλου ἐκ τῆς πρὸς Μηνᾶν ἐπίσκοπον ἐπιστολῆς.

Cap. XL.

De laicis qui propter iniquitatem excommunicati sunt. Theophili ex epistola ad Menam episcopum.

[Κεφάλαιον μα' 2).

Περὶ τοῦ μὴ διδάσκειν λαϊκούς. Συνόδου ς' κανὼν ξδ'.]

[Cap. XLI.

Non debere laicos docere. Syn. sextae canon LXIV.]

Auctaria in 2 et 45: Κεφαλ. μβ'. Περὶ δούλων, προσέθετο. Παύλου ἀποστ. καν. α'. Οἱ πρώτως προσιόντες. V. t. 1, p. 64 can. 1.

Παλλακή τινος. Ib. p. 66. can. 10.

Πιστός ἢ πιστή. Ib. p. 67. can. 17.

Πιστός ἐὰν ἔχῃ. Ib. p. 66. can. 11.

In 45: βιβλ. κα' τῶν διατάξεων τ'ι. α' διάτ. ιζ'. ἔξεστι τοῖς δούλοις προσφεύγειν ἀσύλου τόπον, καὶ ἐξαιτεῖν πράσεως. Cf. L. 25 Dig. 1. 21.

In 2 et 45: Βιβλ. λθ' τίτ. α' διάτ. ιζ'. Ἐὰν ἀφορίσας—οὓς ὁ τεστάτωρ τὴς παραφυλακὴν ἀφιέρωσε τοῦ παρακτισθέντος ἱεροῦ, τὸ μὴ αὐτοὺς ἠλευθέρωσε, ὡς ὁ βιβλ. μ' τίτ. ιβ' διάτ. λς', ut supra, in lege ultima p. 488.

In 45: βιβλ. μ'. διάτ. δ'. Ἐὰν ὁ κληρονόμος 3) πράγματος δημοσίου αἰτίᾳ ἄπεστιν, ἢ περιμένει αὐτὸν ὁ στατουλίβερ ἢ ἀποτίθεται τὰ νομίσματα ἐσφραγισμένα ἐν ναῷ, καὶ εὐθέως ἐλευθεροῦται.

Βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. ιγ' διάτ. α' καὶ β'. Ἤδη πάλαι 4) ἤρεσεν ἵνα ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ τὴν ἐλευθερίαν ὁ δεσπότης τοῖς οἰκείοις οἰκέταις παρέχειν δύναται, ἐὰν ἐπ' ὄψεσι τοῦ κοινοῦ λαοῦ, παρόντων καὶ τῶν χριστιανικωτάτων ἐπισκόπων, τοῦτο ποιήσωσιν, ὅπως τελείαν ἀνάμνησιν τάξις ὑπομνημάτων ἐντεθῇ ἐν οἱᾳδήποτε γραφῇ, ἐν ᾗ καὶ οὗτοι εἰς τόπον μαρτύρων σφραγίσωσιν, ὅθεν καὶ παρ' ἡμῶν αὐτῶν μὴ ἀνάξιος δωρείσθωσαν, καὶ ἐγκαταλιμπανέσθωσαν αἱ ἐλευθερίαι, καὶ τῷ ἡμετέρῳ συμφώνῳ βουλομένων φανερὰ δείκνυται ἡ μαρτυρία.

Οἵτινες 5) εὐσεβεῖ προαιρέσει ἐν τῇ τῆς ἐκκλησίας ἀγκάλῃ τοῖς ἰδίοις οἰκέταις τὴν ἀξίαν συγχωρήσωσιν ἐλευθερίαν, ταύτην τῷ αὐτῷ δικαίῳ δεδωρῆσθαι δοκείτωσαν ᾧ τισιν 6) ἡ πόλις τῶν ῥωμαίων, τῶν ἑορτῶν συντρεχουσῶν, διδόναι εἴωθεν, ἀλλὰ τοῦτο μόνον αὐτοῖς καὶ ἐπ' ὄψεσι τῶν ἐπισκόπων παραχωρεῖσθαι ἤρεσε· τοῖς δὲ κληρικοῖς πλέον τι συγχωροῦμεν, ἵν' ὅταν τοῖς ἰδίοις οἰκέταις παρέχωσιν ἐλευθερίαν, μὴ μόνον ἐπ' ὄψεσι τῆς ἐκκλησίας καὶ τοῦ σεπτοῦ λαοῦ πληρεστάτην ἀπόλαυσιν ἐλευθερίας παρέχωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν ἐσχάτῃ βουλήσει, ὅταν διδῶσι τὰς ἐλευθερίας, εἴτε τισὶ ῥήμασι δοθῆναι προστάξωσι, οὕτως ἵνα ἀπὸ ὥρας τῆς ἐν ᾗ δημοσιευθῇ ἡ βούλησις, ἄνευ τινὸς δικαίου μαρτυρίας ἢ ἑρμηνείας, ἁρμόσῃ ἡ ὀρθὴ ἐλευθερία.

Additur in 2: Τῶν βασιλικῶν βιβλ. μη' τίτ. η' κεφ. λε'. Κτίζων—τοῦ κληρονόμου. B. XLVIII. 8, 35. Deinde: δόξα σοι, ὁ Θεός. Τέλος σὺν Θεῷ τοῦ Νομοκάνονος. Neque enim plura in hoc codice, cui totus deest tit. XIV.

1) δι' ἀδικίαν om. vett. edd. καὶ δι' ἀδικίαν 10, 23. —2) κεφ. μα' Totum capitulum om. 1, 9, 11, 23, 24, 44, 48, nisi quod 11 capitulo XL addit can. trullan. 64. Quod vero supra retulit 45 in cap. XLIV ἢ διδάσκειν, id forte accessit primum capitulo XL, quod opinor ultimam fuisse tituli XIII particulam. —3) κληρονόμος. L. 4 Dig. XL, 7. Cf. Basil. XLVIII. 5. 3. init.—4) πάλαι. Laetor enimvero iam primum diam in lucem venire graece legem inter Constantinianas facile nobilissimam, quam pene dixerim magnam esse Chartam christianae libertatis. Lex a. 316 data est.—5) οἵτινες. Altera lex est eiusdem Constantini, quae titulum Cod. lib. 1. 13 perficit, directa ad Osium episcopum, a. 321. Tantum erant utriusque legis compendia exigua in Basil. XLVIII, 14, 3, 4.—6) ᾧ τινες cod.

ΤΙΤΛΟΣ ΙΔ'.

Περὶ κοινῶν πάντων ἀνθρώπων.

TITULUS XIV.

De communibus omnibus hominibus.

Κεφάλαιον α'.

Περὶ πλεονεξίας. Γρηγορίου Νύσσης κανὼν ς'.

Cap. I.

De avaritia. Gregorii Nysseni. canon VI.

Κεφάλαιον β'.

Περὶ ἀλογευομένων. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν ις', ιζ'. Βασιλείου κανὼν ξγ'. Γρηγορίου Νύσσης κανὼν γ'.

Cap. II.

De iis qui cum brutis coeunt. Syn. ancyr. canon XVI, XVII. Basilii canon LXIII. Gregorii Nysseni canon III.

Κεφάλαιον γ'.

Περὶ φονέων καὶ λῃστῶν. Ἀποστόλων κανὼν 1) ξε'. Συνόδου Ἀγκύρας κανὼν κα', κβ', κγ', κε' 2). Βασιλείου κανὼν ζ', η', ια', ιγ', λγ', μγ', νβ', νδ', νε', νς', νζ' 3). Γρηγορίου Νύσσης κανὼν δ' 4).

Cap. III.

De homicidis et latronibus. Apost. canon LXV. Syn. ancyr. can. XXI, XXII, XXIII, XXV. Basil. canon VII, VIII, XI, XIII, XXXIII, XLIII, LII, LIV, LV, LVI, LVII. Gregorii Nysseni canon IV.

Κεφάλαιον δ'.

Περὶ τοῦ τοὺς ἐπιτίμιον ἀκοινωνησίας ἔχοντας ὀφείλειν κοινωνεῖν μέλλοντας τελευτᾶν, καὶ τί γίνεται ἐὰν διὰ τοῦτο 5) μεταλαβόντες, μὴ ἀποθάνωσι. Συνόδου Νικαίας κανὼν ιγ'. Γρηγορίου Νύσσης κανὼν ε' 6).

Cap. IV.

Oportere eos qui poenam excommunicationis incurrerunt, communicare cum sunt morituri; et quid fiet, si postea cum communicaverint, non moriantur. Syn. nic. can. XIII. Gregorii Nysseni canon V.

Auctaria in 45: Διονυσίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας περὶ τῶν παραπεσόντων ἐν τῷ διωγμῷ καὶ πρὸς τῇ ἐξόδῳ τοῦ βίου αἰτησάντων ἄφεσιν τυχεῖν, τουτέστι κοινωνίας μεταλαβεῖν, μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπιζησάντων. Vid. in tom. 1. epist. ad Cononem p. 546: Καὶ τοὺς πρὸς τῇ ἐξόδῳ, ubi et variae lectiones et epigraphae eiusdem epistolae haud parce explicantur. Et haec in 45 primo loco, postea varo Nysseni can. V.

1) καν. ξς' 23, 45, 48, 49.— 2) καν. κγ' om. 1. καν. κε' om. 49.— 3) καν. νς', νξ' om. 10, 44.— 4) καν. δ', ε' 11.— 5) ἐὰν δὲ τούτους μεταλαβόντας 48.— 6) κεφ. γ' 1. καν. ε'. om. 24.

Κεφάλαιον ε'.

Περὶ τοῦ ὀνειρασθέντος, ἢ ἀπὸ κοίτης τῆς ἰδίας γαμετῆς ὄντος, καὶ θέλοντος κοινωνῆσαι, καὶ ποίας ἡμέρας δεῖ τῆς πρὸς ἀλλήλους μίξεως διὰ τοῦτο ἀπέχεσθαι. Διονυσίου ἐκ τῆς πρὸς Βασιλείδην ἐπιστολῆς κανὼν γ', δ'. Τιμοθέου κανὼν ε', ιβ', ιγ'.

Cap. V.

De eo cui in somnis semen fluxerit, vel usum habuit suae uxoris, et vult communicare, et quibusnam diebus oporteat a mutua coniunctione propterea abstinere. Dionysii ex epistola ad Basilidem canon III, IV. Timothei canon V, XII, XIII.

Κεφάλαιον ς'.

Πῶς γίνεται προσφορὰ ὑπὲρ τοῦ ἑαυτὸν ἀνελόντος. Τιμοθέου κανὼν ιδ'.

Cap. VI.

Quomodo fit oblatio pro eo qui sibi mortem conscivit. Timothei canon XIV.

Auctaria in 28 et 45 ad epigraphen: Καὶ περὶ τῆς τῶν κεκοιμημένων μνήμης. Post Timothei responsum: Πέτρου καὶ Παύλου διατάξεις. Ἐπιτελεῖσθαι — ὑπὲρ τῶν μεταστάντων. Vid. tom. I. p. 70, 71, canon. 14, 15.

Κεφάλαιον ζ'.

Περὶ τοῦ ἔχοντος γαμετὴν δαιμονιζομένην καὶ διὰ τοῦτο θέλοντος ἄλλην λαβεῖν. Τιμοθέου κανὼν ιε'.

Cap. VII.

De eo qui habet uxorem daemoniacam, et vult propterea aliam accipere. Timothei canon XV.

Auctaria in 45: Βιβλ. τῶν βασιλ. κη' τίτ. ζ κεφ. ζ θέμ. ε' τῆς μαινομένης ὁ γάμος—διαζύγιον. B XXVIII, 7, 11.

Addenda in eodem cod. sed quae tantum memorantur in praevio Nomocanonis indice fol. 24: Κεφάλ. π'. Ἔκθεσις α' κατάλληλων συνοδικῶν κανόνων τῆς ἐν Καλχηδόνι 1) καν. λθ', ξθ', ξς', ξθ', οβ', οζ', οη', πβ', πη', ϟα', ϟβ', ϟγ', ϟθ', ϟζ, ρ', ρα', ρι', ρλε', ρλς', ρλζ'. Ad quae notatur fol. ult. 491: Ἐιάθη τὸ παρὸν π' κεφάλ. διὰ τὸ ἐκ μέρους τὰ τούτου κεφαλαίου ἐν διαφόροις κεφαλαίοις τοῦ συντάγματος προληφθῆναι.

Pergit in eodem folio ultimo: Κεφ. θ' περὶ αἱρέσεων 2) καὶ αἱρεσιαρχῶν Ἐπιφανίου Κύπρου. Ἐιάθη καὶ τοῦτο κεφάλαιον ὡς ἐν ἰδίῳ πυκτίῳ κείμενον, ὥσαυτως καὶ τὰ λοιπά. quae quidem ex altero indice fol. 41, erant sequentia.

Ἐπιφανίου Κύπρου κεφάλαια τοῦ τῶν Μεσσαλιανῶν δυσσεβοῦς δόγματος ἐκ τοῦ βιβλίου αὐτῶν· ἔτι περὶ τῆς αὐτῆς αἱρέσεως, Θεοδωρήτου ἱστορία, τοῦ ἁγίου Νικηφόρου Κωνσταντινουπόλεως, τοῦ ἁγίου Σωφρονίου, καὶ προσθήκη ἀπ' ἐκείνου, καὶ εἰς δεῦρο.

Κεφ. ι'. Περὶ τοῦ γινώσκειν εἰς πόσα τμήματα γέγονεν ἡ τῶν Ἀκεφάλων 3), ἤτοι Θεοδοσιανῶν αἵρεσις, σύντομος ἔκθεσις, ὡς ἔχει ἐν τῷ πατριαρχείῳ ἐναποκειμένη βίβλος περὶ Μαρκιωνιστῶν.

Κεφ. ια'. Περὶ τῶν σχισμάτων 4) τῶν καλουμένων Διακρινομένων. Ζήτει κεφ. ι'.

1) Καλχηδόν., lege ἐν Καρθαγένῃ. Sunt reliqui canones africani, quibus in nomocanone nullus locus est.—2) περὶ αἱρέσεων. Damascenicum de haeresibus compendium est ex Epiphanii Anacephalaeosi conflatum, adiecta, ut recte et apposite Lequienius notavit, XXIV posteriorum sectarum enarratione, quae non solum ex Theodoreti, Timothei CP. presbyteri et Sophronii libris concinnatur, ut codice caesariano significari monet Lambecius, verum etiam ex Leontii Byzantini scholiis; quibus insuper addit codex noster aliquid ex S. Nicephoro, fortasse capitulum περὶ χριστοκατηγόρων, sive de Iconomachia, quod passim occurrit.—3) ἀκεφάλων. Iisdem plane verbis concipitur titulus capituli in libro Timothei presbyteri CP. ac S. Sophiae bibliothecarii, quem vide apud Coteler. *Monum.* t. III. p. 420, Patrol. t. LXXXVI col. 42.—4 σχισμάτων. Alterum est eiusdem libelli capitulum, ib. col. 52.

Κεφ. ιβ'. Τίνες οἱ τόποι τῶν ἐν ἐπιτιμίοις. Ἰστέον ὅτι τέσσαρας ἔχουσι τόπους 1) κ. τ. ἑ.

Κεφ. ιγ'. Τὸ ἐπ' ἄμβωνος τῆς τοῦ Θεοῦ μεγάλης ἐκκλησίας κατ' ἔτος ἀναγινωσκόμενον συνοδικὸν ἐν τῇ τῆς ὀρθοδοξίας ἡμέρᾳ 2).

Κεφ. ιδ'. Ἔκθεσις 3), ἤτοι ἀνάμνησις τῆς γενομένης τῇ ἐκκλησίᾳ ἑνώσεως, ἐπὶ Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ περὶ τῆς τριγαμίας καὶ τετραγαμίας.

Κεφ. ιε'. Τὰ ἐκφωνηθέντα ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς πίστεως παρὰ τοῦ τότε βασιλεύοντος πρὸς τοὺς ρν' ἁγίους πατέρας, τοὺς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀθροισθέντας, καὶ ἀπὸ τούτων αὖθις πρὸς τὸν βασιλέα 4).

Κεφ. ιϛ'. Χρυσόβουλλος 5) τοῦ βασιλέως κυροῦ Νικηφόρου τοῦ Βοτανειάτου, τὸ ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μεγάλῃ ἐκκλησίᾳ ἀποτεθὲν, περί τε τοῦ μὴ ἔσωθεν τῶν λ' ἡμερῶν γίνεσθαι σωματικὴν ποινὴν, καὶ περὶ τοῦ τοὺς ὑπηρετοῦντας τοῖς βασιλεῦσι καὶ τοῖς συγγενέσιν αὐτῶν, μετὰ τὸ αὐτοὺς τῆς βασιλείας ἐκστῆναι, μὴ ἐκπίπτειν τῶν διαφερόντων αὐτοῖς καὶ δημοσιεύεσθαι ταῦτα καὶ τότε 6) ἄνευ αἰτίας εὐλόγου ἢ ἐννόμου τινός, καὶ περὶ τοῦ καθ' ἕκαστον τετράμηνον τὸν κατὰ τὴν ἡμέραν πατριάρχην τῶν ἐξορίστων ὑπομιμνήσκειν.

In 9 demum, additur: Κεφάλαιον νόμιμον περὶ τῶν εὑρεθέντων εἰς τὰ νόμιμα περὶ γεωργοῦ. Μὴ δεῖν τὸν δανείζοντα γεωργῷ κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν· λαμβάνειν δὲ τόκον διὰ παντὸς τοῦ ἔτους τοῦ νομίσματος κεράτιον ἕν· εἰ δὲ σῖτον τὸ δανεισθὲν, ὀγδόην μοῖραν μοδίου ἐφ' ἑκάστῳ μοδίῳ, ὅτι ἡ πλάνη τοῦ συμβολαιογράφου τὰς διαθήκας οὐκ ἀδικεῖ, ὅτι ὁ λέγων τινὰ μὴ ἀγνοεῖν αὐτὸς συνείπεται τῷ ἐκεῖνον εἰδέναι.

ANNOTATIONES

Prolixa licet ac spissa singulis fero Nomocanonis verbis scholia et auctaria congesserim, nondum dedi quaecumque ex codicibus nostris accepi. Neque etiam omnes attigi; praeter enim parisienses quos vix aspexi, quum eos in ultimis curis excutiendos reservarem, otia in Galliis sperans quae omnino evanuerunt, haud pauca remanent in bibliothecis anglicis et hibernicis cura diligentiore investiganda. In primis vero splendidus codex in collegio S. Trinitatis Dublinii asservatus, a primo ad ultimum folium cum monacensi regio conferendus est. Quae quidem iis relinquo quibus hi codices praesto sunt. Unum mihi nunc superest, ut vaticanum codicem 828, quem numero 2 inscripsi, et in omnibus titulis, primo tantum excepto, adduxi plerumque cum monacensi consentaneum, iterum adhibeam, et quid in primo titulo contineat, declarem hic commodius: timui enim, quum primum evolverem titulum, ne minus perspicuitati caverem, si prolixis auctariis alia fere uberiora addidissem ex illo vaticano codice sumpta. Ad calcem igitur reponantur, neque velim ea omittat quisquis vel graeca Iustinianei iuris verba, vel Basilicorum librorum accuratam recensionem, vel demum varia Nomocanonis auctaria, alicuius esse pretii existimaverit.

Τίτλ. α' κεφ. α'. Περὶ θεολογίας καὶ ὀρθοδόξου πίστεως. Ἀποστόλων μθ'. Τῆς ἐν ΚΠ. α' καὶ ε'. Τῆς ἐν Ἐφέσῳ ζ'. Τῆς ἐν Καρθαγένῃ β'. Τῆς ἐν τῷ τρούλλῳ α', ογ', καὶ πα'. Cf. supra 458.

Βιβλίον α' τοῦ Κωνσταντίνου 7), κεφάλαια κείμενα εἰς βιβλ. α' τῶν βασιλικῶν τίτ. [καὶ] κεφάλ. α'. Ὁ νόμος, ὡς ἔχει ἐν τῷ κώδικι· Πάντας τοὺς δήμους 8)—καθυποβάλλεσθαι. B. I. 1. 1.

Ἐν τῷ βασιλικῷ κεῖται οὕτω· Χριστιανός ἐστιν ὁ πιστεύων μίαν εἶναι θεότητα ἐν ἴσῃ ἐξουσίᾳ, τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος· ὁ γὰρ παρὰ τὰ εἰρημένα δοξάζων αἱρετικός ἐστι. Ibid.

Καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. τῶν βασιλικῶν ἑξῆς κεφάλαια β', γ', δ' καὶ ε'.

Β'. Μηδεὶς τόπος τοῖς αἱρετικοῖς ἀνεῴχθω, ἀλλὰ κἄν τι ἀντίγραφον πορίσωνται, ἀνίσχυρον ἔστω. Κωλυέσθω-

1) τόπους, fere ut in can. ultimo Gregorii Thaumaturgi, immo omnino uti in synopsi aristeniana apud Rhall. t. IV p. 405.— 2) ἡμέρᾳ. Extat in omnibus Triodii editionibus ad primam quadragesimae dominicam sed faecibus postmodum et ineptiis variorum misere corruptum.— 3) ἔκθεσις. Tomus Unionis a Nicolao mystico editus, infra dabitur.— 4) βασιλέα. Duo capitula Concilii CP. I quae passim vulgavere Conciliorum collectores.— 5) χρυσόβουλλος. Totum recitatur inter Novellas studio Cl. Zachariae editas, p. 331.— 6) καὶ τοῦτο Vitis coni.— 7) Κωνσταντίνου. Id quod iam alicubi fortasse notavi, rursus hic et infra in eodem cod. occurrit, insolenti prorsus epigraphe, quam peritioribus committo illustrandam.— 8) δήμους. Cf. supra p. 458 et quae sequuntur, adhibito insuper libro I Basilicorum, ut iterum mirari subeat, cur in vulgatis tantopere a nostris codd. totus liber primus recedat.

σων καὶ τῶν αἱρετικῶν αἱ συνελεύσεις· κρατείτω δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις, ἡ εἰς πατέρα καὶ πνεῦμα ἅγιον ὁμολογία 1)· οὐ γὰρ ἐντὸς τῶν τειχῶν αἱρετικὸν 2) εἶναι βουλόμεθα, ἀλλὰ τοῖς ὀρθοδόξοις πάσας τὰς τοῦ κόσμου ἐκκλησίας ἀποδίδομεν 3).

Γ'. Δεῖ τὰ Πορφυρίου—ὑφορωμένους. Vid. p. 603.

Δ'. Μηδεὶς ἐν ἐδάφει ἢ μυλίτῃ λίθῳ ἢ ἐν μαρμάρῳ ἐδαφικῷ ἐγγλυφέσθω ἢ γραφέτω σταυρόν, ἀλλὰ περιαιρείτω, [εἰδὼς] τὴν βαρυτάτην τὸν παραβαίνοντα τοῦτο ὑφισταμένην ποινήν 4). B. 1. 1. 11.

Ἡ ε' καὶ ς', ζ, καὶ η' διάταξις ταύτης τοῦ πρώτου βιβλίου τοῦ Κωνσταντίνου διαλαμβάνουσι πῶς δεῖ πιστεύειν, ἡμεῖς δὲ τὴν ς' ἐκλεξάμενοι, ἐνετάξαμεν ὡς ἐν τῷ κώδικι· Ἀναγκαῖον—φρονοῦντας. B. I. 1. 5, 6 ex L. 6 cod. 1. 1.

Κεφ. β'. ποίους κ. τ. λ. Vide supra p. 460.

Διάταξις ιβ', [τίτ. β' βιβλ. α τοῦ κώδικος], ἥτις οὐκ ἔστι εἰς τὰ βασιλικά φησιν, ὅτι οἱ τοῖς κανόσιν ἐναντιούμενοι πραγματικοὶ τύποι, ἄκυροί εἰσιν 5). L. 12 Cod. 1. 2.

Ἡ δὲ ιγ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τοῦ κώδ. τίτ. γ', ἥτις οὐδὲ αὐτὴ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, φησίν· Εἴ τις 6) τὰ τῆς ἐκκλησίας προνόμια ἢ αὐτὸς παραφθείρει ἢ τινος παρατετρωσκοντος παριδεῖν προσποιήσεται, ε' χρυσίου λιτρῶν προστίμῳ σωφρονιζέσθω. L. 13. Cod. 1. 3.

Ἡ μδ' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλίου τοῦ κώδ. ἡ δὲ αὐτὴ [οὐδὲ] κειμένη εἰς τὰ βασιλικά, φησίν, ὅτι τοὺς θείους κανόνας οὐκ ἔλαττον τῶν νόμων ἰσχύειν, οἱ ἡμέτεροι βούλονται νόμοι, καὶ ὅτι θεσπίζομεν κρατεῖν τὰ τοῖς ἱεροῖς δοκοῦντα κεφάλαια, ὡς ἂν εἰ καὶ τοῖς πολιτικοῖς ἐνεγέγραπτο νόμοις 7).

Ἡ ς' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ς', φησίν, ὅτι οἱ κανόνες ὡς νόμοι κρατοῦσιν 8). Οὐκ ἔστι δὲ ἐν βασιλικοῖς.

Καὶ ἡ δ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ηγ', ἥτις οὐδὲ αὐτὴ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς, φησίν, ὅτι τοῖς κανόσιν οἱ νόμοι ἀκολουθοῦσιν [9).

Ἡ μέντοι γ διάτ. τοῦ β' τίτ. τῶν νεαρῶν, νεαρὰ οὖσα Ἰουστινιάνειος λα', (leg. ρλα') καὶ κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. α', ἔχει οὕτως· Τῶν ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων καὶ ἄλλων κεφαλαίων εἰς τὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας ὁρώντων τὸν παρόντα νόμον προσφέρομεν· θεσπίζομεν—νόμους φυλάττομεν. B. I. 1. 2.

Κεφ. γ'. Περὶ τοῦ φυλάττεσθαι κ. τ. λ. Supra p. 461.

Καὶ ὁ νόμος. Τῶν βασιλικῶν βιβλ. β' τίτ. α' κεφ. μα' καὶ ἐφεξῆς· Περὶ ὧν ἔγγραφος οὐ κεῖται νόμος—φυλάττεται. B. II. 1. 41.

Ἡ μακρὰ συνήθεια—ἐψηφίσθη. Ib. n. 42-46.

Καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τῶν βασιλ. τίτ. γ' κεφάλ. ρπγ'. Δυσχερῶς μὲν—συνήθειαν. B. II. 3. 183.

Καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου τῶν βασιλ. καὶ τίτ. [adde α'] κεφάλ. ἐσχάτην λέγει· Ὁ ἄρχων—νόμου. B. II. 1. 50-52.

Κεφάλ. δ'. Ὅτι οὐχ ὑφ' ἑνὸς κ. τ. λ. p. 462.

Ὁ νόμος. Τῶν βασιλ. βιβλ. α' κεφάλ. μς'· Ὁ ἀναβαπτισθεὶς—καλύεται. B. I. 1. 50.

Τῶν βασιλικ. βιβλ. γ' τίτ. α' κεφάλ. ζ'. Ὁ ἀναβαπτίσας ἐπίσκοπος τῆς ἱερωσύνης ἐκβαλλέσθω. B. III. 1. 7.

Κεφάλ. ε'. Περὶ πατριαρχῶν κ. τ. λ. p. 462.

Καὶ ὁ νόμος. Περὶ τῆς τάξεως—ΚΠόλεως. V. p. 462. φησὶ βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. α' διάτ. ζ, λέγουσα παρὰ τὴν ἀρχὴν οὕτως· Γινώσκειν βουλόμεθα—ἐλέγχεσθαι συλλαβών. L. 7. Cod. I. 1. B. I. 1. 7.

Τὰ δὲ ἑξῆς τῆς τοιαύτης διατάξεως ἰσάζει κατὰ πάντα τῇ ς' διατάξει, ἥτις ἐγράφη εἰς α' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτ. καὶ τῇ διατάξει τίτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τοῦ κώδικος.

Καὶ τοῦ β' τίτ. τοῦ αὐτοῦ α' βιβλ. κώδ. διάτ. β' κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφάλ. ς'. Δεῖ τοὺς ἐν τῷ Ἰλλυρικῷ—διακρίνεσθαι. B. V. 1. 5.

Καὶ διάτ. κδ', ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς βασιλικά, λέγουσα τὴν ἁγιωτάτην μεγάλην ἐκκλησίαν ΚΠ. τῶν ἄλλων ἁπασῶν εἶναι κεφάλαιον.

Καὶ νεαρὰ ρκγ', κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλικ. γ' τίτ. α' κεφάλ. θ' καὶ ι' ὁ ι' ἔχει οὕτως· Κελεύομεν—δεδωκότος. B. III. 1. 10.

Καὶ νεαρὰ ρλα', κειμένη εἰς βιβλ. ε' τῶν βασιλικῶν τίτ. γ' κεφάλ. α'. Θεσπίζομεν—φυλαττέσθω. B. V. 3. 1, 5. Nov. 131. 2-4.

Ἡ ις' διάτ. τοῦ β' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά· λέγει δὲ τὴν ΚΠ. ἔχειν τὴν προεδρίαν τῶν ἄλλων. V. supra p. 462.

Οὐδὲ ἡ ια' νεαρὰ ἔστιν εἰς τὰ βασιλικά, συμφωνεῖ δὲ τῇ ρλα' νεαρᾷ, περὶ τῆς πρώτης Ἰουστινιανῆς ἀρχιεπισκοπῆς τὰ αὐτὰ φθεγγομένη.

Ἰνστιτουτιῶνος τοῦ δ' τίτ. ιζ' κεφάλαιον ἔσχατον· τοῦτον τὸν τόπον—πόλει. Theophil. IV. 11. 7. v. p. 466.

Ἐζητήθη ἔξωθεν τοῦ γ' βιβλ. τῶν βασιλικ. τίτ. α' κεφάλ. η', τὸ τέλος ἕκαστον τῶν ποιούντων τὰς ψήφους ὀμνύειν ὡς οὐδὲ πολιτευόμενος—χειροτονοῦντος. B. III. 1. 8 ex Nov. 123. 1.

Ἐζητήθη καὶ τοῦ ε' βιβλ. τῶν βασιλικ. τίτ. γ' κεφ. α', καὶ ἐγράφη ἐντεῦθεν, καὶ τοῦ ε' βιβλ. τῶν βασιλικῶν

1) ὁμπλογίαν cod.—2) αἱρετικοὺς ib.—3) ἀποδιδόμενοι ib.—4) ἀλλὰ περιαιρείσθω τὴν βαρύτητα τοῦ παραβαίνοντος τὸ ὑφιστάμενον ποινήν, sic codex manifesta corruptione, quam emendari studuimus, iuxta similem locum in Basilicis: Ἀλλὰ περιαιρεῖν (θεσπίζομεν), μεγάλης ἀπειλουμένης τιμωρίας, εἴ τις ἐναντιωθῇ τοῖς παρ' ἡμῶν νόμοις ὁρισθεῖσιν, in Basil. l. l. Cf. L. 1 Cod. 1. 8, ubi lex Theodosii et Valentiniani, a. 427.—5) εἰσιν. Lex Valentiniani et Marciani, a. 451.—6) τις. Cf. supra pag. 460 columm. 2 et emenda ea quae ex codic. monacens. accepimus, videlicet expunge παραπροσποιήσεται, barbare corruptum ex παριδεῖν προσποιήσεται.—7) νόμοις. Cf. L. 45, at 44 Cod. 1. 3, ubi similia quaedam longe aliter exprimuntur.—8) κρατῶσιν cod. Cf. Nov. 6 n. 8 in fine. Athanasii vero Scholastici Novellae hic videntur adduci ex tit. 1 cap. 1, quemadmodum in Nomocan. p. 460 respicitur ad capp. 1 et 2; nec tamen in duobus prolixis capitibus, qualia apud Heimbachium vulgantur, illa Novellae VI verba, brevia quidem, sed maximi momenti, uspiam reperiuntur.—9) ἀκολουθοῦσιν. Cf. Nov. LXXIII cap. 1, et iterum nota nihil simile remanere in Athanasii tit. 1. cap. 4, ex hac novella conflato.

τίτ. β' κεφάλ. ἔσχατον, ὅπερ ἐστὶ νεαρὰ ρια'. Πᾶσα ἀγωγὴ—χρόνους. B. V. 2. 16.

Τοῦ ἐφεξῆς τίτ. τῶν βασιλικ. κεφάλ. γ'· ἀντὶ τῶν χρονίων—καταλελειμμένων. Nov. 131. 6.

Καὶ τῆς ἐν Καρθαγένῃ κεφάλ. ριθ', κείμενος ἐνταῦθα ἐν π' κεφάλ. τίτ. ι', καὶ τοῦ γ' βιβλ. τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφάλ. β'. Βεβαιούσθωσαν—καταλαβεῖν. B. III. 1. 2.

Κεφάλ. ς'. Τίνες τίνας κ. τ. ἑ. p. 464.

Καὶ ὁ νόμος βιβλ. α' τοῦ κώδ. τίτ. γ' διάτ. ιβ', λ', μα', μβ', μζ' καὶ νβ', ὧν οὐδεμία ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς νεαρὰ ς', ρκγ' καὶ ρλζ,—ἡ ς' καὶ ἡ κγ' νεαρὰ συμφωνοῦσιν ἀλλήλαις, κεῖνται μέντοι ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλικῶν τίτ. α' κεφ. η'.

Καὶ ὁ νόμος. Νεαρὰ ρλζ'· Θεσπίζομεν ὁσάκις—ἐξωθείσθω. B. III. 1. 8.

Νεαρὰ κγ'· Πρὸ πάντων—ἐθεσπίσαμεν ib. 9.

Νεαρὰ ς'· Εἰ δὲ ὁ μέλλων—ὑπεύθυνοι ἦσαν. B. III. 1. 27, 28.

Ἡ ρλζ' νεαρὰ οὐκ ἐντέτακται τοῖς βασιλικοῖς.

Ἐζητήθη ἔξωθεν ἐν τῷ ιη' καν. τῆς ἐν Καρθαγένῃ τῶν βασιλ. βιβλ. γ' τίτ. α' κεφάλ. κ', ὅπερ ἐστὶ τῆς ρκγ' νεαρᾶς κεφάλ. ιγ', τῆς δὲ ρλβ'· Ἐπειδὴ τὸ τοῖς κανόσιν—ἀξιωθήσονται. B. III. 1. 17, 18.

Ἐζητήθη καὶ εἰς τὸν νόμον τῶν βασιλικ. βιβλ. γ' τίτ. α' κεφάλ. η' καὶ ἐγγέγραπται καὶ τοῦ αὐτοῦ βιβλίου καὶ τίτ. κεφ. κγ'. Μηδένα ἐπίσκοπον—ἀπολύεσθαι. B. III. 1. 8.

Ἐζητήθη καὶ εἰς ις' καν. τῆς α' καὶ β', τῶν βασιλ. βιβλ. γ' τίτ. α' κεφ. ιθ'· τοὺς δὲ ἐπισκόπους—ὑπηρεσίας. B. III. 1. 15, 16.

Κεφ. ζ. Περὶ τοῦ μὴ χρῆσαι κ. τ. ἑ. p. 465. om. cod.

Κεφ. η'. Περὶ τῆς γενομένης κ. τ. ἑ. p. 465.

Καὶ ὁ νόμος. Τίτ. α' τῶν νεαρῶν—ἡγουμένων. Ἡ μὲν γὰρ α' διάτ. ἤγουν ἡ ς' νεαρά, ἥτις οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλ. παρακελεύεται—γινέσθαι. V. p. 465, 466.

Ἡ δὲ β' διάτ. ἡ ρκγ' νεαρά, ἧς τὸ πρῶτον κεφάλαιον οὐκ ἔστιν ἐν βασιλικοῖς, φησίν, ὅτι ἐὰν—κληρικῶν. Ibid.

Ἡ δὲ ιζ, ἤγουν νεαρὰ ρλζ, ἧς τοῦτο τὸ μέρος κεῖται εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφάλ. α', ἐγράφη εἰς τὸ ς' κεφάλ. παρὰ τὸ μέρος τοῦ η' κεφαλαίου τῶν νεαρῶν, καὶ ἐκεῖ ζήτησον ζήτει δὲ ἐκεῖ καὶ λ' κεφάλ. τῶν βασιλικ. λέγον τὰ αὐτά· Δεῖν—ἡγουμένων. p. 466.

Κεφάλ. θ' περὶ τοῦ χρόνου κ. τ. ἑ. p. 467.

Ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, νεαρὰ ρκγ', φησὶν ὅτι ἐὰν ὑπερθῶνται—ψηφίζεσθαι. Ut supra, ac potius iuxta Athanas. Scholast. tit. 1, c. 2, p. 4 Heimbach.

Κεφάλ. ι'. Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι κ. τ. ἑ. p. 467.

Καὶ ὁ νόμος. Καὶ ἡ ιη' διάτ.—βαπτίσματι· ἀλλ' ἡ μὲν ιη' οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικ. ἡ δὲ ια' κεῖται ἐν βιβλίῳ καὶ τίτ. α' τῶν βασιλικ. κεφάλ. ιε'· Ὅσοι μὲν—ὑποκείσθωσαν ποιναῖς. B. I, 1. 15.

Κεφάλ. ια'. Περὶ τῶν ἀπὸ λαϊκῶν κ. τ. ἑ. p. 469.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρ. ἤγουν ρκγ' νεαρά, οὐ συγχωρεῖ—κανόνας. V. l. l. Τοῦτο δὲ αὐτῆς τὸ κεφάλαιον οὐκ ἔστιν ἐν τοῖς βασιλικοῖς.

Ἡ δὲ α' διάτ. τοῦ αὐτοῦ βιβλ. καὶ τίτ. ἤγουν ἡ ς' νεαρά, οὐ βούλεται—προμηνῦσαι, (ut ibid.) καὶ οὐδὲ τοῦτο κεῖται.

Κεφάλ. ιβ', ιγ'. Legibus in cod. destituuntur.

Κεφάλ. ιδ'. Πότε γίνεται κ. τ. ἑ. p. 470.

Καὶ ὁ νόμος. Ὁ πολιτικὸς νόμος—ρμβ' νεαρά. Κεῖται δὲ τὰ μὲν τοῦ κώδ. ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν ιθ' τίτ. α' κεφ. πζ' οὕτως· Ἡ διάταξις κελεύει—τῷ βασιλεῖ B. XIX. 1. 85.

Ἡ μέντοι νεαρὰ κεῖται ἐν βιβλ. τῶν βασιλικῶν ξ' τίτ. να' κεφάλ. δ' [lege ξδ'] οὕτως· Θεσπίζομεν—καταλιμπάνεσθαι. B. LX. 51. 64.

Κεφάλ. ιε'—ιθ'. Sine legibus.

Κεφάλ. κ'. Περὶ τοῦ μὴ εἶναι κ. τ. ἑ. p. 472.

Καὶ ὁ νόμος. Ὁ Ἑλλησπόντου—ὡς ἡ κη' νεαρά, κειμένη εἰς βιβλ. ς' τῶν βασιλ. τίτ. ιβ'. κεφάλ. α'. Τὸ καλῶς—μὴ δυναμένη. B. VI. 12. 1-4.

Καὶ ἡ Παφλαγονία—ὡς ἡ κθ' νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλ. ς' τῶν βασιλ. τίτ. ιγ' κεφάλ. α'· Τὸ Παφλαγόνων—ἐπαρχίαις ἐστί. B. VI. 13. 1.

Καὶ ἡ Φρυγία—ὡς βιβλ. α' κεφ. γ'. Τὸν ἀφαιρούμενον—μοναστηρίων. B. III. 1. 3. Ἐζητήθη τῶν νεαρῶν βιβλ. γ' τίτ. β'. κεφάλ. β'· ὅπερ μέρος μέν ἐστι τῆς γ' νεαρᾶς, κωλύει δὲ κληρικοὺς ἀπαξιοῦντας—ἐκβαλέσθαι. B. III. 2. 2.

Ἀνῃρέθη δὲ ὑπὸ τῆς ις' νεαρᾶς, κειμένης εἰς γ' τοῦ αὐτοῦ βιβλ. τῶν βασιλ. κεφάλ. α'· Θεσπίζομεν—χειροτονίαν. B. III. 3. 1.

Κεφ. κα'-κγ' omittuntur.

Κεφάλ. κδ'. Περὶ τῶν ἐπὶ χρήμασι κ. τ. ἑ. p. 474.

Καὶ ὁ νόμος. Ζήτει τοὺς προσφόρους νόμους προγραφέντας εἰς τὸ ς' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτ.

Νεαρὰ κγ' κειμένη ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. θ'. περὶ δὲ τῶν διδομένων διαρίων ζηθέντος αὐτοῦ βιβλ. καὶ τίτ. κεφάλ. λε' καὶ λζ', οὕτως ἔχοντος· Ἀλλ' οὐδὲ κληρικὸν—προσφερόμενα. B. III. 35-37.

Κεφάλ. κε'. Sine legibus.

Κεφάλ. κς'. Περὶ τοῦ μὴ μενεῖναι κ. τ. ἑ. p. 475.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ θ' καὶ ι' διάτ.—μετατίθενται· ἔστιν ἡ θ' διάτ. νεαρὰ γ' κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. β' κεφ. α'· Θεσπίζομεν—συγχωροῦμεν. B. III. 1. 1, 2.

Διάτ. ι', ἤγουν νεαρὰ ις', τῶν βασιλ. βιβλ. γ' τίτ. γ' κεφάλ. α'· Νόμον—ἐλαττωθείη. B. III. 3. 1.

Κεφ. κζ'. Sine legibus.

Κεφ. κη'. Περὶ τῆς ἡλικίας κ. τ. ἑ. p. 476.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ διάτ. θ' τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. τοῦ κώδ. ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλ. Οὐ συγχωρεῖ—ξ' ἐνιαυτόν, ut p. 476.

Ἡ δὲ ς' νεαρά, ἥτις οὐδὲ αὐτή ἐστιν ἐν τοῖς βασιλικ. ν' ἐτῶν—δίαιτα, p. 476.

Ἡ μέντοι ρκγ' νεαρά, κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλ τίτ. α' κεφ. κη', θέλει διακονίσσαν—ἐξουσίας δίαιταν 1).

Ἡ μέντοι ρκγ' νεαρά, κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. κη', οὐ θέλει—παρελείφθη

Ἡ δὲ λε' νεαρὰ ὁρίζει χρόνον.

Ἡ δὲ ρλζ' νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλ. τίτ. α' κεφ. η' καὶ προγραφεῖσα εἰς τὸ ς' κεφάλ. τοῦ παρόντος τίτ. θέλει αὐτὸν ὑπερβεβηκέναι τὰ λ' ἔτη.

Τῶν βασιλικῶν βιβλ. δ' τίτ. α' κεφ. ι'· Εἴ τις ἁρπάσῃ—προσκρούομεν. B. IV. 1. 15.

1) διαιταν. Compendia quaedam hic sunt quae fortasse ex Athanasii titulis oriuntur.

Τῶν βασιλικ. βιβλ. γ' τίτ. α' κεφ. γ' Τοὺς θεοφιλεστάτους—ἀναγνωσθήσονται. B. III. 1. 12, 13.

Τοῦ αὐτοῦ βιβλίου γ' τίτ. α' κεφ. λα'· Εἰ δὲ ὁ μέλλων—ἀποκαθιστάσθω. B. III. 1. 27.

Κεφ. κθ'. Sine legibus.

Κεφ. λ'. περὶ τοῦ ὑπτὰ κ. τ. ἑ. p. 477.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ ϛ' νεαρά, ἥτις οὐκ ἔστιν εἰς τὰ βασιλ. φησὶ—συνήθεια, ut ibid.

Ἡ δὲ γ' νεαρά, κειμένη εἰς βιβλ .... τῶν βασιλ. τίτ. β', κεφ. α', τάττει—θυρωροὺς ρ'.

Ἡ δὲ ιϛ' νεαρὰ κειμένη ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. γ' τίτ. γ' κεφ. α', βούλεται—θυρωροὶ οε'. Ἔχει οὕτω τὰ τοῦ τύπου· Ἀνήγαγεν ἡμῖν—τοὺς πολλούς. Novell. Heracl. 1. prooem. p. 34 ed. Zachariae.

Κεφ. λα'. Τίνες εἰσὶ κ. τ. ἑ. p. 478.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ ρκγ' νεαρὰ λέγει—ψάλτας, ib.

Ἡ μέντοι ϛ'—μέμνηται ib.

Ἡ μέντοι β' τοῖς βασιλικοῖς κεῖται ἐν βιβλ. γ' τίτ. γ' κεφ. δ' συνεπτυγμένως· φησὶ γάρ· Πᾶς κληρικὸς—ἀλλαξάμενος. B. IV. 1. 24.

Κεφ. λβ'. Περὶ τοῦ μὴ χειροτονεῖσθαι κ. τ. ἑ. p. 478.

Καὶ ὁ νόμος πολιτικός—ὑποπτεύσας, ib.

Ἔχει γὰρ ῥητῶς· Οἱ καταλαβόντες—κατέσχον, ib. p. 479.

Τοῦτο τὸ κεφάλαιον ἐν τοῖς βασιλικοῖς παρελήφθη. Σήμερον—περὶ ῥικουδίων ριζ' νεαρᾶς, κειμένης εἰς βιβλ ξη' τῶν βασιλ. τίτ. ζ' κεφαλ. α θέμ. [ζ'] καὶ λεγούσης· Εἰ περὶ μοιχείας—ζωῆς. B. XXVIII. 7. 1.

Κεφαλ. λγ'. Sine legibus.

Κεφαλ. λδ'. Περὶ περιοδευτῶν κ. τ. ἑ. p. 479.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ ια' διάτ. τοῦ γ' τίτ. τοῦ α' βιβλ. κειμένη ἐν βιβλ. γ' τῶν βασιλικ. τίτ. γ' κεφ. ϛ' φησίν, ἐξ αὐτῆς τῆς κώμης—κεφαλιτιῶνα. V. p. 478. B. III. 3. 8.

Ἡ δὲ ιϛ' διάτ. τοῦ αὐτοῦ τιτ.—λειτουργεῖν. Ἀλλ' ἡ μὲν ιϛ' διάτ. οὐκ ἔστιν ἐν τῇ βασιλικῇ.

Ἡ δὲ διάτ. β' τοῦ αὐτοῦ τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν νεαρὰ ρκγ' κειμένη εἰς βιβλ. τῶν βασιλ. γ' τίτ. α' κεφ. κη' θέμ. γ' λέγει· Τοὺς ὑποτυγχάνοντας—πληροῦν. B. III. 1. 28.

Κεφαλ. λε'. Sine legibus.

Κεφαλ. λϛ'. Περὶ δούλων κ. τ. ἑ. p. 480.

Καὶ ὁ νόμος. Ἡ λϛ' διάτ.—ἐλευθερώθη. Ἀλλ' οὐκ ἔστιν εἰς τὸν βασιλικόν.

Ἡ δὲ β' διάτ. τοῦ α' τίτ. τῶν νεαρῶν, ἤγουν ρκγ' νεαρὰ κειμένη εἰς βιβλ. γ' τῶν βασιλικ. τίτ. α' κεφαλ. κη λέγει· Ἐὰν δοῦλος—παραδιδόσθω. B. III. 1. 32.

Ἡ αὐτὴ νεαρά, ἐν βιβλ. τῶν βασιλ. καὶ τίτ. τῷ αὐτῷ κεφαλ. ι' θέμ. ιβ' καὶ ιγ' φησί· ταῦτα μὲν—αὐτεξούσιος ἐστιν. B. III. 1. 10, 11.

Καὶ ἡ πα' νεαρά, κειμένη ἐν κεφαλ. α', φησιν, ἐν Τρούλλῳ πρόδηλον—καρποῦσθαι. B. III. 1. 11.

Κεφαλ. λζ', λη' in marg. adiiciuntur sine legibus, ut p. 481.

Τιτλ. β' κεφαλ. α'. Abs re non videtur etiam hic pauca ex titul. II cap. 2 demere, quae pertinent ad librum XLIV Basil. tit. 18 cap. 29, circa medium. Totus fere liber in vulgatis corraditur ex laciniis in Tipucito, quem dicunt, sparsis, quae plerumque tantum lemmata et compendia continent. Haec igitur codex noster habet quae ab initio communia sunt ipsi et Tipucito: Ἐάν τις ἢ τῇ ἱερᾷ συγκλήτῳ ἢ τῇ πόλει 1) ἢ τάξει ὑπηρετουμένῃ ταῖς μεγάλαις ἀρχαῖς ἢ ταῖς ἐν ἐπαρχίαις ἢ τῷ τῶν ἰατρῶν ἢ διδασκάλων ἢ συνηγόρων σωματείων, ἢ τοῖς συστρατιώταις 2) αὐτοῦ ἢ τοῖς συγκληρικοῖς, ἢ ἁπλῶς οἱῳδήποτε μὴ ἀπηγορευμένῳ σωματείῳ καταλείψῃ τι 3)· καὶ εἰ μὲν ἁπλῶς 4) τοῦ συστήματος ἢ τοῦ τάγματος μνημονεύσει, πάντες ἀπαιτοῦσιν οἱ ἐν καιρῷ τελευτῆς αὐτοῦ εὑρισκόμενοι ἐν τῷ συλλόγῳ, καὶ πρὸς τὸν ἀριθμὸν τῶν προσώπων αὐτῷ διαιρούντων, εἰ μὴ ἄρα ὁ διαθέμενος ἕκαστον αὐτῶν ῥητόν τι λαβεῖν διετάξατο.

1) ἢ πόλει Basil. vulg. — 2) τοῖς στρατιώταις ib. 3) εἰ ἁπλῶς τοῦ σωματείου ἢ τάγματος μνημονεύσει ἢ οὔ, sic ibidem, nec plura Tipucitus. Et ita per totum librum XLIV fere omnia hiant, suspensa sententia, saltem in iis quae Tipuciti codex vaticanus retinuit.

CAPUT III.

SCHOLIA ET COMMENTARII

IN VETERES ECCLESIAE GRAECAE CANONES.

I. Ultimum illud capitulum angustis non ideo coercetur limitibus, quod in finem amplioris tomi iam properandum sit, aut pene defuerint, per illa quae transegimus a Iustiniano ad Photium tria saecula, sacrorum canonum scholiastae et interpretes. Paucos quidem floruisse, nomine et fama certa conspicuos, non negaverim. Uberior tamen campus in ipso illo themate patuisset, si quaecumque in hoc argumentum recidunt, ea libuisset in hanc voluminis metam transferre et reservare. Sunt enim veterum canonum potius commentarii quam novi canones, quaecumque a Trullanis Patribus, immo quae a Nicaenis et Constantinopolitanis plerumque retractantur. Interpretes quoque agunt, una legum conditores varii praesules Byzantini et Orientales, quorum longo agmine produximus encyclicas, ectheses, responsiones, omnis generis conciones et enarrationes. Vix a me obtinui, quin plurimos ex illis, Anastasios videlicet aut abbatem Theodorum, qui multorum merito dux esset interpretum, seorsum in ultimos fines istos relegaverim. Praeterea quanta scholiorum messis undequaque fruticavit, quam densa suctariorum sylva exurrexit, in singulis canonum et legum syllogis, a titulis Ioannis Scholastici ad ultimum Nomocanonem! Accedat et aliud fortasse prolixius: ecce enim in tertium et quartum tomum amandari oportuit plurimas et longiusculas appendices, in quibus erunt primum canones africani, ex latinis tabulis in Graecorum usum ab ignoto interprete translati; deinde monastica quaedam typica, hypotyposes, regulae, instrumenta et diplomata, quae longum erat recensere; postremo epitimia, sequioris quidem aevi, ut opinor, sed quae ob nomina sive certa sive ementita Basilii, Athanasii, Chrysostomi, Ephraemi, Epiphanii, Sophronii, Ioannis Ieiunatoris, etc. quam proxime ad aetatem in hoc tomo lustratam accedere merito videntur. Quid igitur? Capitulum illud, nedum caeteris brevius existimetur, per totum volumen currit et in alia transgreditur. Ideo vero magis licuit etiam nunc pauca seligere, quae praefixum impleant titulum, et strictiore vinculo cum praecedentibus nectantur.

II. Habes enim in primis scholia quaedam passim Nomocanoni inserta, qualis extat in codice monacensi; quae certe ignotus amplissimae syllogae conditor prae oculis habuit et constanter legit in vetusto illo canonum codice, quem ex integro in singulis XIV titulorum capitibus adeo fideli rescripsit calamo, ut etiam scholia his canonibus annexa non semel, sed toties adderet, quoties ipsos canones, nulli fastidio parcens, recitavit. Erit fortasse cui nonnulla ex his scholiis longe vetusta reputabuntur. Erit etiam qui, ubi censoria virga Iconomachi notantur, Nicephorum salutare vellet. Erit demum qui ipsiusmet Photii acumen et acrimoniam, ne venenum dicam, hic illic respersa agnoverit; quae tamen non tanti pretii visa sunt, ut omnia veste latina induerem, aut prolixa redarguerem argumentorum serie. Immo placuit rancidas traducere cavillationes Graeculorum, atque ex ipsis temere blaterantibus iterum ostendere, quanta fuerit Romanorum pontificum providentia, cum nonnullos vel oecumenicarum synodorum de disci-

plina orientali canones, scilicet constantinopolitanos et chalcedonenses, quanto maiori iure trullanos, aut suspensa, aut atro calculo notaverunt.

III. Cum obscura quaedam codicis monacensis scholia, admotis vaticanis et vallicellianis chartis aut membranis, declarare studerem, in multas alias incidi glossulas plerumque decurtatas et evanidas, utpote corrasis tantum allitas marginibus, quae utcumque in ultima mantissa reposui, donec alii libri integriora et saniora dederint. Quae hic vero sequuntur, quantumvis exilia sint, aut lepida aut insulsa, ea tamen erunt, aut ego fallor, quae passim aliquom sapiant vetustatem, et aliquando gnarum hominem prodant et vero candidum, quin etiam quasi praesentia et sub oculis scholiastae posita ostendant quaedam Iconomachorum bella et portenta, ad aetatem nonnullorum saltem scholiorum satis aperto significandam. Tu interim index esto et arbiter.

ARTICULUS I.

SCHOLIA IN NOMOCANONEM INSERTA.

I.

Ad canones Apostolorum.

In can. III. Quid sint *νέα χίδρα*, et de primitiis fructuum offerendis, ut a sacerdote benedicantur.

Χίδρα 1), πάντες οἱ νεαροὶ καρποὶ τῶν ὀσπρίων καὶ τῶν σιτωνίων καρπῶν διαφέρονται· ὑπὸ τοὺς σιτωνίους δὲ 2), τέλειοι καρποὶ τῶν ὀσπρίων 3), κριθή τε καὶ ζειαί. Διάφορος δὲ καὶ ἡ ζειά· ζειὰ γὰρ καὶ τὸ γυμνόκριθον ὀνομάζεται καὶ ἡ συκαλίς, οὐ πολλοῖς ἐκφωνουμένη ὑπὸ τοὺς σιτωνίους, καὶ ἡ ὄλυρα, ἣν καὶ βρόμον φασί, καὶ ἡ ὄρυζα 4), καὶ ὁ ἔλυμος, ἤγουν ὁ πιστός. Ταῦτα δέ φασιν τὰς ἀπαρχὰς τῶν καρπῶν προσφέρειν 5) ἐν τῷ ναῷ, τοῦ εὐλογηθῆναι ἀπὸ τῶν ἱερέων, ἐν τῇ θείᾳ ἱερουργίᾳ, ἐν καιρῷ ἰδίῳ τῆς συλλογῆς αὐτῶν.

In can. XII. De litteris commendatitiis et pacificis.

Γράμματά 6) εἰσι συστατικά, ἃ καὶ ἀπολυτίκια λέγεται 7), τὰ συνιστῶντα τὴν ἱερωσύνην 8) τῷ προκομίζοντι· ἡ συστατική ἐστιν ἐπιστολὴ ἡ κινηθεισῶν τινῶν κατηγοριῶν καὶ εἰς συκοφαντίαν ἀπελεγχθεισῶν τὸ ἀνεπίληπτον τῷ ἐπιφερομένῳ προσμαρτυροῦσα 9). Εἰρηνικὴ δέ ἐστιν ἡ ἄνευ σκανδάλου τινὸς τοῦ ἐπικομιζομένου ἐγχειριζομένη ὑπὸ τοῦ προέχοντος πρός τινας ἀποφέρεσθαι.

In can. XXV. De poena segregationis.

Ἀφόρισίς 10) ἐστι καὶ τὸ ἐν ἐπιτιμίοις γενέσθαι, τοῖς ἐκβάλλουσι τῶν θείων περιβολῶν καὶ πρὸς τὴν τῶν μετανοούντων καθιστῶσι χώραν. Ἰδοὺ δὲ ἐνταῦθα κωλύει κατ' αὐτὸ ἀφορίζεσθαί τινα καὶ καθαιρεῖσθαι 11)· τὸ αὐτὸ λέγει καὶ ὁ ἅγιος Βασίλειος ἐν τῷ γ' καὶ λβ' αὐτοῦ κανόνι.

1) χίδρα. Monac. fol. 211, 324. vallic. F. 10.— χίδρα πάντα mon. bis—Πάντα τὰ νεαρὰ ὄσπρια vallicell.—2) ὑπὸ τοὺ σίτωνι δὲ monacen.—3) τῶν ὀσπρίων om. monac. 1° loco.—4) ὄρυζα monac. 2° loco, alias ὄλιβος ὁ πιστός, ταύτας δέ φασιν.—5) προσφέρουσι monac. 1° loco.—6) γράμματα. Monac. fol. 316, 321, vallicell. F. 18, ottobon. 97.—7) λέγονται vallicell. et monac. 1° loco.—τὰ συνιστῶντα αὐτῷ ib. monac.—8) ἱερωσύνην ἀπρόσκοπον, nec plura vallicell.—9) προσμαρτυροῦσιν monac. 1° loco post correcturam.—10) Ἀφόρισις. Monac. fol. 321, 334, 348, 361, vallicell. F. 10, qui incipit: ὅτι ἀφορισμός.—11) καθαιρεῖσθαι. Similia monacen. add. fol. 324 ad can. XXIX: Ἰδοὺ ἐνταῦθα δύο ἐπιτίμια ἐπήγαγεν, τῆς καθαιρέσεως καὶ τῆς ἀκοινωνησίας.

In can. XXVII. **De clerico peccatorem percutiente et de iniuriis condonandis.**

Ad haec verba: Ἐπίσκοπον ἢ πρεσβύτερον ἢ διάκονον τύπτοντα πιστοὺς ἁμαρτάνοντας . . . καθαιρεῖσθαι προστάττομεν.—Εἰς ἑαυτὸν 1) δηλονότι ἁμαρτάνοντας, οὓς καὶ τύπτει, διὰ τοῦ ἐντεῦθεν φόβου 2) τὸ μὴ καὶ ἑτέρους τὰ ὅμοια εἰς αὐτὸν πλημμελεῖν προδιορθούμενος, ὑπεναντία 3) ποιῶν τῷ κελεύοντι νόμῳ παρέχειν καὶ τὴν λοιπὴν σιαγόνα τούτῳ, ὃς ἐξ αὐθαδείας ἡμῖν κατακορὴς ἤνεγκεν ἀκατασχέτῳ θυμῷ ληφθεὶς 4) τὴν πληγήν. Ὁ τοιοῦτος οὖν ἔνοχος τῷ ἱερῷ νόμῳ τούτῳ, ἀλλ' οὐκ ἐκεῖνος, ὃς τὸν εἰς ἱερέα παρανομοῦντα σώφρονι μάστιγι καλῶς γε ποιῶν σωφρονίζει, ἔχων αὐτόν τε 5) τὸν Κύριον συμφωνοῦντα τῷ ἔργῳ, ὁπηνίκα τῷ ἐκ σχοινίου φραγελλίῳ τοὺς ἱεροκαπήλους ἀπήλασε τοῦ νομικοῦ ἱεροῦ 6), καὶ τὸν ἐπιστρέφεσθαι τοῖς φοβουμένοις τὸν Κύριον καὶ γινώσκουσιν 7) αὐτοῦ τὰ μαρτύρια προστυχόμενον, καὶ δὴ καὶ αὐτοὺς τοὺς ἐκκλησιαστικοὺς νομοφύλακας, οὓς ἐκδίκους λέγουσιν 8), ἄνωθεν ἐκ πατέρων ἐκδικεῖν τὰ τοιαῦτα τεταγμένους.

In can. XLI. **De rebus clerico necessariis.**

Ἀναγκαῖαι 9) χρεῖαι, διατροφαὶ καὶ σκεπάσματα, ὡς καὶ ὁ μακάριός φησι Παῦλος 10).

In can. XLII. **De alea.**

Ad haec verba: Κύβοις 11) σχολάζων.—Τοὺς ταβλιστάς, καὶ εἴ τι ἄλλο, ἐπιτεχνάσματι τοιούτῳ σχολάζοντας λέγει, ἃ ζατρίκια ὀνομάζουσι καὶ τριβόλια 12).

In can. XLVII. **De renovato baptismo quorumdam haereticorum.**

Ἀντὶ τοῦ ἐξ ἀρχῆς 13), καὶ κατὰ τὸ ὁλόκληρον, τοῦτο δὲ λέγει· ἐπειδὴ 14) τινες τῶν ἀπὸ αἱρέσεων ἐπιστρεφόντων βαπτίζονται μέν, οὐχὶ τελείως 15)· μυρίζονται δέ, ὡς καὶ 16) τοῦ θείου μυρισμοῦ μέρους ὄντος βαπτίσματος 17)· μὴ βουλόμενος οὖν ὁ κανὼν ὑπὸ ἔγκλημα 18) κεῖσθαι τὸν ἢ ὀρθῶς μὲν βαπτισθέντα, διά τινα δὲ περιπέτειαν τῷ θείῳ αὖθις ἁγιαζόμενον μυρισμῷ, ἢ καὶ τὸ 19) ἀτελὲς τῶν βεβαπτικότων βάπτισμα, διὰ τούτου τελειουμένου 20) προστίθησι τὸ ἄνωθεν.

De can. L. **De tribus baptismis.**

Τρία 21) βαπτίσματα λέγει ἀντὶ τοῦ τρεῖς καταδύσεις.

In can. LV. **De clerico in episcopum contumelioso.**

Ad haec verba: Εἴ τις 22) κληρικὸς ὑβρίσει τὸν ἐπίσκοπον.—Ἐξ αὐθαδείας δηλονότι καὶ ἀλαζονείας, ἀλλ' οὐκ ἄξια ὕβρεως πράξεται.

In can. LXIII. **Abstinendum a sanguine edendo.**

Τοῦτο 23) περὶ τοῦ ἐσθίοντος τὸ αἷμα τῶν ζώων φησίν, ὃ ἐν τοῖς ἐντέροις 24) μετὰ τὸ σφάξαι αὐτὰ ἐμβαλόντες ἐσθίουσιν· ψυχὴ γὰρ τούτου κτήνους λογίζεται.

1) ἑαυτοῖς. Mon. f. 316, vall. F. 10. Alius scholiastes vetus sub Aristenio falso nomine editus, eadem prae oculis habuit et in hunc retulit modum: Ὁ τὸν εἰς αὐτὸν ἁμαρτήσαντα πιστὸν ἢ ἄπιστον τύπτων ἱερεύς, καὶ διὰ τοῦ ἐντεῦθεν φόβου τὸ μὴ καὶ ἑτέρους εἰς αὐτὸν τὰ ὅμοια πλημμελεῖν διορθούμενος, ὡς ὑπεναντία ποιῶν τῷ κελεύοντι νόμῳ παρέχειν τῷ τὴν σιαγόνα τύπτοντι καὶ τὴν ἄλλην (Matth. v. 39), καθαιρεῖται, διὰ τὸ ἐξ αὐθαδείας καὶ ἀκατασχέτου θυμοῦ ὑπενεγκεῖν τὴν πληγήν. Ὁ δὲ τὸν εἰς τὰ ἱερὰ παρανομοῦντα σώφρονι μάστιγι σωφρονίζων, καθάπερ δὴ καὶ ὁ Κύριος τοῦ νομικοῦ ἱεροῦ τοὺς ἱεροκαπήλους τῷ ἐκ σχοινίου φραγγελλίῳ ἀπήλαυνεν, οὐ καθαιρεθήσεται· διὰ τοῦτο γὰρ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ νομοφύλακες καὶ ἔκδικοι λέγονται, ὡς ἐκ πατέρων ἄνωθεν τεταγμένοι τὰ τοιαῦτα ἐκδικεῖν.—Vallic. εἰς αὐτόν.—2) καὶ τῆς εἰς ἑαυτὸν ἐκδίκης φόβῳ, τοῦ καὶ ἑτέρους id.—3) ὁ καὶ ὑπεναντίον τῷ νόμῳ id.—τὸ κελεῦόν τι monac. distincte.—σιαγόνα τούτου id.—4) ληφθεὶς om. vallic. id. om. ὁ τοιοῦτος οὖν.—τῷ νῦν ἱερῷ id. et om. τούτῳ.—5) καὶ αὐτὸν id.—6) ἱεροῦ. Ioan. 11, 15.—καὶ τὸν monac.—7) καὶ φυλάττουσιν id.—8) καλοῦσιν id.—9) ἀναγκαῖαι Monac. f. 400.—10) Παῦλος. Cf. 1 Tim. VI, 8.—11) Κύβοις. Monac. fol. 325, 343.—12) τριβόλια cangianis adde, et vide ibi ζατρίκια.—13) ἐξ ἀρχῆς monac. fol. 236, 325, vallic. F. 18, ottob. 97.—κατὰ τὸ ὁλ. om. vall.—14) ὅτι ἐπειδὴ ottob.—15) τελείαν ottobon.—16) ὡς οὖν καὶ vallic.—17) τοῦ βαπτίσματος id.—18) ἔγκλησιν id.—19) ἢ κατὰ τὸ id.—20) τελειούμενον id.—21) τρία. Monac. fol. 229.—22) τις. Ib. fol. 326, 386.—23) τοῦτο. Monac. f. 326.—24) ταῖς ἐντέροις id.

In can. LXVI. Ut cum canone XXVII concilietur.

Εἰ δὲ μὴ φονεύσει 1) κρούσας, τί; καὶ μάλιστα, εἰ δὲ μηδὲ ἅπαξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις κρούσας 2), τοῦ κζ' τὸν ἅπλως τύπτοντα, κἂν μὴ πατάξῃ 3), καθαιροῦντος. Ἔστιν οὖν εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἐναντιοῦνται· ἄλλο γὰρ τὸ ἑκόντα καὶ σὺν αὐθαδείᾳ τύπτειν, καὶ ἄλλο τὸ μάχῃ συντυχόντα, καὶ ἐκ περιστάσεως ἢ καὶ ἀμυνάμενον 4) εἰς τὸ πολλακὶς κροῦσαι συνενεχθῆναι.

In can. LXVIII. De renovanda haereticorum ordinatione.

Ὅτι τοὺς 5) παρὰ αἱρετικῶν χειροτονηθέντας ἀναχειροτονεῖ ὁ κανὼν οὗτος, τὴν χειροτονίαν αὐτῶν μὴ δεχόμενος.

In can. LXXX. De laico non statim ordinando pugna canonum.

Ὅρα 6) ποίους λαϊκοὺς ὁ ἀποστολικὸς οὗτος κανὼν οὐ βούλεται παραυτὰ χειροτονεῖσθαι, καὶ σκόπει ὅτι ὁ μὲν β' ἐν Νικαίᾳ κανὼν ἕπεται τούτῳ. Ὁ δὲ ι' ἐν Σαρδικῇ μάχεται, οὐδ' ὅλου, ἀλλὰ μερικῶς, ὅτι μηδὲ πάντα κωλύει λαϊκὸν, ἀλλὰ ὡρισμένως πλούσιον καὶ σχολαστικοὺς ἀγοραίους.

II.

Ad canones Nicaenos.

In can. II. Quis neophytus ab ordinatione arcendus.

Σκόπει 7) ὅπως τὸν νεόφυτον ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ὀρθῶς νοεῖ, καὶ ἀκολούθως τῷ τῶν ἀποστόλων π' κανόνι, καὶ οὐχ ὡς ἡ ῥωμαϊκὴ ἄνοια καὶ ἀμάθεια 8) κατὰ τὸν ι' τῆς ἐν Σαρδικῇ κανόνα.

In can. VII. De metropolitano Caesariensi in Palaestina.

Τινὲς 9) ἐνταῦθα μητρόπολιν λέγουσιν εἰρῆσθαι Καισάρειαν· αὐτὴ γὰρ χρηματίζει μητρόπολις πρώτη τῆς Παλαιστίνης, ἧς ἔστι καὶ ἡ ἁγία Πόλις· καὶ ἡ νέα δὲ διάταξις 10), ἡ περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Παλαιστίνης, τὴν Καισάρειαν λέγει μητρόπολιν πρώτην τῆς Παλαιστίνης.

In can. VIII. De ordinatione et manuum impositione, iuxta Tarasii, in II synodo nicaena, expositionem.

Ἐν τῇ ἀρχῇ 11) σχεδὸν τῶν τῆς ἐν Νικαίᾳ δευτέρας συνόδου πρακτικῶν, ὁ κανὼν οὗτος ἀνεγνώσθη, καὶ ἐπεὶ ἐζητήθη πῶς νοητέον τοὺς χειροτονουμένους, Ταράσιος ὁ ἁγιώτατος πατριάρχης εἶπεν ὅτι ἐπ' εὐλογίας ἐνταῦθα ἡ χειροθεσία λέγεται, καὶ οὐκ ἐπὶ χειροτονίας.

In can. XI. De gradu poenitentiae etiam respectu ad ordinationem servando.

Ὡς οὐκ ἔξεστιν 12) ὑπερβῆναι βαθμὸν τὸν ἐν μετανοίᾳ, ἐξ οὗ ἡ ποιότης τοῦ ἁμαρτήματος ἀρχὴν λαβοῦσα ἀφορίζεται τὴν μετάνοιαν τῷ ἡμαρτηκότι.

In can. XII. De militibus a monachatu ad militiam revertentibus canon intelligendus est.

Οἱ ἀπὸ τοῦ τάγματος 13) τοῦ στρατιωτικοῦ εἰς τὸ μοναχικὸν ἐλθόντες, εἶτα πάλιν ὑποστρέψαντες ἐν τῇ στρατείᾳ.

1) φονεύσει. Mon. fol. 326, 346, vall. F. 18, ottob. 97. φονεύσῃ monac. 1° loco et vall. — 2) κρούσει uterque ib. ἀλλὰ καὶ τὸν π. κρ. vall. ottob. — 3) πατάξει monac. 1° loco. — post καθαιροῦντος vallic. et ottobon. inserunt: ἐν καὶ ζήτει κάτωθεν. — 4) ἀμυνόμενον iidem ambo. — 5) τούς. Monac. fol. 326, vallicell. F. 18, ottobon. 97. Duo posteriores incipiunt: Σημείωσαι ὅτι. — 6) ὅρα. Monac. fol. 115. Satis quieta hic orditur velitatio adversus canones sardicenses, quae inde multo acrior, statim Photium a longe redolebit. Vide ad canon. X sardicens. infra. — 7) σκόπει. Monacen. fol. 115, 327. — 8) ἀμάθεια. Iam plenis buccis photiana buccina inflatur, obturanda mox. Caeterum quasdam horum scholiorum lacinias vix assutas iam collegi in t. I p. 422. — 9) τινες. Monaceo. fol. 73. — 10) διαταξις. Est novella CIII, a. 536, ad cuius aetatem scholium videretur proxime accedere, nisi tritum nimis esset, νεαν dici Novellam. — 11) ἀρχῇ Monacen. fol. 121. — 12) ἔστιν. Ibid. fol. 389. — 13) τάγματος. Ib. fol. 381.

In can. XVII. **De prohibito quocumque ex nummis foenore.**

Ἡ γὰρ τὰ αὐτοῦ 1) τοκίζων, ἢ ἑτέροις ὑποτιθέμενος τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, τοκίζει, ὡς ἂν μὲν αὐτὸς διαγινώσκοιτο τοῦτο ποιῶν.

In can. XIX. **De ordinatione revertentium ab haeresi.**

Περὶ τῶν ἐξ αἱρέσεων 2) μετελθόντων διαλέγεται ὁ παρὼν κανών, καὶ λέγει μὴ ἔχειν αὐτοὺς χειροτονίαν.

III.

Ad canones Constantinopolitanos.

In can. III. **An patriarcha Constantinopolitanus Romano subsit.**

Τὸ Μετὰ 3) τοῦ χρόνου δηλωτικόν ἐστιν, οὐ τῆς τιμῆς, ἐπεὶ πῶς ἕξει τὰ κατὰ τὴν τιμὴν πρεσβεῖα ὁ κατ' αὐτὴν δευτερεύων; οὕτως οὖν καὶ ἡ ἁγία 4) τετάρτη οἰκουμενικὴ σύνοδος τὸν κανόνα τοῦτον ἐνόησεν, ἐν τῷ κη' αὐτῆς κανόνι ἐπικυρώσασα ἴσοις πρεσβείοις τὸν Κωνσταντινουπόλεως τιμᾶσθαι θρόνον· τὸ δὲ ἰσάζειν ἅμα καὶ δευτερεύειν τῇ τιμῇ, ἀσύμβατόν τε καὶ ἀδιανόητον.

IV.

Ad canones Chalcedonenses.

In can. IX. **Ne clerici saecularia officia obeant, inconsulto episcopo, et quis exarchus.**

Ὅτι οὐ δύναται 5) κληρικὸς ἐπὶ κοσμικὰ δικαστήρια ἔρχεσθαι.

Τὸ Μετὰ γνώμης τοῦ ἐπισκόπου, αἱροῦνται τινες οἱ κληρικοί.

Ad verba: Εἰ δὲ κληρικὸς πρᾶγμα ἔχει. — Περὶ τῶν πρᾶγμα ἐχόντων πρὸς ἐπίσκοπον κληρικῶν.

Ἔξαρχον διοικήσεως καλεῖ τὸν πατριάρχην ἑκάστης διοικήσεως, ὑφ' ὃν οἱ τῶν ἐκείνης ἐπαρχίας τελοῦσι μητροπολῖται.

In can. XVII. **An exarchus idem sit ac metropolita aut patriarcha CP.**

Ἀγροικικὰς 6) μὲν λέγει τὰς ἐπὶ τῶν ἐσχατιῶν ἱδρυμένας, ἃς καὶ μονείκια νῦν φασιν· ἐγχωρίους 7) δέ, τὰς ἐν μέσοις ἀγροῖς ἢ κωμαῖς· οὐ μάχεται δὲ τῷ ὀγδόῳ κανόνι, τῷ ἐν Ἐφέσῳ, κελεύοντι 8) μὴ ἐπιπηδᾶν ἀλλοτρίᾳ παροικίᾳ, ἀλλ' εἰ καὶ τετόλμηταί τι τοιοῦτον, ἀποκαθίστασθαι ταύτην τῷ προδεσπόζοντι· ἄλλο γὰρ παρ' ἐκείνοις τοῖς πατράσι, καὶ ἄλλο παρὰ τούτοις τὸ ἀμφισβητούμενον· οἱ μὲν γὰρ περὶ τῶν ἤδη κατηρτισμένων λαῶν, καὶ τῶν ἤδη 9) ὑφ' ἑτέρῳ ἐπισκόπῳ γεγενημένων, εἶτα παρὰ τῶν πλεονεκτεῖν εἰωθότων κατεχομένων πόλεων ἢ κωμῶν ἀπεφήναντο· οὗτοι δὲ περὶ ἀγρῶν, ὡς εἰκός, μηδὲ τοσοῦτον εἶναι λόγον παρὰ τῷ ἐπισκόπῳ τῷ κατειληφότι 10) διὰ τὸ ἀχρεῖον καὶ μικροπρεπὲς ἕτερον παρορώμενον.

1) αὐτοῦ. Monac. fol. 348.—2) αἱρέσεως. Ibid. fol. 173, 232.—3) μετά. Ibid. fol. 73, 74, vallicell. F. 18, ottobon. 97. Iterum vesania graeca sibi indulget. Quid clarius non insanienti quam illud canonis CP. tertii: «CP. episcopum habere honoris privilegia *post* Romae episcopum?» Mitto quae aliunde vim canonis elevant, ob graecanicam fraudem, qua non solum dubia proponere, sed ex dubiis falsa deducere semper studuerunt. Μετὰ igitur hic, si eos audieris, non secundum neque tantum honorificum patriarcham dicit, sed statuit, eversa sede Romana, primam esse constantinopolitanam. Eadem ad nauseam infra habes.—τοῦ om. vall. ottob. ante χρόνου, paulo post τὸν post ἐπεί, et τὰ ante κατά.—4) ἡ ἁγία id. om.—5) δύναται. Monac. fol. 75.—6) ἀγρυσικάς. Id. fol eod. et vallic. F. 10.—7) ἐγχωρίως δὲ monac.—8) κελεύοντι om. vallic. habetque: μηδ' ὅλως ἐπιπηδᾶν ἑτέρᾳ ἐπισκοπῇ, [ἢ] τῇ μὴ προσηκούσῃ [cod. ἑτέρας ἐπισκοπὴν τῇ μὴ π] παροικίᾳ· ἀλλ' εἰ καὶ τετολμ. τοιοῦτον, ἀναμφιλέκτους τῷ προδεσπόζοντι ἀποκαθίστασθαι, εἴ γε οὗτοι οὐ μόνον οὐκ ἀποκαθίστασθαι, ἀλλὰ καὶ διαδικάζεσθαι κελεύουσιν καὶ πρὸς ἀποδείξεις χρή· ἄλλο γὰρ παρ' ἐκείνοις, ἄλλο παρὰ τοῖς πατράσι τὸ ἀμφισβητούμενον.—9) τῶν ἤδη om. id.—Dein: ἐπισκόπῳ τελούντων ὑπὲρ τῶν πλεονεκτεῖν εἰωθότων, ἁρπαζομένων τὰ ἱερωθέντα ἀπεφήνατο πόλεων ἢ κωμῶν. Εἰ δὲ νῦν περὶ ἀγρῶν.—10) τῷ προκατειληφότι id.

Ἐξάρχους [1] καλεῖ ἐκείνους, ὑφ' οὓς τελοῦσιν οἱ μητροπολῖται· εἶεν δ' ἂν οὗτοι πατριάρχαι, ὑφ' ὧν καὶ κρίνεσθαι τὰς κατὰ τῶν μητροπολιτῶν κινουμένας βούλοιντο δίκας, ἢ ὑπὸ τοῦ Κωνσταντινουπόλεως, ἐξαιρέτῳ προνομίῳ; τοῦτον ἡ σύνοδος τιμήσασα τὸν θρόνον, ἐξάρχους λέγει τοὺς τῆς πρώτης καθέδρας ἐπισκόπους, οἱ εἰσὶν οἱ πατριάρχαι· τεκμηριοῖ καὶ ὁ τῆς ἐν Καρθαγένῃ λθ' κανών, ἀπαγορεύων μὴ δεῖν αὐτοὺς ὅτι τῇ τοῦ ἐξάρχου προσηγορίᾳ καλεῖσθαι. Εἰ δὲ λέγει τις ὡς ὁ ἔκτος τῆς ἐν Σαρδικῇ κανὼν ἔξαρχον καλεῖ τὸν μητροπολίτην, ἀληθεύσει μὲν, οὐδὲν δὲ ἀξιόλογον [2] ἐρεῖ πρὸς τὸ παρὸν ζήτημα· αὐτὸς γὰρ οὗτος ὁ προκείμενος τῆς ἐν Καλχηδόνι κανὼν ιζ' [3], λέγων τὸν παρὰ τοῦ μητροπολίτου ἀδικούμενον δικάζεσθαι παρὰ τῷ ἐξάρχῳ, δείκνυσιν ἕτερον ὄντα τὸν ἔξαρχον παρὰ τῷ μητροπολίτῃ· εἰ δὲ ὑποτρέχει [τινὶ] τις λογισμὸς, μήποτε τοὺς παρὰ τῶν πατριαρχῶν ἐπί τινας ἐκκλησιαστικὰς διοικήσεις πεμπομένους ἐξάρχους [οὕτω γὰρ ὀνομάζονται [4] κατὰ τὸ νῦν ἐπιχωριάζον ἔθος, [ὡς] ὁ κανὼν σημαίνει], οὐδεμίαν οὐδὲ οὕτως εὑρίσκει χώραν ὁ λογισμός· πρῶτον μὲν γὰρ διὰ τί, τῶν ἄλλων θρόνων ἐχόντων ἐξάρχους, ὁ Κωνσταντινουπόλεως οὐχ ἕξει; Ἔπειτα καὶ τἀναντία κατασκευασθήσεται τῶν σπουδαζομένων τοῖς ἀντιλέγουσιν, ἐξαιρουμένου κἀντεῦθεν τοῦ Κωνσταντινουπόλεως· εἰ γὰρ οἱ ὑπὸ τοὺς ἄλλους θρόνους ἐπίσκοποι καὶ κληρικοὶ πρὸς τοὺς μητροπολίτας ἀμφισβητοῦσι, μέλλοιεν τὰς ἐκκλήτους ποιεῖσθαι πρὸς τοὺς ὑπὸ τῶν πατριαρχῶν αὐτῶν στελλομένους ἐξάρχους, ἢ πρὸς τὸν Κωνσταντινουπόλεως πατριάρχην; ἆρα ὁ Κωνσταντινουπόλεως μόνος ἔχει προνόμιον τοὺς τῶν ἄλλων πατριαρχῶν ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς καὶ μητροπολίτας κρίνειν, καὶ λύειν αὐτῶν τὰς ἀμφισβητήσεις. Ἔπεται δὲ καὶ τρίτον ἄτοπον, τὸ τοὺς ἄλλους πατριάρχας παντελῶς εἴργεσθαι τοῦ κρίνειν τοὺς αὐτοῖς ὑποκειμένους, καὶ μᾶλλον εἶναι μείζονα τὴν αὐθεντίαν τῶν ἐξάρχων αὐτῶν, εἴπερ αὐτοὶ μέλλουσι δέχεσθαι τὰς ἐκκλήτους ἢ ὁ Κωνσταντινουπόλεως· ὅπως παντὶ τρόπῳ τὸ προνόμιον ἐξῃρημένον τῷ Κωνσταντινουπόλεως σώζεται, διά τε τοῦ παρόντος ιζ' κανόνος καὶ τῆς διατάξεως τῆς ϐ'.

De praescriptione XXX annorum, in vindicandis ecclesiis requisita.

Ad verba: λ' ἐτῶν [5].– Ταύτας ἀβιάστως διακατέχοντες ᾠκονόμησαν, εἰ δὲ ἐντὸς λ' ἐτῶν.

In can. XXVIII. De Primatu Romano, quem sibi Byzantini male vindicant.

Ad verba: Τὰ ἴσα πρεσβεῖα.–Τὰ ἴσα [6] φησίν, ὥστε τὸ ἐφ' ἑξῆς εἰρημένον, δευτέραν μετ' ἐκείνην· καὶ εἴ που ἄλλοθεν γέγραπται τὸ δευτερεύειν, οὐ τῇ τιμῇ τῶν πρεσβείων χρὴ νοεῖν· οὕτω γὰρ ἂν αὐτὸς ἑαυτῷ [7] διεμάχετο ὁ κανών, ἀλλὰ τὸ δεύτερον τῷ χρόνῳ ἀκουστέον, καὶ τὸ ἀληθὲς γὰρ οὕτως ἂν ἔχοι [8], καὶ ὁ κανὼν ἕξει τὸ μὴ ἀναιρεῖν ἑαυτόν, εἴπερ δὴ [9] ἡ βασιλεία εἰς [10] ἴσον ἄγει τὰς δύο καθέδρας, ἡ ζημιωθεῖσα ταύτην κατὰ τὸν ἱερὸν τοῦτον κανόνα ἐζημιώθη, δηλονότι καὶ τὴν ἰσότητα.

Ad verba νέας Ῥώμης [11]: Σημαίνει τοὺς χειροτονουμένους ὑπὸ τοῦ θρόνου Κωνσταντινουπόλεως, [καὶ] διὰ τί τὰ πρεσβεῖα ἐδόθη τῇ ἐκκλησίᾳ Ῥώμης.

Ad verba μητροπολίτας μόνους: Ἄνωθεν [12] τὸ Μόνους πρόσκειται, ἐπειδὴ [13] οἱ ἀπὸ Μακεδονίας καὶ Ἰλλυριῶν [14] καὶ Θετταλίας καὶ Ἀττικῆς καὶ Πελοποννήσου [15] καὶ Παλαιᾶς Ἠπείρου καὶ τῶν ταύτης ἐθνῶν ὑπὸ τὴν Ῥώμην τηνικαῦτα ἐτέλουν.

Aliud scholium de primatu. Ὄπισθεν [16]· Δεῖ εἰδέναι ὡς διὰ τοῦτο δευτέραν τὴν Κωνσταν-

1) ἐξάρχους. Monac. F. 75, 76.—2) ἀληθεύσει μέν, οὐδὲν δὲ ἀξιόλογον cod.—3) καν. δ' cod.—4) ὀνομάζονται ib. Hic vero si quis miretur qua vafritie Graeci suos in usus detorqueant veteres canones, et qua arte verba vel obvia et simplicia, ut ibi nomen Exarchorum, sibi in fraudem patrocinari iubeant, per me licet. Ut quid vero tempus tererem, in subvertenda triplici illa strue caducorum argumentorum?—5) ἐτῶν. Id. fol. 75 in marg.—6) ἴσα. Id. fol. 76, 407, vallic. F. 18, ottob. 97.—7) ἑαυτοῦ vallic. ottobon.—8) ἔχῃ Id.—9) δὲ mon. 1° loco.—10) εἰς om. mon.—11) Ῥώμης Mon. fol. 407 in marg.—12) ἄνωθεν, respectu ad superiorem eiusdem paginae locum in monac. fol. 76, idemque fol. 407 in marg. item in vallicell. et ottobon.—τὸ μόνον vall. τὸ μόνοις ottobon.—13) ἐπειδὴ ὁ monac.—14) πρὸς τοῖς Ἰλλυρίοις vall. ottob.—15) καὶ πέλοπας monac.—16) ὄπισθεν. Respicit obversam paginam eiusdem folii 76 in

τινούπολιν ἐκκλησίαν ὠνόμασε, ἐπειδὴ τότε ἡ πρεσβυτέρα ἐβασίλευε Ῥώμη· εἴ τι τοίνυν, καθά φησιν ἡ ἁγία αὕτη σύνοδος, διὰ τὸ βασιλεύειν τὴν πρεσβυτέραν Ῥώμην οἱ πατέρες ἐκεῖνοι τὰ πρεσβεῖα δεδώκασι, μόνης νῦν εὐδοκίᾳ Θεοῦ ταύτης τῆς θεοφυλάκτου πόλεως βασιλευούσης, εἰκότως αὕτη νῦν καὶ τὴν προτέραν κέκτηται.

V.

Ad canones II Concilii Nicaeni.

In can. I. **De rudi doctrinarum morumque squallore, quem Iconomachi induxerunt.**

Μηδὲ θαυμάσεις [1], μηδὲ παράδοξόν σοι δόξει, ὅτι τὴν τῶν ψαλμῶν ἀπαιτεῖ γνῶσιν, καὶ [οὐ] τὴν ἄλλην τῶν ἱερῶν μαθημάτων ἐπίγνωσιν τοὺς μέλλοντας εἰς ἀρχιερωσύνην προβαίνειν ὁ προκείμενος οὗτος κανών. Τῆς γὰρ Ἰσαύρων ἐπικρατούσης δυναστείας, καὶ τῆς εἰκονομαχικῆς ἐμπλατυνομένης αἱρέσεως, ἐπὶ τοσοῦτον ἐξ ἀνθρώπων ἀπηλάθη τὰ θεῖα ταῦτα μαθήματα, ὥστε μόλις εὑρίσκεσθαί τινας τῶν ὑποδεδυκότων τὸ τῆς ἀρχιερωσύνης ὄνομα αὐτὸ τοῦτο μόνον ὁλόκληρον, μήτε τί γε ἄλλο, ἢ τοὺς δαυιτικοὺς ψαλμοὺς εἰδέναι· διὸ ἐξ ἀνάγκης γέγονεν, εἰ καὶ μὴ καταθύμιον τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μεγάλῳ ἀρχιερεῖ Ταρασίῳ, ἐν τῇ ἁγίᾳ οἰκουμενικῇ συνόδῳ, τοιοῦτόν τινα περὶ τῶν ἀρχιερέων διατυπῶσαι κανόνα. Τὸ οὖν παράδοξον τῆς διορθώσεως τὴν τῆς αἱρέσεως ὑπερβολὴν ἐλέγχει, οὐχ ὕβριν φέρει τοῖς διορθουμένοις, ἐκ τῆς προκατασχούσης σαθρότητος.

VI.

Ad canones Ancyranos.

In can. I. **De concionibus ad plebem christianam.**

Ad verba: ἢ ὁμιλεῖν [2]. – Λόγους διδασκαλικοὺς ποιεῖσθαι τῷ λαῷ· πῶς γὰρ ἂν ἑτέροις ὑπόθοιντο [3] τὰ βέλτιστα αὐτοὶ παρασφαλέντες τοῦ κρείττονος.

In can. VI. **De communione per duos annos interdicta.**

Ad verba: Δύο ἔτη [4] κοινωνῆσαι. – ἤτοι τὴν τοῦ Κυρίου ἀναστάσιμον, λέγω δὲ τὸ ἅγιον πάσχα ἢ τὴν κυριακὴν ἡμέραν τῆς συνόδου, καθ᾽ ἣν καὶ ἔμελλε πέρας λαβεῖν [5] τὰ διοικηθέντα. Σκόπει, ὅτι τὴν κοινωνίαν, οὐ τὸ μετασχεῖν τοῦ ἀγαθοῦ φησιν, ἀλλὰ τὸ τοῖς πιστοῖς συνίστασθαι.

In can. X. **De concordia huius canonis cum apostolico XXVI, adversante vero VI trullano.**

Δοκεῖ [6] μάχεσθαι οὗτος ὁ κανὼν τῷ κς΄ τῶν ἁγίων ἀποστόλων, τάχα δὲ οὐ μάχεται· οὗτος μὲν γὰρ περίστασιν εἰσάγει, τὴν περὶ τὴν κατάστασιν· ἐκεῖνος δὲ ἀπεριστάτως ὁρίζει. Ὁ δὲ τῆς ἕκτης συνόδου ς΄ κανὼν ἀντίκειται φανερῶς.

VII.

Ad canones Neocaesarienses.

In can. IV. **De leviore poena inchoati peccati.**

Καλῶς [7] εἶπεν Πρόθηται ἐν ἀρχῇ, μέχρι ψιλῆς προθέσεως ἔστη· ἀλλὰ καὶ [εἰ] τὸ σπουδῆς ἐχόμενον ἔπραξεν, ὑπόκειται σωφρονισμῷ, καθὼς διαγορεύει ὁ τοῦ ἁγίου Βασιλείου κανών.

cod. monac.—Iterum iterumque scholiasta eadem chorda oberrat, sive quum canit iuria esse ecclesiastici et a synodis concessum Petri primatum, sive quum a Caesare ius divinum oriri somniat, sive quum novam Romam in aevum esse imperaturam vaticinatur. Quae quidem vana Zonaras, immo ipse Balsamon, ut suo loco videbimus, vix non explodunt egregie.—1) θαυμάσεις. Monac. fol. 62. Eadem memini legere me in variis codd. quae etiam Wolfius recepit in Anecd. t. IV p. 113. θαυμάσῃς mon.—2) ὁμιλεῖν. Monacen. fol. 212, 337, 390; vall. F. 10.—3) ὑποθεῖεν τὰ monac. 1. loco et vallic.—4) ἔτη. Monac. fol. 390, vallicell. id.—5) λαμβάνειν vallic.—6) δοκεῖ. Monac. fol. 327. Plane nomocanonis conditorem refert id scholion, quod prae se fert indolem cuiusdam ἐναντιοφανοῦς.—7) Καλῶς. Monac. fol. 487.

In can. V. **De catechumenorum duplici conditione.**

Κατηχουμένους λέγει [1]) πιστοὺς βαπτίζεσθαι μέλλοντας· δύο δὲ τούτων εἴδη· αἱ μὲν γὰρ ἄρτι προσέρχονται, διὸ καὶ ὡς ἀτελέστεροι μετὰ τὴν ἀκρόασιν τῶν γραφῶν καὶ τῶν θείων εὐαγγελίων εὐθὺς ἐξίασιν· οἱ δὲ ἤδη προσῆλθον καὶ γεγόνασι τελειότεροι τῶν ἄρτι προσερχομένων, ὅθεν καὶ τὴν ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὴν ἀναμένοντες τὸ γόνυ κλίνουσιν ἐν αὐτῇ.

VIII.

Ad canones Antiochenos.

In can. XI. **Firma stet omnium provinciae episcoporum sententia.**

Ὅτι [2]) ὁ συμφώνως ὑπὸ πάντων τῶν ἐπισκόπων τῆς συνόδου τῆς ἐπαρχίας κατακριθεὶς οὐκέτι δύναται παρ᾽ ἑτέροις δικάζεσθαι, ἀλλὰ μένει ἡ ψῆφος βεβαία.

IX.

Ad canones Laodicenos.

In can. XLV. **Baptismum differri ad quadragesimae terminum, ne ieiunii integritas solvatur.**

Ὡς [3]), ἐκείνων ὄντων δεκτῶν, τῶν ἐξ [ἀρχῆς] αὐτῆς τῆς τεσσαρακοστῆς νηστευόντων, οὐχ τῆς ἀσκήσεως τελείας οὔσης, καὶ ἀπεσχεδιασμένης.

X.

Ad canones Sardicenses.

In can. III. **De transitu ad alteram provinciam et provocatione ad extraneum iudicem.**

Ad vocem διαβαίνει: Πότε [4]) δύναται ἐπίσκοπος ἀπὸ τῆς ἰδίας ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν διαβαίνειν, καὶ διὰ τί;

Ad vocem προνοητέον: Ὅτι οὐ δύναται ἐπίσκοπος ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας καλεῖν ἐπίσκοπον ἐπιγνώμονα.

Ad vocem Πέτρου: Ποῦ φησι τὴν ἔκκλητον γυμνάζεσθαι, καὶ ἀνανεοῦσθαι τὴν δίκην, καὶ πῶς τῇ γνώμῃ ταύτῃ ἀποκρίνασθαι;

Ad can. V. **Variae Graecorum exceptiones in regulam sardicensem qua confirmatur Sedis Romanae primatus.**

Σημείωσαι [5]) τί φησι περὶ ὀφειλόντων ἀποσταλῆναι πρεσβυτέρων ἐκ προσώπου τοῦ πάπα.

Ἐκ τούτου [6]) τοῦ κανόνος τὸ ῥωμαϊκὸν ἦρται εἰς ἀλαζονείαν· καὶ τοῦτον ὡς τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου πάλαι προβαλόμενοι, ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ συνόδου ἑάλωσαν κακοῦργοι [7]) οἱ τότε τῶν Ῥωμαίων προεδρεύοντες, ὡσαύτως [8]) δηλοῖ τὸ συνοδικὸν προοίμιον τῆς ἐν Καρθαγένῃ· πλὴν οὐδὲ οὗτος αὐτοῖς ὁ κανὼν πλέον τι χαρίζεται τῶν ἄλλων κανόνων, κἂν ἀλόγως τοῦτο δοκῶσιν. Οὐ γὰρ ἁπλῶς πάντα καθαιρεθέντα φησὶν ἄδειαν ἔχειν ἔκκλητον διδόναι τῷ Ῥώμης (οὕτω γὰρ ἂν τὴν ἄντικρυς πολεμοῦσα τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἡ ἐν Σαρδικῇ), ἀλλὰ τὸν ὑπὸ τῶν γειτνιαζόντων ἐπι-

1) λέγει. Id. f. 232 —2) ὅτι. Id. f. 3, 9, 309.— 3) ὡς. Monac. f. 229. Obscurum ἀπόσπασμα nihil aliud est quam segmentum male corrasum ex Aristenio ad hunc can. cuius vide ultima verba.—4) πότε, Id. F. 77, 310. Glossemata id genus marginibus inscripta expungere satius visum est, nisi placuisset de sardicensibus canonibus nihil omittere.— 5) σημ. Monac. fol. 310 in margine Statim moneamur graeculum in aciem descendere.—6) ἐκ τούτου. Monac. fol. 78, 310; vall. F. 18; ottob. 97 et in multis codd. legitur huiusce Thrasonis φλυαρία. Quibus tamen monacensis scholiasta minus contentus, exordium sic temperavit: Ἐκ τούτου τοῦ κανόνος αἴρεται τὸ ῥωμαϊκὸν ἀλαζονείας καὶ τοῦτον ἡ τῆς ἐν Νικ.—7) κακουργίας bis monac. mox τῆς ῥώμης 2° loco Id.—8) ὡς αὐτὸ Id.

σκόπων καθῃρημένον, καὶ πάλιν τὸν ὑπὸ τῆς αὐτῆς ἐνορίας· οὔτε γὰρ 1) μητροπολίτου συνέλευσιν, οὔτε ἐξάρχου, ἤτοι πατριάρχου συμπαρουσίαν 2) συμπεριλαμβάνει· ὥστε ἐνταῦθα 3) ἄν τις τούτων παρῇ, καὶ οὐδὲ ὑπὸ τῶν γειτνιώντων, οὐδὲ ἐν τοῖς γειτνιῶσι ἡ τοῦ ἐπισκόπου κατάκρισις συστῇ, οὐδεμία ὑπὸ τοῦ Ῥώμης ἀναψηλάφησις ἔσται, ὥστε 4) τῷ προκειμένῳ κανόνι παραλειφθήσεται. Οὗτος γὰρ 5) προδήλως περὶ μόνων τῶν ἐν τῇ δύσει ἐκπεφώνηται, διότι καὶ ὁ Ὅσιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐκθέμενοι τοὺς κανόνας ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἦσαν· ἐν γὰρ τῇ ἀνατολῇ οὐδαμῶς μέχρι νῦν συνήθεια τοιαύτη κεκράτηκε.

In can. X. **De neophyto laico ab episcopatu arcendo.**

Ὅτι τοὺς πλουσίους 6) καὶ τοὺς ἀπὸ τῆς ἀγορᾶς σχολαστικοὺς ὁ κανὼν οὗτος κωλύει, διὸ οὐδὲ δοκεῖ καθόλου μάχεσθαι τοῖς ἀποστολικοῖς κανόσι καὶ ταῖς οἰκουμενικαῖς συνόδοις, αἷς ἡ ἀπὸ λαϊκῶν τῶν μὴ προσφάτως πιστευσάντων ἀκώλυτός ἐστι πρόοδος παντελῶς εἰς τὴν τῶν ἐπισκόπων τιμήν· τὸ μέντοι γε Νεόφυτον ἀλόγως ἅμα καὶ ἐναντίως τοῖς πρὸ αὐτοῦ κανόσιν ἐνόησε. Νεόφυτος γὰρ καὶ τῷ θείῳ ἀποστόλῳ καὶ τοῖς ἄλλοις ἡμῶν πατράσι καὶ τοῖς κανόσιν οὐχ ὁ νῦν εἰς κληρικὸν παραγγέλλων, ἀλλ᾽ ὁ τὴν χριστιανῶν πίστιν ἄρτι περιλαμβάνων καὶ νοεῖται καὶ λέγεται. Πλὴν καὶ ἐπισκόποις (ὅτι οὗτος ὁ κανὼν οὐχὶ ἐπισκόπους 7) μόνον μὴ γίνεσθαι ἀπὸ λαϊκῶν ἀνοήτως 8) προσδιορίζεται, συγχωρεῖ ἀλλ᾽ οὐδὲ πρεσβύτερον ἢ διάκονον, ὅπερ ταῖς ἁπανταχῇ ἐκκλησίαις ὁρᾶται ἀπρόσδεκτον), πλὴν εἰ μή τις πάλιν ἐπὶ μόνων τῶν ἀπ᾽ ἀγορᾶς πλουσίων καὶ σχολαστικῶν τὸν κανόνα διαλαβεῖν λέγει, βοηθῇ αὐτῷ ἐπινοῶν τινα, [ὡς] ἄλογος καὶ παντελῶς καὶ ἡ τῆς παρατηρήσεως αἰτία· διὰ γὰρ τὴν δοκιμασίαν τῶν τρόπων δεῖν φησιν παραλαμβάνεσθαι τὸν χρόνον, ὥσπερ οὐ κακὸν τὸν λαϊκὸν ἐξεταζόμενον δοκιμὴν παρασχεῖν βίου. Καίτοι εἰ μὴ δυνατὸν δοκιμασίαν δοῦναι λαϊκόν, οὐδ᾽ ἁπλῶς εἰς κλῆρον ὅλως χρὴ παραγγέλλειν τοῦτον· ἀδύνατον γάρ, ὡς ἡ πρόνοια βούλεται, δοκιμὴν βίου λαϊκοῦ λαμβάνειν· ἀδόκιμον δὲ πῶς ἄν τις εἰς τάξιν ἄγοι κληρικῶν; ὥστε ἢ ὅλως ἀπείργει τὸ παρὸν νόημα μηδένα καθίστασθαι κληρικόν, ἢ τἀναντία ὧν ἐπαγγέλλεται κατασκευάζει, τοὺς ἀνεξετάστους βίους τῶν λαϊκῶν κληρικῶν ὑποβάλλεσθαι τάξει ἀξιοῦν, εἰ μή τι ἄρα νομιεῖται δεῖν τοὺς εἰς κληρικοὺς μέλλοντας εἰσιέναι κληρικὸν χρηματίζειν πρότερον, εἰς τοῦτο γὰρ ἡ ἄνοια τελευτᾷ.

In can. XIV. **Iterum invehitur Scholiastes in regulam suis minus faventem.**

Οὗτος ὁ κανὼν 9) ἐναντίος τοῖς πρὸ αὐτοῦ, καὶ συγχύσεως καὶ σκανδάλων αἴτιος· τὸ μὲν γὰρ καταδικασθέντα ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου τὸν κληρικὸν ἐπὶ τὸν κοινὸν ἀνατρέχειν μητροπολίτην, ἀκόλουθον καὶ κανονικόν. Τὸ δ᾽ ἂν μὴ παρῇ ἐκεῖνος, εὐθέως εἰς ἕτερον καταφεύγειν, καὶ κύριον καὶ ἐξεταστὴν ποιεῖν τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ τὸν μηδέ ποτε ἐξουσιάσαντα αὐτοῦ (ἡ γὰρ τῆς πράξεως ἑταιρίας δηλονότι τὸν πεπραχότα συνεξετάζει καὶ ὑπόδικον ποιεῖ) πῶς οὐ παράλογον, καὶ παρεκτικὸν θορύβου καὶ ταραχῆς, καὶ τῆς εὐταξίας λυμαντικόν;

XI.

Ad canones Carthaginienses.

In can. IV. **Vulnus uxoratis clericis inflictum Scholiastes curare nititur.**

Ἐντεῦθεν 10) παρὰ Ῥωμαίοις ἐκράτησε τὸ μηδὲ πρεσβύτερον νομίμοις ὁμιλεῖν γάμοις· ἐκδηλότερον

1) οὗτος δὲ monac. 2° loco. — οὔτε δὲ id. 1° loco. — 2) παρουσίαν συμπαραλαμβάνει, οὔτε ἐνταῦθα idem utroque in loco. — 3) οὔτε ἔνθα id. in utroque loco. — 4) οὔτε id. bis. — 5) πρόδηλον γάρ id. Scriptori adeo ultima rident ut in eodem folio bis ea rescribat sub hoc lemmate: Ἄλλο· πρόδηλον ὅτι περὶ τῶν ἐν τῇ δύσει ἐπισκόπων ὁ κανὼν οὗτος ἐκπεφώνηται, διότι, κ. τ. ἑ. Quae quidem ego iam ex aliis codd. produxi confidentes in meo t. I, p. 181, 183, ubi satis superque videor tollenti os in coelum praeclusisse fauces. — 6) πλουσίους. Monac. f. 113, 114. Photium acrius quam caeteros quum is de Neophyto canon momorderit, eo facilius adducor, ut alii scholia id genus non tribuam. — 7) ἐπισκόποις cod. — 8) ἄνοον ἂν ib. Legit in can ὥστε ἐπίσκοπον, suppresso ἤ, ut sententiam subverteret. — 9) κανών. Monac. f. 311. — 10) ἐντεῦθεν. Ibid. f. 340.

δὲ καὶ διὰ τῶν ἐφεξῆς γίνεται κανόνων, ὡς ἡ σύνοδος αὐτὴ τὸν ἔνθεσμον γάμον τῶν πρεσβυτέρων καὶ διακόνων οὐ κεκώλυκε, ἀντιφθεγγομένη ὅτι οὐ συγχωρεῖ ἔχεσθαι τοὺς ἱερωμένους τῶν ἤδη συστάντων νομίμων γάμων· ἔστι δὲ εἰπεῖν ὅτι οὐχ ἁπλῶς τοῦτό φησιν, ἀλλὰ κατὰ τὸν καιρὸν μόνον τῆς ἱερουργίας καὶ τῆς ἄλλης ἱερᾶς ὑπηρεσίας ἀπέχεσθαι τῶν γαμετῶν αὐτοὺς βούλονται, ὅπερ ὅσιον καὶ τῷ θείῳ Παύλῳ καθόλως προδιετυπώθη.

In can. VI. Quaenam episcopo propria, penes presbyterum non sunt.

Τρία [1]) ταῦτα οὐ δύναται ποιεῖν ὁ πρεσβύτερος· ἅγιον μῦρον, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ χρῖσμα· ἐνθρονιασμὸν ἐκκλησίας, τοῦτο γάρ ἐστι ἡ καθιέρωσις τῶν κερῶν· καὶ τρίτον, τὸ συγχωρεῖν ἁμαρτίας καὶ λύειν καὶ ἀξιοῦν τῆς κοινωνίας τοὺς ἐν ἐπιτιμίοις γεγονότας, τοῦτο γάρ ἐστι τὸ καταλλάξαι τῷ Θεῷ μετανοοῦντά τινα.

In can. XLI. De sacra Eucharistia a ieiunis sumenda, et de ritu feriae V magnae.

Ὅτι ξένον [2]) τι φησιν, ἐν ᾗ ἡμέρᾳ τὸ κυριακὸν ἐπιτελεῖται δεῖπνον, ἤγουν τῇ μεγάλῃ ε', μετὰ τὸ ἀριστῆσαι, λειτουργεῖν.

Ὅτι τοῦ νῦν [3]), μᾶλλον δὲ ἐκ πάλαι, οὔτε ἀκοῇ ἐστι φορητὸν, πολλῷ μᾶλλον οὐδὲ ἡ πρᾶξις οἶδε θέμιτον· οὐδεὶς δὲ οὐδαμοῦ ἐν οὐδεμίᾳ ἡμέρᾳ μετὰ βρῶσιν ὁρᾶται τὰ θεῖα μυστήρια, ἤτοι τὴν εὐχαριστίαν, ἱερουργεῖν· ὥστε ἔξεστι συνιδεῖν ὅτι πολλὰ καὶ τῶν ἐκκλησιῶν παλαιῶν ἔθη κατὰ προκοπὴν ἐντελεστέραν εἰς τὸ εὐσεβέστερον ἐκαινίσθη. Παράθεσις, ἰδία τῶν εὐχῶν πρὸς τὸν Θεὸν σύστασις, καὶ οἷον οἰκείωσις τοῦ τελευτήσαντος· τὴν δὲ ἐκκομιδὴν, ἤτοι τὸ ἐξόδιον εἶπον.

In can. XCV.

In margine: Ξένον [4]) ἐπιτίμιον.

In can. CIII. De variis precibus intra liturgiam.

Ἱκεσίας [5]) μὲν λέγει τὴν ὅλην λειτουργίαν· προοίμια δὲ τὰς ἄχρι τῶν θείων εὐαγγελίων ψαλμῳδίας καὶ ἀναγνώσεις τῶν ἱερῶν γραφῶν· παραθέσεις δὲ τὰς ἐπὶ τοῖς κατηχουμένοις εὐχὰς, δι' ὧν παρατίθενται τῷ Θεῷ· ἐπιθέσεις δὲ τῶν χειρῶν, τὰς μετὰ τὴν ἐπὶ τοῖς μετανοοῦσιν εὐχὴν γινομένας αὐτοῖς εὐλογίας τῇ τοῦ ἐπισκόπου χειρί.

In can. CXXV. Iterum adversus Romanos telum imbelle.

Ὅρα [6]) τὸν ῥωμαϊκὸν τῦφον ὑπὸ τῆς συνόδου ταύτης πατούμενον· οὐκ ἐᾷ γὰρ τοὺς κεκριμμένους ἐν ταῖς τῆς Καρχηδόνος ἐνορίαις ἐπὶ τὸν Ῥώμης διάπεραν ἢ ἄλλοθεν καὶ τῆς κρίσεως ἐπιδιδόναι ἔκκλητον.

In can. CXXXII. Varia verba explicantur.

Ὅτι οὐ πιστεύεται [7]) μόνον ἀκούειν τὸ ἔγκλημα ἀρνούμενον τοῦ ἐξαγγείλαντος.

Ad vocem Τῷ σκινδαλμῷ· — τουτέστι τῇ λεπτολογίᾳ, γράμματα δὲ καὶ τῷ σκινδαλμῷ γράμματα δὲ καὶ οὕτως ἃ μὲν ὡς ἔτυχέ τινα στερῆσαι τῆς κοινωνίας ἐπίσκοπον.

XII.

Ad canones Trullanos.

In can. I. Adversus Iconomachos, qui Trullanos patres ex Monothelitis fuisse excogitaverunt.

Κἀντεῦθεν [8]) ἔστι καταφωρᾶσαι τῆς τῶν εἰκονομάχων κακουργίας τὸ ἀναίσχυντον [9]), οἱ διαβάλλειν

1) Τρία. Ibid. f. 175, 235. 390. — 2) ξένον. Ibid. fol. 212. — 3) νῦν. Ibid. fol. 213. — 4) ξένον. Ibid. fol. 280. — 5) ἱκεσίας. Ibid. fol. 209. — 6) ὅρα. Ibid. fol. 313, 318. — 7) πιστεύεται Ibid. f. 339. — 8) κάντεῦθεν. Monac. f. 9, 48. — 9) καταφορᾶσαι et ἀνέσχυντον Ibid.

τὴν τῶν προκειμένων ἱερῶν κανόνων ἐπιχειροῦντες ἀκρίβειαν, διότι κατὰ τῆς ἐκφύλου αὐτῶν αἱρέσεως ἵσταται, φασὶ τοὺς ἐκθεμένους αὐτὴν τῇ τῶν Μονοθελητῶν ἐνισχημένους νόσῳ, κατὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ἕκτης ὑπογράφειν [1] συνόδου· οἱ δὲ, ὡς ὁρᾶν ἔνεστι παντί, ταύτην λαμπραῖς ταῖς φωναῖς ἀνακηρύττοντες, τοὺς ὑπ᾽ αὐτῆς κατακριθέντας ἅμα τῷ αὐτῶν ἐναγεστάτῳ φρονήματι, ταῖς αὐτῶν εὐθύναις καὶ ἀραῖς ὑπάγουσιν. Ἔοικεν οὖν τὸ γένος τοῦτο τῶν εἰκονομάχων τοὺς προγόνους Εὐτυχιανίστας καὶ Διοσκορίτας μιμεῖσθαι· ὥσπερ γὰρ ἐκεῖνοι τοὺς ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ τετάρτῃ συνόδῳ τὴν αὐτὴν λύσσαν ἐν ἐκκλησίᾳ τοῦ Νεστορίου φρονεῖν, καίτοι λαμπρῶς ἀναθηματίσαντας, συκοφαντῆσαι ἀπηναισχύντησαν, οὕτω καὶ οἱ ἐκείνων καὶ ἀληθῶς γνήσιοι μαθηταὶ καὶ ἀπόγονοι τοὺς ἱεροὺς τούτους καὶ ἁγίους ἄνδρας, λαμπρῶς μετὰ τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς ς' συνόδου κατὰ τῶν δυσσεβῶν Μονοθελητῶν ἀνδραγατιζομένους, τὰ ἐκείνων τούτους φρονεῖν οὐκ ἐρυθριῶσι λοιδωρούμενοι. Ὅμοιόν τι τοῖς Ἰουδαίοις ποιοῦνται, οἱ τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τῶν δαιμονίων τὸ πλάσμα καθαιροῦντα, δαιμόνιόν τε ἔχειν οὐκ ἔφριττον ἐξυβρίζοντες, καὶ ἐν τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων καθαιρεῖν αὐτοῦ τὴν δυναστείαν, ἤτοι [2] ἀπελαύνειν τὰ δαιμόνια, τερατευόμενοι οὐκ ἐνεκαλύπτοντο.

In can. II. De Cyprianica synodo rebaptizantium.

Ἰστέον [3] ὅτι ἐπὶ τοῦ μεγάλου ἱερομάρτυρος Κυπριανοῦ Καλχηδόνος ἐπισκόπου, περὶ τῶν ἐξ αἱρέσεων τῇ ὀρθοδόξῃ πίστει προσερχομένων, ἐζητήθη εἰ δεῖ τούτους βαπτίζειν, ἢ μή· καὶ συνελθόντες ὀγδοήκοντα καὶ τέτταρες ἐπίσκοποι, δεῖν ἔκριναν βαπτίζεσθαι πάντας τοὺς ἐξ οἱασοῦν αἱρέσεως προσιόντας, τῶν δὲ μετέπειτα θεοφόρων πατέρων ἡμῶν οὐχ ἁπλῶς τοῦτο καὶ ἀδιορίστως παραδεξαμένων, ἀλλὰ διαστειλάντων καὶ εἰπόντων τινὰς βαπτίζειν ἁρμόδιον, καὶ τινας μή. Ὁ τοῦ θείου Κυπριανοῦ κανὼν ἐκράτυνε παρὰ μόνοις τοῖς Ἄφροις, παρ᾽ οἷς καὶ ἐξεφωνήθη· τούτους γὰρ λέγει νῦν προέδρους, ἤτοι πρωτεύοντας, διὰ τὸ εἶναι τῶν Ἄφρων ἴδιον τὸν τοῦ πρώτου θρόνου ἐπίσκοπον, [πρόεδρον] ἤτοι πρωτεύοντα καλεῖν· ὅθεν καὶ τῷ πρώτῳ κεφαλαίῳ τοῦ πρώτου τίτλου τοῦ παρόντος νομοκανόνου τῶν ἐν Ἀφρικῇ πριβάτων, τουτέστι πρωτευόντων μέμνηται· καὶ οἱ κανόνες τῶν ἐν Καρθαγένῃ, ὅτε ιζ' καὶ λθ', φανερῶς τοῦτο δηλοῦσι.

In can. XXVI. De presbytero vetitis nuptiis irretito.

Τὸν ἀθέσμῳ [4] γάμῳ περιπεσόντα ἱερέα ἐξ ἀγνοίας οὐ τελείᾳ καθαιρέσει ὑποβάλλει ὁ παρὼν κς' κανών, ἀλλὰ τῆς μὲν ἱερατικῆς πάσης λειτουργίας καὶ ἐνεργείας ἀπείργει παντάπασι, καὶ μήτε βαπτίζειν, μήτε μεταδιδόναι τῶν θείων ἁγιασμάτων, μήτε τοῦ λαοῦ ὑπερεύχεσθαι. Ταῦτα γὰρ τὰ τῆς ἱερωσύνης ἐνεργήματα διαθεσμοθετεῖ, μετέχειν δὲ τῆς ἐν τῷ πρεσβυτερίῳ τιμῆς ἔν τε καθέδραις καὶ στάσεσι συγχωρεῖ, τὸ ἐκ τῆς ἀθεμιτογαμίας ἐπισυμβὰν αὐτῷ τραῦμα καὶ ἄλγος ἰώμενος· ἐν ταύτῳ καὶ παραμυθούμενος καὶ διδάξει τι περὶ τούτων τελειότερον ὁ τρίτος τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου κανών. Ἴσθι δὲ ὡς τελεία καθαίρεσις καὶ τῆς τιμῆς ἀποστερεῖ τὸν ἐπί τισι βαρυτάταις ἐγκλήμασι καθαιρούμενον.

XIII.

Ad Dionysii epistolas canonicas.

In epistolam ad Basilidem. De nocturna pollutione.

Ὑπὸ γὰρ [5] τοῦ συνειδότος ἐλέγχεταί τις, κἂν τε ἐμπαθὲς γέγονε τὸ ἐνύπνιον, κἂν τε ἐκ φθόνου δαιμόνων· καὶ τὸ μὲν ἐμπαθὲς κωλύει τοῦ μὴ μεταλαμβάνειν, τὸ δὲ ἀγωνιζομένου τινὸς καὶ

1) ὑπογραφὴ cod.—2) οὕτοι cod.—3) Ἴστεον Ibid. f. 48, 61.—4) ἀθέσμῳ Ibid. f. 238.—5) γάρ. Monac. f. 225.

παντοίῳ τρόπῳ φυλάσσοντες ἐξαίφνης [μὴ] γένηται τὸ δηλωθὲν ἐνύπνιον, οὕτος μετὰ ἐλπίδος τελείας προσερχέσθω τῷ Κυρίῳ καὶ τῶν ἁγιασμάτων αὐτοῦ μεταλαμβανέτω.

In epistolam ad Cononem. Quid benedictio.

Διονυσίου 1) ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας πρὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Νικαίᾳ γενομένης συνόδου, ἐκ τῆς πρὸς Κόλωνα 3) ἐπιστολῆς, περὶ τῶν παραπεσόντων ἐν διωγμῷ καὶ πρὸ τῆς ἐξόδου τοῦ βίου αἰτούντων τυχεῖν ἀφέσεως, τουτέστι κοινωνίας μεταλαβεῖν, καὶ μετὰ τὸ λαβεῖν ἐπιζησάντων. Καὶ τοὺς πρὸς τῇ ἐξόδῳ κ. τ. ἑ.

Ad vocem εὐδοκίαν. – Εὐδοκίαν λέγει τὴν δεδομένην τοῖς ἱερεῦσι τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἐξουσίαν.

XIV.

Ad Basilii epistolas canonicas.

In can. II. Quis canonicus.

Ad verba Πῶς 2) κανονικόν· – Κανονικὸν πάντα ἄνθρωπον χριστιανὸν κέκληκε ὁ ἅγιος.

In can. III. Quis vetus canon.

Ad vocem Ἀρχαῖος 3)· – Ἀρχαῖον κανόνα λέγει καὶ τὸν ι' τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ συνόδου, καὶ τὸν κε' τῶν ἁγίων ἀποστόλων.

In can. VII. Quid, Satanae tradi.

Ad illud Τῷ σατανᾷ 4). – Σημείωσαι, ὅτι ἐφ' ὅσον χρόνον χωρίζονται τοῖς πιστοῖς οἱ ἀφοριζόμενοι, τῷ διαβόλῳ παραδίδονται.

In can. X. De Severo, Longino et Cyriaco.

Ὁ μὲν Σευῆρος 5) ἐπίσκοπος ἦν Βασάδων· τὰ δὲ Μίνδαρα, ἀγρὸς Λογγίνῳ μέν τινι διαφέρων, τῇ ἐφορείᾳ δὲ ὑποκείμενος Μισθείας, εἰς ὃν χειροτονηθεὶς παρὰ τοῦ Σευήρου πρεσβύτερος ὁ Κυριακὸς καθωρκώθη μὴ ἐξ αὐτοῦ ἀναχωρήσειν, ἐπειδὴ οὐκ ἔξῃ 6) [εἰς] ἀλλοτρίαν ἐνορίαν ἱερᾶσθαι τὸν ὑπὸ τοῦ Βασάδων κεχειροτονημένον· μετετέθη ἐκεῖθεν, καὶ ὁ μὲν Λογγῖνος ἀγαπῶν τὸν Κυριακόν, βλασφημεῖ τοὺς τῆς ἐκκλησίας διὰ τὴν μετάθεσιν· ὁ δὲ Κυριακὸς ἐδόκει ἐπιορκεῖν ἀπὸ Μινδάρων μετατεθείς.

Ἑαυτοῦ ψυχήν· τὸ περὶ τῶν κακῶν ἐνεργεῖν ἀπὸ τῶν καλῶν ἀργεῖν ἐστιν· ἄρα οὖν ἡ κατὰ τῆς ἐκκλησίας βλασφημία καὶ ὁ μῶμος ἀργολογία καλοῦ καὶ λέγοιτο ἂν καὶ εἴη.

In can. XIX. De lapsis monachis.

Σημείωσαι 7) τί φησι περὶ ἀνδρῶν μοναχῶν ἐκπεσόντων· ἐν τῷ ξ' κανόνι τῷ τῆς μοιχείας αὐτοὺς ἐπάγει ἐπιτιμίῳ. Ἰστέον ὅτι οὗτος μὲν ὁ ιθ' κανὼν τοὺς μονάσαντας ἄνδρας, εἶτα πρὸς τὸν φιλόσαρκον ἐκκυλισθέντας βίον, τοῖς τῶν πόρνων ὑποβάλλει ἐπιτιμίοις· ὁ δέ γε ξ' κανὼν ταῖς παρθενεύειν ἐπαγγειλαμέναις γυναιξίν, ἢ καὶ τὸν μονήρη βίον ὑπελθούσαις, ἔπειτα παραπεπτωκυίαις, ὡς μοιχαλίσιν ἐπιτιμᾷ. Καθάπερ γὰρ ἐπὶ τῶν σωματικῶν συνοικεσιῶν, ὁ μὲν ἀνὴρ πορνεύων ἐφ' ἑτέραν γυναῖκα κρίνεται πορνείας· ἡ δὲ γυνὴ πρὸς ἄνδρα ἕτερον ὑποκλίνουσα, μοιχείας ὑπέχει δίκην, καθὰ φασιν οἱ τούτου τοῦ μεγάλου κανόνες, εἴτε ιθ' καὶ κ', καὶ ὡς πόρνος ὁ μέν, ἡ δὲ ὡς μοιχαλίς, ... τῶν πνευματικῶν κατὰ ἀναλογίαν ... Caetera exciderunt.

In can. XXI. De privilegiis Baptismi.

Τὰ τοίνυν 8) πρεσβεῖά εἰσι τὰ τίμια καὶ σεβάσμια προνόμια τῆς παλιγγενεσίας, εἴτουν τοῦ βαπτίσματος.

In can. XXIX. De non servandis quibusdam iuramentis.

Ὥστε 9) ἐκ τούτου μανθάνομεν, ὅτι ὁ ὀμνύων ἐπὶ παραβάσει τῶν ἐντολῶν τοῦ Θεοῦ οὐ τὸν ὅρ-

1) Διονυσίου. Ib f 317 – 2) πῶς; – 3) ἀρχαῖος. Ib. f... – 4) σατανᾷ Ib. – 5) σευῆρος. Ib f. 119, 351. De obscuro can. v t. I p 613. – 6) ἐπεὶ οὐχ ἕξεις cod. – 7) σημ. vall F. 125. – 8) τοίνυν. Ib f. 231. – 9) ὥστε. Ib. f. 351, 352.

κον ὀφείλει ἱστᾶν, καὶ πληροῦν τὸ κακῶς αὐτῷ προτεθὲν διὰ τοῦ ὅρκου, ἀλλὰ μᾶλλον ἐᾶν τοῦτον καὶ μετανοεῖν ἐφ' οἷς κακῶς ἐβουλεύσατο ἐκπληρῶσαι διὰ τῆς εὐορκίας.

In can. XXXII. **De peccato ad mortem.**

Ἔστι 1) κυρίως ἡ πρὸς θάνατον ἁμαρτία, οἷον τὸ ἀμετανοήτως ἐν τῇ κακῇ πράξει διαμένειν, καὶ ἐκκοπὴν τοῦ κακοῦ μὴ ποιεῖν· εἰ γὰρ καὶ πολλοὶ τῶν ἀνθρώπων προστρέχουσιν εἰς ἐξομολόγησιν, καὶ τὸ μὲν σφάλμα ὁμολογοῦσι, δυσαποσπάστως δὲ ἔχουσι τοῦτο καταλεῖψαι, καὶ πρὸς μετάνοιαν χωρῆσαι, οὐδὲν ὄφελος ἑαυτοῖς ἐμποιοῦσι· πρῶτον δεῖ γὰρ τὴν ἁμαρτίαν μισῆσαι, καὶ φυγεῖν τῆς κακῆς πράξεως· καὶ οὕτως ἐξομολογούμενος, κατὰ τὴν τοῦ τραύματος θεραπείαν δέξηται τὴν ἰατρείαν, κατὰ τοὺς θείους τῶν ἁγίων πατέρων κανόνας καὶ ὅρους, ὑπὸ τῶν ψυχικῶν ἰατρῶν, τῶν τὴν τοιαύτην διακονίαν ἐμπεπιστευμένων τοῦ λύειν καὶ δεσμεῖν, κατὰ τὸ κυριακὸν λόγιον. Εἰ δὲ ἐπιμένοιεν ἐν τοῖς ἑαυτῶν σφάλμασιν, οὐδὲν αὐτοὺς ὠφελήσει 2) τοῦ ὁμολογεῖν τὴν ἁμαρτίαν, καὶ ἐν αὐτῇ εὑρεθῆναι, χωριζομένου δηλονότι ἐν τῷ θανάτῳ αὐτοῦ· φησὶ γάρ· ἐν ᾧ σε εὕρω, ἐν αὐτῷ καὶ κρινῶ σε 3)· τοὺς δὲ τῶν ἱερατικῶν βαθμῶν ἀξιωθέντας καὶ μετὰ τοῦτο παραπεσόντας, διὰ τὴν καθαίρεσιν τῆς αὐτῶν ἀξίας πρὸς θάνατον τὴν τοιαύτην ἁμαρτίαν ἐκάλεσε· δῆλα δὲ εἰσι καὶ φανερὰ τὰ σφάλματα τὰ τὴν ἱερωσύνην κωλύοντα· οὐ γὰρ μόνον τὸ τῆς πορνείας ἔγκλημα, ὡς οἴονταί τινες, κωλύει τοῦ μὴ εἶναι ἱερέα, εἰ εὑρεθῇ ἐν αὐτῷ, ἀλλὰ πλεῖονα πάθη ἃ ἀπηγόρευσαν οἱ θεόπται καὶ θεῖοι κήρυκες τοῦ εὐαγγελίου τῆς χάριτος, καὶ εἰ βούλει, ἀνάγνωθι τὴν πρὸς Τιμόθεον ἐπιστολὴν τοῦ σκεύους τῆς ἐκλογῆς, τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, φημὶ, θείου Παύλου, καὶ εὑρήσεις αναγεγραμμένας τὰς αἰτίας ἐν αὐτῇ, τυπῶν τῷ λόγῳ τὸν τῆς ἐπισκοπῆς ἄξιον· ὅπερ γὰρ ἐκανονίσθη ἐν ἐπισκόποις, τοῦτο καὶ ἐν πρεσβυτέροις καὶ διακόνοις, πλήν τινες τῆς ἀξίας μὲν τοῦ βαθμοῦ ἐκπίπτουσι, τῆς δὲ τῶν ἁγιασμάτων τοῦ Χριστοῦ μεταλήψεως οὐ κωλύονται, τῇ μετανοίᾳ προσμένοντες.

In can. LI. **De his qui od clerum pertinent, et quid** παραπεσεῖν [vid. supra p. 550.]

Σημείωσαι 4), ὅτι τοῖς κληρικοῖς τοῖς ἐκπίπτουσιν ἐκ τοῦ βαθμοῦ οὐ δίδοται ἄλλο ἐπιτίμιον.

In can. LV. **De homicida.**

Οἱ λῃστρικῇ 5) ὁρμῇ χρώμενοι ῥοπάλοις ἢ ξίφεσιν, ὅσα οἱ συνιστῶντες 6) πολέμους ἐν τῷ κόσμῳ, καὶ ἀλλήλους τύπτοντες, οἱ μὲν λαϊκοὶ κοινωνίας ἀφοριζέσθωσαν, οἱ δὲ κληρικοὶ καθαιρείσθωσαν.

In can. LXVIII. **De affinitatis impedimento in matrimoniis.**

Ad verbum Ἡ στάσις· 7) – Στάσιν 8) φησὶ τὸν ὅρον ἐς τῆς ἀγχιστείας τὰς σχέσεις οὐκ ἐᾷ ὑπεκτρέχειν καὶ παρανόμως γαμεῖν.

In can. LXXI. **De poenitentia ob criminis participationem.**

Εἴ τις 9) συνεργὸς γέγονεν ἐπὶ τοῖς δηλωθεῖσιν ἁμαρτήμασιν τοῖς πλημμελήσασιν, καὶ μὴ προλαβὼν αὐτός γε ἐξωμολογήσατο τὸ τοιοῦτον σφάλμα, ἀλλ' ἐλέγχθη, τῷ αὐτῷ ἐπιτιμίῳ ὑποβληθήσεται καθόσον ὁ τὸ ἔργον ποιήσας ὑπεβλήθη.

In can. LXXXVIII. **Quid** ἀργεῖν, **et de acerrima in septuagenarium presbyterum censura ob mulierculae consortium.**

1) ἔστι. Menac. f. 333.—2) ὠφελήσειν Cod.—3) σε. Id diceres eo fuisse citatum alacrius uti θεόπνευστον, quod nullibi inter sacra reperitur: aut enim ex apocrypho quodam desumitur, aut conflatur ex Ezechiel. VII, 3, 8, XVIII, 30; XXIV, 14; XXXIII, 20, ideoque mille modis deterta verba varie a variis patribus rescribuntur, quos de more suo Cotelerius prolixo agmine deducit ad *Apophthegm.* lib. I cap. 38 in *Sisoe*. Etiam nostra novam praebent varietatem. —4) σημείωσαι ib. f. 335.—5) λῃστρικῇ. Ibid. fol. 346. —6) τοὺς συνιστῶντας ib.—7) στάσις. Ibid.—8) Στάσιν. In cod. exponi videtur can. LXIV, quum haec pertineant potius ad can. LXVIII, ubi tamen legitur: εἰς γάμον ἀνθρώπων ου στασις.—9) τις. Fol. 364, 383.

Ad vocem Ἀργίας [1]. – Τὸ ἀργεῖν ἀφορισμός ἐστιν, ὥστε παύσασθαι τῆς ἱερουργίας, ἐὰν μὴ ἐκβάλῃ τὴν ἐπείσακτον· τὸ περὶ ἃ μὴ δεῖ ἐνεργεῖν, ἀργεῖν ἀφ' ὧν δεῖ ἐστί, καὶ ὁ τοίνυν ἁμαρτάνειν, καὶ τὸ παρὰ ἀκαίρου ἀπολογίας ἐνεργεῖν ἀπὸ τῆς ἀκαίρου ταπεινώσεως. Ἀργεῖ, καὶ λόγον δώσει τῆς τοιαύτης ἀργίας, ἀδιόρθωτος μένων· τουτέστιν, εἰ μὴ ἐκβάλῃς τὴν γυναῖκα ἀπὸ σοῦ, μὴ ἱερουργῇς ἕως θανάτου, τῆς δὲ τοιαύτης ἀργίας σὺ δώσεις τῷ Θεῷ λόγον, μὴ ποιῶν καθὼς σοι ἐγὼ προστρέπομαι.

Σχόλιον. Ὅρα φοβερὰν ἀπόφασιν κατὰ τοῦ ἱερέως Γρηγορίου, ἐξενεχθεῖσαν παρὰ τοῦ ἁγίου κατ' αὐτοῦ. Οὗτος γὰρ ὁ Γρηγόριος γυναῖκα ἔχων παρ' αὐτῷ πρὸς ὑπηρεσίαν τῆς δουλείας αὐτοῦ, καίπερ παρθένον οὖσαν, ἠναγκάζετο παρὰ τοῦ χωρεπισκόπου [2] ταύτην διῶξαι, προστάξει τοῦ ἁγίου, διὰ τὸν κανόνα τὸν φάσκοντα συνείσακτον [3] μηδένα τοῦ ἱερατικοῦ καταλόγου ἔχειν, προφάσει τῆς ἑαυτοῦ δουλείας· οὐ γὰρ μόνον τὸ πορνεύειν κακόν, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπιθυμεῖν ὑπὸ τῆς θεωρίας τῶν τοιούτων προσώπων, διὰ τοῦ λογισμοῦ τῆς ἐπιθυμίας ἔνδοθεν τὴν καρδίαν αὐτοῦ προσερεθίζων, καὶ ὡς ἐκ τούτου προσπαθῶν τὸ γύναιον, καὶ σύνοικον αὐτὴν θέλων ἔχειν, καὶ μὴ ἐντελῶν τὴν πρᾶξιν, μετὰ τῶν ἐκτελούντων ταχθήσεται. Καλὸν οὖν ἐστι παντοιοτρόπως φεύγειν τῶν τοιούτων τὰς θεωρίας καὶ ὁμιλίας τὸν ἐκ τῇ ἐκκλησίᾳ πεφυλαγμένον.

In can. *XCI*. De summa traditionum non scriptarum auctoritate.

Τὰ [4] περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅλης καταστάσεως, καὶ νόμου τοῦ δοθέντος ἡμῖν, τοῦτε κηρύγματος τοῦ εὐαγγελίου καὶ τῶν δογμάτων τῆς πίστεως ἡμῶν, ἑρμηνεύων ὁ ἅγιος, τήν τε ἄγραφον παράδοσιν τῆς ἐκκλησίας, ἣν παρέλαβε παρὰ τῶν θεοκηρύκων ἀποστόλων, καὶ τὴν θείων δογμάτων μυστικὴν διαγόρευσιν ἀγράφως διατυπωθεῖσαν [5]· ταύτῃ ἀκολούθως καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἡμῶν καὶ οἰκουμενικοὶ ἀρχιερεῖς καὶ διδάσκαλοι, θείῳ πνεύματι κινούμενοι, τό τε κήρυγμα τρανῶς τῶν εὐαγγελίων ἀνεκήρυξαν, καὶ τὴν τῆς πίστεως ὁμολογίαν, κατὰ τὸν ἀκραιφνῆ λόγον τῆς ἀληθείας, διεσάφησαν· καὶ ἐπεὶ τινὲς ἀπὸ τῶν ἐκκλινάντων τῆς ἀθείας, καὶ ταῖς αἱρέσεσι στοιχοῦσι [6], ἔλεγεν ὅτι τὴν μὲν ἔγγραφον διδασκαλίαν τῶν δύο διαθηκῶν δεῖ κρατεῖν καὶ φυλάττειν, τοὺς δὲ θεσμοὺς οὓς ἐξ ἀρχῆς παρέλαβεν ἡ ἐκκλησία ἀγράφως, μὴ εἰς νόμον ἔχειν αὐτά· διά τοι τοῦτο θαυμασίως καὶ κατὰ τάξιν τὰς ἀγράφους παραδόσεις τῆς τῶν δογμάτων μυστικῆς θεωρίας ὑφηγεῖται κατὰ μέρος, καὶ ἔχειν ταῦτα μᾶλλον τὸν πνευματικώτερον νοῦν καὶ ὑψηλότερον ἤπερ [7] τὰ ἐν γράμμασι· καὶ προσεχὲς πᾶσαν τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως τὴν συγγραφὴν τοῦ ἁγίου, καὶ εὑρήσεις ὅτι τὸν πνευματικὸν νοῦν ὃν οἱ πατέρες ἀγράφως παρέδωκαν διὰ τῶν θείων δογμάτων φυλάττειν ἀδιάβλητον, καθὰ καὶ ὁ Κύριος τῇ Σαμαρείτιδι ἔφησεν, ὅτι πνεῦμα ὁ Θεός, καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν, [8] τὸ γὰρ γράμμα τῆς γραφῆς σῶμα ἐκάλεσε, τοὺς δὲ πνευματικῶς ἀνακρίνοντας τὰ γεγραμμένα, καὶ εἰς ὑψηλοτέραν ἔννοιαν καὶ θειοτέραν τὸν λόγον διερμηνεύοντας, τοῦτο μεῖζον καὶ ὑψηλότερον ὥσπερ ἔμψυχον γινόμενον καὶ οὐκ ἄψυχον, καὶ διὰ τοῦτο οὕτως φησὶν ὁ ἅγιος, καὶ οὕτω πρέπει, τὸ μὲν κήρυγμα τῆς πίστεως διαγγέλλεσθαι· τὴν δὲ τῶν δογμάτων ἀκρίβειαν μὴ πᾶσι κατάδηλον ποιεῖν διὰ τοὺς ἀμυήτους καὶ τοὺς μὴ δυναμένους χωρεῖν τὸ ὕψος τῆς θείας γνώσεως· φησὶ γὰρ ὁ Κύριος· Μὴ ῥίπτετε τοὺς μαργαρίτας ἔμπροσθεν τῶν χοίρων [9]· οἱ γὰρ νοοῦντες κακῶς στρεβλοῦσι ταῦτα, καὶ οὐ πιστεύουσι. Καὶ ὁ ἀπόστολος πρὸς Κορινθίους· Γάλα ὑμᾶς ἐπότισα νηπίους ὄντας, μήπω στερεᾶς τροφῆς [10], ἤγουν τῆς ὑψηλοτέρας καὶ πνευματικωτέρας, δυναμένους τὸν νοῦν χωρέσαι· καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὴν τῆς εὐχῆς [διδασκαλίαν καὶ] τῆς κατὰ ἀνατολὰς προσκυνήσεως καὶ

1) ἀργίας. Monac. fol. 333.—2) τῷ χωρεπισκόπῳ cod.—3) συνείσακτον Cf. nicaen. can. 3, antioch. 4, trullan. 5.—4) τά. Monac. fol. 69, 70.—5) διατυπώσαντα cod.—6) στοιχοῦντες Ibid.—7) εἴπερ. Ibid. —8) προσκυνεῖν. Ioan. IV. 24.—9) χοίρων Matth. VII. 6. —10) νηπίοις οὖσι cod. Paulo post idem: δυναμένοις τὸν νοῦν χωρῆσαι Cf. Hebr. V. 12-14; 1 Cor. III. 2.

τῶν λοιπῶν, ἃ ἀγράφως παρεδόθησαν τῇ ἐκκλησίᾳ, ὡς ἀρχαιότητι διαφέροντας θεσμοὺς ταῦτα ἡγεῖσθαι καὶ [ὡς] νόμον ἔνθεον διατρανεῖ ὁ τῆς ἀληθείας κήρυξ καὶ διδάσκαλος.

XV.

Ad Timothei responsiones canonicas

In respons. I. **Vir perfectus, quid.**

Ad verba Ἄνθρωπος τέλειος. – Μήτε [1] κατὰ τὴν ἡλικίαν νοήσεις τὸ τέλειον εἰπεῖν ἄνθρωπον, μήτε κατὰ τὴν τοῦ λόγου συμπλήρωσιν, ἀλλὰ τέλειον πρὸς τὸ εἰδέναι ὅτι οὐκ ἐφεῖται τὸ μετασχεῖν τοῦ θείου δώρου πρὸ τοῦ βαπτίσματός τινι τῶν ἀνθρώπων· ὁ ὢν [2] οὖν καὶ ἑπτὰ ἐτῶν, καὶ ὡς τέλειος ἄνθρωπος, ἐπιστάμενος ἀκριβῶς ὅτι μέτεσχεν φαίνεται ὑπὸ τῆς χάριτος ὅτι κέκληται, ἀλλ' οὐ λήθῃ ἢ ἀγνοίᾳ τοῦ πράγματος

XVI.

Ad Cyrilli epistolas canonicas.

In epistolae ad Domnum cap. I. **De rite statuendis iudiciis.**

Ὅρα [3] πρῶτον μὲν ὅπως τὸ κατὰ βίαν εἰς ἀπολογίαν προβάλλεται, δεύτερον δέ, ὃ καὶ μεῖζον, ὅτι καὶ ὁ β' τῶν ἐν Ἐφέσῳ κανών, ἤτοι ἡ πρὸς τοὺς ἐν Παμφυλίᾳ ἐπιστολή, ἑτέρου χειροτονηθέντος ἀντὶ τοῦ παραιτησαμένου, ἀποδέχεται μὲν τὸν χειροτονηθέντα, ἀξιοῖ δὲ φιλανθρωπίας τινὸς τὸν παραιτησάμενον τυχεῖν· ὃ καὶ μεῖζόν ἐστιν, ὅτι κἀκεῖ καὶ ἐνταῦθα αἰτεῖται μὲν ὑπὲρ τῶν παραιτησαμένων, καὶ παρ' ἑτέρων ἀξιοῖ τῆς αἰτήσεως τυχεῖν, οὐ μὴν αὐτὸς κελεύει τι, ἢ διορίζεται. Εἶτα εἴτε πέρας ἔσχεν ἡ αἴτησις, εἴτε μή, οὔτε ἐνταῦθα, οὔτ' ἐκεῖ ἔστιν ὅλως εὑρεῖν, οὐδ' ὅπως ᾠκονόμησαν ταύτην τὴν παράκλησιν οἱ ἀξιωθέντες· πῶς οὖν ἕξει τύπον κανόνος ἡ τοιαύτη χρῆσις τῆς ὑποθέσεως κατὰ τὴν παραίτησιν;

1) μήτε. Monac. fol. 248.—2) ὁ οὖν καὶ ὁ ζ ἔτη Ib.—3) ὅρα. Ib. fol. 98.

ARTICULUS II.

SCHOLIASTES CAESARIENSIS.

Arduum opus paucis aggredior, ac viribus pene exhaustus, loco praeterea et tempore impeditus. Unus est, nisi fallor, codex vallicellianus, siglis F. 10 notatus, in quo latet vetus quidam interpres, membratim discerptus, sparsus minutatim ad oras membranarum, laciniisque dissectus, non tectus, sed sepultus sub evanida et subtili scriptura, involutusque intricatis compendiis, quae oculos vel lynceos decipiunt. Eleganti tamen charactere nitet totus codex, neque etiam scholiolis deest amoena venustas, quam non semel ego me deprehendere et mirari memini in nonnullis id genus voluminibus, quae ad peculiarem amanuensium gentem pertinere putem. Scholam Caesariensem pene dicam, ob Basilienos codices, qui principem ibi locum habent, et quorum fortasse nut primus aut aetate senior erit vaticanus 420, saeculi circiter VII aut VIII, unciali maiestate venerandus, in quo diserte notatur vel eumdem receptum fuisse in Caesariensis xenodochii bibliothecam, vel a simillimo exemplari descriptum esse. In hisce codicibus solet tum maxime ad marginum scholia reservari uncialis litterae elegantia, haud etiam obstantibus brevitatis σημείοις, manente accentus veteri forma, appositoque constanter ἰῶτα ἐφελκυστικῷ. Aut haec, aut aliud cogitabam, dum folia vallicelliana versarem, quum incidi in haec verba, canonibus neocaesariensis synodi apposita: *Τοῦτον ἐξηγούμενος τὸν κανόνα ὁ μακάριος Βασίλειος, ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς Καισαρείας φωστήρ, ἐν ταῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον κανονικαῖς ἐπιστολαῖς· οὐ, φησί, περὶ τριγάμου καὶ πολυγάμου, καὶ δεικνὺς ὅτι πολυγάμους οἱ πατέρες τοὺς τριγάμους οὐκ ἄλλους φασίν.* «Hunc interpretatus canonem beatus Basilius, *illud nostratis Caesareae insigne lumen*, in suis ad Amphilochium canonicis epistolis, non spectat, inquit, ad trigamum et polygamum, significans polygamos a patribus haberi haud alios quam trigamos.» Cappadocem agnovi statim, unumque lubens salutavi ex meis Caesariensibus; immo animosiorem quum eum viderim adversus trigamos, nec semel, neque hic tantum, sed quaquaversum quoscumque in plurima coniugia convolantes acerrime insecutum, vidisse mihi videbar, aut Aretam Caesariensem cum Sisinnio Constantinopolitano manus conserentem, aut aliquem ex agmine caesariensi, sive Leonis Sapientis repetitas nuptias exagitantem, sive bella cum Byzantinis, ut saeculo IX et X solebant, exercentem. In hac enim palaestra libero et audaci animo decertatur, nihil assentationi datum; ubi peccatum est, neque patriarchis, neque etiam parcitum imperatoribus. Sane in scholiis meis ne unum quidem vidi apicem, qui fastum byzantinum erigeret; multa vero quae purpuram arrodere et infulas circumcidere audent. Scholiastes meus, nisi aliquid humani passus sit, plura a melancholicis, ut ait, antistibus, plurima quoque a vesanis principibus sustinuisse existimabitur. Caeterum, in proximo tomo eiusm erit scholam Caesariensem diligentius describere, scenam multis tenebris obsitam instruere, praelia persequi quae strenue pro ecclesiastico iure Basilii cives commiserunt. Nunc igitur ignoscar ego qui pauca typis in finem properantibus dederim, feriis interdum paschalibus interceptus, neque omnino selecta, sed breviora et magis obvia praetulerim, spe haud amissa, fore ut in aliud tempus opportunumque locum eadem auctiora et integriora restituam.

I.

Ad canones Apostolorum.

In can. V. Quomodo canon V de Episcopis et Clericis intelligendus est.

Ad verba: Τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα μὴ ἐκβαλλέτω. – Μὴ ἐκβάλλειν 1) μὲν ἐπετράπη, χρῆσθαι δὲ ἐπισκόπους μηδαμῶς, τοὺς πρεσβυτέρους δὲ καὶ διακόνους συγκεχώρηται.

In can. XX. De clerico pignora statuente.

Κληρικὸς 2), ὥσπερ ἑαυτὸν ὑποτιθέμενος, ὡς ἐς νέωτα τόδε γενήσεται τυχὸν ἴσως 3), ἢ ἕτερόν τι διάδηλον ἔσεται, καὶ εἰ γένηται, λήψομαι τόδε· ἢ μὴ γεγονότος, ζημιωθήσομαι. Καθαιρεῖται ὁ δὲ, ἀπό τινος λαμβάνων τινά· ὥστε αὖθις ἀποδοῦναι συντηρήσας αὐτὸν καὶ δεσμῶν, καὶ φυλακῆς 4) ἐλευθερῶν τὸν ὁμοιογενῆ, καὶ διὰ τοῦτο ἐγγυώμενος, ἐπαινετὸς οὗτος, ὡς ἑαυτὸν παραδιδοὺς ὑπὲρ τοῦ συμφυλετοῦ.

In can. XXIX, ubi poena duplex imponitur.

Ὅση κατὰ τῶν τοιούτων αὐστηρία, καί τοι γε ἀλλαχοῦ· Οὐκ ἐκδικήσεις δὶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ, ἐπίσκεψαι 5).

In XXXI. De clericis schismaticis.

Σημείωσαι 6) τὸν ἄνωθεν λα΄ κανόνα τῶν ἁγίων ἀποστόλων, διορεζόμενον ἀκινδύνως ἀποσχίζειν τοὺς κληρικοὺς ἀπὸ τῶν ἐπισκόπων αὐτῶν, καταγινώσκοντας τούτων ὡς ἀσεβούντων ἢ ἀδικούντων, κἂν ᾖ τι 7) καινὸν τὸ τῆς ἀδικίας· ἐξ ἑτέρου δὲ τρόπου κἂν τῶν χειρίστων πάντων ἐστὶν, οὐκ ὀφείλει τις ἀποσχίζειν ἐκ τοῦ ἐπισκόπου αὐτοῦ ἢ τοῦ ἱερέως, μᾶλλον μὲν οὖν πιστεύειν διὰ τοῦ ἁμαρτωλοτέρου ἱερέως ἢ τοῦ ἐπισκόπου ἁγιάζεσθαι· πάντας γὰρ, φησὶν, ὁ Θεὸς οὐ χειροτονεῖ, διὰ πάντων δὲ ἐνεργεῖ.

In can. XXXI. Quid, non esse damnatum.

Ad verba: μηδὲν κατεγνωκώς. – Ὅτε 8) κατεγνωκὼς, ἄθῳος καὶ ἄξιος ἐπαίνου.

In can. XXXIII. Xenodochia haereticis non interdici.

Οὐδὲ τοῖς αἱρετικοῖς τὰ ξενοδοχεῖα ἡ ἀποστολικὴ ἀποκλείει φιλανθρωπικὴ εὐσπλάγχνια.

In can. XXXIII, in quo de litteris pacificis.

Σημείωσαι· ἀργεῖ σήμερον ὁ ἱερὸς νόμος.

In can. L. De triplici in baptismo mersione.

[Τρία βαπτίσματα] μιᾶς μυήσεως ἀντὶ τοῦ τρεῖς καταδύσεις ἐν ἑνὶ βαπτίσματι ἐπιφημίζει, ἑκάστῃ καταδύσει ἐν τοῖς τῆς ἁγίας Τριάδος προσώποις Πατρὸς, Υἱοῦ καὶ Πνεύματος ἁγίου.

In can. LVIII. De vario docendi more in episcopo, suaviter et fortiter.

Παιδεύσει δὲ, ἤτοι ῥάβδῳ ἢ ἀγάπῃ· ἡ γάρ τοι παιδεία διττή ἐστιν.

In can. LIX. De episcopo qui clerico necessaria non solum non praebet, sed aufert.

Εἰ δὲ μὴ μόνον οὐκ ἐπιχορήγει, ἀλλὰ καὶ τὰ πρὸς τὸ ζῆν αὐτῷ ἐφόδια ἀποστερεῖ, τί ἂν πάθοι;

In Epiphonema can. LXXXV. Ex integra lege bona conversatio.

Πρόῤῥησις ἐναργεστάτη· ἡ γάρ τοι πρόφασις τούτων, καὶ τῆς μετὰ ἀλλήλων ἀνυποκρίτου συναφείας ἀποστερῆσαι καὶ τοῦ γνωρίσματος τοῦ Χριστιανισμοῦ· τῆς ἀγάπης ἡ ἀλλοτρίωσις καὶ πρὸς τοὺς βεβήλους τρόπους ἀποδιωθήσαιτο.

1) ἐκβαλλέτω. Ex cod. Vallic. memorato, F. 10, neque aliunde sequentia veniunt, nisi forte alii codd. memorentur, quum eadem aut similia servaverunt.— 2) κληρικός. Vallic. F. 18 et ottobon. 97, sine varietate. Alia in eamdem canonem prolixa satis et diserta complevere marginem fol. 30 in vallicell. F. 10, quae quum eadem fere regerant, in alia loca et tempora reservari, nemo queretur.—3) ὅσει cod. an ὥσει?—4) φυλακῆς δε melius.—5) ἐπίσκεψαι fort. in cod. scriptum.—6) σημείωσαι. Vallic. F. 18, ottob. 97.—7) καὶ ὅτι codd. f. pro κἂν ἔστι, ut statim barbarus scholiastes.—7) ὅτε. Inde vallic. F. 10.

II.

Ad canones Nicaenos.

In can. II. De Neophyto in episcopum aut presbyterum assumpto.

Ad haec verba: Εἰ δὲ . . . . ψυχικόν τι ἁμάρτημα εὑρεθείη. – Οὐ τὸ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος, λυτικὸν γάρ ἐστι τοῦτο πάντων τῶν πρώην· ἀλλ' εἴ τοῦ πρὸ τοῦ ἁγίου βαπτίσματος πονηροῦ ἐπιτηδεύματος καὶ μετὰ τοῦτο ἐνέχοιτο πονηρᾷ συνηθείᾳ κρατούμενος, οἷον εἰ ὑβριστὴς ἢ ἀλάζων ἢ αὔθαδος, ἃ τῆς ἀσελγείας χριστιανοῖς ἐπιγινομένης μέμψιν φέρει καὶ μετρίαν ἐπηγμένην 1), οὐ μέντοι καὶ ἐκβολὴν τῆς ἱερᾶς ἀξίας, καὶ τούτου μάρτυς τὸ λοιπὸν καὶ Παῦλος ὁ ἱερὸς, ὃς καθεστηκότως ἐκέλευε ἱερεῖς 2) μὴ πλεονέκτας, μὴ παροίνους, μήτε κέρδη ἀνυπότακτα κεκτημένους· διὰ τοῦτο καὶ οὐδὲ σωματικὸν εἶπε ἁμάρτημα, ἀλλὰ ψυχικὸν, ὡς τοῦ σαρκικοῦ ἐκπλυνομένου πάντη, τοῦ δὲ ψυχικοῦ μὴ ῥᾳδίως ἀπαλειφομένου, διά τε τὸ λανθάνειν καὶ τὸ ἐκ ῥαθυμίας πονηρᾶς σημεῖον.

In can. V. Quis iure sit spiritualis medicus.

Ὅτι οὐ δεῖ τὸν ὑφ' ἑτέρου δεσμούμενον, ὑφ' ἑτέρου ἀπολύεσθαι· ὁ τρώσας γὰρ, κατὰ τὴν θύραθεν παροιμίαν, ἰάσεται.

In can. XIX. De diaconissis.

Οὐ τῶν ἐχουσῶν χειροτονίαν, ἀλλ' οὐ λεγομένων, ὥσπερ καὶ νῦν, διὸ καὶ ἠκριβολογήσατο.

In can. XII. Adversus eos qui ad vomitum revertuntur.

Πανὺ κατάλληλον τῇ νῦν καταστάσει τῶν πραγμάτων.

In can. XVII. Adversus foeneratores.

Κἀνταῦθα αὐστηρία πολλή.

Ad verba: Ἢ ἄλλως μετερχόμενος τὸ πρᾶγμα. – Ἑτέρῳ ὑποτιθέμενος τὸ ἀργύριον αὐτοῦ, τοκίζει, ὡς ἂν μὴ αὐτὸς διαγινώσκοιτο τοῦτο ποιῶν.

III.

Ad canones Constantinopolitanos.

In can. VI. De iudicio episcoporum.

Ἐπισκόπου 3) δέ τινος ἑλκυσθέντος χάριν ἐγκληματικῆς ὑποθέσεως εἰς τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἁγίαν σύνοδον καὶ ζητήσαντος τὴν κρίσιν τοῦ μητροπολίτου αὐτοῦ καὶ τῆς οἰκείας συνόδου, κατὰ τὸν παρόντα κανόνα, εἰπόν τινες ὡς ἐπεὶ ὁ μητροπολίτης παρουσιάζων θέλει τὸν ἐπίσκοπον αὐτοῦ τοῦ τῇ μεγάλῃ συνόδῳ κριθῆναι, καλῶς παρὰ ταύτης κριθήσεται· ἀντέθεντο δὲ ἕτεροι μὴ κεῖσθαι τὴν κρίσιν ταύτην παρὰ τῇ ἐξουσίᾳ τοῦ μητροπολίτου, ἀλλὰ παρὰ τῇ κατ' αὐτὸν συνόδῳ· ἔχειν δὲ καὶ μέγα διαφέρον, τὸν ἐπίσκοπον τὸ εἰς τὴν οἰκείαν δικάζεσθαι σύνοδον, καὶ μὴ σκύλαι 4) εἰς ἑτέραν σύνοδον, καὶ διὰ τοῦτο μηδὲ ἔχειν χώραν τὴν τοῦ μητροπολίτου καταδοχήν. Τούτῳ συνᾴδει καὶ ὁ κα' τῆς δ' συνόδου κανὼν, μὴ ἀδοκιμάστως λέγων προσίεσθαι τοὺς κατηγοροῦντας ἐπισκόπων ἢ κληρικῶν, εἴτε τῶν τοῦ κλήρου, εἴτε τῶν τοῦ λαοῦ εἶεν, εἰ μὴ πρότερον αὐτῶν ὁ βίος δοκιμασθείη καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα· ἀλλὰ καὶ ὁ ιʹ τῆς ἐν Καρθαγένῃ οὐκ ἐφίησιν ἐπισκόπῳ κατηγορεῖν, τῷ διαβεβλημένῳ τοὺς τρόπους.

In can. I. Ne concionetur presbyter lapsus.

Ad verbum Ὁμιλεῖν. – Λόγον διδασκαλίας ποιεῖσθαι τοῖς λαοῖς· πῶς γὰρ ἑτέροις ὑπέθοιντο τὰ βέλτιστα, αὐτοὶ παρασφαλέντες τοῦ κρείττονος;

1) ἐπηγμένην Cod. Aliquis suggerit ἐπιμομφήν, cui opponitur ἡ ἐκβολή.—2) ἱερεῖς 1 Tim. III. 3, Tit. 1. 6.—3) ἐπισκόπου. Vallic. F. 18 in cap. LV Nomocanonis Constantini Melaxi.—4) f. σκυλεῦσαι.

IV.

Ad canones Ancyranos.

In can. XVII. De separandis leprosis et sodomitis inter energumenos.

Καὶ ὁ λεπρός 1) ἐν τῷ νόμῳ ἀκάθαρτος ἦν καὶ ἀπότραπτος· τοιοῦτος καὶ ὁ ἀλόγως μιγνύμενος, χείμων δὲ δεῖνος 2) ἢ τὸ ἁμάρτημα αὐτοῦ· τοῖς οὖν οὕτως πελαγιζομένοις τοῦτον δεῖ συναριθμεῖν, ἕως ἂν μετὰ ἐλλήνων μερισθῇ.

V.

Ad canones Neocaesarienses.

In can. III. Trigamus idem ac polygamus.

Τοῦτον 3) ἐξηγούμενος τὸν κανόνα ὁ μακάριος Βασίλειος, ὁ τῆς καθ' ἡμᾶς Καισαρείας φωστήρ, ἐν ταῖς πρὸς Ἀμφιλόχιον κανονικαῖς ἐπιστολαῖς, οὐ, φησί, περὶ τριγάμου καὶ πολυγάμου, καὶ δεικνὺς ὅτι πολυγάμους οἱ πατέρες τοὺς τριγάμους οὐκ ἄλλους φασίν.

In can. VII. Adversus Tetragamus.

Οἱ δὲ τοῖς τετραγάμοις οὐ μόνον συνεστιώμενοι, ἀλλὰ καὶ συνευδοκοῦντες, τίνος ἄξιοι;

In can. XI. De iuniorum ordinatinne secus invecta.

Ἀλλὰ νῦν καὶ πέντε καὶ δέκα ἐτῶν χειροτονοῦσι.

VI.

Ad canones Antiochenos.

In can. VI. De atra bile Antistitum.

Χρειῶδες τοῦτο τῇ νῦν τῶν μελαγχολησάντων ἐμπληξίᾳ.

In can. X. A Chorepiscopis ordinari solus lectores, subdiaconos et exorcistas.

Εἰ ἐπισκόπου, δῆλόν ἐστι, ἔχοι ἀξίωμα· χωρεπισκόπῳ γὰρ ψίλῳ οὐ μετὸν, πλὴν ἀναγνώστου καὶ ὑποδιακόνου καὶ ἐπορκιστοῦ.

VII.

Ad canones Laodicenos.

In can. V. Preces nonnullas alta voce recitari.

Ad vocem ἀκροωμένων. — Τουτέστι μεγάλῃ ἐκφωνημένων φωνῇ τῶν εὐχῶν.

In can. XXVI. De Exorcistis. Ἠσάν τινες κ. τ. ἑ. Cf. supra p. 509.

In can. LV. Adversus collatitias coenas.

Τὰ ἐξ ἐράνου φησί· ἔρανος δέ ἐστι ὅταν ἀπὸ συλλογῆς, ἤτοι συνεισφορᾶς καὶ συντελείας πολλῶν ἅμα γένηταί τι, πάντων κοινωνούντων τῇ ἐπιδόσει ταύτῃ.

VIII.

Ad canones Constantinopolitanos.

In can. VI. De causis adversus episcopos iniuste motis.

Οἱ δὲ καὶ ἑτέρους ἀναγκάσαντες ψευδορκοῦντας κατηγορεῖν ἐπισκόπων, τίνος ἄξιοι; Ἀλλὰ

1) λεπρας. Ibid.—2) An χείρων? — δεινός ἢ cod.—3) τοῦτον. Ex vallic. F. 10, ubi caetera omnia.

καὶ οἱ τούτους παραδεξάμενοι ἐπίσκοποι, παρεῖσιν ἂν ἢ ἐπίσκοποι ἔτι, ἢ συγγνώμης τινὸς ἐντὸς δίκαιοι καταστῆναι.

IX.

Ad canones Ephesinos.

In can. VIII. De iusta abdicandi causa.

Καὶ ποῦ οἱ νῦν ῥᾳδίως παραιτούμενοι, καὶ ταύτης μηδεμίας ὑπούσης προφάσεως εὐλόγου ἢ περιστάσεως;

X.

Ad canones Chalcedonenses.

In can. XII. De Imperatoribus nova in ecclesiis molientibus.

Ὅτι ἔξεστι βασιλεῦσι καινίζειν ἐξ ἐπισκοπῆς μητρόπολιν. — Οὐχὶ, καὶ τοῦ προεστῶτος ὑποτασσομένου, ἀλλὰ μηδένα τῆς ἐνορίας τοῦ προτέρου μητροπολίτου παρασπωμένου, καὶ τοῦ νέου προσκυρουμένου.

In can. XVII. De eodem.

Καὶ τοῦτο ἄδειαν καινίζειν δίδωσι βασιλεῦσιν.

In can. XXVIII. De ambitu Constantinopolitano.

Ὥστε ἂν ἀντιῤῥὴ [τικὸν], ἐπίσκοποι μὲν οἱ ἀναιτίως ἐκβληθέντες, ἵνα μὴ διὰ δικαιοσύνης λέγων, ἀνάξιοι δὲ καὶ μυρίως καταδίκης ὑπεύθυνοι οἱ τῷ θρόνῳ τούτῳ ἐπαφαιροῦντές τι.

XI.

Ad canones Sardicenses.

In can. VII. Ne episcopus ad Imperatoris comitatum accedat.

Ad vocem στρατόπεδον. — Στρατ. ἐν ᾧ τόπῳ ὁ βασιλεὺς διατρίβει, εἰώθασιν οἱ παλαιοὶ καλεῖν.

Ad canonis sententiam: Σημεῖον! καὶ ποῦ νῦν τοῦτο, μακάριε Ὅσιε;

In can. X. Adversus neophytos in sacra irrumpentes.

Καὶ ποῦ οἱ νῦν σχεδιάζοντες τοὺς ἱεροὺς βαθμοὺς, μᾶλλον δὲ ἐπὶ πολλῇ συγγνώσει τῶν ἀτόπων καὶ ἀσελγῶν τὸ τῆς ἱερωσύνης ἄχραντον παρεχόμενοι;

XII.

Ad canones Carthaginienses.

In can. IV. De Clero coelibe.

Ὅτε δῆλόν ἐστι ταύτης ψηλαφῆς καιρὸν, οὐ διὰ παντός· ἀντιφθέγγεται γὰρ τοῦτο τοῖς συγχωροῦσι τοὺς ἱερωμένους τῶν ἤδη νομίμων γάμων ἀντέχεσθαι.

In can. XXX. Adversus regiam tyrannidem.

Ἐὰν δὲ ὁ πρὸς κατηγορίαν βιαζόμενος βασιλεὺς ᾖ, τί προστάσσετε, ἅγιοι πατέρες;

In can. LVIII. Cur et quando ethnica templa solo aequantur?

Σημείωσαι, ὡς οἵ γε μετ' εὐκοσμίας οὐκ ἔχουσιν· τοῦτο μὲν οὐδὲ εἰς παραίτησιν τοῦ κακοῦ, ἀλλ' ἐκ παντὸς ἐκριζωτέον, μηδὲν εἰς φεῖδος τοῦ κάλλους συντελοῦντος αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ τοῦ δοκοῦντος λανθάνειν διαπρέπειαν, καὶ ἐν ἀγροῖς συνναιρετέον· οὐ γὰρ τῷ κάλλει φθονοῦντες τὰ ἑλληνικὰ ἐδαφίζομεν, ἀλλὰ τῆς πλάνης καὶ ἀπωλείας ταύτης μνήματα ὀλοθρεύομεν.

In can. LXXXVI. De servando ordine inter episcopos, iuxta usum romanum, respectu ad tempus consecrationis.

Τοῦτο μέχρι νῦν ἐν Ῥώμῃ φυλάττεται.

In can. CXII. De Massalianis.

Ἐν οἴκοις τῶν Δονατιστῶν εἶναι τοὺς ταλαιπώρους τούτους ἀνθρώπους καὶ τούτους πάλιν, οὐκ ἄλλους ἢ τοὺς Μασσαλιανούς, ἤτοι Εὐχίτας ὑπάρχειν, ἐπεὶ καὶ ἡ Μασσαλία τῶν ἀντιπέρας ἐστὶ Λιβύης, πρὸς τοῖς μέρεσι Ῥώμης, τῆς ἐπὶ Θύμβριδι 1).

In can. CXIII. De servanda charitate ad alterutros.

Οὐαὶ ἡμῖν, μακάριοι πατέρες! Τὴν γὰρ ἀγάπην ἡμῶν μὴ ἐχόντων (ἐψύχη γὰρ ἀφ' ἡμῶν, ἀντὶ τοῦ πληθυνθῆναι τὴν μίαν), τί ἂν ἄλλο παραλείπεται; ἄλλο, ἢ τοῦ γλυκυτάτου ἠλλοτριῶσθαι Χριστοῦ; εἴπερ κατὰ τὸν μακάριον Ἰωάννην· Ὁ τὸν ἀδελφὸν μὴ ἀγαπῶν, ψεύστης ἐστίν 2). *Οὐδεὶς δὲ ψεύστης ἐν τῇ ἀληθείᾳ ἐστί, καὶ ὁ ἔστι Θεός* 3)· *ἀλλὰ καὶ ἔριδος ἐν ἡμῖν οὔσης καὶ διχοστασίας, οἷς τὸ καθ' ἀνθρώπους προσευπορεῖται περιπατεῖν τὸ τῆς Χριστοῦ χάριτος πλήρωμα, μακρὰν ἀφ' ἡμῶν καὶ τὸ γνώρισμα τῶν ἑαυτοῦ μαθητῶν, καὶ τί τὸ ἐντεῦθεν τὸ πονηρὸν τοῦτο συμπέρασμα; μὴ ἔστι Χριστοῦ. Τί γάρ φησι Παῦλος; Εἰ δέ τις πνεῦμα Χριστοῦ οὐκ ἔχει, οὗτος (οἴ μοι! τῆς πονηρᾶς ὑπεξεργασίας!) οὐκ ἔστιν αὐτοῦ* 4).

XIII.

Ad canones Trullanos.

In can. XC. De sponsalium et nuptiarum solutione.

Ἔτι 5) *δηλονότι τῆς μνηστείας νόμῳ συνισταμένης, καὶ διαζυγίου μὴ σταλέντος· δεῖ γάρ, φησιν ὁ νόμος* 6), *ὡς ἐπὶ γάμου διαλύσεως, οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ μνηστείας οὕτω στέλλεσθαι διαζύγιον, δι' εὔλογον τυχὸν αἰτίαν, ἤ τοι* 7) *ὡς ἀνυποστάτου τυχόνος τοῦ γάμου, διὰ τὸ ἀθέμιτον, ἢ καινοτάτην θρησκείαν ἀναγνωσθεῖσαν, ἢ διὰ τὴν τῶν τρόπων αἰσχρότητα, ἢ τύχης ἐναλλαγήν, ἢ ἐγγάστριον ἐξ ἀλλοτρίων σπερμάτων* 8), *ἢ γάμων ὑπέρθεσιν ὑπὲρ τετραετίαν, μὴ ἐξ εὐλόγου αἰτίας ἐκταθεῖσαν, διὰ νόσον χρονίαν, ἴσως καὶ θάνατον γονέων, ἢ κεφαλικὰ ἐγκλήματα, ἢ μακρᾶς ἀποδημίας ἐξ ἀνάγκης γενομένης* 9)· *ἔτι δέ, διὰ βίαν ἄρχοντος ἐπαρχίας, μνηστευομένης τῆς τεκούσης, καὶ τῶν αὐτῆς* 10) *γονέων μὴ συναινούντων, ἢ διὰ ἀπόκαρσιν ἀληθῆ καὶ πρὸς μονήρη βίον ἀπόκλησιν* 11), *ἢ τὸ μὴ δύνασθαι τὴν γυναῖκα τεκνοποιεῖν, ἢ τὸν ἄνδρα τὰ τῶν ἀνδρῶν ἐνεργεῖν* 12), *ἢ τὸ εἶναι βουλευτήν, ἢ τὸ τῷ δημοσίῳ ὑπόκεισθαι αὐτοῦ τὴν οὐσίαν, ἢ ἄλλῳ βαρυτάτῳ λειτουργήματι ἔνοχον εἶναι· ὁ γάρ, τινὸς τούτων ἀπηριθμουμένων τὴν συστᾶσαν ἤδη μνηστείαν μὴ διαστήσαντες ἢ διασπαράξαντες, τὴν ἑτέρῳ μνησθεῖσαν ἀγαγόμενος, ἔτι τοῦ μνηστευσαμένου ὄντος, τῷ ἐγκλήματι τῶν μοιχῶν εἰκότως ὑπόκειται· μοιχεία γάρ, ἀλλ' οὐ* 13) *γάμος τὸ γινόμενον· εἰ γὰρ ὁ ἀπολελυμένην γαμήσας, μοιχᾶται, κατὰ τῆς αὐτοαληθείας ἀπόφασιν, ὁ τὴν νόμῳ τοῦ μνηστῆρος ἀγαγόμενος, ποῦ τάξεται; καὶ ἐν τῇ παλαιᾷ δέ, παραπλησίως τῷ μοιχῷ κολάζεται ὁ φθείρων τὴν ἄλλῳ μνηστευομένην, ἐπειδὴ τὰ τῆς μνηστείας αὐτοῖς* 14) *συνήρμοσε σύμβολα, ὅθεν καὶ γυναῖκα αὐτὴν προσηγόρευσεν· ἐταπείνωσε*

1) Θύμβριδι. Cum θύμβρις sit Tiberis, bonus scholiastes Massiliam posuit inter Lybiam et agrum romanum.— 2) ἐστίν. 1 Ioann. IV, 20.—3) Θεός sic cod. sed lege potius: ἐν αὐτῷ οὐκ ἔστι Θεός.— 4) αὐτοῦ. Rom. VIII. 9 —5) ἔτι. Vallic. F. 18 —6) ὁ νόμος. Novella CXVII passim adducitur infra, et cf. Prochir. tit. XI Zachariae p. 72 sqq. Harmenop. Hexabibl. tit. XV, Heimbach. p. 575. Leonis nov. 31, Basil. XXVIII. 7. 1-5. Hic vero respicere videtur L. 45 §. 4. Digest. XXIII. 2 —7) ἢ τῆς ὡς ἀνυποστάτου τυχὸν cod. —8) σπερμάτων. Cf. Harmenop. l. IV. tit. 1. p. 473.— 9) γενομένης. Sic fere Prochiron tit. 1. 10, p. 17. Harmenop. lib. IV. tit. 1. p. 471.— 10) αὐτῆ cod. — 11) ἀπόκλησιν. Harmenop. l. l. p. 473.—12) ἐνεργεῖν. Ibid. p. 577, Prochir. p. 73.— 13) ἄλλου cod.— 14) αὐτοὺς id.

γάρ, φησί, γυναῖκα τοῦ πλησίου 1), οὕτω δὲ καὶ ἡ ἁγία παρθένος γυνὴ τοῦ Ἰωσὴφ ἐχρημάτισε, μὴ φοβηθῇς γάρ, φησί, παραλαβεῖν Μαριὰμ τὴν γυναῖκά σου 2).

XIV.

Ad Basilii canones.

In can. IV. De vetitis nuptiis trigamorum et polygamorum.

Τίνας 3) βούλεται ὁ ὑπὸ τῶν ἐν Νεοκαισαρείᾳ πατέρων ἐκτεθεὶς κανὼν πλέκτειν γάμοις περιπεσόντας, οὗτος ὁ κανὼν ἐξηγεῖται· ὅτι τοὺς τριγάμους φησὶν ἐκεῖ, ἢ πολυγάμους. Ἀλλαχοῦ γὰρ οἱ πατέρες τῶν τοιούτων οὐκ ἐπεμνήσθησαν γάμων, ἵνα πρὸς ἐκεῖνα τὴν παροῦσαν διάταξιν ἀναφερόμενοι, καὶ στάσιν τοῦ πράγματος προσπορίζωμεν.

In can. VI. Adversus eos qui captos et fugientes ex hostium manibus vi opprimunt.

Ἄλλοι νῦν οὐ βούλονται τοῦτο, ἀλλ' εἰ μόνον ὀνόματα σεμνῶν τὸ αἴσχιστον ὀνομασθείη, οἴονταί τι δύνασθαι τὴν κλῆσιν ἀπὸ τῆς ἀσελγείας ἐπικοσμεῖν καὶ μεταμείβειν τὸ τοῦ πράγματος ἄτοπον 4).

In can. XXXII. De peccato ad mortem.

Πρὸς θάνατον ἁμαρτία ἡ ἀπὸ τῶν πολιτικῶν νόμων ἀπειλοῦσα τὸν θάνατον τοῦ διαπραξαμένου, ἵν' οὖν μή τις νομίσῃ πρὸς τῇ γυμνώσει τῆς ἱερωσύνης, ἔτι καὶ δίκην ὑπέχειν τοῦ τολμήματος, ταῦτά φησι, (καὶ γὰρ εὔλογόν τισι καταφαίνεται μὴ ὅμοιον ὑπέχειν τιμωρίαν φονέα καὶ πορνόν)· εἴπερ οὖν ἡ πορνεία τῆς ἱερᾶς ἀπαμφιέννυσι τιμῆς, πλεῖον ὀφείλει δήπου ὁ φονεὺς ἀποτίνειν ποινῆς· ἀλλ' οὐ δίκαιον τοῦτο, ὁ πιστότατος οἰκονόμος θανάτου καθάπαξ ἐπιστάμενος πολλῷ δεινότερον τοῦ σωματικοῦ τὸ εἰς τὴν θείαν ἐπηρεάζειν τιμήν· τί δὲ τίς καὶ πάθοι βαρύτερον τοῦ θανεῖν; καὶ τοῦτο τὸ ὀλεθριώτερον τῆς σωματικῆς ἀποβίας, ὡς τῆς τοῦ κρείττονος ἀλλοτριοῦν θεραπείας. Διὸ πάση ἐπὶ γῆς ἡμῖν πραγματεία διοικονομῆται.

In can. XLVIII. Ut mulier a coniuge derelicta, vidua maneat.

Τοῦτο καί, μακάριε πάτερ, καὶ Παύλου δοκεῖ.

In can. LXXXIV. De plebe ad poenitentiam instanter adigenda.

Ἀλλ' οὐχ ὡς νῦν. Οὐδ' εἰ παρῇς τοῖς νῦν πράγμασι, ἄγιε τοῦ Θεοῦ, σὺ κατ' ἀλλήλοις τοῖς κατειληφόσι τὸν λόγον προῆγες· εἰ γὰρ καὶ ἐπὶ σοῦ Ἴσαυροι ταῦτά σε φθέγξασθαι προηκούσαντο, ἀλλ' οὖν δοκεῖς μοι καὶ κατὰ τοῦ νῦν προφητικῇ 5) γλώσσῃ τὰ καθεστῶτα ἀποφημῆσαι.

1) πλησίου. Deuteron. XXII, 24.—2) σου. Matth. I, 20.—3) τίνας. Vallicell. F. 10. Nimis pauca recepimus ex prolixis scholiis eiusdem argumenti in eumdem canonem congestis. Plura per otium, alias.—4) ἄτοπον. Ad canonem vix scholium respicit.—5) προφητίδι cod. Idem in fine ἀποφοιβῆσαι.

NOVISSIMAE ANIMADVERSIONES.

Ut iam semel et iterum dixi superius p. 84 et 101, inter *Anecdota graeca*, quae sacris profanisque rebus illustrandis Ioannes Christophorus Wolfius, sub initium elapsi saeculi, dedicavit, haud exigua pars ultimi tomi IV (p. 113-172) collato Beveregii synodico cum tribus codd. oxoniensibus reservatur. Quinam fuerint tres codices, qua aetate, vel indole, aut cuius demum versati manu, iuxta ac ignarus vir doctus scivisset, nisi ab amico didicisset collationem istam a Guillelmo Lloydio, praesule anglicano, profectam esse. Quae quidem nomina opus satis commendant, quantumvis tenue, ut omnino in nostris canonibus non desideretur. Cum rara sit Wolfiana sylloge, ac vix in hanc Urbis lucem venerit, iteratis eam curis exscribere me non piguit. Eam vero utrique tomo sic adhibere animus est, ut nos tantum recipiam scripturarum varietates, quas excussi a me codices et libri eodem suppeditaverunt; missa vero faciam quaecumque in A, B, C, et siglis utar Wolfianis, minus nova sunt, utpote quae saepius a me repetita, iam sapore et fructu destituerentur. Caeterum suspicor, nisi quaedam me iudicia fallunt, praecipuum codicem wolfianum, scilicet A, eumdem esse ac bodleianum barocc. 185. a. 1305, quem Zachariae descripsit in app. ad *Prochirum* p. 310.

Canones apostolorum. *Can. III.* T. I, p. 1. εἰς τὸ θυσιαστήριον Bever. πρὸς τὸ θυσιαστ. A.

Can. XXI, p. 17. ἄξιος, γενέσθαι, deleta alterutra voce ἐπίσκοπος aut ἐπισκοπῆς. A.

Can. XXV, p. 18. ἡ κλοπῆ om. A.

Can. XXXIV, p. 20. Ὁ Θεὸς διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ὁ Πατὴρ διὰ Κυρίου Bover. Omnia delet A.

Can. XL, p. 22. δυσφημίᾳ περιβάλλοντας A.

Can. XLI. Εἴ γε δέοι in parenthesi A.

Can. XLIX, p. 24. ἀλλ' ἢ εἰς τρεῖς A.

*Post can.*2, ἕως ὧδε ἡ Ῥωμαίων ἐκκλησία κρατεῖ in marg. A. Inde haud immerito inferas notam apud Graecos fuisse Dionysii Exigui Collectionem.

Can. LII, p. 26. ἐπιστρέψαντα A.

Can. LXIX, p. 29. ἢ ὑποδιάκονος add. A.—τοῦ πάσχα id. delet.

Can. LXXXV, p. 34. κριτῶν ἐν om. A. p. 35 προεστηρίχθαι A.

Epilogus, p. 30. ταῦτα καὶ περὶ καν.—ὁ μόνος ἀΐδιος καὶ τῶν ὅλων. ἐν πν. ἁγ. στεναπτ.

In eodem cod. A immediate sequuntur Ἱππολύτου κανόνες ἐκκλησιαστικοὶ περὶ ἀπαρχῶν, etc. Hippolyti vero canonibus succedunt illi concilii nicaeni. Wolf.

Canones nicaeni. Titulus in A, C et in vat. 2, 3 p. 127. —ἐν μηνὶ Ἰουνίῳ B in marg. δεκάτῳ πρὸ ιγ' Καλ. C.

Can. I. χρῆναι παραγινέσθαι. A, B, C.—εὑρεθῇ ... καὶ ἐλεγχθῇ B.

Can. IV, p. 429. ἐξ ἅπαντος τριῶν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συναγομένων συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων συντιθεμένων B.—διδόσθω B.

Can. V. τοιαύτη αἰτίᾳ B.—γεγένηται A, B, C.—μετὰ τ. μ. καιρὸν C.

Can. VI, p. 400. ὥσπερ τὸν ἐν Ἀλ. Bevereg. ὥστε A, B, C, ut nos.—γνώμης τοῦ ἐπισκόπου ἤγουν sic C.

Can. VIII. ἐγγράφους Bevereg. Delet C.

Can. X, p. 401. γνωσθέντες κ. καθαιρ. delet C.

Can. XIII, p. 433. ἀποστερείσθω C.—πάλιν om. A, B, C.—μόνης ἔσται C.

Can. XV. εἰ εὑρεθείη C.

Can. XVI, p. 434. τολμήσει ἔν τισιν ἁρπάσαι C.

Can. XIX, p. 436. ἐν τῷ κλήρῳ Bevereg. ἐν τῷ κανόνι A, B, C ut nos. In cod. B sequuntur proxime Διονυσίου ἀλεξανδρ. ἐκ τῆς πρὸς Κόνωνα ἐπιστολῆς Καὶ τοὺς πρὸς τῇ ἐξόδῳ. Cf. t. I. p. 546.

Canones ancyran. *Can. VIII*, p. 444. τριετίαν ὑποπιπτέτωσαν A.

Can. XVIII, p. 447. Οἵτινες A.

Can. XIX. ἐπαγγειλάμενοι A.

Can. XXII. ἐπὶ ἀκουσίων A.

Canones neocaesarienses. *Can. II*, p. 451. μὴ πειθομένη λῦσαι γάμον delet A.

Canones antiochenses. *Can. IV*. p. 457. ἔτι A.

Can. XIX, p. 463. τὸ ὡρισμένον γίγνοιτο A.

Can. XXII, p. 464. περὶ τῇ τελευτῇ Bevereg. πρὸς τῇ τελευτῇ A.

Can. XXIV, p. 465. ὑπομένειν τινὰ ζημίαν A.—τοὺς πόρους A.

Canones sardicenses, p. 468. *Tit.* Ἡ ἁγία σύνοδος ἡ ἐν Σαρδικῇ συγκροτηθεῖσα ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν ὥρισε τὰ ὑποτεταγμένα A.

Can. V, p. 472. Scholium in marg. A ut supra p. 649, in not. 5.—In fine: τὰ λέγομεν ἤρεσεν Bevereg. τὰ λεγόμενα ἤρ. A.

Can. VII, p. 473. συμβολὰς A in marg. ut nos; sed ἐντολὰς in textu.

Can. VIII, p. 474. ἐπιστέλλοιεν· τοῦτο γὰρ ὑπηρέτου τὸ πρόσωπον Bevereg. ἀποστέλλοιεν· τοῦ γὰρ ὑποκριτοῦ τὸ πρόσ. A.

Can. XI, p. 477. ταραχὰς παρέχειν A. Idem habet omnia quae singulis fere canonibus addidimos, sive ab initio, sive in fine, quae Beveregius et alii praetermiserunt.

Canones gangrenses can. *II*, p. 492. μετὰ τῶν ἀφελέστερον A.—προσόδους οὐκ ἀποδεχόμεθα A.—καὶ ταῦτα συνελόντες A.

Canones laodiceni, p. 494. *Tit.* κανόνες τῶν ἐν Λαοδικείᾳ τῆς Φρυγίας συνελθόντων μακαρίων πατέρων. Ἡ ἁγία κ. τ. ἑ. A.

Can. XII, p. 497. ἐνθέου λόγου A.

Can. XXI, p. 498. τῶν δεσποτικῶν σκευῶν A.

Can. L, p. 502. τῇ ὑστεραίᾳ A.

Canones ephesini. *In prol.* p. 515. μὴ ἀγνοῆσαι τὰ περὶ αὐτῶν A.

Can. I. εἶναι ὁ μητροπολίτης A.

Can. VIII, p. 518. ψῆφος τῆς αὐτῆς ἁγίας συνόδου ἐκφωνηθεῖσα ἐκ προελεύσεως A.

CANONES CHALCEDONENSES, p. 522. Titulus cum singulari nota temporis per futurum consulem renuntiati, in A et in vatic. 2, 3, 4, etc.

Can. XX, p. 530. εἴ τινες ἀπολέσαντες A.

Can. XXVIII, p. 532. ψῆφος τῆς ἁγίας συνόδου ἐκφωνηθεῖσα χάριν τῶν πρεσβείων τὸν θρόνον (sic, lege τοῦ θρόνου) τῆς ἁγιωτάτης ἐκκλ. KΠ. A.

Can. XXX, p. 534. ἐπὶ τοῦ ἰδίου σχήματος A.—Πασχασῖνος ὁ εὐλαβέστατος ἐπίσκοπος καὶ τοποτηρητὴς A. Nec plura vidi excipienda; caetera enim partim extant in foliis superioribus, partim cum iis quae iam vulgavimus tam bene et plene consentiunt, ut nostra eximiis oxoniensium codicum scripturis confirmari, semel dixisse satis sit. De trullanis tantum quaedam distinctius colligi non displiceat.

CANONES TRULLANI. t. II, p. 7. In fine epitomae can. ν. fort legendum ἐξείναι.— P. 11, in epit. can. ξα' lege καὶ θεάτροις.

In *prosphonetico* p. 14. Titulum legit exon. A ut vatic. 1, etc. nisi quod male post βασιλέα habeat: ὡς ὑπέταξαν.—P. 15 not. 13, τοῦ παρόντος κόσμου id. om.—P. 16 not. 28 καὶ θεόλεκτον συναθροισθῆναι σύνοδον ὁρίσας, ὅπως τῇ τῶν πολέων ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελεύσει id. Cf. p. 94, n. 3.

Can. I. p. 20, lin. ult. *Ut semel dicam*, quod Herveto solemne est, ubi fort. melius: *ut summatim dicam*.—P. 31, circa finem. κρατῇ καὶ ἀσπάζηται, καὶ οὕτως διδάξῃ τε καὶ κηρύττῃ, ἀλλ' ἐξ ἐναντίας ἰέναι τούτων ἐπιχειρῇ A.—Id. paulo post: ἐκπιπτέσθω.

Can. II, p. 22, vers. 3, dele comma in fine, et v. 6 eodem in loco scribe notam 8). Cf. p. 87 not. 1.

Can. III, p. 23. Ab initio etiam exon. prae se fert titulum: περὶ ἱερέων καὶ κληρικῶν.—P. 24. v. 9. Pro duplici puncto pone comma post *pervadat*, ut continua sit sententia, ne si versum fuerit: « nos utrumque paterne simul et religiose miscentes, ... *unanimi consensu decernimus.* » Quae quidem legitima series apud Hervetum periit. Eadem omnino iubet, ut colon illud: τὸν τῆς φιλανθρωπίας καὶ συμπαθείας commate a sequentibus dividatur, quod libri antea editi neglexerunt, dum ipsum τὸν ad μίξαντες potius quam ad προτιθεμένων male retulerunt.—P. 25 v. 3. ἀποκινηθέντες A.— v. 14. ἱερατικῶς A. — Cf. p. 94 not. 1.

Can. IV, p. 26. Pro ἀφιερωμένη Attici maluissent καθιερωμένη.

Can. V, ibid. Habet quoque Aoxon. ἐν ἱερατικῷ καταλεγομένων τάγματι, ut nos; deinde vero θεραπαινίδας, tum παραφυλαττέτω minus bene vertunt editi *servent*. Cf. p. 94 not. 3.

Can. VI, ibid. Eadem quae nos, plane restituit A. —Iterum ibi τοῦτο παραφυλάττοντες melius verte: « quod etiam nos *caventes*. »—p. 27 v. 1, lege καθαιρείσθω. Cf. p. 94 not. 4.

Can. VII, ibid. not. 6, lege ἰσάχων.—P. 28 v. 3. Emenda ὑφυθήσεται. Cf. p. 91 not. 1.

Can. XI, p. 29, not. 3. Adde: τούτοις edd.

Can. XII, p. 29. καὶ μετὰ τὴν ἐπ' αὐτοῖς προελθοῦσαν τῆς ἐπισκοπῆς χειροτονίαν οὐ παραιτοῦνται πρόσσομμα τοῖς τῆς ἐπισκοπῆς τιθέντες A.—P. 30 v. 1, προμαθούμενοι (sic) καὶ τὸ μὴ δοῦναι μῶμόν τινα κατὰ τῆς ἱ. κ. A. Cf. p. 94 not. 5.

Can. XIII, p. 30. v. 15 συλλύεσθαι A.—P. 31 v. 1. φωνῆς ἐκβοώσης διαπρυσίως A.—v. 4. ἴσμεν δὲ ὅπως καὶ οἱ A.—v. 8. ῥυθὲν καὶ παραδοθὲν A—not. 22, inter commata pone φαμέν.

Can. XV, p. 32 v. 1 lat. lege *ordinatur*.—not. 1. lege μὴ ἧττον.

Can. XVI, p. 33 v. 11. ἄρα τὴν τῶν διακονιῶν; A. Cf. p. 91 not. 1.

Can. XVII, p. 34 v. 1. lat. melius: *se conferre solent*.

Can. XVIII, ibid. v. 12. ἐπιδρομαὶ ἰδίαν A.—v. 14. Sententia apud Hervetum, inde in Conciliis, pene perversa est: «Si quis autem, *non ut praesens vult canon, adierit* (Bevereg. *adfuerit*, vulgatus Balsamon *abfuerit*) segregetur.» Quo exemplo vide quas in fallacias agantur praecipites, qui graeca nec legunt, neque exeutiunt. Hic vere μή, non pertinet ad sequentia κατὰ τὸν παρόντα, sed ad verbum proximum διαγίνηται. Cf. p. 89 not. 5.

Can. XIX, p. 35 v. 3, τοῦτον. id est γραφικὸς λόγος sive *scriptura sacra*, in vulgatis libris secus intelligitur et male refertur ad *controversiam*, de qua inepte diceretur: «*ne eam* aliter *interpretentur*, etc. Cf. p. 89 not. 6.

Can. XXVI, p. 37 v. 14. τοῦ Χριστοῦ καταπεμπέτω A.

Can. XXIX, p. 38 v. 17. τοὺς τύπους A.

Can. XXX, p. 39, 40. Totus canon in conciliis editisque libris mirum in modum impeditur, quem neque prolixa parenthesis, neque Chrysostomi locus, in alterius ampli parergi vicem adductus, ullo discrimine aperte significetur.

Can. XXXIII. Neque minus intricatur is canon in editis libris, quem pene totum, derelictis interpretibus, latine refingi oportuit. Cf. p. 81 not. 4.

Can. XL, p. 45.—v. 7. προΐεσθαι A.—v. 9. τὸν μοναδικὸν A.—P. 46 v. 7. ἐντεῦθεν αὐτῷ A. Cf. p. 95 not. 1.

Can. XLIII, p. 48 not. 4, lege ἕξει. In fine canonis peccare solent interpretes.

Can. XLVII. Etiam A videtur habere εὐπρόσεδρον, dum Beveregius legit εὐπρόσδεκτον, quidquid habeat Wolfius, qui unum pro altero posuit. Cf. p. 95. not. 1.

Can. LVI, p. 52, v. 17. Τεσσαρακοστῆς τῶν νηστειῶν ἡμέραις A.

Can. LIX, p. 53. Scholium in margine A: ὅπως νῦν οὐ δέον παρορᾶται.

Can. LXI, p. 54, v. 9. Καὶ γενεθλιαλογίαν A. Cf. p. 97, not. 6.

Can. LXIV, p. 56, v. 12 lat. lege *extendaris*, aut clarius: *ne te. . . cum dicite aequipares*.

Can. LXXI, p. 59, v. 2. Πράξαι θελήσοι A. Herveti interpretationem post alios sequimur, etsi maneat suspicio, τοὺς πολιτικοὺς νόμους non esse leges civiles, sed urbanitatis consuetudines, et notatur p. 97.

Can. LXXIII. Totus canon desumitur ex L. I Cod. 1. 8.— P. 63 v. 2. Lege κἂν pro καὶ ἐν. Mirum est nullam emersisse varietatem sive in hoc canone ad vocem χρωματουργίας, sive in sequenti ad alteram κεῖραν, ambo vocabula aeque insolentiora.

Can. XCVI, p. 69, v. 3. Habet etiam A διασπουδάζοντας.

Can. XCIX, p. 70, v. 1. Ὥστε ἔνδον A

Can. C, ib. v. 13. Οἱωδήποτε τόπῳ A.

Can. CII, p. 71, v. 12. Ἵνα μὴ τῇ ἁμαρτίᾳ καθ' ἕτερον, ut totus locus de medico intelligatur; cui sententiae faverent χρώμενος et ἀποτεφαλλειν, si plurali numero ederentur, aut ab initio τὸν λαβόντα eodem modo emendaveris.

In subscriptionibus p. 74-76, adde coniecturis supra propositis p. 79, not. 1: in num. XV f. τῆς σιδητῶν.— in num. XXXIII τοῦ ζώνης, cum ζώνη sit urbs thracica.—in num. XLIV κοτραδεινῶν.— in num. XCIX μισημβριανῶν.—in num LXVI μαιανδρουπόλεως. —in num. LXVII ὑπατων.—in num. LXVIII ἀνιαιων. —in num. LXXIII βαράτων vel βαρατῶν.—in num. LXXXI τασυϊαστῶν.—in num. CXXXIV ἰουλιουπολιτῶν.—in num. CXLI γερμοκολωνειῶν.—In num. CLXIV ἀπολλωνίας. Quae quidem omnia ἐξονυχίζειν, uti par erat, non licuit.

Annotationes. p. 80 not. 1. Sane perquam obscurus remanet Nicephori locus, neque indignabor, si quis alia suggesserit, aut etiam retinuerit quae Cl. Maius proposuit.—P. 99. Stare fortasse potest apud Nicephorum ἀγνοίημεν, etsi Attici hac forma optativi non utantur nisi cum verbis in άω. sane infra habebimus quid simile in lemmate can. XVII Nic. II.

Canones concilii II nicaeni, p. 101, v. 16. Deest nota qua lector moneatur codicem oxoniensem in sequentibus, uti antea, sub littera A designari.— P. 102 v. 5. Emenda εἶτ' οὖν.— v. 13. Notatu dignum in vulg. LXX aliter locum Sophoniae legi, scilicet εὔφραινου καὶ κατατέρπου, dein λελύτρωταί σε, neque ibidem extare: καὶ εἰρήνη ἔσται σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον, tum demum neque cum nostris, neque cum LXX cohaerere vulgatum interpretem.

Can. I, p. 103, v. 15 φυλάττειν A.—v. 19. Tantum in LXX: δικαιοσύνη τὰ μαρτ. σου.—p. 104 v. 1 lat. Vix non retinui pro ἀσάλευτος Anastasii vocem egregiam, sed barbaram: *illabefactabilis*.

Can. II, p. 105 in tit. συντάσσεσθαι om. A.

Can. III, ib. in tit. ἐπισκόπους A

Can. IV, p. 107, v. 6. Καὶ ἀναίσθητον A.—v. 11, 12. Rectius legeretur μηδὲ αἰσχροκερδῶς... μήτε ὡς σαρκοχρίοντες, quod tamen haud eruo ex congerie varietatum.

Can. V. In tit. lege ὑσκάτιννται.—P. 108, v. 10. καταγαγόντας A.—v. 1 lat. Emenda: *canonicis constitutionibus non adhaerentes*, error typorum defluxit ex vetere interpretatione minus apta: *canonicas institutiones non ferentes*.

Can. VI, p. 109 v. 14. Aliquis expectaret: καὶ ἑαυτὸς προφάσεως.— P. 110, v. 3 γίνεσθαι τὰς φυλ. A. potius requiritur τὸ φυλάττεσθαι.

Can. VII, in tit. ἀναπληρωθῆναι A. Fortasse legendum: μὴ δέον καθιερωθῆναι. Caeterum etsi tituli constantissime serventur in codd. ex alio fonte emanarunt quam ipsi canones: quantumvis enim hi rudes sint, etiam tituli magis sunt illiberales.

Can. X, p. 112, v. 16. Lege μᾶλλον μὲν οὖν.

Can. XII, in tit. ἐμποιεῖσθαι A.—P. 114, v. 1. ἀνιστηται sic omnes codd. neque infrequens est etiam aliis huius aetatis canonibus, ne quidem exceptis Nicephorianis, ut sub eadem coniunctione optativo succedat subiunctivus, aut etiam indicativus, quin immo futurum post subiunctivum ponatur.

Can. XIV, p. 115. Scholium in marg. A. τὸ μὲν εἰς ἀναγνώστας τινὰς χωρὶς εὐχῆς καὶ χειροθεσίας μόνον περικείρεσθαι, νῦν οὐχ ὁρᾶται· τὸ δὲ ἡγουμένους τινὰς, κἂν πρεσβυτέρου τιμὴν ἔχωσι, χειροθετεῖν ἀναγνώστην, οὐδὲ οὕτω νῦν ὁρῶμεν προβαῖνον.

Can. XV, p. 116, v. 4. Ἀνθρώπου scribitur pro ολυρικῶν.

Can. XVI, p. 116, v. 30 lege: *et in eis*.

Can. XVII, p. 117. Tit. Ὅτι μὴ ἔχων τις τὰ π. ά μὴ ἐπιχειρεῖν [fort. ἐπιχειρεῖ] στίζειν εὐκτήριον οἶκον. Inde in nostris emenda ἐπιχειροῦσι. nisi placuerit ἐπιχειροίησαν, quemadmodum superius occurrebat ἀγνοίημεν.

Can. XVIII, p. 117. Tit. melius ut in A ἐν ἐπισκοπείοις.—Ibid. v. 14. Post μοναστηρίοις deesse videtur ἀνδρείοις vel ἀνδρώοις.

Can. XIX, p. 118. Tit. Περὶ τοῦ ἐκτὸς δοσίων τὰς καταταγὰς τῶν ἱερατικῶν μοναχῶν τε A. Inde distingue in lat. *clericorum, monachorumque*. Ad marginem A add. breve scholium: ἀναγκαῖον, εἰ καὶ παρ' ἐνίοις ὀλιγωρῆται.—P. 118, 119. Singulare sane illud est κἂν τε μείνῃ, ἐάν τε ἐξέλθῃ post ὁμολογούντων τῶν προσαγόντων, et confirmatur tam apposito αὐτοῦ, quam varietate codd. μείνοι κἂν ἐξέλθοι. Verum necesse fit vocula, quae facile exciderit, inseratur: κἂν τέ τις μείνῃ.

Can. XX, p. 119, v. 7. Ἀποτάσσεσθαι, hoc sensu absoluto, solemne est in re canonica et liturgica Graecorum.— v. 14. μηδὲ ὁμιλείτω A. quod recidit in varietatem προσομιλείτω codd. romanorum, sed non liquet apud Wolfium.

Can. XXI. Tit. τοῖς μοναχοῖς A.—P. 121, v. 8. Explanationis gratia non negligenda scriptura cod. column. apud Maium: οἷς δὲ ὁ βίος ἐστὶν ἡσύχιος καὶ μονότροπος, ὡς συνταξαμένοις Κυρίῳ τῷ Θεῷ ζυγ. μον. ἆραι, καθίσαι τε καταμόνας καὶ σιωπῆσαι. Luxata quippe vulgata sunt, in quibus facile σιωπήσει erit pro σιωπῆσαι, et pro καθίσαι τε illud καθίσεται, barbare deductum ex καθήσεται. Interea nolui recedere ex LXX in Thren. III, 27.

Annotationes. P. 122, col. 1, v. 8. Dele numerum 1 temere in parenthesin lapsum.—v. 12. Corrige πίστια.— P. 123, v. 2. fortasse ἀνοσίους θεομάχους.

Canones CP. AB. *Can. I*, p. 12, v. 11. Omnino requiritur τῷ θείῳ ἀρχαίῳ.—P. 128 not. 12 emenda ἐπισκοπικοῖς.

Can. II, p. 128, v. 11. ἀσθενῶς A.

Can. IV, p. 130, v. 14. μονῆς, ἡ εἰς ἕτερον λ.

Can. X, p. 136, v. 9. ἐνδοτήν, et sic scribe in fine not. 17, neque levius expunge dictionem rarissimam.—v. 12 lege σεμνόν.—v. 14. διαπτάν.—θεοσυνέργητος σύνοδος primum significare videtur: *synodus quae in Dei virtute operatur*, nisi συνέργω pro συνείργω sumatur in eodem sensu ac συνάγω, ut θεοσυνέργητος sit θεοσύνακτος, neque aliter fort. legit Hervetus.—v. 9. καὶ ἡμ. ταῦτα column. melius —v. 10. Ad ὀρθοτομούσης; cf. II Timoth. II, 15.

Can. XII, p. 137, v. 16. Lege σύνοδος, τῇ οἰκουμ. —v. 19 L. ἐνδοκοῦντος, εἰς τας νίκιας εἰσπίπτοντες, ἅπτεσθαι.—v. 2 lat. Lege: *dicuntur curationes, suscipiat*. Interpunctionis discrimina subvertit typothetarum somnus.

Can. XVI, p. 140, not. 4. Lege συνίσταται

Can. I, p. 142 v. 18. Videndum annon de Constantinopolitano etiam illud sit audiendum: μηδὲ τῷ ταύτης προέδρῳ.

P. 147 v. 7. Lege κατὰ τοῦ —not. 7 lege παρὰ σοῦ. —Ad illi nota etiam nunc sabbato reservari in octocho Graecorum quae τεκρώσιμα dicuntur. Unde non putem hic sabbatum de dominica intelligendum esse.

P. 152. Lege: « *Caesurem*, ab eius arbitrio fas nefasque *pendere*. »

S. Gregorius Nazianzenus. Inter multas Maurinorum schedas, post varias rerum vices, tandem in vaticanae bibliothecae portum receptas, haud exiguus est apparatus ad Gregorii Theologi editionem multo cum labore congestus. Piget hunc thesaurum nuperrimo parisiensi editori defuisse, in quo, ut ad operis cumulum Maurini solebant, multo plura et locupletiora sunt, quam quae, delicata quadam, fortasse et nimia sobrietate, in vulgus mittebant. Piget me serius incidisse in fasciculum huic testamento illustrando dicatum, quem nunc demum excutere iuvat. Nullus quidem codex novus emergit, ac pene totus Maurinus est in rarissima Montacutii editione ventilanda. « Quum, ait, Georgius Mich. Lingelshemius freherianum exemplar cum scripto codice contulisset ex illustri sui principis Palatini ad Rhenum bibliotheca, varietates cum Rich. Montacutio communicavit, qui graece tantum in lucem illud ante aliquot menses emisit. « Codex autem Lingelshemii idem est ac noster palatinus sive vatic. 3. Instrumentum adscribitur diei 31 Dec. a. 380, nisi valeat coniectura Baronii pro *Iunii calendis*, quae intra concilium oecumenicum CP. fuerunt. Sex autem episcopi, qui testamento subscribunt, etiam ante concilium, in regiam urbem, ob natalia Domini solemnia, convenire potuerunt. Baronio assentire BB. videntur, dum scribunt ad vocem ὑπατείᾳ. « Hoc est ad a. Chr. 381, quo iuxta fastos graecos, Cassiodorum, Marcellinum comitem et Panvinium Eucherius et Syagrius conss. fuere. Καλανδῶν ἰαννουαρίων, sic unus cod. vatic. (noster 1), caeteri Brissonii et palat. πρὸ μιᾶς καλανδῶν tantum, ideoque suspicatur Baronius errore librariorum accidisse, ut in quibusdam libris fuerit scriptum ἰαννουαρίων pro ἰουνίων. Haberi enim coepit oecumenica II synodus CP. eodem anno et mense Maio, ut constat ex Socrat. V. 8, et ante finem eius episcopatu se CPolis abdicavit Gregorius, in eiusque locum Nectarius subrogatus est. At in hoc testamento se scribit episcopum CP. Gregorius, quod indicat ante finem synodi scriptum illud fuisse. Nec audiendus est Montacutius qui contendit non potuisse Gregorii causam transigi, Paulini etiam et Meletii Flavianique causas componi, et quaestionem de deitate Spiritus Sancti contra Macedonianos concludi, paucorum mensium spatio, ac proinde textum Gregorii bene habere, fuisseque ipsum sedis illius episcopum ad diem prid. Kal. Ianuarias. Adversatur enim huic eius assertioni Theodosii imperatoris constitutio ad Auxonium proconsulem Asiae, lib. III *de fide catholica* ab eod. Theodosio data III Kal. Augusti, Eucherio et Syagrio conss. in qua Nectarius ecclesiae CP. episcopus appellatur, cuius etiam nomen inter eos qui oecumenico illi II concilio subscripserunt, reperitur. Quod si iam inde a fine mensis Iulii sedem CP. obtinuit Nectarius, tum non potuit eiusdem episcopus esse Gregorius, quum, ex decreto Nicaenae I syn. vetitum esset, ne duo simul eiusdem urbis essent episcopi, ut testatur Augustin. ep 110 et Posidonius in eius vita n. 8. » Cf. BB. in vita Nazianz. n. CLXIII. Quae quidem non sinunt protrahi episcopatum Gregorii ultra concilium, haud evincunt tamen paulo ante hanc synodum iam non fuisse conditum testamentum.

P. 156 v. 8. ἐλευθέρους μένειν nota BB. «Ita Brisson. *palatin*. et vatic. at Leunclav. Montacut. ἐπ' ἐλευθερίας μένειν.» Sed novimus Leunclavium et Montacutium eodem usos esse cod. palatino, quem et nos adhibuimus, in quo certe legitur: ἐπ' ἐλευθερίας. Nolim igitur etiam BB. notis confidentius adhaerere.

Ibid. v. 9: καὶ ἀνενοχλήτως Brisson. Montacut. BB.—v. ult. Emenda εἰς χρῆσιν. In caeteris notis BB. tantum sphalmata editorum colligunt. In fine Montacutius de suo finxisse, aut a Graeculo accepisse videtur hanc clausulam: τὸ ἴσον τῆς θείας διαθήκης τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου τοῦ πάνυ θεολόγου, ἐν τῇ ἐμῇ κειμένης ἐκκλησίᾳ μετέγραψα καὶ ἐξέδωκα.

P. 139. Consuetudinem, lege consecratam, septem adhibendi testes, usque ad Innocentium tertium in foro romano permansisse constat.

Nectarius P. 163 v. 8. Deesse videntur ἀξιοῖ ἀντέχεσθαι, quorum prius suppleri solet, quoties pro imperativo infinitivus sumitur.

Chrysostom. P. 170. Not. I v. 3 lege *versu*.—Quae subobscure ostenduntur p. 171 col. 2, ad cod. vindobon. 177 potissimum spectant.

Gennadius. P. 185 not. 24 lege χειροτονίας.—P. 188 v. 4 lege εἶτα.—Urgeri sane posset νοθείας argumentum in omnia quae connexa dicuntur p 189.

P. 190. Lege: de triplici ecclesiae iudicio.

Epiphanius. Haud immerito suspecta habuimus quaecumque S. Patriarchae nonnulli codd. adscripserunt. Ut enim apud Arabos Assemanus invenit sub eiusdem nomine circumferri novellam VI lu-

stiniani, in 45 canones distributam, audaciores Graeci ecthesin Epiphanio suo condiderunt potissimum ex Novella CXXIII, quae quum data fuerit a. 546, in lucem non venit, nisi undecim annis post obitum sancti patriarchae elapsis; immo alia ab Athanasio excerpserunt, quae multo recentiora sunt, alia demum, ut dixi, ex S. Nicephoro tribus fere saeculis iuniore. Agedum, ex his fontibus commodam saltem erit paucissima quae dedimus emendare et absolvere.—P. 198 not. col. 2 v. 4 lege ἠλευθερώθη.—P. 199, initium ἐκθέσεως idem est ac cap. XII Nov. CXXIII, usque ad verba: σεμνὸν ἔχουσι, inde transitus fit ad finem capituli liberius expressum.—Sequentia sunt ipsum cap. XIII, omissis quae ad subdiaconem in Novella pertinent.—Succedit cap. XIV circa medium, sed breviori compendio contractum usque ad finem.—Hinc vero epitomator transiit ad cap. XXXII levissime temperatum (1)—Idemque retrogressus est ad cap. XX. Athanasium autem pone sequutus, ac pene de verbo ad verbum, ut vulgatur in Heimbach. Anecd. p. 9, 10.—P. 200 col. 1 exordium respicit novellae eiusdem cap. XXXIV, ac fere ut extat apud Athanas. p. 12.—Duplex inde pericope brevissima est particula cap. XXXVII, uti apud Athanasium p. 11. —Sequentia praestitit Novella LVIII, etiam post defunctum Epiphanium edita, a. 537, sed iterum verba sunt Athanasii const. VI, p. 17, praeter tria verba ultima, quae compilator de suo adiecit.—Ad ea quae de iudaeis sunt p. 603 col. 2, quaere L. 19 Cod. 1-9, et nota codicem ottobonianum esse cum mesquensi conciliandum in hunc modum: μὴ προσδέχεσθαι καὶ τοῦ ζητουμένου ἐπιτύχῃ, πρὶν ἀνεύθυνος φανείη, καὶ τὸ χρέος καταβάλλοι.—Inde rursus adest Nov. CXXIII cap. 5, contrahente Athanasio, p. 6. —Initium alterius columnae p. 200 est eiusdem Athanasii p. 7, ad calcem.—Tritum est quod sequitur de Simoniacis—Rarius vero decretum de quodam monachorum sene apocrisiario et de spirituali patre, quae vix a longe respiciunt Novellam Athanasii p. 13.—Tum incipiunt, ut dixi, Nicephorianae regulae.

Epiphanii altera est ἔκθεσις πρωτοκλησιῶν, sive *expositio praesessionum*, eodem fere in tempore bis ad lucem revocata et Romae, in hac Urbani collegii officina, et Berolini, in aedibus Gustavi Parthey. Cursu contendisse aemulos ne dixeris, sed plane inscios. Germanicus autem vir praefatam sedium notitiam haud immerito aufert Epiphanio Cyprio, sed et iuniori cuidam satis levi calamo concedat, ne subodoratus quidem Byzantinum patriarcham. At cur Epiphanius ille monachus, quem alii saeculo IX, alii X vel etiam XII ablegant, cudisset thronorum seriem, quae a sede Romana candide ac pene sola orditur, curve monachi opus tacti fecerit Constantinus Porphyrogeneta, satis non video. Caeterum neque cl. editor lacunas omnes vidit, neque aliam resarcivit, neque etiam codicem quemcumque adhibuit. Interea nos iuvat pauca recipere ex hoc libro (*Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatuum*, Berolin. in aedib. Fred. Nicolai (G. Parthey) 1866 8°) quibus crescat syllabus a nobis inceptus huiusmodi catalogorum. Pauca quidem nova sunt, quum eosdem libros, eosdemque topographos antea significavimus; haud piget tamen aliqua distinctius memorare. Proficisci iubet ab ipso Hieroclis *Synecdemo*, qui nobis p. 205 ultimus, sive XVII annumeratus est, ut sit XVIII. Τάξις προκαθεδρίας, sive *Ordo praesidentiae*, p. 107—131 (Codinus ed. Goar. p. 361).—XIX. Ἀνακεφαλαίωσις τῶν ἁγιωτάτων πατριαρχῶν, *Recapitulatio patriarcharum*, etc p 138-145 (Codin. p. 363). —XX. Τάξις προκαθέδρας (sic) μητροπολιτῶν, *Ordo sedium metropolitarum*, p. 145-149 et 162-182, eadem enim in utroque loco geminatur (Codin. p. 365, Pasini Catalog. Bibl. Taurin. p. 201).—XXI. Ἡ τάξις τῶν μητροπολιτῶν, idem *ordo* fortasse, sed qualis descriptus est in Chartophylacio S. Sophiae, p. 181-197 (Codin. p. 368).—XXII. Ὁ πᾶς ἀριθμὸς τῶν Θεοῦ θυηπόλων, *Universus numerus Dei sacerdotum*, p. 197-221, nunc primum editus ex cod. lipsiens. senatorio 1. 66.—XXIII. Andronici expositio ex libello Philippi Cyprii p. 236-243 (Banduri *Imper. orient.* p. 230).—XXIV. Altera ex eodem libello, p. 243-261.—Addere pene omiseram *Ecthesin* Epiphanii extare in eod. libro, p. 150-161.—Tum etiam adde elencho nostro codicum mss. sequentes: 1° Hamburg. apographum Lindenbrogii—2°. Bruxellens. n. 14235, in quo notitia quae supra est XX.—3°. Parisiens. 1340, f. 552, manu Cotelerii. —4°. Parisiens. 1355, XIV saec. f. 287, in quo not. XXII.—5°. Parisiens. 1363, saec. XVI, f. 449-461, in quo notit. IV et IX.

P. 217. In celeberrimo *fidei libello* si quis uberius addiscere velit quid sit *mathema*, sive *symbolum fidei*, adeat Valesium ad Socratem H. E. 1. 8 p. 24.

IOANNES IEIUNATOR. P. 222, v. 5. Pone signum notae 3).—v. 8. Lege καταβάσει.—P. 223, not. 6 v. 4. Te non fugiet compendium I pro Ἰωάννου.

P. 226. Secundis quidem curis dedi haec monita; at quamvis prius edita in multis emendaverim, nondum profecto potui ex unico et inquinato exemplari in sordido scriptore tersum aliquid et politum redhibere.

P. 228, v. 4. Si minus placuerit futurum Atticorum ἀπῶ, repone ἄπειμι vel melius ἀπείμαι.—V. 2. Fort. malueris ὑποκλαπῇ.—V. 14. Quod paulo audacius inter uncos additur, confirmatur ex simillima pericope ad calcem huiusce paginae.

1) *temperatum*. Emenda ibid. notam 10 in hunc modum: οὐχ εὑρίσκονται.—notas vero 11, 12, 13 ad paginam alteram refer. Prorsus singulare est quod inserit cod. ottobonianus, ut nescio qua ἀναγωγῇ liberiori ad Hegumenos instabiles de monasterio in monasterium transeuntes, traducat leges de bigamia et de fornicariis, nisi desint quaedam ex cap. XLIII eiusd. nov. CXXIII.

P. 229, v. 20. ἀπῶ, more attico, quod rudi nostro Ioanni pene solemne est: habebis enim futura id genus infra, num. XVI, XIX, XXV, etc.—Not. 13 lege: εἷς δέ τι.

P. 231, v. 1. Lege: ἀνάψη σε.—v. 19, 20. Mallet aliquis: ἐκοπίασας, πάλιν ἐὰν ἴδῃς ὑπερζέουσαν.

P. 232, v. penult. εἰ μή γε ὕδωρ παρὰ πολλά, aut huic membro vulnus est, aut legendum: παρὰ πολὺ per anastrophen, pro πάρεστιν.

P. 234, v. 19. Lege: ἵνα καὶ π. σ.

P. 236, v. 26. Sic fortasse refingetur: πολυλόγου λάλημα μηδόλως βλέπε, sed vix tuto, silentibus codd. quum versificator id unum enitatur, ut duodecim syllabas qualescumque sibi annumeraret.

Anastasiana. Pergratum olim mihi fuit, quum inciderim in Pecterii epigramma, e coemeterio veteri seducesi effossum, insignem titulum tradere disputationibus πολυλόγου urbis, et campum aperire in quem ultro descenderunt, quasi agmine denso et collatis signis, non commilitones, sed duces et imperatores. Nihil sane est ad haec Anastasiana, quod tantam mereatur celebritatem. Placet interea ut idem illud quod accepi, quasi rarum symbolum ex communi cura et munificentia cl. Praesulis Ios. Fessler et doctissimi Ios. Müller, scilicet εἰρηνικὴ oratio Anastasii ab exilio reducis, iterum et variorum curis sollicitetur. Ac primum haud defuit mihi unus in re hellenica facile princeps, Fredericus Dübner, quem olim toties inveni, vel in desperatis periculis tentandis, promptum, alacrem et obvium. Tum etiam victis pluribus impedimentis ac rupta qualicumque mora, codicem scorialensem in meos usus dextera sollicitavit Doctor Io. Georgius Braun, in collegio scorialensi idiomatum professor eximius, benigne etiam faventibus tum Emo et Rmo Cardinale archiepiscopo Compostellano, tum Illmo et Rmo episcopo Abulensi, quos nomino τιμῆς καὶ μνήμης χάριν. Haud piguit demum iteratas adhiberi curas ab amico viro Henr. Stevenson, qui cum ea ornetur humanitate et peritia, qua Anglici ac Germanici viri facile pollent, unus mihi pro multis fuit; quorum iam varias iuvat, quantum loci angustia patietur, proferre sententias, measque simul intermiscere emendationes.

P. 240 v. 29 lege *a. 570*, ubi contra quam scripseram, *a. 590* posuerunt.

P. 244, col. 1 v. 14. De cod. monac. 53 adde ibi contineri Anastasii *quaestiones* XCII, quarum ultimas quatuor esse anecdotas vidit I. B. Kumpfmüller, Harditio monente, novamque in lucem primus dedit XCI et XCII, ad calcem dissert. *de Anastasio Sinaita*, p. 174-176. —Not. col. 2 v. 8 lege: φέρουσας.

P. 247, n. 60. Monuit me Braun scorialensibus codd. esse addendum T. I. 17, in quo, praeter εἰρηνικὸν λόγον iam memoratam, continentur IV *Dogmaticae orationes*, sive num. 60, 62, 63, 65 De huius cod. aetate etsi non mihi constet, vix dubium quin vindobonensi sit vetustior, tum etiam eamdem pene fortunam tulerit, quum aeque vulneribus confodiatur, statimque a primo folio plusquam viginti lacunis horreat et mutilis inde locis ad fidem usque patiatur.

P. 250 v. 26. Post dictionem *veniant*, excidit alterius notae signum 2).—In *monito* post *Gregorium* adde *Sinaitam*.

P. 251 v. 1. Legi τὸ πάντων iubet Dübner.—v. 4, omisso παθεῖν, idem maluisset τοιαῦτα γε εἰκὸς πεφυκέναι. Sed lacuna in scor. superest, neque omnino fugiunt accentus asper et quaedam lineamenta, quae, favente sententia, potius ducunt ad πάσχειν quam ad παθεῖν. Iuda quotica uon aliter notatur, ambo codices consentiunt, ac nostrae coniecturae ad lacunas implendas confirmantur.—v. 6. πάλαι in πάλιν emendat Dübner.—v. 7. Post πόλιν expunge ταύτην, quum id utrique codici recte desit.—v. 9, 10. Praelucente vaticana pagella ex codice ad vivum expressa, rerum praeterea seriem ac S. Anastasii dicaudi genus meditanti videtur esse legendum: καὶ νῦν ἐκ τῆς ὑπερορίας ἐπανήγαγον, ξενίζω ὑμᾶς, οἷα φίλους καὶ ἀδελφούς, ξενίῳ καλῷ καὶ συνήθει. «Et nunc ab exilio reversus, excipio vos ut amicos et fratres, tessera illa pulchra usus ac solemni pacis salutatione.» Haec primus vidit Dübner, deinde et per se solum Stevenson.

P. 252 v. 4. Quum in scor. non habeat locum ἴδετε, tollere licet, modo ultima dictio sit ἀποκρυφῇ.—v. 8. Scor. et similis locus in Gal. V, 25 suadent plaoias legere: ἐπαγγειλάμενοι πνεύματι.—v. 10 latin. lege: *haud enim invenientur*.—v. 11. Mecum omnino Dübnerus refugit ab emendatione ὡς δεῖ, cui tamen Stevenson firmiter adhaeret. Interim vertere mallm: «et cogitatione amplectitur quaecumque debet, et quando et quantum oportet.»—v. 12, ἐπιζήμιος, quae Dübneri divinatio fuit ex veteri more pronuntiandi δ quasi ut ζ, praeclare confirmatur cod. scorial. pro lectione vindob. ἐπιδήμιος.—v. 15. Quum nolit Braun iterum legi posse in scorial. συνάφεια, fortasse ἕνωσις praestat.

P. 253, v. 1. Idem omnino excludit παρεσκεύασε, unde Stevenson aliam suggerit luxati loci medelam: κἂν ἐπικρατήσῃ τῶν πολλῶν, διὰ τὸ δυσάγωγον, ἡ κακία ταῦτα καθ' ἃν ... id est «etiamsi vulgi malitia, ob naturam pervicacem, assensu suo illa comprobaverit, propter quae a vobis tantum temporis exulaverim.» καθ' ὃν Dübnero magis placet, neque etiam dubio caret ἐπικρατήσῃ τι pro τινι, quam maxime in huiusce orationis elegantia; quam sane non dedecet οἱ πολλοί pro *vulgo*, neque ταῦτα absolute pro κατὰ ταῦτα, neque fortasse ἐπικρατήσῃ quod rursus inducit Stevenson, eo sensu: «etiamsi vulgi malitia... in iis invaluerit rebus, propter quas..»—v. 3. Iterum in utroque cod. μαρτυρεῖ deest. Esto igitur iterum τοῦτο accusativum absolutum, etsi, inquit Stevenson, legendum sit τούτου, ut alicubi Euripides, τούτων μάρτυρας καλῶ.—v. 5. οἴδασι Dübner.—v. 6. Idem μὲν tolleret, nisi quaedam urgeret lacuna, adde quod μὲν scorial. retinet, Braun teste.—Vix autem idem in v. 7 pro αὐτοῖς non admittit αὐτό, immo fortasse αὐτός.—v. 8 lege: ὁρατὸν τὸ μελετᾶν. ἀληθῶς συνήλυτε φάναι. « oi can-

dids ac summatim dicam, » omissis τὰ πάντα, qose frustra in utroque cod. quaeras. Possis etiam συντελοῦντα retinere.—v. 9. Tolle comma post πράττων, et pone punctum interrog. ad ταράχην; statim Dübnero videbatur scribendum esse ἅμα δὲ καὶ [. . . καὶ] γάρ. ut moneatur excidisse, ob repetitam copulam, vel ἀπόγνωσιν vel ἀθυμίαν, aut aliquid simile.—v. 10, γὰρ utroque cod. quum desit, sine detrimento ulio mittatur—v. 13 Piget me hic non satis apte versiculum interpunxisse, neque emendavisse ultimas typorum plagulas, ut omnino restituendum sit: ὁ χρόνος, καὶ οἷον ὑπ' ὄψει προθείς. et etiam miror hic et sibi omnium Braun siluisse. Series igitur requirit plura istinc attemperari, fere in hunc modum: « Ex una enim parte me quasi manu prehensum tenebat quietis amor, quem familiarem mihi fecit grande aevi spatium, et tanquam prae oculis posito quod adeo mihi erat in deliciis otio, et quam idem parit, iucunditate, quae ut sibi me vinciret, omni ope enitebatur, etc. » Caeterum, inquit Stevenson, nihil dubito quin sancto Anastasio, quum ambiguitates hasce animi duplex inter consilium fluctuantis describeret, ob oculos versaretur nobilissima illa fabula Herculis, quam ex Prodico Xenophon (*Memor. Socrat.* II. 1), ex Xenophonte Lucianus in *Somnio*, elegantissime uterque, imitatus est.—v. 14. Inserit Dübner ἡ ante πρός.—v. 15. τὸ deesse in scor. Braun monet. Delere ne dubita, pressius enim εἴσειμι, ἐπιχειρεῖν, alia id genus, maxime post ῥᾷδιος, πρέπει etc. currere solent.—v. 16. Suspicatur Dübner Anastasium scripsisse: ἐν ταύταις μοι, ἐν ταύταις τῆς διανοίας ταλαντευομένης, et pisne confirmaret scorial. nisi habere ταλαντευομένου videretur.

P. 251, v. 2. προλαβούσης, haud ita miratur Dübner huiusmodi lapsum, post simile genus. «Emendandum tamen, ait Stevenson, si quid video, in προβαλόντος, at rectam esse interpretationem crediderim: « Vim quoque adigente ineluctabilem cubiculario Anaois, » omisso verbo *praeoccupante*.—v. 4, scribe: τί λοιπὸν ἀλλ' ἤ, amandato ad finem interrogationis signo. Idem Dübner et animadvertit et optimam esse structuram pronuntiavit. Ad quae Stevenson: « De significatione formulae ἀλλ' ἢ vel ἀλλ' ἤ, cuius apud Platonem non pauca sunt exempla, multum a grammaticis disputatum est, a nemine tamen accuratius quam a Cl. v. C. G. Krüger ».—v. 5. Restitue scripturam vindobonensis: ἀβουλήτως ὡς αὐτὸς οὕτως, sine uncinulis. Sententia Anastasii haec est: « Quid aliud superest dicendum, nisi quod ego quasi catena circumvinctus, ex qua absolvi iam non erat integrum, quam vero invitus, testis erit idem ille sacri cubiculi praeses, et ut maxime Deus, ductus ad vos fui, vel potius iterum vobis reductus. »—v. 6. En locus quem ipse Dübner exclamavit esse desperatum. Paulo fusius Braun ad haec: «In scorial. πο . . . ν, cum circumflexo nondum evanido. Quo accentu legere suademur ποθεῖν μέν, post ea vero ποθοῦσιν, praetermisso συμβαίνειν. Haud ita insolens est absoluta oratio pro directa.» Nec plura Braun. Vix igitur mutata sententia, scribendum: censet Stevenson Ποθῶ μέν, πείθομαι δέ, τί μὴ μετὰ θέλειν ἀπατῶ, ὅτι καὶ ποθοῦσιν.

P. 253, v. 5. Sic demum haud expectata verba subdit scorial. codex, quibus vindobonensi fit vetustior, integrior, et ab eodem iam non pendet. Post ὑμέραν igitur, sic pergit: Ὢ τῆς ἀρίστης ἐμπορίας καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ πνεύματος ἐνεργείας, uti fert pellucida schedula ex ipso cod. expressa. In quibus fortasse emenda ἀρετῆς et συνεμπορίας, respecta ad συνέμπορον et ad sententiae consequentiam. « Proh! optima viae societas, et ipsius Dei Spiritus efficientia! Proh! Dei omnipotentis gratia, etc. » v. 9 ἐπὶ τῇ σωτηρίᾳ Dübner.—v. 12. Restitue καταφυτευθείημεν ex utroque cod. et ex addendis s. script. locis.—v. 14 μητρὸς πάντων ἡμῶν scorial.—v. 12 lat. lege: « in montes *inexpugnabilis* Sion. » — not. 1 emenda: λέγων codex. *Idem mox* μεγαλοπρεπές.

P. 256, v. 7. Lege ὑμᾶς, quod nescio quis male vertit in ὑμεῖς. Comma pone post ἡσυχίας. etsi Dübnero magis placuerit aliter distinguere: φαιδρότητα, τῆς πρὶν ποθεινῆς ἡσυχίας τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν ἀνταλλαξάμενος. Sententia haec videtur esse: « Quod si mea paterno ex amore effusa consilia uberi opere compleveritis, atque ita vos versari intuear, haud me ad vos rediisse poenitebit, tristitiam autem cum illa animi commutabo alacritate, quae ex otio antea exoptato oriebatur, iam vestrae utilitati deditus. » Aut ex altera distinctione: « tristitiam cum alacritate commutabo, pro exoptata prius tranquillitate vestram amplexus utilitatem. » In eo difficultas remanet, utrum ἀντιλήψομαι . . . φαιδρότητα τῆς π. π. ἡ. idem sit ac λήψομαι. . . φαιδρότητα ἀντὶ τῆς πρὶν ποθεινῆς ἡσυχίας, an vero ἀνταλλαξάμενος idem potius sit ac λαξάμενος ἀνὰ vel ἀντὶ τῆς π. π. ἡσυχίας τὴν ὑμετέραν ὠφέλειαν. Videant peritiores.—not. 3 v. 8. lege ἄνθρωπον.

P. 257, v. 3. πρὸς τὴν ἀλήθειαν scorial. Neque ego velim ad alia transire, quin ex imo pectore voveam, ut tam hispanus quam germanicus codex iterum, iterumque introspiciantur, eademque me faciam fore ut plurima lux hinc et inde oriatur. Sed nunc manum de tabula.

P. 259, v. 14 lege ἀμείβει.

P. 263, v. 6. Fort. ψευδόμενα ὁμολογουμένως κατὰ ταύτης πλαττόμενοι.—v. 13 f. ἀντιλεγόμενα.—v. 19 col. 1 lat. Lege: *prosecuti*.—col. 2. v. 14. Lege: *suas personae*.

P. 266 v. penult. f. ἐπικαλοῦντος, ut legit interpres; sed locus obscurus, nec liquet an non potius Cyrus dixerit unam futuram esse Christi voluntatem, etiamsi decem energias in eo intelligeret.

P. 271. v. 3. Grave admodum esset testimonium tanti et coaequalis viri Anastasii trullanos canones asserentis; sed fateor nihil constare ex obscura clausula, nisi quod Iustinianus praecedentis synodi sub Constantino habitae decreta ἐπισφραγίσας βεβαιοῖ, i. e auctoritatis suae sigillo confirmavit.

P. 272, v. 17. Lege ὥς πού φησιν.

P. 275, v. 1. fort. παντοίως.—v. 14. f. διηγήσαντο.

P. 276. lat. v. 1. lege *condidisse*.

P. 277. not. 3. L. ἀνέπαυε.

P. 278. Anastasianam didascaliam sub num. VIII positam, quae saeculo X aut infra referenda est, ore et vultu ita refert metricum Nicolai CP. typicon, a variis post venetas editiones typici S. Sabae vulgatum, ut facile crediam Anastasium nostrum eumdem esse ad quem Nicolaus CP. politicos versus suos dirigit.

P. 279, v. 17. Lege ὁμοίως.

P. 280, v. 14. L. *Inde autem in sancta*.

P. 281, not. col 1 v. 18. Obscura remanet ultima vox *grotior*, quam primum quaedam sequebantur ad alias coniecturas declarandas, ut, v. 9. ἄσματα ἀναμέλπω.—Col. 2 v. ult. lege: ὑμνοῦμεν σε.

P. 283, cant. IV, v. 3. Tam rarum est in hos versiculos ellipsim recipere, quam solemne ab iisdem articulum expungere; onde lubentius scriberem: καὶ ἐῤῥύπωσα, ἐν πόθοισιν.—v. ult. κυλινδούμενος vergit in attica, ut ἴλεως et alia haud inelegantis μελῳδοῦ.

P. 284, cant. V. trop. 1 v. 4. Quum syllaba videatur abundare, anxius inquirebat Stevenson meus an legendum sit ἀμμάρτητος. poetica quadam licentia, an de privativis dictionibus idem sit quam de compositis ἀμβαίνω, ἀμβάλλω, et de affinibus ἀμπεδίον, ἄμπονον. an forte exempla idonea sint de privativis ἄμβροτος, ἀμφασίη, etc. Morem ut amico viro geram, moneo quamdam esse horum canticorum legem, syllabam abundare saepius, quoties occurrit dictio, quae compendio solet exprimi, ut σωτηρ, σταυρός, θεός (σῆρ, σρς, θς) etc. ac si uti manu, ita etiam ore id genus verba solemnia contrahi solerent.—Trop. 4 v. 3. ἐμβώμενος a primitivo βάω pro βαίνω propius ad codicis scripturam ἐμβώμενος accederet. Eodem vero suadente Stevenson, respexi ad homericam formam βίομαι, ex consueta futuri significatione parce detortam.

P. 285, cant. VII. Notis 2, 3 haud otiosum erit addere in 4 versum quater a nostro melodo pronomen adduci, an quadam lege, alii statuant. Lex autem ea mihi censebitur, ut voculae et pronomina in finem, caesurae instar, reiiciantur.

P. 286. Aegre tuli locum non esse edendi, nisi per frustula et summa capita, Anastasii ἐπιτάφιον θρῆνον. in quo insonuisse dixerit aliquis illum ἐπιτύμβιον θρῆνον, in Choephoris tot plausibus exceptum. Neque etiam vacat poematis meditari historiam, quod putem conditum fuisse ob funera iuvenis illius principis, quem ultima troparia memorant raptim, et flebiliter salutant.

P. 289 not. 5. Lege μεταποιοῦσιν τε.

P. 291 col. 1 v. 14. L. ἄρα ἐστὶν—col. 2 v. ult. L. ἐξωμολογεῖτο.

P. 294. col. 2 not. v. penult. Lege: *priscis abbatibus*. Quae quum vix delibavi, dum ad ultima properarem, si uberiorem vis habere seriem veterum in Monte Sina abbatum, ieiuniis tamen nominibus contextus, ecce tibi sunt a. 350. S. Sylvanus. —a. 373. Dula, quem Ammonius aegyptius visitavit. —a. 390. S. Nilus et Theodulus filius eius; —IV Saec. abbates occisi a Blemmyis et Sarracenis et quorum triplex chorus eodem die XIV Ianuarii celebratur. —a. 533. Theonas abbas qui subscribit Synodo CP. —a. 605. S. Ioannes Climax qui cum Gregorio Antiocheno litteras a pontificibus romanis recepit. Quos omnes adde paucis nominatis in *Oriente Christiano* t. III p. 757, 758.

Anastasiis denique aequum est non valedicere, quin duo in cumulum addam. Ac primum emendare id oportet quod prius p. 294 promptius e calamo exciderat. Doctum quidem Bibliothecarium vixisse ad sanctam Mariam trans Teverim tam certum est quam notum. Noster enim Mabillonius, quem nihil fugit, rem cum litterarum orbe communicavit (*Musaei Italici* p. 11. p. 80), detecto, nisi fallor, eodem codice vaticano, atlantica mole praestantissimo, quae tantam me in admirationem rapuit, ut ἕρμαιον in via, non primus sane, neque solus, invenisse mihi viderer. Si quid vero frustra lectori ostendi abunde rependatur novo absque controversia ac recenti munere, quo ego nuper in medium tandem adduxi ac publici iuris feci *quinque dogmaticas* summi Anastasii *orationes*, paucis quidem exemplaribus adhuc dum editas, iam vero a quibuscumque facili brachio, in plura postmodum diffundendas exemplaria.

S. Germanus. P. 295 not. 4 v. 3. Lege: *edidisset*.

P. 298, v. 39, ad vocem ζωοθυτούμενος. satis insolitam ubi de Eucharistica hostia agitur, notatu digna est Anastasii interpretatio: *vivens hostia factus, ut homo*, ac si in composito vidisset potius ζῶν et θύω quam ζῷον θύω, aut reapse sub oculis habuerit ζῶν τιθυμένος, ex quo sponte fluit ζωοθυτούμενος. Sic multa inter Anastasium et codices graecos eruet futuro editori ventilanda, quibus nos nullum potuimus locum facere.

P. 299. Deesse miror a capite utriusque columnae: *Excerpta quaedam Germani capitula*, quo titulo excidente, pergere videtur ut *Historia mystica* et Anastasii interpretatio, dum alia sunt sex illa capitula, quae ego collegi et verti ex nomocanone Constantini Malaxi, quod infra, sed serius annotatur.

S. Tarasius. P. 304-309. Epistola ad Tarasium extat in *Anecd.* Wolf. t. IV, p. 161-165, collata cum oxon. cod. cuius scriptura adamussim quadrat cum codd. nostris p. 305 not. 6, 12 (hic tamen monstrum in *Anecdota* excidit παντοφήμων pro πανευφήμων), 13.—P. 306 not. 12, 13.—P. 308 not. 1, 4, 5. Ex quibus facile existimabitur optimas esse lectiones in notis relectas, ac fortasse nimium timuisse me, ne a vulgato textu recederem.

P. 312 v. ult. lege πηδαλιουχοῦντος.—col. 1. v. 1 lat. L. *indulgent*.—v. 18. L. *neque non abundet*.

S. Nicephori. P. 315, v. 25 καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἁγίων πατέρων, quod potius iam intellexerim de synodo in qua cum S. Patriarcha alii praesules consederunt, quam de collatis una et Nicephori et veterum patrum canonibus.

P. 321, v. penult. Lege εἰ μή. — col. 2 v. 11. Lege caeteris CLXX.

P. 322, not. col. 1. v. 3 ἱερουργῇ καθ' ἡμέραν. Stevenson suggerit, more recentioris Graeciae.

P. 324, v. penult. Eidem placeret: τοίας ἀκρίτου γνώμης νενοσηκώς, διὸ λέγω μηδεὶς τολμήσῃ. Immo mallet τοίαν ἄκριτον γνώμην, ut solet horum scriptor. —Omnino lege v. 2 οὐρανίαν. et v. penult. παραβαίνῃς, ac nisi alia lectio admittatur, emenda in v. ult. lat. sermo iam praesumet.

P. 327, v. 9, post ἔλαιον excidere sequentia: καὶ ἰχθύας μόνον, τῶν δὲ λοιπῶν ἁγίων εἰς ἔλαιον μόνον, facili lapsu, ob similia, quem latina iam emendaverant.

P. 328. Numeros corrige notarum 9, 10, col. 1. —Not. v. 12 lege can. 87.

P. 334. καν. ξθ' lege ἄρτον.

P. 335. καν. ση' v. 4 fort. ἀλλ' ἤδη.—καν. πβ' incipit per accusat. absolut. τοὺς ἀπὸ ... Quoad eos qui. —v. 4, lege: μόναχοι τίσιν.

P. 336 can. 93. Lege: Si quis frater nominatus (l. e cognitus) fornicator est.

P. 337 καν. ρ. fort. Ἐάν τις ἀποκλέψας.—not. col. 1. lege τοιοῦτος vel οὗτος pro τοιούτος.

P. 343. col. 2 v. 2. Lege: mundot, eiusque venustatem diligit.

P. 344. can. 178. Lege κατὰ τὸν οδ. In col. lat. contra can. LXXIV in Trullo, etsi cod. habeat ογ.—can. 188 v. 2 pone comma post ἐπιτιμίως, et v. penult. lege: ἀποστερεῖσθαι τινα. Is canon tam graece quam latine multam praesefert nebulam, idemque memini me aegerrime ferre, quum eadem primum occurreriat in Nicolai III CP. responsis quae continentur Spicil. Solesm. t. IV. p. 480 quaest. XI. Quum enim frustra quaesierim citatum Basilii canonem, lectorem remisi et etiamnunc remitto ad Balsamonem, iterum pollicitus nihil me esse tunc neglecturum, quando Balsamonem excutiam, ut in hac nocte lux tandem effulgeat. Hic satis erit magis perspicue et accuratius rescribere latine: « Quod dicit magnus Basilius, in Parvis poenis: sit a benedictione alienus, prolapsus proportione, quid est? Resp. Privari aliquem benedictione quae datur in Ecclesia. Ad haec Balsamon: « Benedictiones ecclesiasticae sunt omnia quae fiunt vel dantur ab episcopis vel sacerdotibus, in ecclesiis, ad preces et stabilimentum fidelis populi. Unusquisque ergo pro sui lapsus proportione ecclesiastica benedictione privetur. » Haec vero Basilii μικρὰ ἐπιτίμια sunt poenarum typica pro monachis et monialibus, quae iam typis parata habemus pro III tomo, in quibus tamen nondum huc adducta verba deteximus.

S. Methodius. P. 357. Suadeo ut mutilam et incertam Methodii ecthesin conferas cum dubiis Damasceni orat. de sacris Imag. opp. t. II, p. 310-316. Mign. ed.—col. 1. v. 14, cf. Damasc. p. 312 C.

P. 358 v. 2. Rectius Damasc. καὶ τοὺς μετ' αὐτὸν πανσοφ. ἀποστόλους.— v. ult. Lege αἰδῶμ. Cf. Damasc. 313 D, 316 A.

P. 359 v. 7. L. συμπάθειαν.— v. 14 post ἐκκλησίας recte τὴν εὐπρέπειαν addit Damasc. 316 D.— v. 16. L. λογόγραφος.— v. 17. L. προσκυνοῦμεν.— v. 20 διασχίζονται Dam.— v. 21 πύλας τοῦ συριακοῦ Id.— v. 50 εἰς Καισαρείαν Id.

P. 360 v. 8-20, cf. Damasc. t. I, p. 1288 C. — v. 9. L. φύλαι. —v. 35. L. Archetypam.

P. 361. v. 32 L. propter excessum peccati.

P. 362. v. 4. L. lat. scripta sui patris.— In tit. VI. fort. καθ' ἡλικίαν. De abnegationibus personarum aetate diversarum.— v. penult. fort. melius: In ora supplex at adsiat nobis qui, etc.

P. 363. Ex canone v. 2. Malim τρισκαιεπτ, dictio tamen insolentissima, sive simplex, sive composita sit.

P. 364. col. 2 v. 8, 9. L. ligatae poeseos.

Ioannes Scholasticus, et variorum collectiones. P. 382 tit. XXX, v. 4 lege συγκαλούντων.

P. 389 not. 3 Lege: Vatic. 3.—Cum aliis codd. Heimbach. quem fortasse vestigiis nimium pressis sequimur, vel in levioribus scripturae apicibus, nostra aut caeterorum consuetudine facilius neglecta. Ita in notam 19 σπορτούλων codicum nostrorum reiecimus, quae melior lectio aliis erit.

P. 405. Multa, ut dixi, praetermisi ex innumeria Heimbachii glossulis, quae ad vitia communissima notariorum spectant. Verum ea etiam pene omnia merito iure expunxissem, quae idem nimia cum diligentia a lastello accepit, sub importunis siglis Io. vel oxon. Quae enim editor Io. de suo suggessit, ineptissima sunt, quae vero ex cod. oxon. affert, nemo quidquam simile vidit in codicibus anglicanis.

P. 393, col. 2 v. ult. Lege εἰ μὲν οὖν.

P. 396, col. 2 v. ult. Lege ἐπιθυμῶν τοῦ.

P. 397, col. 1 v. 26. Lege αὐτῶν.—col. 2 v. 11: ὦ ἁρμόζει.— not. 16 παρασχεῖν.— not. 31 in fine Io. pal.

P. 400, not. 18. Lege: latine castrensium peculiorum not. 3.

P. 403, col. 1 v. 33. Lege ὄντος.

P. 404, col. 1 v. 12. Lege τοῦ οἰκείου.—v. ult. ἢ εἰς.—col. 2 v. 21 καταλείψῃ.—not. 39 et in vatic. 4.

P. 408, col. 1 v. 38. Lege πραττ.—v. ult. κατέλιπον.—col. 2 v. 27 μὴ γίνεσθαι.

P. 411, col. 1 v. 17 et col. 2 v. 29. Lege ἐρμηνεία.—col. 2 v. 5 ψηφίζεσθαι.—v. 30 φυναραῖς.

P. 412, col. 2 v. 40. Lege διότ. et sic quoties simili compendio deest accentus.—v. 48. L. queritur. — v. 51 ῥυθμουμένου.

P. 413, col. 2 v. 14. Lege τίτ. In hac quoque notula pluries excidit accentus.

P. 416, col. 1 v. 17. Lege σημ. pro σημαντέος ἢ παροῦσα.—v. 20 iterum σημ. pro σημείωσαι ἐναντίωσιν. Ibi autem nota saepius animadverti quam-

dam legum ἐναντίωσιν, plane more ἐναντιοφανῶν, quem Nomocanonis esse parentem suspicamur. In titulo *Nomocanonis* ibid. lege: Ἰησοῦ.—col. 2 v. penult. Lege: ὁ σιστιῶν Multa in hac sylloge sucta l. titulor. quam brevius recensuimus, ideo remanserunt obscura, immo imperfecta, maxime in scoliis, quae porro polliceor esse, suo loco et tempore, plenius a me edenda.

P. 417, col. 1 v. 11. Facile intelligitur a nobis tantum dari leiuna legum initia, quae propemodum omnia ex integro inferius recitantur in nomocanone, aut edita iam sunt in LXXXVII capitibus, aut demum in Basilicis passim habentur.—col. 1 v. 25 scribe: Lex 41 §. 2 Cod. lib. 1 tit. 3.—v. 36 post *legem* scribe: *lib. 1 tit. 2,* quod brevius enuntiatur L. 41 Cod. 1. 2.—v. 41. scribe L. 15. 46 Digest. libr. XLV.—v. 50 *Cod. lib. I.* 1. 3.—col. 2 v. 16. *L. 45 Cod. 1. 2.* Caeterum ad trutinam severiorem revocandae sunt omnes istae inscriptiones ab indiligenti lustello acceptae, et cum novis codd. conferendae, quando Nomocanon saeculo XIII auctus ad manus nostras, oneri fortasse impares, revertetur. Interea cf. Assemani Bibl. I. O. t. III. p. 344-450.

P. 419, col. 2 v. 17. Scribe *Cod. lib. V leg. 23* etc. —v. 30. Scribe: *Cod. lib. I. 1. 8.*—v. 12. Instellus habet: *Cod. lib. IX tit. 18 leg. 2, 4, 5 et lib. VI l. 4, 5, 6*, quae stare nequeunt.—v. 49 idem *Leg. 1, 6 Cod.* addit: *Digest. lib. XLVIII tit. 50* §. 9, 11.

P. 420, v. 11. Idem affert *lib. IX Cod. l. 22, 27, 28, 29 et Digest. lib. XLVII l. 1.*—v. 45 idem *Cod. lib. V tit. 5 l. 20.*—v. 54 idem: *Digest. III tit. 6. 1. 3* §. 7.—Col. 2 v. 5 idem: *Cod. lib. IX l. I. Digest. lib. IV tit. 16 l. 3.*—v. 16 idem: *Cod. lib. 1. l. 3.*

P. 423, col. 1 v. ult. Lege: *modo tamen.*

Theodosius abbas. P. 429, in tit. Lege: αἵρεσις.—not. 1 v. 1. Lege ἐγένετο.

Nomocanon *XIV Tit.* P. 436, v. 9. Lege Ἰουστινιανοῦ.—v. 23. Lege *perspicue.*

P. 444. Syllabus codicum ad num. usque 94 augebitur, si duos addideris codd. anglicanos, qui cum aliis recenseri merentur, scilicet 1° Bodleianum Barocc. 185, a. 1303 qui fol. 11-81 continet canones et legum τὰ κείμενα, 2° Bodleian. Barocc. 196, in quo *leges exscribuntur*, quo autem modo utinam Zachariae dixerit, cum utrumque codicem excitaret in app. ad Prochirum p. 310, 312. Quid vero habeat cod. 62 dublin. videsis p. 581.

P. 445, v. 13. Iam vetustis Cathegis tritum illud nobilissimum effatum: Lex, divinum inventum: ἔστι δὲ καὶ θεῖον εὕρημα. Marciani quippe sententia est in Digest. L. 2 lib. 1, 3, unde transiit in Basil. lib. II tit. 1, 14, ubi non omisit vetus scholiastes scite adnotare: ὁ μὲν παρ' Ἕλλησι θαυμαζόμενος Δημοσθένης ὁ ῥήτωρ οὕτως ὁρίζει τὸν νόμον. Sunt enim ipsa Demosthenis verba, pergit meus Steveosan: πᾶς νόμος εὕρημα καὶ δῶρον θεῶν Quod autem sit de quovis lege Atticus orator, idem de legibus naturae insitis praeclare cecinit Sophocles (O. R. 865 sqq):

(νόμοι) οὐρανίαν
δι' αἰθέρα τεκνωθέντες, ὧν Ὄλυμπος
πατὴρ μόνος, οὐδέ νιν
θνατὰ φύσις ἀνέρων ἔτικτεν.

P. 447, v. 14. Lege τῆς δὲ τῆς.—v. 17. Lege δέ μοι.—not. col. 2 v. 5. Lege: *malim, commate post* προσήρμοσε *posito.*

P. 448, v. 18 fort. ἀποκαθίστατες.

P. 450. In conciliorum elencho, ubi nota 4), adde quod dubium excussi meum, quum ibi manifesta memoria sit concilii CP. sub Nectario, quam quidem in unicum canonem contraxere, post curatores Pedalii, etiam Russici Nomocanonis conditores. Cf. p. 457 not. 1 in cod. monac.

P. 451. Etiam photiana videtur clausula ἰστέον, neque a scholiis in sardicenses canones editis postea p. 648, 649 abludunt, quae clausulae auctor in eosdem canones obliquo aculeo intorquet.

P. 453, not. col. 1. v. ult. Lege Θεῷ.

P. 457, col. 2 v. 33. Lege ἀκροωμένων.

P. 463, col. 1 v. 33, 34, 35. Commata pone post παντός et post κρείττονσι et post ἀληθείας.—col. 2 v. 26. Lege αἱρεθέντων.

P. 40, not. col. 2. Quae frustra iusseram a typothetis emendari, tu emenda in hunc modum: τιμὰ 45, ἡ σε'. Deinde in not 4 καὶ ἀνεξουσιότατος.

P. 480, v. 26. Scribe *Digest. II* pro hisce: *et liber XLVIII tit. IV Dig. 1,* quae perverso ordine ex v. 28 huc transierunt in Herveti interpretatione. Sexcenta id genus taciti emendavimus. Hoc vero mendum, ut alia plura in sequentibus foliis, ideo nobis aut typothetis excidit, quod ipso tempore quum plagulae repurgarentur, inter ferias autumnales a. 1867, bellico tumultu tota Urbs obstrepebat. Etiam nobis defuit otium evolvendi codicem monacensem, in quo iterum rescribitur, f. 488, huius capituli sectio quae sequitur, haud sine varietate nune colligenda.—v. 35 habet καὶ βιστιάριον λαμβάνουσι ἀπὸ τῆς τελευτῆς.—v. 36 οὓς ὁ τεστάτωρ εἰς παραφυλακὴν ἀφιέρωσε τοῦ παρακτισθέντος ἱεροῦ, εἰ μὴ. Singularis plane scriptura, notatu dignissima.

P. 489, v. 13. Lege ἐνήσια.—not. 5 lege ἔφηβοι.—not. 5 adde ἐν ῥίμ *ed. athen. et rom.*

P. 492, col. 1 v. 10. Lege εὑρεθῇ.—v. 26. καταλειφθῇ καὶ τήν.—v. 32. δημοσιεῦσαι.—col. 2 v. 21. ἐλευθέραν.—v. 28. λέγει γάρ.

P. 493, v. 32. Lege ἀπαιδίας.—v. 36 post ἀποκαταστάσει inserit cod. 79 et ed. Athen. ὑπὸ αἱρέσιν.—not. 13 ὑπὸ τῶν κλ.

P. 494, col. 2 v. 6. Lege αὐτοκεινήτων.

P. 495, col. 1 v. 17, 18 πτωχεῖά εἰσι.—v. 27 ἄλλας τινὰς ἀπορίας ὑφισταμένοις.—col. 2 v. 12 ἀνάσχωνται.

P. 496, v. 10. Lege: *unicuique.*—col. 1 v. 12 καταλείψῃ—col. 2 v. 7 καταλείψῃ iterum.

P. 517, col. 1 v. 7 post ἰδικῶς videtur τοῖς abundare, idemque esse ac τῆς.—not. 6 v. 3 lege a. 407.

P. 524, col. 2 v. 7. Lege ἐκκλησιαστικῷ.

P. 542, not. 2. Lege *quae nunc tertio libro*.

P. 547, v. 11. Lege *exurunt*.

P. 550, v. 1. Lege φαμεν.—v. penult. *peccatum*.

P. 551, v. penult. Lege τύχη.

P. 552, col. 2 v. ult. Lege εἰδέναι.

P. 553, v. ult. Lege νόμῳ.

P. 560, not. 7. Lego *Marciani lex*.

P. 590, col. 1 v. 6 et 9. Lego φησίν. Idem nota p. 593, v. 32, et fortasse alibi de huiusmodi encliticis.

P. 605, col. 1 v. 16. Restituta lineola, lege μαθηματικοί—τάς οἰκείας.

P. 609, not. 3 in fine adde 1 pro cod. numoro.

P. 613, not. 6 in fine scribo ῥεπουδίου.—not. 8. L. ἐξωθήσει.

P. 614, v. 7. Restitue ἐπί τούτου cum nostris codd.

P. 618, v. 29. Dele cumma post κεῖται, et v. ult. lege: *adulterii crimen intentotur etiam ob concubinae stuprum*.

P. 623. v 6. Suspicatur acutus vir Stephenson post εὑρηκέναι axcidisse καινά, ut plerumque fit ob simillimas litteras.

P. 623, v. 20. Idem scite advertit, hunc esse legis obscurae significatum : « Si, qui legatum sibi vindicat, latente testamento, iurarit postea, deferente haerede, id pro iure suo occupasse, ac vero postmodum manifestum sit, nihil ei iuris fuisse, vel si quid esset, totum non debuisse, votante lege falcidia, capere, de legato restituendo tenetur. »

Scholiastae. P. 644. Cf. primum scholium cum p. 458 col. 1.

P. 647. not. 1. Quae hic allegatur p. 113 Anecd. Wolfii, ita quidem inscribitur in tomo IV laud. sed error editoris germanici, qui scribere debuisset 131. Caeterum variae huius loci lectiones wolfianae non displiceant. Incipit: Μηδὲν θαυμάσῃς, μηδὲ . . . δόξῃ. —v. 2. εἰς ἀρχ. ἔρχεσθαι ὁ προκ. καν. οὗτος. —v. 3. ἐπικρατούσης δυσσεβείας. — v. 4. ἀνθρώπων ἀπῆλθε.—v. 5. ὄνομα. Αὐτὸ γὰρ τοῦτο μόνον ὀλ. μήτε γε ἄλλο τοὺς δαυιτικούς.—v. 7. Ταρασίῳ καὶ τῇ ἁγίᾳ καὶ οἰκουμενικῇ ζ συν.—v. 8. τὸ γὰρ παράδοξον.—om. τῆς αἱρέσεως, dein ἐκ ante τῆς, in fine autem legit προκατασχούσης ἀθεότητος.

P. 649, v. 6, 7. Lege συνήθεια.

P. 654, v. 4. L. ἐκβάλῃ.—v. 27. L. πρόσχες.

P. 661, v. 20. L. διαζυγίου.

P. 664, col. 1. v. 3. L. ἐκφωνηθεῖσα.

P. 668, col. 1, v. 50 L. *Hordtio*.—col. 2, v. 2. L. *finem*.

P. 669, col. 1. v. 8. L. *utrique*.—col. 2, v. 2. L. *scribendum censet Stevenson*: Ποθῷ.—v. 36. L. ἡσυχίας.—v. 55. L. *coaequalis*.

P. 670, col. 2. v. 16. L. *Tiberim*.—Ne quid omittam, hic demum codicis vat. 5696 accurate rescribatur, a tergo fol. 184, inscriptio, quam Anastasius quibusdam S. Basilii miraculis praefixit, in prooemii titulo: *Urso venerabili subdiacono sanctae Romanae ecclesiae, seu medico et domestico Dñi nostri sacratissimi Papae Nicolai, Anastasius, exiguus abbas monasterii sanctae Dei Genitricis Mariae Virginis, siti trans Tiberim, ubi olim circa Domini nativitatem fons olei fluxit, in Domino salutem.* —v. 25. L. *quod ego*.—v. 48. Ad p. 300, nota valde dubitandum esse an Germano I potius quam II ascribendum sit idiomelon σαλπίσωμεν, quod in alio opere, Deo favente, excutietur.

P. 671, col. 2. v. 10. L. Καισαρείαν.

P. 672, col. 2, v. 26, ad pag. pone numerum 480, et infra v. 29 numerum 488.

MONITUM AD SEQUENTES INDICES.

Index canonum.—Sic litterarum ordo instituitur, ut neglectis articulis, series a praecipua potius dictione, quae et prima occurrit, proficiscatur. Scholia vero et latinos canones, uti par erat, ab illo indice exulare iussimus.

Index veterum scriptorum. — Hic tantum hi veniunt veteres scriptores, quorum verba non memorentur modo, sed referuntur. Legum vero et anecdotorum auctores habeto in praefat. p. XXXI, XXXII.

Index rerum. — Numero intra parenthesin posito designatur canon in pagina anterius significata quaerendus. Index solis fere canonicis rebus reservatur.

INDEX CANONUM.

*

INDEX VETERUM SCRIPTORUM.

INDEX RERUM.

*

IMPRIMATUR

Fr. Marianus Spada O. P. S. P. A. Magister.

IMPRIMATUR

Petrus Villanova-Castellacci Archiep. Petr. Vicesger.